BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II ROMA
55
6 H
11

Di tomo [illegible] [illegible] [illegible] di [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] 10 foli 2201
De [illegible] [illegible] lib. cap 11 [illegible] 223

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA

IOAN.
FERNELII
AMBIANI,
vniuerſa Medicina,

AB IPSO QVIDEM AVTHORE ante obitum diligenter recognita, & quatuor libris nunquam antè editis, ad praxim tamen perquam neceſſariis aucta.

Nunc autem ſtudio & diligentia Guil. Plantij Cenomani poſtremùm elimata, & in librum Therapeutices ſeptimum doctiſſimis ſcholijs illuſtrata.

Acceſſit recens, Methodus generalis curandarum febrium, nunquam antehac edita.

EDITIO POSTREMA.

FRANCOFVRTI AD MOENVM
APVD ANDREAM WECHELVM,
M. D. LXXVII.

Cum priuilegio Caeſ. Maieſt. ad ſexennium.

Alberti Radziwil Cracoviae Emptus

Maximilianus *ſecundus, diuina fauente clemẽtia Electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hũgariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Notum eſſe volumus vniuerſis. Cùm ſacri Romani Imperij fidelis nobis dilectus Andreas Wechelus Typographus nobis quã humillimè expoſuerit, ſe grauiſſimis ſuis impenſis in ciuitate Francofurtenſi ad Mœnum officinam Typographicam præſtantiſſimis Typis, magna parte, Regijs ornatam, nec non & magno ſumptu ſibi quoſdã autores quos eiuſmodi Typis excudere vellet cõparaſſe: Vereri autem ne ea ipſa ab alijs quoque, qui alienis laboribus & vigilijs inſidiantur ac proprijs commodis cum aliorum iactura inhiare conſueuerunt, imprimantur. Ea propter humillimè à nobis petens, vti ipſum fauore noſtro Cæſareo ac firmiſſimo priuilegio cõtra æmulorum fraudes ac dolos tutum ac munitum clementer reddere dignaremur. Proinde nos eruditorum hominũ conatus, qui in Rempublicam literariam multa quotidie commoda liberaliter conferunt, fauore & gratia noſtra prouehẽdos cenſentes, eiuſdem Andreæ Wecheli humillimis precibus clementer annuimus, atque ipſum & opera medica Ioannis Fernelij ab authore correcta, & locupletata, alioſq; authores bonarum artium in Philoſophia, Medica, Iuridicaq; facultate per ipſum imprimendos (ad hiſtoricorũ & Theologorum librorum verò editionem priuilegio noſtro abſque peculiari conſenſu vti non debet) priuilegio noſtro donauimus. Adeoq; hiſce ſcienter & animo benè deliberato & Cæſarea authoritate noſtra disertè donamus, & proinde omnibus ijs, qui in ſacro Romano Imperio ac regnis dominijſq; noſtris hæreditarijs vel imprimendis vel vendendis libris vacant, ſeu quacunque alia ratione librariam negotiationem exercent, tenore præſentium ſeriò inhibemus & vetamus, ne quis eorum ſupraſcripta opera, poſteaquam eiuſdem Andreæ Wecheli ſtudio ac diligentia in lucem prodierint, ad ſexẽnium ab editionis die numerandum, intra ſacri Romani Imperij & omnium regnorum ac prouinciarum noſtrarum fines, eodem vel alio charactere excudere, aut vbicũque recudenda dare, vel alibi impreſſa adducere, vendere vel diſtrahere palàm vel occultè auſit. Quiſquis verò aliter fecerit, & interdictum hoc noſtrum neglexerit, is debebit non ſolùm eiuſmodi libris impreſſis, quos nimirum præfatus Andreas Wechelus, vel eius hæredes, aut mandatum habentes ab eo, auxilio magiſtratus eius loci, aut ſua quoque authoritate, apprehendere & ſibi vendicare poterunt, priuari, verùm etiam inſuper decem Marchis auri puri noſtro Imperiali fiſco, fraudis vindici, & dicto Andreæ Wechelo eiúſve hæredibus ex æquo ſoluendis & numerandis mulctari: dummodo tamen prædictus Andreas Wechelus ex ſingulis editionibus antedictorum operum quinque exemplaria quamprimum ſuis ſumptibus ad Imperialem Cancellariam noſtram eiuſdem deſtinato taxatori tranſmittat. Quod ſi neglexerit, hac noſtra gratia & priuilegio neutiquam gaudere poterit, ſed eo ſtatim priuatus & exutus eſſe cenſeatur. Proinde mandamus vniuerſis ac ſingulis noſtris & ſacri Romani Imperij ſubditis ac fidelibus dilectis, tam eccleſiaſticis quàm ſecularibus, cuiuſcunque gradus ſtatus & conditionis fuerint, præſertim verò ijs, qui in magiſtratu conſtituti ſunt, vel ſuperiorum ſuorum, vel ſuo ipſius nomine ac loco iuris & iuſtitiæ adminiſtrationem exercent, ne quenquam hoc priuilegium ſeu interdictum noſtrum impunè violare, ſpernere vel negligere patiantur. Sed ſi quos contumaces cõpererint, præſcripta pœna plecti, & quibuſcunque rectè fieri poteſt modis coërceri curẽt. Quatenus & ipſi grauiſſimam indignationem noſtrã, ac eandem mulctã incurrere noluerint. Quòd autem hæc rata & firma ſint, hiſce literis noſtris teſtatũ eſſe voluimus. Quas dedimus manus noſtræ ſubſcriptione & ſigilli noſtri impreſſione roboratas.*

Datum in Ciuitate noſtrà Vienna, die decima ſeptima menſis Iunij, Anno Domini Milleſimo Quintengeſimo, Septuageſimo quarto, Regnorum noſtrorum, Romani XII. *Hungarici* XI. *Bohemici verò* XXVI.

Maximilianus

V. Io. Bap. Weberus.

Ad mandatum Sacræ
Cæſ. Maieſt. p.pm.

A. Erſtenberger.

IOANNES CRATO A CRAFTHEIM, CÆSAREÆ MAIESTATIS ARCHIATROS,

Andreæ Wechelo Typographo, S.

MEDICINÆ Ioannis Fernelij pagellam tuis elegantiſſimis typis deſcriptam Bibliopola noſter aulicus mihi exhibuit, & de optima tua in rem literariam voluntate perſpecta priùs atque probata quędam expoſuit. Vtinam mi Wechele, aliquid in me eſſet, quo landabile tuum inſtitutum iuuari poſſet, certè quo verior tua de mea erga te ſingulari beneuolentiæ affectione eſt perſuaſio, eo maiori conatu hoc facerem, nec niſi re perfecta acquieſcerem. Sed quid in hac occupata vita aulica poſſim non ignoras. Animus quidem nunquam deerit, facultas quæ nunc abeſt, exoptanda. De Fernelio autem rurſus in lucem proferendo, etſi quæ ad priora nunc fiat acceſſio, ignorem, tamen cùm ipſum autorem ante annos xv publico ſcripto probauerim, ſtudium quoq; tuum magnopere probo & etiã nunc in ea ſententia maneo, ſemperq; manſurus ſum, præclarè Fernelium de vniuerſa Medicina eſſe meritum, nec me ab ea (licet hoc quidam facere conati ſint) dimoueri patiar. Nam cùm ante annos octo Plantius publicè ſcripſiſſet, Fernelij opera me in meis ſcriptis adiutum, fuiſſe quoſdam memini, qui parum hoc ad exiſtimationem meã pertinere exiſtimarent: verùm tantũ abeſt vt moleſtè hoc feram, vt Plantio etiã demortuo gratias agam, qui mei honorificè & in loco mentionẽ fecerit. Nam ſi meũ libellum integrè legit, hauddubiè æquiſſimo animo, tulit in quibuſdã me à Fernelio diſſentire, atq; abortũ iſtũ (ſic enim verè Iſagogica noſtra appello) nõ omnino improbauit: ſi epiſtolã ſaltem quã prępoſui inſpexit, nimiũ bonam de me habuiſſe opinionẽ neceſſe eſt. Cur igitur de illius facto malè ſentiam, aut quod reipſa verũ eſſe ſtatuã, verbo negẽ? Ego verò vtilem mihi fuiſſe lectionẽ ſcriptorũ Fernelij ex animo profiteor, & hunc in Medicina profeciſſe, cui Ferneliana non diſplicent, ſtatuo. Eſſe quædam & à peruulgatis opinionibus, & vſitatis magnorum autorum ſententijs in arte noſtra diſcrepantia, in iſtis non ignoro, & à doctis in diſceptationem non pauca vocari intelligo. Verùm quin prędantiſſimis viris qui contra Fernelium diſputarunt, idem quod mihi euenerit, vt cùm in ea inquirerem (id quod ij feciſſe me, qui noſtra legerunt, ſciunt) plurimùm in diſquiſitione erudirer, non dubito. Vidi Victoris Trincauellæ præclariſſimi Medici, doctrinas quaſdam: in quibus acriter, modeſtè tamen, cũ Fernelianis rationibus pugnat. Sunt & à Fallopio ingenioſiſſimo quædam vehementer, vt hominis natura ferebat, dicta. Sed illos ipſos quos ingenio & magno artis vſu excelluiſſe ſciunt omnes, vtiliſſima ſcripta Fernelij cẽſere manifeſtum eſt. Rondeletius parum ęquũ ſe illi epiſtola ad me prolixè ſcripta oſtendit. Cùm enim illius ſententiam de mea Iſagoge exquirem, vt in Ferneliana animaduerteret, pręcipuè eum occupari, nemini eſt obſcurum. Idem ab aliis Gallis factitatũ audio. Verùm iſta æmulationis; quæ riualitati ſimilis perhibetur, vis eſt. Euenire in Italia idem ſummo viro Ioanni Baptiſtæ Montano præceptori meo doleo, & nuper animi mei ſenſum clariſſimo

ã 2

Medico Hieronymo Mercuriali pateſeci. Veriſſimum autem eſt, ſcripta ac potius excepta & diuulgata illius nomen minimè illuſtrare: verùm ſi rectè reputare volumus, ad iſtum modum cogitata eſſe, vt plurimos qui deinceps ſcripſerunt, & nunc quoque docent, præclarè adiuuarẽt, licet hæc diſſimulent, apparebit. Sed de Fernelianis agamus. Memini cùm ante xxviij annos Phyſiologica Fernelij prodijſſent, & Argenterius ſua quoq; proferret, Montanum vehementer Fernelij atque adeò omnium conatum in dilucidandis ſcriptis vererum probaſſe, & nimio Argenterij reprehendendi morbo, quem ille prodit, grauiter offenſum eſſe: Baſſianum verò Landum virum ingenioſum & philoſophicis ſtudiis atq; elegantiorib. literis in primis politũ, quẽ poſt meũ ex Italia diſceſſum atra dies abſtulit, cùm fortè ad me veniſſet, & apud me Fernelij librũ reperiſſet, totum cupidè domi ſuæ attentè perlegiſſe mihiq; illius iudiciũ exquirenti, hoc reſpõdiſſe: Gallus iſte ingenij & doctrinæ luce atq; ordine nobis Auicennam vel totum obſcurabit, vel vt multos illius errores videamus, faciet. Verè Baſſianũ iudicaſſe, nec minus Fernelium quàm Auicennã de arte Medica bene mereri voluiſſe, monumenta ingenij, voluntatis ſpeculum ſunt. Quanto aũt illuſtriùs & euidentiùs omnia in Fernelio quàm Auicenna appareant, qui non perſpicit, ille ſua quadã perſuaſione cæcus eſt. Hoc quidẽ in genere hominũ Hebræi, vt in pietate, ſic etiam in Medica arte occæcati primas tenent: hi vbiq; Auicennã crepant. Sed eorũ quæ in Auicenna ſunt, ſe perpauca intelligere dictis & factis declarant. Sunt tamen illi apud rerum imperitos, hoc eſt iudices iniuſtiſſimos, primi: & ſoli medicinam ſcire atque intelligere (cùm non tam mederi, quàm Chriſtianos fallere didicerint) exiſtimantur. Itaq; verè ſcripſit Agrippa, Si magnus Medicus vis perhiberi, Hebræum te dicas. Poſſem huius rei exemplũ quaſi digito cõmonſtrare, & tibi hominem tinctum religione, malis artibus infectum, bonis infeſtum, literarum bonarum imperitiſſimum, opinione tamen hominum, & ſuis technis Medicum inſignem oſtendere. Verùm deplorare magis quàm emendare ſeculi noſtri miſerias nobis conceditur. Turpiſſimam verò Paracelſiſtarum impudentiam & fingendi mentiendiq; effrẹnatam libidinẽ vtinam principes viri cohiberent: ſed in delitiis apud quoſdam eſſe, & impunè illos doctis maledicere, iis malis quæ rebus bonis ruinam minantur, annumerandũ. Feramus igitur quæ mutare non poſſumus. Ad Fernelium autem vt redeam, me vero animi iudicio illius præclara ſcripta probare, etiam atq; etiam affirmo, & vt ea quorum mentionem facit Plantius, in primis verò obſeruationes eorum, quæ in curandis morbis noua deprehendit, proferantur, vt operam des, maiorẽ in modum peto. Nulla re de arte Medica melius, cùm exemplis rectiſſimè doceamur, mereri poteris. Quid hiſtoriis illis morborum, quas Hippocrates attentiſſimè variis in locis collegit, & propterea Epidimiõn libros inſcripſit, ad docendam, illuſtrandam & confirmandam artem Medicam accommodatius? Imitatus eſt Hippocratis ſtudium Amatus: verùm plura conficta quàm facta illum ſcripſiſſe, & interdum opiniones ſuas iſto modo confirmare voluiſſe apparet. Præclarum quoq; nuper opus ſuarum obſeruationum vir doctiſſimus, & de arte Medica bene meritus Franciſcus Valeriola foras dedit. Id cùm inſpicerem, ingemiſcens cogitaui, cùm mihi ætatem in iſta virium imbecillitate ſatis longam & vſum artis non mediocrem, addo etiam hoc (quod Diuinæ benignitati ſicut reliqua præcipuè acceptum refero) ſucceſſum fœlicem conceſſerit, quòd, non dico, cùm in magnis Rebuſpubl. ſed vel hoc decennio, quo in aula Sacratiſſimorum Impp. fui, meas obſeruationes non ſcripſerim. Fortaſſe magis quàm aliis ſcriptis poſteritati nomen meum commendaſſem, & de ea ac præſentibus hominibus bene mereri potuiſſem. Nũc curarum onere preſſus, & laboribus fractus, in magna virium omnium infirmitate, cogitare magis quę ſint mei officij, quàm exequi poſſum. Vt tamen proſim quamplurimis, & te quibus ſciam poteroq; modis adiuuem, dum vixero, operam daturus ſum. Vienna Kal. Quinct. Anno

CIↃ IↃ LXXIIII.

GVLIELMVS PLANTIVS
CANDIDO LECTORI.

DIV multumq́; dubitaui, Lector beneuole, an quæ de Medicinæ parte Therapeutica reſtabant D. Ioan. Fernelij opera, & ab eo paucis antè diebus quàm è viuis decederet, mihi vt accuratiùs exigerentur commiſſa, in lucem calamitoſo hoc tempore edere & publicare deberem. Eam eſſe ſeneſcentis huius & vergentis ſeculi iudiciorum licẽtiam animaduertebã, vt perfrictâ fronte quo quiſque magis eſt, non recentiorum ſolùm ſed veterum etiam ſcriptorum cenſorem ſe & caſtigatorem ſtatuat, atque pro libidine interpretetur: ea opinionum & interpretationũ diſſenſione atque diſcordia fieri, nihil vt iam ratum & conſtans, nil firmum & perpetuum in vllo artiũ diſciplinarúmue genere habeatur, ſed in contrarias non modo ſententias, ſed etiam partes & ſtudia diuerſa eatur, tacitis inde odiis & occultis ſimultatibus reſidẽtibus in multorũ animis, quæ leui irritamento vel in iurgioſas & inimicitiis incenſas contentiones & altercationes erumpant, vel (quæ fundi noſtri eſt calamitas) in mutuam maleuolentiam & cõmunem omnium perniciem exardeſcant. Quo fit vt y conſultiùs agere videantur, qui ſcripta ſua quantumuis ad publicam vtilitatem elimata, in tẽpus aliud ſupprimũt vel blattis & tineis arrodenda, quàm qui hac tempeſtate euulgantes iudiciorum aleam ſubeunt & periclitantur. Iam verò digna imitatione (nõ inuidia) quũ ſit hominum excellentium virtus, quòd quæuis ingenia, vt ait Plato, ardua & ſeria ſtudia non attingant, ideoq́; iudicio, prudentia & præſcripto eorum qui multo rerum vſu triti & diu magna cum laude in arte quapiam verſati ſunt, niti, dirigi & confirmari iuniorũ conatũ oporteat: multi tamẽ ſtulta opinione ſui & philautia nimiùm ſibi placentes, vanaq́; ſcientiæ perſuaſione inflati, ſpretis recentiorum ſcriptis in veterum quidem lectione occupantur: ſed rectã doctrinæ viam quũ ignorent, nec prudenti duce & magiſtro uti velint, in eos illud ex veteri Comœdia aptè quadrare videtur, καλῶς μὲν ἴσχυον, ἀλλ' ἐκτὸς τ' ὁδοῦ. Ad oſtentationem enim vetuſtos authores peruolitant, temereq́; huc illuc errabundi feruntur: atque ſi quid obiter tanquã canis è Nilo obbiberint, id vel identidem eructant, vel (quum ſint κακόσχολοι) in abſurdas opiniones cõuertunt. In aliorum quorundã mentibus inueterata quædã inuidia adhuc viget, vt quam ne mors quidẽ ipſa extinguere potuit. His non modo ſcripta Fernelij inuiſa ſunt, ſed nomen quoque nefaſtum. Alij legunt quidẽ, ſed vt calumnientur & maledico dente carpant, propterea quòd ad doctrinæ auram captandã id plurimùm facere vulgus ſibi perſuadeat. Quendã eſſe audio, qui faſtu & arrogãtia intolerabili, Fernelij, tanquã Vlyſsis, errorum rapſodum ſe profiteatur, quiq́; de his longam iam cõſcripſerit Odyſſeam, quam propediem ſit editurus. Cæteri delicati & faſtidioſi homines tantùm ea probant, quæ ad palatum faciunt. Nullum itaque ex publicatione horum librorum operæprecium facturus videbar, niſi & hic & reliqua Gallia cæteriſq́; regionibus exteris multi inuenirentur meliore quadam natura & ſeueriore acrioreq́; iudicio præditi, qui quotidianis propemodum precibus & literis horum librorum emiſsionẽ tum à Philiberto Barjotio Fernelij digniſsimo genero, & in magno Regis concilio Præſide æquiſsimo, ſupplicumq́; libellorũ in Regia magiſtro, tum à me etiam efflagitarunt: niſi etiam præcedentium Medicorum externorum de Fernelij doctrina ſingulari teſtimonium accederet, imprimiſq́; Ioannis Cratonis Vratiſlauienſis medici Cæſarei clariſsimi, qui in Iſagoga, quam in artem medicam doctiſſimè ſimul & ad tyronum captum aptiſsimè ſcripſit, Fernelij honoris cauſa meminit, eiuſq́; ſcriptis multùm ſe adiutum fatetur ingenuè. Typographo verò hanc editionem vrgenti quãuis Platonis illud crebrò occinerem, οἱ ἄγαν σπεύδοντες βραδύνουσιν ἀνύειν, in mora tamen periculum à plagiariis eſſe dicebat, quòd ſuperioribus annis Mompeſſuli diuendita fuiſſent à quodam de medicamentorum compoſitione fragmenta, nomen Fernelij præferentia: & hic quendam eſſe conſtaret, qui Φερνελίους ſe vulgò appellitari [illegible] tantiſper affectauit, dum ſub eo nomine (velut amictu ſcenico) notatus, populari ſermone & rumore percrebreſceret vulgoq́; iactaretur: nunc autem poſtquam famoſus etiam apud mediaſtinas mulieres euaſit, eum ob cuius nominis ſplendorem & celebritatem tantopere famigeratus eſt, apertè odiſſe, calumniari & improbitatis etiã damnare non veretur, quia ſecreta ſcilicet quædã ſua poſteris non prodidit, quæ tamen ipſe, vt alia longè plura & ἀπόρρητα artis arcana, ad grauiſſimos quoſque morbos à ſe inuenta poſteritatem celare nolit. Cæterùm ne lõgiùs ex-

enrrat oratio, quid in præſentia habeas à nobis; & in poſterum expectare debeas, paucis accipe. Hac editione exhibemus libros ſeptem Phyſiologicos, totidem Pathologicos & tres Therapeuticos, ab ipſo authore accuratè omnes recognitos, & locis quamplurimis quàm antea multò auctiores redditos, & medicamentarios quatuor nunc primùm luce donatos, qui ad Therapeuticæ ſeptenarium explendum deſiderabantur: ut totum opus uno & viginti libris conſtaret & abſolueretur. Nam duos de Abditis cauſis adiecimus, non ad totius integritatem, ſed ad Phyſiologiæ, Pathologiæ & Therapeuticæ locorum difficiliorum diffuſiorem & enucleatiorem per dialogiſmum explicationem. Noſtra quoque ſcholia in ſeptimum Therapeuticæ librum edidimus de authoris conſilio & iuſſu, ſtrictim illa quidem à nobis & carptim enotata, quum cur adiectum ſubſtractum'ue, immutatum aut retentum, antiquatum aut nouatum in medicamentis tam ſimplicibus quàm compoſitis quid eſſet, cauſam reddidimus. His fruere, dum tibi de particularibus morbis curandis ſeptem alios libros apparamus, ſeorſum altero opere Enchiridij forma, quò faciliùs circumferri poßint, excudendos. Horum primus qui febrium, & ſeptimus qui morbi Gallici curationem cõtinet, ab authore ipſo perfecti abſolutiq́, reliqui tantùm ſunt inchoati. Hos, αὖ θεὸς θέλῃ, perficere licebit ex aliis authoris ſcriptis, quæ partim aduerſaria ſunt, partim reſcripta & reſponſa de variis morbis, ad ducenta ferè relicta, præter commentarium, cui titulum fecit, OBSERVATIONES EORVM QVAE CVRANDIS MORBIS NOVA DEPREHENDIMVS, & alia in pluteis & forulis reperta: in quibus, quæ propria ſibi author & peculiaria ad grauiores morbos habuit remedia, continentur, multo longoq́, medẽdi vſu & frequenti meditatione probata. Ex hoc inſtructiſsimo penu prolixè tibi deprome͂tur quæcunque ad publicam vtilitatem pertinere videbuntur. Conficiendorum verò & parandorum medicamentorum formula ad pharmacopæos, & Prognoſticum opus, quia adumbrata duntaxat ſunt ab authore, non niſi longiore tempore abſolui ediq́, poſſunt. Interim Vale: Lutetiæ Pariſiorum Calendis Martiis, 1567.

SIMON PONCETVS MELODVNENSIS, DOCTOR MEDICVS ad Lectorem.

Iactet Arabs Graiúſque ſuos: Fernelius artem:
Lampade perluſtrat ſplendidiore tibi.
Abdita nam radians in apricum ſingula profert,
Et quicquid ſolidum pulchrior vſus habet.
Phœbus erat. Sed mox quum Gallis imminet atro
Turbine ſeditio, proh dolor! eripitur.

ΑΝΔΡ. ΤΟΥ ΡΙΒΑΥΔΗΛΙΟΥ ΓΙΚΤΩνος εἰς τὸ τοῦ μακαρίτου Φερνελίου θεσπέσιον σύγγραμμα ὑπὸ Πλαγκίου ἀκριβωθέν.

Οὐχ ἧττον κατὰ τὴν μέθοδον, πλῆθος καὶ ὅπισω
Βίβλων, Φερνέλιον σκέπτεο Ἱπποκράτης,
Κ' οὐχ ἧττον θεραπείῃσι ζῶντ' ἄϋσχοι, οὐδὲ
Οὔνομα χρόνθ' ἧττον γνώριμον ἐν θανάτῳ.
Ἤυτε δ' Ἱπποκράτης Γαληνοῦ χωρὶς ἀμυδρὲς,
Πλαγκίου ὡς χωρὶς, βιβλία Φερνελίου.

RENA-

RENATI GERVASII IN PRIMO GALLIÆ SENATV CAVSARVM patroni, de Io. Fernelio Medico.

Hippocratem natura parens mortalibus olim
Edidit, ipſa ſuum quo retineret opus.
Hoc duce longa fuit, magna ratione medendi,
Vita hominum. Tandem Ferneliumque dedit.
Quo medico doctore volat tua, Gallia, gentes
Fama per ignotas. Omnibus ille ſalus.
Iam verò ipſe Deus, longos vt carperet annos,
Fernelium & terris, quem dederat, rapuit.
Antiquitas illum Naturæ laudibus: iiſdem
Noſtra celebrabunt ſecula Fernelium.

ΕΙΣ ΙΩΑΝ. ΦΕΡΝΕΛΙΟΝ

Ἐπιτάφιον.

Τῇ χθονὶ Φερνέλιον πόλος ὤπασεν, ἡ δέ μιν αὖθις
Παλλάδι, καὶ Παλλὰς δῶκε τῇ Οὐρανίῃ·
Οὐρανίη πόρεν αὖ Φοίβῳ, μετέπειτα δὲ Φοῖβος,
Κλεινοφόρῳ στήσας ἀρχίατρον βασιλεῖ.
Τόνδ᾽ ἄρ᾽ ὑπηρεσίῃσιν ὁ, ἠδὲ γραφῇσιν ὀνήσας
Αἶνόν τ᾽ ἠδ᾽ ἄφενον κλῆσατ᾽ ἀπειρέσιον.
Καὶ παύσας τὰ μὲν ὧδε, νοῦν δ᾽ ἀπὸ σώματος ἕλξας,
Ζεὺς ἀπέδωκε τόγε μὲν τῇ χθονὶ, τόνδε πόλῳ.

Φρ. Θόρειος

IN IO. FERNELIVM.

Naturam melius, morbos, Medicamina, cauſas
Nemo tuo docuit Gallia Fernelio.

IN EVNDEM.

Iuſſerat Iatricæ myſteria Delius artis
Scribere: Fernelius ſcripſit, & occubuit.

IN EVNDEM DISTICHON NVMERALE.

ConIVge FerneLIVs rapta per CVLſVs VtaVLæ,
Vt LVCIs ſatVr, Vt noMInIs InterIIt.

F. Thorius Bellio.

Obiit D. Fernelius 6. Cal. Maij 1558.

IN EVNDEM.

Hippocrates moriens arcanum credidit artis
Fernelio: huic fama par ſit & ingenio.

Elayas Fabius.

ΙΛΕΡΜΟΣ Ο ΠΛΑΓΚΙΟΣ ΕΙΣ
τὸν λαμπρότατον Φερνέλιον.

Πῶς τε τὰ σώματ᾽ ἔχει φύσει, ἠδ᾽ ἐς νοῦσον ὀλισθεῖ,
Ἔργον τ᾽ ἰῆσθαι, κάλλιον οὔτις ἐρεῖ.

AD HENRICVM II. GALLIARVM REGEM CHRISTIANISSIMVM, IOANNES Fernelius Ambianus.

QVÆCVNQVE olim cauſa, Chriſtianiſſ. Rex, homines latè diſperſos paſſimq́; beſtiarum more errantes ad ciuilem vitæ communitatem conuocauerat, eadem quoque ad inſtituendas artes humanæ ſocietati neceſſarias excitauit. Ea autem (ſiue rerum ad vitam conducentium fuerit neceſſitas, ſiue politica hominis natura, ſiue ratio gloriæ ſtimulis concita) nõ modò inuentas quondam inſtitutasq́; artes alit, tuetur atque conſeruat: ſed præclara quæque ingenia ad eas magnificentius augendas exornandasq́; continenter accendit. Tandiu ſanè inueniendarum atque exornandarum artium homines deſiderio tenebuntur, dum illorum vitæ ſocietas communitasq́; manebit. Ita enim homines hominum cauſa generati ſunt, vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſint. Medicina verò vna ex omnibus artibus Deorum munere & beneuolentia hominibus conceſſa, ad eorum vtilitatem ſalutemq́; tuendam in primis eſt conſtituta. Quicquid igitur diuturna meditatione longoq́; medendi vſu quotidie obſeruatur, id in cõmune bonum ingenuo liberalíque animo conferendum. Neque eorum æſtimationibus vtendum ſtandúmve iudiciis, qui permultos cauſantur nobiliſſimos & clariſsimos ſcriptores extitiſſe, quorum ſcientia vbertatéque rerũ & copia, ars medendi inuenta conſummatáque ſit: quique non vltrà progredi oportere contendunt, omnemq́ue ſcribendi laborem vt ſuperuacaneum refugiunt & aſpernantur. At certè ſiue quòd ars ipſa iam clariùs illuxit, ſiue quòd rerum omnium quædam ſit viciſsitudo, quicunque ad vnamquamque rem æſtimandam momentoq́ue ſuo ponderandam, ſeueriore & æquiore vtuntur iudicio, probabiliore conſilij cauſa ac ratione putant vix vllum veterum huic ætati ſatis eſſe poſſe. Galenum namq; (qui medendi artem ab Hippocrate præclarè inſtitutam poſt Herophili, Dioclis, Archigenis, Athenæi, aliorumq́ue præcepta auxit & illuſtrauit) Aſiaticæ redundantiæ inſimulant, quòd πολυγράφος nimiùm multa artiũ librorumq́ue congerie (nam præter ducentos & quadraginta quos de aliis diſciplinis, de medicina ſupra quadringentos cõſcripſit) multorum ſtudia reſtinguat, & ad rem properantes diſtineat. Eum quidem fatentur mira perſuadendi neceſſitate diſputaſſe ſubtiliùs, ſed quòd initio minimè ſtatuiſſet vniuerſam artem complere, breuem præcipiendi legem non obſeruaſſe: ea identidem locis complu-

tibus inculcaſſe, nunc huc nunc illuc ſtudio reprehēdendi auidè ferri, ſicq́; ſæpius ambiguitate lectoris animū diſtrahere. Aretæum, Ætium, Paulum, Alexandrum, Actuarium, reliquóſque Græcos iuniores nimium conciſos exiſtimant, nec ſatis ratione niti, nec artem vniuerſam, ſed eam maximè partem quæ in actione totà verſatur, perſtrinxiſſe. Arabes autem barbarè, ſpurcè, fœdè in Latium traductos, pharmacopœos & circumforaneos potiùs quàm veros medicos experientesq́; genuiſſe. Quumq́; nullis neruis, nullis demōſtrationum legibus, ſed puris nudisq́; verbis ſingula perſequantur, multa illos dicere, perpauca docere. Addunt & illi permultorum morborum cauſas hactenus ignoratas fuiſſe, vnde alij diſſentaneam, alij prorſus nullam curationem acceperunt. Vacuandi quoque leges turbidè adeò & inconſtanter traditas, & controuerſiarum obſcuritatibus ſic implicitas, vt ſæpiùs inter peritiſsimos haud facilè conſtet quodnam vſurpandum remedij genus. Plurimas deniq; medicamentorū compoſitiones nulla certa ratione concinnatas empiricam nimium redolere vetuſtatem. Horum querimoniis & ſermonibus quum ſæpe intellexiſſes, Inuictiſsime ac Humaniſſime Rex, artem medendi mancam adhuc & ſolùm inchoatam eſſe, & ætatem dierumq́; numerum multa produxiſſe, ad quæ nulla ingenij acies penetrauerat, ſine quibus tamen artis abſolutio non ſit perfecta: cōmuni hominum ſaluti conſulens iuſsiſti, vt veterum medendi præceptiones, pleniore doctrina pluribusq́; obſeruationibus illuſtrarem atque locupletarem. Id nimirum compertum habens, quod omnibus eſt in confeſſo, nullam toto terrarum orbe ciuitatē eſſe, in qua philoſophiæ ac medicinæ controuerſiæ doctiùs crebris diſputationib. dirimi, aut pluribus artis operibus noua ſimul ac vetera probari examinariq́; poſsint, quàm in hac tua Pariſiorum Lutetia, idq́; propter ſummā vrbis tum celebritatem tum frequentiam, in quam non è Gallia modò verumetiam ex omnibus propemodū Europæ regionibus admirabiles ac ſæpe inauditi morbi vel curandi vel dijudicandi perferuntur. At ego principum obſequiis ciuiumq́; noſtrorū officiis implicatus non citra valetudinis meæ & rei familiaris diſpendium, magnis lucubrationibus hoc ſcribendū opus ſuſcepi: atq; eo certè lubentiùs, quòd doctorū virorū hortatu ac precibus quaſi ſtimulis ad perficiendum acriùs incitarer: qui aliis cōpluribus, non mihi vni, viuendum eſſe proponebant. Quanquam autem magnū hoc & ſummè arduum prouinciæ munus eſſe video, iudiciorū tamen ſeueritate minimè deterritus, quicquid periculi eſt ſubire, ingenijq́; vires experiri honeſtū cumprimis & generoſum eſſe duxi. Si ſummam quæ deſideratur, perfectionem non ſum aſſequutus, eam tamen conatus ſum adumbratione quadam exprimere. Cognito enim veterum iudicio, & omnibus perlectis qui de Philoſophia atque Medicina aptiùs aliquid poſteris tradiderunt, non quæ cogitatione ſola pleriq; fingūt atque cōminiſcuntur, ſed quæ vera ac ſolida ab optimis quibusq; tum Græcis, tum Latinis, tum Arabibus, firmiſsimis argumentis probata ad medendi vſum conducere obſeruaueram, excerpſi, & in vnum contuli. Quid de quaq; re controuerſa ſentiendum putarem liberè pronuntiaui, non vni alicui me addicens, ne aut in arrogantiam, aut in errorem magnopere incurrerem. Sic multorum lites diremi, dubia ſtabiliui, obſcura illuſtraui, abdita protuli, noua quamplurima & hactenus incomprehenſa paſsim adieci: adhæc rationibus, argumen

tis

tis,demonſtrationibus,ſignis,teſtimoniis, exemplis vſus ſum frequenter. Caterùm vbiq; modum tenui,& rem omnem ſic temperaui,vt neque Lectorem immodica profuſione verborum onerarem, neque breuitate nimiùm conciſa, ſuſpenderem,neque vel experientiam ſolam,vel rationem ſequerer:ſed viam breuem primùm cognoſcendi,deinde agendi curandiq́; indicarem.Quod igitur tibi quondam Regi deſignato inchoatum opus deuoueram, idem nunc amplo diademate inſignito,multis partibus auctum & locupletatum,non dubitaui hoc etiam armorum procinctu & turbulentis rebus nuncupare: id ſcilicet perſpiciens, in grauiſſimis te occupationibus leuiora non aſpernari. Summa quippe natus humanitate ſuauiſſimisq; moribus, neminem vnquam ne offenſus quidem acerba animaduerſionis ſeueritate videris perſequutus: ſed tua clementia & animi lenitate ſic omnia piis iuſtisq́; legibus prudenter moderaris, vt te omnes mirificè colant,venerentur ac obſeruent.Bella certè varia, eáque acerrima pro veteri Galliarum iure,proq́ue externornm tibi fœdere deuinctorũ libertate,terra mariq́; cum hoſte potentiſſimo iam diu geris quàm fœliciſſimè. Ac nihilominus omnia toto tuo imperio ditioneq́;,ea tranquillitate adminiſtrantur, leges tam piè ſancteque ſeruantur,literarum ſic vigent ſtudia, philoſophiaque genus omne ita excolitur,vt placidiſſima omnes frui pace videamur.Nullus vſquam turbulentus errantium militum inſultus, diſciplinæ militaris ſumma obſeruatio, infima quæque plebecula ſuis liberè potitur, nec vſquam niſi magna æquitate tuorumque beneuolentia vel nummos vel commeatus vel alia in immenſos belli apparatus comparas.Tantarum rerũ adminiſtratione meritò omnes in te vno probitatem,vigilantiam,prudentiamq́; ſingularem,omnium denique virtutum cumulum admirantur & ſuſpiciunt.Præclara hæc proſperis cœpta auſpiciis Deus Optimus Maximus bene fortunet, & nominis tui memoriam rerum gerendarum magnitudine conſecret immortalitati.

IOAN. FERNELII AMBIANI IN MEDICINAM, PRÆFATIO.

RERVM omnium quæ naturæ lege imperioq; continentur princeps homo, etſi diuinorum caducorumque particeps, amborum ſocietate gaudet, excelſiorũ tamen ardenti deſiderio inflammatus, parcè ea ſequi debet, quæ ſordida, vilia atque abiecta perſequitur impetus beluarum. Id execrandum profectò & deteſtabile videatur, ſi quam ſui partem ſuſcepit homo cœleſtem atque diuinam, ſic eam aut turpitudine vitiorũ contaminari, aut blanditijs voluptatum irretiri, aut mortalium rerum cura atq; ſolicitudine obrui ſinat: vt oppreſſa ac perdita nequeat aliquando recreare ſeſe & altiùs extollere. Qui enim eum vitæ curſum tenent, vt ſolis ſenſuum blandimentis illaqueati ferantur, nihilo mutis animantibus videntur prǽſtantiores: quoniã & beſtiæ neceſſaria vitæ præſidia inquirunt & parant, ſummaque tum ſui tum prolis cura ipſis ineſt, vti & voluptatum.

Mentis agitatione comparatas fuiſſe diſciplinas.

Generoſiſſimi verò ſapientiſſimique hominis eſt, mentem corporis inquinamentis obſitam ad rerũ præſtabiliũ contemplationẽ erigere: vt quantũ vnus inter hæc omnia excellit, perſpiciat, & corporis hiſce compagibus licet implicatus, mentis agitatione tamẽ fiat originis ſuæ memor, & cõſors diuinitatis. Hæc ſumma humanæ vitæ perfectio, hæc optima maximeq; diuina ratio viuẽdi, qua qui inſignes olim fuerunt, Dij ritè ſunt habiti, & ampliſſimis honoribus affecti, tum quòd alta ſapientia eſſent admirabiles, tum quòd magna fructuoſáq;

Duab. ex cauſis diſciplinarũ ſuisse differẽtias.

beneficia in homines contuliſſent. Inde accenſo cæteris animo inflammatoq; ad gloriã, ut multiplex erat mentis impetus & intentio, vtq; varia erant ea quorũ ſtudio capiebantur, cõplura diſciplinarum genera perpolita ſunt, quæ partim neceſſitate, partim ſtudio cognoſcendi fuerant inchoata.

Tria philoſophiæ genera a mente cõtemplante.

Alij operũ naturæ concentum eximiamq; formam & pulchritudinem admirati, & earum rerum ſuauitate pellecti, quæ corporib. innixæ, mutabiles, mortalesque ſub ſenſum cadunt: ortus earum

Naturalis philoſophia.

cauſasque magnis ſudoribus ſedulaq; vigilantia ſcrutati, naturalẽ philoſophiam cõdiderunt.

Theologia, & quæ eius ſubiecta materia.

Alij animi ſublimioris impulſu in res diuinas acerrimè intenti, illas quidẽ ſempiternas, immutabiles, ſeparatas, nulloque ſenſu cõprehenſas, quoad fert humana fragilitas theologiã cognitionemq; Deorũ prodiderunt.

Mathematica.

Interuenerunt alij medio contemplationis genere ducti, qui mathematicas diſciplinas erexerunt: illuſtres quidẽ illas, & demonſtrandi ſubtilitate certiſſimas. Has Plato diuinarũ naturaliũq; rerum confines & intermedias ſtatuit, quòd ſempiternæ ſunt & immutabiles, ſed in corpore poſitæ atq; ſubiectæ ſenſibus.

Contẽplationis præſtantia.

Sunt hæc tria iam multis ſeculis celebrata ſapientię ſtudia, ex rerũ quas verſant varietate nata, mentis vnius ſublimioris contemplatione formata. Nõ enim vitę illa cõmodis, non voluptatũ illecebris, nõ vllis deniq;

deniq; fortunæ corporisque bonis aptantur, neq; in res tanta contemptione deſpicatas ſe demittunt: ſed propriis coërcita finibus in ſe tota tanquam in orbem vertuntur, propter ſe non ob aliud quicquam mortale expetenda, vtque potiſſimùm inſcitiam erroresque turbulentos ab animis depellamus. Cęterùm qui animo minùs excelſo, nec ſatis ad philoſophandum nato comparatoque fuerunt, ij item ne otioſam ætatem & ſine contentione inertem traducerent, hominum aut cōmodis aut voluptatibus deſtinati, mentis illius quam πρακτικὴν, id eſt agentem dixerunt concitatione, inferiores pepererunt diſciplinas, prudentia omnes & arte comprehenſas. Horum enim quicunque in hominum moribus conformandis, & rectè viuendi inſtituto omne ſtudium collocaſſent, ij ad moralē facultatē aditum fecerunt, & ad ciuilē & œconomicā, quæ moderatrice prudentia adminiſtrantur. Accedit his hiſtoria, rerũ geſtarũ memoria & antiquitatis cōmemoratio: vti & Geographia, locorum gētiumque deſcriptio, ſine qua ne illa quidem illuſtratur atque ſplendeſcit. Omneis porrò artes excitarunt, quicunq; non actus hominumque mores, ſed effectus & opera ſunt perſecuti. Primùm vt animi ſenſa locutione (hæc enim effectus eſt, quòd linguæ organo fiat, actus verò nullus corporei inſtrumenti ope indiget) exprimerent, grammaticam concinnarunt, quæ emendatè loquendi ars eſt, & poëſim numeris aſtrictam, & rhetoricam quæ ornatè copioſeq; dicendi doctrina, & dialecticam, quæ rectè diſſerendi eſt ratio. Ad humani corporis ſanitatem vel tuendam vel recuperādam medicina, ad alimentorũ vitæ neceſſitatē agricultura, ad ædificiorum extructionē architectura inuenta excultaque eſt. Sic textores, fabri, aurifices, ſutores, zonarij, piſtores, lanij, fictores, pictores, librarij, alijque innumeri ſuas artes hominum commodis aptauerunt. Sic muſici, cantores, tibicines, hiſtriones, gladiatores, ſaltatores, venatores, piſcatores, aucupes, coci, fartores, lenones, ſcurrę, aleatores, quaſdam artes celebrarunt ad hominum delicias atque voluptatem, quæ aut prorſus ſordidæ, aut parùm ingenuæ ſunt. Sed quum omnis philoſophia rei in quam incumbit materiam excutiat & ponderet, artis id erit cuiusque propriũ, vt in materiam quæ ſponte ſuapteque natura prodiit in lucem, effectionem quandam & facultatem inſerat, quæ ſine hominum aut mente aut manu per ſeipſa non accederet. Non enim ars materiam, ſed artificium in materiam extrinſecus confert, quod aut ſtabile eſt ac firmum, velut in extructis ædibus: aut fluxum atque præceps, vt in tibicinum harmonia. Hæc igitur ſunt philoſophiæ (quæ mater omnium bonarũ eſt artium) ſtudia, hæc prudentię, hæc artium diſcrimina, ſummaque diſciplinarũ genera, quę tũ diuerſa mentis agitatio, tum rerũ quas tractant varietas, quàm maximè diſiunxit. Iam verò id inde ſcrutemur, quàm ſit ars vnaquęq; vel diſciplina pręſtans & ingenua, quātoque dignitatis ſplendore alię alijs pręluceant. Deorũ cœleſtiũque animorum actio pręſtantiſſima ſententijs omniũ iudicatur, quòd in rerũ optima-

Mens agēs artium effectrix.

Circa actus & mores diſciplina.

Circa opera ſunt artes.

Actus & effectus differentia.

Circa locutionem.

Circa ſanitatem corporis.

Artes vtiles.

Artes voluptariæ.

Philoſophiæ & artis differentia.

Artiũ genera duo.

Vnde philoſophia & artium dignitas ſpectetur.

rum contemplationẽ penitùs incumbat: beluarum vero (quæ vitę neceſſitati ſeruiunt, & ad voluptatem omni impetu ferũtur) humilis, vilis & obſcœna. Hæc ſi ad humanas transferimus actiones, nobiliſſima ſummeque liberalis & ingenua videbitur hominis contemplatio, omneque genus philoſophiæ præclarum, illiberalis autem & ſordida omnis opificum induſtria, quorum labor & opera non ardua vis animi cenſeatur. Inter hęc autem ars conſedit, quæ ſuo genere tanto digniore quæque loco ponetur, quanto præter cæteras animum ſublimiore contemplatione excolit, per quam intelligẽriores ſumus, & meremur ſapientes appellari: idque maximè ſi non illa odium offenſionemque hominum in ſe ſtruat, ſed haud mediocriter frugifera ſit & fructuoſa, cùm aliis omnibus tũ ipſi quoq; artifici. *Artiũ vtilitas ſpectanda.* Quæ'nam igitur videri debet inter artes principatum obtinere, cuius adminiculo his corporis incluſi compagib. vitam tranſigere poſſimus beatam atq; tranquillã? Marco Tullio ſola naturæ cognitio contemplatioque rerum haud quaquã placet, ſed ignaua ac iners proſuſque manca, & duntaxat inchoata habetur, ſi nulla connectatur adminiſtratio rerum, nec ſit ad hominum cõmoda ſocietatẽque tuendam cõparata. Si omnes omnium artium cõmoditates, facultates, atq; copias diſpicis, nihil eſt medicina melius, nihil optabilius, nihil hominum generi datum præſtabilius. *Medicina artium digniſſima et vtiliſſima.* Nam ſi eſt vita cunctis mortalibus chariſſima, ſi lux ea cum primis expetenda in qua viuimus, ſpiramus, & iucunda conſuetudine inter nos coniungimur, ſi ea primum eſt & præſtantiſſimum munus animãtibus attributum: ars quæ illam ſeruat, continet, ac tuetur, quo pacto nõ ſit omniũ præſtantiſſima? *Vtilitas eius.* quid ea poteſt homini magis in votis eſſe, quæ infeſtiſſimos humani generis hoſtes, morbos (inquã) & aduerſam valetudinem propulſat? quæ vitam incolumem ab omni ærumna & languore liberam quàm diutiſſimè tutatur? Vt corporis firma cõſtitutione nullæ opes, nullæ fortunæ ampliores: ſic imbecilla & labante illa nihil laborioſius, nihil calamitoſius. Qui ergo in hoc periculum diſcrimenq; adductis ſubuenire & opitulari queat, tantum abeſt vt in illorum offenſionem incurrat, vt etiam illos ſumma conſuetudine & amicitia ſibi coniungat, atq; quaſi pro numine, inquit Hippocrates, colatur, qui tantas opes reſtituerit, per quas externæ quoque fortunę obtineri poſſint, illarumque vſus iucundus atque dulcis habeatur. *Præſtantia.* Cęterùm ad ea quæ medicina ratione perluſtrat conuerſus, quàm præclara & nobili contemplatione rerum plurimarum naturas perſequatur atque peruestiget, intelliges. *Quæ & quam multa debet medicus noviſſe.* Vt enim admirabilem hominis fabricam naturãq; explicat & euoluit, ita rerum cunctarum ortus, & occaſus, ipſamque omnium ex elementis compoſitionem, animalium ſtirpiumq; proprias vires (tametſi non abſolutè, quatenus tamen homini ſalutares ſunt aut peſtiferæ) inquirit atque parat. Quin & altius ſubiens quæcunque ex patefactis terræ faucibus eruuntur ſcrutatur, indeque ſublata cœlorum & ſyderum conuerſiones, & quæ inde fluunt dimanantque

virtu-

virtutes orbis inferioris moderatrices obſeruat. Hæc autem quia non aliter quàm certa demonſtrandi ratiocinandiq́; via obtineri poſſunt, quis eat inficias mathematicas artes, & dialecticã aditũ ad hæc patefacere? ac multò etiã magis rhetoricen atque grãmaticen deſiderari: ſine quibus non modò copioſè ornatéque dicere, ſed ne emendatè loqui quidem liceat? Quòd ſi eæ vel neceſſariæ ſunt, vel opis quiddam & auxilii conferunt, & ceu gradus quidam & aditus ad medicinam iaciuntur atque patent, medico quidẽ omnes erũt perdiſcendæ: quòd (vt inquit Ariſtoteles) eiuſdẽ ſit, finẽ ipſum & ea quæ finis gratia ſunt cognoſcere. Quis enim eum pictorẽ non in magna gloria & laude ponat, qui præter operis lineamenta & pigmentorũ aſperſionem, nouit tabulam perpoſire, colores iuſta tẽperatione permiſcere, penicillũ in omne varietatis genus conformare? contrà verò eum non vituperet, & tanquam rudem ignarumq́ue damnet, qui nullam iſtorum cognitionem habet, ſine quibus maiora percipi non poſſint? Idem quoque de medicina ſtatuo, vt nemo hanc tentet vel à limine ſalutare, qui non antea illis diſciplinis meritam & iuſtam operam impenderit, ſitq́ue illarum inſtitutis liberaliter informatus. Tanta igitur rerum cognitione præcellit medicina, vt omnium quæ mundus complexu ſuo coërcet, naturam atque vires ſolerter cõſequatur, quas demũ ad vnius hominis (cuius præcipua illi cura eſt) cõmoda ſalutémque referat, vt illorum vſu & appulſu integram corporis valetudinem conſeruet, aduerſam depellat: quanquã non ſemper hunc ipſum finem attingit. Hinc nos ſicilli definitionẽ adhibebimus: Medicina eſt ars ad humani corporis ſanitatem tuendã, profligandoſq́ue morbos comparata. Quoniam enim quæcunque medicina ratione perluſtrat, ad hominum vtilitatem refert & accõmodat, artis nomine vniuerſam contineri par eſt. Non enim vt quiſpiam exiſtimauerit, partim ſcientia, partim ars dicenda, tametſi ex multis conſtet theorematis, quæ ipſa quidem ſola per ſe ſcientia continentur. Verùm quoniam omnium medicinæ partium inter ſe quàm aptiſſimè cohærentium & concordantium ea eſt conſpiratio, is conſenſus, vt homo ſaluus & incolumis ſeruari poſſit, æger autem in integrum reſtitui, ex ipſo fine vniuerſa artis nomen accipiet. Porrò autem vt cuiuſque artificis intereſt, ſubiectam quam tractat materiam omnino perſpectam habere, quò expeditiùs in omnem artificij ſpeciem & decorem flectere illam poſſit & torquere: ita & medico humani corporis natura primùm cognoſcenda eſt omnibus ſuis partibus abſoluta. quòd ſanè totius medicinæ ſubiectam materiã eſſe confirmamus, non autẽ morbos ac vulnera. Vt enim dũ fictor in rudi adhuc & informi ære Herculis effigiem imprimit, hæc artificiũ eſt & ſummum artis opus, æs verò materia quam variè tractat: ita & dum medicus ex ægro corpore ſanũ facit, vnum idemq́ue corpus manet, quod ſubiectũ eſt & materia. Quæ depulſa ægrotatione cõparatur ſanitas, ſpecies eſt & forma: huius autẽ efficiens cauſa, medicus:

Quæcunq; medicina tractat ho minum cõ modis aptari.

Medicina quid.

Medicinã totam artem eſſe.

Prima artis cuiuſq; cognitio ex materia ſubiecta.

Humanũ corpus ſubiectam eſſe medicinæ materiam.

aut

aut potius ars medendi. Dum enim hæc præceptiones tradit vnde procuratio eſt valetudinis, dicitur ſanitatem efficere. Sic enim Ariſtoteles artem nimirum id eſſe ſtatuit, à quo demũ omnis motio proficiſcitur. Medicus eſt artis perinde atque naturæ miniſter: cuius eſt officium curare appoſitè ad ſanandum. Finis aũt cuius gratia ſanitas procuratur, eſt vitæ functionum integritas. Itaq; totus in hæc duo incumbit, vt ſanitatem in corpore conſeruet, ut morbum depellat. Atqui neutrũ planè conferre poteſt, niſi eorum quot differẽtiæ ſunt & genera, quæ cauſæ, & quibus ſignis noſcuntur, iam antè perſpectum habeat & cognitum. Quocircà totius medicinæ partes quinque ſi ordine collocabuntur, omnium prima exiſtet φυσιολογικὴ, quæ hominis integrè ſani naturam, omnes illius vires functionesque perſequitur. Altera παθολογικὴ morbos & affectus indagans, qui præter naturam homini poſſunt impendere, & quæ illos cauſæ efficiant, quę ſigna demonſtrent. Tertia σημειωτικὴ ſigna explicans, quibus medici futura præſentiunt, & quis morborum decurſus quis exitus ſit futurus. Quarta ὑγιεινὴ quæ firmam corporis conſtitutionem bona viuendi lege conſeruat, & imminentia mala arcet, ſimul ęgrotis propriam & accõmodatam victus rationem decernit. Omniũ poſtrema pars θεραπευτικὴ ęgram corporis affectionem ſalutarium vſu & admotione propulſat ſanitatẽque reſtituit: quæ vt ſumma totius medicinę artem via & ratione condit, variaque præſidia ſuggerit, quibus tum toti corpori, tum cuique laboranti partibus medicina conſtituitur: quarũ tres priores in cõtemplatione & ſimplicem rerum cognitionem feruntur, duæ poſteriores omnino in actione conſiſtunt, omne ſtudium in tuenda ſanitate, aut abigendis morbis collocantes. Vnde à quibuſdam quinque partes in duas redactæ ſunt, theoreticen & practicen, quarum hæc opus omne perficit, aut lege viuendi, aut medicamentorum viribus, aut manus opera & adminiſtratione, quæ imponit, ſecat, incĩdit, vritq́; ferramentis. Vnde iam practicæ non partes, ſed ſpecies tres ſtatuentur, διαιτητικὴ, φαρμακευτικὴ, χειρουργικὴ. Etenim affectionum varietas tot curandi genera peperiſſe creditur. His ita in genere primo aditu ſtrictim breuiterque conſtitutis, ſingula deinceps accuratiùs perſequi par eſt, primumque totius hominis natura qualis ſit explicanda.

Medicinæ partes duæ contemplatio et actio.

Actionis medicæ tria genera.

IOAN.

IOAN. FERNELII AMBIANI PHYSIOLOGIÆ LIB. VII.

DE PARTIVM CORPORIS HVMANI DESCRIPTIONE LIBER PRIMVS.

Quo doctrinæ atq; demonſtrationis ordine ars medica conſtituenda ſit. CAP. I.

CVm liber ſolutuſque eſt animus, nudas & apertas rerum ſubſtantias perſpicuè cernens, clariſſima omnium cognitione fruitur: in hoc verò corporis velut ergaſtulum coniectus, obrutúſque obliuione tanquã denſa caligine, in ſumma verſatur ignoratione rerum. At nihilominus ſemina quædam etiamnum retinens diuinitatis ſuæ, rerumque maximarum dulci recordatione quaſi igniculis accenſus, perpetuo ſciendi noſcendique deſiderio flagrat. Hinc magno cum labore & ſtudio multa recuperat perſcrutaturque ſenſuum ope, atque in ea primùm incumbens, quæ ſenſibus ſunt obuia, occultiora tandem ratione colligit ſola mente comprehenſa. Ita quidem à ſenſibus tanquam à certis rerum internunciis ſtabilita olim fuerunt diſciplinarum principia, è quibus demum perfecta omnis humana cognitio ducta deriuataque eſt. Hæc ſumma eſt inueſtigandi facultas, quam probatiſſimi quique Philoſophi ἀνάλυσιν, id eſt, diſſolutionem appellarunt: quæ nimirum vel à toto & vniuerſo ad partes & ſingula, vel à compoſito ad ſimplicia, vel ab effectu ad cauſam, vel à poſterioribus ad priora ſerie deducens, abditiores illas cauſas inueſtigat, ex quibus ſingula ortu proceſſerunt. Huic aduerſa eſt altera componendi ratio, quam maximè natura nonnunquam & ars ipſa ſequitur, ex partibus ea totum, ex ſimplicibus compoſitum, ex cauſis effectus, ex prioribus poſteriora nectit, atque id omnium primum ſtatuit, quod diſſoluendo poſtremum fuit perueſtigatum. Doctrinæ ſuæ philoſophi initium ab analyſi duxerunt, quibus curæ fuit omnia dilucidè atque certo demonſtrationis nexu confirmare. Sic Geometriam & Arithmeticen Euclides, ſic Aſtronomiam Ptolemæus, ſic & Philoſophiam Ariſtoteles poſteris tradidit, eaque ſolida doctrinæ ſuæ fundamenta iecit, è quibus multa tandem producerentur incredibilia, vulgò & monſtri vel portenti ſimillima. Hos igitur quaſi veſtigijs odorati tradendæ medicinæ initium ab humano corpore ducemus, quod & artis ſubiectum exiſtit, & omnium primum ſenſibus occurrit notiſſimum: à quo dein per minima quæque deducti, ad ea denique mentis impulſu feremur, quæ cogitatione ſola comprehendi poſſunt.

Hippocrates, libello de præceptis ſtatim initio.

φύσις γὰρ τοῦ σώματος ἀρχὴ τοῦ ἐν ἰητρικῇ λόγου, inquit Hippocrates de locis in homine.

Quid hominis corpus à cæteris diſtat animantibus, quáſque partes habet cum illis communes. CAP. II.

VT vniuſcuiuſque animantis, ita maximè hominis corpus animæ gratia conditum eſt, nonmodò vt diuerſorium, verùm etiam vt organum accommodatum illius inſitis viribus expromendis. Atque vt omne, dicente Ariſtotele, formarum eſt præſtantiſſima, & ratio artium omnium ars vel officina, quòd vna omnes omnium animantium vires poteſtate contineat: ita & eius illius organum inſtructiſſimum eſt, & conformationem pulcherrimam conſequutum. Itaque homini corpus datum eſt, tum figura, tum partium commoditate princeps: quod vt diuinæ mentis munere fungeretur, ita obtinuit quæ cæteris animantibus negauit rerum natura. Primùm quidem figuram celſam & rectam, quæ in cœlum ſuumque conditorem ſe attollens, cœleſtes igniculos & ſemina diuinitatis ſuæ teſtatur. Deinde ſummo corpore cerebrum ampliſſimum,

Vnde ἄνθρωπος Græcis homo appellatur, quaſi ἄνω τρέπων ὦπα, vel ἄνω ἀθρῶν, cœlū verſus erectus.

animi eiuſque partium ſedem: vt enim animus permultis facultatibus præditus eſt, ita homini quàm cæteris animantibus domicilium capacius dari par erat, idque pluribus inſtrumentis contineri. Præterea manus exporrectas beluis denegatas, quibus facilè perſequatur quæcunque mens iuſſerit. Licet quidem & clanes ſoli homini datas, & alia multa multò aliter atque cæteris animantibus informata numerare, ſed quæ tametſi ſint illorum trium vſibus accommodata: vt ſit partium omnium ſumma ſymmetria, ex cuius præſtantia ſignum quoddam & ſpecimen ſapientis conditoris oſtenditur. Hæc igitur homini, quòd rationis eſſet particeps, ſunt attributa. Cætera obtinet cum aliis quoque animantibus perfectis communia. Nam cùm ſumma omnium actio in ſenſu ac motu conſiſtat, omnia peræquè partes in hæc accommodatas acceperunt, oſſa, cartilagines, vincula, neruos, muſculos, tendones, & alias quibus hæ aluntur, maximeque venas & arterias. Senſus atque motus primæ partes effectrices ſunt, cerebrum, ſpinæ medulla, atque nerui. A cerebro omnis motus atque ſenſus, à quo medulla in omnem ſpinam fuſa porrigitur: ab hac deinum neruorum frequens propago, per quos vniuerſum corpus mouendi ſentiendiq́ vires accipit. *Oſſium uſus.* Cùm verò minimè tutum eſſet nec decorum, vermiculorum ſerpentiumq́ue more repere hominem tot rerum principem, firmis oſſibus illi natura corpus erexit atque ſtabiliuit: vt tanquam propugnacula eſſent aduerſus omnes impetus, & ſtabilimen atque robur corpori ſuſtinendo, haud ſecus atque baſis & columna ædibus ſubiecta. Cæterùm non in animante (nec enim commodū atque vtile fuerat) os vnicum idq́ue ſolidum poſitū eſt, ſed quò in omnem partem flecti moueriq́ poſſet, ex varijs diſcretiſq́ compactū. Vtq́ elegantiore artificio naturæ hoc opus conſtaret, idcircò articulis ita iuncta & continuata ſunt oſſa, vt cuiuſq́ extremitas alterius ſinū & capacitatem ſubeat. *Articuli.* Ea ſtructura Græcis eſt ἄρθρωσις, oſſiū extrema ſic aptè compoſita, articulos appellamus. Quoniā verò periculū erat ne motu violento oſſa ſeiugata diſtraherentur, *Vincula.* néue dum artus animal quocunque vult inflectit, contorquet, porrigit, aut contrahit, ex ſedibus exciderent, natura omnē oſſium copulationem & ſtructurā arctiſſimis firmiſſimiſq́ vinculis extrinſecus rotundo ambitu colligauit, quæ articulos nō ſinant motus agitatione diuelli. Validum quidem eſt vinculum, durum atq́ firmum, ſenſu vacans & impatibile, ſed quod tamen in anguſtum adduci poſſit & relaxari. *Cartilago.* Addidit & articulis munitionem, dum oſſium ſinus & ſummas partes, quæ ſupercilia à quibuſdam vocantur, omnia denique extrema cartilaginibus obduxit, obliniuitq́ue lubrica læuique materia, quò ſint in motibus ab attritu & quaſſu tutiores. Iiſdem quoque auriculas, nares, extremaſque coſtas muniuit, vt duriorum corporū occurſui cederent, & infracta permanerent. Quemadmodum autem articuli & quæ dicuntur cartilagines, ſic & vincula expertia ſunt ſenſus, quæ nil mutuantur à cerebro, quare neque ſe ipſa quidem mouere poſſunt. *Nerui.* At verò neruis quorum è cerebro aut è ſpinæ medulla eſt origo, prima ſentiendi mouendiq́ue facultas data, qui tamen quoniam molles ſunt, ſoli transferre nequeunt oſſa, tam magna pondera. *Tendones.* Vt hæc igitur mouerentur, necesse fuit motus inſtrumentum quoddam creari ex ambobus temperatum, neruo ſolidius & durius, vinculo mollius, quod in ſenſu & robore mediam inter illa naturam obtineret. Id quidem eſt τένων, quod cœpit à noſtris tendo appellari, ex tenuibus nerui & vinculi fibris intextis concretus. *Muſculi.* Tenuia quaſi fila tutum non erat ſine firmamento in omne corpus diſtribui, oſſaque prægrandia mouere: quocirca natura medias inter illa regiones molliore ſubſtantia inferciens, quaſi rimas expleuit. Ea eſt caro ſimplex fibris ad robur circuniecta, ac veluti molle ſtragulum data cadenti aut recumbenti animali, vtq́ue præſidium quoddam omnibus particulis principibus obtenta, ne aut vulnerentur, aut frigore rigeant, aut æſtu exarefcant. Quod igitur ex nerui & vinculi fibris duntaxat contexitur, tendonem dicimus: qui verò præterea carnem habent fibris inductam & impoſitam, muſculi appellantur & lacerti, hi plerunque in tendonem deſinunt. *Quæ partes ad motum conferant.* Nunc autem ſi omnia conferre volumus, quæ ad motionem vim quandam & locum obtinent, oſſa primùm & maximè impelluntur cienturque: quæ illis motum afferunt inſtrumenta ſunt tendones, lacerti, nerui duriores præſertim: mouendi principium, cerebrum & ſpinæ medulla: partes quarum beneficio mouetur animal, articuli, cartilagines, vincula: hac igitur partium commoditate motum fieri congruebat. *Quæ ad ſenſum.* At in ſenſu longè impar & diſſimilis eſt ratio. Cùm enim motio actio quædam ſit, ſenſus verò perpeſſio verius quàm actio: haudquaquam ſenſus eum apparatum ornatumq́ue partium, quem motus deſiderabat. Nam tactionis ſenſus, quem omneis ex æquo animantes participant, neruis neruorúmve fibris in omne corpus diffuſis indigebat: quibus ſuſceptæ tractabiles qualitates cum ſpinæ medulla & cerebro, quæ (vt aliquando demonſtrabimus) ſenſus & motus principia ſunt, continuatione communicantur. Cæteri autem ſenſus quibus animantes perfectiores ſunt præditæ, neruis item conſtant, per quos ſenſum capiant. Partes in ſingulis inſtrumentis circuniectæ neruis, horum duntaxat gratia conſiſtunt. Ex quibus perſpicuum fit, homini quà animal eſt, cerebrum, ſpinæ medullam, neruos, & cæteras quas connumeraui partes ad motum aut ſenſum concurrere: de quibus ſurſum ſigillatim dicemus, ab ijs exorſi quæ cæteris quaſi fundamenta iaciuntur. *Ordo ſequentium.* Etenim hominē arte deſcripturi, ſceleton, id eſt aridum & oſſeum primùm extruemus, quem deinde vinculis, neruis, lacertis, venis, arterijs, cute, reliquis denique partibus interioribus adornatum perpolitumq́ue reddemus. Sic ex ſimplicibus hominis partibus vniuerſi compoſitionem perſpiciet qui volet, & luculentius quàm ſi confectionis ordine compoſitiores partes ſeorſim ſcrutetur. Harum ſiquidem inſpectione, nihil certum ſciri, nihil planè cognoſci ac percipi poteſt, earum, quæ ſimplices in omne corpus feruntur.

De oſſibus. CAP. III.

OMNIVM oſſium ſedes & origo ſpina eſt, quam veteres carinæ io nauigio primum iactæ compararunt: cui ceu fundamento latera, prora, puppis innixa cohærent. Atque vt hac clitellarij muli perferunt grauiſſima pondera, ita in homine corporis moles huius opeſtat & erigitur. Ad neceſſitatem actionum, cùm hominem flecti curuarique oportet, pluribus coagmentata & compacta eſt oſſibus tanquam oodis, quæ vertebræ nobis dicuntur, omnes oſſe ſacro ſuffultæ. Vniuerſa ſiquidem ſpina quatuor in partes fuſa exporrectaque eſt, os ſacrum, lumbos, dorſum, & collum. Os ſacrum, quod & latum appellant, primo aſpectu vnum atque continuum videtur, at aqua vel oleo feruenti diu multumque demerſum, ſex quaſi vertebris conſtare. Cuius ab ima parte os aliud appenſum demittitur, quod Græcis κόκκυξ, noſtris cauda dici poſſit: hoc quoque compoſitum quatuor oſſibus teretibus, gracilibus, & magna ex parte cartilaginoſis. Supra os ſacrum lumbus quinque oſſibus conſedit, cui dorſum inſidet vertebris ſtructum duodecim, proximè ceruix ſeptem. Itaque triginta ſunt omnes in ſpina vertebræ. Omnium os ſacrum eſt ampliſſimum, cui tum magnitudine tum craſſitudine ſuccedunt lumborum vertebræ, arcto cauo mediæ perfoſſæ. Reliquæ ſuperiores quantum ſitu ab infima, tantundem & mole diſtant: vt ſit illarum ad occipitis radices continuata quædam attenoatio. Cæterùm quæ in ſummis ineſt interior capacitas, medullæ labenti peruia, omnium eſt ampliſſima, inde verò tantum contrahitur, quantum dilapſa proceſſit. Vt ſemel dicam, ſuperiores vertebræ interceptis inanitatibus amplæ ſunt, mole graciles, contrà inferiores, omnes mira compage ad ſpondylos contextæ: atque vt his ſtructura foret tutior, figuram variam acceperunt. Quà quidē intrò ad inteſtina vergunt, rotundæ ſunt & in orbem conuolutæ, læues, nullis tuberibus exaſperatæ, ſed vt nodi (hinc ἀστραγάλους nomen inuenerunt) alijs alij ſuperpoſiti columnam exprimunt: quibus eſt ſubſtantia tenera magis & rara, ac ſpatijs inanibus intercepta. Extrà multiplices efferuntur productiones (ἀποφύσεις appellantur à Græcis) denſiore illæ & compactiore ſubſtantia, à qoibus externa facies ſpinæ ſpeciem refert. Alij enim proceſſus ſunt è medio promioentes, alij tranſuerſi vtrinque additi, alij ſurſum deorſumque ducti, per quos vertebræ texuntur & cohærent. Supremis duabus exceptis habet cæterarum vnaquæque inferiore ex parte mediocres vtrinque ramos deorſum ſpectantes: ex ſuperiore verò alios maiores extumeſcentes ſurſom exigit. Talis autem eſt vertebrarum contextus, vt proceſſus ſurſum euecti, modicos ſinus habeant, qui alios quoque proceſſos à ſuperiore vertebra delapſos excipiant: ſex inferioribus vertebris maximè conſpicuum eſt vnamquanque ſuperiorem inſiouari io aliam ſubiectam ſibi. At verò ſummas duas oullus proceſſus, ſed ambiens membrana copulat. Sola autem ſuprema medium eminentem quaſi ramum & extimum noo oooit: hunc reliquæ omnes ad decimam vſque dorſi, quæ eſt omnium decimaſeptima, deorſum porrigunt: in rectum verò, quæcunque illi ſubiectæ ſuot. Tertium ramorum atque proceſſuum genus qui tranſuerſi dicuntur, è vertebrarum omoium atque ipſius ſacri oſſis lateribus vtrioque prodeunt parte externa. Infimi in longiores in lumbis, ſed graciles quaſi pro coſtis diducti. Breuiores in ſuperioribus, qui toto dorſo in tuberculum deſinunt, vbi coſtæ nectuntur. Sex in ceruice ſummis tranſuerſi ramuſculi in loogum perforantur, ſeptimæ rarò, cæteris nunquam, tametſi ſingulæ quæ ad lumbos tendunt, parte interna pluribus patent foraminibus, & quaſi anguſtijs in quas venulæ commeaot, quorum nihil in reliquis magnopere videas. Vertebrarum proceſſuumque omnium extrema cinguntur & circunfunduntur cartilagine permulta, in hanc vincula tenuia, dura, & valida inſeruntur, quorum beneficio interiores vertebrarũ nodi cohæreſcont, vipote quæ inter nodos fuſa nexu illos firmiſſimo colligant. Externæ vertebrarum partes proceſſibus implicantur, ſurſum deorſumque ſpectantibus, vt alijs aliæ nexæ, & omoes ioter ſe aptæ colligatæque videantur. Præter hæc tamen vinculum membranis validis intextum vniuerſam ſpinam extrinſecus obuoluit. Hæc de ſpina ſatis, iam de capite. Huius verticem calua integit ſumma parte globoſa & rotunda, introrſus concaua. Io hac ſuturæ ſunt tres: vna in priore parte, quam στεφανιαίαν, id eſt, coronariam vocant, quia è temporibus vtrinque in ſummum verticem per tranſuerſum viam capeſſit: alteram λαμβδοειδῆ dixere, quæ in occipite poſita, à capitis imo & poſterioribus vtrinque partibus ſurſum contendens, in angulum coit ad Λ. literæ figuram. Tertia ὀβελιαία in capitis longitudinem porrigitur, ἀπὸ τῆς λαμβδοειδοῦς angolo in mediam coronam excurrens. Hunc in ſyncipite concurſum βρέγμα Græci nuncupant. Atque in ijs ſunt deotatæ more ſerræ rimarũ connexiones, nec vinculis nec cartilagine vinctæ, ſed ſuis quaſi dentibus pectinatim intextæ. Supra aures verò duæ ſunt illis diſſimiles commiſſoræ ab obeliæa interuallo pari diſiuoctæ, à ſquammæ ſpecie λεπιδοειδεῖς dictæ, per quas oſſa quæ petroſa vocant ſubditis oſſibus ſquammarum modo, & (vt oonnulli dicunt) imbricatim agglutinantur. Ea autem ſic enumeres. Parte poſtrema os occipitis id quod cerebellum nominaot concludit, quod triquetra ſutura circunſeptum, ad poſteriora deorſum vergit. Omnium quæ in capite ſunt illud maximo foramine perterebratum, quo medulla è cerebro in ſpinæ fiſtulam delabitur. Huic vtrinque ſinus adiuncti, in quos prima vertebra additamentis quibuſdam & appeodiculis inſeritur. Inde factum os multò anguſtius ad cerebri radices cootendit, vbi per traoſuerſam commiſſoram vix pollicem longam ei oſſi arctè connectitur, quod Græcis à cunei ſpecie σφηνοειδὲς eſt appellatum. Occipitio latera capitis innituotur, quæ ſyncipitis, nonounquam & τὰ βρέγματος oſſa dici ſolent: hæc ad ſummum verticem acta vtrinque ei commiſſuræ aſſident, quæ recta io capitis longitudi-

Carina. Spina dorſi. Os ſacrum. Coccyx. Lumbus. Ceruix. Vertebra. Tres vertebrarũ proceſſus. Vertebrarum tenuia foramina. Cartilago vertebrarum. Capitis oſſa. Sutura. Os calua.

nem fertur. Subter hæc, duo ſunt ad ſuam quodque auriculam: quæ à lapidis ſpecie & duritia λιθοειδῆ dixerunt. In horum cauo oſſa duo viſuntur malleo aut incudi ſimilia. Ab vtroque proceſſus quaſi ſurculus intrò ſubit πυελοειδὴς, in quo foramen quo ſoni admittantur intrò fertur ad cerebrum. Extra promittuntur duæ eminentiæ, altera mammæ ſimilis parte poſtrema ſub auris via, altera teres & procera ſub temporibus eminens, quæ oſſi iugato committitur. Os ſextum frontis eſt, quod in ſuperciliorum ſede vbi eminet duplex eſt, concluditque gemina facie inanem capacitatem in nares deriuatam. Pars ſuperior coronaria ſutura cingitur, inferior in oculorum caua

Faciei commiſſura. reflexa, ſummum in his parietem facit. Finitimum hoc oſſibus faciei, à quibus tenui commiſſura diſterminatur, vtrinque à temporibus & iugalibus oſſibus prognata, quæ oculorum caua dirimit, inde ad ſummum naſum ſe applicans, vbi ſupercilijs interiecta vallis eſt. Iam his totique cerebro ceu

Baſis cerebri. baſis quædam ſubſeruitur os σφηνοειδὲς, quod qua parte occipitis oſſi iungitur, anguſtum eſt & rarum, attamen profundum. Parte priore frontis oſſi occurrit & annectitur, in ea via quæ in nares procliuis fertur. Varia in hoc cernuntur vtrinque foramina, per quæ ſentientium neruorum propagines dimanant in ſenſus. Sub interiore eius facie capacitates duæ latent, in quibus eſt illud rete plenum admirationis, aliaque cerebri arcana. Proceſſus concauos emittit ab alarum ſimilitudine πτερυγοειδεῖς vocatos, alterum ſurſum ad caua temporum, frontis oſſi & ei quod à lapide nomen habet commiſſum, alterum canalis & tubi inſtar deorſum ad poſtremos dentes verſum, qui reflexo extremo palatum terminat eique committitur. Nunc de facie. Faciem totam gemi-

Faciei oſſa. niam diſcernit ea commiſſura, quæ ab interuallo ſuperciliorum per medias nares inter primores dentes producta, palatum in longitudinem ſecat. Maximum in ea eſt os malæ, in quo dentiũ ſuperiorum radices figuntur: excurrit id intrò ad palatum, pars verò eminentior ſurſum effertur ad naſi latus & maiorem oculi angulum. Supra radices dentium maxillarium capacitas ingens conditur, ad oculi ſedem ſurſum lata, quam alba ac ſimilis glandis ſubſtantia communit. Superiore maxilla (quam propriè malam Celſus appellauit) ad radices primorum qui ſecant dentium, oſſa duo ſita ſunt, intus duntaxat lineis diſtincta: ſurſumque duo perexigua quo loci interſtitium eſt narium, & vnde ſuperius labrum enaſcitur. Quæ quatuor tenuiſſima cùm eſſent & obſcuris lineis ſeparata, maxillæ ſuperioris partes effecimus, ne quenquam fortè multitudo tanta obrueret. Inter oculum & aurem apparet os editum, iugale vocant, durum quidem & temporum muſculo tanquam præſidium & propugnaculum, cuius pars poſterior oſſi cui à lapide nomen eſt, in

τὸ ζύγωμα. eo exortu copulatur, qui oblongus ab aure aduerſum ſpectat: pars infera oſſi maxillæ, ſupera ad oculi paruum angulum frontis oſſi cohæret. Naſus oſſa duo geſtat, quadrangula, procera, à iugo naſi deorſum per illius longitudinem ducta, in quorum extrema cartilagines inſeruntur alæ vocatæ. Vtriuſque oculi foſſæ tria ſubſtituuntur oſſa, præter ea quæ veluti parietes ſunt aut frontis, aut malæ, aut xygomatis, aut productionum quæ à cuneo manant. Horum ſiquidem omnium extrema in oculorum ſedes concurrunt, lineis diſcreta conſpicuis. Trium quæ dixi maximum, ad minorem oculi angulum collocatur, quod à xygomate & frontis interiore pariete, obſcuræ vix dirimunt commiſſuræ. Alterum conſpiciendum magis foſſæ parte infima, ferè ab eo malæ foramine quo neruus in labra ſuperiora deducitur, intrò recurrens, auricularis digiti latitudine. Tertium oblongum tetragonum ad oculi angulum maiorem poſitum, malæ ſuperioris extremo à latere annexum. Inter palatum & cerebri baſim vſque ad nares vtrinque diuerſa diſiecta ſunt oſſa, tenera quidem atque tenuia, ſed quæ tertij huius propagines videri poſſint. Ea variè contexta ſpongiæ formam referunt, vt dubitare non liceat tertium illud hoc eſſe, quod Græcis σπογγοειδὲς appellatur. Præter id ad ſummam naſi radicem, intus fixum hæret aliud tenue & latum, magno illis

Ἠθμοειδὲς. obtuſum foramini, quo è cerebro in nares curſus eſt: hoc variè pertuſum more cribri Græcis ethmoides dicitur, ab eo diuerſum quod eſt ſpongoides. Illius è medio mittitur eminetque ad cerebrum quaſi verruca prædura: deorſum autem per medios nariũ ſinus ducitur ἰσχνῆς laminæ ſpecie, quæ nares æque diſcriminat geminaſque reddit: hanc nobis liceat Macrobij verbo narium interſtitium appellare, cui cartilago innaſcitur naſi pars infima. Parte interiore alterum exiſtit palati interſtitium, quod malæ propago quædam eſt, vt ipſa quoque mala geminum. Id à ſupera palati parte natum cuneo innectitur pede firmiſſimo, ſurſumque ſeſe erigens, dum narium interſtitio occurrat & committatur, interiorem palati cauernam dirimit facitque geminam. Hæc veteres anatomici, tanquam nulla eſſent, ſilentio prætererunt, quæ (quoniam tenella) minimè in ijs capitibus cernas quę putida ſunt atque confecta, verùm ſingula monſtrabit purgatio diligens, moxque ex feruente oleo facta diſſolutio. Maxillam inferiorem duo conficiunt oſſa mento extremo ſtrictiſſimè agglutinata. Vtrinque ſummis ab extremis duo veluti cornua prominent: alterum prius quod tendones ex temporum lacertis aſciſcit, alterum poſterius in exiguum ſuum τὸ κονδυλῶδες, quod ſub audiendi via ſe inſerit, non quidem cartilaginoſa aut ſerrata compage firmatum: ſed vinculis quæ motum liberum & expeditum cardinis modo maxillæ permittant, vt ſit mobilis vna ex omnibus capitis oſſibus. Hac enumeratione, quæ integra & abſoluta cenſetur, totius capitis oſſa duo ſunt & viginti: ſex caluæ, deinde cuneus, duo zygomata, faciei vndecim, maxillæ duo. In facie enim numerantur malæ oſſa duo, naſi totidem, in oculorum antris ſex, ethmoides ſeu cribrum vnum, cuius narium interſtitium portio quædam eſt: palati autem interſtitium apophyſis eſt malarum. In horum numerum ſi quæ ad primorum dentium radices ſunt, ſurſumque duo ad narium ingreſſum poſita referes, erunt omnia ſex & viginti. In linguæ radice

Dentes à cæteris diſcretum os exiſtit, quod ab υ ſpecie ὑοειδὲς appellarunt. Vtraque porrò maxilla cerebro

perfoſſa

perfoſſa quibuſdam quaſi alueolis, vt in ſingulas foſſas ſinguli dentes infigantur. Hi autem quæque mala ferè ſexdecim ſunt, raro plures, pauciores nonnunquam: ex iis quaterni primores dicuntur à noſtris, à Græcis (qui ſecant) τομεῖς & τμεῖς. Poſt hos canini ſunt vtrinque duo, vltra quos maxillares vtrinque quaterni, quorum duo vel plerunque tres vltimi & intimi, qui alijs nunquam, alijs ſerò gigni ſolent, genuini vocantur. Primores & canini vnica radice nituntur, maxillares binis aut ternis aut quaternis, atque inferiores vna minus quàm ſuperiores. Is eſt oſſium capitis numerus eaque ſtructura. Thorax totus dorſo innititur, cuius duodecim articulos numerauimus, vnde & coſtæ vtrinque duodecim. Proditum eſt à Galeno nonnunquam vnam deeſſe, vnam raro accedere, quod inter portentoſa connumerem. Itaque vnicuique vertebræ ad radicem tranſuerſi proceſſus, ſinus ineſt leuiter concauus, qui coſtæ principium ea tanti tuberculo, quod illius eſt caput, excipit. Illinc coſta originem ducit, quæ non ita longè tranſuerſo proceſſui arctè deuincitur: deinde in priora thoracis inclinans curuatur, cumque ita multum prodijt, protinus in os pectoris curuata teſilit. Septem ſuperiores integræ atque perfectæ cum pectoris oſſe committuntur extremis cartilaginoſis, & in leues ſinus illius oſſis conduntur. Nectuntur autem tenuibus membranarum vinculis, quæ ſunt tam multa vt omnia velent & obducant, atque vix à ſenſu noſcantur. Os ipſum pectoris quod στῆθος appellant, ex ſeptem oſſibus conſtat in tranſuerſum cohærentibus, vt ſingulis integris coſtis ſingula pectoris oſſa reſpondeant. Ab oſſis huius extremo dependet cartilago oblonga, quæ à Græcis ξιφοειδὴς, id eſt, enſis effigie ducta nuncupatur, à iunioribus malum punicum. Reliquæ inferiores quinque coſtæ neutiquam ad os pectoris perueniunt, ſed inchoatæ & quaſi mutilæ in cartilagines finiuntur, quæ ſurſum retortæ inter ſe quaſi conglutinatæ cohærent, inde nothas & adulterinas appellarunt. De humero & brachio, quæ his velut affixa innituntur, dicendum. Regionem totam quæ ponè pectus ſita eſt, ſcapulas appellant, in quibus oſſa duo ſunt lata, figura triquetra, externa facie tumeſcente, interiore reducta. Hæc ſunt ὠμοπλάται Græcis, Latinis ſcoptula operta, nonnunquam & ſcapulæ. Quà in dorſi ſpinam deuexa ſunt, lata videntur & prætenuia, hinc paulatim craſſiora facta coarctantur, tandem eminent ad extremum acutiora. Id genus oſſis alteri nulli commiſſum, coſtis poſterioribus velut innatat, parte ima non mediocriter cartilagine obductum, vbi validis muſculis nerui que conſtringitur. Extremum autem anguſtius (ceruicem quidam appellant) quaſi in acetabulū deſinit, quod humeri caput excipit. Interiore ea parte exiguus acutuſque ductus exit, qui à coruini roſtri ſimilitudine κορακοειδὴς vocatur à Græcis. Alterum quaſi ramum externum, magnum quidem & à ſuprema oſſis parte natum ἀκρώμιον dicunt: ſolius is eſt hominis ſub finem leuiter ſinuatus, quà iugulum claueſque admittit. Os enim in pectore ſummum iugulum eſt, quod ſupremæ coſtæ incubans dextra læuaque ad ſcapularū oſſa promanat, acromijs (vt dixi) affixum. Duo ſunt iuguli oſſa, pectoris oſſi in tranſuerſum commiſſa, quæ & figura & craſſitudine ſunt inæquabili, plurimumque more fiſtulæ perforata. Nunc de toto brachio. Sunt omnes eius partes numero tres, humerus, brachium, & manus. Humerus eſt vnicum, medium teres, durum, medulla inundans, omnemque in partem leuiter gibbum, partibus extremis tumidis & cartilagine obductis. Summum eius caput grandiuſculum eſt, globoſum, in ſcapulæ ſinu (κοτύλην Græci appellant) collocatum, cui validis vinculis tum intus tum foris ambientibus aſtringitur. In huius parte externa patula rima ineſt, ceu via qua ingens tendo cum neruis in brachium tutò commeat. At imum humeri ad cubitum ſpectans non globoſum, ſed vno & altero tuberculo vtrinque turgidum eſt, altero extrinſecus minore, interiore altero atque maiore. Inter hæc ſinus duo ſunt, in quibus cubiti ſumma pars trochlearum modo conuoluitur: duoque quaſi vertices extant in orbem flexi, caua item duo, quorum poſterius multò maius eſt aduerſo. Brachium duobus ſtruitur oſſibus, quorum maius cubitus Latinis & πῆχυς Græcis appellatur, minus verò illi inſidens radius eſt, Græcè κερκίς. Illud ſummo ſuo capite medium quaſi verticem habet, qui in medium quoque humeri ſinum ſe inſerit. Extant & proceſſus duo peracuti vtrinque medium verticem finientes, poſterior qui maior eſt, dum cubitus tenditur, in poſterius humeri cauum ſe recondit: prior verò cùm is flectitur, in aduerſum. Radius ſuperiori ſuo capite rotundo & leuiter ſinuato, exiguum humeri nodum excipit, illicque robuſtis vinculis cubito illigatur. Quod in articulo extrà prominet, ἀγκὼν appellatur, cui aduerſus eſt flexus, quemadmodum genu poples. Cubiti radijque media hiantia ſunt & diſiuncta, quæ tamen rurſum inferiore parte ad primam palmæ partem coëunt, occurritque cubitus minimo digito, radius pollici: à cubito proceſſus exit στυλοειδὴς, cui palmæ pars ſumma inſiſtit. Brachiale nonnulli vocant primam ſummamque palmæ partem, quam & καρπὸν nominant, oſſiculis octo conſtructam, vno quidem ordine tribus, è quibus vnum geminum eſt, altero quatuor, quæ omnia ſunt exigua, dura tamen nec medulla perfuſa, neruoſis cartilaginoſiſque nexibus per συνάρθρωσιν conſtricta. Totius figura à ſummo leuiter tumens intus ſinuata. Succedit illi μετακάρπιον, id eſt, ima palma, oſſibus quinque contextum, quibus eſt carpo per συνάρθρωσιν adhæſio. A ſingulis ſinguli digiti directè porriguntur, vno pollice dempto, qui obliquè μετακαρπίῳ videtur additus. Externis oſſibus digiti conſtant ſinguli præter pollicem duobus conſtitutum, prioriſque nodus conſequentis ſinum perpetuò ſubit. Breuiter, oſſibus quatuordecim continentur aptanturque digiti, tredecim palma vtraque, duobus brachium, vnico humerus, præterea pere xigua, quæ σησαμοειδῆ vocantur, in iuncturis conſtituta. Hæc de ſuperiorum partium oſſibus, nunc de inferioribus. Os ſacrum magnos rectoſque ſtipites & proceſſus vtrinque emittit, quibus aſtricta ſunt oſſa coxarum longè valentiſſima. Horum autē partes, quanquam diſcre-

Primores οἱ ὀδόντες τομεῖς καὶ τμηεῖς. Poſt hos Canini οἱ κυνόδοντες, ab his maxillares quos γομφίους καὶ πλατεῖς καὶ τοὺς ὀδόντας μυλίτας vocāt, id eſt, interiores & molares.

Dens Genuini, id eſt, σωφρονιστῆρες καὶ κραντῆρες, quod prodeunti iam homini & perfecto oriantur.

Thoracis oſſa. Coſta.

Scapularum oſſa.

Iugulum.

Brachii & cubiti oſſa.

Manus oſſa.

Oſſa coxarū varijs prædita nominibus.

tæ ooo ſunt ob amplitudinem, varia tamen nomina iuuenerunt: nam ſummæ, ilium oſſa dicuntur, quæ inteſtina ſuſtinent ac tuentur: imæ coxendicum, quæ à lateribus ſinus rotuodos habent: hinc in priora ductæ partes, oſſa ſunt pectinis, quæ amplis patent foraminibus, & media commiſſura arctiſſimè conglutinantur. Vtraque coxendix grandi cauatur veluti acetabulo, in quod coniectum femoris caput conuoluitur.

Femoris os. Femoris enim (vt humeri) os eſt ſingulare, cuius pars ſumma ceruicem habet exertam, quæ tamen intrò conuerſa in coxendicis acetabulum reconditur. Ab ea ceruice exigui duo manant proceſſus, maiorem qui foras exilit alij γλουτὸν, id eſt natem, alij τροχαντῆρα magnum dixerunt, minorem verò, τροχαντῆρα paruum.

Cruris oſſa duo. Extremum inferius tuberculis eſt diſcretum duobus, quibus cruri cohæret. Eſt quidem crus omnis eius partis, quæ inter genu & talum interiecta eſt, tibia verò grandioris in ea oſſis nomen: hoc ſummo capite gemino ſinu excauatur, vt duplex quoque femoris tuberculum exciperet. Alterum in crure os minus extera parte conſtitutum brachij radio conſimile, Græcè περόνη & ſura Latinè appellatum, ad vſque genu non aſcendit, ſed tanto breuius eſt, quanto parte ima longius apparet oppoſita tibiæ appendice: attamen duo hæc oſſa ſuprà infraque coniuncta, medijs partibus diſſociantur atq; dehiſcunt.

Patella. Femoris & tibiæ in genu compagem tegit firmatque extrinſecus patella, os quidem paruum, rotundum & cartilaginoſum, nulli oſſi cooſertum, ſed alijs quaſi incubans nexumque vi tendonum atque membranarum, cui poples eſt à tergo.

Malleoli. Tibiæ ſuræque partes infimæ non modicè vtrinque prominentes, & carne nudæ malleoli ſunt. Hæ talū à lateribus ne excidat arctè comprehenſum firmant, quem ex tranſuerſo demerſum attingere vix poſſis.

Talus. Excipitur autem tibiæ fornicatum extremū ea parte tali cui & aſtragalo nomen eſt, quæ ſurſum ſpectat, quæque dimidiatæ propemodum rotulæ formam refert, ob id τρόχιλος Græcis appellata, eaq; vt firma baſi crus ſuſtentatur, pes verò ipſe quoad licet per eius oſſis quadrum flectitur & extenditur.

Calx. Talo calx, πτέρνα Græcè nominata, ceu baſis altera ſubijcitur, os totius pedis longè maximum & firmiſſimum, oblongum, omnino nec teres nec quadratum, ſed ex quadrato lateſcens & introrſus arcuatū.

Pedis oſſa. Monti pedis nuncupato quem ταρσὸν & ſummam pedis planta vocant, oſſa quinque impacta ſunt, inæquabilia: imæ verò plantæ (πεδίον Græci appellant) totidē, figura tereti & oblonga: digitos omnes explent oſſa quatuordecim, ſingulos quidem præter pollicē terna, vt ſit totius pedis ſtructura oſſium ſex & viginti, vt totius manus vno plurium.

Oſſa tenuiſſima. Inter digitorum tum manus tum pedis articulos, oſſa ſita ſunt σησαμοειδῆ, rotunda quidem & plerunque adeò exigua vt ſenſum omnem effugiant, quemadmodum quæ in corde, in gutture, in linguæ radice, in alijſque nonnullis partibus haberi traduntur. In his iam omnem videor oſſium deſcriptionem & numerum impleuiſſe.

De cartilaginibus, articulis, & vinculis. CAP. IIII.

Cartilagines in oſſium extremis. MVLTA ſunt à nobis de cartilaginibus in oſſium explicatione quadam conſecutione propoſita, adeò vt nunc cùm neque illarum vſui, neque propriæ ſubſtantiæ rationi tradendæ incumbimus, pauca de illis dicenda reſtent. Plurima oſſium extrema cartilago cingit, nullus articulus non læuitate illa oblinitur, nullus expeditè obuolui circunducique poteſt, neque neruis aut vinculis coniungi, niſi quædam materia intercedat. Præter eas autem aliæ quædam extant in coſtarum præſertim (quæ adulterinæ vocantur) extremis, vbi oſſium, ex quibus prodierunt figuram retinent, dum inferiores mutuò colligatæ concurrant, ſuperiores verò in ſuam quæque ſedem ad os pectoris applicentur. Aliæ os ipſum ambiunt atque prehendunt, aliæ extrema naſi communiunt molliuntque, vti & malum punicum è ſterno pendulum.

Cartilagines ſola & per ſe. Aliud cartilaginum genus ſolitarium per ſe conſiſtens, vixque vlli oſſi impactum: in quo ex numerantur quæ in cilijs ſunt oculorum (ταρσοὺς appellant) quæ in auriculis, in faucibus, in epiglottide, in larynge, in aſpera pulmonum arteria, in cordis baſi: omnes quidem non oſſium, non motus, ſed firmitudinis & ſolidi roboris gratia conditæ. In quod genus ea fortaſſe referri poſſit, quæ craſſa denſaque & perfoſſa medium genu articulum implet, de quibus rurſum ſigillatim ſuo loco verba faciemus.

Oſſium connexus multiplex. Iam verò oſſium congreſſus & adhæſio duobus modis fit, altera per articulum, altera per coitum, illam ἄρθρωσιν, hanc σύμφυσιν Græci vocant. Per hanc quidem oſſa quorum non eſt motus diuerſus, quaſi vnum atque idem ſint inter ſe, nexu indiſſolubili cohærent, idque vel inter ſe ſtrictim cooſerta nullius corporis interpoſitu, vt cùm mollia & rara ſunt, veluti in ſterno atque mento, vel medio quodam corpore ceu viſco agglutinata, quod aut cartilaginoſum eſt, vt in pectine, aut neruo aut carne plenum. Per articulum vinciuntur oſſa mobiliter: quòd ſi obſcurior ſegniorque motus eſt vt in coſtis, in ſpina dorſi, & metacarpio, Græcis dicitur συνάρθρωσις, ceu firmior quidam articuli nexus. Huius generis futuram eſſe voluit Galenus & ſerratam compagem, qualis eſt in calua frequens, ſimiliter dentium inſitionem & commiſſuram, quæ nihilominus videri poſſint aptius in συμφύσεως genus conferri. Sin verò conſpicuus eſt & facilis oſſium motus, velut in cruribus, in brachijs, in manibus atque pedibus, διάρθρωσις eſt, quaſi laxior articuli copulatio, licet non omnium par ſit & eadem laxitas. Ex his promptum faciléque ſit oſſium quæ numerauimus adhæſiones, ad ſuum quanque genus redigere.

Vinculum quid. Nunc de vinculis. Non quicquid oſſa colligat hoc ſtatim nomine dignamur, ſed id duntaxat neruoſum præduru mque corpus, ſenſus expers (niſi fortè obtuſi) ſolidum & exangue, quod à ſumma oſſis cartilagine in aduerſi caput inſeritur. Id nequaquam vna eſt vbique figura vel magnitudine, ſed à loci conformatione & vſus neceſſitate varium: rarò neruoſum, ſæpè membranoſum eſt id quod extrinſecus articulum cingit. Quæ

in calua

in calua ſunt oſſium commiſſuræ, compage dentata cohærent, non vinculis, vt neque reliqua tum faciei tum capitis oſſa. Verùm inferiorem maxillam ad aurium radices vincula connectunt vtrinque prævalida. *Capitis & maxillæ vincula.* Caput & ceruicem firmant duo, ab imo oſſis, cui à lapide nomen eſt, ad primam dorſi vertebram, rurſumque duo ex eodem propè loco ad clauium extrema ſternique ſumma protenſa: & quod à tergo ex occipite ad mediam inter ὠμοπλάτας ſedem procurrit. Omnia hæc quidem ingentia, robuſta, procera, tereteque figura. Vniuerſam autem ſpinam extrinſecus ambit vinculum vnicum, amplum, craſſum, validum atque neruoſum, è ſecunda colli vertebra in oſſis ſacri imum & coccygem deſinens, omni fibrarum genere contextum, & quaſi in progreſſu complicatum, in medias vertebrarum ſedes ſe conijcit, quò cartilagini immiſſum conſtantiori illas adhæſione nectat. *Spinæ vincula.* At ſummam vertebram minora quædam eaque tenuia & laxa imo capiti illigant. Inſunt & ſua coſtarum capitibus, aſtricta illa quidem parumque laxa: qualia propemodum & illarum extrema cartilaginoſa deuinciunt. Lata ſcapularum oſſa vertebris ſubditiſque coſtis copulant membranæ firmiſſimæ, & qui illis ſunt interiecti muſculi. In illorum ſinum qui ſumma eſt ceruice, humeri caput illigatur vinculo, quod inſtar ſolidæ membranæ è ſinus ſupercilio ad humeri verticem pertinens, tum caput ipſum tum ceruicem in circuitu ambit atque firmat. *Commune vinculorū genus.* Præter id tria numerantur quæ illi inſident rotunda, duo tanquam nerui, tertium paulò his amplius. Humeri verò pars ima brachio adhæret eo vinculi genere, quod eſt omnium articulorum commune, nempe quod ab oſſium extremis ortum, illa extrinſecus circumligat, deuincit, & continet: membranoſum id & validum, laxum tamen & flexibile quocunque velis: aliud illi vpem confert minus latum, brachium continens, ne circumactum exiliat. Apud carpum ex communi illo genere vnum eſt, quod tum imum radium imo brachio, tum verò vtrunque carpo nectit, omnia tamen laxè circunſepit. Id mox longiùs porrectum, omnia inſuper quæ in carpo & metacarpio oſſa recenſuimus copulat tegitque. Cæterum ſinguli digitorum articuli proprijs ambiuntur colliganturque vinculis, quorum quæ extrema ſunt, vnguium radices mittunt tanquam fruticentur. Iam verò coxendicum oſſa coëunt in pube per cartilaginem, ſimilique copulatione oſſi ſacro ponè connectuntur. Amplo ſinu & quaſi acetabulo coxendicis caput ſemoris excipitur, illique adhæreſcit, tum communi illo vinculi genere, tum alio nono intus recondito, quod è ſummo femoris capite in medium ſinum figitur, rigidum id, rotundum ac breue: vt neruus cartilaginoſus cenſeri poſſit. *Aliud vinculorum genus.* His ſimilia ſunt in genu duo, alterum circumfuſum: alterum intus ab ea parte natum, qua ſummi in tibia ſinus inter ſe committuntur, per cartilaginem perforatam traiectum, inter imi femoris nodos medium ſe conijcit. Alijs quoque duobus latera ſtipantur, quæ vt nerui quidam ſunt cartilaginoſi. Quatuor ad iſtorum proportionem tibiæ partem imam pedi connectunt: præter quæ alia aſtant tria iiſdem propè ſedibus circumiecta. Pedis digitorumque articuli perinde vt in manu vinculis cohæreſcunt: vnde omnis abſoluta iam videtur vinculorum explicatio. Vnicum ſupereſt, quod à pectinis oſſe natum in penem contendit: rotundum id & vnum ex omnibus concauum, quodque à publico cæterorum munere deficere videtur. *Genitalis vinculum.* Talis quidem eſt omnis vinculorum inſertio, quæ quanto nexus robore vinciant & illigent tum artus, tum oſſa quæque corporis, dum hæc conderemus, patefecit comes ille Sebaſtianus Franciſci Galliarum Delphini inſtructum exercitum in Carolum Imperatorem ducentis veneficus: quem Lugduni præpotentium quatuor equorum in contrarias partes horam propè diſtrahentium niſus diſcerpere dilacerareque non potuit, nedum ſua compage diſſoluere, niſi cùm diſtricti gladij in articulorum nodos infixi adactique ſunt. Nunc autem aliò nobis properandum.

De muſculis & tendonibus. CAP. VI.

LACERTORVM ſubſtantia quanquam non vt oſſium ſimplex videtur, hîc tamen ſtatuo de illis facere verba, quòd in partibus externis primas obtinent. Conditus eſt enim qui dicitur muſculus neruorum fibris ad motum accommodatis, his caro circuncreuit tanquam fulciens illarum robur atque confirmans: venæ & arteriæ conſperſæ, illæ quidem ad alimenti diſtributionem, hæ ad natiui caloris cuſtodiam: omnia demum circunſcriptè tenuis membrana complectitur, muſculumque definit. *Muſculi compoſitio.* Tres ſunt illius in longitudine partes, origo, medium, & exitus: quas ſolent quidam caput, ventrem & caudam appellare. Planè neruoſum eſt caput, venter omnibus quæ numeraui conſtat, extremus tendo contextus confuſiſque neruorum & vinculorum fibris concreuit, vt natura media donatus, durior & robuſtior ad motum fieret quàm neruus, at vinculo mollior & infirmior: hoc rurſum ſenſus acumine ſuperaret, ab illo verò plurimum deficeret. Non omnis muſculus tendonem habet, ſed is duntaxat qui os moturus in ſummam illius cartilaginem, aut in vinculum ſe inſerit. Figura quidem hic, vti & muſculus, varia præditus, prout loci ad quem pertinet conformatio ferebat. Quocirca non vnus idemque eſſe poteſt tum muſculorum tum tendonum numerus: ſed cùm aliàs vnius muſculi plura ſint capita pluresque tendones, aliàs plurium vna ſit origo vnicúſve tendo, ſingula ſeorſum ex propria cuiuſq; circumſcriptione æſtimare dinumerareq; liceat, hoc modo. Frontē vnus muſculus tegit latus & tenuis, à ſummo vertice ad ſupercilia & oculorū radices diffuſus, à quo non vt à cæteris eximas cutē, ſed ſic illi eſt innexus, vt ſit amborū motus vnus, qui ſupercilia ſurſū adducit euehitq;. *Muſculi frontis.* Palpebræ ſuperioris (inferior enim pſtat immutabilis) duo ſunt lacerti: vnus ex maiore angulo qui ꝓpter naſū eſt, ad tarſi mediū eiect⁹, cui⁹ cōtractiōe palpebra attollit: alter ex minori angulo eōdē attingēs, qui oculū claudit:

Muſculi oculorum. vtrique enim ob rarſi firmitudinem palpebra tota cedit. In orbe oculi ſeptem continentur, quatuor recti, quorum vis eſt mouere ſurſum, deorſum, ad maiorem minoremque angulum: duo præterea obliquè poſiti illum circumferunt, ſeptimus opticum ex cerebro neruum obuoluit & quaſi circummunit & obuallat, ne qui tener & mollis eſt, vehementer concuſſus laxetur aut obteratur, oculuſque demum excidat: quod in illius quoque paralyſi ſolet accidere. Ex fibrarũ quas emittit varietate, alij hunc duplicem, triplicem alij eſſe dixerunt, cùm tamen ſit fibrarum quæ in eo ſunt omnium idem vſus. *Maxillæ muſculi quatuor.* Ad inferiorem maxillam excurrit latus muſculus, qui ſupra os petroſum & tempora ambit, deinde contractior factus, ſub os iugale ſe recondit, prolapſuſq; longiùs non à fine inſtar cæterorum, ſed à medio tendonem emittit magnum & prævalidum, in ſummũ maxillæ adactum: quo ſurſum illa adducitur, & os clauditur animalis. In tanta motus vi & impetu illi venit adiutor alius in ore deliteſcens, qui poſt maxillares dentes ſurſum in os capitis erigitur. Os autem aperit maxillamque diducit muſculus ex tuberculo ponè radicem auriculę natus, deinde applicatus imæ parti maxillæ aduſque mentum: huius extrema carnoſa ſunt, pars media quæ amygdalas integit membranoſa, veram tendonis ſpeciẽ oſtentat, huiuſmodi figura & compoſitio cæterorum nulli conceſſa. Muſculus circumducens maxillam μασητὴρ, id eſt, molitor dictus, quòd mandendo plurimùm valeat, trianguli ſpeciem refert, cuius ſummum ad tempus figitur: latus vnum ad iugalis oſſis imum, alterũ ad inferiorem maxillam protenditur, tertium velut baſis illa copulans per maxillæ longitudinem excurrit. Vt autem neceſſe fuerat motum eius multiplicem in mãdendo & varium fieri, ita neruorum fibris diuerſis omniſque generis hunc implicari contexique par erat. Ex maxillæ igitur lacertis maximus is eſt qui ad tempora peruenit, ſecundo loco maſſeter appellatus, tertio qui illam aperit, minimus adiutor. *Labrorum muſculi.* Ad labra vtrinque pertinent muſculi duo, capitibus quidem conſpicui, obſcuri verò dum in cutem ſparſi obliterantur: prodeunt quidem à malis & obliquè feruntur, alter in ſuperum, alter in inferum labrum. Quatuor hi officio concordes, labrorum motus octo poſſunt efficere, quatuor quidem rectos, ſurſum, deorſum, ad dextram, ad læuam: alios quatuor cùm vel plurimùm ſeparantur diſiunguntúrque labra, vel coëunt & alliduntur, vel inuertuntur, vel intrò adiguntur. Eandem quam illi originem ſub temporibus habet exiguus muſculus, illos aliquantum comitatus, mox deinde obliquè in alas naſi deflectens, vtrinque vnus. His ergo muſculis facies tota comprehenditur. *Ceruicis muſc.* In collo & ceruice complures ſunt, qui caput vniuerſum mouent. A tuberculo, cui nomen eſt à mamma, vtrinque ad clauiculam & sterni ſummum profertur vnus, tendonem illic magnum comitatus: hic caput & ceruicem deflectit non omnino rectè, ſed aliquantulum obliquè, quem alij ſimplicem, alij triplicem ſtatuere ſolent ex fibrarũ varietate. Duo alij ſub œſophago ſiti, ab oſſe capitis in primam & ſecundam colli vertebram inſeruntur, quorũ eſt ſolum caput in priora flectere immota ceruice. Retrò autem octo ſunt exigui, qui in ambitu ab oſſe capitis in primam & ſecundam vertebram ſe figunt: ipſumque articulum multo robore confirmant, vti & duo qui ſub œſophago iam ſunt deſcripti. Quatuor ex his recti ſunt & in rectum motus agunt, duo obliqui, reliqui item duo obliqui, at ſitu aduerſo. His alij inſident octo ab occipitis oſſe per totam ceruicem eiecti, quorum duo ſummi ampliores ſunt, vt reliquos poſſint contegere. Varijs præditi ſunt neruorum fibris, quæ omnes è ſeptem colli vertebris dimanarunt: vnde alijs plures, alijs pauciores octo creduntur. Hi caput retrorſum flectunt, cum hoc autem ceruicis aliàs duas, aliàs tres, aliàs omnes vertebras. Lateribus colli vtrinque duo inſunt magni atque validi, alter ex ſecunda vertebra in priora, alter ex prima retrorſum contendit, caput & ceruicem ad dextram læuamq; conuerſione modica flectunt. Horum eſt igitur caput & ceruicem mouere, quos vna quidem ratio quatuor & viginti, alia octo & viginti dinumerat. *Laryngis muſculi.* Tres porrò cartilagines quæ in ſtructura ſunt laryngis muſculi complures continent: quatuor enim primã ſecundæ nectunt, & huic illam adiungentes laryngis partem imam occludunt. Alij quatuor ſecundam tertiæ copulant: quorum contractu ſumma pars laryngis aperitur. Duobus alijs prima tertiæ cohæret, quorũ intereſt ſummam partẽ laryngis intercludere. Sunt & alij duo ad totius baſin & radicem, qui iſtis veniunt adiutores. Præter illos laryngem alij octo circumſtant, qui illũ vicinis corporibus copulant, cumq; neceſſitas eſt, diſtendunt vel contrahunt. Quatuor hærent in faucibus, duo è pectore ſurſum ducti, fauces & gulam ad alimẽtum deducendum deorſum vellunt: duo reliqui ſurſum, quorum ſitus eſt aduerſus. *Linguæ muſculi.* Os in radice linguæ, ὑοειδὴς dictum, nectunt atque ſtabiliunt octo muſculi, duo ex inferiore maxilla nati, duo ſub mento, reliqui ex tuberculo, quod eſt ad aurium radices. Ad linguam illinc quoque duo protendunt per latera, duo ex oſſis parte ſuprema per linguæ medium: inter vtroſque alij duo in longitudinem porriguntur ab oſſis lateribus prognati. Similem propemodum productionem habent alij duo, quos edit inferior maxilla. Octo his muſculis lingua quoquo verſum flectitur, omneſque naturales obit conuerſiones. Præter quos nonus eſt coniugij expers, ab oſſe quod ὑοειδὴς Græci vocant ductus, qui linguam intrò contrahit atque reducit. *Muſculus linguæ extremi.* Idem hic laxatus atque porrectus linguam exerit & foras expellit: quod cæterorum muſculorum nulli datum eſt, vt motuum ſit opifex contrariorum. Eſt enim ſimplex ſua cuiuſque actio, qua ad capitis ſui & ad nerui originem adducitur. At cùm nullus neruus in linguæ extremum extrinſecus inſeratur, qui foras illam rapiat, probabilius eſt hanc eductionẽ illi muſculo attribuere, quàm cum quibuſdã fateri motum quendam voluntariũ in nobis eſſe, cuius nullus muſculus aut neruus ſit author. Hactenus qui ſuperant clauiculas muſculos coniunctè recenſuimus: nunc reliquos ſeparatim perſequamur, qui alterutra parte corporis continentur. *Pectoris muſculi.* Pectori foris ſparſi ſunt

muſculi,

muſculi, qui ipſum attollentes ad animam ducendam ſunt vſui, è quibus à ſummis ſcapulis vnus ad primam coſtam pertinet: alter ad ſextam, tres præter hos à collo in varias pectoris priores ſedes profecti, id latiùs explicant. Eſt & alius parte poſteriore ab imis partibus ſcapularum ortus, qui in tres veluti digitos diſcretus iniectúſque mediis coſtarum quà maximè curuantur, pectus vniuerſum reuellit atque diſtendit. Subter hos autem iacent muſculi inter coſtas poſiti vtrinque duo & viginti: in ſingulis nempe illarum interuallis duo, quorum interior attollens animæ inducendæ, exterior deprimens ac ſtringens remittendæ author eſt. Ex anatomicis tamen nonnulli vtroſque ad ſui principium adducentes thoracem conſtringere prodiderunt. Quidam ex fibrarum varietate quatuor hos eſſe prodiderunt, vt ſint inter coſtas omnes octo & octoginta.

μεσοπλεύριοι muſculi.

Aliorum quorundam muſculorum vis eſt pectus deprimere & coarctare, quorum vnus per dorſum excurrens ſeptem ſuperiorum coſtarum radices fibris attingit, quem eo nomine pro ſeptem plerique connumerant. Alius per clauiculas ad cartilaginum extrema penetrat, quoad muſculum rectum abdominis contingat ac ſubeat. Horum contractio coſtarum extrema depellit atque ſtringit. Eorum autem qui ſcapulam duntaxat mouent, magnus vnus eſt & amplus ex capitis oſſe ſecundum dorſum productus, alterque tenuis illum ſemper comitatus ſcapulam ſurſum attrahit. Duo alij hanc retrò abducunt, quorum vnus ex colli, alter ex dorſi vertebris proficiſcitur. Alius ex dorſi principio in oſſis lati caput deſinens, id ad colli latera conuellit. Ad priora autem conuertit gracilis eodem inſertus, ſed ex occipitis oſſe natus. Surſum ſcapulam euehit, is quem mox dicemus humerum quoque ſubleuare. Deorſum verò trahit, qui ab interiore pectore emergens, in partes ſcapulæ imas diſſeminatur, iſque ſimul humerum deprimit.

Scapularum muſculi.

Hos muſculos alij maiores integunt, quorum tendones in humerum perlati, multiplicium eius motuum fiunt authores. Vnus mediocris ex mammarum ſede in humeri caput ſe confert, ipſumque ad pectus adducit. Alius ex ſummis partibus eodem porrectus quò humerus, ad thoracis ſuperiora trahitur. Alius magnus ex toto pectore ortus mammæ figuram conformat, & ad interiorem mediamque humeri partem deſinit. Geminus is eſt, cuius pars duntaxat inferior incitata humerum infrà depellit, ſuperior altiùs erigit: ambæ intentæ æquabiliter ad pectus adducunt. Sub iſtius parte inferna alius enaſcitur, quo humerus quoque deflectitur. Omnibus his imminet biceps muſculus, cuius alterum caput ex interiore claue prorumpit, humerumque tendit, & inclinat moderatè: alterum ex oſſe lato ſcapularum deriuatum, eum ſimiliter extendit, ſimulque ad exteriora reflectit: ambobus autem æquè intentis is porrigitur in rectum, neque quoquam flectitur. Huic aſſidet alius è vertice lati oſſis tractus, cuius eſt totum brachium attollere, ſed quò alius inferior, id ad dorſi media æqualiter reflectit. Sequuntur alij duo muſculi ex infimo lato oſſe profecti: alius deinde illis inferior, qui ad poſteriora ſimul & inferiora deducit. Eſt demum exiguus quidam ſub ala, cuius ope humerus citra vllam inuerſionem coſtis illiditur. Sunt itaque omnes ad humeri articulum decem & tres, qui in humeri os infixi id ipſum variè contorquent.

Humeri muſculi.

Brachium (hoc & multi Latini vlnam vocant, vti Græci ὠλένην) quicunque mouent, humeri os vndique obuallant, quorum duo interiores illud inflectunt, vnus quidem maior ab interiore humeri ſede in priorem radij regionem diffuſus, alter minor à ſummo humero intrò conuerſus ad vlnam, alteri obliquè inſidet ad Χ. literæ ſimilitudinem. Hi pariter intenti cubitum omnino flectunt, at ſurſum aut deorſum conuertent, ſi alter altero magis intendatur. Duo externi ſunt illis oppoſiti obliquam poſitionem nacti, quorum attractu cubitus prorſum extenditur. Quatuor autem vlnam circunſerunt, qui ex humeri ima ſede nati parte plurima in radium inferuntur, & illum obliquè poſiti omnes retorquent. Ex his duo qui radium in pronum conuertunt, in profundum demerſi, qui verò illum ad ſupinum ducunt, extrà quidem poſiti ſunt. In brachio muſculi ſunt duplices, alij carpum, alij digitos mouent. Ex his qui carpo mouendo ſunt, duo hunc quidem intrò agunt, in interiore brachij regione ſiti: alter hinc ad paruum digitum, alter ad magnum porrectus. Duo alij eundem extendunt, & ab extera brachij parte tendones mittunt: hic quidem ſupra paruum digitum, hic verò ſupra pollicem. Iidem quoque muſculorum tendones, carpum tum pronum, tum ſupinum ferunt: veruntamen in pronum motum, natura inſuper quintum muſculum illis adminiſtrum dedit, qui ab exteriore brachio duplicem tendonem in medium carpum funderet, alterum indici, alterum inſami digito incubantem. Eorum autem in brachio muſculorum, qui digitis mouendis ſunt, tres parte interiore ſibi incumbunt, atque mediam regionem tenent. Omnium maximus & intimus eſt alijs ſubſtratus, qui ad quatuor digitos, tendones tanquam habenas emittit, quorum ope & beneficio primus & tertius vniuſcuiuſque articulus inflectitur. Alter illi innexus in ſecundos articulos fibras explicat. Tertius ſummus & cuti proximus, tendonem tenuem latumque ſub omnem cutem interiorem manus diffundit, vt promptior ea fit in omne opus, & ſenſu alacriore polleat. Qui digitos erigant, quatuor ſunt in extera vlna, regione media: vnus quatuor digitos extendit, ſuum cuique tendonem impertitus. Sub hoc alter ad inferiorem brachij regionem declinans, digiti minimi & medici lateribus tendones inijcit. Suprà verò alij duo, quorum hic in pollicem, ille in indicem & medium digitum fibris tendonum expanditur. Trium poſtremorum vis eſt, quinque digitos in tranſuerſum atq; pronum deducere.

Muſc. in humero qui brachium mouent.

Manũ ſummam muſculi integunt ſeptem, omnes interiore facie conſpicui: ex his duo maximi, alter ſub pollice, alter ſub minimo digito, vbi palma altior eſt & editior. Hi quos diximus tendones iuuãt, quorũ eſt digitos ab alijs plurimùm deducere. Tertius medius inter pollicem & indicẽ conſtitutus, ad indicẽ illũ adducit. Quatuor reliqui funiculis & tendonib. flectentib. ad digitorũ radices

Manus muſc. 7

cohæreſcunt, tenueſque fibras in digitos effundunt, per quas illos in ſupinum conuertant. Præter hos alij numerantur vndecim exigui ſub palmæ lato tenuique tendone, è quibus duo ad primum cuiuſque digiti articulum pertinent: trium reliquorum vnus ad primum pollicis, duo ad ſecuodum. Per hos nexus firmantur & expeditiores fiunt ij motus, quos ex pliſauimus. Dorſum

Dorſi externi muſc. vt non oſſe vnico conditum eſt, ita neque id vnicus vtrinque muſculus à capite ad os ſacrum excurrens mouere poſſit: ſed cùm ſingulas ſeorſum vertebras flecti oporteret, à ſingulis earum interuallis (primum ſi demis) ſinguli vtrinque muſculi exierunt. Illorum fibræ obliquè ducuntur, vt pariter intentæ dorſum eiuſque vertebras erigerent, aliàs ad poſteriora, aliàs ad latera quoquo verſum inflecterent. Quocirca exteriores à tergo vtrinq; numerantur tres & viginti.

Interiores. Interiores verò qui ſpinam in pronũ & priora incuruant, vtrinq; duo, vnus à capite ductus per colli perq; thoracis quinque ſuperiores vertebras productus, œſophago comes aſſidet, alter lumbis innititur, ab vltima thoracis vertebra pergens in os ſacrum.

Abdominis muſc. Ventris inferioris abdomen muſculi conſtituunt octo, duo quidem recti in longum proiecti, duo tranſuerſi, quatuor obliqui. Sunt autẽ eo ordine contexti, vt à cute & adipe proximè duo ſequantur ex obliquis, qui vtrinque à quarta & quinta coſta nati, horumq; muſculis pectinatim implexi, per ventrem obliquè feruntur membranoſa tenuitate, ac denique arctiori extremo oſſi pectinis applicantur. Recti hos ſequuntur à quinta aut ſexta coſta ſupra malum punicum, directo tractu permeantes in pubem. His proximè ſubſunt reliqui duo obliqui, ex coxarum oſſibus in aduerſi lateris coſtas adulterinas euecti. Omnium infimi tranſuerſi, vtrinque ab ilibus iuxta lumborum muſculos externos orti, membranæ ſpecie ventrem integunt, dum in oppoſitam regionem deſinant.

Genitalium muſculi. Viro teſticulus vterque binis fulcitur ab imo ventre prodeuntibus muſculis: fœminæ verò, quia teſtes intus gerit, vnico. Veſicæ ceruicem muſculus vnus ambit in orbem, cujus vis eſt exitum & quaſi oſtium occludere & vrinam continere: cùm autem fluere deſierit, vehementer expellere ne quid inſideat reliquiatum. In pene quatuor ſunt, duo ad latera, qui intenti porum amplificant atque dilatant ad ſeminis effuſionem: duo ſuptà ex pectinis oſſe nati, penem arrigunt, impetumque naturalem iuuant. Podicem quatuor omnino muſculi complent, vnus rotundus in orbem ductus, cuius eſt podicem coanguſtare, hunc igitur σφιγκτῆρα dixere Græci. Alius podicem in tranſuerſum ſinit, illumq; ſed quàm ſuperior laxius conſtringit: duo obliquè ſupra rotundum vtrinque euadunt, per quos laxatus podex ſurſum reuellitur.

Muſc. in coxa femur mouentes. Iam verò qui femur mouent à coxendicis oſſe profecti, oſſi femoris impingunt, quorum alij crus extendunt, alij ſurſum adducunt, alij circunducunt. Ex his qui extendunt, vnus totum coxendicis articulum tegit parte poſteriore, qui triplici capite enaſcitur, deſinit autem in duos tendones affixos pòſt femoris capiti. Alter pòſt illũ ab externis partibus oſſis ilium, in ſummam partem magni τροχαντῆρος immittitur, qui extendit, introque trahit caput femoris. Tertius poſt hunc ex eodem oſſe in trochantera magnum pertinet abditis partibus, qui modicè femur porrigit & conuoluit. Idem præſtat & quartus, ab oſſe ſacro in trochanteris poſteriora demiſſus. Quintus omnium qui in toto corpore ſunt maximus, os femoris vniuerſum ambit, & ad genu vſque cingit: cuius complures extant fibræ, aliæ poſteriores à coxendice, aliæ ab oſſe pectinis deriuatæ: vtræque dum articulum intendunt, crus ſtabiliunt atque firmant. Aliæ his altiores femur intrò adducunt: omnium altiſſimæ aliæ idipſum ad priora ſuperioraque conuellunt. Qui verò femur inflectere ſolent, minores ſunt illis: vnus ſuperior & rectus duobus capitibus exortus, ad parui trochanteris ſumma vnico tendone pertinens, alter illi proximè ſemper aſſidens, ſed humilior. Tertius ex oſſe pectinis parte priore excidens, obliquè femori circumtenſus, qui ſurſum ducit intrò ſimul declinans. Quartus ex tuberculo oſſis ilium neruoſa tenuitate in genu contendit, illius patellam conſcendens: cuius eſt non ſolùm femur inflectere, ſed & crus omne ſurſum afferre. Aliud eſt præterea eorum muſculorum genus, qui femur intrò mouent: in quo genere præter alios duos, quos enumerans iam dixi à pectine deriuari, vnicus eſt ab huius parte priore femori circuntenſus, deſinenſque in genu caput interius. Circumducunt autẽ id duo maximè, vnus ortus ab occultis, alter à ſummis partibus pectinis, qui coëunt ad coxendicem, illamque circumplicant, in femoris demum poſteriora apud magnum trochantera pertinent. Eundem motum, licet infirmius, efficere valent quidam ex his, quos paulò antè recenſebam.

Muſc. qui in femore poſiti tibiã mouent. Femur integunt & obuallant ij, quorum tendones ad crus profecti mouent illud: ſunt autem numero decem, tres maximi parte priore poſiti rectà ad genu progreſſi, vnus quidem ad patellam duntaxat, duo reliqui in vnum tendonem amplum deſinentes, qui patellam continet illigatque ſubditis oſſibus, hinc autem in crus deuolutus totum extendit trahitque ſurſum. Illis vtrinque aſtat vnus, hic quidem interior ex oſſium pectinis commiſſura pergens in cruris latus: hic verò exterior ab extremis partibus coxendicis in alterum cruris latus concedit: horũ obliqua eſt motio. Medium inter hos ſpatium à tergo implent alij tres ordine poſiti, quorum ad tibiam ductæ propagines, illam ſubducunt in ſuam quiſque regionem. Nonus anguſtus & procerus ex ilium oſſe prodit, in poplitis eminentiorem partem ductus inſertuſque tibiæ capiti, quam prorſum explicat. Decimus omnium minimus, qui in poplite ſitus genu inflectit.

Muſc. qui in tibia poſiti pedem mouent. In crure muſculi oriuntur, qui pedis tarſum pediumque mouent. Tres prior pars continet, vnum tibiæ oſſi impoſitum, ex quo tendo bipartitus exit, ad pedis pollicem vtrinque ductus. Alterum ſuræ circumuolutum, cuius tendo in minimi digiti radicem abit. Hi ſunt qui æquè intenti pedem ſurſum mouent: altero verò actionem obeunte, motus in obliquũ torquetur. Inter illos medius inſiſtit alius minor, qui per mediam tibiam rectà ad quatuor fertur digitos, hoſq; contractus extendit.

Huic

Huic vtrinque vnus aſſidet trifariam diuulſus. Quocirca tametſi præcipui tres ſunt, collatis tamẽ omnium propaginibus atque vſibus, ſex aut ſeptem rectiùs numerari poſſunt. Parte autem poſteriore tres in magnum tendonem deſinunt eum, qui ad calcem primùm pertinet, ſed hinc demum excedens in omnem plantæ cuticulam diſſeminatur, perinde vt qui in manus palma dicebatur. Quartus per profundum deductus, in eam regionem ſe profert, quæ ante pollicẽ eſt. Quintus ſub illis demerſus ad calcem effunditur, qui deinde toti inferæ pedis regioni communicatur, maximè verò medio digito, & ei qui pollici eſt proximus. Sextus inter cruris oſſa conſertus, duplici tendone tanquam loro ad duos qui ſuperant digitos profertur. Hi duo poſteriores pedis articulos inflectunt. *Pedis muſculi.* Præter hos tamen in eundem vſum alij ſunt in pede ſiti, quibus tria motus genera data ſunt. In pedio enim quod metacarpio manus proportione reſpondet, decem numerantur, è quibus ſingulis digitis bini per latera aſſident, qui pariter & æquè tenſi illos æqualiter flectant, inæquabiliter verò contracti illos intrò per obliquum ducant. In tarſo qui ad carpi proportionem eſt, conſiſtunt alij quatuor, quorum tendones in medios digitorum (præter pollicem) articulos deſinunt, illic & alij duo viſuntur ad pollicem minimumque inflectendum proiecti. Pedis pars ſuperior decem gerit ad radices digitorum poſitos, qui bini per cuiuſque digiti latera affixi, illum poſſunt vel ſurſum æqualiter erigere, vel in alterutrum latus retorquere, prout varia fuerit illorum contentio.

Quis vſus partium interiorum, quarum beneficio viuimus & nutrimur, quæ illarum neceſſitas. CAP. VI.

QVAS ſuprà recenſuimus corporis partes, ſatis eſſe viderentur ad omnes tum humanas, tum animales functiones obeundas, ſi in eis conſidere poſſet & contineri illa vis animi omnia ciens & agitans motibus ſuis: pulchrumque foret ſi ex illis duntaxat & cerebro conſtans homo, ſentiret, moueretur, ac intelligeret, citra vllam viſcerum & inteſtinorum opem. At verò quoniã ſentiendi illa & mouendi facultas nequit ſine vitali conſiſtere, quæ vt corpus omne tranans temperatione caloris omnia conſeruat, ita principi alteri in cerebro poſitæ tum ſuſtinendæ, tum functiones ſuas obituræ, ſpiritum ſuum velut materiam confert & impartit: idcirco cor velut principium gignendi ſpiritus induci commodum erat, ab eoque arterias produci, per quas ſpiritus in omne corpus diffunderetur: pulmoneſque illi aſſidere, quorum eſſet mollitudo ad hauriendum ſpiritũ aeremque aptiſſima: ipſum denique diaphragma & muſculos thoraci circumijci, per quos dilatari contrahique poſſent. *Cordis neceſſitas.* Porrò autem quoniam eorũ & vniuerſi corporis ſubſtantia, tum ab inſito nobis calore, tum à circunfluo aere alijſq; cauſis aſſiduè diſſipatur ac diffluit, neq; diutiùs poteſt conſiſtere, niſi idoneis alimentis reſarciatur detrimenti diſſolutioniſque iactura: maxima fuit alentiũ partium commoditas, earumque corpori iniecta neceſſitas. *Partium nutrientium neceſſitas.* Itaque interiorum corporis tres omnino factæ ſunt regiones, proprijs quaſi ſepimentis obuallatæ: ſuprema in cerebro, ſenſus rationiſque ſedes: media pectore comprehenſa, ſpiritus ac vitæ domicilium: infima ſubter diaphragma & abdomen, naturæ altricumque partium officina. Ita enim immortalis Dei prouidentia haſce partes ſordibus inquinatas atque fœdas, in locum imum velut in ſentinam corporis relegauit, proculque amandauit, ne tetris nidoribus cor & cerebrum principum facultatũ ſedes atque ſenſus ipſos contaminarent conturbarentque. Hic enim locus habetur veluti regiarum culina, in qua partes quædam tanquam coci alimenta inſtruunt, cæteriſque præparant, quarum ſunt miniſterio deſtinatæ. Inter illas princeps eſt iecur, cui ventriculus ſubminiſtrat cibum ex parte coctum: alij miniſtri complures illorum eluuiem culina excludunt, viæ tandem multiplices, per quas tum fiat eductio, tum purioris alimenti diſtributio. *Partium nutritioni inſeruientium.* Oeſophagus enim à linguæ radicibus in ventriculum illapſus, quæcunque accepta ſunt illi ſuppeditat: concoquit autem hic paratque iecori: inteſtina genitas concoctione cibi reliquias deijciunt: quicquid purius eſt iecori ſuggerunt venæ quæ dicuntur meſaraicæ, vt hoc rurſum altera coctione in ſanguinem iecur conuertat. Hinc orta genitaque ſuperuacanea in diuerſa rapiuntur. Lienis ſiquidem id deducit ſibiq; iungit, quod in ſanguine velut fæx & limus ſubſidebat: fellis folliculus ſecretam bilem: renes dilutum humorem, quem demum in veſicam profundunt. In hæc autem opera vias ductas habent & directas, quæ in ſe ex iecore pertinent, ſibique adhærent. Tot igitur taleſque partes, vti & eas quæ generis propagationi dicatæ ſunt & nuncupatæ, par erat imo ventre comprehenſas teneri: quæ tametſi peculiarem ſibi actionem ſingulæ obtinent, hanc tamen ad communem referunt iecoris commoditatem & vſum. *Partium omnium conſenſus.* Iecur autem ad cordis, ambo ad cerebri neceſſitatem: omnia denique ad ſenſuum mobiliumque partium geſtiones & opportunitates, vt videri poſſit eximius partium omnium concentus, & in vnam ſummamque animalem actionem concors omniũ conſpiratio. Quinetiam partes illæ cùm minimè ſimplices ſint, ſed aliarum certo numero conſtent, propriaque ſubſtantia, magnitudine, conformatione, ſitu, nexu atq; conſenſu: his ſingulis quandam adhibent commoditatem toti, cuius gratia aut redditur illius actio concinnior, aut illæſa integraque conſeruatur. *Quæ in quaque parte ſpectentur.* Horum enim nihil temerè conditum eſt, ſed cuiuſque inſtrumenti propria functione perſpecta, nullo negotio quid illa conferant deprehendi poterit. Quoniam igitur non functiones vſuſque partium hoc loco, ſed meram corporis hiſtoriam perſequimur, hæc ad pleniorem partium dinumerationem præfati, ſigillatim explanemus quam quæque corporis pars interior ſubſtantiam, quam particularum ſuarum compoſitionem, quam figuram

& conformationem, quam magnitudinem, quem ſitum atque conſenſum ad actionis aptum obtinuerit.

De partibus interioribus infero ventre concluſis. CAP. VII.

VENTREM externa circumſcriptio comprehendit & metitur, quæ ab imo mali punici parte, vtrinque per cartilaginoſa coſtarum extrema (hypochondria Græci vocant, nos præcordia) ad ilia & inguina tandemque ad pubem porrigitur. Quod extrinſecus illum integit atque abdit, id vniuerſum abdomen perhibemus, Græci ἐπιγάστριον, cute, adipe, muſculis octo & peritonæo compactum. Omnes enim muſculos quales ſuo loco diximus, ſuccingit interior membrana peritonæos inde dicta, quòd à ſpina vtrinque emergens vmbilico prioribusque ventris partibus, ipſi denique diaphragmati & pubi connexa, quæcunque venter inferior continet, tenſa illa prenſat atque circumſepit.

Peritonæum.

Quanquam enim tenuis, firmiſſima tamen multum roboris & virium habet, ne inteſtinorum pondus ſuſtinens atque coërcens, diuulſa facilè diſrumpatur: mollis ſimul illa, vt quodammodo laxari poſſit, dum venter quauis de cauſa turgeſcit. Duabus membranis continetur, quæ ad poſteriora cernuntur iuxta ſpinam conſpicuò ſeparatæ: parte autem ventris priore vſque adeò cohærentes & implicatæ, vt vna eademque cenſeatur. In ventris autem detecta capacitate primum conſpicitur omentum, quod Græci ἐπίπλοον dixêre, quòd veluti innatet, ſummumque inteſtinis inſideat. Duabus id clauditur ex peritonæo natis membranulis, firmo adipe conſperſis, quem venæ & arteriæ exiles paſſim penetrant. Prima illi origo iuxta ſpinam eſt ſub diaphragmate, vnde ſurgens altero quaſi extremo in ventriculi fundum defigitur, à quo mox delabitur ventrem imum contegens, binque reflexum colo inteſtino committitur, quâ id ventriculum contegit, vt ſic duplicatum veram marſupij ſpeciem exhibeat. Obtenſum autem imo ventriculo & priori inteſtinorum regioni, tanquam tegmentum quoddam, inſitum in illis calorem tuetur ac fouet.

Omentum.

Omento detracto deſectoque in apertum proferuntur inteſtina, multis inuolucris ventriculo, huiuſque continuata ſtomacho. Singularis enim in ventrem inferiorem communis patet per os ingreſſus, exituſque communis per podicem, quæ quaſi portæ duæ continuatione communis viæ conſentiunt. Quandoquidem ab ore in ventriculum ſtomachus prolabitur, quem aliter Græci οἰσοφάγον, nos gulam appellamus: is velut inteſtinum quoddam procerus figura, per ceruicis interiora deuolutus, moxque ſub pulmones demerſus in quinta dorſi vertebra conſidit. Hinc paulum exurgens mox vt ſe erexit, diaphragma penetrat, atque demum ſummo ventriculo à læua committitur. Vnde videri poſſit œſophagus ceu via quædam eſculentis potulentiſque deuorandis ad ventriculum directa; hic autem velut commune receptaculum & prima concoctionis officina.

Stomachus ſeu gula.

In eum quippe vſum ampla huic intus eſt capacitas, ſimulque figuræ ſpecies rotunda & globoſa, vt in ſe plurima concluderet & amplexaretur, at nihilominus ob ductuum & canalium inſertionem in modicam longitudinem ſe diffundit. Poſitus eſt ſub ſepto tranſuerſo, & à malo punico initium ducit medio corporis ſpatio, niſi quòd leuiter in ſiniſtram deflectit: huc enim maximè ſuperior eius pars contorquetur, inferior autem magis in dextram. Poſterior pars vniuerſæ ſpinæ inſidet, cum qua ad primam lumborum vertebram cohæreſcit: os verò quod veteres cor appellare conſueuerunt, non illi, ſed diaphragmati veluti pendens & ſublatum affigitur.

Ventriculus. Figura. Situs.

Neque verò illis duntaxat, ſed omnibus denique circumſedentibus partibus nexu atque conſenſu iunctus eſt iecinori, lieni, inteſtinis, cordi & cerebro, idque membranarum, venarum, arteriarum, aut neruorum communione & interiectu. Ab ima eius parte qua ad dextram ſub iocineris fibras in profundum ſe abſtruſit & abdidit, exitus eſt ad inteſtina, πυλωρός dictus, quòd prolabentia è ventriculo alimenta tanquam ianitor cohibeat. Hunc autem parte ſuperiore arctiorem natura condidit, quòd dura nec planè contrita famelici plerunque demittimus: at è ventriculo nihil excidit, nihil elabitur quod non exquiſitè (ſiquidem id potuit) perfractum ſit & comminutum. Duo intus glandulosa tubercula πυλωρῷ aſſiſtunt, quæ dum applicant ſeſe propiuſque admouent, viam exitumque claudunt, reſerant verò dum relaxata ſe abducunt atque diuellunt, non nutu quidem & arbitrio noſtro, ſed naturali duntaxat impulſione.

Conſenſus. Pylorus.

Hinc exordium capiunt inteſtina flexuoſis gyris circumiectuque longiſſima, extremo continuata podici. Exportandis purgandiſque fæcibus condita quidem ſunt: at tantam totque gyris implicitam circunductionem natura ad abſolutæ diſtributionis munus accommodauit, ne alimentum confeſtim elabens, gulæ inſaturabilique abdomini nos ſubiugaret, & ne ſordido deijciendi crebriùs miniſterio indignæ hominis dignitate ſeruituti nos mancipareт. Itaque in tanta viæ longitudine vix vlla poteſt alimenti portio ſotas elabi, quæ non antè cuipiam ſugentium venarum oriſe applicuerit, vt inde quicquid vtile eſt & alendo corpori idoneum, rapiatur in iecur.

Inteſtina. Vſus.

Omnium porrò inteſtinorum vnus eſt continuuſque ductus, vnus & idem vſus, vt proinde vnum videri poſſint, niſi figura, magnitudo, ſubſtantia, ſituſque ea diſiungeret. quamobrem ſenario ſunt numero veteribus comprehenſa.

Numerus.

Quod protinus ab ima ventriculi parte enaſcitur omnium arctiſſimũ, ἔκφυσις id eſt exortus dicitur, duodecim digitos longum, nullis intortum anfractibus, rectà ſub iecur & venam portam ſe recondit.

Ecphyſis ſeu duodenum.

Proximum illi ieiunum, inde nomen habens quòd inane perpetuò videtur: nulla enim cunctatione extrudit quæcunque accepit, affluentis in ſe bilis acrimonia laceſſitum. Id modicè inuolutum ad ſpinam ex dextris retorquetur, longius quàm duodenum & laxius.

2 Ieiunum.

Tertium ilion, quod ilibus nomen dedit, tenue quidem & exile, ſed tamen maximum ex omnibus & longiſſimum, in orbes plurimos atque anfractus actum indeque nomen ſortitum, quaſi flexuoſum

3 Ileon.

xuoſum multiſque gyris conuolutum, quod ſubter vmbilicum ad ilia & coxas vtrinque poſitum aminentiores rutius ventris regiones occupat, è quo plurima fit alimenti in iecur diſtributio. Quartum eſt cæcum, à quo alui fæces ſpeciem primùm & nomen habent: ab alimentis ſiquidem dum per tenuia inteſtina ferebantur, ſucta eſt & allecta purior vtiliorque ſubſtantia, reliquæ verò ſuperuacuæ ſunt fæces: quod nomen tum primùm his inditur, cùm ad hoc inteſtinum peruenerint. *Cæcum.* Cæcum idcirco dixere, quòd egreſſui introitum aduerſum non acceperit, ſed hos vicinos adeò vt pleruuque in vnum coire videantur: figura enim paruum aliquem oblongumque ventrem repræſentans, reni dextro ſecundum coxam inſidet. Hinc ſequitur κῶλον, quod per iecoris caua primùm obrepit, vbi folliculum bilis attingens illique nonnunquam annexum, amarorem coloremque luteum contraxit: inde paulùm exurgens ventriculi fundo inſternitur: hinc ad ſiniſtrum hypochondrium contendens, lieni accumbit: mox in poſteriora demergitur cohæretque reni ſiniſtro, à quo demum laxius apud coxam ſiniſtram eminet. *Colon.* Sextum inde poſtremumque in os ſacrum deuoluitur, rectaque pergit in podicem: vnde rectum appellatur inteſtinum, pleriſque aluus. *Rectum.* Vnum colon præter cætera plurimis quaſi cellulis diſcretum extumeſcit, niſi qua parte ſiniſtro reni aſſidet: hîc enim læue conſpicitur, & multo anguſtius ſeipſo factum: quod vt in coxam ſiniſtram ſeſe extulit, à recto inteſtinu anguſtia quadam velut ſtrictim premente vinculo facta, perſpicuè dijungitur. In colo fæces diutiùs commoratæ, vel potiùs ex viæ anfractibus hærentes, effigie ſua conformantur: deinde verò elapſæ, in aluo capaciore, quemadmodum vrina in veſica, tantiſper retinentur, dum laxato muſculo qui podicem ambit atque intercludit, illas iubemur extrudere. His paucis liceat gulæ, ventriculi, & inteſtinorum vſum, figuram, magnitudinem, atque ſitum deprehendere: compoſitionem verò ſeu partium numerum & ſubſtantiam, ita in ſingulis inueſtigemus. Gulam, ventriculum, inteſtinaque omnia duplex tunica cingit atque componit: quarum interior nerui & membranæ, externa carnis potiùs eſt æmula. *Compoſitio.* Illius fibræ è ventriculo in rectum & longitudinem porrectæ, ad ipſam quoque gulam pertineut, vt ventriculo, gulæ, torique ori interior tunica communis cenſeri poſſit. Externa tum ventriculi tum gulæ in tranſuerſum fila producit, ſed ea in ventriculo corporea magis atque carnoſa, in gula membranoſa & neruoſa. Medio inter eas tunicas ſpacio vnus ventriculus inſperſa gerit variè intexta fila, quæ in obliquum effuſa ipſi gulæ omnino deſunt. Cæterùm vtraque in inteſtinis villos ſuos profert tranſuerſos & in orbem actos, reliquorum autem illic prorſum nullus ineſt. Si qua inſuper videtur extima tunica has extrinſecus obducere & ambire, quæ ſubditos eoſque tranſuerſos villos ſimul committat, ea ſanè non propriæ harum ſubſtantiæ, ſed peritonęo accepta referri debet, è quo reliqua quoque viſcera ambientes tunicas communiter acceperunt. Hinc colligendum videtur, gulam in ventriculi partibus numerandam eſſe, inteſtina verò minimè: ſed hæc ventriculo connecti, neqnaquam ab eo naſci & exoriri. Superiora inteſtina, quę tria eſſe prodidimus, prorſus ſunt membranoſa, inferiorum tunica interior multa carne prædita eſt, quam inſuper adeps intus oblinit copioſus, vt eius beneficio ocyùs in procline, quaſi per lubricum, præcipitentur alui reiectanea. Hic autem omnium inteſtinorum cùm ſit communis, in craſſis tamen quàm tenuibus ineſt multò denſior atque cumulatior. Inteſtinorum omnium communis eſt per μεσάραιον, quod & μεσεντέριον dicitur, copulatio, quo velut proprio vinculo lumborum illa vertebris annectuntur. *Meſenterium.* Ex his enim meſenterium primam originem duxiſſe videri poteſt, eiſque per lumborũ & oſſis ſacri longitudinem adusque podicis extremum cohærere: ibi enim acceptis à peritonæo membranarum productionibus ſeſe mox latiùs explicat, vt demum crebris flexuoſiſque marginibus quaſi implicata inteſtina adhæreſcant. Semper autem geminæ excurrunt membranarum productiones, dumque ad deuincienda inteſtina progreſſæ meſenterium componunt, tutò inter eas conſertæ ſunt venæ frequentes, ab inteſtinis tanquam vię in portas iocineris directę, quas proinde meſaræas & meſaraicas appellant. Intexuntur his & arteriæ complures ab Aortæ trunco qui lumbis accubat, ad inteſtina diffuſæ. Sparguntur illuc quoque multi neruorum quaſi ſurculi, quos ſexta cerebri coniugatio promittit. Media inter vaſa neruoſque ſpacia adeps occupat atque implet: in hunc ad vaſorum diremptus & diductiones, adenes, id eſt, glandulæ inſiſtunt, quę tum fiſſiones illas dinelli non ſinant, tum inteſtina ſuo madore proluant. Itaque ſi à meſenterio vaſa, neruos, & membranas demes, adipe glanduliſque reliquum omne refertum conſpicaberis. Supra meſarçon primis lumborum vertebris inſidet caro πάγκρεας appellata: plurimis ſcatet ea glandulis, quibus & ſua mole venarum, arteriarum, neruorumque tenues illic ramos ſuſtentet ac fulciat. *Pancreas.* Diffunditur enim à ſepto tranſuerſo deorſum ad renes: vtrinque autem ad iocineris lieniſque ſedes. Duodenum inteſtinum atque ei per tranſuerſum innixam venam portam, huiuſque riuulos in ventriculum & lienem traiectos, tum deniqne arteriarum ductus & tubos neruorumque tenuitates, quotquot illic ſunt, amplexu illa firmo comprehendit. De his hactenus, nunc de iocinere cæteriſque viſceribus. Viæ ab inteſtinis ad iecur ductæ ac directæ, venę illæ quidem ſunt meſaraicæ, quæ illuc è ventre alimentum deuehunt. *Iecur.* Id enim primam & principem ſtatuimus nutriendi officinam, quòd ingenita ſibi facultate ſanguinem efficiat proferatque: eſt enim ipſa illius actio Græcis αἱμάτωσις. Magnum id datum hominibus, præſertim helluonibus abdomini ſuo natis, ſubter quidem concauum, ſuprà & extrinſecus prominens, ferè in fibras quinque (Græci λοβοὺς appellant) diſſectum: quamuis conſpectum à nobis eſt (nec raro) ſolidum nulliſque fibris diuulſum. Dextram corporis regionem ſub ſepto tranſuerſo obſidet, ab eo digiti latitudine diſiunctum, ne fortè obeſſet illi quaſi flabello præcordia ventilanti. Inſidet autem leniter ventri-

culo, omnemq́ue illius editiorem partem non modò dextrã, verumetiam priorem fibris ſuis amplexatur. Ex ſepto tranſuerſo ex dextris præcordijs atque ex ſpina id pendet ac nititur, quibus atque ventriculo per medias membranas & venam cauam adhæreſcit. Vix denique pars vlla corporis habetur, quacum illi per venas aut arterias non intercedat communio. Membrana integitur tenuiſſima, in qua exilis neruus ſenſu præditus è ſexta cerebri coniugatione excidens abſumitur: multis arterijs, ſed quamplurimis venis, vt quarum initium eſt & origo, conſpergitur, quas illius caro (περίχυμα Græci vocant) ſtabilit atque firmat, propria quidem viſceris ſubſtantia atque moles, primuſque αἱματώσεως effector & author. Similitudinem autem gerit ſpeciemque ſanguinis ardore toſti, exhauſtoque vapore aridi atque concreti. Ex iocineris porrò maiore fibra bilis folliculus parte caua reſimaque propendet, veſicula quidem ex ſimplici tunica conſtans, omni ſtaminum genere intexta, expurgatæ è iecore bilis flauæ receptaculum. Duo enim bili ferendæ ductus in illam pertinent, alter ex eo loco vbi vena porta iecur ſubit, quo bilem in ſe allicit, alter ad duodenum intestinum ieiuniq́ue initium, aliàs autem in ventriculi fundum proiectus, quò bilis exuperantia exigitur atque expellitur. Hac enim ſolent inteſtina ad fæcum deiectionem quaſi adhibito ſtimulo acui & irritari, ipſæ autem fæces ſubflauo colore infici. Hanc veſiculam nonnunquam deprehendimus ſubnigris calculis iiſque duris ac ſolidis confertam. Lienis parte ſiniſtra ſub præcordijs ex aduerſo iocineris poſitus eſt, viamque veluti porum quendam ex illius cauo ſuſcipit, qua craſſam lutulentamq; ſuccorum eluuiem, & humores melancholicos prolectet & in ſe recondat. Figura is oblonga & propemodum tetragona, aliàs rotunda linguæ bubulæ ſpeciem offert: quà ventriculum cingit concauus, extrinſecus intumeſcens. Non vna omnibus magnitudo, vt neq; color vnus, ſed facilè commutabilis ex naturarum varietate. Turgeſcit enim hoc viſcus humorum appulſu, quos laxa raritate combibit. Perexiguum ſimiæ ac propè nullum: viſum eſt aliquando mole ſua & magnitudine iecur ſuperare: quod ad hibitorum medicorum ſententia exiſtimatum eſt iecori ad ſanguinis confectionem opitulari. Conditus eſt ſub coſtas adulterinas, in longum ventriculo incumbit, cui ſicut & omento connexus adhæreſcit: appenſus autem eſt conuexa parte non è ſepto, vt iecur, ſed è peritonæo gracilibus membranis, à quo tunicã etiam hanc extrinſecus integens & obuelans emergit, quam exilis neruus permeat tractabilium qualitatum iudex & æſtimator. Venæ intrò ſe inferunt, per quas ex iecoris cauo ſuccus ater quaſi hauſtus allicitur: arteriæ inſuper plurimæ & exemplæ, ab aorta mox vt è ſepto tranſuerſo excidit acceptæ, quarum ſpiritu & calore raptam melancholiam attenuat, & in vtile accommodatumq́ue ſibi alimentum conuertit: eo enim enutritur tenui, nigro tamen & ſqualido. Quod à nutritione reliquum fecit, craſſum quidem & vinaceæ fæcis æmulum, in os ventriculi per venæ ſuæ extremum eòdem pertinens deſinenſque profundit. His vaſis diffuſum circumijcitur lienis corpus, non id quidem caro ſimplex, ſed παρέγχυμα rarum, molle, fungoſum & ſolutum, excipiendis fæcibus deſtinatum. Ad renes & veſicam ipſa noſtrorum ſeries iam accerſit. In lumborum vertebris ingens illa vena caua conſidit, quæ à iocineris conuexo illuc prolapſa, mox deinde in femora & in omnes quæ ſubiectæ ſunt partes velut in ramos ſparſa diffunditur. Huic vtrinque accumbunt renes alliciendo è ſanguine ſero (οὖρα Græci vocant, nos vrinam) accommodati. Poſiti ſunt enim paulò infra iecur, è quo id maximè deducunt, ac dexter læuo ferè altior eſt, quanquam aliquando is depreſſior comperitur. Incubant ambo muſculis dorſi interioribus, quos ψόας Græci dicunt, inanibus ijs ſubiecti partibus, quæ inter coſtarum extrema & os coxæ interiectæ ſunt, κενεῶνες proptèrea Græcis appellatæ. Inhærent autem illis vinctæ tunica è peritonæo ducta, quæ eos ipſos velat & contegit, ſenſum ſimul illis quendam obtuſum impertita. Geminos quidem illos natura condidit, ne vno præpedito aut obturato, eius humoris ceſſaret profuſio qui longè copioſiſſimus eſt in nobis. Viſus eſt cui ſecundum naturam vnicus eſſet, ſed qui quod numero diminutum fuerat, mira magnitudinis mole exæquaret compenſaretq́ue: gemini autem cùm habentur, minores eos eſſe optima ratio eſt. Quà venam cauam ſpectant ſinuati ſunt: extrinſecus ad ilia gibberi oblongi, & quaſi in retuſæ lineæ ſpeciem curuati. Ne autem immodica laxitate exceptam vrinam ſinerent fuſiùs elabi, compacta denſaque ſubſtantia firmati ſunt, quam multus circumcirca concretus adeps inuoluit. Sua vtrique vena (emulgentem recentiores dixère) è proximis venæ cauæ ſedibus deriuatur, in reſimam partem inſerta. Similis eſt arteriarum ex maiore quæ lumbis eſt annexa propagatio: & vtrorumque vaſorum tenuiores rami, in renum ſubſtantiam diſperſi obliteſcunt. In medio concauus eſt ſinus propria membrana ſuccinctus, quæ propriè incerniculum eſt percolandæ vrinæ: non enim cum multis exiſtimandum eſt id in renes ſinum medium dirimere, ſed quem renes dilutiorem ſanguinem per venas emulgentes quaſi ſuxerunt, in ſuam deinde ſubſtantiam recondunt vice alimenti: hinc quod planè aquam aut ſerum refert, in immani capacitatem per incerniculi membranam colatum excidit, moxque per οὐρητῆρας profunditur in veſicam. Sic enim appellant Græci ductus & vias vrinæ, qui ex reducta parte emergunt, & deorſum ad veſicam contendunt. Proceri ij quidem & valentes, qui tametſi ſimplici tunica vt venæ præditi ſunt (hinc pleriſque venæ albæ nuncupantur) nihil tamen his cum emulgentibus communionis intercedit, nec vlla ſocietate copulantur: ſed veſicæ prorſus ſunt aſſimiles, cuius propriam ſubſtantiam planè referunt. Protenduntur autem à renibus in coxarum regiones, vnde mox in veſicæ latera retorquentur, eaque ſubeunt, non quidem directò, ſed obliquè: membranam enim findunt in quam (quaſi ea duplex eſſet) ſeſe medios inſinuant, ne ſi directus pateret ingreſſus, quum veſicæ capacitatem inciderat humor, retrò compelli regerique

facilè

facilè poſſet. Itaque vrinæ receptaculum eſt veſica, vbi taoquam in laguncula quadam ea aſſeroatur, dum ratio & arbitrium iubeat extrudere. Globoſa illa quidem, quò fieret humoris capacior, ſub os pectinis in coxarum antrum deiecta reconditur, recto inteſtino innixa affixaque. Hæret autem illi ipſiſque coxarum oſſi membranarum interiectu, quas peritonæum expromit: ex eoque genere tunica illam extrà circumſepit, quam ſuprà monuimus omnium eſſe viſcerum communem. Propria enim veſicæ ſubſtantia ſimplex eſt membrana, ſed quæ triplici ſtaminum genere cootexitur. In hanc venæ complures tendunt, per quas alimentum capeſſit: ſimiliter & arteriæ tenues quæ illuc vitæ ſpiritos effundant. Conſpicuus eſt & canalis vietus iam totos & emeritus οὐραχὸς Græcè dictus, è fundi tumentiore parte in vmbilicum ſurrectus: hoc olim dum vtero geſtaretur infans, necdum pudendo meieret, vrina è veſicæ capacitate in vmbilicum confeſtim redundabat. Ceruix qua vrinam reddimus particeps eſt carnis, vtpote muſculo cincta quem ſuprà σφιγκτῆρα diximus appellari, cuius eſt exitum intercludere, ne nolentibus nobis effluat vrina. Fœminę breuis eſt ceruix, maris productior, vt quæ in extremum vſque penem porrigitur. Sequuntur nunc teſtes δίδυμοι Græcis dicti, quos inter prima gignendi inſtrumenta commemorant, quia in eis facultas inſit σπερματικὰ, id eſt, ſeminalis. Subſtantia ij quidē molles & quam aptè glandulæ aſſimilaueris, & in qua vis illa potiſſimùm conſidet. Albi ſunt ij, figura oblongi, rotundi, & cauernoſi: maribus extant atque emineor proprio ionolucro cooclusi pendente ab inguinibus, huic ſcroto nomen eſt, Græcis ὄσχεον appellatur. Ductus tanquam tubi in hos pertinent (quidam vaſa ſeminaria dixerunt) quorum planè diſſimilis eſt exortus: dexter enim ex vena caua emergit paulùm ſub rene, læuus autem è vena ſiniſtra emulgente. Ab ortu lento longoque anfractu concedunt in ilia, geminis fulti tunicis: neque vt vrinæ ductus lumbis innituntur & adhærent, quippe qui extra peritonæum ſupra os pectinis ſint emerſuri. Sua vtrique comes eſt arteria, quæ ſimili atque vas ipſum, tum orto, tum productione fertur, vt dextra ab arteria maiore ſtatim erumpat, ſiniſtra ab emulgente arteria. Aſſiſtunt illis & exiles neruorum propagines è ſexta ea cerebri coniugatione, quæ per ſeptum tranſuerſum infrà procurrit. Hæc itaque vaſa mox ab origine ſenſim ad latera deflectunt, tum dein ſuſtolluntur ad ilia & ſupra pectinem, in ſcrotum denique elabuntur per inguina, gemina peritonæi tunica nuſquam non obuallata. Hæc plerunque videas ad mediam vſque productionem puro ſynceroque cooferta ſanguine rubere, adeò vt venas eſſe iudices: vbi verò longius fuerunt progreſſa, albeſcit quicquid in eis concluditur, quaſi rudimentū futuri ſeminis. Teſtium illa corpus intrò non ſubeunt, ſed tenero id circumuectu amplectuotur ſuper epididymida. Eſt autem ἐπιδιδυμὶς inuolucrum mollius, qood teſticulo propter caput incumbens, mediam inter illum & vas ſeminarium ſedem occupat. Ab eo quem dixi circumuectu, mox vaſa ad os pectinis reſiliunt atqoe reflectuntur, hincque quaſi præcipitata in decliue coxarum ſpatium aguntur, dum ceruici veſicę vtrioque aſtent. Hanc demum comitantur aduſque penis radicem, vbi in vnum eundemque canalem confluunt, qui ab vrinæ ductn diuerſus eſt: ſed & hi quoque ambo dum pudendi medium attigerint, eôdem coocurrunt, vt tandem extremo pene vnicus cernatur. Vaſa hæc per quæ ſemen è teſtibus foras iaculamur, quanquam appellatis ſeminarijs cootinuata ſunt, oomen tamen commutarunt, dicunturq; Græcis παραστάται, nobis quaſi aſtites. Duplices itaque ductus teſtibus, vni latores, iaculatores alteri. Sed quò ſit omnis horum progreſſio maioribus quaſi theatris aote omnium oculos propoſita & aperta, de eis & peritonæo non alienum fuerit pauca ruſus admonere, quæ à veteribus prætermiſſa ſæpe diſſectionibus indicaui. Peritonæum vniuerſum duplex eſt, cuius vna tunica venæ cauæ, arteriæ maiori, renibuſque ſubſternitur: altera ſuperior hæc contegit omnia, vt vndique cincta ſuas quoque productiones omnes, geminas inter tunicas tutiſſimè mittaot profundantque. Itaque exterior peritonæi tuoica quam dixi renibus ſubſteroi, cùm ad os pubis iam propiùs acceſſit, in ſeſe quaſi redncta coactaque, velut caoalem quendam efficit laxiorem, quo permeant ductus latores ſeminarij, remeantque iaculatores paraſtatæ. Hinc deuoluitur in ſcrotum, vbi laxiùs ſe explicans, omnia illius interiora ſublinit ſuccingitque. Alteram peritonæi tunicam huic contiouatam dicetes patte ventris priore, adeò ei firmè adhæret. Diuellitur autem atque diſtrahitur iuxtà os pectinis, hoc enim ipſum ea noo cooſcendit, ſed ventris coërcita finibus, illius duntaxat interiora complectitur & ambit. Ex quo intelligi poteſt nuſquam perforari peritonæum, vt quodam veluti foramine ductus ſeminarij in ſcrotum illabantur, quæ tamen Galeni reliquorumque omnium eſt aſſertio: ſed in omni enterocele atque epiplocele, tunicam ioteriorem neceſſariò diſrumpi, externam verò dontaxat laxari. Sed iam ad orationis contextum me refero, gignendi partes quales in fœmina ſint, enarraturus. Alterum inſtrumentum & tanquam noſtrę procreationis hortus eſt vterus, qui propria legitimaque actione ſemen excipit, concipit, & fouet, eouſq; dum fœtus abſolutus conſummatuſque ſit. Virginibus quidem admodum exiguus: mulieribus etſi vterum geſtauerunt, niſi vbi grauidæ ſunt, non multò maior quàm vt manu comprehendatur. Simplici tunica is continetur, ſed ea craſſa deoſaque & carnoſa, quæ omni valentium ſtamioum genere intexta, latè cùm neceſſitas eſt poſſit explicari. Figura illi rotunda, niſi quòd ad ceruicem paulò ſic longior, pyro maiuſculo ſimilis. Poſitus eſt in coxarum capacitate: quæ mulieribus quàm viris eſt amplior, quippe qoæ infimo loco & quàm proximè os ſacrum, claudere complectique debuit rectum inteſtinuio: ſuper hoc verò vterum huicqoe inſidentem veſicam, quæ os pectinis iam attingit. Aſtringitur itaque nectiturque vterus veſicæ, atque recto inteſtioo tenuibus ex peritoo æo ductis appeodiculis: ſimiliterque coxarum oſſibus validis, ſed tamen laxis vinculis, quæ

Veſica.

Teſtes.

Vaſa ſeminaria.

Paraſtatæ.

Peritonæi obſeruatio.

Vterus.

ad illius cornua pertingunt. Sic enim appellarunt ingentes proceſſus, qui curuatis inflexiſque cornibus aſſimiles, vtrinque ab vteri introitu ſurſum ad ilia coxarumque oſſa incuruati retorquentur. *Teſtes.* Horum in extremis fixi hærent mulieris teſticuli, compreſſiores, minores, molliores & humidiores quàm maribus: vaſis ſeminarijs circumfunduntur, ab eiſque cinguntur, quorum eadem atque in maribus eſt origo. Conſidunt tamen in lumborum muſculis, nec extra peritonæi capacitatem excedunt, cùm nec ipſi teſtes extrà ſint. Quocirca breuis illis eſt via, at non directa, ſed pluribus gyris anfractibuſque flexuoſa quàm maribus, vt viæ breuitas flexuū multitudine compenſaretur. A teſtibus per cornua iter eſt in vteri interiorem ſinum, per quod acriter contendit Galenus ſemen eòdem intrudi & inſerri. At qui noſtra memoria viri celebres habiti ſunt, alij vetuſtiſſimum Herophilum ſequuti, è teſtium inuolucro iter eſſe cenſuerunt in neruoſam vteri ceruicem, iuxta illius os interius: alij è teſtibus tum in ceruicem, tum in capacitatem vteri vias duci volunt, quorum ego ſententiæ ſubſcribo. Venæ arteriæque plurimæ ſparſæ diffunduntur in vteri corpus, quarum ortus ab ijs tum venæ, tum maioris arteriæ ramis trahitur, qui vtrinque ad coxas & crura contendunt. Ab eis itaque alij riuuli in corpus vteri ad nutritionem obliterantur, alij patente oſtio exituque in vteri ſinus deſinunt. Hæc acetabula dicimus, Græci κοτυληδόνας, per quæ tum menſtruus ſanguis ſtatis temporibus emanat, tum in prægnantibus alimentum fœtui confertur: reliquo tempore conniuent: maximè autem in anguſtum deducuntur ijs, quæ è vita exceſſerunt, vt nequaquam illa ſenſus internoſcat. Quidam ex memoratis illis riuulis in extremam *Vteri ſinus.* ſubſeruntur vteri ceruicem, per quos menſtruum virginibus aliquantum erumpit. Diſſectus in longum vterus duos ſinus promit dextrum ac ſiniſtrum, nullo ſepto diſcretos, inanes & admodum leues, anguſtos adeò vt fabam maiuſculam vix capiant. Communis eſt ab ijs via in os vteri, quod eſt arctiſſimum, eique glandi ſimile, quæ in extremo eſt maſculi genitalis. Ceruix id ſequitur partim lacertis, partim membranis & neruis condita, ea longitudine vt foras in obſcœnas mulieris partes deſinat. Subſternitur hæc ceruici veſicæ, eique per communem muſculum penitus implicatur. Itaque fœminis tria extant foramina, ſupremum veſicæ peranguſtum, mediū vuluæ, podicis infimum. Vteri ceruicem medio circiter progreſſu plerique tradunt in virginibus exili membrana dirimi venulis conſperſa, quæ primo concubitu profuſo ſanguine diſrumpi ſolet, vnde ὑμὴν & ὑμέναιον Græcis appellatur: at potiùs cenſeo ceruicis latera nondum venerem expertis, duntaxat quaſi conglutinata conniuere, quæ primus concubitus magna ex parte diuellit. Extrà in obſcœnis vuluæ eſt oſtium cartilaginoſum, rugoſis cuticulis implicatum, quæ arcent ne aura frigidior intrò ſubeat: in cuius rimæ medio interiacet muſculoſa caruncula, quæ νύμφη Græcis & κλειτορὶς appellatur virilis penis præputio aſſimilanda. Quæcunque circa fœtū ſolent in vtero naſci, cùm illius conformationem ſcrutabimur, cumulatè ſumus tradituri. Quocirca ſatis videor omnem ventris inferioris deſcriptionem impleuiſſe.

De partibus vitalibus. Cap. VIII.

Medivs in corpore venter cordi ac vitæ deſtinatus eſt, vtpote cuius domicilium & ſedes habetur: nam cordis gratia pulmones tanquam ſtragula creati ſunt, qui illius feruorem frigidiore hauſto ſpiritu temperent. Circumſcribitur hic venter ſuprà iugulis ſeu clauibus, infrà diaphragmate, circumcirca dorſo, coſtis atque pectore. *Diaphragma.* Etenim διάφραγμα, quod nos cingulum & ſeptum tranſuerſum appellamus, præterquam quòd inſpirationis primum eſt inſtrumentum, aluique fæcibus exturbandis opitulatur, cordis quoque regionem ab infimo ventre & inteſtinis tanquam paries interiectus dirimit. Id verè ſimplex eſt muſculus, iſque rotundus, cuius ſummum caput in coſtarum extremis ſtatuitur, vbi multę carnis eſt particeps: deſinit autem in medium quod membranoſum eſt & tendoni finitimum. Annexum id malo punico, circumductumq; per breuium coſtarum (νόθαι Græcis appellantur) extrema, retrorſum ſimulque deorſum obliquè contorquetur ad duodecimam dorſi vertebram. Tres inſignes canales id traijciunt, gula, arteria maior, & vena caua. Alitur viuitque venis & arterijs è proximo ſuſceptis, parteque media exiles neruos admittit, de quibus poſthac pleniùs verba fient. Id vtrinque valens tegit membrana, ſubter quidem peritonæos, ſuper ea quæ coſtas ſuccingit. *Membrana ſuccingens.* Hæc enim eſt quæ omnem thoracis capacitatem intus oblinit obducitque, inter quam & coſtas congeſtus humor pleuritidem committit. Ea igitur primum è dorſi ſpina per coſtas vtrinque ſubtenſa, diaphragma quoque vniuerſum integit, ſublataque in os pectoris medium, laterum concurſu duplex facta, mox in dorſi ſpinā (pulmones medios diducens) rectà dilabitur. Itaque omnem pectoris capacitatē dirimit duplex hæc membrana, quam interſeptum poſſis appellare, aut (ſi Feſti verbum placet) diſſepimentum: cuius beneficio ſi alter ſinus incommodum acceperit, alter ſaluus & incolumis ſeruari poſſit. Hæc ipſa venas maiores, arterias & neruos, rurſum indidem gulam, pulmones, denique cor ipſum firmo nexu fulcit, ac è pectoris oſſe ſuſtinet, ne pondere ſuo propendentia in ſeſe & in dorſi ſpinā concidant. Si accurata fiet hærentium membranarum diſtractio, cernetur inter eas abditum περικάρδιον. *Pericardium.* Eſt autem id membrana cordi circumiecta, quam illius inuolucrum & capſam appellamus. Subſtantia neruoſum, conſtans & durum, vnum ex omnibus è cordis capite natum: cæteris enim in thorace membranis omnibus vna ſuccingens tanquam parens ortum præbet. Cordis figuram id æmulatur, eo quidem aliquando maius, non enim proximè adhæreſcit, ſed inani interuallo diſiunctum eſt, quantum cordis pulſatio deſiderat. Ne quid tamen fruſtra conditum videretur,

retur, natura in hoc ſpatij tenuem humorem aquæ perſimilem coniecit, quo ſemper cor madeſceret, ne fortè ardore aſſiduo torreretur. Pericardij è medio cor erectum figitur viuentibus, nulla illius parte circùm oppreſſum. Caput quod & baſin rectè nuncupes (eſt enim figura pyramidis) *Figura.* ſub oſſe pectoris ad quintam coſtam conſedit, turbinato autem mucrone infra læuam papillam in priora thoracis eminet, vbi inſignis & conſpicua pulſatio tangentibus nobis deprehenditur. *Situs.* Summis pulmonum fibris ita circumplicatur, vt his vniuerſum quaſi ſepultũ conditumque mergatur. Quæcunque timida atque ignaua ſunt animalia, grandius ijs cor datum eſt, cæteris autem *Magnitudo.* puſillum aut mediocre. Cordis autem caro denſa eſt roboris nacta plurimum, vixque patibilis: *Subſtantia.* ita enim exigebat vis illa feruens innati caloris, & perpetua neceſſarij motus agitatio. Non enim motionis huius poteſtas in nobis ſita eſt, neq; huic imperandi ius habemus, quæ naturæ legibus, non (vt quæ muſculorum eſt) noſtro arbitrio perficitur. Ex quo perſpicuum euadit, cor neque muſculum eſſe, neque ex muſculis compluribus coagmentatum. Villis id contexitur quoquouerſum exporrectis, quò motus omne genus impleat atque præſtet: in quibus tamen roboris multò plus ineſt quàm in muſculis: vt quos ex ſemine non ex neruorum aut vinculorum tenuitatibus editos eſſe, poſthac euidens erit. Cordis talem ſubſtantiam conueniebat craſſo necdum attenuato ſanguine nutriri, quem iccirco infert ramus, ex vena caua nondum dextrum cordis ſinum ſubeunte, in exteriorem ambitum productus. Quibuſcunque porrò animantibus pulmo datus eſt, ijs in corde geminus eſt ſinus, dexter ac ſiniſter: in piſcibus vt mutis ita pulmone deſtitutis, vnicus apparet, & in conſpectũ ſe dat. *Duo ſinus.* Dexter modicè concauus eſt, pariete cinctus tenuiore: ſiniſter altior in extremum cordis verticem pertingit, pariete craſſiore obuallatus. In hoc ſiquidem plurimus iſque attenuatus ſpiritus contineri debebat, cuius cor principium eſt atque origo: in illo autem ſanguis denſior concretiorque ſpiritu, atque is paucus, qui alendis pulmonibus ſatis eſſet. Vtroque cauo carnoſa neruorum ſtamina intercurrunt, atque vtriuſque bini ſunt canales. In dextrum enim vena caua è iocinore per ſeptum ſublata, de ſiniſtro ſuo pariete amplum ſed breuem ramum inſerit. *Dextrum.* Ex eodem cordis ſinu alia rurſum vena ſurgit itrepitque in pulmones, quà iam attenuatus ſanguis idoneum pulmonibus alimentum prouehitur. Duplici autem tunica hanc natura muniuit, ne ſimplex præ ſanguinis tenuitate hàc atque illac perflueret: hinc arterioſæ venæ nomen illi impoſitum. Nihil huic quidem commercij intercedit cum vena caua, quandoquidem duplex ſimplici non continuatur neque cohæreſcit: totam igitur hanc ex corde naſci oportebat. Ex duplici enim tunica conſtant quicunq; exeunt canales ex corde, ſimplici verò qui illuc inſeruntur. In læuum cordis ſinum ex pulmonibus canalis incurrit, quo ductus de aëre frigidior ſpiritus, è pulmonibus in cor tranſilit. Quatenus hic aërem ſpiritúmve tranſuehit, arteria dictus eſt: veruntamen quòd nondum craſſior hic aër in vitalem ſpiritum conuerſus ſit, vna duntaxat tunica ei ſatis erat, iccirco arteria venoſa nuncupatur. Ex hoc ipſo ſinu emergit arteria maior ἀορτή, in corpus omne diffuſa: quæ cùm ad tenuiſſimi ſpiritus cuſtodiam tunica duplici condita ſit, nihil cum arteria venoſa communicat. In maioris autem arteriæ exortu quædam animantes, vt cerui, vt damæ, os tanquam radicem aut baſin gerunt: quod ſcribit Galenus reliquis quoque omnibus inueniri, minoribus quidem velut membranam, mediocribus velut cartilaginem, maioribus (vt elephantis, bobus, & hominibus) os cartilaginoſum. Cor auritum eſſe multi prædicant, huicque vtrinque è capite auriculas eminere. *Auricula.* Sic enim placuit illis neruoſas membranas appellare ob ſinuum introitus poſitas, quarum in primis eſt arteriam venoſam venamq; maiorem fulcire, quæ tenues vix alioqui pulſationis impetum ſuſtinerent. Dein etiam ita conditæ ſunt, vt ſanguinem & ſpiritum cor in ſe promptius attraheret, ſibique ventilationem moliretur, ipſis nimirum follium inſtar agitatis atque inflatis viciſſim & concidentibus. Cæterùm mirificum hic naturæ arcanum contemplemur in appellatis valuis poſitũ: quæ quidem membranæ ſunt in canalium atque vaſorum extremis, quarũ dilatatio extremitates obturat, contractio recludit. Ijs vaſis & canalibus qui in cor ſubeũt & materias inuehunt, membranæ foris intrò ſpectent, ne quod intromiſſũ fuerat, refluere poſſit. Vena caua membranas tres pro valuis accepit, arteria venoſa duas, quæ ambitum interiorẽ circundant. Duobus alijs è corde promptis ductibus, diuerſa eſt valuarũ cõſtitutio, vt quæ foras ſpectent & apertæ ſint, ne quod aliquando è corde effuſum fuerat, in id ipſum remeet: eiuſmodi ſunt in maiore arteria & in vena arterioſa, in vtraque quidem ternæ. Sic igitur rerũ natura tulit, vt dum cor contractis in ſe rectis ſtaminibus atque villis dilatatur (qui motus Græcis διαστολὴ vocatur) materias proleɛtet: in ſinum quidem dextrũ, ſanguinem ex vena caua, in ſiniſtrum, aërem ex pulmonibus. Horum quidem tum valuæ depreſſæ conniuent, vt hauſtæ materiæ cedant: aliorũ autem diſtentæ patent, ne tum pariter quicquam de ſe cor extrudat. Mox verò contractis tranſuerſis villis, coarctatur cor (συστολὴ dici ſolet) acceptaſque materias de ſe refundit, ſpiritum quippe ex cauo ſiniſtro in arteriam maiorem: è dextro ſanguinem attenuatũ per venam arterioſam in pulmones, hocque tempore iſtorum valuæ depreſſæ ſunt, alijs ſtantibus atque ſublatis. Atque hæc de corde ſatis. Pulmo ſpirandi officina nullo vel minimo puncto temporis *Pulmonis* intermiſſo mouetur, ſpiritum identidem reciprocando ducit redditque. *Vſus.* Hauſtum hunc conficit præparatque cordi, velocineri alimenta ventriculus: cuius domum acceſſum innatus calor ventilatus refrigeretur, & vitalis ſpiritus alatur foueaturque tanquam pabulo. Quocirca pulmonũ caro *Subſtantia.* mollis facta eſt, leuis, rara, ſpongiæ aſſimilis, ad hauriendum concipiendumque ſpiritum aptiſſima. *Figura.* Figura quæ vngulam bubulam æmuletur. Eam præ ſe fert molis amplitudinem, vt in viuentibus pectoris vniuerſum cauum impleat: at ei qui ex hac vita migrauit exilis collapſuſque flac- *Magnitudo.*

Conſenſus. ceſſit, nec fiſtula inflectur, rumorem tantum referre poſſit, quantus in viuente extabat. Conſidit in dorſi vertebris, quibus & pectoris oſſi interſepientis membranæ vinculo committitur. Illum eadẽ geminum facit, vna quidẽ parte in dextris coſtis, altera recumbente in ſiniſtris: atque vtrinſque binæ ſunt inſignes fibræ, præter quas minor quædam aliarum velut ſoboles, in dextra parte tanquam ſtratum ſubijcitur venæ cauæ contendenti ad claues & iugula. Tunica pulmo obducitur prætenui, per quam pus aut ſanies in pectoris capacitate per ſuppurationem aliúmve affectũ congeſta permeare poſſit, & quaſi ſucta peruadere, hincque per exiguas arteriarũ fiſtulas ad maiores, tandem verò ad aſperam arteriam atque foras tuſſi propelli. Compoſitio. Triplici vaſorum genere retis modo implicatorum pulmonis caro ſuſtinetur & cohæret, vena arterioſa, quæ è ſinu cordis dextro nata in omnes pulmonis particulas ſparſa diffinditur: arteria venoſa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquã radices excipiens, trunco vnico in ſiniſtrum cordis ſinum intruditur: aſpera denique arteria, quæ à faucibus ortum ducens in duas regiones primùm biuio diſtracta, mox deinde in minores, tandemque in minimas diſſecta, in pulmonem vniuerſum decurrit. Itaque trium vaſorũ extrema in eiuſmodi tenuitates ſectione diſcerpuntur, vt in pulmonem prorſus abſumptæ oblitèſcant, nec vſquã continuatę cernantur. Quocirca aër in pulmones hauſtus inſpiratione, primùm quidẽ aſperas arterias duntaxat implet, neq; cõtinuò in læues illabitur, quas venoſas appellauimus: verùm illinc in ſubſtantiã pulmonum diffuſus conficitur, atque iam ſatis ex tenuatione præparatum, cor diſtentum læuium arteriarũ ductibus prolectat & attrahit. Ergo vt libere via in ventriculum directa ferebatur, ſic & altera ex eodem ducit in pulmones, vt iccirco rectè biuias fauces poſſis appellare. Proximè enim ceruicis vertebras intus gula reconditur, eſculentorum potulentorumque via: extrà parte priore & obuia in longum huic adhæreſcit guttur, Aſpera arteria. τραχεῖαν ἀρτηρίαν vocant, qua ſolus ſpiritus deducitur. Fiſtulã planè retort breuem edendę voci aptiſſimã, cuius pars membranis, pars cartilagine continetur. Hanc enim complent in dimidiatos orbes ad C literæ ſpeciẽ actæ cartilagines, interiectis membranis copulatæ. Quinetiam his intus alia denſa ſubtenditur, cuius villi in rectum abeunt: alia extrinſecus velut tegmentum omnem cingens arteriam: his etiam ſuffultæ venulæ tenues alimentum fundunt atque ſubminiſtrant. Eam profectò fieri decebat arteriæ compoſitionem, quæ tracto redditoque ſpiritui aſſiduè pateret, & vocem ſuauem ac ſplendidam ſuggereret laryngi: nam mollior abſonam atque abſurdam, ſiccior verò intentam, & clangori perſimilem emiſiſſet. Ergo quantum huius arteriæ ſupra claues extat, perfectos orbes haudquaquam accepit: nam quicquid parte poſteriore gulam attingit, ſola membrana cingitur, vt craſſioribus eſculentis in ventriculum illapſuris locum daret cederetque. At verò quantum arteriæ ſub clauibus in pulmones conſertur, gulæ non cohæret: quocirca cartilaginoſos orbes perfectos obtinuit. Larynx. Summum arteriæ caput λάρυγξ appellatur, proprium edendæ vocis inſtrumentum. Ex tribus hic magnis cartilaginibus abſoluitur, quarum maxima veterum ſcuto ſimilis, foras prominet, nobis tangentibus obuia: illic quidem firma atque dura, at parte poſteriore membranoſa. Interior huius capacitas (longa enim eſt & ampla) reliquas minores duas includit cartilagines, parti poſteriori obiectas, ſic inter ſe vinculis neruoſis obſtrictas, vt tribus hiſce compactus larynx, cartilaginoſus totus eſſe videatur, orbiſque figurã implere. Inferum extremum aſperæ coniunctum arteriæ, quàm ſummum patet amplius: hoc enim præcipuè modulatur vocem. Quoniam igitur larynx ſimplex cartilago non eſt, dilatari certè poteſt vel coanguſtari, claudi vel recludi noſtro nutu & arbitrio. Clauditur quidem in ſpiritus interclusione atque comprehenſione: coarctatur anguſtiorque fit, cùm vox elidi debet: at prorſum laxatus pateſcit, dũ inſpiratio reſpiratióve ſimplex inducitur. Motibus tam varijs atque diſtantibus natura multiformes muſculos adhibuit, quos ſuprà viginti commemorauimus, proprios quidem duodecim, communes octo. Sex inter hos ex imis nati partibus, laryngis cartilagines deorſum vellunt atque deducunt, habentque idcirco neruorũ tenuitates ex infernis partibus allatas. At cùm omnium interiorum neruorum è cerebro communis ſit origo, iſtos quoque è ſexta coniugatione ad pectus, cum ijs qui ad os ventriculi contendunt, aliquantũ deriuari compertum eſt, hincque ad ſex memoratos laryngis muſculos reflecti: unde recurrentes nerui ſunt appellati. παλινδρομοῦντα νεῦρα καὶ φωνητικὰ, recurrentes & vocales nerui. In eo autem loco vnde regrediuntur, ſiniſter maximam arteriam, qua parte ex corde in dorſum flectitur ac detorquetur, circumplicat: dexter verò cum arteriæ ramum circumuectus amplectitur, qui in alam dextrã procedit: his tanquam radicibus innixi ſurſum replicati nerui atque conuerſi motum ei perſimilem obeunt, qui in architecturæ machinis trochlearum ope completur. Laryngis introitum ſummumq; oſtium, ne quid manden do deuorandóve in id incidat & illabatur (alioqui enim ſemper pateret) contegit occluditque membrana cartilaginoſa, oblonga, fiſtulatum linguæ aſſimilis, vnde ei nomen ἐπιγλωττίς: magnitudine paulò amplior laryngis oſtio, quò id firmiùs obſeraret. Epiglottis. Hæc dum inſpiramus atque reſpiramus, ſurſum erigitur, incubat aũt laryngi dum cibus demittitur, ne quid huius abundanter & vniuerſè irruat in arteriam. Puſillum ſiquidẽ præſertimque potus influit, neque tamen incommodat, ſed dum membranam irrigat madefacitque pulmones, prodeſſe creditur, hoc argumento quòd vtrinque laryngi additæ ſunt glandulæ, quæ humore ſuo ſubditas illas partes imbuerent. Non igitur inter vorandum arctè obſeratur, quemadmodũ dum ſpiritus intercluditur: tum enim eatenus depreſſa epiglottide obturatur larynx, vt ne minimum quidem concluſi ſpiritus erumpere poſſit & excedere. Id autem quia præſtat epiglottis, ſimul verò quia eadem ducti redditique ſpiritus modum acceſſu receſſuque ſuo temperat, hincque omnes vocum varietates modulatur, primum illa nimirum ſtatuitur vocis inſtrumentum. Lingua. Cæterùm

lingua

lingua ori indita explanatæ diſtinctæque vocis fictrix atque moderatrix eſt, & mentis voluntatiſque nuntia. Eadem ſapores diiudicat, eximio & voluptario guſtandi ſenſu prædita. Subſtantia illi rara atque laxa, vt huin ore ſaporum vectore facilè imbuatur: quo circa tunica cingitur prætenui, quæ toti quoque ori communis eſt. Nouem ſtruitur muſculis vndique conſiſtens, quos media linea ad dextram læuamque dirimit, vt hoc vti & reliqua ſenſuum inſtrumenta, geminum foret. Cumque ſummè volubilis eſſet & incitata, ne fortè indomita plus æquo in loquacitatem ſolueretur, ſubdito vinculo tanquam habenis cohibetur. Venis præterea duabus maiuſculis totidémque arterijs perfunditur, duobus item neruorum coniugijs: altero duriore, quod in muſculos diſtributum motus efficit, altero molli internoſcendis ſaporibus deſtinato. Pertinet autem irrepitque hoc genus magna ex parte in externam ambientemque tunicam. Lingua ad radicem qua latior eſt & faucibus cohæret, oſſe valido quaſi baſi nititur ſuſteotaturque, quod ὑοειδὲς Græcis dicitur, literæ Y. ſpeciem habens. Huic vtrinque aſſiſtunt glandulæ, quas peculiari nomine noſtri tonſillas, Græci παρίσθμια dixere: perpetua quibus vis eſt eructandi ſaliuā, vt madefiant lingua, larynx, arteria, ipſique pulmones. Inter eas ab extremo palato dependet caruncula rotunda, voci ad ſuauitatem atque modulationem velut plectrum conducibilis, Græcis γαργαρεών, quibuſdā ficto nomine gurgulio, at propriè columella dicta: quæ dum humoris influxione tumet & inflammatur, vuæ nomen accipit. Hinc palatum ad primores dentes extenditur, cui perinde atque linguæ per neruum vis data eſt ſapores internoſcendi: ad vocem id iuxtà ac reliquæ oris partes neceſſarium, multis ſcabrum aſperitatibus (Plinius creuas appellat) quibus cibum ad concoctionem præparet. Hæc ſunt vniuerſa quæ oris mediíque ventris capacitate continentur, de quibus hoc loco dicere ſtatueram: nam dentium vt oſſium explicationem proprio loco complexi ſumus. Quocirca ad capitis interiora tempeſtiuum eſt ſermonem transferre.

Tonſillæ.

Columella.

Palatum.

De capite. Cap. IX.

Cerebrvm humanæ mentis arx & domicilium, cogitationum rationiſque ſedes, motus omniſque ſenſus fons & origo, corporis ſummam partem tenet, ſurſum ſpectans, cœlo proximum. Vt enim huius vniuerſitatis parens menſque illa rectrix in cœlo excelſiſſimo loco conſedit, ita decebat cerebrum noſtræ mentis arcem ſummo corpore collocari. Quoniam verò id viſcerum præſtantiſſimū, futurum erat irruentibus extrinſecus iniurijs obnoxium, naturæ prouidentia vndique circumſeptum eſt oſſeo tegumento, quod ſuprà caluā appellauimus. Hanc vtrinque obuelant membranæ, quarū interior craſſa meninx appellata, villis compluribus caluæ ſuturis adhæreſcit, qui inde foras elapſi fuſius latiuſque circumiecti, alteram exteriorē membranam conficiunt (Græcis eſt περικράνιον) capitis muſculoſæ cuti proximè ſubiectā. Craſſior dura illa meninx cùm eſſet, cerebro vt propugnaculum aduerſus caluæ occurſum data eſt: altera autem ſubeſt tenuis atque mollis idoneum cerebri inuolucrū, ei quàm proximè adiunctū, quod & locis compluribus altiùs demergitur, vt interiores cerebri capacitates oblinat. At verò geminatæ atque duplicatæ meninges altiùs impulſæ, primùm cerebrū à cerebello, quod Græcis eſt παρεγκεφαλὶς, prorſus diſterminant: rurſumque cerebrum ipſum parte priore ſitum, in dextram læuamque per ſumma duntaxat dirimunt, vt partes cerebri tres ſint omnes geminis membranis ſeiunctæ, omnesque iiſdem ſuprà ſubterque ambientibus comprehenſæ. Cerebrū ſub his homini ſpectatur maximū, quòd ſit plurimarum virtutum ſedes. Pars prior (vt dixi) gemina geminis quoque ventriculis intrò reconditis excauata, amplis iis quidem, ſed magis viuentibus quàm morte conſumptis, quibus nimirum coanguſtantur omnia. Ex primis hi cerebri partibus initiū ducentes, ad medias ferè regiones accedunt, inde paulùm reflexi in imam ſedem detorquentur, quà baſis eſt cerebri, & os quod à cuneo nomen habet. Illuc ventriculorum riui confluunt, vbi locus eſt qui χώνη, id eſt, infundibulum aut πύελος, id eſt, peluis appellatur. Huic ſubter craſſam meningem ſubdita eſt glandula rotunda apertè concaua: glandulam mox excipit ſuſtinetque tanquam baſis os σφηνοειδὲς, à dextra læuaque pertuſum, cui mox ſubijciuntur oſſa adúſque palatum ſpongiæ modo rara, vnde ἠθμοειδῆ vocantur. Quæcunque igitur in ventriculis tempore congeruntur ſuperuacanea, ſenſim per riuorum ductus in peluim illabuntur, hinc in glandulam, cui tantiſper inhæreſcunt, dum per cunei foramina in os ſpongoides, & in palatū pedetentim inſtillent, totaſque deturbentur. Illa autem ventriculorū caua, venarum arteriarumque riuuli è ſummo cerebro pariter cum tenui meninge deuehuntur, quæ inter ſe colligatæ atque implicitæ, contextus eos conformant qui χοροειδεῖς appellantur, quique capacitates intus ſuccingunt & implent. Ex inferis quoque partibus, atque ex ipſo contextu admirabili, per ea quæ modò commemoraui foramina, arteriæ tum in cerebri corpus, tum in eius ipſius ventriculos emergunt euaduntque, illis contextibus, vt dixi, innexæ. Nam ex colli arterijs rami ſurſum euecti, cùm iam in cerebri baſim penetrarint, eaſque capacitates attigerint quæ cuneo oſſi ſubditæ ſunt, mox in tenuiſſimas arterias eaſque plurimas diſperſæ multiformi varioque nexu citra vllius membranæ copulationem, reti aſſimilem contextum conficiunt ſtruuntque (Græcis hic πλέγμα δικτυοειδὲς nuncupatur) qui os cunei non prorſus exceſſit, ſed medius inter id & craſſam meningem collocatur. Huius tenues arteriæ omnes tandem in maiores duas confluunt, quæ per cunei oſſis & craſſæ meningis foramina elapſæ, in cerebri corpus eiuſque ventriculos commeant, eo quem dixi modo diſtributæ. Iam verò prioris cerebri ſecretio ac diremptus quem in

Calua.

Meninges.

Pericranium.

Cerebrum.

Ventriculi duo priores.

Peluis.

Glandula.

Choroides.

Rete admirabile.

longum fieri memoraui, nequaquam aduſque cerebellum perducitur, ſed circa medium inſiſtit, vt ſit priorum duarum partium in mediam quandam eamque indiuiduam concurſio. Sic propemodum qui prioribus illis partibus conduntur ventriculi, proprijs ductibus in tertium quendã confluunt ſeipſis longè minorem, quique nulla ſuccingente membrana, ſed ſua duntaxat duritia conſiſtat, tanquam fornix aut camera, vnde καμάριον dictus eſt & ψαλιδοειδὴς. Cerebellum quod à cerebro duplicatæ meninges ſeiungunt diſcluduntque, occipitis oſſe tegitur: cerebro quidem durius atque ſiccius, cuius pars extrema per ſpinæ fiſtulam illapſa, in oſſis ſacri imum traijcitur, à qua vt ex arboris caudice rami, ſic duriores nerui proferuntur. In eo ventriculus ineſt atque ſinus prioribus minor, maior autem fornice: qui initiò latiùs patet, at verò arctatur extremo ſuo in mucronem compreſſo. A medio fornice canalis eſt proprio tegumento velatus, qui vnicus pertuſis meningibus cerebrum committit cerebello. Ad eius introitum ſita eſt glandula diuerſæ atque cerebrum ſubſtantię, quę venis & arterijs in cerebrũ fuſis pro firmamento eſſe creditur, κωνάριον hanc appellant. Partes quæ à dextra & à læua canali aſſiſtunt, tument extantque adeò, vt plærunque applicatæ ſeſe contingant: atque idcirco tanquam hominum clunes per illius longitudinem porrectæ, γλουτία dictæ ſunt. His vtrinque copulata eſt tenuis & valida membrana, quæ canalis ſuperiora contegit. Membranæ in longum incubat epiphyſis vermi ſimilis, hinc σκωληκοειδῆ appellant, reliquo quidẽ cerebro durior, ex multis conſtans particulis, quas tenues membranæ vinciunt copulantque, vt produci contrahique vermis ritu poſſit. Huius dorſum glutijs & copulanti membranæ adhæret, quod ſua craſſitudine glutiorum diſtantiam propemodũ implet. Itaque vermis hic dum longiùs extenditur porrigiturque per canalis longitudinem, fitque idcirco ſubtilior, inter glutia procumbit, & obturat canalem: contractus autẽ in ſeſe ampliorque factus, inter glutia delabi non poteſt, quinimo reuolutus ſecũ vnà retrorſum vellit ſubleuatque membranã, quę glutia coniungit: quocirca tantum is canalẽ patefacit quantum retrorſum abſcedit. Ea eſt omnium partium cerebri hiſtoria, quarũ actiones ſic in commune conferuntur. Priores ventriculi omnium maximi, craſſiores cerebri ſordes (nã tenues per ſuturas euadunt & foras ſe dant) ſuſcipiunt & cõgerunt, quæ quia cerebrũ amplum, frigidum, humidumque habetur, quamplurimæ ex circunie-ctis partibus eò confluunt. Inde ſtillant aliàs per priora in os ſummum narium, quod vnà cum adhærente membrana ſpongiæ modo pertuſum eſt: aliàs per peluim ſubditaque foramina dilabuntur in palatũ, quanquam ijs addita glans curſus celeritatem retardat. Alter porrò vſus præſtantior eſt, ad quem natura ventriculos accommodauit, dum vitales ex corde ſpiritus in retis contextum effuſos illicque præparatos, in priores ventriculos tranſmittit, vbi deinde vi innata cerebri in animales conuerſi, in omnes ſenſus & in mediũ ventrem, tandẽque in poſtremũ diffluunt, vt ad ſenſus motuſque functiones ſuppetant ſatiſque ſint. Similis eſt cogitationum ratio, quas rerũ ſenſibus comprehenſarũ ſpectra atque imagines in ventres illos euectæ ſuſcitarunt. Has autem vias, quas ab externis ſenſibus intrò natura produxit, deinceps exponemus. Cerebri partibus prioribus tubercula duo extant & eminent mammarũ papillis ſimillima, quæ ſummo nariũ oſſi ſpongiæ æmulo obiecta inſident. Sub his exiles proceræque productiones mollioribus neruis comparatę ſeſe expromunt, quas in neruorũ numero veteres nunquam collocarunt: at his tamen odoratum atque vim eam quæ odorationes æſtimet, conceſſerunt, vt vna inter ceteras ſentiendi vires è calua non exiliret. Siquando priores cerebri ventriculi mucoſa eluuie affluunt & abundant, tubercula ſtillant in nares ſubditas, vt intelligi poſſit in hæc vias è ventriculis patere. Iam verò neruorũ qui ex ventriculis in ſenſuum inſtrumenta contendunt, propagationes hæ ſunt. Omniũ prima in oculos traijcitur atque infigitur, cuius nerui inſignes ſunt, & inter cæteros maximè concaui, dicti Græcis ὀπτικοί, molles ij & ampli, per quos videndi ſpiritus inuehitur. Duo quidem ſunt vt oculi diuerſis enati locis, ſed qui à media curſus via quaſi decuſſati coitionem faciant, moxque diducti in ſuũ quiſque è regione oculũ fertur. Altera propagatio eſt neruorũ oculos mouentium, qui quanquã opticis ſubſtrati poſt eos inſeri videntur, exortu tamen in priores cerebri partes magis vergunt & accedunt, vnde nõnullis primi ſolent exiſtimari. Exiles quidem duri atque validi, in eos muſculos diſperſi, qui oculos obſepiunt atque mouent. Tertia coniugatio ad guſtatũ pertinet. Ea quidem à prima ſtatim radice permultis conſtat neruis ijſque tenuibus, & quaſi in vnũ compreſſis atque coarctatis, quorum complures in linguæ externam tunicam fuſi guſtandi ſenſu eam inſtruunt & illuſtrant, hique ab ima cerebri parte naſcuntur ſecundũ quam linguæ ſitus eſt. Reliquorum verò pars in ſuperiorem, pars in inferiorem maxillã abit, ſed via multò diuerſa. Vnicus ad inferiorem pergit, qui cum ſemulis guſtum linguæ prębentibus, per decliuia patente quidẽ oſſe atque craſſa meninge primùm deturbatur: at mox ab illis ſe ſubducens durior firmiorque factus, vt qui motum prę̃ſtiturus eſt, in temporis eum muſculũ qui molitor appellatur ſeſe infert: inde rectà in inferiorem maxillam multis villorum tenuitatibus diuaricatur, alijs in dentium radices, alijs in gingiuas & inferum labrum effuſis. Qui ſuperiorem maxillam adeunt, ſtatim ad oculorum ſedes adducti, cum ijs durioribus neruis commeant qui oculos mouent, perque illorum foramina excidunt: tranſmiſſi deinde ſub oculos ad os malæ quod plurimũ eminet, id perforant, vt inde diffuſi in gingiuas denteſque ſuperiores, in cutem faciei prætenſam, & in ſuperum labrum diſpergantur. Simul autem dum hi malæ foramen euaderent, vnum de ſe prætenuem ſamulum in id foramen coniecerunt, quod in õſſe naſi ad oculi angulum maiorem vergit: hic inde in narium capacitatem illapſus, in eam membranam ſpargitur quæ naribus cum palato & ore communis eſt. Quarta ſocietas & congeniculatio, poſt tertiam proximè originem ſumit, cuius

nerui

Medius ventriculus. *Cerebellum.* *Ventriculus cerebelli.* *Conarium.* *Glutia.* *Vermis.* *Functiones.* *Odoratus instrumentum.* *Prima neruorum cerebri coniugatio.* *Secunda.* *Tertia coniugatio.* *Quarta.*

nerui quàm illius exiliores quidem, ſed tamen duriores ſunt. Quanquam verò vtrique primo exortu concurſionibus inter ſe cohæreſcunt, vt confundi, & è calua eodem foramine excedere & prodire videantur, mox tamen vt aliquantum ſie proceſſerunt, quarta coniugatio hinc ſe ſubtrahens, in palatum & in tunicam ori ſubtenſam decurrit. Quinta coniugatio binis neruis continetur finitimis, proximeque inter ſe coniunctis, vt plæriſque ſinguli putentur, cùm tamen ijs planè diuerſa ſit origo. Horũ itaque qui vtrinque duo ſunt, prior audiendi neruus appellatur, quòd auris corneolũ introitum ſubeat, craſſa meninge ſic arctè inuolutus, vt à quibuſdam exiſtimetur ab ea proficiſci & initiũ ducere. Poſterior in id oſſis lapidoſi anguſtum anfractibuſque flexuoſum foramen ſe deuoluit, quod cæcũ nuncupant: foraſque ad aurem emergens & durior factus, in temporis muſculũ, in genas, atque in partes auri circumiectas explicatur, ei tertiæ coniugationis propagini opem laturus, quam dixi in tempus & maxillã inferiorem excurrere. Sexta (quæ inferioribus corporis partibus tangendi ſenſum præbet) ponè hanc ex ima cerebri parte profertur, & per ſuturæ cui λ. nomen poſuit patens extremum, caluam exit, compluribuſq; ſtatim ramulis exoritur, quos ſecuritatis gratia natura eadem ſepiente membrana, quaſi in vnũ coniectos obſtrinxit. Quocirca ij quanuis negligenter ſpectantibus vnicus videantur, tot tamen verè ſunt à prima ſtatim origine, quot omnino particulæ in quas diſpartiri diſſeminarique debent, diligentiùs intuenti duodecim aut etiam plures apparent. Omnes dum per ceruicem feruntur, propemodum coniuncti apparent, vtrinque cum arterijs ſociati quæ inibi ſunt. Longiùs autem progreſſi bipartitò dirimuntur. Alteri intrò per coſtarum radices abeunt membranis vincti, hincque deorſum pergentes lumborum interioribus muſculis incumbunt, ſic eo curſu deducti dum oſſis ſacri extremũ contingant. Hoc longo viæ tractu omnia propè inteſtina & viſcera quæ ſub diaphragmate poſita ſunt, lien, renes, veſica, teſtes & vniuerſum peritonæum, tenuitates quaſdam ab illis acceperunt, per quas tactum participant: hunc enim ſenſum proximè è neruis cerebri aſciſcere decebat. Cæterum in prolapſione & tranſitu, ſpinæ medulla illis duriores neruos è vicinis ſedibus diſpergit, vt ex amborum permiſtione ſimul cum tactu roboris conſtantiam & firmitaté attexeret. Alteri huius coniugij nerui ad œſophagum incliuant, cui vtrinque connexi aſſiſtunt, pariterque demiſſi ori ventris ſe impingunt, in reliquum eius corpus aduſque fundum diſſecti, in exileſque exhauſti tenuitates. Syncera autem eſt hæc propago, nequaquam durioribus neruis vti ſuperior implicata. Nihil ab hac ne minimùm quidem ſepto tranſuerſo impartitur: ad cæteras autem partes, œſophagum, aſperam arteriam, pulmones, cor atque iecur, in tranſitu villi quidam emergunt ac dimanant, adeò vt principes hæ partes quibus gubernamur, ſynceris iſtis è cerebro neruis præditæ ſint & inſtructæ, continuataque cognatione ſibi conſentiant. Ab hac propagine vbi iam in thoracis ſpatium aliquantum proceſſit, rami quidam retorquentur ad laryngis muſculos: ſuntq; ij nerui recurrentes, de quibus abundè ſuprà dixi. Septima poſtremaque coniugatio ab extremo cerebri erumpit, quà iam ſpinæ medulla elabitur: inde cum ſexta digreditur, maximaque parte in villos muſculorum linguæ interiores ſoluitur, quos ipſos multifariam intexit. Minima quædam huius coniugij portio in rectos laryngis muſculos effertur: alia verò neque ea modica in primos amploſque lacertos, qui ſcapulas ſurſum adducunt: alia denique in eos qui tonſillas ac fauces inuoluunt. Quocirca rectè videtur hæc neruorum linguam mouentium coniugatio dici, quam reliquis ſicciorem durioremque haberi ipſa planè origo commonſtrat. Hæ ſunt omnes è cerebro neruorum origines atque progreſſus. Iam verò ne quid eorum quæ ad caput pertinent, deſideretur, de ſenſuum inſtrumentis tempeſtiuè hîc agendum duxi. Auris ad auditionem introitu ſemper patet duro, & multis anfractibus flexuoſo, ne ſonus derepente affatimque intrò ſubiens ſenſum lædat. Nam imum anfractum craſſior meninx ſuccingit & obducit: audiendi autem neruus in eam ipſam membranam fuſus explicatur, quæ foramini per tranſuerſum obiecta, inuectum ſonum ictumque aërem excipit, defertque in cerebrum commune ſentiendi principium. Extrà autem quæ appellantur auriculæ prominent cartilaginoſæ, multiſque flexibus externis iniurijs oppoſitæ, ne quid ex inopinato intrò irrueret, neve appulſæ voces laberentur atque errarent, pars ſuperior eaque durior pinna dicitur, inferior quæ mollis, fibra. Naſus homini tantùm altior eminentiorque in facie, quo quaſi integumento nares occultantur, tum odorum ſpirituſque via, tum mucoſæ eluuiei emungendæ riuus. Illac ſiquidem hauſti ductique ſpiritus pars tracta irrepit in cerebrum, pars in aſperam arteriam & pulmones rapta delabitur. Nares æquè diſterminat interſeptum cartilaginoſum, ab imo ad ſummas naſi anguſtias & palati ſuperiora protenſum. Nam tota hæc regio plurimis foraminibus peruia eſt, per quæ cerebri ſuperuacua influunt, in nares quidem per os cui à ſpongia nomen eſt, in palatum verò per id quod ſpeciem cribri gerit: tametſi è naribus in fauces communem viam patere oſtendunt, quæcunque illinc huc regeruntur imprudentibus nobis. Aſſiſtunt vtrinque oculi, pars corporis precioſiſſima, qui tanquam ſpeculatores altiſſimum locum obtinent, ex quo plurima conſpicientes fungantur ſuo munere, & eminus quæcunque nocitura ſunt, aut profutura proſpiciant. Horum gratia (ſi Galeno creditur) caput in altis editiſque partibus corporis collocatum eſt, quia cerebrum ob breues opticorum neruorum ductus oculis proximũ eſſe debuit, illic ſublimi loco poſitis. Ij vt reliqui ſenſus gemini parte priore, in quam progredi ſolemus, in antra concaua reconduntur & latent, veluti excelſis vndique partibus circumſepti. Primùm enim à ſuperiore parte ſupercilia, ab inferiore malæ leuiter eminent, & naſus in medio quaſi murus oculis interiectus, à dextra & à læua temporum oſſa. Palpebris integuntur molliſſimis tactu, ne læ-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

derent aciem, quarum inferiores fixæ & immutabiles conquieſcunt, vt & genæ inter has atque malas collocatæ: ſuperiores pupulas claudunt, ne quid obiter incidat, eaſque aperiunt cum celeritate maxima. *Cilia.* Palpebrarum extrema cilia ſunt, dura cartilagine firmata, quæ ταρσὸς appellatur: huic infixi pili eriguntur, quibus tanquam vallo quodam muniuntur oculi ad leuiorum occurſus: hoſce pilos Græci βλεφαρίδας dixerunt. Lubrici facti ſunt & mobiles, vt aſpectum quocunq; *Muſculi.* vellent facilè conuerterent, ob idque vtrinque ſeptem his muſculi circumiecti, è quibus vnus ſurſum, alter deorſum, duo ad dextram læuamque trahunt, alij duo illos circumferunt, ſeptimus ſu- *Tunicæ.* ſtinet & illigat. Ex tunicis quaternis atque externis humoribus conditi ſunt. Prima tunica & extima ἐπιπεφυκὼς, id eſt adnata & adhærens appellatur, cuius interuentu oculus tenetur & adhæreſcit. Altera cornu ſimilis κερατοειδής. Tertia vuæ, ῥαγοειδής. Quarta araneorum telæ, ἀραχνοειδής. *Humores.* Humorum extimus eſt ὑδατοειδής ab aqua dictus, alter ὑαλοειδὴς vitro fuſo ſimilis, intimus κρυσταλλοειδής: *Compoſitio.* omnium autem compoſitio huiuſmodi eſſe deprehenditur. Adhærens tunica oculi poſteriora contegit excipitque muſculos omnes, ex pericranio hæc quidem nata: proximè illi adhæreſcit cornea vniuerſum oculum vndique cingens, quæ tametſi à dura cerebri meninge proficiſcitur, quàm illa tamen durior firmiorque externis rebus obijcitur, pellucida quidem, vt per eam cerni poſſet. Hac concluditur humor ab aqua aut ab oui candido nomen habens, quem mox ῥαγοειδὴς vniuerſum comprehendit. Quoniam verò hæc tunica à poſterioribus partibus corneæ propemodum adhæreſcit, à prioribus autem longiſſimè diſtat, idcirco his conceptus humor totus penè in priora confluxit. Vt granum vuæ ſic ῥαγοειδὴς parte priore & media foramen habet, quod pupula Latinè, κόρη & γλήνη Græcè vocatur, è quo acies eſt qua cernimus, hoc enim rerum ſpectra ſpiritusque proſiliunt: naſcitur autem hæc externa meninge. Rhagoidem circumcirca proximè ſuccingit arachnoides, colore nigra, arterijs venisque conſperſa more ſecundarum vteri, ex videndi neruo tenuiſſimè fuſo dilatatoque nata, qui ex cerebro nonnihil ſecum detulit eius conteatus qui χοροειδὴς appellatur. Itaque inter has tunicas palàm eſt nihil prorſum intercedere. Quantum ſupereſt interioris capacitatis, id replet vitreus humor copioſiſſimus, is quidem & craſſitie vitro fuſo ſimilis: in quo proinde cryſtallinus veluti innatans ſtabilis & conſtans inſiſtit, nulla tunica ducemptus. Poſitus autem is eſt non in vitrei medio, ſed parte eius priore, pupulæ prorſum obiectus, vt ea ſede medium totius oculi velut punctum occuparet. Humorum hic duriſſimus glaciem concretam aut cryſtallum referens. Figura non planè globoſa, ſed quà pupulam ſpectat preſſior ac planior. Alitur vitreo humore, vitreus autem per venas è cerebro cum arachnoide deriuatas. Hæc de videndi ſenſu. *Guſtus.* Guſtatus ore continetur vndique ſeptus ad vſum & incolumitatis cuſtodiam, quodque cibi & potionis iudex ſit. Quocirca lingua & palatum eius in- *Tactus.* ſtrumenta cùm ſint, ſatis videntur antè ſuis locis explicata. Tactus toto corpore æquabiliter fuſus eſt, cuius idcirco propria inſtrumenta non priùs definire poſſim, quàm reliquorum omnium neruorum propagatio ſit abſoluta.

De neruis. Cap. x.

PARTIVM diſſimilium inſtrumentorumque corporis omnem iam videor compoſitionem planam feciſſe, vt omnes illarum deſcriptio facta explicataque putetur: nunc autem ad ſimilarium partium expoſitionem reuerſus, eas primùm verbis amplectar & expediam, quarum beneficio reliquæ omnes indigent, communique opera gubernantur: hæ ſunt venæ, arteriæ, & nerui. De his quidem ſuprà, obiter duntaxat, & (vt dicere ſolent) perſunctoriè dictum: nunc verò plenam abſolutamque illorum propagationem exponemus, qua legentis animus ſaturari poſſit. Ne autē de cœpto viæ curſu deflectam, quam de neruis paulò antè ſuſcepi tractationem hîc per- *Spinæ medulla.* ſequar. E cerebro tanquam è radice caudex, profunditur ſpinæ medulla, quæ cerebri ſubſtantiā accipiens, eius aut pars eſt, aut profectò vicaria, tanto durior quanto longiùs proceſſerit. Vt enim prior cerebri pars vſquequaque mollis eſt & tenera, poſterior tantum dura quantum progreditur, ita ſentiētes neruos natura omnes è priore illa parte, mouētes verò, vtpote duriores & ad mo- *Neruorū deriuationum origo.* tionum impetus ſuſtinendos roboris plurimum nactos, à poſteriore & ex ſpinæ medulla deriuauit. Conuenit enim vt è ſimili vnumquodque naſcatur, via que à duro poteſt molle quicquā prodire, ſed dum proficiſci, quanquā durum quippiam ex molli prodit, non primo quidē ſtatim exortu, ſed dum progreſſus longitudine aut regionis per quā ducitur ſicciore natura areſcens, durius robuſtiuſque ſe ipſo redditur. Sic enim ſuprà proditū eſt, cōplures è tertia coniugatione mouentes neruos emerſiſſe, & è ſexta recurrentes, qui longo viæ tractu, mouentiū vim & naturam acceperunt. Attamen neque hos inter exquiſitè duros collocare poſſis, quòd ab illorū robore plurimùm deſciſcant, vt *Medullæ tunicæ.* idcirco ratum ſit & conſtans omniū exquiſitè durorū, cerebellum & ſpinæ medullā principium eſſe & originem: de quibus iam pleniorem orationem inſtituo. Itaque medulla per ſpinæ fiſtulā in extremum ſacri oſſis progrediens, duobus inuolucris conueſtitur, quæ à cerebri meningibus proferuntur, & quæ eandē ac meninges vſum præſtant. Supra hæc tertia quoque tunica fortis atque neruoſa circumijcitur, ne dum ſpina inflectitur, flexa quoque medulla dirumpatur. Sequuntur vertebrarū nodi, vinculis ſuis inter ſe connexi atque coniugati: quos præterea vniuerſos alia tunica extrinſecus integit & firmiſſimè colligat. Hic miſſum facio tenacem & glutinoſum humorem, quo plurimo vertebræ ad motus procliuitatem circumfuſæ ſunt. Medulla igitur tanquam e caudex ramis plurimis fruticantur, in omnes artus, ſenſus, motuſque gratia propagatis: à ſingulis quippe

quippe vertebris bini eo quem nunc dicturus ſum modo, expromuntur atque profeſtuntur. Prima atque ſumma hinc ſurgens coniugatio, exilium eſt neruorum, qui ex medulla orti per obſcura ſummæ vertebræ foramina prodeunt: quòd non vt reliquos omnes per articulos compageſque elabi tutum eſſet, vt qui tenues frequenti motu diuulſi frangerentur.

Prima neruorum è ſpina coniugatio.

Puſilli autem cum ſint, non extra muſculos huic vertebræ incubantes procurrunt. Altera inſigniores neruos ab ea mittit regione, quæ inter primam ſecundamque vertebram à lateribus poſita eſt.

Secunda.

Horum pars maxima circum aures, & in capitis poſteriora ad ſummum vſque verticem effunditur: pars reliqua in circumiectos omnes muſculos irrepit, primæ implicita coniugationi. Ex his foraminibus quæ inter ſecundam & tertiam vertebram vtrinque hiant, alia proficiſcitur coniugatio, ad eos muſculos ſeſe applicans qui maxillas mouent, & ad eos qui caput rettò deflectunt: atque hęc eſt tertia.

Tertia.

Huic quarta confuſa in muſculos effertur capiti ceruicique communes, quorum eſt caput rettò detorquere: in eos præterea qui maxillas mouent, in eas denique particulas quæ ponè aures ſitæ ſunt.

Quarta.

Erumpit autem ex eo foramine quod inter tertiam & quartam vertebram intercedit. Quinta coniugatio ſimul atq; è proximo articulo prodierit, altera propagine quartæ permiſcetur, ſimiliter ac ea diſtribura: altera verò ſextæ.

Quinta.

Hæc autem poſt quintam vertebram excidens, ad ſcapulas plurimùm detinatur: inſuper verò proximis vtrinque ſeſe attexit, & tenues de ſe villos in ſingulas ceruicis vertebras emittit. Eadem quoque diaphragmatis neruo implicita atque inſerta, non modicè eum adauget & amplificat. Qui enim diaphragma moturi ſunt nerui, è ceruicis medulla omnes prodeunt, plurimi autem (vt multis viſum eſt) ex quarta coniugatione. In partem diaphragmatis mediam quæ neruoſa eſt & muſculi principium cenſetur, hi ſe penitus inſerunt: in ipſáque via fulciuntur interſepiente membrana thoracis. Duo alij per initia his copulantur nerui, qui tamen mox inde intrò ſub os pectoris euecti, tandem in diaphragmatis ſummum & ad mali punici ſedem contendunt: horum eadem origo quæ ſuperiorum eſt. Septima coniugatio ſub vertebra ſexta emergens, maxima ex parte in brachium porrigitur: villi autem reliqui proximis implicantur annectunturque in caput, in ceruicem & diaphragma diffuſi.

Septima.

Similis propemodum & octauæ coniugationis diſtributio, cuius tamen in cubitum & vlnam multiplex proceſſus, totus abſumitur, nec vltrà pergit, attamen huius nihil quicquam in ſeptum tranſuerſum promouetur.

Octaua.

Nona poſt octauam vertebram nata, in manus extremas tota properat, hoc deinpro quod ſuperior ſibi adijciens quaſi arripuit: ſed huius quoque nonnihil abit in vicinum muſculum, qui primus atque ſummus in thorace, medium inter primam ſecundamque coſtam ſpacium tenet.

Nona.

Itaque nona hæc productio cùm ad cubiti flexum carne quidem nudum ſe appulerit, ne fortè periclitaretur, inter oſſium tumores atque nodos ſe abdidit, illincque tutò triplici propagine in manum diſijcitur, vna quidem intus ad minores digitos, altera in maiores fiſſa: tertia in ſummæ manus externam regionem inflexa. Cæterùm non hæc modò, ſed octaua quoque & ſeptima dum per humerū fertur, intrò via tutiſſima pergit, multis integentibus muſculis communita. Sequitur decima coniugatio, quæ ipſa ſecunda quoque dorſi cenſeri debet, quemadmodum quæ dicta proximè eſt, dorſi prima ſtatuitur.

Decima.

Etenim vertebra quæ omnium eſt octaua, ſi eadem quoque dorſi prima ponitur, conſequens eſt eam coniugationem quæ ſub illa erumpit, dorſi quoque & thoracis primam exiſtimari. Itaque ex ſingulis quæ in dorſo ſunt vertebrarum compagibus, ſingula neruorum coniugia in proximos emergunt muſculos, tum in eos qui inter coſtas poſiti ſunt, tum in eos externos qui per ſpinæ longitudinem excurrunt, ῥαχίτας hos Græci vocant.

Nerui ex dorſo.

Quin & horum neruorum extrema ſeſe latiùs demum explicant, dum qui ex verarum coſtarū radicibus exierunt, in humeros, in ſcapulas, in circūiectos thoraci muſculos, in reliquas demū omnes pectoris particulas tenuiſſimè fili ſparſique diffunduntur: qui verò ex breuiorum coſtarum nati ſunt vertebris, in abdominis muſculos adeunt. E lumbis quicunque nerui efferuntur, partim in externos poſterioreſque muſculos perreptant, partim in interiores, ijs neruis implicati quos diximus è ſexta cerebri coniugatione eôdem deriuari.

Nerui ex lumbis.

Ex oſſe ſacro quatuor qui vtrinque excidunt, ex ſuo quiſque foramine in crus vniuerſum iter habet.

Nerui ex oſſe ſacro.

Ex quibus colligi poteſt omnes è ſpinæ medulla tractas coniugationes eſſe nouem & viginti: octo quidē è ceruice, à dorſo duodecim, quinque ex lumbis, ab oſſe ſacro quatuor.

Nerui omnes quot.

Sunt qui ab hoc quinque expromi iudicent, vt ſint omnes triginta. Auicennas quoque è coccygis & caudæ extremo neruum coniugij expertem deducit: at re vera hic inter vincula annumerandus eſt, neque præter eas quæ hactenus proditæ ſunt à nobis, vlla ſeorſum & per ſe coniugatio deprehenderur. Sic autem deducuntur, vt qui nerui ex infimis duabus lumborū vertebris atque ex oſſis ſacri quatuor foraminibus emerſerunt, omnes ferè in vnum quaſi faſciculū coniecti, parte poſteriore qua coxa rimā amplam agit, in crura protrudantur ponè articulū, amplo operti abditiq; muſculo.

Neruorum in crura diſtributio.

Simul aūt muſculis qui inibi ſunt, prout fert dignitas atq; magnitudo, ſuum cuique ramū impartiunt. Vnde mox alij in cruta ſparſi deorſum per interiora feruntur, qui ad pedis inferiora concedunt: alij verò per exteriora, in pedis priora atq; ſuperiora pertinētes: alij media inter hos regione poſiti in muſculos ſuræ dirempti abſumuntur. Id vnū ſolerter (ſiquid aliud) natura proſpexit, vt illos oſſiū, cartilaginum, atq; vinculorū quaſi propugnaculis cinctos & obuallatos traducat. At verò nō omnes qui ex lūbis & ex oſſe ſacro prodierūt, ſic continuò per poſteriora deorſum cōmeant, ſed ex his nō pauci tenues etiam per amplū pubis foramen exeunt, alij in exiguos muſculos qui circa podicem, veſicā, penem, & teſtes habentur, alij in peritonæi, veſicæ & vteri membranas, alij in cutem quæ femur circunfundit aduſque genu diſpertiti. Hæc eſt vniuerſa & integra neruorum conſectatio.

De venis. CAP. XI.

Venarum compositio.

IEcur à venarum esse originem hîc pro hypotheſi conſtituam, cuius tamen veritatem multis poſthac rationibus illuſtrabo. Huius è parte concaua venæ plurimæ in ventrem & inteſtina diſperſæ ſinduntur, arboris cuiuſpiam radices imitatæ. At verò pars conuexa venam craſſiorem edit atque profert, quæ arboris caudici comparata ramos admodum multos in omne corpus diffundit: quorum ea vis eſt & facultas, vt è iecore in omnes partes corporis alimentum diſtribuant, non modò tuborum ductuumq́ue ſimilitudine, ſed concoquendi quoque viribus inſigniti. Præter reliquas autem attrahendi facultas in illis plurimùm viget, cuius cauſa in ſimplici tunica omnes villos in longum porrectos acceperunt: ſimplex autem tunica ſatis erat quæ ſanguinem vtpote craſſiorem coërceret atque contineret, neque periculum erat hinc illum diffluere.

Vena meſaraica.

Iam verò venæ omnes hac quæ ſequitur diſtributione diſſectæ diſpartitæque ſunt. A iecoris introitu receſſimaque parte vena grandis excedit (portas appellarunt) à qua velut à communi quodam initio, riuuli complures in ventrem & inteſtina tanquam à trunco radices aguntur.

Ad ventriculum.

Ac primùm duo ab ipſo ſtatim egreſſu cernuntur, alter minor, iſque ſuperior, qui comite arteria multis ductibus totus in ventriculum abit, alijs quidem in ecphyſin, alijs in ſuperiora dextraque protenſis. Alter riuus multò maior aliàs ſub duodenum inteſtinum, aliàs ſub ieiunum ſe demergens, idq; tranſiliens in meſaræon contendit: quod priuſquam attingat ei quod pancreas dicunt nititur ac fulcitur, cui ſanè & duodenum, & ductus qui ad bilis veſiculam tendit, & reliqua quæ inibi ſunt vaſa inhæreſcunt.

Ad lienem.

Ex eo loco riuus in lienem emittitur, qui omnium ſecundus haberi debet: è quo in tranſitu venæ plurimæ capillorum modo tenues in ventriculi fundum permanant. Huius quantum reliquum eſt, in lienis ſubſtantiam multis quaſi radicibus diſciſſum ſe inſerit, quæ tamen dum ex liene efferuntur & emergunt, in duos rurſum riuulos concurrunt: vnus in os ventriculi parte tumentiore ſe infert, alter in omenti partem ſiniſtram retorquetur.

Ad colon inteſtinum.

Tertius è caudice riuus in pancreas primùm immerſus, mox deinde per meſaræi radicem quæ ſpinæ adhæreſcit, longo tractu in ilia ſiniſtra procurrit: multiſque riuulis diſſectus omnem coli inteſtini productionem irrigat, vt proinde ad hoc totus hic tubus pertinere videatur: atque huic quidem iſthac deductione comes aſſidet arteria.

Ad omentum & omenti dextra.

Poſt hunc alius in dextram contendit, per pancreum in duodenum ſparſus inteſtinum, bilis folliculo ferè è contraria regione obiectus. Nihilò hic obſcurior ſuperioribus multos quaſi ſurculos in omenti dextram regionem profert, atque è pancreo hi quidem diſtribuuntur.

Ad omenti ſiniſtra.

Reliquus ſtipes quà iam meſenterium attingit, riuo quinto prædictis obſcuriore omnem omenti partem ſiniſtram perreprat.

Ad colon.

Vbi verò per meſenterium aliquantum iam proceſſit, totus in duos finditur: horum rurſus vterque in duos, omnes demum in quamplurimos tenues, quorum pars maxima in gracilia omnia inteſtina ipſumq́ue cæcum multiplici ſobole diſpergitur: pars quædam minor in meſaræi glandulas immiſſa deſinit.

Ad glandulas meſenterii.

Ea eſt venarum meſenterij propagatio, quæ in vnam ad iecoris portas conſtitutam, omnes tanquam in truncum radices confluunt. Hæc porrò iecur mox vt ſubijt, alios in id ramos ſpargit, ferè quidem in ſingulas fibras ſingulos, ſed qui demum ſectione partitioneque multiplici in omnem iecoris ſubſtantiam exhauſti obliterentur.

Vena caua nõ eſt continua cum vena meſaraica.

Quæ etenim ab eius conuexo emergit, ampla illa quidem ac proinde caua nuncupata, ex quamplurimis quoque riuulis & quaſi radicibus per intimam iecoris partem diffuſis, exurgit: at hæ nihilominus neque illis quas modò dicebam ex portis in ſingulas fibras diſtribui, continuatæ ſunt, neque ad illas extremitatibus ſeſe applicant, neque aliud quicquam præter iecoris ſubſtantiam illis commune intercedit.

Venæ cauæ diuiſio.

Cæterùm vena κοίλη, id eſt, caua dicta, ipſo ſtatim è conuexo egreſſu, bipartitò finditur, quaſi in duos prægrandes ramos dirempta: alter ſurſum per diaphragma in cor euadit, alter deorſum ſecundum lumborum vertebras contorquetur. Ille quidem haudquaquam dorſi ſpinæ inſidet, ſed per medias thoracis regiones, diaphragmate, interſepiente membrana, corde & pulmonis fibra fulfultus, per ſublime ad claues & iugula concedit, plurimoſq́ue ramos eo tractu profert ac diffundit:

Ad diaphragma.

primùm in diaphragma duos, qui deinde multifariam fiſſi longè latéque ſe pandunt.

Ad interſeptum.

His proximè exeunt capillorum modo tenues venæ, in membranam thoracis interſepientem & in cordis inuolucrum, quarũ extremitates haudquaquam paucæ, in priores thoracis partes & in malum punicum irrepunt.

Ad cordis ſubſtantiam.

Altiùs autem vbi vena caua cordi iam aſſiſtit, eam tanquam ramum promit, quæ cordis externa ambite ſpectatur, & in eius molem ſparſa exhauriri, vt per quam denſior cordis ſubſtantia nutriri debeat, non autem eo ſanguine quem ſuis ventriculis conceptum, caloris ſpirituſque beneficio tenuiorem fecit atque puriorem.

Ad cordis ſinum dextrum.

Suprà multò capacior alia in dextram aurem dextrumq́ue cordis ventriculum demerſa illabitur: hanc multis non venam, ſed aptiùs membranam dicere placet, ex ſiniſtro venæ cauæ pariete profectam, quæ dextrum ſinum inuoluat & obtegat. In cordis corpus non altiùs hæc penetrat, neque iam ipſo ingreſſu venæ ſpeciem retinet, ſed mox vt cor attingit, in illius ſubſtantiam degenerat proſuſumque obliteſcit: quod ſanè argumentum Ariſtotelicos eò adduxit, vt venas omnes è cordis ſubſtantia naſci putarent.

Vena arterioſa.

Ex hoc cauo dextro venæ nouum genus emergit, quæ in pulmones ſurrecta, arteriarum modo tunica duplici obuallatur, cuius antè propagationem expediuimus.

Ad quintam vertebram dorſi.

Paulò ſuprà cordis aurem dextram, caua vena aliam rami ſpecie edit, quæ ſolitaria omniſque coniugij expers (hinc ἄζυγος Græcis appellatur) in quintam dorſi vertebram primùm delapſa, mox deinde per ſpinæ longitudinem excurrit in imam partem diaphragmatis. Hanc eandem non paucæ corporum diſſectiones oſtendunt à caua deriuari antequam ad cor accedat.

accedat. Eadem per ſpinam incedens vtrinque in omnia interualla coſtarum ramos effundit, ſupremis duntaxat duobus aut ad ſummum tribus exceptis, quæ aliunde prodeuntibus venis aliquando, ut poſthac exponemus. Hi autem rami ſtatim è radice & ortu ſurculos de ſe foras emittũt in externos dorſi muſculos: longiùs verò progreſſi per coſtarum longitudinem, tandem extra thoracem foras erumpunt & eminent. Reliqua venæ cauæ contendens ad iugulum, interſepienti membranæ à dextera committitur, in quam complures venulas prætenues conſpergit: móxque in quinta & minima pulmonis fibra tanquam in ſubſtrato puluinari recumbit. At verò priuſquam iugulum attingat, totus venæ cauæ truncus apud glandem, quæ inibi ingens conſpicitur, in duos amplos ramos dirimitur, qui mox ad axillas feſtinant inclinati. Huc autem flectuntur per ſumma & interiora thoracis, cùm nõdum ſupra claues euecti ſunt: excedunt verò & emanant in axillas per id ſpacium, quod inter claues & primam thoracis coſtam intercedit: hinc meritò interiores venæ dici ſolent. Ab his nondum foras elapſis, multæ in progreſſu ſurgunt vtrinque propagines: primúmque ex eo loco vbi vena caua in duos ramos diſtrahitur, exiles venæ in proximam adiectamque glandem abſcedunt: ab ipſo deinde ramorum exortu alij tenuiores protinus in os pectoris contendunt, eique ſubditi aduſque malum punicum decurrunt, quo tractu in ſingula coſtarum interualla partis prioris ramulos explicant: quorum vnuſquiſque alteri cuipiam venæ fit obuius, quam ex illa coniugij experte diximus extremum foras emittere. Iam itaque vtriuſque venarum (tametſi interiores hæ ſunt) extrema extra thoracem euadunt, tum in mammas, tum in externos muſculos inſperſa. Præterea verò ex eiſdem amplis ramis inſignes venę in tria coſtarum ſuprema interualla multifariam diſſinduntur: & ex iiſdem ferè ſedibus aliæ mox in ſcapulas & quoſdam interiores ceruicis muſculos ſe conferunt. Poſt quas aliæ emergũt, quæ in ceruicis ſpinam demerſæ, per interiora foramina ſuprematum ſex vertebrarum irrepunt dum caput attingant. Has igitur propagines effundunt rami ampli venæ cauæ, priuſquam ex thoracis capacitate excedant. At verò vterque protinus vt de thorace emerſit, aliis rurſum quatuor quaſi ſurculis fruticatur: quorum vnus in eos exteros muſculos abit, qui ex humero in medium pectus & ſupra mammas procedunt, alter in axillarum glandes: atque hi ambo exiles ſanè ſunt. Tertius in eos muſculos ſe proripit, qui ſcapulis ſubiecti ſunt, in eúmque muſculum qui inibi ſpectatur maximus. Quartus omnium ampliſſimus externas thoracis partes irrigat & alit, hinc demum ad coſtarum extrema deriuatus. Occurrunt autem iſtius propaginis tenues riui extremis earum venarum, quas ab imo & ex intimis thoracis emergere proditum eſt. Quas autem deriuationes in brachium atque deductiones faciat hæc vena interior, poſteaquam ex axilla euaſit, paulò pòſt edicetur. Iam verò vt quæ ſupra iugulum in ceruicem & caput inferuntur venæ conſpicuæ ſint, ad eum redeamus venæ cauæ diremptum, quem prope glandem ſub iugulis fieri commemorauimus. Ex iis itaque venę cauę ramis, quos tãquam magnos duos ſtipites in axillas exporrigi dixi, qua parte clauiculis aſſiſtunt, vtrinque inſignis vna vena ſurgit in ceruicem. Ante hãc autem alius ramus propior glandi atque citerior emittitur, qui per ceruicis intima deductus gulæ vtrinque vnus aſſidet. Quocirca quatuor ex ea quæ ſub clauibus eſt regione venarum propagines ſurſum contendunt, quas tum primùm iugulares mos eſt appellare, dum collo inſertæ ſunt, & ſupra claues emerſerunt. Duæ ex his quę pariter cum gula ſurſum in fauces & oris intima ſparſæ feruntur, interiores iugulariæ dictæ ſunt, quòd altiùs conditæ perpetuò deliteſcant: aliæ autem quæ ſub ter cutem exiſtunt, externæ & eminentes ſunt iugulariæ. Harum verò vtraque mox vt à primo exortu ſupra claues euaſit, in aliis quidem corporibus ſimplex omnino perſiſtit, in alijs finditur in duas, quarum altera priore colli regione rectà ad caput aſcẽdit: altera principiò quidem deorſum veluti deflexa claues circumplectitur: móxque ſurſum reducitur, alias ſoliuaga, aliàs interiori coniuncta. Multi ab ea riui defluunt, vnus quidẽ frequenti ſobole in proximos muſculos diſiectus, alter maior atque obliquior, qui è clauibus ſenſim diſcedens, ad humerum per externa deflectit: hanc idcirco venam humerariam & externam mos eſt appellare: tametſi illic minimè exhauſta obliteſcit, ſed longiùs progreſſa cubiti flexum petere cõtendit. Vnde perſpicuum eſt humerariam venam non minore imò plerunque maiore ſocietate atque commercio cum vena caua coire, quàm cum ceruicis & capitis interioribus. Quin & illam nos plerunque obſeruauimus tanquam ramum erumpere atque naſci ex interiore vena, mox vt thoracem egreſſa ad axillam feſtinat, vt proinde ſecta nihil aliud quàm interior illa conferret. Tertius ramus ab externa colli vena productus, & in ſcapularum muſculos deflectens abſumitur. Quartus humilis eòdem in muſculum ingentem demittitur, ei plerunque occurrens venæ, quam à baſilica in humerum efferri iam diximus. Quod porrò externæ iſtius iugularis reliquum eſt, quà iam ad aures ſeſe applicat, variè diſtractum atque diſiectum, alios ramos in faciem & tempora, alios circum aures & capitis poſteriora, alios intrò in cerebrum diffundit. Sic autem longiùs quoquouerſum progredi videntur, vt dextræ venæ ſiniſtris, priores poſterioribus extremis ſuis obuiæ, in ſummo vertice concurrant. At qui intrò ſe inferunt, ad auris radicem quo loco inferior maxilla ſuperiori committitur, viam habent & introitum, quà maximus in cerebrum patet acceſſus. Interior autem iugularis ſurſum aſcendens gulæ aſſiſtit vtrinque vna: cúmque iam ad maxillæ regionem ſeſe extulerit, iis qui effuſi ſunt ab externa ramulis alios complures immittit atque conijcit: quique hac confuſione implicati ſunt, alij in fauces & guttur pertinent, alij in eos muſculos qui penitus laryngi circumiecti ſunt, alij inſignes in linguam, alij in palatum & circumductas ori partes. Hinc interiores iugulares ſupra palatum emergunt, ceruicis intima ſecutæ, dum capitis baſin attingãt

Ad coſtarum interualla. | Iuxta iugulum diuiſio. | Trunci multi | Baſilicæ diſtributio ab axilla. | Iugularium ortus. | Venæ ad ſcapulas & humeros. | Ad capitis externa. | Ad fauces & oris intima.

quo ductu In eas partes quę ioter palatum & baſin poſitæ ſunt, ramulos effundunt: quorum tandem extrema deſinunt in nares. Ex eiſdem ferè ſedibus ramulus vous editur proſerturque inter ptimam & ſecundam ceruicis vertebram, móxque alter occiput & primam ſummamque vertebram, qui tamen hinc elapſus in pericranium quibuſdam diſſipatur, aliis integer patente foramine in occipitis oſſe intrò ſe recondit per menioges ad verticem diffuſus: ſolet hęc à quibuſdam vena puppis appellari. Reliquæ iugularium extremitates, per ſuturas quæ occiput & os cunei copulant euadunt in cerebrum, móxque è baſi media eò pergunt, vbi duplicata craſſa meninx cerebrum à cerebello dirimit: ſicque geminatioois illins firmitate ſuffultæ, ſurſum irrepunt in cerebri ſummum quaſi faſtigium, in quo vacua regio ineſt, quam ſuprà torcular diximus appellari. Quinetiam venæ quas dixi ad aurium radicem iotrò inuehi & inſerri, mox propaginibus multis diſperſæ, à lateribus media inter caluam & craſſam meningem via, in vnum quoque torcular omnes vtrinque commeant. Hic enim locus eſt in quem cerebri alimentum magna ex parte confertur: è quo demum id riuis tenuiſſimis, quos iam venas vix auſim dicere, in omnem cerebri ſubſtantiam profunditur. Quin & illi riui iuxta cerebri glandem tenuiſſimè diſſecti, in priores ventriculos concedunt, ibique exilibus arteriis implicati, contextum illum ſtruunt atque compoount, qui à Chorio, id eſt à ſecundis fœtum inuoluentibus oomen babet. Ea nimirum eſt omnis venarum in caput & cerebrum diſpetſio: nunc autem ad eas redeundum quæ in brachium directè feruntur. Baſilica vena, quæ & interior brachij vena & axillaris appellatur, ſtatim vt ex ala exceſſit, in amplum humeri muſculum & in eos ferè omnes qui illi aſſiſtunt, propaginem mittit, inibi penitus exhauſtam, reliqna tota aliàs ſimplex aliàs gemina ad inferiora obliquè deflectit, atque ſubter cutem emergens ad cubiti nodum feſtinat. Quò tamen priuſquam adueniat, in medium cubiti flexum venam traiicit manifeſtam, ex qua ſolet ea quodammodo naſci, quam mediam mox appellabimus. Hinc longiùs procedit baſilicæ truncus, eoque interim viæ ſpatio ramos diſpergens in interiores cubiti muſculos, ſubter cutem ad carpum accedit, vbi io venas complures neque eas quidem obſcuras diffinditur, quarum fit ad minores inferioresque digitos diſtributio: è quibus multis nomioibus ea celebratur, quæ inter medicum & minimum digitum interiicitur.

Cephalica.

Cephalica altera brachij vena, quæ eadem externa eſt & humeraria, à clauibus per ceruicis muſculum flexuoſa declinat in humerum, à quo mox recto tramite deorſum contendit, ſimulque venas prætenues ſpargit in partes eas quas peragrat. Cùm autem in nodum cubiti proximè appulerit, tripertitò ſecta, ramum vnum in brachij ſuperiores muſculos recondit: alterum in cubiti flexum obliquè detorquet, qui manifeſtè conſpicuus cum altero coitionem facit, quem nunc diximus eò quoque è baſilica traiici: fitque iſtarum congreſſu media quædam vena, omnium in cubito extantium maxima. Tertium autem ramum efficit reliquus proceſſus, qui per extremam cubiti regionem in carpum excurrit, frequentique ſobole in ſuperiores maous digitos effunditur: in quibus ea oumeratur, qnam inter pollicem & indicem conſertam, capitis venam dixere. Cæterum media vena è brachij flexu diſcedens radium aſcendit, euadenſque io externa, ramis diffinditur duobus: è quibus alter deorſum deflectens, riunlis baſilicæ ſuos quoque permiſcet: alter ſurſum euectus cephalicæ nimis ſe complicat & inſerit. Hæc venarum eſſe ſolet in brachium & manus diſtributio, quæ tamen in oon paucis variari cernitur, & nonnunquam eiuſdem hominis in dextro ac ſiniſtro diſpar.

Distributionem variari.

Plerunque vena nulla exiſtit media: eſt qui cephalicam, eſt qui baſilicam io apertum non proferat: deprehenſum quandoque eam quæ pollici aſſiſtit à baſilica, eam autem quæ minimo digito accumbit à cephalica deriuari: tanta videlicet in iis oſtenditur naturæ varietas, ad quæ nulla neceſſitatis lex cogit: atqui non in venis (vt neque in ſtirpibus) vna ſemper & ſimilis eſt neceſſaria fruticantium ramorum proiectiu. His omiſſis tempeſtinum iam fuerit venarum inferiorum propagationem explicare. Vena caua ſimulac è iocineris coouexo exptomitur, ramum ingentem ad inferiora lumboſque contorquet: quos antequam attingit, pendulus is etiam tum & veluti appenſus, prætenues alios ramos in thecas & inuolucra renum, atque in adiecta illis corpora vtrinque profert. Continuò autem vt ille lumbis inſedit, in renum corpus eas venas infert quas dixi iunioribus emulgeotes appellari: à quibus plerunque fibræ tenues in ipſa quoque inuolucra concedunt. Ab emulgente ſiniſtra vas exit ſeminarium, quod multis flexibus in teſtem ſiniſtrũ abit: dextrum autem vas non item, ſed ex ipſius cauæ trunco maiore duci ſolet. Iam verò cùm ſub tenes truncus hic peruenerit ad dextram læuamque exiles venas ſpargit in tranſuerſos abdominis muſculos, & in omnes ventris partes inanes, quæ ioter coſtas adulterinas & ſuprema coxarum oſſa mediæ interponuntur. Præter quas aliæ io ſingulas lumborum vertebras vtrioque permeaot, per ea vertebrarum foramina ſe inferentes, per quæ diximus oeruos foras excidere: atque ex his aliæ tenui membrana cinctæ in ſpinæ medullam, aliæ maiores in eos muſculos erumpũt, qui ſpinæ extrinſecus accubant, hinc ſimul in externa poſterioráque corporis longè latéque diffuſæ. At ipſa vena caua cùm ad poſtremam vertebram oſſiſque ſacri initium appulſa eſt & adducta, in duos tota finditur ramos ampliſſimos, in crura obliquè prolapſuros. Quò priuſquam pertineant, plurimas in circumiecta loca coniugationes eduot: primam quidem retrorſum in interiores lumborum muſculos; ſecundam exilem in proximas peritonæi partes; tertiam in os ſacrum & inſtratos illi muſculos: quartam in podicem & rectum inteſtinum, in quibus hæ numerantur, quas hæmorrhoidas præ cæteris nuncuparunt, quanquam inter eas quæ ferè ſeptem ſunt, vna ex loco medio diſiunctionis ramorum venæ cauæ prodire ſolat.

Quinta

Quinta coniugatio ad veſicam eiuſque ceruicem flectitur: eademque mulieribus ramos alios in vteri fundum, alios in eius partem imam atque ceruicem demittit, qui ipſos quoque teſticulos quadam ex parte ambiunt. Sexta in muſculos rectos effertur abdominis, per quos dein in thoracis cartilaginem & imam regionem mammarum euadit, extremitatibus occurrens iis venis, quas paulò antè dixi ab axilla in thoracis externa demitti: vnde intelligitur venas quæ ad vterum & quæ ad mammas prouehuntur, ex eadem aut ex proximis inter ſe radicibus deriuari. Septima in os pectinis eiúſque lacertos. Octaua ex cõmiſſura oſſium pectinis elapſa, in genitale tum maris tum fœminæ pertinet. Nona in muſculos crurum interiores figitur. Decima ſubter cutem ab inguinibus per ilium regionem aſcendens, iis venis fit obuia quæ extrinſecus per thoracis latera deorſum trahuntur. Reliqui ampliorum ramorum ductus, in ſuum quiſque crus proficiſcitur: atque ſub inguine productio quædam emittitur in priores femoris muſculos, per quos ſparſa omnis diſſipatur: altera ſubter cutem per interiora femina deerrat, ampla illa quidem & manifeſta, à qua complures riuuli in ſubditas regiones penitus deducti ſunt. Hæc eadem paulò ſupra genu tripartitò finditur, ramumque vnum per priorem & interiorem tibiæ regionem rectà deiicit in ſubiectum malleolũ, vbi clarus atque conſpicuus ſaphena dici ſolet. Alterum maximum per poplitem recõdit in abditos atque poſteriores cruris muſculos, vbi frequenti ramorum ſobole diſperditur. Tertium per cruris poſteriora retorquet, qui dein ſub cute per externam tibiam in ſubditum malleolum decurrit: longiùs autem progreſſus, ſuprà infráque in minores digitos abit, quemadmodum primus extremis riuulis maiores pedis digitos circumplicat. Medius is qui per poplitem abit in ſuram, ferè bifariam ſcinditur, & extrema ferè duo diiicit, alterum ad inferiora, in ſuperiora alterum, qui vtrinque aſſidentium venarum riuulis implicatur. Hæc vniuerſa ſunt quæ de venarum diſtributione atque numero dicenda videbantur: nam quæ ex vmbilico in iocineris concaua irrumpunt, vietæ iam atque emeritæ, in venis habendæ non ſunt, vt neque in fœtuum ſecundis quæcunque innaſci ſolent & fruticari, corporis partes cenſeri debent.

Saphena.

De arteriis. CAP. XII.

ARTERIARVM non longè impar nec diſſimilis eſt atque venarũ deſcriptio. Spiritus enim vitalis in omne corpus effuſi, cum hæ canales ſint atque ductus, debẽt vtique in omnes partes corporis deriuari. At nihilominus arteriarum quàm venarum minùs frequens eſt propagatio, quòd ſanguis craſſior in exiguas procul[q]ue remotas partes, vix niſi venarum ductibus poſſit commeare: ſpiritus autem ſanguine multò tenuior ab extremis maiorum arteriarum elapſus, per cæcas occultaſque partium vias, in diſtantiora poſſit euadere, nullo in id arteriæ adminiculo indigens. Hinc fit vt arteriam ſemper vena comitetur, niſi cùm ortus varietas eas cõiungi non permittit: arteriam enim quæ ex corde ſecundum ſpinam delabitur vena nulla ſectatur, vt neque eas quibus contextus ille ſtruitur admirabilis. At non peræquè vnaquæque vena comitem arteriam obtinuit, tum quòd diuerſa origo id plerunque non ſinit, tum quòd in complures partes exiguas maximè ſub cutem diffuſæ ſunt venæ, quibus nulla erat arteriarum neceſſitas. Itaque inſignioribus & magnitudine præcipuis venis, vbicunque natura potuit, comites dedit arterias: quod qua ratione in ſingulis effecerit, definiendum deinceps breuitérque deſcribendum. Ex læuo cordis ventriculo vas prodit amplum, quod omnium arteriarum tanquam truncus & ſtipes habetur: arteriæ autem ex eodem in pulmones eiectæ, ſimplicique tunica venarum modo conditæ, huic pro radicibus erunt: iis nempe venis comparatæ, quæ ex meſenterio in iocinoris portas ducunt vehúntque alimentum, ſic enim & ipſæ ductum de cœlo hauſtúmque in pulmones ſpiritũ cordi ſubminiſtrant. Cæterùm truncus is quem dixi, protinus vt è corde proſilit, duas arterias in illius ambitum reflectit: alteram in mediam eius regionem, alteram ad baſin circaque dextrũ ventriculum. Mox totus in duos eóſque diſpariles ramos diffinditur: quorum qui amplior, in quintam dorſi vertebram in læuum torquetur, inferas corporis partes peragraturus: in partes autem ſuperas, quòd eæ minùs multæ eſſent, minor alter effertur. Hic itaque pulmone ſuſtẽtatus ad iugulum pergit, ipſáque via ramum profert in alam ſiniſtram, ex quo interim propagines defluunt: vna quidem in tria ſuprema coſtarum interualla, quæ extra thoracem elapſa ad ſpinæ muſculos poſteriores ſeſe applicat: altera in pectus & mammas ad extremas vſque coſtarum cartilagines effuſa: tertia in foramina ſupremarum ſex in ceruice vertebrarum, pariter cum vena comite ad medullæ membranas adducta. Reliquus hic ramus in ſcapulam & brachium ſiniſtrum ſparſus euadit, baſilicam venam plurimùm ſequutus. Stipitis autem pars maior ad iugulum contendens, à læua dextrorſum reflectitur: quæ cùm ad ingentem glandem, cui ganglio nomen eſt, peruenerit, ramum vnum ad intimam iugularem ſiniſtram, alterum ad dextram porrigit: externæ ſiquidem venæ iugulares, coniuges arterias non acceperunt, vti neque cephalicæ, quas per humerum in brachium proferri diximus. Huius demum arteriæ quicquid reliquum eſt, necdum ſupra claues egreſſum, in dextram axillam iter habet, pares obiter nec diſſimiles propagines ſpargens atque ea quam diximus ad læuam deflectere. Ex quo perſpicuum eſt, dextrum arteriæ ramum longè diuerſum à ſiniſtro exiſtere. Carotides porrò duæ arteriæ poſteaquam ſupra claues cum interioribus venis iugularibus in ceruicem emerſerunt, ſurſum rectà feſtinant, quo tractu in ſingularum vertebrarum foramina riuulos edunt, qui medullæ membranis impliciti pariter cum illis in caput efferuntur. At carotides ipſæ in maxillæ confinio bipartitò ſcinduntur, vt vtriuſque pars

Arteriarum vſus.

Arteria tur quàm venæ pauciores.

Arteria venoſa.

Ramus arteriæ ſuperior.

Arteria ad brachia.

Iugulares.

Ad caput. vna retrorſum & in poſteriora, altera in priora & aduerſum ſpectet atque flectatur. Quin & huius duo inſuper iunt rami, alter in linguã & interiores maxillæ lacertos, alter foras eminens propter auriculam in temporum muſculos effunditur, qui demum in verticem ſummum aſcendens, oppoſitæ arteriæ extremis implicatur. Pars verò quam in poſteriora flecti dicebam, duos æquè ramos promit magnitudine præcipuos, quorum qui minor apparet per extremũ ſuturæ à A. nomen aſſumentis, irrepit in caluã ad cerebelli baſin, hoc tamen tranſitu diſperſis in partes circumiectas ramulis. Maior ramus partim per id foramen quod ad infimam eſt auriculam, permeat in caluam, eò quidem deductus vbi geminatio eſt craſſæ meningis: partim ſurſum ad cuneum & cerebri baſin euebitur, in multas exiléſque arterias diductus, quæ variè vtrinque inſertæ atque im- *Rete admirabile.* plicitæ nullius membranæ interpoſitu, contextum admirabilem conſtituunt, cerebri baſi ſubſtratum, atque in oſſe cunei reconditum. Ex hoc demum arteriarum contextu tanquam ex radicibus in ſtipites concurſantibus, arteriæ duæ ſurgunt, quæ per craſſæ meningis foramina ſcandũt in cerebrum, mox ſubtiliùs diſpertitæ, aliæ in cerebri corpus euadunt idipſúmque ambiunt: aliæ in eius ventriculos producuntur, quæ aſſumptis pariter venarum & arteriarum fibris è ſummo torculari delapſis, contextum illum choroidem componunt. Hæc omnis eſt arteriæ in ſuperiora diſtributio. *Arteria quæ ad inferiores partes.* Ramus alter totius arteriæ, à quinta dorſi vertebra in quam ex corde deflexerat, ſecundũ ſpinã ad os vſque ſacrũ decurrit, ſempérque ad læuã paulùm declinat, vt œſophago in thorace, & venæ cauæ per lumbos incedenti, det locũ. Primus in tanta productione ramulus editur in eam pulmonis regionem, quæ ſpatium inter quintã vertebram & cordis baſin mediũ implet, cuius extrema in aſperam arteriã ſurſum adducuntur. Alij deinde rami in ſingulas vtrinque vertebras exeunt, quorum propagines aliæ in coſtarum interualla proferuntur, in eóſque muſculos foras euadunt, qui priori thoraci extrinſecus interſternuntur: aliæ ferè bifariã ſectæ partem non modicam ad ſpinæ dorſique exteriores muſculos, partem alteram in ſpinæ medullam vtrinque inferunt, per ea foramina per quæ diximus venas emitti, neruos autem expromi. Cùm iam ſepto trãſ- *Ad diaphragma.* uerſo aſſidet arteria, duos in id ramos, vnum ad dextram, ad ſiniſtram alterum trãſmittit. Sub hæc autem ventriculo, iecori & lieni ſuum cuique ramum impertit: ex eiſdem propè ſedibus alios in *Ad viſcera.* inteſtina per meſenterium diſſeminat: nec longè ab his duo prægrãdes concedunt in renes, quos nonnullis placuit emulgentes arterias dicere, à quibus fibræ tenues in renum thecas deſinunt. Succedunt his arteriarum rami, quarum eſt in teſtes tranſuectio: ſolet autem quæ ad ſiniſtrũ pertinet, aut tota ab emulgẽte arteria naſci, aut profectò nõnihil ab ea mutuari: quæ verò ad dextrũ ſpectat, ex maiori trunco proficiſci, quãquam eſt cùm quippiam ſumit ab emulgẽte dextra: procurrunt antem & inuoluuntur teſtibus hæ pariter cum venis ſeminariis. Vt ſuprà de venis attuli, ita & nunc illis comites arterias ſtatuo è ſingulis lumborum vertebris ad ilia abdominíſque muſ- *Ad crura.* culos efferri. Perſpicuum ſatis eſſe poteſt arteriæ truncum, multis ramorum proiectionibus maiore ex parte exhauſtum, multùm iam extenuari atque minui, cùm os ſacrum attingit: vbi iam totus in duos ramos finditur, quos ſubiecta crura excipiunt. Atque cùm ad hunc vſque locum vena caua vtpote minor & leuior, arteriæ ampliori ac denſiori incubaret, hic primùm in crura diuaricatis illis, arteriarum rami tuitionis cauſa venis inuehuntur. Ex primis crurum ramis vtrinque ar- *Ad vmbilicũ.* teria vna, adultis quidem areſcens & emerita, per quam conceptui vita tenebatur, permeat in vmbilicum. Hinc quoque in os latum & illi adiecta corpora, quædam excurrunt propagines venis ſimiliter diſtributæ: omnium autem maximè inſignes apparent, quæ in lumborum muſculos interiores, in mulieris vterum, in vtriuſque ſexus genitale, in veſicam & podicem adeunt. Quæcunque poſt has in crura deuehuntur, cum venis maioribus altiùs demerſæ intima permeant, in ramos effuſæ & abſumptæ, qui neutiquam vt venæ ſubter cutem extant. Cùm enim illarum quàm venarum maior nobis eſſet neceſſitas, penitus illas abſtrudi atque deliteſcere tutius erat, & minùs crebra propagatione diffundi. Quid igitur ſimile inter ſe, quid diuerſum acceperint venæ & arteriæ, ex his perſpicuum euadit. Nunc quod integram abſolutamque reddat orationem, præſtandum, atque de reliquis partibus ſimilibus tractatio ſuperioribus nectenda.

De membranis & cute. CAP. XIII.

TANTA ineſt in corpore membranarum commoditas, tanta neceſſitas, vt nullam natura partem prætermiſerit quam membrana non integat, comprehendat & fulciat. Siue enim os eſt, ſiue cartilago & vinculum, ſiue muſculus atque tendo, adde neruus, venas, arterias, inteſtina, viſcera denique omnia, propriis quibuſdam membranis conueſtita, & iis veluti concluſa con- *Tunica.* tineri cernuntur. Has quidẽ ex vſu atque officio, quòd veluti tegumenta partes ſingulas ambiant *Membrana.* atque definiant, tunicas propriè dixerunt. Præter quas tamen aliæ quædam partes diſterminant, aliæ ſuſtinent, connectunt aliæ, quibus commune membranarum nomen eſt inditum. Ad hoc genus referri minimè poſſunt tergora ea duo ex quibus conditus eſt ventriculus, vt neque ea ex quibus inteſtina conſtant atque vterus, vtraque veſica, venæ & arteriæ: quæ quanquam nominis *Tunicarum differentia.* inopia tunicæ dici ſolent, Græcis χιτῶνες, longiſſimè tamen ab earum quas tradimus natura receſſerunt. Illæ ſiquidem propriam ventriculi, vteri, & aliarum quas dixi partium ſubſtantiam complent. Hæ verò partes integrè iam formatas conueſtiunt, diſterminant aut ſuſtinent. Illæ ex propriis fiunt villorum productionibus, quorum ope naturales attractionis, retentionis, aut expulſionis motus obeuntur. Hæ nullũ villorũ genus nouerunt, ſed ſui vndique ſimiles omnis motus

naturali

naturalis expertes ſunt, ſolius ſenſus compotes. Diſcriminis hoc poſtremò argumentum efficax qoòd ventriculus, inteſtina, vterus, cæteraque eius ordinis, cùm ex propriis tunicis tanquam ex ſubſtantiis compoſita ſint, hoc tamen inſuper membranæ genere teguntur, quò firmè cohæreāt, teneantur, & ſenſu polleant certiore. Quas itaque hoc loco propriè membranas appellamus, ſnnt eæ quidem tenues & leues, ne quas obuallant partes, pondere ſuo premant: denſæ tamen ac robuſtæ, vt arcere poſſint externas iniurias, ipſamque partium ſubſtantiam continere ne fuſa diſſipetur. Latiſſima in his differentia ſpectatur, prout varia eſt partium qnibus addictæ ſunt natura. Aliæ enim ſimplices ſunt tenues & pellucidæ, duplices aliæ craſſæ & valentes: figura ſingulis attributa ex loci & partis quibus accommodantur conformatione. Ex his verò præſtantiſſimæ quæque quibus partes principes obductæ ſunt & obtectæ, proprium nomen acceperunt: reliqnarum verò perpaucæ. Pericranium appellatur quæ caluam extrinſecus ambit, duplex illa quidem & firmiſſima, At ſcapulas, coſtas ſingulas, humeros, brachiorum, manuum, reliquarúmque partium oſſa, quæcunque ſeorſum integunt, promiſcuè atque communiter περιόστια dictæ ſunt. Muſculum vnumquenque ſua quædam membrana ſepit & obuallat, eáque ſimplex multóque tenuior quàm perioſtios, cuius vniuerſum genus nullum adhuc nomen inuenit. Ex interioribus autem quæ cerebrum inuolnunt, meninges appellantur, altera craſſior, tenuior altera, quarum productiones omnem ſpinæ medullam, ex hacque ductas neruorum propagines circumſepiūt. Supra quas tertia quædam illis firmior, ſpinæ fiſtulam intus ſuccingit: itemque quarta extrinſecus vniuerſam ſpinam tegit & alligat. Quæ quatuor in oculorum ſunt ſtructura, proprias appellationes eas ſortitæ ſunt, quas ſuo loco explicauimus. Aſperam arteriā tum quæ intus, tum quæ foris continet illiúſque cartilagines connectit, proprio eſt nomine deſtituta: ſimiliter quę gulam, quæ ſtomachum oblinit, rurſum verò quæ vel pulmones, vel iecur, vel lienem, vel denique renes ambit. At verò quæ thoracem medium dirimit inter pulmones illapſa, diſſepientē membranam appellauimus, eandem qui volet cum Feſto diſſepimentum nuncupet: cuius ima ex parte pericardium naſcitur, & è ſummis membrana vtrinque coſtas ſuccingens ὑπεζωκὼς ὑμὴν Græcis vocata. Ita propemodum è peritonæo (quod duplex eſt infimi ventris membrana) tenuiores aliæ prodeunt, tum quæ diaphragma ſuccingunt, tum quæcunque ventriculum, inteſtina, iecur, lienem, renes, veſicam, vterum, omentum atqne meſenterium contegunt & obducunt, quibus propria ſeorſum nulla obtigit appellatio. Membranis omnibus prima origo eſt ex partium quas inuoluunt ſubſtantia atque mole, è qua pingue craſſúmque recrementum foras circum illam emergens ac pedetentim ſicceſcens, dum fœtus conformatur, coit in membranam. Accipit hęc robur & omnem ſentiendi vim ex neruorum ſentientium tenuitatibus in ſe conſperſis contextúque miro conſertis & implicatis, vt iecircò à multis falſò exiſtimatum ſit omnem membranæ ſubſtantiam à neruis tractam eſſe. Cæterùm dictorum fidem id confirmat, quòd è ſexta cerebri coniugatione conſpicuos cernimus neruos ſentientes, & in membranam diſſepientem, & in eam quę coſtas ſuccingit illabi: alios quoqne in ventriculi, hepatis, lienis contegentem membranam, maximè verò in peritonæum, è quo demum omnium partium inferiorum tegumenta ſurgunt. Talis propemodum fieri deprehēditur ad oſſium muſculorúmque membranas diſtributio, ſed quæ tamē fit ab eorum neruorum villis, quos emittit ſpinæ medulla: adeò vt ex his colligere ſit membranarum ſubſtanriam, tametſi non vniuerſa à neruis defluxit, ab illis tamen omnem ſenſus poteſtatem accepiſſe. Hæc de membranarum ratione ſatis. Cutis non diſſimilem videtur conditionem ſeqnuta, quę membranarum modo à prima conformatione ex ſemine concreuit, vt corpus vniuerſum obiret atque circundaret, tanto reliquis membranis craſſior, quanto corporis vniuerſi moles amplior: at paulò rarior quidem effecta, & crebris exilibúſque ſpiraculis peruia, vt interiorum exhalationi pateret: mediam inter carnem neruúmque naturam adepta, exiſtimari poteſt ex paribus quodammodo eorum portionibus componi. Atteuera propria illius ſubſtantia qnalem dixi ex ſemine traxit originem: ſed quam tamen ſubditarum venarum & arteriarum extrema ſubeunt, quò alimentum ſpiritúmque profundant. Eôdem neruorum tenuitates è ſubiectis partibus inferuntur, compluribúſque locis longa propagine conſperſi apparēt, per quos cuti tangendi ſenſus aſciſcitur. Super hanc quæ vera eſt & germana, altera velnti exile tegumentum poſita eſt, qnæ ſumma cutis & cuticnla nobis, Græcis ἐπιδερμὶς eſt. Denſior quidem quàm vera, ab exiccatis illius ſordibus non ex ſemine procreata, quam per exuſtionem ignium vi oborta puſtula, conſpicuò cernimus à vera cute diuelli, atque in intertrigine diſcerpi & atteri. Contextu illa perpetuo vniuerſum corpus obtegit, niſi quà perforata vel exitum vel introitum præbet in corpus, velut in auricnlis, naribus, oculis, ore, genitali, atque podice. Cum ſnbiectis partibus illa qnidem minimum habet commercij, ſed duntaxat ex neruorum, arteriarum, venarúmque fibris velut appenſa, illis cohæreſcit, vt iccircò tota propemodum detrahi poſſit. Paucæ enim partes ſunt qnæ non deglnbantur. In fronte ſic cum ſuo muſculo implicita cutis coiuit, vt omnem voluntarium illius motum ſequatur, qualem & reliqua penè tota facies accepit: vix enim hanc aliud eſſe iudices, quàm ſummam muſculi faciem vehementer ſiccatam & quaſi torridam. Veruntamen in labris non is modò coitus, ſed tanta ineſt confuſio, vt neque muſculum, neque cutem ſeorſum queat ſenſus internoſcere. Eius propemodum generis ingenerata eſt manuū palmis plantiſque pedum, tum vt ad prehendendi munus quoqnouerſum aptiùs inflecterentur, tum vt tangendi facultate exquiſitiore pollerent: alibi (vt dixi) nuſquam confuſa ſubiectis partibus prorſus adhæreſcit.

Membranarum differentia. — *Pericranium.* — *Circa oſſa.* — *In muſculis.* — *Meninges.* — *In oculis.* — *Diſſepiens.* — *Succingens.* — *Circa viſcera & inteſtina.* — *Membranarum ortus.* — *Membranas non è neruis naſci.* — *Cutis compoſitio.* — *Cuticula.* — *Cutis foramina.* — *V'bi cutis hæreat ſubditis partibus.*

De carne mollibúſque partibus. CAP. XIIII.

SOLIDAS atque præduras corporis ſimplices partes iam omnes videor attigiſſe, vt nunc mihi de mollioribus quæ carnis ſpeciem habent, dicendum ſuperſit. Ne hîc autem à vulgato nominum vſu diſcedam, placet id molliorum partium genus vniuerſum, vna carnis appellatione complecti. *Caro quid.* Simplex ea nuſquam inueniri poteſt, quæ per ſe ipſa conſiſtat, ſed ſolidioribus villis adnata atque circumiecta, vi ſua & multitudine cõcretam ex ſe molem vniuerſam, carnis nomine deſignat. *Caro triplex.* Vniuerſi autem eius generis ambitus in tres tribui ſecarique ſolet differentias: vna muſculorum eſt quæ propriè caro dici debet, altera glandularum, tertia viſcerum, quam Græcis παρέγχυμα vocari diximus. *Simplex caro.* Muſculorum caro tota ſanguine madet quo plurimo perfunditur, & vnde ſuam ea originem duxiſſe exiſtimatur. Non enim aliud atque ſanguis eſſe videri poteſt, qui circa villos concreſcens inanitatémque inter eos mediam implens & quaſi infarciens, robur iis accerſit, & cõtinet, ne per motus periclitentur. Quocirca ſatis videor de ea tranſegiſſe, quum omnem muſculorum numerum atque ſummam recenſui: niſi quis præterea inde diſcrimina quędam ſtatuenda putet, quòd alia humida ſit, mollis, laxa, rara, aut ſpongioſa: alia è cõtrario ſicca, dura, aſtricta, denſa, aut compacta. Neque profectò diuerſi cuiuſdam ea generis (quamuis ſit purior) cenſeri debet, quæ aut gingiuas, aut maiores oculorum angulos implet, vt neque glans obſcœnarum partium in extremo poſita. *Glandula.* Glandularum porrò ingens eſt numerus, quæ cùm omnes ex craſſa denſáque materia concreuerint, hoc tamen diſcrimine ſeiunctæ apparent, quòd alię aliis ſunt rariores, neque omnes vna pariliſque ſubſtantiæ ratio comprehendit. *Glandularum differentia.* Hinc & illarum vſus diuerſus euadit, magna varietate diſtinctus: quæcunque denſiores ſunt præter alias commoditates, in locum fiſſionis tum venarum, tum arteriarum quaſi pro firmamento coniectæ ſunt: quæ verò mollitudine ſua ſpongiam quodammodo referunt, eas natura quibuſdam vel gignendis vel recipiendis humoribus accommodauit. In hoc genere eæ numerantur, quæ circa linguæ radicem poſitæ, perpetuo quodam munere ſalinam eructant: & eæ rurſum multò maiores, quæ laryngi vtrinque aſſidentes linguam & os ſubditáſque partes madore proluunt. Has Latinis tonſillas Græcis, παρίσθμια appellari diximus. Huic quoque generi aſcribuntur, quæ in mammis ſunt frequentes, laxæ, turgidæ, dum præſertim lacte circumfluunt, aliàs verò denſæ & contractæ. Finitimi teſtes his ſunt, quorum tamẽ ſubſtantiam ad viſcerum rationem ſpectare credibilius eſt. Prioris autem generis ſunt, in cerebro quidem κωνάριον, & glandula pertuſa quæ ſupra baſin in peluis cauo collocatur, deinde parotides iuxta aures collocatæ, & ganglium, θυμὸν Græcis vocatum, ſub iugulo parte ſumma pectoris: tum præterea quæ in axillis ſunt ingentes, tum eæ ex quibus πάγκρεας magna ex parte conditur: itémque lactes, quo nomine humidas glandulas per meſaræon ſparſas dici volunt, atque inſuper quæ inguinum capacitatem implent: aliæ denique complures quibus vaſorum in brachiis atque cruribus diductiones confirmantur, quas ſigillatim percenſere faſtidioſum magis quàm vtile putaui. Sed neque figuram earum aut magnitudinem perſequi commodum eſt, quæ cùm ſit ſua cuique attributa, multiformi varietate diſtinguitur. *Parenchyma.* Iam verò in parenchymate appellato maior exiſtit diſſimilitudo, non modò ex figura atque magnitudine, verumetiam ex ſua ipſorum ſubſtantia, quæ ſimilis & vniuſmodi nequit in diuerſis inueniri. Ea quidem ex affuſo ſpatſóque humore primo ortu compacta eſt, vnde rectè affuſio dici videtur: at non vt in muſculis ex ſyncero ſolóque ſanguine, ſed vel prorſus vel plurimùm ex ſemine: atque vt varia futura erat cuiuſque viſceris conditio atque neceſſitas, ita multiformis eſt hæc ſubſtantia comparata. *Differentia.* Vnius cordis parenchyma proximè ad muſculi carnem accedit. Hoc tamen diuortio ſeiunctum, quòd durius multò ac ſiccius vi ſeminis circum triplex ſtaminum genus atteritur: illa verò quæ in muſculo, non itẽ. Ab hoc iecineris propria ſubſtantia eſt, quam concreti atque torridi ſanguinis ſpeciem habere putant, cùm tamen palàm ſit fieri non poſſe, vt quod gignendi ſanguinis principium ſtatuitur, id ipſum prorſus ex ſanguine concreuerit. Ex quo enim ſanguine, cùm nullus ne maternus quidem, in fœtus vtero geſtati corpus addi aptaríque poſſit, qui non antè ſit iecoris eius opera confectus? Renes atque teſtes quanquam glandularum naturam exprimere videntur, in hoc tamen genus parenchymatis aſciſci debent, vt qui non glandularum more arteriis atque venis robur & firmitudinẽ addunt, ſed eximia vi pollent, qualis eſt à ſemine noſtri ortus initio, viſceri ſua cuique conceſſa. At lienis ſubſtantia propiùs quàm illi carnis naturam æmulatur: deinde verò pulmonis, vt idcirco in dubium venire & ambigi non debeat, quin hi ſint in genere parenchymatis. *Spinæ medullam & cerebrum in carnibus eſſe.* Multò grauiſſimam quæſtionem atque controuerſiam faciunt ſpinæ medulla & cerebrum, quæ quoniam in principibus habentur, ortus ſui primordia ſemini (vt reliqua viſcera) accepta referunt, debéntque annumerari inter partes ſimiles. At ne diuerſum in his genus præter omnem omnium veterum ſententiam conſtituendum ſit, in carnis vniuerſum genus coniici neceſſe eſt. Neque verò id obſiſtit quòd natura ſint frigidiore: etſi enim vt muſculorum ita inteſtinorum nec paucorum viſcerum caro omnis calida cenſetur, non propterea tamen vniuerſum genus tale ſentiendum eſt, cùm præter cerebrum & ſpinæ medullam glandulæ complures, quæ tum in cerebro, tum in aliis locis poſitæ ſunt, frigidæ appareant. *Non omnem carnem eſſe calidam.* De venarum, arteriarum, inteſtinorum, aliarúmque partium carne, quæ propria cuiuſque aſſignari ſolet, alia poſthac diſputatio plenior adducetur. Plurima quoque huc alia ſe ingerunt multis implicata difficultatibus, quæ tamen quoniam nondum in diſputandi genus delabor, explicare hoc loco non ſtatui, in ſuum quæque ordinem poſthac relaturus. *Partium differentia.* Hîc tamen poſtremò ad futuram aliquando

diſputationem

diſputationem animaduertendum duxi, non omnem ſpermaticam partem ilico ſolidam eſſe, vt neque carnem omnem ex ſanguine expreſſam eſſe & effectã: ſed ſi in partium differẽtiis ſignandæ erunt repugnantiæ, parti ſolidæ mollis opponetur, quam plerique carniformem dixerunt, ſpermaticæ ſanguinea, ſimplici compoſita, ſimilari diſſimilaris, informi inſtrumentaria, de quibus proprio loco ſingillatim diſſeretur.

De adipe, medulla, pilis, & vnguibus. Cap. XV.

Adipis procreatio.

MEMBRANÆ atque cuti adeps copioſus & vberior increſcit: ex pingui quidem & tenaci eàque frigida ſanguinis portione genitus, quę è venis excidẽs móxque affuſa frigidis exanguibúſque membranis, tanquam cõgelans ſimiliter atque craſſius oleum frigore dureſcit. Hinc corporibus quibus frigidior eſt natura, copioſus, calidioribus verò paucus innaſcitur: qui æſtibus, immodicis laboribus, & inediis fundi atque diſſipari ſolet. Albeſcit autẽ ex earum partium natura quibus apponitur & cohæret. Quoniam igitur illi primum ortum conſert tum ſanguinis tum loci in quem inciderit natura, horum certè differentia magnam illius diſſimilitudinem fuſcitabit: vt ſit alius alio craſſior ſicciórque, vel tenuior atque mollior. Hos autem nominis varietas toto propè genere diſiũxit, vt id quidem ſeuum appellare mos ſit, quod craſſius & magis terrenũ eſt: adipem verò qui humidior & liquidior. Vnde cornigera (inquit Plinius) vna parte dentata & quæ in pedibus talos habent, ſeuo pingueſcunt: biſulca ſciſſiſve in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Horũ enim humidior temperatiórque natura, vti profectò & hominis, cuius corpus puro ſynceróque adipe oblitum eſt atque delibutũ. Neque tamẽ is paſſim ſui ſimilis, ſed pro partis vi & natura diſpar.

Differentia.

Seuum.

In ventre.

Venter inferior, vt qui magna ex parte membranoſus eſt, & longè diſſitus à fonte caloris, multo adipe cõfertus eſt eóque duriore ac ſicciore, qualis potiſſimum renes ambit & obſepit. Quæ ſub pectore partes conditæ ſunt, minus adipis congeſſerunt eiúſque mollioris: qualis circa pericardiũ & cordis baſin videri ſolet.

In pectore.

Hac propemodum lege qui circa muſculos & cutẽ, crurũ partiúmque inferiorũ cõcreuit, durior ſicciórque deprehenditur, quàm qui thoracis & brachiorũ muſculos atq; cutẽ perungit. At nihilominus neq; frigidiſſimis neq; ſicciſſimis locis gaudet, quòd cuiuſdã ſit caloris particeps. Hinc cerebri meninges nullus circũfundit, vt rarò membranas quæ oſſa conueſtiunt. Sic in hominũ naturis qui vel calidiſſimi ſunt, vel frigidiſſimi atque ſicciſſimi, adipem nullum coaceruant, neque huic gignendo idoneam materiam habent in venis: qui verò à mediocritate in frigidum humidúmque deuergunt, multò maxima illius copia redundant: & quoniam eorum ſanguis totus in adipem procliuis eſt, non poteſt cordis immodicus calor illius concretionem circa pericardium, quantò minus in reliquis partibus, inhibere & arcere. Quocirca his multò promptius materiæ vis abit in adipem, quàm cordis reliquarúmque partium calor poſſit diſſoluere. Qui naturæ mediocritatem ſunt conſequuti, ſanguinem media conditione obtinent: atque huius pinguior portio quæcunque in carnoſas calidáſque partes influet, vi caloris tota diſſipabitur & euaneſcet: quæ verò in membranas inſertur, illatum frigore ea veluti conglaciat.

Vbi concreſcat & quibus de cauſis.

Iam de medulla. In maioribus hæc oſſium capacitatibus concreſcens non minus conſiſtit quàm adeps: at maximè dureſcit quæ in ſpinæ fiſtula continetur, eóque magis quo longiùs à cerebro profluxerit, cuius illa ceu ſtipes quidam eſt & portio longius exporrecta. Hæc quidem nullius ignis vi liqueſcunt aut diſſipãtur, quin potiùs ſoliditatem acquirunt: reliquorum oſſium medulla non minus quàm adeps calore liquata dilapſáque diffunditur. Vnde intelligi poteſt quantum illarum inter ſe genera diſtent.

Aliam cerebri & ſpinæ, aliam oſſium eſſe medullam.

Itaque quibus animantibus oſſa non vt leonum vel aquilarum robuſtiſſima & ſolidiſſima eſſe debuerunt, maxima his interior capacitas interiicitur, cuius gratia cum duritie leuitatem quandam ad motum ſunt conſequuta. Non tamẽ inanis ea derelicta eſt, ſed medulla multa refercitur, quæ ex communi oſſium alimento per tenues venas eò penetrantes affluente, illic conditur atque reponitur, quæ deinde ſenſim multóque tempore præparationem accipiens albeſcit atque concreſcit, dum ſit idonea oſſi nutriendo, cuiuſmodi in humerorum, brachiorum, femorum atque crurũ oſſibus plurima comperitur. Reliqua omnia in quibus ingentes illæ cauernæ nõ inſunt, ſeu quòd gracilia, ſeu quòd minus ad motum ſint neceſſaria, in laxitatibus exilibus humorem concludunt, medulla quidem liquidiorem magiſque fuſum, ſed qui tamen illi proportione quadam reſpondet. Cerebrum & ſpinæ medulla alium (vt dixi) ſuæ ſubſtantiæ modum habent. Porrò autem vngues atque pili licet in partium ſimilarium numero non ſint, conſiſtentiam tamen habent & proprium vſum, vt illorum quædã hîc ratio nobis ſit ineunda.

Vnguium ortus.

E ſummis digitis vngues emergunt, tanquam clauſulæ eorum tendonum qui ad extremos digitos deſinunt. Ab his enim excrementi & eluuiei quiddã ſemper emanat, quod in vnguium radices confluens, materia fit illis perpetuò augeſcentibus. Lati quidem ſunt & modicè duri, vt ſummis digitis firmitas cõferretur ad exiguorum corporum apprehenſionem.

Pilorum procreatio.

Sic pilis ex craſſiore & fuliginoſa humorum eluuie ortus ducitur, quæ per anguſta cutis ſpiracula tanquam foras propulſa, impacta hæret in tranſitu, vt non ſponte vacuari poſſit, ſed alia rurſum è profundo ſublata hanc ferit impellitque, tum hanc rurſus alia, & multo tempore coniunctæ aliæque ſuper alias impactæ, corpus quoddã reddunt & conformant anguſtũ ex tranſitus anguſtia ſtipatum: quod denique à ſui ſimili eluuie vehementer ictum foras propellitur, iam veri pili formã adeptum: húncque in modum quaſi ſuccreſcendo ſemper augeſcit. Non omnibus æquè locis prouenit, ſed his maximè quibus cutis ſicca calidáq; plurimùm ineſt: frigida enim & humida huic proferẽdo cõtinendóq; ineptiſſima. Vbi ſicca duráq; cutis, vt in capite atq; mẽto,

prolixior rigidiórque pilus profertur,& in animantium genere iis ferè,quibus tergora denſa ſunt *Pili duplices.* & dura,vt capris,vt ſuibus. Pilorũ & vnguium radices tenellæ ſunt & molles: quod verò ex cute extat,validum ac prædurum.In homine pili partim ſimul,partim poſtea gignuntur. Ingeniti quidem ſunt in capite,ſed propriè in palpebris & ſuperciliis,quos ab ortu pari ſemper magnitudine natura cuſtodit,& ne augerentur in duriſſimam & ſimilem cartilagini cutem infixit. Stabiles hi quoque & erecti non ad decorem modò, ſed vt vallum quoddam oculis obiecti, ne quid extrinſecus incideret, aut è capite deflueret. Qui pòſt gignuntur, primùm erumpunt in pube & ano, mox in alis, poſtremò viris in mento, atque hi quidem vt omnes qui reliquo ſunt corpore, tum ornatus,tum tegumenti gratia producti.His iam finem facio,quòd decurſa & planiſſimè expoſita iam videantur omnia,ex quibus admirabilis comparatur fabrica membrorum, ſoléſque partium deſcriptio atque hiſtoria contexitur,

Conſectionis ratio. Cap. XVI.

PARTIVM corporis humani enarratio eum curſum exitúmque tenuit, qui ſeorſum ſingulas, primùm ſimiles atque ſimplices, deinde compoſitas explanaret: ſic enim exiſtimauimus omnia magis perſpicua futura, ſi ad naturæ imitationem ex ſimplicium æſtimatione cõpoſiti cognitionem caperemus. Quiſquis volet quæ antè conſcripta ſunt dilucidè conſequi, ſibique inapertum & ante oculos ponere, *Anatomes modus.* eam quam mõſtro ſępe viam terat, & alio cadauere muſculorum, deinde oſsium exiccatorum aptíſque compagibus reuinctorum, alio viſcerum interiorum conſectionem inſtituat, alio venarum quam à iecore, alio arteriarum quam à corde inchoabit: alio denique neruorum quos à cerebro atque ſpina in ſenſus artúſque ſingulos ſtudioſè diligétérque proſequatur: hæc enim ſumma eſt & conducibilis inueſtigandi ratio. At plerique omnes ex vno eodémque corpore omnia aut certè quamplurima ſibi commonſtrari rogant, quorum nunc deſiderio ſatisfacturus, quo quæque loco, quóve ordine, qua induſtria (nulla earum partium quæ variè implicitæ ſunt aut dirupta aut confuſa) exhiberi poſſint & expromi, ad dicendum aggredior. *Anatomica administratio* Cadauer in primis delectum ſit bona carnis habitudine, integra conſtantíque ætate, ſtatura mediocri & appoſita, incorruptum & partibus omnibus abſolutum, nec morbo, nec vulnere interemptum, verùm ſuſpendio, ſtrangulis, aquáve extinctum. *Cadauer.* Id præcelſo editóque ſcamno volubili collocabitur, medio theatro perſtabili, cõſidente ſpectatorum corona, inſtructi paratique *Instrumenta.* conſectores & adminiſtri, qui ad manum & in promptu habeant nouaculas, ſcalpella, vncos, ſtylos, teretes, ſerras, terebras, malleolos, acus, funiculos, modiolos & ſpongias. Qui autem conſectioni præeſt, *Narratio.* enarrata principiò humani corporis dignitate, qua id cæteris præſtat animantibus, eóque tres in ventres & in artus diſtributo, omnes horum externas ſedes explicet, quæque illis veteres tum Græci tum Latini nomina indiderunt. Hæc præfatus, mox de vniuerſa corporis cute déque ei ſubdito adipe dicere inſtituat. Quod dum facit, iubeat inferiorem ventrem aperire atque detegere, *Ventris confectio.* adhibita nouacula cutem findere è medio pectoris oſſe ad os vſque pectinis: rurſúmque per tranſuerſum è læuis ad dextra ilia, vt communis linearum ſectio cadat in vmbilicum. Sublata deinde cute, vmbilico autem intacto, gemina cutis exhibenda, epidermis denſior, vera quamuis craſſior rarior tamen & crebris foraminibus peruia: *Pag. 10* mox qui huic adeps obhærebat, in cõſpectum ſe dabit. Ab his muſculorum abdominis explanatio facienda, quo interim ſpatio adminiſtri, octo muſculos ſuo quoſque ordine ſecernent, eas venas in rectis intactas ſeruantes, quę *Pag. 12.* ex pube in mammas efferuntur. Poſthæc de peritonæo dicendum: quod tum exemptis omnibus qui in abdomine ſunt muſculis, conſectores ſolum atque nudum relinquent, aut ſaltem id ſimiliter atque cutem lineis duabus ſecabunt, extremis huius in coxas & hypochondria retortis, vt totus iam venter inferior detectus in conſpectum veniat. Succedit de vmbilico breuis quædã *Vmbilicus. Pag. 28.* expoſitio, quę dum fiet, miniſtrorum erit vmbilici vaſa ſeparare & expurgare. Hæc quoniã complura ſunt aduerſis diſiecta locis, ne fortè inteſtinorum conſectione pereant, diiungi debent, & venæ quæ in iecoris caua pertinent, in dextrum hypochondrium, arteriæ verò & ductus qui ad *Omentum* fundum veſicæ ſpectant, in pectinẽ vel inguen reclinare. Aperto ventre infimo, innatans omentum conſpicitur: quod recitatis iis quæ de eo iam conſcripſimus, duplex proponatur, eiúſque ad ventriculum & colum inteſtinum adhæſio. Id mox eximatur, quoniam nondum eius vt neque venarum poteſt ortus conſpici. Priuſquam autem aliò res procedat, decet hoc loco inteſtinorum viſcerúmque omnium ſitum ſpeculari, vt his nondum à naturali ſede dimotis, obſeruare liceat quæ partes quibus in cute locis, ſubditæ ſint atque reſpondeant: quod quidem non leue momentum ad medendi artem obtinet. *Intestina. Pag. 12* Deinde verò ſuſcepta inteſtinorum narratione, conſectores id quod rectum appellant, eo loco vbi ad coxam ſiniſtram eminet, locis duobus obſtringent funiculis acu traiectis, medióque inter hos ſpatio illud execabunt, mox inteſtina omnia à meſenterio lenſim ſcalpello diuellent & quaſi diſſuent, ſeruato quidem quàm maximo licet meſenterio. Simul autem obſeruare conuenit ſitus adhæſionéſque ſingulorum, compluriúmque vaſorum inſertiones: è quibus ne fortè præter modum ſanguis effluat, tutum erit venam quæ ad portas eſt iecoris vincire, citra vllam aliorum perturbationem. Vt autem ad ieiunum inteſtinum propiùs accedetur, id antequam ſub venam quæ ad portas eſt ſe coniiciat & recondat, duobus item vinculis excipiendum erit, medióque ſpatio conſecandum, vt ilicò omnia inteſtina hinc in modiolos tranſportentur; in quibus demum quiſquis volet poſſit exemptorum ſubſtantiam, figuram,

runicas,

tunicas, villos, reliquáque omnia nullo periculo nullóque labore contueri. Nunc autem viſcera omnia denudata ſe produnt, quæ tamen quò ſe apertiùs ante oculos proponant, ſanguis qui in ventris capacitatem ex occulto influxit, omnis hauriendus & ſpongiis exorbendus eſt, ac in modiolos exprimendus. Explicandum deinde eſt meſenterium cum ſeptem venis quæ in portas cōfluunt: quod eo interim tempore à miniſtris pandetur atque extendetur, vt quæ dicuntur conſpicua fiant omnia. *Meſenterium.* Succedit illi pancreas media inter meſenteriū atque ventriculū ſede. A quo deinde ventriculi ſequitur narratio, quem aqua per os & gulam demiſſa nōnulli impleuerunt, vt ſuo ſe tumore manifeſtiùs promeret, naturalémque ſitū teneret. *Ventriculus.* Quem vt omnes conſpexerint, pyloron ab eius ima parte deductum, hincque ieiunū per pancreas in meſaræi oras excurrens perſequi decebit. Hinc omnibus in ſuas ſedes quātum fieri poteſt reſtitutis & inuiolatis, tempeſtiuum erit bilis veſiculam ſermone vſurpare, *Cyſtis fellis.* mox eam ſublatis leniter fibris iocineris in apertum proferre, atque eum ipſius tubum quem per pancreas in ieiuni inteſtini ſubſtantiam infigit. Sub hac verò venam quæ ex portis per pancreas ſub ieiunum demerſa in meſaræum cōtendit, & eius in ſeptem ramos enarratam diſtributionem nunc lucidè contueri datur, *Multorum obſeruatio.* ſed ramum eum maximè qui ex ingenti illo ſtipite in ventriculum & lienē concedit, ſua comitatum arteria, quæ ab aorta è diaphragmatis ſedibus in iecur excedit. Si gracile & extenuatum corpus erit, ſingula quæ dixi primo ſtatim obtutu oculorū futura ſunt obuia: ſin obeſius, ex trūco in primis qui ad portas eſt, deinde ex ramis eius ſingulis, adeps ſummo digito leniter eximēdus, ne quicquam dilaceretur aut pereat. Quæ vt perſpecta ſatis fuerint, pancreas quidem intactū relinquetur: at meſenterium extirpandum & radicitus tollēdum eſt, ſecta quidem vena portæ ſub eo loco quem vinculum obſtrinxit, & adacta nouacula per meſenterij radicem, quę arteriæ maiori in longum adhęret. Hoc ipſo autem opere ſpeculari liceat arteriā & neruum qui è lumbis in meſaræum diffunditur, ſimúlque primas omenti radices. Obſeruandum hîc ſedulò ne quod ſubiectorum vaſorum, quæ per ampla lumbis accumbunt, aut punctum aut vulneratum diffluat. Sanguis denuò qui recens illapſus eſt, exhauriendus, corpuſque omnino ſiccandū. Iam hoc ordine conducit iecur atque bilis folliculū, mox lienem contemplari, & omnia quæ de illis ſigillatim dici ſolent, ſeorſum planiùs cōmonſtrare. Ne tamen ea labefactetur ſocietas qua hæc cū ſuperioribus coniungūtur, nondū diſcindi aut eximi cōmodè poſſunt: aut ſi fortè id vlla ratione efficere cogemur, priùs quęcūque circūſtant vaſa arctiùs vincienda ſunt, maximeq; vena caua mox vt emerſit è iecore. Poſt hæc de renibus & vrinæ viis habēdus eſt ſermo: *Renes & veſica.* ac tū tēporis membranulas quæ illic complures extant quaſi exortus tū meſenterii, tū omenti, atque ſuperiorē peritonæi membranā (id enim duplici conſtare proditum eſt) adiectúmque renibus adipem, adhibitis vncis atque ſcalpellis conſectores circumcident & amputabūt. Sic enim nuda & aperta omnia, clariora exiſtent, arteria maior, eique aſſidens vena caua, nerui vtrinque per lumborū muſculos propagati, & quicunque demū proceſſus ab eorū ſingulis, tum in renes, tum in teſtes atque veſicam cōtendunt. Quoniā autem in hunc ordinem de renibus & viis vrinæ mētio debet incidere, emulgens tum vena, tum arteria vincienda eſt, dextra quàm ſiniſtra potius, quòd ab hac ſiniſter vrinæ canalis deriuetur. His iā inde diſſectis vaſis, ren dexter extirpabitur incidetúrque parte tumentiore, vt qui intus latebat ſinus iam in cōſpectu ſit, vtque ſtylo tereti hinc in canalis inſertionem traiecto, omnis ratio exprimendæ tranſmittendǽque vrinæ cognita ſit. Cùm autē ad veſicā oratio transferetur, cutis ab imo ventre dextrorſum per penis radicem ad ſcroti extremū interſcindetur, detectū nudatúmque os pectinis diiūgetur, obtuſiore nouacula in mediū cartilaginoſæ commiſſuræ mallei plumbei ictibus adacta, ipſiſque coxis in poſteriora magna vi retortis. Diductis his ipſoque pene in ſiniſtrum inguen reducto, tota veſica propalam eſt, & quæcunque ei aſtant particulæ. Spermatica vaſa atque teſtes iam explicare decet, *Vaſa ſpermatica & teſtes.* partéque ſiniſtra quam integrā reſeruauimus, idipſum vas ab emulgente per medias peritonæi membranas perſequi adúſque coxā ſiniſtrā. Inde teſtis abripietur è ſcroto, penitúſque diducetur, quò manifeſtius pateſiant quæ in eo ſunt omnia. Quin & paraſtates indicandus eſt intrò ad veſicæ ceruicem recurrere, & in penis canalem confluere, omnia denique quæ pleniùs ſuis locis à nobis ſunt prodita. Hæc demum vt eximantur vinciendæ ſecandǽque ſunt emulgentes, tollendíque renes, item ductus vrinæ, vaſa ſpermatica, teſtes, genitale ac veſica, vena tamen caua & aorta quantū maximè fieri poteſt illæſis. Si alicunde ſanguis largiter affluet, aut conſtringendus continuò locus erit, aut cōſuendus, quantūque ſanguinis circumfluet ſpongiis combibendus. Porrò autem ſi fortè mulier conſecatur, *Vterus.* quæcūque de vtero dici debuerunt, modicè ſublata duntaxat veſica, hîc apertè cōmonſtrabuntur: ſinus, cornua, teſtes, canalis inferno, ceruix, oſtiū geminū, omniū denique venarū quæ ad hunc vtrinque feruntur infixio. Vterum autē vt vnà cum cęteris miniſtri abſtulerint, ſolùm reſtabit inteſtinū rectum, in cuius hęmorrhoidas è ramis venæ cauæ deriuatas, animū ſeorſúſque intendere conueniet. Hoc tandē eiecto nihil in vētre inferiore præter venas & arterias reliquū erit. Quocirca his duntaxat manentibus velim deinceps ad vitales partes tranſire: *Partes thoracis.* in quas dum incumbent conſectores, eorū adminiſtratura interim deglubent ac nudabunt, vt quæ in hæc permeant venarū, arteriarū, neruorūque propagines ac muſculi, ſuo quæque loco & ordine clariùs in cōſpectu & oculis ſint omnium, in quibus adminiſtrandis non alium curſum teneri velim, quàm qui de illis ſuprà eſt à nobis cōſcriptus. In thorace igitur primùm cutis detrahenda, ſub qua muſculi, mammarum glandulæ, ſubditæque coſtæ enarrari commonſtraríque debent. *Mamma.* Hinc capacitas interior adeunda, ducto ſcalpello ex punico malo per os medium pectoris in ſummum iugulum, vt coſtis deinde in contraria *Thoracis apertio.*

verſis

verſis ac retortis, diſſepientes membranas (quas diximus geminas haberi) diuelli, & in ſuũ quæque latus diſtrahi poſſit. Id autem ſi factu operoſum nimis & fallax lubricumq́ue videatur, altera diſſecandi conſuetudo inueterauit quę diſciſſis vtrinque extremitatibus coſtarum cartilaginoſis, os vniuerſum pectoris tollit: quod tamen dum fit, cautio adiungenda eſt, ne vena caua quæ ad iugulum eſt vulneretur: ſimul verò nerui proponentur, qui firma adhæſione oſſis interiora peruadunt. Hinc diſſepientem membranam ſtylus alter in longum, alter in tranſuerſum actus, alioqui lapſuram excipiet atque continebit.

Partium ſpiritualium obſeruatio.

Quibus ita rectè conſtitutis, omnia quęcunque thoracis capacitas includit recenſeri apertéque depromi poterunt. Primùm quidem diaphragma è coſtatũ extremis natum, iiſque ſuprà ſubterque annexum: deinde verò membranarum tum coſtas ſuccingentium, tum interſepientium adhæſio mutuaque ſocietas.

Pulmones.

Quibus apertis pulmones deſcribere contemplarique expedit, vt ij cor amplexentur, omnemq́ue capacitatem impleant: quos tamen qui velet ori folle addito, aëre ſpirituq́ue diſtendere, is præter ſitum eos quoque motus ſtudioſè comprehendet, qui in viuentibus nobis obeuntur. Ab his pericardium ſuprà aperietur, obſeruato humore quem concipit.

Cor.

Mox ſuſcepta cordis tractatione, ſitus eius omniumq́ue canalium qui tum in id inſeruntur, tum ex eo ſpectant in pulmones, obſeruandi. Quanquam autem qui operi explanando præficitur, hic quadam orationis continuatione cordis ventriculos & valuulas, horumq́ue ſubſtantiam atque magnitudinem fortè expediuit, nondum tamen cor incidi debet, neque cæterorum quicquam quæ tum illic, tum ſub diaphragmate poſita ſunt dipellendum, ne vno quouis rupto aut lacerato, germana naturaliſque cõſtitutio vnà pereat. Quocirca iſtorum vt aliorum complurium plenior commonſtratio in poſterum differetur.

Vena caua.

Nunc verò vtilis ſe offert venæ cauæ ſpeculatio, quam miniſter dextrum pulmonem manu molliter extollens, indicabit è iecoris conuexo per diaphragma ſurſum commeare, hacq́ue parte dextra ad iugulum feſtinare, proceſſuq́ue propagines in diaphragma & pericardium edere, ramo cordis ambitum irrigare, pariete ſuo ſiniſtro illius dextrum ventriculum ſubire atque circumplecti: pauloq́ue ſuprà, venam coniugij expertem in quintam dorſi vertebram deijcere, quæ mox deorſum

Nerui.

excurrens multis riuulis octo vtrinque coſtas inferiores alit. Omnibus hanc ipſam conſtitutionem ſeruantibus, commodum eſt de neruis è ſexta cerebri coniugatione huc miſſis verba facere: de hiſq́ue rurſum qui è dorſi medulla in ſingula coſtarum internalla vtrinque porriguntur. Hi enim nunc conſpicuò diſcerni poterunt, vt & ij ſanè qui per coſtarum radices vtrinque ad inferiora contendunt, & qui per diſſepientem membranã in medium diaphragma ſe inferunt, & qui per ſterni concaua in diaphragmatis ſumma apud malum punicum figebantur. Qui autem vnà

Arteria.

cum œſophago ventriculum ſubeunt, poſthac apertiùs eminebũt. Iam pars aduerſa adeunda eſt, ſiniſterq́ue pulmo ſimiliter erigendus, vt ſimulatque arteriarum è corde diſtributio recitabitur, maioris illius trunci deiectio in ſpinam, eiuſque in duos inſignes ramos ſurſum deorſumq́ue latos diremptus ſpectetur. Quæ omnia quò cunctis clariora euadant, interim dum arteriarum at-

Iugulum & ceruix.

que venarum productiones memorabuntur, iugulum atque guttur detegendum aduſque oris interiora, findendaque eſt maxilla inferior, adacto cultro in eam menti cõmiſſuram multò arctiſſimam atque contumaciſſimam, quæ primores inter dentes conſedit. Quod ſi non facilè præſtari poteſt, maxilla infirmiore loco obteri debet, aut ſerra deſecari. Cùm autem ſic nuda & in medio poſita erunt omnia, tum venæ cauæ, tum arteriæ diductio omnis quæ apud ganglium in alas, in humeros, in ipſam denique ceruicem fit, clariùs elucebit. Quòd ſi illarum productiones in extremum animo eſt promouere, decet adminiſtros per otium eas in brachiis conſequutione quadam retegere: at priùs tamen cautione quadam vinculis excipiendi ſunt rami omnes, ſtatim vt è

Nerui recurrentes.

ſtipitibus ſuis emerſerunt. Nerui recurrentes hunc iam ordinem tenent, vtrinque ab arteriarum ramis quos circumplicant, ad laryngem ſurſum perſpicuè reducti. Poſt hos ſunt guttur, larynx,

Partes oris.

epiglottis, tonſillæ, lingua, & quicunque huc nerui pertinent atque venæ: deinde columella, palatum & dentes, quorum non minus perſpicua eſt inſpectio, quàm expedita atque breuis explicatio. His ita permixtè vniuerſeque citra vllam diſruptionem aut ademptionem commonſtratis, expedit demum ſingula ſolerter eximere, ſimulq́ue illa dennò ſeorſum rimari, quò prorſus & vſquequaque perſpicua ſint & tanquam in clariſſima luce expoſita.

Exemptio partium interiorum.

In primis itaque & vena caua & aorta ſub ganglio execabitur, priùs tamen vinctis vt dixi ramis omnibus qui illinc ſparguntur, maximè verò iis qui in ceruicem & caput excedũt. Vena caua ea rurſum ſede quæ inter diaphragma & cor poſita eſt, ipſa quoque aorta arteria in trunco maiore ſtatim vt ex corde emergit in ſpinam, diſcindetur adhibitis priùs vtrinque vinculis. Summa lingua, aſperaq́ue arteria tum demum ab œſophago ſenſim detrahetur, infixa nouacula ad diſſepientis membranæ radicem, tota dimetur aduſque diaphragmatis concurſum, deinde verò arrepta ſublataq́ue lingua & aſpera arteria, mox pulmones inſequentur, itemq́ue diſſepiens membrana, pericardium, cor, & quæcunque vaſa in id pertinere diximus: reſtabunt duntaxat œſophagus & ramus aortæ qui ſpinæ dorſi accumbit. Horum iam extirpatorum debet accuratiùs ſubſtantia percipi: itemq́ue figura, magnitudo, partiumq́ue numerus, quammaximè autem ventriculorum cordis, valuularum & vaſorũ in pulmonibus conſtitutio, quæ dum reliqua adminiſtrabuntur, ingenti lebete ebulliri poterunt proximo ſpectatorum cõuentu minutarim exeutienda & explicanda. Vt autem quæ reliqua ſunt viſcera eximantur integriùs, vena caua eo loco qui inter iecur & renes medius interponitur diſcindenda: tum deinde œſophagus ſubdito ſcalpello vnà cum adhærentibus ei neruis, qui tũ maniſeſtiſſimè ſe promũt, ſecernetur, moxq́ue nouacula per diaphragmatis radicẽ acta, id primùm,

deinde ventriculi, iocineris, atque lienis vincula circuncidet. Apprehenſa tum gula, multa protinus conſequuntur, nempe ventriculus, ieiunum inteſtinum, iecur, lienis, & venæ portæ atque cauæ non exigua portio. Hoc autem ipſo opere decet animum ad arterias adhibere, & ad neruos qui ex ſpinæ complutibus locis in hæc viſcera proferuntur. In ſingulis cùm exempta fuerint, licet ſubſtantiam, figuram, magnitudinem, partiúmque numerum ſeorſum ad vnguem explorare atque ſagaciter inquirere: at ſitus & connexio non niſi cùm omnia hærent in corpore, nondum de ſuis deuulſa ſedibus, certò perſpici poſſunt. Iam verò extis omnibus ſublatis, aorta ſpinæ accumbere aduſque renes ſola cõſpicitur, in qua complura cernere eſt earũ arteriarum foramina, quas in diaphragma, vẽtriculum, iecur, lienem, meſenterium, atque renes efferri diximus, omnia quidem inter ſe finitima eo ſitu vbi initium eſt lumborũ. *Arteriæ & venæ.* Locus ſanè & occaſio hic pulchrè offertur ad venarum arteriarumque in omnes artus diſtributarum cõlectionem, hanc tamen non alia via atque ratione adminiſtrandam ſtatuo, quàm quæ ſuprà eſt à nobis expoſita. Quocirca de capite præcipiendum iam eſt. Poſt eius capillos atque cutem, plerique ſolent caluæ oſſa omnesque ſuturas ediſſerere, quod dum fit calua tota ſerræ crebris impulſionibus circumciditur, moxque ſenſim extirpatur, vt qui è meningibus per ſuturas in pericranion emanant villi ſpectentur. *De capite.* Dehinc autem inito ſermone de meningibus, craſſior illa vncis ſublata, ex fronte in occiput deſecabitur, *Meninges.* in qua quò turgidiores & illuſtriores conſpiciantur venæ, ceruicis venæ & arteriæ conſeruentur arctioribus vinculis obſtrictæ. Sub hac tenuis altera meninx ſimiliter vncis extollẽda palamque indicanda: hinc proximum erit oſtendere vt ambæ inter priores cerebri partes iunctæ demergantur, vtque cerebrum à cerebello copulatæ diſterminẽt. Ab his autem cùm cerebri completa erit deſcriptio, pars eius ſumma ad dimidium ferè minutatim reſecabitur, dum detracta ſuperiore illa medullæ portione, priores intus vẽtriculi, quique in eis contextus eſt choroides, pateſiant: dumque ſenſim ablato eo quaſi fornice qui ventriculum medium integit, canalis vermi ſimilis ab hoc in cerebellum traiectus, animaduerti poſſit, oculisque luſtrari cum glutis vtrinque aſſidẽtibus. *Cerebrum & eius partes.* Priuſquam hinc vltrà pergatur, ſeptem neruorum coniugationes explicari commonſtrarique ſigillatim debent, cerebri quidem lateribus molliter alternè ſublatis: hæ ſiquidem diu incorruptæ manent. *Neruorũ coniugationes.* At cõtextus admirabilis, vt & certè vermis atque glutia, tridui quatriduiue cadaueribus præſectimque ſtrangulatis flacceſcunt atque cõtabeſcunt, vix vt ea clarè detur internoſcere. *Rete mirabile* Recens autem extincto animante contextum illum choroidem è prioribus vẽtriculis perſequi conueniet aduſque lacunam & cerebri baſin, è qua vt craſſa meninx euulſa fuerit, glandula in conſpectum veniet, ſub qua & oſſe prætenui quod veluti ſumma eſt cunei facies, contextus ille mirabilis integer pleniusque cernetur. Poſtremò autem cerebello detecto ventriculus obſeruabitur, illiusque in ſpinæ medullam deriuatio: itemque venarum & arteriarũ extrema illuc ex inferis partibus allata. *Cerebellum* Quòd ſi præterea ſpinam omnem in longum diffiudere placet, erunt perſpicui ſanè omnes prodeuntium illinc neruorum exortus, quos qui volet cum muſculis cõſequutione quadam ad extremum perſequi, deſtinatum in id corpus conſecabit, eum prorſus ordinem imitatus, quem ſuprà de neruis ac muſculis conſcripſi. *Spina dorſi* Senſuum ſpeculari inſtrumenta nullius eſt laboris aut induſtriæ, quin & omnis oculorũ cõpoſitio nõ minus ex bubulis quàm ex humanis animaduerti poteſt. *Senſus.* Quocirca hìc iam rei finẽ pono, cùm ſumma & generalis ratio adminiſtrandæ conſectionis ſatis ſuperque explicata videatur: nam ſingula quæ vnuſquiſque nullis adminiculis, ſed (vt dicitur) ſuo marte minimaque meditatione ſuffecerit, hìc fruſtrà viderer perſequutus.

PERORATIO.

Firmiſſima artis medicæ fundamenta iactauimus, dum deſcripta humani corporis conſectione, omnes eius particulas ſingillatim ab oculos propoſuimus: quarum cognitio ſi ſenſuum fide atque conſtantia firmabitur, vim quodammodo iam adipiſcitur aut communium euidentiúmque notionũ, aut earum quas Geometræ non demonſtrare, ſed poſtulare ſolent vt ſibi concedantur, ex quibus poſthac aditus ad demonſtrationem facilis patebit. *Anatomes neceſsitas & præſtantia.* Si præterea fructus commoditasque ſpectabitur, conſectio eam ſubiectam materiam explicat, in qua omnia quæcunque ars præcipit verſari examinatique debent. Vt enim qui rerum geſtarum memoriam repetunt, nõ illas rectè poſſunt animo concipere, niſi priùs locos & regiones quibus obtigerunt vel ſenſibus luſtrarint, vel ſibi quodammodo ipſi cogitatione depinxerint: ſic profectò ſi quæcũque ſolet ars medendi tractare percipienda ſunt, neceſſe eſt humanum corpus perſpectum habere, in quo omnia contemplemur & quaſi penitus animo cernamus. Huc atque illuc errans & vaga eſt omnis rerum cognitio, futilis parúmque ſtabilis memoria, quæ in hoc tanquam ſolio non conſidit atque ſuſtinetur. Res quidem quàm verba multò ſunt conſtantiores, & quibuſcunque vel morbo, vel ætate ingraueſcente, vel diuturnitate temporis mentis ſenſa vaneſcunt, iis priùs nominum quàm rerum cognitio atque memoria deponitur. Vnde cùm tanta in rebus & in locis vis inſit admonitionis, non ſine cauſa ex his veteres cognitionis & memoriæ duxerunt diſciplinam. Itaque vt ad hiſtoriæ fidem Geographia, ſic ad rem medicam corporis humani deſcriptio pernoſcenda.

Libri primi De partium corporis humani deſcriptione finis.

DE ELEMENTIS, LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO.

Nihil firmum eſſe quod non ex cauſis per demonſtrationē cognitum ſit.

QVI parcè ac leuiter in philoſophia artium omnium procreatrice verſati, medendi artem diſcendam tradendámue ſuſcipiunt, ſatis ſuperque ſe factutos exiſtimant, ſi humani corporis anatome decurſa, è veſtigio ad ſingulorum morborum cognitionem curationémque feſtinent. Hoc dum illi compendio ſibi viam parant, moliunturque breuem ac facilem artem, in perpetuæ obſcuritatis latebram præcipites ſe deuoluunt, & quaſi luce menti erepta, denſam noctem ac tenebras ob oculos offundunt. Eſt enim ipſa ratio lux mentis, quam qui deſpuunt, neque rerum cauſas intueri, neque quid quaque in re verum ſit exquirere, neque falſa diiudicare poſſunt: ſed omni æuo ſingulari illo ſplendore deſtituti, cæco quodam & temerario nixu ſurſum deorſum trahútur: diſſolutam & ſine neruis ac articulis huc & illuc fluctuantem futilemque rerum confuſionem animo conſequuti, cunctis in rebus quaſi modò naſcentes obhæſitant, nihil ratum, nihil comprehenſum, nihil fixum habentes, ſed ſemper in ancipiti & eo loco ſtantes, à quo leui momento poſſint dimoueri.

Inueſtigandi ratio ſeu ordo reſolutorius.

At verò qui admirabili quodam philoſophandi ſtudio concitati, conabuntur in ea curricula venire, in quibus celebrium virorum impreſſa ſunt veſtigia, ij rerum cognitione primùm accepta quę ſenſibus obuiam inciderunt, rudi earum contemplatione minimùm tenebuntur, ſed vltrà progreſſi mentis agitatione eò ſe conferent, vnde tanquam prægreſſis ex cauſis illæ ſuam originem traxiſſe videantur. Hinc ſenſim penetrabunt altiùs, donec id tandem cogitatione pertingant, in quo expleta mens tanquam in extremo conſiſtat. Quum igitur humanum corpus anatome in partes ſenſu conſpicuas diſſolutum iam ſit, ab his deinceps ad ea tranſeundum quæ cogitatione ſola diſcuntur, & altiùs inueſtigandum ex quibus elementis pars vnaquæque condita ſit, & quæ ſit elementorum permiſtio, quæ temperatio, quæ vires ac facultates lateant in illis, & quo ſpiritu quóue calore ſeruentur. Quum analyſi hæc inuenta perceptaque fuerint, compoſitionis dein ordine conſpicuum fiet, quæ ſint effectrices omnium cauſę, qui ab his gignantur humores, quæ partium ſingularum functiones ſint, & quæ naturalis omnium adminiſtratio. Sic vniuerſa contrahetur phyſiologia, quæ naturalem de homine contemplationem demonſtrationis vi conſtituit.

Humani corporis in partes tum compoſitas, tum ſimplices diſſolutio. CAP. I.

HVMANVM corpus vnum efficit tum continuatio ſeriesque partium, tum omnium conſentiens & in molitionem vnam conſpirans illa cognatio. Id autem ſimplex cùm minimè ſit, varium efficitur partium diuerſi generis ſtructura, & earum multiplici figura: quæ non modò locis diſcluſæ iacent, ſed etiam aliæ ex aliis ſunt conditæ, aliiſque aliæ figuris inſignes, prout ſua cuiuſque conditio & facultas poſcere videbatur.

Totius humani corporis diſſolutio vſque ad ſimplicia.

Itaque corpus vniuerſum, in caput, thoracem, ventrem & artus dirimi diſtrahiue poteſt, ex quibus coagmentatum apparet, hęc ipſa rurſum in alia: caput quidem in faciem, oculos, frontem, naſum, auriculas, aliaque plura: thorax in pectus, latera & pulmones: venter in abdomen ſubditaque viſcera: artus in tota crura & brachia: atque hæc in humeros, cubitos & manus. Rurſum verò hæc ſingula minutiùs conciduntur, vt manus in digitos & palmam, digiti in alia, vt in cutem, venas, arterias, carnem, neruos, tendones, vincula, cartilaginem, membranas & oſſa. ſimiliter cætera membra qui penitus introſpiciet, ſentiet vnumquodque in hæc omnia vel certè plurima diſſolui, vltra quæ iam nihil vel diligentiſſima ſenſuum obſeruatio poſſit cognoſcere.

Partes ſimilares & diſſimilares.

Sunt enim hæc vndique ſimilia ſunt, vnā parilémque omnino ſubſtantiam adepta: vnde primùm Ariſtoteli ὁμοιομερῆ, id eſt eiuſdem naturæ partes nuncupantur quæ ſimplices quoque dici poſſunt, in quibus nimirum tanquam ſenſu minimis corporis diſſolutio conſiſtit.

Simplices & compoſita.

Sic quidem vltimæ ſunt & extremæ, quæ tamen ſi compoſitio ſpectabitur, primę fient omnium. Ex harum enim compactione aliæ partes conſtant, quas ἀνομοιομερῆ, id eſt naturæ diſſimilis appellant, vt plerique ſimplici nomine illas ſimilares, has verò diſsimilares.

Totius compoſitio ex ſimplicibus.

Illas pręterea primas & ſimplices, has compoſitas, quòd illæ iſtarum gratia habentur, & tanquam materia quædam in diſsimilarium compage & coagmentatione ſubſternuntur. In compoſitis modus ſtatuitur, vt hæ minus, hæ verò magis compoſitæ iudicentur.

Pars organica ſiue officialis.

Eſt autem & cùm diſcernendo partiū geſtiones & munera ſpectantur, atque tum quoniam officiorum actionúmque gratia, corporis partes conditæ ſunt, omnem eam partem cuius opera communem toti corpori actionem edere poſſumus, inſtrumentum licet appellare, & quaſi ſubſidium ad aliquid agendum. Deinde ex actionum geſtionumque differentia & ordine, inſtrumentorum differentiæ ponuntur.

Inſtrumenti ratio.

Sic vniuerſum corpus animæ inſtrumentum ſtatuimus, & viſionis oculum, cōcoctionis ventrem, comprehenſionis manum, progreſſus pedes. In his verò & digitus minus eſt inſtrumentū quàm manus, & hæc minus quàm brachium, hoc denique minus quàm corpus vniuerſum. Quoniā verò

organum non ſui ipſius,ſed obeundi muneris gratia eſt conſtitutum,vt opus efficiat,debet apparationem quandam & inſtructionem in id obtinere,vnde & nomen inuenit. Eſt autem ea figuræ concinnitas,quæ ſua eſt cuiuſque,& qua adempta inſtrumenti ratio perimitur. Nihil enim quod rude & informe , inſtrumenti nomine dignum eſt , ſed quod formatum & inſtructum & aptum corpus eſt ad opus,id idoneum illius eſt inſtrumentum. Quocirca ſi ea quiſita petetur nominum ratio, inſtrumentariæ,id eſt formatæ parti obijcietur pars informis, & ὁμοιομερὲς ὀργανικῷ, atque hæc oppoſitio eſt in ſubſtantiæ genere,illa verò per figuram. Vnde perſpicuum eſt eos rerum genera permiſcere,omniaque turbare,qui parti (vt ita dicam) ſimilari inſtrumentariam opponunt, perinde atque ſi albo dulce contrarium facerent. Sed & ea quæ diuerſorum ſunt generũ, ſi enunciantur de eiſdem,palàm eſt contraria non eſſe. Atqui venas & arterias oſſaque plurima ſimili natura cùm ſint, inſtrumenta tamen omnes appellant ob figuræ ſpeciem. Ea nequaquam inſtrumenti ratio eſt,vt ea partium varietate concretum ſit , cùm ferream ſecurim opifices plerunque totam exhibeant, ſed vt idonea figura ſit inſtructum. Neque demum ſimilaris corporis neceſſe eſt quoduis fragmentum totius appellatione dici. Quo errore quidam abducti , venæ & arteriæ tenue fragmentum,cùm viderent neque arteriam, neque venam appellari, diſſimilium partium eſſe cenſuerunt , ignorantes illa non ſubſtantiæ , ſed figuratæ ſubſtantiæ nomina accommodari. Neceſſe quidem eſt ſimilarium fragmenta ſimilem integris ſubſtantiam obtinere , at non ilicò eadem quoque appellatione dici. Ergo hoc difficultatis vt claudatur,quæcunque in corpore pars diuerſi generis apparebit,eadem mox & inſtrumentaria iudicetur:hoc enim natura proſpexit,vt particularum diſſimilium compoſitioni , figuram & conformationem quandam coniungeret. At non ſic licet reciprocare , vt quæ pars inſtrumentaria ſit , eadem ſtatim ea varia natura conſtet,ſitque diſſimilaris.

Parti ſimilari inſtrumentariam non opponi.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quid pars corporis, & quot ſimplices ac ſimilares propriè dinumerentur. CAP. II.

PLVRIMA habet humanũ corpus continetque ſimplicia,ſine quibus neque diu,neque conuenienter conſeruari poteſt: vt ſpiritus,lac,ſemen, ſanguinem, vtiles humores , & quæ ab his defluunt ſuperuacanea ſuis quibuſdam receptaculis concepta: præterea oſſa, cartilagines, vincula,tendones,membranas,neruos,venas,arterias,cutem,carnem,itemque adipem,medullam,pilos & vngues: hæc omnia quidem ſimplicia , ſed quibus non ex æquo partis appellatio attribui poteſt. Pars enim,eſt corpus toti cohærens communique vita coniunctum , & ad illius functionem vſumve comparatum. Itaque ſanguinem in venis vel humores toto corpore fuſos partes non dicimus, vti neque ſpiritus impetu cordis impulſos in arterias: hos enim corpora in præſentia non dicimus. Illi quanquam ſunt corpora vti & oculorum humores, nuſquam tamen hærent coniuncti , ſed fluxi deerrant quaſi vaſe concluſi. Siquis humor intus fortè concreuit,hæſitque ventriculo aut lieni , quia tamen illi verè cohiunctus non eſt, neque communem vitam accipit qua regatur, pars haberi non debet, vt neque calli, neque verrucæ, neque tophi. Sed neque ex carne tumorem vndelibet erumpentem , licet alatur & viuat , partem verè dixeris: quia præter naturam & prodigiosè cùm ſit , nullam functionem nullumque vſum toti, ſed potiùs incommodum affert. Sic neque oculi dimidium , pars eſt corporis ſimpliciter & abſolutè vocanda , quòd nullam functionem nullumque ſola officium exhibeat: cuius & aliud argumentum eſt, quòd neque organon neque ὁμοιομερὲς rectè appelletur. In horum quoque numero habendum eſt tenue oſſis aut nerui fragmentum. Iam verò omnibus hac ceu lege quadam comprehenſis , ſcrutemur num pili & vngues corporis partes & eſſe & dici poſſint. Illi quidem è corporis materia conſiſtunt, hærentque toti firmiſſimè, propria quadam circumſcriptione definiti, neque profectò præter vſum condonati mortalibus: attamen quòd non ita coniuncti ſunt , vt communi totius vita fruantur , in partibus corporis non habentur. Non enim illi oſſium aut ſtirpium more viuunt, nec alimento intrò adacto tractóve nutriuntur , nec incrementum in latum & profundum vt in longum ſuſcipiunt, ſed materia quadam vice alimenti (propriè ſiquidem alimentum non eſt) illis ad radicem poſita iunctaque , in longitudinem atque molem ampliorem proferuntur , haud ſecus atque lapides qui in terræ ſunt viſceribus, aut domus dum extruitur: quod ea his palàm fiet, quæ de nutritione poſthac dicentur à nobis. Non pauca tamen his obijci poſſunt. Nam pueris vnà cum digitis vngues quoque in longum atque latum increſcunt, pariterque in profundum, & ætate craſſiores durioreſque euadunt. Eadem eſt & in pilis ratio, qui prouectis quàm pueris vt longiores ita craſſiores ſunt & rigidiores. Deinde verò quòd vngues & pili non creſcunt in immenſum , ſed definitam incrementi legem & metam habent , quemadmodum & ſtirpes, fidem facit eos vera nutritione increſcere. Si enim admota duntaxat ad radicem materia atque ſubiecta adaugeſcunt, quoniam continenter ſuggeritur & accedit (hoc teſtimonio quòd deraſi vel præciſi ſemper ſubnaſcuntur) continua adiunctione deberent tandem in immenſum luxuriare atque grandeſcere. Atqui contrà fieri cernimus, his vt plantis conſtitutos incrementi limites, quos prætergredi non liceat. Quocirca his vt ſtirpibus videtur alimentum omnem ſubſtantiam intrò ſubire, quod prima ætate alit & auget: & tandem ceſſante incremento tantùm alit. Hæc quidem non mediocriter vrgent, ſed illa magis, quòd pili vel vngues præciſi omni ætate vel decrepita & præcipitata recreſcunt: deinde quòd hecticis & tabidis , quibus reliquum corpus non augetur modò, ſed etiam planè exhauritur & liqueſcit, ij ſoli diffunduntur & grandeſcunt: neque his mo-

Pars corporis quid.

Definitionis explicatio.

Pilos corporis partes nõ eſſe vt neq; vngues.

Aduerſa ratione.

Aduerſorum refutatio.

dò, ſed etiam vita deſtitutis corporibus. Quibus apertè conuincitur non naturæ attrahentis beneficio, ſed excrementi redundantis vi & egreſſu ab radice duntaxat illos increſcere. Emergit autem id præparatum pnlſuinque vi caloris, indicio quòd defunctis non ſemper augeſcunt. Quòd pueris ætate procedente in latum ſparguntur, efficit patium à quibus prodierunt amplitudo: quòd verò fiant craſſiores, excremento tandem ſicciori aduſtiorique facto acceptum refertur. Quòd autem cùm ad iuſtam magnitudinem peruenerunt, non vltrà promitti trahique poſſunt, tametſi materia ad radicem ſuppetit, vnum ex his eſt in quibus non aliud quàm mirari liceat Dei & naturæ prouidentiam.

Spinæ medullа corporis partem eſſe.
Oſſiũ medullam partem non eſſe.

De medulla autem nihil ambigi poteſt eam quæ in ſpinæ fiſtula tenetur, non aliter quàm cerebrum corporis partem eſſe: quandoquidem non vſu modò, ſed proprio quoque perſungitur munere, & vitam habet, cuius ope trahit & in ſe recondit alimentum. Cæterùm quæ in exilibus oſſium cauernis eſt, vt liquidi humoris ſpeciem oſtendit, ita non pars corporis eſt, ſed oſſis alimentum, quod à ſanguine primùm deductum ab illius natura mox deficit, ſenſimque mutatum in oſſis naturam tandem faceſſit. Similiter quæ maiores implet oſſium laxitates, vt crurum, vt humerorum, quanquam firmior ſolidiorque ſubſiſtit, alimentum tamen eſt oſſis tanquam commeatus aliquis congenitus datuſque ab ortu, propterea quòd oſſis ſoliditas non facilè aliud ſinit extrinſecus intrò commeare. Medulla quidem vi oſſis atque tepore albeſcit & concoquitur, raptaque ſenſim in oſſis naturam abſumitur. Quod igitur in ea laxitate manet tanquam ſuperabundans ad futuram neceſſitatem, id medulla eſt, quam Ariſtoteles concoctum excrementum (ſic vocant ſuccum corporis ſuperuacaneum) appellauit, non tamen inutile & reiectaneum. Quamobrem decepti videntur qui vt aduerſas ſententias in concordiam adducerent, medullæ partem alteram vtilem, inutilem alteram, totam verò partim alimentum partim excrementum eſſe prodiderunt. Ea ne præproperè deſit, illapſi extrinſecus alimenti ſubſidio ſuſtentatur, eo indicio, quòd quæ in iuuentute rubro colore perſuſa erat & ſanguineo, ætatis progreſſu alba fit, & vt reliquum corpus adipata. Cæterùm illius nulla eſt vera nutritio, neque ſanguinem prolectat ſibique iungit, quòd vita nulla conſtet, vt neque ſanguis neque quiſquam alius humor.

Adipem corporis partem non eſſe.

Similis eſt ac fortaſſe maior in adipe ratio, quem palàm eſt è ſanguinis portione præpingui, hanc autem ex alimenti concoctioniſque probitate generari, quæ dum affluens in animalis pulpam non abſumitur, ſenſim exaggerata in molem, è venis iam delapſa in adipem concreſcit à frigido.

Prima ratio.

Quòd ſi illius efficiens eſt frigidum, quomodo corporis pars eſſe poſſit? Quem confirmamus humorem in venis nondum partem eſſe, quî putemus extra venas frigoris vi concretum partem fieri?

Secunda.

Si quis eſt huic argumẽto locus, videbitur ſimiliter gelati in ventriculo ſanguinis grumus, pars eſſe corporis, ſi modò illi adhærebit. In carne ratio diuerſa, quòd hæc vt cæteræ partes omneis non ex concreſcente, ſed ex conuerſo mutatoque ſanguine gignatur. Eſt & aliud quod adipem vt medullam à communi partium notione ſecludit:

Tertia.

nam per inedias, per alimenti & ſanguinis penuriam, cedit vertiturque in vtile partibus alimentum. Atqui pars nulla partem alteram nutrit, neque alia alij fit nutrimentum.

Quarta.

Deinde omnes tum ſimplices tum compoſitæ, propria quadam circumſcriptione continentur, quam (tametſi in ampliorem molem diffunduntur) ſimilem ſeruant, niſi præter naturam ſint affectæ: adipem & medullam nulla propria circumſcriptio aut figura, ſed vicinarum duntaxat partium ora & extremitas circumiecta claudit. Vnde intelligi poteſt in partium numero & ordine non pilos, non vngues, ſed nec medullam nec adipem eſſe. Scio Ariſtotelem partes ſimplices, alias molles & humidas dixiſſe, alias duras & ſolidas: atque inter illas ſanguinem, adipem, medullam, genitale ſemen & lac recipere; quo loco is quicquid in corpore tenetur, partis appellatione complectitur.

Decem partes corporis ſimplices.

Nos verò accuratiùs ea ſequimur, ex quibus ad medendi artem fructus percipi poſſit. Ergo quę verè exiſtimari debent partes ſimplices, hæ reſtant: os, cartilago, vinculum, membrana, tendo, neruus, arteria, vena, caro, cutis. Satis multa de partium differentijs: vnde huc digreſſa eſt, eòdem redeat oratio.

Quid elementum, quæ medicis in corpore partes elementa, & quæ principia dici debeant.

Cap. III.

Corporis vniuerſa moles tametſi varia compoſitione ſtructa apparet, ſectione tamen in eas dirimitur diſtrahiturque partes, quæ ſimilares cùm ſint, iam non vltrà in alias diſtribui poſſunt: ſunt illæ quaſi retexendo poſtremæ, quas ſimplices ſenſus percipit, cogitatio autem ratioque noſtra omnium primas ortu & compoſitione iudicat. Quare corporis elementa illas ſtatuere conueniet.

Elementum quid.

Elementum enim corpus eſt ſimplex, ex quo quidque primùm conſtituitur. Simplex quod diſtrahendo vltimum oſtenditur, quodque diuiſione minimum eſt, aut ſi magnitudine & mole præditum eſt, in diuerſas tamen ſpecies partiri nequit. Simplicium connexione compoſitum emergit, cuius eas duntaxat partes elementi appellatione deſignamus, quæ omnium primæ fuerant, & ex quibus compoſitionis ſucceſſus originem duxit. Simplicem partem antecedunt forma & ea materies quam informem nudamque intelligimus: verùm quia corpora non ſunt, illas ab elementi notione abducimus.

Principia.
Elementorum & principiorũ diſcrimen.

Principia quidem ſunt, quæ ſingula ſeparatim minimè ſubſiſtunt, concurſione implexuque ſuo corpus efficiunt. Compoſitis corporibus, tum principia, tum elementa inſunt: ſed hæc quidem corporea ſunt, ex principijs condita, quæ & per ſe ſola conſiſtunt, & in totius ſunt genere: principia autem ſimpliciſſima habentur, incorporea, nec in totius genere, quæ ſeorſum minimè ſubſiſtunt, implexuque mutuo corpus inſtruunt.

instruunt. Itaque quas eiuſdem naturæ diximus corporis pattes, ſi ſenſuum teſtimonio credimus, elementa ſunt corporis, quæ ptima ſubiecta ſunt nobis. Semen autem genitale & maternus ſanguis principia ſtatuentur, non quæ componunt, ſed quæ corpus efficiunt: bic enim ceu materies quædam eſt, illud vt cauſa efficiens, quod nimirum omnis generis partes cunformare ſuo loco dicetur. Hæc eſſe corporis elementa falsò quis affirmet, cùm id minimè conſtituant, nec in eo prætetea ſeruentut: eius vetò cauſæ ſunt & principia. Ad bunc modum ſtitpis principia æſtimanda ſunt, ſemen & ſuccus è terra libatus ac hauſtus: elementa, radix, lignum, medulla, cortex. Sedenim de rebus omnibus cùm duxerimus non eſſe ſenſuum ope, ſed mentis acie æſtimandum, non aliennm ſit inquirere ordinem ſimilium partium: quæ cùm ſint elementa ante oculos poſita, num alia quædam ſint illis ptiora, quæ ad ſenſus petmanare non poſſint: an item illis inſeruantur iactatæ & peruulgatæ quatuor illæ rerum naturæ, terra, aqua, aër, & ignis.

Quibus rationibus terra, aqua, aer & ignis rerum omnium elementa dicantur. CAP. IIII.

Elementorum facultates eſſe contrarias.

SI quæ in natura ſunt rerum omnium communia elementa, quæ rebus omnibus promiſcuè gignendis ſeſe accommodent, illa ſanè & pluta eſſe neceſſe eſt, & quodammodo conttatia & affectioni ſubiecta. Namquod vnicum & ſimplex eſt, non habet à quo afficiatur, cùm à ſe ipſo pati non pnſſit. Neque plura vnius ſimiliſque rationis ſi fuerint, inuicem agent, ſed mutuò ſe fouebunt tanquam vnum ſint.

Elementorum ſubſtantias mutari.

Quinimò ſi fortè illis contrariæ qualitates deferantur, niſi bis pariter ſubſtantiæ inſint mutationi affectionique ſubiectæ, ſuo illa congreſſu ne minimum quidem mutabuntur, ſed illæſis ſubſtantijs nihil diſſimile ſibi compoſitum reddent. His argumentis tanquam ſuſtibus vis illa & turbulenta concurſio atomorum immutabilium, per inane volitantium in exilium relegata, & de natura mundoque depulſa videri poſſit. Iiaque vt ligna, lapides, & animantia mutationem patiuntur, ſic & ea facilè mutantur, ex quorum concretione hæc communi ortu prodierunt. Si facilè mutabilia ſunt, neceſſe eſt omnino prædita eſſe qualitatibus valentiſſimis, quatum diſſidio & repugnantia non ipſæ modò qualitates ſeſe obtundant, ſed & adiectorum vicinorumqne corporum ſubſtantiæ totæ iminutentur atque conuertantur. At quænam hæ ſunt validiſſimæ? Quæcunque corpori infunditur qualitas, in vnum aliquem quinque ſenſuum cadit: atque vt ſuum quæque ſenſum monet, ſic illi quadam proportione reſpondet.

Tangēdi qualitates omniū primas eſſe & valentiſsimas.

Vnde cùm ſit tactus ſenſuum ptimus, iſque plurimùm corporeus, quæ hunc feriunt qualitates omnium primæ ſunt & maximè corporis patticipes: quod certè efficit vt ab his ſummis doloribus afficiamur aut voluptatibus. Quocirca non candor aut nigror, non dulcedo aut amaror, non quæ cæteros ſenſus, ſed quæ ſolum tactum concitant qualitates omnium ſunt potentiſſimæ. Ex harum autem genere aliæ ſunt principes, aliæ ex his ortæ: principes, calor, frigus, bumor, ſiccitas: ex his ortæ, quæ in molli, duro, craſſo, tenui, læui, aſpero ſunt corpore, quæ variæ dicuntur & quaſi mnltiformes.

Primas qualitates elementis primum inſidere.

Harum quippe ortus principibus illis refertur acceptus, quæ omnium & primæ ſunt & potentiſſimæ. Elementa igitur ex qnorum concurſione omnia gignuntur atque concreſcunt, ſi conuerſionibus mutationibuſque ſeſe plurimùm exagitant, debent bis ipſis qualitatibus pnllete, & quibuſcunque corporibus illæ naturaliter ſummæ inſunt, hæc ipſa in prima retum omnium elementa aſſeruntur.

Elementa quatuor.

Sunt autem ea, terra, aqua, aër & ignis. Eſt quidem calor ſummus ignis, qni ceu feruor quidam eſt & exuperantia caloris. Aër calidus vduſque ceu balitns, cnius humor diſſipabilis, quædam eſt fluxio per cuncta rerum meabilis, leuitate ſubtili ambientem locum implens celerrimè. Humnr aquæ pergelidus qnidam liquot eſt: vt terræ ſiccitas firma quædam conſtantia & ſtabilis grauitas, quibus ſubſidit & ſuis clanditur limitibus, cùm cætera elementa nonniſi externo contineri poſſint.

Vt aer ſit humidior aqua.

Quanquam igitur quæ aqua perfunduntur multò plus madent, quàm quæ aëre reſperſa ſunt, id tamen non ob pleniorem aquæ humorem accidere putandum, ſed quòd is in craſſiore fluxaque ſubſtantia poſitus, dum in vias receſſuſque corporum inſetitur, conſiſtit, retentuſque diutiùs illa afficit, madidioraque teddit, quod aër ptæ tenuitate efficere nequit. Verùm mador hic quem appello, non humor eſt is quem diſqnirimus.

Terrā eſſe ſicciorem igne.

Neque prætereà ignis inde quòd maximè deſiccat, ſiccior quàm terra iudicandus. Id enim non per ſe, ſed caloris interiectu efficit, quatenus corpornm humorem ſuo calore exhaurit ac diſſipat: at terra affuſum bumotem combibens per ſe ſola ſiccat. Aër perinde ac ignis ex accidenti madidum linteum exiccat, vti & frequentes balneæ, dum vbetiorem è corpore ſudotem exciunr euocantqne.

Summæ elementorūq qualitates.

Sic autem qualitates hæ, quatuor rerum naturis ſummæ obtigerunt, vt quemadmodum pnro igne nihil calidius nihilqne leuius, ſic terra nil ſiccius, nil grauius, ne plumbum quidem vel aurum: aquam ſyncetam nullius medicamenti vis gelida euincit, vt neque aërem vllius humor. Summæ prætereà ſic illis inſunt, vt ne minimum quidem poſſint augeſcere, remitti verò poſſint: quod argumento eſt eas qualitates licet ſummas, infinitas tamen non eſſe, quandoquidem infinitun nihil minuitut finita portione detracta.

Remiſſæ elementorū qualitates.

Eſt porrò ſua cuique elemento retuſior altera qualitas, ſimplex illa quidem, ſed quæ ſummum generis ſui gradum non impleat. Ea in igne ſiccitas eſt caloris comes, in aëre calor, in aqua humor, frigus in terra ſiccitati copulatum. In his quæcunque qualitates eodem nomine, eodem & illæ genere continentur: atque licet eorum qnibus inſunt corporum ratione diſtent, affines tamen ſunt, tum natura, tum mutationis prompta commoditate. Itaq; ingentes quatuor naturæ toti mundo confertæ ea ſunt rerum omninm primordia, quorum nobis propoſita fuerat diſquiſitio.

Corpus hominis, vt cæterorum omnium, ex quatuor elementorum concretione necti & contineri. Cap. V.

SI quatuor ea ſunt rerum primordia, ex quibus ſurſum deorſum vltrò citroque commeantibus, mundi natura eſt continuata, neceſſe eſt eorum viciſſitudine, cùm reliquorum omnium, tum hominis corpus conflari, ex hiſque ceu ex primis rerum initijs conſtare. Quod tametſi vel ſimplici argumentatione in medium propoſita planum eſſe debet, inductione tamen res quaſi ob oculos poſita, veritatem pleniùs illuſtrabit. Vna manet omniũm firma conſenſio, corporis vniuerſitatem ex partibus diuerſi generis primùm conſtitui, deinde diſſimiles has conſimilium ſtrue & compoſitione integrari. *Similares corporis partes ex elementis ortas eſſe.* Iam verò docendum haſce conſimiles ex primorum quatuor elementorum concurſione naſci. Has quidem olim ex ſemine ortus ſui primordia duxiſſe, fiet poſthac promptum & obuium demonſtratione, ſimul eaſdem adoleuiſſe materni ſanguinis beneficio, qui alimenti vice ſuffectus eſt. *Lib. 7.* Parentum ſemen ex parato ſanguine factum eſſe extra omnem controuerſiam eſt, adeò vt nemo qui rem perſpexit, ambigat omnem partium ſubſtantiam à ſanguine aut proximè aut tandem proceſſiſſe. Nomine ſanguinis quatuor humorum mixtam congeriem appellamus: hanc verò eſculenta potulentáque ingeſta nobis innouarunt. Hæc porrò ſiue animantium carnes erant, ſiue piſces, ſiue terræ fruges & ſtirpium fructus, à promiſcua elementorum concurſione aliquando ſunt procreata, eo ſanè ordine quem pulchrè nobis cecinit Lucretius:

Lib. 2.

Sic tempeſtiuis ex imbribus humida tellus
Vertit ſe primùm in frondes, & pabula læta
In pecudes, vertunt pecudes in corpora noſtra
Naturam, & noſtro de corpore ſæpe ferarum
Augeſcunt vires, & corpora pennipotentum.

Simplici elemento nihil poſſe nutriri. Nihil enim ſimplici elemento nutriti, vt neque naſci poteſt. Stirpes quæ prodierunt è terra, non illinc omnia traxerunt, ſed ſi ea ſtirpibus alimentum datura eſt, neceſſe eſt humore perfundantur: vnde agricultura deductiones riuorum, agrorum irrigationes adacta neceſſitate excogitauit. Atqui ſi puram aquam terræ conſperges, nihil aliud quàm lutum reddes, alendis ſtirpibus ineptum atque minus accommodatum. Oportet igitur ſi quod apparabitur congruens illis nutrimentum, craſſioribus naturis duas reliquas contrarias inſeri & temperari. Sic neque piſces alit aqua ſyncera, ſed quæ terræ, aëris & ignis ſimul eſt particeps. Proinde ita rerum natura comparatum videmus, vt reliquorum vis & ſubſtantia in terram & aquam penetret, vtque aër & ignis inferiora perfundant, vnde rerum plurimarum exortos fieri conueniret. Itaque rerum omnium corpora à primis illis naturis & rerum ſeminibus deriuantur, *Corpora noſtra interitu diſſolui in elementa.* alia quidem ſtatim & proximè, alia longa adeò rerum ſerie, vt cùm multorum corporum ortus interceſſerint, incredibile videatur à ſimplicibus illa naturis defluxiſſe. Quinetiam eôdem omnium ſpectat interitus: quia natura rerum obitus conficiens, eò ſingula refert, vnde fuerunt accepta. Homines cùm ſolutis corporum vinculis è vita excedunt, quantum innati caloris diſſipatur, id omne in vniuerſam ignis naturam reuolat: ſpiritus ſubſtatoria partim in ignem, partim in aëris regionem offuſam nobis refunditur: profluens humor aqua rurſum fit aut halitus, qui tum aquæ, tum aëri confinis eſt: ſolidiores partes quibus craſſior ineſt firmitudo, vbi ſenſim fuerit aqueus humor exhauſtus, tandem diſſolutæ in cinerem & terram abeunt: neque admodum diſſimilis eſt reliquorum in occaſu comparatio.

Nam ſua cuique locis ex omnibus, omnia plagis
Corpora diſtribuuntur: & ad ſua ſecla recedunt.
Humor ad humorem, terreno corpore terra
Creſcit, & ignem ignes producunt, ætheráque æther.

Hoc mirus Hippocrates ante natam omnem philoſophiam diuino afflatus elogio omnium primus attigit, promulgans nimirum homine animam agente ſingula in propriam naturam diſcedere, atque in eas naturas refluere, ex quibus vnumquodque conſiſteret. Nam paulò antè apertè confecerat hominem non poſſe ex vnica re conſtare, cùm dolore affligeretur, ſed ex calidi, frigidi, humidi & ſicci temperatura: quibus vtique nominibus quatuor ea quæ diximus primordia, non ſolas qualitates complexus videtur.

Contra iuniores qui elementorum ſolas vires, non item ſubſtantias in nobis putant ineſſe. Cap. VI.

Aduerſariorũ rationes. VIDEMVS apud multos iuniores puerilem vereque inanem percrebuiſſe ſententiam, qui ij vetere ſpreta philoſophia decreuerunt, nõ elementorum ſubſtantias, ſed qualitates duntaxat in nobis aſſeruari. *Prima.* Eſſe calidum, frigidum, humidum & ſiccum, ex quibus conſtamus, non ſubſtantiarum, ſed qualitatum nomina. *Secunda.* Nuſquam ſynceras quatuor rerum naturas haberi, *Tertia.* mixtionis expertes: ſed neque eas quæ nos circunfundunt, ſi rei gignendæ adhibeantur, ſpecies ſuas præterea retinere, verùm protinus euaneſcere, quando noua compoſiti forma ex permixtione ſuccedit. *Prima confutatio.* Quæ tanquam abſurda vt funditus euertamus, decet ſigillatim illa minutatimque excutere. Ergo calidi, frigidi, humidi, ſiccique appellatione, aliàs qualitates, aliàs verò

corpora

corpora quibus inhæreſcunt, intelliguntur. Corpora verò aut ſummis hiſce qualitatibus excellunt, aut depreſſis prædita ſunt. Quæ ex depreſſis conſtant vario ſunt ordine, quandoquidem & panem, & carnem, & vinum, & piper, aliaque innumerabilia dicimus eſſe calida: vti cartilaginem, membranam, neruum & os, ſicca. At quæ qualitatibus excellunt, non ita ſunt multa, ſed quatuor omnino, terra, aqua, aër & ignis, quibus qualitatum exuperantiam ineſſe diximus. Siquis igitur hiſce nominibus aliud quàm elementa ſignificet, in tam multiplici rerũ varietate perturbatus omnino & confuſus erit. Quocirca credibile eſt celebres authores nominibus his ſimpliciter pronuntiatis ea corpora ſolùm deſignaſſe, quæ in ſuo genere excellerent. Cùm ex calidi, frigidi, humidi, ſicciq́ue temperamento omnium corpora conſtare proditum ſit, quis tam cæcus in contemplandis rebus eſt, vt qualitates puras animo concipiat? vt ex qualitatibus conſtitui corpora aſſeueret? Quod afferunt illi ſynceras nuſquam haberi elementorum naturas, ridiculum ſanè eſt & dementiæ proximum. *Secunda confutatio.* Nam quæ apud nos extant, impura tametſi fortè ſunt omnia, ſyncera tamen vſpiam eſſe neceſſe eſt, quæ principia ſint & veluti fontes à quibus iſta fluxerunt. Hæc enim norma, hæc regula, hæc præſcriptio naturæ, vt omnia ordine quàm optimo ducat: atqui optimum erat & ornatiſſimum impura ex puris, imperfecta ex perfectis quibuſdam manare. Potuit autem natura omnia ſic efficere quàm optima, & mundi elementa ſeorſum pura (vti & cœlum) collocare. Quid igitur illa eſſe prohibet, ſi eſſe poſſunt? *Vbi pura ſint elementa.* Ad vniuerſi medium terra ſimplex eſt, grauiſſima, ſicciſſima, omnis expers humoris: ad cœli concaua interioremq́ue faciem ignis eſt leuiſſimus & ardentiſſimus, neque tamen pellucidus, neque perſpicuus & illuſtris, vt noſter, qui fumus quidam eſt accenſus. Etenim tenuiſſimus ille cùm ſit, nihil ſolidum admixtum habet: non igitur lucere poteſt, lux quippe non tenuiſſimo, ſed denſo flagrante corpore effulget. Hac ratione, & quòd præterea effectio omnis ab efficiente quodam ſit corporeo, à quibuſdam eum neque vrere neque luculenter calefacere proditum eſt. Medijs autem ſpatijs interiecta quæ ſunt, extremorum mutationes turbulentas ſuſtinent, quorum commotione impuriora fiunt. Quòd ſi extremorum confuſione ſuam ſubſtantiam non exuerunt, palàm eſt ijſdem exemptis puram ſimplicemq́ue ſubſtantiam reſtitui. In ſumma verò etſi quæ apud nos extant, vera non ſunt elementa: quia tamen ijs proximè accedunt à quibus olim manarunt, par vtrorumque ratio cenſetur. *Tertia conf.* Illud autem quòd aiunt elementorum formas euaneſcere, cùm in compoſitionem ea concreuerint, quantum obſcurat & inquinat omnem philoſophiæ ſplendorem? Idem enim fieri putant in elementorum permiſtione, quod in ſimplici rerum tranſmutatione: *Quo differt generatio à permiſtione.* vbi recens aliqua forma in ſubiectam materiam commigrat, pellitur vetus atque decedit: cæterùm dum ex elementorum temperatione corpus innouatur, illorum formæ nihilominus in hoc manent. *Elementorum ſubſtantias atque formas in miſtione ſeruari.* Adeò vt ſi illis congredientibus herba naſcatur, in ea ſeruentur illorum ſubſtantiæ: dumq́ue rurſum herba concoctione in ſanguinem, tandem verò & in carnem mutabitur, licet herbæ forma intercidat noua naſcente, nequaquam tamen elementorum formæ exeunt, ſed ſtabiles permanebunt quoad vlla compoſiti ratio conſtabit, quanuis non vna & perpetua permiſtionis proportione. Sic enim de his ſtatuerunt viri præclariſſimi, primus Hippocrates, qui ſingula quæ ad gignendum confluxerunt, talem vim ait in corpore retinere qualem contulerunt: *Lib. de naturâ hum.* & omnia per interitum eò recedere vnde ſunt accepta: quod fieri neutiquam poſſet, niſi priſtinas illa naturas retinuiſſent. Huic accedit Ariſtoteles, qui locis compluribus *5 Metaph.* elementum definiens id maximè vbique ſolet inculcare, quod cuique compoſito primum ineſt, & in quod vltimum corpora diuiduntur: imò & alio loco palàm affirmat in carne atque ligno alijſque ſimilibus ignem atque terram facultate, & (vt dicere ſolent) potentia ineſſe, hæcq́ue ex illis manifeſtè ſegregari. *3. de Cœlo cap. 3.* Quòd ſi illorum ſubſtantiæ occidiſſent, quî fieri poſſet vt demum ſeiungeretur? Hæc ſanè portentoſa fuerat opinio, qua dum iuniores veterem philoſophorum diſciplinam permiſtioniſque rationem aſſequi minimè valuerunt, ab illorum ſententijs temerè defecerunt. Ne quis igitur vnquam huiuſmodi captioſa probabilitate fallatur, latiùs exponenda videtur tota permiſtionis vis atque ratio.

De elementorum permiſtione diligentior inquiſitio. CAP. VII.

PERMISTIONI aptiſſima ſunt ea corpora quæcunque in exiguas tenueſque portiones facilè diriminuntur, qualia ſunt mollia, tenera, fragilia, liquida, ſubtilia: è diuerſo autem dura, firma, ſolida, arida, craſſa, omnium minimè permiſtioni cedunt. *Quæ corpora permiſceri poſſunt.* Neque verò fieri poteſt vt illa verè miſceantur, niſi contrarijs inter ſe pugnent qualitatibus, per quas pariter agentia atque patientia mutationes conuerſioneſque ſubeant: nam neque candorem lineæ, neque medendi ſcientiam corpori permiſceri putamus. Quæ igitur contraria ſunt & in communi materia pugnantes qualitates acceperunt, ſi divimi facilè ſecariq́ue poſſunt, ea cum ſubſtantia tum qualitatibus ad permiſtionem ſunt accommodata. Miſtionem efficient, dum paribus quodammodo portionibus infuſa temperataq́ue coibunt. Tum enim mutua vi & effectione pugnantium qualitatum, ſic illorum ſubſtantiæ totæ frangentur comminuenturq́ue, ſic & qualitates omnino temperatione confuſæ ſe retundent, vt illa demum neque ſubſtantias, neque qualitates puras ſeruent & integras. *Paria quodãmodo eſſe debent.* Hæ quidem nequaquam diſſipatæ aut extinctæ obliteſcunt, ſed repreſſa duntaxat exuperantia ad moderationem mediocritatemq́ue referuntur. Hinc corpus vnum prodit conſimile, quod re ipſa ſimpliciter vnicum iam eſt: nam contraria quæ in permiſtionem venerant non ener-

Miſtio quid. *Definitionis explicatio.* gia, id eſt, efficacia vel actu, ſed potentia duntaxat ſuperſunt & manent. Ad hunc igitur modum perfectè fit miſtio, quæ eſt diuerſorum in vnum atque idem concretio. Aqua aquæ, aut vinum vino ſimili inſuſum non permiſcetur. Nam licet ſubſtantiarum quædam fiat in totum perfuſio, hæc tamen integra manent, non hebetata: quòd enim contraria non eſſent, nequaquam ſeipſa mutauerunt. Neque ſi milij & ſinapis grana, aut etiam adamantem, ſapphirum, & margaritam planè leuia facta contritaque confuderis, aliam permiſtionem induxeris, quàm quæ deprehenditur à ſenſu, quæ potiùs collocatio quædam eſt & quædam exiguarum partium compoſitio. Rurſum ſi lana aut ſpongia oleo humoréve quopiam perfunditur, tametſi non ſenſu modò, ſed reapſe confuſa ſunt illa, nihilque re vera ſit vel minimum ſpongiæ quod humore conſperſum non madeat, quia tamen in vnum atque idem illa non concurrunt, ſed ſuas ipſa naturas ſeorſum retinent illæſas, naturali permiſtione vacant. Imò ſi quatuor elementorum ſubſtantiæ optimè confuſæ cohæreſcant, niſi pugnandi vi & poteſtate retundantur temperenturque, in vnum minimè coaleſcent. Quod cùm Empedocles affirmaſſet elementa exiguarum partium appoſitu ſolo permiſceri, id iuſtè Ariſtoteles argumentis inceſſiuit. Ergo ijs legibus quas antè dixi obſeruatis, diuerſorum fiet in vnum concretio, & prætetea ſi viribus quodammodo paribus illa concurrant: nam tametſi reliqua conſentiunt, ſi deſit hoc poſtremum, miſtio vtique non erit, ſed procreatio. Cùm enim contrariorum vires præter modum impares ſunt, quod minus eſt & imbecillius, ab ampliore & potentiore victum perimitur, in illiuſque naturam faceſſit. Neque enim amphoram aquæ mille amphoris vini, neque lignum igni, neque alimentum corpori permiſceri dicimus, ſed illa occumbere, noua autem oriri. Niſi igitur quæ in temperationem trahuntur permaneant & conſiſtant, non erit vlla connexio, ſed aliquo pereunte gignetur aliud. Vnde planum fit, aliud eſſe miſcere, aliud gignere, aliud permiſtionem, aliud ortum, & eam opinionem non poſſe defendi, quæ elementorum ſubſtantias perire, ſolaſque qualitates in miſtione retineri arbitratur.

Vtrum elementorum ſubſtantia, an qualitates ſolæ totis tota perfundantur. CAP. VIII.

Rationes eorũ qui putãt corporis ſubſtantias totas totas permiſceri. QVANDO igitur miſtorum elementorum ſubſtantias in concretione haberi perſpicuum iam eſt, inueſtigatione dignum videtur, vt illorum apta fiat adhæſio mutuaque complexio. Corporum ſubſtantias totas totis commiſceri ac penitus in ſeſe penetrare, multi ex Plotino opinati ſunt. Qui cùm viderent ſudores è cute noſtra emanare, neque illam perfodi vel ſecari: rurſum lanam aqua perfuſam permadere totam, affirmare non dubitauerunt totum corpus in miſtione per aliud totum penitus induci, ipſumque quoquouerſum ſubire, materiam materiæ inijci, molemque moli. Etenim aquæ materiam in lana eſſe dixerunt, non quibuſdam modò inanibus ſpatijs concluſam, ſed per totam illius ſubſtantiam fuſam: tota enim madet, nec vlla pars eius eſt humoris. Ad hunc modum non ſolùm quatuor elementorum qualitates, ſed eorum quoque ſubſtantias permiſceri in compoſitione partium ſimilarium prodiderunt. At verò iſta quî poſſint ſibi conſtare, concipere arduum eſt, & ſupra captum cogitationis. *Confutatio prima.* Dum in corporibus macerandis humor ſolidioris ſubſtantiam peruadit, manifeſtum eſt & apud omnes in confeſſo, maiorem toti molem accedere. Nam & lana madefacta occupat locum ampliorem. Quod ſi eſt, neceſſarium conſequitur, aliam alio ſitu collocari materiam. In quibus verò non amplior videtur moles euadere, ceu liquore perfuſis [illegible]neribus, aut cuticula ſudante, neceſſe eſt quos vocant poros & anguſtas vias latere, in quibus [illegible], aut ſpiritus tenuior, aut aliqua materia cùm eſſet, exhalatur, cedenſque liquori ingreſſum præbet. *Secunda.* Si enim nullum interuallum medium intercipitur, quomodo fieri poſſe credemus, vt in ſolidum & vndique inacceſſum aliud corpus penetret, niſi confectiones vtrinque fiant, quà demum tranſitus ſit? Atqui ſi hoc modo corporum ſubſtantiæ totis immiſcentur, fit ſaltem illorum ad vſque minima diuiſio, ſic vt huius minimum corpuſculum, illius minimam particulam contingat: id certè indignum philoſophia videri ſolet, *Tertia.* credere aliquid eſſe in rerum natura minimum, quod diuidi nequeat. Omne quidem corpus ſectione infinitum eſt, neque ad extremum & indiuiduum perduci poteſt diuidendo. Quinetiam ſi illuc veniri poteſt, continua fractione comminutioneque facta, corporum ſubſtantiæ in ſe- *Quarta.* ctiones abſumentur, & tanquam in nihilum redactæ ſe mutuò deſtruent. Ad poſtremum verò quum exiguum quiddam permiſcetur maiori corpori, quomodo vſqueadeo diſtendi aut ſecari poterit, vt per vniuerſum maius ſe diffundat, & cuique indiuiduo huius aliud indiuiduum minoris accedat? Fieri igitur non poteſt, ſed ne intelligi quidem, vt corporum ſubſtantiæ mutuò ſepenetrent, & eodem prorſus ſitu conſtitutæ ſint & collocatæ: nec fieri poteſt vt in ampliorem mo- *Auerrhoidis figmentum.* lem diffuſæ per minimas ſectiones confertæ colligentur. Rationes iſtæ fortaſſe Auerrhoidem eò neceſſitatis adegerunt, vt non commentitium quiddam modò, ſed ſomnio quoque ſimillimum adferret: qui vt hanc ſubſtantiarum permiſtionem tueretur, elementorum formas à perfectarum ſubſtantiarum dignitate & vniuerſo genere detorſit, vt non in qualitates, ſed in medium quoddam & inauditum genus transferret. Illas quidem intendi poſſe & remitti per eandem materiam æquabiliter fuſas: qualitatum comparatione & exemplo pariter exporrigi. Cuius opinionis leuitas alio loco à nobis refutata, fuſiorem hîc diſputationem non deſiderat. Quocirca miſſis lubricarum opinionum fluctibus atque iactationibus, in tutum & tranquillum portum nos recipiamus. Elementorum ſubſtantias miſtio totis totas non inſerit, ſed qualitates

duntaxat

duntaxat miſcet atque confundit, vt per totius compoſiti molem æquabiliter ſint fuſæ. Primùm enim quatuor illæ mundi ſimplices naturæ dum paribus quodammodo viribus confluunt, in exiguas non autem quamminimas portiones ſe diſtrahunt, eoque ſe ordine componunt, vt quæque tandem alterius diuerſique generis cuipiam cohæreſcat, nihilque ſenſu notari poſſit quod non ex quatuor earum portionibus conſtet. Hoc poſitu exiguæ portiones, ſuam formam, qualem ante permiſtionem, integram quæque retinent: neque enim intenſionem neque remiſſionem ſubſtantiæ ferunt. At verò elementorum qualitates contrariæ totis totæ ſe permiſcent, & mutua quadam repugnantia ſeſe viciſſim ad moderationem quandam redigunt, fitque illarum confuſione temperamenti quoddam ſimilare genus per vniuerſam compoſiti molem diffuſum.

Elementorum ſolæ qualitates per totum miſceri.

Miſtionis ratio.

Quanquam igitur ſubſtantiæ καθ᾽ ὅλον temperari nequeunt, ſed duntaxat continua appoſitione connecti: qualitatum tamen conſummata eſt permiſtio. Quumque hæc abſoluta fuerit, temperamentum accedit æquabiliter toti conſperſum, & noua protinus forma inducitur: ac tum verè efficitur diuerſorum in vnum atque idem concretio. Quoniam enim à forma & eius vi totum ſubſiſtit, conſentaneum eſt id ipſum ab vnica & conſimili, vnum ſimplexque fieri. Quæ porrò in hoc genito ſimplici corpore manent exiguæ elementorum portiones, ſuis quidem formis integræ ſubſiſtunt, non tamen liberæ aut ſui iuris, ſed implicitæ, vinctæ, & quaſi interceptæ mutua qualitatum pugnantia, atque etiam dignioris formæ præſentia. Vnde priſtinas ſibique inditas vires expromere non valent, neque ignis vrere, neque aqua impendiò refrigerare. Solùm igitur potestate inſunt: atque ſic vt cùm temperamento per obitum diſſoluto ad ſe redibunt, parteſq; proprijs elementis reddentur atque reſtituentur vniuerſitati, nullius imperio obſtrictæ in libertatem vindicentur reſumantque priſtinas vires. In hunc modum miſtæ temperatæque elementorum portiones, materia fit totius ſimplici formæ ſubſtrata. Hæc autem forma ſeu perfectio ſui vbique perſimilis eſt adeò, vt non modò particulæ quæ ſub aſpectum recidunt, & quæ ex tenuibus elementorum portionibus conſtant, ſed & ipſa elementorum fragmenta, quæ ſeorſum non alijs permiſta ſubſtantijs intelligimus, totius ſpeciem gerant. Miſtum enim iam eſt horũ vnumquodque, totiuſque temperamentum accepit: nihil igitur prohibet quò minus compoſiti totius ſpecies immigret in omnia. Neque verò flagitium eſt fateri duabus illa formis ornari, quarum vna actu præſentique imperio, altera ad tempus abrogata & antiquata, poteſtate duntaxat inſideat. Ergo quæ fuerant olim diuerſa, ignis, aër, aqua, & terra, nunc in ſimilaris corporis compoſitionem dum confluunt, eandem ſimilitudinem ſpeciemque gerunt, omniumque fit in vnum atque idem concretio. Hæc fuerit nobis tanquam leuis armaturæ prima diſputationis excurſio, quæ ſimplices rerum naturas perſequuta ſic coëgit, vt in ὁμοιομερῶν compoſitionem coniecerit omnes ac illigauerit.

Quod miſtum eſt, ſimplex id eſſe.

Elementorum ſubſtantiæ quãuis in miſtione ſeruentur, poteſtate tamen duntaxat inſunt.

Totius ſpecies vnicuiq; vel minimæ particulæ communis eſt.

Duæ formæ ei de inſunt parti, vna vt præparatio, altera vt perfectio.

Libri ſecundi de Elementis finis.

DE TEMPERAMENTIS LIBER TERTIVS.

Quid temperamentum, vtq́; id perperam definierit Auicennas. CAP. I.

ELEMENTORVM confinio proximè iuncta eſt atque connexa temperamẽti proprietas, quæ quodãmodo propago & ſoboles permiſtionis eſt. In hac cognoſcenda atque tractanda rerũ continuata ſeries expoſtulat, vt ab elementorũ vi & natura rurſum exordiamur, & ab ea maximè qua modò ac planè paulò antè deſtitimus. Simplices mundi naturæ quò in permiſtione integræ & incolumes ſeruarentur, & ne ſi pauca multis, aut parua magnis componerentur, debiliorum occaſu ea quibus multum eſſet roboris ac virtutis potiùs accreſcerent quàm perfunderentur, æquales quodammodo eſſe debuerunt. Hanc æquabilitatem non magnitudine molis, non pondere metiri licet, quòd terræ quàm cæterorum elementorum vberior eſt in nobis copia: ſed poteſtatis vi & efficientia, cui omnia planè accepta referuntur. Vis autem ea atque facultas non niſi efficientium & principum qualitatum quæ in miſtis elementis ſunt, obſeruatione æſtimatur. Hæ per raro vſquequaque, ſæpius quodammodo pares confluunt, nempe mediocritate quadam, quæ non vtique indiuidua, verùm latitudine definita limitibus coërcetur, in quorum ambitu miſtio continentur: hos autem vltra citraque interitus eſt atque diſſipatio. Quæ igitur intra mediocritatis huius limites inciderit principum qualitatum concurſio, vt miſtionem ſic & continuò temperamentum progignit. Eſt autem temperamentum, non ipſa miſtio, ſed miſtionis ratio. Poterit & id earum quæ in miſtis elementis ſunt principum qualitatum harmonia & concentus definiri. Vt in cantu & fidibus ſoni longis locorum interuallis diſtracti, aut coniuncti quidem, ſed diſpares & non pro rata portione diſtincti, concentum haudquaquam efficiunt, niſi primi cum vltimis temperati, & medij vtriſque reſpondentes æquabiliter dulci ſono aures compleant: ita neque diuulſorum elementorum qualitates, neque coëuntes illæ quidem temperamentum efficient, niſi moderata & concordi quadam mediocritate ſeſe mutuò complectantur. Non igitur ipſa

Principiũ qualitatũ in miſtione comparatio.

Temperamentum quid.

rerum primordia per ſe & abſolutè perpenſa temperamentum ſuot: neque illorum miſtio, ſed miſtorum comparatio.

Quo differt tẽperamentũ à miſtione.

Tametſi reipſa & ſubiecto finitima ſunt & plurimùm cooſeotiunr elementorum miſtio & eorum proportio, rationibus tamen illa diſiuncta ſunt. Non deſinnt qui temperamentum à miſtione hoc diſcrimine ſeiungunt, quòd hæc maximè elemeotorum propria ſit, illud verò qualitatum. Nos autem illa tametſi quodam ordine ſe conſequi videmus, ſic ramen iuncta ſunt, vt neque miſtio citra efficientium qualitatum opem, neque ſine elementorum omnium ſubſtantia temperamentum induci poſſit.

Temperamentum nõ eſt ex ſolis qualitatibus.

Non eoim ſi quis aquam & ignem paribus quodammodo portionibus coire ſtatuat & coaleſcere, mutuaque repugnantium qualitatum vi temperationem quandam inferri, ea protinus temperamenti rationem ſubeat, vt neque ex duobus illis facta perſuſio, exacta miſtio cenſetur. Perfectum enim oon eſt, ſed inchoatum atque mancum, quod ex duorum triúmve duntaxat elementorum connexione fit: cuiuſmodi eſt plurimum genus eorum, quæ ex ſublimi deturbantur, μετέωρα Græci vocant. Quocirca temperamentum concentus quidam eſt quatuor principum qualitatum, ex omnium elementorum permiſtione.

Auicennã malè definiſſe tẽperamentũ.

Hanc temperamenti rationem cùm minimè perſpiceret, nec ſatis animo complecteretur Auicennas, ſubabſurdam commentus eſt definitionem: qua primatum qualitatum effectione mutua, quintam qualitatem eamque ſimplicem emergere confirmat, quæ vna ſuperſtes reliquis in congreſſu pereuntibus, omnium vires poteſtate compler, eaſque quaſi ſuo ſinu complexuque recipit.

Prima ratio.

Id antem quàm abſonum ſit quamque ſecum pugner, hoc imprimis patefacit, quòd fieri nequit vt omoes per actionem qualitates diſſolutæ euaneſcant, neque non ea tandem ſuperet, quæ validior cùm eſſet, conflictus principia dedit.

Secunda.

Sed eſto, donemus hoc exorto temperamento omoes illas periſſe: quænam tum reſtabit in genito corpore contrariorum repugnantia?

Tertia.

Si plura illi non inſident, atque ea cootraria, quî fiet temperamenti per ſingulas ætates conuerſio?

Quarta.

Quæ inſita erit illi cauſa morbi, ſenij, vel interitus?

Quinta.

Adde quòd neque dum corpus diſſolutione occidet, poterunt ſimplices naturæ in vniuerſitatem recurrere ſuis instructæ qualitatibus. Illas enim vnde ſibi reſument, qnæ iam diſſipatæ in compoſito non manent? Itaque nouam illam qualitatem pro temperamento inuehere, cùm vanitas quædam ſit opinionis, quæ multorum animos imbecilles diu multumque vexauit, nos clariſſimorum philoſophorum imitatione, vt elementorum ſubſtantias, ſic omnino & qualitates in compoſito teneri ſatemur, ex harumque perſuſiooe & concentu temperamentum conſiſtere.

Contraria in idem confluere, & vnde ſingulorum vires æſtimentur. Cap. II.

QVAM illæ variè comparari ſoleant, æſtimari certò non antè poteſt, quàm ſigillatim cuiuſque vires quantæ ſint expenderimns.

Contra Auerrhoẽm.

Auerrbois vt eſt in omnes ferè contumelioſus, ſic & Galenum erroris falsò inſimulauit, quòd ſummas elementorum qualitates in temperatione haberi cenſuerit.

Dialogorum lib. 1.

Hæc dum paucis immutatis corrigere vult, omnia deprauaſſe videri poteſt, qui tum ſpecies, tum qualitates elementorum ad mediocre quiddam io concretiooe retundi reprimique putat. In illa formarum remiſſione quantnm ſit lapſus, perpenſum à nobis alio loco eſt.

Ratio prima.

Nuoc verò ſi qualitates ſummas in confuſionem quandam adductas, ait ſeſe mutuò poſſe ad mediocritatem deducere, cur noo ſimiliter ſeſe prorſus interimunt? Sunt ſanè media hæc vti & ſumma inter ſeſe contraria. Scio opinationem quandã apud neotericos peruulgatam eſſe, qua illi inſtant atque vrgent ſummo cum ſtudio, contrarias qualitates remiſſis quidem gradibus conuenienter congruenterque concurrere, ſummas verò haudquaquam poſſe: neque tamen vlla in id probabilitate ſe muniunt.

Secunda.

Si enim repreſſæ qualitates peræquè inter ſe pugnant ac ſummæ, neque modò extremis extrema, ſed & media medijs aduerſantur, cur eæ quàm ſummæ potiùs in idem coibunt?

Tertia.

Quemadmodum calor numeris quatuor definitus, & frigus pari receſſu conſtitutum, cùm miſcentur teporem ingenerant, ſic protſus accidere compertum eſt, ſi extremis illa numeris coocurrant. Nam aqua quæ ex ſeruentiſſima & æquè gelida paribus portionibus permiſcetur, mox tepeſcit, ac ſi ex mediocribus temperaretur.

Quarta.

Quis enim eò impudentiæ veniat, vt in eo tepore extrema derepente aboleri dicat? Nónne palàm confirmat Ariſtoteles media extremorum copulatione congreſſuque naſci, hocque vno à priuantibus, quæ ſtερητικὰ dicunt diſſidere? Nihil aliud teporem eſſe iudices, quàm calidi frigidique pari portiooe confuſionem.

Elementa in miſtione ſummas qualitates retinent.

Ergo ſi ſummas elementorum qualitates io permiſtionem & temperamentum coire Galeni fert opinio, non illa iacet ſuis patrocinijs deſtituta: ſed præter commemoratas hac ſe fulcit ſuſtinetque ratione, quòd æquales quodammodo eſſe cùm debeant, non magnopere ſeſe valent commutare atque infringere: quocirca permaoent quales fermè puris ſimplicibuſque elementis inſidebant: hoc tantùm diſcrimine, quòd nunc per totas confuſæ eandem communemque materiam obſident.

Ariſtotelis expoſitio.

Quod ab Ariſtotele ſcriptum videmus, ſummas in permiſtione qualitates ſummam vim concurſu adimere, & adusque moderationem quandam reprimere, de viribus id omnino accipiendum oobis eſt. Nam qualitates tametſi nullo modo repreſſæ ſunt, contrariarum tamen perfuſione quaſi vinctæ inhibentur, ne ſuas ſummas vires exhibeant: hinc virium acumina exuperantiaſque retudiſſe perhibentur.

Quomodo contraria eodem non inſunt.

Ita contraria eodem ſubiecto contineri inficiamur, idcirco ſanè quòd ſimul illa vna eademque ſede dominari & excellere nequeunt, neque quicquam poſſit à contrariorum vtroque nomen obtinere.

obtinere, ſed ab eo duntaxat cuius vis præſtat atque vincit. Vbi longo interuallo impares concurrunt qualitates, addubitare non licet mox à præcellente infirmiorem obliterari, nec continenter eſſe vno & eodem ſtatu. Quinetiam quæ in permiſtionem & temperamentum venerunt, quodammodo pares, etiam ſi per initia non luculenter ſe viciſſim demoliuntur, diuturnitate tamen & dierum numero, diſparili proportione euadunt. Sic per ætates temperamentorum incidit conuerſio, ſic morborum, ſic ſenij & occaſus ingenitam nobis cauſam circumferimus. Hactenus Auerrhoidis cauillatio effecit, vt in hæc ſi non præter rem, longiuſcula tamen oratione diuerterim. Sed quàm commentitia fuerit & futilis illius contentio inde perſpicitur, quòd ſiue ſummas in permiſtione qualitates, ſiue illarum duntaxat dimidia manere ſtatuamus, eadem vtrobique proportio conſtabit, idemque temperamentum: nam quacunque proportione fuerint integra, eadem erunt & illorum (vt ita dicam) medietates. Sed labor fortaſſe longiùs, eò reuertar vnde huc declinauit oratio. Quæ in miſto corpore nectuntur elementa, neque ſuæ molis pondere, neque qualitatum ordine ſiue gradu, vt qui omnibus ſummus ineſt, ſed virium comparatione temperamenti ſpeciem proferunt. Vires autem qualitatis ordinem eiuſque in ſubſtantia molem, neutrum verò ſeorſum conſequuntur, ſed ex vtriſque ſpectantur & conſiſtunt. Qui enim in puſillo igne ineſt calor, eodem eſt ordine atque qui in ampliore conſiſtit: minùs tamen calefacit, quia non parem molem obtinet. Contrà autem ignitum candenſque ferrum tametſi depreſſiore quàm flamma eſt calore, vehementiùs tamen & acerbiùs vrit, quoniam denſa multaque ſubſtantia præditum eſt. Neque igitur cui intenſus eſt calor, id ſtatim acriùs calefacit, quàm cui depreſſior eſt: neque quod fuſum & ampliorem conſequutum eſt calorem, id impenſiùs calefacit, quàm cui in anguſtum eſt coërcitus, ſed vtrinque virium, vt dixi, robur æſtimandum. Id autem cùm animo & cogitatione complecti difficile atque arduum videretur, medici iuxtà ac philoſophi ſenſibus tanquam incorruptis & integris iudicibus confirmandum duxerunt, omnium vires ex efficientia & operibus tactu conuenienter æſtimantes.

Quæcunq; concurrunt in miſto qualitates ſeſe tandem atterunt.
Senii & interitus cauſa.
Quinta ratio.
Temperamentum eſt ex virium comparatione.
Vires à duob. æſtimari.
Vires efficie͂tia cognoſci.

Temperamentorum differentiæ quot qualéſque ſint. CAP. III.

HVNC in modum ſeparatim examinatæ vires, ſi deinde in communionem & ſocietatem relatæ comparentur, temperamentorum differentias oſtendunt. Quatuor naturarum cùm æquales vires in vnum coierint, vt calidi, frigidi, humidi, ſiccique pares ſint portiones, temperies illa conficietur, quam temperatum iuſtumque temperamentum dixere, cæterorum legem & regulam. Quodcunque autem ab hoc deſciſcit, & diſparibus inter ſe elementorum viribus continetur, intemperatum immoderatumque appelletur & intemperies. In ea diſpari copulatione neceſſe eſt omnino, aut vnum reliquis tribus excellat, aut ad ſummum duo: tria nunquam poſſunt. Cùm igitur quatuor ſint ea ex quibus temperamentum abſolutè cõficitur, ſingulorum exuperatione ſimplices quatuor creantur temperaturæ: calida quidem in qua calor frigori antecellit, humoris aũt & ſiccitatis æqualitas eſt: frigida in qua frigus vincit atq; dominatur: humida cuius humor primas obtinet: ſicca vbi humore ſiccitas potentior eſt, paribus ijs quæ in altera oppoſitione ſunt contrarijs. Quatuor ſunt & coniugatæ temperaturæ, quæ duorum ſimplicium exuperantia proceſſerunt ſeque extulerunt. Nam duæ cùm ſint oppoſitiones limitibus quatuor concluſæ, neque vnius vtraque poſſit extremitas principatum obtinere, fit neceſſariò vt non plures duabus excellant. Eodem rationis momento fit, vt quamuis ſex numerando percenſeantur coniugationes, illarũ tamen quatuor duntaxat poſſint natura conſiſtere. Hę ſunt calida & humida, calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca: quas coniugatas quatuor tẽperaturas aut cõpoſitas appellant. Nouem igitur ſunt temperamentorum genera, quæ permiſtionis differentias & proprietates conſequuntur: vnum temperatiſſimum, quod paribus omnium conflatum portionibus extremorum medium poſſedit. Intemperata octo: ſimplicia quatuor, totidem compoſita. Temperatiſſimum quod eſt, indiuiduum & omnis expers latitudinis quaſi punctum intelligitur: cætera quæ ab hoc receſſerunt, longè latéque fuſa ſunt: neque enim quæ calida dicimus, omnia pari à mediocritate interuallo diſtant, neque aut frigida, aut humida, aut ſicca, vno eodémque omnia ſunt ordine. In compoſitis porrò euincentium qualitatum aut par eſt receſſus, aut alias alia antecellit. Etenim calidum ſiccumque appellamus, ſiue illa pari ſunt ordine, ſiue calidum ſicco præſtat, ſiue contrà ſiccum calido. Vnde intelligitur octo cùm ſint imparia temperamenta, vniuſcuiuſque tamen ex maiore minoreque receſſu innumerabilia fieri diſcrimina, ex quorum proprietatibus tum ſimilium partium, tum infinitæ corporum naturæ & proprietates conſurgunt atque conſtant. Hoc præclarè Lucretius poëmate ceciniſſe viſus eſt:

Temperies.
Intemperies quid.
Simplicia quatuor temperamenta.
Coniugata temperamenta quatuor.
Innumeras eſſe particulares temperamentorum differentias.

Debent nimirum non omnibus omnia prorſum — Lib. 2.
Eſſe pari filo. Et rurſum:
Semina multimodis in rebus miſta tenentur, — Lib. 4.
Conſtituunt eadem fruges, arbuſta, animantes,
Verùm aliis alióque modo commiſta. — Lib. 1.

Si affines in permiſtione qualitates erunt, conſtans diuturnumque temperamentum fiet: ſin diſcordes, inconſtans prorſuſque mutabile. Quod mediocre definiuimus id (quia in ſumma rerum æqualitate, vix vlla poteſt aliam vincere atque diſſipare) omnium diutiſſimè ſpeciem ſuam tuetur & ſuſtinet, idq; tum à ſe, tũ ab externis cauſis minus afficitur: deinde quæcũq; illi confinia

& finitima ſunt: quæ autem ab illo abſceſſeruot & longiore interuallo diſiuncta ſunt, celerius intercidunt atque diſſoluuntur. Calidum humidumque omnium minimùm ſtatu ſuo permanet (quanquam fortaſſe id vnum præter cætera in plurimos aonos vitam perducit) adeò vt ne conſtare quidem ipſum poſſe multi ſint opinati: cùm enim aſſiduè nulloque puncto temporis intermiſſo humor vi caloris diſſipetur, pro calido homidoque temperamento, breui tempore calidum ſimpliciter irrepet: boe deinde in calidum ſiccumque traducetur. Sub hæc verò dum abſumpto exhauſtoque humore, calor alimento fomentoque deſtitutus ſenſim langueſcet, ſiccum abſolutè ſuccedet: ab hoc verò cùm iam calor plurimùm diſiectus atque fuſus extabuerit, ſiccum & frigidum, quod omoium verè poſtremum ſtatuitur.

Quid iuſtitia, quid pondere temperatum, vtrumque in rerum natura verè ſubſiſtere. Cap. tttt.

Simplicia qoæ diximus quatuor rerum initia, omnium quas mundus habet ſubſtantiarum extrema ſummè contraria tenent: horum in medio collocata ſunt reliqua eorum quæ gignuntur intereuntque corpora, & animalium & ſtirpium & inanimorum omnium. *Tẽperatũ ad pondus quid.* Quodcunque medium ad vnguem obrioebit, extremorum exacta æqualitate permiſtiſque paribus viribus concretum, id εὔκρατον, id eſt, temperatum appelletur: quod ipſum & in voiuerſa ſubſtantia verè ac prorſus, pondereqoe (vt dicere ſolent) medium habetur. *Tẽperatũ ad iuſtitiam.* At verò ſi in toto vel corpotum, vel viuentium, vel animalium genere, vel in vniuſcuiuſque animalis ſpecie extrema ſiot conſtituta, extra quæ oihil poſſit illiuſmodi conſiſtere: totius comprehenſæ latitudinis medium quiddam mente complectemur, quod quia ab extremis illis pari abeſt interuallo, & εὔκρατον, id eſt temperatum, & σύμμετρον, id eſt, conſentaneum atque moderatum dicetur: non quidem ſimpliciter, ſed in ſuo genere vel ſpecie. Id quaſi iuſtitiæ ritu temperatum omnino eſt, quod generis ſui decotam illam & conſentaneam æquabilitatem eſt adeptum, qua tanquam numeris omnibus & partibus abſolutum, ſalubriter, integrè & naturæ ſuæ congruenter ſe gerit, omoibuſque munijs ad quæ natura ſua ducitur, incortuptè fungitur. Alia autem inaoimorum, alia ſtirpium mediocritas, alia animantium: & in animantibus, alia rurſum bominis, alia leoois, alia equi, alia canis. Neque *Intemperatũ multiplex.* leo temperatus eodem eſt temperamento atque homo temperatus. Iam verò quia io temperatum id dicere mos eſt quod à mediocri medioque diſceſſit, fieot ſanè buius vt & temperati complures differentiæ. Leonem verbi gratia deſignare licet in ſpecie ſua frigidum, qui tamen in animalium atque in vniuerſæ ſubſtantiæ genere, imò fortaſſe & alteri ſe frigidiori collatus, calidus ſit. Hunc ſubſtantiam quidem calidam, & animal calidum, at verò leonem frigidum eſſe quis *Intemperatũ dupliciter.* rectè dixerit: aliàs ſimpliciter, aliàs comparatè pronuntians. Quod enim ab vniuerſæ ſubſtantiæ medio receſſit, id ſimpliciter intemperatum eſt, parem non obtinens extremotum portionem. At comparatè, vel genos generi confertur, quomodo animal calidius, ſtirps frigidior eſt: vel ſpeciei ſpecies, ſicque leo calidus, bomo autem frigidus eſt: vel ſingula ſingulis, quæ aut eodem ſunt geoere, aut in diuerſis. Comparatè autem contraria de eodem eoontiari nibil probibet, cùm ſit homo leoni comparatus frigidus, formicæ verò calidus. Tot igitur modis & temperati & intemperati notiones vſurpare conſueuetunt. Quibus qui inuolutas ambiguitates non diſtinguẽt, eos neceſſe eſt in ſalebras incidere operoſiſque oexibus implicari. Quod iuſtitia temperatum appellant, id omnium medicorum firmatum eſt conſenſu, qui illud in omni tum genere, tum ſpecie inueniri non dubitaot. *Cõtra eos qui negant temperatum ad pondus.* At verò quod verè & quaſi pondere temperatum intelligitur, nec baberi, nec in rerum naturæ ordinem (tanquam ſit repugnantia) admitti poſſe, conteotione decertant Auicenoas, Auerrhois, & quicunque in Arabum familiam ſe tradiderunt. Fieri enim oon poſſe exiſtimant, vt ex paribus contrariotum viribns miſtum quippiam emergat, quòd nulla actio, nulla ad moderatiooem repreſſio illorum concurſu obtingat. Hinc Auicennæ temperamentum (qualitas oimirum quinta ex elementorum confuſione recens nata) fieri nullum poteſt vſquequaque & ſine vlla exceptione medium, ſed id neceſſe eſt in extremorum aliquo eſſe *Prima ratio.* propenſius. Cæterùm multò aliter res babet. Nam ſi elementorum ſummæ qualitates vt & ſubſtaotiæ in permiſtione nop pereunt, ſed aſſeruatæ temperamentum conſtituunt: nihil prohibet æquis illas portiooibus miſtas, exquiſitè temperatum proferre, quod in proportioois ſitum eſt æquabilitate. Licet enim in illa æquabilitate non tanta ſit mutua qualitatum actio, quæ vel abolitionem vel repreſſionem cootrariorum moliatur: taota tamen eſt vt paria contraria poſſit confundere ac verè permiſcere in vnum temperamentum: minus enim vitium & inæqualitatis contrariotum temperatio deſiderat, quàm illorum diſſolutio atque occaſus. Ergo perfectè & *Altera ratio.* æquo pondere temperatum in natura rerum haberi, tum per bæc palàm fit & apertum, tum etiam quòd dum ex frigido humidoque temperamento io calidum ſiccumque quiddam abit, neceſſe eſt per banc deduci mediocritatem. Ea autem vbinam & quomodo ſobſiſtat, in conſpectu atque oculis omoium mox erit, vt internoſcendi temperamenti ſummam ratiooem attigero.

Hominis tactum, diſcernendi temperamenti legem eſſe & indicem. Cap. v.

Elementorum in miſtis portiones ratione cognoſci nequeunt.

Qvisqvis compoſiti corporis temperameotum ex ioſertis elementorum portionibus æſtimare volet, cognitiooem multis obſtructam difficultatibus & à rebus obſcuris petitam ſuſcipiet:

ſuſcipiet: occultæ enim ſunt & penitus abditæ ſimplicium vires, adeò vt iudicij noſtri infirmitas, quanta ſit cuiuſque in concretis portio, inuenire ſe poſſe diffidat. Horum igitur ſiquid certum reddi poteſt, id non niſi ſenſuum beneficio comparandum, per quos notiones rerum in animis imprimuntur. Quicquid enim animo cernimus, id omne originem traxit à ſenſibus. Quemadmodum colores internoſcimus conſuetudine oculorum, & de odoribus iudicaturi olfactui fidem habemus: ſic opinor & de principibus qualitatibus quæ ſub tactum recidunt, non eſt tactui fides abroganda, ſed cuique ſenſui de ijs quæ perceperit & de proprio obiecto re iudicaturo, tanquam exploratori & vero nuncio credendum. Siquis fortè ſpreta fideli ſenſuum conſtantia & authoritate, omnium quæ obiectantur demonſtrationes requirit, quibus olorem album eſſe, coruum nigrum, ignem calidum, glaciem frigidam ſibi perſuadeat, is profectò deſperata cognitione certi, omnia in ſuſpicionem & ignorantiam trahet.

Senſu quodammodo noſcuntur. *Senſuum præſtantia.*

Quid referemus enim quod nobis certius ipſis
Senſibus eſſe poteſt, quo vera ac falſa notemus?

Lucret. lib. 2.

Sublatis ſenſibus, qui quaſi fundamenta quædam ſunt ſcientiarum, nihil iam quicquam relinquetur, vnde ſumi poſſit demonſtrationis exordium.

Inuenies primis ab ſenſibus eſſe creatam
Notitiam veri, neq; ſenſus poſſe refelli:
Qui niſi ſint veri, ratio quoq; falſa fit omnis.

Idem eodem libro. *Idem lib. 4.*

Cùm igitur ſint illorum iudicia tanquam communes animi notiones Geometris appellatæ, ſi quid illis ad demonſtrationem præponetur, iam omnis doctrinæ ratio in confuſam perturbationem acta concidet, atque ex poſterioribus ſuperiora neceſſariò connectentur. Ergo quod *ἐνεργείᾳ*, ineſt re ipſa, aut (quod dicere ſolent) actu, calidum, frigidum, humidum, ſiccúmve eſt, id tactu liceat internoſcere, non leonis quidem aut equi, aut canis, ſed ſolius hominis tactu, qui tum dignitate tum temperamenti mediocritate cæteris antecellit. Qui enim cani aut aſino potius quàm homini animantium prudentiſſimo ac ſapientiſſimo, diſcernendi ſcientiam defert, præterquam quòd ridiculus habetur, rerum cognitionem nobis adimit, aſinis verò largitur, à quibus nunquam poſſumus erudiri. An (vt inquit Tullius) dum beſtiæ loquantur expectamus, hominum conſentiente authoritate contenti non ſumus? Ne quis igitur anguſtos ſenſus noſtros reddat, aut nos omni rerum cognitione priuet, hominis prudentiæ præſtantiq́ue naturæ tactus temperiem committemus, quæ reliquorum omnium lex ſit & regula. Atque eius potiſſimum hominis qui optimi ſit habitus, quiq́ue omnium iudicio temperatus, ſi non omnino, at certè quaſi iuſtitia quadam cenſeatur. Is itaque quod omnium quæ ſub ſenſum veniunt calidiſſimum eſt, veluti ignem aut aquam quæ ad ſummum ſerueat, calidiſſimum quoque decernet: niuem aut glaciem frigidiſſimam: & quod paribus illorum modis dimenſionibuſque perſuſum componetur, id vt in medio extremorum ſitum, ſic in calore & frigore temperatum pronuntiabit, neque ſi manum in id demittat, inde quicquam afficietur aut ſentiet. Rurſum terram vel cinerem, vel tale quippiam quod planè ſit aridum, ſi pari aquæ modo conſpergatur, vt humidi ſicciq́ue verè medium obtineat, id demum tangens atque tractans neque durum neque molle ſenſu percipiet. Vnde intelligitur hominis vtcunque temperati tactum illis eſſe perſimilem, eſſeq́ue hunc verè medium omnis exuperantiæ, calidi, frigidi, humidi, & ſicci. Is autem cùm per totam cutem æquabiliter fuſus ſit, quæ rerum externarum appulſus ſentiat, palàm fit hanc quoque omnium extremorum verè mediam haberi, & omnis ſuperlationis expertem, eam præſertim quæ manum integit, maximeq́ue ſummos digitos. Quocirca huic rectè internoſcendorum temperamentorum æqua æſtimatio regulaq́ue cognitionis & iudicij defertur, ſi modò ab his quæ extrinſecus occurrunt, vt à calore, vt à frigore nihilo ſit conuerſa, neque vllam commutationem acceperit, neque vti foſſoribus callo ſit obducta. Quæ enim ſic affecta erit, improba & iniqua æſtimatione in errorem inducet: ita quidem monente Lucretio,

Hominis tactum iudicem eſſe temperamentorum. *Hominẽ temperatũ eſſe mediũ in vniuerſa ſubſtantia.* *Hominis tactũ & cutem mediũ tenere vniuerſa ſubſtantia.* *Cutis lex & regula temperamentorum.*

Deniq; vt in fabrica ſi praua eſt regula prima
Normáque ſi fallax rectis regionibus exit,
Omnia mendoſè fieri atque obſtipa neceſſum eſt.
Praua, cubantia, prona, ſupina, atque abſona recta,
Prodita iudiciis fallacibus omnia primis.

Lib. 4.

Quocirca in iudiciũ & tactus æſtimationẽ cutis adhibenda eſt, quæ talis omnino perſtiterit, qualẽ natura eã conformauit: nã & mox erit manifeſtius ex ſua illã cõpoſitione temperiẽ accepiſſe.

De ſingularum partium corporis humani temperatura. CAP. VI.

VT primùm tactus æſtimatione, ſic rurſum ſubſtantia & compoſitione, partium corporis humani temperamenta noſcuntur. Sanguis totus natura calidus eſt, ex hoc caro tota fermè condita eſt, quæ idcirco compoſitionis partium tanquam lex quædam nobis eſſe poteſt. Cernuntur & in nobis quædam vſque eò frigida, vt nemo ea poſſit in dubium & controuerſiam adducere, quod genus ſunt oſſa, cartilagines, & exanguia omnia: quæ tanto ſunt frigidiora quanto minus ſanguinis & carnis adepta ſunt. Inter vtraque planè medium quiddam eſt cutis, ex ambobus æquè permiſtis conſtituta, tanquam ſanguine & carne præditus neruus. Conſtat enim ex carne molli, & neruo duro: ac proinde duri molliſque, & humidi ſicciq; mediũ occupauit. Quò

Compoſitione & ortu calida partes. Frigida. *Cutis temperata eſt.*

fit vt ab vtriuſque oppoſitionis extremis pari interuallo ſeiuncta, æquis eorum portionibus temperetur, neque ijs quidem compoſitis modò, verumetiam per totas commiſtis. Quocirca vt ſenſus iudicio, ſic & fabrica compactioneque, cutis videtur media temperie contineri. Reliquarum autem ſimilium temperamenta ſic illius comparatione dimetimur.

Partium calidarum ordo.

Spiritus omnium quę in corpore ſunt calidiſſimus, hoc ipſo cor minus calidum, deinde ſanguis, poſt hunc caro ſimplex: hanc ſequitur iecur, hoc lien, lienē renes, cutis his ſuccedit temperata.

Frigidarum ordo.

Ab hac in frigidū propenſus eſt adeps, deinde cerebrum: hoc frigidior ſpinæ medulla, hac frigidiores ſunt nerui molles, deinde ſequuntur duriores motibus accommodati, ab his eſt vena, deinceps arteria, poſt hanc membrana, his omnibus frigidior eſt tendo, hoc rurſum frigidius vinculū, chondroſyndeſmos proximus eſt: deinde cartilago, os ei finitimum: ab hoc pilus eſt, vltimo loco pituita omnium quæ in corpore ſunt frigidiſſima. Quæ alterius oppoſitionis ſunt qualitates, illis à natura hoc modo ſunt inditæ.

Siccarū ordo.

Pilus omnium eſt ſicciſſimus: hunc ſuo quæque ordine deinceps conſequuntur, os, cartilago, chondroſyndeſmos, vinculum, tendo, membrana, arteria, vena, neruus motui deſtinatus. Ab his cutis ſuccedit temperata.

Humidarum ordo.

Hinc in humidum iam abit neruus ſenſui deſignatus: cor hoc ipſo iam eſt humidius: deinde ſunt renes, iecur, lien, caro ſimplex. His ſuccedit pulmo, poſt hunc eſt ſpinæ medulla, dein cerebrū, mox oſſiū medulla, adeps proximè illi eſt, ſubſequitur ſanguis, poſtremò pituita omniū quæ in nobis ſunt, vt frigidiſſima ita humidiſſima.

Humidū ſiccūq; temperamentum tactu cognoſci.

Hæc poſterior humidorū ſiccorūq; ſeries tactus iudicio cōfirmata eſt, cui & ſubſtantiæ compoſitio prorſus conſentit. Cùm enī in nobis dum viuimus non ſumma ſit vis frigoris, per quam valeat quicquam in duritiam concreſcere, neque extremus is calor inſit qui concreta liquare poſſit: quicquid tactu molle deprehendetur, id quoque humidum: quicquid durum, id ſtatim ſiccum cenſeatur. Sic igitur dum in nobis vigebit moderatus vitæ calor, humidi ſiccique tactus erit æquus æſtimator & arbiter.

Calidum aut frigidum non vno ſemper modo cognoſci.

Cæterùm altera oppoſitione qua ad veterum imitationem partium temperamenta digeſſimus, neque tactu omnia, neque ſubſtantiæ compoſitione, ſed nunc hoc nunc illo, alijs vtroque modo ſingula dimetimur.

Cor, quo temperamento.

Cor ſolo tactu definitum eſt calidiſſimum, quòd diſſecto animantis pectore, digitiſque in ſiniſtrum cordis ſinum immiſſis, ſentiatur hic locus omnium qui in animali ſunt calidiſſimus. At ſi ſubſtantia ſpectetur, cor ſimplici carne frigidius exiſtet.

Venæ & arteriæ.

Venæ & arteriæ quia ſpiritus & ſanguinis contagione incaleſcunt, poſſent perinde atque cor calidæ cenſeri: cæterùm ex compoſitione quia exangues ſunt, inter frigidas habentur.

Pulmo.

Porrò autem pulmonis ſiue compoſitionem, ſiue calidum biliosūmque nutrimentum, ſiue cordis vicinitatem & adhæſionem reſpicies, illum ſanè iecore tum calidiorem tum multò ſicciorem iudicabis. Quid igitur Galeno in mentem venit vt humidum hunc ſtatuat, niſi fortaſſe ab inducto aëre frigido & ab irruente defluxione, atque omnino ab excrementis illi temperamenti rationem indidit?

Adeps.

Adeps concretione frigidus cenſetur, cuius tamen ſubſtantia ad inflammationem apta & habilis calorem ſignificat.

Cerebrum.

Cerebrum ſubſtantię compoſitione Ariſtoteles frigidiſſimum prodidit: hoc Galenus tactum iudicem cùm adhibuerit, cumque à circumfuſo quouis aëre refrigeratum lædi cognouerit, calidum eſſe contendit. Itaque de partium temperaturis nonniſi diſtinctione adhibita quicquam certò licet pronuntiare.

De vniuerſi hominis temperamento, neque viuens omne calidum eſſe. Cap. VII.

Totius corporis temperamentum vnde ſit.

DISSIMILIVM partium atque totius animantis temperamentum, ex ſimilium compoſitione, imitatione quadam exprimimus. Nam os, neruus, aliaque ſimilia ſuis ſubſtantijs integra manent in nobis, neque ſimiliter atque elementa in confuſionem adiguntur, qua ſeſe viciſſim conuertant. Ab his tamen ſingulis calidis frigidiſque, par eſt tum humores quoſdam atque vapores, tum verò & ſpiritus communiter in omne corpus erumpere, qui deinde varijs præditi qualitatibus varijſque temperamentis, in vnum commeantes atque confuſi, ſeſe demum temperent, fiatque ceu vnum totius temperamentum, non illud quidem ſimplex, ſed ex multorum concurſione conditum.

Non poſſe id ſimplicem eſſe qualitatem.

Hinc eorum error planè coarguitur qui ſimplicem qualitatem id eſſe proponunt, cùm apertum & perſpicuum ſit, ſimilem quamque partem proprium & ingenitum retinere temperamentum, neque ex mutatis illis ſimplex vnum totius effici.

Cutis eodē eſt temperamento atq; totum corpus.

Ea communione euecti tum vapores tum ſpiritus, in corporis extima in ipſamque cutem confluunt, eamq; ſic afficiunt, vt hac moderatione prædita, eo prorſus ſit temperamento quo & vniuerſum corpus: ſi quidem ab his quę extrinſecus imminent cauſis, aduentitiam illa conſtitutionem nullam acceperit. Quo fit vt ſolius cutis contactu liceat de vniuerſi corporis temperamento pronuntiare.

Hominem eſſe temperatū ad pondus.

Quemadmodum igitur antè demonſtratum eſt cutem vniuerſæ ſubſtantiæ medium obtinere, ſic fiet puto ex his manifeſtum atque promptum, hominem qui iuſtitia ſit temperatus (quales plerique paſſim viſuntur) eundem quaſi pondere & in vniuerſa ſubſtantia temperatum inueniri. Huc accedit, quòd ſingulæ partium temperaturæ ſeorſum æſtimatæ, in commune relatæ ſi comparentur, calidæ frigidis, & humidæ ſiccis, omnium quædam æquabilitas accerſetur, & cognoſcetur homo partium ſuarum compenſatione temperatus. Tales plerunque ſenſus comprehendit exili quadam latitudine à medio diſiectos: nam exquiſitè & ad vnguem temperatus, vt indiuiduo quodam ceu puncto diutiùs conſiſtere non poteſt, ſic quaſi regulam & cæterorum exemplar illum cogitatione quàm re potiùs complectimur atque informamus.

Non in omni viuente calorē excellere.

Palàm eſt autem alios quoſdam ab hoc deficere, alios ſuperiores eſſe, & hi verbi gratia calidi ſint, illi frigidi: idcirco neque viuens

uens omne dominatu calidum habet. Cæterùm quò hæc illuſtriora clarioraque euadant, incudi illa reddere & iterum tundere conſilium eſt. Quod enim explicatum à nobis eſt hominis temperamentum, ex partium omnium prima commoderatione, & ex ſpiritus tum vagi tum fixi affuſione, id componi tenerique ſentiendum. Quandoquidem propria cuiuſque partis temperatura quam quatuor elementorũ permiſtio tulit, non alia ineſt viuenti atque animali iam primùm extincto. Si enim de repente id ſuffocatum de vita deceſſit, corporis partibus quæ ſuperant non ſic puncto temporis ſua potuerunt temperamenta perire, neque fieri potuit vt quædam elementa tam ſubitò euaneſcerent aliis recens genitis, nouaque proportio illis accederet nondum mutua affectione commutatis. Quocirca vt demortui ita vitam agentis vnaquæque particula frigida videtur, atque ſi ea quæ ex primorum elementorum comparatione eſt temperatura ſpectabitur, plus terræ quàm cæterorum obtinere. Vnde intelligitur, viuentis eum calorem qui per corpus diffuſus omnia regit ac moderatur, & cuius appulſu vita ineſt cuius exceſſu mors irruit, à partium temperamẽtis differe, neque ab his proficiſci. Sic propemodum & ſtirpibus ſuum quendam ineſſe calorem, cuius ope alantur, increſcant, atque generẽt: quo demum pereunte omnis quoque naturæ actio intermoritur: licet quæ tum ſuperſunt, folium, lignũ, cortex, vt vetus nomẽ ſic ſuum ex elementis temperamentum retineant. Calorem hunc in cunctis viuentibus tũ animantibus, tum ſtirpibus nõ ſolùm ineſſe, verumetiam principatum tenere, celeberrimi quique philoſophi prodiderunt. Cùm enim omnis ab illo naturæ ſit actio, calidum vincere, & in actionibus ſuperare pronuntiant: neque modò formicam aut ſalamandram, ſed & papauer quoque & mandragoram, quòd non niſi excellente calore & nutriantur & increſcant, calida conſtituunt. Quẽ in modum cõfirmauit Ariſtoteles omne animal natura calidum humidumque eſſe, qualis vita quoque ipſa cenſetur: demortuum verò, frigidum ſiccumque: ſingula ſic ſenſus iudicio fuiſſe comprobata. Iam verò quod in præſentia ſcrutamur corporis temperamentũ, neque hoc, neque illud eſt, ſed ex vtroque quodãmodo complexum tenetur. Neque enim ſolum vitæ calorẽ qui functionũ opifex eſt ſpectamus, vt ab hoc viuens omne, calidum iudicetur: neque ſolùm primã illam & verè materiatã ex elementis concretionem, qua vnumquodque frigidum eſt: ſed id proprium perfectumque temperamentũ eſt, quod ex prima elementorũ confuſione & ex feruido calentique ſpiritu integratur. Hoc itaque totius eſt corporis, vno tactu internoſcendum: quo iudice ſtirpes omnes reipſa & actu frigidas cenſebimus, animantes verò alias tota ſpecie calidas, alias frigidas, humanam ſpeciem omnium mediam, in qua hic calidus, ille frigidus eſt: alius mediocritatem tenet ceu lex quædam cęterorum. Hic ſiquidem in extremorum medio poſitus, ex paribus conſtat portionibus, terræ, aquæ, aëris & ignis: ſi modò aëris ignisque appellatione nõ ſolùm ea quæ verè ſunt elementa, ſed & genuinus ſpiritus & æthereus ille noſter calor comprehenditur, quomodo à præclaris tum philoſophis tum medicis fieri animaduertimus: dum cenſent animam à corpore ſeiungi non poſſe, quin ſimul naturali ſua temperie corpus deſeratur.

Temperamentum totius ex multis conſtare.

Partẽ vnamquãq; ex quatuor elementorum miſtione frigidam & ſiccam eſſe.

Viuentium calorem non ab elementorum miſtione naſci.

Lib. de longitud. vitæ.

Quomodo aſſimandum totius temperamentum.

Quænam in viuentium genere calida ſint, quæ frigida.

Vt tactus non ſimpliciter partium interiorum temperamenta diſcernat. CAP. VIII.

AD integrorum imitationem ſi partium interiorum temperamenta paulò altius exquirimus, fient ſingulæ concretione frigidæ, accedente autem ſpiritu & calore qui vitæ comes eſt, calidæ: amborum comparatione, aliæ calidæ, aliæ frigidæ, quædam vt cutis temperatæ. At verò (dicet aliquis) viuentis interiora ſi contingere dabitur, quæcunque pars adeatur, ſeu cerebrũ, ſeu os pituitaue ſit, eam ſine controuerſia tactus calidã cognoſcet. Quocirca ille ſi æſtimator eſt interiorum partiũ conſtitutus, omnes promiſcuè calidas cenſuerit. Et reuera nihil intus cohiberi experimur quod tangente ſit cute frigidius. Sed huic diſceptationi obſiſtendum eſt, & quæſtionis obſcuræ ſolutio nobis peruestiganda. Omnes quidẽ intus partes tangenti calidæ ſentiuntur, neque tamen temperiem ſingulæ calidã adeptæ ſunt, quòd is calor non inſitus illis ſit, ſed aſſumptus magna ex parte & aduentitius. Illis enim præter primam ex elementis temperiem, & præter ſpiritus calorem, à quibus integrũ fieri diximus viuentis particulæ temperamentũ, alius quoque calor ex cordis vicinitate & ex vaporibus accedit, ei quadam ſimilitudine reſpondens, qui nobis ex igni aut ex meraciore vini potione acceſſitur: Quoniam verò hic partium ſubſtantiam nõ complet, in temperamẽti notione nequaquam comprehenditur: cæteroquin cordis vinculum & capſula, quæ tota eſt membranoſa calidiori ſit tẽperie, quàm pedis aut tibiæ caro. His rebus adductus vix fieri poſſe ſtatuo, vt de proprio interiorum partium temperamento ſolus tactus decernat, quippe cui ſyncerum illud & purum non occurrit, ſed multo perfuſum externo calore. Iudex tamen bonus is eſſe poſſit vnà cum ratione, quæ ſubſtantiam atque ſtructuram explorabit. Solus verò ſatis eſt de totius integrique corporis, cùm reliquorum animantium tum hominis, ex æquo & bono iudicium facere, atque his potiſſimùm videtur accommodatus.

Plurimas interiores partes calore aduentitio incaleſcere.

Solus tactus nequit interiorum partium temperamenta iudicare.

Multis ex cauſis ingenitum temperamentum mutari, quáque id ratione accidat.

CAPVT IX.

HVMANVM corpus patibile cùm ſit & affectioni ſubditum, ab aduerſis cauſis, ſiue prægreſſæ illæ ſint ſiue antecedentes, ſiue proximæ, & continentes, multa ſolet perpeti atque ſuſtinere. Sic enim plerunque à cibo pleniore, à vini potione, ab æſtu, à balneis, ab exercitatione incaleſcit vehementiùs, quemadmodum contrariis ex cauſis refrigeratur. Quæcunque ab illis in-

Aduentitia corporis qualitas in temperamenti ratione minime cenſentur.

ducta corpori fuerit affectio, per ſumma illius diffunditur & inhæret, mutabilis & inconſtans, adeò vt ſi per ſe & ſolitatiæ ſuæ oaturæ id relioqoatur, leoiſſimè transfuga à ſeipſa deſciſcat, & tota quam mox tanquam adſcita & aduentitia exoleſcat. Itaque quooiam hac euaneſcente corpus ad ſe ptiſtinamque conſtitutionem redit, temperamentum autem conſtans eſt & firma corporis habitudo, conſtat illã temperamenti ſpeciẽ mioimè permutare. Cæterùm ſi fortè illarũ efficientiũ cauſarũ aſſiduus ſit appulſus, nullóque puncto tẽporis intermiſſa adhæſio, fieri quidem contingit vt tum demum temperameotũ, ipſaque elementorũ ptoportio commutetur: qood bac ſerè ratione obueoit.

Vt innatum temperamentum ab externis cauſis permutetur.

Primùm vi cauſarum, qui in corpore diuagatur ſpiritus, aut aër diffuſus io cæcos & abditos receſſus, incaleſcit, ſiquidẽ cauſæ erant caloris effectrices: hinc in humores & teoeram corporis ſubſtantiam ſenſim calor prorepit, tum demum ſolidiorem molem occupat. Pergente autem cauſarũ impetu, oeceſſe eſt ſiogulas ordioe ſuo exiguas frigidorũ elementorũ portiooes obteri, & à priſtioa conſtitutione in contrariã calidioréque faceſſere. Hæ qoandiu ſic mutatæ ſuam adbuc ſpeciẽ retinent, temperamentũ etiamnũ maoet nihil mutatũ: adſcitus enim duntaxat & arreptitius is calor eſt. At verò cùm diuturnitate fiet imbecilliorũ partium (noo enim omnes aduerſis æquè obſiſtuot) tanta deceſſio, vt frigidorũ elementorũ plures portiones & fragmenta pereuntibus formis io calidorũ naturã cooteodant: tum primùm toti immigrat temperamenti mutatio. Summotis verò tum cauſis, cùm corpus non vltrà illatũ vi pulſabitur, quæcunque partes ſopra modũ iocaluerãt oondũ tamen formis ſuis ſpoliatę, ad ſuperiorem tẽperamenti modum ſponte ſua recurrent: calidæ verò hæ quidem permanebunt quarũ iam ſpecies exoleuit. Quooiam igitur per illas firmus & ſtabilis toti calor acceſſit, erit pro earum multitudine aucta caloris proportio, aliudque inuectum temperamentum. Quemadmodũ autem ab iis cauſis quæ foris ſuot, ita multo promptiùs & procliuiùs ab eſculentorũ potuleotorumque longo vſu, ſiquidem illa immoderato erunt calore, corporis temperamentum in calidius traducetur. Huic obiter ſubtilior ſolertior que meditatio ſuccedit.

Primum & ingenitum tẽperamẽtũ ſemper in nobis quodammodo ſeruari, neque prorſus mutari poſſe.

Cùm enim corpus humanũ ex variis ſit particulis conſtitutũ, aliis quidem mollioribus, vt carne, vt neruo, aliis ſolidioribus vt membraoa, cartilagine, oſſe: quæcunque batũ magis patibiles ſuot primæ à ſua cõmoderatione decedunt: ſolidæ verò noo niſi longo tempore & ingeoti cauſarum incurſione, è ſtatu deiici & deturbari poſſuot. Quinimò cùm ſint illæ fibris quibuſdam firmiſſimis intextæ, quibus plurimum ineſt firmamenti & roboris, ſic illas duco aut nunquam vlla vi labefactari poſſe, aut teouiter vſqueadeo & parcè, vix vt toto æuo inſigne quicquam perpeti poſſint. Itaque quorundam ego iudiciũ ſequutus, inſitum illud & primarium corporis cuiuſque temperamentũ in illis conſtituo, cuius tanta vis eſt & ſoliditas, vt quocuoque ſioe contrariorũ longa cooſuetudioe, ſiue ætatum decurſu fiat mutatio in id tamen ingenitũ temperamẽtum magna ſemper ſit propenſio atque procliuitas: corpusque primam oaturam ſemper redolens, expeditiùs eò ſe referat vode deceſſit. Ex quo fit vt qui à prima origioe ſit intẽperatus, quamuis arte in mediocritatẽ vindicetur, verè tamen temperatus nunquã ſit, neque ei prorſum ſimilis, cui tẽperies ſit ingenita, ſed illius duntaxat effigies qoædam & adumbratio. Quinetiã duos ſi fiogamus diuerſo natos tẽperamento, qui fortè quibuſuis ex cauſis in eaodem corporis conditionẽ peroeniſſe videantur, non tamen iiſdem prorſum gaudeot & oblectantur. argumentum proculdubio diuerſa bis ſupereſſe naturæ primordia, quorũ non parua etiam nunc reſtãt veſtigia.

25. Lib. 2.

Quę cùm Hippocrates iotima ratiooe animoque luſtraret, vniuerſa vno complexus eſt aphoriſmo, quo prodidit per morbos mious periclitari quorũ naturę moribus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori, qoàm quibus non cõoenit: eo planè ſignificans nobis aliam ex ætate temperaturam ioeſſe, aliam iogenitam quæ ipſa eſt natura, aliam ex temporis & victus conſuetudine: quæ diuerſæ cùm ſint & plæruoque pugnantes, in vno corpore conſiſtunt: ſed aliis quidẽ partibus, vt hęc carni atque mollioribus, illa fibris dũtaxat penitus inſideat.

Vnius & eiuſdem multa eſſe temperamenta.

Quid ætas, quot ætatum differentiæ, vtq́; illarum progreſſu cuiuſque temperamentum vertatur. Capvt x.

Inſitus noſter calor ſenii & interitus cauſa interior.

VT multa nos aſſiduè circumſtãt incommoda, quorum vi huc illuc traducimur, ſic intus nobis iogenerata & ab ortu tradita eſt cauſa, cuius neceſſitate tẽperamenta decurſu vitæ commutemus. Hæc eſt illa mortis ac interitus peroicies, hæc inteſtina calamitas, quam nulla ars, oulla humana induſtria effugere, ſed oe reprimere quidem poſſit. Etenim ſi cui ab ortu temperato vel Æſculapius præſit, qui illum ab iis quæ foris ſunt, aut quæ intrò ſumuntur cauſis, ſaluum & incolumen ſic tueatur, vt nullum inde corpus detrimentum capiat: is tamen à ſemetipſo ſuaque ſponte magis magiſque conficietur conſumeturq́oe, donec extremum vitæ ſpiritũ edet. Illuc dum contendit, plurimas hoc ioterim ſpatio mutationes neceſſariò ſuſtinet. Has qui annorũ ſpatiis & interuallis dimenſi primùm diſcreuerunt, ſimul ætates appellarunt. Vt ſit ætas id vitæ curriculũ quo luculenter corporis conſtitutio per ſe ſuoque nutu mutatur. Non qoæuis aut proceritati, aut colori, aut erumpentibus pilis, ſed quæ duntaxat temperameoto & primæ conſtitutioni omnium functiooum cauſæ incidit coouerſio ea ætatum ſingularum diſcrimẽ facit. Rurſum neque ipſius temperamẽti ab exterois cauſis, aut æſtu immodico, aut cæli ardore, aut intemperatiore viuendi conſuetudine mutatio, ſed quæ ab interiore fit & ſemper aſſidente interitus cauſa, vnica diſcernit ætates. Quocirca ætatum differentiæ plurimùm inter ſe diſſimiles, ex ea ipſa quæ incidit varietate ſtatuentur. Vitæ ingreſſu vt omois animaos ex ſemine & ſanguine fluxis humidiſque rebus nuper genitus eſt, ita & humidiſſimus videri poteſt: cui caro præhumida & muccoſa, nerui vincula,

Quid ætas.

Vnde ſpectetur ætatum mutatio.

Ab ortu in vitæ extremum animal ſiccius reddi.

vincula, imò & oſſa tenera flexibiliaque, adeò vt facilè ſequantur quocunque ducas. Hinc in dies longiùs procedens plus pluſque ſiccatur & areſcit, vt cùm extremam ſenectutem attigerit, non modò oſſa arida ſint & humoris expertia, ſed etiã caro neruoſa atque dura. Qui ergo ſenſim ætate progrediens ſenſim quoque exareſcit, quanto ortui erat vicinior, tanto humidior: quantũ verò in vitæ extremum declinabit, tantum & ſiccitate contabeſcet. Vnde intelligitur quod in medio extremorum ſitum eſt tempus, id quoque humoris ſummęque ſiccitatis eſſe particeps, atque medium obtinere. Hanc quidem ab humido in ſiccum animantium progreſſionẽ omnium ſententiæ cõfirmant. ~~Cæterùm quod alterius eſt~~ oppoſitionis, animal ſtatim vt in lucem editum eſt, ingenti calore affluit, quantum immutabilem perſiſtere ad medium vitæ curſum exiſtimãt: hinc ſenſim langueſcit in extremum, quod omnium eſt frigidiſſimum & morti iam ſimile.

Caloris in vita decurſu mutatio.

Huius oppoſitionis quod medium eſt, haudquaquam principio, ſed extremo quammaximè aduerſatur. Ita enim Galenus ſingularum ætatum temperamenta tactione explorans, cùm pueros, iuuenes, adoleſcentes millies cõſideraſſet, præterea eundem infantem puerum adoleſcentémque factũ, hunc nihilo calidiorem deprehenſum confirmat, nec puerum quàm ætate florentem, nec ætate florentem quàm puerum. Illius authoritati vi poſteri omnes id conceſſerunt, ſic neque ipſi tot ſeculis confirmatam opinionem repudiabimus: quãquam fieri poſſe vix intelligo, vt qui infantes, pueros, ætate florentes, tactu expenderit, nihilo ſit ipſe tot annorum prolapſione vel temperamento, vel tactu immutatus: aut ſi qua illi mutatio incidit, quomodo tactu tanquam firmo & cõſtanti iudice vti potuit ad ætatum ſecretionem? Iſtorum proximus liber pleniorem diſputationẽ cõferet. Nũc verò ſi totius vitæ curſum partiemur, iunctiſque duarum oppoſitionum extremis ſuum ætati cuique temperamentum adferemus, fiet ſanè vitæ exordiũ calidum & humidum, extremum frigidum atque ſiccum: medium ſicci & humidi exactam temperiem accipiet, attamen in calido frigidóque nõdum id, ſed quod illi deinceps eſt, mediocre apparebit.

Aetatum temperamenta.

Si non abſolutam illam & indiuiduam temperiem, ſed qualem ſenſus iudicat inueſtigamus, temperata ætas cenſebitur, quæ punctum vitæ medium modico interuallo antecedit, & ab hoc in aliquãtò maius pòſt ſpatium porrigitur. Quicquid mediam hanc ætatem anteit, calido humidóque vincit & excellit, at non peræquè. Initium ſiquidem calidum eſt & humidiſſimum, quod verò ſequitur ſimili calore viget, humore autem longè eſt inferius: vt quamuis ſiccum id non ſit, ſed ne ad mediocritatem quidem depreſſum, initij tamen collatione ſiccum plerunque iudicetur. Quod à medio in extremum vitæ tempus extẽditur, id omne frigido & ſicco tenetur, hoc tamen diſcrimine vt pars vltima tum frigido, tum ſicco excellat: nã quæ illam præcurrebat, & frigore & ſiccitate erat temperantior.

Ætates quinque.

Adoleſcentia, cuius partes ſunt quatuor.

Vniuerſæ igitur vitæ quinque omnino ſunt ætates ſuis temperamẽtis inſignitæ. Omnium prima adoleſcentia in annum ferè quintum & viceſimum producta, hinc nomen habens, quod tum corpora ob humoris vbertatem plurimùm adoleſcãt. Humoris autem maior minórque copia, complures illius ordines ſecernit. Infantium ætas, omnium humidiſſima ad tertium quartúmve annum prouehitur: hinc ad decimum pueritia, inde ad decimumoctauum pubertas, ad vigeſimumquintum adoleſcentia, totius appellationem ſortita.

Iuuentus.

Secunda vitæ ætas quæ florida appellatur, iuuẽtus eſt, ad triceſimumquintũ aut quadrageſimum annum excurrẽs, cuius propria eſt venuſtas, agilitas, & ferocia: calida quidem pariterque humida, quæ idcirco prægreſſę ætatis comparatione ſolet calida ſiccaque cenſeri.

Conſtans ætas.

Prima ſenectus.

Succedit conſtans & matura, ſui vbique ferè ſimilis, temperata, vix annum attingens quinquageſimum. Illinc ad quintum & ſexageſimum ingraueſcens eſt ætas & præcipitata, prima illa ſenectus, quæ ſiccũ frigidúmque corpus efficit, frigidũ tamen minus.

Vltima ſenectus.

Omnium poſtrema vitam claudẽs ætas eſt decrepita, frigidiſſima atque ſicciſſima: quæ & vltimum ſenium dici ſolet. Hinc eorũ manifeſtè proditur atque detegitur error, qui temperiem ipſam, quatuórque temperamentorum coniugationes vitę ætatibus quadam proportione contulerunt.

In ætatibus non omnes inueniri temperamentorum differentias.

Neque enim vlla eſt ætas calida & ſicca abſoluto ſermone, quòd vincenti ſiccitati abundans calor natiuus comes eſſe non poſſit: neque vlla ne ſenectus quidem frigida & humida eſt, cùm ex propria partium ſubſtantia atque commoderatione, non ex humorum ac ſuperuacaneorum affluentia temperamenti ratio ſpectetur. Illis quidem annorum numeris, vt crebrò eiuſmodi temperamentorum mutationem adſerentibus, ætates circumſcripſimus, tametſi aliàs plærunque ad alios limites excurrunt, cùm vel multò breuior erit vitæ curſus, vel longiùs prorogabitur, ad annum fortaſſis centeſimum.

Exemplũ mutationis quæ per ætates fit.

Ab origine autẽ quodcunque quiſpiam temperamentum acceperit, id neceſſe eſt propoſita ratione ætatum decurſio commutet. Velut ſi fortè temperiem is naſcens extulerit, neque vlla deinceps externa cauſa illam conuertat, procedentibus annis nutu ſuo proprióque impetu ſic ille ducetur, vt in pueritia atque adoleſcentia calidus ſit & humidus, florida ætate calidior atque ſiccior, ætate matura abſolutè tẽperatus, aliis deinceps ætatibus frigidior ac ſiccior euadat.

Qui temperatus aut puer aut ſenex eſt, non ſimpliciter eſt temperatus.

Quæ tametſi ita ſunt, attamen is iudicandus eſt & puer temperatus, quòd inter pueros mediocritatem obtineat, & puber quoque & adoleſcẽs, itémque iuuenis & conſtans & ſenex temperatus: ita enim comparatè dici videtur. At verò abſolutè atque ſimpliciter non ſingulis hic ætatibus, ſed ea duntaxat quæ matura conſtánſque eſt, temperatus erit, parem ſortitus extremorum portionem. Huius æſtimatione tota pueritia ſimpliciter calida eſt, vti & vniuerſa ſenectus frigida atque ſicca.

Exemplum alterum.

Qui porrò calidus ſiccúſque natus fuerit, inter pueros calidus ſiccúſque viuet, & hanc innati temperamenti conditionem ac ſpeciem, per omnes ætates quodãmodo retinebit: vt & cùm ſeniũ attigerit, calidus atque ſiccus inter ſenes perſiſtat. Quandiu tamen in pueris eſt, humidus calidúſque ſimpliciter eſt. Cùm autem ſenex euaſit, frigidus at-

Propriũ temperamentum exiſtit media ætate.

Temperamentum à natura à ætate ſpectari.

que ſiccus: at ætate media calidus ſiccúſque ſimpliciter. Sic enim fit vt cuiuſque propriũ, & quod
à natura ingeneratum vocamus temperamentum, tale media duntaxat ætate, quæ omnium rem
petatiſſima eſt & cuique familiariſſima, purè conſiſtat atque ſplendeſcat. Oriuntur itaque & ma
nant temperamenta tum à primigenia natura, tum ab ætate quæ illi comes eſt indiuidua: cúmque
id quod à natura prodiit, comparatè duntaxat, quod verò ab ætate, ſimpliciter dici ſoleat: conſe-
quitur æſtimandis temperamentis ætati quàm naturæ vim tribui maiorem, & eam quæ ex ætatũ
decurſu fit temperamenti ſpeciem, ei tum victoria tum nomine præferri, quam natura ortúſque
contulit. De his iam ſatis multa.

Temperamentum nullum bilioſum, ſanguineum, pituitoſum, aut melancholicum dici oportere. CAPVT XI.

Temperamenta ab elementis non ab humoribus naſci.

AB elementorum viribus primò ſimilium partium, ex his deinde corporis vniuerſi compoſi-
tionem ductam eſſe rationibus confirmatum eſt, vt proinde palàm eſſe debeat omnem tem
peramenti rationem elemẽtis primùm deberi, his acceptam referri, in iis ſitam eſſe, vt quæ totius
ſubſtantiam compleuerunt. Humores ipſáque ſuperuacanea corporis partes nõ eſſe, ſed eo dun-
taxat contineri, idcirco & ab Hippocrate contenta dici, ſuperiore quidem libro dictũ à nobis eſt,
& poſthac pleniùs fuſiúſque demonſtrabitur. Quocirca neque ab humoribus, neque ab illis ſu-
peruacaneis poteſt corporis eiúſque partium temperamentũ æſtimari: neque demum ab illorũ

Alia temperamentorum, alia dominantium humorũ eſſe nomina.

dominatu & vbertate fas eſt temperamento cuiquam nomẽ imponere. Hinc fit vt ij laqueis in-
explicabilibus ſeſe inuoluant, qui nullo nominum rerúmque delectu, hunc (verbi gratia) bilioſo
temperamento eſſe pronuntiant, illũ ſanguineo, pituitoſo, aut melancholico alium: cùm hæc nõ
temperamẽtorum, ſed dominantiũ humorum ſint nomina. Cui enim ſanguinis eiúſque optimi

Prima ratio.

plurimum ineſt, is iure ſanguineus dici debet, vt cui bilis flaua exuperat bilioſus, cui atra melan-
cholicus, cui denique pituita pituitoſus. Humorum iſtæ redundantiæ confinibus ſibi tempera-
mentis haud ſemper reſpondent: quòd non rarò candidos & molles, eóſque tactu frigidos obſer
uare ſit, quibus ingens bilis copia quotidie reiicitur: vti & alios hirtos, ſubnigros atque graciles,

Secunda.

qui huius eluuiei minimum cõgeſſerunt. Videas prætere a non paucos prima origine frigidũ ſic-
cúmque temperamentum adeptos; quos tamen melancholicos eſſe minimè iudices, neque atræ

Tertia.

bilis proluuie ſuffuſos. Quin & ſenes extremi quorum ætas frigido ſiccoque laceſſitur, minimũ
melancholiæ coaceruãt, ſed ſi quis bis ſuperfluit noxius humor, is maximè pituitoſus eſt: vnde &
ſenes à ſuperuacuorum redundantia pituitoſos eſſe omnes confirmant. Hinc multi rerum affini-

Quarta.

tate capti, eos quoque frigido humidóque temperamento prodiderunt: quos nihilominus ſupe-
rior ea demonſtratio arguit & inſimulat, qua confectũ eſt, eum temperamenti ſtatum ætate nul-
la poſſe recipi, ſed cõtinuò vt editum eſt animal, annorum numero & diuturnitate corpus ſiccius

Quinta.

euadere. Huc accedit, externarum cauſarum vi, multóque magis alimẽtorum varia ſubſtantia &
facultate, aliàs bilem, aut flauam, aut atram, aliàs pituitam in nobis congeri ac ſuccreſcere, cuius

Sexta.

nequit origo corporis conſtitutioni tanquam efficienti cauſæ tribui. Quis quæſo tam delirus ſit,
vt in eo humore temperamentum collocet, qui totus interdum præter naturam eſt, cui nulla cũ
corpore communio familiaritatis intercedit? Ergo quamuis qui prima ætate per vaſa ſparſus eſt hu-

Quis humor quauis ætate abundet.

mor, purioris ſanguinis ſpeciem oſtendat, proxima dein ætate is corporis ardore ſiccitatéque ad
flauæ bilis naturam trahatur, tertia omnium fiat humorum quædam moderatio, quarta melan
cholicus humor, poſtrema pituitoſus ob caloris coctioniſque infirmitatem redundet: quoniam
tamen hunc ordinem externarũ cauſarum plerumque vis inuertit, neque corporis perpetuò vna
eſt & eadem atque humorum conditio, ſed plerunque diuerſa: non vtique ex humoribus, ſed ex
conſtitutione propria definiendum eſt corporis temperamentum. Quæ humorum ſunt nomina
periti artificis non eſt corpori accommodare: quare nullum prorſus temperamentum ſanguine-

Temperamenta ſunt partium corporis non humorum.

um dicere permittimus, vt nullum bilioſum, nullum melancholicum vel pituitoſum, quamuis a-
liàs bilioſum hominem, aliàs ſanguineum, pituitoſum aut melancholicum rectè appellemus. Vi-
deor equidem iam omnem de temperamentis diſputationem compleuiſſe: cui nihil attinet illo-
rum internoſcendorum ſigna ſubiungere, in propriam tractationem commodiùs relata.

Libri tertii de Temperamentis finis.

DE SPIRITIBVS ET INNATO CALIDO LIBER IIII.

Calorem quendam in nobis cunctiſque viuentibus ineſſe, eúmque diuinum. CAP. I.

Quid traditũ ſit hactenus.

VNIVERSAM hominis naturam cùm altiùs inueſtigare & perſequi conare-
mur, primùm quidem concretum hoc corpus in minimas quaſque ſimiles parti-
culas anatome diſſoluimus. Hinc verò aliam earum compoſitionem, ſi qua erat,
ſpeculantibus, deprehẽſum eſt vnamquamque ex primis ſimplicibúſque rerum
naturis, terra, aqua, aëre & igni conſtare: ex harũ permiſtione varias enaſci tem-
peramentorum differentias, quorum ſua cuique parti proprietas incideret. Nondum autem ab
hac

hac contemplatione digreſſi, rurſum ſcrutemur ecquid præterea parti cuique penitùs inhæreſcit aut aſſidet, quod pleniorem illius cognitionem faciat. Quid illa ſint vetuſtioribus medicis celebrata, innatus calor, ſpiritus, humidum primigenium, quid natura atque triplex in ſimilaribus ſubſtantia, vt hæc ſingula conſiſtant, vnde & quibus viribus gubernẽtur.

Quid reſtet tradendum.

Quoniam autem vnus calor præ cæteris ſenſum manifeſtè ferit, ab hoc ceu notiore inducto exordio, reliqna ſerie quadam quaſi conſerta ex aliis alia nectemus. Animantium generi communi lege eſt à natura tributum, vt inſiti vi caloris vitam agant. Primùm enim illas dum in viuis numerantur, caloris temperatione perfundi, morte verò conſumptas hoc prorſus extincto refrigerari, vel ſenſus ipſe declarat, nullaque id alia demonſtratione, ſed vnius eſt ſenſus præſtantia confirmandum, ceu communi quadam animi notione.

Caloris vi omnia contineri & regi.

Quanquam verò in ſtirpibus minùs aperta & euidens eſt caloris inſpectio, eas tamen non minùs quàm animantes hoc ſalutari calore conſeruari, omnémque omnium ſalutem hinc oriri, perſpectum ei fiet qui naturæ opera effectúſque æſtimabit. Conſtans enim eſt & rata ſententia, omnia viuentia propter incluſum in ſe calorem viuere, illius beneficio alimentum trahere, conficere, eóque nutriri ac ſuſtineri, augeſcere, procreare, animantes prætereà ſenſu affici & moneri: quantóque perfectiora hæc fuerint opera, tanto caloris vim atque ſubſtantiam vberiorem adeſſe. Quòd ſi vlla id ratione ſuaderi debet, vnius Solis præſtantia ſpectetur, qui dux & princeps moderatórque mundi cuncta viuentia luce ſua luſtrans, illa pariter caloris ſui temperatione fouet, & ad ea quæ dixi opera ſuſcitat. Hæc ſi externo calore fota agunt, impediuntur frigore, nónne optima ratio eſt quempiam in eis calorem ineſſe operum effectorem, eúmque Solis maximè calori concordem eſſe & conſentaneum? Rectè igitur Ariſtoteles vitam vno calore contineri, ſine calore neque animalia neque ſtirpes viuere, tanquam protritum & peruulgatum memoriæ mandauit, qui & mortem caloris extinctionem eſſe definiuit. Itaque huius imitatione vna omnium philoſophorum conſenſio vitam calore finit, mortem caloris extinctione. Quantuluſcunque inerit calor in corpore, id ipſum vita fruetur, & quas dixi functiones licet obſcuras de ſe promet, neque extremæ ſenectutis frigus quod in temperamẽto dominatur, huius poteſt caloris ſuperare vires.

Calorem noſtrum non eſſe prorſus elementarium.

Hoc viuunt ſerpentes, quas tamen temperamento frigidas commemorant. Hoc viuit papauer, mandragora, & vniuerſum frigidarum ſtirpium genus. Ex quo iam video poſſe quaſi connexum quippiam effici, calorem hunc ſupra elementorum naturam eſſe.

Prima ratio.

Ab eo enim contrariorum quod ſuppar eſt ac infirmius, alterius excellentis conſpectu

Secunda.

nihil quicquam agi poteſt, ſed tota miſti actio in id quod exuperat tãquam in vincentem cauſam refertur.

Tertia.

Atqui in earum ſtirpium quas connumeraui temperamento, calor depreſſus eſt, & inferior quàm frigus: non igitur hic vi & operibus poteſt frigus ſuperare, neque in hunc tanquam in efficientem cauſam poſſunt vitæ functiones referri. Quocirca ſiquis calor vitæ functionum effector eſt, vt certè eſt, nequaquam is eſſe poteſt qui in temperamenti miſtione diminutus eſt ac mutilus. Quare neceſſe eſt nunc vitæ calorem præſtantioris cuiuſdam eſſe originis, neque ignei elementi rudiorem naturam redolere, quemadmodum alio loco vberiùs diſputatum eſt à nobis. Hinc præclara & eximia quadam mentis agitatione videtur Ariſtoteles mortem definiens, vitali huic calori non frigus tanquam contrarium oppoſuiſſe, ſed extinctionem, quæ eius ipſius eſt priuatio.

1. Dialog.

Calori noſtro non opponitur frigus.

Vt igitur lumini contrarium nihil eſt, ſed aduerſæ tenebræ illius ſunt priuatio, atque ſi vel minimum luminis corpus illuſtret, id ipſum illuminatum dicimus: ſic & de vitali calore ſtatuo, qui quantuluſcunque corpus poſſideat, id ipſum regit atque moderatur, calidúmque denuntiat.

Quarta.

Qui volet huius eſſentiam pleniùs cognoſcere, ob oculos ſibi proponat ſulphur & arrhenicum, quæ calidiſſima quidem cùm ſint, & igneo elemento confertiſſima, vt plerunque nos vrant, tamen vitali hoc calore deſtituta iacent, ſicuti & vniuerſum inanimorum genus: quod argumentum planè conuincit igneum non eſſe, neque ab elementorum miſtione hunc ortum quem proponimus calorem.

Quinta.

Quinetiam animantis demortuæ cadauer, tametſi partium ac totius ſtructuram figurámque retinet, caloris tamen huius ne minimum quidem habet: haberet autem ſi ab elementis naſceretur, cùm in partibus ſingulis aliqua ſuperſit & reſideat quatuor elementorum permiſtio. Vnde intelligi poteſt calorem eum per quem vita inerat, non ex prima elementorum miſtione, ſed aliunde ortu recondito fluxiſſe.

Sexta.

Spiritum quendam cunctis datum viuentibus, qui vitæ calorẽm contineat. CAP. II.

QVONIAM igitur caloris indiſſolubili adhæſione corporis moli conſertus non eſt, ſed ab ea ſeparari ſeiungíque poteſt, neceſſe eſt extra molem eam ſit, tanquam aſſumptum quippiam & aduentitium.

Spiritus neceſſitas.

Atqui cùm nequeat ſimplex calor in qualitatis genere conſtitutus, ſine ſede & vehiculo in omne corpus permeare, huc illúcque momento diffundi, qualiter tamẽ hunc à corde per omnes arterias partibus ſingulis impartiri cernimus, fuit opinor neceſſarium hunc corpore aliquo fluxo & profluente contineri. Cæterùm nullus humor ad hoc aptus erat & habilis, vt tanta celeritate corpus omne traiiceret: quocirca neceſſe fuit calori materiam ſubſterni ſubſtantiæ tenuiſſimam, pernicitate velocem, quæ ſimul fouendo calori familiaris eſſet ac amica. Atque cùm eiuſmodi ſit aërea, aut ſi rectiùs appellare velis ętherea, optima ratione debuit talis calori ſubiici, quæ ſemper ætheris modo incenſa ardet, cuique perpetuò calor inſidet, vt neutrum poſſit ab altero dirimi. Plato quidem rariùs eam materiã calore perfuſam, ſpiritum appellauit, ignẽ frequentiùs, vt interdum calorem.

Spiritus nomina.

Ariſtoteli crebrò ſpiritus eſt dictus, nõnunquam calidum at-

que naturalis calor:aliàs quidem à tenuitate & velocitate,aliàs à viribus & effectu ratione nominis deſumpta. Planiùs Hippocrates, qui nuſquam addubitauit hunc ſpiritum nuncupare, ex eo quòd eximiis viribus cùm præditus ſit, oculorum tamen effugit obtutum: etenim & aërem,& ventũ,& auram,& vnãquamque ſubſtantiã quæ ſub aſpectum non cadit, ſic dicere conſueuerunt. Ad huius profectò imitationem Stoici ſpiritum ex ſplẽdida,perſpicua, nec aſpectabili ſubſtantia conſtare rectè quidem prodiderunt, eo tamen falſi, quòd hunc tum naturæ, tum animæ ſubſtantiam eſſe pronunciant,nihil eo præſtantius,nihil diuinius inueſtigantes. Quò autem ſpiritus neceſſitas atque ſubſtantia pleniùs demonſtretur,repetenda ſunt & replicanda veterũ philoſophorum decreta:quorũ primi Academici cùm perſpicerent fieri non poſſe vt naturæ quammaximè diſpares,nullius idonei medij interiectu ſocietatem inirent coiréntque, animum noſtrum à ſummo rerum opifice conditũ priuſquam emanaret immigrarétque denſo huic & concreto corpori,cenſuerunt corpore quodam illuſtri, puro & aſtro ſimili tanquam ſimplici veſte indui:quod immortale & ſempiternum nunquam ab animo abſolui diuellique poſſet, & ſine quo non fieret huius mundi incola. Ab hoc deinde alterum corpus animo circumiecerunt, tenue illud quidem ac ſimplex,ſed tamen impurius,minùs illuſtre & ſplendidum ſuperiore: nõ ab ſummo id opifice procreatum,verùm elementorum præſertimque tenuiorum permiſtione concretum,à quibus nomen inueniẽs aëreum & æthereũ appellatur. Duobus hiſce corporibus iam ſtipatus animus,in tertium hoc mortale cadncúmque corpus,ſed potiùs in terrum & tenebricoſum carcerem tanquam exul deiectus,terrarum fit hoſpes,donec effracto carcere alacer & liber in patriam reuerſus,municeps fiat & ciuis deorum. Hanc corporis atque animi communionem confirmans Alexander Aphrodiſæus, ſpiritum quem propoſuimus ait perquàm idoneum vinculũ illis interponi,qui aduerſas naturas interiectu ſuo cõciliet atque contineat. Is enim extremo vtrique familiaris & accommodatus,cùm non ſit prorſus ſine corpore,craſſo quidẽ corpori inſeri poteſt:cùm verò tenuior ſplendidiórque ſit,poteſt cum animo connecti. Sicque vtrinſque quodammodo particeps,naturam corporis expertem cum natura corporea copulat,immortalẽ cum mortali,puram cum impura,diuinam cum terrena. Hæc quanquã mentis corporiſque communionem nonniſi ſpiritus interiecti nexu fieri demonſtrãt,eadẽ nihilominus & cæteris animę partibus caducis par eſt accõmodare. Etenim animæ pars mortali cõditione genita, impura licet neque vt mens ſyncera ſit,longo tamen interuallo terreni huius cõcretique corporis ſtatum antecedit,vt citra vinculum ei nequeat inhæreſcere. Quocirca rectè prodidit Ariſtoteles in ſemine ſpumoſóque corpore ſpiritũ,in ſpiritu naturam contineri,quæ proportione reſpondet elemento ſtellarum:apertè quidem ſignificans ſpiritum hunc inter corpus & diuinam illam naturã,tanquam commune quoddam vinculum interponi. Neque verò menti ſolùm,ſed & vnicuique animæ parti caducæ proprium ſpiritum attribuit,omnémque animę facultatẽ affirmat corpus aliud participare,ídque magis diuinum quàm quę elementa dicũtur,atque prout nobilitate obſcuritatéve animæ inter ſe differunt,ita & huius corporis naturam diſtare. Quapropter ſi tum Ariſtotelis tum cæterorum rationes iudicio certo ponderemus, palàm fiet vnamquanque animæ partem ſpiritu quodã ceu fundamento niti,per quem tum corpori inſidet, tum omne officij munus exequitur. Eſt igitur ſpiritus corpus æthereũ,caloris facultatúmque ſedes & vinculum,primúmque obeundæ functionis inſtrumentum. Quiſquis illius ſubſtantiam & ſtatum nondũ plenè ſit aſſequutus,corporis noſtri ſtructuram contemplatus, arterias adeat, in cordis ſinum & in cerebri ventriculos introſpiciat,quos dũ inanes ac nullius propè humoris participes videbit, neque tamen fruſtrà ac temerè tantos à natura cõditos, hęc quidem mente cõtrectans,mox opinor cogitatione comprehendet pręteuem auram eos tum impleuiſſe,dum in viuis fuit animal,quę tamen eo animã agente leuiſſima cùm eſſet,ſine ſenſu euanuerit. Huius fouendæ gratia inſpiratione aërem introducimus,qui non modò corpori refrigerationem (hæc enim ſatis poſſet aliunde comparari) ſed pabulum quoque ſubminiſtrat. Corporis autem denſa moles, eiuſmodi ſubſidio haudquaquam indiget, vt quæ craſſiore recreatur alimento ex omnium elemẽtorum permiſtione concreto:quare neceſſum eſt aërem hauriri & attrahi, vt finitimæ & cuipiam in nobis ſui generis ſubſtantiæ iungatur,eíque velut in paſtum cedat. Si nulla in nobis eſſet tenuis & ſpirituoſa ſubſtantia,vix vlla profectò nos ad inſpirandum neceſſitas impelleret.

Animum triplici corpore teneri.

Spiritus neceſſitas & vſus.

Cuique animæ parti vt menti ſuum ſubiici ſpiritum.

2. de animal. gene. cap 3.

Spiritus quid.

Spiritus ſubſtantia vbi vigeat.

Corporum quæ incenduntur exemplo, materiam tum caloris, tum ſpiritus in nobis cognoſci.

Capvt III.

NON alienum inſtitutis meis arbitror ſuſceptam tractationem exemplis illuſtrare,quæ licet de medio ſumpta erunt,rei tamẽ omnis pleniſſimã fidem facient. Igni ſummus feruor ineſt & caloris exuperãtia,maximè verò flammę,quæ propriè noſter ignis eſt & appellatur. Ea autem fumus eſt,aut aëreum corpus accẽſum,neutro ſeorſum,ſed iũctis ambobus abſoluta:huius enim tanquam materia fumus eſt,cui flagrãs calor accedens flammã efficit. Flammã ambiens aër tuetur idoneus neque craſſus,neque humore multo madens:quẽ ſi ſepimento quodam circumcludimus,vt tum eò nequeat liber affluere & illabi, mox flãmam perangustè coarctatã marceſcere reſtinguíque conſpicamur. Neque ideo ſolùm aër deſideratur,vt vel refrigerationẽ flammæ præſtet,vel fumoſam exuſtámque illius fuliginem excipiat: quia ad vtrunque ſatis eſſet accõmodatus aër denſus & humidus,qui tamen flammam fouere non poteſt. Reſtat igitur vt tenuis & ſyncerus aër idcirco ſit neceſſarius, vt flammæ tãquam pabulũ accedat,& libero flatu alius aliúſque accedens,quaſi paſtionem ſe offerat flammæ deuorandam. Velim equidem animum cogitationemque

Ariſt. 2. de generatione.

Gal. 3. de temperã.

Quid aer flammæ conferat.

Aerem pabulum eſſe flammæ.

nemque referri ad ignem, qui in medicis cucurbitulis aut in anguſto conclaui diligenter obturato concluditur. Hunc enim magnam ambientis aëris partē abſorbere, id planè declarat, quòd dū rimæ vel tenuiſſimæ patefient atque reſerabūtur, confeſtim ac repente ſumma vi nouus intrò aër irruet & ſe ingurgitabit, vt eum nimirū reſarciat qui antè fuerat exbauſtus. Quibus apertum eſt, flammam vt fumoſa ſubſtantia, ita & ab ambiente aëre foueri atque ſuſtineri.

Triplex flammæ pabulum.

Præter hæc autē tertium illi fomentū & pabulum confertur, ex prępingui quadam materia, cuiuſmodi in lucerna eſt oleum. Hoc quidē corporum omnium celerrimè promptiſſimeque inflāmatur, quod tenui ſubſtantia multo aëre ſpiritúque perfuſa continetur: deinde adeps, ab hoc reliqua deinceps corpora quæ illius conditionem quodammodo imitantur. Quanto enim vnumquodque ad olei naturā propiùs accedit, tanto deprehenditur magis habile & aptū vt inflammetur: quo autem abeſt longius, hoc ineptius. Vnde conficitur corpus omne quod inflammari poteſt, olei cuiuſdam eſſe particeps, huiúſque ſolius gratia conflagrare: quodcunque autē olei eſt expers, flammā non alere.

Corpora inflammari ob oleoſam ſubſtantiā quam in ſe habent.

Videbor hoc loco magnū quippiam & veteribus inauditū offundere, ſed quod longè ſit veriſſimū, & multis huius ſeculi experientiis confirmatū. Nullum enim corpus eſt ad inflammationē propenſum, ex quo ſyncerum oleum arte non elici poſſit. Non adeps, non cera, non pix, non reſina, non terebintbina, non vllū denique ligni ſtirpiſve genus: nulla radix, nullus flos, nullus fructus, nullum ſemē: atque in animalibus nulla pars eſt, ſiue os, ſiue neruus, ſiue membrana aut caro: nihil denique in ſtirpiū aut animantium genere vitam habuit, quod non poſſit oleū de ſe profundere, aliud quidē affluentius ſolóque preſſu, aliud parcius maioréq; induſtria: huius etiā cauſa quæcunque viuunt inflammari poſſe compertū habemus. Quinetiā inanimorū genus quæ complectitur inflammationi ſubiecta, eadē quoque oleo ſunt finitima. Nam ſulphur quicunque metallorum naturas perſcrutantur, terræ adipem vel oleum appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concreſcit. Ergo quæcunque viuūt aluntúrque corpora, pinguem & olei ſimilem continent humorē.

Alter humor alimentarius.

Præter hunc verò & alio perfunduntur, qui minimè eſt ad inflammationem idoneus, ſed ſuperiore magis tenuis & profluēs, ab alimentis aſcitus & confertus in cæcos arctóſque viuentium corporū receſſus, qui quidē concoctione mutationē atque vires iam accepit, nōdum tamen in illorū ſubſtantiā planè cōuerſus: hunc humorem dicere placet alimentarium.

Tertius humor elementaris.

Ab hoc demum diuerſus eſt aqueus humor, quo tanquam viſco terrenæ corporum partes iunctæ cohærent, quique rerum omniū ex elementorum permiſtione concretarum eſt cōmunis. Vniuerſum inanimorū ſiue lapidum, ſiue metallorum genus, hoc ipſo conglutinatum ſuſtinetur: at alimentariū aut olei ſimilem humorē neutiquam nouit, ſed hi viuentibus duntaxat propriè tribuuntur, vt intelligere ſit eoſdem ad vitæ caloríſque tuitionē partes primas obtinere.

Triplicis humoris in ſtirpibus demonſtratio.

Triplex id humorū genus quiſquis volet perſpectum ſibi eſſe, in materia è ſyluis cæſa cogitationē defigat. Virentes enim ſtirpium ramos, aut ceram, aut picem, aut reſinam inſtillans, vaporarium qui coniecerit, ſubſtrati ignis vi primùm aquam dimanare ſentiet, ab hac dein oleū: quod non priùs elici poteſt quàm illa plenè exaruerint: ſic enim mos eſt exiccata omnia deligere, è quibus oleū elici debet. Si quis porrò ligneā materiem viridē recénſque cæſam igni mādet, principiò videbit ægrè incendi, proptereà quòd multo ſcatet humore, quē è terra pro alimēto ſibi hauſerat. Is enim eſt qui ab eius extremis dum incaleſcit emanare ſolet. Hoc conſumpto reliqua ſubſtantia promptè, à flamma depaſcitur, quia purior manet pinguis illa quæ olei ſpeciē gerit, alio liquore nullo madefacta. Hanc cùm omnem ignis depopulatus fuerit, flammæ tum nihil prorſus erumpet & euolabit: in ſubiectis tamē carbonibus ſua inſuper inerit ſoliditas, ex relicto aqueo humore tenaci & cohærente, quem in elementorum concretione acceperant: quo tandē exeſo diſſipatóque cinis duntaxat aridiſſimus reliquus erit.

Alia demonſtratio.

Idem propemodū temporis diuturnitas iis affert arboribus, quæ in ſyluis erectæ ſenio ſicceſcūt. Primùm enim exhauſtus alimētarius humor deficit, quo tēpore dominatur oleo ſimilis humor, poſſuntque illæ ocyſſimè ſuccendi. Hic verò annis procedentibus adeò exhauritur, vt inflammari prorſum nequeant, cùm putrida ligna vulgus appellat, quæ ſolo conſtant aqueo humore. Poſtremò autē & hic atteritur, qui tanquam glutinū erat terrenis partibus cōnectendis, tum igitur diſſoluta ſoliditate caries inuadit, quæ extrema eſt omniū conſumptio. Stirpes reliquæ omnes, itémque fructus, ſemina, animantium particulæ, eaſdē propemodū mutationes diuturnitate ſubeunt.

Concluſio.

Ergo ſi rem vniuerſam in caput referemus, in corpore quod accenſum conflagrat, ſiue id lignum eſt, ſiue lucerna, ſiue quiduis aliud, flammæ proxima materia eſt fumoſus quidā vapor, halitus modo efflatus: in hoc qui ſummus ineſt feruor, ſpecies quædam eſt & perfectio flammæ: hæc autem aëris circumfluentis continuo acceſſu fouetur. Halitus porrò ex illa olei ſubſtantia ſuſcitatus emergit: quæ flammæ pabulū eſt. Ea autem olei ſubſtantia in ſubiecta denſiore, aut ligni, aut ellychnij materia conſiſtit, vtranque verò alimentarius humor olim fouit, neque ſinens diſſipari reſarſit, copioſiorémque exaggerans eandem auxit.

Humidi primigenii, quod tum caloris tum ſpiritus ſubiecta eſt materia, demonſtratio.

CAPVT IIII.

Spiritus ex duobus conſtat.

AD hæc autem ſi quæ corporis noſtri ſunt transferimus, ſpiritus quem in nobis ineſſe demonſtrauimus, quia tenui eſt & æthèrea ſubſtantia inſito calore perfuſa, ei proportione reſpondet quæ propriè flāma appellatur. Neque enim calor ipſe ſolitarius, neque ſubſtantia tenuis quā ſeorſum cogitatione cōprehendimus, ſed quod ex amborum ſocietate nexúque conditū eſt, verè ac propriè ſpiritus dicetur. Hunc autē alit ſuſtinétque pinguis & oleo perquā ſimilis humor

Humor natiuus & primigenius.

non is qnidem adeps quo partes quamplurimas oblini cernimus,ſed alius multò diſſimilis & aëreus,qui in partium ſimilarium ſubſtantiam conſertus omnem effugit oculorum aciem, arte tamen & induſtria poteſt (vt præmonuimus) ſecerni. Is tum ſpiritus,tum innati caloris fundamentum eſt atque prima ſubſtantia,quem proinde de cætero primigenium placet appellare. Is enim primus eſt,& communis viuentium omnium in quo ſpiritus calore perfuſus primùm & per ſe conſidit,adeò vt neutrum eſſe poſſit aut diutius permanere citra illius humoris opem. Ineſt autẽ in ſimilaribus quibuſque particulis eius generis humor,quem omni viuentiũ generi eſſe datum, ſuprà ratione confecimus. Hunc planè expreſſit Ariſtoteles, dum ait: Calidum autem ipſum in nõnullis pingue habetur, quæ res ſimul efficit vt neq; facilè inareſcat neque facilè refrigeretur. In nõnullis alio ſucco prędítũ eſt. Hæc ille: reuera enim nõ ſolùm hic pinguis,ſed etiã triplex cõmemoratus humor tum noſtrũ calorẽ, tũ omnẽ ſolidæ partis ſubſtantiã continet atque firmat. (hoc vnum in primis ad exemplum adhibere liceat) quandiu in animante conſtitutum alitur & continet in ſe vim caloris, alimentario madeſit & conſpergitur humore anguſtis ſpatiis affuſo. Ab animante autem deſectum id auulſumque,ignis cedit ardoribus,incenditurque celeriter, ob pingnem eum humorem qui ad inflammationem eſt habilis: cùm verò is iam incendio abſorptus fuerit,ſuperſtes etiamtum erit oſſis conſtantia & firmitas,idque communis illius ceu viſci vi & beneficio. Eadem ferè & in cæteris ſimilaribus eſt ratio. Triplex itaque cùm ſit omnis earũ humor elementaris, primigenius & alimentarius,duo quiquidem propriam illarum ſubſtantiã complent,tertius illis aduentitius quodammodo & externus. Quocirca vitam etiamnum agente animali,hic quidem abſorberi ſiccaríque poteſt, at reliqui duo nunquam funditus, ſed neque maiore ex parte diſperdi poſſunt: nam priuſquam in id diſcrimen res veniat, propria detracta materie ſpiritus calórque emarceſcet,& animal vitam naturæ reddet. Diſſipata enim materia quæ ſpiritus & caloris propria eſt ſedes,quæ ſpiritum continet atque ſeruat,qui fieri poteſt vt ſpiritus ſubſtãtia & calor diutiùs perſiſtat? At verò qui integra valetudine frigorum vi intolerabili adeò opprimuntur,vt quàm mox è vita excedãt,iis calor interclusus extinguitur, ſuperſtite quodam modo ſpiritus materia. Vehemens inſuper animi deliquium ſi hominem rapit, & caloris & ſpiritus ſubſtantiam vnà in breui diſſipat,citra vllam primigenij humoris iacturam. Ecõtrario autem huius diſſolutionem fieri manente ſpiritus ſubſtantia, aut hanc quidem manente natiuo calore diſſipari, naturalis rerum ordo haud patitur. Primigenius is quem proprium dixi viuentium humorem, quatenus ſubſtantiæ noſtræ portio quędã eſt,à prima ſtatim origine ſuſcepta,ab alimentario diſtat atque ſecernitur. Ab aqueo autem abeſt, quòd tametſi vterque ingenitus eſt nobis, hic tamen omnium corporum vel inanimorum communis,nihil ſocietatis, nihil commercij habet cum calore & ſpiritu: ille verò plurimum, vt qui eorum ſedes eſt & fomẽtum. Hic idcirco eſt quem præ cæteris natiuum humorem appellarũt, alij proprio ſi fortè inepto nomine, humidum radicale: nos id vt primigenium ita dicere poſſumus vitale & ſalutare humidum, quod ſpiritus & caloris totiúsque vitæ fundamentum eſt & pabulum.

Lib. de longitu. vitæ. cap. 2.

Triplex partium ſolidarũ humor.

Exemplum in oſſe.

Trium humorum mutua comparatio.

Trium humorum quod diſcrimen eſt.

Quis triũ natiuus humor propriè dicendus.

De triplici ſimilaris partis ſubſtantia, & de cæteris humorum differentiis. CAP. V.

Partem ſimilarẽ non prorſus eſſe ſimplicem.

SIMILAREM vocatam particulam ſimplicem, compoſitionis expertem, & ſui vndique ſimilem ſenſus æſtimatione iudicamus, primamque illi ſtructuram ex elementorum temperatione naſci. At verò ne ſic ad vnguem ea temperatio per omnes eius particulas æquabiliter diffuſa eſt, quin aliæ aliorum ſint elementorum magis minúſve participes: neque cogitatione modò,ſed etiam (ſi quis ſtudioſè penitúſque introſpiciat) ſenſu varietas quædam adnumaduerti poteſt. Vnde ſi facilis & accurata quæritur rerum diſtinctio, pars quæque ſimilaris ex aliis quibuſdã ſubſtantiis eſt condita, hæc verò ex primarum ſimpliciúmque quatuor naturarum concretione. Quoniam verò ſubſtantias illas nondum partes corporis appellamus, ſimilarem partem compoſitam dicere vſus non admittit, compoſitionem duntaxat exiſtimãs eam quæ ex alijs quibuſdam particulis conſurgit. Subſtantiæ autem illæ tres ſunt omneis in parte ſimilari poſitæ, ſolida, carnoſa & ſpirituoſa, his enim vt ar recentiorum verbis. Solida primum eſt lineamentum & ſtamen illud ſtabile atque conſtans, per quod toti robur ineſt & firmamentum, & qua tanquam baſi reliquæ ſubſtantiæ innituntur. Hanc enim ea quę carnoſa appellatur vndique circumfundit & obuallat, infercítque ſpatia inter fibras vacua, quaſi rimas expleat: hinc & partis moles rectè dici cõſueuit. Commune quidem illi carnis nomen eſt inditum, ſed cuius ſubſtantia in magna ſit varietate. Quæ enim muſculorum fibris innaſcitur, propriè caro appellari ſolet: quæ autẽ viſceribus, vt cordi, vt iocineri, renibus, lieni, & pulmoni, eam παρέγχυμα Gręci dixerunt, nos affuſionem: inteſtinis, gulæ, ventriculo, vtero, vtrique veſicæ, arteriis, venis, neruis, & membranis quæcunque inſidet, commune illa quoque nomẽ mutuatur, vt vnicuique parti ſimilari ſua ſit caro. Spirituoſam ſubſtantiam ſuprà ſatis perſequuti ſumus, præteneum nempe & æthercam eam quæ partis ſimilaris eſſentiam complet & abſoluit: illa quidem in ſolida ſubſtantia primum & maximè conſiſtit, omniúmque functionum eſt opifex. Quò autem clariora ſint omnia, & hæc ſuperioribus quaſi annexa conſentiant, ſolidam ſubſtantiam ex aliis rurſum conſtare meditemur, nempe ex terreno craſſamento (hoc interim verbi à Columella mutuabor) cuius conſtantia atque firmitas aqueo humore continetur: mox ex humido primigenio quod vitale & ſpiritus fundamentum appellauimus. In hoc igitur naturalis ſpiritus (qui eſt ætherea ſubſtantia paulò antè commemorata)

Qua ratione pars ſimilaris appellatur ſimplex.

Triplex ſubſtantia partis ſimilaris.

Solida quæ.

Carniformis quæ.

Caro triplex.

Spirituoſa ſubſtantia.

Solida ſubſtãtia rurſum ex triplici conſtat.

Natiuum humidũ prima eſt ſedes ſpiritus.

rata) radices egit ab ortu quibus innititur: inde tanquam è ſeminario prodiens, in carnoſam quoque ſubſtantiam propagatur, ſicque calorem & naturam ſecum proferens, his partem ſimilarem vniuerſam perfundit. Ergo omnes quæ in ſimilari corporis parte ſunt ſubſtantiæ numerãtur, carnoſa & ſolida: in ſolida craſſamẽtum illud terrenum, humidum primigenium, & inſitus ſpiritus. In craſſamento præter terrenam ſubſtantiam, aqueus eſt & tenax is humor, cuius interuentu partes eius cohærent, firmàque id ſoliditate conſiſtit. Ne quid autem hìc intactum & quaſi prætermiſſum deſiderari poſſit, quod partium ſimilarium perfectam cognitionem tradat, in aliam huic proximam cõtemplationem animum relaturi, quatuor humorum quos ſecundarios propriè appellant genera, ab optimis quibuſque medicis celebrata, iſtis comparemus. Quod in ſolida ſubſtantia partis ſimilaris primum ineſt craſſamentum, humorem id in ſe cõtinet aqueum, qui cùm ſit omnium corporum communis, ad hunc numerũ minimè referri debet. Neque is humor primigenius qui nobis inſitus eſt & viuentiũ proprius, naturaliſque ſpiritus ſedes, in ſolida ſubſtantia poſitus, quem leuiter & inconſideratè videtur Auincennas cum aqueo eundem feciſſe, à quo partium robur & firmitas exiſtit. Sed ſecundariorum vnus cõſtituendus eſt is humor, qui carnoſa vocatur ſubſtantia, & qui ceu cõcretus liquor ſolidis fibris adhæreſcens, moles fit ſimilaris partis: hunc manifeſtò videre licet in carnibus, dũ igni immodicè torrentur, liquari & plurimùm defluere, ferrique in prunas largiter. Alter eſt, qui ceu proximum partis alimẽtum illi iam annectitur & agglutinatur. Deinde accedit qui nondum quidem agglutinatur & adhæreſcit, ſed roris vice in partis ſubſtantiam diffuſus propiuſque adductus illi apponitur. Poſtea is humor exiſtit qui in exilibus arteriis veniſque continetur, hinc mox ex earum finibus in vacua partium loca influxurus. Hunc quidem eſſe cõſtat purioris ſanguinis portionem multiplici coctione exquiſitè elaboratam, & ex qua pars ſimilaris aletur. Quocirca tres hi poſteriores nequeunt ad ſimilariũ ſubſtantiam pertinere: quanquam varia commutatione in corporis naturã tandem commigrabunt. Qui in maioribus venis reconditur ſanguis, ad hæc ſecũdariorum humorum genera neutiquam pertinet, ſed eos quatuor primos ac principes humores ac verè ſuccos recipit, de quibus ſuo loco futura eſt commemoratio. Iam verò ſi præſcriptum ordinẽ inuertemus, ex ſanguine qui in venis concluditur maioribus, quatuor humores ſecundarij, conſequutione quadam fient. Cùm enim ſanguis iam in extrema & ora exilium venarũ arteriarumque perductus eſt, primus humor tum appellatur, ſecundus autem cùm iam vice alimenti in partium ſubſtantiam influxit iiſque apponitur: tertius vbi circum partiũ villos & ſtamina cõcreſcens illis annectitur & agglutinatur: quartus quum iam illis aſſimilatur, & in earum propriam carnem conuertitur. Itaque ſecundariorum humorum ſolus hic quartus eſt in eſſentia partis ſimilaris.

Omnium ſubſtantiarum enumeratio.

De humoribus ſecundariis.

Quid innatum calidum, quæ eius ſubſtantia. Cap. VI.

VT autem hic rerum ordo compoſitioque diſciplinæ ſibi conſtet, in quartum hunc humorẽ toto animo omnique ſtudio incumbendum, explicandumque pleniùs quid cauſæ erat cur eũ in cunctis viuentibus ineſſe, tot tantiſque rationibus contenderemus, quantúmque momenti & ponderis ad rem inſtitutam obtineat. Quicquid vitam agit, ſalutari calore perfuſum continetur & regitur: atque is calor qualitas quũ ſit, totus tamẽ diuinus eſt atque cæleſtis, & in æthereo ſpiritu ſubſiſtit. Cùm autem huius beneficio & munere corpus alioqui frigidum, vniuerſum quantũ eſt concaleſcat, neceſſe eſt ei vim ineſſe caloris valentiſſimã, quæ ſi pariter ſiccitate comitaretur, nos impendiò adureret: atqui nõ vrit, eam igitur neceſſe eſt humoris temperatione perfundi, viuentiúmque calorẽ ac ſpiritũ idoneo cõuenientique humido contineri, quod illius ſubiecta eſt & indiſſolubilis materia: quemadmodũ in his corporibus quæ apta ſunt vt inflãmentur, flammæ ſedes & pabulum aëreus quidam eſt humor. At quoniã complures ſunt humorum ordines, compluréſque in nobis differentiæ, æſtimandum nunc eſt quiſnam eorum, ſalutaris iſtius caloris ſedes eſſe poſſit. Poſtrema duo humorum genera alimenta duntaxat, nõdum autem corporis partes haberi, ex dictis fit manifeſtum: quare in promptu quoque eſt horum neutrum eam eſſe quam inueſtigamus innati calidi ſubſtãtiam. Neque præterea ea fuerit aqueus humor ex quo ſuam conſiſtentiam accepit partium ſolidarum craſſamentum: vt qui omnium ſit corporũ communis. Reſtat igitur innati calidi ſubſtantiam eſſe, vel carnoſam vocatam ſubſtantiam, vel id humidum quod radicitus inhærens vitale & primigenium appellauimus, quódque olei cuiuſdam ſpeciem oſtendit. Cõſentaneum autem magis eſt & ad veritatem propenſius, in hoc quam in illa potiùs calorem vitæ collocari. Permanens enim eſt & cõſtans humidum hoc primigenium, in ſolida ſubſtantia firmatum, neque niſi annorum ætatiſque decurſione imminui poteſt: carnoſa ſubſtantia frequenter omni ætate vt augeri ita detrahi & extenuari videtur. Illud ſiquando iacturam accepit, non reſarcitur: hæc marcore exhauſta, rurſus in amplam molem aſſurgit: nam carnoſæ ſubſtantiæ magnitudo variatur, etiamſi præterea non augetur animans. Itaque ſi innatus calor vitæ opifex, tutò nos debet in extremum regere atque moderari, par eſt vtique hunc in ſtabili humido permanere. Quin & noſtræ originis contemplatio, vitalem calorem vnà cum humido primigenio à ſemine, carnoſam autem ſubſtantiam à materno ſanguine deriuari commonſtrat. Etenim prima fœtus conformatione dum ſimilariũ partium procreatio inſtitueretur, corpus ipſum ſeminis, primùm in quædam rudimenta ſeſe extendit, deinde verò in exactam ſpeciem. Dum enim ea rudimenta ponerentur, videri poterat corpus ſeminis adumbrationem

Subſtantiam caloris humidam eſſe.

Quiſnam humorum corporis eſt ſubſtantia innati calidi.

Humorem oleoſum eſſe innati calidi ſubſtantiam.

Totam ſimilarem partis ſolidam ſubſtantiam ex ſemine naſci.

quandam partium ſimilarium lineamentis ſuis exhibere, quæ quaſi fibræ erant & ſtamina filis quibuſdam tenuiſſimis araneorum ſimilibus contexta. Hęc eſt igitur conſtans & verè ſolida partium ſimilarium ſubſtãtia ex puro ſemine concreta: ad quam deinde ſenſim influens & illabens ſanguis maternus, villos & ſtamina vndique circumſedens illic concreſcebat, fiebatque ſubſtantia carnoſa ex ſanguine: quæ affuſa inſperſaque locis inanibus, moles eſt partiũ ſimilariũ. Quancunque autem ſolidior illa ſubſtantia ab ortu cõditionem acceperit, eandem totius vitæ curſu retinet. Nam ſtamina ex humido liquidoq́ue ſemine creata, quanquá diuturnitate magis magiſq́ue ſicceſcunt, dum ad extremum ſenium (quod aridiſſimum eſt) veniant, ſemper tamen eius humidi quod à ſemine contraxerunt, aliquid ſibi in omnem vitam recondunt: quod vt recens natis & infantibus plurimum eſt, ſenibus exiguum, ita interiectis ætatibus mediocre. Quantulumcunque idipſum eſt quod in vitæ extremum reconditur, ſecum id ſpiritum & calorem ex ſemine aduexit, hoſq́ue retinet tum ſibi tum ſolidæ ſubſtantiæ perennes & indiſſolubiles. Ex quo intelligi

[Quatuor in ſolida ſubſtantia quæ ex ſemine prodierunt.]

poteſt carnoſam ſimilarium partium ſubſtantiam à ſanguine, ſolidam verò & quicquid in eius compoſitione ineſt, ſiue craſſamentum, ſiue humidum primigenium, ſiue ſpiritus, ſiue inſitus calor, id omne olim à ſemine natum proceſſiſſe, & tanquam illius quædam portio ſit incorrupta, ſeminis naturam plurimùm redolere. Hinc rurſus perſpicuum euadit, innati calidi quam exquirimus ſubſtantiam, præſtantem illam quidem & vitæ conſeruatricem, non ad carnoſam quæ ex ſanguine prodiit, ſed ad primigenium humidum, quod ſuam ſemini originem refert acceptam,

[Innatum calidum quid.]

pertinere. Ergo ſiqua illius promẽda eſt definitio, calidum innatum eſt humidum primigenium inſito ſpiritu & calore vndique perfuſum. Id nempe humidum cui ſpiritus & calor ab ortu eſt inditus, in quo ſaluus viget & conſeruatur. Tribus ergo illis coniunctim innatum calidum continetur, quanquam hoc ipſo nomine quidam ſpiritum ingenitum appellant, arctiùs, nec ſatis propriè. De his hactenus, nunc de natura.

Quid natura medicis, & quæ eius ſubſtantia. CAP. VII.

QVod generatim atque vniuerſè phyſici proponunt hoc loco contrahentes, naturam eſſe definimus vim primam & cauſam per ſe noſtri opificem & conſeruatricem. Hominis enim

[Naturæ humanæ definitio.]

natura eſt quæ non aliud quicquam procurat, & quæ ſoli addicta homini, quam conformauit gubernat quantum poteſt longiſſimè. Etenim ne fruſtrà condidiſſe videatur, edito illa operi in omni vita inſidet, id nunquam deſerit, ſed eius gubernacula tractans partes omnes in ſuum quamque opus ducit & concitat, vt illa ipſa ſimul omnium functionum cauſa cenſeri debeat. At illius

[Naturam non ſolum calorẽ ſed ſubſtantiam eſſe.]

ſubſtantiam quænam ſit peruestiganti, vis & poteſtas caloris prima in mentem venit, cui ſolet omnis effectus cauſa palàm attribui. At verò qualitas ſyncera caloris, etiam ſi diuinus hic ſit ac planè cœleſtis, tamen functionum opifex non erit, neque dum intenſione creuit, cõtinuò integriores firmioreſq́ue functiones expromit, niſi pariter incrementum accipiat ſubſtãtia caloris: quocirca neceſſarium eſt naturæ nomen atque finitionem, non vni calori, ſed illius quoque ſubſtantiæ accommodari: quod & omnes philoſophi nunquam accidenti attulerunt, ſed alteri compoſitæ rei principio. Moderato autem cuique calori qui aut in ſanguine, aut in quouis humorum ge-

[Multiplex naturæ appellatio.]

nere, aut in ſpiritu, aut in corporis ſubſtantia ſitus eſt, naturæ nomen non niſi promiſcuè & fuſa nimis appellatione aptari poteſt. Aptiùs quidem ſpiritum ingenitum quicunque is fuerit, naturam dixeris. Veruntamen ſi propriè agendum eſt, naturæ ſubſtantia eſt calidum innatum quale

[Naturæ ſubſtantia.]

ſuprà circumſcripſimus. Id enim animal ab initio conformauit, auxit, & tanquam omnium operum naturalium cauſa nutriuit. Natura igitur perinde atque innatus calor tria comprehendit, humidum primigenium, ſpiritum & calorem, omnia quidem vno eodemq́ue ortu ex ſemine prognata. Quum veteres naturam & virium ſubſtantiam tum ex ſpiritu, tum ex carnoſa ſpecie, tum ex ſolidis ipſis ſimul iunctis cõſtare & compleri pronunciant, potiùs ea quibus ſuſtinentur vires enumerant, quàm propriè naturæ nomen vſurpent, cùm carnoſa illa ſpecies nequaquam ſit à ſemine contracta: quæ autem verè natura eſt tota ex ſemine naſcens, animal effinxit, huicq́ue totius vitæ curſu moderatur. Quæ purè natura dicitur carni non eſt ingenita, ſed in hanc ex ſolida

[Naturæ ſubſtantiam ex quatuor elementis conſtare.]

ſubſtantia cui peculiaris eſt, confertur. Corporis natura, quæ & innatum calidum, in ſolidæ partis craſſamento tanquam in materia conſiſtit: vt hæc ſolida ſeminaliſque ſubſtantia aliorum omnium more, ex materia & natura conſtitui intelligatur. Cæterùm hæc ipſa principia, non vt quæ ſolent accuratè à phyſicis tractari, ſimplicia ſunt & omnis compoſitionis expertia: ſed etſi fortè ſenſu ſimplicia iudicantur, cogitatione tamen ex primis cõſtant elementis ſe prioribus. Craſſamentum enim quod ſubſtratum atque ſubiectum eſt, ex denſis terreniſque elemẽtis plurimùm quidem conditum eſt, non tamen tenuiorum prorſus expers. Natura quæ in illo viget, humido primigenio & ſpiritu calido perficitur, quæ aëris atque ignis plurimum in compoſitione acceperunt, ſed tamen terræ & aquæ nonnihil, licet id omnino minimum: vt medicis nulla prorſus ſubſtantia ſit, quæ non ex quatuor naturarum temperatione ſit concreta. Hinc fit vt rurſum natu-

[Naturam eſſe temperamentum.]

ram quodammodo liceat appellare primum id corporis temperamentum, quod à prima ſtatim origine ex elementorum & caloris diuini perfuſione contractũ eſt. Illic tanquam in prima functionum omnium cauſa conſiſtunt, quicunque caducæ naturæ limitibus coërciti, nihil ſupra hãc diuinius quicquam neque ipſam animæ ſubſtantiam inueſtigant. His igitur natura eſt temperamẽtum in ſpiritu & humido primigenio ſitum: quod quoniam caloris dominio vincit, calorem

quoque

quoque natiuum appellant. Tot modis natura dici ſolet: nam quod Hippocrates aliquando qua tuor humorum congeſtionem, aliquando corporis formã & figuram hoc nomine ſignarit, pręter vſum eſt & conſuetudinem loquendi. His iam decurſis, pleniùs adeunda nobis eſt innati calidi & ſpirituum tractatio, quorum gratia hic à nobis liber fuerat inſtitutus.

Vt innatum calidum ætatum inclinatione, ſtatus mutationem ſubeat. CAP. VIII.

ABVNDANTER calida humidaque eſt innati calidi ſubſtantia, eò cumulatior & plenior, quò magis ſit caloris humoriſque particeps. Talis eſt omnino in ſemine miſtiſque ortus noſtri primordiis, quæ caloris atque humoris natiui ſummum habent complemẽtum, vt aliàs nunquam pleniùs affluere poſſint. Quæ ortui proxima eſt ætas, tanta iſtorũ abundantia circumfluit, quantam nulla ætas conſequuta aut arte aut induſtria poteſt excedere, ſed ne parem quidẽ atque primo ortu acceperat, vel exquiſitiſſima viuendi lege conſeruare, alioqui perpetuari & ſempiternis ſeculorum ætatibus ſuſtineri poſſet animans. Illa porrò ſumma cùm ſint infantium ætate, moderata tamen eſſe dicimus, ipſamque innati calidi ſubſtãtiam bene temperatam. Qui enim in hac calor ineſt, licet ſit ſummus, quia tamen humido perfunditur, mitis eſt omnino & blandus, nulla feriens acrimonia. Sic & humor licet vberior, haud tamen diffluit, ſed calore coërcetur: ſic ſumma quæ ſunt, ad moderationem quandam exquiſitè ſunt temperata, vt infantibus & puerulis redundãs humor, pari quodammodo ſpiritu & calore ſit aſperſus.

In ortu ſummus eſt tum calor tum humor.

Summus quãuis ſit, tamen eſt temperatus.

Hinc ætate progrediente ſenſim vi caloris membra ſicceſcunt, ſimul quoque & robur & incrementum conſequuntur, non modica quidem humoris portione in accretionẽ profuſa. Id itidem ſentiens Hippocrates, ait corpus quodcunque augeſcit & robur accipit, neceſſariò calidum eſſe, illaque ab innati calidi vim conferri. At verò cùm iam oſſa, nerui atque membranæ non vltrà ſequi ducive poſſunt, incrementũ omne ſiſtitur: tum verò membris ſummũ robur ineſt, ſummæque vires inſunt ad animalium operum functionem. Quæ profectò argumento ſunt, ætatem floridam humidum primigeniũ iam ſiccius obtinere.

Membra tempore ſicceſcere. Lib. de natura humana.

Cæterùm hæc ætas inter extrema medium occupauit, neque vt ſenium ingenti ſiccitate inareſcit, neque vt infantium ætas humore multo affluit: atque in ea mediocritate tametſi humor non ſatis ad incrementum ſuppetit, ſatis tamen eſt qui poſſit ingenitũ calorem & ſpiritum, quantum à primordiis acceperat quodammodo aſſeruare. Ita enim exiſtimant parem adoleſcenti atque infanti inſidere calorem, quia quantũ ſubſtantiæ caloris perpetuus ille fluor ab ineunte ætate diſſipauit, tantundẽ qualitatis & acrimoniæ genuit attulitque adoleſcentia: quandoquidẽ ſicciore facta materia ſolet calor omnis vires ſuas vehementiùs proferre. Hac igitur viciſſitudine quia diſperdita ſubſtãtia qualitas increuit, parem calorem ſenſus æſtimatio illis fortaſſe decernit.

Media ætate licet humor ſit paucior, par tamen eſt ſenſu calor.

At verò infantis plurimus eſt naturalis calor, iſque blandus & halitus ſimilis, vt ſubſtantiæ æſtimatione Hippocrates hominem prima die calidiſſimum ſtatuat. Iuueni autẽ caloris ſubſtantia, non poteſt nõ eſſe ad quandã paucitatem atque exilitatẽ redacta, quam ob cauſam is reuera minùs eſt calidus: at ſi qualitas ſpectatur, calore eſt acri & intẽſo. Qui calidiſſimus eſt infans, is pariter bene temperatus eſt, ad cunctas naturæ perfunctiones accommodatus. Huius verò cõparatione iuuenis intemperatus cenſetur, qui acrem igneumque calorem eſt conſequutus, quẽ etiam aduentitium externúmque appellant: non quòd extrinſecus aſſumptus ſit aut acceſſerit (illuc enim ſuopte impetu inuectus eſt & ſublatus) ſed quòd bene temperati limites egreſſus & extra eos poſitus, non ſimiliter atque ille ad naturæ munera vires habeat. Itaque infantes natiuo calido excellunt, iuuenes aduentitio: multóque magis qui febre iactãtur: at natiuus in iſtis non ineſt priſtino æqualis, nedum maior. Sed ad nos iam redeamus.

Reuera infanti copioſior eſt calor quã ætate media.

Ab ſummo ætatis vigore ſenſim qualitas & acrimonia caloris marceſcit & paulatim collabitur, vſque eo dũ is extremo ſenio languidus contabeſcat. Quicquid enim ſubeſt tanquam calori pabulũ, id vniuerſum incendio deflagrat ætatis vigore, vt tum acerrimus calor omnia vorãs ſeſe nequeat ampliùs effundere. Hinc verò quoniam nimiùm exeſa diſſipataque inſiti illius & primigenii humidi ſubſtantia, non eſt ſatis apta pari calori fouendo, neceſſum eſt vt dum ſenſim humidum abſumetur, calor quoque pariter obſoleſcat: & (vt ait Hippocrates) dum corpus areſcere incipiet, defluens ad ruinam frigidius efficiatur: diebúſque poſtremis quãto plus homo extabeſcit, tanto frigidior neceſſariò reddatur, vt ſui ipſius ratione ſit poſtrema vitę die frigidiſsimus. Hac igitur ratione innati caloris aliàs ſubſtantia, aliàs qualitas ætatum progreſſu ad ruinam defluens, in perniciem agitur.

A media ætate calorem minui.

Cæterùm quoniam exhauſto pabulo calor vnà reſtringitur, ſi hic cauſa eſt quæ pabulũ abſumit, vt certè eſt, fiet protinus idem calor interitus ſui cauſa. Gaudet quidem & iucundè fruitur humidi commercio, cuius etiam ſi interitum non expetit, ipſum tamen neceſſariò affert: ſublato autem humido conſequens eſt & calorẽ tolli. Vnde hic calor dum conſeruari & perfici naturaliter deſiderat, ſemetipſum is conficit & interimit: & quem ſui occaſum & obitum non intendit, eum tamen conficit.

Calor ſeipſum deſtruit & conſumit.

Sed quoniam nihil quod genitum eſt & natura conſtat, primum & per ſe ſui exitium molitur, ſed quàm longiſsimè prorogari & in rerum natura conſiſtere peroptat, ne ipſe quidem calor per ſe & ex inſtituto, ſui interitus cauſa fuerit, verùm vt dicere ſolent ex accidenti & alterius interiectu. Nam aliud quippiam agens, ipſe quippe humidũ conficiens, ſe ipſum pariter diripit atque vaſtat. Quocirca non alia eſt ortus noſtri, alia interitus cauſa, ſed quæcunque nos genuit & moderatur, ea tandem extremum vitæ diem morte conficit.

Non per ſe ſed ex accidẽti id efficit.

Dixerit hic aliquis. Si ſummus ætatis vigor calorem profert tactu acerrimum, ſenectus autem ignauum & inertem

Obiectio.

neceſsitas

Solutio.

Inclinantium non ſimiliter atque infantium ætatem dici temperatam.

neceſſitas eſt medio tranſitu moderationem quandã percipi caloris, qualem & ſuperior de temperamentis tractatio confirmauit. Quid eſt igitur quam ob rem non hanc ſimiliter vt infantium ætatem, aut fortaſſe conuenientiùs liceat in temperatis numerare? Nunc ſanè diuerſa nobis atque rum eſt temperati ratio: illic enim temperamenta tactu & qualitatis ordine, hîc ſubſtantiæ copia & vbertate dimetimur. Quæ enim floridæ ſuccedit ætas, tactus iudicio temperatum præbet calorem, at verò paucum, id eſt, nec ei ſimile quod ſummè expetitur laudatúrque omni vita, & quale infantium ætati ineſt plurimum, naturæ muniis congruentiſſimum. Pollet enim hæc ætas eius humidi facultate, quod tum naturæ iucundiſſimum, tum calori affine temperiem accerſit, ſubſidiumq́ue confert ad actiones. Altera verò quia ſiccior aduentitio calore continetur, qui tamen tactione mediocris deprehenditur. Etſi igitur quicunque natiuus calor integer eſt & valens, is continuò eſt temperatus: non id tamẽ retrò commeat, vt qui temperatus ſenſus iudicio

Caloris & humoris innati amicitia.

confirmatur, is natiuus ſit & noſtræ naturæ familiaris. Hîc animo tractare & contemplari liceat rem cognitione digniſſimam, humidi quippe primigenij, atque caloris ſocietatem. Tanta enim eſt horum conſentiens, conſpirans & continuata cognatio, vt ſemper mutuas operas conferant, nihilq́ue vnum efficere poſſit alterius ope deſtitutum. Iuueni ſiquidem etſi par quodammodo atque puero calor inſidet, naturæ tamẽ operibus ille obſcurior & infirmior eſt quàm puer, quòd

Differunt tamen calor & humor.

quadam ex parte exhauſto humore factus ſit aridior. Quod planè argumentum eſt humorem inſitum non minùs atque calorẽ ad naturæ opera conferre. At certè illa eſſe diuerſa declarat quæ per ætates incidit mutatio: dum altero conſtante alterum ſenſim diſſipatur. Huc pertinet quòd humidum tanquam fomentum & pabulum eſt caloris, calor autem illius beneficio ſuſtinetur: hic vt efficiens eſt præcipuum, humidũ vice materiæ ſubſternitur calori, magiſq́ue patitur. Quibus magna vi frigoris inſitus calor repentè extinguitur (quod hyeme per Alpes iter facientibus tempeſtas Aquilonia inferre ſolet) humidum ferè ſupereſt: quid enim potuit inſperata & repentina morte id tam ſubitò diſperdere? At verò contrà humidum euaneſcere diſſolui ve non poteſt ſuperſtite calore. Qui extrema ſenectute confracti, naturæ neceſſitate mortem oppetũt, iis vnà cum calore innatum humidum diſperditur, vt illius nihil reſtet, aut certè perexiguum, quod non ſit ſatis aſſeruando calori. Itidem ferè ſuſtinent qui tabifica febre areſcentes immatura morte decedunt.

Vt innatum calidum per anni tempora & per regiones mutetur, & multiplex illius appellatio. Cap. IX.

Hyeme vberior eſt in nobis copia caloris quàm æſtate.

QVALEM ætatum decurſio affert calidi noſtri commutationem, talem exiſtimauit Hippocrates ex anni temporibus nobis obuenire. Etenim hyeme copioſa in nobis ſubſtãtia caloris affluit: æſtate verò diſperſa decedit. Hyeme quidem circumſepientis nos aëris frigus corpora cõtingens, calorem cum ſanguine & ſpiritu, quorum eſt comes, intrò repellit in profundum, foriſque cutis ſpiracula aſtringens, caloris ſubſtantiam cogit & ita coërcet, vt nihil eius aut minimum poſſit effluere: ſicq́ue illa partibus intimis vires colligens, multò quam priùs robuſtior euadit. Æſtate contrà, quoniam ambientis feruor corporum ſpiramenta laxat, & interiores tum ſpirituum humores foras elicit, neceſſe eſt ſubſtantiæ caloris plurimum in confinem aërem diffluere atque diſſipari, exiguum verò intus contineri. Ver & autumnus iſtorum moderationem quan-

Æſtate acrior in nobis eſt calor quàm hyeme.

dam inuehũt. Hunc igitur in modum anni tempora caloris ſubſtantiam augent minuúntve. Eius verò qualitatem ſic commutant, vt æſtas feruentiſſima exiguã quæ in nobis concluditur ſubſtantiam torreat ardore, efficiatq́ue vt temperata quæ fuerat, naturæ metas plerunque excedens, aduentitia reddatur. Hyeme ex frigoris ſæuitia ſubſtantia caloris nihilo fit frigidior, ſed priorẽ ſtatum retinet iis maximè corporibus quæ plurimo ſanguine & calore prædita ſunt. Exangnia autem (cuiuſmodi eorum ſunt animalium quæ per hyemem degunt in latibulis) vt omnia frigorũ iniuria læduntur, ſic plurima extincto calore de vita decedunt, imò & inter homines vt omnium externæ ſaltem partes refrigeſcunt, ita quicunque imbecillo ſunt corpore, aut ſine ſenſu & motu

Temporũ anni & ætatum comparatio.

tanquam delumbati iacent, aut prorſus ex hominum vita demigrant. Iam verò calidi commutationem quæ per anni tempora fit, ſi quis ei conferat quam ætatũ inclinatio protulit: hyemis parte poſtrema, vt ineunte ætate, vberrimum deprehendetur innatum calidum: vere autem eam ſortietur conditionem quam in pueritia & adoleſcentia: æſtas proportione reſpondet florenti ætati: autumno ob eam quæ æſtate fit diſperſionem, pauca eſt ſubſtantia caloris, ſed ea minùs acris quàm æſtate, vnde poſſit autumnus inclinanti & præcipitanti iam ætati conferri. Sub autumni finem hyemiſq́ue ingreſſum, calor in nobis modicus ineſt, qui quoniam corpus etiamtum laxum eſt & patens, promptè refrigeſcit, eiq́ue non admodum fit diſſimilis qui ſenectutem decrepitam tenuiter fouet. Regionum varietas ſimilis ferè mutationis eſt occaſio. Quanto enim ad auſtrum

Innati calidi ex regione varietas.

& medium illum cingulum qui Solis ardore torretur, magis inclinata eſt, tanto paucior hominibus ineſt calidi ſubſtantia, ipſa verò qualitas acrior. Contrà quantum regio ad Aquilonem vergit, tantum in corporibus abundat beneq́ue temperata eſt innati calidi ſubſtantia, niſi fortè cùm ad vltimas terræ regiones acceditur, in quibus præ frigore vix vllum animal hyeme vitam

Quæſtio.

Solutio.

agit. Exiſtit autem hoc loco quæſtio ſubdifficilis, qui fieri poſſit vt hyeme quàm æſtate innatum calidum ſit vberius: nunquid fortè tum augetur ea partium ſolidarum ſubſtantia quæ olim à ſemine dimanauit? Cùm aſſiduo ſubſtantiæ fluore corpus noſtrum ſenſim diſſoluatur, neque vita-

re poſſimus

re poſſimus ingenitam nobis ſenij ac interitus neceſſitatem, fieri certè non poteſt quin de propria innati calidi ſubſtantia continenter quædam fiat deceſſio, non modò maioribus illis ætatum decurſionibus, ſed & quouis anni tempore tum calido tum frigido. Quanquam enim ambiens aër minùs hyeme quàm æſtate diſſipat, interior tamen noſter calor non minùs pabulum ſuum populatur & conficit. Quòd ſi fortè coërcitus intus calor concoctionem augeat, & benigni ſucci copiam exaggeret ad partium nutritionem, inſtauretque humidi natiui portionem quę perpetuo illo fluore periJt, perſpicuum tamen eſt quicquid accedit inſtauratione, plurimùm ab eius integritate deficere quod euanuit, quodque olim fuerat à ſemine comparatum: alioqui immortale fieret animal. Quò fit vt de innati calidi ſubſtantia quotidie magis magiſque detrahatur, neque poſſit vlla hyeme abundantior eſſe quàm æſtate prætergreſſa: quemadmodum neque florentium ætati poteſt vel optimis alimentis par ei comparari, quam infantium ætas præ ſe ferebat. Sed tamen Hippocratis ſunt illa, Ventres hyeme & vere natura eſſe calidiſſimos, tum verò & magnam innati calidi copiam ineſſe. Ab hoc igitur medicinæ parente cùm nefas ſit deſciuiſſe, verborum illius vim & benedicta ſic interpretari conſilium eſt: eo loco innatum calidum non eam puram ſubſtantiam appellaſſe, quam ſolidæ partes à ſemine contraxerunt, & quam aphoriſmo ſuperiore, creſcentium ætati plurimam eſſe prodiderat: verùm vel eam impuriorem iam factam auctamque vberioris alimenti appulſu, vel omnem ſubſtantiam quæ moderato & miti calore ſit prædita, ſiue ea pars noſtri ſit corporis, ſiue minùs. Hac notione ſanguis & arteriarum ſpiritus ipſaque corporis moles innati calidi ſubſtantia ſunt: ſicuti & eadem naturæ appellatione diximus quandoque contineri: qua etiam pubeſcentibus & adoleſcentibus plus calidi ineſſe quàm infantium & puerorum ætati, quiuis rectè cenſuerit. Veruntamen calidum hoc impurum eſt, neque innatum idipſum eſt, quod à prima origine ſemen nobis indiderat. Itaque naturalis calidi ſubſtantia cùm bifariam dicatur, aut purior illa partium ſolidarum à ſemine ducta, aut ea ipſa nutritione aucta factaque impurior adultis, atque etiam liquidum omne corpus mediocri calore perfuſum, ſiue id ſanguis ſiue ſpiritus eſt: fieri quidem haudquaquam poteſt, vt vna eademque nominis ratione, creſcentium ætas & hyems plurimum habeat innati calidi: ſed qui ita pronuntiat, neceſſariò ὁμωνυμίαν inducit.

Veram calidi ſubſtantiam hyeme non augeri.

Obiectio ex Hippo.

Solutio.

Quod eo loci Hippocrates calidum appellet.

Duplex dici innatum calidum.

Natiui tum caloris, tum ſpiritus differentia, hóſque partibus ſingulis inſitos, aliunde influentibus gubernari. CAP. VII.

PARTEM vnamquamque ſimilarem innato calido & proprio ſpiritu inſtructam eſſe quoad in vita ſit animans, neque citra opem illorum poſſe vnquam conſiſtere, perſpicuum iam eſt & euidens. Similares partes non vno eodemque omnes temperamento tenentur, ſed os frigidius eſt aridiuſque neruo, neruus vti & membrana carne frigidior atque ſiccior. Quoniam igitur compoſitæ rei temperamentum ex ſimplicium quibus conſtat permiſtione naſcitur, fit neceſſariò vt ex ſubſtantiæ quas parti cuique ſimilari datas eſſe meminimus, diuerſam in hac atque in illa parte tum ſpeciem tum ſubſtantiam ſortitæ ſint, neque vna temperamenti lex atque modus inſit omnibus. Quare qui in oſſe ineſt ſpiritus ab eo diſtat qui in neruo, hic rurſum ab eo qui moderator eſt carnis. Sic humidum primigenium ipſamque innati caloris ſubſtantiam aliam os adeptum eſt, aliam neruus, aliam caro, vti & pars vnaquæque ſimilaris. Eſt autem in his varietas non modò ex ſubſtantiæ multitudine, ſed ex primorum elementorum vnde conditæ ſunt temperatione profecta. Qui partium functiones ſtudioſè animaduertet, & quòd neque os nerui, neque neruus carnis ſubſtantiam gignere poſſit aut reſarcire, neque contrà: hac adductus functionum diſcrepantia quæ illas tota ſpecie diſcludit, mox opinor cauſas quæ illarum ſunt effectrices, pari interuallo diſiunget. Hæ autem quum ſint ſpiritus & innatum calidum, quibus naturæ ſubſtantiam compleri diximus, conſequens eſt totidem ſtatui ſpirituum innatorum, totidem & humidorum & calidorum & naturarum varietates, quot partium ſimilarium differentias numero dimetimur, vt vniuſcuiuſque partis ſua hæc ſint, cæterarum nulli eadem prorſus impertita. Quæ partes corporis principatum obtinent, iecur, cor & cerebrum, tum natura, tum ſpiritu præpotente valent, vt non ſeipſis duntaxat gubernandis dent operam, ſed alios de ſe ſpiritus tanquam iugi de fonte promant, in omne corpus proprijs ductibus deriuatos. His quicunque partibus ſingulis ingeniti ſunt ſpiritus, aluntur: his in vires functioneſque ſuas concitati, conſtantem & perpetuam operum functionem edunt. Vnde intelligitur præter innatos ſpiritus qui ſtabiles & in vnaquaque parte fixi ſunt, tres inſuper errantes & vagos influenteſque exiſtere, vnum naturalem è iecore per venas in corporis extrema diffuſum: alterum vitalem quem cor aſſiduò per arterias emittit: tertium animalem qui in cerebri ventriculis genitus, hincque per neruos profectus, partes irrigat ſenſus motuſque compotes. Hunc quidem in cerebri ventriculis vijſq; ſenſuum contineri, quemadmodum & in arterijs vitalem, inter omnes medicos iam planè conſtat: at naturalem ex iocinere proferri, non vſqueadeò eſt ſenſu compertum. Cæterùm ſi vis eſt vlla demonſtrationis, neque ſunt omnia ſenſuum teſtimonio fulcienda, conficient ſuprà adductæ Ariſtotelis rationes, ſi qua in iocinere communis & influens ſtatuitur naturalis facultas, illinc quoque naturalem ſpiritum dimanare, qui eius diſtribuendæ ſit vehiculum. Non enim ſanguis ad id muneris ſatis eſt accommodatus, qui nempe craſſior mediam inter corpus facultatemque ſubſtantiam non eſt ſortitus. Ergo vniuerſum animal gubernant principes tres facultates,

Triplex ſubſtantia cuique parti ſimilari ſua eſt et propria.

Quot partes corporis tot ſunt ſpiritus et totidem naturæ.

Spiritus et vires influentes.

Naturalis.

Vitalis.

Animalis.

Partes omnes tum inſitum tũ influentibus viribus gubernari.

totidem ſpirituum vehiculis, ex ſuis quæque fontibus, per proprios canales in omne corpus diſtributæ. Nulla pars in nobis aut calorem aut inſitum ſpiritum, aut vires ab ortu datas potis eſt retinere citra influentium ſpirituum vires, ſed in breui omnia conciderent à principiorum viribus & fauore deſtituta. Itaque quum ſint partium corporis aliæ principes, vt cerebrum, cor, & iecur, adde ſi videtur & teſtes: aliæ ab his natæ & quaſi earum viribus ſubſeruientes, vt nerui, arteriæ, venæ, ſeminis vaſa: reliquarum omnium inſitæ vires influentibus inde viribus gubernantur: aliæ manifeſtiùs, vt muſculus: aliæ obſcuriùs, vt os, cartilago, vinculum. In has enim partes tametſi neque vena inſeritur quæ ſanguinem, neque arteria quæ ſpiritum perferat, ſatis tamen hæc in illas deriuari declarat aſſidua quæ fit earum nutritio. Neque enim citra influxum poſſint eæ perſiſtere & vita teneri. Nulla igitur ſeipſa duntaxat gubernatur: niſi id fortaſſis ita accipiendum quis velit, quòd non per manifeſtos & patentes ductus, muſculorum & interiorum viſcerum modo regatur. Hæc ſiquidem vt vberiores ſpiritus atque vires acceperunt, ſic venis, arterijs atque neruis indigent, quibus manifeſta ſit & conſpicua gubernatio. Ex his denuò planum ſit & apertum, tum vitalem, tum naturalem ſpiritum in omne corpus effundi atque diffluere, eóque pertingere vbi neque vena, neque arteria eſt: harum enim adminiculo non vbique indiget: animalem autem ſpiritum nuſquam poſſe citra neruos aut eorum villos atque ſtamina contineri, aut vires ſuas prodere. Optima id quidem ratione à natura inſtitutum, quòd pars vnaquæque nutritione & vita, non autem ſenſu & motu indigeret.

Nõ partes omnes indigere animali ſpiritu, vt alios.

Naturalem ſpiritum fieri materiem vitalis atq; animalis, vtque ſpiritus & aliæ ſubſtantiæ partibus ingenitæ alantur. Cap. XI.

Naturalis ſpiritus procreatio.

HAc autem ratione inſiti ſpiritus, & aliæ ſolidarum partium ſubſtantiæ ſeruari nutririque ſolent. Alimenti purior magiſque aërea portio, concoctione in eã tranſit ſanguinis tenuiorem ſubſtantiam, quæ vaporis ſpeciem quandam exhibet. Ea tum à ſpiritu iecori ingenito vim accipiens, eiuſque vbertate penitus perfuſa, ſpiritus fit naturalis, reliquo ſanguine tantò præſtantior, quantò iecoris molem vis ei naturaliter inſita præcellit. Huius ſpiritus quantum per venam cauam vnà cum ſanguine effertur, & in cor inuehitur, illic denuò caloris vi accuratiùs elaboratum attenuatumque, in aëris propè ſpeciem mutatur: atque ex dextro cordis ſinu per communes eoſque arctiſſimos aditus, in ſiniſtrum ſinum viam capeſſit & permeat, vbi hauſto per pulmones aëre temperatum, materia quædam fit cui calor & vis conceſſa vitalis, ſpiritum profert vitalem per arterias toto corpore diffuſum atque conſertum. Quæ portio iſtius per ceruicis arterias in cerebri baſin rapitur, tertiò contextus illius admirabilis anfractu mitigata, mox in cerebri ventriculos per contextum alium choroidem appellatum confertur. Illic exhauſto per nares elaboratoque aëre, fomentum incrementumque recipit, & vi proprietateque ſpiritus qui cerebro eſt ingenitus, conuerſione quadam ſpiritus fit animalis, æthera planè imitatus, ad motum, ad ſenſum, ad omnes denique animales functiones aptè comparatus. Itaque vapor ille ſanguinis in iocinere natus, ſi vitali ſpiritui, deinde & animali ſeſe materiam & quaſi alimentum exhibet, debet primo ſtatim ſpirituum ordine collocari. Quantum hic à vitali, tantundem profectò & vitalis ab animali tenuitate differt: etenim naturalis, vaporem æmulatur, vitalis aëreus eſt, animalis autem æthereus. Vitalem peræquè ac animalem, ſi ſpiritum dicimus, quid non pariter naturalem eadem appellatione notemus? Quæ in ſubſtantia ſpirituum varietas ineſt, efficit quidem vt non vnius eiuſdemque ij ſint naturæ: at genus vnum communemque appellationem eos participare quid quæſo obſtabit? De his quidem ita ſit ſtatutum. Qui naturalis ſpiritus eſt appellatus, ſupra reliquos hoc peculiari munere præditus eſt, vt quum propriæ facultati ſe vehiculum exhibuerit, alimentum deinde ſe offerat ei alendo ſpiritui, qui ſuus eſt cuique parti ſimilari congenitus. Ita enim conuenit vnamquanque huius ſubſtantiam conuenienti atque idoneo foueri alimento. In eo porrò humore qui per ora venarum in partium vacuas regiones tanquam ros aliquis confluxit, quicquid craſſius & concretum magis eſt, id ſolidæ ſubſtantiæ craſſamentum, in alimentum ſibi allicit atque iungit: quicquid autem tenuius eſt, & olei cuiuſdam particeps, humidum illud primigenium fouet & alit: vapor illinc ſublatus vnà cum naturali ſpiritu, ingenitum partis cuiuſque ſpiritum continet, ſimul verò & circunfundentis nos aëris per diaſtolen tranſmiſſio. Reliqua quæcunque ſimilari parti inſidet ſubſtantia, id ſibi allicit reponitque in alimentum, quod in affluente humore medium eſt inter vaporem & craſſiorem ſubſtantiam. Itaque particulæ toti ſimilari alendæ vnus ſanguis ſufficit: ſed cuius ſingula conuenientibus earum ſingulis accommodantur, vt ſuo poſthac loco pleniùs afferetur.

Vitalis ſpiritus creatio.

Spiritus animalis vt generetur.

Naturalis primus eſt omnium, vereq; ſpiritus dici debet.

Naturalis ſpiritus inſitum nutrit.

Vnde & quomodo vnaquæq; partiũ ſubſtantia alitur.

Libri quarti de Spiritibus & innato calido, finis.

DE

DE ANIMAE FACVLTATIBVS LIBER QVINTVS.

Quid anima. Cap. I.

Terreno concretoque corpori quicquid finitimum natura nobis ingenuit, quicquid affine in vnum quaſi concentum nexuit, ſiue aſpectabile, ſiue abſtruſum id & ſenſibus incompertũ foret: ſic omne ſuperior commentatio explicauit, vt nihil inſuper deſyderari poſſe confidam, quod eius fabricationem & ſtructuram pleniùs adornet. At quoniam non in ſolius corporis, ſed in hominis qui ex corpore & animo conſtat, meditatione verſamur, quum ad exitũ iam perducta ſit corporis tractatio, nunc animi eiuſque partium & facultatum contemplatio iure adeunda videatur, ſi quidem vllum eſt ſtudium percipiendi hominis atque cognoſcendi. Inuoluta nimis & obſcura animę cognitio, & quam ceu minùs obuiam non ſit promptum attingere. Quocirca ſenſus noſtros effugientem illam, ſolis functionibus operibuſque proditis, cernere mens poſſit: vti & vnam quanque reconditam cauſam ex effectibus qui conſpicui ſint & obiecti ſenſibus, ea ſolet excutere. Itaque dum in viuis eſt homo, plurima munera exequitur, quæ morte conſumptus ne minimum quidem attigerit: quod argumentum ſanè eſt horum munerum non corpus ipſum efficientem cauſam haberi, ſed ineſſe quippiam viuenti quo ſit is præſtantior atque potentior demortuo, & quo ad obeunda munia ſe comparet. Ineſt quidem in homine quædam actionum habilitas & efficientia, ipſa denique vita quæ propria quædam eſt viuentis functio: verùm actionem veterum philoſophorum imitatione animam cenſere, quæ dormientibus nobis extra corpus diuagetur, vigilantibus in id remeet, niſi fortè immodico ſopore longiùs profecta remigrare non poſſit, anile ſanè & plenum ſuperſtitionis eſt. Quare quum ſint actiones in eorum accidentium genere quæ continenter abeunt prolabunturque, quemadmodum & motus omnis, neque à ſeipſis vnquam firmè ſubſiſtant: neceſſarium eſt quorum actiones obiri cernimus, ſuperiorem his cauſam mente complecti, quam illæ velut vmbra corpus conſequantur. Ergo actionum vitæ ſtabilis & conſtans quædam in nobis eſt cauſa, qua præſente vita actioque omnis perficitur, qua decedente ſimul vita petit atque diſſipatur, hanc tantiſper dum nequeunt aliter illius eſſentiam cognitam habere, omnes quidem animam eſſe profitentur: vt ſit anima principium & cauſa functionum viuentis corporis. Nihil verò refert ſi quis organici corporis perfectionem eſſe ſtatuat: quod enim viuens eſt corpus, id continuò naturale eſt & organicum. Nam quatenus viuit, alimento ſanè vtitur, organaque adeptum eſt tum ad concoctionem, tum ad alimenti diſtributionem accommodata, ſine quibus neque alimento vti poſſit, neque viuere. Ergo quum viuens omne corpus ſtatim ſit organicum, quicquid illi vitam conferet actioneſque vitales inducet, anima cenſeatur: ea autem totius eſt perfectio.

Præfatio.

Animam ſolis operibus cognoſci.

Corporis actiones nec à ſe, nec à corpore proficiſci.

Actionũ corporis cauſam eſſe animam.

Anima quid.

τοῦ ὅλου ἐντελέχεια.

Animæ genera, partes & facultates quot & quæ ſint. Cap. II.

Viuentis corporis ſpecies eſt anima, cui vita tanquam propria peculiariſque actio comes eſt & ſocia. Cuicumque igitur illa inſidebit, id animatum reddet pariter & viuum, animamque ſortietur ceu veram eſſentiam, vitam verò vt propriam illius functionem. Vnde exquiſita animatorum ab inanimis differentia per animam & animatorũ ordines ex animæ differentijs verè decernuntur. At nihilominus quotiã plerunque relicta eſſentiæ obſcuritate, ad eius proprias functiones quæ manifeſtiores ſunt diuertimus, idcirco ex his plerunque differentias rectè nobis comparamus. Sic philoſophi præſtantiſſimi & animã vita definierunt, & ex vitæ differentijs animæ genera protulerunt. Quos & nos hìc ſequuti, ab infimo viuentium ordine per ſingulos gradus ad hominis vſque naturã progreſſione facta, ex vitæ functionibus, quòd alia corpora ſolius naturæ beneficio viuant, quæ φυτὰ, id eſt terra edita dicuntur, alia ſentiant, alia ratione & intelligentia prædita ſint, tres viuentiũ differentias mente complectimur, naturale, ſentiens, & intelligens: tres quoque animæ ſpecies iiſdẽ nominibus inſignitas, quæ ſunt naturalis, ſentiens, & intelligens: quibus hæc reſpondent viuentiũ genera, φυτὸν, id eſt terra editum ſiue ſtirps, brutũ, homo. Etenim propriè illa inferiorũ generum conditionẽ ſubeunt, quòd diſcluſa diſiunctaque ſeparatim ſubſiſtant, quòd nunquam in idẽ coire conciliarique poſſint: quodq; ſigillatim de vnoquoque animæ nomen enuncietur. Quæ etiam in ſatis ac ſtirpibus naturalis ineſt, ea ſanè eſt anima, à qua & ſtirpes animatas dicimus, licet nondum animalia: quæ item beluis præeſt ſentiens ea quoque anima eſt, quæ nõ animatas modò, ſed etiã animalia illas efficit. Intelligentem demũ hominis mentem nemo fuerit qui animam eſſe non dicat. Sic autem ſeiunctæ ſunt atque diſtractæ, vt neque quæ hominis intelligens eſt anima ſit ſentiens, neque quæ beluis ſentiens imperat, ſit naturalis, vt neque homo belua eſt, neque belua ſtirps: alioqui in magnam confuſionem adigerentur rerum ſpecies. Quinimò eidem nequeunt pariter inſidere intelligens & ſentiens, vel ſentiens & naturalis: quoniam neque complures ſubſtantiarum formæ, reuera eiuſdem eſſe poſſunt

Vnde ſumantur rerum differentia.

Viuentiũ differentiæ & ordines.

Tria animæ genera.

Quo diſtent genera à partibus.

Eadem nomina generum & partium animæ.

ſubiectæ materiæ, neque idem liceat beluam & fruticẽ appellare, neque beluam & hominẽ. Hæc igitur tria ſint diſcreta animæ genera. Efficit autem nominum inopia, vt iiſdem quoque appellationibus tum partes, tum facultates animę deſignentur: vnde permagnis ſæpe obſcuritatibus ſcriptores permanent inuoluta. Ita enim quicquid intelligens eſt, continuò ſentiens eſſe dicimus, id eſt ſentiendi facultate præditum, & quod ſentiens eſt, id quoque fatemur naturæ facultatibus teneri: vt hæc non principum formarum, ſed vel partium, vel facultatum ſint nomina.

Partes animæ quæ.

Partes animæ eas dici velim, quæ ſociatæ atque connexæ, in totius vnam & integram ſubſtantiã conſpirant, quibus ſeorſum ſingulis non aptè poteſt totius nomẽ accommodari. Quæ tria modò ante oculos poſuimus, intelligens, ſentiens, & naturale, in homine quodammodo comprehenduntur, vt partes ſunt animæ, non autem vt genera: eadem diſcluſa ſedibus, genera conſtituunt. Animæ partes geometricis figuris rectè viſus eſt Ariſtoteles contuliſſe. Inter has primus eſt trigonus, qui neque ex alijs ſe prioribus conſtat, neque ab angulo in angulum alterum, exporrecta linea diuidi poteſt. Secundus ab hoc eſt tetragonus, qui trigonum poteſtate concludit: vt pentagonus tetragonũ atque trigonũ. Vt igitur in pentagono qui ſimplex eſt figura, trigonus & tetragonus vt partes inſunt poteſtate duntaxat, non reipſa (neque enim illic trigonũ neque tetragonum, ſed pentagonũ duntaxat figuræ nomẽ & rationẽ habere dicimus, alioqui nõ ſimplex eſſet, ſed iã ex cõpluribus cõpoſita figura) ſic proculdubio intelligentẽ animã homini ſimplicẽ ineſſe ſtatuendũ eſt, cuius partes ſint ſentiens ac naturalis, non hæ quidẽ energia, ſed poteſtate duntaxat conſiſtentes. Ea eſt partiũ animæ ratio. Appetens verò, cogitatione fingens, & ad locum mouens, neque genera, neque partes ſunt animæ, ſed vnius eiuſdemque partis facultates, eius nempe quæ ſentiens appellatur.

Facultates quæ.

Hæc non animantiũ ordines atque gradus ſecernunt, vt quædã ſentiant quæ loco nequaquã moueantur: ſed adeò inter ſe connexa ſunt & apta, vt diſſolui nunquã poſſint, & cuique animanti vniuerſa pariter inhæreſcant.

Omne animal appetere, imaginari, & loco moueri.

Omnium quippe animantium tactus ſaltẽ eſt communis: hoc autẽ primo ſenſu quicquid præditum eſt, ſtatim voluptatis atque doloris eſt particeps, poteſtque peſtifera à ſalutaribus ſecernere, & quodam deſiderio ad res ſalutares accedere: vnde fit vt quicquid ſenſu vllo præditum eſt, id ilicò appetitu quodam ornatum eſſe videatur. Quum autem res ſalutaris ſenſu percepta in communem ſenſum refertur, tum oritur voluptatis & eximiæ delectationis comprehenſio, hæc verò deinde appetitum concitabit: ſic comprehenſione & appetitu impulſum animal eò trahitur mouetur que vt optata conſequatur & teneat. Quò fit vt quæ pars animæ ſenſu pollet, eadem pariter & phantaſiæ & appetitus & motus facultates habeat. Itaque non modò perfectiora animantia, ſed & muſcæ & vermes & vniuerſum inſectorũ genus, quinetiã oſtreæ & conchylia & ſpongiæ & quæ inter frutices & animalia ambigunt, ζώφυτα Græcis appellantur, plantanimes à quibuſdam dici cœperunt: hæc tametſi ſede ſtabili vitam degunt, compuncta tamen in ſeſe coguntur, diffunduntur verò lætorum occurſu: indicium ſanè quòd tum motu, tum ſenſu valent & prædita ſunt. Cæterùm vt in illis ſenſus appetituſque plurimùm obſcurus ineſt, ita & motus incertus atque confuſus: vt hac ratione nonnunquã cenſuerit Ariſtoteles motu illa priuari, & eorum quæ ſentiunt quædam loco moueri, quædam non moueri. Quocirca appetens, cogitatione fingens, & ad locum mouens, nequaquam noua quædã animæ genera conſtituunt, ſed quum ſentienti ea ſemper inſint & aſſideant, in idipſum genus pertinent, cuius vires & facultates rectè dici poſſint.

Facultas quid.

Eſt enim facultas vis illa & poteſtas quam anima tanquã de ſinu ſuo promit, & ad munerum functiones profert. Id autem perinde eſt atque ſi dixeris inſitam & vernaculam animæ proprietatem: quæ ipſa quidem eſt accidens, ſed animæ intimum atque adeò inteſtinum, vt pleriſque illius eſſentia putetur. Hinc non raro vnaquæque pars animæ, facultatis appellatione deſcribitur.

Omnia opera tribuẽda ſunt eſſentiæ.

At cui exquiſita nominũ rerumque notio curæ fuerit, is non eſſentiæ animæ, ſed viribus quæ ab illa dimanant, facultatis nomen aptabit. Quotidianus quidem vſus licet opera facultatibus referat accepta, ea tamen primùm ab animæ ſubſtantia emanare cenſemus, quæ vnà facultates ad opus impellit.

Vnius eſſentiæ complures facultates.

Vna ſiquidem animæ ſubſtantia multis facultatibus & viribus ſe fundit atque oſtentat: haud ſecus ac pomum, quod reuera vnum varias ſpargit qualitates, odorẽ, ſpeciem, & colorem. Magnes lapis vim obtinuit, qua ad cœli ſe vertices conuertit aſpectumque refert, vim aliam qua ferrum ad ſe prolectat. Aloë vim & facultatem habet purgandi, ventrem corroborandi, vulnera conglutinandi, & obducendæ cicatricis.

Quot opera tot eſſe facultates.

Itaque dum vna animæ eſſentia compluta de ſe profert opera, varias in hæc facultates accommodat, vt ſit ſua cuiuſque operis facultas, neque ſint vnius & eiuſdem facultatis opera diuerſa. Vnde quum par ſit operum atque facultatum numerus, ex illorum differentijs harum quoque differentias liceat numerando percenſere. Ergo cùm vniuſcuiuſque quatenus vnum eſt & vno modo ſe gerit, vnicus ſit motus: ſi anima quæ ſimplex eſt ſubſtantia, alijs alijſque motibus varia efficit opera, varias quoque in hæc vires facultateſq; tanquam inſtrumenta confert: quibus multifariam ſe exhibens diuerſos promit effectus.

Facultatem eſſe quandã proprietatem rei, non partem eius.

Has autem facultates neque animæ ſubſtantiam, neque eius vllam partem eſſe inde intelligitur, quòd illæ nonnunquam exoleſcunt atque pereunt integra ſuperſtite animæ eſſentia. Etenim vis & facultas augeſcendi poſt vigorem annis confirmatum intercidit & aboletur: quæque viridi æuo conſtans fuerat, exitum certum habet in ætate, tametſi eadem ſupereſt animę ſubſtantia. Quinetiam nullo ſeminis concurſu, ſed quadam putrida colluuie quæcunque vltrò ſuaq; ſponte prognata ſunt: quæcunque collatis perfuſiſque diuerſorum generum ſeminibus emerſerunt, vt mulus, vt leopardus: quanquam anima continentur ſentiente, facultatis tamen gignendi ſunt expertia: ſi quod ab eis ſemen editur, ſterile id toto genere eſt ac minimè fœcundum. Ex quibus per-

bus perſpicuum eſt facultatem ab animæ parte hoc potiſſimùm diſtare, quòd illa poſſit ab animę ſubſtantia ſeiungi atq; diſcludi, pars nulla queat ſeparari quin tota ſimul anima diſperdita ſoluatur. Facultas quamuis ingenita ſit animæ, tamen accidit & inhæret: pars animæ ſubſtantia eſt & quædam illius ceu portio. Hæc ſeorſum conſtituta aut in ſtirpibus aut in beluis ſubſiſtit, illa diſſecta nunquam coſiſtit citra animæ ex qua pendet adhæſionem.

Facultatis & partis differen.

Quot primæ partis animæ ſint facultates, quæ naturales appellantur. CAP. III.

QVONIAM igitur facultates ex operibus internoſci, & ex horum multitudine illarum numerum animaduerti proditū eſt: quot vniuſcuiuſque partis animæ facultates ſunt, quot earum differentię, nullo negotio poteſt recenſeri. Opus vnumquodque effectione quadam completur, & in lucem prodit: eaque effectio motio eſt efficientis. Efficiens igitur quippiam id pręcurrat neceſſum eſt, aut fortaſſe complura, quorum tamē vnum ſtatuatur tanquam primaria aut princeps cauſa. Huiuſmodi eſt anima quæ quū inter omnia quæ in nobis ſunt vi & efficientia præſtet, proprijs facultatibus quaſi cauſis adiuuantibus & inſtrumentis tum corporeis, tū incorporeis vtitur ad omnia quæcunque obit. Facultates autē proximæ & continentes operum ſunt cauſæ, quarū obſeruationem atque cognitionem ſatis ſuperque medico ſufficere plerique cenſuerunt: in earū igitur inueſtigationē nobis eſt diligentiùs incumbendū. Partium animæ omnium ea prima ſtatuitur quæ omniū viuentium communis, natura & animæ pars naturalis dicta, ſola ſtirpes regit atque moderatur. Huius geſtiones tres vti & tria opera cernimus in omni tùm ſtirpium, tum animantiū genere, quæ defecta non ſunt & oblæſa vt mulus: eæ ſunt, procreatio, nutritio & accretio: opera autem ſunt ſtirps ſurgens è ſemine, aut qui vtero geritur fœtus ac fingitur: augeſcens ſtirps aut animal: hoc ſaluum & vita conſeruatum. Tres præſunt illis effectrices facultates, procreatrix, altrix, & quę auctrix appellatur. Quo tempore fœtum geſtat fœmina, omnes tametſi in commune idemque opus conſpirant, procreatrix tamen illa vis dominatum habet: edito iā partu ea langueſcit, moxque abolerur vt dentes emiſerit, quumque ab editione nulla iā pars gigni videatur, dentium duntaxat gignendorū gratia hæc manet incolumis: deinde augendi facultas viget, dum ad magnitudinis conſtitutū certumque modum hunc prouexerit. Quod reliquum eſt vitæ tempus, in ſolius altricis eſt poteſtate: quæ quū vitæ totius ſit comes & cōſeruatrix, primis illa vitę ætatibus aliarū duntaxat erat adminiſtra & auxiliaria: vt in vtero ea quæ ad augendū valet, procreatrici ſubſidio venit atque ſuffragatur. Itaque prima ſeminis natura ab initio tribus illis eſt inſtructa facultatibus, quas inde naturales appellarūt. Hæ ſunt vnius eiuſdēque partis animæ multæ vires, quæ proprijs ſe operibus exuſcitant & expromunt. Si fœtus vtero geſtatus tribus illis continetur, editos verò dum adoleuerit duabus, reliquo vitæ curriculo vnica, quònam illæ auolarunt? perierúntne prorſus, an illic prætereà ignauæ iaceot & quaſi feriatæ? Perſiſtit vna quidē facultatū ſubſtantia in diem vitæ ſupremū, neque à ſuis illa viribus manet deſtituta: quorſum enim genito iā animali eoque edito debeat procreandi vis perire? quid illā ſuſtulerit? Verùm quoniā prima illa ſeminis natura quò vires ſuas exprimat, idoneo corporis alicuius & caloris adminiculo indiget, citra cuius opē ne minimū quicquā efficere poteſt: quū certè aut mutila erit & violata corporis integritas, aut ad effectionē materia deficiet, tū illa vacabit finēque conſtituet operi. Vt igitur magnetē allio perunctum quia ferrū allicere non poteſt, trahendi facultate orbatum dicimus aut ſaltē præpeditum: & cui ſuffuſio oculi aciē perſtringit, is obcæcatus dicitur, eique adempta cernendi facultas aut certè impedita: ita & qui ſenio confectus effœtum corpus & emeritū adeptus eſt, augeſcendi aut partes nouas gignendi facultatē non habet: & quæ in illo eſt naturalis pars animæ, ſi fortè illæſa ſtatuitur, intercepta tamē eſt & corporis vitijs irretita. Iā verò quæ & quot ſingulis naturalibus facultatibus ſubſint partes, excutiēdū explicandūque eſt. Procreatio motio eſt quæ ad nouā ſubſtantiam perducit. Dum autē quæuis ſubſtantia in alterā commigrat, vt ſemē in os aut in cartilaginem aut in neruū, ea propriæ eſſentiæ commutationem & conuerſionē neceſſariò ſubit, alioqui enim eadem ſubſtantia maneret: ſimul verò eadem in aptam & conuenientē naturæ ſuæ figuram conformatur: hiſque duobus abſoluitur eius procreatio, ſubſtantiæ commutatione & conformatione. Ergo quū ſit ſua cuiuſque actionis vis quædā efficiens, erunt ſanè procreatricis facultatis immutatrix & conformatrix (hæc quidē vſu mollienda ſunt) non vt duæ ſpecies, ſed vtique partes, quibus illa abſolutè completur. Vna partis vniuſcuiuſque ſubſtantiā qualem cernimus, ex ſemine produxit: altera figurā illi compagemque & ſitum proprijs vſibus idoneum contulit. Ergo quot ſunt in nobis ſimilarium partium ſubſtantiæ, totidem planè recenſere licet immutatricis illius partis ſpecies, quarum ſuam quæque ſubſtantiam propria quadā commutatione extulit. Alia enim oſſis, alia nerui eſſentiam compleuit, & ſimiliter vniuſcuiuſque partis ſubſtantiam ſua quædā facultas ingenuit, cui liceat à partis natura nomen imponere. Ad hunc propemodum multas quiuis inſtituere poſſit conformatricis partis differentias, vt ſua cuique inſtrumento præſit, quæ propriam ei figurā atque poſitionem aſciuit. Omnes hæ quidē ad immutatricem & conformatricem referuntur ac pertinent, quæ duæ vnius procreatricis ſunt partes. Huius autem proprium hoc munus eſſe diximus, partes ſingulas ipſumque adeò fœtum perficere. Quæ in adultis nobis facultas ſemen conficit, & in fœtus conſtitutionem exhibet, procreatrix dici nō meretur, alioqui quæ vel ſanguinem vel lac vis generat, procreatricis quoque nomen ſibi vendicaret: neque qui ſemen confert propriè generator eſt, non enim hic fœtus particulas effin-

Animam eſſe primariā cauſam, facultates eſſe adiuuātes cauſas.

Naturalis partis animæ facultates tres.

Functiones.

Opera.

Quo tempore quæque facultas dominetur.

Quæſtio.

Solutio.

Qua ratione facultas quædam pereat.

Procreatio quid.

Procreatricis facultatis partes duæ.

Vis quæ ſemē generat dici nō debet procreatrix.

Altrix facultas quæ. *Nutritio quid.* *Nutritionē à procreatione differre.*

git aut profert. Abundanter igitur ſic enumeratæ videri poſſunt quæcunque procreatrici parent facultates. Altrix porrò eſt quæ adiectum alimentum in corporis ſubſtantiam conuertit eique aſſimilat. Quum enim corporis noſtri ſubſtantia aſſiduo fluore varijs ex cauſis continenter diſſipetur, neque tamen præproperè abſumi & conſeneſcere id ſinant alimenta, proprium certè altricis facultatis munus eſt nonnihil ſubſtantiæ pro diſperdita reſarcire: quod quidem vel par eſt ei quod effluxit, vel eo vberius vel parcius. Actio qua id efficitur nutritio eſt, nempe adiecti alimenti in corporis ſubſtantiam conuerſio & aſſimilatio: quæ omnino triplex deprehenditur, vna priorem corporis habitum conſeruat, altera extenuat, tertia ſaginat & amplificat. Animans omne quoad vitam degit, neceſſe eſt quodammodò nutriri, ſiue firma id, ſiue ægra ſit valetudine: nunquam enim otio perfruitur illa vis altrix, vt quam planè naturalem eſſe conſtat. Obijci autem poteſt corpori nihil aſſimilari, quod non planè conuerſum ſit & commutatū: atqui ea commutatio nutritio eſt: non aliud igitur fuerit nutritio quàm procreatio, in qua ex alimento tanquam ex materie, portio quædam ſubſtantiæ corporis progignitur. Verum id quidem dum os aut neruus alitur, aliquid fieri: at nihil prorſus fit quod antè non eſſet. Prius enim & os erat & neruus, neque ad hæc ſimpliciter facta eſt mutatio, neque ad ſubſtantiam ſe ſuis viribus ſuſtinentem & ſolitariam, ſed ad eam quæ pars ſit alterius. Sunt qui non ineptè hoc ſtatuunt diſcriminis, nutritionem motum eſſe ad materiam, quæ prius exiſtente forma ornetur: procreationē verò motum eſſe ad formam. Commutationem igitur quæ ad ſubſtantiam ſimpliciter & per ſe fit, procreationem: quæ verò fit ad ſubſtantiam alteri iam per ſe conſiſtenti adhærentem, hanc nutritionem appellemus.

Auctrix quæ. *Accretio à procreatione differt.*

Augendi facultas eſt, quæ corpus quoquouerſum porrigit atque profert. Ipſa autem illius geſtio accretio eſt, nempe corporis quoquouerſum porrectio atque prolatio. Quod corporis eſſe dico, non de vnaquaque parte accipiendum: non enim ſi quid in maiorem carnis molem atque tumorē dilatatur, id continuò augeſcit: ſed tota incrementi ratio ad ſolidas duntaxat animantium partes, maximeque ad oſſa pertinet, quæ ſi creſcunt, animal pariter vniuerſum creſcit, quanquam idipſum fortaſſe tum macie extabeſcit. Quoquouerſum autem porriguntur, dum in longitudinis ſimulque latitudinis & altitudinis dimenſiones contendunt atque diffunduntur, quod ſolius naturæ eſt opus: nulla enim ars poteſt corpus, quantumlibet tenerum atque ſequax, integra continuatione in omnem partem dilatare, ſed ſi in longitudinem protrahetur, neceſſariò fiet aut latitudo aut altitudo contractior. Augetur autem propriè quod ortū iam eſt, & integram formæ ſuæ abſolutionem obtinet. Si enim ad hanc etiam nunc progreſſio ſit (veluti quum domus exædificatur) non vtique accretio, ſed conſtitutio quædam eſt. Si priſtina ſpecies excedit (ceu dum aqueus humor raritate diffuſus vertitur in aëra) occaſus quidē eſt & interitus, non accretio. Imo neque ſi aqua ſic raritate funditur vt ſuam inſuper ſpeciem retineat, augeri tū putetur, ſed rareſcere: quia veterem ſuam ſoliditatem non retinet. Quod igitur accreſcit, integra id iam ſpecie abſolutum eſt, neque illam incremento mutat, & priſtina continuatione ſoliditateque corporis ſeruata quoquouerſum porrigitur & extenditur. Ex his palàm fit, quantum ab ortu vel interitu diſtet accretio: in illis ad nouam ſubſtantiam, hîc ad amplitudinem & molem fit progreſſus: gignitur quod nondum eſt neque ſpeciem obtinuit, augetur quod forma perfectum conſiſtit. Si quod augetur priſtinam ſoliditatem debet aſſeruare, neceſſum eſt hanc nutritione alimentique appulſu confirmari, vt quod auctum eſt in ampliorem molem fuſum, inde ſibi robur firmitatemque conciliet. Sic igitur accretioni affinis eſt & coniuncta nutritio, vt nequeat citra eius opem compleri.

Non quicquid plenius alitur & pinguescit, augetur. *Prima ratio.* *Secunda.*

Exiſtimari hoc loco fortaſſe poſſit, ætate adoleſcendi dum ſequax eſt corpus, pleniorem vberioremque nutricationem, eſſe eam accretionē quam proponimus: quod ipſum ſequutus Auicennas cenſuit incrementū fieri non poſſe niſi vberior alimenti fiat acceſſio, quàm propriæ ſubſtantiæ deceſſio. At verò plerunque cernimus, tum pueros, tum adoleſcentes febribus diuturniſque morbis oppreſſos, grandi macie torreri atque attenuari, qui tamen interea incrementum capeſſant. Hi quum parciùs alantur, planè declarant accretionem neque pleniorem nutricationem eſſe, neque illi perpetuò tanquam comitem aſſidere. Quinetiam quòd ſit vniuſcuiuſque viuentis corporis certus & conſtitutus incrementi modus, ad quem non niſi pedetentim ſtatiſque temporum ſpatijs peruenitur: quòd etiam plerique eo ſint ſtatu, vt licet vbertimè ſe ſaginent atque pingueſcant, nunquam tamen liberalem illam proceritatem attingant: palàm detegit altricem facultatem ab ea quæ in augendo eſt, non modò appellatione, ſed & functionibus & editis operibus plurimùm diſſidere. Augendi facultas non quemadmodum altera circa alimentum negotiatur, ſed circa corporis partes ſolidas: has enim quoad ſiunt, in omnem partem efferre atque dilatare, proprium illius eſt munus. His auctis tum deinde altrix facultas adnititur alimentum apponere, affigere & aſſimilare, non modò quantum effluxit, ſed & largiùs ac fuſiùs, quò laxiores factas capacitates affatim impleat, conſeruetque priſtinam earum ſoliditatem atque robur.

Quatuor facultatum ſubſidio altricem indigere. Cap. IIII.

Quatuor facultates quæ nutrici miniſtrant. *Attractricis neceſſitas.*

FACVLTATVM naturalium numerus vt impleatur, ad altricem reuerſione facta, quæ illi tanquam auxiliariæ vel adminiſtræ parent, huc referendæ videntur. Sunt autem hæ, attrahens, expellens, continens, & concoquens, quarum neceſſitate corpus alitur & ſuſtinetur. Nulla enim eſt ne minima quidem corporis particula, quam non alimenti benignitas attingat. Id autem non

eò appel-

eò appellit per ſe impetuq́ue ſuo motum, quemadmodum nos ex inſtituto quodam & arbitrio in ſotum concedimus: ſic eoim nunquam in ſuperas, ſed omne jn inferas partes quæ ſub iecore ſunt, grauitatis pondere fluminis inſtar illaberetur. Quare neceſſe eſt aut alieno externoq́ue pulſu agitatum illuc protrudatur, aut allectum trahatur. Atqui ex veotriculo aut iocinere, ſi per venas in omne corpus pulſum excurrat, vtile pariter ac inutile permixtè illuc confluet, neq; quod familiare eſt & amicum, parti cuique ſuum conferetur. Reſtat igitur vt ſit ſua cuiuſque particulæ vis attrahendi, quæ quod illi familiare eſt & coouenieus, ex ſanguinis mole priuata benignitate prolectet. Quum enim partium corporis perampla ſit varietas, ob quam non omnes vnius & eiuſdem alimenti ſuauitate paſcuntur, neque eiſdem delitijs capiuntur, erit cuiuſque partis quædam vis & facultas, quæ quod ſibi aptum erit & iucundum veluti ſugat & alliciat. Sic ſtirpes è terra amœnum ſuccum, ſic lapis heraclius ferrum, ſic & purgantia medicamenta vnumquempiam è corpore humorem, naturarum ſubſtantiarumq́ue ſimilitudine trahont. Ea ſi eſt facultatis attrahentis neceſſitas vnicuique parti ingenita, neceſſe eſt ſimul & expultricem quandam ineſſe, quę qood inutile eſt & ſuperuacaneum depellat. Vt enim coouenientis amicitia atque deſiderio res vnaquæque trahit, ita par eſt eandem odio & offenſione concitatam, quicquid ſibi noxium eſt & infenſum extrudere, aut certè reſpuere. Trahit porrò vt quod familiare eſt ſibi annectat, eiuſque ſuauitate perſruatur, & ſibi tandem prorſus aſſimilet: quod dum efficit, id neceſſariò contioet & conſeruat (alioqui eoim nequaquam eo frueretur) dum autem diutius continet idipſum proprio calore mitigat, immutat atque concoquit. Quare præter attrahentem & expellentem oeceſſaria quoque intelligi poteſt continens atque concoquens facultas.

Vnde natura vis attrahendi.

Expultricis facultatis neceſſitas.

Alia demonſtratio quatuor facultatũ naturaliũ.

Eſt & altera demonſtrationis horum neceſſitas. Vnumquodque alimenti genus, ſeu panis, ſeu caro, ſeu fructus quinis aut vinum ſit, ſi animo & cogitatione complectamur, plurimùm à corporis noſtri natura diſtare videbitur, neque poſſe in noſtram ſubſtantiam connecti, planeq́ue aſſimilari nobis, niſi multifariam varieq́ue mutatum. Neque verò id vniuerſum coococtione mutari poteſt: nam quantumcunque benigoum & familiare ſit, alteram partem idoneam ad corpus alendum, alteram diſcrepantem habet & ineptam. Hanc quidem conuenit è corpore eijci, ne ſuccorum ſalubrium commodis officiat: quare vis quædam & facultas in nobis admodum neceſſaria eſt, quæ perniciem tantam exturbet. Alimenti quicquid vtile relinquitur, & ad corpus nutriendum conueoiens, niſi in partes corporis ſingulas accedat, eas alere non poteſt: atqui ad eas nõ adit ſuopte impetu: neceſſe eſt igitur alliciatur & attrahatur. Tractum autem adiectumq́ue niſi aliquantum retentum quaſi adhæreſcat, concoqui non poteſt: non enim quod aſſiduò huc illucq́ue rapitur, concoctionem facilè ſubit, vt quæ non ſic momento temporis compleri poteſt. Quapropter quandam in nobis neceſſe eſt vim ineſſe, quæ alimentũ contineat: in ſumma verò quatuor facultates naturales ſuas cuique parti inſidere, quæ nutritii auxiliatiæ ſint & miniſtrę.

Reliquas omnes naturales functiones ad quatuor eas facultates referri.

Nunquid quęſo aliquæpiam his inſuper addendæ ſunt & afferendæ? Alimentum quum iam in partem influxit, primùm quidem ei opponitur, deinde agglutinatur & adhæreſcit, tum demum perfectè aſſimilatur, neque vlla nutritionis integritas poteſt exiſtere, quam oon præueniat agglutioatio, & ante hanc appoſitio, variæ quidem functiones ex proprijs effectis conſpicuæ. Cæterùm hæ oon ex alijs, ſed ex narratis duntaxat facultatibus proceſſeruot. Etenim appoſitio attractionis eſt finis, & idcirco vnaquæque pars alimentum trahit, vt id ſibi iungat & apponat: agglutinatio verò tum retentionem, tum concoctionem conſequitur, eſtq́ue neceſſarium vt dum alimentum coococtione concreſcit fitq́ue craſſius, retentum id parti ſimul affigatur. Ipſa porrò aſſimilatio naturalium functionum ſuprema & tanquam finis, concoquendi facultate perficitur: hæc autem facultas ſumma quum ſit io quam reliquæ contendunt, vna præ cæteris iure debuit altrix facultas appellari. Huic aliæ ſubminiſtrant, omniſque nutritio quatuor duntaxat naturalium facultatum ope completur.

Præter eas quatuor, non aliam quandam eſſe naturalem appetendi facultatem, aliam internoſcendi, aliam ſecernendi. Cap. v.

NON leui quidem diſputatione philoſophi mediciq́ue certant, ſit'ne in ſtirpibus appetendi facoltas quæ illas ad trahendum impellat. Omnes quidẽ mirificè congruunt naturalẽ quendam appetitum rebus ineſſe: atque vt animantia non niſi appetitu animali incitata progredi & incedere, ſic neque ſtirpes, neque corporis noſtri particulas quicquam allicere aut depellere, niſi illius naturali appetitu odióve ſtimulatas. Quod enim familiare ſibi iucundumq́ue eſt, idcirco trahunt & alliciunt, quia illius deſiderio tenentur: quod verò nociturum & aduerſum eſt, id quia deſpuunt & aſpernantur, expellunt. Cæterùm in hoc tota controuerſia eſt, num vt in animalibus, ita in ſtirpibus, & in his quæ ſola duce natura reguntur, propria quædam inſtituenda ſit appetendi facultas. Hanc equidẽ minimè neceſſariam duco, ſed quæcunque attrahit, eadem quod familiare eſt atque ſalutare appetit: hoc autẽ iucundum eſt & amicũ, quia ſimile: ſimilitudo quippe amicitiam, amicitia deſiderium ſeu appetitum, appetitus attractionem mouet. Sic propemodum & quæcunque expellendi facultas eſt, eadem quod noxium & peſtiferum eſt auerſatur & reſpuit, quia inimicum atque diſſimile. Hinc autem alia difficilior quæſtio exiſtit, ſtirpéſne ea ſenſu quodam, vt nos percipiaot & internoſcant quæ ſibi ſalutaria peſtiferáve ſunt. Noo pauci illas quemadmodum & corporis noſtri particulas naturali quadam cognitioe duci arbitrãtur, iiſque vim tribuunt ioternoſcendi ſalutaria à peſtiferis. Hanc diſcernentem & quæ ſuauia inſua-

uiaque diſtingult facultatem, ſenſum quendam appellant, non vtique ceu aſpectum, auditum, odoratum, guſtatum, aut tactum: ſed proprium quendam & naturalem ſenſum, qui quæ nutrire poſſint & quæ ſecus, duntaxat dijudicet. Itaque non modò ventriculum, iecur, parteſque ſingulas, verumetiã frutices exiſtimant ſuauiũ & idoneorũ ſenſu atque voluptate affici, hæcque ſi deſint protinus appetere, quia verò appetant eadẽ attrahere, vt tandẽ optatis fruantur & voluptatis fructũ percipiant. Hæc Platonis conſulta eſſe perhibent, quẽ conſtat ſtirpes nonnunquam animantes appellaſſe. At verò Ariſtoteles his aduerſatur, qui ſatis omnibus atque plantis vim illã inſidentẽ ſalutarium & idoneorum attractricẽ, cenſet appetitu ſolo naturali impelli, citra vllã vtilium cognitionẽ. Neque vllã ſtirpibus vim ineſſe poſſe, quæ idoneũ ab alieno diſcernat & internoſcat, ſed hoc altioris duntaxat illius eſſe facultatis quam communẽ ſenſum appellant. Appetitus autem is, vt cæteris quibuſque rebus eſt ſuus, grauibus vt deorſum ruant, leuibus vt in ſublime conuolent: ſic propemodum magneti purgantibuſque medicamentis appetitus eſt ingenitus attrahendi quod ſibi affine eſt & amicum, ſtirpibus conuenientem ſuccum è terra ſugendi. Hũc verò appetitum incitat & impellit non ſenſus aut cognitio, ſed penuria & indigentia eius quod familiare eſt & iucundum. Ergo ſubſtantiarum conuenientia atque ſimilitudo amicitiam parit, quumque ſimilis atque iucundi erit indigentia, hæc appetitum ſuſcitabit naturalem, appetitus attractionem, eoque fruetur attrahendi facultas, ſi quidem præſens id eſt, nec aliunde impedimentum obtingit. Nulla igitur neceſſitate introducenda eſt diſcernendi & internoſcendi facultas, cuius conſilio atque prudentia ſtirpes corporiſque noſtri particulæ regi viderentur. Non aliter quæ de ſecernente & ſeparante facultate controuerſia eſt, dirimitur. Quòd enim renes ſerum à reliquo ſanguine ſecernant, quodque natura in morbis poſt concoctiones, humores ſecernat & ſuperuacuos exigat, quo tempore fiunt iudicationes: quòd denique oporteat concoctionẽ præire, ſubſequi verò ſecretionem, & poſtea euacuationem, vt bona ſit criſis, omnes quidẽ fatemur. At verù ea ipſa ſecretio non propriæ cuiuſdam eſt facultatis, ſed aut excernentis aut attrahentis opus. Quæ enim facultas poſt factam in morbis concoctionem confuſos in venis maioribus humores puros ab impuris ſecernit, eadem eſt expultrix, quæ nihil depellere poteſt, quod non antè à reliquis quaſi euulſerit. Quæ verò ſuperuacuos humores è iecoris ſanguine ſecernit, ea eſt attrahendi vis, quæ tum in liene, tum in bilis folliculo conſiſtit: & quę ſerum ſeparat à ſanguine, eadem eſt vis attrahendi renum. Sic & è ſanguinis mole quæ in venis eſt maioribus, partes ſingulæ quod ſibi familiare eſt, eadem facultate ſecernunt qua attrahunt. Quocirca ſecretio non proprię cuiuſdam facultatis eſt opus, ſed vel expulſionis vel attractionis initium.

Aliis partibus alias facultates naturales eſſe valentiores, iiſq; propria quædam functionum inſtrumenta deſtinata eſſe & attributa. CAP. VI.

PARTES corporis tanta conſenſione inter ſe coniunctæ ſunt, vt omnes communiter totius commodis vtilitatiq; inſeruiant, omniumque vſus in id vno quaſi concentu conſpirent. Harum actiones quæ naturales appellantur, duplices exiſtunt: aliæ propriæ vni cuipiã addictæ parti, vt oſſi, vt cartilagini, & reliquis quoq; omnibus: nulla enĩ pars eſt in nobis vel minima, quæ nõ ſeipſam alat atque conſeruet: aliæ communes omniũ partium gratia cõparatæ, quales ſunt quæ in ventriculo & iecore præter proprias conſiſtunt, ad totius partiũque omnium vtilitatem & cõmodum natæ.

Actiones propria.

Actiones communes.

Quæ facultates, quib. partibus maximè vigent.

Sic œſophago manifeſta vis eſt alimentũ trahendi, ſic ventriculo vt & iecori præter proprias, communes illæ omnes inſident, inter quas tamen vis illa ad concoquendum valens excellit. Sic in inteſtinis expultrix validiſſima, concoctrix infirma ineſt, reliquæ duæ deficiunt. Renibus eliciendæ è venis vrinæ facultas præſtantiſſima, eique profundendæ & deijciendæ non imbecilla: reliquarũ autem ij ſunt expertes. Sic denique vtero vis cõtinendi robuſtiſſima, qui fœtũ nouem integris menſibus reconditũ gerat: nec parum huic validæ allectandi ſeminis & fœtus exigendi vires, at concoquendi prorſus nullæ.

Naturales facultates quæ habent inſtrumenta.

Itaque partes illæ vt & aliæ nonnullæ, quæ non modò priuato, ſed publico quoque munere funguntur ac vigent, inſtrumentorum ſpeciem acceperunt, & ijs muneribus ad quæ in primis ſunt propenſæ ſtaminũ villorũque propriũ genus adeptæ ſunt. Triplex autem eſt hoc illorũ genus: alia enim recta ſunt in longitudinem porrecta: alia tranſuerſa quæ ad pares rectoſque angulos in illa feruntur & incidunt: obliqua alia quæ obliquè & ad impares angulos in recta incidunt.

Quod villorũ genus cuique facultati ſeruiat.

Quanquam igitur concoquendi vis nullum ſtaminum genus, ſed humidum duntaxat calorem nobis ingenitum ad concoctionem accommodat, reliquæ tamen quæ motu quopiam munus ſuum explent, villis indiguerunt: attrahens quidem rectis, tranſuerſis expultrix, continens obliquis. Vt enim in muſculis villi nutu noſtro & arbitrio contracti, & ad ſuam originem quaſi reducti motum efficiunt: ita & naturalibus inſtrumentis, recti villi ſolius naturæ inſtinctu contracti breuioreſque facti alimentum attrahunt: tranſuerſi autem aſtricti, ſubditam capacitatẽ in anguſtiã adducunt, & quicquid ea concipitur detrudunt: cęterùm obliqui villi quia intenti, nec breuiorem nec anguſtiorem partem reddunt, ſeruata quadam naturali æquabilitate & conſtantia, omnia planè continent, nihilque vel attrahunt vel expellunt. Cuicunque igitur naturæ inſtrumento triplex huiuſmodi facultas acceſſit, triplex etiã villorũ genus eſt cõceſſum, aliàs tunica ſimplici vt in vtero, aliàs vt in ventriculo, duplici. Quibus verò iſtarũ virũ vnica data eſt, vt inteſtinis, ijs (tametſi geminæ ſunt tunicæ) ſimplex villorum genus obtigit. Quapropter facultatum parti vnicuique aſſidentium numerus ex functionum varietate cognitus,

gnitus, villorum differentias explicat: econtrariò quoque villorum varietas conſectione cognita renuntiat quot cuiuſque partis ſint facultates, gulæ, ventriculi, inteſtinorum, arteriarum, venarum, vteri, vtriuſque veſicæ, & aliorum ſi plura his publica naturæ ſunt inſtrumenta. At verò quæ ſibi duntaxat priuatiſque commodis dant operam, vt oſſa, vt cartilagines, etſi quo ſe alant naturalium facultatum ſpecies omnes aſſequutæ ſunt, nullius tamen villi opere indigent, ſed ingenita vi omnia efficiunt & edunt. Neque porrò ventriculus neque inteſtina vt ſe duntaxat alant & conſeruent, ſuos villos ad proprij alimenti attractionem & retentionem, aut ad ſuperuacaneorum depulſionem applicant & accommodant. His iam videor vniuerſam principum naturæ facultatum ſummam attigiſſe, necnon reliquarum omnium quarum illæ opera & miniſterio vtuntur, numerum percenſuiſſe: quocircà tempeſtiuum erit ad animalium facultatum differentias ſermonem transferre.

Peculiares facultates villis non indigere.

Externæ ſentiendi facultates. CAP. VII.

FACVLTATVM animalium quæ non vtique ſtirpibus, ſed ſolis animantibus obtigerunt, vnde & illis nomen acceſſit, duo prima ſummaque genera exiſtunt: aliæ rationis ſunt participes, huius expertes aliæ, quæ ſenſus duntaxat impetu feruntur. Quæ brutis animantibus ſupra naturalem illã vim, moderatur præcipuamque adminiſtrationẽ tenet ſentiens anima, tota quidẽ eſſentia ſimplex eſt, ſui tota perſimilis, neque vt corpus ex partibus coagmentata diſparibus: aliàs vnũ eiuſdemque generis nequaquã id eſſet quod ex ea cõſtaret. Huius tamẽ vnius effectione & opera animal cernit, odoratur, audit, guſtat, tangit atque tractat: quinetiã mouetur, rerum diſcrimina internoſcit, cogitatione fingit, ſomniat, meminit. Hęc vnius & eiuſdẽ ſunt eſſentię munera, nõ tamen ea dum exequitur & perficit, vno ſimilique modo ſe ſemper exhibet, ſed vt varia corporis inſtrumenta ad effectionẽ accommodat, ita alias aliter ſeſe exprimens illa profert. Vnde quũ ſic diſcretæ ſint horum munerum geſtiones, vt poſſint ſingulæ ſeorſum atque ſeparatim conſiſtere, neq; vna quapiã concita ſit, neceſſe alias continuò proferri, aut vna pereunte reliquas omnes pariter occumbere: optima fit ratione vt ſua ſit cuiuſque propria quædam facultas, ſintq; totidẽ ſentiendi facultates, quot functionũ differentias numerando percenſuimus. Vniuerſum igitur animalium facultatũ genus ita partiemur, vt aliæ rationis, aliæ ſenſus ſint effectrices: harũ autem quæ brutis animantibus imperant, aliæ externa ſentiunt, aliæ loco mouent, aliæ cognoſcunt. Quæ demum externa ſentiunt quinque ſtatuuntur, cernendi, odorandi, audiendi, guſtandi, atq; tractandi. Qua videt animal, ea ipſa facultate nec audit, nec odoratur, nec guſtat, nec tangit, vti neque ex aduerſo fieri quicquam poteſt: tanta ſcilicet eſt inter eas diſtantia, quam & inſtrumentorum & obiectorum in quæ incumbunt varietas peperit.

Facultatũ animalium demõſtratio.

Animaliũ facultatum diuiſio & numerus.

Quocunque ſentimus, id quemadmodum cæterorum corporum vnumquodque, ex ſubiecta materia & ſpecie conſtituitur: ſentiendi inſtrumentum tanquam materia eſt, ſenſus tanquam forma & ratio. Aſpectus qui facultas eſt videndi, tanquam forma in cryſtallino oculi humore conſedit, qui pellucidus primum eſt cernendi organum: circumfuſum id humoribus, tuniciſque ſeptum, quæ vſum ei conferunt, vt melior completiorque ſit viſio. Cernit quidem ſimpliciter oculus cryſtallino, integrè verò ac perfectè viſus inſtrumento: ſub hunc autẽ ſenſum veniunt ij maximè colores qui corporibus per ſumma inſident. Eos enim hic vnus præ cæteris internoſcit diſcernitque ſingulos, cæterorum autem nullus. Quocirca cernendi facultatem eam eſſe definimus, quæ in oculo ſita colores citra materiem, per mediũ re ipſa conſpicuum excipit.

Facultatẽ eſſe formam inſtrumenti.

Videndi facultas.

Definitio.

Quum autẽ vnuſquiſque ſenſus à prima anima quaſi præciſus abiunctuſque videatur, & ſua cuique ſpiritus portio illinc ad functionem & miniſteriũ tributa ſit, poterit reliquis ad viſus exemplum finitio accommodari propria. Præcipuum audiendi inſtrumentum eſt aër quidam prætenuis auribus ingenitus, membrana obductus, ad aurium intimam capacitatem poſitus, quò audientis nerui à cerebro ducti extremum pertingit. Hic enĩ ingenitum cum aërem atque ſpiritum, qui primum eſt audiendi inſtrumentum ambit, quemadmodum opticus in oculo neruus cryſtallinum humorem: ſic in omnibus per influentem ſpiritum & per neruũ maxima inſtrumento ſocietas intercedit cum intimo ſentiendi principio. Huic igitur aëri inſidens audiendi facultas ſonum verè percipit, eiuſque diſcrimina dijudicat.

Audiendi facultas.

Odorandi proprium inſtrumentum extra caluam non excidit, reſpirantibus quibuſque animantibus opertum & penitus conditum in ijs extremis cerebri, quæ ad naſi ſummum pertinent. Vnde intelligitur hos quinque ſenſus non quòd foras exprompti ſint & promineant, ſed quòd externarum rerum proprijs organis cognitionem capiant, idcirco externos appellari. Illic conſtituta odorandi facultas, per narium ductus, vnà cum ſpiritu hauſtos rerum odores comprehendit, qui ſubiecta eius ſunt materia in qua ſolet verſari.

Odorandi facultas.

Vnde nomen habeant externi ſenſus.

In his porrò maximè neruis quos ad linguam, ad palatum, ad fauciumque regionem diſpergi narrauimus, guſtandi facultas conſedit, rerum ſapores internoſcens, ſpongioſæ eius carnis adminiculo qua lingua prædita eſt.

Guſtandi facultas.

Cæterùm vis tangendi nullo proprio concluſa organo coërcetur, ſed quum tactus ad animantis vitam maximè videretur neceſſarius, toto corpore æquabiliter fuſus eſt. In his autem neruis potiſſimum collocatur, qui duriores iam facti intrò foraſque commeant: per quos corporum omnium tractabiles qualitates animaduertit. Hæ non vt colores, ſapores, odores, aut ſoni, vno poſſunt nomine deſignari, multis quidem contrariorum pugnantijs diſcretæ: quarum extrema ſunt calor & frigus, humor & ſiccitas, mollitudo durities, aſperitas læuitas, grauitas & leuitas. Hinc nõnulli complu-

Tangendi facultas.

Omnem ſenſum perceptione aſſici.

Facultatũ differẽtia ex inſtrumentis.

res tactus inſtituerunt, qui has ſeorſum differentias perciperent, quaſi ex obiectarum qualitatũ varietate ſenſuum numerus petatur: non ſic autem, ſed ex organorum differentia facultatum numerus æſtimandus. Atqui vnum eſt atque ſimplex tactus inſtrumentum. Diſtat præterea ſenſus hic à cæteris quòd non omnia ſubiecta prorſus ſentiat: quæcunque enim obiecta ſibi temperatione ſimilia offenderit, non ſentiet, quia ab illis nihil patitur. Senſus autem non niſi perpeſſione quadam fieri poteſt. Reliqui verò ſenſus eas omnes quæ ſub ſe recidunt qualitates ſentiunt, ab hiſque patiuntur: quia diſſimiles ſunt omnes. Commune autem eſt omnium ſenſuum, vt ſit vnuſquiſque poteſtate talis, quale idipſum eſt quod percepturus eſt: hoc enim extrinſecus poſitum ſenſum impellit ac mouet: quòd ſi ſenſus ab ſubiecta re afficitur, neceſſe eſt tum ſimilitudo tum diſſimilitudo quædam intercedat. Inter motus quidem initia ſimilitudo: quum finis attingitur, diſſimilitudo: quod quomodo fiat, pleniùs ſuo loco recitabitur. Commune præterea eſt, vt vnuſquiſque tum ſubiectas ſibi res cognoſcat, tum earum priuationes, tum verò exceſſus immoderatos, ſed via ratioͤque diuerſa. Quandoquidem propria obiecta & idonea blandè impulſus excipit, priuationes nulla irruptione, nullo inuitamento laceſſitus: exceſſus autem & exuperantias non citra offenſionem oblæſionemque ſuſtinere poteſt: vnde & illas quia graues ſint & violentæ, multi non ſentiri putant. Itaque diſtant inter ſe ſenſus omnes, longeque ſunt diuerſæ atque ſeiunctæ eorum facultates, non modò ex rei quæ comprehenditur natura, verumetiam ex proprio cuiuſque inſtrumento. Hoc viſui aqueum eſt & pellucidum: nam oculus multiplici humore perfuſus eſt, à cerebro conſtitutus atque profectus, quod omnium partium humidiſſimum eſt & frigidiſſimum. Auditui aëreum eſt inſtrumentum, odoratui igneum, quemadmodum & odor exhalatio quædam eſt fumoſa & ignea: tactui inſtrumentum datum eſt planè terrenum, guſtatui (quia ceu tactus quidam eſt) id etiam terrenum, ſed humoris quoque alicuius particeps.

Interiores ſentientis animæ facultates. CAP. VIII.

Tres interiores ſentientis animæ facultates.

Senſus communis.

Diſcernendi facultas.

Senſus cõmunis præſtãtia.

SENTIENS anima duas cognoſcendi facultates obtinet, externam, in ſenſus quinque tanquam in ſpecies diſtributam, & interiorem. Hæc porrò ſpecies habet, vim diſcernendi communem, vim fictricem, & eam quæ meminit atque recordatur. Has quidem omnes vnius animæ non tanquam partes, ſed vtique facultates eſſe, perſpicuum ex ijs fit quæ de partium & facultatũ diſcrimine à nobis ſunt prodita: quæ quemadmodũ diuerſæ ſint, & ab eadem eſſentia dimanent, deinceps aperiendum. Sentiens ea & cognoſcens anima in cerebri quidem corpore tanquam in arce & propria ſede penitus inſedit, quod inde proprium ſentiendi inſtrumentum appellant. Id etiam primarium ſenſum dixere, quòd reliqui ſenſus externi ei omnes circumiecti proximè aſſideant, in quos & in omne corpus neruorum propagines diſperſæ ſunt, quibus anima vires ſuas effundit. Vt enim ab orbis ambitu lineæ pares tanquam radij in centrum deuergunt, ſic à ſenſibus viæ quædam & foramina patent, per quæ hauſtæ rerum imagines in illud tanquam in arcem confluunt. Harum autem æſtimator & arbiter eſt princeps ille ſenſus, quem communem & intimum appellant. Nigrum ab albo poteſt vnus aſpectus diſcernere, & calidum à frigido vna tangendi facultas: quæ verò dulce ab albo diſcernat, atque eorum quæ varijs ſubiecta ſunt ſenſibus differentias dijudicet, facultatem quandam eſſe neceſſe eſt iſtis præſtantiorem. Nullus enim externus ſenſus de dulci & albo poteſt iudicium ferre, quòd ea non vnus idemque ſentiat: quemadmodum ſi ego hoc, tu verò illud ſeparatim perceperis, à neutro certè noſtrum diuerſa illa cognoſcentur. Quoniam igitur multorum ſenſuum ſubiectam materiam, non modò homines, ſed beluæ quoque internoſcunt, neceſſe eſt vim quandam eſſe communem & promiſcuam, quæ varias illorum imagines complectatur, quæ & ſimilia & diſcrepantia dijudicet. Hæc eſt diſcernendi & internoſcendi interior facultas, quam primam communis ille & intimus ſenſus expromit. Hic autem ſubſtantia eſt animæ ſentientis, idque principium quod vniuerſum animantium genus conſtituit, à quo & animantes omneis vel quæ in fimo ſunt inſectorum ordine, ſentientes appellamus. Hic tanquam rex atque princeps ſedem ſtabilem & domicilium certum habet in cerebri corpore, è quo tanquam è ſuggeſto rerum omnium imagines à miniſtris & nuntijs ſenſibus extrinſecus allatas & ante ſe poſitas contemplatur, omneſque ſenſuum actiones obſeruat. Hic ille eſt quo nos viſu videre, & auditu audire cognoſcimus. Hic imaginum diſcrimina conſtituit, ac de illis ſuum promit iudicium. Ex quo intelligitur communem hunc & intimum ſenſum cum externis quinque quodammodo eundem eſſe, hoſque ab illo omnes tanquam à fonte riuulos deriuari: & vim illam primam ſentiendi è cerebro in ſenſuum inſtrumenta ſe diffundere, eorumque famulatu vti & opera. Hæc autem quia ſe variè gerunt, & vnius opificis vſibus ſeſe multifariam accommodant, idcirco quinque exteriorum ſenſuum facultates conſtituere par eſt, ſed quarum ſit vna eademque cum ſenſu principe ſubſtantia. Ea eſt igitur principis ſenſus vna facultas, quæ externarum rerum varietates diſcernit, internoſcit, & iudicat.

Vis & facultas conſeruatrix imaginũ.

Altera eſt vis & facultas conſeruatrix, quæ impreſſiones & veſtigia ſenſuum excipit, continet, & recondit. Quum enim externus ſenſus in ſubiectam rem incumbit, ſimul quoque in eam ipſam fertur interior & princeps illa ſentiendi facultas, quæ rem vnà percipit atque ſentit: ab externis rebus laceſſiti ſenſus ſimulachra ſpectraque ab eis emiſſa recipiunt, quæ deinde interiorem ſentiendi vim impellunt: hæc tum formas atq; imagines rerũ quas ſenſus præbuerunt, retinet & conſignat in ſe. Digreſſis ſublatiſve rebus iſtæ diutius inhærent, & quaſi exculptæ

culptæ

culptæ conſeruantur, hoc indicio quòd tum abſtractas res ſenſus ille cognoſcit ac percipit, vt cui earũ cuſtodia eſſet concredita. Effigies illæ ſpectraque rerum cerebro inuſta atque inſculpta, obiectum efficiuntur facultatis eius quæ fingit, quemadmodum res externæ ſenſuũ. Hos enim externæ, illã interiores qualitates extimulant. *Facultas fictrix, quæ phãtaſia dicitur & imaginatio.* Ab illis ergo excitata alia quædã facultas quæ fictrix appellatur, & quæ tertia eſt interiorum, obiecta ſpectra apprehendit & concipit: atque vt in ſenſu tria quidem ſunt, res obiecta, vis ſentiens, & actio quæ ex illorum congreſſu interuenit, ita hęc quoque ratio tribus continebitur, ſimulachro, facultate fingendi, & ipſa actione, qua externis rebus abiunctis facultas ob ſimulachrum verſatur. Hæc propriè effictio appellatur, nempe motio facultatis circa rerũ duntaxat ſimulachra atque veſtigia. Ex ijs autẽ confuſis & permiſtis plerunque multa fingendo inducit atque profert, quæ ſub ſenſum non venerant, vt homines volantes, boues alatos, hocque à ſuperiore facultate diſſidet. Vnde quum in multa feratur nunquam ſenſu percepta, & quodammodo vim imitetur rationalẽ, ab Ariſtotele intelligentiæ larga appellatione comprehenditur. Iam verò rerum ſimulachra aut leniter cerebro impreſſa, mox euaneſcunt, aut altius quaſi in theſauros condita, diu tanquã affectiones aut habitus inſiſtunt & aſſeruantur: hæcque imaginum conſeruatio, cuius antè mentionem feci, memoria eſt, quæ pueris atque ſenibus infirma & inconſtans eſſe proditur, illis quòd imaginum impreſſionẽ ſeruare atque retinere, his verò quia admittere & recipere non poſſint. *Meditatio.* Hanc confirmat tueturque meditatio & cogitatio, quæ ipſa crebra eſt repetitio atque recurſio imaginum, quatenus imagines aliorũ ſunt. *Memoria duplex.* Eſt & altera memoriæ ratio, quũ quis affectionem illam & ſimilitudinẽ rei alterius ſpectat & intuetur, cum temporis præteriti cognitione quo facta eſt impreſſio: tum enim meminiſſe dicitur, ipſaque ſpectandi actio memoria eſt, ſed ratione, vt dixi, diuerſa: illa ſiquidem quòd imaginẽ conſeruaret, hæc verò quòd ex imaginis apprehenſione rem ipſam repræſentet. Illa perpeſſio & affectio quædã eſt, hæc verò actio: aut ſi dicere mauis, illa memoria eſt patiens & ſuſtinens, hæc verò agẽs. Vnde perſpicuũ eſſe poteſt inter bruta ea duntaxat meminiſſe, quę ſenſum & notitiam temporis habent, & quæ ſimulacro ſpectato, ſentire poſſunt ſe aliquando rem ipſam nouiſſe. Rurſum eandem animæ partem tempus cognoſcere & meminiſſe, ea autem ſentiens eſt anima. Hæc tamen nõ propriè & per ſe tempus ſentit, ſed quatenus motionem & affectionem agnoſcit, quam tempore aliquo acceperat. *Memoria propriè quid.* Sic igitur definiri poſſit, Memoria eſt rei abſentis per imaginis ſpectationẽ, cum temporis præteriti cognitione repræſentatio. Fit autẽ hæc memorandi facultate concitata ſtimulataque ab imagine, quatenus imago eſt exemplarque ſuũ refert. *Numerus interiorũ facultatum.* Itaq; vt omnes ſentientis animæ interiores facultates functioneſque in ſummã referamus, externarum rerũ ſimulachra hauſta è ſenſibus in principem intimumque ſenſum commeant. Horũ beneficio princeps ſenſus res externas cognoſcit, diſcernit & iudicat, eoque munere vis diſcernendi ſe exhibet atq; promit. Simulachrorũ ſi altior fiat impreſſio, tum conſeruatrix erit memoria, cuius facultas conſeruandi ex cerebri cõſtitutione intelligi poteſt qualis quantaque ſit. In ſpectra & ſimulachra princeps ſenſus incumbens, ſi ſeorſum illa verſat ſpectatque vt nihil præterea externarum rerum tractet, tum fingere dicitur, & ipſa ſentiendi actio effictio eſt, quam propria fingendi comminiſcendique facultas exprimit. Si verò illa non in ſe conſideret, ſed vt ſimulachra & imagines externarũ ſunt rerum: tum meminiſſe dicitur, ipſeque actus memoria eſt, propria memorandi facultate completus. *Omnes interiores facultates in eadem parte cõſtitui.* Hæc omnia in ſenſu primario inſunt, neque alterius partis animæ aut cerebri eſt effictio, alterius verò memoria, ſed in ſubiecto eodẽ inſunt & eiuſdem partis animæ functiones. Vnde intelligitur eos ab antiqua celebrique philoſophia defeciſſe, qui vim illã ad fingendum aptã cerebri parte priore, memoriã poſteriore collocarunt. Nam vtraque totius eſt cerebri, in cuius toto corpore fuſa eſt princeps ſentiendi anima. Sed de his poſthac fuſiùs. Satiſne videmur omnes ſentientis animæ facultates connumeraſſe, ánne præter illas quædã ſint quibus ſomnũ capimus & dormientiũ irrepant inſomnia? *Somnus et vigilia ad internum ſenſum pertinent.* Planè conſtat ſomnũ & inſomnis animantibus tanquã munera propriaſque functiones attribui: at nequaquam his obeundis aliæ quædã ſunt facultates. Nam ſomnus & vigilia plurimùm inter ſe diſtant, & verè oppoſita ſunt: hæc quidem vt actus eſt, ille huius eſt priuatio: quare & eodẽ vt ſubiecto recipientur conſiſtentque, & vnius eiuſdemq; facultatis erunt. Cuicunque ſenſus ineſt, eidem & vigilia & ſomnus ineſt. Senſus quidẽ incitatio & motio eſt vigilia, illius autem vinculũ & quaſi carcer ſomnus eſt & immutabilitas. Cæterùm non vnius cuiuſpiã priuati ſenſus affectiones hæ ſunt, ſed primarij illius & communis, quo ſopito neceſſe eſt reliquos etiã ſenſus conſopiri, & tanquã ſatellites eius affectioni accumbere. *Somnus.* Itaq; quum primũ illud ſentiendi inſtrumentum nempe cerebrũ, ex laſſitudine aut longis excubijs impotens & incontinens ſui redditur, cæteris officinis ſimul defeſſis, neceſſariò ſomnus obrepit, in quo vacationem quandã feriarũ vice habent ſenſus omnes, quòd eorũ vires durare & ſufficere operi non poterant. Quamobrem neceſſarius eſt cunctis animalibus ad incolumitatem ſalutemque datus & ad quietem. *Inſomniũ cuius ſit facultatis.* Similis propemodum & inſomniorum ratio. Nam quum ſit inſomnium viſum id & ſimulachrum, quod ortum & profectum à ſenſibus in ſomno animalibus ſe offert & oberſatur, id eiuſdem partis animæ eiuſdemque inſtrumenti eſſe debet atque ſomnus, & qua parte dormit animal, eadem ſomniat. Dormit autem ſomnumque capeſſit communi & principe ſenſu: huius ergo erunt inſomnia, non vtique quatenus ſentiens eſt, ſed quatenus cogitatione fingit, & euagantibus ſimulachris laceſſitur. Interpellatur vis illa fictrix motione & impulſione poſitarum imaginum: idque maximè noctu & dormientibus, quo tempore abſolutis ſenſibus ijſque functionum ſuarum vacationem habentibus, minima quæque ſimulachrorũ veſtigia aduolant

confluuntque ob fingendi vim: quæ per vigilias ſenſibus opere vario detentis, & mente vluis cogitationibus obruta, offunduntur ſupprimunturque.

De appetitu & mouendi facultate. CAP. IX.

SVPRA ſentiendi cognoſcendique vires alia quædam eſt vis appetendi, quam & appetitum dixerunt, clara quidem & aperta functione ſe promens. Nullum enim animantis genus eſt, quod non aliquando impetu atque perturbatione incitetur, quod non rei cuiuſpiam deſiderio pulſetur & æſtuet. Ea illius interior agitatio & animæ motus, appetitio quidem eſt, Græcis ὁρμὴ appellata. *Appetitio postrema eſt facultatum interiorum.* Huic nihil commune intercedit cum reliquis functionibus interioribus, ſed à ſingulis diſſidet, à diſcretione, memoria, & effictione, quanquam eas, præſertim verò effictionem, naturali quodam inſtinctu conſequitur. Quocirca & facultas quæ illius eſt effectrix, à cæteris diſtabit, eaſque tanquam aſſecla comitabitur, eritque ſentientis animæ ſumma atque ſuprema facultas, quæ cæteris tanquam finis aut princeps inſideat. *Appetituum differentiæ.* Neque verò ſolùm hominibus, ſed & beluis & ſtirpibus & inanimis ſua quædam ineſt appetitio, vt nihil prorſum natura conſtare poſſit, quod non appetendi facultas impellat. *Appetitus naturalis.* Cæterùm id lato peramploque diſcrimine: quandoquidem & ſtirpes alimentũ proliciunt, & omnia generis cuiuſcunque ſint inanima, proprio quodã motu aguntur, naturali appetitu concitata. Eodẽ & corporis vnaquæq; particula, ſiquando inanita fuerit, quod ſibi familiare eſt alimentũ ad ſe conuertit & rapit è venis. Huius ſumma vis in iecore conſidet, è quo tanquã è fonte in omne corpus diffuſa, partium ſingularũ vires ſuſtinet. Alter ab hoc appetitus eſt communis ille ſentiens, in cerebro ſitus, cuius tamen ſeminaria in alias quoque partes funduntur: maximos quippe ignes & incendia in teſtes pudendaque & in os ventriculi natura coniecit: in illos quidem libidinis (ſic enim propriè appellatur, quanquam hoc nominis quandoque ad omne cupiditatis genus accommodant) in hoc verò liguritionis & cupediæ. Coniecit & fomitem in cor qui ambitionis author eſt & excandeſcentiæ. Atque duo hi fomites quum ſint diſtincti ſedibus, vnus cupiditatis, alter excandeſcentiæ, vno tamen eodemque appetitu reguntur, qui ſentiens eſt & animalis. *Appetitus animalis.* Vniuerſum ergo animantium genus, ſentiente illo communi appetitu ducitur, quem idcirco animalem dixerunt: perfectionem enim hic & abſolutionem continet omnis deſiderij animalis atque bruti. Quicquid ſenſu vllo præditum eſt, eius rei quam ſenſerit comprehenſione in appetitum ducitur, quo demum illam conſectatur aut declinat. Hũc qui volet poterit ex ortus ſui modo in complures ſpecies diſtrahere, vt alius ex iecoris virtute in pudenda & in os ventriculi diffuſus, illecebrã & incitamentũ inde accipiat: alius ex cordis impetu & feruore, alius nempe ſentiens ab his quæ foris occurrũt ſtimuletur & excitetur: omnes quidẽ animales, ſed varijs orti principijs. *Appetitus rationalis.* Tertius præter hos eſt appetitus, qui quid cũ ratione deſiderat, qui mẽtis rationiſq; cõſilio obtẽperat, qui immanes & importunos ferinoſq; ardores refrenat & coërcet: ea eſt voluntas libera homini quidẽ familiaris, omniũ princeps & regina. Appetitũ animalẽ acuere ſolent & incitare quæcunq; bona videntur, tametſi talia fortaſſe non ſunt: at mentis appetitum ea duntaxat quæ reapſe & verè bona ſint poſſunt incendere, ſoloque veri boni deſiderio is capi & deliniri poteſt. Itaque quum tres omnino ſint animæ partes, ſi ſuus cuiuſq; eſſe debet appetitus, tres quoque erunt appetituum ordines, naturalis qui ſtirpiũ eſt: animalis ſiue brutus, qui beluarum: tertius rationis particeps, hominum. Hoc enim præcipuo homo viget, quanquam eſt etiam reliquorum particeps. Rurſum verò animalis appetitus, aut cupiditas eſt, nempe libido vel cupedia, aut excandeſcentia, aut eorum quæ ſenſus annuntiauerit deſiderium. Hæc de appetitu ſatis: nunc de mouendi & progrediendi facultate. *Inceſſus efficiens facultas.* Animal omne moueri & incedere, atque ſui inceſſus finem quendam habere, cuius gratia moueatur, demonſtrari hinc poteſt, quòd rerum omnium agendarum ſtatus quidam ſit finis. Motionem & progreſſionem animal ſuſcipit, vt rem eam conſectetur quæ ſpeciem boni & iucundi præ ſe fert, aut eam declinet quæ triſtis & aduerſa iudicatur. Quocirca triſte aut iucundum finis eſt, cuius gratia animal motum intendit, perſequens aut fugiens. Hoc quidem poſtremum attingitur & obtinetur, omnium tamen primum ad motionem inducit, huiuſque initium affert. Immobile enim obiectum quum ſit, primò ſenſum mouet externum, deinde primatem atque intimum, ab hoc verò cogitandi fingendique facultatem, quæ quum rem ſubiectam vt iucundam & voluptariam apprehenderit, ſimul inſurgens appetitus illius deſiderio tenetur: atque hic ſi promptus eſt & efficax, confeſtim animal impetum facit vel ad motum vel ad actionem. Vnde hoc rectè vt alia plurima videtur Ariſtoteles demonſtraſſe, cognitionem & appetitum principia & cauſas eſſe actionis atque progreſſionis animalium, ab hiſque animalia cieri concitarique ad motum. Cæterùm quòd appetitum proximam cauſam ſtatuat quæ animal mouet & conturbat, quodque nullam inſuper mouendi facultatem inſtituat, cui ſit hoc muneris præcipuè conceſſum, non ſatis dilucidè ſingula videtur exequutus. *Mouentem facultatẽ aliam eſſe à ſentiente.* Nam reuera mouens illa facultas eſt à ſentiente & ab appetitu diuerſa. *Prima ratio.* Primùm enim vulgatum eſt & conteſtatum, alia ſenſus, alia motus eſſe organa, alioſque neruos: vnde contingit eiuſdem artus, velut cruris aut brachij, motũ perire illæſo tactu, qui in omnem cutem fuſus eſt: contraq; tactum aboleri ſaluo motu & incolumi. *Secunda.* Quinetiam motio diuerſum quiddam eſſe intelligitur à ſentiendi functione, omniſque ſenſus perpeſſione quadam & affectione accepta obiri ſolet: motus verò non niſi adnixu & roboris contentione. Quibus planè conficitur ſentiendi atque mouendi non modò inſtrumenta, ſed etiam obeundi rationes & efficientes

cientes

cientes facultates plurimùm diſſidere. Quod ſi eſt, conſequens eſt continuò animalem appetitũ, qui à ſenſibus & cogitatione ducitur, illaque perpetuò comitatur, omnino à progrediendi facultate differre. Iam verò ſingula perſequamur.

Tertia.

Imperfecta animalia quæ ſolo tactus ſenſu prædita vitam agunt ſtabilem, vt conchylia, oſtrea, conchæ: ſenſu quidem illa doloris atque voluptatis tenentur, & fingendi cogitandique facultatem, licet obſcuram inexplanatamque quemadmodũ & animalem appetitum, acceperunt. At illa tametſi compuncta ſeſe contrahunt & in anguſtum ſe adducunt, nequaquam tamen progredi competitum eſt, neque organa motus habere. Quòd ſi progredi non poſſunt, neque ad inceſſum facultatem habent. Quorſum enim hæc data illis eſſet ſine neruis, ſine muſculis, ſine vllis quæ his proportione reſpondent inſtrumentis, quæ ſunt ad motum perquam neceſſaria? Nunquid otioſam & inertem illam omnique opere & negotio vacuam: nunquid in tantis rebus natura comminiens fortuitò atque fruſtrà illam ingenuit? Quæcunque igitur appetendi vis eſt in illis ea nulla ratione mouet. Quocirca præſtat vim mouentem ab appetente & ſentiente, quæ ſemper comites ſunt & coniunctæ nunquam ſeparabiles, ſeiugare, quòd eorum quæ ſentiunt animantium, alia mouentem vim habeant, alia huius ſint expertia.

Quarta.

Huc demum perſuadendi neceſſitas ex iis accedit, quæ perfectioribus animantibus ipſiſque hominibus neruorũ reſolutione prehenſis obuenire ſolent: illis enim motus periit, quum interiores animæ vires plenè conſtent, atque adeò ipſe appetitus. Contrà verò accidit furore aut delirio percitis: tum enim non mens, non memoria, non appetitus, ſed neque ſenſus ipſi integrè valent: atque tametſi interiores omnes animæ functiones læduntur, inceſſus tamen firmiſſimus plerunque eſt, & conſtans muſculorum robur. Ex quibus perſpicuum eſt aliunde quàm ab appetitu progreſſum inſtitui & gubernari, eſſeque mouentem vim ab appetente diuerſam. Sed & hæ ſedibus diſcluſæ apparent.

Quinta.

Etenim mouendi facultas in totius cerebri corpore ſedem habet, maximè in parte poſteriore, quam Græci παρεγκεφαλίδα vocant, à qua tum ſpinæ medulla tanquam caudex, tum plurimi mouentes nerui ortum habent. Sentiendi verò & appetendi facultas parte cerebri priore domicilium habet, quam conſtat ſentientes neruos, eoſque molles in ſenſuum organa profundere. Non hinc tamen exiſtimari velim pro mouentem illam vim, quam à ſentiente loco ac ſede diſiunxi, ab eadem etiam ſubſtantia diſſidere, tanquam ea ſit pars animæ diuerſa: ſed totius ſentientis ſumma vis eſt & vltima facultas quæ ſeorſum collocatur, vti viſus vel auditus. Ea autem quemadmodum omnes externæ ſentiendi vires, appetitus poteſtati ſubeſt, cuius imperio compulſa, continuò quamcunque iuſſa fuerit corporis partem promouet. Qua autem ratione fieri poſſit, vt vis ea quæ mouet ſentientis animæ ſit facultas, deinceps aperiendum.

Quam vnaquæque ſentientis animæ facultas ſedem habeat, quod agendi inſtrumentum: neque omnes omni ineſſe animanti. CAP. X.

FACVLTATES ex operibus diſcerni, & ſuum cuiuſque operis inſtrumentum haberi ad proprias functiones accommodatum, ſupra quidem in genere eſt proditum. At particulatim ſentientis animæ propria ſedes propriúmque inſtrumentum eſt cerebrum, quod abditum & reconditum ad interiores quaſlibet functiones comparatum eſt, ſed ratione varia lætoque diſcrimine.

Interiorũ facultatum inſtrumenta.

Cerebri ſubſtantia mollis vel dura memoriæ ſedes eſt, & inſtrumentũ excipiendis rerum ſpectris: eius temperamentum quantitas, & figura, vnà cum inſito ſpiritu, diſcernendi, cogitatione fingendi ac memorandi facultatibus inſeruiunt, & propriè accõmodantur. In appetitu autem exultat cerebrum, & effuſum lætitia geſtit: ſenſui & motioni interiores ſinus & capacitates quatenus receptacula ſunt ſpiritus, pro inſtrumentis deſtinantur: duo quidem priores ſenſui, medius & poſtremus motioni, cui & glutia appellata, & ductus ille vermi ſimilis, ſubſidio ſunt, eo quem enarrabimus modo.

Sentiendi inſtrumenta.

At quoniam facultates opus ſuum foras depromunt, externis quoque adminiculis indigent, ſed quæ à communi illo cerebri ſonte deriuentur. Viſus, auditus, atque guſtus foris quum ſint, neruos habent concauos per quos vis influat: ſimiles habet & olfactus quanquam intimus eſt: atque hi molles ſunt omnes à priore cerebri parte nati.

Alios tãgendi, alios mouendi eſſe neruos.

Tangendi ſenſus paulò durioribus inſtructus eſt, quos ſexta cerebri coniugatio ad interiora viſcera foraſque ad cutem diffundit, nullius motus authores. Iam verò exquiſitè duri ſunt mouentes appellati, qui tametſi motum voluntarium non efficiunt, vim tamẽ motus effectricem in muſculos deuehunt, qui propria ſunt mouendi inſtrumenta. In his verò paulùm inſiſtamus, & ſcrutemur quę ratio eſſe poſſit, vt inter eos neruos quorum ſimilis eſt ſtructura, alij mouentes ſint, alij ſentientes. Et ne qui fortaſſe cauſentur alios è cerebro, alios à parencephalide & ſpinæ medulla proficiſci, eandem ſtatuamus vtriuſque originem. Quid cauſæ eſt igitur cur eorum quæ à cerebro nati ſunt, hi ad motum accommodantur, ad ſenſum autem illi? Eadem vtriſque eſt origo, ſpiritus ſimilis in hos influens, compoſitionem eandem facit Galenus: quænam igitur ſortitio hæc eſt, quæ [illegible]minis ratio? Duriores (inquit) ſunt qui mouent, molles qui ſentiunt.

Aliam mouentium, aliam ſentientium eſſe compoſitionem.

At qui è ſexta coniugatione in viſcera, in cutem, & in corporis extrema porriguntur tangentes nerui, multò iis ſunt duriores, qui in oculos è ſecunda coniugatione protenduntur motum eis præſtaturi. Neque id modò ex longo viæ tractu, ſed ab ipſa ſtatim origine, quòd poſteriorem quàm illi originem acceperint. Quocirca tam variæ huius facultatis cauſa non in mollitudinem aut duritiem referenda eſt. Quónam igitur aliò? in compoſitionem. Huius verò cõpoſitionis quænam eſt ratio? dicam paucis, diſſeram pluribus.

Cerebrum moueri, mouentes ſentire.

Cerebri corpus motu agitatur aſſiduo, nullo tamen tangendi ſenſu prædi-

tum: contrà verò quæ idipſum ambiunt meninges, immobiles per ſe ſunt, præſertimque craſſior: tactu autem eæ valent exquiſitiſſimo, quæ ſingula vt Galeni fide confirmata ſunt, ita etiam vulnerata, apertáque calua contrectantibus nobis ſunt deprehenſa. Hæc autem morborum euentus pleniùs declarant, quòd in delirio & phrenitide (quæ ipſa phlegmone eſt ſubſtantiæ cerebri) nullus plerunque dolor affligit, multóque minus in ſopore & lethargo, qui tamen cum putredine eſt: at ſi vel minima occaſio aut humoris aut etiam vaporis acrioris in meninges effertur, grauis dolor excruciat: quæ cerebri & meningum diuerſam naturam commonſtrant. Atqui ſpina & nerui omnes vel eo authore medullam habent è cerebro, eamque meningibus conueſtitã, quæ ſingula talem vim & naturam habent, qualem ab exortu acceperunt. Quocirca neceſſe eſt medullam in ſpina atque neruis (tametſi ea non vt cerebrum motu agitatur) vim duntaxat mouendi, eius verò membranas vim ſentientem & tractabilem tum ſuſcipere, tum aliis particulis conferre. Si enim corpus cerebri ſenſus eſt expers, multò magis quæ in ſpina aut neruis eſt medulla. Vnde enim & qua conditione vim nouam accepiſſet? Aut quomodo cerebri corpus vim illi ſentientem conferat, quam non habet? Itaque quicunque nerui & tangendi & mouendi vim obtinent, vtriuſque functionis inſtrumenta ſunt, parte tamen diuerſa. Qui ſentientes dicuntur, ſolius tactus, nullius autem motus authores ſunt, quod genus ij ſunt qui è ſexta coniugatione in interiora viſcera & in extimam cutem abeunt. Hi quanquam non à ſolis meningibus (vt nonnulli quondam cenſuerunt) producuntur, ab eis tamen ſubſtantiæ ſuæ plurimum receperunt, à cerebro minimum: ſtatim enim à tenui meninge orti vt ad craſſiorem appulerũt, multum incrementi, roboris & virium illinc aſciſcunt ſibi. Quapropter tactum duntaxat, non item motũ efficiunt. Contrà verò qui ex ſpina orti magnam cernuntur medullæ copiam ſuo exortu continere. Ergo prior cerebri pars ſenſus, poſterior verò motus principium eſt atque ſedes, meninges autem tactus ſuo origo: omnium autem animalium functionum efficiens eſt cerebrum ſuis meningibus conueſtitum. Qui nerui nulla medulla cõferti ſunt, mouendi inſtrumenta exiſtunt, tangendi autem ij quos maiore ex parte meninges protulerunt. Hoc ſi exquiſitiùs pronuntiandum eſt, motus voluntarij proprium organum eſt muſculus: qui quum ex ſimplici carne, ex vena, arteria, atque neruo conditus ſit, ex neruo tamen qui inter cætera principatũ habet, cuique præcipua mouendi functio refertur accepta, vim omnem aſſumit. Hic in muſculi principium, quod caput appellant, inſeritur primùm in paucas portiones diſtributus, ſed quæ rurſum in alias tandemque in fibras prætennes diffindantur. Omnes rurſum in muſculi fine coëunt, vbi neruum parem atque principio referunt, qui aut in tendonem aut in os aut in membranam intruditur. His ita de inſtrumentorum ratione conſtitutis, promptum fuerit vulnera quæcunque paulò antè infligebantur eadem perſanare. Itaque ſi mouendi facultas eandem cum ſentiente ſubſtantiam eſt ſortita, neque hæ diſiunctæ ſunt animæ partes, cur non omnia quæ ſentiunt animantia vt rerum comprehenſionem quandam & appetitum habent, ſic etiam progrediendi vim ſunt aſſequuta? Quia (inquam) motus inſtrumenta non acceperunt, quibus deficientibus neceſſe eſt & functiones & earum facultates deeſſe. Quanquam igitur tactu omnia prædita ſunt animantia, quòd vnus ad ſalutem & conſeruationem maximè ſit neceſſarius, eoque dempto animal effugere non poſſit tractabilium qualitatũ exuperantias, quarũ occurſu mors ſtatim irruit: reliquis tamen ſenſibus qui boni cuiuſdam & locupletioris notæ, nõ neceſſitatis gratia conditi ſunt, non omnia inſtruuntur animalia: imò verò ab eiſdem homo quandoque tum ortus tum morbi vitio deſeritur, quum ab idoneis inſtrumentis deſtituitur. Alia animantia ſolo tactu vigẽt, cui alia guſtũ, alia alios denique ſenſus adiecerunt. Interioribus autem facultatibus quia minus diſtinctam hæ inſtrumentorũ rationẽ deſiderarent, plurima (vt antè dixi) conſtant animantia, ſed quædam obſcuriùs, quædã magis inſigniter efficientérque. At verò progrediendi facultate ea duntaxat vigẽt, quibus ſpinę medulla, aut ei ſimile quiddam acceſſit. Haud diſſimulãter hoc loco adeunda eſt, ſed funditus euertenda iuniorum prope omnium abſurda & futilis opinio, quæ memoriam cerebri vẽtriculo poſtremo, phantaſiam verò, id eſt cogitãdi fingendique vim prioribus collocauit. Hæc ex Arabum factione primùm orta, nullis rationibus ſtabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temerè, ita demum iactationem habuit in populo. Verùm quæ ſuprà productæ ſunt à nobis rationes, palàm faciunt memoriæ atque imaginum facultates vna eademque eſſentia contineri, ſede vna firmari, circa ſpectra eadem negotiari, ſimilique vt inſtrumento corporeo, quanquam eſt efficiendi ratio diuerſa. Quandoquidem fit nec tatò vt cauſa efficiens vna, eodem vſa inſtrumento diuerſos idcirco promat effectus, quòd diſſimiliter id adhibeat operi, aliterque vires intendat. Hoc ſi poteſt tactus efficere, vt antè proditum eſt, id ipſum multò facilius præſtabit princeps ille intimúſque ſenſus, qui quanquam in organo eſt corporeo, functiones tamẽ occultas obit potiùs accurata ingenij intentione & obſeruatione ad res adhibita, quàm organorum ope. Omnes enim eæ functiones in illius ſunt poteſtate, quas dum vult exhibet. At non ſic externæ, quæ quia expromptæ ſunt nec liberæ, ab inſtrumentorum neceſſitate pendent. Quare occultas illas & interiores facultates, non eſt neceſſe ſedibus & inſtrumentis diiungere. Si Ariſtotelis & Peripateticorum rationibus illi non cedunt, audiant ſaltem vniuerſam Græcorum medicorum familiam, qui omnes ad vnum iiſdem principijs informati, læſa memoria non modò occipiti, ſed toti cerebro remedia adhibere iubent: id ratum habentes, partem animæ φανταστικὴν, quæcunque ea ſit, hanc eandem & recordari & rerum impreſſiones conſeruare. Pluribus non ago, quòd ipſa illorum declinatio ad libidinem prorſus efficta videatur. Quomodo autẽ fieri poſſit, quum ſint

Vim mouendi eſſe à cerebro, vim ſentiendi à meningibus

Cerebrũ motus & ſenſus principiũ, & quomodo.

Mouendi inſtrumentum proprium.

Argumentorũ ſolutio.

Imaginationis & memoria eadem ſedes.

ſint illæ facultates in eadem ſede, vt vniuſcuiuſque actio impediatur aliis conſtantibus & integris, ex his quæ de functionibus trademus fiet poſthac illuſtrius.

De intelligentiæ facultatibus. Cap. XI.

OMNIVM animæ partium princeps ac regina, mens eſt ac intelligentia, qua præditus homo vnus cæteris antecellit animantibus: quæcunque enim præſtantiora edit opera, eorum effectrix eſt & opifex intelligentia. Res incorporeas ab omníque materia ſeingatas & nudas, vniuerſales rerum notiones atque formas, huius opera omnium animantiũ vnus homo cognoſcit. Vnde ſtatim huius eſſentiam ſimplicem eſſe, indiuiduam, ab omni materia & corpore abſtractam abiunctámque deprehenditur: neque demum vllius inſtrumenti corporei opera indigere, alioqui particeps fieret corporis: híſque potiſſimùm à ſenſu diſtare. Iam verò ſi inſtrumento corporis intelligentia nõ opus habet, neque profectò ei miſcetur, neque ab eius qualitatibus afficitur, prorſumque impatibilis euadit. Itaque intelligentia ſimplex eſt, incorporea, ſeparata, impatibilis immortalis, atq; æterna, imitatione deo proxima, homini diuinitus & extrinſecus accedẽs. Omnis tamẽ eius quæ in nobis fit actio atque cognitio (quã etiã intelligentiã dicere ſolemus) ab hiſce rebus tracta eſt quæ ſub ſenſum recidũt, hoc argumẽto, quòd quẽ natura cæcũ ſurdúmq; progenuit, is nõ poſſit Geometriã edoceri, neque qui odoratu captus eſt, aut guſtu, poſſit vllã de saporibus & odoribus cognitionem animo concipere, & qui non ſentit, nihil diſcere, nihil intelligere. Quocirca ex ſpectris & imaginibus rerũm externarum, quæ omni materie ſpoliata communi ſenſu continentur, neceſſum eſt primas & ſimplices intelligendi notiones proficiſci. Vt externarum rerum qualitates ſenſibus ſubiecta ſunt materia, ita illarum imagines interiore ſenſu conceptæ, atque ab omni corporea labe expurgatæ, ſubiiciuntur intelligentiæ. Hæc autem in illas incumbens, intellectiones elicit, & de illis multa cognoſcit, quæ ſenſus monere non poſſunt: ab imaginibus tamen primùm cietur, quemadmodum ſenſus à rebus externis. Ergo quum intelligentiæ obuerſantur puræ imagines, ſi ex illis debent abſtractæ quædam formæ confici, neceſſe eſt facultatem adeſſe, quæ illas materiæ ſordibus prorſus vacuas & abſolutas excipiat, & tanquã theſauros conſeruet. Solent Peripatetici hanc intelligentiam patibilem appellare, quæ pro ſubiecto quodam & gremio data formis & notionibus excipiendis, illis quaſi ſubſternitur. Quoniam verò quicquid in rerum natura conſiſtit, præter materiam effectionem & perfectionem demũ conſequitur, ſine qua temerè & fortuito naſceretur: neceſſariũ eſt patientẽ intelligẽtiam ab altera quadam perfici, quæ dignior quodãmodo quum ſit & præſtantior, agens intelligentia nuncupatur. Hæc tota patibili intelligentiæ immergitur intexitúrque, atque ex his tanquam ex materia & ſpecie fit res vna. Itaque ſentiens anima tanquã materia quædam ſubſternitur patibili intelligentiæ, hæc autem materia fit intelligẽtiæ agentis, quæ propriè & maximè debet ſpecies cẽſeri, & ſimplex formarum forma: ad quam quum natura proceſſerit, non vltrà progreſſura receptui canit, nullam præſtantiorem, nullam nobiliorem formam inueniens: cæteræ autem quæ illi ſuppares ſunt, nunc materiæ, nunc formę cõditionem ſubeunt. Ex duabus naturis tanquã ex materia & ſpecie ratio atque mens cõſtat, ipſa quidem incorporea, impatibilis & immortalis, tota quidem diuinitus adiecta nobis. Hoc autem rectiùs accipi velim, nempe quòd intelligentiæ agentis appulſu nulla fiat concretio, ſed hæc vna eadémque ſit atque intelligentia patibilis, fiatque ex illis res ſimplex, quę tamen duarũ rationes obtineat. Neque reapſe intelligẽtia patiens alteram agentẽ tempore præcedit: nam ſimul ac rerum notiones acceperit, per illas cognoſcit: ſed vt accipiendi & agendi, ſic & illarum intelligentiarum diuerſa eſt ratio. Quaſcunque mens ſingulas & indiuiduas rerum imagines atque notiones materia liberas, intelligẽtia patibili exceperit, eas dein agente intelligentia tractans apprehendit, atque primùm quidem ſingulares, mox deinde vniuerſas ex illis formas elicit. Hìc duæ iam ſe promunt intelligentiæ facultates, vna patibilis, agens altera. Quoniam verò agens intelligentia non modò ſimplices illas rerum notiones apprehendit, ſed etiam (quemadmodum in nobis ipſis experimur) multas in vnam componit, hincque alia affirmat, alia inficiatur, tertia quæ iſthæc efficiat ſtatuenda vis eſt intelligentiæ, quam componendi facultatem appellant. Enunciatione compoſita tum deinde iudicare ſolemus, & decernere quid verum falſúmve ſit, quid bonum & honeſtum, quidve pernicioſum: quæ omnia efficit vna iudicandi facultas. Hinc demum ex aliis alia nectentes, quàm plurima complexione concludimus, ſicque inductione aut ratiocinatione ſcientiam aut opinionem comparamus, idque eius facultatis opera quam ratiocinatricem appellant. Supra has omnes ſe extollit contemplandi facultas, quæ ſapientiæ rerúmque æternarũ ſtudio tenetur. Quiſquis autem illius amore & ſuàuitate non ſatis illectus, ad res caducas ratiocinandi vim conuertit, omnéque ſtudiũ ad humanas refert cõmoditates & vſus, is vice contẽplationis, actionis ſibi facultatem adhibet. Si quid autem rectè facturus eſt, aliam facultatem accerſet ſibique iunget, quę conſultandi eſt & deliberãdi. Ita iis inſtructus ſi quam habet ſcientiam vel opinionem, bona conſultatione ad domeſticarũ aut ciuiliũ rerũ adminiſtrationem conferat & accommodet, vt prudens inde dici conſueuit: ita & prudentiæ facultate tum maximè vtitur. Sin verò illas ad vilioris operis & artificij conſtructionem adducat, artémque ſibi paret, artificem facultatem exhibebit. Hoc loco voluntas exiſtit, non vtique ſimplex & temeraria, ſed libera & quæ boni cuiuſdam opinione per cõſultationem ducta, quod bonum eſt & vtile ſeligit, vnde electio à quibuſdam dici ſolet, quam Græci προαίρεσιν, nos conſi-

Intelligentia eſt incorporea. — *Intelligentia.* — *Omnis intelligentiæ actio ducta eſt à ſenſibus.* — *Intelligentia patibilis.* — *Intelligentia efficiens.* — *Intelligentia agens omnium ſumma eſt & ſuprema.* — *Mens vt conſtet ex duabus intelligentiis.* — *Componendi facultas.* — *Iudicandi facultas.* — *Ratiocinatrix facultas.* — *Contemplatio.* — *Actio.* — *Conſultatio.* — *Prudentia.* — *Ars.* — *Voluntas.* — *Electio.*

lij facultatem appellamus: hæc ab intelligentia non ſubiecto aut eſſentia, ſed cogitatione duntaxat & definitionis ratione diſtat. Ex conſilio & propoſito rem voamquanque perſequimur, ſi bona ac vtilis videtur: ſi verò tanquam mala teprobetur, eam declinamus. Hincque ſurgit effectrix facnltas quæ conſilij conatos implet & exequitur, & qua ad rem perſequendam impellimur: hęc autem eſt omnium facultatum intelligentiæ poſtrema. Memotiæ & recordationis facultates nõ primùm & per ſe in intelligentia, ſed in communi ſenſu collocãtur, huiúſque duntaxat interuentu ad intelligentiam pertinete poſſunt, quemadmodum tios poſthac in his quæ de functionibus tradentur, pleniùs diſſeremus. Ne autem certos inſtituti mei limites prætergtedi videar, his ſummatim decurſis quæ propriè Philoſopbum decent, ad vtiius vitalis aoimæ facultates me confero.

De vitali facultate, quam Ariſtoteles eandem atque naturalem exiſtimauit.

CAPVT XII.

Vis naturalis & vitalis vna & eadem ſunt Ariſtoteli.

EXPLICATVRO mihi vitalis noſtræ facultatis ſubſtantiam atque præſtantiam, quamplurima obuerſantur inuoluta ſumméque ardua, quibus præclari philoſophi Ariſtotelis patrocinio corroborati, cõtendunt nullam eiuſmodi vim in nobis ſeorſum inſidere. Is enim quum omnes animæ partes atque facultates ſigillatim numerando percenſeret, banc omoino tanquam nulla ſeorſum eſſet, prætermiſit, ſtatuens nimirum naturalem vim omnium ptimam, cũctorúmque viuentium communem, quam eandem nullo nominum diſcrimioe, nunc altricem, nonc vitalem appellat. Huius enim proſpero fauore & præſentia, nutritio atque vita in cuoctis manet, perit autem dum illius benignitas ſe ſubtrahit. Vitam quidem nutritione accretiooéque definit, quòd vſque eò dum vita erit, nutritio quoque perſtabit, hac autẽ deficiente, vita pariter tolletur. Itaque ſi eo authore vnum idémque ſunt vita & nuttitio, itémque viuere ac nutriri: quæcunque facultas corpus alit ac ſuſtinet, eadem vitam quoque tuetur, neque à naturali diuerſa eſt vitalis facultas. Quinetiam inſitum calorẽ cuius ſubſidio natura omnia concoquit corpúſque nntrit, ſioe quo non poſſuot aoimalia, ſed ne ſtirpes quidem conſiſtere, vitalem appellat, quòd inde ſit omnium viuentium ortus, & vitæ permanſio, quódque eo deficiente, interitus ſit omnium. Quanquam autem omnis vitæ & interitus cauſam huic ipſi calori acceptam tefert, quem inde vitalem & ſalutarẽ conſueuit appellare, nullam tamen in eo vim collocat, quæ à naturali ſit diuerſa: ſed

Vim eam naturalẽ in corde eſſe.

hanc vt omnium primam in eo vitali calore conſtituit, ita & vitalem iure dici contendit. Non enim hic calor opifex eſt functionum corporis, ſed animæ ciúſque facultatum tanquam vehiculum & inſtrumentũ, ſine qno eæ neqne alimentum conficere neque aliud quicquam poſſint efficere, ſed ne conſiſtere quidem. Vnde intelligitur illic facultatem verſari, vbicunque calor fuerit deprehenſus. Atqui plurimũ in corde hunc vigete & flagrare ſenſus cõfirmat, illincque vbi plurimos eſt & vbertimus, tanqoam à ſonte quodã in omne corpus diffundi atque detiuari. Qua cõſtanti validàque tatione aſſeuerat vitam & facultatem quæ ſemper cum iſtius calotis integritate ſimul eſt, vniuerſum quidẽ corpus ſuſtioere, ſed totàm ex corde tanquã è fonte & principio quodam fluxiſſe, qnod tum vitalis, tum naturalis facultatis prima ſit ſedes primáque origo. Hoc viſce

Cordis præſtantia.

ris dignitatem & præſtantiam luculenter declarare, quod omnium in corpore primum vita fruitur, poſtremúmque mortem oppetit. Deinde ſedem quæ in corpore medio eſt, digoam quidem baheri, & tutò ſub pectore conſtitam, vbi arx vitę commodiſſima ſtrui debuerat. Portò autem in

Nutriendi vis in corde.

quo principe corporis loco & in qua eius loci particula vitalis & inſiti caloris principium eſt, ibidem naturalem altricémque animam omnium quidem primam collocati: oõ enim hęc poteſt citra caloris opem aut alimentũ conficere, aut corpus nutrire. Quocitca à perenni illo fonte caloris nequit vita & prima outtiendi facnltas ſeiungi. His demum tanquã conſequens anoectit, cor

Venas & arterias ex corde naſci.

primam eſſe & ſummam conficiendi ſanguinis officinam, hincque venas perinde ac artetias propagari, & in corpus vniuerſum proferri. Quicquid virium cor in perfectis animantibus accepit, idipſum in exanguibus parti cuipiam tribui, quæ cordi porportione reſpoodet: in ſtirpibus autẽ ei quæ media inter radicẽ & ſtipitem interponitur. Sentientis portò animæ ſedem eódem intru-

Sentiens anima in corde.

ſit, hac duotaxat ratione adductus. Animal omoe qoâ aoimal eſt viuit, neq; fieri poteſt vt id quod ei tribuit vt animal ſit, non etiam eidem vitam conferat. Quocirca concludit quocunque id principio animal eſt, eodem qooque idipſum viuere, neqoe ſeiuncta hæc diuerſaque eſſe principia: alioqui enim vt duo principia, ſic duæ fierẽt cuiuſque animãtis animæ, & vtrouis qoalibet ex cauſa diſſoluto & extincto, alterius ope animal etiamnum conſtatet atque viueret. Ex quo demum infert vnam eandémqoe eam ſubſtantiã eſſe qua id viuit & aoimal eſt: tametſi varia id diuerſaque fit ratione & cogitatione, neque qua ratione eſt animal, eadem ipſa viuit. Itaqoe ſi in corde aut in

Motus & imaginatio in corde.

alia parte quæ huic proportione comparatur, vitæ fons & origo collocatur, ibidem eſt ſeoriendi principatus, quo animal omne cõſiſtit. Iam verò in qoo ſenſus, in eodem voluptas & dolor ineſt,

Nerui à corde.

perceptioque iucundi atque moleſti, ex quibus cupiditas naſcitur & appetitio. Prætetea ex ſenſu ſurgit cogitatio & comprehenſio, ex hac autẽ & ex appetitione, inceſſus itióque animalis. Vnde

Cor animæ ſedes.

planè & expeditè conficit omnes ſentiendi, cogitatione fingendi, appetendi, mouendique vires è corde duci, externorũque ſenſunm in capite quidem poſitorũ originem cordi acceptam teferri, omnéſque tũ mouẽtes tum ſentientes neruos illioc tanqnã à fonte primo deriuati. Ergo anima

Anima in toto re vera tota eſt, & in qualibet parte tota eſt poteſtate.

illis inſtructa facultatibus in corde potiſſimũ quidẽ inſedit, ex quo tamẽ in omne corpus æquabiliter ſe fundit, partibúſque ſingulis inhæret. Hoc planè declarant animaliũ quę inſecta vocãtur deſectæ partes, & ab arboribus auulſi rami: viuũt enim priſtináſque functiones etiamnũ retinẽt

ſeruarentque

ſeruaréntque diutiſſimè ſi nutriendi inſtrumenta non deeſſent. Id planè argumento eſt partes has tantam in ſe animi vim habere, quantam & ipſa olim integra. At perfecta aoimantia & homines, non viliori & abiectiori conditione viuunt, quàm ſtirpes & inſectorum geous. Ex quo fit, vt integri cuiuſque viuentis vnica ſit anima, quæ vniuerſa corpus vniuerſum cootinet. Si dum id in partes diſtractum eſt, partium vnaquæque propria anima regitur, fient tum complures animæ, quæ prius vnica ſuerant. Quapropter in integro re ipſa quidem vnica eſſe dicitur, at poteſtate complures, quòd ex ea fieri multæ poſſint. Vnica autem & ſimplex quæ in nobis ineſt anima, diſpares longéque diſſimillimas functiones idcirco edere poteſt, quòd varias facultates & diſparia partium temperaméta ad illas accommodat: qoemadmodum vnus idémque artifex, variis inſtrumentis diuerſa plerunque & diſsimilia opera cõdit & reponit. Ea igitur eſt Ariſtotelis de partibus animæ eiuſdémque facultatibus, & de communi earum ſede ſeotentia, ex omoibus pbiloſophiæ monumeotis deprompta: ita ſibi quidem cohærens ſuiſque principiis cõſentanea, vt nullis argumentis, nulla diſputatione quæ de vniuerſo ſit genere, coouelli labefactatique poſsit.

Anima vna diſsimillimas actiones edit.

Medicos Platonem ſequutos, vitalem facultatem à reliquis diiungere. CAP. XIII.

CÆTERVM ſi ſingula diligenter ſtudioſeque ſpectabimus, in quibus maxima multóque certiſsima vis ineſt demonſtrationis, non pauca ſanè occurrent, quæ planè vniuerſa illa redarguant, commonſtrentque luculenter, præter duas animæ partes, quæ pro certis atque conceſſis receptæ ſunt, tertiam vitalem eámque diuerſam baberi, cuius ſit vnicus ſedes in corde. Pereonis enim & cõſtans deprebenditur in nobis cordis & arteriarum motio, cuius aſsiduitate perpetua eſt ſpirituum procreatio. Hanc autem cuiuſnam facultatis opera fieri arbitrabimur? Nõ animalis, vt cuius motus omnis eſt ad arbitrium, qui orta defatigatione ſenſim ingraueſcit, atque demũ iotermittit: cordis autem & arteriarum motus nõ eſt in noſtra poteſtate vt oobis pareat, ſed continuatus nullius cauſæ vi laceſsitus, & qui nunquã interrumpi poteſt. Neque præterea hic à naturali facultate regitur, vt quæ corporis nutritioni duntaxat addicta eſt & mancipata, nec tam apertos motus ſolet expromere. Aut ſi bos profert in nobis, quid eſt cauſæ cur non ſimiles efficit in ſtirpium genere, in quibus tamen oihil tale conſpicitur? Neque demum inſitus & naturalis calor tantæ motionis eſt autbor, tum ob eas qoas modò percenſui rationes, tum quòd is per ſe quũ ſimplex ſit qualitas, non poteſt eſſe efficiens cauſa motionis: aliàs enim naturam eum eſſe confirmaremus. Sentire quidem rectè videtur Ariſtoteles motionem illam ex materiæ & refrigerationis oeceſsitate quadam fieri: cæterùm iſtæc neceſsitas, incitans duntaxat & impellens, nõ autem efficiens cauſa rectè poſsit exiſtimari, ſed aliam ſuperiorem atque præſtantiorem ſcrutari neceſſe eſt. Erit igitur in vitali cordis calore vis quædam & facultas harum motionum, & aliorum quæ poſthac referam operum effectrix, quæ vitalis quoque nuocupata, à naturali & à ſentiente prorſus diſsideat. In hæc fortaſſe quum penitus introſpexiſſent, quicuoque ſub duce Auerrboide in hanc Ariſtotelis ſententiam iurarunt, hac diligenti rerum obſeruatiooe adacti ſunt, vt vitalem eã facultatem intromittant, atque ſuſcipiant, ſed quam (ne violetur iuſiurandum) modo quodam incomprehenſo ſomnient verius quàm cogitẽt, in altricis illius & naturalis facultatis genere cõprehendi. Itaque duas conſtituunt ei differẽtias, vnam vitalem, alteram altricem, iudicantque vitalem altrici in opem & ſubſidium fuiſſe additam. Hoc illi cõmento probabile quiddam afferre videotur, ſed tamen Ariſtotelis meotem offundunt, qui vnam eandémque vim nunc altricem, nunc naturalem, nunc vitalem conſueuit appellare. At mihi cum illis controuerſiæ nibil eſt, qui eò iam adducti ſunt, vt nobiſcum concedant tres in nobis facultates conſiſtere, naturalem, vitalem, & animalem, quarum gubernaculis corporis natura & integritas teoetur & cohæret. Iam verò tempeſtiuum eſt demonſtrare baſce tres, non modò cogitatione, ſed re ipſa & eſſentia inter ſe diſtare, eſſeque ſeiunctas. Omnia enim quæcunque ſic comparata ſunt, vt poſsit eorum vnumquoduis vel lædi & labefactari, vel prorſus interire & extingui, aliis conſtantibus & inuiolatis, diſiuncta ea ſunt, neque vnam eandémque ſubſtantiam complent. Atqui in oſſe, io cartilagine, cui ſecundum naturam firma ſit conſtitutio, nullus ineſt ſenſus nulláque ſentiendi facultas: vitalis tamen & naturalis inſunt, quarum beneficio alitur, atque viuit. Letbargus, ſenſus omnes motúmque conſopit, totámque vim animę ſentientem ſtupidam reddit, reliqois iotegrè valẽtibus. Paralyſis quamcuoque partem vehementer prebenderit, ſeolu motúque priuat, aliis permaneotibus quę partem non ſinunt contabeſcere. Sicque multifariam vis ſentiens aut omnino lędi poteſt, aut partem quampiam deſerere, aliis in nullam offenſionẽ iocurrentibus. Cæterùm io atrophia, palàm eſt ex nutritionis errore vim altricem incommodo detrimentóque affici, necdum tamen alias concuti. Nec profectò deſunt qui iudicent partis cuiuſpiam nutritionem ſenſumque prorſus exterminari, vita duntaxat ſuperſtite, quum nempe ea liqueſacta in totum extabeſcit, ſolamque vitalem facultatem retinet, quæ illius integritatem tuetur, obſiſtitqoe ne illa conſumta putredioe diſsipetur. Eſt enim putredo vitæ aduerſa, neque aliud quàm vita obſiſtit ne pars in perniciem agatur. Quicquid igitur nutritione ſublata integrum præterea manet oeque putreſcit, id ſanè viuit, vitalique facultate ſuſtinetur. Hinc vt facetè ita præclarè olim dictum fuiſſe animaduerto, hanc vim datam eſſe corpori pro ſale, ne putreſcat, quòd hæc vna poſsit omnem interitus perniciem retundere, arcere, præcludere. Hæc eoim ſumma eſt illius actio, non vt corpus alat, nõ vt rerum occurſum ſentiat, ſed vt vitam & integritatem conſeruet. Quinetiam quum quis peſti-

Vitalis neceſſitas demonſtratur.

Auerrhoidis cauillus.

Animalem facultatem lædi aliis illæſis.
Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Naturalem lædi aliis illæſis.

Vitalem lædi poſſe alus illæſis. lenti febre male torquetur, affligitúrque cordis dolore, vomitione, animi defectione, quúmque pulſus obſcurus & imbecillis deprehenditur, quis tum ambigere poteſt facultati in cordi vitali, cuius hæc ſunt opera negotij plurimum exhiberi, aliis quidem aut nihil omnino, aut multò minus agitatis? Vt enim alia morbi genera aliis ſolent facultatibus malũ inferre, ſic hoc maximè peſtilens vitalem vim obſidet, oppugnat, atque demolitur. Itaque poteſt quæuis vna facultas noxã & incommodum ſubire, reliquis aut nondum aut non peræquè læſis: quin ſortaſſe poteſt in quapiã corporis particula vis animalis ex morbo perire, ſimul cum hac & naturalis, vna ſuperſtite vitali, quorum omnium rationes poſthac vberiùs afferemus. Vnde planè perſpici poteſt, tres illas non modò cogitatione, &(vt dicere ſolent) ratione, ſed re ipſa propriaque ſubſtantia diiungi.

Tres animæ facultates ſedibus atque locis diſcludi. Cap. XIIII.

Nvlla vis animæ quæ potiſſimum obſtricta ſit corpori, quicquam poteſt efficere citra inſtrumenti alicuius ſubſidium. Quum autem vel animæ inſtrumentum vel domiciliũ offenſionem acceperit, *Tres animæ partes locis diſcludi.* neceſſum eſt profectò, aut ipſius quoque facultatis ſubſtantiam lædi, ſi inde originẽ duxit, quod plurimi confirmant, aut certè (quod in externis fit artificiis) effectus contortos & deteriores reddi, præpedirique functiones. Quare ſi cor vna eſt omnium facultatũ ſedes, quoties id iniuriam & incommodum accipiet, omnes hæ facultates neceſſariò peræquè lædentur. Hæc autem perſpicuè falſa eſſe & inania, declarant quæ in peſtilentibus febribus aliiſque venenatis morbis obtingere proditum eſt. Quin & poſthac apertius erit, multis ex cauſis cor eiúſque actiones affici, conſtantibus aliis viribus. Itaque tres eæ quæ ſunt, non eſſentia modò, ſed ſedibus quoque & principatu diſiectæ ſunt, *Iecur naturalis animæ ſedes.* neque in eodem poſſunt ſolio conſidere. Quòd ſi earum opera & effectus magna cum cura & diligẽtia intuebimur, non operoſum fortaſſe fuerit propriã cuiuſque ſedem deſignare. Perſpicuè cernimus eſculenta potulentáque in eas partes, quæ ſub præcordiis poſitæ ſunt, maximè in ventriculum illabi, vbi primùm concocta, deinde iocineris vi *Cerebrũ principis animæ ſedes.* in ſanguinem conuerſa, alendo corpori fiunt idonea. Cerebrũ etiam tanquam cõmune ſentiendi principium à ſenſibus omnibus circumſederi quis non videt? eóſque per ſomnum comprehenſo cerebro quaſi vinctos teneri, excitari autem & operam quemque ſuam cõferre per vigilias liberato illo & ſoluto? At cor in ſomno ſemper cietur & agitatur, nũquam facta intermiſſione of- *Prima ratio.* ficij cõquieſcit. Hoc ſi ſenſibus prima eſt efficiendi cauſa, cur non eorum functio ſimiliter perpetua ſit & continens? Conquaſſato cõpreſſóque vehemẽter cerebro, animans continuò ſenſus *Secunda.* omnis motúſque expers obtorpeſcit: cerebrique offenſione fiũt obliuio, ſtultitia, deliratio, apo- *Tertia.* plexia, quibus tum principes tum ſenſuum præpediuntur actiones, ab hiſque malis liberant quæ *In iecore naturalis eſt.* cerebro, non autem quæ cordi adhibentur remedia. ~~Male autem affecto iocinere ægrè~~ corpus alitur, aliàs atrophia extabeſcens, aliàs corrupto humore turgidum: quúmque ei viſceri valetudinis curatio adhibebitur, altrice facultate corroborata ad ſalutem corpus omne reducetur. Nemo eſt tam delirus qui conſtantibus his malis velit facere medicinam cordi, aut hanc ſi fortè tentet, non hallucinetur, expectationémque ſuam decipiat. Itaque ſenſuum actiones in capite maximè, naturales in iis partibus quæ ſub præcordiis ſunt, explentur ac vigent. Vbicunque autem eæ plurimum eminent & apparent, ibidem conſentaneum eſt vim & facultatem earum effectricem dominari, ſuúmque principatum habere: nam hac iſta ratione ductus etiam Ariſtoteles vitæ principium in corde collocat, quod omniũ primum viuit, poſtremum emoritur. Ex propriis igitur operibus, ex medendíque ratione, altrix vis & naturalis in iocinere, animalis ſeu ſentiens in cerebro, *Argumenta à propriis canalibus.* reliqua vitalis in corde conſtituenda videbitur. Nunc autẽ mihi liceat rei fidem iis ductibus confirmare, qui facultatibus ad proprias functiones ſubſidio veniunt: venæ quidẽ naturali, nerui animali, arteriæ vitali. Omnes quidem quemadmodũ & ipſas facultates ex corde naſci prodidit Ariſtoteles, nequicquam à mente ſua, nequicquam à ſe ipſe diſcedens: rectè exiſtimans illic facultatẽ & partem animæ figi debere, vnde illius inſtrumentum naſceretur, ductúſque deriuaretur. Quocirca quum arterias ex corde duci, omnémque pulſationem hinc eas accipere inter omnes conueniat, ſi præterea neruos è cerebro, venas è iecore primam originem duxiſſe commonſtrem, vi- *Venas à iecore naſci.* debor etiam planum feciſſe, illud domiciliũ eſſe animalis facultatis, hoc verò naturalis. Vt in arboribus vniuerſóque ſtirpium genere, maiora minorum ſunt principia, & truncus omnium ampliſſimus deorſum radices agit, ſurſum autem in ramos diffinditur, hi rurſus in alios exiliores, dũ tandem in tenuiſſimam ſobolem vndique propagetur atque fruticetur: hincque vnus omnium conſenſus in trunco principium conſtituit, & eam vim quæ ſtirpi moderans, alimentum trahit di- *Prima ratio.* ſtribuítque ſingulis partibus: ita ſanè in venis atque neruis ſtatuendum videtur. Cæterùm vena caua quà cordi aſſiſtit multò quidẽ tenuior eſt, quàm vbi è iocineris conuexo emergit: quinimò hîc in duos ramos diffinditur, quorũ vterque duplo maior eſt eo, qui ad cor ſurſum irrepit: quod *Secunda.* planè argumento eſt non è corde, ſed è iecore primam venis originẽ eſſe. Huc accedit, è cauis regionibus interioréque facie, iecur venam ad portas emittere, quæ ſerpens multiplici lapſu & erratico, complures riuulos tanquam radices effundit in ventriculum, in omentum & meſenteriũ. His autem (venæ tametſi ſunt) nulla intercedit cum corde communio aut ſocietas, ſed ne cum his quidem venis quæ è iecoris facie connexa emerſerunt: quare ſtirpium exemplo iecur venarum origo conſtituendum eſt. Ex quo intelligitur partem in ſtirpibus inter radicem & truncum interpoſitam, quam Ariſtoteles cordi cõparauit, iecoris potius quàm cordis ſimilitudinem ſpeciémque

que gerere, vt in qua vis inſit naturalis, eam prorſus exprimens quæ in iocinere conſedit. Poſtremò vt perfectis animantibus arterias è ſiniſtro cordis ventriculo naſci adnimaduerſum eſt, ſic terrenis animantibus iiſque vocalibus dexter ventriculus adiectus eſt, in eúmque inſerta vena caua, vt inde erumpente reiectóque ſanguine pulmones alerentur. Muta autem animantia, vt piſces omnes, dextro ſinu defici atque deſtitui, omnium iudicia ſenſúſque confirmant, quòd aquatilia neque pulmones habent, neque vociferantur, neque ſpiritum ducunt. At nihilominus ſanguine aluntur in venis recondito, ipſæque venæ omnium iecori ſic affixæ ſunt, vt apertè hinc deriuati cernantur. In dextrũ autem cordis ventriculũ (vt quẽ non habeant) nec inſeri, nec inde poſſunt educi. Quid quòd vena in piſcibus vix cor attingit, potéſtne inde exoriri vnde longius abeſt atque diiungitur? Eadem propemodum ſunt rationũ pondera in neruorũ exortu, quos palàm eſt cor nõ attingere, neque ei vlla cõmunione iungi: vt idcirco nemo (niſi qui in cõtemplandis rebus cæcus fuerit) exiſtimet à corde tanquã à principio eos emanare. At ſi diligenter cerebri ſtructura animo ſenſúque luſtrabitur, clarũ erit & euidẽs neruos omneis ſentientes illinc deduci, ortúſque ſui primordia accipere. Si ſubſtantia ſpectabitur, eos cerebri tanquã ſurculos arboris partes eſſe, ſed quæ in extrema corporis progreſſæ, tum viæ lõgitudine, tum locorũ per quos tractus eſt ſiccitate, in ita ſoliditate dureſcant. Spinæ etiam medulla vera cerebri ſoboles, quà foras excedit ampla quidẽ eſt, tantò deinde gracilior facta, quãtò longiùs proceſſit. Ex hac autẽ tanquam ex arboris ſtipite, quamplurimi vtrinque nerui adeò expreſſè & perſpicuè diffundũtur, vt niſi ſenſuũ fides & præſtantia tollatur, hæſitari non poſſit, omnes aut proximè aut medullæ interuẽtu ex cerebri ſubſtantia prodiiſſe. Vetus olim fuit ſententia, quæ ob duritiẽ eorum ortũ meningibus tum cerebrũ tum ſpinæ medullã circumplicantibus, acceptũ referret. Ab his fortaſſe nerui omnes inuolucra quædã acceperunt, medullæ tamẽ (quæ ramorũ qui in arboribus ſunt exemplo, intus inſeritur) origo cerebri ſubſtãtiæ datur. Hæc autẽ prima eſt & præcipua nerui portio, qua valente motio omnis cõficitur, & qua læſa cõcidit. Ergo ex functionũ proprietate, ex inſtrumentorũ poſitu, ex ductuũ ortu ac deriuatione, in promptu & ante oculos eſſe debet, vim & facultatẽ animæ naturalẽ in iocinere, ſentientẽ in cerebro, reliquam autem vitalẽ in corde, quaſi in ſede propria conſtitui. Quibus etiam conſectum arbitror eas non modó ſimplices facultates, ſed loco ſedibúſque diſcluſas haberi.

Tertia.

Neruos non à corde, ſed à cerebro naſci.

Neruos non naſci à meningibus.

Rationum quas aduerſarii proponunt confutatio. Cap. XV.

AT iam video Sophiſtarum veriùs quàm Ariſtotelicorum turbam his obſtrepere, qui tametſi planè vident naturæ functiones in iocinere, animales in cerebro, vt in vẽtriculo chyloſin, & in oculo viſionem: has tamen fateri nolunt facultatũ eſſe ſedes, vt neque neruos à cerebro, venas à iocinere proferri. Quid eſt cauſæ cur ita cenſeant? quoniã (inquiunt) non vt medici ſenſuũ æſtimatione de his iudicio decernimus, ſed vna dũtaxat ratione demõſtratiua. Quomodo? Quia princeps Auincennas ſcriptum reliquit, Philoſophos qui vires omnes reponũt in corde, omnia altiùs perſpexiſſe, inueſtigaſſéque rationes magis neceſſarias: medicos verò quæ ſenſus duntaxat mouent ſequutos, facultates illas ſedibus diſtraxiſſe. O delirationem incredibilem! deſipientis enim arrogantiæ eſt argumentationis neceſſitatẽ ſenſuum authoritati anteponere. Sed quid neceſſitatem dico, quum nulla in id neceſſaria argumentatione, ſed ne ſatis quidem probabili adduci poſſint? Nunquid quod ſenſu comprehenſum eſt, poteſt vlla ratione cõuelli? Tanta eſt eorum in vnius opinione pertinacia, vt errare malint, & in controuerſia concertationéque perpetuò verſari, quàm ſynceram purámque rerum cognitionem capere: atque quum perſpicuis dubia debeant illuſtrare, dubiis perſpicua tollere conantur. Quænam autem eſt eorum tam firma conſtanſque ratio? Cor quia nobiliſſimum eſt & vitæ fons, idcirco animæ omniúmque eius facultatum ſedem eſſe & principium: cerebrum autem, iecur, vẽtriculum, reliquáſque partes illarum inſtrumenta duntaxat eſſe: omnes in corde altiſſimis defixas eſſe radicibus, at illarum functiones aliis partibus alias comparare. Eſt igitur (inquiunt) cor principium, quod omnes facultates ſinu complexúque ſuo continet atque fouet, non autem principium edendæ depromendæque functionis. Hac interpretatione quam pleriqne quaſi ex tripode dictam ſuſcipiũt & admirantur, putant Platonis medicorúmque obſeruationem Ariſtotelis argumentationibus reconciliare: ſicque omnem ſe controuerſiam dirimere. Sed quàm vanus & irritus hic labor, velle eos qui ex inſtituto diſtracti ſunt, in concordiam adducere? Cor inquiunt omnium eſt facultatum origo, quia nobiliſſimum. Quaſi verò rex qui totius eſt imperij nobiliſſimus, omnium ſubiectorum vires in ſe vnus comprehẽdat: & quia penes illum ſit omnis necis & vitæ poteſtas, idcirco ſubiectis propriæ vires non inſint, quibus quæ ſua ſunt procurent. Expendamus autem ponderemúſque diligentiùs cõtrouerſiam hanc rem, & plenam diſſenſionis inter doctiſſimos. Si iecur & cerebrum non primariæ ſunt ſedes, ſed inſtrumenti duntaxat rationem acceperunt, hócne à conformatione & figura ſolùm habent, an etiam à temperamento? Ab vtroque (opinor) cauti nec incallidi reſpondebunt: cæterùm temperamento quàm conformatione plus effici: ſanguis enim in iecore, & ſpiritus animalis in cerebro, à ſubſtantiæ proprietate & à temperie potius quàm à conformatione procreatur. Quoniam igitur ex temperamento vis quædam & facultas enaſcitur, quæ cauſa eſt efficiens, in vnaquaque particula vt temperamentum, ſic & ingenitam oportet quandam facultatem ineſſe, quæ functionum eius eſt opifex. Hoc quidem & illi tanquam planè conſequens fatentur: quum vitalem ſpiritum ex corde videant per carotides

Confutatio.

arteriasin contextum admirabilem,& in cerebri ventriculos efferri, illicque in animalem conuerti.Iſthæc autem cõuerſio vndénam & à quo prodít? Nónne ex vi aliqua quę cerebro propria inſideat & ingenita ſit? Neque hoc illi diffiteotur. Neceſſe eſt ergo hanc iſtam vim inſitam quæ ſpiritum gignit aoimalem, animalem quoque haberi: quî enim fieri poſſe intelligemus vt hoc aliud gignat, cuius vi nulla & poteſtate ſit præditum? Multi quidem aiunt hoc fuiſſe Auicennæ decretum, ne dicam ſubterfugium, ſpirituum omnium vt certè facultatum, vnam eſſe eandémque ſubſtantiam: atque quum ea ſit vitalis ſpiritus in corde, portionem qoæ in cerebri ventriculos contendit, temperatiooem quandam adipiſci obeuodis animalibus functionibus idoneam. Hunc tameo ſpiritum vim oouam illinc oullam cooſequi, quæ non antè fuerit, oeque ſubſtaotia, ſed qualitate duntaxat mutari & noua conſtitutione, qoæ ſpiritum illum vitalem aliter atque prius verſans ac præparans, efficit vt ad functiones animales accommodetur, & animalis in eo facultas ounc primùm ſeſe expromat. Prius eoim huius facultatis ſubſtantia ei ſpiritui inſidebat, quum adhuc in corde tenebatur, nondum tamen ea ſe functionibus exprimebat, quòd impedita eſſet, nec rebus conſeotaneis & adinuaotibus inſtructa. Solers iſta quidem & ſubtilis rerum notatio, ſed tamen falſa nimis & fallax aſſenſio. Spiritus dum in contextu admirabili atque io cerebro propriam temperiem mutauit, nóone ſimul ſubſtantiam & ſpeciem mutauit? Si ſpeciem, nóooe & facoltatem? Aliàs enim nulla fuerit toto corpore ſpirituum ſpecie diſtinctio. Quod ſi fatentur, neque vlla profectò fuerit humorum ſpecie differentia, ſed ſolo accidente diſtabuot, ſanguis, lac & ſemen. Et quicunque iogereotur cibi, non in ventriculo, non in iecore, oon io venis, noo in reliquo corpore, aliam quam in qualitate mutationem ſubibunt: erit vna eadémque omnium vbique ſubſtantia ac ſpecies, oon eorum modò quæ in corpore continentur, ſed ipſarũ etiam partium. Hoc autem quid aliud eſt, quàm rerum ſpecies ae differeotias de medio tollere? quàm omnia in idem ſubſtantiæ genus contrudere? quàm rerũ ortus & interitus io naturę inundique exilium agere? quàm omnia omnibus cõfuſa permiſcere ac perturbare? Quod ſi ſpecie diſtant corporis partes, & qui ab aliis conuertuntur humores, cur nõ item ſpiritus ſubſtantia & ſpecie inter ſe diſtabuot, quos palã eſt multò tenuiores eſſe, & facilè mutabiles, vt expeditiùs quàm illi, partium quibus aſſidebunt, vim & conditionem ſubeant? Itaque cooſeotaneom magis eſt, vt cerebrum à corde, ita animalem ſpiritum à vitali, ſpecie atque ſubſtãtia differre, diuerſiſque illos facultatibus teneri. Quicunque aduerſa ſuſtinere contendent, multis aſtricti vioculis, eò quò minimè volunt imprudẽtes reuolueotur. Quocirca multò melius quàm illi & luculeotius Alexander Aphrodiſeius, quamuis impenſè Ariſtotelicæ diſciplioæ ſtudioſus, cerebro, iecori, ventriculo, reliquiſque partibus proprias vires addixit: qui qoum alias eſſe diſtinxiſſet quæ famulantur & ſeruiunt, alias quæ regunt & quaſi dominantur, ſubiecit animæ priocipatum in corde cooſtitui, vires autem eas quæ velut ſubiectæ famulantur, in varias corporis partes diſiici. Nam quæcunque ad animalis facultatis demonſtrationem attulimus, eadem ferè ad naturalem & reliquas accommodari poſſunt. Quiſquis igitur volet oaturalem contemplatiooem medicis obſeruationibus confirmare, omni depoſita concertationis iouidia, tres animæ facultates, vitalem, animalem, & oaturalem, eſſentia, ſede, inſtrumentiſque diſcludat. Nũquam enim futurum eſt, vt qui eas turbulenta confuſione connectet, quicquam in re medica vel dilucidè demonſtret, vel certa intelligentia & ratione comprehendat. Hinc videas non modò Alexãdrum, ſed reliquos propè omnes Ariſtotelis interpretes, vitalem facultatem à naturali diſcreuiſſe, alios ioſeruientes quaſdã facultates membris aſſignaſſe, alios oon vnam & eandem, ſed planè diuerſam inſtrumeotis originem dediſſe: indicium ſaoè vacillãtis & fluctuantis opioionis tanta interpretationum varietas. Quanquem verò vnus Ariſtoteles admirabili ſcieotia, atque iudicio, io cæteris ferè ſuſpicieodus eſt, & à nobis veoerandus, hîc tamẽ primus temerè fregit authoritatem veteris diſciplinæ, atque vt nouam cooderet, partes illas aoimæ labefactauit atque peruertit, quas mirificè Plato erat amplexatus. Verebatur enim ne ſi illas cum Platone admitteret, multas io homioe animas, & hunc multa eſſe animalia fateri cogeretur. In has autem ruioas atque ſalebras ſi Plato incidit, oe illas quidem Ariſtoteles vlla declinatione vitare poſſit & effugere, vt qui alterã animæ partem immortalem, caducam alteram ioſtituat. Hinc Themiſtius vtrique opioiooi impedimentum hoc accidere tradit, quòd ooo ſimplicem, ſed concretam ex partibus animam dicit. Quid autem in his ſtatuendum ſit, paulò pòſt fuſius diſſeretur à nobis, quum animæ ſubſtantia & integritas explicabitur.

Aduerſariorum ſubterfugium.

Confutatio multis argumentis.

Cerebri, cordis, & iecoris tum vires tum ſpiritus ſpecie & ſubſtantia differre.

Confutatio.

Concluſio.

Quid vitalis facultas cæteris præſtet & impertiat, in quibus inſit, quo accedat ordine, quid vita. Cap. XVI.

Argumenta.

ID quidem peruagatum vel apud idiotas omnium ſermone percrebuit, viuere ſtirpes, viuere animantia, viuere ſuperos: hos quidem ſolius mentis agitatione, iſta ſenſus impulſu, illas verò natura duce. Quum autem vnus homo naturæ, ſenſus, meotiſque viribus teneatur, ſitque naturę vis altrix in iecioere, reliquę in cerebro, quid eſt quod duorum iſtorum conſpiratione & mutuis officiis oon ſatis gubernamur & conſeruamur? Si omnis vitæ fuoctionum cauſa ad hæc referri putetur, quid præterea cor oobis additum eſt? qua impellente neceſſitate eſt cõditum? quænam illius actio quam iecur & cerebrum nõ obeant? Aut igitur omnino id ſuperuacaneum videtur, aut prima omoium facultatum ſedes. Hæc quidem ſunt quæ nonnulli inexplicabilia eſſe dixeruot & nondum comprehenſa, quæ tamen extricare & in perſpicuam lucem proferre conabimur. Animantium

mantium

mantium genus naturalem & altricem vim cum ſtirpibus quidem habet cõmunem, eamque poſitã in iecore: ſed quæ tamen præſtantioris cuiuſdã ſit ordinis & dignitatis: omnem quippe nutriendi functionẽ animantia lege quadã & ratione perfectiore cõplent. Stirpi alimentũ eſt ſuccus impurus atque lutulentus è terra hauſtus: animanti verò id quod iam multiplici mutatione præparatum eſt, vt olus, vt fructus, vt caro. Facili promptaque coctione & rudi quadam alimenti conuerſione ſtirpes aluntur: animantes autem non niſi vtilis alimenti multifariam facta coococtione, qua longa rerum ſerie in ſanguinem ac demum in corporis ſubſtantiam conuertitur. Quoniã igitur tam multiformis eſt in animantibus concoctio, & alimentum id perfectionis aſſequitur quò nequit in ſtirpibus peruenire: neceſſe eſt omnino vim quandam præſtantiorem in animantibus quàm in ſtirpibus nutritionem moliri, eamque aut generis cuiuſdam eſſe prȩſtantioris, aut acceptis aliunde viribus adiuuari. Hac ratione perfectis animantibus cor attributum eſt, cuius calor & facultas toti corpori maximè verò iecori & cerebro impartiretur, omniumque functiones & munera compleret. At verò ſtirpibus quæ ſolius naturæ beneficio viuunt & vigent, vnica vis altrix obtigit eo ſuſtentata calore, qui tanquam materia ſubiectus eſt. Hic porrò languidus eſt atque iners, in omnem ſtirpis ſubſtantiam diffuſus nec facilè diſſipabilis, hoc indicio quòd arborum defracti, auulſi aut abſciſſi rami aliquantum viuunt, poſſuntque inſiti reuireſcere & fruticari. Sic profectò exanguia animantia quæ naturæ ancipitis ſede ſtabili ſcopulis adhærent, vt coochæ: & quæ ſponte ſua intimoque motu huc illuc promiſcnè feruntur, vt apis, formica, vermis, & reliquum omne inſectorum genus, quorum reſectas partes ſeorſum moueri coospicimus: omnia quidem vitæ ſuæ calorem exiguum habent, eumque toto corpore æquabiliter cõſȩrtum, neque in iis vlla eſt ſedes cordi verè comparata, è qua hic calor quoquouerſum in omnes partes influat & illabatur: his enim ita poſitis, abſciſſȩ partes neque viuere, neque moueri poſſent. Contrà autem perfectiorum animantium partes, quum deſectæ continuò vita priuentur, argumentum eſt nõ ex ſe, ſed aliunde influentibus viribus eas ſuſtineri, neque proprio ſolùm calore vt ſtirpes, verùm etiam aſcito gubernari, & ſupra vim iecoris naturalem, aliam ex corde vitalem aduenire. Porrò autem vitalis facultas animali etiam ſuccurrit & opitulatur, quòd ei velut pabulum & materiam ſuggerat, ex qua demum ſpiritus profertur animalis. Hinc nonnullis exiſtimatum eſt, vitalem animalis gratia potiſſimùm cõnditam eſſe, quòd ei plus quàm naturali conferre videatur: quandoquidem præter materiam vim etiam ſubiicit qua in opus excitatur erigiturque, vt citra cuius opem vis animalis qualiſcunque fuerat ex ſemine producta, ignaua & languida otiaretur. Itaque hæc omnium poſtrema rectè conſtituitur, quæ in fœtu dum vtero geſtatur, tum obſcuras vires oſtentat, tum minimùm videtur neceſſaria: at quum iam editus infans hac luce fruitur, ea pectus diſtendens depriménſque ſpiritum ducit ac reddit, nec tum exiguam opem fert cordi. Cæterùm hæc ipſa vitalis facultas non modò cæteras omnes quũ rudes adhuc & inchoatæ ſunt perficit, ſed etiam eaſdem quoad viuit animal tuetur, & ad agendum impellit. Id planè declarant arteriarum interceptiones, quȩ aut vinculis aut aliis quibuſcunque cauſis opprimẽtibus inciderint: per has enim cordis aſpiratione cohibita, mox repentè tanquam attonitũ corruit animal. In ſyncope tantiſper dum vitale robur corporis partes non illuſtrat, reliquæ quoque facultates omnes pariter intermiſſionem faciunt: mox autem vt id excitatum reuixerit ac ſeipſum collegerit, omnes illæ quaſi recreatæ recurrunt. Abſonum autem & abſurdum fuerit, exiſtimare hoc exiguo tempore partes corporis ab omni vi & facultate deſtitui, in quod tamen diſcrimen Auicennas adducitur, & quicunque ſtatuunt facultates omnes à corde illabi. Hoc igitur temporis articulo particulis ſuæ inſunt propriæ & ingenitæ vires quemadmodum & cordi, ſed quas tamen nulla vis princeps ſtimulet & incitet. At nihilominus ſi robur id vitale perdiu abeſt, nec influit (quemadmodum quum præceps & inſolens ſyncope hominem tollit) inficiari nolim partium facultates tandem corruere & intercidere, animalque prorſus vitam dimittere: tanta quippe eſt vitalis neceſſitas, vt citra illius fauorem reliquæ ne minimum quidem efficiant. Hinc rectè vitalis nomen ei potius quàm ſtirpium facultati eſt impoſitum, quòd præſtantiore magiſque ſalutari vitæ genere corpora colluſtret, vnaque reliquarum omnium perſeuerantiam & firmitatem contineat. Eſt enim animantium vita facultatum actionumque omnium conſeruatio. Hæc autem à corde cum ſpiritu caloréque defluit. Mors eſt vitalis roboris omniumque facultatum extinctio. Quas autem horum definitiones prompſit Ariſtoteles, eas non modò ad animantes, verùm etiã ad ſtirpes accommodauit, vt longè latéque paterent. Vis porrò iſta vitalis, totius animæ pars non eſt, quòd ſolitaria nuſquam ſubſiſtat, quódque illius ope nihil ſeorſum viuat: ſed totius eſt animæ ſumma quædam facultas, quæ partes animæ perficit, tuetur, & quaſi nexu coniungit.

Vim altricem in animantibus perfectiorẽ eſſe quàm in ſtirpibus.

Quid cor iecori & cerebro cõferat in perfectis animalibus.

Iecur & cerebrũ cordis indigere auxilio, demonſtratur.

Quid cor cerebro conferat.

Animalis facultas omniũ poſtrema.

Vitalẽ facultatem non modò alias perficere, ſed etiam conſeruare.

Vita animantium quid.

De facultatum concentu & principatus ordine Cap. XVII.

TRES animæ facultates quanquam in perfecto animante ſubſtantia, inſtrumentis & ſede ſeiunctæ ſunt, fieri tamen non poteſt, vt poſteaquam in vno eodemque corpore coierint, tum inde quaſi diuulſæ & ſeiugatæ prorſus diſtrahantur. Mutua enim conſpiratione vſque eò omnes inter ſe aptæ & connexæ ſunt, vt vnaquælibet reliquarum ope conſiſtat. At verò fieri poteſt vt cuiuſpiam particulæ, vna animalis facultas pereat aliis cõmorantibus: aut ſimul cum animali naturalis etiam pariter occumbat, vna ſuperſtite vitali: quemadmodũ fit dum in particulã per arterias dimanat vis ſpiritúſque vitalis, à cerebro autẽ & iocinere nihil quicquã illabitur. Tametſi igitur dum

Trium facultatum conſenſus in toto animante.

In parte corporis poteſt vna facultas perire aliis manentibus.

Poteſt in toto animali vnaquælibet lædi aliis non læſis.

Quo ordine perire ſolent facultates.

Ordo procreationis.

Ordo præſtantiæ & dignitatis.

Ordo neceſſitatis.

dum vita eſt, ſemper nutriri animal verum eſt & compertum, non tamen id in particulis fieri eſt neceſſarium. Vna vitalis cæteras perficit atque conuertit, & ab iiſdem mutuis iuuatur officiis. Naturalis enim pabulũ ei ſuggerit, animalis autem pectus pulmonéſque agitans, tum alimẽti tũ refrigerationis eius eſt effectrix. Animali porrò reliquæ duæ materiã ſubiiciunt: naturalem autem vitalis per arterias illapſa tuetur atque auget, quæ ipſa animali perpetuò eget. Ex quibus intelligitur indiſſolubili eas concentu teneri, nullam poſſe citra aliarum opem conſiſtere, & vnaqualibet intercidente reliquas etiam pariter emori. Cæterùm quoniam variæ & diſiectæ ſunt earum ſedes, quarum incommodo tum ſpiritus, tum calor, & facultatum ſubſtãtia offenditur, fieri quidem poterit vt vnaquælibet offenſiunculam accipiat, aliis nondum lęſis: quanuis ea ſi diutius inhæreat, in cæteras tum demum irrepat, fiátque omnium communis. Hoc autem intercidunt ordine, vt ab ea quæ in malum & perniciem primùm incurrit, ea proximè laboret quæ maiorẽ, postremò autem ea quæ cum illa minorem neceſſitudinem aut cognationem habet. Ab animali enim primùm vitalis, deinde naturalis afficitur, à vitali animalis: vt cui illa materiam & vitæ formam miniſtrat, tãdem verò naturalis: à naturali vitalis, mox animalis. Hunc ordinem tum ratio, tum rerum euentus edocuit, quoties pars vnica princeps ſimplici morbo tenetur. Quòd ſi vnaquælibet facultas iacturam facere poteſt aliis nondum offenſis, neceſſe eſt perurgente cauſa, eandem prius aliis, neque eodem omnes puncto temporis interire, licet exiguo poſt tempore vnus ſit omnium interitus. Is itaque ex mutuo conſenſu affectionum ordo ſtatuitur: cęterùm in actione & adminiſtratione corporis, alius multò diuerſus. Ex ortu quidem prima eſt altrix, deinde vitalis, poſtrema animalis. Nobilitate & principatu prima atque pręſtantiſſima eſt animalis, ab hac vitalis, tertia altrix ignobilis & abiecta: hæc enim vilium ſtirpium communis eſt: vitalis data animantibus, quia altricis actiones integrat & abſoluit, ea præſtantior vtique videtur, obſcurior verò & inferior animali, vt cuius cauſa maximè condita ſit: finis autem in quem reliqua contendũt, ſplendore & commendatione clarus eſt. Quinetiam animales functiones, ſentire, moueri, ratiocinari, contemplari, ſapienter viuere, quia altioris gradus & dignitatis ſunt quàm ſolùm ac ſimpliciter viuere, planè declarant vim harum effectricem omnium ſummam eſſe & principatum tenere. In actionum autem & vitæ neceſſitate omnium prima vitalis ſtatuitur, quòd non modò reliquis materiam ſufficiat, ſed illas etiam ſuſcitet, perficiat, mutuóque complexu tueatur & foueat. Siue enim particula quæuis & motum & ſenſum habitura eſt, ſiue debet nutritionis commoda percipere, in eam neceſſe eſt ſpiritus & vis influat vitalis: quæ ſi lædetur, mox vtriuſque functio interpellabitur, quaſi in vtriuſque opus communiter concurrat. Huius itaque beneficio quum reliquæ indigeant, non autem è diuerſo, vna omniũ iudicabitur maximè ad vſum vitę neceſſaria.

Simplicem eſſe animam quæ his partibus continetur, hincq́; Ariſtotelicorum rationes diſſolui. CAP. XVIII.

Partes animæ interpoſitu vitalis facultatis iungi & vnam efficere animam.

Qua ratione ex his partibus vna fit & ſimplex anima.

STIRPIBVS ea moderatur anima quam naturalem altricémque dixerunt, vt quæ eius dotatæ gratia & officia vita fruuntur. Beluæ eam ipſam quidem, atque inſuper alteram ſentientẽ ſunt adeptæ. Ex his autem vitalis facultatis interpoſitu aptè coniugatis, vna fit totius anima, cui pars illa præſtantior nomen dedit. In homine omnes hæ partes inſunt, quibus tertia inſuper accedit, mens appellata, tanta profectò familiaritate cum illis conſentiens, vt ex omnium concentu, vna euadat anima, quæ intelligentiæ & rationis eſt particeps. Cæterùm hæc non ex illis tanquam ex diſcretis ſeiũctiſque partibus condita eſt, quoniam vna ſimplex totius eſt forma, omnis expers coagmentationis & ſtructuræ, verum naſcitur ex illis quemadmodum poſteriores Geometricæ figurę ex prioribus. Trigonus enim ad alterum trigonum ſi decenter aptetur, fiet tetragonus, non compoſita quidem verùm ſimplex figura: ad hunc deinde accedens accommodatuſque alius trigonus pentagonum efficit, re ipſa quidem ſimplicem, at poteſtate compoſitum. Sic propemodum dum fœtus vtero fingitur & cõformatur, primum naturalis anima emergit ſeque prodit, deinde vitalis facultatis interuentu & conciliatione, anima ſentiens comparet & elucet. Hæc verò quanquam ſimplex eſt, & in beluis, comitem tamen retinet vim illam naturalem, quæ tum manens anima dici non poteſt, ne corporis vnius & eiuſdem aut reuera complures formas, aut vnam compoſitam fateri cogamur. Ineſt tum igitur ceu illius pars duntaxat & quædam facultas: quemadmodum quæ in oſſe, aut quæ in carne eſt forma, quum iam totius ſpecies appulerit, ſuperit quidem non re ipſa & energia, ſed tanquam præparatio & facultas miniſtra formæ ſuccedentis: quod plenius alio loco diſputauimus. Poſtremò autem quum mens conſilij rationiſque particeps immigrabit, quæ ſentiens fuerat anima, iam non reapſe commorabitur & reſidebit, ſed vt facultas quædam & ſuperioris illius quaſi præparatio. Hoc loco dubitatione & rerum obſcuritate æſtuant quidam philoſophi, qui putant fieri non poſſe vt ſimplex noſtra ſit anima. Etenim mens intelligentiaque noſtra ſempiterna habetur & immortalis, quæ extrinſecus nobis acceſſit: ſentiens autẽ anima mortalis & caduca, quaſi ex corpore procreata. Illa quaſi ſeparata & ſimplex, corpori non permiſcetur, ſed ei duntaxat vt naui gubernator aſſiſtit: hæc verò in corpus penitus immergitur, à quo nunquam diiungi diuellíque poteſt. Illa denique, vt cogitet, vt contempletur & intelligat, corporis ſubſidio non indiget: hæc verò nihil efficere poteſt citra idoneam corporis eiúſque organici præparationem, cuius certè perfectio quædam eſt & abſolutio. Harum igitur rationum animaduerſione complectuntur & efficiunt fieri non poſſe, vt tam diſpares diuerſæque

Lib. 1. dialog.

Argumenta eorum qui putant non ſimplicem eſſe noſtram animã.

ſæque

ſæque naturę, communi ſocietate in vnius eiuſdemque ſimplicis ſubſtantiam coëant. Itaque ſiue Platonis ſiue Ariſtotelis ſententia recipitur, hoc vtrobique impedimentum accidere cõtendunt, vt non ſimplex, ſed ex diuerſis partibus concreta ſit anima. Sic igitur grauiſſimis biſce vexati implicatique rationibus hærent in ſalebra. Cæterùm quiſquis quæ ad hanc cõtrouerſiam litemque minuendã attulimus, animo & cogitatione comprehendet, cenſebit animam quę in nobis eſt rationis & intelligentiæ particeps, non ex aliis tãquam ex partibus componi, ſed ſimplicem eſſe & tanquam reginam (quum acceſſerit) aliarum principatus obſcurare, vt vna præſtantiſſima dominetur, quæ omnium vires atque facultates haud ſecus atque pentagonus, ſimplex illa cõprebenſas teneat. Quæcunque enim præſtantior eſt & ſuperior, ſupparis vires omnes habet. Hinc fit vt ſimplex ea & ſingularis, vna poſſit omnia in nobis vel diſſimillima efficere, ſed alia quidem per ſe, alia corporearum facultatum adminiculis. Vt enim ſoluta mens & libera cogitat, ratiocinatur, & meminit, ſic talia efficit in nobis nullius corporis adiuta concretione mortali. Illa corporis ſoluta vinculis omnia ſentit, idque purè, dilucidè, & quale quidque ſit: at verò his terrenis concretiſque corporibus interſepta, non niſi quinque nuntiis externa cognoſcit. Eadem naturæ vtens facultatibus corpus vniuerſum alit, vtens vitalibus hominis vitã ſuſtinet. Hæc igitur omnibus fons eſt & principium mouendi, quod à ſe non ab alio quoquam mouetur. Qua potiſſimum ratione planè cognoſci poteſt, animam immortali conditione ſuſtineri: hinc etiam quòd infinitam rerũ innumerabiliũ cognitionem capit, memoriamque retinet, quòd res occultas ab omnique ſenſu & corpore ſeiunctas inueſtigat, quòd tot res & tantas nullius concreti corporis ſubſidio efficit. Quæ enim his eſt ornata viribus, nequaquam concreta eſſe poteſt ex terrena mortalique natura, nihil admiſtũ, nihil concretũ, nihil coagmentatũ capit. Itaque ſimplex quũ ſit, nec ſecerni, nec diuidi, nec diſcerpi, nec diſtrahi poteſt. Nec interire igitur. Ex quo demum intelligitur omni illã turbido motu ſemper vacare, nec dolore nec ægritudine pulſari. At multa è corpore exiſtũt quę illius functiones iuuent & acuant, multa quæ obtundãt & impediant. Corpore acri & vehemẽti quadam ſtatus cõuerſione confracto, illa confeſtim emigrare cogitur. Quæ mala quum adſunt, quid cauſæ eſt cur illa functiones ſuas nõ implet? An propriæ ſubſtantiæ iacturã quandã fecit? At ea nec oſtendi nec labefactari poteſt. Inſtrumentum illius violatum eſt? At nullũ ei concedimus. Quid igitur reſtat? Corpus quod proprium illius eſt domicilium præpediri. Vt enim opifex idoneis inſtrumentis inſtructus, ſi in tenebricoſum aut arctum conclaue contrudatur, nequit quæ artis ſuæ ſunt efficere, ſic anima vitioſo corpore, quod eſt tanquam domicilium, coërcita, quæ ſua ſunt munia exequi non poteſt. Conuenienti enim corporis mediocritate teneri deſiderat, quæ ſi parum commutabitur, functionibus illa ſuis interpellabitur: ſin multũ, tantam illam diſcrepantiam perhorreſcens nec ferre potis, de corpore decedit.

Solutio.

Animam noſtram eſſe immortalem.

Vnde fit vt laſo corpore animæ actiones lædantur.

De moralibus facultatibus. CAP. XIX.

INEST autem in homine aliud earum facultatum genus, in quibus mores verſari proditũ eſt à virtutum magiſtris. Eſt id quidem genus vniuerſum appetens, quod nimirũ in totidem differentias diſtrahitur, quot animæ facultates ſunt locis ſedibuſque ſeiugatæ. Siquidẽ ſuprà enucleatè diſputatum demonſtratumque eſt, vnamquamque nõ niſi proprio appetitu ad agendũ impelli. Itaque vt animę ita appetitionis pars altera rationis eſt particeps, altera huius expers. Has enim inter ſe diſtare atque ſeiungi puerorum mores demonſtrant, qui iracundia æſtuant rationis nondum cõpotes. Quinetiam adulti qui prudentia præditi ſunt, multorũ plerunque importuna cupiditate flagrant, quæ inſurgens ratio & obſiſtens diſſuadere ac peruertere conatur: hincque frequenter accerrima pugna committitur, planè oſtendens non vnicam, ſed duas ſaltem eſſe facultates, vnam rationi obtemperantem, alteram voluptatum amicam. Quum autem ratio certamine fortaſſis euicta fuerit, qui ita vitiorum blanditiis & voluptatibus ſuccumbit, iratus deinde ſeipſum obiurgat: tumque rationi aſſiſtens iracundia tanquam auxiliaria, partes eius tutatur, cupiditatis ardores & impetus oppugnatura. Ex quibus intelligi poteſt non modò duas, ſed tres in nobis facultates morales ineſſe. Rationis particeps appetitio, voluntas nuncupata, conſtanter prudentérque quippiam deſiderat: quæ verò huius eſt expers, partibus duabus tenetur, quæ ſunt cupiditas & θύμωσις, illa in iecore, hæc in corde. Cupiditatis rurſum partes ſunt libido & cupedia, illa in teſtes, hæc in ventriculum effuſa. Appetendi autem facultates iis quas dixi ſedibus diiũgi, ex propriis earum perturbationibus clarum erit & perſpicuum, quæ ſunt huiuſmodi. Libidinis perturbatio aut ægritudo eſt mulieroſitas, contraria autem offenſio eius atque faſtidium μισογυνία, id eſt odiũ mulierum. At cupedia perturbationes & ægrotationes habet, circa cibũ quidem ligurritionem, circa vinum temulentiã: offenſiones autem, cibi & vini faſtidium, & ſtuporẽ, quo quitenetur ſuauitatem cibi non ſentit. Vtriuſque autem mediocritas eſt temperantia. Vis animi in corde inhærens, vt in variã materiã quam vtilem iudicat, nec tamen obtinet (his enim cauſis duabus incitatur, priuatione & vtilitate) appetitione ſua fertur & incumbit, ita variis perturbationibus cõquaſſatur. Huius eſt ambitio, quæ gloriã perſequitur & honores: auaritia quæ pecuniam & opes auet: ira quæ iniuriam punire & vindicare cupit: metus qui futuri mali opinione conturbat. Quũ verò iam bonis potitur, gaudio & lætitia animus exultat: ſin mala inciderũt, doloribus affligitur. Iã verò ſi quas partes corporis ſingulæ perturbationes exagitãt, diligẽter animaduertimus, conſtabit opinor quo quæque in loco facultas inſideat atque inhæreat. Pareſt enim,

Appetitus triplex.

Rationalis.

Cupiditas.

Iracundia.

Cupiditatis partes duæ.

Exuperantia aut defectiones cupiditatis.

Exuperantia & defectiones excãdeſcentiæ.

Sedes facultatum moraliũ.

vnam

vnamquamque ſacultatem in ea potiſſimum parte tanquam in ſede conſtitui, quæ illius perturbatione euidentius impelli & conquaſſari deprehenditut. Atqui dum iracundia, doloribus, gaudio, metu, cæteriſque huius ordinis perturbationibus concutimut, conſpicuè & inſigniter cor in nobis aut opprimi aut geſtire percipitur. Qui vehementet eſuriens aut ſitiens inedia cõſumitur, huic triſti quodam languore præcordia contrabuntur, qui mox lenitur mitiórque fit, vt cibi potuſque quippiam demiſſum fuerit. Quinetiam vtetum gerentes alienorum ſordidorumque, vt luti, vt carbonum extraordinatia appetentia laceſſitæ, mox abſoluuntur atque liberantur, ſi qua potione ventriculum ac iecur expurgent. In delitio, obliuione, & ſtultitia, vt ſummus ille ſplendor rationis extinctus eſt, ita & cerebrum grauiter afficitur, buicque non autem cordi adhibita præſidia, ex vſu ſunt & ſalutaria. Hæc quum in aperto ſint & cuique obuia, nihil iam ambigi debet appetitionem eam quæ compos eſt rationis, in cerebro tanquam in atce propriáque ſede col locari: eam verò quæ ad iram procliuis eſt & θύμωσις dicitur, in corde, quod vnum inter omnia viſcera maximo ardet incendio, vt hos poſſit impetus inflammare: poſtremam autem quæ cupiditas appellatur, ſubter præcordia maximè verò in iecore conſidere.

Duo appetitus mortales.

Poſteriores duæ quia variis vt dixi perturbationibus agitantur, patibiles quidem ſunt & affectioni ſubditæ: atqui ſi patibiles mortales etiam ſunt & caducæ: neceſſum enim eſt affectionum diuturnitate contabeſcant. At verò prima quæ rationi obtemperat, vt nullis perturbationum fluctibus iactatur, nulliſque vitiorũ procellis obtuitur, ita prorſus impatibilis & immortalis cenſeri debet.

Rationalis immortalis.

Hinc percipi poteſt hanc iſtam appetendi vim incorpoream eſſe mentis ſupremæ conditione: reliquas autem tum corpori immerſas, tum nobis eſſe cum beluis communes.

Appetitus omnes à reliquis facultatibus diſtingui.

Quanquam autem illa cum cæteris intelligentiæ facultatibus, vna eadémque mentis ſubſtantia tenetur, non tamen cum illis confunditur, ſed diligenter ſacultatis cuiuſque ratio diſcernenda. Sic quam in corde conſtituimus vim excandeſcentiæ, cauendum prouidendumque eſt ne cum vitali, tanquam vna ſint, confundamus: nam tametſi eadem ſunt ſede eadémque ſubſtantia comprehenſę, diuerſas tamen facultates eſſe, effectuum operúmque varietas renunciat. Ita propemodum in iecore poſita cupiditas, ab eiuſdem altrice vi quamplurimum differt, licet vnius ſint ſubſtãtiæ. Vbique enim appetens ſacultas prior eſt ſuis comitibus, quas quaſi admotus ſtimulus ad agẽdum incitat & impellit. Hæc de animæ facultatibus quæ primò ſeſe offerebant: iam pari verborum contractu, earum ſunctiones proximus liber decurtat.

Libri Quinti de Animæ Facultatibus finis.

DE FVNCTIONIBVS ET HVMORIBVS, LIBER SEXTVS.

Alimenti in ventriculo confectio. CAP. I.

Præfatio.

FACVLTATIBVS cognatione tanta ſunctiones cohærent, tamque immutabili continuatione iunguntur, vt aliarum ex aliis cognitio capi debeat, fueritque neceſſe nobis pariter de ambabus ſuperiorem ſermonem ſacere, qui vtrarumque omnes ex æquo differentias recenſeret. Quamobrem de functionibus dum boc loco rurſum dicere inſtituo, neque profectò enitor vt illas nobis adeſſe demonſtrem, neque vt earum differentias enumerem, quippe quas omnes iam ſuprà plenè cumulatéque ſumus complexi. Verùm à ſacultatibus tanquam à cauſis conuerſione ſacta, articulatim diſtinctéque ediſſerere contendo, qua lege, quo ordine vſæ ſuis illis ſpiritibus, ſuiſque particulis & temperamentis, tanquam inſtrumentis ſunctiones omneis ſuas compleant, vt ſimul inde partium omnium corporis bumani commoditates & vſus in promptu ſint & eluceant. Primùm autem omnes ſigillatim ſcrutabimur & explicamus in homine iam genito omnibuſque ſuis partibus abſoluto, deinde in eo qui gignitur in lucemque profertur: atque in illo quidem naturæ primùm, deinde animæ, poſtremò vitæ ſunctiones attingemus.

Alimentũ eſt materia altricis facultatis.

Summum ſupremúmque naturæ munus eſt nutritio, quam ex alimento accepto illa perficit: hoc enim illius eſt tota materia, in quam penitus incumbit, quam variè tractans expurgat, conuertit, propriiſque ductibus in omnes extremáſque corporis particulas diffundit atque confert.

Alimenti præparatio in ore

Quodcunque durius & ſolidius eſt alimentum, dentibus in ore conſtructis manditur, extenuatur, & molitur, nec leuem inibi conuerſionem accipit, admiſcetque ſibi quodammodo animantis qualites, vt priſtinam ſpeciem & naturam vix retineat. Quod ſanè potiſſimum efficit tum diligens confractio atque confectio, tum pituitæ oris perfuſio, quæ ad alia quoque plurima non modicas ſacultates obtinet, tum oris calor, tum denique tunicæ eius, quæ ipſi quoque ventriculo continuata eſt & communis, attrectatio.

Alimenti in ventrem depulſio.

Manſum iam & ad nutritionem præparatum alimentum, crebra agitatione & motibus linguæ detruditur, idque excipit ſtomachus via communis per quam illabitur in ventriculum. Eſt autem hic & cibi & potionis receptaculum: omniáque rectis in interiore tunica poſitis fibris à gula

detrahit

detrahit, atque eiſdem gula ab ore prolectat, perinde ac ſi dicas ventriculum per gulam quaſi per manum ab ore cibos eripere. Hæc porrò actio à tranſuerſis villis, qui in externa ſunt gulæ tunica adiuuari videtur. Cùm enim quippiam ſiue aridum ſiue humidum ab ore depellimus, tranſuerſæ fibræ quæ infra id ipſum ſunt dilatantur, quæ autem ſupra contrahuntur, idque adeò arctè vt inter deuorandum plerunque hauſtus ſpiritus, tametſi tenuis eſt, ſimul impulſus & adactus remigrare vix poſſit. Itaque partim ventriculo trahente, partim detrudente gula, ciborum fit depulſio. *Ventriculi attractio.* Ventriculi attractionem incitat appetentia, & ijs qui extra modum appetunt promptior celeriorque fit depulſio: cùm enim fames immodica dominatur, venter cibos nondum in ore planè confectos, mandentibus etiamnum & inuitis plerunque eripit, vt fame latrantem ſe obſonet.

Ventriculi retentio. Quæ ſibi adduxit, ſinu ſuo complexuque recipit: eadem continendi facultate & obliquarum fibrarum miniſterio includit, complectitur, continet ſuprà ſubterque & omni ex parte adeò compreſsè, vt his circumijci & prorſus adhæreſcere videatur, nec inane quicquam relinquat, ſi quidē conuenienter & ſecundum naturam ſe habet. Alioqui cibus in tanta capacitate huc illuc fluitās, neque lateribus ventriculi coarctatus haudquaquam plenè concoqui poſſet. Tum igitur pylorū interclusum ac prorſus obſignatum reperire eſt, vt non modò arceat craſſiorem cibum, ſed nec liquidum ac maximè profluentem elabi ſinat. Ea profectò ratione concludit cobibetque accepta, nec ante legitimum naturæque præſcriptum tempus effluere quicquam patitur, niſi cùm aut magno copiæ pondere, aut qualitatis mordentis acrimonia laceſſitur. Eſt autem id legitimū tempus, quo plenam perfectamque concoctionē abſoluit. *Coctio ventriculi.* Hoc interim ſpatio facultas concoquens, cibum omnem mutat & conficit, nullis quidem fibrarum adminiculis, ſed tum proprio ingenitoque calore & ſpiritu, tum eo quem vt lebeti magno circumiectus ignis, ita & proximæ partes illi inferunt, iecur, lienis, cor, diaphragma, vena caua, & omentum, quod illius calorem coërcet duntaxat atque continet. Cæterùm propria ventriculi ſubſtantia concoctionis illius abſolutionem perficit, idque non modò vulgatis & notis illis qualitatibus, verùm etiam tacita & recondita proprietate. Itaque his omnibus tanquam miniſtris adiutus ventriculus primùm quidem alimenta in vnum cogit, & alia cum alijs, arida cum humidis confundit, ſimul verò omnia frangit & exterendo comminuit, vt iam partes omnes quandam ſubſtantiæ æquabilitatem adeptæ videri poſſint. *Coctionis ratio.* Quæ dum ita exquiſitè permiſcentur, neceſſariò cùm ex miſtionis lege, tum ex affectionis natura mitigantur, & depoſita omni qualitatum exuperantia in quendam mediocritatis ordinem adducuntur & recidunt, fitque vniuſmodi eiuſdemque naturæ ſubſtantia, ſpeciem quandam cremoris conſequuta. Hoc primum eſt concoquentis facultatis opus, ciborum in cremorem conuerſio, quam & ventriculi & vicinarum partium ſolo calore fieri credibile eſt. At verò id concoctio nondum cenſeri debet, quòd talem ars ſola plerunque nobis exhibeat, ſed duntaxat præparatio quædam ad concoctionem. Poſthæc verò cremor hic aptam & accommodatā nutriendo animali qualitatem atque ſubſtantiam ſumit, tumque perfectè mutatur & conficitur: eaque mutatio & in chylum facta conuerſio, concoctio ea eſt quam definiuimus. *Cauſa efficiens τῆς χυλώσεως.* Fit autem hæc non modò vi & ardore caloris, ſed etiam tota ventriculi ſubſtantia, & inſita quam diximus proprietate. Sic ſtruthiocamelus ferrum coquit & exterit, quod nō leo calidiſſimus, ſed ne ignis quidem ardor effecerit: ſic fruges aridas & præduras minutæ aues conficiunt, omneſque crudū quippiam ſubigunt & mutant, quod vix audeat homo attingere: ſic coturnix veratrum coquit & mitigat, nobis prorſus inimicum, inuictum, indomitum, & quod omnem corporis noſtri vim, omnes conatus reſpuit & aſpernatur. Quodcunque autem idoneum & conueniens alimentum ventriculus acceperit, id demum vincit atque mutat, omneſque in id tum qualitates, tum naturæ ſuæ vires confert. Hoc iam plenè coctum tametſi ingratum guſtatui videtur, poteſtate tamen & viribus conueniens eſt & ſalutare. *Concoctio quid.* Id ipſum autem concoctio eſt, nempe in peculiarem & propriam eius quod alitur qualitatem conuerſio. Ariſtoteli quidem hæc ἕψησις exiſtit, id eſt (vt iuniorum nomine vtar) elixatio: eſt enim in humido facta coctio. *Alimenta coctione non putreſcere.* Quidam ex veteribus hanc falsò corruptioni annumerant, idcirco alimenta temporis ſpatio in ventriculo commutata putreſcere exiſtimantes, quòd priſtinam ſaporis odoriſque gratiam non ſeruent, ſed prorſus iniucunda, graui moleſtoque tum ſapore, tum odore ſenſus feriant. At illi parum cognitum habent eam concoctionis ſalubritatem, non guſtatu, non olfactu, ſed virium præſtantia & ſubſtantiæ familiaritate ponderandam eſſe & æſtimandam. *Vt ventriculus chyli bonitate fruatur.* Eius porrò quòd iam conuenientem & familiarem qualitatem eſt adeptum, portionem quandam ſibi arripit ventriculus: nam quod in cremore longè optimum eſt & congruens, id halitus ſpecie ad ſe rapit, in queſuas tunicas ſugendo recondit, eis etiam adiungit & agglutinat: ex quo demum fructum voluptatemque percipit, & quodammodo ſaturatur. Veram hanc eſſe nutritionem à Galeno quidem videtur proditum literis: quod tamen nōnulli de interiore ipſius duntaxat tunica accipiendum interpretantur, hancque ex tenniore benigmoreque chyli vapore ſuſtineri: externam verò ex ſanguine alimentum capere per venas conſpicuas ex iocinere in ſe pertinentes, atque directas. *Totum ventriculum ſanguine vere nutriri.* Ego verò vt hanc ſic & interiorem illam ſanguine nutriri duco, neque paſtionem eam quam ex chylo ventriculus capeſſit verā nutritionem appello, ſed ex qualitatis cognatione & conuenientia oblectationem quandam & ſatietatem nutritionis æmulam. Exanguia (fateor) non pauca animantia, vt conchæ, vt vermes, ſucco aluntur, qui veram ſanguinis ſpeciem non accipit: at non protinus exiſtimandum eſt id ipſum in ſanguineis obtingere, quòd nihil quicquam præter ſanguinem poſſit in eorum ſubſtantiam conuerti. Quocirca fieri non poteſt vt chylus proximum ſit ventriculi alimentum. Quæ quidem mea aſ-

ſertio, ne inanis eſſe videatur, illa me cauſa mouet, quòd dum fœtus vtero continetur, totus ventriculus maximeque interior eius tunica, puro ac ſynceco ſanguine alebatur, nullo nimirũ tum vſpiam exiſtente chylo. Nunc igitur quia cumulatiùs atque perfectiùs is ali poſtulat, optimá ratione ſimiliter ex ſanguine nutrietur & incrementum ſuum capeſſet. Quinetiã oſſa quæ longiore interuallo quàm ventriculus à ſanguinis natura recedunt, ſanguine ali fatemur: quanto magis

Queſtio. igitur ventriculi membranæ ſanguiné pro ſuæ naturæ cuſtodia requirent? Quî fit igitur, inquies, vt cibus ventriculo conceptus, famem & appetentiam ſedet atque ſaturet, ſi is neque ventriculũ

Solutio. paſcit neque nutrit? Fames quidẽ & animalis appetentia totius eſt ventriculi, præſertimque oris eius, tum temporis potiſſimùm excitata, quum ſupra modum exinanita ventriculi capacitate, eius latera collapſa in ſeſe concidunt, conuelluntque grauiter vicina ſibi præcordia, & quum interiores receſſus & quaſi rugæ proprio humore exhauſto inaruerunt. Hoc interim ſpatio ventri-

Fames ex cauſa fit duplici. culus tum ſe ſuamque capacitatem implere & quaſi farcire, tum verò ſucci vtilioris quippiam in interiores illos receſſus recondere deſiderat. Vtroque autem deſiderio eum laborare argumento eſt, quòd modico cibo qui interiorem duntaxat tunicam oblinat, ſaturari non ſolet, niſi ipſa etiam interior capacitas expleatur: quòd etiam dominante fame, dum quis cibum capit, non protinus vt hic intrò demiſſus eſt, ſed aliquanto pòſt ſanatur deſiderium, quum perutilem ſuccum ventriculus in tunicam rapiens ſumma cum voluptate amplexatur, ſibique apponit perinde ac ſi eo verè aleretur. At certè ea nequaquam propria eſt nutritio: ſed ſuccus ille vacua tunicæ ſpatia referciens, in vaporem fuſus & extenuatus ad extremũ vaneſcit: iſque ſua potius qualitate quàm

Ingeſtus cibus famem ſedat animalem, nõ autem naturalem. ſubſtantia famem depellit. Famem dico animalem appetentiam: naturalem quippe vna duntaxat ſanguinis ſubſtantia per ventriculi corpus & molem effuſa, ſatiare poteſt, dum in eius naturã conuertitur: cæterùm animalem non modò ſanguis, ſed & quicquid qualitatis cuiuſdam ſuauitate præditum in ventrem demittitur, compeſcit.

Vt è ventriculo per inteſtina & venas meſaraicas in iecur fiat alimenti diſtributio.
CAP. II.

POSTEAQVAM perfectè planeque cibos ventriculus concoxit, iiſque abundè ſaturatus eſt, oſioſecnum cui pyluro nomen eſt diducit, aſpernaturque quicquid alimenti reliquum eſt,

Expulſio ventriculi. tanquam redundans ac moleſtum. Quamobrem tum otioſa & feriata continendi facultate, officiorũ vſa viciſſitudine expultrix exurgit, quæ tranſuerſas fibras contrahens, ventriculũ coangu-

Non agit ventriculus præcogitatione quadam. ſtat: atque iam confectũ chylũ à ſe excludit, detruditque per pyloron in inteſtina. Cæterùm quũ ſit ventriculus in naturalium inſtrumentorũ numero, cautio etiã atque etiã adhibenda eſt, ne imprudentes hunc tanquã animal ratione intelligentiaque præditũ pcoducamus, quòd prouidentia quadam & cura aliarum etiã partium ſaluti conſulat. Nõ enim eò cibos concoxit, vt reliquis partibus alendis eos accommodaret, ſed dum ſinu complexuque eos continet & vndique comprehendit, pcopriæ ſaluti atque voluptati dans operã, neceſſariò eos commutat. Vnde & idonea cibi portione iam expletus, quod reliquũ eſt tanquam onus inutile à ſe deponit exigitque, non quòd in reliquas partes conferre quicquam conetur, in idque viribus incumbat. Itaque dum ſibi prouidet, & in eo maximè eſt occupatus, alijs etiam vtilitatem & fructum affert, non quidem ex inſtituto, ſed fortuitò tanquam aliud quippiam agens. Hac igitur via & ratione geruntur omnes ventriculi functiones, ſi modò integer eſt & incorrupta ſanitate, nec quorundam iniurijs laceſſitur, quæ vel magno copiæ pondere, vel qualitatis acrimonia ſtimulent. Quę ſanè quemadmodum & quæcunque poſthac tradentur functiones, tum ex quotidianis naturæ operibus, tum ex viuorũ

Alimenti per inteſtina depulſio. atque mortuorum confectione comprobari ſolent. Quod ergo in ventriculo redundat alimentum, in inteſtina protruditur: exceptum autem (neque enim id trahunt, neque huius gratia fibras rectas habent inteſtina) confeſtim præteruehitur, à depellendi facultate, quæ in inteſtinis ineſt longè valentiſſima, ad cuius muneris functionem vtraque tunica fibras obtinuit tranſuerſas & in orbem actas. Quoniam autem multiplex eſt inteſtinorum anfractus & flexuoſa circuitio, haud

Alimenti diſtributio ad iecur. ita facilè alimentum perlabitur. In tanta igitur viæ longitudine, defluentis materiæ quicquid coctum eſt & ſalutare, poteſt opportunè in iecur per meſenterij venas tranſportari. Vix enim fieri poteſt, vt in tam longo viæ tractu vlla ſucci portio præterfluat, quæ non ad cuiuſpiã venæ os aliquando ſeſe applicet, & quæ ſi primum fortè ambitũ præterlapſa erit, ſecundo vel tertio, vel alio

Excrementũ alui. deinceps conſequente nõ arripiatur, ſuctaque apprehendatur. Quod autẽ hunc anfractũ pręteregreditur, nec raptũ fuerit in meſenterij venas, tanquam inutile & ſuperuacaneum in craſſiora inteſtina deijcitur, quò ſimulac peruenerit excrementi appellationem ſumit: honeſtiori nec inquinato verbo cibi reliquias appellant. Hæ tũ aſtringentibus ſe inteſtinis, tum relaxantibus tandẽ in aluũ depelluntur, in quo tanquã in receptaculo reſident dũ propellentur foras. Alui extremum

Excremẽta retineri voluntate, expelli vi natura. podex eſt, quem σφιγκτὴρ muſculus ambiens atq; circumfundens marſupij modo intercludit, nec quicquam antè elabi ſinit quàm ratio iubet. Dum autem arbitratus imperio hic relaxatus ſoluitur, naturaliter quidẽ expellentibus inteſtinis, nõnunquam verò adiuuantibus diaphragmate & abdomine, excrementa deturbantur. Ex quo planè intelligi poteſt deiectionẽ hanc prorſum naturalẽ eſſe, retentionem verò voluntariam, quæ ſolius ſphincteris opera completur. Quanquam

Inteſtina cibũ concoquere. autem non prius è ventriculo cibus delabitur, quàm plena & abſoluta concoctione ſit mutatus, in ipſo tamen per inteſtina tranſitu elaborationem etiamnum & abſolutionem completam adipiſcitur,

piſcitur, quòd iners & otioſa nunquam eſſe poſſit quæ in eis eſt commutandi facultas. Simul verò eo tranſitu atque prolapſione, vtile quippiã & conueniens inteſtina ſugunt, ſibique apponũt, quo demum (perinde vt de ventriculo antè commemoratũ eſt) perfruuntur. Cæterùm vera eorũ nutricatio per venas fit meſenterij, quę ſanguinem è iocinere reuehunt, quemadmodũ eædem viciſſim chylũ comportant. Vt enim arboris tenuiſſimæ radices è terra ſuccum trahunt, ita quæ in quoduis inteſtinum pertinent venarũ ora, quantum chyli coctũ eſt, & à reliquo cibo ſecretũ, id omne hauriunt & exorbent: ab hiſque venis minoribus ad maiores permanat, dum tandẽ ad iecoris portas ſe applicet: ad hanc quippe regionem aditus eſt & introitus per multiplices admodũ vias, eaſque per anguſtas. Præparant hæ quidem chylũ iecori, conferuntque quaſi rudimentũ ſanguinis, quale in eis per confectiones deprehendi ſolet, idcirco ſanè quòd à iecore initiũ ducunt, cuius proinde naturã referunt & æmulantur. Si arteriæ quæ ad inteſtina ferũtur ac pertinent, nõnihil etiã humoris è cibo alliciunt, id omnino perexiguũ eſſe debet, quòd craſſior illic ſuccus exiſtat, ſintque arteriæ ſpiritui halituique trahendo accommodatæ. Qui vnum ſenſum ęſtimatorem iudicemque adhibuerit, meſenterij venas ventriculi & inteſtinorum nutricationi, non autẽ ſuccorum diſtributioni deſtinatas eſſe contendet, quòd omnes ſemper rubro, nunquam albo ſucco confertæ videntur: quodque in ventriculi & inteſtinorum ſubſtantiam ſe figant, neque ad interiorẽ capacitatem apertæ ſint. Veruntamen quoniam aliæ nuſquam viæ ex inteſtinis in iecur directæ feruntur, per quas alimentum influat, ratio magis quàm ſenſus conuincit eas etiam ad diſtributionem accommodari. Exiſtet autem mox quæſtio non parum difficilis atque ardua, multùm & ſæpe quæſita, per ſingulaſne meſenterij venas tum nutritio tum diſtributio ſit, an potius aliæ ad nutritionem, aliæ ad diſtributionem aptæ ſint & conſtitutæ. Omnes vna ſanè & communi conditione ſeruitutis vtuntur, nec vlla operæ varietas illas ſeiunxit: ſed ſingulis vtrunque datũ eſt, tum vt in iecur chylum tranſportent, tum vt ex hoc in inteſtina ſanguinem refundant: neque id quidem temporum & officiorũ quadam viciſſitudine, ſed ſimul vna eademque humorũ congreſſione. Quanquam autem eiſdem venis permiſcentur chylus atque ſanguis, trahentium tamen partium naturæ & deſideria cauſæ ſunt, quòd diuerſæ diuerſa proliciunt atque ſecernant, quemadmodum in alui purgationibus, non obſcurè fieri deprehendimus. Ad hæc verò ſciendũ probè eſt, ſuperiores venas quæ in ventriculũ & gracilia inteſtina concedunt, minus ſanè quàm inferiores humoribus è venis & ex iecore purgandis deſtinati. Nã in dyſenteria multoque apertius in teneſmo, mordax & acris humor in craſſiora inteſtina illabitur, quo tempore plerunque ſuperiora nihil noxæ & incommodi ferunt, ſed cocta alimenta continent atque diſtribuunt, tametſi aluus inferior continenter prouocata humorem deijcit. Dum alimentis nonnihil purgantis facultatis permiſcebitur, vno eodemque temporis momento nutritio fiet & infeſti humoris ſecretio: hic per venas inferiores in aluum detrudetur exigeturque foras, alimentũ verò per venas ſuperiores in iecur raptum concedet. Ad hunc igitur modum alimentum in iecur perlabitur, trahentibus quidem tum meſenterij venis, tum verò iecore per venas. Rapiunt autem id maximè ob conuenientis cuiuſdam facultatis communionem, veruntamen aliæ permultæ ſunt cauſæ quę tranſuectioni celeritatem addant, vaſorum amplitudo, ſucci tenuitas cum perineandi impetu, & attrahentis facultatis robur. Ex qualitatis quidem cognatione, vinum quàm aqua ocyus in corpus aſſumitur: at ſubſtantiæ tenuitas & vis quædam penetrandi, cauſa eſt vt vinum album promptiùs quàm rubrum & auſterum in iecur peruadat, id enim expeditiùs trahentis vim conſequitur. Si diſtributio, expoſita modò ratione, trahendo duntaxat perficitur, quomodo mente concipiemus corporis habitum eiuſque venas extra modum impleri? quod in illo habitu athletico venire compertum & proditum. Nulla ſi quidẽ tum partibus abundè ſaturatis ineſt appetentia, quæ trahendi deſiderium inijciat aut ſtimulet. Si igitur non appetunt, neque profectò alimentum rapient. Deinde pars vnaquæque idcirco alimentum trahit, vt eo perfruatur: quod ſi iam plenè fruitur, non eſt quòd noui deſiderio pulſetur, nec quòd ad id trahendum ſeſe comparet. Veritatem porrò huius rei impura eorum intemperantia illuſtrabit, qui tanquam gurgites & voragines de poculorum magnitudine certant & bibendo ſe ſuperant. Quanquam enĩ integras vini amphoras exorbent & exiccant, quæ tamen ab illis depelluntur cibi reliquiæ, nihilo fiunt liquidiores: argumentum ſanè, quicquid vini abſorbuerunt, in venas id omnino permanaſſe. Quinetiam ſi tenue ac potens vinum fuerit ingeſtum, & qui ad iecur patent aditus ſoluti fuerint, nec obſtructio diſtributioni moram & impedimentum vſpiam afferat, quale ferè hauſtum fuerat vixque vlla ex parte commutatum profundi cernetur. Quod ſi aliquiſpiam omnẽ huiuſmodi diſtributionem trahenti facultati attribuit, nec vinum quantumuis tenue exiſtimat niſi tractum in venas perſuadere, id doceat is quæſo & planum faciat, qua ratione complura medicamenta anguſtas admodũ vias, venaſque prætenues ſubeant, & nullã non corporis partem peragrent. Non liceat ad trahendi facultatẽ confugere, eamque moleſtè obtrudere, cui nihil hîc loci relictũ eſt. Nulla enim medicamentis cum corporis partibus affinitas intercedit, imò contrà odio penitus infinito, tacitiſque diſcordiis plurimum inter ſe diſſident, naturæ prorſus infenſa. Quamobrem his non excitabitur vis appetendi, nec denum illius impulſu trahendi facultas inſurget, quæ illa tam aduerſa in venas & corpus alliciat. Cæterùm quum illa quoquouerſum permeantia, omnia traijcere & peruadere medicorum curationes multis iam ſeculis comprobarint: quænam obſecro huius alia poteſt cauſa probabilis afferri, quàm quòd illa aut ſubſtantiæ tenuitate, aut alia quapiã vi ingenita ſibi, in corporis interiora penetrent? Hoc ſi eſt, quid quęſo obſtabit quo minus multa etiã

Chyli ad iecur trãſuectio per venas meſenterij.

Venæ meſenterij præparant iecori.

Cibi ad iecur diſtributionẽ ratione potius quàm ſenſu cognoſci.

Quælibet meſenterij vena ſanguinem cõtinet atq; chylum.

Superiores ad diſtributionẽ, inferiores ad expulſionem magis aptæ.

Diſtributio attractione fit.

Quomodò venæ poſsint ſupra modũ impleri.

Multa alimẽta tenuitatis impetu in venas permeare.

alimenta præ tenui ſubſtantia alijſque facultatibus valeant, quibus velut impulſa promptius ferātur ac permanent in corpus? Quum quis ad mediocritatem & ad ſatietatem ſe impleuit, omnemque cupiditatem tum ventris, tum reliquarū partium ſaturaſſe creditur, ſi crudus poſtridie ſe rurſus ingurgitet, an non potius humor in venas ſe protrudet, quàm partium vi proleċtetur? Si hæ ſatietatē expleuerunt, cur pluribus & immodicis humorū ponderibus ſeſe obruent? At (inquiunt) ventris ori ingenita vis eſt appetendi, quæ cùm ſenſu quodam eximio indigentiæ atque plenitudinis moleſtiam percipiat, ſaturari quidem poteſt: reliquę autem partes eo ſentiendi munere deſtitutæ ſunt, quæ quoniam ſatietate nulla premuntur, naturali quodam deſiderio tanquam ſtirpes, ex venis nullo puncto temporis intermiſſo alimentum rapiunt, neque fieri poteſt ſi materia ſuppetit, vt aliquando illæ trahendi finem faciant. Hæc mihi videtur delicatior (vt ita dicā) molliorque ratio, quàm philoſophi vis grauitaſque poſtulat. Si enim partes aſſiduè trahunt, inſaturabiliter explentur, eſtque naturalis earū cupiditas inſatiabilis. Hoc verò quid aliud eſt quàm partes perpetuo & inſanabili malo teneri? quàm morbū cum integra valetudine confundere atque omnia perturbare? Bulimum quidem & diabetem affectiones præter naturam dicimus, quòd aſſiduo deſiderio ad trahendum impellant, neque vllum agendi modum adhibeant. Similiter igitur & in nobis quantumuis bene valentibus, ſi partes corporis trahendi moderationem non adhibent, debent in firma atque etiam ægra valetudine cenſeri. Iam verò quod illi proponunt partes corporis nullum ſenſum habere indigentiæ atque plenitudinis, quem exitum reperire poſſit æſtimemus. Hoc fixum atque ratum omnes habent, venas & habitum corporis cùm ſupra modum implentur, plenitudinis mole veluti pondere aliquo grauari: hinc grauiſſima mala impendere, quæ proſpiciens Hippocrates iubet habitum ſoluere ſine mora. Hoc & natura ſæpe aggreditur, dum onere oppreſſa & quaſi extincta, miris conatibus ſuperuacuam molem per nares, per vterum, aut mariſcas à ſe tanquam à ceruicibus depellit. Deinde verò multis antè rationibus corroboratum eſt, partibus naturalem quendam ſenſum ineſſe conuenientis & aduerſæ qualitatis, eoque naturale deſiderium incitari. Quod ſi eſt, cur non item moleſti ponderis atque grauitatis ſenſus inerit? Iam ſi quis ineſt, vt certè videtur, cùm ad mediocritatem partes implebuntur, earum cupiditas & naturale deſiderium expleri ſatiarique debet. Quocirca ſi ſupra hanc mediocritatem eas impleri contingat, non id ſolùm trahentis facultatis deſiderio, ſed ijs maximè cauſis quas ſuprà recenſui, fieri neceſſum eſt.

Subterfugiū quorundam.

Confutatio multis rationibus.

Sanguinis & humorum in iecore procreatio. CAP. III.

EX inteſtinis autem & ventriculo ſecretus à reliquo cibo ſuccus is quo alimur, permanat ad iecur per quaſdā illinc vſque ad πύλας, id eſt portas iecoris ductas & directas vias. Sic enim appellant venam in iecoris introitu peramplā, ad quam tenues meſenterij venæ pertinent. Huc totus chylus confectus iam coctuſque perlabitur, qui tamen mox rurſum diſperſus in omne iecur diſtrahitur. Quas enī venas ad portas natura in vnā coniunxerat, mox rurſum in iecoris corpus diſiecit, quæ quum tenues & admodū anguſtæ ſint, non facilè & celeriter poteſt ſuccus diſtributionis impetu allatus per has peruadere. Quocirca is in iecore diu multumque cunctatur, & in tranſitu hæret: eſtque tarda eiuſmodi tranſuectio loco retentionis & moræ, quæ abſolutę concoctioni neceſſariò debetur. Quum igitur tanta ſit venarū per iecur diſiectarū exilitas, ſuccus totus ad eius carnē propriamque ſubſtantiam proximè accedit, à qua vniuerſus vſquequaque attingitur. Ob hanc verò morā diutinam, & ob exquiſitā in iecore contagionē, chylo per minima quæque diſtributo, tum celerior, tum integrior ſanguinis aſciſcitur ſpecies, quàm ſi ampla capacitate, qualis eſt aut cordis aut ventriculi, conciperetur. Ad quod non parū confert quòd quæ in iecore ſunt venæ, tenuibus admodū tunicis ſunt præditæ. Quum igitur chylum ope venarū meſenterij præparatū, & rudi quadam ſanguinis forma adumbratū iecur accepit, hunc per eam morā & contagionē, vera & expreſſa ſanguinis ſpecie ornat & perficit: cuius operis non quæuis illius ſine delectu particula, ſed quæ duntaxat illius propria eſt caro atque ſubſtantia effectrix eſt, quanquam reliquæ omnes in id vſum quendā & commoditatem habent. Dum ea caro quæ ſubſtantia concretū & coactum ſanguinē exprimit, allapſum ex ventre chylū ſenſim enititur in propriā naturam commutare, ſibique prorſus aſſimilare (eſt enim hic ſcopus vnus in quem vnaquæque particula caloris ſui munus dirigit atque refert) primùm quidē craſſiorē reddit & colore rubrū: quū〈q;〉 iam ad quandam mediocritatem acceſſit, ſanguis verè eſt & appellatur, tanto à iocineris ſubſtantia deficiens, quanto ventris chylū ſuperāt. Ex quo percipi poteſt ſanguinis confectionē, non modò caloris beneficio, ſed maximè iocineris ingenita proprietate compleri. Huius proportione eorum quæ in reliquis partibus gignuntur humorū, vt lactis, vt ſeminis concoctionem æſtimari velimus: non aliud ſit concoctio, quàm imperfecta & inchoata quædā aſſimilatio, ſeu gradus quidā & aditus ad aſſimilationem. Genitiuam ſanguinis portionem quandā familiarem ac benignā ſibi iecur adiungit, agglutinat, & aſſimilat, non vt ventriculus aut inteſtina chylum, ſed nutritione perfecta illam in propriam naturam conuertens. Reliquam verò ſanguinis partem ceu redundantem & ſibi ſuperuacaneam, in venam cauam perlabi ſinit, à qua in totum corpus diſtribuitur per venas ſanè quammultas, in omnes partes corporis pertinentes. Cæterùm priuſquā hanc diſtributionem oratione perſequamur, ſanguinis procreatione paulò altius repetita, inueſtigemus quinam & quales quotque humores vnà cum ſanguine gigni ſolent. Muſtum recens ab vuis expreſſum

Iecoris retentio.

Iecoris concoctio.

Caro iecoris opifex ſanguinis, & quomodo.

Vt iecur alatur.

Quatuor humorum ortus & procreatio.

preſſum coniectumque in dolia, cernimus ab innato ſibi calore efferueſcere, mutari, & cōcoqui: hinc ſuperuacanea comparere quæ prius quidē confuſa inerant, ac tum primùm concoctionis vi ſecernuntur atque ſecedunt, alterū quidem grauius magiſque terrenū, quod in fundo ſubſidens fecem appellant: alterū leuius magiſque aëreū, quod per ſumma innatat & flos vini dici ſolet. Simili profectò ratione chylus in iecur transfuſus, cùm humidus quidā liquor ſit, quodammodo feruet & concoquitur, tandémque nonnihil craſſum exiſtit, feci reſpondens, nonnihil etiā tenue & leue flori conſimile: hoc bilem flauā dicimus, illud melancholicū humorem. Hæc quidē ſuperuacanea, quia ſunt ad corpus alendū minus idonea, idcirco ſanguini puro corporis alimento permiſceri non par erat. Quamobrē natura illa ſegregans, flauam bilem in propriam veſiculā ad iecoris portas conſtitutā, melancholiam verò in ſplenem confert & reponit.

Bilis tum flaua tum atra ſecretio.

Itaque veſicula proprio ductu & via ex iecore bilē flauam attrahit, eamque ſyncerā, nec alio quoquam humore adulteratā, tum quòd viæ anguſtia craſſiorē illabi non ſinit, tum quòd eiuſmodi attractio maximè ex humoris familiaritate & occulta conuenientia incitetur.

Vt flaua bilis in cyſtim trahatur.

Quanquam enim mordax eſt & acris hic humor, veſiculæ tamen proprioque receptaculo triſtis nō eſt aut infeſtus, ſed mutua cognatione iucundus & amicus, ex quo illa voluptatem & iucunditatis ſenſum percipit. Cæterùm eo haudquaquam alitur, quòd vſquequaque amarus ſit nullo benigno ſucco perfuſus, ſed ſanguine quem ſuſcipit per venam conſpicuā ex portis iecoris in ſuum ipſius collum inſertā.

Cyſtim ali ſanguine.

Cùm bilis copia ſupra modum turgeſcit, onere ſe leuat quod ab ſe in inteſtina exigit atque deponit, idque via altera quæ magna ex parte in ieiunum inteſtinum contendit. Hæc ſecretio tum inteſtina ad celerem reliquiarum deiectionem impellit, tum eas ipſas fuluo tingit colore.

Bilis ad inteſtina deiectio.

Lienis porrò parte concaua venam gerit à portis iecoris allatam, qua is à ſqualido illo & melancholico humore iecur expurgat. Hunc enim inſita facultate, qua ſibi gratus eſt & ſuauis, attrahit & in ſe recondit, per venarū tenuitates diffundens: aſſidua deinde opera ſummaque adminiſtratione hunc elaborat, comminuit, exterit, & in tenuiorem quoad licet ſuccum commutat, ad hanc quidem actionem tum robur innati caloris, tum perpetuam arteriarum (quæ illic multæ ſunt & ingentes) pulſationem accommodans.

Vt lien melancholiam trahat.

Qui in ſplenem allicitur ſanguis, eum qui in iocinere continetur craſſitudine ſuperat: verùm cùm in illius venis & arterijs elaboratus fuerit, non vniuerſus neque craſſior illius portio, ſed tenuior duntaxat lienis fit alimentum, & in eius carnem ſenſim illabitur. Id autem quamuis tenue ſit, nequaquam tamen rubrum eſt, ſed ſubnigrum lienis colore: quemadmodum qui ſanguis iecur alit craſſus eſt & ruber: ſic enim conueniebat vnumquodque familiari & cognato ſibi humore nutriri.

Lien quomodo alatur.

Craſſior autem melancholici humoris portio quæ lienis vi nec molliri nec ſubigi potuit, tanquam ad nutriendum inepta, in os ventriculi proprio ductu quaſi eructando eijcitur. Hæc quidem cùm auſtera ſit & acerba, ventriculum aſtringit & in anguſtum adducit, vt inde omnis illius actio firmior ſit & validior. Deinde verò in ventris capacitatem relabitur: hinc vnà cum alimentis in inteſtina excidit, tandem verò quia inutilis in cibi reliquijs inhærens cum eis foras propulſatur: non enim denuò in venas & iecur illinc traducitur, vt neque flaua bilis quæ iamdudum expulſa, alui ſuperuacua infecit.

Purgamentū lienis quomodo mittatur.

Rurſum autem vini comparatio ante oculos exponenda eſt, ſi pituitæ ortum atque ſubſtantiā placet animo percipere. Quod bimeſtre adhuc eſt, quamuis à fecibus & ſpuma expurgatum, guſtatu tamen ſubcrudum, auſterum & aſtringens deprehenditur, quòd crudis partibus viſum effugientibus perfuſum ſit. Has dierum numero vini calor euincit & concoquit, indicio quòd vinum annuum aut binum quidegustabit, iam maturatum id, ſuaue, plenum caloris & roboris percipiet. Sic in ſanguine à quo vtraque bilis ſecreta iam eſt, crudus quidam humor confuſus permiſcetur, cui perpurgando natura nullum inſtrumentum deſignauit, quòd ſegregari excludique non deberet. Eſt enim quaſi dimidio coctum alimentum, quod manens cum ſanguine vnà rapitur in venas, vt per inedias & cibi penuriam tempore mutetur & integrè coquatur, fiatque ſanguis commodus & ſalutaris. Hæc pituita non quemadmodum dictus ſuprà melancholicus humor aut flaua bilis, ſuperuacua cenſeri debet, quū ſit ad nutriendum apta: neque præterea muco mananti è naribus, neque ei lentæ craſſæque pituitæ ſimilis eſt quam in ventre & inteſtinis neceſſariò gigni perhibent. Hæc enim ventriculi concoctione deficitur, vt ne ſuccus quidē omnino ſit: quam autē hîc definimus, ea ſuccus eſt, ex bono & percocto chylo genitus. Reliquas tū pituitæ tum bilis differentias paulò pòſt fuſius perſequemur.

Pituitæ procreatio & locus.

Omnes humores ſimul gigni, & ab vno eodemq́; calore. Cap. IIII.

QVVM tam multiplex ſit & varia humorum natura, fierine poteſt vt omnium vna ſit procreatio, & ab eodem calore profecta? Sanguinem aiunt ex mediocri temperatoque calore naſci, reliquos humores ex immodico: quod ipſum varijs argumentis fulcire nituntur, ijſque ab hominum naturis, ætatibus, vitæ generibus, ab anni tempore, regione & cœli ſtatu ductis atque depromptis. Ex his enim quæcunque in calorē propenſiora ſunt, bilē, quæ in frigus vergunt, pituitā: vt mediocria ſanguinē gignunt.

Lib. de natura hum. ſect. 3.

Si in hoc procreationis humorum ſumma cauſaque tota conſiſtit, quū in vnoquoque homine calor vniuſmodi ſit & ſimplex, vnicus duntaxat humor proferetur. Et cui acrior ille obtigerit, ex quouis ſine diſcrimine tum calido tum frigido alimento, nihil præter bilem gignet. Contrà verò cui natura aut ætate iam acta decurſaque calor torpeſcit, tametſi calidiora erunt alimenta, meram pituitā procreabit. Hæc autem per ſe & perſpicuè ſunt falſa & inter ſe vehementer repugnantia, quę quotidie re & euentis refelluntur: quando quidem

Expoſitio, aut ſi mauis confutatio.

in omnibus tum oaturis tum ætatibus tum cœli conſtitutionibus, ex quocunque alimento, omnes humorum differentiæ gigountur in nobis. Dum enim alimentum ſanguinis formã commutatione nanciſcitur, reliqui humores pariter ortum babent.

Vnde diuerſi humores gignantur in nobis.

Itaque quoniam hominis ſimplex eſt & eiuſdem naturæ calor, conſequens eſt haoc bumorum differentiam non calori, ſed alimento aſcribendã eſſe. Atque vt apertiùs id explicem, locos eos peoitus ſcrutabor ex quibus argumeota eruuntur. Nihil prorſus communi rerum natura ducitur & cooſiſtit, quod non quatuor illa peruulgata rerum primordia quadã miſtionis temperatione compleant: maximè verò quæ alimenta dicuntur ex illorũ quadam mediocritate conſtant. Hioc fit, vt chylus ex alimento factus, quanquam ſimplex & vniuſmodi intuentibus apparet, reuera tamen partium diuerſarum murua permiſtione concreuerit, qoarum aliæ calidæ ſunt & tenues, aliæ frigidæ & terrenæ, frigidæ aliæ & humidæ, vt aliæ calore humoreque excelluot. Quum igitur vnus iocineris calor in tam variũ & multiformem chylum agit, quid difficile exiſtimes varios humores inde procreari, quaodo maximè à naturæ interpretibus proditũ eſt, ab efficiente cauſa ſimplici, complura diuerſaque gigni, ob eam quę in materia eſt diſſimilitudinẽ?

Neceſſariò quatuor humores in nobis gigni.

Vt ſimplex omninu oullũ poteſt alimenti aut chyli geous baberi, ita fieri noo poteſt, ne ex grauiſſimo quidem morbo, vt omnes chyli partes io vnũ ſimplicemque bumorem commutentur. Eteoim ſi quis melle, allijs, porris, aut cœpis veſcatur & vino meraciore, ſitque is calidiore natura & ætate florenti, non idcirco duotaxat ſyoceram ex bis bilem, quanuis certè multam eam & feruidum ſaoguinem ſucipiet.

Ex chylo temperato in temperato corpore omnes fieri humores ſuo genere temperatos.

Cui iecur temperatum natura obtigerit, id ex ea chyli portione quæ temperata ſit & mediocri ſubſtantia ſanguinem, ex calida & tenui bilem flauam, ex frigida humidaque pituitam, ex frigida atque terrena melaocbolicum bumorem efficiet: omnia quidem ſui generis quandam mediocritatẽ adepta. Si verò vel alimentum, vel iecur, vel vtrunque in calidum verget, bilis quidẽ abundantior efferetur, eaque calidior, quemadmodum & ſanguis, & pituitoſus, aut melancholicus bumor minus erit frigidus: nam vnuſquiſque bumor certa temperamenti latitudine circumſcribitur, per quam diuagari poteſt. Ex melle non modò copioſior, ſed etiam calidior bilis quàm ex lactucis progignitur: & cui iecur eſt calidum, plus bilis eiuſque calidioris ex ſimili alimento is coaceruat, quàm cui id in frigidum vergit. Eſt igitur ſanguis alius alio calidior frigidiór ve, & bilis bile calidior, & pituitoſus melancholicúſve humor alius alio frigidior, neque ſuus cuique ad vnguem definitus eſt gradus. Ex quo intelligitur noo omnes quæ in alimento ad bilem aptæ ſuot partes, in omnibus æquè corporibus in bilem conuerti, nec omnes quæ pituitæ gignendæ ſunt, ſemper io pituitam abire, ſed varietatis plurimum afferri ex efficientis caloris vi & alimenti materia, quarum iuſta comparatio gignendi humoris ſpeciem definiet.

Bilem quandoq; ab imbecillo fieri calore.

Ruſum non omnem flauam bilem ab immoderato fieri calore, ſed etiam à temperato, aliam quoque ab imbecillo: ridiculum enim & abſonum videatur, ſi quis dicat temperatum aut frigidum iecur nil prorſum bilis habere, nec alimenta frigidiuſcula illius quicquam proferre. Quod obijci ſolet bilem duntaxat fieri à natura, ætate, regione, & alimento calidiore, non eſt vſquequaque verum, quòd ab alijs etiam cauſis proueniat, attameo ab illis maximè redundantia quædã fit & affluentia bilis ſupra mediocritatem: quemadmodum iecut & alimentũ ſi frigidiora ſint, pituita ſuperfluet: ſi temperata, ſanguinis erit vbertas: ſi temperatus calor & alimentum terrenum, melaocholicus humor redundabit. Cæterùm oon ſimpliciter ex ſimilibus duntaxat cauſis ſingulos ortum habere neceſſitas eſt, quum omnes (vt dixi) ex eodem cbylo vnius caloris beneficio producantur. Iam verò id multis ænigmatum obſcuritatibus inuolutum explicare conſilium eſt, vt humores quaruor ſimul & vno eodemque temporis ſpatio gignantur.

Omnes humores ſimul gigni.

Vnus quidem iocineris calor toti chylo æqualiter ſeſe exhibet, in eumque pari robore & conatu vbique incumbit: veruntamen noo eius partes omnes parem mutationis modum ſubeunt, quòd non ſimilis ſit omoium conſtitutio. Hioc accidit, vt qui ex his diuerſi fiunt humores, eodem tempore emergant atque compareant. Pituita enim ex frigida & cruda cbyli fit portione, bilis ex calida atque tenui, ſanguis ex mediocri, melancholicus bumor ex frigida atque terreoa. Quoniam igitur vnus idemque calor in chyli partes omnes æqualiter penetrat, eaſque afficit, quocunque tempore ex mediocri portione ſanguioem effecerit, eodem ex calidiore bilem, ex cruda pituitam, ex terreoa melancholicom bumorem proferet: quum enim omnibus par elaboratio acceſſerit, tanta neceſſariò conſurget bumorum varietas.

Rationes eorũ qui putant humores ordine quodã gigni.

At, inquiunt, pituita frigidior eſt & crudior, ex hac deinde ſi perfectiùs coquatur, ſanguis fiet: ex hoc demum caloris vi & exuperantia bilis: ſic contendunt neceſſe eſſe vnumquodque prius leuiter quàm perfectè concoqui, ſic gradatim ad ſummam perfectionem perueniri. His quidem rationibus vrgent & pungunt quaſi aculeis,

Confutatio.

quos tamen refellere licet. Quanquam enim pituita dicitur ſanguis leuiter & modicè coctus, aut ſanguinis rudimentum & quaſi adumbratio, & quæ vi caloris perficiatur, fiatque ſanguis:

Non omnem ſanguinem ex pituita fieri.

non tamen contrà neceſſe eſt omnem ſanguinem patcè concoctum pituitam dici, aut ex hac proueniſſe, vt prius pituitæ quàm ſanguinis ſpeciem acceperit. Hac enim ratione quicquid id eſt quo alimur, ſiue cibus, ſiue vniuerſus chylus, pituita dici deberet, quia nondum plenam concoctionem obtinuit. Quinetiam ſi ex pituita totus fit ſanguis, ex hoc deinde bilis flaua, poſtremò atra, vnus duntaxat humor erit in nobis, neque ſimul complures conſiſtent. Deinde verò qnia omnis humor coctione cogitur craſſiorque fit, flaua bilis ſanguine craſſior euadet, nullus naturalis exiſtet melancholicus humor, ſi ex bilis ardore gigni debet: nulla reddi poterit ſecernendorum humorum ratio, omnia funditus euertentur quæ de illorum ortu & differentijs vererum præceptis ſtabilita ſunt. Non ergo bumorum procreationes atque differentias ex vnius caloris

vi &

ti & gradu, aut ex ſolis qualitatibus, ſed etiam ex propria materia æſtimabimus, quæ ſua eſt cuiuſque humoris propria & familiaris. Alia quidem ſangnini, alia melancholico ſucco, alia bili flauæ ſubiecta eſt materia: neque fieri poteſt vt ex puro ſanguine bilis gignatur & prodeat: ſed vnumquemque neceſſe eſt ex conuenienti & idonea chyli portione gigni, idque ſimul & vnius eiuſdemque efficientis caloris opera.

Humorũ differentia ſpectantur non modo ex qualitate, ſed etiã ex materia modo.

Vt ſanguis à iecore delapſus per venam cauam in omnes corporis partes diffundatur. CAP. V.

POSTEAQVAM ſuccus quem iu iecore confici & ortum accipere demonſtrauimns, à ſuperuacaneis expurgatus fuerit, ruber iam ſyncerus in eam venam perlabitur, quæ in conuexo iocineris ſita eſt, & caua appellatur. Hoc autem loci aquoſo & tenui humore ſanguis perſunditur, quo tanquam vehiculo facilè & expeditè in graciles & perquam anguſtas tum meſenterij tum iecoris venas permanat. Hic humor quoniam alendo corpori minimè eſt accommodatus, perfunctus iam illo vehendi munere, & ad reliqua deinceps inutilis, è iocineris conuexo ſecernitur & trahitur in renes, vnde mox profunditur in veſicam.

Vrina à ſanguine ſecreta.

Idcirco enim venæ cauæ vtrinque renes aſſident mox ſubter iecur poſiti, vt expeditiùs celeriuſque id muneris obeant. Cæterùm non omnem eum humorem proliciunt, propterea quòd nonnihil illius retineri conuenit, quo reliquus ſanguis per venas in omnes partes corporis pertinentes traducatur. Itaque renes per ductus venarum emulgentium vrinam eliciunt, ad id quidem incitati mutua & communi qua inter ſe conueniunt familiaritate. Per amplam eam ductuum laxitatem fieri vix poteſt, vt ſyncera illa atque pura trahatur, ſed cum ea tum flauæ bilis plurimum, tum ſanguinis humidi ac tenuioris non modicum fertur. Vrina quidem & quæ cum ea tenuior eſt bilis, poteſt per exiles tranſitus qui ſunt in tunica ſuccingente interiorem renum capacitatem elabi profundique in veſicam: at ſanguis, nempe illis craſſior, inibi conſeruatur, qui dein roris modo fuſus renibus primùm apponitur, hinc annectitur, demum aſſimilatur, & in eorum ſubſtantiam faceſſit. Vrina quum prælongis validiſque ductibus è renibus in veſicam depulſa fuerit, retrò commeare non poteſt, quòd obliqua ſit ductuum in veſicam inſertio.

Vrinæ in veſicam profuſio.

Coacernatur autem illic & continetur vt proprio receptaculo, ne continenter & intempeſtiuè eam reddere cogamur. Quum verò illius influxu veſica iam turgeſcit, aut acrimonia ad illam reddendam impellitur, contractis quas in ſe continet tranſuerſis fibris, vrinam propellit: idque ſimul relaxato ex rationis præſcripto eo muſculo qui in orbem agitur, & qui tanquam cuſtos aliquis in ceruice poſitus, inhibet ne ſponte proprioque impetu profluat vrina.

Vrinæ mictio.

Qui in abdomine ſunt muſculi non parum eam expulſionem adiuuant, potiſſimùm dum ad imum ventrem conſtricti veſicam intrò protrudunt & impensè contrahũt. Quin & muſculus ille in ceruice cuſtos, dum ſub finem emiſſæ vrinæ ſe comprimit & coarctat, omnes quæ in ceruice ſunt reliquias exprimit, maximè verò quum eæ aut acrimonia aut arenis moleſtæ ſunt & graues. Veſicã vrina non alit, ſed ſanguis qui per peculiares venas vtrinq; in illius ceruicẽ inſertas influit, quemadmodũ ſanè tum vterum, tum bilis folliculũ nutriri conſtat.

Veſica vnde alatur.

Hæc eſt omnis viſcerum inferiorum nutritio, & ſuperuacaneorum ſecretio: nunc quæ reliqua ſunt ſimili compendio perſequamur. Quando iecur quidem ſanguinis officina atque principium eſt, è quo tanquam è fonte alimentum defluere & in omne corpus diffundi conueniret, vt iuſtitiæ quadam mediocritate ſanguis vnicuique parti conferretur, venas inde tanquam à fonte riuulos ſanguinem delaturos deduci par erat.

Venarũ vſus in corpore.

Hæ etenim ſi defuiſſent, quæcunque iecori viciniores ſunt partes, exuperantis ſanguinis copia obrutæ mergerentur: quæ verò longiore interuallo diſtant, ab hoc deſtitutæ penuria languerent & extabeſcerent, quippe ad quas hic minimè permanaret. Quemadmodum igitur qui hortum aliquem ſummo artificio irrigare conniruntur, ab ipſo fonte aut ab amplo quodam riuo tubos complures, tum magnitudine tum ſpatijs diſcretos, in omnes horti partes deducunt, ſic exiſtimantes humorem quocunque trahi commodiùs & conſequi poſſe: ita profectò per venarum productiones è iecore, partes corporis omnes iuſta ſanguinis menſura perfunduntur. At non vt aqua per riuulos, ſic per venas ſanguis ſua ſponte & impetu perlabitur: ſed is tum iecoris vi expellitur, tum à propinquis venæ partibus attrahitur, quæ deinde in alias proximè conſequentes extrudunt: ad huncque modum pellentibus quidem prioribus, trahentibus verò ijs quæ deinceps ſubſequuntur, commoda fit ſanguinis in extremas corporis partes diſtributio.

Quibus viribus ſanguis permeat in venas.

Huc non parum momenti afferunt propriæ ſingularum partium vires, quæ naturali appetitu incitatæ, id ex præterlabente ſanguine prolectant, quod ſibi tota ſubſtantia familiare eſt atque iucundum, idque proprio venæ ductu ad ſe pertinente. Quæ inter venas media interponuntur ſpatia, quanquam ductus non habent in ſe directos, alimentum tamen ſuſcipiunt, nec præparcè, vt aliquis putauerit, ſed abundanter: id autem halitus ſpecie per tenues occultoſque propinquarum venarum tranſitus, tum excidit, tum rapitur.

Vt ſanguis illabitur in carnem & alias partes.

Non enim ex ſolis vaſorum finibus & oſculis, verùm etiam, vt author eſt Ariſtoteles, per quæque anguſta venarum foramina alimentum effluit, & illabitur in carnem in aliaſque particulas.

Lib. 2. de gen. animal ca. 4.

Diſtributionis huius non prius finis erit, quàm in omnes corporis particulas nutrientis ſubſtantiæ qualitas perlata ſit. Verùm hoc interim temporis ſpatio venæ maiores quem in ſe continent ſanguinem (nunquam enim otio perfruuntur) multò exquiſitiùs elaborant & conficiunt, idque aut inſita ſibi vi & facultate, aut ea quam à iocinere illapſam acceperunt: id enim communi medicorum conſenſu firmatum eſt, ſanguinem in venis ſummum perfectionis gradum adipiſci. San-

Sanguinem in venis perfici maioribus.

Vt ex ſanguine quatuor fiant humores ſecundarij.

guis aũt ſimulac è venis amplioribus in anguſtiores, quas vnicuique parti natura dedit, attractus quaſi deriuatione quadã exciderit, omni tum qualitate, tũ proprietate circunſtantis particulæ ſenſim perfunditur, eaque commutatione partis naturã aſſumens, fit primus humor ex quatuor ſecundarijs quos antè commemorauimus. Dehinc verò per oſcula aut cæca exilium venarũ foramina, roris modo multiplici lapſu & erratico in omnẽ partis ſubſtantiã influit, perque omnia ſpatia diffuſos combibitur: ſitque tũ vera iſtius humoris appoſitio, quẽ non ineptè quis rorẽ appellauerit, quanquam nõ aquæ ſimilis eſt, ſed ſuperiore paulò craſſior. Appoſitus iam hic continenter aſſiduo partiũ calore conuertitur, concoctione cogitur craſſiorque fit: deinde verò coactus parti agglutinatur & adhæreſcit: eſtque hic tertius humor ex ſecundis, qui partis tũ qualitatẽ, tum temperamentũ, nondum autem perfectam ſubſtantiam attigit. Ad extremum verò naturæ vi & vniuerſa partis ſubſtantia ita concreſcit, ita mutationem ſubit, vt ei demum perſectè & vſquequaque aſſimiletur. Hoc opere quod veram nutritionem perhibemus, partis ſubſtantia quædam fit carnoſa, quam in ſecundarijs humoribus loco quarto collocauimus. Itaque ſanguis vt primùm in puſillas partium venas adductus fuerit, ſenſim mutatione ad illarum ſubſtantiã & temperamentum accedit, dum perſectè aſſimiletur, & ex toto expreſſam earum naturam referat, idque nutritione quæ omnis concoctionis eſt finis, & ſumma totius functionis naturalis abſolutio. Quocirca ſanguis qui oſſa, cartilagines, vincula, membranas, & neruos eſt nutriturus, quodammodo (inquit Actuarius) in anguſtarum venarũ extremitatibus iam albeſcit. Quum verò inter illarũ partium fibras atque in media ſpatia illabitur, pleniùs ſanè conuertitur, & quandã partis ſimilitudinem gerit.

Vt ex ſanguine ſenſim fiat nutritio & aſſimilatio.

Sic quæ in oſſium cauernulis eſt medulla (hæc enim, non autem quæ in maioribus capacitatibus concreuit, oſſis eſt proximũ alimentum) perſpicuè iam ad oſſis naturam accedit: cartilaginẽ mucco ſimile quiddam circunfundit: vinculis, membranis atque neruis lentus quidam humor circumiectus conſpicitur. Tale autem eſt proximum cuiuſque alimentũ, quod quidẽ appoſitum iam eſt: deinde verò plenius confectum calore coactumque parti agglutinatur & adhæret, in eiuſque naturam tandem faceſſit, idque propria partis vi & facultate, quæ propriæ aſſimilans eſt, & altrix appellatur. Hæc alia eſt in oſſe, alia in neruo, alia denique in alijs, vt ſua inſit cuiq; peculiaris.

Caro citiùs alitur quàm aliæ partes.

Simili prorſus ratione totidemque interpoſitis mutationibus caro alitur, nõ modò ea quæ muſculorum, ſed & quæ iecoris & quæ reliquorum eſt viſcerum. Quum enim ſanguis è venarum oſculis in carnem incidens ei apponitur, calore mutatus ſimilem parti ſubſtantiam ſumit, nec fieri poteſt quin medio ferè mutationis tempore craſſior iam factus ei affigatur & adhæreſcat. Cæterùm in hac multò celeriores fiunt mutationes, vt idcirco vix vllo ſenſu percipi poſſint, vixque fieri putentur. Carni enim proxima eſt ſanguinis ſubſtantia, vt proinde leui facta mutatione ali poſſit: non ſic autem oſſa, cartilagines, vincula & membranæ, vt à quibus ſanguinis ſubſtantia longiùs abſceſſit.

Vt venæ & arteriæ nutriantur.

Non diſſimili ratione nutriuntur venæ & arteriæ, quæ quanquam proximum in ſe ſanguinem continent, quo aluntur, hunc tamen non poſſunt leui momento in ſe conuertere: ſed quæ portio tunicis proximè aſſiſtit, primùm commutata albeſcit, moxque tanquam ros in anguſta foramina venæ aut arteriæ rapitur, quibus penitus appoſita craſſiorque facta annectitur, tandemque aſſimilatur.

Quot concoctionum genera, quis cuiuſque proprius ſit humor, quod excrementum. Cap. VI.

FVNCTIONVM igitur quæ natura duce ac magiſtra adminiſtrantur, ſumma atque ſuprema nutritio exiſtit. Hæc autem à natura fit, quæ ſpiritus caloriſque appulſu & opera alimentũ aſſiduè exagitat: id enim eſt tanquã ſubiecta materia in qua verſatur, & in quam vires exercet ſuas, dum plenè & omnino in corporis ſubſtantiam ſit conuerſum. At non derepente, ſed longa continuataque rerum ſerie fit ea conuerſio: multorũ enim operis concurrentibus variè commutatur, expurgatur, in omne corpus diſtribuitur, huicque ad extremũ aſſimilatur. In ea longa diſtributione multiplex incidit concoctio, varij gignuntur humores, diuerſa item ſuperuacanea.

Perfecta concoctio nõ vbique fit.

Itaque aſſumptum alimentum quanquam vbique mutatur & omni corporis loco conuerſionem ſubit (quandoquidẽ vnaquæque corporis particula proprio calore in id incumbit, & quaſi culturam ſubigendo adhibet) non tamen vbicunque ſit, concoqui id iure ac meritò aliquiſpiam dixerit. Nõ enim quæuis vel leuiſſima alimenti mutatio, qua id aut exteritur, aut mollitur, aut odore ſaporéve mutatur, ſed duntaxat quæ à natiuo calore fit in alimento perfecta ſubſtantiæ conuerſio, concoctio exiſtit. Quæ perfecta futura eſt concoctio, haud quidem exiguo breuique tempore, ſed mora & cunctatione quadam abſoluitur. Quocirca firmum ratumque eſſe debet eo duntaxat loci hanc fieri, vbi alimentũ diu multũque hæret, & vis illa continendi valens eſt, ſimulque cõcoquendi facultas copioſo circunfluit & abundat calore.

Triplex concoctio.

Hoc autẽ tribus tantummodo locis cõceſſum videmus, è quibus etiã triplex exiſtit concoctio, prima in ventriculo, ſecunda in iecinere, tertia in ſingulis particulis. Sua quanque antecedit præparatio, ſuaque ſequitur abſolutio, ſuum cuiuſque alimentum tanquam ſubiecta materia, ſuus genitus humor, ſuumque excrementum.

Prima coctio ventriculi.

Itaque prima omniũ eſt chyloſis, quæ in ventriculo magna caloris vi perficitur, vertiturque multiplex & varium alimentum in quippiam vnius ſubſtantiæ, candidum id quidem & ptiſſanæ cremori perſimile. Huius præparatio quædam prægreſſa eſt in ore, qua non atteritur modò & mollitur cibus, ſed & leuem conuerſionem ſubit, qualem manifeſtò cernimus in ſubrubro vino, quod

pauco

pauco momento ore conceptum tum ardorẽ tum rnborem deponit. Eius autẽ abſolutio in inteſtiois eſt, quæ ipſa modicá concoquendi more veotriculi vim obtinent. Quanquam enim è veotriculo valente & cui iotegritas eſt valetudiois, oihil prorſus excidit qnod non plená concoctionem acceperit, ſi quidem ad hanc aptum erat: quooiá tamen ionatus partiũ calor ouoqoá otioſus conqnieſcit, oeceſſe eſt, quęcuoq; in inteſtina illabuntur, perſectiùs quodámodo mitigari & concoqui. Secunda concoctio celebratur io iocioere, αἱμάτωσις Græcis appellata. Hac enim chylus è ventre hauſtus, propria iecoris vi qnæ in eius ſubſtantia potiſſimũ inſidet, in veram ſanguinis ſpeciẽ conuertitur, quam à chylo conſtar noo modò colore, ſed etiá vniuerſa ſubſtantia plaoè diuerſam eſſe. Hic ſanè adumbtationem quandã in veois meſenterij prius accepit, io quibus iam ruber conſpicitur, perpolitur verò in vena caua alijſque maioribus, in quas è iecote lapſus cõfluit. Vires eñ habẽt venæ nõ ſolùm cõtineodi diſtribuẽdique ſanguinis, ſed etiá cõcoquendi, haſque à iocinere origiois ſuæ principio & quaſi ſonte, quemadmodũ à ventriculo ioteſtina mutuaotur.

Secunda in iecore.

Tertia concoctio in partibus fit ſingulis, qua appoſitus adiectuſque ſanguis iam à priore natura deficiens, in idoneá alendæ parti ſubſtantiá conuertitur. Hæc rudimentum quoddã & primordiũ capit in venis exilibus, io quibus antè diximus ſangoinẽ à partis natura & calore iam mutari: eius autẽ abſolutio eſt peıfecta aſſimilatio atque nutritio, omoiũ concoctionũ fiois. Priores duæ concoctiones in communẽ totius corporis commoditatẽ & vſum comparatæ ſoot, at tertia peculiaris eſt & iá particuique ſua: neque hanc ıdcirco pars vlla parat & molitur vt alteri cuipiá parti, ſed vt ſibi duntaxat cõmodet atque proſit.

Tertia in partibus ſingulis.

Duæ coctiones cõmunes ſunt.

Mammæ quidẽ & quæcunque in eis ſunt glandes rapto tractoque ſanguine aluntur, hunc in ſuá naturá conuertunt: at inſuper eædẽ ex redundanti functionis vbertate lac generant, qoo partus alatur. Sic teſtes per vaſa ſemiois adducto ſaognine cooueríoque ſe nutriunt, qui adultis præſtantia roboris excellentes ſemen efficiunt, ex quo deinde procreatio fit & generis conſetuatio. Quanquá aũt hæ partes actione ſua noo ſe ſolùm, ſed alia quoque iuuant, quoniá tamẽ hæc extra corpus ſunt, oeque in illius dominatu, nõ vtiq; generalis, ſed peculiaris duntaxat cõcoctio dici debet. Quot patriũ in humano corpore ſunt differentię, totidẽ ſtatuere licet peculiariũ concoctionũ varietates.

Mãmarũ aut teſtium coct o non eſt communis.

Primæ aũt illius genetalis ad nutriendũ idoneus humor in ventriculo genitus, proprio nomine chylus appellatur, & primum quod in corpore cõſiſtit alimentũ. Huius aũt excrementũ eſt ſtercus, Græcis ὑποχώρημα & σκατὸν, quod reuera in ventriculo cum vtili ſubſtantia confuſum etat: ſed cùm poſtea è veotriculo & è ſuperioribus gracilibuſque inteſtinis chyli portio teouior rapitur in iecur, reliqua craſſior, impurior, & ſecis æmula, in cæcũ inteſtinũ vel in colũ, mox in aluũ ittuit, vbi primùm ſex alui dici ſolet.

Prima concoctiõis quis humor, quod excrementum.

Alterius cõcoctionis vtilis humor eſt ſanguis, aut ſi vniuerſa cõplecti volumus, omnis humor quicũq; à Græcis χυμὸς, à oobis ſuccus appellatur: quo oomine nõ modò putũ ſyncerũque ſaoguinẽ, ſed eos etiá qui cũ ſanguine gignuntur humores naturales quidẽ & nutritioni accõmodatos deſignamus. Superuacaneũ aũt eius eſt vtina, quæ è iecore & venis prolectatur in renes, ac proſunditur in veſicá: ſimiliter melancholicus humor quẽ lienis ad ſe rapit, ex craſſa terrenaque chyli portiõe factus, quę naturæ concoctionẽ ſuhterfugit, neque potuit iecoris vi mutari. Eſt & tertiũ eius extremeotum flaua bilis ea quæ in fellis veſiculá teconditor: ex tenoiſſima hæc calidiſſimaque chyli portione (qualis plurimũ eſt pinguis atq; dulcis) aſſa & torrida, quaſi flammeá actimoniá aſſumit: quocirca excrementũ verè eſt omnino ſuperuacuũ, nec alendo corpori accõmodatum.

Secunda humor & excrementa.

Qui autem iam ab his expurgatus eſt reliquus humor, purus eſt & mediocris ſuccus atque ſecundũ animantis alimentũ, quod in omnes partes diſtribuitur. Terriæ concoctionis opus & vtilis ſuccus eſt vniuerſũ eorũ humorũ genus, quos aliquando diximus ſecundarios appellari, in quorum otdioe eum primum collocauimus, qni in exilıbus eſt pattiũ venis, ſecundũ qui tanquá ros in partes influit eiſque apponitur, tertium qui affigitur, quartũ qoi iam io partis ſubſtantiam cooceditt eique aſſimilatur. Huius quidẽ ſuperuacanea ſunt, quęcunque vaporis ſpecie ſine ſenſu per cutis ſpiracula exhalantur, & quæ paulò craſſiora ſordium ſtrigmentorũque ſpecie cuti extrinſecus adhæreſcunt, & ſudores qui tanquam reliquiæ ſunt ſeroſi humoris illuc euecti, & tenui bile perfuſi. Hi enim ſi corpus patens nec cutis denſa eſt, pleronq; modicè erumpunt, idque ſponte & naturaliter.

Tertiæ coctionis humores & excrementa.

Qui verò per ſe extra modnm emanant, ab humore quodam inutili præter naturã fluuot, neque poſſunt inter naturalia excrementa reſetti, vt neque puris, neque ſaniei, neque tuberculotũ eruptio. Rurſum qoi à maoifeſtis cauſis, vt à balneis, ab immoderata ea etcitatione, ab æſtu fiunt ſudores, non modò hoc excrementi genus, ſed vtilis quoque humoris, nonnunquam & tenuiotis ſaoguinis quippiam proliciunt atque diſſipant. Iſthæc quidem ſuperuacanea ſuot communia, & qnæ ab omoibus particulis promiſcuè dimanant, maximè à muſculis & ab alijs qoæ extrinſecus circumiectæ ſunt partes.

Qui ſudores ſint naturales, qui minus.

Præter hæc alia quædam in conſpectum ſe dant, ſua quibuſque partibus pecnliaria, quemadmodnm pili & vngues partium ſolidarum ſunt excrementa, renum antem & veſicæ ea quæ cum vrinis redduntur, lienis quod in os ventriculi refunditur, pulmonum ſputa quotidiaoa, cerebri excrementum eſt id, quod tum per palatum tum per nares defluit & emongitur, βλέννα & μύξα, id eſt mucus, aut κόρυζα, id eſt deſtillatio ſolet appellari. Id enim ex cerebri nutritione tanquam inutile relictum eſt, retinetque quandam illius conſtitutionem frigidam atqoe humidam, quumque ex vniuerſo cerebri corpore in amplos eius ventriculos abundantius congeſtum fuerit, tum demum illinc per palatum & oares exigitur.

Quæ partibus ſingulis ſint excrementa.

Quanquam antem id pituitæ temperamentum accepiſſe videtur, nequaquam tamen verè pituita eſt: hæc quippe in ſolo iecore gignitur, & in vtilium ſuccorum numero cenſetur: illud cerebri

Mucũ narium aut ventriculi pituitam non eſſe.

planè excrementum eſt: hæc poteſt in ſanguinem concoctione conuerti, illud nunquam, ſed caloris vi ſicceſcit & in tophos cogitur. Huius ſpeciem præſefert ea quæ in ventriculo & in inteſtinis gigni procrearique ſolet: pituita enim non eſt, ſed ne ſuccus quidem omnino: concoctionis autem primæ cruditas eſt quæ euinci non potuit, vel ex cibi craſſa & tenaci natura, vel ex ventriculi inteſtinorumque imbecillitate concreſcens. Quum etiam exanguis membranoſaque ſit ventriculi & inteſtinorum ſubſtantia, neceſſe eſt & propria illorum excrementa (fex enim alui commune excrementum eſt) alba, frigida lentaque inueniri.

De ſanguine, vtq; is conſiſtat in venis. CAP. VII.

Sanguiné non eſſe ſimplicem multis demonſtratur rationibus.

LICET è iecore erumpens ſanguis in venas, ab omni ſuperuacaneo humore purus expurgatuſque ſit, non tamen ſimplex is omnino eſt ac vniuſmodi: ſed ex varijs eum ſubſtantijs conſtare demonſtrat tum ortus noſtri tum alendarum partium neceſſitas. Harum enim alia calidior percipitur, frigidior alia, rurſus alia mollior, alia durior: quæ vt non omnes ex eadẽ ſimilique ſubſtantia naſci, ita nec eadẽ nutriri ſuſtentarique poſſunt. Seminis è quo gignimur materiã palã eſt non prorſum vnius eſſe modi, ſed in ea partes conſiſtere varias, adhiberique craſſiorem portionẽ ſolidis, humidã mollioribus, calidam calidioribus, frigidamque frigidis. Et quum deinceps corporis partes aluntur ex ſanguine, ſingulas ex ſimili quadã & idonea materia nutriri & increſcere, vt idcirco non ſimplex, ſed mixtus atque compoſitus etiam in ætate prouectis, ſanguis appareat. Quomodo enim partium naturæ tam variè & longiſſimè à ſe diſſidentes, ex vna eadẽque prorſus materia commodè vitã ſuam tuentur? Semina in terram proiecta, itemque ſtirpes nõ vno omnes alimento ſuſtinentur, ſed alia dulcem è terra ſuccum, alia ſalſum, amarum alia, denique vnaquæque quod ſibi familiare eſt & amicum pro alimento haurit, à quo ſi fortè deſtituatur, mox extabeſcit & emoritur. Tantúmne in ſtirpes beneficium atque priuilegiũ natura contulerit, hominibus negauerit? In tam immenſa hominum & temperaturarũ varietate, omnéſne eodem ſimilique cibo gaudebunt? Si non omnes vna cibi ſubſtantia æquè ſeruat ac ſuſtinet, neque profectò tam multis & varijs partibus quæ in nobis ſunt alendis, ſimplex vnum atque purum ſucci genus ſatis eſſe poteſt. Itaque ſanguis qui è iecore emerſit maioribuſque venis cõcluditur, exquiſitè vnus & purus eſſe non poteſt. Id verò apertè in eo conſpicitur, qui ſecta vena ex integrè ſano corpore ſit emiſſus. Nam præter ſerum in reliquo quod concreuit partes ſpectantur planè diſſimiles: alia quidẽ tenuis, ſubrubra ac feruida per ſumma innatans, alia in imo craſſa, ſubnigra ac verè terrena, alia medio ſitu in iſtarum mediocritate conſiſtens, per quas & quarta quædã portio crudior effuſa eſt. Quicquid in hac concretione cernitur, medici iuxta ac philoſophi ſanguinẽ appellant, qui communi ſententia omnes corporis partes ſolo ſanguine nutriri, id eſt iuſta quatuor ſuccorũ

Obiectio.

commoderatione pronuntiant. Quid igitur (inquies) vitioſúmne fuerit ſanguinem puriſſimũ in nobis contineri? Si enim debet is ex varijs partibus ad nutriendum conſtare, videtur non eſſe procurandum vt purus atque ſyncerus in nobis gignatur, ſed alimentorum vſu varij ſucci erunt in nobis accerſendi.

Solutio.

Eſt hoc (fateor quidem) neceſſe, veruntamen non idcirco quærenda ſunt alimenta, quæ varios illos procreent, ſed omnes ex optimo & puriſſimo quoque procedunt: vixque vlla viuendi ratio & facultas efficit, vt ſyncerus ſanguis in venis coaceruetur, qui tamen ſi talis conſiſtat, nihil incommodi quicquã eſt allaturus. Porrò autem quicquid illud eſt in venis contentum,

Propria ſanguinis nota.

quod in partiũ corporis ſubſtantiam faceſſere debet, ſanguinem id perhibemus. Hoc quidem diſcrimine à cæteris ſeiunctum humoribus, quòd è venis ſiue foras, ſiue in ventrem, ſiue in veſicã, ſiue in vterum, ſiue in inteſtina, ſiue in thoracis ſpatiũ, ſiue in aliam denique capacitatem excidat, concreſcit in grumum, quod cæterorum humorum nulli eſt conceſſum.

Sanguis omnis concreſcit ob fibras quas habet.

Proxima autem & continens concretionis cauſa, fibræ eæ ſunt, quas cunctorum animantium ſanguis confuſas in ſe continet. Neque enim ceruos neque damas de hoc numero (vt Ariſtoteles fecit) auferam & excludam, nimirum in quibus iugulatis etſi non ſummè, coire tamen ſanguinẽ videmus. Quod ſi à concretione alienus omnino is foret, nec corporis alendi, nec in ſolidiorem ſubſtantiam ſe conuertendi vim & poteſtatem haberet. Ita verò accuratè diligenterq; ſanguini confuſæ ſunt fibræ, ita perturbatæ, nihil vt ſenſus in calido etiamnunc ſanguine poſſit percipere, nihil vt in eo qui iã frigore coiuit & conglaciauit. Veruntamen ſeiungi hæ ſepararique hac ratione conſueuerunt, ſi vel calens tepiduſque ſanguis per linteum transfundatur, vel crebra agitatione bacillo manúve concutiatur dũ refrixerit, quo modo ſolent muliérculæ ſuillum præparare. Quin etiã quum inciſa in malleolo ſaphena, ſanguis vt mos eſt in peluim tepentis aquæ profunditur, mox vt hęc refrixerit & ad exiguũ tempus conſtiterit, tota tenuiore ſanguinis portione tingetur, ad fundũ autem delabentur fibræ illæ prorſus cohærentes & albæ, quæ quàm plurimos ſpecie quadã aſſimilatæ pituitæ in errorẽ induxerunt. Hæ quotieſcunque exemptę detractęque fuerint, reliquus ſanguis & à cõcreſcẽdi ratione in qua ſua ſponte ferretur, & à nutriendi præſtãtia lõgiſſimè diſtabit. Fibras quidẽ chylus prima cõcoctione cõtrahit è ventriculo, qui ferè totus quũ neruoſus ſit, ſuã illi ſubſtãtiã quadãtenus impertit, qualẽ obtinere videmus tum eorũ plurima quę vomitione reddũtur, tum propria ventriculi inteſtinorũque excrementa, ſummè nimirum pituitoſa ac lenta, illapſus dein chylus in iecur, veram ſanguinis ſubſtantiã coloréque adipiſcitur. Itaque concreſcendi vim ſanguis habet è ventriculo, cuius errore corpus omne quaſi atrophia plerũque extabeſcit, ſanguine fibris deſtituto. Hinc nõ paucos cernimus macie cõfectos, quib. tamẽ ſanguis copioſus ineſt, iſque bene temperatus: alios opimum corporis habitũ & carnis molem conſequi, licet ſanguine

con-

conſtent calidiore. Maxima igitur & admirabilis in ſanguine facultas, ſed & magna vis eſt venarũ, quæ conceptũ ſanguinẽ coire nunquã ſinunt, niſi fortaſſe ex rara quadã & abdita morbi cauſa, ex qua vidimus quempiã poſt diuturnũ languorem de vita exijſſe, cui ſanguis vniuerſus in venis concreuerat, adeò vt demũ coralli modo fruticans illinc eximeretur. Nõ igitur, quemadmodũ Ariſtoteles affirmat, conſeruandi ſanguinis facultas in venis eſt ex caloris tepore, quũ & reliquũ corpus omne tepeſcat, ſed ex ingenita quadã vi & familiaritate, quæ profectò efficit vt hæ naturalis & legitimus locus ſint ſanguinis. Huius apertũ id eſto indiciũ, quòd in mortuorũ venis refrigeratus etiã ſanguis nõ concreſcat, quẽ tamen in viuentiũ inteſtina, aut in ventriculũ ac veſicã irruentẽ, tepor à concretione non præſeruat. Quicquid igitur venæ concludunt & intra ſe cohibent, ſiue craſſum id atque nigrũ ſit, vt liquidam picem repræſentet, ſiue flauum, ſiue prorſus album aut liuidum, cuiuſcunque demum ſubſtantię ſit aut caloris, ſi ex his profuſum mox dureſcit atque coit, id vniuerſum ſanguinis appellatione complectemur: quanquam non omnis huiuſmodi ſecundum naturam eſſe, & vitio carere exiſtimandus eſt.

Venæ ſanguinem conſeruant, ne concreſcat.

Sanguinem in venis, non trium, ſed quatuor humorum permiſtione contineri, quotq́ eius ſint differentiæ. CAP. VIII.

QVALISCVNQVE autem is fuerit, chymus id eſt ſuccus appellatur, qui interdũ bonus eſt, vt in euchymia, interdum malus, vt in cacochymia: & vterque quoniã in partium ſubſtantiã effuſus fibrarum vi concreſcit atque coit, alere dicitur. Sed bonus, qualis in bono atque etiam in athletico habitu conſiſtit, probè, malus verò vitioſè, vt in vtroq; ictero, in leucophlegmatia. Qui potiũ bonus ac laudabilis eſt ſanguis, ex partibus conſtat & ſubſtantia & temperamento & colore varijs. Has bonos ſuccos appellant, quibus ex quadã temperamenti affinitate humorũ ſuperuacuorũ nomina ſunt indita. Nam ſanguinis pars tenuiſſima calidiſſimaque, bilis etiam appellatur, melancholicus ſuccus, pars quæ craſſa, frigida ſiccaq́ue eſt: pituita, quæ cruda nempe, frigida eſt & humida: ſola verò ea quæ tum ſubſtantiæ tum qualitatum mediocritate quadã continetur, peculiari ſanguinis appellatione notatur. Non defuerunt qui ſanguinẽ vniuerſum exiſtimauerint non ex quatuor, ſed ex tribus duntaxat permiſtis ſuccis conſtare, nempe ex pituita, & bile tũ flaua, tum atra. Hi non aliud eſſe ſanguinẽ putant, quàm trium ſuccorũ mediocrem & commoderatam permiſtionem: neque præter hos quartum ſanguinem purum in venis contineri, ſed ne cogitatione quidem percipi contendunt, hac potiſſimùm ratione, quòd ſeorſum tres humores poſiti ſunt, ſanguis autem purus nullus extat. Addunt ſanguinẽ dum corrumpitur, in tres eos omnino humores conuerti, neque ſanguinis quicquam ſeorſum manere. Cùm igitur tres hi ſucci æquabiliter aucti ſunt, ſanguinem per id temporis dominari ferunt: ſin inæquabiliter, eum duntaxat qui reliquis eſt ſuperior, à quo totum ſanguinem aut pituitoſum, aut bilioſum, aut melancholicum dici volunt. Simillimam demum in lacte rationem haberi, quod tribus duntaxat ſubſtantijs continetur, præter quas nulla eſt quarta, quæ lactis nomine deſignetur, ſed totum quod ex ijs tribus idoneè temperatis conſiſtit, lactis nomen ſibi aſſumere. At verò ſi partes chyli intentis oculis & animo cernemus, & eas tum ex ſubſtantia, tum ex qualitatũ coniugationibus ſpectabimus, non modò tres, ſed quatuor fient earũ differentiæ, ex quibus quatuor etiam ſucci prouenient. Quin etiã ſi partium corporis, quas hi nutrire debent varietas perpendetur, vt quædã ſe offerent, ad quas tres reliqui humores accommodari poſſunt, ita quædam etiã deprehendentur calidæ & humidæ vt caro, quædã temperatæ vt cutis, quæ non niſi puriore ſanguine nutriri poſſunt. Quocirca neceſſe omnino eſt, præter tres reliquos ſuccos, purum ſanguinem etiam in venis haberi, eumq́ue longè reliquos multumq́ue ſuperare. Inepta igitur & iniqua cenſeri debet ſanguinis cum lacte collatio: nec dum ſanguis corrumpitur, vniuerſa eius ſubſtantia in bilẽ tum atrã tum flauam faceſſit, ſed etiam pars quædam manet, aut nondum corrupta, aut corrupti ſanguinis ſpeciem oſtendens. Itaque qui intra venas grandiores coërcetur, quatuor illis ſuccis perfunditur, ſed ea proportione, vt in temperata & mediocri conſtitutione purus ſanguis multum antecellat, cæteriſque præſtet: ab hoc deinde pituita, quia dulcis eſt, poteſtq́ue in ſanguinem conuerti, & compluribus partibus nutriẽdis eſt neceſſaria. Tertio loco eſt melancholicus ſuccus: omniũ autẽ pauciſſima eſt flaua bilis, tum ob nunc commemoratas rationes, tum etiam quòd illius quàm bilis receptaculum capacius & plenius deprehenditur in nobis, quodq́ue ex venæ ſectione, ſi ſanguis aſſeruetur, plus ſubſideat lutulenti, quàm per ſummum innatet biliosi. Ea quidem eſt quatuor ſuccorum in ſanguine permiſtio. Cæterùm id nondum ſatis liquet, ſint ne ij veri humores, & quales in ſuis conceptaculis puros eſſe intelligentia ſenſuq́ue comprehendimus, an ve ad illorum duntaxat ſpeciem atque ſimilitudinem accedunt. Magna quidem & controuerſiæ plena diſputatio, quòd difficile ſit intelligere, vt humores puri ac veri conſiſtant in venis. Etenim quæ (verbi gratia) propriè vereq́ue bilis dicitur, vſquequaque lutea eſt & prorſus amara, ad corpus nutriendũ neutiquam habilis & accommodata, nimirũ quæ ne propriæ quidem veſiculę, à qua ingenti ſenſus voluptate allicitur, alimentũ ſit. Eius quippe ſubſtantia ſupra omnem ſanguinis eſt mediocritatẽ, atque adeò à nutriendi benignitate deſciuit, vt nulla caloris efficientia, nulla concoctionis præſtantia vnquam poſſit in familiarem atque alimentariam reduci. Nec eſt quod dicat quiſpiam, non hanc ſynceram & puram, ſed ſanguini permiſtã corpus nutrire. Si enim omni ſubſtantia totoq́ue genere alimenti rationem exceſſit, quoquomodo benigniorum temperatione

Rationes eorũ, qui dicunt ſanguinẽ eſſe trium humorum permiſtionem.

Confutatio.

Quatuor humorum in ſanguine proportio.

Non eſſe ſynceros humores in venis.

perfundatur, integram omnino priſtinamque naturam reſeruabit, atque benigniora fortaſſis in corporis ſubſtantiã ſaceſſent, illa certè nunquam: quemadmodum neque lapidis aut ferti puluis tenuiſſimus, quanquã cum pane eſt accuratè ſubactus, nutriendi vires conſequitur. Quocirca bilis ea quã in ſanguine atque in venis teneri fatemur, vera baud quaquã eſt, neqoe eius ſimilitudinem ſpeciẽque gerit quæ in ſolliculũ reconditur, maximè ſi integrè ſanum eſt corpus. Hoc & ſenſu comprobamus, oullam animantium partẽ (ſed ne pulmonem quidẽ, quem tamen vnũ præ cæteris ea nutriri aſſeuerant) commaoducatam bilis amarorẽ referre. Quin & totus ſanguis dulcis eſt in ſanis, qui tamen ſi amara bile perfunderetur, eius ſapore inficeretur, quemadmodũ ſi fellis tantulũ lactis copiæ inijcias. Prçterea vera bilis ſi cum ſanguine in corpus perferatur, vt in ictero, corpus flauo defœdat colore, nil autẽ tale ſanis accidit. Iiſdem prnpè rationibus demonſtrari poteſt, nec atram bilem, nec ſuperuacaneam pituitam fieri poſſe conueniens vſquam corporis alimentum. Ex quibus intelligitur quatuor bumores, qui in ſanorũ ſanguine continentur, ſynceros non eſſe, nec eorum naturam exprimere, qui in bilis ſolliculum atque in lienem coniecti ſunt. At nihilominus ab æſtu, ab exercitatiooe, à baloeis, à calidiorũ cauſarum vehementiori occurſatione, nõ ambigimus partem ſanguinis tenuiſſimã in flauam bilem eamque amarã conuerti, quemadmodum & reliquas ſanguinis partes perſiſtente ſimiliũ canſarum impetu, in affinem ſibi & finitimũ humorem. Idem propè accidit, & quum ex vehementi obſtructione orta putredo, ſanguinis molẽ inuaſerit. His ergo ex cauſis præter naturã alij humores à ſanguine gigountur in venis. Quinetiam plerunque in has perineant ex aliarũ partium vitio: bilis quidem flaua quum iecur immodico calore flagrat, aut quum veſicula fellis velut in ictero intercluditur: melancholicus ſuccus, quum lien vel obſtructus, vel quauis ex cauſa imbecillior factos, non poteſt ſanguinis limum prolicere: pituita, quum ob frigidiorem intemperiẽ ingenso boritur cruditas tum ventriculi, tum iecoris, vt in leucophlegmatia. Ab his igitur cauſis puri atque vitioſi humores in venis ſanguini permiſcentur, è quibus illos demum cernimus per molta morborum genera foras ſubter cutem erumpere. Cæterùm corpus quod omnino ſanum & integrom eſt, quaeunque etiam id tempetie naturaliter ſit affectum, ſi nec alimentorum vitio, nec alijs externarũ cauſarum iniurijs laceſſitur, puros atque ſynceros humores nullos habet in venis ſanguini permiſtos, ſed eo duntaxat modo quem nuoc expoſui. Viderine poteſt Hippocrates his contrariũ attuliſſe? Libro quem de humana natura cooſcripſit, bominẽ ait, quoad vita fruitur, omnia in ſe continere, ſanguioem, pituitã, & vtramque bilem. Epoto enim medicamento quod pitoitæ educendæ ſit idoneum, pituita euometur: eo autẽ quod bilem flauam purgat, bilis: eo quod atram elicere natum eſt, atra bilis purgabitur: ſin vulnus acceptũ fuerit, ſanguis profluet. Hæc aotẽ accidere compertum eſt quouis die ac nocte, hyeme & æſtate. Verè quidẽ hæc ſunt ab Hippocrate pronuotiata, veruntamen qnæ ex corpore, nõ è venis neceſſariò, ſed aliunde etiam detrahuntur, bilis quippe ex hepate & è proprio folliculo, pituita (ſi verè pituita dici ea debet) è vẽtriculo & inteſtinis, melancholicus bumor è liene, in quibus locis ſolet eorũ humorũ aut potius excrementorũ copia affluere. His etiã qui incorrupta ſanitate ſunt, idcirco difficiles fieri cenſuit purgationes, quòd quũ deſint affines & cognati quos medicamentũ trahat bumores, ſanguinẽ id & caroes colliquefacit, quò ex his propriũ alliciat bumorẽ. Quibus quidem verbis ſignificat, ſana corpora com ſanguine reliquos bumores in venis reuera non habere, ſed poteſtate duntaxat: qoia fieri poteſt, vt medicamenti, aut aliatũ quas dixi cauſarũ vis & vehementia, ex varijs partibus ſanguiois, varios excitet & proliciat. Hiociam conſtitui poſſunt & explaoari ſanguiois naturalis differentiæ, quòd alius ſubſtantia ſit mediocri & colore ruber, qui pulcherrimus & optimus appellatur: alius magis flauos & cõſiſtentia tenuis, alius craſſior atque nigrior, alius demũ liquidior & albior. Quum autẽ à priſtina natura deſciſcens, vitio corruptelaque deprauatur, & è limitibus iã exceſſit, non naturalis appellatur. Excedit aũt bifariam, aliàs paululum ob leuem modicãque intemperiem ſubſtantiæve mutationem nulla ex parte in aliud humoris genus conuerſus: hic quidem etiam tum ſanguis eſt, tamen naturalis minimè: aliàs multũ, quum vel proprio contaminatur vitio, vel alieno perfunditur humore, atque bic oon ſimplex, ſed ex multis permiſtus eſt bumoribus. Hæc de ſanguine: nuoc ad cæterorum bumorum differentias pergamus.

Hippocratica ſententiæ interpretatio.

Sanguinis differentiæ.

Sanguis non naturalis duplex.

Pituitæ & vtriusq; bilis differentia. Cap. IX.

Humor quid.

HVMORIS quidem appellatio quanqnam propriè Latinis qualitatem dunraxat eam deſignat, quæ Græcis eſt ὑγρότης, medici tamen ad omnem etiam profluentem & liquidam ſubſtantiam hoc nominis accommodant, vt id ſit bumor quod etiam Græci ὑγρὸν propriè dicunt, quicquid in corpore profluens liquidumque cernitur, ſiue id cbylus eſt, ſiue mucus, ſiue ſputum, ſiue vrina, ſiue ſudor, ſiue ſanguis, ſine pituita, ſiue bilis tum flaua tum atra. At quum genus hoc omne in ſpecies diuidendum diſtribuendumque erit, percenſebuntur quidem bumorum alij toto genere ſuperuacanei (hos ſuprà vniuerſo excrementorum genere ſumus complexi) alij verò ad nutriendum & corpus ſuſtentandum apti. Horum autem genus duplex, chylus & chymus, ille fortaſſis cremor, hic ſuccus rectè nobis appellabitur. Eſt quidem chylus in ventriculo: at ſuccus in iecore ortus, & ad corporis nutritionem præparatus. Succorum antem alij primi ſunt & prægredientes, alij ſecundarij & conſequentes, quorum iam antè rationem breuiter explicauimus. Primi ſucci quatuor numerantur, ſanguis, pituita, & bilis, tum atra, tum flaua: bt enim ſinguli

Humorũ differentia.

Succus quid.

guli quemadmodum & ſecundarij, cõſtitutionem acceperunt ad corpus alendum, licet id quandoque non præſtent, neque præſcripto fine potiantur. Itaque ſuccorum alius naturalis, qui & omnino vtilis eſt, alius non naturalis, qui non ſatis probè alere poteſt. Similiter excrementorum aliud naturale, quod in corpore optimè ſano naturę legibus prouenit, aliud præter naturã. Naturale aliud vtile, quod vſu in quempiam confert in corpore, vt bilis in veſicula, & quę in liene eſt melancholia, aliud prorſus inutile, vt fex alui, vrina veſicæ atque ſudor. Non naturale eſt, quod citra naturæ præſcriptum à cauſis præter naturam gigni ſolet. Itaque tum pituita, tum vtraque bilis triplex eſt omnino, alia ad nutriendũ apta quæ alimentaria dicitur, alia ſuperuacanea, quæ aut naturalis eſt, aut præter naturã. Bilis alimentaria eſt ſanguinis pars tenuiſſima, per venas diſtributa, tum vt affines naturæ ſuæ particulas nutriceтur & alat, tum vt reliquo ſanguini qui præ craſſitudine, non ſine multo negotio per venas perlaberetur, tranſuectionis promptitudinem afferat: quod quum præſtiterit, ſi quid minus vtile reſtet ac ſuperfluat, id vnà cum ſudoribus defluit & ſoras erumpit. Superuacanea è ſanguine tanquam excremẽtum in bilis veſiculam amandatur, proprio deinde ductu in inteſtina illabens, tum ea ad excrementorum deiectionem ſtimulat, vnde & fuluo colore infecta comparent, tum lentam & adhæreſcentem illis pituitam detergit & exturbat, quę alioqui immodicè aucta, in grauiſſima incommoda deduceret. Ea ferè flaua exiſtit, & mediocritatem quandam tum ſubſtantiæ tum caloris obtinet: ex qua tenuis cuiuſdam humoris permiſtione, altera procreatur colore pallidior & ſubſtantia tenuior: vtraque licet ſuperuacua, ſit, naturalis tamen eſt, & naturæ legibus continetur in nobis. Gignitur & interdum bilis præter naturã, genere quadruplex. Vna eſt vitellina, Græcis λεκιθώδης appellata, quam flaua à naturæ modo deficiens profert, dum caloris nõ naturalis acrimonia torretur, vt ex fuluo igneum colorem, & ex tenui ſubſtantia craſſiorem diſſipatione conſequatur, quæ & colore & craſſitudine omnino vitellorum crudorum ouorum ſpeciem offerat, à quibus nomen ſibi aſciuit. Auerrhois rectè mihi videtur Auicennam erroris inſimulaſſe, qui vt multa alia peccat, in vitellinæ opinione turpiſſimè labitur, contendens nimirum hanc fieri, dum pituitæ aut melancholiæ portio flauæ bili permiſcetur. Hinc in bile egregia illa comminiſcitur maioris & minoris famę genera, quæ quàm plurimos in deſignandis febrium differentiis, mirificè (ne dicam ridiculè) implicatos & circumuentos tenent. Hac enim opinione vitellinam bilem frigidiorem redderet flaua & naturali, quam tamen multis partibus ardentiorem eſſe inter omnes conſtat. Adde quòd ſimplicium humorum differentias dinumeraturus, quaſi inconſtans aut certè iam ſui immemor, ex eorum permiſtione noua quædam & inaudita ſimplicium genera inuehere conatur. Quas tres hactenus commemorauimus bilis differentias, omnes in iecore generantur atque in vaſis. Præter has autem aliarum par numerus recenſetur, quæ ſæpius à præcordiis originem habent: vna eſt porracea Græcis πρασοειδὴς, altera æruginis ſimilitudine ἰώδης dicta, tertia ἰσατώδης glauco aut ceruleo colore glaſtum referens. Harum gignendarum eſculenta quædam vitioſa & mali ſucci nõ modò occaſio, ſed etiã cauſa fiunt, cuius generis cenſentur allium, porrum, cæpa, naſturtium, & ſinapi, maximè eorum folia. Dum enim nequeunt à ventre deuinci, neque in chylum cõuerti, ac colorem ſuum magna ex parte retinent, primùm ex illis fit porracea, quæ ſi infixa diutius hæreat & commoretur, perſiſtente ventris incẽdio, in æruginoſam cõmutabitur: hæc demum in eam quæ glaſti colore tincta apparet, minus quidem viridis quàm ſuperiores, ſed tantò illis deterior, quantò propius ad nigrũ colorem accedit. Gignuntur & hæc genera nonnunquam in venis ac iocinore, idque per morbos graues & ardentiſſimos, qui vehementi caloris incendio bilem vitellinam exurunt, & in hæc genera deducunt prorſus pernicioſa quidem & exitialia. Ex his demũ ſummè vſtis fit & in conſpectum ſe dat atra bilis ea, quæ omnium eſt humorum deterrima. Melancholiæ autem multæ ſunt differentiæ, vna quidem qualitatibus mitior, quæ cum ſanguine in venas peruadens corpori alendo eſt idonea. Hanc medicorum præcipui viſi ſunt μέλανα καλοῦσι χυμὸν, οὐ μέλαιναν χολὴν, id eſt atrum vocare ſuccum, non atram bilem. Sicuti plerunque melancholicum ſuccum vel melancholicum ſanguinem, non atram bilem. Superuacanea eſt, quam lien ſanguinem expurgans, è iecore prolicit & in ſe recondit. Hæc quemadmodum & quæ in folliculo eſt bilis, ſanguinis quidem non autem corporis excrementum eſt, quippe quæ & lieni & ventriculo non mediocriter conducat. Quocirca naturalis eſt, & nondum atra bilis, ſed ater humor nuncupari debet. Quantum verò huius vel exuſtione, vel non naturalis caloris vi putreſcens, acidam aut acerbam qualitatem aut acrimoniam contraxit (idem enim putredo quod vehemens incendium ſolet efficere) id quaſi in cinerem conuerſum, conuenit atram bilem nuncupare, quæ omnino præter naturam fit. Eſt autem ea triplex, vna ex melancholico ſucco vel humore profertur, quæ aut putredinis aut caloris ardore quaſi in cinerem conuertitur. Hæc calida quidem, eſt acris & mordax, eo diſcrimine à ſuperuacua naturali diſſidens, quo fex vſta ab non vſta. Quem dico cinerem non ei parem exiſtimo, qui exuſtis lignis manet, haudquaquam enim poſſunt humores omni ſuo liquore ſpoliati: ſed ita ſummam dico humorum ſiccitatem & quantam maximam poſſunt in corpore ardoris vi conſequi. Altera ſpecies ex ea fit bile quam vitellinam dixerunt. Exuſtione enim hæc primùm in porraceam, deinde in æruginoſam, pòſt in ceruleam, nouiſſimè in atram omnium pernicioſiſſimam cõmigrat, quæ tantò certè deprehenditur malignior, quantò bilis melancholia eſt acrior. Ea enim eſt quæ in terram impacta, fermenti more & quodam quaſi æſtu efferueſcens, hanc iactat & excutit: quæ ſua craſſitudine parti ſe affigens adhæreſcensque, eam arrodit & exulcerat: quę demum in perniciem ſemper excernitur: quanquam horum omnium vitiorum altera etiam

Excrementorum differentia.

Triplex eſt vnuſquiſque ſuccus.

Bilis excrementitia & vtilis.

Bilis naturalis duplex.

Bilis vitellina præter naturam.

Auicenna error de bile.

Tres bilis ſpecies in ſtomacho genita.

Melancholici humoris differentia.

Vtilis & nutriens.

Excrementitia.

Præter naturam triplex.

Atra bilis quæ ex vitellina fit.

Atra bilis nulla fit ex ſanguine.

quodammodo particeps eſt. Ex ſanguine nulla proximè bilis atra profertur. Nam ſi ſanguinem ſtatuamus vel incendio vel putredine in venis torreri & conflagrare, prius quidem neceſſariò pars eius in bilem flauam, pars in melancholiam migrabit, ex quibus deinde non aliæ quàm duæ commemoratæ fieri poterunt atræ bilis differentiæ. Quum autem ſanguis è venis illapſus fuerit in ventrem, in inteſtina, aut in aliam interiorem capacitatem, illic quidem primùm concreſcit in grumos, tandemque putreſcit. Excernitur is plerunque liquidæ picis modo nigerrimus, ſummè malignam ac ferè venenatam qualitatem adeptus: hic tamen tum nomine, tum re ipſa ab atra bile differt, quandoquidem extra venas à ſe diſcedens non in alios conuertitur humores, ſed totus concreſcens humor eſſe deſiit, nec tum humor dici poteſt, ſed corruptus grumus. Neque ex pituita dulci fit bilis atra. Nam quæ ex cerebro ſtillat, aut quæ in pulmonibus, in ventriculo aut inteſtinis coaceruatur, vehementi calore dureſcit, vti mox erit manifeſtius, nūquam in alterius humoris ſpeciem mutatur: quare neque poteſt ex ea atra bilis ſuſcitari.

Atra bilis tertia fit ex pituita.

At verò pituita ſalſa quoniā caloris cuiuſdam præter naturam eſt particeps, ſi vehementiùs & prorſus torreatur, acrem atramque bilem gignit, quæ tertia ſpecies eſt: vnde intelligi poteſt non omnem atram bilem ex melancholico aut bilioſo humore naſci.

Pituita nutriens.

Porrò autē pituita quæ verè & propriè dici meretur, ſuccus eſt alimentarius, totiúſque ſanguinis portio crudior, quæ & ſanguis ex dimidio coctus, appellari ſolet. Permanat hæc in venas, tum vt partes frigidas & humidas, cuiuſmodi eſt cerebrum, alat: tum vt ſi aliquando penuria erit ſanguinis, in eum conuerſa reliquis etiam partibus in alimentum cedat. Neque verò vt ſanguinis forma plenè exornetur, neceſſe eſt in iecur ea recurrat, ſed venę ipſę ad id operis perficiendum, ſatis virium & caloris obtinent. Cæterùm neutra bilis poteſt vlla vi in ſanguinis mediocritatem & benignitatem reduci. Licet enim quandoque adeò refrigeretur, vt fortaſſe qualitatum mediocritatem aſſequatur, non poteſt tamen ſubſtantiæ benignitatem recipere. Atque hæc quidem alimentaria pituita dulcis exiſtit.

Pituita acida.

Ex qua aliæ duæ præter naturā emergunt. Vna eſt quæ acida vocatur, ſummè quidem cruda, & quæ præter primam ventriculi confectionem, vix vllam aut minimam in iecore atque venis accepit. Paucus admodum calor ei ineſt qui perfacilè diſſipatur & euaneſcit, atque tum pituita neceſſitate quadam coaceſcit. Par enim atque vna ratio eſt ac in pleriſque fructuū ſuccis, qui ſi non multo præditi ſunt natiuo calore, poſteaquam ſponte ſua efferbuerint, mox in breui coaceſcunt: quibus autem valētior impertitus eſt calor à natura, ij vt vinum generoſum, diutius in integritate ſua perſiſtunt.

Salſa.

Altera pituitæ ſpecies ſalſa appellatur, ex dulci hæc putreſcente nata: quum enim portiones eius quædam vi putredinis aſſæ, reliquæ dulci ſubſtantiæ permiſcebuntur, ſalſum huic ſaporem inducent, quod & in maris aqua fieri demonſtrant. Tres hæ pituitæ ſpecies conſiſtunt in venis, prima quidem naturalis, reliquæ duæ præter naturam: quarum omnium materia à iecore ſumpta eſt & initium duxit, qualitas autem aliunde irrepſit à cauſis quæ contra naturam ſunt.

Pituitæ excrementitiæ quatuor genera.

Superuacua pituita extra venas cōſiſtit, cuius ſunt differentiæ quatuor. Vna eſt pituita tenuis & aquea, qualis plerunque aquę modo ſtillat è naribus, aut è cerebro in plurimas corporis partes illabitur. Altera cenſetur muco ſimilis, quam corporis calor ex illa tenui ob modicum lentorem cuius particeps eſt, ad muci conſiſtentiam coēgit. Hæc ſi caloris vi & appulſu tantam adipiſcatur craſſitudinem, vt iam partibus concluſa poſſit adhęreſcere, vitrea tum appellabitur, quę tertium genus eſt. Ad extremum verò cùm ex concretione ſic iam dureſcet, vt à lapidis aut gypſi duritia non procul abſit, quarta tum emerget quam multi gypſeam appellant. Hanc ſæpe deprehendimus in pulmonibus & in digitorum articulis, accepto quidem ex diſtillatione principio, tandem in extremam tophi & calculi duritiē euaſiſſe. Ea certè omnis eſt atque integra humorum explicatio, ex qua liceat cognoſcere qui ab excrementis, qui ve à venarum ſuccis, ortus ſui primordia acceperint. Nunc de animalibus functionibus tranſigendum nobis eſt.

De animalibus functionibus. Capvt x.

Sentientis animæ vis & materia.

QVEMADMODVM altrix illa, quin potius tota naturalis pars animæ, in vnum corporis alimentum prorſus incumbit, ſuaſque omnes in id geſtiones confert: ſic altera pars animæ quę ſentiens eſt & appellatur, in iis rebus externis verſatur, quæ circuniectæ ſunt nobis, totáque negotiatur vt illarum cognitionē capiat, ſuiſque miniſtris & nuntiis ſenſibus rerum omnium notiones in ſe comprehendat. Hæc illius molitio, hæc agitatio, qua aſſiduè concitatur & impellitur, quæ qua ratione obiri perficique ſolet, verbis explicare conabimur. Sentiens anima quemcunque illa ſubſtantiæ modum eſt adepta, cerebri corpus tanquam propriam arcem ingenitúmque domicilium elegit, omnium quas dixi facultatum vires in ſe ſuoque quaſi ſinu cōplexa. Has quidem propriis quibuſdam functionibus & muniis exponit, ad quas varia inſtrumēta cōfert & accommodat.

Spiritus animalis primum inſtrumentū.

Omniū primū ſpiritus eſt animalis appellatus, qui ex vitali per ceruicis arterias in cōtextum admirabilem ſublato, primùm elaboratur, deinde in interiore altero cerebri cōtextu, qui à ſecundis nomen habet, vi cerebri ingenita in animalem conuertitur. Illic noua ſpecie & dignitate præfulgens, ſentientis animæ vires conſequitur, & ad illius cūcta munia illo ſe ſplendore aptat & cōparat. Hoc plurimo cōferti ſunt ventriculi, interioréſque cerebri ſinus, vnde tāquam è iugi fonte per neruorum ductus & canaliculos, tum in ſenſuum inſtrumenta, tum in muſculos motores profluit. Hic autem quum iam inſidet, aliam fortaſſis ſpeciem ex partis natura ſuſcipit, qua particulatim illi addicta eſt, eiúſque ſeruitio prorſus mācipatur. Quod ſi eſt, non vnus idémque fuerit videndi, audiendi, odorandi, guſtandi, atque tangendi ſpiritus, quinetiā ab illis longiùs diſtabit

Corporis instrumenta.

Varia sentientis animæ instrumenta.

diſtabit qui motioni deſtinatus eſt. Alterum inſtrumenti genus ex craſſiore magíſque terreno corpore conſtat, vt in quo tum ſpiritus ille, tum externarum rerum imagines cõceptæ ſeruari debeat. Non vna id eadémque vbique ſubſtantia prędítum, neque vniuſmodi, ſed multiplex & varium. Interiorum motionum cerebri corpus inſtrumentum eſt, quod varia & multiplici ſua conformatione ad omnes animi actiones agitationéſque ſeſe iungit & applicat, viſioni verò oculus & qui ad hunc pertinent nerui, auris auditioni, odorationi nares & cerebri papillæ, guſtatui lingua, tactioni tangentiũ neruorum propagines, vt motioni duriores & muſculi in quos illi ſe fundunt, ancillantur & miniſtrant. Varia hæc ſunt inſtrumenta corporea, in híſque ſpiritus ſiti diſpares & varij: ſic & facultates quæ ab illis omnem agendi rationem acceperunt, neque quicquã poſſunt citra illorum opem præſtare, non modica varietate diſtinctæ ſunt, tametſi omnium vna eſt eadémque ſubſtantia. Quæ igitur ſic comparata ſunt organa, vt in ſubiecta conformatáque materie familiarẽ quendam ſpiritum obtineant, in eóque ſpiritu facultatem, quæ organi ſpecies eſt & ratio, ea quidem idonea fiunt & concinna ſuis muneribus obeundis. Quæ qualiter compleri abſoluíque poſſint, hoc iam contextu ſigillatim aperiam. E ſenſibus externis alij contrectando munere ſuo funguntur, vt tactus & guſtus, qui non niſi coniuncta ſibi percipiunt, alij medij cuiuſdam corporis interpoſitu ſentiunt, vt viſus, vt auditus & olfactus. Corpus autem in medium intercedens, aut aër eſt, aut aqua: vtrunque enim elementum ad inuectionem rerum quæ ſentiuntur idoneum eſt: nam colores & ſonos per aërem percipiunt quæcunque terrenæ gradiuntur aut ſerpunt animãtes, per aquam verò aquatiles. Dura itaque & ſolida corpora, quum aut in aëre aut in aqua inuicem colliduntur, ſonum edunt ac ſtrepitum, in hac quidem obſcurũ, in aëre verò perſpicuum: maximè verò ſi illa leuia ſint concaua & ampla, quæ celeribus & magnis ictibus cõfligant. Aër igitur qui inter dura corpora coorfertim & impetu in ſe incurrentia cõnetur, primùm ſonitum efficit. Hic quidẽ non illinc abiungitur, vt ad auditum ipſe accedat, ſed proximum ſibi & continuum aërem commouet, atque hic repente alium, donec ſucceſſione continenter ad auditum motus perferatur: quo more in fluctibus cernitur alter alterum trudere, qui pulſus deinde ſequentem impellit. Hinc accidit, vt non ſimul ac corporum alliſio conflictúſque inciderit, ſed aliquantò poſt ictum ſonus audiatur, priúſque à propinquo quàm à longinquo. Sic exterior aër agitatus impulſúſque, per aurium tortuoſos & flexuoſos anfractus motu perplacido, citra vllam turbam fertur, peruadítque adúſque interiorem illum aërem membrana obtenſa concluſum, & auribus ingenitum. Huic autem membranæ aſſidens, blandè eam ferit & concutit, vt ea agitatione tota ſtrepat & perſonet. Externus aër tum demum cum interiore illo continuatur & adhæreſcit, illiúſque interuentu audiendi ſpiritui, qui cum illo implicitus eſt, confertur: hoc demum explotatore & miniſtro recepta ſtrepitus imago, ad ſentiendi principium tranſmittitur. Sed hæc apertiùs iudicabuntur æſtimabuntúrque ex odorandi ratione. Nam cedrus, thus, aliíque odores incenſi calefactíque ſuauem & iucũdum odorem ſpirant, qui in arido quaſi fumo ſitus eſt. Hic ſenſim tanquam vapor per intermedium interiectúmque corpus conuolat & ſparſus euehitur. Medium autem id corpus, aut aër eſt, aut aqua: nam piſces & aquatilia quæque, quanuis ſpiritum nõ ducant, odorari tamen comprobatum eſt. Quanquam verò iam odor propius ad nares appelletur, non tamen prius poterit reſpirantibus animalibus odorandi ſenſum mouere, quàm viæ quæ è naribus per os ſummum & meninges in cerebrum pertinent, patefiant, poſſintque vnà cum attracto ductoque ſpiritu, odor vt ad pulmones, ſic ad cerebrũ olfactúmque permeare. At quibus promptus atque expoſitus in aperto eſt odoratus, neque operculo tanquã vallo quodam cõmunitus, vt apibus & inſectis (ſic enim recentiores Latini, nec ineptè appellant) ea ad odores è longinquo conueniunt, & citra vllam reſpirationem olfaciunt, ipſíque odores non attracti illorum ſenſum feriunt & incitant. Quod ipſum piſcibus & his quæ in humore degunt accidit. Nam ſine anhelitu & ſpiritus reciprocatione videntur odorari. Ad illorum ſimilitudinem accedit & viſio. Color enim aut fulgor perſpicuũ medium colluſtrans, in conſpectum oculúmque cadit. Id medium aut aër eſt, aut aqua, aut vitrum, aut cornu, aut aliud quod iſtorum naturam imitatur. Hæc autẽ ſi idonea futura ſunt ad videndum, perlucida fieri oportet & luminis præſentia colluſtrari. At lumen neque corpus eſt, neque quicquam quod à corpore excidat aut defluat, alioqui pedetentim neque puncto temporis poſſet medium omne circumiectum illuſtrare, neque in perſpicuũ corpus omnino penetrare. Itaque lumen eſt actus & perfectio perſpicui, ex lucidi corporis præſentia. Quicquid aſpectum ciere debet, id ſi ſimplex color eſt, in medio perſpicuo eóque illuminato oportet conſtitui: ſi verò ſplendidum & fulgens eſt, vt fungus, vt putre & præaridum lignum, vt vermis, & quicquid noctibus collucet, conſpici quidem non poteſt in lumine, quia exiguũ eius lumen maioris ſplendore offunditur: at in tenebris iſtorũ vnumquodque videtur ſenſúmque ferit, quòd proximum & circunfundentem aërem leuiter illuſtrat, vt ſe potiſſimùm vendicet à tenebris. Ignis verò quòd ancipitis ſit naturę, & in tenebris & in lumine videtur: noctibus enim ſuo lumine propinquũ aërem illuſtrat, vt nõ is modò, ſed alia etiam videri poſſint: interdiu verò perſpicuũ iam mediũ tanquã color aliquis mouet. Fit autem viſio quũ perſpicuum illuminatúmque aërem mediũ rei color aut imago afficit, aër deinde adúſque oculum protenſus affectúſque aſpectũ concitat. Tum enim rei aſpectabilis imago per pupillam in cryſtallino humore excipitur. Hinc demũ prouehente ſpiritu, per opticos neruos in cerebrũ & cõmune ſentiendi principium confertur. Hoc autẽ diſcrimine ab auditione & odoratione ſeiungitur, quòd in his motione nõ derepente, ſed paulatim per media facta, ſenſus feriatur: in viſione autem non progreſſio-

Quo diſtent ſenſuum actiones.

Sonus vt fiat.

Auditio vt fiat.

Odorum effuſio.

Inſecta corporis vt odorantur.

Color.

Lumen.

Viſio vt fiat.

Viſio quo diſtet ab aliis ſenſibus.

Multarum opinionum confutatio.

ne,ſed ſubitò facta medij aëris mutatione,quemadmodũ & luminis appulſu,rei ſpecies cernẽdi obtutum ſtatim mouet. Vnde intelligi poteſt non defluentibus quibuſdam quaſi exuuiis à re cõſpecta ad oculum demiſſis viſionem fieri,quia non continnò vt obiecta res eſt videretur:& priùs propinqno quàm diſtanri ſe proderet. Adde quòd tanta caloris aut imaginis amplitudo exiguo oculo excipi non poſſit. Neque præterea viſio fit,foras à conſpectu erumpente lumine,quod cũ alio externo iunctum coëat,nec ſpiritus radio ab oculo per medium in obiectam rem incidente, qui pari angulo reſiliens in obtutum referatur. Quomodo enim tantus prodire poſſit,qui repente ad aſtra vſque pertineat,omnémque interiectum aërem quantus eſt impleat? Quod ad iſtius fidem afferri ſolet de baſiliſco,aut muliere cui menſtrua defluit purgatio, inefficax prorſus & irritnm videtur:nam neque baſiliſcus hominem interimit,neque mulier quum menſes profluunt, ſpeculũ præſertim æneum polluit atque fœdat,videndi ſpirim ab oculo manante, ſed tetro quodam & diro vapore,qui foras vt ab ore & à reliqno corpore,ſic etiam ab oculis erumpit & emanat. Hæc eſt eorum ſenſuum ratio,qui non niſi medij cuiuſdam interpoſitu obiectas ſibi res comprehendunt.

Qui ſenſus medio non indigent.

Guſtus autem & tactus medio corpore non indigent, ſed coniunctione quadam & cõtrectatione functiones ſuas obeunt. Etenim ſi vel ſapor in guſtandi neruũ, vel calor pungénſve ſtylus in nudum apertúmque tangendi neruũ incidit, eximiè & acriter ſentitur,quanquã nulla caro media intercidit. At verò ſi aut pupillæ rem candidam adiicies,aut aëri qui auribus eſt ingenitus ſtrepitum inculcabis,aut in narium ductus odorem penitus immittes,nulla omnino vel obſcura erit perceptio.

Guſtatus vt fiat.

Itaque ſapor ſucco humorique permiſtus,aut(ſi rectius mauis) in humore cõſtitutus(eius enim qualitas quædam eſt & affectio)ſimul ac adhibetur admouetúrque linguæ, diffuſus cum humore guſtum incitat, móxque ſpecies eius & imago vi ſpiritus in primatem ſenſum infertur. Quod ſi fortè in duro concretóque corpore,vt in ſale ſapor erit,id non antè poterit ſenſum mouere,quàm calore liquefactum & dilapſum diffundatur. Quicquid autẽ mollitia fluere & effundi non poteſt,guſtandi ſenſum prorſus non afficit: quemadmodum neque cui arida & ſcabra lingua ex morbo torretur, is bonus eſſe poteſt ſaporum æſtimator.

Tactio vt fiat.

Lib 7. de placitis Hippoc. & Platonis.

Tactionem porrò fieri conſtat,ſi tractabiles qualitates qualeſcunque eæ ſint,aut carnis,aut etiam nullius corporis interuentu proximè ad tangendi neruum accedant. Cõtendit Galenus in extremis corporis partibus tactum proximè fieri,nulla qualitate per neruos in ſentientis animę principatum relata:neruum cerebri,veluti ſurculum arboris partem eſſe,in eóque cerebri totam vim contineri, quæ tractabilium qualitatum affectiones diſcernat:in eo autem ſenſus facultatem conſiſtere in quo quidõ & ſenſus ineſt doloris.

Expoſitio,aut fortè confutatio.

Quod profectò ſi conficit, idem de aliis quoque ſenſibus erat afferẽdum. Horum ſiquidem nerui tum molles ſunt, tum ſubſtantiæ cerebri finitimi, vt idcirco ad illius naturá propiùs debeant quàm tangentes nerui accedere. Deinde verò quæ tangendi neruis interceptiones & obſtructiones obriognnt,ſubditis particulis ſenſum motúmque adimunt:quod dilucidè commonſtrat tangendi vim non eſſe neruis ingenitam, ſed à cerebro quemadmodum & reliquas continenter defluere & illabi: neque externum tactum poſſe rerum qualitates diiudicare,ſed inſtrumentũ duntaxat eius eſſe facultatis,quæ princeps in cerebro conſedit, illúcque oportere omnium ſenſa conferri. Hæc ſingula mihi ſatis videtur Hippocrates duobus confirmaſſe aphoriſmis,quorum altero ait, Dolẽtes parte aliqua corporis, ſi omnino dolorẽ non ſentiunt, iis mens ægrotat. Altero, Duobus doloribus non eodem in loco infeſtantibus,qui vehementior eſt,alterum leuiorem obſcurat. Hoc igitur omni ſenſui commune eſt, vt perpetiendo ſentiat. primùm enim ſenſus omnis ab ſubiecti corporis qualitatibus afficitur, mutationémque ſubit. Hæc iſta mutatio ſenſus nondum eſt,ſed quæ fit eius apprehenſio atque cognitio. Quum enim princeps illa ſentiendi vis ab arce cerebri per neruos in ſenſus ſingulos diſtributa, affectiones quę illis obtigerunt percipiet,tum quodammodo & rudiùs ſentire dicetur:propriè verò quum eas cerebro communi ſentiendi principio renuntiabit.

Vt ſenſus affici dicantur.

Senſum autem affici immutaríque ab externis qualitatibus,non ſic propriè audiendum eſt, vt priore qualitate excuſſa nouam accipiat:neque enim à colore albeſcit oculus:neque à ſono exacuitur aut obtunditur auditus, neque à dulcedine palatum dulceſcit. Sed vt aureum ſigillum in ceram,non aurum,ſed imaginem imprimit,ſic propemodũ & res externæ ſola forma ſenſum impellunt, eorúmque ſimulachra & ſpecies ſine materia ad ſenſum perueniunt,quas hic foris illapſas intra ſe admittit præaltè condendas. At verò quam ſenſus imaginum impreſſionem dicitur accipere, non partium eminentia, vt quæ annulo ſignatur,indicamus. Nam colori,ſapori, odori qualis figura decernitur? Nullam igitur ille conuerſionem mutationémve ſuſtinet,neque priorem ſtatum exuit, quin potius dum in rerum cognitionem & iudicium incumbit,quem ſtatum habebat,agendo gerendóque excolit,perficit & confirmat.

Senſus interioris functiones. CAPVT XI.

Rerum ſpecies in ſenſibus aliquantum conſiſtere.

QVÆ ſic cõmuniter in ſenſus omnes ab externis rebus inuehuntur imagines, non modò habentur & cõſiſtunt, dum ſenſus in geſtione actúque ſunt, ſed etiã quum abiunctis rebus externis ab opera diſceſſere, moram quandam in illis trahunt atque retinentur. Ita enim ſi quis de Sole in opacum ſe conuertat deflectátque, primùm offuſus nimio ſplendore nihil cernit, deinde veluti album quiddam aut viride, quod in puniceum mox ſe conuertet, proximè in purpureum, atque ita deinceps in alia, poſtremò in atrum, à quo demum euaneſcit. Si quid rubrum aut viride

conſpexerit,

conſpexerit, quicquid deinde ob oculos incidet, concolor apparebit. Si ocyſſimè in labentẽ amnem oculos coniiciat, ex ea vertigine quæcunque ſtant in littore moueri videntur. In aliis porrò ſenſibus à validis ingentibúſque ſonis ſtrepitus relinquitur: à vehementi fœdóque odore, olfactus fœditatem aliquantum retinet, ſitque in reliquis ſimiliter. Iam verò ſenſuum inſtrumentis acceptæ formæ illæ ſpeciéſque rerum, mox per neruorum capacitates atque ductus vehente ſpiritu in cerebrum commeant: adeò vt quum ſenſus exterior rerum quæ foris ſunt occurſu pulſatur, interiorem pariter impellant & excitent illarũ ſimulachra.

Vt ſenſus interior afficiatur.

Hæc enim ſenſus interioris obiecta ſunt, in quæ is incumbit, quemadmodum externi in res externas ſibi obiectas. Itaque ſpecies illæ rerum ab externis ſenſibus præteruehuntur & permeant in commune idémque principium, in quo ſita eſt primaria ſentiendi anima, huic ſenſus ſuis quique officiis omnia annuntiant ſpiritu inuecta, quæ ante ſe poſita prima cognoſcẽdi facultate comprehendit ac percipit. Eſtque illius munus perceptio atque cognitio: quæ ſi fixa eſt, attenta & diuturna, cogitatio aut meditatio dici ſolet.

Cognitio. Cogitatio.

Atque quanuis expers ea ſit corporis, indiuidua & vna, quia tamen compluriũ poteſtatem habet, multa & varia cognoſcit, horum diſcrimina cernit, eáque tandem diiudicat. At nequaquam illa componit connectítque, vt ex eis verum aut falſum quicquam cõſtituat, aut vllam argumentationem concludat: id enim ſolius eſt mentis & intelligentiæ, de qua mox dicetur. Verùm quæcunque comprehenderit ſimplicia & indiuidua ſimulachra, aut ſenſuum illa diſcernit, aut temerè cõgeſta, nulla copulatione, nulla complexione in aceruum confert. Quò fit, vt actio ea qua vel gallina pullos primùm cognoſcit, deinde diſcernit, vel ouis lupum inimicum prehendit, ſecretio potius cenſeri debeat, quàm iudicium aut exiſtimatio.

Diſcretio ſeu diſtinctio.

Sub hæc autem inſurgens & in opus erumpens conſeruatrix illius facultas, ſuſcepta è ſenſibus ſimulachra amplectitur & continet, móxque tum propria vi & poteſtate, tum illorum adnixu & impulſu, in cerebri corpore illa inſculpit & conſignat, citra vllum materiæ veſtigium, ea autem diutius manent abeunte & ceſſante omni rerum cognitione. Hæc quidem eorum conſeruatio quædam eſt memoria, quam frequens ſtabilit meditatio.

Memoria conſeruans.

Spectra cerebro inuſta aliàs alia ſe magis minúſve exprimunt & obiiciunt animæ ſentienti, prout illuſtriùs obſcuriúſve impreſſa fuerint. Inter vigilias igitur quum externarum rerum turba & occurſatione primarius ſenſus non admodum diſtractus tenetur, tũ ſimulachrorum ſtimulis agitatus in ea penitus incumbit, atque tum vſus cõminiſcendi illa & fingendi facultate, quæ Græcis eſt φαντασία, illa quidẽ per ſe, & vt ſimulachra ſunt, obuertit, aliàs quidem ſimplicia & qualia fuerant inſculpta, aliàs commiſta atque confuſa citra vllam compoſitionem aut copulationem.

Imaginatio.

Neque hoc tantùm, ſed ex illis quoque nouas formas & ſimulachra effingit, quæ nunquam ſenſibus percepta fuerant, & in ea plerunque trahitur, quæ rerum natura & vniuerſi ordo non admiſerit, vt in Sphinges, Hippocentauros, tricipites homines, atque in huius generis monſtra innumera. Hæc eadem altius ſeſe attollens, nonnunquam (vt ouis viſo lupo) ex ſpectris horrendum quiddam & formidoloſum comminiſcens, inimicitiam elicit ſenſu non perceptam: at ſi delectamentum quoddam iucundè comprehendet, vt ouis conſpecto benigno paſtore, amicitiam ſuſcipiet & inducet. Sic tamen illa fingens omnia commiſcet & congerit, citra aptam compoſitionem, ex qua verum aut falſum elici poſſit, & citra vllam rationis complexionem, quæ ſerie quadam rerum & ſententiarum ex aliis alias connectat. Hæ quidem ſunt beluarũ functiones præſtantiſſimæ, iis quodammodo reſpondentes quas ratio & intelligentia in nobis efficit. Veruntamen quanto hæ interuallo diſtent ab illis, palàm & apertum fiet de ſequentibus. Ab actionibus autem diſcernentis facultatis hæ diſtant, & eo diſcrimine ſeiunctæ ſunt, quòd illę ſint comparationes & collationes quædam eorum quæ ex ſenſibus hauſta acceptáque fuerant, hæ verò nouæ ſunt confictiones formarum, quæ ſunt ſupra ſenſum, ab his ductæ quæ aliquando ſub ſenſum inciderãt.

Memoria efficiens.

Iam verò quum accidet primarium ſenſum ſic derelicta ſeruatáque ſpectra contueri, vt non illa per ſe duntaxat contempletur, neque ex illis in nouas effigies abeat, ſed ex illis vſus opera facultatis memorandi in res externas ſe referat, vnde ſpectra illa prodierant, ſimúlque percipiat ſe aliquando illas cognouiſſe, tum meminerit earum eritque ipſa illius actio memoria, non illa quidem patiendi, ſed planè efficiendi. Eæ quidem ſunt functiones omnes, quas primarius ille ſenſus & promiſcuus, inter vigilias facultatum ſuarum opera obit & exercet.

Somnus.

At quando fieri non poteſt vt perpetua ſit ſenſus agitatio, ſed neceſſum eſt, quum ſpiritus vigiliis ſupra modum diſperditi fuerint atque diſſipati, agitationis vigorem prolabi & quietem ceſſationémque ſuffici, tum procul dubio arctior ſomnus obrepet. At quum multa corporei vaporis exhalatio vi caloris è vino & cibis in principem ſenſum efferetur, quod pueris & temulẽtis ferè obtingit: aut quum larga frigidi humoris eiúſque ſuperuacanei copia ſuperioribus ſedibus ſe immiſcuerit velut in lethargo, vbi quaſi nexu quodam & impedimento ſic primus ſenſus offunditur, vt ſe minimè poſſit extricare: ſomnus vtique intercedit, & functiones omnes concidentes deiectæque, manus dant ſopori.

Inſomnium quando nullum ſit.

Si arctior atque profundior ſomnus occupat, non modò externi ſenſus, ſed & interiores facultates conſopitæ iacent, vt neque diſcernere, neque fingere & comminiſci quicquam poſſint, nullámque in illas vim habet ſpectrorũ turbulenta concurſio. Vnde tum nullum inſomnium offendit, aut obuerſatur: eaque ratione ſtatim à cibo non ſomniant animalia, neque quum primùm egreſſa in lucem ſunt, vt infantes.

Inſomnium falſum.

Si verò contrà accidat, vt leuiter quis obdormiat, neque vaporis humoríſve copia diſcernendi comminiſcendique vires obterat & præſtringat, licet tum fortaſſe multa ante ſenſum viſa, multæque motiones obuerſentur, eas tamen inſomnia non dicimus, vt neque is verè ſomnus eſt, qui minimum à vigilia deficit. Quum enim

hoc tempore & ſtatu incolumis ſit & libera vis diſcernendi, quæcuoque tum ſimulachra vim illam fictricem exagitant & impellunt, internoſcit & detegit, oeque illorum errore trahitur: ſed quum nocturna ſpectra occurrent, agnoſcet tum ſe dormire, tum ſomnia ea eſſe quæ videotur, neque illis tanqoam veris aſſenſum adhibebit. Eodem prorſus modo afficiuntur, qui in leoi nec profunda quiete, aut canũ lattatus, aut gallorum cãtos excipiunt, de qoibus tũ qooque ſibi ſomnia cõfingunt. Cæterùm dum ex cauſarum mediocritate ſic placidus & moderatus ſomnus obrepit, vt diſcernendi quidem vis offundatur, fictrix aotem facultas libera ſit, oulliſque quaſi vinculis irretita, ex rebus quas vigilans geſſerit, ſenſerit, cogitauerit, ſpectra plorima io quiete iactabuntur, qoæ tanquam res veræ ſint dormiens intuebitur ac cernet. Vis enim diſcernẽdi tum vincta conſtrictáque non obſiſtit, atque iccirco ad ea quæ viſa ſuot quaſi accepta ſenſibus veráque ſint, aſſeoſum dormiens adiungit, neſciens ſe dormire. Atque id propriè ſomniom eſt, oempe viſum quod in quiete occurrit, tanquam verum ſit exiſtimatum. Eadem propemodum ratio reddi poteſt eorum quæ delirantibus per morbos apparent. Cur autem & vode accidat, vt tam multiplex & inaudita viſorum copia obuerſetur, & vnde poſſit tanta illorum varietas trahi: noo aliò ſanè poteſt referri quàm ad corporis humorúm qne affectionẽ variámque perturbationẽ. Affectio enim & conſtitutio cauſa eſt vt in ſomniis atque delirationibus, alij metuenda & horrẽda terroríſque plena iactent animo, alij iurgia quædam furioſa & effrenata, alij delitias & voluptates plenas iocũditatis. Sic & perturbatio quæ corporis aut ſpiritibus aut humoribus obtigerit, cauſa eſt omnino vt ſpectra & effigies rerum vehementius agitatæ appateant, non quales veræ ſunt, ſed diſtortæ, præpoſteræ & portentoſæ, quod frequens eſſe ſolet in temulentis, & io iis qui febre iactantur. Quibus autem quieta & tranquilla omnia conſiſtunt, nec fluctuaotia nec immoderatè agitata, ſolidæ & incolumes à ſenſibus effigies ſe obiectant, diſtincta digeſtáque ſomnia occurruot, ad veri ſimilitudinem expreſſa.

Inſomnium quando veri ſit & quomodo.

Inſomniorum varietas ex corporis affectione prouenit.

Vt fiant appetitio atque morales actiones. CAPVT XII.

APPETITIO motus eſt & interior quædam agitatio, qua quod bonum eſt & vtile quæritur. Quum autem, vt anima, triplex ſit omoino, ea quæ naturalis appellatur cunctis rebus eſt ingenita, & ounquam ſeparabilis ſemper illis inſidet: reliquæ oon item. Quæ ſeotiens & animalis dicitur, fit dum appetitus aut ab iis quæ intus ſuot rebus, aut ab iis quæ extrinſecus irruunt impellitur. Res ioteriores ſunt venereus ardor & ſtimulus in pudendis ortus ex ſemine: ventriculi maximéque ſtomachi exinanitio & immoderata ſiccitas: ſanguis aut bilis in cordis ſinubus eſt crueſcens. Externæ autem res ſunt, quæcunque ſubiectæ ſenſibus illecebris & copiditatum lenociniis eos prolectant & irretiunt. Itaque ſi in pudendis congeſta eſt ſemiois copia, ea primò prutitum quendam & titillationẽ naturaliter inuehit, hæc deinde ſeoſom, mox verò interiorem ſentiendi facultatem mouet, non modò vigilantibus, ſed & plerunque dormientibus nobis. Ab animaduerſiooe demũ rei delectabilis vt appetitus impulſus fuerit, eam quàm mox ardẽter expetit: atque tum io conditionem ſtimulantis rei ſe coouerteos, libidinem parit, quæ ipſa eſt propria venereorum cupiditas & appetitio. Quum ſtomachus ſupra modũ exioanitus triſti quodã ſenſu afficitur, comprebendens vis illa ioterior irritata, cibum & epulas cõcipit, illarúmque ſpectra ſibi obuerſat, quæ deinde appetitui oblata, eum iouitaot & alliciuot: bic demum cõcãtus captúſque rerum ſuauitate, in illarum deſiderium fertur, & in eam ſibi auiditatẽ irruit, quæ fames appellatur. Haud diſſimiliter aridiore facto ſtomacbo, ſitis accẽditur, quæ humidi frigidique deſideriom eſt. Vtranque appetitiooem, ſitim inquam & famem, geous vnum comprehẽdit, quod eſt cupiditas & cupedia. Cæterùm circa cor bilis aut ſanguis efferueſceos, illod vſque adeo inceodit, vt odij, inimicitiæ, aut vindictæ imagines communi ſenſui obiectet, quibus apprehenſis excitatur animalis appetitus, qui cordis irritameoto, compulſus io ioteriorem animi perturbatiooẽ, ceu bonum quoddam ſit, incurrit: vniuerſum hoc appetitioois genus Græcis eſt ὁρμή. Quũ porrò rerum exteroarum blandimentis pulſatur vis illa interior apprehendens, mox in illarum deſiderium communem ſentieodi appetitum adducit, qui ardeoti rei vtilis deſiderio inflammatus mox deinde pecoliarem quendam appetitũ irritat & illicit tanquã admioiſtrum, vt amborũ communi cũcurſu & opere appetitio proueniat. Quæcunque boni malive ſpecie nobis obiecta fuerint, ea ſi cum ratione ſequimur aut fugimus, tum appetitio eſt rationis particeps: quũ autem aduerſus rationem iocitamur vehementiùs, & delectationis vis eſt maior quàm rationis, tum contra mentis decretum allicitur appetitio quæ ratione vacat. Primùm igitur ab obiectis illis turbido motu & inimiciſſimo mentis vitæque tranquillæ ratio coocitatur & inflammatur, quúmque illa ſe ſæpenumero iactant ioconſtanter, vt animi ſtatum conturbent perturbatiooes inſuot. Hæ autem cùm iam diutius inueterauerint, & tanquam in venis medulliſque ioſederiot, tum morbi exiſtunt & ægrotationes, quarum omnium fons & veluti genus eſt intemperantia. Sic enim quũ inſurgit vehemẽs vini appetitio, neque adhibita ratio banc ipſam perſanat & reſtinguit, tum excitata iecoris & ſtomachi cupedia ſe ſatiat ebrietate, quæ ſi frequens erit, naſcetur demum ebrioſitas: hæc quidem ægrotatio eſt & affectio manens, illa verò perturbatio mooens. Similiter ſolẽt cæteri iotemperantiæ morbi enaſci, inhærere, & penitus ioſeri. Sic iugi formoſæ mulieris intuitu & apprebenſione, cõmuniſque illius & promiſcui apperitus incitatione, in teſtes & pudenda promotio fit & illapſio ſeminis ac ſpirituum: vnde licet nulla prius ſubeſſet interior cauſa, tum ni-

bilominus

Appetitus, id eſt ὁρμὴ καὶ ὄρεξις triplex.

Cauſa quæ moueant appetitum.

τὸ ἐπιθυμητικόν, id eſt libido.

τὸ θυμοειδές, ira.

τὸ ἡγεμονικόν.

Perturbationes morbos præcedunt, vt actus habitũ.

Vt à cauſis externis incitetur omnis appetitus.

hilominus libido incenditur. Sic non modò homines ſed equi & beluæ, audito turbarum ſonitu ſtrepitúque armorũ, excandeſcunt, animíque impetu rapiuntur. Sic quum quis læſus eſt iniuria, eius apprehenſione vis animoſa cordis, quę eius eſt appetitus, Græcis dicta θυμοειδής, incitatur, quæ cùm eam vindicare & vlciſci cupit, neque rationis manſuetudine lenitur, tum ira exardeſcit: hæc ſi mox deſiſtat, excandeſcentia dicitur: ſin inueterata ſit, odium: ſi acerbior, diſcordia: ſi vlciſcendi tempus obſeruat, inimicitia. Horum omnium offenſio contraria eſt verecundia. Quum vehemens eſt de diuitiis expetendis opinio, cordis appetitio non refrenata rationis liberalitate, in auaritiam effertur, cui contrariam offenſionem habet prodigus. Quum denique maximi fient optimíque iudicabuntur honores, horũ ſtimulis hæc vis inflammata, in ambitionem trahetur, cuius contraria eſt animi demiſſio & abiectio, mediocritas autem animi magnitudo. Sic quidem futuri boni opinione excitati ſolent cupiditates. Cæterùm futuri mali apprehenſio, ſi adeò vehemẽs erit, vt ſuperato ſpretóve rationis imperio animus fortitudine non conſiſtat, tũ metu conturbabitur: qui ſi malum propinquum eſt, timor: hic autem ſi permanet, formido: ſi laboris metus erit, pigritia dicetur: ſi valde concutiat, terror: ſi mentem de loco mouet, pauor: ſi vltrà proceſſit, exanimatio. His modis quæ cupiditas mala & contraria cenſuerit, ſolet effugere. Vbi verò iam mala inſtabunt, aut ſperata bona non accedent, animi fient ægritudines: dolor quidem crucians, angor premens, luctus ex interitu, mœror cum fletu, lamentatio cum eiulatu, ærumna cum labore, afflictio cum vexatione corporis, ſolicitudo cum cogitatione, moleſtia permanens, deſperatio ſine vlla rerũ expectatione meliorum. Cõtra verò ſi potiatur rebus ſecundis, aut aduerſis ipſe careat, voluptate perfruetur: hæc autem ſi placida eſt atque conſtans: gaudium dicitur: ſi profuſa & inanis, lætitia: ſi magis geſtiens & ſe efferens inſolentiùs, iactatio. Ex quibus intelligitur animalem appetitum vnicum eſſe, qui cupiditas appellatur, ſed dum ſingulis ſeſe accommodat, varias parit cupiditatum differentias, honoris, gloriæ & diuitiarum ambitiones, quæ ad θυμοειδῆ & animi impetum referuntur, quáſque Plato ex corde naſci commemorat: quum verò corporis bona procurat, cupediam & libidinem exuſcitat, idque primùm è iecore. Vnde quum tria ſapientiæ ſtudioſi bona ſtatuerint, alia corporis, alia fortunæ, alia verò animi? quúmque omnis appetitio boni cuiuſdam aut veri aut ementiti gratia fit, in idque referatur, quæ ex iecore ſurgit concitatúrque appetitio, in corporis bona duntaxat irrumpit: quę autem ex corde manat, in fortunæ externis bonis verſatur: at quæ animi ſunt bona, hæc ſola voluntas appetituum regina conſectatur, de qua ſeorſum mox diſſeretur.

Offenſio ſeu defectio cõtraria exuperantia.

Deſiderium eſt futuri boni.

Metus futuri mali.

Aegritudines animi.

Voluptates animi.

In quæ bona fertur vnumquodque genus cupiditatis.

De progreſſione & tactione. Cap. XIII.

QVONIAM verò vna appetitio cuncta animantia ad mouendum impellit, proximum his eſt vt de inceſſu atque tactione contemplemur. Harum quidem operum facultates vna continetur eſſentia, quæ in cerebri corpore collocatur: ſed quæ tamen variis inſtrumentis vſa vnicuique tum operi, tum facultati peculiare quoddam & idoneum accommodat. Non enim tutũ fuerat eſſentiam illam animæ in cerebro tanquam in arce poſitam, in longinquis & extremis corporis partibus munia quædam obire, niſi ſatellitibus & ſuarũ viriũ quaſi internutiis vteretur. Quocirca in omnes ſenſus externos, in omnes corporis partes, quę extra arcem illã & extra caluã poſitæ ſunt, anima ſpiritus emittit tanquã adminiſtros & portitores viriũ quas à ſe diffundit, munus quamque ſuum expleturas. Interiores autem functiones & munera plenè exequitur, citra vllum ſpiritus ſubſidiũ. Itaque ſpiritus is verè primum cenſeri debet animæ inſtrumentum, quod ad externas functiones accommodatur: deinde nerui, mox ſenſuum organa & muſculi. Quod magna quidem aſſiduè fiat in motibus ſenſibúſque ſpirituũ diſſipatio, neceſſe eſt magnã iſtorum vim & vbertatem in arce contineri. Eorum materia continenter è corde per carotides ſuggeritur, præparatúrque in admirabili contextu, ac dein in choroide vi ambientis cerebri in animalẽ ſpiritum conuertitur, qui priores ventriculos prorſus implet. Ex his autem in ſenſus & muſculos, hac ferè lege diſtribuitur. Cerebri corpus iugi cõſtantique agitatione, cordis more, ex ſe & ſua ſpõte mouetur, nunc ſe in amplum diffundens, nunc in anguſtum reducens: quapropter inter meninges inane ſpatium natura reliquit, quantũ cerebri dilatationi conueniret. In eo motu dum cerebrum ſe contrahit, cõpreſſiſque lateribus interiores ſinus coarctat, ſpiritus è prioribus ventriculis, tum in poſteriores, tum in ſenſuum inſtrumenta profundit. Dum autem ſeſe latius explicat & aperit, ex contextuũ arteriis vitalẽ ſpiritũ, ex naribus aërem allectat & attrahit. Hoc ipſo temporis momento via quę ex tertio ventriculo in poſtremũ ducit, prorſus conniuet, & ab inſidente epiphyſi cui à verme nomen eſt, inter glutia concidente atque prolapſa intercluditur, vt nihil ſpiritus poſſit tum ex poſtremo illo ſinu in medium remigrare. Contrà verò accidit in cerebri contractione: epiphyſi enim ſublata, ipſiſque glutiis amplius diductis, via patet liberior, qua ſpiritus ex tertio ſinu in quartum influat. Quantũ igitur cordi valuæ, tantũ cerebro vermis & glutia cõducunt. Sic diffuſi diſperſique ſpiritus, irrigant impléntque ſenſuum inſtrumẽta: ſic poſtremus ille ventriculus ſpiritu ſemper cõfertus eſt, qui leui quadam mutatione accepta in eam capacitatem illabitur & influit, quæ per ſpinæ lõgitudinem porrigitur. Excauata enim eſt tota hæc medulla medio intimóque ductu: & qui ab hac prodeunt nerui maiores, ſuis ij quoque exortibus & initiis luculenter caui ſunt. Quocirca in hos etiam animalis ſpiritus è medulla defluens illabitur, qui demum in extremas tenuiſſimaſque neruorũ fibras diffunditur, tametſi hæ præ exilitate cauæ non ſunt, neque vllã viæ productionẽ ſuſtinent. Hoc igitur loco quàmplurimi in quæſtionẽ diſceptationémq;

Animam externas functiones inſtrumentis perficere.

Spiritus animalis aſſidua procreatio.

Spiritum animalem non ſolum per manifeſtum canalem diſtribui.

vocant & quærunt, ipſáne ſpiritus animalis ſubſtantia dum motus ſenſúſve inſtituitur, commeet in neruus. Hác quidem vſque eò influere, dum manifeſta ſit medullæ & neruis capacitas, perſpicuum quidem eſt, de quo etiam inter omnes planè conſtat. At longius in reliquas partes dimanare, pauci admodum ſibi perſuaſerunt. Quamobrem? Quoniã, inquiunt, hę excauatæ non ſunt. Quaſi verò ſpiritus, qui tenuiſſimus eſt, patentem alueum vbique deſideret, neque ſenſim illabens poſſit neruos irrigare. Si alimentum quod neruos nutricatur & alit, in eorum ſubſtantiam irrepit & penetrat, ſi craſſus & lętus humor, ſi pingue oleum inſtillatum penitus illos ſubit, quid cauſæ eſt cur ſpiritus animalis, tenuis ille quidem & æthereus, non poſſit omnem eorum ſubſtantiam quoquouerſum peruadere? Quemadmodum igitur in neruos opticos oculorum, & in medullæ capacitatem, inque neruorum origines hunc illabi & influere ſenſus iudicat, ita & eundem in reliquam illorum ſubſtantiam pertinere, hæc rationum momenta confirmant. Adde, intelligi vix poſſe qua ratione conueniens vitiũ facultatíſque diſtributio fiat citra vectorem ſpiritum. Quum vitalis ſpiritus in animalem commutatur, à cerebro eiúſque meningibus nouam

Spiritus animalis diuerſus à vitali, vector eſt facultatum.

ſpeciem & vires nouas aſſumit aſciſcitque ſibi: quas demum tanquam actionum opifices in neruos ſentientes, tangentes ac mouentes ſecum prouehit. In his autem ſemper præſens adeſt, quoniam iugis illa quam commemoraui cerebri agitatio, eum aſſiduè profundit atque diſtribuit. Quanquam verò ſemper in neruis dum ſani ſunt ſpiritus hic adeſt, non tamen neceſſariò motum efficit, ſed neruorum duntaxat & muſculorum robur & firmitudinem tuetur ac continet. Quidnam ergo aliud præter hunc ſpiritum, motionem ſenſúmque conferet? éſtne hoc ipſo quicquam præſtantius? Explicandum hoc planiùs & fuſiùs eſt. Senſuum inſtrumenta neruíque om-

Spiritus animalis neruorum duntaxat robur continet & ſeruat.

nes & muſculi, ſpirituum viriumque animalium continenti illapſu & aſpiratione firmantur, ſimulque ſtabilimen & præparationem quandam ad obeunda munia aſſumunt: hoc certè argumento quòd præpeditis & obſtructione quadam interceptis viis, velut in paralyſi, non modò ſentiendi aut mouendi ſpes adimitur, ſed omni prorſus robore diſſoluto langueſcunt. Dum verò accepto ſpiritu omnia ſuo robore conſtabunt, bene inſtructa & compoſita erunt ad opus, & tum integrè functiones ſuas obibunt: ſed modò planè diuerſo. Senſus enim externus perpeſſione quadam percipit, quum ſubiectarum rerum incidentibus qualitatibus mutatur & afficitur. Non

Voluntas prima eſt motus cauſa efficiens ſed non præcipua.

ſic autem motus, ſed ſola actione is perficitur, nulla re extrinſecus irruente: quum primum enim appetitus aut voluntas mouenti facultati per neruos & muſculos cum ſpiritu diffuſæ imperauerit, in quamcunque illa partem intenderit, continuò illius mouens facultas concita motum exercet & imperio paret. Eſt quandoque hoc voluntatis imperium promptum quidem & euidens, ſed plerunque obſcurum vſqueadeò ac tenue, vt nos prorſum fugiat, velut in oculorum & palpebrarum motu, in pleriſque tum capitis, tum manuum geſtibus, in dormientium reſpirationibus & corporis iactationibus, ad quas nihil aut minimum intenti videmur. At quum paralyſis artus occupat, quia tum nerui à ſpiritu & facultate deſtituti ſunt, nulla vel efficaciſſima voluntas motum poteſt efficere. Ex quibus intelligi poteſt præcipuam motus cauſam ad ſpiritum & facultatẽ

Animi intentio ad motum eſt neceſſaria.

potius quàm ad appetitum pertinere, illucque referendi: & præter appetitum ſeu voluntatem, aliã propinquiorem atque coniunctiorem motus cauſam haberi. Hoc porrò voluntatis imperium parum omnino efficax videbitur, niſi conatus quidam & intentio animi tanquam comes accedat. Non enim ſiquis velit aut oculos in diuerſa contorquere, aut omnes ſimul partes motibus impellere, aut ſenſibus omnibus pariter & perfectè quippiam percipere, omnia ſtatim efficiat, etiam ſi bene valeât & integra ſint inſtrumenta. Cuius ſanè hæc vnica eſt cauſa, quòd non poteſt animus omnia ſimul animaduertere, neque eſſe ad ſingula intentus. Ergo non ſola voluntas ſatis eſt, ſed animi quædam eſt intentio neceſſaria, quæ facultatem in particula alioqui ſopitam &

Tria quæ motum efficiunt.

languidã concitet in opus. Hæc autem facultas animalis quæ vectore ſpiritu in quancunque particulam per neruum influxit à cerebro, dum voluntatis imperio & animi conatu intentionéque pulſabitur, motum faciet: primúmque dum neruum ac muſculum contendet, & in ſeipſum firmiùs contrahet, ſimul eam particulã adducet, in quam inſeritur, ſiue os eſt, ſiue membrana. Dum enim facultas muſculum intendit & contrahit, ſimul & os mouet in cuius caput inſeritur, & totum membrum cuius id fundamentum eſt. Ergo contentio ea & contractio propria muſculi eſt

Quæ conſtitutio ſit muſculo laborioſa, & quæ naturalis.

functio, extenſio autem & relaxatio ceu remiſſio quædam eſt: hæc autem oppoſitorum muſculorum eſt contentio. Laborat muſculus quoties impendiò aut cõtrahitur, aut extenditur: neque membrum citra laborem & defatigationem diu multúmque extendi poteſt aut contrahi. Ea autem duntaxat figura & conſtitutio quæ inter extremas exquiſitè media ſit, & in qua muſculi omnes quaſi diſſoluti ceſſant, prorſus laſſitudinis & doloris eſt expers. Quocirca dum vehementer tenſum aut contractum membrum eſt, vt in brachij porrectione, licet id tum fortaſſe fixum ſit, nec de loco aut ſtatione ſua decedat, moueri tamen dicimus, quatenus laborat & operatur, idque frequentius cum dolore. Quinetiam quæ media figura dicitur, ſi cum intentione omnium muſculorum immobilis continebitur, quia tamen ad poſtremum laborem affert, in quiete non eſt, ſed motu & labore concutitur. Eiuſmodi motus eſt, qui tonicus appellari ſolet, ei ſimilis quo auis alarum niſu vno eodemque loco quaſi ſubnixa ſe diutius immobilem ſuſtentat.

De mentis functionibus. CAP. XIIII.

Mentem inſtrumento nõ indigere.

EIus partis animæ quæ rationis atque cõſilij particeps eſt, ſic omnes intus abditæ functiones deliteſcunt, vt nunquam foras & in apertum ſe dent, neque vllius illa aut externi aut interioris inſtru

ris inſtrumenti egeat ſubſidio: ſed quum ſit omnis expers materiæ, in eas duntaxat res incumbit, quæ neque in materia ſubſiſtunt. Subiecta enim illi ſunt ea rerum ſimulachra, quæ ſuprà dixi in principe ſenſu conſeruari, & quæ veræ ſunt rerum notiones perceptæ ſenſibus. Hæ quidem in mentem & intelligentiam altiùs penetrare non poſſunt, quia tametſi ſine corpore ſunt, materiæ tamen impurum quiddam redolent: ſed mens quæ ex duplici intelligentia tum agente tum patiente cõdita eſt, dum illas agentis vi & impulſu contuetur, puras, indiuiduas atque ſimplices ex iis rerum ſingularum notiones elicit, quas dein patiens intelligentia continet atque ſeruat. Non ſunt hæ quidem ſimulachra atque ſpectra rerum exteriarum, ſed aliæ quædam ex his tractæ atque conceptæ animi notiones: eſt enim notio, actus mentis & animi è ſubiecto ſimulachro ductus. Itaque agens intelligentia tanquã architectus quidam & fabricator eſt notionum: has autem omni materia liberas & exutas ſuſcipit, & continet patiens intelligentia: neque tamen ab eis quicquam patitur, ſed in earum materiam quodammodo tranſit. Hæc igitur quia rerũ omnium notiones erat acceptura, omniũ capax formarũ, peculiarem nullam formã obtinuit, ne hæc vna cæteris formis tanquã peregrinis & aduentitiis aditũ intercluderet. Hinc rectè animam ſeu mentem formarũ omniũ pręſtantiſſimã atque ſummã appellauerũt, quòd vna reliquas omnes cernat atque percipiat. Cæterùm non in illis duntaxat ſingulis verſatur & conſiſtit, ſed in notionũ quaſi ſyluã ingreſſa, ex ſingulis vniuerſales quaſdã colligit: neque ex his modò, ſed è ſingulis etiam rebus quæ nobis obuerſantur, vniuerſales formas à materia diuellit & exuit, propriamq́ue eſſentiã ab ipſis quibuſque rebus diſcernit. Ea eſt ſimplicium notionum tum ſingularum tum vniuerſalium ratio, in quibus veritas aut falſitas nulla verſatur. Ad has porrò quum mens componendi facultatem adhibebit, temporis copulatione interiecta, plurima aptè componet, in quibus veritas aut falſitas iam eſt. Deinde verò de compoſitis iſtis planum iudicium proferet, hoc aiens bonum eſſe, illud inficians eſſe honeſtum: in quibus vt quædã rectè diiudicat, ſic plerunque dum diſtorta & falſa pro veris ſumuntur, iudicij error incidit. Hanc vt iudicandi ita diſcernendi functionẽ poſſis appellare, ſed quę tamẽ multò ſit ea præſtantior, quam cõmunis ſenſus proferebat. Mens porrò ſe ad ratiocinandũ erigens & excitans, ex illis plurima admirabilis eoque libero contextu cõplectitur & colligit, aut inductione aut argumentatione. Nã ex ſingulis primùm tanquã ex quibuſdam exemplis vniuerſalia inducit theoremata, cõmuneſque rerum & generum ſummas. Ex his deinde argumentatione plurima comparat, de quibus ſcientia habetur vel opinio. Si ex neceſſariis principiis atque theorematis argumentum concluditur, ſcientia fit, quæ ipſa neceſſariorum dũtaxat & æternorũ eſt: ſin verò ex probabilibus, opinio. His iam partis interdum mens & intelligentia noſtra non vltrà progreditur, ſed infixa in eorum contemplationẽ, illic tanquam in extremo conſiſtit, quid in illis verum falſúmve ſit perſpiciens, his ſaturata bonarum cogitationum epulis. Ea eſt quam contemplantem intelligentiam appellant, quæ maximè & duntaxat circa res eſt vniuerſales, neceſſarias & ſempiternas, quæ eædem admirandæ ſunt, difficiles atque diuinæ. Habitus quo hæc efficit & facultas ſapientia eſt, eiúſque functio ſtudium eſt ſapientiæ, quod qui colunt ſapientes appellantur, quoniam propria commoda negligentes, æternorum contemplatione viuunt. At verò quum mens intelligentiaque noſtra in rerum caducarum & fortuitarum cognitionem conſequutione quadam & progreſſione adducetur, ſi in illis non prorſus inhæreſcat, neque illarum contemplatione tota teneatur: ſed iam cognitum habens & compertum illas poſſe mutationem ſubire, quærat & inueſtiget, moliaturque ad quandam hominũ commoditatem & vſum illa referre, tum ſanè practica erit intelligentia, quæ tota in actione verſatur, omneſq́ue ratiocinandi progreſſus in hominũ commoda tanquam in finem ſupremum dirigit. Vt autẽ hominum bona alia præſtantiora ſunt, vt rei domeſticæ aut publicæ adminiſtratio, alia his viliora: ita vis intelligens in illa aliter atque in hæc incumbit. Nam prudentiæ facultate, præſtantiora illa tractat, & in hominum commoda fructúſque refert. Quæ quoniam commutabilia ſunt & opinione dubia, de illis conſiliũ captat, conſultat, deliberat. Atque ſi non hebes eſt, ſed ſagacitate pollens ac ſolertia (quæ perſpicax quædam eſt prudentia) boni atque honeſti deſiderio tenetur, non feſtinanter & citò quaſi auguratione quadam, ſed recta ratiocinatione & inueſtigatione accurata multo maturoque tempore, quodcunque bonum in conſultationem poſitum eſt, aſſequitur: atque ea bona eſt conſultatio ex prudenti ſagacitate genita, mala verò conſultatio ſi quid horum econtrariò accidat. Qui ad bene conſultandũ aptus idoneuſque fuerit, quo aut publica bona aut priuata augeat atque moderetur, is omnino prudens cenſebitur: contrà verò imprudens, qui non poterit recto conſilio bonũ finem proſpicere atque conſequi. Ceterùm quũ agens illa practicaque intelligentia, quæ cõceperit noueritque theoremata, non ad bene beatéque viuendum, ſed ad vilius quoddã opus & artificiũ refert: hoc ſi bono conſilio & maturo rectaque ratione facit, arte quidẽ facit: quæ ipſa certam rationẽ atque viam præbet operis faciendi. Quid demũ conſequitur? Vbi practica intelligentia prudentiæ bona conſultatione hoc illúdve agẽdum eſſe deliberauerit, quia bonũ & vtile: aut vbi artis bono conſilio ſtatuerit opus quoddã ſubeundũ faciendumque, quia item vtile: tum ſanè rationis participem appetitum mouet allicitq́ue. Is demũ quicquid bonũ exiſtimatum eſt eligit, idq́ue non ſimplici & pura voluntate, ſed ea quæ bono cõſilio & deliberatione confirmata eſt. Hæc autẽ tantæ eſt efficacitatis, vt quæcunque bonorũ ſpecie agenda facienda ve ſelegerit, illa mox perſequatur & perficiat, & idcirco vna videri poſſit omnis actionis effectioniſve cauſa atque principium: contrà ſi quicquam reiecerit tanquam noxium & infeſtum, mox illius fugam arripiat. Ergo dum quippiam nobis occurrit quod arrideat & iucundum

Vt mens intelligat, & rerũ notiones concipiat.

Notiones generales.

Compoſitio.

Exiſtimatio ſeu iudicium.

Ratiocinatio.

Inductio.

Argumentatio.

Scientia.

Opinio.

Contemplatio quæ & philoſophia.

Praxis.

Prudentia.

Conſultatio.

Sagacitas.

Ars.

Voluntas.

Electio.

& iucundum ſit, ſi continuò vt pecudes illius lenocinio, nulla deliberatione prægreſſa trahimur, ſimplex ea voluntas eſt: quæ ſi incontinentes ſumus, ſæpius à bruto appetitu præualente laceſſitur & euincitur. At verò ſi conſultatione adhibita nectemus multa & conferemus inuicem, ex quibus colligimus, ſi hoc aut ſi illud fiat, mala multa impendere: tum ſanè id effugimus & declinamus, quod primùm oblectamenti ſpeciem præ ſe ferebat. Hæ ſunt omnes intelligentis animæ mentiſque functiones, ad earum imitationem explicatæ, quas ſentiens anima protulerat. Quid *Memoria mentis.* omnes dico? nónne inſuper illa tum meminit tum reminiſcitur? Meminit illa quidem, atque ad vſum memoriæ eas quoque vniuerſales notiones reuocat, quæ intelligentia mentéque capiuntur. Nulla quidem generum aut formarũ haberi poſſunt ſpectra & ſimulachra, quæ in mente aut in communi ſenſu quaſi ſopita ſeruentur, & quæ aliquãdo poſthac mentem ipſam & intelligentiam denuò concitent: ſed à generibus atque formis ſolùm notiones emergunt, quæ ſemper intelligentiam mouent & impellunt, & quæ in ſola mentis contentione conſiſtunt. At ſimulachra, vt quæ ab indiuiduis duntaxat eliciuntur, omni animæ conatu actioneque ſedata & prorſum anima quieſcente ſeruantur. Sic autem mens & intelligentia meminit. Quum notiones illæ generũ *Vt fiat memoria.* aliquando diſperditæ euanuerint, ſingulorũ ſimulachra ex quibus illæ hauſtę conceptæque fuerant, & quæ ſenſus communis retinet, rurſus intelligentiam incitabunt & impellent, ex quibus illa ſimiles atque olim generũ notiones eliciet. Hæ dum in mentem veniunt, ſi præteriti temporis ratione ſuſcepta, mens pariter ſentit ſe illas prius tenuiſſe atque nouiſſe, id profectò eſt intelligentiæ memoria. Quocirca mens aut intelligentia non per ſe atque primùm meminit, ſed principis ſenſus interuentu atque auxilio: in quo, vt inquit Ariſtoteles, memoria per ſe & primò ineſt, *Lib. de memoria.* non ſic autem in mente. Quandiu itaque cõſtans & dilucidum erit externæ rei ſimulachrum, id è principe ſenſu mẽtem impellens, memoriam rei à qua ductum eſt poterit excitare. Quòd ſi nõ *Recordatio.* vniuerſum id retinebitur, ſed vel temporis diuturnitate, vel morbo, vel alia quauis iniuria pars deleta eſt, pars verò iam puſilla reliqua eſt, vt neque animum ciere, neque rem externam repræſentare integrè poſſit: tum profectò illius periiſſe memoriam dicemus. Cæterùm ſi puſilla ea pars tanquam origo & ſeminarium quoddam poterit vel minimum excitare & proritare, hæc confeſtim cõtextu & ſerie in proximum & affine quippiam migrabit, mox in tertiũ, deinde in aliud, donec admirabili rerum cõtinuatione & ſerie priſtinam cognitionem capiat. Hoc quidem mo- *Solus homo recordatur.* do mens reminiſcitur, ipſaque illius actio recordatio eſt, collapſæ memoriæ reuocatio. Hæc idcirco non beluarum, ſed ſolius eſt hominis, quòd non niſi connexione rerum & ratiocinatione quadam comparetur. Neque etiam beluis propriè ineſt memoria, quòd præteriti & futuri tem- *Solus homo propriè meminit.* poris perceptionem nullam habent, ſine qua meminiſſe non poſſumus. Quæ bona aut mala iam ſæpius ſenſerunt, agnoſcunt illæ quidem, ſed tanquam præſentia ſint, nulla elapſi temporis obſeruatione. Neque enim apes neque formicæ, quæ alimenta ſibi in hyemem recõdere putantur, in futurum proſpiciunt: verùm ea ſolius eſt naturæ quædam inconſiderata nec præmeditata molitio. Mortuis nobis ſtatim omnium rerum quas in vita cognouimus memoria deletur: quoniam *Poſt mortem non meminimus.* hæc ex communi ſenſu pendebat, qui ipſe patibilis eſt, & pereuntibus nobis ſimul occidit: quare ab illo ſeiuncta mens immortalis, illiúſque ſubſidio deſtituta prætetitorum meminiſſe non po- *3. de anima.* teſt. Eſt vbi Ariſtoteles communem ſenſum ſuſa nominis appellatione intelligentiam appellat, eámque patibilem & quæ in nihilum occidat. Non recordamur (inquit) ab occaſu, quia intelligentia quæ patibilis eſt extinguitur, ſine hac autem nihil intelligit ſeparata illa mens impatibilis & immortalis. Idem alio loco, Amare, odiſſe, affectiones cõtinentis, non illius ſunt quatenus ipſe *1. de anima.* eſt: quapropter continente corrupto neque meminit, neque amat, quia non erant illius hæc, ſed communis quod iam periit. Mens illa & ſimplex noſtra intelligentia quum è corpore diſceſſerit, patiendi ratione deperdita, alteram duntaxat agendi vim cõſeruabit. Non enim tum ea ſenſuum miniſterio indigebit, neque ab his hauſtas rerũ notiones ſuſcipiet quibus cognoſcat: ſed ipſa per ſe omnia ſpectans nihil aliud quàm merus erit actus, à ſua ſimplici natura id obtinens, vt tum ſe aliáque intelligat, tum intelligatur à ſe. Ea neque componit quicquam aut diuidit, neque vlla connexione ad rerum cognitionem accedit, ſed formas rerum omnium in ſe continens, vna comprehenſione ſimul aggreditur & intelligit omnia. Vnde ſemper intelligit & intelligitur à ſe, ounquã defatigatione ingraueſcit, tota æterna & immortalis.

Principes animæ facultates non eſſe ſedibus diſtinctas. CAP. XV.

LIBERANDA hîc poſtremò fides eſt quam ſuprà dedimus, dum quæſtionem illam explicare ſumus polliciti, nunquid fingendi, ratiocinandi & memorandi functiones diſcretæ ſic habeantur, vt vnaquælibet lædi deprauariq; poſſit, alijs ne uel minimùm quidem offenſis. Id quidem omnino fieri poſſe quamplurimi ſibi perſuaſerunt, ſimplici quadam ratione eaque non planè comprehenſa. Aiunt enim eos qui febre iactantur, nonnunquam floccos & paleas euellere, monſtroſa viſa obuerſari, eſſeque in his ſimulachrorum comprehenſionem, ipſamque fictricem facultatem offenſam conſtante ratione ac iudicio, quo hęc plerunque agnoſcunt ac iudicant falſa eſſe ac mendacia: quemadmodum & dormientes quæ vident in ſomnis, ſæpe iudicant non vera illa, ſed commenta ſomniorum eſſe. In his igitur læſa eſt confictio & phantaſia, ſalua & cõſtante tum ratiocinatione tum memoria. Alij in delirio peruerſè iudicant & ratiocinantur, qui tamẽ & familiares, & quæcunque obuerſantur agnoſcunt, ſatiſque pręteritorum meminerunt: in quibus

bus conſtat rationem turbari reliquis duabus illæſis. Ex his ſtatim concludunt iſthæc obuenire non poſſe, niſi quæ effectrices earum ſunt facultates, locis ſedibúſque disiungãtur. Quum firmiſſima ſit hæc eorum ratio, experiamur, ſi poſſimus eius cornua ſummouere, vt hac minuta controuerſia quid lateat veritatis fiat perſpicuum. Philoſophorum id quorundam authoritate celebrari video, ſimilem imò & eandem animæ eſſentiam cunctis ineſſe hominibus, neque in hoc quàm in alio vſpiam perfectiorem inueniri, quod omnino ſimplex & indiuidua ſit, cui nihil addi minuive poteſt, quin ſpeciem mutet. At nihilominus ſimplex illa in hoc quàm in alio facultates exhibet perfectiores, & aliàs expeditiùs, aliàs ſegniùs functiones edit. Ita quippe alios natura animaduertimus cogitatione & ingenio valere, quibus infirma eſt memoria atq; ratiocinatio: alios tum rerum tum litterarum memoria præſtare, quibus nihil aut minimum ſit rationis ac iudicij: alios ſolido ac bene naturali eſſe iudicio, quorum non æquè prompta ſit cogitatio, aut firma memoria. Has autem facultates varias efficit non animæ eſſentia, ſed corporis & inſtrumentorũ eius varia conſtitutio, ex temperamento & conformatione contracta: horum quippe conditionem animæ facultates atque mores ſequũtur. Neque verò inſita ſolùm & congenita nobis, ſed & adſcititia conſtitutio animi facultates moréſque mutat: & corpore puro omnique ſorde vacuo candidi ſunt mores vegetæque animi vires: impuro autem & ſordibus inquinato perturbari mores & hebetes vires animi. Quòd tam multa tamque varia ſint hominum ingenia, tamque diſpares eorũ mores, alij ſobrij, alij vinoſi, non aliunde petendũ, quàm ex corporis aut naturali aut adſcititia conſtitutione. Iam verò ſi corpus grauiùs morbo cõflictabitur, quis dubitet occupata impeditàve animi ſede illius vires grauiter aut impediri aut perturbari? Si corpus ſpiritúſque vehementer concutitur, vt in febrium ardoribus, mens conſtare non poteſt, ſed concita turbido motu cõmouetur. Sin verò corpus morbo proſternitur, animæ vires pariter elangueſcũt, neque laboranti integrę poſſunt conſiſtere. His ita ad rem ſubiectam conſtitutis non difficile ſit aduerſariorum rationes diluere. Dum anima turbulentis ita cauſis concutitur, ipſi quidem fatemur nõ protinus omnes peræquè illius facultates offendi. An idcirco neceſſum videtur ſedibus illas diſcludere? Minimè. Vndénam igitur hæc affectionũ varietas? Quæcunque facultas natura aut vitio infirma exiſtit, irruentibus cauſis minus obſiſtit promptiuſque offenditur: quæ verò firma eſt ac valida, minus offenſionis & iacturæ ſuſcipit. Quũ itaque leuior erit delirij perturbatio, cui cõprehenſio fictióve infirma erat, is ſola comprehẽſione delirabit, multáque aliena cogitatione finget: cui verò iudicium inualidum fuerat & imbecillũ, is duntaxat præpoſterè iudicabit & ratiocinabitur. Quum autẽ vehemens incidet delirij perturbatio, omnes pariter principes facultates peruertentur, aliàs pari iactura, aliàs diſpari. Non abſimilis eſt in cæteris facultatibus ratio: quum enim in illas aduerſa vis perçquè irruet, imbecillior quidem proſternetur, validior obſiſtet irruenti iniuriæ, etiam ſi eadem ſede conſiſtant. Itaque ex leuibus aſſumptionibus nec planè cognitis rationem ſuam concluſere, qui cogitationem, ratiocinationem ac memoriam ſedibus atque inſtrumentis ſeiunxerunt. Indignum erat Philoſophi grauitate atque conſtantia, quod non ſatis exploratè perceptum fuerat & cognitum, ſine vlla dubitatione confirmare. De animalibus functionibus hæc tradidiſſe ſatis: nunc de vitalibus, quibus pulſus & reſpiratio aſſident.

Calorem noſtrum perpetuò refrigeratione, pabulo & expurgatione indigere, alioqui extingui ipſum & extabeſcere. CAP. XVI.

SIc eximia & illuſtris illa rerum natura tulit, vt omnia quæ aluntur & quæ creſcunt, contineãt in ſe vim caloris, ſine qua neque ali poſſent neque creſcere: inter hæc verò animantes, quarum quàm ſtirpium perfectius erat vitæ genus futurum, vberiorem hunc acceperunt, cuius nimirum temperatione vitæ ſtatus omnis conſeruaretur. Ruſum in animantibus quæcunque ſanguine præditæ ſunt, hoc ipſo ampliùs circũfluunt & abundant, quàm quæ ſanguinis ſunt expertes. Hic autẽ noſter calor quãquam æthereus, frigidi tamen aeris appulſum continenter deſiderat, cuius defectione mox prorſus extinguitur. Vt enim flamma medicis cucurbitulis aut anguſto cõclaui coërcita marceſcit, ita & quum animanti fauces præcluduntur, obturãturque omnia cutis ſpiracula, quàm mox caloris ſequitur extinctio. Huius quidẽ cauſa triplex, quòd denegata ſit refrigeratio, quòd idoneum deficiat pabulum, quòd offuſus aër nullus ſit, in quem fumoſa ignis caloríſve excrementa pellantur aut erumpant. His enim tribus de cauſis cõſequitur caloris interitus & extinctio, quandoquidẽ is trium contrariarũ adminiculis ex neceſſitate indiget. In balneis, in caldariis & in æſtu vehementi, qui nos regit & moderatur calor, idcirco languet & extabeſcit, quòd frigoris occurſatione nequaquam reficiatur. Qui enim nos circunſepit æſtus ſi immoderatus eſt, haud ſecus calorem noſtrum atque lucernæ flammam foras euocat prorſuſque diſpergit, nihil nec certè perquam exiguum illius reliqui faciens: hinc virium infirmitate tentamur & affligimur, intabeſcimus, & ad extremum vitam cum morte commutamus. ~~Contrà frigus modera-~~ *Refrigeratio denegata.*
tum & æquabile perinde vt flammam, ita & natiuum calorem continet & à diſſipatione tutatur. tametſi immenſum & immodicum frigus ſi diu multúmque adeſt, flammam & calorem ad materiam intrò reprimens, æquè vt aduerſus calor vitam eripit. Neque nos ambiens calor ex eo duntaxat quòd interiorem noſtrum diſſipet, offenſionem affert, verùm hoc etiam quòd neutiquã refrigeret, imò verò cor & interiora viſcera magis ac magis inflãmet, vnde propria illorũ ſubſtantia cõſumitur & in perniciẽ agitur. Tale quiddam manifeſtiùs infert calidus feruiduſque aër

diutiùs

diutius inſpiratus. Eadem ex cauſa in pauco eodemque aëre contineri & aſſiduè verſari ſuffocamur, æquè vt in aqua modica piſces. Qui enim exiguus eſt aër, reddito ſpiritu facilè cõcaleſcit, vt deinde nequeat refrigerationis auxilium præſtare. Quin etiam motio vehementior, æſtus aut balnearum ritu, innatum calorem diffundit, diſperditque, moderata hunc conſeruat & excitat, quies autem ſopit & ignauum inertemque reddit: quemadmodum mediocris ventilatio flammam auget, nimia diſſoluit. Cæterùm neque in balneis, neque in ſolis ardoribus calori deeſt alimentum, ſed hac vnica cauſa extinguitur is & occidit, quòd frigoris appulſu non recreatur. Vt autem reſpirationis maior iniecta corpori neceſſitas eſt quàm tranſpirationis, ita hauſti frigoris cõmoditas maior eſt, quàm nos vndique cingentis. Ex quo fit vt qui ex lebete calidum aërem ſpiritu trahunt, etiam ſi reliquum corpus frigido aëre circunfunditur, celeriùs extinguantur & intereant: quàm qui in hypocauſto conſtituti ore atque naribus frigidum aërem ducunt.

Pabuli inopia

Porrò autẽ ob alimenti egeſtatem is vitam amittit, cui os & nares vel fauces præcluduntur: non modò enim refrigerationis defectio, ſed eius maximè pabuli inopia premit, quod caloris ſubſtantiam conſeruat. Id quidem planiùs declarat corpus quodcunque in frigidam demergitur: mox enim id ſuffocatur & perit, niſi aëre & reſpiratione iuuetur, non quòd à refrigeratione, ſed quòd ab idoneo caloris & ſpiritus alimento deſtitutum ſit.

Superuacaneorum retentio.

Quum quis autem plurimo attracto aëre eoque frigido hunc vniuerſum ſic pulmonibus comprehẽdet, vt nihil deinde illius expiret, eum profectò tandem extingui & è vita diſcedere neceſſe eſt: non alimenti penuria, vt quod copioſum inſit & abundans: nõ refrigeratione prohibita, quòd frigidus hauſtus ſit aër, qui pulmones & cor potuit vel immodicè refrigerare. Quænam igitur tum relinquitur interitus cauſa? Ea nimirum quòd fumoſa inſiti caloris ſpiritusque ſuperuacanea non reddantur: atque vt flamma à craſſo multoque fumo, ita cor ab illis immoderatè congeſtis opprimitur atque ſtrangulatur. Huius id eſto indicium, quòd qui ſic grauiter vehementerque affliguntur, expiratione alleuantur recreantúrque, eſtque ea tum illis vnica medicina, quæ ſuffocantes halitus atque fumos eiicit.

Tractum aërem aptum eſſe conſeruando calori.

Has tres cauſas ad inſiti caloris, & ad omnium terrenorum animantium cuſtodiam condonatas, ambiens nos aër in ſe vnus continet, ſi tum qualitate tum ſubſtantia mediocritatem quandam acceperit. Aquatilia autem non aër, ſed aquæ humor tuetur, vt qui refrigerationis vſum & commoditatem illis ſuppeditat, niſi quum immodicè exardeſcens robur eorum adimit, omnibúſque orbat viribus. Ab humore nonnihil etiam vaporis & halitus pro caloris ſpiritúſque pabulo trahunt, in quem commodè fumoſa caloris ſuperuacanea depellunt.

Aquatilia ſatis refrigerari citra aëris appulſum.

Id inter animantes diſcriminis peperit innati caloris varietas: quum enim in terrenis animantibus multo ſanguine eóque puriore præditis, copioſus & vberrimus ſit vitæ calor, celeri quidem & prompta refrigeratione atque nutritione indiget: quæ ſanè aër facilè confert, quia leuitate ſubtili celeriter in omne corpus penetrat, moxque partibus ſingulis præſens eſt & obuius. At verò piſces, quibus multo minus tum caloris tum ſanguinis ineſt, cùm non æquè ſubito tantum refrigerij deſiderent, ſolius aquæ contagione appulſuque ſatis commodè ſuſtinentur.

Pulſus & reſpirationis vſus: vtq; inter ſe diſtent. CAP. XVII.

Cordis pulſatio.

IN ea corporis parte quæ immenſa æſtus ac caloris vi quodammodo efferueſcit, natura gubernatrix, & quaſi magiſtra animantium, vim poſuit cientem agitantemque motionibus perpetuis, cuius tamen impetum reliquæ etiam corporis partes minus calidæ percipiunt, vt in quas fundi ac dimanare ſolet. Ea eſt vis & facultas quæ cor ſuis motibus exagitans aërem idoneum in id ipſum rapit, & ab eodem excrementa quę plena ſunt fuliginis, foras expellit.

Vt pulſus calorem refrigeret: & quid præſtet commodi.

Eadem ex corde per arteriarum corpora peruadens illa diſtendit atque demittit, vt partes in quas diſtributæ ſunt, frigore reficiantur, & earum ſuperuacanea propulſentur. Quandiu ergo harum omnium partium ingeneratus calor moderatus erit, iſque exiguus, hunc quidem ſatis conſeruare videbitur arteriarum pulſus, quem eo nomine incredibiliter natura machinata eſt. Vis enim quæ à corde initium ducens per arteriarum tunicas demittitur & influit, illas quidem eodẽ modo atque eodem tempore atque cor attollit & ſummittit. Cùm attolluntur ac dilatãtur, ſeſe ſuaque ſpiracula aperiũt, & vndique ad ſe tum ambientem nos aërem, tum proximi ſanguinis tenuem portionem trahũt. In his enim communes tranſitus exiſtunt per tunicarum ſpiramenta & oſcula, alij in cutem, alij in inteſtina & viſcera, alij in venas, hoc indicio quòd vulnerata magna arteria vniuerſus animantis ſanguis profunditur. Cùm verò ſummittuntur atque contrahuntur, fumida & halitnoſa ſuperuacua, quæ ex humorum & ſpirituum vſtione proueniunt, tum in cutem, tum in alias partes expellunt. Sic igitur perflabile corpus eſt, & arteriæ ſuo pulſu tum ex omni parte trahunt, vt natiuum calorem conſeruent, tum in omnem partem transfundunt, vt eum ipſum ab omni eluuie liberent & expurgent.

Reſpirationis vſus & neceſſitas.

Cæterùm cor quod calore ingenti tanquam flamma exardeſcit, non ſatis commodè poteſt arteriarum pulſatione conſeruari, ſed maiore quodam adminiculo quaſi flabello indigebat: cuiuſmodi in his animantibus quæ multo ſanguine & calore vigent ſunt pulmones, in piſcibus verò branchiæ. Dum enim cor ardoris incendio flagrat, nec ſatis valet pulſatione agitatum neque ſua refrigerationem conſequi & ſibi aſciſcere, tum temporis pulmones ipſamque ſentiendi vim premit & irritat, efficitque neceſſitate quadam, vt mouendi facultas diaphragma & thoracem hincque annexos pulmones crebrò tollat deprimatque. Dum autem pulmones attolluntur, in eos tanquam in follem ſpiritus adducitur, redditur verò, cùm deprimuntur & con

cidunt

cidunt in ſeſe. Hoc igitur modo qui inſpiratione hauſtus eſt frigidus aër, celerrimè ad intima quęque penetrat, iiſque refrigerationis commoda ſubminiſtrat. Vt verò reliquarum partinm calorem arteriarum pulſus, ſic cordis ardorem inſpiratio temperat, eundem purgat expiratio, fumoſa excrementa propelleos. Quocirca inſpirationi rectè comparatur diaſtole, expirationi ſyſtole. Ergo vnius eiuſdemque vſus cauſa reſpiratio & pulſus dati ſunt animantibus: hoc ſolùm diſtant & diſſident, quòd illa ab animali facultate, hic autem à vitali manat: hic continuus eſt neque interruptus, extra omnem arbitrij noſtri poteſtatem, illa plerunque ceſſat libera quidem & in noſtra poteſtate. Quod enim reſpirationem excitare poſſumus cùm volumus, & eandem crebriorem aut rariorem, tardiorem aut velociorem reddere, contraque ſedare & cohibere cùm volumus, apertè commonſtrat eam eſſe motum volnntarium, noſtroque ſubijci arbitrio. Non ſic autem motum cordis & arteriarum, quem nec excitare, nec ſedare, ſed ne mutare quidem aliter poſſumus etſi volumus. Reſpirationem prorſus contioere & cohibere arduum in primis eſt & difficile, quòd ſi exiguo quodam tempore aut certa meoſura, non tamen perpetuò poſſumus. Quocirca non illa ſimiliter atque ambulatio aut locutio prorſus eſt libera & in noſtra poteſtate ſita, ſed quadam affectus neceſſitate ducitur & incitatur. Erunt igitur in motibus voluntarijs alij prorſus & abſolutè liberi, quos quoties & quantum volumus impellimus, nnlla ad id nos vrgeote neceſſitate: alij liberi quidem, ſed à qnibuſdam corporis affectibus incitati atque laceſſiti: quod genus ſunt reſpiratio, vrinæ & excrementorum alui retentio. Fiunt hæ quidem ab animali facultate, idque muſculorum beneficio, vnde & arbitrio oostro fieri dicuntur: cæterùm quooiam multa plerunque actiones illas perturbant, magnaque neceſſitate laceſſunt, non quantum & quomodocunque volumus, illas complere poſſumus. Quare quanquam liberæ ſunt & voluntariæ, non tameo abſolutè, ſed corporis affectibus ſubditæ.

Reſpirationis & pulſus differentia.

Reſpirationē eſſe liberam.

Liberorū motuum duo genera.

Qua ratione fiant reſpiratio atq; pulſus. CAP. XVIII.

PVLSATIO tum cordis, tum reliquarum partium calorem fouet: ſed & cordis calorem reſpiratio continet, ad quam pulmones planè accommodati ſunt & à natura contributi. Huius quidem efficiens cauſa eſt, libera illa & voluntaria facultas, cui inſtrumenta præſto ſunt, diaphragma & thorax varijs muſculis agitatus, tum ijs qui inter coſtas poſiti ſunt, tum ijs qui extrinſecus ſunt adhibiti, interdum & ijs qui ſunt in abdomine. Eſt & aſpera arteria reſpirationis via, & pulmo receptaculum materiæ, quam ioducimus. Materia verò aër, qui tum per os tum per oares attrahitur. Itaque mouens illa & voluntaria facultas, dum ardoris neceſſitate taoquam ſtimulo impellitur, muſculorum ope thoracem, ſimulque quadam conſequutione pulmones diſtendit, qui leues atque rari facilè ſequuntur quocunque ducas. Dilatati autem neceſſariò implentur leui quodam profluenteque corpore per aſperam arteriam irrneote, cuiuſmodi maximè eſt ambiens nos aër. Compreſſo autem thorace vna pulmones demittuntur, & qui in illis ſuperuacuus eſt ſpiritus per arteriam excluditur. Si modica ad reſpirandum aſtringimur neceſſitate, hnic obeundæ vnum certè diaphragma ſuffecerit, quod deorſum impulſum pnlmones ſecum adducens leuiter attollit, reductum autem eoſdem comprimit colliditque. Sin autem granior vrget neceſſitas, præter diaphragma thorax modicè attolletur, eorum muſculorū ope, qui inter coſtas poſiti interiorē ſedem habent: contrahetur autē ſua ipſius grauitate coocidens in mediocrē naturalemque ſitū. Cùm autē maxima fit inſpiratio, illis omnibus actionē ſuam conferunt ij muſculi, qui thoraci extrinſecus incumbunt, & quos maximè ab humeris ad thoracis ſuperiora diriuari diximus, omniūque vno impetu atque conatu thorax plurimùm diſtenditur. Plurimùm aūt contrahitur in vehementi expiratione, qualis eſt appellata exufflatio, ita quidē thoracem infra naturalē ſitū comprimentibus ijs muſculis, qui inter coſtas poſiti exteriorē ſedem habent, ſuffragantibus etiā alijs qui extrinſecus thoracis inferiora tegunt. Alterna igitur horū muſculorum actione reſpiratio completur partibus duabus abſoluta, inſpiratione & exſpiratione. Inſpiratione anbiēs aër per os & nares in aſperā arteriam inſiliens, non modò eius ramos per pulmonis ſubſtantiam diffuſos, ſed & omnē ferè eius molem implet, adeò vt voiuerſam thoracis capacitatem inflatus ſpirituque turgens pulmo occupet. Qui hauſtus aër fuerat, primā in pnlmone elaborationē ſumit, illicque concoquitur & præparatur vi carnis quæ planè tenuis eſt, mollis & aërea, vt proinde huiuſce operis, quemadmodū & caro iocineris, ſaoguinis conficiendi cauſa maximè conſtructa eſſe videatur. Non enim externus aër, rudis, frigidus & impurus, & derepente irruens fieri poteſt ioterioris ſpiritus coouenieus pabulum, ſed hunc quemadmodum & alimenta neceſſe eſt paulatim mutari & familiarem innato ſpiritui qualitatem, longiuſcula mora recipere. Poſt hæc autem elaboratus diligenter ſpiritus, in ſiniſtrum cordis ventriculum arripitur, ex quo accedente etiam ſanguinis vapore, qui ex dextro ventriculo permanauit, vi cordis ioſita, eiuſque innato ſpiritu & ingenti caloris incendio, haud ſecus atque in fornace ſpiritus procreatur vitalis, qui demū in omne corpus per arterias effuſus, ſalutarē impertit toti calorem. Qui ex hac concoctione fiunt torridi vapores, foras reijciuntur tum cordis & arteriarū pulſatione, tum pulmonis expiratiooe. Quū igitur thorax attollitur, aſperæ pulmooum arteriæ aëre per inſpirationem implentur, ſimul autē læues implentur fumoſo excremento, quod ex ſiniſtro cordis ſinu depellitur, ne id prauitate ſuffocet: venæ arterioſæ tenui ſangnine diſtenduntur, qui ex dextro cordis ſinu ad pulmones outriendos eijcitur. Quum autem depreſſo thorace pulmones in ſe concidunt, vaſis hiſce omnibus

Reſpirationis inſtrumenta.

Inſpirationis & expirationis effectus.

Inſpirati aëris præparatio.

Vt aër fiat ſpiritus pabulū.

Aëris ſpiritus & ſanguinis distributio per pulmones.

quodammodo coarctatis, per aſperas quidem arterias expiratio fit excrementi fumoſi, per læues autem, quas venoſas diximus appellari, præparatus & qnaſi concoctus in pulmone aër, in ſiniſtrum cordis ſinum conijcitur. Qui in venis eſt tenuis ſanguis, pulmonis coarctatione in dextrũ cordis ſinum haudquaquam remeat, ſed in carnem pro alimento truditur, ab eius ſingulis partibus familiaritate quadam raptus: veruntamen hæ venæ, vt quæ ex duplici conſtant tunica, ſanè quàm parum comprimi poſſunt expiratione, vt neque dilatari inſpiratione, ſed eos motus præſertim ſubeunt arteriæ, quæ propria ſunt ſpiritus inſtrumenta. Eo autem ordine collocata ſunt tria hæc vaſa, vt aſpera arteria vbique media & inter læuem arteriam atqne venam interpoſita cernatur: non hæc quidem extremis continuata ſunt, neque qui in aſpera arteria eſt aër, mox in læuem transfertur: ſed cùm extremæ omnium fibræ in omnem pulmonis ſubſtantiã diſperſæ ſint, quicquid in illis eſt conceptum, id omne in pulmonis ſubſtantiam illabitur. Per hanc (quia mollis eſt & ſummè rara) tum aër, tum fumoſum excrementum facilè commeat, & expiratione in idonea vaſa relabitur: ſanguis verò cùm ex venis in carnem effluxerit, in illius ſubſtantiam conuertitur, nec poteſt (niſi propter vlcus quale eſt in tabe) in aſperas arterias retrò commeare: quanqnam quæ ex pulmonis nntritione quotidie progignuntur excrementa, per eas vnà cum ſputis redduntur. Hanc cuiuſque materiæ diſtributionem efficit pulmonis reſpiratio, cui & maximam vim addit cordis motus & pulſatio. Cor enim diaſtole ex pulmone per læues arterias præparatum aërem in ſiniſtrum ſinum rapit, & ex vena caua ſanguinem allicit in dextrum ſuum ſinum, idque patefactis horum vaſorum valuis. Syſtole ex dextro ſinu per venam arterioſam ſanguinẽ in pulmones effuodit, ex ſiniſtro verò confectum iam vitalem ſpiritum in maiorem arteriã (quæ aorta dicitur) ſimulque in minores emittit, quo tempore neceſſe eſt omnes illas dilatari. Quanquam igitur earum motus cordis pulſationi ſimilitudine quadam magnitudinis, celeritatis & frequentiæ reſpondet, vt ex earum contactu cordis motum coniectura aſſequi liceat: hæ tamen dilatantur in ſyſtole cordis, committuntur autem in diaſtole. Dilatantur enim dum compreſſum cor in eas ſpiritum immittit. At non ſolius influentis ſpiritus & ſanguinis in vapores extenuari copia implentur: non enim fieri tum poſſet vt omnes vno eodemque momento pulſarent, quòd nequeat puncto temporis ſpiritus per arterias in corporis extrema peruadere. Ergo quum ſimul omnes pulſare deprehenduntur, quæcunque hoſce diaſtoles & ſyſtoles motus efficit cauſa, eadem ſanè & quæ cor mouet. Ea eſt in arteriarum corpore poſita, ſed quæ tamen ſuam originem aut certè conſeruationem cordi acceptam referat. Cæterùm quæ in corde vis ineſt pulſus efficiens, ea vitalis nequaquam eſt, quæ tum ſpiritum tum vitalem in eo calorem gignit: hæc enim in ſolo corde collocata eſt & conſedit, illa verò arterijs & cordi coniuncta atque communis eſt. Hæc vitalis vires ſuas in oſſa, cartilagines, carnem, in omnes denique partes diffundit, quibus vitam & ſalutarem calorem impertit, nullaque pars manet ab illius aſpiratione & fauore deſtituta: contrà, quum à corde & arterijs diſceſſeris, quæ pulſu motioneque agitetur, pars omnino nulla in conſpectum ſe dabit, niſi cerebrum fortaſſis in illorum numero reponendum eſſe videatur. Ex quibus profectò perſpicuum fit, vim illam pulſantem plurimùm à vitali diſcrepare, eſſeque tanquam ancillulam & miniſtram tum ſpiritus eius & caloris diſtribuendi, tum vt innato calori modus quidam adhibeatur, certaque is ratione gubernetur. Simili modo atque ratione à vitali eæ diuerſæ ſunt facultates, quæ excandeſcentiam & alias animi affectiones concitant: de quarum operibus quum iam plenè cumulateque verba fecerim, nihil ſupereſſe arbitror quod huic tractationi videatur attexendum.

Cordis & arteriarũ pulſationes diſtant.

Vis pulſifica.

Vis pulſifica alia eſt à vitali.

Libri ſexti de functionibus & humoribus, finis.

DE HOMINIS PROCREATIONE ATQVE DE SEMINE LIBER SEPTIMVS.

PRÆFATIO.

CORPORIS totius conſtitutionem, partis cuinſque ſitum, vſum, figuram, ex elementis compoſitionem iam antè expoſnimus, & quibus facultatibus adornatus homo ſingulas functiones edat. At quoniam nec elementa, nec quæ ab his emergunt temperamenta, facultatũ cauſas ſtatuimus, nunc ordinis ratio locuſque poſtulat, vt inueſtigemus quænam ſint earum cauſæ. Quapropter toto animo & ſtudio omni perquirendum, ſit ne præter primam illã ex elementis compoſitionẽ communemq; rerum omnium procreationem, ſingularis quædã in animalibus vis, quæ facultatum cauſas in ſe contineat. Hoc enim pacto futurum eſt, vt hac ſerie ſæpius repetita atque paulò altius relata, ab ijs quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, in occultas & abditiores cauſas demum penetremus. Itaque dũ hominis ortum atque procreationem in medium proponemus, dumque explicabimus quas vires ob-

res obtineat procreandi facultas, quomodo quoque ordine partes conformentur ſingulę, vtque fœtus in vtero gubernetur: tum ſimul omnium quæ libris ſuperioribus tradita ſunt à nobis ſumma cauſa & rano perſpicuè elucebit. Neque profectò fieri potuit, vt prius hominis procreatio intelligeretur, quàm is eſſet numeris omnibns cognitus & exploratus: quiſquis diuerſum doctrinæ ordinem inſtituet, eum neceſſe eſt in obſcura multa & inexplicabilia inuolui. Primùm enim (inquit Ariſtoteles) nouiſſe oportet, an ſit vnumquodque de quo futura eſt diſputatio: deinde quid ſit, tertio loco vnde & à quo id ſit. In hunc itaque locum hominis procreationem tradere diſtulimus, quanuis fortè nonnulli pulchrum putarent, ab hac facto artis exordio, ad alia deinde progredi.

Sexuum diſtinctio vnde ſit, & quid de ſemine ſit ab Ariſtotele proditum. CAP. I.

QVÆ rerum omnium pulcherrimæ ſunt ac ſummè diuinæ, id vnum prę cęteris diuinitatis ſuę ſpecimen obtinent, vt ſempiternæ quidem ſint & immutabiles, nulli affectionum impetui ſubiectæ. Hæc autem cùm ſumma quædam ſit perfectio, & præſtantiſſimum ſupremumque bonum ſit bene viuere, vitaque frui lætiſſima, iure ac meritò quæ mortali conditione generata ſunt, eò aſpirant, & eſſe viuereque natura deſiderant. Quanquam autem fieri nequit vt id perfectè & omnino conſequantur, hoc tamen nacta ſunt, vt quodammodo ſempiterna ſint: non numero quidem, verùm ſpecie, quæ ſemper eſt & æterna. Quapropter immutabili ęternitate continuantur viuentium ortus & procreationes, vt quod ſingulari ſubſtantia ſeruari nequit, ſpecie ſaltem perſiſtat. Etenim vſuuenit vt vnumquodque indiuiduum cùm mortale & diſſolubile ſe ſentiat, aliud ſibi ſimile optet in ſuum locum reponere, in quod & languidam & inclinantem ſuã vitam quodãmodo conferat, & per quod procreatione quaſi repueraſcens atque renouatum, quodãmodo perpetuum fiat & æternũ. Hæc eſt illa procreandi libido: quæ vt ſpecies in perpetuũ ſalua conſeruaretur, cunctis eſt viuentibus à natura tributa. Hanc enĩ & frutices acceperunt, quas procreare manifeſtũ eſt, atque etiam nutriri & increſcere. Quum autẽ hæ alimento iugiter inhæreſcant altiſſimis defixæ radicibus, nec ad mouendũ ſint aptæ, ex ſeipſis progignunt nullo alterius congreſſu. Huiuſce rei cauſa natura promiſcuũ ſexum maris ac fœminę ſtirpibus attribuit, vt confuſas ac perpetuò mixtas haberent maris ac fœminæ vires. At verò animantes quia non ſolùm in procreationem & nutritionem incumbunt, ſed præterea ſenſus ac cognitionis participes ad alias quaſdã præſtantiores functiones comparatæ, maris ac fœminæ ſexu diſtinctæ ſunt. Sic enim melius ad alia quædam præſtantiora cognitionis munera ſe conferunt, nec penitus alimento affixæ omni impetu in procreationẽ ruunt. Si quando igitur generare debent, cõmiſceantur coëantque neceſſe eſt, & (vt inquit Ariſtoteles) ex ambobus quaſi vnum fiat animal. Fieri itaque non poteſt vt vel mas per ſe, vel ſola fœmina ex ſeipſa animal perfectè generet, quanquam plerunque rudem quandam & inchoatam molem producit: quod de mola & gallinarum ouis, quæ noſtri ſubuentanea dixerunt, compertũ habemus. Infœcunda enim ſunt & irrita, quòd maris ſocietate ſit opus, qui procreationem perficiat. Rurſum neque omnis in mare poteſtas gignendi ſita eſt, vt qui procreationis locum non habeat. Ergo quum in plantis tum in animantibus vtroque ſexu eſt opus: fœmina quæ corpus & materiam, mare qui animam ſpeciemque conferat. Eſt enĩ mas, à quo motus procreationiſque origo manat: fœmina verò quæ materiã ſegetemque ſubminiſtrat: quapropter mas id animal eſt quod in altero gignit: fœmina verò quod in ſeipſo. Hiſce de cauſis mas & fœmina tum facultate, tum quibuſdam corporis partibus, quæ ad procreationem atque coitum accommodantur, inter ſe plurimum diſcordant: hinc Ariſtoteles generandi principia facultate diſtincta conſtituit. Quum autem in procreationem incumbunt, fieri certè nequit vt inuicem omnino miſceantur atque confundantur, vti neque ipſa illarum principia. Non enim quemadmodum ex veteri cicada aut ex phœnice nouum naſci prædicant, ſic ex mare & fœmina coniunctim confuſis aut intereuntibus, nouus homo progignitur. At verò quum complexu coituque generent, neceſſe eſt ſaltem ab vtroque materiam quandam emitti & conferri, in qua illorum vis & poteſtas continetur: atque tanquam confluentibus principiorũ & facultatum vicarijs aut inſtrumentis, tertium qnippiam gigni. Eſt autem ea materia vtriuſque ſemen, in quo tametſi actu & reipſa mas & fœmina minimè compareant, viribus tamen & poteſtate inſunt, vti mox cõſpicuè cernetur. Quamobrem aliquiſpiam id rectè noſtri ortus verum proximumque principiũ ſtatuerit. Semen igitur eſt ex quo primo oriuntur ea quæ ſecundum naturam conſtituuntur, non quidem vt ex materia, ſed vt ex motus efficiente principio. Primã ſeminis naturam atque rationẽ perſcrutaturus Ariſtoteles, demonſtrat planè id nec corporis noſtri partem eſſe, nec alimentũ, nec colliquefactum quippiã: concludens propterea id prorſum in reliquijs & excrementis haberi. Excrementum appellat reliquias alimenti: quæ profectò aut inutiles ſunt & ad nutriendum prorſus ineptæ, aut certè vtiles, quæ ſola copia ſuperfluant. Atqui ſemen non inutile excrementum eſſe inde conſtat, quòd ijs qui vel ex ætate vel ex morbo peſſimè ſe habent, inutilis excrementi plurimum ineſt: ſeminis verò nihil vel certè minimum, & ſiquid è ſeminis vaſis emittitur, id prorſus infœcundum eſt, nec quicquam conſtituere poteſt ob cluuiei illius permiſtionem. Ergo (inquit) vtilis cuiuſpiam excrementi portio quædam ſemen eſt. Omnium autem vtiliſſimum atque puriſſimum eſt vltimum, ex quo iam vnumquodque membrum alimentum capeſſit atque ſuſtinetur. Id enim omnino paucum ex plurimo relinquitur alimento. Dum igitur purior ac planè con-

Procreandi neceſsitas.

Procreãdi vis ſtirpium.

In ſtirpibus confuſi ſexus.

Procreatio animantium.

Sexuum neceſsitas.

Mas.

Fœmina.

Commiſtio.

Ortus noſtri principia vera & proxima.

Semen quid.

1. de ortu animalium ca. 18.

Seminum materia quæ.

fectus ſanguis in membra diſtribuitur, accedenſque illis aſſimilatur, poſtremæ concoctionis atque etiam nutricationis redundans & ſuperfluens vtile alimentum, excrementum etiam appellamus, id autem ſeminis eſt materia. Semen igitur excrementum eſt & reſiduum alimenti vtilis atque vltimi. Id putat Ariſtoteles ſanguinem eſſe, hoc indicio, quòd ſi vi nimioque conatu reddatur, nondum facultate teſtium plenè conuerſum (vt ijs accidit qui ſupramodum rei venereæ indulgent) cruentum id plerunque prodeat. Imò & in ſpermaticis vaſis cruentum id plerunque animaduertitur.

Seminis natura.

Ariſtoteles ſemen ait magnam vim ob id obtinere, quòd ad partes corporis accedens, ſimilem atque proximum alimentum, ſubſtantiam & facultatem conquiſiuit: vtrunque enim iam partis vim & naturam accepit. Itaque ſemen aut manus aut faciei aut etiam totius animalis, manum indefinitam aut faciem, aut animal totum indefinitum eſſe colligit, & quale vnumquodque illorum reuera iam eſt, tale & ſemen poſſe effici. Vt autem id portio quædam ſit vltimi alimenti, vtque in ſolidis quibuſque particulis gignatur, hoc loco fuſiùs aperiendum.

Seminis materiam in ſolidis partibus progigni, vtq́ ab illis teſtium vi ſecernatur. CAP. II.

Prima ratio.

PRODITUM quidem ſuprà iam eſt & rationibus confirmatum, partes omnes corporis ſanguine nutriri: ex quo corporis (ſimplex enim non eſt & vniuſmodi) vnaquæque pars quicquid ſibi conueniens eſt & familiare prolicit. Id halitus ſpecie tractum, mox vnaquæque pars mutat & conuertit, inq́ue ſuam naturam demum perducit: ita enim particula nutricationem perficit, dum appoſitum alimentum perfectè ſibi aſſimilat, & in ſuam naturam ſubſtantiamq́ue mutat. Qualis itaque eſt cuiuſque partis ſubſtantia, tale prorſus euadet & illius alimentum.

Secunda.

Prima autem ſolidarum partium ſubſtantia ex ſemine conſtituitur ac gignitur, vt poſthac erit apertius. Omnis igitur alimenti illarum ſubſtantia, in ſeminis naturam atque materiam faceſſit.

Tertia.

Non ex alia materia procreatæ ſunt particulæ, ex alia verò alimentum & vitam capeſſunt. Atqui partes omnes ſolidæ ex ſemine ortum habent: omnes ergo aluntur ſemine.

Quarta.

Rurſum pars vnaquæque σπερματικὴ dum nutritur, ſimile ei generat & reſarcit quod fluore diſſipatum eſt: at diſſipatum eſt quippiam ſpermaticum, ergo ſpermaticum erit quod in eius locum ſufficitur: id autem proximum eſt alimentum & ſanguinis pars puriſſima pleniuſque confecta. Hoc iam fiat obſeruationum meditatione planius.

Quinta.

Vaſa ſeminis quæ multis anfractibus in teſtes feruntur, ſi diligenter contemplere, conſpicies ſanguinem modicè iam albeſcentem continere, qui tamen nondum teſtes attigit. Hic cùm non è teſtibus eò refluxerit, argumentum eſt hæc vaſa ex ſanguine diutiùs concepto ſemen quodammodo conficere: atque dum ſanguinem in ſuam naturam vertere nituntur, hunc prius in ſemen commutare: pollent itaque hæc vi quadam ſeminis effectrice. Atqui ſeminis vaſa inter venas habentur, & communem cum eis ſubſtantiam acceperunt: neque igitur alijs venis per corpus vniuerſum diſperſis, vis & natura deerit ſeminis gignendi. Si qua alia corporis regione venæ ſimiliter atque hæc vaſa flexuoſæ haberentur, poſſet in eis multò faciliùs humor ſimilis animaduerti. Et certè in omnibus venis talis quidam verè ineſt, qui per eorum tunicas inſertus, proximum ſit eis alimentum. Iam verò ſi venæ hoc muneris & dignitatis à natura ſunt adeptæ vt ſemen generent, maiori profectò ratione in arterijs, neruis, membranis, & in oſſibus, eadem vis inſidebit, quòd hæc ſpermatica magis ſint quàm venæ. At ne quis fortè contentionis æſtu conetur quas propoſui rationes diluere, dicatq́ue nec vero ſemine ſpermaticas partes nutriri, nec id verum ſemen eſſe quod in ſpermaticis vaſis reconditur: nihil equidem eiuſmodi rationibus efficere contendebam, ſed id duntaxat, quicquid eſt, propiùs quàm ſanguinem ad ſeminis vim & naturam accedere. Siue igitur id nondum ſemen, ſiue inchoatum crudumq́ue ſemen appellet: ſatis ſuperq́ue factum putabo ſi docuero, proximum id vnum partium nutrimentum, quod Ariſtoteli vtile ac vltimum dici ſolet, tum partium alendarum, tum verò ſeminis gignendi materiam ſuffici. Quæ purior eſt in ſanguine portio alendis partibus familiaris & accommodata, ea vt facilè & citò alit, ita cùm tenuis ſit plenaq́ue ſpiritus, quàm mox in ſeminis materiam conuertitur. Huius quidpiam ſolidis partibus ſemper aſſiſtit, ſemperq́ue ſanguini ſpermaticus humor roris modo inſpergitur. Hic tametſi vera eſt materia, non tamen ſimplex eſt & vniuſmodi, ſed alius aliam vim & naturam accepit, ex varia partis natura à qua mutatus eſt. Qua autem is ratione ſecretus, in teſtes adducatur hoc loco narrandum eſt.

Materia ſeminis in teſtes ſecretio.

Vt in liene vis quædam ineſt ad prolectandum melancholicum humorem comparata, in renibus alia quæ vrinam alliciat, ita & teſtibus conuenit vim quandam ineſſe qua ſeminis materiam ſibi quidem per quam familiarem & idoneam, tanquam proprium coniunctumq́ue alimentum inuitent & attrahant. Cùm autem magna ſit & vehemens hæc eorum vis, quæ in corpus vniuerſum permanat (ceu mox alijs multis rationibus planum fiet) ij nimirum tum vberiorem materiam quàm ſibi opus eſt, tum verò hanc ex vniuerſo corpore elicient & euocabunt. Vt ergo iecur ex inteſtinis ſuccum rapit per venas meſenterij, ſic teſtes per ſeminis vaſa materiam ſugunt à vena caua, quæ lumbis & renibus aſſiſtit, hæc verò ab omnibus circunjectis venis grandioribus, hæ à minutis, quæ iam vix capilli magnitudinem adæquant, & quæ partes ſingulas alunt. Ea enim attractio manet ac perſiſtit dum vaſa & teſtes impleantur: neque enim prius intermittit, quàm teſtes copia turgeant atque ſaturentur: inaniti enim ex locis plenioribus veluti eripientes violenter euellunt.

Semen in teſtibus aliquandiu morari et confici.

Ex his poteſt intelligi Ariſtotelem iure optimo falſi inſimulaſſe Polybium, qui libro de natura ſeminis Hippocrati aſcripto, hanc ex toto corpore ſecretionem in ſolo concubitu fieri cenſuerit, ipſumq́ue ſemen ceu colliquefa-

quefactum quiddam eſſe, motu agitationeque ſecretum: neque id in vaſis aut teſtibus aliquando ſubſiſtere & commorari, vt tempore mutationem ſubeat. In hæc autem quoniam ille plurima ſcitè attulit, ſatis erit ſubiecta obſetuatio quæ id funditus euertat. Animante enim quæ à venere diutiùs abſtinuerit diſſecta, copioſiſſimum craſſiſſimumque ſemen competitur, quo & vaſa & teſtes & epididymis turgent: quod non niſi ſumma vi trahendi teſtium fieri potuit. Contrà verò accidit ſi quod animal effrenata & indomita venere feratur. Teſtes enim è vaſorum inuolucro rapient, eaque prorſus exinanient, vt ſi demum conſectionem fieri contingat, nihil omnino ſeminis ineſſe deprehendatur. Ergo quodcunque in coitu ſemen emittitur, id neceſſe eſt congeſtum prius fuerit & coaceruatum, tractumque vi prępotente teſtium. Obſcurior alia ac ſcopuloſior dubitatio hic difficiles explicatus habet.

Semen non ab omnibus partibus ſecerni.

Multa enim plerique proferunt, quibus perſuadeant ſeminis quam diximus materiam, & in partibus ſingulis progigni, & ab ijs quotquot ſunt in teſtes confluere, alioqui inutile id fore ac minimè fœcundum. Quæ tametſi firmiſſimis rationibus Ariſtoteles viſus eſt confringere, alias tamen ſubiungam, ex quibus id nequaquam fieri poſſe demonſtrem.

Prima ratio.

Si enim de minima quaque particula ſeminis quippiam decederet, cùm nihil extare poſſit minus minimo, neceſſe eſſet vnico concubitu vniuerſum corpus in ſemen quaſi liquefactum diffundi.

Secunda.

Quoniam verò minimæ particulæ quam cogitatione potius quàm ſenſu comprehendimus, nullum poteſt fragmentum haberi, non poteſt de illa quicquam decedere.

Semen non ex omnibus manifeſtis partibus ſecerni.

Neque præterea ex omnibus ſenſu manifeſtis tum ſimplicibus, tum compoſitis quippiam ſecernitur ad ſeminis conſtitutionem: copioſum enim id colligi neceſſe foret quod fœcundum enadit: nec fieri poſſet vt tantula quæ eijcitur ſubſtantia vim haberet ad procreandum fœtum, quòd è ſingulis corporis partibus quippiam accepiſſe non poſſit.

Prima ratio.

Secunda.

Quinetiam ſemen totum ſenſu ſimplex apparet, & vnaquæque eius portio fœcuuda, vt totum eſſe ex ijs animalibus intelligitur, quæ vnico coitu & ex pauco ſemine multiplices fœtus procreant. Ergo cùm quælibet ſeminis portio totius vim habeat, qua corpus vniuerſum conformet, non ſic potuit totum ſemen à toto corpore dimanare, vt de vnaquaque parte fiat partis ſimilis deceſſio. Quamobrem rectè cenſuit Ariſtoteles, ſeminis materiam non à toto corpore demitti.

Semen ex tribus principibus partibus ſecernitur.

At nihilominus hanc neceſſum eſt de cerebro, de corde, & iecore, quæ tria ſunt principia, decedere: plurimum autem de cerebro: hoc quidem illius argumentum eſt, quòd cui vnumquodlibet iſtorum grauem offenſionem acceperit, infœcundus is reddetur: quemadmodum ſi leuius erit vitium, prolem ſuſcitabit ægra infirmaque valetudine. Ex quo fit, vt ijs venis & arterijs quæ ponè aures ſunt reſectis aut exuſtis, fœcunditas adimatur. Seminis ergo materiam ex toto deriuari atque dimanare ſic accipiendum, vt ex illius principijs principibuſque partibus neceſſariò profluat. Sunt qui putent hanc non modò è principijs, ſed ex omnibus quoque ſimilaribus partibus ſecerni: non quidem ex vnoquoque oſſe vel neruo, ſed ex aliquo oſſe, ex neruo, ex membrana, ex cartilagine quiddam in ſeminis materiā conferri. Deinde verò quod à neruo vel ab oſſe profluxit, non modò illius, ſed etiam omnis nerui vel oſſis in conceptu materiam fieri. Proinde ex tantulo ſemine tanquam ex materia, ſimilares omnes partes effici: idque eius facultatis opera, quę in ſemine ſita omnia conformat. Non deſunt qui ſeminis materiam, vltimi quidem alimenti ſuperantem partem eſſe dicant, quæ tamen non à toto decedat, ſed contrà quæ ad totum eſſet proximè acceſſura.

De teſticulis & eorum præſtantia. CAP. III.

MAGNAM quidem vim eſſe teſticulorum ſeminis ſecretio deceſſioque docet, qua ij ex vniuerſo corpore materiā proliciunt: at multò maximā declarant tum vires quas ij corpori impertiunt, tum verò completa ſeminis abſolutio.

Teſtium robur primò.

Quibus enī execti ſunt teſtes, etiamſi eorū vaſa læſa non ſint, vis illa & facultas effectrix ſeminis occumbit: vt licet ij ætate ſint adulta atque florente, nó tamen rei venereæ voluptate oblectationeque teneri poſſint, omniſque generandi poteſtas ſit erepta.

Secundò.

Simul his extingui deprehenditur maſculus & virilis animus, totaque viriditas & flos roboris cum teſtibus exciditur.

Tertiò.

Quinetiā eorum natura in frigidiorē conuertitur, neq; ſanguis bonus, neque color ſuauis aut formæ dignitas apparet: arteriæ paruū & imbecillum, quemadmodū in ſenibus pulſum edunt: corpus albeſcit, graue, iners, opimūque redditur & minus hirſutū, atque (vt ſemel dicā) effœtum fit, molle & effœminatū.

Quartò.

Neque verò hanc ſolùm roboris temperamentique mutationem incidere, verumetiam propriæ ſubſtantiæ naturā inuerti hinc intelligitur, quòd caſtratorū animaliū carnes quadam dulcedine & ſuauitate guſtatum mouent; quæ autem è non caſtratis acceptæ fuerint, tum odore tum ſapore teſticulos referunt, euomuntque graue quoddam virus acerbitatis ſuæ. Si teſticulis exectis, totius corporis robur, temperamentū, propriaque ſubſtantia inuertitur atque mutatur, teſticuli dum aderant, iſtorum autores erant & effectores.

Quomodo teſtes corpus muent.

Neque tantæ mutationis & pręſtantię cauſa ſunt & principiū, vt quidā exiſtimant, quòd in ſe illabentem ex vniuerſo corpore tum calorem, tum ſpiritum, denſa compactaque ſubſtantia, tanquam ſpeculum radios in vniuerſum corpus refundant. Neque quòd in illis congeſtū ſemen, robur & calorem eiuſmodi corpori impertiat: quanquam profectò illa non parum augere hinc animaduertitur, quòd cùm affluit & redundat, turgeſcens id impetu ardoreque corpus perturbat, excretum autem hoc placidum, lene, tranquillumque reddit. Sed hoc roboris & caloris ex ſe propriaque facultate obtinent, haſque ſuas vires in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum neruis tum ſentiendi tum mouendi vim, cor arterijs pulſandi facultatem im-

Teſticuli vtiles corpori.

Vtiles ad generis conſeruationem.

Nullũ perfectum animal ſine teſtibus gigni poſſe.

pertit. Ex qnibus intelligi poteſt teſticulos magno ſubſidio corpori venire, quòd perfectiùs id & ſalubriùs vitam agat, eſſeque ad meliorem vitæ ſtatum & conditionem vtiles. Porrò aotem ad generis conſeruationem, magna quidem eſt eorum neceſſitas, vt idcirco in principum partium numero cenſeantur. At certè Ariſtoteles hoc vno argumento, quòd qnædam animalia, vt ſerpentes & piſces omnes, ſemen fœcundum profundant, quibus tamen teſtes à natura denegati ſunt, viſus eſt exiſtimaſſe hos ad ſeminis confectionem & ad generis cuſtodiam principatum non habere. Si quæ tamen eiuſmodi ſunt, vt ſine ſemine generent, quale eſſe perhibent inſectorum genus: aut ſi quæ emiſſo ſemine ſine teſticulis generant, vt piſces atque ſerpentes, omnium procreandi rationem mancam atque imperſectam cenſemus, quippe quæ non niſi temporis longinquitate perfici poteſt. In reliquis autem animantibus, quæ modo quodam perfectiori generant, & quæ in procreationem, non quemadmodum inſecta & muſcæ, tanquam affixa diutiùs incumbunt, teſtes additi ſunt, qui pleniùs ſemen excolerent & complerent, idque foras profunderent: nullam enim in his poſſe creationẽ ſine teſtibus perfici, vna experientia ſatis confirmat. Ergo nõ (quemadmodum Ariſtotelis fert opinio) teſtes melioris duntaxat vſus gratia conditi ſunt, neqne vt motum ſeminis ſtabiliorem faciant, neque vt pondera telis textorum ſic vaſis ſeminis adiecti ſunt, vt illa contendant. Putauit ſiquidem caſtratos idcirco generare non poſſe, quòd exectis teſticulis vaſa ſeminis intrò ſe contrahant, occludanturque eorum viæ, per quas euadere iam ſemen non poſſit. At verò quid de ijs ſentiet, quibus nõ execti, ſed attriti duntaxat ſunt teſtes, aut quibns immodicè refrixerunt, aut alia quapiam intemperie aut vitio aut morbo affecti ſunt, velut in gonorrhœa? His enim tametſi reliquum corpus firma eſt & incorrupta ſanitate, & viæ ſatis patent, vt per eas abundè id poſſit emanare, quicquid tamen effluit, imperfectum eſt & minimè fœcundũ. Quamobrem efficiendi ſeminis teſtes primi ſunt authores; vaſa deferentia id quodammodo præparant, iaculantia verò perficiunt. Etenim in his animalibus quæ ſibi diutiùs à coitu temperarunt, omnia conferta ſemine videntur, ſed quod (vt dixi) concoctionis varietate diſtinctum ſit: hoc autem qua ratione fiat, explicandum excutiendumque planiùs eſt.

1. de generatione animal. cap. 4.

Quomodo ſemen in teſtibus & vaſis conficiatur.

Vt ſeminis materia quam è ſingulis particulis paulatim teſtes magna vi traxerunt, in flexuoſis vaſorum anfractibus longo viæ tractu hæret cunctaturque diutiùs: ita in arterijs quæ illis anfractu quodam ſubſtratæ ſunt, ſpiritus quaſi irretitus ſubſiſtit atque retinetur. Hac mora & cunctatione vtraque vaſa nituntur, quicquid continent tanquam alimentum, ſenſim in ſimilem ſibi ſpeciem mutare: & vt illius colorem ita planè & ſubſtantiam totam paulatim conuertere. Quum ita præparatus humor in poſtremos illos anfractus qui teſticulos inuoluunt & circumplicant, tractus delatuſque fuerit, coquitur, aptuſque perficitur ad animalis procreationem: idque tum robore & calore eorum vaſorum quæ teſtes ambiunt, tum verò ipſorum teſtium ingenita vi. Glandes enim cùm ſint, & ſpongiæ modo rari, complures fiſtulæ ſeminis confertæ in eos ex vaſis propagantur, per quas ſuſceptum humorem propria vi conficiunt.

Quænam eſt ſeminis compoſitio, quid teſtes ad eius confectionem conferant. CAP. IIII.

In ſemine vim ſummam eſſe cum calore et ſpiritu.

SEMINIS ergo materiã è vena caua elici, idque perfectam tum coloris tum ſubſtantiæ mutationem in teſtibus habere, vna ſenſuum fide confirmatum putamus. At verò in ſemine quod fœcundum eſt & ad procreationem comparatum, præter eam materiam ſpeciem quandam haberi, quæ ſpiritus & caloris vim ſummã obtineat, argumentis & rationibus oportet docere, ijſque ex naturæ arcanis & ex recondita aliorum animantium conditione depromptis. In ijs ergo quæ ſemen non emittunt (quod genus maximè inſectorum eſt) fœmina particulam ſui quampiam inſerit in marem, & veluti materiam ad opificem adhibet, in hanc deinde mas vapore quodã vitæ vim & facultatem conijcit. Diu coit genus id animaliũ, quouſque conſtituatur aliquid: tam imbecilla enim his ineſt vis procreatrix, vt ſi quid quaſi medium intercedat, nihil qnicquam poſſit efficere: ſed eam neceſſe eſt per ſe & proximè animal condere, & propriam cuiuſque membri naturã nullius ſeminis aut inſtrumenti interuentu, ſibi ſimile in alio membrũ effingere. At in perfectioribus animantibus, quæ nõ modò procreationis, ſed præſtantioris cognitionis gratia conſiſtunt, mas tanto facultatis robore præditus eſt, vt cùm de ſe vim quandã cum ſeminis materia in fœminam emiſerit, poſſit ipſe vel abſens ſeminis interpoſitu prolem gignere. Itaque quodcunque fœcundum eſt & vtile ſemen, ſimplex id non eſt, ſed vtique compoſitum, materiamque habet vltimi alimenti excrementum, & in hac facultatẽ quandam opificem, quę tota eſt ætherea ſpirituſque plena.

Vis & facultas ſeminis alia eſt ab eius materia.

Hanc inſitam non eſſe materiæ id planè demonſtrat, quòd in ſemine appellato, quod per morbum ceu per gonorrhœam præter voluntatem excidit, nulla facultas ineſt, ſed id omnino excrementum eſt ad id gignendi neutiquam munus accommodatum. Hoc nemo rectè ſemẽ nuncupare poſſit, niſi fortè inducta homonymia: quemadmodum manum quæ ab omni animæ facultate deſtituitur, manum: hominemque demortuum hominem ſolent appellare. Cæterùm quæ in fœcundo ſemine facultas conſiſtit, ea eſt quæ per ſe agit, omniſque motionis eſt principium: ſeminis autem corpore & materia vis ea tanquam inſtrumento vtitur, quemadmodum anima vt apprehendat, manum, & faber ſecurim adhibet, vt ex ligno lectum arte conſtruat. Vt igitur anima manum, hæc deinde materiã ex qua quippiam efficit, mouet ac impellit, ita in his animantibus quæ ſemen profundunt, hoc quidem proximè mouet & agit, ſed à propria quadam vi & energia quam gerit, incitatum. In quibus ergo quippiam conſtitui ſolet ſecreto profuſoque ſemine

mino

mine (non enim omnia, vt dixi, emittunt) non id quidem tanquam efficiens primarium & inſitũ generat, ſed id quod primùm mouet. Virtus enim quæ in ſeminis materia coërcetur, vitã impertit, & partes conformat, ſumma illius facultas, non ex mole, ſed ex viribus ſpectanda. Cùm itaque duo in ſemine comprehenſa teneantur, materia & facultas, illa quę patiendi vim habet, nõ ab omnibus corporis partibus, à quibuſdam tamen neceſſariò ſecernitur: hæc verò quæ prorſus eſt efficiens, ab vnaquaque vel minima demigrat, quod nonnulli hac verborum interpretatione explicant, ſemen non mole, ſed viribus à toto defluere. Cęterùm qua via quáve ratione hęc ex toto deceſſio fiat, vtque ex duobus illis vnum ſemen conſtet, aperiendum. Seminis craſſior materia, cùm ſolidis partibus appoſita erat, ab eis generandi vim non conquirebat, ſed præparationem duntaxat & patiendi conſtitutionem, ob quam facilè poſſet in illarum ſubſtantiam conuerti. Ea verò cùm ad teſtes rapitur, vim ſuam etiam tum retinet, & præparationẽ habet, ex qua poterit aliquando in partium ſuæ naturæ materiam ſuffici atque ſubſtitui. Seminis materia quanquam vaſorum teſtiumque vi exquiſitè adeò coquatur, vt craſſior albiorque euadat, nequaquam tamen ſemen inde abſolutam fœcunditatis naturam conſequi poteſt, niſi magna vbertate ſpiritus influant, eique materiæ penitus confundantur. Quandoquidem horum cauſa arteriæ ab aorta deductionem habent in teſtes, ſeminis vaſa comitatæ. Ex quo intelligi poteſt, per ea vaſa materiam: per arterias verò formam & facultatem ſemini conferri. Per has quidem ſpiritus vitalis, per venas naturalis à iecore, per neruos animalis à cerebro & ſpinæ medulla illabitur in teſtes. A cæteris autem particulis & ab vniuerſo corpore credibile eſt nonnihil ſpiritus atque facultatis derepente in teſtes irruere, idque valida agitatione corporis & perturbatione, quæ in ipſo fit coitu: cuius hoc eſto indicium, quòd titillatio vehemens tum corpus vniuerſum eximia voluptate afficit. Hæ igitur vires & facultates quę cum ſpiritibus ex vniuerſo corpore maximè verò ex principibus partibus confluxerunt, illi demum ſeminis materiæ inſident tanquam procreationis magiſtræ & opifices. Quapropter non teſtes ſemini vim tribuunt qua fœcundum eſt, ſed hæc ab vniuerſo corpore ſuſcipitur. Quid eſt (inquies) quamobrem teſtes inter principes partes retulimus, & quid hi in ſemen conferunt? Non materiam, vt quæ ex corporis alimento rapta hauſtaque eſt, non vires illas & facultates, vt quæ ab vniuerſo corpore cum ſpiritu dimanarunt. Quænam igitur eorum eſt efficientia? Ea ſanè quòd materiam ſeminis concoquunt, ac planè in alteram ſpeciem conuertunt, ſimulque ei formam eam à qua ſemen eſt & appellatur (quemadmodum mammę lactis ſpeciem) ex ſe ij tribuunt. Quinetiam ſuo illi calore ſpiritus quos ex corpore acceperunt, diligenter commiſcent materiæ, eorumque facultates inſerunt ſemini, & omnium temperatione vnum efficiunt, hacque ratione ſemen perficitur omnium viribus ornatum. Neque igitur facultas, neque ſpiritus generans in teſtibus collocandus eſt: ſed hæc propriè totius ſunt corporis, eorum animalium exemplo quæ vniuerſi ſui corporis calore & ſpiritu generant, nullo ſemine profuſo. Neque in perfectis animantibus quæ ſemine generant, vllus eſt ſpiritus qui generans dici mereatur. Non enim vt cerebrum ex vitali animalem ſpiritum producit, ſic teſticuli vim habent ingenitam, quæ illapſos vndique ſpiritus in vnius generantis eiuſque ſimplicis naturam commutent: ſed ſi quis eſt in nobis generandi ſpiritus, is coniunctio & confuſio quædam eſt omnium. Cæterùm qui contentione velit generantem vim ac ſpiritum teſticulis attribuere, huncque ex multorum congreſſu ſimplicem eſſe factum, vix fortaſſe poſſit rationibus conuinci, quemadmodum neque ſi ſemen ſimplex ac prorſum vniuſmodi, non ex multarum partium naturæ diſſimilis adhæſione compactum & coagmentatum pronuntiet. Vtcunque hæc conſtituta ſtabilitaque fuerint, teſtes nihilominus iure poſſunt inter principes partes haberi; non quia ſingularis cuiuſpiam animalis vitam, ſed (quod præſtantius eſt) quia eius vniuerſum genus perpetuant, neque vnquam id vlla mortali neceſſitate ſinunt occumbere.

Seminis materia ex corpore lapſa, vim habet duntaxat patiendi.

Vis & facultas cum ſpiritibus influit.

Quid teſtes ſemini præſtãt.

Nullum in teſtib. eſſe generandi ſpiritũ.

De ſeminis natura, præſtantia & viribus, idq́ omnium tum ſpirituum tum facultatum cauſam eſſe. CAP. V.

IAM verò ad ſeminis contemplationem reuerſi, ex procreationis modo ſcrutemur quænam illius ſubſtantia, & quæ natura ſit. Quodcunque abſolutè coactũ coctumque eſt, id vt colore album, ita & ſubſtantia craſſum redditur, planeque imitatur vaſorum ac teſtium naturam: cuiuſmodi plærunque ab animali grandinis ſpecie prodire deprehenditur. Cæterùm non ſicuti grando vel nix id frigoris vi concreuit, ſed ab ingenito & interiore vaſorum ac teſtium calore. Neque tamen vti lac, ouũ aut alia quæcunque multũ terrenæ ſubſtantiæ permiſtũ habent, coctione cogitur, in quibus vi caloris humore diſſipato craſſior portio ſubſiſtit. Nemo enĩ tã rudis eſt, qui ſemẽ quod planè aëreũ aut potius æthereũ eſt, inter hæc terrena connumeret. Quid ergo reſtat? Vt aqua oleo permiſta, aut oui candidũ diutiùs agitatum, à coërcito flatu in ſpumæ denſæ & albæ ingentem tumorẽ exurgit, ita propemodum quod in nobis eſt ſemen calore cogitur & albeſcit. Teſtium enim calor ſpiritum vitalẽ ac reliquos tanquam concoctione exagitans, materiæ ſeminis omni ex parte permiſcet, cumque ſit ea materia non parum cohærens & tenax, ab immixto ſpiritu facilè in ſpumam eamque denſiſſimam turgeſcit, cuius tamen bullæ cerni vix poſſint, vt neque in butyro. Ea certè de cauſa veteres fabulantur Venerem ex ſpuma prognatã fuiſſe, & Græcis ἀφροδίτη ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ quaſi ſpumans Dea Venus eſt appellata, & ἀφροδισιάζειν deſpumare in libidinem. Itaque ſemen etſi aëreum eſt, multo ſpiritu eoque calido confertum, calore tamen in

Album craſſumq́ ſemen.

Vnde ſemẽ albeſcat & denſetur.

ſpumam conuerſum concreſcit albeſcitque. Cuius etiam rei indicium eſt, quòd ſub dio poſitum liqueſit, cumque iam planè refrixerit, ſpirituſque euanuerit, nigrius id effectum dilapſumque diffunditur. Remanet enim velut aqua minimum quippiã habens terrenæ potrionis, quæ dum exaruerit, manifeſtò deprehendi ſolet. Ex his autem quæ euentuum obſeruationibus confirmata ſunt, palàm fit id quod propriè ſemen appellamus, natura calidum humidumque haberi. Iam verò ſeminis vires quantæ ſint verbis explicemus, idque ex Ariſtotelis decreto.

Seminis quanta ſunt vires.

Quoniam alimentum quod ad membra diffunditur & accedit, ſimile ei eſt quod tanquam ſuperuacaneum relinquitur, ſemen aut manus, aut faciei, aut etiam totius corporis, manus eſt aut facies, aut corpus totum, ſed promiſcuè & confusè. Nam quale vnumquodque iſtorum reipſa iam eſt, tale & ſemen euadere poteſt, aut craſſitudinis mole, aut facultate, quam in ſeipſum continet. Semen igitur (inquit) tale eſt, motumque habet & principiũ eiuſmodi, vt motu peracto pars quæque emergat, eademque ſit animæ viribus instructa.

2. de gene. animal. cap. 1.

Omnia enim quæcunque aut natura aut arte fabricantur & ortum accipiunt, ab eo quod reuera iam eſt fiunt, ex materia quæ habilitatem aliquam & adumbrationem habet futuri operis. Dehinc verò dum expreſſam atque ſolidam perfectionem conſequuntur, in actum erumpunt, quemadmodum ex ſeminis materia in vterum emiſſa homo tandẽ procreatur, cuius ſpecies quædam & forma præceſſerat in ſemine. Hoc quidem nullis corporis particulis conformatum conſpicamur, quoniam tamen eæ illinc aliquando comparebunt & exuſcitabuntur, viribus & facultate præditũ eſt, omnemque animæ poteſtatem obtinet.

cap 3.

Quum em̃ ſemen in animantis vtero conceptum non ſecus ac ſtirps vita fruatur & alatur, animã id in ſe continet naturalem & altricem. Ea quoque quæ ſenſus particeps eſt, à qua animalis nomen aſſumit, temporis progreſſu accedit, quum moueri incipit: tum demum rationis vis, cuius appulſu homo dici meretur, non enim ſimul animal fit & homo. Animam igitur naturalem in ſeminibus atque conceptibus nondum ſeparatis haberi poteſtate ſtatuendum eſt, non actu & reipſa: priuſquam eo modo quo conceptus qui iam ſeparantur, cibũ trahant, & officio eius animæ fungantur: principiò enim hæc omnia vitam ſtirpis viuere videntur.

Anima naturalis & ſentiens ex ſemineproderũt.

De anima quoque ſenſus participe ſimilis atque eadem eſt ratio. Duo hæc principia, quoniã ad agendum indigent corporis adminiculo, ſine corpore nequeunt conſiſtere. Ex quo fit vt in ſemen extrinſecus ea non appellant: neque em̃ ſolitaria & per ſeipſa accedunt, quòd à corpore ſeiungi non poſſint, neque corpore quodam ſuffulta, quod diuerſum ſit à ſemine. Reſtat igitur vt ſemper in ſemine poteſtate fuerint, nunquã ſeiuncta.

Mens diuinitus accedit.

At verò mens illa ſimplex, nullius corporis terrena mole inſtructa vel indigens, ſola extrinſecus accedit, eaque ſola diuina eſt, nihil em̃ eius actioni cũ corporis officio cõmune intercedit: omnis em̃ huius animæ vis alterius corporis eſt particeps, quod magis diuinũ eſt, quàm quæ elementa appellantur.

Spiritus et facultates nõ ex elementis, ſed ex ſemine naſci.

Quoniam verò protinus huius libri initio demonſtrare propoſuimus, omnium quæ in nobis conſiſtunt facultatum cauſas: iam ex his tanquam certa demonſtratione confici poteſt, ſpiritus & eas quæ in nobis vigent facultates, nec primam elementorũ temperiem eſſe, nec ex ea, ſed è ſemine ſolo originem habere. Quanquam em̃ quatuor elementa optima temperie conuenient, & ad moderationem ſeſe redigent, nequaquam tamen vllum animal vel ſtirpẽ efficient citra ſeminis, quod aut reipſa & actu, aut poteſtate duntaxat inſideat, appulſũ. Poteſtate dico ob ſtirpes, quę è terra ſponte ſua emergunt, & ob ea animalia quę ex putridę materię vi proueniunt: in vtriſque enim non minima vis percipitur ſeminis, aut caloris qui eius poteſtatem habeat.

2. de gene animal. cap 1.

Huius verò caloris vires & naturam Ariſtoteles memoriæ propagauit, ſuprà quàm ad naturalem ſpectet.
,, Dura (inquit) mollia, lenta, rigida, & quicunque alij affectus partibus inſunt viuen
,, tibus, caloris & frigoris vi effici poſſunt. At ratio qua iã caro aut os eſt, nõ ſic poteſt: ſed à motu ef
,, ficit, proficiſcẽte ab eo ꝙ genuit, quodq; energia tale eſt, quale poteſtate eſt id ex quo gignitur.

Ex quibus clarum & euidens eſt, quæcunque in viuentium numero habentur, ſui ortum non primis rerum elementis, ſed ſemini acceptum referre. Obijcies hîc fortaſſis, id ſemen ex primis conſtare elementis, omnemque vim ſuã ex illis adeptum eſſe. Hoc certè nõ eſt vſquequaque verum, ſed à diuiniori quodã magiſque excelſo principio robur aſſumit, quanquã eſt ex elementis concretũ.

cap 3.

Nam (inquit Ariſtoteles) omnis animæ ſiue vis ſiue poteſtas, alterius cuiuſdã corporis par-
,, ticeps eſſe apparet, eiuſque diuinioris quàm quæ elementa appellãtur. Verùm quemadmodũ no
,, bilitate obſcuritatéve animæ inter ſe diſcrepãt, ita & natura eius corporis differt. Cõtinet em̃ in
,, ſe ſemen cuiuſq; fœcunditatis ſuæ cauſam, nempe ipſum calorẽ, qui igneus minimè eſt, neque id
,, generis facultatem aliquam æmulatur: ſed ſpiritus qui in ſemine ſpumanteque corpore coërce-
,, tur, & natura quæ in eo eſt ſpiritu proportione reſpondet elemento ſtellarũ. Quamobrem ignis
,, nullum animal generat, neque conſtitui quicquam denſis, vel humidis, vel ſiccis videtur. At verò
,, Solis calor & animalium, non modò qui in ſemine continetur, verumetiam ſi quid excrementi
,, ſit, quanquã diuerſum à natura, tamen id quoque principiũ habet vitale.

Cæterùm calorem in animalibus contentũ, nec ignem eſſe, neque ab igne originẽ ducere, apertũ ex his eſt. Hoc itaque Ariſtotelis decreto perfacilè liceat facultatũ omnium & ſpirituũ cauſas intelligere: quibus equidem in totum aſſentior & ſubſcribo.

Rerũ omniũ formæ diuinæ ſunt.

Ab homine autem ad cætera quoque genita digreſſus, ſciri velim omnium genitorum primã conſtitutionem ex elementis proficiſci, omnemque materiã, omne temperamentũ, & eas affectiones quas Ariſtoteles ſecundas qualitates appellauit, molle durũ, rarum denſum, craſſum tenue, & ſimilia, ab ijs ſumptas eſſe. At propria cuiuſque ratio & eſſentia, qua idipſum eſt quod eſſe dicitur, nequaquam ex elementis emergit. Quemadmodũ enim hominis eſſentia atque ratio, quæ illius eſt anima, diuiniorem quàm qui ex elementis eſt ortum habet,

habet,ſic & eſſentia ratioque carnis qua caro eſt,aut oſſis qua os eſt, neutiquam ab elementis his denſis atque concretis,ſed ab elemento ſtellarum planè cæleſtem naturam ſumit:& hæc in cæleſti quodam ſpiritu conſiſtit,hic autem ſpiritus eſt in ſemine,per quod genito toti impertitur. Ad eundem propè modum tum reliquorum omnium animantium, tum ſtirpium propria natura cæleſti ortu profertur. Hinc facultates quaſdam obtinent occultiores & reconditas, quas etiam cæleſtes appellant, nequaquam ex elementorum temperie profectas. Circunſpectis rebus omnibus rationibuſque ſubductis,hanc de ſemine ſummam facio. Seminis materia vtilis atque ſyncera, eius alimenti quod partibus ſolidis attribuitur portio quædam eſt, quæ vi teſticulorum attrahente,de ſingulis corporis partibus ſecreta deceſſit.Ex hac teſtes & vaſa ſuo quo prædita ſunt calore ſemen generant,quod tamen fœcundum atque fertile neutiquam habetur,niſi plurimus ſpiritus vitalis ex toto confluat,qui diligenter ei permiſceatur. Quod ea confuſione gignitur ſemen fœcundum,id ſubſtantia craſſum eſt & ſpumans,colore album,pondere leue,natura aëreũ, temperamento calidum & humidum.Eius ſubſtantia & craſſitudo ex elementorum conſtat temperamento: præter id autem calorem quendam diuinum atque cæleſtem obtinet, non ignis aut alterius elementi participem, in quo vita omnis conſiſtit ac manet, in quo præterea poteſtas inſidet tum naturalis & altricis animæ,tum eius quæ ſenſum,motum & appetitum habet.Hic dum efferueſcit,quæ compreſſæ atque tacitæ in eo deliteſcebant facultates, in actum erumpunt & viribus ſeſe oſtentant. Omnes has facultatum adumbrationes ſemen, non ab elementorum permiſtione,ſed à parentis corpore conſequutum eſt,in quo energia conſiſtunt.Ex quo intelligi poteſt eum hominem qui emiſſo ſemine generat, omnes quoque corporeas facultatès vnà producere. Cæterùm animum & eam animi partem quæ princeps eſt,quæque mens nominatur, minimè is confert, quia cùm animus ſit à corporis natura diuerſus, eius ſubſtantiam non comitatur, ſed extrinſecus in id illabitur ceu diuinum munus.

Δυνάμεις ἄῤῥηται.

De fœminarum ſemine. CAP. VI.

FOEMINAS ſemen proferre,hac potiſſimùm ratione doceri poteſt, quòd teſticulos & ſeminis vaſa acceperint,crebris flexibus atque circuitibus intorta,haud ſecus ac in maribus enata. Quæ omnia ſi natura nõ fruſtrà condidit, generandi ſeminis facultatẽ ſimul his attribuit, huiuſque cauſa fabricata ſunt. Rei veritas ſenſus teſtimonio comprobatur. Nã fœminis quæ diutiùs à coitu ſibi temperarunt diſſectis,in vaſis ſemen circunfluere,idque iã albeſcere conſpicitur, æquè ac in maribus:in ipſis verò teſtibus,craſſius & perfectius. Quinetiã per inſomnia ea interdum fatentur ſemen non minori ſe voluptate quàm in coitu eiaculari. Viduis & ijs quæ diutiùs veneris ſtudia intermiſerunt, vt per inſomnia ita obſcœnarum partium titillatione copioſiſſimum craſſiſſimũque ſemen erumpit.Quæ cùm integra ſenſuum fides affirmet,non aliunde rationes petendæ ſunt,quibus doceatur ſemen in mulierũ vaſis haberi, idq; concubitus magna voluptate profundi.Non idcirco mulieribus id conceſſum eſt, vt duntaxat impetum illis & quaſi ſtimulũ adderet ad venereos amplexus,ſed ad alia quoque plurima conducit,quæ paulò poſt afferemus. Id autem vim habere procreantem atque fingentẽ inde colligitur,quòd non alium in his quàm in maribus ortum & à teſtibus & à vaſis acceperit, quòd etiã mulier quæ morbo comitiali, calculo aut podagra affligitur,prolem gerit horũ malorum hæredem:quòd denum partus ſit plerunq; matri ſimilis:quæ omnia non maternus ſanguis,ſed quod ab illa profuſum eſt ſemen efficere poteſt. Ergo ſemen quod de mulieris partibus ſimilaribus deceſſit, ad ſimilium partium effectionem & conformationem vim quandam obtinet:tametſi ea profectò minor eſt & infirmior,quàm quæ à maris ſemine confertur. Qualis autem & quanta ſit ea vis, declarant oua quæ ſubuentanea dicuntur,& rudiores molæ quas mulieres quandoque proprij duntaxat ſeminis vi, nullo viri concubitu concipiunt.In his ſiquidẽ procreationis eſt quædã adumbratio, & rudis materiæ concretio,quam maris ſemen ſi ſuis inſtructũ viribus acceſſiſſet, tanquam multo potentius numeris & ornamentis omnibus abſoluiſſet.Neq; tamen hoc per ſe & ſolitariũ,ſed fœmineo duntaxat permiſtũ quicquam perficit.In aduerſam partem multis rationibus contẽdit Ariſtoteles, vt demonſtret mulierem ſemen nec habere nec emittere.Eum certè humorem qui in mulierum vaſis manifeſtò cernitur,& quibuſdã in venereo complexu magna cum voluptate effunditur,ſatis quidẽ animaduerterat:at is(inquit)ſeminis rationem non habet. Loci enim proprius eſt, & vteri velut quædam profuſio,qualis etiã viris minimè fœcundis ſponte ſua plerunque erumpit. Itaque cùm antè ſemen id eſſe definiuiſſet,ex quo primo oriuntur ea quæ ſecundum naturam conſtituuntur, hunc iſtum humorẽ qui non ſit ad generandum accommodatus,ſemen non appellauit. Eum humorem qui à fœminis cum voluptate emittitur,idcirco nihil ad conceptum conferre putat,quòd plerunque (inquit) ſine ea voluptate quæ fœminis per coitum euenire ſolet,concipitur, ſi locus turget,& vterus propiùs deſcendit.Non deſunt qui eodẽ interpretationis genere, hunc mulieris humorẽ ſemen appellent,ſed quod fœcundum non ſit. Rationes autẽ quæ illi fœcunditatis vim adimunt hæ ſunt.In omni rerũ procreatione aliquid eſt vt efficiens,aliquid vt materia:quæ quamuis in fruticibus vnũ idemque eſſe videantur, forma tamen & rationis dignitate longè lateque diſtant.In perfectioribus autẽ animantibus,vt hæ facultates ſexibus diſtinctæ apparent,ita efficientis & patientis tum naturæ, tum corpora diuerſa ſunt. Quocirca cùm ſit mas efficiens, fœmina verò patiens:hæc ad procreationem,non verum ſemen,ſed materiam duntaxat conferet.In qui-

Fœminis ſemẽ ineſſe.

Fœminæ ſemẽ fœcundũ eſſe.

Rationes quibus Ariſtoteles contendunt fœminarum ſemen eſſe infœcundum.

2 de gene. animal. cap. 4.

Prima ratio.

Secunda.

buſenim mas à fœmina ſeparatur, natura generandi principia non miſcuit, ſed prorſum vt viribus ita & ſedibus ea diſiunxit. *Tertia.* Si fœmina ſemen gerit fœcundũ, cùm alterum principiom nempe materiã contioeat, poterit citra maris congreſſum, ex ſeipſa fœtũ edere: hoc ſi fieri poteſt, fruſtrà mas erit. Abſona autem hæc ſunt, fœcundum igitur non eſt mulieris ſemen, nec quicquam conſtituere poteſt. *Quarta.* Oua ſubuentanea quæ gallinæ citra maris opem pariunt, imperfecta ſunt & infœcunda. *Quinta.* In piſciũ genere cùm fœmina oua depoſuerit, mas deiode illa ſemine conſpergit: quæcunque id attigerit vitam aſſumunt, reliqua autẽ irrita, & à maris calore deſtituta contabeſcuot. Ex quibus perſpicuum eſſe volunt, fœminæ ſi quod ſemen ineſt, id vim nullam habere efficientem & procreatricem, ſed tanquam materiam maris ſemini ſubijci: quæ tameo ardoris ſtimulo fœminam ad coitum impellit, ſimulque vterum ad concipieodum parat & accommodat. Maris autem ſemen tum materiam, tum vim & facultatem eximiam habens, procreationis efficiens eſt & opiſex. Quapropter mas formam motuſque principium, fœmina verò corpus atque materiam affert. *Sexta.* Hæc rurſum valida iſtiuſmodi ratione ſtabilire contendunt. In perfectiorum animantium genere fœmina quem conceperit fœtum diu geſtat atque alit: hoc autem efficere non poteſt, niſi ſuperuacaneorum redundantiam frigido humidoque ſuo temperamento congerat: eiuſmodi ergo cùm ſit fœmina, neque copioſum, neque craſſum, neque calidum, idcirco neque fœcundum ſemen poteſt efficere. Hoc cùm Ariſtoteles aoimaduertiſſet diligentius, mox ſubiunxit, ſi ſemen eſſet, menſtrua non eſſent: idcirco autem illud deeſt, quoniam hæc inſuot. Itaque fœmineum ſemen non eam elaborationem, non eos vitales ſpiritus, non eas denique vires quas maſculum poteſt obtinere, quanquam ſimilem ortos ſui modum accepit. Hinc conficiendum putant, id non debere ſeminis appellationem ſortiri, aut ſi ſemen dicendum videbitur, quia non fœcundum id eſt, & modicùm à menſtrui ſanguinis natura diſceſſit, homonymiam committi. *Solutio.* At verò ſi altius omnia ſcrutabimur, ſolui quidem hæc poterunt. Etſi enim rationibus inniti videntur, quæ ex philoſophiæ theorematis depromptæ ſunt, hoc tamen duntaxat efficiunt, maris ſemen præſtantius atque fœcundius eſſe quàm fœminæ: non autem illud ſolùm vim habere efficientẽ, hocque prorſus infœcundum tanquam materiam ſubijci. Commentitium enim videtur, & aniculatũ figmentis proximũ, ſolum maris ſemen ex materno ſanguine citra vllam fœminæ opem, perfectũ quicquam progignere: nec eſt profectò earum mulierculàrum dictis fides habenda, quę aſſeueranter pronunciant ſe nulla coitus voluptate vtero concepiſſe. Vt autem quæ à gallinis eduntur oua ſubuentanea, ſic & quæ galli pariunt exigua, compertũ habemus nequaquam fœcunda eſſe. Neceſſum eſt igitur amborum ſemina mutua ſubſtantiæ familiaritate & amicitia ſe copulent & prorſus confundantur, ſi qua inde futura eſt abſoluta procreatio. *Vnde ſemẽ fœcundum dicatur.* Semen non idcirco fœcundum appellamus, quòd ſolùm ex ſanguine qoippiam generet: ita enim ne maſculum quidem fœcundum haberetur: ſed hinc quòd dum alteri confunditur, ad generandum conferat. *Controuerſiæ ſolutio ex Ariſtotele.* Nunc autẽ quis demonſtrare poſſit, fœmineum non opitulari maſculo? Si nobis permittetur Ariſtotelis rationem huc accommodare, ea certè quanuis ab aduerſario petita, rem noſtram omnẽ conſtituet, & quaſi ſepimento aliquo vallabit. Is enim naturam ait maris ac fœminæ vtrunque ſexum in fruticibus miſcuiſſe, quòd ſola vis maſcula (licet terra materiam ei conferat) non ſatis ſit quæ procreationem in ſtirpibus efficiat. Quòd ſi in his, multo magis opinor in animantibus, quæ præſtantiori ſunt ordine, neceſſum fuerit maris ac fœminæ vires coniungi, non idcirco duntaxat vt fœmina materiã ſuppeditet, ſed vt copulatis atque confuſis amborum viribus, ſemen vnum ex ambobus procreationi aptum proferatur. Hoc igitur iotegris abſolutiſque viribus præditum, taoquam opiſex in ſubiectam materiam incumbit. Hæc de ſemine procreatioois humanæ principio: nunc de materno ſanguine diſſerendum.

De menſtruo ſanguine. CAP. VII.

MENSTRVVM non quemadmodum ſemen vltimi alimenti, ſed ſanguinei portionem quandam eſſe, hoc eſt indicium, quòd non mariſcæ, non fluxus ſanguinis è naribus, non varices, nõ tale qoicquã mulieribus magna ex parte accidere ſolet, quandiu id profluit: ſi quid horũ erumpit, deterior fit menſtrua purgatio, quod huius materia aliò rapta diſſipetur. *Menſtrui neceſſitas & productio.* Eorum animantium quæ viuum fœtum edunt, fœminas menſtruo abondare neceſſum eſt, vt hoc fœtum quem ſtato tempore vtero gerunt, plenè alant ac ſuſtentent. Quò autem hanc alimenti vbertatẽ oatura ſuppeditaret, fœminam imbecilliorem frigidioremque mare conſtituit. Hic quidem quia plurimo calore circumfluit, omne quod ſuſceperit alimentũ perfectè mitigat atque coquit: & ſi quid præterea redundat, id potenter diſcutit. At fœmina quæ haud ita multum à mare perfectè calido diſiuncta eſt, alimentum ſatis quidem conficit, infirmiorem tamẽ calorem obtinuit, quàm vt quod redundat poſſit diſcutere. Proinde illi ex frigida imperfectaque oatura, menſtrui ſanguinis vtilitas acceſſit. *Quæ animalia menſtrua habẽt & quæ non habent.* Quæcunque animantia ouũ pariunt, nec fœtum in ſe viuum continent, menſibus nõ purgantur: minus enim ſanguinis obtinent, aues quidem quia ſicciores, piſces quia humore plurimo circumfluunt. *Quæ multũ, quæ parum.* Hæc vna ratio efficit, vt in reliquorũ animantium genere mulier plurimum menſtrui ſanguinis emittat. Calida em̃ & humida eſt illius conſtitutio, caretque pilis, cornibus, vngulis, alijſque particulis, in quas ſolet cæteris animantibus ſuperuacua moles conuerti. Quæcunque porrò plenius gulæ ventrique indulgent, & vitã inertem otioſamque traducunt, quoniã exercitationis defectu & caloris inopia minimum ſuperuacui ſanguinis diſcutitur, eius plurimum

coacer-

coacervant. Vnus ergo ſanguis redundans, tum viris materia prima fit ſeminis, tum mulieribus menſtrui. Vt enim maribus, ſic etiam fœminis circa annos pubertatis ingens incidit corporis vniuerſi mutatio: ac tum temporis increſcente iam & vegetiore facto natiuo calore, pubes erumpit, vbera tumeſcunt, corpus libidine titillatur, exuberans ſanguis calore veluti extenuatus diffunditur, vixque ſuis receptaculis coërcitus, viam ſibi parat qua dimanet. Quamobrem hac ætate prodidit Hippocrates maribus ſanguinis è naribus profuſiones, puellis verò menſtruorũ eruptiones obtingere. Illis ſiquidem venæ quæ ad nares conſtitutæ ſunt, his verò quæ in vterũ inque eius ceruicem inſeruntur, faciliùs promptiuſque reſerantur & pateſiunt. Itaque qui in vena caua redundat ſanguis, in vteri venas perlabitur, haſque copia & calore diſtendens aperit, vt ab earum oſculis ſtillans dimanet, profluatque è partibus obſcœnis. Imminuta copia circumciſaque redundantia, quod reliquum eſt & corpori neceſſariũ venæ retinent: dum verò menſtrui nihil amplius erumpet, quæ ad vterum pertinent ora venarum, ſponte ſua occludentur & conniuebunt. Menſis vnius curriculo tantum denuò congeritur & accreſcit, quantum antè profluxerat, idque ſimili prorſus ratione, naturæ impulſu per vterum deponitur. Non eſt autem quòd aliquiſpiam exiſtimet, hanc duntaxat ſanguinis redundantiam circuitus cauſam eſſe, quoniam ijs etiam quæ ſanguinis exiguum congeſſerunt, quanquam parcius, ſtatis tamen circuitibus profunditur. At huius circuitus cauſa aut in naturæ conſuetudinem, quæ omnia certis legibus, ſtatiſque periodis exequitur, aut in ſempiternos & immutabiles lunæ curſus referenda eſt: quæ vt luminum varietate, tum creſcens, tum ſeneſcens, menſem dimetitur, ſic hominis vt ſanè reliquorum omnium humores, rata ordinis conſtantia regit atque moderatur. Ne quis porrò menſtruum ſanguinem exiſtimet quaſi affluentiã & exuperantiã eſſe ſanguinis vtilioris, & ei prorſum ſimilem qui in venis pro alimento eſt, velim equidem hoc loco pleniorem de illo rationem inſtitui. Plurimum in mulieribus fieri autor eſt Ariſtoteles, & eum qui ſtatis circuitibus profluit, genus eſſe quoddam ſanguinis vitiatum, & quaſi ægrotans. Etenim à puriore ſanguine ſecernitur naturæ beneficio, præſertim decreſcente aut ſilente luna. Hoc excidente, ſi nouella vitis tangatur, in perpetuum læditur, ſteriles fiunt tactæ ſtuges, moriuntur inſita, exuruntur hortorũ germina. Si omninò mulier prægnans alterius menſtrua ſupergrediatur, aut illis circumlinatur, abortum facit: ei autem quæ vterum non geſtat, concipiendi ſpem adimit. Mulierum quæ purgantur ſpiritus & vapor ab ore, ſpecula atque eboris nitorem obſcurat. Guſtatus hic ſanguis canes in rabiem agit, homines autẽ miris cruciatibus affligit, comitialem morbum, pilorum effluuium, aliaq; elephanticorum vitia infert: idcirco à veteribus inter venena relatus, pari malignitate exiſtimatur atque ſanguis elephantici potus. Hinc dum in muliere ſupprimitur, nec ſtatis temporibus emanat, ei etiam cui proprius eſt, debetque familiaris eſſe, grauiſſima affert incommoda: viſcerum obſtructiones, tabem, cancrum, morbum comitialem, huiuſque perniciei quamplurima. Quum itaque tanta ſit eius pernicies, ſitque vis ei tam peſtifera, vix animum induco fieri poſſe, vt ex eo fœtus in vtero geſtatus alimentum capeſſat: imò tum optimè ſolet mulier vtero concipere, quũ ab hac fœda eluuie mundo repurgata que fuerit, quumque purus exiſtet tum vterus, tum reliquus ſanguis in corpore, ex quo demum fœtus aletur. Quanquam autem reliquo deinceps temporis circuitu, vitioſus ſimiliter ac prius congeritur & accreſcit, eo tamen haudquaquam fœtus continetur aut viuit, nec eũ, ſed quantum poteſt puriſſimum, atque ſuauiſſimum pro alimento rapit ſibique iungit. Quonam igitur corruptus ille ſanguis, quem menſtruum appellauimus, in grauidis concedit? Pars exigua circa vterum inhæret in venis, pars maxima reliquo puriori ſanguini permiſcetur. Hinc quia nequit naturæ vis omne illius virus mitigare aut euincere, grauidis mulieribus plurima mala obueniunt, corporis grauitas, fœdus faciei color, lienis tumores, varices, malacia, atque vt in genere dicam, ab hoc retento in omne morbi genus procliniores ſunt, quàm quæ vterum non geſtant. Hunc autem natura intus continet, ne ſi viam pateſaceret, cum eo vtile fœtus alimentum ſimul emanaret. Itaque natura nouæ prolis procreationem inſtituens, in vitæ diſcrimen plerunque parentem adducit. Non igitur menſtruo fœtus alitur, ſi hac appellatione corruptum eum ſanguinem notamus, qui purgatio eſt & excrementum purioris. At verò quoniam hoc nomine omnem ſanguinis ab vtero factam deiectionem ſæpius veteres ſignificarunt, ferè fit vt & fœtum ali & lac gigni ex menſtruo ſanguine pronuntiemus. De ſemine ac ſanguine menſtruo, quid ſint, vnde & ex qua materia, & quomodo gignantur, dictum iam ſatis eſt: nunc verò de hominis procreatione tradendum.

Quo tempore menſtruum erumpat. — *Quomodo ſiſtitur.* — *Circuitus menſium cauſa.* — *Menſtrui natura.* — *3. de hiſt. animal. cap. 19.* — *Menſtruum quid.* — *Menſtrui pernicies & malignitas.* — *Fœtum menſtruo non ali.*

De ſeminis conceptione, & prima hominis conſtitutione. CAP. VIII.

QVONIAM in animantiũ genere conducebat marem & fœminam ſeparari, ſolers & prouida rerũ natura, vt eos quandoque ad generis propagationem inuitaret, & ne vniuerſum genus intercideret, libidinem quaſi ſtimulum ex ſeminis ardore vtrique iniecit: & partibus obſcœnis illecebras & admirabile congreſſus deſiderũ, vt his ſemina in vnum conferrent, alioqui prorſus inutilia futura. Quare præter teſticulos, quorũ eſt ſemen generare, conditæ ſunt partes obſcœnæ, iiſque inſigniores duo nerui eximij ſenſus inſerti, qui viris deſinũt in glandẽ, venereæ voluptatis ſedẽ. Dũ itaque qui cõcauus eſt in pene neruus, ſpiritus copia impletur, penẽ attigit, viaſque diſtẽdit, per quas ſemẽ directè & impetu iaculemur. Veneris aũt ingẽs facta delectatio ſeminis vaſa & teſticulos irritat. Hinc mirifico impulſũ ſemẽ turgidũque ſpiritus vbertate vix poteſt ſuis vaſis cõtineri, ſed cogitur foras exilire ingenti voluptate, viris quidẽ quodã quaſi ſaltu ob viæ flexũ *Seminis eiectio.*

& longitudinē, mulieribus verò languidius. Vt autē omnes hæ cauſæ maiores ſunt in viris quàm in mulieribus, ſic illos conſtat in coitu maiore voluptate teneri quàm mulieres: quanuis hæ pluribus modis oblectantur, nempe dum ſemen erumpit, atque etiam dum vterus viri ſemen auidè ſuſcipit & amplectitur. Hinc Tireſias vates, qui vtrumque ſexum fingitur expertus, mulierū partes viſus eſt tutari.

Seminis attractio.

Porrò autem ſeminis emiſſio non fit in vteri ſinum, quoniam eius os internum conniuere occludiq; ſolet, ſed in ceruicis fundū excidit ad os vteri, quò plerique ſeminis vaſa & teſticulos deriuari prodiderunt. Illuc igitur viri & mulieris ſemina confluunt: hincque (vt author eſt Ariſtoteles) in vterum anguſto ore rapiuntur.

2. de gene. animal. cap. 4.

Profuſio (inquit) ſeminis non intrò fit, vt quidā volunt, os enim vteri anguſtum eſt, ſed antè, quo fœmina mittit vaporem illum nonnullarū recrementum: eodem enim mas etiā mittit quod ſuderit, & aut ibidem manet ſemen emiſſum, aut intrò ab vtero trahitur, ſi calidus eſt & modicè temperatus. Cuius rei indicium, quòd locus qui modò madebat, reſiccatus mox ſentiatur.

Apho. 23. lib. 6.

Sic & Oribaſius, Duo (inquit) orificia habet vterus, vnū interius, alterum externum, in quod viri genitale ſemen conditur, in illud quidem non ingreditur, ſed trahit vterus ad ſe ſemen, quemadmodum cucurbitula. Idipſum videtur alio loco planiùs expreſſiſſe.

Obiectio contra Galenū.

Quemadmodum è profundis cuniculis ceruus ſerpentem oarium inſpiratu allicit, ſic vterus viri ſemen è ſua ceruice. Miror ab his atque etiam à vero Galenum deſciuiſſe, qui putauit mulierem ſemen per cornua io ſolum vteri ſinum eiaculari. Quum illa vterum gereos fortaſſe concumbet, quónam tandem ſemen id vteri ſinu ſuſceptū euadet? Obſignatum enim tum adeò eſt os vteri interius, vt nihil vel minimum ſubire poſſit aut excidere. Hoc ſi in præſcriptum pariendi tempus intus contineretur, inutile prorſus & otioſum computreſceret, & grauiſſima tum animi tum corporis incommoda neceſſariò inueheret. Hac forſitan ratione perterritus Auicennas, inconſideratè ſtatuit grauidam mulierem, nullis virium conatibus, poſſe in concubitu ſemen effundere.

Vterus vt ſemen comprehendat.

Ad hunc itaque modum ſemen prolectat vterus, ſi quidē validus eſt & inanis, appetenſque veneris: atque ſi futura eſt conceptio, mulier quadam voluptate præſentit vterum geſtire: miroque ſeminis deſiderio totum in partes obſcœnas prouolui, vt ei obuius ore quaſi manu id excipiat, aut potius arripiat. Acceptū deinde continet auidiſſimè ac in ſinus ſuos recondit, adeo certè id vndique comprehendens, vt nullum intus ſpatium inane ſinat: quin & in id ſeſe contrahens, os ſuū adeò coarctat & claudit, vt ne vel minimum quidem dehiſcat: ceruicis autem os quod eſt ad partes obſcœnas, nunquam nō patet. Sic quidem Hippocrates memoriæ prodidit, ijs quæ vtero gerunt vteri os comprimi, hocque teſtimonio, ſi obſtetrices immiſſo digito, os vteri conniuere ſentiant, mulierē concepiſſe pronuntiant. Cæterùm ſi imbecilliot erit vterus, quod in vitioſis affectibus fit, aut ſi minus appetens erit ſeminis, vt in grauidis & in ijs quarū libidinis ardor euanuit, quæque expletæ iam ſunt venere: viri ſemen in ceruice aliquantū conſidens, mox foras excidit & elabitur.

Concipiendi rationes.

Id autem mulier fœcunda facilè apprehendet & retinebit, ſi integra ſit valetudine, ſi pauco antè tempore repurgata & munda ſit à menſibus, ſi pariter cum viro aut paulò pòſt id eiaculetur. Ita enim ſi eodem impetu atque vir ſemen emittit, aut ſi paulò antè cùm iam libidinis furor plurimum incenſus eſt, vterus ingenti voluptate & auiditate id allicit & in ſe recondit. Contrà verò ſi multò pòſt aut antè quàm mulier, vir ſemen emittat, cùm nempe vel nondū efferueſcit, vel iam ceſſauit impetus libidinis in muliere, vterus aut ſemen nō prolectat, aut certè non continet: neq; ſi continet, vtile id redditur, propterea quòd nimia mora à fœmineo deſtitutū eſt, ſpirituſque totus euaneſcit.

Conceptio quid.

Neque profectò ſeminis attractio neque retentio, conceptio eſt, tāetſi id ratio nominis videtur indicare. Non rarò eñ auidus vterus ſemen attraxit, quod diu continere nō potuit, ſed biduo aut triduo fruſt elabi. Eſt & cùm id diutius inutiliter reſeruat, vti in mola, quæ nec conceptio vera eſt, huius enim mole opprimitur & laborat, perinde vt ventriculus cibo graui & immutabili, quem tamen traxit ac continet. Eſt igitur conceptio propria & peculiaris vteri actio, qua ſeminis poteſtas exuſcitatur, & inſitum ſibi munus reipſa obit & exequitur. Quemadmodum enim terra ferax & fœcunda exceptum ſemen ſuo calore fouet, deinde excitat & ad parturiendum impellit: ſic vterus fœcundus ingenita vi, quæ alteri nulli parti eſt conceſſa, ſopitam ſeminis vim & deliteſcentem in eo poteſtatem excitat, & ad agendum extimulat, vt energia fiat & dicatur. Tum temporis ſemen opus aggreditur & ſuſcipit, quod antè nuſquam agere potuiſſet: alioqui enim mas ſolus in ſeipſo generaret. Itaque ſeminis poteſtas in actum erumpit & exuſcitatur vteri vi: atque ea ipſa exuſcitatio conceptio eſt.

Auicennæ error.

Auiceonas & qui eius inſtitutionem ſequuntur, perperam cenſuerunt ſeminis poteſtatem in actum erumpere ea corporis exagitatione, quæ fit io concubitu. Primùm itaque vterus ſemen attrahit, attractum continet, contentum concipit: haud ſecus atque ventriculus tractum contentumque alimentum conficit: vt enim concoctio ventriculi, ſic conceptio vteri propria eſt actio. Ex his profectò quiuis perſpicere poſſit, quæ ad probam & exquiſitam conceptionem deſiderentur.

Quæ neceſſaria ſunt vt bona fiat conceptio.

In primis enim neceſſarium eſt, maris ſemen rectà affatimque emiſſum, fœcundum eſſe, nec tenue vt vel ſerum vel aqua, nec mole exiguum, ſed tale quale redditur à bene temperatis viris, non præter modum veneri indulgentibus. Deinde verò vterum repurgatum, ſeminiſque appetentem, auidè hoc ipſum trahere è ceruice. Tertiò tractum vndique amplecti ac conniuere, in totum conniuente illius oſculo. Ad hæc vterum fœcundum eſſe, qui ad ſeminis conceptionem ſit idoneus. Is autem eſt, inquit Hippocrates, qui mediocrem ex omnibus obtinet temperaturam: nempe qui nec immodico frigore denſior factus, maris ſemen refrigerat, oraque vaſorum obſtruit: nec humoris affluentia ſeminis fœcunditatem tanquam terra paluſtris extinguit: nec ſiccior alimenti vbertatem in-

tem inhibet: nec calidior ſemen ipſum ardore torret & exurit. In ſumma omnis immoderata abſit intemperies. At modicè intemperati optimè commodéque generant, ſi coëant cum intemperatis pari exuperantia in contrarium vergentibus, ſeſe enim temperant & certa ratione moderantur. Cum ſimilibus autem ſi commiſceantur, nequicquam valent producere. His ergo omnibus vniuerſè concurrentibus, conceptio naturæ legibus fit: neque ſi vnum deſideretur, fieri poteſt vt conceptus ad abſolutionem perueniat. Sterilitatis aut impeditæ conceptionis cauſæ, huius loci non ſunt, quòd in præſentia ea duntaxat quæ natura duce ac veluti magiſtra proferuntur, perſequi ſtatuimus.

Prima animalis conformatio. Cap. IX.

Age verò iam vtero conceptum ſit fœcundū ſemen, quid id deinde præſtet ac moliatur enarrandum. Sunt quæ non ex ſeminis materia procreantur: ſanguinea tamē animantia è ſemine omnia lucē accipiunt, oriuntúrque hoc à mare in fœminā emiſſo. Maris ac fœminæ fœcunda ſemina, vbi conſentanea quadā moderatione opportunè conuenient, mutua quidē amicitia tanto complexu iungentur vereque permiſcebuntur, vt fiat amborum vis vnica eadémque natura. Mox deinde ſuſcitata vis illa in ſemine latens, huius materiā variè diſtrahit, eiusque partes ſecernit: non enim eſt exquiſitè vnū & omni ex parte cōſimile. Itaque ſtatim primo & altero die, partes ſeminis tenuiores, calidiores, & ſpiritus magis participes, intrò & in mediū totius molis ſe recipiunt: craſſæ verò ac magis terrenæ illas ambiunt & circūcirca obuallant: ex quibus durioribus factis atque coactis vteri cōtagione & calore, obuoluentes fœtū membranæ proferuntur. Omnium extima ac prima fit allantoides, à farciminis ſpecie appellata: tenuis ea quidem & inualida, & anguſtior quam quæ totum conceptum circumplicet & inuoluat, longis tamen & arctis proceſſibus ad vtrūque apicem porrecta: per hanc membrana chorion dicta, vteri apicibus annectitur. Sub hac tota ſeminis pars exterior & magis terrena (ſemper enim ſemen ſeſe colligit in anguſtum, & parte ſui media vires obtinet multò maximas) qua vterum contingit, in membranam alteram concreſcit, quam Latini ſecundas, Græci χορίον appellant. Semen etenim quia lentum eſt, & omni ex parte cohæret, calore craſſius fit & magis cogitur, ob idque externa & ſumma eius facies in membranæ conſtantiā coit. Leuis autem cùm ſit, vtero committitur & adhæreſcit per ora vaſorum quæ in vterum deſinunt: ea dicuntur acetabula, per quæ ſemen alimentum ad ſe rapit: perforatur enim membrana, vt quæ mollis adhuc & recèns ſit coacta. Præter has autem & tertia quædam amnios appellata gignitur, circumcirca vniuerſum conceptū amplectens & inuoluens, valida certè & futura ſudoris receptaculum. Ab his autem ad reliquum ſemē cōuertamur. Quod intrò concluſum eſt tenuius, multò etiam magis calore diffunditur, hinc mox turgeſcit ſpiritum concipiens, vt inquit Hippocrates. Per id tēporis quicquid in ſemine tenue eſt, id in ſpiritū abit, non eum quidem venti flatusque plenum: non enim tum vterus flatu turget, aut eius diſtentione torquetur, neque per vteri ceruicem flatus vlla vis erumpit. At verò ſic in ſpiritum id verti putamus, vt ſpiritus ille caloris omniumque facultatum moderator, & primus procreationis author, in ſeminis medium ſe colligat: non enim (vt multi Ariſtotelem interpretantur) is euaneſcit, aut auolat à ſemine, ſed in eo perſiſtit omnium partium conformator & opifex, in quibus radicitus ac penitus inhærens prima fit partium omnium natura, hasque vbi conformauerit, poſtea ſemper aſſiſtens in omnem vitam quantum poteſt diutiſſimè & ſalubertimè cōformat. Itaque hic ſpiritus non modò primum vehiculum & inſtrumētum eſt procreatricis facultatis (in eo enim conſtituta eſt ſumma illa diuináque vis conformandi) ſed etiam reliquas omnes naturales, quibus nutrimur & augemur, earumque auxiliarias is vnus in ſe omnes ſuſtinet & comprehendit. Ex quibus planum euadit, ſpiritus & omne facultatum genus ex ſemine initium originemque ducere. Hoc pacto quod nuper ſimplex ſemen erat à parentibus emiſſum, naturę rationem ſumit: aut ſi explicatiùs hoc dici mauis, quæ prius in ſemine ſopita erat naturæ vis & quaſi intercepta, tum ad agendum exuſcitatur, dum primùm id innatum ſibi officium peragit, quod diximus conceptionem eſſe & nuncupari. Ambiguum enim eſt, an otioſum ſemen poſſis naturam appellare, quemadmodum nos rectè vocare ſolemus dormientē muſicū. Itaque hic ſpiritus facultates habens & naturæ inſtrumentū, tres bullas in medio ſemine cōſtituit quaſi guttas perlucidas, quarum proximæ ſibi rudimenta quædam & principia exhibent trium principiorum cordis, iecoris & cerebri. Non tamen ſpiritus in his quaſi fixus inhæret, ſed per totum ſeminis corpus vagatur, nunc quidem ad externa pergens, nunc verò craſſiuſculæ iam membranæ occurrens, & ad ſeminis medium refluens, vt ab Hippocrate commemoratum eſt. Nulla enim pars ſeminis ab huius cōtagione immunis eſt, imò hic ſimul cum natura quoquouerſum ſe diffundit & cuncta tranat. Efficientis ſiquidem naturæ vehiculum eſt & inſtrumentum, quæ effingit partes ſingulas. Has autem quia totas per intima conformat, ſi verum eſt Ariſtotelis decretum, omnem actionem contagione perfici, neceſſe quidem eſt totas eas penitus attingat, neque duntaxat extrinſecus vti ſtatuarum fictor, qui in interiores materiæ partes minimè deſcendens, neque his manū admouens, rudes omnino & impolitas relinquit. Iam verò ad inſtitutum reuertor.

Cotyledones.

Amnios.

Spiritus in ſemine opifex qualis & vnde.

Rudimenta trium principum partium

Vt de partium corporis principatu, ita & de conformationis ordine magna quidem contentione certatur. Cap. X.

Cor ex Ariſt. primum conformari.

ARISTOTELES venarum quemadmodum & arteriarum originem, & tum mouendi tum nutriendi principium cor inſtituens, non abs re, dum ſibi ſuiſque principiis vult conſentire, hoc contendit primum effingi & ſeorſum conſiſtere in iis animalibus quæ ſanguine prędita ſunt. Id enim primum cohærere atque conſtare neceſſe eſt, ex quo incrementum & motus cęteris partibus accedit. Quapropter (inquit) ſi quid tale eſt, quod in animalibus ineſſe neceſſe eſt, in quo omnis naturæ principium atque finis conſiſtat, id primum quidem fingi & præ cęteris conformari neceſſe eſt. Eiuſmodi autem cor eſſe ait, idque ſenſu primum percipi. Adhæc quum per obitum cor poſtremum vita priuetur, id quoque ait primum viuere. Omnibus ſiquidem commune eſt, vt quod primùm cõſtitutionem & ortum acceperit, id poſtremò deficiat, quaſi natura decurſionem reducem agens, à calce ad carceres, vnde initium ſumit, redeat. Quod autem primum gignitur, id eſſe vitæ & animæ ſedem, ab hoc deinde cætera membra ſuo quæque ordine conformari. Cuius nonnulli modeſtiorem interpretationem ſubiiciunt, vitalem calorem in corde fixum atque ſtabilẽ, in ſeminis materiã influere, ex qua partes omnes conformat.

Confutatio.

Hæc autẽ medici haudquaquam recipiunt, neque fatentur cor venarum eſſe originem: neque ſimilaribus diſſimilaribúſque partibus motionis nutricationíſve principium exiſtere: neque id ante cætera gigni. Rurſum neque nouiſſimè id per obitũ vita omni deficere, quamuis fortaſſe motu concuti, calere, ac vitales functiones obtinere videatur: primum vitæ genus quod naturale appellant, perfectiori quodam ordine ſtatuunt homini ineſſe quàm plantis. Hæ quia aluntur & increſcunt, viuunt quidẽ, at non vitali eo calore & ſpiritu, qui animalibus ex corde proficiſcitur, quãdo nimirũ nec cor, nec quicquã quod illi proportione reſpondet, obtinent. Fœtus ex ſemine recens conformatus, haud ſecus atq; ſtirpiũ genus, iecoris beneficio viuit. Hæcque illi prima eſt & ſimplex viuẽdi ratio, quę quoniã ad vitam animantiũ tuendam non ſatis eſſe poteſt, temporis prolapſione perfectionem quandam conſequitur ex corde, quod ingenti caloris & ſpiritus copia hanc actionem vegetiorẽ abſolutioremque reddit. Solet tum temporis animantiũ vita, ipſaque vis & ſpiritus vitalis appellari, nempe quorum appulſu præſtantiore quodam viuendi munere conceptũ viget quàm planta. His certè rationibus conficiunt, non cor ſed iecur primum viuere, & primũ conformari. Hæc ita quidem variè diſputari ſolent ratione vtrinque probabili. Cæterùm ſi de obſcuris non modò ingenij acie, verumetiam obſeruatione iudicandum eſt, conceptum intelligemus nunquã otioſum eſſe, ſed ſtatim initiò partes omnes eius in ſuũ quamque opus incumbere: fœtus partes æquè omnes conformationis ſuæ adumbrationem & rudimentum nanciſci, licet non pariter omnes ſummã conſequantur perfectionem. Nam ex puriore & vegetiore ſeminis portione quæ in vteri medium concedit, loci tepore ſuſcitatur ſolidarum partium materia, quæ ſpiritus omniúmque virium & facultatum atque etiã opificis noſtri ſedes eſt. Hic protinus quaſi diſcuſſo torpore exurgit, in actúſque proprios erumpit: ac primùm multo ſpiritu turgeſcẽs ſe diffundit, omniaque permeans, partes varias quę ſunt in ſemine (hoc enim ſimplex non eſt & vniuſmodi, quanquam tale apparet) ſecernit, calidas à frigidis, tenues à craſſis & terrenis, vt ſingulæ demũ in propriam naturam redeant, & his partibus effingendis ſuggerantur, à quibus olim deceſſerunt. Seminis portiones quæ à tribus parentum principiis defluxerunt, cõparent in primis medio ſemine in tres quaſi bullas digeſtæ ſpiritu facultatéque confertas: eæ rudimenta ſunt iecoris, cordis & cerebri. Ac tum etiam generans facultas ſeminis materiam commutat aptámque reddit efformationi: & idcirco aliæ portiones craſſiuſculæ apparent, quæ in oſſa abituræ ſunt, aliæ tenues ac liquidæ, ex quibus nerui fient & venæ atque membranæ. Sic omnium præparatio quædã inſtituitur ad futurã conformationẽ. Huius operis nonnihil iam die ſeptimo cerni poteſt, at multò apertius decimoquinto, quum in ſemine iam conſpicuæ ſint partes & ſubſtantia & ſitu diſcretę. Poſt id tẽporis ex idonea materia conformatrix facultas opus aggreſſa, primùm rudia & inchoata principia, cor, iecur, ac cerebrum in propria loca ſeiungit, propriaque figura ac ſpecie exornat: ſimul & membranæ fœtum obuoluẽtes robur nanciſcuntur. Mox in his venæ & arteriæ effinguntur omnes in fœtus vmbilicũ deductæ, & quarum oſcula polyporum modo acetabulis vteri cohærent. Tum temporis è iecore tum vena porta, tũ caua multiplici ſobole diſpergitur, & è corde arteria, è cerebro ſpinæ medulla caudicis inſtar, è qua & nerui filis aranearum tenuiores emergunt, ventriculus, inteſtina, veſica, cordis inuolucrũ, hypezocωa membrana, atque peritonæos, duplex meninx, omnes denique membranæ firmo robore obtendũtur. Cutis concreſcit omnia contegens ex ipſo quoque ſemine, non vt quidã prodiderunt ex carne aridiore facta. Oſſa figuram ſenſimque duritiem conquirunt ex coacto & verè cõcreto ſemine. Ab oſſibus quicquid vi caloris ſpumæ modo emanat, id partim iuxta oſſium extrema reponitur, ad vinculorũ conformationẽ, partim circumcirca & in longum effunditur, vt membrana fiat perioſteios Gręcis appellata. Die quidem viceſimoſeptimo partes omnes & diſpoſitæ & cõformatæ quodãmodo iam apparent, ſed perfectè in maribus die trigeſimo, in fœminis trigeſimoſexto. Hactenus ſola exiſtit ſolidarum partiũ conformatio ex puro ſemine, quod quantulumcunque initiò conceptum eſt à parentibus, id nihil auctum nihil amplificatũ ſatis eſt partibus omnibus cõformandis. Tum inde ſanguis ex vtero prolicitur, qui primùm circum iecoris ſpermaticas fibras atque rudimentũ cõcreſcens, totã illius molem & ſubſtantiã conſtituit. Ita quidem ſæpe obſeruauimus die quadrageſimo eiectum fœtum, ſemidigiti aut (vt ait Ariſtoteles) formicæ maiuſculæ magnitudine verè ac prorſus conformatum, & cuius partes omnes excepto iecore albæ ac ſpermaticæ cernebantur. Caput par erat auellanæ, & maius quàm pro reliqui corporis ratione: oculi vt cancris exerti: naſus, auriculæ, brachia,

manus,

manus, crura, pedes, hiſque ſecreti digiti: penis conſpicuus, ſub quo ſcrotum milij magnitudine, ſuperiora autem inferioribus maiora, nullo oſſium robore, ſed flexibilia quocunque ducerētur. Omnia contecta cute tenuiſſima & pellucida, per quam interiora cernebantur, alba quidem omnia, fibroſa & ſeminis æmula, nullo carnis aut ſanguinis rubore perfuſa, vnum tamen iecur rubrum inerat, amplum & recèns concreto ſanguini perſimile: in quod ex ſecundis per vmbilicum venæ ferebantur ſanguine confertæ fœtum poſthac nutrituræ. A die trigeſimoſexto aut quadrageſimo, cōformatæ partes ſolidæ nutriri incipiunt & carne fulciri, idque iecoris beneficio, quod omnibus alimentum conficit & miniſtrat. Senſim ergo natura carne eas implet capacitates, quæ inanes inter ſpermaticas fibras interciderant, pictoris exemplo, qui primùm imaginem rudibus lineis adumbrat, mox vario pigmētorum genere illuſtrat & perficit. Caro igitur ex materno ſanguine fibris accreſcit mucoſa & lenta cuique parti ſua: fit autē earum in muſculis, tum in aliis partibus, coacto frigoris vi quod in eas illabitur alimento. At verò quoniam magna eſt partium tum in dignitate, tum in facultatum robore varietas, fieri omnino nequit, vt gubernatrix omniū natura omnes æquè promoueat: ſed dum ipſa vniuerſim in omnes vires ſuas exercet, accidit vt aliæ partes citiùs, aliæ tardiùs formam conſequantur, & genitæ appareant: ac tum primùm vſu quodā dicere ſolemus naturam eas partes procreaſſe. Proinde ſi quis à veteribus conformatarum partium propoſitus eſt ordo, non a generis eſt naturæ, ſed effecti operis. Sic quidem & eximius Hippocrates de his ſtatuit. Membra ſimul omnia conformantur & increſcunt, nullúmque prius aut poſterius altero: maiora verò natura priuſquam minora comparent, quum tamen nihil priora ſint. Non ergo pari tēpore ornantur ac perficiuntur omnia, ſed quædam citiùs, quædā tardiùs, prout quæque ignem nutrimentumque nacta ſunt. Ergo ſi quem in genere procreandi ordinē ſpectes; ea pars primùm gignitur, id eſt genita apparet, quæ dignior eſt, motúſque principiū in ſe obtinet, valentiore enim ea facultate, tum generante, tum propria agente prædita eſt. Poſt hanc verò cæteræ, quæ illi ſunt vtiles, & quæ illius gratia conſiſtunt. Sic igitur ſuperiora inferioribus, interiora externis, & ſpermatica ſanguineis priùs orta apparēt; ac inter illa quæcūque præſtantiora ſunt, priora ſunt cæteris, licet ſæpe poſteriùs compleri ac perfici cernantur. Sic enim tres principes partes, cor, iecur & cerebrum, priuſquam vmbilicus aut cæterorum quicquam, procreationis ſuę primordia ſumunt, tametſi omnium primus vmbilicus perfectè conſiſtit. Hac igitur via & ratione, quid poſt quod fiat quærendum eſt.

De fœtus perfectione & complemento. CAP. XI.

SPECIE atque forma modò adornatus fœtus, totus tenellus eſt, omníque ex parte præ immodico humore lentus & muci plenus, ob idque ad omnes actiones minus accommodatus. Reliquo deinceps tempore, dum vi caloris aſſiduò aridior fit & ſiccior, cuncta firmātur, membranę, nerui, atque cutis, vngues in extremis digitis, ac pili in capite radices agunt. Senſus autem facultate fœtus illuſtratur circiter diem ſextum & trigeſimum. Vbi autē iam ad menſem tertium mas peruenerit, fœmina verò ad quartum, firmatis oſſibus ac paulò durioribus factis moueri, inquit Hippocrates, ac calcitrare incipit. At certè ſiue mas ſiue fœmina geritur, aliæ prægnantes ſemper die quadrageſimo ſecundo, aliæ menſe tertio, aliæ nonniſi medio prægnationis curſu eum loco dimoueri ſentiunt. Eadē quoque prægnans aliàs ſecundo & quadrageſimo die, aliàs quarto menſe primos motuum inſultus obſeruat, quum quaſi volitantis muſcæ excuſſionem vel titillationē percipit. Tanti cauſa diſcriminis non ſexui, ſed vel robori bonæque conſtitutioni fœtus, vel prægnantis naturæ tribuenda eſt. Quanquā hoc tempore vnaquæque particula cōformata apparet, nondum tamen integrè conſummata eſt atque firma. Proinde hinc ad nonū vſque menſem, quo fœtus lucem ortúmque excipere conſueuit, perficiuntur ſingulæ, nutriuntur & increſcunt. Tum deinde quum fœtus id magnitudinis & roboris conſequutus eſt, vt ſeipſo regi & ore ſumptū alimentum cōficere valeat, amplior factus, vberiorémque cibum expoſtulans & aërem ampliorē, quem ad natiui caloris refrigerationem ſpiritu ducat, viam & egreſſum ipſe ſibi facit. Vtero geſtatus, incuruus totus ac contractus, talos ad nates applicat, manibus genua apprehendit, in quæ caput ſic demittit, vt oculi manuum pollicibus veluti affixi hæreant, naſus verò inter genua procumbat. Prior corporis pars, in matris abdomen, poſterior in dorſum vergit, ſi mas geritur: nam fœminæ aduerſo ſitu collocantur. Hac autem ratione alitur fœtus in vtero. Singulis acetabulis tū venarum tum arteriarum ad vterum pertinentium alia adnata ſunt vaſa carne ſuffulta per ſecundarum medias regiones diſperſa, quæ tandem in vmbilicum coëunt, ex quibus fœtus ſanguinem & ſpiritum aſſiduò rapit. Duæ ſiquidem in vmbilico cernuntur arteriæ, in ramos arteriæ maioris lumbis ſubiectos inſertæ. Totidem venæ ex vmbilico, in vnam coëunt, & in iecoris caua pertinēt: vt qui per has ex ſecundarum venis tanquam ex radicibus (alitur enim fœtus authore Hippocrate vt cuncta humi naſcentia) tractus eſt ſanguis, rurſum in fœtus iecore perfectionem ſuſcipiat, & quaſi noua mutatione familiare illi fiat alimentum. Hinc per venā cauam quoquouerſum deriuatus, partibus ſingulis paſtionem affert: omnes quippe hinc alimētum capeſſunt. Concoctione iecoris quæ perfectior quædam eſt αἱμάτωσις, quatuor humorum differentiæ gignuntur in fœtu, haud ſecus ac in adultis. Vrina licet pauca (quo enim ſanguine fœtus alitur, is iam in matre ab vrina magna ex parte fuerat purgatus) in renes & veſicam ſecernitur: hinc autē effluit, nō quemadmodum nobis per veſicæ ceruicem, ſed eo ductu qui in fundum veſicæ inſeritur, redundat in

Quando primùm ſentiantur.

Quando primùm moueantur.

Situs infantis in vtero.

Vmbilici vaſa.

Vrina fœtus vbi excernitur.

Vbi ſudor. vmbilicũ, illincque ſpargitur ſub membranã allantoïdem, vbi collecta ſeruatur ad pariẽdi tẽpus. Alterũ vniuerſi corporis excrementum, quod ſudor eſt, ſub amnion membranam excipitur, cõque fœtus circumfuſus eſt, vt cutem vſquequaque cõtingat. Inter allantoïdem tunicam & chorion nihil incidit: ſed hæ quaſi continuatæ ſunt. Nullum excrementũ ex aluo fœtus deponit, cùm neque ore cibum capeſſat, neque ventriculo concoquat: tametſi recens in lucẽ editis ex aluo elabitur quippiam ſimile craſſo, nigro & lutulento ſanguini, quod iecoris recrementũ eſt, ex cuius cauis in inteſtina exciderat, in quibus cumulatum ſeruabatur in pariendi tempus. In hunc igitur modum alitur, augetur, perficitúrque fœtus. *Infantis excluſio.* Cæterùm circa nonum menſem factus grandior, copioſiore (vt dixi) egens alimento & ſpiritu, diutius concludi non patitur. Proinde primũ ſeſe conuoluit, capútque declinans pudendo offert, crura ac reliquos artus in ſublime diſtendens. Id autẽ nonnunquam molitur vno menſe ante partũ. Ac ſic ſe inuertens nihil defringit, quòd laxior ſit vmbilicus, duos plerunque cubitos longus, multis modis & inuolucris fœtũ precingẽs. Inſtante partu ille calcitraos, primum amnion membranã manuũ pedúmque crebra impulſione diſrumpit, ac tum miſcetur vrina ſudori. Poſthæc verò maiore impetu ſeſe conuoluens, plurima acetabula diſſoluit, quo tẽpore mater ventris tortiones experitur, defluitque ſanguis in vteri capacitatẽ. Poſtea verò ſecũdæ ab acetabulis euellũtur, & reliquæ diſcerpũtur mẽbranæ, ac tum aquæ ex vtero defluunt: cúmque nil amplius hæret fœtus, excidit ceu maturũ malũ ab arbore ſoluto ſponte pediculo. Hæc quidem fœtus molitur. *Pariendi modus.* Vterus verò qui nouem cõtinenter menſibus tota ceruice connixerat, fœtũ auidè cõprehendens, tum os paulatim aperit, ac primùm quidẽ ita diducit, vt obſtetricibus minimum in id digitũ immittere liceat, dehinc verò amplius, vt obſtetrices allantoïdem tunicã & quas vocant aquas ori obuias percipiant. Ab his verò ore ad fœtus prolapſionem ſatis patente, vniuerſus vteri fundus, quam proximè poteſt ad os ſe contrahit, fœtumque foras propellit: cui & aliæ quæ circumſtant partes ſuppetias ferunt. Ipſa quoque mulier nõ mediocriter ſibi ipſi opitulatur, & viribus connititur ad fœtũ ſtrenuè excludendũ, contractis intentiſque his qui in abdomine ſunt muſculis. Fœtus in os vteri delapſus, capite corpori viã parat, ſeq; foras dat per lubricam ceruicem, vt quam copioſus effluens humor perfuderat. Multa igitur in rã difficili arduóque opere conueniunt, fœtus, mulier & vterus, quem ipſi aliquãdo vidimus tanto impetu fœtũ extrudere, vt ſimul foras excideret. Quo autẽ pacto os vteri tãtopere dehiſcat, vt per id fœtus elabatur, neſcit Galenus, nec aliud quàm admirari poteſt. Auicennas tamen in ea eſt *15. de vſu partium.* opinione, vt exiſtimet pubis oſſa tum neceſſariò ſeiungi, horúmque commiſſurã quaſi diſſolutã patere: quod tamen fieri nulla ratione poteſt, nec eſt vſu deprehenſum: rectũ tamen inteſtinum & podicem grauiſſimè premi conſtat. Ita quidem ex naturæ præſcripto paritur infans, mas quidẽ facie ad matris podicem, fœmina verò ad partes obſcœnas conuerſa, quoniam in vtero illis quoque contrarius ſitus erat. Fœtus exitus anguſtia ſecundas exuit & inuertit, quæ & mox fœtum ſequentes cernuntur vmbilicũ foris habere. Vix dum editus infans eiulans vociferatur, ac ſine magiſtro, duce natura lac è mammis exugit, quod eò magna prouiſione reconditum fuerat: ſanguis enim qui menſibus ſingulis excerni conſueuerat, ſubſiſtit non in ipſo quidẽ vtero (illic enim concreſceret in grumum) ſed in venis maioribus. Hic in vniuerſum corpus redundans in tres diſtribuitur portiones. Prima ea eſt quam fœtus per acetabula vi ſua pro alimento trahit, hæcque non modò menſtrui, ſed etiam totius materni ſanguinis (vt Auenzoari credimus) pars eſt ſynceriſſima & longè optima. Altera ſanguinis portio, nullo item contaminata vitio, cùm primùm fœtus mouetur, in mammas concedit, vt naturæ mutationibus in lac conuerſa, recèns nato infanti familiare & conueniens ſuppeditet nutrimentũ. Tertia in ipſo iam partu & multo pòſt tempore copioſè è venis per vterum dimanat. Tres eæ portiones in ſuperuacuo mulierũ ſanguine continentur, & menſibus ſingulis naturę impulſu foras exturbantur, hincque menſtruorũ nomen inuenerũt. Vna tamen ea portio quæ in pariendi tempus reſeruata foras propulſatur, verum eſt mẽſtruum nutricationi ineptũ, non molis tãtummodo copia, verumetiam qualitate noxiũ & infeſtũ. Tanta autem cùm ſit menſtrui pernicies, quemadmodũ ſuprà diximus, mulier ſi à partu non commodè expurgatur, vita eſt in diſcrimine. *Purgatio menſium poſt partum.* Qua ratione motus Hippocrates, nec dies viginti, nec quinque & viginti mulieri expurgandæ ſatis eſſe pronunciauit: verùm omnino aut duo & quadraginta, aut certè triginta. Quæcunque grauidis ſub partum incidunt ſymptomata, maximè verò malacia, cordis dolor, & appetentię deiectio, omnia verus hic menſtruus humor prorſus accerſiuit. *Veri menſtrui pernicies.* Veterũ diuturna obſeruatione animaduerſum eſt, mulierem quæ profluentibus menſtruis fortè conceperit, fœtum edere ad elephantiaſin propenſum: definitúmque eſt à quibuſdã, quoto ætatis anno illa in conſpectum ſe dabit. Huius cauſam ſtatuunt, quòd per id temporis fœtus neceſſariò augetur & increſcit ex mẽſtruo prorſum vitioſo & corrupto, quod ſuæ perniciei radices agens tandem ſuam prodit malignitatem. Si verò haud ita multùm antequam menſes erumpere conſueuerint, mulier concipiat, quoniam iam quiddam in venis huius eſt menſtrui, in lucẽ proferetur infans in multos certè morbos procliuis. Fœliciter autẽ & integra ſanitate hic ortum accipiet, quem nuper expurgata mulier conceperit: niſi aliunde à parentibus vitium quaſi hæreditate contrahat. Iam de infantis figura & ſimilitudine.

Quibus ex cauſis fit, vt nati parentibus ſimiles diſſimileſve ſint. CAPVT XII.

Triplex ſimilitudo. HVIVS quæſtionis ardua & tãta obſcuritate inuoluta eſt inueſtigatio, vt quicunq; in hac verſati ſunt veteres, de cauſa diſſentiant. Quò autem hæc breuiter ſummatimque perſtringam,

omiſſæ

omiſſa Ariſtotelis de hiſce ſententia, triplex in primis ſimilitudinis genus commemorem, vnum in ſpecie, alterum in ſexu, tertium in effigie. Quæ in ſpecie exiſtit ſimilitudo, maximè ex ſubiecta materia proficiſcitur. Hinc quod ex animalium diuerſi generis cõcurſu progignitur, propiùs ad fœminæ quàm ad maris ſpeciẽ accedit. Vt ex oue & hirco, ouis gignitur pilis duris & longis conſita: contra verò ex capra & ariete, capra fit pilis mollioribus: hæcque proportio retinebitur, ſi canis & vulpes, vel aſinus & equa coëant. Qui certè euentus argumento eſt, multò copioſiorem fœtui materiam à fœmina quàm à mare conferri. Cùm autem mas nihil niſi ſemen ſuppeditet, conſequens eſt ipſum quoque ſemen fœtui pro materia ſubiici: alioqui fœtus matrem omnino exprimeret & ſpecie referret, quod perſpicuè falſum eſt & inane. Sexus porrò ex temperatura & moderatione agentium & principum quæ in ſeminibus inſunt qualitatum emergit. Si enim vtriuſque parentis ſemen calore ſiccitatéque plurimùm excellat, mas procreabitur: contrà ſi frigus humorque vincat & exuperet, fœmina. Sexus diſcrimen non ſolùm ex partibus obſcœnis, ſed etiam ex reliquo ferè corpore ſpectatur: ex barba, pectoris amplitudine & voce. Ergo ex robuſtis parentibus, calidis, ſi temperantia quadam venerem exerceant, mas ferè exuſcitatur: rurſumque è dextro teſticuli ſemine, & in dextro vteri ſinu, mares, à ſiniſtris verò fœminæ. Formæ & effigiei ſimilitudinem robori facultatis conformantis, quæ in ſemine opifex eſt, Galenus refert acceptam. At ne quis inferat, oportere ſemper fœtum patri ſimilem gigni, quòd patris ſemen validius ſit materno: inquit fœmineum quandoque præpollere, propterea quòd nouem menſium ſpatio vim plurimam ſumit ex menſtruo, atque hinc accidere ait vt fœtus nonnunquam matri ſimiles euadant, aut interdum vna parte matrem, altera patrem repræſentent, cùm neutrum ſemen reliquum prorſus euincit. Hæc autem ſententia vix ſibi conſtat, quòd effectricem conformatricémque vim non modò fœmineo ſemini, ſed ipſi quoque menſtruo concedat. Sed neque ex iis rationibus cauſam reperiet, quamobrem fœtus plerunque alterius ignoti ſpeciem ſimilitudinémque gerat, qui nihil ad procreationem contulit. Quum etiam mas matris effigie in lucem editur, rationem ſtatuit, quòd in vtriuſque ſemine calor & ſiccitas excellant: quæ pudenda foras protrudant, ac reliqua depromant quæ maſculi ſunt ſexus, ſed tamen, inquit, in fœmineo vis effingendi præpollet. At ſi vis hæc (vt idem quàm pugnaciſſimè tutatur) temperamentum cõſequitur, qui fiet vt maſculum ſemen temperamento ſit potentius, fingentem autem facultatem habeat imbecilliorem? aut vndénam accidere poſſit, vt tanta vis conformandi inſit fœmineo ſemini, quod nihilominus conſtanter aſſeuerat crudum eſſe, frigidum & aqueum, ſempérque maſculo imbecillius? Probabilius eſt igitur, vehementi comprehenſione & firma grauidarum cogitatione vim eam quæ fœtum conformat, duci atque gubernari. Huius enim quæ potiſſimùm data eſt hominibus, tanta vis eſt & poteſtas, vt ſicuti plerunque corpus cogitantis immutat, ſic & in conceptum ſemen vim ſuam conferat. Hoc teſtimonio quòd dum mulieri quæ nuper vtero conceperit, vel ceraſum, vel fragum, vel vinum in ſinum effunderent, ſi animo id grauiter ferens vehementer apprehendat, ibidem infanti nota inuritur. Par ac ſimilis eſt eorum ratio, quæ in malacia accidũt, ſi grauida eo cuius flagrat deſiderio minimè potiatur, infans illius ſignum geret. Veterum etiam literis proditum eſt, mulierem albam, prolem nigram genuiſſe, hinc duntaxat, quòd fixis oculis intentoque animo diu Æthiopis imaginem comprehendiſſet. Si pauo dum oua ſua incubat, linteis albis circumtegatur, albos omnino pullos, non gemmantis coloris edet: quemadmodum etiam gallina colore varios emittet, ſi variè picta oua foueat. Hæc quum multorum animaduerſione comprobata ſint, ſimilitudinis quæ in effigie eſt, ea iuſta cauſa videri poteſt, quã Plinius commemorat, è celebri quopiam authore depromptam. Hauſta (inquit) imago ſub ipſo conceptu, ſimilitudinum reputatio eſt. Cogitatio enim vtriuſlibet parentis animo ſubito tranſuolans, effingere ſimilitudinem exiſtimatur. Hinc alios auis ſimiles, alios patribus enaſci videmus: nonnunquam ex albis parentibus in Æthiopem partum ipſum degenerare. Súntque plures in homine, quàm cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum animique celeritas, & ingenij varietas, multiformes notas imprimit: quum cunctis animalibus immobiles ſint animi & ſimiles omnibus, ſinguliſque in ſuo cuique genere. Hæc ille, quibus ego prorſus aſſentior, & (verè vt loquar) omnino mihi perſuadeo, vim formæ effectricem à cogitatione duci & ab ea vna regi. Atque hæc de ſimilitudinum cauſis, in quibus neque vitioſas neque monſtroſas affectiones quæ præter naturam ſunt, intelligi velim. De gemellis nunc reliquum eſt, vt breuiter diſſeramus. Si quod ſemen vir eiaculatur, ſtatim dilapſum vteri ſinus ambos ex æquo ſubeat, hiſque concluſum foueatur, affluente tum muliebri ſemine: gemelli procreantur, authore Hippocrate, quanquam Ariſtoteles aliam cauſam refert. Si æqua partitio non eſt, contingit molam cum fœtu haberi. Qui gemelli vnius ſunt ſexus, iiſdem ſecundis inuoluti, ſimplici duntaxat membrana ſeiunguntur, ſuum quiſque tamen vmbilicum, propriáſque tum venas, tum arterias obtinet. Qui verò diuerſi ſunt ſexus, diuerſas quoque ſecundas acceperunt, eaſque prorſus diremptas. Ergo locorum in quos ſeorſum ſemen inciderit diſtinctio, fœtuum numerum deſignat: quos (tametſi complures erunt) vnus idémque concubitus inſtituit. Si enim poſteriore alio cõgreſſu ſemen vtero cõcipitur, quod mulieri perquam rarò, canibus autem & aliis plerique animantibus frequentiùs accidit, gemelli non fiunt, ſed ea fit quæ ſuperfœtatio dici ſolet. Non enim vno tempore, ſed dierũ interiecto numero eduntur ij fœtus: éſtque vt concipiendi ſic & pariendi tempus varium. Corporis mores ad alimenti ſanguiniſque materni bonitatem & vbertatem, amplitudo ſolidarum partium ad paterni ſeminis copiam, proceritas ad eius naturam re-

Species ſimilitud. · *Sexus.* · *Effigies.* · *Diſputatio de effigie.* · *Vera effigiei cauſa.* · *Demonſtratio.* · *Lib. 7. de natu. hiſt. cap. 1.* · *Gemelli vnico fiunt concubitu.*

fertur: ea enim plerunque artus ad iuſtam parémque magnitudinem porrigit. Mulier eadem ex puſillo viro puſillum, ex procero procerum fœtum parit: raro tamen vir ex diuerſis mulieribus diſſimilem magnitudine prolem ſuſcitat.

Vnde & quonam ordine animæ facultates concepitui tanquam genita accedant: nec eſſe præterea dubitandum an ſemen pars fiat conceptus. CAPVT XIII.

POSTEAQVAM vniuerſam fœtus procreationem ſumus exequuti, tempeſtiuè poſtremo loco de animæ viribus & earum ortu (quiſquis eſt) diſſeremus. Repetenda autem ſunt quæ ſemini ineſſe demonſtrauimus, nempe fœcundum, animam in ſe continere, tum naturalem, tum ſenſus participem, idque poteſtate non reipſa & energia. Nemo enim ſemen animam iam habere, vti neque profectò animal eſſe dixerit, quod tamen vt euadat, poteſtatem & vim habet. Præditum enim eſt diuino & cœleſti calore, qui non in elementis, ſed in ſpiritu quodam eſt æthereo.

Spiritus qui in ſemine eſt præſtantia.

Hic autem ſpiritus ſentientis animæ ſedes eſt & vehiculum primúmque agendi inſtrumentum: atque in omne ſeminis corpus penitus immergitur, eique fœcunditatem conciliat. Hic à corpore inſeparabilis eſt, nec per ſe poteſt ſolus conſtare, vti neque anima cuius eſt ſedes. Quòd ſi à materia nunquam ſeiungitur anima, neque ea diuinitus, neque aliunde extrinſecus acceſſit:

Infantis ſentiens anima ducta eſt à parentibus.

Quocirca vt in omni animantium genere mas præcipuam ſeminis ſubſtantiam, ita ſanè & animæ vim ſtatim primo ortu vnà cum ſpiritu confert. Primum tamen in ſemine deliteſcens, ſenſum latet, nec magna ex parte cernitur, quo tempore poteſtate dicitur ineſſe: at in progreſſu vteri vi excitatur, & opere ſe oſtentat.

Naturalis facultas.

Nam mox ſimul ac ſemen concipitur, vis conformandi exurgit, quam nonnulli aiunt velut idolum quoddam & ideam generantis eſſe. Hæc vbi fœtum totum conformauerit, ſuperuacua omnino intercidit & euaneſcit, vt multorum fert opinio: at verò quoniam poſtea in adultioribus dentes gignit atque profert, rectius putem illam ſeruari, ſed idcirco otioſam, quòd ei deſit materia. Nutriendi inſequitur facultas perpetua, & quæ nunquam viuum animal deſerit. Hæc à parente deſluens non (vt putauit Auicennas) in fœtu perit, vt ei mox alia ſufficiatur vegetior: ſed quaſi repueraſcens perpetua fit, non ſecus quàm quæ in

Sentiendi facultas.

ſtirpium ſeminibus ineſt. Eadem de ſentiente facultate ratio eſt, quæ in fœtu redintegrata, interim otio ſopitur dum fœtus perfectior euadat, tum deinde in actum prodit, ſuáque depromit opera: his demum mouendi vis appellit. Cæterùm princeps pars ea animi quæ mens appella-

Mens & intelligentia.

tur, & rationis præſtantia excellit, ſeparabilis quum ſit à corpore, nequaquam in materia poteſtate continebatur, ex qua demum temporis progreſſu erumperet. Alioqui enim immerſa corpori, ipſiúſque egens perpetuò, nec ratiocinari, nec intelligere, nec aliud quicquam citra organum corporeum poſſet efficere. A ſummo rerum autem conditore primùm creata, in præparatum inſtinctúmque infantis corpus vniuerſum, temporis momento commigrat, idque menſe quarto fieri proditum eſt, quo tempore cor & cerebrum conſummata iam ſunt. Cæterùm humoris redundantia, veluti in ebrietate, aut lethargo ſopita, nondum poteſt quæ ſua ſunt mu-

Quæſtio.

nera proferre. Si animus ille in quo ineſſe quiddam cœleſte & diuinum doctiſſimi illi veteres putauerunt, poteſtate nequaquam inhærebat in ſeminis materia, quid cauſæ eſt cur non ſimiliter vt hominum ſic etiam equorum, canum, brutorúmque cæterorum fœtibus accedit? Quoniam ſic ſummus ille rerum omnium conditor ſingulari ſua erga hominum genus bonitate contulit. Veruntamen ſi naturæ rationem penitius introſpicimus, luculenter profectò deprehendemus, in humano fœtu quandam corporis præparationem, partium temperaturam & compoſitionem à vi effectrice produci, quæ vel diuinam illam mentem & ratiocinandi facultatem elicit, vel eam ſaltem admittit & conſeruat, tanquam conuenientem, & cunctis functionibus obeundis conſentaneam. Quanquam enim (vt Ariſtoteles eſt author) nihil cum eius actione communicat actio corporea, corpore tamen malè affecto, aut non congruenter præmunito, eius actio deprauari percipitur. Hoc itaque ſucceſſus ordine animæ partes in fœtu ex Platonis ſententia comparent, qui tres eas ſitu atque ſubſtantia ſeiugauit. At minimè putes ſentiendi anima appellēte, altricem perire, & cùm ſumma illa rationis particeps acceſſerit, quam omnium vim habere exiſtimant, cæteras intercidere. Illi enim hæ ſemper aſſident, eſſentia ſedibúſque

2. de gener. animal. ca. 3.

diſtinctæ. Ariſtoteles de hoc ipſo facultatum ordine inquit, non idem ſimul animal & hominem fieri: ſed prius quidem animal, deinde verò hominem, poſtea & hunc quoque hominem.

Obiectionum quorundã ſolutio.

Quum in fœtu primùm ſimplex & ſolitaria inerat anima naturalis, frutex is vtique non erat: neque quum ſentiens anima acceſſit, brutum is certè fuit. Non enim quicquid ſtirpium modo viuit, id pro ſtirpe ducendum: quoniam iam ſæpe admonuimus naturalem hanc partem in animantibus quàm in ſtirpibus quodammodo perfectiorem haberi, & quæ ſemini ineſt, poteſtatem in ſe hanc continere ſentiendi: neque quod eandem cum animali vitam agit, animal ſtatim eſt: neque ſi animal, continuò brutum aut bos, aut leo, aut canis, aut eorum quiddam quæ per ſe viuere ac ſentire conſpicimus. Et quanquam, vt alibi à nobis proditum eſt, quæ in abſoluto iam animali ſunt animæ partes, adeò connexæ ſunt vt ſeiungi aut diuelli nequeant, nec vlla poſ-

Ex qua ſeminis parte facultates ortæ ſint.

ſit occumbere aliis ſaluis & conſtantibus, gigni tamen poſſunt & in actum erumpere, eo quem diximus ordine. Multo enim aliter occumbunt quàm genitæ ſunt: non enim interitu in ſemen redeunt, vnde emerſerunt. Quare omnium ſimul facultatum interitus momento fit. Cæterùm ſi Ariſtotelis ſententiam inſtitutionémque proſequimur, quæ ad veritatem propenſior videtur,

hæ

hæ facultates & animæ partes non ex craſſa ſeminis materia prodierunt, ſed ex cœleſti calore & ſpiritu, in quo omnem vim & poteſtatem conſiſtere, à nobis eſt explicatum. Eſt enim eo authore in ſpiritu & calore vis atque facultas nondum re ipſa agens, ſed poteſtate: huius autem inſtrumentum eſt ſpiritus, vtriuſque verò ſedes & materia eſt ſeminis pars terrena atque craſſa. Hæc igitur ſeminis poteſtas, & quæ in ſpiritu vis delitescit, tota in fœtus facultates conuertitur, ſpiritus in ſpiritum, quemadmodum terrena eius materia in ſolidarum partium, & ſpermaticarum ſubſtantiam faceſſit. Ex his autem intelligi poteſt, eos aut perperam aut contumelioſè Ariſtotelis ſententiam detorſiſſe, qui eum dicunt ſtatuiſſe ſemen ſolius opificis, non autem ſubiectæ materiæ rationem habere. Sæpenumero enim hic ſeminis appellatione eam facultatem deſignauit, quæ in terrena craſſitudine conſiſtit: hanc autem demonſtrat conſtituti fœtus partem non fieri, ſed opificis vim obtinere. Nec enim mas omnis (inquit) ſemen emittit, & quibus emittitur maribus, nulla pars fœtus hoc eſt: ſicut nec à fabro quicquam ſecedit ad lignorum materiam. Quibus certè nihil aliud inferre conatus eſt, quàm opificem quatenus opifex eſt, partem non fieri conſtituti artificij. At ſeminis corpus ille fœtui pro materia ſubiecit. Oſſa (inquit) in prima conſtitutione gignuntur ex ſeminis excremento. Paulo pòſt, Nerui etiam eodem modo quo oſſa inſtituuntur, & ex eodem ſeminis excremento. Iam verò ſi maris ſemen, multo magis fœmineum pars fit conſtituti fœtus: ex hoc enim tum membrana allantoides dicta, tum etiam maſculi ſeminis incrementum fit, vnde partium quoque ſolidarum materia ſufficitur. Vt enim in bicoloribus ouis, animal (inquit Ariſtoteles) ortus ſui materiam à candido ſumit, cibum autem à luteo (origo quippe pulli in albumine eſt, cibus per vmbilicum ex luteo petitur) ambóque à fœmina proficiſcuntur: quod autem in ouo eſt maris ſemen, tepido calore excitatum, pullum conſtituit: fingitque ex candido partes ſingulas, eas autem alit ex luteo. Ad hunc eundem propemodum, vel ea authore, in mulieribus atque iis animantibus quæ viuum partum edunt, maſculum ſemen ex fœmineo auctum ſolidas partes conſtituit, quæ dein menſtruo aluntur. Oui quippe luteum mulieris menſtruum, candidum verò terrenæ ſeminis ſubſtantiæ proportione reſpondet. His omnem iam videor hominis ortum atque adeò vniuerſam Phyſiologiam complexus, quæ hominis (dum proſpera fruitur valetudine) conſtitutionem naturámque continet. Nunc qui affectus illi præter naturam obtingere poſſunt, & quæ horum ſint cauſæ, proximo deinceps opere narrandum.

Ariſtotelis interpretatio.

1. de gener. animal. c. vlt.

Lib 3. cap.

Fœmineum ſemen partem fœtus fi...

3. de gener. animal. cap. 1.

LIBRI SEPTIMI PHYSIOLOGIÆ, DE HOMINIS PROCREATIONE, FINIS.

IOAN. FERNELII AMBIANI PATHOLOGIÆ LIBRI VII.

DE MORBIS EORVMQVE CAVSIS, LIBER PRIMVS.

Morbi definitio, quid affectus, quid affectio. CAP. I.

EXTIMIAM corporis humani ſtructuram, ſi natura qualem inſtituit, integrá tueri atque conſeruare potuiſſet, ars vtique nulla medendi inuenta vnquam exculta ve foret. At quoniam vt rerum omnium quas mundus ambitu ſuo continet, ita & hominis certus interitus: iſque variis externarum iniuriarum incurſionibus tãquam procellis vndique laceſſitur, perfecti quidem medici præcipuæ partes fuerint, hominis valetudinem, cuius permagna eſt varietas & inconſtantia, & omnes quotquot infliguntur illi affectiones, diligenter penitúſque perſpectas habere. Illius quidem naturam, facultates, & quibus hæ modis ſuas quæque functiones edant, corpúſque conuenienter naturæ regant atque moderentur dum integrè ſanum eſt, totam denique naturalem contemplationem in Phyſiologia, quæ totius artis quaſi ſolum quoddam atque fundamentum eſt, fuſiore demonſtrandi via ſumus perſecuti. *Sequentium librorum argumentum.* Nunc igitur preſſo contractóque ſtylo de aduerſa corporis valetudine, quæ verè medica eſt conſideratio, tradendum & expendendum qui morbi, quæ ſymptomata illi impendere ſoleant, quibus ex cauſis hęc orta procedant, & quibus ſignis adeſſe noſcantur. Hiſce enim abſoluta videbitur omnis eorum tractatio, quæ inſalubria & præter naturam ſunt, quorum vi & impulſu homo de optimo vitæ ſtatu decedit. Sigillatim horum vnumquodque excutiam, & in ſingulis, quantum exercitatio vſúſque medendi expoſcit, commorabor. Quoniã verò nulla eſt ſingulorum ſcientia, vt omnia certa via & ratione ſtabiliam, docendi initium ab vniuerſis illorũ ducam generibus. Hæc autem tria ſunt, morbus, cauſa, & ſymptoma. *Morbus quid.* Morbus eſt affectus contra naturam corpori inſidens. Quæ Græcis eſt διάθεσις, affectus nobis appellatur: non ea quidem præciſa argutaque ſignificatione, quam Ariſtoteles vſurpauit, ſed admodum ampla & multiplici verbi poteſtate, quæ omnem corporis conſtitutionem contineat, ſiue in ſubſtantia, ſiue in qualitate & temperamento, ſiue in conformatione & figura, ſiue in magnitudine, ſiue in numero ea conſiſtat. Affectus autem omnis mutatione quadã motúque facto induci gignique ſolet: quumque cauſa præter naturam efficiens, obiectum corpus immutat, eique vim infert, aliquid ea quidem efficit, hicque eius motus effectio dicitur, Græcis ἐνέργημα: obiectum verò corpus patitur & afficitur, hicque eius motus affectio eſt atque perpeſſio, Græcis πάθος vel πάθημα. Ex affectione tandem proficiſcitur affectus, qui Græcis eſt διάθεσις quaſi impreſſum affectionis veſtigium. Sublata cauſa protinus omnis eius ceſſat effectio, ceſſat & patientis corporis affectio. *Qui differant affectio & affectus.* At genitus affectus interdum manet ac perſiſtit, manifeſtè ab affectione ſeiunctus: eiuſmodi eſt vlcus à candente ferro corpori inuſtum, aut vulnus inflictum gladio. Interdũ minimum ſubſiſtit, nec certè permanet, ſed ſeiũcta cauſa aut pariter cum affectione aut quàm mox deletur: ſic putrida febris, quæ calor eſt præter naturam omnes corporis partes occupans, vacuato humore putrido, qui eius efficiens eſt cauſa, nihil aut minimum perſiſtit. Eſt tertiò & quum ex affectione nullus emergit affectus, ſi leuis eius nec magna vis eſt: vt quum leuiter pungente acicula aut igne actius ardente dolor affectióque premit, qua tamen deſinente nullum ſæpe manet punctionis aut vſtionis veſtigium, nullusque affectus. Et quum ex impuro ventriculo tenuis acerque vapor ſublatus, cerebrum meningéſque tentat, dolor quidem ineſt ac ſæpe delirium, quo falſa rerum ſimulachra ſeſe

obiiciunt

obiiciunt atque repræſentant: hæc quidē affectiones ſunt capitis, in quo tamen nondū vllus contractus eſt affectus, quemadmodum neque in ventriculo quum eius concoctio malè affecti iecoris contagione impeditur. Multò quidem euidentiùs timorem, mœſtitiam, excandeſcentiā aliaſque perturbationes, animi affectiones appellant, quæ citra vllum cordis affectū hominē exercēt. Quanquam igitur Græcis idem ſunt διατίθεσθαι καὶ πάσχειν, id eſt affici & pati, diuerſa tamē iiſdem ſunt διάθεσις καὶ πάθος, id eſt affectus & affectio ſeu perpeſſio, vt rurſum diuerſa ſunt πάσχειν καὶ νοσεῖν, ita ſanè affici & ægrotare. Solùm ægrotat quod morbo & affectu tenetur: afficitur verò tum affectu tum affectione. Etenim ſimplices quas recenſui affectiones contra naturam ſunt, corpuſque variè fatigant, morbi tamen idcirco non ſunt, quòd minimè in affectuum ſint genere ſed numerentur in ſymptomatis.

Quid contra naturam, quid præter naturam. CAP. II.

OMNIS porrò corporis conſtitutio atque affectus, aut naturalis aut non naturalis exiſtit: atque non naturalis alius præter naturam, alius contra naturam. Præter naturam, qui tametſi ex naturæ præſcripto non eſt, illi tamen nullam vim infert: eiuſmodi eſt fœdus ictericorū color, & qui ſolis ardore contrahitur, & faciei lentigo, omnis præterea leuior affectus & præ exiguitate adeò obſcurus, vt neque noſtris, neque laborantiū ſenſibus animaduerti poſſit. Sic vlcuſculū quod neque ſenſum mouet, neque functionibus obeſt, præter naturā eſſe dicimus, nec tamē contra naturam, nec morbum: licet enim idē ſit ſpecie atque ingens vlcus, ad quod efficientiū cauſarum continuatione perueniret (nam ſimilare quū ſit, non vt domus quæ exædificatur, incremento aut magnitudine ſpeciem mutat) quia tamen non perſpicuè functionem lædit, contra naturā dici haudquaquam debet. Contra naturam affectus eſt, qui nō modò naturæ limites exceſſit, ſed & illi vim infert, eiúſque vires & functiones manifeſtè interturbat, atque id modò proximè, modò alterius interiectu facit. Ita quippe medicus omnia ex viribus æſtimās, manifeſtam potiſſimū offenſionem expendit, & in hāc præcipuè animum intendit, quæ medicā opem efflagitat. Quod igitur contra naturam, vnum & idem eſt atque præter naturam actionem lædens. Nihil autē intereſt vtrum lædens an impediens actionem dicas. Vt enim quum actio aut non fit aut malè fit, idque proprio alicuius partis vitio, verè læſam actionem dicimus, ita & quum alienæ rei interuentu id fit, vt dum calculus vel grumus veſicæ ceruicem obſtruit vrinæque profuſionem cohibet, tum quoque vt impedita, ita & læſa actio dicenda. Atque licet nulla ſit partis ſimilaris, eſt tamen inſtrumenti offenſio. At verò quum externo duntaxat vitio peccatur, nec læſa nec impedita eſt actio. Neque enim ſi vitioſum alimentum ventriculus non concoquit, idcirco læſus eſt: neque ſi vuarum acini integri nihilque mutati deturbantur ex aluo cruditas eſt, aut concoctio læſa aut impedita: cocti fateor hi non ſunt, ſed minimè tamen crudi.

Morbum omnem in corporis partiſve ſubſtantia conſiſtere. CAP. III.

QVICQVID in nobis conſiſtit, aut corporis pars eſt, aut in illa certè continetur. Partem dico quæ ex ſolida ſubſtantia & carniformi, atque ex innato ſpiritu, in quo natiuus calor & facultas ineſt, conſtituitur. In corpore autem continentur ſpiritus vagi & diffluētes, ſanguis, humores, & excrementa. Quinetiam præter partes & contenta functiones quoque exiſtunt ex iis profectæ. Itaque quoniam res ipſas non rerum vmbras ſectari conſilium eſt, tria hæc ſemper animo teneri & quaſi ob oculos proponi velim, contenta, corporis partes, & functiones. Horum cuiuſque vitium & de ſtatu naturali deceſſio, affectus eſt & conſtitutio præter naturā. Quod autem in contentis eſt vitium, morbi cauſa eſt: quod in partibus, morbus: quod in functionibus, ſymptoma. Quum enim corporis pars ſola primùm & per ſe functionum ſit opifex, eius duntaxat integritas & firma conſtitutio functiones perficit, & ſanitas eſt: infirma verò atque vitioſa, primùm & per ſe functiones euertit, hæcque ſola morbus cenſetur. Partis appellatione & ſimilarem & organicam cōplectimur, atque in organo tum pars præcipua, tum aliæ quæ vſum illi præbent conuenientur: vt non ſolùm qui in cryſtallino humore, verumetiam qui in alia quauis oculi parte cōtra naturam affectus ineſt, morbus habeatur. Quum enim in cryſtallino partes cæteræ ſubſidio veniāt, & ad videndi functionem magnum vſum afferant, earū affectus primùm ac per ſe viſionem peruertet, quæ non ſolius cryſtallini humoris, ſed totius eſt oculi. Quocirca omnis partis ſiue principem ea functionem edat, ſiue duntaxat opituletur, affectus contra naturam, morbus eſt. At verò contentorum, vt ſpirituum, vt humorum, & ſuperuacaneorum affectus, etiamſi contra naturam ſint, morbos non dicimus, quandoquidem in partis ſubſtantia non inhæreſcunt. Atque hi quoniā in nulla parte conſiſtunt, nec per ſe nec proximè, ſed morbi interuētu functionibus incommodant. Hoc verò luculentiùs explicādum. Anima eiuſque facultates in vniuſcuiuſque partis innato ſpiritu & calore ſitæ, primæ & principales functionum quæ eduntur, efficientes cauſę ſunt: partes verò earū duntaxat inſtrumenta, ſine quibus nihil illæ efficiāt. Et nihilominus partes ipſas hic principales ſtatuimus proximáſque functionum cauſas: ſiue quòd recōdita penitúſque abſtruſa ſit animæ facultatumque ſubſtantia, ſiue quòd ad agendū in primis neceſſaria ſit inſtrumentorum vis, ſiue quòd fortaſſe, vt præſtantiſſimis philoſophis viſum eſt, animę facultatumque ſubſtantia immutabilis, nulla vi, nullo morbo labefactari atterive poſſit, quanquam plerunque inſtrumen

τὰ ἴσχοντα, τὰ ἰσχόμενα καὶ τὰ ὁρμῶντα. Id eſt continentia, contenta & incitantia ſeu appellentia.

inſtrumenti vitio interpellatur. Sed neque partes ipſæ ſimpliciter functionum cauſę ſunt, verùm conſtitutio earum atque διάθεσις. Bona quippe conſtitutio, bonarum: mala malarum eſt functionum cauſa: atque illa ſanitas, hæc morbus exiſtit. Contentorum autem, vt quæ ſint morborum cauſæ, firma conſtitutio ſanitatis, infirma morbi cauſa fuerit. Non igitur veſicæ, non renũ calculi aut grumi numerantur in morbis, ſed neque inteſtinorum lumbrici neque aſcarides, etiamſi toto genere contra naturam ſint, ſed duntaxat morborum cauſæ putantur: atque id ſolùm dum partibus corporis incommodãt. Non enim ſi tanta capacitate quanta eſt cæci inteſtini, citra partis offenſionem contineantur, morbum efficient. Ad hæc neque humores ſi putreſcant in venis, morbum inferent actionémve lædent, niſi partes effectrices contagione prius attingant labefactentque. Ad hunc modum febris intermittens, morbus comitialis, hydrophobia, aliique morbi complures cauſam intus habent in quiete & interuallo otioſam, & quæ non niſi quum partes laceſſit morbum excitat. Ex his, opinor, ſatis intelligitur multa contra naturam atque adeò ipſam necis cauſam interdum conſopitam in nobis contineri, ſine vlla offenſione, & proinde ſine morbo: quemadmodum & gladium & arrhenicum nullo plerunque incommodo circumferimus. Hinc & multos qui iamdiu mortis cauſam intus concluſam haberent, derepente nullóque antecedente morbo videmus mortem oppetere. Solùm igitur affectus cõtra naturam qui in partis ſubſtantia conſiſtit atque hæret, debet morbus cenſeri.

De affectu per conſenſum. CAP. IIII.

QVI igitur per cõſenſum morbus exiſtit, nec ſimpliciter nec abſolutè morbus appelletur. Eſt namque affectus contra naturam duplex, vnus partis proprius, alter per cõſenſum. Ἰδιοπάθεια affectus eſt contra naturam parti inſidens, eiusque proprius. Συμπάθεια affectus eſt contra naturam parti alterius vitio impertitus. Tribus is quidem modis fit. Vnus eſt quum pars aliquid præter naturam aliunde illapſum excipit. Sic è ventriculo aut humores tenues, aut corrupti vapores in caput ſublati, modò mentis actiones interturbant, modò meningum diſtentione vel exeſu dolorem excitant, modò oculis ſimulatas fictaſque rerum imagines obiiciunt atque repræſentant, iis ſimiles quæ per ſuffuſiones cernuntur. Alter eſt quum facultas opifex in partem illabi & influere prohibetur, veluti ſpina inflammata vel obſtructa, crurum reſolutio incidit, omniſque illorum motus ſenſuſque perit: & obſtructis neruis opticis oculorum videndi actio concidit. Tertius per conſenſum affectus eſt, quum materia ad agendũ neceſſaria accedere prohibetur. Exempli gratia, obſtructis pulmonibus, aut reſolutis coſtarum muſculis, aut perforato thorace, quia non ſatis ſpiritus cum efflatu ad laryngem compellitur, vox quæ illius eſt actio aut ſupprimitur aut etiam perit. Quinetiam magna venarum quæ ad iecur ſunt obſtructio, impedit quo minus ſanguinis fiat in omne corpus diſtributio, efficitque vt alimenti penuria langueſcat corpus, tandemque atrophia contabeſcat. Iam verò quomodocunque ſeu naturalis ſeu animalis pars conſenſu laboret, affici ea quidem patique dicitur, quandoquidem & illius actio vel omnino perit vel quodammodo impeditur, minimè tamen idcirco ægrotat, neque ipſa illius affectio morbus eſt, quòd parti non inſideat: quare nec illi remedia adhibentur, nec ſi adhibeantur, magnopere iuuent. Itaque ſi cui parti morbus ineſt, neceſſariò illius actio læditur: at non contrà. Non enim ſi partis actio læditur, ſtatim etiam conſequitur illam morbo teneri. Porrò autem pars quæ diutius ex alterius conſenſu laborauerit, quandoque proprium inde contrahit affectum, fitque ex ſympathia idiopathia. Hic verò quanquam proprius eſt affectus, non tamen primigenius, ſed ſecundarius & poſterior. Illum Græci πρωτοπάθειαν, hunc δευτεροπάθειαν ἢ ὑστεροπάθειαν dixerũt. Ita quidem ex morbo ſubinde morbus naſcitur, atque idem plerunque morbus eſt & morbi cauſa. Hęc quidem de morbi notione ſatis.

Triplex morbus per ſympathiam.

Tum ſanitatis, tum morbi amplam eſſe latitudinem, & inter hæc neutram conſtitutionem interuenire. CAPVT V.

ETSI animal tam firma corporis conſtitutione naſci, tamque iuſtis viuendi legibus contineri ſeruarique poteſt, vt vitam ad extremum ſeniũ integra atque incorrupta ſanitate ducat: hanc tamẽ decurſu & ætate progrediente mutari neceſſe eſt, & varias ac multiplices mutationes ſuſtinere. Sed neque omnium qui ſani degunt, vna eſt eademque conſtitutio, nec vna igitur ſanitas. Quinetiam hominis cuiusque ſanitas, aëre, cibo, potu, ſomno, vigiliis, motu, balneis, ira, dolore, aliarumque cauſarum vi & impetu laceſſita, plerunque commutatur, vt perſpicuum eſſe debeat amplo illam ſpatio contineri. Iiſdem rationibus intelligitur, neque morbum anguſta latitudine circumſcribi: nec eadem conſtitutionis pernicie eum periclitari, qui nunc primùm in morbum incidit, atque eum qui extremum vitæ diem breui cõficiet, nec denique morbos omnes peræquè graues exiſtere. Itaque corporis partiſve abſoluta & exquiſita ſymmetria quæ ad ſummum peruenerit, ſumma eſt ſanitas. Quæ ab hac paulùm deficiens conſtitutio, nec actionibus noſtris nocua eſt, nec animali manifeſte grauis, ſanitas etiamnum eſt, at nõ perfecta. Quæ dein eò vitij proceſſit vt iam homini conſpicuè moleſta ſit, eiúſque functiones grauiter offendat, morbus eſt, qui ſenſim ingraueſcens tandem ad extremum, quod mors eſt, perducit. Inter has media quędam interiecta eſt vtrinque obſcura: quę idcirco nec ſanitas, nec morbus, ſed neutra eſt cõſtitutio. Neutrius

trius enim eſt particeps,& neutrũ corpus reddit nec ſanum nec ægrum, ſed inter vtrunque quodammodo medium. Argutas quidem & multiplices huius verbi poteſtates nonnulli percenſent, ſed profectò rei mediæ parũ vtiles, & quæ interpretes in varios ſophiſmatum labyrinthos præcipitarunt. Neutra hæc conſtitutio latitudine circumſcribitur in tres ordines diſtincta, in neutrã obſcurè ſanam, neutram obſcurè ægram, & neutram quæ inter has verè media interuenit. Omnes conſpicuè elucent, dum vel ex ſanitate in morbum, vel ex morbo in ſanitatem tranſitus eſt. Exquiſitè medium ab vtroque extremo quamplurimum diſtat. Quod vna parte ſanum, altera ægrum exiſtit, haudquaquam neutrum, ſed ægrum appellauero. Ariſtoteles ſanum ex integritate actionum, ægrum ex quauis offenſione dimenſus, nihil inter hæc medium conſtituit, ſed priuantia fecit, perinde atque videns & cæcum. Omnis porrò corporis conſtitutio, tum ſana, tum neutra, tum ægra in tres diſpartitur ordines, vt ſint totius humanæ vitæ conſtitutiones nouẽ. Extrema quidem maximè cõtraria ſunt, integerrima ſanitas & mors. Qui ab illa ſenſim ad mortem deducetur, has omnes vitæ conſtitutiones ſubibit, quæ hac ſibi ſerie cohærent. Optima ſanitas, bona ſanitas, ſanitas leuis & parum firma: neutra conſtitutio ad ſanitatem propenſa, neutra abſoluto ſermone, neutra ad morbum inclinans: morbus ſimplex & leuis, morbus grauis & mediocriter periculoſus, morbus grauiſſimus & maximè periculoſus. Hæc proximè mors ſequitur vltima rerum linea. Quæ omnium media cõſiſtit, indiuidua eſt: cæteræ ampla latitudine excurrunt, quas terminis exquiſitè diſcernet peritus artifex. Hæ quidem non in varias ſpecies diſiectæ ſunt, ſed ſolo gradu ordinéque diſtant.

Cuiuslibet cõſtitutionis corporis ordines ſunt tres.

Prima ſummáq; morbi genera. CAP. VI.

QVONIAM quidem morbus omnis in parte aliqua corporis penitus inſidet, conſentaneum eſt primas illius differentias ex partium differentiis conſtitui. Partes verò duplices ſunt, aliæ ſimilares, organicæ aliæ. Morbus qui partis ſimilaris eucraſiam naturalemque conſtitutionem peruerterit, ſimilaris appellatur, organicus qui inſtrumenti rationem & ſymmetriam infregerit. Quum autem vtrique parti commune ſit, vt particularum continuatione earumque coagmentatione & adhæſu conſiſtat, harum diſſolutio vtriuſque morbus eſt, & vtriuſque functionibus peræquè incommodat. Itaque prima ſummáque morbi genera tria omnino ſunt, ſimilaris, organicus, & communis, qui vnitatis ſolutio dici conſueuit. Atque hæc non ex morbi eſſentia, ſed ex partium varietate deprompta ſunt.

Similaris morbi differentiæ. CAPVT VII.

HORVM verò inferiora genera ſpeciéſque veræ ac propriæ, ex vitiorum quæ contra naturã parti inſident, ducuntur generibus, ſeu ex modis quibus pars vnaquæque de optimo & naturali ſtatu decedit. In parte ſimilari tria ſpectantur, materia, temperamentum & forma, quæ totius eſt ſumma perfectio. Horum trium naturalis conſtitutio & ſymmetria ſanitas eſt: vniuſcuiuſuis igitur immoderatio & ametria quæ contra naturam euaſerit, morbus cenſeatur. Materiæ morbus eſt immoderatio, temperamenti intemperies, formæ corruptela: atque hæc in ſimilarem partem incidunt. Huius proinde morbi tres exiſtunt, materiæ immoderatio, intemperies, & formæ ſeu totius ſubſtantiæ corruptela. Tria quidem in ſimilari parte diſtincta contineri, totámque ſubſtantiam à materia & à temperamento ſecerni, propria eſſe vniuſcuiuſque vitia, tres hinc oriri ſimilaris morbi differentias, alio opere pluribus demonſtraui. Iam verò intemperies octo numerantur, quatuor ſimplices, calida, frigida, humida, ſicca: coniugatæ totidem, calida, & ſicca, calida, & humida, frigida & ſicca, frigida & humida: quæ quum exuperant, actionéſque manifeſtè lædunt, morbi fiunt. Aliàs hæ puræ exiſtunt, aliàs ex humorum vel intemperatorum, vel putridorum vitio prodeunt. Materia immoderata, mollis eſt aut dura, laxa aut aſtricta, tenuis aut craſſa, rara aut denſa: hæcque illius vitia morbi ſunt. Totius verò ſubſtantiæ nomine & inſitum ſpiritum, & diuinum illius calorem, & facultates ipſamque formam complectimur. Totius ſubſtantiæ morbi ſunt, qui partium ſubſtantiã primùm & per ſe oppugnant. Horũ alij manifeſti ſunt, alij occulti. Manifeſti qui partium corporiſque ſubſtantiam manifeſtis ex cauſis demoliuntur: eiuſmodi ſunt vlcera maligna, phthiſis, iecoris, lienis aliarumque partium putredo ex primarum qualitatum intemperie nata. Et ſpiritus innati diſſolutio per vigilias, labores, inedias, atrocéſque dolores, & natiui caloris extinctio in ſtrangulatu vel in penetrabili extremóque frigore. Occulti morbi ſunt qui cæcis ex cauſis totã ſubſtantiam oppugnant. Eorũ alij venenati, alij cõtagioſi, alij peſtilentes. Hi ex aëre cœleſtium corporum viribus inquinato ſuſcitantur, vt febris peſtilens, vt carbũculus, & peſtilẽs bubo: hique grauiores appellantur. Sunt & alij leuiores, vt exanthemata rubra tũ purpurea, quæ ſumma cute maculis minimè extuberantibus efflorescunt, & ecthymata, quæ pituitæ eruptiones dicuntur: atque vtrique conſueti ſunt. Præter hos nonnunquã alij emergũt inſolentes, nouis & inauditis ex cauſis orti, vt paraplegia quædã Hippocrati dicta, vrentes ardores, grauedines anheloſæ, ſudorifica febris, quibus noſtro ſeculo regiones plurimæ perculſæ & afflictæ ſunt: alios verò alia ſecula protulerunt, qui veterum obliuione obruti extinctíve iam ſunt, alios futuris ſeculis poſteritas animaduertet, quum nouæ ſyderum cõcurſiones permiſtionéſque illorum effectrices obtingent. Cõtagioſi morbi externi cuiuſdam veneni occurſu & contagione

Partis ſimilaris morborum tres differentiæ.

Lib de abd. cauſis.

Materia morbi.

Totius ſubſtantiæ morbi.

Peſtilentes morbi.

Contagioſi.

cõtagione inferri ſolent, vt ſtupor à torpedine piſce vel ab opio, & hydropbobia, & qui ſcorpionum beſtiarumque virulentarum morſu aut telorum ictibus infliguntur. Huius quoque claſſis ſunt lues venerea, elephantiaſis, quique ex horum confuſione oriri poſſunt. *Venenati.* Venenati morbi ex veneno aut intus genito aut aſſumpto originẽ ducunt. Ex intus genito morbus comitialis, ſtrangulatus vteri à putri ſemine, ſyncope ex putrido ſanguinis grumo, cordis quædam palpitatio. Ex aſſumpto veneno morbi eius veneni naturam imitantur, quod totius ſubſtantiæ diſſidio nobis eſt infenſum: eiuſmodi ſunt, quos aconitum, taxus, ephemerum, cantharis, lepus marinus, huiuſque claſſis plurima intulerũt. Has quidem differentias omnes ſimilaris morbi genus vnum complectitur, quas à veteribus magna artis iactura aut prætermiſſas aut perperam ad intemperiẽ ſimplicémve putredinem relatas fuiſſe miror. Ita igitur quaſi figura deſcriptæ ſunt omnes ſimilariũ morborum differentiæ, luculentiùs tamen poſthac ſigillatim explicandæ.

Inſtrumentarii morbi differentia. Capvt VIII.

PRopria inſtrumenti cuiuſque ratio eſt figura conformatioque ad ſuũ munus obeundum aptiſſima. Ab hac & cranij & ſpinæ dorſi os inſtrumentum nuncupamus, etiamſi compoſitione ſimplex & ſimilare exiſtat. Neque tamen muſculi portio, quæ carnis, venæ, arteriæ, & nerui nonnihil retinet atque diſſimilaris eſt, inſtrumenti nomine digna ſit, quandoquidem figuræ concinnitas perempta eſt: rudis enim & informis reſtat, minimè apta perfungendis muneribus. Eſt & certa inſtrumenti cuiuſque magnitudo, extra cuius limites quodcunque egreditur, vitioſum cenſetur. Adhęc verò quæ diſſimilaria vocantur inſtrumenta, ſimilarium partium ex quibus conſtant certum definitumque numerum ſortita ſunt. Haſque partes aptè inter ſe cohærere, ſibique conſentire, & bene collocari neceſſe eſt. Itaque quod ad proprias functiones inſtructum & accommodatum eſt inſtrumentum, conformationem, magnitudinem, partium numerum, earumque ſitum naturæ legibus conuenientem obtinet. Horum ſymmetria & naturalis conſtitutio, inſtrumenti ſanitas eſt: vniuſcuiuſque vitium immoderatius morbus eſt inſtrumentarius. *Inſtrumentarius morbus quadruplex.* Cuius idcirco quatuor ſunt differentiæ, vna conformationis, altera magnitudinis, tertia numeri, quarta collocationis ſiue ſitus vitium. Hæc autem denuo conciduntur etiam minutiùs. Quum enim conformatio aptaque ad opus figuræ concinnitas in multis poſita ſit, ex multiſque conſtet, ex figura, ex meatu, ex cauitate, ex læuitate aut aſperitate, vnaquæque horum permutatio, & de ſtatu naturali deceſſio, inſtrumenti morbus dicenda. *Figuræ vitia.* Figuræ morbo tenentur vacij quibus foras, & vari quibus intrò crura contorquentur: & quibus caput vel rotundum vel oblongum nimis eſt. Meatuum per quos feruntur diſtribuunturque cõtenta, morbus eſt dilatatio nimia, qualis eſt pupillæ in oculo, & venæ in varice, & arteriæ in aneuryſmate. In hoc genere dilatationi opponuntur aſtrictio & obſtrictio. Aſtrictio, quum meatus ab externa cauſa anguſtiores euadunt, vt ſpiraculorum cutis denſitas atque conniuentia ex ſiccitate, vt aſperę arteriæ & œſophagi coarctatio ex premente angina. Obſtructio, quum meatus ab incidente intuſque hærente materia quaſi infarcti anguſtiores fiunt: quod vitium non modò cuti, ſed & venis, & arteriis, & inteſtinis, ductibuſque omnibus frequens ineſſe ſolet. Cauitatis (quæ excipiendi continendique gratia cõparata eſt, hinc ſinus & receptaculum appellata) morbi ſunt, nimia capacitas, vt ventriculi, thoracis, & ſcroti amplitudo: & coarctatio immodica, vt thoracis depreſſio, quę ad phthiſim deducit, ventriculi inducta medicamẽtorum vi tanta aſtrictio, vt idoneam cibi copiam excipere nequeat. Illius quoque morbus eſt repletio, vt quæ eſt ventriculorum cerebri in apoplexia, vteri in mola, veſicæ in calculo: neque tamen cum Auicenna calculum ~~ipſum morbum~~ dixeris, vt neque telum corpori infixum, neque humorem craſſum venas obſtruentem, ſed duntaxat morbi cauſam: ipſa verò calculi conſtitutio, & veſicæ repletio, (quemadmodum & obſtructio) morbus inſtrumenti habendus eſt, impediens ne veſicæ capacitas ſatis multam vrinæ copiam excipiat contineatque. Leuitatis morbus eſt, quum læuis & lubricus aut ventriculus euaſerit, aut vterus, quæ vt firmius continerent natura quodammodo aſpera conformauit. Aſperitatis morbus eſt in tracheia arteria, quum nimiopere exaſperata raucitatem infert. Atque hi quidem morbi idoneam inſtrumẽti conformationem labefactant. *Magnitudinis* Magnitudinis autem morbus eſt, quum pars aliqua aut ſupra conuenientẽ naturæ modum increuit, aut infrà ſubſtitit: vt linguæ tanta moles quæ ore comprehendi nequeat, capitis vaſtitas, crus quale in quodam viſitur reliquo corpore grandius. Huc quoque pertinent linguæ breuitas, capitis, digitorum, crurúmque conciſa atque minuta quantitas. Hæc autem vitia vel ab ortu nobis adnata ſunt, vel ab alimenti exuperantia penuriave contrahuntur. Quæ verò ex humorum influxu proceſſerunt, non huc, ſed ad tumores præter naturam referri debent, quos ſtatim dicemus morbos eſſe compoſitos. *Numeri.* Numeri morbus tum in exuperantia, tum in defectu cõſiſtit. Exuperantia quidem vel eſt rei naturalis, vt ſexti digiti, vt tertij teſticuli, quem omnibus cuiuſdam familiæ ſuperare nouimus: vel eſt rei toto genere præter naturam, vt verrucę & calli. Defectus eſt ſolius rei naturalis: quæ vel ab ortu deeſt, vt quum quis mancus naſcitur, vel poſtea detrahitur, vt manus amputatio, idque ſiue partim, ſiue omnino deeſt. Quum pars quædã ab inſtrumento penitus eximitur, ſolius numeri morbus eſt, qui in inſtrumenti reſiduo dicitur ineſſe: execto enim digito numeri morbus reſidet in manu. At dum nõ prorſum & radicitus, ſed veluti ex dimidio pars reſecatur, tum numeri tum magnitudinis morbus exiſtit, idémque affectus ſub vtroque genere comprehenditur. *Compoſitionis.* Compoſitionis porrò morbi ſunt & in ſitu & in conſenſu.

ſenſu. In ſitu quidem artuũ luxatio, dentes exerti & prominentes, omenti vel inteſtini in ſcrotũ prolapſus, manus ſcapulis adnatæ, vt in ea muliere quæ ſine brachijs oberrat. In conſenſu, quum mutua partium ſocietas & connexio peruertitur, vt in ſtrabiſmo. In hoc genere vitium eſt, quo vel digiti, vel oculorum palpebræ, vel podicis, vel vuluæ, vel oris labra cohærent, idque ſiue ab ortu, ſiue ab vlcere. Hoc nonnulli vitiatam continuitatẽ appellarunt, & ſub genere morbi communis malè ſunt complexi. Tot ſunt igitur organicorum morborum differentiæ.

De morbo communi, qui eſt continui ſolutio. CAP. IX.

ILLVD arctè tenet accurateque defendit Auerrhois, continui ſolutionẽ propriè partis eſſe ſimilaris, partemque organicã non alia ratione diſſolui, quàm quòd illius oſſa, nerui, fibræ, venæ, arteriæ, aut ſecentur aut diſrumpantur. Eam quoque diuulſionẽ cutis à neruo, aut nerui à vena, aut ab oſſe, quæ aut in manu aut alio fit inſtrumento, nõ continui ſolutionem appellat: ſed vitiũ compoſitionis atque conſenſus, eamque morbũ ſtatuit organicum: quoniã totam inſtrumenti rationem ex ſimilariũ partiũ connexione deducit. At turpiter ille fallitur: quandoquidẽ (vt ipſi aliquando demonſtrauimus) vera inſtrumenti ratio eſt conformatio, à qua & venã & arteriã inſtrumentũ appellamus. Quoniã igitur continui ſolutio rei figurã & cõformationẽ vitiat ac peruertit, ipſa quidẽ per ſe & primum inſtrumenti morbus eſt: huicque perinde atque ſimilari per ſe accidit. Solutioni continui varia ex partiũ differentijs nomina poſuerunt. Oſſis enĩ ſolutio tranſuerſa, fractura dicitur, recta verò fiſſio. Cartilaginis quæcunque ſit ſolutio nomen nondũ inuenit. Nerui ſolutiones ſunt punctura, & inciſio in tranſuerſũ, & fiſſura in rectũ, & contuſio. Venæ & arteriæ ſolutiones ſunt, oſculorũ apertio & dilatatio, inciſio in tranſuerſũ, & fiſſura in rectum. Membranarũ omnis ſolutio ruptura dici ſolet. Cutis leuior ſolutio ſolã epidermidem diuellens excoriatio eſt, at quæ in verã cutem aut altiùs in carnẽ penetrat, aut vulnus eſt aut vlcus. Cor ex partibus omnibus vnũ nullam ſolutionẽ tolerat, quin cõtinuò animans morte extinguatur. Aliæ complures extant tum ſimilariũ, tum organicarum partiũ ſolutiones, quas quũ necdùm vſus nominibus proprijs notauerit, cõmuni totius nomine appellamus. Hæc ſumma ſunt genera, hæ differentiæ, in quas morbi omnes quicunque modo vllo corpus exercent, referri conijcique debẽt.

Solutionis continui appellationes variæ.

A pleriſque autẽ dubitari video de flauitie aut rubore ceratoidis tunicæ, qui omnia ante oculos propoſita aut flaua aut rubra exhibet, oculique videndi actionẽ peruertit. De auriũ quoque tinnitu, qui cùm magnus eſt, auditionẽ impedit: de fœtore nariũ, qui odorandi vim interturbat: deque linguæ amatore, qui guſtatus iudiciũ corrumpit. Hæc quidẽ vitia alij ad nouũ morbi genus referunt, quod ſecundæ qualitatis morbũ appellant: alij ad intemperiẽ, quandoquidem ſecundæ qualitates ex primis ortæ proceſſerũt. Cæterùm in maxima rerũ ignoratione vtrique verſantur: illa quippe nõ morbos, ſed ſymptomata eſſe apertiſſimę rationes conuincunt. Nã ſi fortè actionẽ labefactant, nõ tamen proximè, ſed noui cuiuſdã morbi interuentu. Sic profectò ſymptoma plerunque nouum morbũ accerſit, eiuſque fit cauſa: quemadmodũ vehemens dolor aut vigiliæ ventriculi concoctionẽ impediunt, non per ſe quidẽ, ſed quòd frigidã intemperiem ingenerent. Si qui porrò ſortibus, incantamentis, aliiſve perditis magiciſque artibus, aut etiã diuinitus morbi infliguntur, huius inſtituti limites tranſcendunt: atque tametſi cauſam omnino trans naturã habeant, poſſunt tamẽ ſinguli (quia in aliqua corporis parte conſiſtunt) in ſua quæque genera refundi. Ita quidẽ de ſingulis percontamur, vt diſcuſſa ambiguitate, res ipſa clariùs eluceat, nec locus ſit incurſantium cauillis. Hactenus traditæ ſint ſimplicium morborum differentiæ.

De compoſitis & implicitis morbis. CAP. X.

CORPVS aliàs vnus aliàs multi morbi exercent & infeſtant. Vnus morbus appellatur qui in vna eadẽque corporis parte conſedit, ſiue vni ſiue multis actionibus officit & incõmodat: eiuſmodi eſt ventriculi intemperies, quæ nõ vnã aliquã, verùm omnes pariter illius naturales functiones ſubuertit. Febris quoque vnus eſt morbus: licet enĩ partes omnes corporis ſimilares occupet, quoniã tamẽ ex his aptè inter ſe cõtinuatis atque cõnexis vnũ corpus efficitur, vnus quoque omniũ morbus cenſetur. Neque tamẽ febris in toto corpore, vt quod organicũ eſt, primùm & per ſe inſidet, neque illius niſi ex accidenti morbus eſt. Cæterùm inflãmatio pedis & inflãmatio manus vnus morbus nõ ſunt, quia tametſi ſpecie ſimiles, nulla tamẽ cõtinuatione iunguntur & cohærent. Iã euidentiùs multi ſunt & diuerſi iecoris inflãmatio, & renũ vel lienis obſtructio: quippe qui & generibus & partibus diſcreti ſeiunctique ſunt. Morbus vnus duorũ eſt generum: autem ſimplex eſt aut compoſitus. Simplex qui vnius duntaxat ſimpliciſque generis naturã accepit, ſiue in ſimilariũ, ſiue in organicorũ ſit ordine: vt calida intemperies, vt renũ ſimplex obſtructio. Hic rurſus modò ſolitarius, modò comitatus exiſtit. Quũ nulla eius efficiens cauſa præſens adeſt, nullũque graue ſymptoma, quod ad ſe curantis conſiliũ reuocet, tũ ſolitarius eſt morbus, vt intemperies ſimplex. Comitatus verò quẽ præſens & continens cauſa intus fouet atque alit, vt obſtructio: aut quẽ horrendũ ſymptoma conſequitur, vt nephritis aut dolorẽ immaniſſimũ aut ſyncopen inferens. Hæ differentiæ nõ modò ad ſimplicẽ morbum, verumetiã ad omnia, tum cõpoſitorum, tum implicitorũ, diſtinctorũque genera pertinent & accommodantur. Compoſitus morbus appellatur qui ex multis eidẽ parti inſidentibus & quaſi connexis concreuit vnuſque fa

Morbus qui vnus, & qui plures.

Solitarius morbus & comitatus qui.

Compoſitus morbus.

ctus eſt, vt ventriculi intemperies calida & intemperies ſicca, quæ vnam vt coniugatā, ita & compoſitam efficiunt. Sic ex vlcere & intemperię calida ſi in eadem ſunt parte, morbus fit vnus iſque compoſitus. Quum ab ictu violento depreſſus ſimulque factus eſt naſus, figuræ quidem vitium eſt & naris obſtructio, ex quibus compoſitus eſt morbus: quemadmodū dimidij digiti, vel dimidiæ linguæ circumciſio, ex numero & magnitudine componitur. Quum carneū tuberculum vt nariū polypus interiori canali adnaſcitur, obſtructio fit & morbus in numero, vnus quidē morbus ſed compoſitus, aut certè vnicus affectus qui duorum morborū rationem obtinet. Manifeſtè compoſiti morbi ſunt, phlegmone, œdema, ſcirrhus, alijque tumores præter naturam: in his enim & intemperies eſt, & vitiata partis figura, plerunque & continui ſolutio. Tot igitur morbus vnus differentias habet. *Multi morbi impliciti.* Multos porrò morbos dicimus, qui multas variaſque partes occupant. Atque hi aut impliciti ſunt, aut connexi, aut disiuncti. Impliciti quum variæ partes quibus inſident in communem vſum aut functionem conſpirant. Inuoluuntur enim & complicantur, quia vni eidemque functioni incommodant: vt pleuritis & aſthma, horum enim ſocietate & cōcurſu communia quædam emergunt ſymptomata, quæ vix explicari diſiungive poſſint: vt tuſſis, vt difficilis reſpiratio. *Connexi et cōſequentes.* Conſequentes aut connexi morbi ſunt, quorum prior poſterioris eſt cauſa. Id bifariam fit, aliàs ex ipſa morbi natura, quemadmodum pleuritim neceſſariò & proximè febris conſequitur, eique connexa eſt: aliàs ex partium conditione, quarum vna cum altera affectū communicat. Id autem trifariam accidit. Primùm ex communi partiū ſocietate, qua affecto ventriculo cerebrum per neruos, & affecto vtero mammæ per venas vitium contrahunt. Deinde ſitu proniore, quo renum vitia in veſicam, & capitis excrementa in pulmones, in ventriculum, in neruos & in articulos procidunt, illincque ortum habent aſthma, tuſſis, paralyſis, dolor articularis. Tertiò partium robore, quo validior atque nobilior in imbecillam atque ignobilem excrementa ſua deponit: vt malè affectum iecur in ventriculum, in inteſtina, in alas & inguina, in omne denique corpus: eadem ratione illius inflammationem dyſenteria, & ſcirrhum hydrops inſequitur. Ita quidem conſequentes hi ſunt, vt prior poſterioris cauſa ſit, non ſua eſſentia, nec proximè, ſed excrementorū & defluxionis interuentu. Hos idcirco & connexos dicimus, quòd niſi ſublato priore vix poſterior eximi poſſit. Qui morbi commutatione quadam ſibi ſuccedunt, & quorū prior in poſteriorem abit, conſequentes quidē, at rarò connexi dicuntur, quòd rarò prior ſit poſterioris cauſa. Hoc modo pleuritim nulla connexione ſequitur peripneumonia, & phrenitim lethargus, & colicum dolorem paralyſis. *Separati.* Disiuncti ſeparatique morbi ſunt, qui in diſtantibus ſeiunctiſq; partibus conſiſtunt, quarum nec functio nec vſus eſt communis, nec vna alteri affectū confert & impertitur: vt pedis vlcus & renū obſtructio, linguæ amputatio & pedis luxatio. Partis aūt appellatione non eam quam aliquando preſsè & anguſtè definiuimus, ſed omnē ſubiectā ſedem ſignifico, in qua quaſi confuſi affectus conſederunt. Quū igitur complures morbi in eandem prorſus ſedem concurrent, compoſitus erit morbus, aliàs minimè. *Multifariam morbi componuntur.* Multiplex autē eſt morborum compoſitio. Interdum enim ſimilaris ſimilari permiſcetur, vt calida intemperies ſiccæ, ex quibus coniugata fit intemperies: interdum ſimilaris communi, quum vlcus eſt cum calore. Tertiò inſtrumentarius inſtrumentario: vt in digito qui ſupra modum increuit, ſimulque diſtorquetur. Quartò inſtrumentario communis: vt quū accepto vulnere manus inuertitur. Quintò ſimilaris inſtrumentario: ſic ventriculi aut manus phlegmone, id eſt rubens teniienſque tumor, vnus morbus eſt, vt & affecta ſedes vna, ſed is ex intemperie, ex vitiata figura & ex latente cōtinui ſolutione compoſitus. Apertiùs verò tria morborū genera componuntur, quū phlegmone manifeſtò vlceri accedit. Poſterioribus modis compoſitus morbus non in ſolo inſtrumento, non in ſola parte ſimilari, ſed in vtroque collocatur ſedēque habet: atque idcirco vtriuſque actionem primùm & per ſe ſubuertit, quanquā id ratione diuerſa. At verò in oculo ceratoidis eroſio, rhagoidis exitus, pupillæ diſtortio, & apparens ſuffuſio, quanquā vno eodēque tempore conſiſtuot, nequaquā tamen vnum conſtituunt compoſitū morbum: ſed ij verè impliciti ſunt, quia diuerſis partibus quū inſideant, vni eidemque obſunt videndi functioni. Vniuſcuiuſque particulæ quæ ad inſtrumenti ſtructuram pertinet vitiū, totius inſtrumenti morbus cenſetur, quemadmodum ſanè & pleuritis, & nephritis, & arthritis, totius ſunt corporis, licet non in toto ſint, nec eidē parti inhęreſcant. Sic ceratoidis eroſio & pupillę diſtortio oculi ſunt morbi, at nec in toto nec in eadē parte ſiti. Partes quibus inſident inſtrumentum vnum conſtituunt, nō tamen earū morbi compoſitum vnum efficiunt: alioqui fateri cogemur, pleuritim, nephritim, & pedis luxationem vnum totius corporis compoſitum eſſe morbum. Quanquam autem hæc vera ſunt, tamē qui in ſimilari parte morbus eſt, nō primùm, ſed ex accidenti debet inſtrumenti morbus cenſeri. Dum enim manus calida intemperie vel inflammatione citra tumorem laborat, nec inſtrumentū læditur, nec vllus in eo morbus eſt. Vndénam igitur, aut cur illius actio perijt? quòd inſtrumentū ad agendum indigeat ſubſidio & bona conſtitutione partium ſimilarium, ſine quibus nihil efficiat. His ergo offenſis inſtrumentum rectè nequit functionem ſuam obire: ac tum inſtrumenti functio ſubuertitur, eò tamen haudquaquam primùm ac per ſe affecto: quod etiam ſuprà de affectu per conſenſum confirmauimus. Licet autē morbus hic ſimilaris inſtrumenti functionem ſecundariò lædat, nulla tamen ratione contrà poteſt morbus inſtrumentarius ſimilari parti officere. Neque morbus ſimilaris quòd inſtrumenti actionem ſecundariù lædat, idcirco morbi cauſa eſt: quanquam enim cauſa omnis ſecundariò & per accidens actionem lædit, non tamen contrà quicquid ſecundariò actionem lædit, morbi cauſa ſtatuitur.

DE MORBORVM CAVSIS.

Cauſarum genera & differentiæ. CAP. XI.

VT Philoſophi qui rerum omoium cootemplationi daot operam, quàm acertimè in cauſarum inneſtigatione ootiriaque verſantur, quòd nullius rei queat haberi cognitio, cuius ignorata ſit origo: ita & medicis, qui omnia in corporis commoditatem vſumque referunt, in primis oeceſſaria eſt cauſarum quæ morbos efficerunt obſeruatio, ſioe qua neque morbos præcauere oeque curare licet. Cauſæ quidem geoitis ex ſe morbis adeò conſertè contexteque cohæreot, vt hos aſſiduò foueant atque conſeruent, neque vnquam morbi poſſint cauſis manentibus deleri. Quibus non illa empiricorum temeraria & fortuita, ſed rationalis medendi via curæ eſt, ij efficientes illas conſeruaoteſqoe cauſas primùm demoliri & circuncidere contendũt, vt his ſublatis facilior reliqua ſit morborum curatio. Itaque cauſæ omoes perueſtigaodæ, quæ ad morborum cognitionem curationemque io primis ſint neceſſariæ. Earũ autem genera quatuor ſunt philoſophis, materia, forma, efficiens atque finis. Naſceotis morbi ſubiecta materia eſt humanũ corpus, in quo (vt ſuprà demooſtraui) penitus is inſidet: qoemadmodũ & in ære, hominis aut equi effigies. Noo enim (quod multos fefellit) vitioſus humor ſubiecta eſt morbi materia: quanqoã efficiens illius materia qoodãmodo dici poteſt. Forma eſt morbi ſpecies in materiã impreſſa inductaque. Finis actionũ læſio & interitus. Efficiens cauſa omniũ certè præſtantiſſima atque princeps eſt quæ corpus immutat, deque optimo ac priſtino ſtatu deturbat. Hęc eſt cuius differentias atque vires ſcrutari conſiliũ eſt. Humaoum corpus aliàs à ſeipſo ab ioſitiſque principijs, aliàs externarum rerum iniuria laceſſitur: hinc efficientium cauſarũ duo fiunt ſumma primaque genera, aliæ inſitæ ſunt nobis & congenitæ, qoas ab ipſo iã ortu accepimus: aliæ adueotitiæ, quæ in nos iã editos extrinſecus inuadunt. Inſitarũ aliæ naturales, pręter naturã aliæ: vtræque verò aut ex parentum ſemine, aut ex materoo ſanguine profectæ. Naturales temporum ætatumque decurſu ſenſim nos immutant, & ſioe ſenſu in extremum ſenium mortemque deducunt. Hoc genere eſt primordiorũ, ex quibus conſtamus, repugnantia, & inſiti noſtri caloris efficientia, qui tametſi nos quoad viuimus alat, tueatur & regat, nos tamen etiã tempore mutat & conficit, alios quidẽ ocyùs, alios ſegniùs, vt ſua cuique ſtata eſt vitæ periodus, quam vix quiſquam naturæ legibus conficit. Præter naturã inſitæ oobis cauſæ dicuntur, quæ vel ex ſeminis vel ex materni ſanguinis vitio exortæ morbos tãdem nobis accerſunt. Quale parentũ maximeqoe patris ſeioen obtigerit, tales euadunt ſimilares ſpermaticæque partes. Bene temperatum temperiem, calidum verò atque ſiccum, aut frigidum atque humidũ ſimilem quoqꝫ naturalem inſitamque temperaturã ſimilaribus partibus inurit. Quocunque etiam morbo pater quum generat tenetur, eum ſemine traosfert in prolem: quandoquidem ex corpore vniuerſo (vt aliquando demonſtrauimus) deciſum ſemen, tum morbi tum cauſæ eius vim in ſe continet. Sic ſeoes & valetudinarij, imbecilles: nephritici, arthritici, & epileptici filios vitioſa conſtitutione gignuot, qua tandẽ in morbos ſimiles, hæreditarios idcirco nuncupatos, incurraot, vt parentibus liberi ſuccedant, oõ minus morborum, quàm poſſeſſio oũ hæredes. Quinetiã maternus ſanguis primum fœtus alimentum, altera eſt temperamenti conſtitutioniſqoe cauſa, atqoe is ſua etiã vitia, at leuiùs quàm ſemen in corpus inſerit. Hinc maxima temperamenti vis atqꝫ natura ex prægoantis conſtitutione ducitur: & cui cibo prægnans mater plurimùm aſſueuerit, is futurus eſt fœtui iucundus, & vinoſa vinoſum, & quæ medicamentis crebrò vtitur, fœtum profert in medicamenta propenſum. Sic & de morbis aoimaduertimus, ſi grauidã medio geſtationis tempore quartana febris adoritur, partũ edi qui diu poſtea quartana febre conflictabitur: atque ſi nono ea menſe pleuritide prematur, prolẽ gigni in pleuritidẽ quoqꝫ procliuem: quemadmodũ & eius coi abſceſſus ex aure octauo menſe proruperat, filiũ in omnẽ vitã habuiſſe purulentas aures. Vnde intelligi poteſt nõ modò prima conformatione ex ſemine, verùm etiã toto geſtationis tempore, tum ex materno ſanguine, tum ex alijs humoribus atque alimentis morborũ proclinitates in fœtum contrahi. Maxima igitur ortus ooſtri vis eſt, nec parum fœlices bene nati. Quamobrem præclarè humano generi conſultũ videretur, ſi ſoli parentes bene habiti atque ſani liberis operã darent. Si enim agricolę ſementem facturi purum ſemen & fœtũ ſeligunt, experti frugẽ malam è marcido percipi, quaoto id diligeotiùs in procreandis liberis obſeruandũ? Iam verò aduentitiæ cauſæ genitis nobis dum extrinſecus occurruot, alias ſæpeio nobis excitaot morborum opifices. Quocirca cauſarum quæ in nobis iam editis morbos efficioot, alia externa eſt, alia interior: hæc rurſum duplex, aotecedeos & continens, quæ & proxima dicitur: vt tres ſint omnes efficientes morborum cauſæ, externa quæ & eoidens, antecedens, & continens. Euidens quæ extrinſecus aut corpori aut contentis vim infert. Contioeos quæ in corpore ſita morbo proximè adhæreſcit connexaque eſt. Inflicti vuloeris gladius idcirco cootinens cauſa nõ eſt, quòd in corpore nõ conſiſtat, licet proxima ſit illi. Antecedens quæ in corpore prior contioente, hanc efficit ac mouet. Euidentes omnium primæ maximeque neceſſariæ ſunt, ex quibus cæteræ ortæ defluunt. Illas vulgus io primis ſectatur, quas & vetuſtiſſimi medici ſolas animaduerterunt, obſcuris (vt inqoit Celſus) ab arte reiectis. Ea porrò eſt adhæſio copolatioque cauſarum, vt continens ex antecedente, antecedens ex euideote defluat: quumque omnes con-

Ἡ αἰτιολογία.

Quatuor cauſarum genera.

Τῶν νόσων αἴτια διττά. τὰ μὲν γὰρ ὑπάρχειν ἔσω ἐξ αὐτῶν ἡμῶν ὁρμώμενα, τὰ δὲ ἔξωθεν.

Morbi hæreditari.

Τῶν νόσων ποιητικὰ αἴτια, τὰ μὲν προκαταρκτικά, τὰ δὲ προηγούμενα, τὰ δὲ συνεκτικά.

Cauſarũ conſertio & conſecutio.

tinuatione quadã & ſerie connexæ ſunt, ordine prima eſt eoidens reliquarũ effectrix, poſtrema eſt continens: quotquot inter has mediæ iotercedunt, aotecedentes appellantur. At non omnis morbus tribus ex cauſis oeceſſariò ortum habet, ſed aliàs ex duabus, aliàs ex vnica. Quũ cibi potuſque immoderato vſo ſumma cumulatur veoarũ plenitudo, quæ has taodem adeò vel diducat vel diſrumpat, vt pleuritis inſequatur, pleuritidis euidens cauſa eſt cibi immoderatio: plethora, venarũ ruptio vel diductio, & ſanguinis effluxio cauſæ dicuntur antecedentes, omnes io corpore poſitæ. At ſanguinis copia lateri impacta putreſcenſqoe, continens tum illius tum comitis febris eſt cauſa. Si adſtringentium balnearũ vſu putrida febris accenditur, hę cauſa ſunt euidens: cutis adſtrictio, prohibita traoſpiratio caoſæ antecedentes, hioc exorta potredo continens proximaque cauſa. Non poſſum autem in neotericorũ quorundam errore conniuere, quos tantus ſtupor oppteſſit, vt nulla queant mentis conteorione continentẽ cauſam à morbo internoſcere. Hi ignorata maiorum doctrina ſanguinẽ lateri impactum, pleuritim, humorumque potredinem, febrem appellant: quaſi humores particulæ ſint corporis, atqoe in his morbi inſideant. At certè febris nulla in homore, nulla in ſpiritu, ſed in corde corporiſque partibus tota iohęret: hoc tamẽ diſcrimine, vt in ephemera partium intemperies ex ſpirituom feruore pendeat: in putrida ex humorum putredioe: in hectica primùm ac per ſe in partium ſubſtantia conſiſtat atque defigatur. In his quæ dixi omoia cauſatum genera connexa videre licet. At quũ ab auſtrali flatu deſtillatio fertor in pulmonem, eius arterias obſtrueos, aſthmaque ingeoerans: aut quum motu immoderatiore calculus è rene deturbatus vreterẽ obturat, nephriticumque cruciatũ mouet, duæ duntaxat cauſæ euidens & continens concurrunt: vnica verò eaque euidens, quõ vulnus gladij ictu iofligitur. Ex quibus intelligitur cauſam externam & euideotem in omni eſſe morbo neceſſariã, neque corporis neque cauſarũ interiorum firmam conſtitutionem, niſi externarum graui impetu labeſactari contaminarique poſſe, & de naturali ſtatu vnquã decedere: rurſumque continentis quàm antecedentis neceſſitatem eſſe maiorem. Iam verò cauſarum morbos efficientium aliæ ſtatuendæ ſunt differentiæ. Earum qoippe vnaquæqoe interdum per ſe, interdum per accidens opus efficit & edit. Per ſe quidẽ, quum proprijs inſitiſque viribus proximè nulliuſque interuentu id præſtat: per accidens verò, quum aliud quippiã excitans & interponens idipſum agit. Aqoa frigida corpori affuſa id per ſe quidem & proximè nullius interuentu refrigerat: ex accidente autem calfacit, dum contracta denſataque cute natiuum calorem foras erumpentem intrò repellit, qui deio intus collectus & coarctatus, moltoqoe pabulo auctus, vi maiore in corporis ſumma remigrat recurritque. Intus verò ſcammoniũ vel rheubarbarum corpus per ſe calfacit: at calidam feruentemque bilem expurgans, accidente refrigerat. Cauſa porrò omnis efficiens triplex exiſtit: aut eñ principalis eſt, aut adiuuans, aut ſine qua nihil efficeretur. Principalis & perfecta, inſita vi etiam ſola id efficit cuius eſt cauſa. Adiuuans ſola quidem nihil efficit, ſed ad efficiendum adiomenta affert: hæc Græcis *συναιτία*, id eſt cauſa adiuuans, & quaſi concauſa dicitur. Tertia efficiendi nollam planè naturam obtinet, neque quicquam in opus coofert, ſine ea tamen effici nihil poteſt. Sed hæc perſpicuis exemplis illuſtranda ſunt. In purgationibus quæ arte comparantur, cauſa principalis eſt medicamentũ proprietate valens, adiutrix cauſa illius temperamentũ calidũ omnibus purgaotibus conceſſum, quod & illorum vim corroborat adaugetque: in hoc etiã genere ſunt quæcũque medicamento permiſta illius vim exacouot, vt gingiber, nardus, eiuſque generis plurima. Cauſa ſine qua nihil efficeretur, eſt natiuus noſter calor, ſine quo medicamenti vis ſopita in actũ haudquaquam erumperet. Et in morborũ procreatione, dum frigida cœli conſtitutio deſtillationẽ proritat in articulos, principalis perfectaque cauſa eſt frigida cœli conditio, & ſuperuacuorũ copia: adiutrix eſt humorũ tenuitas: cauſa ſine qua non efficeretur, eſt articulorum imbecillitas, & viarũ per quas humor fluxurus eſt laxitas. In cauſis ſine quibus nihil efficeretur, numerari ſolent locus, tempus, inſtrumentũ. Cauſa omnis qoandiu operi aſſiſtit incumbitque, idipſum conſeruat & auget: ſublata verò nihil amplius quicquam efficit. Id eius opus aliàs perſiſtit ac manet, aliàs omnino perit, idque vel breui vel multo poſt tempore.

Ignorata recentioribus cauſa continens.

Externæ cauſæ neceſſitas.

Cauſa per ſe, & ex accidenti.

Efficiens cauſa triplex.

Euidentium cauſarum genera. Cap. XII.

Τίνα αἴτια πρόδηλα καὶ συνεκτικὰ ὑπάρχοντα.

QVI firma corporis conſtitntione ortus & in lucẽ editus eſt, ſi nulla externarũ rerum offenſione laceſſitur, incorrupta ſanitate ad longiſſimũ tempus vitam producet. At ſi illarum immoderatione concutiatur, optimum vitę ſtatum diutiùs retinere non poterit, ſed tandem de illo decidet prolabeturque io deteriorẽ, qoem certè morbũ appellamus. Naturalem igitur vitæ curſum complebit, qui turbulentis externarũ procellarũ fluctibus mioimè iactabitur. At verò quotuſquiſque toto vitæ curriculo ex his tutus emergit? Quem blandæ voluptatis illecebræ non aliquando irretiuot? Aut quem ſi moderatrix temperantia ſedulò conſeruauit, incooſtans volubiliſque fortuna pręcipiti caſu non obruerit? Difficile prorſus quæ vndique nobis intenduntur retia defugere. Diſcendæ igitur res omnes & caoſæ, quarum vi aut priſtinum ſtatum retinemus, aut in morbũ incidimus. Harum aliæ neceſſariæ, quæ neceſſariò nobis ferendæ ſunt, & ſine quibus viuere non liceat: aliæ non neceſſariæ, quas declinare poſſumus. In neceſſarijs ſunt aër, in quo verſamur, cibus & potus, motus & qoies, ſomnus & vigilia. quæ excernuntur aot ſubſiſtunt, & animi perturbationes. Non neceſſariæ verò gladij ictus, ruentis lapidis & beſtiarum occurſus, omniaque fortuita. Harum impetus cæci nec arte præuideri nec declinari poſſunt: illæ poſſunt, in

quarum

quarum obſeruatione ars verſatur. Earum aliæ corporis ſanitatē tuentur, aliæ depellunt, aliæ reſtituunt. Hinc efficientiū cauſarum aliæ inſalubres ſunt, quæ corpus de bono ſtatu deijciunt, aliȩ ſalubres. Hȩ rurſum duplices, vel quòd ſanitatem conſeruent, vel quòd deperditā reſtituant. Conſeruant quæ moderatæ & corpori ſimiles exiſtunt: reſtituunt quæ ſunt morbo contrariæ, & æqualiter atque is à mediocritate in diuerſum deflexerunt. Hæc opinor perſpicuum faciunt, eandem cauſam & inſalubrem & ſalubrem dici, ſed comparatè & quum ad varia refertur. Eſt enim cauſa ex eorum genere quæ ad aliud referuntur ac pertinent. Aër temperatus aliæque cauſæ ſi æquabiles & moderatæ obtigerint, hominem temperatum & bene habitum, qualem acceperunt, tuentur ac ſeruant. Immoderatæ verò obterunt inferuntque morbos. Quem porrò morbum inflixerit aër impensè calidus ac feruens, eundem depellit ſanitatemque reſtituit frigidus, qui pari ſit à medio receſſu. Qui huic ſanitatem reſtituit, eique ſalubris eſt cauſa, alteri morbum infert, cauſaque fit inſalubris. Efficientes hæ cauſȩ triplices ad tres quoque artis partes accommodantur. Conſeruatrices quippe ad eam quæ ſanitatem tuetur: ſalubres ad eam quæ morbis medetur. Solæ inſalubres huc pertinent, de quarum viribus ſigillatim dicendum.

Qua ratione ambiens aër corpora mutet, & cauſas interiores morboſq; excitet. CAP. XIII.

OFFVSVM nobis aërem ſanguine præditorū animantium natiuo calori & ſpiritui tum conueniens pabulum tum refrigerationē præſtare, fumoſaque illius ſuperuacanea excipere: bis tribus ex cauſis eorū vitæ tuendæ conſeruandoque calori præfici in Phyſiologia diximus, vbi & illud animaduerſum eſt, aërem nobis circumfuſum arteriarum pulſu corporis vniuerſi calorem, eum verò quem ſpirando ducimus viuius maximè cordis calorē reſpiratione tueri & conſeruare. Quoad viuimus neceſſariò ſpiritū de cœlo ducimus, nec animus ſine anima, nec anima ſine ſpiritu & aëre teneri conſeruariq; poteſt. Inſpirati quàm circumfuſi aëris tanto maior & efficacior ad immutanda corpora vis eſt, quanto vberiùs & violentiùs is intrò ſubit. Reſpiratione primùm quidem os, nares, cerebrum, aſperā arteriam, pulmones, cor, omneſque arterias is confertè implet, ex ijs dein in omne corpus perflabile mox quaſi momento diffunditur. Quacunque is vel ſubſtantia vel qualitate prȩditus eſt, ea ipſa primùm ſpiritus, deinde humores, poſtremò partium ſubſtantiā afficit. Serenus, tenuis, purus, beneque temperatus, ſpiritus noſtros colluſtrat, ſanguinem attenuat, cor exhilarat, mentē ſerenat, corpus omne peruadens raritate diffundit, ſuſcitatoque calore appetentiā, concoctionem, ſuperuacuorum diſſolutionem expurgationemque procurat. Craſſus, denſus, caliginoſus, & aliena permiſtione inquinatus, ſpiritus obſcurat, ſanguinē & humores denſat atque labefactat, cor mœſtitia perſtringit, mentē obumbrat, corpus degrauat atque denſat: & oppreſſo atque debilitato natiuo calore concoctionē lædit, ſuperuacuorúmque diſſolutionē cohibet. Qui porrò circumfuſus eſt nobis aër, in intima quȩque penetrans contagione nos etiā immutat: neque nos ſolùm, verùm etiā ſolidiſſima quæque & inanima, vt ligna, vt lapides & metalla, quæ aliter ſicco, aliter pluuioſo cœlo affici notamus. Tanta quidē vis eſt aëris per cuncta rerū meabilis. Huius aūt quàm cæterorū vis maior & efficacior ad morbos infligendos, & plures temporū tempeſtatúmque mutatione, aut ex ſalubri loco in grauē tranſitu, aut ex orta intemperie, aut quibuſuis aëris inquinamentis, quàm victus mutatione morbis pulſantur. Is quippe vnus plurimos pariter attingit, cuius non vt cæterorum incommoda facilè declines: in cor viſcus nobiliſſimum, in cerebrū, in corpus denique omne promptè penetrans ſuis vitijs omnia perfundit, acutorū ferè morborum author. Morborū verò hic opifex eſt vel qualitatum immoderatione, vel ſubſtantiæ vitio, vel ſubita inſolentique mutatione. Qualitatum intemperies calidior, frigidior, humidior, aut ſiccior, ſiue à regione, ſiue à ſitu, ſiue ab anni tempore, ſiue à cœli ſtatu talis exiſtit, ſpiritus, humores, ipſumque corpus immutat. Regio quidē temperata, locus editus, apricus, & perflatus, Veris conſtitutio naturalis, ſtatus cœli placidus & tranquillus, vt perflante Fauonio, ſalubritatē bonámque valetudinē tuentur, nec quicquam corpora permutant. Regio feruida & æſtuoſa, locus Auſtro Solique expoſitus, Æſtas ignea & torrida, auſtrinus cœli ſtatus, ſpiritus inflammant, ſanguinē & humores ardoribus extorrent, bilē augent & exacuunt: quibus ex cauſis morbi plurimi hique acuti ſuſcitantur. Sed & poros reſerant patefaciuntq; corpora laxant & extenuant, eorum ſubſtantiā, caloriſque natiui vim diſſipant: & ſi diu perſeuerant, ſeniū mortémque præproperè accelerant. Regio frigida, locus ad Aquilonē conuerſus, hyems gelida, ſtatuſque cœli aquilonius, ſpiritus conſopiunt, humores incraſſant, quæ certè cauſæ acutos quidem morbos reprimunt, ſed diuturnos, deſtillationeſque concitant. Deinde poros occludunt, denſant firmántque corpus, huius atque natiui caloris ſubſtantiam conſeruant & augent, appetentiam præſtant, concoctionem fouent, vitam denique longiſſimè protrahunt. Regio humida, locus in Occidentē deuergens, humens pluuioſáque conſtitutio, tenebricoſum ſpiritum facit, corpus multo humore ſuperuacuo onerat, cuius copia natiuus calor infringitur, & debilitata concoctione cruditates fiunt. Quibus ex cauſis deſtillationes, diuturnæ febres, cachexiæ, vlcera putrida eáque curatu difficillima. Quinetiā corpora mollia, laxa infirmáq; reddit & obeundis vitæ munijs inepta. Regio ſicca, locus arenoſus in ortum apertus ac patens, ſicca cœli conſtitutio, ſpiritus illuſtrat, humores ſuperuacuos abſumit, vtiles verò à putredine tuetur: corpora dura, ſolida fortiaque efficit, & articulos corroborat: quoniā tamen illa denſat, & humores ſiccos duroſque reddit, obſtructionū eſt opifex, minus tamen quàm ſuperiores infenſa. Tot ergo mo-

Circumſtantis nos aëris neceſſitas.

Mira vis aëris nil non peruadentis.

Quæ ipſius efficacitas procreandis morbis.

Qualitatū eius immoderatione.

Subſtantiæ vitio & inquinamento. dis aëris intemperies morborũ cauſæ fiunt. Vitiata porrò aëris ſubſtantia gignendorum morborum maiorem multò vim obtinet. Hæc licet adeò ſimplex ſit & vniuſmodi, vt fortaſſe corruptioni ſubiecta minimè ſit, varijs tamen vndique inquinamentis conſpergitur. Multa exhalatione & caligine humeſcit: terrarum, aquarũ, cadauerum aliorúmve putreſcentiũ expiratione graui inquinatur: peſtilentiæ ſeminibus vel cœlitus immiſſis vel in ſe genitis polluitur labefactatúrque. Hæc igitur vnà cum aëre quem ſpiritu ducimus permanant in omne corpus, & contagione tum ſpiritus, tum humores ſuo quæque modo contaminant, & varios eoſque ferè occultos morbos proferunt. *Repentina & inſolenti mutatione.* Iam verò ſubitæ inſuetæque temporum, locorũ, tempeſtatumque mutationes ſæpe morbos attulerũt, præſertim ſi ex ſalubribus in grauia atque deteriora fiant. Quos temporũ mutatio inſigniumque ſyderũ exortus, quos tempeſtatũ flatuumque conuerſio morbos inuehere ſoleat, diligenter quidẽ Hippocrates & Ariſtoteles literis prodiderunt, omniũ certè iam facientes cauſam, quòd ex contrarijs in contraria, atque etiam ex humidis in calida aut frigida grauis periculoſuſque tranſitus ſit. Multò his grauior eſt peregrinatio & omnis longinqua traductio, quòd vnicuique regioni ex ſoli & aquæ natura, ex ſitu & flatibus, quibus iactatur, peculiaris ineſt conſtitutio ſuaque proprietas, cui nõ facilè ſit aſſueſcere. Sed & quæ ex coarctato concluſoq; in liberum perflabilemque aërem vel ſaluberrimum fit mutatio, imbecillis & ijs qui ex morbo conualeſcunt ſæpe detrimento fuit: quòd repente ac vehementer corpus humoreſque exagitet. Flatuum porrò effrænata incurſio haud ſecus atque valida exercitatio corpora fatigat: præter eás quas vel è terris vel è cœlo qualitates inuehunt. *ἡ ἀνηνεμία.* Tranquillus autem aër nulla ventorum vi impulſus, quanquam mitis ac lenis apparet, niſi tamen tempeſtate huc illucque iactetur, requietæ reſidiſque & reſtagnantis aquæ more corrumpitur. Ventus verò ſaluber, præſertimque aquilonius inſperſa aëri inquinamenta purgat.

Qua ratione quotq; modis eſculenta & potulenta nos afficiant. CAP. XIIII.

Περὶ τὰ σιτία καὶ τὰ πινόμενα. EVIDENTIVM cauſarum ordine cibus atque potus locũ obtinent ſecundũ, eorumque vis eſt aëri proxima. Hic quidẽ celerius ac promptius in plures inuadit: at cibus atq; potus quoniã permanentem ac inhæreſcentem corpori materiã ſuppeditant, id validius contumaciuſque afficiunt. Cibi potuſque vitia gignendis morbis pabulum materiamque ſuggerunt, è qua & morbi interdum ſponte emanant, nullo euidentis cauſæ impulſu. *Morborũ materia et velut fomentis à cibo potuq;.* Imò & quoniam vel ab aëre vel ab animi perturbationibus, vel alijs cauſis euidentibus morbi nulli excitantur, niſi conſentiat corporis præparatio, & humorũ conſtitutio: ſi hæc tota ex cibo potuque profecta eſt, maximam hi ſanè in gignendis morbis vim obtinent. Vt ſemel dicam, Vna gula omniũ eſt propè morborum mater, etiamſi alius eſt genitor. Quicquid in corpus illabitur, aut temperamento aut materia aut tota ſubſtantia agit, noſque permutat. Temperamento & qualitate aqua frigida & lactuca corpus refrigerant, illa quidem reipſa, hæc verò poteſtate: ignis atque vinum calfaciunt, hoc poteſtate, ille energia. Materia agit quod ſubſtantiæ tenuitate penetrat humoreſque incidit, quod craſſiore materia corpus adſtringit & denſat, & quod viſcoſum adhæret, aut contrà detergit. Tota ſubſtantia quicquid totius ſubſtantiæ vel familiaritate nos alit, vel diſſidio & inimicitia naturam noſtrã depeculatur atque depaſcit. Illud alimentũ, hoc venenum appellamus. Totius ſubſtantię notionem alibi accuratè expreſſimus, demonſtrantes alimentũ nõ quòd vel temperamento vel materia, ſed quòd totius ſubſtantię affinitate nobis familiare ſit, idcirco in noſtrã ſubſtantiã conuerti eiuſque molem augere: proinde alimento opponi & è regione ſtatui venenũ. *Quid alimentum & cui oppoſitum.* Hæc quidem ſimpliciter nos immutant: at non pauca bifariã, alia trifariam. Bifariam acetum, temperamento quippe & materia, & lactuca temperamento & tota ſubſtãtia, panis azymus materia & tota ſubſtantia. Trifariã vinum album, quod calfacit, extenuat & alit. Quicquid igitur totius ſubſtantiæ familiaritate in corporis ſubſtantiã conuertitur, alimentũ eſt, quod verò corporis firmã naturaléque conſtitutionẽ quoquomodo euertit, medicamentum. Si quid dum in corpus conuertitur, idipſum pariter afficit atq; commutat, alimentũ eſt medicamentoſum. Hoc ventriculo exceptũ vique noſtri caloris excitatum qualitates & vires etiã tacitas & quaſi ſopitas quibus præditũ eſt exerit, hiſque ventriculũ in quo diutius hæret atque retinetur, exercet: licet ab eo interdum coquatur dometúrque. Eſt ea quippe agentis patientiſque naturalis conſenſio, vt quia materiã obtinent communẽ, mutuas operas conferant in ſeſe, omnéque agens agendo nõnihil etiã patiatur ac perferat. At verò ſi eius quod aſſumptũ eſt validæ vires indomitæ fuerint, nec prorſus ventriculi robore euictæ, eæ vel ſubſtantia, vel quoquouerſũ expirante vapore, in omne corpus permanabunt, ipſumque cor & cerebrũ atque vniuerſum corpus concutient: vt in meraco vino, in allio, in cæpa, in aliiſque compluribus perſpicuè animaduertitur. Hæc igitur dum è ventriculo in inteſtina, in meſenterij venas & in iecur illabũtur, ſuis qualitatibus quicquid attigerint imbuunt. Ventriculi quippe calore infracta quodãmodo ſunt, nõ tamen prorſus extincta, nec priſtinis omnino ſpoliata facultatibus, ſed tum harũ, tum priſtinæ qualitatis nõnihil etiamnũ manet in ſanguine, qui & in venas maiores, & in minores, & in corporis ſingulas partes effunditur. Quanquã igitur ſanguis alimenti ex quo genitus eſt formã perdidit, qualitates tamẽ aliáſque vires quodãmodo retinet, eáſque impertit partibus alẽdis. Quamobrẽ quod ait Ariſtoteles, alimentũ initiò diſſimile, tandẽ nobis ſimile reddi, nõ de omnium qualitatũ, ſed de ſubſtantiæ & formæ potius ſimilitudine audiendum. Etenim lactuca, tametſi coctione mutatur, ventriculum tamen & corpus re-

Alimentũ omne calfacere quo intelligi debeat.

pus refrigerat, ex eáque ſanguis profertur frigidior. Sed & id quod veterũ omniũ literis & memoria celebratur, omne alimentũ tum calidum tum frigidũ, quum in ſanguinẽ abierit, calfacere, ita quidem audiri velim, quia alit, ſanguinis & innati calidi ſubſtantiã, non autem qualitatem calorisque gradum aogere. Quiſqois enim ex lactuca æquè calidum atque ex vino aut ex allio ſaogulnem gigoi cenſuerit, omnes efficientium cauſarũ vires & naturas euertet. Ergo lactuca frigidũ, vinum calidum ſanguinẽ ſuæque naturæ conſentaneos profert humores. Azymus paois & caſtanea craſſum atque lentum: vitellus & pullus gallinaceus tenuem: mora, perſica mala, horariíque fructus vitioſum, putridum verò quæcunque alimeota iam corrumpi cœperunt. Hinc corporis omniumque facultatũ eius peruerſio. Vt enim calx ad arboris radicem conſperſa fructum accelerat, arborem verò perimit, ita calidius alimentum maximeque vinum ſuſcitato calore, ſpiritus facultateſque erigit, mortẽ verò maturat.

Diuerſa in nobis vini effecta ſunt quæque momento imprimis ponderanda.

Dum enim corporis calorẽ auget, ſubſtantiam minuit: dumque ionati calidi ſpiritum & calorem halitu fooet, eius ſubſtantiã, quæ humidum eſt primigenium, diſſipat exorbetque: omnem vitam alacriorem ac vegetiorem, ſed tameo breuiorẽ facit. Sic ſuæ ſont vnicuique cibo dotes, ſoa ſunt incommoda. Ex quibus intelligitur, non modò ſpiritus & humores quibus conſeruamur, ſed & omnem corporis partiomqoe conſtitutiooẽ ab eſculentis potulentiſque mutari. Hioc intemperies, hinc obſtructio, hinc cacochymia, hinc plethora, quæ vitia grauiſſimorũ morborũ caoſæ aotecedeotes continenteſque fiunt. Neque verò vna cibi potuſque qualitas, verumetiam illius optimi quantitas & exuperantia naturæ grauis infenſaque eſt, tum ea quæ receptacula veoaſque ſolùm implet, tum etiam quæ vires grauat. Hæc enĩ quia ſupra vires eſt, neque integrè coqui, neque in putum ſanguioem verti poteſt, ſed cruditates multas cumulat, quæ quũ ab ioferiore debilique natura nequeant domari, corrumpuntur morboſque generant. De hac rectè Hippocrates, Vbi cibus præter naturã copioſior ingeſtus eſt, hic morbum facit. Quinetiam ea cibi exuperantia quæ vaſa implet, nondum tamẽ vires premit, licet tota in optimum ſuccum & in ſanguinem faceſſat, tuta tamen oon eſt, ſed maximè lubrica & periculoſa.

Quæ à plethora corpori mala impendeãt.

Natiuum quippe calorem è ſenſibus, è mentis & animæ functionibus auocat, occupatque in coococtiooe. Excrementorũ flatuumque ingentem facit prouentum, quæ præ copia nõ facilè excludantur. Omnis generis humores congerit, obſtructiones multitudine acceſſit, vias contrahit, in aoguſtumque adducit, omnia arctè coërcet ac continet, vix vt quicquam è corpore dimanet. Hac onuſtum turgidumque corpus ingraueſcit, atqoe etiamſi infirmũ vietumqoe eſt, proſternitur: quia verò infarctũ, compactum, ac minimè peruium eſt nec perflari, nec ventilari poteſt. Hinc perinde atq; à molto oleo lucernæ flamma, natiuus calor opprimitur & quaſi ſtrangulatur, morbique frigidi (etiamſi calidus cibus erat) ſuccreſcunt, quemadmodum ab ebrietate cruditas, cachexia, paralyſis, apoplexia. Quumque diutiùs inſedit redundantia, corruptelam demum putredioemque acquirit. Quæ autẽ coagmentatiooe aſſidua in ſummum iam excreuerit, aut extincto natiuo calore inopinata repentinaque morte iugulat, aut vaſa diſtumpit. Quocirca hunc habitum rectè commonefacit Hippocrates eſſe periculoſum & ſine mora ſoluendũ. Pernicioſa admodum ſentina eſt abdomẽ inſaturabile, omniũ tum corporis tum animi vitiorũ fons atque origo. Noo minus acutè quàm facetè quis intemperantiam medicorũ nutricem appellet.

Parſimonia & moderatio cibi ac potus, quæ cõmoda adferat.

Cæterùm quiſquis cibus potuſque moderatus ſit & ad naturam accommodatus, ſpiritus, natiuũ calorem corporiſque ſubſtantiaoi tuetur & reficit, facultates omnes earumque functiones corrobotat, concoctionem, alimenti diſtributiooem, humorum ęquabilitatem, & excremeototum propulſionem, motus denique, ſenſus mentiſque vires integras incolumeſque cooſeruat. Vna temperantia totius eſt iucundæ ſalubriſque vitæ moderatrix. Nulla calamitate vel ærumna premetur, qoi vitæ fundameotũ iecerit temperantiã. Iam verò longior inedia, aut tenuior parciorq; victus, non id aptè reſarcit & inſtaurat quod tum natiui caloris, tum circumfuſi aëris vi neceſſariò diſſipatur è corpore: proinde ex accidente ſiccat, quòd io pabuli penuria natiuus calor propriã corporis ſubſtantiam exorbeat. At profectò corpus peruium patenſque reddit, obſtructiones expedit, flatus, alui fæces, vrinas, cerebri omniumqoe partium excrementa mouet & excludit. Atq; ſi impurũ corpus vitioſo homore perfunditur, cruditates concoquit & emendat, tenues humores ac inutiles exhaurit aut halitu diſſipat: craſſos verò cuique parti tenaciùs inhærentes prorirat atque mouet. Itaque per inediam humorũ omnium vires ſe produnt. Bilioſis enim bilis efferueſcit & quaſi ferocitate exultat, quæ ſuo dein furore febrem, oris amarorẽ, iracundiam, aliaque ſymptomata infligit. Melancholicis proprius humor mœrorẽ & metum incutit, vigilias, terrores, oris aciditatem hiſque ſimilia. Pituitoſis deſtillatio è capite io ſubiectas partes illabitur, & pituita in ventriculũ influens, nauſea, cibi faſtidio, vomitione, animi defectione, hiſque ſimilibus hominem laceſſit. In magna quippe cibi potuſque parſimonia, vitioſus humor aut in ventriculũ irrumpit, aut propria ſede ſolus & purus ferociter ſubſultat, conſueta videlicet alimenti benignitate deſtitutus. Quapropter qui impuro ſunt corpore ægrè ferũt inediã, & tamen dum conniuntur humoris impetũ & ferocitatem frequenti alimento ſedare, non ſe, ſed ſuã ipſi perniciẽ alunt. Per hos verò impetus ſi conſtanter perferatur inedia, quos primùm concitauit, mox certè compeſcet atque domabit. Leuis inedia bilem accendit, quam illa tamen perſeuerans extinguit, corpuſque refrigerat. Nam vitioſos humores exterit, ſuo modo coocoquit, domat & in vias deducit per quas naturæ impulſu è corpore exturbentur. Huius ope aliquando morbi periculoſi & ancipites fœlicem eumque admirabilem exitum inuenerunt, ad quem ars nulla dirigebat: idque multo mitiùs ac leuiùs quàm dum corpus medicamentorum aliena qualitate laceſſitur. Si-

quis obijciat natiunm calorem per inedias cum ſuperuacuo & vitioſo nonnihil etiam vtilis puriorisque hnmoris exhaurire, ſicque vires atterere: Id quidem conſeotaoeum eſt, neque vllũ flagitium admitti puto, vires ſinere aliquantũ collabi, vt pariter quod vitioſum eſt eximatur: quaodoquidem earum iactura leuis promptè reſarcitur: graoior autem omnino meruenda, quàm ſequitur exolutio. His, opinor, de cauſis tenuis & admodum exquiſitus victus ab Hippocrate iampridem eſt exploſus: quippe qui tum ſanis tum ægris periculoſus exiſtit, ſi præſertim non modò ſanguinem atque carnem, verumetiam propriam ſolidarum partinm ſubſtaotiam colliquat, & io maraſinum conijcit, à quo vix quiſquam ſe recipit. Sed vix eò præcipitant inediæ. Cæterùm, inquit Hippocrates, non ſatietas, n oo fames, oon aliud quicquam bonum eſt, quod naturæ modum excedit.

Quæ excernuntur ac ſubſiſtunt morborum cauſas fieri. CAP. XV.

Περὶ τὰ ἐκκενούμενα καὶ τὰ ἐπεχόμενα νόσοι.

SVPRA deſcripta cauſarum genera ſecum bumorũ vitia & alienas qualirates iouebnnt in corpus: at quæ deinceps erunt, nõ extrinſecus, ſed intus è corpore vitia ſuſcitaot. Quocirca diſtinctione adhibita illas externas, bas autem euidentes cauſas propriè appellemus. Corporis ſuperuacua quia io corpore contineotur & hærent, debeot in cauſis antecedentibus haberi: at immoderata illorũ vacuatio vel retẽtio cauſa eſt euidens. Illa morbos infligunt oõ ſimpliciter, ſed quia cootra naturam & immodicè in corpore coërcentur. Quæ oaturæ legibus è corpore deijci exrer mioarique ſolent, ſi qualia, quantum, & quando oporter procedant, corpus quaſi ſarcina leuant, idque robuſtius & ad functiones aptius comparant. Sin verò ſubſiſtant, morborum cauſæ fiunt euidentes, quæ dein antecedentes cootinenteſque mouent, quarũ morbus ſoboles eſt. Naturæ legibus ad vitam oeceſſariæ vacuationes ſunt alui deiectio, vrinæ è renibus & è veſica profuſio, ſudor vel vniuerſi corporis exhalatio, bilis flauæ è ſuo ſolliculo, aut atræ è liene in ventrẽ effuſio. Aliæ quidem nõ ſimpliciter, ſed vel io tempore, vel ex conſuetudine neceſſariæ ſuot: vt hæmorrhoidum menſiumque etuptio, mucus è naribus & palato, ſputum è pectore, lac è mammis, ſemen è ſpermaticis vaſis. Horũ itaqꝫ ſuppreſſio, atque etiam parcior & nõ qualis aut quando expedit ſacta vacuatio, tametſi verè ſymptoma eſt, morbi tamen cauſa fit enidens. Siquidem eorũ quæ toto genere præter naturã exiſtuot redundantia naturæ moleſta atque grauis, motborũ fit materia. Nam plerunque natinum calorem vel premit vel obruit, cuius demũ functiones periclitaotur omnes. Nonnunquam eorũ reduodantia corrumpitur, putredinem & alienas qualitates ſortita naturæ corporique graues. Nonnunquã vias corporiſque ductus obſtruens, alimentorũ diſtributionem, & excrementorũ vacuationem deiectiooẽque cohibet. In voluulo, in inteſtioi prolapſu, quoniam ioteſtinũ quaſi vinculo deuinctum & conſtrictum tenetur, feces prærerlabi nequeunt, ſed ſna mole corporis partes ita plerunque onerant, vt vomitione reddantur. Quòd ſi bæ prærerea putreſcant, fœtore & praua qualitate ſic vniuerſũ corpus inquinant, vt etiã ſi illarũ curſus redeat, ſæpe tamen inquioatũ corpus è viuis excedat. Nec minus cõſpicua hęc ſunt quũ vrina ſupprimitur, aut quũ menſes aut mariſcæ cobibentur, quibus mala ſuccedunr grauiſſima. Sic ſuppreſſis vacuationibus oeceſſarijs, varij omniſque generis morbi prodeunt, oeque vlla cauſa euideos ad morbos excitaodos eſt efficacior. Hanc em̃ proximè ſequitur excrementornm proueotus, morborũ cauſa interior. Magna ſæpe moleſtia torquent quæ iucunda effrænataque voluptate fueriot aſſumpta. Immodica porrò repentináqoe vacuatio, etiãſi eorũ ſit quæ toto genere præter naturã ſunt, procreatrix eſt morborũ. Hinc cenſuit Hippocrates ſuppuratos aut hydropicos qui vruotur aut ſecantur, ſi pus aut aqua vniuerſim effluxerit, omnes commori. Multò magis periclitantur quib. aluus immodicè profluit, aut vrina copioſior profunditur, aut corpus ſudore diffluit. His quippe vires vſqueadeo ſępe diſſoluuntur, vt ſimul anima deficiat. Nã cum ſuperuacaneis non parũ ſpiritus caloriſque defluit: binc tum naturales tũ animales functiones langueſcunt, & crudi ac frigidi morbi emergũt. Rectè igitur eſt ab Hippocrate dictũ, Plurimùm atque repente vacuare periculoſum eſſe & naturæ inimicũ, maximè ſi ioſuetũ id eſt. Iam verò ſanguinis ex vtero, ex mariſcis, è naribus, aut ex vulnere effuſio, ſi immoderata repeotináque obtigerit, ocyùs multò quàm quiduis aliud, ſpiritus, natiuum calorẽ viréſque diſſipat & exbaurit, quę in ſanguine & ſedem & pabulum babent. Multi quippe, vt ait Poëta, extremã fundunt cum ſanguine vocem. Quibus autem moderatior ſit profuſio, his corpora quaſi tabida liqueſcunt, & cruditates, cachexiæ, bydropes, eiúſque claſſis morbi emergunt.

Quotidiana ſuperfluorum vacuationes. Temporaria.

Motus & quies immoderatior, morborum eſt cauſa. CAP. XVI.

Περὶ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἡσυχίαν νόσοι.

Κίνησις ἡ μὲν φυσικὴ, ἡ δὲ καθ' ὁρμήν.

MOTVS alius naturalis, alius voluntarius. Naturali quidem ventriculus, inteſtina, venę aliǽque partes omnes alimenta ad ſeſe rapiunt excrementáque depellunr: & cor arteriæque ſic aſſiduè pulſant, vt nibil intermittant. Voluntarius conſilio voluntatéque ſuſcipitur, qualis eſt muſculorum & neruorum. Hi primùm quidem & per ſe imperio voluntatéque moueotur: ab his deinde oſſa, viocula, venæ, árteriæ, carnes, cæternæque partes, idque veluti oſſis cooſequutiooe, atque idcirco ex accidente. Motus naturalis partes nihil deſatigat, nec laſſitudine vnquam intercidit, ſed potius exerceodo corpus leuat & exacuit: volontarius verò deſatigat, huiúſque contentione corpora ingraueſcunt, & aſſiduo labore defeſſa languent. Hunc proinde

quies neceſſariò excipit, quæ leuamentũ & remiſſio quædam eſt laboris. Itaque laboris requietiſque alternus vſus animanti neceſſarius. Porrò autem arbitrij motus velox eſt aut tardus, robuſtus aut imbecillus, vehemens aut leuis. Veloces ſeu celeres motus ſunt, ſaltatio, pilæ exercitatio, digladiatio: & quoſcunque non robur, ſed ſola corporis celeritas exercet. Robuſti & validi ſunt, foſſio, maximi oneris geſtatio & ſublatio, luctatúque multa genera quæ corporis robore & vehementi niſu, nõ celeritate fiunt. Vehementes ſunt, graue telum iaculari, diſcum mittere, graui armatura tectum currere aut ſaltare: & quicunque ex robuſto celerique conſtant. Hi quidẽ omnes, quemadmodum & omnis generis exercitationes, & artificum operæ vel labores, animantiũ viribus eduntur, ex hiſque manant. Sunt & alij qui extrinſecus accedunt, vt nauigatio, vectio, geſtatio, frictio, equitatio, hiſque ſimiles. Motus omnis animali calorem non extrinſecus accerſit, ſed ex ipſo corpore ſuſcitat, perinde atque ventilatio flammam. Calorẽ quippe partibus intimis quaſi ſopitum & torpeſcentem excitat, diffundit, foras euocat, in corpus omne & in multò plures quàm dudum partes traijcit. Hic autem concoctionem, alimenti diſtributionem, excrementorum omniumque ſuperuacaneorum expulſionem iuuat. Quinetiã corporis partiumque ſubſtantiam perſpicuè mutat. Celer namque & velox, corpus denſat & attenuat: tardus carnem rareſacit & auget. Robuſtus corpus vegetum durumque: imbecillus laxum molleque reddit. Vehemens, corpus quidem extenuat & gracile facit, ſed tamen compactum, durum, firmum & vegetum: contrà leuis & languidus habitum quidẽ corporis opimum inducit, ſed languidum, mollem, eneruatum & infirmum. Hæc quidem pręſtat motus quicunque ſuo ſit genere temperatus. Cæterùm immoderatus ſiue ſupra corporis vires, ſiue perpetuus nec interciſus eſt, morbos infert. Multa quippe defatigatio ſpiritus viriumque ſubſtantiã exhaurit & diſſipat, tandemque corpus refrigerat: muſculorum, neruorum & vinculorum robur diſſoluit, membranas adeò interdum laxat aut diuellit, vt enterocelem excitet. Sed & viſcera concutiens, tenues pleruoque venas diſrumpit, ex quibus emictiones, vomitiones & expuitiones cruentæ, pleuritides alijque morbi. Sanguinem vniuerſum ita plerunque in venis diffundit, vt concalfactus liquatuſque proprijs conceptaculis coërceri haud poſſit, ſed his apertis foras excidens partibus phlegmonas infligat: aut ſi coërcetur, capitis dolores, pulſationes ſynochaſque febres procreet. Corruptos autem humores, qui alioqui tranquilli, ignobili loco concluſi & quaſi conſopiti tenebantur, quiq; à natura tempore concoqui, domari, ac demum blandè excludi poterant, irritat & quaſi in furorẽ agit, qui poſtea tanquam mota camarina tetro vapore corpus variè laceſſunt: ſed & ipſi quoquouerſum effuſi ſcabiem, tubercula, omnis generis abſceſſus, putridas febres, alui profluuia, vomitiones, morboſque multiplices & varios inuehunt. Impura igitur plethoricáve corpora laborem ne ſubeãt. Quies porrò diuturnior & exercitationis intermiſſio, qualem habet deſidioſa vita, inertem calorem, ſpiritus ignauos, ad omnes ſenſus & mentis naturæque functiones ſegniores facit. Corpus vniuerſum degrauat, languidum, molle infirmumque reddit: vt tandem verum ſit quod ait Ouidius, Ignauum corrumpunt otia corpus. Hinc etiam cruditates & obſtructiones, & excrementorum prouentus, quæ omnis generis morborum cauſæ ſunt proximæ.

Exercitationũ differentiæ.

Quid motio corporibus cõferat.

Quid inertia & deſidia adferat.

Somnum & vigiliam plerunq; morborum cauſas eſſe. CAP. XVII.

HIs vt viribus, ita ordine connexi & affines ſunt ſomnus & vigilia. Eſt autem ſomnus nõ ſolùm motus, verumetiam ſenſus omniſque animalis functionis ceſſatio, in qua non modò vt in quiete nerui, muſculi, artuſque, ſed & cerebrũ & ſenſus omnes conſopiri ſolent, eſtq; ſomnus omnium quaſi perfugium laborũ, requies animi, pars humanæ melior vitæ. Hic ſpiritus labore vigilijſque diſſipatos reſtituit, alijs videlicet ad functionũ frequentationẽ ſuffectis. Membrorũ ſenſuumque defatigationem tollit, naturales functiones maximeque concoctionẽ & retentionem corroborat & auget. Tum ſiquidem natiuus calor minimè diſperſus, ſed circum viſcera intrò ſe colligens vegetiorque factus, in cibi crudorumque humorum concoctionem validiùs incumbit. At verò attrahendi expellendique facultates per ſomnum languidiores ſunt, propterea quòd conquieſcat mouendi vis ſolita quidem illis opem ferre: quodque corporis contenta vigilijs atque motu concitata, expeditiùs trahenti pellentique cedant. Quinetiã ſomnus ſanguinis eruptionem, alui profluuium, vomitionem, immoderataſque vacuationes omnes præter ſudorem cohibet. Licet enĩ (vt author eſt Ariſtoteles) corporis ſummæ & extimæ partes in ſomno frigeſcant, tũque pluribus tegumentis indigeamus, ſudores tamen vberiùs tandẽ emanant: quòd humores intus concluſi alimenti concoctione diſtributioneque peracta, maniſeſtè & affatim in extima ſummaque corporis eruptionẽ faciant. In vigilijs maior fit per cutem diſſipatio, ſed humorum tenuium, qui obſcurè atque ſine ſenſu exhalantur. Cæterùm ſomnus immoderatior, ſpiritus offundit & obſcurat, omnes ſenſuũ mentiſque vires torpore & ignauia debilitat, calorẽ obtundit, functioneſque naturales infringit, crudos pituitoſoſq; humores & omnis generis ſuperuacanea exaggerat. Corpus itaque refrigerans & humectans ignauum atque iners magis quàm quies efficit, deſtillationũ, frigidorum diuturnorumque morborum author. Nihil tam morti ſimile quàm ſomnus, ipſius nimirum imago & ſimulachrũ. Vigiliæ contraria atq; ſomnus edunt. Etenim ſpiritus ſenſuſque excitant, promptos, celeres alacreſque reddunt, & partiũ omnium vires omnes recreant & erigunt. Calorem in omne corpus diffundunt æquabiliter, alimenti humorumque diſtributionem, excrementorũ depulſionem accelerant. Et hæc quidem moderatæ.

περὶ τὸν ὕπνον καὶ τὴν ἐγρήγορσιν νοήματα.

Quæ bona à ſomno.

Quæ mala.

Vigiliæ effecta.

Immoderatæ verò ſpiritus exhauriunt, corpus præſertimque cerebrum ſiccant, & (vt inquit ille) Attenuant iuuenum vigilatæ corpora noctes: ſenſus obtundunt, & mentem perturbant. Bilem inflammant, phrenitidis, continuarum febrium acutorumque morborum procreatricem. Natiuum calorem humidumque primigenium diſſipant, ſicque læſa concoctione magnus fit cruditatum prouentus.

Animi perturbationes morborum cauſas fieri. Cap. XVIII.

περὶ τῶν ψυχικῶν παθήσεων.

SIQVIS animi perturbationibus omnino vacaret, poſſet & ſine his integra nihilominus ſanitate vitam traducere: at quoniam nulla diſciplina hominis mores ita temperare & moderari, aut animi impetus ita cõprimere & ſedare poteſt, quin ſemper horũ procellis & fluctibus iactetur, iure quidẽ perturbationes inter cauſas euidentes eaſque neceſſarias collocantur. Sex aũt numerari ſolent, metus, mœſtitia, ira, gaudiũ, agonia, verecundia. Qua ratione & quibus ex cauſis fiant, & quàm multas comites habeant, ſatis in Phyſiologia perpendimus. Perturbationũ animi etiãſi moderatæ ſint, nullus ferè vſus præterquã gaudij. Hoc exhilarans cor ſpiritusq́; lętitia diffundit, natiuũ calorem ſuſcitat, ſanguinẽ humoreſque extenuat, quibus ſalus comparatur conſeruaturque ſanitas. Triſtitia nemini frugifera, niſi quis effuſiore gaudio diſſolutus ſit: nec ira niſi ſomniculoſis & inertibus: nec timor niſi temerarijs & furibundis: nec verecundia niſi impudentibus & pallore fœdatis. Agonia omnib. aduerſa infenſaque eſt. Cæterùm hæ modũ prætergreſſæ, nos grauiter conuellunt, quippe quæ euidentiũ cauſarum vim adipiſcuntur. Gaudium præfuſum ac inſolens ſpiritum caloremque tam vehementer è corde in ſumma corporis effundit diſſipatque, vt id caloris beneficio prorſus deſtitutũ, vel ſyncope vel morte repentina corruat: quod nonnullis obtigiſſe memoriæ proditũ eſt, qui tamen omnino vel ſenes erant, vel languidi ac imbecilli. Cæteris omnibus corpus duntaxat refrigerat. Ita verò calorem & ſpiritum è corde etiam foras, non vt gaudium ſenſim, ſed repente permouet. Ex hac tamen nemo omnium deprehenſus eſt repente ſublatus, nec diſſipato calore exanimatus, quòd ſoli audaces & robuſti iracundia efferri poſſint, & ijs ſolis vbertas caloris circa cor efferueſcat. In his itaque dum cor ira cumulatur & exardeſcit, inflammatus calor in omnia effertur, vt tum homo extra ſeſe percitus feratur. Ea ſpiritus primùm, dein humores corpuſque calfacit, inflammat, & plerunque in ephemeram vel in ſynochum agit: aut ſi cacochymia ſubeſt, in putridam febrem, in alioſque ex bilis feruore & ex humorum confuſione morbos. Timor & triſtitia calorem ſpiritumque intrò reuocant, ille quidem ſubitò & affatim, hæc paulatim impetuque nullo. Itaque corporis externas partes refrigerant, nec tamen vt ſomnus aut ambientis frigus interiores calfaciunt, quòd is calor ac ſpiritus in cor ſolùm recurrat. Ea quidẽ affectione cor vehemẽter premi & ſtrangulato calore penè obrui fidẽ facit, quòd pulſus paruus, tardus, rarus & imbecillus euadat. Speciatim verò triſtitia corpus omne, maximè verò cor refrigerat & exiccat, ſpiritus innatumque calorem obterit & offundit, vigilias ſiccitate inducit, concoctionem labefactat, ſanguinem humoreſque incraſſat, exaggeratque melancholicum ſuccum. Quibus ex cauſis corpus atrophia liqueſcit, & in marcorem, in alioſque frigidos morbos præceps ruit. Eadem pericula multò violentiùs euidentiuſque timor injicit, qui cæco & repentino impetu percellens, non paucis calore cordis violenter ſuffocato vitam ademit. Nam cunctis vires ſubtrahit ipſe timor. Quòd timentibus aluus interdum ſoluitur, aut vrina profunditur, non mihi videtur cum Ariſtotele indicium eſſe ſanguinis in aluũ compulſi, ſed potius remeantis in cor. Verecundia porrò natiuum calorem ſpiritumque in intima primùm cogit, eumque mox ſenſim foras reuocat, ſed blandè adeò vt neque cor oppreſſum frigeſcat, neque ſpiritus diſſipetur. At verò agonia, id eſt certamen vtroque motu vehementer concutit: quumque ex timore & ira conſtet, amborum pericula motu tamen inæquabili intendit. Quæcunque numerantur aliæ perturbationes animi, in hæc quæ dixi genera conijciendæ ſunt. Excandeſcentia quidem, odium, diſcordia, inimicitia, in iram: timor, formido, terror, pauor, exanimatio, ad metum: dolor animi, luctus, mœror, lamentatio, ærumna, moleſtia, deſperatio, ad mœſtitiam: lætitia, iactatio, animi voluptas, ad gaudium. Neque duntaxat hæ morborum cauſæ fiunt, verumetiam cura, ſolicitudo, aſſiduitas, omneſque animi moleſtiæ, quas ambitio, auaritia, aut aliud feruentius deſiderium inflixit, quemadmodum mentis in rerum inueſtigatione aſſidua contemplatio acriórve contentio. Harum quippe omnium immoderatione ſpiritus & calor emarceſcunt. De neceſſarijs & euidentibus cauſis, & quibus eæ modis nos immutare poſſunt, dicta hæc ſint.

De cauſis euidentibus non neceſſarijs. Cap. XIX.

CAVSÆ verò non neceſſariæ, quas declinare licet, & quibus nulla neceſſitate vtimur, ad ea genera quæ ſuprà de neceſſarijs poſuimus referri poſſunt. In ambientium quippe genere collocantur æſtuaria quæ corpus præter modum calfaciunt & exiccant, ac demum calore diſſipato refrigerant. Balneæ verò aliæ refrigerant & humectant, aliæ calfaciunt & humectant, aliæ calfaciunt & exiccant: vt ſulphureæ, nitroſæ, aluminoſæ, marinæ: quacunque enim qualitate inſignes fuerint, eadem corpus perfundent. Adhæc vnctiones & emplaſtra foris ſuas etiã vires contagione nobis impertiunt, dum eas noſtro calore ſuſcitatas per cutis ſpiracula altiùs infundunt.

Veſtes & tegumenta quibus operimur, intetdum per ſe, vt calidorum animantium pelles, Interdum accidente calfaciunt, quòd inſitum corporis calorem retinent nec exhalari ſinunt. Florum denique & aromatum odor omniſque fumus aut vapor, ſiue manifeſta ſiue occulta vi præditus, dum intrò ſpiritu ducitur, luculenter intima quæque mutat. Et hæc quidem in ambientium genere. In eorum autem quæ ſumuntur claſſe numerantur medicamenta, quæ quoties vel imprudenter vel ex cauſa vorantur, primis, ſecundis, tertiiſve qualitatibus aut tota ſubſtantia, ſpiritus, humores corpuſque afficiūt. Inter ea verò quæ corpore excluduntur, nō neceſſaria eſt ſanguinis è naribus aut è vulnere eruptio, quæ nimia, calorem, ſpiritus & vires exhaurit: neque integrè ſano erumpentis quoquā modo ſanguinis vlla eſt commoditas. Neque profectò venus quoquomodo ſalubris, niſi cui fortè multo iam tempore præter conſuetudinē ſit intermiſſa. Huic idcirco moderata confert, quòd titillantis aut turgentis materiæ exuperantiam quaſi onus infenſam deponat. Immoderata verò, ſpiritus, calorem humidumque primigenium exhaurit, concoctionem euertit, mentem & ſenſus infirmat atque conuellit, corpus eneruat, emollit, inerſque reddit. Horum nihil tamen extremè: quandoquidem veneris modus quidam eſt, nec vt cibo ita venere citra deſiderium quis vtitur. Vix quiſquam ſine libidine venerem exercet, ſine appetentia plurimi ſupra ſatietatem ſe ſaginant. Proinde cibi quàm veneris crebiora ſunt grauioraque pericula. Ad motuum genus accedunt clamores & vociferationes, quibus interdum venæ membranæq; diuelluntur: eòdem & dolores pertinent, diri immaneſque cruciatus, & externi motus: vt nauigatio, vectio, geſtatio, equitatio, & quæcunque corpus, humores ſpiritúſve duriùs exagitāt. Singula quippe validas ad morbos gignendos vires ſortita ſunt. His finitima eſt frictio ſicca, quanquam in corporis ſumma præcipuas vires habet. Deinde attritus, contuſiones, caſus, vulnera, ferarum morſus, venenatarum beſtiarum ictus, & quæcunque fortuitò in nos irruunt, nobiſque quaſi ſato impendent, quorum periculis corpus variè iactatur. Euidentes morborum cauſas, quarum vi immutantur omnes, iam quidem recenſuiſſe videor, quas ſolas veterum imitatione vulgus ſcrutatur, ſedulò rogans vnde morbus vnuſquiſque proceſſit. Ab his autem defluunt gignunturque interiores, de quibus proximè diſſerendum.

Tὰ ἀφροδίσια.

Interiores morborum cauſæ, quot qualeſq; ſint, vtq; ab euidentibus defluant. CAP. XX.

CORPORIS ſpiritus, ſanguis, humores, excrementa, & quæcunque contentorū nomine cōplectimur, interiores quidem cauſæ ſunt. Hæ ſi naturæ legibus tenentur, ſalubres & ſanitatis conſeruatrices appellantur: Sin verò de naturæ bonitate multùm decedūt, inſalubres & morborū effectrices. Decedunt autē vel quantitate vel qualitate, quæ duo vitia illis cōtra naturā inſunt. Quantitatis vitia ſunt exuperantia & penuria. Spiritus exuperare quidē non poteſt, deficit tamē quū magna eius eſt inopia. Quæ toto genere præter naturā ſunt, vt calculus, vt lumbrici, ſemper dum adſunt exuperant, nunquam deficiunt. Sanguis, humores, excrementa ſiue immodicè exuperant, ſiue deficiunt, vitio dantur. Solius ſanguinis exuperantia, plethora dici conſueuit. Reliquorum omnium redundantia in cacochymiæ genere continetur. Quinetiam contentorū omnium intemperies tum ſimplex tum coniugata, craſſities & tenuitas, durities & mollities, lentor & acrimonia, deinde putredo & totius ſubſtantiæ corruptio cacochymiæ ſpecies ſunt. In his igitur contentorum vitijs omnes conſiſtunt interiores morborum cauſæ. Euidentes autem ſic illas proferunt. Spiritus quidem innatique calidi penuriam ambientis feruor, balnearum, diſſipantiumque medicamentorū vſus, alimenti penuria & inedia, immoderata vacuatio, labor, omniſque motus vehementior, vigiliæ, inſolens gaudium, venus intempeſtiua, dolor excrucians. Eadem quū increuerint, ſanguinis ſuccorumque inopiam tandem inferunt. Spiritus, innatumque calidū premunt & humores coarctant, aër denſus & caliginoſus idemque gelidus, alimentorum vbertas, excrementorū prouentus, diuturna quies, ſomnus arctior & profundior, metus & mœſtitia. Eadem ſi violenta & intempeſtiua irruerint, haud ſecus atque laqueus faucibus ceruicíq; iniectus, natiuum calorem ſtrangulant & extinguunt. Spiritus, humores, excrementa, omniaq; contenta putredine contaminant aër putris & graueolens, ingeſtorum corruptio, eorū putredo & inordinatus vſus, excrementorū ſuppreſſio, obſtructio, hincque cohibita perſpiratio. Quies quoque & ſomnus idem præſtant, at non niſi ex accidenti, & quia excrementa augent. Spiritus & innati calidi, ſanguinis ſuccorumque totam ſubſtantiam corrumpunt aër aut peſtilens aut quouis inquinamento contaminatus, hauſta venena, retenti ſeminis aliorūque ſuperuacuorum pernicies, venenatorū contagio, & virulentarum beſtiarum morſus. Intemperiem in ſpiritibus, in ſanguine, in alijſque contentis, calidam quidē inuehunt, circumfuſi aëris æſtus omniumque circumſidentiū feruor, & quæcunque cutim coarctant atque denſant. His accedunt, cibi, potúſq; calidiores, medicamenta quoque calida & acria, excrementorum ſuppreſſio, obſtructio, atque hinc nata putredo, motus exercitatioque vehemens, ira & vigiliæ, niſi extra modum exceſſerint. Frigidam verò intemperiem accerſunt, aëris omniumque frigidorum occurſus, alimentorū parcior aut liberalior vſus, eorumque & medicamentorum intemperies frigidior, ingens vacuatio, & magna ſuperuacuorū ſuppreſſio, otiū motuſque immodicus, ſomnus, metus atque mœſtitia. Siccæ intemperiei effectrices cauſæ ſunt, aëris ſicca conſtitutio, & eorū occurſus quibus exiccandi vis ineſt, cibi potuſque tenuitas & inedia, extenuantia diſſipantiaq; medicamenta, immoderata vacuatio, motus vehementior, vigiliæ, mœror, cura atque ſollicitudo. Humidioris cauſæ ſunt

Hæc omnia Hippocrates τὰ συγγεγονότα appellat, quæ & ſanitatis et morborū cauſæ ſunt interiores & cōgeneres.

Plethora.

Cacochymia.

Spiritus & humores diſperdentia.

Eoſdem obruētia & concul cantia.

Inquinantia.

Corrumpētia.

Vnū aliquam intemperiem adferentia.

humidum & pluuioſum cœlum, balneæ dulces præſertim à cibo, potus liberalior, humectantiũ ciborum copia, excrementorũ parcior vacuatio, vita otioſa, ſomnus multus, lętitia & animi tranquillitas. Craſſos ſpiritus & humores ſimiliſque naturæ excrementa proferunt, cibi atque potus craſſæ compactæque ſubſtantiæ, vt panis azymus, bubula caro, maiorũque animantiũ & piſciũ eſus, vinũ craſſum ac rubrũ. Idipſum cauſæ omnes quas refrigerare atque denſare recenſuimus ex accidente præſtant. Tenues verò gignunt alimenta & medicamenta extenuantia, potuſq; tenuis & liberalior. Lentos aut acres alimenta aut medicamenta hiſce viribus prædita. Nam animantiũ extrema piſceſque complures & caſeus, lentũ glutinoſumq; ſuccum reddunt: mel verò, hordei cremor, ſimiliaque medicamenta, detergentem & minimè viſcoſum. Sic ſæpè humores excrementáve dureſcunt aut molliuntur alimentis aut medicamentis quorum talis ſit materia, atque etiam vehementer calidis atque ſiccis, aut impensè humidis cum tepore. Corporis ſpiritus humoreſque exagitant atque conturbant, quæcunque humores valdè extenuant aut in feruorem agunt, & quæ aut ſubitò vehementerque comprimunt, aut vehementiore motu incitant, vt dolor atrox, immodica exercitatio, ira, timor, omneſque tum corporis, tum animi perturbationes. Ex his ſciri poteſt quàm variæ ſint euidentium cauſarum vires. Aliæ morbis materiam ſuggerunt, vt alimenta & excrementa, quæ principales ſunt cauſæ. Grauiſſimis proinde morbis maximè obnoxij euadunt, qui gulæ abdominique dediti, tempeſtiuam aſpernantur medicationẽ. Aliæ materiam duntaxat immutant, ſolaſque huic qualitates impertiunt, vt aëris & occurrentiũ intemperies, motus & quies, ſomnus & vigilia, & animi pathemata, quę rariùs morbos excitant. Quot igitur qualeſque ſint interiores morborum cauſæ, & qua hæ ratione ab euidentibus procedant, omnium denique efficientium cauſarum genera vireſque ſumus perſecuti.

Quæ ſit vniuſcuiuſq; morbi cauſa. Cap. XXI.

NVNC morborũ ordine repetito particulatim ſcrutari par eſt quibus ex cauſis vnuſquiſque originẽ ducat, vt ex earũ obſeruatione omnis quæ ad medendi rationẽ conducit habeatur cognitio. Quum autẽ morbus alius à ſolis euidentibus externiſque cauſis profectus ſit, alius pręter has etiã interiores eaſque vel antecedentes vel continentes cauſas habeat, prima quidẽ vniuſcuiuſque eſt origo diſcenda.

Similaris morbus vnde.

Partium ſimilariũ, tum ſimplex tum coniugata intemperies, earum quoque putredo & totius ſubſtãtiæ corruptio, ab euidentibus plerunque cauſis fiunt. Hæ ſiquidẽ dum blandè & æquabiliter in omne corpus irruunt, primùm prompteque ſpiritus, qui in tenui ſubſtantia poſiti omni affectioni patent, ab his deinde humores cæteraque contenta: poſtremò partiũ ſubſtantiã quæ ſolidior eſt, quacunque vi aut qualitate inſignes ſint, afficiunt. At ſi validæ cauſæ eæ ſint, & diu multoque tempore aſſiſtant, atque iis expoſitũ corpus propinquũ ſit, idque iam affectioni obnoxiũ (illa quippe quatuor in omnem rerũ actionem concurrant oportet) affectus etiã proximè in corpus immigrabit. Quinetiã ij morbi ſimilares nonnunquam à ſolis antecedentibus aut à continentibus cauſis emergunt. Etenim vitioſus putriſque humor firmiùs parti adhæreſcens, illius ſubſtantiã tandẽ corrumpit: quomodo & pulmones & iecur putreſcere perſæpe deprehendimus. Sic ſuppreſſi ſeminis & quorundã excrementorum malignitas in veneni naturã faceſſens, principum partium ſubſtantiã contaminat. Quacunque autẽ intemperie alienáve qualitate ſpiritus, ſanguis, humores excrementáve tenentur, mox contagione corporis partes eadẽ inurunt, eaque interdũ leui, interdum altiùs infixa & permanente. Itaque morbi ſimilares aliàs à ſolis euidentibus, aliàs tum ab his tum ab antecedentibus continentibuſque cauſis originẽ habent.

Organicus.

Iam de inſtrumentorũ morbis. Naturalis partiũ figura inuertitur aut ſpermatis cõformantiſque facultatis vitio, aut membris in partu poſteáve, dũ adhuc mollia teneraque eſſent cõtortis, aut quòd multo pòſt tempore colliſa confractáve vitioſè coaleſcũt, ſiue medici, ſiue laborantis, ſiue alterius cuiuſpiã inſcitia & errore. Interiores etiã cauſæ plerunque figurã inuertũt, vt tumor præter naturã, ſectio, conuulſio, & reſolutio neruorum. Concauitatis & meatus vitia quidem multa ſunt, quorum coalitus maximè à cauſa fit interiore, dum capacitatis facies exulceratæ nec bene curatæ, inter ſe glutinantur & adhæreſcunt. Obſtructio ab interiore quoque cauſa, vt à caruncula, à duro tuberculo, à tumore, à callo, à grumo & ab humore craſſo lentoque interiorẽ canalem ductũque inferciente. Anguſtia verò fit vel aliquo extrinſecus comprimente introque impellente meatuum latera: vel his in ſeipſa concidentibus, idque cogente frigidorũ adſtringentium aut exiccantium vi. Sed & cauſam ſæpe habent interiorem, quum retinendi facultas validior, meatus eorũque oſcula quaſi impetu coanguſtat. Laxitatis cauſæ his contrariæ ſunt, medicamenta aperientia, quæ incidendi, detergendi expurgandique vim nacta ſunt, & quæ vehementer molliunt atque laxant: expultrix quoque facultas valida aut retentrix imbecilla. Aſperitatis porrò cauſæ ſunt, medicamentorum, humorum, & excrementorum immodicè acerborũ, cuiuſmodi ſunt immaturi fructus, aut acrium, aut abſtergentium vis eouſque interdum inualeſcens, vt partes ipſas vel corrodat vel exulceret. Læuitatem verò efficiunt cibi, potus, humores, tum vtiles, tum ſuperuacui pingues atque glutinoſi. In numero autem pars quæcunque deeſt, aut naturæ conformationiſque vitio, aut ſectione, aut vſtione, aut putredine, aut frigore perijt. Si quã autem ſupereſt & accreſcit, ea eſt validæ naturæ opus, quæ ex vtili eaque vberiore materia naturale quiddam progignit: eiuſmodi eſt in conceptu ſextus digitus, & in adultis tuberculum carnoſum. Ex inutili verò materia fiunt ganglia, melicerides, ſteatomata, atheromata, acrochordo-

chordones,eiúſque generis tubercula.Partis porrò molem ſupra modum augent, vtilis materiæ vbertas & valida natura,quæ frictione,calore,pice aliiſque trahentibus iuuatur. Minuunt verò imbecilla virtus,& alimeoti penuria,& aliæ cauſæ quas diximus de naturali numero uõoihil detrahere. Partem è ſua ſede atque ſitu dimouent vinculorum ſolutio aut laxitas, vt in luxatis, ſiue repentino vebementique motu,ſiue mollientium occurſu fiat:continentium partium diſruptio vel laxitas,qualis in enterocele aliiſque ramicibus,& in abdomine diſciſſo, & quum vulnerato pectore pulmo excidit.Vicinarum autem partium conſenſus deprauatur,quum illæ inter ſeſe cohærent,aut commune illarum vinculum laxatur,intenditur vel abrumpitur. Continui ſolutionem efficiunt flatus humórve vel exuperans,vel acer,vel pungens, vel exedens: & iu cauſis euidentibus motus immoderatior,& quæcunque contundunt,frangunt, vulnerant, perforaut,aut vrunt.Atque bæ quidem ſimplicium omuium morborum cauſæ putentur. *Communis.*

Implicitorum compoſitorumq́, morborum cauſa. CAP. XXII.

NVLLA cauſa proprio atque vni eſt ſemper addicta morbo,ſed vna eademq́ue ſimplex morbos plerunque varios inſligit.Solis ardor deſtillationem è capite frigidam coucitat, ex qua aſthma,arthritis & paralyſis.Idem iecoris bilem accendit & extimulat, cuius febris eſt ſoboles. Sed & cauſæ contrariæ in morbi eiuſdem procreationem ſæpe concurrunt. Vt enim ſolis ardor cerebrum dilatans illiusq́ue ductus patefaciens excremeota diffuudit,fluxáque reddit,ita frigus immodicum quaſi comprimens & coarctans,illa exprimit,depellitque.Quũ itaque morbi complures eruut,vniuſcuiuſque interior cauſa ſeorſum perueſtiganda: quòd ſi multæ deprehendatur,obſeruandum implicitæne ſint an conoexæ,ánve diſiunctæ: quandoquidem earum non minus quàm morborum obſeruatio ad curationem confert. Implicitæ vix vnquam ſeorſum eximi poſſunt.Ex counexis antecedens prius quàm conſequens delenda. Diſiunctæ ſeparatim ſigillatimq́ue tolluotur.Quoniam autem tumores omnes pręter oaturam,morbosq́ue partium plurimos humorum defluxio patit,quæ & ipſa plurimorum eſt morborum cauſa,hoc loco expendendum,quid fluxionem moueat,& in haoc oon illam partem deducat. *Complures morbi à fluxione & rheumate.* Fluxionis materia ſunt,ſanguis,bilis tum flaua tum atra,pituita,aquoſus bumor, flatus & quicquid ex bis permiſtis conflatur.Omnis autem materia vel per ſe & ſua ſpotite,vel impulſa fluit. Sponte,quum vel copioſior eſt,vel colliquefacta,vel iactata vehementius.Talis quippe nequit propria ſede coërceri,ſed ſuopte impetu effluit exciditque. *Rheuma concitantia.* Impulſa verò fluit aut vi partis expellentis ea quæ tum qualitate tum quantitate moleſta ſunt,aut vi frigoris,aut adſtringentis cuiuſdam aut comprimentis robore.Atque hæ cauſę fluxionis ſuot effectrices.Cur autem in banc quàm in illam potius partem incumbat,cauſa eſt pars vel recipiens vel attrabens. *Rheumatiſmo pars quæ obnoxia.* Recipit autem quia imbecilla, aut quia prona & ſubiecta mittenti.Imbecilla eſt vel natura,vt cutis,axillæ, inguina, adenes, & alia quæcunque laxa molliſque genita eſt:vel morbo,vt quæ contuſa eſt,obtrita,vuloerata,alióve morbo languida.Pars prona fluxioni ſubiecta eſt,ſi vias ad ſe directas & ingrediẽtes amplas habet atque latas, egredientes verò anguſtas.Sic ad renes,ad pulmones,ad articulos,ad aliáſque ſedes io quas humor illabi conſueuit,prooa eſt fluxio. Prooa etiam fluxionique ſubiecta pars eſt, quæ ioferiore eſt ſitu:quandoquidem materia grauis faciliùs deorſum fertur & in procliue deuoluitur, quanquam & flatus & vapor tenoiſſima bilis facilè quoquouerſum excurrit. Attrabit pars quæque fluxionem dolore,motu,frictione & calore,ſiue ab interioribus, ſiue ab externis cauſis comparata hæc ſint.Humor in parte coaceruatur bifariam,congeſtu & defluxione. Congeſtus fit partis vitio & imbecillitate,quum allapſum alimentum nec conficere nec abſumere valens, uou pauca inde congerit ſuperuacua:aut quum valida ipſa plura allicit quàm vt poſſit cõcoquere:aut quum denſior adſtrictiorque excrementa nec facilè deponit nec diſſipat.

Libri primi de Morborum differentiis eorumq́, cauſis,finis.

DE SYMPTOMATIS
ATQVE SIGNIS, LIBER II.

Quid ſymptoma,& qua id ratione à morbo & à cauſa diſtet. CAP. I.

TERTIVM nunc genus reſtat eorum quæ præter naturam oobis ineſſe propoſita ſunt,ſymptomatum nempe atque ſignorum: quæ vt ortu, ita & tractatione morbis ſuccedunt. Licet autem morbi compluréſque eorum cauſæ penitus lateant & iotrò condantur, ſymptomata tamen ſignaq́ue omnia foras ſe daot,& conſpicua ſuot nobis. Alia quidem ſigni, alia ſymptomatis eſt ratio:omne ſymptoma ſigoum eſt,non tamen omne ſignum ſymptoma.Eſt autem ſymptoma,affectus præter naturam vbiuis conſiſtens. Hîc quidem affectus appellatio latiùs quàm iu morbi finitioue patet,vt & affe-

ctionem omnẽ contineat. Qui prætet naturã ſimpliciter exiſtit, nondũ cotitta naturã eſt, nec corporis ſunctionẽ vllã manifeſtè offendit. Morbus & morbi çauſa à ſymptomate diſtant, quòd functionem lędãt, ille quidẽ primùm & per ſe, hęc verò pet accidens: ſymptoma nentro modo lędit, quia nondum contra, ſed duntaxat præter naturam eſt. Diſtant & aliter, quòd morbus in aliqua corporis parte ſolùm cõſiſtat, cauſa in cõtentis, ſymptoma verò tũ in vtriſque, tũ in functiotibus ipſis. Hac quidẽ nominis ratione quicquid vel in corporis ſubſtantia, vel in contentis vel in functionibus pręter naturã exiſtit, ſi nondũ functiones manifeſtè oſtendit, ſymptoma iudicandum, vndecunque id originẽ ducat. Itaque & cotpotis nigrities ex Solis ardore cõtracta, & vrinæ aliorúmve excrementorũ color odórve præter naturã citra morbum grauis, & leuiuſculi partiũ affectus, adeóque tenues vt nondũ functionibns incõmodent, ſymptomata ſunt, neq; in aliud affectuũ præter naturã genus coniici poſſunt. Eſt tamen & altera multò anguſtior huius nominis ratio, qua ſolùm affectus præter naturam ex morbo profectus ſymptoma appellatur. Hoc genus

Quid propriè ſymptoma.

vniuerſum motbi ſoboles eſt, quò nihil eorũ pertinet quæ modò percẽſui: at nihilominus fœdus icteri color, & putrida fœtéſque deiectio ex ſebre profecta, & omnis functionis læſio, huius ſunt generis. Cætetùm quũ motbus vnus aliũ de ſe proximè gignit, vt dũ iecotis ſeruor ventriculo calidam intẽpetiem innrit, poſterior affectus ex morbo quidẽ natus eſt, nõ ſimpliciter tamen ſymptoma, ſed motbus appellari debet: ſiquidẽ in parte inhæreſcit, cuius actionẽ primùm ac per ſe manifeſtò lædit. Atque hi ſunt quos ſuprà conſequentes morbos nuncupauimus, quorum prior poſterioris eſt cauſa. Quis enim vel mediocriter eruditus vẽtriculi intemperiem ſymptoma cenſeat calidioris iecotis? Nihil igitur ne diuerſa quidem tatione poteſt morbi atque ſymptomatis rationem ſibi vendicare, quoniam neque fieri vllo modo poteſt, vt vnum quippiam atque idem actionem lædat & non lędat. Quinetiam quum imbecillum languidúmque iecur malè ſanguinẽ conficit, hæmatoſis lęditut, ex hac deinde cotrupti vitioſique humores toto corpore ſuccreſcũt, qui febres & alios deinde morbos excitant: ipſa humorum cotruptio, licet affectus ſit præter naturam ex motbo natus, minimè tamen ſymptoma cenſeri poſſit, ſed motbi cauſa, quòd in cõtentis ſubſiſtat, actionémque ex accidenti lædat. Nihil etiim idem poſſit morbi cauſa & ſymptoma dici: quanquam fieri poteſt vt ſymptoma altetius ſymptomatis ſit cauſa: vt quum ex eodem morbo complura ſymptomata continuata ſerie deſluunt. A frigida ventriculi intemperie concoctio oſtenditur, ex qua ciborum eſt cruditas: hinc porrò lienteria, quæ eſt cita alui deiectio, ab hac demum impedita alimenti in totum corpus diſtributio. Hac ſerie quoties morborũ, ſymptomatũ & cauſarũ ingens quædã fit cõcutſio magnáque cõfuſio, morbũ neque ſymptoma proximè antecedit neq; cauſa vlla proximè inſequitut: ſed ea ſerie ita ſẽpet ex aliis alia nectuntut, vt morbũ cauſa antecedat, ſymptoma vetò ptoximè ſequatur. Quãquã autẽ idẽ interdũ motbus eſt & morbi cauſa, neutrũ tamẽ ſymptoma dici poteſt. Nã & morbus morbi, & ſymptoma ſymptomatis interdũ cauſa fit: at ſymptoma neque motbus neque proxima morbi cauſa eſſe vſquam deptehenditur. Quamobrẽ, Auicennas tria hæc genera permiſcens confundénſque, non planè videtur rerũ ſubſtantias diſpertitus. Quũ propter ictũ dolor acerbiſſimus phlegmonem parit, ſymptoma ait morbi cauſam fieri: at certè dolot ptoxima cõtinénſve nõ phlegmones, ſed fluxionis cauſa exiſtit, fluxio verò collectionis, hæc demũ quia partẽ copia diſtendit, obſtructionis, ex qua ſequitut probibita perſpitatio, natiui caloris extinctio, humotũ putredo, ipſa denique inflammatio, quã proptiè phlegmonẽ appellamus. Tumoris igitur principalis cauſa eſt ingens cumulatorũ humorũ copia, inflãmationis putredo, dolot verò incitãs dũtaxat cauſa eſt, & ſine qua nibil efficeretur. Neruos omnes cõtendit Auicẽnas vt perſuadeat ſymptoma in morbũ verti cõmutarique, quũ capitis dolot ex ſtomachi vitio acceptus diutiùs perſiſtit. At verò dolot bic ex ſympathia tametſi capiti fit proprius, nec tamẽ in morbũ degenerat, nec priſtinã ſymptomatis naturã cõmutat: ſed vel ipſa capitis intẽperies, vel alius quidã morbus ex vẽtriculo cõtractus, ptoptiũ hũc capitis dolorẽ infert.

Tria ſymptomatum ſumma genera. CAP. II.

MORBVM proximè tanquam effectus ſequitur functionis læſio, primum illius ſymptoma idque ptoprium & indiſſolubile, è quo dein alia deſluũt omnia. Sunt autem bæc bipertita: tiam alia in partium ſubſtantia, alia in excrementis inſident. Itaque tria ſunt omnino ſumma ſymptomatũ geneta, actio læſa, excrementorũ vitium, & ſimplex corporis effectus. Poſteriota dno ex lęſa functione, hęc verò ex morbo proficiſcitur. Exempli cauſa vtque omnia pateant apertiùs, obſtructio ſit in bilis folliculo: ſub hoc vitio flaua bilis à reliquo ſanguine expurgari nequit, bacqueſunctione lęſa bilis cum ſanguine manens in totũ corpus refunditur. Hinc cutis fœdo tetroque colore deturpatur, & icterus fit ſimplex quidem ſymptoma. Hinc etiam vrinæ craſſeſcutit flaueſcúntque, & alui excrementa albicant bilis petmiſtione deſtituta. Ea igitut ſerie ſimplices corporis affectus excremẽtorúmque vitia ab actione læſa proficiſcũtut. Iam verò læſarũ functionũ differẽtiæ ex integratũ numero colligendæ. Functionũ alię animales, aliæ naturales: & animaliũ aliæ ſenſus, aliæ motus, aliæ principes. Senſus porrò quinque ſunt, tactus, guſtatus, odoratus, auditus & viſus. Principes verò functiones ſunt, phantaſia, intelligentia, & memoria. Harũ vnaquęque bifariã lęditut, quia aut non fit, aut malè: & malè rutſum bifariã, aut diminutè aut deptauatè. Cæcitas viſionis eſt ptiuatio, hebetatio diminutio, hallucinatio error & deprauatio. His in auditu reſpõdẽt, ſurditas, grauis auditio & tinnitus. Haud quidẽ difficile fit iſtorũ imitatione cęteras

animales functiones læſas,tametſi proprio adhuc nomine caruetint, numerando percenſere, ſi vniuſcuiuſque tres conſtituantur differentiæ.Eadem propemodũ in lęſis naturalibus functionibus numerandis ratio tenenda. Quum pats vnaquæque ſimilaris quatuor tum facultatibus,tum fuoctionibus inſignita ſit,ſi quamlibet trifariam lædi cõtingat,quòd vel minimè,vel remiſsè,vel deprauatè edatur,erũt voiuſcuiuſque partis,vt ſimilaris eſt,ſymptomata duodecim.Si eadẽ quoque ex oaturalium ioſtrumentorum eſt ordine,quoniam præter eas quibus ſe alit & tuetur,alias etiã totius corporis cõmunes vires accepit,aliis duodecim erit ſymptomatis obnoxia. Ventriculi apepſia,bradypepſia , dyſpepſia læſæ communis concoctionis vitia ſunt: totidémque & in attractine,& in retentione,& in expulſiooe cõſiſtunt,ſed quibus propriæ appellationes nõ ſuppetũt: quemadmodum neque læſis functiooibus duodecim , quæ illi qua ſimilaris eſt peculiares ſunt. Tot igitur ſymptomatum genera functio læſa comprebendit , quorum alia in alias pattes incidunt pro cuiuſque functionibos coonumeranda.

Functionis cuiuslibet offenſa tres differentiæ, quæ primi generis ſunt ſymptomata.

Symptomatum quæ tum in affectu ſimplici,tum in excrementis conſiſtunt differentiæ.

CAPVT III.

SIMPLICES partium affectus præter naturam qui fuoctioni nulli incommodant, ſenſibus ferè obuij maniſeſtique ſunt. Hos proinde ſenſuum quibus percipi ſolent numero , in ordines quinqoe redegerunt. Aſpectabiles ſunt fœdi colores , quos motbi ioſlixerunt , qualis flauus eſt in ictero,pallidus in leucophlegmatia & in vitiligine,niget io elephantiaſi.Odoratus ſunt,teterrimi & graues odores,quos axillæ,aures,nares,os,aut corpus vniuerſom expitat. Ad auditũ referuntur ſoni prætet naturam,quales ſunt aurium tinnitus , pulmonum fauciúmque ſterrores, dentium ſtridores,vẽtriculi atque etiam colli rugitus,inteſtinotum crepitus. Ingrati ſapores qui palatum & linguã inficiunt,guſtatu deprehenduntut,cuiuſmodi ſunt otis amaror à bile flaua,ſapor acidus è melancholia,aut ſalſus è pituita. Cutis ſcabta,arida,& rugoſa ſymptomatis inquinatur, quæ tactio percipit. His ergo differentiis cõprehenduntur ſymptomata geoeris ſecundi,quę ſimplices ſunt corporis affectus. Tertiũ porrò genus in excrementis ineſt , quæ præter naturã vitium contraxerunt aut ſubſtantiæ,aut qualitatis,aut quantitatis. Subſtantiæ vitium appellamus, quũ quod excernitur toto genere prætet naturã eſt, vt calculus,vt atenula,vt lumbricus. Aut quũ non id quod exceroitur,ſed ipſa illius excretio præter naturã exiſtit: vt ſanguis è naribus,ex auribus, ex ore,ſeu ſputo ſeu vomitiooe,è veſica vel aluo proſlueos, & quæcunque citra naturæ præſcriptum fit eruptio. In excrementis qualitatis vitia inſunt,quum aut eorum color à naturæ modo recedit,vt ſi vrinarum,deiectionum,menſium.ſputorum,aut vomitionum niger eſt color,liuidus,aut viridis. Quum etiam aot graueolentia fetit:aut ſapor amarus,ſalſus,acidúſve ſubeſt:aut lentor vel acrimooia,& craſſities vel tenuitas,aliàve qualitas præter naturam,tum bis tum cęteris quæ manant è corpore ioeſſe deprebenditur. Quantitatis vitium eſt,quum iuſtus naturæ modus in bis minimè tenetur,ſed ea vel abundantiùs vel parciùs proſluunt. Hæc igitur excrementotum vitia in ſymptomatis connomerentur,ſi præſertim ex motbo originem ſumpſeruot. At quæ non hinc,ſed ex alimentis profecta ſunt,quorũ vel qualitas praua,vel immodica quantitas permanet, non propriè ſymptomatis annumerati debent. Ipſa porrò excremeototum vitia atque ſymptomata dum præter naturam intus coërcentur, nouorum plerũque morbotum cauſæ fiunt. Haud equidem ſcio vllàne alia cauſa plures morbos procreet,quàm excrementorum prouentus. Symptomatum differeotiæ bæ ſunt:iam eorum cauſas breuiter perſtringam.

Secundi generis ſymptomata.

Tertii generis ſymp[illegible]

Læſarum functionum cauſæ. CAP. IIII.

FVNCTIO læſa per ſe nulliúſque rei interuentu ex morbo proficiſcitur. Morbus autẽ qoi ſenſum motúmque offendit,vel in cerebro ptopria facultatis ſede, vel in ſenſus morúſve organo conſedit. Qui facultatem eiúſque ſedem occupat & impedit, aut iotemperies eſt, aut cõtinui ſolutio,ant cooſtipatio,aut obſtructio,eáque vel à tumore pręter naturam,vel ab influeote humore profecta. Ab his ſiquidẽ coërcita facultas probibetur in ſenſus motúſqoe ioſtumenta defluere,qui inſtrumentum,modò partem eius principem & primatiam , modò cæteras quæ illi ſubſidio veniunt,aut quouis modo vſui ſunt,exercet. In primaria quidem (cuiuſmodi in oculo eſt humor cryſtalloides) fiunt intẽperies,contrinui ſolutio, & ſitus mutatio:hic eoim ſæpè de ſede propria decedit. In cæteris inſtrumeoti partibus ptæter intẽperiem & contioni ſolutionẽ inſtrumeotarij quoque morbi conſiſtuot:cuiuſmodi ſunt pupillæ amplitudo vel anguſtia,humorum penuria vel exuperantia,horũ tunicarúmque craſſities aut alienus color, ſuffuſio, voguis, & quæcunqoe ob pupillam ſuccreſcunt:deinde vlcera, inflammationes, aliíque tumores , qui nihilominus & totius oculi morbi ſunt,& ſymptomatum cauſæ. Sic propemodum & aurium obſtructio vel à tumore naſcitur,vel à tuberculo,vel à ſordibus,vel ab iis quæ in eas incidunt. Nariũ quoque obſtructio vel ex attritu & tumore,vel ex polypo fit:& oſſis ſpoogoidis obturatio a grauedine. At fœtores iis inſidentes odoratũ corrumpunt:quemadmodũ lioguæ lentor ſalſus, acidus, aut amarus,guſtatos iudiciũ euertit. Iam verò tactus morúſque ſymptomata, vt ſtupor & paralyſis, fiunt neruis aut refrigeratis,aut vinculo alióve extrinſecus premente conſtrictis, aut craſſo lentóque humore obſtructis. Hæ cauſæ ſpiritum & facultatem animalẽ latiùs maoare nõ ſinunt. Ita igitur animales functiones cauſę multiplices offendunt. At verò læſę naturalis functionis cauſæ omnis

Læſarum animalium functionum cauſæ.

Naturalium offenſarũ cauſa.

vel intemperies eſt, vel ſubſtantię corruptio: hæc enim vitia, ſimilaté partem actionum opificem iouadunt labefactantque, neque priuatæ vllius functiones naturales aliis ex cauſis lędi poſſunt: at publicæ, quales in naturalibus inſtrumentis inſunt, aliis etiam quibuſdã ex cauſis offenduntur. Etenim ventriculi, iecoris, alteriúſve inſtrumenti ratio ab eryſipelate, à phlegmone, ab aliiſque tumoribns præter naturã interdum peruertitur, bincque diminuta aut deprauata concoctio hominem fatigat. Quioetiã non ſolùm ſimilaris, verumetiã ioſtrumentarius morbus attractioné interpellat. Sic tuberculo carnoſo vel alio quouis tumore in gula ſuccreſcente, quo cibis via pręcluditur & intercipitur, vel omnino nulla, vel difficilis, vel depranata, quaſi ſaltu quodã aut tremore attractio perficitur. Eiſdem ex cauſis & ex flatuum turba pręceditur retentio, nec ventriculus cibos arctè complectitur, nec eiſdem firmiter adhæreſcit. Expulſionem lædunt morbi ſimilares, & viarum anguſtia atque obſtructio. Sed hanc accelerat excernendorũ copia vel acrimonia: craſſities verò aut lentor remoratur. Non aliæ profectò cauſæ quærendæ ſunt, cur alimenti in vniuerſum corpus per venas diſtributio, aut fæcũ alui deiectio, aut vrinæ profuſio, aut flauæ bilis io ſuã cyſtim, aut denique melancholiæ in lienem expurgatio vitioſa ſit.

Simplicium ſymptomatum interiores cauſæ. CAP. V.

AFFECTVS verò ſimplices ſiue in corporis partibus, ſiue io excrementis citra vllam functionum læſionem inhæreſcunt, interiores cauſas has obtinent. Color quidem præter naturam, ſuccum & humores de optimo & mediocri ſtatu delapſos, qui vel in cutem ſe extulerũt, vel cum excrementis excidunt. Fœtor omnis & graueoleotia ſoboles eſt putredinis. Alieous ſapor, aut bumoris qui in os influit, aut qui excremẽtis permiſcetur, naturã imitatur. Soous præter naturam, rugitus & murmur, vel ab inſtrumentorũ fit anguſtia, vel à flatus copia, vel ab eo huc & illuc impulſo. Ex quibus inrelligi poteſt horum ſymptomatũ quemadmodum & ſuperiorũ cauſas eſſe morbos. Naturalium autem excrementorum, vt deiectionum, vrinarum, menſinm & ſudorũ vitiata qualitas, eas cauſas habere putetur, quas nũc ſimplici affectui aſſcripſimus. At verò quãtitatem eorũ ſupra modum augẽt, vel ingens ciborum copia, vel eorum corruptio & acrimonia, quæ expultricem vim ſtimulat, vel lubrica fluxáque materia, vel contineotis facultaris imbecillitas, vel exquiſitior corporis ſenſus, vel impedita alimenti diſtributio, vel excrementa aliunde refuſa, vel corporis vniuerſi colliquatio. His enim ex cauſis vrinæ, deiectiones, ſudores atque menſes validiùs, abundantiùs, crebriúſque erumpunt. Quantitatem verò eorum minuunt alimentorum parcitas, craſſities & adſtrictio, expellentis facultatis imbecillitas, partiũ expellentium ſenſus obtuſior, viarũ anguſtia vel obturatio, immoderata è cutis ſpiraculis facta diſſolutio. Verumenimuerò excretiones quæ toto genere ſunt præter naturã, alias cauſas habent. Vt ſanguinis profuſio fit rupta, exeſa, aut aperta vena quæ ſanguinis eſt receptaculum. Rumpitur autem nimia plenitudine & vi cauſarum euideotium quæ ſuperiore libro poſitæ ſuot. Exeditur ab acri & mordaci humore, ſi pręſertim ea mollis eſt & tenuis. Reſeratur patefactis oſculis & copia, & tenuitate & acrimonia ſanguinis, interdum & à natura quæ laceſſita ora venarũ diducit, vt iis exigat quicquid eſt moleſtum. Nonnunquam & ſanguis ita extenuatus vt ſeri ſpeciẽ referat, è venarum tunicis ratioribus atque laxis emanat. Vomitiones autẽ mouent cibi aſſumptorúmque copia, contentorum velut bilis acrimonia, & quæ põdere grauant, vt ſanguis vel pituita copioſior quodam loco concluſa. Tres hæ cauſæ cerebri deſtillationes, oculorum lacbrymas, expuitionem, gonorrbœam omnémque ex quauis parte vacuationem contra naturam proritant. Hîc nempe continendi facultas excrementorum pondere defeſſa, omnia tandem elabi ſinit: expultrix verò ſtimulata impetu eadem omnia deturbat.

Naturalium excretionum cauſa.

Excretionum præter naturam cauſa.

Dolorem ſymptoma tactus eſſe, & quæ illius cauſæ. CAP. VI.

SENSVS vnuſquiſque rei obiectæ vehementia pulſatur ac dolet: vt oculus nimio ſplendore, & auris aſpero vehementique ſtrepitu. Vnius autem tactus dolores idcirco maximè atroces exiſtunt, quòd craſſiſſimus atque in compactiore materia poſitus, primus ſit & omnium animantiũ communis, quódque qualitates in quibus hic verſatur maximè ſint efficaces. Hæ igitur ſi quando exuperent, & tactũ repentè vehementérque feriant, dolorem commouebunt. Non ipſa noxiarũ qualitatũ perceptio, ſed quæ hinc protinus exoritur affectio dolor eſt, quemadmodũ & quæ ex inimici conſpectu naſcitur triſtitia aut ira exiſtit. Vt igitur inimici conſpectus non eſt ira, ita profectò neque rei noxiæ tactio, ſed moleſtia ex tactione profecta dolor eſt. Itaque vt ira animi, ita & dolor debet tactus ſymptoma cenſeri. Galenus Hippocratis locum exponens quo dixit omnẽ morbum vlcus eſſe, dolores omnes non niſi diuulſione & continui diuiſione moueri contendit. Anerrhois Galenum inſimulans ſuadet ſoluto continuo idcirco dolorem inferri, quòd praua & nocens qualitas indncta ſit: hanc vnicam & proximã cauſam ſtatuit doloris, quæ vna proximũ eſt & proprium tactus obiectum. At verò vtraque ſententia videtor ſophiſmatum ſubtilitate inſtituta. Tactus enim non vnum eſt & ſimplex inſtrumentum, ſed quod in extremorũ caloris & frigoris, bumoris & ſiccitatis, mollis & duri, aſperi & læuis, grauis & leuis mediocritate, cõuenienti forma atque ſitu conſiſtit. Hunc proinde in Phyſiologia demonſtraui à temperatis ſuique ſimilibus nihil affici, nec ea percipere, à diſſimilibus verò & cõtrariis variè perpeti, eáque non niſi

offenſione

offenſione & læſione ſentire. Quamobrem quicquid ſupra modum calidum, frigidum, durum, acutum, graue aut multum repente irruet in tactum, dolorem infliget, idque qualitatis ſuæ vi & efficacia, quę proxima eſt doloris cauſa: nempe calfaciens, refrigerans, contundens, ſecans, excedens aut diuellens. Itaque doloris cauſam nõ vnicam, ſed tot nimirum quot ſunt tactus obiecta, ſtatuere par eſt. Quæcunque violenter & repente in tactum irrumpunt, tandiu ſolum dolorem inferre poſſunt, quandiu agunt & ſenſum mouẽt: atque cum ſenſus mutatione illius pariter dolor conquieſcit. Licet interdum ſublato efficiente torpor aliquis (perinde atque in oculo rei viſæ ſimulachrum) aliquantiſper remaneat, obſcuram quandam doloris ſpeciem exhibens, ea tamen dolor haudquaquam eſt. Multæ quidem exiſtunt dolorum differentiæ, quas inter ſigna demonſtratiua collocandas eſſe duximus. Quamobrem de ſymptomatum ſummis generibus horúmque cauſis iſtæc attigiſſe ſatis ſupérque videmur, de ſingulis inter particulatũ morbos paulò pòſt aptiùs dicturi. Nunc de ſignis tradendum.

De ſignis, quótque ſint illorum differentia. CAPVT VII.

MORBI in intimo corporis receſſu conditi, qui neque cerni neque ſenſu vllo percipi poſſunt, ſolis ſignis intelliguntur, quibus tanquam rerum indiciis mens recta ratione ducitur, & in recondita penetrans, quæcunque magna obſcuritate inuoluuntur ſic aperit, vt oculis ea cernere videatur. Tanta eſt ſignorũ neceſſitas, vt his ſublatis medicinę fundamenta corruant. Quoniam autẽ præter morbos eos qui de partibus ſingulis poſthac tradentur, alij plerunque aut noui aut nouo modo impliciti ingruunt, qui neque literis, neque expreſſis ſignis doceri omnes poſſunt, generalis quædam ſignorum ars iure præmittenda eſt, quæ modum exprimat, tum morbi, tum cauſæ cuiuſque interioris inueſtigandæ. Quum autem tria ſint prima ſignorum genera, hîc quidem de inſalubribus quæ morbos eorúmque cauſas demõſtrant, in opere prognoſtico de ſignis prognoſticis, in opere ſanitatis tuendæ de ſignis integræ valetudinis differẽdum. Quicquid igitur ſenſibus noſtris obuium, aliud quippiam latẽs & occultum comitatur, id illius eſt ſignum. Sic ſymptoma quia conſpicuum interioris occultíque morbi è quo fluxit, expreſſum eſt ſignum: ſic & cauſa euidens vt vitioſus corruptúſque cibus, morbi quem procreauit index eſt. Eſt autem ſignum genere duplex, demonſtratiuum & prognoſticum. His nonnulli commemoratiuum adiecerunt, quo præterita corporis conſtitutio memoria repetitur. Demonſtratiuis præſens indicatur conſtitutio, prognoſticis futura præuidetur. Signa prognoſtica non continuò vt morbus inuadit, ſed aliquanto pòſt tẽpore ſe proferunt, hincque mox apparentia & ſuperuenientia nuncupari ſolent. Ea genere quidem triplicia ſunt: alia coctionis vel cruditatis, alia ſalutis vel mortis, alia decretoria, & in vnoquoque genere alia ſalubria, alia inſalubria, alia neutra, de quibus ſigillatim aliquando fuſiùs diſſeretur. Demonſtratiuorum quoque alia ſalubria, alia inſalubria, alia neutra. Salubria, quæ corporis naturalem cõſtitutionem, & bonam humorum commoderationem commonſtrant. Inſalubria alia quidem morbi ſpeciem declarant, vt pulſus frequens, celer & inæqualis febrem: alia ſedem affectam, vt pulſus durus membranam, mollis & vndoſus pulmones molliorémve partem affici: alia morbi cauſam, vt plethorę & cacochymiæ ſigna. In vnoquoque porrò genere alia propria ſunt & inſeparabilia, quæ propriam rei eſſentiam perpetuò comitantur, neque poſſunt ab ea ſeiungi. Statim pariter cum morbu inuadũt paritérque deſinunt, vnde comitantia & ſimul apparentia nuncupantur. Ita quidem lateris dolor pungenti ſimilis, difficilis ſpiratio, tuſſis, & acuta febris, propria dicimus ſigna pleuritidis. Alia dicuntur aſſidentia quæ aliàs cum morbo inuadunt, aliàs ſuperueniunt, aliàs neque omnino adſunt: proinde nec propria nec inſeparabilia ſunt, ſed multorum communia. Sic dolor ad iugulum vel ad ilia pertingens, & in latus ægrum quàm in ſanum decubitus facilior, non propria, ſed aſſidentia ſunt pleuritidis ſigna: quemadmodum & capitis dolor, qui febri non aſſiduus comes aſſiſtit. Prętermiſſis autem ſalubribus prognoſticíſque ſignis, inſalubria duntaxat hoc loco exponenda ſuſcipimus.

ἡ σημειωτική.

Quid ſignum.

Duo ſignorũ ſumma genera, τὸ, τι διαγνωστικὸν καὶ προγνωστικόν.

παθογνωμονικά.

Signorum inſalubrium quæ morbos eorumq́; cauſas indicant ſumma genera. CAP. VIII.

TRIA corpori præter naturam inſident, morbus, morbi cauſa, & ſymptoma. Poſtremũ hoc quia perpetuò ſub ſenſum aliquem cadit, ſeipſo non alijs ſignis percipitur. At morbus atque eius cauſa interior noſtros plerunque ſenſus effugiunt, nec in cõſpectum ſe dant, ex ſymptomatis tamen ceu ex ſignis innoteſcunt. Hinc artis medicæ pars maxima opinabilis & coniecturalis eſt, cuius veritas nõ aliter quàm argumentis atque ſignis illuſtratur. Quoniam autem ad curandi methodum, non modò morbi ſpeciem, verumetiam corporis ſedem cui is inhæreſcit compertam eſſe oportet, conuenit vt ſignorum inſalubrium alia ſedem affectam indicent, alia morbum qui in ea conſiſtit. Sedis affectæ ſigna ſunt, excrementa, actio læſa, doloris proprietas, ſitus & propria accidentia. Non ſemper omnia, ſed tamen quædam neceſſariò elucent in vnaquaque affecta ſede. Iecur enim inflammari plerunque doloris proprietas, ſitus, & propria accidentia dilucidè innuunt, etiamſi nec læſa videatur actio, nec excremẽta profluant. Sic factum vlcus exeſámque venam ſola ſanguinis expuitio retegit, licet cæterorum nihil ſe proferat. Excremẽti quidem appellatione tum quod excernitur, tum ipſum excernendi modum complectimur. Quod excernitur interdum portio quædam eſt affectę ſedis, quam certò coarguit: nam cartilago tuſſi eiecta ar-

πεπονθότος τόπου διαγνωστικὰ ſeu ἰδιωτικὰ σημεῖα.

teriam, caruncula in vrinis renes, & ramentum in alui fæcibus, tenue quidem ſuperiora, craſſum & carnoſum inferiora inteſtina exulcerari demonſtrat. Interdum non ipſa partis ſubſtantia, ſed quiddam illi adhæreſcens excidit, vt inteſtinorum adeps: interdum quippiam quod pars affecta complectitur. Sic per acceptũ vulnus ſi vrina profluit, veſica, ſi fæx alui, inteſtinum ſauciatur. Vulnerato autem pectore ſi ſpiritus efflatur, ſuccingens membrana diuellitur. Excernendi quoque modus affectam ſedem patefacit: nam ex vulnere ſanguis quaſi ſaliendo proſiliens ex aperta eſt arteria: & portio ſedis affectæ ſi pura & ſolitaria excernitur, è proximis eſt ſedibus: ſin verò naturalibus excrementis ad vnguem exquiſitéque permiſcetur, è diſtantibus atque ſublimioribus eſt. Actio læſa eam partem à qua edi ſolet affici oſtendit, vt cæcitas oculum, ſurditas auditum, cruditas ventriculum. Partis autẽ affectus propriúſne ſit, an per alterius conſenſum, non ex læſa actione, ſed ex aliis ſignis diſcendum. Quum enim ſolitarius conſiſtit & perpetuus eſt nihilque intermittens, neque increſcente alterius partis affectu augetur, ſed quouis alio ſublato perſiſtit, atque illi accommodata præſidia conferunt, proprius exiſtit. At qui alterius incremento inualeſcit illiúſque remiſſione miteſcit, nec idoneis ſubſidiis parti adhibitis leuatur, alterius conſenſu fit. Doloris quoque proprietas ſeu ſpecies explicat quæ pars primariò ſit affecta: vt dolor pulſans aut arteriam aut partem arteriæ proximã laborare: pungens membranam: conuellens neruos aut tendones: extenſus venas: contundens & profundus oſſium membranas: laxus & mollis carnẽ: grauis & obtuſus viſcera aliámve partẽ ſenſus hebetioris. Situs porrò tum doloris tum tumoris affectæ ſedis eſt index. Nam ſi dolor dextro hypochondrio penitus inſidet, iecur non lien: ſi ſiniſtro, lien non iecur afficitur. Si dextri hypochondrij tumor per coſtarum extrema producitur, iiſque ſubiectis lunæ figuram exhibet, in iecore eſt, ſi circunſcriptus in ventris longum exporrigitur, in rectis eſt muſculis abdominis. Hæc ſignorum genera ſunt quibus affecta ſedes deprehẽditur, atque ex his quæcunque propria & inſeparabilia dicuntur, quia maximã demonſtrandi vim obtinent, certiſſima ſunt: aſſidentia verò, quòd multorum ſint communia, non paruam interdum dubitationem habent. Iam verò affectuum ſigna ex eiſdem (ratione tamen paulùm diuerſa) depromuntur, præterquã ex actione læſa: hæc enim quæ pars affecta ſit, non quis in ea inſit affectus exprimit. In excrementis igitur ſi partis cuiuſpiã portio continetur, vlcus ſubeſt: vt quũ inteſtini ramentum deiicitur, aut aſperæ arteriæ bronchiũ expuitur. Si arenæ rubræ ſubſident in vrinis, renes calor exercet. Si alui fæces ſemini cucurbitæ ſimiles exeunt, aſcarides vrgent. Doloris proprietas morbi ſpeciem demonſtrat: vt dolor inflammans calidam intemperiẽ, ſtupefaciens frigidam. Dolor pungens, exulcerans, aut pruriens, humoris vel acris, vel ſalſi ſoboles eſt. Dolor diſtẽdens, vel aquam tenuem vel flatũ oſtẽdit in tumore cõtineri. Loci quoque natura atque ſitus, quòd vniuſcuiuſque partis ſui ſint & peculiares morbi. Oculi ſoli ſuffuſione tentantur, renes & veſica ferè calculo: inteſtina lumbricis, non autem ventriculus. Cur nunquam penetrante vlcere, vt neque pulmo neque ſyndeſmus dolore. Propria tandem accidentia, vt vngues adunci tabem, lingua nigricans ardentem febrem, citrinus vniuerſi corporis color, iecoris, niger verò lienis obſtructionem declarat. Ex iis igitur ſignorum generibus, tum ſedis affectę tum morbi cognitio capi debet.

τῶν νοσημάτων διαλυκὰ γνωρίσματα.

Qua ratione ſit affecta ſedes ex ſignis inueſtiganda. Cap. IX.

OMNIS inueſtigatio ab eo quod ſenſibus perſpicuum eſt in abſtruſas occultáſque cauſas deducit: quódque ortu & cauſarum ordine poſtremum eſt, inueſtigatione primum occurrit: nẽpe aut morbus aliquis manifeſtus, aut certè ſymptoma. Hoc autẽ ſiue læſa functio, ſiue excrementum, ſiue dolor fuerit, tum ex ſitu tum ex ſpecie nos in aliquã partis affectæ ſuſpicionem primùm adducet: deinde percontandum num etiam alia exiſtant ſuſpectæ partis ſymptomata quæ primæ coniecturæ conſentiant. Etenim nullum ferè ſymptoma ſolitarium exiſtit, ſed vnius eiuſdémque morbi multa ſemper concurrunt. Quum igitur omnia quæ tum narrando, tum percontando audita ſunt, in vnius eiuſdémque affectæ partis ſignificationem congruunt, explorata cõpertaque eſt affecta ſedes. Sin verò illa inter ſe diſſident atque diſcordant, in alterius partis inueſtigationem diuertendum, dum quædam deprehẽdatur, quæ certorum ſignorũ teſtimoniis affecta confirmetur. Si omnium ſymptomatũ ſignificationes eódem pertinent, neque vllũ aliò quoquam deflectat, pars vnica laborat. De hac præterea diſquirendum, proprióne affectu an alterius partis conſenſu laboret, & quænam ea fuerit. Si proprius eſt affectus, íſne etiam primarius ſit, an ex alio antecedente profectus. Omnium quippe eiuſmodi diſtinctio in primis eſt ad medendi rationem neceſſaria. Quendam (exempli gratia) ſtatuamus de ſpirandi difficultate queri. Quũ ex ea actione læſa cõſtet inſtrumentũ aliquod eorum quæ reſpirationi inſeruiunt affici, perſcrutandum quidem faucéſne an aſpera arteria peculiari vitio tenetur. Si nihil in his apparet, cauſa aut in pulmones, aut in thoracem, aut in ſeptum tranſuerſum, aut in vicinas partes conferenda. Quum ſtertor reſpirando obauditur, & tuſſis moleſta eſt ſine ſenſu doloris, pulmones in vitio ſunt. Quũ dolor in thorace premit, idque circa nothas coſtas dextri lateris, ex aliis ſignis diſpiciendus is diſcernendúſque eſt. Si enim pungenti ſimilis fuerit cum febre aſſidua, cũ tuſſi qua maximè cruentum expuitur, pleuritidis eſt index. Grauis verò cùm aſſidua febre, tum tuſſi ſicca, coniecturã affert inflammati iecoris. Tum igitur obſeruandum, num tumor aliquis in dextro hypochondrio lunæ ſpeciẽ exhibeat, lingua ſcabráne ſit & nigra, ſitis inexhauſta, ingens cibi faſtidium, vomitus bilioſus, frequénſve deiectio bilioſa, vrina craſſa & flãmea: hæc enim ſi extant, iecur phlegmone tentatur.

Ad dignoſcendam affectam ſedem exercitatio particulari propoſito exemplo.

tentatur. Sin multa deſunt, aliò referendus eſt affectus. Rurſum verò exponat aliquiſpiam dolorem obortum ſubter coſtas ſiniſtri lateris. Doloris quidem ſpecie perpenſa, eius regionis loci omnes adeundi animóque luſtrandi ſunt, coxendix, muſculi abdominis, lien, colum inteſtinum, & ren ſiniſter, quorum eſt omnium magna affinitas. Hic verò dolor ſi infrà deuergens in crus vniuerſum exporrigitur, & inceſſu ingraueſcit, húncque deſtillationis ſigna anteceſſerunt, coxendicus eſt. Sin manus cõtactu vel blandiſſimo deprehenditur, & tuſſi, ſternutamento, altaque inſpiratione exaſperatur, in muſculis eſt abdominis. Si cum dolore tumor animaduertitur ſiniſtro hypochondrio circunſcriptus, éſtque moleſtus decubitus dexter, & flatus plurimi concoctione ſuſcitati, aut ventriculũ diſtendunt, aut ructu erumpunt, metus & mœſtitia diu habent, in lienẽ referendus eſt affectus. Si dolor fixus ex eo cauo, quod inter coſtas extremas & coxendicẽ eſt, vreteris progreſſu per ilia in veſicam ferè porrectus, qui aluo ſoluta haud prorſus conquieſcit, vomitióque varia eſt, frequens meiendi deſiderium cum ardore, vrina vel ſubſtantia vel contentis à naturali plurimùm abeſt, is in rene conſiſtit. Colicus verò dolor & vagus & latè diffuſus eſt, qui aluo citata & liquata miteſcit. Ea ſit igitur inueſtigandi ratio. Quum autẽ res ipſa planè apertéque omnibus ſymptomatis inſtructa explicatur, non inueſtigatione, ſed acri duntaxat indicio tranſigẽda decidendaque eſt. Vt ſi quis ter quatérve quotidie ſynceri puris circiter ſelibrã ex aluo reddat, interdum cum fæcibus, nonnunquam ſeorſum, nec dolor ſit vllus nec vnquam fuerit, nec ſitis, nec appetentia deiecta, nec febris admodũ valida, ſed lenta ſolùm, nec laborãs decumbere cogatur, id vndénam emanare iudices? Hæc dubitatio aliquando multorum mentes occupauit. At certè ex quodã abſceſſu ſub diaphragmate rupto id effluere conſtat. Non autẽ in ventriculo aut inteſtinis, quia in his ſine ſenſu eſſe nõ poteſt. Non in renibus aut veſica, quòd ex his non in aluũ, ſed in vrinas cõtenderet. Non in iecore aut in liene, quia horũ abſceſſus laborantẽ omnino proſternunt cum febre ardente, cum ſiti, cum grauibus aliis ſymptomatis. Reſtat igitur in ſolo ſit meſenterio, quod pars eſt ignobilis, ſenſus omnis expers: atque in eius parte ima, è qua ſyncerũ poſſit in inteſtinũ rectum confluere. Iam verò ſi multa indicia variáque ſymptomata ſeſe exhibent, quorũ nec vires nec ſignificationes in vnã & eandem affectam ſedem pertineant, ſimplex eſſe nequit & vnica ſedes affecta. Hîc autẽ imperiti & artis ignari ſignorũ turbulenta concurſione præpediri ſolent, tanquam in nouũ inauditúmque morbi genus incidant. Et reuera confuſos implicitóſque morbos dilucidè explicare in primis quidem arduũ & operoſum eſt, maximè verò quum affectæ ſedes vicinæ ſunt, & in communem quãdam functionem conſpirant, quoniam pleraque illarum ſymptomata cõmunia ſunt. Vt tamen ij ſecernantur explicentúrque, perpenſis ſingulorum ſignorũ viribus & naturis, quotquot in eiuſdẽ partis ſignificationẽ concurrũt, ſeorſum conſtituenda referendáque ſunt, dum tandẽ conſtet quot partes primariò ſint affectæ, vt & totidem morbi reipſa deſignentur. Quũ igitur reſpiratio offenditur, tuſſiſque vetus fatigat, & ſtertor, & ſputũ copioſum eſt, quibus dein lateris dolor accedit: quoniã nec tuſſis illa vetus, nec ſtertor poſſunt ex pleuritide proficiſci, neceſſe eſt præter latus ipſos quoque pulmones iamdiu obſtrui, eſſéque aſthmati implicatã pleuritidem. Rurſum verò quũ dyſuria meiendo acri dolore & ardore diſtorquet, ſi emictionis initio pus emanet, idque interdũ ſponte citra vrinæ profuſionẽ, & vrinæ curſus plerũque intercipitur: ſi præterea ſub emictionis finẽ dolor acriùs vrget, exciditque nonnihil ſabuloſum aut viſcoſum, ſæpiúſque dolor in podicẽ incumbit, cui quæſo morbi huius primos aditus circumſeptus & difficilis non appareat? ſingulis tamen accuratè explicatis variæ ſedes affectæ cernẽtur, & vlcus in penis meatu veſicæ calculo implicitum. At verò quum affectæ ſedes longiùs diſſitæ ſunt, quoniam ſymptomata edunt protſus diſparia & quæ eòdem pertinere nequeunt, earũ ſecretio diremptúſque multò quidẽ expeditior, in hiſque morbi euidẽtiores ſunt ac magis perſpicui. Vt ſi purulenta vrina citra ſenſum doloris emeiitur, idque cum lumborum dolore, ſimul etiam fauces ceruixque tument ac rubent cum ſpirandi vorandique labore, atque etiã cum febre: promptum fuerit renis vlcus ab angina ſecernere. Quoties porrò deprehenſæ erunt multæ ſedes affectæ, videndũ num vna affectum alteri impertiat, vnáque alterius cauſa ſit. Tum ſiquidem connexi morbi erunt aut cõſequentes. Vtro autem genere ſint, internoſcetur, ſi exploretur vtra pars ſit prior morbo prehẽſa, & an illius graue quoddam ſymptoma poſteriori incommodauit. Sic quum in hydrope dextrum hypochondrium tumet ac renititur, difficiliſque eſt ſiniſter decubitus, & icterus multo antè tẽpore animaduerſus, connexi morbi iudicentur, iecoris ſcirrhus & hydrops, atque ille poſterioris cauſa. Sic & quum impurum multóque humore vitioſo perſuſum corpus, nephriticus cruciatus in febrem præcipitat, nephritidis febris cauſa ſtatuitur. Pleuritidi autem febris connexa eſt ferè ſymptomatica: at ſi quando pleuritim præceſſit, primaria eſt, illi tum quidem implicita, non tamen connexa, quòd eius cauſa minimè ſit: atque hos conſequentes appellamus. Non enim qui prior eſt affectus, ſed qui in poſteriorem vim obtinet, illius eſt cauſa: nec ſi poſt alium, idcirco ab eo fit.

Aliud exemplum ad certius perueſtigandã ſedem affectam propoſitum.

Vbi varia multa ſymptomata concurrunt, quid agendum.

Qua ratione morbus eiusq́; continens cauſa perueſtigetur. CAP. X.

PERSPECTA affecta ſede, quis deinde in ea affectus ſit quærendum. Hic autem quoniã ex doloris proprietate & ſitu atque excrementorũ genere cognoſcitur, de affecta ſede roganti multa etiam de affectus ſpecie ſeſe exhibent, iiſdémque ſignis ambo plerunque innoteſcunt. Interdũ ſedes affecta, interdũ affectus ipſe conſpectior atque manifeſtior eſt, vt excreto pure abſceſſus,

ſanguine vlcus intelligitur, etiamſi nondum conſtet quæ pars laboret. Itaque his quæ dicta ſunt ſignis exquiſitè noſcendum, quiſnam affectus in laborante parte conſiſtat, ſiue ſimilaris, ſiue inſtrumentarius, ſiue communis ſit. Deinde verò ſimpléxne is ſit, an compoſitus: ſi compoſitus ſit, ex quibus conſtet: vt ſi renis intemperies ſit calida, an cum ea vlcus etiam conſiſtat. Atque ſiue ſimplex ſiue compoſitus ſit, ſcrutandum prætereà ſit'ne ſolitarius & ſine fouente cauſa (hic enim expeditiùs ſanatur) an cauſa interior comitetur: quum enim ea in primis ſummouenda ſit, curationem difficiliorem habet.

Cauſæ continentis diſquiſitio.

Quocirca poſt affectam ſedem & morbi ſpeciem, cauſa omnis interior peruestiganda, primùm quidem cõtinens & proxima, flatúſne ſit an aquoſus aliúſve humor, pituita, ſanguis, bilis flaua, aut bilis atra, aliúdve præter naturam, vt calculus, grumus, lumbricus, excrementive genus. Id autem indicant partis color & natura, doloris ſpecies, excrementi genus, & quæ de humorum dominio mox afferentur. Aliæ ſiquidem partes aliis gignendis coaceruandisque excrementis comparatæ ſunt, iecur bili flauę, lien atræ, ventriculus, inteſtina & cerebrum pituitæ, renes & veſica calculo, inteſtina lumbricis. Pars quæ præter naturam aut cõſuetudinem incaluit, ſi rubet ſanguine, ſi flaueſcit bile præter modum perfuſa eſt: quæ friget, ſi albeſcit, pituita, ſin liuet, melancholia grauatur. Dolor acerrimus eſt à bile, minor à ſanguine, hebes à melancholia, à pituita, ab aqua & à flatu niſi cum copia vehementer diſtendunt. Quæ ex affecta ſede prodeunt, ſi portio quædam ſunt concluſæ materiæ, vel colore vel ſubſtantia quænam ea ſit exprimunt. Ex his igitur quæ proxima & cõtinens morbi cauſa atque materia ſit intelligitur.

Antecedentis.

Deinde verò quærendum ſoláne ea ſit atque ſolitaria, an ab antecedente quapiam foueatur. Quæ ſolius laborantis partis vitio quaſi congeſtione quadam coaceruata eſt, ſolitaria cenſetur. Quum verò vel corpus vniuerſum, vel pars aliqua humoris copia premitur, hancque exuperantiam quaſi moleſtum onus excutiens in partem laborantem deponit, tum quidem antecedens cauſa ſubeſt continentis comes: duplexque interiorum cauſarum genus adeſt remediis profligandum. In his porrò diligenter internoſcendum quæ pars in laborantem ſuperuacua deponere ſolet: & quę materia quiſue humor tum in ea parte tum in vniuerſo corpore plurimùm abundat. Quoniam igitur ſæpius ex vniuerſo corpore in affectam partem vitiũ incumbit, atque etiam ſi nihil incumbat, niſi tamen perſpecta corporis totius & viſcerum conſtitutione, nullius partis affectæ curatio rectè ſuſcipi poteſt, hoc loco ſubiicienda ſigna ſunt, ex quibus vniuerſus corporis ſtatus intelligatur, & quis maximè humor in eo dominetur & exuperet.

Signa vniuerſalia cauſæ antecedentis, & quis humor dominetur in corpore. Cap. XI.

EORVM quæ toto corpore exuperantem humorem indicant, alia abſolutè ſigna, alia ſigna ſunt & cauſæ. Signa quidem ſunt, corporis facieique color & habitus, animi mores, inſomnia, quæ excernuntur, vt vrina, deiectio, ſudor, ſcreatio, & quæ vndelibet exeunt: functiones tum naturales, tũ animales, vt concoctio, ſomnus, atque pulſus: & quæ lædunt aut iuuant. Signa & cauſæ ſunt, totius laborantis natura: iecoris quòd ſanguinem humoresque progignat, & cordis cuius vis toti impertiatur corpori, temperamentum: principalium viſcerum conſtitutio, parentum vitia, ſuppreſſa quædam vacuatio conſueta, viuendi conſuetudo in cibo atque potu, vitæ & exercitationis genus, ætas, regio, anni tempus, cœlique ſtatus. Deinde & præteritorum morborũ quibus plurimùm conflictari conſueuit recordatio. Faciei igitur corporiſque color & habitus quis maximè humor in toto dominetur palàm faciunt, quãdoquidem humoribus ſimilis color effloreſcit, quum præſertim nec in altum corporis vel frigore, vel timore, vel triſtitia cõpulſi ſunt: nec in cutem violentiùs irruerunt vel ira, vel pudore, vel æſtu, vel balneo, vel exercitatione immoderata. Ergo ſi horum nihil corpus vehementer afficit, certiſſima eſt dominantis humoris ex colore cognitio. Nec minus quidem certa ex habitu & mole corporis. Εὐεξία quippe, id eſt bona habitudo quæ in molis corporeæ mediocritate conſiſtit, ſuccorum probitatem atque mediocritatem oſtendit. Καχεξία verò & ἀτροφία κακοχυμίαν, vt ὑπερσαρκία ſanguinis copiam. Hęc autem coloris habitusque indicia tum in vniuerſo corpore tum maximè elucent & leguntur in facie.

Facies nuntia & velut interpres dominantis in corpore humoris, & futuri morbi præſaga.

Quippe quæ omnium corporis partium vna cutem obtinuit à ſubiecta carne minimè diuulſam: ea enim cutis non aliud eſſe deprehẽditur quàm ſumma & extima faciei portio reſiccata. Proinde quęcunque in corporis molem effunduntur, conſpectiùs & dilucidiùs in facie quàm in reliqua corporis cute effloreſcunt. Si icteri iacta ſunt rudimenta, prima facies flaueſcit: ſi arquati nigri, liueſcit: ſi elephantiaſis, cum liuore craſſeſcit & extuberat piliqúe decidunt: ſi luis venereæ, puſtulis fœdatur: ſi leucophlegmatiæ, palleſcit ac tumet: ſi pulmones inflammantur, rubore perfunditur: ſi iecur aut lien obſtructione ſcirrhóve tentatur, obſcuro colore marceſcit: ſi phthiſis eſt, cadauerosa euadit: ſi quod denique animi pathema premit, quòt animi motus, tot commutationes & ſignificationes erunt in facie. Sunt & qui ex vnguium colore de humorum corporiſque conſtitutione pronunttient: ſed multò obſcuriùs quàm ex facie. Vt igitur vultus imago eſt animæ, ita facies index eſt & quaſi ſermo quidam tacitus non modò perturbationum animi, ſed & interiorum corporis affectuum.

Indicia redundantium humorum quæ petantur ex moribus.

Mores autem & impetus animi, niſi longo philoſophiæ vſu ſedati ſint, humorũ affectuumque corporis certi quoque ſunt indices. Quum enim tres animæ partes, ſentiens, concupiſcibilis & iraſcibilis, omnino brutæ ſint, plurimumque affinitatis cum corpore obtineãt, neceſſe eſt eius in quo penitus demerſæ ſunt, naturam & vires ſequantur. Sanguineo & adoleſcenti lætitiæ & hilaritatis plurimũ ineſt, omniaque tanquam floreſcente Vere iucunda obuerſantur

& arrident

& arrident: ſeni & melãcholico eadẽ triſtia & horrida, qualia viſuntur autumno inclinante & ſeneſcente anno. Eam autẽ varietatem non res ipſa quæ ſpectatur, ſed æſtimationis diſcrimen facit, quę corporis naturam conſtitutionémque imitatur. Quę huius palato ſapiunt & voluptati ſunt, alteri ſæpe ingrata ſunt & iniucunda. Hic veneris illecebris incitatus furit: ille nullo vnquam illius ſtimulo laceſſitur. Huic ſenſus hebetes, tardi & pingues: illi acuti, veloces & expediti. Ingenium vni eximiũ, alteri mens tarda. Ille iracundiã ſæpe exercet, hic cohibet: ille iratus, hic propitius & quietus. Ille triſtis & mœrens, hic hilaris & lætus. Ille elato & inſolenti animo, hic abiecto & demiſſo. Quum tanta morũ diſſimilitudo & varietas citra occaſionem cernatur, vnde cauſa niſi à diuerſa corporis natura quæri poteſt? Morum quædam ſemina nobis inſeruntur naturæ primordiis conſentanea. Sunt autem ea primordia, temperamentum & vis illa pręſtantior quæ nos conformauit. Calidi & ſicci concitatu, celeri expeditóque animo & corpore ſunt: at non idcirco prudẽtes. Frigidi ac humidi, hebeti atque tardo. At multò efficaciores ex abditiore & præſtantiore illa facultate mores eduntur, quos ex faciei figura & conformatione indicati author eſt Ariſtoteles. Inferior maxilla magna hebetes ac tardos, breuis ac parua ſubtiles & ingenioſos oſtendit. Frons magna ſegnes, rotũda iracundos. Aures magnæ & erectæ ſtupidos ac bardos, paruæ verſutos & fallaces: horum plena eſt φυσιογνωμονία. Præter mores cuique à natura inſitos alij ex victu, alij ex diſciplinis accedũt. Vt enim vinum immoderatius alios in melancholiã, alios in furorem agit, & delirio à ſenſu mentis abſtrahit: vtque aqua vel lactuca furoris impetum comprimit ac reſtinguit, naſturtium aut allium ſomnolentos efficit, hyoſcyamus dementat: ita quidem & multò efficaciùs humores qui præter naturam exuperant, nos in mores ſuæ naturæ conſentaneos inducũt. His ex cauſis diſſimiles ſunt hominum mores, & vnius eiuſdemque adeò plerunque varij, vt à ſeipſo plurimùm diſtare videatur. Hinc quoque phrenitis, furor, melancholia, mœſtitia, metus, iracundia, moroſitas aliaque animi ſymptomata præter conſuetudinem & citra euidentem cauſam irrumpunt. Quamobrem diligens morum obſeruatio morbos ſæpe detegit aliis quibuſlibet ſignis incomprehenſos. Ieiuniis autem ſub longa inedia maximè conſpicui ſunt mores, quum humor ſyncerus & impermiſtus viget & exultat, nondum alimenti benignitate repreſſus. His finitima eſt inſomniorum ratio. Quum enim per ſomnum ſopitis colligatiſque ſenſibus, externarũ rerum occurſu animus hauquaquam pulſetur & occupetur, tum ſanè multò maiorem vim quàm per vigilias humores animum exercent. Laceſſitur autem per ſomnum animus tum recõditis reſeruatiſque ſpectris eorum quæ frequentibus actibus per ſenſus altiùs irrepſerunt, tum aliena corporis conſtitutione. Nam inſomniorum cauſæ ſunt quæ attentiùs videntur & audiuntur, & quæ curę ſunt, & tacita corporis cõſtitutio. Quęcunque igitur inſomnia nequeunt ad præcedentem meditationem referri, ex corporis ea ſtatu originem habent, eiúſque ſunt indices. Quicquid enim corpus vehementer in ſomno premit, quandã de ſe imaginem animo exhibet, & inſomniũ facit. Famelicis epularum, ſitientibus potionum ſpecies ſeſe dormientibus offerũt: & ſeminis copia turgentibus ſæpe obuerſantur mulierum formæ. In ſomnis graue quoddam pondus geſtare, aut arctiùs premi videtur, cui corpus humorũ ſarcina onuſtum eſt. Et ex altiſſimo loco in profundum præcipitari, cui caput humore multo confertum epilepſiam, vertiginem, aut apoplexiam minatur. At volare, aut celeriter currere, cui corpus leue ac purum eſt, aut caput tenui vapore perfuſum. Somniũ ictus aut vulneris quadã parte accepti, in ea doloris morbive cauſam ineſſe portendit: quemadmodum graueolens odor humorum putredinem, iucundus puritatem. Itaque vt deliriis, ita & inſomniis conſtitutioni noſtræ conſentaneis animus concutitur. Quæ porrò è corpore defluunt & excidunt, quia vel humorum portiones, vel partium excremẽta quædam ſunt eorum ſanè in quibus hæſerunt naturam quodammodo retinent, & eam quum foras excidunt, nobis ob oculos proponunt. Vomitio ventriculi, lienis, cauorumque iecoris: alui deiectio horũ atque inteſtinorũ, vrina venarum, ſudor corporiſque halitus ſummarum partium index eſt, non modò quæ conſtitutio ſit, ſed & qui humores exuperent ſignificans: quemadmodũ narium mucus cerebri, ſputum pulmonis eſt indicium. Pulſus vt cordis & arteriarum, ita aliarum quoque affectarum partium quæ cordi ſocietate quadam iunguntur notam exhibet. Etenim humorũ qui tum in vaſis, tum in aliis ſedibus exuperant vaporatione tentatur & afficitur, atque pro cuiuſque humoris conditione ſe gerit & pulſat, paritérque arteriæ omnes. Harũ igitur pulſus dominantia cuiuſque humoris certus eſt nuntius, ea quidem ratione quam poſtea trademus. Rerum autem externarum vſus quaſi tentans & periculum cuiuſque naturæ faciens, quæ corporis humorúmque conſtitutio ſit exprimit. Bona conſtitutio in omnium extremorum medio poſita, quoniam firma exiſtit, omnes externas iniurias peræquè fert, nec niſi ſumma illarum exuperantia offenderur. Vitioſa quæ tamen natiua eſt & nondum naturæ limites egreditur, omnino ſimilibus gaudet, vt quibus ſuſtinetur atque conſeruatur: ſimilibus verò exuperantiis atque omnibus cõtrariis offenditur, quòd eorum vi de ſtatu ſuo naturali deiicitur. Quę autem præter naturam & morboſa iam eſt, tum omnino ſimilibus, tum etiam exuperantibus læditur, quòd horum vi multò magis de priſtino & naturali ſtatu recedat: contrariorum moderato vſu iuuatur, quæ ſenſim ac blandè in natiuum ſtatum reducunt. Omnis autem immoderatio & exuperantia grauis. Sic ergo ex facili difficiliue cuiuſque tum aëris, tum cibi aut alterius externæ cauſæ tolerantia, corporis humorúmque conſtitutio coniicitur.

Ex ſomniis cõiectatio exuperantis humoris qui ſaciendo.

Ab excretis humorum indeq; affectuum indicatio.

A facultatibus nota dominantis humoris.

A iuuantibus & lædentibus

Quæ ſigna ſint & cauſa. Cap. XII.

IAM

IAM verò euidentes cauſæ morborum effectrices magnam quoque ſignorum vim obtinent: quos enim morbos quáſque interiores cauſas genuerint neceſſariò commonſtrant. Harum aliæ inſitæ ſunt & congenitæ nobis, aliæ aſcititiæ. Inſitæ ſunt temperamentum, & totius natura à parentibus ſuſcepta. Aſcititiæ verò ætas, ambiens aër, victus ratio, vitæ genus in exercitatione & ſtudiis & perturbationibus animi poſitum, vacuandorum ſuppreſſio, & prægreſſorum morborũ conditio. Euidentes hæ cauſæ tum ſibi conſentaneos humores, tum morbos qui horũ vitio ſuccedunt nobis ingenerant, quòd & illarum animaduerſione protinus innoteſcunt. Inſitum corporis totius temperamentum iecoris atque cordis naturam ferè imitatur. Quum enim muſculorum omniumque partium quæ ad cutem ſummáque corporis accedunt, ſubſtantia è iecore alimentum, è corde ſpiritum calorémque ſumat, atque ex his quodammodo conſtet, eorũ prorſus conditionem naturámque retineat neceſſe eſt. Quibus igitur natura calidũ eſt, iis venarum ineſt amplitudo, eáque maior ſi humidum ſimul ſit: at ſi ſiccum ſimul eſt, durities quædam exiſtit. Quum enim venæ quaſi propagines ſint è iecore profectæ, illius nimirum inſitam temperaturã ſequuntur, eámque nobis ob ſenſus exponunt. Venter deinde & ilia piloſa ſunt, & magis quũ etiam ſiccum id fuerit, minùs verò quum humidum. Contrà autem quibus iecur frigidum eſt, venæ anguſtæ apparent, etſi humidum ſimul eſt, molles: ſin verò ſiccum, duræ: venter & ilia glabra piliſque nuda. Si cor temperamento calidum eſt, pulſus magnus, velox & frequens exiſtit: ſi pariter ſiccũ eſt, durus: ſin humidum, mollis. Spiratio pulſui quodãmodo ſimilis eſt, dummodò thoracis conformatio atque magnitudo cordi proportione reſpondeat. Animus quoque amplus eſt & excelſus, præſens & acer, audax, iracundus: quum ſimul ſiccum id erit, tardior quidem, ſed ferocior nec facilè placabilis: quum humidum, promptus, placabilis ac minimè ferox. Thorax quoque hirtus eſt & magis in ſicco, minùs in humido. At verò ſi cor temperamento frigidũ eſt, pulſus ineſt paruus, atque is quidem mollis ſi humida tẽperies, durus ſi ſiccitas comes eſt. Reſpiratio pulſui perſimilis, niſi quum thorax à cordis commoderatione recedit. Animus humilis ac demiſſus, propitius, in iracundiam minimè propenſus: idque cum metu & ignauia ſi pariter humidum eſt, ſi ſiccum, cum pertinacia. Pectus glabrum & pilis nudum, magis in humido, minùs in ſicco. Sic igitur ex cordis iecorisque ſignis de totius corporis temperamento iudicium fieri poteſt. Præterea verò ex calore, ex mole, ex colore & pilo. Corpus enim quodcunque calido eſt temperamento, tangenti etiam calidum apparet, acri quidem & mordaci calore, ſi ſimul ſiccum eſt: blando & halituoſo ſi humidum. Piloſum quoque id eſt, magis quidem quum etiam ſiccum, minùs verò quum humidum. Temperamento proximas vires habet corporis principumque partium natura à parentibus inducta. Temperamenti notæ interdum fallunt: at cum ſi fortè perſpectum ſit quales erant parentum naturæ, quo maximè tempore genuerunt, conſpectius erit prolis temperamentum, neque temperamentum ſolùm, verumetiam omnis illius natura, & quas in ſe partes validas, quas imbecillas illa obtineat, & quibus cumulandis humoribus, quibus morbis ſit oportuna. Nã parentum ſemina atque etiam prægnantis victus, principum partium totiuſque corporis naturã conſtituunt. Cauſæ porrò aſcititiæ multo pòſt tempore genitis iam nobis hos illóſve humores exaggerant: quandoquidem ætas, ambiens nos aër, alimenta, vitæ exercitationiſque genus, animi pathemata, vacuandorum ſuppreſſio, humores morbóſque generant in nobis hæ naturæ finitimos, quorum etiam notæ, hac ratione quam in ſingulis ſubuciam, conſpicuæ ſunt.

Ex totius temperamẽto inſito de cæterarum partium natura coniectura capienda, & contrà.

Parentum cognita perſpectáque natura plurimum facit ad liberorum proclinitatem intelligendam.

Signa plenitudinis. CAPVT XIII.

PLENITVDO quidem ſtatuenda duplex, vna impura nec exquiſita, cuiuſque ſanguinis redundantia, ſiue bilioſus is ſit, ſiue pituitoſus, ſiue ſeroſus, ſiue flatulentus, ſiue aliter inquinatus. Atque hæc veriùs multa eſt cacochymia, quam & impuram plenitudinem nuncupamus. Altera eſt plenitudo pura, quæ ſolius ſanguinis ſiue omnium ſuccorum æquabilis eſt redundantia. Nuſquam enim tam ſyncerus ſanguis cumulari poteſt, quin aliorum ſuccorum atque ſeri permiſtione ſit perfuſus. Ea autem excellentiæ nomine plethora dici conſueuit. Hæc rurſum duplex, vna ſupra vires, in qua tametſi ſanguis nec qualitate nec copia ſymmetriam & commoderationem exceſſit, vires tamen quauis alia ex cauſa imbecillas premit. Altera abſoluta, quæ iam ſupra naturæ ſymmetriam eſt, & copioſiùs increſcens naturalis eſſe definit. Quæ ipſa aut leuis eſt, quum mediocritatem paulùm excedit, aut tenſiua, quum iam vaſorum tunicas præ copia diſtendit ac propè diuellit. Hæc licet immodicè exuperet, fieri tamen poteſt vt vires non premat: nam plerunque (vt in habitu athletico) vires cum ſanguine & carnis mole æquabiliter increſcunt. At ſi vires infirmæ ſubſiſtant, ſupra vires erit plenitudo. Sed & plenitudo omnis impura, ſupra vires eſt & naturæ grauis. Omnis autem plenitudinis vaſorum hæc communia ſunt ſigna. Venarũ omnium tumor æquabilis. Hic autem obſeruandus eſt quũ omnes ſimul particulæ eodem ſunt ſtatu, nec pars vlla cæteris eſt decliuior in quam ſanguis incumbat. Erqum omnes æquabili & moderato ſunt calore, & ſanguis nec frigore in altum refugit, nec immodico calore ſiue aëris, ſiue balnei, ſiue vini, ſiue exercitationis, ſiue febris, ſiue vllius cauſæ calfacientis vi concitatus aut turgeſcens, aut quaſi colliquatus venas diſtendit in tumorem. Alterum ſignum eſt tenſio venarum cum quodam ſenſu doloris, quũ non ſolius plenitudinis, ſed exuperantis plenitudinis eſt index. Hæc eſt tenſiua laſſitudo ſpontanea, in qua & corpus & artus omnes ægriùs præ pondere mouentur, vixque manus in pugnum adducitur. Si corporis moles iam plenior euaſerit, & brachia, manus, ti-

Plethora duplex.

Plenitudinis ſigna communia.

biæ ioturgeſcaot,non ſolùm venarum,ſed totius eſt corporis plenitudo. Pulſus etiam fortis,validus,magnus & plenus ineſt. Venæ ſiquidem pleniores anaſtomoſi copiæ nonnihil in arterias transfuodunt,niſi ſupra modum craſſi viſcoſiſque humores exiſtãt. Plenæ autem arteriæ pulſum edunt qualem diximus,non in carpo ſolo,verumetiam io temporibus, in digiris, & in extremis quibuſque partibus moleſta pulſatione conſpicuum. Reſpiratio nec alta nec omnino libera: etenim difficilior & crebriot (præſertim verò in exercitarione) deprehenditur. Communia hęc ſunt plenitudinis ſigna. Euidentium porrò canſarum quæ plenitudinem ingenerant obſeruatio demonſtratiuorum ſignorum vim obtinet. Cibus plenior valentiſque materiæ,plenitudinis eſt pabulum. Inſuetarum balnearum moderatus vſus à cibo hunc quaſi fuſum liquatúmque celeriter allicit diſtribuitque in corpus. Conſueta exercitatio neglecta,vitáve deſes & ocioſa nihil é corpore diſſipat,omnia retinet: quemadmodum & cutis denſior. Multò manifeſtiùs cõſueta omnis vacuatio ſuppreſſa,plenitudini materiam ſuggerit. Hæc igitur quum iam diu anteceſſerint, multò certiùs plenitudinem ineſſe demonſtrant. At verò quæ plenitudinis ſpecies ſit, non ex illis communibus,ſed ex propriis cuiuſque ſignis internoſcendum. Quum in plethora corpus nihilo magis ingraueſcit & vires omnes ęquales perſiſtunt,ſola eſt vaſorũ plenitudo. At ſi corpus artúſque ingraueſcont, & motus pigrior euadit, ſomous grauis, profundus & interturbatus: & laborãs per inſomnia ſe grauiter premi aut onus geſtare, aut loco moueri noo poſſe putat, virium eſt grauãs plenitudo. Cnius autem bumoris hæc ſit, quum in omne corpus æquabiliter diffunditur, color oſtẽdet. Rubẽs eoim nec ex ſole, nec ex balneo, nec exercitatione, nec ex acuta febre, nec ex iracundia aut pudore cõtracta, ſanguinis eſt, ſubpallida flauę bilis, alba pituitæ, orgra bilis atræ. Cerebrum bilis occupans vigilias, pituita ſoporẽ, atra bilis inſomnia terrotéſque incutiet. Si os ventriculi bumor aliquiſpiam imbuat, pituita appetentiam excitabit, bilis flaua ſitim, nauſeam, oris amarorem: atra animi demiſſionem, moroſitatem, triſtitiam, copioſam ori ſaliuam. Quoniã autem hæc non ſatis conſpicuè dominanris bumoris ſpeciem ob oculos proponnot, de voinſcuiuſque propriis ſignis accuratiùs dicendum.

Plenitudinis ex progreſſa viuendi ratione indicia communia.

Propria & peculiaria cuiuſque plenitudinis ſigna.

Signa boni ſanguinis, & ſigna veræ plethoræ. CAP. XIIII.

GIGNENDO cumulandóque ſanguini apò quidem & accommodati ſunt qui ſiue ab ortu, ſiue poſtea iecoris cordíſque temperiem ſunt adepti. Etenim quum iecur io tẽperamenti mediocritate eſt, niſi cordis vehementior intemperies obſtiterit, humorum mediocritatẽ & cõmodetaoonem gignet, quę bonus eſt & temperatus ſanguis. Huic etiam gignendo apti ſuot, qnibus iecoris cordíſque temperatura commemoratis ſignis calida humidáque deprehenditor. Quioetiam ex ætatibus pueritia quidem & pubertas bonum temperatúmque ſanguinem: adoleſcentia & iuuentus copioſum, ſed aliquantùm calidiorẽ producunt. In externis porrò & euidenribus cauſis ſunt cibi euchymi beneque tẽperati, quique facilè ac celeriter alunt: ſanguini quippe & humoribus ſui ſimilem materiam ſubminiſtrant. Moderata autem tempeſtiuaque exercitatio ſine labore, ſomnus mediocris, vita curatũ expers, gaudiorũ plena, aëris clementia, qualis Vere & regione temperata exiſtit, ſanguinis bumorumque omnium mediocritatem ſi non efficiunt, ſaltẽ tuentur nihilque immutant. Quum igitur eiuſmodi cauſæ quaſi connexæ conſeoount, *ἰναιμίαν* id eſt bonitatem ſanguinis & omnium humorũ quandam faciuot æquabilitatem: quum verò cogitatione ſola & memoria repetuntur, dominantis ſanguinis indices ſunt notæ. Signa autẽ aſſidentia quæ ſanguinem in corpore ſyncerum contineri dominarique demonſtrant, hæc ſunt. Faciei corporiſque color ſupra conſuetudinem rubicundus, & quaſi ex albo rubroque miſtus. Habitus caroosus; firmus, ſine multo adipe: miti, blando & balituoſo calore perfuſus. Venarum vaſorumque omnium ſymmetria, ſed ab exercitatione vel ab æſtu promptè turgens plenitudo. Pulſus fortis, magnns & plenus: virium robur cum ſanguine & habitn proportiooe quadam pariter increſcens. Vrina copioſa, colore, ſubſtantia, cõtentiſque mediocris. Animi mores tranquilli, hilares & iucundi. Somnus placidus, in quo & res inſomniis viſuntur iucũditatis & lætitiæ plenæ, quaſi floribus aut luce illuſtres. Externarum cauſarum atque etiam iniuriarum facilis tolerantia. Iam verò *πολυαιμία*, id eſt ſanguinis vbertas veraque pletbora ineſſe credatur, ſi in ea corporis cõſtitutione venæ & arteriæ intumeſcũt, aliæque comitantur plenitudinis notæ. Si euchymi cibi maximeque vini vbertas & affluentia præceſſit: nã potu quàm cibo impleri facilius eſt. Vt autẽ vinum, ita & bumida liquidaque omnia celeriùs quàm ſolida coquuntur, atque tum in venas tum in omne diſtribuuntur corpus. Hęc igitur plenitudinẽ faciunt ſi tempeſtiuè conuenientique reliquarum cauſarum concurſione accedant. Si præterea ſanguinis è naribus, ex hæmorrhoide, aut ex vtero conſueta vacuatio ſuppreſſa eſt. Si laborans morbis ex plenitudine iam ſæpius conflictari conſueuit. Atque ſi plethora carnem ipſam corporiſque molem iam occupet, cæcæ exileſque venæ, quales oculorum ſunt, rubent atque diſtenduntur, arterię omnes validè pulſant, maximè verò in capite & in tempotibus, ſudor copioſus, dulcis, nec graueolẽs occaſione leuiſſima ſuauiter emanat. Quo autẽ plenitudinis ſigna grauiora obrigerint, eò plenitudo maior eſt atque periculoſior.

Omnia temperata & mediocria ſanguinis bonitatem præſtant.

Signa bilis flauæ exuperantis CAP. XV.

QVI iecoris cordiſque calido & ſicco temperamento ſunt, bilis flauæ copiam vel ex optimis & bene temperatis alimeotis exaggerant, maximè verò ſi iuuentutem ipſamque

Cauſa copioſioris bilis.

conſtantem

conſtantem ætatem agunt, quæ & omnium feruentiſſima eſt, & bilioſis morbis facilè conflictatur. Deinde ſi alimenta calida ſiccaque anteceſſerint, inediæ aut victus admodum tenuis, parcus & ratus: exercitatio vehemens, robuſta, multa & frequens: æſtus feruidioriſque aëris ſiue à regione, ſiue ab æſtate, ſiue ab æſtuariis, ſiue à calfaciente vitæ ſit genere, frequens occurſatio: vigiliæ immoderatæ: curæ graues, attentæ cogitationes & mœrores: ſuppreſſa bilis vacuatio ſpontanea aut intermiſſa, quæ medicamentis fieri conſueuerat per vomitum, per aluum, per vrinas aut ſudores. Cui iſthæc omnia obtigerint, is neceſſariò bile multa redundat.

Argumenta redundantis bilis. Quũ autem ea iam moleſtiùs inualeſcet, ſigna hæc apparebunt: Faciei, oculorum, totiuſque corporis color pallidus, flauus aut citrinus, ad eum accedens qui ictericorum eſt. Interdum bilioſæ puſtulæ eryſipelaris ſpecie erumpentes. Corporis habitus ſiccus, macer & gracilis, & qui tangẽtem acri mordacique calore feriat: venæ & arteriæ amplæ, & à prima conformatione caloris vi diſtentæ: pulſus vehemens, velox, frequens & durus, vrina flaua, flammea, & acris, ſedimenti pauci: interdum vomitione, deiectione, vrinis aut ſudoribus ardens & bilioſa excretio: in iracundiam, in audaciam & vindictam propenſio: ſomnus leuis nec profundus, magna corporis iactatione inquietus: inſomnia belli, furoris, iracundiæ ſplendoriſque plena: frigidorum appetentia eorumque vſus gratus & delectabilis: bilis purgatio vtilis toleratuque facilis. Hæc exuperantis bilis communia ſunt indicia. Atque ex partium in quas illa proruit impetumque facit varietate ſymptomata euariant. Siquidem illa in cerebrum inſiliente, vigiliæ fiunt, deliria rixarum & iracundiæ plena: in os ventriculi, ſitis, nauſea, inappetentia, oris amaror, animi defectio: in inteſtina diarrhœa & dyſenteria.

Melancholiæ dominantis indicia. CAPVT XVI.

Cauſæ melancholiæ effectrices. CVMVLANDÆ melancholiæ apti ſunt quicunque iecur & cor frigidum ſiccúmque, ſiniſtrũ verò hypochõdrium diſtentum, in eoque obſtructum imbecillúmve lienem aut natura, aut viuendi conſuetudine obtinent. His craſſi lentique humores ac prorſus terreni ſuccreſcunt, aliàs in vnum lienem, aliàs in omne corpus effuſi. Ætas iam inclinans primaque ſenectus repreſſo vitæ feruore in hanc prona eſt. Victus vſuſque frequens craſſorum ac terrenorum alimentorum, cuiuſmodi ſunt bubulæ, ceruinæ, caprinæ, ac leporinæ carnes, & thunni, balenæ omniaque cetaceorum genera, & maximè condita ſale, atque etiam vina craſſa, rubra, aut nigra. Vitæ conditio triſtis, multis curis, negotiis, contemplationibus aut litterarum ſtudiis implicita, nulla interpoſita animi hilaritate, aut corporis exercitatione: ſub hac enim natiuus calor elanguescit, & omnia torpore ſopita craſſeſcunt. Autumnus, aut regio, aut cœli tempeſtas frigida & ſicca, inconſtans & inæqualis. Conſueta melancholiæ vacuatio ſuppreſſa, ſiue ea ſpontanea eſſet, vt per hæmorrhoidas, per menſtrua, per aluum aut vomitionem, aut per varices aut ſcabiem: ſiue medicamentis fieri ſolita. His igitur ex cauſis melancholia coaceruatur & immoderatiùs exuperat, tumque naturæ ſuæ morbos cognatos inuehit.

Indicia. Quum iam illa exuperat, hæc ſigna ſe proferunt. Faciei totiuſque corporis color fuſcus, obſcurus aut nigricãs, interdum vniuerſus & æquabilis, interdum maculis quibuſdam inuſtis nigris plerũque & cruſtis fœda ſcabies, aut cutis nigra vitiligine conſperſa. Corporis habitus ſiccus & macilentus, aſpectus inconſtans, horridus, ac mœſtus. Pulſus paruus, tardus, ratus & ſubdurus. Vrina ſi nihil vnà excidit melancholiæ, tenuis & alba, ſin verò illius quiddam præterfluat, craſſa, liuida, vireſcens aut nigra. Præ copia ſpontè erumpens melancholia vomitione, deiectione, vrinis, ſudoribus, mariſcis aut varicibus. In morbis animi metus & mœſtitia, taciturnitas, ſolitudo, inanis rerum commentario, ſomnus turbulẽtus, horrendis inſomniis fluctuans & agitatus ſpectris rerum nigrarum, fumorum, mortis, cadauerum, ſepulchrorum, quę plena ſunt terroris. Appetentia ſæpe corrupta, interdum canina cum acido ructu. Medicamenta quibus vis eſt atram bilem detrahendi conferunt laborantémque leuant: omniſque victus probum tenuemque ſuccum proferens iuuat, contrarius verò lædit. Hæc igitur quoties adſunt, melancholiam exoperare demonſtrant, quæ ſi in hanc illámve partem inſiliat, propria quædam partis illius ſymptomata concitat. At verò atræ bilis quæ ex præaſſatis quibuſcunque humoribus, maximè verò ex flaua gigni ſolet, non hæc, ſed miſta quodammodo ſunt ſigna. Huius cauſę eædẽ atque bilis flauæ ſunt, ſed quæ magnæ ac vehementes diu multúmque perſiſtunt, & bilem flauã extra metas deducunt in atram. Reliqua quæ narrantur melancholiæ ſigna hîc etiam apparent quidem, ſed cum quadam caloris efferueſcentia. Omnia quippe ex mediocritate in ardorem ſummum deuergunt, quòd ex atra quàm ex flaua bile calor acrior emergat. Hinc & animi mores & inſomnia magno furore magnaque feritate inſurgunt.

Signa pituitæ dominantis. CAPVT XVII.

Cauſæ. PITVITAM coaceruare ſolet, cui cor, iecur, & ventriculus frigido humidóque temperamento ſunt, atque iis conſentiens totius corporis conſtitutio. Nempe habitus obæſior, calore albicans aut liueſcens, venæ & arteriæ exiles & anguſtæ: ſiue ab ortu ſiue poſtea tales euaſerint. Ætas propriè quidem ſeneſcens & præcipitata, ob natiui caloris penuriam: & ob voracitatem puerorum ætas. Frigidorum humidorúmque alimentorum immoderatus vſus, & liberalior aquæ potus. Victus plenior & liberalior, largiórque potus, intempeſtiuè necdum priore confecto ſumptus: omnis denique ſatietas & ingluuies. Vita ſedentaria & in otio deſes, locis præſertim aquoſis &

ſis & humidis. Aëris conditio frigida & humida, ſiue ex regione, ſiue ex hyeme, ſiue ex cœli ſtatu & artis quã quis exercet conſuetudine. Somnus longus ac profundus, præſertim à cibo: itemq; balneũ à cibo, vita ſine curis, ſine ſtudijs, aut mœrore. Pituitę per os aut per aluũ vacuatio ſuppreſſa, quæ diu ſiue ſponte, ſiue arte conſueta fuerat. Hæc ſanè pituitã congerunt, cuius deinde hæc in corpore ſigna apparent. Faciei corporiſque color albicans, interdũ plumbeus aut liuidus. Moles ampla & obeſa, mollis & cõtactu frigida. Pulſus paruus, tardus, rarus & mollis. Vrina alba vel pallida, nunc tenuis, nunc craſſa & turbida cum multo ſedimẽto. Pituita vomitione aut deiectione ſpontanea erumpens, corpuſque madore ſæpe diffluens. Pituitoſorum morborũ, vt œdematis & deſtillationis atque ſimiliũ conſuetudo & frequentia. Animi mores omneſq; corporis motus tardi cũ grauitate & ſegnitie, ſenſus obtuſi, mens hebes, ſomnus profundus atq; grauis, aquarũ, pluuiæ, niuis, aut ſubmerſionis plena inſomnia. Cibi potuſque calidi, omniſque cauſæ calfacientis occurſus iucundus & vtilis. Pituitæ vacuatio quæcunque vel arte vel ſponte obtigerit, cõducibilis. Hæc ſigna exiſtunt, quoties pituita toto corpore æquabiliter dominatur & exuperat. Cæterùm ſi vel in capite duntaxat, vel in ventriculo, vel in inteſtinis colligitur (his enĩ tribus maximè locis ſuperuacanea illa coacervari ſolet) affectæ partis propria ſymptomata illã detegent. Salſæ porrò pituitæ non hæc, ſed miſta quodãmodo ſigna ſunt. Quũ enim vel bilis permiſtione, vel inducta putredine calorẽ pręter naturã acquirit, vt miſtas bilis & pituitę cauſas, ita & illarũ miſta quodãmodo ſigna obtinet. Eadem ſapore, pruritu, & fœda ſcabie plerunque deprehenditur. Indicia.

Signa aquoſi humoris abundantiæ. CAP. XVIII.

TENVES ſeroſoſque humores congerũt quibus ventriculus frigidus, lien verò aut iecur obſtructũ ſcirrhoſumq; eſt. Qui cibis humidis potuique liberaliori indulgent, ætate potiſſimũ ſenili. Qui in otio vitã agunt, hyeme, regione humida, ſimilique cœli ſtatu. Quibus vrina pauca, nec potui reſpondẽs profluit, & ſudor nullus emanat: & lienterię aut ſpontinę vacuationis aquoſę conſuetudo deleta. Aquoſo aũt humore in omne iam corpus effuſo, facies, manus, reliquũque corpus ſubtumidum cernitur, non viuido ſed pallido & obſcuro colore, corporis habitus plerũque œdematoſus, in quo prementis veſtigium manet, quemadmodum in cachexia & in leucophlegmatia. Abdomen interdum mole tumeſcit, ſub quo fluctuantis aquæ ſonus obauditur. Vrina cruda & aquoſa, ac ſæpe vt in diabete multa, alui deiectio liquida & mollis, cutis madida: expuitio multa, ſimplex, ſine tuſſi, è ventriculo plerunque redundans. Pulſus, animi mores, ſomnus, inſomnia, omnia quidem ijs ſimilia quæ in pituitæ dominio.

Signa flatus. CAP. XIX.

FLATVS copioſos exuſcitant ventriculus frigidus & humidus, omniſque caloris imbecillitas, ſiue ex ſimplici intemperie, ſiue ex humorũ vitio contracta: Lien melancholia turgens & obſtructus, ventriculi concoctionẽ contagione offendens: Flatulenti cibi, vt fructus crudi, caſtaneæ, fabæ, tubera, potus immoderatus, nimiaque ventriculi è liquidis cibis fluctuatio, crapula & ingluuies: Otium, ſomnus multus, ætas, regio, cœlique conſtitutio frigida. Quum autem ab his cauſis flatus multus in corpore congeſtus eſt, ventriculus & colon inteſtinum, ſiniſtro præſertim hypochondrio diſtenduntur & rugiunt quaſi ventis agitentur. Eſt enim colon pręcipue flatuum ſedes, quorum vi id non nullis ampliſſimè dilatatur. Tenſiui dolores in omne corpus euagantur vagique tranſcurrunt. Frequens ructu crepituque auditur flatuum eruptio, cui mox leuamen ſuccedit: frequens & aurium tinnitus & partium corporis palpitatio. Magna procliuitas in colicum dolorem, in alioſque ex flatu morbos. Inſomnia rei celeriter currentis aut volantis, interdum etiam tonitrui & tempeſtatis. Signa hæc ſunt omnia ex quibus corporis cuiuſque conſtitutio innoteſcit, & materia quæ in eo dominatur & redundat. Ex tota eſt antecedens morborum cauſa, à qua & proxima continenſque illorum materia fouetur incrementumque ſumit. His ita mihi abſoluenda videbatur generalis demonſtratiuorum ſignorum tractatio.

Libri ſecundi de ſymptomatis & ſignis, finis.

DE PVLSIBVS ET VRINIS, LIBER TERTIVS.

Quid pulſus, quotq; eius differentiæ. CAP. I.

NON paruam demonſtrandorum morborũ vim obtinent pulſus & vrina: ille ſiquidẽ cordis & arteriarum, hæc iecoris venarumque conſtitutionem renunciat, quorum adminiſtratione corpus vniuerſum gubernatur. Pulſus primùm & maximè vitalis facultatis totiuſque corporis robur, at nõ obſcurè tamen cordis corporiſque conditionem refert. Vrina certò & manifeſtè iecoris humorumque ſtatum, & morbos ex his genitos repræſentat, at obſcuriùs virium corporiſque robur. De his igitur vt certis ſignis ſeorſum, quantum artis vſus expoſcit, tradendum. Pulſus eſt cordis arteria- Hic quoq; liber ad tractationem ſignorũ & ad τὴν σημειωτικὴν refertur. Quid pulſus.

rumque motus natiui caloris moderator, ex diaſtole ſyſtoléque conſtans. Diaſtole, id eſt diſtractio eſt qua arteria ſeſe quoquouerſum diffundit dilatatq́ꝫ, vt aëre tenuique ſanguine tracto inſitum calorem temperet ac ſpiritui pabulum ſubminiſtret. Syſtole, id eſt contractio eſt qua in ſe ipſa vndique conſidet ſeque ſummittit, vt ſpiritus fuliginem exuſtione comparatam expellat. Inter hos motus, quòd omnino contrarij ſint, neceſſe eſt media quies intercedat, eaque gemina: vna ſupera quæ diaſtolen, altera infera quæ ſyſtolen terminet.

Pulſuum differentia. Pulſuũ differentiæ aliæ ſtatuuntur à diaſtole, aliæ à quiete, aliæ ab ordine. A diaſtole quinque, à quantitate, à vehementia, à tempore, ab arteriæ qualitate, & ab arteriæ perfuſione. Quantitas longum, latum, & altum comprehendit: eſtque pulſus longus, quo in longum excurrit arteria, vt latus quo in latum, & altus quo in altum: horum omnium concurſu fit magnus, quo artéria ſe quoquouerſum pandit. Hi contrarij pulſus ſunt, breuis, anguſtus, humilis, & qui horum trium concurſione paruus euadit. Qui in extremorũ medio conſedit moderatus appellatur. Omnes igitur hoc quantitatis genere pulſus erunt, longus, breuis, moderatus: & latus, anguſtus, moderatus: altus, humilis, moderatus. A diſtractionis vehementia ſunt pulſus validus ſeu vehemens, qui validè ac firmè tactum ferit: imbecillus ſeu languidus, qui contrà: & moderatus. A tempore pulſus celer, qui breui tempore arteriam diſtendit, tardus qui longo, moderatus qui mediocri. Ab arteriæ qualitate, mollis quum tenera laxaque arteriæ tunica, durus quum durior rigidiorque eſt: & moderatus. Ab arteriæ perfuſione pulſus plenus quo arteria in diaſtole non modò ampla & turgida, ſed humoris perfuſione plena occurrit: vacuus quo non humore, ſed quaſi flatu turgere tactu deprehenditur, prementibuſque digitis nihil firmum ſolidúmve ſubſiſtit: mediocris horum eſt medius. Sexta pulſuum differentia eſt à quiete ſeu ab ictuum interuallo. Hinc ſunt pulſus creber ſeu frequens, qui ſæpe & breui quietis interuallo arteriam diſtendit tactumque ferit: rarus qui ex longioribus interuallis.

ὁμαλός. Septima differentia eſt ab ordine: hic quum ſui ſemper ſimilis eſt, æqualis appellatur. Eſt porrò genere duplex, in omnibus aut certe multis pulſationibus æqualis, ſui ſemper vbique ſimilis, ſibique perpetuò conſtans, & in cuius pulſibus ſingulis ſimilitudo & æqualitas omnino ſpectatur in magnitudine, in celeritate cæteriſque differentijs. Aequalis in vno pulſu, cuius initium &

ἀνώμαλος. finis omneſque arteriæ partes æquabiliter procedunt. Inæqualis in multitudine, eſt quum multi pulſus comparati inæquales ſunt & diſſimiles aut magnitudine, aut celeritate, aut vehementia, aut alio quodam modo: & qui modis omnibus talis exiſtit, is abſolutè inæqualis appellatur. Ruſus inæqualis bipartitus eſt, inæqualis æqualiter, & inæqualis inæqualiter. Aequaliter inæqualis eſt qui inæqualitatis æquam paremque mutationem retinet: vt quũ primo pulſu ſecundus paulò minor eſt, & tertius ſecundo, & quartus tertio ad plures vſque deinceps. Atque is eſt qui Græcè μύουρος, Latinè ſenſim imminutus & gracileſcens appellatur.

μύουρος. Hic ſi ſenſim ita minui perſeueret dum ad quietem prorſus recidat, myurus deficiens eſt.

μύουρος ἐκλείπων. Horum alij in ea paruitate vel quiete perſiſtunt, alij reſurgunt & ad priſtinam magnitudinem aut parē aut minorem reuertuntur: hi ſunt

παλινδρομοῦντες μύουροι. myuri reciproci. Inæqualiter inæqualis nullam inæqualitatis ſimilitudinem retinet. Hic ſi aliquando deſinat, propriè inæqualis deficiens dici conſueuit.

ἐκλείπων παλινδρομῶν. Et ſi duorum, trium, vel plurium pulſuum ictibus prætermiſſis iterum arteria agitari incipiat, deficiens reciprocus vocatur. Huic finitimus eſt inæqualis intermittens, cuius eſt quies interdum longiſſima, iſque circuitibus admodum rarus euadit.

ἀνώμαλος διαλείπων. Eſt & intercurrens Græcis παρεμπίπτων appellatus, intermittenti oppoſitus, is enim tactui obijcitur inſperatò medius inter duos expectatos. Inæqualis porrò vno pulſu duplex eſt, aut enim in vna eademque arteriæ parte, aut in diuerſis fit. Pulſus eadē arteriæ parte inæqualis triplex: nam arteriæ motus licet continuus, par tamen plerunque non eſt initio, medio atque fine: interdum quiete interpellatur & intercidit, interdũ recurrit ac bis ferit. Impar eſt motus initio atque fine, aliàs in vehementia, aliàs in magnitudine, aliàs in celeritate, alijſque modis quos omnes numerare vix liceat.

διαλελειμμένος. Intercidens pulſus ſeu interciſus eſt, cuius diſtentio cõtinuitate deſtituta, media quiete interrumpitur: hicque quanquam bis ferit, non tamen duo, ſed vnicus eſt pulſus.

δορκαδίζων. Quòd ſi motus à quiete celerior & vehementior ſit primo, caprizans tum appellatur.

δίκροτος. Dicrotus id eſt recurrens aut bis feriens, qui ſimulatque omnem diſtentionem effecit, ſe paululum ſubducit ac mox pulſat iterum, tanquam malleus ab incude reſiliens: eſtque ab interciſo planè diuerſus. Eſt & quum non ſemel tantum, ſed bis aut ſæpius arteriæ pulſus reuertitur. Pulſus diuerſis partibus inæqualis eſt quum multis digitis arteriam contingentibus non ſimilis ſentitur occurſatio. Ac primùm interruptus primo & tertio digito, vel ſecundo & quarto, non autem alijs ſentitur. Inæqualis magnitudine, vehementia, duritie, plenitudine, quum omnibus digitis æquè tangentibus, aut magnitudo, aut vehementia, aut durities, aut plenitudo non ſimilis apparet. Hic

ἱμπρίων καὶ ἱμπριστικός. ſi pariter durus exiſtit, ſerratus appellatur. Eſt & inæqualis in ſitu partiũ arteriæ, quum eius pars vna dextrorſum, altera ſiniſtrorſum, vna ſurſum altera deorſum inflectitur. Id autem ſi admodũ manifeſtè & perſpicuè fiat, magnaque ſit arteriæ diaſtole, pulſus vibratus appellatur, in quo crebra & inæqualis eſt, quaſi in iaculis quæ impetu celeri vibrantur, concuſſio.

κλονώδης. Sin verò id obſcu-

σπασμώδης. riùs fiat, appareatque arteria tenſa & vtrinque retracta, conuulſiuus is eſt. Vndoſus pulſus, quũ

κυματώδης. arteria primum digitum pleniùs validiuſque ferit, deinde ſecundum exiliùs & mitiùs, tertium pleniùs & validiùs, quartum denuo exiliùs & mitiùs: non hic quidem interruptus, ſed inæqualis vt vndarum æſtus.

σκωληκίζων. Vermiculans pulſus vermium greſſui ſimilis, vndoſo finitimus, à quo non

μυρμηκίζων. inæqualitatis ſpecie, ſed magnitudine ſolùm ac robore diſſidet. Formicans his ſuccedit mirè paruus, languidiſſimus, creberrimus & inæqualis, à vermiculante tantum deficiens quantum

hic ab

hic ab vndoſo. Pulſus omnis inæqualis bipartitur: alius quippe ordinatus, inordinatus alius. Inæqualis ordinatus, eſt in quo inæqualitatis ordo retinetur: vt quum pulſus quatuor inæquales quodammodo ſunt, omneſque quaterni ſimilem habent inæqualitatis proportionem. Inæqualis inordinatus, eſt in cuius inæqualitate nulla ſimilitudo, nullus circuituum ordo ſtatui poteſt.

τεταγμένος καὶ ἄτακτος. ἀνώμαλος.

Qua ratione pulſus obſeruandi internoſcendíq; ſint. CAP. II.

OBSERVANTIS manus temperata ſit, mollis, minimeque calloſa & eximij ſenſus. Digiti tres aut quatuor ſupernè tantum carpi arteriam (quæ mediocris quũ ſit & obuia, obſeruationibus accommodatiſſima exiſtit) cõtrectent. Laborantis manus quæ tangitur, nec ſublata ſit, nec depreſſa, nec extenta, nec vinculo, aut decubitu conſtricta, nec prona in volam nec reſupina: ſed molli naturalique ſitu æquabiliter recliuetur in latus imum, quod minimo digito clauditur. In carpo ſi directò ad maximum digitum obſcurus eſt pulſus, alio quouis loco atque etiam in altero carpo peruestigandus, quòd multis ex cauſis euariet, ac plerunque vel ex vulnere, vel ex cõtuſione, vel ex obſtructione altero oblitescat. Qui vehemens eſt, non niſi preſſa arteria digitiſque validè infixis dignoſcitur, hoc à magno & à pleno diſſidens, quòd ſuo robore reniti tactumque repellere deprehenditur. Non tamen hic adeò premendus, vt vi applicatæ manus arteriæ ſuperetur robur. Languidus pulſus conſpectior eſt in manu prona atque decliui, attingique debet molliter & quaſi ſuſpenſis digitis: nam ſi arctius premantur, licet languidus hic pariter quoque magnus ſit, vt in lethargo, aut nullus omnino aut immotus videbitur, omnemque ſenſum effugiet. Syſtole in vehementi, in magno & duro pulſu aliquantum deprehenditur, in languido nunquam: in vehementiſſimo maximo atque duro aut ſaltem in eo qui mollis non ſit, conſpicua & aperta ſentitur, non mediocriter ſed validè preſſa arteria. Quies externa mediocri tactu citra vim vllam interior non niſi digitorum impulſu preſſuque animaduertitur. Ad horum autem perfectam cognitionem qui ſeſe componere & accommodare volet, primum ſe exerceat in ſyſtole & interna quiete cordis, quum id vehementiſſimè maximeque pulſat. Pectoris enim contactu conſpicuæ ſunt, quarum imitatione illas quoque in arterijs ediſcet. Reliquæ pulſuum differentiæ tactus quadam mediocritate animaduerti debent.

Quid obſeruandum medico in tangenda ſummis digitis arteria.

Generales pulſuum cauſæ. CAP. III.

PVLSVVM tres omnino ſtatuuntur cauſæ, efficiens, impellens, & inſtrumentum. Primaria efficienſque pulſus cauſa eſt facultas illa, quæ è corde profecta: inſtrumenta ſunt arteriæ, quæ facultatis impetum ſequuntur eique obtemperant: cauſa facultatem incitans ac impellens vſus eſt atque mouendi neceſſitas. Hæc vna omnium eſt cauſarum prima & validiſſima, à qua & mouendi initium exiſtit. Omnis autem neceſſitas ex affectione quadam præter naturam proficiſcitur, quæ quum cordi infenſa moleſtaque eſt, eam protinus excutere contendit. Triplex eſt eiuſmodi affectio, aut enim caloris ſpirituſque eſt penuria, quem cor pulſu reſarcire conatur: aut intemperies frigida calidave, ſiue ſimplex, ſiue à febre, ſiue à phlegmone, quam refrigerare poſtulat: aut aliena ſubſtantia, cuius expulſionem molitur, vt quum fuligo, vapor, humórve aliena vitioſaque qualitate cor ferit, aut id mole copiaque premit. Et hæ quidem interiores cauſæ ſunt: externæ verò immoderati omnes corporis motus animique perturbationes: vt ira, excandeſcentia, metus atque mœſtitia. Ab his ergo cauſis neceſſitate quadã ſtimulata incitataque cordis facultas, efficit vt per diaſtolen nouus aër extrinſecus hauriatur, qui inſito calori refrigerium vitalique ſpiritui pabulum ſuppeditet: per ſyſtolen verò exuſta ſpirituum fuligo, & quicquid denique præter naturam eſt tum cordi, tum arterijs infenſum expurgetur. Itaque vſus atque neceſſitas cordis facultatem ad pulſandum impellit: incitata facultas inſtrumenta arteriaſque mouet: hæ verò illius cedunt robori. Semper autem pro neceſſitatis conditione pulſus eduntur, modò facultatis ſubſit robur, & obſequantur arteriæ. Duo enim hæc, vitale robur & arteriarum conſtitutio, neceſſitatis ſæpe ſignificationes obſcurant. Etenim amplæ arteriæ pulſum ferè magnum edunt, qui & talis deprehenditur ſi non altè in profundum illæ demerſæ ſunt. Exiles verò anguſtæque arteriæ quales inſunt pinguibus & craſſis, nequeunt pulſum proferre magnum. Quin etiam vitale robur ſi vegetum eſt, pulſus natura magnus ac vãlidus exiſtit: ſi imbecillum, paruus ac languidus. His ex cauſis quibuſdam vel in extremo ſenio validus magnuſque pulſus apparet, quibuſdam vel ætate virentibus obſcuriſſimus ac propè nullus. Vitalis roboris cauſa non facilè perſpici poteſt: vna proinde obſeruatio, quæ magnum habet in ſingulis momentum, pulſuum ac naturæ locupletem cognitionem dabit. Quum igitur omnium cauſarum concurſione mediocritas quædam obtingit, pulſus moderatus exiſtit. Quum verò à mediocritate diſceditur, pulſus immutatur, & de medio quoque decedit.

Neceſſitas pulſandi vnde, et quotuplex eius cauſa.

Pulſuum vnde petenda cognitio.

Quam varij ſint pulſus naturales, & quibus ex cauſis per ſanitatem & citra morbum immutentur. CAP. IIII.

HIs ita conſtitutis primùm quidem in pulſus moderati cognitionem penitus incumbendũ, in eumque animus defigendus, qui cæterorum lex ſit atque menſura. Moderatus autem op-

Ad certã pulſuum vt etiã

Temperamentorum cognitionem mediũ unum & ſymmetrum conſtituere oportet, qui reliquorum ſit velut idea atque regula ad quã exigantur.

pellatur qui nec magnus eſt aut paruus, nec celer aut tardus, nec creber aut rarus, nec vehemens aut languidus, nec durus aut mollis, nec inæqualis, nec alio quoquã modo nimius. Is eſt cuius cõparatione cæteros omnes magnos aut paruos, celeres aut tardos, aut alio quouis exuperantię nomine inſigniuerunt. Hic nõ niſi in optima corporis natura animaduertitur, quæ & temperatiſſima eſt & conſtitutione prorſus media ac verè quadrata. At verò intemperatis naturis etiã dum ſanæ ſunt, pulſus ab hoc diuerſi exiſtunt. Natura quippe calidi celerem, crebrum, magnum & aliquantùm vehementẽ pulſum edunt. His enim refrigerij & expurgandæ fuliginis magna neceſſitas adeſt, nec deeſt viriũ robur: frigidi contrà. Graciles magnũ, quia facilè nulloque impedimento diſtenditur arteria, ſed rarũ & aliquantum vehementẽ. Hinc viris quàm mulieribus pulſus longè maior & vehementior, ſed paulò tardior atque rarior ineſt. In ætatibus infantis puerique pulſus celerrimus & crebertimus, quòd caloris exuperantia per diaſtolen refrigerari, & fuliginis copia per ſyſtolen expurgari poſtulet. Senis contrà rarus ac tardus. Reliquarũ ætatum pulſus inter hos ambigunt. Iuuenis pulſus maximus, quòd calor ſit acer amplaq; arteria: ſenis minimus: pueri medius: huic quidẽ neceſſitas ineſt, ſed anguſta arteria. Iuuenis pulſus vehementiſſimus, quia facultas validiſſima: ſenis languidiſſimus: pueri medius. Ex his quidẽ conijci poteſt, qualem vniuſcuiuſlibet laborantis naturalẽ pulſum eſſe oporteat. Hunc porrò vel integra valetudine cœli ſtatus & corporis motus animique perturbationes immutant. In anni temporibus, Vere medio pulſus maximi ſunt & vehementiſſimi, quòd in ſumma illa temperie facultas ſit robuſtiſſima: at celeritate & crebritate moderati, quia in temperie pulſandi vſus moderatus eſt. Tales apparent autũno medio. Æſtate media celeres atq; crebri: vſus etenim neceſſitaſque creſcit: at parui ſunt & languidi, quia langueſcit facultas. Hyeme quoniã vſus remittitur, tardi atq; rari & quàm æſtate minores, ſed tamẽ vehementiores. E regionibus & cœli conſtitutionibus quæcunq; vehementer calida fuerit & æſtuoſa, æſtati mediæ: quæ verò frigida, hyemi: quæ temperata Veri ſimillima putetur. Exercitatio moderata quidẽ pulſus vehementes efficit, quandoquidẽ facultas contentione excitatur: magnos quoque, celeres & crebros, quòd caloris incremento vſus pariter increſcat. Contrariũ apparẽt in otio & torpore. Immodica exercitatio quòd iã ſupra vires ſit, pulſus paruos & languidos efficit, ſed ex vſu celeres & crebros: at quum ad viriũ reſolutionẽ & defectum peruentum erit, tardos atque raros. Eadem ratio balnearũ calidarum, frigidarum verò ſimilis atque otij & torporis. Cibi viniq́ue vſus plenior, pulſus edit magnos, vehementes, celeres & crebros, ſed vini quàm cibi celerior mutatio, quæ tamẽ ocyus vaneſcit. At multò immoderatior vini vſus, pulſus inæquales & inordinatos concitat. Dormientiũ parui ſunt, languidi, tardi atque rari: eorũ verò qui expergiſcuntur, è veſtigio quidẽ magni ſunt, vehementes, celeres & crebri cum quadã vibratione, ſed qui in mediocritatẽ mox redeunt. Iratorum pulſus magnus, altuſque, vehemens, celer & creber: triſtium, paruus, languidus, tardus & rarus: timentium, vehemens, celer, vibratus, inordinatus & inæqualis. Sic igitur quotidianæ corporis affectiones pulſus immutant, ſine quarum animaduerſione non certò poſſit pulſus percipi, nec quantum per morbos à naturali diſtet. Itaque pulſus naturalis obſeruandus eſt, neque mox ab exercitatione, à balneis, à cibo immodico, à vino, aut ab alijs cauſis calfacientibus: neque ilico ab ira vel timore, vel ab alijs cauſis cor & ſpiritus agitantibus: de pulſu nihil quicquam ſtatuendum antequam externarum cauſarum vis deferbuerit, omniſque ſedata ſit corporis perturbatio. Hi pulſus non omnes quidem mediocres exiſtunt, ſed naturæ tamen limitibus continentur. Deinceps verò qui contra naturam ſint, & quam in morbis ſignificationem habeant, tradendum.

Pulſum quæ immutent. *Sexus.* *Ætas.* *Tempora anni.* *Regio.* *Motus.* *Vinolentia.* *Somnus.* *Animi pathemata.*

Quæ ſunt pulſuum præter naturam cauſæ. Cap. V.

Hinc diagnoſtica ſigna petuntur tum cauſæ præter naturã, tum affectus, tum ſedis affectæ.

COR dum ſecundum naturã habet, moderato pulſu inſitum ſibi calorẽ ſpirituſque mediocritatem tuetur: at præter naturã affectum diuerſo pulſu quicquid moleſtũ infenſumque eſt excutere, aut etiam quicquid deeſt inſtaurare contendit. In eo autem primùm quid diaſtole, deinde quid ſyſtole demonſtret ſignificetque tradã. Quum vſu & neceſſitate cor laceſſitur, ſtimulatum id, primum quidem pulſum edit crebrum, idque ſiue valida, ſiue imbecilla ſit facultas: creber enim omnium primus eſt, quia facillimus. Si neceſſitati non ſatisfaciat crebritas, huic etiam celeritas accedet: atque etiam ſi hæc duo quidem illa ſatis ſint, addetur & magnitudo, modò non imbecilla ſit facultas: tum quippe totis hæc opitulatur viribus. Quòd ſi pariter valida eſt, pulſũ edit robuſtum ſeu vehementem, eumq́ue plenum ſi ſpiritus vbertas ineſt. Ita quippe artis vſu & exercitatione obſeruamus, per febres omnes frequentẽ necnon celerem pulſum edi, at non perpetuò magnum: quandoquidem ſi vires languent, cum crebro paruus quoque ac languidus exiſtit. Rurſum & quibus ſine febre imbecillæ, vt in animi defectione, ſunt vires, & quibus hæc copia vel impuritate premuntur, vt in leucophlegmatia, pulſus frequens ac celer (non enim ex frequentia perpetuò febris iudicanda) at nõ ilico magnus deprehenditur, ſed verè paruus ac languidus. Quocirca prima pulſus mutatio non in magnitudinem, ſed in crebritatem fit, cui dein celeritas, poſtea magnitudo accedit. Mirari proinde ſubit Galeni dictum, pulſum omnẽ vrgente neceſſitate ſtatim initio magnum euadere, ſiue valida ſiue imbecillla ſit facultas, & celeritatẽ nunquam ſine magnitudine inueniri. Itaque pulſus frequens ac celer aut exuperantem calorem, aut ſpiritus vitalis penuriam oſtendit: magnus non imbecillam eſſe facultatem, vehemens eandem eſſe validam. Paruus autem pulſus natiui caloris penuriam ingenſque refrigerium denunciat.

Creber vſu primus, dein celer, magnus, vehemens virtute valida: alioquin paruus, & languidus.

Quæ vniuſcuiuſque pulſus præter natu-

Quod

Quod quũ obtigerit, primùm quidẽ raritas erit conſpicua: increſcente malo tarditas accedet, poſtremò paruitas, vice verſa atque in caloris incremento. Iam verò pulſus differentiæ in longum, latũ & altum, non ex rei neceſſitate proficiſcuntur, nec vllius affectus eſſentiã, ſed impedimenta duntaxat repræſentant, quæ circum arteriã incidunt. Arteria enim quàm maximè poteſt diſtrahitur, at diſtractionis magnitudo aliàs obtegitur, aliàs interpellatur, vel numero, vel craſſitie, vel duritie circumiacentiũ corporum, vt membranæ, vt cutis, vt adipis aut carnis, quorum gratia pulſus varius apparet, & alius plerunque quàm neceſſitas expoſcit. Sic igitur corpulentis breuis ac paruus, gracilibus longus & magnus, quadratis moderatus obtingit. Mollis verò pulſus arteriam mollem demonſtrat, & corpus humore multo eoque pituitoſo perfundi, vt in hydrope, in leucophlegmatia, in lethargo, in comate: ſiue ab humidiore cibo, ſiue à balneis immodicis, ſiue à ſomno, ſiue à molliore vita ſuccreuit. Hic tandem ingraueſcente morbo & viribus langueſcentibus vndoſus & vermiculans euadit. Pulſus durus ſi neque ex languore animi, neque ex metu, neque ex verecundia eſt, arteriæ duritiẽ perpetuò declarat: vixque vllus eſt durus, qui nõ etiam paruus ſit, licet nõ ſtatim languidus. Durior aũt arteria fit vel ſiccitate, vel conſtrictione, vel tenſione. Siccitas fit ab immoderato vſu vini meracioris, à febribus ardentiſſimis, à marcore, à quartana febre & à melancholia. Conſtrictio interdũ à frigore fit, quod aëris, balnei, aut frigidæ potionis vis intulit: interdũ à vitioſis fructibus, qui vitreã craſſamque pituitam gignunt. Tenſio ab ingenti inflammatione, à ſcirrho iecoris aut lienis. Duro huic & tenſiuo pulſui affinis eſt conuulſiuus, qui aut neruorũ propaginem conuulſione teneri prodit, aut aluũ immoderatiùs quaſi poto elleboro fluxiſſe. Vibratus pulſus ex paruo duroque procedit: quũ enim magna eſt refrigerij neceſſitas & facultas valida, ſi arteria dura tum ſit, contentione facultatis validæ & arteriæ renitentis, vibrate continget. Hoc proinde eoſdẽ quos & pulſus durus morbos denunciat. Ita igitur ex diaſtole iudicandũ. Syſtole verò quemadmodum & diaſtole aliàs maior aut minor eſt, aliàs vehementior aut languidior, aliàs celerior aut tardior, aliàs mollior aut durior. Harum tamen vnica celeritatis aut tarditatis differentia ſenſu dignoſcitur, atque in his duntaxat quorũ ſyſtole animaduerti poteſt. Celeritas ſyſtoles magnã prodit vſtorum excrementorũ copiam, quam natura arteriarũ compreſſione nititur expurgare. Ea ferè ex putreſcentibus humorib. coaceruati ſolet, qui febres neceſſariò accendunt, quoties eorum ſubſtantia aut vapor putris in cor irrepit. Quocirca ſyſtole quàm diaſtole celerior, putridæ febris perpetuum eſt indicium. Ea celeritas non modò febrium eſt quas in venis, ſed & earũ quas vel in pulmone, vel in iecore, vel in liene, vel in alia quauis particula putreſcens humor accendit. Contractionis tarditas eſt quum non multum excrementi putridi & exuſti ineſt in corpore, nec magna deſideratur expurgatio. Crebritas impuri excrementi copiam augeri teſtatur, quæ idcirco efficit vt externa quies minima ſit. Raritas contractionis in qua externa quies longa eſt, excrementa arguit pauca ineſſe fumoſa.

ram cauſa ſit, & quæ indicatio.

Accelerata ſyſtoles cauſa et denuntiatio.

Morborum ex pulſu cognitio. CAP. VI.

HÆc verò iam ad artis vſum & exercitationem apertiùs referenda ſunt. Pulſuum differentię & affectum præter naturam, & affectã ſedem demonſtrant. Affectus præter naturã alij primùm ac per ſe, alij ſecundò ex pulſu deprehenduntur. Primùm quidẽ ac per ſe intemperies omnis tum quæ ſimplex, tum quæ ex humorum eſt vitio: adhæc plethora, cacochymia vel ſimplex vel cum putredine, phlegmone, ſcirrhus, obſtructio: quia affectus cęterorũ omniũ velut principia quædam & continentes cauſæ ſunt. Calidæ intemperiei ſimplicis, qualis eſt ab ęſtu aut ab ephemera febre, pulſus creber eſt, celer ac magnus ſimulque æqualis. Eiuſmodi & in hectica febre exiſtit, ſed aliquanto durior. In plethora ſimplici quæ nondũ vires premit, atque in ſynocho ſimplici, nõ ſolùm creber, celer, magnus & æqualis, verumetiã turgidus, plenus ac vehemens, quòd nõ niſi robuſtis integriſque viribus obtingat. Intemperies ex humorum putredine, quemadmodũ & putrida febris pulſum etiam crebrum, celerem & magnum efficit, ſed inæqualem, non in multis ſolùm, verumetiã in vnico. Tum quippe ſyſtole celerior eſt quàm diaſtole, vt putris fuligo expurgetur: eſt & externa quies breuior, ob quam etiã crebrior pulſus euadit. Inæqualitas aliquantum conſpicua acceſſionis initio, ſed incremento & vigore magis. Phlegmone quæ & inſignis fuerit & in parte nobili, quoniã putredinis calorem cordi totique corpori impartit, febrilẽ pulſum infert: prætere verò durum ac interdũ ſerrantem & vibratum, quandoquidẽ partis inflammatæ tenſio peruadit arterias: ſed tamen duriorem ſi phlegmone obtigerit neruoſis partibus, & ijs quæ circa membranas, venas, & arterias poſitæ ſunt. Frigida intemperies pulſum efficit rarũ, tardum & paruum, ſicca durum, humida mollem. Et hæc quidem dum ſimplex illa conſiſtit. At verò ſi ex humoris cuiuſpiam influxu contrahitur, ijs quæ dicta ſunt accedit pulſus inæqualitas, maximè ſi in partẽ nobilem humor impingat. Siue enĩ obſtruuntur arteriæ, ſiue humorũ copia comprimuntur, ſiue his natura grauata oppreſſaque eſt, inæquales fiunt: magiſque quum craſſi, viſcoſi & copioſi ſunt humores quàm quum tenues atque pauci. Quæ porrò pars corporis affecta ſit noſcitur ex pulſu molli atque ex duro, qui tenſiuus appellatur, ex ſerrante & vibrato. Mollis enim & affectũ molliorem & partem carne venis arterijſque conſperſam affici denunciat, durus verò partẽ neruis membraniſque præditã. Quinetiã partes cordi propinquæ, aut ei vaſis maioribus coniunctæ, magis ac celeriùs affectũ ſuũ cordi impertiunt: diſtantiores & paruis vaſis copulatę, minùs & tardiùs. Horũ permiſtione ſecũdariò noſcetur qui pulſus in ſingulis morbis exi-

Qui affectus tum ſuus præter naturam & partis affectæ proprius ſit pulſus.

Qui pulſus affectã partem oſtendant.

ſtant. Nã inflãmato ſepto tranſuerſo duriſſimus eſt, plurimùm ſerrans aut vibratus, & plerunque conuulſiuus: minus in pleuritide, rurſumque minus ſi aut inflammatio, aut ſcirrhus ſit in ventriculo vel in veſica vel in vtero, inteſtinis, renibus, iecore, liene aut pulmonibus. A peripneumonia pulſus magnus, languidus & mollis ſimul & inæqualis tum in vno motu, tum in multis: ſæpe etiã vndoſus & dicrotus. In lethargo pulſus illi ferè ſimilis: & huic finitimus in catoche, niſi quod æqualis eſt. Epilepſiæ & apoplexiæ (quùm præſertim malum inualuit, & facultas grauiter opprimitur) pulſus languidus, paruus, rarus, tardus & inæqualis, tum demum celer euadit. Conuulſionis pulſus conuulſiuus appellatur, tenſus quidem vibratus & inæqualis, non perinde tamen validus ac magnus. Paralyſis paruus, languidus atque tardus, nonnihil inordinatè intermittens. Hydropis aſcitæ paruus, creber, durus atque tenſus: tympanitæ longus, celer, creber, ſubdurus: anaſarca vndoſus, latus ac mollis. Phrenitidis durus atq; idcirco paruus, mirè celer, & creber, vt proximam ſyncopen denunciet: interdum tremulus, aut cum conuulſione intermittens. Anginæ magnus & vndoſus aliquantum conuulſiuus. Quum iam ſuffocatio impendet, paruus, tardus, creber & inæqualis. OrthopnϾ inæqualis, inordinatus, creber, tardus ac deficiens: tandem verò languidus. Phthiſis paruus, languidus, non admodum celer, hecticus. Suppurationis hecticus inæqualis & inordinatus. In puris eruptione latus, tardus, rarus & languidus. In cæteris denique morbis, ad horum imitationem qualem pulſum eſſe deceat intelligi poteſt.

Virium obſeruatio ex pulſu. CAP. VII.

Viriũ hac æſtimatio ex pulſu, maxim eſt ad prognoſim momenti.

MAXIME autem ac propriè virium robur atque conſtantiã pulſus oſtendit. Facultatũ quippe omniũ princeps atque conſeruatrix eſt vitalis, qua vna conſtante nemo interire poteſt, ex qua & vita omnis, & virium robur æſtimari ſolet. Quum mors futura eſt, huius labantis ſigna apparent, aliàs quidem multo antè tempore, vt quum illa morbi diuturnitate languet ſenſimque deficit: aliàs non diu ante mortẽ, vt quum vitale robur immoderata eaque repentina vacuatione vel dolore, vel alio grauiſſimo ſymptomate diſſipatur atque perit: aut quum rupto abſceſſu, vel inopinato humorũ influxu, vel maxima obſtructione ſuffocatur. Itaque ſi pulſus cordis ac vitæ

Validus quid deſignet.

eſt nuncius, idem omniũ quoque virium & facultatum index erit. Robuſtus vehemenſque pulſus ſanis vitę longitudinẽ, ægrotis ſecuritatem pollicetur: languidus contraria. Vehemens qui tactũ euertit, facultatis robur oſtendit, eoque maius quo fuerit vehementior. Hic etiã indicat corporis humores tum qualitate, tũ quantitate laudabiles ac probè coctos: aut naturã ſemicrudorum (quales in ſalutaribus morbis ſunt) concoctionẽ vehementer moliri: maximè verò ſi nec ab

Languidus.

ira, nec ab exercitatione, nec à vini cibive vſu immoderato proceſſit. Languidus pulſus qui à tactu euertitur, imbecillę facultatis eſt nuncius: ac proinde vel animi defectionẽ, vel ſyncopen demõſtrat, vel vires morbi longitudine debilitatas, vel quauis cauſa diſſolutas, vt inedia, vigilijs, doloribus, animi pathematis: aut vacuatione immodica, vel affectus magnitudine preſſas obrutaſque. Robuſtus ac vehemens pulſus ferè quidẽ magnus eſt, at non neceſſariò, quemadmodũ nec qui iuuenis eſt ac robuſtus magnis ſemper citatiſque paſſibus incedit. Languidus nõ omnis paruus eſt, nec omnis paruus languidus. Lethargicis quippe languidus quum ſit, magnus tamẽ exiſtit.

Infirmitatis virium cauſa triplex.

Vt autem virium robur certiùs ex pulſu innoteſcat, triplex ſtatuatur imbecillitatis cauſa: vna quæ ſenſim ac tempore virium ſubſtantiã conficit: altera quæ repente diſſoluit ac diſſipat: tertia quæ vel copia illã obruit, vel malignitate extinguit. Semper quidẽ pulſus languidus virium imbecillitatem portendit, quæ verò imbecillitatis cauſa ſit, reliqui pulſus indicant, qui languido comites aſſiſtunt. Itaque quum vitalis facultas vel intemperie, vel atrophia, vel morbi diuturnitate infirma & imbecilla euaſit, pulſus primùm per ſe languidus apparet, deinde etiã paruus citra vllã inæqualitatẽ, rarus quidẽ & tardus ſi febris nulla, creber atque velox ſi qua ineſt. Facta iam imbecilliore facultate pulſus myurus reciprocus, deinde deficiens reciprocus, poſtea myurus non reciprocus, ab hoc deficiens non reciprocus & formicans, hinc pulſus abolitus apparens, niſi ex ſyncope ſit: omniũ tandem extremus verè abolitus, qui ſummis partibus ipſiſque arterijs iã demortuis ineſt. Quum facultas ex repentina ſpirituũ diſſolutione atq; diſſipatione imbecilla eſt, vt per dolores, vigilias, aut vacuationes immodicas, huius euidentes efficienteſque cauſæ præceſſerunt, pulſus ſimiliter initio languidus deprehenditur & paruus, creber & celer, minimè tamen inæqualis: illa verò iã imbecilliore, vndoſus, vermiculans, formicans, abolitus apparens, & tandẽ verè abolitus. Quũ facultatis ſubſtãtia nõ ipſa per ſe conſumitur, ſed vel obſtructione, vel tumore præter naturã, vel humorum copia & influxu quaſi preſſa & obruta ſuccumbit: atque etiã quũ pernicie vt peſtilentis febris malignitate extinguitur, pulſus quidẽ languidus, paruus, tardus & rarus eſt, iſque continuò inæqualis. Tanta quippe inæqualitas animaduertitur, vt qui nunc languidus eſt, mox vehemens appareat: & qui paruus, mox magnus: qui celer, ilico tardus: & qui creber, ſtatim rarus. Quo plures magni ac vehementes erunt, hoc minus premetur grauabiturque

Intercurrens quid portendat, & quid intermittens.

facultas, eò verò magis quò plures parui & languidi. Vbi autem magis oppreſſa facultas ſuffocabitur, intercurrens primùm exiſtet: deinde intermittens in pulſuũ multitudine. Intermiſſio aut quies quò diuturnior, hoc periculoſior. Diuturna cenſetur quę tempus excedit duorũ pulſuum: breuis quæ citra hoc manet. Iuuenibus periculoſiſſima pulſuum intermiſſio, minus pueris, minimè ſenibus. Interdum tamen neque iuuenibus ipſis exitialis eſt, quum vel integra valetudine ex arteriarum obſtructione aut diuturno quouis affectu, vt ex aſthmate familiaris exiſtit. Ex vnius

pulſus

pulſus intermiſſione multi ſenes pariter & pueri euaſerunt: at iuuenum ne vnus quidem. Perſeuerans illa diutius inopinatam repentinamque mortem minatur, ipſiuſque cordis vitalem calorem derepente extinctum iri: quemadmodũ & animalem facultatem apoplexia. Quietis externæ diuturnitas intermiſſioni quidẽ eſt finitima, hoc tamen diſſidens, quòd breuior ſit citra inæqualitatem, at cum pulſus tarditate: intermiſſio verò cum pulſu celeri & inæquali eſt. Illa quidẽ arguit vel cordis corpus vel ſpiritum & ſanguinem ſinubus concluſum, vel partẽ aliquam vicinam ingenti frigore occupari: minus quidẽ quàm intermiſſio pernicioſa, ſed quæ interdũ in repentinam mortem præcipitat. Intercurrens pulſus eadem quæ intermittens ſignificat, cauſaſque eaſdem habet: minus tamen periculoſus, quoniã facultas validior decertat cum cauſis noxijs, nõ autem in intermittente. His ſuccedit intermittens in vno pulſu, qui naturã à cauſis inſalubribus impediri, ſed cum illis nihilominus decertare prodit: deterior quidẽ & multò periculoſior quàm intermittens in pulſuum multitudine, quoniam natura non ſolùm in quarto aut quinto quoque pulſu, ſed in ſingulis impeditur, ob idque præſentem mortem denuntiat. Ex hoc genere ſunt caprizans & dicrotus, qui planè oſtendunt aut cordis inæqualẽ intemperiem, aut fumoſorum excrementorũ copiam non omnibus cordis partibus æquabiliter inſidere. Ita enim calidæ partes cum frigidis, aut liberæ cum grauatis contendunt, vt quæ prius leuitate aut calore exiliunt, retrahantur à frigidis & grauatis, maximè quum imbecilla facultas eſt, & arteria dura. Vndoſus & vermiculans facultatis non validæ, viriumque inſigniter diſſolutarum ſunt indices, quos proximè formicans ſequitur. In iecoris, lienis & cuiuſque viſceris inflammatione atque in ſcirrho, quoniam pulſus durior euadit, nec vndoſus nec vermiculans eſſe poteſt. Neque profectò in hectica febre, neque in tabe aut marcore, etiamſi iam morti proximus ſit æger: at languidus tamen & inæqualis deprehenditur. Myurus in vna diſtentione facultatis imbecillitatem in extenuato corpore oſtendit, & cor ipſum eatenus debile, vt vim & actionem ab ſe iam nequeat ad extremas vſque corporis partes æquabiliter protendere. Hic igitur malus eſt atque ruinã minatur, etiamſi reciprocus ſit. Hoc deterior eſt deficiens reciprocus: & hoc rurſum periculoſior myurus nõ reciprocus. Omnium verò peſſimus atque pernicioſiſſimus eſt deficiens non reciprocus. Fit & interdum myurus ex vitioſa arteriæ conformatione: vt quum arteriæ pars media nudę cuti ſubiecta eſt, & quæ vtrinque ſunt, altiùs demerguntur. Hic facultatem eò vſque imbecillam oſtendit, vt nequeat arteriam æquabiliter attollere. Tales etiam ſæpe viſuntur initio grauium acceſſionum à frigore inuadentium. Tremulus pulſus qui neceſſariò languidus eſt & paruus, facultatem imbecillam arteriamque mollem renuntiat, cum corporis habitu gracili. Conuulſiuus non admodum frequens occurrit. Hos tanquam poſtremi excipiunt abolitus apparens, & verè abolitus, facultate quidem iam prorſus extincta. Quocunque autem genere ordinatus ſit pulſus, fidus exiſter, inordinatus verò infidus. Proinde bonus pulſus ordinatus certiſſimus eſt & optimus, malus ordinatus peſſimus, & inordinato malo deterior.

Quid capri-zan. & dicrotum.

Vndoſus & vermiculans.

Myurus.

Tremulus.

Ordinatus et inordinatus.

Quid vrina, vtq; humorum partiumq; affectus demonſtret. Cap. VIII.

QVum corporis excrementa aut affectarum partiũ, aut peccantium humorum portio quædam ſint, aut ſaltẽ ex his deſectæ reliquiæ, quæ illorum ſit conſtitutio certò referunt, atque in demonſtratiuis ſignis primas tenent. Vna autẽ vrina omnium maximè de toto decedit ſignificationem in primis generalem ſortita. Eſt enim vrina ſerũ vehiculumque ſanguinis renum vi ſecretum. Vt in lacte dum concreſcit, ita & in ſanguine ſerum à craſſiore terrenaque ſubſtantia ſeiungi ſecernique animaduertitur: quod idcirco ſanguini permiſcebatur, vt hunc fibrarũ copia iã craſſum ac lentũ dilueret, & tanquam vehiculũ per venas tenuiſſimas in corporis extrema deduceret. Oritur quidem ſerũ ex potu, aut ex liquore quocunque cibus ſolidior diluitur, & ſine quo vix quicquã emolumenti corpus ex cibi benignitate perciperet. Hac ratione potus cunctis animantibus apprimè conueniens & neceſſarius, alijs quidem vt volucribus, quæ haudquaquam meiunt, parcior, alijs vt hominibus & quadrupedibus liberalior. Ventriculi concoctione liquor totus cibo permiſcetur, totaque cibi vis in liquorẽ confertur dũ vna fiat æquabilis ſubſtantia, cui chylo nomẽ eſt. Hunc flexuoſo per inteſtina prolapſu exugunt meſenterij venæ, & quicquid ineſt vtilioris ſubſtantiæ id omne eripiũt, potuque tanquã vehiculo ſubuehunt ad iecoris portas. Quũ dein ex chylo factus ſanguis eſt, vt melancholia in lienẽ, bilis flaua in propriũ folliculũ, ita & vrina (propriũ iecoris, quemadmodũ & alui fex ventriculi & inteſtinorũ excrementũ) iam inutilis & ſuperuacanea è gibbis iecoris renũ vi per venas emulgentes allicitur. At nõ vniuerſa: portio enim cum ſanguine in corpus diſtribuitur, quæ quum vectionis munere perfuncta eſt, aut ſudoribus exhauritur ac diffluit, aut qua via proceſſerat, eadẽ tracta relabitur in renes & in veſicã. Itaque nõ è iecore ſolùm, verumetiã è venis tum maioribus tũ minoribus & è corporis mole, vrina proliciturs: quod apertè ſentiet quiſquis biduũ triduúmve nullo aut parciſſimo potu tranſegerit. Ea autẽ ſi nec immoderato potu diluta, nec aliena permiſtione conſperſa ſit, manifeſtò humorũ qui in iecore maioribuſque venis, obſcuriùs verò eorũ qui tum in minoribus, tum in partibus ferè ſingulis inſunt notã exhibet eorumque conſtitutionẽ indicat. His enim tantiſper dum vrina permiſcebatur, eorũ omnem affectionem, omnem qualitatẽ contraxit aſciuitque ſibi, & nunc quaſi deſecta portio quæ ipſorũ conſtitutio ſit coràm proponit planũque facit. Quocirca ſi vel viſcera, vel maiores venæ, vel caput, vel pulmones, vllave corporis pars morbo tenetur, quoniam

Quid vrina Græcis οὖρον appellata.

Vrina materia.

Cauſa efficiens.

Quarum partium characterẽ impreſſum ex moleſtia notam vrina referat.

hæc affectionem humoribus in ſe contentis impartit, vrina profectò quæ ſanguinis & humorũ comes eſt, eiuſdem quoque particeps erit, & profuſa affectionis notas referet, propriaque eius ſigna dabit. Sed & partium per quas illabitur, vt renum, vreterum, veſicæ ac penis affectus repræſentabit. Nam tametſi non diutiùs in his ſubſiſtat ac hæreat, ab illis tamen ſordes & inquinamenta (ſi qua inſunt) præterfluens corradit ſecumque rapit. Quocirca partium quas attingit omnium affectus illa oſtendit. An verò cum affectu quæ etiam pars affecta ſit certò & apertè referat, poſthac diligentiùs ſcrutabimur. Hæc porrò humorum partiumque vitia demonſtrat vel ſua chymoſi, vel puritate, vel quantitate, vel colore, vel odore, vel contentis: quorum ſignificationes ſigillatim deinceps oratione proſequemur.

Quæ obſeruanda antequam certa de vrinis ſententia feratur. CAP. IX.

EXCIPIENDA vrina eſt à ſomno prima & expleta concoctione cibi, eaque vniuerſa, quòd pars nulla dilucidè poſſit notas omnes exprimere. Matula alba ſit & pellucida, qualis ferè vitrea eſt, oblonga ne diuulſã hypoſtaſin exhibeat, & magna quæ totius vrinæ ſit capax. Obturetur procul à ſole, à frigore & à flatu, ne vel turbetur, vel craſſeſcat: quieta nullaque agitatione reſideat dũ ſenſim refrixerit, nec tamẽ ſupra ſex horas aſſeruetur, ne quã corruptionẽ ſubeat. Si forte vel frigoris vi vel ſponte ſua craſſeſcat turbeturq;, igne leni diſſoluetur atque declarabitur, nulla agitatione, ne diſſipetur hypoſtaſis, quã ne ignis quidem extenuare aut colliquefacere ſolet.

Cur aliàs turbetur, aliàs nõ turbetur vrina.

Quid autẽ cauſæ ſit cur interdũ tum craſſæ, tum tenues vrinæ ne vel ingenti frigore quidẽ, interdum verò temperato etiã loco turbentur, non niſi ad inſitum vrinæ calorem referri poteſt, qui vt hypoſtaſin, ita & cæteras partes locis diſponit diſtinguitque, quem conſtat aliàs languidum aliàs valentem eſſe. Vrinæ inſpectio in loco fit nec obſcuro, nec nimiũ lucido, nec Solis radijs colluſtrato, ſplendorque luminis in matulam deſuper quàm tranſuerſum potius incidat. Hæc autẽ in vrina veniunt conſideranda, chymoſis, perſpicuitas & puritas, quantitas, color, odor, contenta: in quibus omnis eſt interiorum affectionum ſignificatio, tam quæ ſecundum naturam quàm quæ præter naturam exiſtunt.

Immutatur vrina tum aſſumptis, tum renũ veſicæq; vitiis, tum venarũ reliquiq; corporis affectibus.

Illa verò aliàs ex aſſumptis rebuſque externis, aliàs è renum veſicæque ductibus, aliàs è venis aut è reliquo corpore proficiſcuntur atque manant: ita enim tribus ex cauſis manifeſtæ qualitates imprimuntur in vrina. Potus immoderatior præſertim aquæ aut vini albi tenuis, copioſiorẽ vrinam profundit, eamque tenuem & crudam: & quæ quoniam præproperè perlabitur ac præterfluit, nec partium nec humorum affectiones nec qualitates expreſſas exquiſitè refert. Non pauca etiam vel mediocri vſu vrinam colore inficiunt, vt crocus, caſſia, rheumbarbarum, ſenna, rubia maior: quædã alieno illam odore perfundunt, vt allium, & terebinthi lachryma. Horũ enim qualitates quum ſint præter naturã, pariter cum excrementis, præſertim verò cum vrinis amandantur ac defluunt. Peruertunt igitur propriã vrinæ indicationem, vt neque morbus neque interior vlla conſtitutio præſentibus his certa prodatur. Sic vrina morborũ nuntia externarũ rerũ nulla permiſtione inquinetur, omnique earũ qualitate vacet. Quinetiã ſi vel vlcus, vel abſceſſus in renibus, aut in veſica, aut in vreteris, aut in pene ineſt, vrina craſſior euadet ac turbidior, eaq; vel puris permiſtione alba, vel cruoris perfuſione rubra: quemadmodũ ſæpe aut arenulis aut filamentis variè conſperſa. Et hæc renũ veſicæq; vitia vrinas plerũq; efficaciter immutant. Quæ verò nec rerũ externarũ qualitate, nec renũ veſicæque labe inquinata fuerit, ea certiùs venarũ reliquique corporis demonſtrat affectus. Cauendũ igitur ne aut res externæ, aut renes te fallant. Quod ne fiat, qualitatũ quæ cernuntur in vrinis cauſas in tres vbiq; partiemur differentias, in externas, in eas quæ ductuum, & in eas quæ totius ſunt corporis. Hac enim obſeruatione atque diſtinctione, certa veraque vrinarum ſignificatio haberi poteſt.

Quæ vrina ſit optima, vtq́; ſexu, temperamento & ætate mutetur. CAP. X.

OMNIVM autẽ prima inſpectanda & cognoſcenda eſt vrina optima, quæ cæterarũ quaſi lex ſit & regula. Talis ſubſtantia mediocri eſt, nec aquæ modo tenuis, nec iumentorũ craſſa: clara non turbida: colore ſubaureo atque flauo, quem hîc extremorũ mediũ collocamus. Quantitate media & heſterno ſuperiorumque dierũ potui reſpondens, aut aliquantùm parcior, quòd potus nonnihil in corpus abſumatur. Hypoſtaſis in hac ſubſidet alba, læuis & æqualis, in acutum faſtigiata, ea ratione quæ poſthac exprimetur. Neque craſſum quicquã ſubeſt, neq; bulla, neque filamentũ, neque eorũ quicquã quæ inter mala referentur. Hæc non modò inculpatã omnem naturæ concoctionem, ſed & integrã corporis valetudinem indicat, viri que ſummã temperiem eiuſque ætatem floridã: non enim alij cuiquã vrina talis obtigerit. Nam mulieris etiamſi temperatiſſima ſit & ætate florens, vrina non parum ab hac deficit. Subſtantia quippe non (vt quibuſdã placuit) tenuis, ſed apertè craſſiuſcula eſt, neque vt viri pura & pellucida, ſed aliquantùm turbida & multis innatantibus impura.

Mulieris vrina qualis.

Huic enim plura quàm viro ſuperuacanea in vteri veſicæq; ſedes confluunt, quæ vrinis plerunque permiſcentur. Color ex albo liueſcens nõ modò cruditatis, ſed ſexus præcipuè index. Horũ proportione hypoſtaſis copioſior quàm viris, craſſior & albior. Qui ſæpe & ſedulò maris ac fœminæ vrinas inter ſe contulerit, eas tandẽ internoſcet oculorũ conſuetudine.

Puerorum.

Infantium & puerorum vrina albior quidem, ſed craſſior & copioſiore ſedimento quàm ætate florentiũ. Calor enĩ tametſi in illis plurimus ineſt, quoniã tamẽ humoris copia ob-

pia obtunditur, quas dixi vrinas producit. Senum alba, tenuis, hypoſtaſi pauca, cruditatis & imbecillæ concoctionis nuntia, quòd in illis paucus & imbecillus ſit calor. Horum exemplo minimè arduum ſit conijcere qualis eſſe debeat vniuſcuiuſque temperamenti, & quantùm ab optima quæque diſtet. Itaque cuiuſpiam vrina propoſita, ex ſexu & temperamento tum inſito tum aduentitio, & ex ætate conijciendum & æſtimandum qualiſnam eſſe debeat ea naturalis: vt ſi quando offeratur alia, recordatione illius planum ſit & in promptu, eáne præter naturam ſit, quantumque à naturali abſit. Antequam verò de morbo ex vrina iudicetur, æſtimandum quod quis vitæ genus paulò antè ſit ſequutus. Nam exercitatio vehemens, vigiliæ, animi excandeſcentia, inediæ, calidiorum ciborũ eſus vt inſitum calorem, ita & vrinas inflammant, eaſque bilis permiſtione coloratiores reddunt cum paucis contentis: quemadmodum & aër vel à regione, vel ab æſtate, vel ab alia quacunque cauſa exæſtuans. Contrà verò otium, ſomnus multus ac profundus, inertia, crapula, frigidorum ciborum eſus albas, craſſas vrinas, contentaque multa atque cruda proferunt: quemadmodũ & aër vel à regione, vel ex hyeme, vel quauis ex cauſa frigidior. Sine horum animaduerſione parum firma futura ſunt de vrinis iudicia, nec quæ ſanorum ab ijs quæ ægrotantium ſunt facilè queant internoſci. Senum.

Vrinæ copia & paucitas quid indicet. Cap. XI.

VRINA ſi mediocri ſit copia, moderatã ſeri abundantiam arguit, proindeque naturam tum rectè valere, tum omnia conuenienter adminiſtrare. Multa verò atque copioſa interdũ ex immoderato potu vini tenuis vel aquæ, aut ex diureticis medicamentis, aut vi frigoris, aliave externarũ rerum importunitate obtingit. Interdũ vitio renũ, qui vi maxima ex omni corpore ſerũ proliciunt aſſiduoque profundunt, præſertim ſi ardentis viſceraque ipſa exurentis febris æſtus collectam materiã liquauerit, quæ multa in eos deferatur: appellatur ea affectio diabetes à celeri vrinæ tranſitu, in qua admodum multa exuperat, eaque ferè alba, tenuis & ſine hypoſtaſi. Interdum ex interiore affectu prodit, vt quum ingens aquarum copia quodam loco iamdiu coërcita erumpit, aliàs quidẽ ab hydrope, aliàs à multa cruditate aquoſa quæ circum viſcera fluctuabat. Illinc ſiquidem quodam impetu aut naturæ vi contendit in renes, perinde atque in ſpontanea ventris perturbatione. Tota huic origo ex victu eſt, quoniam nihil poteſt è corpore manare, cuius materia non aliquando fuerit immiſſa. Ea vacuatio tametſi vires aliquantùm debilitat, ventriculum tamen & abdomen quaſi pondere leuat, neque corpus reliquum extenuat. Quin etiam corporis humorumque moles nonnunquam liqueſcit dilapſaque diffunditur in vrinas: quo modo obſeruauimus bibulum quendam opimo corporis habitu, diebus circiter octo ex ingenti corporis mole in magnam gracilitatem citra vllam vim morbi collapſum. Id etiam caloris aut colliquantis febris vi fieri proditum eſt: tumque vrina multa, non tamen tenuis & alba cernitur, ſed flammea, vinea, aut paſſea: cui etiam pingue & oleoſum quiddam innatat. Atque hoc hecticæ febris eſt initium. Vrina pauca quæ neque potus penuriam, neque ſicciorem victum, neque auſterum craſſúmve potum, neque nimios ſudores aut copioſam alui deiectionem, neq; multos labores conſequatur, morbum oſtendit, eumque ferè in vrinæ ductibus. Obſtructio aut tumor præter naturam renum hanc plerunque efficit, tumque his ſenſus quidam grauitatis ineſt, aliaque ſignificatio ex contentis conſpicua. Si obſtructio ex calculo aliave cauſa vtrinque circa vreteras eſt, dolor vehementer affligit, iſque fixus vt in nephritide. Si veſicæ ceruix quouis modo impedita eſt ſiue tuberculo, ſiue pituita craſſa, ſiue calculo, difficilis eſt emictio, aut etiam vrina ſupprimitur, cum pubis & perinæi dolore, multaque ſubſident aut volitant in vrina. Quæ citra hæc pauca redditur, à craſſo & viſcido fit humore, qui difficilè ſecernitur ac permeat, eaque tum craſſa exiſtit. Febris vehementia nonnunquam vrinam cohibet, tumque & calor & alia febris ſigna comitantur. Sanis etiam parcior fit vrina, quum potus in corporis nutrimentum ceſſit, quod extenuatis & ex morbo conualeſcentibus frequens eſſe ſolet. *Vrinæ paucitas vnde.*

Odor vrinæ quid denuntiet. Cap. XII.

VRINÆ odorem obſeruare fœdum eſt ac planè ſordidum, medicique dedecet dignitatẽ. At plerunque velimus nolimus teter vapor odoratũ ferit, maximè quum vrina adhuc calet aut admota igni eſt concalfacta. Odoris ſuauitatem vix ſperare licet ab vrinis, niſi vel terebinthina, vel moſchi, vel ſilphij, vel odoratioris medicamenti vi affletur. At moderatio ſępe è ſanis ac bene conſtitutis corporibus eſt. Fœtor interdũ aſſumptorũ, vt putris caſei, vt alliorũ qualitate contrahitur: interdũ è renũ aut pudendi vlcere, ac tũ vrina alba craſſaque eſt cũ hypoſtaſi purulenta, ſi è veſicæ calculo exiſtit, craſſior mucus ſubſidet in vrina, eaque cũ dolore redditur. Fœtida verò vrina ex ſuperioribus locis profluens, ſiue rubra turbidaque ſit, ſiue vt interdũ contingit tenuis ac perſpicua, aliàs cũ febre, aliàs ſine febre, putredinis ſemper eſt index: eaq; putredo aut in humoribus, aut in partiũ ſubſtantia conſiſtit. Si recens eſt fœtor & repente natus in vrina craſſa ac turbida, humor: ſin vetus ac diuturnus in vrina tenui ac perſpicua, partis cuiuſdam ſubſtantia putreſcit. A criſi quæ fœtida meijtur, die apparet decretorio, copioſaque fluit, ac mox ſuccedit ægro leuamen.

Quid ſignificent ſinguli vrinæ colores. Cap. XIII.

VRINARVM hi maximè colores obſeruandi, albus, ſpiceus, citrinus qui omniũ verè medius eſt, aureus, croceus, ruber, palleus, viridis, cæruleus, liuidus, & niger. Horũ duæ ſunt effectrices cauſæ, viſcerũ corporiſque calor, & alieni humoris permiſtio. Etenim labor, inedia, æſtus, febris & quæcunque cauſæ corpus concalfaciunt, vrinã pariter colorant, eóque magis quo vehementiores fuerint: & vrina quæ diutiùs in corpore ſubſiſtit, & quæ longè à paſtu meijtur, prioribus coloratior exiſtit. Quin etiã bilis irruens in venas ſero permiſcetur, idque (vt in ictero) flauo citrioóve colore inficit, quod & de alio quouis humore ſtatuendũ. Differt aũt color ex ſimplici intemperie profectus, ab eo quẽ humoris permiſtio tulit: ille ſiquidẽ vix vnquam rubrũ ſuperat, conſiſtitque in vrinæ ſubſtantia tenui aut mediocri, hic verò ad omne genus pertinet & extenditur, redditque vrinam aut turbidam aut craſſam. Itaque citrinum vrinę colorem temperatus moderatuſque calor efficit in homine temperato & ætate florida. Citra medium quicunque ſubſiſtit, imminuti caloris & cruditatis eſt nuncius. Vrina alba ſi ſimul tenuis & perſpicua vereque aquea eſt, niſi ex tenui & copioſo potu genita ſit, aut ſummã renũ vel meſenterij iecoriſque obſtructionẽ, aut ſummã coctionis imbecillitatem denuntiat, ab extrema iecoris & ventriculi intemperie frigida profectam. Sæpe etiam per febres ardentes cùm bilis in cerebrum rapitur, ſubalbida apparet & deliriũ prænuntiat. Alba & craſſa ſi pariter perſpicua eſt vt cornu (glauca & charopa appellatur) pituitæ mucoſæ dominium oſtendit: ſi obſcura (lactea hæc eſt) craſſæ viſcoſæq; pituitæ exuperantiã. Hæ ſi diutiùs apparent, frigidos diuturnoſque morbos portendunt. Ab his eſt ſpicea, quæ minorem cruditatem oſtendit, & calorem temperato finitimũ. Citrina omnium mediam ſedem ſortitur. Supra hanc ſunt aurea, crocea & rubra: quæ omnes calorẽ præter modũ increuiſſe ſignificant: atque ſi puræ hæ ſunt ac perſpicuæ, puram ſimplicẽque intemperiem, ſin craſſæ ac turbidæ humorũ vitia permiſtioneſque referunt. Rubra ſi perſpicua fuerit, ardens flammeaque dicitur, iecoris exuperantem calorẽ, ſæpe etiam ardentem febrem denuntiat: ſin craſſa obſcuraque eſt, ſiue cũ febre, ſiue citra hanc contingat, flauæ, aut vitellinę, aut rubræ bilis permiſtionẽ. Huiuſmodi ferè apparet inclinantibus febriũ acceſſionibus: at maximè quũ iecoris ſubſtantia vitiata eſt à phlegmone aut ab exquiſito ſcirrho, vt in hydrope: aut quũ vel illius, vel folliculi fellis ingens eſt obſtructio, ob quam bilis in venas & in vrinas confluit, haſque eatenus inficit, vt ſi linteum immergas, citrinum colorem planè referat, periode atque epoto rheobarbaro: hæc aut præſentem icterum, aut mox futurum portendit. Ea igitur ratione ardens flammeaque vrina ab ea quæ ex bilis permiſtione aut crocea aut coloratior euadit, diſcernitur. Cruenta vrina ſiue duntaxat recentis carnis lotũtam ac veluti ſaniem, ſiue puriorem ſanguinem repræſentet, quum planè refrixerit, quaſi grumum concreti ſanguinis deponit. Ea fit renibus attritis atque reſeratis eorum venis, è quibus ſanguis mox emanat, idque ferè calculi pondere. In errore verſantur qui hanc etiam iecoris imbecillitati tribuunt: vix enim intelligi poſſit ſanguinem alicunde cum vrina præterlabi citra renum affectionem. Itaque ſi nec lumbis nec renibus caſu ictúve contuſis cruenta vrina redditur, ea ex calculo renes obterente, præſertim quum vehementior ſubijt exercitatio, proficiſcitur. Hanc ſæpe turbida & nigricans pręcedit, quę impendentem nephritin præmonſtrat. Rubræ vrinæ ſuccedunt vinea & paſſea vuæ nigræ perſimiles, quæ vel ſanguinem vel bilem præaſſari & in atram deuergere indicant. Viridis, praſſinæ bilis aut æruginoſę copiam & permiſtionem: veneta verò ſeu cærulea, deinde etiam liuida ſeu plumbea, niſi è plagis & verberibus ſint, aut melancholiæ dominium atque permiſtionem, aut natiui caloris extinctionem. Omnium extrema eſt nigra, quæ ſi ex rubra & viridi proceſſit, ſummum incendium & bilis atræ perfuſionem: ſin verò ex cærulea & liuida, extremam caloris extinctionem demonſtrat. Eſt tamen & quum vrinæ eiuſmodi criſi quadam profunduntur, cùm in acutis, tum in diuturnis morbis & melancholicis. Id verò decretorio die fit, facili tolerantia, & in laborantis ſalutem.

χρῶμα ὑπόπυῤῥον καὶ μήλινον, ſeu κίῤῥινον, quod indicet in vrina.
λευκὸν καὶ διαφανὲς οὖρον, id eſt diluta, alba & tenuis.
Albus ſaturatior.
λευκόφαιον, Gallis louſche.
ὠχρὸν, pallida.
πυῤῥὸν, ξανθὸν καὶ ἐρυθρόν.
ὑπέρυθρον, diluta rubra, ſeu rubida.
οἰνωπὸν, vinoſa & rubicunda, ſeu rubra ſaturata.
ὑφαιματηρὸν, ſubcruenta vrina.
φαιὸν μελανίζον καὶ ζοφῶδες.
κυανοῦν.
χλωρὸν καὶ πελιδνόν.
μέλαν.

Quid vrinæ ſubſtantia in morbis oſtendat. CAP. XIIII.

τὸ συστάσει οὖρον.
λεπτὸς, μέσος, παχύς.

VRINÆ chymoſis & ſubſtantia in liquore ſpectatur, cuius differentiæ ſunt tenuis, craſſa, mediocris. Tenuis ſub ijs duntaxat coloribus inueniri poteſt qui ad rubrum procedunt, ſubalbo, ſpiceo, aureo, croceo, ad rubrũ vſq;: nũquã enĩ cærulea, liuida aut nigra tenuis apparuit. Craſſa nulli non colori permiſcetur: nam vt in nigra ita etiam in alba craſſities interdum ineſt. Itaque tenuis quæ neque immoderato potu, neque alia externarum cauſarum importunitate facta ſit, renum & vreterum obſtructionem ſequitur, quæ cum liquore nihil craſſi præterlabi ſinit, qualem ferè in nephritici doloris vehementia notant, quum vreteris caput calculo obſeratur. Sequitur & nonnunquam imminutam concoctionem natiuique caloris penuriam ex intemperie ſola citra humorum vitium: tam exiguus interdum calor eſt, vt aquam aliúmve potum talem elabi ſinat, qualis acceptus fuerat, atque hæc cruditas extrema eſt. Natiuus noſter calor alimentum humorémve concoquens, primùm quidem & maximè ſubſtantiæ mediocritatẽ molitur, cui dein pro partium natura calorem addit. proinde ex ſubſtantia magis quàm ex colore concoctio ſpectatur. Qua ratione dixit Hippocrates, Quoad vrina rufa tenuiſque fuerit, crudum morbum ſignificat. Mediocris vrinæ ſubſtantia vegetum calorem, exquiſitam concoctionem ventriculi, iecoris atque venarum oſtendit, hac ratione in tribus illa medijs coloribus conſiſtit, in ſubaureo, aureo & croceo. Craſſa vrina niſi ex laxioribus pateotioribuſque vijs vrinæ profluat, oppreſſi caloris atque cruditatis ſoboles eſt: non quòd calor inſitus intemperie, ſed cru-

dorum

dorum humorum exuperantia prematur. Vtraque tum craſſa, tum tennis concoctione tandem ſubſtantiæ mediocritatem adipiſcitur. Ad craſſam vrinã pertinent pinguis & oleacea, non ea quidem cui pinguedo telis araneorũ ſimilis innatat, ſed ea cuius ſubſtantia lentore & craſſitie oleũ adipémve liquefactum repræſentat, & quæ commota grauis lentaque, vt oleum apparet. Hæc vel phthiſi, vel hectica febre, vel hydrope corpus liqueſcere demonſtrat.

ἐλαιοφανὴς καὶ ἐλαιόχρουν.

Vrina perſpicua & turbulenta quid ſignet. CAP. XV.

PERSPICVA atque clara vrina eſt quã viſus acies facilè penetrat. Turbulenta & obſcura, per cuius mediũ non videmus. Quantùm aũt turbulenta diſtet à craſſa, & tenuis à perſpicua, hinc diſcitur quòd & oni candidum & oleum, & vitrum liquefactum, & vinum ſubnigrum verè craſſum ſit, nõ tamen turbidum, ſed planè perſpicuum. Quòd etiam vinum album & tenue plerunque turbulentũ ſit: quemadmodum & aqua è vino ſtillatitia tenuiſſima quũ ſit, interdum tamẽ obſcura turbulentaque cernitur. Quo ſit autẽ res dilucidior & fructuoſior, turbulentas vrinas in tres ordines differentiaſque ſecernemus. Vna turbata eſt quæ externi frigoris vi talis euaſit. Hæc omnium denſiſſima & obſcuriſſima, matulam lentore quodam albo ſumma præſertim corona inficit, quæ calore promptè declaratur priſtinumque ſplendorem recuperat. Quòd autem vrina vna quàm altera faciliùs difficiliúſve, quædã vix vnquam turbetur, id ad illarũ conditionem referendũ eſt: ſed externum quoque frigus non paruã vim ad perturbationem obtinere argumẽto eſt, quòd loco calido nulla conturbetur, ſed qualis emicta eſt talis ſeruetur. Altera verè turbida eſt, cuius ſubſtantia atque liquor vel ex ſeſe vel ab interiore quadã permiſtione craſſeſcit: eiuſmodi à purulentis renibus profluit. Hæc calore diſſolui nõ poteſt, multaque habet innatantia corpuſcula, quæ quiete ſubſident cum hypoſtaſi craſſa, & plerunque reliqua mox vrina expurgatur atque inclareſcit. Vino ea comparatur quod fecis permiſtione turbidũ eſt. Tertia iam cœpit recepto nomine confuſa appellari, in qua nihil innatare manifeſtò deprehenditur, ſed eſt tota ſui ſimilis, nec tamen hypoſtaſin, nec aliud quicquam (etiãſi diutiùs quieſcat) deponens quo magis inclareſcat: igne omnique calore manet indiſſolubilis. Vino confertur quod vetuſtate coaceſcens, aut tonante fulguranteque cœlo mutatũ & vappa factũ, omni ſplendore nitoreque deſtituitur. Perſpicua vrina integrã perfectamque concoctionem, humorũ bonitatem & natiui caloris ſummam vbertatẽ oſtendit, cuius vis etiã in vrina permanens hypoſtaſin tandẽ ſecernit & diſtinguit. Quę frigoris vi mutatur poſteaq; calore reſtituitur ſibi, admodũ leuis eſt ſignificationis, niſi fortè quòd per acutos morbos quum primùm apparuerit, creditur concoctionis rudimẽtum habere, quia ſcilicet morbi initio tenuis non facilè cogitur, poſtea craſſamentũ nacta faciliùs turbatur. Verè turbida plerunq; ex renum aut veſicæ affectu manat: in quibus vel humoris eſt copia, quem vrina ſecũ rapit, vel vlcus ſimplex è quo cruor, vel ſordidum è quo ſanies, pus aut mucus profluit: horũ quippe colluuione vrina craſſa turbidaque redditur. Quocirca grauiorib. nephriticis doloribus quicunque ſunt opportuni, his vrinæ vix vnquam claræ meiuntur. Turbida quæ citra hos affectus fuerit, craſſorũ humorũ copiam in venis horumque effuſionem renunciat, quos difficilè coquit calor inſitus. Hinc & morbi diuturni cõtumaceſque & capitis dolores fiunt, de quibus Hippocratis eſt ſententia, Quibus vrina turbida qualis iumentorũ eſt, iis capitis dolor vel adeſt vel aderit. Perſeuerans autẽ diutiùs, aut veternũ, aut lethargũ minatur. Sæpe etiã vrina repente turbida euadit, quũ ſolutis obſtructionibus apertiſque vijs craſſior materia diu cohibita excidit è liene, iecore, renibus aut è venis maioribus: quod ferè ſanis poſt exercitationes, ægrotantibus poſt morbos obuenit: maximè verò in criſi diuturnarũ febrium, quales quartanæ ſunt, & in lienis iecoriſque morbis, & in abſceſſuum eruptione. Omnis autem eiuſmodi commodè emanare ſolet cum alleuatione corporum. Quinetiam vrina rubida citrináve & ſine ſedimento, qualis per febrium tum continentium tum intermittentium initia redditur, & quæ ſimpliciter cruda nuncupari ſolet, turbida quoque, nondum autem confuſa cenſetur: hinc quippe facta eſt, quòd humor crudus & ſuperuacaneus aut è venis, aut è liene, aut è iecore, perinde atque in ictero proſiliens, in ſanguinis ſerum ſe inferat. Confuſa porrò vrina nunquam renum, aut duntaxat viſcerũ, at venarum ſemper affectibus ſuccedit. Ea non crudorum humorum exnperantiã, ſed propriè ſanguinis & bumorum qui in venis ſunt maioribus confuſionem, corruptionem & putredinem portendit, eamque ferè malignam: quandoquidem putredo omnia permiſcet, confundit atque perturbat. Quocirca in ſolis continuis febribus iiſq; periculoſis & malignis eadeprehenditur. Ex his antem intelligi velim vrinam qnæ vel nullo renum vitio ſit inquinata, non ſemper ſanguinis & ſuccorũ eius conditionem oſtendere. Ea quippe nonnunquam citrina, craſſa & turbida meijtur, & qui nihilominus tum detrahitur ſanguis exquiſitè purus & rubicundus exiſtit. Id perſæpe & in quartana, & in tertiana intermittente, atque etiam in ictero cernitur, quũ bilis ſuperuacanea aut è iecore aut ex eius folliculo, ex aliiſve ſedibus prorumpit in venas, neque ipſi ſanguini ſed eius duntaxat ſero permiſcetur. Atque hîc tutpiter errant qui ab vrina craſſa & rubra protinus mittendum ſanguinem eſſe pronunciant. Eſt & nonnunquam vrina & colore & ſubſtantia & ſedimento ſecundum naturam, quum tamen detractus ſanguis tum colore, tum ſubſtantia vitioſus apparet. Id ferè contigit in ſtatu & ante criſim continuarum febrium, quum perfecta eſt vrinarum concoctio, necdum tamen natura vllam eſt noxij & peccantis humoris vacuationem molita. Hæc ſunt quæ prima vrinarum inſpectione ex quantitate, ex odore,

θολερὸν.

καθαρὸν καὶ διαφανὲς οὖρον.

ἀναπιθλώμενον οὖρον turbulenta vrina.

ἀνατεταραγμένον οὖρον turbata.

ὑπέρυθρον καὶ ὑπόχρουν.

συγκεχυμένον οὖρον confuſa & perturbata.

Documentũ notabile.

abſceſſu illabitur. Turpiter hallucinantur quicunque anatomes & operum naturæ ignari pituitam hanc putant vel è cerebro, vel è crudiore ventriculo in veſicam permeare: quomodo enim per venas illa pura nec ſanguine tincta nec perfuſa defluat in renes, hoſque ſola præterlabatur? Tria cernuntur in vrinis finitima, ſemen, pus atque pituita, quæ ſic tamen internoſcuntur. Semen quia tenue ac leue, vrinæ ſemper innatat, pus & pituita ſubſident: hæc tamen craſſa atque tenax ſibi cohæret, pus verò agitatum mox diſſoluitur ac diffluit. Quoniam autem eorum quæ permiſcentur vrinis pars maxima ex vrinæ viis defluit, ne cui fortè de reliquis partibus iudicaturo imponant, omnem cauſam effectuúmque ſeriem à prima reſeram origine. Rubræ arenulæ defluunt à renibus, quæ ſi copioſæ ſunt & craſſiuſculæ, calculum minãtur. Earum adhæſu calculus vel milij vel hordei magnitudine concreſcit, qui quum è renum ſubſtantia in capacitatem excutitur, vrinas craſſas, turbidas, rubras aut ſubnigras reddit, impendentis nephritici doloris indices. Calculus in caput vreteris inſertus dolore excruciat: ac tum vrinæ tenues & albæ, quales in omni ferè renum infarctu cernũtur. Grandeſcens porrò calculus ſic plerunque in rene coërcetur, vt exturbari minimè queat: ac tum in labore & exercitatione valida renem proterens vrinam profundit non modò craſſam & turbidam, ſed & verè cruentam, in qua ſæpe concreti ſanguinis thrombus ſubſidet. Simile quiddam interdum fieri videmus vel à caſu, vel ab ictu, rariùs à labore violento. Quum iam factum vlcus eſt, vrina in quiete alba & craſſiuſcula, in labore coloratior ſpectatur cum ſedimento craſſiuſculo. Deinde vrina craſſa, alba, fœtida veréque purulenta inſequitur, lacti non admodum diſſimilis, in qua pus ſubſidet, vbi ſcilicet iam vlcus cauum ac ſordidum euaſit. In quo vrinæ aliquando tales viſæ ſunt, nunquam in aliis morbis poſſunt certam ſignificationem præbere: quandoquidem perpetuò renales, vt ita loquar, apparent. Vbi verò renis vlcus ſupra modum ſordeſcit & in fiſtulam abit, in vrina alba, craſſa, turbida atque fœtida ſæpe craſſamentum quoddam ſubſidet viſcidum & cohærens, narium muco aut oui candido non diſſimile. Tale etiam plerumque animaduertitur, quum in veſica calculus ineſt: ea quippe materia licet ferè profluat è renibus, circum tamen calculum concreſcit veſicæ vitio & imbecillitate, eo argumẽto quòd talis etiamnum plerumque manet ac perſiſtit exempto calculo. Quin etiam ſordida ceruicis atque penis vlcera eiuſmodi ſæpe vrinas emittũt, maximè quum ex fœda veneris lue gonorrhœa illa virulenta paraſtatis inſederit. His quidem incipientibus in vrinis filamẽta quædam viſuntur, primùm tenuia, deinde craſſiora: ab his vrina tota craſſeſcit, poſtremò ſedimentum quale dixi muſcoſum ineſt: atque licet vlcus arte ſaneſcat, diu tamen filamenta ex derelicta loci & ſpermaticorum vaſorum imbecillitate permanent.

Rubræ arenulæ vnde.

De calculo notatu digniſſima.

De hypoſtaſi & vrinæ contentis. CAP. XVII.

AMPLA ſanè & controuerſiæ plena eſt de hypoſtaſi diſputatio, quam non tam contentionis quàm veritatis cognoſcendæ ſtudio his complecti conſilium eſt. Vrina è potulentorum liquidorumque fit materia, quæ omnia permeans dum concoctione quæ in ventriculo, in iecore atque venis fit, cibo, ſanguini, humoribuſque permiſcetur, tum coloris tum ſubſtantiæ ſuæ modũ adipiſcitur, perinde atque leguminũ carniúmve iuſcula. Non enim ſimplex illa exiſtit, qualis olim potus fuerat, ſed aliena perfuſione craſſior. Quin etiã tãtiſper dum in nobis ea cõtinebatur, inſiti caloris vim quandã conquiſiuit, quã & Ariſtoteles rectè annotauit in ipſis quoque animantiũ excrementis manere. Quicquid igitur in emiſſa vrina craſſioris ineſt ſubſtantiæ, licet non protinus aſpectabile ſit, mox tamen ſecernitur atque coit, ac plerunque ſubſidet perinde atque ſex in aqua roſarũ ſtillatitia, idque inſiti huius caloris beneficio, cuius eſt vis heterogenea ſecernere. Hæcque craſſior vrinæ portio inſiti caloris vi ſecreta atque in imũ depulſa, hypoſtaſis eſt. Nõ igitur hæc (vt Actuario viſum eſt) eius duntaxat coctionis quæ in extremis venis perficitur, aut etiã ſolidarũ partium excremẽtũ eſt. Neque (vt aliis pleriſque placet) portio cibi crudior quæ interdum è vẽtriculo in venas cũ ſero prouehitur, ſed vbique cũ vrina ortum perfectionémque nacta eſt. Quocirca non ſolùm aut ventriculi aut ſolidarũ partium, ſed præcipuè maiorũ venarũ hypoſtaſis eſt index. Vt autẽ huius atque vrinæ vnus eſt ortus, ita & earũ ſubſtantiæ mirè conſentiunt. Multa quippe tenuiſſima ac prorſus aquea vrina hypoſtaſin nullam exhibet, ſimpliciter verò tenuis tenuem, vt in iis quibus cruditas eſt & infirma cibi concoctio: mediocris mediocrem, craſſaque craſſam, vt in pueris & helluonibus, qui multa vorant eáque probè conficiunt. Quę verò externæ cuiuſpiã rei vel à renibus vel à veſica profluentis permiſtione craſſeſcit & perturbatùr, craſſamẽtum deponit, quod non propriè hypoſtaſis, ſed ſex eſt vrinæ. Sic igitur hypoſtaſi materiam confert vrinæ chymoſis. Illam autem ſecernit inſitus calor, qui ſi in vrina vegetus eſt ac validus, materiã in vrinę humorem ſparſam ac tum minimè conſpicuã, citò quidem ſegregat & colligit, ac dein prorſus deorſum deponit: & demum ita cogit vt æqualis euadat, id eſt ſui vbique ſimilis, atque etiam læuis, nihil aſperũ nihil diuulſum habens. Infirmior vrinæ calor craſſamentũ hoc tardiùs ſecernit, neque id deorſum impellit, ſed in medio ſinit propẽdere quod enæorema dixerũt, idque ferè aut diuulſum aut inæquale. Languidus calor tardiſſimè ſecernit, neque potens cogere, id aut diuulſum relinquit, aut per ſumma innatans nubis ſpecie. Itaque triplex ex ſitu fit contentorum genus, in imo ſubſidet hypoſtaſis, id eſt ſedimentũ, in medio propendet enæorema, id eſt ſuſpenſum, ſumma facie nubes innatat. Calor demum extremè languidus, vt in exitiali putrida febre, aut nimia indomitorum humorũ copia oppreſſus, vt in ictero, ſæpe & in tertiana febre, quũ è iecore bilis abundantior irrumpit in venas ſeróque permiſcetur, nihil prorſus ſegregat, & vti-

Quid hypoſtaſis.

τὸ ἐναιώρημα, craſſamẽtum media vrina penſile. Idem ἐναιώρημα.

Quorundã de vrinæ ſedimẽto in febricitantibus opinio improbata.

nam permiſtam ac verè confuſam exhibet. Hæc verò in ſolis obſeruatur ægrotantibus, de quibus iam dicendum. Qui de febricitantiũ vrinæ hypoſtaſi ex veterum decreto diſſeruerunt ſubtiliùs, illam ſtatuunt puri proportione quadam reſpondere, eſſéque portionem eius humoris qui in febre computruerat, ſed iam coctam, ſecretam, & naturæ vi depulſam cum vrina. At certè hoc in primis perniciosũ eſt medicinæ commentum. Non enim ardentis febris materia quæ torrida bilis eſt, aut in pus aut in quippiá ſimile puri cõcoctione verti poteſt: neque eadẽ eſt huius atque phlegmones ratio. Neque febris materia in ſtatu iá cocta dũ tandẽ perfecta criſi ab aluo deiicitur, vnquam purulẽta apparet aut alba, ſed planè flaua atque biliosa. Qui fiet igitur vt hypoſtaſis quæ in ſtatu febris ardentis alba conſpicitur, portio ſit eius flauæ materiæ quæ computruerat, & quæ nunquã albeſcit? Adhæc ſi in ſtatu portio noxiæ materiæ excidit, in principio verò & incremẽto nihil, vrina in ſtatu quàm in principio vel incremẽto craſſior exiſtet: quod quotidianis obſeruationibus falſum deprehẽditur. Vt enim principio acutarũ febriũ cruda & confuſa, ita & craſſa cernitur vrina. Quocirca aliter de febricitantiũ vrinæ hypoſtaſi ſtatuendũ: hanc non portionẽ coctã eius eſſe humoris qui putruerat, ſed similẽ atque in ſanis materiã obtinere: & quũ primùm in acutis febribus apparet, indicare caloris & naturæ dominium atque victoriã, quæ putridos humores non ita pridẽ turgentes & ſerocientes tũ repreſſit ac edomuit, & quę iam ad priſtinas muneris functiones redit. Etenim materiæ febris concoctio quam appellant, nec ſuppuratio eſt, nec

Πέπασμος.

propriè maturatio, ſed ſolius putredinis repreſſio atque cohibitio. Ita enim in ſtatu tota febris materia adhuc in venis concluſa eſt, nec eius quicquam criſi vacuatũ, & nihilominus quia ſedata eſt & in naturæ dominio atque poteſtate, vrina purior exiſtit cum hypoſtaſi, quæ eiuſmodi ſedationem ac victoriã certò demonſtrat. Tum igitur repreſſo furore noxij humoris minus cũ vrina defluit, eaque tenuior & minùs turbida eſt quàm initio, quũ vi putredinis magna inerat humorũ perturbatio atque cõfuſio, quorũ & magna vis in vrinã quoque ferebatur. Tum etiã ſuperior dominatrixque natura craſſiorẽ ex vrina materiã in enæorema vel hypoſtaſin ſecernit. Cui volous ſalutare pus albũ ac legitimũ reddit, ſi febris etiã primaria ſuperueniat, pus ipſum peruertit vulnúſque idcirco ſiccat quòd inſitus calor prematur & laboret, neque rectè poſſit concoctioni incumbere. Ad eundẽ ſanè modũ & per ſe febres languidus oppreſſúſve calor inſitus ne quiẽs cibos ſecundũ naturã cõficere, nullã in vrinis cõcoctionẽ exhibet. In hec igitur cõtrahenda erat diſputatio longè difficillima, quá accuratiùs exequar in opere prognoſtico, vbi ex profeſſo de morborũ cõcoctione diſſeretur. Itaque quũ calor noſter inſitus pernicioſos morbi humores prorſum euicerit atque cõcoxerit, bona fit hypoſtaſis, nẽpe alba, lęuis & æqualis, quæ eſt omniũ perfectiſſima. Enæorema quod albũ, lęue & ęquale ſit, minus bonũ quàm hypoſtaſis eſt, & quodammodo imbecillũ calorẽ oſtendit, qui nondũ plenè coctã materiã nequeat ſubigere & in fundũ depellere.

Improbanda hypoſtaſis quæ.

Nubes etiã bona, nẽpe alba, læuis & æqualis cruditatis imbecillioriſque caloris eſt nũciá. Hypoſtaſis nigra aut liuida omniũ eſt deterrima, eámque perniciẽ minatur quę naturã omnino proſternat. Enæorema nigrũ aut liuidũ minorẽ perniciẽ, rurſumque minorẽ nubes quæ ſimilis obtigerit: ſub iis calor inſitus nondũ ſuccumbit, ſed vigoris nõnihil etiamnũ retinet.

In ſanis contentũ quod optimum.

Optimũ igitur vnumquodque contentũ quod quantitate & ſubſtãtia eſt mediocri, albũ, lęue & æquale. Quodcunque ab hoc defecerit, vitioſum.

Eius copia

Multũ fit quia aut conſueti ſudores, aut alui deiectio, aut alia naturalis quædã vacuatio ſupprimitur: atque hoc pariter craſſum ac crudũ apparet. Quod autem alimenti vbertate & facultatis robore multum euadit, ſimul tum ſubſtãtia tum colore mediocre exiſtit.

Paucitas.

Paucũ verò reddunt inediæ, vigiliæ, exercitatio vehemens, & quæcunque euidentes cauſæ corporis ſubſtantiam abſumunt diſſipántque. Et hæc quidẽ in ſanis. In morbis verò quod ſub-

Craſſities.

ſtantia craſſum apparet, vel à crudioris materiæ fit copia, quam natiuus calor euincere nõ poteſt, túmque alia cruditatis ſigna comitãtur: vel à criſi diuturnorum morborũ, eſtque tum manifeſta alleuatio morbi. Fit nonnunquã & à pure & à viſcida pituita, vt ex iis quæ ſuprà nobis ſunt dicta

Tenuitas.

facilè diſcernes. Quod enim tenue eſt, cruditatẽ in morbis portendit, aut coctionis initiũ: in ſanis

Læuitas.

tenues humores nondũ ad ſubſtantiæ mediocritatẽ deductos. Contentũ læue quod nempe continuũ eſt, nulla ex parte fiſſum, rugoſum aut diuulſum, ſed ſibi cohęrens, nihil habens aſperitatis, à valido fit inſito calore. Contrariũ huic aſperum ac diuulſum imbecillus calor haud prorſus co-

Æqualitas.

gere potuit. Sic & æquale cuius partes omnes & craſſitie & colore ſui vbique ſimiles ſunt: & contrarium inæquale, cuius partes diſſimilitudine quadã diſtinguuntur, nec æqualiter coctæ aut colaratæ apparent. In coloribus autẽ ſpiceum, aureum rubrúmve, bilem in venis exuperare, aut ſanguinem vehementi incendio corrumpi ſignificat: quanquam Hippocrati rubrum læuéque in vrina rubra reſidens ſecuritatem portẽdit. Venetum, liuidum & nigrum vitalis caloris extinctionẽ, aut corruptum ſanguinem, atrúmve humorem, aut illic genitum, aut alicunde irrepentem. Contenta ſi fortè deſunt in ſanis, non ſemper malo ſunt: ſæpe enim vel ex magna obſtructione, vel ex pótu multo ac tenui, qui antè diſtribuitur quàm vllam cum cibò permiſtionẽ aut concoctionem acceperit, tenuis fit vrina, in qua aut nulla aut admodũ pauca cernuntur contenta, quòd iis materia non ſuppetat. In ægrotis autem qui humorum vitio laborant, quoniam peccans materia ſubeſt in venis, contenta ſi quando deſunt, ſemper malo ſunt, naturámque denunciant corruptorum humorum copia impediri. Sed hic demonſtratiua vrinarum ſigna perſequimur, prognoſtica quibus aut concoctio, aut ſalus aut mors in morbis præuideri ſolet, aliò relaturi.

Exercitatio indicandi ex vrinis. CAP. XVIII.

QVICQVID

QVICQVID in vrinis præter naturam ineſt, niſi ex aſſumptorum qualitate ſit, aut viſcera, aut venas ſummaque corporis, aut renes vrinæque vias affici commonſtrat. Eadem ex his vitia vrinæ contrahunt, ac proinde antequam ex iis quicquam decernatur, perpendendum è quo præcipuè loco illa dimanent. Quę de renibus & vrinæ viis defluunt, promptum ſit ex iis quę de morbis eorum protuli internoſcere, atque ſi horum nihil comparet, omnis vrinæ ſignificatio aut ad viſcera aut ad venas maiores ad reliquúmque corpus certò refertur. In his autem diſcernendis ſemper animo contemplari & memoria repetere oportet, quod anni tempus, quæ cœli conſtitutio ſit, & quos morbos regio inuehere ſolet, aut quis morbus communiter graſſatur in populũ, nam is ſemper metuendus ſuſpiciendúſque eſt, qui multis inſidiari conſueuit. Deinde perſpecto laborantis ſexu, rogandum notúſne is ſit, vt illius natura atque cõſtitutione repetita conſtet quibus ille morbis ſit opportunus. Horum quidem animaduerſio non parum habet ad morborum inueſtigationẽ & dignotionem momenti, præſertim quũ morbus recens adhuc eſt, aut eius nulla inſunt in vrinis perſpicua ſigna. Nã ſi ſenex eſt qui laborat, hyeme, pluuioſo cœlo, & in regione humida, fieri vix poteſt, quin tuſſi, deſtillatione aut grauedine & ventriculi imbecillitate affligatur, maximè verò ſi crapulæ & vinolentiæ deditus, & natura humidior deſtillationum morbis ſæpe conflictari ſolet. Aut ſi iuuenis iſque bilioſus ægrotat, æſtate media, cœlíque ſtatu & regione feruentiore, poſt victum calidum exercitationémve immoderatam, ſuſpicio mouetur febris ardentis, aut intermittentis bilioſę, aut dyſenteriæ, aut pleuritidis, eius ſcilicet cui magis ægrotus ſit obnoxius, aut quæ tum tẽporis plurimùm graſſatur in vulgus. Horum exẽplo de cæteris quoque morbis (vel vrina nõdum perſpecta) coniiciendũ eſt. Adhæc verò vrina quæ nec renũ ductuúmque vitio, nec externarum cauſarum vi innata ſit, quænã tum viſcerum, tum venarum totiúſque corporis ſit intemperies oſtendit: deinde ſimpléxne ſit, an ex humorũ vitio: & quod humoris genus exuperet, & an cum putredine atque febre. Nam color intemperiẽ, ſubſtantia craſſa aut turbulenta humoris vitium, confuſio putredinem denunciat: quæ profectò omnium ferè morborũ interiores cauſæ ſunt, ex quibus etiamſi morbi ſpecies nos lateat, non parua tamen agendorum atque vacuandorum cognitio capi poteſt. Sed & vrinæ contenta ſedis affectæ certam interdum notitiam exhibent. Quoniam verò iam ita mos inoleuit, vt præter hæc tanquã arioli multa multi de abſente ægroto ex ſola vrinæ inſpectione augurentur, quiſquis ſe ad eorum imitationẽ ſtudet accommodare captandę gloriæ deſiderio, is aceruatim recenſeat quæcunque primùm nouerit ex vrina. Nam verborum circuitu ſtultorum mens irretitur. Itaque ſi vrina alba vel ſpicea tenuis offertur, dicat vẽtriculum atque iecur ſupra modum refrixiſſe, cibi ineſſe faſtidium ferèque deiectam appetentiam, vẽtriculum à paſtu diſtendi atque dolitare, ructus multos eóſque acidos emitti, flatus plurimos euagari, frigus plerumque ſentiri, caput ingraueſcere, corpus vniuerſum quaſi eneruatum languere, multa olim commiſſa fuiſſe in victu, ídque vel potu frigidæ, vel fructuum eſu, vel vigiliis, vel mœrore. Si iamdiu malum perſiſtit, corpus vniuerſum cruditate ſcatere, viuidum periiſſe faciei colorem, aut lienteriam eſſe, aut pedes tumere, & leucophlegmatię aut cachexiæ periculum impendere. Et quoniã ea quoque vrina ſæpe notatur in melancholia atque in lienis tumore, de huius quoque ſymptomatis narrandum, de mœrore, metu, inſomniis turbulentis, rugitu ſiniſtri hypochondrij, cordis palpitatione, ſcotomate, déque his ſimilibus. Quum alba ſimul craſſa aut turbida fuerit, quoniam à craſſæ lentæque pituitæ dominio fit, enunciet caput dolore concuti, vel graui ſomnolentia teneri, viſcera humoribus multis impediri, inteſtina atque hypochondria flatibus diſtẽdi, & colicũ dolorem imminere, ventriculũ nauſea aut pituitoſa vomitione premi. Hæc ſi ſimul confuſa apparebit, aut quotidianã, aut lentam febrem eſſe eámque diuturnã, & ſymptomata vrgere quæ febres comitari ſolent. Vrina aurea ſi tenuis fuerit, iecoris calidam intemperiẽ, ſitim, corporis extenuationem, vigilias, ſomnum turbulẽtum, manuũ volas plantáſque pedũ impẽdiò calidas. Ea ſi craſſa erit, bilem flauã exuperare & exagitari, hancque vomitione reddi, os ieiuno amareſcere, animi defectiones obrepere, ventriculũ & præcordia incaleſcere, ídque ferè cum ſiti, aluum torminibus aut crebra deiectione ſolicitari quę dyſenteriã minatur, aut corpus pruritu ardere, aut ſcabie fœdari. Eadem ſi cõfuſa exiſtet, tertianam aut ardẽtem febrem affligere, capitis dolorem, vigilias, delirium, ſitim inexhauſtam, aliáque harum febrium ſymptomata aut adeſſe aut imminere. Rubra vrina ſi tenuis aut mediocris ſit, ſanguinis efferueſcentiam ineſſe, capitis pulſantem dolorem atque grauitatem, membrorum tenſiuã laſſitudinem: & ſi confuſa erit, ſynochum putridã eiúſque ſymptomata. Ad hunc modũ ſi ex aliis vrinæ coloribus, vel icterus, vel iecoris ſcirrhus vel phlegmone, vel melancholia in liene, vel cæterorum quippiã ineſſe coniicitur, ſymptomata omnia, tum quæ illinc profecta ſunt, tum quæ impendere ſolent, cauſas quoque euidentes ex quibus illa proficiſci conſueuerunt diligenter perſequi decet. Talis propemodum eſt & affectarũ partium ineunda narratio. Sed interrogatiuncula cautè præmittenda, quam pridem morbus inuaſit, ſubitóne an lentè ac pedetentim, & quàm vehementer, vt hinc coniectura fiat, acutúſne an diuturnus is ſit. Hinc quippe & ex naturæ, temporis, regionis, & morborum vagantium æſtimatione, ad morbi ſpeciem proximè acceditur. Adhæc verò ſi bullæ per ſummam vrinæ coronam diſpoſitæ, caput dolore aut humore multo grauari denuncient, mox iudicãdum & ſomnolentiam, & ſenſuum tarditatem eſſe, ex hiſque aut ſoporem, aut paralyſim, aut grauiorem defluxionis ruinam inſtare: aut quum iam certa deſtillationis ſigna quæ ſupra dixi deprehenduntur, humorem aut in ceruicẽ, aut in ſcapulas aut in latera atque thoracem, aut in pulmones cum tuſſi, aut in artus & articulos procumbere: atque ſi cum deſtillatio-

Antequam de vrina ſententia feratur, quæ medicum ſcire reputaſſe oportet.

Quid vroſcopos & vrinarum conſectores reſpondere oporteat alba & tenui vrina propoſita.

Quid alba & craſſa.

Quid aurea & tenuis.

Quid ſi eadem craſſa.

Quid ſi eadem confuſa.

Quid ſi rubra & tenuis.

Quid ſi bullans ſit vrina.

ne febris ſigna exiſtant, pleuritin vrgere, maximè verò ſi tum temporis populariter ea vagatur: ſin verò cum deſtillatione vrina ſit oleaginea, phthiſin vel ineſſe vel proximè inſtare. Solas autem haſce corporis partes imperitorum vulgus nominibus deſignat, caput, latus à ſumma ſcapula ad coxendicem, ſtomachum à clauibus ad vmbilicum, ventrem, dorſum, & artus. Quúmque vllo modo pars dolens (nam dolorem vt maximè infeſtum omnes in primis animaduertunt) deprehenſa fuerit, quæcunque hanc ſymptomata premunt, enarrentur, móxque idonea illi remedia prudenter decernantur. Incertam & plerumque dubiam mercedem referet, qui periclitatione medicos tanquam vates augurari coget. Conſultor verò prudens & fidelis ſani conſilij fructum percipiet.

Libri Tertii de Pulſibus & vrinis, finis.

DE FEBRIBVS, LIBER QVARTVS.

PRÆFATIO.

SVMMA morborum ſymptomatúmque genera & eorum cauſas atque ſigna expoſui, & qua ratione vniuſcuiuſque (etiamſi inauditus aut ex multis variè implicitus eſſet) eſſentia cauſáque percipi poſſit, vt iam nihil eorum quæ ſunt ad generalem medendi rationem præmittenda deeſſe videatur. At verò quoniam vniuerſalium perceptione nemo quicquam magna laude dignum conſequi poteſt ſine vſu & exercitatione, quæ in ſingulis verſatur: morborum qui in humanum corpus inuadunt differentias omnes ſpeciéſque nunc ſigillatim perſequar, veterum inſtituto & ordine quoad licet obſeruato. De febribus itaque primùm ſcribã, déque morbis qui totius ſunt corporis: hinc ad eos dein pergam qui vniuſcuiuſque partis proprij ſunt. Non pauca interim legenti occurrent à maioribus aut prætermiſſa, aut non ſatis explicata, aut ab illis interdum diſſentanea, ſed quę tamen vt ratione ſtabilita, ita & longo ſint medendi vſu comprobata. Sic enim decet inueſtigatorem veri non ſolùm quæ legerit, ſed & quæ ſecum ipſe meditando conſiderat & contemplatur vſúque tenet cognitione digniſſima, in communem fructum proferre.

Quid febris, quæ illius eſſentia, quæ ſigna. CAPVT I.

ἡ ὁ πυρετός. FEBRIS eſt calor præter naturam è corde in omne corpus effuſus. Rigor horrórve intermittentium febrium, tametſi acceſſionis eſt initium, febris tamen haudquaquam cenſeri poteſt, quòd nondũ ſit calor incẽſus. Neque per febrem exitialem partium extremarũ frigus è febris eſt eſſentia: neque vlla rectè poteſt frigida febris appellari, ſed omnis in caloris genere ſubſiſtit. Calor præter naturam aduerſatur naturali. Eſt autem naturalis duplex, vnus inſitus in ſolidarum partium humido primigenio inhæreſcens, cuius eſt origo cœleſtis. Alter elemẽtarius, moderatus & ex omnium elementorum permiſtione temperatus. Ille omnium functionum primarius eſt opifex: hic verò adiuuans, quòd elementorum temperies inſitum illum calorem foueat excitétque. Inſitum olim demonſtrauimus exuperare non poſſe, nec illius copiam & vbertatem vitio vnquã dari, ſed quò fuerit vberior (vt infantium ætate) eò naturales vitæ functiones reddi fœliciores. In eo igitur conſiſtere febris nulla poteſt: ſed febris eſſentia calor eſt præter naturã, qui quum adeſt, tanquam hoſtis infenſus inſiti illius ſubſtantiã ſemper oppugnat, labefactat, omnéſque functiones interpellat. Triplex autem conſtitui debet, vnus admodum ſimplex, qui ſolius eſt caloris exuperantia, hinc genitus quòd calor elemẽtarius aſſiduo incremento de temperie & mediocritate decedens, plus nimio exuperat, & qui naturalis fuerat, ſenſim non naturalis euaſit, vitioſus proinde & naturæ iam infenſus. Alter eſt calor ex putreſcente materia prognatus, qui etiam ſi non admodum ſit ardens, quoniam tamen eius de qua prodiit materiæ conditionem redolet, præter naturam eſt & inſito calori grauis. Tertius eſt malignus & pernicioſus, quem peſtilens venenatáque materia fundit, non qualitatis exuperantia, non putredine, ſed totius ſubſtantię diſſidio, vitali inſitóque calori aduerſus. Solus igitur qui præter naturã eſt calor, febris exiſtit, ſi modò iam accenſus conſtanſque permanet. Etenim ſi vel æſtu, vel balneis, vel exercitatione corpus incaleſcit & mox agitatione ſedata deferueſcit, calorem hunc nemo febrem vt neque morbum appellet. Neque porrò calorem præter naturam, qui vel caput vel brachium vel crus ſolùm occupat, quia non in omne corpus euadit. Neque ſi ex parte quapiam latè dimanet, ſed neque ſi è calidiore iecore pariter cum ſanguine & halitu prodiens, palmas atque plantas quaſi exurat: aut etiam quoquouerſum effuſus omne corpus prehendere videatur: nõ enim è corde prodiit. Vnus calor præter naturam, qui è corde per arterias vnà cum ſpiritu profluit, vniuerſalis eſſe poteſt, vnúſque promptè ac celeriter in corpus omne diſtribuitur. Solus igitur debet febris appellatione contineri. Adde iecore duntaxat affecto, non pulſum ſed naturales ſolùm functiones immutari. Affecto verò corde vitę principio, ipſi mox omnia conſentire, omnéſque peræquè partes ne munus expleant impediri. Itaque quũ febris maximè vniuerſalis morbus omnes vbique functiones offendat, debet eius partis affectio cenſeri, quæ eſt ad omniũ conſeruationẽ vſumque neceſſaria:

Calor naturalis duplex.

Calor præter naturam triplex.

Definitionis febris particulatim explicatio.

ſolúſque calor præter naturā è corde in omne corpus effuſus,vera febris haberi. Non eſt id perpetuum(quod definit Auicennas)omnis febris calorem in corde accendi. Tametſi de continuis & primariis id verum fatemur,intermittentium tamen & ſymptomaticarum calor non in corde primùm accenditur,ſed aliunde ſublatus cor ferit,è quo æſtuans cum ſpiritu mox per arterias in corpus omne effunditur. Omnium porrò febrium communes notæ ſunt, pulſus celer ac frequens,interdum etiam inequalis: qui ſolius calidioris cordis eſt proprius. *Febriū ſigna communia.* Viriū languor & imbecillitas cum ſpontanea corporis grauitate aut diſſolutione: corpus quippe vniuerſum conſentit laboranti cordi. Calor aut foris acer ac pungens,aut intus certè moleſtus, qui & nonnunquam feruido halitu prorumpit è naribus.

Febrium differentia. CAP. II.

VTROTA febris eſſentia calor eſt præter naturam,ita illius propria ſummáque genera ex caloris differentiis ſtatuenda ſunt. Tria igitur febris vt caloris præter naturā prima,ſummáque genera exiſtunt,ſimplex,putrida, & peſtilens. *Febris triplex.* Simplex febris eſt cuius calor elementarius ſolo incremento,naturæ ac temperiei limites exceſſit:poteſt & eadem dici naturalis calor in igneum cōuerſus. Putrida,cuius calor ex illuuie putrida emerſit. Peſtilens quam venenata pernicioſáque exſpiratio intulit. Simplex porrò febris triplex eſt,ephemera,ſynochus & hectica: quæ ſolo caloris ſubiecto diſtant,quod aut corporis ſubſtantia eſt,aut humor,aut ſpiritus: *Simplicis tres differentia.* nec enim plura in corpore ſubſiſtunt. Ephemera in ſolo ſpiritu vago primùm conſiſtit, iſque verè inflammatus eſt,cuius tāmen calor toti etiam corpori impertitur. Hęc quia in tenui & diſſipabili eſt ſubiecto, vno ferè die ſoluitur, vnde ephemera,id eſt diaria nūcupata eſt,raró longiùs excurrit. Synochus, id eſt cōtinens,ſimplex eſt ſanguinis efferueſcentia,qua nimirum citra putredinem aliamve labē is incaluit,cuius cōtagione cor ipſum partéſque omnes incaleſcunt. Hectica vna omnium in partium ſolidarum ſubſtantia primùm ac per ſe conſiſtit ac hęret. Conſiſtunt igitur omnes in corde, at ratione diſſimili. In ephemera cordis ſpiritus iam incaluit, humores verò atque ſubſtāntia duntaxat calent. In ſynocho humor incaluit, ſubſtantia verò calet. In hectica cordis ſubſtantia prorſus iam incaluit,& permanentem fixúmque obtinet calorem. *Hectica duplex.* Eſt autem hectica duplex, vna quidem vniuerſalis & primaria,quæ cordis primùm deinde reliquarum partium ſubſtantiam æquabiliter inuaſit. Altera partis eſt hectica,quæ cuiuſpiam partis ſubſtantiam primùm ac per ſe obſidet,è qua tamen tum cordi tum partibus ſingulis impertitur. Huius genera complura:nā & ventriculi & iecoris & lienis & pulmonum hectica deprehenditur. Iam verò putridæ febris, ex putreſcentis humoris ſpecie atque ex ſitu,duo prima conſtituuntur genera, continua & intermittens. *Putridæ febriū genera duo.* Quum tanta in venis arteriiſque maioribus ineſt putredo,quæ vel ſeipſa vel ſuo vapore cor continenter attingat & labefactet, continua fit febris. Quum verò aut leuior eſt, aut longiùs à corde diſſita,vt non aſſiduò id afficere queat,febris eſt intermittēs. *Continua duplex.* Continua febris duplex, vna vera & primaria, quam accendit putreſcens humor in vaſis maioribus quæ inter alas & inguina excurrunt. *Symptomatica quæ.* Altera ſymptomatica eſt,quæ viſceris cuiuſpiam partíſve putredinem quaſi comes inſequitur. Et quæ ex iecoris,lienis,re[illegible]ut cuiuſuis partis eryſipelate fit,typhodes appellatur: quæ ex earum aut inſigniorum partium phlegmone,vt ex peripneumonia,pleuritide aut phrenitide, phlegmonodes: vtraque autem ſymptomatica eſt continua. Fit & nonnunquam ſymptomatica dum in hiſce viſceribus citra eorū inflammationem coërcitus humor putreſcit; idque ſi affatim vniuerſimque fit, acuta febris exiſtit: ſin verò ſenſim ac lentè, continua lenta, quæ diuturna eſſe conſueuit. *Putridæ primariæ ſpecies.* Putrida febris continua quam primariam nuncupaui, ſpecies ſortitur ex vincentis humoris natura. Etenim venarum arteriarúmque ſanguis, ſi quum putredine incendióque prehenditur, bene temperatus eſt,& ex quatuor humorū æquabili permiſtione conſtitutus, febrem accēdit ſynochum putridam,cuius mox ſpecies explicabimus. Si calidior is eſt, plúſque bilis quàm cæterorum humorum continet, abſolutè continuam facit tertianam. Cuius ſi magnū eſt incendium in cor & præcordia deuergens eáque obſidens, vetus cauſus, id eſt febris ardens exiſtit. At verò ſi pituitoſus eſt ſanguis,incenſus is ac putreſcens febrem profert continuam quotidianam: ſi melancholicus, quartanam continuam. *Intermittens putrida.* Putrida febris intermittens, alia ſimplex, alia compoſita, alia confuſa. Simplicis tres differentię, tertiana ex bile flaua extra venas maiores putreſcente, quotidiana ex pituita putri, quartana ex atra bile pura ac ſeorſum putreſcente. Cōfuſa febris non ex humore ſyncero, verùm ex multis vno extra maiores venas loco cōfuſis, pariterque putreſcentibus emergit: huiuſmodi eſt tertiana notha, ex bile atque pituita pariter corruptis. Cōpoſita febris ex miſtus implicitiſque fit intermittentibus, vt tertiana duplex, quartana triplex, & hemitritæos quæ ex quotidiana continua & tertiana intermittente conſtat. Hîc vt multæ ſunt febres, ita & humores multi ſeparatim putreſcunt, non loco vno eodémque confuſi. Hac quaſi figura putridæ febris differentiæ ex humoris ſpecie ac ſitu depromptæ ſunt. *Peſtilens febris.* Peſtilens porrò febris non vno calore, ſed peſtilenti malignáque pernicie aliàs ſpiritus, aliàs humores, aliàs partium ſubſtantiam contaminat, hincque differentiæ ſurgunt, quas poſtea exequemur. Rurſum autem de his ſingulis expreſſiùs & quantum expoſcit medendi ratio tradendum.

De ephemera febre. CAPVT III.

FEBRIS ephemera eſt calor præter naturam in ſpiritu primùm conſidens. Eſt autem hic ſpiritus non inſitus, quem in Phyſiologia diximus ſolida parte contineri, eiúſque præcipuā ſubſtantiam complere: ſed arteriarum communis è corde in omne corpus influens & illapſus. Hic

ephemeræ materia eſt continénſque cauſa, vt in quo tanquam baſi conſiſtens, in reliquum deint corpus inuadit, eiúſque functiones interpellat. Atque vt ſpiritus admodum tennis eſt, ita & quę in eo conſiſtit febris omnium eſt leuiſſima & facilè diſſipabilis: non cõſtans, ſed veluti tranſiens ac prꝗterfluens. Huic ferè origo eſt à cauſis euidẽtibus, quarum vi & impulſu tenuis, calidus, feruidúſque ſpiritus, omnium quæ in corpore ſunt promptiſſimè incenditur. Quũ igitur ab his non prius humores quàm ſpiritus inflammari poſſint, neceſſe eſt febrem omnem putridã ab his genitam quædã antecedat ephemera. Huius notæ ſunt quòd non ſenſim præcedente cibi faſtidio aut ſpontanea corporis laſſitudine, aut grauiore ſomno, & frequẽti oſcitatione, ſed tota repente prehendit, ſolaque euidentium cauſarum vi infertur. Aut nullus aut admodum leuis horror initiò fatigat, idque duntaxat quum cacochymum corpus expirationem multam eámque calidam & acrem diffundit, quæ ob cutem à frigore denſatam, aut ob exilium meatuum conſtipationem ſuppreſſa, ferit partes neruoſas. Nulla comitantur ſæua ſymptomata, nec vehemens dolor, nec magna corporis iactatio. Pulſus quidem celer & frequens, ſed tamen æqualis & ordinatus, magnus ac validus, niſi vel ex mœrore, vel ex inedia, vel cruditate, vel frigore orta ſit: eſt & in pulſu diaſtole maior atque velocior quàm ſyſtole: inſpiratio quoque expiratione & maior & celerior. Calor tactu mitis, ſuauis atque halitu plenus, qui ferè eo ipſo die aut totus occultè expiratur, aut madore ſudoréve naturali eóque miti nec graueolente diſcutitur. Vrina ſubſtantia, colore, ſedimento, aut nihil aut minimum à naturali diſtans. Diariæ febris prægreſſæ euidentéſque cauſæ ſunt, quæcunque calidiorem intemperiem inferunt: ſolis æſtus, omniſque ambientis feruor: laſſitudo labórque vehemens: vigiliæ, inediæ, intenta animi contentio ex ira, curis, triſtitia vel timore. Omnium autem grauiſſimæ ſunt, cruditas, ſiue ex nimia cibi copia & helluatione, ſiue ex vino meraciore, ſiue ex fructuũ corruptorúmque ciborum eſu cõtracta: Naturalium vacuationum, vt alui, vt vrinæ quauis ex cauſa retentio, vt ſudoris halitúſve ſuppreſſio ob cutis denſitatem & conſtipationem vel ex frigore, vel ex adſtringente balneo: Adenũ maximéque inguinum ex labore tumores atque bubones, & atroces cruciatus qui corpus inflammant humoréſque exagitant. Tres hæ cauſæ non ſolùm qualitatem, ſed & vitioſam materiam vel in corpore retinent, vel aliunde ſuggerunt, ac proinde febrem ſæpius accerſunt ab horrore, & in periculum adducunt putridę febris, cæteræ verò ſolam qualitatẽ intemperiémque conferunt. Quæ cauſa diariam excitauerit, ex antecedentium inueſtigatione diſci poteſt, neque in re tam leui neceſſaria videtur amplior ſignorũ diſcuſſio. Has in febres maximè propenſi ſunt qui calido ſiccóque ſunt corpore, & qui halitu acri plurimo cõferti ſunt, & quibus ſudor, vrina aut egeſtio ſupra modũ graueolet. Quũ diaria nulla inclinatione, nullo ſudore, aut etiam finito ſudore, ſtatu pari diem vnũ exceſſerit, metuenda permutatio vel in ſynochũ, vel in putridã, ꝙ ex ſignis ſuſpectæ imminentiſque febris internoſcitur.

Febrem omnem putridã ab euidentibus cauſis exſuſcitatam neceſſario præceſſit diaria.

Signa.

Cauſa procatar.tica.

De ſynocho febre. Capvt IIII.

Febrivm quæ in humoris vitio poſitæ ſunt, omnium prima eſt ſynochos, nobis continens appellata. Ea aſſiduò fatigat, nulla excãdeſcentia, nulláque intermiſſione, dum integrè ſoluta ſit. Eſt autem duplex, vna ſine putredine, altera putrida. Vaſáque materia continénſque cauſa in vaſis eſt maioribus, inter alas & inguina ſitis, atque ea eſt vtrique ſedes. Materia autẽ ſanguis eſt, non ille quidem ſimplex, ſed qui ex quatuor humorum æquabili permiſtione cõſtat. In eos proinde duntaxat ſynochus inuadit, qui temperati aut aliquãtò humidiores calidioréſque ſunt ætate media, habitu carnoſo ac verè quadrato, & quos plethora, id eſt ſanguinis exuperantia & æquabilis ſuccorum redundantia premit: cæteras naturas conſtitutionéſve non attingit. Ea que cauſa eſt cur admodum rarò ſynochus reperiatur ſimplex. Itaque ſanguinis quædam veluti efferueſcentia & ſimplex inflammatio, quæ phlogoſis appellatur, ſynochus eſt ſine putredine. Vt tamen ſanguinis ea materia ſui vbique ſimilis eſt, ita & illius inflammatio tota vnius eſt modi, & ab initio in finem vna quaſi acceſſio. Id quidem trifariam fieri contingit: aliàs enim calor par ſuíque ſimilis toto febris decurſu manet, quantúmque recèns inflammatur, tantundem protinus diſſipatur: ea eſt ſynochos homotonos: aliàs recẽs inflammatio quàm diſſipatio maior eſt, túmque calor continuo incremento inualeſcit, & ſynochos fit epacmaſtica, id eſt increſcens: aliàs plus diſſipatur quàm recèns inflammetur, ac tum calor ſtatim à ſummo vigore incipiens, ſenſim minuitur dum deſinat, & ſynochos fit paracmaſtica. Synochus omnis ſine putredine eaſdem atque diaria febris cauſas habet: quæ leuiores quum fuerint, diariam, quum vehementiores, ſynochum proferunt. In cauſarum cẽſu admodum efficaces ſunt, magna adſtrictio conſtipatióve cutis, & ſanguinis redundantia ſiue ex ſuppreſſa conſueta vacuatione hæmorrhoidum, menſium aut narium, ſiue ex immoderato vſu ciborum euchymorum & calidorum ea ſuccreuit. Quamobrem huic ſeſè obnoxius eſt temperatus intemperanter viuens, qui quum bene habito ſit corpore, multo ſe tamen vino multaque carne implet: huic enim ſanguis multus atque calidus ineſt, qui non facilè corrumpitur. Ab his igitur cauſis primùm inflammatur ſpiritus, ac tum ſanguis ſenſim incaleſcit. Huius etenim tenues acréſque vapores, ac ipſum calorem præter naturam cutis denſitas aut adſtrictio cohibet nec prodire ſinit, qui geminatus ſanguinẽ inflammat ſimplicémque ſynochũ facit. Huius notæ ſunt quæ & ephemeræ, verùm aliquantum manifeſtiores. Propriè tamen corpus omne maximéque facies inflammatione ruboreque ſuffunditur: diſtendens laſſitudo artus omnes occupat: magna iactatio fatigat: venæ copia diſtentæ multùm turgent: tempora vehementer pulſant: caput dolet vel ingraueſcit: ſomnus ſæpe profundus ac veternoſus premit: reſpiratio difficilis:

Cauſa proxima.

Synochos quid.

Cauſæ progreſſæ.

Signa.

Notha ſynochos ex bilis concitatione frequens.

ficilis: pulſus magnus, plenus, frequens, ac velox: cutis non ſqualida, ſed mollis, non acri ſed blando calore madoréque perfuſa. Huic generi & alterum finitimum ſæpe fieri animaduertimus ex bilis calidorúmque humorũ agitatione nimia. Cauſę ſiquidem euidentes quum vehementiores in bilioſum corpus alioqui ſanum irruerint, non modò ſpiritus concalfaciunt, ſed & acres humores exagitant, quorum æſtu febris accenditur ſine putredine. Hæc ephemeræ limites egreditur, nec tamen ſynochos eſt nunc expoſita: illa quippe ſanguinis efferueſcentia eſt, hæc bilis concitatio ſine putredine: illa in corpus incidit temperatũ benéque habitum, hæc verò in calidũ ſiccumque ac planè bilioſum. Huius cauſæ euidentes non aliæ ſunt quàm quæ ephemeram mouent: maximè verò cruciatus ſummus, qualis nephritici aut parturientis eſt: exercitatio labórque immodicus, æſtus, balneum, animi excandeſcentia, & quæ his pares ſunt viribus. In hac nullæ putredinis notæ in pulſu aut in vrinis cernuntur, veruntamen os amareſcit, deiicitur appetentia, ſitis excruciat, capitis dolor ac vigiliæ vrgent, in cute arida calor acer ferit. Sublata euidente cauſa, paucis pòſt diebus febris eiúſque ſymptomata, quiete ſola, nullo artis ſubſidio ſedátur ac ſponte deſinunt. Quum febris diaria citra putredinis notas diem vnum alterúmve exceſſerit, harum alterutra ſuſpecta eſſe debet.

De ſynocho putrida. Cap. V.

PVTRIDA ſynochos febris eſt continua ex putreſcente ſanguine prognata. De huius exortu ſumma quidẽ diſſenſione certant artis proceres, poſsítne ſanguis putreſcere: & quæ hinc prodit, ſynochóſne ſit, an bilioſa febris. Cæterùm poteſt eorum controuerſia, hac obſeruatione dirimi. Sanguis bifariam putreſcit, vno generali modo, quum vi caloris præter naturam ſegregantur quæ in eo ſunt ſubſtantiæ diſſimiles, & bilis flaua ac tenuis ab atra quæ craſſa terrenáque eſt ſecernitur. Hæc autem degeneratio veriùs corruptio quàm putredo cenſetur, vt alio loco dilucidiùs explicatum eſt à nobis. Atque ſi ſanguis hac ratione putreſcat accendatúrque febris, ea non ſynochos, ſed vel bilioſa vel melãcholica euadet. Alio modo verè ſanguis putreſcit, quũ citra ſubſtantiarum diremptum aut ſecretionem totus corrumpitur magno fœtore aut graueolẽtia. Vt enim è venis in pectus, in ventriculum, in inteſtina, aut in aliam capacitatem ſanguis præter naturã effuſus vitiatur & quaſi in venenatam ſubſtantiam putreſcit: & in muſculos irrumpens tumorem præter naturam phlegmonémque parit, atque putreſcit primùm, deinde ſuppurat: ita dubitari nõ debet eũ validis ex cauſis, vt in putrida atque peſtilenti cœli conſtitutione in venis maioribus putreſcere. Quinetiam quum phlegmone tentatur iecoris ſubſtantia, ſanguis totus non modò putridus, verumetiam nonnunquam purulentus exiſtit. Sed & omnes fatentur ſanguinem tam magna interdum mutatione deprauari, vt non amplius ad habitum redeat naturalem, nec poſſit iterum per naturæ concoctionem ad primam humoris bonitatem redire. Denique per febres qui detrahitur, ſæpe animaduertitur nõ ſolùm fœtidus & graueolens, ſed & putridus adeò vt nec ſibi cohærere nec concreſcere queat, omnibus ſcilicet eius fibris putredine cõſumptis. Hoc igitur modo quum ſanguis corrumpetur ſynochos accendetur putrida. Hæc quemadmodum & altera ſimplex, vna quaſi acceſsio eſt, nec antè aut miteſcit aut intermittit quàm integrè deſinat. Eſt & ea triplex: quum enim toto decurſu par eſt modus putredinis, homotonos exiſtit: quum plus putreſcit quàm diſſipatur, epacmaſtica, paracmaſtica, quum minus putreſcit quàm diſſipatur. Hæc etiam non niſi in temperato benéque habito fit corpore, cuius ſanguis copioſus & laudabilis eſt. Cæterùm cauſas habet quàm ſimplex validiores, quæ non modò inflammationem, verumetiam putredinem accerſunt. Omnium autem efficaciſſima eſt cutis non ſimplex cõſtipatio, ſed ab impactis multis craſſis viſcoſiſque humoribus vera obſtructio, quæ non cutem ſolam, ſed & tenues iecoris habitúſque corporis venas inferciat. Tametſi igitur integrè ſanum corpus fuerit, omneſque humores ſecundum naturam ac ſynceri, quia tamen valida obſtructio perſpirationem prohibet, neque vis refrigerans foris intrò ſubit, neque tenuia, acria & fuliginoſa excrementa intus foras erumpunt, hinc & natiuum calorem ſtrangulari, & quæcunque illic calida humidáque ſunt putreſcere neceſſe eſt. Nonnũquam verò & ſimilium putridorum occurſu febris hæc accenditur. Notæ ſimiles atque in ſynocho ſimplici, ſed inſigniores ac magis conſpicuæ. Præterea verò calor in hac acriùs contactũ ferit: pulſus non modò magnus, vehemens, celer & frequens, verumetiam inæqualis & inordinatus: vrina craſſa, rubra, turbida, ſedimentóque nullo.

Synochos putris triplex.

Cauſæ progreſſa.

Signa.

Vera ſanguinis putredo.

Qua ratione in venis maioribus putreſcant humores, ex quibus febris accenditur continua. Capvt VI.

PROMPTE putreſcũt calida humidáque corpora, idque ferè quum inſitus eorum calor quauis ex cauſa imminuitur: humor quippe tum vincens & effrenatus, nec caloris vi coërcitus, è permiſtione terrenæ ſubſtantiæ ſecedit, graueolentia ac fœtore comitatus. Sic & corporis humores facilè putreſcunt, & ex propria in alienam ſubſtantiam conceduot, aliàs quidem in venis aut omnibus aut certè maioribus, aliàs in vna quapiam particula, idque interdum cum phlegmone, interdum citra phlegmonem. In venis arteriiſque maioribus febris accenditur continua, eò vſque perſeuerans dũ humores qui hanc gignunt, vel incendio conſumpti diſſipatiue ſint, vel quouis modo edomiti. Etenim venarum putredo non facilè reſtinguitur, quòd coarctata non liberè perfletur ob loci denſitatem, quodque adhæſu apparatos humores inquinet, & cõtinuatione in propinquas, ex hiſque in alias venas prorepat transferatúrve, nec antè deſinat quàm quicquid in venis vitioſum eſt, depopulata ſit. Duplex autem eſt putredinis ratio: alia in omnes aut ſaltem in maximas venas æquabiliter inuadit: alia ex vna quapiam initium ducens, in cæteras ſenſim.

Non venarum idemq; putrendi modus.

continuatione perreptat. Quæ in venas omnes pariter inoadit, licet earum ſanguinem, noo tamē eius omnes æquè pattes nccupat. Quum enim nō omnioo ſimplex ſit ſanguis, ſed ex multorum humorum permiſtione compoſitus & ſero multo perfuſus, primùm quidē illius portionem putredini magis obnnxiam prehendit, ab hac deinde aliam ipſi permiſtam atque cōfuſam, quæ minus quàm illa ſit vitioſa: hocque mndo ſenſim obrepens ſimul cum calore præter naturam augetur & inualeſcit, nec antè deſinit quàm pattes omnes ſanguiois putredini obnoxias abſumpſerit. Hoc perinde accidit, atque in ingenti phlegmone, in qua collectus ſanguis non ſtatim vniuerſus, ſed eius pars alia citiùs alia tardiùs & putreſcit & ſuppurat, ſic ſenſim augeſcens putredo in ſummum vigorem fertur: quemadmodum & dum ignem accendimus, aridiores primùm ſtipulę, deinde virgulta, poſtremò ligni materia, ſuo quæque concremantur ordine.

Quis ſit putredinis finis.

Omnibus quæ putreſcere apta fuerant abſumptis, putredo calorque febrilis ceſſat, manet tamē pars ſanguinis melior, quæ quoniam minus erat putredini obnoxia, huic inuiolata reſiſtit, eaque licet putridæ permiſceretur, illius tamen contaginne minimè computruit, ſed duntaxat incaluit: reſtincta proinde ſedataque putredine in priſtinam illa puritatem redit. Atque tum vrinæ puræ ac prorſus laudabiles apparent, quæ craſſæ, turbidæ ac ſine ſedimento fuerant. Itaque ea putredine (niſi fortè extremo exitio fuerit) neque ſanguis vniuerſus neque totus labefactatur. Nam ſoluta febre, non omninn exhauſtæ venæ manent, ſed aliquid in his etiamnū ineſſe deprehenditur, idque vtile & alendo corpori idoneū, quod tamen olim miſcebatur putredini. Idipſum contingeret etiamſi nihil ſanguinis recèns genitum, nihilque cibi toto morbo ſumptum fuerit, quod in extremè acuto fieri iubet Hippocrates. Hac propemodum ratione putret ſanguis in ſynocho puttida: nec multū ſecus in cauſo, in continua tertiana, in aliiſve continuis. In his quippe non vniuerſus corrumpitur, nec omnes pariter humores ex quibus conſtituitur: (ita enim permiſcerentur omnia continuarum febtium genera) ſed is duntaxat qui maximè omnium vitioſus eſt. Atque vt huius eſt natura, ita & conſentaneum febris continuæ genus accendit: tertianam quidem cōtinuam, ſi bilis flaua quæ in ſanguine eſt: quotidianam continuam, ſi pituita: & quartaná continuam, ſi melancholia putreſcat.

Modus alter putrendi.

Altera putredinis eſt ratio, quæ non in omnes pariter venas, ſed ab vna quapiam (à qua fortè initium ſumpſerit) continuatione in cęteras in earumque ſanguinem & in humores irrumpit. Obtingit hæc quum putrefaciens cauſa vni fit quàm alteri venæ propinquior, aut quum ſanguis non in omnibus æquè venis ſui ſimilis habetur. Nam in qua magis ad putredinis conditionem accedit, in ea primùm labe tentatur: dein verò (ni periculo prohibeantur) in iis quæ ordioe ſuccedunt: nec antè ſerpere ea putredo febriſque deſinet, quàm omnes venas ſenſim peruagata, quicquid in his putrere aptum erat abſorbuerit. Varietas atque mutatio vena ſecta ſæpe animaduertitur: nam interdum primus ſanguis emanat ſyncerus, mox dein corruptus: nonnunquá contrà: & ioterdum è naribus puriſſimus, è ſecta cubiti vena vitioſus: quod & Hippocratis authoritate celebratū eſt. Hinc diſſimilium ſymptomatum origo, aliis per febres lumbi maximè ingraueſcunt aut ardent: aliis præcordia ſiti æſtuque flagrant: aliis vel animi defectio vel ſumma ſpirandi difficultas moleſta: aliis capitis dolor, vigiliæ, aut deliria, vt partis natura fuerit quam putredo obſidet. Hinc & inordinatæ febres, quum priore relicto humore, corruptela alterū adoritur. Hinc febtium implexus, quum humores obſidentur varij. Hinc & prædictiones fallaces, quum priore humore iam ferè edomito victóque, alius alióve loco putreſcere incipit, qui poſt concoctas vrinas crudiores alias de ſe profert.

Efficiens putredinis cauſa gemina.

Putredinis efficiens cauſa duplex, voa propria & intima, altera externa. Putreſcunt corporis humores propria intimaque cauſa, dum in ſe vitiū obtinent, quod nullo naturæ beneficio emendari poteſt. Ita quidē ſenſim ac tempore corrūpuntur, idque ſponte ſua nullo extrinſecus ſuſcitante.

Cacochymia cōtrahitur alimentis vel corruptis, vel quæ facilè corrumpuntur, vel intempeſtiuè ingeſtis, vel viſcerum vitio.

Id vitij genus ferè ab alimentis corruptis, & quorum vitioſa eſt ſubſtantia contrahi ſolet: cuiuſmodi ſunt frumenta, legumina, oua, piſces, carnes, & quæcunque aut vetuſtate aut negligentia, corrùptione quadam labefactantur. Contrahitur & à cibis quidem probis, ſed qui facilè corrumpantur aut putreſcant: quales ſunt lac, horarij fructus & quicunque alieni vitioſique ſunt ſucci: ex his quippe genitus ſanguis tametſi concoctione crebram mutationem ſubiit, priſtinæ tamen conditionis & eius à quo naſcitur nonnihil etiamnum vbique retinet. A cibis intempeſtiuè aut ordine præpoſtero ſumptis, vt quum priore nondum confecto alter ingeritur: aut quum duri concoctuque difficiles leuioribus præmittūtur, quorum infirma eſt ſubſtantia. Corrumpuntur poſtremò ac putreſcunt humores iotetiorū partium, vt ventriculi, iecoris, omniumque viſcerum affectione mala. Hæc enim in alimenta concoctione imprimitur, quæ etiamſi puriſſima ſunt, tamen cōtracta labe inquinantur. Externa porrò cauſa putredinis duplex, obſtructio & putridorum occurſus. Obſtructio à craſſis viſcoſiſque humoribus tanta vt perſpirationē impediat: tum enim quia nec perflantur, nec refrigerantur humores, etiāſi probi ſint, putreſcunt. Eandem vim obtinet & obſtructio quæ à vaſorum fit plenitudine. At quæ ſupra vires eſt plenitudo, idcirco putreſcit, quòd neque cōcoqui neque regi ab imbecillis viribus poſſit. Putridorum occurſus, ſpiritus primùm, deinde humores ipſos corrumpit, vt aëris, halitus, vaporiſque putridi inſpiratio, & vel ſcabie, vel putrida febre, vel lue venerea inquinato accubare.

Perſpiratio prohibita vnica non eſt putredinis cauſa.

Non pauci contendunt vnam obſtructionem quæ perſpirationem prohibeat, omnis putredinis cauſam eſſe, nihilque in nobis citra hanc corrumpi poſſe. Neque enim humorē ex quo calor præter naturam vaporque tetet facilè totus exit, quique liberè perflatur, vnquam putredine tentari. At contrà, euidens perſpicuumque eſt vitioſos cibos ſæpe in ventriculo aliiſve partibus computreſcere: & in peſtilenti conſtitutione tum inſpiratu tum perſpiratu humores corrumpi: licet corpus

omnino

omnino patens laxumque ſit, & omnia ſpiracula dehiſcant, aëreque frigido perflentur. Multis quippe aliis ex cauſis poteſt citra obſtructionem innati humidi caloriſque ſubſtantia minui, alienúſque calor introduci, qui efficiens eſt putredinis cauſa.

De febre continua quæ concluſa nuncupatur, déque eius differentiis. CAP. VII.

CONTINVÆ febris ſubiecta materia in vaſis eſt maioribus, quæ illic putreſcens aut ipſam de ſe putredinem, aut putrem vaporem in cor aſſiduò continentérque fundit, è quo aſſiduò fit putrida febris, quæ concluſa nuncupatur. At quum vel in inguine, vel in ſemotiore loco coarctata hæret, tum nec putredinem, nec eius halitum, ſed vnum calorem partium cõtinuatione in cor infert, è quo ſolùm vel diaria febris fit, vel ſymptomatica. Ea autem venarum materia ſanguis eſt: in quo (ſi quidem ex æquabili humorum permiſtione conſtet) ſynochus conſiſtit: ſi verò ab illius mediocritate deficiens vel bilioſus, vel pituitoſus, vel melancholicus appelletur, in eo putrida febris excitatur continua. Vt igitur ſynochus nõ niſi in temperata natura, quæ multo ſanguine eoque mediocri abundat, & quæ carnoſo eſt habitu, gigni ſolet: ita & putrida continua iis duntaxat obtingit, qui ab hac mediocritate recedunt, bilioſis, pituitoſis aut melancholicis. Hîc autem eorum meminiſſe velim quæ in Phyſiologia fuſiùs demonſtrauimus, in venis nihil præter ſanguinẽ cum ſero contineri, & quicquid foras effuſum concreſcere poteſt, ſanguinis nomine comprehendi: nullos illic ſecundum naturam humores eſſe ſynceros & ſupernacaneos, ſed eos quatuor ex quibus ſanguis cõſtat, verè ſuccos eſſe quibus alimur, neque aliud illic bilem eſſe quàm totius ſanguinis partem tenuem atque calidam, quam etiam bilioſum ſanguinem appellamus: neque aliud pituitam quàm ſanguinis partem crudiorem: neque aliud melancholiam quàm terrenã portionem & melancholicum ſanguinem. In quibus igitur non æquabilis ineſt ſuccorum permiſtio, ex putreſcente æquabiliter ſanguine febris accenditur continua: & quibus ſanguis multùm bilioſus eſt, tertiana fit cõtinua: quibus is pituitæ quàm cæterorum humorum magis particeps fuerit, continua fiet quotidiana: & quum nimiopere in melancholiã deuerget, continua quartana. Eſt autem continuarum omnium genus duplex. Vnum earũ quæ ab initio in finem perſeuerant nullo ſtato excandeſcentiæ ordine. Huiuſmodi ſunt ſynochos putrida, & quæ cauſus appellatur: alterum earum quæ nunquam intermittunt, remittunt verò & excandeſcunt, aliæ quotidie vt quotidianæ continuæ, aliæ alternis diebus vt tertianæ continuæ, aliæ quarto die vt quartanæ cõtinuæ. *Continua febris duplex.*

Quæ ordine nullo excandeſcunt, earum materia in venis eſt cordi proximis, ac proinde putredo cor aſſiduò pari vehementia exercet. Cęterę verò cauſam in venis habent aliquantum diſiunctis, è quibus putredo in cor pari impetu aſſiduò ferri nequit. Harum autem excandeſcentia non vt intermittentium vel à rigore, vel ab horrore, vel à frigore initium habet, nec ſudore ſoluitur, nec in apyrexiam deſinit. Talis eſt omnium earum continuarum ratio quas concluſas appellaui. Earum quippe materia in venis coërcita ac putreſcens, tametſi quadam ex parte per cutis ſpiracula ſine ſenſu diſſoluitur, non tamen poteſt ante perfectam ſolutionem tota depelli. Continuarũ frequentiſſima eſt tertiana, rara quotidiana, rarior quartana cõtinua: vtraque crebrior eſt continua inordinata. Sanguis enim quiſquis admodum pituitoſus vel melãcholicus eſt, quia frigidus ægrè admodum putreſcit, neque hinc vehemens febris, ſed duntaxat lenta aut languida excitari ſolet, quæ ferè inordinata euadit. Putrida febris ab ephemera his notis ſtatim initio diſcernitur. *Qui dignoſcatur putrida ab ephemera.* Prægreditur inæqualitas quædam & neutra corporis conſtitutio ex ea certè plethora vel cachochymia, quæ ſenſim cumulatur ceu futura febris materia: hinc ſpontanea corporis laſſitudo, motus grauis atque piger, ſomnus turbulentus, immoderatæ vigiliæ, hypochondriorum diſtentio, reſpiratio difficilis, venarum repletio, capitis temporúmque dolor grauis, ac interdum pulſans. Ex his demum excrementa ſuccreſcunt præter naturæ cõſuetudiniſque modum: vt ſudor inſolens, ſputum mucúſve exuperans, nauſea aut vomitus: alui deiectio aut vrina copioſior & fœtidior. Talia ferè exiſtunt in neutra corporis cõſtitutione, quæ putridam febrem antecerit. Quum verò iam febris prehendit, putridã hanc eſſe teſtatur, quod ex neutra corporis cõſtitutione, non ex ſola euidente cauſa proceſſit. Vel enim ſponte ex corporis præparatione fit, vel à cauſis euidentibus quę præparatũ corpus excitant ac mouent. *Diagnoſtica ſigna putridæ febris.* Calor item non mitis ac blandus, ſed acer, mordax & qui tangentis ſenſum acriter feriat, non ipſo inuaſionis initio, ſed vel in augmento, vel in ſtatu, idque maximè ſi diutiùs corpori manus inſideat. Pulſus atque reſpirationis inæqualitas: velox enim eſt ſyſtole, diaſtole verò tardior, idque præſertim augeſcente calore: quum enim ex incenſa putredine multa torrida & fuliginoſa excrementa ſpiritus humoreſque premant, natura ſyſtole feſtinat depreſſa arteria illa excludere: neque tanta neceſſitate nititur per diaſtolen refrigerium allicere. Eſt & plurium pulſationum inæqualitas: modò enim celer, modò tardus eſt pulſus, idque ex inæqualitate varioque motu putredinis: & rurſum modò fortis, modò languidus, aliàs quidem oppreſſa, aliàs leuata natura. Eſt & pulſus velox ſimulque paruus initio, in vigore tamen velox atque magnus, ita quidẽ vrgente refrigerij neceſſitate. Vrina penitus cruda vel obſcurè cõcocta, idque maximè initio: craſſa enim rubra ac turbida exiſtit, in qua nihil ſecernitur: interdũ etiã ex vehementi obſtructione tenuis quidem, ſed rubra & turbida: ſæpe acris eſt mordax, ſæpe graue fœtidumque halitum efflat. Expiratio aut ſudor pręter conſuetudinẽ graueolens. Si exactis horis viginti quatuor febris ex toto non deſinat, niſi hecticæ ſuſpicio ſit (quod eſt certè rariſſimum) affirmare certo poteſt hanc ex humorum putredine accendi. Continuam porrò ab intermittente his notis diſcernes. *Continuæ ſigna diagnoſtica.* Nullo rigore aut frigore prægreſſo repente calor hominẽ adoritur, aut ſiquando

rigor,

rigor, horror frigúſve (vt ſæpe fit) animaduertitur, noxij humoris non parum circum præcordia inhæreſcit, qui horrore concutit dum totus calore fit incenſus. Pulſus inæqualitas maior quàm pro caloris vehementia, vltra horas vigintiquatuor exporrigitur, neque vt intermittens vel manifeſto ſudore, vel ſenſim hoc tempore deſinit, ſed perſeuerans eouſque durat dum prorſus conquieſcat. In cauſo autem continua quæ cauſus appellatur, in primis conſpicuæ ſunt communes putredinis notæ, perpetuus & conſtans eſt ardor, iſque ferè æquabilis nec manifeſtè tertiano motu excandeſcens: vehemens eſt præcordiorum æſtus: ſpiratio difficilis ac penè ſuffocans: iactatio inquietudóque indefeſſa: vigilia deliriumque frequens: ſitis inexhauſta: lingua nigricans, ſicca, ſcabra ferèque amara. Quòd ſi tanta accedat malignitas ac pernicies, vt interiores partes ipſaque viſcera vri videantur ſimulque extrema frigeāt, peculiari ea iam nomine lipyrias febris appellatur. Ardentium quidem deterrima, in qua interioris ardoris vehementia inſtar cucurbitulæ calorem ad ſe ex toto corpore reuocat. Tertianæ verò continuæ manifeſtior eſt remiſſio, manifeſtior & exacerbationis motus, nullo frigore aut rigore prēbendens, nulloque inſequente ſudore miteſcens: cæteræ quæ in cauſo notæ, at leuiores apparent. Continua quotidiana aut quartana ſi quando inciderit, excandeſcentiæ ordine circuitúque internoſcetur. Vtraque ſine frigore aut horrore exacuitur, miteſcitque nullo ſudore, prior quidem quotidie, poſterior quarto quoque die. Putredinis quidem notæ adſunt, ſed admodum obſcuræ, neque pulſus ea celeritate, frequentia aut inæqualitate fertur atque in cæteris. Neque vrina peræquè flammea aut rubra eſt, etiamſi fortè craſſior ſit, neque tanta premit ſymptomatum ſæuitia. Adhæc laborantis natura & habitus & victus antecedens, qualis habeatur venarum ſanguis oſtendunt, & qualis hinc nata ſit febris. Ferè autem continua quæ tertiana non eſt, inordinata deprehenditur, bis térve vno die, altero aut ſemel aut minimè excandeſcens. Rarò quippe obtingit, vt vnicus in ſanguine ſolitarius humor putreſcat. Quocirca putridarum febrium admodum varia ſigna & ſymptomata ſe proferunt. Cæterùm cuius generis inordinata febris magis particeps ſit, ex iis ſignis quæ vnicuique propria ſunt colligi poteſt. Atque hæc dē continuis febribus primariis ſeu concluſis.

Ardentis ſigna demonſtratiua.

De febre ſymptomatica. CAP. VIII.

SYMPTOMATICA febris omnis in continuarum eſt genere, neque vlla vnquam viſa eſt intermittens. Huius proxima materia cōtinensque cauſa non in venis eſt maioribus, ſed in parte aliquapiam, è qua aut putredinis quiddā aut teter putridusque vapor in cor obrepit. Eius quidem genera multa. Vnum inflammationes ſequitur, quod & ipſum eſt multiplex. Quū enim aut externa aut diſtans eſt inflammatio, non niſi ephemera febris accenditur, quòd ſolus calor partium continuatione in cor euadat. At ſi partium interiorum maximeque principum & cordi vicinarum vel phlegmone vel eryſipelas eſt, ſanguis biliſve putreſcens aut illinc in cor ſubit, aut tetrum putremque de ſe vaporem in ipſum emittit, è quo per arterias fuſa putrida fit febris. Sic à phrenitide, ab angina, peripneumonia, phthiſi, pleuritide, hepatitide, ſplenitide, & à nephritide febris fit phlegmonodes: ab eryſipelate typhodes, eo quæque grauior, quo pars affecta nobilior cordique vicinior fuerit. Nonnunquam inflammatio quæ febris huius eſt origo, per initia quaſi inuoluta latet, ac febris eius ſymptomatica admodum conſpicua eſt: quæ hoc modo à continua primaria diſcernitur. Vtraque acuta eſt & putredinis notas exhibet, ſed ſymptomatica nullis ſtatis periodis exacuitur, vrinæ nullum putredinis indicium habent, niſi ex affecta ſede putredo forſan obrepat in venas: ſi non ſtatim initio, mox tamen inflammatæ ſedis indicia ſe proferent. Rarò vel ſeptimo vel quartodecimo die aliiſve decretoriis iudicio ſoluitur. In primaria febre continua hiſce contraria apparent omnia. Alterum febris ſymptomaticæ genus multò obſcurius eſt, eam febrem continens quam lentam appellant. Oritur non è viſceris partiſve cuiuſpiam inflammatione, ſed è latente obſtructione & putredine, quæ viſceri contumaciter adhæreſcit impactaque eſt, adeò vt & ipſa viſceris ſubſtantia plerunque labefactetur. Putredinis portio nonnunquā in venas effuſa ſanguini permiſcetur. Hæc notas præ ſe fert ſymptomaticæ eius quæ aut phlegmonodes aut typhodes appellatur. Diſtinguitur autem quòd omnium eſt putridarum mitiſſima: æger nullo graui ſymptomate premitur: ſæpe nec ſe ægrotare putat. Putredinis tamen notæ interdum elucent in vrinis: pulſus frequens, celer & inæqualis, non tamen magnus aut vehemens: vires imbecillæ & languidæ collabuntur, vt ne progredi quidē æger poſſit. Corporis moles, etiamſi alimentum ſumitur, ſenſim liqueſcit. Diuturna etiam hæc febris eſt quæ reliquarum continuarum terminos prætergreditur, nec vigeſimo, nec interdum quadrageſimo ſoluta. Huius quum ſuſpicio eſt, fomes quærendus omneſque corporis partes animo ſenſuque luſtrandæ ſunt, dum ſignis conſpicuum ſit, in qua is parte conſiſtat. Sæpe in ventriculo aut in iecore, interdum in liene aut meſenterio, nonnunquam in pulmonibus cuiuſuis humoris ſemimala putredo cumulata hanc excitat. Sedulò igitur obſeruanda ſunt hypochondria & hypogaſtrium, num in his tumoris cuiuſdam ſenſus inſit. Sæpe etiam vel in cachexia, vel in fœdis virginum coloribus, ſeroſæ pituitæ in corpus effuſæ leuis putredo illam protulit. Et hæc quidem lenta ſimplex appelletur. Altera eſt lenta perículoſior, quæ non ſolùm ex impacti humoris, verumetiam ex viſceris cui inſidet corruptione putredinéque emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri ac lienis, interdum etiam renis diſtātiorumque partium corruptela, ſimplexque putredo, tametſi nullo putri humore comitatur, quoniam tamen expiratione graui cor aſſiduò laceſſit, continuam febrem non aliter quàm putridus humor ſuſcitat: eamque ſymptomaticam ac omnino lentam: hanc plerique rerum affinitate ducti,

Qui ſymptomatica à primaria dignoſcatur.

Lenta ſymptomatica.

Signa febris lentæ ſimplicis.

Qui febris lentæ ſedes perquirenda.

Altera lenta ſymptomatica lōge grauior.

ducti, hecticam dixerunt. Iiſdem notis ſe prodit atque nunc expoſita. Internoſcitur autem, quòd ſenſim editur multóque tempore procedit: aliis ferè morbis ſuccedit: nihil vel minimùm vacuatione miteſcit, nullis cedit remediis, ſed iis ſæpe exaſperatur: vires plurimùm offendit ac debilitat, leuique occaſione ſyncopen accerſit, ſenſim ac plerunque ſine ſenſu hominem extenuat & marcore conficit. Hoc genus eſt febris quæ phthiſin comitatur: hectica quippe non eſt, ſed putrida ex putreſcente pulmonum ſubſtantia: nec enim neceſſe eſt putridam omnem in humore conſtitui. Hîc omnis mihi concludenda videtur continuarum febrium tractatio. De intermittentibus deinceps tradendum.

Intermittentium febrium continentem proximamq́; cauſam non eſſe in habitu corporis.

CAPVT IX.

VETVS iam opinio increbuit, humorem qui continens & proxima eſt intermittentis febris materia, in ſolo corporis habitu & extra venas computreſcere: hunc acceſſionis initio è venis maioribus in quibus conditus erat, ſanguini permiſtus, in minores, ex hiſque in corporis habitum propelli: Hoc impetu ſummas corporis partes quarum exquiſitior eſt ſenſus, ferientis humoris occurſu vel inhorreſcere vel rigere. Eum mox ſenſim illic incaleſcere, inflãmari ac putreſcere: tum demum extenuatum caloris vi vniuerſum diſſipari in ſudores: ſic acceſſionem finiri, dũ noua ſimiliter recurrat. Hæc opinio dum quadã veriſimilitudine frigoris rigoriſque cauſam reddere contendit, veram intermittentis febris originem obſcurat. Hoc in primis abſurdum illa ſtatuere videtur, omnes ferè humores qui morborum cauſæ fiunt in venis cõtineri, illic primam omnium eſſe originẽ, quaſi neque in viſceribus, neque in meſenterio, neque in eo quod pancreas appellamus, eorum quicquã congeri poſſit aut computreſcere. Quod deinde illa exiſtimat primo acceſſionis inſultu noxiam materiam prorſus è venis in corporis habitum depelli, acerbum quidem auditu eſt. Quo pacto enim tam repente poſſit noxius humor ſanguini permiſtus, præſertim verò craſſa lentáque pituita, aut bilis atra, è puriore ſanguine prorſus ſecerni, & quaſi momẽto in extimas corporis partes, in manuum pedumq́ue digitos, & in naſum (quæ ferè prima frigeſcunt) protinus extrudi? Admirabilis ſanè nec vſquam comperta tam expedita permiſtarum rerũ ſecretio atque depulſio. Adhæc quũ in continuis febribus peccans materia in vaſis maioribus tota conſiſtat, cur non eius quoque portio in corporis molẽ effunditur, quæ ſæpe rigorem efficiat? Quoniã (inquient) exilium venarũ obſtructio in his quàm in intermittentibus maior eſt, atque tanta vt omnẽ humorem intus cohibeat. Sed hoc diuerticulũ eſt. Nam plurimæ continuæ aut ab horrore aut à rigore primùm euadũt: quòd ſi ipſo ſtatim earũ initio bilis in corporis ſumma effunderetur, cur non deinceps quoties inardeſcit, aut motu nouo excandeſcit, eôdem ſimiliter inſilit? Licet igitur rigor cauſo ſuperueniens eumq́ue ſoluens excitetur à bile è venis in corporis molem effuſa, non ſic tamen qui vel continuæ vel intermittentis initio fatigat. Hoc autem rerũ euentus luculenter cõmonſtrat. In horrore atque in rigore febriũ intermittentiũ vrinæ meiuntur albæ, tenues & crudæ. Quod aperto indicio eſt bilem tum flauã tum atram intrò potiùs quàm foras compelli. Tum temporis moleſta etiã eſt ſuffocatio, tuſſis plerunque ſicca, oſcitatio, anxietas, præcordiorũ diſtentio, ac ſæpe dolor vehemens: ab his nauſea, & ſub rigoris finem bilioſa vomitio. Acceſſionis verò progreſſu multóque magis declinatione omnia miteſcunt, & vrinæ euadũt craſſæ, citrinæ aut rubræ: quæ argumento ſunt tum tẽporis bilẽ vt in vrinas, ita & in corporis ſumma contendere. Hiſce verò cõtraria omnia obtingerent, ſi acceſſionis initio bilis in ſumma corporis irrueret. Sed & quòd interdũ toto febris intermittentis decurſu vrinã ſubſtantia, colore hypoſtaſique laudabilem animaduertimus, nônne planũ facit eiuſce febris nullã putredinem in venis haberi? Iam verò in febriũ differentias deſcẽdamus. Quũ leuior eſt exquiſita tertiana, in qua non rigor, ſed extremarũ partium frigus (vt plerunque fit) ſolùm percipitur, quomodo bilis flaua in corporis molẽ effuſa frigoris cauſa ponetur? nunquid calida acriſque ea quũ ſit, corporis habitũ refrigeret? Aut quum pars corporis quæ vel natura vel morbo imbecilla eſt, omniũ prima ac ſola inuadẽte febre inhorreſcit, túmne ea ſola bilis acrimonia tentatur? Sed & in aliis quid etiam contingat æſtimandum. Quartana continua omniũ eſt febrium rariſſima, quandoquidem (vt etiam Auicennas animaduertit) melancholia admodum rarò peccet in vaſis maioribus, rariuſq́ue multò putreſcat: quartana autem intermittens admodum frequens ac ſæpe popularis. Iam ſi admodum rarò melancholia vitioſa eſt in venis, quomodo ex his poteſt tam copioſa ſuffici, aut tã crebrò in corporis habitũ pelli, quæ tot gignendis intermittentibus quartanis ſit ſatis? At nũc obſecro opinio hæc rationem reddat cõpoſitarum febrium, & cur in tertiana duplici, bilis (quæ eius vna ipſis cenſetur antecedens materia in venis maioribus) portio quędã quotidie in omnem corporis habitũ propellitur. Si copia id efficit, tertiana omnis vehemẽs, vt quæ ab exuperãte bile fit, in tertianã duplicẽ omniſque quartana ferocior in duplicẽ triplicémve quartanã faceſſet. His quaſi laqueis ita ſeſe irretiũt opinionis huius interpretes, vt ſe nunquã extricare poſſint. Ad extremũ curandi lex & ratio ſpectetur. Si antecedens febris intermittẽtis materia tota in venis eſt maioribus, vna venæ ſectio quæ hanc promptè demit, illius curatio ſit. Atqui neque hæc febrẽ tollit, neque qui in ſolos venarum humores mentẽ cogitationemq́ue refert, illius vnquã curationẽ rectam cõſequetur. Ea quidẽ cauſæ ignoratio ita veritatẽ quaſi tenebris offudit, vt nondũ ſit vllius intermittentis febris vera curatio percepta, ſolutióque ſpõte ſæpius quàm arte ſuccedat. Hæc quidẽ pauca (nam alia commentabuntur alij) non potui non in eam opinionẽ cõtorquere, quæ tam

Immò verò ex habitu intrò tum calor vniuerſus, tum humores in corporis profundum viſceraq; ipſa cogi ſolet. Comment. ad aph. 1. lib 2.

fraudulenta

Quorundã de vrinæ ſedimẽto in febricitantibus opinio improbata.

nam permiſtam ac verè confuſam exhibet. Hæc verò in ſolis obſeruatur ægrotantibus, de quibus iam dicendum. Qui de febricitantiũ vrinæ hypoſtaſi ex veterum decreto diſſeruerunt ſubtiliùs, illam ſtatuunt puri proportione quadam reſpondere, eſſéque portionem eius humoris qui in febre computruerat, ſed iam coctam, ſecretam, & naturæ vi depulſam cum vrina. At certè hoc in primis pernicioſum eſt medicinæ commentum. Non enim ardentis febris materia quæ torrida bilis eſt, aut in pus aut in quippiã ſimile puri cõcoctione verti poteſt: neque eadẽ eſt huius atque phlegmones ratio. Neque febris materia in ſtatu iã cocta dũ tandẽ perfecta criſi ab aluo deiicitur, vnquam purulẽta apparet aut alba, ſed planè flaua atque bilioſa. Qui fiet igitur vt hypoſtaſis quæ in ſtatu febris ardentis alba conſpicitur, portio fit eius flauæ materiæ quæ computruerat, & quæ nunquã albeſcit? Adhæc ſi in ſtatu portio noxiæ materiæ excidit, in principio verò & incremẽto nihil, vrina in ſtatu quàm in principio vel incremẽto craſſior exiſtet: quod quotidianis obſeruationibus falſum deprehẽditur. Vt enim principio acutarũ febriũ cruda & confuſa, ita & craſſa cernitur vrina. Quocirca aliter de febricitantiũ vrinæ hypoſtaſi ſtatuendũ: hanc non portionẽ coctã eius eſſe humoris qui putruerat, ſed ſimilẽ atque in ſanis materiã obtinere: & quũ primùm in acutis febribus apparet, indicare caloris & naturæ dominium atque victoriã, quæ putridos humores non ita pridẽ turgentes & ferocientes rũ repreſſit ac edomuit, & quę iam ad priſtinas muneris functiones redit. Etenim materiæ febris concoctio quam appellant, nec ſuppuratio eſt, nec

Pepaſmus.

propriè maturatio, ſed ſolius putredinis repreſſio atque cohibitio. Ita enim in ſtatu tota febris materia adhuc in venis concluſa eſt, nec eius quicquam criſi vacuarũ, & nihilominus quia ſedata eſt & in naturæ dominio atque poteſtate, vrina purior exiſtit cum hypoſtaſi, quæ eiuſmodi ſedationem ac victoriã certò demonſtrat. Tum igitur repreſſo furore noxij humoris minus cũ vrina defluit, eaque tenuior & minùs turbida eſt quàm initio, quũ vi putredinis magna inerat humorũ perturbatio atque cõfuſio, quorũ & magna vis in vrinã quoque ferebatur. Tum etiã ſuperior dominatrixque natura craſſiorẽ ex vrina materiã in enæorema vel hypoſtaſin ſecernit. Cui vulnus ſalutare pus albũ ac legitimũ reddit, ſi febris etiã primaria ſuperueniat, pus ipſum peruertit vulnúſque idcirco ſiccat quòd inſitus calor prematur & laboret, neque rectè poſſit concoctioni incumbęre. Ad eundẽ ſanè modũ & per ſe febres languidus oppreſſúſve calor inſitus nequiẽs cibos ſecundũ naturã cõficere, nullã in vrinis cõcoctionẽ exhibet. In hec igitur cõtrahenda erat diſputatio longè difficillima, quã accuratiùs exequar in opere prognoſtico, vbi ex profeſſo de morborũ cõcoctione diſſeretur. Itaque quũ calor noſter inſitus pernicioſos morbi humores prorſum euicerit atque cõcoxerit, bona fit hypoſtaſis, nẽpe alba, lęuis & æqualis, quæ eſt omniũ perfectiſſima. Enæorema quod albũ, lęue & ęquale fit, minus bonũ quàm hypoſtaſis eſt, & quodammodo imbecillũ calorẽ oſtendit, qui nondũ plenè coctã materiã nequeat ſubigere & in fundũ depellere.

Improbanda hypoſtaſis quæ.

Nubes etiã bona, nẽpe alba, læuis & æqualis cruditatis imbecilliorіſque caloris eſt nũcia. Hypoſtaſis nigra aut liuida omniũ eſt deterrima, eámque perniciẽ minatur quę naturã omnino proſternat. Enæorema nigrũ aut liuidũ minorẽ perniciẽ, rurſumque minorẽ nubes quæ ſimilis obtigerit: ſub iis calor inſitus nondũ ſuccumbit, ſed vigoris nõnihil etiamnũ retinet.

In ſanis contentũ quod optimum.

Optimũ igitur vnumquodque contentũ quod quantitate & ſubſtãtia eſt mediocri, albũ, lęue & æquale. Quodcunque ab hoc defecerit, vitioſum.

Eius copia.

Multũ fit quia aut conſueti ſudores, aut alui deiectio, aut alia naturalis quædã vacuatio ſupprimitur: atque hoc pariter craſſum ac crudũ apparet. Quod autem alimenti vbertate & facultatis robore multum euadit, ſimul tum ſubſtãtia tum colore mediocre exiſtit.

Paucitas.

Paucũ verò reddunt inediæ, vigiliæ, exercitatio vehemens, & quæcunque euidentes cauſæ corporis ſubſtantiam abſumunt diſſipántque. Et hæc quidẽ in ſanis. In morbis verò quod ſub-

Craſſities.

ſtantia craſſum apparet, vel à crudioris materiæ fit copia, quam natiuus calor euincere nõ poteſt, túmque alia cruditatis ſigna comitãtur: vel à criſi diuturnorum morborũ, eſtque tum manifeſta alleuatio morbi. Fit nonnunquã & à pure & à viſcida pituita, vt ex iis quæ ſuprà nobis ſunt dicta

Tenuitas.

facilè diſcernes. Quod enim tenue eſt, cruditatẽ in morbis portendit, aut coctionis initiũ: in ſanis

Læuitas.

tenues humores nondũ ad ſubſtantiæ mediocritatẽ deductos. Contentũ læue quod nempe continuũ eſt, nulla ex parte fiſſum, rugoſum aut diuulſum, ſed ſibi cohęrens, nihil habens aſperitatis, à valido fit inſito calore. Contrariũ huic aſperum ac diuulſum imbecillus calor haud prorſus co-

Æqualitas.

gere potuit. Sic & æquale cuius partes omnes & craſſitie & colore ſui vbique ſimiles ſunt: & contrarium inæquale, cuius partes diſſimilitudine quadã diſtinguuntur, nec æqualiter coctæ aut coloratæ apparent. In coloribus aurẽ ſpiceum, aureum rubrúmve, bilem in venis exuperare, aut ſanguinem vehementi incendio corrumpi ſignificat: quanquam Hippocrati rubrum læuéque in vrina rubrã reſidens ſecuritatem portẽdit. Venetum, liuidum & nigrum vitalis caloris extinctionẽ, aut corruptum ſanguinem, atrúmve humorem, aut illic genitum, aut alicunde irrepentem. Contenta ſi fortè deſunt in ſanis, non ſemper malo ſunt: ſæpe enim vel ex magna obſtructione, vel ex pótu multo ac tenui, qui antè diſtribuitur quàm vllam cum cibo permiſtionẽ aut concoctionem acceperit, tenuis fit vrina, in qua aut nulla aut admodũ pauca cernuntur contenta, quòd iis materia non ſuppetat. In ægrotis autem qui humorum vitio laborant, quoniam peccans materia ſubeſt in venis, contenta ſi quando deſunt, ſemper malo ſunt, naturámque denunciant corruptorum humorum copia impediri. Sed hîc demonſtratiua vrinarum ſigna perſequimur, prognoſtica quibus aut concoctio, aut ſalus aut mors in morbis præuideri ſolet, aliò relaturi.

Exercitatio indicandi ex vrinis. CAP. XVIII.

QVICQVID

QVICQVID io vrinis præter naturam ineſt, niſi ex aſſumptorum qualitate ſit, aut viſcera, aut veoas ſummaque corporis, aut renes vrinæque vias aſfici commonſtrat. Eadem ex bis vitia vrinæ contrahunt, ac proinde antequam ex iis quicquam decernatur, perpendendum è quo pręcipuè loco illa dimanent. Quę de renibus & vrinæ viis defluunt, promptum ſit ex iis quę de morbis eorum protuli internoſcere, atque ſi horum nihil comparet, omnis vrinæ ſignificatio aut ad viſcera aut ad venas maiores ad reliquúmque corpus certò refertur. In his autem diſcernendis ſemper animo contemplari & memoria repetere oportet, quod anni tempus, quæ cœli conſtitutio ſit, & quos morbos regio inuehere ſolet, aut quis morbus communiter graſſatur in populũ, nam is ſemper metuendus ſuſpiciendúſque eſt, qui multis inſidiari conſueuit. Deinde perſpecto laborantis ſexu, rogandum notúſne is ſit, vt illius natura atque cõſtitutione repetita conſtet quibus ille morbis ſit opportunus. Horum quidem animaduerſio non parum habet ad morborum inueſtigationē & dignotionem momenti, præſertim quũ morbus recens adhuc eſt, aut eius nulla inſunt in vrinis perſpicua ſigna. Nã ſi ſenex eſt qui laborat, hyeme, pluuioſo cœlo, & in regione humida, fieri vix poteſt, quin tuſſi, deſtillatione aut grauedine & ventriculi imbecillitate affligatur, maximè verò ſi crapulæ & vinolentiæ deditus, & natura humidior deſtillationum morbis ſępe conflictari ſolet. Aut ſi iuuenis iſque bilioſus ægrotat, æſtate media, cœlique ſtatu & regione feruentiore, poſt victum calidum exercitationémve immoderatam, ſuſpicio mouetur febris ardentis, aut intermittentis bilioſę, aut dyſenteriæ, aut pleuritidis, eius ſcilicet cui magis ægrotus ſit obnoxius, aut quæ tum tẽporis plurimùm graſſatur in vulgus. Horum exẽplo de cæteris quoque morbis (vel vrina nõdum perſpecta) coniiciendũ eſt. Adhæc verò vrina quæ nec renũ ductuúmque vitio, nec externarum cauſarum vi mutata ſit, quæ nãtum viſcerum, tum venarum totiúſque corporis ſit intemperies oſtendit: deinde ſimpléxne ſit, an ex humorũ vitio: & quod humoris genus exuperet, & an cum putredine atque febre. Nam color intemperiẽ, ſubſtantia craſſa aut turbulenta humoris vitium, confuſio putredinem denunciat: quæ profectò omnium ferè morborũ interiores cauſæ ſunt, ex quibus etiamſi morbi ſpecies nos lateat, non parua tamen agendorum atque vacuandorum cognitio capi poteſt. Sed & vrinæ contenta ſedis affectæ certam interdum notitiam exhibent. Quoniam verò iam ita mos inoleuit, vt præter hæc tanquã arioli multa multi de abſente ægroto ex ſola vrinæ inſpectione augurentur, quiſquis ſe ad eorum imitationẽ ſtudet accommodare captandę gloriæ deſiderio, is aceruatim recenſeat quæcunque primùm nouerit ex vrina. Nam verborum circuitu ſtultorum mens irretitur. Itaque ſi vrina alba vel ſpicea tenuis offertur, dicat vẽtriculum atque iecur ſupra modum refrixiſſe, cibi ineſſe faſtidium ferẽque deiectam appetentiam, vẽtriculum à paſtu diſtendi atque dolitare, ructus multos eóſque acidos emitti, flatus plurimos euagari, frigus plerumque ſentiri, caput ingraueſcere, corpus vniuerſum quaſi eneruatum languere, multa olim commiſſa fuiſſe in victu, idque vel potu frigidæ, vel fructuum eſu, vel vigiliis, vel mœrore. Si iamdiu malum perſiſtit, corpus vniuerſum cruditate ſcatere, viuidum periiſſe faciei colorem, aut lienteriam eſſe, aut pedes tumere, & leucophlegmatię aut cachexiæ periculum impendere. Et quoniã ea quoque vrina ſæpe notatur in melancholia atque in lienis tumore, de huius quoque ſymptomatis narrandum, de mœrore, metu, inſomniis turbulentis, rugitu ſiniſtri hypochondrij, cordis palpitatione, ſcotomate, déque his ſimilibus. Quum alba ſimul craſſa aut turbida fuerit, quoniam à craſſæ lentæque pituitæ dominio fit, eoniiciet caput dolore concuti, vel graui ſomnolentia teneri, viſcera humoribus multis impediri, inteſtina atque hypochondria flatibus diſtẽdi, & colicũ dolorem imminere, ventriculũ nauſea aut pituitoſa vomitione premi. Hæc ſi ſimul confuſa apparebit, aut quotidianã, aut lentam febrem eſſe eàmque diuturnã, & ſymptomata vrgere quæ febres comitari ſolent. Vrina aurea ſi tenuis fuerit, iecoris calidam intemperiẽ, ſitim, corporis extenuationem, vigilias, ſomnum turbulẽtum, manuũ volas plantáſque pedũ impẽdiò calidas. Ea ſi craſſa erit, bilem flauã exuperare & exagitari, hancque vomitione reddi, os ieiuno amareſcere, animi defectiones obrepere, ventriculũ & præcordia incaleſcere, idque ferè cum ſiti, aluum torminibus aut crebra deiectione ſolicitari quę dyſenteriã minatur, aut corpus pruritu ardere, aut ſcabie fœdari. Eadem ſi cõfuſa extiterit, tertianam aut ardẽtem febrem affligere, capitis dolorem, vigilias, delirium, ſitim inexhauſtam, aliaque harum febrium ſymptomata aut adeſſe aut imminere. Rubra vrina ſi tenuis aut mediocris ſit, ſanguinis efferueſcentiam ineſſe, capitis pulſantem dolorem atque grauitatem, membrorum tenſiuã laſſitudinem: & ſi confuſa erit, ſynochum putridã eiúſque ſymptomata. Ad hunc modũ ſi ex aliis vrinæ coloribus, vel icterus, vel iecoris ſcirrhus vel phlegmone, vel melancholia in liene, vel cæterorum quippiã ineſſe coniicitur, ſymptomata omnia, tum quæ illinc profecta ſunt, tum quæ impendere ſolent, cauſas quoque euidentes ex quibus illa proficiſci conſueuerunt diligenter perſequi decet. Talis propemodum eſt & affectarũ partium ineunda narratio. Sed interrogatiuncula cautè præmittenda, quam pridem morbus inuaſit, ſubitóne an lentè ac pedetentim, & quàm vehementer, vt hinc coniectura fiat, acutúſne an diuturnus is ſit. Hinc quippe & ex naturæ, temporis, regionis, & morborum vagantium æſtimatione, ad morbi ſpeciem proximè acceditur. Adhæc verò ſi bullæ per ſummam vrinæ coronam diſpoſitæ, caput dolore aut humore multo grauari denuncient, mox iudicãdum & ſomnolentiam, & ſenſuum tarditatem eſſe, ex hiſque aut ſoporem, aut paralyſim, aut grauiorem defluxionis ruinam inſtare: aut quum iam certa deſtillationis ſigna quæ ſuprà dixi deprehenduntur, humorem aut in ceruicẽ, aut in ſcapulas aut in latera atque thoracem, aut in pulmones cum tuſſi, aut in artus & articulos procumbere: atque ſi cum deſtillatio-

Antequam de vrina ſententia feratur, quæ medicum ſcitũ reputaſſe oportet.

Quid vroſcopos & vrinarum coniectores reſpondere oporteat alba & tenui vrina propoſita.

Quid alba & craſſa.

Quid aurea & tenuis.

Quid ſi eadem craſſa.

Quid ſi eadem confuſa.

Quid ſi rubra & tenuis.

Quid ſi bullans ſit vrina

ſolúſque calor præter naturã è corde in omne corpus effuſus vera febris haberi. Non eſt id perpetuum (quod definit Auicennas) omnis febris calorem in corde accendi. Tametſi de continuis & primariis id verum fatemur, intermittentium tamen & ſymptomaticarum calor non in corde primùm accenditur, ſed aliunde ſublatus cor ferit, è quo æſtuans cum ſpiritu mox per arterias in corpus omne effunditur. *Febriũ ſigna communia.* Omnium porrò febrium communes notæ ſunt, pulſus celer ac frequens, interdum etiam inæqualis: qui ſolius calidioris cordis eſt proprius. Viriũ languor & imbecillitas cum ſpontanea corporis grauitate aut diſſolutione: corpus quippe vniuerſum conſentit laboranti cordi. Calor aut foris acer ac pungens, aut intus certè moleſtus, qui & nonnunquam feruido halitu prorumpit è naribus.

Febrium differentiæ. CAP. II.

VTROQVE febris eſſentia calor eſt præter naturam, ita illius propria ſummáque genera ex caloris differentiis ſtatuenda ſunt. *Febris triplex.* Tria igitur febris vt caloris præter naturã prima, ſummáque genera exiſtunt, ſimplex, putrida, & peſtilens. Simplex febris eſt cuius calor elementarius ſolo incremento, naturæ ac temperiei limites exceſſit: poteſt & eadem dici naturalis calor in igneum cõuerſus. Putrida, cuius calor ex illuuie putrida emerſit. Peſtilens quam venenata pernicioſáque exſpiratio intulit. *Simplicis tres differentiæ.* Simplex porrò febris triplex eſt, ephemera, ſynochus & hectica: quæ ſolo caloris ſubiecto diſtant, quod aut corporis ſubſtantia eſt, aut humor, aut ſpiritus: nec enim plura in corpore ſubſiſtunt. Ephemera in ſolo ſpiritu vago primùm conſiſtit, iſque verè inflammatus eſt, cuius tamen calor toti etiam corpori impertitur. Hęc quia in tenui & diſſipabili eſt ſubiecto, vno ferè die ſoluitur, vnde ephemera, id eſt diaria nũcupata eſt, rarò longiùs excurrit. Synochus, id eſt cõtinens, ſimplex eſt ſanguinis efferueſcentia, qua nimirum citra putredinem aliamve labẽ is incaluit, cuius cõtagione cor ipſum partéſque omnes incaleſcunt. Hectica vna omnium in partium ſolidarum ſubſtantia primùm ac per ſe conſiſtit ac hęret. Conſiſtunt igitur omnes in corde, at ratione diſſimili. In ephemera cordis ſpiritus iam incaluit, humores verò atque ſubſtãntia duntaxat calent. In ſynocho humor incaluit, ſubſtantia verò calet. In hectica cordis ſubſtantia prorſus iam incaluit, & permanentem fixúmque obtinet calorem. *Hectica duplex.* Eſt autem hectica duplex, vna quidem vniuerſalis & primaria, quæ cordis primùm deinde reliquarum partium ſubſtantiam æquabiliter inuaſit. Altera partis eſt hectica, quæ cuiuſpiam partis ſubſtantiam primùm ac per ſe obſider, è qua tamen tum cordi tum partibus ſingulis impertitur. Huius genera complura: nã & ventriculi & iecoris & lienis & pulmonum hectica deprehenditur. *Putridæ febris genera duo.* Iam verò putridæ febris, ex putreſcentis humoris ſpecie atque ex ſitu, duo prima conſtituuntur genera, continua & intermittens. Quum tanta in venis arteriiſque maioribus ineſt putredo, quæ vel ſeipſa vel ſuo vapore cor continenter attingat & labefactet, continua fit febris. Quum verò aut leuior eſt, aut longiùs à corde diſſita, vt non aſſiduò id afficere queat, febris eſt intermittẽs. *Continua duplex.* Continua febris duplex, vna vera & primaria, quam accendit putreſcens humor in vaſis maioribus quæ inter alas & inguina excurrunt. *Symptomatica quæ.* Altera ſymptomatica eſt, quæ viſceris cuiuſpiam partíſve putredinem quaſi comes inſequitur. Et quæ ex iecoris, lienis, renum aut cuiuſuis partis eryſipelate fit, typhodes appellatur: quæ ex earum aut inſigniorum partium phlegmone, vt ex peripneumonia, pleuritide aut phrenitide, phlegmonodes: vtraque autem ſymptomatica eſt continua. Fit & nonnunquam ſymptomatica dum in hiſce viſceribus citra eorũ inflammationem coërcitus humor putreſcit: idque ſi affatim vniuerſimque fit, acuta febris exiſtit: ſin verò ſenſim ac lentè, continua lenta, quæ diuturna eſſe conſueuit. *Putridæ primariæ ſpecies.* Putrida febris continua quam primariam nuncupaui, ſpecies ſortitur ex vincentis humoris natura. Etenim venarum arteriarúmque ſanguis, ſi quum putrediue incendióque prehenditur, bene temperatus eſt, & ex quatuor humorũ æquabili permiſtione conſtitutus, febrem accẽdit ſynochum putridam, cuius mox ſpecies explicabimus. Si calidior is eſt, plúſque bilis quàm cæterorum humorum continet, abſolutè continuam facit tertianam. Cuius ſi magnũ eſt incendium in cor & præcordia deuergẽs eáque obſidens, verus cauſus, id eſt febris ardens exiſtit. At verò ſi pituitoſus eſt ſanguis, incenſus is ac putreſcens febrem profert continuam quotidianam: ſi melancholicus, quartanam continuam. *Intermittens putrida.* Putrida febris intermittens, alia ſimplex, alia compoſita, alia confuſa. Simplicis tres differentię, tertiana ex bile flaua extra venas maiores putreſcente, quotidiana ex pituita putri, quartana ex atra bile pura ac ſeorſum putreſcente. Cõfuſa febris non ex humore ſyncero, verùm ex multis vno extra maiores venas loco cõfuſis, pariterque putreſcentibus emergit: huiuſmodi eſt tertiana notha, ex bile atque pituita pariter corruptis. Cõpoſita febris ex miſtis implicitíſque fit intermittentibus, vt tertiana duplex, quartana triplex, & hemitritæos quæ ex quotidiana continua & tertiana intermittente conſtat. Hìc vt multæ ſunt febres, ita & humores multi ſeparatim putreſcunt, non loco vno eodémque confuſi. Hac quaſi figura putridæ febris differentiæ ex humoris ſpecie ac ſitu depromptæ ſunt. *Peſtilens febris.* Peſtilens porrò febris non vno calore, ſed peſtilenti malignaque pernicie aliàs ſpiritus, aliàs humores, aliàs partium ſubſtantiam contaminat, hincque differentiæ ſurgunt, quas poſtea exequemur. Rurſum autem de his ſingulis expreſſiùs & quantum expoſcit medendi ratio tradendum.

De ephemera febre. CAPVT III.

FEBRIS ephemera eſt calor præter naturam in ſpiritu primùm conſidens. Eſt autem hic ſpiritus non inſitus, quem in Phyſiologia diximus ſolida parte contineri, eiúſque præcipuã ſubſtantiam complere: ſed arteriarum communis è corde in omne corpus influens & illapſus. Hic

ephemeræ materia eſt continénſque cauſa, vt in quo tanquam baſi conſiſtens, in reliquum deinde corpus inuadit, eiúſque functiones interpellat. Atque vt ſpiritus admodum tennis eſt, ita & quæ in eo conſiſtit febris omnium eſt leuiſſima & facilè diſſipabilis: non cõſtans, ſed veluti tranſiens ac præterfluens. Huic ferè origo eſt à cauſis euidẽtibus, quarum vi & impulſu tenuis, calidus, feruidúſque ſpiritus, omnium quæ in corpore ſunt promptiſſimè incenditur. Quũ igitur ab his non prius humores quàm ſpiritus inflammari poſſint, neceſſe eſt febrem omnem putridã ab his genitam quandã antecedat ephemera. Huius notæ ſunt, quòd non ſenſim præcedente cibi faſtidio aut ſpontanea corporis laſſitudine, aut grauiore ſomno, & frequẽti oſcitatione, ſed tota repente prehendit, ſoláque euidentium cauſarum vi infertur. Aut nullus aut admodum leuis horror initiò fatigat, idque duntaxat quum cacochymum corpus expirationem multam eámque calidam & acrem diffundit, quæ ob cutem à frigore denſatam, aut ob exilium meatuum conſtipationem ſuppreſſa, ferit partes neruoſas. Nulla comitantur ſæua ſymptomata, nec vehemens dolor, nec magna corporis iactatio. Pulſus quidem celer & frequens, ſed tamen æqualis & ordinatus, magnus ac validus, niſi vel ex mœrore, vel ex inedia, vel cruditate, vel frigore orta ſit: eſt & in pulſu diaſtole maior atque velocior quàm ſyſtole: inſpiratio quoque expiratione & maior & celerior. Calor tactu mitis, ſuauis atque halitu plenus, qui ferè eo ipſo die aut totus occultè expiratur, aut madore ſudoréve naturali eóque miti nec graueolente diſcutitur. Vrina ſubſtantia, colore, ſedimento, aut nihil aut minimum à naturali diſtans. Diariæ febris prægreſſæ euidentéſque cauſæ ſunt, quæcunque calidiorem intemperiem inferunt: ſolis æſtus, omniſque ambientis feruor: laſſitudo labórque vehemens: vigiliæ, inediæ, intenta animi contentio ex ira, cutis, triſtitia vel timore. Omnium autem grauiſſimæ ſunt, cruditas, ſiue ex nimia cibi copia & helluatione, ſiue ex vino meraciore, ſiue ex fructuũ corruptorúmque ciborum eſu cõtracta: Naturalium vacuationum, vt alui, vt vrinæ quauis ex cauſa retentio, vt ſudoris halitúſve ſuppreſſio ob cutis denſitatem & conſtipationem vel ex frigore, vel ex adſtringente balneo: Adenũ maximéque inguinum ex labore tumores atque bubones, & atroces cruciatus qui corpus inflammant humoréſque exagitant. Tres hæ cauſæ non ſolùm qualitatem, ſed & vitioſam materiam vel in corpore retinent, vel aliunde ſuggerunt, ac proinde febrem ſæpius accerſunt ab horrore, & in periculum adducunt putridę febris, cæteræ verò ſolam qualitatẽ intemperiémque conferunt. Quæ cauſa diariam excitauerit, ex antecedentium inueſtigatione diſci poteſt, neque in re tam leni neceſſaria videtur amplior ſignorũ diſcuſſio. Has in febres maximè propenſi ſunt qui calido ſiccóque ſunt corpore, & qui halitu acri plurimo cõferti ſunt, & quibus ſudor, vrina aut egeſtio ſupra modũ graueolet. Quũ diaria nulla inclinatione, nullo ſudore, aut etiam finito ſudore, ſtatu pari diem vnũ exceſſerit, metuenda permutatio vel in ſynochũ, vel in putridã, quod ex ſignis ſuſpectæ imminentiſque febris internoſcitur.

Febrem omnem putridã ab euidentibus cauſis excitatam neceſſario præceſſit diaria.

Signa.

Cauſæ procatarcticæ.

De ſynocho febre. CAPVT IIII.

FEBRIVM quæ in humoris vitio poſitæ ſunt, omnium prima eſt ſynochos, nobis continens appellata. Ea aſſiduò fatigat, nulla excãdeſcentia, nullaque intermiſſione, dum integrè ſoluta fit. Eſt autem duplex, vna ſine putredine, altera putrida. Vtriuſque materia continénſque cauſa in vaſis eſt maioribus, inter alas & inguina ſitis, atque ea eſt vtrique ſedes. Materia autẽ ſanguis eſt, non ille quidem ſimplex, ſed qui ex quatuor humorum æquabili permiſtione cõſtat. In eos proinde duntaxat ſynochus inuadit, qui temperati aut aliquãtò humidiores calidioréſque ſunt, ætate media, habitu carnoſo ac verè quadrato, & quos plethora, id eſt ſanguinis exuperantia & æquabilis ſuccorum redundantia premit: cæteras naturas conſtitutionéſve non attingit. Eaque cauſa eſt cur admodum rarò ſynochus reperiatur ſimplex. Itaque ſanguinis quædam velut efferueſcentia & ſimplex inflammatio, quæ phlogoſis appellatur, ſynochus eſt ſine putredine. Vt tamen ſanguinis ea materia ſui vbique ſimilis eſt, ita & illius inflammatio tota vnius eſt modi, & ab initio in finem vna quaſi acceſſio. Id quidem trifariam fieri contingit: aliàs enim calor par ſuique ſimilis toto febris decurſu manet, quantúmque recèns inflammatur, tantundem protinus diſſipatur: ea eſt ſynochos homotonos: aliàs recẽs inflammatio quàm diſſipatio maior eſt, túmque calor continuo incremento inualeſcit, & ſynochos fit epacmaſtica, id eſt increſcens: aliàs plus diſſipatur quàm recèns inflammetur, ac tum calor ſtatim à ſummo vigore incipiens, ſenſim minuitur dum deſinat, & ſynochos fit paracmaſtica. Synochus omnis ſine putredine eaſdem atque diaria febris cauſas habet: quæ leuiores quum fuerint, diariam, quum vehementiores, ſynochum proferunt. In cauſarum cõſu admodum efficaces ſunt, magna adſtrictio conſtipatióve cutis, & ſanguinis redundantia ſiue ex ſuppreſſa conſueta vacuatione hæmorrhoidum, menſium aut narium, ſiue ex immoderatos ſu ciborum euchymorum & calidorum ea ſuccreuit. Quamobrem huic ferè obnoxius eſt temperatus intemperanter viuens, qui quum bene habito ſit corpore, multo ſe tamen vino multaque carne implet: huic enim ſanguis multus atque calidus ineſt, qui non facilè corrumpitur. Ab his igitur cauſis primùm inflammatur ſpiritus, ac tum ſanguis ſenſim incaleſcit. Huius etenim tenues acréſque vapores, ac ipſum calorem præter naturam cutis denſitas aut adſtrictio cohibet nec prodire ſinit, qui geminatus ſanguinẽ inflammat ſimplicémque ſynochũ facit. Huius notæ ſunt quæ & ephemeræ, verùm aliquantum manifeſtiores. Proptię tamen corpus omne maximéque facies inflammatione ruboreque ſuffunditur: diſtendens laſſitudo artus omnes occupat: magna iactatio fatigat: venæ copia diſtentæ multùm turgent: tempora vehementer pulſant: caput dolet vel ingraueſcit: ſomnus ſæpe profundus ac veternoſus premit: reſpiratio difficilis:

Cauſa proxima.

Synochos quid.

Cauſa prægreſſa.

Signa.

ficilis: pulſus magnus, plenus, frequens, ac velox: cutis non ſqualida, ſed mollis, non acri ſed blando calore madoréque perfuſa. Huic generi & alterum finitimum ſæpe fieri animaduertimus ex bilis calidorúmque humorũ agitatione nimia. Cauſę ſiquidem euidentes quum vehementiores in bilioſum corpus alioqui ſanum irruerint, non modò ſpiritus concalfaciunt, ſed & acres humores exagitant, quorum æſtu febris accenditur ſine putredine. Hæc ephemeræ limites egreditur, nec tamen ſynochos eſt nunc expoſita: illa quippe ſanguinis efferueſcentia eſt, hæc bilis concitatio ſine putredine: illa in corpus incidit temperatũ benéque habitum, hæc verò in calidũ ſiccumque ac planè bilioſum. Huius cauſæ euidentes non aliæ ſunt quàm quæ ephemeram mouent: maximè verò cruciatus ſummus, qualis nephritici aut parturientis eſt: exercitatio labórque immodicus, æſtus, balneum, animi excandeſcentia, & quæ his pares ſunt viribus. In hac nullæ putredinis notæ in pulſu aut in vrinis cernuntur, veruntamen os amareſcit, deiicitur appetentia, ſitis excruciat, capitis dolor ac vigiliæ vrgent, in cute arida calor acer fertur. Sublata euidente cauſa, paucis pòſt diebus febris eiúſque ſymptomata, quiete ſola, nullo artis ſubſidio ſedãtur ac ſponte deſinunt. Quum febris diaria citra putredinis notas diem vnum alterúmve exceſſerit, harum alterutra ſuſpecta eſſe debet.

Notha ſynochos ex bilis concitatione frequens.

De ſynocho putrida. CAP. V.

PVTRIDA ſynochos febris eſt continua ex putreſcente ſanguine prognata. De huius exortu ſumma quidẽ diſſenſione certant artis proceres, poſsítne ſanguis putreſcere: & quæ hinc prodit, ſynochóſne ſit, an bilioſa febris. Cæterùm poteſt eorum controuerſia, hac obſeruatione dirimi. Sanguis bifariam putreſcit, vno generali modo, quum vi caloris præter naturam ſegregantur quæ in eo ſunt ſubſtantiæ diſſimiles, & bilis flaua ac tenuis ab atra quæ craſſa terrenáque eſt ſecernitur. Hæc autem degeneratio veriùs corruptio quàm putredo cenſetur, vt alio loco dilucidiùs explicatum eſt à nobis. Atque ſi ſanguis hac ratione putreſcat accendatúrque febris, ea non ſynochos, ſed vel bilioſa vel melãcholica euadet. Alio modo verè ſanguis putreſcit, quũ citra ſubſtantiarum diremptum aut ſecretionem totus corrumpitur magno fœtore aut graueolẽtia. Vt enim è venis in pectus, in ventriculum, in inteſtina, aut in aliam capacitatem ſanguis præter naturã effuſus vitiatur & quaſi in venenatam ſubſtantiam putreſcit: & in muſculos irrumpens tumorem præter naturam phlegmonémque parit, atque putreſcit primùm, deinde ſuppurat: ita dubitari nõ debet eũ validis ex cauſis, vt in putrida atque peſtilenti cœli conſtitutione in venis maioribus putreſcere. Quinetiam quum phlegmone tentatur iecoris ſubſtantia, ſanguis totus non modò putridus, verumetiam nonnunquam purulentus exiſtit. Sed & omnes fatentur ſanguinem tam magna interdum mutatione deprauari, vt non amplius ad habitum redeat naturalem, nec poſſit iterum per naturæ concoctionem ad primam humoris bonitatem redire. Denique per febres qui detrahitur, ſæpe animaduertitur nõ ſolùm fœtidus & graueolens, ſed & putridus adeò vt nec ſibi cohærere nec concreſcere queat, omnibus ſcilicet eius fibris putredine cõſumptis. Hoc igitur modo quum ſanguis corrumpetur ſynochos accendetur putrida. Hæc quemadmodum & altera ſimplex, vna quaſi acceſſio eſt, nec antè aut miteſcit aut intermittit quàm integrè deſinat. Eſt & ea triplex: quum enim toto decurſu par eſt modus putredinis, homotonos exiſtit: quum plus putreſcit quàm diſſipatur, epacmaſticã, paracmaſtica, quum minus putreſcit quàm diſſipatur. Hæc etiam non niſi intemperato benéque habito in corpore, cuius ſanguis copioſus & laudabilis eſt. Cæterùm cauſas habet quàm ſimplex validiores, quæ non modò inflammationem, verumetiam putredinem accerſunt. Omnium autem efficaciſſima eſt cutis non ſimplex cõſtipatio, ſed ab impactis multis craſſis viſcoſiſque humoribus vera obſtructio, quæ non cutem ſolam, ſed & tenues iecoris habitúſque corporis venas inferciat. Tametſi igitur integrè ſanum corpus fuerit, omneſque humores ſecundum naturam ac ſynceri, quia tamen valida obſtructio perſpirationem prohibet, neque vis refrigerans foris intrò ſubit, neque tenuia, acria & fuliginoſa excrementa intus foras erumpunt, hoc & natiuum calorem ſtrangulari, & quæcunque illic calida humidáque ſunt putreſcere neceſſe eſt. Nonnũquam verò & ſimilium putridorum occurſu febris hæc accenditur. Notæ ſimiles atque in ſynocho ſimplici, ſed inſigniores ac magis conſpicuæ. Prætereà verò calor in hac acrius contactũ ferit: pulſus non modò magnus, vehemens, celer & frequens, verumetiam inæqualis & inordinatus: vrina craſſa, rubra, turbida, ſedimentoque nullo.

Vera ſanguinis putredo.

Synochos putris triplex.

Cauſæ progreſſæ.

Signa.

Qua ratione in venis maioribus putreſcant humores, ex quibus febris accenditur continua. CAPVT VI.

PROMPTE putreſcũt calida humidáque corpora, idque ferè quum inſitus eorum calor quauis ex cauſa imminuitur: humor quippe tum vincens & effrenatus, nec caloris vi coërcitus, è permiſtione terrenæ ſubſtantiæ ſecedit, graueolentia ac fœtore comitatus. Sic & corporis humores facilè putreſcunt, & ex propria in alienam ſubſtantiam concedunt, aliàs quidem in venis aut omnibus aut certè maioribus, aliàs in vna quapiam particula, idque interdum cum phlegmone, interdum citra phlegmonem. In venis arteriiſque maioribus febris accenditur continua, eò vſque perſeuerans dũ humores qui hanc gignunt, vel incendio conſumpti diſſipatíve ſint, vel quouis modo edomiti. Etenim venarum putredo non facilè reſtinguitur, quòd coarctata non liberè perflatur ob loci denſitatem, quodque adhæſu apparatos humores inquinet, & cõtinuatione in propinquas, ex hiſque in alias venas prorepat transferatúrve, nec antè deſinat quàm quicquid in venis vitioſum eſt, depopulata ſit. Duplex autem eſt putredinis ratio: alia in omnes aut ſaltem in maximas venas æquabiliter inuadit: alia ex vna quapiam initium ducens, in cæteras ſenſim.

Non vnus idemque putrendi modus.

continuatione ſerreptat. Quæ in venas omnes pariter inuadit, licet earum ſanguinem, non tamẽ eius omnes æquè partes occupat. Quum enim nõ omnino ſimplex ſit ſangnis, ſed ex multorum humorum permiſtione compoſitus & ſero multo perfuſus, primùm quidẽ illius portionem putredini magis obnoxiam prehendit, ab hac deinde aliam ipſi permiſtam atque cõfuſam, quæ minus quàm illa ſit vitioſa: hocque modo ſenſim obrepens ſimul cum calore præter natutam augetur & inualeſcit, nec antè deſinit quàm partes omnes ſanguinis putredini obnoxias abſumpſerit. Hoc perinde aceidit, atque in ingenti phlegmone, in qua collectus ſanguis non ſtatim vniuerſus, ſed eius pats alia ciriùs alia tatdiùs & putreſcit & ſuppurat, ſic ſenſim augeſcens putredo in ſummum vigorem fettur: quemadmodum & dum ignem accendimus, aridiores primùm ſtipulę, deinde virgulta, poſttemò ligni materia, ſuo quæque concremantur ordioe. Omnibus quæ putreſcere apta fuerant abſumptis, putredo calorque febrilis ceſſat, manet tamẽ pars ſanguinis melior, quæ quoniam minus erat putredini obnoxia, huic inuiolata reſiſtit, eaque licet putridæ permiſceretur, illius tamen contagione minimè computruit, ſed duntaxat incaluit: reſtincta proinde ſe dataque putredine in priſtinam illa puritatem redit. Atque tum vrinæ puræ ac prorſus laudabiles apparent, quæ craſſæ, turbidæ ac ſine ſedimento fuerant. Itaque ca putredine (niſi fotrè extremo exirio fuerit) neque ſanguis vniuerſus neque totus labefactatur. Nam ſoluta febre, non omnino exhauſtæ venæ manent, ſed aliquid in his eriamnũ ineſſe deprehenditur, idque vtile & alendo corpori idoneũ, quod tamen olim miſcebatur putredini. Idipſum continget etiamſi nihil ſanguinis recèns genitum, nihilque cibi toto morbo ſumptum fuetit, quod in extremè acuto fieri iubet Hippocrates. Hac propemodum ratione putret ſanguis in ſynocho puttida: nec multò ſeeus in cauſo, in continua tertiana, in aliiſve continuis. In his quippe non vniuerſus corrumpitur, nec omnes patiter humores ex quibus conſtituitur: (ita enim permiſcerentur omnia continuarum febrium geneta) ſed is duntaxat qui maximè omnium vitioſus eſt. Atque vt huius eſt natura, ita & conſentaneum febris contionæ genus accendit: tertianam quidem cõtinuam, ſi bilis flaua quæ in ſanguine eſt: quotidianam continuam, ſi pituita: & quattanã conrinuam, ſi melancholia putreſcat.

Qui ſit putredinis finis.

Modus alter putrendi.

Altera putredinis eſt ratio, quæ oon in omnes pariter venas, ſed ab vna quapiam (à qua fortè initium ſumpſerit) continuatione in cęteras in earumque ſanguinem & in humores irrumpit. Obtingit hæc quum puttefaciens cauſa vni ſit quàm alteri venæ propinquior, aut quum ſanguis non in omnibus æquè venis ſui ſimilis habetur. Nam in qua magis ad putredinis conditionem accedit, in ea primùm labe tentatur: dein verò (ni peticulo prohibeantur) in iis quæ ordine ſuccedunt: nec antè ſerpere ea putredo febriſque deſinet, quàm omnes venas ſenſim peruagata, quicquid in his putrere aptum erat abſorbuerit. Varietas atque mutatio vena ſecta ſæpe animaduertitur: nam interdum primus ſanguis emanat ſyncerus, mox dein corruptus: nonnunquã contrà: & interdum è naribus puriſſimus, è ſecta cubiti vena vitioſus: quod & Hippocratis authoritate celebratũ eſt. Hinc diſſimilium ſymptomatum origo, aliis per febres lumbi maximè ingraueſcnnrant ardent: aliis præcordia ſiti æſtuque flagrant: aliis vel animi defectio vel ſumma ſpirandi difficultas moleſta: aliis capitis dolor, vigiliæ, aut delitia, vt partis natura fuerit quam putredo obſidet. Hinc & inordinatæ febres, quum priore relicto humore, corruptela alterũ adoritur. Hinc ſebtium implexus, quum humotes obſidentur varij. Hinc & prædictiones fallaces, quum ptiore humore iam ferè edomito victóque, alius alióve loco putreſcere incipit, qui poſt concoctas vrinas crudiores alias de ſe profert.

Efficiens putredinis cauſa gemina.

Putredinis efficiens cauſa duplex, vna propria & intima, altera externa. Putreſcunt corporis humores propria intimaque cauſa, dum in ſe vitiũ obtinent, quod nullo naturæ beneficio emendari poteſt. Ita quidẽ ſenſim ac tempore corrũpuntur, idque ſponte ſua nullo extrinſecus ſuſcitante.

Cacochymia cõtrahitur alimentis vel corruptis, vel quæ facilè corrumpantur, vel intempeſtiuè ingeſtis, vel viſcerum vitio.

Id vitij genus ferè ab alimentis corruptis, & quorum vitioſa eſt ſubſtantia contrahi ſolet: cuiuſmodi ſunt frumenta, legumina, oua, piſces, carnes, & quæcunque aut vetuſtate aut negligentia, corrũptione quadam labefactantur. Contrahitur & à cibis quidem probis, ſed qui facilè cotrumpantur aut putreſcant: quales ſunt lac, horarij fructus & quicunque alieni vitioſique ſunt ſucci: ex his quippe genitus ſanguis tametſi concoctione crebram mutationem ſubiit, priſtinæ tamen conditionis & eius à quo naſcitur nonnihil etiamnum vbique retinet. A cibis intempeſtiuè aut ordine præpoſtero ſumpris, vt quum priore nondum confecto alter ingeritur: aut quum duti concoctuque difficiles leuiotibus præmittũtur, quorum infirma eſt ſubſtannia. Cotrumpuntur poſtremò ac putreſcunt humores interiotũ partium, vt ventriculi, iecoris, omniumque viſcerum affectione mala. Hæc enim in alimenta concoctione imprimitur, quæ etiamſi puriſſima ſunt, tamen cõtracta labe inquinantur. Externa porrò cauſa putredinis duplex, obſtructio & putridorum occurſus. Obſtructio à craſſis viſcoſiſque humoribus tanta vt perſpirationẽ impediat: tum enim quia nec perflantur, nec refrigerantur humores, etiãſi probi ſint, putreſcunt. Eandem vim obtinet & obſtructio quæ à vaſorum fit plenitudine. At quæ ſupra vires eſt plenitudo, idcirco putreſcit, quòd neque cõcoqui neque regi ab imbecillis viribus poſſit. Putridorum occurſus, ſpiritus primùm, deinde hnmores ipſos corrumpit, vt aëris, halitus, vaporiſque pntridi inſpiratio, & vel ſcabie, vel pntrida febre, vel lue venerea inquinato accubare.

Perſpiratio prohibita vnica non eſt putredinis cauſa

Non pauci contendunt vnam obſtructionem quæ perſpirationem prohibeat, omnis putredinis canſam eſſe, nihilque in nobis citra hanc corrumpi poſſe. Neqoe eum humorẽ ex quo calor præter naturam vaporque teter facilè totus exit, quique liberè perflatur, vnquam putredine tentari. At contrà, euidens perſpicuumque eſt vitioſos cibos ſæpe in ventriculo aliiſve partibus computrere: & in peſtilenti conſtitutione tum inſpiratu tum perſpiratu humores corrumpi: licet corpus

omnino

omnino patens laxumque ſit, & omnia ſpiracula dehiſcant, aëreque frigido perflentur. Multis quippe aliis ex cauſis poteſt citra obſtructionem innati humidi caloriſque ſubſtantia minui, alienúſque calor introduci, qui efficiens eſt putredinis cauſa.

De febre continua quæ concluſa nuncupatur, déque eius differentiis. Cap. VII.

CONTINVÆ febris ſubiecta materia in vaſis eſt maioribus, quæ illic putreſcens aut ipſam de ſe putredinem, aut putrem vaporem in cor aſſiduò continentérque fundit, è quo aſſidua fit putrida febris, quæ concluſa nuncupatur. At quum vel in inguine, vel in ſemotiore loco coarctata hæret, tum nec putredinem, nec eius halitum, ſed vnum calorem partium cõtinuatione in cor infert, è quo ſolùm vel diaria febris fit, vel ſymptomatica. Ea autem venarum materia ſanguis eſt: in quo (ſi quidem ex æquabili humorum permiſtione conſtet) ſynochus conſiſtit: ſi verò ab illius mediocritate deficiens vel bilioſus, vel pituitoſus, vel melancholicus appelletur, in eo putrida febris excitatur continua. Vt igitur ſynochus nõ niſi in temperata natura, quæ multo ſanguine eoque mediocri abundat, & quæ carnoſo eſt habitu, gigni ſolet: ita & putrida continua iis duntaxat obtingit, qui ab hac mediocritate recedunt, bilioſis, pituitoſis aut melancholicis. Hîc autem eorum meminiſſe velim quæ in Phyſiologia fuſiùs demonſtrauimus, in venis nihil præter ſanguinẽ cum ſero contineri, & quicquid foras effuſum concreſcere poteſt, ſanguinis nomine comprehendi: nullos illic ſecundum naturam humores eſſe ſynceros & ſuperuacaneos, ſed eos quatuor ex quibus ſanguis cõſtat, verè ſuccos eſſe quibus alimur, neque aliud illic bilem eſſe quàm totius ſanguinis partem tenuem atque calidam, quam etiam bilioſum ſanguinem appellamus: neque aliud pituitam quàm ſanguinis partem crudiorem: neque aliud melancholiam quàm terrenã portionem & melancholicum ſanguinem. In quibus igitur non æquabilis ineſt ſuccorum permiſtio, ex putreſcente æquabiliter ſanguine febris accenditur continua: & quibus ſanguis multùm bilioſus eſt, tertiana fit cõtinua: quibus is pituitæ quàm cæterorum humorum magis particeps fuerit, continua fiet quotidiana: & quum nimiopere in melancholiã deuerget, continua quartana. Eſt autem continuarum omnium genus duplex. Vnum earũ quæ ab initio in finem perſeuerant nullo ſtato excandeſcentiæ ordine. Huiuſmodi ſunt ſynochos putrida, & quæ cauſus appellatur: alterum earum quæ nunquam intermittunt, remittunt verò & excandeſcunt, aliæ quotidie vt quotidianæ continuæ, aliæ alternis diebus vt tertianæ continuæ, aliæ quarto die vt quartanæ cõtinuæ. *Continua febris duplex.* Quæ ordine nullo excandeſcunt, earum materia in venis eſt cordi proximis, ac proinde putredo cor aſſiduò pari vehementia exercet. Cæteræ verò cauſam in venis habent aliquantum diſiunctis, è quibus putredo in cor pari impetu aſſiduò ferri nequit. Harum autem excandeſcentia non vt intermittentium vel à rigore, vel ab horrore, vel à frigore initium habet, nec ſudore ſoluitur, nec in apyrexiam deſinit. Talis eſt omnium earum continuarum ratio quas concluſas appellaui. Earum quippe materia in venis coërcita ac putreſcens, tametſi quadam ex parte per cutis ſpiracula ſine ſenſu diſſoluitur, non tamen poteſt ante perfectam ſolutionem tota depelli. Continuarũ frequentiſſima eſt tertiana, rara quotidiana, rarior quartana cõtinua: vtraque crebrior eſt continua inordinata. Sanguis enim quiſquis admodum pituitoſus vel melãcholicus eſt, quia frigidus ægrè admodum putreſcit, neque hinc vehemens febris, ſed duntaxat lenta aut languida excitari ſolet, quæ ferè inordinata euadit. *Qui dignoſcatur putrida ab ephemera.* Putrida febris ab ephemera his notis ſtatim initio diſcernitur. Prægreditur inæqualitas quædam & neutra corporis conſtitutio ex ea certè plethora vel cacochymia, quæ ſenſim cumulatur ceu futura febris materia: hinc ſpontanea corporis laſſitudo, motus grauis atque piger, ſomnus turbulentus, immoderatæ vigiliæ, hypochondriorum diſtentio, reſpiratio difficilis, venarum repletio, capitis temporúmque dolor grauis, ac interdum pulſans. Ex his demum excrementa ſuccreſcunt præter naturæ cõſuetudiniſque modum: vt ſudor inſolens, ſputum mucúſve exuperans, nauſea aut vomitus: alui deiectio aut vrina copioſior & fœtidior. Talia ferè exiſtunt in neutra corporis cõſtitutione, quæ putridam febrem anteuertit. Quum verò iam febris prehendit, putridã hanc eſſe teſtatur, quòd ex neutra corporis cõſtitutione, non ex ſola euidente cauſa proceſſit. Vel enim ſponte ex corporis præparatione fit, vel à cauſis euidentibus quæ præparatũ corpus excitant ac mouent. *Diagnoſtica ſigna putridæ febris.* Calor ineſt non mitis ac blandus, ſed acer, mordax & qui tangentis ſenſum acriter feriat, non ipſo inuaſionis initio, ſed vel in augmento, vel in ſtatu, idque maximè ſi diutiùs corpori manus inſideat. Pulſus atque reſpirationis inæqualitas: velox enim eſt ſyſtole, diaſtole verò tardior, idque præſertim augeſcente calore: quum enim ex incenſa putredine multa torrida & fuliginoſa excrementa ſpiritus humoreſque premant, natura ſyſtole feſtinat depreſſa arteria illa excludere: neque tanta neceſſitate nititur per diaſtolen refrigerium allicere. Eſt & plurium pulſationum inæqualitas: modò enim celer, modò tardus eſt pulſus, idque ex inæqualitate varioque motu putredinis: & rurſum modò fortis, modò languidus, aliàs quidem oppreſſa, aliàs leuata natura. Eſt & pulſus velox ſimulque paruus initio, in vigore tamen velox atque magnus, ita quidẽ vrgente refrigerij neceſſitate. Vrina penitus cruda vel obſcurè cõcocta, idque maximè initio: craſſa enim rubra ac turbida exiſtit, in qua nihil ſecernitur: interdũ etiã ex vehementi obſtructione tenuis quidem, ſed rubra & turbida: ſæpe acris eſt mordax, ſæpe grauẽ fœtidúmque halitum efflat. Expiratio aut ſudor præter conſuetudinẽ graueolens. Si ex actis horis viginti quatuor febris ex toto non deſinat, niſi hecticæ ſuſpicio ſit (quod eſt certè rariſſimum) affirmari certò poteſt hanc ex humorum putredine accendi. Continuam porrò ab intermittente his notis diſcernes. *Continuæ ſigna diagnoſtica.* Nullo rigore aut frigore prægreſſo repente calor homine adoritur, aut ſiquando

rigor,

rigor, horror frigúſve (vt ſæpe fit) animaduertitor, noxij humoris non parum circum præcordia inhæreſcit, qui horrore concutit dum totus calore ſit incenſus. Pulſus inæqualitas maior quàm pro caloris vehementia, vltra horas vigintiquatuor exporrigitur, neque vt intermittens vel manifeſto ſudore, vel ſenſim hoc tempore deſinit, ſed perſeuerans eouſque durat dum prorſus conquieſcat.

Ardentis ſigna demonſtratiua.

In cauſo autem continua quæ cauſus appellatur, in primis conſpicuæ ſunt communes putredinis notæ, perpetuus & conſtans eſt ardor, iſque ferè æquabilis nec manifeſtè tertiano motu excandeſcens: vehemens eſt præcordiorum æſtus: ſpiratio difficilis ac penè ſuffocans: iactatio inquietudóque indefeſſa: vigilia deliriumque frequens: ſitis inexhauſta: lingua nigricans, ſicca, ſcabra ferèque amara. Quòd ſi tanta accedat malignitas ac pernicies, vt interiores partes ipſaque viſcera vri videantur: ſimulque extrema frigeāt, peculiari ea iam nomine lipyrias febris appellatur. Ardentium quidem deterrima, in qua interioris ardoris vehementia inſtar cucurbitulæ calorem ad ſe ex toto corpore reuocat. Tertianæ verò continuæ manifeſtior eſt remiſſio, manifeſtior & exacerbationis motus, nullo frigore aut rigore prēhendens, nulloque inſequente ſudore miteſcens: cæteræ quæ in cauſo notæ, at leuiores apparent. Continua quotidiana aut quartana ſi quando inciderit, excandeſcentiæ ordine circuitúque internoſcetur. Vtraque ſine frigore aut horrore exacuitur, miteſcitque nullo ſudore, prior quidem quotidie, poſterior quarto quoque die. Putredinis quidem notæ adſunt, ſed admodum obſcuræ, neque pulſus ea celeritate, frequentia aut inæqualitate fertur atque in cæteris. Neque vrina peræquè flammea aut rubra eſt, etiam ſi fortè craſſior ſit, neque tanta premit ſymptomatum ſæuitia. Adhæc laborantis natura & habitus & victus antecedens, qualis habeatur venarum ſanguis oſtendunt, & qualis hinc nata ſit febris. Ferè autem continua quæ tertiana non eſt, inordinata deprehenditur, biſtérve vno die, altero aut ſemel aut minimè excandeſcens. Rarò quippe obtingit, vt vnicus in ſanguine ſolitarius humor putreſcat. Quocirca putridarum febrium admodum varia ſigna & ſymptomata ſe proferunt. Cęterùm cuius generis inordinata febris magis particeps ſit, ex iis ſignis quæ vnicuique propria ſunt colligi poteſt. Atque hæc dē continuis febribus primariis ſeu concluſis.

De febre ſymptomatica. CAP. VIII.

SYMPTOMATICA febris omnis in continuarum eſt genere, neque vlla vnquam viſa eſt intermittens. Huius proxima materia cōtinensque cauſa non in venis eſt maioribus, ſed in parte aliquapiam, è qua aut putredinis quiddā aut teter putridusque vapor in cor obrepit. Eius quidem genera multa. Vnum inflammationes ſequitur, quod & ipſum eſt multiplex. Quū enim aut externa aut diſtans eſt inflammatio, non niſi ephemera febris accenditur, quòd ſolus calor partium continuatione in cor euadat. At ſi partium interiorum maximeque principum & cordi vicinarum vel phlegmone vel eryſipelas eſt, ſanguis biliſve putreſcens aut illinc in cor ſubit, aut tetrum putremque de ſe vaporem in ipſum emittit, è quo per arterias fuſa putrida fit febris. Sic à phrenitide, ab angina, peripneumonia, phthiſi, pleuritide, hepatitide, ſplenitide, & à nephritide febris fit phlegmonodes: ab eryſipelate typhodes, eo quæque grauior, quo pars affecta nobilior cordique vicinior fuerit. Nonnunquam inflammatio quæ febris huius eſt origo, per initia quaſi inuoluta latet, ac febris eius ſymptomatica admodum conſpicua eſt: quæ hoc modo à continua primaria diſcernitur.

Qui ſymptomatica à primaria dignoſcatur.

Vtraque acuta eſt & putredinis notas exhibet, ſed ſymptomatica nullis ſtatis periodis exacuitur, vrinæ nullum putredinis indicium habent, niſi ex affecta ſede putredo forſan obrepat in venas: ſi non ſtatim initio, mox tamen inflammatæ ſedis indicia ſe proferent. Rarò vel ſeptimo vel quartodecimo die aliiſve decretoriis iudicio ſoluitur. In primaria febre continua hiſce contraria apparent omnia.

Lenta ſymptomatica.

Alterum febris ſymptomaticæ genus multò obſcurius eſt, eam febrem continens quam lentam appellant. Oritur non è viſceris partiſve cuiuſpiam inflammatione, ſed è latente obſtructione & putredine, quæ viſceri contumaciter adhæreſcit impactaque eſt, adeò vt & ipſa viſceris ſubſtantia plerunque labefactetur. Putredinis portio nonnunquam in venas effuſa ſanguini permiſcetur. Hæc notas præ ſe fert ſymptomaticæ eius quæ aut phlegmonodes aut typhodes appellatur.

Signa febris lentæ ſimplicis.

Diſtinguitur autem quòd omnium eſt putridarum mitiſſima: æger nullo graui ſymptomate premitur: ſæpe nec ſe ægrotare putat. Putredinis tamen notæ interdum elucent in vrinis: pulſus frequens, celer & inæqualis, non tamen magnus aut vehemens: vires imbecillæ & languidæ collabuntur, vt ne progredi quidē æger poſſit. Corporis moles, etiamſi alimentum ſumitur, ſenſim liqueſcit. Diuturna etiam hæc febris eſt quæ reliquarum continuarum terminos prætergreditur, nec vigeſimo, nec interdum quadrageſimo ſoluta.

Qui febris lentæ ſedes perquirenda.

Huius quum ſuſpicio eſt, fomes quærendus omneſque corporis partes animo ſenſuque luſtrandæ ſunt, dum ſignis conſpicuum ſit, in qua is parte conſiſtat. Sæpe in ventriculo aut in iecore, interdum in liene aut meſenterio, nonnunquam in pulmonibus cuiuſuis humoris ſemimala putredo cumulata hanc excitat. Sedulò igitur obſeruanda ſunt hypochondria & hypogaſtrium, num in his tumoris cuiuſdam ſenſus inſit. Sæpe etiam vel in cachexia, vel in fœdis virginum coloribus, ſeroſæ pituitæ in corpus effuſæ leuis putredo illam protulit. Et hæc quidem lenta ſimplex appellatur.

Altera lenta ſymptomatica lōge grauior.

Altera eſt lenta periculoſior, quæ non ſolùm ex impacti humoris, verumetiam ex viſceris cui inſidet corruptione putredineque emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri ac lienis, interdum etiam renis diſtāriorumque partium corruptela, ſimplexque putredo, tametſi nullo putri humore comitatur, quoniam tamen expiratione graui cor aſſiduò laceſſit, continuam febrem non aliter quàm putridus humor ſuſcitat: eamque ſymptomaticam ac omnino lentam: hanc plerique rerum affinitate

ducti,

ducti, hecticam dixerunt. Iiſdem notis ſe prodit atque nunc expoſita. Internoſcitur autem, quòd ſenſim editur multoque tempore procedit: aliis ferè morbis ſuccedit: nihil vel minimùm vacuatione miteſcit, nullis cedit remediis, ſed iis ſæpe exaſperatur: vires plurimùm offendit ac debilitat, leuique occaſione ſyncopen accerſit, ſenſim ac plerunque ſine ſenſu hominem extenuat & marcore conficit. Hoc genus eſt febris quæ phthiſin comitatur: hectica quippe non eſt, ſed putrida ex putreſcente pulmonum ſubſtantia: nec enim neceſſe eſt putridam omnem in humore conſtitui. Hîc omnis mihi concludenda videtur continuarum febrium tractatio. De intermittentibus deinceps tradendum.

Intermittentium febrium continentem proximamq́; cauſam non eſſe in habitu corporis.

CAPVT IX.

VETVS iam opinio increbuit, humorem qui continens & proxima eſt intermittentis febris materia, in ſolo corporis habitu & extra venas computreſcere: hunc acceſſionis initio è venis maioribus in quibus conditus erat, ſanguini permiſtus, in minores, ex hisque in corporis habitum propelli. Hoc impetu ſummas corporis partes quarum exquiſitior eſt ſenſus, ferientis humoris occurſu vel inhorreſcere vel rigere. Eum mox ſenſim illic incaleſcere, inflãmari ac putreſcere: tum demum extenuatum caloris vi vniuerſum diſſipari in ſudores: ſic acceſſionem finiri, dũ noua ſimiliter recurrat. Hæc opinio dum quadã veriſimilitudine frigoris rigoriſque cauſam reddere contendit, veram intermittentis febris originem obſcurat. Hoc in primis abſurdum illa ſtatuere videtur, omnes ferè humores qui morborum cauſæ fiunt in venis cõtineri, illic primam omnium eſſe originẽ, quaſi neque in viſceribus, neque in meſenterio, neque in eo quod pancreas appellamus, eorum quicquã congeri poſſit aut computreſcere. Quod deinde illa exiſtimat primo acceſſionis inſultu noxiam materiam prorſus è venis in corporis habitum depelli, acerbum quidem auditu eſt. Quo pacto enim tam repente poſſit noxius humor ſanguini permiſtus, præſertim verò craſſa lentáque pituita, aut bilis atra, è puriore ſanguine prorſus ſecerni, & quaſi momẽto in extimas corporis partes, in manuum pedumq́ue digitos, & in naſum (quæ ferè prima frigeſcunt) protinus extrudi? Admirabilis ſanè nec vſquam comperta tam expedita permiſtarum rerũ ſecretio atque depulſio. Adhæc quũ in continuis febribus peccans materia in vaſis maioribus tota conſiſtat, cur non eius quoque portio in corporis molẽ effunditur, quæ ſæpe rigorem efficiat? Quoniã (inquient) exilium venarũ obſtructio in his quàm in intermittentibus maior eſt, atque tanta vt omnẽ humorem intus cohibeat. Sed hoc diuerticulũ eſt. Nam plurimæ continuæ aut ab horrore aut à rigore primùm euadũt: quòd ſi ipſo ſtatim earũ initio bilis in corporis ſumma effunderetur, cur non deinceps quoties inardeſcit, aut motu nouo excandeſcit, eòdem ſimiliter inſilit? Licet igitur rigor cauſo ſuperueniens eumq́ue ſoluens excitetur à bile è venis in corporis molem effuſa, non ſic tamen qui vel continuæ vel intermittentis initio fatigat. Hoc autem rerũ euentus luculenter cõmonſtrat. In horrore atque in rigore febriũ intermittentiũ vrinæ meiuntur albæ, tenues & crudæ. Quod aperto indicio eſt bilem tum flauã tum atram intrò potiùs quàm foras compelli. Tum temporis moleſta etiã eſt ſuffocatio, tuſſis plerunque ſicca, oſcitatio, anxietas, præcordiorũ diſtentio, ac ſæpe dolor vehemens: ab his nauſea, & ſub rigoris finem biliosa vomitio. Acceſſionis verò progreſſu multóque magis declinatione omnia miteſcunt, & vrinæ euadũt craſſę, citrinæ aut rubræ: quæ argumento ſunt tum tẽporis bilẽ vt in vrinas, ita & in corporis ſumma contendere. Hiſce verò cõtraria omnia obtingerent, ſi acceſſionis initio bilis in ſumma corporis irrueret. Sed & quòd interdũ toto febris intermittentis decurſu vrinã ſubſtantia, colore hypoſtaſique laudabilem animaduertimus, nónne planũ facit eiuſce febris nullã putredinem in venis haberi? Iam verò in febriũ differentias deſcẽdamus. Quũ leuior eſt exquiſita tertiana, in qua non rigor, ſed extremarũ partium frigus (vt plerunque fit) ſolùm percipitur, quomodo bilis flaua in corporis molẽ effuſa frigoris cauſa ponetur? nunquid calida acriſque ea quũ ſit, corporis habitũ refrigeret? Aut quum pars corporis quæ vel natura vel morbo imbecilla eſt, omniũ prima ac ſola inuadẽte febre inhorreſcit, túmne ea ſola bilis acrimonia tentatur? Sed & in aliis quid etiam contingat æſtimandum. Quartana continua omniũ eſt febrium rariſſima, quandoquidem (vt etiam Auicennas animaduertit) melancholia admodum raró peccet in vaſis maioribus, rariuſque multò putreſcat: quartana autem intermittens admodum frequens ac ſæpe popularis. Iam ſi admodum raró melancholia vitioſa eſt in venis, quomodo ex his poteſt tam copioſa ſuffici, aut tã crebrò in corporis habitũ pelli, quæ tot gignendis intermittentibus quartanis ſit ſatis? At nũc obſecro opinio hæc rationem reddat cõpoſitarum febrium, & cur in tertiana duplici, bilis (quæ eius vna ipſis cenſetur antecedens materia in venis maioribus) portio quędã quotidie in omnem corporis habitũ propellitur. Si copia id efficit, tertiana omnis vehemẽs, vt quæ ab exuperãte bile fit, in tertianã duplicẽ omniſque quartana ferocior in duplicẽ triplicémve quartanã faceſſet. His quaſi laqueis ita ſeſe irretiũt opinionis huius interpretes, vt ſe nonquã extricare poſſint. Ad extremũ curandi lex & ratio ſpectetur. Si antecedens febris intermittẽtis materia tota in venis eſt maioribus, vna venæ ſectio quæ hanc promptè demit, illius curatio ſit. Atqui neque hæc febrẽ tollit, neque qui in ſolos venarum humores mentẽ cogitationemq́ue refert, illius vnquã curationẽ rectam cõſequetur. Ea quidẽ cauſæ ignoratio ita veritatẽ quaſi tenebris offudit, vt nondũ ſit vllius intermittentis febris vera curatio percepta, ſolutióque ſpõte ſæpius quàm arte ſuccedat. Hæc quidẽ pauca (nam alia commentabuntur alij) non potui non in eam opinionẽ cõtorquere, quæ tam

Immò verò ex habitu intrò tum calor vim serpit, tum humores in corporis profundum viſceráq; ipſa cogi ſolet. Comment. ad aph. 1. lib 2.

fraudulenta

fraudulenta pernicioſaque fuit humanæ ſaluti. Piget ſanè atque etiam pudet de ſententia tot annorum authorumque numero & vetuſtate confirmata decedere. Sed quid eorum multitudo terrere debet qui ſpreta inueſtigatione veri, vnius imitatione eadem omnes via in ſalebras inciderunt? Leuibus in rebus falſis interdum aſſentiri aut conniuere nihil fraudi eſt: at verò in ſeriis & grauibus quæ tanti ſunt ad hominum ſalutem momenti in primis doloſum, omninoque veritas in lucem fidenter proferenda. Quod expono, & ratione & quotidiano rerum vſu veritati conſentaneum deprehendetur.

Quæ ſit intermittentium febrium materia, & quæ illi ſedes in corpore. CAP. X.

QVÆ protuli, vt intermittentis febris materiam non è venis in corporis habitum propelli, ita & hanc penitus immergi, & circum præcordia adhæreſcere demonſtrant: eamque non eſſe venarum ſuccum alendo corpori deſtinatum, ſed humorẽ ſuperuacaneum, qui è iecoris ſanguine prolectus in propria conditur receptacula, antequam is iecur tranſcendat. Itaque intermittẽtium materia tum materiæ ſitu ac foco à continua ſecernitur. Tertianæ materia bilis eſt flaua, affinis ei quæ in fellis cyſti conditur. Quartanæ bilis atra in lienem refuſa. Quotidianæ (ſi qua vera eſt) pituita mucoſa & ſuperuacanea, quæ in vẽtriculo inteſtiniſque plurima colligitur. Omnium propria ſedes & origo in prima eſt corporis regione circum præcordia, circum ventriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pancreas, omentum aut meſenterium. Hæ ſiquidem partes ſunt quaſi publica corporis ſentina, in quam omnis cõfluit cumulaturque humorũ colluuies. Ex hiſce autem ſedibus ſebrium horrores rigoreſque ſuſcitari, primùm quidem docendum. Frigus, horror atque rigor intentione & remiſſione diſtant: frigore ſumma corporis inalgeſcunt, horrore id vniuerſum leuiter concutitur, etenim hic ceu diminutus rigor eſt, rigore vſque eò contremiſcit concutiturque vix vt cohiberi poſſit. Omnium eadem ſimiliſque cauſa, caloris nempe frigoris, rei pungentis, aut quouis pacto moleſtæ vehemens incurſio in corporis ſentientes partes confertim facta. Diſtantque ſolùm inter ſe aut vbertate cauſæ, aut vehemẽtia ſeu acrimonia, aut motionis impetu. Vt enim aëris aut aquæ frigidioris occurſu corpus frigeſcit, ita & interdum horret atque etiam riget. Præcordia autem & partes omnes quæ circum hæc ſunt, quia membranis ſepiuntur, neruoſque ſentientes ſuſcipiunt è ſexta cerebri cõiugatione, eximio tangendi ſenſu ſunt preditæ. Magna etiam ſocietate tum principibus tum externis corporis partibus connexæ ſunt, iiſque adeò conſentiunt, vt affectæ mox principes partes vniuerſumque corpus in cõſenſum trahant. Sic enim vinum meracius liberaliuſque ſumptum, tametſi in ventriculo nondum elapſum eſt, mox tamen exulceratæ veſicæ, aut vulnerati cruris, aut arthritidis dolorem exaſperat. Sic & frigidæ potus liberalior corpus vniuerſum frigore horroréve concutit. Bilem vomiturus rigeſcit, multoque magis qui alienum vitioſumque cibum, velut fungos ſumpſit. Rigeſcit & cui calidum mordaxque medicamentum vẽtriculum præcordiaque ferit, non minus quàm ſi nudam cutem aut vlcus acrius compungat. Horreſcit demum & cui pus interiore abſceſſu collectum irrumpit in membranas. Ac certè bilis putreſcens in febre acrem malignamque qualitatem adipiſcitur: eaque acceſſionis initio quaſi turgens impetu fertur, affatimque irruit in pręcordiorum membranas, iis ſanè argumentis quæ de tuſſi ſicca, de oſcitatione, de ſuffocatione, de anxietate, de præcordiorum diſtentione ac dolore, de nauſea, de vomitu & de albis tenuibuſque vrinis protuli. Quanto magis igitur quàm ſuperiores cauſæ ea tum poteſt horrorem rigorémve cõcitare? Citrina porrò illa & praſſina cæruleave bilis quæ ſyncera ſæpe vomitione prorumpit, propria intermittentis febris materia hinc eſſe dignoſcitur, quòd dum tota liberaliter redditur, febrem omnem penitus extirpat atque ſoluit. Ea ſanè nunquam tam ſyncera poſſit è venis mandari citra exitium, ſed duntaxat, è præcordiis, quæ illius ſedes ſunt. Hoc quoque vel inde conſtat, quòd ſi acceſſionis initio humidi fotus aptè calentes præcordiis imponantur, maximè verò lieni in quartana, iecori in tertiana, aut alij cuicunque ſedi fomes ineſſe deprehendetur, horrorem rigorémve leniant, quia nimirum ipſum mali fontem demulceant. Iam verò ſudores non è ſolo corporis habitu, ſed & interdũ è præcordiis moueri, hinc ſciri poteſt, quòd qui vel exercitatione vel Solis ardore exęſtuat, ſi frigidam liberaliùs bibat, mox totus ſudore diffluit, nõ mehercle aqua in corpus diſiecta atque fuſa (diu enim poſtea ſentitur huc & illuc fluctuare in ventre) ſed eius halitu ab æſtuantibus præcordiis in omne corpus effuſo, qui demum in ſudorem concreſcit. Sed & illud præterea obſeruari velim, eum cui iecur aut lien ætate morbóve inaruit, vel magna obſtructione vel ſcirrho obduruit, vt in hydrope, in ictero aut in cachexia, nulla vi eum poſſe ne per febres quidem in ſudores induci, etiamſi reliquum corpus humore multo perfundatur: eum verò cui iecur atque lien calore humoréque naturali abundent, quauis ex cauſa ſudore diffluerę. Hinc igitur conſpicuum eſſe poteſt primam ſudorum ſcaturiginem è præcordiis eſſe. Diſcuſſa igitur illa velut caligine, vt veritas clariùs aliquando diluceſcat, rem hanc omnẽ ſic in ſummã concludemus. Calidus ac putris humor extra venas quauis in ſede conditus, quandiu conquieſcit corpus rarò exagitat: at verò dum quaſi efferatus illinc præter naturam impetu dimouetur, id variè concutit affligitquę. Si paucus eſt vt in leuioribus tertianis, aut eius parua acrimonia, vt pituitæ putreſcentis, motuſve lentus ac languidus, ſolum frigus inuehit, calore quidem ac ſpiritu ab externis partibus intrò quaſi in opem & ſubſidium aduocatis. Sin copioſior eſt aut acrior, aut eius motus impulſuſque concitatior, horror inuadit. Quum verò plurimus, iſque vehementer acer ac mordax, magno impetu in

Sudorum vt perfrigerationis, horroris, rigoriſq; fontem & originem è præcordiis deriuari.

Eadem, & febris intermittentis, & rigoris horroriſq; cauſa, & ſedes eadẽ circum præcordia & viſcera.

cuiu præcordia excuſſus, rigor verus inducitur. Hæc præterea rigoris febriſque materia circum præcordia hæreus, ex ſe tauquam è fomite tetrum malumque vaporē iu omne corpus effuudit, qui & altera frigoris, horroris rigoriſve cauſa eſſe poteſt. Hinc febris intermitteutis acceſſio, ea ferè ratione prehendit, qua cenſuit Hippocrates ex inguinis abſceſſu putridam febrem accendi, ſi uon ſolùm calor, ſed & fumus vaporque putridus minimè coërcitus partium continuatione ad cor peruenerit. Itaque concitato & quaſi turgente putrido humore, ab eius emiſſa portioue ac vapore membranæ feriuutur horrorque vel rigor iuuadit. Tum etiam vapor teter ex eo fomito excitatus, in cor primùm per cæcos ductus effertur, atque illinc quoquouerſum per arterias effuſus, omne corpus implet. Atque hic initio cor offundens pulſum contrahit & obſcurat, cerebrumque implens degrauat conſopitque, omnes denique artus velut obtundit. Poſtea verò in corpus quaſi aura quædā diſiectus, ſenſim incaleſcit & inflammatur, ac tum febris ardorem eiuſque ſymptomata mouet. Taudem ſupra modum extenuatus, tum impetu proprio tum impellente natura diſſoluitur, interdum manifeſtè in ſudores, interdum obſcurè ſenſimque per cutē. Atque hæc quidem pura ſimplexque intermittentis ſpecies exiſtit: in qua vrinæ plerunq; toto morbi decurſu, colore, ſubſtantia ſedimentoque laudabiles apparent, quia uimirū nihil bilis peccantis è præcordijs irrumpit in venas: plerunq; verò tales cernuntur primis acceſſionibus intermittentium. Nounuuquam verò inuaſiouis impetu humoris vehementiùs impulſi vna portio inſilit in ventriculum, quæ bilioſam vomitionem mouet, eamque ferè ſub rigoris horroriſve finē: altera portio reuuior eo ipſo impetu ex eodem foco per iecur venaſque maiores in omne corpus irrumpit: tumque grauior eſt acceſſio, ſub cuius finem vrinæ craſſæ redduntur atque flauæ, ijs longè diſſimiles quæ paulò antè acceſſionem fuerant. Atque multò quidem grauior euadit acceſſio, quum ex eo ipſo foco portio maior penetrat in veuas, ſed & nonnunquam acceſſione ſoluta febrilis quædam manet iuæqualitas, nec pura ſequitur intermiſſio: quod in primis conſpicuum eſt in hemitritæo, de qua mox dicam. Intermittentium porrò febrium focum atque fomitem de quo diſputo, præter rationes quas antè protuli, velim & exemplo confirmare. Vir quidā ingenuus, ætate florente epulans liberaliter, quotidianæ vomitioni bilioſæ iamdudū fuerat obnoxius. Hac repente ſuppreſſa, ventriculi vehemens dolor prehendit cum nauſea & tuſſi inani. Hinc mox cœpit corpus citra febrē vllam vehementi rigore, tanquam inuadente exquiſita tertiana, ex interuallis quotidie ſupra vicies concuti. Exactis diebus circiter quindecim putreſcente iam bile, tertiana febre corripitur: qua multis pòſt diebus ſoluta, reſolutio inſequitur omniū partium quæ ſunt ſub capite, nec multò poſt interitus. Corpore diſſecto tam multorum affectuum cauſam deprehendimus, bilē ſynceram eamque praſſinā circum iecoris caua libræ pondo membranis coërcitam, & cuius iam portio in ſpinæ neruos obrepſerat. Non paucos deiu nou admodum diſſimiliter affici notauimus: quorum exemplo intelligi poteſt, rigorem modò ſine febre modò cum febre interdum ex præcordijs ſuſcitari: intermittentis quoque febris fomitem iu ijſdem locis coutineri. Id ex his quoque couficitur, quæ ſæpe fieri obſeruamus, tertianam diuturnam atque quartauam in atrocem cruciatum colico immaniorem deſinere, qui nonnunquam & in artuum dolores & in paralyſin faceſſit. Hic dolor ſine febre eſt, ferè tamen conſueto acceſſionis tempore exacuitur & excandeſcit priſtiuumque circuitum retinet. Vix niſi bilis vacuatione miteſcit, quam conſtat vt doloris ita & febris cauſam fuiſſe: depellitur enim è præcordijs & viſceribus iu peritonæi inteſtinorúmve membranas, eo argumento quòd & febris & ſitis & in appetentia miteſcunt ſuborto dolore. Itaque vt doloris circa peritonæum & inteſtina, ita & intermittentis febris ſedes eſt circa viſcera & præcordia.

Accommodatiſsimum rei probandæ exemplum.

Quæ circuituum cauſa ſit, & quid eorum ordinem formamq́; mutet. CAP. XI.

QVID humorum motus efficiat, & cur putreſceus pituita quotidie, bilis tertio, melancbolia quarto quoque die impetū faciat, diſputatio eſt plena diſſenſionis & omniuo controuerſa. Multi quidē demonſtratione confecerunt, morbos omnes qui ex defluxione fiunt, intermiſſionem habere, ac dein recurrere, quoties adeò aucta & collecta ſunt excrementa, vt partem ad excretionē ſtimulent: tum ſiquidē validior in imbecillā ea quaſi onus excutiens deponit. Hinc quidā interpretantur pituitæ ſatis quotidie, bilis flauæ non niſi tertio, & melancholiæ nou niſi quarto die ſatis cumulari poſſe, vt naturam proritet circuitumque moueat. Cæterùm hi nuſquam periodi cauſam attigerunt, nec cur pituita etiamſi pauca putreſcat, quotidie tamen moueat impetūque habet, nec cur bilis flaua vno loco ſi copioſior ſit, nō frequentiùs quàm tertio die, nec melancholia frequentiùs quàm quarto efferatur. Quid quæſo vetat concurrentibus cauſis omnibus illis efficientibus, tā multā flauā bilē atrámve quotidie cumulari, vt naturā quotidie ſtimulet circuitūque moueat? Non igitur ſola excrementi copia, ſed alia quædā vis maior neceſſariò vnūquēque humorē ordine certaque regula ciet ac impellit. Hæc aūt propria eſt contractæ putredinis qualitatiſve natura atque conditio, quæ omnē corporis ſtatū naturalē immutat. Vt epilepſiæ inſultus aut hydrophobiæ impetus, nō humoris genus, ſed qualitatis natura in humore ſita excitat: & menſtruā mulierū purgationē ſtatis periodis mouet nō ſanguinis exuperantia) nā ſiue paucus ſiue multus eſt in muliere, menſibus tamē ſingulis, niſi quid naturæ ordinē interpellet, erumpit) ſed vis ortæ qualitatis: ita & vis quædā ſeu qualitas in humore genita efficit, vt putreſcens pituita quotidie, bilis flaua tertio, atra quarto die impetum faciat. Humor autem ſuperuacaneus

Hanc contractæ putredinis qualitatiſve proprietatem,

quæ ſtato tempore paroxyſmos ciet, Græci apto nomine ἰδιοσυγκρισίαν appellat. plenior cumulatus, quia vix naturæ beneficio & calore regi poteſt, corrumpitur & quodam modo putreſcit: ac tum qualitatem eam adipiſcitur, quæ hunc illúmve motum impetúmque habet. Atque vt ſua eſt cuiuſque humoris ſpecies, ita & ſua cuiuſque putredo vel qualitas, ſuus cuiuſque motus. Aliam igitur qualitatem aliumque motum pituita, alium bilis flaua, aliū melancholia putredine contrahit. Hac autem ratione acceſſio ordine recurrit. Quum febris inuaſura eſt, humor in ſuo quaſi foco coërcitus concitatur, & quaſi turgeſcens excandeſcit, ipſoque impetu & multum de ſe tetrum vaporem quoquouerſum in corpus omne diffundit, & interdum exiguam ſui portionem eructat excutitque in præcordia, in ventriculum, nonnunquam & per iecur in maiores venas: eaque manet acceſſio dum ſedetur impetus, & dum quicquid è foco excuſſum eſt, calore crematum diſſipetur aut in ſudores abeat. Hinc ſuccedit intermiſſio euſque ceſſans dum alio humoris motu & nouo quaſi furore alia recurrat acceſſio. Recurret autem ſtatis vt dixi periodis, niſi quiddam ordinem interpellet. Multa febres ordinem tenere prohibent, efficiuntque vt paroxyſmi vel anticipent vel cunctentur. Anticipant præter conſuetudinem vel quum ſubiecta illorum materia augeſcit, vt ex impuro vitioſoque cibo & excrementorum ſuppreſſione: vel quum nimiopere extenuatur, vt ſinapis & aromatum aliorúmve calidorum tenuantiumq; vſu: vel quum motu exagitatur, vt exercitatione, balneis, æſtu, animi excandeſcentia. Cunctantur verò dum contrarijs ex cauſis materia vel minuitur vel craſſeſcit, vel pigrior ignauiorque redditur. Quoties verò tanta circuituum mutatio apparebit, vt nullo ordine procedant, humor aut in alterius naturam commigrat, aut alterius generis permiſtione confunditur. Acceſſiones porrò longæ euadunt, quum humor effuſus eiuſque vapor multus, craſſus & viſcoſus eſt, hic enim non niſi multo tempore inflammari abſumive poteſt: & quum meatuum eſt adſtrictio aut virium imbecillitas, hæ ſiquidem diſſolutionem prohibent. Breuitatis verò cauſæ ſunt, humor paucus ac tenuis, viarum amplitudo, viriumque robur.

De quotidiana febre. CAP. XII.

FEBRIS vnaquæque intermittens à circuitus motuſque ordine nomē habet. Hinc quotidiana, quòd quotidie typo ſimili redeat, amphemerina dicitur. Omnium quidē febrium rariſſima, & quæ vix ex ſexcentis vna obtingit: ſed quū laborans quotidie febre conflictatur, id ferè à duplici tertiana fit. Vt autē paria ſtatuerentur febrium atque humorū genera, hanc in pituita collocarunt: quæ tamē rariſſimè putreſcit, vixque eam putredine qualitatē conſequitur, quæ febris eſſentiā compleat. *Cauſa.* Quum aut ſuperuacua pituita (cuiuſcunque ea generis ſit) vel in inteſtinis, vel in meſenterio, vel circum ventriculū viſcerumque caua coërcita putreſcit, febrilemque qualitatē nanciſcitur, quotidie mota conditionis ſuæ vaporē effundit, continentem acceſſionis cauſam. *Qui quotidianæ opportuni.* Accidit hæc quibus pituitæ copia ineſt, natura vel ætate humidis, obæſis, mulieribus, eunuchis, ſenibus, & ijs qui vel otio, vel ſomno longiore, vel crebris balneis, vel frigidioribus humidioribuſque cibis, vel aſſidua crapula, vel edacitate vt pueri, vel ebrietate crudiranis ac pituitæ copiam congeſſerunt: maximè verò hyeme, frigidis regionibus & pluuioſo cœlo. His ferè facies ſubliuida & ſubtumida eſt, os ventriculi imbecillū, deiecta appetentia, aciduſque ructus frequens. Acceſſio autē non repente, ſed ſenſim inuadit, corporis extrema duntaxat refrigerans, rarò admodū rigore concutiens: corporis adeſt grauitas, & inexpugnabilis dormiendi neceſſitas: pleruq; & hoc initio animus vel defectione vel ſyncope langueſcit. Calor dein pedetentim & ægrè augeſcit, magna certè inæqualitate, qua modò calor modò frigus percipitur. Accenſus dein calor non acer, ſed hebes & halituoſus tangenti primùm occurrit, quaſi ex ſuccenſis viridibus lignis vapor ſublatus, poſtea verò aliquantùm mordax & acer. *Symptomata lenia.* Quū in omne corpus iam effuſus eſt, nullū vehemens incendiū corpus nudare cogit, nec ardoris compunctio id variè iactare, nec ſpirandi difficultas multum frigidumque aërem ducere, nec ſitis vehemens aquam frigidam expoſcere. Inclinans acceſſio primis diebus nullum, poſtea verò paucum ſudorē effundit, qui pro vaporis ſpecie pinguis viſcoſuſque eſt. Tota acceſſio horarum eſt octodecim, intermiſſio ſex, quæ rarò integra puraque exiſtit. Pulſus paruus, languidus, ſummiſſus ac tarus, præſertim acceſſionis initio & *Signa alia.* incremento, quòd natiuus calor frigidi, craſſi viſcoſique humoris agitatione vehementer prematur: poſtea verò creber euadit, ſed minùs quàm in tertiana atq; quartana, æquè tamē velox atq; in quartana: huius inæqualitas omni acceſſionis tempore quàm in cæteris intermittentibus maior. Vrina primis diebus tenuis & alba cernitur ex crudæ materiæ copia, quæ & vehementer obſtruit & natiuū calorem obterit: poſtea verò quū materia coquitur eiuſq; nōnihil cū vrina præterfluit, rubra, craſſa, turbidaque redditur. Alui deiectio liquida, cruda, pituitoſa. His igitur prima ſæpe acceſſione quotidiana febris dignoſcitur, quū præſertim quotidianæ populariter vigent. *Epiala febris.* In hoc pituitoſarū febriū genus referri ſolet Epiala febris: per hanc quauis corporis particula eodē tempore calor friguſque percipitur, & vnaquæque corporis pars rigore febreq; iactatur. Huius cauſa putatur acida vitreaque pituita leuiter putreſcens, & cuius portio incenſa iam eſt, altera verò nec dū putredinē experitur. *Inuaſionis febriū magna varietas, imprimis obſeruanda.* Eos autē qui in dignotionem febriū diligentius incumbunt, hoc inprimis loco moneri velim, & continuas (quæ biduū triduúmve quandoque occupant) & intermittentes omnis generis variè admodū inuadere. Sæpe quidem in horrore atque rigore tum interiora tum externa ſummè frigent. At nonnunquam interiora frigore perhorreſcunt aut rigent, quū tamen partibus externis non frigus, ſed calor vnus æquabiliſque deprehenditur. Nonnunquam

nunqnam partes ſummæ externæque frigent, interiores verò vruntur ac ſitiunt, potumque in horrore continenter expoſtulant. Tantæ autem varietatis cauſa non ad vitream acidámve pituitam reuocanda eſt, ſed eò ſanè quòd impulſa febris materia dum præcordia feriens horrorem parit, partium externarum calorem aliàs reuocat intrò, aliàs non reuocat: aliàs quoque horroris materia acris ſalſave non paruam ſitim infert.

Tertianæ febris cauſa, ſigna. CAP. XIII.

TERTIANA febris èxquiſita ex putreſcente flana bile ſuperuacanea incenditur, idque vel in propria cyſti, vel circum præcordia cauaque viſcerũ: è quibus tamen & eius nonnihil interdũ in venas irrumpens ſanguini permiſcetur. Hoc autem loco quiddã admonuiſſe lectorem iuuabit permagni ad artẽ totam momenti. Bilis ſuperuacanea ſiue è proprio folliculo ſiue è iecore redundans, quũ impetu facto irrumpit in venas, vt in ictero, in tertiana febre, nonnunquam & in continua & alijs pleriſque morbis non ſanguini, ſed ſero verè permiſcetur, nec ſanguis portio quædã fit, quemadmodũ neque ſerum. Cuius rei hoc tibi argumentũ eſto, quòd in ijs affectibus ſi vena ſecetur, ſanguis ille ex quatuor humorũ permiſtione conſtans, purus atque ſyncerus (niſi aliunde vitium contraxerit) apparet nec citrino bilis colore infectus. Sicque bilis ea ſuperuacua nuſquã videtur cum ſanguine concreſcere, tota quippe transfertur in ſerum eique tanquam vehiculo inſidet, niſi fortè minimum eius in ſpumam verſum per ſumma ſanguinis innatet: ac proinde eius permiſtione in his febribus vrinæ viſuntur ſupra modum craſſæ atque citrinæ. Eos maximè prehendit qui natura calidi ſiccique ſunt, habitu gracili, ętate florida, qui laboribus, vigilijs, mœroribus, curis, ardoribus, victui parco, calido ſiccoque aſſueti ſunt, qui iecur impensè calidũ obtinent. Hi quippe bilis flauæ prouentum faciunt, maximè quidem æſtate, calidis ſicciſque regionibus & æſtuoſo cœlo. Si quid iſtorum deeſt, exquiſita tertiana eſſe nõ poteſt. Repentè quidẽ hæc prehendit inſigni rigore, quo plerunque corpus omne concutitur, ſub cuius finem excuſſa bilis ſæpe vomitione redditur. Hinc calor breui accẽditur, & in omne corpus effunditur mox ad vigorẽ feſtinans, acer, pungens, & iniectam manum acriter feriens, ſed ſtatim miteſcens. Laborans ita exuritur, vt & corpus nudet & variè iactet, & ſpirandi difficultate oppreſſus magnum multũque ſpiritum ducat, ſitique enectus frigidã expetat, vigilijs, capitis dolore, & ira furoreque percitus. Longiſſima acceſſio horarũ eſt duodecim, interdũ ſeptem vel quatuor, multo quidẽ ſudore eoque calido & vaporoſo inclinans, quã pura ſequitur intermiſſio. Pulſus acceſſionis initio contractus, paruus, poſtea verò quàm in cæteris celerior atque crebrior, quòd refrigerij maior inſit neceſſitas: vehemens & validus, ſed aliquantũ durus ob arteriæ ſiccitatẽ, minimum inæqualis ob tenuitatẽ materiæ cuius eſt facilis inflammatio, ob id etiã quòd non minor ſit refrigerij ex diaſtole, quàm expellendorũ putridorum ex ſyſtole neceſſitas. Vrina flaua aut flammea, ſubſtantiæ mediocris & odore grauis. Atque hæc pura quidẽ & exquiſita tertiana eſt, quam cenſuit Hippocrates ſeptẽ circuitibus, quod longiſſimũ eſt, iudicari. Tertiana notha aliàs ex vitellina bile in ventriculo putreſcente ac inhærente firmiùs, aliàs ex permiſtione bilis atque pituitæ gigni ſolet. Atque hæc non omnes bilis, ſed quaſdam etiã pituitæ cauſas habet euidentes. Acceſſiones nullo anticipationis cunctationiſve certo ordine recurrunt, neq; ſi ſtatę ſunt, exquiſita propterea debet illa cenſeri: nõ ẽm ex circuitu ſolo febris eſſentia ſpectatur: rigor minùs quidẽ vehemens, ſed diuturnior, calor minùs pungens minuſq; vehemens, qui nõ æquabilis in omne corpus inuadit, nõ abſimilis igni ex miſtis virentibus ſicciſque lignis ſuccenſo. Ardoris ſymptomata omnia mitiora, quòd bilis furorem pituita reſtinguat: hinc etiam pauco nec admodum calido ſudore inclinat. Acceſſio vltra horas duodecim multùm exporrigitur, quantoq; longior fuerit, tantò impurior: nunquam ſeptẽm, rarò quatuordecim circuitibus iudicatur: ſæpe verò longiùs excurrit.

τριταῖος γνήσιός τε καὶ ἀκριβής legitima & exacta tertiana.

Ad tertianam qui procliuiores.

Symptomata.

τριταῖος νόθος ἢ μὴ ἀκριβής tertiana impura nec legitima.

Quartanæ intermittentis cauſa, ſigna. CAP. XIIII.

QVARTANÆ febris continens cauſa cenſetur melancholia putris. Hæc ẽm quũ proprijs ex cauſis multa cumulatur, nec caloris natiui beneficio regi poteſt, quaſi deſtituta putreſcens hanc febrẽ accendit. Eſt autem melancholia duplex, vna naturalis, quæ ſanguinis quaſi fex & limus eſt: altera aduſta, quæ vniuſcuiuſque humoris torreſacti velut cinis eſt: hæcque aliàs ex bile flaua, aliàs ex melancholia exuſta fit: interdũ ſed rariùs ex pituita aut ſanguine perusto. Hinc quartanarũ alia ex ſeipſa, non ex alia præcedente febre originẽ habet, eaque ferè ſuccedit lienis tumori, quem naturalis melancholiæ exuperantia peperit. Alia aliarum febrium vel continuarum vel intermittentium erraticarũ ſoboles eſt, de qua dixit Hippocrates, Interpolata febris eademque errabunda in quartanam mutabitur, præcipuè ſi autumnus proximus eſt. Humor enim quicunque priorem febrem genuit, niſi integrè vacuetur, exuſtus craſſiorque factus melancholiæ naturam ſubit, putreſcenſque ſubiecta fit quartanæ materia. Itaque eos inuadit qui melancholicum humorẽ congeſſerunt: cuiuſmodi ſunt lienoſi, & qui vel adurentes vel erraticas febres paſſi ſunt non integrè ſolutas. Neque tamen in liene ſolo, ſed & in meſenterio & circũ hypochondria exuperans melancholia coaceruari ſolet. Huic gignendæ apti ſunt frigidi ac ſicci, qui gracili & glabro ſunt corpore, ætate conſtante vel iam inclinante: qui curis & mœroribus confecti ſunt, cibis diu addicti craſſis, terrenis ac omnino feculẽtis. His melancholiæ copia ſuccreſcit autumno prę-

In quartanã qui propenſi.

τεταρταῖος ἀκριβής.

ſertim & regione cœliq́ue ſtatu inæquali. Quumq́ue putredinis cauſæ aderunt, febris exquiſita quartana accendetur. Acceſſionis initium à frigore eſt valido, quod euſque ſenſim inualeſcit dum vehementem rigorem inuehat, non eum quidem vt in tertiana pungentem ferientemq́ue, ſed verè contundentem, quo corpus vniuerſum tremore concutitur, dentes ſtrident, articuli verò ac oſſa quaſi pondere obteruntur: hoc abeunte vomitio erumpit amara, quum præſertim viæ patent in ventriculũ.

Symptomata.

Calor accenditur non vt tertianæ vehemens, ſed quàm quotidianæ ardentior: neque is toto corpore æquabilis eſt, ſed cum quadam frigoris permiſtione & permanente quodam artuum & oſſium dolore. Sitis, vigiliæ, capitis dolor, reliquaq́ue ſymptomata ſæuiora quidem quàm in quotidiana, mitiora quàm in tertiana. Acceſſio quàm in cæteris intermittentibus longior, hancq́ue ſudor finit quàm in quotidiana vberior. Pulſus acceſſionis initio multo quàm naturalis languidior, minor, tardior ac rarior: poſtea verò validus, magnus, frequens ac celer, & quàm in cæteris febribus inæqualior. Vrina primis ferè diebus tenuis, alba aquoſaq́ue, poſtea verò & ſubſtantia & colore & contentis ſæpe mutabilis, quòd eius materia plerunque varia ſit, eiuſq́ue modò minimum, modò plurimum penetret in venas.

τεταρταῖος νόθος καὶ μὴ εἰλικρινής.

Vix tota febris, niſi ex errore, vltra annum prorogatur, ſoluitur ſæpe menſibus ſex, interdum tribus. Quæcunque ab huius conditione ſuprà infráve multùm receſſit, exquiſita quartana nõ eſt, ſed aliorum humorũ particeps. Neque exquiſita cenſeri debet, quæ in annos duos excurrit, nec quam vidi in annos nouem produci, nec quam infantes ac pueri citra vllum vitæ errorem ipſo ortu à matre contraxerunt. In hoc genus plerique referendas putant febres longioris intercapedinis & intermiſſionis, quales ſunt quintana, ſextana, aut ſi quæ rariores periodos habent. Harum quippe materiã ſtatuunt melancholiam admodum craſſam atque terrenam, qualis ab exuſta pituita gignitur. Atque eam quidẽ paucam in parte quadam diſtantiore iamdiu coarctatam, vt idcirco tardiùs moueatur acceſſionemq́ue faciat. Has Hippocratis authoritate confirmatas Galenus non recipit, ne vel ſupra quatuor humores alium ſtatuere, vel aliam illis ſedem quàm in venis deſignare cogatur. Simplicium febrium formæ tales ferè exiſtunt: at certè nonn unquam variant. Nam quartana interdũ à blando frigore exorta, miti dein calore in quatuor ſéxve duntaxat horas excurrit. Tertiana verò hæc pleromque tum horrore, tum æſtu atrocior atque prolixior. Quam quidem aggreſſione prima difficile ex typo, facile poſtea ſit ex circuitus ordine dignoſcere.

De compoſitis febribus. CAP. XV.

SIMPLEX & exquiſita febris ex vnius ſimpliciſque humoris corruptione proficiſcitur, & eius omnes cauſæ omniaq́ue ſigna, nempe natura, ætas, victus ratio, regio, anni tẽpus & ſtatus cœli, omnia denique ſymptomata in vnius eiuſdemq́ue humoris dominium conſpirant. Compoſita autem febris bifariam dicitur, vel quòd ex multis confuſis, vel quòd ex implicitis conſtet.

Confuſæ febres.

Confuſæ ſunt quæ ita permiſcentur, vt ſimul incipiant ſimulq́ue deſinant. Fiunt autem ex diuerſis humoribus eodẽ loco permiſtis atque confuſis, pariterq́ue putreſcentibus. Nulla ſeorſum internoſci poteſt, neque vlla ſimplex ac pura elucet, ſed ſunt earũ ſigna confuſa. Hæ ſunt quas ſuprà febres nothas appellauimus. Quum par eſt confuſarũ modus, vix vllũ poteſt definitũ genus ſignari: quum verò impar, confuſa febris eius quæ plus pollet potiorq́ue eſt genus nomenq́; ſortitur. Quæ plus bilis putreſcentis quàm cæterorũ humorũ nacta fuerit, tertiana appellabitur, ſed notha ac illegitima: & quotidiana notha in qua non ſyncera pituita, ſed alterius quippiam humoris vnà putreſcet: quartana notha in qua melancholia alijs etiã humoribus perfundetur.

Implicitæ.

Implicitæ febres ſunt, quæ diuerſis horis incipiunt diuerſiſque deſinunt. Harum vnaquæque ſeorſum conſiſtit propriamq́ue eſſentiam habet, tametſi acceſſionum partes quædã in tempus idem concurrunt. Fiunt hæ ex diuerſis humoribus non eodem loco poſitis, ſed quorũ ſua ſit cuiuſque ſedes, ſua eſſentia, ſuuſque motus. Harũ vnamquamque tanquam ſeorſum atque ſolitaria conſiſteret, minimè arduum fuerit proprijs ſignis internoſcere. Continua cum continua duntaxat confunditur, nõ autẽ implicatur: & abſurdum eſt quod ſcribit Auicennas, vnius continuæ putredinẽ ex vno loco, alterius ex altero effundi. Nã reuera in vtraq; humores in venis putreſcunt maioribus, in hiſq; agitati permiſcentur. At intermittens tum cum altera intermittente, tum cum continua implicari ſolet. Quum itaque tres ſint omnes ſimplices intermittentium differentiæ, quotidiana, tertiana, & quartana, harũ vnaquæque cum altera vel eiuſdẽ vel diuerſi generis implicari poteſt. Ex ſimiliũ generum implexu hæ fiunt. Duplex quotidiana, quum in dies acceſſiones duę typis definitæ contingunt, quod admodũ inſolens eſt.

Tertiana duplex frequens.

Duplex tertiana frequens obtingit, cuius acceſſiones quotidie fiunt, ſed nec pares nec ijſdem horis: ferè enim quæ diebus imparibus fiunt acceſſiones, ſimiles inter ſe ſunt, atq; ijs diſſimiles quę in dies pares incidunt. Duplex tertiana à ſimplici ferè initium habet, cui dein accedit & altera: & implicitarũ vna prior terminari ſolet altera manente.

Quartana duplex atq; etiã triplex.

Non minùs frequens eſt duplex atque etiã triplex quartana: illa duobus diebus exercet, vno intermittit: hæc quotidie acceſſiones habet, eaſque raró pares. Vtraque ſolet è ſimplici naſci, cui dein altera, poſtea verò & tertia ad illas ſe applicat. Has omnes à quotidiana typis diſtinguit, quòd ſint quotidianæ ſimiles ioter ſe acceſſiones, harũ verò diſſimiles. Et licet ſimiles fortè contiogãt, ex mouendi tamẽ impetu & ex commemoratis ſignis internoſci poſſunt. Neque enĩ duplex tertiana ſimiles atq; quotidiana acceſſiones efficit, nec triplex quartana ſimiles atque tertiana duplex, quotidianave: nec ſimiles euidentes cauſæ ſunt, quæ melancholiæ atque bilis aut

pituitæ

pituitę dominiū profecant. Iam verò intermittentes diuerſorū generum perquàm rarò implicantur, vt quotidiana & tertiana, tertiana & quartana, idque ſiquando inciderit, primis vix diebus animaduerti poteſt. Cæterùm intermittens vt tertiana interdū continuæ iungitur: atque hæc à tertiana continua diſtat, quòd huius exacerbationes ſine horrore rigoréve prehendant, nulloq; ſudore inclinent: in illa verò contrà à rigore incipiunt inclinantque cum ſudore: nec tamē vt in intermittente ſudorē ſequitur integritas, ſed alterius continuatio. Huius generis eſt quæ ſemitertiana dicitur: continua quidē ac minimè intermittens, vno die cum horrore inuadens, hincque grauiùs increſcens affligenſque, altero autē leuiùs. Conſtat enim ex tertiana intermittente & ex quotidiana continua: vnoque die acceſſiones duas habet, altero vnicā. Si pares ambo ſunt humores, exquiſita fit ſemitertiana: ſi verò bilis exuperat, ardentior fit & tertianę magis affinis: ſi pituita, mitior magiſque quotidianæ particeps. Quotidiana intermittens ſi quando tertianæ continuę iungatur atque implicetur, ſemitertianā quoque efficiet, eamque exquiſitā & nunc dictæ perſimilē, ſi humores ipſi æquales concurrant: non exquiſitā verò, exuperante eorum alterutro. His ad vnguem comprehenſa mihi videtur omnis putridarum febrium tractatio.

ἡμιτριταῖος.

Hecticæ febris gradus, cauſæ, ſigna. Cap. XVI.

FEBRIS hectica eſt calor præter naturā in cordis ſubſtantia primùm ac per ſe hærens & infixus. Hic autē cordis vitaliſque principij, mox etiā reliquarum partium ſimilarium ſubſtantiā obſidet, quòd omnis cordis intemperies mox corpori reliquo facilè impertiatur. Cōſiſtit in cordis partiſve ſimilaris ſubſtantia, non quidē leuiter, vt ephemeræ aut putridæ febris calor, qui ex accenſo ſpiritu vel humore in partium ſimilariū ſubſtantiam quadātenus effunditur: ſed penitus quaſi immerſis primùm ac per ſe in propriam partis ſubſtantiā infigitur. Quumque partis ſimilaris duplex ſit calor, vnus elementaris, alter diuinus, nō hic quidem, ſed vnus elementaris ſupra modum auctus, hecticæ febris eſt eſſentia: cuius tamen vi tum diuinus ille calor, tum quicquid in ſimilari parte conſiſtit tandē exhauritur. Etenim partis ſimilaris triplex eſt ſubſtantia, ſolida, humida, & ſpirituoſa. Humida rurſum triplex, carnoſa quæ nil quàm concretus eſt humor alimentarius: primigenia, quæ propria eſt innati calidi ſubſtantia, in qua & ſpiritus & calor innatus primùm conſiſtit: aquea ſeu elementaris qua tanquā glutino ſolida ſubſtantia cohæret ac perſiſtit. Quū itaque febrilis ille calor cor & vnamquamque partē ſimilarem inuadit, primùm quidē carnoſa quoque illius ſubſtantia incenditur & efferueſcit: ac quamdiu nihil eius aut exiguū diſſipatū eſt, primus eſt febris hecticæ gradus. Secundus quū amplius procedente calore, aut plurima aut tota carnoſa hæc ſubſtantia abſumpta eſt: nā & huius multi exiſtunt ordines. Tertius hecticę gradus eſt, quū abſumpta carnoſa ſubſtantia, calor ille febrilis & immanis primigeniū humidū manifeſtè depopulatur: hic verus eſt marcor, & febris hectica cum marcore, quā Græci μαρασμώδη & ἐκφρυγὴν appellant. Per hanc quidē inſitus ſpiritus atq; calor qui eo humido innititur, omniſque hinc prodiens facultas magnā facit virium iacturā: hinc & corporis vires omnes marceſcunt & languent, omneſque functiones intercidunt. Hæc ſi manifeſta iam eſt, penitus immedicabilis exiſtit. Quū enim nobis inſitum ſit & ex ſemine contractū humidum id primigeniū, quicquid illius abſumptum fuerit, reſarciri nunquam poteſt, & hominem neceſſe eſt multo antè tempore interire, quàm maior illius portio diſperdatur. Carnoſa verò ſubſtantia quia inſtaurari poteſt, ſecundus hecticæ gradus curationē admittit, niſi iam fortè marcori ſit proximus. Vt autem febris calore, ita etiā ætatis decurſu ſine febre, ſine dolore, ſolo interdū ſenio naturalique ſiccitate carnoſum id humidū abſumitur, deinde & primigeniū, fitque ſimplex ex ſenio marcor: quemadmodū & dum arbores vetuſtate ſenioque marceſcere comperimus. Hectica porrò febris quæ vera ſimplexque exiſtit, aut ſtatim ab initio prehendit, aut ephemeræ ſuccedit. Hæc in eum duntaxat incidit qui natura calidior ſicciorque fuerit. Fit autem à vehementibus cauſis euidentibus, vt ab iracundia, à mœrore, labore, æſtu, ſiti, inedia. Hæ ſiquidem cauſæ quum leuiores ſunt ephemeram, quum vehementiſſimę hecticam mouent: ſtatim nimirum inflammatis ſolidis partibus.

Calor ſimilaris partis geminus.

Tres hecticæ gradus.

Cauſæ euidentes vehementiſſimæ quæ hecticam inurunt.

Incipientis hecticæ febris primique gradus ſigna ſunt, quum vehementes cauſæ euidentes anteceſſerunt. Exacto tridno aut quatriduo quū ephemera amplius dici nequeat, ſi febris perſeuerat æqualis citra inſignem vel additionem vel minutionem: quæ quia æqualis exiſtit, ſine vllo dolore eſt, vixque laborans febricitare ſe putat. Magna virium imbecillitas eſt cum quodam languore. Tangenti calor mitis primùm apparet, ſed mox acer ac mordax. Pulſus debilis, paruus ac frequens: & arteriæ quàm circumpoſitæ partes calidiores ſentiuntur, maximeque in diaſtole. Hora vna duabúſve ab ingeſto cibo calor exacuitur pulſuſque crebrior atque celerior euadit: cibo aūt confecto febris in priſtinā æqualitatem redit. Vt enim ſi calcem humore conſpergis, vapor multus acriorque calor ſuſcitatur, ita & corporis ſolidæ partes hectico calore obſeſſæ, ampliorē calorem effundunt dum cibi madore proluuntur. Quum ſecundus gradus eſt hecticæ, præter ſuperiora inualeſcente cordis ſiccitate, corpus iam manifeſtè liqueſcit & abſumitur. Vrinæ pinguedo telis araneorū ſimilis innatat, cutis nō rugoſa & mollis vt ijs qui alijs de cauſis extenuantur, ſed vt cæteræ ſolidæ partes arida ſqualidaque exiſtit. Pulſus durus tenſuſque eſt, multoque debilior ac minor. Febris maraſmodes veruſq; marcor & tertius hecticæ gradus eſt, quū præ ſiccitate cōſumptioneq; corporis, oculi ſupra modū caui ſunt, & prominent quę circiter ſunt oſſa, aridę palpebræ vix attolli poſſunt, atque vt dormienti conniuent: neq; tamē is ſtatus ſomnus eſt, ſed dor-

Symptomata.

Secundi gradus ſigna.

Tertij gradus nota.

miendi impotentia. Collapſa tempora ac ſummè caua, quòd eorū caro abſumpta ſit: frons dura, intenta & arida: facies ſqualida & plumbea, cuius & viuidus calor perijt. Venter quaſi inanis, depreſſus atque contractus, reliquumque corpus omne ita aridum, vt nihil præter oſſa membranis & cute obducta, & quaſi ſceleton eſſe videatur: ipſaque cutis apprehenſa vt corium aridiſſima apparet. Pulſus omnium maximè durus, paruus, debilis ac frequens.

Hectica febr. prima differentia quæ & ſimplex eſt & inuentu rara. Altera frequentior quæ putredinem commiſtam habet. Tertia ex putredine quoq; nata.

Atque hæc quidem hectica febris omnino ſimplex eſt, alteri nulli permiſta, quæ procul dubio rariſſima vſu obtingere animaduertitur. Eſt & alia febris hectica aliquanto frequentior, quæ acutā ardentemque febrē excipit. Quū enim admodū vehemens eſt febris incendiū, & laborans natura calidus ſiccuſque diutiùs inediā aut ſitim tolerat, nullaque ope incendio ſuccurritur, colliqueſit carnoſa ſimilariū partiū ſubſtantia, & febris in partes ſolidas inuadit eaſque populatur. Hæc propriè ardens & colliquans eſt febris, id breui efficiens quod ſimplex hectica ſenſim multoque tēpore. Traditur & tertia hecticæ differentia ex partis cuiuſpiā affectione, præſertim ex iecoris, lienis, ventriculi, pulmonū, thoracis, renū vel inteſtinorū inflammatione haud rectè curata, maximè verò ſi purulenta euadat. Quū enim febrilis calor diutiùs in his perſiſtat corque obſideat, ſolutu certè quidē difficilis euadit, ac tū cordi, tū cæteris partibus ſummā ſiccitatē ingenerat. Cæterùm hęc propriè hectica cenſeri nō poteſt, ſed ſymptomatica febris, eaq; plerūque lenta, de qua antè iā dixi. Quin etiā neque hoc genus, neque alterū pręcedens in hecticę ſimplicis genere contineri poteſt: vtrūque enim ex putredine natū eſt, quam etiamnū diu redolet, eius quippe indicia in pulſu, in vrinis, in ſiti, in alijſque ſymptomatis permanent. Quin & crebræ in his excandeſcentiæ etiā ſine cibo fiunt, & inæqualitates, & crebri horrores, quum præſertim purulenta eſt collectio. Itaque omnis quæ hectica appellatur ex putrida febre profecta, putredinis etiamnum particeps eſt.

De maligna peſtilenteq́; febre, quæ totius ſubſtantiæ morbus eſt. CAP. XVII.

κακοήθης & λοιμώδης πυρετὸς & ὀλέθριος.

MALIGNA febris eſt quæ nō modò calore, ſed & qualitate venenata cor fatigat. Quâ enī febris eſt, calore: quâ maligna, pernicie moleſta eſt. Venenata qualitas appellatur, cuius vis & pernicies ſupra vulgaris putredinis conditionē eſt. Ea autem vel intus ſponte gignitur in nobis, vel extrinſecus inducitur, idque aliàs è ſublimi, aliàs alijs ex cauſis. E ſublimi venenata febris quę fit, peſtilens eſt, alijs ex cauſis ſimpliciter maligna. Hæc itaque fit quū in nobis humores præter ſimplicē putredinem, alienā quoque perniciē his ex cauſis contrahunt. Hi enī vel ſponte ſua eò interdū ſenſim vetuſtate degenerant, vt praſſina, cærulea, atráve bilis putreſcens, vel vitioſi cibi atque potus, quia ſint cuiuſdā veneni participes, naturę ſuę humores febreſque proferunt. Aëris quoque inquinamenta quæ ex infectis paludibus, lacubus, antris, ſpecubus, hominū animantiūque cadaueribus aut excrementis, aut ex alijs grauioribus expirationibus ſunt contracta: & quæ ex temporū compoſitarumque inordinatis exuperantijs procedūt. Quæcunque his ex cauſis genita ſit pernicies, ea vel cū aëre, vel cū cibis, vel quouis modo aliter in nos penetrat, atque ſi ſuſcipiendæ febri præparatū corpus eſt, malignè corruptis humoribus febrē infert ſimpliciter malignā.

ὁ λοιμὸς καὶ ὄλεθρος.

Peſtilentis autē febris cauſa eſt pernicies venenataque qualitas è ſublimi cœliruſque in aërē demiſſa, quæ quaſi furibunda paſſim inuolat in vulgus. Quia enī peſtilentiæ ſemina aëri inſperſa inſpiratione perſpirationeque intrò ſubeunt, ſi cor affectioni præparatum eſt, id continuò, inde verò arteriarū ſpiritus, poſtremò humores corpuſque vniuerſum labefactant. Sed eſt cognitu difficillimū, quid corpus vnumquodque peſtilentiæ obnoxiū reddat. Quū maligna peſtilenſve febris ſimplex eſt & ſolitaria citra putridā, pulſus languidus, paruus, frequens, celer, omninoque inæqualis exiſtit: vires omnes præſertimque vitales concidunt: frequens animi defectio ac interdū ſyncope: aſſidua vomitio per quam ne cibus quidē optimus cor recreat: vigiliæ moleſtę, frequens corporis iactatio, vrinæ nec crudæ nec turbidæ: nec ſitis vehemens, nec appetentia deiecta, nec magnū incendiū, nec febris admodū ardens, vt idcirco interdum ægri nec ſe febricitare putent, & ſine ſenſu doloris viribus extinctis inopinatò decedant. Hæ igitur notæ ſunt malignę peſtilentiſque febris. Quum autē ſolitaria non eſt, ſed putridæ permiſta, commemoratis ſignis accedunt capitis dolor & grauitas, & in ſomnū propenſio, deinde deliriū, ſpiratio difficilis & graueolens, ſitis inexhauſta, deiecta appetentia, bilioſa vomitio, interiorū æſtus vehemens & extremorū frigus, vt idcirco febris foris mitis ſit, intus conturbans: vrina cruda, turbida ac fœtida: fœda & graueolens alui proluuies, aliaque plurima quæ pro varia corporis humorūque conſtitutione alia alios exercent. Hæc enim conſtitutionis varietas cauſa eſt, cur vix duos vſquā videas eadem contagione inquinatos ſimilibus premi ſymptomatis.

Prognoſtica ſigna quibus præſentitur grauium & peſtilentium futurorum.

Futurorū porrò grauium malignorumque morborum præſagia quædam ſunt. Ver pluuioſum & auſtrale, æſtaſque feruida: nam putredo corporibus accerſitur. Auſter ſine pluuijs diu perſeuerans: omnia quippe corrumpit, quia natura calidus humiduſque eſt: pluuioſus verò calorem æſtumque temperat. Aër turbidus, caliginoſus, æſtuoſus quodam caumate, ſine ventis aut leui auſtro. Nam flatu quouis & tempeſtate valida aër expurgatur, neque putredinem ingenerari ſinit. Cometæ, ſtellæ cadentes, hiatus, ardores, & alia in æthere nocte conſpicua. Hæc enim ſingula ſi diu perſiſtant, putredinis tum cauſæ tum ſigna perhibentur. Eius verò genitæ aut proximè impendentis ſigna ſunt, inſectorum & ex putredine genitorum animalium exuperantia, cuiuſmodi ſunt pulices, cimices, muſcarum varia genera, locuſtæ, ranæ ac mures. Sæpe quæ in terræ viſceribus degunt animalia, errabunda proſiliunt: auiculæ corruptione percepta nidos deſerunt cœlumque mutant: nonnunquam minutiorum

ciorum animalium quæ proniore ſunt capite, vt ouium, magna clades antecedit. Ex his igitur præſagiri poteſt annum grauem calamitoſumque fore, in quo putridi malignique morbi graſſentur. At verè peſtilentem annum fore, non hinc præuidere licet, ſed ex ſola ſyderum commiſtione, quæ illius eſt procreatrix.

De carbunculo buboneq; peſtilenti. Cap. XVIII.

PESTILENTIVM febrium aliæ incomitatæ ſunt, aliæ malignitatis ſuæ atque veneni characterem quendam exhibent. Hic autem vel carbunculus eſt vel bubo, vel exanthemata purpurea. Hæc quidem in mitioribus ſub morbi ſtatum erumpunt toto corpore conſperſa, interdum cærulea vel nigra nullo tumore extuberantia. Carbunculus perniciem adfert maiorem, non è certa ſede ſed indiſcriminatim modò ex hac modò ex illa proſiliens. Ferè autem oritur à puſtula exili milij ſeminis magnitudine: interdum verò & multæ proſiliunt, primùm quidẽ pruritu, deinde rubore, ardore doloreque vehementi. Hæc verò ſenſim increſcente pars vritur, cruſtoſumque vlcus quaſi candente ferro inducitur, idque vel nigrum vel cinereum. Nonnunquam & à cruſtoſo vlcere ſiue puſtula initium ſumit. Caro quæ circum vlcus eſt ſummè inflammatur, nigreſcente colore doloreque implacabili, quæ demum corrupta excidit. (ὁ ἄνθραξ.) Proximam continentemque huius cauſam ſtatuunt, craſſum retorridumque ſanguinem longè ab eo diuerſum qui phlegmonem parit. Cæterùm quòd peſtilens ſit populariterque graſſetur, cauſa eſt non modò putrida, ſed & venenata aëris conſtitutio, qua dum præparatum corpus attingitur, contractæ cladis hunc quaſi characterem exhibet. Quæſitum autem perdiu, febriſne ex carbunculo, an ex febre carbunculus procedat. Quoniam interdum carbunculi initium multo antè tempore conſpicuũ quàm febris eſt, tametſi Galenus ex carbunculo febrem neceſſariò deducit. At certè vna venenata pernicies vtriuſque cauſa eſt, nec tota in carbunculo, nec in febre tota inhæreſcens. Quamdiu enim carbunculus ſine febre eſt, quis omne virus in affecta ſede collocet? Licet affecta pars extirpetur, aut circumſcriptione facta virus intrò ſubire inhibeatur, non idcirco reliquũ corpus in tuto fuerit. Non enim quemadmodum virulentarum beſtiarum demorſu, ex ea parte pernicies inducitur, ſed inquinati aëris inſpiratione. (*Peſtilentis tũ febris tum carbunculi vera cauſa.*) Quum itaque huius veneno cor laceſſitur, ſi robuſtæ ſunt vires, veneni quiddam ſtatim in aliquam corporis ſummam partem diſijcitur, illicque ſenſim incrementum ſumit partemque contaminat: altera veneni portio intus hærens, quum ſenſim inualuerit, febrem infert peſtilentem. Sin verò imbecillæ vires erunt, incenſum intus venenum febrem parit, cuius impetu veneni quiddam foras exiliens, poſtea carbunculum promit. Similis eſt & de peſtilente bubone diſputatio. Hic autem ſimilem atque carbunculus ortus ſui perniciem obtinet: materiam verò minus feruidam ac verè phlegmonodem, vt quæ ſanatione ſuppurat. (ὁ λοιμώδης βουβών.) Inſidet verò ſolis adenibus, nempe vel tonſillis, vel alis, vel inguinibus. De hoc nihil veterum literis proditum eſt, ſiue quòd tum rarus admodum & inſolens eſſet, ſiue quòd in regionibus feruidis nuſquam graſſetur. Nunc autem aquilonijs præſertim regionibus in peſtilentia frequens, aliàs cum carbunculo, aliàs ſolitarius, aliàs ante, aliàs poſt febrem ortum habens. Si carbunculi comes eſt, illi ferè aſſidet proximaſque glandulas occupat: vt ſi in capite vel in aliqua vicina parte conſedit, eas quę in collo & ſecus aures ſunt glandulas inuadit: ſi in brachijs alas: ſi in cruribus inguina. Nec tamen bubo carbunculi quaſi comes eſt indiuiduus, ſed vterque etiam ſeorſum deprehenditur. Finitima his ſunt exanthemata & ecthymata. Hæc puſtularum ſpecie in ſumma cute extuberant, alba quidem, ſed in ambitu rubra. Exanthemata verò maculę ſunt exiles vel rubræ, vel purpureæ, vel nigræ. (τὰ φύματα καὶ ἐξανθήματα.) Vt autem corporis ſumma, ita & interiora omnia viſcera, muſculos, neruos, cæteraſque partes ſolidas obſident, ex hiſque primam ducunt originem. Vtriuſque ſua propriaq; cauſa in aëre: qualitas quippe maligna diuerſi mitiori ſq; generis quàm quæ carbunculum bubonemque peſtilentem ingenerat: proinde in infantes ac pueros, non autem in ſeniores, niſi ferocior immaniorque ſit, inuadit. Neque auſtrina neque pluuioſa conſtitutio, neque æſtus, ſed cæca pernicies hyeme pariter ac æſtate annis quibuſdam irrumpens, horum eſt effectrix: cum hac enim inquinamenta illa incipiunt pariterq; deſinunt. Initium habent à febre quæ ſynochi ſpeciem habet: cuius pulſus frequens, celer ac vehemens eſt. Membra omnia ingraueſcunt, ſomnus obrepit, caput dolet, nares ſtillant, oculi tument & illachrymantur, facies quaſi inflammata rubeſcit, vox raueſcit, difficilis crebraque fit reſpiratio. Die tertio, quarto, aut interdum quinto exanthemata ecthymatáve morbi vi impulſa prorumpunt nulla criſi, nulla febris ſolutione. Hæc enim perſiſtit dum cita aluo fœda proluuies exeat, aut dum abſumatur tempore. Morbi complures alij ſunt peſtilentes, aut conſuetorum aut inſolentium numero, quorum eſt ſua cuiuſque cauſa euidens propriaque malignitas in aëre cœlitus demiſſa, cuius eſſentia haud ſecus quàm ex euentu dignoſci comprehendique poteſt. At nihilominùs quoniam vniuſcuiuſque comes eſt maligna pernicioſaque febris ex ea contagione profecta, quæ inſpiratu cor viſcus omnium nobiliſſimum primùm attingit, iure debent omnes hoc genere peſtilentis febris recenſeri. Quicunque verò aut epidemij, aut contagioſi, aut venenati morbi nulla comite febre nos obſident, licet occultæ cuiuſdam & cæcæ malignitatis ſint participes, non huc tamen, ſed in particularium morborum genera referri debent, in quorum deinceps tractatione verſamur.

De febrium ſymptomatis. Cap. XIX.

ἀσύμπτωτος πυρετὸς οὐδείς.

FEBRIS nulla incomitata progreditur, ſed tum ſymptomatis tum alijs plerúque morbis ſtipata. Symptomata quæcunque leuia ſunt ac mitia, in ſignis duntaxat cõnumerari ſolent: quæ verò ſæua ac ſæpe laborantē non minùs quàm febris exercent, vireſque nimiopere aut fatigant aut diſſoluunt, animaduerſione & tractatione digna ſunt. Si quid igitur præter febrē ægrotū immaniùs torquebit, videndū & accuratè diſcernendū, idne ex febre vt proprium eius ſymptoma emergat, an ex alio morbo qui febri ſit implicitus & cuius propria ſit ſeorſum cauſa. Grauius autē ſymptoma reddit, aut humoris ſitus aut partis imbecillitas. Quum enim febris materia non in omne corpus eſt æquabiliter effuſa, ſed in aliquam partē præcipuè impegit, pro illius conditione ſymptomata exurgunt. Quū etiam ante febrem pars quædā corporis vel natura vel humoris cuiuſdā veteriſve mali vitio imbecilla erat, tametſi æquabilis ſit corporis affectio, pars tamē iamdiu offenſa prima omniū iacturā & incommoda perſentit: & ſi quod in vlla corporis parte vitiū olim delituit, id protinus excitatur cum febre. Febriū verò ſymptomata, quæ ferè ſolent grauiſſimè torquere, hæc ſunt: ſitis, linguæ ariditas & ſcabrities, deglutiendi difficultas, guſtus deprauatus, cibi faſtidiū, nauſea, vomitio, alui profluuiū, ſingultus, ſyncope, animi defectio, oppreſſio, æſtus immodicus, corporis iactatio & eius velut contuſio, lumborū grauitas, capitis dolor, vigiliæ, delirium. In intermittente verò febre rigor vehemens, ſudor exuperans.

ἡ δίψα καὶ πόθεν αἴτιον.

Sitis quidē fit interiore ventriculi tunica vel ardore inarefacta, vel imbuta nitroſo & acri calidoque humore. Illa tamen potu extinguitur, hæc verò minimè, etiamſi totus venter humore perfundatur ac turgeat: ſæpe enī vel ore madido grauis exiſtit. Sola corporis æſtuatio niſi hæc interueniant, rarò ſiti excruciat. Nā interdū corpus febri exardeſcit ſine ſiti, nō quòd (vt vulgò creditur) frigida deſtillatio ventriculū proluat, ſed quòd ardoris cauſa longiùs abſit à ventriculo.

ἡ γλῶσσα ξηρότης ἢ τραχεῖα καὶ αὐχμώδης καὶ λιγνυώδης.

Lingua nōnunquā ſine ſiti areſcit in febre, periodo atque in ijs qui per ſanitatē hiante ore obdormiunt: areſcit & ab immodico æſtu, & à calido acrique vapore in fauces, in os & in palatū ſublato. Huius plerūque tanta vis eſt vt linguā ſcabritie exaſperet, nonnunquā & hanc diffindat. Si craſſiuſculus vapor eſt, aut pituita è ventriculo in os redundat, aut è cerebro procūbit, craſſeſcens ea vi caloris & obdureſcens linguā ac dentes plerūque & gulā totā lentore obducit. Hæ ipſæ cauſæ quū fauces œſophagique introitū obſident, & viā cibi vel ſiccitate vel lentore coanguſtant, deglutiendi difficultatē inuehūt. Nunquam tamen deprehenſum eſt his ſolùm ex cauſis (quod tamen plurimi metuunt) omnino fauces præcludi.

τὸ στόμα ἐκπικρούμενον.

Guſtus deprauatur quū lingua aut os vel bilis perfuſione amareſcit, vel corrupti humoris ſubſtantia aut vapore inquinatur. Sub hoc autē vitio integra nonnunquā eſt appetentia.

ἡ ἀποσιτία ἢ ἀνορεξία.

Cibi verò faſtidium aut febrē antecedit, aut primum eius ſymptoma exiſtit. Huius enim cauſa multiplex. Nam & ſola corporis perturbatio & omnis ventriculi perfuſio à quouis humore, qui aut ipſum quaſi ſaturat, aut aliena qualitate appetendi vim illius conſopit & obruit: necnon corruptus vapor in os ventriculi vndelibet efflatus, aut ſola infenſa qualitas eò ſe inferens appetentiam euertit.

ἡ ναυτία καὶ ἔμετος.

Nauſea atque vomitio cauſas habet aut humorem aut vaporē aut qualitatē, quæ modò nimiopere relaxat & emollit, vt pituita dulcis, modò expultricem facultatē vel copia vel acrimonia extimulat, vt bilis genus omne, modò pernicie facultatis ipſius robur aut infeſtat aut diſſoluit, vt maligna atque peſtilens febris qualitas. Quum igitur cauſarū aliqua vel in ore ventriculi, vel circum tunicas eius tam vehementer impingitur ac hæret vt excuti ipſa minimè poſſit, ſi exinanitus eſt ventriculus nauſeam ſolùm: ſin verò potu cibóve confertus eſt, cibi vomitionē mouet. Quum autem cauſa ipſa nuſquam obhæret, ſed aut in ventriculo fluctuat, aut in eum aliunde cōfluit, humoris aliàs bilioſi aliàs pituitoſi vomitionem ciet.

ἡ διάρροια.

Alui profluuium quod lienteria dicitur nonnunquam perinde atque vomitio febri ſuccedit, quū ventriculus vel copia, vel acrimonia, vel malignitate humorum vaporúmve eouſque proritatur vt minimè cibum vel amplectatur vel conficiat. Sed & id nonnunquam præſtat immoderatus ac intempeſtiuus frigidæ potus, præſertim ventriculo purgatione laceſſito datus.

ὁ λυγμός.

Singultum vel ab inanitione vel à repletione fieri author eſt Hippocrates: at qui per febres acutas eaſque malignas incidit quū ferè pernicioſus ſit aliam cauſam habet, aut corrupti humoris acrimoniam, aut malignitatem ac perniciem, qualem peſtilens febris exhibet. Hæc quippe vt vomitionem ac plerunque animi exolutionem, ita & dum in ventriculi tunicas altiùs inſeritur, ſingultum ciet.

ἡ λειποθυμία ἔκλυσίς τε ἢ λειποψυχία.

Animus in febre deficit & exoluitur modò ab eius humoris pernicie qui venenatam febrem inflixit, modò ab æruginoſa aut praſſina aut atra bile, quæ ventriculi os præcordiorúmve membranas acriter ferit ac vellicat. Quū autem turgens hæc materia è venis in cordis arcem vel ſubit vel impellitur, multò grauior obtingit exolutio, necnon ſyncope in primis periculoſa, quū ea repente & affatim irruperit. Exolutionem etiam plerumque infert ſymptomatum quæ febribus aſſiſtunt ſæuitia, vt vigiliæ, dolor, timor, immodica & repente facta quæuis vacuatio, itemque victus tenuis atque parcus. Quæ hactenus protuli, ferè quidem ventriculi aut præcordiorum offenſione emergunt, quum vel bilis acerrima, vel alius quiuis putreſcens aut venenatus humor in eas ſedes vehementiùs irruit, aut eò de ſe tetrum vaporem effundit. Quæ autem non ex his cauſis profecta ſunt, ex alio quodā peculiari morbo ducunt originē.

ἡ ἄσθμα τι καὶ πνῖγος μετὰ ῥιπτασμοῦ.

Oppreſſio quæ penè ſuffocat laborantēque huc illuc agitat & impellit, fit interdū ab ardore bilis praſſinæ vel æruginoſæ, quæ circū cor, vt in cauſo, exæſtuat, interdū ab eius humoris copia qui in præcordijs aut in viſceribus firmatus ac per febrē impulſus vētriculū atque diaphragma premit. Poſterior hæc nō minùs in intermittente febre quàm in cōtinua frequēs, cui ferè comes eſt præcordiorū diſtētio, atque in cōtactu preſſuque dolor.

ἡ δύσπνοια.

Eſt porrò grauiſſima oppreſſio, quū vel iecur vel lienē phlegmone exercet. Huic affinis eſt ſpirādi difficultas non

tas non parui in morbis acutis momenti. Ea præcordioꝝ oppreſſionem ſæpe conſequitur, nonnunquam cordis & pulmonum æſtum, quum vt in cauſo bilis atq; putredo circum eas ſedes incenditur: aut quum turgens in venis materia impetu proſiliens eò procumbit. Delirantibus quorum ſenſus aliò diſtrahitur, rara & alta: ijs verò qui iam morti proximi ſunt, alta, crebra difficiliſque fit reſpiratio, ſed non tam vehementia æſtus quàm inſiti caloris penuria & virium languore. Quæ verò vel à deſtillatione vel ab alia quauis cauſa proceſſit, minimè debet in ſebrium ſymptomatis recenſeri. Lumborum dolor atque grauitas tum maximè fit, quum peccantis materiæ pondus in venam cauam aut in maiorem lumborum arteriam plurimùm illabitur. Ea ſi pariter vehementiùs incenditur, renum lumborumque ſuſcitat ardores. At verò quum eius portio in tenues venas quæ per ſumma ſunt corporis, atque etiam in muſculos excurrit, laſſitudines, membrorum grauitates, artuumque dolores excruciant, quos imperitum vulgus catarrho refert acceptos. His ex cauſis maximè verò ex oppreſſione, ex lumborum artuumque dolore atque ex æſtu, magna incidit corporis iactatio, qua id ſubinde modò in alterutrum latus, modò in pedes inquietum deuoluitur. Quum verò neque à dolore neque ab his cauſis impellentibus corpus perturbatione iactatur, vel morbi materiam in venis turgere & huc illucque ferri, vel cæca malignitate cor, vt in peſtilente febre, obſideri putandum.

Capitis dolor in febre ſubiectarum partium maximeque præcordiorum conſenſu fit, in quibus exæſtuans humor multum de ſe vaporē in caput per medias quaſque regiones (eſt enim corpus omnino perſpirabile) emittit. Hic verò meninges & pericranium vel calore & acrimonia feriens, vel copia diſtrahens dolorem parit. Nonnunquam & è venis arterijſq; maioribus ſurſum impulſus tenuior ſanguis temporum pulſantem facit dolorem. Omnis autem ex febre genitus capitis dolor aut tempora aut frontem, aut omnino priorem capitis regionem adoritur. Qui verò aut in occipitio, aut in vertice, aut circum aures figitur, etiamſi cum febre excandeſcat, peculiarē cauſam habet in capite neque ſymptoma eſt febris. Sæpe enim hiſce locis vetus dolor quaſi ſopitus atque conquieſcens, humore irritato exaſperatur cum febre, quemadmodum & humor omnis circum membranas & articulos præter naturam obhærens, ſi tacitus erat, vini meracioris liberaliore potu ſuſcitatur doloremq; ciet. Vigilias inferunt cauſæ omnes quæ ſomnum & quietem interpellant: dolor, æſtus, oppreſſio, ſitis, & quæcunque nimiùm infeſtæ ſunt & laboranti graues. Plerunque etiamſi ne iſtæ quidem moleſtæ ſint, ſomnus tamen nullus obrepere poteſt. Id ferè obtingit quum calidus acerque vapor cerebri ſubſtantiam magis quàm meninges ferit, eamque exiccat & calfacit, ſpiritúſque ſupra modum attenuat & variè diſpergit. Id ipſum quoq; citra magnum ardorem euenire compertū eſt, quoties pernicioſa qualitate cor obteritur. Somni modus diligenter obſeruandus. Nam in acutis morbis conſopiti laborantes quū expergiſcuntur, plerunque nec meminerunt nec ſe dormiuiſſe putant. Poſteriores hæc multo vehementiores occurrunt, aut ſi feruida bilis in cerebrum obrepit, idque vrinis factis interdum purioribus, mens conturbatur & portentoſa rerum ſimulachra ſenſibus & menti ſeſe obiectant, quibus continuò ſuccedit delirium ipſaque mentis alienatio, cuius varias poſthac ſpecies exponemus. Maioris autem terroris quàm periculi eſt delirium, quòd ſæpe nullo vitæ diſcrimine hominem abducat ab vſu rationis. Quum iam perſeuerante delirio cerebrum grauius offenditur, neruorum accedit ſubſultus, quo non nerui modò ſed & artus ipſi præſertim manus ac brachia ſaltu quodam à tremore diuerſo inuitis iactantur: is quidem perniciem ferè portendit. Præſentitur autem impendens delirium aut importuna loquacitate, aut immoderatiore geſtu, aut quauis effrenata laborantis impudentia. Ferè autem quum is humor deferbuerit, repreſſo delirio grauis profundúſque ſopor obrepit. Rigor horrórve quanquam intermittentium ſebrium eſt proprius, nonnunquam tamen modum excedit. ex his autē cauſis prodit quas ſuperiori oratione ſumus complexi. Qui in continua febre interdum apparet aut commutationis aut ſolutionis eſt index. Sudor non modò febrium intermittentium, ſed & continuarum & aliorum quorundam morborū eſt communis. Huius materia eſt humor vel copia vel qualitate grauis, per cutis ſpiracula manifeſtè affatimque proſiliens. Hinc verò quòd calidus ſit aut frigidus, mitis aut acer, tenuis aut craſſus atque viſcoſus, fœtidus aut ſuauis, humoris qui hunc protulit genus exprimitur. Erumpit ſudor aut naturæ vi, quiddam ſuperuacaneum robore expellentis, aut ſponte proprioque impetu. Illum naturalem, hunc ſymptomaticum appellant. Qui decedente ſebris intermittentis acceſſione profluit vberiùs, & qui in continuarum febrium criſi emanat, naturalis eſt: præter naturam verò & ſymptomaticus, qui quouis modo aliter alióve morbi tempore proſilit. Hic ferè primùm incipit à capite, ac deinde è reliquis etiam partibus ſenſim emanat. Solùm enim vtilis & ſecundum naturā is habendus eſt, qui expurgatæ aluo ſuccedit, quique iam vacuata craſſiore morbi materia, reliquam tenuem per corporis ſumma diſſipat. Qui verò vel morbi initio, vel quouis alio tempore, vel ante concoctionem, vel ante criſim exierit, irritus eſt atque ſymptomaticus, & cui nulla morbi fida ſolutio committi poteſt. Qui in ſyncope & in virium exolutione ſiue calidus ſiue frigidus emergit, non ſudor, ſed propriè mador appellatur. Hæc præcipua ſunt febrium ſymptomata, ex quorum ſpecie atque ſæuitia intelligi poteſt, in quam præſertim partem continens febris materia incumbat, aut quæ pars corporis vel imbecilla vel humoris vitio grauata ante febrem fuerit. Sic omnis comprehenſa ſit tractatio noſcendarum ſebrium, à qua in eam me confero quæ de morbis eſt partium ſingularum.

Libri quarti de febribus earumq; ſymptomatis finis.

DE PARTIVM MORBIS ET SYMPTOMATIS, LIBER QVINTVS.

PRÆFATIO.

Non propriè, ſed fortuitò vtcunq; ſors tulit morbis olim eſſe impoſita nomina.

QVi primi omnium medicinæ initia & quaſi fundamenta iecerunt, iure quidem ac meritò id ſibi laudi & gloriæ tribuêre, vt à ſe inuentis & modò deprehenſis inuſitatiſque affectibus inaudita quoque nomina arbitratu ſuo imponerent. Sed quum ipſi rudem adhuc & incultam rerum cognitionẽ haberent, nomina morbis confinxerunt, non ex rei eſſentia cui primùm & maximè medemur, ſed ex eo quòd forte primùm occurreret, quemadmodũ & lui venereæ hæc ætas maximè varia aptauit nomina. Itaque morbi alij à parte cui inſident nuncupati ſunt, vt pleuritis, nephritis, peripneumonia: alij ab efficiente materia, vt melancholia, cholera, calculus: alij ab ingenti quodam ſymptomate, vt epilepſia, apoplexia, paralyſis, tremor: alij ab externarum rerum ſimilitudine, vt elephas, cancer, polypus, ſatyriaſis. Veteres igitur illi & primi medici quum vnam empiricam colerent, dogmatici dein notandis rebus artem fecerunt, longaſque obſeruationes ad artem & ad præcepta reuocarunt: quam ne obſcurarent & offunderent nouitate verborum, longo iam vſu trita morborum nomina retinuerunt, alijq́ue deinceps eadem vſurparunt. Nobis quoque eorum vſus tenendus: corporiſque partes ſequutis, morbi omnes eorumq́ue cauſæ & origines ſcrutandæ, non opinabiles tantùm quas plerique meditando fingunt & comminiſcuntur, ſed curationi in primis conſentaneæ, & ex quibus medendi ratio depromatur. Equidem nunquam vllum planè cognitum penituſque perſpectum morbum eſſe putauerim, niſi compertum habeatur & quaſi oculis cernatur, quæ in humano corpore ſedes primariò laboret, quis in ea ſit affectus præter naturam, vnde is proceſſit, vtrum in ea ſede genitus κατ᾽ ἰδιοπάθειαν, an aliunde profectus κατὰ συμπάθειαν, an denique cauſa aliqua interior illum foueat. Hæc enim ſingula certis ſignis ſcrutari & internoſcere oportet eum qui rectè velit morbis mederi. In hanc morborum cauſarumq́ue doctrinam nunc totus incumbo, cui necdum curationem ſubijciam, ne in turbulenta ſingularium confuſione occuper, quorum non eſt diſciplina. Alia noſcendorum, alia curandorum morborum methodus, nec ſingulis omnia conuenienter aptari poſſunt. Interiores autem corporis morbos primùm oratione perſequar, deinde externos qui ſenſibus obiecti ferè chirurgiam poſtulant: id initio ſanciens, ne quis huc niſi gnarus anatomes ac peritiſſimus accedat: & quæcunque quis vel leget vel audiet (fit autem audiendo quàm legendo mens in rem ipſam attentior) fixa meditatione ea contempletur in humano corpore: vt ſummam rerum cognitionem firma memoria ſtabiliat.

Primi ac præcipui in conſultando ſcopi.

De capitis dolore eiuſq; cauſis. CAP. I.

περὶ τῶν κεφαλαλγούντων.

CAPITIS affectus quoſcunque vſus olim notauit, ſymptomata certè ſunt, non morbi. Hæc in tres ordines ex affecta ſede partimur: alia capitis membranas, alia cerebri ſubſtantiã, alia meatus atque ductus obſident. Membranas appello meninges & pericranium, in quibus ſolis vt exquiſitè ſentientibus dolores fiunt, cephalalgia, cephalæa & hemicrania. In cerebri ſubſtantia, quæ omnis principis facultatis nempe mentis, imaginationis & memoriæ ſedes eſt atque inſtrumentũ, deprauatæ functionis ſymptomata ſunt, phrenitis, delirium, melancholia, lycanthropia, mania: abolitæ verò functiones ſunt, ſtultitia, amentia, extincta memoria, ſopor, veternus, carobe, lethargus. In cerebri ventriculis atque in ijs ductibus per quos animalis ſpiritus in ſenſuum motuũque organa diſtribuitur, ſenſus motuſque ſymptomata fiunt, vertigo, epilepſia, incubus, apoplexia, paralyſis, cõuulſio, tremor, catarrhus. De ſingulis curſim plenius dicendũ. Dolor omnis capitis in membranis exiſtit, quæ ſi neque ab æſtu, neque à frigore, neque ab ictu, neque ab odore graui offenduntur, cauſam interiorẽ habent doloris, quæ aut illas intemperie afficit, aut ferit, aut diuellit aut diſtendit. Quæ aũt ſigna doloris ſpeciẽ, eadem & efficientes cauſas oſtendunt.

Doloris capitis cauſæ diuerſæ.

Dolor acer, erodens ac perforans ab humore fit aut vapore bilioſo & acri feriente membranas: grauans à frigidorũ pituitoſorũque copia: diſtendens à flatuũ aut humorũ mitiorũ exuperantia qui inter caluã & pericraniũ, vel inter caluã craſſamq́ue meningẽ ſe inſinuant, eaſque membranas diducunt ab oſſe: dolor pulſans à tenui bilioſoq; ſanguine, vel à ſpiritu redundante, quo turgentes ac diſtentæ arteriæ vehementiùs pulſant membranaſque cõcutiunt. Eius ferè generis eſt dolor omnis qui ſtatis horis quotidie ſiue cum febre ſiue citra hãc recurrit. Sed enim horũ dolorũ cauſæ ex ijs ſignis certiùs diſcerni poſſunt, quæ demõſtrãt quis humor in capite exuperet. Dolor omnis aut externus eſt aut interior. Externus quoniã pericranio incubit, capillorũ radices inner tinõ ſinit, & capitis preſſu exacuitur, interior verò miteſcit. Falſũ eſt & à veritate prorſus alienũ, interiores ſolos dolores ad oculorũ vſque radices pertinere: nã & externi eodẽ ſæpe pertingunt, quòd & pericraniũ cui inſident, oculorũ cauum ſuccingat. Dolor capitis conſuetus & multos iã annos hominem frequenter leui occaſione exercens, aut cephalæa aut hemicrania eſt: illa caput totum

κεφαλαία ἡμικρανία.

totũ aut partem eius maximã: hæc alteram duntaxat occupat, à temporũque pulſatione initium ferè ſumit. Quinetiam cephalæa ſemper proprio & primario fit capitis affectu, hemicrania verò præcordiorum ſubditarumque partium ſympathia. Cephalalgia genus vtrumque comprehendit, ac præterea quemuis dolorem ſiue ex febris, ſiue ex ſolis ardore, ſiue ex ebrietate, ſiue ex alia quauis euidente cauſa excitatum. Ita igitur doloris ſpecies eiuſque cauſa internoſcitur.

Principis facultatis ſymptomata. CAP. II.

PRINCIPIS facultatis animæ quæ in cerebri ſubſtantia tanquã in proprio domicilio reſidet, deprauata functio eſt deſipientia, παραφροσύνη Græcis & παράνοια dicta, quæ mentis eſt alienatio. Hac qui conflictantur præpoſterè ratiocinantur aut aliena cogitant, qualia aut nuſquã, aut aliter multò ſubſiſtunt. Quibus ita mens ægrotat, ij dolorẽ, inquit Hippocrates, ferè nõ ſentiunt. Deſipientiũ tres ſunt ordines: alij cogitatione ſola delirant, quibus etiam vigilantibus mens viſis quibuſdã mendacibus iactatur: alij verbo, qui vel impudẽtiùs & effrenatiùs vel nullo ordine nulloq; iudicio multa obloquuntur: alij opere, qui ſuas etiã cogitationes factis explent. Omniũ cauſa eſt humor aut vapor ferventiſſimus in cerebri ſubſtantiã in eiuſque ventriculos effuſus, cuius impulſu & agitatione mens in falſa quędã fictitiaque traducitur. Deſipientia alia cũ febre, alia ſine febre conſiſtit. Quæ cũ febre, aut phrenitis eſt aut deliriũ. Diſtant autem quòd ſimplex deliriũ fiat ex bile, aut ex tenui ſanguine per cerebrũ effuſo, aut ex ventriculi, præcordiorũ totiúſve corporis calida expiratione, qualis in ardentiſſimarũ febriũ vigore ſuſcitatur. Phrenitis ſemper ex proprio atque primario cerebri affectu, vt ex inflãmatione, ex eryſipelate. Diſtant etiã quòd deliriũ plerũque febris aut morbi grauioris ſymptoma ſit: phrenitis verò nõ ſymptoma, ſed cauſa ſit febris. Adhęc frequens admodũ eſt deliriũ, phrenitis verò rariſſima. Horũ aũt cauſa ſanguiſne ſit an bilis flaua, ex delirationis ſpecie perſpicuè noſcitur. Nã deliria, inquit Hippocrates, quæ cum riſu accidunt, tutiora ſunt quàm quæ seriò: quòd illa à ſanguinis exuperantia, hæc quia ferocia, à bilis ſint acrimonia. Diſcernuntur porrò ex ijs ſignis, quæ quis humor exuperet demonſtrant. Atque hæc quidẽ deſipientiæ in febre ſunt. Deſipientia porrò ſine febre alia ſimplex eſt, alia melancholica. Simplex illa & leuis interdũ fit ex cerebri inanitione atque ex imbecillitate principis facultatis, qualẽ dixit Hippocrates ab immoderato ſanguinis effluuio, atque etiã ex vigilijs accidere. Fit & interdũ vehemẽtiùs perculſo & impulſo cerebro, vnde & animalis ſpiritus & mẽs perturbatur atque cõfundit', vt quæ apud Hippocratẽ ex capitis ictu fit deſipiẽtia. Quinetiã ex multa vini potatione naſci traditur, idque plerũque ſine febre, capite nimirũ ſanguinis vaporiſque feruidioris copia incaleſcente & celeriùs impulſo. Melancholica deſipiẽtia triplex, melancholia, lycanthropia & mania. Melancholia mentis eſt alienatio, qua laborantes vel cogitãt, vel loquuntur, vel efficiunt abſurda longeq; à ratione & cõſilio abhorrẽtia, eaque omnia cum metu & mœſtitia, quæ duo Hippocrates indubitata melãcholiæ ſigna cõſtituit. Incipiẽtes quidẽ melancholici abiecto, demiſſo & hebetiore ſunt animo, ſe ſuaque negligunt, vitã ſibi acerbã putant & amariſſimã, etiãſi ex ea migrare pertimeſcant. Quũ iam malũ inualuit, multa animo & cogitatione fingũt & obloquũtur aliena perturbatè atque cõfusè, eaque ferè triſtia: alij ne loquendũ quidẽ ſibi eſſe putant, ſed omnẽ vitã in taciturnitate tranſigendã. Dein hominũ conſuetudinẽ conſpectumque magnopere fugiunt, multi ſolitudines quærunt, & interdũ mortuorũ ſepulchra aut horridas ſpeluncas errantes ſectantur eoque ſe recondunt, ac ſæpe luporũ ritu vlulant, quorũ propriè vitiũ lycanthropia nũcupatur. Infinitę horũ ſpecies: qualis nimirũ maximè olim fuerit cuiuſque intenta cogitatio, aut qualis vitę conditio, talis ſeſe repræſentat melancholica deliratio. Nã (quod Ariſtoteles literis prodidit) vt vinum potantiũ naturæ & moribus, ita ſanè melancholia laborantiũ conſtitutioni ſeſe accommodat. Eorũ plurimi qui ſine febre deſipiunt, melancholici putãtur, maximè ſi meticuloſi ſint & triſtes, qui facilè cõtinentur, nec violenter quicquam faciunt: ſola quippe melancholica deſipientia à frigidiore ſucco contrahitur, reliquæ omnes à calido. Melancholiæ ſuccedit mania, nobis furor vel inſania dicta, quæ cogitatione, verbo aut opere melancholicorũ quidem deliramenta imitatur, ſed iracundia, iurgijs, clamoribus, horrendo aſpectu, multo denique maiore corporis impetu & mentis perturbatione laborantes exercet ac impellit, vt quaſi feræ & immanes beluæ in obuios dentibus, vnguibus & pugnis inuſitata rabie petulanter inuadant. Horum iam cauſas expediã. Melancholiam efficit ater ac feculentus humor aut vapor in mentis ſedem irrepens. Humor autẽ modò in liene viciniſque partibus, modò in capite ſolo conſiſtit, modò in venas vniuerſumque corpus effunditur. Hinc melancholia triplex, hypochondriaca, primaria, & quæ totius corporis vitio fit. Omnium mitiſſima eſt hypochondriaca, quæ & flatulenta nuncupatur: ea ſiniſtri hypochondrij ſympathia concitatur, è quo vapor ater & obſcurus obrepit in mentem. Huius generis ſigna conſpicua ſunt ſubter præcordia, in quibus arteriæ vehementer & moleſtè pulſant, ſicut & Hippocrates notauit, Præcordiorũ venæ ſi pulſant, aut turbationẽ aut deliriũ portendũt. Ex humoris ardore æſtus præcordijs inest, ſed ſine ſiti: nã læſa ventriculi concoctione ſputũ humidũ copioſumque reijcitur. Hinc etiã ructus, flatus, rugitus & fluctuatio: ſæpe dolor & cordis palpitatio, interdũ etiã ſuffocatio. Sumpto cibo calidiore & coctu difficili calidus vapor ſurſum expiratur, è quo tum hæc tũ omnia melancholica deliramenta inualeſcunt, miteſcunt verò refrigerante cibo, alui deiectione, vomitione & ructibus. In pleriſque etiã lienis aut meſenterij renitens dolenſque tumor aliæque horum

Περὶ τῶν παραφρονούντων.

Διαφορὰ τῆς παραφροσύνης & φρενίτιδος.

μελαγχολία.

λυκανθρωπία.

μανία.

Melancholiæ cauſa.

Triplex melancholia.

Hypochondriaca.

affectuum notę inſunt: in alijs quũ præſertim ab exuſta bile flaua tales euaſerunt, nec ſola fex melancholica, ſed atra bilis moleſta eſt, nõ manifeſta humorũ congeſtio deprehenditur. Melancholia primaria in qua cerebrũ primariò afficitur, ſiue peculiari, ſiue totius corporis vitio, hinc intelligitur, quòd ſine præcordiorũ affectiõe fatiget, quodq; ſigna adſint quæ melancholicũ humorẽ vel in capite, vel in toto corpore dominari & exuperare demonſtrant. Iam verò quũ atræ bilis vel melãcholiæ, vel ſanguinis, vel flauæ bilis exuſtione genita eſt, mania inſilit & adoritur, quæ proinde ſæpe ſuccedit incaleſcenti melancholiæ. Ater hic humor ſimiliter atque melãcholia aliàs in præcordijs, aliàs in toto corpore, aliàs in capite ſolo cõgeritur. Calidus verò quũ ſit, immania horrendaque deliramenta cõcitat: quòd ſi putreſcat, febrẽ accerſet: ſin duntaxat vehementiùs incaleſcat, ſine febre maniam ſolitariã. Et hæ quidẽ deprauatæ aut perturbatæ mentis functiones exiſtunt, quibus ferè comites ſunt vigiliæ, eæque interdũ pertinaces adeò ac diuturnæ, vt mente captus quidam menſes quatuordecim inſomnes duxerit. Nunc de contrarijs ſymptomatis.

Primaria.

μανία μονήρης.

Stultitia ſeu fatuitas, quæ Græcis eſt μώρωσις, mentis eſt imminuta & infirmata functio ceu quædã ignauia. Amentia quæ ἄνοια, eſt vel imaginationis vel mentis occaſus atq; priuatio, qua iã ab ipſo ortu perculſi affectique vix mentis inopia loqui diſcunt. Huius claſſis eſt fluxa & amiſſa memoria, quæ & obliuio. Omniũ autẽ cauſa frigida eſt cerebri intemperies, quæ functiones omnes torpidas ſegneſque reddit: nonnunquam cerebri aut temporum ex ictu aut ex vulnere vehemens concuſſio, quæ id imbecillius fecerit. At qui ab ipſo iam ortu & naturæ primordijs vitium contraxerunt, ijs inconcinna cerebri figura malaque ineſt conformatio, aut certè pauca cerebri ſubſtantia, vt quibus caput puſillum exiſtit. Verum enimuero frigida cerebri intemperies quæ non ſimplex eſt, ſed ex humoris frigidi pituitoſique copia, ijs quæ iam diximus ſoporoſos etiam affectus adiungit, ſomnum, ſoporem, cataphoram, lethargum.

ἀπολωλυῖα μνήμη καὶ λήθη.

Somnus quidẽ naturalis, cerebri & animalis facultatis quies eſt, ſpiritus ac vires inſtaurans, quæ vigilijs & exercitatione per ſenſuũ motuumq; organa diſſipatæ ſunt. Quocirca inanitio & defatigatio ſomni quietiſque cauſa quędã eſt: ac proinde à vigilijs à multaque exercitatione ſomnus arctior & placidior obrepit. At verò ſomnus nõ naturalis (vt Ariſtoteli placet) oppleto fit cerebro, idque vel halituoſo quodã vapore, vt à balneis, à cibi vinique copia, ab aluo ſuppreſſa: vel humore copioſo qui nec caloris nec frigoris modũ vehementer excedat. Is enĩ ſi pariter frigidus vereq; pituitoſus ſit, & magna copia in cerebri ſubſtantiã & in ventriculos (quò propriũ cerebri excrementũ cumulari recondique ſolet) effundatur, nõ ſomnũ, ſed altũ ſoporẽ, qui Græcis καταφορὰ βαθεῖα dicitur, inferet: aut etiã veternũ ſopore grauiorẽ, ſi illius copia admodũ grauis extiterit. Adhæc ſi fortè humorem eum pituitoſum putredo inuadens febrẽ accerſat, lethargus excitabitur, à ſopore vnius febris eiuſque pituitoſę interuentu diſtinctus. Ab apoplexia verò ſopor, qui grauis ſit, internoſci vix poteſt: hoc tamen diſcriminis intercedit, quòd ſopor facilẽ liberamque reſpirationẽ ſine ſtertore conſeruet, quæ tamen in apoplexia ſenſim ingraueſcit, accerſitque ſtertorem. Reliquæ omnes motus & ſenſus & mentis functiones, in ſopore perinde atque in apoplexia, vel etiam grauiùs interceptæ concidunt, quanquam in quodam deprehendi vnam conſtitiſſe memoriã. Is quum per acceſſionem ita ſopiretur, vt nec pilorũ auulſionem, nec punctionẽ ſentiret, excitatus tandem omnia furore quodã memorauit, quibus acerbè excruciatus fuerat in ſopore. Fiunt prætetea & ſoporoſi affectus cerebro ictu vel caſu vehementiùs concuſſo. Agitatis quippe & commotis ſpiritibus, nulla rectè actio edi poteſt, tumque ſubſiſtit homo quaſi attonitus, vt qui aut timore aut verecundia obſtupuit. At ſi concuſſionis vi & impetu fracta ac depreſſa calua meninges cerebrumque premit, ſenſus atque ſermonis expers obſtupeſcit ęger. At certè quum effractum cerebrum eſt, atque eius aut neruorum inde prodeuntium diuulſio quædã obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus oritur ſopor exiguam nobis ſalutis ſpem relinquens. De hoc inquit Hippocrates, A capitis ictu ſtupor malum. Et rurſum, Quorum cerebrum concuſſum aliqua ex cauſa eſt, eos repente obmuteſcere neceſſe eſt. Quendam vidi ictu adeò vehementi ac valido concidiſſe, vt ſanguis ex oculis, auribus, naribus & ex ore manaret: hinc tantus mentis ſenſuumque ſtupor inuaſit vt calua pertuſa ac deinde obducta fuerit omneq; remedij genus ſine ſenſu inductum, ſitque is tertio menſe reſtitutus, immemor omnium quæ obtigerant. An autem ex contuſione, an ex humorum frigidorum copia ortus ſit affectus ſoporoſus, facilè tum propria ſigna explicabunt, tum quæ morbum anteceſſerunt.

ὁ ὕπνος.

τὰ καταφορικὰ καὶ καρώδη πάθη. λήθαργος. ὁ κάρος.

ἡ ἔκπληξις.

Eſt & aliud ſymptoma ex contrariarũ cauſarum permiſtione naſcens, quum pituita biliſque flaua permiſtæ in cerebro ſimul immoderatiùs exuperant. Id catoche ſeu catalepſis, id eſt prehẽſio aut ſtupor vigilans vocitatur, quòd licet mens ſenſuſq; omnes ſubitò correpti vigilantis formam figuramque retineant, nihilominus tamen omnis eorũ functio conſopita ſit. Quocunque ſtatu prehenſus ſit æger, eodẽ permanet. Ratũ certè hoc malum, & cuius admiratione ſpectatores obſtupeſcunt. Laborantes duos referam quorũ animaduerſio in cæterorũ cognitionem adducat. Vnus dum literis & chartis ſedulò inuigilaret, repente hoc vitio perculſus, ita quidẽ obriguit, vt ſedens calamumque digitis premens oculis in libros defixis putaretur in eorũ ſtudia incumbere, donec vocatus ac impulſus deprehenſus eſt omni ſenſu motuque carere. Alterũ mortui ritu iacentem inuiſi, qui neque cernebat, neque audiebat, neque compunctus ſentiebat quicquam: facilis tamẽ inerat ſpiratio, & quicquid in os inſerebatur, promptè vorabat. E lectulo ſublatus ſolus conſiſtebat impulſuſque incedebat, & quocunque vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quaſi fixum & ſtabile permanebat. Expreſſam quandam dixiſſes laruam aut arte pro-

κάτοχος ἢ ἄγρυπνον κῶμα.

arte progredientem ſtatuam. Hinc igitur conſtet quæ cerebri ſymptomata ſimplicem intemperiem, & quæ humorum vitium ſequantur. Nunc de ventriculorum ductuúmque affectibus.

Motus ſenſuſq́ ſymptomata. Cap. III.

σκοτόδινος καὶ τὸ σκότωμα. τὸ ὑπόχυμα.

VERTIGO eſt qua omnia circumagi videntur, ita quidem cerebrum ſenſúſque exagitans vt ſæpe laborans corruat, niſi propinquis nitatur adminiculis. Hæc leuius ſymptomata eſt ſuffuſio, qua ſolùm fumi, nubes, muſcæ, hiſque ſimilia volitare ob oculos putantur. Huius cauſa proxima eſt tenuis calidúſque vapor per arterias in cerebri ventriculos irrepens, qui in plexu choroide ſpiritus & humores exagitans & variè impellens, turbulẽtos ſenſus motúſque reddit. Hic porrò vapor ex humore quodam vitioſo non continenter & aſſiduò, ſed circuitibus & quoties euidentium cauſarum vi cietur, efflari cõſueuit. Hic autem humor interdũ in cerebro, ſæpius in ventriculo & pręcordiis aliíſve partibus ſubſidet. Hinc vertigo alia primario cerebri affectu, alia ventriculi aliarúmque partium conſortio fit. Illam demonſtrant capitis dolor aut grauitas, auriũ tinnitus, olfactus vel auditus oblæſus: hanc verò nauſea, inappetentia, oris amaror, & cordis eroſio cardiogmos appellata. Aut ſi qua pars alia huic malo dedit originem, eius affectæ indicia elucebunt. Vt in quodam cui ab occipitio vertigo exoriebatur, pars in eo minima dolebat, quæ ſi vel blandiſſimè attingeretur, concitatus humor vaporem in ſenſus omnes expirabat, quo protinus offuſi tenebantur. His qui vertigini aut ſuffuſioni obnoxij ſunt, acceſſionem cient euidentes hæ cauſæ, Solis æſtus, exercitatio immodica, & quæcunque humores calfaciũt aut exagitant, aut cerebrum concutiunt. Deinde rotarum circumactus & aquarum vortices.

ἐπιληψία.

Epilepſia totius corporis diſtentio crebra eſt, ſeu conuulſio non perpetua, qua homo ſubitò concidit, ſenſuum omnium atque mentis functionibus interceptis, vt nec audiat, nec videat, nec expeditus præteritorum meminerit. Concuſſione ex ore ſpumæ mouẽtur, & ſolutis muſculis interdum vel vrina, vel ſtercus, vel genitura præter voluntatem exit, & obſcura vox eliditur. Atque hæ quidẽ abſolutæ epilepſiæ notæ ſunt: plerunque leuior exiſtit, cuius nõ tam expreſſa ſunt ſymptomata: nã vertigini finitima hæc eſt, aut quaſi medio ordine inter vertiginẽ & epilepſiã. Proinde non pauci vertiginẽ dixerunt diminutam epilepſiam, prodiderúntque ingraueſcentẽ illam in hanc faceſſere. Cauſa interior traditur humoris pituitoſi aut melancholici ingens copia, quæ repente cerebri ventriculos meatúſque inferciens, efficit vt æger cohibito animali ſpiritu corruat. Hæc tamen non affatim ac penitus ſpirituũ ductus obturat, ſed eius nonnihil etiam præterfluit, quo cerebrum cõcuſſione adnititur quicquid noxium eſt excutere. Cæterùm non ſola noxij humoris copia epilepſiam infligit, quòd in ſopore eius copia inſit citra conuulſionem: quòd etiam quũ ſubitò deſinit epilepſia, ei ſanè quemadmodũ & apoplexiæ, excuſſo in neruos humore, neceſſariò ſuccederet paralyſis, id verò nuſquam obſeruatũ eſt. Quocirca vt alio opere pleniùs demonſtrauimus, præter humoris copiã venenata & cerebri ſubſtantiæ grauiter infenſa atque inimica qualitas, epilepſiæ cauſa ſtatuenda eſt, quæ quoties exagitatur ac prorepit in cerebrũ ea quidem feriente; cerebro autem contrapugnante, quaſi colluctatione quadã ac dimicatione fit epilepſia. Huius autẽ fomes modò in cerebro, modò in ore ventriculi, nonnunquã & in aliis diſtantioribus ſedibus deliteſcit, è quibus furtim per cæcos ductus in cerebrum ſerpit & progreditur. Hinc epilepſiæ tres differentiæ conſurgent, vna cerebro aſſignatur, altera eſt quæ ventriculi, tertia quæ alterius cuiuſuis partis conſenſu fit. Quę in cerebro fit epilepſia, aperto eorum qui è viuis deceſſerunt capite, animaduerſa eſt ſępiùs aliunde ſuſcitari quàm ex ventriculorũ infarctu. Cauſam interdum deprehendi cerebri abſceſſum eſſe, interdum corruptã meningis portionẽ caluę adhærentem, ſummo dolore: quibus è locis teter vapor in cerebri ventriculos penetrabat. Hanc ſpeciem oſtendunt, capitis grauitas aut etiam dolor atrox, ſenſuum mẽtíſque ſtupor aut tarditas, faciei pallor, turbulenta inſomnia, & quòd acceſſio repente hominẽ adoritur nulla ſymptomatũ præſenſione. Alteram quæ ab ore ventriculi haud ſecus atque oculorũ ſuffuſio originem ſumit, præcedunt ventriculi dolor, diſtentio, compunctio, & difficilis inediæ tolerantia: quúmque acceſſio proxima eſt, nauſea, cordis dolor, aut animi defectio: quũ verò ea deſierit vomitio aliàs pituitoſa, aliàs bilioſa. Tertia ſpecies ſæpe à manuum pedúmve digitis, vel à crure, interdum ab vtero ſuſpiratur, præſertim quum fœtus geſtatur, cum quo & putria multa coërceri ſolent. Non paucas noui mulieres quæ quoties vterum geſtant, crebrò epilepſia corruunt, expeditæ verò nunquã. Hęc etiam poteſt ab alia quauis parte proficiſci: nam viſa eſt quę à ſummo vertice capitis originẽ haberet: è quo vapor quoquouerſum excurrens, ſi per externas partes ſolùm vagabatur, vertiginem: ſin intrò penetrabat in cerebrum, epilepſiam ciebat. Omnium manifeſtiſſimè hæc ſpecies deprehenditur. Ex ea quippe ſede in qua mali fomes deliteſcit, prehendente acceſſione velut aura quædã frigidior per continuatas partes in cerebrum efferri percipitur: cuius etiam impetus incipiens iniecto arctiore vinculo (ſi pars id commodè ferat) intercludi cohiberique poteſt.

Vera epilepſia cauſa continens, qualiſcunque ſit antecedens ſeu frigida ſeu calida materia.

Triplex epilepſia pro parte vnde ſuſcitatur.

ἐφιάλτης.

Incubus eſt grauis corporis oppreſſio & nocturna ſuffocatio, reſpirationem offendens vocémque intercipiens. Senſus quidẽ non adimuntur, ſed tamen ſtupeſiunt habetantúrque quemadmodũ & mens & imaginatio. Etenim laborans vel ab hoſte ſe inuadi, vel ab aliquo venerẽ exigente tanquam ab incubante mole premi, qui manu attactus mox effugiat, vel abſurdiora quędã ſpectra imaginatur ac fingit. Cauſa eſt craſſior pituita aut melãcholia, non in cerebro ſed circum præcordia inhæreſcens, quą per crapulam & cruditatem turgeſcente, diaphragma pulmonéſque

premuntur: craſſo autem vapore illinc in fauces & cerebrum expirato vox ſupprimitur, ſenſus atque mens obturbatur, viſiſque triſtibus offunditur. Incubus epilepſiæ & apoplexiæ affinis eſt, in quas ſi diutius perſiſtit, ſæpe degenerat.

ἀποπληξία. Apoplexia eſt repentina motus & ſenſus, omníſque animalis functionis priuatio. Hac quippe perculſus, nullis ferè mali indiciis præcurrentibus totus repente quaſi attonitus concidit: atque ſi acerbum malum eſt, iacet fixis oculis ſine ſenſu, ſine motu, ſine mente, ſola reſpiratione à mortuo diſſidens, quæ & admodum difficilis mox euadit & cum ſtertore grauiſſimo. Hoc vno maximè à ſopore & ab vteri ſtrangulatu diſtat, quòd in his ferè reſpiratio facilis & libera ſeruetur. Licet enim in caro in omníque graui ſopore priores cerebri partes opprimátur ab híſque prodeuntes ſenſus torpeſcant, partes tamen poſteriores illæſæ, ſatis ſpiritus in mouendi neruos effundunt quo motus conſeruetur, maximéque reſpirationis ad vitæ conſeruationẽ in primis neceſſarię. At apoplexia omnia occupás & offendés, motum omnem reſpirationémque tollit, eáque maximè cauſa hominem iugulat. Adhæc ſolutũ carum ferè excipit bona valetudo: apoplexiam paralyſis. Vteri verò ſtrãgulatus quum ſolo vapore cerebrum feriat, multò minus reſpirationem impedit, niſi fauces præcludat. A ſyncope verò diſſidet apoplexia, quòd nullus aut in primis obſcurus ac languidus in illa arteriarum pulſus exiſtat, in apoplexia verò plenus ac validus, niſi quum iam in propinquo mors eſt. Si mitior apoplexia fuerit, ſenſus quidẽ aut motus ineſt, ſed admodũ ſtupi-

Cauſa dus & incertus, ac tum ferè pars altera corporis reſoluta ingraueſcit. Huius cauſa in cerebro cõſiſtit, omnis motus atque ſenſus communi principio. Ea autem eſt craſſior frigidiórque pituita, neque enim à ſanguine, neque à melancholia hanc gigni veriſimile eſt, etiamſi toto corpore exuperent. Atque frigidior ea pituita, licet proprium cerebri excrementum ſit, dum tamen affatim & vniuerſe omnes eius vẽtriculos implet, aut dum minimum quiddam retis admirabilis arterias, per quas ſpiritus ex corde in cerebri ſinus influit, repentè obſtruit aut coarctat, apoplexiam infert. Tum quippe ſinus influente ſpiritu deſtituti, nihil deinceps ſuppeditare poſſunt ſenſuũ motuúmque neruis, móxque neceſſe eſt animal collabatur, ac ſi eius carotides arteriæ interciperen-

Qui propenſi in apoplexiã. tur vinculo. Quibus caput graue frequenti ſopore tentatur, & corpus omne pigreſcit inertiúſq; euadit, & oculi tenebris offunduntur, hi apoplexiæ opportuni ſunt, maximè verò ſenes, pituitoſi & crapulæ addicti, qui breui anguſtáque ſunt ceruice.

παράλυσις. Paralyſis quæ conſummata ſit, vnius cuiuſpiam partis non totius corporis motum & ſenſum

ἡ νάρκη, ἀμυδρά τις παράλυσις. perimit. At imperfecta interdum ſenſum perimit conſtante motu, interdũ motum incolumi ſenſu: vtrunque enim altero manente interdum perire poſſe in Phyſiologia demonſtrauimus. Eſt & quũ imperfecta paralyſi ſenſus motúſve torpet & hebeſcit, hic propriè ſtupor appellatur, quo aliquando vidi vniuerſam corporis cutem ex crapula & vinolentia affici illæſo motu. Fit autem

παραπληγία. paralyſis aliàs ex debili apoplexia, ac tum propriè paraplegia dicitur, aliàs ex ſtupore ſenſim au-

ἡμιπληγία. cto, qui paralyſis eſt nuncius. Illa quidem grauior & periculoſior eſt, ac ſæpe in apoplexiam recurrit: hæc verò mitior, at nihilominus pertinax. Illa ferè aut partes omnes quæ ſub capite ſunt, aut alterum ſaltem corporis latus occupat, éſtque propriè hemiplegia: hæc interdum illas, interdum vnamquampiam partem obſidet, vt linguam, oculum, maxillam, labrum, brachium, manũ, crus, pedem, aut quicquid ſub diaphragmate conſtituitur.

Pars reſoluta celeriter frigore obriget, ea quoque grauis eſt, & ſi attollitur, mox ſuã mole recidit relabitúrque, laxa, mollis, tum motus tum ſenſus expers. Quúmque iam diu malũ protractũ eſt, ea contabeſcit atrophia. Faciei quæcunque pars reſoluta fuerit in aduerſam partẽ ſanam contorquetur. Inueſtiganda porrò diligenter mali prima ſedes. Si partis cuiuſpiam in facie extinctus eſt ſenſus, affectio in his eſt neruis qui à tertia cerebri coniugatione prodeunt: at perempto motu, in primis ſpinæ vertebris cauſa ſubſiſtit. Si partes omnes quæ ſub facie ſunt reſoluuntur, affectio totius ſpinæ obſidet initium. Hemiplegiæ cauſa non in tota ſpina, ſed in illius altera duntaxat parte inhæreſcit. Altero crure aut vtroque reſoluto cauſa non ſupra lumbos quærenda eſt. Si tota ſpinæ medulla in tranſuerſum afficitur, reſolutio ſubditas partes omnes tũ dextras tum ſiniſtras occupat, ſin altera medullæ pars afficitur, eas duntaxat quæ è nocumẽti regione ſunt. Quacunque igitur parte reſoluta, accuratè diſcẽdũ in eáne ſola affectus cõſiſtat, an in illius neruo. Sed & quęri debet in totóne proceſſu nerui, an in eius parte aliqua, & an in origine ſolùm, an in ipſa cerebri aut ſpinæ medulla. Ad quam quidem rem exquiſitè tenenda eſt ex anatome omnis neruorũ di-

Cauſa paralyſis. ſtributio. Ea porrò cauſa ſpiritus influxum & diſtributionem interpellans, craſſa ferè eſt pituita neruo tenaciter impacta, húncque obſtruẽs & impediens quominus ſpiritus animalis in eam diſtribuatur partem, in quam neruus propagatur. Quinetiam alius quiuis humor in ſpinæ medulla infixus paralyſin committere poteſt: ac ſæpe flaua bilis hanc infligit, quum ſub finem intermittentium febrium in ſpinam dorſi ac in neruorum origines effunditur. Eam præterea inducit nerui callus, & tuberculum & tumor omnis præter naturam neruum aut medullam conſtringens, multóque magis iniectum vinculum, & cõtuſio ex caſu vel ictu, & vertebrarum luxatio, quę aut in dextrum fit aut in ſiniſtrum. Quænam autem harum cauſarum paralyſim intulerit, quiuis facilè proprius ex ſignis internoſcet.

σπασμός. Conuulſio eſt neruorum muſculorúmque ſuam originem verſus præter voluntatem perpetua contractio. Hac membrum in quod muſculi tendo inſeritur ſimul adduci neceſſe eſt & contrahi, & à naturali figura deſciſcere, & vehementiſſimo torqueri dolore, qui modò leuiùs modò atrociùs inſultet viréſque proſternat. Rarũ quidẽ & inſolens, ſed tamen acutũ malũ eſt cõuulſio,

& quod

& quod breui interimit. Hæc interdum totum corpus, interdum partes infeſtat. Quæ totius eſt corporis, id adeò arctè occupat, vt flecti haud poſſit: quúmque corpus in priora curuatur empro-ſthotonos eſt, quum in poſteriora opiſthotonos, quum æquali robore in vtráque partem intenditur, tetanos id eſt diſtentio: quæ nomina ſolent etiam ſolius ceruicis conuulſionibus accommodari. Huius cauſam & vitium in ſpinæ initio contineri extra controuerſiam eſt. Iam verò partis conuulſio interdum in oculo, in frontis cute, in linguæ radice, in maxilla, in labris vnde riſus fit ſardonius: interdum in brachio, in manu, in crure animaduertitur: eo ſcilicet neruo aut muſculo affecto qui partis motioni deſtinatus eſt. Pars autem nerui primariò affecta ea ratione deſignabitur, quæ in paralyſi expoſita iam eſt. Conuulſionis cauſæ multæ ſunt, quas omnes Hippocrates in duas contulit, inanitionem & repletionem. Quæcunque enim vel ab ardente febre, vel ab ellebori alteriúſve medicamẽti potione, vel ab immoderata ſanguinis profuſione, vel ab immodicis vigiliis, vel ab inediis, vel à labore immodico fieri traditur, ab inanitione eſt, quemadmodum & quæ ex vulnere aut ex nerui compunctione cõcitatur. Hanc ſequitur inflãmatio ſimplex, & ardor neruoſas partes cerebrúmque feriens. His igitur ex cauſis propria ſubſtantia diſſipata, nerui & mẽbranæ ſicceſcunt ac in ſeſe cõtrahuntur. Quęcũque verò conuulſio vel ex phlegmone, vel ex ebrietate & crapula, vel ex ſuppreſſa quadam vacuatione conſueta, vel ex intermiſſa exercitatione proficiſcitur, ad repletionem referenda eſt. Ex his igitur quæ anteceſſerunt, conuulſionis ſpecies atque cauſa diſcernetur, tũ etiã quòd ex repletione rèpente gigni ſoleat, ex inanitione verò ſenſim multóque tẽpore. Præter illas alia quoque cõuulſionis eſt ſpecies, quã rectè flatulentã quis appellet. Ea ſæpe manuũ pedúmque digiti, nonnunquã & crura vel extenduntur vel in ſeſe contrahuntur ſummo dolore, ſed eo breui & qui frictione ſola miteſcat. Cauſa eſt craſſus lẽtúſque vapor in neruorũ propagines inſiliẽs, qui illas haud ſecus atque citharę chordas implet atque conuellit: proinde iis qui vino & crapulę aut ſocordiæ ac deſidiæ ſe dediderũt, frequẽs eſſe conſueuit. Huius etiam generis quædam non ita pridem mihi occurrit, non extremas ſolùm verùm alias quoque partes impetens. Ea quotannis hyeme duntaxat, ſed bis tér ve quotidie affligebat. Caput primùm in acceſſione vibratione quadam ex interuallis contorquebatur, hinc ſenſim malum per ceruicẽ frigoris ſenſu deuoluebatur: quúmque inter ſcapulas irruebat, illæſa mente integríſque ſenſibus opiſthotono corpus rigebat: quum verò in alterutrũ latus, aut in brachiũ aut in crus excutiebatur, ita arctè id protinus contrahebatur, vt nulla aſtantiũ vi exporrigi poſſet, dum prorſus conquieſceret acceſſio. Ex quibus intelligi poteſt, continentẽ proximámque illius cauſam nõ humorem, ſed frigidum, craſſum lentúmque vaporem fuiſſe, qui inclinante acceſſione totus diſſiparetur, cuius tamen fomes eſſet in capite. φυσώδης σπασμός. Gallicè, goutte crampe.

Tremor motus eſt deprauatus membrum præter voluntatem concutiens. Oritur quum inſita grauitate membrum delabitur, facultas verò imbecillior id nequit erigere nec robuſtè exporrigere: tum enim pugna quadam grauitati reſiſtit facultas ac tantum in ſublime membrum attollit, quantum in ſuo pondere deorſum fertur. Præcipua igitur cauſa eſt facultatis atque neruorum imbecillitas: quæ contrahitur interdum ex ætate, vt quum iam grauis eſt ſenectus, interdũ ex cauſa vires reſoluente, cuiuſmodi eſt diuturnus grauiſque morbus, immoderata intempeſtiuáque venus, & timor aliúdve animi pathema: interdum ex iis quæ tota ſubſtantia neruis ſunt infenſa, vt hydrargyri vapor immodicus: interdum ex iis quæ neruos acriùs feriunt et implent, vt vinolentia vini quoque meracioris liberalior vſus, hac nulla crebrior tremoris cauſa exiſtit. Quin etiã præter neruorum imbecillitatem alia quoque cauſa ſtatuatur, neruorum obſtructio à lentis craſſiſque humoribus, quæ ſit tamen lenior quàm in ſtupore aut in paralyſi: cõmunes quippe horum cauſas eſſe volunt & ordine ſolo diſtingui, vt quanto interuallo à paralyſi ſtupor, tanto à ſtupore tremor recedat. Atque vt pituita ſic & bilis flaua in neruos inſiliens horum fit ſymptomatum cauſa, ea ferè ratione qua & de paralyſi traditum eſt. Etenim non rarò ſub acutorum morborum finẽ tremor enaſci deprehenſus eſt. His iam omnia tum principis tum ſentientis mouentíſque facultatis ſymptomata videor perſequutus. Nunc quæ ab excrementis prodeunt, expediam. ὁ τρόμος. Cauſæ.

Excrementorum cerebri ſymptomata. CAPVT IIII.

DESTILLATIO Græcis κατάῤῥους eſt ſuperuacanei humoris è capite in ſubiectas ſedes prolapſio. Hoc nomen latè patet omnibus, quo tamen veteres eam ſolùm deſignarũt quæ in fauces irruit. Ergo deſtillationis cauſa atque materia capitis eſt excrementum. Cerebri ampla copioſáque medulla multo eget alimento, è quo neceſſe eſt multum quoque excrementum gigni: maximè verò ſi impenſè frigidum humidúmque aut alia id ratione imbecillum ſit, illique vel copioſius vel non ſatis congruens alimentum ſuppeditatur. His enim ex cauſis vbique magnus fit excrementorum prouentus. Quum moderatum excrementum eſt, id omne in priores cerebri ſinus reconditur, qui in id quodammodo deſtinati ſunt: quum verò immoderatiùs exuperat, extrinſecus etiam cum cerebrum circúmque meninges diſpergitur & fluctuat, quò per interiorum ora venarum effuſus eſt. Cerebri ſinus ſeu ventriculi facilè per palatum expurgantur, reliqua verò capacitas tum per palatum tum per nares tum per aures & oculos. Itaque ſi cerebro humido ſiccæ ſunt nares, deſtillationes capitíſque morbi ingruunt, quíque foris ſplendent intus ſæpe ſordent. Excrementum porrò id cerebri naturam imitatur, quúmque pituitoſum ſit, tenue tamen aquoſum atque dulce exiſtit: ſed in cerebri ventriculis diutiùs obhærens plerũque vel ſalſam vel ἐγκεφάλου περιττωμάτων συμπτώματα. ὁ κατάῤῥους. Deſtillationis interior materia.

actem qualitatẽ tempore conquirit. Aliud præterea in externis partibus capitis excrementũ colligitur, maximéque ſub cute verticis, quò venarũ per faciem & tẽpora in caput irrepentiũ extrema deſinunt. Quoties enim hæ vel ſero vel humore multo turgent, alimenti reliquias & ſuperuacua ſub cutem effundunt, quæ præ cutis craſſitie atque denſitate vaporare foras vix queunt. Horum coagmẽtatione aſſidua tantus interdum cumulus fit, vt tumor ceræ inſtar mollis promineat cutem cõdenſans eámque à calua plurimùm diſiungens. Hic certè fons, hic fomes eſt omnis externæ diſtillationis, quem miror neminẽ omnium veterũ animaduertiſſe. Hinc in externas corporis partes fertur deſtillatio in oculos, in maxillas, in dentes, in ceruicem, in ſcapulas, in brachia, in latera, in dorſum & lumbos, in coxendicem, in crura, in omnes denique articulos: eáque tum omnis arthritidis tum omnis ferè externi doloris cauſa eſſe deprehenditur. Quæ autem è cerebri ventriculis, aut ex iis locis quæ ſub calua ſunt fertur deſtillatio, ea in interiores corporis ſedes prolabitur, in hiſque varios morbos excitat: in neruorũ origines irruens apoplexiam, paralyſim, ſtuporem, tremorẽ: in ſenſuum organa, cæcitatẽ, ſurditatẽ, tinnitum, odoratus priuationem: in nares grauedinem: in fauces & in aſperam arteriam raucitatem: in pulmones tuſſim, aſthma, phthiſim: in ventriculum cruditatem: in inteſtina alui profluuium: hincque ſi in iecoris venas ſe inſinuet, craſſeſcens tum eas tum viſcera infercit obſtructionéſque parit. Sic deſtillatio quàmplurimorũ eſt morborum procreatrix. Vnus autem homo præ cæteris animantibus his malis idcirco obnoxius eſt, quòd amplo ſit cerebro eóque ſublimi, è quo excrementum in omne ferè corpus facilè delabi poteſt, idque perfundere & quaſi irrigare. Id autem excrementũ quamdiu in cerebro conſiſtit, ferè aquoſum eſt & ſero perſimile, quod tamen cum ea tenuitate ex cerebri ſubſtantia lentorẽ adipiſcitur: quo ſæpe cernuntur per frigora nares ſtillare. Talis igitur initio vel in pulmones vel in alias interiores ſedes illabitur: taliſque ab ſummo capitis vertice in extimas corporis partes atq; in pedũ articulos profluit. At verò excrementum hoc partiũ in quas procubuit calore ſenſim craſſeſcit, portione eius tenui diſſipata. Sic enim ex tenui & aquoſa pituita ſuperuacanea mucoſam, ex hacque albugineam, deinde vitream & gypſeam caloris vi procreari in Phyſiologia demõſtrauimus. Quum autẽ frigida deſtillatio in partem quampiam incidit, ab exterioíſne an ab interioribus capitis ſedibus ea profluxerit, internoſcendum quidẽ (nam medendi ratio diuerſa eſt) tum iis ſignis quæ nũc poſita ſunt, tum iis quæ externũ capitis dolorem ab interiore ſeiungunt.

Cauſæ deſtillationis omnis euidentes.

Deſtillationis occaſio ſeu propheſis deſtillationem irritans.

Deſtillationis porrò materiam gignunt ac augent intemperans humidiúrque victus, & capitis imbecillitas intemperiéſque frigidior. His ex cauſis cumulatum excrementum ſi diutius ſubſiſtit ac hæret, tum morbos tum quæ retuli profert ſymptomata. Id verò depellit & è capite exturbat, quicquid ſuo id loco dimouet, vt copia grauans, frigus exprimens, æſtus colliquefaciens, balneũ laxans & perturbans exercitatio vel animi pathema. Hæ igitur quoniam efficiunt vt pondere ſuo excrementũ in ſubiectas ſedes profluat, deſtillationis cauſæ ſtatuendæ ſunt. Recentiorum medicorũ turba non ſatis probabili Auicennæ dogmate, omnem deſtillationis materiá ſtatuit è iecore calidiore ſuſcitari: multos inde vapores in caput efferri, qui deinde cerebri frigore in aquá verſi protinus relabantur, perinde atque terrarũ expirationes quæ in nubes concreſcentes mox diſſoluuntur in imbrem, aut ſicut vaporarij halitus in ſublime elatus denſatur in aquá. At verò excrementi minimũ hac ratione cõgeri poteſt. Sed & iis qui vel tẽperato vel frigidiore ſunt iecore deſtillationes plerunque fiunt: & hæ quidem quemadmodum & reliquæ ferè omnes à capitis imbecillitate & frigida intemperie, quæ omnium ſunt cauſarum creberrimæ ac validiſſimæ. Capitis ſymptomata omnia perſecutus videor, quorum interiores ferè cauſæ ſunt intemperies ſimplex & vitium humoris, qui vel extra vel intra caluam conſiſtit. Hic verò vel in meningibus, vel in cerebri ſubſtantia, vel in eius ductibus obhæret, vel illinc in ſubiectas partes illabitur. Atque hi præcipui ſunt ſcopi, ex quibus tota medendi ratio peti conſtituíque debet.

Oculorum morbi, ſymptomata, horumq; cauſæ. CAPVT V.

ὀφθαλμῶν πάθη.

SIMILI ratione & oculorũ interiores affectus ab externis ſumma cura ſeiungendi ſunt, quòd in his curatio & remediis & vtendi ratione variet. Interiores dico qui intra corneam membranam conditi ſunt, & quorum origo ab intimis cerebri ſedibus ducitur. Externos verò qui vel in cornea vel extra hanc exiſtunt. Hi autem affectus aut oculi viſionem aut motum peruertunt, idque modò cũ dolore modò citra dolorẽ vllũ. Motui impedimẽto ſunt ſtrabiſmus atque paralyſis.

ſτραβισμὸς ἢ διαστροφή.

Strabiſmus oculi conuulſio eſt, qua is in obliquum ita cõtorquetur, vt nequeat amborũ vnus aſpectus eſſe. Paralyſis motus eſt abolitio: horum cauſæ ſuprà commemoratæ vel in oculorum muſculos incidunt, vel in neruos ex ſecunda coniugatione eò directos, vel in eam cerebri partẽ vnde illi emergunt. Atque hi primùm & per ſe motũ impediunt. Affectuum porrò interiorũ qui viſioni obſunt, alij in cernendi ſpiritu, alij in cerebro, alij in optico neruo, alij in humore cryſtalloide conſiſtunt. Spiritus aut acutè & diſtinctè cernat, debet multus eſſe & æthereus. Nam multus ſi craſſus quoque ſit, & longinqua & vicina quidem videt, vix tamen diſcernit. Paucus verò licet æthereus ſit, luſciosos tamen facit, qui propinqua planè diſcernunt, diſtantia haudquaquã vident. Paucus & craſſus hebetes, qui neque diſtantia vident neque propinqua diſcernunt: ſenum hoc ferè vitiũ eſt. Cæcitas, obſcuritas omniſque viſus imbecillitas cuius cauſa in oculo conſpicua non eſt, vel cerebri, vel optici nerui, vel humoris cryſtalloidis vitio exoritur. Cerebri autem vitiũ intẽperies eſt aut ſimplex aut ex humore. Optici nerui vitiũ obſtructio ex humoris craſſioris influxu:

οἱ μύωπες ἢ νυκτάλωπες.

οἱ ἀμβλυωποί.

fluxu: aut anguſtia ex tabe vel ex tumore præter naturam: aut illius diſruptio ab externis cauſis. Cryſtalloidis peculiare vitium eſt, è propria ſede dimotio aut ex caſu aut ex ictu, quibus vehemẽter oculus ipſe concuſſus eſt. Iam verò hæc notis diſcernenda ſunt. Vitium & offenſæ viſionis cauſam in cerebro eſſe certò ſcies, ſi non ad oculum modò verumetiam ad alios ſenſus imbecillitas pertinet. An verò ex ſimplici intemperie, an ex humore vitium ſit inductum, ea luculenter declarant quæ de affecti cerebri ſignis prodita ſunt. Quũ cauſa in cerebro non reperitur, in neruis opticis aut etiã infra hos quærenda eſt: atque ſi cæcitas repente aut breui tempore inuaſerit, obſtructio certè eſt ex humoris influxu: ſin verò pedetentim multóque tempore, aut intẽperies aut adſtrictio vitio detur. Quanta autem ſit optici neruі obſtructio vel adſtrictio, ita quidem cõiectura intelligere eſt. Si laborans oculum ſanum claudens altero videre contendat, ac tum pupilla dilatetur, ſpiritus nonnihil etiamnum influit per neruũ: ſin verò eadem pupillæ figura eadẽmque amplitudo permanet, nihil omnino ſpiritus illabitur prorſuſque illi intercluſa eſt via. Ruptus autem opticus neruus, aut humor cryſtalloides è propria ſede dimotus, intelligitur ex ictu vel caſu vel ex alia quauis manifeſta cauſa quæ vim intulerit: quanquam interdũ vidi nullius externę cauſæ vi, ſolius acerrimi humoris influxu repente & cryſtalloidem è propria ſede dimoueri & pupillam dilatari, ſed tum comitabitur dolor immanis & implacabilis. Quinetiam quum cryſtalloidis dimotio ſurſum deorſum fit, laboranti quæcunque cernuntur gemina apparent, non autem quum in alterutrum angulum fit.

Quæ obſeruatione cauſa affectæ viſionis ſit peruestigãda.

Glaucoma eſt cryſtalloidis aut vitrei humoris in glaucum aut fuſcum colorem mutatio. Hoc vitio impediti aut per fumum aut per nebulam ſe videre arbitrantur. Idem impedimentum accidit quum vtriuſuis humoris ſubſtantia nimiopere craſſeſcit. Si quem fortè alium colorem contraxerit, is etiam in obiectis rebus elucebit. Hoc quidẽ vitium rarum, at certè immedicabile, quòd humorum ſubſtantiam immutet.

γλαύκωμα, καὶ ἀμαύρωσις.

Suffuſio eſt humoris præter naturam vel in pupilla vel inter rhagoidem tunicam & cryſtallinum humorem cõcretio. Is autem è cerebro per opticum neruũ prolabitur, idque ſenſim, vt idcirco vix poſſit initio conſpici: quanquam interdum vidi omnino craſſam atque conſummatam ſuffuſionem vno die congeri. Etenim ſi craſſus humor in opticum neruum repente incidens ſubitò obcæcat, cur non etiam is longiùs ob pupillã prolapſus repentinã ſuffuſionem eàmque perfectam inducet? Omnis autem ſuffuſio ob pupillam conſiſtens, impedit ne cryſtalloides primum videndi organum, externarum rerum ſpecies atque ſimulachra excipiat, néve illa liberè cernat. Principio quum tenuis adeò eſt humor, vt minimè deprehendi poſſit, fumi duntaxat & vapores, deinde etiam muſcæ ante oculos obuerſari putantur. Tempore eouſque craſſeſcit dum omnino viſionem præpediat, idque ſi pupillam omnem obtegit, aut ſi eius partem duntaxat, obiectarum quoque rerum partem quampiam obſcurat. Atque vt eſt ſuffuſionis figura, ita & varia ſunt rerũ ſimulachra. In his omnibus iam manifeſtè craſſus, cõcretus albúſque humor animaduertitur. Incipiente igitur hac ſuffuſione eadem ferè viſa atque in ea quæ affecto ventriculi ore fit ſeſe repræſentant: quæ hac tamen ratione diſcernuntur. Suffuſio propria alterum duntaxat oculum falſis rerum ſimulachris illudit, aut ſi ambos non ſimul tamen neque ſimiliter. Suffuſio per cõſenſum & ambos & ſimul & æqualiter viſis offendit. In illa viſorum occurſatio aſſidua eſt, ne diem quidem ſed ne horam intermittens. In hac verò & remittit & intermittit, ſi parciore & facili dato cibo ventriculus bene concoquat, aut is expurgetur medicamento dialoës: inualeſcit ſi cruditas eſt, aut os ventriculi dolitat aut nauſea ſatigat.

ὑπόχυσις.

Suffuſio primaria, & quæ per conſenſum fit, quo diſcernantur.

Pupillæ vitia manifeſtè ſenſibus patent: ea ſunt dilatatio, imminutio, diuulſio & ruptio. Dilatatio ſiue iam ab ortu ſiue poſtea ex morbo nata ſit, viſioni obeſt, vt quæ videndi ſpiritum vniuerſè diffundi atque diſſipari ſinit. Imminutio natiua quoniam ſpiritum cogit atque denſat, acutiſſimam viſionem reddit: at morboſa quoniam cauſam præter naturam habet, deteriorem facit. Diuulſio & ruptio nec occæcant nec magnopere viſioni officiunt. Dilatationem porrò efficit humor in vuea tunica concluſus ac redundans, qui illam diſtendens, illius quoque foramen quod pupilla eſt amplificat. Quocirca oculi prominẽtiam atque etiam ſcirrhum, phlegmonem & abſceſſum comitatur pupillæ dilatatio. At verò imminuitur pupilla anguſtiórque fit in oculi phthiſi & atrophia, & quoties vitreus humor quauis de cauſa abſumitur: tum quippe contracta rupiáque vuea & in ſeſe quaſi concidens foramen coarctat. Eiſdem cauſis atque etiam externarum vi & iniuria fiunt, pupillæ diuulſio atque ruptio. Hi ſunt omnes interiores oculorum affectus. Externos qui corneæ & adhærenti membranæ inſident perſequamur.

εὔρυνσις τῆς κόρης. μείωσις. παρασπασμὸς καὶ ῥῆξις.

Caligo eſt tenebroſa viſio ex craſſiore denſiotéque facta tunica cornea. Ratum hoc vitium ex morbo, ex ſenectute frequens: qua certè membranæ quemadmodum & vngues craſſeſcunt.

[illegible]

Nubecula verò tenuis eſt humor corneæ inhæreſcens, cuius adhæſu putat laborans ſe per nebulam, per vaporem aut fumum res omnes intueri. Hic verò humor ſenſim craſſeſcens tandem albuginem parit. Eſt enim albugo craſſus & albus humor in cornea aut etiam ſupra hanc ita concretus atque denſatus, vt omnem plerunque videndi aciem perſtringat. Senſim quidem hæc duo vitia ſuccreſcunt, ac ſæpe ex ophthalmia & epiphora. Interdum & ex proprio fiunt humore lento, qui ob pupillam effunditur ex iis ſpatiis quæ ſunt inter membranam adhærentẽ & corneam.

ὁμίχλη. λεύκωμα.

Hallucinatio quæ Græcis eſt [illegible] fit cornea tunica alieno colore infecta, quo etiam foris omnia tincta cernuntur: vt in ictero citrina, in ſuggillatione & inflammatione rubra.

Rhexis eſt eiuſdem corneæ ruptura vel ſectio vel exeſio, è qua primùm albugineus humor

ῥῆξις.

ἐμανατ oculúmque multò minorem relinquit. Deinde rhagoides tunica procidit, ac tum oculi

προπτωσις ὀφθαλμοῦ. eſt procidentia, quæ Græcis eſt proptoſis. Ab hac diuerſa eſt oculi confuſio, in qua ex ictu humores permiſti confuſique ſunt, citra eruptionem vllam.

Ex tuberant (ſed rarius) in hac tunica puſtulæ quales exanthematum, phlyctænæ dictæ. His ruptis vlcuſcula manent varia, quorum ſordidiſſimum epicauma dixerunt. Hæc tādem pus excipit. Quinetiam huic tunicæ & carbunculi & carcinomata inſident, rariſſima quidem, ſed omnium vlcerum deterrima. Nunc adhærentis membranæ affectus percurramus.

πτερύγιον. Vnguis neruoſa dura & albicans membranula eſt ex angulo ſeſe obtendens & plerunque pupillam contegens. Oritur ex adhætente membrana ſenſim multóque tempore (ſi permittitur) increſcente & obdureſcente.

ἐπιφορά. Omnium autem frequentiſſimè oculos infeſtant epiphora & ophthalmia, ex quibus & dolores ſanéquam acerbi & alij plerique morbi expullulant. Epiphora eſt tenuis humoris impetus, lachrymarum ſpecie in oculos factus. Is autem humor aliàs frigidus ac planè aquoſus ſine dolore, ſine ardore aut rubore: aliàs acer eſt aut ſalſus, qui & dolore & acrimonia & ardore & rubore moleſtus eſt, vnde & palpebrarum ſequitur exulceratio. Fluxionis huius origo ferè è ſincipite & è ſummo vertice ducitur, in quo humor extra caluam & ſubter cutem congeri ſolet, qui per pericranium in adhærentem membranam deſtillat, ac demum foras per oculos excidit: quemadmodum & ex ea ſede deſtillationes aliàs in dentes, aliàs in maxillas procumbere proditum iam eſt. Quocirca huius eædem atque deſtillationis cauſæ ſtatuendæ ſunt.

ὀφθαλμία. Ophthalmia eſt oculi phlegmone ex oculorum angulis in totam adhærentem membranam effuſa. In hac tenues oculorum venæ turgent, & quæ in oculorum albo obſcuræ fuerāt, conſpicuæ fiunt: plerunque quicquid albū fuerat, rubeſcit. Summus ardor atque dolor affligit, qui actiū ſæpe lachrymarum fluxionem accerſit. Tum ſanè magna huic ſimilitudo eſt cum epiphora. Sed inter ſe diſtant, quòd in ophthalmia oculi albū, in epiphora ſolùm palpebræ cilium rubeſcat. Diſtant præterea & materia origine. Quum ingraueſcente ophthalmia album oculi tubeſcens vſque adeò tumet & increſcit, vt nigro ſublimius euadat ipſúmque ferè contegat, chymoſis appellatur. Inflammationis cauſa eſt tenuis bilioſíque ſanguinis in oculos fluxio, è temporum angulorúmque venis in obſcuras & latentes oculorum venas irruens. Quibus fluxione frequenti venæ pateſactæ ſunt, hi quauis ex cauſa inflāmatione rurſum tentantur, & à plethora, & à ſolis æſtu, & ab exercitatione, & ab aliis externis cauſis quas diximus fluxionem irritare.

ἡ ὀδυνία. Oculorum dolores quoniam in primis graues eſſe ſolet, ſeorſum quoque æſtimandi. Mouentur autem ab humorum acrimonia in acri epiphora, ab ardore in ophthalmia, à flatuum vel humorum influentium copia, quæ illorum tunicas diſtendit, à carbunculo & carcinomate: ſed à puſtulis & vlcuſculis quæ in corneam incidunt aut nullus aut admodum leuis oritur dolor. Quos hactenus numeraui affectus omnes oculi globum obſideot: Nunc qui ambitum inuadaot, palpebras dico & angulos, tradendum.

ὁ αἰγίλωψ. Maximus quidem & crebertimus eſt ægilops, phlegmone parua inter maiorem angulum & naſi radicem. Pars ipſa quaſi furunculo tumet, ambitus rubore perfunditur, dolor ſummus vrget iſq; lancinās. Cauſa eſt tenuis bilioſúſque ſanguis, per temporū, frōtis faciéique venas eò inſiliēs, ſicque venā illic conſpicuā exedens aut corrūpens, vt ſanguis in id ſpatiū ſub cutem effuſus phlegmonē pariat: qua rupta exulceratáque cute abſceſſus apparebit, è quo pus per vlcuſculū manat.

κόλπος καὶ σύριγξ. Ex his parum bene curatis affectibus, ſinus conſequitur aut oculi fiſtula. Etenim quū ægilops non maturè aperitor, aut quū cute adhuc integra pus non liberè effluens diutius coërcetur, cuniculos agit, ac demū vicinis partibus exeſis ſinum parat, in quo copioſius colligitur: hinc ad os ſubiectum penetrat, & viā aperit in narem proximā, è qua graneolens excidit. Quòd ſi pus viam ſibi muniat in angulū oculi maiorē, fiſtulam excauat qua ſinus expurgatur. Solet quippe in ſinu illuuies aſſiduò congeri, quæ preſſo angulo per illius fiſtulam emanat: tumque tumor ſubſidet, dum noua illuuie denuò repleatur, quod pleriſque ſingulis horis obtingit.

ῥυάς. His malis rhyas ferè ſuccedit, quæ eſt carunculæ anguli maioris abſumptio vel imminutio, à qua & angulus latior euadit. Fit tamen & aliis ex cauſis, velut ab humoribus & medicamētis exe-

ἐγκανθίς. dentibus. Rhyadi oppooitur encanthis, quæ ipſius eſt carunculæ immodica emioentia.

τὰ ψωροφθαλμία καὶ ξηροφθαλμία. Palpebrarum vitia ſunt ſcabies quæ pſorophthalmia, & pruritus qui xerophthalmia noncupatur: illa ſcabies eſt ex humore calido & acri, cilia potiſſimum occupans: hæc pruritus eſt ex humore ſalſo atque nitroſo, ſoletque noſtris ſicca lippitudo nuncupari.

ἐκτρόπιον. Ectropion palpebræ eſt inuerſio, qua pars eius interior rubra prominet. Oritur autem vel ob cicatricem vel obſubditæ carnis exuperantiam, qualis ſæpe ex chymoſi relinquitur.

χαλάζιον. κριθή. Grando tuberculum eſt durum palpebræ ferè ſuperiori innaſcens. Hordeolum tuberculum

μαδάρωσις. φθειρίασις. callidum in abſceſſum ferè deſinens, quod è palpebræ margine atque è cilio prorumpit. Quinetiā ciliis atque ſuperciliis pilorum defluuium conringit, quòd madaroſis appellatur: & pilorum inuerſio & pediculorum prouentus, omnia certè ex iis cauſis genita quæ & finitimos capillorum affectus edunt.

Aurium morbi & ſymptomata, horumq́ue cauſæ & ſigna. CAP. VI.

ἡ δὲ φλεγμονὴ καὶ ὑπόπυον καὶ ἡ ὠταλγία. AVRIS phlegmone plerūque tentatur. Hæc parte intima inter craſſiorē meningem & membranam quæ audiendi meatui prætenditur colligi ſolet. Gignitur ex acri tenuiſſimoque ſanguine,

guine, qui ab interioribus meningum venis eò irruens, tandem putreſcit. Calore ſe prodit & dolore grauiſſimo, membranas quippe humoris acrimonia pungit & copia diſtendit atque diuellit. Hinc pulſans & vehementer lancinans dolor excruciat, qualis & per phlegmonas omnes quæ circum arterias & membranas accenduntur. Febricula oboritur ſuis comitata ſymptomatis. Nullus tumor nullusque rubor foris conſpicitur, niſi fortè geminato malo externa in conſenſum trahãtur. Putris materia in pus ſenſim concoctione mutata abſceſſum inuehit, è quo rupta vel exeſa vel rarefacta audiendi membrana pus foras per auris anfractum manat, magna doloris lenitione atque grauitatis leuatione. Quibus imbecillũ eſt cerebrũ & excrementis abundans, iis diu auris diffluit, manetque, interdũ ſuppuratio admodum diuturna, qua vel pus album vel liquidior ſanies excurrit. Fit tamen & interdum ſuppurationis aut ſordium genus aliud citra inflammationem, ex magna cerebri impuritate ex multaque colluuie eò ſibi viam & exitum moliente.

Vlcus auris ſordidum ex his ſæpe cauſis excitatur, quoties vel pus vel humor influens ſumma pollet acrimonia. In vlcere verò humido nec tẽpeſtiuè reſiccato caro excreſcit, quæ auris ductum obturat & auditum peruertit. Obturant præterea tum ſordes copioſæ ſi vel concreſcant vel obdureſcant, tum calculi tum alia quæcunque imprudentibus in aurem incidunt. Diuturna autem ſordis ac ſaniei ſuppreſſio, ac etiam impurum ſordidúmque vlcus vermes progignit.

Iam verò dolor, tinnitus, auditúſque grauis, & omnia audiẽdi ſymptomata, ex iiſdem ſæpe cauſis procedunt. Dolor enim acerbiſſimus in phlegmone eſt, nec minus acerbus fit ex flatulento ſpiritu circum membranas coërcito, exitum quippe nõ reperiens, vehementer illas diſtendit diuellitque ab oſſe. Diſcernitur autem quòd neque in hoc ardor neque grauitas, ſed ſola ineſt diſtentio cum tinnitu aut ſtrepitu valido. At multò leuior dolor exiſtit, quã frigidus craſſúſque humor intimæ auri impactus ciet. Hic etiam citra ardorem, citra grauitatem atque diſtentionem altè fixus eſt, cauſaſque manifeſtas habet redundantis pituitæ ſuperuacuæ. At certè ſibilus, tinnitus, ſonitus, ſtrepitus omniſque deprauata auditio, ex motu & agitatione eorum naſcitur quæ intimã aurem occupant. Hæc vt varia ſunt & variè impelluntur, ita & varios ſonitus edunt. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius curſu interrupto: ſonitus ex craſſiore pleniùs erũpente: ſtrepitus ex impulſu valido: fluctuatio ex humoris iactatione. Horum verò nihil obauditur ſi cauſa interior quæcunque ea ſit, conquieſcat. Quum vlcus ab inflammatione vel abſceſſu, multo pure manauit, niſi id probè coaleſcat, perpetuum ſonitum aut ſtrepitum relinquit. Nam licet flatus nullus præter naturam ſubſit, ſpiritus tamen per arterias impulſus impetu læſum auditum offendit. Quinetiam citra vllam auris offenſionem obauditio, id eſt deprauata auditio, interdum capitis conſenſu accidit. Quæ huius eſt generis, non vt ſuperior in ſolam aurem impingit, ſed per omnes capitis arterias effundi percipitur. Talis ferè exiſtit per ſummum febriũ ardorem, necnon ſine febre quum è ſubditis viſceribus calida copioſaque expiratio in caput effertur. Etenim tum hac tum flatuoſo ſpiritu diſtentæ arteriæ vehementiùs pulſant, multúmque calidi ſpiritus in cerebrum & aures effundunt: ab his verò audiendi ſenſus alioqui ſanus, perturbata atque confuſa obaudit: quemadmodum & oculus aliena multa cernit in ea ſuffuſione quæ ventriculi conſortio fit. Hac multos noui grauiter torqueri, atque tum maximè quum impuris eſſent viſceribus.

Grauis porrò auditio atque ſurditas ſola magnitudine diſtant. Fiunt autem vel cerebro vel primo audiendi organo vel auris anfractu aut læſo aut impedito. Cauſa quæ cerebrum aut primum audiendi organum occupat, vel intemperies eſt ſimplex vel humoris vitium. Ex bile ſurditatem inferri prodidit Hippocrates. Quibus, inquit, deiectionesillioſæ exeunt, eæ ſurditate ſuperueniente ſiſtuntur: & quibus ſurditas adeſt: billioſorum deiectione finitur. A phlegmone præterea, ab abſceſſu & ab vlcere illam infligi ſuperiora demõſtrant. Ab humore quoque frigido, craſſo & pituitoſo penitus impacto & conquieſcente crebrior eidem origo eſt. Hic enim omniũ maximè ſenſus omnes eorúmque functiones cõſopire ſolet. Has verò non aliter quàm doloris cauſas, nec aliis oportet ſignis diſtinguere. Impedimenta auris appellantur quæcunque illius anfractum obſtruunt, pus, concretæ ſordes, tuberculum carnoſum, callus, ſcirrhus & quæcunque incidentia tenaciùs inhæreſcunt. Grauis auditio atque ſurditas, quæ iã ab ipſo ortu & à prima natali die contracta ſit, ab his minimè cauſis, ſed à conformationis vitio proficiſcitur, quo vel audiendi inſtrumentum deeſt, vel certè figuram vitioſam obtinet. Sic quidam ſenator ex coniuge ſana liberos omnes ſuſcipit ſurdos atque mutos, cuius rei cauſa in primis cæca & obſcura cenſetur.

At verò parotis inflammatio eſt in iiſce potiſſimum glandibus erumpens, quæ ponè aures & ad earum radices conſiſtunt. Hæc notas omnes phlegmones habet, tumorem, ruborem, calorẽ, pulſantémque dolorem, niſi (vt interdum fit) œdematis ſit particeps. Oritur ferè à capite, humoribus calidis eò confluentibus: aliàs ſine febre, aliàs in acuta febre, in qua præſertim caput vel delirio, vel dolore, vel grauitate torquebatur.

Narium morbi, ſymptomata, cauſa & ſigna. CAP. VII.

NARES expurgando cerebro deſtinatæ, eorum quæ præterlabuntur acrimonia ſæpe exulcerantur: deinde etiam ab ictu, à caſu, à vulnere, ab aliiſque cauſis euidentibus. Nariũ vlcus neque dolore neque acrimonia conſpicuũ, ac proinde diu ſæpe latet incõprehenſum, dũ planè ſordeſcat exedatque oſſa tenella. At verò quũ recens eſt hinc noſcitur, quòd ſanguinis nonnihil frequenter eructet, maximè quum attingitur aut irritatur: quódque nares hoc ſæpe madeant: atque ſi ſinitur cruſtula ſicca eaque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquam procidit.

[ὄζαινα.] Vetuſtius aciam putridum vlcus ozæna appellatur, è quo cruſtula ſordidior atque etiam graueolens mucus excidit. Laborans ipſe tum ſibi graueolet, tum vicinis tetri ſpiritus contagione moleſtus eſt. Sæpe illic vlcera diuturna ſerpunt, quæ vel narium alas, vel earum interſtitium, vel alia eius loci tenella oſſa exedunt atque putreſaciunt magna deformitate, exeſúmque palatum ſæpe perforant: idque maximè ſi vel carcinomatis ſpeciem habent, vel è fœda lue venerea, quod creberrimum eſt, contracta ſunt.

[τὸ σάρκωμα. πολύπους.] Recentibus vlceribus neglectis caro plerũque excreſcit, quæ ſarcoma nuncupatur. Ea quum longitudine ita excreuerit, vt iam è nare foras propẽdeat, aut in fauces relabatur, polypus eſt. Vtrumque vitium narem obſtruit, & ſpiritui viam intercludit, dum præſertim in latus affectum decumbitur, loquelam offendit & obſcurat. Atque hæc ſymptomata grauedini quodammodo ſimilia, niſi quòd admodum diu permanent, nec errhinis tolluntur, quodque vlceris ſigna iamdiu anteceſſerunt.

[ὀσφρήσεως συμπτώματα.] Iam verò odoratus ſymptomata ſunt, fœtor aſſiduus, odorandi imminutio vel abolitio. Fœtor ex his duntaxat partibus eructatur, quæ circa nares & os ethmoides ſunt: nam quæ in ipſo olfaciendi ſenſu, vel prope hunc iuxta meningas putreſcunt, ſenſum ipſum haudquaquã feriunt, nec ea laborans, ſed quiuis aſſidens deprehendit. Vt enim quippiam odorarum feriat, neceſſe eſt ex eo vaporem quodam interuallo in eum ſenſum & in priores cerebri ventriculos efferri. Odoratus quoque perit aut imminuitur impedito nariũ ethmoidisq́ oſſis meatu, quo ſpiritus ac odor duci ſolet. Idque vel ſarcomate, vel polypo, vel phlegmone, vel grauedine. At ſi horũ nulla ſigna comparent, offenſionis cauſa, vel ad priores cerebri ventriculos, vel ad eas propagines in quibus eſt odorandi ſenſus, referri debet: in his vel intemperies, vel humorum copia, vel corruptela, ſenſum eiúſve ſpiritus cõtaminat. Circum eas ſedes abſceſſus interdum fiũt nulla febre, minimo dolore, è quibus ruptis animaduerti pus ſyncerum per nares affatim profluere perinde atque è purulentis auribus, idque nullo incommodo valetudinis. Sed & in quodam milite qui reſimis erat naribus ex fœdiore quadam eluuie diutiùs cohibita, vermes duo villoſi inſtar digiti illic geniti inuentique ſunt, qui tandem in furorem illum adegerunt, febreque non admodum manifeſta de medio ſuſtulerunt die circiter vigeſimo.

[ἡ κόρυζα.] Grauedo autem frigida pituitoſaque eſt deſtillatio in os ethmoides eiúſque membranas incidens, è partibus quæ circum cerebrum aut è ventriculis eius effuſa. Ea caput ingraueſcit, reſpiratio difficilior euadit, nec niſi hiante ore anima duci poteſt, vox non vt antè ſonora, nõnihil liquoris profluit è nare, principio tenuis, deinde craſſiuſculi. Fit interdũ etiam grauedo ſuperiore multo grauior à pituita, quæ vel ſalſugine vel aliorum humorum permiſtione calida & acris euaſerit: ea nares non ſolùm tumefacit, ſed etiam ardore ſummo exulcerat.

[αἱμοῤῥαγία.] E naribus porrò ſanguis erumpit, aperta, rupta vel exeſa vena eò deſinente. Eam quidem aperit ſanguinis tenuitas vel exuperantia: rumpit vulnus, contuſio ex ictu aut ex violenta quauis euidente cauſa: exedit ſanguinis vel cuiuſuis humoris acrimonia. Venæ in nares, non ex intimis cerebri, ſed ex oris palatique ſedibus excurrũt, ſatis quidem detectæ ac patulæ, vt quaſi emiſſarium ſint ſuperuacui ſanguinis expellendi: quemadmodũ & hæmorrhoides, & quæ in vteri ceruicem pertinent. Ex his ſiquidem omnibus, aliàs naturæ beneficio, aliàs præter naturã ſanguis emanat.

Faciei oriśq; vitia, & horum cauſæ. Cap. VIII.

Cvtis quæ faciei obtenditur, quoniam ſubiectæ carnis portio quædam eſt ſiccior, vitia contrahit cæteris partibus inſueta. Eiuſmodi in primis ſunt ardentes puſtulæ, quæ tum in naſo tũ in reliqua facie magna fœditate extuberant. Cauſa eſt tenuis bilioſusq́ue ſanguis immodicè auctus, aut cõſueta eius vacuatio ſuppreſſa: tum quippe in eas ſedes irrumpit impetúmque facit. Accedit etiam cutis rara atque tenella, quæ eo humore ſub epidermide coërcito promptè imbuitur. Huius quoque ordinis eſt rubor faciei vniuerſus præter modum ſine puſtulis efflorеſcens: qui ſi perpetuus eſt atque conſtans, feruidiore ſanguine cutis imbuta eſt: ſin ex internallis recurrit, ſolus vapor eò ſublatus in cauſa eſt, aut tenuis humor nondum impactus. Huc etiam pertinẽt citrinus, liuidus, albicans aut aliter fœdatus color, & cutis ſcabrities: quales icterus, leucophlegmatias, omnéque cachexiæ genus proferre ſolet: omnes quippe ex humorum vitio, ex corporis ac viſcerum impuritate ducunt originem, vt poſthac plenius diſſeretur.

[ὁ ἴονθος. ὁ φακός. τὰ ὑπώπια.] At varus tumor eſt durus & exiguus ex frigido craſſoque humore quaſi in callum concretus. Lentigo ſubnigra aut verè fulua faciei macula eſt, lentem magnitudine coloréque referens. Suggillata, nigritiæ quædam ſunt ex contuſione ictúque vehementi derelictæ, quemadmodum & vibices. Eiuſmodi deformitatum ingens eſt numerus, quæ quoniam corporis functionibus haudquaquam obſunt, non inter morbos, ſed quòd omnino præter naturam ſint, inter ſymptomata recenſeri debent.

[κυνικὸς σπασμός.] Cynicus ſpaſmus oris eſt diſtentio ſeu conuulſio, qua id omnino peruertitur. Conſpicuũ quidem malum ſi graue eſt atque conſummatum, leue autem non niſi quum loquendum ridendúmve eſt, detegitur: tum ſiquidem oris labra nolenti contorquentur. Similem deformitatem inurit labrorum paralyſis, hoc tamen diſcrimine, quòd ſi paralyſis eſt, labrum in ſanam partem contorquetur, ſi ſpaſmus in affectam. Quæ horum efficientes ſint cauſæ ex iis quæ ſuprà de paralyſi atque conuulſione prodita ſunt intelligitur. Huc pertinent & labrorum fiſſuræ, quæ ventriculi viſcerúmque conſtitutioni prauæ ſuccedunt.

Dentes

Dentes variè affici ſolent: modò enim aut exerti aut longiores prominent, modò atteruntur aut mandendu aut externatum cauſarum vi. Stupeſcunt frigidioris humoris influxu, & acerborũ crodorúmque fructuum eſu. Nigreſcunt & fœdo lentore obducuntur detergendi incuria, dulcium & calidorum vſu, expiratione cruditatis & crapulæ, humorum vitio propter viſcerũ maximéque lienis impuritatẽ à quartana relictam, atque hydrargyri illitu. Vacillant mobiléſque fiunt externa vi concuſſi, & quum eorum radix multo humore madet laxiórque fit alueolus. Dolore conflictantur grauiſſimo, idque ferè ob deſtillationem aliàs tenuẽ aliàs frigidam, quæ vel in maxillæ membranam, vel in dentium neruum, vel etiam in corpus decumbit. Ruit autem deſtillatio è capitis vertice per tempora in maxillam aut ſuperiorem aut inferiorẽ: & ſi quis dens exeſus eſt in quem iam via pateat, in eum maximè fluxio inſilit. Tenuis porrò an frigida deſtillatio ſit ex ſuprà commemoratis ſignis internoſcendum: & quòd frigidæ malarum tumor ſæpe comes eſt, tenuis rarò: huiúſque dolor acerbior, illius verò mitior. Crebra ſæpéque recurrens deſtillatio dentes excauat, exedit, putreſacitque, ac nonnunquam ab alueolis exturbat. αἱμωδιᾶσι. μελαίνονται καὶ πηλιδνοῦνται. σείονται. ὀδυνῶνται.

Gingiuæ interdum præter modum luxuriant & excreſcunt, adeò vt dentes propè integant, iis potiſſimum quibus molles & ſpongioſæ ſunt, & qui locis aquoſis humidioribúſque vt nautę degunt. Flacceſcunt & exeduntur humoris acrioris & ſalſi adhæſu, & vlcuſculis dentium radices detegentibus. εὐλακηλάδες.

Eædem phlegmone manifeſta tentantur parulide appellata ad dentium radicem intrò forâſve adeò prominente, vt etiam vicinæ partes diſtendãtur, rubeant, caleant ac doleant. In ſuperiorem maxillam ea procumbere ſolet ex oculorum cantho maiore: in inferiorem verò per tempora è venis eò deſinentibus. Abſceſſus hunc ſequitur, cuius pus non ad faciei cutem, ſed ad dentiũ radices exili velamento rectas irrumpit. Vlcus ſi malè curatum eſt, caruncula extat & prominet epulis nuncupata. φλεγμονή. ἐπουλίς.

Maxilla autem inferior & conuulſione & paralyſi interdum tenetur, crebriùs verò deſtillatione, quæ in eius articulum ad auriculæ radicem influens, immobilem eam plerunque reddit, loci quidem dolore & tumore duro atque conſpicuo. Ea ferè externarum more deriuatur è vertice capitis.

Aphthæ porrò vlcera ſunt non admodum cana in quamuis partem oris ſerpentia, in palatum, in gingiuas, in linguæ latera in eiuſque radicẽ. Hæ infantibus familiares, ſed adultis quoque illas efficit halitus calidior è iecore & ex bilis feruore per œſophagum, aut etiam per cæca ſpiracula exurgens: illas etiam interdum gignit pituita ſalſa profluens è capite. In febribus quidem hæ frequentes, nonnunquam & ſine febre graues, quales ſæpe menſibus ſuppreſſis obſeruantur. Eas autem hîc prætermitto, quas venerea lues & hydrargyri perunctio ſolet excitare. αἱ ἄφθαι.

Linguæ fauciumq́; morbi, ſymptomata & cauſæ. CAP. IX.

IN ea oris parte molli & laxa quæ ſub lingua eſt, & cui ea incubat, atque quaſi vinculo alligatur, tumor colligitur batrachus appellatus, qui interdum phlegmones, ſæpius œdematis mollis & laxi ſpeciem exhibet, è quo aperto mucus proſilit oui cãdido perſimilis. Lingua verò tota interdum ſtupore vel paralyſi tenetur, iis neruis prorſus impeditis qui à ſeptima cerebri coniugatione propè ſpinalis medullæ initium deriuantur. Interdum altera duntaxat eius pars dimidia, dextra ſiniſtráue reſoluitur citra vllam guſtus offenſionem. Quum tota prehenditur, grauis apoplexiæ metus impendet: quamquam non rarò animaduerti diuturnã linguæ paralyſim nulla conſequuta apoplexia. Ex conſummata paralyſi omnes obmuteſcunt: ab ortu quoque nonnulli muti permanent, idque naturæ cõformantis vitio. Viſus eſt etiam cui leuiore ex cauſa biduum triduúmve loquela adimeretur, moxque repente & inopinatò redderetur, & qui ſępius ex interuallis & circuitibus modò loqueretur, modò muteſceret integrè ſano corpore. βάτραχος.

Blæſi atque balbi ſermonem non articulatè explicant aut linguę breuitate, aut craſſitie nimia, aut alio naturali vitio conformationis: nonnunquam & affluentis humoris copia modò ex humidiore cerebro, modò ex ebrietate: nonnunquam immodica ſiccitate. οἱ τραυλοί, ψελλοὶ καὶ ἰσχόφωνοι.

Guſtus autẽ perit aut imminuitur neruis mollioribus, qui à tertia cerebri coniugatione exeũt perfrigeratis aut quadantenus obſtructis, aut certè ea cerebri parte affecta vnde illi originem habent. Deprauatus verò guſtus qui abſurdi alienique ſaporis perceptio eſt, accidit quum vel linguæ corpus, vel quæ ipſum veſtit membrana vitioſo atque tetro humore imbuitur, qui vel ſolus, vel liquore eorum quæ bibuntur eduntúrve dilutus, in linguæ corpus molleſque neruos penetrat, ſuiſque vitiis eos perfundit: túmque vel ſalſus, vel amarus, vel acidus, vel aliter abſurdus ſapor guſtu percipitur, tanquã à cibo potúve eſſet inductus. Is autem humor atque vapor ſæpe ex inferis ſedibus elatus, œſophagum linguamque proluit, nonnunquam & è cerebro defluit.

Tonſillæ ſæpe tument imbutæ deſtillatione frigida: ac tum quidẽ ſub maxilla tumor tactu viſúque intus animaduertitur, hicque ceu fruſtulum quoddam faucibus inhæreſcens mole ſua premit, obſtatq; ne cibus, potus & ſaliua facilè vorẽtur: idque ſine ſiti ſine ardore. Sed & interdũ inflammatio tonſillas exercet, quæ partis nomen etiam ſortitur. Hæc tumoris notas præ ſe fert, prętereà verò dolorem, ruborem, ardorẽ atque ſitim. Cõcocta materia interior cuticula facilè diſrũpitur, abſceſſúq; facto pus in os & in fauces emanat. Hinc vlcus ſequitur ſordidũ & quo graueolẽs fit expiratio. Oritur eiuſmodi vlcus frequẽter citra phlegmonem ex humore ſalſo vel acri, qui τὰ παρίσθμια.

molles,

molles, humidas, calidáſque tonſillas prorſus exedit: nonnunquam & ex contagionis labe incipienti lui venereæ familiare eſt.

ἡ κιονὶς καχαλασμένη. γαργαρεὼν ἢ γαργαρὼν ἢ κιονὶς φλεγμαίνουσα.

Sed & columella è palati extremo propendens plerumque moleſta eſt. Laxior enim longiórque euadēs, in fauces & œſophagi caput illabitur, titillatione moleſta, qua qui afficitur, hāc perpetuò vorare fruſtra contendit, metuitque ne eius impetu ſtranguletur. Hoc vitij naſcitur quum ea humore multo supernè defluente madet atque perfunditur. Quinetiam columella ſeu gurgulio interdum (at certè rarò) inflammatur tumetque cum rubore & ardore. Ac tum in fauces illapſus maiore tædio quàm relaxatus, ſuffocationis metum concitat. Quum per inflammationem illius pars ima craſſa, ſumma verò tenuis & nigricās apparet, σταφυλὴ, inquit Hippocrates, id eſt vua nominari ſolet. Siquidem figurâ, colore atque magnitudine eſt vuæ acino perſimilis.

ἡ κυνάγχη.

At verò angina affectus eſt fauces, id eſt ſummas gulæ gutturiſque partes per quas tum cibi potúſque tum ſpiritus introitus eſt, præcludens. In hac ſpiratio fit difficilis, degluture vix licet, ac proinde potus reſilit in nares, dolor acerbus fauces occupat. Atque hæc quidem omnis anginæ cōmunia ſunt ſigna. Singulis autem eius differentiis alia peculiaria exiſtunt. Etenim angina alia vera, alia notha eſt: veræ & legitimæ quatuor ſunt differentiæ.

Vera angina quadruplex.

Vna quam omnium periculoſiſſimā cenſuit Hippocrates, vbi neque in faucibus, neque in ceruice quicquam apparet. Huius quippe inflammatio penitus abſtruſa, grauiora infligit ſymptomata, non ſine metu præſentis ſtrangulatus. Hac ſæpe vidimus ſublatum ægrotum horis octodecim, conſtante mente integríſque ſenſibus. Altera eſt quum interiores laryngis fauciúmque muſculi maniſeſta phlegmone tentantur. Hæc æquè ac ſuperior ſymptomatis ſæua eſt, ſed minore tamē fit periculo, quòd manifeſto ſe proferat tumore, qui & remedia promptè admittit, & in os expurgari poteſt. Tertia fauces interiores vnà cum ceruice occupat, in qua foris tumor atque rubor eſt conſpicuus, cum calore ac dolore. Symptomata huic nihilo ſunt quàm cæteris leuiora, ſed tamen ſpes ſalutis melior, quòd inflammatio foras proſiliens euocari digeríque poſſit. De hac ſcripſit Hippocrates, Ab angina habito ſi tumor fiat in collo, bonum: foras enim morbus profertur. Quarta omnium leuiſſima atque tutiſſima cenſetur, quæ nō interiores fauces, ſed ſolam ceruicem eiúſque muſculos prehendit, quorum tamen tumore interiores etiam laryngis muſculi comprimuntur, introitúſque omnis coarctatur. Omnium cauſa eſt fluxio bilioſa aut ſanguinea, quæ è venarum iugularium ramis eò pertinētibus in has ſedes influens vel eryſipelas vel phlegmonem parit. Euidentes verò cauſæ variꝫ, frigus potius quàm æſtus, ictus, oſſa piſcium imprudenter vorata, per media pariſthmia traiecta, frigidæ potus, temulentia atque quæuis repletio nimia. Præter communia anginarum ſigna memorata, adſunt præterea in his tumor, rubor, calor atque febris, quæ omnis veræ anginæ comes eſt aſſidua. Angina verò quæ notha nuncupatur, febris eſt expers. Hæc autem fit quum pituitoſa deſtillatio in fauces ceruicíſque muſculos decumbit: ac tum fortaſſe tumor ineſt, ſed ſine rubore, ardore & febre: quocirca inter acutos morbos habenda non eſt. Huic finitima eſt ea anginæ ſpecies, quæ nullo quidem fit proprio faucium affectu, ſed quum ceruicis vertebrę intrò luxatæ fauces ac gulæ gutturiſque introitus premunt & arctiùs coanguſtāt. Noſcitur hinc quòd ſignorum, quæ in aliis prodita ſunt, nullum apparet, quódque ceruix ponè excauatur, ægréque & cum dolore inflectitur: caſus quoque aut ictus anteceſſit: vel humor præter naturam vertebrarum vincula laxauit, vel eas ſua copia de propria ſede diſiecit.

Pulmonum morbi, ſymptomata, cauſæ & ſigna. CAP. X.

PVLMONVM quidem appellatione omnia etiam quæ in eis ſunt vaſa, ipſamque aſperam arteriam notamus. Affectus autem qui eò incidunt numerātur intemperies ſimplex, obſtructio, peripneumonia, vomica ſeu abſceſſus & tabes. In ipſa verò thoracis capacitate, humoris collectio, & ſuppuratio.

δυσκρασία.

Simplex intemperies maximéque frigida, deinde etiam ſicca gutturis arteriā exaſperans, tuſſim excitat ſiccam, qua nihil humoris expuitur, reſpirationem raram facit, & ad ea ſidia aëris potúſque deſiderium ſtimulat. Calidior verò intemperies frigidum tum aërem tum potum expoſtulat, & reſpirationem crebram efficit: quæ validior fuerit intemperies, dolorem inferet. Atque hæc quidem omnia de intemperie inæquali audienda ſunt. Nam quæ iam æqualis euaſit, quum veluti aſcititia quædam natura ſit, nullo penitus dolore cruciat.

Flatus in pulmone præter naturam coarctatur quidem, ſed admodū rarò: tum autem ambientes partes diſtendit, & ſi agitetur, dolore afficit, ac interdum violenter erumpere deprehenditur.

ἡ ἔμφραξις.

Obſtructio autem frequens eſt magníque momenti. Ea tuſſim inuehit, & oppreſſionē, & ſpirandi difficultatem, quæ tanto grauior eſt, quanto & ipſa obſtructio maior. Huius cauſę variꝫ, humorum copia, lentor atque craſſities, grando, lapis & crudū tuberculum, de quibus vt præcipuis affectorum pulmonum cauſis ſigillatim tradendum. Humorum copia in ſolam membranā gutturi ſuccingentem deſtillatione profluens eámque imbuens, vocem obſcurat ac raucitatem infert.

ὁ βράγχος.

Hanc etiam gutturis ſeu arteriæ aſperitas nimia parit, ſiue à fumo, ſiue à clamore, ſiue ſit à frigore contracta. At ſi deſtillatio in gutturis cauum ductúmque incidit, tuſſiculam cum quodam irritantis acrimoniæ ſenſu, ſin in pectus ac in pulmones, veram tuſſim ex imo pectore erumpentem mouet.

ἡ βήξ.

Hæc enim fit quum natura vehementi ſpiritus efflatione eiúſque erumpentis impetu, nititur quicquid acrimonia aut obſtructione moleſtum eſt, excutere: quemadmodum & quū inter bibendum edendúmve, quippiam in guttur illabitur. Verumenimuerò quod in pulmones deſtillat,

ſi admodum tenue eſt, tuſſiendo difficilè reiicitur, nam occurrentis ſpiritus vehemẽtia repulſum atque ſubleuatum mox diſrumpitur delabitúrque in pulmones. Sed multò quoque difficiliùs expellitur ac extruditur, quod nimis craſſum lẽtúmque eſt: nec enim abſtergi nec dimoueri, nec ſurſum efferri ſpiritus vi facilè poteſt. Quum recens eſt atque etiamnum ruit deſtillatio, eius acrimonia guttur ardet ac corraditur, frequẽnſque tuſſicula fatigat, qua nihil aut tenue quiddã effertur: quum verò ea conſiſtit hæſitque pulmonibus, tarior eſt tuſſis, quæ ſine gutturis ardore craſſius quiddam ex imo ducit pectore. Quum porrò pauca leniſque eſt deſtillatio, leuia quoque comitãtur ſymptomata: quum verò magna grauiſque impetu ruit, præfocans quædam ſpirandi difficultas angit, crebra, celeris & magna eſt reſpiratio, ſed qua paucus aër attrahitur, ſenſus quidam grauitatis percipitur ad pectus & ad ſpinam protenſæ, quo loco pulmones membranis figuntur & hærent. Calidus autem an frigidus humor ſit qui deſtillat, ex acrimonia, ex ſiti atque ex iis perſpiciendum quæ de deſtillationum ſignis tradita ſunt. Porrò autem humor craſſus & lentus pulmonem eiúſve arteriam occupans, arida tuſſi vehementiſſimè exercet, qua vix quicquam extunditur: ſpiritum difficilem reddit: inter ſpirandum ſtertorem quendã aut ſibilum elidit, quòd pulmonum bronchiis pertinaciter ſit impactus, & vias coarctet per quas ſpiritus euadit: deſtillationis notæ anteceſſerunt vel à cerebro vel à vicinis ſedibus.

Hic humor quum non totus expuitur, reliquum bronchiis aut pulmonum canis in quę ſubiit firmiùs inhæreſcẽs quàm vt euelli poſſit, tempore magis magiſque craſſeſcit atque ſicceſcit, dum vi caloris in vitreã aut etiam in gypſeam pituitã abeat. Quúmque deſtillationibus multis circuitu redeuntibus, ex vnaquaque nonnihil craſſæ huius & gypſeæ pituitæ relictum fuerit, ſenſum magna eius copia in pulmonum fiſtulis atque cauernis cumulata, verum tandẽ fit aſthma, cui opportuni eſſe ſolent, qui deſtillatione atque tuſsi frequenter tentantur, maximè verò ſenes & qui anguſtis ſunt pulmonibus. Ab aſthmate fit orthopnœa qua difficiliùs nec niſi recta ceruice ſpiritus ducitur, qualiter & eos ſpirare dixi quos angina vehementer premit.

Malo ingraueſcente, lentus humor in grandinem concreſcit, atque hæc tandem in veros calculos, quibus interdum diſſectos pulmones cõfertos deprehendimus, alioſque in his præduros ac ſolidos, alios veteris calci conſtantia, incipiente ſalios gypſeæ pituitæ duritie: omnes quidẽ propria cyſti obductos. Sed etiam non ita ptidẽ vir occurrit, qui quoties exercitatione incaleſcit, cõcitata tuſsi calculos è pulmonibus edit pręduros, eóſque excreat modò hordei modò piſi magnitudine. Bona tamen is valetudine fruitur, pręterquam quòd paulò difficiliùs reſpirat, & in medio thorace grauitatis cuiuſdam põdus percipit. Atque hæc quidẽ aliis ſine dyſpnœa, aliis cum ſuſpirioſa orthopnœa obtingunt, qua qui conflictantur vehementi anguſtia preſsi propè ſuffocãtur, altóque & ſuſpirioſo ſpiritu multum & frigidum aërem ducere contendunt, quo plurimo cor ad refrigeriũ indiget. Omnes ita affectos verè aſthmaticos, id eſt anhelatores & ſuſpirioſos appellamus, qui ieiuni & in quiete & ſereno cœlo faciliùs ſpirare ſolẽt: at quoties cauſa & materia intus condita frigido humidóve cœlo, aut etiam multa crapula humeſcẽs & quaſi tumens diffunditur, noua dyſpnœę quaſi acceſsione conflictantur. Multóque magis ſi fortè recens quædam deſtillatio in arterias veteri malo iam impeditas ingruit. Sed & ſæpe fit vt grauiore & repentino vtriuſque cauſæ impetu æger promptè iuguletur, eaque deſtillatio ab euentu catarrhus præfocans appellatur. Galenus neque à deſtillatione, neque à peripneumonia, neque à pulmonum tuberculo, neque à ſuppuratione quenquã repente ſtrangulari poſſe exiſtimauit, ſed à ſola angina in qua neq; in faucibus neque in ceruice quicquã apparet. At verò quibus iãdiu & multũ pulmones infarcti erant, vt in veteri aſthmate, multam repẽtinámque deſtillationẽ pleroſque iugulaſſe teſtatur.

Crudum tuberculum pulmonum arteriis adnatũ eáſque obſtruens, iiſdem atque aſthma vrget ſymptomatis: diſcernitur tamẽ quòd pedetentim increuerit nulla præcurrente deſtillationis nota, quodq́ue difficilis reſpiratio inſit citra ſtertorem. Omnis tamen vetus & contumax ex quacunque cauſa ſit obſtructio, inſpiratione magna detegitur: per hanc enim ſub pectore offendiculum percipitur, quod protinus tuſsim etiamſi diu ſopita fuerit prouocat. Si iam tuberculũ aut alia quæuis obſtruens cauſa tam altè penetret, vt nõ aſperis, ſed læuibus pulmonum arteriis cordi vicinis inhæreſcat, non modò difficilis reſpiratio, verumetiam pulſus omnino varius & inæqualis atque intermittens, vel etiam interciſus exiſtet: ac tum cordis palpitatio & animi quædam defectio accedet oppreſſo iam corde. Atque hæ omnes quidem ſunt obſtructorum pulmonum cauſæ. At tum hi tum eorum arteriæ anguſtiores fiunt vel à natura, vt iis qui iam ab ipſa conformatione depreſſum obtinent pectus arctúmque ſub hoc ſpatium: & qui vel natura vel pleniore victu & carioſa vita obeſiores euaſerunt. De quibus Hippocrates, Qui natura admodũ craſsi ſunt, breuiore vita fruuntur quàm qui graciles. Vtriuſque ductus omnes corporis præanguſti inſunt & exiles, in hiſque ſpiritus paucus leui occaſione opprimitur, éſtque vel citra humoris influxum extinctioni maximè obnoxius.

Peripneumonia pulmonum eſt inflammatio, aliàs quidem phlegmones, aliàs eryſipelatis ſpecie. Magna ſpiritus difficultas vrget, malæ præter modum quaſi inflammatæ rubent, oculi intumeſcunt. Atque ſi phlegmone ait, ſputum, inquit Hippocrates, cruentũ citatur, niſi admodũ crudus ſit morbus, præcordiorum totiúſque pectoris anguſtia premit, grauitas ſumma ſternum dorſumq́ue contrahit, ſed tamen febris acuta non admodum vrit. In eryſipelate verò tuſsis flauũ ſputum trahit non multo permiſtũ cruore, pectoris anguſtia grauitatiſque ſenſus minor, at febris flagrantiore incẽdio extorret. Vtraq; autẽ modò per ſe oritur, modò anginę vel pleuritidi ſuccedit,

dum

dum è faucibus aut è latere humor repente fertur in pulmones. De hac ſcripſit Hippocrates. A morbo laterali inflammatio pulmonis, malum. In vehementi enim pleuritide ſi ſine cauſa lateris dolor ſoluitur repente aut plurimum miteſcit, plerumque in pulmones trãſitus fit, ac tum increſcente tuſſi ortáque ſuffocatione maiore peripneumonia naſcitur cum ſputo etiam cruento, à qua pauci admodum liberantur. Quæ non alium morbum ſubſequitur, ſed ex ſeſe primam duxit originem, fit quidem ex tenui biliosóque ſanguine è dextro cordis ſinu per venam arterialem in pulmones vehementiùs & abundantiùs excuſſo, qui non modò pulmonis venas & arterias, verumetiam totum ipſius corpus præter modũ implens atque diſtẽdens, coarctatur ac putreſcit & pulmonis inflammationem accẽdit, non eam quidem aliarum more collectam, ſed toto viſcere effuſam. Rara autem admodum eſt vera peripneumonia. Hanc Hippocrates tradit vinolentia potiſſimum fieri, piſciúmque vt mugilum & anguillarum eſu, qui pingue habẽt hominis naturę infeſtiſſimum, atque carnis deuoratione nimia, & aquæ mutatione. At verò tenuis & acris multáque deſtillatio è cerebro confertim in pulmones illapſa, interdum ardore præter naturam incenditur, æſtum ac febrem inſerens: ac plerique eam affectionem peripneumonię nomine deſignant, in qua & tuſſi & ſpirandi difficultate & lenta febre ſenſim conficitur æger ſine vlcere, ſine expuitione cruenta. Hæc ſi peripneumonia dicetur, ab exquiſita profectò plurimùm tum cauſa tum ſymptomatum magnitudine diſſidebit.

ἀπόστημα ἐν πνεύμονι. Vomica pulmonis eſt abſceſſus exiguus, & puris in pulmonis quadam parte collectio, quod membranula propriaque cyſti arctè adeò concluditur, vix vt quicquam de ſe terrum in cor expiret. Hæc frequens eſt in tabidis, ſed & plerunque ſine tabe fit, quum ſanguis ex aperta, rupta, aut exeſa vena in paruam quandam pulmonis regionem ſecedens, illic putreſcit ſenſimq́ue mutatur in pus, ac per ſumma ſicceſcens ſibi cyſtim efformat. Latens profectò & in primis abditum vitiũ ſæpe nec laboranti nec medico notum, quo laborans ipſe nec conſueta munia intermittit, nec ſe morbo teneri putat, cauſamq́ue interitus ſui neſciens intus gerit ſub pectore. Sic affecti ſubliuido ferè ſunt faciei colore, eiuſque lingua lentore quodam eſt oppleta maximè quum longè à cibo abſunt: & corporis agitatione aut potu cibóve calidiore vrina facilè tingitur & pulſus citatur, citra tamen vllam ſpirandi difficultatem. Interdum verò poſt cõcitatiorem corporis motum pillulæ paruæ & globuli inſtar piſi exigui redduntur è pulmone membranula concluſi, qui contriti digitis pus reddunt fœtidiſſimum, quale è cauo putrique & corroſo dente interdum expurgatur. Adoleſcens quidam à paulò vehementiore exercitatione, quum acerba tuſſi nullo puncto temporis intermiſſo torqueretur, vomicam integram columbini oui magnitudine excreauit, in qua aperta pus exquiſitè album & æquale deprehenſum eſt: cruenta excreatio integrum biduũ perſtitit magna febre magnáque corporis perturbatione. At nihilominus ſeruatus is eſt atque ſanitati reſtitutus. Non pauci inopinato è viuis horæ quadrante erepti ſunt, in quibus diſſectis non alia mortis cauſa comparuit, quàm repentina vomicæ diſruptio in pulmonibus, è qua pus in cordis arcem penetrauerat ipſius vim extinguens atque obruens. Quúmque ex his duo medici eſſent percelebres, attamen nec febre, nec in appetentia, nec alio vllo ſymptomate impendentem ſibi diem vitæ ſupremum præſenſerunt. Id mihi quidem perſæpe eius loci memoriam refricauit quo inquit Hippocrates, Quibus ſuppuratio in corpore abdita non innoteſcit, ea propter craſſitudinem vel puris vel loci deliteſcit. Etenim haud rarò efficit obuolutẽtis membranæ denſitas, vt nihil terrum à pure in cor vitæ fontem inſpiretur. Omnibus tamẽ ſic affectis multo tempore antequam vomica rumperetur, cruenta excreatio proceſſit è pulmonibus, eáque cum tuſſi: adfuitque ſpiritus grauis ac fœtidus, corporis grauitas, pectoris leuis oppreſſio & ſpiritus difficultas, quibus tabes rarò comes. Sed hæc quidem ſigna aliorum quoque affectuum communia ſunt.

φθίσις. Tabes autem pulmonis eſt exulceratio, qua ſenſim corpus vniuerſum liqueſcit. Hac incipiente frequens tuſſis moleſta eſt, qua cruentum aliquid ſine ſenſu doloris extunditur: hoc interdum ſubſiſtit, tuſſique ſordidum quiddam editur, deinde purulentũ, tum febricula lenis adoritur, cuius nulla fit intermiſſio: quæ tandem hectica facta, mox à cibo aliarũ more inualeſcit. Vlcere magis magiſque ſerpente & ſordeſcente pus excreatur, fitque quod dixit Hippocrates, A ſanguinis ſputo puris ſputum. Hoc quum ſyncerum eſt, aquæ iniectum minimè alterius ritu innatat, ſed (ſi purum eſt) in imum deſcendit ſubſidétque. Ac nihilominus quoties vel labore, vel tuſsis impetu, vel excandeſcentia vlcus puris lentore obductum refricatur, cruenta excreatio redit. Confirmato ac iam inueteraſcente vitio putris pulmonis portio interdum exit, & ſputum carbonibus iniectum aut etiam per ſe graueolet, ſæpe id etiam halitus contagione imprudentes labefactat: capilli defluunt, idque alimenti penuria: toto corpore exarefacto & inualeſcente febre vngues in manibus curuantur, malæ liueſcunt tetro vapore eò ſublato, coſtarum extrema ſiccitata ſurſum conuelluntur, dum tandem corpus omne conſumptum contabefiat, calórque natiuus exhauſto pabulo intereat. Magna inter ſcriptores cõtrouerſia eſt, poſsitne quis citra cruentam excreationem tabe reſolui. Nonnulli poſt ſolam ſcreationẽ humoris liquidi & ſubflaui, leui febricula correpti tabeſcere cœperunt, ac multo pòſt tempore cruoris exiguum quiddã cum pure reiecerunt. Sed non paucos etiam animaduerti tabe ſenſim ſublatos, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decurſu comparuit. Atque horum quidem ratio mox proferetur. Tabis cauſa duplex, vna

ἡ φθίσις. quidem pulmonis vitioſa conſtitutio, altera humor excedens. Vitioſam conſtitutionem appello, non intemperiem, ſed mollem, tenellam ac corruptioni paratam pulmonum ſubſtantiam, de qua alibi fusè diſſerui. Sic plerique iam ab ipſo ortu & à parentibus latente pulmonum vitio tenentur,

nentur, quo tandem omnes contabeſcunt, etiamſi nulla aut certè minima deſtillatio è cerebro aut aliunde procumbat. Qui tabida ſtirpe ſati ſunt, quaſi hæreditario iure omnes neceſſariò tabe marceſcunt: hocque malum ſæpe vidimus in omnes eiuſdem familiæ ordine graſſari. Et qui natura pectus anguſtum atque depreſſum obtinent, hi ſunt in tabem procliuiores, horumque natura, vt inquit Hippocrates, ad phthiſim vergit. Nō hinc certè quòd pulmones anguſti ſint, (hoc enim duntaxat in aſthma deduceret) ſed quòd ij ferè languidi adeò ſint & imbecilli, vt tempore ſenſimque flaceſcant ac ſponte corrumpantur. Ac proinde qui ab ortu vitioſos nacti ſunt pulmones, alij à cruenta ſcreatione, alij citra hanc tabidi deceſſerunt. Cauſa tabis altera acris eſt & excedens è capite deſtillatio: aut humor acer è corde in pulmones eiectus, qualis maximè autūno cumulatur, aut pus in thoracis capacitate concluſum, de quo ſtatuit Hippocrates, Empyos, id eſt purulentos qui intra dies quadraginta ſcreatu nō purgantur, in tabem tranſire. Hæ igitur cauſæ valentiſſimos quoſque pulmones ſenſim & ſine ſenſu doloris exulcerant: quibus etiam accedunt quæcunque id cæca proprietate, vt lepus marinus, præſtare poſſunt.

τὸ ἐμπύημα. οἱ ἔμπυοι.

Iam verò pulmonū vena caſu, labore, clamoribúſve rupta: aut æſtu, balneis, vini potu alimentiſve calidis & multis, vel etiam ſuppreſſorū menſium (quod interdū fit) eò confluentiū multitudine reſerata, magnā ſæpe ſanguinis copiā excreatione profudit, quā nulla tabes eſt inſequuta, ac ita affectos pleroſque vidi diu poſtea vitā nullo incommodo exegiſſe. Non enim ſimplici venæ ruptione (modò reliqua pulmonis ſubſtantia integra ſit) quiſquam contabeſcat. Aut ſi qua illinc tabes inſequitur, id ſanè fit quòd ſanguis ab vlcere in pulmonū ſubſtantiā dimanet, inflammatuſque ac demū putreſcens eam labefactet. Id poſtremò de omni affectu interno ſciendū, in vtro pulmone conſiſtat. Si alter duntaxat obſtructione vel peripneumonia, vel vomica, vel vlcere tentatur, inſpiratione magna atque etiā tuſſi grauitas aut offendiculum eſt in affecto latere, è quo & nonnunquam ſputū corradi ac educi percipitur. In affectum latus decumbenti ſpiratio difficilior tuſſiſque crebrior euadit: contraq; accidit quàm in vera pleuritide, & in iecoris aut lienis inflammatione & in nephritide: ſub his enī tolerabilior, laborante verò pulmone moleſtior eſt in latus affectum decubitus. Quum porrò his morbis lateris dolor comes accedit, iſque interior fixus & permanens, affectū pulmonem membranæ coſtas ſuccingenti iam adhæreſcere ſuſpicio eſt. Id autem fit interuentu pituitæ aut ſaniei cuiuſdā lentæ quæ è læſo pulmone dimanans eum contagione lateri agglutinat, ac demum putreſcens latus pulmonemque labefactat.

αἵματος ἀναγωγή.

Thoracis morbi & ſymptomata. CAP. XI.

PLEVRITIS phlegmone eſt eius membranæ quæ coſtis ſubtenditur. Latus varij dolores exercent, qui tum ſitu tum materia diſtant. Situ quidē quòd alius cauſam habeat inter coſtas & membranā quæ intus illa ſuccingit: alius in muſculis meſopleurijs: alius in muſculis qui extrinſecus coſtis incubant. Poſtremus hic dolor non vtique exquiſita ſed notha pleuritis eſt: qui verò vel in muſculis meſopleurijs, vel inter hos & membranā ſuccingentem, vel in vtramque ſedē incidit, ex ſitu vera & exquiſita pleuritis eſt. Materia quoque dolores hi diſtant, quod alius à phlegmone, alius à deſtillatione, alius à flatu ſuſcitetur. Fit autē phlegmone rarò ex craſſo, ſæpius ex tenui bilioſoque ſanguine, qui ex vena caua cordi aſſidente in eā quę azygos nuncupatur, ac deinde in tenues coſtarū venas impetu quodā incurrit, ex quibus apertis aut diſruptis exilit, incidítque aut in muſculos meſopleurios, aut inter coſtas & ſuccingentē membranā, illicq; collectus phlegmonē veramque pleuritim parit. Quū verò ſanguis in externos thoracis muſculos effuſus fuerit, idque per ramū qui à vena caua mox vt è thorace in alam emerſit delabitur propagatúrque in partes thoracis externas, ex materia quidē veram, at ex ſitu notham pleuritin facit. Quanquam autem hę phlegmonę ſitu diſtant, magna tamen ſocietate connexæ ſunt: ac ſæpe interioris in externā, aut contrà tranſitus eſt: quòd vt in anatome docui, interiorum venarū extrema foras emergant, & externarū ora intrò ſubeant. Cauſa porrò quæ ſanguinis fluxionem impetumque mouet, aut illius immoderata eſt copia, aut tenuitas, aut efferueſcentia & exagitatio ab æſtu, à balneis, ab exercitatione, ab excandeſcentia, ab ictu, à ſubita refrigeratione, aut à potione frigida, quæ concalfactum agitatumque ſanguinem variè depellit ac diſijcit. Ad has cauſas accedit lateris imbecillitas, qua fluxio non quidem allicitur, ſed promptiùs excipitur. Dolor aūt pleuriticus non perpetuò einſmodi eſt, ſed vt ſanguis inciderit varius & ſitu & loci amplitudine, ſic & dolor ſæpe vehementia variat: nam à tenui bilioſoque ſanguine qui phlegmonem eryſipelatodem gignit atrocior, à puro aut pituitoſo mitior. Ab his enī aut ſimplex phlegmone fit, aut quæ œdematodes nuncupatur. Lateris dolor è deſtillatione contractus externas etiā partes occupat, oriturque humore frigido è ſummo capite per ceruicē in ſcapulas & omoplatas, tandemque in lateris externos muſculos modò priores, modò poſteriores illapſo. Hic tametſi nequaquā pleuritis eſt, perſeuerans tamen veram interdū pleuritim quæ etiā ſputum cruentū emolitur accerſit, ſeu quòd ſenſim altiùs penetrans tandē ſe in meſopleurios & ſuccingentem membranā inſinuet, ſeu quòd illius dolor nouā fluxionem eò protrahat è venis. A flatu lateris dolor etiamnū fit admodū vehemens, quoties is inter membranas aut externas aut interiores ſeſe infert, eaſque diſtendit diuellitque à vicinarū partiū adhęſu. Adhęc hiſce membranis viſcerū pondere & grauitate deorſum retractis ſæpe diuturni inſunt dolores, quos vt iecoris vitio & mole fieri traditum eſt, ita & lienis occaſione diu protrahi animaduertimus. Neque prætereundū eſt ex ictu aut caſu ſæpe la-

ἡ πλευρῖτις.

Lateris dolor à ſanguine.

Irritans cauſaque & occaſio & prophaſis appellatur.

A deſtillatione.

A flatu.

Lateris dolor per ſympathiā frequens vo-

ſ

ramq; pleuritim mentiens, qui vel fluore alui ſpontaneo purgationeve vel ſudoribus ſoluitur.

terum dolores relinqui diuturnos atque cõtumaces, multoque magis ſi vel coſtarũ luxatio, vel fractura ſit inſequuta. Hæc genera iam ſignis diſcernenda ſunt. Lateris dolor quocunque pertineat ſpiritũ intercipit, nec liberè & magnũ ſpirare ſinit, quòd latus atque thorax ad reſpirationẽ conferat motuque irritetur. Diſtant tamẽ quòd dolor à flatu ferè vagus eſt, nec diu eadẽ ſede perſiſtit, ſed calore & ſomentis miteſcit atque etiã ſæpiùs diſcutitur: ortus quoque eſt à frigore, aut ab alijs cauſis flatulentis, hiſque euidentibus. Dolor ex deſtillatione prægreſſam habet & manifeſtã cauſam: in ceruice vel ſcapula primùm afflixit, deinde in latus delapſus eſt, in quo preſſu cõtractuque exacerbatur, fomentis non tollitur. Atque horum dolorũ nulla febris comes eſt, niſi aliunde fortaſſis accerſita. Iam verò externæ atque etiã veræ pleuritidis hæ cõmunes notæ ſunt, febris aſſidua, reſpiratio difficilis, frequens atque parua: dolor pungens atque diſtendens: tuſſis initio ſicca quæ nihil prorſus emolitur. At multùm inter ſe diſtant, quandoquidẽ externæ dolor tactu preſſuque excandeſcit: moleſtus eſt in latus ægrũ decubitus, in ſanũ facilis: pulſus quidẽ frequens & inæqualis, ſed neque tenſus neque durus.

Exquiſita pleuritidis ſigna pathognomonica & comitantia.

Interioris & veræ pleuritidis febris aſſidua acutior eſt, quòd affectæ ſedi magna inſit vicinitas cum corde: ſpiratio difficilior, frequentior & minor: dolor pungens atque diſtendens, qui ſi membrana coſtas ſuccingens parte ſuperiore inflammatur, ad iugulũ, ſin inferiore ad hypochondriũ pertingit: neque lateris tactu neque preſſu ingraueſcit, eſtque in ægrũ latus decubitus quàm in ſanũ facilior: materia ſiquidẽ inter coſtas & mẽbranã ſuccingentẽ collecta aduerſo decubitu propendens, mẽbranã magis diſtendit atq; diuellit, vnde dolor, dyſpnœa, atq; tuſſis acerbior. Pulſus frequẽs & inæqualis, durus eſt, atq; tenſus, idq; magis quũ mẽbrana ſuccingens, quàm quũ ſoli muſculi meſopleurij inflãmantur. Tuſſis interdum initio ſicca, ſed mox ferè humida, cuius deinde ſputum coloratũ exiſtit. Primùm enim liquidum & album reijcitur, quum è ſolo pulmone pituita, nondum autem ex affecto latere quicquam excidit: deinde flauum, quum ſanies quædam tenuis illabitur: poſtea rubrum ac verè cruentum, quum iam patentiore via ſanguis purus emanat: hinc purulentum inſequitur maturata phlegmone. Hæc autem omnia ex affecto latere per ſuccingentem membranam vel pertuſam, vel exeſam, vel quouis modo rariorem factam excidunt effunduntúrque in thoracis capacitatem. Etenim dum expirando thorax deprimitur, ac multò magis dum in tuſſi vehementer comprimitur, humorem qui in capacitate eſt cogit reijcitque in aſperas pulmonum arterias: in quas facilè recipitur, quòd earum ora cartilaginea & ſemper patentia deſinant in extremũ pulmonis tenuiſſima membrana obducti. Ex his ſenſim in maiores ſubeunt, dum tandem frequente tuſſi in eam quę gutturis eſt arteriam, ac tandem foras exigantur. Hæc thoracis vitia ſunt, quorum hoc loco meminiſſe oportuit. Nam vulnera, contuſiones, vlcera, abſceſſus, eryſipelata & quæcunque foras erumpentia vel dolorem inferunt, vel reſpirationem interpellant, ſeipſis conſpicua ſunt & ad aliam contemplationem pertinent.

Diaphragmatis vitia non alia ſymptomata infligunt, quàm quæ interiorã thoracis obſidere diximus, atque iiſdem ferè ſignis præterquam doloris ſitu ſe produnt. Tumores duros diaphragmatis radici infixos nonnunquam deprehendi, qui ſenſim tabe laborantes conſumpſerunt, citra vllam delirij ſpeciem.

τὸ ἐμπύημα.

Suppuratio eſt puris in thoracis capacitatẽ collectio, in cuius illuuie pulmo totus immergitur. Eò autẽ confluxit vel ex angina, vel ex peripneumonia, vel quod frequentiùs contingit, ex pleuritide. His enim tuſſi nõ bene expurgatis abſceſſus exoritur, è quo tandẽ rupto pus ſæpe vniuerſum in thoracis capacitatem influit: eoque etiam diu poſtea è ſordido vlcere ſtillat, dum tandem ingens ac penè ſuffocans copia cumuletur. Interdum ex abſceſſu pus ſurſum in os irrumpit expuiturque, ac tum ſuppurationis periculo liberat. Eſt quidẽ ſuppuratio omnis, puris tum confectio, tum collectio, quacunque parte ſit corporis: at propriè ea eſt quæ vel thoracis vel abdominis ſpacio fit. In alia verò quauis corporis parte, ſi maiuſcula eſt, abſceſſus: ſin minor, vomica nuncupetur.

Empyematis ſigna.

His aũt notis ſuppuratio deprehenditur. Ex prægreſſa angina, aut ex peripneumonia, aut ex pleuritide vehementi nihil penè laborans expuit. Pulmonis grauitas, aut fauciũ aut lateris dolor, ſimulque febris vehementia ſubitò remiſſa eſt: nouũ grauitatis ſenſum in imo thoracis ad diaphragma ſurrectus æger percipit, decumbens verò aut in alterutrũ latus ſe cõuoluens, transfluere quiddã & fluctuare: tuſſis valida perſeuerat, ſed ſicca & qua nihil aut minimũ reijcitur: febricula perpetua, languida, inordinata ac verè hectica: perſeuerans enim ſuppuratio phthiſim accerſit. Quoniã autem thoracis capacitas diſſepto (quod mediaſtinũ appellant) media dirimitur, neque dextri lateris cum ſiniſtro vlla ſocietas eſt, contingit quidẽ vt aliàs ſuppuratio alterutrum duntaxat latus, aliàs vtrumque occupet, quod magna eſt obſeruatione dignũ. Ab angina & à peripneumonia ſuppuratio in vtrumque ferè capacitatis latus influit: à pleuritide in alterutrum duntaxat, in id quippe quod dolore vexatum eſt. Latus porrò in quo vno ſuppuratio reconditur, hinc noſces quòd & grauius & calidius exiſtit. Decumbens æger in latus ſanum onus ſentit pectori incumbere, quod & anguſtia vehementer premit & tuſſim exaſperat. In latus ægrum decubitus hæc omnia mitigat, pure nimirum in coſtas recumbente.

Suppurationi affine interdum malum eſt, in quo magna thoracis capacitas ſeroſo, pituitoſo, eoque tenui humore ſcatet, qui aut è cerebro per aſperam arteriã & pulmones tenuitate ſua affatim irruens, aut è reliquo corpore, aut etiam ex abdominis capacitate (quod ſæpe in hydropicis animaduerſum eſt) cæcis ductibus redundans eò penetrauit. Tum ſuppurationis ſigna atque ſymptomata inſunt, niſi quòd neque febris affligit, neque ſuppurationis efficientes cauſæ

præceſſe-

ptæceſſerunt. Ea proinde affectio, non ſuppuratio, ſed ſuppurationi finitima eſt. Hactenus morbos omnes attigi, qui pulmones, thotacem, omneſque teſpirationis partes infeſtare ſolent. Iam verò præcipua eorum ſymptomata perſequamur.

Spiritalium partium ſymptomata, quibus maximè laborantes vindicari expetunt, hæc numerantur: vocis læſio, dyſpnœa, tuſſis & ſputum cruentum. Vocis inſtrumenta ſunt, guttur, larynx, muſculi & nerui eò inſetti: quemadmodum loquelæ organa ſunt, lingua, labra, dentes, palatum, gurgulio atque nares. Itaque affectis aut muſculis qui laryngem claudunt apetiúntve: aut neruis recurrentibus, qui è ſexta ſunt coniugatione: aut cerebri parte à qua hi prodeunt offenſa, vel animal obmuteſcit, vel obſcuram vocem, vel exilem edit. Rauceſſit verò quum gutturis ſuccingens interior membrana humore multo, vt per graues deſtillationes madeſcit, & quum ingenti clamore exaſperatur. Vicinarum quoque partium affectiones vt gulæ, œſophagi, ceruicis & luxatæ ſpinæ officiunt voci. Prætetea verò & quicunque affectus teſpirationi obſunt, quòd citra reſpirationem vox liberè elidi non poſſit.

Thoracis ſymptomata.

φωνὴ βραγχώδης.

Difficilis ſpitatio multiplex: magna qua plurimus ſpititus ttahitur, hæc ingentem calorem ſine obſtructione ſubeſſe denunciat vel in corde vt per febres, vel in pulmone vt in peripneumonia: eadem ſimul frequens eſt, & ſpiritus calidus ac fetuens ab ore & naribus efflatur. Magna aliter teſpitatio qua thorax & ſcapulę plurimùm attolluntur, meatuum anguſtiam oſtendit vel ab angina, vel à multa deſtillatione pulmonis arterias opplente, vel à tuberculo duro pulmonis, vel à ſuppuratione. Parua & frequens reſpiratio aut imbecillitatis vitium eſt index, aut doloris atq; impedimenti, quod vel pulmonibus inſidet, vt in peripneumonia, vel thotaci, vt in pleuritide, vel diaphragmati, vt quum ventriculi, iecoris aut lienis mole premitur, vel muſculis abdominis qui omnes teſpirationi ſubſeruiunt.

δύσπνοια.

Tuſſis expiratio eſt valida qua quicquid ſpitandi inſtrumentis moleſtum eſt excutete natura contendit. Inſtrumenta autem ea ſunt, fauces, aſpera arteria, pulmones interioraque thoracis. His interdum moleſti ſunt humores præter naturam illapſi, qui ferè humidam tuſſim excitant: interdum & alij affectus, vt tefrigeratio, exulceratio, tuberculum, quorum materia expelli minimè poteſt, fitque ab his arida tuſſis. Quànam autem in parte hæreat affectus, tuſſiendi ratio ac modus oſtendet. E palato & è faucibus quicquid infeſtum eſt ſcreatu eruitur: ex arteria verò tuſſicula, illicque titillatio ac ſæpe proritans ardor percipitur: è pulmonibus valida tuſſi. Quæ porrò tuſſis quibuſdam interuallis, vt bis tèrve anno affligit, ex irruente deſtillatione proficiſcitur: quæ verò continenter nullaque aut minima intermiſſione fatigat, aut vitioſam in pulmonum affectionem, aut obſtructionem veterem, aut aliam ſtabilem intus cauſam habet.

ἡ βήξ.

Succedit his malis cruenta expuitio, per quam è locis admodum varijs ſanguis exit, quos tamen peculiaribus notis internoſcere licet. Qui enim expuitur ſanguis, ſi è gula aut è ventriculo eſt, vomitione: ſi è gingiuis, lingua & palato, expuitione ſimplici: ſi è faucibus & gurgulione, ſcreatu: ſi ex gutture, tuſſicula: ſi ex pulmone & thorace, tuſſi reijcitur. Et qui tuſſi, ſi tenuis, floridus ac ſpumoſus, atque ſine ſenſu doloris effertur, ex pulmone eſt: ſin verò craſſus, grumoſus ac nigricans, ſimulque pars quædã thoracis dolitet, è thorace. Per omnes autẽ expuitiones cruentas etiam atque etiam animaduertendum, num ſanguis nuper fluxerit è natibus: illinc ſiquidem ſæpe in fauces relabitur, interdum in pulmones aut in ventriculum, ſed qui poſtea grumoſus euadat atque concreſcat.

αἱμοπτύσις, ſeu αἵματος ἔμεσις, ἀναχρέμψις, ἀναγωγή.

Cordis affectus. CAP. XII.

COR morbi omne genus obſidet, maximè verò ſimplex intemperies, phlegmone, eryſipelas, omniſque præter naturam tumor, vlcus quoque ac vulnus: ſed hæc ſanè rariùs. Crebriùs autẽ atque propriè venenatus humor, qui tota ſubſtantia eſt infenſus vitali robori. Intemperies omnis vires diſſoluit, corpuſque languidum reddit, quòd ſub hac vitalis calor ac ſpiritus laboret, cuius affectus & offenſa in omne corpus redũdat. Calidæ intemperiei ſigna ſunt, pulſus frequẽs & velox ac interdum magnus: ſimilis quoque reſpiratio, febris plerunque comes & expiratio calida. Frigidæ intemperiei contraria adſunt omnia. Humidæ pulſus plenus eſt, mollis & languidus. Siccæ exilis, tenſus ac durus. Cordis autem intemperies quæ iam multùm increuerit, manifeſtè partibus quoque ſimilaribus inuritur, quæ principi conſentientes ſupra modum incaleſcũt vel inareſcunt, vel frigeſcunt, vel multo humore madent, dum pedetentim mors obrepat. Reliquos cordis affectus incipientes quidẽ noſſe difficillimũ, inualeſcentes verò facile, qui & antequã conſpicui ſint, ſyncopas magnas frequenteſque inferũt, quibus ferè repentina mors comes aſſiſtit, fitque quod ab Hippocrate literis proditũ eſt, Qui ſæpe & vehementer ſine cauſa manifeſta deficiunt, ij derepente moriuntur. Vulnera cordi inflicta, quæ non altè in ventriculos penetrant, nõ protinus interimunt: & in quodã qui ſenſim contabeſcens & liqueſcens de medio tandẽ ſublatus eſt, tria vlcera in corde reperi nõ parũ caua & ſordida, multò antè iã tẽpore cõtracta.

Quæ hinc præcipuè naſcuntur ſymptomata ſunt, ſyncope & cordis palpitatio. Syncope præceps eſt virium lapſus. In hac pulſus aut nullus eſt, aut extremè rarus & obſcurus, corporis ſumma frigent, tempora, ceruix & thorax frigido ſudore madent, facies pallet, totúmque corpus quaſi eneruatum iacet, mens omniſque ſenſus deficit. Syncopen autẽ inferunt cordis affectus omnes, præter ſimplicẽ intemperiem, ſæua animi pathemata, vt timor grauis, voluptas maxima, interdum & mœſtitia fortis. Dolor atrox, labor, inedia, vacuatio immodica & quęcunque calorem

λειποθυμία.

natiuum ſpirituſque diſſoluunt atque diripiunt: cuiuſmodi cauſi ſunt, febres magnæ & ardentes & malignæ quæuis. Omnis verò quæ in os ventriculi (quod eximij ſenſus eſt & cordi vicinum inprimiſque conſentiens) inciderit grauis offenſa, in eam ſyncopen conijcit quam ſtomachicam vocitant. Idem præſtat & inflammatio, & eryſipelas, & à bile compunctio, & venenatus humor ſiue illic inhæreſcit, ſiue in crure vel in bubone, vel in vtero, vel in inteſtinis, vel in quouis viſcere concluſus tetrum de ſe vaporem in os ipſum ventriculi aut in cor eructat exhalatque.

Cordis palpitatio immoderata eſt concuſſio vehementi diaſtole atque ſyſtole moleſta. Huius tanta vis eſt, vt ſæpe ſit animaduerſa thoracis vicinas coſtas effregiſſe. Sæpe & eas quæ ſuprà mammam ſunt de propria ſede depuliſſe: ſæpe etiam arteriam foras dilataſſe in aneuryſma contracti pugni magnitudine, in quo & tactu & viſu conſpicua erat pulſatio. Ita quidem affecto corde arteriæ omnes vehementiùs pulſant ac interdum dilatantur, præcipuè verò quæ ſupra iugulum ſunt. Nonnunquam ac præſertim in quiete intermittit hoc ſymptoma, ſed vehementer exaſperatur immodica exercitatione, æſtu, balneis, venere, crapula, meraciore vino & excandeſcẽtia. Huius cauſam omnem veteres vel in ſanguinis exuperantiam retulerunt, vel in humorem copioſiorem pericardio infixum. Ceterùm in ijs quos modò exempli gratia recenſui, palpitationem peperit retorrida bilis, quę alias ſponte vacuari conſueuerat, in arterias effuſa. Hanc in duobus qui à valida pilæ exercitatione repentina morte ſublati ſunt, illic deprehendimus in tophi nigri ſpeciem concreuiſſe. In cæteris verò cauſam animaduertimus bilem eſſe perafflatam, interdum in præcordijs, ſæpius in liene congeſtam. Quamobrem in hoc ſymptoma plurimùm propenſi ſunt qui hypochondriaca melancholia laborant, & quibus lien bilis atræ copia turgeſcit. In his etiam circa lienem & pancreas conſpicua & moleſta percipitur arteriæ palpitatio: ex eoque loco per arterias quibus multis lien perfuſus eſt, terer aterque vapor promptè in cor vicinũ ſubit, cuius vi & malignitate irritatum, vehementiori pulſatione nititur quod noxium eſt excutere: haud ſecus atque cerebrum in epilepſia. Ne quam autem confuſionis obſcuritatem patiat longior ac malè diſtincta rerum productio, partium quæ ſupra diaphragma ſunt morbos hoc libro concludam, reliquos qui ſub diaphragmate conſiſtunt, in proximum relaturus.

De partium morbis & ſymptomatis libri quinti, finis.

DE PARTIVM QVAE SVB DIAPHRAGMATE SVNT MORBIS, LIBER·SEXTVS.

OEſophagi & oris ventriculi affectus, cauſa & ſigna. CAP. I.

OESOPHAGVS cibi potuſque via rarò morbis tentatur, quòd in eo nihil quod perlabitur diutiùs moretur aut tardet. At interdũ vel intemperies, vel tumor aliquis præter naturam obſtruens, iſque modò frigidus, modò inflammationis particeps, nonnunquam & vlcus malè afficit. His omnibus deuorandi actio præpeditur, ſed quodam diſcrimine. Quum ſimplex eſt intemperies, eſculenta potulentaque tardè delabuntur, toto œſophago æquabiliter affecto ſine vllo anguſtiæ doloriſue ſenſu: quod ijs etiam commune eſt qui nauſea faſtidioque cibi vix deuorare queunt. Verùm ſi ſcirrhus aliúſve præter naturam tumor durus ac frigidus œſophagi viam intercludat, ſiue is in œſophago, ſiue in ceruice extuberet, difficilis quoque ac tardus tranſitus eſt, ſed cum partis cuiuſdam anguſtia. Quum verò phlegmone inhæreſcit, præter vorandi tarditatem & loci anguſtiam, dolor quoque lancinans excruciat, cum calore, ſiti magna & febre. Hinc tempore pus vel ſcreatu vel vomitione exit. Vlcus tandem his accedit, à quo dolor in affecta parte acerbior euadit, qui mirum in modum exacuitur, ſi vel acre, vel ſalſum, vel acidum, vel acerbum quippiam voretur. Omnis porrò œſophagi dolor in dorſi ſpinam incumbit, in quam gula quoque reclinat & adhæreſcit.

Similibus quoque affectibus os ventriculi tentatur, quos & ijſdem licet notis deprehendere: prætereà verò & mentis alienatione ob eos neruos quos è ſexta cerebri coniugatione ſuſcipit. Mulierem vidi grauidam, cui tuberculo duro eoque ingenti ita os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur attacto ventriculi ore mox remearet atque redderetur. Sic aſtantium omnium iudicio nihil cibi potúſve bimeſtri tempore vel conatu maximo ea vorauit. Tandem morbo, deſipientia febreque confecta deceſſit edito partu quem vitæ ſuperſtitem reliquit.

Ventriculi morbi, cauſa & ſigna. CAP. II.

IN ventriculi morbis numerantur intemperies tum ſimplex tum quæ humoris particeps eſt: inflammatio hunc rarò exercet, rariùs abſceſſus, aliquando tamen vlcus. Quum intemperies

calidior

calidior eſt,ſitis eſt diuturna,quæ expleri nequit:cibi potuſque frigidi appetentia eiuſque facilis concoctio:frigidis tũ ſumptis,tũ admotis ventriculus iuuatur recreaturq́ȝ: meraco vino & quouis potu ciboq́ȝ calido offenditur ac plurimùm exæſtuat,editq́ne ructus nidoroſos. Quòd ſi humor prætetea calidus bilioſuſque redundar,his inſuper notis accedit nauſea,oris amaror,cibi faſtidiũ,& roſionis cuiuſdã ſenſus. Frigidã ventriculi intemperiem teſtantur,ſitis nulla,cibi potuſque calidi deſideriũ,tarda concoctio,frigidis tum ſumptis tum admotis offenſio,horror,perſrigeratio,& ructus acidus. Atque ſi humor craſſus frigiduſque qualis pituitoſus inhæreſcit, grauitatis cuiuſdã ſenſus ventriculũ premit,ſine ipſius demorſu,ſine oris amarore, adhæc nauſea,languor atque diſſolutio. Humidum ventriculũ delectat ac firmiorem reddit cibi ſolidioris ſicciq́ue vſus:at immoderari potus humidioriſq́ȝ cibi copia hunc ita obtundit,vt quaſi diſſolutus langueſcat:atq́ȝ ſi pariter humor aquoſus multus innatat,aut ventriculi tunicis impactus eſt,ſaliua multa in os exurgit,quæ frequentẽ expuitionem ſine tuſſi promouet. Ventriculi ſiccitatem comitatur potus humidioriſque cibi appetentia vſuſque facilis ac iucundus, ſolidioris ſicciorisque cibi tædiũ difficiliſque concoctio,ſed nulla eroſio,nulla grauitas, nulla denique nauſea aut vomitio.

ξηρασμός.

Inflammatio aũt quæ in ventriculi ſubſtantiã inuadit,originẽ habet è ſanguine per venas quibus alitur è portis iecoris deriuatas,immoderatiùs inter illius membranas effuſo. Ingens ex partium diuulſione dolor excitatur atque tumor, atque is contactu maximè interdum & viſu conſpicuus. Hic putreſcente ſanguine vehementer lancinat, quòd pars affecta eximio ſenſu prædita ſit:ſebris ardentiſſima, magna corporis iactatio & inquietudo,ſitis inexpleta:aſſidua ingeſtorũ aut vomitio aut deiectio,niſi quum fortè eius oſculum aut pylorus obſidetur, his quippe coarctatis nihil elabitur:animi frequens exolutio:vigiliȩ & plerunque deliria. Huic plurimùm affinis eſt inflammatio quæ vel ſummum iecoris lobum quo ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionẽ occupat. Tumor enim prominens & circumſcriptus cum dolore in ventriculi ſitu ineſt,& ſebris & ſitis & reliquarum notarũ plurimæ: vt proinde vel experientiſſimos medicos interdum fallat. Diſtinguitur ſola ſymptomatum vehementia & pernicie:quandoquidem in ventriculum omnium ſæuiſſima incidunt.

Abſceſſus ſi fortè inſequitur, non ſotas quemadmodũ qui in abdomine eſt,ſed vel in ipſum abdominis ſpacium,vel in ventriculi cauum pus eructat,aut vomitu aut deiectione conſpicuũ.

Ad phlegmonè, abſceſſum atque vlcus diarrhœa conſequitur, ventriculi quoq; affectus.

Vlcus ſiue ex abſceſſu derelictũ eſt,ſiue ex aſſumpto cauſtico aut ſeptico medicamento,ſiue ex humore qui ſimili facultate polleat eò ſe infigente,prorſus exitiale cenſetur:quemadmodum & omnis corruptio & labes quæ illi ex toxico aut ex venenata potione inuritur. Dolor quidem plerunque ſubeſt,interdum tamen & ſine dolore malum clanculum ſerpit. Alui deiectio aut vomitio fatigat,quum præſertim ex aliena qualitate inducitur. Febris lenta eaque aſſidua laborantem conficit,cum pulſu crebro ac frequenti:appetentia,concoctio omniſque ventriculi functio languet,corpus malè alitur ſenſimq́ue liqueſcit, dum tandem inſito calore pabuloq́ue deficiente vita priuetur. Atque ij quidem ventriculi morbi ſunt.

Ventriculi ſymptomata, horumq́ȝ cauſæ. Cap. III.

OS in primis ventriculi multa ſymptomata exercent. Horũ alia fiunt quatenus eximio id ſenſu præditum principibus partibus cordi ac cerebro magna affinitate coniungitur. Illis enim conſenſu quodam ſua etiam vitia impartit, & varijs ea modis laceſſit:cor quidẽ animi defectione, ſyncope, dolore quem cardialgiam dixerunt : cerebrum ſopore, veterno,catalepſi, incubo, morbo comitiali,melancholia,delirio,quorum omnium rationes atque cauſæ ſuprà ſatis explicatæ ſunt. Alia verò huic vt appetentiæ ſedi ſymptomata ingruunt, qualia ſunt diminuta atque deiecta appetentia,bulimos,appetentia canina,pica,malacia,ſitis.

Imminuitur aut omnino proſternitur appetentia,cibiq́ue faſtidiũ adeſt,quũ corpus vniuerſum multo luxuriat alimento,nec huius quicquã partes cæteræ ſugunt è ventriculo. Hic enĩ vtili multo humore perfuſus aliũ reſpuit. Idem quoque obtingit quũ os ventriculi pingui adipe, aut per morbos humore lento aut aliter vitioſo obtunditur. Sępe quidem fit vt quum cibi faſtidium eſt,guſtus nihilominus(vt qui in lingua conſiſtat)integer permaneat & rectè dijudicet.

ἀνορεξία καὶ ἀποσιτία.

Bulimos autẽ id eſt vehemens fames magnã conſequitur inanitionẽ & alimenti penuriã ex inedijs: quandoquidẽ exhauſto pabulo pars ventriculi ſumma exquiſitè ſentiẽs efflagitat quod eſt ſibi neceſſariũ. Eſt enim fames ex penuriæ ſenſu orta cibi appetentia. Canina quoque vocata appetentia modò ab eiſdẽ fit cauſis, modò ab humore frigido & acido, oſculo ventris impacto: qui adſtrictione alimenta in ventriculi fundum compellens,famem acceſſit.

βύλιμος. κυνώδης ὄρεξις.

Pica verò & malacia quibus vitioſi alieniq́ue cibi,vt terra,caro cruda,carbones,fructus acidi & acerbi expetuntur, grauidas ſæpe mulieres infeſtant, nonnunquam & viros. Tanta malaciæ vis eſt vt vir quidam nobilis edendæ calcis viuæ deſiderio iamdiu preſſus, illam tandem pugni magnitudine vorauerit,ſitq́ue omnino recreatus, nulla ventriculi,nulla viſcerum offenſione. Fit autem quoties oris ventriculi tunicę vitioſo quodam humore vel excremento oblitæ ſunt,cuius longa conſuetudine ſimilia etiam vitioſa expetuntur: quanquam quum ingens & morboſum iam omnino vitium ineſt,contrariorum appetitus vrget.

κίττα & μαλακία.

Sitis demum eſt frigidi humidiq́ue potus appetentia. Hæc nulla prorſus eſt,quum os ventriculi humore dulci, frigido multoq́ue perfunditur: immoderata quum id ipſum quaſi humore

ξηρὸν δίψος. prorſus exhauſtum inaruit, idque vel potus penuria vel magna corporis diſſolutione ab æſtu & balneis: aut quum illius tunicæ vel humore ſalſo vel calido & acri imbutæ ſunt, vt ex ſalſorum ciborum & condimentorum eſu, ex meracioris vini potu, maximeque per febres ardentes.

Ventriculus porrò vt cibi promptuarium eſt & primæ coctionis officina, alijs rurſum ſymptomatis premitur, quæ hæc ferè ſunt: cruditas, bradypepſia, vitiata concoctio, ructus, rugitus, ἡ ἀπεψία. inflatio, ſingultus, nauſea, vomitio tum ſimplex tum cruenta; cholera, dolor. Cruditas coctionis eſt priuatio, bradypepſia tarda difficiliſque concoctio. ἡ δυσπεψία. Harum cauſæ ſola vi & magnitudine diſtant. Eæ autem ſunt intemperies omnis modò ſimplex modò ex humorum vitio: tumor præter naturam, omneque morbi genus quod ventriculi concoctionem neceſſariò peruertit. Sæpe etiam iecoris lienis aut meſenterij vitia vel integrè ſani ventriculi concoctionem ſympathia quadam & affectus communicatione præpediunt. Sic hepaticis & quibus calidum iecur multa bile ſcatet, ventriculus contactu imbecillior, non tamen (quod multi prædicant) continuò frigidior euadit: quòd non omnis illius imbecillitas ex intemperie frigida procedat. Sic & melancholicis & hypochondriacis & quibuſcunque venter inferior abſceſſu aut graui humorum vitio laborat, ventriculus malè concoquit ſi vitioſa illa qualitate laceſſitur. Cruditatis effectrices etiam cauſæ ſunt cibi potuſque exuperantia, quam natiuus calor moderari nequit: aut praua illorum qualitas quæ nec ſuperari nec mitigari poteſt: aut intempeſtiuus illotum vſus, quum vel potus vel cibus nouus ingeritur priore nondum confecto: aut ſomnus leuior, aut immoderatæ vigiliæ, aut balneæ, aut exercitationes mox à cibo, quæ huius deſcenſum accelerant. Cibum ἡ διαφθορά. verò corrumpit aut aliena ipſius qualitas, aut vitioſi humoris permiſtio, aut vtendi ordo præpoſterus, vt quum perſica mala, fraga, alijque fructus horarij, coroneis malis alijſque ſolidioribus cibis poſteriùs eduntur.

ἡ ἐρυγὴ καὶ ἐμπνευμάτωσις. Ructus flatuſque vel ſurſum erumpens vel intus cum rugitu ſtrepitúve concluſus, omnis denique ventriculi flatulenta diſtentio, cruditatis ſoboles eſt, atque iiſdem ex cauſis originem habet, maximè verò ex cibo flatulento & ex immoderato fluctuanteque potu: præſertim quum ὁ κλυδών. bilis flaua vel atra ventriculo ſubſternitur, vt in hypochondriaca melancholia: tunc enim liquidi flatulentique cibi pars maxima concoctione caloriſque vi faceſſit in flatum. Quænam autem tum flatus tum cruditatis cauſa præcipuè ſubſit, ex ijs notis intelligitur quæ ventriculi demonſtrant affectus.

ὁ λυγμός. Singultus conuulſiuus eſt ventriculi motus, quo quæ in proprium corpus impacta ſunt excutere conatur. Sæpius autem ex interuallis vt & tuſſis repetit, dum quod moleſtum eſt extundat. Hunc perinde atque conuulſionem vel ab inanitione vel à repletione fieri cenſuit Hippocrates. Ab inanitione quidem vt ab immoderato ſanguinis effluuio, & ab immodica purgatione. A repletione vt pueris & ijs qui crapulæ addicti ſunt: vt etiam quum vel piper voratum eſt, vel bilis vel aliud quiduis acre & mordax in tunicas ventriculi ſeſe penitus infixit: id quippe ventriculus interdum ſingultu interdum & ſternutamento, quod plerunque à ſingultu liberat, diſijcere contendit. Hæ ſingultus cauſæ tradi ſolent, præter quas tamen & aliæ grauiores exiſtunt. Etenim ſæpe vapor malignus in os ventris effuſus deteriorem quàm quiuis humor acer & mordax ſingultum inflixit, qualem ſæpiſſimè comperimus malignis & peſtilentibus febribus atque etiam iecoris inflammationi ſuperuenire, & maximè quum ſpes in anguſto poſita eſt, & cor morbi malignitate obruitur. Sed & quæ extrinſecus os ventriculi premunt, ſingultum ingenerant. Quidam tres continuos menſes ſingultu vexatus nullis conſuetis remedijs antè potuit expediri, quàm coſtæ extremum, quod tum primùm deprehenſum eſt contorqueri, altiuſque in ventriculum nullo ſenſu doloris infigi, blandè ac molliter erectum ſit. Confeſtim namque ſingultus affligere deſijt: qui tamen repetebat quoties coſtam denuò incurueſcere contigiſſet. In alijs dein non paucis eandem ſæpe ſingultus cauſam agnoui.

ἡ ναυσία. Nauſea inane eſt vomendi deſiderium, quo nihil eijcitur: ſæpe tamen ſponte nulloque conatu aqua pellucida profluit ab ore. ὁ ἔμετος. Vomitio autem eſt eorum quæ in ventriculi ſunt ſpatio ſurſum facta reiectio. Hæc enim quæ in capacitate ventriculi hærent, ſingultus verò quæ illius tunicis penitus inſederunt expurgat. Similis eſt eademque horum ſymptomatum cauſa, ſed in nauſea leuior, in vomitione grauior. Ea ſanè eſt multiplex, vna ventriculi imbecillitas tantaque diſſolutio vt neque cibum amplexari neque continere poſſit. Noſcitur hæc inde quòd cibus purior nullo humore vitioſo permiſtus redditur. Imbecillitas porrò vel ab intemperie præſertimque humida proficiſcitur, quæ & diſſolutionem prænuntiat: vel à lubrico & in pingui læuore quo omnia qualia ſumpta ſunt remeant: vel ab aliena qualitate, qualis præſertim eſt venenata ac peſtilens, qua afflati ferè aſſiduò vomunt. Altera nauſeæ vomitioniſque cauſa eſt res quæuis præter naturam laceſſens ventriculum ac irritans. Id autem efficit modò copia, vt copioſior ingeſtus cibus naturæ grauis, modò acrimonia vt bilis, modò lentor vt pituita, modò aliena & externa qualitas, vt corruptus putreſcenſque cibus. Hæc etiam cauſarum vitia nonnunquam in ventriculo gignuntur, vt quum crudior cibus permanens in pituitam faceſſit, aut quum exuſtus vertitur in bilem, aut quum in externam alienamque ſubſtantiam corrumpitur. Nonnunquam vitium ex alijs ſedibus eò confluit, è iecore, liene, meſenterio & inteſtinis, cerebro & vniuerſo denique corpore per iecoris venas. Iam verò quis humor vomitionem proritet, etiamſi nondum is erumpat, multis tamen ex notis dignoſci poteſt. Ex ructu atque ex eius ſapore, qui aut acidus aut nidoris æmulus, aut amarus, aut acer eſt: dein ex doloris proprietate, qui nunc pungens

gens nunc grauans eſt, idque quodam vel caloris vel frigoris ſenſu: poſtremò ex eorum quæ vomuntur qualitate atque ſubſtantia, maximè quidem quum noxius illis humor permiſcetur: nam irritat is interdum ventriculum cogitque cibos vomere, nec tamen dimouetur ipſe, ſed inconcuſſus ſubſiſtit ac intus remanet. An autem humor vomitionis cauſa in ventriculo genitus ſit, an aliunde influxerit, diſcernitur quòd in ventriculo genitus iamdudum eum afficit atque torquet, & in victus ratione aut ordine peccatum aliquid receos eſt. Qui verò è iecore, aut è liene, aut aliunde confluxit, ſigna exhibet affectæ eius partis quæ veluti ſeminarium & origo mali fuerit.

Sanguis quoque interdũ vomitione redditur, ſed impetu longè diuerſo quàm in tuſſi, atque ſæpè copia maiore, quanquã viſus eſt tuſſi affatim reiectus pelues implere, vena ampliore derepente rupta. Qui vomitione redit, vel cibo, vel potui, vel pituitæ permiſtus exiſtit ac ferè concretus in grumos, non tenuis ac rubicundus, ſed craſſus & iam concretione nigreſcens. Hunc etiam ſæpe comitatur deiectio nigra, dum erumpentis ipſius portio in inteſtina deuoluitur, quæ longo illorum anfractu prolapſa ita nigreſcit vt vel picem vel caſiæ medullam repræſentet. Frequens præterea incidit animi defectio, quòd extra venas coërcitus putreſcenſque ſanguis, pernicioſa & venenata qualitate cordi ſit infeſtus. Quiſquis autem reuomitur è ventriculo prodit, in quem aut è iecore, aut è liene, aut è vicinis partibus confluxerat, idque vel aperta vel rupta vel exeſa vena, quod ex prægreſſarum cauſarum animaduerſione diſcerni poteſt. Vomitionẽ cruentam nullam equidem naturalem eſſe puto, neque aut in plethora aut in menſium ſuppreſſione naturam vacuandi hanc viam vnquam moliri.

Cholera eſt bilis tum supernè tum infernè eruptio. Ea quippe vomitur pariterque deijcitur, primùm liquidior, deinde craſſior atque coloratior: vt primùm pallida & citrina, deinde flaua, praſſina, cærulea aut etiam nigra. Affectus hic acer, ferox & in primis acutus exiſtit, in quo ſtomachus & inteſtina mirè torquentur & flatuum copia diſtenduntur: ſitis cruciat: pulſus celer, frequens ac ferè paruus: his & nonnunquam ſuccedit animi defectio. Huius itaque cauſa bilis eſt, quæ tempore vel in ſuo folliculo, vel in iecore, vel in liene, vel circum pancreas, vel circum inteſtina ſtomachumque cumulatur, quumque ſupra modum aucta naturæ grauis & infenſa eſſe cœperit, huc illucque impellitur ac diffluit, vt etiam ea perculſi toxicum ſeſe bibiſſe putent.

Ventriculum porrò dolor exercet plerunque immanis, cuius cauſa aut flatus eſt in illius capacitate coarctatus nimiopere diſtendens haud ſecus atque in colico dolore, aut humor cibúſve acer & mordax tunicis impactus, aut tumor præter naturam, aut vlcus. Intemperies verò ſola dolorem vix infligit. Indoleſcit & nonnunquam ventriculus incubantium viſcerum tumore, aut humorum decumbentium copia: atque hic etiam dolor contactu preſſuque exacuitur. Cauſæ his notis internoſcendæ quas in alijs iam ſæpe recenſui.

Iecoris morbi, cauſæ & ſigna. Cap. IIII.

IECVR compluribus varijſque patet affectibus. Hi autem ſunt intemperies tum ſimplex tum ex humorum vitio, ſubſtantiæ corruptela, obſtructio, ſcirrhus, inflammatio, abſceſſus, vlcus. Quum ſimplex intemperies calidior quacunque ex cauſa contracta eſt, cibi maximeque carnis faſtidium ineſt, ac nihilominus inedia plurimùm incommodat: ſitis quoque vehemens: corpus vniuerſum maximeq; manuũ palmæ & plantæ pedum calent, atque ſi ſiccitas comes eſt areſcunt, madent verò ſi ea ſimul humida ſit. Ex intemperie frigida cibi cupiditas maior: ſitis nulla, præſertim ſi ea pariter humida ſit. Simplex verò nulla intemperies diu ſola conſiſtere poteſt, quin breui pòſt tempore humoris vitium accerſat. Quæcunque enim vis ſiue alimenti, ſiue aëris, ſiue alterius cuiuſlibet cauſæ, iecoris, eadem multò faciliùs humorum temperiem immutat, eoſque ſui ſimiles reddit. Imò etiamſi ab ortu iecur intemperatum eſt, quum gignendorum humorum præcipua ſit officina, quacunque id conſtitutione fuerit, eadem quoque humores afficiet: ac impensè calidum, calidos bilioſoſque multiplicabit: frigidum verò frigidos atque pituitoſos. Itaque calidior intemperies tum eos humores qui per meſenterij venas feruntur, tum quos iecur in ſe continet & in omne corpus diſtribuit, extorret. Frigidior verò craſſos, lentos, crudos pituitoſoſque reddit: ſiccior denſos, ſiccos atque terrenos: humidior tenues & aquoſos. Sic humorum vitio & exuperantia ſæpe iecur ſcatet & premitur. Signa verò calidioris humoris exuperantis ſunt, bilis aut vomitione aut deiectione prorumpens, primùm quidem tenuis ac pallida, deinde craſſa verè flaua ac fœtida: oris amaror, cibi faſtidium, ſitis vehemens & plerunque febris eaque aut intermittens tertiana, aut errabunda, aut certè lenta, qua omnino langueſcit corpus paulatimque exareſcit. Frigidioris tum iecoris tum exuperantis in eo humoris ſigna ſunt, nec frequens nec multa nec multùm colorata nec fœtida alui deiectio: deinde cibi appetentia, nulla ſitis, nulla febris, nulla denique corporis extenuatio.

Subſtantiæ corruptela nõ minus iecur quàm pulmo contaminari ſolet, qua laborans ſenſim languore contabeſcit. Ea fit ex omni humore, frequentiùs autem ex biliuſa ſanie per iecori.

ſubſtantiam effuſa, quæ ſenſim lenteque putreſcens, ipſam pariter iecoris ſubſtantiam labefactat atque corrumpit. Eiuſmodi autem ab alimentorum vitio contrahitur, quæ aut corrupta ſunt aut ſeptica vi pollent. Vinum quoque generoſum & meracius longo ac liberaliore vſu in idem vitium præcipitat, non ſolùm quòd viſcus hoc calefaciat & deſiccet (ita enim in ſcirrhum duntaxat deducit) ſed quòd putridum quendam lentorem ſaniemque exaggeret. Sic affectis quoniam malum ſenſim ac pedetentim ſerpit, virium robur diu infractum perſiſtit, vt etiam obire illi poſſint conſueta munia: febris initio nulla atque etiam procedente malo admodũ lenta ineſt: ſitis quoque non acriùs vrget, quòd iam caloris ardor deferbuerit, & nullus ferè in hypochondria tumor ſubſit. Hinc tamen vitium deprehenditur, quòd vini optimi eiuſque meracioris ſummum ineſt deſiderium, perinde atque ijs qui pulmonum corruptela contabeſcunt. Sic ſæpe illecebris blanditur hoſtis infenſiſſimus & ſui amantiſſimis clam iugulum petit. Eduliorum maximeque carnis ingens faſtidium, vt etiã eius calentis vapor odorque grauis ſit cieatque nauſeã. Halitus ex putrida illuuie teter admodum & fœtidus expiratur, multoque magis quàm in tabe frequens animi languor & defectio, principio quidem leuis, deinde ſudore frigido erumpente grauior & periculoſior: quibus tandem crebrù violenterque preſſus æger ſuccumbit.

ἥπατος ἀτονία.

Hos iecoris affectus proximè conſequitur imbecillitas, qua qui tenentur propriè hepatici dici ſolent. Vt enĩ vniuſcuiuſque partis integritas & temperies tum ipſius tũ facultatis robur tuetur, ita intemperies & ſubſtantiæ corruptela ipſis inuehunt imbecillitatẽ. Itaque ſi iecoris attrahendi facultas infirma ſit, liquida defluunt ab aluo cremoris ſpecie, etiamſi nulla ventriculi offenſa, nullaque meſenterij ſit obſtructio. Si retinendi vis languet, aluus interdũ (ſed admodum rarò) liquida & ſanioſa reddit, carnis loturæ recèns mactatæ ſimilia. Sæpius etiam quũ hæc imbecillitas increuit, ſanguis ſponte profluit è venis, idque vel per nares, vel per vterũ, vel per hæmorrhoidas, vel per ſputa. Sed & interdũ ſanguinem animaduerti ab extremis venis quę in cutẽ deſinunt multis è locis effundi, qui nullo ardore liueſcebant. Si vis ſanguifica imbecilla eſt, cruditates fiũt, quibus primùm pedes, deinde & cæteræ partes intumeſcunt: vt ijs qui à morbo graui conualeſcunt, necnon hydropicis, ſcirrhoſis, ictericis alijſque hepaticis. Etenim venę iecore malè affecto vtpote ſuæ origini condoleſcunt & conſentiunt, vt & nerui cerebro.

ἔμφραξις.

Obſtructio iecori admodum familiaris eſt, nullũque viſcus hoc ęquè vitio tentatur, quòd vena è portis per iecoris ſubſtantiã in ramos tenuiſſimos diſſipata oblireretur: hucque alij non minus tenues è caua vena conueniant, per quos omne debet alimentũ traduci & exportari. Hæc apertas præ ſe fert notas: nam grauitas & diſtentio cum obtuſo dolore dextro inſidet hypochondrio tum præcipuè manifeſta, quũ quis mox à cibo exercitationem ſubit. Ea tamen ſine tumore ſine febre eſt. Obſtructionis cauſæ ſunt, humor craſſus aut lentus aut multus. Talis interdũ è cerebro procumbit in ventriculum, qui deinde præterfluens ſenſim in tenues iecoris venas cum alimento penetrat eaſque obſtruit. Ferè tamẽ ex alimentis craſſis, viſcoſis multiſque fit obſtructio, quum aut balneis aut motu vehementiore mox à cibo in tenues venas vel rapiuntur vel impelluntur: nonnunquam & bilis flaua in iecore pręter naturam diutiùs coërcita, nec tempeſtiuè expurgata mirè craſſeſcit, graueſque & admodũ periculoſas iecoris obſtructiones inducit, vt quæ (ceu mox oſtendemus) interdum etiam in cyſti lapideſcat.

ὁ σκίῤῥος.

Scirrhus tumor eſt præter naturã durus ac renitens, doloris expers, niſi fortè quum pars affecta duriùs premitur. Tactus hunc deprehendit, præſertim ſi gracile & adipis expers eſt abdomẽ: idque faciliùs erecto vel in dextrũ latus inclinato ægro quàm decumbente ſupino, tum quippe nõ niſi preſſu animaduerti poteſt. Hic iecoris ſitu & figura circumſcribitur: ægro præterea facilis eſt decubitus dexter, ſiniſter verò grauis, quòd moles quædã velut ſuffocans in ventriculũ & præcordia incumbat. Ex contumaci & inueterata obſtructione ferè ſemper, rarò vel potiùs nunquã ex inflammatione originem trahit, quòd in viſcere natura calido & humido omnis inflammatio in pernicioſum abſceſſum deſinat. Humor igitur obſtructionis author, primùm quidẽ tenues iecoris venas implet & infarcit, auctus deinde hinc etiã in omnem viſceris ſubſtantiã redundat, & eam perinde atque venas obſtruit: quòd ſi rurſum multò plenior cumuletur, iecur in amplã molem diſtendit, tumque viſcus turgidũ ac tumens apparet. Tempore humor ſicceſcit & vi caloris tenui parte diſſipata, reliquus totus obdureſcit: cuius permiſtione iecoris ſubſtantia labefactatur, vetuſque tandem ſcirrhus emergit. Hic à ſimplici tumore diſtat, quòd non niſi longo dierum numero, ſimplex verò breui etiam procreetur. Vt autem peccans & efficiens humor, modò pituitoſus modò bilioſus eſt: ita & ſcirrhi prodeunt varij, quos accuratè diſcernere expedit: quandoquidẽ & vehemẽtia & impendente periculo plurimùm diſſident. Illũ cauſæ anteceſſerunt quæ craſſũ pituitoſumq; ſuccũ coaceruant, hunc verò quæ bilioſũ: in illo dominantis pituitæ refrigeratique iecoris, in hoc bilis exuperantis concalefactique iecoris ſigna elucent: hic ferè ictero ſuccedit & lentam febrem comitem habet, ille nequaquam: hic vnos in eum hydropem præcipitat qui aſcites appellatur, ille citra vllum incommodi genus diu perſiſtit, aut duntaxat cachexiam leucophlegmatiamve infert.

ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου.

Magnus etiam plerunque tumor iecur ſine ſcirrho diſtendit, qui ijſdem ſe profert notis atque ſcirrhus, niſi quòd minus renititur & breuiori tempore genitus eſt. Hic ferè in iecoris ambientes membranas effunditur haſque prorſus obſidet. Contactu obſeruandus: etenim plerunque tantus apparet, vt vniuerſum hypochondrium repleat, neque coſtarum extrema percipi, neque ſub hæc digiti infigi poſſint, neque iecoris vlla figura ſit aut circumſcriptio. Oritur interdum à

dum à flatu aut à tenui cruditate, quam vel immoderata frigidę potio, vel intempeſtiuus fructuū eſus, vel crapula ſatietaſque nimia peperit: & hic quidē nō grauitatis, ſed tenſionis ſenſum infert, & breuiori tēpore contrahitur. Interdū verò ab humore craſſo & lento, aliàs bilioſo, aliàs pituitoſo, quē validū iecur à ſe excutiens in proprias ambientes membranas depoſuit. Hic magis renititur, & ſua mole premit, atque etiam multo tempore congeritur, nec niſi multo diſcuti poteſt.

Eſt præterea & in hypochondrio tumor alius muſculis abdominis inſertus. Hic admodum rarus eſt & inſolens, qui non preſſu, ſed leni blandoque tactu ac ſæpe viſu percipi debet, foras enim prominet. Figuram quoque oblongam habet, qualis eſt recti in abdomine muſculi.

Hepatitis, eſt iecoris inflammatio, qua ſanguis illius parte quadam præter naturā collectus incenditur. Fit autē dum ſanguis ipſe vel exuperantia vel tenuitate, vel feruore & acrimonia, vel externarū cauſarum impulſu, è venis immoderatiùs prorumpens, in viſceris corpus copioſior ſecedit. Tum extra propria vaſa putreſcit & inflammatur, ſimulque imbutā carnoſam partis ſubſtantiā labefactat atque corrumpit: hinc plerunque ſinus excauatur. Primùm igitur ſanguis vertitur in putridā ſaniem, ac tum inflammatio eſt: ſanies deinde caloris natiui beneficio in pus abit: ea ipſa poris collectio abſceſſus dicitur. Erumpente demū pure vlcus manet cauum ac ſordidū. Hac mutationis ſerie multa vitia ex vno eodemque fonte dimanant, quæ vt varijs ſunt nominibus inſignita, ita & varias curandi leges habent. Singula verò proprijs ſignis ita indicantur. Inflāmationis notæ ſunt grauitas dextra præcordiorū parte, dolor (quū maximè ea ſedes attingitur) à iugulo ad coſtas nothas protenſus, ob concluſam materiæ congeriem quæ ſuccingentē thoracis membranā conuellit. Hac ratione & ſpiritus difficultas & tuſſis exigua eaque ſicca ineſt, qua nihil excreatur. His igitur notis atque doloris ſitu diſtat à pleuritide. Febris ex inflāmatione fit ardens & acuta, ſitis inexhauſta, linguę ſcabrities & huic lentor inhęreſcens primùm quidē flauus, deinde nigricans: nauſea & cibi faſtidium: interdū ſingultus propè ſtrangulans: ſępe corporis color ictero fœdatus: vrinæ craſſæ, rubicundæ ac turbidæ. Syncera bilis modò vitellinæ modò æruginoſæ vomitio, & plerunque per aluum deiectio, quæ interdum vel diarrhœam vel dyſenteriā infligit. Si inflammatio eryſipelatodes fuerit, febris, ardor, vomitio reliquaque ſigna grauiora euadent ac tandem in marcorem deducent. Hæ quidem omnis inflammationis communes notæ ſunt: particularim verò ſi inflammatio in caua iecoris magis deuergat, cibi faſtidium, nauſea, ſitis, bilioſa vomitio aut deiectio acriùs vrgent, & pręterea grauis & admodū laborioſus eſt decubitus ſiniſter, nec promptè inflammati iecoris tumor contactui obuius eſt. Si verò inflammatio gibbā magis regionem obſideat, ſpirandi difficultas, tuſſis & grauis dolor iugulum retrahens magis infeſtant, & præterea difficilior eſt decubitus dexter, vt quo pars affecta premitur: contactu preſſuque dolor exacuitur, prompteque tumor percipitur, qui & interdum prominens eſt & oculis conſpicuus. Omnes hæ quidem manifeſtæ & vehementes notæ apparent quū ingens eſt inflammatio. Quum verò exigua, obſcuræ & exiles: ſæpe enim iecur animaduertimus tuberculis & abſceſſibus inſtar furunculorum obſideri, nullo hypochondrij dolore, nullo tumore, nullo decubitu difficili: febris ſolùm ineſt non admodum ardens, cum ſiti, cum cibi faſtidio, cumque alui bilioſo profluuio in menſes interdū multos perſeuerante: vt idcirco difficilè id mali quemadmodum & ſubſtantiæ corruptela ab intemperie calida aut ab obſtructione internoſceretur. Quum autem muſculis abdominis rectus iecori prætenſus ſolus inflammatur, ſuperiorum notarū nulla quidem (niſi fortè febris) adeſt, lancinans dolor magis affligit, tumor oblongus foras prominet, viſu tactuque conſpicuus: cutis enim circumtenſa rubeſcit atque calet.

Abſceſſus quū iam fit & putrida ſanies in pus conuertitur, dolores & febres, inquit Hippocrates, & cætera ſymptomata inualeſcunt: rigores ſæpe nullo ordine nullaque ratione inuadunt, quos ſequitur caloris exacerbatio. Confecto iam pure omnia quidē remittuntur, ipſeque ardor deferueſcit, vires tamē relinquuntur multo imbecilliores, pulſuſque frequens, paruus ac languidus, crebraque animi defectio. Quū rupto abſceſſu puris illuuies prorumpit, eius tetro vapore cor obruitur, qui ſæpe graui orta animi defectione ægrū de medio tollit: ex hoc enim vix quiſquā ſeruari poteſt. At quum exiguus eſt abſceſſus, ſi vires ſatis conſtent, pus nonnunquam vomitione prorumpit, aut per aluum aut per vrinas profunditur. Sed & interdum fiſſa vel exeſa iecoris ſubſtantia id excidit in abdominis capacitatem, quò & hydropicorum aqua confluit.

Vlcus ex abſceſſu contractū quoniam alimento cōtinenter alluitur, perpetuò colluuie multa ſordeſcit, neque vnquā poteſt ſaneſcere. Iecoris enim ſolida ſubſtantia ſpermatica quū ſit, non magis quàm pulmonis reparari poteſt. Tum igitur vitioſa eſt ſanguinis confectio, corpus nō alitur, ſed verè tabeſcit, putrida, ſanioſa & interdū cruenta eſt alui deiectio ac ſæpe quaſi ex cadauere facta colliquatio. Vrina quoque ſanie perfuſa, aut ſi ea in abdominis ſpatiū penetret, hydrops omnium grauiſſimus exoritur, qui & inguinū pubiſque grauitate & manifeſto tumore ſe prodit, ſiquidem vires tandiu perſiſtant, quod certè vix vnquam vlla obſeruatio notauit.

Qui morbi in cyſti fellis. CAP. V.

CYSTIM fellis occupant obſtructio, calculus, repletio & inanitio. Obſtructio aut eius eſt ductus quo bilis è iecore prolicitur, aut eius quo è cyſti in inteſtina eructatur. In vtraque aluus durior pigriorque eſt, feces albicant, vrinæ flauæ craſſæque adeò ſunt vt ſæpe nigreſcant, bilis cū ſanguine in ſummum corpus effuſa ictero cutem deturpat. In priore tamen cyſtis prorſus exhauſta eſt: in poſteriore illa bilis copia diſtenditur, varijſque exuperantiæ ſymptomatis premitur.

Calculus in cyſti fellis plerúque concreſcit niger, ſed tñ leuis & qui aquę immerſus ſonatat, neq; vt qui è renib. aut veſica euellitur ſubſidet in imo. Origo illi eſt è flaua bile quę proprio receptaculo diutiùs coërcita nec tempeſtiuè vacuata, nec nouæ influxu renouata mirum in modum obdureſcit. Id autem in primis accidit quum vterque cyſtis ductus obſtruitur. Huius quidem neque manifeſtæ ſunt notæ neque grauia ſymptomata quibus certò ac facilè detegi poſſit. At ſuſpectus iis eſſe debet, quibus grauis & diuturnus fuit ictetus. Decrepitus quidā ſenex in itā mirè propenſus poſt deceſſum ſine felle ac ſine cyſti inuentus eſt, in cuius ſede calculus ingens concreuerat. Quinetiam poſt diuturnum icterum oborto alui profluuio, huius naturæ innumeros calculos inſtar piſi aut hordei in pleriſque exturbari deprehendimus.

Bilis portò propria cyſti nonnunquam tantopere exuperat, vt hanc in ingentem diſtendat magnitudinem. Ac tum ſanè infeſta eſt grauitatis pondere, preſſu, dolore ac ſuffocatione, ructu, ardore, ſiti, iracundia, & ſiquando fortè cōputreſcat febribus intermittentibus. Hinc igitur grauiſſima mala prodeunt, nec certè leuiora quum affatim ea prorumpit.

Cyſtis enim quum prorſus exinanitur omnemque bilem ſuam foras eructat, aut bilioſas vomitiones, aut choleram morbum, aut diarrhœam aut dyſenteriam, aut toto corpore auriginem ſubitam, aut vrinarum vim primùm tenuium, dein craſſarum & ſaturato croci colore, aut alia his finitima ſymptomata concitat. Non pauci è viuis erepti ſunt, in quibus non alia interitus cauſa comparuit, quàm quòd folliculus bile omnino eſſet exhauſtus.

Lienis morbi, cauſæ & ſigna. CAP. VI.

LIENIS grauiores morbi ſunt, tumor diſtendens, obſtructio, ſcirrhus & inflāmatio. Lien ſubſtantia rarus atque laxus occaſione leui diſtendi poteſt: quumque ſanguinis excipiendæ fæci deſtinatus ſit, hanc omnemque impuritatem facilè admittit: hac imbutus tumet multò quidem quàm iecur frequentiùs, ac plerunque ſine ſcirrho. Tumor tum ſiniſtro hypochondrio animaduertitur laxus nec admodū renitens, qui interdum lienis ſitū figuramque retinet, interdū vniuerſum hypochondriū implet: ſed & is interdū ſubter vmbilicū prolabitur, noxia quidem materia è viſcere in omentū quoquouerſum effuſa. Hæc autē varia diuerſaque eſt. Crudus, aquoſus ac pituitoſus humor eò nonnunquam confluit, iis potiſſimū qui in locis paluſtribus humidiſque degunt, & qui frigidæ potu largiore humidiſque veſcuntur oleribus: iis etiā qui è frigidis, humidis, diuturniſque morbis emerſerunt. Sæpe tamen melancholicus ac terrenus humor, qui ſanguinis fæx eſt & limus, in lienem rapitur. Illic abundantior cumulatur, vel quia multus cratio ſanguine, vel quia eius naturalis vacuatio quæ è liene in ventriculū aut in aluū fieri ſolet, ſuppreſſa eſt. Cumulatus autē principio laxum tumorē ingenerat. Huius ſigna ſunt reſpiratio crebrior & difficilior, præſertim in curſu ac labore, aut etiā quum in dextrū latus decumbitur: amplificatio quippe viſceris maximè quum ventriculus cibi turget, diaphragma premit. Appetentia ferè perſiſtit, ſed ventriculi offenditur concoctio: ex qua crudus aquoſuſque chylus pleriſque fluctuat, quo ſæpe os madet expuitioq; multa fertur. Flatus plurimus ſurſum deorſumque erumpit, aut hypochondrio ſiniſtro rugitu quodā & murmure obauditur, totus ferè aut in ventriculo aut in ea coli inteſtini parte quæ viſceri aſſidet collectus: non enim audiendi ſunt qui hunc in liene concludi temerè profitentur. Humoris vapore cor laceſſitur, corpuſque vniuerſum ignauum & iners quaſi diſſolutum languet: & nonnunquam leuiuſculæ animi defectiones obrepunt. Adhæc capitis grauitas & inconſueta ſomnolentia eaq; turbulenta ac moleſta. Deſidia, timiditas, negligentia contemptuſque rerum. Pallidus, ſubliuidus aut omnino fœdus corporis maximeque faciei color. Atque hæc quidem efficit quum in liene copioſior fuerit ſimplex illa naturaliſque melancholia: quæ tametſi ſanguinis fæx eſt, fluxa tamen & liquida etiamnum manet, alioqui per tenues venas eò minimè laberetur.

Quum verò copioſior ea melancholia liquida tempeſtiuè expurgata minimè fuerit, craſſeſcet: ac tum obſtructionem venarum arteriarumque gignet. Sub hac, hypochondrii ſola grauitas aut interdum lienis dolor exercet. At quum multa nō venas modò, ſed & lienem vniuerſum implet atque diſtendit, diſſipataque tenui illius portione craſſior ſubſidet, lien totus obſtruitur.

Hîc caloris vi ea materia magiſque craſſeſcit, ſenſimque in ſcirrhum lien obdureſcit. Id autē accidere ſolet, quoties tumori aut nulla aut etiam vitioſa adhibetur curatio, per ea quæ ipſo protinus initio vehementer digerunt ac diſſipant. Hic lienis ſcirrhus aliàs ſolam illius ſubſtantiam occupat, iſque & ſitu viſceris & figura circumſcribitur: aliàs verò in partes quoque vicinas diffunditur, vt omnem plerunque ventris ſiniſtrā regionem impleat. Hic longiori tempore quàm ſimplex laxuſque tumor genitus eſt, prementi magis renititur, omniaque ſimplicis tumoris ſymptomata grauiora & manifeſtiora exhibet. Purior quippe melancholicus eſt humor, è quo quicquid inerat tenue ac benignum tempore diſſipatum eſt.

Iam verò inflāmatio nō ſæpe in lienē incidit, quòd purus ſanguis phlegmones author in id viſcus rarò penetret. Siquando tamē ea obtigerit, ſimiliter & eiſdē ex cauſis atque in iecore progignitur. Febris ineſt aſſidua & ardens lentor linguæ nigricans, ſitis implacabilis, cibi faſtidiū, ſiniſtri hypochondrii diſtentio atque tumor: dolor pulſans, moleſtus dexter decubitus & interdū ſiniſter, aliaque ſymptomata in ſiniſtrū latus perinde atque inflāmato iecore in dextrū incidunt. Ea etiam ſi pura ſit inflammatio, nonnihil tamen ex loci natura reſipit melancholicorum ſymptoma-

εἰς ὄγκον μέγαν καὶ λαπαρὸν ἐπαιρόμενος σπλήν.

ἡ ἔμφραξις.

σκίῤῥος.

φλεγμονή.

ptomatum. Si vel abſceſſus vel vlcus inſequitur, non ex alijs fit cauſis, neque alijs notis oſtenditur quàm in iecore comprehenſum eſt.

Atra bilis grauiſſimorũ ſymptomatum effectrix, in liene proprio etiã receptaculo in viciniſque locis congeri ſolet. Fit autem aliàs ex bile flaua, quæ exuſta malignamque naturã ſubiens, iã aut à liene prolicitur, aut iecoris vi in lienem ipſum atque interdum in pancreas ac meſenteriũ protruditur. Aliàs quoque ex naturali fit melancholia, quæ in liene iam diu inhæreſcens, victu calidiore, æſtu, exercitatione, aut etiam vetuſtate ſupra modum incaleſcens vſtaque, malignã bilis atræ naturã adipiſcitur, qualẽ ſæpe ex lienis tumore fieri notamus, quoties is immaniùs efferatur. Bilis hæc atra ſæpiùs ſine tumore, rarò cum tumore exuperat: vix enim tantã illius copiam natura ferat. Nullus igitur ſiniſtri hypochondrij tumor, nullus aut obſcurus dolor, nulla diſtẽtio aut oppreſſio. Cæterùm æſtus in præcordijs magnus, præſertim quũ aut vinum aut calidior cibus aſſumitur. Huius confectio moleſta, ructus, flatuſq; plurimus ſuſcitatur, quaſi ex lebetis aqua ſubdito igne: nec enim pituita nec alius quiſquã humor æquè flatus ex cibo profert. Arteriæ in præcordijs & ſupra vmbilicũ dilatantur ac vehementer pulſant: cordis magna & frequens eſt palpitatio, ſiquid præſertim vel corpus vel animus exagitatur: animi defectio nonnunquã incidit pulſum immutans. Quũ aũt vt ſæpe fit, vapor in caput irrepſit, facies quaſi inflãmata rubore perfunditur, mens peruertitur & alienatur, terrore, metũ & mœſtitia concutitur, quaſi mors immineat nihilque reliquũ ſit ſpei. Furori omnia finitima, in quem æger ſæpe metuit raptũm ſeiri. Hic reliqua hypochondriacæ melancholiæ quæ ſuprà commemoraui ſigna plerunque accedunt, interdum etiam abſunt.

μελαίνης χολῆς συμπτώματα.

Meſenterii & eius quod pancreas appellatur morbi, cauſæ & ſigna. Cap. VII.

TANTA plerunque ſuperuacuorũ eſt humorum colluuies, vt deſtinatis à natura receptaculis tota excipi haud poſſit. Ac tum nõ parua ſuperfluentis portio in vicinas quoq; ſedes illabitur, maximè quidẽ in pancreas & in meſenteriũ, quæ totius corporis veluti ſentina ſunt. Quibus ergo aſſidua ingluuie magnus fit vtriuſque bilis & pituitæ prouentus, eas tempeſtiuè nõ expurgatas natura valens ac robuſta plerũque in pancreas & in meſenteriũ ignobiles ſedes deponit: idque ferè è iecore & è liene per eos venæ portæ ramos qui nõ in inteſtina, ſed in ipſum meſenteriũ & pancreas deſinunt & obliterantur. His locis & glandulis tempore exaggerantur varij humores, qui primùm laxũ mollemque tumorẽ, deinde ſicceſcentes renitentem durũ ac verè ſcirrhoſum ingenerant. Durus vſqueadeò interdũ deprehenſus eſt, vt penitioribus ſub vmbilico partibus vel os vel calculus concreuiſſe putaretur. Itaque ſi ampla & vaſta mole venter totus præter naturã prominet, idque citra fluctuationẽ, citra alui ſuppreſſionẽ diutinam, citra hydropis ſuſpicionẽ, vnde & qua id ex cauſa obtigerit, tactu ita quidem diſcernendũ. Quũ adipis copia venter prominet, quoniã cuti ſummæ is inhæreſcit, manu totus cõprehendi ſecernique poteſt à muſculis abdominis: ac præterea reliquus corporis habitus obeſior exiſtit. Quũ tumor inſertus eſt muſculis abdominis, primo is contactui occurrit, & quũ premitur plerunque etiã citra preſſum dolore afficit, quòd pars ea ſenſu prædita ſit: inteſtina nõ coarctat, neque alui deiectionẽ remoratur. Meſenterij verò tumor quoniã altè ſepultus eſt, nõ niſi preſſu animaduertitur, nullo dolore affligit, quòd pars ipſa doloris ſit expers. Quin etiã ſua is mole inteſtina premens atque coarctans ſæpe efficit vt aluus pigrior ſit, tardiuſque fæces deſcendant. Vtrũ præterea tumor vniuerſum meſenteriũ an partem duntaxat & quamnam occupet, molliſne ſit an durus, tactu etiã internoſcendũ. Cæterùm quiſnam in meſenterio humor exuperet, iã non tactu, ſed ijs ipſis notis, quibus in iecore aut in liene proditũ eſt, cognoſcitur, ſed quæ tamen tũ obſcuriores tum leuiores exiſtunt. Hæc autẽ obſcuritas multis cauſa fuit ignorantiæ, & cur harũ partium affectus prætermiſſi fuerint nec veterũ ſcriptis celebrari. Ego tamen hoc affirmo & profiteor, choleræ, melancholiæ, diarrhœæ, dyſenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum errantiumque febrium, latentium denique morborum cauſas me in his plerunque ſedibus animaduertiſſe, quorum depulſione deploratis ſalus redderetur.

Hippocrates lib. de glandulis inteſtinorum.

Aa ad meſenteriũ ventris tumor pertineat, qui ſciri poteſt.

Hic perſæpe focus & ſeminarium grauiũ & diuturnorum morborum.

Vera quoque inflammatio in meſenteriũ incidit, quũ ab exeſis aut ruptis illius venis ſanguis excidit, & in aliqua ſede præter naturã collectus putreſcit, tandemque ſuppurans abſceſſum facit. Ea inflammatio ſine manifeſto dolore eſt, ſolumque grauitatis ſenſum habet, niſi fortè vehementiùs premarur. Febris admodum leuis & lenta, ſine ſiti, ſine grauibus ſymptomatis, nec omnino ægrũ proſternens, nec quotidianas functiones interpellans. Principio ſanies quædã rubra, facto deinde abſceſſu pus album defluit ab aluo, & vtrunque modò permiſtum alui fæcibus, modò ſeorſum & ſyncerũ, vt quũ inflammatio in poſtrema inteſtina deuergit. Tum quippe pus per venam proximã in recti aut coli inteſtini capacitatem influit, ſyncerumque magna interdum copia redditur nullo ſenſu doloris: quod aliquando celebres medicos magna admiratione & controuerſia torſit. Sed non aliunde id quàm ab affecto meſenterio dimanare facilè noſci poterat. Neque enim ab inflammatis inteſtinis, neque à ventriculo poteſt ſine vehementi dolore prodire. Ex iecoris verò aut ex lienis inflãmatione, febris vehementior affligit, omniaque ſymptomata fiunt grauiſſima: neque tam ſyncera ſanies ſeorſum ob longiorem viæ tractum exit. Renes etiam affecti non illac, ſed per vrinas repurgantur. Itaque vnum meſenterium reliquum eſt in abdominis capacitate, quod ſub illis notis inflammatione tentetur.

Pus ex aluo ſyncerũ ſi redditur, ex meſenterio deriuari.

ἴκτερος.

MVLTA ſanè ſymptomata promiſcuè à iecore & à liene originem habent, quòd ea viſcera in humorũ procreatione ſecretioneque plurimùm occupentur. Ea ſunt icterus, melancholia, atrophia, cachexia, hydrops eiuſque ſpecies. Icterus biliosi eſt humoris per ſumma corporis effuſio. In hoc album oculorũ & partes quę circum tempora ſunt, interdũ & cutis tota vel pallido, vel flauo, vel citrino colore ſuffunditur, hincque vitiũ aurigo nuncupatur. Auriginoſum corpus vix ſudat, ſed prurigine plerumq; tentatur, & quaſi ſuſcepto onere ingraueſcens torpeſcit, mens ſenſuſque hebeſcunt & varijs laceſſuntur imaginibus. Icteri variæ exiſtunt cauſæ; vna eſt virulentarum beſtiarum vt viperę demorſus aut epotum venenum: quorũ vi ſanguis totus priſtinam amittit puritatem & in citrinum ac bilioſum humorẽ corrumpitur, qui omnia peruadens cutim inficit atque labefactat. Tunc autẽ euidentes cauſæ prægreſſæ ſunt, atque repente aut breui color mutatus eſt, febris nulla fatigat. Fit & aliter icterus per criſim bilioſarũ febrium, qua noxiã materiam natura ex alto corpore in ſummũ foraſque propellit. Hic repente naſcitur, febrem finit nec tamen cum febre deſinit, ſed diutiùs aliquandiu protrahitur: vrinæ & alui excrementa ſecundũ naturã habent. De hoc loquebatur Hippocrates, Quibus per febres icterus die ſeptimo, aut nono aut vndecimo aut quartodecimo ſuperuenerit, bonũ, niſi dextrum hypochondrium durũ ſit: aliàs minimè bonũ. Ex iecoris quoque inflammatione icterus naſcitur, cuius vi & incendio pars ſanguinis maxima vertitur in bilẽ, & in omne corpus quoquouerſum effunditur. In hoc vehemens ardenſque febris exiſtit, dextro hypochondrio grauitas dolorque ſubeſt, deiectiones & vrinæ bilioſæ profluunt, inflammati iecoris ſigna comitantur. Atque hi quidẽ rariùs incidunt, nec omnino ſimplices exiſtunt. Simplex verò icterus & qui frequentiùs ingruit, aut iecoris aut cholodochi ſolliculi peculiari vitio fit. Quũ em̃ in calidiore iecore bilis copioſior gignitur quàm à cyſti expurgari tota poſſit, redundans ea quoquouerſum irrumpit aut effunditur, atq; cum ſanguine vel eius ſero euadens ſummã corporis cutẽ inficit. Sed & quũ ea cumulatur in iecore, eius ſubſtantiã amplificat & in tumorẽ attollit tactu conſpicuũ: ac dein tempore craſſeſcens atq; obdureſcens nõ modò obſtructionẽ, verumetiã iecoris ſcirrhũ renitentẽ ac prædurũ ingenerat, cui ferè ſuccedit hydrops. Sub hoc ictero aut nulla aut admodũ lenta febris eſt, atque licet turbidæ, craſſæ & croceæ ſint vrinæ, alui tamẽ deiectiones nõ albicant, quòd è ſolliculo atque etiã è iecore bilis multa proruat in aluũ. Icterus verò qui & obſtructione meatuũ ad bilis cyſtim pertinentium fit, repente hominẽ adoritur, ſine febre, ſine magna corporis aut viriũ iactura: deiectiones albicant, quòd bilis illapſus in inteſtina cohibeatur. Vrinæ craſſeſcunt atque rubent adeò vt & propè nigreſcant: dextro hypochondrio grauitatis ſenſus ineſt ſine conſpicuo tumore. Commiſcuntur plerique alias icteri cauſas, vt ſolliculi fellis imbecillitatẽ, & partiũ quæ in habitu ſunt corporis calidiorẽ intemperiem: quæ tamen omnes rariſſimæ quũ ſint, in earum numero haberi debent, quæ cogitatione potiùs quàm vſu & euentis deprehenſa ſunt.

Icteri ſimplicis cauſa continens.

ἴκτερος μέλας ſeu μελάγχλωρος.

Icterus arquatúſve niger melancholici eſt humoris in cutẽ & in corporis ſumma effuſio. Sub hoc coloris flos perit, iſque pro viuido obſcurus primùm, deinde ſubliuidus & ſubniger nulla euidenti occaſione apparet. Corpus quidẽ minùs quàm in altero ingraueſcit, mens tamen imaginibus magis perturbatur, quæ metus & mœſtitiæ plenæ ſunt. Nec deiectio nec vrina de naturali ſtatu manifeſtè decedit. Proxima huius continenſque cauſa eſt melancholicus humor in omne corpus cum ſanguine effuſus: idque vel quòd in ſanguine atque in iecore nimiùm exuperet, neque totus lienis vi elici expurgarique poſſit: vel quòd lien huius copia infarctus alium excipere nequeat, vel copia turgens illius portionem refundat in venas, actum lienis tumor grauitaſq; premit: vel quòd vena è portis iecoris in lienem directa & qua ſanguinis fęx deducitur ac expurgatur, obſtructa obſtipataque ſit.

τὸ φυσῶδες καὶ ὑποχονδριακὸν πάθος.

Affectio hypochondriaca vtriuſque affecti viſceris maximeque lienis ſoboles eſt. Huius em̃ ſpecies duæ vna mitior, deterior altera. Illa ex melancholico humore terreno ſanguiniſque fæce ducit originẽ, qui in liene viciniſque ſedibus ſupra modũ cumulatus, tumorem ingenerat, è quo teter vapor ſurſum effertur. Lienis tumor interdum conſpicuus ingenſque animaduertitur ſine ictero, ſine cachexia, idque quũ & mitis eſt humor & arctè coërcetur. At verò quum è propria is ſede prorumpit in venas effuſus aut icterũ aut cachexiam parit. Quum autem præter naturã incaleſcit, vel deteriorẽ ſubſtantiæ conditionem ſubit, atrum de ſe vaporem exhalat, qui animum mentemque variè conturbans, author eſt hypochondriacæ melancholiæ. Huius notæ ſunt multa fixaque diu cogitatio, rerum commentatio & ſuſpicio malarum, verecundia ruſticúſve pudor, ſolitudo, mœſtitia, timiditas & ignauia, animi deiectio aut deſperatio, mentis atque ſenſuum caligo, turbulentus ſomnus, peruerſa rerũ exiſtimatio ac ſæpe præpoſterum iudicium. Atque hæc quidẽ ſunt melancholicorum ſymptomatum mitiſſima. Altera affectio ferocior exiſtit. Ea fit ab atra bile quæ vel ex terrena ſanguinis fæce ſupra modum incaleſcente & exuſta, vel ex bile flaua proceſſit. Colligitur hæc nonnunquã in liene, ſæpius in pancreas & in meſenteriũ ſpargitur nullo tumore manifeſto. Quumque ſit humor acer atque pernicioſus, exigua portione ſęuiſſimorũ ſymptomatũ author exiſtit. Quæ igitur ab hoc fit melancholia, ſuperioris notas præ ſe fert omnes, & eas quidẽ multò grauiores. Præterea verò præcordia ſæpe ingẽti feruore æſtuãt, pulſuſq; arteriarũ in his eſt validus, quum vapor quauis ex cauſa excitatus ſurſum euolat, cor palpitat aut premitur, anima deficit, pleriſq; fauces ſiccitate præcludũtur, vt iccircò difficilè poſſit in mulie-

tibus ab

ribus ab vteri ſtrangulatu ſecerni: facies rubore ardoreque ſuffunditur, oculi quaſi ſuffuſione caligant, mens deuique perturbatur, ac interdum tantopere occupatur, vt ſine vlla rerum expectatione meliorum, ſumma ſit deſperatio vitæ: neque poſſit vlla orationis ſuauitate ad ſpem recuperandæ valetudinis erigi. Hoc miſerabile medicis tormentum: ſumma verò tranquillitas eſt laborantis conſtantia & prudentia. At verò extincto diſſipatóque vapore ſymptomata miteſcunt, ſubiode tamen recurſura. Hoc malum ſi penetret in cerebrum eoque figatur, furorem ac tãdem febrem accerſet becticæ finitimam, & quæ in maraſmum deducet.

His quadantenus ſimilia profert incõmoda bilis ſimplex circa iecur abundantior coërcita & exæſtuans: nam & æſtus apparet, & animi defectio, & ſuffuſio atque rubor: & niſi vires iam malo ſuccumbant, animus concitatus exardeſcit, iracundia ſæpe iactatur, vlciſcendi libidine effertur. Hac etiam tandem corpus abſumitur & liqueſcit, niſi in melancholiam tranſitus ſit.

Atrophia eſt nutritionis error quo corpus ſenſim exareſcit & abſumitur. Si vel alimenti penuria, vel vacuatione immoderata, vel aliarũ euidentiũ cauſarum vi, vel acuto morbo corpus emarceſcit, atrophia non appellatur: ſed duntaxat quum lentè ac pedetentim nulla prægreſſa cauſa id ſumpto alimento non alitur. Atrophiæ quæ vnã quampiam partem obſideat, cauſa eſt peculiare quoddam illius vitium: eius verò quæ totius eſt corporis, cauſa in aliquo principe viſcere conſiſtit, quæ caloris ſpiritúſque aut naturalis aut vitalis robur vel obtundit vel extinguit. Itaque cordis affectus maximéque febris bectica, & pulmonis exulceratio, quoniam vitalẽ illius omniumque partium ſpiritum labefactant, in atrophiam perducunt. Quinetiam ventriculi grauiores affectus eódem adigũt, & lienis iecoriſque calida atque ſicca intemperies, & bilis multæ tum flauæ tum atræ perfuſio. Vix enim vllam animaduerti veram atrophiã in qua viſcera præter intemperiem, non multa quoque humorum præſertimque bilioſorũ colluuie ſcaterent, ac earũ plerumque copia diſtenderẽtur. Hæc igitur cauſa quoniã naturalem ſpiritũ & calorẽ proterit, vix vt vtilem ſanguinem gignat, in atrophiã præcipitat. Per hos affectus tametſi alimenti copia ſuppetit & venæ multo humore turgent, corpus tamen non aliter, quia is humor caloris & ſubſtantiæ bonitate, ſæpe etiam fibris quibus concreſcat deſtitutus, partibus neque adhæreſcere neque aſſimilari poteſt. Multo autem diuerſa eſt cachexiæ ratio, de qua nunc tranſigendum.

ἀτροφία ἡ τῆς θρέψεως ἀποτυχία.

Cachexia malus eſt atque vitioſus corporis habitus. Sub hoc plena ſatis atque copioſa corporis moles eſt: at verò tum ſubſtantia tum colore vitioſa. Corpus non vt athletarum promptum & alacre, ſed graue eſt atque iners, nõ viuido colore floreſcens, ſed vel pallido, vel liuido, vel citrino ſqualidũ. Hoc mali ex alimentis impuris atque corruptis contrahi ſolet: aut ſi hæc vitio non ſunt, ventriculi ac viſcerum vel imbecillitas vel impuritas accuſanda. Imbecillitas diminutam concoctionẽ cruditatémque parit, quæ in venas & in habitũ corporis, vtilioris vice alimenti rapta, partibus ſingulis tum apponitur tum etiam agglutinatur, at non perfectè aſſimilatur: hincque vitioſa non autẽ vera & perfecta fit nutritio. Impuritas viſcerum ſiue à ſcirrho, ſiue à corrupti humoris affuſione, ſiue ab eorum corrupta ſubſtãtia proficiſcitur, vitioſum corruptúmque ſanguinem profert, qui demũ in partes ſingulas euectus illicque concreſcens, vitioſam quoque efficit nutritionem, vitiatã nimirũ ſubſtantiã pro vtili diſſipata reponens. Hinc cachexia pro ſanguinis conditione varia: alia cruda ac pituitoſa, alia melancholica, aliáque aliter corrupta, quam alimenti natura & mala viſcerũ cõſtitutio protulit. Pituitoſa cachexia, qua ferè virginũ nitor ſqualet viuidique caloris flos perit, leucophlegmatiam antecedit eámque prænunciat: quemadmodũ & melancholica cachexia elephantiaſim minatur. Cachexia igitur ab atrophia quàm lõgiſſimè diſtat: in hac extenuatũ corpus ſenſim cõtabeſcit, in illa ampliorẽ id molẽ habet. In atrophia quod in venis eſt nec concreſcit nec parti adhæreſcit, vixque ſanguinis appellationẽ meretur: in cachexia & cõcreſcit & nutriendę parti adhæreſcit: atque licet pituitoſus, melãcholicus aut aliter vitiatus, ſanguis tamen appellatur. In vtraque corporis viriúmque robur elangueſcit, ſed in atrophia quòd nulla prorſus, in cachexia quòd vitioſa fit nutritio.

καχεξία.

Cachexia duplex, una primaria victus ratione improbabili ingenerata, altera ſecundaria, affectuum omnium præter naturam maxime verò longorum & vitioſorum viſcerum ſoboles.

Huic proximus eſt hydrops, maximè qui ſarcites appellatur. Triplex enim traditur, ἀνὰ σάρκα, aſcites & tympanias: horum rationes atque cauſæ in primis diuerſæ. Anaſarca id eſt ſubter cutem qui & leucophlegmatias Græcis nuncupatur, molis corporeæ incrementũ eſt præter naturam. Huius initio pedes tument, maximè veſperi & ab exercitatione, aut quum decliues diu fuerint, in hiſque (ſi craſſiuſculus eſt humor) digiti manet impreſſum veſtigiũ, manè verò & per quietem ſæpe diſſipatus tumor euaneſcit. Deinde neque facies neque brachia, neque partes aliæ, imò neque abdomen ipſum magis quàm reliquũ omne corpus intumeſcit: ſed id æquabiliter molle, laxum & pallidum exiſtit, diſſolutum & quaſi eneruatum minimo labore frangitur, omnéſque illius functiones languent & hebeſcunt: febris ferè aſſidua ſed lenta conficit, cum pulſu paruo, crebro & inæquali: vrinæ albæ, tenues & omnino crudæ. Hæc autem idcirco accidunt quòd corpus vniuerſum cruditate & pituitoſo albicantéque ſanguine, aut ſi dicere mauis, aqua lenta & cõcreta ſuffunditur: hinc & malum ipſum aquam intercutem rectè nuncuparunt, cuius copia natiuus calor obruitur. Hanc à phlegmatica cachexia ſeiungit ſola magnitudo, quòd tumidiorem habeat corporis vitiatam molem. Vna & eadem vtriuſque cauſa, immodica nimirum iecoris atque venarum refrigeratio, quæ aut primaria eſt, aut ex cordis, lienis, ventriculi, meſenterij aliarúmve partium concoctioni ſeruientium vitio contracta: & inſiti caloris ac ſpiritus nimia diſſipatio. E cauſis autem euidentibus viſcera refrigerant natiuúmque calorẽ obtundunt aquæ frigidæ & vitioſę potus immodicus, lactucarũ fructuúmque eſus intempeſtiuus, præſertim dum vel æſtu vel exer-

ὁ ὕδερος.

ὁ ἀνὰ σάρκα ἤγουν λευκοφλεγματίας.

Cauſa.

citatione corpus incaluit, eiúſque viæ patẽt, per quas externa vis penetrat. Inſitum verò calorem ſpiritúſque diſſipant acutus vehemenſque morbus, & ſanguis è naribus aut ex vtero aut ex hæmorrhoide immoderatiùs profluens, & quæcunque denique exhauriunt nutrientium viſcerum robur. Harum cauſarũ magna vis eſt, ſi vehementer & affatim fiant: ſin verò ſenſim ac lentè, tametſi perſeuerent (vt diutiùs ab vtero vel naribus paulatim fluens ſanguis) minimùm certè incommodaturæ ſunt. Menſium verò conſuetarúmque hæmorrhoidum ſuppreſſio & omnis ſanguinis nimia exuperantia calorem ſpiritúmque ſtrangulat & obruit.

ὁ ἀσκίτης. Aſcites eſt abdominis ex ſubdito aquoſo ſeroſoque humore diſtentio. Venter ſenſim impletur dum diuulſa laxatáve cute ſupra modum intumeſcat. Corpus reliquum marceſcit ac liqueſcit. Tumor preſſo diaphragmate ſpiritũ difficilem reddit. Si abdomen impellitur, aut corpus in alterutrum latus prouoluitur, fluctuantis humoris ſonus obauditur. Vrina admodum pauca eſt, eáque ferè craſſa & rubicunda: præſertim ſi iecur morbo initium dedit. Seroſus humor totus interdum ſub abdomine concluditur, nonnunquam eius portio in ſemora & in pedes maximè poſt inambulationem, interdum in ſcrotum veluti cuniculis ſibi inuſitatam viam parat. Irrepit & nõnunquam in thoracis ſpatium, inſertque ea ſymptomata quæ diximus purulẽtos affligere, nonnunquam & in vterum, vt in ea muliere cui Inſtante menſtrua purgatione humor ſub abdomine cõgeſtus, per vterũ ſponte ita profundebatur, vt omnis moles abdominis biduo ſubſideret: alius dein humor ſenſim proximo menſe ſuccreſcere incipiebat, qui ſtato quoque tempore totus efflueret. Hic non velut leucophlegmatias ex ſola partium nutrientium refrigeratione, nec ex cruditate ſola ortũ ducit: ſed maximè ex ſoluta continuitate partium aut vaſorũ quibus humores contineri ſolent.

Aſcitæ cauſa efficiens. Itaque in leucophlegmatia quoniam ſolida ſunt omnia cruditas è viſceribus per venas in omne corpus permeat: in aſcite verò quoniam exeſum, apertum, ruptum, fiſſúmve aliquid eſt, ſeroſus humor vtpote tennis, ſine ſanguine ſolus vti ſolet per renes, excidit, & in abdominis capacitatem illabitur. Haud ſecus atque ſuppurans pleuritis, exeſa aut diſcisſa ſuccingente coſtas membrana, affatim irruit in thoracis capacitatem. Nõ enim aliter tanta ſeri collectio præter naturam illic fieri poteſt. Turpiter hallucinantur qui putant per anguſtos cæcóſque poros ſeroſum humorem transferri in capacitatem abdominis. Nam hac ratione aſcites peræquè omnes inuaderet: & diſtribuendis humoribus videretur natura inutiliter vias ductúsq; tã multos deſtinaſſe. Adde quòd iis quos ex vrina dies viginti ſuppreſſa extinctos nouimus, aquæ nihil quicquã deprehenſum eſt per cæcos illos ductus in abdominis ſpatiũ refluxiſſe, quoniã integra nec pertuſa bis erant ſanguinis ſerique cõceptacula. Hinc fit vt aſcites iis ferè ſuperueniat, qui rupta vel exeſa viſ-

Qui in aſcitem propenſi. cerum vena cruentis vomitionibus aut deiectionibus opportuni ſunt. Licet enim ſuppreſſus ſanguis ſit, ſeroſus tamẽ humor per derelictam fiſſuram prætérfluit inciditque in ſpatiũ abdominis. His etiam ſuperuenit qui viſcerum errore ictero diu tẽtantur, & quibus lien vel iecur vel meſenteriũ veteri ſcirrho obduruit: quandoquidẽ viſcerũ ſubſtantia ſiccitate humoriſque penuria ceu rimis quibuſdam dehiſcit, eorúmque ambiens membrana diffringitur, vt nõ amplius tenue ſerũ continere poſſit, ſed id renum more elabi ſinit, atque ſenſim quaſi ex fiſſa olla ſtillare in vacuum abdominis ſpatium. Hanc cauſam innuit Hippocrates, quum ait, Quibus hepar aqua plenũ eruperit, iis venter aqua repletur. Quòd ſi ſola viſceris ſubſtantia diffinditur, ambiens autem ac cingens membrana integra manet, aqua non excidit, ſed veſiculæ aqua plenæ ὑδατίδες Græcis dictæ emergunt, quibus ſæpe pecudum boúmque iugulatorum iecur ſcatere deprehenſum eſt. Hoc enim viſcus quia terrenum ſiccúmque eſt magis quàm reliqua, hydropem accerſit, & magis ætate prouectis quàm pueris. Itaq; cauſæ omnes quæ iecur vehementer exiccant, vt ardentes febres, vt calidiorũ ciborum præſertim vini meracioris liberalior vſus, hydropem inuehunt: ab his quippe exareſactum iecur perinde atque terra ſiccitate dehiſcit ac finditur. Fit præterea aſcites ex iecoris aut lienis vulnere exiguo quod non altè penetrauit (hoc enim repente hominem interimit) ſed ſummam duntaxat extimámque faciem attigit. Oritur & ex vlcere quod ferè ab illorum ſuppurante phlegmone atque vacuata relinquitur.

ὁ τυμπανίας. Hydrops tympanias abdominis eſt diſtentio ex multo flatu in illius capacitate concluſo. Moles quàm in aſcite minor & minus grauis, parũ fluctuãs, ſed rugitu obmurmurãs: ſummus venter vngue percuſſus vt tympanum tinnit, multáque flatus indicia exiſtũt. Huius ergo materia flatus eſt ex imbecilla concoctione & cruditate genitus: qui cùm multus in ventriculo aut inteſtinis, velut in colico dolore coërcetur, nec exitum naturalem reperit, impetu viam ſibi muniens, per cæcos tenuéſque ductus inter abdominis membranas magnis cruciatibus ſeſe inſert, ac demum variè impulſus in ipſum abdominis ſpatium penetrat aut deuoluitur. De hoc inquit Hippocrates, Quibus tormina circa vmbilicum fatigant, & labor atque lumborũ dolor, qui nec medicamento aut vllo alio modo ſolui poteſt, in hydropem ſiccum firmatur. Rarus certè hic hydrops, vixque ſyncerus flatus ſub abdomine citra humoris permiſtionem vnquam eſt animaduerſus.

Inteſtinorum morbi cauſæ & ſigna. Cap. IX.

τῶν ἐντέρων πάθη. INTESTINA nõ admodum intemperie infeſtati ſolent: horum autem grauiores morbi ſunt obſtructio, adſtrictio, inflammatio, abſceſſus & vlcus. Obſtructio aut alimenti prolapſionem, aut fæcis deiectionem, quæ præcipuæ ſunt inteſtinorum functiones, interpellat. Ea autem interdum, ſed admodum rarò fit à tumore præter naturam in inteſtini ſubſtãtia orto, qui nonnunquã

eoúſque

eoſque increſcit, vt eius ductum viamque impleat. Hinc notis eluceſcet, quę mox recenſebuntur. Interdum à reſiccatis obduratiſque fæcibus, quæ in illorum anfractibus reconditæ exturbari vix poſſunt: ſiccantur verò quoties tardè deſcendunt, aut quum forenſibus negotiis aliiſve occupationibus coërcitæ ſurſum remeant. Euidēs has cauſa anteceſſit: nullus ſubeſt dolor, nullúſque tumor cōſpicuus. Leuiter ac facilè hæc ſoluitur obſtructio. Interdum à craſſa, lenta, veréque gypſea pituita, quæ ſenſim copioſior collecta firmiúſque inteſtinis adhæreſcens, omnem eorum capacitatem replet. Superuacanea quidem pituita in cerebro, in ventriculo & in inteſtinis gigni conſueuit: ſed in cerebro tenuis & aquoſa, in his verò craſſa atque lenta: hęc enim peculiare eſt ventriculi & inteſtinorum excrementum, non fæx alui, quippe quæ cibi excrementorū eſt commune. Etenim quum illorum ſubſtantia frigida ſit atque membranoſa, craſſum certè ac viſcoſum de ſe excrementum proferet, quale eſt pituita lenta. Hæc igitur ſecundum naturam gignitur cōcreſcitq; in inteſtinis: è quibus cernitur aliàs ſponte fęcibus circumiecta deſcendere, aliàs clyſtere manifeſtè deduci, aliàs dyſenteriæ vi corradi. Quum autē parciùs ea vacuatur, ſenſim aucta caloris vi ſic tandem craſſeſcit, vt prorſus obſtruens inteſtina quaſi inſarciat, fiátque latētium difficiliúmque morborum cauſa. Caroli Quinti Imperatoris legatus quidā dolore torquebatur, necnon tumore à dextro hypochondrio per ima ventriculi in ſiniſtrum exporrecto. Huic quum ſexennio toto remedij genus omne tanquam emolliendo ſcirrho adhibitum fuiſſet, iniecto tandem acriori clyſtere durum ac firmum quippiam, medio ductu pertuſum, pedis longitudine detractum eſt: quod ille inteſtini portionem eſſe metuebat. Sed quum repentè leuatus videretur, adhibito conſilio iterum ac tertio clyſtere prolutus eſt, rurſuſque ſimili euulſa materia continuò priſtinæ eſt valetudini reſtitutus. Alteri cuidam ſimilis, ſed grauior affectus aluum prorſus cohibuit: qui tandem ventre ſupra modum intumeſcente deceſſit è viuis: inuentúmque eſt colum inteſtinum vſque adeò infarctū pituita concreta, vt ſolidū prorſus cenſeretur, nihilque omnino fæcis in aluū delabi fineret. Vera hæc eſſe teſtamur, quæ tamē Galeno non admodū probabilia vidētur. Craſſior porrò hæc pituita in cæci aut coli inteſtini cellulis diutiùs coërcita, nonnunquam concreſcit in calculos: quales ſæpe vidimus inſtar nucis iuglandis, & in quodā magnitudine caſtaneæ quarto aut ſexto quoque die dolore nullo exturbari. Hæc igitur mala concreſcens pituita efficit, qua exuperante animus viréſque languent, ventriculi cruditas adeſt, tardáque alui deiectio, flátus plurimus obmurmurat, venter friget, ac nonnunquam colico dolore prēmitur.

ἔμφραξις.

στενοχωρία.

Obſtructioni affinis eſt inteſtinorum coarctatio & anguſtia. Ea autem fit eorum vi quæ ingeruntur: ſiue cibi ſint, vt cotonea mala: ſiue adſtringētes clyſteres. Quinetiam à meſenterij aut viſcerum tumore inteſtina premente, hócque frequens admodū eſt. Fit & ab enterocele, quum inteſtinum in ſcrotum deuoluitur, eóque quaſi vinculo coarctatur. Horum vnūquodque ſeipſo nō aliis indiciis percipi debet. Præter inſtitutum non erit exemplum memorabile hoc loco interſerere. Septennis puella diarrhœa correpta, quum per dies complures ſubalbidam ac putrem olidámque materiē indolenter aluo redderet, diuturnitatis fluoris eiuſmodi pertæſa eius auia, conſilium de cohibendo cum aliis mulierculis cepit. In eam rem, cydoniato larga manu exhibito ſic eſt eius eſu aluus repreſſa, vt eo die & ſequenti nocte nil omnino reddiderit, ſed excitatis ſæuiſſimis ventris doloribus & tortionibus vſque eò intumuerit, vt hydropica de repente euaſiſſe putaretur. Accitus medicus quid rei eſſet ſuſpicatus, elyſmatis primùm lenibus, dein etiam acrioribus identidem iniectis hærentem aluo noxiam materiam foras euocare, fotu dolores lenire tentat: ſed id fruſtra. Inualeſcentibus quippe doloribus immanibus cum crebris animi deliquiis tandémque liquidioris ſtercoris vomitione intra biduum miſerabiliter extincta eſt. Aperto corpore cæcum inteſtinum coanguſtatum conſtrictúmque adeò obhæreſcente interiorémque ductū obturante cydoniato deprehenſum eſt: vt illac nullo modo prorſus quicquam poſſet permeare: vnde accidit vt acris illa & corrupta materia meatu prohibita obiectáque mora reſtagnās inuſitatam ſibi viam in abdominis ſpatium patefecerit, paulo ſupra obſtructum locū pereſo perforatóque inteſtino, quo velut emiſſario & euniculo acto excidens abdominis totam capacitatem repleuerat. Hinc acerbiſſimi dolorum morſus, hinc diſtētio, hinc animi defectiones, obortóque fœdo vomitu crudeliſſima mors breui conſecuta. Hæc hiſtoria ad eos valebit qui redundantem nocentémve humorem, vndecunque is profluat, intempeſtiuè ſiſtere atque coërcere properant maximo ægrotantium malo.

φλεγμονή.

Iam verò inflammatio in gracilia inteſtina non ſæpe incidit: at in craſſiora quæ ſanguine multáque carne prædita ſunt, frequenter maximéque in id quod rectum appellant. Dolor in primis acer iſque lancinans, non vt in dyſenteria aut corradens, aut vagus, aut intermittēs: ſed in vna eadémque ſede defixus conſtanſque premit. Febris quàm in dyſenteria ardentior, eáque dum pus cōficitur exaſperans & inæquali rigore fatigās. Deſidendi cupiditas inanis, & qua prę obſtructoris tumoris magnitudine nihil minimúmve deiicitur: in dyſenteria verò nōnihil atque etiam creberrimè. Dolorem vel anodynus clyſter mirum in modum exacuit, quòd tumorē comprimat: in dyſenteria compeſcit atque demulcet acri humore deterſo.

ἀπόστημα.

Abſceſſu facto ruptóque pus primum ſanioſum, deinde album & concoctum à podice exigitur: idque vel ſeorſum ac ſyncerum, vel paulum ante fæces, à quibus detergi impellique ſolet. Tum dolor, febris aliaque ſymptomata miteſcunt, & aluus impedimento ſublato liberè exit.

ἕλκωσις.

Vlcus tum ex abſceſſu, tum etiā ex dyſenteria aut teneſmo relinquitur. Huius dolor fixus eſt, cuius ſenſu debilitata inteſtina, ſæpiùs onus ſuum deponunt, eructantque modò cruentam mo-

dò purulentam ſaniem. Id ſi cauum eſt, quoniam in parte humida cõſiſtit & excrementis peruia, diu ſordidum manet, vixque tandem cicatrice obducitur, & niſi diligenter præcauetur, ferè vel in fiſtulam, vel in cancrum deſinit.

Inteſtinorum ſymptomata, horum cauſæ & ſigna. CAP. X.

τῶν ἐντέρων συμπτώματα.

INTESTINA non paucis diriſque ſymptomatis torqueri ſolent, qualia hęc ferè ſunt: dolor tũ colicus, tum iliacus, tarda alui deiectio & ileus, profluens aluus, quę aut lienteria eſt aut colliquatio, aut diarrhœa, aut dyſenteria, aut teneſmus. Adhæc cruenta aut purulenta deiectio, lumbrici quoque & aſcarides.

κωλικὴ ὀδύνη.

Colum inteſtinum amplum quum ſit & laxum, anfractibúſque multis ſinuoſum, varias ſanè materias excipit, quarum exuperantia diſtorquetur, dolórque fit, quem ab affecta ſede colicum nũcupamus. Hæ autẽ materiæ ſunt flatus craſſior, humor aut lẽtus ac pituitoſus, aut acer & mordax & verè bilioſus, qui interdum etiam inflammationem accendit, è qua pus in colo fieri interdum ſolet. Flatus in colo inteſtino plurimus gigni cumularíque ſolet, in quo ſæpiùs rugire vel murmurare obauditur: neque enim aliud natura condidit excipiendi flatus receptaculum, quem tamen prima ventriculi concoctio maximè progenuit. Itaque flatus in hoc inteſtino copioſior cõgeſtus, ſi propter obſtructionem à duris reſiccatiſque fæcibus aliíſve de cauſis erumpere nequit, inteſtinum vi diſtendit atque diuellit, magno certè & immani cruciatu magnoque ſenſu doloris. Cohibendi flatus conſuetudine non paucos diſſectione animaduertimus, quibus dilatatũ colon inteſtinum brachij amplitudinem adæquabat: alios quibus ex imo ventre flatus toto anfractu in ventriculum reſiliens ructu emittebatur, & quibus pro crepitu ructus erat: alios quoque aliis ex cauſis hoc ſymptomate cõtinenter affligi, vt his plures ructus quàm verba eſſent. Flatulentus dolor colicus ventrem diſtendit, vagus eſt & inſtabilis, in variáſque ventris ſedes ſe contorquet: ſæpe obmurmurat, & arctè concluſus, nec ab ore nec ab aluo erumpit: hunc cauſæ flatus effectrices præceſſerunt. A craſſa lentaque & præſertim à vitrea pituita, quæ nõ modò huic inteſtino adhęreſcit, ſed & ipſum corradit, dilacerat, atque in id plerũque perforãtis terebelli more ſe infigit, colicus etiam dolor exercet. Hic ſæpe fixus eſt & altè excruciat, nauſeam & pituitæ vomitionẽ ciet: neque ructibus neque flatibus emiſſis demulcetur: habuitque originẽ à crapula & otio, quæ cruditatem craſſumque humorem progignunt. Ab acri verò erodentéque humore, aut etiam ab inflammatione quiſquis ortus fuerit dolor colicus, fixus etiam eſt, ſed cum febricula, ardore, ſiti & vigiliis: irritatur eſculẽtis potulentiſque calidioribus, à quibus etiam ſumpſit originem. Atque hi quidem verè colici dolores facilè miteſcunt cedúntque iuſtis remediis. Nephritici dolores in quibus nec arenula nec calculus exturbatur, ſæpe colicorum ſpecie eludunt.

Nothi colici dolores.

Alij inſuper cruciatus, quadam ſimilitudine, & vehementia colici nuncupantur, quibus tamẽ non in colo inteſtino ſedes eſt, ſed vel in peritonæo, vel in membranis quæ abdomini ventríſque partibus obtenduntur. His ſanè grauiſſimi ſunt & admodum diuturni, ac neque clyſteribus, neque medicamentis, neque fomentis, neque iis remediis, quibus qui verè ſunt colici dolores, deliniri ſolent. Eorum materia aut flatus eſt tenuis, aut humor acerrimus & æruginoſus membranarum ſpaciis concluſus, è quibus detrahi vix poteſt. Succedunt diuturnis febribus aliíſque bilioſis morbis, quorum eſt difficilis ſolutio. Natura quippe criſim noxiique humoris depulſionem in aluum molita, quum nuſquam vacuandi viam promptam & expeditam nãciſcitur, illum è venis & viſceribus in membranas ſæpe auertit, vbi dolores exurgunt priore morbo grauiores. Obſeruaui & continuas & tertianas, ſæpius verò quartanas febres hiſce doloribus finiri, qui diu circuitu certo exacuebantur, parémque acceſſionum ordinem retinebant.

ἡ βραδύνουσα διαχώρησις.

Tarda atque pigra alui deiectio eſt, qua fęces & cibi reliquiæ rarò nec pro aſſumptorum ratione deſcendunt. Per hanc fæces neceſſariò obdureſcunt, quòd diutiùs cohibitę caloris vi continenter ſicceſcant, ab hiſque nonnihil ſucci ſemper exugant meſenterij venę, nõ modò in tenuia, ſed & in craſſiora inteſtina diſtributę. Tarda deiectio inteſtinorum quidem ſymptoma eſt, ſed quia alios deinceps morbos excitat, quocirca inter euidentes morborũ effectrices cauſas refertur. Illinc ſiquidẽ vapore caput tentatur, corpus ingraueſcit, ventriculi concoctio offenditur, ac reliquæ functiones deteriores euadunt. Sępe ex viuendi errore naſcitur, velut ab eſculentis ſicciori bus, acerbis & adſtringentibus, quæ præſertim prima menſa aſſumpta ſint: ad hęc ex immoderata ciborum copia, quam pauco tempore natura neque vincere neque diſtribuere poteſt; ex otio denique & decubitu ſomnóque multo. Cęterùm nõ hanc ſed eã quæ morbi ſoboles eſt tardã deiectionẽ perquirimus. Huius cauſa triplex ſtatuitur: ſenſus obtuſus qualẽ infligũt veternus, apoplexia & paralyſis. Stimuli penuria, vt quũ flaua bilis quæ obiter inteſtina ad excretionem irritat cohibetur, hócque crebrò fit in ictero. Inteſtinorũ vel obſtructio, vel adſtrictio, quæ cæteris eſt cauſis frequẽtior. Adſtrictio à meſenterij aut viſcerum tumore naſcitur, qui inteſtina preſſu coanguſtat: nonnunquam & ab enterocele. Obſtructio verò vel à duris ſicciſque fæcibus, vel à craſſa lentaque pituita, vel ab aſſidua corruptione cibi & multi & varij nec conſueti multiplicatíſque cruditatibus, vel à concreto calculo. In quibus ergo pigra multùm ac tarda eſt aluus, vt in eo quẽ nouimus non niſi duodecimo quoque die excrementa fæcéſque deiicere, & aliquando citra manifeſtum corporis functionúmque detrimentum dies totos quadraginta nihil prorſus ab aluo reddidiſſe, cauſa quidem neque à conſuetudine, neque à natura, ſed ab iis quæ nũc recenſui vitiis petenda.

pereunda. Quinetiam tumor præter naturam in inteſtino genitus, id in totum obſtruit fæcíſque prolapſum cohibet.

Hæ cauſæ quum ſupra modum increuerint, excremẽtorum via prorſus occluſa, miſerabilem ileum edunt, in quo fæces aluum præterlabi nequeunt. Hunc perſæpe committit inteſtinum, ſi cum reſiccato ſtercore vel in ſcrotum vel in diſruptum vmbilicum procidens retrudi nequeat. Interdum & ſtercus durum, & inteſtini tumor præter naturam: aliæ verò cauſæ rariùs. Sub hoc omnino neque cibus deſcendit, neque iniectus clyſter aſcendit. Atque per initia inteſtinorum murmur ineſt, dolor circumuectus, ructus inanis, nauſea atque vẽtriculus nimiùm humidus. His dein accidit pituitæ biliſque vomitio, quicquid eſtur bibitúrve, tametſi in inteſtina prouoluitur, hinc tamen poſtea remeat inquinatũ ſtercoris nidore: ac poſtremò horrendũ viſu ſtercus ipſum morituris vomitione reiicitur, frigeſcente quidem iam corpore & oborto ſudore frigido. ὁ εἰλεὸς καὶ χορδαψός.

Cita alui deiectio cõtrariis fit ex cauſis, quum videlicet cibus vel liquidus vel lubricus vel pinguis nimiùm eſt, quum is ſua copia ventriculum & inteſtina quaſi pondere grauiùs onerat: quũ quædam acrimonia eum pungit atque vellicat, ſiue ea ex medicamentorum genere, ſiue cibus ſit corruptus, ſiue bilioſum & acre corporis excrementum ſit, aliunde eò confluens, aut etiam illic genitum. Hæc quippe citam aluum reddunt, quæ & liquida & ſæpiùs quàm ex conſuetudine deiicit. Ex iis autem quæ exeunt profluuiorum differentiæ ſtatui debent. Quum ab aluo cõtinenter cruda defluunt, aquoſa nempe diluta, humentia, colore ſubalbida vel cinerea, graueolentia, idque ſolo ventris rugitu vel murmure, nullo manifeſto torminum dolorísve ſenſu, aut lienteria aut cœliaca eſt affectio. Si enim læuia & æqualia ſuíque ſimilia & quaſi chyli aut cremoris ſpecie profluunt, cœliaca: ſin verò inæqualia & diſſimilia, in quibus cibi nec obtriti nec confecti ſubſtantia apertè cognoſcitur, lienteria eſt. Cœliacæ affectionis cauſa non cruditas eſt, non imbecilla ventriculi concoctio, ſed chyli imperfecta malaque diſtributio, quam meſenterij, lienis aut iecoris obſtructio, vel trahentis facultatis imbecillitas, vel alimentorum maximéque fructuum fugacium & potus immoderata copia peperit. Hæc enim diſtribui tota nequit, ſed maxima ex parte in abdomine ſubſiſtit. Ab his cauſis multa congeritur illuuies, quæ ſenſim in tenuioribus inteſtinis aucta, vel in ventriculo, vel in meſenterio, vel circum viſcera, tẽpore corrumpitur. Quúmque ſua copia grauis eſſe cœperit, vel ſponte infrà interdúmque ſuprà prorumpit, vel à natura laceſſita propellitur: nonnunquam leuiſſimo clyſteris medicamentíve irritamento exit. Pulſus frequens & celer exiſtit tanquam febris affligeret, & deiecturis leuiuſculæ animi defectiones obrepunt. Ante eruptionem abdomen diſtenditur, ventérque prominet: hiſque ſuccedens ſpontanea perturbatio, cœliaca eſt affectio. Vacuato humore omni ſuperuacuo, profluuiũ ſponte conquieſcit, interdum eodem quo cœperat die, interdum poſtero aut tertio. κοιλιακή.

Lienteria dicitur inteſtinorum læuitas, qua quæ per aluũ defluunt, alimentis tum ſubſtãtia tũ colore finitima ſunt. Cauſam habet non diſtributionis impedimentum, ſed concoctionis primæ imbecillitatem, ob quam cibus crudus nihílque mutatus delabitur: ſiue quòd imbecillior ventriculus eum non conficit, ſiue quòd laxior ille non arctè continet dum integrè coquatur. Ventriculus autem imbecillior redditur proprio robore diſſoluto, idque bifariam, vel ſuo vel externo ſeu aliarum partium vitio atque ſympathia. Propria illius vitia hæc ſunt: refrigeratio, cuiuſmodi eſt ab immoderato frigidæ potu, præſertim quum corpus exæſtuat. Laxitas ſeu emollitio, qualẽ induunt aquæ tepidæ, olei, butyri, adipis, prunorum, maluæ atque ſimilium vſus immoderatior. Aliena qualitas inuſta, qualem fungorum, cucumerum, melonum & fructuum maligna qualitate putreſcentium intempeſtiuus eſus, multóque efficacius hauſtum venenum induxit, quemadmodum & peruerſa cœli conſtitutio, quæ popularem ſæpe lienteriam promouit. Aliarum autẽ partium conſenſu lienteria fit, quum ab illis vitium aliquod in ventriculum incidit. Sic pituita è cerebro procumbens, quia refrigerat & emollit: & bilis è iecore profuſa ventriculum prolritans, crudos cibos necdum planè coctos in aluum præcipitat. Sic ſæpe animaduertimus ingentem abdominis abſceſſum, & pulmonum vomicam, & pectoris renúmque ſuppurationem tetro malignóque nidore iocur & in ventriculum effuſo, grauem periculoſamque peperiſſe lienteriã, qualem in iis quoque cernimus, qui diuturno morbo confecti iam morti ſunt proximi. λιεντερία.

Diarrhœa quanquam dici poteſt omne alui profluuium, id tamen propriè deſignat quo ſynceriores humores defluunt, ſine vehementi ſenſu doloris. Aliàs enim ſeorſum pituita, aliàs bilis flaua, aliàs atra purior apparet. Pituita craſſa & mucoſa ex inteſtinis craſſioribus ferè corraditur, in quibus cumulari & concreſcere ſolet: ſæpe & ex meſenterio in quo ea plenior congeſta, œdemata ſcirrhóſque progignit, hincque ferè pituitoſum omne profluuium originem ſumit. At nihilominus tenuem ſpumoſamque pituitam cenſuit Hippocrates è capite in ventriculum inque inteſtina prolabi: dulcem verò atque dilutam ex vniuerſo corporis habitu deriuari. Qua ratione etiã teſtatur diarrhœam ſoluere leucophlegmatiã, eſſéque balbis familiarem. Diarrhœa bilioſa eſt qua bilis flaua aut citrina ardens ac plerunque ſpumans emanat, idque ſine magna ventris torſione, quòd liberè per laxas patentéſque vias defluat. Ea ſæpe è calidiore iecore aut è cyſti fellis profunditur in inteſtina: nonnunquam & ex meſenterio in quod ſuperuacuum omnem humorem oppreſſa natura ſolet recondere: nonnunquam ſed rariùs è venis maioribus atque etiam ex corporis habitu. Sic enim diarrhœam ſtatuit Hippocrates ſurditatẽ alióſque ex bile morbos ſoluere. Melancholica diarrhœa autè liene aut meſenterio prodit, quũ oppreſſa natura vel naturalem melancholiam, vel bilem atram in aluum excutit exturbátque. Hæc autem cæteris multo eſt διάῤῥοια.

ὑποχώρημα μέλαν. inſolentior. Atra nonnunquam vſque adeo apparet deiectio, vt vel cum diluta pice vel cum caſſię medulla conferri poſſit, quæ multos melancholiæ ſimilitudine fefellit. At illa certè è ſanguine fit qui quoties aperta, rupta vel exeſa præcordiorum vena, in inteſtina incidit, longo ſinuoſóque prolapſu ita præaſſatur ac nigreſcit, vt picem planè referat. Diſcernitur autem quòd intincta linteа rubeſcant, quódque cruenta vel comitetur vel præceſſerit vomitio. Fit & quum poſt diuturnum icterum iecore infarctu ſcirrhóve laborante aut aliter malè affecto, bilis flaua proprio folliculo diutiùs coërcita virorem tandémque nigrorem vſtione contrahit, quæ vel in atros calculos ſphærularum è gagate ſpecie ibidem concreſcit, vel turgeſcens & naturæ moleſta irrumpit in inteſtina: túmque excrementa illa nigra atro ſanguine ſimilia exiſtunt, quæ Hippocrati habētur peſſima, nimirum quæ non ita multo poſt ægrotanti ſunt perniciem allatura.

συντήξις τῶν ἐντέρων. Sed & inteſtinorum colliquatio ad diarrhœam referri poteſt: in qua quod infernè procedit, quaſi adipe vel oleo perfuſum cernitur. Hinc autem fit quòd recens concreta pinguedinis carniſve aut etiam (diu protrahente vitio) ſolidarum partium ſubſtantia liqueſcat defluátque in aluum. Familiare hoc quidem profluuij genus peſtilentibus febribus & cauſo colliquanti & hecticæ, & phthiſi, & atrophiæ, nonnunquam & viſcerum inflammationibus.

δυσεντερία. Dyſenteria eſt cruenta alui deiectio cum dolore & ventris torſione: vnde & hanc Latini tormina nuncuparunt. Primùm quidem inteſtinorum mucus egeritur, deinde adeps intus illis adhæreſcens exiguo cruore perfuſus: eáque prima eſt dyſenteriæ ſpecies. Altera quum interior inteſtinorũ tunica corraditur, cuius pelliculæ & fibræ deiectionibus permiſtæ apparēt. Tertia quũ altiùs penetrante & depaſcente vlcere, ipſa caro propriáque inteſtini ſubſtantia putris vel exeſa procidit. In quo autem maximè inteſtino vlcus conſiſtat, primùm ex ſitu doloris intelligitur, deinde ex permiſtionis ratione. Etenim ſi cruor & quicquid corraditur, fæcibus alui exquiſitè permiſcetur, inteſtina ſuperiora: ſi verò id purum ac minimè permiſtum excidit, ſeorſúmque fæces

τεινεσμός. alui deſcendunt, inferiora craſſioráque vlcere depaſcuntur. In hoc genere tenaſmus habetur, qui directi inteſtini vlcus eſt. Sub hoc aſſidua deſidendi cupiditas ſollicitat, ſed qua nihil ferè præter mucoſum quiddam & ſubcruentum egeritur. Dyſenteriæ atque tenaſmi cauſa eſt pungens acerque humor, qui non rectà, ſed per anfractus in inteſtina vi quadã delatus & infixus, ea exulcerat & acrimonia rodit. Is autem vel bilis eſt flaua, vel atra, vel pituita ſalſa. Nonnunquam & exedentia medicamenta, vt colocynthis & adamantis puluis: nec non vitioſa & acria alimenta ingeſta altiùs ſe in inteſtinum figunt, dyſenteriamque cient. Humor porrò acer in inteſtinum irruit interdum ex meſenterio, in quo iamdudum cumulatus erat, vt crebrò iis accidit, quibus amplũ abdomen prominet: interdum è iecore vel è liene, vel ex vicinis partibus: interdum è venis maioribus atque ex ipſo etiam corporis habitu. Hæc omnia propriis ſignis noſſe expedit, vt certa ſit curatio. Non omnem dyſenteriam febris comitatur ſed eam duntaxat cuius humor eſt accerrimus, iſque è viſceribus aut è venis magna corporis perturbatione profuſus.

ὑποχώρησις αἱματηρά. Cruenta alui deiectio qua cruor ſine dyſenteria ac ſine tenaſmo fertur, rarò ex iecoris imbecillitate fit, ſæpius ex apertis internis hęmorrhoidibus. Qui è iecore imbecillo dimanat, verus cruor non eſt, ſed dilutus & recentis carnis loturæ perſimilis. Hic idcirco rariſſimè apparet, quòd inſolenter admodum ſanies ea per meſenterij venas è iecore prolabatur in inteſtina. Qui autem ſeorſum purus ac rutilus exit, ex aperta hæmorrhoide eſt, quæ hunc proximè è vena caua profundit, modò egeſtionis initio modò in fine & in ipſo egerendi conatu. Interdũ & grumus rubens hinc procidit, dum hæmorrhois ſtillat in recti inteſtini capacitatem, in qua omnino coit. Neque igitur ex apertis meſenterij venis ſanguis multus, neque ex ſuperioribus liquidus ac rutilus deſcendit, ſed vt antè dixi picis inſtar retotridus ac niger.

πυώδης ὑποχώρησις. Purulenta excretio ſi exigua & cum dolore prodit, ab vlcere aut inteſtinorum aut podicis eſt, quod vel dyſenteria, vel tenaſmus, vel phlegmone reliquit: hoc autem antecedens affectus commonſtrat. Si copioſior eſt atque doloris expers, ex abſceſſu quodã meſenterij in proxima inteſtina fertur. Si verò parcior pariterque indolens, ea quidẽ verè purulenta non eſt nec ab vlcere manat, id quod multos puris ſpecie fefellit, ſed mucoſa quædam ſordes eſt ſubalbida & veluti limus

μυξώδης ὑποχώρησις. fæxque ſanguinis melancholici quam podicis expuunt venæ, atque multo interdũ tempore ernctant poſt diuturnos ferè morbos melancholicos durámque & laborioſam equitationem. Nunquam certè aut admodum rarò è iecoris aut è lienis abſceſſu, multóque rariùs (quod tamen affirmat Galenus) è purulentis pulmonibus ſyncerum pus in aluũ deriuatur. Hanc tamen illi viã comminiſcitur, è pulmonibus eructari in ſiniſtrum cordis ventriculum, hinc in aortam arteriam, ex hac in minores quæ per meſenterium feruntur pelli & excidere in inteſtina. Auicennas aliam viam confinxit, è pulmonibus in dextrum cordis ſinum, hinc in venam cauã, è qua in iecur & portas, ex quibus in meſenterij venas tandémque in inteſtina. Cæterùm in his figmentis fieri omnino nequit, vt tam longo viæ tractu pus quod ſanguinis permiſtione tinctum fuerat, tandem albũ tedeat, ſecernatúrque ſyncerum.

ἕλμινθες ἐν τοῖς ἐντέροις. Lumbrici ex omnibus corporis partibus maximè inteſtina occupare ſolent: quanquam & exiguos interdum in renibus genitos vidi cum vrina profuſos, & in pulmonibus, & in auribus, & in dentibus: ſæpe etiam in neglectis abſceſſibus vlceribúſque ſordidis. Ex craſſa lẽtáque pituita, quę in inteſtinis frequens corrupta præparatáque fuerat, ab vberrimo inſito calore ſuſcitatur vitamque ſumunt, eorum animalium exemplo quæ eſt putri materia cœleſtis caloris ope vitam habēt.

αἱ στρογγύλαι. Vt autem varia eſt putreſcentis materiæ figura, ita & variæ fiunt lumbricorum ſpecies. Alij longi

ſunt

ſu[illegible]retes qui in ſuperioribus gracilibúſque inteſtinis gigni ſolent: è quibus dũ cibus deſcen[illegible]untur & ſurſum plerumque irrepunt in ventriculum, quem grauibus torquent ſympto[illegible]s. Inde per gulam os ipſum conſcendunt, è quo hiante etiam proſiliunt: clauſo verò dormientibus per palati cauum obrepunt in nares foráſque prodeunt. Alij breuiores ſunt & lati cucurbitæ ſeminis effigie, quorũ procreatio eſt vel in cæco inteſtino, vel in coli cellulis: atque hi ſæpe mica ſerie inter ſe cohærẽt. Interdum mutuo horum adhæſu & aduuatione crebra contexitur latus ille vermis, quem ob ſimilitudinem Græci *ταινίας* appellant, quòd vittis & faſciis mulierũ quibus capillum vinciũt ſimilis, tam latus ac longus exiſtat, vt per omnia præcipuè verò craſſiora extendatur inteſtina, in iis præſertim quibus pigrior tardiorque aluus natura eſt. Alij exigui ſunt & tenues ſimúlque teretes (aſcarides appellant) quibus ferè ſedes eſt in recto inteſtino & extremo ſphinctere: adultis nonnunquam horum multitudine fæces conſperguntur. Hos etiam animaduerti interdum ab ano prurit u quodam emergere, hincque in femora natéſque quoquouerſum ſerpere. Omnibus materiã ſuppeditant cruditas & crapula deinde eorum vſus, quæ facilè putreſcunt, vt lactis, caſei, fructuúmque dulcium & fugaciũ. Itaque pueri quàm adulti his multo ſæpiùs affliɛtantur, quòd illorum calor humidior ſit, confertioréque halitu perfundantur. Lumbricorũ ſigna ſunt ventris diſtentio cum murmure atque tortione, lientericum profluuium, corporis diſſolutio, faciei pallor, oculorum ſuffuſio vel ſugillatio, narium pruritus. Quúmque ſurſum obrepunt, agitati (maximè per inedias & cibi penuriam) inteſtina morſu aut ſuctu feriunt, ſiccam tuſſim mouent: oris ventriculi præcordiorúmque compunctione animi defectiones, ſyncopas, epilepſias: aſcenſu verò tremorem, deuorandi conatum & ſtrangulandi metũ inferunt, quibus malis infantes plerique ſunt extincti.

αἱ ταινίαι.

ἀσκαρίδες.

Ani affectus atque ſymptomata. Cap. xi.

ANvm hi affectus occupãt, phlegmone, abſceſſus, fiſtula, fiſſura, condyloma & hæmorrhois cuius ſymptomata eſt ſanguinis effluuium. Phlegmone fit copia ſanguinis è vena caua per hæmorrhoides in partes inanes quæ circa podicem ſunt incidente. Hæc quum ex aliis cauſis tũ maximè ex multa duráque equitatione proficiſcitur. Dolor ineſt admodum acerbus iſque lancinans & qui premendo exacuitur, foras interdum prominet, aluus non niſi difficilè & ſummo cruciatu exit, ac interdũ dies multos ſiſtitur comite etiam febre, vt & vrina ob viciniã affecta veſica.

Abſceſſus è phlegmone relinquitur qui in recti inteſtini cauum ſæpius quàm in cutem erumpit: quandoquidẽ parte molliore excedens pus ſibi promptiùs viam parat. Rupto abſceſſu vlcus manet purulentum ac ſordidũ, quale & nonnunquã exiſtit ex neglecto tenaſmo. Id autẽ in fiſtulam breui degenerat: vix enim parte humida & excrementis peruia coaleſcit, ſordiúmque copia calloſum diutiſſimè manat, etiam dolore ſedato. In hoc pus vel ſeorſum vel deiectionis initio exit, multò ſecus, quàm è meſenterij aut ſuperiorum partium vlcere. Sed & id viſum eſt interdum in veſicam penetrare: ac tum micturo crepitus è pudẽdo perinde atque è podice, deinde puris atque etiam fæcis nonnihil miſtum vrinæ prorumpebat. Aliquando autem è phlegmone non abſceſſus vlcúſque relinquitur, ſed ad anum venæ craſſa & melancholica ſanguinis colluuie diſtentę ob idque partibus etiam vicinis vehementes dolores & cruciatus acerbos facientes, vel liberè eam poſtea expuunt in inteſtinum, vel in condylomata deponunt.

ἀπόστημα.

Ragades id eſt fiſſuræ, ani vlnuſcula oblonga ſunt, quibus ſphincteris rimæ proſcinduntur, iis ſimiles quæ inferius labrum & manus pedéſque dilacerant. His finitima ſunt & leuia quæcũque ſedis vlcera. Dolor acerrimus eſt cum ardore citra phlegmones indicia, vlceriſque extremũ expreſſa ano plerunque oculis patet. Fiunt autem vel duriorum aſperitate fæcum, vel humoris acris ſalſi ſiccantiſque morſu.

ῥαγάδες.

Condyloma durum eſt tuberculum in ani margine ortum, aut verrucæ, aut grani vuæ, aut maturi mori, aut ficus effigie. Ex melãcholico nigróque ſanguine illic ſenſim extuberat & increſcit, tædio potius quàm dolore moleſtum.

κονδύλωμα.

Hæmorrhois verò quæ externa & conſpicua eſt, ex ano quoque ſurgit ac prominet. Ea ex atro melancholicoque ſanguine fit, qui è caua in extremum venæ profuſus, nondum tamen illinc prę loci duritie exiliens cumulatur, idque implet & in ficus ſpeciem diſtendit. A condylomate autẽ diſtat, quòd & breuiori tempore fiat, & affligat graui dolore, quódque nondum in calloſam duritiem concreſcat. Atque ea cæca appellatur hæmorrhois, quum nihil ſanguinis effundit. Quæ verò aperta iam eſt, ſanguinem interdum ſponte, in conatu ſemper profundit, nec in tantum tumorem attollitur. Interiores hæmorrhoides quum corporis venæ aut multo aut acri turgent ſanguine, nullo ferè ſenſu tumoris dolorisve ſuperuacuum ſanguinem eructant, idque ſolùm in egerendi conatu, atque is ſeorſum conſpicitur fæce minimè permiſtus.

αἱμοῤῥοΐς.

Hæmorrhoidum ſymptomata ſunt immoderata ſanguinis profuſio, & eius minimè conſueta ſuppreſſio. Vtrumque enim præter naturam eſt, fitque grauium morborum cauſa. Sola quippe vacuatio naturalis ea cenſetur, quæ quod graue inſenſumque eſt, veluti onus inutile deponit citra corporis infirmitatem, citráque virium iacturam. Profuſionis cauſa cõtinens vel in ſanguine eſt, qui multus, tenuis aut acer, violenter erumpit: vel in venis quæ aut apertę aut exeſæ aut ruptę iam ſunt. Suppreſſio autem contrariis fit ex cauſis.

Anus procidit modò ſponte, modò egerẽdi conatu, apparétque ſphincter totus interdum inuerſus atque prouolutus. Cauſa eſt muſculi reſolutio ſeu laxitas ex multi humoris perfuſione: qua ratione pueris & infantibus quàm adultis id vitij familiarius obſeruatur.

ἀρχὸς πρόπτωσις.

νεφρῖτις. RENES morbi pauci exercent: inflammatio, obſtructio, abſceſſus & vlcus. Inflammatio quæ propriè nephritis appellatur admodum rarò accenditur in renibus, quòd firma eorum & prædura caro ægrè fluxionem admittat. Fit tamen interdum renibus ictu caſúve contuſis, accerſitáque fluxione per emulgentes venas. Hanc adeſſe teſtantur, ardor ingens, dolor grauis ac pulſans in ea inanitate, quę eſt inter extremã coſtam & coxendicẽ. Hic & vicinas partes quæ circum precordia ſunt, circũ lumbos, circũ coxendicẽ & pubẽ atque partes obſcœnas, diſtentione conuellit. Extremorũ frigus, atque cruris è directo ſiti ſtupor ineſt: mictio cum ardore atque labore frequens, principiò tenuis & cruda, deinde craſſa atque mucoſa: aluus impedita & pigra. Hinc ventris diſtentio, febris aſſidua, nauſea, ructatio, crebraque vomitio.

νεφροῦ ἔμφραξις. *ψαμμώδης νεφρός.* Renis obſtructio varias habet cauſas: arenulas, calculum, humorem craſſum & viſcoſum. Rarum quidem eſt vixque vnquam compertum, vt à ſolo humore vel craſſo vel lento ren totus obturetur: à calculo aut ab arenulis ſæpiſſimè, à quibus etiam ſolis vrina ſupprimitur. Arenulæ autem non in interiore cauo, ſed in propria renum ſubſtantia proueniunt, à qua duræ ſunt ac rubræ, & renis ſubſtantiam colorémque retinent. Illinc fluentis vrinæ impetu raptæ feruntur in cauũ, prolabuntúrque in veſicam per vreteras, & vrinam reddunt arenoſam. *νεφρὸς λιθιῶν.* Si curatio negligitur, tempore craſſeſcunt illæ, vel mutuo adhæſu inter ſe colligatæ calculum coagmentant atque componunt. Hic dein è renis ſubſtantia exturbatur in cauum, quúmque euellitur, renis partem cui adhę reſcebat, ſine doloris ſenſu diuellens & quaſi dilacerans, ſaniem prolicit, quæ pariter cum vrina profunditur, eamque craſſam, turbidam, ſubnigrámque reddit. Calculus autem exceptus renis capacitate ſi exiguus eſt, non multo pòſt tempore in caput vreteris ſe infert, ex quo magna vi ſummoque dolore nephritico in veſicã procidit. Si craſſiuſculus eſt aut ſalebroſus & aſper, in via diutiús hæret & magno cruciatu vreterem dilacerat. Sed & nonnunquam in renis capacitate ſubſiſtit ac permanet, quum præ craſſitie non ſatis lata illi eſt vreteris via. In illam contruſus & exagitatus acerbum ſæpe dolorem mouet, quum præſertim proſilit atque ſe infert in vreteris caput: at is miteſcit calculo remeante in renis cauũ. Hic (niſi tempore procidit) aſſiduo arenularũ appulſu coagmentatur in verum renis calculum, cuius nec vna ſemper eſt magnitudo nec vna forma, nec color vnus. Cõfirmatus ferè renis cauũ implet conſuetáſque arenulas exire prohibet: ac proinde renũ calculus veteres dolores nephriticos obtegit & diſſimulat. Perfectũ in rene hũc eſſe docẽt, affectæ partis grauitas, ob quã vix ſpina dorſi inflectitur: cuius tamẽ dolor, nõ vt is quẽ deſtillatio pepetit, externatum partiũ preſſu admodũ manifeſtus eſt. Nullo tumore foris cõſpicuo obtuſioris cuiuſdam doloris ſenſus ineſt, præſertim quum aluo ſuppreſſa ren ipſe vel flatu vel fæce premitur, aut quum decubitus eſt in aduerſum latus, aut quum vehementior eſt exercitatio. Nephriticus dolor ex interuallis citra calculi excretionem redit: per laborem & duram equitationẽ vrina profluit cruenta, tum quippe calculus ſuo pondere & attritu renem contundit, ac plerumque ſine ſenſu dilacerat exulcerátque, è quo ſanguis cum vrina profunditur. Cruris, quod è directo affecti renis eſt, torpor quibuſdam ineſt moleſtus. *Materia calculi.* Calculi materia eſt craſſus & viſcoſus humor in renem pariter cum ſanguine eiúſque ſero excurrens, qui aliàs ex cruditate, aliàs ex torrido terrenoque ſanguine proceſſit. *Cauſa efficiens.* Efficientem cauſam omnes quidem profitentur immoderatum eſſe renum calorem, qui humores perurens, ſiccans & obdurans cogit in lapidẽ. At certè alia ſtatuenda cauſa efficacior longéque crebrior, inſita renum arenoſa calculoſáque conſtitutio. Hanc quiſquis à parentibus contraxit, vix vlla ratione calculi tormenta effugiet: quandoquidem hoc vitiũ omnium eſt maximè hæreditarium, vt non paucis pariter cum renibus calculus procreetur. Adiuuantium portò cauſarum præcipua eſt otium ſomnúſque diuturnus decubitu ſupino.

νεφροῦ ἀπόστημα. Renum abſceſſus quo putulenta materia coërcetur, rariùs ex phlegmone fit, ſæpiùs ex ſordido vlcere non expurgato, ea ratione quam mox ſubiiciam. Concoctione tamen phlegmones pus gignitur & abſceſſus tantus interdum vt diſtento rene tumor circa lumbos & ilia foras promineat. Febres cum horrore oberrãt: grauitatis ſenſus quàm antè magis infeſtat. Rupto autem abſceſſu, pus cum vrina defertur, & interdum ſordes aut corrupta caro ex putri renum ſubſtantia.

ἕλκωσις. Vacuato expurgatóque abſceſſu vlcus manet diuturnum admodũ ac ferè immedicabile. Quę enim ſubſtantiæ portio vel putredine vel attritu exeſa eſt, neque reſarcire vnquam neque coaleſcere poteſt: quandoquidem viſcus hoc vt cætera ſpermaticum eſt, cuius etiam vrina iurgiter prętertfluens vlcus agglutinari non ſinit. Quocirca ſordidum id vt fiſtula perpetuò relinquitur. Huius ſignum eſt quòd modò pus, modò mucoſum quiddam vrina permiſtum defluit: hincque vrina redditur alba, turbida, lactis ſero perſimilis, quæ tandem quiete ſedimentum id putulentum mucoſúmve deponit. Vlcus ex abſceſſu phlegmones inſolens admodum eſt. Nec minus id quoque inſolens putandum, quod vel à profluentis materiæ acrimonia renem exedente, vel ab ictu, vel à caſu eius venas diſrumpente fieri tradunt. Crebrò autem ac ferè ſemper à calculo intus coërcito fit, qui vel pondere renem contundit, vel attritu comminuit exeditque. Ita ſæpe vidimus tota renis carne ac ſubſtantia pereſa, ambiente tãquam marſupio membrana pus calculóſque multos obuolui. *Vlceratorum renum cauſa.* Vlcus ab his cauſis ortum habuiſſe argumento eſt, quòd vrina antequam purulenta eſſet, ſæpe cruenta fuerit, præſertim ab exercitatione & labore, quòd febris nulla aut perobſcura fatiget. Si quando autem obſtructo vreteris capite pus cohibetur, id ſenſim vel per emulgentem in maiores venas redundans, ſanguinem habitúmque corporis inquinabit (qua ex cauſa quaſi ex

leucophleg

leucophlegmatia calculoſos tumere ac palleſcere ſæpe animaduerti) vel ea ſede congeſtum ilia lumboſque copia diſtēder, è quibus etiam aperta cute diu multúmque manat. Nonnunquã & illinc calculus ingens cum pure aliàs exceſſit, aliàs euulſus eſt. Hæc quum accidunt tota iam penè renis ſubſtantia putredine conſumpta eſt, illincque pus redundans inter peritonæi membranas fluctuat. Huius copia interdum vidimus totam ventris lumborúmque regionem diſtendi, & pus hinc tum deiectione, tum vomitione reddi ſyncerum.

Nephriticus dolor, acerbiſſimus eſt renũ cruciatus, aut certè vreteris cuius eſt ſenſus eximius. Is in renis ſitu fixus alterutro latere ſtabilis eſt, niſi quòd interdum vel ad coxendicem vel ad teſtem qui è directo iacet, vreteris tractu protenditur. Non vt colicus dolor in ventrem medium aut in omnem illius regionem murmure quodam euagatur: neque ſemper citata & expurgata aluo diſcuſſiſque flatibus miteſcit: ſed immanitate & ferocia peritonæum conuellit: hinc viſcera & ventriculus ſubuertuntur, ac primùm quidem pituitoſa, deindeblioſa vomitione reiiciunt. Vrina quũ malum incipit pauca, tenuis, & aquoſa eſt, interdũ verò ſupprimitur: poſtea copioſa, craſſa, & arenoſa exit, eáque ardoris quodã ſenſu ad crebriùs meiendũ compellit. Decubitus in ægrã partem dolorem demulcet, in aduerſam exaſperat. Creber admodum eſt ac multis frequens hic dolor, colicus verò rarus. Tanti cruciatus neque inflãmatio, neque ſanguinis grumus, neque craſſus humor cauſa ſtatui poteſt, quòd mollis ac fluidus facilè obſequatur, quódq; obſeruamus craſſiorem mucum, imò & concretum pus nullo ſenſu è renibus facilè prolabi. Vnus calculus cauſa fit doloris, qui craſſiuſculus inæquabilis ac ſcaber dum per anguſtum vreterem deuoluitur, hunc magna vi dilatans atque dilacerãs perquàm immaniter excruciat. Iis qui iampridem nephriticis doloribus erant aſſueti vſqueadeò dilatatum vreterem aliquando comperimus, vt in eum maior digitus immitti poſſet. Per hunc mediocres calculi ſine moleſtia excidebant, qui olim non niſi ſummo cruciatu procidiſſent. Qui verò aut nondum, aut certè rarò & leuiter nephritico dolore tentati ſunt, minimo calculo diſtorquentur. Hunc autem à colico diſcernere in primis arduũ eſt quum nihil excedere manifeſtò deprehenditur. Sedato atque reſtincto dolore etiam atque etiã conſiderandum, doloríſne cauſa in veſicam exturbata ſit, an in renis cauum remigrauerit. Si exturbata eſt, cauendum ne illic ſubſiſtat, & aſſiduo materiæ appulſu in veſicæ calculum coagmentetur. Iam verò eiecto cum vrina calculo, æſtimandum ſolidúſne ſit an ex arenularum adhęſu cõpactus. Ex iis namque medẽdi ratio conſtituitur. Neque iis credendum eſt, qui calculos albos in veſica duntaxat, rubros in renibus naſci affirmãt. Nam puruleoti renes albos quoque proferunt.

ἡ νεφριτικὴ ὀδύνη.

Cauſa nephritici doloris effectrix.

Veſicæ morbi, cauſæ, ſigna atque ſymptomata. CAPVT XIII.

VESICA calculo crebriùs affligitur, inflammatione & abſceſſu admodum rarò, exulceratione nonnunquam. Veſicę calculus magnitudine, ſubſtantia, colore, figura atque ſitu plerunque variat, nec vniuſmodi cernitur in omnibus: hinc & varia ſymptomata laborantes exercent. Huius cauſam plerique omnes tradunt craſſum eſſe crudúmque ſuccum, qui per venas cùm vrina in veſicæ capacitatem influat, in qua tanquam fæx ſubſidens, loci calore exarefactus ſenſim lapideſcat. At verò quid limum iſtum (niſi fortè admodum anguſta aut obſtructa ſit veſicę ceruix) tandiu poſſit illic remorari non video, quum & ſanguinis grumos, & pus, & mucoſa lentáque pituita, aliáque multo craſſiora facilè illinc profluant cum vrina. His argumentis adductis aliã cœpi cauſam inueſtigare, ac tandem comperi omnem calculum in veſica concluſum, rudimentum quoddam è renibus traxiſſe, è quibus per nephriticum dolorem excidens, ſi grandiuſculus eſt, in veſica aliquandiu hæret ac plerunque perſiſtit, illicque allatarum ſordium adhæſu coagmentatur, dum verus confirmatúſque lapis fiat. Ita quidem neminem hactenus offendi in veſica calculum habere, qui nephriticis doloribus diuexatus antè non fuiſſet. Et quoſcunque exemptos veſicæ calculos obtriui (obtriui autem experiundi gratia permultos) in eorum medio quaſi nucleũ reperi, verum rudimentum è renibus exturbatum, diuerſi quàm reliquum integumentum ac inuolucrum & coloris & ſubſtantię. Propria calculi veſicæ ſigna hæc ferè ſunt, vaga quædã & oberrans circa pubem & perinæum titillatio, ſiquidem exiguus is & leuis etiamnum eſt: quum verò grandeſcit, incumbentis grauitatis pondus percipitur, vt idcirco difficilis & doloris plenus per ſalebroſa loca ſit inceſſus, multóque difficilior ſaltatio. Mictio crebreſcit adeò vt & tãdem aſſiduò meiendum ſit, víxque poſſit vrina cohiberi. Quum meiendum eſt, vrinæ fluor repente intercipitur, obuiam quidem impulſo calculo, ſicque minimè continuata ſed interciſa eſt emictio. Ac tum dolor aliàs vniuerſum pudendi ductũ, aliàs glandem ſolam affligit, iſque acerrimus ſub emictionis finem, quum calculus vrinæ curſu incitatus quaſi proditurus ſphincterem violentiùs cõprimit. Meiendi conatum comitatur deſidendi cupiditas, quòd calculi magnitudo è perinæo rectũ inteſtinum vt veſicæ ceruicem extimulet. At verò nonnunquam ſummæ veſicæ adhæreſcens calculus & quaſi ex illa propendens, vix illum ex his ſignis manifeſtè exhibet: & viſi ſunt qui nullo dolore diu illũ geſtauerint: omnibus tamen hæc ſigna modò mitia ſunt & obſcura, modò ſæuiora. Vrina alba, craſſa & turbida redditur quum grandior calculus iam diu eſt in veſica detentus, in qua ſedimentũ purulẽtum eſt aut narium mucori perſimile. Horum ſignorum plurima etiã ſpectãtur in cauo & ſordido ceruicis vlcere, quale venerea gonorrhœa profert. Hæc verò ex cauſis antecedentibus internoſcenda ſunt. Si vlcus ineſt ſordidum, fœda illa gonorrhœa iamdiu anteceſſit: ſin calculus, laborãs miris quibuſdã nephriticis doloribus fuit opportunus, neq; ſemper

ἡ λιθίασις.

Cauſa calculi veſicæ.

Signa.

calculum

calculum doloris cauſam eminxit. Ad extremum verò digitis in anum aut certiùs catheter in veſicam immiſſus, quod coniectura dubium incertúmque fuerat, ſenſu explorabit confirmabítque.

φλεγμαίνων σφιγκτήρ.

Inflammatio ſi qua premit, ea non veſicæ vt quæ tenuis exanguíſque eſt, ſed ſphincteri cervicis muſculo inſidet. In ea febris ardens & acuta infeſtat: dolor perquam acerbus ac lancinans in perinæo cum rubore & ardore excruciat: vrina ſupprimitur ſummo tamen meiendi deſiderio atque conatu: aluus ſolito adſtrictior eſt, quia rectum inteſtinũ inflammationis magnitudine coarctatur: pubes atque pecten ad vmbilicum vrinæ copia diſtenditur. Catheter præ loci anguſtia immitti non poteſt: ſed & in primis periculoſa eſt irritatio, quandoquidem hic affectus ſæpe in gangrenam vel ſponte abit, è qua vix vllus vnquam ſeruatus eſt. Quum abſceſſus fit & ſuppuratio, omnia ingraueſcunt: eo autem aperto miteſcunt, pure quidem erumpente, ſubſidente verò tumore profuſáque vrinæ exuperantia.

Ex abſceſſu ſi ſeruetur æger, vlcus in ſphinctere cauum manet ac ſordidũ, è quo cum vrina craſſa modò ſanies, modò pus copioſum & graueolens excidit, tandemque ſubſidet in imo. Viſus eſt & hic abſceſſus per perinæum erumpere, è quo vrina reddebatur, nonnunquam & in anum penetrare, illacque vrina omnis defluere.

τῆς κύστεως ἑλκώσεις ἐπιπολαία.

Quinetiam veſicæ corpus ipſóſque vreteras leuior interdum exulceratio occupat, qua interior duntaxat pellicula abraditur. Ea fit aliàs à contundente corrodentéve calculo, aliàs ab vrina acriore, quàm vel vini meracioris ciborúmque calidiorum vſus, vel acris ſalſique humoris permiſtio tulit. Ex vtraque aliquanto craſſior euadit vrina, & modò ſanguine, modò pure exiguo perfuſa: pelliculæ aut ſquammulæ, aut furfurea quędam cum vrina exeunt. Cæterùm ab ea quæ in vretere conſiſtit exulceratione dolor inter renem & pubem affligit, & pus capillorum ſpecie natat in lotio. Ab ea verò quæ in veſica vrina contineri nequit, aſſidua meiendi cupiditas perurget, neque laborans erectus ſtare poteſt: ingens cruciatus & indeſinens veſicam, pubem, perinæúmque obſidet, maximus verò emictionis tempore.

ἐν τῇ οὐρήθρᾳ ἑλκώσεις.

In penis ductu ab eiſdem cauſis leuis quoque fit exulceratio abraſa interiore tunicula. In hac quæcunque modò dixi etiam cum turbida vrina manant, attamen non vt in illis ſub emictionis finem, verùm vel ipſo initio, vel etiam ſponte citra vrinæ curſum. Inter meiendum vrina acrem in pene dolorem parit præſertim quum fluere vel incipit vel deſinit: quemadmodum in veſicæ exulceratione (cui acris vrina ſemper incumbit) perpetuus ac indeſinens eſt dolor. Fiunt & in vrinæ ductu exulcerationes ſordidæ atque cauæ illis multo deteriores, cuiuſmodi hoc ſeculo frequentes protulit venerea lues, de quibus poſtea.

πριαπισμός.

Priapiſmus eſt colis arrectio & incrementum præter naturam permanẽs citra libidinis ſtimulum. Hic interdum cum inflammatione, interdum citra hanc exiſtit, quum inflatus coles quodã tetano diſtenditur. Cauſa eſt flatulentus ſpiritus pudendi arterias fiſtuloſumque neruum affatim implens. Is autem vel ex craſſo viſcoſoque humore caloris inopia ſuſcitatur, vel ex genitalis ſeminis vbertate atque redundantia. Hoc mali genus inſolens admodum eſt, quo tamen narrant iugulatum quendam biduo ab exceſſu è vita inuentum rigidúmque exhibuiſſe penem.

ἀδυναμία τῶν ἀφροδισιασμῶν.

Iam verò præcipua partium obſcœnarum ſymptomata ſunt rei venereæ impotentia atque gonorrhœa. Impotentia ea fit, aut quia extincta virilitate ſemen intus non gignitur, aut quia emitti non poteſt. Extinguitur virilitas ex ſenio, ex morbo, ex cauſis omnibus quæ inſitum ſpiritum robúrque diſſoluunt, ex incantamentorum (neque enim fabula eſt) maleficiis, & ex medicamentis quæ genitale ſemen aut proprietate aut qualitate manifeſta perimũt. Non emittitur verò ſemen in magna vaſorum obſtructione atque in partium obſcœnarum paralyſi. Poſteriores tametſi rei venereæ libidine iactantur, hanc tamen membrorũ ignauia non exercent, priores verò nec ruũt in venerem nec eius deſiderio pulſantur.

γονόῤῥοια.

Gonorrhœa eſt inuita & nimia ſeminis profuſio citra venerem, citra libidinis inſomnia, citra colis tentiginem, leui quodam aut nullo oblectationis ſenſu titillatiue facta. Sed & gonorrhœæ ſpecies quædam eſt, quum occaſione minima ſemen emittitur, vt in eo qui ſola clyſteris perfuſione ſemen eiaculari conſueuit. Sed & quendam vidi qui longa gonorrhœæ conſuetudine, per inſomnia atque etiam cogitatione ſola purum ſanguinem, non minori voluptate quàm ſemen effunderet. Malum quidem eſt gonorrhœa mulieribus perinde atque viris commune. Eſt autem in hac ſemen crudum, aquoſum, liquidum, ac tenue nec prorſus album. Effluuii cauſa eſt ſpermaticarum partium infirmitas, qua vel non concoqui vel non retineri ſemen poteſt tantiſper dum coquatur atque craſſeſcat. Quamobrem frequens iis eſſe ſolet, qui impuberes necdum matura ætate veneri petulantiùs ſeſe addixerunt. Nam imbecillæ partes euadunt, in quas longa conſuetudine humores abundantiùs confluunt.

Quum per inſomnia libidinis, aut in arrecta rei venereæ cogitatione ſemen affatim procidit, non vt in vera gonorrhœa, crudum id & aquoſum ac ſine ſenſu, ſed magna vtrique voluptate exit, ſed in mulieribus cum partium obſcœnarum odaxiſmo quodam, pruritu atque titillatione. Effluentis huius cauſa eſt ſeminis vel exuperantia, vel calor & acrimonia naturam proritans, vel ingens ſpermaticarum partium robur: hoc argumento quod voluptate iucunda id ſemper emanat.

γονόῤῥοια ἐρωμόδης καὶ ...

Inuaſit hoc ſeculo in humanum genus ex lue venerea quoddã vitium gonorrhœæ finitimum, quod idcirco & fœdam virulentámque gonorrhœam appellamus. Principiò virus album aut ſubcitrinũ è vaſis ſpermaticis ſine ſenſu excidit vigilanti pariter atque dormienti. Eius cauſa eſt ſpermaticorum vaſorum atque teſtium imbecillitas, non illa quidẽ ſimplex, ſed ex venenata lue contracta:

de in cõtagione aliũ quemuis cõtaminat. Tẽpore virus hoc putret & acrimoniam aſciſcit, ductũ penis in tranſitu exedit & exulcerat. Factum verò iam vlcus eſſe oſtendit dolor exortus, qui & in tentigine quaſi funem peni ſubtendit, & in emictione tanquam in dyſuria acriùs ſtimulat, vt idcirco multi in calculi veſicæ ſuſpicionem venerint. Sed hæc propriis affectuũ ſignis haud difficile ſit internoſcere. Tam altè interdum excauatur vlcus, vt foras emergat in penis ſummam cutem. Hoc virulento fluore præter rationẽ ſuppreſſo, intus plerũque colligitur abſceſſus, aliàs quidẽ circa teſticulum in epididymide, aliàs in perinæo, qui rupta apertáve cute materiam fundit.

Diuturnum quidem penis vlcus eſſe ſolet, vixque vnquam ſponte ſaneſcit. Quocirca in eo neglecto vel tuberculum carnoſum inſtar verrucæ expullulat, vel cumulata ſordes in callum obdureſcit: idque non vno meatus loco, ſed duobus ac plerumque tribus. Adnati tuberculi callíve notæ ſunt: vrinæ ſuppreſſio, vel tenuis emictio, qua non pleno illa curſu ac fluore, ſed exili quodam quaſi filo exit. Pene compreſſo durum tuberculum deprehẽditur, & immiſſo cathetere obuiam fit obſiſtitque quaſi offendiculum.

Meiendi porrò ſymptomata ſunt: diabetes, vrinæ incontinentia, iſchuria, dyſuria, ſtranguria, mictio cruenta atque purulenta. Diabetes immoderatum vrinæ profluuium eſt, quo aſſumpta potio nihil mutata profunditur. Quibus venter aut corporis habitus aquoſi humoris copia tumet, iis interdum magno impetu vrina quàm potus longè copioſior emanat: quomodo obæſum quendam & tumidum vidi ex multa mictione diebus circiter octo mirum in modum extenuari & concidere. Qui largiſſimè bibunt, copioſam quoque profundunt vrinam, vt is quem nouimus quotidie horæ ſpatio tepentis aquæ medicatæ libras ſexdecim exorbere: etenim qualẽ ſumpſerat, talem protinus emeiebat. Cæterùm horum affectuum neuter diabetes putandus: ſed cum ſiti inexpleta ſupra modum bibitur omniſque potus nihil ferè mutatus mox effluit. Hoc proprium eſt renum ſymptoma, in quibus calor ingens, aut ardentiſſimus humor impactus, vim trahendi ſeri vehementer impellit, quod tamen pręretinendi imbecillitate continuò prolabitur in veſicam. Proinde corpus vniuerſum & ſiti & calore immodico exhauſtum planè contabeſcit. Sed hoc quàm rariſſimè ſymptoma vſu venit, vixque vllus eſt deprehenſus, qui copioſæ emictionis non aliam intus cauſam haberet.

Vrinæ incontinentia dicitur quum ea ſine acrimoniæ & doloris ſenſu manifeſtè excidit præter arbitrij imperium: hiſque ſignis longè diſtat à dyſuria. Fit autem reſoluto ſphinctere, ceruicis, atque iis neruis paralyſi affectis, qui e lumbis in eum inſeruntur muſculum. Hoc aliàs ex ictu aut caſu, aliàs ex refrigerio aut deſtillatione fit. Qui ſe in ſomno permeiunt quales maximè pueri, his quidem non paralyſi, ſed ſola laxitate atque mollitie ſphincter diſſoluitur, qui neque exuperantiam neque acrimoniam vrinæ ſuſtinere poteſt, præſertim quum animales vires ſomno ſopitæ obſcuram functionem obtinent.

Iſchuria his contraria eſt, vt qua prorſus vrina ſupprimitur, nec huius quicquam exit. Cauſam Galenus plerumque refundit in obtuſum veſicæ ſenſum, ob quem illa ſe impleri non ſentit, nec idcirco ad excretionem irritatur. At certè vrina quandiu patentem liberamque viam habet (vt in iis qui ob calculũ ſecti ſunt) nullo propellente aut excernente prolabitur, & ſuopte impetu foras excidit. Vna igitur ſuppreſſæ vrinæ cauſa eſt adſtrictio vel obſtructio. Hæcque vel vreterum amborum capita vel veſicæ ceruicem opplet. Vtrum autem eorum in cauſa ſit, certis notis peruestigandum. Si alterius duntaxat vreteris via obſtructa eſt, haud quaquam ſupprimitur vrina, per alterum enim perlabitur. At quum vterque obſtruitur aut coarctatur, ſuppreſſio fit, hinc conſpicua, quòd laborans renis vtriuſque dolori fuit oportunus, lumborum ſumma grauitas eſt, ac interdum vehemens vtrinque dolor excruciat: nulla aut minima meiendi cupiditas vrget: in pube nec dolor nec tumor ne premẽdo quidem percipitur: veſica inanis eſt & vacua, vt ne immiſſo cathetere vrinæ quicquam emanet. Quũ verò obſtructa veſicæ ceruix vrinam cohibet, aſſiduũ meiendi deſiderium premit, ſummúſque ſed irritus conatus eſt: pubes collectæ vrinæ copia diſtenditur ac dolet: atque ſi catheter in veſicam inſeritur, copioſior vrina impetu profluit leuamẽtóque eſt. Obſtructio circa vreterum capita ferè fit à calculis grãdiuſculis, qui pariter illis impacti ſunt: rarò vel ab humore craſſo vel à ſanguinis grumo: rariùs ab inflãmatione vel à pure. In veſicæ ceruice plerumque fit, vel ab inſerto & hærente calculo, vel à tuberculo carnoſo aut calloſo, cuiuſmodi ex virulenta gonorrhœa ſuccreſcit: rariùs à craſſo humore, aut à pure, aut à ſanguinis grumo. Hæc enim non diu ſubſiſtunt in via, ſed facilè vrinæ curſu ac impetu foras impelluntur. Cuidam annum agenti trigeſimum obſtructa veſicæ ceruice, vrina affatim tanquam emictione ex vmbilico in multos mẽſes profluxit: idque citra tumorem, citra vllam aquæ in abdomine collectionem & citra valetudinis offenſam. Quum hinc multi admiratione tenerentur, audirem verò recens in lucem edito malè vinctum vmbilicum nunquam coaluiſſe, exhincque ſemper nonnihil ſtillaſſe, cenſui nondum inaruiſſe vrachum, & nunc illi perinde atque dum vtero geſtaretur vrinam è veſica in vmbilicum refluere.

Stranguriam, id eſt vrinæ ſtillicidium nuncupant, quum vrina ſtillatim guttatímque redditur: id aliàs quodam conatu, ſed dolore nullo, aliàs vehementi dolore & irritatione fit. Quæ nullo fit dolore, eaſdem cauſas atque iſchuria obtinet, ſed ſanè leuiores, quòd ſit diminuta quædam iſchuria. Quæ cum dolore acri tum iſchuriæ tum dyſuriæ permiſtas cauſas habet. Quòd enim guttatim ſtillet, iſchuriæ: quòd verò ardeat ac ſtimulet, dyſuriæ rationem ſumit.

Dyſuria penis & veſicæ vt dyſenteria inteſtinorũ difficultas eſt: vrina quippe magno cruciatu

atque dolore interdum affatim interdum guttatim redditur. Cauſa vel in vrina conſiſtit vel in veſicæ ceruice. In vrina quòd acrior euaſerit, idq; aut victu calidiore, aut bilis permiſtione, aut acrimonia puris ex rupto abſceſſu manantis. In veſicæ ceruice vel exulceratio vel inflammatio eſt, quam tranſiens vrina acriùs ferit. Cauſæ his ſignis internoſcentur, quæ ſuprà vnicuique affectui ſunt aſcripta.

αἱματηρὰ οὔρησις.

Mictio cruenta eſt quæ ſanguine perfunditur. Puri ſynceríque ſanguinis eruptio ex interiore penis meatu, mictio haudquaquam appelletur, quòd ſine vrina nulloque voluntatis arbitrio, ex aperta, rupta vel exeſa vena fiat. Quum autem ſanguis vrinæ permiſcetur, ſi copioſus eſt, vel à renibus excidit vel à ſphinctere ceruicis muſculo: nam neque ab vretere neque à veſicæ corpore multus emanare poteſt. Quia renibus defluit, vrinæ toti exquiſitè permiſcetur, vt ea quaſi dilutus & tenuis quidam ſit ſanguis: hic verò mox ſubſidet rubicundus, liquidus ac minimè concretus. Huius cauſa ſi neque caſus neque ictus fuit, debet omnino ad calculum referri, qui per corporis laborem præſertim per exercitationem validam, renem eiúſque venas obterẽs, ſanguinem profundit. Sola ſanguinis emictio ſæpe renis calculum patefecit, qui aliis nullis indiciis ſe prodebat, vt ne ſubeſſe quidem putaretur. Sic diu poteſt multa emictio cruenta prodire, ſine manifeſta virium iactura. Quæcunque huius aliæ cauſæ tradi ſolent, vt renum imbecillitas, ſimplex eorum apertio, iecoris infirmitas, plethora, menſium aut hæmorrhoidum ſuppreſſio, raræ adeò hę & inſolentes contingunt vix vt vnquam ſolæ cruentam mictionem protulerint. Qui porrò ſanguis à ſphinctere muſculo in veſicæ capacitatem inſtillatus mictionem cruentam reddit, vrinam non æquabiliter perfundit, ac ſubſidens in imo concreſcit in grumos: eius quoque portio aut grumus interdum citra vrinam excidit: dolor plerunque meiendo premit, ac veluti penis radicem adurit, aliáque vel vlceris vel ruptæ venæ ſigna comitantur.

πυώδης οὔρησις.

Mictio purulenta interdum è renibus interdum è penis ductu prodit. Illa pus habet accuratè permiſtum, aut ſi quid fortè craſſius ſeorſum eſt, id ſub finem emanat. Hæc verò primo loco pus ſyncerum eiaculatur, quod vel à penis ceruice, vel à paraſtatis exulceratis, vel à vaſis ſpermaticis exierat: ab hoc dein purior vrina ſubſequitur.

ὑπομέλαινα οὔρησις. μυξώδης. τριχίασις.

Mictio ſubnigra ac turbida ſine dolore, ſi neque ab ictero neque à criſi prodit, ab euulſo calculo eſt, qui poſtea non ſine moleſtia exturbabitur è rene. Mucoſa vel ab vlcere quodam vel à calculo veſicæ fit. Filis aut capillamentis conſperſa, vel à lenta pituita, quæ in vreteribus, vel à ſeminis excremento, quod in vaſis ſpermaticis longitudinem hanc adipiſcitur. At verò tum hæc tum alia quæcunque vrinas poſſunt immutare, fuſiùs explicãtur in iis quæ de vrinæ cõtenti[illegible]t tradita.

Scroti morbi, cauſæ & ſigna. Capvt xiiii.

Scrotvm & qui in eo ſunt teſtes tum inflammatione labefactantur tum tumore du[illegible] ſcirrhoſoque, tum omnibus herniæ generibus. Inflammationem accendit tenuis feruidúſque ſanguis præter naturam in ſcrotum & teſtes profluens. Scrotum in tumorem diſtenditur, durities ineſt, rubor atque calor, dolor lancinans, qui leui contactu exacuitur, febris plerumque comes. Quòd ſi inflammatio teſtem ſolum occupet, hæc in profundo demerſa, ſunt, tactu melius quàm viſu comprehenſa: ſin verò in ſcrotum effunditur, omnia foris extant oculis obuia.

Malè curata inflammatio illic ſæpe prædurum tumorem ex calore præpropetè extincto relinquit. Tum rubor, calor & dolor abſunt, durities vna perſiſtit, cuius nonnihil plerumque immedicabile permanet.

κήλη. βουβωνοκήλη.

Hernia ſeu ramex aliàs in inguine prominet, Bubonocele appellatur, mulierum atque virorũ communis, aliàs in ſcroto, quę virorum duntaxat eſt. Fiunt autem quum quippiam in alterutram ſedem illapſum, tumorem parit. Illapſus cauſa eſt peritonæi (quod omnia ſub abdomine coërcere ſolet) ruptio aut dilatatio. Quum ſola eſt ruptio interioris membranæ (duplex quippe eſt peritonæum) tumor in inguine ſolo exiſtit: quum verò huic etiam dilatatio accedit eius membranæ, quæ in ſcrotum deuoluitur, hoc pariter diſtenditur. Illabuntur autem varia, ex quibus ramicum differentiæ ſtatui ſolent. Ab inteſtino, enterocele eſt: ab omento, epiplocele: ab aqua, hydrocele: ab adnata carne, ſarcocele. In enterocele & epiplocele permanens tumor non eſt: nam reſupino & inteſtina & omentum vel ſponte vel blando digitorum impulſu remeant: illa quidem rugitu & flatulento murmure, hoc verò ægriùs & nullo ſono, nullo rugitu. Hydroceles atque etiã ſarcoceles tumor perpetuus eſt, nec impulſus in abdominis capacitatem cedit. Hoc autem diſcriminis intercedit, quòd hydroceles tumor mollior eſt, pulſatus reſonat, pondere leuis & oppoſito lumine perſpicuus. Sarcoceles tumor durus, grauis & obſcurus, qui longiori tempore pedetentim increuit. Vt autem viris in ſcrotum, ita & interdum mulieribus tum inteſtinorum tum omenti aut aquarum prolapſus fit in pudenda, è quibus illa vidẽtur tanquam è ſacculo propendere. Sed & vmbilici ruptio ramicis genus cẽſeri poteſt, quo ſæpe videtur is mirum in modum prominere, inteſtinis ſub cutem protrumpentibus. Neque præter inſtitutum ſit eum virum producere, cui ex accepto ventris vulnere pręciſum tenue inteſtinum prodit, è quo alui excrementũ nondum ſolidum aut cohærens continenter emanat annos iam quindecim, ea via intercepta quæ in anum ducebat. Ab his iam mulieri peculiares morbos exequar.

ἐντεροκήλη. ἐπιπλοκήλη. ὑδροκήλη & σαρκοκήλη. ἐξόμφαλοι.

Vteri affectus, cauſæ & ſigna. Cap. xv.

VTERVM morbi varij obſident: phlegmone, abſceſſus, vlcus, cancer, ſcirrhus, mola, inflatio, hydrops, calculus: & in ceruice rhagades, condylomata, hæmorrhoides. Phlegmone fit tenui feruidoque ſanguine è vena caua per tenues venas, non in vteri capacitatem, ſed in illius ſubſtantiam effuſo: qui collectus accenſus ac putreſcens phlegmonem parit. Malum certè in ceruice quàm in vtero frequentius. Quum totus vterus inflammatione obſidetur, dolor acer ac pulſans excruciat: atque ſi inflammatio in priorem partem magis deuergit, in pubem quoque dolor inclinat, & vrinæ difficultas eſt: ſin verò in poſteriorem partem, dolor lumbos infeſtat, & aluum ſupprimit. Pubis, imi ventris, lumborumque ardor, tumor, diſtentio atque grauitas ineſt: febriſque comes aſſidua cum ſymptomatum ſyndrome: immiſſo in ceruicem digito quæcunque pars vteri prematur, vehementer dolet. φλεγμονή.

Putri ſanguine in pus tranſeunte abſceſſus fit. Ac tum commemurata ſigna inualeſcunt, febrium horrores ſæpe adoriuntur nulloque ordine: omnia tamen confecto iam pure miteſcunt. Rurſum verò quum pus acre & exedens eruptionis viam parat, acriores dolores, febres vehementiores, aliaque grauiora ſymptomata excruciant. ἀπόστημα.

Rupto expurgatoque abſceſſu vlcus manet idque ſordidum. Pus autem ex vteri corpore, vel in illius capacitatem incidit, vnde ſyncerum profluere deprehenditur: vel extrà in abdominis capacitatem penetrans, inter inteſtina hæret ac ſubſiſtit, vt imum ventrem copia diſtendat prematque pondere. Ruptus in ceruice abſceſſus tactu quidem deprehenditur, atque is interdum in ſolam ceruicem pus effundit, tandemque foras emittit: interdum in veſicam, tumque vrina per vteri ceruicem aſſiduò fluit, hacque ex re ſæpe vidimus naturalem mictionem prorſus abolitam: interdũ in directũ inteſtinũ penetrat abſceſſus, tumque fæcis nonnihil ex vteri ceruice profluit. ἕλκος ῥυπαρόν.

Leuior interdum exulceratio vtero eiúſve ceruici innititur, quæ interiorem pelliculam corradit aut excauat modicè. Fit autem à partu difficili, quo aut grandior fœtus editur, aut etiam aduerſus aut corruptos vi miſerè extrahitur. Fit & à violento effrenique concubitu, atque à diuturno fluore acri & erodente. Ab omni exulceratione dolor ſubeſt acer, pungens & exedens, ſanies & colluuies emanat, eaque copia, ſubſtantia & colore varia, nonnunquam fœtida, nonnunquam odoris expers, quamque à ſimplici fluore vix diſcernas. Propria autem exulcerationis cognitio ex cauſis antecedentibus atque ex ſenſu doloris capitur, qui vel immiſſo digito vel acri iniectione, qualis ex vino aut ex hydromelite eſt, refricatur. ἕλκωσις ἐπιπολαία.

Vteri maligna vlcera, quòd locus excrementis putredinique pateat, ſæpe vel in nomas, id eſt depaſcentia efferataque vlcera, vel in carcinomata degenerant. Nomæ inæquales conſpiciuntur, exedentes, indieſque magis ac magis depaſcentes, cæteris vlceribus fœtidiores, ſordidiores acerbioreſque. Neque à ſolis euidentibus cauſis, ſed & ab acri exedenteque humore infixo originem habent. Carcinoma humor efficit atribilarius, qui collectus vi caloris effetatur & excandeſcit. Hoc ſi nondum exulceratum eſt, moles pondere grauis percipitur, tumorque durus colore ſubliuido. Ab inflammatione hinc ſeiungitur, quód diuturnus ſit, dolorque minùs lancinans, & febris non perinde ardens. A ſcirrho quòd calore doloreque fatiget. Exulceratum verò carcinoma vt nomis malignius eſt, ita præter cæteras notas labra habet prætumida ac dura, atque ex concreta illuuie, ſordida & liuida: ſanie quoque id manat graueolente, tenui & nigra vel etiam fulua. τῆς μήτρας ἕλκη κακοήθη. καρκίνωμα.

Scirrho autem interdum totus vterus, interdum pars quædam obdureſcit. Tum durus ipſe tumor tactui renititur, nullus aut obſcurus dolor adeſt, ſtantibus graue pondus (quod in alijs etiam tumoribus obtingit) quaſi prolapſurum incumbit in pudenda: ſedentibus verò aut decumbentibus ſua grauitate rectum inteſtinum premit: inceſſus difficilis, crurum totiuſque corporis ſegnities. Fit autem ex humore craſſo ac terreno per vteri ſubſtantiam effuſo, illicque concreſcente: aut ex inflammatione quæ neque diſſoluta eſt neque in abſceſſum conuerſa. σκιῤῥώδης μήτρα.

Mola tumor eſt carnoſus, non in ſubſtantia, ſed in vteri capacitate genitus. Rudimentum [...]dum cuiuſdam formæ obtinet, ſæpe moles eſt informis cute vel membranis obducta, intus caro mollis & confuſa, venis reſperſa compluribus, ſine oſſibus, ſinè inteſtinis, ſine viſceribus. Alimentum ea per venas prolicit, nutriturque plantarum more & incrementum ſumit, vt interdum ventrem quaſi octimeſtris fœtus diſtendat. Hæret nonnunquam acetabulis firmiſſimè, vt hanc aliquæ quatuor quinquéve annos, interdum & totam vitam vtero geſtarint. Atpletunque leuiùs adhæreſcens, tertio quartóve menſe excidit, nondum ad iuſtam magnitudinem perducta. ἡ μύλη.

Ad hanc proximè accedunt irriti & inutiles conceptus, quorum frequens eſt euentus. Multi ſimul interdum geſtantur pariunturque, & interdum cum legitimo fœtu eduntur. Molæ cauſa efficiens non eſt ſolus ſanguis menſtruus, neque hanc (vt oua quæ appellantur ſubuentanea) efficere poteſt ſolum muliebre ſemen, quum nuſquam viſa ſit mulier molam ſine mare concepiſſe: ſed molæ cauſa eſt viri ſemen, idque aut corruptum aut quouis mòdo inualidum, quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare poteſt. In mola quemadmodum in conceptu, menſes ſiſtuntur, mammæ turgeſcunt, cibi faſtidium ineſt, venter ſenſim attollitur, vt idcirco concepti fœtus ſuſpicio magna ſit. Atque his ſignis diſtat à ſcirrho. A fœtu autem vero atque legitimo, quòd hic blandè ac leniter mouetur: mola aut grauitate fertur aut impetu quodam prouoluitur in quodcunque latus mulier decumbat. In mola mulier ad inceſſum grauior euadit, eique quaſi pondus propendet ex vtero, artus gracileſcunt, dolorque ventrem ſæpe com- τὰ ἔμβρυα ἄωρα καὶ ἀμυητά.

pungit: quorũ nihil adeſt in vero atq; legitimo fœtu, præſertim ſi valetudine integra eſt mulier.

ἐμπνευμάτωσις μήτρας. Vterus præterea nonnunquam tumet atque diſtenditur flatuum copia, qui aut edito partu in vacuam capacitatem irrepſerunt, aut alia ex cauſa illic geniti coarctantur. Pecten imuſq; venter inflatur ac dolore concutitur, qui & plerunque ad ſeptum tranſuerſum & inguina excurrit: agitato corpore interdum ſonitus obauditur, ventreque digitis impulſo tympani ſonus editur, ac flatus è ceruice manifeſtò prorumpit.

ὕδρωψ ὑστερικός. Tumet & nonnunquam vterus aquarum copia, qui certè hydrops eſt vterinus. Inflationis ſigna adſunt, ſed grauitas maior & ſonus quaſi fluctuantis aquæ. Huius quemadmodum & aſcitæ efficiens cauſa eſt iecoris aut lienis vitium, aqua tamen ex abdominis capacitate cæcam & inuſitatam viam ſibi parat in vterum. Interdum etiam vena caua ſolum ſanguinis ſerum eòdem inſtillat. Mulier quædam hoc hydrope correpta, quoties appetebat menſtrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundebat, peluesque ſex aut octo implebat aqua citrina feruentiſſima, dum venter totus ſubſideret. Mox dein menſes inſequebantur ex naturæ præſcripto. Collecta proximo menſe par colluuies, ſtato dein tempore profluebat. Hęc tandem perſanata vterum geſtauit, peperitque bene vitalem fœtum.

Rhagades, condylomata & hæmorrhoides in vteri ceruice, in eiuſque pudendo, perinde atque in ano proueniunt. Percipiuntur dolore aot cruoris profuſione, maximeque in coitus attritu: atque etiam (niſi foras prodeant) inſtrumento vterino quod dioptriſmum appellant. ἡ διόπτρα.

Vteri ſymptomata, horumq́; cauſæ. CAP. XVI.

VTERI propria ſymptomata ſunt: menſium ſuppreſſio, menſium profluuium atque ſtillicidium, albus fluor vterinus, gonorrhœa duplex, vteri ſtrangulatus, aſcenſus, deſcenſus, prolapſio & conuulſio. Hinc furor, dolor: adhæc quoque ſterilitas & abortus aliaque geſtantis vteri incommoda. ἡ ἐμμήνων κάθαρσις. Menſtrua purgatio ex naturæ præſcripto primùm erumpit ætatis anno quarto decimo, deſinit verò quinquageſimo. Quibuſdam à duodecimo in ſexageſimum perſiſtit. Pleriſque ſeriùs incidit citiuſque deſinit. Horum cauſa eſt tum naturæ tum victus varietas, quæ alijs copioſam, alijs perexiguam purgationem exhibet. Itaque aptus & conueniens purgationis modus eſt, qui naturæ & vitæ generi eſt conſentaneus: hoc vno ſigno dignoſcendus, quòd vbi deſijt, neque vires grauatas neque imbecillas relinquit.

ἡ τῶν καταμηνίων ἐπίσχεσις. Menſium ſuppreſſio in ætate matura citra prægnationem, omnino prçter naturam cenſetur: quemadmodũ & eorum purgatio rarior quàm menſtrua, & parcior quàm naturæ & victus conditio poſcit. Hinc ſymptomata ſuccedunt: nauſea, cibi faſtidium, lumborum, ſcapularum, capitis, totiuſque corporis grauitas, & dolor quaſi tenſiuæ laſſitudinis: vrinæ craſſæ, turbidæ, rubicundæ ac plerunque nigricantes: ex quibus tandem graues ac diuturnos morbos fieri commemorat Hippocrates. Euidentes horum effectriceſque cauſæ ſunt, cibi potuſque parcitas, labor vehemens, ſudor multus, ſanguinis immoderata vel ex naribus, vel ex hæmorrhoidibus, vel è ſecta vena profuſio, vomitio aut alui immodica vacuatio, corporis extenuatio ex quocunque ſit morbo contracta. Quinetiã curæ ac mœrores & timor horrendus, ſæpe menſes ſuppreſſerunt. Interiores verò cauſæ aliæ quidem in principibus partibus vel in toto ſunt corpore, aliæ in vtero ſolo. In principibus partibus vt in iecore, in liene, in ventriculo aut in pulmonibus. In his ſi qua eſt frigidior intemperies contracta, aut vehemens obſtructio aut ſcirrhoſa durities velut in ictero, in cachexia, in hydrope, in aſthmate, in alijſque affectibus, quorum vitio venarum ſanguis labefactatur, fieri certè nequit vt menſes rectè atque ordine ex naturæ præſcripto fluant: quemadmodum neque ſi craſſorum viſcoſorumq; alimentorum vſu, aut frigidæ multa potione aut otio diuturno, frigidus, lentus craſſuſque ſanguis euaſerit. In vtero autem menſiũ purgationem impediunt, refrigeratio, obſtructio tum quę ſimplex eſt tum quę à tumore fit, vt à ſcirrho, ab inflammatione: vteri quoque peruerſio, & quicquid interius os eius obturat, vt concretus ſanguis, caro excreſcens, adipis copia & adnata pellicula, aut ab vlcere malè inducta cicatrix: aut conformationis naturale vitium, ex quo mulierem vidi, cui nunquam vel menſes, vel aliud quicquam fluxit ab vtero, ac nihilominus bene habita proſuſque incolumis annos vixit circiter ſexaginta.

ἄμετρος κίνησις τῶν καταμηνίων. Immoderata autem menſium purgatio vltra naturæ vitæque modum eſt, qua aut copioſior ſanguis, quàm pro multitudine, aut diutiùs profluit, aut crebrior, aut non ſtato circuitu redit. Omnis nimiæ & exuperantis vacuationis ſignum eſt virium imbecillitas, & eorum ſymptomatum inuaſio, quæ immodicam ſanguinis effuſionem ſequuntur: cuiuſmodi ſunt inappetentia, cruditas, fœdus faciei color, pedum ac deinde reliqui corporis tumor œdematoſus. Fit autem vacuationis exuperantia ab his cauſis omnibus quæ ſanguinem ita excalfaciunt, extenuant, vel quoquo modo exagitant, vt promptè ora venarum patefaciat, tantoque impetu efferatur, vix vt poſſit naturæ robore cohiberi. Fit & à plethora, quæ tanta plerunque exuberat, vt non ſolùm venarum ora aperiat, ſed & ex ijs tenues interdum diſrumpat, quod his ferè accidit, quibus menſes diu ſuppreſſi poſtea confertim ac concitatiùs erumpunt: & quibus abortus aut veri aut irriti fœtus quauis ex cauſa contingit. A partu quoque laborioſo atque difficili, quum vel grandior fœtus vel obliquè ſitus, nimio conatu excluditur, in quo vel rumpuntur venæ vel nimis dehiſcunt, vt idcirco immoderatus ſanguis, quemadmodum & ab euidentibus cauſis quibuſlibet violentis emanet.

Crebrior

ἄτακτος καὶ συχνοτέρα καταμηνίων κάθαρσις.

Crebrior menſium purgatio ſiue bis ſiue ter ea menſe redeat, ſi modo copioſa ſit iiſdem quoque fit ex cauſis. Etenim neque huius ordinem neque menſuram natura moderari poteſt. Atq; hæ quidem immoderatæ eruptiones confertim ac repente fiunt. Eſt & vteri ſtillicidium ſeu fluxio diuturnior, qua ſanguis parcè ac ſenſim, nulloque ordine illabitur, interdum quidem purus interdũ ſeroſus & quadam saniei ſpecie: idque aliàs aſſiduò, aliàs ex breuioribus interuallis. Huius cauſa eſt venæ exeſio modò ſimplex modò vlceri coniuncta, quod nonnunquam in vtero, ſępius in eius ceruice conſiſtit. Quum ſimplex eſt exeſio, aut nullus aut obſcurus eſt dolor, ſin verò vlcus adeſt, manifeſtus ac vehemens, plerunque immiſſo digito deprehenſus.

ῥοῦς γυναικεῖος.

Fluor quem muliebrem aut vterinum appellant, à menſium profluuio diſtat, quòd non ſyncerus ſanguis, ſed corruptum quiddam prodeat, idque continenter aut nullo ordine nulloque circuitu. Eſt autem id modò liquidum & albicans lactis ſero aut ptiſſanæ cremori perſimile: modò citrinum aut pallidum, modò ſubuiride, adeò acre ferè & adurens, vt quaſcunque partes attigerit, erodat aut leuiter exulceret: atque id rurſum modò tetrum eſt & graueolens, modò odore nullo moleſtum. Prodeuntium odor, color atque ſubſtantia fluoris ſpeciem commonſtrat. Cauſa autem quæ corruptũ humorem aſſiduò gignit, aliàs in vtero, aliàs in principibus partibus conſiſtit. Grauiter proinde hallucinantur, qui omnium ex vtero prodeuntium, quemadmodum & omnis ſuppreſſionis menſium cauſam ab vno requirunt vtero. Etenim quibus mulieribus viſcera refrigerata, vel obſtructa vel ſcirrho dura, cruditates, malum habitum aut leucophlegmatiam inuexerunt, corruptus humor in varias partes effuſus, ſæpe in vterum procumbit, & illac decurrens corpus expurgat, quod alijs quibuſdam per renes aut per aluum fieri contingit. Hoc quidem vitium multarum commune, ſed maximè in ea muliere conſpicuum, cuius ſuprà diximus hydropem menſibus ſingulis per vterum expurgari. Neque verò affectus hic ætate maturas tantum, verumetiam virgines quas pallor decolorat inuadit, quo & puellam octauo ætatis anno obſeſſam vidi, ac diu poſtea grauiterque afflictam. Atque hæc fluoris vterini cauſa admodum frequens obſeruatur. Altera cauſa ex vtero longè quidem rarior exiſtit, eaque vel intemperies eſt fereque frigida, vel imbecillitas ab vteri geſtatione, à partu, à contuſione aut ab alia externarum cauſarum vi contracta: vel eroſio vel exulceratio ex inflammatione aut ex abſceſſu derelicta. His quippe cauſis oblæſus vterus & proprium alimentum malè conficiens, excrementa multa progignit, quæ foras elabuntur & excidunt. Internoſcuntur cauſæ, quòd ex ſolo vteri affectu parcior ſit fluor, & eius affecti adſint indicia: at ex viſcerum totiúſve corporis affectu, fluor ſit copioſus, nec malè affectorum viſcerum notæ deſint.

γονόρροια ἡ ἀπὸ τῶν γυναικῶν.

Muliebri fluori affinis eſt gonorrhœa, quæ mulieres perinde ac viros imò etiam frequentiùs exercet, quòd harum ſemen vtpote crudius ac dilutius minus ſubſiſtat. Profluit autem citra vllam veneris titillationem, nec aſſiduò nec quotidie vt in vterino fluore, ſed quibuſdam interuallis, non ab vteri capacitate, ſed à vaſis ſpermaticis in vteri ceruicem, eſtque id album, ſeroſum, omnis expers graueolentiæ & acrimoniæ ac omnino paucum. Huius eadem eſt cauſa atque virilis gonorrhœæ.

βρομώδης γονόρροια.

Hac autem multo crebrior eſt virulenta gonorrhœa, quam impura venus infligit, eo modo quo antè in vitiis eſt comprehenſum. Quod per hanc excidit, continenter aſſiduoque fertur vt in vterino fluore. Eſt tamen craſſius multo, atque modò album modò flauum aut vireſcens, odore graui moleſtum, acre & exedens: ac proinde rarò deprehenditur citra pudendi vlcus. At nondum his notis certò poſſit ab vterino fluore internoſci: ſed hinc maximè quòd non vt ille ab vtero, ſed à ſpermaticis vaſis prodeat: quodque prorumpentibus menſibus non deſinat, ſed cum his & mox ab iis ſimiliter perſiſtat: vterinus verò fluor ceſſet in menſiũ eruptione & aliquanto pòſt tempore. Quinetiam luis venereæ ſigna ſe produnt, neque vterini fluoris ſeu primarij ſeu eius qui viſcerum vitio fit, indicia vlla cernuntur.

ἡ πνὶξ ὑστερική.

Hyſtericorum porrò ſymptomatum grauiſſimus eſt ab vtero ſtrangulatus. Primùm quidem quum leuis & exigua eſt mali cauſa, ex vtero ſublatus vapor viſcera ventriculumque feriens, nauſeam quandam mouet, cui tamen rarò ſuccedit vomitio, ſæpe tædium quoddam & cibi faſtidiũ, idque interdũ cum murmure ventriſque rugitu, interdũ citra hæc. Quum vapor in diaphragma thoraciſque partes effertur, reſpirationẽ breuem crebramq; tanquam compreſſo pectore facit. Simul etiã cor obſidens leuem interdũ animi defectionem inducit, qua tamen vix pulſus immutatur. Metus hinc atque deſperatio ægrã concutit, ac plerunque tanta vt ſe mox interituram putet, nullaque ratione in ſpem erigi & recreari poſſit. Malum altiùs in fauces inuadens, eas quaſi vinculo conſtringere, aut manu præcludere videtur, prorſuſque ſpiritum intercipere magno ſuffocationis metu. Vbi verò cerebri arcem conſcenderit, aliàs quidem furorem vterinum appellatum, cum garrulitate, iracundia & inquietudine monet, aut alia deſipientię genera metus horroriſque plena: aliàs quaſi ſoporẽ quendam ac veternum inducit, quo mulier corruens velut attonita iacet, ſine motu, ſine ſenſu vllo, reſpiratione adeò parua & rara, vt interdum nulla eſſe credatur, tanquam ipſa iam mortua extinctaque ſit. At nihilominus pulſus interdũ conſtat validuſq; eſt, interdum obſcurus paruuſque, vt ne percipi quidẽ poſſit. Hi varij ſunt ordines variæque hyſtericarũ acceſſionum formæ, quæ circuitu vt epilepſia repetunt, alijs quidẽ crebriùs, alijs rariùs dum diſcuſſa ſit earũ cauſa. Sub acceſſionis finem humor quidã ex muliebribus locis excurrit, inteſtina obmurmurant, deinde oculi attolluntur, malæ rubeſcunt, intellectus, ſenſus ac motus reſtituitur, & corpus firmari incipit. Sæpe tamen deprehenſum eſt frigus tum temporis è capite

per ceruicem in ſcapulam & brachium illabi, quod ſtuporem difficilemq́ue motum redderet, exhiberetq́ue ſpeciem quandam paralyſis, ſed quæ non multo pòſt diſcuteretur. Cauſa quidem acceſſionis hyſtericæ eſt vapor ex vtero, non ſolùm per venas aut arterias, ſed & per ſpiracula cæca & latentia ſublatus, atque is certè venenatus tamq́ue malignus ac pernicioſus, vt partiũ quas attigerit facultates offundat earumq́ue functiones intercipiat. Si vaporis naturã ſpectemus, plurimorum venenorũ conditione frigidus is & melancholicus eſt. Huius focus eſt vterus, in quo vel menſtruus ſanguis, vel concluſum ſemen, vel alius quiuis humor in hanc venenatam malignitatem corrumpitur. Vt igitur ſæpe animaduerſum eſt comitialem morbum ab vtero vel in prægnante ſuſcitari, è quo venenatus humor tetrum vaporem in cerebrum expiraret, ipſumq́ue morbum cum partu finiri, ita & de hyſtericis ſymptomatis credendum. Hæc autem vix potem duntaxat vel à menſtruo vel à ſemine ſuſcitari, quum & eas quæ bene purgantur & vterum geſtant, & viri conſuetudine fruuntur, plerunque fatigent: quumq́ue ſupra quingentas eodem cœnobio degere videamus, quæ diu conſuetum veneris vſum intermiſerunt, nullo hyſterico ſymptomate. Quiuis autem humor in vtero hoc modo corruptus, eius generis vaporem ex loci natura venenatum expirat, & vnde vita, illinc & ſumma veneni pernicies exoritur. Hinc fit vt tametſi viris diu hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint, aut veneris vſus ſit intermiſſus, nulla tamen hyſtericis ſimilia ſymptomata contingant. Hæc quoties grauia incidunt, noſcuntur quidem facilè, leuia difficilè, quòd melancholicis aut cardiacis non admodum ſint diſſimilia. Debent autem omnium affectarum partium obſeruatione, omniumq́ue ſignorum conſenſione diſcerni.

τῆς ὑστέρας ἀναρροπία. Vteri aſcenſus, deſcenſus, prolapſus atque conuulſio mulieres ſæpe fatigant. Galeni motus authoritate non nouo quam putaui vterum nihil aut perexiguum è ſua ſede dimoueri: at ægrotarũ mulierum modò querimonia modò precibus adductus, hunc ſæpe tactu deprehendi inſtar globi cuiuſdam in ventriculum efferri, eumq́ue grauiter opprimere. Hunc & ſæpe manu depreſſus eſt, manifeſtoque in propriam ſedem propulſus. Neque id ſanè alienũ magis videri debet, quàm eiuſdem prolapſus, quo totus ferè procidit. Aſcenſu non quæ ſtrangulatu ſymptomata fiunt, ſed duntaxat premitur mulier quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate aut animi defectione, at ſine metu, ſine delirio aut alio ſymptomate grauiore. *καταρροπία.* Deſcenſus vteri appellatur, quũ in inferas partes is prouoluitur. Percipit obſtetrix hunc pudendo obuium: laborans verò ſi erecta ſteterit, grauitatis pondus in pudendum incumbere: ſin verò vel ſedeat, vel ſupina iaceat, vel aluum exoneret, quaſi onere rectum inteſtinum premi: ſin prona iaceat, vrinæ difficultatem naſci, vt etiam viri congreſſum pertimeſcat. *πρόπτωσις.* Prolapſus deſcenſu grauior eſt, quòd euerſus vterus foras protidat, eiuſq́ue fundus promineat, & manu attractetur anſerini ſaltem oui magnitudine. *σπασμὸς ἢ ἀποστροφή.* Conuulſio eſt quum vterus in alterutrum inguen contorquetur. Inguinis ac ſæpe coxendicis vehemens tum dolor exercet, qui ſi atrociùs excandeſcat vteri furor appellatur: crus totum maximeq́ue femur torpeſcit ac friget. Tam varij motus & errores ijs duntaxat obtingunt, quibus vteri appendices laxiores, idq́ue vel ex graui vteri geſtatione, vel ex caſu atque contuſione, vel ex copioſi humoris perfuſione euaſerunt. *τῆς μήτρας ἀρτήματα.* At prolapſus non ex leuioribus hiſce cauſis, ſed ex vehementiore ſolùm pariendi conatu, quo vterus fœtum ſecundáſve excludens impetu conſequitur, ſeque inuertens præcipitat: interdum & imprudentis obſtetricis temeritas vterum cum fœtu aut cum ſecundis inuertit detrahitque. Quibus itaque habenæ ſeu appendices laxiores ſunt, his vterus quoties irritatur, ſurſum deorſúmve, aut in alterutrum latus ſe contorquet. *Cauſa motus vteri.* Irritatur autem aut rei præter naturam quam in ſe continet, aut externæ eiuſq́ue aduerſæ moleſtia. Tum quippe laceſſitus & quaſi ſuccenſens de proprio loco decedit, aliàs in aliam partem oberrans, vt quod infenſum inimicumq́ue eſt fugiat, quod verò iucundum ac blandum ſequatur. Ita quidem rem habere ſenſus animaduertit, vt proinde non parum demirer Galenũ contra Platonem cenſuiſſe, vterum nihil aut certè perexiguum moueri, idq́ue non per ſe, ſed duntaxat à vinculis & appendicibus quibus annectitur, dum plenitudine diſtenta contrahuntur breuioraque fiunt. At tametſi ſponte mouetur vterus aut errat, non idcirco animal haberi debet. Nam & ventriculus pars etiam planè naturalis, ſine arbitrio, ſine iuſſu noſtro mouetur: quum rei alienæ iniuria laceſſitus magno impetu hanc vomitione repellit: aut quum fame exinanitus iucundo cibo quaſi geſtiens occurrit, hunc̨que ab ore vixdum præmanſum eripit, ereptumq́ue auidè adeò continet & arctè amplexatur, vt vndique contractus in eum totus incumbat. Hæc ſi in ventriculo conſpicua ſunt, multoq́ue magis in corde, cur non ſimiliter in vtero fiant? quem ſcimus prima fœtus conceptione ſemen attrahere, genitumq́ue fœtum menſibus nouem continere, & maturum (quaſi cognitione ſit præditus) excludere.

Sterilitatis cauſæ, prægnantium ſigna, ſymptomata, horumq́; cauſæ. Cap. XVII.

τὰ τῆς ἀγονίας ἤτοι ἀτεκνίας αἴτια. STERILITAS vt alia pleraque ſymptomata aliàs vteri obſcœnarumq́ue partium, aliàs viſcerum vitio tum viris tum mulieribus inducitur. Steriles enim & infœcundi ſunt impuberes & ſenio confecti, quòd his tenue & aquoſum languidũq́ue ſit ſemen: & qui vel ætate matura morbo acuto, vel etiam diuturno conficiuntur, qui vel humores corrumpat, vel ſpiritus principes offendat. Ad horum conditionem accedunt, & qui citra manifeſtam corporis actionumq́ue vitæ offenſionẽ, principũ partiũ, vt ventriculi, iecoris, lienis ac pulmonũ latenti vitio, intemperie, obſtructione aut ſcirrho tenentur, maximè ſi vel cachexia, vel leucophlegmatias, vel icterus, vel ta-

bes & corporis extennatio, vel lenta ſebris, vel alia qnædam cacochymiæ ſoboles ſit conſecuta. Viri enim ita affecti aut ſemen nō proferunt aut prorſus euanidum & infœcundum, vtpote nec ex vtili materia productum, nec ſpirituum benignitate perſuſum. In mulieribus verò quę ita ſint affectæ aut viri ſemen vtero non concipitur, aut conceptum à muliebri ſemine deſtituitur moxque excidit: aut retentum principum partium, vitijs obrutum extinguitur, idque vel mox vel aliquanto pòſt tempore. His ex caoſis non modò ſterilitas fit, ſed & mola, & irritus conceptus, & fœtus languidus & abortus, multo qnidē frequenriùs quàm peculiari vteri errore. Iam verò obſcœnarum partiū vitia, quæ ſterilitatem acceſſunt, in viris quidem numerantur: pudendi paralyſis & atooia, gonorrhœa, vaſorum ſpermaticorū obſtructio, coarctatio & contuſio: teſtium pudeodique exilitas & quæuis mala conformatio. In mulieribus eadem atque in viris teſtinm ſpermaticorumque vaſorū vitia: & oris vteri ceruiciſve nimia amplitudo vel anguſtia, obſtructio, obliquitas, peruerſio, hincque nata menſium ſuppreſſio: quæ omnia non ſignis egent, ſeipſis quippe conſpicua. Adhæc vteri ſemen ſuſcepturi intemperies immodica ſterilitatem facit. Calidior ea eſt, quū (vt in viragine) genitalia prurinnt nimiſque titillantur venere, & menſes parcè & cum labore emanant ardoreque exulcerant. Frigidior, quum venus eſt ignauior, menſes aut ſupprimuntur aut parcè fluunt, atq; ij decolores: lumborū, pubis, crurumqne ſtupor ineſt. Humidior, quū tenne, aquoſum, copioſumque menſtrnū redditur, ac ſæpe vterinus fluor infeſtat, frequenſque lumborū & pubis grauitas premit. Impedit etiā & oimia coarctatio ab omēto pingui, & vteri inflatio, omnis denique affectus inſignior. Quæcunque igitur mulier ætate matura his vitijs minimè renetur, & bono rectéque conformato eſt corporis habitu, nec extenuato nec obæſo, lumbis latis amploque ventre, fœcunda ceoſeatur. Eam autē hinc noſci putat Hippocrates, ſi veſte obuolutam ſubter ſuffias, atque odor per corpus ad os & nares tranſmitti deprehendatur: ſterilem verò qoum in via extinctus odor eò minimè pertingit. Quinetiam allium expurgatum ſi peſſi forma dormituræ ſubdatur, odorque vel ſapor ad os pertingat, ſœcunda eſt, ſin minus, ſterilis. Hordeum in mnlieris aut viri vrina maceratnm, ſi deinde ſepultum decimo die germinet, fœcunditatem, ſin minus, ſterilitatem arguit. Præterea ſi vrinæ viuum ſulphur inſpergatur, hincqne vermes prodeant, ſœcunditas, ſin minus, ſterilitas eſt. Quum igitur maris ac fœminæ congreſſu conceprus noo euadit, vtrius id culpa conringat hæc indicabunt. Sæpe tamen vſu venit, vt neuter coëuntium ſit ſterilis, ſed quia eorū ſunt inter ſe abhorrentes naturæ, nihil idcirco ex ſeſe, ex alijs verò generare poſſunt. Sic ambotum impenſe calidotum non facilis eſt conſenſus, vti nec frigidotum: temperatotum atque etiam contrariornm perutilis congreſſus.

σειραι γυναικες.

Genitaliū vitio ſterilitas.

Intemperis inſigni.

Sterilitatis indicia & fœcunditatis.

Itaque mulier viro iuncta conuenienti & conſentaneo, qnæ nec narnrali nec aduentitio vitio ſterilis ſit, nec ad veneris vſum ignauior, ea ad concipieodū apta idooeaque eſt. Eam antē conccepiſſe conijciendū, ſi ingenti oblectatione vnà cum viro, aut certè paulò pòſt ſemen eiaculetur. Si exceptum id rennetur nec excidit, nec à concubitu mulieris pudenda madent. Tum etiam eo ipſo die mnlier aut leuiter inhorreſcit aut titillatu quodā vterum contrahi percipit, dum ſemen arctiùs comprehendit, aut dolor leuis imum ventrem obſidet. Vteri os interius arctè adeò conniuet, vt ne ſpecilli mucronē admittat. Deinde pleniore diſteotoque iam vtero, os illud interius quod oblongū erat, breuius fit ac retrabitur, ſurſumque remeat, vix vt immiſſo obſtetricis digito attingi queat. Veneris appetentia languet, huiuſque aliquanto negligentior eſt prægnaos. Menſtrua purgatio præter conſuetudinē ſubſiſtit, nec ſtato tempore procedit: quum enim vteri acetabula ſecundarū adhæſu obturentur, oſque ipſnm interius conniueat, nihil ſanguinis ex vteri capacitate elabitur. At quibus fortaſſe ſanguis primis menſibus aut etiam poſtremis effluxerit, ex ijs venis quæ ad vteri ceruicem pertinent quemadmodum & virginibus emanat, citra vllam fœtus offenſionem. Menſe ſecuodo etiamſi menſtrui aliquid profluat, quia tamen prouida ſolerſq; natura ſaoguinis oonnibil reponit in mammas ſuperioreſque ſedes, pectoris venæ impleri, mammæ verò turgere ac dureſcere incipiuot. Fœtu grandeſcente latera lumbique expanduntur dilatanturque, ac venter citra manifeſtam grauitatem intumeſcit. Quibuſdā tum temporis in facie vel citrinæ vel liuidæ maculæ, vel lentigines effloreſcunt, vel oculorum ambitus liueſcit aſpectu languido: aut alia ſymptomata vrgent, quæ poſthac enarrabimus. Vrina citreo aut ſubliuido eſt colore, craſſiuſcula ac ſubturbida, quæ leuiter concuſſa bullulas vel granula è ſumma corona demittit: io hac qood per quietem ſubſidet innatátve craſſiuſculum eſt & malè cohęrens, carptę lanæ haud abſimile. Vrina vini albi permiſtione, ſimilis euadit elixarnm fabarū iuſculo. Mulſa cruda ex aqua cœleſti data dormituræ, ſi deinde ventrem torſionibus affligit, grauida eſt, ſin minus, non eſt. Poſtremū hoc & minimè fallax indiciū eſt, quū iam ſœtus loco dimoueri cœperit, quod vel tardiſſimū accidit medio prægnationis tempore. Moueri autē incipit non vt mola, graui moleſtoque pondere, non rugientis aut euagantis flatus ſpecie, ſed leni, blando ordinatoque impulſu, aut quaſi muſcæ volatu, quem ſæpe calens manus impoſita animaduertit. Quum citra hæc ſigna menſes ſubſiſtunt, ac venter præter modum ſine hydrope diſtenditur, in vtero prærer naturam quippiam ineſt, aut irritus conceptus, aut mola, aut inflatio.

Conceptus ſigna.

Maſne an fœmina vtero geratur hinc conijciendū. Mulier ſi marē gerit, probè colorata eſt & hilari vultu, ſi fœminam decolor ac triſtis. Mares parte vteri dextra magis contioentur, fœminæ magis ſiniſtra. Et quum mas eſt, dextra mamma amplior eſt ac tumeotior, eiuſque papilla nigreſcit firma & arrecta, citinſqne lacte ſtillat. Prægnans è ſede progreſſura dextrum pedem primùm promouet. Omnes tum venæ tum arteriæ dextræ magis quàm ſiniſtræ implentur ac tu-

Maſne an fœmina geſtetur.

ment, præſertim ſub lingua: eſtque pulſus dextra quàm ſiniſtra manu plenior, maior ac validior. Quum verò fœmina geſtatur, ſiniſtra omnia firmiora & magis conſpicua ſunt, flaccidioreſque ſunt mammarum papillæ. Quinetiam lac emulctum ſi aquæ inſtilletur, mox (quia tenue & dilutum eſt) diuellitur, cohæret autem ac diutiùs perſiſtit in ſummo ſi maſculus eſt fœtus.

Prægnãtis sanitas.

Mulier quæ viuidum fœtum opportunè conceperit, ſi integrè ſana eſt, nihil moleſtiæ offenſioniſve perpetitur toto prægnationis decurſu. Natura quippe ſingula in conuenientes vſus legitimè diſponit. At verò ſi valetudinaria eſt, ſecundo aut tertio menſe quum iam menſtrua purgatio diutiùs ſubſiſtit, necdum tamen in fœtus alimentum abſumitur, eius morbi inſultus præſentiſcit cui maximè fuerit opportuna, & quicquid eſt in corpore vitij, id tum detegitur: quemadmodum & non grauidis mulieribus quoties menſium inſtat eruptio. Ei autem quæ vel cacochymia vel plenitudine premitur, corpus quaſi laſſitudine frangitur, lumbi, inguina, fœmoraq; ingraueſcunt ac dolent: ſomnus grauis interdiu obrepit. His accedit cibi faſtidium, inappetentia, nauſea ac plerunque vomitio modò pituiroſa, modò bilioſa: ex eo ſcilicet humore ſuperuacaneo qui in præcordijs redundauerit. Quibus autem cumulatus humor vomitione non prorumpit,

Malacia cauſa.

ijs ſpirandi difficultates, vertigines, animi defectiones anxietateſque contingunt. Et quum tetri humores ventriculi tunicis impacti fuerint, pica & malacia, omniſque rei alienæ & peregrinæ, vt terræ, teſtarũ, carbonum, ſalſorum acidorumq́ue eduliorum deprauata appetitio in quartum quintúmve menſem ſatigat.

Abortionis cauſa.

Abortus porrò vel ab euidentibus vel ab interioribus fit cauſis. Euidentes alię fœtũ enecant, vt ſyncope, timor & triſtitia: & quæ toto genere extinguunt, vt quæ vel ſuffitu, vel odore, vel ſubſtantia venenata ſunt. Aliæ cibũ ſubtrahunt, vel inedia, immoderata purgatio, ſanguinis è naribus, ex hæmorrhoide aut aliunde reiectio. Mulier enim ſanguine miſſo abortũ facit, idq; magis

Externæ.

ſi fœtus auctior eſt. Alię vteri acetabula diſſoluunt, per quę fœtus alimentũ capeſſebat: vt violenta exercitatio, ſaltatio, durior equitatio aut vectio, grauioris oneris geſtatio, caſus violenter côcurrẽs, aut ventris ictus fœtũ contundens.

Interiores.

Interiores verò cauſæ ſunt cibus immoderatus, & plethora fœtum ſuffocans aut extinguens: mucoſus humor vteri implens acetabula, & ligamenta ita remolliens ac diſſoluens, vt fœtum continere nõ poſſint. Cibus mali ſucci & inde nata cacochymia, ob quam fœtus alimenti benignitate deſtitutus, ſenſim languet & emoritur. Morbus acutus, qui ſæpe fœtum in grauius diſcrimen quàm matrem conijcit: adhæc quæ ſuprà enumeratæ ſunt & principum partium & vteri affectiones malæ. Quæcunque igitur mulier citra euidentẽ cauſam abortire conſueuit, vel totius corporis vel vteri ſolius vitio laborat. Abortu porrò immaturus fœtus excluditur aliàs viuus, aliàs mortuus & extinctus. Viuus quidem quum acetabula violentiùs diſſoluta ſunt: mortuus quum ijs firmis & conſtantibus fœtus ipſe perit.

Abortionis impendentis ſigna.

Abortus futuri notæ ſunt, lac ſponte fluens è mammis, præſertim aquoſum. Id enim, inquit Hippocrates, fœtũ imbecillum eſſe teſtatur. Mammarũ ſpontanea extenuatio. Nam ſi gemellos habenti dextra mamma graciłeſcat, marem: ſi ſiniſtra, fœminam amittet. Laterum ventriſque ſuperioris coarctatio. Lumborum coxarumq́ue grauitas & ad motũ ſegnities. Si fœtus iam moueri cœperit, rarior languidiorq́ue motus euadit: quumq́ue abortiendi tempus inſtat, aqua primùm ſanioſa profluit loturæ carnium ſimilis, deinde cruenta: hinc purus ſanguis, poſtea grumi, ac demum fœtus ipſe aut formatus aut informis excluditur.

Quum verò extinctus iam fœtus diu in vtero ſubſiſtit, commemorata omnia ingraueſcunt, adſuntque ſtomachi morſus, animi deliquium, capitis & oculorum dolor, frequens horror febrilis, ſpiratio fœtida & graueolens, venter grauis & quaſi procidens, & qui etiam admota manu frigidus percipitur. Imò & obſtetrix immiſſis digitis frigidam animaduertit vteri ceruicem, interdum conuulſiones oboriuntur epilepticis finitimæ.

Δυστοκία.

Pariendi difficultas aut à matre aut à fœtu eſt. A matre quidẽ mala conformatio, ſtaturę breuitas, virium corporis imbecillitas, vt in puella & anu, puſillanimitas atque metus. Vteri ceruiciſque mala conformatio, anguſtia & oſſis pubis firmior compactio, compreſſio ſeu coarctatio ex vicinarũ partium tumore ac duritie, ex veſicæ calculo, ex recti inteſtini excremento duriore & lumborũ concauitas. A fœtu autem quũ ſolidior illius membrana ægrè diſrumpitur: quum ipſe imbecillior enixu nihil matrẽ adiuuat: quum grandior, aut monſtroſus, aut geminus eſt: aut quum non rectà in caput fertur, nec manibus ſecundũ latera adductis, ſed vel ambos pedes, vel (quod multo operoſius exiſtit) alterum duntaxat, vel manus primùm exerit, vel duplicatus in nates exit: vel obliquus alterutrum latus, vel pronus ventrem primùm exhibet, quæ omnium peſſima eſt pariendi figura. Difficilẽ partum in propinquo eſſe prænunciat, humor aquoſus in membrana allantoide concluſus totus ante partum effluens, aut copioſior ſanguinis eruptio multo tempore fœtum præcedens. Loci enim ſicci manent, deſtituti eo humore qui fœtui tranſitum facilem & lubricum præbet: languidi dolores ex interuallis longioribus recurrunt, quandoquidem ægrè abrumpuntur acetabula, vixq́ue ſecundæ ab vtero diuellũtur.

Arthritidis differentiæ, ſigna & cauſæ. CAP. XVIII.

ἀρθρῖτις.

ARTHRITIS articulorũ eſt dolor ex interuallis ferè inuadens. Corporis artus varij dolores occupant: alij nanque oſſium membranas, vel muſculos, vel neruos, vel medias regiones, quales aut lues venerea, aut ſimplex deſtillatio proferre ſolet. Alij articulos duntaxat obſident, in quos

in quos quaſi defixi inciderunt: atque hos ſolos arthritis nomẽ complectitur. Statuuntur autẽ arthritidis differentiæ ex articulorũ numero: ſed tribus duntaxat vſus nomina indidit, hæ ſunt chiragra, iſchias & podagra. Quæcunq; in alio quouis figitur articulo, generis nomine arthritis appellatur. Chiragra manũ infeſtat, eiuſque vel carpũ vel externam partem vel digitorũ articulos ac vincula. Dolor huic ineſt plerunque pulſans, ſæpe cũ tumore, rubore, calore atque turgentibus pleniſq; venis. Podagra vel malleolos vel pediũ, maximè verò pollicis articulũ adoritur. Tumor vt in chiragra adeſt, tũ partis tum venarũ ambientiũ rubor, calor, dolorque pulſans. Iſchias omniũ vehementiſſima ſedẽ habet nõ in eo articulo quo fœmoris caput in coxendicẽ inſeritur, ſed altiùs ad ſummã natem, qua nerui à lumbis & ab oſſe ſacro emergentes feruntur in crura. Dolor atrox non in ſola eſt coxendice, ſed in femur quoque & in ſuram & in extremũ pedem exporrigitur, quocunque nimirum ab affecta coxendice deductus neruus pertingit. Rarò tumor ineſt conſpicuus, rariùs calor aut rubor, quòd eius loci ſumma cutis venis conſperſa minimè ſit. Humeri arthritis dolore quidẽ inſignis eſt, non tamen (vt neque iſchias) tumore, rubore vel calore manifeſta. At quæ cubitorũ genuumque eſt, & dolorẽ & tumorem præ ſe fert ingentem, ruborem verò caloremque exiguũ.

Χειράγρα. *Ποδάγρα.* *Ἰσχιάς.*

Proxima arthritidis cauſa.

Proxima continenſque omnis arthritidis ac doloris cauſa eſt non ſimplex vlla intemperies, ſed humor præter naturã infixus & adhærens, qui ſæpe tumore manifeſto ſe prodit. Atque tametſi nonnunquam (vt ijs qui primùm incipiunt illa tentati) citra inſignem tumorem dolor affligit, tenuis tamen ac paucus aliquis humor ſubeſt. Hic autem qui continens eſt doloris cauſa, nunquam aut admodũ rarò (pręter multorum id opinionem aſſeuero) in id cauum ac ſpacium penetrat, quod inter oſſium extrema interuenit, ſed in vincula duntaxat, atq; in eas membranas quæ extrinſecus oſſiũ extrema nectunt & ambiunt, ac etiã in tendones eò directos: hoc ſanè argumento quòd in nodoſa tophaceáve podagra atque chiragra, humor in calculũ iam concretus, aperta rupta ve cute plerunque eruitur è digitorum articulis, vinculo integro ac illæſo. Et in iſchiade ſi noxius humor in coxendicis pixidem conditus eſſet, nec tam vehementem (quod vinculum obtuſi ſit ſenſus) nec tam latè diffuſum dolorem inueheret.

Qualis humor arthritim faciens.

Neque porrò humor hic, continens arthritidis cauſa, tam varius atque traditur exiſtit: nec enim ſanguineus, nec bilioſus, nec melancholicus vnquam eſt, ſed omnino vel pituitoſus vel ſeroſus: perperamque arthritidis differentiæ ex humoris genere ſtatui ſolent: vt alia calida alia frigida ſit, ſed omnis frigida eſt, ex frigido humore genita. Quòd ſi rubor aut calor interdum maximeque in chiragra vel podagra cernitur, is nõ ex morbi eſſentia, ſed ex vehementia fit doloris, qui ruborẽ caloremque, nonnunquã & febrẽ accerſit: quæ potiſſimũ ijs eueniunt qui conſtitutionem corporis obtinent impenſè calidã atque plethoricã, & qui leui occaſione febre iactãtur. Hic igitur frigidus humor ac tenuis, articulorũ vincula, membranas aut tendones implens & diſtendens aut feriens, dolorem infert: dolor verò ſi corpus præparatũ iam eſt, ruborẽ, calorem atque febrem: quæ diſtendentis aut ferientis humoris ſunt ſymptomata. Talis eſt ratione artuſque vſu comprobata ſententia de arthritidis continente cauſa.

Antecedens cauſa.

Antecedentẽ porrò cauſam rectè omnes ſtatuunt humorem eſſe, qui aliunde in imbecillos articulos aut influit aut influxurus eſt, vnde autem & per quas vias influat, nemo ad vnguẽ videtur inueſtigaſſe. Ex hac ignoratione hactenus dolor articularis pro immedicabili derelictus eſt, nuncupaturque medicorũ opprobriũ. Errant profectò quicunque ex intimis illũ partibus in articulos irrumpere putant. Quomodo enim à viſceribus intimiſque ſedibus poſſit humor ſyncerus aliquiſpiã per venas ferri? aut qui ſanguini permiſtus nuper erat, illinc per ora venarũ in articulos purus excidere? aut ſi etiã cum humore ſanguis emanat, cur in articulo collectus phlegmonẽ nõ excitet? Sed neq; humor crudus qui per alios ductus quàm per venas fertur in articulos, arthritim facit. Nam cruditas in cachexia è viſceribus in pedes incumbens dum tumeſcant, podagrã non efficit. Alia igitur quàm ex intimis partibus eſt arthritidis origo. Hęc autem, caput eſt, è quo ſanè pituitoſus humor iſque tenuis profluit in articulos. Non quidem cerebrũ aut interiores eius ventriculi, in quibus pituitoſum excrementũ cumulari coaceruarique ſolet (hoc enim vel foras per nares, vel per palatum in aſperã arteriam atque pulmones, aut in ventriculum interioreſque ſedes illabitur) ſed partes capitis externæ & extra caluã poſitę origo ſunt arthritidis: è quibus ſuperuacaneus humor per ſumma corporis ſub cute deorſum decurrit. Venę enim multę ab externis iugularibus deductæ eò excrementa ſua tenuia atque ſeroſa deponunt.

Arthritidis fons & ſcaturigo.

Quumque capitis craſſa denſaque ſit cutis è qua capilli ſuccreſcunt, non quemadmodum è reliqua corporis cute, illinc facilè humor expiratur. Tempore igitur cumulatur copioſior, in ijs maximè quibus gignendi eius euidentes cauſæ (quas mox referemus) conueniunt. Cumulati iã humoris ſigna ſunt: capitis grauitas & ſomnolentia, dolor externus, & qui contactu præſertimque inuerſis capillis exacuitur. Tumor œdematoſus interdum vt cera mollis, cuti præſertim ad occipitium ſubiectus: cutis denſa nec caluæ propius adhærens. Ea igitur humoris denſa lentaque congeſtio arthritidis fomes eſt atque origo. Supra modum congeſtus humor leuiſſima occaſione aut æſtus, aut frigoris, aut frictionis, interdum etiam ſponte de ſua ſede decidit, & in ſubiectas partes illabitur. Atque quũ aquæ & ſeri inſtar tenuis ſit, ei perſimilis quem frigidiore cœlo è cerebro per nares fluere comperimus, nõ per ſpinalem medullam (paralyſis enim fieret) nõ per neruos & muſculos, ſed facilè ſub cute (vbi laxæ & amplæ ſunt viæ) in corporis extimas ſedes influit. Is autẽ fluxionis decurſu, quia tenuis, in ſolis articulis qui compacti denſique ſunt, ſubſiſtit ac hæret, non item in medijs regionibus, quæ amplæ laxæque ſunt. In id demum corporis latus præcipuè fertur, in quod crebrius corpus decumbit. Atque ſi dũ incitatus eſt hu-

mor in dextrum latus eſt decubitus, dextrum humerũ brachiumque dolor impetit, ſi in ſiniſtrũ, ſiniſtrũ: ſi in dorſum, ceruicẽ, ſcapulas, coxendices vel crura. Qui arthritide conflictari incipiũt, ſolent primùm leuem chiragrã aut podagram experiri, cuius vix quiſquam niſi expertus credat humorẽ è capite duci, aut illinc poſſe tam repente in extremos pedes clanculum & ſine ſenſu illabi. At quoniam initio admodum tenuis eſt, & ijs maximè qui calidiores mundi regiones incolunt, facilis promptaque illius eſt defluxio. Quum autem tempore craſſiuſculus is iam euaſerit, maximè in frigidis regionibus & ætate prouectis, non repente in extrema profluit, ſed in medijs hæret regionibus: ac tum mali origo, tum decurſio conſpicua eſt. Sentitur enim dolor è ceruice vel per humeros in cubitos & manus, vel per dorſum in coxendices, genua pedeſque ſenſim deuolui, ſenſim interdũ frigoris oborto, quo corpus omne perhorreſcit. Dolor è ſuperis partibus in inferas ſæpe deſcendit, aſcendit nunquã, nec è dextris in ſiniſtras aut contrà commigrat: ſi quando enim dolori dextro ſuccedit ſiniſter, hunc non loci permutatio, ſed noua defluxio parit. Omnis etiam quum defluit humor aliquantum tenuis eſt, alioqui non defluxurus: articulo iam impactus noſtri caloris vehementiorumque medicamentorum vi craſſeſcit, & parte tenui diſſipata diſſolutaque, fæx quædam terrena manet, quæ frequenti influxione coagmentata, in manifeſtũ tophum & calculum digitorum præſertim in articulis concreſcit. Ea eſt arthritis nodoſa, qua diſſiliunt articuli, diſtorquentur, & pereunte motu incurueſcunt. Iam verò arthritidis euidentes

Procatarcti-ca & euiden-tes cauſa.

cauſæ eædem quæ fluxionis exiſtunt: vna quippe humoris in capite redundantia, altera articulorum imbecillitas. Harum neutra ſeorſum arthritim facit, ſed neceſſarius ambarũ concurſus. Imbecillitas quum ex alijs quibuſdam vitijs æſtimanda eſt, tum maximè ex vinculorũ membranarumque laxitate, & ex viarũ amplitudine. Hæc autem vitia vel ab ortu ſunt ex parentum imbecillo ſemine, fitque tum arthritis hæreditaria: vel alijs ex cauſis euidentibus, quæ laxant & emolliunt membranaſque feriunt: eiuſmodi ſunt veneris balnearumque vſus crebrior, & quę foris incidentia articulos contundunt. Redundantis verò humoris interiores cauſæ ſunt cerebri totiuſque capitis imbecillitas, & frigida humidaque intemperies. Humor enim vel alimenti vice capite exceptus, quum hæc vitia adſunt, totus confici non poteſt, ex eoque neceſſe eſt excrementum tempore gigni atque cumulari. Hæc autẽ fluxionis materia multiplicabitur, ſi præterea euidentes cauſæ acceſſerint, quæ illius exuperantiam gignunt. Hæ præcipuæ ſunt, crapula, potus omnis viniqueque maximè liberalior: hoc enim & caput implet, & neruos membranaſque ferit. Somnus immodicus præſertim mox à cibo: ocium, exercitationum intermiſſio, conſuetarum vacuationum earum maximè quæ per vrinas & ſudores fiunt ſuppreſſio vel imminutio.

De elephantia. Cap. XIX.

αἰτιώσεις φαντάσμος ἔστι τοῦ ἐλέφαντος.

Elephantia morbus eſt venenatus in terrena ſubſtantia, totius corporis naturã immutans. Quum terrenus ac melancholicus humor venenatã qualitatem aſciuerit, eam mox tũ viſceribus, tum partibus omnibus impartitur, quæ dein inquinata, terrenũ quendam ac melancholicum ſuccum vel ex puriſſimis alimentis gignunt eiuſdem veneni participẽ: quo partes imbutæ ac nutritæ tempore ſimilem nanciſcuntur naturam, fitque in eis elephantia totius ſubſtantię morbus. Neque verò hic (quod pleriſque viſum eſt) cutem ſolã aut corporis ſumma, ſed & intima quæque oſſaque ipſa inuadit & obſidet, quòd omnia impura fruantur ſucco. Quanquã autem ipſa morbi qualitas ad totũ corpus pertinet, præcipua tamen vis in iecore atque in liene reſidet, quæ ſua dein vitia corpori toti impertiunt. Elephantiã alij ab ortu, alij contagione, alij ſponte proprioque vitio contrahunt.

Hereditaria.

Ab ortu, qui ex elephantico parentũ ſemine procreati ſunt: atque ſi parentũ alter quũ genuit elephanticus erat, fœtus quoque naſcetur elephanticus: tanta eſt diuinæ illius procreatricis facultatis energia, vt in ſemine intemperato ac prorſus impuro conſiſtens, corporis partes fingat vel ex impura materia. Si nondũ elephantia parens quũ genuit tenebatur, ſed in eã duntaxat erat propenſus, filius eadẽ ætate qua parens elephanticus euadet. Quorundã etiam literis proditũ eſt, mulierem quæ inſtantibus aut profluentibus menſibus conceperit, fœtum edere in elephantiã proclinem.

Contagione inducta.

Contagione verò ſiue concubitu, ſiue accubitu, ſiue aſſidua vitæ conſuetudine, lues hæc hominẽ adoritur, quod ex elephantico perniciofa qualitas pariter cũ humore transferatur in aliud corpus, ſenſimque irrepat in omnes partes. Proprio corporis vitio inducitur, cùm bilis atra plurimùm exuperat, quæ ſenſim ac tẽpore venenata labe inficitur. Nã veneni ſpeciẽ in nobis ſponte gigni poſſe, alio loco demonſtrauimus. Exuperat autẽ quũ vel ſanguis, vel melancholia, vel bilis flaua ſupra modũ torretur. Quocirca eos adoriri ſolet, quibus vel menſes ſuppreſſi, vel varices, vel diuturnæ hæmorrhoides curatæ ſunt: & eos qui bubula, ceruina aſininàve carne veſcuntur, cæteriſq; cibis glutinoſis atq; craſſis: eos denique quib. vel iecoris ardor, vel victus calidior bilẽ flauam cumulauit, quæ diu cohibita degenerauit in atrã.

Improbabilis victu acquiſita & vita intemperantia. Indicia incipientis.

Quo modo quũ nõ niſi florentis aut etiã prouectioris ſint ætatis, elephantia nec pueros nec adoleſcentes ſponte inuadet. Incipiente morbo viuidus ille coloris flos perit, cutis decoloratio apparet, alijs quidẽ nigricans, alijs flaueſcens, alijs albicans: vnde nonnulli tres elephantiæ ſtatuerunt pro coloris varietate differentias: hinc denſior, durior, aſperiorque redditur, quum ſcilicet iam multo eſt humore perfuſa. Talis verò præcipuè conſpicitur aut in facie, aut in manibus, aut in pedibus, natura quoad licet vitia propellẽte in corporis extrema. In his ſenſus torpeſcit friguſque perpetuum ineſt, maximeque in pedibus. Licet enim horum initio integer ſeruetur motus

ſtuporis

ſtuporis tamen & frigoris ſenſus ineſt. Tum temporis verrucæ plurimæ ſuccreſcunt, non in manibus ſolùm, ſed & in facie & in reliquo corpore, peculiares verò in linguæ radice. *Confirmata ſigna.* Pedes, manus & facies tument, in biſque varia prominent tubercula, maximè verò in malis quæ extuberant liuido tumore: labra inuertuntur, nares reſimæ obſtruuntur craſſitie alarum, & rimis diſcerptæ cruſtulas nigras atque cruentas excutiunt: oculi candidum flaueſcit, miraque craſſitie quaſi vngueo obtegitur: ſupercilia prædura ac ferè calloſa atque etiam glabra. Ex his enim, quemadmodũ & ex palpebris, & ex mento pili venenata qualitate imbuti defluunt, dum tandem horrenda eua dat partium omnium deformitas. Manuum pedumque digiti ſiccitate dehiſcunt, vngueſque finduntur ac dilacerantur. *Cõſummata.* Totius etiam corporis cutis areſcit atque fœda ſiccaque ſcabie exaſperatur, eaque interdum cum prurit u. Ipſa muſculorum caro abſumitur ac ſenſim liqueſcit. Malo autem ingraueſcente pro ſtupore cutis ſenſus perit manente motu, vt ne infixa quidem acicula dolorem moueat, neque inſperſa feruidior aqua exurat: vox è gutture rauceſcit, reſpiratio difficilior euadit, ſpiritus totuſque corporis exhalatio fœtet, ſordida virulentaque vlcera in manibus, pedibus & pleriſque locis excauantur, grauiſque putredo omnia contaminat. Quæ ex vrinis aut ex ſanguine tradi notæ ſolent, incertæ omnino ſunt atque fallaces. Eſt autem eo læuior elephantia, quo ſigna grauiora apparent: maximè verò quum non in ſummo duntaxat corpore, ſed & in ipſis quoque viſceribus, in oſſibus cæteriſque interioribus partibus firmiùs inhæreſcunt. Non omnia tamen in omnibus, ſed alia in alijs comparere ſolent.

De lue venerea. Cap. XX.

Lves venerea eſt contagioſus affectus cum vlcere aut immani cruciatu varijs locis emergens ac ſæpe extnbetans. *Cauſa.* Efficiens eius cauſa, venenata eſt & maligna qualitas atque pernicioſa labes, quę in quacunque corporis parte primùm inſederit, eam contaminat, indeque continuatione in corpus omne ſpargitur, & ex paruo initio & quaſi ſuſcitabulo profecta, ſenſim inualeſcit & propagatur, dum non ſpiritus modò atque humores, ſed & carnem & partes omnes ſolidas peruagetur. Neque earum temperamentum ſolùm, verumetiã totam ſubſtantiam peruertit, vix vt vlla deinceps probo ac puro fruatur alimento. Hinc excrementorum prouentus ſuccreſcunt, variaque vitiorum genera emergunt, qualia mox recenſebo. Ea porrò qualitas non ſimplex & ſolitaria eſt, ſed in humore ſubſiſtit, quo vt ſubiecto quodam & vehiculo vtitur. Neque qui iam inquinatus eſt aliũ halitu ſolo, ſed liquore de ſe in alterius corporis partem epidermide nudatã ejecto contaminat: è qua malũ prorſus initiũ ſumit. Itaque venerea lues contagioſus eſt morbus, nõ ſponte intimoque corporis vitio, ſed attactu ſolo contrahendus. Nam & quam quis ab ortu accepit, ea olim ex parentũ contagione proceſſit. *Ortus & propagatio.* Maximè autem venereo contrahitur concubitu, à quo & nomen inuenit: eius frequentatione propagata eſt in hominũ genus, atque ex vnius impuritate & inquinamento ſenſim in vniuerſum orbem eſt diſſeminata, miſerabile ſcortatorũ flagellum. Sæpius ea è partibus obſcœnis incipit, licet interdũ & ex alijs pleriſque locis expulluler, in quibus labes contagione fuerit aſperſa. Inquinatur autem duntaxat vel purus ab impuro, vel impurus ab eo qui longè ſit impurior, à ſimili verò aut à minus impuro nunquam. Æquè impuros citra offenſionem congredi licet, & vterque tamen puriorem aliũ congreſſu labeſactat. Hauritur interdum lues è ſcorto, quod nondum inquinatum eſt, quum quis cum eo volutatur mox ab alio impuro ſcortatore. Impuritas nõ ex cute ſpectatur, quòd ſæpe maximeque inueterata lue fermentum intus reconditum ſit & abſtruſum. Et hæc de cauſis & ortu.

Differentias eius ſpecieſque nonnulli, quibus ſymptomatũ quàm eſſentiæ maior cura fuit, varias multipliceſque ſtatuerunt. Vna tamen & eadem totius eſt eſſentia, ſed varijs diſtincta ordinibus, vt alia leuior ſit, alia grauior. Eſt & corporũ in quæ illa incidit permagna varietas: ac vtraque ex cauſa fit, vt lues alia leuioribus, alia grauioribus ſymptomatis exerceat. *Primus luis venereæ gradus.* Omniũ leuiſſima eſt ea ſpecies qua ſolùm capitis, & barbæ pili ſenſim citra aliã corporis offenſionem defluunt. Eius quippe virus in tenui quodam vapore conſiſtit, qui in corporis ſumma effunditur ad illorũ radicem: atque vt ephemera febris à putrida, ita & hæc ſpecies diſtat à cęteris. *Secundus.* Altera paulo deterior eſt, qua cutis vniuerſa crebris maculis minimè extuberantibus conſpergitur, iiſque paruis lentiginis inſtar, ac modò rubris, modò flauis: quæ non antè deleri extinguiue poſſunt, quàm morbi radix ſit euulſa. Hæc in tenuiſſimo ſanguine virus habet, quam nulla grauiora ſequuntur incommoda. *Tertius.* Tertia ſpecies grauior ac iã vera lues eſt: hac rubræ aut flauæ puſtulæ primùm quidẽ circa frontem ac tempora poneque aures, deinde in capite atque etiam toto corpore erumpunt & extuberant, rotundo ſchemate ſiccæ ſine pure: quæ deinde ſicca cruſta obducuntur, atque ſi negliguntur, ſerpunt in ambitum excauantque cutem, dum ex puſtula verũ vlcus euadat, quod ferè virulentum eſt ac ſordidũ. Partes quæ ad podicẽ, ad nares, atque ſauces ſunt, quia tenellæ, omniũ primæ exulcerari ſolent. Emergnnt autem hæc, quũ iecur ipſum atque ſanguinis humorumque maſſa labeſactatur, à qua protinus carnoſæ molleſque partes detrimentum capiunt. *Quartus.* Quarta his ſpecies ſuccedit, quũ iam inualeſcens lues ſolidas partes, oſſa, vincula, membranas, ac neruos adoritur. In his iam vitiatis excrementa multa, craſſa quidẽ & glutinoſa pro partis conditione, ſed tamẽ maligna congeſtione cumulantur, quæ nonnnnquã in tendones ſępius inter oſſa & perioſtia confluunt. *Symptomata luis venereæ grauia.* Hęc quum vel membranam ab oſſe diuellunt, vel eam malignitatis acrimonia feriunt, cruciatus cient implacabiles, qui noctu ferè ingraueſcunt. Ab his demum coagmentatis

præduri tophi cruciatu multo grauiore ſuccreſcunt. Eadem porrò quum in oſſe ſubſiſtunt, id amplificant, diſtendunt atque etiam exedunt, vt eius ſępe deprehenſa ſit monſtroſa figura. Tandem verò corpus vigilijs, diris cruciatibus confectum, & atrophia marceſcens vita deſtituitur. Longiſſimè hi dolores diſtant ab arthritide, quòd hæc breui paruoque tempore exoritur, idque ex defluxione, quæ repente in articulũ incubuit. Dolores verò luis veneręæ ſenſim multoque tempore procedunt ab eo excremento, quod pars malè affecta paulatim congeſſit. Adhæc arthritis aut in articulo, aut circa hunc conſiſtit fixaque eſt. Dolores ex lue, non articulos, ſed medios artus obſident, in quibus & plerunque tophi concreſcunt, maximè verò in fronte & capite, in clauibus, in medio humeri oſſe, & in medio cubiti radio, & in parte priore tibiæ, nonnunquam & in alijs quoque oſſibus. His ergo ex ſignis vnaquæque luis ſpecies dignoſci percipique poteſt. Quum autẽ ex dubijs ſignis de lue ambigitur, eius origo altiùs eſt inueſtiganda, à qua parte initium habuerit. Etenim quoniam non niſi attactu contrahi poteſt, neceſſe eſt labes aliqua in ea primùm parte comparuerit per quam inſertum eſt virus. Hæc enim prima ſe profert in partibus obſcœnis ſi concubitu, in ſumma cute ſi accubitu contracta eſt: in nutricum mammis ſi inquinatus erat infans: in infantis ore & faucibus, ſi nutrix infecta. Emergunt autem in obſcœnis partibus puſtulæ, vlcera maligna, virulentaque gonorrhœa, inguinum bubones. Sed hæc niſi altiùs intrò ſubeant nondum lues ſunt venerea, ſed rudimentum & veluti character eius impendentis. Huc affinitate quadam attexendi videntur reliqui tum venenati tum contagioſi affectus, & quicunque virulentarum beſtiarum ictibus infliguntur. At quoniam præcipua eorum cognitio ex cauſarum animaduerſione capitur, non antè duxi de his tradendum quàm eorum curandorum ratio quoque ſubnectatur. In hæc omnem iam videor interiorum affectuum cognitionem contraxiſſe, quam tamen frequens inſpectio contemplatioque rerum confirmabit. Confido etiam particulatim ſingula me perſecutum, nihilque recens emerſurum, quod non ex illorum obſeruatione ac imitatione noſci percipique poſſit.

Libri ſexti de partium morbis & ſymptomatis finis.

DE EXTERNIS CORPORIS AFFECTIBVS, LIBER SEPTIMVS.

PRÆFATIO.

CHIRVRGIA primùm medicinæ pars eſt habita, & ambæ ſub iiſdem natæ ſunt authoribus: nec chirurgiæ alia quàm medicinæ præcepta, nec aliæ demonſtrandi ſunt leges. Poſtea verò vt vnius medicinæ dignitas ſplendidior præſtabiliorque foret, rationis conſilijque facultatem vtpote liberalem aſſumentes medici, ac ſuo quodammodo iure ſibi vendicantes, quicquid manuum opera geri ſolet, id omne ad chirurgos ac pharmacopœos artis adminiſtros tranſtulerunt. His prima cura fuit luxata oſſa ſedibuſque ſuis mota reponere, fracta verò dirigere in ſuamque ſedem compellere: & nonnulla ferramentis quoque aperire, ſecare, excidere, vrere. Tum deinde vulnerũ vlcerumque. ac poſtremò ſuppurantium tumorum curatio illis eſt relicta, quæ vnguentis illita linteola atque linamenta manu adhibet. Reliqui affectus externi poſſunt ſine chirurgia curari, quos tamen & illa plerunque vſurpat ſibi. Omnium tamen origo ferè ex interiore cauſa trahitur, cuius obſeruatio atque curatio planè eſt medica: imò etiam omnium quæ foris exiſtunt atque geruntur rationem medicus tenet, qui & chirurgi opus dirigit, vt medicus ratione, chirurgus manuum vſu & exercitatione præſtet & excellat.

Tumorum præter naturam differentia. CAP. I.

Externorũ affectuum pro humorũ ſpecie & qualitate, & pro affecto loco differentia.

MORBI qui in externis partibus ex humoris vitio ſuccreſcunt, modò cum tumore fiunt, modò citra tumorem: & ex vtriſque alij ex ſanguine, alij ex bile flaua, alij ex atra, alij ex pituita, alij ex ſero, alij ex flatu, alij ex horũ permiſtione. Humor porrò qualitate aut acer eſt & exedens, aut mitis ac blandus. Situs verò humoris aut in ſola cute eſt, aut cum cute ſubiectam quoque carnem, vel tendonem, vel adenem occupat. Qui in cute, vel in ſumma quæ epidermis appellatur, vel etiam in vera conſiſtit, quæ illi ſubſternitur. Rurſum verò humor vel partem cui inſidet in ſuam naturam conuertit, vt in elephante & alpho, vel per ipſius duntaxat ſubſtantiam effuſus ſua illam qualitate afficit. Hæ quidem propriæ externorum affectuum differentiæ ſunt ad medendi rationẽ accommodatæ. Itaque vniuſcuiuſque propria continenſque cauſa eſt humor quidam vitioſus præter naturam cumulatus: cumulatur autem, vel congeſtione vel fluxione. Congeſtio præter naturam ſenſim fit ex humoribus in partem alimenti vice diſtributis. Quum enim

ἀϑροισμός.

pars vel

pars vel ita imbecilla eſt vt nec affluens alimentum in propriam ſubſtantiam mutare, vel ita vitiata vt idipſum corrumpat, nec genita excrementa à ſe propellere queat, neceſſariò præter naturam congeſtio quædam fit. Fluxio autem eſt humoris incurſio concitatior atque copioſior quàm parti alendæ ſit ex vſu. Huius interiores cauſæ ſunt fluxuræ materiæ copia, acrimonia vel tenuitas: propellentis partis robur, viarum laxitas, & excipientis partis imbecillitas ſitúſve decliuior. Euidentes verò cauſæ contuſio, ruptio, vulnus, luxatio, & quæcunque doloris aut caloris vi fluxionem acccerſunt. Hi porrò affectus qui corporis ſumma obſident, vel in cute prominent, vel eam excauant, vel commaculant. Prominent tumor, tuberculum, puſtula. Tumor tuberculo maior, & vtroque minor eſt puſtula. Tumores ſunt: phlegmone, phygetlon, bubo, phyma, eryſipelas (hoc enim & in tumoribus recenſeri ſolet) œdema, hydrocephalon, hydrocele, tumor flatulentus, ſcirrhus, ganglion, bronchocele, parotis, ſtruma, cancer. Tubercula ſunt: carbunculus, furunculus, terminthus, glandula, nodus. Puſtulæ ſunt: pſydracia, epinyctis, phlyctænæ, ecthymata, ephelides, hidroa, herpetes, ſcabies, prurigo, lichen, pſora, lepra, omniaque verrucarum genera, clauus, callus. De ſingulis igitur dicendum, ſed alio ordine ex cauſarum affinitate inſtituto, quæ in curandi ratione primas obtinent. ῥευματισμός.

Tumores, tubercula, & puſtulæ è ſanguine. CAP. II.

PHLEGMONE tumor eſt calidus præter naturam collectus, prominens atq; circumſcriptus, oui ſaltē gallinacei magnitudine. Huic quaſi ex igne aut ex balneo rubor ineſt: calor quoq; ex inflammatione vehemens quaſi pars vratur: diſtentio ex copia renitens: pulſatio profunda & moleſta, quòd arteriarum diaſtole partem inflammatam feriat: dolor ex calore, ex pulſu atque tenſione acerbus, præſertim quum pars eximio ſenſu prædita eſt. Cauſa continens ſanguis eſt, non in ſolam cutem, ſed in ſubiectam quoque carnem impactus, qui è venis eò tandem confluxit. Quum enim venæ arteriæque maiores immoderata ſanguinis copia diſtenduntur, hanc grauatæ in minores quaſi onus deponunt, ex his demum in minimas. Actum per earum oſcula, perque tunicarū meatus ſanguis cohiberi non potis, effluit illabiturque in ſpacia vacua, quæ inter fibras ſunt primorum corporum, præcipueque muſculorum, venarum, arteriarū, neruorum atque membranarū. Hæ partes fluxione dum perfunduntur implenturque, diſtentæ copia quaſi diuelluntur, feruentisque ſanguinis ardore incaleſcunt, doloremque faciunt. Sanguis quippe extra vaſa collectus, nec liberè perflabilis, neceſſariò putreſcit atque inflammatur. Ita quidem ſi purus is erat, exquiſita phlegmone fit, cuius ſpecies ſunt: ophthalmia, parotis, angina, parulis in gingiuis, aliæque ex partibus nomina adeptæ. Eſt & alia minus exquiſita, cuius non ſyncerus eſt ſanguis, ſed aliorum quoque humorum particeps. Hinc fiunt phlegmone eryſipelatodes, œdematodes & ſcirrhodes. ἡ φλεγμονή.

Phygethlon phlegmone eſt in adenum locis emergens, maximè verò in ceruice, in alis, aut in inguinibus: Latinis Panus appellatur. Sed & qui in inguine naſcitur, peculiari nomine bubon nuncupatur. Similibus ex cauſis oritúrque ſimili ac phlegmone naſcitur, iiſdemque ſignis innoteſcit. Fere autē fit aut poſt febres, aut poſt dolores partis alicuius, qui fluxioné proruerit in adenes. τὸ φύγεθλον. ὁ βουβών.

Phyma tumor quoque adenum eſt, ſimplici phlegmone atque phygethlo aliquanto minor ac planior, minuſque rubens ac dolens. Non enim è puro ſanguine proficiſcitur, ſed ex eo cui pituitæ quiddam ſit admiſtum, ut ſit phlegmone œdematis particeps. τὸ φῦμα.

Carbunculus ex ſanguine originem habet; non eo quidem tenui ac laudabili, ſed craſſo ac nigro, calido tamen, feruente atque corrupto. Hic in quamcunque partē inuaſerit, eam mox exurit, puſtulas circum ſe ardentiſſimas acerrimaſque ciet, tandemque ardoris vi cruſta vel nigra vel cinerea obducitur. Huic partes vicinæ longo ſæpe tractu conſentiunt, caloris doloriſque participes: valida quoque febris accerſitur. Inflammata pars nunquam ſuppurat, ſed feruore exuſta corruptæ carnis lobum tandē excutit, quo excidente vlcus cauum ſordidumque manet, hocque vno maximè à cæteris ſeiungitur tuberculis. Carbunculorum alius ſimplex, qui è ſolo ardore ſimpliciique putredine naſcitur, alius malignus, qui his etiam iungit venenatam qualitatem: talis in peſtilentia graſſatur, de quo plura proprio loco diximus. ὁ ἄνθραξ.

Furunculus dothien Græcis appellatus, tuberculum acutum cum inflammatione ac dolore, ouum columbinum magnitudine non excedens. Phymate ergo minus eſt, ſed acutius, rubentius, ac dolore grauius. Phlegmones verā ſpeciem exhibet, ſed eius exiguæ, & quæ vix infra cutem deſcendat, atque ſubiectæ carnis minimum comprehendat. Suppurat furunculus perinde atque phlegmone, hincque à ſimplici carbunculo diſcernitur. Fit autē non quemadmodū phlegmone è probo ſanguine, qui in particulā vi quadā irruat: ſed è craſſo & vitioſo, nō perinde tamē atque in carbunculo exuſto, quē à reliquo puriore natura ſecernens tanquā inſenſum & inutilē in corporis ſumma propellit. Quocirca vt phlegmone multitudinis, ſic furunculus cacochymiæ ſoboles eſt: raroque fit, ut hic ſolitarius erumpat, ſed ferè multis corpus ſcatet atque inquinatur. ὁ δοθιήν.

Epinyctis Celſo puſtula eſt peſſima, circa quam vehemens inflammatio cum ingenti dolore, ſubrubra ac quadamtenus liueſcens, eaque noctu potiſſimùm affligit. Sponte exulceratur, ex eaque ſubcruenta ſanies emanat. Vnde & ſpeciem habere cognoſcitur carbunculi, cauſamque ſimilem, ſed quæ nullius peſtilentiæ particeps, leuior exiſtat: quemadmodum & eius puſtula carbunculo minor. Terminthus huius quoque generis eſt, ex feruido ἡ ἐπινυκτίς. ὁ τέρμινθος.

præaſſatoque ſanguine prorumpens. Epinyctidi par quidem magnitudine, ſed cui puſtula incumbit nigra ac rotunda, quæ ardore in ſquamam abit. Ecthymata etiamſi peſtilentiæ conditionem ſequantur, ex ſanguinis tamen feruore prodeunt & extuberant: neque manifeſta eſt pituitæ permiſtio. Tempore concoquuntur & albeſcunt, eorum materia in pus iam conuerſa, quę tandem & in ſquamas ſicceſcit. *τὰ ἐκθύματα.*

Tumores, tubercula, atq; puſtulæ ex pituita. CAP. III.

VT pituita alia tenuis, aquoſa, aut mucoſa exiſtit, alia craſſa & glutinoſa, cuiuſmodi eſt quæ vitrea aut gypſea appellatur: ita neceſſe eſt varios ex hac collecta naſci tumores. Ac primum quidem œdema tumor eſt frigidus, laxus ac mollis, doloris expers. Nec calor nec rubor, ſed vel genuinus vel albidus duntaxat color ineſt: tumor ſæpe magnus & qui preſſo digito, vel nullo vel exiguo dolore cedit. Eſt autem duplex: vnus collectus & circunſcriptione definitus, qui propriè ac ſimpliciter œdema nuncupatur: alter diffuſus & expanſus, qui rectiùs tumor eſt œdematoſus. Hic ex crudiore pituitoſoque ſanguine, aut iecoris aut aſſumptorum vitio progignitur, qui in nutriendas partes illapſus, nec in earum ſubſtantiam conuerſus, ſenſim cumulatus redundat partemque tumore diſtendit, ac ferè retinet prementis digiti veſtigium. Ita ſanè in tabe, in cachexia & in leucophlegmatia, modò pedes, modò reliquum corpus omne tumidum euadit. Verum autem & exquiſitum œdema non ex ſanguine pituitoſo, ſed ex pituita fit ſuperuacanea, quæ ſolùm vel aquoſa, vel mucoſa ſit, vndecunque illa in affectam partem deferatur. Ferè tamen è capitis deſtillatione huic origo eſt, quæ ſæpe in genua, interdum in humeros aliaſque partes decumbit. *τὸ οἴδημα. ὄγκος οἰδηματώδης.*

Huc pertinent aquoſi tumores, quibus vel aqua citrina, vel ſanguinis ſerum comprehenditur: quod genus hydrops, aſcites, hydrocephalon, hydrocele, & quicunque horum ſimilitudine ſub cutem prominent. *ὄγκοι ὑδατώδεις.*

Finitimi his etiam ſunt flatulenti tumores, in quibus vapor aliquis flatúſve præter naturam concluditur. Huiuſmodi ſunt hydrops tympanias, ramex flatulentus, & quicunque aut ſub cute, aut ſub oſſium membranis, aut in muſculis ex collecto vapore attolluntur. Hi admodum raro vſu veniunt, vt quæ vſquam poteſt ſolui flatus citra humoris permiſtionem colligi. Tumor indolens eſt, niſi quum membranas magna vi diuellit atque diſtendit, œdemate mollior minúſq; renitens, nec prementis digiti veſtigium retinens. *φυσώδεις. ὁ φυσώδης.*

Scirrhus tumor eſt præter naturam durus ac renitens, concolor & indolens. Duplex is eſt: vnus velut incipiens nec confirmatus nec legitimus, in quo preſſo doloris ſenſus ineſt: alter confirmatus & exquiſitus, qui omnis doloris omniſque ſenſus eſt expers. Vtriuſque materia eſt craſſus viſcoſuſque humor, qui particulę impactus in eiuſque ſpacia inſertus ita obduruit, vt non niſi ęgrè ſolui diſſiparique poſſit. Hic autem humor aut ſtatim tumoris initio talis exiſtit, vt quum vel pituita vitrea atque gypſea, vel naturalis melancholia quæ fæx eſt ſanguinis, in parte aliqua ſeu fluxione ſeu congeſtione cumulatur: Aut ex malè curato eryſipelate vel phlegmone talis euaſit, vt quum eius materia immodicè refrigeratur & adſtringitur, aut diaphoreticis diſſoluta tenui portione craſſior ſubſiſtit ac manet. Vt enim iecoris ſcirrhus ferè omnis qui ab ictero relinquitur, ex bile ſenſim craſſeſcente fit, ita & nonnunquam in externis quoque partibus eandem habet originem. *ὁ σκίρρος.*

Ganglion tumor eſt concolor, durus, renitens & indolens, niſi quòd vehementer preſſus ſtuporis ſenſum exhibet. Oritur circum neruos & articulos, ſæpe in carpo ex craſſa lentaque pituita, vel ex naturali melancholia, quæ in eam duritiem concreſcit. Qui extra articulos neruoſq; necnon extra adenes paſſim exoritur, diſcriminis gratia quibuſdam nodus appellatur. Huius generis eſt bronchocele, noſtris hernia gutturis appellata, inter aſperam arteriam cutemq; congeſta: non, vt pleriſque viſum eſt, ex immodicis clamoribus, aut ex potu aquæ ex liquefactis niuibus, quæ Alpinis alijſque montanis in vſu eſt: ſed ex craſſa lentaque pituita quæ eò ſenſim è capite eiuſque partibus externis per auris poſteriora deuoluitur. *τὸ γάγγλιον. βρογχοκήλη.*

Glandula eſt adenis tumor obduratus, à nodo gangliόve ſolo ſitu diſtans. Hæc enim è ſolis adenibus, ille è neruis aut articulis emergit. Quumque adenes variè ſparſi ſint in omne corpus, maximè ad venarum arteriarumque diductiones, in multas quoque partes glandulæ incidere ſolent: quibus nonnunquam corpus vniuerſum (quod multa pituita redundaret) ſcatere deprehendimus. In huc etiam genus pertinent parotis frigida, buboque frigidus. Glandularum aliæ reſoluuntur, quarum humor non admodum craſſus ſenſim digeri diſſiparique poſſit. Aliæ ſuppurant, factoque & erumpente pure in abſceſſum deſinunt. Et hæ quidem ſanguinis caloriſque ſunt participes. Aliæ duræ perſiſtunt veram ſcirrhi ſpeciem adeptę, earum origo è gypſea pituita eſt: aliæ vbi inueterauerunt contracta tandem malignitate in vlcus deſinunt: illæ ſtrumæ ſimplices ſunt, hæ verò exulceratæ. Vehementer quidem duræ ſunt ſtrumæ, & proprijs membranis vt glandulæ omnes obuoluuntur, ſed earum materia acrior tandem euadens, adenem ipſum, circumſitam carnem cutemque exedit, vlcuſque efficit malignum, ſerpens & exedens. His ſæpe ortus eſt in ceruice, in qua plerunque longa ſerie diſpoſitæ glandularum modo cernuntur. Hinc & nonnunquam in pectus aut in alas, aut in mammas prorepunt. Defluit autem earum materia è capitis parte externa, per ceruicis tendones & adenes: idque ſenſim ac lento adeò curſu, vt *ἀδὴν ἐσκιρρωμένος. ἡ παρωτίς. αἱ χοιράδες.*

ſu, vt ſæpe obſcura ſit origo. Ea verò materia non ſimplex pituita eſt, ſed quæ iam caloris vi ac putredine excandeſcens acrimoniam conquirit. Quòd ſi pituitæ atræ bilis permiſtione ferocior ſit, ſtruma carcinomatis vim & conditionem æmulabitur, nuncupabiturque ſtruma carcinodes. ἡ καρκινωματώδης χοιράς.

Cancer, tumor eſt durus, rotundus, inæqualis, venis quandoque in ambitu turgidus, colore liueſcens aut nigricans, dolore, ac interdum calore grauis. In qualibet corporis parte naſci ſolet, in ore, in oculis, in vulua, in cole, in ano: at maximè in fœminarum mammis, quæ quia fungoſæ & inanes illius materiam promptè excipiunt, ſed & in eas tum è capite tum ex vtero facilis eſt decurſus. Huius obſcura ſunt rudimenta, ac plerunque tumor exoriens ſentitur ciceris magnitudine, cum dolore & calore quaſi ferientis candentis acus, interdum etiam dolore nullo. Hinc fabæ, deinde iuglandis & oui magnitudinem æquat, dum tandem in ampliorem molem attollatur & increſcat. Quum iam illius materia aut vetuſtate aut errore viuendi, aut medicamentis incaleſcit, dolor calorque citra inflammationem vehementior exercet, pars conſpicuè liueſcit aut nigricat, venæ in ambitu craſſo nigroque ſanguine nonnunquam turgent. Huius continens cauſa eſt bilis atra ſanguiſve feruidus ac retorridus: ſæpe ex ſuppreſſis menſtruis aut hæmorrhoidibus, nonnunquam ex quartana febre cumulatus. Quo pigrior & ignauior humor eſt, hoc miniorem cruciatum infert: grauiorem verò quo is calidior acriorque fuerit. Ille niſi irritatus excandeſcat, diu citra perniciem conſiſtit. Hic verò coërceri vix poteſt quin breui exeſa cute ſe detegat, fiatque cancer exulceratus. Tum quidem corruptæ carnis ſpeciem tumor exhibet, cum fœtore, cum ſordida illuuie, horrido aſpectu, labris præduris & inuerſis. Ex eo ſanies tenuis, nigra aut fulua manat, vapor expiratur cordi, ori, cerebroque grauis, febris aſſidua eaque lenta meat, frequens animi defectio, quũ præſertim cancer mammis inhæret: exeſis venis ſæpe ſanguis profunditur, & niſi malignitate ocyus interimat, longe lateque prorepit. ὁ καρκῖνος.

Cancrum proximè imitatur phagedæna, vlcus quidem non cutem modò, ſed & ſubiecta quæque depaſcens & erodens. Huius etiam origo eſt ab atra bile maligna aut ab æruginoſa, de qua inter vlcera traderur. ἡ φαγέδαινα.

Sarcoma carnis eſt incrementum tuberculi tumoriſve ſpecie. Non ex humoris cuiuſquam fit affluxu, ſed ex ſolo partis alimento. Hæc enim quia aut intus aut foris exulcerata eſt, ni cobibeatur, aſſiduo alimenti acceſſu diffunditur atque luxuriat: ſæpe etiam venarum & arteriarum inſtar ductus producit, per quos alimentum ſumat. Sic in malè curatis vlceribus ſæpe excreſcit caro, ſic polypus naribus contuſis, ſic epulis in gingiuis ad dentium radices, ſic ficus in ano. Sic demum & integra cute quum ſubiecta caro contuſa ruptaque eſt, ingens tumor ſenſim exurgit, qui & cæterarum partium more alimentum capeſſit, nullo quidem dolore, ſed exquiſito ſenſu & naturali colore. Hic in quauis parte, ſed freqnentiùs in ceruicis, alarum, inguinumque adenibus prouenit, quorum circumſcripta caro non facile poteſt amplificari in tumorem. Similem ferè ortum habet atque phlegmone, diſtat verò quòd non affatim, ſed ſenſim ſanguis accedat, & quantum accedit in alimentum abſumatur atque luxuriet. τὸ σάρκωμα. ὁ πώλυπος. ἡ ἐπουλίς. ἡ σύκωσις.

Huc fortaſſe cauſarum affinitate pertinebunt, varix & aneuryſma. Varix venæ immodica eſt dilatatio in cruribus quàm in cęteris partibus frequentior. Quumque vena impletur multo craſſoque ſanguine, pars aut liuida aut nigra apparet, atque etiam tumet, ſed ſine dolore: preſſus tumor protinus cedit, moxque redit. Fit autem ex ictu, ex contuſione, ex nimio conatu, ex labore & peregrinatione: interdum ex plethora, vt pleriſque mulieribus vterum gerentibus. Aneuryſma arteriæ dilatatio eſt ſpirituoſo plena ſanguine. Id interdum in externis partibus exiſtit, in manibus, pedibus, circa iugulum atque pectus: hoc à varice diſtans, quòd magna, turgida ac ſępe moleſta pulſatio inſit. Preſſo tumore, quæ intus eſt materia promptè ſubterfugit. Fit & nonnunquã in interioribus arterijs, maximè ſub pectore, circa lienem & meſenterium, vbi vehemens ſæpe pulſatio animaduertitur. Credi vix poteſt quod nonnulli comminiſcuntur, per hos affectus ruptam apertamque eſſe venam aut arteriam. Si enim ſanguis e vena aut arteria proſiliens, non amplius illis contineretur, mox corruptus putreſceret, tumorque fieret generis diuerſi. ὁ κιρσός. τὸ ἀνεύρυσμα.

Externi affectus & puſtulæ a bile. Cap. IIII.

Eryſipelas, ardor eſt vehemens per corporis ſumma diffuſus. Nec tumore maniſcſto extuberat, nec partem attollit aut diſtendit, nec penetrat in ſubiectam carnem, ſed late diffunditur nulla collectione circumſcriptum. Quancunque partem prehendit, vehementer mordicat & vrit: color ineſt ex rubro flaueſcens, qui preſſu ſubterfugit, moxq; redit. Dolor nec pulſans nec admodum vehemens eſt. Quum fluxio excuritur, horror quidem ac dein febris hominem adoritur: ac ſæpe quum in crura irruit, ab inguinis tumore initium ducit. Serpit id quidem herpetum more, atque priori derelicta ſede, in vicinas partes ſenſim obrepit. Eſt autem duplex, alterum quod ſimplex eryſipelas Celſo appellatur, ſolo rubore & ardore, nulla exulceratione moleſtum. Alterum quod eidem ſacer ignis nuncupatur: eſtque exulceratum eryſipelas. Huius duæ ſpecies ſunt: vna qua ſumma cutis ſine altitudine exulceratur, in qua & cruſtulæ inſtar furfuris eleuantur: altera cuius exulceratio altiùs in cutem penetrat, è qua ruptis puſtulis purulenta ſanies exit. Simplicis eryſipelatis origo eſt è feruente tenuique ſanguine, qui bilioſus appellatur: exulcerati vero ex eo cui bilis ſuperuacuæ eiuſque incaleſcentis nonnihil ſit admiſtum. Is è venis maioribus propulſus nequaquam in carne ſubſiſtit & hæret, ſed tenuitate in cutem fertur & τὸ ἐρυσίπελας.

euolat, quæ denſior & compactior hunc retinet cohibetque. Quum quoque tenuis ſit humor facilè diſpergitur, neque in conſpicuum tumorem ſe attollit. Genus hoc vniuerſum exquiſitum eſt eryſipelas: quod verò phlegmonodes appellatur, tumentius quidem, ſed minus feruidum exiſtit multoque minus œdematodes.

αἱ φλυκταιναι καὶ φλυκτίδες. Sylueſter ignis. Huc pertinent phlyctænæ & phlyctides Græcis nuncupatæ. Repente emergunt ſubflaui humoris copia diſtentæ, bullarũ modo lucidæ atque ijs ſimiles quæ ab aqua feruida, vel ab igne ambuſtis erumpunt, non manifeſto tamen dolore graues. His ruptis humor excidit, cruſtulæq; obdureſcunt, dum ſaneſcant. Has conſtat non niſi ex feruentiſſima bile gigni, quæ ignẽ viribus ſuis adæquet, vt non idcirco præter rationem illas vulgus ignem ſylueſtrem appellarit.

ὁ ἕρπης. His proximus eſt papula. Eſt autem ardor cutem ſerpentibus minimis puſtulis exaſperans ac rodens, Græcis herpes appellatur. Ea quidem duplex, vna ſimplex quæ herpes eſt miliaris, altera fera, quæ herpes exedens nuncupatur. Papula fera ruptis puſtulis veram cutem exulcerat, rodit atque depaſcit, ſerpit in latum atque in altum, ex eaque vlcuſcula manent arida. Papula ſimplex & mitior ſummam cutem exaſperat, & ſub vna epidermide conſiſtit, exiguas illic puſtulas excitans, quæ minimùm extant aut prominent, milio haud abſimilis. Vtraque in vicina quaſi in orbẽ quoquouerſum ſerpit, ſeque diffundit, ac plerunque mediũ ſaneſcit extremis longiùs procedentibus. Papula exulcerata eryſipelati ſummè affinis eſt, vt idcirco nonnulli in genus idem confundant: hoc tamen diſcriminis intercedit, quòd eryſipelas conſpicua fluxione derepente emergit, herpes verò ſeu papula ſeorſim multoque tempore, nec conſpicua fluxione effloreſcit. Herpetis puſtulæ aridæ ſunt, è quibus ruptis nec ſanies nec pus exit. Eryſipelatis verò magnæ, exulceratæ & humidæ, quæ ſanioſum pus effundunt. Herpes pruritu, eryſipelas dolore ac ardore torquet. Omnis papula diuturna eſt, prorſus febris expers, nec niſi tempore ſaneſcit: eryſipelas verò ferè

Cauſa proxima. cum febre eſt, præceps & quod breui vel ſponte ſoluitur. Vtriuſque herpetis materia continenſque cauſa, bilis eſt ſyncera, ſuperuacua eaque ardentiſſima, cuiuſmodi praſſina vel æruginoſa, quæ ſenſim nulloque fluxionis impetu è venis expurgata, tenuitate partes omnes præcipueque carnoſas tranſgreditur, dum denſiorem cutẽ attingat. At verò craſſior ea atque glutinoſior eſt quàm in eryſipelate, ac proinde diutiùs atque tenaciùs in cute hæret ac ſubſiſtit. Quæ igitur glutinoſior fuerit ſimulque acrior, in cute tota remoratur, puſtulaſque mouet, quibus ruptis ex[illegible]ente, papula fera emergit. Tenuior verò cutem etiam penetrat, coërceturque in ſola epidermide, quam ſi ſudoris modo nequeat tranſire, erodit & puſtulis intercurſantibus exe[illegible]

ὁ λειχήν. Impetigo, cutis eſt aſperitas dura ac ſicca cum ingenti prurigine. Ea autẽ a ſcabie differt, quòd ſicca ſit & omnis humoris omniſque ſaniei expers. Ex ſiccis enim puſtulis fit, ſcabies verò ex humidis. Huius quatuor ſunt ſpecies, vna admodum ſimplex, qua cutis rubra, dura, exaſperataque

ὁ κνησμός, prurigo. vehementi pruritu roditur: at hæc ſimplici pruritus nomine continetur. Oritur ex bile, aut ex pituita tenui, quæ tamen putrida ſit aut ſalſa, & quę ſub vna epidermide coërcetur, eamque exedit. Altera eſt vera impetigo, lichen Græcis nuncupata, quæ aſperior puſtulis maioribus emergit, acriùs corrodit, latiuſque procedit. Hæc ſæpe ex neglecta papula fit, fereque ex ea quæ papula fera nuncupatur, & quæ niſi maturè ſublata ſit in lichenem vertitur, hic deinde in pſoram, pſora in lepram. Lichenis materia, eſt bilis ardentior, aut pituita putris ac ſalſa, non tenuis illa quidem

ἡ ψώρα. ſed quæ craſſitiem aut ex ſe aut ex aliorum permiſtione contraxit. Tertia ſpecies eſt Græcorum pſora (hæc enim à ſcabie longè eſt diuerſa) qua cutis craſſior, ſiccior, durior, tumentior & ſcatentibus puſtulis aſperior euaſit: his vehementer roditur & exeditur paſſimque finditur, ex ſe [illegible]racea quædam nigra excutit. Huic originem dedit atra bilis in cutem effuſa, è qua digeri vix

ἡ λέπρα. teſt: ægrè ſi quidem hoc malum ſaneſcit. Quarta ſpecies eſt lepra Græcis nuncupata, omnium [illegible]nè deterrima. Ea cutem vehementer rodit, altè depaſcit atque findit: ex qua non ſolùm furfur[illegible] ſed & ſquamulæ decidunt, modò pallidæ, modò ſubnigræ: nullis hæc cedit remedijs, & de [illegible] curatione vulgus diuos implorare ſolet. Naſcitur ex bile atra, cui etiam craſſæ lentæque pituitæ ſalſæ quiddam ſit admiſtum. Hincque non epidermidem ſolùm, verum etiam totam cutem prehendit ac obſidet. Quodcunque pſora lepraue inquinatum ſit corpus, ſenſim id tabeſcit & abſumitur.

De puſtulis. Cap. v.

τὸ ἐξάνθημα, eruptio. ἡ ἐπινυκτίς. τὰ ἐξανθήματα. CVTIS admodum frequens vitium eſt puſtula, cuius appellatione comprehenditur quicquid rotundo ſchemate in cute [illegible]. Huius duo genera, vna eſt humida, quæ rupta vel humor vel ſanies vel pus em[illegible], altera ſicca humoris nihil profundens. Humidis continentur hidroa, ephelides, phlyctænæ ſeu phlyctides, epinyctides & quæ ex his ruptis fiunt ſcabiei genera. In ſiccis numerantur exanthemata quædam, pruritus, deinde & vari & verrucarum genera.

ἱδρῶα. Exiguæ & aquoſæ puſtulæ ſunt hidroa, id eſt ſudationes. Emergunt repente ſparſim toto corpore, ſed frequentius in manibus pedibuſque milij magnitudine, aqua plenæ, ſine rubore, [illegible] vllo dolore. Fiunt enim ex ſudoribus ſub epidermide coërcitis, per cuius ſpiracula ij digeri minimè poſſunt: vnde à quibuſdam ſudorum papulæ nuncupantur

αἱ ἐφηλίδες. His aliquanto maiores ſunt ephelides, puſtulæ quidem in ambitu rubræ ac ſqualidæ liuido lore, è quarum medio rupta bulla aut veſica, albus humor [illegible] lactis exit, [illegible] abieſque ſuc[illegible]. Fiunt autem ex feruido impuroque ſanguine ſub cutem effuſo.

Scabies aſpredo cutis eſt, ſeu leuis exulceratio pruriens aut interdum rodens. Fit autẽ ex humidiore quauis puſtula, ſiue pallida, ſiue liuida, ſiue nigra ſit: quæ rupta vlcuſculum in cute profert humidũ, aut etiam interdũ expurgata ſanie aridum, idq́ue modò cum prurigine ſola, modò cum leui tubore in ambitu, cumq́ue calore ac dolore. Ex reſiccata ſanie cruſtula obdureſcit, qua ſæpe vlcuſculum obducitur. Vt autem puſtularum, ita & ſcabiei ſpecies multæ, humoreſq; multi ac varij earũ cauſæ exiſtunt, quos & dolor & color & manantis ſanie ſpecies diſtinguit. E toto quidẽ corpore ſcabies erumpere ſolent, ſed ex capite peſſimę, quę idcirco peculiari nomine ſunt inſignitæ. Appellantur autẽ pſydracia, fauus, & manantia capitis vlcera. Fauus, qui Græcis eſt cerion, ſaniẽ amplis foraminibus emittit mellis craſſitudine. Vlcus manans, quod Græcis eſt achor, glutinoſam ſaniẽ anguſtis foraminibus eructat. Hæc ſcabiei genera ab ea ſimplici capitis ſcabie diſtant, quæ ſummã duntaxat cutẽ obſidet. Hinc autẽ cerion & achor dignoſcuntur, quòd cuiuſ ſi capilli radix craſſa in primis eſt, lento craſſoque humore obſita. Cauſa eſt nitroſa ſalſaque pituita aut melancholia, ſub cute malignè putreſcens, quæ quoniã capillorũ radici multa inhæreſcit, & capitis quàm cæterarum partium cutis denſior eſt, ex ea detergeri aut elui tota vix poteſt. Quocirca vlcus ægrè ſaneſcit, atque ex humoris pernicie in primis contagioſum pueris exiſtit.

ξυσμός. τὸ κηρίον. ὁ ἀχώρ.

Verrucarum genera licet exigua ſint mole, quòd tamen fœda ſint ac plerunque moleſta, in morbis haberi debent. Verruca penſilis, quę acrochordon Gręcis appellatur, parte quidẽ ſumma latior, ima verò quæ ad cutẽ eſt tenuior, qua quaſi pediculo innititur. Exquiſitè dura eſt & aſpera, cuti concolor. Altera thymiũ dicta, & colore thymi florem repręſentans, ad cutem etiã tenuis eſt, in ſummo lata, dura & aſpera, penſili minor. Hæ quidẽ verrucæ rarò ſolitariæ, ſæpius complures proueniunt, maximè in palmis pedibuſque puerorũ. Plerunque inopinatè comparent, atq; etiã nonnunquam ſubitò diſparent. Verruca ſeſſilis, quæ Græcis eſt myrmecia, humilior eſt thymio, lupino vix vnquã maior, dura, ſtabilis, latiore baſi, radices altè exigens dolorẽ ciet. Clauus vt ſeſſilis verruca, in cute eminet, albus, rotundus, calloſus: parte ſumma clauorũ capiti ſimilis, ſed prædura ſolidaque radicè intrò ſe infigens, quaſi ex oſſium membranis emergat & expullulet. In digitis plantiſque pedum ex calcei preſſu aut intertrigine naſci ſolet: acuto interdum dolore ſponte feriens, ſemper verò ingredienti moleſtus. Callus colore atque ſubſtantia clauo ſimilis, obdurata eſt ſumma cutis ex labore, in palmis aut in inferioribus pedum plantis ſuccreſcẽs. Nullam tamen radicem altè demittit, ac proinde prorſus eſt doloris expers.

ἀκροχορδών. μυρμηκία. ἧλος. τύλος.

Maculæ. Cap. VI.

CVTIS etiã vitia quædã nihil prominet, ſed æqualia manent nulla aſperitate: huiuſmodi ſunt maculæ quæcunq; alieno colore hanc fœdant: vt vitiliginis ſpecies, lenticulæ, ecchymomata, ſugillata, ſtigmata, vibices. Vitiliginis tres ſunt ſpecies: alphus, melas, leuce. In his cutis fœdatur diſperſis maculis, neque continuatis, neque cohærentibus, ſed quæ ſedẽ mutant ac ſerpunt. Sub his ſenſus aut omnino perit, aut multo ſtupidior euadit, vt ne ſi cutis ſcalpatur & interdũ ne ſi acus quidem leniter infigatur, percipiat. Alphus albo, melas nigro colore velut vmbra inficit: atque hi ſummam duntaxat cutem occupant. Leuce albo etiam, vt alphus, colore deſcribitur, ſed altiùs deſcendit cutemq́ue totã prehendit. In hac pili excidunt, alijq́ue albi ac tenues ſuccreſcunt lanugini ſimiles. Confirmata leuce perfrictione nuſquam rubeſcet, neque adacta acu ſanguis, ſed aquoſa duntaxat ſanies exit. Videtur præterea & interdum vitiligo quædam rubro, fuſco, aut liuido colore, cuius ſenſus aut perit aut ſtupidior eſt, hocq́ue genus vniuerſum iuniores malum mortuum appellant. Hæc vitia peculiaria ijs ſunt, quorum malus eſt habitus: omnium quippe efficiens cauſa eſt humoris impuritas. Alphi quidem & leuces craſſa glutinoſaq; pituita, melanos bilis atra, cæterorum humor ſœdo colori conſentaneus.

ὁ ἀλφός. λεύκη.

Lentigo & varus: in facie potiſſimùm & in manibus, nonnunquam in pectore emergit lentis magnitudine, colore fuſco, crebris quaſi guttis diſperſa: his familiaris qui ruffo ſunt pilo. Interdũ hyemeq; præſertim ſponte deletur, æſtate reuireſcit ac crebreſcit. Accidunt & partibus cęteris maculæ maiores, palmæ interdũ magnitudine, colore etiam fuſco, & quæ quibuſdã temporibus & oriuntur & deſinunt, quæ quoniã naturæ eiuſdem ſunt, in id quoque genus pertinent. Has autẽ conſtat ex melancholico ſucco naſci, qui è viſceribus in cutem ſit effuſus. Interdum etiã peculiari cutis vitio & affectu contrahuntur, quo illius alimentũ, etiamſi putum ſit, corrumpitur alienumq́ue colorem ſubit. Cutis enim extrinſecus infecta ſuum pariter cibum mutat, quemadmodum & maculæ ab ortu primaque conformatione, vt ſigna quædam nobis inuſtæ, nulla poſſunt ratione deleri: & ſi nonnunquam obſcurantur, tempore tamen vireſcunt, aliæ quidem cum maturis fragis aut ceraſijs, aliæ vindemiarum, aliæ alio tempore alióve cœli ſtatu. Quinetiam vt exanthemata, ita etiam aliæ quædam maculæ venenatæ qualitatis contagione ſine puſtulis effloreſcunt, tum colore tum figura variæ, atque etiam interdũ inauditæ: idq́ue vel aëris inquinamento, vel hauſti veneni pernicie, vel virulentæ beſtiæ morſu: quæ non niſi extincta venenata qualitate deleri poſſunt.

ἐφήλις.

Ecchymomate quoque cutis fœdatur, hoc enim eſt ſanguinis per cutem effuſio atque concretio. Effunditur autem è tenuibus exilibuſque venis in cutem ſparſis, quę ob ſanguinis copiam aut tenuitatem aut acrimoniam vel anaſtomoſi, vel diapedeſi reſerantur: crebriùs verò vel labore immodico, vel contuſione ex ictu caſúve rumpuntur. Ex his ergo ſanguis per cutem effuſus

τὸ ἐκχύμωμα. τὸ πελίωμα.

τὸ πελίωμα. τὸ μέλασμα. τὰ στίγματα. οἱ μώλωπες.

coit, modò cum leui tumore ac dolore, modò citra hæc, eiuſque colore inficitur cutis. Primumque liueſcit, ac tum affectio pelioma Græcis nuncupatur: deinde & nonnunquam nigreſcit, eſtque tum melaſma: vtraque nobis ſugillata dicuntur. His minora ſunt ſtigmata, minoreſque vibices quales relinquuntur è flagellis.

De gangrana & abſceſſu. Cap. VII.

γάγγραινα. ὁ σφάκελος.

MAGNA ſæpe vitia phlegmonis alijſque tumoribus ſuccedunt, quorum non aliud gangræna peius. Eſt enim incipiens partis corruptio: quæ quum iam eò proceſſit, vt pars corruptione extincta & emortua ſit, Sphacelus id eſt ſideratio nuncupatur. Hæc in oſſe caries eſt, in carne cæteriſque partibus generis nomen retinet. Primùm igitur coloris flos perit & extinguitur: quumque iam ſphacelus eſt, pars liuet aut nigreſcit, tumida, mollis ac prorſus cadauerosa: nec arteriarum pulſus eſt, nec dolor, ſed nec ſenſus vllus, vt etiã ſine ſenſu doloris altè ſcalpellus adigi poſſit. Oritur autem quum pars affecta vitali calore ac ſpiritu deſtituitur: aut quia à corde per arterias influere prohibetur arctiore vinculo, contuſione vel obſtructione: aut quia inſitus partis calor præfocatur & extinguitur, idque vel humorum copia, vt in magnis inflammationibus, vel ingenti obſtructione quæ perſpirationem prohibet, vel penetrabili frigore, vel venenata atque maligna qualitate.

Extinctio & ſuffocatio caloris natiui quibus ex cauſis.

τὸ ἀπόστημα.

Abſceſſus, apoſtema Græci dicunt, eſt collectæ materiæ in pus aut in alienam ſubſtantiã conuerſio. Inflammationis quidem materia, quæ ſanguis eſt, extra venas putreſcit, cuius ſi tanta eſt putredo vt nequeat ab inſito calore vinci, ſæpe in gangrænam tranſit: ſin verò vincatur, concoctione in pus faceſſit, eaque puris collectio abſolutè eſt abſceſſus. Hic quum fit, locus tumentior, durior, rubicundior, feruidior ac antea apparet, dolor incumbit vehementior, iſque pungens ac lancinans: atque ſi locus inſignis eſt, febricula rigorque inordinatus noctu potiſſimùm fatigant. Abſceſſu iam facto mireſcunt omnia, tumor in mucronem magis attollitur, excitaturque cutis prurigo. Pus enim cineri comparatur, cuius iam calor deferbuit. Fiunt porrò & alij abſceſſus ex frigidis, duris, inueteratiſque tumoribus, quorum materia neque inflammatur neque ſuppurat. Ex his non pus, ſed aliena quædam ſubſtantia eruitur, ex frigido humore concoctionis vi genita. Ita enim his apertis potiſſimumque inueteratis, ſubſtantiam deprehendimus ſimilem vel grumo, vel oſſi, vel vngui, vel pilo, vel lapidi, vel adeni, vel ligno, vel carboni, vel luto: ea in carnoſa parte ſuccreuit, ſed nulla cyſti obuoluta. Fiunt & alij quoque abſceſſus quorum materia cyſti & tunica concluditur, atque ex materiæ conditione tres emergunt eorum differentiæ, ſteatoma, atheroma & meliceris. In ſteatomate quæ extirpatur ſæuo, in atheromate pulti, in meliceride melli perſimilis eſt, circum quam tunica vetuſtate obduruit. Hæc in reliquis partibus corporis rariſſimè, crebrò in capite progigni ſolent, quòd huius cutis denſa materiam diu cohibeat, dum in alienam externamque ſubſtantiam concedat. In hæc quoque genera pertinent capitis tumores, iunioribus teſtudo & talpa dicti, niſi quòd fortè diſtent magnitudine. Quoniam autem lenti ſunt hi abſceſſus, ac ſenſim multoque tempore gignuntur, aut nullo aut obſcuro dolore exercent, niſi quum fortè acriùs ſuppurant.

τὸ στεάτωμα. τὸ ἀθέρωμα. ἡ μελικηρίς.

ὁ κόλπος.

Sinus, venter eſt & obtecta latenſque capacitas expurgato abſceſſu manens. Quum ſanguis in phlegmone, aut alia in abſceſſu materia putreſcit, contagione vicinam quoque carnem, & interdum neruorum venarumque fibras corrumpit & exedit, quæ & puris naturã ſubeunt, & cum pure defluunt. Proinde pure affatim effuſo, neceſſe eſt intus ſinum relinqui, quo id tenebatur. Quum enim pus exitum nullum habens diu coërcetur ac intus ſubſidit, proxima quæque & adhuc ſana rodendo ſinuat, ſicque latè ſinus ſe fundit. Hic ſi in longum exporrigitur, longioreque ductu pus emittit, fiſtula nuncupatur: eſt enim arctus oblonguſque ſinus. Hæc ex figura modò ſimplex, modò multiplex, quaſi ramulis ſparſa, interdum recta, interdum tortuoſa flexuoſaque eſt. Recens ſinus atque fiſtula carne ſua circumuoluitur, cuius tandem latera vetuſtate obdureſcunt, quòd pure adhærente nec tempeſtiuè deterſo atque concreſcente occalleſcant. Hoc tanquam pariete aut velamento ſinus fiſtulàve circundatur, qui & tum calloſus adpellatur.

ἡ σύριγξ. τυλώδης κόλπος.

De vulnere. Cap. VIII.

τραῦμα. πληγή. ἡ νύξις. θλάσμα. κάταγμα. ῥῆγμα. ἕλκωσις.

VNITATIS ſolutio in vtramque partem tum ſimilarem tum organicam incidit, eſtq; communis vtriuſque morbus. Quæcunque interiorem & ex corporis vitio originem habet, aut quæ pus putredinémve contraxit, vlcus appellatur. Nam & phlegmone aperta, & vulnus quod incuria iã ſordidũ ac putre euaſit, ſpecie mutata vlcus eſt. Quæ verò extrinſecus orta eſt, ſi cæſim infertur, plaga aut vulnus: ſi punctim ab acuto telo, punctio: ſi colliſu à re graui, in carne quidem contuſio, in oſſe fractura: at in membrana, neruo atque vena ruptio nuncupatur. Euidentes cauſæ aut incidunt ac vulnerant, aut pungunt, aut contundut, aut multifariã agunt. Incidunt enſis & quæcunque longiore ſunt acie. Pungunt pugio, ſica, ſagitta, animaliũ morſus & quæcunque mucrone ſunt prætenui. Cõtundunt caſus, violenta incuſſio, motus vehemens, vociferatio. Multifariam agunt, venabula, retuſa tela & quęcunque vulnerando contundunt. Hinc igitur tres primæ fiunt ſolutæ vnitatis differentiæ, vulnus quod partis eſt mollioris, vt cutis, vt carnis, venę, arterię, nerui aut membranæ. Punctio verò vniuſcuiuſque partis perforatio. Contuſio ſeu colliſio mollioris

liotis partis frequens interior diuiſio, externa facie integra. Durioris verò partis vt oſſis (quod irruenti corpori duro non intrò cedit, nec in ſe compellitur) ſolutio, fractura eſt. *κάταγμα.* Tenſarum verò *σπάσμα,* partium, vt nerui, membranæ, tendonis, venæ & arteriæ, ruptio. *ῥῆγμα.* Hæc quidem ſimplicia ſunt ſolutæ vnitatis genera, ex quorum commiſtione compoſita emergunt. Vniuſcuiuſque multæ rurſum ſpecies exiſtunt. Nam vulnus aut ſimplex eſt aut cauum. Hoc ita appellamus in quo propriæ ſubſtantiæ portio quædam perijt. Simplex rurſum aut ſummum eſt, quum cutem ſolã occupat, aut profundum, quum in carnem in aliaſve ſubiectas partes infligitur. Longum aut breue, magnum aut paruum, atque in his non longitudo ſola, ſed altitudo quoque & latitudo ſpectanda. Rectum vel obliquum, æquale vel inæquale, vt quod parte vna ſummum eſt aut anguſtum, altera profundum aut latum. Singulæ eiuſmodi differentiæ tum ſenſibus præſertimq; viſu atque tactu, tum infligentis cauſæ animaduerſione internoſci ſolent: neque (quum coràm ſint & in conſpectu poſitæ) alia de ſe indicia poſtulant. Sed tamen cauſæ quæ vulnus inflixit & materia & figura & magnitudo & vires æſtimandæ ſunt. Materia aut lignea eſt, aut arundinea, aut ferrea, aut ærea, aut ſtannea, aut plumbea, aut cornea, aut vitrea. Figura aut acuta, aut obtuſa, recta, curua, anguloſa, ſulcata aut ſpiculis alata. Magnitudo reliadmodum varia obtingit, cuius etiam appellatione irruendi impetus cõprehenditur: vt ſit vtrinq; vulneris magnitudo cõſpectior. Vires eius materiæ quæ vibratur interdũ nullę ſunt, interdũ aut ſimplici aut venenata qualitate infenſæ ſũt: ſimplici vt cauteriũ & ſepticũ medicamentũ: venenata vt tela toxico immerſa intinctaque: vt rabidi canis, ſerpentis aut muris aranei morſus: vt ſcorpij, viperæ aut phalangij aculeus. Hæc verò nõ ampliùs ſimplicia & ſolitaria ſunt vulnera: quemadmodũ nec quæ vel intemperiẽ, vel ingentem dolorẽ, vel phlegmonẽ, vel pruritũ comitẽ habent. Hinc autẽ illa noſci poſſunt, quòd ſymptomata quàm pro ſimplicis vulneris conditione grauiora ſuſcitent, maximè verò quæ toxicorũ & virulentarũ beſtiarum ictibus infliguntur, de quibus poſthac plenior erit tractatio. Nunc autẽ ad eas notas pergo quæ demonſtrant quæ pars in quouis vulnere plurimùm ſit affecta. *Symptomata & signa quæ indicant partem quamcunque vulneratam.* Inciſa vena, ſanguis abundè profunditur, eoque abundantiùs quo amplior atque turgidior ea fuerit: profluit aũt continenter & æquabiliter nullo ſubſultu, ſanguis craſſiuſculus atque rubicundus. Ab arteria verò tenuis, flauus feruiduſque manat, neque is æquabiliter, ſed pulſu quodã & ſaltu: quũ enim arteria ſe ſummittit, copioſior exit. Neruo autem ſeu punctim ſeu cæſim vulnerato, motus interdũque ſenſus perit aut certè offenditur, torporque accidit partibus vulneri ſubiectis, dolor ingens excruciat, inflammatio partẽ exercet nonnunquã in gangrænam deſinens, febris accenditur, cerebrique conſenſu ſæpe deliriũ ſuccedit. Conuulſio quoq; inſequitur, idque frequentiùs puncto & quadamtenus ſecto quàm præciſo neruo. Vulneratis tendonib. aut membranis quæ tum caluã tũ reliqua oſſa conneſtiunt, eadẽ ſigna at obſcura tamen obtingunt: multoque magis cæſis articulorũ vinculis. Os vulneratũ ſi nudatũ eſt, immiſſo ſpecillo ſcabrũ exaſperatũque percipitur nullo dolore, niſi quũ fortè obtegenti membranæ duriùs occurritur. Iam verò quã intus partẽ vnumquodque penetrans vulnus attingat, ſignis iudicandum. *Si interior pars quæpiam cõnexa ſit et offenſa, quæ eius ſunt indicia.* Si ex capitis ictu meninges vulnus acceperint, atrociſſimus dolor ineſt, qui & manſu adductiſq; maxillis, & ſpiritus contentione exacuitur, protinus vomitio conſequitur identidẽ ac ſubinde recurrens: ſanguis intrò effuſus nonnunquam vel è naribus, vel ex auribus, vel ex oculis promanat: ſenſus interdũ quaſi attonitis obtunduntur, neruique diſtenduntur: nec multò pòſt febris atque mox delirium exoritur, præſertim quum inflammatio occupauerit. Si cerebri quoque ſubſtantia offenditur, vt facilè fit quum amplificatum id (vt plenilunio) omnem caluæ capacitatẽ implet, mens labat ſymptomataque omnia ingraueſcunt, ac ſæpe cerebri portio nõ citra vitę perniciẽ excidit. At ſi altiùs in cerebri ventriculos vulnus ſit inflictũ, aut ſi transfoſſi ſunt oculi, repentina mors inſequitur, perinde ac percuſſo corde: illic quippe vis animalis, hic aũt ſpiritus atque etiã ſanguis confertim emanat. Quum pectoris vulnus in cauũ ſubit, expiratione flatus erumpit, atque vel aloës vel myrrhæ vel ariſtolochiæ puluere in vulnus infuſo, mox amaror impartitur ori. Vulneratis pulmonibus præter hæc, expuitio ſpumans cruentaque fertur, ſpiritus difficilè atque cum ſono eliditur, deinde ni repentina mors ſequatur, tum febris tum marcor hominẽ ſenſim conficit. Conſauciato corde protinus extrema frigeſcunt, morſque in propinquo eſt: atque ea derepente irruet, ſi ſauciatio in illius ſinus deſcenderit. Arterijs veniſque amplioribus inibi diſſectis magna ſanguinis viriumque facta profuſione, ſudores frigidi fœtidique exeunt mortis nuncij. Transfixũ diaphragma præcordia conuellit, ſummam infert difficultatem ſpirandi, delirium quoque & mentis alienationẽ, nonnunquam tuſſim & expuitionem cruentam, tandemque haud ſecus atque ictus pulmo tabem atque interitum: maximè quum parte id media afficitur, vt quæ neruoſa exang[illegible]que ſit, & continenter agitetur. Extremarum verò partium quæ carne multa ſunt præditæ vulnera interdum agglutinantur. Vulnerata gula nullus cibi potúſve tranſitus eſt, quicquid aſſumptum fuerit, protinus euomitur: ſingultus, animi defectio, ac plerunque conuulſio diſtorquet. Si ventriculi vulnere quod in capacitatem ſubit, cibus & potus erumpunt, vomitio quoque frequens eſt, & ſingultus, & animi defectio, nec ex eo diu quiſquam ſeruari poteſt. Diſſectis inteſtinis fæces minimè deſcendunt, ſed in abdominis ſpatium illabuntur graui exorta putredine: atque plaga vel fæces ipſas vel earum odorem fundit. Iecoris aut lienis vulnus quum per ſumma eſt, præcordia ad ſpinam reducit, cruentas tum vomitiones tum deiectiones mouet, lateris punctiones doloreſque ad iugulum quòd è directo eſt, animi defectiones atque febrẽ, alui profluuia, quibus ſandẽ quaſi atrophia corpus liqueſcit & abſumitur. At quod altiùs vulnus infligitur, animi defe-

ctione frequenti ſudoreque frigido mortem accelerat. E rene læſo mictio fit cruenta eaque parcior, dolor ad inguina atque teſtes deuoluitur, vrina ſub abdomine collecta hydropis quandam ſpeciem exhibet. Eadem propemodum & percuſſa veſica infert, atque inſuper vomitionem, ſingultum, delitia, vrinæque profuſionem è vulnere, quibus & mors ſuccedit. Diſciſſa ſpinę medulla ſubditæ partes reſoluuntur, earumque motus ac ſenſus omniſque functio intercidit, vt etiam modò ſtercus, modò vrina, modò ſemen præter voluntatem exeat. Rarò autem ſimplex vulnus vſquam conſiſtit, ſed ferè partes complures occupat atque comprehendit, è quibus & multa & variè confuſa ſigna exiſtunt.

De vlceribus. Cap. IX.

ἕλκος.

VLCVS eſt fœda impuraque continui ſolutio. Impura quidẽ fit, nõ vt vulnus ſanguine, ſed vel humoris vitio, vel hinc genita ſanie, vel pure, vel quauis alia corruptione, nõ extrinſecus, ſed ex vulnere ipſo profecta. Vulnus extrinſecus accipitur: vlcus nonnunquam extrinſecus quoque, vt quum vel ſeptico medicamento, vel cauterio corpus inuritur: at ſæpius huic origo ſpontanea ex interiori vitio eſt. Itaque omnis efficiens vulneris cauſa, euidens eſt, vlceris verò plerunq; interior, quiuis ſcilicet humor præter naturam collectus. Hic enim vel exeſione vlcus gignit, vel in vulnere accepto vetuſtate aliáve ratione ſuccreſcit. Eſt autem vlceris interior illa cauſa duplex, antecedens & continens. Antecedens eſt corporis impuritas atque cacochymia, aut ex improbo victu, aut ex viſcerum praua affectione contracta. Continens eſt, vitioſus humor omniſque corruptio in affecta parte conſiſtens ac hærens. Vulnus ergo ſolitarium exiſtit, neque illi cauſa aſſidet: vlceri ſua ſemper comes eſt cauſa, quæ quod genuit etiamnum fouet. Præcipuæ vlcerum differentiæ & ex ijs quæ dimanant, & ex cauſarum varietate ſtatuuntur. Vlcus quidem quemadmodum & vulnus appellare licet magnum paruum, ſummum profundum, rectum obliquũ, æquale inæquale, recens aut inueteratum, at non illius propriæ ſunt differentiæ. Ab ijs autẽ quæ in vlcere ſuccreſcunt indeque manant ſpecies hæ fiunt: vlcus ſanioſum, virulentũ, ſordidum, purulentũ atque verminoſũ. Eſt aũt ſanies omniũ quæ defluunt tenuiſſima, minimè glutinoſa, ſubalbida aut ſubrubicunda. Quod hac craſſius exiſtit, ſi glutinoſum quoq; eſt, ſiue Græcorũ ichor ſit ſiue meliceria, noſtris virus appelletur. pus vtroque craſſius eſt & albidius, minimè tamen glutinoſum aut cohærens: hoc ex vlcere exit iam ſaneſcente, ſanies ex incipiente atque crudo, virus ex maligno. Vnumquodque autem vitioſum habetur, ſi multum, tenue, dilutum, liuidum aut nigrum, mali odoris & acre: tolerabilius verò ſi omnia obtineat contraria. Sordes hiſce omnibus craſſior glutinoſior que eſt ac minimè profluit, ſed veluti concreta adhæreſcit vlceri. Vermes tũ ſordis tum putredinis ſoboles ſunt, ſolentque in neglecto vlcere procreari.

ἰχωρῶδες, ἰῶδες, ῥυπαρόν, πυῶδες, σκωληκιῶδες.
ἰχώρ. ἰός. πῦον. ῥύπος. σκώληκες.

Vlceris porrò differentiæ ex cõtinente cauſa hæ ſunt: vlcus phlegmonodes, eryſipelatodes, œdematodes & carcinodes: dein exedens, cacoëthes & putridum. Nam interdum ex adaperto quodam tumore fit vlcus, interdum citra tumorem ex humoris partiſve corruptione. Ex tumore fit phlegmonoſum aut eryſipelatoſum aut œdematoſum aut cancroſum, quod & cancer dicitur exulceratus. Sine tumore verò vlcus fit exedens, quod partem cui inſidet, aſſiduò excauat exteritque. Quinetiam depaſcens (Græci nomodes appellant) quòd non ſolùm affectam partẽ excauat, ſed & vicinas quoque integras abſumit & quaſi depaſcendo depopulatur. Huius quoque ſpecies eſt phagedæna, ſerpens quidem vlcus & obambulans, ſed ſolam cutem, non autem ſubiectam carnem rodens ac depaſcens. Omniũ cauſa eſt bilioſus, acer & mordax humor, aliàs craſſus, aliàs tenuis confertim in partem effuſus. Succedunt ea herpeti & eryſipelati, interdum & vulneri quod acrius medicamentum exaſperauit.

κακόηθες ἕλκος. νομώδης. φαγέδαινα.

Ab his ſunt vlcera cacoëthe, id eſt maligna & ægrè ſanabilia, quæ etiam quòd difficile ad cicatricem ducantur Græcis dyſepulota nuncupantur. In hoc genere ſunt Telephia atque ijs deteriora Chironia. Ea ferè magna, non tamen putrida ſunt, neque tetrum odorem expirant, neque depaſcunt, neque dolore excruciant, ſed oras habent tumentes, præduras atque calloſas: proinde non facilè ſaneſcunt, cicatrice interdum obducuntur tenui, ſed quæ mox dirupta vlcus renouat: exulcerato cancro ferè ſimilia, niſi quòd tumore nullo obſidentur in ambitu. Horum præter vulgare humoris vitium, cæca quoque malignitas cauſa ſtatuenda, quæ vix abigi profligarive poteſt. Talia ferè ex peſtilentia relinqui ſolent.

κακοήθη καὶ δυσεπούλωτα καὶ χειρώνεια ἕλκη.

Putridum vlcus proximum his eſt, in quo non id ſolum quod exit, ſed ipſa quoque vlceris caro computruit, atque mollis, glutinoſa & cadaueroſa iam reddita, tetrum grauemque odorem exhalat. Hoc niſi coërceatur plerunque in ſphacelum deducit. Oritur nonnunquam ex ſola humoris pernicie, ſed hinc tamen frequentius quòd partis inſitus calor vel ab arteriarum obſtructione vel alia quauis ex cauſa ſit extinctus, neq; iã poſſit partis ſubſtantiã & integritatẽ tueri. Vlceris igitur cuiuſque ſpecies eiuſque continens materia tum ex ijs, tum ex eorum quæ dimanant ſubſtantia atque colore, tum ex orarum duritie vel tumore vel colore noſcenda.

σηπεδονώδες.

Antecedẽs vlceris cauſa.

Ad hæc verò vt perfectior inſtituatur curandi ratio, cauſam quoque vlceris antecedentem, & quicquid in illius ambitu conſedit, etiam atque etiam circumſpicere oportet & accuratiùs explorare. Multa enim plerunque circumſtant, ſine quorum animaduerſione nequeat vlceris ſanatio compleri: cuiuſmodi ſunt intemperies præter naturam, phlegmone omniſque tumor: varix, contuſio aliáve carnis corruptio. Intemperies deprehenditur partis colore, contactu, laborantis

hominis ſenſu atque remediorum vſu. Tumor præter naturam quum tactui viſuique ſit obuius, ipſo innoteſcit. Hic autem vlceri materiam pabulumque ſuggerit, vt (ni prius ſublatus ſit) nequeat vlcus omnino ſaneſcere. Varix quoque aut quouis modo dilatata vena, ſi in vlcus materiã ... at, id agglutinari non ſinit. Contuſio autem omniſque ſubiectæ carnis corruptio aut vitioſitas, haud ſecus ac intemperies vlcus ſanari prohibet. Neque enim id carne impleri, neque agglutinari neq; cicatrice rectè obduci ſinit, ni conuenientẽ naturæ ſuæ modum obtineat. Quinetiam viſcerum præſertim verò iecoris atque lienis conſtitutio, totius denique corporis habitus tenendus, quòd ex bono facilis, ex malo habitu difficilis ſit vlceris curatio: hac ex cauſa hydropicorum & ictericorum vlcera ægrè ſaneſcunt.

De oſſibus fractis, luxatis aut aliter vitiatis. CAP. X.

OSSI quoque peculiaria vitia inſunt vlceri finitima: nã & continuitas ſoluitur & id loco mouetur. Continuitas ſoluitur quum id aut vitiatur, aut colliditur, aut foratur, aut finditur, aut frangitur. Vitiatur vel quum nigrum euaſit, à candente ferro vſtum, à maligno vlcere, à fiſtula, à ... o aſſidente inquinatum: vel quum pingue & molle vel etiam quum carioſum ſit. In his non ſolus color, ſed & oſſis ſoliditas petit: quæ in nudato oſſe ſatis eſt conſpicua, in contecto verò explorari debet ſpecillo tenui in vlcus immiſſo, dum os attingat: molle ſiquidem & aſperum deprehenditur. Colliditur atque contunditur nonnunquam cum nulla diuiſione pars illius ſumma ex

2 ... tantum exaſperatur: nonnunquam quũ integra continuatione inflectitur, vt coſta atque cartilago, at verò propriè quum in interiorem partem impellitur. Hoc concauum quodammodo ſit, quemadmodum & ænea vaſa quũ illiduntur. Infantibus & ijs quibus etiamnum tenella ſunt oſſa, præſertim verò caluariæ, peculiare hoc vitium. Tum quidem incumbens caro contuſa eſt atque ſub ea depreſſum os cauumque tactu dignoſcitur. Foratum eſt os quum adacto tenui mucrone demiſſoque tenui ſpecillo vndique ſoliditas exiſtit. Finditur rectum & vt lignum in longitudinem, frangitur vel tranſuerſum vel obliquum: atque huius extrema modò retuſa, modò acuta ſunt, hæcque ſæpius carnem vulnerant aut neruum. Quinetiã fragmenta ab his tenuia interdum recedunt nõ ſine compunctione ac dolore. Fiſſum fractúmve os facilè cognoſcitur ſi illius fragmenta ſuis ſedibus mouentur: aliud enim ſuper aliud effertur, ac proinde aſperitas & inæqualitas tangenti occurrit, mutaturque interdum partis figura. At nonnunquam fit vt fragmenta omnia in ſuis ſedibus perſiſtant, ac tum obſcurius eſt malum: nihil enim pungit, nihil reſtrum eſt, ... actu omnia ſunt æquabilia membroque ſua figura manet. Hinc tamen conijcere licet, quòd pars contracta doleat, neque ſuo perfungitur munere: tota intumeſcit ac plerunque calet, euidentes quoque ictus cauſæ anteceſſerunt. Atque hæc omnibus quidẽ oſſibus communia ſunt, nunc quicquid vnicuique peculiare eſt perſequamur.

Caluariam penitus frangi aut etiam findi periculoſiſſimũ, & nihilominus cognitu difficillimum eſt. Quũ caput vehementer percuſſum eſt re quapiam dura, aſpera atque vaſta, ſanguiſque per aures aut per nares effluxit, & bilis vomitio & vertigo inſequuta eſt, homoque quaſi attonitus concidit, ſine voce, ſine ſenſu, magna fractæ caluariæ ſuſpicio eſſe debet. At hæc certè interdũ ea nondũ fracta obtingunt, concuſſo duntaxat vehementius cerebro. Sed & nonnunquam ſine his quoſdam vidimus fracta caluaria dies circiter octo quaſi minimè affectos, ad conſueta munia prodire, quos tamen poſtea ingens ſymptomatũ turba proſtrauit. Itaque quũ fracti oſſis opinio eſt, nullũ certius ſignũ ſit, quàm demiſſo in plagã ſpecillo id explorare. Si quid enim in oſſe aſperũ extra ſuturas occurrit, fractũ idipſum eſt: ſi nihil niſi læue & lubricũ, integrum manet. Interdũ etiã ex malis ſymptomatis fractæ caluariæ ſuſpicio eſt, nec tamẽ qua parte vulnerata eſt cutis, ſed altera os finditur: ac tum circumſpectiùs quærendũ nunquis locus mollior ſit aut tumeat aut doleat, in hoc quippe ruina exiſtit. Porro aũt ſi in alis quas dixi notis ſtatim per initia vel mentis alienatio, vel torpor, vel neruorum reſolutio vel diſtentio acceſſerit, non modò fracta, ſed & depreſſa caluaria meninges cerebrumq; premit. At ſi ea multo pòſt tempore ſuperuenerint, vel ex phle-

5 gmone, vel ex humorum illuuie originem trahunt. Siquid autem in naribus aduerſum frangitur, ſiue os ſiue cartilago eſt, naſus deſidit, coarctantur nares, ſpirituſque ægrè ducitur. A latere verò ſi quid fractum eſt, aut locus cauus apparet, aut naſus in alteram partem contorquetur. Fracta verò maxilla quemadmodum & iugulum, non niſi communibus indicijs deprehenditur. At coſta ſi tota perfringitur, præter eas notas, ſanguinis quoque ſputum, grauiſſimum dolorem, ſpirandi difficultatem, inflammationem, febrem, ſuppurationem vitæque periculũ infert. Contuſio atque depreſſio, eadem quoque ſed leuiora multo. Quum quid verò in ſpina fractum eſt, quoniã ... ideſt, vtrinque pungit, locus concauus fit, corpuſque in partem interiorem nititur. Humerorum atque fœmorum fractorum non alia quàm communia ſigna ſunt: vti neque brachiorum ... biatum: quanquam in his non parum ad rem pertinet conſiderare alterúmve os an v-

6 ... nque ſit fractum. Hæc de fractis oſſibus, nunc de luxatis.

Luxari os dicimus quod vel prolabitur vel quouis modo ſede ſua mouetur. Id ſi perfectè fit & articulus prorſus excidit, oſſiſque caput è ſinu ſuo promouetur, vitium hoc Græci ἐξάρθρημα vocant. Si verò os ab oſſe paulum recedit, eaque inter ſe dehiſcunt atque diducuntur, παράρθρημα. Vtrunque autem modis quatuor fieri ſolet: aut enim in partem priorem, aut in poſteriorem, aut in interiorem, aut in externam os elabitur. Fit autem prolapſus omnis interdum ab externis

cauſis vt ab ictu, caſu & ab alijs quæ violēter os aut è propria ſede dimouent, aut vincula diſrumpunt, aut laxant, idque frequentiùs in pueris & imbecillis, quàm in robuſtis. Interdum etiam ab interiore cauſa, quæ vincula articuloſque laxat & infirmat: vt quum humor pituitoſus, mucoſus ac lubricus exuperat, qui vel multitudine vincula emollit vel lentore oſſa lubrica efficit. Luxati autem omnis articuli hoc indicium eſt, quòd qua parte os proſilit, articulus extuberat, aduerſa à qua receſſit ſinum habet: membri figura peruertitur, neque recta manet, membrū ægrè in eam partem flectitur in quam os exceſſit, in aduerſam perfacilè. Et hæc quidem luxatis omnibus ſunt communia, quid verò ſingulis accidat, deinceps dicendum. Maxilla & in partem priorem & in alterutrum latus promouetur. Quum in priorem, mentum prominet foraſque excedit, & inferiores dentes longiùs ſuperiorum ſeriem excedunt: quum verò in latus, mentum in contrariam partem contorquetur, nec dentes inferiores paribus reſpondent. Ceruicis vertebræ ſi in partē interiorem procidant, ægrè tum ſpiritus ducitur, tum cibus voratur, ſinuſque ineſt: ſi in externā, præter hæc mentum etiam pectori committitur & tumor in ceruice prominet. Sic propemodū & quum in ſpina vertebræ prolabuntur, licet non prorſus excidant, ea poſteriore parte vel prominet, vel excauatur, vel in alterum latus inflectitur, neque amplius recta illius figura manet. At verò quum toto loco mutatæ ſunt vertebræ, quoniam & membranæ & nerui premuntur aut etiam diuelluntur, præter ea quæ dixi, ex ijs quæ ſuper ſeptum tranſuerſum ſunt, brachia atque latera aut reſoluuntur aut diſtenduntur, vomitio ſpirituſque difficultas incidit. Ex ijs verò quæ ſub ſepto, crura reſolutione aut diſtentione laborant, vnde aut fæx alui aut vrina modò ſupprimitur modò preter voluntatem exit. Humerus in alam frequentiùs, in priorem partem rarius, in ſuperiorem nunquam prolabitur. Si in alam, brachium recedit à latere, neque in id adduci poteſt: ſi in priorem, brachium, in poſteriora facilè, in priora difficilè inflectitur. Cubitus ab humero in omnem partem excidit: quum in poſteriorem, brachium curuum eſt, neque exporrigi poteſt, eſtque altero breuius: quum in priorem, extentum idipſum eſt neque incuruatur. Similis quoq; luxatæ manus eſt ratio. Fœmur ſi (vt ſæpiſſimè fit) in interiorem partem prolabitur, crus totum extrà porrigitur, vix alteri iungi poteſt, eſtque eo longius. Sin in exteriorem, vt nonnunquā contingit, crus totum intrò ſpectat, eſtque altero breuius. Raro autem admodum vel in priora vel in poſteriora luxatur.

Genu in omnem præterquam in priorem partem conuerti poteſt: quod ſignis communibus internoſcitur. Hinc etiam quod perinde atque in fœmore nerui intendi ſolent. Palmæ plantæq; oſſa modò in priorem partem modò in poſteriorem prodeunt, atque in ea parte tumor apparet, in aduerſa ſinus. Digiti tum manus tum pedis in partes omnes excidunt, communeſque notas habent, quia neque naturalem figuram retinent, neque poſſunt in eam partem flecti in quam prolabuntur.

His expleta atque concluſa ſit Pathologia, quæ eſt affectuum, cauſarum & ſignorum inſalubrium, omnium denique quæ præter naturam in humanum corpus incidunt tractatio. Quanquam autem ea in breuem quaſi formulam comprehenſa videri poteſt, quiſquis tamen acri ſtudio attentaque cogitatione ſingula expendet atque æſtimabit, tandem percipiet nihil eorum prætermiſſum eſſe, quæ ad perfectam rerum & morborū cognitionem pertinent, & ad medendi vſum conducunt. Præſtabilia quæque videor perſequutus, minutioribus ijs duntaxat neglectis, quæ nullo ſtudio in cuiuſque vel mediocriter eruditi captum ac mentem venire poſſunt.

LIBRI SEPTIMI PATHOLOGIÆ, DE EXTERNIS CORPORIS AFFECTIBVS, FINIS.

INDEX

INDEX IN SEPTEM PHY-SIOLOGIÆ LIBROS.

Prior numerus paginam, poſterior lineam demonſtrat.

A

ABdomẽ. pag. 12. lin. 8
Abdominis muſculos urinæ expulſionẽ iuuare. 91,32.
Academicorũ de animo ſententia. 54.9.
Accretio quid. 66,31.
Accretionis & procreationis differentia. ibid.
Ἀκρόμιον 5,31.
Actio. 75,58
Actiones communes 68,40.
Actiones propriæ ibid.
Adeps frigidis naturis copioſus, calidis paucus 31,12.
Adeps pars corporis, non eſt 38,27.
Adipis differentia 31,14.
Adipis procreatio 31,8. 38,26
Adipis temperamentum 48,33
Adoleſcentia 51,34
Ἀφροδίσια 93,7.
Aër ambiens caloris cõſeruandi cauſas omnes in ſe continet 108,26
Aër auribus ingenitus 99,29.
Aër flammæ pabulum. 54,63
Aër humidior aqua 39,46.
Aër inſpirans ut fiat ſpiritui pabulum 109,55.
Aër quid flammæ conferat 54,58
Aër quomodo in pulmonem, atque inde in cor perueniat 18,15
Aëris inſpirati uſus 54,45.
Aëris inſpirati præparatio 109,54.
Aëris, ſpiritus & ſanguinis diſtributio per pulmones ibid.62
Aëre nihil humidius 39,46
Ærumna 103,18.
Æſtate acrior eſt in nobis calor quam hyeme 60,44.
Ætas quid 50,58
Ætas conſtans 51,40
Ætas nulla calida & ſicca abſolutè, uti nec frigida & humida ibid.46
Ætatis quam naturæ, in æſtimandis temperamentis, maior vis tribuitur. 2,4
Ætates quinque 51,32
Ætatũ mutatio unde ſpectetur. 50,55
Ætatum temperamenta 51,20
Affectio 103,18
Ἄγκων 5,51
Agglutinatio 67,37.
Alexan. Aphrodiſei de ſpiritu ſententia 54,21
Alexandri Aphrod. de partium facultatibus ſententia 80,31.
Alimentum eſt materia altricis facultatis 84,55
Alimenti in ventriculum depulſio ibid.63
Alimenti præparatio in ore ibid.58
Alimenti per inteſtina depulſio. 86,45
Alimenti nullum eſt genus tam benignum, ut uniuerſum concoctione mutari poſſit 67,40
Alimẽti in iecur diſtributio. 86,50
Alimenta coctione non putreſcere. 85,48
Alimenta multa tenuitatis cauſa in venas permeare 87,46
Allantoides membrana 121,22
Aloë 64,50
Altrix facultas nunquam ociatur. 66,10
Altrix facultas qua ibid 2
Altricis & auctricis differẽtia. ib.53
Alui excrementum 86,55
Ambitio 47,4. 103,9.
Amnios membrana 121,32
Ἀνάλυσις. i. reſolutiuus doctrinæ ordo. 1,39
Anatomes modus 32,18.
Anatomes præſtantia & neceſſitas. ib.
Anatomica adminiſtratio ibid.26
Anatomica inſtrumenta ibid.
Angor 103,17
Anima quid 63,35
Anima intelligens ſentientem & naturalem poteſtate in ſe concludit. 64,20
Anima cauſa eſt primaria, facultates cauſæ adiuuantes 65,12
Anima una diſſimiles actiones edit. 77,8
Anima qua ratione ſit ſimplex. 82,45
Anima cur quibuſdam non videatur ſimplex ibid.60
Anima naturalis & ſentiens ex ſemine prodierunt 116,25
Anima ſentiens in fœtu ducta eſt a parentibus 126,18
Animæ cuiuis parti, ut menti, ſuũ ſubiici ſpiritum 54,25
Animæ propria actio vita eſt 63,20.
Animæ ſpecies tres ibid.55
Animæ pars ſenſu pollens phantaſiæ, appetitus, & motus facultates habet. 64,40
Animæ partes 64,5
Animæ partes Geometricis figuris cõparata ibid,10
Animæ ſentientis ſedes & inſtrumentum 73,45
Animæ tres facultates locis diſſidere. 78,10. 80.37.
Animæ facultatẽ illic conſiſtere, unde ipſius inſtrumẽtũ deducitur. 78,50.
Animæ actiones cur læſo corpore lædantur 46,15
Animæ ſentientis vis & materia. 98,50
Animæ ſentientis varia inſtrumenta 99,4
Animæ facultates corporis temperamentum & cõformationem ſequuntur 107,15
Animæ principes facultates, ſedibus non eſſe diſtinctas ibid.25
Animæ facultates ex qua parte ſeminis oriantur. 126,60
Animam ſolis operibus cognoſci. 63,18.
Animam actionum corporis cauſam eſſe 63,30
Animam hominis eſſe immortalem 83,15
Animam externas functiones variis inſtrumentis perficere 103,35
Animi affectiones ut fiant 102,30
Animi perturbationes morbos præcedunt ibid.55
Animi intentio ad motum neceſſaria 104,37
Animi ægritudines 103,15
Animal omne natura calidum eſt & humidum 86,20
Animal omne ab ortu in vita extremum in dies ſiccius redditur 50,62. 52,25
Animal omne appetere, imaginari, loco moueri 64,24
Animal nullum perfectum ſine teſtibus gigni poſſe 114,5
Animalem facult. lædi poſſe aliis illæſis 77,45
Animalia quæ ſenſu prædita non mouentur 73,3
Animalia quæ progrediendi facultate ſint prædita 74,45
Animalia ſenſus impulſu, ſtirpes natura duce viuere 81,3
Animalia bruta diſcretionem potius habere quam iudicium 101,15
Animalis facultati reliquas materiã ſubiicere 82,15
Animalis facultatis motus in noſtro eſt arbitrio 77,20
Animalis facultas in cerebro conſiſtit

78,16
Animalis facultas omnium poſtrema ibid.
Animantia muta dextro cordis ſinu deſtitui 79,3
Animantia ſanguine prædita exanguibus calidiora 107,50
Animantia ſexu diſtincta 111,30
Animantia omnia ſanguinea è ſemine oriuntur 121,13
Animantis alimentum 80,25
Appetendi & ſentiendi facultates inſeparabiles ſunt 72,57.
Appetendi & ſentiendi facul. partē cerebri priore domiciliū habet 73,38
Appetitus naturalis rebus omnibus ineſt 68,16.72,15
Appetitus 72.9
Appetitus naturalis ibid.16
Appetitus natur. fons eſt iecur ib.18
Appetitus animalis in cerebro ſitus ibid.21
Appetitus rationalis ibid.34
Appetitus animalis à progrediendi facultate differt ibid.
Appetitus tot differentia, quot animæ facultates 83,40
Appetitus duo mortales 84,14
Appetitus omnes a reliquis facultatibus diſtingui ibid.
Appetitus triplex 83,42
Appetitus vt ab externis cauſis moueatur 102,63
Appetitum mouentes cauſa ibid.
Appetitum naturalē in ſtirpibus quid incitet 68,16
Appetituum differentia 72,14
Appoſitio 67,35
Aqua nihil frigidius 39,43
Aquatilia vt vitā tueantur 108,27
Arabum de temperato ad pondus falſa opinio. 46,43
Ἄρθρωσις 1,59.6,50
Argumentatio 105,29
Ariſtotelici cur venas è corde naſci putarint 24,59
Ariſtoteles partem corporis vt accipiat 38,40
Ariſtotelis ſententia de qualitatum remiſſione exponitur 44,59
Ariſtotelis de cerebri temperamento ſententia 48,35
Ariſtotelis de partibus animæ eiuſdēq; facultatibus, & de communi earum ſede ſententia 76,12.& cap.toto.
Ariſtotelis de fœmineo ſemine opinio 117,50
Ariſtoteles cor primùm conformari contendit 122,1
Ars 105,55
Arteria venoſa 17,34
Arteria ἀορτή ibid.27
Arteria magna vulnerata vniuerſus ſanguis profunditur 108,53
Arteriæ ſpiritus vitalis canales 12,41
Arteriæ cur quam venæ pauciores 27,32
Arteria venoſa id cordi præſtant, quod vena meſaraica iocinori ibid.
Arteria ad brachia ibid.
Arteriæ ramus ſuperior ibid.
Arteriæ ramus inferior 28,16
Arteriæ emulgentes ibid.
Arteriæ propria ſpiritus inſtrumenta 110,6
Arteriam ferè vena comitatur 27,34
Arteriarum quam venarum maior neceſſitas 28,44
Arteriarum temperamentū 48,27
Arteriarum pulſum ſatis conſeruare moderatum partium calore 108,46
Arteriarum tunica eodem tēpore atq; cor attolluntur & ſummittūtur ib.
Arteriarum beneficium ibid
Arrhenicum 53,42
Articulus quid 2,20
Articuli ſenſus expertes ibid.
Artifex facultas 75,63
Aſpera arteria 18,22
Aſſimilatio 67,36
Aſtragalus 6,20
Atomorū concurſus exploditur 39,21
Attractio iucundi, & moleſti expulſio quomodo fiant 67,60
Attractricis facultatis neceſſitas eſt 67,30
Attractrix facultas 66,65
Auaritia 83,61.103,7
Audiendi facultas 69,45
Auditio vt fiat 99,27
Auerrhoidis figmentum de ſubſtantiarum permiſtione 42,57
Auerrhoidis opinio da qualitatum remiſſione refutatur 44,42
Auerrhoidis de vitali facult. cauillus 77,37
Auerrhois falsò Galenum erroris inſimulauit 44,35
Auicennas humorem primigeniū cū aqueo confudit 57,13
Auicenna error de bile 97,24
Auicenna de grauida concubitu opinio 120,21
Auicennæ de ſemine error ibid.
Auicennæ falſa opinio de diſiunctione oſſium pubis in partu 124,30
Auicennas male temperamentum definiuit 44,14
Auriculæ 21,46
Auris ibid.
Auctrix facultas qua 66,20

B

BElluis non ineſt propriè memoria 106,31
Bilem quandoque ab imbecillo fieri calore 90,32
Bilis flaua 52,21
Bilis vtrinſque ſecretio ibid.
Bilis flaua vt folliculum fellis trahatur ibid.
Bilis ad inteſtina deiectio ibid.
Bilis inteſtina ad deiectionem irritat ibid.
Bilis quid 95,24
Bilis vera ad nutritionē inutilis.95,58
Bilis excrementitia & vtilis 97,13
Bilis naturalis duplex ibid.
Bilis vitellina ibid.
Bilis vitellina flaua ardentior ibid.
Bilis ſpecies tres in ſtomacho genita ib.
Bilis atra humorū omniū peſſima ib.
Bilis atra triplex ibid.
Bilis atra nulla fit ex ſanguine 98,1
Βλεφαρίδες 22,5
Bona triplicia 103,26
Brachium 5,44
Branchiarū in piſcibus vſus 108,60
Βρέγμα 3,53
Bruta qua poſſint meminiſſe 71,24
Brutorum anima 82,38

C

CAdauer quale eligendū 32,1
Calor viuentium non ab elementorum permiſtione naſcitur 49,11
Calor innatus vitæ functionum effector eſt 53,24.57,59.58,35
Calor innatus cum humido primigenio à ſemine, carnoſa ſubſtantia a ſanguine materno deriuatur 57,41
Calor innatus quid 58,17
Calor, vt & humor, in ortu ſummus eſt 52,8
Calor in ortu licet ſummus ſit, tamen eſt temperatus ibid.
Calor innatus ſeipſum ex accidenti conſumit ibid.
Calor innatus duplex 61.22
Calor innatus ſimplex eſt qualitas 77,28
Calor hominis ſimplex eſt & eiuſdem natura 90,3
Calor innatus nunquā ociatur 93,4
Calor noſter cur in æſtu langueat 107,43
Calorem non in omni viuente excellere 48,65
Calorem innatum ſupra elemētorum naturam eſſe 53,26
Calorem innatum humido ſibi conuenienti contineri 57,60
Calori noſtro non opponitur frigus 53,38
Caloris in vitæ decurſu mutatio 51,8
Caloris innati vi vita continetur 53,6
Caloris & humoris innati ſocietas 60 12
Caloris & humoris innati differentia. ibid.
Caloris innati ſubſtantiam hyeme non augeri 61,3
Calua 19,30
Caluæ figura 3,46
Caluæ oſſa ibid

Calx 6,22
Canalis qui cerebrum cerebello committit 20,5
Capitis totius oſſa duo & viginti 4,59
Carnes nonnulla frigida 30,58
Caro ibid
Caro triplex ibid.
Caro citius, quàm cæteræ partes, alitur 92,27
Caro fit ex materno ſanguine 123,10
Carotides arteriæ 27,62
Καρπὸς 5,54
Cartilaginum vſus 2,27
Cartilagines ſenſus expertes ibid.
Cartilagines in oſſium extremis 6,35
Cartilagines ſola & per ſe ibid.
Caſtratis propria ſubſtantiæ natura innervitur 113,56
Cauſa efficiens vna eodem inſtrumento diverſos ſæpe edit effectus 74,53
Κατάλυσις 14,42
Cerebellum 20,5
Cerebri baſis 4,11
Cerebri partes tres 19,40
Cerebri ventriculi duo priores ibid.
Cerebri infundibulum ibid.
Cerebri ventriculus medius 20,1
Cerebri ventriculus poſtremus ibid.
Cerebri functiones ibid.
Cerebri tubercula ibid.
Cerebri pars antica mollior poſtica durior 22,47
Cerebri torcular 26,9.28,14
Cerebri ſubſtantia quomodo alatur 26,12
Cerebri ventriculi duo priores ſenſui, medius & poſtremus motui ſerviunt 73,56.74,21
Cerebri meninges ſentiunt 73,65
Cerebri meninges tactus ſunt origo 74,21
Cerebri, cordis, & iecoris tum vires tum ſpiritus ſpecie & ſubſtantia differre 80,15
Cerebrum motus & ſenſus principium 2,11.ibid. 19,26.21,46
Cerebrum mentis domicilium 19,26
Cerebrum viſcerum præſtantiſſimum ibid.
Cerebrum ibid.
Cerebrum frigidum & humidum ib.
Cerebrum omnium partium humidiſſimum eſt & frigidiſſimum 70,19
Cerebrum ſenſu caret 74,12
Cerebrum ſentiendi principium 78,26
Cerebrum ſentientis animæ domicilium 98,53
Cerebrum ingiter movetur 103,48
Ceruix 3,14
Chyli ad iecur per venas meſenterij tranſuectio 87,5
Chyli & chymi differentia 96,61
Chyloſis in ventriculo fit 79,33
Χυλώσεως cauſa efficiens 85,36
Chylum diverſarum partium permiſtione conſtare 90,8
Chylum temperatum in corpore temperato omnes humores ſuo genere temperatos producere ibid.
Chylus non eſt proximum ventriculi alimentum 85,65
Chylus in venis meſenterij rubeſcit 93,9
Chylus primum in corpore alimentum ibid.
Chylus fibras in ventriculo contrahit 95,20
Χυμὸς 93,32
Χοροειδὴς contextus 19,55.26,15.28,14
Χυμεῖα ſecunda 121,26
Cibi in cremorem converſio nondum eſt concoctio 85,31
Cibus ingeſtus famem ſedat animalem non item naturalem 86,20
Cibi ad iecur diſtributionem ratione potius quam ſenſu cognoſci 87,13
Cilia 22,3
Ciliorum τάρσοι 6,45.22,3
Claves ſoli homini data 2,4
Coccyx nullum emittit nervum 23,51
Κόκκυξ 3,11
Coctionis in ventriculo ratio 85,23
Cogitatio frequens memoriam ſtabilit 101,24
Cogitatio ibid.
Cognitio & appetitus principia & cauſæ ſunt actionis & progreſſionis animalium 72,55
Cognitio 101,11
Κῶλον inteſtinum 13,8
Color 99,47
Columella 19,15
Compoſitivus doctrinæ ordo 1,42
Componendi facultas 75,50
Compoſitio 105,21
Κώνάριον 20,11.30,30
Conceptio quid 120,50
Conceptio proba vt fiat quæ ſint neceſſaria ibid.
Concipiendi rationes ibid.
Concoctio quid 85,45.88,40.92,54
Concoctio perfecta non vbique fit ib.
Concoctio triplex ibid
Concoctio prima in ventriculo ibid.
Concoctio ſecunda in iecore 93,6
Concoctio tertia in ſingulis partibus ibidem
Concoctiones duæ communes ibid.
Concoctionis quis ſit finis 92,15
Concoctionis primæ quis humor, quod excrementum 93,26
Concoctionis ſecundæ humor & excrementa ibid.
Concoctionis ſecunda triplex excrementum ibid.
Concoctionis tertiæ humores & excrementa ibid.
Concoctrix facultas 67,20
Concoctrix facultas nullum villorum genus requirit 68,53
Conſultatio 105,47.75,58
Conſternationes militares inauditæ 39,30.60,21
Contemplatio 75,55
Contemplatio 105,32
Contraria ſimul vna eademque ſede excellere nequeunt 44,64
Contraria de eodem comparatè enunciari poſſunt 46,38
Coquentis facultatis primum opus 85,31
Cor 17,3
Cor ad cerebri neceſſitatem conditum 11,25
Cor tumidis & ignaviæ gravatur 17,7
Cor non movetur noſtro arbit. ibid.
Cor neque muſculus eſt, neque ex muſculis coagmentatum ibid.
Cor craſſo ſanguine nutritur ibid.
Cor quare omnium facultatum principium dicatur a ſophiſtis 79,45
Cor quid iecori & cerebro conferat in perfectis animalibus 81,11
Cor poſtremum mori, primum vivere e Ariſtot. 122,7
Κερατοειδὴς proceſſus 5,30
Cordis neceſſitas 11,15
Cordis ſinus duo 17,18
Cordis canales ibid.
Cordis auriculæ ibid.
Cordis valvulæ ibid.
Cordis ὀστοῦν ibid.
Cordis σεπτόν ibid.
Cordis ſubſtantia vnde nutriatur 24,52
Cordis temperamentum 48,25
Cordis & arteriarum motus nec eſt in noſtra poteſtate, nec interrumpi poteſt 77,24.78,29
Cordis & arteriarum pulſationes diſtant 110,22
Cordis pulſatio 108,40
Corpora interitu in elementa diſſolvuntur 40,37.43,20
Corpora quæ permiſceri poſſunt 41,52
Corpora inflammantur ob oleoſam ſubſtantiam quam in ſe habent 55,11
Corpora quæcunque vivunt aluntúrque, oleoſo humore prædita ſunt 55, 11.ibid,65
Corporis vniverſi ſubſtantia aſſiduè diſſipatur 11,32
Corporis interiora in tres regiones diviſa ibid.
Corporis humani in ſimplicia diſſolutio 36,42
Corporis totius temperamentum vnde ſit 48,42
Corporis actiones à corpore non proficiſci 63,20
Corporum ſubſtantia mutuò ſe penetrare nequeunt 42,51

Corpus humanum artis medica ſubiectum exiſtit 1,48
Corpus humanum non modo animæ diuerſorum, verùm organum eſt ibid.
Corpus humanum tria obtinet cæteris animantibus negata ibid.
Corpus hominis ut ceterorum omniũ ex quatuor elementis conſlatum eſt 40,1
Corpus omne ſectione infinitũ 42,49
Corpus vnum & idem multis poteſt eſſe temperamentis 50,45
Κίσσα 93,60
Coſtæ 3,8
Coſtæ nothæ 16,41
Coturnix veratrum coquit 85,40
Coxarum oſſa. 5,64
Coxarũ capacitas mulieribus quam viris amplior 15,61
Coxendicum oſſa 6,2
Crus ibid.
Cubitus 5,45
Cupedia 83,52
Cupiditas ibid.
Cupiditatis vnumquodque genus in quo bona feratur 103,25
Cutis 29,41
Cutis crebris foraminibus peruia ib. & 32,39
Cutis lex & regula temperamentorum 47,43
Cutis temperata eſt ibid.
Cutis eodem eſt temperamento atque totum corpus 48,52
Cutis ex ipſo ſemine cõcreſcit 122,52

D

DEntes 4,65
Deſperatio 103,18
Diaphragma, eiusq́; vſus 16,41
Diaphragma ſimplex eſt muſculus ibid.
Diaphragma qui moueant nerui 23,18
Διάρθρωσις 6,59
Diaſtole 109,4
Diaſtoles effectus 110,28
Digiti manus 5,59
Digiti pedis 6,26
Diſcordia 103,5
Diſcretio 101,17
Diſtributionẽ attractione fieri 87,35
Diſtributionis celerioris cauſa ibid.
Dolor 103,16
Dorſum 3,13
θύμωσις 83,52.84,12.102,48

E

EFfectio quid 65,12
Effictio quid 71,4
Effigies ſimilitudo 125,16
Εἰλεὸν *inteſtinum* 12,64
Ἔκφυσις *ſeu* δωδεκαδάκτυλον *inteſtinum* ibid.
Electio 105,61
Elementa corporis ſenſibilia 39,1
Elementa quatuor ibid.
Elementa in miſtione ſummas qualitates retinent 44,54
Elementa vbi ſint ſyncera 41,16
Elementa non ſunt cauſæ facultatum, vti nec temperamenta 110,57
Elemento ſimplici nihil poſſe nutriri 40,25
Elementorum & principiorum differentia 38,62
Elementorum facultates inter ſe eſſe contrarias 39,15
Elementorum ſubſtantias mutari ib.
Elementorum qualitates ſumma ib. 41,4
Elementorum qualitates remiſſa 39,59
Elementorum ſubſtantias & formas in permiſtione ſeruari 41,33
Elementorum ſubſtantias totas totis permiſceri quibus argumentis nonnulli probent, & eorum refutatio 42,30
Elementorum ſola qualitates, nõ item ſubſtantiæ, tota totis permiſcentur 43,1
Elementorum ſubſtantiæ quamuis in miſtione ſeruentur, poteſtate tamen duntaxat inſunt ibid.
Elementorum in miſtis portiones ſenſu quodammodo, non ratione, noſcuntur 46,64
Elementum quid 38,55
Empedoclis de elementorum permiſtione ſententia 42,13
Ἐπιδερμὶς 29,51
Ἐπιδιδυμὶς 15,31
Ἐπιγλωττὶς 18,56
Ἕψησις 85,46
Eſſentiæ vnius plures facultates eſſe 64,47
Ætate media licet humor ſit paucior, par tamen eſt ſenſu calor 59,30
Exanimatio 103,14
Excandeſcentia 103,1
Excrementorum deiectionem naturalem eſſe, retentionem voluntariam 86,58
Excrementorum differentia 97,3
Excrementum concoctum 38,17
Expultrix facultas 66,64
Expultricis facult. neceſſitas 67,12

F

FAcies commiſſuræ 4,8
Faciei oſſa ibid.
Facultas animæ quid 64,40
Facultas aliqua vt pereat 65,37
Facultas diſcernendi 70,43
Facultas imaginum conſeruatrix ib.
Facultas fictrix ſiue phantaſia, aut imaginatio 71,4
Facultatem eſſe formam inſtrumenti 69,34
Facultatem à temperamento naſci 79,62
Facultatem vnam aliis integris perire poſſe 81,62
Facultates tot eſſe, quot opera 64,51
Facultates non ſunt partes animæ ib.
Facultates naturales quo quaque tempore dominentur 65,24
Facultates altrici inſeruientes quatuor 66,62
Facultates quæ, quibus partibus maximè vigeant 68,42
Facultates peculiares villis non indigent 69,3
Facultates animales ſolis animantibus obtigerunt 69,1
Facultates quo ordine intercidant 82,10
Facultates quo ordine oriantur ibid.
Facultatis & partis diſcrimen 65,1
Facultatis animalis vſus 69,28
Facult. animalis varia ſunt inſtrumenta ibid.
Facultatum quatuor altrici inſeruientium demonſtratio 67,20
Facultatum naturalium inſtrumenta 68,48
Facultatum animalium genus duplex 69,15
Facultatum animalium demonſtratio ibid.
Facultatum animalium diuiſio & numerus ibid.
Facultatum numerus ex organorum differentia æſtimandus eſt ibid.
Facultatum differentiæ ex inſtrumentis 70,16
Facultatum trium conſenſus 81,59
Facultatũ præſtantia & ordo 82,20
Fames quid 86,8
Fames duplici ſit cauſa ibid.
Fames 102,42
Fauces binia 18,12
Femur 6,5
Fibri ſanguini confuſa 94,49
Flammæ pabulum triplex 55,2
Fœmina 111,41
Fœmina quando gignatur 125,17
Fœmina ſemen fœcundum eſſe 117,37
Fœminas ſemen proferre ibid.
Fœminas nonnunquam nullo viri concubitu molas concipere ibid.
Fœmineum ſemen cur nonnullis infœcundum videatur ibid.
Fœmineum ſemen partem fœtus fieri magis quam maſculum 127,14
Fœtus copioſior materia a fœmina quam a mare confertur 125,7
Fœtus quadrageſimo die eiecti deſcriptio 123,6

Fœtus

Fœtus partes omnes quando conformata appareant 122,56
Fœtum menſtruo non ali 119,34
Fœtus puriſſimo alitur ſanguine ibid.
Fœtus conformatio 121,14
Fœtus urina 123,63
Fœtus ſudor 124,1
Fœtus excluſio ibid.
Fœtus quando moueatur 123,39
Fœtus in utero ſitus ibid.
Fœtus quando ſentiat ibid.
Fœtus cur in utero variis ſignis aliquando notentur 125,33
Folliculus fellis ut alatur
Folliculus fellis nonnunquam calculis refertus 14,11
Folliculus fellis ibid.
Folliculi fellis uſus 11,50.14,10
Formatrix facultas 65,51
Formæ rerum omnium diuinæ ſunt 116,60
Formido 103,13
Frigus equè atque calor vitam eripit 107,60
Frontis os 4,5
Functionum naturalium ſuprema eſt nutritio 92,43

G

GAleni de peritenæo aſſertio 15,51
Galeni de pulmonis temperamento ſententia 48,31
Galeni de cerebri temperamento ſententia ibid.
Galeni de ſeminis in uterum profuſione ſententia 120,16
Gallorum oua 128,29
Ganglium 25,8.& 27,56.& 30,31
Gemelli ut concipiantur 125,59
Gemelli unico fiunt concubitu ibid.
Genæ immobiles 22,1
Generatio quid differat à permiſtione 41,30
Glandulæ, earúmque differentia 30,20
Glandulæ ad linguæ radicem ibid.
Glandularum in Meſaræo uſus 13,48
Γλῶττα 20,15
Grauidis quæ eueniant ſymptomata 119,42
Gula ventriculi manus 85,1
Guſtus 22,31
Guſtandi facultas 69,57
Guſtatus ut fiat 100,19

H

HÆmorrhoides vena 26,63
Hippocrat. calidi, frigidi, humidi, & ſicci nomine quatuor elementa intellexit 40,50
Hippocrat. hominem prima die calidiſſimum ſtatuit 59,34
Hippocrat. quid per naturam interdum intellexerit ibid.
Hippocrates quid calidum appellet libri primi aphoriſmo decimoquinto 61,12
Hominem temperatum ad pondus inueniri 48,57
Homo præ cæteris animantibus cerebrum habet ampliſſimum 1,65
Homo temperamenti mediocritate cæteris antecellit 47,23
Homo poſtremo vitæ die frigidiſſimus 59,51
Homo unus natura, ſenſus, & mentis viribus eſt præditus 80,59
Homo ſolus recordatur 106,28
Hominis tactus temperamentorum index 47,22
Hominis temperati tactum medium tenere uniuerſæ ſubſtantiæ ibid.
Hominum anima 82,40
Hominum cur plures, quam cæterorum animalium, differentiæ 125,46
Humerus 5,40
Humor quis quauis ætate abundet 52,38
Humor oleoſus 55,6
Humor alimentarius ibid.
Humor elementarius ibid.
Humor natiuus & primigenius 56,1
Humor primigenius ſpiritus & caloris innati fundamentum & ſedes ibid.
Humor partiũ ſolidarum triplex ib.
Humor natiuus quis propriè dicendus ibid.
Humor ſecundariorum quartus ſolus eſt in eſſentia partis ſimilaris 57,6
Humor oleoſus caloris innati eſt ſubſtantia ibid.
Humor natiuus ſiue primigenius ætatis decurſu imminuitur ibid.
Humor cryſtallinus primum videndi eſt organum 69,36
Humor quid 96,54
Humor quemlibet ex conuenienti chyli portione gigni 91,4
Humores ſecundarij quatuor 57,6
Humores omnes ex quouis alimento in nobis gigni 90,1
Humores diuerſi unde in nobis gignantur ibid.
Humores quatuor neceſſariò in nobis gigni ibid.
Humores omnes ex eodem chylo unius caloris beneficio producuntur ibid.
Humores omnes eodem tempore ſimul gigni ibid.
Humores quatuor ſecundarij ut ex ſanguine fiant 92,1
Humores in venis non eſſe ſynceros 95,55
Humoris triplicis in ſtirpibus demonſtratio 55,32
Humoris natiui iactura non reſarcitur 57,45
Humorum & corporis conditio plerũque eſt diuerſa 52,41
Humorum trium comparatio 56,17
Humorum trium diſcrimen ibid.
Humorum quatuor procreatio 88,63
Humorum differentia unde ſpectanda 91,1
Humorum ſecundariorum ordo 92,1.93,26
Humorum quatuor in ſanguine proportio 95,48
Humorum differentia 96,58
Hyeme maior eſt in nobis caloris copia quam æſtate 60,34

I

IActatio 103,20
Iecoris uſus 11,46
Iecoris λοβοὶ 13,62
Iecoris ſubſtantia prorſus ex ſanguine non concreuit 30,45
Iecoris læſi ſigna 78,34
Iecoris retentio 88,39
Iecoris coctio ibid.
Iecoris caro ſanguinis opifex ibid.
Iecur 13,58
Iecur partium nutrientium princeps 11,43.13,59
Iecur ad cordis & cerebri neceſſitatẽ conditum 11,55
Iecur ingenita ſibi facultate ſanguinẽ efficit 13,60
Iecur nullis interdum fibris diuulſum ibid.
Iecur cum omnibus ferè partibus communionem habet 14,3
Iecur venarum origo ibid.& 24,3
Iecur naturalis animæ ſedes 78,22
Iecur & cerebrum cordis indigere auxilio 81,22
Iecur ingenita proprietate ſanguinem conficit 88,55
Iecur ut alatur ibid.
Iecur ſanguinis officina & principium 91,39
Ignis materia fumus 54,57
Ignis ancipitis natura 99,58
Igne nihil calidius 39,55
Ignem ſyncerum non lucere 41,19
Ilium oſſa 6,1
Imaginatio 101,29
Immutatrix facultas 65,52
Incrementi certus eſt modus 66,49

Inductio 105,27
Infantia 51,35
Infans natiuo calido excellit, iuuenis aduentitio 59,87
Inimicitia 103,6
Inſectorum coitus 114,43
Inſomnium cuius ſit facultatis 71,58
Inſomnium quando nullum fiat 101,58
Inſomnium falſum ibid.
Inſomnium quando & quomodo vèrè fiat 102,6
Inſomnium quid ibid.
Inſomniorum varietatem ex corporis affectione prouenire ibid.
Inſtrumenta ad motum neceſſaria 73,8
Inſtrumento læſo functionem quoque lædi 78,6
Intelligentia corporis inſtrumenti opera non indiget 75,11
Intelligentia ibid.
Intelligentia patiens ibid.
Intelligentia agens ibid.
Intelligentia agens & patiens 105,5
Intelligentia actio a ſenſibus ducitur 75,16
Intelligentiæ ſubiectum ibid.
Intemperatum multiplex 46,29
Intemperati cum intemperatis vt generent 121,2
Inteſtina 12,49
Inteſtina tranſuerſos tantùm habent villos 13,28
Inteſtina craſſa adipem & denſiorem & cumulatiorem habent quam tenuia ibid.
Inteſtina bile ad fæcum deiectionem irritantur 14,14
Inteſtina expellendi facultate ſunt valentiſſima 86,46
Inteſtina cibum etiam coquere ibid.
Inteſtinorum vſus 11,47.12,50
Inteſtinorum numerus 12,56
Inteſtinorum duplex tunica 13,23
Inteſtinorum nutricatio 87,2
Inteſtinis vnicum villorum genus obtigit 68,63
Inteſtinum ieiunum 12,61
Inteſtinum cæcum ibid.
Inteſtinum rectum ibid.
Ira 83,46.103,4
Ἠθμοειδὴς *os* 4,44
Iudicandi facultas 75,52
Iudicium 105,22
Ingulum 5,32.16,40
Iuuentus 51,37

L

LAc tribus conſtat partibus 95,36
Lactes 30,33
Lætitia 103,21
Λαμβδοειδὴς *ſutura* 3,50
Lamentatio 103,17
Larynx 18,32
Larynx noſtro arbitrio claudi vel recludi poteſt 18,40 & 18,53
Laryngi addita glandulæ 18,60
Λεπιδοειδὴς *commiſſura* 3,56
Libido 83,53.102,38
Libido ex ſeminis ardore 119,58
Lien 14,16
Lienis vſus 11,49.14,18
Lien ſimiæ perexiguum ibid.
Lien aliquando viſus, qui mole ſua iecur ſuperabat ibid.
Lien ſuccum melancholicum ſibi in nutrimentum conuertit ibid.
Lien ſucci melancholici fæces in os ventriculi profundit ibid.
Lien vt melancholicũ humorem trahat 89,20
Lien quomodo alatur ibid.
Lingua 19,1
Lingua guſtandi ſenſu prædita ibid.
Linguæ vinculum ibid.
Λιθοειδῆ *oſſa* 4,1
Luctus 103,17
Lumbus 3,13
Lumen quid 99,50
Lumini nihil eſt contrarium 53,19
Luna hominis & reliquorum omniũ humores regit 119,17

M

MAgnanimitas 103,10
Magnes 64,49
Malæ, ſeu maxillæ ſuperioris os 4,20
Malleoli 6,17
Mammarum aut teſtium concoctio non eſt communis 93,19
Manus oſſa 5,53
Mas 111,38
Mas quando gignatur 125,24
Materiæ ſpermaticæ in teſtes ſecretio 112,52
Maxillæ inferioris oſſa 4,54
Maxilla inferior ex omnibus capitis oſſibus ſola mobilis ibid.
Maxillæ muſculi 8,7
Meditatio ſiue cogitatio 71,17
Medicamenta omnia natura ſunt mixta 87,59
Medulla ſpinæ & cerebri igne non diffunditur 31,40
Medullæ procreatio ibid.
Medullæ differentia ibid.
Melancholicus humor 89,7
Melancholici humoris è liene expurgatio quomodo fiat 89,20
Melancholicus humor quid ventriculo conferat ibid.
Melancholicus ſuccus quid 95,24
Melancholici humoris differentia 97,44
Membra tempore ſicceſcunt 59,19
Membrana ſuccingens coſtas 16,51, & 29,25
Membrana duplex, qua pectoris capacitatem dirimit ibid.
Membrana ſuccingens coſtas omnibus in pectore membranis, præterquam Pericardio, ortum præbet 17,62
Membrana 28,57
Membrana propriè dicta 29,3
Membranarum neceſſitas 28,52
Membrana ſenſus non motus compotes ibid.
Membranæ è neruis non naſcuntur 29,33
Membranarum differentia 29,5
Membranarum ortus ibid.
Membrana fœtum inuoluentes quo ordine formentur 121,20
Memoria 71,15
Memoria duplex ibid.
Memoria propria quid ibid.
Memoria & imaginationis eadem ſedes 74,46
Memoria læſa non modò occipiti ſed toti cerebro remedia adhibenda ibidem 62
Memoria conſeruans 101,20
Memoria efficiens ibid.
Memoria mentis 106,7
Memoria vt ſias ibid.
Meninx craſſa 19,32.& 29,16
Meninx tenuis ibid.
Mens vt ex duabus intelligentiis conſtet 75,38
Mentis & animæ ſentientis diſcrimẽ 81,55
Mens formarum omnium præſtantiſſima 105,15
Mens, poſtquam è corpore emigrauit, præteritorum non meminit 106,36
Mentem inſtrumento non indigere 104,64
Mens vt intelligat, & rerum notiones concipiat 105,4
Mens agente & patiente intelligentia conſtat ibid.
Mens vt fœtui in vtero accedat 116,30
Mens & intelligentia fœtus 126,31
Meſaraicæ venæ 13,58.& 24,12
Meſaraicarum venarum vſus 11,47
Μεσάραιον, *ſeu* μεσεντέριον 13,38
Meſenterij vena qualibet ſanguinẽ continet atque chylum 87,21
Meſenterij venas eodem tempore diuerſas actiones edere ibid.
Meſenterij venæ chylum præparant iecori ibid.
Meſenterij venæ ſuperiores ad diſtributionem, inferiores ad expulſionem magis aptæ ibid.

Menſtrua

Menſtrua quibus animalibus adſint aut deſint 118,59
Menſtrui neceſſitas & productio ibid.
Menſtrui circuitus cauſa 119,14
Menſtrui natura ibid.
Menſtruum quid ibid.
Menſtrui malignitas ibid.
Menſtruum inter venena relatum ibid.31
Menſtrui retenti incommoda ibid.
Menſtruus ſanguis in grauidis quò concedat ibid.40
Menſtruum nutricationi ineptum 124,46
Menſtrui expurgatio a partu ibid.
Menſtruum quo tempore erumpat 119,2
Μετακάρπιον 5,58
Μετέωρα ex imperfecta elementorum miſtione fiunt 44,12
Metus 84,2.103,12
Miſtio quid 42,1
Mœror 103,17
Moleſtia ibid.
Morales facultates tres 83,50
Moralium facultatum ſedes ib.64
Morborum, ſenij, & interitus cauſa 45,5
Mors eſt caloris extinctio 53,23
Mortum varietas unde proueniat 7,17
Mors quid 81,51
Motionis & progreſſionis finis 72,4
Motuum tria efficiunt 104,45
Motus inſtrumenta 73,43
Motus cauſa præcipua 104,36
Motus tonicus ibid.60
Motuum liberorum duo genera 109,15
Mouendi & progrediendi facultas 74,51
Mouens facultas à ſentiente diuerſa eſt ibid.
Mouendi facultas maximè in poſteriore cerebri parte ſedem habet ibid.
Mouendi facultas à cerebri ſubſtantia eſt, ſentiendi à meningibus 74,10
Mucum narium aut ventriculi pituitam non eſſe 93,62
Mulier menſtruoſa vt ſpeculum polluat 100,10
Muſculus frontis vnus 7,61
Muſculus μασητὴρ 8,15
Muſculus linguam exerens ibid.
Muſculus veſicæ 10,21
Muſculus omnium, qui in corpore ſunt, maximus ibid.
Muſculus proprium eſt inſtrumentum motus voluntarij 74,26
Muſculi, & eorum vſus 2,38
Muſculi ſubſtantia ibid.
Muſculi compoſitio 7,48
Muſculi in longitudine partes tres ib.
Muſculi oculorum 8,1.22,4
Muſculi labrorum 8,21
Muſculi naſi ibid.
Muſculi ceruicis ibid.
Muſculi oſsis ὑοειδοῦς ibid.
Muſculi laryngis ibid.
Muſculi linguæ ibid.&9,1
Muſculi pectoris 8,65
Muſculi μασχάλιαιοι 9,8
Muſculi ſcapularum ibid.
Muſculi humeri ibid.
Muſculi brachium mouentes in humero ſunt ibid.
Muſculi carpum & digitos mouentes in brachio ſiti ibid.
Muſculi manus ibid.
Muſculi exteriores dorſi 10,4
Muſculi interiores dorſi 10,5
Muſculi abdominis ibid.
Muſculi genitalium ibid.
Muſculi podicis ibid.
Muſculi femur mouentes in coxa poſiti ibid.
Muſculi qui in femore poſiti, tibiam mouent ibid.
Muſculi, qui in tibia poſiti, pedem mouent ibid.
Muſculi pedis 11,8
Muſculi ψόαι 14,40.26,61
Muſculorum caro 30,8
Muſculi propria functio 104,45
Muſculo quæ ſit laborioſa conſtitutio, quæque naturalis ibid.
Muſicum quatuor humoribus elegans comparatio 88,65

N

NAres 21,53
Nares narumq́ interſtitium 4,38
Naſus 21,49
Naſi oſſa 4,31
Natura humana quid 58,28
Natura tria comprehendit ibid.
Natura tota ex ſemine eſt ibid.
Naturæ in neruorum communitione ſolertia 23,60
Natura non ſolum non vni calori, ſed illius quoque ſubſtantiæ accommodari 58,33
Naturæ appellatio multiplex ibid.
Naturæ ſubſtantia ibid.
Natura ſubſtantia ex quatuor elementis conſtat ibid.
Naturæ præcipuum munus 84,54
Naturam eſſe temperamentum 58,60
Naturalis animæ pars eiuſque facultates 65,18
Naturalem facult. lædi illæſis alijs 77,48
Naturalem facultatem in animantibus perfectiorem eſſe quam in ſtirpibus 81,1
Naturalis facultas cæteris ignobilior 82,20
Neruis prima ſentiendi mouendiq́ facultas data eſt 2,33
Nerui recurrentes 18,52.21,34
Nerui ſentientes è priore cerebri parte 22,9
Nerui mouentes è poſteriore cerebri parte, & ex ſpina medulla deriuantur ibid.
Nerui è cerebro nati cur alij ad motum alij ad ſenſum accommodantur 73,60
Nerui mouentes, duri ſentientes molles ibid.
Nerui medulla conferti mouent 74,24
Neruorum cerebri prima coniugatio oculis videndi ſpiritum vehit 20,42
Neruorum cerebri ſecunda coniugatio oculos mouet ibid.
Neruorum cerebri tertia coniugatio ad guſtatum pertinet ibid.
Neruorum cerebri quarta coniugatio tertiæ primùm confuſa, mox ad palatum decurrit ibid.
Neruorum cerebri ſeptima coniugatio linguam mouet 21,35
Neruorum cerebri quinta coniugatio auditum præſtat ibid.4
Neruorum cerebri ſexta coniugatio interioribus partibus tangendi ſenſum præbet ibid.
Neruorum è ſpina medulla productorum deſcriptio 22,53
Neruorum è ſpina medulla prodeuntium coniugationes nouem & viginti 23,1
Neruorum mouentium aliam, ſentientium aliam eſſe compoſitionem 73,59
Neruos non à corde ſed à cerebro naſci 79,10
Neruos non naſci à meningibus ib.
Notio quid 105,16
Notiones generales ibid.
Nutritio quid 66,6.92,12
Nutricatio plenior non eſt accretio 66,41
Nutritionis & procreationis differentia ibid.10
Nutritio vt ex ſanguine ſenſim fiat, & aſsimilatio 92,20
Νύμφη 16,31

O

OBelialis ſutura 3,52
Occipitis os ibid.
Oculi pars corporis precioſiſsima 21,47
Oculi tunicæ 22,8
Oculi humores ibid.
Oculi compoſitio ibid.
Oculorum gratia caput in editis corporis partibus collocatum 21,60

Odium 103,5
Odorandi inſtrumentum 20,36
Odorandi facultas 69,51
Odorum effuſio 99,35
OEſophagi vſus 11,45.12,28
OEſophagi duplex tunica 13,25
OEſophago villi deſunt obliqui ibid.
OEſophagus ſeu gula 12,28
OEſophagus ventriculi pars videtur 13,26
ὠλήν 9,36
Oleum promptiſſimè inflammatur 55,11
Oleum ex quouis corpore, quod inflammari poteſt, arte elicituri ibid.
Omentum 12,17
Omenti vſus ibid.
ὠμοπλάται 5,14
Opera animæ eſſentiæ tribuenda 64,45
Opinio 105,31
Oſſium vſus 2,13
Os ſacrum 3,9.5,64
Os iugale 4,28
Oſſa in oculi foſſa ibid.
Oſſium connexio multiplex 6,50
Oſſis petroſi foramen cæcum 21,9
Oſſium medulla pars corporis non eſt 38,12
Oſſa ſanguine aluntur 86,5
Oſſium proximum alimentum 92,21
Ortus noſtri & interitus eadem eſt cauſa 59,63
Ortus noſtri principia 111,36
Oua ſubuentanea 118,5
Οὐρηχὸς 15,9
Οὐρητῆρες 14,57

P

Πάγκρεας 13,52
Palati interſtitium 4,49
Palati cauerna interior gemina ibid.
Palatum 19,17
Palpebræ ſuperioris muſculi 7,63
Palpebra inferior immobilis ibid.& 22,1
Palpebra 22,3
Παραστάται 15,38
Παρέγχυμα 14,7 & 30,37.& 56,56
Παρεγκεφαλίς 73,23
Parenchymatis differentia 30,43
Pariendi modus 124,18
Parotides glandulæ 30,31
Pars inſtrumentalis 36,60
Pars corporis quid 36,25
Pars nulla partem alteram nutrit 58,36
Pars ſimilaris non eſt prorſus ſimplex 56,40
Pars ſimilaris qua ratione dicatur ſimplex ibid.
Pars vnaquæque corporis quorſum alimentum trahat 87,46
Partis ſimilaris ſubſtantia triplex 56,50
Partis ſimilaris ſolida ſubſtantia tota eſt à ſemine concreta 57,61
Partes cuiuſque propria excrementa 93,56
Partis cuiuſque qualis eſt ſubſtantia, tale & alimentum 112,20
Parti ſimilari inſtrumentalis non opponitur 37,8
Parti vnicuique quatuor facultates naturales inſunt 67,33
Partibus naturalis quidam ſenſus ineſt conuenientis & aduerſæ qualitatis 88,23
Partium frigidarum ordo 48,6
Partium nutrientium neceſſitas 11,32
Partium nutrientium vſus ibid.
Partium omnium in vnam animalem actionem conſpiratio ibid.
Partium differentia 30,65
Partium inſtrumentalium differentiæ 36,64
Partium inſtrumentalium ratio ibid.
Partium calidarum ordo 48,4
Partium ſiccarum ordo ibid.
Partium humidarum ordo ibid.
Partium ſubſtantia ſolida quatuor è ſemine accepit 58,12
Partium vnaquæque ſubſtantia vnde & quomodo alatur 62,47
Partium varietas alimenti diuerſitate opus habet 67,8
Partium corporis conſenſio 68,36
Partium trium principum rudimenta 121,51.122,45
Partes quæ ad motum conferant 2,45
Partes ſimilares 36,5
Partes diſſimilares ibid.
Partes corporis ſimplices decem 38,43
Partes ſimilares ex elementis ortæ 40,10
Partes omnes internæ tangenti calidæ ſentiuntur 49,43
Partes multæ internæ calore aduentitio incaleſcunt ibid.
Partes quot ſunt corporis, tot eſſe ſpiritus totidemq́; naturas 61,39
Partes corporis principes ibid.50
Partes omnes corporis tum inſitis tum influentibus ſpiritibus gubernari 62,2
Partis varias vario nutriri alimento 94,14
Partes & bono & malo ſucco aluntur 95,18
Partes nullas ab aliis nutriri 38,36
Partes quaſdam ſyncero ſanguine nutriri 95,44
Partes ſolidæ ex ſemine ortum habent 112,21
Partes omnes in fœtu ſimul formari 122,29.123,35.
Patella 6,15
Pauor 103,14
Pedis oſſa 6,24
Πέδιον ibid.
Pectinis oſſa 6,3
Περικάρδιον 16,60.& 29,24
Περικάρδιον è cordis capite naſcitur 17,2
Περικράνιος tunica 20,11
Περιόστια 29,13
Περιόστεος membrana 122,56
Peritonæum 12,10.15,43.29,26
Peritonæum nuſquam perforari 15,51
Περόνη, id eſt ſura 6,12
Pigritia 103,15
Phyſiologia 36,32
Pili partes ſimilares non ſunt 31,52
Pili quibus locis maximè proueniant ibid.
Pili partes corporis non ſunt, vt neque vngues 37,44
Pilorum ortus 31,58
Pilorum in homine differentiæ ibid.
Piſces aqua ſyncera non aluntur 40,30
Piſces & inſecta vt odorentur 99,32
Piſcium oua 118,6
Pituita omniũ, quæ in corpore ſunt, frigidiſſima eſt, & humidiſſima 48,17
Pituita in ſolo iecore gignitur 93,65
Pituita quid 95,25
Pituita ſalſa 98,29
Pituita nutriens ibid.
Pituita acida ibid.
Pituitæ procreatio 89,37
Pituitæ vſus ibid.59
Pituitæ excrementitiæ quatuor ſpecies 98,35
Plato ſtirpes nonnunquam animalia appellauit 68,6
Plato cupiditates ex corde naſci cenſet 103,24
Pleuritis vbi fiat 16,32
Polybij error de ſemine 112,64
Praxis 105,38
Principia 58,61
Προαίρεσις, ſiue electio 75,65
Procreandi neceſſitas 111,13
Procreandi libido vnde ibid.
Procreatio quid 65,46
Procreatrix vis in ſtirpibus 111,24
Procreatricis facultatis partes duæ 65,51
Prodigalitas 103,8
Prudentia 75,60
Prudentia 105,45
Prudens ibid.
Πτερυγοειδὴς proceſſus in oſſe cuneiformi 4,16
Pubertas 51,36
Pueritia ibid.
Pulli origo ex oui albumine 127,30

Pulmo

Pulmo cordis gratia creatus 16,39
Pulmo ſpirandi officina 17,59
Pulmo vngulæ bubulæ figura ſimilis ibid.
Pulmonis alimentum 17,26
Pulmonis fibra 18,4
Pulmonis temperamentum 48,29
Pulmonis vſus 108,62
Pupula 22,2
Pulſus vt calorem refrigeret, quidq́ præſtet commodi 108,44
Pulſus non eſt in arbitrij noſtri poteſtate 109,14
Pulſifica vis 110,27
Pulſifica vis differt à vitali ibid.
Pus quomodo ex pulmone foras propelli poſſit 18,6
πύλαι 88,34
πυλωρὸς 12,43
πυλωροῦ *glandulosa tubercula* ibid.
φωνὴ 63,55

Q

QValitates tangendi omnium ſunt potentiſſimæ 39,32
Qualitates primæ & ſecundæ ibid.
Qualitates primæ elementis primùm inſident ibid.
Qualitatum principum in miſtione comparatio 43,47
Qualitates aduentitiæ in temperamenti ratione non continentur 49,62

R

RAdius 5,45
ῥαχῖται *muſculi* 23,41
Ratio 102,53
Ratiocinatrix facultas 75,54
Ratiocinatio 105,25
Recordatio 106,23
R[illegible]ones calorem innatum variare 60,59
Ren aliquando vnicus 14,45
Renes ibid.
Renum vſus 11,50
Renes ſenſu quodam obtuſo præditi 14,43
Renum incerniculum ibid.54
Renum ſitus & munus 91,15
Reſpirationem eſſe liberam 109,8
Reſpirationis inſtrumenta ibid.26
Reſpirationis modus 109,37
Reſpirationis effectus ibid.
Reſpirationis neceſſitas maior quam traſpirationis 108,8
Reſpirationis vſus ibid.58
Reſpirationis & pulſus differentia 109,5
Rete admirabile 4,15.& 19,58.& 28,10
Retentrix facultas 67,20
Retentricis facult. neceſſitas ibid.32

S

SAgacitas 105,47
Saliuæ vſus 19,13
Sanguine fibris deſtituto corpus atrophia laborat 94,45
Sanguinem in venis maioribus elaborari 91,62
Sanguinem in exilium venarum extremitatibus albeſcere 92,36
Sanguinem non eſſe ſimplicem 253,10
Sanguini vt humores vitioſi permiſceantur 96,14
Sanguini ſpermaticus humor inſperſus 112,48
Sanguinis nomine quatuor humorum mixta congeries appellatur 40,15
Sanguinis propria nota 94,40
Sanguinis differentiæ 96,42
Sanguis totus calidus eſt 47,59
Sanguis in maioribus venis contentus ad ſecundarios humores non eſt referendus 57,24
Sanguis vt in venas permeet 91,49
Sanguis vt in carnem aliasq́; partes illabatur ibid.
Sanguis 93,32.& 94,40.& 95,22
Sanguis cur in grumum concreſcat 94,44
Sanguis dulcis eſt 96,7
Sanguis non naturalis duplex 96,46
Sapientia 105,36
Scapula 5,22
Scientia 105,30
σκωληκοειδὴς ἐπίφυσις 20,16
Scrotum 15,25
Sebaſtianus Franciſci Galliarũ Delphini veneſicus 7,39
Secretio vel expulſionis, vel attractionis initium eſt 68,30
Secretrix facultas ibid.24
Semen & ſanguis maternus corporis principia ſunt, non elementa 39,2
Semen ſpiritu præditum 54,30
Semen quid 111,54
Semen in teſtibus morari & confici 112,62
Semen non ab omnibus partibus ſecerni 113,9
Semen ex tribus principibus partibus ſecernitur ibid.
Semen quomodo in teſtibus & vaſis conficiatur 114,25
Semen ſimplex non eſt ibid.52
Semen non a teſtibus, ſed ab vniuerſo corpore fœcunditatem accipit 115,24
Semen album craſſumq́; 115,51
Semen quomodo albeſcat & denſetur ibid.
Semen natura calidum & humidum 116,5
Semen in vtero conceptum vita fruitur animamq́; in ſe continet naturalem & altricem ibid.19
Semen etſi ex elementis concretum, à diuiniore tamen principio vim ſuam accepit ibid.49
Semen fœcundum quale 117,11
Semen vnde fœcundum dicatur 118,32
Semen in ſe animam tum naturalem, tum ſentientem poteſtate habere 126,10
Seminaria vaſa 15,18.16,4.& 26,51
Seminaria vaſa in mulieribus pluribus anfractibus flexuoſa, quam in viris 16,6
Seminis ſummam ineſſe vim ſpiritus & caloris 114,39
Seminis quomodo materia, ſpiritus & facultas conſeratur 115,20
Seminis prima natura tribus inſtructa facultatibus 65,31
Seminis conficiendi vis dici non debet procreatrix ibid.63
Seminis materia qua 111,55
Seminis natura 112,6
Seminis vnaquaque portio fœcunda 113,21
Seminis facult. alia eſt ab eius materia 114,55
Seminis facultas vnde ſpectanda 115,2
Seminis materia non ab omnibus corporis partibus ſecernitur, ſed facultas ibid.
Seminis materia vim habet patiendi ibid.
Seminis quanta ſint vires 116,6
Seminis ſpiritus natura reſpondet elemento ſtellarum 116,53
Seminis materia 117,7
Seminis eiectio 119,62
Seminis attractio 120,5
Senectus 51,41
Senes ab humorum ſuperuacuorum redundãtia dicuntur pituitoſi 52,28
Senes & pueri cur memoria ſint infirma 71,15
Sentiens anima duas facultates obtinet, internam & externam 70,26
Sentientis animæ facult. interiores tres ibid.
Sentientis animæ ſedes ibid.
Senſum omnem perceptione affici 70,7
Senſus paſſio veriùs quàm actio eſt 2,50
Senſus tactionis omnibus animatibus communis ibid.
Senſus ſcientiarũ fundamenta 47,14
Senſus externi vnde nomen habeant 69,54
Senſus non niſi perpeſſione fit 70,5.& 72,63
Senſus communis 70,31
Senſus communis præſtantia ib.46

Senſus communis ſenſuum quinque externorum quaſi quidam fons eſt ibid. 54
Senſus interiores omnes in eadem ſede conſtitui 71,40
Senſus alia, alia motus inſtrumenta 72,60
Senſus qui medio non indigent. 100,13
Senſus quid 100,41
Senſus vt affici dicantur ibid.
Senſus interior vt afficiatur 101,5
Senſuum præſtantia 47,4
Senſuum interiorum numerus 71,30
Senſuum interiorum inſtrumenta 73,43
Senſuum exteriorum inſtrumenta ib.
Senſuum actiones quomodo inter ſe differant 99,14
Senum 31,16
Sexus in ſtirpibus confuſi 111,26
Sexus diſcrimen vnde ſpectetur 125,12
Sexuum neceſſitas 111,32
σησαμοειδῆ *oſſa* 5,63.& 6,29
Simile è ſimili naſcitur 22,51
Sitis 102,43
Similitudo triplex 125,1
Similitudinis, quæ in effigie eſt, vera cauſa 125,41
Solis præſtantia 53,16
Sollicitudo 103,18
Somnus & vigilia ad ſenſum internũ pertinent 71,47
Somnus quomodo fiat 71,53
Somnus cunctis animalibus neceſſarius ibid.
Somnus 101,51
Somnus vt fiat 99,19
Species totius vnicuique vel minima particulæ communis eſt 43,22
Species rerum in ſenſibus morari 100,60
Spina oſsium omnium ſedes & origo 3,3
Spinalis medulla tunica 22,56
Spinalis medulla & cerebrum partes ſunt ſimilares & in carnis genere numerari debent 30,54
Spinæ vſus 3,6.
Spinæ medulla 22,46
Spinæ medulla pars eſt corporis 38,8
Spinæ & neruorum medulla ſenſus expers 74,11
Spinæ medulla cerebri ſoboles eſt 79,16
Spinæ medulla caua eſt 103,61
σφιγκτὴρ *muſculus* 10,26.& 15,11.& 86,59
σφηνοειδὴς os 3,63.4,11
Spiritum vitalem in animalem conuerti vi in cerebro inſidente 79,65
Spiritum animalem non ſolum per manifeſtum canalem diſtribui 104,1
Spiritum omnesq́; facultates à ſemine ortum ducere 121,46
Spiritus mentis & corporis vinculum 54,32
Spiritus quid ibid.
Spiritus ex duobus conſtat 55,60
Spiritus naturalis 61,56
Spiritus vitalis ibid.
Spiritus animalis ibid.
Spiritus animalis non eſt tam neceſſarius omnibus partibus, quàm naturalis & vitalis 62,14
Spiritus naturalis primus omnium eſt & verè ſpiritus dici debet ibid. 37
Spiritus naturalis ſpiritum inſitum nutrit ibid.
Spiritus animalis facultatum eſt vector 104,13
Spiritus animalis neruorum duntaxat robur tuetur & continet ibid.
Spiritus animalis primum ſentientis animæ inſtrumentum 98,57
Spiritus caloris & facultatum omniũ moderator, partiumque omnium cõformator 121,37
Spiritus per totum ſeminis corpus vagatur ibid. 54
Spiritus animales in prioribus cerebri ventriculis conficiuntur 20,30
Spiritus errantes tres 61,55
Spiritus & facultates non ex elementis, ſed ex ſemine naſci 116,33
Spiritus vitalis pabulum 17,61
Spiritus omnium, quæ in corpore ſunt, calidiſsimus eſt 48,4
Spiritus neceſsitas 53,54.54,20
Spiritus nomina 53,64
Spiritus ſubſtantia vbi [illegible]eat 54,40
Spiritus vitalis procreatio 62,27
Spiritus animalis procreatio ib.
Spiritus animalis aſsidua procreatio 103,40
Spiritus animalis diſtributio ibid.
Spiritus, qui in ſemine eſt præſtantia 126,14
σπογγοειδὴς os 4,42
στεφανιαία *ſutura* 3,49
Stercus 93,28
στέρνον 5,16
Stirpes etiam frigidæ calore viuunt 53,31
Stirpes ſuum etiam habent calorem 49,13
Stirpes omnes tactu indice frigidæ cenſentur ibid. 28
Stirpes ſola naturali animæ parte prædita 65,19
Stirpes naturali appetitu præditas eſſe 67,56.& 72,14
Stirpes quomodo ſalutaria à noxiis diſcernant 67,64
Stirpibus nulla vis ineſt diſcernẽdi idoneum ab alieno 68,9
Stirpis alimentum 81,3
Stirpium anima 82,37
Stoicorum de ſpiritu ſententia 54,5
Struthiocamelus ferrum coquit 85,38
στυλοειδὴς *proceſſus* 4,3.& 5,53
Subſtantia ſolida 56,50
Subſtantia carnoſa ibid.
Subſtantia ſpirituoſa ibid.
Subſtantia ſolida triplex ibid.
Subſtantia neque intentionem, neque remiſsionem ferunt 43,6
Subſtantiarum omnium, quæ in parte ſimilari ſunt, enumeratio 3,57
Succorum differentia 96,63
Sudores qui ſint naturales, qui minus 93,49
Suffocationis cauſa triplex 107,51
Sulphur 53,42
Sulphur terræ adeps 55,21
Supercilia 21,63
Superfœtatio 125,61
Sutura capitis 3,48
Syncipitis oſſa 3,64
σύμφυσις 6,50.
συνάρθρωσις ibid.
Syſtole 109,4
Syſtoles effectus 110,19

T

T*Actio vt fiat* 100,25
Tactus 22,33
Tactus ſenſuum primus 39,30
Tactus ſolum de internorum partium temperamento non poteſt iudicare 49,54
Tactus omnibus animantibus communis eſt 64,23
Tactus inſtrumentum vnum eſt 70,3
Tactus quid differat à cæteris ſenſibus ibid.
Tactus inſtrumenta 73,50
Tactus ad animantium ſalutem maximè neceſſarius eſt 74,37
Talus 6,20
Tangendi facultas 69,60
Tangendi vim neruis non eſſe ingenitam 100,35
ταρσός 6,25
Temperamenta ſimplicia quatuor 45,35
Temperamenta coniugata quatuor ibid.
Temperamenta partium ſubſtantia & compoſitione noſcuntur 47,58
Temperamenta tum a primigenia natura, tum ab ætate ſpectantur 52,3
Temperamenta elementis non humoribus, accepta referri debent ibid.
Temperamenta ſunt partium corporis non humorum ibid. 45
Temperantia 83,58
Temperamentorum particulares differentiæ ſunt innumeræ 45,48

Temperamen-

Temperamentorum differentias omnes in ætatibus non inuenire 51,46
Temperamentorum alia, alia dominantium humorum ſunt nomina 82,18
Temperamentum permiſtionis ſoboles 43,44
Temperamentum quid 43,59. & 44,13
Temperamentum quid à miſtione differat 44,2
Temperamentum nõ eſt ex ſolis qualitatibus 44,7
Temperamentum eſt ex virium comparatione 45,12
Temperamentum temperatũ 45,31
Temperamentum intemperatum ib.
Temperamentum calidum & humidum omnium minimum ſtatu ſuo permanet 46,2
Temperamentum humidum & ſiccum tactu cognoſcitur 48,17
Temperamentum calidum & frigidum non vno ſemper modo cognoſcitur ibid.
Temperamẽtum non eſt ſimplex qualitas 48,48
Temperamentum totius ex multis cõſtare 49,4
Temperamẽtum totius quomodo æſtimandum ibid.23
Temperamentum innatum vt ab externis cauſis permutetur 50,5
Temperamentum innatum ſemper in nobis quodammodo ſeruari neque prorſus mutari poſſe ibid.24
Temperamentum propriũ exiſtit media ætate 52,1
Temperatum ad pondus 46,16
Temperatum ad iuſtitiam ibid.
Temperatum ad pondus in rerum natura haberi ibid.43
Temporum anni cum ætatibus comparatio 60,50
Tendo ex nerui & vinculi fibris concretus 2,37
Tendones motus inſtrumenta ibid.
Tendones inter neruum & vinculum mediam naturam obtinẽnt ibid.
Tendonis ſubſtantia 7,52
Tendonis figura varia ibid.
Terra ſiccior igne 39,49
Terra nihil ſiccius ibid.
Terræ, quam cæterorum elementorum, in corpore humano maior eſt copia 43,52
Terror 103,14
Teſtes 15,14
Teſtes quid corpori præſtent 114,1
Teſtes ad generis conſeruationem neceſſarij ibid.
Teſtes primi ſunt conficiendi ſeminis authores ibid.22
Teſtes quid ſemini conferant 115,24
Teſtes principibus partibus annumerandos eſſe 115,42
Teſtibus nullum ineſſe generandi ſpiritum ibid.32
Teſticuli mulieris 16,3
Teſtium facultas 112,59
Teſtium exectio quomodo corpus immutet 113,45
Thorax 5,7
Tibia 6,17
Timor 103,13
Tonſilla 19,12.30,26
Τροχαντὴρ magnus 6,8
Τροχαντὴρ paruus ibid.
Tunica 28,56
Tunicarum differentia 28,60

V

VAſa ſpermatica inter venas habentur 112,33
Vena arterioſa 17,27.24,58
Vena porta 24,12
Vena caua 24,39
Vena caua non eſt continuata venis meſenterij ibid.
Vena ἄζυγος 24,63
Vena puppis 26,5
Vena media 26,23, ibid.33
Vena baſilica 26,18
Vena humeraria ſiue cephalica 25,47.26,27
Vena ſaphena 27,15
Vena porta nihil cum corde commune habet 78,62
Vena legitimus ſanguinis locus 95,6
Venæ emulgentes 14,50.26,50
Venæ concoquendi & attrahendi facultate prædi[tæ] 24,8
Venæ ſimplici conſtant tunica ibid.
Venæ iugulares 25,32
Venæ ad vterum & mammas ex proximis inter ſe radicibus deriuantur 27,5
Venæ cauæ in crura diſtributio 26,9
Venæ iugulares externæ comites arterias non habent, vti nec cephalica 27,57
Venæ quomodo ſupra modum poſſint impleri 87,42
Venæ & arteriæ quomodo nutriantur 92,34
Venæ ſanguinem conſeruant ne concreſcat 95,1
Venarum deſcriptio 24,9
Venarum in brachio diſtributio interdum variatur 26,39
Venarum temperamentum 48,27
Venarum in corpore vſus 91,39
Venarum vires 93,10
Venas in iecore naſci 78,50
Venas aut arterias ponè aures reſectas ſterilitatem inducere 113,30
Venereæ voluptates ſedes 119,60
Venis vim ineſſe gignendi ſeminis 112,38
Venter inferus 12,11
Venter medius 16,38
Ventriculus primæ concoctionis officina 12,32
Ventriculus vt benigniore chyli parte fruatur 85,52
Ventriculus non eſt præditus prouidentia 86,33
Ventriculus vſus 11,43
Ventriculi figura 12,34
Ventriculi ſitus ibid.
Ventriculi cum aliis partibus conſenſus ibid.
Ventriculi os veteribus cor ibid.
Ventriculi duplex tunica 13,22
Ventriculus cibi & potionis receptaculum 84,65
Ventriculi attractio 85,7
Ventriculi retentio ibid.
Ventriculi coctio ibid.
Ventriculi propria ſubſtantia concoctionem perficit ibid.
Ventriculi facultas expultrix 86,30
Ventriculum ſanguine verè nutriri 85,59
Ventris oris ingenita vis eſt appetendi 88,5
Venus cur dicatur è ſpuma nata 115,63
Verecundia 103,6
Vertebra quid 3,15
Vertebræ omnes triginta ibid.
Vertebrarum figura ibid.
Vertebrarum proceſſus ibid.
Vertebrarum exigua foramina ibidem 40
Vertebrarum cartilago 3,42
Vertebrarum tunica 22,62
Vertebrarum glutinoſus humor ibid.
Vertebra ſingulæ binos neruorum ramos proferunt 23,1
Veſica 15,1
Veſica vnde alatur 15,7.& 9,36
Veſica membrana ſimplex, triplici ſtaminum genere contexta 15,6
Videndi facultas 69,37
Videndi facultas quid ibid.42
Vigilia quid 72,1
Villi qui quibus facultatibus addicti 68,53
Villorum triplex genus ibid.50
Vincula & capitis & maxillæ 7,2
Vincula ſpinæ ibid.
Vinculi nouum genus, quo fœmoris caput coxẽdicis acetabulo inhæreſcit ibid.26
Vinculorum vſus 2,22
Vinculorum commune genus 7,13
Vinculorum robur 7,37
Vinculum ſenſu vacat 2,32
Vinculum quid 6,61
Vinculum genitalis 7,35
Vires effectu cognoſci 45,22

Viros quam mulieres in coitu maiorem voluptatem percipere 120,1
Viſcera omnia ambientem tunicam a peritonæo communiter accipiunt, 13,30.15,4
Viſio vt fiat 99,60
Viſio quomodo differat ab aliis ſenſibus ibid.
Viuens omne corpus eſt organicum. 63,34
Viuentium differentia & ordines. 63,49.
Vita propria eſt viuentis functio. 63,43
Vita animantium quid. 81,50
Vitalis facultas quare ſic dicta. ibid.
Vitalem facultatē lædi integris aliis. 78,1
Vitali facultate intercepta reliquas quoque ceſſare 81,36
Vitalis facultatis neceſſitas demōſtratur 77,20
Vitalis facultas in corde conſtituenda. 78,41
Vitalis facultas alias non modo perficit, ſed etiam conſeruat 81,33
Vitalis vis non eſt animæ pars, ſed facultas ſumma 81,53
Voluntas 75,63.& 83,50.& 105,58
Voluntas libera appetitus eſt rationalis 72,36
Volūtas appetituum regina 103,29
Voluntas prima quidem motus cauſa eſt efficiens, ſed nō præcipua 104,28
Voluntatis imperium nonnunquam euidens, nonnunquam obſcurum ibid.
Voluptas quomodo oriatur 64,27
Voluptas 103,29
Vmbilici vaſa 123,56
Vmbilicus primus omnium perfectè conſiſtit 123,27
Vngues partes ſimilares non ſunt 31,52
Vnguium ortus ibid.
Vrina 14,38.& 93,35
Vrinæ in veſicam profuſio. 91,26
Vrinæ excretio ibid.
Vrinæ à ſanguine ſecretio. ibid.
Vteri tunica ſimplex, omni ſtaminum genere contexta. 15,59
Vteri cornua 16,1
Vteri acetabula 16,15
Vteri ſinus ibid.
Vterios ibid.
Vteri ceruix ibid.
Vteri duo orificia 120,12
Vteri cotyledones 121,30
Vterus 15,56
Vterus recto inteſtino, veſicæ, & coxarum oſſibus annectitur ibid.
Vterus vt ſemen comprehendat 120,23
Vterus quis ad conceptionem idoneus 120,62
Vterus nonnunquam vnà cum fœtu in partu excidit 124,2
Vua 19,16

Ξ

Ξιφοειδὴς cartilago 5,18

Υ

Υμὴν 16,2
Υοειδὴς 4,65.& 19,11
ὑποχόνδρια. 12,6.

Ζ

Ζωόφυτα. 64,31

INDICIS PHYSIOLOGIÆ
FINIS.

INDEX IN PATHOLOGIÆ LIBROS SEPTEM.

Prior numerus paginam, poſterior lineam demonſtrat.

A

ABorſus cauſæ externæ pag. 234, lin. 19
Abortus cauſæ internæ ibid. 25
Abortus futuri ſigna ibid.
Abortus propinqui ſigna ibid. 50
Abſceſſus quid 206,41
Abſceſſus ibid. 46
Abſceſſus ſigna ibid.
Abſceſſus varij ibid.
Accidētia propria quomodo affectum oſtendant 150,53
Achor 243,9
Actio læſa quomodo locum affectum oſtendat 149,59
Actio læſa partem tantùm affectam, non ipſum affectum innuit 150,25
Adamantis puluis dyſenteriam ciet 222,29
Ægylops 198,37
…ώνεις 207,33
Αἱμοῤῥαγία narium 200,35 (25
Aer quomodo corpora immutet 137,
Aer nihil non penetrat ibid.
Aër quot modis morbos pariat ibid.
Aëris ambientis neceſſitas ibid.
Aëris impuri incommoda ibid.
Aëris in morbis procreandis efficacitas ibid.
…eris ſubſtantia vt inquinetur 138,1
Aëris ſereni commoda 137,29
…tas vt pulſum variet 160,12
…ffectus & affectio quid differant 128,55
Affectus præter naturam 129,15
Affectus contra naturam ibid.
Affectus cōtra naturā duplex 130,22
Affectus alicuius partis proprius ne ſit an per alterius conſenſum, qui dignoſcatur 150,10
Affectus præter naturam qui primùm & per ſe ex pulſu deprehendantur 161,45
…ectus cuiuſque externi cauſa continens 238,63
…ectuum ſigna 150,22
…uum externorum, pro humoris … & qualitate, & pro affecto lo… differentia 238,54
…ectuum corporis ſumma obſidentium differentia 239,7 (138,53
Agens omne agendo nonnihil patitur
Agoniæ motus 142,45
Alimento venenum opponi 138,43
Alimentū medicamentoſum quid ib.
Alimentum quid ibid.
Alimentum omne calfacere qui intelligi debeat 139,2
Allio fœcunditas aut ſterilitas deprehenditur 233,23
Alphus 243,36
Alus pigra deiectio 220,47
Alui deiectio cita 221,12
Alui deiectio cruenta 222,36
Alui deiectio purulenta ibid.
Alui deiectio mucoſa ibid.
Amentia 192,14
Animi perturbationes 142,5
Anaſarcæ pulſus 162,9
Aneuryſma 241,41
Aneuryſmatis & varicis differētia ib.
Angina 202,11
Angina vera quadruplex ibid.
Angina notha ibid.
Angina a vertebrarum ceruicis luxatione ibid.
Anginæ pulſus 162,12
Anginæ cuiuſlibet cauſa 202,33
Ani affectus 223,22
Ani phlegmone ibid.
Ani abſceſſus ibid.
Ani procidentia ibid. 63
Animæ partes tres brutæ 152,63
Animus ſine anima, anima ſine aëre conſeruari nequit 137,24
Animi affectiones vt pulſum mutent 160,55
Animi deliquium in febribus vnde accidat 188,50
Animi affectiones menſes interdum ſupprimunt 230,31
Animi deliquium ex vterino ſtrangulatu 231,52
Animi affectiones fœtum interdum enecant 234,8
Animo deficientes pulſum edunt crebrum & celerem 160,55
Ἀνοσμία 138,19
Anni tēpora vt pulſum mutēt 160,17
Ἀνορεξία καὶ ἀποσιτία 209,46
Ἀνώμαλος *pulſus* 158,25
Ἀνώμαλος ἐκλείπων *pulſus* ibid.
Ἀνώμαλος διαλείπων *pulſus* ibid.
Aphthæ 201,26
Apoplexia 194,4
Apoplexia quid à caro differat ibid.
Apoplexia cur hominem iugulet ibid.
Apoplexiæ cauſa ibid.
Apoplexiæ pulſus 162,6
Apoplexiæ & ſyncopes differētia 194,
Apoplexiæ qui ſint obnoxij ib. (25
Aqua frigida liberalius pota quomodo ſudorem interdum moueat 180,52
Arenæ rubræ in vrinis renum calorē ſignificant 150,28
Arteriæ inciſæ ſigna 245,27
Arthritis quid 234,60 (18
Arthritis quomodo dolorē inferat 235,
Arthritis cur vocetur medicorum opprobrium 235,39
Arthritis hæreditaria 236,22
Arthritidis differentias perperam ex humoris genere ſtatui 235,27
Arthritis omnis frigida eſt ib.
Arthritin cur calor & robur interdum comitentur ibid.
Arthritidis cauſa antecedens ibid.
Arthrit. cauſa procatarctica 236,17
Arthritidis ſcaturigo 235,50
Arthritidis differentia tres ibid. 2
Arthritidis imminentis ſigna 236,3
Arthritidis cuiuſuis cauſa continens 235,15
Arthritidis & venereæ luis dolores quomodo differant 238,4
Arthritidi vtrum latus magis ſit obnoxium 236,2
Arthritidis incipientis nota ibid.
Arthritidi cur articuli magis quam cæteræ partes ſint obnoxij ibid.
Articuli luxati indicium 248,4
Articulorum imbecillitas vnde ſit æſtimanda 236,15
Artis medicæ neceſſitas 128,25
Artuum dolores varij 234,63
Aſcitæ pulſus 162,10
Aſcites eiuſque nota 218,8
Aſcitæ cauſa ibid. 20
Aſcitæ qui ſint obnoxij ibid.
Ἀσκαρίδες 223,10
Aſthma 203,17
Atheroma 244,33
Atrophia, eiuſq; cauſa 217,12
Atrophia ferè omnis humorum habet coniunctam colluuiem ibid.
Atrophiæ & cachexiæ diſcrimē 217,43
Auditus læſi cauſa 147,58
Auerrhoidis de continui ſolutione falſa opinio 133,10
Auicenna de febre implicita abſurda ſententia 184,49 (196,35
Auicenna de catarrho abſurda opinio
Auicennas quam puri è pulmonibus in aluum viam fingat 222,55
Aurigo 216,7
Auris phlegmone 198,64
Auris vlcus 199,12
Aures purulentæ ibid.
Aurium vermes ibid.
Aurium dolores ibid.
Aurium ſibilus ibid.
Aurīū tinnitus, ſonitus & ſtrepitus ib.

Azymos panis ſaguinem gignit craſſum & lentum 139,6

B

Balnea 142,62
Balneæ frequentes articulos labefactant 236,23
Βαρυηκοΐα 199,40
Βάτραχος 201,37
Bilis dolores facit acerrimos 152,15
Bilis copioſioris cauſa 155,62
Bilis redundantis argumenta 156,7
Bilis atra exuperantis cauſa & ſigna ibid.
Bilis ardẽtis febris materia in pus aut quippiam puri ſimile concoctione cõuerti nequit 170,6
Bilis praſſina & citrina ſedes 180,42
Bilis putreſcens quomodo horrorẽ aut rigorem pariat ibid.
Bilis ſuperuacua in venas cùm irrupit, non ſanguini, ſed ſero permiſcetur 183,12
Bilis flaua nonnunquam in cyſti lapideſcit 212,38
Bilis in cyſti exuperans 214,10
Bilis copioſè è cyſti profluens ibid.
Bilis circa iecur coërcita incommoda 217,8
Bilis atra ſymptomata 215,3
Biliosa vomitio in febribus vnde 181,18
Bleſi 201,48
βούλιμος 209,52
βράγχος 202,60
βραδυπεψία 210,5
βρογχοκήλη 240,46
Bubo 239,37
Bubo peſtilens 187,8
Bubo quas partes obſideat ibid.
Bubo peſtilẽs veteribus incognitus ib.
Bubonocela 228,44

C

Cachexia 217,28
Cachexia vnde contrahatur ib.
Cachexia pro ſanguinis conditione varia ibid.
Cachexia pituitoſa & leucophlegmatia differentia ibid.
Cachochymia 143,38
Cacochymia quibus ex rebus contrahatur 176,45
Cæcitas 196,63
Calculus ipſe morbus non eſt 132,45
Calculus vt concreſcat 169,14
Calculus in cyſti fellis 214,1
Calculus vt è rene in veſicam feratur 224,14
Calculi in pulmonibus inuenti 203,26
Calculi in rene perfecti nota 224,30
Calculi materia ibid.
Calculi cauſa efficiens ibid.
Calculi in veſica cauſa 225,35
Calculi veſicæ ſigna ibid.
Calculoſos ſæpe tumere ac palleſcere 225,1
Calculum in renibus ſignificans arenula rubra in vrinis 169,9
Caligo 197,55
Callus 243,27
Calor inſitus interna eſt interitus noſtri cauſa 135,29
Calor partis ſimilaris duplex 185,25
Calor elementaris ſupra modum auctus ibid.
Calor naturalis duplex 172,37
Calor alienus efficiens putredinis cauſa 176,62
Calor præter naturam triplex 172,36
Caloris natiui extincti cauſa 244,15
Caluariæ fractura & fiſſura, earumq́ indicia 247,36
Calx fructum accelerat, arborem perimit 139,9
Canina appetentia 209,54
Cancer 241,4
Cancer exulceratus ibid.
Cancri ſigna ibid.
Capitis dolor in febribus vnde excitetur 189,17
Capitis dolor qui non ſit febris ſymptoma ibid.
Capitis affectus in tres ordines diuiduntur 190,42
Capitis dolor diuerſas ſequitur cauſas ibid.
Carbunculus, eiusq́ origo 187,10
Carbunculi cauſa continens ibid.
Carbunculi & febris peſtilentis vera cauſa ibid.
Carbunculus licet extirpetur, reliquũ tamen corpus nondum in tuto eſt ib.
Carbunculus 239,43
Carbunculi ſigna ibid.
Carbunculorum differentia ibid.
Κάρος 192,34
Caſtanea craſſum & lentum ſanguinem gignit 139,6
Καταφορὰ 192,30
Catarrhus 195,55
Catarrhi materia ibid.
Catarrhi cauſæ euidentes 196,29
Catarrhi occaſio ibid.
Catarrhus præfocans 203,39
Catoches pulſus 162,5
Catoche 192,55
Cauſarum genera quatuor 135,16
Cauſa euidens ſiue externa ibid.
Cauſa continens ibid.
Cauſa antecedens ibid.
Cauſa euidens in omni morbo neceſſaria 136,21
Cauſa efficiens triplex ibid.
Cauſa eadem quomodo ſalubris & inſalubris dicatur 137,2
Cauſa vna eadémque morbos, nõnunquam varios infligit 145,15
Cauſa ſolitaria que 152,19
Cauſa morborum efficientes duplices 135,24
Cauſa morborum naturales ibid.
Cauſa morborum præter naturam nobis inſita ibid.
Cauſa per ſe, & per accidens 136,25
Cauſæ ſalubres & inſalubres 137,6
Cauſæ cõtrariæ in eiuſdem morbi procreationem interdum concurrunt 145,18
Cauſæ continentis inueſtigatio 152,8
Cauſæ antecedentis inquiſitio ibid.
Cauſarum connexio 136,1
Cauſarum euidentium diuiſio 154,6
Cephalæa 189,25
Cephalæa quid 191,2
Cephalalgia ibid.
Cerebrum ſenſus & motus commune principium 194,8
Cerebri ſubſtantiam qui obſideant affectus 190,43
Cerebri vẽtriculos & meatus qui morbi afficiant ibid.
Cerebri ſauciati ſigna 245
Cerebro qua vitia ventriculus impertiat 209,40
Chiragra 235,4
Chironia vlcera 246,48
Chirurgi & pharmacopœi artis medicæ miniſtri 238,42
Chirurgi & medici differentia ibid.
Chirurgiæ & medicinæ eadẽ ſunt præcepta ibid.
Chirurgorum cura ibid.
Cholera 211,21
Chylus 163,51
Cibus & potus omnem prorſus corporis conſtitutionem immutant 139,15
Cibi potúſque vitia morbis materiam & pabulum præbent 138,29
Cibi potúſque etiam optimi exuperantia naturæ grauis eſt 139,28
Cibi potúſque moderati commoda ib.
Cibi faſtidium in febribus, eiuſque cauſa 188,3
Cibi corruptio 210
Κίττα καὶ μαλακία 209,
Clauus 243,27
Κλονώδης pulſus 158,58
Cœliaca affectio 221,22
Colici dolores nothi 220,
Colicus dolor ibid.
Colocynthis dyſenteriam ciet 222,23
Colon præcipua flatuum ſedes 15 , 39
Color citrinus in vrinis omnium medius 166,1
Coloris vitioſi cauſa 148,19
Colum inteſtinum flatus receptaculum 220,15
Columellæ affectus 202,3
Conceptus irriti 229,60
Conceptus ſigna 233,32
Condyloma 225,46
Conſtitutio neutra 131,11
Conſtitutio qualibet corporis in tres ordines diuiditur ibid.

Continui

Continui ſolutio 133,20
Contuſio 244,58
Conuulſio 194,62
Conuulſio flatulenta 195,20
Conuulſionis pulſus 162,7
Conuulſionis cauſa 195,9
Cordis temperamentum quibus ex ſignis colligatur 154,17
Cordis palpitationi qui ſint obnoxij 207,45
Cordis affectus ibid.
Cordis intemperies omnis vires diſſoluit ibid.
Cordis quacũque intemperie laborantis ſigna ibid.
Cordis palpitatio 208,7
Cordis vulnerati ſigna 245,46
Cordis qua vitia ventriculus impertiat 209,25
Cornea tunica rupta 197,63
Corpus humanum eſt morbi ſubiecta materia 135,15
Corpori tria præter naturam inſident 149,52
Coſta perfracta nota 247,53
Crapula materiam arthritidi ſuppeditat 236,26
Cruditas 210,6
Cubiti arthritis 235,15
Cubiti luxatio 248,32
Κυματώδης pulſus 158,60
Cyſtim fellis qui morbi infeſtent 213,60

D

Deglutiendi difficultas in febribus vnde oriatur 188,26
Deiectio nigra 222,9
Delirium futurum quomodo prænoſcatur 189,41
Delirium 191,22
Delirium in febribus vnde procedat 189,54
Demonſtratiua ſigna 149,35
Dentes mobiles 201,9
Dentium ſtupor ibid.1
Dentium nigredo ibid.
Dentium dolor ibid
Deſidia incommoda 141,33
Deſipientia ſine febre duplex 191,18
Deſipientiæ cauſa ibid.
Deſipientium tres ordines ibid.
Ὑστεροπότμησις ἢ ὑστεροπότμησις 130,44
Diabetes quid 164,25
Diabetes 227,15
Diabetæ ſigna 165,25
Diabetes proprium eſt renum ſymptoma ibid.
Διαλελειμμένος pulſus 158,46
Diaphragmatis inflammati pulſus 162,1
Diaphragmatis vitia 206,35
Diaphragmatis trãsfixi nota 245,52
Diaſtole quid 158,1
Diarrhoea 221,51
Διάδοσις 128,46
Digitorum luxatio 348,32
Δίκροτος pulſus 158,48
Dolor quid 148,50
Doloris cauſa 149,3
Doloris proprietas quomodo affectam ſedem arguat 150,23
Doloris proprietas vt affectum prodat ibid.
Dolorum capitis differentia & cauſæ 190,50
Δορκαδίζων pulſus 158,47
Dyſenteria 222,16
Dyſenteria non ſemper febrem coniunctam habet ibid.
Δυσπνοια 199,50
Δύσπνοια πνιγώδης 203,8
Dyſuria eiuſque cauſa 227,65

E

Ebrietas quos morbos procreet 139,32
Ecchymoma 243,62
Ἐκλείπων πάλινδρομῶν pulſus 158,36
Ecthymata 187,54.240,2
Elephãtiaſeos incipientis nota 236,32
Elephantiaſeos confirmata ſigna 237,2
Elephantiaſeos conſummata ſigna ibid.
Elephantiaſeos ex vrinis & ſanguine nota incerta ibid.
Elephantiaſi qui ſint opportuni 236,50
Elephantiaſis quid 236,35
Elephantiaſis totius ſubſtantiæ morbus eſt ibid.
Elephantiaſis quot modis contrahatur ibid.
Elephantiaſis hereditaria ibid.
Elephantiaſis à contagione ibid.
Elephantiaſis à proprio corporis vitio ibid.
Elephantiaſis à vita intemperantia ibid.
Elephantiaſis nec pueros nec adoleſcentes ſponte inuadit ibid.
Ἐμπελον καὶ ἐμπελαστικὸς pulſus 158,55
Emproſthotonos 195,2
Ἐμπύημα 205,10
Empyematis ſigna ibid.
Encanthis 198,51
Ἐνέργεια 128,53
Enterocele 228,50
Epicauma 198,5
Ephelides 242,54
Epilepſia 193,22
Epilepſiæ pulſus 162,5
Epilepſia cauſa interior 193,30
Epilepſia vera cauſa continens ibid.
Epilepſia ſedes ibid.
Epilepſia tres differentiæ ibid.
Epilepſiæ in cerebro cauſa obſeruata ibid.
Epilepſia primaria indicia ibid.
Epilepſia ab ore ventriculi procedentis ſigna ibid.
Epilepſiæ tertia ſpecies ibid.
Epilepſiam ſæpe ab vtero ſuſcitari 232,8
Epinyctis 239,61
Epiphora 198,12
Epiplocele 228,51
Ἐπινυκτίς 201,24
Epulis 241
Eryſipelas eiúſque ſigna ibid.
Eryſipelas duplex ibid.
Eryſipelas phlegmonodes & œdematodes ibid.
Eryſipelatis ſimplicis origo ibid
Eryſipelatis vlcerati origo ibid.
Eryſipelatis & papulæ vlceratæ differentia ibid.
Exanthemata purpurea 187,9
Exanthemata ibid.43
Exanthematum ſigna prognoſtica ibid.
Ἐξάρθρημα 247,63
Excrementa vt longum affectum prodant 149,64
Excrementa vt affectum ſignificent 150,27
Excremẽta alia aliis partibus propria 152,10
Excrementa vt humores atque ex iis natos affectus prodant 153,45
Excrementa in demonſtratiuis ſignis primas tenent 163,40
Excrementorum prouentus plures morbos, quam vlla alia cauſa procreat 147,40
Excrementorum naturalium qualitatem & quantitatem immutantia 148,25
Excretionum præter naturam cauſa ibid.
Exempla ad loci affecti inueſtigationem propoſita 150,40
Exempla, quibus cauſæ, principalis, adiuuans, & ſine qua non demonſtrantur 136,33
Exemplum quo febrium intermittentium focus & fomes liquido oſtenditur 181,30
Expectatorum vt procedat 205
Εὐεξία quid 152,46

F

Facies vt dominantes in corpore humores iudicet, & morbos præſagiat 152,50
Facies rubore perfuſa pulmones inflãmatos arguit ibid.

Faciei puſtula 200,40
Faciei rubor ibid.
Facultatis vitalis intemperie, vel atrophia, vel diuturno morbo labefactate pulſus 162,44
Facultatis vitalis repentina ſpirituū diſſipatione debilitatæ pulſus ibid.
Facultatis procreatricis vis 236,45
Facultatum omnium princeps eſt vitalis 162,21
Fames quid 209,52
Fauus 243,8
Febrem omnem putridam à cauſis euidentibus genitam neceſſario præcedit Ephemera 174,5
Febrem omnem putridam in humore conſtitui non eſt neceſſe 179,12
Febrem intermittentem non tolli venæ ſectio 179,62
Febres quintana, ſextana 184,20
Febres confuſæ ibid.
Febres implicitæ ibid.
Febres intermittentes diuerſorum generum raro implicantur 185,9
Febri ephemeræ qui ſint obnoxii 173,64
Febri ſynocho qui ſint obnoxii 174,35
Febres quotidianæ qui ſint opportuni 182,35
Febri tertianæ qui ſint obnoxij 183,10
Febri quartanæ qui ſint obnoxij ibid.
Febri hecticæ quis ſit opportunus 185,20
Febris quid 172,35
Febris nulla frigida apellari poteſt ibid.
Febris eſſentia ibid.
Febris ſimplex quid 173,13
Febris putrida quid ibid.
Febris peſtilens quid ibid.
Febris ephemera quid 173,19 & 62
Febris ſynochus ibid
Febris hectica ibid.
Febris hectica duplex ibid
Febris continua duplex ibid.
Febris ſymptomatica ibid.
Febris typhodes ibid.
Febris phlegmonodes ibid.
Febris ardens ibid.
Febris intermittens putrida ibid.
Febris confuſa ibid.
Febris compoſita ibid
Febris hemitritæos ibid.
Febris ſynochos duplex 174,45
Febris ſynochos ſine putridine quid ibid.
Febris ſynochos homotomos ibidem.
Febris ſynochos epacmaſtica ibid.
Febris ſynochos paracmaſtica ibid.
Febris ſynochus notha 175,2
Febris ſynochus putrida quid ibid.
Febris ſynochos putrida triplex ibid.
Febris concluſa 177,4
Febris putrida continua quibus obtingat ibid.
Febris putrida qui dignoſcatur ab ephemera ibid.
Febris lipyria 178,10
Febris ſymptomatica qui à primaria diſcernatur ibid.
Febris ſymptomatica lenta ibid.
Febris ſymptomatica hectica 179,1
Febris quartana continua febrium omnium rariſſima eſt 179,50
Febris quotidiana rara 182,28
Febris epiala, eiuſque cauſa ibid. 58
Febris tertiana notha 183,37
Febris quartana exquiſita, eiuſq; ſymptomata 184,6
Febris quartana notha ibid.
Febris compoſita ibid.
Febris quotidiana duplex ibid.
Febris tertiana duplex ibid.
Febris quartana duplex & triplex ibid.
Febris ſemitertiana 185,10
Febris hectica quid ibid.
Febris hectica μαρασμώδης cur ſit immedicabilis ibid.
Febris hectica à vehementibus fit cauſis euidentibus ibid.
Febris maligna quæ 186,22
Febris maligna quibus ex cauſis oriatur ibid.
Febris nulla ſymptomatis vacua 188,1
Febris cur interdum adſit citra ſitim ibid.
Febris nec in humore, nec in ſpiritu, ſed in corde corporiſq; partibus tota hæret 136,14
Febris putridæ perpetuum eſt indicium ſyſtole quam diaſtole celebrior 161,29
Febris putridæ pulſus ibid. 42
Febris definitio particulatim explicata 172,55
Febris tria ſumma genera 173,14
Febris ſimplicis tres differentiæ ibid.
Febris putridæ duo ſumma genera ibid.
Febris putridæ primaria ſpecies ibid.
Febris ephemeræ origo ibid.
Febris ephemeræ ſigna 174,10
Febris ephemeræ pulſus ibid.
Febris ephemeræ cauſa euidentes ibidem
Febris ſynochi & materia ſedes ibid.
Febris ſynochi ſine putredine cauſa antecedentes ibid.
Febris ſynochi non putridæ ſigna ibidem
febris ſynochi putridæ cauſæ antecedentes 175,40
febris ſynochi putridæ ſigna ibidem
Febris ſymptomaticæ lentæ qui perquiratur ſedes 178,55
Febris intermittentis materiam è venis in habitum corporis primo acceſſionis inſultu non depelli 179,10
Febris tertianæ materia 180,15
Febris quotidianæ materia ibid
Febris intermittentis acceſsio qua ratione prahendat 181,3
Febris continuæ materia & ſedes 177,4
Febris putridæ diagnoſtica ſigna ibidem
Febris continuæ ab intermittente differentia ibid.
Febris ardentis nota 178,6
Febris ſymptomatica cauſa ſedes & ſpecies ibid. 25
Febris quartanæ materia 180,15
Febris quotidianæ cauſa 182,32
Febris quotidianæ ſigna ibid.
Febris tertianæ exquiſitæ materia & ſedes 183,10
Febris tertianæ ſigna & ſymptomata ibid.
Febris eſſentia non ex ſolo circuitu ſpectatur ibid.
Febris tertianæ nothæ, quàm exquiſitæ, ſymptomata cur ſint mitiora ibid.
Febris quartanæ cauſa ibid. 50
Febres hecticæ ſedes 18[illegible],17
Febris hecticæ eſt eſſentia ibid.
Febris hecticæ gradus tres ibid.
Febris hecticæ ſecundus gradus curationem accipit ibid
febris hecticæ primi gradus ſigna & ſymptomata ibid.
febris hecticę ſecundi gradus ſigna ibid.
febris hecticæ tertij gradus ſigna ibid.
febris hecticæ prima ſpecies ſimplex & inuentu rara 186,7
febris hecticæ ſecunda ſpecies frequentior, & putredinem coniunctam habens ibid.
Febris hecticæ tertia ſpecies ex putredine quoque nata ibid.
febris peſtilentis cauſa ibid
febris malignæ ſeu peſtilentis ſimp. & ſolitaria ſigna ibidem
febris malignæ non ſolitaria ſigna ibidem
febris peſtilentis futuræ ſigna prognoſtica ibid.
febris peſtilentis characteres ibidem
Febrium omnium communes notæ 173,5
Febrium continuarum genus duplex 177,25

Febrium intermittentium omnium ſedes 180,10
Febrium quartanarum ſpecies duæ 183,50
Febrium quæ ſint grauiſſima ſymptomata 188,5
Femoris luxatio 248,25
Fiſtula 244,46
Flatus in pulmone 202,54
Flatus copioſi cauſa & ſigna 157,34
Flatus rarò citra humoris permiſtionem vſpiam colligitur 240,29
Fluor muliebris 231,9
Fluor muliebris vtrum ex vteri an totius corporis affectu fiat, quomodo diſcernatur ibid.
Fluor vterinus quomodo à virulenta gonorrhœa differat ibid.
Fluoris muliebris cauſa ibid.
Fluoris muliebris altera cauſa ibid.
Fluxionis præter naturam cauſa 239,3
Fœtor putredinis ſoboles 146,13
Fœtus quando viuus, quando mortuus abortu excludatur 234,32
Fœt⁹ quomodo moueri incipiat 234,6
Fœtus in vtero extincti ſigna ibid. 41
Fœtus fluentibus aut inſtantibus menſibus conceptus in elephatiaſin eſt procliuis 236,50
Fractura 244,59
Frigus, horror & rigor vt inter ſe differant 180,21
Frigus in febribus quando inuadat ibid. 63
Fructus horarij ſanguinem vitioſum proferunt 139,7
Functionis læſio proprium & inſeparabile eſt morbi ſymptoma 146,50
Functionum læſarum differẽtia 147,1
Functionum animalium læſarum cauſæ 147,44
Functionũ naturalium læſarum cauſæ 147,65
Furunculus 239,52
Furunculus quid à carbunculo & phlegmone differat ibid.
Furunculus cacochymiæ ſoboles ib.

G

Galenus quam puri è pulmonibus in aluum viam ſtruat 222,53
Galeno quæ ſit iſchuriæ cauſa 227,36
Ganglion 240,43
Ganglij ſedes & materia ibid.
Gangræna 244,6
Gaudij moderati commoda 142,15
Gaudij immoderati noxa ibid.
Genuum arthritis 235,14
Genu laxatum 248,29
Gingiua flaccida 201,15
Gingiuarum excreſcentia ibid.
Gingiuarum phlegmona ibid.
Glandula 240,51
Glandularum differentia ibid.
Glaucoma 197,19
Gonorrhæa 226,46
Gonorrhœa qui ſint obnoxij ibid.
Gonorrhœa virulenta eiuſq; cauſa ib.
Gonorrhœa muliebris 231,32
Gonorrhœa mulierum virulenta ib.
Grando 198,57
Grauedo 200,28
Gula ſola omnium eſt propè morborũ mater 138,33
Gula vulnerata indicia 245,57
Guſtus vitia 201,51
Guſtus in febribus cur deprauetur 188,29

H

Habitus corporis vt redundantem humorem prodat 152,46
Hæmorrhois 223,48
Hæmorrhois cæca ibid.
Hæmorrhoides internæ ibid.
Hæmorrhoidum ſymptomata ibid.
Hallucinatio 197,63
Hecticæ febris pulſus 161,45
Hemicrania quid 190,65
Hepatitis 213,9
Hepatici 212,16
Hernia 228,44
Herniæ cuiuslibet ſigna & differentia ibid.
Herpes eiuſq; ſpecies 242,10
Herpetis cauſa continens ibid.
H[illegible] ibid.
Ημιπληγία 194,35
Homo cur catharrho magis quam cætera animantes ſit obnoxius 196,17
Hordeolum 198,57
Hordeum quomodo fœcunditatẽ aut ſterilitatem inducet 233,25
Horror febris non eſt 172,35
Horror quando inducatur 180,65
Humeri arthritis 235,12
Humeri luxatio 248,20
Humida partium ſubſtantia triplex 185,27
Humor vt in parte aliqua coaceruetur 145,43
Humor arthritin faciens quò penetret 235,16
Humor arthritin mouens qualis ſit ibid.
Humor arthritin faciens vnde profluat ibid.
Humor arthritin faciens vt è capite defluat ibid.
Humoris arthritin facientis in capite cumulati ſigna ibid.
Humoris aquoſi in corpore collecti cauſæ, & ſigna 157,25
Humoris arthritin facientis copioſè accumulati cauſæ interna 236,25
Humoris præter naturam congeſtio 238,65
Humoris præter naturam fluxio ib.
Humores putreſcentes vſtorum excrementorum copiam coaceruare 161,27
Hydrocele 228,50
Hydrops ex iecoris vlcere omniũ grauiſſimus 213,57
Hydrops triplex 217,48
Hydrops veterinus, eiuſque cauſa 230,7
Hydropis vterini exemplum ibid.
Hypochondriaca affectio 216,47
Hypochondrij tumor 213,6
Hyſterica ſymptomata non tantùm vel à menſtruo vel à ſemine excitari 232,10
Hyſtericarum acceſſionum varia forma ibid.

I

Icterus 216,5
Icteri varia cauſa ibid.
Icterus ex criſi ibid.
Icterus ex iecoris inflammatione ib.
Icteri ſimplicis cauſa continens ibid.
Icterus ex obſtructione meatuum ad cyſtin fellis pertinentium ibid.
Icterus niger ibid.
Ιδιοπάθεια 130,22
Iecoris inflammati indicia 150,53
Iecoris temperamentum quibus indicijs percipiatur 154,8
Iecoris affectus 211,10
Iecoris intemperies ibid.
Iecur ſuam humoribus temperiem impertit ibid.
Iecur præcipua humorum officina ib.
Iecoris ſubſtantia corrupta ibid.
Iecoris imbecillitas 212,16
Iecoris obſtructio ibid.
Iecoris obſtructi nota & cauſa ibid.
Iecoris tumor ſine ſcirrho ibid.
Iecoris inflammatio vnde oriatur 213,9
Iecoris abſceſſus ibid.
Iecoris inflammati ſigna ibid.
Iecoris vlcus ibid.
Iecoris & lienis promiſcua ſymptomata 216,1
Iecoris vulnerati indicia 245,62
Ignis ſacer 241,60
Ignis ſacri ſpecies duæ ibid.
Ignis ſyluester 242,9
Ileos 221,4
Impetigo 242,31
Impetiginis ſpecies ibid.
Incantationibus vtilitatem extingui 226,41
Incubus 193,60
Incubus in epilepſiam aut apoplexiam ſæpe degenerat ibid.
Incubi cauſa ibid.

Inedia commoda & incommoda 139,45
Inediam agrè ferunt impura corpora ibid.
Intemperiei calida ſimplicis pulſus 161,43
Intemperiei ex humorum putredine pulſus ibid.
Intemperiei frigida tam ſimplicis quam ex humorum affluxu contracta pulſus ibid.
Intemperantia medicorum nutrix 139,38
Intemperiem vnam aliquam inferentia 143,56
Inteſtinorum morbi 218,60
Inteſtinorum obſtructio ibi.
Inteſtinorum obſtructorum exempla ibid.
Inteſtinorum coarctatio 219,30
Inteſtini caci coarctati exemplum memorabile ibid.
Inteſtinorum inflammatio ibid.
Inteſtinorum inflammatio quid a dyſenteria differat ibid.
Inteſtinorum abſceſſus ibid.
Inteſtinorum vlcus ibid.
Inteſtinorum ſymptomata 220,4
Inteſtinorum colliquatio 222,12
Inteſtinorum vulnere diſſectorum ſigna 245,60
Iracus 142,48
Iſchias 235,7
Iſchiadis dolor quouſque pertingat ib.
Iſchuria 127,36
Iſchuria cauſa ibid

L

LAboris & quietis viciſſitudo animanti neceſſaria 141,2
Lac emulctum vt concepti fœtus ſexum arguat 234,3
Lactuca frigidum parit ſanguinem 138,65
Laſſitudo tenſiua ſpontanea 154,64
Lateris varij dolores 205,32
Lateris dolor a ſanguine ibid.
Lateris dolor a deſtillatione ibid
Lateris dolor à flatu ibid.
Lateris dolor omnis ſpiritum intercipit 206,2
Lentigo 200,55
Lepra 242;44
Lethargi pulſus 162,5
Lethargus 192,32
Leuce 243,39
Leucophlegmatia laborantibus pulſus eſt creber & celer 161,10
Leucophlegmatia & cachexia pituitoſa eadem eſt cauſa 217,60
Leucophlegmatias, eiúſque nota ibid.
Lichen 242,31
Lien tumori quàm iecur oportunior 214,20
Lienis vulnerati indicia 245,62
Lienis affectus 214,22
Lienis tumor, eiúſque ſigna & cauſa ibid.
Lienis obſtructio ibid.
Lienis ſcirrhus ibid.
Lienis inflammatio ibid.
Lienteria quid 146,29
Lienteria 221,34
Lienteria popularis ibid.
Lienteria in febribus cauſa 188,42
Lingua in febribus cur ariditate, ſcabritie, aut lentore afficiatur ibid.13
Lingua paralyſis 201,43
Liquida omnia celerius quàm ſolida coquuntur 155,55
Loci affecti ſigna demonſtratiua 149,60
Loci affecti ex ſignis inueſtigandi ratio 150,40
Loquela inſtrumenta 207,6
Lumborum dolor & grauitas & in febribus vnde oriatur 189,7
Lumbrici 222,60
Lumbrici longi ibid.
Lumbrici interdum in ventriculum conſcendunt 223,2
Lumbrici interdum per os naréſque prodeunt ibid.
Lumbrici lati ibid.
Lumbrici cur pueros quàm adultos ſæpius infeſtent ibid.
Lumbrici quæ ſymptomata inferant ibid.
Lumbricorum omnium materia ib.
Luſcioſi 196,61
Λυκανθρωπία [illegible]

M

MAdor quid 189,60
Malacia vis 209,57
Malacia cauſa 234,15
Malum mortuum 243,44
Mammæ grauidis quando & cur turgeſcant 233,47
Mamma cur cancro obnoxia 241,6
Mania 191,49
Mania ſolitaria 192,10
Marcor ex ſenio 185,35
Mares parte dextra, fœmina ſiniſtra magis geſtantur 233,62
Máſne an femina geſtetur vnde coniiciatur ibid
Materia quæ dicantur agere 138,32
Matula qualis eſſe debeat 164,13
Maxillæ inferioris affectus 201,25
Maxilla luxata ſigna 248,8
Medicamenta 143,5
Medici munus 128,31
Medico in tangenda arteria quid obſeruandum 159,8
Medulla ſpinalis diſciſſa ſigna 246,4
Meiendi ſymptomata 227,14
Melancholia cauſa 156,24
Melancholia exuperantis ſigna ibid
Melancholia duplex 183,52
Melancholia ſuperflua vbi coaceruatur ibid.
Melancholia quid 191,34
Melancholia triplex ibid.
Melancholia hypochondriaca ibid.
Melancholia primaria 192,2
Melancholia ſanguinis fæx 214,45
Melancholia cauſa 191,54
Melancholia hypochondriace cauſa 216,54
Melancholia hypochondriace ſigna ibid.
Μέλασμα 144,1
Meliceris 244,43
Membranarum capitis affectus 190,42
Meninges cerebri ſintne vulnerata quibus ex ſignis colligatur 245,36
Menſes ſupreſſos quæ ſequantur ſymptomata 230,38
Menſes grauidis vnde fluant 233,45
Menſium ſuppreſſio 230,31
Menſium ſupreſſorum cauſa ibid.
Menſium immoderatus fluxus ibid.
Menſium immoderatè fluentium ſigna, ſymptomata cauſa ibid.
Menſium purgatio crebrior 231,1
Meſenterium doloris expers 215,25
Meſenterium ſæpe grauium & diuturnorum morborum fomitem continet ibid.
Meſenterij inflammatio ibid.
Menſtrua purgatio quando incipiat, quando deſinat 230,25
Menſtrua purgatio cur impregnatione ſubſiſtat 233,4
Menſtrua purgationis cur ſtatis periodis moueantur 281,62
Menſtrua purgationis modus quis ſit 230,32
Metus & mœſtitia duo ſunt indubitata melancholia ſigna 191,36
Mictio cruenta 228,6
Mictio purulenta ibid.
Mictio ſubnigra ibid.
Mictio mucoſa ibid
Mictio capiloſa ibid.
Mola in vtero quomodo alatur & creſcat 229,4
Mola vt à ſcirrho vteri diſtet ibid.
Mola cauſa efficiens ibid.
Mola & veri fœtus differentia ibid.
Morbus quid 128,46. 130,3 131,20
Morbus per conſenſum triplex 13[illegible],20
Morbus magnitudinis 132,51
Morbus numeri ibid.
Morbus vnus 133.45
Morbus ſimplex ibid.
Morbus ſolitarius & comitatus ibid.
Morbus compoſitus ibid.
Morbus non ſemper tribus ex cauſis ortum habet 135,25

Morbus

Morbus & morbi cauſa à ſymptomate quid diſtent 145,55
Morbi prima genera tria 131,29
Morbi ſimilaris differẽtiæ tres 131,42
Morbi temperamenti ibi.
Morbi materia ibid.
Morbi totius ſubſtantia ibid.
Morbi peſtilentes ibid.
Morbi contagioſi ibid.
Morbi venenati 132,3
Morbi inſtrumentarij differentia quatuor ibid.
Morbi conformationis ibid.
Morbi compoſitionis ibid.
Morbi multi 134,10
Morbi implicitỉ ibi.
Morbi connexi ibid
Morbi diſiuncti ibid.
Morbi cauſis manentibus nunquam poſſunt curari 135,10
Morbi hæreditarij ibid.
Morbi ſimilaris origo 144,30
Morbi organici origo ibid.
Morbi ex ſymptomatis innoteſcunt 149,55
Morbi a catarrho 196,10
Morbis vnde indita ſint nomina 190,15
Morborum compoſitio multiplex 134,5
Morborum latentium ſymptomata & ſigna conſpicua ſunt 145,61
Mores vt humorum in corpore redundantium ſint indices 163,62
Mores etiam victum & diſciplinam imitantur 153,16
Morum diſſimilitudo ex temperamento ibid
Morum obſeruatio morbos ſæpe detegit ibid.
Motus naturalis & voluntarij differentia 140,58
Motus voluntarij differentia ibi.
Motus quid corporibus conferat 141,10
Motus inter diaſtolen & ſyſtolen medij 158,1
Motus corporis vt pulſum mutet 160,24
Mulier molam ſine mare non concipit 229,59
Mulieres cur frequentiùs quàm viri gonorrhœa laborent 231,32
Mulieribus quoque inteſtinorum, omenti, & aquæ prolapſus fit in pudenda 228,57
Mulſum vt impragnationem arguat 233,56
Muſculi recti in abdomine inflammatio 213,40
μύουρος *pulſus* 158,33
μυρμηκίζων *pulſus* ibid.

N

Narium ſarcoma 200,9
Narium vena vnde prodeant ibid.36
Narium pruritus lumbricorum eſt indicium 223,17
Νάρκη 194,30
Nauſea in febribus vnde 188,35,
Nauſea 210,47
Nauſea & vomitus cauſa ibid.
Natura inter ſe abhorrentes nihil generant 233,29
Neotericorum de cauſa continente error 136,10
Nephritis 224,3
Nephritidis ſigna ibid.
Nephriticus dolor 225,7
Nephritici doloris ſigna ibid
Nephritici doloris cauſa effectrix ib.
Nephriticus dolor a colico non facilè diſcernitur ibid.
Nerui vulnerati nota 245,28
Nerui callus paralyſin inducit 194,57
Neruorum in febribus ſubſultus 189,40
Nodus 240,46

O

Obauditio 199,28
Obliuio 192,16
Obſtructio in cyſti fellis duplex 213,61
Oculi paralyſis 196,55
Oculi nubecula 197,57
Oculi albugo ibid.
Oculi procidentia 198,2
Oculi vnguis ibid.
Oculi fiſtula ibid.
Oculorum affectus interni 196,50
Oculorum ſuffuſio 197,24
Oculorum affectus externi 197,54
Oculorum dolores 198,11
Oculis transfoſſis mors ſequitur 245,44
Odoratus ſymptomata 200,13
OEdema 240,11
OEdema duplex ibid.
OEdema exquiſitum ibid.
OEſophagus rarò morbis tentatur 208,39
OEſophagi affectus ibid.
Ὁμαλὸς *pulſus* 158,23
Omentum pingue ſterilitatis cauſa 233,18
Ophthalmia 198,20
Ophtalmia & epiphora differentia ib.
Opiſthotonos 195,3
Oppreſſionis in febribus cauſa 188,60
Orthopnœæ pulſus 162,14
Ὀφίασις 203,25
Os vitiatum 247,14
Os colliſum ibid.
Os foratum ibid.
Os fractum ibid.
Os fiſſum ibid.
Os quot modis luxetur 247,61
Oſſis vulnerati ſigna 245,34
Oſſis continuitas quot modis ſoluatur 247,15
Oſſis luxatio 247,61
Ὄζαινα 200,1

P

Παλινδρομοῦντες μύουροι *pulſus* 158,36
Palmæ plantæq́; luxatio 248,30
Palpebrarum vitia 198,52
Palpebræ inuerſio ibid.
Pancreas & meſenterium totius corporis ſentina 215,22
Panus 239,47
Papilla nigreſcens marem cõceptum indicat 233,63
Papula fera 242,12
Papula ſimplex ibid.
Papula exulcerata ibid.
Paralyſis apoplexiam ferè excipit 194,25
Paralyſis ibid.
Paralyſeos pulſus 162,9
Paralyſeos ſigna 194,32
Paralyſeos ſedem inueſtigandi ratio ibid.
Paralyſeos cauſa ibid.
παραφροσύνη 191,10
παραπληγία 194,34
παράρθρημα 247,64
περιμαπίπτων *pulſus* 158,40
Parentum natura cognita ad deprehendendam liberorum indolem conducit 154,32
Parotis 199,54
Paroxyſmos quæ immutent 182,13
Paroxyſmi quando longi aut breues ibid.
Paroxyſmi qua ratione recurrant ib.
Paroxyſmorum immutatio quid denunciet ibid.
Pars corporis quid. 129,40
Partis ſimilaris ſubſtàntia triplex 185,16
Partis cuiuſcunque vulneratæ ſymptomata 245,25
Parti cuique ſimilaris ſymptomata accidunt duodecim 147,5
Partium interiorum ſauciatarum indicia 145,36
Partus difficilis cauſa 234,46
Partus difficilis futuri præſagia ib.
Pathologia quid 248,35
πάθος *ſiue* πάθημα 128,54
παθογνωμονικὰ *ſigna* 149,42
Pectoris vulnerati nota 245,46
Πελίωμα 243,64
Penis ex virulenta gonorrhœa vlceratus 227,2
Penis vlcus ibid.
Penis tuberculum verrucæ inſtar ibid.
Pepaſmus quid. 170,17

Peripneumonia 203,59
Peripneumonia pulſus 162,3
Perſpiratio prohibita nõ eſt ſola putredinis cauſa 176,61
Phagedæna 241,23.246,42
Phlegmone plethoræ ſoboles 239,60
Phlegmone ibid.20
Phlegmone vt fiat ibid.
Phlegmones magnæ partem nobilem obſidentis pulſus 161,51
Phlegmones cauſa proxima humorũ eſt putredo 146,38
Phlegmones cauſa continens 239,20
Phlegmones differentia ibid.
Phrenitis 191,22
Phrenitidis pulſus 162,11
Phlyctæna & phlyctides 242,5
Phyma 239.40
φθίσις 204,62
Phthiſeos pulſus 162,15
Pilorum defluuium in elephantiaſi 237,7
Pituita rariſſimè adeò putreſcit vt febrem excitet 182,34
Pituita ſupernacua quibus in locis gigni ſoleat 219,7
Pituita in colo nonnunquam cõcreſcit in calculos ibid.
Pituita varios tumores inducit 240,10
Pituita ſupernacua quibus maximè locis coaceruetur 156,60
Pituitæ copioſioris cauſa ibid.
Pituitæ redundantis ſigna ibid.
Pituitæ vacuatio quæcunque conducit bilis ibid.
Plenitudo impura, ſeu cacochymia multa 154,43
Plethora quæ corpori mala inferat 139,26
Plethora 143,47
Plethora duplex 154,49
Plethora menſes immoderatè ciet 230,59
Plethora abortum mouet 234,25
Plethoræ ſigna communia 154,60
Plethoræ ſimplicis pulſus 161,46
Plethoræ ex prægreſſa viuendi ratione ſigna communia 155,7
Plethoræ cuiuſque ſigna propria ibid.
Pleuritidis 205.33
Pleuritidis notha ibid.
Pleuritidis ſigna 150,62
Pleuritidis cauſa 205,48
Pleuritis exquiſita ibid.
Pleuritidis vera ſigna 206,15
Podagra 235,6
Πολυαιμίας, *quæ vera eſt plethora, indicia* 155,51
Polypus 200,8.241,30
Potus cunctis animãtibus neceſſarius 163,47
Prægnantis conſtitutio quantam ad fœtus temperamentum vim habeat 135,42
Prægnantium vrina qualis 233,50
Prægnans valetudinaria quibus affligatur ſymptomatis 234,7
Priapiſmus, eiuſq́; cauſa 226,32
Principis facultatis domicilium 191,10
Prognoſtica ſigna quæ, eorumq́; diuiſio 149,30
[illegible] 130,44
Prurigo, eiuſq́; cauſa 242,34
Pſora ibid.
Πτυαλισμὸς 209,10
Pulmonis vomica 204,18
Pulmonis ſauciati ſigna 245,47
Pulmonum intemperies 202,51
Pulmonum obſtructio ibid.
Pulmonum crudum tuberculum 203,40
Pulſus quid 157,50
Pulſus in timidis & triſtibus qualis 142,35
Pulſus dominantis humoris nuncius eſt 153,51
Pulſus quarum partium conſtitutionem renunciet 157,60
Pulſus cauſa & neceſſitas 159,35
Pulſus moderatus cæterorum lex 159,58
Pulſum quæ immutent 160,10
Pulſus naturalis, quando obſeruandus ibid.
Pulſus creber omnium primus ibid.
Pulſus in omnibus febribus creber & celer editur ibid.
Pulſus cuiuſque præter naturam cauſa & indicatio ibid.
Pulſus mollis quam partem affici ſignificet 161,60
Pulſus propriè virium robur denunciat 162,21
Pulſus validus quid deſignet ib.
Pulſus vehemens quid oſtendat ibid.
Pulſus languidus quid innuat ibid.
Pulſus intercurrens quid præſagiat ibid.
Pulſus intermittens quid portendat ibid.
Pulſus caprizans & dicrotus quid ſignent 163,15
Pulſus vndoſus & vermiculans quid indicent ibid.
Pulſus myurus quid demonſtret ib.
Pulſus tremulus quid indicet ibid.
Pulſus ordinatus fidus, inordinatus infidus ibid.
Pulſum tangentis manus qualis eſſe debeat 159,8
Pulſum differentia 157,50
Punctio 244,58
Pupillæ vitia 197,43
Pus 244,22
Pus ſyncerum ex meſenterio per aluũ ſecerni 215,58
Pus ex ani abſceſſu in veſicam penetraſſe animaduerſum 223,34
Pus cineri comparatur 244,26
Puſtula 242,50
Puſtulæ 239,12
Puſtula humida 243,8
Puſtula ſicca ibid.
Putredini quæ ſint obnoxia corpora 176,12
Putredinis duplex ratio ibid.
Putredo quomodo venas inuadat ib.
Putredinis qui fiat finis ibid.
Putredinis varietas vena ſecta deprehenditur ibid.
Putredinis efficiens cauſa duplex ib.
Putredinis externa cauſa duplex ib.
Putredinis contracta qualitatisq́; proprietas paroxyſmos ciet 181,63

Q

QValitas vitium 147,3
Qualitas venenata quæ dicatur 186,25
Quantitatis vitium 147,35

R

RAucedo 207,9
Regio vt pulſum variet 160,22
Regionum ad valetudinẽm momenta 137,46
Renis obſtructio 224,12
Renis vulnerati ſigna 246,8
Renum arenulæ 224,54
Renum calculus ibid.
Renum abſceſſus ibid.
Renum vlcus ibid.
Renum vlceratorum cauſa ib.
Renes purulenti albos etiam calculos proferunt 22[illegible]
Rerum externarum vſus humorum in corpore conſtitutionem declarat. 153,53
Res neceſſariæ, quarum vi ſtatus vitæ noſtræ immutatur 136,61
Reſpirationis vſus 137,25
Rhagades 223,40
Rhagoidis tunica puſtulæ 198,1
Rheuma complures morbos procreat 145,26
Rheumatis cauſa ibid.
Rheumatiſmo quæ partes obnoxiæ ib.
Rhyas 198,49
Rigor fibris non eſt 172,34
Rigor ex materia in ventriculo contenta 180,50
Rigor quando fiat 181,1
Rigor in febre continua quid indicet 189,44
Rigoris cauſo ſuperuenientis cauſa 179,34
Rigorem modò cum febre modò ſine febre excitari 181,28
Ructus 210,23
Ruptio 245,3

S

Sanguis maternus altera temperamenti cauſa 135,41
Sanguis alimenti, ex quo produit, qualitates retinet 138,40
Sanguis bonus quis 155,30
Sanguis quomodo putreſcat 175,18
Sanguis vera putredo ibid.
Sanguis purus ex aluo profluens unde ſit 222,40
Sãguis cũ vrina profluens vnde proveniat 228,8
Sanguis carbunculum faciens qualis ſit 239,43
Sanguinis profuſio vnde fiat 148,35
Sanguinis è pulmonibus profuſio 205,16
Sanguinis vomitio 211,9
Sanguinis miſſio poteſt eſſe diuturna ſine manifeſta virium iactura 228,14
Sanguinis miſſio abortus cauſa 234,22
Sanguini ſerum quamobrem permiſceatur 163,43
Sanies 246,27
Sanitas 131,6
Saporis alieni cauſa 148,21
Sarcocele 228,51
Sarcoma 241,26
Scabies eiuſq; origo 243,1
Scabies & impetiginis diſcrimen 242,31
Scabiei multæ ſpecies 243,5
Scirrhus 240,32
Scirrhi materia ibid.
Schirri in iecore ſigna & cauſa 212,52
Scirrhi in iecore varij ibid.
Scirrhi differentiæ 240,33
Scroti inflammatio 228,35
Scroti inflammatio quomodo a teſtis inflammatione differat ibid.
Scroti tumor prædurus ibid.
σκωληκίζων *pulſus* 158,63
Semen ſimilem ſua temperaturam ſimilaribus partibus inducit 135,33
Semen per inſomnia effluens, eiúſque cauſa 226,57
Senex ſine felle & cyſti inuentus 214,6
Sexus vt pulſum mutet 160,12
Signa abſoluta 152,33
Signa & cauſa ibid.
Signorum neceſſitas 149,19
Signorum prima genera tria ibid.
Signorum altera diuiſio ibid.
Signum quid ibid.
Singultus 210,30
Singultus in febribus vnde 188,46
Sinus 244,40
Sinus calloſus ibid.
Situs vt partem affectam indicet 150,18
Situs vt partis affectum indicet ibid.
Sitis quid 209,64
Sitis in febri vnde 188,16
Sitis qua nullo potu reſtinguatur ibid.
Solis ardor quos morbos concitet 145,16
Somnus quid 141,40
Somnus 192,23
Somnus cur ſudores moueat 141,52
Somnus vt pulſum variet 160,31
Somnus à cibo materiam arthritidis cumulat, vt & ocium 236,29
Somni modus in febribus diligẽter obſeruandus 189,33
Somni moderati commoda 141,44
Somni immoderati incommoda ibid.
Somnia vt exuperantes humores ſignificent 153,27
Somniorum cauſa ibid.
Sordes 246,32
σπασμώδης *pulſus* 158,60
Spaſmus cynicus 200,59
Sphacelus 244,10
Spina luxata ſigna 248,14
Spirandi difficultas in febribus vnde proueniat 288,65
Spiratio difficilis 207,14
Spirationis inſtrumenta ibid.
Spiritus & humores diſperdentia, obruentia, inquinantia, corrumpentia 143,42
Spiritus quis ſit, qui febris ephemera materia dicitur 173,63
σφυλλὴ 202,9
Steatoma 244,32
Sterilitas ex genitalium vitio 233,20
Steriles qui ſint 232,56
Sterilitatis cauſa ibid.
Sterilitatis & fœcunditatis ſigna 233,20
Sternutatio plerumque ſingultum ſoluit 210,36
Stigmata 244,3
Stomachi affectus 208,55
Strabiſmus 196,54
Stranguria 227,60
Struma 240,59
Struma cancroſa ibid.
Strumarum materia ibid.
Stultitia 192,13
Subſtantia tota quæ dicantur agere 138,38
Subſtantia vitium 147,27
Sudor naturalis & ſymptomaticus 189,52
Sudor in febribus quis vtilis ibid.
Sudoris in febribus cauſa ibid.
Sudores è præcordiis moueri 180,52
Sudoribus qui plus minúſue ſint obnoxij ibid.
Suffuſio 193,19
Suggillata 200,55
Sulphur vinum vt fœcunditatem aut ſterilitatem prodat 233,36
Suppuratio quid 206,39
Suppurationis pulſus 162,15
σύκωσις 241,32
συμπάθεια 130,23
Symptoma quid 145,60
Symptoma ſymptomatis poteſt eſſe cauſa 146,20
Symptoma neque morbus, neq; morbi proxima eſt cauſa ibid.
Symptoma & cauſa euidens ſunt ſigna 149,25
Symptoma ſe ipſo non aliis ſignis percipitur ibid.
Symptomatis & ſigni differentia 145,60
Symptomatis propria definitio 146,12
Symptomatis variis concurrentibus quomodo partis affecta inueſtigatio ſit inſtituenda 151,26
Symptomata primi generis 147,3
Symptomata ſecundi generis ibid.
Symptomata tertij generis ibid.
Symptomata vnde reddantur grauiora 188,6
Symptomatum ſumma genera tria 246,48
Syncope 207,60
Syncopes cauſa ibid.
Syncope in febribus vnde oriatur 188,54
Syncope ſtomachica 207,60
Synochi ſimplicis pulſus 161,45
Syſtole quid 158,3
Syſtoles accelerata cauſa & indicatio 161,26
Syſtoles tarda, crebra, rara indicationes ibid.

T

Tabes 204,45
Tabes morbus contagioſus ibid.
Tabis cauſa duplex ibid.
Tabi qui ſint obnoxij ibid.
Tactus dolores cur maximè ſint atroces 148,56
Tactus eſt omnium animantium cõmunis ibid.
Tactus non eſt vnũ & ſimplex inſtrumentum ibid.
Tænia 223,7
Talpa 244,37
Telephia vlcera 246,47
Temperantia ſalutaris vitæ moderatrix 139,40
Temperata omnia & mediocria ſanguinis bonitatem præſtare 155,33
Temperamentum totius corporis iecoris & cordis naturam ferè imitatur 154,10
Temperamentum vt pulſum immutet 160,7
Teneſmus 222,25
Tendonis vulnerati ſigna 245,32
Terminthus 239,65
Teſtudo 244,37

Τεταγμένος καὶ ἄτακτος pulſus 159,1
Tetanos 195,4
Thoracis ſymptomata 207,4
Thymium 243,19
Timoris & triſtitiæ motus 142,31
Tonſilla 201,59
Tophi in articulis unde 236,16
Tophi è lue venerea 238,1
Tremor 195,33
Tremoris cauſa ibid.
Tubercula 239,11
Tumor œdematoſus ibid.
Tumores 239,9
Tumores aquoſi 240,10
Tumores flatulenti ibid.
Tuſſis 202,62. & 207,23
Tuſſicula 202,61
Tympanites 218,49
Tympanitæ pulſus 162,10

V

VAcuatio quæ ſit naturalis 223,58
Vacuationes ad vitam neceſſariæ 140,23
Vacuationes temporariæ ibid.
Vacuationes neceſſariæ ſuppreſſæ varios morbos pariunt 140,41
Vacuationes immodicæ periculoſæ ib.
Vari 132,33
Varix 241,37
Varus 200,53. 243,47
Vaſorum reſeratio unde accidat 148,57
Vacij 132,31
Venæ rupta vel exeſa cauſa 148,36
Venæ pleniores anaſtomoſi nonnihil copiæ ſuæ in arterias trāſfundunt 155,2
Venæ inciſæ ſymptomata 245,24
Venæ iecoris male affecto condoleſcunt 212,25
Venarum putredo cur non facile reſtinguatur 176,6
Venas nihil præter ſanguinem cum ſero continere 177,18
Venenum quid 138,40
Venerea lues, eiuſq; cauſa 237,35
Venerea lues morbus eſt contagioſus neque proprio vitio contrahitur ib.
Venerea lues quas primū partes exulceret ibid.
Venerea lues unde contracta ſit quomodo dignoſcatur ibid.
Venerea lue correpti cur excrementis ſcateant ibid
Venerea lue qui inquinentur ibid.
Venereæ luis indicium eſt facies puſtulis fœdata 152,54
Venereæ res impotentia 226,38
Venereæ luis ortus 237,48
Venereæ luis quatuor ordines ibid.
Venereæ luis grauia ſymptomata ib.
Veneris frequens vſus articulos debilitat 236,23
Venus 143,9
Ventriculi affectus 208,55
Ventriculi quacunque intemperie laborantis ſigna ibid.
Ventriculi inflammatio 209,15
Ventriculi abſceſſus ibid.
Ventriculi vlcus ibid.
Ventriculi ſymptomata ibid.
Ventriculi imbecillitas unde 210,53
Ventriculi dolor 211,30
Ventriculi propria vitia 221,39
Ventriculi vulnerati ſigna 245,59
Ventriculus cordi & cerebro magna affinitate coniungitur 209,41
Ventriculus præter arbitrium noſtrū mouetur 232,49
Ventris tumor an ad meſenteriū pertineat qui ſciri poſſit 209,42
Verecundiæ motus 14,43
Verruca penſilis 243,17
Verruca ſeſſilis ibid.
Vertebrarum ceruicis luxatio 248,11
Vertigo 193,5
Vertigo duplex ibid.
Veſica calculo laborante cur meiendi conatum comitetur deſidendi cupiditas 225,57
Veſicæ calculus ibid
Veſicæ ſphincter inflammatione laborans 226,5
Veſicæ abſceſſus ibid
Veſicæ exulceratio ibid.
Veſicæ vlceratæ ſigna ibid.
Veſicæ ceruix quibus ex ſignis obſtructa intelligatur 227,31
Veſicæ vulneratæ ſigna 246,3
Vibices 244,3
Vigiliæ effecta 141,62
Vigiliæ in febribus unde 189,27
Vini commoda & incommoda 139,15
Vinolentia vt pulſum mutet 160,30
Vinum arthriticis irritat 236,30
Virgines quoque fluore uterino infeſtantur 231,23
Virilitas quibus ex cauſis extinguatur 226,40
Virium infirmarum cauſa triplex 162,40
Virus 246,29
Viſionis affectæ quomodo inueſtiganda ſit cauſa 197,3
Vitiliginis ſpecies tres 243,35
Vitellus oui tenuem profert ſanguinē 139,7
Vlcera in corde inuenta 207,59
Vlcera maligna 246,46
Vlceris in rene ſignum 224,60
Vlceris cauſa duplex 246,35
Vlceris differētiæ ex iis quæ in ipſo ſuccreſcunt ibid.
Vlceris ex cauſa continente differentia ibid.
Vlceris ſanationem quæ impediant ibid.
Vlcerum vermes ibid.
Vlcus 244,57. 246,10
Vlcus putridum ibid.
Umbilici ruptio 228,59
Vngues adunci tabis propria ſunt ſigna 150,35
Vnitatis ſolutio 244,54
Vnitatis ſolutæ tres primæ differentiæ ibid.
Vocis aut loquelæ læſio 207,5
Vocis inſtrumenta ibid.
Vomica columbini oui magnitudine e pulmonibus eiecta 204,38
Vomica quid 206,46
Vomitio in febribus unde 188,35
Vomitio cruenta nulla naturalis 211,18
Vomitio 210,48
Vomitus cauſa 148,40
Vreteris vlcerati ſigna 226,2
Vreteris vtriuſque obſtructi vel coarctati ſigna 227,39
Vrethræ exulceratio 226,20
Vrina quid 163,37
Vrina quarum partium conſtitutionem renunciet 157,60
Vrina proprium iecoris eſt excrementum 163,61
Vrina quarum partium certas notas referat ibid.
Vrina quando excipienda 164,12
Vrina cur alias turbetur, alias nō turbetur ibid.
Vrina quibus ex rebus immutetur ibid.
Vrina mulieris qualis ibid.
Vrina puerorum ibid.
Vrina ſenum 165
Vrina citrina 16
Vrina alba, tenuis, & perſpicua quid ſignificet ibid.
Vrina in febribus ardentibus ſubalbida delirium prænunciat ibid.
Vrina glauca quid indicet ibid.
Vrina lactea quid indicet ibid.
Vrina flammea quid innuat ibid.
Vrina rubra, craſſa; & obſcura quid demonſtret ibid.
Vrina cruenta unde ibid.
Vrina viridis quid ſignet ibid.
Vrina nigra quid denunciet ibid.
Vrina craſſa quid oſtendat ibid.
Vrina oleacea quid indicet 16 ,2
Vrina confuſa ibid.
Vrina perſpicua quid ſignificet ibid.
Vrina vere turbida quid denotet ib.
Vrina confuſa quid denunciet ibid.
Vrina ſpumans quid ſignificet 168,10
Vrina bullans quid oſtendat ibid.
Vrina cui pinguedo telis aranearum ſimilis per ſumma innatat, quid prodat ibid.
Vrina furfuroſa quid ſignet ibid.
Vrina ſquamulata quid arguat ib

Vrina farinacea quid doceat ibid

Vrina prægnantium qualis ibid.

Vrina mucoſa quid indicet ibid.

Vrina quæcunque propoſita quid vrocopus reſpondere debeat 171,30

Vrina cuidam ex vmbilico profluxit 227,55

Vrinam inſpecturus medicus quid priùs ſecum reputare debeat 171,7

Vrinæ materia 163,45

Vrinæ inſpectio quo loco fieri debeat, quæq́; in ea ſint obſeruada 164,23

Vrina optima, quæ cæterarum lex ſit deſcriptio 164,50

Vrinæ mediocris copia quid indicet 165,20

Vrinæ copia vnde ibid.

Vrinæ paucitas vnde ibid

Vrinæ odor ibid.

Vrinæ fœtor putredinem quando arguat ibid.

Vrinæ qui ſint obſeruãdi colores 166,1

Vrinæ color vnde ibid.

Vrinæ ſpiceæ indicatio ibid.

Vrinæ aurea, crocea, rubra quid oſtendant ibid.

Vrina paſſea & vinea quid arguant ibid.

Vrinæ veneta & plumbea quid ſignificent ibid.

Vrinæ chymoſis differentia triplex ib.

Vrinæ tenuitas vnde ibid.

Vrinæ mediocris ſubſtantia quid denotet ibid.

Vrina turbulẽta tres differẽtiæ 167,15

Vrinæ corona quid. 168,10

Vrinæ corona quid doceat ibid.

Vrinæ capilli aut caruncula innatantes quid ſignificent ibid.

Vrinæ ſanguis immixtus quid denotet ibid.

Vrinæ arenuloſæ quid ſignent ibid.

Vrinæ hypoſtaſis 169,35

Vrinæ hypoſtaſis quarum partium ſit index ibid.

Vrinæ ἐναιώρημα ibid.

Vrinæ hypoſtaſis bona 170,32

Vrinæ ἐναιώρημα bonum ibid.

Vrinæ nubes bona ibid.

Vrinæ hypoſtaſis mala ibid.

Vrinæ ἐναιώρημα malum ibid.

Vrinæ color intemperiem, ſubſtantia craſſa aut turbulenta humoris vitium confuſio putredinem arguit 171,23

Vrinæ contenta ſedis affectæ certam interdum notitiam exhibent ibid.

Vrinæ poſt acceſſionem craſſiores 181,21

Vrinæ incontinentia, eiúſque cauſa 227,28

Vteri phlegmone 229,2

Vteri inflammati ſigna ibid.

Vteri abſceſſus ibid.

Vteri vlcus ſordidum ibid

Vteri exulceratio lentor ibid.

Vteri quomodolibet vlcerati ſigna propria vnde petenda ibid.

Vteri noma ibid.

Vteri carcinomata ibid.

Vteri ſcirrhus ibid.

Vteri rhagades, condylomata, & hæmorrhoides 230,16

Vteri propria ſymptomata ibid.

Vteri ſtillicidium 231,3

Vteri aſcenſus 232,20

Vteri aſcenſus quid differat à ſtrangulatu ibid.

Vteri deſcenſus ibid.

Vteri prolapſus ibid.

Vteri conuulſio ibid.

Vteri errores ibid.

Vteri prolapſus vnde ibid.

Vteri inuerſio ibid.

Vteri intemperies ſterilitatem facit 233,13

Vterini ſtillicidij cauſa 231,6

Vterini ſtrangulatus cauſa 232,7

Vterum nonnunquam ad ventriculum efferri 231,7

Vterum quæ cauſæ moueant 232,40

Vterus flatuum copia tumens 230,2

Vterus animal habere non debet 232,48

Vterinus furor 131,46. 132,34

Vterinus ſapor 231,58

Vterinus ſtrangulatus, eiúſque ſymptomata ibid.

Vulnus 244,52

Vulneris differentia ibid.

Vultus animæ imago 152,49

Υ

Υδατίδες 218,40

INDICIS PATHOLOGIÆ
FINIS.

Stillantem è Phœbi panacæam vertice monſtrat,
Ægrotis medicam tradere doctus opem.

H.Sur.

IOAN. FERNELII AMBIANI, THERAPEVTICES VNIVERSALIS SEV MEDENDI RATIONIS, LIBRI VII.

Quam totius medicinæ tertiam fecit partem, ad praxim perutilem & neceſſariam.

PRÆFATIO IN LIBRVM PRIMVM.

Naturæ legibus eſſe medicinæ leges conſentaneas.

VNIVERSA illa mundi natura, omnia continens atque per ſingula meabilis, vt Solis & Lunę reliquorum que ſyderũ curſus & conuerſiones, temporúmque vices & tempeſtatum cõmutationes atque Oceani æſtus reciprocationéſque moderatur: ita & hanc rerum immenſitatem ordine certo & conſtantia regit immutabili. Nec verò tam ſapienter & vniuerſa gubernare & ſingula fouere poſſet, niſi diuina quadam mẽte architectatrice & conſeruatrice vteretur: quæ conſilio & recta ratione omnia prudenter adminiſtret & prouidenter tuetur. Hæc autem ipſius ratio, lex eſt naturę, ſumma quippe vis inſita in natura, qua adminiſtrantur omnia atque exiſtunt & conſeruantur ſingula: ceu imperium quoddam cui cuncta pareant & ſine quo nec rerum natura nec mundus ipſe conſiſtat. Atq; hæc quidem lex vnà cum mundo nata, è ſumma eſt mente Deique numine profecta. Nam, vt inquit Plato, quum Deorum ſator mundum naturámque conderet, huic ſimul leges fatales indixit. Iam verò quicquid aut animantium aut ſtirpium aut metallorum genere continetur, inferiore hac mundi regione comprehenſum, id peculiari quoque quadam natura (quæ ſua eſt rei cuiuſque) conſtat, quæ quod genuit, tuetur & regit. Hęc rurſum peculiaris cuiuſque natura, propria lege eaque ſtabili & rata ducitur, qua actiones omnes perficit, illáque tota eſt obediens & ſubiecta vniuerſæ naturæ, eiúſque propria lex ſummæ legi: vt omnia vna quaſi conſenſione & ſympathia iuſſis ſupremæ legis obtemperent. Itaque quicquid habet naturæ imperium, id perpetua conſtantia rectaque ratione & cõuenienti lege ſuſtinetur. Hæc ſi ad noſtram medicam que contemplationem referemus, quicquid in homine præter cognitionem & voluntatis arbitrium ineſt, id omne adminiſtratur naturæ legibus. Ad huius autem ſimilitudinem effictum ſimulacrũ quoddam eſt medicina, quæ naturæ legem ſemper intuens in eámque defixa, ad ipſius imitationem, ſtudium & opus omne dirigit, vt homini firmam miniméque morbis obnoxiam valetudinem conſeruet & tueatur, lapſam verò & affectam erigat & in integrũ reſtituat, vitamq́ue ipſam ſaluam & incolumem quàm poteſt fieri longiſſimè producat. Illa quidem nata aut potiùs æterna, hæc verò ſcripta naturæ lex eſt: illa archetypus & primarium exemplar, hæc ſolida & expreſſa quædam eſt eius effigies. Has nulla vis humana, nulla regionum locorúmve mutatio, nulla temporum decurſio peruertit: ſed inuiolatæ, ſtabiles & omni ſeculorum æternitate immutabiles & perpetuæ manent. His vel inuiti (quia mors omnibus communis) colla ſubmittũt, qui omnium gentium populos ſibi ſubiicere & legibus aſtringere contendunt. His imperatores ſummíque reges parent, aut certè non impunè refragantur. Hæ legum omnium præſtantiſſimæ, omnium gentium peræquè communes prorſus neceſſariæ & immutabiles. Quum igitur ſit tanta earum neceſſitas, tanta præſtantia, enitendum omnino vt integræ, puræ & caſtæ hauriantur è ſaluberrimis & puriſſimis naturæ fontibus: non eæ quidem arctæ & rigidæ, ſed blandæ ac mites, quæ morbis grauiter afflictos erigant, recreent & reficiant: eos verò qui earum ope medicinam ſint

Vniuerſi atq; microcoſmi eaſdem eſſe leges.

Medicina ad naturæ imitationem effecta.

facturi, magna dignitatis commendatione apud omnes extollant, fiantque tandem ſuaſori honorificæ, morigero & obtemperanti frugiferæ, toti denique humano generi ſalutares.

Medici officium, & quæ artis præſtantia. CAP. I.

MEDICI munus atque officium eſt curare appoſitè ad ſanandum. Non enim ſemper ægrotum ſanitati reſtituit. Appoſitè autem curat qui citò, tutò & iucundè remedia confert. Medicus porrò remedia confert, non ſolùm vt naturæ miniſter, ſed interdum vt adiutor, interdũ etiã vt opifex primarius. Eſt enim in pleriſque ars natura præſtantior: vt quæ non ſolùm naturã imitatur, ſed & modò adiuuat, modò etiam ſuperat, ac ſæpe medendo plus quàm natura gerit. Etenim humanæ vitæ moderatrix natura, cũcta quàm optimè poteſt adminiſtrat, idque aſſiduè molitur, vt corpus in extremam vſque vitæ periodũ integra, aut quam ſaltem ortu accepit, ſanitate conſeruet: & ſi qua id fortè extrinſecus iniuria laceſſitur, eam pro viribus propulſet. Quæcũque autem vel tuenda ſanitate vel morbis profligandis rectè illa gerit, imitatur cõſilioque dirigit medicina, vnam ſanitatem ſcopum agendorum ſibi proponens. Nonnunquam & morbi peruicacia impeditæ vel imbecillitate laboranti naturæ, adiutrix medicina fert opem, & manca inchoataq; munera explet ac perficit, diuturnóſque morbos plerumque breuiores facit. Quinetiam naturã interdum ea ſuperat. Siquidem luxatos artus reponit, vulneriſque diſiuncta labra adducit, & in aliis non paucis præcipuam curationis partem adminiſtrat, quam minimè natura aggredi poteſt. Quorſum quæſo conſtituta hæc eſſet tot tantiſque maiorum vigiliis, niſi maius quiddã & excellentius quàm natura præſtaret? Vt fabrica in auro, quæ naturalis eſt materia, opera magnifica & eximia inſculpit ſuperiora naturæ viribus, & architectura ex lignis & lapidibus ædes templaque extruit, quæ architectari natura nunquam poſſit: ſic & medicina nõnulla maiora, interdũ & præſtantiora gerit, quàm natura queat efficere. Nimirum quòd natura inſtinctu ſolo, medicina verò rerum ducatur cognitione ac intelligentia. Quũ igitur omniũ quæ mundus habet medicina perſpectas vires teneat, internoſcatque ſalutaria à peſtiferis, hæc quidem longè præuidet & declinat illa conſectatur & inquirit, & ita tẽpeſtiuè adhibet, vt ſuis viribus exitiales alioqui morbos leniat, faciatque ſalutares, quos ſola natura nunquã euicerit. Iam verò medicinæ ſcopus ſanitas eſt. Hãc violatam reſtituit ſanatio, quę modò natura ac ſponte modò arte fit. Leuiores morbos ſola natura plerumque ſanat, idque per ſe nullo artis ſubſidio: grauiores ſæpius arte indigent, quos nõ ipſa per ſe, ſed adhibita curatione ſanat: nam quæ arte fit ſanatio, non niſi curatione perficitur. Eſt autem curatio, recta atque conueniens remediorum vſurpatio. Remedia dicimus quæcunque corporis affectum præter naturam depellunt. Horum autẽ recta & conueniens eſt vſurpatio, quum idonea quantitate & modò rationeque congrua adhibentur, atque in his curatio omnis cõſiſtit. Tria igitur ſunt quibus ars tota medendi conſtituitur: remedij genus, quantitas & vtendi ratio: quæ hoc libro accuratè perſequi conſilium eſt. Remedij genus vt planiùs cognoſci percipique poſſit, diſcernendum vnúmne an multa eſſe oporteat. Si vnum, ſimpléxne an compoſitũ: ſi multa, ſimúlne omnia, an ſigillatim, & quo quæque ordine afferenda ſint. Atque hæc recta cenſenda eſt methodus. Quantitas rectè deſignabitur ſi conſtet quàm validũ remedium, quo gradu receſſus à mediocri, quo pondere, quoties & quandiu exhibendum ſit. Vtendi ratio explicat per quæ loca abigendus morbus eſt, cui ſedi adhibenda remedia, qua forma, quo morbi tempore, quaue hora. Hæc igitur omnia noſſe oportet, vt conueniens fiat remediorum vſurpatio. Quum enim remedium conuenienti & quantitate & ratione adhibetur, arte curatio ſuccedit.

Plus interdũ medicus quàm natura præſtat.

Propoſitũ medicinæ.

Curatio quid.

Tria quibus medicina conſtituitur.

Vtendi ratio.

De remedij inuentione. CAPVT II.

MORBVS omnis contrariis profligandus: contraria enim ſunt morborum remedia. Remedium eſt quod morbũ depellit: quicquid autem morbũ depellit id illi vim infert: quod vim infert, contrariũ eſt: omni ratione igitur remediũ morbo contrariũ eſſe neceſſe eſt, omnemque morbi depulſionem atque curationem contrariis perfici. Contraria multifariam dicuntur. Quę non in qualitate ſolùm, verumetiam in quantitate, in numero, in ſitu, in figura, in omni denique genere plurimùm diſtant, vt calidum & frigidum, humidum & ſiccũ, durum & molle, craſſum & tenue, atque etiam magnũ & paruum, multum & paucũ, altum & depreſſum contraria ſunt, quę propriè nuncupantur aduerſa. Alia contraria ſunt quæ priuantia appellantur, vt plenum & inane, integrum & corruptũ, continuum & ſolutum. Quæcunque autem remedia cõtraria morbos remouere & valetudinem reſtituere poſſunt, in hæc tria genera retulerunt medicorũ celeberrimi, quæ ſunt medicamentũ, chirurgia, diæta. Chirurgiã in aliud tractandi tempus reiecimus, medicamentorũ alimentorúmque vires hic traditurI. Quæ morbis aduerſa dicuntur, non in mediocritate quadam conſiſtunt, ſed ab hac in oppoſitum diuertunt. Quod enim mediocre eſt in medio extremorum poſitum, nunquã ad mediocritatẽ id traducet, quod vel extremum iam eſt, vel in extremum deuergit. Nam quũ illa vel permiſtione vel cõtractu cõgrediuntur: mutua actione ſeſe obtundunt, ſuaſque vires remittunt, ac neutrum omnino in alterius naturam, ſed in medium quiddam faceſſit. Itaque quod frigidum eſt, nõ temperatis, ſed calidis duntaxat in temperiem reuocatur: quemadmodum quod tortuoſum eſt, niſi in aduerſum crebrò retorqueatur, rectũ vix euadet. Hoc autem in priuantibus multo euidentius exiſtit, inter quæ quoniam mediũ nihil intercidit,

Contrariis morbus omnis abigendus.

Φαρμακευτική, χειρουργική, καὶ διαιτητική, partes medicinæ, quòd medicina, manu, & victu morbos depellant.

tercedit, non niſi contrariis curationẽ perficiunt. Rata igitur conſtánſque manet curandi lex per contraria. Arbitrantur plerique, medendi ſummã legem euerti, dum morbos quoſdã audiunt remediis depelli ſimilibus. At eiuſmodi omnia morbo licet ſimilia ſint, eius tamen cauſæ primùm ac per ſe aduerſantur, morbo autem ex accidenti: hunc que tollunt nõ per ſe, ſed ſublata eius cauſa. Sic rheumbarbarum quamuis calidum febrem ſoluit, dum ipſius materiã expurgat. Et laſſitudinẽ exercitatio leuit, quòd humorem per muſculos effuſum diſcutiat. Et vomitionem ſedat vomitio, quæ proritantem humorẽ excutiat. Et dyſenteriam purgatio leuat, noxia materia eius efficiente cauſa detracta. Ad eundem propemodũ frigidæ larga perfuſio cõuulſionem (vt eſt apud Hippocratem) ſoluere putatur. Cæterùm non eiuſmodi remedia hîc ſcrutamur, ſed quæ primùm ac per ſe affectum ſummoueant. Sunt autem eiuſmodi omnia curando affectui verè contraria.

Morbos quoſdam ſimilibus abigi quomodo accipiendum.

Aph. 25. lib. 5

Itaque quũ ſuum cuique morbo contrariũ ſit remedium, eadémque ſit contrariorum doctrina, quot certè morborum, tot & remediorum genera ſunt conſtituenda. Vt igitur aliàs vnicus morbus eſt, íſque aut ſimplex aut compoſitus: aliàs multi exiſtunt modò impliciti modò diſiuncti: ita ſanè & remedium aut vnum eſt, idque vel ſimplex vel compoſitum, aut multa exiſtunt vel diſiuncta vel implicita. Hæc ſumma remediorum genera ex vno ſimpliciqne fluxerunt. Nam vt vnum multis, ita ſimplex compoſito prius exiſtit. Quocirca vt ea rectè conſtituantur, ſimplicia enumeranda ſunt, & in primis inueſtigandi colligendíque ſimplices omnes affectus præter naturã, quicunque vel in corpore vel in humoribus aliiſve contentis ſubſiſtunt. Partis quidem ſimilaris vitia & ſimplices affectus contra naturã ſunt, intemperies calida aut frigida, humida aut ſicca. Ad hæc ſubſtãtiæ laxitas & mollitudo: deinde corruptio atque putredo. Eadem vitia in humoribns quoque atqne in cæteris contentis inſunt, maximè verò intemperies & corruptio. Præter hæc quoque immodica exuperantia, qualis in plethora, turbulenta agitatio atque defluxio, craſſities atque tenuitas, durities & mollities, lentor ſeu tenacitas & acrimonia. Hæc enim quoties à naturæ modo longiùs abſunt, vitioſa & pręter naturam cenſeri debent. Inſtrumentorum verò vitia, quę quidem medicamẽtis emendari poſſunt, numerari ſolent: meatuum lęuitas & aſperitas, anguſtia ſeu coarctatio, & amplitudo ſeu dilatatio, denſitas & raritas, occluſio & apertio. Nam cætera quę vel in figura vel in numero vel in magnitudine fieri traduntur, aut ex enumeratis humorum vitiis obuẽgerũt, aut certè chirurgiam expoſtulant, quemadmodũ & cõtinui ſolutio affectus partis vtriuſque communis. Quare non alij ſimplices & primi affectns præter naturam conſiſtunt in nobis, quorum ſit per medicamenta curatio. Iam verò ſi his aduerſas medicamentorũ vires perſcrutemur, ita quidem in medendi arte omnia inter ſe collata è regione reſpondere videbuntur, vt quot affectus contra naturam ſimplices, totidem exiſtant & medicamẽtorum facultates, parque ſit affectuum atque remediorum numerus. Quod & alia diuidendi ratione certiùs aliquando demonſtrabitur. Itaque intemperiei calidæ contrauenit & opponitur medicamentũ refrigerans, frigidæ calfaciens, humidæ exiccãs, ſiccæ humectans. Humorũ exagitationi ſedans & reprimens: defluxioni tum inhibens tum repellens. Exuperãtiæ aduerſatur vacuans per vomitũ, aluũ, vterum, per vrinas & ſudores & quod per nares aut partem aliã attrahit: & quod per cutem reſoluit digerítque: craſſitiei τὸ λεπτυντικὸν attenuans: tenuitati τὸ παχυντικὸν incraſſans: duritiei τὸ μαλακτικὸν emolliens: mollitiei τὸ σκληρυντικὸν indurans: lentori τὸ ῥυπτικὸν καὶ τμητικὸν detergens & expurgans. Acrimoniæ τὸ ὑδατῶδες ἐμπλαστικὸν illinens & glutinoſum frigidum. Patrium laxitati τὸ συντατικὸν cõtendens & corroborans. Corruptioni quod hanc inbibet alexiterium & alexipharmacum: putredini concoquens, ſuppurans & expurgans: quibus contraria ſunt venenatum, corrumpens & ſepticum. Meatuum læuitati repugnat τραχῦνον exaſperans, aſperitati λεαῖνον læuigans. Anguſtiæ dilatans, dilatationi coangnſtans ſeu adſtringens: denſitati ἀραιωτικὸν rarefaciens: raritati πυκνωτικὸν denſans: occluſioni ἀναστομωτικὸν aperiens: apertioni συνακτικὸν occludens. Continui ſolutioni & agglutinans & ſarcoticum & epuloticum: his autem contraria ſunt exulcerans, exedens, cauſticum & eſcharoticum. Omnes igitur ſimplices tum affectus præter naturam tum medicamẽtorum facultates ſummatim percenſuiſſe videor. Hæc generalis eſt remediorum pro affectuum varietate inueniendorum ratio atque indicatio ſumma, è qua medicamẽtorum omnium tam ſimplicium quàm compoſitorum vires peti debent.

Partis ſimilaris morbi.

Organici morbi.

Cuique morbo ſuum oppoſitum remedium.

Simplicis affectus, ſimplex curatio. CAP. III.

SIMPLEX affectus, ſimplici remedio, compoſitus compoſito propellendus. Qualis enim morbi, talis eſt & contrarij remedij cõditio. Vt enim affectus alius ſimplex eſt, alius cõpoſitus vel implicitus, ita contrarium remedium aliàs ſimplex aliàs compoſitum aut ex variis implicitum ſit oportet. Itaque ſimplicis affectus ſimpliciſſima eſt per contrarium curatio. Cui perſpecta cognitaque ſit morbi natura, facile ſit nulla adhuc arte, ſed communi quadam animi notione contrarium ipſi curando remedium opponere. Nam ſi vel corpus vel humor aliúdve contentum calidius euaſit, cuius efficiens cauſa eſſe deſierit, ſolis refrigerantibus ad mediocre tẽperatúmque remigrabit: ſi verò frigidius, ſolis calfacientibus, ſi humidus ſiccantibus, ſi ſiccius humectantibus: ſi quid denique humoris copia turget vacuantibus, ſi quid inanitum eſt, replentibus. Eademque ratione in cæteris, omnem exuperantiã contraria depellit exuperantia. At verò inter ſimplices illas & primas cæterarum quaſi effectrices, quæ calida eſt intemperies pari tẽpore atque frigida diſcutitur. Licet enim caloris quàm frigoris maior ſit efficacitas, illi tamẽ patientis corporis repugnan

Calidiorũ auxiliorũ quàm frigidiorum vſus tutior.

Quando curationem naturæ committere oportet.

tia magis obſiſtit: agenti frigori vt minus efficaci, ita & repugnãtia minor occurrit, quo fit vt pari illa tempore ſuas efficientias exerceant effectúſque cõpleant. At nihilominus tutior eſt ac mitior calidorum quàm frigidorum vſus. Nam frigida dum calorem præter naturam expugnare cõtendunt, inſito pariter negotium faceſſunt: calida verò dum frigus propulſant, inſitum pariter calorẽ exuſcitant atque fouent. Sed & inſitus corporis calor aduentitio quaſi auxiliarius opitulatur, vt faciliùs ac minùs externum frigus excludat. Itaque frigida intemperies tutiùs ac mitiùs quàm calida tollitur. Id verò de recente ac leui audiendum. Nam inueterata atque conſummata frigida intemperies ægriùs multo quàm calida cedit remediis, quemadmodũ extrema ſenectus inſito calore deſtituta ac morti iam proxima, minùs medicabilis eſt quàm hectica febris. Sicca quoque intẽperies tardiùs omnino ac difficiliùs eximitur quàm humida. Si obſcurior morbi ſpecies nondum tibi penitus cognita perſpectaque eſt, huic ne properes remedia adhibere: ſed rem totã naturæ committito. Natura enim proba ratione viuendi adiuta & innixa, aut morbum profligabit, aut patefaciet & foras proferet. Incerta quippe medicatio & irrita, nõ niſi diſpendio decernitur. Si quid fortè experiri cogeris, leue id eſto, ne tibi in re ancipiti iactura grauis. Hæc quidem de affectu ſimplici ac ſolitario, cui nec cauſa nec graue vllum ſymptomata aſſiſtit. Nunc de affectu quem ſua adhuc cauſa fouet ac continet.

De methodica & legitima curatione. CAPVT IIII.

CAVSA omnis prius quàm affectus methodo recta excindi & ſummoueri debet. Cauſa enim perſiſtẽte affectus manet, nec penitus euelli poteſt. Quòd ſi adnitaris, quantũ huius demes, tantundem aſſidua & continens cauſa (nunquam enim naturalis quum ſit, ocioſa manet) proferet: atque licet affectus interdum leuior euadat, minimè tamen eius ſuccedit perfecta curatio. Quum recens affectus nulla adhuc firma ſtabilique conſtitutione inhæreſcit, totus quidem ſublata cauſa plerunque diſperditur: at quum pars quędam eius genita iam eſt, pars quaſi ortu nouo continenter additur, tũ cauſæ ſublatio affectũ non eximit. Quocirca cauſa primùm, genitus dein affectus ſummouendus: ita enim radicitus extirpabitur, nihil vt deinceps eius repullulet. Ergo & quum longior quædam continuatio ſeriéſque cauſarum exiſtit, in qua alia ex alia naſci & exiſtere, & omnes inter ſe aptę connexæque videbuntur, ſuo quęque ordine demenda erit, ab ea curationis ducto exordio, quæ ortu prima, inueſtigatione verò poſtrema fuerit inuenta. Ab hac ſenſim ordinatimque ad cæteras, poſtremóque ad morbum progreſſus fiet, ſuo cuique obiecto contrario. Hæc non iam ſimplex, ſed methodica curatio eſt, quæ nõ ſolis remediis, ſed via vtendique ratione cõpletur. Hac vna maximè herbariis atque pharmacopœis, quibus etiam cognita eſt remediorũ materia, medicus eſt præſtantior. Eſto exempli cauſa, impuri eiuſque calidioris alimenti vſu longo & immodico chylus acrior factus, qui dein neceſſitate & alterius penuria raptus in iecur, bilem multã vitioſóſque humores proferat, quorũ poſtea fit in venis facilis corruptio ac putredo, quam proximè febris ſequatur ſuis comitata ſymptomatis. Cõſtat ſanè neque febrem neque eius ſymptomata ſedari poſſe, niſi vacuata putredine. Hanc verò fruſtra purgari, niſi quæ hãc gignit humorũ colluuies emendetur: hanc emendari non poſſe quandiu chylus impurus è ventriculo affluet, & impurius calidiúſque alimentum ſuppeditabitur. Itaque niſi vrgentius quidpiã interpellet, primùm prohibendę ſunt euidentes cauſæ quæcunque impurũ chylum ingenerent, mox expurganda impura omnis colluuies quæ putredinis eſt materia, ac demum quę his ex cauſis orta eſt humorum putredo vacuanda: ad poſtremũ ſi quid caloris alieni vel in humoribus vel in ipſis partibus derelictum ſit, extinguendum. Quendã rurſum ſtatuamus moleſta cerebri deſtillatione vrgeri, quæ ex immodico excrementorum prouentu ſit orta: hic verò ex frigida humidáque cerebri intemperie, quam vel alimẽtorum refrigerantiũ vſus, vel gelidi cœli occurſus pepererit: conſtat ipſo ſtatim initio tum immutata victus ratione tum aliis quibuſcunque remediis corrigendam cerebri frigidam intemperiem, mox eximendum omnem excrementorũ prouentum: ſic demum quæ ab hoc ſit deſtillationẽ protinus conquieſcere. Hac ratione ſimplicis omnis affectus curatio pro cauſarum ordine procedat. In connexis quóque aut cõſequentibus, affectus omnes eo ſigillatim extirpentur ordine, quo ſibi ortu ſuccedunt. Affectus enim prior ſtatim initio eximatur neceſſe eſt, vt ſi crebrior ea deſtillatio tandem illabatur in ventriculum, cuius vitio tum nauſea orta tum deiecta appetentia tum impedita ſit concoctio, neque profectò nauſea tolli, neque appetentia neque concoctio reſtitui poteſt, niſi expurgato ventriculo, prorſus verò expurgari nequit non ante inhibita deſtillatione, neque hæc inhiberi niſi vacuato cerebro ſublataque frigida intemperie eius effectrice. Itaque niſi vrgentius quidpiã ſollicitet, primùm corrigenda frigidior cerebri intemperies, dein quicquid genitum eſt excrementi, purgandũ eſt: ac ſi quid poſt hæc gigni contingat, id curſu naturali deriuandũ in nares: his quum deſtillatio expurgata & auerſa fuerit, ventriculus omnino expurgandus, dũ in eo nihil ſit reliquum, atque vaneſcant ſymptomata quæ laboranti erant importuna. Hęc vtique vera eſt & exquiſita medendi ratio, ex cauſarũ affectuũque ſerie iocunda. Affectus dico præter naturã, qui vel in partibus ipſis vel in cõtentis inhæreſcunt, id eſt vel morbos vel interiores eorum cauſas. Horũ quippe vitiũ quodque contrario oppugnandũ eſt. Symptomata verò inter hæc plerũque apparẽt interiecta, ſed quorũ tamẽ propria nõ eſt curatio, neque his contrariũ quicquã è regione obiicitur, quòd ſublatis affectibus ea protinus euaneſcãt. Methodi atque ordinis inuerſio nõ modò nihil ad curationẽ proficit,

Vna curandi methodo medicus herbario & pharmacopœo præſtat.

ſed &

ſed & plerunque morbũ cõduplicat. Quũ enim perſiſtente cauſa de morbo nõnihil ſubtrahitur, licet tũ fortaſſe ſibi æger nõnihil leuatus eſſe videatur, mox tamẽ pari ferocitate morbus repetit, atque etiã interdũ maiore: vt quũ collecta fluxio calidis vehemẽterque diſſolnentibus diſcutitur, quæ irruenti cauſæ motum vehementiorẽ afferunt & agitãt. Atque hæc quidẽ methodus in cauſarum ordine: quæ verò in implicitis & compoſitis affectibus tenenda deinceps monſtrabitur.

Quum multi morbi inſunt, quænam curandi methodus. CAPVT V.

QVVM disiuncti & diſparati morbi in corpore cõſiſtnut, ſuam quiſque ſeorſum medendi rationem obtineat. Qui ita ſedibus longè diſtant, vt vnicuique ſua poſſint remedia cæteris intactis adbiberi, poſſunt ij & ſigillatim & pariter omnes curari, minimúmque refert cui primùm propria remedia decernas. Impliciti verò atque cõpoſiti non niſi methodo ac ratione ſumma eximi poſſunt. Nam impliciti quoniã tam vicinis partibus inſident, vt communiter ipſarũ functiones impediant, vix propriam ſeorſum curationẽ babent. Multo magis eſt compoſitorũ implicita ſanatio. Etenim quum vni eidémque particulæ penitus inhæreſcant, & in vnum quaſi conflati coëant, quodcunque remediũ vnum quempiam, idem cæteros quoque pariter attinget. Quum igitur neque cõpoſitis neque implicitis, ſingulis liceat propria ſeorſum accommodare remedia: quúmque omnium curatio eodem tẽpore probè adminiſtrari nequeat, methodus omnino adhibenda in primis eſt, quæ ſuum cuique ordinẽ præſtituat, & quid primo, quid ſecundo, quid deniqne tertio quartóve loco ſit ſanandum. Porrò autem ita variè cõcurrentibus morbis accidit interdum vt omnino conſentiant, quum vnius curatio alteri ſanando conducit, aut nihil ſaltẽ obeſt: interdũ diſſentiant, quũ vtriuſuis curatio alteri incommodat moramque affert: nõnunquam verò partim cõſentiant partim diſſentiant, atque eatenus vnius curatio alteri & prodeſt & obeſt.

Impliciti & cõpoſiti morbi ſi congruant, quænam curandi ratio tenenda.

Implicitos morbos atque cõpoſitos qui aut congruunt aut minimè diſſentiunt, & ſimul & ſeorſum ſanare licet: quúmque id ſeorſum fit, ab vtrouis incipere cõceditur: vt ſi oculus ſuffuſione & albugine teneatur implicitis affectibus, & quoniã proximæ ſunt ſedes, poteſt ſuffuſio acu deprimi perſtante albugine, poteſt & albugo deleri permanente ſuffuſione, poſſunt & illæ ſi videatur pariter eximi. Similiter ſi iecur frigida intẽperie ſimúlque obſtructione ſimplici tenetur, ex quarum permiſtionẽ compoſitus eſt morbus, intemperiem medicamentis emendare licet, quæ obſtructionem nec expediant nec geminẽt: & hanc quoque expedire intemperie remanente: licet & ſimul iiſdẽq; remediis illas tollere.

Si diſſentiant.

Quũ impliciti aut cõpoſiti morbi omnino diſſentiunt, nec prorſus huic aut illi, ſed vtrique mediocritate quadam & contrariorũ permiſtione ſuccurrẽdum. Sic increſcenti phlegmonę reprimentia remedia digerẽtibus permiſcentur. Sic etiam ventriculũ frigidiorem & iecur calidius temperata iuuant, quæque ex calidis frigidiſque conſtant, & modò horum modò illorum vſus alternatus. Vbi vterque incremento iam vires acceperit, quoniã contraria præſidia poſtulant, difficilè ſaneſcunt ac plerunque deſperati & inſanabiles permanent.

Si partim conſentiant partim diſſentiãt.

Quũ impliciti morbi partim conſentiunt partim diſſentiunt, ab eo auſpicandum, cuius curatio alteri haudquaquam officiat, & ab eo ſine quo alterius curatio cõmpleri nequeat: vt quum ophthalmiæ implicatur albugo, quoniam acribus hanc detergere nõ eſt quin noua accerſatur fluxio aſperetúrque phlegmone, hęc in primis quidem ſananda, mox detergenda albugo. Quum etiam in parte vlcus eſt, idque cauum & inflammationi coniunctum, vlcus neque agglutinari neque ad cicatricem perduci poteſt, niſi carne impleatur: carne autem proba impleri non poteſt, niſi inflammatione ſedata priſtinam temperięm pars receperit. Imò quę cicatricem inducunt, quia validè ſiccant, carni gignendę obſiſtunt, & quæ carnẽ regignunt, inflammationẽ augent. Neceſſe igitur eſt inflammationem primùm extingui, quæ rationem eius obtinet, ſine quo nequit curatio perfici: deinde carne vlcus impleri, tandẽmque cicatrice obduci. Hanc medendi methodum dictant ſimplicium affectuum naturæ, quęque illis contraria opponuntur remedia. Horũ quippe obſeruatione cognoſci poteſt, quid à quo, quid cum quo, quid poſt quod ſanari poſſit. Ita quidem omnis abſoluta videri poteſt legitima morborum curatio, quam ſemper ſequi oportet, dum nihil vrgentius interueniet, quod hanc neceſſitate quadam interpellet.

De curatione extraordinaria legitimæ oppoſita. CAP. VI.

IN affectuum connexione plerunque vrgentiori vel inuerſo & præpoſtero ordine in primis ſuccurrendũ. Ab eo enim auſpicanda curatio, à quo maximè ægro periculũ impendet, in eúmque primùm medentis conſilium dirigi debet. Vrget autem & periculoſus eſt affectus trifariam: aut propriæ eſſentiæ magnitudine, aut læſæ functionis præſtantia, aut facultatis offenſæ dignitate corpus vniuerſum gubernantis. Atque horũ quidem periculoſiſſimus eſt, qui vniuerſalem facultatem proſternit, & vires frangit corporis gubernatrices, vt quarum conſeruandarũ gratia omnis inſtituatur curatio. Ab hoc ſequitur qui præſtantem quandã & eximiam functionem lędit: minùs his periculoſus eſt qui magnus quidem exiſtit, ſed citra præſtantis functionis aut virium iacturam. Cæterùm ſi quando vel à functionis læſione vel ab affectus magnitudine maius quàm à viriũ iactura ægro periculũ impendet, ab alterutro auſpicandũ, atque in id quod eſt grauiſſimũ omni cura & cogitatione primùm incumbendum, ſiue id ante ſuſceptam curationem partum iam erat, ſiue recens dum legitima adhibetur curatio interueniat. Grauiſſimũ autem dicere poſ-

Vrgere quid, & quot modis.

ſis vel quod maximè ægrũ in vitæ diſcrimen adducit, vel de quo is grauiſſimè queritur, cuius precibus & votis interdum cedere cogimur. Hæc vt illuſtriora exemplis fiant, memoria repetatur frigidior illa antè commemorata ventriculi imtemperies, eiúſque cruditas ex cerebri deſtillatione profecta, omniſque eius legitima curatio: cui tamen vt propoſito ſeruiat hoc inſuper addamus, tam frigidam eſſe vt totus æger iohorreſcat, vixque queat conſiſtere: morbi quidem vis atque magnitudo hanc primùm lenire hortatur, deinde ad deſtillationem quæ eius cauſa eſt accedere, quemadmodum æſtuoſum febris ardorem plerunque intermiſſa cauſa compeſcimus. Rurſum verò id quoque ponatur, congeſtæ pituitæ vi vſque eò ventriculi appetentiam langueſcere calorémque remitti, nihil vt concoquat, ſinatque quicquid aſſumitur aut crudũ deiici aut vomitione reddi: læſæ quidem functionis neceſſitas ac præſtantia ſuadent in primis ventriculum expurgandum antequam irruens omnis deſtillatio ſiſtatur. Hanc eandem pituitam ſi tertiò ſtatuamus ita in os ventriculi defigi, ipſumque tam acriter ferire, roſioniſque ſenſum inuehere, vt frigidos ſudores, viriúmque defectionem ac ſyncopem accerſat, ita quidem maximè curationis methodum inuerti continget: tum quippe prætermiſſis omnibus, properandum vt pituita accuratè abſtergeatur. Tribus itaque hiſce concurrentibus, poſtremum omnium maximè vrgere ſolet, niſi fortè (quod rariſſimum eſt) vſu veniat, morbi magnitudinem aut læſæ functionis præſtantiam plus negotij faceſſere.

Præpoſtera curatio & inuerſa.

Omnem igitur eiuſmodi curationem extraordinariam dicere ſolemus. Aliàs autem poſterioris curationem prioribus prodeſſe, aliàs obeſſe contingit. Prodeſt in his quæ nunc commemoraui: quibus enim præſidiis poſteriora, iiſdem & priora tolluntur. Eodem quippe pituita medicamento poteſt è cerebro atque ventriculo expurgari. Expetenda omnino optabiliſque curatio, qua omnibus eadem opera medemur. Quòd ſi poſterioris medicatio priori neque confert neque officit, nõ vtique magna poteſt celeritate perfici, ſed ferè longiùs producitur: tum nihilominus tamen vrgentiori obſiſtendum, aliis quoad fieri poteſt minimè neglectis. Quum verò vrgentioris curatio cæteris prorſus obeſt, atque contraria expoſcit remedia, dum illi vacamus, reliqua deteriora fieri eſt neceſſe, quorum dein aut difficilior aut certè longior ſit futura methodica curatio. Hoc tamen optabilius eſt, quàm vrgentioris ferocia & effrenatione affligi & poſterni ægrotantis vires. Læſio etenim morte eſt tolerabilior. Qui methodũ in omnibus nimium pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerunque hominem de medio tollit. Age verò donemus pituitam, quæ in ventriculum è cerebro fluxit, ita demum in venas intrudi, eaſque adeò obſtruere vt bilem coërceat, hacque putreſcente cauſum accendat: quis tam incõſideratus aut rudis ſit, vt in perſeuerantem deſtillationem totus incumbat, neglecta febre quæ interim ægrotum ſit peremptura? Quis non potius properet in primis ardentem febrem tum vacuatione tum refrigerantibus reſtinguere, etiam ſi quid in deſtillationem peccet aut etiam irritet? Eadem eſt atque etiam multo maniſeſtior in ea pleuritide ratio, quam è capite ruens frigida deſtillatio, ſenſimque ſuccingentem membranam ſubiens excitauit.

Sæuiori ſymptomati occurrendum, morbo interdum prætermiſſo.

Sæuiori quoque ſymptomati quod vires nimiopere conuellat aut etiam proſternat, in primis diligenterque ſuccurrendum, morbo etiam interdum prætermiſſo. Quanquam enim ſublato morbo protinus ſymptoma vaneſcit, quòd nuſquam in corpore ſubſiſtat, ſi tamen nimium graue infenſumque eſt, ne violentia aut pernicie iugulet, leniendum protinus, ipſaque methodus inuertẽda. Atque ea quidem ſymptomatis ſanatio eſt, non qua ſymptoma, ſed qua aut offenſatum virium, aut noui cuiuſdam affectus cauſa exiſtit. Nam vigiliæ, dolor excruciatus, immodica omnis vacuatio, vacuandorum ſupreſſio, prohibita tranſpiratio & vires debilitant & morbos ingenerant. Itaque vrgente quouis ſymptomate quandiu virium robori fidimus, methodus quidẽ tenenda, nec contra artis præſcriptum in ægrotantis gratiam vni vacandum ſymptomati. At ſi iam vires labant, protinus ſymptomati occurrendum, morbo tantiſper omiſſo, omníque ratione vires fulciendæ & reficiendæ, quò & morbo obſiſtere & toto curationis ſpatio ſatis eſſe poſſint. Sic igitur temperanda ſunt omnia, vt neque laborans malorum ſæuitia crudeliùs torqueatur, neque delicata mollique medicina quæ conſanuiſſe videbantur recrudeſcant. Hactenus explicatum ſatis qua ratione vniuſcuiuſque affectus remedium peruestigetur, ſiue id ſimplex ſiue cõpoſitum, ſiue vnum ſiue multa: & quo hæc ordine cõgruenter & methodicè afferenda ſint. Nunc remedij deſignanda quantitas.

Vt remedii quantitas definienda ſit. CAPVT VII.

EXPVGNANDO morbo paria quodam modo opponenda adhibendáque ſunt remedia. Vt tria erant ex quibus medendi ars conſtituebatur, remedii genus, quantitas & vtendi ratio: ita tria ſunt ex quibus illa noſſe oportet, affectus ſpecies, magnitudo & partis cui inſidet conditio. Ex affectus ſpecie remedii genus innoteſcit, ex illius magnitudine remedij quantitas, ex partis conditione vtendi via & ratio peruestiganda. Affectus ſpeciem oſtendunt propria ipſius ſigna quæ demonſtratiua dicuntur. Magnitudinem verò, ſignorum ſymptomatúmque vis ac impetus, & tum à priſtino & naturali habitu, tum ab eo qui ante morbum fuerat, receſſus iudicat.

Magnitudinem morbi quæ iudicẽt.

Hic autem ex laborantis natura, ex ætate & conſuetudine deprehenditur. Naturam dico non modò inſitum temperamentum, ſed & organorum conformationem & ſitum, omnemque inſitam eorum conſtitutionem. Conſuetudo conſtat ex vitæ genere, ex ſuperiore victus ratione & ex anni tempore, cœli ſtatu & regione in qua quis plurimùm verſatus eſt. His ſi propria ſigna accedant quæ alio loco prodita ſunt à nobis, certũ indubitatũq; euadet, quænã aut totius corporis aut par-

tis

tis affectę priſtina fuerit conſtitutio. Ad banc deinde ſi morbi magoitudo ſymptomatũ vi percepta conferatur, planè conſtabit quãtum morbus à priſtino habitu receſſerit, & quàm valida decernenda ſiot remedia. Cognitus ſit Dion ante morbum calido ſiccòque temperamẽto, Theon verò frigido atque humido: ambos peræquè adoriatur febris ephemera. Theoni qui à priſtino habitu longiùs receſſit, frigidiora remedia quàm Dioni decernenda ſuut, grauiùs quippe & periculoſiùs ex Hippocratis ſenteotia laborat, quòd ipſius naturæ, ætati atque conſuetudini minus cõſentaneus ſit morbus. *Aph. 3. lib. 3.* Eadem ratione ſenex, qui iuxtà ac iuuenis tactus iudicio febricitet, frigidiora tandẽ quàm iuueois expoſcet auxilia, licet ad ea ſenſim veniendum eſſe hortetur viriũ imbecillitas. Similiter quum pituitoſum atque климoſum par cauſus inuadit, bilioſus cognato morbo minus periclitatur, huicq́ue leuiora medicamenta tum bilem purgantia tum refrigerãtia quã pituitoſo congruunt. In partibus quoque ſi tendo pari atque caro vel humorum influxu vel vlcere tentatur, ſicciora quam caro remedia poſtulat. Et vt generatim complectar, aduerſus omnem affectum præter naturam adhibendum eò vſque contrarium eſt remedium, dum in naturalem aut certè in priſtinum habitum ſit regreſſus. Id autem aliàs ſemel & vniuerſum fit, aliàs ſenſim ac paulatim. Remedium quod par morbo exiſtit, quodq́ue tanto receſſu quanto & morbus à naturali diſtat, eum quidem omnino & vniuerſim eximit atque perſanat. Etenim ſi quatuor numeris corpus incaluit, quicquid quatuor quoque numeris frigidum, paribus viribus ei conuenienter adiungetur, id quidem vebementer immutabit, paritérque tantundem ab eo viciſſim immutabitur, dum mutua amborum pugna mediocritas quædam emergat. Vt enim ſi in aquam feruentiſſimam alterius gelidæ par modus infundatur, permiſtione tepor exurget: ita corporis ſanguini humoribúſque valde calidis, ſi aut alimenta aut medicamenta paribus viribus frigida, nec dum ventriculi calore prorſus obtuſa accedunt, perfuſione temperies inducetur. Si quæ verò partes incaluerunt vehementiùs, eorum attactu adhæſuq́ue priſtinam mediocritatem recipient. Ad bunc modum humoris lenti & glutiooſi adhæſionem omnem detergit medicamentum æquè validum, & vitioſi exuperantiam vniuerſam tollit medicamentum quod huic ſemel detrahendæ ſit ſatis. At verò quod ſuppar infirmiúſque morbo eſt, hunc quidem minuit eaq́ue ratione iuuat, ſed nec prorſus tollit nec perſanat. Quod enim ordine ſecundo frigidum ſit, haudquaquam poteſt quarti ordinis calidum affectum ſemel & vniuerſum eximere, ſed eius tamen proportionem aliquam delet detrahitq́ue. Nam licet ab affectu vehementiore id fortaſſe victum & quaſi extinctum ſit, ea tamen veluti colluctatione aut ſibi parem aut aliquanto minorem alterius portionem ſuſtulit. Curando igitur affectui contrariũ remedium aliàs quidem par, aliàs infirmius adhibendum, his ferè legibus. Leuior affectus pari contrario ſemel vniuerſimq́ue ſummoueri poteſt: quãdoquidem nullam id corpori viribúſve inſignem vim infert. *Qui ſemel ac vniuerſim pari contrario morbi profligandi.* Extremis quoque morbis extrema diligentiſſimè remedia authore Hippocrate ſunt adhibenda. Præcipites enim ſunt & acerrimi, vt apoplexia, quíque breui oppreſſuri ſint vires & extincturi. In quibus etiam morbis materia turget, ſuóque motu & inſtabilitate omnia conturbat, ſtatim initio valentiſſimum medicamentum adferendum eſt. *Aph. 6. lib. 1. & Aph. 22. lib. 2.* Præſtat enim nonnullo virium diſpendio morbum diſcutere, quàm ſinere, vt ea materia principem aliquam partem obruat, & nullo ſubſidio vniuerſæ vires mox collabantur & concidant. Mediocris autem affectus quoniam nec præceps eſt nec periculoſus, lentè paulatimq́ue tutiùs eximitur. *Qui lentè & paulatim.* Non enim citra corporis offenſionem, & magnam perturbationem iacturamq́ue naturæ, vniuerſum repente demoliri licet, quòd in contrariorum validorum pari robore magna vi & vtriuſque iactura confligatur, multóq́ue magis ſi corporis aut partis affectæ ſubſtantia rara aut eximio ſenſu prædita ſit. Ita enim pronunciauit Hippocrates, vniuerſim & repente vel vacuare vel replere, vel calfacere vel refrigerare vel alio quouis modo corpus mouere periculoſum: omne ſiquidem nimium naturæ inimicum: paulatim verò quod fit, tutum. *Aph. 51. lib. 2.* Quum enim lentè id paulatimq́ue fit, vtrique tum morbo tum naturæ conſulitur: morbus ſiquidem ambigitur, natura quàm minimum fieri poteſt offenſa. Bifariam autem lentè, paulatimq́ue curationem fieri contingit, contrariis quæ aut pari aut inferiore ſint receſſus ordine. Nam & contraria paria ſi exigua quantitate adhibentur, & quę inferiore ſunt receſſus ordine identidẽ repetita, morbum blandè ſenſimq́ue eximunt. Quod enim ordine tertio frigidum eſt, ſi morbo paris ordinis applicetur quantitate modica, non vniuerſum poteſt ſemel repentéque diſcutere: aut identidẽ ſępiuſque repetitũ poteſt. Atque hęc profectò tametſi copia oon magnopere lædunt, tẽpore tamen qualitatis noxiæ labem corpori quandam inurunt, vt non admodũ tutus ſit eorum vſus. Non enim immodicũ corporis calorẽ cõgruenter vel opio vel maodragora vel hyoſcyamo, exigua licet portione repentà extingues: neque exuperantẽ humorẽ parua portione vel ſcammonij vel colocynthidis repentà vtiliter detrahes. Tutior altera eſt quę lentè paulatimq́ue fit curandi ratio, cõtrariis blandis & quæ inferiore ſint ordine, ſed aut repetitis aut iuterdũ copia maiore adhibitis. *Tuta curatio.* Senſim quippe multòque ocio & tempore affectum omnẽ depellunt, nullo aut certè quàm minimo corporis & viriũ diſpendio, nec vlla qualitate noxia in corpus inducta. Ne tamen vſque adeo imbecillæ & languidæ ſint remediorũ vires vt nihil ferè proficiant. Siquidẽ morbus vehemẽtior illas plerunque ſic aſpernatur & cõtemnit, vt his vel iteratis nihil cedat. Sic verò blãdæ ſint vt tamẽ aliquantùm iuuent, ne remediorũ blandimẽtis (quod ſæpe fit) morbus exaſperetur. Viribus imbecillis leuis lentaque curatio neceſſaria: ea quoque ſemper optanda, niſi morbus vehemẽtior accelerare cogat. Tuta ſiquidẽ ea eſt ac iucũda, & q̃ ſat citò fit ſi ſat bene. Hac paulatim medẽdi lege ſi omnia recta ratione gerũtur, neq; id

quæ ſat citò fit ſi ſat bene. Hac paulatim medendi lege ſi omnia recta ratione geruntur, neque id ſuccedit quod ratio poſtulat, non protinus, inquit Hippocrates, ad aliud eſt tráſeundum. Tametſi enim manifeſta vtilitas necdum vlla ſit ſecuta, & tardior ſit remediorum euentus, de recta tamen medendi via decedendum non eſt. Imperita ſtoliditas nihil ratum certúmve obtinens, huc illuc per omne remedij genus oberrat. Dum tamen in eodem remediorum genere conſiſtas, per varia & multa euagari licet, ne vni aſſueſcens natura eius vim non ſentiat & aſpernetur. Sed & plerunque remedium vni, non alteri confert, ob eas proprietates quæ ſunt medicamentis cum corporibus communes, & quæ ſola experientia deprehendi poſſunt. Quod igitur permutatione vtiliſſimum compertum fuerit, id ſedulò vſurpandum, quod verò noxium protinus immutandum. Quæſitum ſæpe dubitatúmque eſt, poſsitne blandum ac lene remedium iteratum, id ſenſim præſtare, quod validius ſemel & vniuerſim, huiúſque vehementia compenſari crebritate & copia lenioris. Hoc ſanè in iis remediis veritatem habet, quæ nec genere nec agendi modo naturáque, ſed ordine ſolo diſtant. Nam plantago vel copia vel crebro vſu æquè refrigerare poteſt, atque ſemperuiuum ſemel aut parciùs admotum. At verò non id efficiet quod opium, quòd huic vis inſit narcotica: neque agaricus crebriore vſu id quod ſemel colocynthis, quòd huic non illi vis inſit trahendæ craſſæ mucoſæque pituitæ, idque è ſummis & extremis corporis partibus. In omni porrò ſiue repente ſiue paulatim ſuſcepta curatione, ſic adminiſtrari temperaríque remedia debent, vt neque morbi quicquam indiſcuſſum maneat, neque contrarium morbi genus inducatur mediocritate tranſmiſſa. Id verò aſſequi in primis eſt arduum, vnáque remedij quantitas, omnium quæ in arte geruntur, maximè acri eſt iudicio decernenda.

Multa & varia remedia ad vnum morbum abigendum commodè vſurpantur, generis tamen euſdem.

Partium indicationes quibus limitatiùs definitur remedii quantitas. Cap. VIII.

Pro partis natura & conditione medicina immutatur quantitas.

REMEDII quantitas quam morbi magnitudo præſcripſerit, etiam pro partis affectæ conditione augenda minuendáve eſt: non enim omni æquè parti eadem congruere poteſt. Partis autem conditio æſtimatur ex ipſius conformatione, poſitu, præſtantia atque ſenſu. In conformatione conſiderandum quàm rara ſit aut denſa. In ſitu verò ſítne in ſummo ea corpore conſtituta, an in alto demerſa, quàm longè abſit vel ab ore vel ab eo loco cui remedium imponitur. In præſtantia ſpectandum páſne ſit ex earum numero quæ principes appellantur, & corpus vniuerſum gubernant, cuiuſmodi ſunt cerebrum, cor & iecur: ánne munus publicū habeat & toti corpori commune, vt pulmo, vt ventriculus, inteſtina, renes & veſica & quæ his ſubſeruiunt venæ, arteriæ & nerui: aut an priuata ſit, ſibi duntaxat non aliis vtilis. In ſenſu videndum hebéſne is ſit an acutus. Horum autem animaduerſione remedij quantitas atque vis ſic eſt immutanda. Pars denſa & compacta, remedia expoſcit validiora & attenuantia magis, quorum vis intrò ſubire poſſit, cuiuſmodi ſunt renes & iecur & quæcunque ſolida pars appellatur. Quæ verò ſubſtantia eſt rariore, vt lien, pulmo & muſculorum caro, mitiora poſtulat. Affectus in corporis ſummo poſitus pari quodam modo remedio abigi poteſt: qui verò in alto corpore demerſus latet, valentiùs & attenuantiùs flagitat: validiora quippe inflammato iecori quàm inflāmato abdomini extrinſecus imponuntur. Et ex aſſumptis vehementiora renibus quàm ventriculo debentur, quandoquidem in ventriculum illabuntur ea viribus integris: ad renes verò hebetiora & imbecilliora reddita, neque qualia aſſumpta ſunt perueniunt. Longior quippe via eſt per viſcera parteſque multas directa, in quibus remedia aliis permiſcentur humoribus, nec leuem mutationem ſubeunt. Quocirca longè acriora & vehementiora decernenda ſunt, pro viæ longitudine & partium quas permeant numero. Præſtantia porrò idcirco mitiora expoſcit remedia, ne vehementiorum appulſu & contagione facultas aut offendatur aut diſſipetur ad vitæ conſeruationem neceſſaria. Priuata verò pars & ignobilis vehementiora perfert, & quanta expoſcit morbi magnitudo. Principi parti laboranti nullum adferendum eſt remedium quod immodicè vel relaxet vel refrigeret, vel aliena & occulta qualitate ſit præditum, ſed id ſemper quadam corroborandi facultate polleat. Ob ſentiendi quoque præſtantiam neque oculus neque os ventriculi, vehementia acriáque medicamenta: hebetioris verò ſenſus partes & valida & acria medicamenta nullo incommodo ſuſtinere ferréque poſſunt. Atque hæc quidem ſunt omnia, quorum ſumma eſſe debet obſeruatio, vt certa decernatur remediorum quantitas. Ex his enim & ex intellecta morbi magnitudine, ſciri poteſt quàm validum remedium, quo gradû receſſus & quo pondere conueniat, vt affectum ſemel vniuerſéque demat: aut quoties & quouſque admouendum ſit, ſi lentè paulatimque id ars efficere præcipit. Semper autem priſtini habitus memor, in eumque intentus, eouſque curationem promone, dum in eum factus ſit regreſſus. Eò quippe redire conſilium eſt, vnde morbus exordium duxit. Priſtinum ſtatum, licet vitioſum, qualem acceperis conſerua, nec quandiu morbus fatigat, de eius in meliorem commutatione labores, niſi aut morbi cauſa ſit, aut eius curationi officiat. Sublato recentiore morbo recreatiſque viribus, ſi quid demum vetuſtioris ineſſe deprehendetur, id ſenſim ocióque multo, ſi videtur, demoliendum. Nam quæ longo ſunt tēpore cōtracta, lentè curare oportet: quæ breui, breuiter: vt creationis morbi atque curationis paria quodā modo ſint temporū momenta. Quiſquis remedij quantitatē arte conſequi ſe poſſe diffidet, omnia ſenſim paulatimque gerat, dum æger ſibi videatur reſtitutus & priſtinas receperit vitæ functiones. Quæſtionis huius magnitudine non pauci occupantur: poſsitne quis ex morbo, in priſtinū & æquè atque antea ſalubrem ſtatum redire. Validis

Subſtantia.
Situs.
Præſtantia.
Senſus.
Quouſque progrediendum in curando.
Aph. 7. lib. 2.

hæc

hæc vtrinque rationibus agitatur, ſed quicquid in ea vel obſcurũ vel ambiguũ eſt, explanatione adhibita elucebit. Morbus ſæpe repente emergit, cuius cauſa ſenſim radices egerat. Nã quicũque continentẽ cauſam intus habet, ſenſim multóque tẽpore genitus eſt: vt licet fortaſſe continua febris repente hominẽ prehenderit, eius tamẽ cauſa, quæ humoris eſt vitium, multo antè tempore ſenſim inualeſcebat, ob quam neque tum omnino & integrè ſanũ corpus erat. Quũ igitur febris ſublata cauſa perfectè ſanatur, corpus non modò ad priſtinum ſtatum redit, verumetiam plerunque ad multo meliorem eo qui ante febrem fuerat. At verò fieri arte nulla poteſt, vt ad ſimilem habitum redeat ei qui ante morbũ & eius cauſam fuerat: aut ſi morbus ſine cõtinente cauſa fuit, fieri nequit vt in priſtinũ ſtatum regreſſus ſit. Qui enim naturalis bonúſque erat, ex morbo nonnihil immutatus eſt, párſque affectione aliquid contraxit, cuius naturam aut diu aut perpetuò retinet, manétque imbecillior: quod in grauioribus morbis luculentiùs apparet. Inuentum iam eſt affectus cuiuſque remedium, eiúſque deſignata quãtitas: reſtat vtendi ratio, quæ cui parti, & qua forma, quóque tempore & hora id adhibendum ſit, explicet. *Quæſtio & eius ſolutio.*

Vtendi ratio. Cap. IX.

REMEDIORVM alia vacuant, alia duntaxat immutant vitioſumque affectũ depellũt. Remedia quæ ſolùm immutant, ſiue externa ſiue interiora ſint, affectæ parti quàm proximè licet, adhibenda. Id autẽ partis affectæ ſitus oſtendit & ſedes atque cõſenſus. Nam ſi externa pars eſt, ei ipſi imponenda ſunt quæ immutent, vitioſumque affectum remoueant: ea quippe non niſi contagione quicquam efficiunt. Quũ autem interior eſt affectus, eius ſedes indicat, remedia ei parti extrinſecus imponenda, quæ illi proxima è directo reſpondet. Quocirca ex anatome compertũ ſit oportet & notũ, cui cutis regioni pars quæque interior ſubiecta ſubditave eſt. Quo modo verò intrò ſumenda rectè exhibeantur, demonſtrat partis conſenſus atque ſocietas, & viæ in affectam partem ferentes atque directæ. Quũ enim cognitum perceptúmque fuerit qua via ad partem affectam facilior expeditiórque trãſitus eſt, mox in promptu erit illac etiam intrò mittenda eſſe remedia. Sic cerebri affectus corrigunt & immutant auxilia, quę capiti maximéque ſyncipiti & coronali cõmiſſuræ foris adhibentur, & quæ indũtur in aures, quæque vel ſublãtia vel ſuffitu per nares intrò ſubeunt: iis verò quæ eduntur bibuntúrve, immutandi cerebri parua & admodũ lenta vis ineſt. Pulmonum, laterum, thoracíſque interiori vitio ſuccurrunt, quæ foris pectori imponuntur, & quæ vaporis ſpecie vnà cum ſpiritu hauriuntur: & quæ ſenſim lambendo & degluttiendo illabuntur in arteriã, minimè verò quæ ore accepta in ventrem ſtatim deuorantur. Ventriculũ, iecur & lienem immutant & corrigunt, tum quæ admouentur tum quæ ſumuntur conuenientia remedia. Inteſtinis ſuperioribus potio clyſtere vtilior, inferioribus clyſter potione cõuenientior. Renibus & externa conueniunt & intrò ſumpta & ſubdita vt clyſter. Veſicæ atq; vtero externa, immiſſa & aſſumpta. Vacuatio autem fiat per cõmones patentéſque vias, in quas natura commodè dirigit. Has verò oſtendunt partis affectæ cõformatio atque conſenſus. Conformatio quidẽ, vt quæ illius ſit figura, quæ in ea aut circum eam ſpatia ſint, in quæ excremẽta ſua deponit. Conſenſus, vt quas & ex quibus locis in ſe vias habeat pertinentes, quibus ſuperuacanea ſuſcipit, & quas aliò de ſe emittit, quibus illa depellit atq; propulſat. Quũ igitur vacuatio triplex habeatur, vna abſolutè vocata, altera quæ reuulſio, tertia quæ deriuatio appellatur: ſimplex quidem & abſoluta vacuatio eorũ eſt, quę citra motum vllum aut exagitationem peccant. Reuulſio eorum quæ ex quauis ſede in partem aliquã impetu feruntur & influunt. Deriuatio eorum quæ partẽ obſident, ipſi quodam modo iam impacta. Itaque ventriculũ aut ſumma præcordia ſuis vitiis vtiliter efficiat vomitio: inteſtina clyſter: viſcera atque meſenteriũ purgatio; venas maiores venæ ſectio: habitum corporis euaporatio aut ſudorum eruptio. Ita igitur ſimplex fit euacuatio. Reuulſio verò ex humoris motu ſpectanda. Si enim conſtet ex qua parte in quam is incumbit, facilè fit reuulſione eum in contrariam partẽ retrahere, eiúſque curſum inhibere. Sanguis vel quiuis humor cũ ſanguine per venas confertim in quamuis corporis partem ſupra claues poſitã irruens, reuelli debet, ſecta è regione cephalica cubiti vena. Influens autẽ è venis maioribus in aliquam earũ partiũ quæ inter claues & renes ſitæ ſunt, reuellitur ſecta è regione baſilica cubiti vena. Qui autẽ in eas partes decumbit, quæ inter renes & femora interiacent, ſiſtitur, ſi quidẽ plethoricũ corpus eſt, primùm ſectione interioris venæ, deinde ſaphenæ, idque è directo ſedis affectæ. At ſi minimè plethoricũ corpus eſt, vna ſaphena aperta, ſatis reuellit. Aliorũ humorũ quocunque influentium, reuulſio etiam purgatione fit: præſertim ſi è iecore maioribúſque venis, vel in totum corporis habitum, vel in caput, vel in pectoris ſedes, vel in renes & veſicam, vel in vterũ aut crura procumbãt. E iecore aut è liene curſus præceps in aluum vomitione reuellitur, quemadmodum & vomitio deiectione. Deriuationis porrò & genera & loca multo plura exiſtũt, quæ vt apertiora ſint ſigillatim accuratiùs perſequar. Cerebri humores quicunque partem priorẽ habent, per nares errhinis ſunt deriuandi, qui partem ſummam per commiſſuras, qui partem imam apophlegmatiſmis per palatum, qui latera plerunque per aures, qui poſteriora eius venę ſectione quæ puppis appellatur. Oculorum epiphora & lachrymæ deriuantur per coronalem commiſſuram: eorundem externa vitia collyriis eluuntur, interiora verò quæ è cerebro per opticos neruos fluxerunt, per occipitium, vel commodiùs per id cauum quod ponè radicem eſt infimæ auriculæ. Qui in auribus congeſti ſunt humores, per eas ipſas expurgantur: & qui circum fauces

Vacuatio triplex & unde quæque vacuet.

Simplex vacuatio.

Reuulſio ἀντίσπασις.

Deriuatio, παροχέτευσις.

vel ſectis venis quæ ſub lingua extant, vt in angina vel detergẽte & diſcutiente gargariſmate. Pulmones, latera, interioraque pectoris vitia, vna excreatio purgat: quanquam interdũ ſuppuratio aut abſceſſus pleuritidis, aperto latere foras deriuatur. Vẽtriculi pars ſumma, vomitione: ima, deiectione leuanda. Iecoris pars gibba per vrinas, pars caua quemadmodum & meſenterium & pancreas & inteſtina & lien totus, omnis denique inteſtinorum affectus per aluum expurgatur. Renes & veſica per vrinas: teſtes ſpermaticáque vaſa per paraſtatas: & vterus per ſuam ipſius ceruicem. Quæcũque aliter & per alia loca fit deriuatio, nec naturæ motu nec arte, ſed humoris impetu fieri putetur. His quidem omnis expoſita videtur remediorum adhibendorum ratio: nunc de eorundem formis.

Medicamenta qua forma, quo tempore conueniant. Capvt x.

VARIÆ multiplicéſque medicamentorum formæ omnes duabus continentur, liquida & ſolida. Vtra autem ſit vtendum oſtendunt affectus ſpecies & partis affectæ natura atque ſitus. Pars affecta longiùs à remediis abſiſtens, aut ſolida atque denſa, liquidiorem medicamenti formam expoſtulat, vt quę altiùs ac promptiùs penetret omniáque ſubeat. Pars verò propior aut rarior, ſolidis etiam iuuari poteſt. Medicamenta autem quęcunque intrò ſumuntur vt vel emolliãt vel extenuent vel detergant vel diſſoluant digerantque: & quæ foris admouentur vt vel eadem præſtent vel dilatent vel relaxent, omnia quidem liquidiore forma efficaciora ſunt. Quæ verò vel repellunt vel attrahunt vel incraſſant vel inferciunt vel aſtringunt atque denſant vel corroborant, ſiue intus ſiue foris adhibenda ſint, maiorem vim obtinent effectúmque promunt manifeſtiorem ſolida. Quæ medias quodammodo vires habẽt, vt pleraque detergentia aut emollientia, his media quoque forma, qualis vnguentorum eſt & eclegmatũ, aptari accommodaríque debet. Et hæc de remediorum forma, nunc de tempore.

Quo tempore & ordine curatio peragenda.

In morbis curandis magni ſemper momenti eſt opportunitas. Affectus qui aliquantum protrahitur, vix niſi mutatis remediis ſaneſcit. Simplex affectus qui leuioribus præſidiis tempeſtiuè non ceſſit, valentioribus profligandus. Quum autem diuerſorum quadam remediorũ ſerie curatio perficienda eſt, non niſi prioris effectu inducto, poſterius aggredimur. Non enim durum ſcirrhoſúmque tumorem diſcutere conandũ, antequam is planè attenuatus ſit & emollitus. Neque eryſipelatis humorem digerere priuſquam id omnino deferbuerit. Fruſtra enim poſterius tentatur relicto priore. Ad hæc verò, qualis morborũ per ſua tempora: talis ſit & remediorũ mutatio. Fluxionis initio aſtringentia quæ hanc repellant ſola ex vſu ſunt. In ſtatu quũ fluxio planè cõſiſtit digerentia: incremento verò vtraque permiſta. Aut ſi fortè congeſta materia digeri minimè poſſe videatur, eius dein ſuppuratio procuranda. Et in febribus ceteriſque partium morbis, primùm quidẽ initiò exuperantis materiæ portio vacuanda, reliqua dein naturæ imitatione præparanda: quúmque iam illius beneficio cõcocta aliquò propellitur, illac etiam protinus arte vacuanda ac prorſus extirpanda. Aut ſi fortè nullus vel certè languidus ſit naturæ motus, artis præſidium eius vices tempeſtiuè ſuppleat: tunc enim medicamento locus eſt. Opportunè gerit omnia qui morborum temporibus omniíque mutationi remedia, accommodat. Naturam quippe adminiculantem habet qui progreſſum eius imitatur. Fœlix autem medicatio cui adiutrix natura ſuccurrit: Irrita verò quæ citra naturæ opem tentatur. Sed & victus ratio præſcribenda eſt ex morborũ temporibus. Nam initiò tenuis quodammodo eſt habendus, incremento tenuior, in ſtatu tenuiſſimus. Quum enim ſæuiſſima ſymptomata vigent & natura in morbi coctionem tota incumbit, aliò auertenda nõ eſt, neque plenioris cibi concoctione diſtrahenda. Et quo breuior futurus eſt morbus, hoc victus tenuior pro cuiuſque temporis conditione imperãdus, quo verò longior, eo minùs tenuis. Itaque ſine clauo & remis nauigat, naufragium tandẽ facturus, qui nulla temporũ obſeruatione medicinam facit. Iam verò quũ plerique morbi certis horis concitentur vehementiùs & exaſperentur, neque vllius ferè ſit eadẽ & perpetua ęquabilitas, horarum quoque tũ alendo tum medendo habenda eſt ſumma ratio. In acceſſionibus (inquit Hippocrates) cibo abſtinere oportet: nam adhibere noxiũ. Quum enim per circuitus irritantur morbi, natura his obſiſtens noua cibi coctione auocanda non eſt. Sed & ipſa concoctione ſuſcitatus calor morbum plerunque grauiùs exaſperat, quum etiam ſecunda valetudine non pauci dum cibus conficitur ingraueſcant aut non parum agitentur. Huc adde, in ipſa morbi maximéque febris excandeſcentia, tetro vapore corpus vniuerſum perfundi, eóque recèns ſumptum cibum labefactari & maxima ex parte corrumpi. Quò fit vt neque in acceſſione neque quum mox futura eſt, ſed duntaxat quum eius eſt deceſſio ſeu inclinatio aut intermiſſio, cibus adhibendus ſit. Medicamentorum autem extrinſecus admouendorũ nulla ſtata hora, niſi quum ventriculũ aut præcordia attingunt: hæc enim cibo præmitti debent. Quæcunque verò intrò ſumuntur, expleta concoctione exinanitóque ventriculo iuuant, nec antequam exciderint, cibus eſt offerendus, niſi quum fortè maligna qualitate prædita ſunt. Hebetatur enim eorũ vis & obruitur permiſtione cibi, neque lõgiùs poteſt ſyncerior ea prouehi, plerunque etiam permiſtum cibum corrumpit. At quum pernicioſa qualitas medicamento vt elleboro ineſt, nè eius cõtagione exinanitus ventriculus grauiùs offendatur, cibi reliquias ineſſe conducit, vt quæ illius vires non eximant, ſed duntaxat exuperantẽ ferocitatem infrænent. Neque præterea quum morbi acceſſio fatigat, vacuatione vlla conuellendæ ſunt vires. Perutilis & accommodata eſt vacuationi hora quæ exacerbationem aliquantum præcedit,

Qualis victus ratio quoque morbi tempore.

Aph.11.lib.1

Medicina quando aſſumenda.

præcedit. Tum enim cumulata materia ex acui moueri que incipiens, promptiùs euellitur. Cautio tamen etiam atque etiam adhibenda, ne vacuatione immodica diſſolutæ vires, ſuccedentis exacerbationis imperum ægriùs perferant.

His ſummas medendi leges perſtrinxiſſe videor, quibus vnicuique cogoito perceptóque affectui, mox remedium eiúſque quantitas & vtendi ratio præſcribatur. Qund autem ſummatim comprehenſum eſt, nunc parriculatim diſcutiendum, & vnoquoque remedij genere propoſito excutiendum quaid quantitate & qua ratione ac methodo, curando morbo adhibendum ſit: à vacuatione, quæ ferè omnium morborum communis eſt, inducto exordio.

Methodi medendi Libri pimi, finis.

METHODI MEDENDI
LIBER SECVNDVS.

De venæ ſectione.

Quid euacuatio, quotq́; ſint humorum vitia. CAP. I.

MEDENDI methodo certis legibus ſtabilita, ſumma remediorum genera, quæ vnicuique præter naturam ſimplici affectui ex aduerſo opponuntur, eorum quanritarem, vtendíque rationem ſummarim attigimus. Nunc quò ſit artis cognitio vſuſque certior, particulatim in vnoquoque remedij genere accuratiùs verſandum, & explicandũ quæ cuiuſque vis ſit, quæ cõgruens quantitas, & quæ vtendi ratio. Quoniam autem contenta dum præter naturã exiſtunt, quamplurimorũ morborum interiores cauſæ fiunt, quas in primis ars ſummouere præcipit, illorũ euacuatio, vt maximè generale remediũ, cæteris iure præmittenda. Eſt quidẽ euacuatio eorum quæ præter naturam in corpore continentur expulſio. Continentur autẽ ſpiritus, humores & excrementa. Excrementa ſunt fex alui & vrina & quæ à partibus quibuſdam vt à cerebro & à pulmonibus redduntur. Humores alij ſuperuacui alij propriè ſucci nuncupantur. Superuacui qui à ſanguine vi naturæ ſecreti alendo corpori inutiles procul amandantur: vt pituita quæ in ventriculo & circum inteſtina hæret, bilis flaua quæ in propria cyſti, & melancholicus humor qui in liene eſt. Succi dicuntur qui in corporis ſubſtantiam conuerti ipſum que alere ſolent: hoc genus ij ſunt ex quibus ſanguinis moles conſtituitur, & ij quos aliquando diximus ſecundarios appellari. Iam verò horum ſingula aliàs ſecundum naturam aliàs præter naturam conſiſtunt. Secundum naturam quum decoram & conſentaneam tum qualitatem tum quantitatem obtinent, conueniuntq́ue naturæ legibus & integram ſanitatem tuentur. Præter naturam quum vel qualitatis vel quantitatis modum non tenent. Itaque quicquid horum à mediocritate & à iuſto naturæ modo manifeſtè deficit, quia morbi cauſa exiſtit, ſi emendari aliter nõ poteſt, protinus auferendum expellendumq́ue eſt. Hæc autem illius expulſio, eſt euacuatio. Vacuationis porrò differentiæ ex contentorũ tum vitio tum ſitu comparandæ inſtituendæque ſunt. Contẽtorum vitia ſunt plethora & cacochymia, quæ hoc modo accipienda ſunt. Venarum ſanguis nequaquam ſimplex eſt & vniuſmodi, ſed ex pituitę, bilis vtriuſque & puri ſanguinis permiſtione conflatus: atque hos etiam ſuccos ex omniũ conſenſione vſuque dicendi, ſanguinis appellatione deſignamus. In homine bene temperato & optimè ſano, minus eſt bilis flauæ quàm melancholiæ: minus huius quàm pituitæ, & pituitæ minus quàm ſanguinis puri. Iuſta illa & naturæ conueniens omnium humorum proportio, cõſentanea & naturalis eſt æquabilitas: atque is ſanguis optimus & benignus cenſetur, qui ex quatuor ſuccorum naturalium æquabilitate conſtat. Non ſic quidem vt is parem habeat omnium portionem, ſed pro ratione quam dixi cuique idoneam. Sanguis autem quantitate peccat, quum ſucci omnes in qualitatis mediocritate poſiti, ſupra iuſtam & naturæ congruentem menſurã accumulantur & increſcunt. Tum ſanè corporis vniuerſa moles intumeſcit, & venæ ſupra modum plenæ tenſionis ſenſum inuehunt, omniaque membra, præſertim ab exercitatione, exporrigi videntur. Hæc iſta cõſtitutio, tametſi bonis conferta eſt humoribus & vires obtinet robuſtas, hoc tamẽ malũ circũgerit, quod ad immodicam peruenit redundantiam, quę in grauia pericula præceps ferri ſolet. Siue autem in hac ſuccorum omnium æquabilis eſt redundantia, ſiue ſyncerioris ſanguinis ſumma vbertas & affluentia, quia purus ille ſanguis reliquos in permiſtione ſuccos magnopere vincit, non qualitatis, ſed quantitatis ſolius vitium ſubeſt, debet vtraque plethoræ genere contineri. Atque hæc ſimpliciter & abſolutè plenitudo cenſetur, quam etiam ad vaſa iam trito & apud omnes peruulgato nomine celebrant, quòd amplam vaſorum capacitatem prorſus impleat, etiam ſi vires non premit. Alterum genus eſt plenitudinis quæ ad vires refertur, in qua tametſi vaſa non tument nec copia diſtenduntur, plus tamen vtilis ſanguinis & alimenti continent, quàm à natura regi gubernarique poſſit. Mediocre alimentum ſæpenumero infirmiori naturæ moleſtum eſt & graue, quod

Euacuatio quid.

Vacuationis differentiæ vnde petenda.

Plethora propriè & abſolutè dicta.

Altera plethora ad vires relata.

Cacochymia. quod licet per initia ſit puriſſimum, diu tamen vix tale perſiſtit: ſed à noſtri caloris gubernatione deſtitutum, tempore dierúmque numero corrumpitur fitque morborum cauſa. Cacochymia eſt vitioſitas ſeu vitioſa humoris qualitas, qua is à iuſta mediocritate deſciſcit. Sub hac humorum pernicies atque corruptela corporis functionibus incommodat, eiúſque colluuie corpus ſordeſcit & labefactatur. Eſt autem ea bipartita, vna mitior: quum vel ſuperuacui humores immodicè accumulati ſunt, vel ſucci in ſanguine non illa iuſta naturalique proportione & cócordia tenentur. Altera deterior, quum vel ſuperuacui humores, vel ſucci tum primi tum ſecundarij à naturali & conuenienti ſua temperatione in vitium prolapſi ſunt, quod aut ſubſtantię aut temperiei corruptio quædam eſt. Horum vtrumque rurſum aut cum putredine aut citra putredinem obtingit. Latiùs verò patebit cacochymiæ appellatio, ſi excrementorum quoque vitia cóprehendat.

Contentorum vitia. Contentorum porrò vitia quibus ſedibus inſint & vbi poſita, noſſe quidé maximè oportet antè quàm vacuentur. Plenitudo quæ Græcis eſt plethora potiſſimú in venis atque in corporis habitu conſedit: at cacochymia in omne corpus diſpergi diffundiqúe ſolet.

Corporis regiones tres propriis terminis diſtincta. Quò ſit autè vacuandi ratio conſpectior, corpus vniuerſum in tres publicas regiones diſtribui partirique debet, quæ propriis limitibus & terminis circumſcriptæ tum varia ſuperuacuorum receptacula, tum vias expurgandi varias ſortitæ ſunt. *Prima.* Vna veréque prima è gula in mediam iecoris partem dirigitur, in qua ventriculus, venæ meſaraicæ quæcunque ad portas concedunt, caua iecoris, lien & his interiectú pancreas includuntur. *Secunda.* Altera è medio iocinere in tenues partium ſingularum venas excurrit, comprehendens iocineris cóuexa, omnémque venam cauam atque illi comitem arteriam maiorem, & quicquid earum incidit inter axillas & inguina. *Tertia.* Tertia regio muſculos cóplectitur, membranas & oſſa, omnem denique corporis molem, quæ ab ipſo ingreſſu arteriarum venarúmque minorum, in partes ſingulas & in ſummã extimamque cutem profertur. Magna profectò iſtarum regionum varietas quum propriis finibus ita circumſcriptæ ſint, vt inter eas communionis minimum intercedat. At multo maxima ex propriis cuiuſque viribus: quú ſint aliis aliæ coctiones, excrementa alia & viæ ad expurgandum aliæ: ex quorum animaduerſione omnis ferè medendi ratio ducta deriuatáque eſt. Præter communes ac publicas corporis regiones, extant haud paucæ arctiores, excrementis etiá ſubiectę, quæ nec latè dimanant, nec in vniuerſum corpus influút. Hoc genus ſunt cerebrum, pulmones, renes & vterus.

Euacuationum genera & differentiæ. Cap. II.

Vniuerſalis vacuatio. Hinc rectè vacuationis differentiæ duæ ſtatuuntur, vna vniuerſalis, particularis altera. Vniuerſalis eſt quæ communiter ab vniuerſo corpore materiam ſubtrahit. Huiuſmodi ſunt ſudor vel perſpiratio, ſanguinis profuſio, vomitio & alui ſubductio. Harum ſiquidem quæcunque primùm obtigerit, quanquam plurimùm ac validè regionem vnam, cæteras tamen etiamnum conſequutione quadam licet parciùs exinanit. Vomitio primùm quidem ac maximè ventriculú, deinde ſi perſiſtit viſcera venáſque maiores, poſtremò corporis habitum. Alui deiectio primùm & abundè inteſtina, ventriculum, viſcera, primáſque venas, deinde venas maiores, poſtremò minores habitúmque corporis. Sanguinis profuſio primùm venas exhaurit & arterias illis anaſtomoſi coniunctas: exin corporis molem ipſaque viſcera, ad primas vſque venas progreſſa. Quæ per cutem fit diſſipatio, proximè quidem è corporis habitu diſſoluit, ſecundò è venis arteriiſque grandioribus, ad poſtremum è viſceribus & ex intima corporis regione. *Particularis.* Particularis autem euacuatio partem duntaxat aliquampiam excrementorum onere preſſam leuat. Quo in genere eſt cerebri per palatum & nares expurgatio: excreatio, quæ pulmonú & pectoris vitia extuſſit: arenularum aut puris è renibus emictio: ſanguinis ab vtero aut hęmorrhoidibus profuſio: hęc enim podicem, illa vterum in primis, vtraque venam cauam expedit: quum aluus balano vel clyſtere mouetur, aut ex quouis loco per cutem fit eruptio, particularis quoque vacuatio exiſtit. Vnumquodque porrò vacuandi genus aliàs ſponte aliàs arte fit. *Naturalis vacuatio.* Sponte, quum citra vllam medicationem quippiam è corpore effunditur. Id fit interdum natura duce, quæ dum integrè valet nobiſque rectè moderatur, quicquid vitioſè ſe habet aut ſuperfluit, id omne corpore excludit, eſtque tum naturalis & opportuna euacuatio. Fit & interdum præter naturam, quum imbecillior facultas, humores corporis regere atque cohibere nequit, eóſque protſum diffluere ſinit: aut licet robuſtior validiórque ſit, interdú tamen humoris copia vel acrimonia rantopere laceſſitur, vt hunc è vaſis receptaculíſque ſuis proprio impetu foras exilire ſinat. *Symptomatica.* Vtraque ſymptomatica, irrita, pręter naturam nullóque vſui eſt euacuatio, quòd benignus atque ſalutaris humor pariter cum pernicioſo promiſcuè, nullo delectu, nulliſque legibus prorumpat. *Artificioſa.* Artificioſam euacuationem perhibemus, quæ externi ſubſidij ope ſuſcitatur. Ea rurſum bipartitò ſcinditur. Vna legitima exiſtit, quæ quod vel qualitate vel quátitate negotium faceſſit, duntaxat exterminat. Altera huic aduerſatur extraordinaria, qua vtilis & qui in nullo vitio eſt humor exigitur: hæc medentium culpa vel inicitia decernitur, qui neque quod iuſtum neque quod idoneum eſt perſpectum habent.

Euacuationem natura non externa ope, ſed ſuis duntaxat viribus maximéque expultrice cóplet: medicus verò variis ſubſidiorum generibus, quæ in ea comparat & accommodat. Profundendi ſanguinis gratia venam aperit aut ſcalpello, aut hirudine, aut medicamentis quę ora venarum reſerent. Purgationem molitur medicamentis, quæ noxios humores è corpore eliciunt, ac dein eos foras vel vomitione vel deiectione pellunt. Perſpirationem verò atque ſudores, exercitatione,

citatione, frictione, motu omni, æſtu, balneis præſertim nitroſis, ſulphureis aut bituminoſis & ex accidenti inedia. Per hanc enim dum nihil offertur alimenti, inſitus calor humoris plurimum populatur atque diſſipat. Multa inſuper attenuantia medicamenta tum foris adhibita tum intrò ſumpta, corpus per halitum perque ſudores digerunt. In partium quoque vacuationibus, cerebrum per nares expurgant errhina medicamenta, & per palatum apophlegmatiſmi: pectus & pulmones expediunt, quæ bechica nuncupantur: renes & veſicam diuretica: vterum hysterica: aluum reſoluunt balani & clyſteres. Ex vnaquaque demum particula eruptionem mouent, adhibita digerentia, ſuppuratoria, amyctica, cauſtica: item hirudines, cornua, cucurbitulæ, ſcarificatio & ferrum candens. Hæc igitur præſidia & tanquam inſtrumenta medici ad omnes omnium generum omniumque partium vacuationes ſibi compararunt. Singulorum autem remediorum quæ hîc generatim percenſui, tractationem iam iamque diligentiùs exequamur, à venæ ſectione exorſi.

Quid & unde vena ſecta vacuet. CAP. III.

QVVM quatuor ex ſuccis ſanguis totus conſtet & cohæreat, iiſque tenui ſero perfuſis, omnes quidem caloris & concoctionis quæ in iecore perficitur efficientia, ita accuratè exquiſitèq; permiſti ſunt, vt nullus ne minimum quidem à cæteris diſiunctus compareat. Inciſa vena idque patente ſatis foramine, continendi facultas nequit obliquis fibris tam arctè ſanguinem continere ac inhibere, quin is aperta via excidat defluatque. Imò ſi fortè conetur auidiùs complecti atque ſupprimere, contractis venis hunc vberiùs è vulnere profundet. Emanat autẽ, non quemadmodum in purgatione, ſeorſum hic ille ve humor, ſed ſanguis vniuerſus, qualem in venis haberi commemorauimus. Atque tametſi moderatus aut etiam paucus ſit, motu tamen impetuque ſuo prorumpit, nihil aut minimum protrudente natura. Neque per morbos in quibus vitioſa eſt humorum conſtitutio, natura poteſt ſic opus moderari, vt apertá vena id ſolùm quod vel vel redundat vel vitio contaminatum eſt effundat. In criſi (fateor) nonnunquam infeſtum humorem concoctione præparatum ab alijs ſegregat, ac tandem per vias idoneas excludit: at nihilominus ſi tum venam incidere contingat, per eam minimè poſſit tantulo tempore vitiatum humorem ſecernere atque exigere. Quod Auicennas ait phlebotomiam bonum ſanguinem rapere, malum verò intus relinquere, quodque metuit ne vena ſecta æger vel ad bilioſorum efferueſcentiam vel ad pituitoſorum cruditatem perducatur: ſi de permiſtis venarum humoribus id protulit, falſiſſimum & inconſiderantiæ pleniſſimum eſt. Neque enim ſerum prius quàm bilis, neque hæc prius quàm pituita vel melancholia, neque inutilis & deprauatus humor antequam integer & familiaris elabitur. Hoc & quotidianus rerum euentus dilucidè commonſtrat. Dum enim ſanguis effluit, ſimplex quidem & vniuſmodi apparet. Exceptus deinde proprio diſperdito calore mox totus concreſcit, eiuſque partes omnes in ſuam quæque regionem contendunt. Serum per ſumma innatat, vrinæ haud abſimile: bilis tenuis & florida concreti ſanguinis pars fit ſuprema, melancholia ſubſidet, ſanguis rubentior & pituita pallidior media tenent. Conſtans ſit igitur præciſa vena omnes qui in venis conditi ſunt humores æquabiliter vacuari. At verò vnde & quibus ex locis euacuatio fiat, quærendum. Quum profluens liquidusque ſit ſanguis, quiſquis ſecto loco vicinior aſſiſtit, primus quidem exilit, deinde qui illi iunctus continuatuſque eſt, deinceps verò totus non modò è venis & arterijs, verum etiã è viſceribus & ex habitu corporis emanat. Eſt enim admirabilis quædã continuatio ſerieſque venarũ, per quam ſanguis ſic totus transfunditur, vt patente via vniuerſus plerunque cum anima excedat. Fit autẽ ſanguinis per venas & arterias tranſmiſſio, dum toto corpore analogia quædam ſit & æquabilitas: nam inanitæ & indigentes partes fibris oblongis trahunt è plenioribus, & pleniores illis ſubſidio veniũt, copiaq; grauatæ in vacuas illas onus ſuũ deponunt. Adde quòd fuſus & liquidus humor ſponte ſua decliuiores inaneſque regiones conſequitur, in eaſque procumbit. Itaque venæ ſectio quaſcunque venas depleuerit, vniuerſum corpus euacuat. Hinc duplici illa nomine vniuerſalis cenſetur, & quòd omnes humores ex quibus ſanguis conſtituitur, & quòd ex vniuerſo corpore detrahat. At certè nõ æquabiliter: quum enim partes ordine quodã conſtitutæ ſint, prius ac magis è propinquis quàm è diſtantibus: quumque aliæ venæ in alias propagentur partes, celeriùs atque validiùs ab ijs quæ è directo, quàm quæ ex tranſuerſo poſitæ ſunt, hauriet. Hæc rerum nominumque explanatio præmittenda videbatur vacuandi præceptis, quæ deinceps traditurus ſum.

Promiſcuè quicquid in ſanguine boni malive continetur vacuat phlebotomia.

Quæ humorum vitia phlebotomia vacuet è venis. CAP. IIII.

HVMORVM qui aut peccant in venis aut ex his affatim defluunt propriũ accommodatũque remedium eſt venæ ſectio. Illos quippe euacuat, hos reuellendo ſiſtit. In primis autẽ de euacuatione, mox de reuulſione præcipiam. Humorum qui in venis conduntur vitium, aut plethora aut cacochymia eſt. Plethoræ exuperantiſque ſanguinis vnicum ac proprium remediũ eſt venæ ſectio. Quumque ſit plethora duplex, vna pura ex optimorum ſuccorum pari quodammodo portione conſtans, altera impura cacochymiæ particeps, quæ vitioſorum eſt humorum in venis redundantia, vtrique ſecta vena ſuccurrit. Quum igitur muſculi ſolidi atque diſtenti necnon venæ amplæ atque turgentes periculum minantur, protinus ſectione venæ eſt opus. Hæc enim do-

Plethora duplex.

Cōmoda phlebotomia, quū plethora grauis eſt.

lores ex tenſione placat, corpus graui pondere leuatum erigit & quaſi recreatū alacrius expeditiuſque reddit ad omnis generis functiones: quinetiā inſito calore liberaliùs ventilato, reſeratiſque arctioribus vijs & ſpiraculis, morbos arcet, quorum diſcrimen impendebat. Diſcrimen autem eſt vel ne diſtenta vaſa dehiſcant aut diſrumpantur, vnde partiū inflammationes obtingunt, & hæmorrhagiæ: vel ne oborta vniuerſalis obſtructio inſitum calorē reſtinguat, ſtranguletque vires alioqui validas, vnde ardentiſſima febris aut repentina mors irruit. His verò malis neque purgatio neque exercitatio neque inedia tutò ac repente quemquam prohibere poteſt. Plethora pura ſanguine tutiſſimè demitur. Impura verò non æquè tutò, quo tamen ea ſimplici propinquior magiſque affinis fuerit, hoc ſanguis abundantiùs mittendus: parciùs verò atque reſtrictiùs quo fuerit impurior. In ijs igitur qui prauam conſtitutionem ſortiti, venas ſupra modum referſerunt, aut qui licet proba eſſent conſtitutione, vitioſis tamen ſe cibis impleuerunt, eouſque ſolùm eximendus ſanguis eſt, dum plenitudinis pericula vitentur. Nā reliquæ impuritati purgatio dein accommodatur. Calida autē bilioſaque plenitudo omniū impurarum tutiſſimè vena ſecta tollitur: vt quæ nō eam modò minuit, verumetiā refrigerat. Melancholica plenitudo parciùs id auxilij genus tolerat: nō enim eouſque calida exiſtit vt refrigerationē poſtulet. Pituitoſa omniū certè minimè: quum enim impenſe frigida ſit, ſanguinis miſſionem auerſatur, quæ magis cruditatem refrigerans ita conduplicat, vix vt vnquam concoqui emendarique poſſit. Sed & huic ferè comes virium imbecillitas largam vacuationem minimè tolerat. Quocirca decernenda non eſt, niſi venæ ſupra modum confertę graue periculū minentur: quumque neceſſitas expoſcet nō id ſemel & vniuersè, ſed ſenſim ac partitè tentandū, ea ratione quā poſthac explicabimus. In omni igitur impura plenitudine à ſecta vena auſpicanda eſt vacuatio, ſine qua vix tutò purgatio decernatur. Etenim medicamentum quod præſertim validius ſit tum caluerum trahendi facultate, humores exagitans perturbanſque plethoricum corpus, in grauius id diſcrimen adducit. In vniuerſum autem plenis turgentibuſque venis, ſi non proſit, obeſſe tamen non poteſt moderata ſanguinis miſſio.

Plenitudo ad vires an leuāda venæ ſectione.

Iam verò altera plenitudo quæ ad vires refertur (hæc aūt ſignis non facilè agnoſci poteſt) licet neque vaſa diducere neque diſrumpere neque ingenitū calorem obruere poſſit, quoniam tamen imbecillas vires premit, ne qua fortaſſe putredo aut humorū corruptela ſuccedat, venæ ſectione minui poteſt, quæ tantum relinquat, quantum natura facilè gubernet. Sed & ea quoq; quoniā nullius periculi præſentis metu vrget, aut victu parciore aut inedia vtiliter ſubtrahitur.

An cacochymia ſectione venæ minuenda.

De ſanguinis humorumque corruptione aut putredine quæ in venis citra plenitudinē conſiſtit, & quæ nuncupatur cacochymia, quam etiam nonnulli appellant plenitudinem ad vires, maior dubitandi occaſio exiſtit, num etiam poſſit commodè vena ſecta demi. Simplicem venarum cacochymiam ſecta venam inuere tutum eſt ac vtile, copię tamen ac vitium ratione ſuſcepta. Licet enim dū in hac vena ſecatur, omnes humores æquabiliter prodeant, & vna eademque ac antè reſtet humorum proportio: quoniā tamen detracta oneris portione quo natura premebatur, vires nihilo imbecilliores, ſed alacriores plerunque euadunt, quod reliquum eſt faciliùs ferunt, minoreque negotio domant atque conficiunt. Ita ſanè per continuas febres quū humorum ſumma etiamnum cruditas & putredo in venis eſt, plerunque miſſo ſanguine vrinæ quæ rubræ, craſſæ ac turbidæ fuerant, mox puriores apparent, concoctioniſque notas exhibent. Ita quidē ex artis principijs iſthæc præcepta duci videntur atque ſtabiliri, vt in ſecanda vena perinde ac in dijudicandis litibus, facti quàm iuris quæſtio ſæpe ſit obſcurior. Exercitati igitur vnumquemque in his ſignis oportet, quæ tum plenitudinem tum vniuſcuiuſque humoris exuperantiam ſitumque demonſtrant. Neque imperitorū more, ſi vel nares ſtillant ſanguine vel vrinæ rubicundæ ſeſe offerunt, protinus imperanda venæ ſectio. Etenim facilè ſanguis prorumpit, non ex plenitudine ſolùm, quodque eam vacuationem moliatur natura, ſed alijs compluribus ex cauſis.

Cacochymia viſcerū vitio genita ſectione venæ non emendatur.

Quibus enim exeſa ſunt venarum oſcula: quibus etiam viſcera præſertimque iecur imbecillum vel ſcirrhoſum euaſit, ijs ſæpe ſanguis fluit è naribus, haud ſecus atque hydropicis. Quinetiam vrina rubeſcit cruentaque redditur in attritu calculi renum. Flaueſcit ex ictero ſimplici, ex ſcirrho hepatis atque etiam ex aſcite. Nemo tamen per hos affectus rectè venam ſecuerit. Itaque ex ijs ſolùm notis quæ vniuſcuiuſque humoris exuperantiam denunciant, venæ ſectio tutò decerni poteſt. Hæc vna omnium humorum qui in venis maioribus conditi ſunt vitio expeditè ſuccurrit: eoque liberat ſi illinc non autem è malè affectis viſceribus originem habet: tum enim (vt aliquando pleniùs exequemur) præſtantior accommodatiorque eſt purgatio. Ex his igitur conſtare poteſt quæ humorum vitia vena ſecta vacuet. Nunc vt è venis prorumpentes humores reuellendo ſiſtat, exponendum.

Reuulſio atq; deriuatio vt per venæ ſectionem fiat. CAP. V.

ἀντίσπασις, id eſt, reuulſio quid.

VNVM prorumpentis ſanguinis remediū eſt reuulſio: idque ſiue foras vt è naribus aut ex vtero, ſiue in partem aliquam abſceſſum facturus illabitur. Eſt autē reuulſio illabentis humoris in contrarium tractus. Hoc quippe nihil celerius fluxionis impetus cohibere poteſt. Contraria mathematicis ſunt quæ vnius & eiuſdem rectæ lineæ extrema tenent, ad quæ qui fiunt motus contrarij dicuntur. Medicis verò contraria quæ in eiuſdem venæ recto proceſſu, per quem humorum curſus eſt, quàm longiſſimè diſtant. Aperta porrò vena primùm quidem pars vulneri propinqua exinanitur, hæc dein è longinquis ſanguinem prolicit. Quumque id rectarum fibrarum ope

rum ope compleat (illas ſiquidē trahendo vt tranſuerſas expellendo natura deſtinauit) plus ſanguinis & expeditiùs ab ijs partibus, in quas fibræ diriguntur, quàm à cæteris eripiet. Imò etiamſi nihil venæ trahant, humores tamen ſponte recto fibrarū curſu defluent. Quicunque in dextris ſunt, dextra conſectantur: qui in ſiniſtris, ſiniſtra. Laudanturque humorū curſus quicunque in directū feruntur: qui verò obliquè in tranſuerſum, vitio dantur, tanquā violatæ naturæ & perturbationis indices. Nomine quidem contraria ſunt, antè ponè, ad dextrā ad læuam, ſurſum deorſum, intrò foras. Cæterùm in humorū reuulſione, ne illa quidem contraria ſunt, niſi & in fibrarū venarumque recto curſu collocentur. Pleuritidi dextræ nequaquam contrariū eſt latus ſiniſtrum: at inflammato cruri dextro contrariū eſt ſiniſtrum. Hic enim communis & directa venarum ſocietas, per quam ſiniſtrū crus inciſum euocat è dextro: at è dextro latere nulla vena rectis fibris in ſiniſtrum concedit. Proinde huius ſecta vena, dextrā pleuritidem non adimit, ſed noxiū humorē vel inflammata parte linquit, vel puro ſanguini permiſcet, vel (quod frequentiſſimè accidit) ſiniſtram pleuritidem mouebit. Quum itaque omne eò ſpectet conſiliū, vt à loco phlegmone occupato plus ſanguinis ac celeriùs quàm à cæteris partibus hauriatur, vena præcidetur, quæ ſit in directo ſitu partis affectæ. Sic enim & naturam cum ratione, & Hippocratem ſummum virum imitabimur, qui in pleuritide interiorē brachij venam ſecare iubet, ab eo latere quod dolore ſit affectū. Neque verò ſolùm in dextra pleuritide, verumetiā in iecoris inflammatione (cui tamen venæ omnes ſocietate iunguntur) interiorem dextri cubiti tundit: qua non comparente, mediam ſecat: ſi nec ea ſe profert, ad humeralem confugere mauult, quàm ad interiorem ſiniſtri brachij, tantam ſcilicet vim his attribuens, quæ ſunt in directo ſitu. Itaque reuulſio è directo eiuſdem ſubſidiū celeriter adfert, è tranſuerſo nullū. Vena porrò ampla copioſè, vicina validè atque celeriter trahit. Quum igitur magna vehemenſq; fiet inflammatio, ex humore ſcilicet maligno cuius fluxio ſit præceps, & locus in quem procumbit nobilis eximiiue ſenſus, ampla vena finitimo loco ſecanda, vt quæ plus, celeriùs atque potentiùs ab affecta ſede vacuet. Sin verò affectus mitior eſt, anguſta vena eligenda, eaque diſtantiore loco, vt minus, tardiùs & ignauius euacuet. Eiuſmodi reuulſio omnis præterquam quòd fluxionem ſiſtit, ab affecta quoque parte priùs putrem & inquinatum ſanguinē, quàm ex reliquo corpore benignum atque ſyncerū detrahit. Neque tum metus vlli ſit nouæ fluxionis proritandæ. Quū enim pars laborans magis quàm cæteræ exinanita fuerit, ſi ad penuriam vſque detractum ſit, vix denuo alia humorū fluxione conflictabitur, niſi fortè nouo peccetur viuendi errore. Diſtantes enim indigentia auidæ, proprium ſanguinē elabi non ſinent: nec pars affecta (niſi dolor aut calor reſtet vehemens) ab illis quicquam eripiet, vt quæ ſit imbecilla, nec multo egens alimento. Malè igitur Arabum dogmate cenſetur, præciſam in pleuritide eiuſdē lateris venam fluxionis impetū augere, ac proinde quum ingens eſt plenitudo, ne fluxio geminetur, copiā primùm vel ex inferiore pedis vena ſubtrahendam: deinde ex aduerſi cubiti interiore reuellendū, poſtremò reliquias ex eodem latere deriuandas. Quid hoc quæſo conſilij & prudentiæ, ægrū toties torquere, quem ſemel poſſis malo redimere? Profuſus ad indigentiā ex laborante latere ſanguis, copiam è fonte pleniſſimo haurit, ſimulque phlegmone obſeſſam partem releuat, nullum metum afferens nouæ fluxionis. At ex alijs venis quæ è directo non ſunt, vnam copiam imminuit, nequicquàm tamen deprauati elicit, neque oppreſſæ parti leuamento eſt: aut certè putris humor è parte motus, puro venarum ſanguini permiſcetur, redditurque malum quod corrigendū fuerat priſtino deterius. Quum autē è directo ſecatur, vacuat, reuellit atque deriuat. Vt fluxio lenta atque diuturna tutiùs è diſtantiſſimis reuellitur, ita & quæ futura eſt arcetur: ſic enim in tractū nouæ viæ longiorem conuerſa, ſenſim à priſtino citra vitiū offenſionem deſciſcit. Deriuatio eſt humoris illapſi tractus in vicinum latus. Fit antè aperta ea vena quæ in affectam partem inſeritur: per quam ea modò alimentum capeſſit, modò noxium humorem influentem excipit. Quocirca quum iniecto ſcalpello ea vena præciditur, pars multitudine defeſſa illac onus ſuum abijcit. Opportunè autem deriuatio adminiſtrabitur, quum reuulſione præmiſſa fluxionis impetus & ardor iam reſedit, neque denuò recentis & inopinati ſuſpicio eſt: ſimulque humor adhuc liquidus eſt in parte, è qua remeare potis eſt. Si verò vſqueadeò infarctū eſſe parti coniectura eſt, vt omni fluendi remeandiq; habilitate ſit orbatus (quod in diuturnis inueteratiſque inflammationibus frequens eſt, in quibus ſcirrhoſæ quædā reliquiæ inhærent) nulla vtique deriuatio venæ ſectione, ſed fomentis & emplaſtris mollientibus digerentibuſque tentanda. Quibus etiam ſi humor diſſolui diſſiparique non poteſt, neque locus eſt inſignis, neque dolor vehementer vrget, pars affecta incidetur ac diducetur, maximè verò ſi humor pernicie atque contagione vicinas ſedes inquinauit. Id quanquam deriuatio propriè vereque dici non poteſt, illi tamen quaſi vicaria ſuccedit. Hactenus de venæ ſectione generatim traditum ſit, quæ interiorem morborum cauſam in vaſis conditam euacuat vel effluentem reuellit: deinceps enumerandi affectus ſinguli quibus illa debeat accommodari.

κατ' ἶξιν, ſeu κατ' ἰθὺ è directo.

De venæ ſectione falſum dogma Arabum.

παροχέτευσις deriuatio.

Singulorum morborum, quibus vel præſentibus vel futuris ſecta vena ſuccurrit, enumeratio. CAP. VI.

MORBOS quos vel ſanguinis vbertas vel eruptio progenuit, præſentes quidē ſanat venæ ſectio, impendentes arcet. Eius generis maximè ſunt: ſynochus febris tum ea quæ citra putredinē ex ſanguine efferueſcente tum quæ ex putreſcente eo accenditur, omniſque continua, cu-

ius putredo in vaſis maioribus condita eſt. In partiũ antè affectibus numerantur, phrenitis, ophthalmia, parotis, angina, pleuritis, peripneumonia, hepatitis, ſplenitis, nephritis, vteri, pudendorũ, inguinum, alarũ, brachiorũ, crurum, articulorũ, omnium denique tum interiorum tum exteriorũ partium inflammationes, dictæ Græcis phlegmonæ. Fiunt enim dum aperta, rupta vel exeſa vena dilapſus ſanguis in partem abſcedit, abundantiorq́; congeſtus tumorẽ parit. His proximè accedunt ſputum ſanguinis, incipienſque tabes, ſanguinis vomitio & quæ è naribus, ex vtero vel ex hæmorrhoide plenior fit eruptio. Horum initio vena oppoſito loco ſcißa fluxionis impetũ ſiſtit, reuulſioniſque vi nonnihil ex affecta parte reuocat. Ea igitur legitimum ac proprium his remediũ eſt, qui ex boni ſanguinis plenitudine ortus ſui primordia acceperunt. Qui verò ex impura plenitudine emerſerunt, quia his plurimùm cognati ſunt, vena quoque ſecta curari deſiderant, quòd eorum materia, etiamſi impura ſit, in vaſis tamen condita eſt, vel ab his emanat. Deinde carbunculus, furunculus, ſcabies humidior, omniſque rubor per corporis ſumma effloreſcens, & quicunque ad iſtorũ naturã conditionemq́ue accedunt. His ergo præſentibus venæ ſectione medemur. Sic igitur cauſus, omniſq́; continua febris curanda, cuius putredo in vaſis maioribus coërcetur. Nam & interdum circa ventriculum maximeque os ipſius & iecinoris partes ſimas coaceruatus humor, exardeſcens febrem parit continuã, quam vt & eius cauſam non poſſit phlebotomia tollere. Intermittens verò quæ pura ſit, ſiue tertianarum ſiue quartanarum aut quotidianarũ genere continetur, quòd eius proxima materia propriuſque fomes non in vaſis ſit maioribus, neque ex his prorumpat, venæ ſectione haudquaquam rectè curatur. At nihilominus in his interdum ſanguis conuenienter mittitur, quum aut venæ immoderata copia turgeſcunt, plethoræque pericula impendent, aut incaleſcentis ſanguinis ſymptoma quoddam acrius vrget: vt pulſans capitis dolor, corporis iactatio, æſtus penè ſuffocans: quanquam & hæc plerunque obrepunt ex bile circum præcordia efferueſcente. At ne ſic quidem venæ ſectio aut febrem aut cauſam eius tollit, ſed duntaxat ſymptomatũ tum præſentium tum impendentium ſæuitiam compeſcit. Ex partium quoque affectibus, capitis & auriũ pulſans dolor, lethargus, vertigo, apoplexia quædam & epilepſia, acris mordaxq́ue fluxio, cordis quædam palpitatio. Quin etiam impendentibus illis conſuetis aut anniuerſarijs, quum iam plenitudo cauſaque ſubeſſe deprehenditur, anteuertendũ occurrendumq́ue eſt ſectione venæ, quandoquidem præſentium atque futurorum vna communiſque eſt ratio medendi. & quæcunque morbis præſentibus rectè peraguntur, eadem ſunt aut incipientibus aut imminentibus illis præmittenda. Sed & citra plenitudinem, atque etiam in penuria interdum vena inciditur, quum euidentes cauſæ vt contuſio, dolor vel ardor fluxionem proritant, quæ partis alicuius phlegmonem minatur: quod etiam non præſentis, ſed incipientis aut imminentis morbi magnitudine atque metu fit. Hoc loco dubitatio exiſtit nõ parum controuerſa, vtri magis ex vſu ſit venæ ſectio, præſentíne morbo an imminenti. Quæ ſic tamen explicari poteſt. Quum maxima & præceps eſt plenitudo, necdum morbus vllus genitus eſt, nullo virium diſpendio ſanguis abundè educi poteſt, vt qui copia & pondere naturæ grauis erat: protinus enim laborans diſcrimen effugit morbi imminentis, ſecuruſque redditur. Quum verò morbus iam eſt genitus, vires præſentia eius attenuatæ, vix queunt citra detrimentum iuſtã ſanguinis effuſionem ſuſtinere. Hinc Hippocrates ex more inſilientes vel imminentes morbos iubet anteuertere ſanguinis miſſione, non illorum incurſum appulſumq́ue expectare. Hac ratione in ephemera ex obſtructione, in ſynocho ſimplici, ſanguis copioſè trahitur antequam materia putreſcat. Quocirca tutiùs imminente quàm præſente morbo ſanguis profunditur: ac vtilius eſt futurum proſpicere atque præcauere, quàm prorogare, vt inſilientem defixumq́ue profligemus. Nam ægriùs eijcitur quàm non admittitur hoſpes. Cæterùm quum morbus iam grauiter hominem exercet, maiore neceſſitate remedium expoſtulat, quàm quum nondum inuaſit. Quocirca genito quàm impendenti morbo neceſſaria magis eſt venæ ſectio, quòd geniti ſæuitia, maiore nos neceſſitate impellit & vrget, quàm futuri metus. Itaque præſenti neceſſitas, imminenti vtilitas ac ſecuritas ineſt.

Dubitatio & eius ſolutio.

Quæ vena in quouis affectu ſecanda. CAP. VII.

PLENITVDO cui nullius partis affectio aſſiſtit, qualibet ex vena citra delectũ detrahitur, cõmodiſſimè tamen vſuq́ue maximo ex interiore cubiti dextri, quæ à caua plurimũ & à iecore validiſſimè prolicit. Plenitudo bilioſa, ex dextri quoque, melancholica ex ſiniſtri cubiti interiore vena: ita enim efflagitat lienis ſitus. Quæ verò ex crudorum colluuie ſuborta fuerit, ex vtrocunque cubito peræquè demi poteſt. Eadem prorſus lex & in febrium curatione obſeruanda. Quapropter ſynochus tum ſimplex tum putrida, venam interiorem cubiti dextri præcidi poſtulat: perinde vt febris ardens & peſtilens ſimplex, itemq́ue tertiana & quotidiana continua. Quartana verò quæ continenter affligit, interiorem poſcit ſiniſtri brachij. Eadem propemodum ratione in putris intermittentibus ſecanda vena deligetur, ſi quando aut plethora aut ſymptomatũ ſæuitia hanc aperire poſtulet. Ex partibus quæ ſupra clauiculas ſunt, perſpicuè reuellit & vacuat inciſa vena humeraria, celeriùs validiuſque in cubito, tardiùs verò & ſegniùs in eo manus ramo qui inter pollicem & indicem excurrit. Ex his verò quæ inter clauiculas & renes poſitæ ſunt, reuellit ſecta interior celeriùs & maiore vi in cubito, tardiùs verò & ſegniùs in manus ramo qui inter annularem & minimum digitum porrigitur. Ex vtriſq; reuellit vena media, ſiquidem ex commu-

nibus

nibus illa humerariæ & interioris ramis coagmentata conflataque eſt. Nam plerunque aut latet alrius inuoluta, aut alterius duntaxat ſoboles eſt. Subter renes in quacunque parte inhæreſcet affectus, ſecta poplitis vena maiore tum impetu tū celeritate reuellitur, lentius verò & infirmius ſecta in malleolo ſaphena. Renes ancipites ſunt, medij inter ſuperiora inferioraque interiecti. Si tū definio nō ex partis ordine, ſed ex ortu & productione venæ, quæ in partem emittitur. Itaque phlegmone quæ rectos abdominis muſculos ſupra vmbilicū inuaſerit, retrahetur aperta inferiore vena. Quæ verò colum inteſtinum prehenderit, quamuis ſubter renes ſit, reuelletur ſecta interiore cubiti: ita enim venarum origines deriuationeſque commonſtrant. Hinc ſingulas vniuſcuiuſque partis affectiones perſequamur. Capitis ex plenitudine affectus tum interiores tū externos, ſiue etiā nunc initium faciant ſiue magnitudinem ſummā impleuerint, reuellit ſecta cubiti humeraria: dextros quidem dextra, ſiniſtros ſiniſtra. At ſi ſegnius & ignauius id agendū erit, vti quum anteuertere ac futuros præcauere conſilium eſt, ſecabitur quæ directò inter pollicem indicemque manus contendit, niſi fortaſſe aliunde quàm ex humeraria ducat originem. Eos porrò deriuant ſcapularū atque humerorum ſcarificatus, iniectæque cucurbitulæ, & ſanguis profuſus è naribus, quemadmodū etiam phrenitidas, deliria & apoplexias. Vertigines verò quæ capitis vitio enatæ ſunt, deriuantur præciſis quæ ponè aures ſunt arterijs: perinde atque inueterati capitis dolores calidi ſpirituſque pleni. Qui dolores priora capitis obſederunt, deriuantur aperta frontis vena: qui verò occiput & poſteriora tenent, cucurbitulis ceruici humeriſq; adhibitis aut inciſa vena puppis. Oculorū inflammationes & acres lachrymæ, primum ſecta eiuſdē lateris humeraria, deinde humerorū ceruiciſque cucurbitulis retrahuntur inhibenturque: deriuantur autem inciſa vena quæ in alterutrū fertur angulū. Auribus inflammatis & parotidibus poſt humerariam ſecetur vena ſub aure. Gingiuarum, maxillarū & dentium calidiores affectus, poſt humerariam earū quæ ſub labijs extant ſectionē deſiderant: vt angina earū quæ ſub lingua cernuntur. Pulmonum inflammationē reuellit pariterque deriuat interior cubiti ſiniſtri potius quàm dextri: quandoquidem pulmonū venæ ex dextro cordis ſinu prodeunt, hic autem in ſiniſtrū parietem venæ cauæ inſeritur, qui per alam ſiniſtrā in cubitum excurrit. Eadem ſanguini qui tuſſiendo reijcitur, tabi, cordis palpitationi, alijſque eorū vitijs ſuccurrit. Pleuritidi tum interiori tum externæ, itemque pectoris, diaphragmatis inflammationibus & vlceribus ſanguinē ſputo fundentibus, interior eodē latere ſecta reuellendo deriuandoque confert. Inflammationes quæ vel axillas vel humeros malè habent, niſi ad brachij flexū pertingant, eandem curandi rationē ſubeunt: quū autem eò peruenietur, quoniam partē inflammatione obſeſſam ſectione protritate tutum nō eſt, manus è directo aperienda eſt vena. Iecore inflammato grauitérve oppreſſo, interior dextra cæditur: at verò malè affecto lieni ſuccurrit interior ſiniſtra, in cubito quidem validius, in manu languidius. Deriuatio è liene, non vt quibuſdam videtur in hæmorrhoidas, ſed in aluū fit: & è cauis quoque iecoris in aluum, è gibbis verò in vrinas. Recens renum inflammatio, quam copia ſanguinis comitatur in venis, ex interiore cubiti reuellitur, dextri quidē ſi ren dexter, ſiniſtri, ſi ſiniſter affligitur. Cùm verò nō immodica plenitudo premit, tutiùs validiuſque ex inferioribus quæ è directo ſunt, vel in poplite vel in malleolis. Per vteri affectus ſi menſes præter modū emanant, vena cubiti interior impetū coërcebit, ſurſumque retrahet, quemadmodū & cucurbitulæ ſubter mammas, vel etiā vmbilico infixæ. Suppreſſos autem menſes vena in poplite aut malleolo inſtante purgationis tempore cæſa mouet: nā ſanguinis impetu deorſum conuerſo, venæ quæ in vterū pertinent reſignantur. At ſi qua inflāmatio ſubeſt, per initia ſurſum retrahetur, idq; directò: illinc quippe tanquā è fonte plenior fluxio irruebat. Nec eſt quòd inde menſiū ſuppreſſionē vereare: ſi modò quàm mox venā in poplitem aut in malleolū directam ferire iubeas, quæ illorū euacuationi deriuationique paratū & expeditum eſt præſidium. At ſi quis temerè hoc ab initio experiatur & attentet, fluxionis impetū phlegmonemque augebit. Reuulſio enim quę fit ſecta interiore cubiti vena, quia iecur fontem ipſum è quo fluxionis exordiū eſt exhaurit, vniuerſalis cenſetur: quæ verò ex venis inferioribus fit, particularis, neq; fontē primariò euacuat. Quū itaque vniuerſalia particularibus ſint pręmittenda, inflāmationes quę ſubter renes incurrent, primùm reuellendę ſunt pręciſa interiore cubiti vena directa, deinde reſeratis inferioribus, quę aliquam etiā reuellendi vim obtinent: has tamen tutū minimè ſit primas ferire, maximè ſi ingens eſt vaſorum plenitudo, fluxioniſque incurſio vehemens. Profluentes affatim hæmorrhoidas ſecta in cubito vena ſupprimit: ſuppreſſas diducit & euocat ſecta in malleolo. At ſi qua inflammatio vel podicē vel partes obſcœnas vel veſicā vel alterutrum inguen infeſtabit, modò non veneriatæ cuiuſdā perniciei particeps ea ſit, ex ſuperioribus cubiti venis multitudo ſummouenda inhibendaque fluxio: ſecundum quam ex inferioribus, ſi magna premet neceſſitas, particularis reuulſio deriuatioque fiet. Similis eſt crurū inflammatorū ratio: quoties enim ingens ineſt plenitudo effrenataque fluxionis vis & incurſio, ex cubito ſanguis primū, mox ex crure vel pede fundetur. Sin leuior exiſtet inflammatio, neque plenitudo extra modū increuerit, ſuperiorū venarum ſectionibus prætermiſſis, ſatis ſuperque erunt quæ ex inferis obeuntur. Hæ igitur venæ in factis aut incipiētibus morbis incidendæ. Cæterum qui ex præſenti plenitudine futuri morbi metuuntur, ſanguinis detractione arcendi ſunt & præuertendi. Ac ſi plenitudo ex ſuppreſſis menſibus coagmentata eſt, quiſquis morbus impēdebit, congruenter propulſabitur inferarū ſectione, quæ dum vacuant, menſes pariter exciunt, ipſamque mali cauſam exterminant. Vbi verò ex longa conſuetudine fluentes hæmorrhoides cohibentur, plenitudinemque inuehunt, ſi quidē has

Capitis affectibus quæ vena ſecanda.

Pulmone inflāmato quæ vena aperienda.

Vteri affectibus vena quæ ſecanda.

Partibus infra renes affectis quæ ſecanda vena.

Ad arcendam plenitudinem vena quæ ſecanda.

euocare conſilium eſt, ex inferioribus plenitudo haurietur: ſin illas obcæcare ægrotus requirat, neque velit poſthac illis obnoxius haberi, plenitudo ex ſuperioribus erit detrahenda. Quæcunque autem alijs ex cauſis nata plenitudo morbos minitatur, eos inhibebit ſecta iecoraria in flexu cubiti dextri. Pars cuius vaſa facilè diducuntur vel rumpuntur, aut illabentem fluxionem promptè excipit, exinanienda eſt non per venam finitimam, quum nihil morbi adhuc genitum ſit, ſed per venam quàm longiſſimè è directo diſiunctam, quæ & futuram fluxionem inhibeat, & eius ſubitum impetum in diuerſam regionem incitet.

Quid ſpontanea ſanguinis eruptio conferat in morbis. CAP. VIII.

SANGVIS è naribus, ex hæmorrhoide atque ex vtero plerunque ſponte prorumpit: ex ore verò modò tuſſi modò vomitione: at ex alia corporis parte perquam rarò, nec niſi contra naturã. Quocunque ex loco lentè parceque ſanguis etiã ſecundum naturam emanat, inutilis habendus: neque enim morbum ſoluit neque conuenientem vacuationem dehortatur, quam præſertim morbi vehementia maturare cogit. Qui verò affatim copioſeque profluit tum in grauante plethora tum in ſynocha febre vtilis, vt quam decretorio die plerunque finit. Quum enim vniuerſale malum omnes peræque tum venas occupet, vndecunque obtingat ſanguinis imminutio, grauitatis plenitudiniſque ſymptomata cedunt. At in cauſo atque in omni continua per quam humores alij in maioribus vaſis putreſcunt, ſanguis etiam copioſè & affatim proſiliens nõ æquè confert. E naribus enim qui excurrit licet vigilias, deliria, capitis dolorem aliaque ſymptomata demulceat, vix tamen propriam morbi eſſentiam atq; radicem euellit, niſi fortè immoderatior ſuccedat profuſio, ſumma virium diſſolutione, quæ tamen nuſquam videtur optanda. Vitioſus enim ſanguis per nares poſtremus elabitur, nec niſi quum vtilioris magna vis erit effuſa. In his igitur febribus tametſi nares multo ſtillent ſanguine, vena tamẽ cubiti ſecanda: quandoquidem ſæpe deprehenſus eſt è naribus tum colore tum ſubſtantia laudabilis, quum ex cubito impurus ſordiduſque detrahitur. At verò qui per hos morbos ex hæmorrhoide aut vtero affatim & copioſè exit, quòd proximè è vena caua lumborum decedat, multo quidem vtilior habendus: ſed plerunque nec ipſam febris radicẽ extirpat, quæ in venis eſt cordi proximis. Hinc ſæpe profluentibus menſibus, atque etiã in puerperis quæ ritè purgantur, ob febris ardorem ſanguis (licet parciùs) è cubito demendus. Eadem quoque ac etiam euidentior eſt interdum ratio mittendi ſanguinis è cubito, profluente hæmorrhoide. Iam verò partium phlegmonæ alijque affectus qui ſupra iecur & diaphragma conſiſtunt, nihil aut minimum miteſcunt ſanguine ex vtero aut ex hæmorrhoide profuſo: nec qui inferiores ſedes obſident, eo profluente è naribus: quemadmodum nec è nare dextra emanans affectus tollit ſiniſtros, nec è ſiniſtra dextros. Itaque ſanguis ſponte at non ex ratione profluens, non eam dehortatur venæ ſectionẽ quam ratio vſuſque poſtulat. Morbis autem curandis venæ ſectio aut per ſe aut ex accidente confert: per ſe aut vacuat aut reuellit, ex accidente verò modò refrigerat, quum calidiorem ſanguinẽ educit, modò obſtructiones expedit, ſed eas duntaxat quæ ex multitudine contractæ fuerant. His autem affectibus ſemper adhibenda eſt, quibus per ſe, non ſemper verò ijs quibus ex accidente medetur. Etenim iecoris calidiorem intemperiem emendare emiſſione ſanguinis quum eius eſt penuria, minimè tutum ſit: ſed eorum tutior vſus quę per ſe refrigerant & propriũ ſunt intemperiei remediũ. Dicti iam ſunt affectus omnes quibus remedio eſt venæ ſectio: nũc effundendi ſanguinis præfiniẽda quantitas.

Sanguis ſponte fluens phlebotomiam ſi eam morbus exigat nõ dehortatur.

Quibus ſignis morbi magnitudo & virium robur comprehendantur: pro quorum indicatione mittere aut non mittere ſanguinem oporteat. CAP. IX.

CVIVSCVNQVE affectui conuenit venæ ſectio, ei protinus adhibenda, ſi magnus is eſt vireſque conſentiunt. Leuis autem vſqueadeo interdum affectus eſt, vt vel ſponte nullo artis ſubſidio breui ſaneſcat. Atque interdum licet magnus ſit, vires tamen imbecilliores apparent quàm quæ vllam vacuationem ſuſtineant: vt quæ ferè omnem illarum ſubſtantiam conuellat, quarum ſeruandarũ gratia curatio inſtituitur. Itaque vt accuratè & ad vnguem præſcribatur in quibus morbis & quantum demendum ſit ſanguinis, prorſus æſtimandum quàm magnus morbus ſit, quamque validæ ſint vires. Morbus autem ſiue factus omnino, ſiue incipiens ſiue impendens, magnus dicitur aut ex ſe aut ex ſua continente cauſa quæ in humoribus conſiſtit, aut ex ſymptomatis cuiuſdam ſæuitia. Ac primùm quidem magnus vehemenſque intelligitur ex ſuo genere: nam cuiuſcunque partis ſit phlegmone, grauior deteriorque cenſetur quàm ſimplex eiuſdem intemperies. Deinde ex partis vſu atque præſtantia, ſi ex principum partium eſt ordine, vt cor, vt cerebrum & iecur: aut ſi contrà inter partes abiectas & ignobiles cenſetur. Præterea ex iſtarum ſitu: nam aliæ principibus affinitate iunguntur, vt pulmones, latera, ventriculus & lien: aliæ verò longiore interuallo diſiunctæ ſunt, vt inteſtina, renes, veſica, artus, aliæque in extremis corporis poſitæ. Ex ipſo denique partis ſenſu, qui aut acer acutuſque eſt aut hebes. At cauſæ magnitudo ex humoris qui in affecta ſede congeſtus eſt & continens fit morbi materia, conditione & natura ſpectatur: quòd nempe benignus ſit vel vitioſus, vel putridus, vel pernicioſa qualitate contaminatus, iſque aut multus aut paucus. Hic enim quicquid pernicioſum eſt & malignum, magnum etiam nuncupare conſueuimus. Ex vaſorum etiam & viſcerum totiuſque corporis plenitudine

Magnitudo morbi unde æſtimanda.

vel

vel exinanitione, antecedentis cauſæ magnitudo deprehenditur: itemque ex humorũ inibi conceptorum putritate aut vitio. Symptomatis magnitudinem ex vehementia aut remiſſione eorum quæ incidunt metimur, nempe doloris, ſitis, languentis appetentiæ, vigiliarum & cæterorum quæ vires imminuunt & attenuant. Itaque ſi praua quædam morbi ſpecies velut inflammatio, iecur, cerebrum vel partes cordi vicinas atque connexas occupauerit, cuius vis latè ſe fundat, ſitque humor putridus & venenatus, quali & corporis vaſa conferta appareant, adeò vt inde magna excitetur corporis agitatio, mala appetentia, ſitis, dolor acerbus & vigiliæ: hunc profectò in maximorum grauiſſimorumque morborum numero reponemus, cui & maxima congruit euacuatio. In quo autem morbo diuerſa comparent omnia, is certè pro leuiſſimo minimoque ducendus eſt, & qui fortaſſe nullius vacuationis indigeat. Inter hos non pauci interiecti ſunt medij ordines, qui pro maioris minoriſque ratione, aut abundè aut parcè vacuandum denunciant. Nunc ad virium æſtimationem transferatur oratio. Facultatum viriumque corporis aliæ partibus ſingulis ingeneratæ ſunt & inſitæ, aliæ communes & influentes. Inſitarum atque innati calidi vnam eandemque haberi eſſentiam, eamque naturam appellari, & ex innato ſpiritu & humido primigenio conflari, cui ſolida partium ſubſtantia tanquam materia ſubſternatur, aliàs planum effecimus. Communium verò vagarumque eſſentias è tribus principiorum fontibus emanare, triplicique ſpiritu in totum corpus, animalem quidem è cerebro per neruos, vitalem è corde per arterias, naturalem è iecore per venas effundi oſtendimus. Quo loci demonſtratum ſimul eſt vires partibus ſingulis ingenitas ab influentibus illis ſuſtineri, totum verò animal ab vtriſque gubernari. Itaque ſi integra ſanitate frui debet animal, vtraſque tam inſitas quàm influentes ſaluas & incorruptas eſſe eſt neceſſe. Quod euenturum eſt, ſi earum ſubſtantia æquabili & iuſta quadam moderatione conſiſtat, quæ in certa quantitate atque proba temperie poſita eſt. E contrario autem ſi ſubſtantiæ vel quantitas vel temperies inuertatur, illæ neceſſariò iacturam facient aut imbecilliores euadent, vnde earum functiones lædentur, totiuſque animalis gubernatio perturbabitur, tandemque vitæ conſequetur euerſio. Ergo valentes & imbecillæ vires ex operibus primùm internoſcendæ ſunt. Vrinæ aut alui excrementa cruda, nempe tenuia & aquoſa, aut lotura carnis ſimilia, naturalis facultatis imbecillitatem commonſtrant, quemadmodum vel retentio vel alia quæuis oblæſa functio. Vitalis facultas ex pulſu paruo, obſcuro & languido, ſimiliter ex reſpiratione parua, difficili atque crebra, ex voce exili & languida, quæ neque pulmonum neq; pectoris vitio oborta ſit, debilis animaduertitur. Horum verò contraria eiuſdem robur & firmitudinem oſtendunt. Animalem vim imbecillam coarguunt motus ſenſuumque læſio, vigiliæ, deliria, aliæque perturbatæ principes actiones: quemadmodum contrariæ conſtantiã ipſius firmitatemque demonſtrant. Ex ijs ergo functionibus facultates lædi conijcimus. Læduntur autem & imbecillæ apparent bifariã, vel oppreſſæ vel languidæ. In omni porrò euacuatione maximi refert languidas ab oppreſſis internoſcere. Hæ ſiquidem largam, illæ nullam vacuationem ferunt. Earũ diſtinctio ex cauſis euidentibus eſt petenda. Si enim eius generis prægreſſæ ſunt quæ virium ſubſtantiã vel mutant vel diſſipant, eas verè languidas eſſe: ſin nullæ eiuſmodi deprehenſæ ſunt, & aliæ vrgent ſuo pondere, opprimi ſolùm cenſeto. Externæ cauſæ & euidentes quibus inſitarum virium (ab his enim exordiar) temperies mutatur, ſunt ardentiſſimæ febres quæ corpus liquant & cauſæ vehementiores quæcunque ſolidas partes immodicè calefaciunt, refrigerant, humectant, ſiccántve. At illarũ ſubſtantia digeritur atque diſperditur in morbis longiſſimis, qui hominem in atrophiam vel in tabem conijciunt. Influentium autem virium triplex ſpiritus permutatur, tum ex ambientis & rerum quarumlibet irruentium intemperie vel venenata qualitate tum ex viſcerum aut humorum deprauatis qualitatibus. Aëris quippe feruor & æſtus non ſolùm quà nos extrinſecus ambit, verumetiã quà intrò reſpiratione ducitur, pulmones primùm, deinde cor, omneſque ſpiritus eouſque inflammat, dum plerunque febris incendatur: ex qua ſpiritus intemperie neceſſitas eſt vires imbecillæ languidæque reddantur. Adde per eum feruorẽ ſpiritus non modò temperiei mutationem ſubire, ſed & diſſipatione minui. Frigoris contrà immoderata vis foris incidens introque ſubiens, aliàs ſpiritum omnemque calorẽ infringit & debilitat, aliàs prorſus extinguit. Aër dum vel peſtilens vel quodpiam venenatũ aliud vitiũ concepit, hauſtus tactuſq; contagione noſtros etiã ſpiritus labefactat, ex quo grauiũ morborũ in corpus incurſio, viriumque nõ mediocris iactura. Multo quidẽ apertius vel ſcorpij vel rabidi canis vel alterius venenatæ beſtiæ morſu acceptũ virus ſpiritũ polluit & inficit. Porrò etiam interiores & abſtruſæ cauſæ ſpiritus immutare ſolent. Vbi enim principes corporis partes intemperie aliquapiã conflictabuntur, eadẽ ſi longiùs ſerpat, neceſſariò ad ſpiritus indidẽ ortos dimanabit, viriumque robur comminuet. Quodcunque etiã humoris vitiũ in corpore dominetur, ex eius intemperie grauem offenſionẽ ſpiritus excipiant oportet. Crudorũ quippe humorũ vi qui aut corpus vniuerſum aut ventriculũ maximeque os eius occupauerint, neceſſe eſt tum caloris tum ſpiritus ſubſtantia refrigeſcat & infringatur, animalque prorſus langueſcat, interdũ verò & ſyncope prehenſum corruat. Bilis ardentior calore immodico ſpiritus cremans, aut os ventriculi vellicans & quaſi aculeis compungens, haud leuiorum malorũ fit cauſa. Eſt & quũ humor aliquis veneni labe & pernicie aſpergitur, cuiuſmodi eſt cohibitũ putreſcenſque ſemen aut menſtruum aut grumus ſanguinis, cuius vapor ſpiritum labefactans & inficiens aliàs ſyncopen, aliàs vteri ſtrangulatum, aliàs epilepſiam, aliàs alia incommoda ſolet inferre, viribus extra modum offenſis. Ergo tot tantiſque modis ſpiritus à ſua temperie deſciſcunt. Eorum porrò viſcerumque

Vires vnde æſtimandæ & coniectandæ.

Qui languidas vires ab oppreſsis dignoſcere liceat.

ſubſtantia imminuitur atque diſſoluitur, interdum ſponte, quia tenuis & diſſipabilis in corpore calido, raro, laxoque concluditur, vt proinde ſuopte impetu diſperdatur & vaneſcat. Interdum verò externarum & euidentium cauſarum occurſatione perimitur, quales ſunt ambiens aër feruidior & ſiccior, vacuatio immodica, motio vehemens, animi pathemata, dolor & vigiliæ. Immodica humoris aut etiam inutilis excrementi euacuatio, hoc ipſo quòd ſpiritus ſubſtantia ſuſa atque profluens eſt, non poteſt non bonam illius partẽ è corpore ſecum abripere. Quocirca ſiue aluus nimiopere vel natura vel arte profluit, ſiue vrina plus æquo profunditur vt in diabete: ſiue pus aut aqua ex thorace, ſtomacho, ventre inferiore, aut ex magno quopiã abſceſſu vniuersè & affatim prorumpit, neceſſitas eſt grauem vires iacturam faciant. Multo autem certiùs & clariùs nimia ſanguinis aut ſalutaris humoris vacuatio ſpiritus effundit, vireſque conuellit, ſiue is ex vulnere, ſiue ex naribus, ſiue ex ore, ſiue ex mariſcis, ſiue ex vtero, aut aliunde proſiliat. Hac etiã ratione inediæ corporis robur frangunt, quòd per has neceſſario & vtili corporis alimento diſperdito & exhauſto aliud nõ ſufficitur, vnde vim omnem concidere eſt neceſſe. Labor ac æſtus ſpiritus caloriſque ſubſtantiã halitu aut ſudore diſſipant. Quapropter qui vitæ ſuæ curſum in labore aut circa balneas & fornaces conficiunt, quoniã continenter labitur ac fluit eorũ ſubſtantia, haud æquè excrementis circumfluunt atque ij qui ocioſam & inertem vitam traducunt. Qui luxuria & effrenata libidine diffluunt, his (inquit Poëta) frigent effœtæ in corpore vires, quæ nullius medicinæ vim perferunt. hi omniũ maximè ex tantula ſeminis vacuatione flacceſcunt & languent, quòd ſpiritus plurimũ diſſipetur. Doloris porrò atrocitas multo amplius quàm labor ſpiritus diſperdit, vireſque proſternit. Animi pathemata alia quidẽ ſpiritum atque calorẽ obruunt & ſtrangulant, vt timor, mœſtitia: alia verò diſſoluunt atque diſſipant, vt gaudiũ, lætitia. Vigiliæ corpus vniuerſum eiuſque maximè animalẽ ſpiritum exhauriunt, quemadmodũ ſomnus vacuationis genus omne præter ſudores, & quam ἄδηλον διαπνοὴν Græci vocant cohibet. Atque hæ ſunt cauſæ quarum exuperantia calorem, ſpiritum vireſque diſſipat: quæ quoniã euidentes exiſtunt, tanquam notæ & ſigna fiunt ex quibus vires propriæ ſubſtantiæ iacturã feciſſe intelligimus. Cauſæ verò quæ duntaxat vires opprimunt interiores ſunt & abſtruſæ neque adeò nobis expoſitæ: eius generis ſunt obſtructio, & immoderata humorũ copia. Venarum arteriarumque obſtructio quæ à craſſis lentiſque humoribus fit, ſpiritus arctè coërcet, neque illos ventillatione refrigerari ſinit, vnde præpedito vſu vitæ neceſſariò grauiter cum ingenito calore opprimuntur. Id quidẽ in pulmonibus, in iecore, in cerebri ventriculis atque arterijs, in ipſo denique corporis habitu ſæpe ac multũ euenire ſolet. Obſtructio autẽ quam humores nimio plus exuberantes induxerunt, nõ modò ſpiritũ caloremque premit, verumetiã ſuffocat & obruit. At multitudo libera neque vlla obſtructione præpedita ſiue ſimplex ſiue cacochymiæ particeps eſt, vires ſtrangulat: vt in athletico habitu ſanguinis, in leucophlegmatia pituitæ, in hydrope cruditatum, in ictero bilis exuperantia. Quotieſcunque igitur naturalis facultas ab excrementis, vitalis ex pulſu & reſpiratione, animalis ex proprijs functionibus imbecilla deprehendetur, ſiqua ex cauſis illis procatarcticis vehementior anteceſſerit, direptam & imminutam cenſeto virium ſubſtantiam. Vbi verò nulla ex cauſis illis prægreſſa fuerit, & vires nihilominus imbecillæ comparebunt, non vtique diſſolutas, ſed oppreſſas putato: maximè ſi vel plenitudinis vel multæ cacochymiæ ſigna fuerint connexa. Sublatis cauſis opprimentibus protinus vires recreantur & ad ſeſe redeunt, niſi affectionis diuturnitate proſtratæ iam ſint. Velim igitur affectarũ virium tres à nobis ordines conſtitui, alias eſſe proſtratas, grauatas alias, tertias languidas, quarum ſigna ſigillatim ex ante commemoratis elucebunt. Sunt qui vni pulſui tanquam ſigno minimè fallaci iubent attentos eſſe de virium robore iudicaturos. Id certè magnum quippiam, at nondum ſatis eſſe iudico: quandoquidem pulſus ferè inconſtans incertuſque eſt, & externarum complurium rerum interuentu perturbatur mutationemque ſuſcipit. Deinde ingens copioſaque euacuatio alias vires non minus quàm vitalem concutit, atque earum occaſu haud ſecus emorimur atque ſi vitalis intercideret: quare videtur aliarum etiam facultatum obſeruatio ad vacuandum neceſſaria. Si quis enim vehementi aut diuturno morbo, vt lienteria, atrophia maraſmóve extabuit, huic ſanguinem non mittes, etiamſi pulſus plenus nunc exiſtit & validus. Quocirca non vnius, ſed trium vagarum & influentium facultatum, neque harum ſolùm, verumetiam inſitarum quibus actio vitæ continetur, robur ad vacuationem æſtimandum eſt.

Quæ vires obruant & opprimunt.

Vt vacuandi quantitas ex morbi magnitudine & virium robore æſtimari debeat. CAP. X.

MORBVS omnis ægroti vires conuellit, vt & vacuatio quæ ad illius depulſionẽ adhibetur. Ne igitur durũ videatur iam afflictum grauius affligere, ea lege temperanda ſunt omnia, vt morbi ſubſtantia dematur, viribus quàm fieri poteſt minimũ oblæſis. His quidẽ rantiſper negocium faceſſere dum malũ profligetur, & in maioris commodi ſpem adducamur, periti in primis eſt artificis. Quæcunque autem offenſio per legitimas euacuationes viribus infertur, leuis admodũ & breuis eſſe ſolet, vt quæ completa euacuatione mox cõquieſcat. Natura ſiquidem noxiorũ humorũ pondere deonerata, quo veluti ſarcina premebatur, priores vires recuperat, quicquid ſpiritibus & innato calori fuerat detractũ reſarcit, factaque morbo deinceps ſuperior, quæ reliqua ſunt euincit partim coquendo partim foras diſſipando. Si Hippocrates ad pericula proſpicienda ſagaciſſimus, cõſuluit tenuẽ victũ ægrotis adhibere, haud veritus illorũ vires licet infirmas victus

tenuitate

tenuitate debilitare, vt hac ſimul morbi eſſentiā comminueret: idem profectò in vacuandi munere tenendum. Cæterùm perinde vt in victus ita & in euacuationis ratione cauendū, ne in extremam debilitatem adductæ vires concidant, circumſpiciendumq́ue etiā atque etiam & accuratè conſiderandum, quantum & quoad perferre queant. Æqua autem & legitima vacuationis quantitas citra inſignem virium offenſionem morbū adimit. Hoc morbi viriumq́ue inter ſe exquiſita collatio commonſtrat. Nam validis conſtantibuſq́ue viribus fidenter quantum morbus deſiderat erit vacuandum: minus validis parciùs, proſtratis nihil prorſus moliendum. Cæterùm hoc ipſum in diſceptationem quæſtionemq́ue vocatur, poſſint'ne vires vſqueadeo debilitari, vt ne minimam vacuationem tolerent. Plerunque enim in magna virium deiectione vacuationes ſponte, ſalubriter, euentuq́ue fœlici prorumpunt. Deinde vnicuique virium ordini ſua quędam vacuationis quantitas proportione reddi poteſt: non enim credibile eſt vncia aut ſemuncia ſanguinis effuſa vires etiā proſtratas offenſum iri. Quoniam igitur hæc obſcura ſunt, explanationes adhibendæ, vt omnis veterū ambiguitas tollatur. Vacuationum alia integra ſtatuitur & perfectè abſoluta, quę omnem aut certè plurimam morbi materiam adimit: alia vtilis quidem at nō integra, quæ parte morbi ſublata reliquum facit leuiorem: tertia euſque exigua & deficiens, nihil vt laborantem leuet. Rarò quidem vires adeò proſternuntur (niſi malo victis & deploratis) vt ne vel minimam quidem vacuationem ſuſtineant: verùm huiuſce tanquam inutilis veteres nō meminêre, quòd citra ægroti alleuationem viribus incommodet, ſtatueruntq́ue viribus afflictis & proſtratis nullā omnino vacuationem adhibendam. Itaque valentes vires integram conſummatamq́ue, mediocres imperfectam quidem, ſed vtilem, proſtratæ nullam mali curatricem vacuationem tolerant. Ex morbis autem quicunque vehemens ac magnus extiterit, copioſam eamq́; neceſſariam expoſcit, ſine qua aut nullo modo aut non tutò ſanari poteſt. Mediocris moderatā, quæ rarò neceſſaria, ſed duntaxat vtilis habetur, per quam citiùs ac tutiùs ſanatio perficitur. Exiguus morbus exiguæ etiā aut nullius omnino vacuationis indiget. Iam verò morbi magnitudo viriū robori conferatur. Quum vires erunt planè integræ, & morbus mediocris, non vtique neceſſaria, ſed duntaxat vtilis eſt venæ ſectio: poteſt tamen tutò & quantum morbus deſiderat ſanguis mitti. Non enī verendū eſt conſtantes vires aliquantiſper imminuere, dū morbi ſentina funditus exhauriatur: eæ ſiquidē promptè nullaq́ue mora recreantur. Quum in viriū conſtantia & firmitudine morbus inuadet magnus & periculoſus, qui vaſa immoderatiore copia diſtendat, quemadmodū in habitu athletico & in ſynochis febribus, tunc vberior vacuatio præſcribenda, quæ affectus magnitudini vſquequaque reſpondeat, expeditq́ue (inquit Hippocrates) vſque ad animi defectionē ducere, ſi æger perferre poſſit. Neq; verò de ea animi defectione præcipit, quę vel timiditate & animi ignauia vel acrimonia humoris accidit, qui os ventriculi pungit & irritat: ſed de ea duntaxat quæ vberiorē euacuationem conſequitur. Hanc enim in morbis extremis ſtatuit tanquam regulam & legitimū vacuationis modum. Eſt autem animi viriumq́ue defectio lipothymia ſiue lipopſychia, in qua etiamnum ægrotus loquitur, audit, videt, agnoſcitq́ue præſentes. Syncope verò eſt omnium virium præceps lapſus, vt epilepſia animaliū: qua certè qui opprimitur nec audit nec videt, & (vt verbo expediam) omnes externas functiones quaſi interceptas habet. Lipothymia leuior eſt ſyncope, hancq́ue ſolet præcedere. In his igitur affectibus ſanguinē vſque ad lipothymiam mittere permittitur: at non temerè & ſine iudicio. Sed quū iam vires præ vacuatione manifeſtè fatiſcunt & vacillant, & initium patiuntur defectionis atque lipothymiæ, cohibendū: neque vnquam vacuationes ad extremum & vſque ad veram ſyncopen deducendę, vt quæ omnino periculoſæ euadant, etiamſi validæ vires erant. Tentandum igitur eſt exuperantem humorem ſubducere, quoad vires ferant. Et quocunque tempore diſſoluuntur, etiamſi reſtent ſuperuacua, ab euacuatione nihilominus deſiſtendum ceſſandumq́ue protinus eſt. Hoc autem certiſſimè diſces pulſuum mutationi animum mentemq́ue adhibens, quū ex magno paruū, ex ęquali inęquabilem, ex vehementi debilem & obſcurū fieri, quumq́ue fluentis ſanguinis impetum labare, ægrotumq́ue iam languere animaduertes. Quoniā igitur ſyncope mortis eſt imago quædam, quæ aſtantes perterret, & ægrum in maximum vitæ diſcrimen adducit, in eam profectò vacuatione ægrotū minimè præcipitabit, quicunque dignitatē exiſtimationemq́ue ſuā inuiolatā tueri, neque in vllas obtrectatorū reprehenſiones incurrere volet. Conducibilius quidem ſit ægrum diutiùs torqueri, quàm vnà cum morbo vitam omnem profundere. Hactenus vires integras valenteſq́ue oratio noſtra attigit. Mediocres porrò vires ſi mediocris quoque morbus adoritur, moderatam quoque vacuationem poſtulant, quæ leui aut exigua viriū offenſione vniuerſam cauſam detrahat. Atque etiā vtilis ea fuerit, quæ leuior minorq́ue adhibebitur. At ſi eaſdē vires morbus maior inuadat, & cui multa vacuatio fuerit neceſſaria, nequaquam debet ea ſemel & vniuerſè ſuſcipi: vt quam vires tolerare nequeant. Non enim rectè morbum demit, qui cum morbo ægrum de medio tollit. Quum igitur ſemel & vniuerſè facta vacuatio citra periculum adhiberi non poteſt, quod vitioſè ſe habet, paulatim vacuare expedit, & minutatim ſalubre quippiā pro eo reponere: ac primùm quantū vires ferant detrahere, deinde quod defuit iteratione ſupplere, idq́; vel bis vel ter vel nonnunquā ſæpiùs: ea curatio Græcis eſt ἐπαφαίρεσις. Proſtratis autem viribus nulla vel morbo exigente vacuatio ineunda. Quæ enim adeò exigua fuerit, vt viribus illis quaſi dimenſa & par reſpondeat, quoniam commodi nihil, incommodi verò atque perturbationis plurimū infert, tanquam inutilis & ſuperuacua prætermittatur. Atque in viribus roborandis confirmandiſq́ue omne tum ſtudiū collocetur, idq́ue cibis boni ſucci modicè & ſępiùs

Marginal note: Quæſtio & eius ſolutio.

Marginal note: Vacuationum quot ſtatuuntur gradus.

Marginal note: Viribus firmis & conſtantibus quid agendum.

Marginal note: Ad lipothymiam vacuare.

Marginal note: Viribus mediocribus quantū vacuandum.

Marginal note: Deiectis & exiguis.

offerendis,quibus etiam facultas ioſit morbo aduerſa,quæ cacocbymiam emendet.Quòd ſi poſtea vires recreari atque refici cootingat,tum idonea afferetur vacuatio,quod in diuturois morbis ſæpiùs vſuuenit.In acutis verò nimia cuoctario ſemper aoceps eſt & periculoſa.

Præſentium præteritorumq́, obſeruationes,ex quibus certior vacuandi quantitas indicatur. Cap. XI.

Primi et præcipui ſcopi duo ſanguinis detrahendi. Secūdarij ſex ſcopi & animaduerſiones in ſanguine mittendo.

MITTENDI ſanguinis quantitatem ex morbi magnitudine atqne viriū robore perceptam, exquiſitiùs atque perfectiùs euidentium cauſarū obſeruatio præſcribet. Ex his caoſis tres oumeraotur ioteriores & nobis congenitæ,tempetamentū, corporis conſtitutio vel habitus & ætas. Totidē externæ & aduenticiæ,ambientis conſtitutio ex aooi tempore, regiooe & cœli ſtatu profecta:vacuatio ſuppreſſa vel immodicè procedens:conſuetudo victus vel generis vitæ vel vacuationis. Præteritas baſce cauſas idcirco ſuprà exquirebamns,vt ex ijs exquiſita motbi & viriū magnitudo nobis elocerer.Prçſentes & futuræ nondū morbū aut vires immotarunt:quoniā tamen humoris aliquid è corpore vacuare & vires diſſoluere incipiunt, nō parum ad euacuationē quam ptoponimus momeoti obtinenr. Quas autem bæ vires habeant, ſigillatim explicandū

Temperamentum.

eſt. Calidū bumidumq́ue corporis temperamentū,in propria ſolidarū partium ſubſtaotia ſitum, quoniam vi inſiti caloris aſſiduò plurimū diſſipatur ac diſſoluitur, non peræqoè copioſam fert vacuationem atque quod ab illo plurimùm diſſidet frigidū & ſiccū. Quodcunqne verò corpus inde bumidū appellant quòd molto humore abuodet in venis recondito, id facillimè vacuatio-

Habitus.

nē tolerat. Corporis habitos extenuatus, mollis & rarus tum imbecillus tū multæ diſſolutioni obnoxius eſt:contrà verò caroosus,firmus atque denſus pauca ſinit è corpore diſſipari. Qui autē præpinguis & obeſus exiſtit, quaoquam minimū diſpergitur,difficilè tamen venæ ſectionē idcirco ſuſtinet,quòd exilibus ſit venis,quas exinanitas pinguedo facilè ſtringit deprimitq́ue, vt iode metus ſit ne natiuū calorem extioguat.In corporis habitu çſtimanda etiā eſt venarum capacitas: quibus enim amplæ & turgidæ ſpectantur,tolerabilior eſt euacuatio,quàm quibos anguſtę. Neque verò humorū natora poſthabenda eſt:nā tenues & calidi celerrimè diſſipantur ac diffluunt, craſſi ac frigidi diutiùs hærent. Atque bæc quidē ad corporis cooſtitutionem babitumq́ue perti-

Aetas.

nent. Ætatū porrò quæ decrepita nuncupatur, quia effœtis eſt viribus, nullā venæ ſectiooem tolerat:moribundū ſenem præcipitat quiſquis reliquū vitę calorem cum ſanguine profundit. Quę inter ſenectutem & pueritiā mediæ interueniunt, quoniam firmis viribos & corpore bene conſtituto tenentur, nulla vacuandi præſidia metuunt. Puerorum ætas vitiū quidem ſubſtaotia abundat, cæterùm quia corpus calidū & bumidum obtinet, molle, tenerum ac pateos, qood ſponte ſua aſſiduò digeritur ac defluit, ſaoguinis miſſiooē tutò oon feret: quantum enim ex incidenda vena vacuandum fuerat, id vltrò ex corporis natura præſtatur. Has ætates nullis annotū finibus Hippocrates circumſcripſit. At Galenus neque ante annum decimum quartum, neque poſt ſeptuageſimū ijs quas protuli cauſis adductus veoam pertondit. Quod profectò de pleniore illa veteribuſq́ue conſueta vacuatione aodiendum: nam moderatā quę tum viribus tum plenitudini aut par aut inferior ſit, vtrique pro eo ipſo quantulocunque ſunt prædiu modo, facilè ferent. Sic Rhaſes ætate decrepita quæ graui vrgeoteque pleuritide vel peripneumonia torquebatur, ſanguinē emiſit. Sic Auenzoar filio ſuo trimo ſe vtiliter venam ſecuiſſe commemorat. Hoc & ipſi plerunque experimor, ſexto aut quinto ætatis anno tres ſanguinis qnatuórve vncias, pleuritim, interiores inflammationes, hiſq́ue grauiores morbos finiuiſſe. Sponte naturæ tum poeris tū infaotihus lactentibus ſanguis interdum abundè prodit è naribus, nulla corporis aut virium iactura. Suis viribus ijſq́ue validis prædita eſt puerorū ætas: cur igitur ad illarum proportionem vacoare noo poſſumus, quū præſertim euſarcus eſt puer, plenè ac liberaliter educatus, cui amplæ venę bene cocto puroq́ue ſaoguine tument? Ad extremū verò donemus vitium robur lædi: vtrū magis optandū fuerit, vel vt puer ſeruata plenitudine ſucciq́ue copia intereat, vel vt ea imminuta offenſiſq́ue quodāmodo viribus à morbo viodicetur? Secundæ autem venæ neceſſitas io pleuritide interioribuſq; inflammationibus quàm in continnis febribus pueto maior exiſtit. Nulla igitur eſt ætas, quæ oō aliquem vacuatioois modū ferat. Hæ ſunt interiorū cauſarū obſeruationes, quæ ſponte intimoq́ue motu corpus vireſq́ue afficiunt. Præter eas verò euidentiū quoque conſtitutio tenenda. Regio feruens & arida mulrū innati calidi viriumq́ue, multū peecantis humoris è corpore haurit. Hinc vires comminuuntur pauciorq́ne ſanguis manet in venis: in ea proin-

Regio.

de contractiotes parcioreſq; io ſaoguine mittendo eſſe conuenit. Regio frigidior ac humidior, ionatum calidum humoreſque intus coërcet, horumq́ue minimū diſſoluit, quocirca ſanguis abundantiùs profundi poteſt. Cæterùm in extremè frigida quæ plurimum in Boream deuergit, ſanguis frigore veluti conglacians vacuationi vix cedit, ſed & partes interiores ſi à ſuo calore deſtitutæ maneant, ambientis frigoris iniuria extioctionis periculū ſubibunt. Quę inter illas intercedit

Anni tempora.

regio temperatior largiſſimam ſanguinis profuſionem tolerat. In anni temporibus ver temperatū, ſucci viriumq́ue abundans, ſanguioem largiùs fundi permirit: eſtq́ue vere ſecta vena præca-

Tempeſtas.

cauendis morbis idonea. Poſt ver, autumnus, deinde hyems, omniū verò minimùm æſtas. Cœli ſtatus qui calidior obrigerit, vt ſubſolaoa vel auſtrina tempeſtate, parciùs: qui frigidior vt valido Aquilone aut Fauonio, is qooqoe parcè: largiùs aūt quicuoque clementior nulla ingenti tempeſtatū vi iactabitur, ſanguinē mittendū eſſe ſuadet. Tria hîc in ambientis conſtitutione perpetuò

implicita atque colligata, iam in vnum conferamus. Regione frigida & hyeme premens Boreas prorſus venæ ſectione nobis interdicit: ſoluſque Auſter placidior illam admittit. Regione autẽ feruida & æſtate, quum perſtat Auſter, venam pertundere formidoloſum: at quum Boreas æſtũ temperat, tutiſſimum. Hæ igitur cauſæ tum innati caliditatum humorum ſubſtantiam vel conſeruant vel diſſipant, ſed tamen obſcurè ac ſine ſenſu. Cæterùm de manifeſta copioſaque vacuatione, quæ fortè tum erumpit quum venam ſecare propoſuimus, ita quidem ſtatuendum. *Spontanea vacuatio.* Spontanea vacuatio materiæ morbi nihil detrahens, veram atque legitimam non excludit. Quod igitur morbus expoſcit protinus vacuandum, præſertim ſi neceſſitas impellit, & vires ſpontanea illa vacuatione nondum in magnam offenſionem incurrerunt. In vehementi pleuritide, quo tempore fortè fortuna erumpet totius corporis ſudor aut vomitio aut aluus, ſanguis mitti non debet: at ſedatis illis paulumque recreatis viribus, vena incidenda. Symptomata enim quum illa ſint, neque morbi ſubſtantiam detrahunt neque vicaria eſſe poſſunt phlebotomiæ. Sic in febre ardente, lienteria quæ ex frigidæ potu immoderatiore laxato diſſolutoque ventriculo inciderit, venæ ſectionem non vetat. At quoniam vires inde paulo imbecilliores euaſerunt, harum ſeruata dignitate ſanguis parciùs emittetur. Spontanea autem vacuatio quæ morbi ſubſtantiam demit, ſi iam ægrotum leuet poſſitque quantum requiris vacuare, prorſus eſt naturę committenda: Sin minus id poſſit, tantũ ipſe detrahes, quo ex coniunctis ambobus perficiatur quod poſtulas. Quæ ſpontè natura perfectura eſt, ne tangito: inchoata verò nec ab ea perficienda completo. Itaque in pleuritide, in febre aſſidua, ſi ſanguis abundantiùs ex vtero, ex hæmorrhoide, vel è naribus dimanet, iuſtaque ſit vacuationis quantitas, ex qua æger ſatis leuetur, venam non incides. Sin verò parciùs aut languidiùs ex his locis profluit, morbuſque interim vehementer vrget, quod deficit, etiam ſi puerpera ſit laborans, venæ ſectione ſupplendum. Eadem ex cauſa in dyſenteria purgans medicamentum offertur, vt quod ſenſim & languidè per anfractus parum idoneos elabitur, affatim per ductus conuenientiores deriuetur ac defluat. Conſuetudo porrò nobis obſeruãda, in victus ratione, in vitæ genere & in euacuatione. *Conſuetudo.* Qui frugaliter ſiue ex conſuetudine ſiue ex morbi impedimento victitant, parciùs vacuandi ſunt quàm qui liberalius pleniuſque viuunt. Qui venę ſectionem iam eſt expertus, modò vires crebra vacuatione nondum ſint læſæ, alacrius ac leuius eam perferet quàm inexpertus. Conſueta quippe mala, minus ſunt infenſa. *Aph. 50. li. 2.* Quapropter opinione vulgus longè fallitur, quæ primam venæ ſectionem vt in primis ſalutarem ſuſcipit, & quaſi veneratur conſeruatque in extremos vſus commodaturam.

Futurorum obſeruatio aut verius prouiſio præfiniendæ quantitati neceſſaria. CAP. XII.

NON ſolùm vires præſentes emetiri, verumetiã futuras proſpicere acuti ſapientiſque eſt medici. Poſt vacuationem vires ita tueri atque conſeruare par eſt, vt & alia deinceps adhibenda remedia ferre, & morbi longitudini atque iudicationi ſuſtinendæ ſatis eſſe queãt. Quinetiam ne poſthac intempeſtiuè & alieno tempore nutrire cogamur, ſanguinis nonnihil retinendum aſſeruandumque eſt ad morbi decurſum & ad reliquæ curationis ſpatiũ. *Quales erunt vires in poſterũ, vnde coniectandum.* Futuras vires æſtimabimus tum ex cauſis procatarcticis quæ præſentes ſunt & poſthac etiam perſeuerabunt, tum ex ſymptomatis quæ præter opinionẽ incidere poſſunt. In cauſis procatarcticis præcipuæ ſunt, cœli conſtitutio & viuendi ritus. Cœli conſtitutio ſi calida euaſerit & ſicca, ac iſtiuſmodi deinceps expectetur, reſtrictiùs ſanguis emittetur quàm ſi frigidã fore conijciamus. Rurſum ſi proſpicimus ægrotum tenuiter ſobrieq; victurũ, vel quia potionis & cibi languet appetentia, vel quia morbus deuorare nõ ſinit, vt in angina fauces precludente, parciùs euacuare monemur, quàm ſi pleniùs is viuat. Seruare tũ aliquid ſanguinis oportet, tanquam naturæ theſaurũ & ſuppetitas in leuamen futuræ penuriæ. Iam verò repentina & inopinata ſymptomata, quæ vires ſummopere eneruant & frangunt, ſunt dolor vehemens, vigiliæ, vacuationes præter ſpẽ erumpentes, & inprimis ſyncope. In hanc ſiquidẽ non pauci quàm mox ab aperta vena ex conſuetudine incidunt, vel quòd natura ſint imbecilliores, vel quòd timore magno perculſi, vires omnes offundant: vel quòd os ventris amara bile perfuſum, aut quàm maximè acri ſenſu præditum & infirmũ nacti ſunt. Quũ igitur aliquid eiuſmodi futurũ ſuſpicamur, quanquam vires tunc valent, ſanguinẽ tamen vel nullo modo vel præparcè mittemus, niſi fortè huic periculo autẽ ſit occurſum. Summę autẽ prudentiæ fuerit repentina & inopinata quæcunque incident, longè proſpicere atque præcauere. Hæc iã exemplis illuſtremus. Eſto quiſpiã natura ſanguineus, corpore euſarco, denſo ac firmo, ætate florenti, qui multos dies luxurioſum vitæ genus ſecutus, alimentis ſe expleuerit ſolidioribus & valentis materiæ: qui priſtinã exercitationis conſuetudinem intermiſerit, domique otioſè vixerit, cui ſanguinis ex naribus, ex vtero vel ex hæmorrhoidibus vetus conſuetaque eruptio iampridem ſubſtiterit: adeò vt ex harum concurſione cauſarum corporis habitus non mediocre incrementum ceperit, & venæ natura amplæ præ copia ſint diſtentæ. Quocunque tempore hominẽ ita conſtitutum grauis vehemenſque febris vel inflammatio prehendet, quàm mox ſanguis profundendus eſt, iſque copioſus: quandoquidem tum morbi tum cauſæ magnitudo id expoſtulat, ex præteritorum obſeruatione confirmata. Quòd ſi his etiam præſentia conſentiunt adſitque aeris conſtitutio ex regione, anni tempore & ex tempeſtate collatis moderatè frigida & humida, ægrotus verò ad vacuationẽ procliuis ſit: poſthac verò morbus non ad multos dies longius producatur, nulla calidioris futuræ tempeſtatis ſignificatio appareat: nulla item futuri doloris, vel

Indicationibus contrariis quid agendũ.

inediæ vel vigiliarum vel ſpontaneæ vacuationis comminatio intendatur: his ita in vnũ conſpicantibus, quis dubitet largiſſimam ſanguinis miſſionem imperare? At verò hiſce contraria omnia, quem nõ ſubitò à ſanguinis detractione auocabunt? Permiſcentur plerunque ac prorſus inter ſe pugnantes exiſtunt obſeruationes, ac tum prudenti acriq́ue iudicio eſt opus, quo ex comparatis illis vacuationi modus præſcribatur. Præteritorum recordatio plerunque copioſum ſanguinem fundendum monet, cuius tamen libertatẽ nobis præſentium obſeruatio ſubtrahit. Vt ſi quis priſtina exercitationis conſuetudine intermiſſa deſidiæ ſe & luxuriæ dediderit, & alimentis expleuerit, & ſolennis quæpiam vacuatio ſubſtiterit: ſed hinc euaſerit corpus pingue & album, laxum & molle, tenuiſque ſucci plenũ, adſitq́ue æſtas, regio æſtuoſa, cœliq́ ſtatus calidus ac ſiccus: omnino huic ſanguinẽ non mittes: ſatis enim ex ſe ipſo nõ modò obſcurè, verumetiã manifeſtè vacuatur. Parũ verò detrahes in eo ipſo habitu, ſi hyems adſit & regio frigida, cœliq́ue ſtatus Aquilonius. In hac autem rerũ permiſtione, nõ obſeruationũ multitudinem, ſed poteſtatẽ velim te attendere, quòd vna plerunque reliquas omnes dignitate præſtantiaq́ ſuperet. Qui neque actis cognitione neque longo rerũ vſu neque prudenti ſynceroq́ mentis iudicio confidit ſe poſſe vacuationis quantitatẽ definire, is Hippocratis conſilio potius inſtà ſubſiſtat, quàm exquiſitè vacuet.

Prægnatio an inter obſeruationes mittendi ſanguinis habenda.

Aph. 30. li. 5.

Aph. 31. li. 5.

Hoc autẽ loco non abs re fuerit perſcrutari, ſit ne vteri geſtatio inter obſeruationes habenda. Ipſa veritatis ſpecies multa probabilitate ſuadet in prægnantibus graui morbo implicitis temperandũ, ob fœtum qui vtero continetur, Hippocratis patrocinio ac ſententia hunc in modum defenſa: Mulier in vtero geſtans inciſa vena abortit, idq́ue magis ſi eſt fœtus auctior. At certè hoc perpetuum minimè eſt, vt neque illud quod proximè antè ſcribitur: Mulierẽ in vtero gerentem acuto morbo corripi, lethale eſt. Quum enim purgatio quæ malignis fit medicamentis, cum periculo grauior e fœtus quàm venæ ſectione decernatur, ſi Hippocrates grauidæ morbo ex cacochymia tentatæ, purgationẽ largitur ijs menſibus qui inter tertium & octauum interponuntur: nos profectò ijſdem multo tutius ſanguinem mittemus ei, quæ aliquo plenitudinis morbo conflictabitur. Quod ſi media geſtatione liceat, longè tutius in initio factu fas eſt: quòd ſanguis magis redundet, & fœtus minore egeat alimento. Hoc tempore ſi ſæpe natura illius ſuperuacui effuſionem ſponte vtiliterq́ue aggreditur per nares, per hæmorrhoidas, aut per vterũ: & nonnunquã menſes ſtatis temporibus ſalubriter effluunt, cur nõ ſimiliter nobis liceat premente neceſſitate naturã arte imitari? Multæ niſi vena circiter quartũ menſem ſecetur, abortiunt, fœtus enim copia obruitur. Neque verò in plethora ſola, verumetiã citra hanc quum pleuritis aliáve inflammatio vehementiùs vrget, prægnanti vena in cubito cædenda. Inferiores autem prægnantiũ venas incidere minimè tutum, quod impetu deorſum conuerſo menſes procedant, præcipiteturq́ue fœtus. Octauo ac nono menſe rarò citra abortum ſanguis emittitur, quũ præſertim mulier leui ex cauſa vel ob vteri imbecillitatem, vel ob lubricum lentorem abortire conſueuit. Hac in re Cornelius Celſus morbi duntaxat viriumq́ue magnitudinem animaduertit. Antiqui, inquit, primam vltimamq́ue ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilij genus iudicabant, perſuaſerantq́ue ſibi mulierem grauidam, quæ ita curata eſſet abortum eſſe facturam. Poſtea verò vſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliaſq́ue potiores obſeruationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis cõſilium debeat. Intereſt enim non quæ ætas ſit neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Firmus puer, & robuſtus ſenex & grauida mulier valens tutò curantur. Itaque vteri geſtatio quemadmodum & ætas inter quantitatis obſeruationes habenda. De quantitate mittendi ſanguinis hæc quidem ſatis, deinceps verò de vtendi catione.

Quo morbi tempore, qua die quaq́, hora ſanguis emittendus. CAP. XIII.

QVORVM morborũ cauſa eſt plenitudo aliáve humorum labes in vaſis, ea incipientibus illis quàm mox ſecta vena ſummoueri debet. Hoc enim pacto quicquid morbi in poſterum gignendũ eſt prohibebitur, quicquid verò genitũ & procreatũ iam eſt, facilius natura concoquet, euincet atque profligabit. Sic febres ardentiores antequam ſanguinis moles feruoris incendio torreatur, aut vehementior putredo inualeſcat, acceleratum hoc remedium extinguit. Sic & interiores inflammationes hoc auxilij genus initio radicitus eruit, dum qui in partem confluxerat humor nondũ obhærens, profluentis ſanguinis impetũ curſumq́ue ſequitur. Vires per initia firmæ ſunt & conſtantes, nec admodum ijs diſſimiles quæ pridem erant integra valetudine: ſi quo igitur tempore, ipſo maximè initio hoc præſidij genus tolerabunt. Qui plenitudine aut fluxione permanente alia vult remedia adhibere, peruerſo medendi ordine affectum conduplicabit viribuſque negotium faceſſet. Sic tamẽ maturè vena ſecetur vt ventriculus primæque venæ nec vlla humoris corruptela, nec cruditate, nec cibo ſemicocto confertæ ſint.

Aduerſus Auicennã non niſi poſt concoctionem phlebotomiam admittentem.

Præcepit quidem Auicennas in morborũ principijs phlebotomiam prorſus omittere & concoctionem expectare, dũ morbus principium ſtatumq́ue præterierit: atque tum demum ſolùm illam conferre aſſeuerat. Idq́ue non de ſolis partium morbis quos antè percenſuerat, audiendum putat, quum & mox idipſum de febribus omnibus præcipiat, maximeq́ue de ſanguinea, in qua quum aderit concoctio, iubet ſanguinem profluenter educere. Quia verò iſta mirabiliter diſſentanea videntur, perpendendum quibus illa rationibus ſuadere contendat, vt controuerſia ad vnguem diſcuſſa, veritas ipſa clariùs eluceat. Inquit igitur per initia inciſam venam noxios humores extenuare, & per corpus quoquouerſum impellere, ſanguineq́ue puro & ſyncero permiſcere: nonnunquam etiam

nos ex-

nos expectatione noſtra adeò decipi, vt cum ſalubri nihil prorſus vitioſi humoris educatur. Ex animi verò ſententia atque voto omnia ſuccedere, ſi expectata cõcoctione quũ iam morbus principium & ſtatum præterierit, ſanguinem detrahamus. Sed minimè tam inconſiderata eius ferenda eſt ſententia: neque audiendi illius explanatores, quorum dicta quotidie re & euentis refelluntur. Quæ enim abſurdior futiliórque ſententia hac excogitari poſſit, phlebotomiam humores extenuare, quum ex ſuperiorum demonſtratione dilucidè cõſtet, qua ante eadẽ & poſt phlebotomiã proportione humores in corpore retineri atque ſeruari? Si qua fortè mutatio incidit, quum tenuis humor expeditiùs celeriúſque, craſſior ægriùs & pigriùs emanet, veriſimilius eſt phlebotomiam, ſanguinẽ & humores potiùs incraſſare debere. Cur deinde hæc humores exagitet? ſi multitudinem demit, quę perturbationũ & morbi cauſa fuerat, debet eadem omnia mitiora & tranquilliora reddere. At ſi peccans materia ſanguine permiſcetur in venis, cur hæc ſecta vena non pariter foras exiliet? Sed iam pleniùs æſtimata rei veritate, ponemus morbũ quempiam vehementem & acutũ ex ſolius ſanguinis exuperantia natum, cuiuſmodi ſunt vtraque ſynocha, putrida febris ex plenitudine, angina, pleuritis, peripneumonia, iecoris aliarumque partium inflammationes. Hæ ſi peracutæ ſunt & periculoſę præ ſanguinis copia præcipites, quis non ſtatim ipſo initio venam pertundat? quis quum adhuc vires integræ ſunt, non eam plenitudinẽ prorſus eximat, quæ morbo cauſam dedit, & quæ in vitę diſcrimen adducit? Hoc conſilio in ſynocha feſtinamus ſtatim initio ſanguinem ad animi defectionem mittere, antequam materia putreſcat. At ille, in ea febre ſanguinea principio ſanguinem parcè mittit, abũdantiùs verò vbi coctionis ſigna comparent. At quam quæſo concoctionẽ expectet ſanguinis optimi & bene cocti, qui ſola multitudine peccat? In his igitur vt in valde acutis, Hippocratis conſilio differre & cunctari malũ eſt: ſed ſtatim ſi vires integræ & valentes erunt, ad animi vſque defectionẽ ducẽdum. Si minùs acuti & vehementes erunt morbi, etiam per initia ſanguis effundetur, idque pro multitudinis ratione. Num igitur in his venæ ſectionem omittemus, & cum Auicenna expectabimus dum cõcoctio eluceat, & principium morbus ſtatúmque præterierit? Siccine morbũ ſinemus ſuo impetu proteruire atque ægrotum tam inhumaniter iactari citra vllam artis opem? Si exitialis is erit, ad concoctionem nunquam perducetur: ſin ſalutaris vel anceps, poſt ſtatum in ipſa declinatione quũ iam prorſus euictus erit, & laborans à periculo tutus, quid tũ venæ ſectione fuerit opus? Sed age hoc loco temporũ morbi & concoctionis vim expendamus. Natura concoctione impuros noxióſque humores è purioribus ſecernit: hos vt conſeruet, illos vt tandẽ foras exturbet, aut ſola per ſe aut medicamenti ope. Atqui venę ſectio nullo delectu omnes qui in venis ſunt, promiſcuè & indiſcriminatim proiectat. Quorſum igitur vt hæc fiat, humorum concoctionẽ atque ſecretionẽ præſtolemur? Vt in phlegmone pus iam factum non amplius ſecta vena, ſed alia ratione per vias breuiores deriuamus: ita in febribus quarum materia in venis coërcetur, cõcoctus ac iam ſecretus humor, medicamento deriuandus deturbandúſque eſt. Qua in re tum temporis naturã habebimus adminiculantem, quæ ſecretos humores foras excludere contendit. At ſi quis hoc tempore venã auſit incidere, non eos ſolùm, ſed pariter vtiles eliciet: quódque grauius eſt, eos qui vi naturæ ſecreti fuerant, puro ſanguini permiſcebit, hunc inquinabit, omnia confundet, naturæque molitionem optimã interpellabit. Quũ igitur concoctionis manifeſtæ ſigna comparebunt, non amplius venæ ſectione, ſed aut purgatione, aut aliis deriuantibus pręſidiis reliqua curatio tranſigenda: niſi (quod interdum fit) cruditatis ſigna denuò ſe prodant. In febribus vacuata multitudine vbi quæ putruerant concocta ſunt, per aluum, vrinas & ſudores ea vacuare tẽtandum. In pleuritide & in peripneumonia quæ putruerunt & in pus conuerſa ſunt, per ſputa: in hepatitide, caua quidem per aluum, gibba per vrinas, quemadmodum & in nephritide: ſingula denique per loca proxima & conuenientiora ſunt expurganda. Si metu, ignauia, aliiſve occaſionibus venæ ſectio primis morbi diebus adminiſtrata non eſt, quocunque die etiã vigeſimo in ægrũ incideris, ſi plenitudinis atque cruditatis ſigna permanebunt, hoc pręſidij genus adhibendũ, modò vires ferant, neque ſint morbi diuturnitate collapſæ. Non enim dierum morbi numerus à phlebotomia per ſe ac primùm dehortatur, ſed quòd ſæpius tẽporis progreſſu vel concocta eſt morbi materia, vel ſunt vires diſſolutæ. Vt autẽ vniuerſalium temporũ, ita particulariũ & dierũ quibus morbi recurrunt delectus habendus, in his potiſſimùm morbis quorum certa eſt vel intermiſſio vel remiſſio. Vacuatio non excandeſcenti, ſed miteſcenti morbo afferenda. Natura quidẽ plerunque febrium maximéque intermittẽtium inuaſionibus vomitiones, & declinationibus ſudores cõmodè ciet, quo tempore nobis etiã licet eadem vtiliter arte promouere: at non vel alui deiectionẽ vel venæ ſectionem. In acceſſionibus ab his omnino temperãdum eſt, vt quas neque natura tum molitur, ſed ſi quæ fortè incidunt, ſolius morbi feruore impetuque fiunt. Nulla eiuſmodi vacuatio quæ vires ſupra modũ laceſſit, in tãta acceſſionum quaſi fluctuũ agitatione tutò obiri poſſit. Quũ enim humores tum maximè quodã quaſi æſtu incitati efferueſcant, obturbatique permiſceantur nulla omnino queat iuſta eorũ fieri ſecretio. Eſto etiã, peccans morbi materia extra venas maiores exardeſcat, ſi hoc tempore vena ſecetur, metuendũ erit ne illa in venas extenuatas è veſtigio cõmigret, fiatque ex intermittente continens. At verò maxima morbi trãquillitate vena ſecta, vix vllum naturæ negotium faceſſit, ipſamque multitudinẽ è venis maioribus eripit, nullo excandeſcentiæ metu. Maxima tranquillitas eſt medio remiſſionis intermiſſioniſve tẽpore. Si ſpatia inter acceſſiones porriguntur, facile ſit medium ipſum pro rerũ commoditate deſignare: ſin anguſtũ, difficile, quòd interdum vix occaſio ſeſe offerat vt vel antè vel poſt venæ ſectionem opportunè

Poſt perfectã coctionem ſectioni venæ locum non eſſe.

Quo die aperienda vena.

Qua hora detrahendus ſanguis.

ægrum alamus. In quibus morbis vel præcautionis vel curationis gratia, poteſtas datur ſanguini mittendo horam deligere, conuenientior erit matutina quàm pomeridiana. Nam à Solis exortu ſanguis ſuſcitatur, viget atque dominatur, ipſoque diei lumine tenuis fit, ſerenus & ad fluendum aptior: maximè ſecunda tertiave hora. Hac ipſa ne æger ſopore torpeat, experrectus inſomnem horam ſaltem vnam duxerit oportet. Heſternum cibum integrè concoxerit, ſitque alui & veſicę munia executus: eoque magis ſi vna quæpiam ampliorum venarum erit incidenda. Nam exiles è quibus ſanguis parciùs emanat, nulla iſtiuſmodi obſeruatione feriuntur. Aſtrologica etiã obſeruatio vt non parum efficax tenenda. Cæterùm quotieſcunque vehementiores morbi premẽt & inſtabunt, tum venam pertundito. In vehementi enim & ſuffocante pleuritide vel in angina, in ſanguinis immoderato fluore, in extrema vaſorum plenitudine, in aliis denique morbis qui nimiùm præcipites ſunt, nihil iſtiuſmodi delectus habendus. At verò in febribus aliiſve morbis qui circuitibus affligunt, quietis aut remiſſionis animaduerſio multo præſtantior quàm matutini temporis. In quamcunque igitur diei noctiſve horam remiſſio inciderit, cæteris in id ritè administratis vena pertundetur.

Quæ ante venæ ſectionem præparatio afferenda. CAP. XIIII.

Quatuor iſta venæ ſectionẽ dum tollantur retardant.

VT ad venæ ſectionem opportuna temporis occaſio, ita corporis idonea pręparatio adhibenda, qua neglecta ægroto plurimum offenſionis impẽdet. Partium quæ in prima corporis regione ſunt, puritas & expurgatio, potiſſima eſt ad venæ ſectionẽ præparatio. Vitia quæ opus impẽdiunt aut certè remorantur, ſunt ventriculi primarúmque venarum cruditas, noxiorum humorum colluuies, aluus fæcibus adſtricta, os ventriculi nimiopere ſentiens vel imbecillum: quæ non omnino vetant & excludunt, ſed duntaxat retardant venæ ſectionem dum arte ſint ſublata. Crudiore enim ventriculo ſecta atque exinanita vena, crudi ſucci plurimum in ſanguinis locum rapiet. Et ſuppreſſiore aluo ſi venam eliſeris, iecur exhauſtæque venæ ſordidum quiddã & impurum è fæcibus exugent. Tantum moræ in vena pertundenda interponi debet, quantum ſatis eſt tum ad crudorũ concoctionẽ tum vt excrementa deſcendant. Hæc ſponte niſi ſuccedant, clyſtere vel balano prolicienda ſunt: prunis vel caſſia aluus emollienda. Coctus crudúſve cibus internoſcitur ex acceptũ eius qualitate & copia, ex tẽpore quo acceptus eſt, ex ructu, ex vẽtriculi pondere. Corruptus humor in ventriculo aut in vicinis partibus exuperans, ſiue illic genitus eſt ſiue aliunde, velut ex capite, ex iecore aut ex liene procubuit, differre hortatur venæ inciſionẽ, dum ſit expurgatus. Secus enim multo maiore detrimẽto quàm cruditas rapitur in venas, háſque impuritate multa polluit. Hinc vel obſtructiones vel cachexiæ fiunt, vel morbi quibus mederi propoſueris ingraueſcunt, euadúntque eorũ ſymptomata ſæuiora. Quinetiam impuri humores impetu ferociaque cõcitati excandeſcunt, ventriculũ præcordiaque vellicãt, hinc nauſea, cõuulſio, lipothymia, ſyncope & alia ſymptomata, quæ terroris & metus plena ſunt. Vna bilis in os ventriculi tũ effuſa, omniũ maximè hæc mala inuehere ſolet. Has autẽ partes à putridis humoribus occupari portendunt cibi faſtidiũ, nauſea, humoris vomitio, frequens alui deiectio, ventriculi grauitas aut dolor, ventriculi præcordiorúmve tumor atque diſtentio. Quæ quoties præter vllã morborum cruditatẽ in ægris apparebunt, è prima corporis regione antequã vena ſecetur deturbandus eſt vitioſus humor, illorum author & velut ſeminarium. Vomitione id moliendũ ſi ſurſum vergit, hauſta potione vel aquæ vel hydrelæi tepeſcentis pondo ſelibræ. Alui autem deiectione, ſi eò declinat. Caſſia in id parum efficax, vt quæ ſola vi leniente & emolliente prædita, tenaces valde & glutinoſos humores nec ſatis detergit nec ex aluo ſubducit. Accommodatior eſt hiera picra, ſi febris non reclamat, vel rheumbarbarum, vel ſenna, vel agaricum, vel pro humoris ſpecie aliud quoddam blandũ, cuius vis vniuerſam corporis molem neutiquã exagitet. His non modò ſemel, verumetiam ſecundò & tertiò pro rei neceſſitate expedit vti: ſub hæc tamen mox ad venæ ſectionem accingendum. Quandoquidem humorum vitia, quũ in omnes corporis regiones pariter irruerunt, methodus ſummáque artis præceptio eſt, eas ſuo quãque ordine vacuare, meſenterij quidem venas ante maiores, atque has rurſum ante corporis molem. Non autẽ contrà, ne ex primis venis in maiores aut ex his in corporis habitũ noxij humoris ſit traiectio: quod ſanè eſt non expurgare, ſed inquinare & labefactare corpus. At ex habitu corporis in venas maiores, aut ex his in primas atque in aluum traducere cõſentãneum eſt. Quæ autẽ dixi vitia non ſolum venæ ſectionem remorantur ac tardant, ſed omnino prępediunt. Hinc neque in hydrope, neque in cachexia, neque in ſcirrho iecoris aut lienis, vel exigente alterius morbi importunitate, ſcalpellum admouemus. Tertium vitium cui pręparatio ante venæ ſectionem adhibetur, erat oris ventriculi ſenſus eximius aut imbecillitas. Eximius eſt ſenſus quibus nerui è cerebro miſſi, molles ſunt, teneri, nudi ant occurſantibus rebus obuij: atque hi vix citra offenſionem, acria, acida aut ſalſa, quod genus habentur acetum, piper, ſinapi, deuorãt. Imbecillitas ſiue ex intemperie ſiue ex rariore fibrarũ ſtructura prouenerit, inde noſcitur quòd nec cibus appetitur nec facilè fertur, ſed eo accepto dolor eſt, interdúmque vel nauſea vel cibi vomitio. Qui ſic affecti ſunt, vt ex leuiſſima occaſione, ex inedia, ex ira, ex triſtitia vel timore, ita ſanè ex phlebotomia quæ pariter cũ ſanguine ſpiritus diſſipat & reliquos humores cõmonet, vel cõuulſione vel comitiali morbo vel ſyncope ſtomachica tẽtantur ad internecionis periculũ, vel in alia deniq; ſymptomata incurrũt, quæ huius partis occaſione naſci proditũ eſt. His itaque ante venæ ſectionẽ conſulendũ, óſque vẽtriculi mu-

Caſſia non ſatis aptum detergendo expurgandoq; ventriculo medicamentum.

Quum totum corpus impurum eſt quis ordo tenendus in purgando

niendum

nlendū iis quæ corroborant, quæ humorum acrimoniam retundunt & quæ humoris influxū arcent. Id genus ſunt ſuccus mali punici, mali cotonei, medici, citrei, limonum, oxyachantæ & vuæ acerbæ, acetū aut qui ex his fiunt ſyrupi. Aut ſi qua frigidæ intemperiei ſuſpicio ineſt, ex vſu erūt calida aromatica, maximè ſyrupus mentæ, diacydonion, vinum auſterū aut aromatites. Horum tantulum, vel panis optimi momentum his intinctum conferetur: mox verò vt æger paulū quieuerit, vena incidetur. Præparatio venæ ſectioni præmittenda, ſi morbi clementia ſinit. Immanis verò importunúſque morbus nulla præparatione nullàque cunctatione feſtinare cogit. Sic in habitu athletico à quo præſens aut ſuffocationis aut ruptionis vaſorum periculum impēdet: in vehementiſſima pleuritide, in febre ardentiſſima eaque maligna, in caſu & prolapſione aut in obtritu graui, imminentis periculi euentus magis reformidandus eſt quàm noxa ex non præparato corpore.

Quid ipſo ſectionis tempore faciendum. CAPVT XV.

DECVMBENTI ægro, in maxima tum corporis tum animi tranquillitate vena incidēda, potiſſimùm ſi vires imbecillæ ſunt aut ſyncopes metus ineſt. Etenim dum vel ſtamus vel ſedemus, animalis facultas corpus ſuſtinēs laborat, ipſaq́; inteſtina ac viſcera ex præcordiis pēdentia vitali naturalique facultati vim inferunt. Sit pars quæ inciditur prona, ſit & in hanc facilis directúſque ſanguinis curſus, ex ea corporis ſede quam plurimùm exinanire proponimus. Artus cōfricentur dum incaleſcant, & proximè ſupra eum locū in quem ſcalpellus adigetur arctiùs vinciantur, vt ſanguine prolecto vena tumentior in conſpectū ſe det. Infra etiam illigari mos eſt, quū tremula inconſtánſque vena ad ſcalpelli quemuis impulſum ſubterfugit, aut è ſua ſede diſſilit. Quibus autem denſa & ſqualida cutis eſt, & quibus anguſtæ venæ aut in altū demerſæ multa carne vel adipe obductæ, iis multo arctius vinculū iniici debet, quàm quibus diuerſa eſt conſtitutio. Minores pedum manuumque venas, quia vinculis non ſatis implentur, in calentē aquam demittimus, quę & profluenti ſanguini impetum facit. Si ne ſic quidem vena in apertum promatur, eā quo loco ineſſe ſolet digitorum impulſu percunctare, dum ſanguinis fluxu & incurſione, illius ſit explorata ſedes: hàncque ſignatam, ſcalpello induſtrius artifex feriat. Sedulò etiā atque etiā proſpiciat, ne vel flatu tumidum locū, vel arteriam, vel teudonē pro vena petat. Interdū enim iniecto arctiore vinculo aliquid venæ ſimile intumeſcit: interdum preſſa arteria motu vacat, & pro vena ſe profert. Scalpellū chirurgus viſu perſpicaci manuque valida, ſummis digitis prehēdet, nec plus mucronis proferet quàm ad penetrandum ſit ſatis: manu altera membrum eiúſque pollice venā ſtabiliet, ſenſim nullàque feſtinatione ſcalpellum intrò ſuauiter, quod ſatis erit impellet. Venæ quæ in articulis, in brachij flexu & in poplite extant, in rectū diffiſſæ tardiùs coaleſcunt, quòd articuli motu vulneris labra dehiſcant: neque eiuſmodi fiſſio tentanda, niſi quū iteratione eſt opus. Extra articulos, vt in capite, in manibus vel in pedibus quęcūque emergunt, in rectum fiſſæ cicatrice celeriùs obducūtur, quòd labra ſemper inter ſeſe coëant. Sub interiore quę baſilica dicitur, ferè comes arteria deliteſcit, & ſub media neruus, vtriſque muſculorū tendones plerunque ſubſternuntur. Cephalica licet difficilis, omnium tamen ſolet eſſe tutiſſima. Chirurgus ne in tendonem, in neruū aut in arteriā impingat. Ex neruo aut tendone puncto dolor fit ingens, ſtupor, reſolutio & brachij conuulſio cum tumore. Arteriæ ſanguis ægrè compeſcitur: illiúſque magna vi effuſa viriū ſequitur exolutio, ſed neque inciſa arteria coit, neque ſaneſcit, ac pars tandē gangręna corrumpitur. Punctū neruum aut tendonē indicant doloris vehementia & inſequens cōuulſio atque tumor. Huius ſi qua erit ſuſpicio, vulnus ne coaleſcat, dum ab impendente phlegmone vindicatum ſit, & dies duo tréſve abierint. Inhibebitur autem coalitus fotu repentis olei. Lapſo triduo ſi dolor conquieſcat, nec noui quicquā obrepat, ſinatur coaleſcere: Sin minùs, adhibeantur aperientia, attrahentia, & qualia neruis compunctis conueniunt, vt terebinthina, adiecto interdum euforbij momento. Aperta arteria, ſanguis emanat tenuis, rubicūdus, igneus & pulſu quodam exiliens. Subſidio autem eſt emplaſtrum ex aloë, myrrha, thure & bolo armena quæ oui cādido & pilis leporis ſint excepta. His dein lintea ex liquore roſaceo imbuta inſternentur, Emplaſtrum faſciis obuoluetur firmè ac tutò, ne triduo excidat, hoc blādè ſummoto ſimile denuò imponendum. Si ne iis quidem arteria coaleſcat, tota tranſuerſim diſcindatur, vt extrema vtrinque reuulſa molli carne obducantur. Rurſum autem quod ad ſectionis modum facit, ſi craſſus aut viſcoſus ſanguis qualis melancholicus ineſſe putabitur aut cœli conſtitutio frigida ſit, ampla fiet venæ apertio: ſin tenuis & aquoſus aut ipſa cœli conſtitutio calida, anguſtior. Vena vt decet aperta vinculū à ſuperiore parte laxabitur, quò inde ſanguis vberiùs defluat. Si ſanguini curſus erit idoneus, ſinatur, ſi minùs abundè & ſegniùs fluat, idque ſectionis errore, ea emendetur: ſi ſanguinis craſſitie aliáve ex cauſa, laborās pugnū arctè vehementérque adducat, neruos, muſculos & latera tuſſi ac voce valida cōtendat: vulnus aquæ calidæ fomento proritetur. Si vecordē cura metuſq́; terreāt, hincq́; parciùs ſanguis emanet, intermiſſio fiat dū vires exponē dis recreētur modis. Imò etiā ſi pro ratione ſanguis demanet, vtile eſt medio curſu digitū vulneri imponere tum vt vires reficiātur minúſque diſſipentur, tum etiā vt deterior ſpurciorque ſanguis ex intimis celeriùs in ſectionē cōfluat. Emanantis autē ſanguinis quātitas æſtimanda eſt, vt is demū opportunè ſiſtatur. Æſtimatio ex morbi neceſſitate & ex viribus eſt ineunda. In plethora ſimplici, ad imminentium morborū præcautionē ſatis ſit redundantiā demere, dū mediocritas ſit reliqua. At quū iam morbus ineſt, iſque vniuerſalis, vt febris, nō ſatis illud fecerit, ſed ſi vires tolerent, infra mediocritatem

Neruo puncto quæ auxilientur.

Inciſam arteriam quæ obſtruant.

imminnendũ eſt. Mediocris enim ſi putreſcat, quaſi efferueſcẽs intumeſcit, & tum corpori infeſtus tum viribus grauis eſt: minui igitur debet, at parciùs quàm in plenitudine. In partiũ autem phlegmonis non vna quantitas, ſed tum coloris tum ſubſtantię mutatio ſpectanda. Quum vehemens dolor, aut magna quædã inflammatio locis ineſt ſectioni propinquis, ſanguinis curſus non antè ſiſtatur, quàm vel dolor miteſcere occipiat vel eius color cõmutetur. Mutatio quippe indicat ſanguinẽ ex inflammata ſede, in qua is eſt à reliquo diſpar, euelli: quod omnino expectãdum eſt, niſi aut parti vehemẽter impactus humor eſt aut euacuatione vires exoluuntur. Hæc ſiquidẽ cogunt intẽpeſtiuè ſupprimere, ac potius iteratò quod reliquũ eſt detrahere, aliàs quidẽ eodẽ die, aliàs poſtero. Vt enim effluenti ſanguini, ita & viribus attendendũ ne deficiant. Vires defecturas

Signa & præſagia virium labantium. præmonſtrant, labans fluoris impetus, pallens faciei color, oſcitationes, pandiculationes, auriũ tinnitus, oculorũ ſuffuſiones, quæ omnia coarguũt vitales ſpiritus imminui & cor infringi deſtitutũ calore. Ad hæc ſingultus & nauſea, quæ fiunt irrũpente humore in os ventriculi. Omniũ tamẽ certiſſima & minimè fallax eſt pulſus mutatio, qui ſi ex crebro ſupra modũ rarus euadat, aut ex magno paru', ex vehemẽti debilis & obſcurus, ex æquabili inęqualis, vires collapſuras aut per turbationẽ epilepſiæ non admodũ diſſimilẽ præſagit. Hæc igitur ſi ex vacuationis quantitate incidant, protinus intermittendũ, ne imbecillitas progreſſa vel mortẽ inferat vel iacturã quæ nullo pacto reſarciri poſſit. At ſi vel metu & terrore vel ſtomachi demorſu, hæc ſigna cõpareant, intercepto fluore laborãs recreetur, vt exinde poſſit reliqua vacuatio cõpleri.

Reuocandarũ virium modi. Recreandi multæ ſunt rationes. Os atque faciẽ frigida conſpergere: acetũ, vinũ, moſchũ, idque genus aromatica ad nares admouere. Ab his verò præſtantiſſimũ ſit ægrũ proſternere: partibus quippe omnibus in vnã ſitus æquabilitatem adductis, ceſſat labor omnis, principéſque partes caloris & ſpiritus plus ſibi mutuò impartiunt. Si ne ſic quidem releuetur æger, vomitus excitetur, aut fauciũ titillatu aut iniecto oleo: quãdoquidem is impetus ſtomachi cordiſque tædia depellit, ſuſcitatque robur. Mox vires inſtaurentur vino, ſucco mali punici iure carniũ, medicamento diamoſcho aliiſve cardiacis.

Vt à venæ ſectione regendus ſit æger. CAPVT XVI.

SANGVINE vt morbi magnitudo viréſque ferebant emiſſo, vinculũ diſſoluatur, vulnus exiccetur, ne concreſcente ſanguine madens aut nõ coaleſcat aut abſceſſus metum inferat. His ſiquidem nõ accuratè animaduerſis, die octauo aliquando reſignatum eſt vulnus. Adeps ſi exiliat ne præcidatur, ſed intrò molliter referendus eſt. Deterſum vulnus linteo obſignetur vel roſacea vel dulci aqua imbuto: aut etiam oleo, ſi ſanguinem iterum fundere conſiliũ eſt. Faſciis linteum deuinciatur, quæ nec arctiores ſint nec cutem vlceriſve labra diſtorqueant. Si icto tendone aut neruo, fluxionis aut phlegmones metus eſt, emplaſtrũ è ceruſſa imponendũ eſt: in ambitu verò cataplaſma ex ſemperuiuo, ſolano, arnogloſſo, aliiſque frigidis. Sectus ęger ſupinus decumbat, vt omnibus partibus in ſpinã dorſi tanquam in corporis baſim reclinantibus, ſumma ſit quies, & in quiete partes exhauſtæ repleantur, reſarciantúrque ſpiritus. Neque igitur ad cõſueta munia properet, neque celeriùs inambulet, neque vllo exercitationis genere ſe fatiget: neque vtatur venere, neque in balneũ deſcendat: quandoquidẽ ſanguis & ſpiritus vehementiùs incitati, ne diſſipentur aut incaleſcant, ſedandi cõprimendique ſunt. Nec verò venæ ſectioni cõtinuò indormiendũ eſt, ne aut languidior calor extinguatur aut obruatur imminuti ſpiritus. Itaque vigilans conquieſcat, abſitque omnis tum animi tum corporis contentio, quod & in lipothymia præcipimus. Hora vna aut altera à ſanguine miſſo, alimentum licet offerre, exiguũ quidem quódque boni ſit ſucci, quod promptè alat, & quod ſit profligãdo morbo accommodatũ. Duabus abhinc horis aut etiã minus, nihil vetat obdormiſcere, modò aſſidentes proſpiciant, ne vel laborans in brachiũ cæſum ſe deuoluat, vel vinculũ diſſoluat, quo ſanguis dimanet, vel aliud ſibi incommodum ferat. Reliquus cibus ſenſim tum copia tũ materia deinceps increſcet, neque temerè aut auidè ad pleniorẽ properandũ eſt, vt quem natiuus calor imminutus non plenè ſit confecturus & quem crudum multumque exuctæ venę rapiant, quo demũ omnem corporis molem referciant. Eſto etiam, integra ſit omnis alimẽti concoctio, quid tamen iuuat illico ſe ſuccis largiùs implere, quos animus eſt vena ſecta demere? A miſſo ſanguine exquiſitior victus ratio tenẽda, neque protinus æger ad priſtinam diætam perinde vt canis ad vomitum redeat. Intemperantes idonei venæ ſectioni non ſunt. De iteranda venæ ſectione ſic ſtatuendum eſt. Quum ex feruentis ſanguinis copia, vel ma-

De iteranda phlebotomia, quam epaphæreſin nominãt xima inflammatio, vel dolor vehemẽtiſſimus, vel ardentiſſima febris irrumpit: ipſo protinus initio antequam effrẹnatus ſanguis in principem aliquam partẽ incumbat, non modò quantũ illius exuperat, verumetiam multo plus emittendũ eſt, idque vniuersè & affatim, etiam ad vſque animi defectionem, ſi validæ vires tolerãdo ſunt. Ferè autem valent in plethoricis affectibus, in quibus rarò vacuationis copia deficiunt. Validas quidem & integras vires, nõ autem imbecillas permiſerit Hippocrates vſque ad animi defectionem deducere. Nam conſtantibus & integris viribus defectio interueniens, arteriarũ duntaxat ſpiritus exoluit, illæſæ verò perſiſtũt ex vires quas cordi, iecori ac cerebro natura cõgenuit. Licet autem in lipothymia illæ diſpereant, ex his tamen inſitis aliꝗ perſimiles denuò ſuſcitari poterũt, ex quibus impẽdio recreabitur æger. At imbecillis (quoniã illæ principibus partibus inſitæ vires languent) ſi lipothymia obrepſerit, vix inſtauratio fiet. Quocirca viribus imbecillis cauenda diligẽter eſt defectio. Ita quidem de maximis vrgentibuſque morbis ſanciendum. At in leuioribus iiſque vniuerſalibus, vt in plethora, in febribus & aliis morbis,

morbis,quorum materia coërcita eſt in vaſis,non quidem ad lipothymiam, ſed tamen quantum expedit quãtúmque affectus expoſtulat,vniuerſè & ſemel ſtatim ſnitio vacuandum eſt, ſi modò vires annuant. Ea vacuatio citra vllam virium iacturam,exnpetantem materiam ſubtrahit antequam vel tota putreſcat,vel in nobilem partem irrumpat,vel horrenda ſymptomata ſuſcitet. Qui metu deterritus in bis vacuationem partiri proponet,& minus ſanè proficiet,& morbum producet in longius. At ſi per virium imbecillitatem nequit vniuerſa vacuatio cõpleri, quum præſtantior virium quàm morbi ſit obſeruatio,partitione vti cogimur,idque ſummo iudicio ſummaque prudentia. Partitio autem ſit ex modicis interuallis,atque vel diſſoluto vinculo vel digito indito vulneri,intermittatur tantiſper dum modis antè expoſitis reſtitnantur vires. Interdum hora vna interdum etiam plures ad virium inſtaurationem neceſſariæ ſunt. Optimum autem ſit non vltra diem prorogare,ac bis ſanguinem(ſi vires ſinunt)eodem die mittere,idque in morbis vniuerſalibus:&(niſi quid aliud vetat)antequam putredo aut alia iovaleſcant mala,quantum expedit educere. Ceterùm in affectibus partium omnibus præſertimque in phlegmonis,partitas euacuationes oportet longiore interuallo ſeiungi,atque repetitam vel in diem poſterum vel in perendinum differri:vt hoc temporis ſpatio,corrupti humores ex affecta ſede remigrent in venas exhauſtas,quos exinde altera ſectio promptiùs eripiet. Pars enim laborans ſenſim vno alteróve die humores ſuos eò depoſuit,qui corrupti quum ſint,illic relinqui non debent, etiam ſi dolores conquieuerint. At verò venenatam, malignámque inflammationem ,vt peſtilentem bubonem vel carbunculum,neceſſe eſt eo ipſo die feſtinanter iterata vacuatione demoliri, ne peſtilens contagio diutiùs hæreat in venis. Neque tamen confidentiùs atque audaciùs crebrior venæ ſectio adeunda:non parum enim ſpiritus caloriſque demit ac in ſenectutem immaturam & hanc morbis grauioribus obnoxiam præcipitat:cuiuſmodi ſunt cachexia,hydrops,arthritis,tremor,paralyſis, apoplexia. Impenſiùs enim refrigetato natiuo calore,humidoque primigenio imminuto viſcera langueſcunt,cruditas dominatur,quæ tot malorum cauſa ſit atque origo.

Emiſſi ſanguinis obſeruatio. CAPVT XVII.

EFFLVENS ſanguis excipiendus mundis terſiſque peluiculis,terrenis,vitreis,ſtanneis aut argenteis,non item æneis,ne ab his vel propriæ ſubſtantiæ vel coloris vel alterius qualitatis cõuerſionem ſubeat,quæ noſtrum de corporis affectione iudiciũ peruertat. Sint & peluiculæ multæ in quibus ſanguinis varietas diſpici ac diſtingui poſſit. Seponantur loco mundo, quo nec puluis,nec fumus,nec ventus,nec Solis radij pertingant. Omnium prima in his obſeruabitur ſanguinis ſubſtannia. Viſcoſus eſt qui lentè fluxit & tanquam glutinũ digitis obhæret, quorum neutrum efficit probus atque mediocris. Craſſus eſt & denſus,multáſque fibras habet,qui ocyùs concreſcit atque conglaciat,hic obſtructionum aliorúmque inde morborum ſit author. Qui tardiùs concreſcit ac dureſcit,tenuis eſt:qui verò iam refrigeſcens minimè dureſcit, is omnino vel aquoſus,vel putridus eſt,cuius fibræ omnes direptæ atque corruptæ vanuerunt. Idipſum planiùs diſtinguit fiſlio. Craſſus ac compactus difficilè finditur,tenuis facilè:putridus verò non ſinditur,verùm ſimulatque attingitur totus in partes exiguas diſcerpitur. Serum multum tanquam aqua citrina concreto ſanguini innatans,vel potum liberaliorem, vel iecur infirmum quale hydropici, vel imbecillos renes,vel eoſdem obſtructos oſtendit:quibus ex cauſis ſerum redundans in venas ſanguini permiſcetur. Hunc tamen non eo prorſus deſtitui par eſt, velut in his qui frugaliùs bibunt,aut ſmmodetatiùs ſeſe exercẽt: craſſeſcens enim ſanguis difficilè in tenues venas diſtribuitur:eaſque promptè intercludit. Spuma innatans niſi fluoris impetu nata ſit, incendiũ atque feruorem eius humoris oſtendit,cuius colorem præ ſe fert:rubra quidem ſanguinis:citrina,bilis:alba,pituitæ:liuida,melancholiæ. Dureſcentis ſanguinis color per ſumma rubicundus, boni vtiliſque ſanguinis eſt index:ruber quidem ac lucidus ardẽtis, qualis eſt arteriarum, ruber verò & obſcurus mediocris,qualis eſt venarum. Color citrinus bilem:albus pituitam:viridis, bilem retorridam:liuidus aut plumbeus atram bilem cum pernicie, vt diſparium colorum permiſtio varios humores exuperare commonſtrat:qui an etiam putridi ſint nécne,ſanguinis ſubſtantia palam facit. Sanguinis parte ſumma innatat nonnunquam pingue quiddam & adipoſum, inſtar telæ aranei cohærens. Hoc,ſi admodum pingue & obeſum corpus eſt, ex ipſo ſanguine cauſam habet, qui eſt in adipem pronus. Sin corpus ſtrigoſius fiat minúſque opimũ,idipſum colliquari & marceſcere portendit. Ima parte concreti ſanguinis ſubſidet quod terrenum magis eſt atque fæculentum. Id quum finditur,ſæpiùs apparet vel rubrum obſcurum, vel nigrum vel liuidum vel viride: vnde humoris qui ſanguinem perfundit,naturam videre eſt:atque ex coloris copia aſſequi quantum vnuſquiſque humor in venis abundet. Si diffiſſo ſanguine grana quædam arenularum æmula offendantur,aiunt vel elephantiaſim vel propenſionem ad hanc notari; quanquam obſeruantibus ratò tale quiddam deprehenſum eſt. Rarum eſt ſanguinem à venis graueolere:quòd ſi contigerit,putredinis corruptioniſque deploratæ eſt indicium. Detractum ſanguinem nemo deguſtarit:at ſi cui in os fortè incidet,dulcíſque apparebit,ſecũdum naturam eſt: qui amarus, bilioſus: acidus aut ſtipticus,melancholicus:inſipidus,pituitoſus: ſalſus, pituita ſalſa perfuſus. Sanguinis ſubſtantia atque colore animaduerſis,conferendæ inuicem erunt peluiculæ:quæ ſi omnes optimum ſanguinem æquabiliter exhibeant,credibile eſt reliquum in venis ſimilem haberi, illum tamen detrahendum fuiſſe,quòd multitudine peccaret,quæ vna corpus grauat, ſenſus offendit, &

in putredinem aut in grauiorum malorum pericula coniicit. Si vitioſus & impurus ſanguis conſpicitur, multo etiam vtiliùs eductus eſt, vt qui & copia & qualitate moleſtus, corpori negotiũ faceſſeret: ſed & poſt hac diligentiùs vacuari corpus debet, aut pharmaco, aut venæ ſectione. Non tamen quo impurior ſanguis aut crudior alieniórve à ſua natura longiùs deſciuerit, eo plus detrahes, vulgarium & malorum medicorum more: ſed quanto humores citra vltráve ſanguinis naturam longiùs receſſerint, tanto parciùs & cunctantiùs hauriendum de ſanguine, quumque longiſſimè ab eius forma abeſſe deprehẽdentur, in totum erit à phlebotomia abſtinendũ. Si qui prius manauit ſyncerus, qui autem poſteriùs, prauus exiſtit, multi huiuſmodi reſident humores in corpore, proba victus ratione, idoneiſque vacuatio oibus exterminandi. At ſi hoc ex phlegmone accidit, bono eſſe ſolet, nempe indicium completæ & integræ vacuationis, quę morbi materiam ex affecta ſede extirpauit. Si poſtrema peluis purior eſt primis, conſummata eſt vacuatio, quæ ſanguinem vitioſum omnẽ detraxit, dum vtilis ac bonus dimanaret. Sanguis in tepeſcentem aquam effuſus, diuulſis ſecretíſque ſubſtantiis multa profert. Serum cum aqua omnino confunditur, vt internoſci nequeat: illi etiam permiſcetur tenuior ſanguinis portio, ex cuius colore liceat de humoris natura & ſpecie quodammodo iudicium facere. Craſſior ſanguinis portio & fibroſa ſubſidet in imo: quæ pura & ſecũdum naturam eſſe iudicabitur, ſi lucida, tenuis, ſubalbida, & cohærens fuerit. At craſſior craſſum etiam ſanguinẽ ineſſe: obſcura & nigra alióve infecta colore, ſanguinem vitioſorum humorũ fæcibus inquinari commõſtrat, quos ipſa coloris differentia diſcernit. Si parum illa cohæret, diſtractáque facilè dilaceratur, ſummæ putredinis eſt argumentum.

De arteriarum ſectione. CAP. XVIII.

MAIOREM arteriam in cubito venæ ſubſtratam, aut eam quę in poplite ſita eſt, neque ex induſtria, neque imprudenter incidere ſit tutũ. Eius enim ſanguis ægrè reſtingui poteſt, nempe tenuis & calidus impetuque protumpens: & ſanè nonnulli volentibus medicis vinculo quaſi hæmorrhagiã ſiſtere, nata partis gangræna mortui ſunt. Neque ſi reprimatur, facilè queat vulnus ad cicatricem perduci, citra aneurysma ob aſſiduũ pulſum obq́ue tunicas craſſas & præduras. In ipſa verò aneuryſmatis chirurgia non pauci periere. Præſtat igitur quũ neceſſitas poſtulat maiorem arteriam totam obliquè in tranſuerſum ſecare: nam ſanguis deinde ſiſtitur, vtrinque ipſius extremis retractis, & vulneri impoſito emplaſtro ex aloë ſupra deſcripto. Minores verò arterias quæ in ſummis artubus, in capite, in manibus & in pedibus extãt, licet citra hæc pericula incidere: vt quæ agglutinari poſſint, præſertim in molli humidoq́; corpore, quali mulieres ac pueri prędiri ſunt. Confert autem harum ſectio quum vehemens diuturnúſque dolor circum membranas vim infert, qui pungenti ſimilis eſt ob membranæ ſenſum, & qui pulſans eſt ex arteriarũ motu. Sanguis enim multus, tenuis & calidus in affectę partis arteriis coërcitus, fit doloris cauſa. Itaque ſi partibus extremis inueſtigentur ac ſecentur arteriæ, quæ à ſedibus illis affectis procedunt, dolor omnino vaneſcit. Pauci hoc tẽpore arterias incidunt, quòd nõ admodũ cõſpicuæ ſint, nec facilè ſit illas conſequi. In tẽporibus tamen ſectæ calidas acréſque oculorum fluxiones inhibent, quarum gratia totæ diſcinduntur, aut inuruntur cãdente ferro, vel cauſtico medicamento. Pone aures ſecantur in vertigine, in diuturnis capitis doloribus calidis atque ſpirituoſis, in faciei rubore & quibuſdam aliis capitis affectibus inueteratis. Quæ inter pollicem & indicem excurrit, aperitur in diuturnis laterum doloribus inter viſcera & diaphragma poſitis. Iuxta malleolum ſecta vetuſtos lenit coxendicum dolores qui iamdiu inualuere. Semper autem eius delectus habeatur, quæ è directo affectę ſedis eſt, ad quam ne accedendum quidem fuerit, corporis totius prouiſione neglecta.

De particulari ſanguinis vacuatione. CAP. XIX.

QVVM ſanguis aliqua in parte ita inhæſit vt nec ſecta vena nec medicatione reuelli poſſit, ab ea poriſſimũ parte quæ offenditur educẽdus eſt remediis quæ ei ipſi parti liberãdæ inſideãt. Eiuſmodi ſunt hirudo, ſcarificatio & cucurbita, quæ à parte iam læſa ſanguinem manifeſtè exhauriunt. *Sanguiſuga.* Hirudo morſu trifidum vulnus infligit, quod non cutẽ modò, verum altiùs quoque, ſi ea tenella vt pueris & infantibus eſt, penetrat. Exhauſta porrò exinanitaq́ue & accuratè pręparata auidiùs tutiúſque ſugit, feréque continenter dum copia turgeſcat ſaturaque procidat. Plerunque etiam ſublata ea ſanguis confertim profluit, ſi pręſertim in prominentem venam erat infixa: ac tum pro ſcalpello & phlebotomia eſt. Ita quidem ex hæmorrhoide tam copioſum interdum ſanguinem euocat, vt emplaſticis adſtringentibúſque medicamentis ſit opus, & puerorum cubito infixa phlebotomiam exæquet. Quæcunque ſic è vena cana haurit, pro vniuerſali vacuatione habenda eſt. Quæ verò duriuſculæ cuti, aut ei parti cui nulla ſit amplior vena ſubiecta adhæreſcit, quam ſolùm partem attigerit, euacuat: aut certè minimum è vicinis, nihil verò prorſus ex alto aut ex diſtantiore loco prolicit. Quocirca iis duntaxat partium vitiis exugendis adhibetur, quæ in ſumma ſunt cute, vt ſcabiei, vitiligini, impetigini, pano, naſi facieique rubori & elephanticorum tuberculis.

Scarificatus. Scarificatio fit epidermide minutim ſcalpello diſciſſa: quæ tamẽ & nonnunquã altiùs ſubiens veram cutem ferit. Vacuat è ſola parte diuulſa, niſi fortè venam conuulneret: exitũ enim facit humori ſubiecto, nec tamen vi quicquã ex alto aut è longinquo trahit. Quo altiùs ſcalpellus adigitur, eo

tur, eo plenior ſanguinis eſt effuſio. Expurgandæ cutis remedium eſt ſcarificatio, ac eorum quoque affectuum quibus dixi hirudinem opitulari: quinetiam eorum qui in cutem irruperunt eique iam contumaciter obhærent, vt ſcirrhi, inueteratæ phlegmones, & cuiuſuis corruptæ materiæ. Ad hæc gangrenæ, ſphaceli & aliorũ in quibus natiuus calor ſtrangulatus ventilari deſiderat. Largiùs autẽ ac vberiùs ſcarificatio ſanguinẽ profundet, ſi protinus adhibeatur cucurbitula. Hæc enim vi flammæ atque caloris non modò quicquid tenuis fluxiq́ue humoris ac ſpiritus partẽ circumfundit, ſed & quod in locis diſtantioribus penitioribúſque ineſt validiſſimè trahit. Atque ſi cutis antè ferro exaſperata eſt, id manifeſtè in ſe prolicit: ſin verò leuis ea & integra manet, è diſtantioribus penitioribúſque euocat in cutẽ, ac in eam ſedẽ transfert cuicũque fuerit impacta. Itaque inhærens cucurbitula cute iam inciſa, corporis ſummas partes expurgat, multo quidẽ potentiùs, quàm aut ſcarificatio ſimplex, aut hirudo, iiſdemq́ue ſuccurrit affectibus. Leuis autẽ & quæ ſine ſcarificatione imponitur, nõ manifeſtè ſanguinẽ, ſed vnũ ſpiritũ extrahit. Cæterùm humores ad ſeſe rapit, irruentẽ fluxionẽ reuellit, ſanguinis profuſionẽ vndecunque factã directo contrarioq́ue loco impoſita ſiſtit, quũ præſertim ex vena ſanguinẽ mitti reuelliq́ue imbecillæ vires minimè ſinunt. Et abundum verũ fluctuantemq́ue humorẽ cohibet: eũ verò qui parti iam hæret impactusq́ue eſt deriuat: & eum qui in alto corpore demerſus eſt euocat in ſummũ: vt idcirco ſtuporis, paralyſis inueterati doloris accommodatũ ſit remediũ. Flatus verò ac ſpiritus quauis ſede coërcitos expeditè diſſoluit atque diſſipat. Proinde palpitationem, ſingultũ, colicũ, nephriticumq́ue cruciatum ocyſſimè compeſcit. Expeditiſſimum hoc præſidij genus ac minimè periculoſum. Neque enim corpus vlla qualitate labefactat neque vires infringit.

Cucurbitula.

Hactenus remedia expoſui quæ ſanguinem tum vniuerſim tum particulatim detrahunt, ad ea deinceps accingar, quæ non hanc illamve, ſed nullo diſcrimine omnem corporis materiam vel abſumunt vel diſſipant.

Vniuerſalis quæ per habitum fit corporis euacuatio. CAPVT XX.

EORVM quæ per ſumma corpus exhauriunt vacuantq́ue, alia ſudores cõſpicuè cient, alia halitum tenuemq́ue ſubſtantiã perſpiratu digerunt. Hoc genere continentur inedia, vnctio & frictio: illo exercitatio, balneum, laconicum. Phlebotomiæ vires proximè imitatur inedia ſenſim ac pedetentim ſanguinẽ abſumens quem ſemel ac repente phlebotomia vacuat: præterea verò crudos humores alióſque cõplures diſſipat, omniſque generis excrementa propellit. Etenim natura libera nec impedita, ſalutaria quæque nobis continenter procurat. Quũ igitur conſuetus corpori cibus aut ſubducitur aut ex toto circumciditur, huiúſque penuria ineſt, inſitus nobis calor omnium naturalium functionum author, per omnia diffuſus ac inſertus, noui cibi copia minimè implicatus, vbique vim ſuam exerens, inualeſcit. Ac primùm quidem vtilem ſuccum & ſanguinem in corporis partiumq́ue ſubſtantiam mutat abſumitq́ue nutritione: tenues verò humores ac ſuperuacuos in halitum digerit & ſine ſenſu diſſipat: crudos cõcoquit, mutatq́ue in ſanguinem alendo corpori idoneum. Ex ſuperuacuis autẽ craſſos attenuat, lentoſque detergit: ac proinde ſtrenuè expedit obſtructiones, adhæc quicquid concoquere nõ poteſt, id ſaltẽ præparat, viaſq́ue omnes corporis quibus excludatur patẽtiores expeditioréſque facit. Tum etiã expultrix facultas quæcunque præparata fuerint, in expurgationis vias adducit expellitq́ue foras. Hinc plerunque aluus ſponte ſoluitur, vomitiones erumpunt, vrina profunditur vberior, cerebri excrementa defluunt, & quæ à purgationis via longiùs abſunt perſpiratione diſſipãtur. His corpus vniuerſum ſublato quaſi onere leuatur, reſpiratio libera fit ac facilis, mens ſenſusq́ue omnes expeditiores alacrioréſque euadunt. Hæc dũ confert inedia, impuro quidẽ corpori plerunque ventriculũ vitioſis implet humoribus: vnde ſtomachi eroſiones, vigiliæ, corporis perturbationes & vertigines, quòd ſcilicet inſitus calor perinde ac medicamentũ noxios humores exagitet in alimenti penuria. At verò perturbatos ea demũ ſubigit, domat atque depellit, vnde magna ſequitur trãquillitas & morborum multorumq́ue ſymptomatum ſedatio, ſuperſtite quidẽ etiamnum & integro naturali calore. Hæc ſanè moderata efficit inedia, vt quæ acres humores exacuit, incendit, calfacitque corpus. Immoderata verò quoniã pabulo atque etiã ſuperuacuo humore abſumpto, ipſam quoque partium ſubſtantiam diſſipat, quæ caloris eſt ſedes, corpus tãdem refrigerat, viréſque commouit & obterit. Salubris eſt tempeſtiua abſtinentia, & apprimè vtilis quę per inediam fit euacuatio. Etenim blandè nulláque violenta aut corporis aut humorũ impulſione, nullaque aliena qualitate in corpus inducta ſenſim ac lentè progreditur. Acutis porrò vrgentibúſque morbis ſola inedia vix tutò ſuccurri poteſt, ſed aut venæ ſectione aut pharmaco expeditè vacuandus eſt corruptus ac putridus humor, qui de ſua bonitate plurimùm deceſſit, & quem inſitus calor neque amplius in benignum reducere, neque derepente exturbare poteſt. At leues morbos ex cruditate futuros arcet cibi parſimonia: eoſdem recèns genitos facilè perſanat inedia: inueteratos quoque eos plurimùm coctione lenit, tandémque profligat. Ea ipſa ex plenitudine futuros conuenienter inhibet, quòd ſenſim ac tempore onerantem copiam eximat. Qui verò iam præſentes ex copia ſæuiũt, eos nõ inedia, ſed venæ ſectio expeditè tollit. Sed & in crudioribus morbis materiæ ſitus æſtimandus. Nã quũ venis aut ſummis partibus vt capiti, vel plenitudo, vel cruditas, vel pituita grauis moleſtaq́ue eſt, cibus parcus ſiccúſque cõfert, ea moderatione vt præcordia primáſque partes ne collabãtur alat, non autẽ ad corporis ſumma ipſe pertingat. Quũ verò aut in ven-

Inedia & eius effecta.

triculo aut in prima corporis regione vitiũ inhæreſcit, multo parcior ſicciorque victus imperandus. Inedia appellatur modò abſtinentia modò parſimonia non cibi duntaxat, ſed & potus, qui magis promptiúſque quàm cibus tum viſcera tum venas implet, iiſque negotium faceſſit. Quos igitur morbos inedia non ſuſtulit, medicatione curato.

Exercitatio. Exercitatio aliquantum quoque, ſed quàm inedia minus abſumit ac digerit, idque magna tum corporis tum humorum perturbatione. Hæc nullum extrinſecus corpori calorem confert, ſed ingenitum nobis & innatum ſuſcitat, qui dein quoquouerſum effuſus corpus humoreſque calfacit. Vnde alimenti concoctio, diſtributio, nutritióque fœlicior. Eadem ſanguinem & humores extenuat, mollit, colliquat & diffundit, atque adeò perturbat, vt ſua illi vaſa impleant atque diſtendant, vixque turgentes contineri poſſint, ſed vi impulſi aut foras exiliant aut impetu in partem aliquampiam irruant. Ipſa etiam cutis ſpiracula laxat & reſoluit, quumque validior ſuſcitatus eſt calor, ſpiritus quoquouerſum in corpus impelluntur, qui ductus omnes reſerant viáſque expurgant, & oborto ſudore copioſo ſupetuacua propulſant. Non ægrotantium, ſed bene valentium eſt quæ exercitatione fit ſudorum eruptio. Etenim quia vires exoluit corpuſque defatigat, laboranti grauis importunáque eſt. Bene valenti ad præcautionem accommodata, concocto certè aciam diſtributo cibo aluoque ſubducta. Impuriori corpori vitanda exercitatio. Quum enim vitioſos humores confundat ac perturbet, quos tamen nec euincit nec prorſus depellit, plerunque morbis grauioribus rudimenta ponit.

Balneum. Balneum dulcis aquæ longè quàm exercitatio potentiùs ſpiracula laxat remittitque, humores calfacit, extenuat, fluxoſque colliquat. Ex his fuliginoſos non modò diſſipat è ſummis, verumetiam ex intimis corporis regionibus tenues & fluxos foras euocat prolicitque ſudores. Craſſiores verò quos non diſcuſſerit, colliquat & tanta vi concitat, vt in alias plerunque partes iactati confluant. Quocirca balneum iis aduerſiſſimum eſt qui morbo graui tenentur, atque iis qui citra morbum impuro plethoricóve ſunt corpore, & quibus nobilioris cuiuſdam viſceris imbecillitas ineſt, aut præcordiorum durus reniténſque tumor. Quippe liquatus humor præter naturam in partem languidam decumbens in phlegmones diſcrimen adducit. Vtile verò & accommodatum iis deprehenditur, qui ſqualidi extenuatique ſunt, & quibus iam magna partium ſolidarum ineſt ariditas: atque iis etiam qui ex febris ardore quaſi retorridi euaſerunt: melancholicis quoque & craſſo terrenoque humore oppreſſis. Sed & in iis cautio adhibenda, ne vlla ſubſit in venis primis copia crudi humoris, quæ in omne corpus rapi poſſit: néve inter adminiſtrandum horror vllus incidat, qui febrem prænunciare ſolet. Tanto autem maniſeſtiùs atque validiùs hæc efficit balneum, quanto vel natura vel arte calidius obtigerit, ſiue ſulphureum, ſiue nitroſum, ſiue medicamentorum calidorum permiſtione comparatum ſit. Solium verò aquæ calidæ in quod reſupinus æger à genibus ad vmbilicum demergitur, non mouendis ſudoribus deſtinatum eſt, ſed aut molliendo reſerandoque vtero, aut leniendo dolori, qui ventris imas partes excruciat.

Laconicũ ſeu hypocauſtum. Laconicum in quo ſicco calore ſudor elicitur, humores è corpore aliquanto valentiùs quàm balneum reſoluit. Morbis accommodatur frigidis atque diuturnis, quorum materia aut in artubus aut in ſummo hæret corpore. At quoniam in eo vapor feruidus, non ſolùm corpori extrinſecus occurſat, verùm etiam reſpiratione intro ſeſe inſinuans, ac in omnia diffuſus corpus haud mediocriter incendit & exiccat, nec calidis, nec acutis affectibus, nec impensè bilioſo, nec extenuato corpori decernendum. Quum verò humores conturbet corpúſque vehementer laceſſat, iiſdem atque balneum obſeruationibus vſurpetur. His vacuandi generibus humoris atque ſpiritus non exiguum ex vniuerſo corpore diſſoluitur in ſudores, qui tamē per febres acutóſque morbos, ſi res expoſtulet, leuioribus mouebuntur auxiliis.

Vnctio & frictio. Iam verò vnctio atque frictio ſumma duntaxat corporis exinaniunt, neque humores intus ac penitus abſtruſos, neque corpus ipſum inſigniter conturbant. Mollis quidem longáque frictio corporis ſumma excalfacit, cutis ſpiracula laxat dilatatque, quibus ex cauſis humores in extrema corporis effuſi incaleſcunt, extenuantur & liquefiunt, qui demum ſponte ſua diſſipantur & euaporant. Vnctio calida eadem, ſed aliquanto validiùs confert. Altiùs ſiquidem penetrans non modò cutem emollit, verumetiam corporis interiora & humores contagione calfacit, extenuat, diſperditque. Leuior tamen eſt vnctio & tolerabilior frictione longa. Illa quidem in acutis morbis, longa verò neque in acutis neque in creſcentibus eſt ex vſu.

His mihi concludenda videtur de venæ ſectione déque omni vacuatione vniuerſali ſuſcepta tractatio, quam idcirco paulo pleniorem inſtitui, vt omnia complecterer, quæ in hanc rem pertinent, & quæcunque veterũ ſcriptis ambigua ſunt aut controuerſa, perſpicuam lucem acciperent. Quæ ſi cui vix licet omnia ad vnguem ipſo medendi vſu complere, conandum tamen eſt, vt ad illa tanquam ad certam legem & regulam opus omne dirigat.

Libri ſecundi Therapeutices, de venæ ſectione finis.

METHO-

METHODI MEDENDI LIBER TERTIVS.

De purgandi ratione.

Quid purgatio, quotq́, eius differentiæ. CAP. I.

PVRGATIO, eſt eorum quæ ſola qualitate moleſta ſunt euacuatio. Qualitatis genere non eas ſolùm complector quæ primæ appellantur, ſed & ſecundas & cuiuſuis ſubſtantiæ corruptionem. Nam corporis excrementa & humores ſuperuacui quum immoderatiùs exuperant, non multitudine, ſed qualitate peccãt: quemadmodum & qui aut nimium craſſi ſunt aut glutinoſi aut acres. Præterea tum hi, tum etiam qui propriè ſucci nũcupantur, ſi vel intemperiem, vel alienam qualitatem, vel corruptionem ſortiti ſunt, qualitate peccant, & cacochymię nomine continentur. Quum igitur hæc vitia à naturali conſtitutione euſque iam receſſerunt, vt neque victu neque alteratione ſola emendari, neque naturæ caloríſque beneficio in priſtinam bonitatem reduci poſſint, auferenda certè ſunt, omníſque eorum materia tanquam inutilis prorſus extirpanda. Id autem purgatione fit, quæ vna cacochymiam ſubtrahit. Venæ ſectio eum fortaſſe vitioſum humorem qui conſiſtit in venis, at non ſyncerum euacuat, ſed ſanguine & vtili humore permiſtum. Purgatio verò id ſolum quod vitioſum eſt qualitate peccat, vtili relicto, niſi ſortè immoderatiùs efferatur. Purgatio alia ſponte, alia arte & medicamenti ope fit, quæ propriè appellatur medicatio. Hæc rurſum duplex, vniuerſalis & particularis. Vniuerſalis non quæ omnes humores, ſed quæ ex vniuerſo corpore aut certè maxima ex parte ſuperuacua deducit. Particularis quæ partem quampiam propriis vitiis expurgat, vt è cerebro per palatum & nares muci deriuatio: è pectore & pulmone excreatio: arenularum aut puris è renibus emictio: vteri per ceruicem expurgatio: & quæcunque rupta cute è quauis particula fit eruptio. Eſt porrò vniuerſalis triplex, alui perfuſio, vomitio & quæ alui nuncupatur deiectio: de quibus ſigillatim accuratiùs diſſerendum.

κάθαρσις

φαρμακεία

De clyſtere. CAP. II.

INTESTINORVM præſertímque craſſiorum vitiis ſæpè clyſter ſuccurrit. Eò quippe integris viribus pertingit, quò epoti medicamenti vis non niſi hebetior & longo viæ prolapſu fracta, ignauior accedit. Quot igitur in inteſtinis vitia, tot & clyſterũ genera: alij dolores leniunt, alij humores acres conſopiunt, alij vlcera detergunt aut ſiccant, alij fluxiones cohibent, alij euocãt. Horum rurſus alij flatus diſcutiunt, alij fæces emolliunt, alij humores eliciunt è vicinis partibus, qui purgantium genere propriè contineri ſolent. Nam præter flatus ac fæces vbique reliquias, non pauca etiã in inteſtinis cumulatur ſuperuacanea pituita, quæ nonnunquã prorruit è cerebro, aliàs dudùm antè ex ventriculi & inteſtinorũ nutritione vt peculiare excrementũ ſuccreſcit: maximè verò quibus ex multa ingluuie aut ex glutinoſis cibis magnus eſt cruditatũ prouentus. Ea quidem initio aquoſa aut etiam mucoſa exiſtit, quæ diutiùs in longo viæ anfractu, præcipuè verò in cæco inteſtino, aut in colli cellulis inhæreſcens, caloris vi tempore craſſeſcit dũ & vitrea & gypſea euadat. Talis interdum modò ſcorium, modò fęcibus circunducta ſponte redditur: plerunque tenaciùs inteſtinis adhæreſcit, vt neque illabanti excremento, neque medicamento cedat. Cumulata hæc copioſior, atque tum inteſtina, tum meſenteriũ inferciens, caput, ſenſus corpúſque vniuerſum degrauat, obſtructionum multorúmque morborũ procreatrix. Similis eſt & humorum quorumlibet ratio, qui aut ſponte, aut purgationis vi è viſceribus decuſſi & in inteſtina deuoluti, illic ſubſiſtunt & hærent. Hos ergo attingens clyſter incîdit, extenuat, detergit, ſecúmque deducit: ac multa ſæpe craſſa detrahere cernitur, quæ nulla purgationis vi excludit. Sed & inferiora expurgans, ſuperiora conſequutione exonerat: etenim viſcera preſſaque præcordia liberat meliúſque ſpirantia facit. A clyſtere omnis eſt purgationis initium: hic deiectionis viã parat & expedit, vomitionis impedimenta ſubtrahit. Quùmque in inteſtina defixi humores aliive eorũ affectus ſanandi ſunt, flatus fæceſque clyſtere in primis excludẽdæ, vt dein ſit in ipſos affectus vis efficacior. In latus dextrũ decumbenti faciliùs celeriúſque ſubit, ſurſum que excurrens inteſtina proluit: ſiniſtro decubitu in recto aut in colo inteſtino, quod aliorũ mole premitur, plerunque ſubſiſtit. Tepens iniiciendus, idque ſenſim, ne impetu flatus ſurſum magnis torminibus compellat. Ad alui ſubductionẽ, quòd ſæpe côturbet ſubuertatque cibum, ventriculo vacuo indendus eſt: ad medicationẽ verò eo etiã cibis conſerto admittitur, diúque cõtinendus eſt vt tẽpore vires ſuas potentiùs exerat. Hoc diutiùs ſubſiſtente poteſt laborãs cibũ ſumere, aut huic etiã ſi volet indormire: nã poſtea licet nõ ſyncerus, ingenti tamen fœnore redditur. Rarenter admodũ aut in ventriculũ ſubit, aut in meſenterij venas rapitur, licet odore vel ſapore os nareſve feriat, aut etiam vrinas inficiat. Qui naturæ conueniens pro alimẽto ſubditur, abſorbetur interdũ ſi longa fuit inedia aut parſimonia cibi. Sæpe etiam quum vehementes cruciatus quales colici ac nephritici torquent

κλυσμός

ſubſiſtit

ſubſiſtit ac manet ſurſumque repit. Dolor enim omnia quaſi abſorbens vacuationem cohibet. Ferè tamen remorantem clyſterem acrior alter aut glans reuocat.

Glans clyſtere longè ignauior eſt, nihil quippe eorum eluit aut ſanat, quæ inteſtina afficiunt, ſed aluum duntaxat idcirco mouet, quòd acrimonia podicem ad deſidēdum ſtimulet. Crebrior hæmorrhoidas irritat & aperit, acriorque vlcus interdum excitat. Ad podicis vitia ſolent omnis generis componi, adſtringentes, detergentes, lenientes, prout affectus conditio poſcit.

De vomitione. Cap. III.

VOMITIO, eſt impetu ventriculi ſurſum facta reiectio. Quum immoderato potu ventriculus fluctuat, redundans humor plerunque ſine ſenſu per gulā in os refluit, crebraque expuitione redditur. Lumbrici quoque interdū ex inteſtinis per ventriculū & gulam in os ſurrepunt: atque in nauſea & cordis dolore tenuis aqua è ventriculo confertim in os confluit. Hi motus omnes tametſi ſurſum præter naturam fiunt, nondū tamen poſſunt vomitionis appellatione contineri, ſed quid duntaxat manifeſto ventriculi conatu obtigerint. Vt enim vterus in partu collectis vndique viribus ſeſe arctiſſimè ſummis partibus adſtringit quò fœtum excludat: ita & ventriculus rei noxię iniuria laceſſitus compreſſo ſundo totus ſurſum impetu fertur, vomitione quicquid infenſum eſt excutiens. Motus hic omnium eſt naturalium manifeſtiſſimus, quo & ventriculus de propria ſede exiliens, aſſidentes partes quibus annectitur magna vi diuellit. Hinc vomitio difficilis violentáque eſt, aliis tamē magis, aliis minùs. Quibus preſſum anguſtúmque pectus, & quibus ceruix gracilis & oblonga, ij rarò ac certè violenter vomunt: facilè verò & occaſione leui qui contrario ſunt habitu. Violenter rurſum & periculoſè aſthmatici, rabidi, & ij quos præcordiorū inflammatio aut dolor exercet: metus enim eſt aut ſuffocationis, aut cruentæ expuitionis, aut ruptionis, quemadmodum & in motu omni vehementiore. Crebrior difficiliſque vomitio ventriculum, præcordia & quæ ſub his ſunt viſcera, crebra validaque concuſſione debilitat, eóque humores rapit impuros: caput implet ſenſúſque degrauat & offundit. Quæ verò facilis & moderata obtigerit, ſaluberrima eſt & purgationum omnium præſtantiſſima. Noxios quippe humores ex ipſis fontibus ſynceros elicit & vacuat, omnē quæ in ventriculi capacitate in eiúſve tunicis hæret illuuiem in primis expurgat, è præcordiorum membranis, è cauis iecoris ac lienis, & ex pancrea omnis generis ſuperuacuos humores ſynceros elicit, quos plerunque nec hiera nec aliud vehementiſſimum vllum etiam frequens pharmacum in aluum exturbare poteſt. In ventriculum enim ex his locis viæ breues ac expeditæ magis quàm in aluū directæ ſunt, per quas facilis eſt vomitio. Quanquā autem primùm ab interioribus euellit, conſequutione tamen caput reliquúmque corpus leuat. Quocirca omnibus opitulatur affectibus, qui è præcordiorum impuritate ortum acceperunt, languenti appetentiæ, nauſeæ, cibi faſtidio, crebræ vomitioni, ventriculo præcordiiſve diſtentis, ictero, cachexiæ, febribus intermittentibus, hemicraniæ, vertigini, incubo, epilepſiæ, ſuffuſioni, omnibúſque capitis affectibus, qui præcordiorum ſympathia cōtracti ſunt, & quos è præcordiis in reliquum corpus effuſa impuritas protulit. In quocunque igitur affectu langueſcit appetentia, & nauſea vomendique deſiderium inſtigat, ſi pharmaco non ſatis fit, vomitione curandum. Nam quæ purgatio non eluit, extirpat vomitio, & quæ illinc non facilè labuntur in aluum, promptè in ventriculum remeant. Tanti igitur vomitionis vis æſtimanda. Cui autem ægrè ea cietur, diligens adhibenda eſt præparatio. Quum enim vel ex corporis conformatione, vel ex humoris ſitu & craſſitie, vomendi conatus angere ſolet, ac faciei oculorúmque rubor, capitis tenſio, ſudor multus & interceptus ſpiritus obtingere, idque citra vacuationem vllā, non niſi adhibita præparatione vomitio tentanda. Primùm igitur attenuandus detergendúſque humor, atque iis viæ molliendæ & laxandæ ſunt quæ poſthac traduntur. Corpore autem conuenienter præparatò, quum vomendi neceſſitas premet, addendus ſtimulus vt artis & naturæ concurſione effectus reddatur perfectior. Ferè quidem ieiunos nauſea vomendique deſiderium premit, quum exinanitus ventriculus noxiorum humorum incurſione infeſtatur. Nam paſtis benignitate cibi noxius humor demulcetur lenitúrque nauſea. Sæpe verò noxius humor ventriculū ſtimulat cogitque cibum vomere, nec tamen ipſe prodit, vt quum extrinſecus ventriculum feriens nondum in eius capacitatem penetrare poteſt, aut quum lentore ſuo intus illi tenaciùs adhæreſcit. Itaque ſynceri humoris ſuperuacui vomitio ieiunis maximè cienda: quanquam tum leuiuſculus cibus pharmaco præmitti poteſt, vt facilior ſuccedat vacuatio. In id etiam corpus turbandum agitandúmque eſt motu & exercitatione. Atque quū oborto cordis dolore illuuies copioſior effluens laborantē vrget, pronus ſitu collocandus firmato capite & ventriculo manu compreſſo, dum primùm cibus & pituita, deinde bilis varia, quantum neceſſitas poſtulat eruperit, omniſque impetus ſedetur. Si violentior vomitio nimiopere fatigat ſuperueniatque vertigo, æſtus, anguſtia, ſuffocatio, cordis aut ventriculi compunctio: aut ſi immoderatiùs exuperat atque vel ſuccos vtiles vel ſanguinem elicit, vel ramenta, vel nigrum quiddam fœtidum atræ bili perſimile, leniendus certè & compeſcenda atque in quiete continendus eſt laborans: ventriculus fouendus ſpongia macerata in aceto repente, atque iis etiam firmandus quę poſthac dicentur. Quumque ſedata vomitione pulſus plenus & validus exiſtit, placidus ſomnus ſponte obrepit, facilis & libera eſt reſpiratio, appetentia bona reliquúmque corpus leuius, vtilis ea cenſeri debet & conſentanea. Contra verò inutilis & noxia, ſi contraria appareant.

Margin notes: ἰλεώς. — οἱ δυσεμεῖς καὶ εὐεμεῖς. — *Vomitionis facilis cōmoda.* — *Ad vomendū præparatio.*

De purgantium medicamentorum viribus, ac primùm vt vnumquodque familiarem humorem totius ſubſtantiæ ſimilitudine deducat. CAPVT IIII.

PVRGANS medicamenrum humorem communi quodam omniũ tractu prolicere non pauci cenſuerunt, eiúſque portione detracta aliam dein conſequutione quadam, ei quæ euacuata ſit ſuccedere, idque ne vacuum quicquam & inane in corpore ſubſiſtat. Neque medicamentũ vnum quempiam humorem, ſed omnes promiſcuè hirudinis aut cucurbitulæ modo trahere, eũ tamen qui tenuior & ad fluendũ aptior ſit, primùm ſequi, ab hoc deinde craſſiorẽ, poſtremò craſſiſſimum: atque ſi medicamentũ infirmum & inualidum etit, nihil præter ſerum vacuari, ſi validius, cum hoc etiam bilem flauam, ſin valentiſſimũ, tum pituitam tum bilem atram. Huic ſententiæ ſuffragans Auerrhois putauit tenues humores quia purgationi aptiores, prius quàm craſſos omni medicamenti genere prolici. At ſi ſatis rerũ peritus animaduertiſſet rheumbarbarũ, agaricum atque ſennam, etiam ex hydropico corpore nõ aquã, ſed craſſos humores: ſcamnonium verò & itidem non craſſos, ſed tenues ſeroſoſque vel ex corpore ſano elicere, non tam turpi credo errore lapſus eſſet. Si vacuationis ordine tennia ſemper cæteris antecedunr, cur non & ſanguis prius quàm bilis atra defluet, quem conſtat multo tenuiorẽ eſſe? Hæc opinio dum vnicum medicamenti genus ſola pro vacuandi ratione quãtitate mutatum ſatis fore humoribus omnibus expurgandis ſtatuit, perturbato rerũ ordine ſummam confuſionẽ inuehit. Hæc incõmoda circumſpectiùs animaduertens Hippocrates, rectè nouit medicamentũ humorẽ qui in corpore præter naturam continetur attrahere non communi & promiſcua quadam vi, ſed totius ſubſtantiæ ſimilitudine inſitáque familiaritate. Medicamẽtum (inquit) quum in corpus fuerit ingreſſum, primùm ſanè id quod omnium maximè ſibi natura reſpondet atque ſimile eſt deducit, deinde alia „ quoque trahit & purgat, quemadmodum ſemina & ſtirpes terram vbi ſubierint, id quod in terra „ ſecundum ipſorum naturã eſt, ſibi attrahunt, ſiue acidum, ſiue dulce, ſiue amarum, ſiue ſalſum, ſi„ ue aliud quidpiam diuerſum. Primùm igitur eius quod ſibi naturali ſimilitudine coniunctum eſt „ plurimùm arripiunt, tũ cætera deinceps attrahunt. Talem quoque modum & medicamenta in „ corpore ſeruant. Etenim quæ bilẽ mouent primùm hanc meraciſſimã purgant, deinde mixtam. „ Quanquã igitur attractio aliàs caloris, aliàs vacui & inanitionis vi, alias totius ſubſtantiæ similitudine fit, quæ tamen à medicamentis purgantibus eſt, vna ſimilitudinis proprietate completur, „ qua & ſtirpes ſuccũ è terra ſibi idoneũ, & vnaquæque corporis particula id quod in ſanguine ſibi familiare & cõueniens eſt, & lapis heraclius ferrũ, & paleas ſuccinum prolectat. Hæc autem ſimilitudo non temperamentorũ, ſed ſubſtantiarum eſt. Illa quippe attractionis cauſa ſtatui minimè poteſt: quandoquidẽ nullum medicamentum eſſet trahendæ pituitæ idoneum, quũ illa frigida, vniuerſum verò purgantiũ medicamentorum genus calidũ habeatur. Ergo ſola ſubſtantiæ ſimilitudo cauſa eſt cur medicamentũ hunc illúmve humorem alliciat. Hæc autẽ ſubſtantia non ipſa eſt rei materia, à qua vnumquodque aut tenuis aut craſſæ ſubſtantiæ dicere ſolemus: neque huius ſubſtãtiæ ſimilitudo attrahendi cauſa exiſtit: nam neque agaricus, neque colocynthis tenuis ſubſtantię quũ ſit, craſſiorẽ pituitam, neque rheumbarbarum quòd aſtringentis & ſolidæ craſſæque ſubſtantiæ, tenuem bilem educeret. Sed præſtantior eſt tota illa ſubſtantia, à qua tanquam ab intimo principio defluit & manat, quæ totius ſubſtantiæ proprietas appellatur. Hæc igitur cùm neque materia ſit, neque temperamẽtum, neceſſe eſt rei ſpecies & forma ſit, quæ præcipua eſt ac ferè tota compoſitæ rei ſubſtantia. Admirabiles eius proprietates neque colore, neque ſapore, neque odore, neque vllis ſenſuum qualitatibus, ſed operibus ſolis percipi poſſunt, vnde à pleriſque cæcæ & occultæ nuncupatæ ſunt. Quæ porrò eadem continentur ſpecie, ſubſtantiam non ſimilem ſed planè eandem habere dicuntur: vt ferrum ferro, magnetem magneti, non ſimili, ſed eadem ſubſtantia dicimus. At verò magnetem ferro ſimilem, non eundem, quòd eorum ſubſtantię ac formæ affinitate quadam & familiaritate coniunctę ſint. Eadem in medicamentis quoque eſt ratio: cenſerúrque agaricus pituitæ tota ſubſtantia ſimilis. Ea autem ſubſtantiæ ſimilitudo attractionis eſt cauſa, atque vnumquodque id trahit quod ſimile, non quod eodem eſt genere. Sic agaricus pituitam, non agaricus agaricum trahit, nec pituitam pituita. Itaque perperam Auicennas colligit, ſi attractio fit à ſimilitudine ſubſtantiæ, oportere ferrum attrahere ferrum, aurúmque aurum. In hac autẽ ſimilitudine quod validius eſt trahit infirmiùs, vt agaricus pituitam, non contrà, quòd agarico vis inſit potentior, quam & temperamenti calor plurimùm impellit. Siquando autem contingat tam exiguam medicamenti portionem exhiberi, vt ab humoris copia obruatur, ea omnino fruſtrabitur purgandi facultate, & in alienam vertetur ſubſtantiam. Vſus enim tres notauit purgantium medicamentorum ordines. Vnus eſt malignorum, in quibus vis & ſubſtantia ineſt venenata, in quo habentur colocynthis & ſcammonium. Alter benignorum, quæ minimùm ab alimenti natura defecerunt, cuiuſmodi ſunt pruna, violæ, manna, ſerum lactis, caſſiæ medulla. Tertius mediocrium, in quo ſunt rheumbarbarum, agaricus, ſenna, aloẽ. Itaque in corpore valido atque inedia exhauſto, benigni medicamenti exigua porrio in corporis ſubſtantiam faceſſit: maligni verò portio vel exigua in putredinem veneno finitimam: mediocris in humorem vacuandum, qui ex ſuperuacaneorum eſt genere alendo corpori minimè idoneus. Licet igitur agaricus calidus ſit, verti tamen nihilominus poteſt in pituitam, vtpote qui (quemadmodũ & cnicus) tota ſubſtantia non temperamento pituitoſus ſit. Hac rerum commutatione temperamenti qualitates pereunt, permanente ſubſtantia.

Lib. de Nat. hominis.

Proprietas ſimilitudinis, qua medicamentum familiarem humorẽ allicit, vndenam proficiſcatur.

Medicamentorum purgantium ordines tres.

Purgans medicamentum nonnunquam alium quàm proprium & ſibi familiarem humorem extrahere è corpore. CAPVT V.

Quæ ad purgationis facilitatem & euphoriam conuenire oportet.

APTAM vtilémque purgationem efficiunt medicamentum accommodatum ſatiſque validum vt humorem exturbet: natura robuſta quę proritantem humorem expellat & purgationem moderetur: humor tenuis & ad fluendum aptus: corporis viæ per quas fluxurus eſt patentes & liberæ. Siquid horum deſit, aut languida, aut inutilis erit purgatio. Inutilem dico quæ vel alieni eſt humoris, vel effrænata exiſtit. Quum igitur vacuandus humor corporis parte denſa, adſtricta, vel obſtructa coërcetur, neque huic purgationis viæ patent: aut quum vel nimiùm glutinoſus craſſuſque eſt, vel crudus aliiſque humoribus omnino permiſtus, vel in longinquas partes diſiectus, tametſi natura valens conuenienti medicamento proritetur, languida tamen aut inutilis ſuccedet purgatio. Languida quippe ac imperfecta eius humoris qui vacuandus erat: inutilis verò alterius qui paratior occurrerit. Medicamentum enim quod proprio humore fruſtratur, quemuis obuium & paratiorē impetu adoritur atque exturbat, eum ſcilicet qui aut ad fluendum eſt aptiſſimus, aut immodicè exuperat, aut in via purgationis ſubſiſtit. Is enim quouis medicamenti genere impulſus excidit, vt qui ſponte etiam interdum elabatur. Id ſanè commonefacit Hippocrates. Si enim (inquit) eidem homini idem medicamentum quater in anno voles exbibere, hyeme pituitoſiſſima nbieuomet, vere liquidiſſima, æſtate bilioſiſſima, autumno nigerrima. Quum ergo melancholicus humor craſſus, ſanguine permixtus fortè irrepſit in cerebrum, licet medicamentum huic ducendo validum offeratur, potiùs tamen quàm hunc eam detrahet pituitam quæ in ventriculo & in inteſtinis ſolet inhęreſcere: aut etiam bilem quæ ſeorſum pura atque tenuis vel nimia copia, vel corruptela naturam extimulat. Cacochymiam igitur in venis concluſam, aut in corporis habitum effuſam, vix medicamentum (niſi fortè validiſſimū) detrahet, quòd quæ circa ventriculum, circum viſcera primáſque venas conſiſtunt in primis occurrant expurganda. His ex cauſis nonnunquam accidit vt purgans medicamentum non proprium & peculiarem humorem, ſed diuerſum plerunque exturbet. Quinetiam ſi effrænata vis eius fuerit, alienū quoque trahet: tū quippe natura vel grauiùs laceſſita, vel iam imbecillitate languens, neque medicamenti vim, neque humoris impetum coërcere poteſt. Effręnatæ & immodicæ hæ ſunt purgationes, ὑπερκαθάρσεις Græcis appellatæ, quibus non modò peculiaris humor, ſed & reliqui deinceps profluunt.

Cur alium quàm familiarem humorem interdū attrahat medicamentum.

Etenim violentius medicamentum proprio humore detracto, in alios dein inuadit, ac primùm tenuiorem ad fluendúmque aptiorē prolicit, deinde eum qui craſſior atque pigrior fit, poſtremò ſanguinem, quem natura tanquam reconditum theſaurum auidiùs amplexatur ac retinet. Cholagogum exempli gratia in primis bilem, deinde pituitam, tertio loco atram bilem, poſtremò ſanguinem euocat. Phlegmagogum primùm pituitā, deinde flauam bilem, poſtea atram, nouiſſimùm ſanguinem. Melanagogum atram bilem primùm, deinde flauam, tertiò pituitam, ad poſtremum ſanguinem naturæ familiariſſimum. Effręnatio ea & purgationis exuperantia fieri non poteſt totius ſubſtantiæ proprietate, quòd nullum medicamentum poſſit omni humori ſubſtantiam ſimilem habere. Hanc non pauci ad medicamenti calorem & acrimoniam referunt, quæ tum venarum oſcula patefacit recluditque, tum continenter adeò proritat, vix vt humorē ſuum coërcere poſsint.

Quæ ſit hypercatharſis cauſa.

Verùm ſi hypercatharſeos ea cauſa ſit, allium, pyrethrum & piper purgandi facultatem ſortientur. Quocirca præter peculiarem, quæ ſua eſt cuiuſque, neceſſe eſt generalem purgandi vim medicamento attribui, qua in alios quoque humores incumbat, eóſque communiter euacuet. Compertum ſit in Dione purgandæ bili flauę iuſtā congruentémque quantitatem eſſe rheibarbari drachmas tres: atræ bili, ſennæ drachmas ſex: pituitæ, agarici drachmas tres. Conſilium ſit triplex humoris genus expurgare, in idque medicamentum cōponere & accommodare: aptū id efficaxque comparabimr ſi cuiuſque triens conferatur, & rheibarbari drachma vna, agarici drachma vna, ſennæ drachmæ duæ permiſceantur confundantúrque. Quod hac ratione compoſitum foret, nullam vim obtineret, niſi communi quadam & generali purgandi facultate ſimplicia illa mutuò ſe fouerent. Neque enim drachma vna rheibarbari quicquam bilis purgare potis eſſet, neque drachma vna agarici pituitæ, neque ſennæ drachmæ duæ, melancholiæ quicquam: neque igitur permiſta illa, niſi mutuas operas conferrent. Simile enim hîc accidit atque cùm multi niſu communi graue quoddam onus attollunt. Itaque præter propriam, neceſſe eſt & generali vi purgandi medicamentum vnumquodque præditum eſſe, qua cùm nimia purgatio erit, alios etiam humores detrahet, idque adiutum calore & acrimonia.

Purgantis medicamenti facultatem à noſtro calore excitari, ſubſtantiam verò ad expurgandum humorem non permeare. CAP. VI.

PROPRIETAS peculiarem humorem expurgandi è tota medicamenti ſubſtantia & ex intimis principiis manans ac deſinens, illi non energia & reipſa, ſed duntaxat poteſtate ineſt. Etenim ſi ſcammonio flaueræ bilis portio propiùs aſsiſtat, non hanc quemadmodum magnes ferrum alliciet, ſed duntaxat quum à noſtro calore excitatum prorumpet in actum & ad agendum impelletur. Dum enim ventriculi calore medicamentum teritur, calefit, omníque ratione exagitatur, tacita eius facultas quaſi ſolutis vinculis exurgens ſe promit profertque vires nouas. Ac iū vapor ea ipſa facultate præditus illinc proſiliens, per cæcos occultóſque ductus in omnes corporis

poris partes quoquouerſum effuſus, ad noxium humorē pertingit. Atque is humorē iamdiu fortaſſe parti conſuetū ac quieſcentē, acrimonia incidit præparatque, & aduerſa qualitate partis naturā acriùs ſtimulat proritatque ad excernendū. Ipſa verò medicamenti ſubſtantia in ventriculo inteſtiniſve etiamnū perſiſtens, eū ipſum humorē ſimul prolectat, vt purgatio communiter fiat trahente medicamento & expellente partis natura. Nō igitur pharmaci ſubſtantia ad eū humorem concedit ac permeat, qui vacuandus eſt, vel hoc argumento, quòd plerunq; aluo ſoluta medicamentū in ventriculo ſubſiſtat, aut etiā vomitione reijciatur, quodq; pilulæ duriores poſteaquam abundè purgaſſent, viſę ſint nondū diſſolutę, aliàs vomitione, aliàs deiectione reddi. Hinc Paulus pręcepit lathyridis grana integra vorare ſi imbecillus eſt ſtomachus, eaque etiamſi minimè atterātur minimeque in corpus permeent, validè tamen purgare. Si, inquit Serapio, medicamentum ad humorē longè diſſitū accederet, illi familiaritate iungeretur, neque eum cuius iucūda voluptate perfruitur, detraheret aut exturbaret, quemadmodū neque magnes ferro iunctus idipſum aliò trahit, ſed planè retinet ac ſeruat. Et hæc quidē conſentanea ijs ſunt medicamentis quæ maligna dicuntur, & in quibus vis ineſt venenata totique corpori infenſa. Nam quæ in mediocriū ſunt ordine, vt ſenna & rheumbarbarū, quanquam dum agunt, magna ex parte ſubſiſtūt in ventre, eorū tamen tenuior quædam portio irrepit in venas, vacuandumque humorem aſſequitur, illiuſque tum color tum odor manifeſtus in vrinis eſt. Benigna verò medicamenta in omne fortaſſe corpus peruadunt, & noxiū humorem quaſi vinctum reducunt in ventrem. De quibus ita cenſuit Ariſtoteles, Medicamenta vbi ventrem adierūt reſolutaque ſunt, ſtatim ad venas per eaſdem feruntur vias per quas cibus commeat. Mox quū nihilo concoqui potuerunt, ſed victrice perſtiterunt potentia, relabuntur, & quæ ſibi obſiſtunt, ſecū detrahunt, quæ res purgatio vocitatur. Venter porrò ſelectū ſecretumque humorē vbi pariter cum medicamento excipit, gemino ſtimulo acriùs laceſſitus, quum diutiùs ferre non poteſt, totis viribus vtrunque excutit, dū à ſe deponat expellatque per loca conuenientia. Non igitur quem humorē attraxit medicamentum, eundem exigit foraſque excludit vomitione aut deiectione, prout ſcilicet ipſius vis inſita in ventriculū aut in aluum irruerit, ſed natura ſola. Neque enim hinc ſolùm vomitio obrepit, quòd medicamentū in ore ventriculi inhæreſcat, idque infirmet: neque alui deiectio quòd in ventriculi fundum & in inteſtina id mox illabatur eaque debilitet, ſed quòd medicamento proprietas inſit, qua familiarem humorem nō ad ſe modò, verumetiā ad certum deſignatumque locum impellit ac mouet. Vt enim cantharides ſcapulis brachióve admotæ, non ſolùm ad ſe aquam alliciunt, ſed & vrinas abundanter cient, quò tamen eorū ſubſtantia minimè penetrat: ſic propemodum medicamenta quædam extrinſecus ventri applicata aluum ſubducunt, quædam vomitionem mouent. Quanto igitur expeditiùs eorum ſumpta ſubſtantia, etiam in ventriculo aut in inteſtinis conſiſtens, purgandi vires obtineat exeratque?

Expulſio non attractio humoris naturalis eſt.

Per quos ductus medicamentum humorem detrahat. CAP. VII.

QVt porrò expurgatur humor ferè per apertos conſpicuoſque ductus traducitur, & à corporis ambitu in venas refluit minores, ab his in maiores, è quib. per iecur in inteſtina deuoluitur. Cæterùm in violenta purgatione humores non per hos ſolùm, verumetiā per cæcos occultoſque ductus vel ab extremo corpore magna perturbatione confluunt in ventrē. Extincto animante ampliora duntaxat vaſa & ſpiracula cernuntur, plurima in ſe conſidunt atque conniuent, quæ dū id in viuis erat, vi caloris & ſpiritus diſtenta latiùs patebant, per quę nō modò tenues, ſed & craſſos glutinoſoſque humores validioris medicamenti vi deduci putandū. Sic hydropicorū aqua ex ingenti capacitate abdominis aut in inteſtina rapitur, aut in veſicā remeat: ſic multa plerunque & è pulmonibus & è cerebri ventriculis, neque tamē per venas, neq; per manifeſtos ductus in ventrē illabuntur. Sic & varij artuū articulorumque tumores, non œdematoſi modò, ſed planè ſcirrhoſi aliàs in aluū, aliàs in os lenta ſalina deriuantur ab illitu hydrargyri, cuius vi colliquantur omnia & è toto corpore in os impetu feruntur: ſic denique valentiores apophlegmatiſmi nō è cerebro ſolùm, verumetiā è ventriculo alijſque partibus pituitā eliciunt, ea interdū copia, quæ neque cerebri ventriculis, neq; totius caluæ capacitate contineri queat. Horū nihil mirum videbitur, ei qui præter rerū euentus, Hippocratis quoq; ſententiā ſpectabit, qua is corpus intrò foraſque ſpirabile ſtatuit, & naturā quæ præſertim robuſta validaque ſit, ſemper viā moliri expurgandis ſuperuacaneis, craſſioreſq; materias vel per anguſtiſſima foramina deducere, quin etiā per oſſa abſceſſus fieri confirmat: quemadmodū & empyotū & pleuriticorū craſſus humor per denſam membranā traducitur in pulmones, ac demū tuſſi reijcitur. Hęc ſi natura per ſe facit, multò certè maiora & admiratione digniora molietur adiuta trahentis medicamenti vi, præſertim ſi conuenienter præparatum corpus, atque humor ad fluendum comparatus eſt. Itaque purgantis medicamenti quod validum ſit facultas in omne corpus ſubiens ac penetrans, humorem familiarem (qui coërcitus non ſit) vndique detrahit, nō modò amplis patentibuſque vijs, verumetiam occultis & ſenſibus incompertis. Hæc de vniuerſo purgantium medicamentorum genere, deque viribus eorum præmittenda videbantur. Nunc verò particulatim medicamenti ſpecies quærenda, eiuſque quantitas & vtendi ratio: quòd vt accuratiùs exequamur, explicandum quibus morbis conueniat purgatio, quod cuique ad bibendum purgationis genus, clyſter an vomitio, án ve medicatio: quæ medicamenti ſpecies, quàm validum & quo id ordine: vniuersè an

ἔκπνουν καὶ εἴσπνουν τὸ σῶμα.

partitè: deinde quantum & quouſque vacuandum ſit, & qua id ratione faciendum. His enim tota completur purgandi tractatio.

Quibus humorum vitiis, & quibus morbis adhibenda purgatio. CAP. VIII.

CACOCHYMIÆ proprium accommodatumque remediũ eſt purgatio: quicquid enĩ impurum adeò corruptumque eſt, vt omnino naturæ limites tranſcendat, quoniã arte nulla emendari benignumque reddi poteſt, prorſus extirpari eximique debet. Hoc autem purgatione præſtandum, quæ vna omnem impuritatem ſeorſum ex quauis corporis ſede ſubtrahit & vacuat, ex hac quidem promptiùs ac expeditiùs, ægriùs tardiuſque ex alia. Primę regionis cacochymia purgatione ſola commodè vtiliterque demi poteſt: & quæ in inteſtinis eſt clyſtere: quæ circum ventriculum & præcordia, vomitione: vtraque etiam pharmaco, ſed maximè quæ aut in liene, aut in iecoris cauo, aut in pancrea, aut in meſenterio, aut in abdominis capacitate conſiſtit. Ex his quippe ſedibus viæ breues ſunt ac directæ, per quas facilè ea ſeiri poteſt in aluum, quò ſponte etiã interdũ prona ruit. Venæ ſectæ vis eò vix vnquam pertingit, neque hinc humores vacuat: ſed graui ſanè diſpendio naturæ ordinem peruertit quicunque impuritate derelicta purum ſyncerumque ſanguinẽ profundit è venis: quique venas ſectione exinanitas implet fœda illuuie rapta è primis ſedibus, quæ quaſi ſentina eſt omnis impuritatis. Quis quæſo adeò rudis in medendo ſit, vt aut ventriculi cruditatem, aut lienteriam, aut dolorem colicum, aut lienis ſcirrhũ, aut choleram, aut hydropẽ, aut his affines affectus audeat aut tentet vena ſecta curare? Quinetiam venarũ cacochymia ſola purgatione, nõ phlebotomia eximi tota poteſt: permittitur tamen in hac plerunque venæ ſectio, quum tam copioſa accreuit, vt venas ſupra modum diſtendens, pericula minetur, quæ ex immoderata impendent plethora, tum enim ad exuperantiam demendam adhibetur. Deinde etiam quum ex ruptis, apertis, aut exeſis vaſis, vel foras ea proſilit, vel in partem quampiã abſcedit: etenim reuellit impetumque ſiſtit. Tertiò quum metus eſt ne ea concitata vehementiùs & quaſi furore corpus exercens, in principẽ aliquam partem ſeratur: impetum quippe ſedat atque compeſcit. Nonnunquam & citra hæc, quũ præceps eſt morbus, cuius tamen materia in venis concluſa aut cruda eſt, aut viam expeditam non habet per quam facilè medicamento detrahi poſſit, eius portionem venæ ſectio promptiùs quàm purgatio demit, à qua & morbi ſæuitia ſępe mitteſcit, & natura quod reliquum eſt faciliùs coquit. Sic initio continuarum febrium, ſi vires ferant, nec venæ nimium exinanitæ ſint, ſanguis mittitur. Cæterùm quæ in his fit venæ ſectio, impuritatis quidem portionem elicit, at minimè ſynceram ſed ſanguine permiſtam: nec vlla poteſt phlebotomia omnem venarũ cacochymiam eximere, niſi fortè ſanguinem vniuerſum profundat. Nam vitioſus humor æquabiliter ſanguini permixtus ſeorſum profluere non poteſt. Quocirca licet his ex cauſis aut neceſſaria, aut vtilis fuerit venę ſectio, adhibenda tamen eſt tandem & purgatio, quæ vt proprium remediũ reliquias detrahat. Ea porrò cacochymia quæ vel partis alicuius ſubſtantiam vel corporis habitum occupauit, medicamento in primis non venæ ſectione ducenda: deinde quicquid reliquum fuerit per cutis ſpiracula, aut per ductus peculiares mouendum. Sic exhaurienda eſt cerebri pulmonúmve crudior pituita, ſic & totius corporis cachexia. At verò in cacochymia quæ regiones multas æquabiliter infeſtat, vnde liber vacuationem auſpicari licet. Vt ſi vel ab vniuerſa obſtructione, vel à ſtipatione cutis, vel à vigilijs, labore, æſtu, ira, peſtilentia, vel ab aliarum euidentium cauſarum immoderatione, omnium humorum putredo corpus æquabiliter inuaſit, nõ magni intereſt à purgatione an à venæ ſectione vacuationem inchoës, quanquam tutius primæ regionis præmittitur purgatio. At quum inæquabilis eſt cacochymia, ea in primis exhaurienda regio, quæ aut vehementiùs premitur, aut alijs mali initium dedit. Iam verò à cauſis ad morbos ex cacochymia ortos me conferã. In continua febre quę æſtu magno & laſſitudine fatigat, ſi neque nauſea, neque vomitio, neque primarum venarum cruditas eſt, protinus initio vena ſecari poteſt. In ea verò quæ aut ex ventriculi iecoriſque conſtitutione praua, aut ab eſculentorum potulentorumque vitio proficiſcitur, quoniam infima regio prius ac etiam magis impuritate ſordeſcit, ex eaque in venas & in habitum corporis vitium irrepſit, expurganda in primis eſt, vtpotè ſine qua cæterarum nulla purior euadat. Hac etiam ratione in cachexia, in leucophlegmatia, in hydrope, in ictero atque in alijs pleriſque affectibus, quorũ impuritas è iecoris aut lienis vitio corpori toti impertitur, purgatione ſola vacuandum. Nec quoties vrinæ craſſæ ac rubicundæ cernuntur, temerè imperanda venæ ſectio: nec ſi ex hac ſordidus ſanguis ac impurus emanat, continuò vtilis putanda. Impuro enim mox impurior alius ex ipſo fonte affluit. Non igitur è riuulis, ſed ex fonte ipſo exhaurienda mali ſcaturigo: cui niſi ſit antè proſpectũ, vix cæteris deinde poteſt arte ſuccurri. Vt autem in his, ita & in febribus intermittentibus etiam atque etiam obſeruandum, ne vel confuſis vel tranſmotis humoribus corpus euadat impurius. Nam febres tertianæ quarum cauſa in iecoris cauo inhæreſcebat, ſæpe intempeſtiuè ſecta vena in continuas abiêre: & continuæ in quibus admodum impura erant viſcera, non parum exaſperatæ ſunt. Exhauſto enim ſanguine impurus humor, quauis ſede ſit derelictus, efferatur ferociuſque ſæuit. Aliàs bilis flaua circum iecur, aliàs pituita vel in cerebro, vel in pulmonibus, vel in ventriculo quaſi ſubſultans detracto ſanguine deiectiſque viribus grauiora profert ſymptomata. Conſtare hinc iam poteſt, quibus humorum vitijs & quibus morbis ſuccurrat accommodata purgatio.

Cuiuslibet regiõis corporis cacochymia quo vacuationis genere & quib. vijs exigenda.

Quo quęque regio ordine expurganda.

Per quas vias inſtituenda ſit purgatio, quo medicamenti genere, & quàm valido. CAP. IX.

DVo præcipuè ſunt quibus purgationis via indicatur: vitij ſedes & naturæ motus ſeu inclinatio. Sede perſpecta in promptu ſunt ductus omnes qui ex ea aut per ventriculum, aut per aluum, aut per aliud quoduis emiſſarium foras pertinent, per quos ſcilicet natura libera nec impedita, vitia ſua expurgare conſueuit. Hi ſunt quos Hippocrates conuenientes appellat. Ventriculus quidem, & præcordiorum ſummæ partes vomitione: inteſtina maximeque craſſa alui profuſione: pharmacia verò cùm hæc ipſa, tum maximè viſcera & venæ habituſque corporis commodè expurgantur. Renes & veſica per vrinæ vias: vterus per propriam ceruicem: ~~cerebrum per palatum & nares~~: corporis ſumma per cutem halitu & ſudore. Si fortè purgationis vias morbus intercipit, aliò motum conuertes: nunquam enim humor noxius in affectam ſedem eſt deriuandus. Quocirca neque imbecillo ventriculo cienda vomitio, neque in inteſtinorum vlcere, aut inflammatione bilis eò deuocanda, ſed alio rſum reuellenda: neque renibus inflammatis aut exulcerata veſica ad vrinas, ſed ad inteſtina vitioſus humor conuertendus. Motus verò ac impetus naturæ ſic obſeruandus. Humor noxius per conuenientes regiones atque vias delatus ſinendus eſt: atque etiamſi ſegniùs progreditur, incitandus, fit enim natura duce, quæ nihil perturbatè, nihil niſi vtiliter gerit. Qui verò inſueto nec naturali curſu fertur, inbibendus, & in breuem rectũque tramitem (ſi commodè licet) reuocandus, vt qui humoris impetu & impedita natura ſymptomaticè fiat. Iam verò medicamenti genus ex humoris genere petendum. Quot enim peccantium humorum, totidem & medicamentorum genera vſus notauit, vt ſingulis accommodaret ſingula. Alia pituitam, alia bilem flauam, alia atram detrahunt, ſanguinis ſerum alia: & in vnoquoque genere alia ex alijs partibus. Ita enim quum arquato laboranti & flaua bile ſuffuſo medicamentum datur demendæ huic accommodatum, mox totus in habitum naturalem refertur priſtinumque colorem recuperat. Si aqua ſubter cutem fuſa turgido medicamentũ huic ducendæ propinetur, aquoſus humor excidet, magnaque vi foras erumpet, ſubſidente ventris tumore. At verò nullo aut minimo emolumento erunt, quæ diuerſa humoribus non accommodabuntur. Simili quoque ratione quum vel pituita, vel bilis atra moleſta eſt, ſi ſuum cuique medicamentum congruenter afferatur, noxium humorem expetimur detrahi, laborantemque vindicari à morbo. Ad hunc igitur modum medicamentorum genera ex humorum differentijs diſtinxit vſus, vt ſuam cuique purgationem opponeret. In vnoquoque porrò medicamenti genere tum in eo quod bilem, tum in eo quod pituitam, vel alium quemuis expurgat humorem, quàm validum aut imbecillum deligi oporteat, noxij humoris ſitus oſtendet. Vt enim non quælibet ſecta vena, ita nec quodlibet medicamentum è quouis corporis loco humorem detrahit, ſed alia alijs corporis ſedibus expurgandis accommodatiora ſunt. Mitiora quippe è prima corporis regione, mediocria è vaſis maioribus, valentiora è corporis habitu ex ſinguliſque particulis euocant. Expedita faciliſque purgatio eſt è ventriculo & ex inteſtinis: difficilior è venis meſenterij, deinde è iecore & ex liene, multo difficilior è vaſis maioribus atque etiam è minoribus, omnium verò difficillima ex ipſa partium ſubſtantia quæ ad ſummã cutem atque articulos accedunt. Quo enim pars quæque diſtantior & minùs venis conſperſa, eo difficiliùs medicamento cedit: maior quippe in propinquum vis eſt quàm in diſtans. Vt igitur tres corporis regiones limitibus diſcretæ ſunt, ita & purgantium medicamentorũ tres hiſce ordines accommodantur. Deinceps de medicamenti quantitate ſtatuendum.

Aph. 21. li. 1.

Inclinatio humoris noxii & momentũ.

Medicamenti genus ex humoris ſpecie.

Quàm validum eligendũ medicamentũ ex humoris ſitu.

Vt medicamenti quantitas definienda ſit. CAP. X.

POSTQVAM medicamenti genus ex humoris ſpecie, & quàm validũ ex humoris ſitu cognitum fuerit, æſtimandum deinde qua id quantitate offerri debeat. Sua autem eſt & definita cuiuſque quantitas, qua id conuenientẽ atque moderatum purgationis modum præſtare ſolet, vt proximo libro enucleatiùs tradetur. Quantitatẽ vel augere vel minuere purgandi facilitate difficultatéve cogimur. Quando autem facilis & quando difficilis ſit futura purgatio, corporis, humoris, atque cœli ſtatus oſtendit. Corporis ſtatu continentur temperamentum, habitus, ſtructura, atque conſtitutio & vacuandi cõſuetudo. E ſicco exuccoq́ue corpore atque macilento pauca detrahi poſſunt: multa ex humido & ex habitu euſarco. Firmũ denſumque corpus, cuius viſcera, venæ, ipſaque inteſtina natura anguſta aut obſtruuntur facilè, aut coarctantur, ſuperuacua retinet, nec facilè elabi ſinit. Molle verò, rarum ac laxum, quale mulierũ eſt, puerorum & otio diffluentiũ patentius eſt, per quod concitati, tractique humores facilè decurrant. Robuſti & laboribus aſſueti leuiuſcula aſpernantur medicamenta, quemadmodũ & quibus ſenſus eſt hebetior. Contrà incitantur facilè qui exquiſitiore ſunt ſenſu, & qui vel natura, vel morbo, vel viuendi ratione delicatiores euaſerunt. Crebris purgationibus aſſueti, pharmaco minùs laceſſuntur, Inſueti magis: alienorum quippe horrifica recordatio naturam turbans ad excernendũ ſtimulat, quẽadmodum & pharmaci odor grauis, aut intenta cogitatio aluum plerunque mouet. At verò conſuetudo familiaritatem, familiaritas amicitiã parit, quæ vim omnẽ lenit. Sic longo tempore conſueta, etiãſi deteriora ſint, minùs infeſtare ſolent. Quibus ex conſuetudine liquida eſt aluus, aut ſponte interdum ſoluitur, purgatio ſæpe expectationem fallit imprudentũ. Humoris porrò ſpecies, materia atque copia medicamenti quantitatem hac ratione præſcribunt. Aquoſus humor,

Quid euphoriam dyſphoriãve in purgando denunciet.

Corporis conditio.

Aph. 49. li. 2.

Humoris natura.

biliſque tenuis, facilè: pituita & melancholia pigrè defluit. Qui craſſus duruſque eſt, & quaſi ardore reſiccatus, velut fixus ſubſiſtit in via. Lentus verò & glutinoſus ductibus obhæreſcit. Copioſus & quaſi reſtagnans vt in obeſulis & in his qui ſe crapula ingurgitarunt, aut quauis ex cauſa humorum illuuiem congeſſerunt, leui medicamento magna plerunque ventris perturbatione immoderatiùs profunditur. Nam exuperantia reſeratis venis quaſi ex pertuſo dolio ſponte effluit, non medicamenti effrænata vi, ſed naturæ ſeſe deonerantis robore, quæ interdum nullo etiam irritamento, ſed impetu ſuo id onus deponit & abijcit. Sobrijs putriſque corporibus purgationes obtingunt exiguæ, nec propterea tamē validioribus ea medicamentis ſolicitanda ſunt: *Aph. 37. li. 2.* quoniam qui integro ſalubrique corpore conſtant, difficilè ferunt medicationes. Noxio quippe humore deſtitutum vehemens medicamentum ſanguinem carneſque colliquat, quò proprium *Cœli ſtatus.* ex ipſis humorem magna vi proliciat. Iam verò cœli ſtatus ex regione, anni tempore & tempeſtate ſpectandus, purgationes quales futuræ ſint oſtendet. Sub canicula & ante caniculam, atque in regione æſtuoſa, acer & paucus ineſt humor in corpore, qui & foras euocatūr, vt proinde haud *Aph. 17. li. 3.* facilis eius poſſit eſſe purgatio. Hyems media regioque gelida corpus denſant & aſtringunt, humorem coarctant, qui ægrè demittitur. Sic propemodum aquiloniæ tempeſtates corpora denſant coguntque & aluum exiccant. Auſtrinæ ſoluunt, laxant & aluum humectant. Solo igitur auſtrino ſtatu, & temporum regionumque moderatione fœlices ſuccedunt purgationes. Hæc ſi omnia ſummatim complectemur, corpus ſiccum, robuſtum, denſum, obſtructum, purgationibus aſſuetum, melancholia pituitáve craſſa non admodū multa conferıum, quæ inueterata longè à vijs purgationis diſſita concreuerit: hyeme, regione frigida & tempeſtate aquilonia difficillimè medicamento moueri ſoluique poteſt. Hiſce verò contraria ſortitum, facilè. Horum igitur obſeruatione pharmaci quantitas conijci decernique debet. Ad hanc præterea magnam vim habet roboris, ætatis & prægnationis obſeruatio, quæ non modò medicamenti quantitatem, ſed *ἡ πεῖρα σφαλερά.* & genus plerunque immutat, ceu mox docebitur. At quoniam nos ſæpe multa latent nullis indicijs comprehenſa, incognitam laborantis naturam expedit blandis ſenſim pharmacis explorare, non temerè vehementioribus impetere & labeſactare. Cognitis antè & exploratis naturis tuta decernetur medicatio.

Quantum & quouſque vacuandum, vniuersè an partitè. CAP. XI.

VBI medicamentū & inuentum & iuſtis viribus & idonea quantitate tum humori tum corpori expurgando accommodatum fuerit, purgationis poſteà præfinienda eſt quantitas, atque æſtimandum quantum & quandiu ſit vacuandum. Noxius humor quum alienus ac præter naturam ſit, ſiue morbum præcauere, ſiue profligare conſilium eſt, prorſus eximi debet. Exigua quidem eius derelicta portio, exquiſita viuendi ratione, naturæ caloriſque vi domari ac vinci poterit, vt integra interdum tutaque ſanitas ſuccedat nullo metu recurſuri morbi. Multa tamen ſi reliqua ſit, niſi hanc naturā tandem ſubactam ſponte propellat, nulla quantumuis exacta viuendi lege tutus à morbo æger eſſe poteſt: nam tametſi purgatione leuatus appareat, in priſtinam ta*Vnde morborum hypoſtrophæ.* men valetudinem recidet, modò citiùs, modò tardiùs, aliàs leuiùs, aliàs grauiùs, pro humoris copia, malignitate atque virium ſtatu, & victus modo. Nam autore Hippocrate, quæ à morbis relinquuntur, recidiuos morbos facere conſueuerunt. Quum enim derelicta portio totius condi*Aph. 12. li. 2.* tionem referat, quæ omnino erat pr̨ter naturam, nunquam ipſa poterit in corporis ſubſtantiam conuerti, ſed tempore ſynceros humores, atque etiam recens alimentum inquinabit, rediuiuoſ*Aph. 9. lib. 2.* que morbos excitabit. Sic impura corpora quo magis nutris, hoc magis offendis. Itaque quic*Quando vniuersè, et quando partitè purgandum.* quid noxij ineſt humoris, id prorſus expurgandum, vt corpus à morbo vindicetur. Id autem vniuersè an partitè fieri oporteat, humoris copia laborantiſque vires indicabunt: ita enim mittendi quoque ſanguinis quantitatem ex morbi magnitudine & ex virium robore dimetimur. Conſtantibus viribus pauca cacochymia vniuersè detrahi poteſt, pr̨ſertim ſi concocta ſit aut tenuis, ab eaque viæ pateant in aluum. Imbecillis autem viribus non modò multa, ſed & pauca cacochymia partitè eximenda. Non enim vel in leucophlegmatia vel in cachexia humor quoquouerſum in omne corpus effuſus, poteſt vllius medicamenti vi ex diſtantiſſimis locis per cæcos occultoſque ductus vniuerſus in aluum confluere. Neque vt ſanguis in plethora exuperans, ſemel & affatim totus ex aperta vena, ita multus humor è corporis habitu elabi profluereque poteſt. Atque ſi id medicamento quopiam præſtari poſſit, neceſſe tamen fuerit corpus grauiter concuti, humores variè permiſceri, torſiones moleſtas inferri ac ſpiritus diſſipari: hinc tandem vires *Aph. 36. & 37. lib. 2.* concidere proſterni ac plerunque exolui. Hæc in eos ferè incidūt, qui prauo vtuntur cibo, quos purgante hauſto medicamento ſtatim deficere tradit Hippocrates. Quum enim vitioſis corruptiſque ſcateant humoribus, & pauco perfruantur bono ſucco, facilè purgationibus ſoluuntur & fatiſcunt, atque venenatis pharmacis, quæ Hippocratis ſeculum vſurpabat, non parum exagitantur. Neque tamen tentandum leuiorum medicamentorum quantitate immodica vniuerſos *Aph. 51. li. 2.* ſemel demoliri: ſed aſſentiendum Hippocrati monenti omnes euacuationes extremas pericu*Extremas vacuationes omnes periculoſas.* loſas eſſe. Quod non de ſola virium extrema debilitate morti proxima, ſed & de peccantis humoris vacuatione extrema intelligendum. Nam alio inquit loco, Empyi, aut hydropici cùm vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua vniuerſim effluxerit, omnino moriuntur. Quanto magis in *Aph. 27. li. 6.* vitæ diſcrimen adducuntur ſi valido aliquo medicamento firmis etiam viribus vno tempore v-

vniuerſa

nioerſa tentetut purgatio? In molta igitur cacocbymia tutius eſt paulo citra modum ſubſiſtere, quàm vltrà procedete. Lipothymia quæ purgationibus ob humorum vacuaodotum actimoniam & inteſtinorum torſionem interuenerit, leuis eſt: gtauis vetò quæ ob concitati humoris cotrupti tetrum vaporem iu cor principeſque partes ſublatum: grauior ob malignam venenatamque pharmaci qualitatem, grauiſſima ob immoderatæ purgatiouis violentiam: ueque tameo vires hæc æquè deijcit atque exupetans phlebotomia. Semper borrendom exanimato iam ægro mortis imaginem obtrudere. Itaque humoris copia accuratè viribus comparanda eſt. Ex præſentium, præteritorum ac futurotum obſetuatione, ex alijſque ſignis quæ ſecaoda vena animaduertenda eſſe mouuimus, tum motbi magnitudo humoriſque copia tum virium robur exquiſitè perſpiciendum. Virium autem obſeruatio quum ſit omuium ptæſtantiſſima, nou hîc, vt iu phlebotomia, ſolum vacuationis modum, ſed & quod medicamentigeous, quamque validum eſſe oporteat præſcribit. Tametſi enim morbiſpecies, humoriſque vacuandi ſedes validom medicamenti genus poſtulent, aliquod tameo ex mitiorum ordine exhibendum ſuadet vitium imbecillitas. Eadem quoque eſt tum ætatis tum prægnationis ratio. Puero enim ac ſeni benigna, non vt ętati medię maligna decernens medicamenta, etiamſi humoris ſpecies atqoe ſitus eotum vim deſideret. Prægnans quoque integris viribus, licet horum vim tolerare poſſit, quoniam tamen fœtui qui intus getitur, quem ſeruare volumus, vehementer obſuut, beuignis ſolis eſt purgauda. Ad vitium porrò obſeruatiouem pertiuet expendere quæ corp ora grauiter ac moleſtè, qoæ leuitet ferant medicationes: multis enim quibus integræ vires apparent, iugeos ex putgatione labor, ac pleruuque ob ſuam cuiuſque corpotis propriamque naturam virium ſequitur exolutio. Macilenò acriter feriuntur medicamenti qualitate praua, vtpote quæ promptè in ſolidas partes ſe inſiuuet. Quibus acrium humorum copia ineſt, hos moleſtæ torſiones miſetè fatigant, diriq; vapores principes partes offunduut. Dolorum metu non pauci medicatiooem deſpuunt & abominaotut, quibus magna peruicie vitiorum colluuies omnem vitam languoribus exercet. Quibus partes circa vmbilicum & imum veutrem exteouautur & coutabeſcunt, ad inferas purgationes tuti ooo ſunt. Multoque mious quibus abſceſſus vel in pulmonibus, vel in iecore, vel io liene, vel in renibus aliiſve ſedibus deliteſcit. His enim concuſſis nõ modò dolor ingraueſcit, ſed & eruptionis & defectio ois virium metus iocutitut. Quocuuque vitio labefactatæ ſint interiores corpotis partes, quia imbecillæ ſunt, facilè medicamenti qualitate & actimooia percelluntur. In ſumma, corpus aut magua labe aut motbotum bumorumve copia vebementer preſſum & languens, medicameoti vi labefactatum coocidit, quemadmodum & ruiooſæ ædes inſtaurando ſortè coocuſſæ, mox voiuerſæ corruunt. Itaque in bis omoibus qui aut imbecilles ſunt aut ægrè ferunt vacuationes, pro medicatione expedit interdum inedia victuque opportuno blandiri, aut ægrum, ſi nequeat iu integrum teſtitui, ſublata morbi portione leuate. Vacuandum enim quautum & quouſque vires patiuntur, quumque iam diſſolui appareot, etiamſi reſtent ſuperuacua, protinus ſuperſedendum dum illæ recreeutur. At dum vires iotegræ manent atque perſiſtunt, tum vniuerſè tum partitè vacuandum eouſque eſt dum nihil reliquum ſit morbi, & perfectæ purgationis indicia quæ mox tradentur omnia compareant. Ex his ergo omnis præfinietur purgationis quantitas: nunc quæ illius ſit vtendi ratio, explicandum.

Lipopſychia à purgatione.

Qui facilè & qui ægrè ferunt purgationes.

Aph 35. li. 2.

Quo morbi tempore, quo die quaq; hora purgandum. CAP. XII.

SVMMA purgandi opportuoitas ex morbi tum concoctione tum impetu ſpectatur. Cõcoctio eſt ſubſtantiæ in naturæ couuenieutiorẽ ſtatum caloris vi facta mutatio. Nou enim qualitates ſolas, vt quę appellatur alteratio, ſed ipſam terum ſubſtaotiã concoctio mutat. Alimentũ initio diſſimile, corpori taudẽ ſimile euadit, io illiuſque ſubſtantiam vertitur coctione crebta. Vitioſus verò puttriduſq; bumot & à uatura prorſus alienus, tametſi iu corporis ſubſtantiam nequeat faceſſere, coococtione tamen iu aliquid melius & naturæ conuenieotius, vt in pus aut in quippiã quod ſit puri finitimum deducitur. Phlegmooes materia putris, quemadmodum & vlcerum ſanies, in verum & exquiſitum pus vertitur, quod interdum ſputo aliiſve excretiooibus innoteſcit. Venarum verò maiorũ ſuccus putreſcens in aliquid mutatut, quod eſt puri finitimũ, cuius in vrinæ ſedimento conſpicuæ ſuut notæ. Superuacui autẽ humotes ſiue putruerint ſiue nondum putredine tenteutur, uuuqoam vetè concoquuutur, nec caloris noſtri beneficio aut iu pus aut in quippiã illi finitimum mutantur: ſed duntaxat tum ſubſtautię tum qualitatis modetationẽ quandam adipiſcootut. Sic tenuis aquoſaq; pituita influens iu pulmones concoctione craſſeſcens faciliùs expuitur: craſſa verò extenuatut. Sic & vtraque bilis citcũ viſcera (quemadmodũ io intermittente febre) potreſcens, concoctione miteſcit, domitaque promptiùs excluditur. Omnis cõcoctionis inſitus noſter calor diuious eſt opiſex, cuius vna eademque vis optimum quiddã perpetuò molitur: atque ſi varia iuterdũ opera emergunt, nõ illius, ſed ſubiectæ materiæ id varietas efficit. Nõ aliter is alimentũ, aliter puttridũ bumorẽ concoquit. Neq; (vt quibuſdã viderur) pus à duplici calore tum oaturali tum præter natutam fit, ſed à naturali ſolo, agente tameu in materiã quæ caloris præter naturã eſt particeps. Haneu eque prorſus vincere oeque in corporis ſubſtantiam, ſed iu pus ſolum mutare poteſt, quod eſt putrediue melius, ac iuter puttedinem & corporis noſtri ſubſtaotiam mediũ. Vt autem in phlegmones ſuppuratioue, ita & in febribus cotruptus humor dum coocoquitur ac miteſcit, pariter etiam fluidior euadit ſeceruiturque à crudis, vt eius

Pepaſmus.

Pepſis.

Omnis cõcoctionis ſeu pepaſmi ſolus eſt calor inſitus auctor.

Occaſio purgandi vnde captanda.

dein expeditior eſſe poſſit euacuatio. At verò purgandi tempus opportunum præſcribetur ex humoris ſpecie & ſitu, atque etiam ex morbi vehementia. Leuiter affecti naturæ viuendique legibus committendi: quos enim ſponte natura perſanat, fruſtra medicina fatigat. At quibus nec naturæ vis nec proba viuendi ratio ſatis fuerit, medicina ſuccurrat. Si enim aut longiùs protrahitur morbus aut vehementiùs excandeſcit, opitulandum arte.

Si humor prima corporum regione hæreat quando expurgandus.

Ac primùm ſi corruptus vitioſuſq; humor aut in ventriculo aut circum hunc conſiſtere ſignis deprehenditur, ſiue pituitoſus, ſiue bilioſus, ſiue alio quouis præter naturam geoere corruptus ſit, primo quoque tempore expurgandus eſt, præſertim ſi impetu quodam ſponte mouetur, neque locis illis tenaciùs adhæreſcit, alioquin leniter eſt præparandus: eius verò concoctio haudquaquā eſt expectanda, vt quæ propriè futura nō eſt, oeque eius ab vrinis mutatio quærenda. Qui autem vitioſus humor altiùs aut in liene, aut circum pancreas atque iecur, aut in meſenterio conditus erit, ſiue lentam febrem, ſiue intermitteotem, ſiue melancholiam, ſiue diarrhœam, ſiue cachexiam, ſiue ingentem obſtructionem protulerit, protinus quoque detrahi poteſt, niſi aut admodum lentus craſſuſque ſit, aut ventriculi impuritas obſiſtat. Hæc enim quum adſunt primùm quidem leniter detergendus eſt ventriculus, deinde attenuandus ac detergendus humor, poſtremò aut vniuersè aut partitè vacuandus.

Si in ſecunda.

Quum autem vitioſus humor in maioribus vaſis concluſus, vt in continua febre, aut circum hæc aliqua ſede coërcitus, vt in pleriſque acutis morbis, putreſcit: tametſi corporis adſit præparatio, & ventriculus viæque omoes eò directæ, liberæ, expeditæque ſint, haud tamen rectè poteſt ante coctionem exquiſitè purgari. Etenim in morbis acutis tempus perfectæ purgationi accommodatiſſimū, ſtatus eſt, aut veriùs declinatioois initium, quo & perfecta exiſtit concoctio & vacuationes ſponte procedunt. Tum enim morbi materia fluida, & à reliqua puriore ſecreta iam eſt, ſimul natura præparatā illam expellere contendit. Itaque quum iam perfecta apparet concoctio, ſtatuſque vehementia miteſcente nulla ſuccedit vacuatio decretoria, moue tu medicamento.

Aph. 27. li. 2. His enim quæ præter rationem leuiora apparent minimè confiſus, quicquid concoctum præparatumque eſt expurgabis, vt mox integra ſequatur ſolutio.

Aph. 20. li. 1. At ſi tum natura euacuationem aggreditur ac iudicat, ſinenda eſt dum opus compleuerit.

Aph. 12. li. 2. Deinde ſi integrè iudicauit, oeque morbi quicquam reliquum fecit, res in tuo eſt, nec aliud quicquam mouendum. Sin quippiam derelictum eſſe quaſi ex imperfecta criſi ſuſpicio ſit, quoniam quæ relinquuntur in morbis, recidiuos morbos facere conſueuerunt, medicamento quoque detraheodum. Vniuerſa igitur morbi materia nō oiſi concocta & poſt ſtatum quum iam ſymptomata præter rationem miteſcunt, radicitus extirpari poteſt.

Aph. 22. li. 1. Idipſum eſt quod præcepit Hippocrates, concocta medicari atque mouere, non cruda. At oihilominus morbi incremento quum nondum perfectè, ſed manifeſtè ſolùm, & in fioe principij quum obſcurè concocta eſt materia, hanc etiam quodammodo vacuare licet. Quod enim iuſſit Hippocrates concocta medicari, non ſolùm perfectè, ſed & quouis modo cocta complectitur, mox ea duntaxat à medicatione remouens atque excipiens, quę vt in morborum principijs abſolutè cruda ſunt. Ita quæcunque vllo modo concocta fuerint medicari ſinit, obſcurè quidem cocta parcè, manifeſtè moderatiùs, perfectè verò cocta validiùs. Vt igitur in phlegmone non vniuerſa materia retinetur, dum perfectam concoctionem ſit aſſequuta, ſed quicquid ſupputat quotidie elicitur, ita ſanè & in acutis ſtatuendum morbis, idque ſiue partium ſiue graduum ordine fieri putetur materiæ concoctio. Ita enim quicquid à purgatione reliquum erit, faciliùs natura domabit. Io oeutra corporis affectione, impēdentem morbum ſæpe arcemus purgatione, quæ vitioſos iam congeſtos humores detrahat. Atqui tum maximè multoque magis quàm ipſo morbi initio crudi ij ſunt. Cur igitur non peræquè initio vtiliter illos purgemus? Et hæc de morbo quidem acuto, ſed ſalutari prorſuſque tuto præcepta ſint. Cæterùm in ancipiti atque graui cuius ſemper & ſymptomata ſęua ſunt, & minimè tutus exitus, ſtatim per initia non vtiliter ſolùm, ſed & neceſſariò vtendum medicamento, neque prudentis ſit medici concoctionē expectare, quæ fortaſſe futura non eſt. Quum enim anceps is ſit ac vehemens, ſemperque metus impendeat, ne aut deterior euadat, aut laborantem aote ſtatum iugulet, crudę etiamnum materiæ nonnihil purgatione demendum ante concoctionem. Et certè cruda ea materia quum in pleriſque acutis morbis turgere ſoleat, & quaſi oberrans fluctuet & fluat refluatque in venis atque viſceribus, non admodum ægrè videtur medicameoto ceſſura. Sic ſæpe artis vſu animaduerſum eſt crudioris humoris purgatione, ſiue ſponte ſine arte ea contigiſſet, accelerari concoctionem, moxque vrinas puriores & cum ſedimento fieri, & ancipitem periculoſumque morbum tutum ſalutaremque reddi.

Aph. 29. li. 2. Idipſum Hippocratis eſt conſilium, in acutis morbis inter initia vtendum eſſe medicamento: & quum morbi incipiunt, moueodum eſſe, ſi quid mouendum videtur. Quo autem acutior eſt morbus, hoc magis acceleranda validiorque decernenda purgatio:

Aph. 6. lib. 1. vt tandem extremis morbis extrema diligentiſſimè adhibeantur remedia. His non ſolùm remedij celeritatem, ſed & vehementiam hortatus, coocitatam omnem materiam protinus atque eodem ipſo die euacuare docet, ne vltrò citroque coocita in principem aliquam partem irruat, repeotinoque ſit exitio. Itaque licet à perfecta concoctione fœlicior ſemper ſit purgatio, ea tamen etiam ante concoctionem in aocipiti grauique morbo eſt neceſſaria: in ſalutari ac mitiori vtilis. Eſt & alia ratione ante concoctionem purgandi oeceſſitas, ſi præter contineotem acuti morbi materiam, quæ aut in venis aut in viſceribus aut in habitu eſt corporis, & cuius expectatur coococtio, alia quædam vitioſa in ventriculo, in inteſtinis aut circum præcordia obhæret, dolore, æſtu, nauſea, amarore aliiſve ſignis manifeſta. Hæc enim omni tempore etiam nondum vlla

dum vlla

dum vlla morbi apparente coctione, vtiliter poteſt adhibita præparatione medicamento trahi. Humor igitur qui publicis vijs ſubſiſtit, ſi præparatus eſt, omni morbi tempore vtiliter deijci poteſt. Qui verò aut in viſceribus inhæret aut in venis concluditur, & proxima eſt morbi materia, dum concoctus apparet, fœliciter: dum adhuc crudus eſt, vtiliter atque etiam interdum neceſſariò purgandus. Iam verò de purgationis die deque hora dicendum. Tranquillo die purgatio tutior, expeditior verò perturbato. Quũ enim morbus minùs fatigat & collectæ vires meliùs conſtant, faciliùs medicamenti vis & impetus tolerari poteſt. At quo die morbus exaſperatur agitatáque eius materia in motu eſt, promptiùs detrahitur. Quocirca ſi per vires licet, neque ingens metuitur perturbatio, impari die acutorum morborum, atque etiam decretorio (quo tamen natura decretoria non eſt) copioſior expeditiórque, pari verò tutior fiet purgatio. In febrium intermittentium quiete, medicamentum tanto ante acceſſionem tempore offerendum, quo poſſit purgatio compleri. Per acceſſionem quippe materia non in aluum, ſed plerunque in diuerſum ruit, & ſæpe acceſſionis vehementia purgatio ſubſiſtit. Præſtat nihilominus ante acceſſionem, quàm mox ab ea, & pridie quartanæ, quam poſtridie medicamento vti. Purgationi autem quæ libera eſt, nulliúque præſentis morbi neceſſitate ad præcautionem ſolam ſuſcipitur, aptiſſimum eſt ver, deinde autumnus, aut quæ illis non abſimilis, ſed quodammodo temperata ſit conſtitutio. Dies nõ aquilonia, ſed auſtrina humidáve, quæ & corpora laxat & humores liquefacit. Tempeſtas quoque ſimilis & beneuola ſyderum commiſtio ac ſalutaris. *Quo die quaq; hora purgandum.*

Quæ præparatio purgationi præmittenda. CAP. XIII.

VT in omnibus rebus agendis, ita maximè in purgandis humoribus antequam aggrediare, diligens eſt adhibenda præparatio: qua & viæ pateant & trahenti medicamento omnia cedãt ac obtemperent, fiantque, vt iubet Hippocrates, corpora ante purgationem fluxa. Eſt autẽ præparatio duplex, vna corporis, vacuandorum humorum altera. Corpus ſic præparatum comparatumque ſit, vt viæ omnes per quas medicamentũ decurret, & per quas noxius humor deriuandus expurgandúſque eſt, liberæ ſint & expeditæ. Primùm igitur ventriculus humorũ copia minimè ſit nauſeabundus, ne hauſtum pharmacũ nimiopere auerſetur, aut mox reuomat. Nec inteſtina coarctata obſtructáve noxiorũ humorum curſum impediant. Etenim concitati ſi ſubſiſtant, aut ventris torſiones, aut faſtidia, aut vertigines, aut animi defectiones mouent, corpuſque iactatione multa fatigant. Quòd ſi aut è viſceribus aut è venis atque ex corporis habitu eliciendi ſunt, nõ modò ventriculũ & inteſtina, ſed & meſenterij venas & viſcera libera eſſe oportet. Itaque nauſea omnis ante purgationẽ ſummouenda eſt, aut inedia, aut vomitione, aut deterſione atque deiectione per pilulã ex aloë. Suppreſſa iamdiu aluus clyſtere mollienda: aut ſi quid aliud inteſtinis adhæreſcit, detergendũ id eluendũque eſt. Noxius præterea humor præparandus: qui enim durus craſſúſve eſt, nõ facilè per anguſtas vias profluit in aluum: glutinoſus in his etiam obhæret. Quocirca durum mollire, craſſum incidere & attenuare, lentũ glutinoſumque detergere oportet ante purgationẽ. Quæcunque id præſtant, pariter quoque venarum per quas futura eſt purgatiò obſtructiones expediunt. Atque hæc vel alimenta vel medicamenta ſunt. Horum autẽ alia intrò ſumuntur, eaque vel arida vel liquida. Arida quũ frigidi lentique ſunt humores, & magna cruditas in primis eſt viſceribus, præſertimque hyeme. Liquida vt ſyrupi, apozemata & oxymeli, quũ aloùs & in exilibus venis conditi ſunt humores, in ſicciore corpore, ac etiã æſtate. Alia verò extrinſecus præparant, vt fotus & vnguenta. Fotus ſuo tepore ac vapore per ſpongiam, partem quamuis blandè concalfacit natiuumque eius calorẽ erigit ac ſuſcitat, humores qui ei præter naturam inſident & impacti conſopitique ſunt excitat, emollit, attenuat, colliquat, fluxileſque reddit, vt facilè ſequantur quocunque medicamentum trahet. Hoc quidem præparationis genus diuturnis eſt affectibus accommodatiſſimum, quod tamen & Hippocrates acuti morbi vt pleuritidis initio vſurpauit, neque calorem veritus neque fluxionem nouam. Sed & quũ omne corpus vitioſo humore eoque craſſo ac glutinoſo perfunditur, hunc nonnulli ante purgationem balneo perinde atque fomento præparare iubent, quo tamen minimè proritentur ſudores, ſed duntaxat emolliatur & liquefiat vacuandus humor. Fotui proximam vim obtinet vnguentum, at infirmiorẽ, quòd non admodum altè ſubire poſſit. Victus quoque præparandi facultate pollet, quum attenuans detergenſque imperatur: maximè verò tenuis ac parcior. Detracta enim de conſueto cibo portione, natiuus calor crudos humores concoquit abſumitque: frigidos verò craſſos & glutinoſos viſceribus aut venis impactos partim abſumit, partim adeò extenuat, vt etiã ſponte nonnunquam procidant: quumque inedia corpus exhauſtũ excrementis vacat, liberumque eſt, medicamentum facilè quoquouerſum ſubit, ac integris viribus in omnia penetrat. A tenui victu medicatio ſynceros ac minimè permiſtos humores commodiſſimè detrahit. Ea igitur craſſis lentiſque humoribus vt melancholicis & pituitoſis, ante purgationẽ adhibenda præparatio. Tenues verò vt aquoſos & bilioſos, non Auicennæ conſilio, ante purgationẽ craſſiores reddere oportet. Non enim quod ille exiſtimat, vt ſputorũ quæ mediocri ſunt ſubſtantia facilior eſt excreatio, ita & humorũ mediocrium facilior eſt purgatio. Nam licet pulmonibus contenta materia ſupra modũ tenuis, impellentis ſpiritus vi tuſſiendo nõ facilè in arteriã ſuſtolli excreárique poſſit, ſed tenuitate ſua facilè relabatur in pulmones: in corpore tamẽ conuenienter præparato, quo tenuior ac liquidior ſit humor, eo fluidior exiſtet, & promptiùs trahẽti medicamẽto cedet,

Aph. 9. lib. 1.

Præparatio duplex, vna corporis.

Altera humorum, primũ quidem craſſi & lenti.

Deinde tenuis & bilioſi.

eiuſque impetum ſequetur: feruentior tamen & acrior is ſi fuerit, eius ante purgationem obtundenda eſt & frenanda acrimonia, ijs præſertim remedijs quæ corporis quoque præparandi vim habeant. Licet igitur tenuis humor concoctione aliquantùm craſſeſcat, atque tum euacuationi ſit apparatior, non idcirco tamen & nos naturæ imitatione eum ante purgationem debemus craſſiorem facere. Non enim quòd craſſeſcat idcirco coquitur, neque concoctus idcirco purgationi aptior eſt quòd craſſior euaſerit, ſed quòd ſit à reliquis humoribus ſecretus, eumque natura prorſus vacuare contendat. Quo autem tenuior, eo ad effluendum eſt aptior. Aliud præparatio eſt, aliud concoctio. Hæc naturæ ſolius opera calorisque noſtri beneficio, illa etiam arte tota plerunque perficitur. Detergentibus enim incidentibuſque medicamentis expeditur obſtructio, humorque attenuatur, at non plenè concoquitur. Præparatum humorem non ſemper licet exquiſitè purgare, concoctum verò Hippocratis præcepto licet, quum præſertim viæ patent. Itaque corpus quà purgari debet, patens nec impeditum eſto. In hoc quiſquis peccat humor tenuis ac fluidus, ſi vi in acutis morbis turget, ſtatim initio nulla præparatione è quauis regione detrahendus eſt: ſin verò parti cuipiam is firmiùs inhæreſcit, vix niſi deterſus aut concoctus & naturæ vi ſecretus, trahenti medicamento obtemperat. Craſſus verò atque glutinoſus humor, non niſi vi & perturbatione vel è patente corpore deduci poteſt. Accommodanda porrò vnicuique eſt ea præparationis forma, quæ pariter morbi ſæuitiam leniat: vt acutis morbis potio, nonnunquam & vnguentum ex eorum materia quæ attenuando detergendoque refrigerant, at non impensè calfaciunt. Diuturnis atque lentis valentiora, non potionis modo aut vnguenti, ſed & fotus & balnei forma: vtriſque demum apta conuenienſque victus tenuitas.

An ieiuno, & qua forma, & quibus obſeruationibus dandum medicamentum. Cap. XIIII.

SALVBERRIMA eſt quæ ſine offenſione fit medicatio. Solet autem omnium primus ventriculus offendi, vt qui medicamentum ſummis integriſque viribus excipiens, primos eius ſuſtinet impetus, neque id niſi fractum retuſumque longiùs penetrare ſinit. Quum igitur in omni morborum curatione tanti ſit momenti ventriculus, ſumma tum huius tum medicamenti ratio eſt habenda. Medicamentum omne validum aut malignum naturæ infenſum eſt, forma quoque omnis liquida ventriculi latera alluit, in illiuſque ſubſtantiam altiùs ſe infert, ac proinde grauiùs eum ferit: ſolida verò minùs, quòd promptè in fundum intacta ferè illius ſubſtantia illabitur. Cæterùm liquida altiùs penetrat in omniaque ſubit, potentiùs detergit & infarctus expedit. Solida diutiùs hærens circum præcordia, tardior minuſque efficax exiſtit. Ventriculus præterea quum aridior fuerit, atque prorſus vel ab inedia, vel à febre, vel à Solis ardore exhauſtus, tum medicamenti vi plurimùm laceſſitur tum id auidiùs in ſe recondens & velut exorbens, neque diffundi neque vim ſuam exerere ſinit. Contrà verò quum moderatè eſt humidus. At immoderato humore potúve perfuſus, medicamenti, quod præſertim imbecillum fuerit, plerunque vim obtundit. Itaq; imbecillo quemadmodum & puro ad vnguem ventriculo, medicamentũ blandum aptetur: aut ſi fortè diſtantiorum partium affectus validius expoſcit, ieiuno quidem at non prorſus exinanito detur: quum nempe concoctus cibus deſcendit, ac nihilominus interior ventriculi tunica reliquiarum benignitate etiamnum madet. Sic enim in diſtantiores partes id permeat, minimùm offenſa ventriculi ſubſtantia. Quum autem malignitatis particeps eſt medicamentum, vt veratrum, corpora, inquit Hippocrates, ante portionem humectanda ſunt cibo pleniore quieteque. Ipſum verò medicamentum ſeu liquida ſeu ſolida ſit forma, ſacchari, mellis, aromatis aut rei cuiuſpiam ſuauioris permiſtione condiendum, vt ventriculo præcordijſque iucundum occurrens, quadam odoris ſaporiſque gratia vires ſuas fœliciter exerat. At robuſto atque impuro ventriculo, liquida forma nullius rei ſuauitate oblita confert, idque longiſſimè à cibo, vt altiùs in primas corporis ſedes in earumque humores ſe inferat. Et hæc quidem obſeruanda, quũ ſyncera optatur humorũ detractio. At verò blanda leuiaq; medicamenta, quę ſolas alui fæces emolliunt & exturbant, eccoprotica dicuntur, nõ multo ante cibum, atque etiã cum cibo ſumenda. Si cui conſueta eſt matutina vomitio, ea ante medicamentum cienda. A medicamento quoque ea nonnunquam ſuccedit, vel quòd imbecillior ſit ventriculus, vel quòd pharmaci horrore concutitur, vel quòd quum agitari cœpit, humores quorũ copia obruitur, excutit, vel quòd præcordiorũ mole coarctatus pylorus, aut aluus fæce obſtructa duriore non id facilè illabi ſinit. Hęc tamẽ omnia diligens auertit præparatio. Hauſto medicamento, vel aqua hordei vel ſucco mali punici, vel ſubauſtero vino, vel ſaccharo reliquiæ è faucibus & è gula detergendæ deijciendæque ſunt, quũ præſertim horrendo ſapore grauis ſuſpectaque eſt vomitio. Surrectũ dein corpus in quiete continendũ, dum ventriculus medicamentũ arctius complectatur: atque etiam interpoſito ſemihoræ ſpatio, ſi (quod ferè fit) inexpugnabilis dormiendi neceſſitas premet, vtile medicamento indormire, vt illius vis in ſopore plenior excitetur: quum primùm verò in actũ id prorumpit, vigilandum penitus eſt, dum effectum omnem compleuerit. Nam arctiore ſomno purgationis opus ſubſiſtit. Quum enim, inquit Hippocrates, ſiſtendũ cenſueris, ſomnum moliêris, nec quicquam mouebis, contrà quũ medicamentũ citare voles, corpus mouebis. Motione enim corpus turbati indicio eſt nauigatio. Cibum plerique putant non antè offerendum quàm medicamentum ſuo perfunctum ſit munere: ſatis tamen ſit è ventriculo id ita excidiſſe: vt nullus eius odor, nullus ructus, nulla nauſea, nullaque ſtomachi roſio ſubſit, quum præſertim ſyncera deſideratur pur-

Forma liquida & ſolida.

Imbecillo aut puro ventriculo conueniens medicamentũ.

Aph 13. li. 4.

Robuſto & impuro.

A medicamento cur vomatur.

Medicamento vtiliter ſuper dormitur.

Aph 13. 14. 15. lib. 4.

tur purgatio. Cibus enim medicamenti permiſtioue corrumpitur. Solida forma, blandumque medicamentum, quòd tardiùs deſcendat, longiorem cibi moram, eamque quatuor ſaltem horarum interponi poſtulat. Primus autē cibus detergens ſit ſorbitio, quæ medicamenti reliquias eluat, & quò decet impellat, ſimulque ventriculi interiora oblineus omnem medicamenti qualitatem tædiaque demulceat. Qui purgatur continendus eſt temperato loco: nam concitantiam humores æſtus iniuria, aut rapiuntur in cutem, aut nimiùm efferueſcunt febremque incendunt: frigore verò torpeſcunt & denſatis coarctatiſque vijs ignauiter exeunt. Liberior ac vaſtior aer, aut apertus flatibuſque expoſitus, etiamſi nulla eſt intemperies grauis, difficiles efficit purgationes, quando quidem corpora præſertimque imbecilla vehementer conturbat.

Vtiliſne & perfecta fuerit purgatio, an contrà. CAP. XV.

ARTIFICIS cuiuſque ſummum eſt ſtudium quorſum opus euadat animaduertere. Purgationum alia vtilis, alia vitioſa eſt. Vtili talia purgantur, qualia purgari oportet, vitioſa verò aut aliena purgatur aut non conuenienti ratione. Vtilis tres ſtatuantur differentiæ, obſcura, manifeſta, perfecta. Obſcura exiguam admodum peccantis humoris portionem detrahit, quæ quia conueniens eſt, confert quidem, nondum tamen ægrotum manifeſtò leuat. Manifeſta quæ inſignem humoris portionem exturbat. Perfecta quæ nihil illius reliquum facit. Signis hæ diſcernuntur, à deiectionibus & à laborantis tolerantia deprompis. Deiectiones, inquit Hippocrates, non copia æſtimandæ ſunt. Neque enim fæcum neque cruditorum quæ circum meſenterium exuperant copioſa deiectio, vtilem purgationem facit: ſed quum talia, inquit, deiiciuntur qualia deiici oportet: qualia nimirū exuperaſſe & morbi cauſam fuiſſe, coniectura fuerat. Qualia autem ſunt illa, bilioſa ne, an pituitoſa, an melancholica, ex ſubſtantia & colore noſcendum, ni ſi quid medicamenti color peruertat. Nam ex rheobarbaro & hiera flaueſcit deiectio, nigreſcit verò multum ex caſſia, aliquantum ex ſenna. Laborantis verò tolerantia atque leuamen quàm perfecta fuerit purgatio docet. Itaque ſi purgatione qualia oportebat, ſed admodum pauca exierunt, & quibus laborans non magnopere leuatum ſe percipit, obſcura eſt purgatio, quæ confert quidem, ſed leuiter. Si verò noxij humoris copia maiore detracta ægrotus ſeipſo iam multò leuior apparet, manifeſtè vtilis eſt. Si plurimo humore ſeu vniuerſè ſeu particè euulſo, laborans non leuiorem modò, ſed vel ab omnibus vel à præcipuis quibus affligebatur ſymptomatis ſeſe prorſus vindicatum ſolutumque ſentit, idque non quum adhuc purgatio fit, ſed quum ea iam planè deſijt, perfecta cenſeri debet. Tum ſomnus placidus iſque multo quàm antè arctior, citra vllum tamen veternum obrepit: non quidem ex virium imbecillitate, ſed inde obortus, quòd ex morbo perinde atque ex labore fatigatum corpus, mox vt peccantium humorum quaſi ſarcina deoneratur, ſedato ſpirituum impetu leni ſomno conquieſcit. Sitis quoque ſi vehemens præceſſerat, exquiſita purgatione miteſcit, detracta nimirum materia quę illam concitauerat: aut ſi fortè nulla fuerat, exquiſita purgatione exiccatum corpus ſitire incipit: nec, inquit Hippocrates, id deſinit purgari antequam ſitiat. Quin etiam à perfecta purgatione appetentia reſtituitur, dolor ſi quis vrgebat miteſcit, atque etiam febris, aut alia quæuis morbi eſſentia extirpatur, hinc laboranti vires reſurgunt, idque pro eorum quæ vacuata ſunt ratione. Cæterùm nonnunquam accidit vt humor agitatus periodis conquieſcat, aut morbus perſiſtente intus cauſa ſponte ſe remittat, ac tum laborans ſe morbo expeditō putat. At certè minimè tuta eſt quę citra vacuationē obtigerit mali leuatio, & vt inquit Hippocrates, ſi quid fiat præter rationem leuius confidendum non eſt. Perfecta igitur purgatio non modò ex ſymptomatum ſedatione iudicanda, ſed ex eorum maximè quæ purgata ſunt tum ſpecie tum copia: quippe quum ijs reſpondent quæ certis ſignis ineſſe deprehenſa fuerant. Horum igitur contemplatione innoteſcet quid, quantum & quandiu purgandum: & quando abſoluta fuerit purgandi neceſſitas.

Aph.23.li.2.

Aegroti euphoria profectam purgationem indicat.

Aph.19.li.4.

Aph.27.li.2.

Vitioſa autem purgatio, aut inutilis eſt, aut moleſta, aut exuperans. Inutilis eſt, tum quæ humorem à noxio diuerſum trahit, tum quæ noxium proritat, non autem educit: conturbat enim magis quàm euacuet. Vtraque dum infenſum humorem euellere contendit, eum diffundit & exagitat, ſuſcitatoque vapore tetro corpus inflat atque diſtendit, ac proinde magis quàm iuſta purgatio laceſſit. Moleſta noxium quidem humorem, ſed vi quadam elicit, vel quòd præparatio adhibita non fuerit, vel quòd vehementius aut immoderata quantitate ſit pharmacum, vel quòd non correctæ malignitatis ſit particeps, vt colocynthis, euphorbium, elleborus, vel quòd externus error ſit admiſſus. Omniſquippe eiuſcemodi ægrotum præter modum affligit atque torquet. Hinc corporis laſſitudo, capitis dolor, febris aliaque ſymptomata. Sub hac quidem talia exeunt qualia exire oportet, ſed vires nimiùm conuelluntur atque diſſipantur. Exuperans effrenataque purgatio cum humore noxio naturalis pariter atque neceſſarij nonnihil vi eripit, non citra virium offenſionem. Quoniam igitur de propria corporis ſubſtantia nonnihil euellit, vel cruor citra hæmorrhoidas, vel ramentum, vel pingue aliquid liquamini aut loturæ carnis ſimile in excretis cernitur. Hinc tortiones, cordis dolor, æſtus, anxietas, iactatio, corporiſque perturbatio, præter hæc animi quoque defectio, & ſumma virium exolutio: ſpiritu quidem quaſi natiuæ theſauro velut direpto, vel pharmaci pernicie & malignitate oppreſſo. Hiciam omnis concludenda videtur de vniuerſali purgatione tractatio. Quicquid enim præterea deſiderari poteſt, ab his quæ fuſiùs de venæ ſectione præcepta ſunt mutuari licet.

Mala purgatio.

PRÆTER ea quæ publicas corporis regiones, alia etiã priuatas quaſdam ſedes exhauriunt ac expurgant, quorum & hic tandem meminiſſe expedit. Eiuſmodi numerantur errhina, apophlegmatiſmi, bechica. Nõ antè his vtendum quàm reliquũ corpus probè exinanitũ ſit prorſuſque vacet excrementis, ne aliunde noxios humores rapiant in affectam ſedem, ſemper enim vniuerſalis curatio particulari præmittenda. *Errhina.* Errhina in nares vel immiſſa vel hauſta cerebri ſuperuacaneam pituitã proliciunt. Nõ eam quidem quæ in cerebri ventriculis (hinc quippe nulla via excurrit in nares) ſed quæ circum cerebri ſubſtantiam circumque meninges colligitur & fluitat. Hauriuntur autẽ prono capite, vt rectà per os ethmoides ferantur nec recidant in fauces. Omnibus medentur ſoporoſis affectibus, obtuſoſque ſenſus omnes expediunt, & interiores in quauis ſede infixos dolores diſcutiunt. Similis propemodũ eſt & ſternutamenti ratio: ſed quòd vehementer ſuccutiat vis ei maior. Etenim non modò cerebrum expurgat, ſed & quæ in partem eius poſteriorem atque etiã in fauces irruunt validè ſucceſſu reuellit. *Apophlegmatiſmi.* Apophlegmatiſmus vel manſus vel gargariſatus ſaliuã atque pituitã ore deducit. Huic vis maior eſt expurgandi cerebri ventriculos, quibus via decliuis eſt in palatũ: multò proinde maxima vis erit apophlegmatiſmi, ſi reſupino capite hauriatur in nares, vt mox per ſumma palati relabatur in fauces. Is quippe cerebri baſim proluens longè validiùs ex illius ventriculis excrementa detrahit. Et hæc quidẽ in primis neceſſaria ars deſtinauit expurgando cerebro, quod natura cumulandis excrementis maximè eſt obnoxium. Expurgatur autem tutiùs confecto iam cibo quàm quum crudus venter eſt ciboque turgens. *Bechica.* Pulmones interioraque thoracis expurgant, quæ bechica nuncupantur. Quanquam enim ex ijs nonnihil detrahi poteſt in aluum, id tamen perexiguum eſt, ac maximam ſupernacuorum partem vel in pulmonũ ſubſtantia vel in arterijs tum deſtillatione tum peculiari vitio congeſtam, neceſſe eſt impetu tuſſis expurgari. In id autem ea conferunt, quę deſtinata pulmonibus, modò tenuiorem pituitam incraſſant, modò lentã detergunt craſſamque attenuant, idque quadam lenitudine: nam exaſperantia, vt ſalſa, acida & acria tuſſim plerunque fruſtra cient: neque ex vſu ſunt niſi quum pigriorem vel imbecilliorem expultricem vim ſtimulare oportet. Commodè autem bechica in lentam ac craſſam medicamenti formam aptantur, qualis eclegmatis eſt aut craſſioris ſyrupi, ne liquidior præproperè illabatur in ventrem. Lenta quippe (præſertim ſi ſenſim ac blandè quaſi lambendo demittitur) quoniam diutiùs ſubſiſtit obhæretque faucibus, maiore portione ſubit in aſperam arteriam. Hanc tamen ſemper potulentorũ liquore irrigari, præterquam quod Hippocratis ſententia confirmatum eſt, conſpicuè etiam in eo obſeruauimus, cui ex vulnere gutturis ſub larynge accepto, nec probè agglutinato inter bibendum ſorbendúmve nonnihil ſemper humoris emanabat.

Ita quidem medendi vacuandíque ratio ſummis iam præceptionibus expoſita videri poteſt, quæ tamen quoniam ſola in vſum accommodari nequit, par eſt deinceps ſingula tum ſimplicia tum compoſita medicamenta illi ſubnectere, quæ tanquam artis inſtrumenta ad profligandos morbos comparari vſurparíque ſolent.

Libri tertii therapeutices, de purgandi ratione, finis.

METHODI MEDENDI LIBER QVARTVS.

De ſummis medicamentorum generibus & facultatibus.

PRÆFATIO.

QVONIAM omnis motus & omnis effectio è contrariorum diſſidio atque repugnantia proficiſcitur, Natura dum mundi hanc vniuerſitatem aſſiduæ mutationi ſubiecit, ſimul eam neceſſariò varijs diſſidiorum generibus quaſi ſeminibus conſperſit. Atq; vt quatuor rerum primordia ignem & aquam, terram & aërem contraria inſtituit, ita & vnicuique quod ex ijs ortu proceſſit, aliud quippiam oppoſuit diſſidij lege. Nullus igitur affectus ſubſiſtere poteſt in nobis, cui non pariter contrarium quiddam tanquam remedium illa protulerit. Nullaque vſquam eſt remediorum penuria, ſed noſtra eorum plerunque turpis ignoratio. Nullus toto genere immedicabilis eſt affectus, ſed idcirco duntaxat aut quòd ſupra modum auctus omnem præſidiorum vim aſpernetur, aut quòd imbecillæ iam vires curationis prolixitati ſuccumbant. Summa igitur ſit in inueſtigandis remedijs ſedulitas, & quæ ſingulis morbis profligandis propria & accommodata ſint, nobis ſemper in promptu extent & quaſi aceruatim occurrant. In remedijs quidem numerantur venæ ſectio, cucurbitula, ſcarificatio, hirudo, vſtio, ſectio, huiuſque generis non pauca: at pars eorum

maximá ex medicamentis petenda, de quibus nunc mihi ineunda tractatio. Ne quem verò immenſam eorum quaſi ſyluam ingreſſum offundat turbulenta rerum confuſio, omnem medicamentorum materiam poſthac in claſſes quaſdam referendam duxi: Sed in primis vt omnis eorum cognitio ex differentijs & generibus ſtabilita dilucidior ſit & luculentior, pauca de his in vniuerſum præmittam.

Quid medicamentum, quotq́; id modis in nos agat. Cap. I.

MEDICAMENTVM eſt quod poteſtate naturalē corporis conſtitutionē quoquomodo immutat. Eorum autem quæ nos immutant & afficiunt atq; etiam agentium omniũ alia vim *Quid actu.* ſuam agendi actu, alia poteſtate duntaxat obtinent. Actu quidem, quæ ita promptam & expeditam illam habent, vt primo quoque contactu nos immutent, vt ignis, vt ferrũ candens. Poteſtate verò, quorũ vis & facultas intus condita & quaſi ſopita nondum ita exeritur aut depromitur, *Quid poteſtate.* vt primo quoque contactu agat. Sic piper poteſtate calidum eſt & mandragora facultate frigida. Iuuabit autem in hanc contemplationem paulò altiùs incumbere. Prima & communia rerũ omniũ elementa, terra, aqua, aër & ignis, & quæcunq; cœleſti diuinoq́ue calore ſunt prædita, vt ſol, *Quæ actu talia.* vt animantes & ſtirpes, energia actuq́ue vires habent eaſque ſic promptas vt ſemper agant, nec vllius externi ſubſidij ope vel irritamēto indigeant. Ignis quippe ſemper calfacit & aqua ſemper refrigerat: Sol quoque perpetuò calfacit, & animantes quoad viuunt actu calidæ quemadmodũ & ſtirpes omnes: quandoquidē ſuis facultatibus alimentũ continenter trahunt, coquunt & expellunt ſuperuacua, cæteriſque vitæ munijs fruuntur. Ex inanimorum quoque genere magnes ſeu heraclius lapis facultate illa cœleſti & quæ trans elementũ eſt, vim actu habet alliciendi ferrum, & ſuccinũ actu paleas attrahendi. Si qua fortè alia comperientur vim actu habere, vt lapis ferrúmve candens aut aqua feruida, non eam quidē inſitam ſibi, ſed aſcititiam habent, & ab ijs acceptā quæ actu talia ſunt. Reliqua omnia mundi miſta & vitæ expertia corpora, præſertim verò medicamenta, poteſtate duntaxat vires habent inſitas, eaſque ex varia elementorũ commiſtione profectas. Hæ autem illorũ conſopitę vires, ab ijs inſuper excitari debent quę actu vigent: nec *Quæ poteſtate.* vllum poteſt medicamentũ inſita facultate ſua nos immutare, citra noſtri caloris opē. Non hinc quidem quòd calor noſter vim vllam medicamento imperiat (omnes enim hoc habet ſibi congenitas) ſed quòd tacitas illas & otioſas ſuſcitet & in actũ proferat, à quib. deinde corpus noſtrũ mutatur & afficitur. Calor enim noſter medicamentũ dum ſubigit, eius naturam, temperamen- *Actu fieri.* tum & alias quaſcunque vires detegit & explicat: hoc verò quaſi proritatum communi rerũ omnium conditione reluctatur & obſiſtit, atque viciſſim contagione corpus afficiens, omnes in id vires ſuas expromit. Sic piper aut pyrethrum etiāſi actu frigidum ſumitur, protinus vt depulſo frigore à nobis incaluerit, ſuo ipſius calore nos acriter vrit: & vinũ licet nos plerunque dum bibitur refrigeret aſcititio frigore, mox tamen vt incaluit impensè calfacit. At verò lactuca, mandragora & quodcunque frigidum eſt medicamentũ, primum quidē aſcititio frigore, deinde quũ incaluerit inſito quoque nos afficit, quemadmodum & aquæ frigidæ potus: haud abſimili ratione quũ purgans medicamentũ calefit ac ſubigitur in nobis, purgandi vim ſuā exerit atque profert, qua dein corpus conturbat & peculiarē ſibi humorem prolicit. Deleterium quoque venenatam qualitatem tum primùm depromit & nos labefactare adoritur, quum calefit irritaturq́ue vi noſtri caloris. Ex his luculentius intelligi poteſt, noſtrũ calorem nullā medicamento agendi facultatem conferre. Vnde enim venenatam illam qualitatē ſortiretur, aut cur eam ſibi aduerſiſſimam deleterio impertiret in ſuam perniciem? Ita igitur de his quæ actu & de his quæ poteſtate vim habent ſentiendum. Medicamentum autem non ab actu, ſed à poteſtate propriè definitur, piper enim & alliũ & lactucam & mandragorā propriè quidem: cæterùm nec ignem nec niuēm niſi fuſa nominis appellatione medicamentum dixeris. Quicquid porrò calidum frigidum aliterve appellamus, aut ſimpliciter aut comparatè dicitur. Simpliciter & abſolutè quod vim illam *Quid ſimpliciter tale.* ſummā & impermiſtam obtinet, vt ignis ſimpliciter calidus eſt, aqua abſolutè frigida. Comparatè verò cuius vis & facultas contrarij quidē permiſtione repreſſa obtunditur, ſed tamen cæte- *Quid per comparationem.* ris adhuc in miſtione ſuperior præpollet actumq́ue profert, vt piper vt lactuca. Quod huius eſt generis nec ſummè nec abſolutè calidum vt ignis, ſed homine eucrato (qui & vniuerſæ ſubſtātiæ mediocritatē obtinet) calidius, & lactuca eo ipſo frigidior eſt, ob idq́ue talis comparatè dicitur: vt enim ſumptum piper temperatũ hominem calfacit, ita & lactuca eum ipſum refrigerat. Quòd ſi ad vnumquemuis hominē referre velis, quod vni calidum alteri frigidũ plerunque videbitur. Ita igitur vires quæ tum actu tum poteſtate inſunt, æſtimandæ ſunt in ijs quę per ſe non per accidens agunt. Per ſe id agere dicitur quod proximè nulliuſque interuentu nos immutat, vt ignis vt *Per ſe & per accidens.* nix. Ex accidenti verò quod nō proximè, ſed alterius cuiuſdā interuentu, vt aqua frigida ęſtuoſo cœlo corpori moderatè effuſa. Ea quippe primo ocurſu atque contactu, ac proinde per ſe refrigerat: at certè quoniam cutem denſat nihilq́ue expirare aut diſſipari ſinit, inſitum nobis calorem cohibens ac etiam intrò compellens conſeruat atque auget, & idcirco corpus ex accidente calfacit. Sic rheubarbarũ licet occurſu primo aliquantum calfaciat, quòd tamen bilē quæ ardoris febriſque cauſa eſt expurget, accidente refrigerat: quemadmodũ & calida medicamenta quæcunque febriũ obſtructiones infarctuſq́ue expediũt. Hę præcipuę ſunt & cognitu neceſſariæ agendi efficiendiq; differētiæ. Nunc quo tota definitio particulatim explicetur, tradendũ quot quibuſ-

que modis immutetur corporis noſtri naturalis conſtitutio. Hæc quidē in tribus maximè poſita eſt ex bisque conſtat, ex bona corporis & humorū temperie, ex materiæ commoderatione, & ex formæ ſeu ſubſtantiæ integritate: nam & his tribus continetur humanū corpus, temperamento, materia atque forma. *Humanū corpus quibus cōſtet, et quibus diſſoluatur.* Trifariā igitur id immutari poteſt atque triplex omnino ſtatuendū eſt nos afficientiū medicamentorum genus: vnum naturalem tum corporis tum humorū temperaturā mutat, vt quod impendiò calidū, frigidum, humidū, ſiccúmve eſt. Alterū materiæ commoderationē, vt quod nimiū denſat aut rarefacit, adſtringit aut laxat, incraſſat aut attenuat. Tertiū corporis humorúmve formā atque ſubſtantiā demolitur, vt quod illam deterit aut diripit ceu venenū, & quod illā detrahit aut penitus eximit, ceu quod ſepticū & purgans medicamentū appellamus. Et hęc quidē ſimplicia ſunt genera. Poſtremū hoc genus propriè & maximè medicamentū eſt, alimento prorſus aduerſum. Vt enim alimenti ita & medicamenti propria ratio, ex ipſius ſubſtantia ſeu forma ſpectatur. *Alimentum.* Alimentū quidem eſt quod corporis ſubſtantiæ quodāmodo ſimile, in eam tandē faceſſit atque conuertitur, quam tum alit tum interdū auget. Id ſi ita ſimile eſt vt in corporis ſubſtantiam conuerſum, nulla interim aliena qualitate illam inſigniter afficiat, ſimpliciter & abſolutè alimentum dicitur, vt panis, vt caro, vt ouum. At ſi ſubſtantia quodammodo ſimile, exuperante qualitate corpus immutat, alimentū eſt medicamentoſum, vt lactuca, vinū generoſum, meſpilum, cotoneum malum. Quod porrò ſubſtantia prorſus eſt diſſimile, ſimulque nulla eſt præditum qualitate qua corpus manifeſtè afficiat, id neque alimentum neque medicamentum cenſeri debet. *Medicamētū.* At ſi in ſubſtantia nobis prorſus diſpari qualitates nimiùm exuperantes obtinet, ſiue à temperamento vt hyoſcyamus vt pyrethrum, ſiue à materia vt rhus, galla & alumen, ſiue à forma profectas, vt ſcammonium vt arrhenicum & veneni atq; deleterij genus vniuerſum, id prorſus & vſquequaque medicamentum eſt.

De primis & ſecundis medicamentorum facultatibus. CAP. II.

MEDICAMENTVM aliud ſimplex, aliud compoſitū. Simplex appellamus quod ſponte ſoliuſque naturæ beneficio emerſit, cuiuſmodi ſunt roſa & abſynthiū. Compoſitū quod arte & induſtria ex multorū permiſtione conſtat, talis eſt iberiace. De ſimplici prior erit tractatio, de compoſito & compoſitionū formis poſterior. Vt igitur paulo antè ex triplici corporis noſtri cōſtitutione tria nos afficientiū medicamentorum genera ſtatuimus: ita & omnes ſimpliciū medicamentorum vires atque facultates in tres ordines aut differentias diſtribuendæ ſunt. Alię enim ſunt quæ primæ qualitates aut facultates appellantur, aliæ quæ ſecundæ, aliæ quæ tertiæ. *Prima qualitas.* Prima qualitas ſeu facultas ex primorū elementorum permiſtione & qualitatū ſimplicium temperamento proficiſcitur, eiuſque qualitatis vim & naturā imitatur quæ cęteris in temperamento antecellit. Ea enim licet contrariarū vi ſit repreſſa, quia tamen ſuperior eſt, vim agendi præcipuam obtinet, & medicamento nomen ſuū impertit. Aliàs autem vnica dominatur & vincit, aliàs verò duæ. Ab vna & ſimplici quatuor fiunt medicamentorū facultates, à quibus aliud calidum exiſtit vt piper, aliud frigidū vt mandragora, aliud humidū vt oleum, aliud ſiccum vt aqua marina. Ex duabus qualitatibus quatuor quoque prodeunt coniugatæ facultates, à quibus medicamentum aut calidum ſiccumque eſt, aut calidum & humidum, aut frigidum ac ſiccum, aut frigidum & humidum. Hæc prima tum ſimplex tum coniugata qualitas atque facultas, elemento quidem actu ineſt, quia nullius contrarij permiſtione obtunditur aut impeditur. At medicamento illa ſolùm poteſtate ineſt, quia contrarij permiſtio impedit & cohibet vincentem qualitatem ne promptè & primo quoque occurſu agat. Quocirca piper dum actu frigidum eſt, non temperamento ſed aſcititia qualitate tale exiſtit: eam autem vim & poteſtatem qua nos calfacit, ſibi inſitā habet & à naturæ primordijs accepit. Quoniā autem eorum quæ verbi gratia calida appellantur non vna eſt omniū vis & æquè valida facultas, quatuor earū gradus & ordines vſus diſtinxit. In primā ea claſſem referuntur quæ obſcurè necdū manifeſtè agunt, in ſecundā quæ iam manifeſtè, in tertiā quæ vehementer, in quartam quæ ſummè atque extremè, vt quæ in calidorum genere deurunt eſcharamque moliuntur. Deinde etiam vniuſcuiuſque claſſis & ordinis, vt cuius nō parua ſit latitudo, tres ſtatuuntur partes, initium, medium & finis, vt eorum quæ ordine tertio calida dicuntur, alia in huius ordinis initio, alia in medio, alia in fine conſiſtunt. *Secunda qualitas.* Secunda medicamentorum facultas ex eorum materia temperamenti ſiue qualitatis primæ vi perfuſa ſuſcitatur. Eſt autē materia alia tenuis, quæ tum in corpus tum in humores ſeſe promptè infert & inſinuat: alia craſſa atque lenta, quæ hæret ac ſubſiſtit nec altè penetrare poteſt: alia mediocris, quæ ambarū medias vires ſortitur. Calor verò in quamcunque materiam inciderit, agendi vim atque celeritatē auget, quemadmodum & ſiccitas: at frigus & humiditas reprimunt & cohibent. Ex horum porrò commiſtione varia, ſecundæ medicamentorum facultates emergunt, quarum hæ ſunt præcipuæ, ex methodo depromptæ. Incidens ſeu attenuans & incraſſans, Detergens & glutinoſum quod oblinit vel emplaſticū eſt, Exaſperans & læuigans, Aperiens & occludens, Dilatans & coarctans & coanguſtās ſeu adſtringēs, Rareſaciens & denſans, Relaxās & cōtēdēs, quod aſtringēs eſt & corroborans, Attrahēs, digerēs, diſſoluens & repellens, Emolliens & obdurās, Maturās ſeu pus mouens & corrumpēs ſeu ſepticū, Agglutinans & exulcerans ſeu veſicas excitans, Sarcoticū & exedens, Epuloticum & diſrumpens, quod cauſticū vel eſcharoticum eſt. Sic autē materię atque temperamenti permiſtio illas profert. Medicamentum quod tenuis eſt materiæ ſi pariter calidū eſt, idque

idque citra ordinem tertium vt petroſelinum, hyſſopus, ſumptum quidem corporis meatus exiguos aperit, ex humoribus tenues diſſoluit, diſſipat, ſeu halitu digerit, hincque ſudores & vrinas mouet, craſſos verò incidit, attenuat, ſeu comminuit: foris autē impoſitum cutem rarefacit & dilatat, ex alto quoque corpore ſpiritus humoréſque trahit atque reſoluit. At ſi iam quarto eſt calidiorum receſſu, ſepticum habetur, quod nimirum aut vrit aut vlcerat aut veſicas excitat aut colliquat. Quod verò tenuis eſt materiæ ſi temperatum, aut etiam ſi patiret id frigidum exiſtit vt acetum, intrò ſumptum aperit quoque & attenuat, ſed ignauiùs quàm calidum: at foris inductū corpori, quatenus frigidum eſt fluxionē repellit & eruptionis impetū cohibet, idque validiùs quàm quod frigidum adſtringénſque eſt, altiùs enim frigoris vim deducit. Quod verò cum media materia frigidum quoque exiſtit vt omphacium, portulaca, modicè fluxionē repellit ac ſiſtit, ſiccat & adſtringit. Medicamentū mediocris materiæ quod vnà temperatum fuerit vt oleum ſimplex, relaxat, emollit ſcirrhos, concoquit, maturat atque pus mouet. At moderatè calidum vt chamæmelum, quia dolorem lenit, anodyum appellatur. Quod paulò calidius, ſed citra tertium eſt ordinem vt abſynthium, ſumptum quidem aperit ora vaſorum, glutinoſóſque detergit humores, ac proinde venas meatúſque omnes expurgat, & eorū obſtructiones expedit: quod tenuior materia quia celeriùs & ſine deterſione penetrat, non effecerit. Quod iam tertium caloris receſſum ſuperat vt colocynthis, ariſtolochia, non ſolùm detergit, ſed etiam quia acrius, partes ipſas vehementer exaſperat & exulcerat. Eadem quoque præſtat ſi foris corpori ſit inductum. Medicamentum quod in craſſa terrenaque materia temperiem quādam caloris frigoriſque nactum ſit, vt bolus Armena aut terra Lemnia, interiores meatus obſtruit cutémque obturat, exaſperata lenit & ſoluta agglutinat: inferciens enim eſt aut emplaſticum, aut læuigās, aut etiam glutinoſum. Quod autem moderatè ſeu calidum ſeu frigidum exiſtit, vt roſa, vt myrtus laxiores partes contendit, atque idcirco corroborat. At immoderatiùs velut ordine quarto calidum, vt calx, auripigmentum, arrhenicum exedit éſtque ſepticum, cauſticum vel eſcharoticum. Immoderatiùs vero frigidum atque ſiccum vt galla, nux cupreſſi, ora vaſorum ſumptum non modò obſtruit, verumetiā contrahit & occludit, meatus omnes coarctat ſeu coanguſtat, ipſos verò humores ſupra modum incraſſat. Foris impoſitum cutem denſat & adſtringit, fluxionis impetum cohibet ac etiam repellit, & vulnus cicatrice obducit.

Ita igitur facultates ſecundas ex medicamenti materia temperamento perfuſa prodire quiuis intelligere poſſit: quarum tamen ſingularum rationes luculentiùs poſthac explicabimus.

De ſaporibus. Cap. III.

VT autem facultates ſecundæ, ita & medicamentorū ſapores ex eorum materia primis qualitatibus inſtructa prodeunt: quúmque horum magna ſit ex origine affinitas, optima ratione ſapores indices erunt & internuncij primarum atque ſecūdarum facultatum. Itaque calidúmne quippiam an frigidum ſit, tenuis an craſſæ materiæ, ſapore internoſcitur. At verò tertias medicamentorum facultates, vt purgandi peculiarem humorem, aut obtundendi venenum, aut aliam quampiam ex iis quas mox ſubiiciam, non ſapor vllàve ſenſuum qualitas, ſed vna patefacit experientia & obſeruandi conſuetudo. Nouem autem ſaporum differētiæ ſunt, nec plures guſtus notauit: acer, acidus, pinguis: ſalſus, auſterus, dulcis: amarus, acerbus, inſipidus. Tres primi è tenui materia prodeunt, medij è mediocri, poſtremi è craſſa atque terrena.

Sapor acer eſt qui linguam & os acrimonia ferit atque compungit, ſimulque calfacit & inter- Acer.
dum quaſi exurit: is maximè conſpicuus eſt in pipere, pyrethro & euphorbio: quorum exemplo de cæteris inferioribus æſtimandum. Suſcitatur autem ex tenui, ſicca calidaque materia, nec in alia conſiſtere poteſt. Quicquid igitur acre ſeu mordicans guſtu percipitur, id ſtatim igneæ naturæ particeps eſt. Atque ſi nondum vehemens eſt, ſed citra tertium ordinem ſubſiſtit, vt hyſſopus, petroſelinum, feniculum, thymus, vim atque facultatem habet intrò quidē ſumptū penetrandi & meatus aperiendi, craſſóſque humores attenuandi: extrinſecus verò corpori inſidens cutem rarefacit, humoréſque elicit ac reſoluit. Quod verò iam acrius eſt tertiúmque calidorum ordinē exceſſit, & guſtando præter acrimoniam tenui vapore caput ferit, aut exurit papuláſque excitat, vt ſinapi, pyrethrum, euphorbium: aut veſicas infert, vt lepidium, cantharis, ranunculus: aut colliquat & putrefacit, vt ſublimatum, chamælea & thapſiæ ſuccus.

Acidus ſapor guſtum quoque penetrat & tenuitate ferit, ſed citra vllum ſenſum caloris: talis Acidus.
maximè in aceto deprehenditur, deinde etiam in ſucco mali citrei, in quibuſdam malis punicis & cotoneis. Emanat hic ex tenui ſiccaque materia, cuius vel calor inſitus putredine expirauit vt in aceto, vel frigidior intemperies tenuitati ab origine comes eſt, vt in aliis quæ cōmemoraui. Quocirca acidum penetrando & incidendo nihilo eſt acri infirmius, imò ſanè ad hæc nihil quicquam eſt aceto valentius, præſertim ſi aut vetus eſt aut ſtillaticium, hoc enim metalla, quemadmodum & citrei mali ſuccus margaritas diſſoluit. At verò non vt acre foris impoſitum diſſoluit atque diſſipat, ſed contrà repellit cohibérque fluxiones: idque validiùs quàm frigidum adſtringens, altiùs enim frigoris vim deducit. Sic acetum experimur & fluxiones repellere, & omnem ſanguinis è naribus eruptionem atque dyſenteriam tum vapore ſuſcitato, tum etiam foto cohibere, ipſaſque hæmorrhoidas & immodicas vteri purgationes ſuffitu inſeſſúve ſiſtere, omnémque ſanguinis reiectionem potum vel per ſe vel admiſta aqua promptiſſimè cohibere. Neque idcirco id inter ad-

ſtriugentia numerandũ, lõgè enim ab his materia diſtat, ſed vnius frigoris altè ſubeũtis beneficio fluxiones repellit, ſiccitate verò quę planè valida eſt easatq; ſãguinis eruptiones ſiſtit ac cohibet.

Pinguis. Pinguis ſapor nec calore nec acrimonia guſtum ſollicitat, ſed linguam oríſque partes lentore quodam oblinit. Is præcipuè animaduertitur in oleo tum ſimplici tum amygdalino, in butyro, in adipe qui nec vetuſtate rancidus nec natura ſit acrior, cuiuſmodi leonũ eſt & vulpium. Pingui quoque ſapore eſt althæa atque eius & pſyllij mucus & tragacantha. In aliis pleriſque tum adipibus tum oleis, vt in ricinino, in amygdalino amaro, ſub pingui alij quoque ſapores exiſtunt: at verò vt non vnus ſimpléxque eſt horum ſapor, ita nec facultas nec materia ſimplex & vna. Naſcitur pinguis ſapor ex tenui nõ quidem ignea ſed planè aërea materia, quæ calore & frigore quodammodo temperata ſit. Atque ea licet tenuis, ſicca tamen non eſt: alioqui pingue perinde atque acidum & acre penetraret ac incideret. At certè humoris eiúſque aërei particeps magis eſt: ac proinde præcipua vis eius atque facultas eſt relaxare, emollire & humectare.

Salſus. Salſus ſapor linguam non admodũ calfacit, ſed acriter ſiccando corradit. Hic in primis elucet in ſale atque in nitro, deinde moderatius in crithmo herba. In mediocri materia cõſiſtit cum calore & ſiccitate. Aqueæ enim materiæ, (quæ non exquiſitè ſimplex eſt) partes quaſdam terreuas permiſtas calor externus tandẽ præaſſans & vrens atque ſiccans, ſalſum ſaporem inducit: fitque à terreno ſicco quod in aqueo humido caloris vi præaſſatũ attenuatúmque eſt. Neque igitur prorſum terrenus neque aqueus, ſed ex amborũ permiſtione quandã materiæ mediocritatẽ ſortitur. Neque ſi ex calore proceſſit hic totus manet ſed permiſtione obtũditur, ſiccitas verò maior cõquiritur ac perſiſtit. Quocirca ſalſum moderatè penetrat & incidit, corradẽdo ſtimulat & expurgat, validè ſiccãdo tenues ichores abſorbet, corpora cõſeruat & à putredine tuetur: ſyncero tamẽ ſalſorũ eſu & nimio, humores & ſanguinẽ labefactari cõſtat. Atque ſalſus hic ſapor ſecundũ naturã fit à calore non admodũ acri, ſed qui tamẽ ſenſim multóque tẽpore terrenas partes quæ ſunt in aqueo humido exurit atque ſiccat: hinc in ſalſo ſapore ſiccitas maior quàm calor deprehenditur.

Alchymia. Alius etiã ſalſus ſapor arte præſertim alchymia profertur, ex ſicciſſima planéque terreua materia, quã acerrimus calor extremè rũ exuſſit tũ aſſauit. Nullúmque corpus eſt in rerũ natura è quo & calcẽ & propriũ ſalem non eliciant alchymiſtæ, quem vnuſquiſque guſtu percipiat & agnoſcat, vt è fuligine, è vini fæce, è nitro, huius enim axungia appellata, ſal eſt. At verò omnis eiuſcemodi impensè calidus eſt ac in pleriſque cauſticus & qui pro cauteriis vſurpatur.

Auſterus. Auſterus ſapor os & linguam moderatè conſtringit & quadam aſperitate coarctat: hinc quadamtenus ſiccat & refrigerat. Hic propriè crudus appellatur, éſtque immaturis fructibus peculiaris, vt in ſucco vuæ acerbæ, pomorum, pyrorum, meſpilorũ immaturorum, atque etiã in portulaca. Conſiſtit in media materia quæ terrenæ & aqueæ particeps eſt, in qua non calor ſed frigiditas dominatur & exuperat. Ac proinde auſterum omne ſtrennè refrigerat, extinguit, cogit atque cõtrahit, fluxiones moderatè ſiſtit atque repellit. Hęc autem frigiditate potius atque ſiccitate efficit quàm materiæ mediocritate. Quũ enim in ea ipſa materia naturalis calor dominari cœperit & frigiditatẽ hanc euincet, quúmque vi caloris terrenæ materię aquea exquiſitè permiſta fuerit & iam maturatio facta apparebit, depulſa auſteritate in eadẽ materia ſuccedet dulcedo. Sic enim crudorũ fructuum auſteritas maturatione dulceſcit, non tã materiæ quàm qualitatis mutatione.

Dulcis. Dulcis ſapor guſtu ſuauis atque iucundus oblectat, nullaque qualitatis exuperantia moleſtus eſt. Einſmodi conſpicuus eſt in ſacchato, melle, glycyrrhiza, polypodio, iuiubis & aliis pleríſque fructibus: atque in omnibus lenientibus. Hunc tamen ſaporem caue ne cum pingui & oblinente confundas: licet enim affinis quodãmodo, reipſa tamen diuerſus eſt. Diſtat autẽ ab eo nõ qualitatibus primis, quia vterque temperatus eſt aut obſcurè calidus, ſed vna materia, quæ in pingui tenuior eſt, in dulci paulò craſſior, ſed quæ tamẽ nõ vltra mediocritatẽ procedat. Quocirca dulce quadamtenus ſed minus quàm pingue relaxat, magis verò aſperitatem lenit: præterea quoniã & materiæ & temperamenti mediocritatem obtinet, anodynũ eſt, maturat, concoquit & pus mouet. Et hi quidem ſapores in mediocri ſunt materia: nunc de his qui in craſſa conſiſtunt.

Amarus. Amarus ſapor dulci ex aduerſo oppoſitus, inſuauis ac triſtis ſenſum ipſum velut corradit aut diuellit. Eo inſignis eſt aloë, deinde abſinthium, centaurium minus, & colocynthis: quorũ exẽplo cætera dignoſci poſſint. Craſſa eius eſt materia atque terreua, quam exuperans calor præaſſauit & exiccauit: omnéque amarum calidũ ſiccumque eſt. Hinc ſane præcipua vis detergendi & meatus expurgandi ei ineſt, idque cum calore non tamen extremo. Quum enim calor penetrando craſſiuſculam materiam ſecum deducit, ea quicquid obuium eſt ſecum rapit & abradendo expurgat. Et quo amarius medicamentum, eo valentius id efficit. Abſynthium quidem moderatè at aloë, ariſtolochia, centaurium minus, & colocynthis non expurgant modò & abſtergent, ſed & partes ipſas immodico vſu exaſperant atque corradunt & exulcerant. Hinc aloè ora venarum aperit profunditque ſanguinem præſertim ab hæmorrhoidibus, ariſtolochia interiores diſrumpit abſceſſus, centaurium & colocynthis exulcerant ſecumque ramenta detrahunt. His autem vt intrò ſumptis infarctus expediendi, ita & admotis ſordida vlcera detergẽdi & expurgandi eximia vis eſt. Quinetiam amarum quia ſiccando ſuperuacuos humores aut abſorbet aut detergit, & dulcedini quæ putredinis parens eſt prorſus aduerſatur, ratione optima putredinem arcet & corpora diu integra conſeruat.

Acerbus. Acerbus ſapor auſtero finitimus, eo tamen grauior moleſtiorque eſt, ac magis linguam omnemque guſtũ conſtringit & exaſperat: ac proinde magis tum ſiccat tum refrigerat. Is luculenter

in malicorio, in galla, in rhoe & cupreſſi nucibus conſpicitur: atque in aliis quàm plurimis quæ acerbitate ſunt his proxima. Eorum materia planè terrena eſt & ſicca, nec aquæ nec humoris manifeſtè particeps, in qua non calor ſed frigus planè dominatur cum ſiccitate. Quoniã igitur frigida fluxiones repellunt, vt adſtringentia humorum impetum ſiſtunt & cohibent, vt ſiccantia coarctant atque denſant & vulnera cicatrice obducunt, vt verò terrena humores incraſſant.

Inſipidus.

Inſipidus ἄποιος dictus qui propriè ſapor non eſt, ſed ſaporis priuatio, nulla qualitate manifeſtã guſtum ferit. Tali eſſe videtur farris genus vniuerſum, & cucurbita & citrulus, quibus & alia plurima finitima ſunt. His materia tametſi craſſa quodammodo eſt, non tamẽ prorſus terrena & ſicca adſtringens, ſed humore quodam etiam perfuſa, qui tamen non exquiſitè ſicco permiſcetur vi caloris. Et quum neque ipſius frigoris vis ſuperet, accidit neceſſariò vt nullo guſtu ſapor, nulla effectu qualitas aut facultas percipiatur. At nihilominus hæc eorum materia quoniam verè emplaſtica eſt, meatus omnes & intus & foris infercit & obſtruit, exaſperata lenit, & ſoluta agglutinat. Quanquam autem hic ſapori dulci affinis eſt, diſtat tamen quòd & in paulo craſſiore atque crudiore ſit materia, & à temperie aliquãtum in extremum frigidius deuergat: dulcis verò ſapor in calidius. Moderato enim ac miti calore bene concoquente plurima dulceſcunt, vt fructus. Atque etiam in dulci nonnihil ineſſe caloris argumento eſt, quòd dulcia non pauca vt mel vetuſtate aut coctura amareſcunt.

Hi ſunt igitur ſimplices omnes ſapores atque ſynceri, in quibus dignoſcendis ſeorſum exercitari oportet. Ex ſapore autem quæ medicamenti temperatura & quæ materia ſit cognoſcitur: ex his demum quibus id tum primis tum ſecundis qualitatibus ac viribus ſit præditum.

Quibus verò ſapores varij ineſſe deprehenduntur, vt abſynthio, quod præter amarorẽ qui primus eſt obuius, adſtrictionem quoque habere percipitur, diuerſæ quoque ſubſtantiæ atque facultates, vt detergendi & adſtringendi ſeu corroborandi inſunt. E contrario quoque, ſi cui medicamento vt cichorio, facultates inerunt variæ, vt detergendi & refrigerandi, ex variis id quoque & ferè contrariis ſubſtantiis & ſaporibus conſtabit. Itaque è ſapore ſiue ſimplex is eſt ſiue multiplex, de materia deque facultatibus medicamenti iudicari poteſt. Id autẽ facilè ac certò fiet ſi ſimplex aut exquiſitus ſapor erit. At rarò admodũ purus ſyncerúſque & ſolitarius inuenitur. In quibus igitur ſapor non certò poterit medicamẽti vim atque facultatem exprimere, experientia ſuccurrit ac ſupplet: atque etiam ſi guſtu aut ratione videberis facultatẽ aſſequutus, eam tamẽ experimento identidẽ cõfirma. Multa enim plerunque ſolitaria meditatio & probabilis ratio ſuadet, quæ vſus & experientia coarguit. At ne te fallax experientia decipiat, etiam atque etiam caue, ne effectum, qui per accidens à medicamento proceſſit, primùm ac per ſe editum eſſe iudices.

Quibus obſeruationibus ſtatuendi ſint facultatum ordines. CAP. IIII.

VT in primis ita & in ſecũdis facultatibus viriũ ordines quatuor habendi ſunt: atque in aſtringentium vel attenuantium genere, primæ claſſis exiſtũt quæ obſcurè id agunt, ſecundę quæ manifeſtè, tertiæ quæ vehementer, quartæ quæ ſummè ac extremè. Rurſum vniuſcuinſque claſſis ſeu ordinis & initium quoddam eſt, & medium & finis. Multorũ ſimpliciũ facultates veterũ diligẽtia & obſeruatione in ordines digeſtæ ſunt, quarum imitatione & exemplo quę deſunt referri in eoſdem poſſunt. Id autem conſideratiùs & circunſpectiùs agendum, iis nimirum æſtimatis & obſeruatis quæ ſimpliciũ vires minuũt vel augent. Ea ſunt regio, tellus, ſitus, tẽpus, cultura & pręparatio. Vt enim ſimiles vitis palmites diuerſis regionibus atque locis depacti diuerſa vina: ita ſimilia ſemina regione atque tellure varia, ſtirpes proferũt facultatibus viribúſque varias. Regio calida & æſtuoſa, omnia edit profertque acriora & vehementiora: hebetiora verò frigidior & humidior. Origanum, hyſſopum & ſatureiã aduectas è Cappadocia aut Creta, iis duplo acriores deprehendimus quas noſtra Gallia protulit. Tellus arenoſa atque ſicca, acriora quoque edit, quemadmodũ inculta atque deſerta: frigida verò paluſtris & vliginoſa, & quæ multa cultura magnoque labore ſubigitur vberiora & lætiora, ſed multò ignauiora. Collis in auſtrũ decliuis præſtantiora gignit quàm in aduerſum aquilonem deciduus. Vere & æſtate media ſtirpes omnes dũ multo ſucco eoque maturo & probè cocto turgent, validiores ſunt quàm autumni fine, quũ deciduis foliis & exhauſto ſucco effœtæ manent: ſemperque prior germinatio poſteriore vtilior. Ad hęc tẽpore frigidarũ humidarumque ſtirpiũ vis hebeſcit quũ iam planè inarueriut: calidarum verò ſiccarumque inualeſcit. Etenim althæa aut malua quæ prorſus arida ſit, nec humectat nec probè emollit: neque plantago, aut ſolanũ, aut ſemperuiuũ quũ proprio humore deſtituitur cõmodè refrigerat. Origanum verò, hyſſopus aut thymus conuenienter arefactus, diſſipato humore aqueo multo magis tum calfacit tum exiccat. Præparatio quoque arte quæſita ſimpliciũ vires auget vel imminuit. Nam calida attenuantia atque detergentia, ſi ſenſim arefacta & in puluerem redacta offerantur, multo præſtantiores habent vires & effectus edunt manifeſtiores quàm virentiũ expreſſus ſuccus: atque hic validior eſt quàm aqua in qua illa fuerint incocta. Non enim, vt quidã prodidit, aqua ſimplex tanquã cõmunis ſit materia omniũ quibus permiſcetur, cum calidis calfacit & cum frigidis refrigerat, ſed perpetuò calidorum & attenuantium quæ incoquũtur vim obtũdit. Quinetiã coctio omnis eorum quibus tenuis eſt materia vim aut minuit aut prorſus diſſipat: craſſiorum verò vt metallorum, adſtringendi ſiccandique facultatem auget. Lotio quoque incidendi atque detergendi vim aufert, emplaſticam verò auget. Horum igitur atque ſimilium *Montanus.*

obſeruatione prętermiſſa, ſtatui certò non poteſt quàm valida ſit vllius medicamenti facultas. In ęſtimandis autem ſimplicium medicamentorum viribus, hiſqoe in claſſes digerendis, vererũ imitatione omnia ex mediocri tum loco tum regione tũ pręparatione quærenda ſumendaque ſunt. Hîc porrò non minus obſcura quàm controuerſa quæſtio exiſtit, qua quantitate deſignati ſint in medicamentis facultatum ordines. Quũ enim quod ſecundi eſt ordinis calidorum aut detergentium copia maiore ſumptum, æquè validè vel etiam validiùs calfaciat aut detergat, quàm quod eſt tertij ordinis copia & quantitate minore acceptũ: conſtat profectò ſimplicium vires & ordines ex pari eorum quaotitate conſtituendas eſſe. Sed quænam ea quantitas eſt atque menſura? drachmáne an vncia? & quod gradu ſecundo calfacit drachmæ pondere, ſi voius vnciæ pondere ſumatur, tertio calfaciet, atque neceſſariò in varias claſſes erit refereodũ. Hinc non minùs difficilis ſuboritur diſputatio de doſi cooſtituenda medicamenti alterantis, quod nimirũ aut prima aut ſecunda facultate agit. His diſſolnendis non pauci vehementer æſtuant, atque rei tam arduæ interpretationẽ in iuſti libri magnitudinẽ auxerunt, quam tamen ita paucis complectar. Medicamenti cuius vim experiri volumus quantitas ea ſit mediocritate, quæ nõ protinus exoleſcat aut deficiat. Non enim ſcintillæ vis & calor quantus ſit (ſummus autem eſt perinde ac totius ignis) percipi poteſt, quòd prius extinguatur quàm in nos agat: neque piperis aut pyrethri minima portio. Quũ autẽ moderata & iam inſignis medicamenti quantitas ad experiundũ ſumitur, mandendo æſtimandũ & perpendendum non quantum aut quàm latè, ſed quàm vehementer aut acriter agat. Piperis enim granum ſi manditur, os & linguã acriùs & vehementiùs calfacit quàm vncia feniculi: ac proinde piper toto genere cenſetur feniculo calidius, licet vncia feniculi plures oris partes ac latiùs calfaciat. Quę pari menſura ſunt, ſi pari quoque acrimonia & vehementia agunt, pari ſtatuantur ordine: ſi verò impar ſit agendi vehementia diuerſo. Sic igitur vt facultatis robur & ordo deſignetur, eſficiuodi qualitas & vehementia ſpectanda.

Iam verò in præſtituenda doſi alterantis medicamenti, alterandæ ſeu mutandæ partis amplitudo atque ſitus æſtimetur. Affectionis qoæ in ea parte eſt (ſeu intemperies fuerit ſeu obſtructio) magnitudo, alterantis medicamenti ordinem præſcribit: ſi enim pars frigida ſit ordine ſecundo, medicamentum opponetur quod ſecundo quoque ſit ordine. At qua id quaotitate ſit offerendum, ex affectæ partis magnitudioe atque ſitu decernitur. Si magna pars eſt quæ laborat aut longè ab occurſu medicamenti diſſita, largiùs: ſi parua aut medicamento obuia, parciùs & minore doſi id offerẽdum eſt. Crudum aut refrigeratum ventriculũ ſex octóve piperis grana calfaciunt, quæ ad refrigeratum vterum nihil aut minimum contulerint: & æſtuantem oculum aquæ roſaceæ ſemuncia recreat, quæ concalfactum caput nihil iuuet. Horũ igitur obſeruatione & prudentis medici iudicio, alterantium medicamentorum doſis præſcribenda.

De tertiis medicamentorum facultatibus. Cap. V.

TERTIA medicamentorũ facultas de qoa mihi dicendum reſtat, non è temperamento, non è materia, ſed è tota rei ſubſtantia atque forma primùm ac per ſe proficiſcitur: ac proinde occulta totius ſubſtantiæ proprietas appellari ſolet. Ab hac duæ medicamentorũ differentiæ prodeuot: alia enim euacuantia, alia duotaxat alterantia. Euacuant quę totius ſubſtaotiæ familiaritate atque ſimilitudine peculiare ſibi quiddam proliciunt. Horũ ruſus alia è toto corpore, alia ex vna quapiã particula trahunt: quæ è toto corpore, purgantia dicuntur: & eorũ quædã attractum humorem vomitione reddunt vt aſarum & veratrũ album, qoædam deiectiooe vt rheum barbarum & ſcammoniũ. Quæ ex vna quapiam parte, aut ex cerebro per os atque palatũ vt apophlegmatiſmi, aut per nares vt errbina, aut ex vtero per ceruicem ſuperuacuum humorẽ trahunt, vt ariſtolochia. Cæterùm quæ vel vrinas cient vt petroſelinũ, vel menſtruas purgationes vt artemiſia, vel excreationes mouent vt hyſſopus, quooiam non attrahendo, ſed vel detergendo vel extenuando atque penetrando excrementa depellunt, quodãmodo euacuantia, non tamen purgatoria ritè dici poſſunt, non enim ſimilitudine trahunt. At verò alexiteria & alexipharmaca, id eſt quæ aut venenum aut deleteriũ medicamentũ proliciunt amoliunturque ſimilitudine, vt ſchiſtum lac, agaricum, diſſecti polli gallinacei calentes percuſſæ parti applicati, ſcorpius ipſe proprij inflicti veneni alexiterium, iure inter euacuantia connumerantur, nec tamen propriè catharrica dici debeot. Huius quoque claſſis ſunt quæ volneri foris impoſita tela atque ſpicula euellunt & euocant, vt radix arundinis. Hæ ſunt igitur eorum differentiæ quæ totius ſubſtantiæ proprietate euacuant. Quanquã autẽ quæ primis aut ſecundis facultatibus agunt, alterantia propriè nuncupantur, multa tamen tertiis etiã facultatibus, ſeu tota ſubſtantia alterant. Ea ſunt quæ abdita proprietate totam rei ſubſtantiã immutant, atque rem ipſam demoliuntur ac prorſus corrumpunt. Horum alia ſunt deleteria, alia antidota & antipharmaca. Deleteria quidem ſunt quæ propriè venena dicuntur. Quum enim venenorum, id eſt eorum quæ præſentanea vi nos interimũt, alia id manifeſta, ſed tamen violenta & excellenti qualitate præſtent, vt euphorbium vrendo & opium ſtupefaciendo: alia verò qualitate occulta, hæc ſanè non illa veneni appellatione complectimur. Hæc igitur totius ſubſtantiæ diſſidio nobis infenſa noxiaqoe ſunt, vt dryopteris, pityocampe & hydrargyros: vt venenatarum beſtiarum ceu ſcorpij, phalangij & rabidi canis ictus. Etenim cum ſaliua hæ virus ictu eiaculantur, quod ſenſim intrò ſubiens ac prorepẽs, in principes tandem partes inſilit, earumque vires ac ſubſtantiam dirimit. Priora verò intrò ſumpta quum nequeant à

noſtro

noſtro calore domari atque vinci, hunc tandem omninmque facultatum ſubſtantiam peruertunt. Antidota verò & antipharmaca deleteriis planè contraria ſunt, eáque totius ſubſtantiæ diſſidio ſic immutant & obtundunt, vt ne minimùm dein nos queant offendere. Horum alia hauſtum vel iniectum venenum aut etiam deleterium medicamentum, totius ſubſtantiæ contrarietate ac diſſidio frangunt obtunduntque aut prorſus extinguũt, vt citrij ſemen. In hoc genus pertinent & quęcunque peſtilentes alióſque epidemios morbos profligant aut arcent, vt mithridatium. Alia virulentarum beſtiarum ictibus medentur, vt alyſſum & pimpinella rabidi canis: quorum ampla eſt tractatio, & eximia vis medendo. In hoc portò tertiarum facultatum genus referenda ſunt quæcunque vnicuique corporis particulæ aut iuuandæ aut lædendæ addicta cēduntur: pro quibus nonnulli fruſtrà quartas medicamentorum facultates induxerunt. Etenim ſaluia cerebrum idcirco iuuat & corroborat, quòd illi totius ſubſtantiæ ſimilitudine familiaris ſit: qua ratione & buglosſum cordi, & eupatorium iecori, & ſcolopendrium vel aſpleninm lieni gratum familiareque eſt. At verò totius ſubſtantiæ diſſidio atque repugnantia, lepus marinus ſolos pulmones, cantharis veſicam ſolam exulcerat. Tertia hæc medicamentorum facultas, quia extra ſenſus eſt humanos, nec ſapore nec odore nec tactu, nec vllo denique ſenſu noſci deprehendíve poteſt: ſed vna obſeruatione & experientia, quæ vſu longo & artis exercitatione bene ſtabilita confirmataque ſit.

Hic autem appoſitè de experiundi ratione pauca ſubnectere videbor. Experiri eſt quippiam effectu probare. Alia enim ſenſu aliquo comprobantur, quorum eſt certiſſima cognitio: alia ratione probabili, quæ tamē è ſenſibus ducta deriuataque eſt: alia vſu & effectuum atque euentuũ obſeruatione. Hæc igitur rerum notio quæ ex crebra euentuum obſeruatione habetur, propriè dicitur experientia: vt alia cognitio ſenſu, alia demonſtratione vel opinione, alia experientia percipiatur, & experiens qui experientia doctus euaſit. Ea autem experientia noſci debent, quæ nec ſenſus percipere nec ratio vlla conſequi poteſt: atque hæc ſorte ſola vel caſu deprehenduntur: ac ſæpe diúque quæſita, ſortuitò plerunque inueniuntur & occurrunt nobis. Sic ſanè & purgantiũ medicamentorum & alexipharmacorum cognita vis eſt. Non quòd ſemel duntaxat, ſed quòd identidem atque ſimiliter & eadem rerum omnium concurſione ſæpius euenerit, experientiam gignit. Quúmque effectus aliquis ſæpiùs obſeruabitur ex cauſa quapiã proficiſci (cauendũ tamē ne cauſarũ ſimilitudo nos eludat) vis huius atque facultas erit experimento cognita. At nihilominus ex aliquo experimēto interdũ affinitate rerũ ducimur in alterius experimēti inueſtigationē.

τὸ ἀπὸ πείρας, vnde ἡ ἀπόπειρα experimentum.

ἡ ἐμπειρία. ὁ ἔμπειρος.

De medicis ponderibus & menſuris. CAP. VI.

RERVM omnium æſtimatio aut numero fit, aut pondere aut menſura. Numeri vna eſt & eadem apud omnes vbique gentium ratio, non etiam ponderis aut menſuræ, ſed maxima horũ varietas, & vniuſcuiuſque ditionis ſuum pondus ſuáque menſura, patrio nomine inſignita. Sed tamen quoniam rerum omnium maximè quæ ad medendi vſum comparantur, certas & communes eſſe leges oportet, certa quoque & omnibus communia decet eſſe pondera, vt vna lege vna ſit omnium gentium cõſenſio. In id autem ſtabiliendum in primis eſt pondus minimum ſeu minutum, è quo (velut in numeris ab vnitate) additione continua aucto prodeant cętera pondera. Id quidem eſt granum omnium ponderum minimum, è quo fiunt obolus, ſcriptulus ſeu ſcrupulus, drachma, vncia, libra: & quæ ex his componuntur, ſemuncia, ſeſcuncia, ſelibra, ſeſquilibra. Granum igitur cui tanquam baſi reliqua innituntur pondera, ratum conſtánſque eſſe decet: neque id granum eſſe hordei, neque tritici, neque ciceris, neque frugis vllius aut leguminis, quòd nullius par ſit vbique gentium pondus. At verò nummarium minutum, quod aurifabri granum appellant, & Latinè momētum dici poteſt, omnibus mundi nationibus vnum idémque eſt & ſtabile: quod auri ſacra fames & opum furioſa libido, inuiolatè & incorruptè ſeruat, idque ſignis & exemplaribus vndique identidem collatis. Hoc igitur nobis ſit omnis ponderis initium: è quo medicinarum pondera recepta nunc lege ſtabilita ſunt hoc pacto.

Obolus ℈ ß	pendet		g̃.x.
Scriptulus ſeu ſcrupulus	℈ j.		g̃.xx.
Drachma	ʒ j.	℈.iij.	g̃.lx.
Semuncia	℥ ß		ʒ.iiij.
Vncia	℥ j.		ʒ.viij.
Seſcuncia	℥ j ß		ʒ.xij.
Quartarius ſeu quadrans	quart.j.		℥.iij.
Selibra	℔ ß		℥.vj.
Libra	℔ j.		℥.xij.
Seſquilibra	℔ j.ß		℥.xviij.

Ita nummarium pondus quod non modò numularij ſed & mercatores vſurpant, vulgare medicum ſuperat quincunce: eſtque ad id proportione ſeſquiquinta Geometris appellata. Nam drachma nummaria pendet g̃.lxxij. & vncia quæ drachmis quoque his octo cõſtat, pendet drachmas medicas ix. & g̃.xxxvj. ſiue vnciam medicorum vnam cum drachma vna & granis triginta ſex: libra verò nummaria quæ vnciarum eſt xij. (nam eſt vbi xiiij, eſt vbi xvj, aut xviij, aut xx. vncias habet) pendet medicorum ℥ xiiij. ʒ iij. g̃.xij.

Atque hæc ita licet pharmacopolarum & recentium medicorum vſu tecepta confirmataque ſint, certiora tamen & iniquitati ac fraudi minus oportuna pondera tetinere ſi velimus, in ea te præſertim in qua vel leuiſſimnm detractũ momentum non ſolùm errorẽ, ſed etiã periculũ creare poteſt, præſtiterit vt momentũ numariũ, ita & cæteta inde prodenntia põdeta vſutpate, vt vna eadémque ſit vbique gentiũ certa & cõſtans medicis & pharmacopolis ponderũ menſurarúmque regula, quæ & aliis omnibus. Itaque obolns grana xij. ſemiobolus ſex, ſcriptulum xxiiij. drachma ſeptuaginta duo pendebit, cæteráque ad horũ proportionẽ. Quę ponderis ratio veteribus medicis vſitata fuit, iu ſcriptulo xxiiij. grana conſtituentibus: quod τὸ γράμμα vox pro ſcriptulo Græcis vſurpata apertè demonſtrat. Propterea enim γράμματα ipſis appellantur, quia tot minntis ſcriptulum conſtat, quot nimirum apud eos ſunt literarum figurę. Idem ratio quoque ipſa comprobat. Quum enim ſcriptulum ſiliquas ſex pondere æquet, & ſiliquam σιτία quatuor æquent, ſcriptulum quatuor & viginti ftumenti grana pendeat neceſſe eſt. Antiquum autem pondus imminutum & adulteratum ptopolarum auaritia fuiſſe credibile eſt, qui quàm poſſunt maximo coẽmunt pondere, quæ poſtea diuendant quàm minimo.

Hæc igitur pnndera ſunt, quibus hodie omnia refetuntur ad lancem, vt aliis fruſtra ſit opus. At ne iis deeſſe videar qui veterum pondernm interpretationem deſiderant, illa quoque paucis cõplectar atque ſubiiciam, quæ Græcis, Latinis & Arabibus vſutpata fuêre.

Pondera.

Granum numarium baſis omnium pondetum, tanquam minutum & λεπτὸν, ob id minutia appellatum.

Chalcus ſiue / Æreolus. } pendet g̃ ij, ſiliquæ dimidium.

Siliqua Latinis, ceration & dichalcum Græcis, kirat Arab. } pendet g̃ .iiij. Chalcos duos.

Semiobolus, ἡμιώβολον, dauic Arab. } pendet g̃ vj, æreola tria. Siliquam vnam & dimidiam.

Obolus / Onoloſat / Arab. } Sciptuli dimidium, pendet g̃ xij. ſeu ſiliquas tres, chalcos ſex.

Scriptnlum, gramma Græcis & διώβολον dictum. } pendet g̃ .xiiij. ſeu obolos duos, chalcos xij.

Semidrachma ſiue τριώβολον, ilariũ Oribaſio, victoriatus Scribonio & Celſo. } pendet g̃ xxxvj, Seſquiſcriptulum.

Drachma Attica, holce quoque Græcis dicta, vnciæ pats octaua. } pendet g̃ lxxij. ſcrupulos tres, obolos ſex.

Denatius Romanus paulò grauior eſt dtachma, vt denarij dũtaxat ſeptem ſint in vncia. Hinceque Celſus & Sctibonius qui pro drachma vertunt denarium, ſeptem ſolùm drachmas ponunt in vncia: Plutarchus tamẽ, Galenus & Plinius dum Latina aut Græca transfetunt, denariũ drachma, & drachmam denario quaſi nihil differant reddiderunt, pro vnciæ parte octaua.

Sextula / Hexagium / Aureus / Solidum } pars ſexta vnciæ, pendet ſcrupulos quatuor.

Sicilicus pro didrachmo apud Sctibonium pendet ʒ ij. Aſſatius & ἀσσάριον quoque appellatur quòd duodenis obolis, ſicut as vnciis conſtet.

Duella ſextulas duas ℈ viij.

Stater eſt ſemuncia ℥ ß ſeu ʒ iiij. Dupondium quoque dicitut, pendetque Aſſarius duo.

Vncia Attica libtæ pars duodecima pendet drachmas octo, ſeu tradente Celſo, denarios Romanos ſeptem.

Romana libra / Pondo / As } pendet vncias xij, ſiue drachmas xcvj.

Mna ſiue Mina Attica paulo grauior eſt, pendetque drachmas centum, ſeu vncias xij. cum dimidia.

Quanquam autem propriè as libra dicitur, plerunque tamen & tem vnamquamque ſolidam & integram ſignificat: vtque libra ita res quæque in partes xij diſtribuitur quæ totius ſunt vnciæ: aliæ verò partes ſic Latinis appellari ſolent.

As, libta, tes ipſa tota.

Vncia

Vncia pars eſt aſſis ſeu totius duodecima.

Sextans	vnciæ	duæ	Septunx	vnciæ	ſeptem
Quadtans		tres	Bes & octunx		octo
Triens		quatuor	Dodrans		nouem
Quincunx		quinque	Dextans		decem
Semis		ſex	Dennx		vndecim

Menſura.

Iam verò de menſuris: quoniam magna in his & incerta eſt varietas, rectè quidem videtur exoleuiſſe, ac pro illis concauis quibus tum arida tum liquida veteres dimetiri ſolebant, libras & pondera nunc paſſim medici vſurpant: niſi fortè quum virentes herbas præſtituunt quarum non adeò exquiſitum pondus deſideratur: has enim pugillis & manipulis menſurant.

Manipulus	m. quantum manu comprehenditur.
Pugillus	p. quantum digitis tribus capi poteſt.

Poteſt tamen quiſquis volet concauas menſuras ad liquores præſertim ſibi comparare, eáſque ponderibus coaptare, vt alia ſit libræ vnius, alia duarum, alia trium, aliæque aliorum ponderum capaces.

At nihilominus veterum mẽſurarum quæ tum aridis tum liquidis accommodabantur, hîc interpretationem ſubiiciam.

Cochlearium menſura minima, capit vini mediocris ſubſtantiæ ſeu flaui ʒ.j.& ℈ ß.

Cheme, mediocre ſeu minus Cochlearium, capit cochlearia parua ij, ſeu ʒ ij. ℈ j.

Myſtrum ſeu cochlearium magnum ligulæ par, cochlearia parua ij. ß, ſeu ʒ ij. ß

Concha myſtra ij, chemas. ij. ß. cochlearia v.

Cyathus conchas ij. myſtra iiij. Cochlearia x. ſeu ℥ j. ß.

Acetabulũ græcis oxybaphon ſeſquicyathũ, conchas iij. myſtra vj. cochlearia xv. ſeu ℥ ij. ʒ ij.

Quartarius τέταρτον ἡμικοτύλιον, ſextarij pars quarta, cyathos iij. Cochl. xxx. ℥. iiij. ß. oxybapha ij. myſtra xij.

Hemina ſeu cotyle ſeu trybliũ & ἡμίξεσον, dimidia ſextarij pars, hemiſextarius Pariſienſis: continet quartarios duos ſeu ℥ ix. cyathos vj. oxybapha iiij. myſtra xxiiij. cochlearia lx.

Sextarius Græcis ξέστης, menſura omnium vſitatiſſima, congij pars ſexta, heminas duas, quartarios quatuor, cyathos xij. ſeu ℔ j. ß. chopina eſt Pariſienſis.

Chœnix Græcis, modulus Latinis, ſeſquiſextarius eſt, ℔. ij. ℥. iij.

Congius, Græcis Chus, ſextarios ſex. ℔. ix. quartarios xxiiij. Pintæ tres ſunt Pariſ.

Vrna	congios quatuor, ſextarios xxiiij.
Amphora / Quadrantal	idem, vrnas duas, ſextarios xlviij.
Metretes & Ceramium Græcis / C dus Latinis	capit congios ſeu choas xij. ſeſquiamphoram. ſextarios lxij. ſeu ℔. c. viij.

Culeus, capaciſſima Romanorum menſura, continebat amphoras. xx. ſextarios 960. congios 160. vrnas. 40.

Aridorum verò menſuræ Romanis hæ fuerunt, quæ & liquidorum communes erant præter modium.

Ligula par myſtro.	
Cyathus capit	ligulas iiij.
Acetabulum	ligulas vj.
Quartarius	acetabula duo.
Hemina	acetabula iiij. ligulas xxiiij.

Sextarius heminas duas, quartarios quatuor, acetabula octo.

Semodius	ſextarios octo.
Modius	ſextarios ſedecim.
Medimnus	chœnicas 46. ſextarios 72.

Hæ liquidorum menſuræ vino præſertim dicatæ fuerunt, quod ſi mediocris eſt ſubſtantiæ, refertur ad id quod dixi pondus. At quoniam oleum leuius eſt vino parte nona, mel verò grauius vino parte dimidia, quæcunque menſura capit mellis vncias xv. capit vini vncias x. & olei ix. Eaque proportio in menſuris omnibus obſeruanda: quæ ſi iniquæ fuerint, pondus quod minimè vnquam fallax eſt, iis erit pro lege.

De componendorum medicamentorum cauſis. CAPVT VII.

VT morborum ita medicamentorum genus duplex ſtatuendũ, vnum ſimplex, compoſitũ alterum. Simplex medicamentum appellatur, quod ſponte ſua tale exortum eſt, nihil noſtra adeptũ induſtria. Hoc autem aliàs vnica, aliàs pluribus tum ſubſtantiis tum facultatibus præditum eſt: vnica vt piper, pyrethrum, euphorbium, quorum ſubſtantia omnis prorſus tenuis calidáque eſt: pluribus vt roſa & abſynthiũ, quæ mediocri ſubſtantia detergunt, craſſa & terrena corroborant: & rheum barbarum quod tenui purgat, terrena aluum & ſanguinẽ ſiſtit. Hoc eorũ genus poſſis quodámodo, nẽpe naturâ & primâ origine compoſitũ appellare, quòd varias illas tã

Compoſitum medicamentũ quale. Compoſitionis medicamentorum neceſſitas.

ſubſtantias tum facultates ortu ſint nacta. Cæterùm hoc loco compoſitũ dicimus quod non ipſo ortu, ſed arte operaque noſtra tale enaſit, vt theriace, mithridatium, & quodcũque ex multorum permiſtione conſtat. His tamen non ars vires contulit, ſed duntaxat ſimplicia conuenienter miſcuit, è quorum actione mutua noua & incomperta vis tandem emerſit. Miſcendorum autem & componendorum medicamentorum magna fuit tum ad ſimplices tum ad compoſitos morbos neceſſitas. Simplicem morbum ſimplex plerunque medicamentũ, quod paribus ſit viribus tollit. Quùmque ſimplex aliquod exiſtit, quod citra vllam corporis & virium offenſionem morbũ prorſus depellat, quia omnium præſtantiſſimum, nulla compoſitio permiſtione quærenda: neque quod ſimplici effeceris, compoſito tentandum. Etenim compoſito prius eſt ſimplex & certius & exploratius, neque eius quod vel optima ratione compoſitum ſit, ante experientiam tutus ac certus vſus eſſe poteſt: nam multa plerunque nos conſentanea putamus, quæ permiſta tacitis ſeſe viribus perimunt atque demoliuntur. Optimum igitur & in primis conducibile ſit, ad vnumquemque affectum ſimplicem præſtantiſſima ſimplicia, tanquam remediorum baſes accommodare, & in promptu habere, non guſtu modò & ratione, ſed experimento quoque & vſu longo comprobata. At verò quoniam non ſemper cuique morbo peculiare remedium licet opponere, ad ſimplices etiam affectus multis de cauſis neceſſaria fuit medicamentorum permiſtio.

Prima componendi cauſa.

Prima quum, vt dixi, ſimplex medicamentum deeſt curando morbo prorſus oppoſitum, eius enim penuria compoſitum vſurpamus, cuius vires ſint morbo pares. Vt quum intemperies affligit numeris duobus à mediocritate diſtans, ſi nullum in promptu medicamentum ſit frigidum ordine ſecundo, duorum quæ primi & tertij ſint ordinis pares portiones temperatæ, compoſitum efficient ordinis ſecundi & depellendo morbo accommodatum. Eadem in detergentibus, attenuantibus atque cæteris permiſcendis eſt ratio.

Secunda.

Altera componendi cauſa ex ſimplicis medicamẽti vitio depromitur, quod aut imbecillum eſt, aut malignum. Imbecillum ſeu ignauum ac pigrum acrioris permiſtione excitatur, vt rheumbarbarũ ſpica vel cinamomo, ſenna ginzibere, agaricus & turbith ginzibere quoque aut ſale gemmeo: aloë aſaro, ſpica, xylobalſamo: abſinthium cinamomo: & quorum vis in craſſiore materia fixa inhæreſcit, ſi altiùs aut longiùs deducenda eſt, attenuantium aut acrium adiectione impellitur. Nonnunquam tamen & hæc agendi celeritas præparatione comparatur, præſertim tritura vel coctione. Aſarum enim aut piper aut calaminthe diligenter trita cribroque tenui creta, longius penetrat, validiúſque aperit ac digerit. Æs quoque chalchantum, alumen aliáque metallica vſtione tenuitatem acrimoniamque nanciſcuntur. Quod porrò malignum aut prauum medicamentum fuerit (ſi qua eius vtendi neceſſitas eſt) benignioris permiſtione obtunditur: vt ſcammonij atque etiam aloës acrimonia, maſtiche: tragacantho, cotoneo malo, roſis, phœnico balanis: venenata qualitas, dictamno, ſcordio: ellebori nigri malignitas, aniſo, dauco, cumino: æruginis ad malignorum vlcerum deterſionem acrimonia retunditur olei & ceræ permiſtione in Ægyptiaco, aut aquis adſtringentibus: vis opij narcotica ne quid officiat, caſtorio & croco emendatur: hæc quoque correctio interdum præparatione fit, vt ne aloës acrimonia venas exedat lotione eximitur, & æs vſtum lauatur, vt ſine morſu cicatricem inducat.

Tertia.

Tertia componendi cauſa ex affectæ partis ſubſtantia, ſitu, præſtantia atque ſenſu exiſtit. Quũ enim pars denſa longéque à remediis diſſita fuerit, vt ren & vterus, plerunque attenuantia baſi permiſcemus quæ eò penetrent, plerunque alia quæ ſubſtantiæ familiaritate baſim, id eſt præcipuum ſimplex medicamentum eò dirigant: vt medicamentis cephalicis betonicam, pulmonicis hyſſopum, cardiacis bugloſſum, hepaticis agrimonium, ſplenicis ſcolopẽdrium, hyſteticis artemiſiam. Pars quoque nobilis aut exquiſiti ſenſus (ſi baſis vehementior fuerit) aliud quiddam ſibi tota ſubſtantia familiare miſceri poſtulat, & quod ſe ſuúmque robur cõſeruet. Ea propter quæ viſceribus accommodantur medicamẽta, corroborantibus fulciuntur, & quæ ſub alimenti ſunt ſpecie, vt medicata vina, quia minus moleſta, cæteris antecellunt. His igitur de cauſis ſimplex affectus compoſitum plerunque medicamentum poſtulat.

Quarta & poſtrema.

Quarta & omnium maximè neceſſaria componendi cauſa eſt affectuum varietas. Quot enim ſimplices ij fuerint, totidem facultates iis opponentur, neque vlli ſimplici vis eſt depellendi compoſitum affectum: quandoquidem ſimplex ſimplici, non autem compoſito contrarium eſt. Si quod ortu ſimplex varias tum ſubſtantias tum facultates ſortitum eſt vt ſatis ſit compoſito affectui tollendo, bene eſt: ſin minùs, permiſcenda tot erunt ſimplicia quot facultates expetuntur. Si ſimplex quidem eſt morbus, ſed quem vel ſua interior cauſa, vt humoris lentor, vel ſymptomatis grauitas, vt doloris ſæuitia comitatur, neceſſaria eſt medicamenti compoſitio, quæ in ſingulos affectus referatur atque pertineat. At multo magis ſi multi iique diſſimiles morbi, vt intẽperies & obſtructio in eandem partem concurrant: aut etiam ſi partibus ij diuerſis inſideant, vt iecoris calida intemperies, renum calculus, & vteri obſtructio menſes ſupprimens. In his igitur neceſſe eſt medicamentum ex iis componatur quæ ſigillatim vnumquemque affectum depellant. Quũ multæ compoſitionis baſes collectæ fuerint, addenda fortaſſis bis rurſus erunt quæ ſingulas illas vel adiuuent, vel emendent: vt iam inde non paruus ſimplicium numerus accreſcat. Sic enim fiũt quæ polychreſta medicamenta veteres appellarunt.

Secundariæ quædam cauſæ compoſitionis.

Hæ igitur cauſę quatuor, nempe ſimplicis medicamenti penuria, eius peruerſitas, affectę partis cõditio, & affectuum varietas, efficiunt vt neceſſaria ſit medicamentorum compoſitio. Sunt & aliæ quædam cauſæ non ex tamen neceſſariæ, ſed vel vtiles vel iucundæ; vtilis quidem eſt me-

dicamenti

dicamenti forma, quòd ſolida potentiùs trahat, liquida commodiùs penetret & eluat. Quocirca medicamentum in catapotiorum formam accommodamus, quum potentiùs è capite & è diſtantioribus locis trahere: in potionem verò quum vẽtriculum & præcordia expurgare, & in omnia penetrare conſiliũ fuerit: ſic quoque ſi dolor leniendus eſt, aut emolliendũ quippiã eſt, vnguentum: ſin verò euocandũ quippiá aut dirigendũ eſt, emplaſtrũ potius vſurpamus. Adde quòd quadã vtilitatis ſpecie medicamenti formã vtentis cõſuetudini aut naturæ plerunque aptamus, quòd alij catapotia, alij bolos, alij potiones penitus auerſentur: vt etiá vtilem medicamento formã demus, quædã interdũ adiicienda ſunt, vt potioni hydromeli, vnguento oleũ, emplaſtro cera vel lithargyros, quæ nullas vires, ſed formam duntaxat exhibent. Iucunditas porrò quoad licet medicamentis cõparanda, modò vt illorum vim & facultatẽ non tollat: triſtia enim & horrenda nec ſumuntur facilè, nec continentur, ſed ventriculũ euertunt, corpus conturbant, ac plerunque animi defectione vires exoluunt. Comparatur autem medicamento iucunditas colore, odore, ſapore. Ad colorẽ & tenuitatem, purgans medicamentũ in tenui & puro liquore maceratur, quædam foliis auri integuntur, ceruſa vnguentis additur vt albeſcant. Ad odoris gratiá medicamentis addimus aniſum, daucũ, cinamomum, caryophyllum, nucem moſchatã, & ipſum quoque moſchũ, aut ambarum. Externis quoque ſpicam nardi, iridem, cyperum, malabathrum, amomum, coſtũ. Hæc enim odoris iucunditate nõ modò oblectant, ſed & corroborant, & corporis ſpiritus vehementer reficiunt, animúmque exhilarant. In ſaporis ſuauitatem (qui quàm odor magis ventriculum & præcordia recreat) amara medicamenta melle vel ſaccharo leniuntur, nimium dulcia ſuccis limonum, vel aceto, vel ſuccis auſteris, vt nempe expetet laborantis guſtus: cathartica in vino, & liquore roſarum ſtillaticio macerantur, additis aromaticis: eadem quoque ex carnium iure ſumuntur.

Hæ igitur cauſæ ſunt omnes quæ medicamento, quod baſis appellatur, nonnulla adiicere cogunt, ex quorum permiſtione & coagmentatione quædam fit compoſitio.

Lex & methodus componendorum medicamentorum. CAPVT VIII.

VT methodo quadam apta fiat medicamentorũ compoſitio, baſis in primis conſtituenda eſt, id eſt medicamentum ſimplex in compoſitione præcipuum & velut columẽ cui cætera innitantur, profligando affectui accommodatiſſimum, eiúſque tum qualitas tum quantitas deſignanda. Qualitas quidem ex affectus qui præter naturam in corpore fuerit ſpecie: magnitudo ex illius magnitudine, & ex laborantis partis natura atque conditione præſcribetur. Vt quum frigidus erit affectus, medicamẽtum pro baſi ſtatuetur atque eligetur calidum: atque ſi ordine ſecundo frigidus eſt, id à mediocritate in contrariũ pari ordine recedet. Si pars quoque affecta profunda fuerit, aut longè diſſita, denſa, obtuſi ſenſus, atque ignobilis, hinc baſis facultas augenda erit, vt vires omninò pares in ipſam affectus ſubſtantiá exerceat. Partis quoque dignitate æſtimata, medicamentum quærendum quod ei conſentaneum ſit, eámque ſingulari quadam familiaritate iuuet. Horum obſeruatione baſis deſignabitur affectui contraria, eique par viribus, & affectæ parti conſentanea. Oportet igitur medicinã facturo, ſelecta omnis generis remedia ad vnumquemque affectũ & ad partẽ affectam accommodata, vndique ratione & experimento cognita comparentur, vt quaſi in promptuariũ recondita ac ſepoſita ſuppetant ad vſus. Atque in primis ſi ſimplex & ſolitarius morbus ſine cauſa interiore, ſine ſymptomate proponetur curãdus, ſimplex depromatur medicamentum quod depellendo illi par ſit viribus, & partem iuuet, aut ſaltẽ non offendat. Si ſimplex nullum par morbo ſuppetet, ex multis vnum tale comparetur, quę aut ſimiliũ, aut etiam contrariatũ ſint viriũ. Si baſis quæ ſit arte cõſtituta omniúmque optima, fuerit nihilominus vel ignaua nimis, vel maligna, vel minimè ad partem ſit accommodata, aliorũ permiſtione iuuetur, & reliqua, vt dixi, attexantur, quæ illius effectum opúſque proſperent ac promoueãt. Baſis ſi non quantitas, vis ſaltẽ ſumma atque præcipua in compoſitione eſſe debet: neque enim theriaci paſtilli, neque euphorbium, neque ſcammoniũ in compoſitionibus quæ ex iis conſtant, cæteris quantitate, ſed tamen viribus antecellunt. Cæterorum quæ baſis effectum fœlicitant, tũ quantitas tum vis minor ſit, vt neque in affectum neque in partem inſigniter agat, ſed in ſolam baſim, cuius tamen vires minimè peruertat. Eorum verò quæ melioris vſus vt odoris ſaporíſque gratia induntur, multo quidem minus vis elucere debet aut baſi obſiſtere. Iam verò ſi morbus ſimplex quidem eſt, ſed quem interior quædam cauſa fouet, aut aliquod graue ſymptoma comitatur, vniuſcuiuſque profligandi conſtituenda quoque baſis eſt, cuius etiam quantitas ex affectus magnitudine deſignetur, vt quo vehementior is fuerit, validiorem quoque baſim ſortiatur. Atque ſi vno eodémque tempore his omnibus quæ præter naturá concurrunt pariter occurrendum eſt, confuſæ baſes in quandam cõpoſitionem referantur, quæ vna vice ſit omnium. Si quid verò eorũ magis videbitur vrgere, in id quoque magis ac præcipuè remedio valentiore incũbendum. Si præterea morbi complures in vnam eandémque partẽ concurrant, cum omnibus vnum a què poſſit remedium opitulari, multo magis compoſitũ id eſſe oportet, & ea ratione quam dixi ex variis baſibus atque ex iis quę illas conſtabiliant ac vndique perficiant, conſtitui. Si in varias longéque diſſitas partes varij morbi inciderũt, non ęquè neceſſaria eſt cõpoſitio, cùm ſua cuique remedia ſeorſum pura aptari poſſint. Hæc componendorũ medicamentorũ methodus eſt, ex ipſa quoque methodo medendi deprompta, quæ morbo depulſo, corpus in naturalem habitum reſtituit.

Baſis quid.

Quæſtio. reſtituit. Hic autem obiter dubitare licet, vtiliſne ſit multorum eiuſdem facultatis ſimpliciũ permiſtio. Empiricorum vetus is mos fuit, in eundem vſum & effectũ multa vndique ſimplicia congerere, vt vnum ſaltem ex multis in compoſitione exiſteret, affectui curando proprium, & laborantis naturæ conſentaneum. Hanc & nunc rationem plerique ſectantur, qui neque affectus ſpeciem, neque magnitudinem inueſtigãt, neque laborantis naturam, neque remediorum vires aut *Solutio.* ratione aut vſu compertas habẽt. De his verò ita ſtatuendum, Si prima aut etiam ſecunda medicamentorum facultas, vt calfaciendi, refrigerandi, molliendi, incidendi, detergendi, aut ſimilis quædam compoſitione quæritur, complura hiſce facultatibus prædita aptè commiſceri poſſunt: atque tametſi complurium vires non ſint quàm vnius efficaciores, in eundem tamen effectum conſentiunt, nec ſeſe perimunt: vt plantaginis, ſolani, lentis paluſtris & ſemperuiui commiſtio: aut ex malua, althæa & helxine compoſitio. Cæterùm ſi tertia quædam qualitas compoſitione expetitur, non æquè certò aut tutò multa & varia permiſcueris. Cùm enim eiuſcemodi qualitas obſcura quodammodo ſit, nec ſenſibus deprehenſa, quæ ex multorum confuſione emerget admodum incerta atque anceps erit, nec niſi experimento & obſeruatione comprobari poteſt. Tametſi enim quædam ſeorſum comperta ſint ſimiles effectus edere, plerunque tamen tacitis etiam quibuſdam viribus omnino diſſentiunt, vt idcirco ſi in vnam eandémque compoſitionem concurrant, non ſeſe iuuent atque corroborent, ſed contrà perimant atque peruertant. Non igitur poſſunt cõpoſitionis tacitæ vires ex ſimplicium viribus coniici, niſi etiam vſu compertum ſit ea ſibi omnino conſentire. Vt enim non omnia quæ dulci ſunt ſapore, ſi concurrant dulcem iucundumque ſaporem proferunt: neque vini Cretici & pomacij & lactis & mellis (quæ ſeorſum ſingula palatũ iuuãt) permiſtorũ ſuauis eſt & gratus ſapor: neq; omniũ quæ ſeorſum ſuauẽ ſpirãt odorẽ, ſi cõfundas, ſuauis quoque odor euadet: ita neque omniũ quæ aduerſus venenũ ſeorſum deprehẽſa ſunt vires habere, permiſtio atque cõpoſitio ratione cenſeri poteſt priſtinas aut æquè validas vires retinere. Quod enim fuerat in ſingulis, rarò deprehẽditur in miſtis: denuóq; debet *Quæſtio altera.* cõpoſitio etiã obſeruatione cõprobari. Exiſtit huic affinis & alia quæſtio, an quę diuerſarũ viriũ permiſcentur, ſingula priſtinas in cõpoſitione vires retineant, eáſque adbibita nobis exerceant. Conſtat quidem veteres phlegmonarum incremento adſtringentia diſcutientibus miſcuiſſe, vt *Solutio.* ſimul pares vires exererent. At qui fieri poteſt, vt contraria illa confuſa non ſeſe mutuò retundãt? Hæc igitur diluenda ſunt. Cùm recens eſt eorum permiſtio, vtraque priſtinas ſuas vires integras retinent, eáſque adhuc vt antè exerunt. Neque in his modò quæ foris adhibentur, ſed & in his *Auicen.* quæ intrò ſeu potionis ſeu antidoti forma ſumuntur. Nonnulli vim quandam in nobis ſtatuerũt diſcretricem, quæ ſingula illa antequam ſint perfectè confuſa, ſecernat in nobis, & quæ ſingula ſuis aptet partibus atque affectibus, eáque in proprios vſus referat & accommodet: quemadmodum & iidem ſentiunt vim illam diſcretricem ex ſimul permiſtis diuerſis alimẽtis quid parti cuique conueniat attribuere. At verò cùm multorum in compoſitione iamdiu facta eſt cõfuſio, atque ea quam iuniores fermẽtationem appellant, mutua actione omnium quædam coitio atque concuſſio euaſerit, priſtinæ ſingulorum vires non amplius integræ manent, neque illas poteſt facultas vlla diſcretrix in nobis ſeiũgere: ſed pereuntibus & extinctis ſingulorũ viribus, nouę prorſus emergunt, ex illarum tamen concuſſione profectæ. Quæ autem hæ ſint nouæ vires, ex primis quidem atque ſecundis qualitatibus quænam fiant, poteſt ex ſimplicibus ipſis coniici. Ex tertiis verò quęnam ſumma facultas oriatur, quæ totius compoſitionis formam atque totam ſubſtantiam comitatur, cùm ex ſimplicium occultis viribus illa prodeat, non niſi experimento diſci cognoſcíque poteſt.

De medicamentorum formis eorumq́ue eliciendis viribus. Cap. IX.

FORMÆ tum ſumendi tum admouendi medicamenti quàm compoſitionis longè diuerſa eſt ratio: magníque refert qua forma quoduis ſeu ſimplex ſeu compoſitum medicamentum adminiſtres. Nam præterquam quòd alios aliæ formæ delectant, aliæ etiam formæ tum ad partes affectas, tum ad morbos accommodatiores ſunt, neque formarum pares ſunt omniũ vires, quandoquidem ad extenuandum atque penetrandum cõuenientior eſt liquida, ad corroborandum & adſtringendum ſolida. Quæ talia ſumuntur qualia ſpontè prodierunt, ſiue recentia, vt holera & acetaria, ſiue areſacta, vt ſiccæ radices vel ſtirpes, nondum formæ cuiuſquam dicuntur conditionem adepta. Primæ formarum differentiæ inde depromptæ ſunt, quòd medicamẽti tum ſimplicis tum compoſiti aliàs ipſa ſubſtantia & materies, aliàs vis eius præcipua atque facultas arte elicita ſuggeritur. Vim ipſam atque facultatem interdum ipſæ materiæ permiſceri, in eáque contineri confert, vt in medicamentis adſtringentibus, corroborantibus & ſiccantibus: interdũ verò à materia ſecerni, vt in medicamentis attenuantibus, diaphoreticis & purgantibus, quòd craſſior illa & compactior materia viribus obſit. Itaque forma omnis aut ſolida eſt, aut liquida. Solidarũ prima atq; ſimpliciſſima eſt puluis, qui deinde & ipſe in alias coaptatur formas: quales ſunt paſtillus, electarium tum liquidum tum ſolidum, catapotium, bolus, eclegma ſeu delinctus, antidotus multiplex recentioribus cõfectio appellata, partim enim aromatica eſt & analeptica, partim opiata & anodyna, partim cathartica, partim antipharmaca, conditum ſimplex, conditũ compoſitum, ex quibuſdam autem horum liquore quouis ſolutis potiones fiunt medicæ. Quæ verò ſolam medicamenti facultatem retinent formæ ferè liquidæ hæ ſunt, liquor ſtillaticius, infuſum ſeu dilutum, & vniuerſum factitiorum vinorum genus, ius ſeu decoctum, emulſio, medicatus

ſuccus,

ſuccus,ſapa ſeu rob:è quibus & aliæ comparantur,iulepus,ſyrupus,apozema. Ex his quoque variè commiſtis potiones fiunt medicæ,clyſteres,glandes,peſſi,noduli.

Externorum medicamẽtorum formæ eadem poſſunt methodo inſtitui:puluis inſpergendus, fomentum ſiccum,ſacculus,fomentum humidum,inſeſſus,balneum,epithema, collyrium,mucilago,embrocha,oleum,ceratum ſimplex ſeu illitus,vnguentum,puls,cataplaſma,emplaſtrum. Cauterium autem,errhinum,gargariſma & apophlegmatiſmus, facultatum potius quàm formarum ſunt nomina. De ſingulis ergo hiſce formis particulatim tradendum, & explicandũ qua ratione,& qua ſimpliciũ proportione præſcribi temperaríque debeant. Simpliciũ autem cognitio, collectio,delectus,expurgatio,conſeruatio,præparatio,correctio & miſcendi induſtria,ſeorſum ad pharmacopœos referuntur ac pertinent: quorum tamen inprimis & medicum gnarum peritúmque eſſe oportet,ſiquidem apud artis miniſtros auctoritatẽ dignitatémque ſuam retinere ac tueri velit:quos docere hæc ipſa debet,quemadmodũ componendorũ medicamentorũ formulã ad pharmacopolas oſtenſuri ſumus. Formarum ergo rationes atque vires expoſituri, à liquidis auſpicemur. Quas veteres olim medicamentorũ facultates memoriæ prodiderunt, eas in integris illis primùm quidem ſunt experti,alij poſtea vt laborantiũ delitiis ſubſcriberent, eas variè à craſſiore terrenáque materia ſeiunxerunt:vt deſtillatione,infuſione,decoctione & ſucci expreſſione. Quũ autẽ in phyſiologia demonſtratũ ſit,ſtirpis cuiuſque materiã bumorẽ continere alimentarium,& alterum primigenium, in quo præcipua vis ineſt, aqua ſtillaticia alimentarij humoris portio eſt tenuior:quæ ſi ſine odore & ſine ſapore eſt,nullas,ſin odorem ſaporémque ſtirpis retinet,exiguas illius vires habet. Oleum verò humidi eſt primigenij portio aëria, atque vt illius odorẽ ſaporẽmque,ita & vires plurimum refert,quarũ tamen nõ parum ignis vi diſſipatur & euaneſcit. Elixatione facultas(quæ præſertim in craſſiore materia inhęret) manifeſtiùs euocatur, atque in ius ipſum transfertur:quæ verò in tenuiore conſiſtit,tota plerunque diſſipatur ac diſperditur. Infuſio vim multo maiorẽ transfundit in quemuis accommodatũ humorem, nihilque aut minimũ diſſipat tenuioris ſubſtantiæ,quòd ſenſim blandéque fiat,nulla vi immodici caloris. Expreſſione qui quaſi plantæ ſanguis citra liquoris alieni permiſtionẽ ſuccus extorquetur, nulla videtur illius facultate deſtitui. Sed hæc rurſum planiùs ex facultatũ diſcrimine diſtinguam. Refrigerandi,humectandi, emolliendi atque relaxandi facultas, in ſolis virentibus & humore multo præditis,& in fructibus atque ſeminibus inueniri poteſt. Neque enim plantago,neque ſolanum, neque ſemperuiuum ſi exaruit,manifeſtè refrigerat,neque althæa,aut malua, aut helxine arefacta manifeſtè humectat vel emollit. Neque profectò facultas ea admodum deſtillatione ſyncera euocatur,quòd empyreuma ſiccitáſque conquiratur calore. Elixatione verò ac infuſione efficacior manet,multóque magis expreſſione,vt in iure,in mucilagine, in ſucco vel oleo. Calfaciendi autẽ,ſiccandi,attenuandi,detergẽdi,penetrandi & adſtringendi facultas in arefactis quoque integra conſiſtit,& aliquanto valentior quàm in virentibus,quandoquidem in his ex humoris alimentarij eiúſque aquoſi & crudiuſculi perfuſione ea facultas obtunditur. Hæc è virentibus ſtirpibus deſtillatione aliquantũ eximi poteſt,ſed expreſſione plurimum,infuſione atque decoctione ſiue ex virẽtibus illis ſiue ex aridis,mediocriter,elicitur,ſi præſertim è liquore accommodato,vt ex hydromelite fiat,nam aqua calidorum & attenuantium quæ incoquuntur vim hebetat,atque remittit,neque poteſt integras illorum calidorũ vires aſſumere aut adipiſci:ſed eſt neceſſe decocti ius mediam & mixtam naturam aquæ & eorum quæ incoquuntur,obtineat. De ſingulis qua ratione fiant rurſum ſummatim tradendum.

Liquoris deſtillatione eliciendi ratio. Cap. x.

LIQVOR ſtillaticius duplex comparatur,aqua & oleũ. Aqua elicitur è floribus,herbis & radicibus virentibus,quæ tẽpore legitimo lectæ & expurgatæ, in vaporarium integræ cõiiciuntur, ſi tenuior ſubſtãtia in qua pręſertim vis ineſt odoris,expetitur:cui deinde blandus lentúſque ignis ſubdendus. At ſi medicamentoſa facultas deſideratur, recentes herbæ atque radices minutim conciſæ,atque etiam tunſæ,ſuóque ſucco immerſæ ac madentes, in fictile vas omnis alienæ qualitatis expers recondendæ & operiendæ ſunt loco tepido,dũ vno aut altero die inſita earũ facultas,olim tacita & penitus recondita ſeſe expromat. At ſi multarũ ſtirpium,& quæ diuerſæ ſint facultatis vis quædam ſumma extrahenda eſt,confuſæ illæ cõtritæque,ſuo ſinantur liquore madere atque macerari,dum fermentatione omniũ in quandam vnitatẽ facta ſit coitio. Poſteà verò omnia promiſcuè in vaporatium coaptentur vitreum, aut plumbatum, & inducatur ſtillans capitellum cęmento vel luto tenaci obſeratum,ne quid expiret,è cuius oblongiore canaliculo & quaſi ceruice receptaculum propendeat,diligẽter etiam obſeratum. Vaporatium porrò in cacabum æneum,cinere,ſabulóve,aut aqua plenum, fornaci ſuperpoſitum & coaptatũ ſic mergitur vt ne fundum eius attingat,ignîſque ſuccenditur è prunis aut carbonibus aut è ſtipulis,qui minimè tetro fumo opus inquinet:iſque initio acrior,deinde languidior & ignauior,qui dũtaxat moderatam caloris vim conſeruet. Quæ per cineres aqua elicitur acrior eſt, magiſque empyreuma redolet,ac minus vernaculæ & inſitæ facultatis retinet quàm quæ per aquam, aſſeruatur tamen diutiùs & tat diùs corrumpitur. Vtraque tamẽ ratione & modo ſtirpiũ pars tenuis in qua tũ odoris tũ ſaporis vis ineſt,diſſipatur,ſimúlque facultatum pars maxima exoleſcit, vt non temerè illis ſit fidendum. Quapropter tertia deſtillandi ratio ſolius vaporis vi inuenta eſt, quæ vna omnium maximè

maximè ſtirpium odorem, ſaporem, facultatéſque retinet citra vllam empyreumatis inſuauitatẽ: quæ tamen vt diutiùs conſeruari poſſit, poſteà octo circiter dies inſolatur. Ad hanc comparandã lebes æneus aqua plenus fornaci inducitur, & lebetis labris amplæ ollæ vel vrnæ labra quoque coaptantur, & luto agglutinãtur. Olla verò circumquaque in ambitu amplis foraminibus pertuſa eſt, in quæ vaporaria herbis plena inſerũtur & agglutinantur, vt cùm accenſus ignis fuerit, ferventis aquæ ſolus halitus in ollam ſubiens, vaporaria contingat, & blandè è ſtirpibus aquam ſuſcitet. Ne tamen coërciti atque concluſi halitus copia calor obruatur, vrna vel olla ſummo faſtigio exiguum foramen habeat, quo halitus partem expiret, poſſiſque calorem pro nutu moderari. Liquoris huius ſtillaticij ſi quàm cæterorum vis aliquanto ignauior eſt, iucundior tamen, ſuauior & ad multa accommodatior exiſtit. Id autem minimè ſilendum, earum ſtirpium quarum tenuis eſt & rara materia, vt ocymi, florum violarum, roriſmarini, vires cum odore & ſapore quavis deſtillatione exoleſcere: earũ verò quarũ craſſa eſt & dẽſa materia magis retineri ac cõſeruari.

Olei autem è ſtirpibus eliciendi diuerſa eſt ratio: neque in id virentes ſed conuenienter arefactæ ſumuntur, partim vt humoris alimentarij & aquei minuatur portio, & oleagina (quę humidi primigenij pars eſt) ſincerior & purior eliciatur, partim etiam vt herbæ teri poſſint. Imprimis enim eas tundere & terendo in tenuiſſimum puluerem redigere neceſſe eſt. Is immiſſus in cucurbitam vitream, quæ protractum collum habeat & tanquã longam proboſcidem exactè, ne quid expiret, Hermetis ſigillo obſerandã, in diplomate per octo decémve dies ſinitur, dum per medium vitrum quandam conquirat ſubſtantiæ macerationem. Deinde proboſcidis ſummo naſo detruncato, collocanda tranſuerſim cucurbita eſt in perforato amplo fictili in id adaptato, & tenui cinere vndique ad duos tréſve digitos aggeſto operienda & vivo carbone fumi experte deſuper dato paulatim calfacienda, dum in aliud agglutinatum vas profluat oleum primùm pallidum, dein flaueſcens. Hac ratione Alchymiſtæ ex lachrymis, reſinis, atque etiam metallis per humectationem oleum extrahunt purius & odoratius cum peculiari phlegmate, quod nec odore nec viribus oleo cedit. Sed ad id longo opus eſt tempore & maxima diligentia, atque in moderando attemperandóque igni dexteritate ſumma: & ad poſtremum pro impenſa opera ex pulueris libra dimidia vix puri & ſinceri olei vncia elici poteſt.

De infuſione, elixatione & ſuccorum extractione. Cap. XI.

INFVSIO quòd caloris vi nihil diſſipet, ſimplicium vires puras ſyncerâſque transfert in liquorem: at non omnes, ſed eas præcipuè quæ in tenuiore ſunt ſubſtantia: eas verò quæ in craſſa ac terrena, non æquè validas. Purgandi etiam vim ſummam elicit, quum præſertim tenuis ac penetrans liquor fuerit, aut ſimplicium naturæ conſentaneus. Rei autem infundendæ conuenientes liquores ſunt multiplices, quorum præſtantiſſimus eſt aqua vitæ, quæ tenuiſſima cùm ſit, in omnes commiſſæ materiæ partes ſeſe inſinuans, cõcretum illius ſuccum attenuat, incidit, colliquat, ſecúmque rapit: ab hac deinde ſunt vinum album ac tenue, aqua tum ſimplex tum ſtillaticia tum in qua attenuantia ſimplicia ſunt incocta, hydromeli, mel & oleum. In his quæ maceratur materia exarefacta ſit & aquoſo humore deſtituta, expurgata, minutim conciſa aut tuſa, vt liquorem omni ex parte combibat. Tamdiu autem maceretur dum contabeſcat, & ſapore deprehendatur vim omnem ſuam exuiſſe: aut ſi multa variáque permiſcueris, dum omnia fermentatione vnam eandémque communem naturam ſint adepta, quod ferè triduo fit. Liquor autem in quem eorum materia coniicitur vel tepidus ſit, vel tepido loco aſſeruetur, vel inſoletur, vt blandi caloris beneficio adiutus vim promptiùs exorbeat. Hac igitur ratione comparãtur potiones cathartică, & aceti, vini, mellis atque olei complura factitia genera. Vinum autem vt commodè fiat, ſtirpiũ materia quum viribus excellit legitur, & in vmbra ſiccatur: deinde in muſtum conĳcitur dum deferueſcat, ac poſt duos tréſve menſes quum iam vinum deferbuerit & fuerit defæcatum, transfunditur reconditúrque: nec ſi ſtirpium materia diutiùs macerari ſinatur, corruptionem ſubit, niſi vinum fortè vapeſcat dolio nimium vacuato, aut non conuenienter obthurato. In vetuſtius etiã vinum macerata ſtirpium materia, non parum id efficax reddit. Quum autem vinum naturæ iucundum ſit ac familiare, quaſcũque vires acceperit, eas per omnia ſeſe inſinuans, promptè in ſingulas & abditiſſimas corporis partes diffundit atque impartit, éſtque optimum medicinæ vehiculum. Vis ei præcipua hyeme ad craſſos lentóſque humores, ad obſtructiones, ad morbos frigidos ac diuturnos, qui ſine febre fatigant: ad quæ quouis eſt ſyrupo vel medicato liquore præſtantius. Aceti, aut mellis aut olei conficiendi non admodum diſſimilis eſt ratio: de quibus ſeorſum particulatim trademus.

Liquor ſeu decoctum. Liquor in quo iam ſtirpes incoctæ ſint, quod & earum ius appellatur, non paruas earum vires elicit, & coctio ea quæ propriè elixatio dicitur, rerum facultatem atque ſpeciem à materia ſeiungit. Elixantur autem quorum vis & facultas cum quadam tenui ſubſtantiæ portione transfertur in liquorem, vt ligna, pulueres, radices, herbæ, germina, fructus, ſemina, flores. Lapides & metalla elixari nequeunt. Liquor verò, aut aqua ſimplex eſt, aut hydromeli, aut lactis ſerum, aut ſuccus, aut ſimile quippiam: rarò vinum, quòd promptè aceſcat aut vapeſcat, rariùs aqua ſtillaticia, quòd vis eius exoleſcat. *Montanus.* Non igitur, vt quidam memoriæ prodidit, ſimplex aqua omnium eliciendarum virium communis eſt materia, neque vt ea cum frigidis frigida eſt, ita cum calidis calida, neque ſi ſeorſum diutiùs excoquitur (quod ille putat) incaleſcit, ſed frigida ſemper tametſi minus, perſiſtit.

perſiſtit. Itaque calida tenuiaque medicamenta quorum vires integræ deſiderantur ad frigidos craſſoſque humores attenuandos, aut lentos detergendos, aut ad expediendos veteres infarctus, ex hydromelite tenui eoquenda ſunt, quòd eorum vim aqua ſimplex nimiùm obtundat: frigida verò, vt bilioſos feruenteſque humores ac febriũ ardores validè reſtinguant, ex aqua coquenda, addita etiã ſub finem interdũ aceti parte octaua, ſi cum refrigeratione extenuatio quoq; & penetratio expetitur. Facultas porrò quæ in tenui atque diſſipabili eſt ſubſtantia, vt penetratio, extenuatio, apertio, reſolutio, coctione pauca euocatur, multa diſperditur: quę verò in craſſiore eſt materia, vt abſterſio, adſtrictio, repreſſio, incraſſatio, non niſi coctione pleniore educi poteſt, altiùs enim demerſa eſt. Quin & eorũ quæ coquuntur materia æſtimanda, craſſáne ſit, dura, ſicca atq; compacta, vt lignorum, radicum aridarum & ſeminum: an è contrario. Cùm igitur ſingula ſelecta expurgataque fuerint, ſeorſum moderatè (vt ſuprà de infuſione dixi) areſiant in vmbra, dum aquoſus humor fuerit abſumptus. Ita enim vt odore atque ſapore ſic viribus efficaciora fient: dein quum coquenda erunt, quæ compactiora ſunt & diutiùs coqui poſtulant, prima in tepidam aquam conijcienda ſunt, deinde quæ mediocriter, poſtremò quę leuiùs: vt primùm ligna, deinde radices, ſemina, lignorum cortices ac fructus, poſtremò flores, qui non niſi macerari debent. Igne lento qui tetri & alieni fumi ſit expers, ſenſim ea ſerie coquantur, dum arida atque dura molleſcant: cætera verò planè contabeſcant, & in liquorem vires ſuas odore ſaporeq; noſcendas ſingula deponant, quod nec, vt quidam putant, hora vna, nec vllo temporis certo ſpatio, ſed vno periti artificis iudicio, definiri poteſt. Percocta omnia quinque ſexve horis macèranda ſunt in tepido liquore, & antequam penitus refrigeſcant, excolandum eſt ius, atque in vſus recondendum. Vt autem virium quædam prodeat æquabilitas, nihilque cætera viribus aut ſapore nimiopere ſuperet & obtundat, ſimplicis vniuſcuiuſque vis atque ſapor ſeorſum ante permiſtionem æſtimandus obſeruanduſque fuit. Moderatus tamen atque conueniens virium ſaporiſque modus iuri impartietur, ſi recentes herbæ, radices, cortices, ſeminàve, quibus præſertim vis ſaporq; validus ineſt, ex liquoris ſextuplo pondere coquantur ad dimidias, vt ſtirpium recentium vnciæ quatuor aut manipulĩ quinque, ex aquæ libris duabus dum libra vna ſuperſit: aut aridæ ex octuplo liquore ad tertias, vt areſactarum ſtirpium vnciæ quatuor ex aquæ vncijs duabus & triginta, dum vndecim vel duodecim reſtent. Has enim quòd aridiores ſint & humoris non parum combibant, ex copioſiore liquore, & quòd in ſicca earum materia vis firmiùs inhæreſcat, diutiùs elixari par eſt. Et hæc quidem ad iulepi aut apozematis vſum: nam ſyrupis, quòd pluri melle & ſaccharo condiantur, efficacius reddi decoctum oportet, & parem ferè menſuram relinqui iuris atque herbarum. Recens enim herbarum radicumque materia ex quadruplo liquore coquitur, dum ad tertias redeat: ſicca verò ex ſextuplo liquore, dum ad quadrantem redeat: vt libra vna materiæ aridæ ex libris ſex aquæ, dum ſeſquilibra ſuperſit. Manipulorum is modus eſto vt ſinguli paulo minus quàm ſingulas vncias pendeant. Ea igitur mediocritate nec craſſum nec inſuaue nimis ius fuerit, atque moderata doſi integras vires ſortietur. Quanquam autem hæ communes ſunt coquendi leges, ſciendum tamen peculiariter eſt, quam ſimplex vnumquodque decoctionem ferre poteſt, vt vis integra elici poſſit: quorundam enim etiamſi dura ſint, vt aſari, iridis, pyrethri & cyclamini vis coquendo perit: quorundam virentium & mollium manet, vt ſennæ, maluæ, cichorij, bugloſſi: in id quidem ſimplicis cuiuſque natura pernoſcenda. Et hæc quidem ad quaſuis potiones comparandas. Ad fomenta verò ex alijs etiam pleriſque liquoribus ſtirpes coquuntur, vt ex lacte, ſi leniendus eſt dolor, ex oleo ſi quid emolliendum, ex aqua aluminoſa ſi adſtringendum, è lixiuio ſi validè digerendum ſiccandumque eſt.

Succus è viridi ſtirpe aut fructu expreſſus, vt illius ferè omnem ſubſtantiã atque ſaporem, ita & ſummas vires obtinet. Exprimitur autem ex minutim conciſis tuſiſque radicibus, herbis, floribus, atque ſeminibus, quæ tuſa vtiliter ſinuntur biduo aut triduo macerari: dein in linteum rarũ coniecta, vel manibus, vel prælo, vel torculari ſubiguntur, dum ſuccum profundant: alia quidem facilè, vt quæ humida ſunt & ſucculenta, vt plerique fructus: alia difficilè, vt quæ exucca ſunt & paucioris ſucci, vt thymus, polium, laurus, ſaluia, ſampſuchus, & quorũ lenta viſcoſaque eſt materia, vt bugloſſum, borrago, portulaca: ex his enim vix niſi ignis tepore liquatus ſuccus prolicitur. Omnium efficaciſſimus eſt qui recens ſit ac turbidus: qui autem iam inclaruit puriorq; redditus eſt, licet gratior iucundiorque ſit, vt tamen fæcem ita & facultatis portionem depoſuit, neque vllius purgantis medicamenti quod defæcatum ſit vis admodum valida deprehenditur. At nihilominus ad ſyrupos & potiones qui accommodabitur, expreſſus phialaque reconditus leniter inſolari, aut tepido loco reponi debet dum vinorum ritu deferbuerit fæcemque depoſuerit, & quicquid craſſum ineſt ſubſideat. Ita deinde quicquid purius & clarius innatat, ſecretum in potiones confertur. Hac ratione comparatur limonum ſuccus, granatorum, & cotoneorum, pomorum, pyrorum, ceraſiorum, oxyacanthæ & ribes, hi enim diutiùs ſine coctura perſiſtunt. Recentium quoque herbarum ſucci eadem poſſunt ratione elici. At plerunque protinus vt extracti ſunt, in rem præſentem clarefiunt, idque vel ſępiùs colo denſo aut panno tranſmiſſi, vel ex oui candido ſcopulis agitati, vel leniter feruefacti, dum omnis craſſior ſordes ipſi candido tanquam viſco adhæreſcat. Concreti porrò & obdurati ſucci plerique aſſeruantur in varios vſus, qui aut mox vt expreſſi ſunt & colo tranſmiſſi, lento igni coquuntur dum craſſeſcant, vt ſapa, defrutum, miua cydoniorum, robub ex ribes: aut inſolantur concreſcuntque in ſolidam formam, vt aloë, ſcammonium, elaterium, lycium, acacia, mororum ſuccus.

Emulſio iunioribus dicta huc etiam pertineat. Ex fructibus enim & quibuſdam ſeminibus contuſis elicitur, quæ quòd ſucci minimum fundant & ne attritu pingueſcant, inter conterendum liquore aſperguntur, qui deinde ſimplicium viribus perfuſus colatur & exprimitur, hac ferè ratione: ℞ amygdalarum dul. expurgatarum vncias duas quatuor ſeminum frigidorum maiorum recentium & mundatorũ an. drachmas duas, ſeminis lactucæ & papaueris albi an. drachmam vnam, pariter omnia terantur in mortario marmoreo, affuſa ſenſim libra vna aquæ coctæ quæ iam refrixerit, aut aquæ decoctionis hordei vel glycyrrhizæ. Huic quidem non parua vis eſt ad refrigerandum, ad renum ardores extinguendos & ad leniendam vrinæ acrimoniam. Ad pectoris quoque & pulmonum vitia, conteruntur pinei nuclei, piſtacia aut ſtrobili: nonnunquam & ſyrupus aliquis permiſcetur leniens atque refrigerans.

De iulepo, apozemate & ſyrupo. CAP. XII.

POTIONVM formæ ad ſimplicem intemperiem, & ad corporis vel humorũ præparationem & ad alios pleroſque vſus, tres nunc præcipuæ vſurpari ſolent, iulepus, apozema & ſyrupus. Iulepum iuniores Græci iulapium appellant, idque è quouis liquore ſtillaticio, aut ſucco defæcato addito mellis ſacchariue triplo conficiunt, coquuntque ſenſim expumando dum toto ferè liquore abſumpto mellis conſiſtentia fiat. Nunc verò ſimplicior fit atque liquidior, quodq; ſimplex ſit ab apozemate, quòd liquidus à ſyrupo diſtat. Accommodatur autem is præcipuè intemperiei corrigendæ, leniendæ ſiti & compeſcendo atque frenando humoris ardori, & malignitati frangendæ. Fit proinde vel è cardiaco liquore ſtillaticio, vel è puro defæcatoque ſucco, vt limonum aut granatorum, vel è iure vnius paucorúmve ſimpliciũ, cui mellis ſacchariue quadrans permiſcetur, leniterque coquitur, ac deinde clareſit, & conditur aromate, vt citra aquæ vlliúſve liquoris permiſtionem, omnino iucunda fiat potio. Interdum etiam nulla ignis vi ex his fit quæ coqui non poſſunt, vt ex aquis ſtillaticijs, & ſucco limonum: quæ omnia ſaccharo expurgato affuſa, colo denſo ſubindè tranſiguntur. Ferè autem ſacchari quadrans aut ſextans inditur, cinamomi verò ad vnamquamque doſim ſcrupuli dimidium. Eſt & alia iulepi ratio cùm hyeme, aut in virentium herbarum penuria, quiuis ſyrupus duplo aut interdum quadruplo ſtillaticij alteriúſve puri liquoris diluitur, nullo ignis beneficio.

Apozema æquè ac iulepus liquidum eſt, ſed ex complurĩũ ſimplicium decocto compoſitũ, quæ in multos varioſque vſus accommodantur: atque id ferè ad tres quatuórve doſes inſtituitur. Id autem quoniam ferè iulepo inſuauius eſt, rarò in eoſdẽ vſus deſtinatur, ſed maximè in humorum attenuationẽ, atque deterſionem, in corporis præparationẽ, & in reliquiarum expulſionẽ. Olim quidem veteres modò virentes, modò aridas herbas mulſæ incoquebant, propinabantq; ius colo tranſmiſſum: hyeme verò earũ pollinem tenuiſſimum mulſæ inſpergebant: hæcque vice erant apozematis. Nunc verò decoctarum ſtirpium ius aſſumitur ea quam ſuprà dixi ratione, in quod ſacchari aut mellis aut cuiuſuis ſyrupi quadrans, ſi non admodum inſuaue, aut triens ſi inſuauius eſt, ſoluitur: rurſumq; leniter & parcè coquitur aut ſolùm calefit vt clarificetur & aromate condiatur ea doſi quam nunc in iulepo dixi. Hæ quidem potiones in rem præſentem vſurpari ſolent. Solet exigendis quoque humoribus præparatis è ſimplici apozemate catharticũ ex tempore fieri, incoctis ſcilicet in eo aut dilutis medicamentis purgantibus. Syrupus quòd in herbarũ penuria recondatur, aſſeruetúrque diutiùs, craſſiore fit conſiſtentia, in eos præcipuè vſus in quos & apozema, quanquã plerunque iulepi etiã commoditatem habet. Ex ijs comparatur quæ vix hyeme ſuppetunt nobis, aut quæ æſtate nõ facile ſit aut promptũ, cùm neceſſitas poſtulat, ex varijs locis tam multa congerere. Fit haud ſecus ac apozema, è ſtirpiũ ſucco, vel ex earũ coctarũ iure, in quod adhuc tepidũ pro libris ternis ſingula ouorũ candida inijcies, diuque ſcopulis agitabis dũ ſordes omnis ſpumæ adhæreſcat. Deinde in idipſũ mellis ſacchariue par pondus diſſolue, & rurſum coque dũ feruendo ſepoſitaque ſpumæ portione, ſub hac detectus humor clarus appareat. Tũ denuò coletur & leuiter exprimatur reddaturq; igni lento, dũ percoctus ſit in ſyrupi cõſiſtentiã, & in ſingulis libris binæ duntaxat liquoris vnciæ ſuperſint. Quũ tamen ius ipſum ex admixtis fructibus, vt ex prunis, ficubus, myrtis, zyziphis, aut ex quibuſdã mucoſis ſeminibus, vt althææ, cydoniorũ, aut pſyllij, aut ex tragacantho vel gummi Arabico craſſum lentũque euaſerit, vt cõuenienter coletur, mellis ſacchariue minus indendũ eſt. Accuratiùs is clarificatur vt diutiùs aſſeruetur, nec putreſcat facilè, percoquiturq; in mellis conſiſtentiã, ac dũ extracta guttula atq; refrigerata, nõ amplius perfluat, & diluti mellis craſſitudine indureſcat. Quoniã aũt plus ſacchari quàm apozema habet, liquoriſque minimũ & vix ſextantẽ retinet, vt valida integraq; eius facultas transferatur in ſaccharũ, ius, vt ſuprà dixi, meracius atq; efficacius aſſumendũ eſt. Omniũ autẽ validiſſimi ſunt ij ſyrupi, qui è defæcatis expurgatiſque fructuũ ſuccis comparantur, in quos par quoque ſacchari modus additur, expurgantur coquunturque vt ſuperiores. Aut ſi fortè ſucci vis coctione nimia diſperditur in ſacchari iã expurgati & perfectè cocti libra vna, ſucci crudi & reſidẽtia defæcati ſelibra ſenſim diſſoluatur atque coquatur. Si metuitur ne hic ſyrupus ob ſucci cruditatẽ ſitũ contrahat, inſoletur dies aliquot. Hi enim ſi vel blando igne, vel diplomate lentè ac ſenſim coquãtur, tota & integra ſucci vis trãsferetur in ſaccharũ: ex melle cõfectus ſyrupus quia diutiùs aſſeruatur, minus neque ad conſiſtentiã coquẽdus eſt: is quoque magis incidit ac detergit. Ex ſaccharo aũt ſuauior, ſed nõ æquè efficax: percoquendus is eſt, at ferè tandẽ candefit, quod

tamen

tamen vitium præcauetur, ſi mellis quadrans permiſceatur ſaccharo. Harum compoſitionũ formulas hîc nullas deſcripſimus, quòd multæ poſthac omniſque generis paſſim occurrant.

De clyſtere & balano. Cap. XIII.

Clyster ſiue clyſmus eſt alui & inteſtinorũ diluuium atque perfuſio ſiphone in podicem indita. In varios is vſus cõparatur, ad molliendas fæces obduratas, & inteſtina oblinenda, ad flatus diſſipandos, ad expultricem vim proritandam, ad craſſos & pituitoſos humores detergendos qui inteſtinis adhæreſcunt, ad humores è locis diſtantioribus euocandos, ad compeſcendos dolores, ad coërcendã aluum & corroboranda inteſtina, ad naturales vires inſtaurandas. Conſtat ferè clyſter omnis ex libra vna iuris vel cuiuſuis liquoris, in qua ſextans, aut quod ſummum ſit quadrans medicamentorum diluatur cum olei quadrante. Pueris aut puſillis infrà ſubſiſtitur, grandioribus ſupra tranſcenditur ad ſeſquilibrã, ſimili cæterorũ ratione ſeruata. Omnium primus atque ſimpliciſſimus ex hydromelitis libra vna, olei quadrãte & ſalis drachmis duabus cõſtabat: deinde verò cõpoſitiores redditi ſunt. Qui emolliens dicitur, ex iure fit coctarum herbarum, emollientiũ, vt radicis althææ & liliorum, maluæ, helxinæ, violæ, mercurialis, acanthi, ſeminis lini, althææ & fœnigræci, ficuũ, in quo ſoluta ſint interior pulpa caſſiæ, mel violatum, butyrũ ſalis expers, oleũ ſimplex aut violatũ. Interdum ex oleo ſimplici repefacto, vel ex oleo & butyro, additis mucilaginibus vt prorſus inteſtina oblinat. Ad flatus diſſipandos confert ius origani, calaminthæ, rutæ, chamæmeli, anethi, cum ſemine aniſi, carui, cumini, feniculi & cum baccis lauri, quo diſſoluatur mel anthoſatũ, confectio è baccis lauri, cum oleo rutæ, lauri aut chamæmeli. In eundẽ vſum fit ex oleo nucũ puro, vel addito vino Cretenſi. Proritabitur expultrix facultas, ſi ſalis communis drachmæ duæ, vel ſalis gemmei drachma ſemis liquefiat, vel hiera ſimplex, vel cõpoſita, vel diaphœnicũ, vel confectio Hamech, vel aliquid ex his quæ potenter ſtimulant. Detergens ex hordeo, furfure, roſis, plantagine, abſynthio, beta, agrimonio, centaurio minore & contritis lupinis, admiſta hiera & melle roſato. Euocabuntur quoque humores è ſuperioribus ſedibus, ſi iſtis pulpa colocynthidos ad duas tréſve drachmas incoquatur: aut tantundẽ diſſoluatur pilularũ cocciarũ, aut quoduis acrius medicamentũ, quandoquidẽ diutiùs inteſtinis obhærens, viſcera reliquumque corpus vi ſua conturbare expurgareque poteſt. Cùm dolores leniendi ſunt, melilotus, chamæmelum, ſemen lini & althææ, aliaque anodyna coquuntur in lacte, adduntúrque vitelli ouorum duorum. Aut ſi doloris cauſa perſpecta eſt, induntur quæ illam ſummoueant, vt exin dolor miteſcat. Si concitatior aluus, cohiberi adſtringique debet & inteſtinum corroborari, conueniunt roſæ rubræ, plantago, portulaca, ſanguinaria, tapſus, cauda equina, additis granis myrti & cupreſſi nucibus: in quorum iure interdum maſtiche, bolus armena, ſanguis draconis, amylum, farina fabarum, aliaque eiuſmodi quæ quandam pultis ſpeciem exhibent, permiſcentur ſine oleo. Reficiuntur porrò inteſtina, ſi iuſculo capi carniſve alterius benè ſucculento, aut vino rubro generoſo ſubauſtero proluantur: exinanita quippe auidius hæc plerunque retinent, & in corporis commoditatem referunt.

Balanorum ſeu glandium vſus eſt ad proritandam vim inteſtinorum excretricem, cùm enim ſubditus vix ſupra ſphynctérem muſculum aſcendat, hunc ſolùm acrimonia ſtimulat, & deſidendi cupiditatẽ infert. Fit autẽ teres & oblongus quatuor ſéx ve digitos: infantibus betæ vel mercurialis cauliculus, melle vel butyro ſalſo oblitus pro glande eſt: quemadmodũ & ſapo albus in eã coaptatus formã. Cæteris mel coctione incraſſeſcens, & in eam quam dixi formam redactũ: cui ſi acrior deſideratur, ſalis vulgaris drachma dimidia, vel gemmei ſcrupulus dimidius, vel pulueris hieræ ſcrupuli duo, vel pulpæ colocynthidos pulueratæ ſcrupulus vnus inſpergitur. Frequentior porrò balani vſus ſæpè hæmorrhoidas, interdum vlcera & condylomata proritat. Quocirca non ſolùm ad aluum ciendàm, ſed ad hæmorrhoidas quoque reſerandas aut ſiſtendas, & ad renaſmũ ex idonea fingitur materia.

De potione purgatoria. Cap. XIIII.

Cathartica potio quòd latiùs ſeſe diffundat ſubeatq; tenues venas, ad humores quoſuis expurgandos efficacior eſt bolo, pilullis & quauis ſolidiore forma: & pilullarũ drachma vna liquore ſoluta, nõ minus purgabit quàm duriorũ duæ. At verò quod medicamentũ vel acrimoniæ, vel malignitatis eſt particeps, liquidũ id magis quã ſolidũ partes principes ferit atque vellicat. Purgantis potionis doſis rarò excedit tres vncias, ne copia ventriculũ ſubuertat. Fit aũt interdũ ex ſimpliciũ purgantiũ infuſione, vt cùm rei barbari drachma vna & ſemis, agar. trochiſcati drachma vna, & drachma dimidia cinamomi electi macerãtur in hydromelite, aut in aquis ſtillaticijs betonicæ & endiuiæ, & in expreſſo diluuntur ſex drachmæ ſyrupi capill. ven. Interdũ ex iure coctorũ fit purgantiũ, vt quũ polypodij quercini, ſeminis carthami, radicis petroſelini, vuarũ paſſarũ expurgatarũ an. ʒ ij. foliorũ ſennæ emundatorũ ʒ iij. epithymi ʒ j. decoquuntur in vnã doſim, addendo ſub coctura finẽ cinamomi ʒ ß. & in expreſſo diluuntur ſyrupi de ſcolopendrio ʒ vj. fitque potio. Interdum mixturâ quadam iunguntur decoctũ & infuſum, vt ſi ad varios expurgandos humores præſcribas, ℞. Endiuiæ, lupuli, betonicæ, bugloſſi ã. m̃. ß, foliorũ ſennæ emundatorum ʒ iij. fiat decoctiũ ad ℥ iij. in qua colata infunde rhei barbari lecti ʒ j ß. agarici

Emulſio iuniotibus dicta bue etiam pertineat. Ex fructibus enim & quibuſdam ſeminibus contuſis elicitur, quæ quòd ſucci minimum fundant & o e attritu pingueſcant, iuter conterendum liquore aſperguntur, qui deinde ſimplicium viribus perfuſus colatur & exprimitur, hac fere ratione: ℞ amygdalarum dul. expurgatarum vncias duas quatuor ſeminum frigidorum maiorum receutium & mundatorũ an. drachmas duas, ſemiuis lactucæ & papaueris albi an. drachmam vnam, pariter omnia terantur iu mortario marmoreo, affuſa ſenſim libra vna aquæ coctæ quæ iam refrixerit, aut aquæ decoctionis hordei vel glycyrrhizæ. Huic quidem oon parua vis eſt ad refrigerandum, ad reoum ardores extinguendos & ad leniendam vrinæ acrimoniam. Ad pectoris quoque & pulmonum vitia, couteruotur pinei nuclei, piſtacia aut ſtrobili: oonnuuquam & ſyrnpus aliquis permiſcetur lenieos atque refrigerans.

De iulepo, apozemate & ſyrupo. CAP. XII.

POTIONVM formæ ad ſimplicem intemperiem, & ad corporis vel humorũ præparationem & ad alios pleroſque vſus, tres nunc præcipuæ vſurpari ſolent, iolepus, apozema & ſyrupus. Iulepum iuniores Græci iulapium appellaot, idque è quouis liquore ſtillaticio, aut ſucco deſæcato addito mellis ſaccharive triplo couficiunt, coquuntque ſeuſim expumando dum toto ferè liquore abſumpto mellis conſiſtentia fiat. Nunc verò ſimplicior fit atque liquidior, quodq; ſimplex ſit ab apozemate, quòd liquidus à ſyrupo diſtat. Accommodatur autem is præcipuè intemperiei corrigendæ, leniendæ ſiti & compeſcendo atque frenaudo humoris ardori, & malignitati frangendæ. Fit proinde vel è cardiaco liquore ſtillaticio, vel è puro deſæcatoque ſucco, vt limonum aut granatorum, vel è iure vnius paucorúmve ſimpliciũ, cui mellis ſaccharive quadrans permiſcetur, leniterque coquitur, ac deinde clareſit, & coodîtur aromate, vt citra aquæ vlliúſve liquoris permiſtionem, omnino iucunda fiat potio. Interdum etiam uulla ignis vi ex bis fit quæ euqui non poſſunt, vt ex aquis ſtillaticijs, & ſucco limonum: quæ omnia ſaccharo expurgato affuſa, colo denſo ſubindè tranſfiguntur. Ferè autem ſacchari quadraus aut ſextans iuditur, cinamomi verò ad vuamquamque doſim ſcriptuli dimidium. Eſt & alia iulepi ratio cùm hyeme, aut in virentium herbarum penuria, quiuis ſyrupus duplo aut iuterdum quadruplo ſtillaticij alteriúſve puri liquoris diluitur, nullo iguis beneficio.

Apozema æquè ac iulepus liquidum eſt, ſed ex compluriũ ſimplicium decocto compoſitũ, quæ io multos varioſque vſus accommodantur: atque id ferè ad tres quatuórve doſes inſtituitur. Id autem quoniam ferè iulepo inſuauius eſt, raro in eoſdẽ vſus deſtinatur, ſed maximè in humorum attenuationẽ, atque deterſionem, iu corporis præparatiouẽ, & in reliquiarum expulſionẽ. Olim quidem veteres modò vireotes, modò aridas herbas mulſæ iocoquebant, propiuabantq; ius colo tranſmiſſum: hyeme verò earũ pollinem tenuiſſimum mulſæ inſpergebaut: hæcque vice erant apozematis. Nunc verò decoctarum ſtirpium ius aſſumitur ea quam ſuprà dixi ratioue, in quod ſacchari aut mellis aut cuiuſuis ſyrupi quadrans, ſi non admodum inſuaue, aut triens ſi inſuauius eſt, ſoluitur: rurſumq; leniter & parcè coquitur aut ſolùm calefit vt clarificetur & aromate condiatur ea doſi quam nunc in iulepo dixi. Hæ quidem potioues in rem præſentem vſurpari ſolent. Solet exigendis quoque humoribus præparatis è ſimplici apozemate catharticũ ex tempore fieri, iococtis ſcilicet iu eo aut dilutis medicameotis purgantibus. Syrupus quòd in herbarũ penuria recondatur, aſſeruetúrque diutiùs, craſſiore fit conſiſtentia, in eos præcipuè vſus iu quos & apozema, quanquã pleruuque iulepi etiã commoditatem habet. Ex ijs comparatur quæ vix hyeme ſuppetuut uobis, aut quæ æſtate oõ facile ſit aut promptũ, cùm oeceſſitas poſtulat, ex varijs locis tam multa congerere. Fit haud ſecus ac apozema, è ſtirpiũ ſucco, vel ex earũ coctarũ iure, in quod adhuc tepidũ pro libris ternis ſingula ouorũ candida inijcies, diuque ſcopulis agitabis dũ ſordes omuis ſpumæ adhæreſcat. Deinde in idipſũ mellis ſaccharive par pondus diſſolue, & rurſum coque dũ feruendo ſepoſitaque ſpumæ portioue, ſub hac detectus humor clarus appareat. Tũ denuò coletur & leuiter exprimatur reddaturq; igni lento, dũ percoctus ſit in ſyrupi cõſiſtentiã, & in ſiugulis libris binæ duntaxat liquoris vnciæ ſuperſiut. Quũ tamen ius ipſum ex admixtis fructibus, vt ex prunis, ficubus, myxarijs, zyziphis, aut ex quibuſdã mucoſis ſeminibus, vt althææ, cydoniorũ, aut pſyllij, aut ex tragachaoto vel gummi Arabico craſſum lentũque euaſerit, vt cõuenienter coletur, mellis ſacchari ve minus indendũ eſt. Accuratiùs is clarificatur vt diutiùs aſſeruetur, nec putreſcat facilè, percoquiturq; in mellis conſiſteotiã, ac dũ extracta guttula atq; refrigerata, uõ amplius perfluat, & diluti mellis craſſitudine iudureſcat. Quoniã aũt plus ſacchari quàm apuzema habet, liquoriſque minimũ & vix ſextantẽ retinet, vt valida integraq; eius facultas transferatur io ſaccharũ, ius, vt ſuprà dixi, meracius atq; efficacius aſſumeodũ eſt. Omniũ autẽ validiſſimi ſunt ij ſyrupi, qui è deſæcatis expurgatiſque fructuũ ſuccis comparantur, in quos par quoque ſacchari modus additur, expurgantur coquunturque vt ſuperiores. Aut ſi fortè ſucci vis coctione nimia diſperditur iu ſacchari iã expurgati & perfectè cocti libra vua, ſucci crudi & reſidẽtia defæcati ſelibra ſenſim diſſoluatur atque coquatur. Si metuitur ne hic ſyrupus ob ſucci cruditatẽ ſitũ coutrahat, inſoletur dies aliquot. Hi enim ſi vel blando igne, vel diplomate lentè ac ſenſim coquãtur, tota & integra ſucci vis trãſferetur iu ſaccharũ: ex melle cõfectus ſyrupus quia diutiùs aſſeruatur, miuus neque ad conſiſtentiã coquẽdus eſt: is quoque magis incidit ac detergit. Ex ſaccharo aũt ſuauior, ſed nõ æquè efficax: percoqueudus is eſt, at ferè tandẽ candefit, quod

tamen

tamen vitium præcauetur, ſi mellis quadrans permiſceatur ſaccharo. Harum compoſitionũ formulas hîc nullas deſcripſimus, quòd multæ poſthac omoiſque generis paſſim occurrant.

De clyſtere & balano. Cap. XIII.

CLYSTER ſiue clyſmus eſt alui & inteſtinorũ diluoium atque perfuſio ſiphone in podicem indita. In varios is vſus cõparatur, ad molliendas fæces obdoratas, & inteſtina oblinenda, ad flatus diſſipandos, ad expultricem vim proritandam, ad craſſos & pituitoſos humores detergendos qui inteſtinis adhæreſcunt, ad humores è locis diſtantioribus euocandos, ad compeſcendos dolores, ad coërcendã aluum & corroboranda inteſtina, ad naturales vires inſtaurandas. Conſtat ferè clyſter omnis ex libra vna iuris vel cuiuſuis liquoris, in qua ſextans, aut quod ſummum ſit quadrans medicamentorum diluatur cum olei quadrante. Pueris aut puſillis infrà ſubſiſtitur, grandioribus ſupra tranſcenditur ad ſeſquilibrã, ſimili cæterorũ ratione ſeruata. Omnium primus atque ſimpliciſſimus ex hydromelitis libra vna, olei quadrãte & ſalis drachmis duabus cõſtabat: deinde verò cõpoſitiores redditi ſunt. Qui emolliens dicitur, ex iure fit coctarum herbarum, emollientiũ, vt radicis althææ & liliorum, maluæ, helxinæ, violæ, mercurialis, acanthi, ſeminis lini, althææ & fœnigræci, ficuũ, in quo ſoluta ſint interior pulpa caſſiæ, mel violatum, butyrũ ſalis expers, oleũ ſimplex aut violatũ. Interdum ex oleo ſimplici tepefacto, vel ex oleo & butyro, additis mucilaginibus vt ptorſus inteſtina oblinat. Ad flatus diſſipandos conſertius origani, calaminthæ, rutæ, chamæmeli, anethi, cum ſemine aniſi, carui, cumini, fœniculi & cum baccis lauri, quo diſſoluatur mel anthoſatũ, confectio è baccis lauri, cum oleo rutæ, lauri aut chamæmeli. In eundẽ vſum fit ex oleo nucũ puro, vel addito vino Cretenſi. Proritabitur expultrix facultas, ſi ſalis communis drachmæ duæ, vel ſalis gemmei drachma ſemis liquefiat, vel hiera ſimplex, vel cõpoſita, vel diaphænicũ, vel confectio Hamech, vel aliquid ex his quæ potenter ſtimulant. Detergens ex hordeo, furfure, roſis, plantagine, abſyothio, beta, agrimonio, centaurio minore & contritis lupinis, admiſta hiera & melle roſato. Euocabuntur quoque humores è ſuperioribus ſedibus, ſi iſtis pulpa colocyothidos ad duas treſue drachmas incoquatur: aut tantundẽ diſſoluatur pilularũ cocciarũ, aut quoduis acrius medicamentũ, quandoquidẽ diutiùs inteſtinis obhærens, viſcera reliquumque corpus vi ſua conturbare expurgareque poteſt. Cùm dolores leniendi ſunt, melilotus, chamæmelum, ſemen lini & althææ, aliaque anodyna coquuntur in lacte, adduntur que vitelli ouorum duorum. Aut ſi doloris cauſa perſpecta eſt, induntur quæ illam ſummoueant, vt exinde dolor miteſcat. Si concitatior aluus, cohiberi adſtringique debet & inteſtinum corroborari, conuenient roſæ rubræ, plantago, portulaca, ſanguinaria, tapſus, cauda equina, additis granis myrti & cupreſſi nucibus: in quorum iure interdum maſtiche, bolus armena, ſanguis draconis, amylum, farina fabarum, aliaque eiuſmodi quæ quandam pultis ſpeciem exhibent, permiſcentur ſine oleo. Recreantur porrò inteſtina, ſi iuſculo capi carniſue alterius benè ſucculento, aut vino rubro generoſo ſubauſtero proluantur: exinanita quippe auidius hæc pleruoque retinent, & in corporis commoditatem referunt.

Balanorum ſeu glandium vſus eſt ad proritandam vim inteſtinorum excretricem, cùm enim ſubditus vix ſupra ſphyncterem muſculum aſcendat, hunc ſolùm acrimonia ſtimulat, & deſidendi cupiditatẽ infert. Fit autẽ teres & oblongus quatuor ſexve digitos: infantibus betæ vel mercurialis cauliculus, melle vel butyro ſalſo oblitus pro glande eſt: quemadmodũ & ſapo albus in eã coaptatus formã. Cæteris mel coctione incraſſeſcens, & in eam quam dixi formam redactũ: cui ſi acrior deſideratur, ſalis vulgaris drachma dimidia, vel gemmei ſcrupulus dimidius, vel pulueris hieræ ſcrupuli duo, vel pulpæ colocynthidos pulueratæ ſcrupulus vnus inſpergitur. Frequentior porrò balani vſus ſæpè hæmorrhoidas, interdum vlcera & condylomata protitat. Quocirca non ſolùm ad aluum ciendãm, ſed ad hæmorrhoidas quoque reſerandas aut ſiſtendas, & ad tenaſmũ exidonea fingitur materia.

De potione purgatoria. Cap. XIIII.

CATHARTICA potio quòd latiùs ſeſe diffundat ſubeatq; tennes venas, ad humores quoſuis expurgandos efficacior eſt bolo, pilullis & quauis ſolidiore forma: & pilullarũ drachma vna liquore ſoluta, nõ minus purgabit quàm duriorũ duæ. At verò quod medicamentũ vel acrimoniæ, vel malignitatis eſt particeps, liquidũ id magis quã ſolidũ partes principes ferit atque vellicat. Purgantis potionis doſis rarò excedit tres vncias, ne copia ventriculũ ſubuertat. Fit aũt interdũ ex ſimpliciũ purgantiũ infuſione, vt cùm reibarbari drachma vna & ſemis, agar. trochiſcati drachma vna, & drachma dimidia cinamomi electi macerãtur in hydromelite, aut in aquis ſtillaticijs betonicæ & endiuiæ, & in expreſſo diluuntur ſex drachmæ ſyrupi capill. ven. Interdũ ex iure coctorũ fit purgantiũ, vt quũ polypodij quercini, ſeminis carthami, radicis petroſelini, vuarũ paſſarũ expurgatarũ an. ʒ ij. foliorũ ſennæ emundatorũ ʒ iij. epithymi ʒ j. decoquuntur in vnã doſim, addendo ſub coctuꝛæ finẽ cinamomi ʒ ß. & in expreſſo diluuntur ſyrupi de ſcolopendrio ʒ vj. fitque potio. Interdum mixturâ quadam iunguntur decoctũ & infuſum, vt ſi ad varios expurgandos humores præſcribas, ℞. Endiuiæ, lupuli, betonicæ, bugloſſi ã. m̃. ß, foliorũ ſennæ emundatorum ʒ iij. fiat decoctio ad ℥ iij. in qua colata infunde rheibarbari lecti ʒ j ß. agarici

trochiſcati ʒ j. cinamomi ʒ ß. in expreſſo diſſolue ſyrupi violati vel capilli veneris ʒ vj. fiat potio. hac quoque formola apozemata fiunt in plures doſes, atque ſyrupi in varios atque multiplices vſus conſeruandi. Interdum verò ipſa purgantium materia vel in tenuem pollinem redacta, vel ab antidotis accepta, aquis ſtillaticijs aliòve liquore diluitor: vt cùm rbeibarbari drachmę duę pulueratæ dantur ex aqua roſarum & ſyrupo roſato ad dyſenteriam: aut pulueris hierę ſimplicis vncia ſemis ex hydromelite, aut catholici drachmę decem ex decocto hordei, aut diaphœnici ſemoocia ex iure radicom cichorij, oxalidis, petroſelioi & polypodij. Purgantium porrò aliæ quędam ſolidiores formæ ſunt, bolus vt qui fit ex drachmis decẽ pulpæ caſſiæ cum ſaccharo vel cum puluere Ducis, & qui ex catholico vel ex diapruoo. Electariũ quoque ſolidiore forma, vt quod è ſucco roſarum eſt, & diacarthami, & quæcunqoe ad horum imitationem ſolent in rem præſentem præſcribi. Pillulæ his ſolidiores exiſtuot, quarum varia geoera, & conficiendarum rationem poſthac exponemus.

De ſolidioribus formis, ac primùm de puluere. CAP. XV.

SOLIDIORES formæ præcipuam è medicamentorũ puluere nanciſcuntur materiam, qui vt rei neceſſitas poſtulat, variè in illas coaptatur. De eo igitur taoquam baſi in primis dicendũ. Io puluerem teruntur qoæ aut natura duriora ſunt, aut prorſus exaruerunt, vt quædã radices, cõplura ſemina, herbarũ folia, ſurculi, flores, plurimaqoe aromatũ genera. Hæc igitur mortario geri poſſunt, alia quidẽ tenuiſſimè & in exquiſitiſſimum læuorem, quorũ nempe vis & facultas in ſubſtantia nõ admodum tenui poſita eſt, & quæ altiùs penetrare deſideramus: alia verò craſſiuſculè & minus accuratè, vt flores & atomata, quorũ oimis attenuatorũ vis facilè diſperditur. Alu ta itaque tegendum mortarium, ne pars tenuiſſima attritu euolet atque vaneſcat in auras: néve acrimonia aſtantes feriat offendatq́ʒ, vt ferè fit in thapſia & euphorbio. Si tenuiſſimus puluis expetitur, denſo cribro cerneodus eſt, ac ſubindè mortario reddendus dum totus traijci poſſit, ac demũ ſedulò recondendus. Quæ multò ſunt duriora, vt coralliũ, margaritę & alia complura tum lapidũ tũ metallorũ genera, quæ pręſertim in collyria vſurpari ſolent, mortario ptimũ craſſiuſculè trita, marmori deinde vel porphyrio ſolidiſſimo inducuntur, & laborioſè læuigantur dum nihil aſpetũ aut dutum ſubſiſtat. Quę porrò minus dura ſunt aut arida, quia puluerari nequeunt, vt radices quædã & ſemina atque fructus, ſeorſum pila contunduntur pilo mundo, deinde cernuotur & alijs permiſta ſiccioribus promiſcuè teruntur atque puluerantur. Amygdalę, pioei nuclei, cucutbitæ, melonis & aliorũ quorundam ſemina, quia trita pingueſcunt & tempore rancida euadont, minutiſſimè coociduotur. Glutinoſa vt gummi ammoniacũ, bdellium & myrrha, quòd minimè contundantur, vioo, aceto, aut alio quouis liquore ſoluuntur & expurgantur. Hæc igitur aut ſeorſum ſingula, ant confuſa pulueraotur, ſed quadã ſerie, primumq́ue duriſſima, poſtremò tenerrima. Pulueres tum cardiaci tũ corroborantes, ampulla vitrea recooduntut in vſus: quibus nunquam pinguia ſemina, vt quæ diuturnitate ranceſcant, immiſcenda ſuot, ſed quum apparabitur electarium illa poſtulans, tum recentia addentur opportonè.

Pulueres ad varios accommodantur affectus, non ſolùm ad venena & vulnera aut ad vires corroborandas, aut ad iouandam concoctionem, ſed pręterea ad ſiſtendas deſtillationes, ad aluũ vel cohibeodam vel ſubducendam. Is ſi non admodum inſuauis eſt, purus datur: ſin ioſuauis, addito ſacchari triplo aut qoadtuplo. Extrioſecus quoque in varioa vſus pulueres tum capititum alijs partibus inſpergi ſolent.

Paſtilli quos τροχίσκους & κυκλίσκους ſeu orbiculos complanatos Græci dixerunt, ex pulueribus quoque ac plerunque ex metallicis fiunt. Arida quippe medicamenta diligeoter contrita, homore aliquo non pingui iunguntur excipiunturq́ue dum coëant, vt lIqoore ſtillaticio, vino, aceto, herbarum ſuccis, aut quadam mucilagine. Humore abſorpto concinnantur fotmulæ orbiculares lupinotum ſpecie, proptereaque ἀρτίσκοι Græcis & oobis paſtilli ceo parui panes dicti, qui aut blando igni exiccantur, aut ſenſim in vmbra exareſcunt reconduntur q́ue. Cùm vſus reqoirit, cõuenienti humore diluuntur, aut cerato molli, aut io alias coaptantur formas. Hoc tantùm diſtãt à puluere, quòd huius ſoluti putent vires promptius diſſipari & vaneſcere, paſtilli verò vtpote ſolidioris atque compactioris, meliùs retineri & conſeruari.

Antidoti oõ ſolùm aduerſus venena, quæ vel per morſus, vel per cibos, vel per potiones, vel per inſpitatum contactúmve inferuntur, ſed aduerſus viſcerum iuteriotumq́ue partium affectus omnes, ad vires quoque corroborandas, & ad expurgandos bumores dantur petinde ac pulueres: ex his enim fiont vel melle vel paſſo exceptis. Mel optimum in fictilem patellam coniectum aquæ vel alterius liquoris quadrante diluitur, ſenſimq́ue moderato igne coquitur atque deſpumarur, cumq́ʒ expurgatum planè fuerit, deponitut, & feruore ſedato perductoq́ne ad teporem qui immiſſum digitum admittat (nam calidius puluerum vim abſorbet) in libtas ſingulas ternæ confuſorum pnlu erom vnciæ paulatim ioſpetguntur, panlatimq́ue ligneo pilo melli permiſcetitur, dum vbique ſubſtantiarum quædam ſit æquabilitas. Cùm mixtura prurſus infrixit, eximitur & pyxide reconditur, nec liquida nimis nec ſolida, vt deinde mntua ſimplicium actione melior ſuccedat fermentatio. Si amygdalæ, dactyli, aliive fructus, aut ſaccharum etiam indendom fuerit, aut caſſiæ aut thamarindorum pulpa, aut manna, minimè debet iſtorum cauſa mellis pondus augeri. Et hæc conficiendæ antidoti ſumma eſt ratio, io qua ſimplicium vires integræ perſiſtunt

admodum

admodum efficaces,probeque fermentantur, & diutiſſimè conſeruari poſſunt, huius innumera poſthac exempla ſuppetent.

Electuarium formæ ſolidioris iuniores antidoti vice in laborantium gratiam ſubſtituerunt, idque ſaccharo concinnatum, ſed commodo & effectu minori. Neque enim ſimplicium æquè validæ vires manent, neque par eſt fermentatio, neque conſeruatio. Pulueres eadem ac in antidoto ratione triti cretiq́ꝫ confunduntur: ſaccharum verò liquore ſtillaticio, aut quouis alio, qui tamen acidus minimè ſit (nunquam enim vel limonum, vel mali punici ſucco, vel aceto ſolutum denuò obdureſcit) igne diluitur, deſpumatur expurgaturque, coquitur lentè ſupra ſyrupi craſſitudinem, atque dum extracta guttula ſoliditatem prorſus adepta videatur. Tum demũ aliquantùm refrigerato, paulatim puluis inſpergitur, & accuratè pilo agitatur, confunditurque dum æquabilis omnium ſit vnitas. In ſingulas expurgati ſacchari vncias, pulueris non admodum ingrati drachmas ſingulas: inſuauis verò minus inſpergunt. Exempta dein maſſa antequam refrigeſcat menſæ inducitur, pilo dilatatur atque complanatur, & refrigerata diſcinditur in teſſellas vel quadratas vel quadrangulas vel rhomboideis, ponderis duarum triúmve drachmarũ, quæ in ſaccha- *Rhomboideis.* ri duritiem ſicceſcant. Quidã mixturæ adhuc calentis guttulas excutiunt quæ mox concreſcunt in orbiculos, vt in electuario cui manus Chriſti nomen indiderunt.

Pilullæ ex aridis quoque ſed minùs laborioſè contritis medicamentis finguntur, quibus ple- *Catapotia.* runque areſacti ſucci, & lachrymæ gummi accedunt. Omnia conuenienti pondere permiſta, humore excipiuntur non pingui quidem, ſed neque tenui vt paſtilli, lento tamen & glutinoſo, vt in maſſam iuncta aptiùs cohæreant, nec tempore exiccata maſſula debiſcat, nec ſimpliciũ expiretur facultas. Humor igitur aut mel erit coctum & expurgatũ, aut ſyrupus craſſiuſculus, aut lenta quędã mucilago ex idoneo ſucco vel liquore comparata. At nihilominus ſi vel lacbrymas, vel gummi, vel ſuccos, vt aloën, ſcammonium, ſagapenum, ammoniacum, tragacanthum compoſitio habeat, tenui quouis liquore cogi ſatis ea poterit. Ac primum quidẽ gummi aut lachrymæ expurgatę ſubiguntur pilo calido dum molleſcant, pulueres paulatim induntur, ac poſtremò liquoris affunditur quantum miſtura poſtulat. Molliuſcula ſit initiò, vt ſimplicium concurſione fermentatio proba fiat: exacto biduo aut triduo recondenda maſſa oleo amygdalino oblinatur, obuolutaque aluta vel tenui membrana referatur in pyxidem.

De medijs medicamentorum formis, primùm de delinctu. Cap. XVI.

Illinctvs, Gręcis eclegma, thoracis deſtinatus affectibus, mediam ſortitur ſubſtantiã eamque glutinoſam, ne præproperè elabatur in ventriculũ, & media quaſi via ſubſiſtens atque obhærens, thoraci pulmonibuſque impartiri poſſit. Fit igitur maximè ex fructibus, cuiuſmodi ſunt vuæ paſſæ, dactyli, ficus, myxaria, zyzipha, & ex ſuccis glycyrrhizæ, ſcyllæ, braſſicæ, praſij, hyſſopi, ex tragacantho, gummi arábico, ex ſemine cydoniorum, maluæ, melonum, cucumeris, citrulli, ex amygdalis, auellanis, ſtrobylis. Horum igitur contuſa cretaque impulſu materia, aut melle cocto, aut ſyrupo, aut mucilagine accommodata excipitur, dum mediam nacta craſſitudinem, mellis aut pultis modo delingi poſſit. Si qui pręterea pulueres, vt cinamomi, zinziberis, iridis, aridracuntij, aut diaireos aliorúmve electariorum induntur, pro eorũ modo lentus liquor, qui omnia comprehendat augendus. Fit etiã linctus ex ipſis electarijs & ſacharo candeſacto, aut penidijs, quæ in eam formam thoracico quodam ſyrupo ſoluuntur. Quocirca liquoris quantitas pręſcribi nulla poteſt, ſed artificis committenda arbitrio.

De ſuccis medicatis & conditis. Cap. XVII.

Svccago, Græcis ἀποχύλισμα, & Arabibus robub appellata, ſuccus eſt fructuum herbarúmve expurgatus atque defæcatus, & ignis Soliſve beneficio in duriuſculam ſapæ conſiſtentiã percoctus. Hæc diu incorrupta ſeruari poteſt, & ſimplex appellatur: quæ autẽ mellis ſacchari ve nõnihil in palati gratiam acceperit, compoſita. Ab vna triplex omninò ſubſtantia elicitur, vna quũ in lebete coquitur, exprimitur, & quod expreſſum fuerit, denuò in duriuſculam conſiſtentiam recoquitur, hæc veteribus inuſitata fuit. Altera quæ propriè ſapa Latinis, σιραῖον & ἕψημα Græcis, & rob Arabibus appellatur, ex quàm recentiſſimo fit muſto ad tertias cocto, quod & mellis craſſitudinem ſuperat, & tempore dierumque numero vt ſaccharum candeſcit. Quòd ſi aliquantum tardetur, dum dulcore minimum depoſito acrimoniæ nonnihil muſtum conquirat, nunquam poſtea in ſapam concreſcet. Sed ex hoc ad dimidias aut etiam ad tertias cocto expumatoque, fiet quod veteres defrutum dixerunt, id etiã ex meraciore vino conficitur. Sic ſanè & cotoneorum, & ribes, & baccarum oxyacanthæ, & ceraſiorum, & pyrorum, & malorum & prunorum recens ſuccus ferueſactus concreſcet in ſapalem craſſitudinem, quæ aut ſimplex fiet, aut addito ſaccharo compoſita. Herbarum & fructuum expreſſi ſucci in alios, vt ſuprà dixi, vel ſiccantur vel reconduntur vſus.

Condiuntur fructus aut ſaccharo, aut melle, aut permiſtis ambobus: exigui quidem vt ceraſia, pruna, baccæ ribes & oxyacanthæ, integri: maiores vt mala, pyra, cydonia, perſica, citrea, iuglandes virides conſecti & foris intuſque purgati. Saccharum aqua ſolutum clarificatur & percoquitur, tumque humidiores fructus, vt ceraſia, corna, pruna, perſica, baccæ ribes atque oxya-

cantbæ immerguntur coquunturque leniter, donec abſumpto fructuum bumore ſaccharum in priorem redeat conſiſtentiam. Fructus verò duriores, vt coronea, iuglandes virides, cittea, pyra & mala, intus foriſque purgati atque ſecti elixantur donec teneteſcant, deinde eximuntur & demadeſcunt: in hac eorum aqua ſaccharum diſſoluitur, clarificatur & percoquitur: buic dein fructus redduntur & recoquuntur, dum reliquo bumore abſorpto, ſyrupi conſiſtentia fiat. Amariores fructus vt iuglandes, citreorum & aranciorum cortices, nouem circiter dies tenui lixiuio quotidie mutando macerantur, exin aqua coquuntur dum molleſcant, condiunturque ea quam dixi ratione. Haud ſecus radices vt eryngij & ſatyrij, acori & zinziberis, herbæ quoque vt menta, lactuca, earumque teneriores cauliculi condiri ſolent. Hæc porrò ſaccharo imbuta ac bene ſaturata eximuntur, & ſole vel igne lento exiccantur, vt condita ſicca euadant, quæ pleroſque magis quàm liquida iuuant.

Condiendorum florum diuerſa eſt ratio: puluerato enim duntaxat immerguntur ſaccharo, vt conſeruari poſſint, quæ proinde conditura neotericis conſerua nuncupatur. Quòd enim florum vis coctione facilè diſpereat, non igni coqui, ſed duntaxat inſolari debent. Flores igitur vt roſarum, violarum, bugloſſi vtriuſque, nympheæ, geniſtæ, cichorij, aranciorum, perſicorũ, betonicæ, ſaluiæ, hyſſopi, pæoniæ, roſmarini, calendulæ, exemptis ſuperuacuis demetuntur ſummo vigore. Hos dein alij integros, ſimulque ſaccharum duplo pondere pulueratũ in vitreato vaſe inuicem inſternunt, inſolantque vnum, duos, tréſve menſes pro florũ tenuitate & natura. Alij recentes flores laborioſè conterunt, & ſacchari duplum triplúmve pondus addunt, exquiſitè illa permiſcent, recondunt & inſolant, vt ſenſim nulla viriũ aut odoris diſſipatione fermentatio fiat. Alij ſaccharum tenuiſſimè terunt, huic roſarum aliorúmve florum ſuccum affundunt, ex ijſque confuſis paſtillos, & figuræ cuiuſuis panes confingunt. quos linteo obductos inſolant, dum planè exaruerint. Hos bene reconditos conſeruant in annũ, ad quoſuis vſus multò cæteris præſtantiores. Quidã flores integros duplo triplóve primario ſaccharo liquato & adhuc calente immergunt & perfectè commiſcent, dein vbi refrixit miſturam pyxidibus recondunt & inſolant.

Conditum compoſitũ quale iuniores plerique in rem præſentem præſcribendũ duxerunt, mixtura quædã eſt appoſita ex ſimplici condito aut conſerua, & ex quodam electario aut puluere corroborante, quibus tandem conueniens ſacchari modus adijcitur. Temperandorũ lex quidem nulla, ſed vtilitati iungenda eſt commoditas. Rarò tamen conſeruarũ vncia, pluſquam puluerum drachmã admittit: vt in cardiaco quod habet condituræ bugloſſi, nymphęę & roſarũ, corticis citri conditi añ. vnciã dimidiam, pulueris electarij diambræ, de gemmis & diamargaritõ frigidi añ. ſcrupulũ dimidiũ, oſſis è corde cerui, ſeminis citrei & cardui benedicti, radicũ tunicis & tormentillæ añ. ſcrupulum vnũ, ſcobis vnicornis grana octo, folia auri minutim conciſa ſex numero, ſacchari albi quantũ ſatis eſſe videbitur ad conditi formã. Huc quadã rerũ affinitate pertinere videtur mixtura quæ neotericis eſt paſta regia, Meſuæ electarium regiũ. Ex his ea maximè conficitur quę pectoris pulmoniſque vitijs, & extenuatis ſuccurrunt: cuiuſmodi eſt quæ cõtinet, amygdalarũ dulcium cortice liberatarum ℥ j. ſtrobilorum, piſtaciorum recentiũ & expurgatorum añ. vnciã dimidiam, pulpæ dactylorũ, myxariorũ & vuarum paſſarũ añ. drachmas ſex, gummi tragacanthi & Arabici añ. drachmã vnam, amyli vncias duas, pulpę capi elixi vncias quatuor: fructus omnes aqua roſata aliquandiu macerati cum cæteris tundantur, & ſaccharo modo conuenienti paulatim inſperſo omnia ſubigantur in maſſam, ex qua boli aut panes dulciarij fiant cuiuſuis figuræ, ſenſim exiccandi, & auri folijs obducendi. Adduntur interdum quatuor ſeminum frigidorum maiorũ cortice expurgatorũ, ſeminis papaueris albi & ſeſamini, añ. drachmæ duæ: interdum cinamomi drachmæ tres aut ſemuncia: interdum ambræ aut muſci ſex octóve grana. Quæ ex quibuſdã horum maſſa ſimplicior conficitur, ſi diligenter ſubacta in panes aut placentulas concinnetur furnoque leniter coquatur, fiet qui Maſſæ panis aut Marci panis à iunioribus eſt appellatus. Et hæ quidem præcipuæ ſunt ſumendarum compoſitionum formulæ, quæ nunc vſurpari ſolent: deinceps quæ foris admouentur tradendum.

De externorum medicamentorum formulis: ac primùm de humidis. Cap. XVIII.

IN externis medicamentis prima ſint bumida fomenta, quæ vt variis partibus & in varios coaptantur vſus, ita & ex varia conſtant materia. Alia dolores leniunt, alia laxant atque emolliũt, alia adſtringunt, alia ſiccãt ac diſſipant, alia partes corroborãt. Sua aũt eſt cuiuſq; affectus & partis apta peculiariſq; materia. Hęc nõ aliter quàm ſuprà dixi, ex cõuenienti idoneoque liquore coquitur, aliàs ex aqua ſimplici, cui interdũ ſub finẽ vinũ vel acetũ ſit adiectũ, aliàs ex lacte, aliàs ex lixiuio, aliàs ex ferrariorũ aqua. Modus & quãtitas tũ ſimpliciũ tũ liquoris, partis fouendæ magnitudini & ſitui accõmodetur. Itaque ad caput ſiccandũ atque corroborandũ, & ad eius deſtillationes ſiſtendas, lotio fotuſque fiet ex cephalicis ſtirpibus, tenui lixiuio incoctis, addito interdũ vino, interdũ ſale aut alumine. Ad lateris dolores finiendos, ex mollientibus, anodynis & leniter diſcutientibus, aqua incoctis, affuſo interdũ vini albi quadrãte. Ad ventriculi dolores & eius concoctionẽ iuuandã, ex ſtomachicis, vino rubro adſtringente & aqua percoctis. Ad iecoris lieniſque tumores & veteres infarctus, ex mollientibus & attenuantibus, quibus & adſtrictio lenis ad partiũ robur accedat, nunc vino albo, nunc aceto ſub finem impoſito. Ad nephritidẽ laxantibus & anodynis, aqua ſimplici vel bydromelite incoctis fouendũ. Vtero bis quæ tum affectui,

tum parti conueniet, modò fotu, modò vapore ſuccurritur. Fotus porrò parti affectæ per filtrum, vel per ſpongiam inducitur, quæ eo ipſo iure calente imbuta, ac deinde expreſſa ſit, aut per veſicam, aut per lagenam eiuſdem iuris plenam. Quum amplior eſt pars, quàm vt fotu vllo tegi tota poſſit, inſeſſus aptandus eſt, conſtans copioſiore decocto, in quod pars tota affecta immergi poſſit: non alia is quàm fomentum ratione comparatur: particulatim autem mirè conducit tibiarum atque coxendicum doloribus: vteri affectibus menſibuſque ciendis, colicis, iliacis, præſertimque nephriticis doloribus. In hunc quippè laborantes partes omnes demerſæ, plurimum leuantur nulla reliqui corporis perturbatione.

Balneum verò vt totius eſt corporis, ita & eius tum interioribus tum externis confert affectibus. Quod moderatè frigidum eſt, aut egelidum, aut nondũ tepidum, calidiores viſcerũ intemperies emendat, quibus plerunque corpus vniuerſum abſumitur atque marceſcit: corporis ſumma refrigerat, itemque denſat, ſudores coërcet, nec tenuẽ ſubſtantiã diſſipari ſinit. Tepidũ quo diutiùs ſine manifeſto calore corpus madeſcat, inſitũ calorẽ ſuſcitat & auget, hunc cum optimo ſucco & alimento in corporis ſumma euocat, omnia humectat ac modicè refrigerat, extenuata implet, habitũque meliorẽ procurat, nec quicquã ſudore halitúve digerit: quę omnia confert nulla corporis, humorũ, aut ſpirituũ perturbatione. Quòd porrò calidius fuerit, corpus calfacit, rigidis perfrigeratiſque neruis atque muſculis opitulatur, humores craſſos attenuat, concretos diluit, colliquat, fluxileſq; reddit, interiora quoque ſed maximè cutis ſpiracula laxat, ſudores ciet, multaque diſſipat è corpore, hacque ratione ex accidenti ſiccat. Simul verò his eſt incommodis moleſtũ, fluxiones ſi quæ ſunt in partes imbecilles auget, ſpiritus incendit, corpus vehementer exagitat, adeò vt ſi vel plethoricum vel impurum fuerit, morbo promptè tentetur. Atque balneum eiuſmodi ſimplex eſto. Compoſitum verò vt fomentum variam ſimplicium materiam pro affectus ſymptomatiſve natura continet.

Epithema aliter quàm olim nunc plerique vſurpant, eſtque tũ viribus tũ formula à fomento diuerſum: id ſimiliter parti cuipiã admouetur fereque principi, quã vel ab intemperie, vel ab inſilie ote malignitate vindicare, vel corroborare conſiliũ eſt. Id cordi & iecori peculiare eſt. Concinnatur ex aquis ſtillaticijs aliiſve liquoribus, & binis vncijs ſingulæ accommodatorum puluerum drachmæ diſſolutæ permiſcentur, mixtura deindè tepefacta per ſpongiam tenuem vel per pannum mundũ imbutum expreſſumque parti inducitur. Nonnunquã pulueres aliaque ſimplicia ſacculo includuntur, qui tepentibus aquis inſperſus imponitur. Vt ad iecur calidum & imbecillũ id confert, in quo ſunt aquarũ ſtillaticiarũ endiuiæ, cichorij, portulacę, roſarum, plantaginis añ. ℥ ij. aceti ℥ j. ß. in quibus ſoluantur roſarũ rubrarum, cimarum abſynthij, trium ſantalorum, cyperi, ſchœnanthi, trochiſcorum è camphora ſingulorum pulueratorũ ʒ j. fiat epithema. Cordi verò muniendo atque corroborando ſuperponatur quod habet aquarũ buglosſi, boraginis, roſarũ, cardui benedicti & ſcabioſæ, vini albi odorati añ. ℥ ij. in quibus ſoluantur foliorũ meliſſę & pimpinellę, grani tinctorij, xyloaloës, corticis citri ſicci, radicum dictamni & tormentillæ añ. ʒ j. caryophyllorũ ʒ ß. croci ℈ j. fiat epithema. Si pulueres ſacculo libet comprehẽdere, craſſiuſculè terantur ac duplo ferè pondere. Sacculos eoſ ipſos citra vllius humoris perfuſionem non-nunquam partibus inducunt, ſed vſu minore.

Mucilago ad humectandũ, molliendũ & leniendũ dolorem in primis efficax, tum ſola tum illitui iuncta. Elici autẽ ea ſolet ex pleriſque ſeminibus, vt cydoniorũ, althææ, maluæ, pſylli, lini, fęnigræci, quæ aliquantũ tuſa aut inciſa in liquore aut ſtillaticio aut alio qui ad rẽ conducat macerantur: hic tepefactus vel feruefactus dũ totus lenti cuiuſdã mucoris ſpeciem induat, linteo colatur & exprimitur. Singulis autẽ aquæ vncijs ſingulę ſeminũ drachmæ ſatis ſunt. Sic cydoniorum & pſyllij contuſa ſemina, in aquis ſolani & plantaginis macerantur ad eryſipelata & quaſuis inflammationes. Sic ad molliendum althææ & lini mucilago elicitur ex iure ficuum, & fænigræci mucus ex aqua chamæmeli aut ſaluiæ aut ex hydromelite, cùm quid leniter reſolui poſtulat.

De oleo, cerato, vnguento. Cap. xix.

OLei genus ſtatuendum duplex, vnũ ſimplex, miſtum alterũ. Simplex fit aut preſſu aut deſtillatione. Preſſo ex fructibus, baccis aut ſeminibus oleagineis, quæ mortario tuſa, & aquę calidæ vapore tepefacta, ſacculoque inducta, torculari premuntur dum purũ emanet oleum. Ita quidẽ ex amygdalis dulcibus & amaris, piſtacijs, ſtrobylis, nucibus auellanis & iuglandibus, atq; etiã ex baccis lauri, iuniperi & myrti, ex ſeminibus lini, canabis, ricini, cucurbitæ, cucumeris, papaueris & hyoſcyami, denique ex vuarum acinis tritis, calfactis & torculari expreſſis oleũ ſimplex elicitur. Deſtillatione verò ea quæ per deſcenſum appellatur ex lignis, herbarum folijs arefactis, & olla comprehenſis, vi ignis ſuperpoſiti oleũ in vas ſubiectum & agglutinatum profluit, quod ferè empyreuma redolet: qua ratione oleũ eruitur è iunipero, tartaro & è lateribus quod philoſophorum nuncupant. Elicitur & deſtillatione per aſcenſum dicta, quomodo ſuprà docui quintam eſſentiã iunioribus inuentam, è ſtirpium materia ſeiungi, pręcipuamque earum vim cũ odore atque peculiari ſapore retinere. Mixtũ porrò oleũ è ſimplici fit, in quod ſtirpium, fructuũ, florũ & quorumuis ſimpliciũ materia mergitur: id deinde inſolatur vel coquitur dũ inditæ materiæ vires prorſus hauſerit, tum demũ exprimitur atque reconditur. Sic oleum fit roſatum, violatum, melinũ, rutaceum, vulpinum, ſcorpionum, lumbricorum, aliaque generis huius cõplura.

Simplex oleum ex oliuis aut amygdalis expreſſum ſumitur, omnis alienæ qualitatis expers, puriſſimũ ac optimum, quod integre ac purè eorũ quæ infundeotur velut cõmuois quędã materia, vires excipiat. Hoc aũt vt pulchrius ſynceriuſqoe euadat, & ne tẽpore pingueſcens aut ranceſcẽs ſordeſcat, tetrumque nanciſcatur odorẽ, lauari in primis debet, vel aqua ſimplici, vel roſacea, blãdeque agitari, aqua ſubinde motata dũ prorſus albeſcat. In eo maceraotur medicamẽta quadrantis aut (vt vires erunt) ſextaotis poodere. Si nõ inſolatu, ſed coctione comparaudũ id eſt, cum medicamentorũ materia humor quoq; aliquis vt vinũ, aqua ſimplex vel ſtillaticia, vel ſuccus derecenti ſtirpe extractus affundatur, & eouſque decoquaotur dũ humor omnis abſumptus fuerit, & olei guttula igoi data non amplius crepiter, ne ſi aſſeruandũ fuerit, putredine ſitúve inquinetur. Humoris iodendi modus quadrans ad oleũ aut etiã triens eſto: aut oleũ ſioe humore duplici vaſe ſeoſim coqoatur, ne feruendo vſtionis vel nidoris inſuauitatẽ conquirat. Atque hæc & ſimilia compoſita olea vereribus græcis quidem μύρα, Latinis verò vnguenta ceu vnguinoſa odorameota appellantur. Vnde myropolæ & vngueotarij dicti, qui aromatibus atque alijs odorantis rebus olea imbount ac ſpiſſant ad odoris gratiam. Ipſis ſiquidem eiuſmodi odores condiri expetebantur, oon ad fomenta ſolùm & cataplaſmata, aut ad vlcera inunctiooémve corporum, quibus vario vſu illioebaotur, ſed propter fragrantiam etiam & ſuauitatem odoris: quæ quidem noſtris quoque & oleis & vnguentis quoad fieri poteſt concilianda eſſet, ſed ea in re medicorũ imprimis dein & pharmacopœorum accuſanda eſt incuria. Quioetiam ſimplex quoduis oleum ſi fragrabat vnguenti nomine digoabatur. Vode laurioum voguentum Galeno dictum: & Stacte perquàm odoratum & precioſum vogueotum per ſe efficere tradita Dioſcoridi.

Embtocha non eſt vlla medicamenti compoſitio, ſed vtendi quædã ratio: partis nempe cuiuſuis irrigatio atq; perfuſio oleo facta, quod vel altè cadendo, vel blandè fricãdo intrò adigitur.

Illitum appellamus quod veteres ceratũ mollius dixerũot: ex oleo & cera in id comparatũ, vt olei vis atque facultas cuti diuriùs inſideret. Oleum quippè permiſto ceræ trieote aut quadrante incraſſatur. Sed vt temporis & cœli conſtitutio fuerit, ceræ plus mioúſve indeodũ eſt, vt æſtuoſo cœlo plus, rigido verò minus. Cera minutim conciſa in oleum conijcitur, eaque liquantur ſimul vel igne lento, vel ne exuſtionem redoleaot vaſe duplici: vix dum liquata igni ſubſtrabuntur, cõtinenterque rudicula permiſcentur dum coëant. His interdum adipes adduntur, & axoogiæ, & mucilagines, quæ paulatim quoque refrigeraodo permiſcentur. Si oibilominus exuſtio metuitur, cera pilo calido ſubigenda eſt, adiecto adipe aut mucilagine, vt res poſtulat, ſenſimque affuſo oleo dum omoia in linimenti mollitudinem concreſcant. Hoc genere continentur quæ quòd fatigatis oeruis affectiſq; laſſitudine muſculis ſiot vtilia, acopa Gręci dixerunt: cuioſmodi eſt quod habet, olei, ceræ añ. ℥ ij. terebinthinæ ʒ ij. mellis ℥ ß.

Vnguentũ id iã appellant quod Græcis eſt ἔγχριμα, medicamentum quidẽ quod in cerato molli craſſiuſculã quandam materiam confuſam habet, vt idcircò ceratũ craſſius appellari iure poſſit. Ea autem eſt herbarom arefactatum, aut metallorum, aut terrarum puluis teouiſſimus, qui refrigeſcenti cerato inſpergitur, & ne quid grumoſum maneat, accuratè ſpatba permiſcetur. id cetato ſeu linimento aliqoanto craſſius euadit. Mixturæ modus eſt vt oleum pulueris quadrantem, ceræ verò ſextantem cootineat. Succi quum ex vſu eruot & gummi & reſinæ, ſicciores quidem vt pix, vt maſticbe, teruntur: bumidiores verò vt terebinthina ioſtillantur: mediæ vt ammoniacum & bdellium, aceto, vino, aut alio liquore ſolutæ induntur, ſiccanturque dum abſumpto humore moderata ſit vngoeoti conſiſteotia. Illitus aut vnguenti præſcribẽdi quantitas vix duas tranſcendit vocias, niſi affectæ partis amplitudo maiorem poſtulet.

Puls, cataplaſma ſeu malagma, emplaſtrum. Cap. XX.

PVLS ad demulcendum dolorem, ad molliendum, ad reſoluendum & ad concoqueodum, ex farinis fit liquore quodam ſolutis, & moderata coctione coactis. Nonnunquam & panis medulla fatioarum vice ſubſtituitor: vt quum ad arthriridis dolorem panis mica lacte bubulo diluãtur, coquiturque adiectis ſub fioem vitellis ouorum & croco. Nonnuoquam mucilagines pro liquore ſunt, vt ſi io libra vna mucilaginis ſeminom althææ, lini & fænigræci, paulatim igne leoto hordei farina inſpergator, coquaturque cum ouorum vitellis & croco dum pultis forma exiſtat. Butyrum, adipes & olea his inter coquendum continenter miſceri poſſunt, idque in varios vſus, & ne puls dum laboranti particulæ inſidebit, præproperè ſicceſcat.

Cataplaſma ad eoſdẽ ferè vſus atque puls accommodatur, media inter vnguentũ & emplaſtrum quaſi ex ambotum materia mixtũ, conſiſtentia. Fit ex radicibus, herbis, floribus, ſurculis, coctis atque contuſis dum abundè molleſcaot, adiectis dein farinis & oleis. Vnde non aliud cataplaſma cenſeri debet, quàm quod veteres malagma dixerunt, cùm & ex bis ipſis quæ dixi medicamentis malagma coofici Celſus tradat. Itaque recentes radices, herbæ, flores, ſorculi, froctus, præſertimque caricæ coquuntur dum contabeſcant, cribro cernuntur, ceteris adduntur & mucilagines, & farioæ, & adipes, & olea, rorſumque coquuntur dum in pultis aut concreti mellis craſſameotum coëaot. Hoc deinde cataplaſma linteo aut ſtupæ canabioæ inducitur, & ſuper integram cutim inijcitur. Omnium autem modus is eſto, vt ſtirpium pars ſit vna, farinarum ſemis, adipis aut olei quadrans. Si quæ ſemina, aut radices aridæ aut ſtirpes indendæ fuerint, pulueratæ ſubſtituentur pro farinis hac formula: ℞. Radicum althææ, liliorum & iridis añ. ℥ ij.

caticas ſex numero, maluæ, violariæ, parietariæ, rutæ, abſinthij, añ. m̃. j. coquantur & cribrentur, deinde addendo florũ chamęmeli & meliloti, ſeminis aniſi & feniculi pulueratotũ añ. ℥ ß, farinæ hordei, lini & fænigræci añ. ℥ j. axungiæ anſeris, olei irini añ. ℥ iij. coquantut in cataplaſma.

Sinapiſmus tum qui cum axungia tum qui ſine hac fit, in cataplaſmatum eſt genere. Conficitut enim ex pulpæ ficuum & fermenti pari pondere, quibus ſeminis ſinapis contuſi quadrans concorporatur. Nonnunquam adduntut & farinæ & adipes, ſed ea ſemper ratione, vt ſinapi cõpoſitionis tonus pats ſit quarta, tametſi eius vis intendi remittive ex cauſa poteſt.

Emplaſtto forma ſolidior ineſt, quoniam Id non Inditut in vlcera, ſed parti ſuperinducitur, iccirco maximè vt eam corroboret & exiccet, vel impactos ei humores digerat, interdum vt concoqnat, ratò vt emolliat. Nõ enim emplaſtri ſubſtantia intrò ſe infert, ſed foris inſidens qnæ ſubiecta ſunt potiùs in ſe tapit & euoeat. Pręcipua eius materia ant lithatgyrus eſt, aut cera, aut gũmi aliquod, aut permiſta omnia, quibus tamen oleũ aut adeps additur vt aptè cohæreant, nec partem cui inducantur inquinent, & quod ex his agglutinatis emplaſtrum fit, nõ adeò tenaciter parti adhæreſcat vt ægrè ſummoueri poſſit. Sic quod tetrapharmacũ appellant ex oleo, cera, pice & reſina coaleſcit. His lentis, glutinoſis ae vetè emplaſticis, aridarum ſtirpiũ, aut metallorum creti pulueres plerunque induntur, omniaque leginimè concorporantur. Primum antem ſi ceta inditur, ea liquatur in oleo: ſi lithargyros, ea quoque ex oleo coquitur: ſi qui pręterea inſunt herbarũ ſucci & liquores aut mncilagines, cum his pariter feruefiunt dũ abſumantur. Poſtea verò his permiſcentut adipes, & reſinæ, & gummi, vt ammoniacnm, bdellium, ſagapenũ, aut pura aut liquore quodam velut aceto aut vino ſoluta: poſtremò terebinthina infunditur. His demum confuſis & in legitimam temperatutam coctis, igne ſubducto pulueres paulatim inſperguntur, agitanturque ſpatha dnm omnia in maſſam coëant. Ex hac manibus oleo perunctis ſubacta finguntur magdaliæ, ac tum tenuiſſima quæque admiſcentur, vt crocus humore ſolutus, moſchus, ambra & cæteta quæ ignis vim nullam ſuſtinent. Magdaliæ ea ſint conſiſtentia quæ minimè manus inquinent, & lentam nihilominus ſolidamque emplaſtri nanciſcantur formam, nec mollem, nec planè dutã. Sic igitur ſingulorũ in temperatione quantitas iudicio potiùs quàm legibus præſcribenda: quam qui non obtinuerit, liquidis denuò vel ſiccis mallaxando adiunctis, aptam compoſitionis formam inducet.

Eſt porrò & alia ſimplicior emplaſtri ſpecies, cùm pretermiſſis lentis hiſce & glutinoſis, cerę pluſculum oleo liquatur, vt indendos pulueres comprehendat. Ceratum durius non autem emplaſtrum id iuniores appellant. In hoc oleũ & cera pari ſunt pondere: at nihilominus cùm æſtas eſt aut recens pinguiſque cera, paulò minus ſit olei: plus verò ſi vetus aridaq; cera aut hyems fuerit. Si qui pulueres conueniant, hi detracta ceræ portione ſubſtituendi erunt. Et hoc qnidẽ ceratũ eſt durius. Vt autẽ emplaſtri forma exiſtat, ſi quod gummi, aut terebinthina, aut adeps, aut medulla exigitur, minuendnm eſt oleum. Si verò reſina, pix, metallica, aridæ ſtirpes, aut alia quæuis exiccata atque puluerata ineτunt, minus eſto ceræ. Antequàm autem horum pulueres indantur, reliqua quæ in cerati compoſitionem venerant, coquantur dum bene coëant, & euſque dum exempta eorum portio, atque refrigerata legitimam emplaſtri conſiſtentiã habere videatur, craſſaque ſit mediocriter, & vt cera igni remollita ſequax & quadamtenus glutinoſa.

Iuniorum quorundam ſedulitas formatũ varietate capta, telas emplaſticas inuenit, qnæ pro partis affectæ magnitudine confectæ & impoſitæ, aliæ reſoluunt, aliæ vlcerũ ſordes expurgant, aliæ illa agglutinant & cicatrice obducunt, non in alios quàm emplaſtrum vſus aptæ. In emplaſtrnm quod coquendo legitimam propè conſiſtentiam ſit aſſequutum, tela vetuſtate quodammodo iam attrita demergitur, emplaſtro conuenienter vtrinque imbuta atque infecta, extrahitur tenditurque, vt refrigetata obdureſcat, ac tum demum obuoluta reconditur, vt quæ ſic habet: olei, axungiæ porci, lithargyri, añ. ℔ j. ceræ nouæ, axungiæ arietis, picis nigræ tuſæ añ. ℔ ß. coquantur ſenſim, ſub finem addendo colophoniæ pulueratæ vncias nouem, ceruſæ vncias tres: quum idoneam ſubſtantiam compoſitio nacta fuerit, immergendum linteum, dum vtrinque infectnm ſit ſatis, atque vbi refrixerit recondendum.

De ſiccioribus medicamentorum formis. CAP. XXI.

PVLVIS ad externos affectus, ſiue è ſtirpibus & earũ ſeminibus, ſiue ex metallicis & terrenis petitur, nõ aliter quàm ſumendus apparatur: quanquam interdũ formæ quædã craſſiuſculũ poſtulant. Is in varias coaptatur formas, in ſacculum, in ſcutum, frontale, cucufam, ſuffitũ. Sacculus pro fomento ſicco eſt ad flatus diſſipandos, ad dolores qui ex his ortifuerint demulcendos, ad refrigeratos artus, ad humores euocandos & abſorbendos, denique ad deſtillationes ſiſtendas. Eiuſmodi eſt qui continet milij ℔ ß. ſalis vulgaris ℥ iiij. baccarum lauri modicè contuſarum ℥ ij. ſem. aniſi, fæniculi, carui & cumini, florum chamæmeli, comarum anethi, añ. ℥ j. integra nec tuſa omnia ſartagine torrefiant, & protinus recondantur in ſacculum: calidus capiti, ventri, aut cuiuis parti affectæ inducatur, ſubinde mutetur dum optatum effectum præſtiterit.

Scuti forma ventriculo peculiaris eſt, in id maximè vt illius inſitũ calorẽ ſuſcitet, concoctionem iunet, illique omninò robur addat. Arida materia craſſiuſculè teritur ad vnciã vnam vel ſeſqnunciam, carptoque bombace excepta geminis linteis conſuitur in ſcuti formã. Vt in eo quod habet roſarũ rubrarum, mentæ, abſinthij, ſaluiæ, ſampſuchi, anethi añ. ℥ ij. caryophyllorũ, nucis Scutum.

Cucufa ſeu cucullus. moſchatæ, galangæ, ſchænanthi an. ʒ j. Redigantur in puluerem ex quo cum bombace ſcutum concinnetur. Non alia ratione cucufa minurim couſuitur, ad frigidam capitis intemperiem, & ad dolores inde genitos, ad deſtillationem ſiſtendam, modò eius forma capiti apta ſit & conueniens. Pulueris modus duarum eſt vnciarum: vt qui recipit ſaluiæ, ſampſuchi, roriſmarini, ſtæchados, betonicæ, ã. ʒ ij. corticis citri ſicci, granorũ alckermes ã. ʒ j ß, piperis, cardamomi, caryophyllorum, nucis moſchatæ ã. ʒ j, referantur omnia in cucufam. in eoſdẽ vſus is quoque puluis interdum capillis inſpergitur. Ex cardiacis vt ex meliſſa, floribus buglosſi & roriſmarini, ex ſemine ocymi, cardui benedicti, xyloaloë, macere, ſingulis pondere drachmæ vnius cum croci ſcrupulo ſacculus interſuitur cordi aptus. Ex his præterea quæ capitis ardorem compeſcunt & ſomnum conciliant, vt ex roſarum, florum nymphææ, violarum, betonicæ, ſerpylli an. ʒ j, frõtale concinnatur: quibus ſi conciliandus ſomnus erit, addentur lactucæ, papaueris albi & hyoſcyami aut folia aut ſemina.

Suffitus & odoramenta ad ſpiritus reficiendos & cor exhilarandum, ab externaque malignitate vindicandum: ad craſſam pulmonum pituitam & infarctus ſoluendos: ad ſiccandum roborandumque cerebrum, eiuſque deſtillationes coërcendas ex conuenienti ſingulorũ fiunt materia. Hæc trita aut prunis candentibus inſpergitur, vt odoratum fumum expiret: aut aqua roſarum ſtillaticia vel alia odorata diluitur, quæ ſenſim igne incaleſcens, ſuauem halitum edat: aut in pilæ pomíve formam conglomerata, in odoris gratiam circunfertur. Ad ſiccandum corroborandumque cerebrum efficacior eſt ſuffitus ſiccus, qualis ex ſtyrace, ex ſucco cyrænaico, xyloaloë & caryophyllis: ſiſtitur deſtillatio ſuffitu ex roſis, maſtiche, vernice. Pulmones expurgat ex ruſſilagine, iride, thure, aut ſulphure. Cordi halitus confert ex xyloaloë, caryophyllis, nuce moſchata, calamo aromatico, ſtyrace, benioin, ambra, moſcho, quæ trita vt veterũ thymiamata vel in paſtillos referuntur, vel aqua roſarũ vel lauendulæ vel florũ aranciorũ ſoluta, igni ſuperponuntur.

Ex horum quibuſdam pulueres fiunt odorati, ex his rurſum ladano exceptis poma odorata, vt quod habet ſtyracis aridæ ℥ ß, calami aromatici, benioini, roſarum rubrarũ, maioranæ ſiccæ, radicis iridis florentię an. ʒ iij, macis, caryophyllorum an. ʒ ij, ambrę, moſchi, an. ℈ ß, ladani puriſſimi quantum ad omnia concorporanda deſideratur. Pilo malaxantur calido, affundendo ſenſim aquam roſatum, aut naphthæ, vel terebinthinæ momentum vt tenacior maſſa fiat.

Sapo quoque horũ permiſtione odoratus euadet, hac ratione, ℞ ſaponis albi (qui ex veruecis adipe, ex calce & ſale conſtat) ℔ j. radicis iridis florentiæ ℥ j, meoræ, maioranæ, nucis moſchatæ, caryophyllorum an. ʒ ij, aquæ lauendulæ quantum ſatis fuerit ad concorporandum.

Cypriæ quæ vocantur auiculæ eos ipſos pulueres habent, cum duplo aut triplo carbone è ſalice: ex his deinde vel ladano, vel terebinthina coactis iunctiſque effinguntur auicularũ formæ, quæ citra flammã ignem facilè admittant, è quo fumus expiretur. Si pulueres cum cera ſubigantur, ex hac concinnatæ minutiores tedæ, quum incendentur, iucundum quoque halitum edent.

℞ carbonis ſalicis ℥ iij, ſtyracis, calaminthæ ℥ ij, beioin ℥ j, caryophyll. pulueratorum ℥ ß, concorporentur cum gummi tragacanthæ, effinganturque vel tedæ vel auiculæ.

Methodi medendi libri quarti finis.

METHODI MEDENDI
LIBER QVINTVS.

De vſitata interiorum medicamentorum materia.

PRÆFATIO.

DE ſimplicium medicamentorum viribus generatim quidem dixi, & qua ratione permiſceri illa componique debeant. Nunc verò particulatim omnem eorum materiam perſequi, & in quaſdam facultatum claſſes digerere conſilium eſt, quæ ſummis affectuum generibus ex aduerſo reſpondeor, vt vnicuique medicinam facturo ſtatim conſtet & in promptu ſit, quod remedium ad curationem tum interioris tum externi affectus proferat. In id autem non ſolas ſimplicium medicamentorum quæ in eodem ſunt genere, ſed & ſingulares ac proprias cuiuſque vires tum veterum tum noſtra obſeruatione cognitas recenſebo, vt ex vnoquoque genere quid ad quemuis affectum aptius conueniat accommodatumque ſit, ſeligere liceat. Non enim quæcunque vno & eodem genere continentur vt attenuantia, prorſus ſimilia ſibi ſunt: ſed ſingula inſuper peculiares ſibi vires ſortiuntur, quibus ad hunc illúmve affectum magis conducant, aut hanc potius quàm aliam partem iuuent. Vniuerſalis porrò interiorum affectuum curatio ijs completur, quæ partis cuiuſque intemperiem corrigunt, quæ humores emolliunt, attenuant, aut detergent, quæ corporis vias leuiunt & aperiunt, in quibus poſita eſt omnis ad vacuationem præ-

paratio: ijs deinde quæ iā præparatos humores detrahunt & vacuant, quæ vacuationis reliquias ex quauis particula eximunt, quæ prorſus expurgatas partes ab omni malignitate aut intēperiei labe vindicant, quæ illas tandē corroborant ac firmant. Poſthæc verò non admodū diſſimile ſerie externarū facultatum materiam diſtinguā. Quæ autem medicamenta ſingulis morbis atque ſymptomatis peculiari quadā dote opem ferunt, in particulari ſingulorū curatione tradentur. In his recenſendis tū vniuerſalibus tū particularibus remedijs, ex immenſa medicamentorū ſylua ea ſolùm protuli, quæ velut optima & in hominū ſalutem vſu longo comprobata, medendi exercitatione vſurpari debent. Quę nulla naturę & virium offenſione cognita fuerint languentibus opem ferre, eximio quaſi cultu ſeruanda ſunt, nec temerè in noua quæuis & incōperta protum-pendū. Sapiunt multa aut profutura, aut nihil certè nocitura putantur, quæ ſæpè vidi tacitis viribus, ſola obſeruatione noſcendis, alia ſumpta alia ſolùm admota, in perniciē ſummam & exitiū miſeros præcipitare. Vtinā qui omnem ætatē diſcendis ſtirpiū nomenclaturis conterunt, operā ſuā ijs experiundis ſedulò nauarent. Vt in rebus cæteris quæcunque optimæ ſunt habitæ, magno mortaliū vſu retinentur, aliæ verò tempore exoleſcunt, ita & in ſtirpibus credi par eſt, eas omniū eſſe præſtantiſſimas, quarū priſca etiā nunc extant nomina. Quocirca non operæpreciū eſſe duxi, hoc loco ſtirpes ſingulas & metalla, atque res omnes terra marique comparatas, in medendi vſum eorū more coaptare, qui omnia peræquè indignis laudibus quaſi encomijs celebrare contendunt, naturæ potiùs inani oſtentatione aut admiratione quàm medicinæ fructu.

Quæ ſimplicem intemperiem corrigunt. CAP. I.

PARTIVM interiorū totiuſque corporis ſimplicem intemperiem emendat contrariorū vſus, quæ ſumpta aut qualitate ſola, aut ſua pariter materia nos immutant. Qualitate ſola, quæ nō in noſtrā vertuntur ſubſtantiā, ſed prætereuntia ſuam nobis qualitatem impertiunt, & intemperiem immodicā temperant. Horum alia frigida, alia calida, humida aut ſicca exiſtunt. In frigidorum genere primas obtinet aqua ſimplex frigida, quæ citra vllū ſubſtantiæ noſtrę incrementum exuperantē calorem obtundit: ad quam deinde accedunt oxycratū, & potiones non paucæ ex aqua comparatæ, & mali punici & citrij & conſimiliū ſimplicium ſucci, in quibus tamen & alia quàm refrigerandi facultas ineſt. In calidorū genere habentur piper, zinziber, pyrethrū, ſinapi, & quæcunque citra alimenti conditionē refrigeratas corporis partes calfaciunt, depulſoque frigore calorem ſuſcitant. Sic propemodū de humidis atque ſiccis ſtatuo, aquę potū aut balneū etiamſi intrò ſubeat, & inanes corporis capacitates impleat, quòd tamen minimè in corporis naturam mutetur, ſimpliciter humectare: quemadmodū & violam, & maluam, & althæam, & hordei decoctum, potus verò parſimoniā & arida omnia, quòd eum ſuperuacuum humorē abſumant, exiccare. Materiā pariter atque qualitate intemperiem emendant, quæ coctione in ſanguinē & ſuccum vertuntur alendo corpori idoneum, qui priſtinę qualitatis ſemper particeps, conditionis ſuæ quandā ſubſtantiam gignit in nobis: ſicque pro diſſipata calida frigidā ſubſtituens atque reponens, cum ſubſtantia ipſam quoque intemperiem mutat nouamque ſuggerit. Ea ſunt quæ alimenta dicuntur medicamentoſa. In frigidorū ordine ſunt lactuca, cucumis, pepo, ceraſiū, alijque fructus complures, qui dum nos alunt, nos pariter refrigerant, & exuperantem partium humorumque calorem obtundunt. In calidis numerantur vinum ſuaue, vua paſſa, ſtrobyli, piſtacia, ſorbilium ouorū vitelli, & iuuenum quadrupedū auiumque carnes, horū quippè vſu corporis ſubſtantia alitur, & pro frigida calidior redditur, natiuus quoque calor fouetur atq; ſuſcitatur. In humectantibus ea ſunt quæ non humore ſuperuacuo, ſed vtili & alimentario partium ſolidarū ſubſtantiam implent, alunt & augent, citra vllum caloris aut frigoris præter naturam incrementum, vt hordei cremor, pullorum gallinaceorum aut columbinorum decoctum, hœdinæ aut vitulinę carnis iuſculum, in quo etiam humidiores herbæ ſint incoctæ. Corporis verò ſubſtantiam vehementer ſiccat & abſumit inedia, idque ex accidenti, per ſe autem panis biſcoctus & arefactus è fabis, piſis, hordeo & milio torrefactis & ſale conſperſis, & meracius gaiaci decoctius. Copioſa eſt tum alimentorum, tum medicamentorum, tum etiam cæterorum remediorum materia, quibus intemperies omnis emendari abigique ſolet, nec integrè poteſt eorum tractatio ſine medendi ratione compleri.

De præparantibus. CAP. II.

SIMPLEX intemperies diutiùs vix ſolitaria ſubſiſtit quin ſibi coneſentanei humoris eiuſque ſuperuacui prouentū faciat, & ex ſimplici compoſita euadat: hæc verò nō ante poteſt commodè tolli, quàm vitioſus humor qui illius fomes eſt expurgatus fuerit. Expurgari aūt conuenienter nequit ante præparationē idoneā: hæc igitur ſi deeſt, vacuationi eſt præmittenda, fereq; curationis eſt initiū. Eſt autē præparatio duplex, vna corporis, humorū altera. Vtraque rurſum aut naturæ aut artis fit beneficio. Naturæ quidem in concoctione, qua ſenſim inutiles & ſuperuacui humores, inſiti caloris vi mitificantur & domantur, acres frenantur, craſſi attenuantur, duri molliuntur, lenti deterguntur, adeò vt non ampliùs vel partibus vel ijs ipſis adhæreſcant. Eos tandem ſic concoctione præparatos, natura plerunque vel ſpontè vacuat: in idque opus illa etiam vias per quas excretura eſt dilatat atque patefacit. Cæterum cùm non ſemper natura valeat ſola

humorum vitia domare, vt in diuturnis morbis, ſed nec in acutis omnia illi tutò commiſeris, idcircò artis ſubſidio illam plerunque adiutare cogimur, præſertim autem vacuatione, & ante hanc tum corporis tum humorum præparatione. Hac quidem non verè coquuntur humores ſu peruacui, ſed feruidi & acres temperantur, craſſi attenuantur, duri molliuntur, lenti deterguntur, & corporis exaſperatæ viæ leniuntur, clauſæ patefiunt aperiuntúrve: atque in his maximè poſita eſt omnis tum corporis tum vacuandorum humorum præparatio. De ſingulis igitur particulatim dicendum.

χαλιναγωγόν.

Frænans domanſque medicamentum dixeris quod ferocientes humores, turgentes & quoquouerſum impulſos coërcet atque compeſcit, vt eorũ perturbatione ſedata, facilior ſit in aluum deductio. Id autem frigidum eſſe oportet, non tenuis ſubſtantiæ, ne magis exagitet, neque tamẽ craſſæ, quòd hæc vacuationi obſit, ſed quodammodo mediæ: cui etiam auſteritatis quiddam ſit adiunctum: hæc enim peculiari dote ferocientis humoris acrimoniam obtundit. Itaque medicamentum eiuſmodi ſapore auſterum, acerbum & quodammodo crudum exiſtit, vt omphaciũ, ſuccus oxalidis, mali punici acidi, citrij & medici, ſuccus quoque oxyacanthæ & ribes: his enim maximè bilis retunditur acrimonia. Contrarium huic eſt medicamentum acre, quod vehementi calore & tenuitate bilem auget, eamque concitat & in furorem agit: quo genere eſt ſinapi, naſturtium, piper, cardamomum, omneque calidiorum aromatum genus.

Detergens medicamentum Græcis eſt ῥυπτικόν, tum calidis tum frigidis humoribus præparandis aptum accommodatumque eſt, quòd vtriſque lentor plerunque inſit. Id lentos atque glutinoſos humores aut viſceribus aut internis meatibus, aut etiam vlceribus cutiſve poris præter naturam adhæreſcentes eluit, præterienſque ſecum ducit atque rapit. Quod cutis poros expurgat, quia in eos penetrare debet, tenuis cuiuſdam & nitroſæ eſt ſubſtantiæ: quod verò interiore infarctu liberat, ſiccum eſt & mediæ cuiuſdam ſubſtantiæ: quod enim tenuius eſt, celeritate nimia citra effectum vllum penetrat, hoc verò mora quadam & moderata craſſitie lentos humores conuenienter abradit. Sapore id ferè amaro eſt, qui & in eadem ſubſtantiæ mediocritate conſedit: hæc illius detergendi facultas interdum cum frigida eſt intemperie, vt in cichorio, & omni intybi genere: ſed efficacior cum calida, quæ tamen citra ordinem tertium exiſtat, vt in abſinthio, in ariſtolochia & centaurio.

Huic ex aduerſo opponitur glutinoſum, Græcis eſt ἐμπλαστικόν, cuius partes colligatæ inuicem tenaciter cohærent. In quamcunque id corporis partem impegerit, ei firmiùs adhæreſcit, eam oblinit, atque etiamſi caua eſt obſtruit: verè inquinans, infarciens & emplaſticum id eſt. In interiores corporis ductus inſertum, eos obſtruit & infarctu implet: cutis meatibus illitum tenaciter hæret, eoſque pariter obſtruit. Huic media quodammodo eſt materia, humore multo aqueo vel aëreo, ſed tamen tenaci perfuſa: citra manifeſtum calorem, in quadam calidi frigidique mediocritate. Eiuſmodi eſt quod pingue appellant, quodque dulci eſt ſapore, aut inſipidum, nec acre, nec mordax, nec acidum, nec ſalſum, nec amarum.

Attenuans medicamentum quod Græcis eſt λεπτυντικόν, craſſos atque compactos humores incidit, comminuit & variè diſiungit. Id facilè penetrare oportet, ac proinde tenuis eſſe materiæ: ſiue pariter frigidum ſit vt acetum, ſiue calidum vt piper. Cæterùm quod in tenui materia calorem habet ſecundo aut tertio receſſu, eſtque ferè ſapore acri, id in attenuantium genere valentiſſimum eſt.

Incraſſans quod Græcis eſt παχυντικόν, tenues fluxoſque ac liquidos humores, conſiſtentiores compactioreſq; reddit: hoc verò efficit dum craſſa ſua materia ſe tenuioribus illis permiſcet, perinde ac ſi aquæ terra inferatur fiatque lutum. Sita eſt hæc vis & facultas in craſſa & terrena ſubſtantia, quæ aut frigida aut temperata ſit, citra vllam acrimoniam.

Obſtructione & infarctu liberans quod Græcis eſt ἐκφρακτικόν, nõ ſimplex eſt & vniuſmodi, vt neque vna atque ſimplex eſt obſtructionis ratio. Sed vt hęc vel à lento vel à craſſo fit humore, ita & quod obſtructione liberat, vel detergens eſt vel attenuans, vel etiam interdum emolliens. Præcipuè autem infarctu liberans id appellare liceat, quod vnũ poteſt omnia præſtare. In his igitur poſita eſt vacuandorũ humorũ præparatio: at verò eã quæ corporis eſt, hæc præcipuè faciũt.

Leniens ſeu læuigans Græcis eſt λεαντικόν, aſperas & ſumma facie inæquales partes æquabiliter implet, ac planas læueſque reddit. Exquiſitè humidum, id eſt humore multo aqueo atq; etiam aëreo abundans, in mediocri tamen & minùs craſſa quàm glutinoſa materia, quæ tamen humorem ipſum cohibeat, nec diffluere ſinat, vt meliùs implendis partibus atque læuigandis adhæreſcat. Eſtque quemadmodum & glutinoſum in quadam caloris frigoriſque mediocritate, omnis acrimoniæ & vehementioris qualitatis expers.

Exaſperans τραχυντικόν Græcis, detergente multo eſt validius, vt non ſolùm ſordida & aliena eluat, ſed & partium quibus adhærent ſubſtantiam corradat, & quadam inæqualitate diuellat. Id certè vehementer ſiccum eſt, & calore quodam præditum, in mediocri tamen materia: hoc genere ſunt centauriũ minus, ariſtolochia, aloë & quæcunq; vehementer amara ſunt, ſalſa & acria.

Aperiens medicamentum quod ἀναστομωτικόν appellant, vaſorum ora reſerat, omneſque interiorum partium ductus, vt venas, arterias, vreteres & inteſtina dilatat & amplificat: quæ conniuent iunctaque ſunt ſoluit, longiuſque diſiungit. Id ſubſtantia eſt mediocri, ſed tamen calida, vt altè penetret, nec immodicè ſicca, vt commodiùs relaxet nec vias coarctet.

Occludens atque coanguſtans, quod venarum & arteriarum ora reliquoſque corporis ductus co-

ctus coarctat, & in angustum adducit, Græcis est συνακτικόν. Craſſioris id ſubſtantiæ eſt, frigidum pariter & ſiccum, omnis expers acrimoniæ & amaroris, vt quod in auſterorum adſtringentiúmque genere primas obtinet.

Diſſoluens διαφορητικὸν dicitur, quod intrò ſumptum detergẽdo & attenuando non ſolùm obſtructas vias aperit, ſed & obſtruentes humores in corporis ſumma impellit, eóſque tandem vel ſudore vel halitu diſſoluit. Id autem ſubſtãtiæ eſt tenuis & calidæ, vt detergendo attenuandóque celerrimè penetret in omniáque ſubeat: huic ex aduerſo eſt cohibens, & tenuis humoris diſſolutionem coërcens: quod certè vel craſſum omninò eſt vel oblinẽs. Deinceps autem quæ ſit expoſitarum facultatum materia tradendum.

Frigida quæ æſtuantem & ferocientem bilem compeſcunt, inhibentq́ue putredinem. CAP. III.

FRIGIDORUM medicamentorum alia ſimpliciter refrigerant, vt lactuca, alia refrigerando actium humorum impetum ſedant, vt mali punici ſuccus, alia attenuãt & detergunt infarctúque liberant, vt cichorium: de quibus ſigillatim dicendum.

Lactuca frigida eſt initio tertij, humida ſecundo, idque ſimpliciter citra adſtrictionem aut vllius qualitatis exceſſum, cruda quæ eſtur, aquæ frigidæ modo refrigerat, ventriculi & præcordiorum æſtum compeſcit, bilem feruidiorémque ſanguinem frenat. Neque tamen vt aqua emollit, aut ventriculi præcordiorúmve robur ſoluit, ſed nulla offenſione pro ſucco feruido temperatiorem profert, eúmque benignum ac probum. Ea temperatione ſomnum accerſit, veneris inſomnia coërcet: ad quæ eius quoque ſemen vſurpari ſolet.

Portulaca frigida ordine tertio, humida ſecundo, ſapore auſtero, bilis feruorem per febres maximè ardentes atque malignas, eiúſque ferocientis & concitatæ impetum ſedat, & putredinẽ cohibet ne ſerpat longiùs. Ventriculum corroborat, eiúſque vomitiones ſedat, cùm præſertim ſiti à bilis ardore exæſtuat. Ventris quoque bilioſas fluxiones atque dyſenteriam ſiſtit. Cruda acetariis expetitur, herbæ coctæ ius & interdũ ſuccus medicamentis, quorũ penuria ſemen vſurpatur.

Plantago vtraque frigida ſiccáque eſt ordine ſecundo, modicè adſtringens folio & ſemine, radice quoque abigendis febribus peculiariter eſt efficax. Ea quoque bilis feruorem compeſcit, ſitim ſedat, etiam ſi vel decocti ius, vel ſtillatitius liquor ore contineatur. Sanguinis reiectiones aluíque bilioſos fluores & dyſenteriam cohibet: at nihilominus iecur renéſque infarctu liberat.

Roſa frigida primo, ſicca ordine ſecundo, leniter adſtringens præſertim alba, rubra verò paulò minus frigida, ſed ſicca adſtringénſque magis. Quocirca bilis æſtum retundit, confertque ad febres ardentes & quaſcunque putreſcens bilioſus humor procreauerit. Ventriculum iecúrque corroborat, & effluuia reprimit quibus per febres caput tentatur, eiúſque dolores demulcet & ſomnum conciliat. Quòd ſapore non admodum iucundo ſit, ſtillatitius liquor huius in eadem non minori facultate accommodatur. Roſa pallida caloris eſt particeps atque ſiccitatis in tenui ſubſtãtia, multóque magis quæ moſchata appellatur. Vtraque amara abſtergénſque, venarũ, arteriarũ ac præcipuè iocineris obſtructiones expedit, nec ſecus ac aloë crebro vſu ora venarum aperiens ſanguinem prolicit: bilem flauam ſeroſóſque humores ſubducit, ac proinde morbo regio incipientique hydropi non parum confert.

Omphacium vuæ acerbæ & nondum matureſcentis ſuccus, frigidus eſt ordine ſecundo, ſiccus primo, auſterus quemadmodum & fructus omnis crudioris ſuccus. Æſtum omnẽ febriúmque ardores valdè cõpeſcit. Incipiẽtes phlegmonas cohibet, putredinẽ coërcet ac ſitim extinguit. Ac nihilominus iecoris obſtructiones expedit, vt idcirco regiũ morbũ fœdóſque colores abſtergat: quę dũ pręſtat leni ſimul adſtrictione vẽtriculũ iecurq́ corroborat, nec vt acetũ acrimonia ferit.

Ceraſium quod rubrũ ſubacidúmque eſt, frigidum ordine ſecũdo ſiccúmque primo eſt, languenti ſtomacho confert, appetentiam excitat & ſitim extinguit. Eius ſuccus quum vini modo expreſſus deferbuerit fæcémque depoſuerit in annũ aſſeruatur, febriũ demulcet ardores, æſtuantique ſtomacho auxiliatur & odoris ſuauitate cor exhilarat. Et (quod cæterorum acidorum auſterorúmque commune eſt) ſerpentem putredinem cohibet. At qui è dulci ceraſio exprimitur, ſtomacho nocet, eſtque mali ſucci febricitanti prorſum infenſus.

Ribes fructus Arabibus appellatus è ſuo frutice racematim propendens, ſubacido dulcíque ſapore, acidum ceraſium ſuauitate ſuperat, nihilo facultate inferior. Eius ſuccus frigidus & ſiccus ordine ſecundo, acidus acerbusque ac leniter adſtringens, in annum quoque aſſeruatur: acutis febribus opitulatur earumque putredini reſiſtit, cardiacis confert, vomitum & bilioſum alui profluuium ſiſtit, appetẽtiam mouet, ſitim ſedat, ſanguinis feruorem demulcet & bilis acrimoniam domat, eroſiones & vellicationes eiuſdem tollit.

Mali punici acidi multò quàm ceraſij aut ribis ſuccus eſt acerbior & adſtringentior, ſed inſuauior. Quocirca bilis ardorem aluique profluuium efficaciùs compeſcit, acutarũ febrium non putredinem modò ſed & malignitatem coërcet, earumque acrimoniam ſtrenuè retundit, ſyncopas ſtomachicáſque defectiones arcet, viſcerum ſubſtantiam roburque tuetur.

Mali medici ſeu citrij, limonij & arancij ſuccus acidior eſt quàm punici & acerbior, minùs tamẽ adſtringẽs. Minùs quoque vomitiones aut aluũ ſiſtit aut ſyncopas tollit, aut viſcerũ robur ſeruat: febriũ tamen acrimoniã & malignitatẽ, earumque concitatiorẽ materiã nõ minus frȩnat atque demulcet. Prȩterea tenuitate quadã vias ductusque expurgat, calculoſis renibus opitulatur.

Oxyacanthæ quàm mali puniçi ſoccus, frigidior acerbior adſtringentiórque habetur, & quã- tnis inſuauior minúſque cardiacus ſit, ferocie orem tamen febrium humorem æquè cohibet: va- lidiùs verò bilis impetum, hincque ortam diarrhœam & dyſenteriam aliáſque eius fluxiones ſi- ſtit atque coërcet.

Acetum frigidum atque ſiccum ordine ſecundo, licet tenue ſit & altè penetret craſſóſque hu- mores extenuet, credatúrque obſtructiones expedite, pariter tamen non mediocriter humores cohibet. Hinc alui profluuia & ſanguinem vndecunque manantem, iocipientéſque ioflamma- tiones & ſumptũ & admotum arcer: bilis quoque impetum ſedat temperatqoe febrium ęſtus, ſi- tim extinguit, appetentiam mouet, nauſeam tollit: aperientia medicamenta prægnantibus tutio- ra reddit. Quæ dum præſtat in humoribus, ipſam tamen viſcerum partiúmque ſubſtantiam vel- licat & ferit, neque his æquè ac ſuperiores ſucci robur tuetur.

Frigida medicamenta quibus attenuandi detergendiq́; vis ineſt. Cap. IIII.

Intybi genera quatuor quæ nuncupãtur ſeriola, intybum ſatiuum, intybum agreſte & cicer- bita omnia quidem frigida atque ſicca gradu ſecundo, & aliquanto validiora agreſtia qoàm ſa tiua. Omnia ſanguinis humorúmque feruorem leniunt & veneris appetentiam extinguunt. Si- mul etiam quoniam amara ſunt & detergentia, viſcera maximéque iecur infarctu liberant, abſu- múntque aut diſſipant collectam in illis bilioſam illuuiem, viuidúmque faciei colorem reddunt. Adhæc verò adſtrictione quadam ſtomachum propriè autem iecur atque renes corroborant, vt neaſſiduo illorum præſertim cichorij, quod intybum eſt agreſte, eſu vel potu quiſquam incom- modum perceperit.

Oxalidis quæ Latinis rumex appellatur & quæ frigida atque ſicca eſt ſecundo receſſu, vis prę- cipua eſt in radice deinde in folio. Licet nullo ſit amarore prædita, iecoris tamen primum ac prę- cipuè, deinde lienis atque renum infarctus tollit. Hinc regium morbum emendat, lienem diſcu tit, arenulas expurgat, & menſes ciet, moderatè quidem omnia. Semen verò leniter adſtringit & corroborat: hinc alui profluuia & ſtomachi vitia potum ſanat.

Cucurbitæ, cucumeris, melonis & citruli pulpa frigida & humida ordine ſecundo, quæ quo- niam improbũ ſuccũ gignit ac facilè corrumpitur, rarò in artis remedia vſurpatur. Semini pręci- pua vis eſt, quod integrũ ſi coquitur, iuſculo refrigerato modicè ſiccat, incidit & abſtergit, vt etiã lentes in facie deleat, ac propterea iecur ac renes expurgat vrináſque ciet. Quod verò expurgatũ fuerit, tritum aquáque hordei exceptũ ſanguinis & vrinæ ardores lenit minúſque ſiccat.

Lichen vulgò hepatica dicta refrigerat & ſiccat ordine primo vt & inflammationes cõpeſcat, moderatè abſtergit & regium morbũ ſanat. Ad hæc tamen omnia quàm intubi genera ignauior: cæterum hepati familiaris atque vernacula.

Trichomanes, polytrichon, callitrichon omnéque adianti genus calore quodammodo tem- peratum eſt. At modicè ſiccat, extenuat ac digerit. Quocirca craſſam glutinoſamq̀ue pulmonũ pituitam expellit, confértque aſthmaticis, lentámque & viſceribus adhærentẽ bilem eluit. Hinc ictericis ſuccurrit, hydropicis, lienoſis, nephriticis, horúmque calculos terit ac menſes mouet. At nihilominus ventris fluxiones cohibere Dioſcoridi creditur.

Gramen & aſparagus moderatè refrigerant, ſiccant atque etiam abſtergunt. Hinc iecoris & re- num obſtructiones aperiunt proſuntque regio morbo correptis & nephriticis. Gramini præci- pua vis in radice: aſparago in radice atque in ſemine cuius & cauliculi eduntur crudi.

Eupatorium quod agrimonium appellant foliõ atque ſemine commendatur. Incidit deter- gitque, ac modicè adſtringit nullo manifeſto calore. Propriè autem iecur, deinde omnia quoque viſcera infarctu liberat ſeruato eorum robore. Febribus diuturnis morbiſque ex obſtructione profectis mirè ſuccurrit.

Formulæ potionum quæ ex his ſimplicibus in rem præſentem præſcribi ſolent. Cap. V.

Sitim quæ per ſummos æſtus aut per febrium ardores vehementer excruciat, aqua in primis compeſcit quæ pura ſit, leuis & omni alienis ſaporis ac odoris expers: qualis è puriſſimo fon- te per ſaxa & arenoſa rapidè profluit. Quæ tamen ampliùs extenuari leuiórque reddi poteſt, vel agitatione vel transfuſione crebra immerſa etiam interdum cibarij panis medulla, quæ fermenti acrimonia illam ſeruato ſapore emẽdet. Quę diu igne ferbuerit in fictili mundo & ſi tenuem de ſe vaporem multum expirauerit, attenuata tamen eſt leuiórque facta, ſed minus frigida, quòd igneam quandam in ſe vim conceperit: neque priſtinam ſoauitatem retinet, quòd contrarij ignis vi immutata ſit, & de ſua natura deceſſerit. Vt autem tutiùs & citra viſcerum offenſionem pro po tu ac vice vini ſumi poſſit, in ea integrum hordeum incoquitur dum crepuerit: vel glycyrrhiza vel vua damaſceoa vel corynthia vel ſaccharum, cum præſertim vlla eſt pectoris affectio adiecto ſub finem cinamomi momento ſi ventriculi robur ſeruandũ eſt. Quod ſi acida magis delectant aut nauſea & animi defectio dulcibus prouitatur, aut ferociens humor frenãdus eſt aut viſcerũ robur conſeruandũ, in ea vel mali punici expurgata grana incoquuntur, vel medicæ citriíve mali pulpa, vel ceraſia, vel vua acerba, vel oxyacanthæ baccæ: aut certè horũ expreſſus defæcatúſque ſuccus aqua cocta & refrigerata, eo modo diluitur qui ad laborãtis palatũ faciat. Sic enim ſeruatur aquæ

refrigerandi

refrigerandi facultas, & eius mollities qua tandem ventriculum viſceráque relaxat atque debilitat, emendatur. Itaque per febres ardentes atque peſtilentes eiuſmodi potiones his conferent qui vẽtriculo & viſceribus ſunt imbecilles, & qui nauſea aut animi defectione aut alui profluuio, aut maligna putredine, aut immodica viriũ ſpirituúmve diſſipatione laborant. In diuturnis porrò febribus & in cæteris morbis quos iecoris lieníſve calidior intemperies aut vetus obſtructio etiam cum tumore progenuit, vt in ictero, in cachexia, in leucophlegmatia, in diuturno alui profluuio, ſi vino parcendum eſt, vt plerunque licet, pro potu erit iuſculum radicis graminis, aut oxalidis ſi præſtantius deſideratur, aut cichorij ſi præſtantiſſimum. His enim citra vllum incommodum ſeruatóque robore, iecoris quæ dixi mala tolluntur: quemadmodum & lienis vitia radicis bugloſſi aut aſplenij herbæ aut corticis tamariſci iuſculo. Medicatæ verò potiones ad ſitim, bilis æſtum ac feruorem & ad febrium ardores earumque arcendam putredinem, ex aſſeruatis iiſdẽ ſuccis & ex aquis ſtillatitiis ſic fiunt iulepi formulâ in rem præſentem. ℞. Aquæ roſarum ſtillatitiæ ℔ j. ſacchari clarificati ℥ iiij. bulliant igne lento dum exquiſita ſit permiſtio. Vtendum ex modo pari aut duplo aquæ coctæ refrigeratæ. Alius. ℞. Aquarum ſtillatitiarum endiuiæ & roſarum an. ℔ ß ſacchari albi ℥ iiij. coquantur modicè in iulepi conſiſtentiam. Ex aqua portulacę vel plantaginis ſimiles quoque comparantur cùm præſertim aluus profluit. Iam verò ſi acidi iulepi vſus fuerit neceſſarius, ſeu propter nauſeam & animi defectionem, ſeu vt bilis feruor putredóve coërceatur, acidus ſuccus quicunque videbitur ad rem accommodatior defæcatus in iulepum ſub finem indetur, ne feruore exoluatur aciditas. ℞. Aquæ roſacum, ſucci limonum, ſucci granatorum, ſacchari albi an. ℥ iiij. lentè coquantur dum deſpumauerint. Aut, Iulepi roſati, ſucci limonum, an. ℔ ß. miſce in eoſdem vſus.

Dilutior verò hic fuerit, qui habet aquæ fontanæ ℔ j. aquæ roſarum, ſucci limonũ, ſucci granatorum, ſacchari albi an. ℥ iiij. coquantur dum deſpumauerint. Ex aceto quoque vel omphacio ſic fiet. ℞. Aquæ puriſſimæ ℔ j. aquæ roſarum, ſacchari albi an. ℥ iiij. aceti ſub finem iniecti ℥ ij. vel omphacij ℥ iij. coquantur in iulepum. Hyeme verò vel in ſuccorum penuria, ſyrupi pharmacopolio aſſeruati aquæ coctæ quadruplo diluuntur. Eiuſmodi ſunt ſyrupus è limonibus, è ſucco citrij, è granatis acidis, ex omphacio, de ribes & è ſucco oxalidis, ſyrupus acetoſus & oxyſaccharum ſimplex. Hæ igitur potiones billioſis febribus tum intermittentibus tum continuis ſeu ardentes ſeu peſtilentes eæ ſint, accommodari ſolent. Cæterùm noxiorum atque feruentium in illis humorũ præparatio, aliis perficitur medicamentis, quæ refrigerando pariter detergant & atterment: bilis enim tametſi feruida, plerũque tamẽ tenax craſſáque eſt, velut in fellis cyſti: nõnunquam & per has febres viſcerũ tenuiumque venarum obſtructio à pituitoſis & obduratis eſt humoribus. Tũ igitur apozemate infarctus tollendus, quod ex his aut ex horũ quibuſdam conſtet. ℞. Radicis cichorij, oxalidis, graminis & aſparagi an. ℥. ß. endiuię, ſeriolæ, agrimonij, hepaticę, polytrichi, callitrichi, adianti albi an. m. j. ſeminis cucurbitæ, cucumeris, melonis & citrulli an. ʒ. ij. coquantur ex aquæ ℔ ij. ad dimidias. Colato & expreſſo iuri adde ſacchari albi ℥. iij fiat apozema, clarificetur & aromatizetur ʒ ij. ſantali citrini, vel ſantali citrini & cinamomi an. ʒ j. Si qua fortè malignitatis ſuſpitio ineſt, arceri ea ſimul poterit adiectis radicibus tunicis & tormentillæ, ſeminibus citrij & cardui benedicti, & limonum ſucco: de quibus tamen poſthac pleniùs.

Autumno quum iam herbæ marceſcunt, aut hyeme quoniam frigidis iam arefactis vis nulla manet, radices ac ſemina ſic debent in apozema conferri.

℞. quatuor radicum frigidarum an. ℥ ß. quatuor ſeminum frigidorum maiorum ſe. endiuię lactucæ & aſparagi an. ʒ j. Coquantur ex arte ad quartaria tria. Colatis adde ſacchari albi ℥ ij ß fiat apozema clarificatum & aromatizatum. Si res acidum fieri poſtulet, radices horis quatuor in aceto macerentur, aut ſub coctuτæ finem affundatur aceti pars octaua. Nonnunquam & ſacchari vice ſyrupus aliquis diluitur in apozemate vt ſyrupus de cichorio, de endiuia, de limonibus: nonnunquam iuſculum ſi non admodum ingratũ fuerit nulla ſacchari ſyrupíve permiſtione datur, vt quod habet radicũ graminis, aſparagi & oxalidis an. ℥ j. ſem. endiuiæ & melonum an. ʒ ij. Coquantur ad ℔ j, ius coletur in rem præſentem. Cùm non facilè ſuppetet apozematum materia, ſyrupi in vſum aſſeruati diluentur duplo triplóve aquæ coctæ, aut liquoris cuiuſdam cõuenientis. Eiuſmodi ſunt ſyrupus è cichorio ſimplex, ſyrupus de endiuia & ſyrupus bizantinus: qui omnes etiam à purgatione derelictam intemperiem emendant & eximunt.

Medicamenta quibus bilis atra domatur & quibus præparatur. CAP. VI.

QVæ porrò medicamenta ad atram bilem aut etiam ad ei finitimam cæruleam aut æruginoſam (quæ ex præaſſata citrina aut praſſina fiunt) conferant, ſi domanda ea fuerit, ea ipſa vſurpentur acida quæ ſupra dixi flauæ bilis acrimoniam conſopire atque frenare: etenim crebro vſu atræ perinde ac flauæ bilis ſymptomata lenient. Sin verò feruor minor fuerit qui leniri duntaxat poſtulet, hæc peculiariter conuenient.

Viola purpurea frigida ordine primo, humida ſecundo, aquea & emolliens, feruidos acréſque humores temperat, lenit atque ſubducit, ſiccam exuſtamque bilem & qui ab hac fiunt, capitis dolores conſopit, ſomnumque accerſit, cordis tædia depellit.

Bugloſſum vtrumque tum hortenſe quod borrago appellatur, tum agreſte calidum humidúmque eſt ordine primo. Eadem quę viola confert ac præterea animum lætitia & hilaritate perfundit, diſcutitque melancholicorum imagines & ſpectra.

Malorum fragrantium ſuccus vt odoris ſuauitate cor reficit, ita & quicquid hinc infeſtum eſt præſertim verò bilis atræ fuliginem domat: ſuaque ſubſtantia illius materiam diluit & mitificat: cordis palpitationem arcet.

Citrago quæ & meliſſophyllon, calida ſiccaque receſſu primo. Demulcet quoque atram bilem: cōfert ad timores & triſtitias quæ occaſione nulla ex atra bile ſuſcitantur, lætaque facit ſomnia. Simul quoque aliquantum detergit.

AT verò quum bilis atra ad purgationem præparanda erit, medicamenta quæ ipſi præparandæ conueniunt, ſi feruidior ea acriorque fuerit, ex iis conſtent quæ mox ſubiiciam: ſed quæ tamen frenantium quæ dixi miſtione temperata ſint. Si verò lenta craſſa atque terrena ea ſuerit, & tanquam fæx limúſque ſanguinis nullius ſit caloris particeps, vt in lienis tumore & morbis diuturnis inde profectis, iis quæ ſequuntur ſolis ad purgationem præparabitur.

Fumaria calida primo ordine, ſicca ſecundo, modicè acris & amara: viſcerum omnium obſtructiones tollit eaque corroborat, exuſtos humores blandè ac ſenſim expurgat, ſanguinemque puriorem reddit: vrinam bilioſam & multam commanducata aut pota ciet: diuturnis febribus ex viſcerum obſtructione & morbis omnibus ex ſanguinis impuritate remedio eſt: corpus enim & humores à putredine vindicat.

Lupulus calidus primo receſſu, ſiccus ſecundo, cauliculis, & flore inſignis, lienem præſertim ac deinde cætera viſcera infarctu liberat, vrináſque mouet: fumariam facultatibus omnibus æmulatur, ſed ſaporis moleſtia minore.

Caſſutha quæ vulgò cuſcuta, primò ordine calida, ſicca ſecūdo, amaroris adſtrictioníſque particeps, melancholiam tum herba tum ſemine propriè indicit atque detergit, obſtructum lienem expedit, deinde & iecur, arquatúque nigrū & febres lentas diuturnáſque pellit, quandoquidē venas omnia que vaſa à putridis humoribus expurgat, ſeruato vētriculi & reliquorū viſcerū robore.

Scolopendrium quod eſt aſplenium, quódque ceterachū appellant, nulla ſaporis inſuauitate, folio ſolo lienem diebus quadraginta abſumit, fœdúmque ex obſtructione colorem detergit, atque calculos etiam in veſica comminuit.

Polypodium moderatè calfacit, ſiccat vehementer, dulci ſimulque auſtero ſapore præditum: lentos & craſſos humores terget & expedit, atram craſſioremque bilem ſenſim expurgat. Nimia autem eius auſteritas leniente & humectante quopiam, vt Gallinaceo iure molliendæ eſt.

Capparis cuius florem ac radicis corticem vſurpant, calidus ſiccusque eſt tertio receſſu. Attenuat detergitque adſtrictione leni, coctus appetentiam excitat ac ventriculū recreat, lienis prædurum tumorem diſſoluit, præcipuè cortex aridus tum ſumptus tum admotus: eumque diebus quadraginta colliquare traditur. Iecoris quoque obſtructionibus non leuiter ſuccurrit.

Tamariſcus calidus eſt & ſiccus principio gradus ſecundi, incidit abſtergitque. In id primas tenet virentis ſuccus apprimè efficax, ab hoc eſt cortex, deinde flos ac folia, poſtremo loco lignū: huius decoctū peculiari facultate lienē validiſſimè cōminuit prodeſtq; morbo regio cōſumptis.

Epithymus calidus ſiccúſque ordine tertio, incidit ac leniter adſtringit, melancholiā extenuat ac lienem validè expurgat morbiſque omnibus eximiè confert illius vitio prognatis. Sed tamen ſitim æſtumque ſuſcitat: quamobrem vuæ paſſæ, violis aliiſque lenientibus permiſcendus.

Ex his compoſitiones in rem præſentem fient quæ ad hypochondriacā melancholiam, ad maniam, ad cordis palpitationem & cæteros ex atra bile affectus cōferent: vt iulepi ex aquis ſtillatitiis violarum, bugloſſi vtriuſque, meliſſæ & fumariæ. ℞. Stillatitiarum aquarum violarum, bugloſſi, borraginis an. ℥.iij. ſucci malorum redolentium, ſacchari a ℔ an. ℥.iiij. fiat iulepus ſumendus ex pari portione aut ex duplo aquæ hordei. ℞. Florum violarum, bugloſſi, borraginis recentis, florum pomorum redolentium & meliſſæ an. m. ij. macerētur horis duodecim in ℔ duabus aquæ tepidæ. In expreſſo diſſolue ſacchari albi ℔ ß fiat iulepus leuiſſimè coctus.

Apozema ex earum herbarum radicumque decocto ad craſſam & fæculentam melancholiā, ad lienis obſtructiones atque tumores, ad quartanā omneſque affectus melācholicos. ℞. Radicum bugloſſi, polypodii, quernian. ℥ ß corticum capparis & tamariſci an. ʒ.iij. cymarum lupuli, fumariæ, meliſſæ, caſſuthæ, ſcolopendrii an. m. j. fiet decoctum ad ℔ j. in quo diſſolue ſacchari ℥ iij. coquantur in apozema clarificatum.

Calida medicamenta ſimplicia frigidos humores præparantia. CAPVT VII.

CALIDA tum præcipuè ex vſu fuerint quum corpus vel nimiopere refrigeratum, vel frigidis pituitoſiſque humoribus confertum exiſtet. Ex his autē alia probum vtilémque ſuccū progignunt, alia crudorum concoctionem adiuuant, alia ſuperuacuos ac pituitoſos humores attenuant, detergunt & ad purgationem præparant. Primi quidem generis ſunt calida alimenta, quæ quoniam boni ſunt ſucci, natiuum calorem augent ſimulque vtilem calidum ſuccum generant. Inter quæ primas tenet vinum generoſum, deinde auium quadrupedúmque ſalubriorū carnes, ſorbilium ouorum vitelli, vua paſſa, ſtrobyli id eſt nuclei pinei, piſtacia. Calida verò aromata & quæcunque poſthac tradentur ſuo calore partium robur augere earumque inſitum calorem fouere atque ſuſcitare crudorum concoctionem complent. At verò quæcunque calida ſubſtantiæ tenuitate craſſam pituitam incidunt aut lentam detergunt, vt inde profluentior euadat, ea ad purgationem præparant: in quorum cenſu hæc præcipuè numerantur.

Apium præcipuam vim obtinet in radice, deinde in ſemine: cenſetur ſecundo calidorū ordine,

tertio

tertio ſiccantium. Venarum, arteriarum renumque obſtructiones abſtergendo, attenuandóque ſoluit flatúſque diſcutit. Sed epilepticis (vt quorum paroxyſmos irritet) & fœtui & mulieri lactanti infenſum.

Petroſelinum tertio eſt ordine calidorum ac ſiccorum, cuius etiam vis in ſemine atque radice. Extenuat, aperit, menſes vrináſque ciet, obſtructiones tollit, & flatus extinguit. Secundas & mortuum fœtum educit recens potum aut vuluæ ſuppoſitum.

Feniculum ſemine valet & radice, eſtque tertio gradu calidiorum & ſecundo ſiccorum, viſcerum renumque infarctus expurgat, torminaque ſedat quàm prædicta rutius & validius.

Betonica calida ſiccaque receſſu ſecundo, incidendi detergendique vi prædita: ſtomacho laboranti prodeſt, eiúſque concoctionem iuuat, pulmonis, iecoris lieníſque vitia expurgat, menſes ducit, renum lapides exterit, regiũ morbum ſanat, omnibus denique obſtructionibus expediendis & cum febre & ſine febre accommodatiſſima.

Hyſſopum ſolo ſolio valet, quod calidum ſiccumque eſt ordine tertio, tenuium partium: præcipuam vim habet attenuandi & detergẽdi humorem craſſum quem per aluum etiam exigit, ſic viſcerum omnium ſed maximè pulmonum obſtructiones expedit craſſamque eorum pituitam.

Praſſium quod & marrubium album appellant, (nam nigrum quia fœtidum intrò nunquam ſumendum) folio ac ſemine ſecundo eſt calidorum ordine, tertio ſiccorum, quod quia tenue & amarum eſt, iecur, lienem, thoracem, vterumque validè expurgat & obſtructiones liberat. Id tamen cenſuit Dioſcorides renibus ac veſicę nocere.

Stœchas calida ſicca primo ordine, ſubaſtringens & mediocriter amara, extenuat, detergit, omniaque viſcera obſtructione liberat ſimulque corroborat, & eorum putredinem arcet.

Origanum folio atque vmbella eo quo praſſium ordine vniuerſas obſtructiones aperit. Hinc tuſſientibus & peripneumonicis ictericíſque confert, lienoſis atra deducit, menſes quoque ciet. Crudo etiam nauſeabundoque ventriculo efficax.

Calamintha præcipuè montana eodem quoque ordine incidendo abſtergendoque inſarctus omnes expedit, vrinas ac menſes expellit, regium morbum & aſthma expurgat, corpus ſudore digerit, elephanticis, quia craſſos humores extenuat, cutim calfacit, mordet, fugit, poſtremò vlcerat, remedio eſt. Prægnantibus verò ſuſpecta, quandoquidem ſeu pota ſeu admota conceptũ interimit ac eiicit.

Pulegium eodem caloris ſiccitatíſque eſt ordine: craſſos humores extenuat & lẽtos, quia ſubamarum detergit, craſſam pulmonum pituitam & lienis atram bilem educit, mẽſes ſecundáſque pellit, ventriculi cruditates nauſeámque compeſcit.

Satureia quæ & tymbra pulegij vires proximè imitatur.

Thymus calidus ſiccúſque ordine tertio, ſtrenuè incidit, viſcera omnia potu expurgat, maximè verò pulmones atque thoracem. Menſes quoque ciet, ſed fœtum expellit.

Chamædrys quaſi puſilla quercus calida ſicca tertio ordine, craſſos lentóſque humores incidit & terget, atque viſcerum obſtructiones expedit vrináſque & menſes ciet.

Chamæpitys ſicca tertio ordine, calida ſecundo, eadem quæ chamædrys efficit, & peculiariter regio morbo correptis & arthriticis auxilio eſt, ab odore pinus & ſimilitudine quaſi pumila pinus appellata.

Rubia radice atque ſemine pollet, calida ordine ſecundo, ſicca tertio. Eximia detergendi facultate inſignis, qua iecur, lienem, renes atque vterum exquiſitè purgat. Nam icterum ſanat, lienem abſumit, vrinam craſſam atque copioſam nonnunquam & cruentam mouet, menſes ciet, appoſitaque ſecundas fœtumque detrahit: vt proinde minimè ſit tuta prægnanti.

Centaurium minus calidum ſiccumque gradu ſecundo, ſolio ac flore vtile. Iecoris, ſplenis, renum & vteri obſtructiones vehementer adeò ſoluit, vt etiam tamẽ immoderato vſu ſanguinem atque etiam prægnanti fœtum excludat.

Gentianæ radix calida ſiccaque ordine ſecundo, ſummè amara. Terget, tenuat, purgat & obſtructiones liberat, eadem quæ centaurium ac multò etiam validiùs præſtat.

Ariſtolochia præſertimque rotunda calida atque ſicca tertij gradus initio, radice ad omnia quæ dixi ſuperioribus quoque eſt efficacior, adeoque validè cerebri & pulmonum lentam putremque pituitam expurgat, vt epilepſiæ ab vtero, tuſſi & aſthmati eximiè conferat, & interiores rumpat abſceſſus: ſed abortum quoque prouocat.

Aloë calida ſiccaque ordine ſecundo, adſtringens & amariſſima, ventriculum impensè roborat, quæ præſertim lota fuerit: lentam craſſamque pituitam extergit, & omnes omnium viſcerum obſtructiones validè adeò ſoluit vt & venas corradat & earum oſcula crebriore vſu reſeret & ſanguis emanet, quum præſertim extenuantium medicamentorum permiſtione exacuitur, idque non amarore ſolùm, ſed purgãdi quoque vi, qua quod deterſit protinus expurgat detrahitque in aluum. Crudos humores & ſuperuacuos abſorbet, cæteros à putredine tuetur.

Nunc autem extemporaneas aliquot ex his compoſitiones exempli gratia ſubiiciam, quæ lentam craſſamque pituitam apparent, contumacéſque obſtructiones expediant. ℞ aquarum hyſſopi, feniculi & betonicæ an. ℥. iij. ſaccbari albi ℥ ij. fiat iulepus clarificatus & aromatizatus ℈. iiij. cinamomi Apozema, ℞ radicum apij, petroſelini & feniculi an. ℥ ß. hyſſopi, betonicæ, origani, ſatureiæ an. m. j. coquantur in hydromel ad ℔ j. decoctum coletur deturque ad ℥. iij. Calidarum enim herbarum vis purior atque validior in hydromeli quàm in aquam transfertur, he-

beſcit enim ſi aqua permiſta ſit.

Si acidum magiſque penetrans apozema eſſe conueniet, radices horis ſex macerentur in acri aceto. Validius id autem reddetur ſi rubiæ radicem, praſſium, calaminthum, thymum aut pulegium habeat, ſed inſuauius & geſtanti in vtero mulieri ſuſpectum. Id hyeme perinde ac æſtate cõparari commodè poteſt, quòd calidæ ſtirpes exareſactæ calfaciendi, incidendi detergẽdique integra facultate minimè fruſtrentur. Quapropter veteres vice apozematis aut ſyrupi hyeme aridas herbas in exquiſitum lænorem tunſas dabant ex hydromelite. Hyeme quoque in apozemata conſeruntur ſemina aniſi, apij, petroſelini, fœniculi.

Si magna attenuandi & in diſtantiſſima quæque penetrandi vis deſideratur, hæc ex gaiaci inſculo ſeu cocta ſeu in puluerem redacta offerantur apozematis ſpecie, maximè in frigidis artuum & articulorum morbis: promotis quidem ſudoribus ſi vitium in ſummo eſt corpore, aut ſine his ſi in viſcere reconditur. Si vetuſtior ac contumacior fuerit interiorum viſcerum obſtructio, minimè ciendi erunt ſudores: ſin vitium in ſummo ſit corpore, purgatione præmiſſa cieri vtiliter poterunt. Ex cæteris ſimplicibus quæ poſtremo loco inter valentiſſima recenſui, compoſitiones & ad menſes ducendos & atterendos calculos præſtitui ſolent.

Purgantium medicamentorum materia. CAPVT VIII.

NVNC quæ medicamenta pręparatos iam humores exigant è corpore omnémque impuritatem tollant, propoſita iã ſerie tradendũ. Eorũ autẽ quæ corpus quouis modo ſeu ſurſum ſeu deorſum verſus exinaniunt, alia id quadã materię cõditione, alia formæ & totius ſubſtantiæ proprietate, alia vtriſque præſtant. Solius materiæ vi emolliendo quidem & leniendo aluum ſubducunt, oleum & butyrum, malua, althæa, viola, mercurialis, pruna, pſyllium & huiuſmodi plurima: quæ quoniam formę proprietate prorſus deſtituta ſunt, inter purgantia neutiquam recenſeri ſolent, quemadmodum neque hydrelæum, quod tamen vomitiones cier. Et coronea mala comprimendo obuias partes ſic coarctant & adſtringunt, vt humoris in ſe reconditi non parũ eructent & exprimant: Myrobalanos tamen eadem quoque vi purgare cum Meſue non affirmẽ. Etenim ſi peculiari quodam inſtinctu hunc quàm illum potius humorẽ prolectent, atque vt ſaretur, myrobolani citteæ bilem, cepulæ pituitam, indæ melancholiam ducant, ea vacuandi varietas nõ ab adſtringente materia quæ vna omnium eſt communis, ſed à cuiuſque formæ proprietate proficiſcitur: quanquam non dubito eorum materiam obuios humores quos attigerint adſtrictione ſua depellere. Quadam igitur formæ proprietate quodammodo prædita hæc ſunt. Tertia porrò quę peculiarem quendam humorem inſita duntaxat proprietate trahunt, alia vomitione alia deiectione purgant. Et vomitione alia blandè vt ſemen atriplicis & raphanus: alia mediocriter vt aſarum: alia moleſtè vt elleborus. horum verò quæ aluum mouent, alia bilem flauam, alia melãcholiam, alia pituitam, alia humores tenues aquoſoſque deiiciunt. In vnoquoque genere quædam imbecilliùs, quædam validiùs id præſtãt. Bilem blandè purgat rheumbarbarum, valentiùs ſcammonium: pituitam modicè agaricus, validè turbith aut colocynthis: melancholiam facilè ſenna, moleſtè elleborus niger: aquoſum humorem moderatè iris vel cucumer agreſtis, immoderatè & impetu daphnoides. Neque ſolùm ex viribus & energia, verùm etiam ex agendi ratione horum differentiæ exiſtunt. Nam licet rheibarbari tanta portio ſit, quæ pares atque exigua ſcammonij portio vires obtineat, non tamen ſimiliter & ratione pari aget: neque poteſt rheumbarbarum quantumuis auctum ſcammonij rationem & naturam imitari, neque ſcammonium quantumuis imminutum rheibarbari conditionem ſortiri. Ineſt enim præter communem & alia ſua cuique proprietas indiuidua quam in alio nuſquam reperias: hanc ex veterum monimẽtis noſſe aut vſu inueſtigare decet. Quæ in vnoquoque genere imbecilliora ſunt, è proximis ſedibus expurgant, ex ventriculo, inteſtinis, meſenterio, iecore & ex liene: validiora è diſtantioribus magna vi extorquent. Cæterùm vt humorum ita & purgandorum locorum certior cognitio ex medicamenti natura capi debet, quæ vt cuipiam humori, ita & cuipiam parti expurgandæ addicta eſt & accommodata. Capiti agaricus, pectori caſſia fiſtula, ventriculo & inteſtinis aloë, iecori rheumbarbarum, lieni ſenna, articulis hermodactyli proprietate affines ſunt, qua & eò vim ſuam dirigunt & inde potentiùs trahunt. Hæ ſummæ ſunt purgantium medicamẽtorum vires ac differentiæ, quas deinceps ſigillatim perſequemur.

Quæ bilem flauam ducunt, Græcis cholagoga appellata. CAP. IX.

MANNA quæ & mel roſcidũ, calida ordine primo, leniens leniterque extergens, citrinã bilẽ creditur blãdè expurgare, idque nulla offenſione virium. Quocirca infantibus bimulis aut etiã iunioribus dari poteſt duarum triũm ve drachmarũ pondere, hordei aut pulli iuſculo diluta: adultis verò & ætate florentibus tres vnciæ aut non ſatis, aut parum cõmodè aluũ ſubduxerint.

Caſſia fiſtularis calida humidáque primo ordine, lenit, emollit & laxat: bilis acrimoniã ſebriũque æſtus obtundit, ſitimque ſedat, ſed flatus excitat. Infantibus ſeſquidrachmæ, adultis verò imbecillis aut etiã prægnãtibus vnciæ, validioribus ſeſquunciæ põdere, flauã bilẽ aluo leniter detrahit. Craſſam verò pituitã etiam ſi contigerit, quia lubrica celerrimè præterfluit, ignauiùs expurgat. Datur itaque pulmonũ thoraciſque affectibus leniendis, iecori bile æſtuanti, febri ardenti,

præſertim

præſertim ſi ſqualidũ corpus eſt aut æſtuoſum cælũ: datur quoque renũ & veſicæ ardoribus. Ventriculo tamẽ humidiori, laxiori, nauſeabũdo, ac imbecillo, quẽadmodũ & profluẽti aluo infenſa.

Roſatum rubrarum ac præcipuè pallidarum ſuccus calidus ſiccúſque ordine primo, amarus, detergens, & obſtructiones expediens. Bilem ab aluo atque aquas citrinas manifeſtè ducit. Permiſcetur autem cõuenienter vel ſero lactis, vel ſaccharo ſyrupi ſpecie, cuius doſis eſt à ſeſquuncia ad vncias tres. Accommodatur autem propriè obſtructo iecori, ictero, cachexiæ, incipienti hydropi, febribúſque lentis: prægnati parum tutus, quòd venas plerunque reſeret.

Rheumbarbarum calidum ſiccúmque ordine ſecundo, amarum, craſſiore ſubſtantia, adſtringens atque corroborans, tenuiore verò detergens ac purgans. Educit flauam bilem atque pituitam. Tenuis eius portio purgandique vis coctura diſſipatur atque diſperditur: ſyncera verò elicitur in extenuante quodam liquore macerata, adiecto vino albo & cinamomo: eiúſque ſiccitas & adſtrictio humectante aut leniente ſyrupo vel alio liquore lenienda. Infantibus, pueris, ſenibus, prægnantibus & ex morbo iam imbecillis familiare ac tutum. Lactantes pueros drachmæ vnius pondere purgat, eiúſque diluti ſummũ pondus eſt drachmarũ triũ. Febrium omniũ materiã blandè ſubtrahit, iecur propriè expurgat, idque ſtrenuè corroborat, & eius obſtructiones incipientéſque ſcirrhos diſſoluit, icterum & cachexiã ſanat, ventriculũ quoque cõuenienter expurgat & firmat, idque minùs quàm aloë. E diſtantioribus verò ſedibus noxiũ vix humorẽ prolectat: validioribus & quibus craſſi humores per anguſtas vias ex alto ſunt educendi minùs congruit, quòd adſtrictionis veſtigiũ purgando relinquat, ſed & iis aduerſiſſimũ eſt totũ & cum magmate datũ. Hoc autem ſummè confert vomitioni, lienteriæ, dyſenteriæ, ſputo cruento, ſanguini vndecũque erumpenti, ruptis atque confuſis: propriè verò aſſum & ex plantagine ſucco hauſtum.

Aloë deligenda ſubſtantia mediocris, nam quæ tenuis eſt & perſpicua ignauior exiſtit, bilem pituitamque craſſam expurgat, ſed lentè ac præcipuè è ventriculo & inteſtinis, eáſque partes detergendo vacuandoque corroborat. Datur à ʒ i ß ad ʒ iii. Huic autem permiſceri debent quæ vim eius ſtimulent, cinamomum, macer, nux moſchata, ſpica, caryophylli: & quæ eius acrimoniã exeſionémque retundant, tragacantha & maſtiche. Confert autem propriè nauſeæ, cruditati & quibus aut ventriculus aut præcordia multo crudo conferta ſunt humore, voracibus, frigidis humidíſque corporibus: hæc enim abundè ſiccat, vix tamẽ è partibus quæ ſupra iecur ſunt quicquã detrahit in aluum. Nocet hepati vt cuius tenues venas amarore & acrimonia vellicet, podicem corradit, aperitque hæmorrhoidas. Aduerſiſſima igitur iis qui ſanguinẽ aut vomunt aut excreãt, aut quouis modo ex aluo aut vtero profundunt. Deinde etiam calidis, ſiccis, extenuatíſque corporibus, niſi quum ingens eſt humidorum excrementorum prouentus. Nec puero apta, nec prægnanti tuta, nec ſeni excrementis vacuo vtilis.

Scammonium calidum ſiccúmque ordine tertio: acre penetrans & conturbans. Bilem tenuẽ atque citrinam ex vniuerſo corpore ſimúlque aquam citrinã ac ſeroſos humores trahit. Quumque vis eius quaſi furens & effrenata ſit, promptè quidem ac citò & è diſtantioribus vacuat, neque tamen craſſiuſculos vllos humores, ſeu pituitoſos, ſeu bilioſos qui circum præcordia ac viſcera concreuerunt & obhærent euellit, ſed effectum quaſi præcipitans & accelerans, eos duntaxat qui tenues ſint & fluxioni apti humores ſecum rapit: idque tum ex abdomine vt hydropicis, tũ è venis & è ſummo corpore, ac indè pauca ſuccedit emictio. Nec puero, nec ſeni, nec prægnãti, nec imbecillo conueniens, nec ardente febre alióve acuto affectu iactato: ſed robuſto duntaxat, qui ætate ſit valida & vniuerſa purgatione indigeat. Eius tamen nonnihil imbecillis interdũ pharmacis vtiliter permiſcetur, vt eorum aut tardiorem vim acceleret, aut ſopitam extimulet. Opere quidem vniuerſum corpus conturbat, calidos humores inflammat, paratis febrem accendit, viſceribus principibúſque partibus qualitate maligna infenſum. Quocirca non ſyncerum ſed temperatum retuſúmque datur, vt ea permiſtione quam diadacrydion appellant. Fit autem hunc in modum. Scammonium lauatur & concutitur in aqua roſarum, in qua prius incoquantur cortex myrobalani citreæ, ſpica & cinamomum. In hac horis viginti quatuor maceratum tandem ſiccatur, deinde diluitur excipitúrque oleo amygdalarum dulcium cum pauca tragacãtha, ac demum coquitur in cotoneo malo acido expurgato, ac maſſa diligenter oblito. Quibus conuenit datur diadacrydion à ℥ vj ad xij.

Quæ atram bilem detrahunt, melanagoga propterea dicta. CAPVT X.

SENNA calida ſiccáque initio gradus ſecundi: folliculis & ſemine quàm folio præſtantior, ſubamara abſtergénſque eſt: melancholiam retorridam, bilem atque craſſam pituitã commodiſſimè purgat, non ſtatim è diſtantioribus locis, ſed præcipuè è liene, deinde etiam ex aliis viſceribus, ex hypochondriis & meſenterio, in quibus omnis eſt illuuiei ſentina. Ex iis enim ſedibus vix aliud quicquam æquè validè corruptos atque craſſos humores prolicit, aut obduratos tumores euacuat, aut in tenues venas ſubiens veteres earum obſtructiones expedit: neque tamen vicinas hydropicorum aquas detrahere poteſt. Diuturnorum atque lentorum morborum quos viſcerum impuritas, aut vetus obſtructio genuit ſingulare eſt præſidium, vt lentarum veterúmque febrium, melancholiæ, epilepſiæ, ſcabiei, impetiginis, vitiliginis, elephãtiaſis & omnis denique impuritatis. Senſus pariter exacuit, cor exhilarat, torſionibus ſæpè moleſta, non quòd flatulenta ſit, ſed quòd firmiter hærentes humores ac plerunque acres nequeant ſine ſenſu doloris euelli.

Nunquam tamē deprehenſa eſt vel inteſtina corradere, vel ſanguinem proritare: blandè alioqui ſed tamen lentè purgans, nulla qualitate infenſa, niſi quòd ventriculo aliquantum grauis: pueris ac ſenibus vtilis, neque prægnantibus aduerſa. Permiſcenda ei ſunt quæ ventriculum roborent, ſimulque tardiorum vim extimulent, cuiuſmodi ſunt zinziber, cinamomum aut ſpica: & quæ leniendo ſine torſionibus facilè deducant, cuiuſmodi ſunt iura pinguia, pruna, iuiubæ, vuæ paſſæ, viola, althæa, polypodium, & qui ex his fiunt ſyrupi. Datur autem puluis eius ad drachmas duas: decoctum à drachmis tribus ad drachmas ſex: dilutum ab vncia dimidia ad vnciam vnam.

Elleborus radice præcipuè vtilis: hæc autē calida ſiccaque eſt ordine tertio. Albus vomitione purgat, ſed maxima corporis perturbatione & præfocationis metu ex qualitate venenata. Niger verò bilem imprimis atram, deinde etiam flauam atque craſſam pituitam detrahit in aluum, non è viſceribus modò, ſed & è venis, è quibus ſanguinem rapit, & è partibus extremis præcipuéque è cerebro. Quocirca confert in primis elephantiaſi, cancro, herpeti, vitiligini, melancholiæ, furori, vertigini & epilepſiæ. Purgatio ex elleboro difficilis terroriſque plena, nec puero, nec ſeni, nec imbecillo, nec grauidæ, ſed robuſto ſoli & animoſo adhibenda, quum peruicacioris morbi neceſſitas expoſtulat, nec aliis ceſſit remediis. Infundantur autem radicum cortices contuſi, aut etiā coquantur à ſcrupulo vno ad drachmam vnam in iure carnium pingui, aut in hydromelite, aut in aqua hordei, aut in aliquo leniente ſyrupo, expreſſumque detur. Puluis ſeorſum decernendus non eſt, ne conuulſionem acceſſat, eius quoque dilutum tutius aliis permiſtum medicamentis quàm purum offertur.

Quæ pituitam educunt, phlegmagoga ob id dicta. CAP. XI.

AGARICVS albus ſit leuis & friabilis, calidus primo, ſiccus ſecundo gradu. Craſſam præcipuè ac lentam pituitam, deinde etiam bilem vtranque expurgat: maximè quidem à vētriculo, meſenterio, iecore, lieni, vtero & pulmonibus, quorum obſtructiones atque in iis genitos inueteratos morbos tollit. A cerebro verò à neruis, articulis, ſummiſque partibus debiliùs trahit, quòd vis eius ignaua ſit & imbecilla. Aliquantum horrendo eſt ſapore, & ventriculo inſenſus: quapropter maceratus vino in quo zinziber aut caryophyllum aut ſpica maduerint concinnatur & conſingitur in trochiſcos. Datur puluis eius à drachma vna ad drachmas duas, decoctum vel dilutum à drachmis duabus ad vnciam dimidiam, non robuſtis modò & validis, ſed & infirmioribus, puberibus, ſenibus nondum præcipitatis, ac etiam grauidis idque nullo periculo, ſi morbi conditio expoſtulat.

Turpethum quod album, gummoſum eligitur, radix eſt herbæ lacte turgentis, quæ alypia dicitur, & folia habet ferulæ minora. Id calidum ſiccumque tertio ordine, pituitam non modò tenuem, ſed & craſſam & lentam à cerebro, à neruis & ab articulis euellit, multoque magis è pulmonibus & è viſceribus. Confert morbis frigidis diuturnis, quos leuior purgatio non ſubtraxit. Ventriculum autem ſubuertit, corpus cōturbat & immodicè ſiccat. Quæ mala corriguntur permiſtione zinziberis, maſtiches, olei amygdalarum dulcium & ſacchari. Rarò ſeorſum datur, ſed lenioribus permiſtum, nec puero, nec ſeni, nec grauidæ, nec debili, ſed vni robuſto conueniens. Datur puluis à ſcrupulis duobus ad drachmam vnam: decoctum à drachma vna dimidia ad drachmas tres. Nonnulli radicis tapſiæ corticem pro turpetho ſubſtituunt graui errore, vt qui ſcrupulorum duorum pondere vomitionem deiectionemque magna perturbatione ac periculo conciter.

Hermodactylus cuius radix rotunda, tum foris tum intus alba & modicè compacta ſit, calidus ſiccúſque initio ſecundi. Craſſam lentamque pituitam expurgat peculiariter ab articulis, ſed admodum lentè & languidè, & idcircò vix vnquam ſeorſum, ſed validiorum medicamentorum permiſtione corroboratur. Ventriculum offendit, flatuſque inſcitat: quæ incommoda tollunt cuminum, myrobalani atque zinziber, aut ſpica. Datur puluis à drachma dimidia ad drachmam vnam: decoctum verò à drachma vna ad drachmas duas.

Colocynthis calida ſiccaque ordine tertio, amariſſima. Lentam pituitam craſſoſque humores ac glutinoſos, paríterque bilem vtramque (quod vix alij conceſſum) detrahit & aquam citrinam, idque maximè ex articulis & diſtantiſſimis reconditiſſimiſque partibus. Confert morbis inueteratis contumacibus, quos neque agaricus neque turpethum ſoluerit. Vehementer autem ventriculum, viſcera, corpúſque conturbat: venas aperit & ſanguinem elicit, quàm aloë aut aliud quoduis pharmacum potentiùs: inteſtina corradens grauibus torſionibus excruciat. Quocirca exquiſitiſſimè trita diluitur oleo amygdalarum dulcium, additáque tragacantha, aut maſtiche concinnantur trochiſci: vel coquitur ex iure pingui, aut ex alio quouis liquore leniente. Nec puerorum nec ſenum, nec prægnantium (fœtus enim vel ſuppoſita enecat) ſed ætate duntaxat florentium & robuſtorum medicamentum eſt, vixque niſi aliorum permiſtione tuta. Datur à ſcrupulo vno ad drachmam dimidiam.

Quæ aquas & ſeroſos humores ducunt, hydragoga dicta. CAP. XII.

EBVLVS calidus ac ſiccus ordine ſecundo, hydropicorum aquas facilè per aluū deducit, nonnunquam & vomitione reiicit. Eſt autem ventriculo aliquantum grauis, ſucci vis efficacior, purgatque vnciæ vnius pondere. Elicitur autem vel è radice, vel è mediano cortice ſtipitis contuſo affuſa aqua hordei vel vuarum paſſarum, cum cinamomi vel nucis moſchatæ momento &

cum

cum ſaccharo. Coctura vis eius purgãdi perit & exoluitur, neque vt Dioſcorides ſcribit eam perſiſtere vſu compertnm eſt. Fructum nonoulli cõdiuot duplo ſacchari & cinamomi parte octaua, exhibentque vnciã vnam. acinorũ verò drachma vna tunſa idem ex mulſa aut vino albo præſtat. Sambucus eodem temperamento iiſdémqne pollet viribus, ſed ebulo aliqnanto infirmior.

Hæc ſola ex iis quæ aquas ducunt imbecillis & prægnantibus, ſed ne temerè quidem decerni poſſunt: cætera verò quæ deinceps tradentur, vt nec pueris, nec ſenibus, nec imbecillis, oec prægnantibus, quòd menſes ac pleruoque conceptum expellant: ita neqne extennatis, neque bilioſis, neque febre, neqne acuto morho correptis, neque æſtuoſo cælo cooueoiunt, ſed robuſtis duntaxat, qui frigidis diuturniſque morbis teneotur, idque frigido aut certè temperato cœli ſtatu.

Iris cui flos purputeus, efficacior eſt ea cui albus, calida & ſicca tertio receſſu, acris & fauces exurens, ventriculo ac viſceribus infenſa noo parũ eſt acrimonia qualitatis ſuę. Deiectione oonnunquam & vomitione aquam præcipuè citrinam ducit, ab hac deinde & craſſiorem pituitam, viſcerum obſtructionibus expediendis efficaciſſima. Radicis ſuccus vnciæ voius pondere ex vuæ paſſæ iuſculo & ſaccharo, addita ſpica aut cinamomo moderatè purgat: ſicca verò tnnſaque radix ex eodem liquore, aut ex ſero lactis à drachma vna ad drachmas duas. Decoctæ huius purgandi vis vaneſcit: Nec puero nec ſeni, nec prægnaoti tuta, quòd cæterorũ more quæ validè aquas expurgant, menſes moueat abortúmque faciat. Soldanella hydropicorum aquas puluere ad ℥ j. decocto & ſucco ad ſemuociam pota ſalubriter educit.

Cucumer agreſtis calidus ſiccúſque ordine tertio, vehementer amarus, abſtergens & ora venarum aperiens. Fructus præcipuè aquas deorſum ſurſumque mouet, nec nõ pituitam atque interdum bilem: nec multo infirmior eius radix: efficaciſſimus autem ſuccus è maturo fructu io clinante æſtate leniter expreſſus ſiccatúſque, elaterium appellant. Permiſcetur autem atque temperatur leniente liquore, vel tragacantha, addito cinamomo vel ſpica. Datur elaterium à granis decem ad viginti, radix verò puluere à granis quiodecim ad triginta: decocto à drachma dimidia ad drachmam vnam.

Ricinus calidus ſiccus tertij ordinis initio. Deiectiooe ac vomitione hydropicotum aquas & ſeroſos articulotum humores expurgat, ſimúlque craſſam pituitam ac bilem. Dantur antem eius grana quinque, aut quod ſummum ſit octo, quę qnoniam vehementer magoóque labore ac impetu & turbuleota vertigine purgando corpus iactitant, expurgata torrefiunt ignéque ſiccãtur, aut in maſſa coqnuntur, ac deinde trita dantur ex decocto feniculi & vnarũ paſſarum, addito ſaccharo & cinamomo. Quinetiam integra & minimè trita grana liquato ſaccharo & melle obducta ſi vorentur, blandè purgant, minima offenſione ventriculi.

Lathyris vires habet ricino proximas, cuius grana haud ſecus pręparata dantur à ſeptẽ ad duodecim. In eundem qnoque vſum vulgus tria quatuórve lathyridis folia ex pingui iure cum holeribus coquit. Qui verò tum hæc tum grana cruda ex ſolo vino trita propinãt, in magnam perturbationem atque terrifica ſymptómata corpus miſerè præcipitaot.

Eſula maior pityuſa eſt Dioſcotidis, cuius radix magna & lacte turgens, turbet appellata, qnòd vlceret venenatáque ſit, prorſus exoleuit & ab vſu receſſit. Eſula verò minor eligitur quæ rotunda nuncupatur atque etiam peplos. Huius minor eſt radix calida ſiccaque ordiue tertio, aquas altius immerſas validè purgat, deinde pituitam atque bilem atrã. Cordi autẽ ac viſceribus vim infert, exulcerat, venarum ora aperit excitátqne febrem. Quæ mala emendantur permiſtione bdellij, vel tragacanthæ, atqne myrobolani vel cotonei mali. Sed antè maceranda herba eſt diem circiter vnum in aceto, vel io ſncco portulacæ, vel ſolatri, vel intybi, facta ſubinde liquoris mutatione. Radicis cortex datur io pulnerem redactus à granis v. ad x. Lac verò à tribus ad ſeptem. Snnt qui hodie tunſæ herbæ ſuccnm qua dixi atte præparatum aut aloë aut pici permiſcẽt, quam deinde ſubſtituuot pro ſcammooio, ex quo diadacrydioo comparatur. Tithymali ſpecies vſurpantur interdum io eoſdem vſus: præparantúrque ratiooe non diſſimili.

Mezetei ſpecies tres deſcribuntur Meſuæ. Prima quæ maioribus atque virentibus eſt foliis iiſque tenuibus & gracilibus: daphnoides eſt Dioſcoridi. Secuoda quæ folio eſt oliuæ, anguſtiore, ſed multum pingui & viſcoſo: thymælea eſt. Tertia eſt Dioſcoridis chamælea. Primam duntaxat admittit Meſues, poſteriores duas vt pernicioſas extermioat. Ea calida ſiccaque eſt ordine quarto & acerrima, inflammat febrémque accendit, exulcerat, cordis principúmque partium vires veneni modo exoluit. At oihilominus quòd aquas citrinas & melancholicos humores eximiè ducat, hydropicóſque mirè iuuet, ioterdum vſurpatur. In id autem eius folia corriguntur vt eſula. Propriè vero macerantur io aceto & ſncco oxyacanthæ, vel mali punici, vel cotonei cum tritis myrobalanis: deinde ſiccantur. Quum vſus poſtulat hac ratione præparata folia infunduntur à drachma dimidia ad drachmam vnam, vel coquuntur à ſcrupulo voo ad ſcrupulos duos in piogui aut leoieote iure, adiecto ſaccharo & cioamomo: puluis autẽ eorum datur à granis v. ad grana x. maſtiche & ſpica permiſtus.

Euphorbium calidũ ſiccum ordine quarto. Vrit, vlcerat & magna anguſtia io ſyncopen frigidúmque ſudorẽ pręcipitat. Anno primo prorſus eſt veneoatũ, hnnc in annũ quartũ integris perſiſtit viribus. Omniũ autẽ validiſſimè aquas & craſſam lentámque pituitam ab extremis partibus euocat. Sed quæ dixi illius pericula emendãtur, ſi diem vnũ maceretur in oleo amygdalino deinde exceptũ mergatur in citreo malo acido, quod deinde maſſa obductum coquitur. Qúmque

vſus expoſcit, datur à granis vj. ad x. cum maſtiche, cinamomo & ſpica. Ac vbi corpus perturbari cœperit, danda ſubindè potio quæ refrigeret & leniat.

Quæ vomitum cient. Cap. XIII.

OXYMELI iuniores plerique iis annumerant quæ vomitiones cient, quod nuſquam tamen eſt vſu compertum. Quòd enim acetum vt Dioſcorides diligenter animaduertit adſtringens ſit, idipſum ſanguinis eruptiones è naribus, ex vtero & ex hæmorrhoide, alui quoque profluuia & vomitiones cohibet, idque non modò potum, ſed & odoratum & appoſitum. At verò ſtillatitium acetum vulgares nonnulli non paruo periculo experti ſunt vomitiones mouere, quandoquidem vẽtriculum, inteſtina, omniaque interiora viſcera ſummis cruciatibus exulcerat, quemadmodum & hoc ipſum metalla omnia diſſoluit: ab arte igitur vt pernitioſum exulet. Cæterùm quum ventriculus craſſo lentóque humore cõfertus eſt, multo ante vomitionem tempore is extenuari præpararique commodè poteſt oxymelite, non ſimplici modò, ſed & interdum compoſito, vt deinum addito ſtimulo expeditior fæliciórque ſit vomitio.

Raphanus domeſticus eſculentus quum ſit, offenſione nulla vomitione purgat, atque ventriculum blandè exinanit: quæcũque nimirum in eo craſſa ſunt attenuat, quæ lenta ſunt detergit, ac demum ſtimulata expultrice vi ſurſum extollit, nulli ætati neque prægnanti infenſus. Teruntur autem radicis eius concisæ vnciæ duæ, affuſaque mulſa ſuccus exprimitur tepidus offerendus. Seminis (quod efficacius ſit) ſemuncia vel ʒ iij. ſimiliter teritur addita mulſa aut ſero lactis, aut aqua hordei.

Peponis radix nulla etiam qualitate infenſa, ventriculum eo quo & raphanus modo vomitione expurgat: Nec puero, nec ſeni, nec prægnanti grauis. Ea autem arida atque trita datur ex aqua mulſa à ſcrupulis duobus ad drachmam vnam.

Vrtica his aliquantò acrior, non modò è ventriculi capacitate ſed partibus quoque ei vicinis craſſos humores euocat, ac facilè minimóque labore vomitu pellit, nec calore, nec acrimonia quicquam offendens. Datur ſemen eius tritum ex aqua mulſa, aut leniente iuſculo & ſaccharo à drachma dimidia ad drachmam vnam.

Aſarum calidum ſiccum gradu tertio, attenuans, obſtructionéſque aperiens, odore aromatico: vomitione validius quàm quæ nunc propoſui, primò ventriculum, deinde vicinas quoque & abditiores partes ex interuallis purgat, è quibus & craſſam pituitã, & bilem tum flauam, tum æruginoſam euellit. Omnis malignæ qualitatis expers, atque etiam prægnanti tutum præſertim quũ nõ exquiſitè teritur. Viridia folia dantur à v. ad viij. trita & affuſo vel hydromelite, vel ſero lactis, vel leniente decocto expreſſa. Radix cuius præcipua vis eſt trita, datur ex liquore ſimili à drachma dimidia ad ſcrupulos quatuor. Maceratur verò in eo ipſo liquore à drachma vna & dimidia ad drachmas tres, expreſſumque datur. Coctura vis eius vaneſcit, quemadmodum & cæterorum quæ vomitione purgant.

Iuglandis arboris quum præſertim ſucco madet decerptus medianus cortex, areſactus tritúſque vomitionem cier, longéque mitiùs iuli eius qui catuli vocantur, quíque florem antecedunt, decidúntque frondeſcente arbore. Hi enim furno ſiccati, tuſique à drachma dimidia ad drachmam vnam ex leniente liquore, aut ex vino albo ſurſum purgant, colicóſque dolores ac nephriticos tollunt.

Spatthum maiùs quod ſtipite eſt quadrangulo calidum ſiccum ordine ſecundo, incidit & attenuat, vomitione pituitam alióſque humores trahit tum flore tum ſemine, atque licet ſapore nõ iniucundo ſit, ventriculum tamen conturbat, & aliquantum offendit. Quocirca permiſcendum ei feniculi ſemen cum cinamomo & ſaccharo, datúrque puluis aut ſeorſum, aut ex aqua mulſa à drachma dimidia ad drachmam vnam.

Balanus myrepſica quam granum ben Arabes dixerunt, duplex, maior quæ inſtar eſt auellanę, minor quæ ciceris eſt magnitudine, vtilior eſt & ad purgandum accommodatior. Calida tertio, ſicca ſecundo receſſu, oleoſa ſed tamẽ aeris, ventriculũ viſceraque cõturbat, craſſos lentóſque humores vomitione purgat. Medulla eximitur ſiccatúrque igne ac torretur, datúrque ex feniculo, cinamomo & ſaccharo, vel ex feniculo & cinamomo ſubacta vt ricinus, coquitur in maſſa datúrque à drachma dimidia ad drachmam vnam.

Elleborus albus calidus ſiccúſque tertio ordine: mordet, & vomitu tam violenter purgat vt propè ſtranguler. Corpori viribúſque perinde atque venenum infeſtus prorſum fugiendus eſt. Si cui tamen robuſto hunc exhibere morbi diuturnitas & peruicacia ſuadebit, radicis fibræ à ſcrupulo vno ad ſcrupulos duos in raphani radicem infigantur, iiſque poſtridie exemptis raphani radix offeratur. Aut eæ fibræ in iure pingui aut in vino dulci, aut in leniente decocto cum cinamomo & aniſo macerentur nocte vna, expreſſuſque liquor addito ſaccharo propinetur.

Non pauca ex iis quæ aquas detrahunt vomitum quoque cient, vt ſambucus, ebulus, ricinus, lathyris & eſula: ſed hoc tamen loco ea ſolùm perſequor quæ citra alui deiectionem vomitione purgant.

Purgantia quæ ab vſu receſſerunt. Cap. XIIII.

PLERAQVE veterum monimentis celebrantur purgantia medicamenta quæ tempore dierúmque numero vt ſuperuacua exoleuerunt, alia quòd commoditate vſuque minimo naturã

vehementiùs

vehementius conturbarent, alia quòd nulla aut certè quàm minima deiiciendi vi ſine fructu moleſta ægrotis eſſent. Prioris generis ſunt lapis armenius, lapis cyanæus, nitrum, aliæque ſalis ſpecies, ſarcocolla, ſagapenum, opopanax, æs vſtum, antimoniū & ſquamma æris, cyclaminus, ſtaphis agria, tapſiæ ſuccus, inuolucrū maius. Et quæ ruſtici interdū vſurpant pix nigra, buxi cōtrita folia, & eius fruticis quam nigram prunum vocant fructus. Poſteriori claſſe continentur quę aut alui fæces emolliunt, aut inteſtina leniunt, pruna, iuiubę, myxaria, ficus recentes, viola, malua, althæa, atriplex, beta, blitum, mercurialis, pſyllium eiúſque mucor, butyrū: deinde quæ bilē flauam imbecillius trahere dicūtur, tamar indi, eupatorium, abſinthium, capillus veneris, rumex maior, chamæpitys, lactuca ſylueſtris, myrobalani citreæ, & quæcūque ferè aluū mollire diximus. Quę prætera melancholiæ & bili retorridæ accommodantur: ſerum lactis, ſumaria, volubilis lupulus appellata, braſſica ſemicocta, pulegium, polypodiū, cortex radicis capparis, thymus, epithymus, myrobalani nigræ. Poſtremò quæ pituitæ cōueniunt, ſtæchas, origanū, tragoriganum, hyſſopus, polypodium, cnicum, centaurium minus, ſcylla, ariſtolochia, terebinthina, thlaſpi, ſtruthion id id eſt lanaria, dracuntium maius, myrobalani cepulæ & emblicæ. Ea igitur quòd hac tempeſtate hiſve regionibus minimùm ſint efficacia, non purgaotibus, ſed iis quæ ad purgandum iuuant & præparant, & iis in quibus purgantia maceranda permiſcendáve ſunt, adſcripſimus.

Hæc igitur purgantia ſimplicia operibus iam diu cōfirmata, in artis vſus ſatis ſupérque fuerint, niſi cui fortè noua quædam benigniora obſeruationibus occurrant. Ex his quoque compoſitiones in pharmacopolis aſſeruatæ, quas in antidotarium retulimus. Sunt autem eiuſmodi: Ad expurgandos omnes humores, ſyrupus catharticus minor & maior, catholicum liquidum ac ſolidum. Ad bilem ſyrupus roſarum pallidarum, ſyrupus perſicorum, bieta ſimplex, electariū è prunis tum ſimplex tum compoſitum, electarium è ſucco roſarum & diacydonion. Ad pituitam, electarium diacnicum, diaphœnicon, benedicta, confectio hamech, hiera diacolocynthidos. Ad melancholiam, è ſenna & confectio hamech. Ad aquam citrinam, electarium hydragogum minus & maius, & electarium è thymelæa. Ex iiſdem quoque pilullæ aſſeruantur, ad bilem quidem hæ leniores, pilullæ è hiera, pilullæ ſtomachicæ, pilullæ ruffi & allaieret, pilulæ imperiales: valentiores autem pilullæ ſine quibus, & pilullæ aureæ. Aliæ ad pituitam, vt pilullę de agarico, pilullæ lucis, cocciæ, de hermodactylis & polycreſtæ. Ad atram bilem, pilullæ è fumaria, pilullæ indæ, pilullæ è lapide cyanæo. Aliæ ad aquas, vt pillulæ è thymelæa, & vnguentum lathyridis.

Præſcriptionum purgantium formulæ. Cap. XV.

IN eorum gratiam qui vix dum artis operibus initiati pręſcriptionum formulas quas imitētur expoſtulant, hoc iam loco explicaturus ſum, qua temperatione quibúſque formis tum ſimplicia tum compoſita quæ dixi purgantia medicamenta in rem præſentem accommodari diſcernique ſoleant, ſumpto à balanis & clyſteribus exordio: ad ea dein progreſſurus quæ ſuperuacuos humores è ſingulis corporis regionibus detrahant.

Aluus proritatur glande ac ſubducitur: pueris aut infantibus betæ vel mercurialis cauliculus radixve oleo intincta, aſperſave ſale aut ſaliua pro glande eſt. Recētis etiam oui vitellus cum ſalis & croci momento linteolo raro illigatus delicatioribus & infantibus nodulus fit balani vice ſubdendus. Sapo quoque albus aut ſuccidia in glandis formam palmæ longitudine exacuitur, inditúrque blandè, citra morſum aluum exonerat. Crebrius autem ex melle in eandem formā concinnatur, quod euſque coquitur dum craſſeſcat nec amplius digitos inquinet. Euadet is acrior ſi ſalis vulgaris drachma dimidia conſpergatur. Nec tamē ſua acrimonia primo ſtatim ingreſſu anū ſtimulet, ſal aut quiduis aliud acre melli dum coquitur permiſcendum. Mellis vncia, ſalis vulgaris drachmam vnam habeat, aut ſalis gemmei ſcrupulum vnū, aut mucetdæ ſcrupulos duos, aut pulueris hieræ ſimplicis drachmam vnam, aut hieræ diaculocynthidos drachmā dimidiam, aut agarici ſcrupulos duos, aut colocynthidos pulueriſatæ ſcrupulum vnū: hæc tandem inteſtini calore liqueſacta atque ſuſcitata idipſum ad excercendum proritant ſphinctetémque recludunt.

Clyſterum formulæ.

QVVM ad facilem expeditámque purgationem vias liberas eſſe oporteat per quas detrahendus ſit humor, clyſter inteſtinorum capacitatem exinaniens & meſeraicarū ora venarū patefaciens, in præparantium cenſu habendus eſt. Alius quidem obduratas alui fæces emollit cohibitáſque deducit, alius coërcitos flatus diſcutit: alius craſſam lentamque pituitam infarcientē inteſtinaiiſque tenaciùs adhærentem abſtergit, ſecumque rapit: alius ex alto vacuandos humores euocat: alius dolorum acrimoniā lenit: alius immodicum alui fluorem ſiſtit: alius ſanguinē ſupprimit, aut inteſtinorum vlcera ſiccat. Ferè autem clyſter libram vnam aut vncias quindecim habet liquoris, mellis vncias tres, olei tantundem, ſalis momentum. Omniúmque primus ac ſimpliciſſimus olim continebat hydromelitis probè cocti vncias quindecim, ſalis vulgaris drachmas tres, olei ſimplicis vncias tres. Emolliens hæc contineat, radicis althææ & liliorū añ. ℥ j. ficus pingues cōciſas quatuor, maluæ, violæ, helxines, mercurialis, acanthi añ. m̄. j. ſeminum lini, fænigręci & aniſi añ. ℥ ß. coquantur, & in ℔ j. percolata diſſoluatur caſſiæ fiſtulatis, mellis violati, butyri recentis, vel axungiæ anſetis añ. ℥ j. olei violati vel ſimplicis ℥ iij.

Diſcutiens flatus, ℞. Quatuor emollientium, origani, calaminthes, chamæmeli, anethi an̄. m̄. j. ſeminū aniſi, feniculi, carui & cumini an̄. ℥ ß. baccarum lauri contuſarum, ſeminum rutæ & ſileris an̄. ʒ ij. coquantur, & in ℔ j. iuſculi diſſolue electarij diaphœnicon vel benedictæ ℥ ß. confectionis è baccis lauri ʒ iij. mellis anthoſati, ſacchari rubri an̄. ℥ j. oleorū rutæ & anethi an̄. ℥ j. ß. Ex inferioribus partibus detur in aluum. Additur his interdum oleum è nuce iuglande, quod etiam ſolum vel vino permiſtum flatus validè diſſipat, quemadmodum & rutaceum oleū.

Clyſter detergens hac formula præſtituendus, ℞. Origani, calaminthes, abrotani, abſinthij, centaurij minoris, furfuris, hordei integri an̄. m̄. j. ſeminis carthami contuſi, polypodij quercini an̄. ℥ j. hermodactylorum ℥ ß, percoquātur, & in iuris ℔ j. diſſolue hieræ ſimplicis ℥ j. vel hieræ diacolocynthidos ʒ vj. mellis roſati ℥ ij. ſalis ʒ ij. fiat clyſter ſine oleis. his nonnunquam & ſucci betæ vel mercurialis ℥ j. affunditur. Ex horum quoque materia proritans clyſter eſt comparandus, cui ſi cæteris purgantibus prætermiſſis pulpæ colocynthidos ſemuncia incoquatur, validiſſimè è diſtantiſſimis euocabit atque deducet.

In varia affectuum concurſione atque confuſione, ex multorum permiſtione varij quoque vſus clyſteres fient, hac formula: ℞. Quatuor emollientium, chamæmeli, meliloti, anethi, origani, calaminthes, abrotani, furfuris, hordei an̄. m̄. j. ſeminū aniſi, feniculi, carui, lini & fænigræci an. ℥ ß. In ℔. j. decocti iuris diſſolue catholici ℥ j. vel hieræ ſimplicis, diaphœnici an̄. ℥ ß. mellis roſati, ſacchari rubri an̄. ℥ j. olei chamæmeli & violati an̄. ℥ j. ß: hi igitur omnes in præparantium ſunt genere. A purgatione verò clyſter interdum quoque neceſſarius eſt, qui aut anodynus ſit, aut immoderatum profluuium cohibeat inteſtināque corroboret, aut ſanguinem ſupprimat, aut inteſtinorum vlcera perſanet. Anodynus. ℞. Radicum althææ & liliorum an̄. ℥ j. maluæ, violæ, chamæmeli, meliloti an̄. m̄. j. ſeminum althææ, lini, fænigræci & cydoniorum an̄. ℥. ß. coquantur ex lacte & in huius ℔ j. diſſolue butyri recentis ℥ ij. vitellos ouorum duorum: ſubtec indatur.

Adſtringens. ℞. Roſarum rubrarum, balauſtiorum, plantaginis, ſanguinalis, arnogloſſi, verbaſci an̄. m̄. j. ſeminum oxalidis, portulacæ, plantaginis & myrti an̄. ℥. ß. coquātur in lacte vſtulato, vel in aqua fabrorum. In iuſculi ℔ j. diſſolue amyli ʒ ij. gummi arabici vel tragacāthæ vſtulatæ vel maſtiches ʒ j. clyſter fiat ſine oleis.

Adſtringentior fiet, ſanguinémque ſupprimet, inteſtinorum vlcera ſiccabit, & ad cicatricem perducet, ſi huic præterea addas boli armenæ, ſanguinis draconis an. ʒ ij. Multo quoque præſtātior reddetur, ſi pro iuſculo vſurpentur herbarum ſucci.

Purgationes.

NONNVLLA quoque aſſumpta ſola sab aluo fæces ducunt & exturbant, eccoprotica propterea appellata. Ea rectè cibis præmittuntur vt eorū impulſu celeriùs & validiùs excidant. Eadem quoque paſtis cibóque confertis offerri poſſunt, ſed cibum præcipitant aluúmque ſubducunt minore profectu. Nonnulli cibis illa permiſcent, ſed ij vt aluum exonerent, aut nondum confectos cibos præcipitant, aut certè corrumpunt. At vnam aloem cibis interponere nihil nocuerit, quum præſertim in peſtilenti conſtitutione in corpus illam diſtribui volumus, vt humores à putredine vindicet. Itaque ad molliendam aluum ſi neque olus, neque oleum, neque butyrum, neque pruna ſatis erunt, mannæ calabriæ ℥. j. ex carnium iure ſoluta ſorbenda eſt ſemihora ante paſtum, aut caſſiæ fiſtularis ſemuncia ex ſaccharo. Quum autem ſimul quædam deſideratur ventriculi deterſio, vel aloes vel pillularum ſtomachicarum, vel rheibarbari & aloës drachma dimidia in pillulas duas tréſve concinnata voretur paulum ante paſtum. Ita enim copioſiùs deiiciet, quàm ſi tripla multò antè tempore fuiſſet aſſumpta. Qui hæc vel leniſſima auerſabitur, pruna circiter duodecim coquat è iure duarum triúmve drachmarū ſennæ, additóque ſaccharo edantur ex ſuo iure. Quum pleniùs mollienda eſt aluus citra inſignem vllam humorum purgationem æſtuoſo præſertim cœlo per febrem ardentem & ſitim validam, ita præſcribendum. ℞. mannæ calabriæ ℥ ij. diſſolue ex iuſculo capi, horis tribus cibo præmittatur. Aut validiùs ſic, ℞ caſſiæ fiſtularis ʒ x. aſperge dulcis puluerē fiatque bolus. Aut ſic, ℞ diaprunon lenientis ſimplicis ʒ v. medullæ caſſiæ fiſtulæ ℥ ß. cum ſaccharo, fiat bolus. Quum autem ſeorſum expurgandi ſunt humores, medicamentum longiore interuallo cibum præcedat, vt purum nec aliena permiſtione fractum è ventriculo excidat, penetrétque prius in venas quàm cibi potúſve permiſtione interpelletur. Ventriculo detergendo atque purgando accommodatiſſima eſt aloë, lieni ſenna, iecori rheumbarbarum, meſenterio & inteſtinis agaricus: quāquam & vnumquodque in alias etiam partes, in alióſque humores vires exercet. His igitur è prima corporis regione citra reliqui corporis perturbationem vllam præparati detrahuntur humores: atque ſic è ventriculo. ℞ maſſæ pillularū aſſaieret ʒ j. rheibarbari ʒ ß. ex ſyrupo abſinthij malaxētur, fingāturq; pillulæ ſeptē. Potio autem quòd ventriculi latera proluat, validiùs extergit. ℞ pulueris hieræ ſimplicis ʒ iij. rheibarbari electi contriti ʒ j. diluta vnciis tribus hydromelitis propinetur ieiuno. Si vires permittant, addetur ʒ j. aut ʒ j. ß. El. diaphœnicon, vt medicamenti languida vis proritetur ocyúſque prolabatur in aluum. At quum ventriculi ſeu pituitoſa ſeu bilioſa impuritas vel nauſeam, vel animi exolutionem langueſcente pulſu, vel ſyncopem accerſit, lenioribus res tutò gerenda. Quū quis præterea aloës amarorem faſtidit, rheumbarbarum, & ſi hoc quoque graue & inſuaue, ſennam

Quæ aluum molliunt atq; ſubducunt.

De expurganda prima corporis regione.

na in eam quam mox ſubdam formulam, apretur. At verò ſi iam altiùs circum ventriculum, circum pancreas aut meſenterium conditus eſt humor bilioſus præſertim, bis ducendus eſt pharmacis, quæ habent pulpæ caſſiæ fiſtularis vel diaprunon ſimplicis ʒ vj. rheibarbari electi triti ℈ iiij. ex ſaccharo bolus fiat, vel potio. ℞ rheibarbari electi ʒ j. ß. electarij lenientis ʒ iij. ſyrupi violati ℥ ß. aquæ decoctionis hordei ℥ iij. ſoluantur in potionem. Ita quidem rheibarbari ſubſtantia, quia ſicca & adſtringens, leniente aliquo (niſi immoderatè aluus profluat) temperanda. Vel ſic, ℞ aquæ ſtillatitiæ endiuiæ, vel cichorij ℥ ij. vini albi odorati ℥ j. in quibus macera rheibarbari ſelecti triti ʒ ij. vel ʒ ij ß. cinamomi ʒ ß. in expreſſo dilue ſyrupi adiantini aut de cichorio ſimplicis ʒ vj. Eiuſmodi potio vel ex alijs quoque aquis vt bugloſſi, betonicæ, aut meliſſophylli comparata, laboranti puero, vel ſeni, vel iam imbecillo, vel prægnanti mulieri, quum non alia ſecura fuerit purgatio, decernenda, quæ & interdum ſyrupi roſarum pallidarum vnciâ vnà validior euadet. Complurium autem humorum confuſa illuuies, ex iiſdem ſedibus ſic eluenda, ℞ endiuiæ, lupuli, betonicæ añ. m. j. florum cardiacorum añ. P. j. foliorum ſennæ expurgatorum ʒ ij. ß. aut ʒ iij. decoquatur ad ℥ iij. In colato iure macera rheibarbari electi cótriti ʒ j ß. agarici trochiſcati ʒ j. cinamomi ʒ ß. in expreſſo dilue ſacchari albi ℥ ß. vel ſyrupi è cichorio ſimplicis ʒ vj. Hyeme cùm herbarum eſt penuria, ad coquendum aſſumantur polypodium, cnici ſemen, vuæ paſſæ, radices cichorij, oxalidis, graminis, aut feniculi. Si caſus præceps eſt, drachmæ decem vel ſeſcuncia catholici ex hydromelite aut conuenienti iure propinetur: vel in decocto & expreſſo iure quod habeat foliorum ſennæ ʒ iij, agarici ℈ iiij. diluuntur catholici, ſyrupi de cichorio añ. ℥ ß. vel ʒ vj. Quum peruicacius malum in his ſedibus non vni purgationi ceſſurum ſperatur, apozema vel ſyrupus ſubinde dandus, dum victum malum ſit. ℞ radicum graminis, petroſelini & feniculi, polypodij, ſeminis cnici, paſſarum expurgatarum añ. ʒ iij. endiuiæ, lupuli, hyſſopi, ſcolopendrij añ. m. ß. foliorum ſennæ ℥ j ß. decoquantur in aquæ ℥ xij. ad ℔ ß. In qua colata macera agarici albiſſimi ℥ ß. cinamomi ʒ j. ß. In expreſſo ſolue ſacchari albi ℥ j. ß. vel ſyrupi è cichorio ſimplicis ℥ ij. Apozema hoc erit in tres doſes.

Syrupus in eoſdem vſus. ℞ radicum apij, petroſelini & capparis in aceto boris ſex maceratarũ añ. ℥ ß. agrimoniæ, endiuiæ, cichorij, lupuli, fumariæ, caſſuthæ, ſcolopendrij, hyſſopi, origani añ. m. ß. ſeminũ aniſi, cucurbitæ & melonũ, glycyrrhizæ añ. ʒ ij. coquantur in aquæ ℔ tribus ad ℥ xv. in quibus infunde horis duodecim foliorũ ſennæ electorũ ℥ iiij. agarici albi ℥ ij. florũ cardiacorũ epithymi añ. p. j. zinziberis, cinamomi añ. ʒ ij. feruefiát ac exprimatur, ac dein diſſolue ſyrupi è cichorio, è ſcolopendrio & hyſſopo añ. ℥ ij. ſacchari albi ℥ ß. coquantur in ſyrupũ, dentur ℥ ij. ex conuenienti decocto. Si poſthac affectus expoſtulet, ſeorſum in ſeſcunciam ſyrupi, ʒ j. aut ℈ iiij. rheibarbari expreſſum diluetur. Horũ igitur imitatione poſſint generis omnis cópoſitiones ad expurganda primæ regionis vitia præſtitui. At nihilominus in aſcite, quòd aqua citrina denſis mébranis arctiùs coërcita ſit, & à purgationis vijs ductibuſq; ſepoſita, validiorũ medicamentorũ vim efflagitat. Quæ porrò humorũ impuritas in ſecundã corporis regionẽ quæ maiorũ eſt venarũ inualerit, niſi languidiores vires aut acrior morbus obſtet, pharmaco valentiore demenda eſt, & ijs quæ dixi lenioribus nonnihil eorũ adijciendũ quæ ſcammoniũ, turpethum, colocynthidem, hermodactylos, huiuſque claſſis pharmaca cótinent. Vt caſſiæ fiſtulari, vel diapruno ſimplici, vel catholico pondo ſemunciæ: vel diluto rheibarbari, vel agarici, vel ſennæ miſcendũ aut diaphœnici, aut diacarthami, aut diacydonij, aut confectionis Hamech ʒ ij. vel ʒ iij. pondo: qua etiã ratione ſuprà ſcripto ſyrupo turpethũ & ſcammoniũ adiunguntur: aut ſyrupus catharticus maior, aut electariũ catharticũ maius vſurpentur. Pateſfactis tandẽ & expurgatis primis regionibus, tertiæ iã quæ ſummarũ eſt partiũ, vt capitis, lumborũ, artuũ cacochymia, quemadmodũ & hydropicorũ ſeroſus humor, alijs inſuper vehementioribus detrahenda, quæ vt vires erunt & corporis præparatio, ita conuenienti tum doſi tum forma decernentur.

Quomodo ſecunda corporis regio expurganda.

Regio tertia vt expurganda.

Capitis & cerebri peculiaria medicamenta. CAP. XVI.

OMNEM iam eorum medicamentorum materiam quæ noxios humores tum apparant, tum è publicis corporis regionibus detrahunt exequutus, ea dein perſequar quæ purgationis vniuerſæ reliquias è ſingulis partibus, præſertim è cerebro, è pulmonibus, è thorace, è corde, è iecore, è liene, è renibus, ex vtero atque ex articulis deriuent. Et ea demum quæ partes ipſas prorſus omni illuuie expurgatas corroborent, priſtinæque reddant valetudini. Id autem remedijs præſtandum quæ peculiari dote partem vnamquamque iuuent. Cerebri igitur mucum atque pituitam per nares hæc eliciunt.

Sampſuchum natium mucum ac pituitam impoſitum blandè expurgat.

Saluia & betonica vtraque trita & in alterutram narem indita ſi aliquantum ſinitur, pituitam nullo tædio prolicit, cerebrumque mirè leuat.

Anemone quæ præſertim quadrato eſt caule & flore purpureo, acris eſt, propriè verò ſuccus eius naribus infuſus cerebrum expurgat: commanducata radix pituitam trahit.

Beta vtraque & nigra & candida nitroſa quadam facultate cerebri excrementa deducit, in idque ſuccus earum ex melle aut hydromelite naribus indendus.

Braſſica ſatiua eadem qua beta vi nitroſa, naribus immiſſa capitis pituitam elicit, cæteriſque humoribus exonerat.

Radix iridis noſtratis, naribus ſubdita ſternutameota mouet, & pituitam prolicit, quod & ſuccus validius præſtat, ſed quòd acrior ſit, lenienre liquore temperandus.

Elaterium cucumeris agreſtis ſuccus, iridis ſuccum facultate ſuperat, vt maiori quoque temperatione ſit opus.

Cyclamini ſuccus ad purgandum capur omoium efficaciſſimus, at non ſatis tutò naribus ioſtillatur, quod cerebri meoinges acerrimè feriat. Qua autem ratiooe hæc conuenienter aptentur in errhina dicendum.

Errhina. Errhinum blandum. ℞. Foliorum ſampſuchi, ſaluiæ, betæ & anemones (quum haberi poteſt) recentium an. m. j. Terantur & affunde aquæ beronicæ, vini albi an. ℥ ij. expreſſus ſuccus accommodetur in errhinum. Si actius optatur, addeoda radicis iridis vireotis ſemuncia: haurien dus aurem bic ſuccus eſt in nares prono capite, vt altins ſubeat ne relabatur in fauces. Valentius: ℞. Radicis cyclamini ʒ j. elaterij ſi in promptu eſt, ʒ ß. Trita macerentur in ℥ iiij. vini albi vel hydromelitis vr mitius euadat. Expreſſus ſuccus reponatur in ampullam. In hoc maceratum oblongum contortumque linamentum in nares inſerendum: oam ſuccus ſi hauſtus feratur in cerebrum, abundè quidem mucum eliciet, ſed acerrimo & ramen momentaneo dolore: neque ari dorum pulueres turò poſſunt in nares inſpirari. At reouiſſimè contrita illa excipi poſſuor mellis vncia vna quo nares ſublinantur. Cyclamini quoque radix in oblongæ turundæ ſpeciem præciſa & aqna vitæ macerata ſi naribus indatur, pituitam abundè proliciet. Oportet autem quæ immittuntur nō prorſus nares obturare, vr quum ducetur ſpiritus errhini vaporem vimque ſecum deducat in cerebrum: ipſum quoq; laboranrem prono baberi capire, vr excrementum cerebro meningibuſque circumfuſum promptius illabatur in nares.

Quæ porrò pituitam ſternutamento promoueor, diuerſa ſunt facultate, nam & his acriota ferè ſunt, & cerebrum impulſionis vi concutiunt, ſicque eius ſuperuacanea vodique io priora atque in nares deriuant. Sunt autem huiuſmodi.

Struthium quæ & lanaria & ſaponaria nuocupatur, ſternutamenta ciet, ac mucum prolicit trita cum melle & naribus inſuſa.

Caſtoreum vt alijs facultaribus cerebrū neruoſq; iuuat, ita & ipſum ſternutamento purgat.

Ptarmica hoc eſt ſternutatoria ex ipſius effectus præſtantia nomen iouenit, quandoquidem & folijs & floribus efficaciſſima eſt euocando ſternutamento.

Batrachij radix acerrima areſacta tritaq; naribus ſubdita, ſternutamento cerebrū expurgat.

Elleborus albus potentiſſimè ſternutamenta mouet, ſi vel ſola radicis eius fibra inſeratur in narem, multoque magis ſi arida ea in aqua vitæ macerata ſit. Puluerem eius in nares indere oon niſi veterno aut apoplexia correptis & conſopitis liceat.

Euphorbium vel odore ſolo ſtrenutatorium eſt, cuius eriam oleo perunctæ nares, aquoſo multo ſtillanr humore.

Quum autem horum effrenata vis ſit, ne quid inopinatò contingat, ſingulis certiùs quàm permiſſis compluribus atque compoſitis vti liceat.

Struthium & batrachium terantur macerenturque in hydromelite, in quo dein intincta linamenta indantur in oares. Veratro tamen & euphorbio ea qnam dixi præcautiooe vteodum.

Per palatum verò pituitam hæc proliciunr manſa aut gargarizata.

Apophlegmatiſmi. Maſtiche commanducata blandè & leniter pituitam ex ore & faucibus potius quàm è longinquis elicir, perinde ac omnia ferè diutiùs ore circumducta. Vua quoque paſſa & per ſe cum oucleis & cum pipere commanducata caput blandè purgat.

Sinapi verò tantum ori quouis modo inditum, è cerebro pituitam ducit, naribus quoque admotum ſternutamenta cier.

Naſturtium ſemine eadem quæ ſinapi præſtat.

Pyrethrum radice idem & aliquaoro validius efficit.

Piper longum tametſi calidius, non æqnè ad ducendam pituitam efficax.

Staphis agria non ſolùm quòd acri ſemine os fauceſque velut exurat, ſed peculiari quoque vi cerebri pituitam euocat, & ore profundit.

Hæc ita comparentur in vſum: ℞. Sacchari candi, ſacti ℥ j. maſtiches ℥ ß piperis longi, pyrethri, ſtaphidis agriæ an. ʒ j. fiat puluis, qui referatur in nodulos ore continendos premendoſq; dentibus: hæc quidem manſa præcipuè gingiuas, dentes, maxillas & oris fauciūque partes expurgant, quas nimirū calor attigerit. At verò gargarizatu quoniam altius in fauces incidunt, longius quoque proliciunt vt ex ipſis faucibus, ex amygdalis, ex œſophago & palati cauo, quemadmodū & penna altius in fauces iodita. ℞. Seminis ſinapi tunſi ex aceto ℥ ß. piperis longi in puluerē triti ʒ j. hydromelitis ℔ j. fiat gargariſmus. Vel ſic: ℞. Ficus pingues inciſas quatuor numero, vuarum paſſarū expurgatarū ℥ j. glycyrrhizæ ℥ ß, coquantur ad ℔ j. In expreſſo iure diſſolue radicis pyrethri tenuiter tritæ ʒ j. piperis longi ʒ ß. fiat gargariſmus. Piperis enim atque pyrethri vis coquendo vaneſcit atque diſperditur. Sed neque gargarizatu cerebri interiora exquiſitè purgantur, quòd minimè ad cerebri baſim is pertingat, quò maximè cerebri excrementa confluut. Optima aūt & vtiliſſima cerebri expurgatio per palatū fiet, ſi aptus conueniens q; liquor hauſtus io nares reſupino capite relabatur in fauces. Etenim tranſitu cerebri baſim ſubiens viā per quā excremento curſus eſt expedit, cerebrū vi ſua ferit, cuius etiā excrementa facultate deducit: hanc autē cæteris mitiorem ita decetnito. ℞. Radicis althææ & betæ ao ℥ j. hordei integri, glycyrrhizæ,

vuarum

vuarum paſſarum añ. ℥ ß. coquantur in hydromelite ad ℔ j. In quo ma[illegible]ra radicis pyrethri, radicis cyclamini contritarum añ. ℈ ij. exprimatur liquor in eum quem [illegible] vſum.

Frigida quæ capitis ardores & deliria mitificant accerſuntq́, ſomnum. CAP. XVII.

ROSA ſicca deſtillationes arcet, quas tamen humida ac recens odore ſolo protitat, capitis dolores ex ardore compeſcit, accerſitque ſomnum, cerebrum mentemq́ue roborat.

Viola frigida & humida, tum odore tum ſubſtantia capitis quoque ardores ac mentis perturbationes lenit inducto ſopore.

Nymphæa tota refrigerat ordine ſecundo, eius radix atq; ſemẽ exiccat, flos verò humectat, iſque naribus ac fronti admotus, capitis ex bile dolorẽ lenit, ſomnũ conciliat, ſumptuſque omnẽ extinguit ardorẽ. Lactuca tũ admota tũ ſummo cibo ſumpta acres demulcet humores, deſipientiã ſedat, vaporiſque ſuauitate ſomnũ accerſit, idque blandè & citra offenſionem vllã. Solanũ furioſum venenatũ eſt ac inutile, hortenſe verò eſculentũ eſt & admotis folijs ſomnificũ: ſed & hortenſe immoderatè ſumptum mentem quoque perturbat.

Hyoſcyamus albus eligendus cui flos & ſemen album eſt, cui verò flauum aut nigrum quod vel inſaniam vel ſoporem infert aſ fugiendũ. Sed ne albus quidem tutus, quòd immodico vſu dementet. Papauer album medicinis tutius ſed minùs efficax quàm nigrũ, & ſylueſtre quod rhœada appellant, flore rubro, nigro autem ſemine: eſtque frigidũ ordine tertio. Sempervivum maius frigidum quidem ab uodè, ſed nullius particeps malignitatis. Tria hæc fronti & naribus admota acres fluxiones ſiſtunt, capitis ardores extinguunt, dolores leniunt ab æſtu & febris ardore natos, ſomnumq́ue inducunt ac deliria ſedant.

Caphura frigida ſicca gradu tertio, acris, odorata, partiũ tenuiſſimarũ. Capitis ardorẽ, cephalalgiã ab æſtu naribus admota, aut cum ſantalis & aqua roſarũ ſtillaticia in frontis & temporum forũ adhibita mitigat, ſanguinẽ è naribus profluentẽ ſiſtit, ex æſtuans cerebrũ recreat odore, ſed libidinẽ extinguit. Mandragora frigida ordine tertio, ſiccaque primo perhibetur, radice, folio, fructuque vſurpanda. Eximia ei vis reſtigerandi atque cõpeſcendi ardentiũ ſebriũ æſtus, capitis dolores ac deliria, ſed præcipua conciliandi ſomnũ, ſopotifera enim eſt & narcotica. hæc autem præſtat tũ fructus odore, tum folio radicéve trita, inductaque ex oleo fronti atque temporibus. Opiũ frigidũ ſummo quartóve gradu, ſiccũ primo: planè narcoticũ eſt quòd ſublato aut conſopito ſenſu ſtuporẽ inferat. Ad leniendũ acerbum dolorẽ, ad quemuis ardorẽ protinus extinguendũ, ſoporemq́ue accerſendũ, extrinſecus moderatè appoſitũ omnium quæ ſuprà dixi efficaciſſimum, quæ vel naribus illitũ odore ſolo confert. Medicamentis inditur quorũ exuperans calor tẽperati poſtulat, intrò aliàs minimè purum admittitur.

Hæc igitur præcipua eſt eorũ materia quę in prędictos vſus coaptantur vel in ſyrupos, vel in pillulas, vel in antidotos: huiuſmodi ſunt quæ aſſeruantur, ſyrupus roſarũ ſiccarum, ſyrupus nymphææ, ſyrupus papaueris, diacodion ſimplex, diacodion compoſitũ, pilullæ è cynogloſſo, Philonis antidotus & trochiſci è ſuccino, Trochiſci de Caphura & Trochiſci Narcotici. In rem autẽ præſentem fotus fiunt ſincipitis, embrochæ, illitus, cataplaſmata, frontalia. Vt in cauſo & capitis dolore ab æſtu, fotus qui habet aquarum ſtillaticiarum plantaginis, roſarum, ſolani añ. ℥ iij. aceti ℥ j. ß. caphuræ ʒ ß. miſce in fotum ſincipitis & temporum. Aliud, ℞. roſarum, violarum nymphææ, lactucę, ſolani, ſempetuiui añ. m̃. j. ſeminum lactucę, hyoſcyami & papaueris albi añ. ℥ ß. coquantur ex aqua ſimplici, acetique ſextans ſub finẽ indatur: tepido ſincipur foueatur per ſpongiam aut per ſplenia. Hæc eorum materia (ſerpyllo, meliloto, betonica rutaque additis) tuſa cretaque & roſaceo vnguento aut populeo vel oxyrhodino excepta in cataplaſma redigitur, accommodatum vigilijs, phrenitidi, omnique deſipientię, fronti ac ſincipiti inducendum. Ad hæc quoque vitia earum partium embrocha, id eſt irrigatio fiet ex oleo roſato, nymphææ, papaueris albi & mandragoræ: quibus ſi extrema res eſt, opium addetur, ſed ea temperatione vt eius non ſupra grana dena olei vnciæ ſingulæ excipiant. Addita cera illitus ex his fient, & cerata tum liquida tũ ſolidiora, fronti temporibuſque inducenda. Ex his quoque aceto exceptis oxyrhodinũ fiet compoſitum, ijſdem partibus inducendum, vt quod ℞. olei roſarum, nymphææ & papaueris albi, aceti, aquæ ſtillaticię ſolani & betonicæ añ. ℥ ß, miſta agitentur pro embrocha frontis & ſincipitis. Aliud ℞. vnguenti populei & roſacei aceto lotorum añ. ʒ vj. ß. ſeminis papaueris albi & pſyllij contuſorum, ceræ añ. ℥. ß. malaxentur & concorporentur in cerati formam, quod inductum linteo fronti circundetur. Aliud ſiccum ℞. roſarum rubrarum foliorum violarũ & nymphææ añ. p. j. foliorum betonicæ, lactucæ, & hyoſcyami añ. m̃. ß. ſem. lactucæ & papaueris albi & amygdalorum amarorũ contuſorum añ. ʒ. iij. conciſa omnia & (ſi aridiora ſunt) vapore aquæ roſarum madefacta exceptaque ſplenijs, interſuantur, & applicentur fronti & temporibus.

Calida medicamenta quæ affectuum cerebri præſertimq́, frigidorum reliquias proprietate diſſipant. CAP. XVIII.

SALVIA calida primo, ſicca ſecũdo, quæ anguſtiore ſolio efficacior habetur, ea leniter adſtringit, & emanantẽ ſanguinem cohibet, ventriculũ atque cerebrum corroborat, torpentem appetentiam excitat peculiariter antè neruos firmat, eorumq́ue vitijs omnibus medetur: in idque

vires obtinet caſtoreo [illegible]itimas. Betonica cerebro auxiliatur, idq́ue vel odore ſolo recreat. Hinc comitialibus furioſiſ[illegible] medetur, paralyſim torpentiaq́ue membra perſanat.

Sampſucbus calfacit ſiccatq́ue tertij ordinis initio, tenuium eſt partium, & validè digerit, odoriſq́ue ſuauitate cerebrum neruoſq́ue corroborat: ex biſq́ue flatus, craſſam pituitam, & binc ſubortas obſtructiones diſſoluit. Roſmarinus ſampſucho præſtantior, vnà cum cerebro & neruis cor, ſenſus omnes & memoriam confirmat: tremori atque paralyſi ſalutaris. Stœcbas cerebrum neruoſq́ue iuuat, & frigidis eorum medetur affectibus, illiſq́ue moderato calore quaſi vitam reſtituit: vertigini, epilepſiæ atque melancholiæ ſaluberrima. Laurus calfacit & ſubadſtringit. baccæ in medicamenta adijciuntur quæ neruorum laſſitudines reficiunt, & ad vnguenta quæ calfaciunt & diſcutiunt. earum ſuccus aurium dolori & grauitati inſtillatur. Myrtus quàm laurus adſtringentior, moderato calore atque ſuauitate cerebro familiaris, eius ſpiritus viteſq́ue fouet & firmat, nec parum ſiſtendis deſtillationibus opitulatur. Acorus qui Galanga eſt, calidus ſiccus ordine tertio, oris halitum commendat, frigidis & flatuoſis ventriculi & cerebri affectibus medetur, inditus naribus cerebrum iuuat & firmat, ore verò detentus venerem ſtimulat.

Pæonia mas præſtantior eſt fœmina, calida ſiccaq́ue ordine ſecundo, radice, flore, ſemine celebrata. Cerebrum odorata mirè recreat, ſed admota ſumptaq́ue magis: mentis perturbationem ſedat, nocturna ludibria atque etiam incubos diſſipat, timores pauoreſq́ue diſcutit, comitiali morbo medetur. Cerebri quemadmodum & iecoris, renum, vterique obſtructiones tollit. Ruta ordine tertio calfacit & exiccat: odorata & admota mentis hallucinationes & deſipientiam arcet, melancholicoſq́ue pauores diſcutit. cum oxyrbodino illita capitis dolores quacunque ex cauſa mitigat.

Serpyllum acre, calidum & ſiccum initio tertij, & odoratum & ex oxyrhodino appoſitum cerebrum iuuat atque corroborat, vt idcircò dolores, deliria mentiſq́ue perturbationes ſedet accerſito ſomno: at nibilominus rheumatiſmos frigidaſq́ue deſtillationes capiti inductum ſiſtit & diſſipat. Spica quæ & pſeudonardus, calfacit & ſiccat ordine ſecundo, caput admota calfacit eiuſq́ue humores ſuperuacuos exiccat, & deſtillationes arcet, apoplexiæ, paralyſi tremoriq́ue vtilis.

Centaurium minus rheumaticis affectibus auxilio eſt, neruis accommodatiſſimum, vt quos humore turgentes citra noxam euacuet ac deſiccet. Iridis illyricæ ſeu florentiç radix & aloë præterquam quòd ſomnum alliciunt, dolorem etiam capitis temporibus & fronti ex roſaceo illitæ ſedant, & odoratæ cerebrum recreant.

Compoſitiones porrò ex his paucæ extant, præcipuuſq́ue eſt ſyrupus è ſtœchade. Aquæ verò ſingulorum ſtillatitiæ ferè vſurpantur, & ex his quædam ſaccbaro conſeruantur, vt flores roriſmarini & ſaluiæ & ſtœchados. Olea quoque non pauca vt myrtinum, laurinum, rutaceum, nardinum. In rem verò præſentem cùm vel affectuum frigidorum materiam ſiccare, vel cerebrum corroborare conſilium eſt, horum plurima in capitis lotiones aptantur, additis iuniperi baccis & aniſi feniculiq́ue ſemine: coquunturq́ue vel ſarmentorũ lixiuio, vel aqua cui ſub finem vini albi quadrans affundatur. In id non modò virentes, ſed & areſactæ berbæ conſeruntur, vt quarum integra vis etiam ſubſiſtat. Oleum quoque ad frigidos quoſuis affectus ſic comparari poteſt. ℞. Baccarum lauri, myrti & iuniperi an. ℥ ß. ſeminis feniculi, rutæ & peoniæ an. ʒ iij. ſaluiæ, betonicæ, ſampſuchi, florum ſtœchados, roriſmarini & ſpicæ an. ʒ ij. Tunſa omnia cõſpergantur ℔ ß aquæ vitæ, dum omninò madeſcant: deinde affuſa olei libra vna coquantur vaſe duplici dum liquor omnis ſit abſumptus, expreſſumq́ue oleum recondatur in vſus.

Quæ deſtillationes ſiſtunt & quæ cerebrum corroborant. Cap. xix.

Mastiche vapore tenues capitis fluxiones incraſſat atque cohibet, vorataq́ue cerebrum tenuibus expirationibus impetitum tuetur ac firmat, præſertim verò in febribus, epilepſia, vertigine & in cæteris quæ ſympathiâ fiunt. [illegible] adſtringentior & valentior maſtiche, ad cætera tamen non tutò ſumi poteſt. Succinum quod Arabũ eſt carabe, & Græcorum ἤλεκτρον, calidum primo, ſiccum ſecundo ordine, leniter adſtringit, tritumq́ue ac potum vomitiones ventriſq́ue fluxiones ac deſtillationes ſiſtit, attritu iucundum ſpirat odorem, ſuffituq́ue cerebrum recreat, ſiccat, eiuſq́ue deſtillationes quocunque ruant cobibet, quod & collo circumductum non leuiter confert.

Thus calidum ſiccumq; ſecunda claſſe, frigidas capitis deſtillationes tum interiores ad fauces, pulmunes & ventriculum, ad dentes & maxillas, tum externas ſiſtit & quodammodo diſcutit atque ſiccat, tum ſuffitu tum appoſitu emplaſtri vice.

Agallochum xylaloe, calidum ſiccum ſecundo gradu, odoratum, adſtringens, ſubamarum, firmat omnia interiora viſcera, ſed peculiariter cerebrum tum manſum tum ſuffitũ, eximiè ſiccat & corroborat. Spica nardi humores è capite ſeu in fauces ſeu in pectus ſtomachúmve procumbentes ſumpta ac etiam ore contenta proprietate cohibet, viribus cæteris quàm pſeudonardus præſtantior.

Styrax calidus gradu primo, ſiccus ſecundo, cerebro quoque iucundus, cuius ſuffitu cerebrũ ſicceſcit, deſtillationes ſiſtuntur, & raucedines grauedineſq́ue miteſcunt.

Melan-

Melanthium calidum ſiccum receſſu tertio, ad omnia ad quæ ſtyrax atque etiam efficacius accommodatur. Nam frictum adductumque naribus expirante odore deſtillationes omnes & coryzam exiccat, imbecilloque cerebro opitulatur. Intrò verò non tutò immittitur. Succus quem officinæ benioin appellant, calidus ſiccus ac ſummè tenuis, odoris ſuauitate cor, cerebrum ſenſuſque omnes exhilarat, caput ſuffitu ſiccat, eiuſque ſuperuacua abſorbet, inclinantibus morbis aptus.

Caryophyllum odoratu cerebrum corroborat & exiccat, eiuſque affectus frigidos perſanat, mentem erigit memoriamque firmat. Nux moſchata eiuſque macer ſi vel manditur vel naribus inditur tum odore tum ſubſtantia, cerebri, mentis, ſenſuumque vires auget. Myrrha ſuffitu cerebrum quoque recreat, ſuperuacuos humores abſtergit & abſorbet. Ambarum caput odoris ſuauitate roborat & epilepſiæ confert, cæteriſque frigidis opitulatur affectibus.

Compoſitiones ex his nullæ extant, ſed re exigente ex tempore comparati poſſunt: ferè autem ſingulæ teruntur in pulueres, quorum ſit varius vſus. Suffitus adſtringens deſtillationes tenues & acres, habet roſarum rubrarum, maſtiches, vernicis, ſuccini ſingulorum contuſorum ℥ ß. craſſas verò ac frigidas ſiſtit cerebrumque corroborat, qui ℞ Succini, ſeminis melanthij an. ℥ ß ſtyracis calaminthæ, benioin añ. ʒ iij. maceris, caryophyllorum, nucis moſchatæ añ. ʒ ij. Terantur in puluerem craſſiuſculum ad capitis ſuffitum. Si myrrha & maſtiche ſingulæ pondo vnciæ vnius aqua roſarum ſtillaticia ſoluantur, adiecto puluere præſcripto trochiſci concinnabuntur ad ſuffitum apti. Puluis capillis inſpergendus deſtillationes arcens, ℞ Xyloaloës, ſuccini, caryophyllorum añ. ʒ iij. roſarum rubrarum, ſampſuchi, maceris, nucis moſchatæ añ. ʒ ij. Cucullus verò ſeu interſutus pileus quo caput ad deſtillationes & frigidos affectus munire ſolet. ℞ Sampſuchi, roſarum rubrarum, florum roriſmarini, ſaluiæ & ſtœchados, ſpicæ nardi arefactorum añ. ʒ ij. corticis citri ſicci, grani infectorij, maceris, piperis, nucis moſchatæ, caryophyllorum añ. ʒ iij. fiat puluis qui bombace carpta exceptus coaptetur in cucullum. Cerebrum quoque roboratur ſiccaturque odoratis in nodulum coniectis, vel in globum pomi ſpecie, vt ℞ Seminis melanthij torrefacti ℥ ß. ſpicæ nardi, nucis moſchatæ, caryophyllorum añ. ʒ ij. trita concludantur ſyndone in nodulum. Pomum odorarum hac formula ℞ Sampſuchi, roſarum rubrarum, pſeudonardi añ. ʒ ij. maceris, xyloaloës, nucis moſchatæ, caryophyllorum añ. ʒ iij. ſtyracis, benioin añ. ℥ j. Trita contuſaque omnia excipiantur ladano puriſſimo, vel mucilagine gummi tragacanthæ, tinganturque globuli pertuſi, aſperſo puluere ambaris & moſchi añ. ℈ ß.

Ad pulmonum pectoriſq; vitia. CAP. XX.

VITIA quæ tum pulmoni tum pectori inhæreſcunt purgato iam corpore atque deſtillatione ſedata, ferè quidem vel leniendo, vel detergendo extenuandoque tolluntur. In idque ex infarctu liberantium ordine aptiſſima ſunt quæ incidendo atq; detergendo, nec vehementer calfaciant ſiccéntve, nec exaſperent: ſed leniant & quadãtenus humectent. vt ſtrobyli, mel, terebinthina. Interdum etiã acriora, ſed ex melicrato, ptiſana, vino dulci, aut leniente ſorbitione data. Arteriæ autem pectoriſque aſperitatem hæc peculiariter leniunt ſimulque ardorem extinguunt.

Pruna dulcia moderatè refrigerant, humectant verò ordine ſecundo, aluũ molliunt ac ſubducunt, pectus arteriamque leniunt, bilis ardorem ac ſitim compeſcunt.

Zyzypha quæ & iuiubæ ac myxaria quę & ſebeſten, quo prunis dulciora, hoc viribus omnibus eis antecellunt. Cremor hordei refrigerat, humectat & oblinit, ſitim reſtinguit, deterget ſine adſtrictione, ac facilè in thoracis partes illabitur.

Succus amygdalarum dulcium arteriam pulmonemque lenit, ac ſimul emolliens humores è thorace ſputis educit: qui ex amaris elicitur, obduratos ac tenaces validius expectorat. Semen maluæ quia humectat & oblinit & aſthmaticis bibendum datur, thoracem pulmonemque proprietate iuuat, raucamque vocem lenit.

Semen bombacis quod craſſa leniendo extenuet, tuſſi & thoracis vitijs peculiariter medetur. Viola feruidos acreſque humores temperat & ſicceſcentes pulmones humectando recreat, eorumque exaſperatas vias lenit.

Glycyrrhiza temperata calore, modicè humida: omnia exaſperata propriè verò arterias lenit, tuſſim ſiccam, aſthma atque ſitim mitigat. Gummi arabicum refrigerans ac modicè ſiccans, ſed tamen quia emplaſticum, aſperitatibus omnibus medetur, nec ventriculum relaxat.

Tragacantha frigida ſecundo, humida primo receſſu: humidior quàm gummi, aptiuſque tuſſim veterem omneſque aſperitates lenit.

Nuclei pinei calore temperati luculenter humidi emolliunt ac detergunt, purulentam, craſſam, lentamque expuitionem promouent.

Piſtacia quia leniendo ſubamara ſunt & adſtringentia, pulmonis thoraciſque obſtructiones liberant. Auellanæ toſtæ deſtillationem arcent, crudæ verò ac recentes tuſſi veteri medentur, ſtomacho tamen infeſtæ præſertim quæ vetuſtate nimium exaruerint.

Mel calidum ſiccumque ordine ſecundo, valenter deterget, aluumque ſubducit, non niſi coctum ſumitur, nam flatus crudum excitat & ventriculum oſtendit.

Saccharum minus calidum ac ſiccum quàm mel, vtq; gratius eſt & ſuauius, ita & omnia mitiùs quàm mel efficit, nec ſtomacho infeſtum eſt.

Compoſitiones ab his extant, ſyrupus zyzyphorum, ſyrupus violatus, electarium tragacanthæ frigidum, eclegma è pino, pillulæ bechicæ, pilullæ albæ & penidia. Ad quarum imitationem aliæ quoque poſſunt in rem præſentem præſtitui, quemadmodum & potiones quædam lenientes pectorales appellatæ, quales ex hordei m.j. paſſarum ℥j. zyzyphis, mixarijs an. viij. nu. glycyrrhizæ ℥ ß. in aquæ ℔. iij. percoctis.

Hæc verò pectoris pulmonumque vitia detergendo & extenuando purgant. Vua paſſa quę dulcis fuerit, leniendo detergendoque leniter thoracis ac pulmonis affectibus eximiè ſuccurrit.

Ficus abſtergendi facultatem & incidendi obtinent, præcipuè verò thoracem purgant, tuſſi veteri diuturniſque pulmonum vitijs conueniunt, gutturi, arteriæ, & anhelatoribus aptiſſimæ. Capillus veneris propriè pectus & pulmones expurgat, pleuritidi & peripneumonię vtilis. Adiantum album craſſa & lenta ex pulmone educit.

Hyſſopus peculiariter peripneumonię, aſthmati, orthopnœæ & tuſſi veteri ex deſtillatione opitulatur, præſertim ſi ex melle, aut vuis paſſis, fico & ruta decoctus potetur, deterſor familiaris. Praſſium quod album appellatur, craſſa è pectore educit, vtiliterque datur aſthmaticis, tuſſientibus, & interdum tabidis. Origanum linctum ex melle tuſſibus medetur: inclinanti quoq; peripneumoniæ & pleuritidi.

Calamintha orthopnœæ, aſthmatique confert ex hydromelite. Abrotanum maximeque eius ſemen recta ceruice ſpirantibus, ruptis, conuulſis, tuſſi, orthopnœæ auxiliatur.

Polypodium radicę vſurpatur calida ſiccaque ordine ſecundo: dulcis pariterque ſubauſtera eſt, craſſam pituitam detrahit, præcipuè verò è pulmonibus, quia lenis eſt & dulcis.

Cnici ſemen ac propriè eius medulla in vſum venit, calida ſiccaque ordine ſecundo: abſtergens & aperiens, ſimulque leniens, propriè pectus atque pulmonem lenta pituita expurgat, vocem clarificat.

Iris flore ac radice inſignis, calida ſiccaque ordine ſecundo, inueterata omnia pectoris pulmonumque vitia blandè expectorat. Helenium radice vtile, calidum ordine tertio, ſiccum primo, ad educendos lentos & craſſos thoracis humores accommodatum: veterem tuſſim emendat, orthopnœam, conuulſiones, inflationes, ſtomachique vitia, menſes quoque mouet & vrinas. Satureia quæ & tymbra, medetur pulmonis & thoracis vitijs & thymum viribus ęmulatur. Thymus vt obſtructiones hepatis & viſcerum ſoluit & expurgat, ita craſſa lentaque è pulmone & thorace expectorat, anheloſis & aſthmaticis cum melle datum omnia thoracis vitia excreabilia facit, ſed fœtum excutit.

Iuniperus calida & ſicca ordine tertio, baccæ craſſos & glutinoſos humores extenuant. Potæ ad vitia thoracis, ad tuſſes, inflationes & tormina proſunt: ſed tamen tam ligni deuoratum interficere creditur. Seſeli maſilienſe officinis ſiler montanum calfacit & deſiccat ordine ſecundo, radix & ſemen tenuium ſunt partium, ſtomachi viſcerumque concoctionem iuuant, tuſſes diuturnas ſanant, & orthopnœæ medentur.

Dracunculus calidus ſiccus, acer & amarus, leniterque adſtringens, tenuium eſt partium. Radice viſcerum omnium craſſos ac lentos humores attenuans expurgat, tuſſibus ex deſtillatione prodeſt: his térve elixa in cibo radix craſſos ac glutinoſos humores è pulmone validè exterget, incîdit, & expurgat. Arum calidum ſiccum ordine ſecundo: eaſdem atque dracunculum vires, ſed multò infirmiores obtinet.

Cepa, porrum, allium, ſcordium vim acrem & excalfactoriam habent, qua viſcerum omnium imprimiſque pectoris craſſos & viſcoſos humores extenuant, detergunt & expurgant: præcipuè verò porrum & ſcordium purulentam craſſamque pulmonum materiam pectore expellunt & arterias purgant, ſi aut cum ptiſana hydromelitéve cocta edantur, aut cum naſturtio, melle & reſina in eclegmate delingantur. Si ſemel atque etiam iterum mutata aqua parum præcoquantur, acrimoniam quidem illa & cacochymiam deponunt, ſed inefficaciora ad commemorata paulò redduntur.

Scylla pectus craſſis & lentis humoribus infarctũ expurgat, tuſſim veterem & aſthma perſanat, ſaniem è pectore elicit. Crocus lethargicos ſtrennè iuuat, ſed pituitam attenuans ad ſpiritus difficultatem, ad tuſſim & pleuritidem mirè confert.

Zinziber craſſam pulmonum pituitam attenuat, tenuem concoquit, tuſſis veteris, aſthmatis frigidorumque affectuum familiare remedium, quod præcipuè recens conditum fuerit.

Ariſtolochia vtraque amara & ſubacris, abſtergit & digerit, ſed rotunda craſſos humores validiùs extenuat, & ab ijs natas obſtructiones promptiùs expedit. Hinc aſthmaticis, ſuſpirioſis & pleuriticis auxilio eſt. Gentianæ radix extenuando & abſtergendo obſtructiones efficaciter expedit, idque tanta vi vt iumentis etiam non tuſſientibus modò, ſed illa quoque trahentibus auxilietur pota.

Myrrha tuberculo fabę deuoratur in vetere tuſſi, orthopnœa, in laterũ pectoriſq; doloribꝰ.

Hæc autem peculiari dore tabidis opem ferunt. Scabioſa calida ſicca, non modò quia amara, ſed & ingenita facultate validè, adeò pulmonem expurgat, vt eius tum abſceſſus atque vomicas tum etiam pleuritidas proprietate rumpat & expurget.

Pimpinella calida ſiccaque ordine ſecundo, abſterſionis adſtrictioniſque particeps: tabidis aptiſſima, cruentas excreationes ſiſtit, ſordidas ac purulentas expurgat, vlcera detergit, mirificè ſiccat & agglutinat.

Tuſſilaginis radices & folia petuntur, hęc virentia temperatis proxima ſunt, ſiccata verò modicè acria & calida euadunt, hinc ſiccas tuſſes & orthopnœas ſanant, & accenſa inſpirato fumo pulmones tam blandè expurgant, vt ſine noxa omnes thoracis abſceſſus rumpere credantur.

Symphytum, conſolida maior ordine ſecundo excalfacit ſiccatque. Collectum in thorace pulmoneque pus expurgat & ſanguinis reiectiones ſiſtit.

Pulmo vulpis arefactus ſi bibatur ſuſpirioſos adiuuat, tabidorum vlcera agglutinat, roboratque pulmonum ſubſtantiam.

Ex his componuntur extantque medicamenta huiuſmodi, ſyrupus hyſſopi, ſyrupus praſſij, electarium diaireos ſimplex & diaireos compoſitum, conditum adianti, conditum florum iridis, conditum radicum enulæ, zinziber conditum, eclegma è ſcylla ſimplex & compoſitum, pilulæ ſcabioſæ. Et quæ ad ſanguinis excreationem & ad tabidos purulentóſve conſeruntur, trochiſci è terra lemnia, ſyrupus ſymphyti. Quũ magna ſit horum compoſitorũ ſuppellex, rarò decernuntur alia niſi cùm penuria ſubeſt, aut ad implicitos affectus inſueta deſideratur permiſtio, vt quæ leniendi & expectorandi hoc modo vim obtinet. ℞ zyzypha, myxaria, ficus paſſas añ. vj. nu. vuarum paſſarum ab acinis liberarum ℥j. polypodij quercini, ſeminis cnici, radicis elenij añ. ℥ ß, adianti albi, hyſſopi, praſſij, origani, ſatureiæ añ. m. j. ſeminis althææ & ſeſeleos añ. ʒij. coquantur exprimanturque ad ſeſquilibram, adiectoque pari ſacchari pondere recoquantur in ſyrupum. Si vel eclegmata vel electaria rei præſentis neceſſitas expoſtulet, horum permiſtio ex his quas antè protuli formulis diſcenda.

Quæ cordis diſcutiant affectus cardiaca appellata. CAP. XXI.

QVOD affectus pauci in cor inuadere poſſe credantur, cardiacæ facultates præcipuæ ſunt, noxia omnia malignaque depellere, & cordi robur conferre. Malignitatem depellunt alia frigida, alia calida. Cardiaca frigida hæc ſunt.

Bugloſſum vtrunque languentibus medetur & ſyncope vexatis, melancholicos exhilarat, & ex diuturno morbo conualeſcentes recreat. Viola & nymphæa in cardiacis frigidis quoque habentur, vtraque cordis tædia diſcutit, ſpiritus excitat ac tetros arcet vapores. Semen mali citrij amarum, venenis reſiſtit, oris ſuauitatem commendat, ad mulierum malaciam confert. Succus mali citrij & punici acidi & arancij acidi frigidus ſiccus ordine tertio, aduerſus internas & peſtilentes putredines, venena, & partium principum maximeque cordis imbecillitatem in primis vtilis eſt, & dum cardialgia hoc eſt mordicatio ventriculi os infeſtat. Semen oxalidis cordis & oris ſtomachi inextricabilia vitia, maximè ſcorpionum ictus ſanat.

Mali odorati atque cotonei ſuccus cor & ſtomachum roborat, ſyncopem tollit, venenum conſopit aut arcet.

Calida. Meliſſophyllum ſyncopen ex frigida cauſa, mœrorem triſtitiamque excutit. Doronicum quod Paulo Arnabo dicitur, radix calida & ſicca ordine tertio, ſubdulcis, intus alba, foris flaua, pollicis craſſitie, nodoſa, denſa, cordis palpitationi & venenatorũ morſibus atque ictibus auxiliatur, ipſumque cor peculiariter roborat. Vetonica altera quæ & runix & biſtorta, calida & ſicca, ſubamara, contra nocturnas peregrinationes & difficiles ſomnos commendatur, aduerſus toxica, ſerpentum & ſcorpionum ictus ex vino albo bibitur: ſuccus peſtis arcet contagia, & vomitiones cohibet. Dictamni radices & folia in vſu ſunt, calfaciunt & ſiccant ordine tertio, tenuium ſunt partium: ad morſus & ictus venenatos exhibentur, & ad peſtilentium febrium malignitatem. Pentaphyllum tormentilla vulgò, ſiccat tertio receſſu citra manifeſtum calorem, ſubadſtringit, tenuium eſt partium, venenis reſiſtit & peſti, omnes ſanguinis eruptiones cohibet. Atractylis hirſutior quibuſdam, alijs acanthium, carduus benedictus vulgò, calidus ſiccus, amariſſimus, obſtructiones internorum viſcerum tollit, & eorum vlcera ſanat: aduerſus peſtilentes alioſque venenatos & putres affectus in primis efficax. Stæbe ſcabioſa, vt abceſſus interiores rumpere, ita & peſtilentium morborum virus è corde foras extrudere creditur, & eorum bubonas carbunculoſque diſcutere. Ocimi ſemen cardiacum eſt, cor enim exhilarat eiuſque defectionem tollit & humidum ſtomachum roborat.

Corroborantia frigida. Os è corde cerui, hominis cor quadam ſubſtantię ſimilitudine roborat, ad cardiacam affectionem & ſyncopem in primis vtilis. pro quo in eoſdem vſus cornu cerui ſubſtituitur. Cornu vnicornis omnium præſtantiſſimum creditur cor tueri, veneni vim omnem obtundere, & peſtilentium morborum perniciem lenire.

Ebur frigidum ſiccum primo gradu, cordis robur tuetur & conceptum adiuuat. Aurum temperatiſſimum, foliolis & veluti bracteolis ad naturæ robur & affectus melancholicos, ad exolutum ſtomachum, ad cardiacos & præter rationem mœſtos efficax. Argentum frigidum humidumque temperatè, auri vires quadamtenus æmulatur, ſed iam metallicæ malignitatis quodammodò particeps.

Vniones ſeu margaritæ frigidæ ſiccæ, integræ potiores, cor proprietate roborant, ſyncopen tollunt, putredini cor obſidenti peſtique & venenis obſiſtunt.

Saphyrus potus ictos à ſcorpione iuuare, & cor ab omni veneni labe tueri creditur, & inteſtinas vlcerationes emendare. Hyacinthus uirulentorum quoque beſtiarum ictibus & malignis medetur affectibus. Smaragdus, eadem non potus modò, ſed & collo ſubnexus confert, &

melancholiam mœſtitiamq́ue ſoluit. Corallus frigidus ſiccus ſecundo gradu, vt adſtringendo ſtomachum roborat, & ſanguinis reiectiones magno perè ſiſtit, ita & cordi robur conſeruat, idq́ue munit aduerſus peſtilentium morborum iniurias. Succinum cor & ſtomachum firmat, cardiacis & cordis palpitationi accommodatum.

Sigillum lemnium frigidum & ſiccum primo receſſu, morſus ſerpentum & omnium reptilium ſanat, mortiferas & venenatas potiones nocere prohibet.

Bolus armena frigida ordine ſecundo, peſtilenti febri opitulatur eiq́ue reſiſtit, putredinem cohibet, & ſanguinis expuitionem, & dyſenteriam & deſtillationem.

Caphura malignos vapores præſertim calidos extinguit, ab hiſque ortam ſenſuum exolutionem reparat.

Calida. Xylaloë ad cardiacos affectus, ad ſyncopem, ad omnia denique cordis frigida vitia vtiliter exhibetur.

Cortex citrei mali, odorus, calidus ſiccus, cor aliaſq́ue principes partes muniens, putredini & venenis reſiſtit.

Cinamomum calidum tertio ordine, ſiccum ſecundo, putridam ſaniem exorbet, ad deleteria & venena vtile.

Caryophyllum calidum ſiccum tertio gradu, odoratum, acre, ſubamarũ: cardiacos affectus & ſyncopem tollit, viſcera corroborat & cordis ſpiritus reſarcit. Amomum calidum ſiccum tertio gradu, validè ſiccat & adſtringit odoriſq; ſuauitate cor recreat. Crocus calidus ordine ſecundo, ſiccus primo, coquit, digerit, mediocriter adſtringit, cor in primis deinde alias partes roborat, emendatq́ue earum putredines: ſed extra modũ ſumptus letbalem vim inferre perhibetur. Moſchus calfacit ſiccat ordine tertio, tenuium eſt partium, odore ſpiritus inſtaurat, languidas partes ac præcipuè cor firmat & roborat, lipothymiam & vires reſolutas ſarcit, ſed imbecillum cerebrum bilioſis præſertim ſerit. Ambarum calidum ſiccum ſecundo gradu, humores calfacit, incidit, attenuatq́ue, ſtomachicis miſcetur, cor & cerebrum proprietate roborat, & ſyncopen tollit, ſed ebrietatem accerſere dicitur permiſtum vino: ſenibus & naturâ frigidioribus accommodatius quàm iuuenibus.

Hæc porrò ſimplicia in compoſitiones coaptantur, quæ ſunt huiuſmodi: Syrupus buglosſi, ſyrupus è ſucco aut infuſo violarum, ſyrupus nymphææ, ſyrupus è ſucco oxalidis, ſyrupus malorum redolentium, ſyrupus è ſucco perſicorum malorum, ſyrupus è ſucco limonum, ſyrupus granatorum, ſyrupus è cortice citrij, ſyrupus è ſucco citrij acido. Quibus omnibus cardiaca quodammodo vis ineſt cor muniendo arcendoq́ue putredinem: vnus autem ſyrupus meliſſophylli malignitatem omnem extinguit. Electarium quoque de gemmis, diamargariton frigidum, electarium de ambra, electarium exhilarans, mithridatium & theriace. Flores præterea & fructus ſaccharo conditi conſeruatiq́ue, vt buglosſi flos & radix, flos violarum, perſica condita, mala odorata condita, cortex citri conditus, & nux moſchata condita. Quinetiam non paucæ extemporaneæ compoſitiones in alias quoque transferuntur formas, vt in pulueres, in condita, in paſtam regiam, in deſtillatum inſtauratiuum, in epithemata, in ſacculos, in ſuffitus & odoratos globulos: quorum exempla quædam exercitationis gratia hîc ſubieci. Puluis. ℞. Cornu cerui & vnicornis, margaritarum ſplendidarum, ſcobis eboris añ. gr vj. fiat puluis tennis ex cochleari ſumēdus, aqua buglosſi & vino albo dilutus. E quo pulueris drachmæ duæ exceptæ vncijs tribus ſacchari albi ſoluti aqua roſarum ſtillaticia, concinnantur in tabellas quas manus Chriſti appellant. Huic & nonnihil interdum additur electarij de gemmis aut de ambra, interdum & ambaris momentum. Fit & ad peſtilentiam hac formula: ℞. Fragmentorum gemmarum ſapphyri, hyacinthi, ſmaragdi, margaritarum, coralli rubri añ. ℈ j. oſſis è corde cerui, eboris, ſeminis ocymi, cardui benedicti, citrij, oxalidis, radicum tunicis, tormentillæ & angelicæ, doronici añ. ʒ ß. terræ lemniæ, boli armenæ añ. ʒ j. moſchi, ambaris añ. gr. viij. ſacchari albi ſoluti aqua meliſſophylli ℔ ß, concinnetur electarium in tabellas pondo ʒ ij. Conditum cardiacum. ℞. Corticis citri conditi, conſeruæ buglosſi, violarum & roriſmarini añ. ℥ ß, pulueris electarij diamargariton frigidi & electarij de gemmis añ. ℈ ß, ſacchari albi quod ſatis eſt ad conditi formam. Epithema. ℞. Aquarũ ſtillaticiarũ meliſſophylli, buglosſi, cardui benedicti & roſarũ añ. ℥ ij. aceti ℥ j. In quibus diſſolue omnium ſantalorũ, xylualoës, caryophyllorũ, corticis citrij ſicci tritorum omniũ añ. ʒ j. croci ℈ j. caphuræ ℈ ß, fiat epithema cordi inducendum ad æſtum & malignitatē arcendã. Ipſi quoque pulueres ſacculo includuntur, qui vel ſiccus cordi admouetur, vel ſuprà dicto liquore imbutus. Odore quoque labes arcetur ex his quæ epithema conſtituunt. Deſtillatũ cardiacũ & inſtaurans. ℞. Conſeruæ buglosſi vtriuſq;, violarũ, roſarũ & nymphęç, corticis citrij cõditi añ. ℥ ij. pulueris electarij diamargariton frigidi, electarij de gēmis & de ambra, croci añ. ʒ ij, ſeminis citri, oxalidis, cardui, attractylidis & citrij mali, radicũ dictamni, vetonicę & pentaphylli añ. ʒ iij, iuſculi caporũ iuuenũ alteratorũ cum lactuca, oxalide, portulaca, ſcabioſa & meliſſa ℔ vj. ita cooſulaq; omnia vaporario vitreo inclauſa igni mandentur, vel aquæ feruenti, ſenſimq; liquor elliciatur. Horum nonnunquã perdicũ aut turturũ, aut etiã nemoraliũ teſtudinum præparatarũ conciſa caro permiſcetur cũ medulla panis albi. Excepti deinde liquoris libra dimidia cũ ſacchari vncijs duabus & cinamomi drachma vna colo tranſmittitur in vſus, affuſa interdũ ſemuncia ſucci granatorũ aut limonũ. Deſtillatũ aliud malignitatē arcens & obtundens. ℞. endiuiæ, buglosſi vtriuſque, ſtæbes, pentaphylli, cardui benedicti, oxalidis, pimpinellæ, betonicæ recentium

tium omnium añ.m̃.j.radicum dictamni,veronicæ,& pentaphylli, ariſtolochiæ rotundæ, gentianæ,doronici romani,zedoariæ añ. ℥. ß. ſeminum oxalidis, cardui attractylidis & plantaginis añ. ʒ vj. theriaces, mithridatij veteris añ. ℥ ij. Recentes herbæ tundantur hiſque aſpergantur reliqua omnia exquiſitè trita, ſinanturque triduo macerari: ex his deinde in vaporarium coniectis ſenſim liquor excipiatur.

Ventriculo accommodata. Cap. XXII.

Qvæ ſtomachica nuncupantur medicamenta, alia humorum quibus eſt imbutus ventriculus illuuiem exugunt abſumuntque, vel prorſus detergunt, eius robore ſeruato: alia concoctionem adiuuant, cæteraſque illius functiones confirmant. Prioris quidem claſſis ſunt, malum citrium & medicum, malum punicum & cydonium ſeu cotoneum, ceraſium, ribes, oxyacantha, ſorba, meſpyla, & quæcunque ſuprà dixi æſtuantem bilem frenare. Hæc enim bilis reliquias obtundunt, vomitiones ſiſtunt, æſtuantem ventriculum refrigerant, ſitim extinguunt, cibi faſtidia diſcutiunt & appetentiam inuitant, diſſolutumque ventriculum adſtringunt & corroborant.

Quæ verò deinceps ſunt id ipſum præſtant in frigidis humoribus, qui ſtomachi tunicas infarciunt.

Menta vtraque calida & ſicca principio tertij ordinis, guſtu acris, ſubamara, tenuium partium, adſtringendi & exiccandi vim obtinet. Stomacho apprimè vtilis eſt, appetitum excitat, & in condimentis peculiarem vſum inuenit, in eo humores frigidos craſſoſque excalfacit, attenuat & abſorbet, ſingultus, vomitiones choleramque ſedat, ſanguinis vomitiones ſiſtit: ſed cõceptioni reſiſtere creditur. Betonica crudorum concoctionem adiuuat, datur acidum ructantibus & ſtomachicis, dolorem capitis ex ventriculi ſympathia ſedat. Abſinthium calidum primo gradu, ſiccum ſecundo, adſtringens, amarum & acre, excalfaciens pariter & detergens, roborans & deſiccans: eius decoctum ſtomachum corroborat, bilem eique inhærentem pituitam detergit, vacuatque tum per aluum tum per vrinas. Hinc morbo regio correptos ſanat, malaciam ſtomachi, & inflationes diſcutit, appetitum excitat, nauſeam arcet, lumbricos pellit, comæ, folia & ſemen vſurpantur: ſed ſuccus ſtomacho infenſus eſt. Saluia excalfaciens & ſubadſtringens, appetitum excitat, cruda craſſaque conficit, & ſtomachum corroborat, ſingultum quoque lenit. Siſymbrium, balſamita vulgò ſeu menta aquatica, excalfacit atque ſiccat tertio ordine, tenuium partium eſt, & digerentis facultatis, ex redundante pituita vomitiones, ſingultus, ſtomachique diſſolutiones cohibet ſeu ſumptum ſeu admotum, vrinam ciet. Nõ edendum grauidis niſi mortuo iam conceptu: quippè etiam impoſitum ipſum extrahit. Succinum calidum primo receſſu, ſiccum ſecundo, ventriculum & corroborat, nauſeam ſedat, prauos ventriculi humores abſorbet atque eos gigni prohibet, ventriſque fluxiones ſiſtit.

Corroborantia & adſtringentia frigida, quæ tum reliquias acrium humorũ abſorbent, tum concoctionẽ iuuant. Roſa amara, adſtringens præcipuè rubra, arefacta ſtomachum & iecur corroborat, eiuſque diſſolutioni medetur; vomitiones & lienterias ſiſtit. Cytinus mali punici flos, ſtomachum roborat, fluentem aluum ſiſtit, bibitur commodè ſanguinem excreantibus. Balauſtium adſtringentem quoque vim habet, & eandem quam cytinus.

Myrtus tum baccis tum folio citra calorem, ventriculi ſuperuacua & alui illuuiem ſiccat atque concoquit, faſtidium abigit, præcipuamque corroborandi facultatem adſtringendo obtinet. Oliua recens flaua necdum matura, vtilis ſtomacho, ipſum roborat, adſtringit, appetentiam mouet, humores acres digerit. Idem præſtant oliuæ halmades, quæ muria conditæ ſeruantur.

Coriandri ſemen præparatum adſtringit, terget, concoctionem adiuuat, ventriculum roborat, eiuſque exhalationes in caput ferri prohibet. Rhus frigidum ordine ſecundo, ſiccum tertio, vehementer adſtringit, ventriculum eiuſque facultates omnes roborat ſumptum & admotum, vomitiones, dyſenterias, ſanguinis eruptionis, aliaſque diuturnas fluxiones cohibet obſonijs inſperſum, aut aliter ſumptum, inflammationes mitigat, menſes quoque ſiſtit. Acacia frigida primo gradu ſicca tertio, validè adſtringit, ſtomachi robur vireſque omnes fouet, vomitum ſiſtit, menſes ſupprimit. Lycium ſiccat ordine ſecundo, calore temperatis proximum eſt, adſtringit, terget, digerit. Hypociſtis eadem quæ acacia, & multò validiùs præſtat: eodem quoque cenſu ciſtus exiſtit, aliquanto tamen ſiccantior & adſtringentior.

Calida quibus præcipua vis eſt ad frigidos crudoſque ichores abſumendos, & ad concoctionem augendam, hæc ferè ſunt. Maſtiche calida & ſicca ordine ſecundo, parum adſtringit, minimum eſt acris, ſtomacho auxiliatur, purgantium acrimoniam frangit, exhalationes reprimit, deſtillationes arcet & abſumit, vomitioneſque ſiſtit. Crocus ſtomacho vtilis eſt, ciborumque cõcoctionem iuuat. Myrobalani omnes vehementer adſtringunt, ſtomachum expurgãt & corroborant, vomitiones, dyſenterias, & alia alui profluuia compeſcunt & appetentiam reuocant.

Galanga calida ſicca tertio gradu, ſapore acerrimo linguam admodum vellicante, concoctionem adiuuat, oris halitum commendat, venerem ſtimulat. Spica nardi calida exceſſu primo, ſicca ſecundo, adſtringit, ſubacris & leuiter amara, ſtomachum roborat ſumpta & admota, omneſque frigidos affectus concoquit. Agallochum odoratum, guſtu adſtringens & ſubamarum, ventriculum frigidum corroborat, concoctionem adiuuat, eius putredinem ſummouet, & ſu-

perfluentes humores abſorbet, flatuſque diſcutit. Macer calidum ſiccum tertio gradu, vi aromatica odoreque ſuaui præditum, ſubacre, tenuium partium: hoc peculiare habet vt ventriculum roboret, & concoctionem iuuet. Nux moſchata calida ſicca ſecundo gradu, vim habet roborandi ventriculum, & frigidos ipſius affectus ſanandi, concoctionem iuuandi & flatus diſcutiendi. Zinziber calidum tertio ordine, humidum primo, odoratum, obſtructiones aperit, ſtomachum corroborat & excalfacit, concoctionem promouet, vapores craſſos & flatus diſcutit, craſſos humores attenuat, aquoſos abſumit. Catyophyllum ventriculi calorem roburque ſuſcitat, concoctionem perficit, cardialgiam tollit & nauſeam, doloreſque ex cruditate & flatuum copia ſubortos.

Cinamomum excalfacit, adſtringit, roboratque ventriculum & concoctionem iuuat.

Ambarum ſiccitate ventriculi ſuperfluentes humores abſumit, odoris ſuauitate prauam illorum qualitatem omnemque impuritatem ac putredinem emendat, ſuſcitato natiuo calore ac ſpiritu concoctionem iuuat, cæteraſque functiones validiores efficit. In id quoque vſurpantur quæcunque cor natiuumque calorem fouere & roborare tradita ſunt.

Ex his porrò compoſitiones extant aſſeruanturque variæ, ſyrupus myrtinus, ſyrupus mentę & abſinthij & miuæ cydoniorũ, electarium myrtinum, electariũ diarbodon, & aromaticũ roſatum maius, trochiſci è ſpodio, myrobalani emblicæ & cepulæ conditæ, iuglandes nuces cõditæ, ſorba condita, cydonia condita, conſerua roſarũ & mentæ, cortex citri conditus, & nux moſchata condita. Quarũ imitatione alię quoque ex tempore præſcribuntur, vt vinũ abſinthij & iuſculũ è radice cichorij & abſinthij coma, iulepus è ſucco cydoniorũ aut granatorũ, & aqua roſarũ ſtillaticia. Condita quoque multiplicis vſus. Adhæc fomentũ è roſa, cytino, ſaluia, menta vtraque, & abſinthio, cum portione cyperi, calami aromatici & ſchœnanthi, adiecto ſub finem vini quadrante. Ceratũ molle ex oleo maſtiches, mentæ, abſinthij, nucis moſchatæ & nardino, aut horũ quibuſdã cum ceræ momento. His etiã vt vnguenti ſpecies euadat, interdũ puluetes inſperguntur galangæ, maceris, nucis moſchatę, xylaloes, & zinziberis, vt ſingulę olei vncię ſingulas puluerũ drachmas habeant cum ceræ tantillo, & ambari aut moſchi exiguo. Aut ſi pluſculum puluerũ atque ceræ ſit, ceratũ ſolidius exiſtet, in quod plerunque ſolet maſtiches triens quadranſve addi, rundique pilo calente: quò etiã pertinere videtur ceratum ſtomachicum. Sacculus præterea minutim tranſſutus in ſcuti formam concinnatur ex aridiorum tritorum puluere, vt qui habet roſarum rubrarum, cytinorũ, mentæ, abſinthij, ſampſuchi areſactorum añ. ℥ iij. ſpicæ nardi, galangæ, nucis moſchatæ, catyophyllorum añ. ℥ ij. croci ℥ ß.

Iecori peculiaria medicamenta. CAP. XXIII.

CVM iecoris tum ſubſtantia tũ venæ exiles ſæpe infarctu & humorũ illuuie præpediri ſoleãt, magnaque ſit huius viſceris dignitas & præſtantia, id quidẽ maximè medicamenta poſtulat quæ obſtructione liberent atque corroborent, nullo vehementi calore. In hæc autem non omnia promiſcuè, ſed peculiari quadam dote iſta conferre comprobantur.

Gramen modicè frigidum ſiccumque, ſubaſtringens & ſuaue, tenuis ſubſtantiæ, iecoris infarctus ſoluit roburque tuetur. Intybum omne calidam hepatis intemperiem, atque etiam inflammationem extinguit, ſanguinis feruorem ſedat, obſtructiones iecoris aufert: hinc bilioſam eius collectionem expurgat, icterum perſanat, iecur proprietate quadam corroborat, nec ventriculum offendit, ſemen genitale minuit. Cicerbita, hieracium & chondrilla, vt temperatura affines ſunt, ſic viribus minimùm diſcrepant: eadem quæ intybum, ſed ignauiùs multò præſtant. Lichen quæ hepatica, detergit, mediocriter refrigerat, iecoris obſtructiones tollit, icterum & impetigines curat, ſanguinis inflammationes compeſcit. Adiantum omne tenuat, digerit, aperitque iecoris obſtructiones & ictericis confert. Quatuor ſemina frigida maiora & minora refrigerant, incidunt, ac detergent, tenuium ſunt partium, vt iecoris quoque obſtructiones expediant.

Plantago frigida ſicca ordine ſecundo, adſtringit, & nihilominus digerit, hepatis obſtructiones ſoluit, putredines & dyſenterias coërcet, fluxiones ſiſtit tum folio tum ſemine.

Oxalis omneque rumicis genus tum radice tum ſemine blandè iecoris illuuiẽ expurgat, obſtructiones expedit, ex eaque genitos affectus perſanat: & adſtrictione leni nec iniucunda ipſam pariter iecoris ſubſtantiam firmat & corroborat.

Calida. Eupatorium calfacit, incidit, abſtergit, peculiariter verò iecoris obſtructiones expurgat ſeruato robore, diuturnis & erraticis febribus apta. Fumaria iecur obſtructum aperit, laxiuſque firmat, bilem expurgat, ſanguinem impurum clarificat, & putredini reſiſtit.

Lupulus calidus ſiccus primo ordine, detergit & aperit, expurgat iecur, & obſtructionibus liberat, icterum ſanat, menſeſque mouet. Aſparagus iecur infarctu liberat tum radice tum ſemine: regioque morbo auxiliatur. Idem ac etiam efficaciùs conferunt apij, petroſelini & feniculi radices, quæ ſi calidior erit affectus, aceto macerandæ ſunt.

Abſinthium vt ventriculo, ita præcordijs & iecori opitulatur, quodque in venis bilioſum eſt per vrinas expurgat.

Praſſium vt guſtu amarum eſt, ita iecur infarctu liberat & regium morbum expurgat.

Peucedanum veteres hepatis obſtructiones aperit, confertque incipienti ſcirrho.

Chamædrys

Chamædrys amara,ſubacris,incidit,terget,viſcera præcipuè verò iecur expurgat & obſtructionibus liberat. Chamæpytis terger,purgat,obſtructum iecur liberat,ictericis auxilio eſt.

Corroborantia frigida. Santala omnia frigida gradu tertio,ſicca ſecundo,calidis naturis conueniunt, propriè verò hepar corroborant & refrigerant, cardiacos iuuant. Ebur frigidũ ſiccum gradu ſecundo,adſtrictionis cuiuſdã particeps,qua viſceribus robur adijcit. Spodium ebur vſtũ, refrigerat,adſtringit,ſitim compeſcit,ventriculum & hepar roborat. Roſa & lichen iecur roborant. Corallium frigidum ſiccumque ordine ſecundo, adſtringit,roborat, bilis feruorem compeſcit,eiuſque impetum ſeu ſurſum ſeu deorſum ſedat, iecoris ſubſtantiã quouis modo ſolutam impingit atque coarctat,& ſanguinis vndecunque manantis fluorem ſiſtit.

Calida. Iuncus odoratus ſeu ſchœnanthũ modicè calfacit adſtringitq́; mediocriter digerit, ventriculũ & hepar corroborat, ſanguinẽ excreantibus auxiliatur. Calamus aromaticus calidus ſiccus ordine ſecundo,leniter adſtringens,minimũ acer, ventriculũ & hepar excalſacit roboratque,hydropem ſanat & tuſſim. Eupatoriũ moderato calore peculiariter hepar corroborat. Vua paſſa tota ſubſtantia iecori familiaris,moderata adſtrictione ipſum roborat. Idipſum præſtat piſtacium ſubamarum,odoratum,atque eſſentiæ tenuitate iecur obſtructum expedit.

Compoſita medicamenta quę humorũ reliquias è iecore per vrinas expurgant ſunt ſyrupus cichorij,ſyrupus endiuiæ,ſyrupus bizantinus,ſyrupus è radicibus minor,ſyrupus è radicibus maior,& oxymeli compoſitũ. Corroborant verò electariũ triũ ſantalon,& trochiſci eupatorij, electariũ diacubebe,& trochiſci è ſuccino. Refrigerant verò conſerua cichorij,ſurculi lactucæ, endiuiæ & portulacæ condîti,ceraſia cõdita,oxyacantha condîta, & rhibes condîtũ, aut ſiquando res ipſa expoſtulet recentia fient apozemata modò ſimplicia,modò acida, affuſus interdũ herbarũ ſuccis. Electaria quoque & condîta confuſis pulueribus atq; conſeruis. Fotus præterea ſiquid emolliendũ aut calfaciendũ eſt,& epithema ſi refrigerandũ ex aquis ſtillatitijs endiuiæ, portulacæ,abſinthij,plantaginis,& roſarum paribus portionibus & aceti parte octaua, in quibus trium ſantalorum,roſarum,lupinorũ & trochiſcorum è caphura pulueres conuenienti doſi ſoluti ſint. Illinius quoque & vnguenta ex his quæ ipſi quoque ventriculo accommodauimus.

Quæ lieni conueniunt. Cap. XXIIII.

APTA lieni medicamenta ea ſunt quæ ſuauitate quadam terrenũ illius humorẽ vel emolliũt, vel quodammodo colliquant, detergunt & attenuant,ſine adſtrictione conſpicua, vt deinde obſtructione ſoluta facilius excidat in aluũ. Horum quædam moderatè frigida ſunt & humida,quæ exuperanti bili retorridæ conueniunt, vt viola,bugloſſum vtrunque, ſuccus malorũ fragrantiũ. Plurima verò moderatè calida ſunt & tenuium partiũ, vt craſſam ſæculentamq́; melancholiam attenuent atque diſſipent: qualia hæc ſunt. Lupus ſalictarius ſeu lupulus, lienis obſtructiones expedit eumque expurgat. Caſſutha peculiariter lienem obſtructione liberat, atquatũque nigrum pellit. Scolopendrium ſeu aſplenum & ceterachum, proprietate lienem expurgat abſumitque. Raphanus lienem extenuat & obſtructione liberat, iecori etiã prodeſt. Radix apij lienem expurgat,& obſtructione liberat,eiuſque tumores diſſoluit. Cortex thamaricis peculiariter lienẽ expurgat,obſtructionibus liberat abſumitque & icterum ſanat. Capparis radicis cortice imprimis, dein fructu & cauliculis tum decoctis in oxymelite tum pulueratis ſpleni ſcirrhoſo eximiè benefacit,atque frequenti vſu lentos craſſoſque humores exterget & incidit, tandemque per vrinas & per aluum exigit. Agnus calidus ſiccus tertio gradu,flore & ſemine inſignis, aperit,extenuat,flatus diſcutit,duritiem & obſtructionem lienis diſſoluit: ſed genitale ſemen abſumit,& libidinem extinguit. Chamædrys lienem validè adeò expurgat, vt ipſum abſumere credatur. Acori veri radix in vſu eſt,quæ galanga maior dicitur: calſacit & ſiccat tertio ordine, guſtu acris eſt & modicè amara,odore non iniucunda,tenuium partiũ, detergit & extenuat: lienes induratos reſoluit atque comminuit, duritias & collectiones omnes ſanat decocto huius fouentibus. Scilla calida ſicca ordine tertio,ſummè incidit & reſoluit,duritias lienis collectioneſque diſcutit, & obſtructiones validè expedit: quartanam & icterum ſanat.

Lapathum digerente detergenteque facultate prędıtum, lienem ex aceto ſumptum iuuat, ex vino coctum ſumptumque regio morbo prodeſt, lepras impetigineſque ſanat.

Rubiæ ſemen ex oxymelite potum lienem abſumit. Idipſum præſtat & peucedanum & raphanus & iris ſimiliter ex aceto aut oxymelite pota. Ariſtolochia multò validius lienem obſtructione liberat, lateriſque doloribus auxiliatur, putreſcentia ſanat,& ſordida expurgat. Caucamũ vulgo gummi lacca, obeſos extenuat, concretumque lienem diſſoluit. Horum quædam etiam foris admota,ſed maximè quæ deinceps ſunt lienem plurimùm expediunt.

Ruta tum ſumpta tum admota ex aceto cataplaſmatis vice lienis obſtructiones duritiaſque tollit. Naſturtium præſertimque ſemen eius cum melle illitum lienem extenuat & comminuit.

Struthium duritiem quoque lienis ſoluit. Vrtica cum cerato impoſita concretum conduratumque lienem colliquat. Sinapi calidum ſiccumque quarto receſſu, lienis tumores omniſque generis dolores ex alto in ſumma trahit.

Centaurium minus calidũ primo ordine ſiccum tertio, ſummè amarũ & ſubadſtringens valideque abſtergens, optimum eſt ad lienis & iecoris obſtructiones ſoluendas: ſed & lienem induratum foris impoſitum ſanat. Aſarum calidum ſiccum tertio ordine, tenuium partium, hepatis &

ſplenis obſtructiones reſerat, eorumque duritias diſſoluit, ictерum ſanat, febribus diuturnis auxilio eſt: valet folijs ſed radice efficaciſſimum.

Cyclaminus calidus ſiccus tertio gradu, radix in vſu eſt. Incidit, terget, aperit, digerit, reſoluitque. Lienis durities & tumores fotu aut illitu perſanat: tum recens tum aridus arquatum ſiſtit, & biliosum ſudorem cier.

Alia ex his aptantur in eos ſyrupos qui tetrum bilis atræ vaporẽ demulcent, cuiuſmodi ſunt ſyrupus violarũ, ſyrupus bugloſſi, ſyrupus è ſucco malorũ bene olentium, & ſyrupus meliſſæ & confectio alkermes. Alia in eos qui melancholiæ reliquias ex tumente liene vel diſſipant vel abſumunt: quales ſunt ſyrupus ſcolopendrij & ſumariæ, ſyrupus è radicibus, oxymel ſcylliticũ, electariũ diacapparis, trochiſci è capparibus & dialacca, electariũ de gemmis, electariũ exhilarans, & aliæ complures compoſitiones ad cordis affectus relatę. Ex quibusdeio in rem pręſentem iulepi fiunt & apozemata, electaria quoque & condita. Fortis præterea fotus ex ruta, vrtica, ſtruthio, naſturtio, centaurio minore, in quo aceti quadrans inſit. Illitus ex oleo rutaceo, oleo de capparibus, oleo amygdalorum amarorum, oleo liliorum lotis aceto ſcyllitico cum cera: quibus ſi ſextans adiectus ſit puluerum iridis, aſari & cyclamini, cum bdellio & ammoniaco ſolutis aceto forti, emplaſtrum efficiet lienis obſtructioni tumorique accommodatũ. Poſſunt & aliæ formæ complures pro rei neceſſitate ex tempore præſtitui.

Renum ac veſicæ medicamenta. Cap. XXV.

QVæ leniunt & refrigerant, arenulas minimè ſinunt in calculũ concreſcere, vrinæ ardorẽ demulcent, eamque faciliùs emittunt. Quæ vrinas cient tenuitate ſubſtantiæ ac ſiccitate ſanguinẽ attenuant & colliquãt, ſerũque ſecernunt atque deducũt in renes. In hoc genere nõnulla traduntur moderatè frigida, vt pepones, melopepones, cucurbitæ, cucumeres, hordeũ & gramen: ſed omniũ efficaciſſima ſunt quæ in ſubſtantiæ tenuitate calida ſiccaque ſunt tertio receſſu: vt apium, petroſelinũ, feniculum, daucus, phu, ſeſeli, aſarũ & ſmyrniũ. Quæcunque vrinas ſtrenuè cient, eadẽ quoque renes & vrinæ ductus abſtergendo incidendoque expurgant, & arenulas pariter exturbant, & calculos ex arenularũ adhæſu leuiter concretos diſſoluunt atque diripiunt. At verò ſolidiores veroſque calculos quæ propriè cõminuere traduntur, attenuant incidũtque nullo calore nulla̜que ſiccitate inſigni: nimius em̃ calor concretũ calculum magis excoquit & obdurat, vbiterque quæcunque medijs vijs obhæreſcunt ſuperuacanea ſecũ in renes deducit, vnde vrina aliàs ſupprimitur, aliàs tenuis & pellucida præterfluit. Hoc genere ſunt limonum ſuccus, radix oxalidis, rubi, aſparagi, graminis & perſonatæ, betonica, adiantum, aſplenum. Nonnulla etiã aſperitate ſua calculi ſummã faciem abſtergunt & attritu cõminuunt: vt vitrum combuſtum, ouorum teſtæ, miliũ ſolis. Nec deſunt quæ id proprietate efficiant, vt lapis iudaicus. Vtraq; igitur affectis renibus opitulantur: ſed hæc præcipuè. Amygdala amara & dulcia eorúmque recens oleum, zyzypha, myxaria, glycyrrhiza, gummi, amygdalæ amarę & ceraſi, piſtacia, ſtrobili, caricæ, & quæcunque leniendis pulmonibus conuenire diximus, eadem renum ac veſicę ſcabriciem leniunt, vrinam demulcent atque effundunt, nec arenulas in calculúm coagmentari ſinũt. Althææ radicis ius potum eadem confert, & vrinæ difficultati medetur, renum & veſicæ cruditates pellit: eius ſemen reoũ calculos etiã confringit. Quatuor ſemina frigida minora, lactucę, portulacæ, intybi, cichorij renum ſiccitatem, aſperitatem ardoreſque leniunt. Semen melonum & quatuor ſemina frigida maiora ſicca ſunt ad finem primi ordinis, incidunt, tergent, renũ ſunt eſſentia præſertim areſacta & contrita: hinc vrinas adeò mouent, vt renibus arenis aut calculo preſſis nõ mediocriter proſint. Halicacabi rubentes fructus tenuandi & abſtergendi vi renes validè expurgant & vrinã pellunt. Fraga quoque chamæbati Idæi fructus, renũ & veſicæ ſordes & arenulas eluunt, detritoſque calculos excludunt, præcipuè autem ab his aqua ſtillaticia.

Plantago vtraque ſemine aut folio areſacto, renum obſtructiones tollit, idque abſtergendi quadam & tenuandi facultate qua præter cæteras pollet.

Adiantum omne vrinas ac menſes mouet, reneſque validè adeò expurgat, vt calculos minuere credatur. Helxine ſubfrigida, abſtergit, leuiterque conſtringit, calculo tamen & vrinæ difficultati ſuccurrit. Graminis radix moderatè frigida & ſicca, tenuiumque partium, vrinæ difficultatibus medetur, & calculoſa veſicæ rudimenta comminuit, quod & eius ſemen præſtat. Aſparagi radix trita & ex vino pota vrinam cier, renes infarctu liberat, calculos exturbat, nephriticis auxiliatur: neque credi par eſt longo eius vſu veſicam exulcerari, ſemen genitale auget, veneremque ſtimulat. Ruſcus tum radice ſubamara, tum folijs & baccis ex vino potis vrinam ciet, veſicæ calculos deterit, ſtillicidio vrinæ medetur, menſeſque mouet & morbum regium ſanat. Eryngij radix calore temperata, non modicè ſicca, pota colicis medetur, calculos, ſtillicidia, difficultates vrinæ & renum vitia ſanat. Chamæmelum potu & inſeſſu calculos vrinaſque pellit.

Quæ verò ſubijciuntur quòd calidiora acrioraque ſint, ad ea ipſa veſicæ renumque vitia efficaciora comprobantur. Cicer omne calidum ſiccum ordine primo, incidendi abſtergendique facultate præditum, obſtructiones tollit, vrinam mouet & renes expurgat, renum & veſicæ calculos exterit: ſed nigrum & paruum validiſſimè, ab hoc deinde rubrum. Terebinthina calfacit, mollit, diſcutit, terget, expurgat, viſcerum omnium maximeque renum obſtructiones tollit, &

anguſtos

anguſtos meatus aperit, vrinam ciet, putredinem cohibet. Pimpinella calida ſicca ordine ſecundo, ex vino pota calculos terit, & ſtranguriam decocta iuuat. Saxifraga calida & ſicca, eadem ſed multò efficaciùs confert.

Crithmum vulgò creta marina, calida ſicca tertij ordinis initio, dyſuriæ & regio morbo opitulatur, tenúmque calculos conſtingit.

Lithoſpermū vulgò milium ſolis, ſemine ex vino poto calculos cōminuit, vrinas pellit, ſtranguriámque diſcutit. Sisymbrium aquaticū & Sion excalfaciunt, tenuiū ſunt partiū & ſapore acri, ea cruda coctáque potenter vrinas mouent, calculóſque diſſoluere atque excernere traduntur.

Vetica calida ſicca receſſu tertio, tenuium partium & acris, tanta abſterſione valet vt ventrem ſubducat, renes infarctu expediat calculóſque terat. Anonis calida ad finem ſecundi, attenuando tergendóque vrinas ducit, calculóſque confringit, radicis cortex præcipuè vtilis, deinde eius cauliculi, qui antequam ſpinis muniantur ſale conditi gratiſſimi ſunt. Petroſelinum vulgare, Plinio apium ſatiuum, Græcis ſelinum, calidū ordine ſecundo, ſiccum tertio, foliis, ſemine & radice obſtructiones tollit, vrinam ciet, renes & veſicam abſtergit, eorúmque calculos comminuit: eadem foris tum fotu tum inſeſſu confert. Feniculi radix & comæ renum & veſicæ vitia expurgant, vrinam mouent tum ſumptæ tum admotæ. Smyrnium quod & libyſticum, radice vrinæ difficultati medetur: ſemen etiam renum & veſicæ vitiis confert, cætera præſtat quæ apium & petroſelinum. Raphanus vterque calidus tertio, ſiccus ſecundo, tum radice tum ſemine renes expurgat, vrinam ciet, calculos comminuit & exturbat. Apium ſaxatile quod petroſelinū macedonicum, calidum ſiccúmque tertio receſſu, radice præſertim que ſemine vrinā ducit, renum & veſicæ doloribus potum ſuccurrit. Daucus ſemine primùm, deinde radice calfacit & exiccat, vrinam vehementer pellit vt etiam calculos excludat. Seſeli maſſilienſe daucum viribus æmulatur. Perſonata quæ bardana, radice & ſemine vrinas pellit, renes infarctu liberat, arenulas calculóſque excutit. Pæoniæ radix acris & ſubamara, ex vino pota renum & veſicæ dolores lenit, ſeminis grana ſumpta calculorum rudimēta pueris eximunt. Tribulus vterque præſertímque ſylueſtris, poto ſemine renes purgat, calculoſiſque medetur. Spartium geniſta appellatum, ſecunda claſſe calidorū & ſiccorum, incidendi extenuandíque viribus præditum ſemine præſertim vrinas ducit, & tum veſicæ tum renum calculos comminuit.

Iuniperi fructus calidus tertio, ſiccus primo, ſtomacho vtilis eſt, renes deterget, & vrinam pellit: ſed caput tentat.

Lauri baccæ & folia tum fotu tum inſeſſu veſicę conferunt affectibus: radicis cortex renes expurgat & calculos rumpit, ſed conceptus enecare traditur. Calamus odoratus vrinam mouet, renum vitiis & ſtranguriæ commodè opitulatur. Cyperus radice inſignis quæ calida & ſicca, citra acrimoniam incîdit, calculo vexatis congruit, & vrinam mouet.

Cardamomum ex vino ſumptum affectis renibus & dyſuriæ medetur. Periclymenum quod eſt inuolucrum maius, & caprifolium officinis, vehementer calidum & ſiccum, tum fructu tum folio vrinam mouet, calculos pellit, & ſi pluſculum bibatur cruorem profundit.

Præcipuæ ex his comparatæ compoſitiones ſunt, ſyrupus capillorum veneris, ſyrupus de limonibus, ſyrupus althææ, ſyrupus raphani, electarium diaſpermatō, & electarium λιθοντρίβον. At verò in rem præſentem varia ex his apozemata decernuntur, alia quæ leniant & laxent, alia quæ expurgent deturbéntque arenulas aut calculos: quibus interdum oxymeli ſcylliticum vtiliter affunditur. Pulueres quoque & electaria & condîta his formulis quæ ſuprà ſunt expoſitæ. Fotus quoque & inſeſſus tum ad compeſcendos nephriticos dolores tum ad comminuendos calculos, ex radicibus althææ, raphani, petroſelini macedonici, feniculi, eryngij & bardanæ, cum malua, parietaria, berula, chamæmelo, betonica, naſturtio, pimpinella & origano, lauro & iunipero. Ex quorum deinde magmate, addito polline ſeminis althææ, lini & fenigræci, ſeſeleos & dauci cum axungia cuniculi & anſeris cataplaſma concinnandum eſt. Illitus prætereà ex oleo liliorum, chamæmelino, laurino, nardino, è ſcorpionibus & terebinthino. Nōnulla etiam in clyſteres induntur, qui eductis primùm fæcibus ſummè ſint profuturi.

Vteri medicamenta. CAP. XXVI.

QVÆ vtero conferre traduntur, alia immodicum eius fluorem ſiſtunt, alia ſuppreſſum mouent, alia humorum colluuiem eluunt expurgántque vterum, alia corroborant. Quę menſium fluorem ſiſtunt ferè frigida ſunt omnia, genitale ſemen extinguūt, ſedántque veneris impetus & vteri ſtrangulatus compeſcunt: nec frigidis aliter iuuatur vterus. Nymphæa quæ præſertim candidā radicem habet, muliebri profluuio medetur, veneris inſomnia cohibet, & ſemen genitale extinguit. Cytinus & balauſtium refrigerant ſiccántque gradu ſecundo, adſtringendi vim habent, menſes aliáſque vuluæ fluxiones cohibent. Rhois ſemen obſoniis inſperſum pro ſale, & decoctum potui datum menſtruas mulierum purgationes & alba earum profluuia retardat. Idē ramuſculorum rubi decoctum præſtat multóque efficaciùs eius foliorum & cauliculorum ſuccus expreſſus & ſole ſiccatus. Cornu cerui vſtum & lotum, & ebur in tenuiſſimam ſcobem redactum fœminis fluxione vuluæ laborantibus magnoperè proſunt è conuenienti liquore hauſta. Portulaca mulierum purgationes ſiſtit, veneríſque impetus & inſomnia ſedat. Plantago refrigerat denſatque, hinc ſanguinis eruptiones omnes cohibet, atque vt alui profluuia ita & vuluæ fluxiones compeſcit, & aduerſus vteri ſtrangulationes ex lana ſubiicitur.

vires obtinet caſtoreo [ſ]imitimas.Betonica cerebro auxiliatur,idque vel odore ſolo recreat.Hinc comitialibus furioſiſ[que] medetur,paralyſim torpentiaque membra perſanat.

Sampſucbus calfacit ſiccatque tertij ordinis initio, reouium eſt partium, & validè digerit, odoriſque ſuauitate cerebrum neruoſque corroborat: ex hiſque flatus, craſſam pituitam, & hinc ſubortas obſtructiones diſſoluit. Roſmarinus ſampſucho præſtantior, vnà cum cerebro & neruis cor, ſenſus omnes & memoriam confirmat: tremori atque paralyſi ſalutaris. Stœchas cerebrum neruoſque iuuat, & frigidis eorum medetur affectibus, illiſque moderato calore quaſi vitam reſtituit: vertigini, epilepſiæ atque melancholiæ ſaluberrima. Laurus calfacit & ſubadſtringit. baccæ in medicamenta adijciuntur quæ neruorum laſſitudines reficiunt, & ad vnguenta quæ calfaciunt & diſcutiunt. earum ſuccus aurium dolori & grauitati inſtillatur. Myrtus quàm laurus adſtringentior, moderato calore atque ſuauitate cerebro familiaris, eius ſpiritus vireſque fouet & firmat, nec parum ſiſtendis deſtillationibus opitulatur. Acorus qui Galanga eſt, calidus ſiccus ordine tertio. oris halitum commendat, frigidis & flatuoſis ventriculi & cerebri affectibus medetur, inditus naribus cerebrum iuuat & firmat, ore verò detentus venerem ſtimulat.

Pæonia mas præſtantior eſt fœmina, calida ſiccaque ordine ſecundo, radice, flore, ſemine celebrata. Cerebrum odorata mirè recreat, ſed admota ſomptaque magis: mentis perturbationem ſedat, nocturna ludibria atque etiam incubos diſſipat, timores pauoreſque diſcutit, comitiali morbo medetur. Cerebri quemadmodum & iecoris, renum, vterique obſtructiones tollit. Ruta ordine tertio calfacit & exiccat: odorata & admota mentis hallucinationes & deſipientiam arcet, melancholicoſque pauores diſcutit. cum oxyrhodino illita capitis dolores quacunque ex cauſa mitigat.

Serpyllum acre, calidum & ſiccum initio tertij, & odoratum & ex oxyrhodino appoſitum cerebrum iuuat atque corroborat, vt idcircò dolores, deliria mentiſque perturbationes ſedet accerſito ſomno: at nihilominus rheumatiſmos frigidaſque deſtillationes capiti inductum ſiſtit & diſſipat. Spica quæ & pſeudonardus, calfacit & ſiccat ordine ſecundo, caput admota calfacit eiuſque humores ſuperuacuos exiccat, & deſtillationes arcet, apoplexiæ, paralyſi tremorique vtilis.

Centaurium minus rheumaticis affectibus auxilio eſt, neruis accommodatiſſimum, vt quos humore turgentes citra noxam euacuet ac deſiccet. Iridis illyricæ ſeu florentię radix & aloë pręterquam quòd ſomnum alliciunt, dolorem etiam capitis temporibus & fronti ex roſaceo illitæ ſedant, & odoratæ cerebrum recreant.

Compoſitiones porrò ex his paucæ extant, præcipuuſque eſt ſyrupus è ſtœchade. Aquæ verò ſingulorum ſtillaticiæ ferè vſurpantur, & ex his quædam ſaccharo conſeruantur, vt flores roriſmarini & ſaluiæ & ſtœchados. Olea quoque non pauca vt myrtinum, laurinum, rutaceum, nardinum. In rem verò præſentem cùm vel affectuum frigidorum materiam ſiccare, vel cerebrum corroborare conſilium eſt, horum plurima in capitis lotiones aptantur, additis iuniperi baccis & aniſi feniculique ſemine: coquunturque vel ſarmentorũ lixiuio, vel aqua cui ſub finem vini albi quadrans affundatur. In id non modò virentes, ſed & areſactæ herbæ conferuntur, vt quarum integra vis etiam ſubſiſtat. Oleum quoque ad frigidos quoſuis affectus ſic comparari poteſt. ℞. Baccarum lauri, myrti & iuniperi an. ℥ ß. ſeminis feniculi, rutæ & peoniæ an. ʒ iij. ſaluiæ, betonicæ, ſampſuchi, florum ſtœchados, roriſmarini & ſpicæ an. ʒ ij. Tunſa omnia cōſpergantur ℔ ß aquæ vitæ, dum omninò madeſcant: deinde affuſa olei libra vna coquantur vaſe duplici dum liquor omnis ſit abſumptus, expreſſumque oleum recondatur in vſus.

Quæ deſtillationes ſiſtunt & quæ cerebrum corroborant. CAP. XIX.

MASTICHE vapore tenues capitis fluxiones incraſſat atque cohibet, voratáque cerebrum tenuibus expirationibus impetitum tuetur ac firmat, præſertim verò in febribus, epilepſia, vertigine & in cæteris quæ ſympathiâ fiunt. Vernice liquida aliquantò adſtringentior & valentior maſtiche, ad cætera tamen non tutò ſumi poteſt. Succinum quod Arabũ eſt carabe, & Græcorum ἤλεκτρον, calidum primo, ſiccum ſecondo ordine, leniter adſtringit, ictumque ac potum vomitiones ventriſque fluxiones ac deſtillationes ſiſtit, attritu iucundum ſpirat odorem, ſuffituque cerebrum recreat, ſiccat, eiuſque deſtillationes quocunque tuaot cohibet, quod & collo circumductum non leuiter confert.

Thus calidum ſiccumq; ſecunda claſſe, frigidas capitis deſtillationes tum interiores ad fauces, pulmones & ventriculum, ad dentes & maxillas, tum externas ſiſtit & quodammodo diſcutit atque ſiccat, tum ſuffitu tum appoſitu emplaſtri vice.

Agallochum xylaloë calidum ſiccum ſecundo gradu, odoratum, adſtringens, ſubamarum, firmat omnia interiora viſcera, ſed peculiariter cerebrum tum manſum tum ſuffitũ, eximiè ſiccat & corroborat. Spica nardi humores è capite ſeu in fauces ſeu in pectus ſtomachúmve procumbentes ſumpta ac etiam ore contenta proprietate cohibet, viribus cæteris quàm pſeudonardus præſtantior.

Styrax calidus gradu primo, ſiccus ſecundo, cerebro quoque iocundus, cuius ſuffitu cerebrũ ſicceſcit, deſtillationes ſiſtuntur, & raucedines grauedineſque miteſcunt.

Melan-

Melanthium calidum ſiccum receſſu tertio, ad omnia ad quæ ſtyrax atque etiam efficacius accommodatur. Nam frictum adductumque naribus expirante odore deſtillationes omnes & coryzam exiccat, imbecilloque cerebro opitulatur. Intrò verò non tutò immittitor. Succus quem officinæ benioin appellant, calidus ſiccus ac ſummè tenuis, odoris ſuauitate cor, cerebrum ſenſuſque omnes exhilarat, caput ſuffitu ſiccat, eiuſque ſuperuacua abſorbet, inclinantibus morbis aptus.

Caryophyllum odoratu cerebrum corroborat & exiccat, eiuſque affectus frigidos perſanat, mentem erigit memoriamque firmat. Nux moſchata eiuſque macer ſi vel manditur vel naribus inditur tum odore tum ſubſtantia, cerebri, mentis, ſenſuumque vires auget. Myrrha ſuffitu cerebrum quoque recreat, ſuperuacuos humores abſtergit & abſorbet. Ambarum caput odoris ſuauitate roborat & epilepſiæ confert, cæteriſque frigidis opitulatur affectibus.

Compoſitiones ex his nullæ extant, ſed re exigente ex tempore comparari poſſunt: ferè autem ſingulæ teruntur in pulueres, quorum ſit varius vſus. Suffitus adſtringens deſtillationes tenues & acres, habet roſarum rubrarum, maſticbes, vernicis, ſuccini ſingulorum contuſorum ℥ ß. craſſas verò ac frigidas ſiſtit cerebrumque corroborat, qui ℞ Succini, ſeminis melanthij an. ℥ ß ſtyracis calaminthæ, benioin añ. ʒ iij. maceris, caryophyllorum, nucis moſchatæ añ. ʒ ij. Terantur in puluerem craſſiuſculum ad capitis ſuffitum. Si myrrha & maſtiche ſingulæ pondo vnciæ vnius aqua roſarum ſtillaticia ſoluantur, adiecto puluere præſcripto trochiſci concinnabuntur ad ſuffitum apti. Puluis capillis inſpergendus deſtillationes arcens, ℞ Xyloaloës, ſuccini, caryophyllorum añ. ʒ iij. roſarum rubrarum, ſampſuchi, maceris, nucis moſchatæ añ. ʒ ij. Cucullus verò ſeu interſutus pileus quo caput ad deſtillationes & frigidos affectus munire ſolet. ℞ Sampſuchi, roſarum rubrarum, florum roriſmarini, ſaluiæ & ſtœchados, ſpicæ nardi areſactorum añ. ʒ ij. corticis citri ſicci, grani inſectorij, maceris, piperis, nucis moſchatæ, caryophyllorum añ. ʒ iij. fiat puluis qui bombace carpta exceptus coaptetur in cucullum. Cerebrum quoque roboratur ſiccaturque odoratis in nodulum coniectis, vel in globum pomi ſpecie, vt ℞ Seminis melanthij torrefacti ℥ ß. ſpicæ nardi, nucis moſchatæ, caryophyllorum añ. ʒ ij. trita concludantur ſyndone in nodulum. Pomum odoratum hac formula ℞ Sampſuchi, roſarum rubrarum, pſeudonardi añ. ʒ ij. maceris, xyloaloës, nucis moſchatæ, caryophyllorum añ. ʒ iij. ſtyracis, benioin añ. ℥ j. Trita contuſáque omnia excipiantur ladano puriſſimo, vel mucilagine gummi tragacanthæ, finganturque globuli pertuſi, aſperſo puluere ambaris & moſchi añ. ℈ ß.

Ad pulmonum pectoriſq; vitia. Cap. XX.

Vitia quæ tum pulmoni tum pectori inhæreſcunt purgato iam corpore atque deſtillatione ſedata, ferè quidem vel leniendo, vel detergendo extenuandoque tolluntur. In idque ex infarctu liberantium ordine aptiſſima ſunt quæ incidendo atq; detergendo, nec vehementer calfaciant ſiccéntve, nec exaſperent: ſed leniant & quadãtenus humectent. vt ſtrobyli, mel, terebinthina. Interdum etiã acriora, ſed ex melicrato, ptiſana, vino dulci, aut leniente ſorbitione data. Arteriæ autem pectoriſque aſperitatem hæc peculiariter leniunt ſimulque ardorem extinguunt.

Pruna dulcia moderatè refrigerant, humectant verò ordine ſecundo, aluũ molliunt ac ſubducunt, pectus arteriamque leniunt, bilis ardorem ac ſitim compeſcunt.

Zyzypha quæ & iuiubæ ac myxaria quę & ſebeſten, quo prunis dulciora, hoc viribus omnibus eis antecellunt. Cremor hordei refrigerat, humectat & oblinit, ſitim reſtinguit, deterget ſine adſtrictione, ac facilè in thoracis partes illabitur.

Succus amygdalarum dulcium arteriam pulmonemque lenit, ac ſimul emolliens humores è thorace ſputis educit: qui ex amaris elicitur, obduratos ac tenaces validius expectorat. Semen maluæ quia humectat & oblinit & aſthmaticis bibendum datur, thoracem pulmonemque proprietate iuuat, raucamque vocem lenit.

Semen bombacis quod craſſa leniendo extenuet, tuſſi & thoracis vitijs peculiariter medetur. Viola feruidos acreſque humores temperat & ſicceſcentes pulmones humectando recreat, eorumque exaſperatas vias lenit.

Glycyrrhiza temperata calore, modicè humida: omnia exaſperata propriè verò arterias lenit, tuſſim ſiccam, aſthma atque ſitim mitigat. Gummi arabicum refrigerans ac modicè ſiccans, ſed tamen quia emplaſticum, aſperitatibus omnibus medetur, nec ventriculum relaxat.

Tragacantha frigida ſecundo, humida primo receſſu: humidior quàm gummi, aptiuſque tuſſim veterem omneſque aſperitates lenit.

Nuclei pinei calore temperati luculenter humidi emolliunt ac detergunt, purulentam, craſſam, lentamque expuitionem promouent.

Piſtacia quia leniendo ſubamara ſunt & adſtringentia, pulmonis thoraciſque obſtructiones liberant. Auelianæ toſtæ deſtillationem arcent, crudæ verò ac recentes tuſſi veteri medentur, ſtomacho tamen infeſtæ præſertim quæ vetuſtate nimium exaruerint.

Mel calidum ſiccumque ordine ſecundo, valenter detergit, aluumque ſubducit, non niſi coctum ſumitur, nam flatus crudum excitat & ventriculum offendit.

Saccharum minus calidum ac ſiccum quàm mel, vtq; gratius eſt & ſuauius, ita & omnia mitiùs quàm mel efficit, nec ſtomacho infeſtum eſt.

Compoſitiones ab bis extant,ſyrupus zyzypborum,ſyrupus violatus,electarium tragacanthæ ſrigidum,eclegma è pino,pillulæ becbicæ,pilullæ albæ & penidia. Ad quarum imitationem aliæ quoque poſſunt in rem præſentem præſtitui,quemadmodum & potiones quædam lenientes pectorales appellatæ,quales ex bordei m̃.j.paſſarum ℥j.zyzypbis,mixarijs an̄.viij.ou.glycyrrhizæ ℥ ß.in aquæ ℔.iij.percoctis.

Hæc verò pectoris pulmonumque vitia detergendo & extenuando purgaot. Vua paſſa quæ dulcis fuerit,leniendo detergendoque leniter thoracis ac pulmonis affectibus eximiè ſuccurrit.

Ficus abſtergendi facultatem & incidendi obtinent, præcipuè verò thoracem purgant, tuſſi veteri diuturniſque pulmonum vitijs conueniunt, gutturi, arteriæ,& anbelatoribus aptiſſimæ. Capillus veneris propriè pectus & pulmones expurgat,pleuritidi & peripneumouiæ vtilis. Adiantum album craſſa & lenta ex pulmone educit.

Hyſſopus peculiariter peripneumoniæ,aſthmati,orthopnœæ & tuſſi veteri ex deſtillatione opitulatur,præſertim ſi ex melle,aut vuis paſſis,fico & ruta decoctus potetur, deterſor familiaris. Praſſium quod album appellatur, craſſa è pectore educit, vtiliterque datur aſtbmaticis, tuſſientibus,& interdum tabidis. Origanum linctum ex melle tuſſibus mederur: ioclinanti quoq; peripneumoniæ & pleuritidi.

Calamiotba orthopnœæ,aſthmatique confert ex hydromelite. Abrotaoum maximeque eius ſemen recta ceruice ſpirantibus,ruptis,conuulſis,tuſſi,ortbopoœæ auxiliatur.

Polypodium radice vſurparur calida ſiccaque ordine ſecundo: dulcis pariterque ſubauſtera eſt,craſſam pituitam detrahit,præcipuè verò è pulmonibus,quia lenis eſt & dulcis.

Cnici ſemen ac propriè eius medulla io vſum venit,calida ſiccaque ordine ſecundo: abſtergens & aperiens, ſimulque leniens, propriè pectus atque pulmonem lenta pituita expurgat, vocem clarificat.

Iris flore ac radice inſignis, calida ſiccaque ordine ſecundo, inueterata omoia pectoris pulmonumque vitia blandè expectorat. Hellenium radice vtile,calidum ordine tertio,ſiccum primo, ad educendos lentos & craſſos tboracis humores accommodatum: veterem tuſſim emendat,orthopnœam, conuulſiones, inflationes, ſtomachique vitia, menſes quoque mouet & vrinas. Satureia quæ & tymbra, medetur pulmonis & tboracis vitijs & tbymum viribus æmulatur. Tbymus vt obſtructiones bepatis & viſcerum ſoloit & expurgat, ita craſſa lentaque è pulmone & thorace expectorat, anbeloſis & aſthmaticis cum melle datum omoia thoracis vitia excreabilia facit,ſed fœtum excutit.

Iuniperus calida & ſicca ordine tertio,baccæ craſſos & glutinoſos humores extenuaot. Potæ ad vitia thoracis, ad tuſſes, inflationes & tormina proſuot: ſed rameotum ligni deuoratum interficere creditur. Seſeli maſilienſe officinis ſiler montanum calfacit & deſiccat ordine ſecundo, radix & ſemen teonium ſunt partium,ſtomacbi viſcerumque concoctionem iuuant, tuſſes diuturnas ſanant,& orthopnœæ medeotur.

Dracunculus calidus ſiccus,acer & amatus,leniterque adſtringens,tenuium eſt partium. Radice viſcerum omnium craſſos ac lentos humores attenuans expurgat, tuſſibus ex deſtillatione prodeſt: bis térve elixa in cibo radix craſſos ac glutinoſos bumores è pulmone validè exterget, incîdit, & expurgat. Arum calidum ſiccum ordine ſecundo: eaſdem atque dracunculum vires, ſed multò infirmiores obtioet.

Cepa,porrum,alliom,ſcordium vim acrem & excalfactoriam babent, qua viſcerum omnium imprimiſque pectoris craſſos & viſcoſos bumores extenuaot,detergunt & expurgant: præcipuè verò porrum & ſcordium purulentam craſſamque pulmonum materiam pectore expellunt & arterias purgant, ſi aut cum ptiſana bydromelitéve cocta edaotur, aut cum naſturtio, melle & reſina in eclegmate delingantur. Si ſemel atque etiam iterum murata aqua parum præcoquantur, acrimoniam qoidem illa & cacocbymiam deponunt, ſed inefficaciora ad commemorata paulò redduotur.

Scylla pectus craſſis & lentis bumoribus infarctũ expurgat, tuſſim veterem & aſtbma perſanat,ſaniem è pectore elicit. Crocus letbargicos ſtrenuè iuuat, ſed pituitam attenuans ad ſpirirus difficultatem,ad tuſſim & pleuritidem mirè confert.

Zinziber craſſam pulmonum pituitam attenuat,tenuem concoquit,tuſſis veteris, aſthmatis frigidorumque affectuum ſamiliare remedium,quod præcipuè recens conditum fuerit.

Ariſtolochia vtraque amara & ſubactis, abſtergit & digerit, ſed rotunda craſſos bumores validiùs extenuat,& ab ijs natas obſtructiones promptiùs expedit. Hinc aſthmaticis, ſoſpirioſis & pleuriricis auxilio eſt. Gentianæ radix extennando & abſtergendo obſtroctiones efficaciter expedit, idque tanta vi vt iumeotis etiam nootuſſientibus modò, ſed illa quoque trabeotibus auxilietur pota.

Myrrha tuberculo ſabę deuoratur in vetere tuſſi,orthopnœa, in laterũ pectoriſq; doloribꝰ.

Hæc autem peculiari dote tabidis opem ferunt. Scabioſa calida ſicca,non modò quia amara, ſed & ingenita facultate validè adeò pulmonem expurgat, vt eius tum abſceſſus atque vomicas tum etiam pleuritidas proprietare rumpat & expurget.

Pimpinella calida ſiccaque ordine ſecundo,abſterſionis adſtrictioniſque particeps: tabidis aptiſſima, cruentas excreatiooes ſiſtit,ſordidas ac puruleotas expurgat,vlcera detergit,mirificè ſiccat & agglutinat.

Tuſſilagiois

Tuſſilaginis radices & folia petuntur, hęc virentia temperatis proxima ſunt, ſiccata verò modicè acria & calida euadunt, hinc ſiccas toſſes & orthopnœas ſanant, & accenſa inſpirato fumo pulmones tam blandè expurgant, vt ſine noxa omnes thoracis abſceſſus rumpere credantur.

Symphytum, conſolida maior ordine ſecundo excalfacit ſiccatque. Collectum in thorace pulmoneque pus expurgat & ſanguinis reiectiones ſiſtit.

Pulmo vulpis arefactus ſi bibatur ſuſpirioſos adiuuat, tabidorum vlcera agglutinat, roboratque pulmonum ſubſtantiam.

Ex his componuntur extantque medicamenta huiuſmodi, ſyrupus hyſſopi, ſyrupus praſſij, electarium diaireos ſimplex & diaireos compoſitum, conditum adianti, conditum florum iridis, conditum radicum enulæ, zinziber conditum, eclegma è ſcylla ſimplex & compoſitum, pilulæ ſcabioſæ. Et quæ ad ſanguinis excreationem & ad tabidos purulentóſve conferunt, trochiſci è terra lemnia, ſyrupus ſymphyti. Quũ magna ſit horum compoſitorũ ſuppellex, rarò decernuntur alia niſi cùm penuria ſubeſt, aut ad implicitos affectus inſueta deſideratur permiſtio, vt quæ leniendi & expectorandi hoc modo vim obtinet. ℞ zyzypha, myxaria, ficus paſſas añ. vj. ou. vuarum paſſarum ab acinis liberarum ℥j. polypodij quercini, ſeminis cnici, radicis eleonij añ. ℥ ß, adianti albi, hyſſopi, praſſij, origani, ſatureiæ añ. m. j. ſeminis althææ & ſeſeleos añ. ʒij. coquantur exprimanturque ad ſeſquilibram, adiectoque pari ſacchari pondere recoquantur in ſyrupum. Si vel eclegmata vel electaria rei præſentis neceſſitas expoſtulet, horum permiſtio ex his quas antè protuli formulis diſcenda.

Quæ cordis diſcutiant affectus cardiaca appellata. CAP. XXI.

QVOD affectus pauci in cor inuadere poſſe credantur, cardiacæ facultates præcipuæ ſunt, noxia omnia malignaque depellere, & cordi robur conferre. Malignitatem depellunt alia frigida, alia calida. Cardiaca frigida hæc ſunt.

Bugloſſum vtrunque languentibus medetur & ſyncope vexatis, melancholicos exhilarat, & ex diuturno morbo conualeſcentes recreat. Viola & nymphæa in cardiacis frigidis quoque habentur, vtraque cordis tædia diſcutit, ſpiritus excitat ac tetros arcet vapores. Semen mali citrij amarum, venenis reſiſtit, oris ſuauitatem commendat, ad mulierum malaciam confert. Succus mali citrij & punici acidi & arancij acidi frigidus ſiccus ordine tertio, aduerſus internas & peſtilentes putredines, venena, & partium principum maximeque cordis imbecillitatem in primis vtilis eſt, & dum cardialgia hoc eſt mordicatio ventriculi os infeſtat. Semen oxalidis cordis & oris ſtomachi inextricabilia vitia, maximè ſcorpionum ictus ſanat.

Mali odorati atque cotonei ſuccus cor & ſtomachum roborat, ſyncopem tollit, venenum conſopit aut arcet.

Calida. Meliſſophyllum ſyncopen ex frigida cauſa, mœrorem triſtitiamque excutit. Doronicum quod Paulo Arnabo dicitur, radix calida & ſicca ordine tertio, ſubdulcis, intus alba, foris flaua, pollicis craſſitie, nodoſa, denſa, cordis palpitationi & venenatorũ morſibus atque ictibus auxiliatur, ipſumque cor peculiariter roborat. Veronica altera quæ & tunix & hiſtorta, calida & ſicca, ſubamara, contra nocturnas peregrinationes & difficiles ſomnos commendatur, aduerſus toxica, ſerpentum & ſcorpionum ictus ex vino albo bibitur: ſuccus peſtis arcet contagia, & vomitiones cohibet. Dictamni radices & folia in vſu ſunt, calfaciunt & ſiccant ordine tertio, tenuium ſunt partium: ad morſus & ictus venenatos exhibentur, & ad peſtilentium febrium malignitatem. Pentaphyllum tormentilla vulgò, ſiccat tertio receſſu citra manifeſtum calorem, ſubadſtringit, tenuium eſt partium, venenis reſiſtit & peſti, omnes ſanguinis eruptiones cohibet. Atractylis hirſutior quibuſdam, alijs acanthium, carduus benedictus vulgò, calidus ſiccus, amariſſimus, obſtructiones internorum viſcerum tollit, & eorum vlcera ſanat: aduerſus peſtilentes alióſque venenatos & putres affectus in primis efficax. Stæbe ſcabioſa, vt abceſſus interiores rumpere, ita & peſtilentium morborum virus è corde ſuras extrudere creditur, & eorum bubones carbunculoſque diſcutere. Ocimi ſemen cardiacum eſt, cor enim exhilarat eiuſque defectionem tollit & humidum ſtomachum roborat.

Corroborantia frigida. Os è corde cerui, hominis cor quadam ſubſtantię ſimilitudine roborat, ad cardiacam affectionem & ſyncopem in primis vtilis. pro quo in eoſdem vſus cornu cerui ſubſtituitur. Cornu vnicornis omnium præſtantiſſimum creditur cor tueri, veneni vim omnem obtundere, & peſtilentium morborum perniciem lenire.

Ebur frigidum ſiccum primo gradu, cordis robur tuetur & conceptum adiuuat. Aurum temperatiſſimum, foliolis & veluti bracteolis ad naturæ robur & affectus melancholicos, ad exolutum ſtomachum, ad cardiacos & præter rationem mœſtos efficax. Argentum frigidum humidumque temperatè, auri vires quadamtenus æmulatur, ſed iam metallicæ malignitatis quodammodò particeps.

Vniones ſeu margaritæ frigidæ ſiccæ, integræ potiores, cor proprietate roborant, ſyncopen tollunt, putredini cor obſidenti peſtique & venenis obſiſtunt.

Saphyrus potus ictos à ſcorpione iuuare, & cor ab omni veneni labe tueri creditur, & inteſtinas vlcerationes emendare. Hyacinthus virulentorum quoque beſtiarum ictibus & malignis medetur affectibus. Smaragdus, eadem non potus modò, ſed & collo ſubnexus confert, &

melancholiam mœſtitiamq́ue ſoluit. Corallus frigidus ſiccus ſecundo gradu, vt adſtringendo ſtomachum roborat, & ſanguinis reiectiones magnoperè ſiſtit, ita & cordi robur conſeruat, idq́ue munit aduerſus peſtilentium morborum iniurias. Succinum cor & ſtomachum firmat, cardiacis & cordis palpitationi accommodatum.

Sigillum lemnium frigidum & ſiccum primo receſſu, morſus ſerpentum & omnium reptilium ſanat, mortiferas & venenatas potiones nocere prohibet.

Bolus armena frigida ordine ſecundo, peſtilenti febri opitulatur eiq́ue reſiſtit, putredinem cohibet, & ſanguinis expuitionem, & dyſenteriam & deſtillationem.

Caphura malignos vapores præſertim calidos extinguit, ab hiſq́ue ortam ſenſuum exolutionem reparat.

Calida. Xylaloë ad cardiacos affectus, ad ſyncopem, ad omnia denique cordis frigida vitia vtiliter exhibetur.

Cortex citri cum mali, odorus, calidus ſiccus, cor aliaſq́ue principes partes muniens, putredini & venenis reſiſtit.

Cinamomum calidum tertio ordine, ſiccum ſecundo, putridam ſaniem exorbet, ad deleteria & venena vtile.

Caryophyllum calidum ſiccum tertio gradu, odoratum, acre, ſubamarũ: cardiacos affectus & ſyncopem tollit, viſcera corroborat & cordis ſpiritus reſarcit. Amomum calidum ſiccum tertio gradu, validè ſiccat & adſtringit odoriſq; ſuauitate cor recreat. Crocus calidus ordine ſecundo, ſiccus primo, coquit, digerit, mediocriter adſtringit, cor in primis deinde alias partes roborat, emendatque earum putredines: ſed extra modũ ſumptus lethalem vim inferre perhibetur. Moſchus calfacit ſiccat ordine tertio, tenuium eſt partium, odore ſpiritus inſtaurat, languidas partes ac præcipuè cor firmat & roborat, lipothymiam & vires reſolutas ſarcit, ſed imbecillum cerebrum bilioſis præſertim ferit. Ambarum calidum ſiccum ſecundo gradu, humores calfacit, incidit, attenuatq́ue, ſtomachicis miſcetur, cor & cerebrum proprietate roborat, & ſyncopen tollit, ſed ebrietatem accerſere dicitur permiſtum vino: ſenibus & naturâ frigidioribus accommodatius quàm iuuenibus.

Hæc porrò ſimplicia in compoſitiones coaptantur, quæ ſunt huiuſmodi: Syrupus bugloſſi, ſyrupus è ſucco aut infuſo violarum, ſyrupus nymphææ, ſyrupus è ſucco oxalidis, ſyrupus malorum redolentium, ſyrupus è ſucco perſicorum malorum, ſyrupus è ſucco limonum, ſyrupus granatorum, ſyrupus è cortice citrij, ſyrupus è ſucco citrij acido. Quibus omnibus cardiaca quodammodo vis ineſt cor muniendo arcendoq́ue putredinem: vnus autem ſyrupus meliſſophylli malignitatem omnem extinguit. Electarium quoque de gemmis, diamargariton frigidum, electarium de ambra, electarium exhilarans, mithridatium & theriace. Flores præterea & fructus ſacchato conditi conſeruatiq́ue, vt bugloſſi flos & radix, flos violarum, perſica condita, mala odorata condita, cortex citri conditus, & nux moſchata condita. Quinetiam non paucæ extemporaneæ compoſitiones in alias quoque transferuntur formas, vt in pulueres, in condita, in paſtam regiam, in deſtillatum inſtauratiuum, in epithemata, in ſacculos, in ſuffitus & odoratos globulos: quorum exempla quædam exercitationis gratia hîc ſubieci. Puluis. ℞. Cornu cerui & vnicornis, margaritarum ſplendidarum, ſcobis eboris an. gr. vj. fiat puluis tenuis ex cochleari ſumẽdus, aqua bugloſſi & vino albo dilutus. Euiuſce pulueris drachmæ duæ exceptæ vncijs tribus ſacchari albi ſoluti aqua roſarum ſtillaticia, concinnantur in tabellas quas manus Chriſti appellant. Huic & nonnihil interdum additur electarij de gemmis aut de ambra, interdum & ambaris momentum. Fit & ad peſtilentiam hac formula: ℞. Fragmentorum gemmarum ſapphyri, hyacinthi, ſmaragdi, margaritarum, coralli rubri an. ℈ j. oſſis è corde cerui, eboris, ſeminis ocymi, cardui benedicti, citrij, oxalidis, radicum tunicis, tormentillæ & angelicæ, doronici an. ʒ ß. terræ lemniæ, boli armenæ an. ʒ j. moſchi, ambaris an. gr. viij. ſacchari albi ſoluti aqua meliſſophylli ℔ ß, concinnetur electarium in tabellas pondo ʒ ij. Conditum cardiacum. ℞. Corticis citri conditi, conſeruæ bugloſſi, violarum & roriſmarini an. ℥ ß, pulueris electarij diamargariton frigidi & electarij de gemmis an. ℈ ß, ſacchari albi quod ſatis eſt ad conditi formam. Epithema. ℞. Aquarũ ſtillaticiarũ meliſſophylli, bugloſſi, cardui benedicti & roſarũ an. ℥ ij. aceti ℥ j. In quibus diſſolue omnium ſantalorũ, xyloaloës, caryophyllorũ, corticis citrij ſicci citrinorum omniũ an. ʒ j. croci ℈ j. caphuræ ℈ ß, fiat epithema cordi inducendum ad æſtum & malignitatẽ arcendã. Ipſi quoque pulueres ſacculo includuntur, qui vel ſiccus cordi admouetur, vel ſuprà dicto liquore imbutus. Odore quoque lebes arcetur ex his quæ epithema conſtituunt. Deſtillatũ cardiacũ & inſtaurans. ℞. Conſeruæ bugloſſi vtriuſq;, violarũ, roſarũ & nymphęę, corticis citrij cõditi an. ℥ ij. pulueris electarij diamargariton frigidi, electarij de gẽmis & de ambra, croci an. ʒ ij, ſeminis citri, oxalidis, cardui, attractylidis & citrij mali, radicũ dictamni, veronicę & pentaphylli an. ʒ iij, iuſculi caporũ iuuenũ alteratorũ cum lactuca, oxalide, portulaca, ſcabioſa & meliſſa ℔ vj. trita confuſaq; omnia vaporario vitreo incluſa igni mandentur, vel aquæ feruenti, ſenſimq́; liquor elicitatur. Iis nonnunquã perdicũ aut turturũ, aut etiã nemoraliũ teſtudinum præparatarũ concisa caro permiſcetur cũ medulla panis albi. Excepti deinde liquoris libra dimidia cũ ſacchari vncijs duabus & cinamomi drachma vna colo tranſmittitur in vſus, affuſa interdũ ſemuncia ſucci granatorũ aut limonũ. Deſtillatũ aliud malignitatũ arcens & obtundens. ℞. enduiæ, bugloſſi vtriuſque, ſtæbes, pentaphylli, cardui benedicti, oxalidis, pimpinellæ, betonicæ recentium

tium omnium añ. m̃. j. radicum dictamni, vetonicæ, & pentaphylli, ariſtolochiæ rotundæ, gentianæ, doronici romani, zedoariæ añ. ℥. ß. ſeminum oxalidis, cardui attractylidis & plantaginis añ. ʒ vj. theriaces, mithridatij veteris añ. ℥ ij. Recentes herbæ tundantur hiſque aſpergantur reliqua omnia exquiſitè trita, ſinanturque triduo macerari: ex his dein in vaporarium coniectis ſenſim liquor excipiatur.

Ventriculo accommodata. CAP. XXII.

QVÆ ſtomachica nuncupantur medicamenta, alia humorum quibus eſt imbutus ventriculus illuuiem exugunt abſumuntque, vel prorſus detergunt, eius robore ſeruato: alia concoctionem adiuuant, cæteraſque illius functiones confirmant. Prioris quidem claſſis ſunt, malum citrium & medicum, malum punicum & cydonium ſeu cotoneum, ceraſium, ribes, oxyacantha, ſorba, meſpyla, & quæcunque ſuprà dixi æſtuantem bilem frenare. Hæc enim bilis reliquias obtundunt, vomitiones ſiſtunt, æſtuantem ventriculum refrigerant, ſitim extinguunt, cibi faſtidia diſcutiunt & appetentiam inuitant, diſſolutumque ventriculum adſtringunt & corroborant.

Quæ verò deinceps ſunt id ipſum præſtant in frigidis humoribus, qui ſtomachi tunicas infarciunt.

Menta vtraque calida & ſicca principio tertij ordinis, guſtu acris, ſubamara, tenuium partium, adſtringendi & exiccandi vim obtinet. Stomacho apprimè vtilis eſt, appetitum excitat, & in condimentis peculiarem vſum inuenit, in eo humores frigidos craſſoſque excalfacit, attenuat & abſorbet, ſingultus, vomitiones choleramque ſedat, ſanguinis vomitiones ſiſtit: ſed cõceptioni reſiſtere creditur. Betonica crudorum concoctionem adiuuat, datur acidum ructantibus & ſtomachicis, dolorem capitis ex ventriculi ſympathia ſedat. Abſinthium calidum primo gradu, ſiccum ſecundo, adſtringens, amarum & acre, excalfaciens pariter & detergens, roborans & deſiccans: eius decoctum ſtomachum corroborat, bilem eique inhærentem pituitam detergit, vacuatque tum per aluum tum per vrinas. Hinc morbo regio correptos ſanat, malaciam ſtomachi, & inflationes diſcutit, appetitum excitat, nauſeam arcet, lumbricos pellit, comæ, folia & ſemen vſurpantur: ſed ſuccus ſtomacho infenſus eſt. Saluia excalfaciens & ſubadſtringens, appetitum excitat, cruda craſſaque conficit, & ſtomachum corroborat, ſingultum quoque lenit. Siſymbrium, balſamita vulgò ſeu menta aquatica, excalfacit atque ſiccat tertio ordine, tenuium partium eſt, & digerentis facultatis, ex redundante pituita vomitiones, ſingultus, ſtomachique diſſolutiones cohibet ſeu ſumptum ſeu admotum, vrinam ciet. Nõ edendum grauidis niſi mortuo iam conceptu: quippè etiam impoſitum ipſum extrahit. Succinum calidum primo receſſu, ſiccum ſecundo, ventriculum & corroborat, nauſeam ſedat, prauos ventriculi humores abſorbet atque eos gigni prohibet, ventriſque fluxiones ſiſtit.

Corroborantia & adſtringentia frigida, quæ tum reliquias acrium humorũ abſorbent, tum concoctionẽ iuuant. Roſa amara, adſtringens præcipuè rubra, areſacta ſtomachum & iecur corroborat, eiuſque diſſolutioni medetur; vomitiones & lienterias ſiſtit. Cytinus mali punici flos, ſtomachum roborat, fluentem aluum ſiſtit, bibitur commodè ſanguinem excreantibus. Balauſtium adſtringentem quoque vim habet, & eandem quam cytinus.

Myrtus tum baccis tum folio citra calorem, ventriculi ſuperuacua & alui illuuiem ſiccat atque concoquit, faſtidium abigit, præcipuamque corroborandi facultatem adſtringendo obtinet. Oliua recens flaua necdum matura, vtilis ſtomacho, ipſum roborat, adſtringit, appetentiam mouet, humores acres digerit. Idem præſtant oliuæ halmades, quæ muria conditæ ſeruantur.

Coriandri ſemen præparatum adſtringit, terget, concoctionem adiuuat, ventriculum roborat, eiuſque exhalationes in caput ferri prohibet. Rhus frigidum ordine ſecundo, ſiccum tertio, vehementer adſtringit, ventriculum eiuſque facultates omnes roborat ſumptum & admotum, vomitiones, dyſenterias, ſanguinis eruptionis, aliaſque diuturnas fluxiones cohibet obſonijs inſperſum, aut aliter ſumptum, inflammationes mitigat, menſes quoque ſiſtit. Acacia frigida primo gradu ſicca tertio, validè adſtringit, ſtomachi robur vireſque omnes fouet, vomitum ſiſtit, menſes ſupprimit. Lycium ſiccat ordine ſecundo, calore temperatis proximum eſt, adſtringit, terget, digerit. Hypociſtis eadem quæ acacia, & multò validiùs præſtat: eodem quoque cenſu ciſtus exiſtit, aliquanto tamen ſiccantior & adſtringentior.

Calida quibus præcipua vis eſt ad frigidos crudoſque ichores abſumendos, & ad concoctionem augendam, hæc ferè ſunt. Maſtiche calida & ſicca ordine ſecundo, parum adſtringit, minimum eſt acris, ſtomacho auxiliatur, purgantium acrimoniam frangit, exhalationes reprimit, deſtillationes arcet & abſumit, vomitioneſque ſiſtit. Crocus ſtomacho vtilis eſt, ciborumque cõcoctionem iuuat. Myrobalani omnes vehementer adſtringunt, ſtomachum expurgãt & corroborant, vomitiones, dyſenterias, & alia alui profluuia compeſcunt & appetentiam reuocant.

Galanga calida ſicca tertio gradu, ſapore acerrimo linguam admodum vellicante, concoctionem adiuuat, oris halitum commendat, venerem ſtimulat. Spica nardi calida exceſſu primo, ſicca ſecundo, adſtringit, ſubacris & leuiter amara, ſtomachum roborat ſumpta & admota, omneſque frigidos affectus concoquit. Agallochum odoratum, guſtu adſtringens & ſubamarum, ventriculum frigidum corroborat, concoctionem adiuuat, eius putredinem ſummouet, & ſu-

perfluentes humores abſorbet, flatuſque diſcutit. Macer calidum ſiccum tertio gradu, vi aromatica odoreque ſuaui præditum, ſubacre, tenuium partium: hoc peculiare habet vt ventriculum roboret, & concoctionem iuuet. Nux moſchata calida ſicca ſecundo gradu, vim habet roborandi ventriculum, & frigidos ipſius affectus ſanandi, concoctionem iuuandi & flatus diſcutiendi. Zinziber calidum tertio ordine, humidum primo, odoratum, obſtructiones aperit, ſtomachum corroborat & excalfacit, concoctionem promouet, vapores craſſos & flatus diſcutit, craſſos humores attenuat, aquoſos abſumit. Catyophyllum ventriculi calorem roburque ſuſcitat, concoctionem perficit, cardialgiam tollit & nauſeam, doloreſque ex cruditate & flatuum copia ſubortos.

Cinamomum excalfacit, adſtringit, roboratque ventriculum & concoctionem iuuat.

Ambarum ſiccitate ventriculi ſuperfluentes humores abſumit, odoris ſuauitate prauam illorum qualitatem omnemque impuritatem ac putredinem emendat, ſuſcitato natiuo calore ac ſpiritu concoctionem iuuat, cæteraſque functiones validiores efficit. In id quoque vſurpantur quæcunque cor natiuumque calorem fouere & roborare tradita ſunt.

Ex his porrò compoſitiones extant aſſeruanturque variæ, ſyrupus myrtinus, ſyrupus mentę & abſinthij & miuæ cydoniorũ, electarium myrtinum, electariũ diarhodon, & aromaticũ roſarum maius, trocbiſci è ſpodio, myrobalani emblicæ & cepulæ conditæ, iuglandes nuces cõditæ, ſorba condîta, cydonia condîta, conſerua roſarũ & mentæ, cortex citri condîtus, & nux moſchata condîta. Quarũ imitatione alię quoque ex tempore præſcribuntur, vt vinũ abſinthij & iuſculũ è radice cichorij & abſinthij coma, iulepus è ſucco cydoniorũ aut granatorũ, & aqua roſarũ ſtillaticia. Condîta quoque multiplicis vſus. Adhæc fomentũ è roſa, cytino, ſaluia, menta vtraque, & abſinthio, cum portione cyperi, calami aromatici & ſchœnanthi, adiecto ſub finem vini quadrante. Ceratũ molle ex oleo maſtiches, mentæ, abſinthij, nucis moſchatæ & nardino, aut horũ quibuſdã cum ceræ momento. His etiã vt vnguenti ſpecies euadat, interdũ pulueres inſperguntur galangæ, maceris, nucis moſchatę, xylaloes, & zinziberis, vt ſingulę olei vncię ſingulas puluerũ drachmas habeant cum ceræ pauxillo, & ambari aut moſchi exiguo. Aut ſi pluſculum puluerũ atque ceræ ſit, ceratũ ſolidius exiſtet, in quod plerunque ſolet maſtiches triens quadránſve addi, tundique pilo calente: quò etiã pertinere videtur ceratum ſtomachicum. Sacculus prætereà minutim tranſſutus in ſcuti formam concinnatur ex aridiorum tritorum puluere, vt qui habet roſarum rubrarum, cytinorũ, mentæ, abſinthij, ſampſuchi areſactorum añ. ℥ iij. ſpicæ nardi, galangæ, nucis moſchatæ, catyophyllorum añ. ℥ ij. croci ℥ ß.

Iecori peculiaria medicamenta. Cap. XXIII.

CVm iecoris tum ſubſtantia tũ venæ exiles ſæpe infarctu & humorũ illuuie præpediri ſoleãt, magnaque ſit huius viſceris dignitas & præſtantia, id quidẽ maximè medicamenta poſtulat quæ obſtructione liberent atque corroborent, nullo vehementi calore. In hæc autem non omnia promiſcuè, ſed peculiari quadam dote iſta conferre comprobantur.

Gramen modicè frigidum ſiccumque, ſubaſtringens & ſuaue, tenuis ſubſtantiæ, iecoris infarctus ſoluit roburque tuetur. Intybum omne calidam hepatis intemperiem, atque etiam inflammationem extinguit, ſanguinis feruorem ſedat, obſtructiones iecoris aufert: hinc bilioſam eius collectionem expurgat, icterum perſanat, iecur proprietate quadam corroborat, nec ventriculum offendit, ſemen genitale minuit. Cicerbita, hieracium & chondrilla, vt temperatura affines ſunt, ſic viribus minimùm diſcrepãt: eadem quæ intybum, ſed ignauiùs multò præſtant. Lichen quæ hepatica, detergit, mediocriter refrigerat, iecoris obſtructiones tollit, icterum & impetigines curat, ſanguinis inflammationes compeſcit. Adiantum omne tenuat, digerit, aperitque iecoris obſtructiones & ictericis confert. Quatuor ſemina frigida maiora & minora refrigerant, incidunt, ac detergent, tenuium ſunt partium, vt iecoris quoque obſtructiones expediant.

Plantago frigida ſicca ordine ſecundo, adſtringit, & nihilominus digerit, hepatis obſtructiones ſoluit, putredines & dyſenterias coërcet, fluxiones ſiſtit tum folio tum ſemine.

Oxalis omneque rumicis genus tum radice tum ſemine blandè iecoris illuuiẽ expurgat, obſtructiones expedit, ex eaque genitos affectus perſanat: & adſtrictione leni nec iniucunda ipſam pariter iecoris ſubſtantiam firmat & corroborat.

Calida. Eupatorium calfacit, incidit, abſtergit, peculiariter verò iecoris obſtructiones expurgat ſeruato robore, diuturnis & erraticis febribus apta. Fumaria iecur obſtructum aperit, laxiuſque firmat, bilem expurgat, ſanguinem impurum clarificat, & putredini reſiſtit.

Lupulus calidus ſiccus primo ordine, detergit & aperit, expurgat iecur, & obſtructionibus liberat, icterum ſanat, menſeſque mouet. Aſparagus iecur infarctu liberat tum radice tum ſemine: regioque morbo auxiliatur. Idem ac etiam efficaciùs conferunt apij, petroſelini & feniculi radices, quæ ſi calidior erit affectus, aceto macerandæ ſunt.

Abſinthium vt ventriculo, ita præcordijs & iecori opitulatur, quodque in venis bilioſum eſt per vrinas expurgat.

Praſſium vt guſtu amarum eſt, ita iecur infarctu liberat & regium morbum expurgat.

Peucedanum veteres hepatis obſtructiones aperit, confertque incipienti ſcirrho.

Chamædrys

Chamædrys amara, ſubacris, incidit, terget, viſcera præcipuè verò iecur expurgat & obſtructionibus liberat. Chamæpytis terget, purgat, obſtructum iecur liberat, ictericis auxilio eſt.

Corroborantia frigida. Santala omnia frigida gradu tertio, ſicca ſecundo, calidis naturis conueniunt, propriè verò hepar corroborant & refrigerant, cardiacos iuuant. Ebur frigidũ ſiccum gradu ſecundo, adſtrictionis cuiuſdã particeps, qua viſceribus robur adijcit. Spodium ebur vſtũ, refrigerat, adſtringit, ſitim compeſcit, ventriculum & hepar roborat. Roſa & licben iecur roborant. Corallium frigidum ſiccumque ordine ſecundo, adſtringit, roborat, bilis feruorem compeſcit, eiuſque impetum ſeu ſurſum ſeu deorſum ſedat, iecoris ſubſtantiã quouis modo ſolutam impingit atque coarctat, & ſanguinis vndecunque manantis fluorem ſiſtit.

Calida. Iuncus odoratus ſeu ſchœnanthũ modicè calfacit adſtringitq́; mediocriter digerit, ventriculũ & hepar corroborat, ſanguinẽ excreantibus auxiliatur. Calamus aromaticus calidus ſiccus ordine ſecundo, leniter adſtringens, minimũ acer, ventriculũ & hepar excalſacit roboratque, hydropem ſanat & tuſſim. Eupatoriũ moderato calore peculiariter hepar corroborat. Vua paſſa tota ſubſtantia iecori familiaris, moderata adſtrictione ipſum roborat. Id ipſum præſtat piſtacium ſubamarum, odoratum, atque eſſentiæ tenuitate iecur obſtructum expedit.

Compoſita medicamenta quę humorũ reliquias è iecore per vrinas expurgant ſunt ſyrupus cichorij, ſyrupus endiuiæ, ſyrupus bizantinus, ſyrupus è radicibus minor, ſyrupus è radicibus maior, & oxymeli compoſitũ. Corroborant verò electariũ triũ ſantalorũ, & trochiſci eupatorij, electariũ diacubebe, & trochiſci è ſuccino. Refrigerant verò conſerua cichorij, ſurculi lactucæ, endiuiæ & portulacæ conditi, ceraſia cõdita, oxyacantha condita, & rhibes conditũ, aut ſiquando res ipſa expoſtulet recentia fient apozemata modò ſimplicia, modò acida, affuſus interdũ herbarũ ſuccis. Electaria quoque & condita confuſis pulueribus atq́; conſeruis. Fotus præterea ſi quid emolliendũ aut calfaciendũ eſt, & epithema ſi refrigerandũ ex aquis ſtillatitijs endiuiæ, portulacæ, abſinthij, plantaginis, & roſarum paribus portionibus & aceti parte octaua, in quibus trium ſantalorum, roſarum, lupinorũ & trochiſcorum è caphura puluere conuenienti doſi ſoluti ſint. Illitus quoque & vnguenta ex his quæ ipſi quoque ventriculo accommodauimus.

Quæ lieni conueniunt. CAP. XXIIII.

APTA lieni medicamenta ea ſunt quæ ſuauitate quadam terrenũ illius humorẽ vel emolliũt, vel quodammodo colliquant, detergunt & attenuant, ſine adſtrictione conſpicua, vt deinde obſtructione ſoluta facilius excidat in aluũ. Horum quædam moderatè frigida ſunt & humida, quæ exuperanti bili retorridæ conueniunt, vt viola, bugloſſum vtrunque, ſuccus malorũ fragrantiũ. Plurima verò moderatè calida ſunt & tenuium partiũ, vt craſſam fæculentamq́; melancholiam attenuent atque diſſipent: qualia hæc ſunt. Lupus ſalictarius ſeu lupulus, lienis obſtructiones expedit eumque expurgat. Caſſutha peculiariter lienem obſtructione liberat, atq; natũque nigrum pellit. Scolopendrium ſeu aſplenum & ceterachum, proprietate lienem expurgat abſumitque. Raphanus lienem extenuat & obſtructione liberat, iecori etiã prodeſt. Radix apij lienem expurgat, & obſtructione liberat, eiuſque tumores diſſoluit. Cortex thamaricis peculiariter liené expurgat, obſtructionibus liberat abſumitque & ictetum ſanat. Capparis radicis cortice imprimis, dein fructu & cauliculis tum decoctis in oxymelite tum pulueratis ſpleni ſcirrhoſo eximiè benefacit, atque frequenti vſu lentos craſſoſque humores exterget & incidit, tandemque per vrinas & per aluum exigit. Agnus calidus ſiccus tertio gradu, flore & ſemine inſignis, aperit, extenuat, flatus diſcutit, duritiem & obſtructionem lienis diſſoluit: ſed genitale ſemen abſumit, & libidinem extinguit. Chamædrys lienem validè adeò expurgat, vt ipſum abſumere credatur. Acori veri radix in vſu eſt, quæ galanga maior dicitur: calſacit & ſiccat tertio ordine, guſtu acris eſt & modicè amara, odore non iniucunda, tenuium partiũ, detergit & extenuat: lienes induratos reſoluit atque comminuit, duritias & collectiones omnes ſanat decocto huius fouentibus. Scilla calida ſicca ordine tertio, ſummè incidit & reſoluit, duritias lienis collectioneſque diſcutit, & obſtructiones validè expedit: quartanam & icterum ſanat.

Lapathum digerente detergenteque facultate prẹditum, lienem ex aceto ſumptum iuuat, ex vino coctum ſumptumque regio morbo prodeſt, lepras impetigineſque ſanat.

Rubiæ ſemen ex oxymelite potum lienem abſumit. Idipſum præſtat & peucedanum & raphanus & iris ſimiliter ex aceto aut oxymelite pota. Ariſtolochia multò validius lienem obſtructione liberat, laterisque doloribus auxiliatur, putreſcentia ſanat, & ſordida expurgat. Caucamũ vulgo gummi lacca, obeſos extenuat, concretumquę lienem diſſoluit. Horum quædam etiam foris admota, ſed maximè quæ deinceps ſunt lienem plurimum expediunt.

Ruta tum ſumpta tum admota ex aceto cataplaſmatis vice lienis obſtructiones duritiaſquo tollit. Naſturtium præſertimque ſemen eius cum melle illitum lienem extenuat & comminuit.

Struthium duritiem quoque lienis ſoluit. Vrtica cum cerato impoſita concretum conduratumque lienem colliquat. Sinapi calidum ſiccumque quarto receſſu, lienis tumores omniſque generis dolores ex alto in ſumma trahit.

Centaurium minus calidũ primo ordine ſiccum tertio, ſummè amarũ & ſubadſtringens valideque abſtergens, optimum eſt ad lienis & iecoris obſtructiones ſoluendas: ſed & lienem induratum foris impoſitum ſanat. Aſarum calidum ſiccum tertio ordine, tenuium partium, hepatis &

ſplenis obſtructiones reſerat, eorumque duritias diſſoluit, icterum ſanat, febribus diuturnis auxilio eſt: valet folijs ſed radice efficaciſſimum.

Cyclaminus calidus ſiccus tertio gradu, radix in vſu eſt. Incidit, terget, aperit, digerit, reſoluitque. Lienis durities & tumores fotu aut illitu perſanat: tum recens tum aridus arquatum ſiſtit, & biliosum ſudorem ciet.

Alia ex his aptantur in eos ſyrupos qui tetrum bilis atræ vaporē demulcent, cuiuſmodi ſunt ſyrupus violarũ, ſyrupus bugloſſi, ſyrupus è ſucco malorũ bene olentium, & ſyrupus meliſſæ & confectio alkermes. Alia in eos qui melancholiæ reliquias ex tumente liene vel diſſipant vel abſumunt: quales ſunt ſyrupus ſcolopendrij & fumariæ, ſyrupus è radicibus, oxymel ſcylliticũ, electariũ diacapparis, trochiſci è capparibus & dialacca, electariũ de gemmis, electariũ exhilarans, & aliæ complures compoſitiones ad cordis affectus relatę. Ex quibus dein in rem pręſentem iulepi fiunt & apozemata, electaria quoque & condita. Fortis præterea fotus ex ruta, vrtica, ſtruthio, naſturtio, centaurio minore, in quo aceti quadrans inſit. Illitus ex oleo rutaceo, oleo de capparibus, oleo amygdalorum amarorum, oleo liliorum lotis aceto ſcyllitico cum cera: quibus ſi ſextans adiectus ſit puluerum itidis, aſari & cyclamini, cum bdellio & ammoniaco ſolutis aceto forti, emplaſtrum efficier lienis obſtructioni tumorique accommodatũ. Poſſunt & aliæ formæ complures pro rei neceſſitate ex tempore præſtitui.

Renum ac veſica medicamenta. Cap. XXV.

QVÆ leniunt & refrigerant, arenulas minimè ſinunt in calculũ concreſcere, vrinæ ardorē demulcent, eamque faciliùs emittunt. Quæ vrinas cient tenuitate ſubſtantiæ ac ſiccitate ſanguinē attenuant & colliquãt, ſerũque ſecernunt atque deducũt in renes. In hoc genere nõnulla traduntur moderatè frigida, vt pepones, melopepones, cucurbitæ, cucumeres, hordeũ & gramen: ſed omniũ efficaciſſima ſunt quæ in ſubſtantiæ tenuitate calida ſiccaque ſunt tertio receſſu: vt apium, petroſelinũ, feniculum, daucus, phu, ſeſeli, aſarũ & ſmyrniũ. Quæcunque vrinas ſtrenuè cient, eadē quoque renes & vrinæ ductus abſtergendo incidendoque expurgant, & arenulas pariter exturbant, & calculos ex arenularũ adhæſu leuiter concretos diſſoluunt atque diripiunt. At verò ſolidiores veroſque calculos quæ propriè cõminuere traduntur, attenuant incidũtque nullo calore nullaque ſiccitate inſigni: nimius enĩ calor concretũ calculum magis excoquit & obdurat, obiterque quæcunque medijs vijs obhæreſcunt ſuperuacanea ſecũ in renes deducit, vnde vrina aliàs ſupprimitur, aliàs tenuis & pellucida præterfluit. Hoc genere ſunt limonum ſuccus, radix oxalidis, rubi, aſparagi, graminis & perſonatæ, betonica, adiantum, aſplenum. Nonnulla etiã aſperitate ſua calculi ſummã faciem abſtergunt & attritu cõminuunt: vt vitrum combuſtum, ouorum teſtæ, miliũ ſolis. Nec deſunt quæ id proprietate efficiant, vt lapis iudaicus. Vtraq; igitur affectis renibus opitulantur: ſed hæc præcipuè. Amygdala amara & dulcia eorúmque recens oleum, zyzypha, myxaria, glycyrrhiza, gummi, amygdalæ amarę & ceraſi, piſtacia, ſtrobili, caricæ, & quæcunque leniendis pulmonibus conuenire diximus, eadem renum ac veſicę ſcabriciem leniunt, vrinam demulcent atque effundunt, nec arenulas in calculum coagmentari ſinũt. Althææ radicis ius potum eadem confert, & vrinæ difficultati medetur, renum & veſicæ cruditates pellit: eius ſemen renũ calculos etiã confringit. Quatuor ſemina frigida minora, lactucę, portulacæ, intybi, cichorij renum ſiccitatem, aſperitatem ardoreſque leniunt. Semen melonum & quatuor ſemina frigida maiora ſicca ſunt ad finem primi ordinis, incidunt, tergent, tenui ſunt eſſentia præſertim arefacta & contrita: hinc vrinas adeò mouent, vt renibus arenis aut calculo preſſis nõ mediocriter proſint. Halicacabi rubentes fructus tenuandi & abſtergendi vi renes validè expurgant & vrinã pellunt. Fraga quoque chamæbati Idæi fructus, renũ & veſicæ ſordes & arenulas eluunt, detritoſque calculos excludunt, præcipuè autem ab his aqua ſtillaticia.

Plantago vtraque ſemine aut folio arefacto, renum obſtructiones tollit, idque abſtergendi quadam & tenuandi facultate qua præter cæteras pollet.

Adiantum omne vrinas ac menſes mouet, reneſque validè adeò expurgat, vt calculos minuere credatur. Helxine ſubfrigida, abſtergit, leuiterque conſtringit, calculo tamen & vrinæ difficultati ſuccurrit. Graminis radix moderatè frigida & ſicca, tenuiumque partium, vrinæ difficultatibus medetur, & calculoſa veſicæ rudimenta comminuit, quod & eius ſemen præſtat. Aſparagi radix trita & ex vino pota vrinam ciet, renes infarctu liberat, calculos exturbat, nephriticis auxiliatur: neque credi par eſt longo eius vſu veſicam exulcerari, ſemen genitale auget, veneremque ſtimulat. Ruſcus tum radice ſubamara, tum folijs & baccis ex vino potis vrinam ciet, veſicæ calculos deterit, ſtillicidio vrinæ medetur, menſeſque mouet & morbum regium ſanat. Eryngij radix calore temperata, non modicè ſicca, pota colicis medetur, calculos, ſtillicidia, difficultates vrinæ & renum vitia ſanat. Chamæmelum potu & inſeſſu calculos vrinaſque pellit.

Quæ verò ſubijciuntur quòd calidiora acrioraque ſint, ad ea ipſa veſicæ renumque vitia efficaciora comprobantur. Cicer omne calidum ſiccum ordine primo, incidendi abſtergendique facultate præditum, obſtructiones tollit, vrinam mouet & renes expurgat, renum & veſicæ calculus exterit: ſed nigrum & paruum validiſſimè, ab hoc deinde rubrum. Terebinthina calfacit, mollit, diſcutit, terget, expurgat, viſcerum omnium maximeque renum obſtructiones tollit, &

angustos

anguſtos meatus aperit,vrinam ciet,putredinem cohibet. Pimpinella calida ſicca ordine ſecundo,ex vino pota calculos terit,& ſtranguriam decocta iuuat. Saxifraga calida & ſicca, eadem ſed multò efficaciùs confert.

Crithmum vulgò creta marina,calida ſicca tertij ordinis initio,dyſuriæ & regio morbo opitulatur,renúmque calculos conſtringit.

Lithoſpermū vulgò milium ſolis,ſemine ex vino poto calculos cōminuit, vrinas pellit, ſtranguriámque diſcutit. Siſymbrium aquaticū & Sion excalfaciunt,tenuiū ſunt partiū & ſapore acri, ea cruda coctáque potenter vrinas mouent,calculóſque diſſoluere atque excernere traduntur.

Vrtica calida ſicca receſſu tertio,tenuium partium & acris,tanta abſterſione valet vt ventrem ſubducat,renes infarctu expediat calculóſque terat. Anonis calida ad finem ſecundi,attenuando tergendóque vrinas ducit,calculóſque confringit,radicis cortex præcipuè vtilis,deinde eius cauliculi,qui antequam ſpinis muniantur ſale conditi gratiſſimi ſunt. Petroſelinum vulgare, Plinio apium ſatiuum,Græcis ſelinum,calidū ordine ſecundo,ſiccum tertio,foliis,ſemine & radice obſtructiones tollit,vrinam ciet,renes & veſicam abſtergit,eorúmque calculos comminuit:eadem foris tum ſotu tum inſeſſu confert.Feniculi radix & comæ renum & veſicæ vitia expurgant, vrinam mouent tum ſumptæ tum admotæ.Smyrnium quod & libyſticum,radice vrinæ difficultati medetur:ſemen etiam renum & veſicæ vitiis confert, cætera præſtat quæ apium & petroſelinum. Raphanus vterque calidus tertio, ſiccus ſecundo, tum radice tum ſemine renes expurgat, vrinam ciet,calculos comminuit & exturbat. Apium ſaxatile quod petroſelinū macedonicum, calidum ſiccúmque tertio receſſu,radice præſertimque ſemine vrinā ducit,renum & veſicæ doloribus potum ſuccurrit. Daucus ſemine primùm,deinde radice calfacit & exiccat,vrinam vehementer pellit vt etiam calculos excludat. Seſeli maſſilienſe daucum viribus æmulatur. Perſonata quæ bardana,radice & ſemine vrinas pellit,renes infarctu liberat, arenulas calculóſque excutit. Peoniæ radix acris & ſubamara,ex vino pota renum & veſicæ dolores lenit, ſeminis grana ſumpta calculorum rudimēta pueris eximunt. Tribulus vterque præſertimque ſylueſtris,poto ſemine renes purgat,calculoſiſque medetur. Spartium geniſta appellatum, ſecunda claſſe calidorū & ſiccorum,incidendi extenuandique viribus præditum ſemine præſertim vrinas ducit,& tum veſicæ tum renum calculos comminuit.

Iuniperi fructus calidus tertio,ſiccus primo,ſtomacho vtilis eſt, renes deterget, & vrinam pellit:ſed caput tentat.

Lauri baccæ & folia tum fotu tum inſeſſu veſicę conferunt affectibus:radicis cortex renes expurgat & calculos rumpit,ſed conceptus enecare traditur. Calamus odoratus vrinam mouet,renum vitiis & ſtranguriæ commodè opitulatur. Cyperus radice inſignis quæ calida & ſicca,citra acrimoniam incîdit,calculo vexatis congruit,& vrinam mouet.

Cardamomum ex vino ſumptum affectis renibus & dyſuriæ medetur. Periclymenum quod eſt inuolucrum maius,& caprifolium officinis,vehementer calidum & ſiccum, tum fructu tum folio vrinam mouet,calculos pellit,& ſi pluſculum bibatur cruorem profundit.

Præcipuæ ex his comparatæ compoſitiones ſunt,ſyrupus capillorum veneris,ſyrupus de limonibus,ſyrupus althææ,ſyrupus raphani,electarium diaſpermatō,& electarium λιθοντριβὸν. At verò in rem præſentem varia ex his apozemata decernuntur, alia quæ leniant & laxent, alia quæ expurgent deturbéntque arenulas aut calculos:quibus interdum oxymeli ſcyllinicum vtiliter affunditur. Puluetes quoque & electaria & condîta his formulis quæ ſuprà ſunt expoſitæ. Fotus quoque & inſeſſus tum ad compeſcendos nephriticos dolores tum ad comminuendos calculos, ex radicibus althææ,raphani,petroſelini macedonici,feniculi, eryngij & bardanæ,cum malua, parietaria,berula,chamæmelo,betonica,naſturtio, pimpinella & origano, lauro & iunipero. Ex quorum deinde magmate,addito polline ſeminis althææ,lini & fenigræci, ſeſeleos & dauci cum axungia cuniculi & anſeris cataplaſma concinnandum eſt. Illitus præterea ex oleo liliorum, chamæmelino,laurino, nardino,è ſcorpionibus & terebinthino. Nōnulla etiam in clyſteres induntur, qui eductis primùm fæcibus ſummè ſint profuturi.

Vteri medicamenta. CAP. XXVI.

QVÆ vtero conferre traduntur,alia immodicum eius fluorem ſiſtunt, alia ſuppreſſum mouent,alia humorum colluuiem eluunt expurgántque vterum,alia corrobotant. Quę menſium fluorem ſiſtunt ferè frigida ſunt omnia,genitale ſemen extinguūt, ſedántque veneris impetus & vteri ſtrangulatus compeſcunt:nec frigidis aliter ſanatur vterus. Nymphæa quæ præſertim candidā radicem habet,muliebri profluuio medetur,veneris inſomnia cohibet,& ſemen genitale extinguit. Cytinus & balauſtium refrigerant ſiccantque gradu ſecundo,adſtringendi vim habent,menſes aliaſque vuluæ fluxiones cobibent. Rhois ſemen obſoniis inſperſum pro ſale, & decoctum potui datum menſtruas mulierum purgationes & alba earum profluuia retardat. Idē ramuſculorum rubi decoctum præſtat multóque efficaciùs eius foliorum & cauliculorum ſuccus expreſſus & ſole ſiccatus. Cornu cerui vſtum & lotum, & ebur in tenuiſſimam ſcobem redactum fœminis fluxione vuluæ laborantibus magnoperè proſunt è conuenienti liquore hauſta. Portulaca mulierum purgationes ſiſtit, venerîſque impetus & inſomnia ſedat. Plantago refrigerat denſátque, hinc ſanguinis eruptiones omnes cohibet, atque vt alui profluuia ita & vuluæ fluxiones compeſcit, & aduerſus vteri ſtrangulationes ex lana ſubiicitur.

Sempetuiuum vtrumque refrigerat gradu tertio & moderatè ſiccat, muliebres fluxiones ſiſtit & veneris ludibria ſtrangulatúſque retundit.

Quæcunque autem menſes mouent, calida ferè ſunt receſſu tertio, nec tamen vehementer ſiccant, eiuſmodi ſunt amara & acria, quorum tanta vis eſt, vt in diſtantiſſima ſaluis viribus penetrare poſſint, & venarum ora reſerare, craſſa extenuare & lenta detergere: atque etiam cum menſibus pleraque peculiari dote alias quoque vteri ſordes & illuuies expurgare. Nec pauca ex his conceptus ſecundaſque pellunt, aut etiam fœtus enecant. Chamæmelũ calidum ſiccúmque primo receſſu, tenuium partium, anodyma digerendíque facultate præditũ, potu & inſeſſione menſes & fœtus euocat, vteri duritias & flatus diſſoluit. Betonica vterũ expurgat, & nihilominus corroborat & conceptũ retinet: vtilis prægnãtibus, quibus alba ſordidáque illuuies ex vtero manat. Laurus calfacit & emollit eiúſque decoctũ in mulieres inſeſſus additur, & vuluæ ſordes vel prægnanti tutò eluit. Parthenium decoctum ad vuluæ duritiem & ſtrangulatum inſeſſu prodeſt. Lilium radice, foliis & floribus vtile, aſſum & ex roſatio tuſum ſubditúmque vuluã emollit, & blandè expurgat. Trifolium odoratum calidum ſiccúmque ordine tertio, ſemen & folia ex aqua pota vuluæ ſtrangulatui ſuccurrunt. Peoniæ radix eiúſque grana nigra vuluæ ſtrangulatui & vteri doloribus ex vino pota medentur. Quæ validius menſes cient aut vterum expurgant, minimè tuta ſunt prægnanti, quòd pleraque ſolutis acetabulis conceptum eiiciant, quædam etiam ſeu ſumpta ſeu admota interimant. Sampſuchus menſes ducit tum ſumptus tum in peſſo ſubditus. Ocimum ſumptum in acetariis vterum expurgat, veneremque ſtimulat. Origanum attenuans aperiénſque menſes euocat. Meliſſophyllum ſecunda claſſe calidorum, prima ſiccorum, ad menſes educendos tum potu tum inſeſſu vtile & ad concipiendum iuuat.

Praſſium mulieribus quæ non purgantur, menſtrua & à partu ſecũdas pellit, difficilè parturientibus ſalutare. Scordium menſes ducit, & fotu potúve partum accelerat.

Bacchatis odorata, radice ſubdita partum educit. Artemiſiæ ſpecies duæ calidæ ſecundo ſiccæ primo, tenuium partium, ſumptæ aut in vteri fomenta vel inſeſſus accõmodatæ, menſes ducunt, ſecundas fœtúſque extrahunt, vteri præcluſioni conferunt: earum quoque ſuccus cum myrrha ſubactus & admotus, elicit quæcunque concluduntur in vtero. Pulegium calfacit ſiccátque ordine tertio, potum extenuando menſes, ſecundas fœtúſque pellit, tumores, duritias & vteri conuerſiones inſeſſu tollit. Cyperi radix refrigeratæ & præcluſæ vuluæ fotu auxiliatur, menſéſque euocat. Phu valeriana dicta, calida ſiccáque ordine ſecundo, menſes fotu ducit & vrinas. Rubiæ maioris radix ſeménque menſes, ſecundas, fœtúſque ſubditum trahit, ſumptúmque pellit.

Polium montanum cui teucrio nomen eſt, menſes, & à partu ſecundas, mortuúmque fœtum ſumptum eiicit. Seſeli tum ſemine tum radice vteri ſtrangulatui medetur: menſes & fœtum vtero excludit. Dauci ſemen efficax adeò promouendis menſibus vt etiam ſecundas fœtúſque pellat, & ſtrangulatus ſumptum ſedet.

Ruta incidit & digerit, menſtrua ducit, flatulentos vteri tumores diſcutit ex oleo cocta & infuſa, & vuluæ ſtrangulatu liberat: cum melle trita & obſcœnis partibus inducta, veneris appetentiam & ſemen extinguit. Calaminthe calida ſiccáque tertio receſſu, acris & modicè amara, vehementer incidit & abſtergit, menſes validè adeò ciet, vt & conceptum ſeu pota ſeu admota interimat & eiiciat. Sabina tertio eſt gradu calidorum & ſiccorum, acris & validè digerens, menſes ſi quid aliud prouocat, fœtum etiam viuentem enecat & mortuum eiicit. Dictamini radix tum pota tum vel ſuffitu vel peſſo excepta, mortuos iam fœtus educit, & ſolo guſtu partus accelerat. Ariſtolochia vtraque menſes, ſecundas, & fœtus cum myrrha & pipere pota pellit: ſubdita eadem præſtat, & vteri ſordes expurgat. Gẽtianæ radix ſumpta extenuat, abſtergit, purgat & obſtructione liberat, nec modò ſumpta ſed & ſubiecta menſes, fœtus & ſecundas excludit. Iridis radix fotu mollit aperítque locos, & muliebria trahit, & glandis modo cum melle appoſita fœtus euocat. Aſari radix ſubdita menſes conceptúſque trahit. Smyrnium radice, herba aut ſemine ſumptum, aut etiam ſeruefactum ſubditúmque menſes ſecundaſque pellit, & abortum facit. Myrrha calida ſiccáque ordine ſecundo, tenuis & validè detergens, vuluam emollit, & præcluſam aperit, menſes & partus celeriter extrahit, præſertim quę ſtacte appellatur. Styrax & bdellium myrrhæ vires imitantur. Caſtorium cum pulegio potum menſes, partus & ſecundas eiicit. Sagapenum ex hydromelite ſumptum, menſes potenter ciet, ſed fœtum exanimat. Galbanum non ſumptum modò, ſed & admotum menſes partúſque euocat. Oppopanax vteri tumores, duritiáſque appoſitum ſoluit, menſes trahit, ſed fœtum enecat.

Eorum quæ corroborando vtero deſignantur, alia eum ipſum firmant conceptúmque continent, alia moderato calore fouent & manantem illuuiem exorbent, amara quadam tenus & odorata vt ſimul aperiant & calorẽ ſuſcitent, odoríſque ſuauitate vterũ oblectẽt. Prioris generis ſunt.

Biſtorta officinis appellata, frigida ſiccáque moderatè & adſtringens, menſtrua ſiſtit, vterum corroborat, conceptúmque retinet ac fouet tum admota radice tum ſumpta cum nuce moſchata & caryophyllis.

Corallium tum ſumptum tum ſubditum menſes cohibet, vterum conceptúmque corroborat. Coſtus impurum vterum expurgat tum fotu tum ſuffitu, & ad concipiendum iuuat. Betonica eadem vi ſuprà dixi confert, fœtúmque recreat.

Caryophyllum tum ſumptum ex vino odorato tum ſubditũ, vteri ſtrangulatum lenit, & vterum fœtúmque recreat. Nux moſchata & macer eaſdem quoque vires obtinent.

Nardus

Nardus ſeu ſpica nardi impura vuluæ profluuia ſaniémque ſubdita abſorbet, conceptúmque ſuffitu adiuuat. Styrax ſuffitu quoque vterum expurgat, exiccat & corroborat, vteri ſtrangulatũ compeſcit, & ad concipiendum præparat.

Succinum ſuffitu potúque vterum ſiccat, prauos humores in eo gigni prohibet, corroborat, & ad cõcipiendum iuuat. Melanthium ſuffitu menſes ob craſſitiẽ lentorémque ſuppreſſos educit, vterum excalfacit, exiccat & corroborat. Calamus odoratus tum potu tum appoſitu aut ſuffitu menſes euocat, vterum ſiccat & recreat. Benioin liquor creditur cyrenaicus, calidus ſummè tenuis & halitu digerens, vteri fluxiones ſuffitu vel peſſo exorbet, ipſúmque vt & partes omnes neruoſas corroborat. Moſchus tum ſumptus tum peſſo ſubditus, vteri ſtrangulatum tollit, venerem protitat, vterũ odore recreat, ſiccat & corroborat, concipiendíque ſpem auget. Ambar quoque præfocationem arcet atque ſiſtit, & tum ſumptum tum ſubditum omnia quæ moſchus validè confert.

Compoſitiones verò ad vteri refrigerationem & ad immodicos menſes cobibendos hæ extant. Syrupus è portulaca, ſyrupus è ſucco oxalidis, ſyrupus myrtinus, aqua plantaginis aut portulacæ diluti: trochiſci ſpodij, trochiſci terræ lemniæ, trochiſci ſuccini: oleum roſarum, nymphææ & myrtinum, vnguentum Comitis.

Ex tempore autem decernetur iulep roſatum, & ex aquis ſtillatitiis myrti, plantaginis & oxalidis, adiecto ſucco vel oxyacanthæ vel cydoniorum. Pulueres quoque & electaria aut cõdita ex corallio, lapide hæmatite, margaritis, cornu cerui vſto & ſuccino, addito ſaccharo roſato aut conſerua roſarum, aut alia quauis adſtringente. Emplaſtrum quoque quod habet boli armenæ lotæ in aceto ℥ iij. terræ lemniæ ſimiliter lotæ ℥ ij. ſanguinis draconis, maſtiches añ. ℥ j. nucũ cupreſſi, gallarum, roſarum, balauſtiorum tritorum añ. ℥ ß, ceræ & vnguenti comitis añ. quantũ ſatis eſt ad corporanda in emplaſtri formam. Vel farinæ fabarũ dilutæ mucilagine gummi arabici vel tragacanthę quantum ſatis eſt ad excipienda & vincienda & cogenda omnia in emplaſtri conſiſtentiam: quod lumbis & pubi inducetur. Ex eadem quoque materia peſſi ſubdẽtur vel iniectiones. Ad mouendos porrò mẽſes & ad expurgandum vterum extant ſyrupus capillorum veneris, ſyrupus hyſſopi, ſyrupus artemiſiæ, electarium diacalaminthes tum ſimplex tum compoſitum, trochiſci è myrrha qui etiam ſecundas pellunt, & pilullæ ſagapeni, quibus etiam vis ineſt mortuum fœtum excludendi. Harum exemplo aliæ quoque formulæ re vrgente præſcribentur tum ſumendæ tum admouendæ: vt fotus huiuſmodi. ℞. Chamæmeli, ſampſuchi, ocimi, pulegij, origani, praſſij, calaminthæ, artemiſiæ, meliſſophylli, parthenij, abrotani, abſinthij añ. m. ij. coquantur in aqua quæ ſatis ſit ad fotum vel inſeſſum, vel iniectionem. Eadem aptari poterunt in peſſos, quos etiam vtiliter ex radice dictamni, ariſtolochiæ, gentianæ, ex myrrha, ſtyrace & aloë, terebinthina exceptis concinnare liceat.

Ad vterum verò corroborandum & ad iuuandam concoctionem extant electarium de gemmis, electarium aromaticum, electarium diaſatyrion, ſatyrium condîtum & eryngium cõditum. Suffitus quoque decernetur qui habeat melãthij ſeminis ℥ ß, ſtyracis calaminthæ, ſuccini, ſchœnanthi, calami odorati, ſpicæ nardi añ. ʒ iij. roſarum rubrarum ʒ. ij. fiat puluis ad ſuffitum. Aut peſſus ℞. Liquoris cyrenaici, iridis, roſarum rubrarum añ. ℥ ß. zibeti, ambaris añ. g̃ iiij. moſchi g̃. ij. fiat puluis qui ſyndone exceptus in balanos aut peſſos aptetur.

Quę arthritidi & externis quibuſdam affectibus medicamenta conferunt. CAP. XXVII.

EXTERNI affectus qui in vnam quampiam particulam ſiue cum vlcere ſiue citra vlcus incidunt, peculiaria habẽt libro proximo tradenda remedia. Qui verò in plures partes inuadunt, vt arthritis, paralyſis, tremor, artuum dolores & qui ex vniuerſa fluxione orti fuerint, huc cõmodè referri poſſunt. Per hos igitur affectus cùm iam ſatis purgatum corpus & fluxio cohibita fuerit, ſi humorũ reliquię ſumendis digerendæ diſſipandæque videbuntur, in id apta erunt ſimplicia quæ ad cerebri affectus ſuprà attulimus: quandoquidẽ neruorum eadem atque cerebri eſt ratio. Propriè verò & peculiariter ad artuum dolores hæc commendantur: Helenij radix & iridis, chamępytis, verbaſcula duo, calaminthe, acori radix, cẽtaurium minus, hermodactylus, in apozemata aliáſve compoſitiones aptanda: de quibus mox ſigillatim dicam. Cæterùm pręcipua ad horum malorum curationem topicorum vis eſt, quorũ alia ſtatim initio ardorem ſi quis ineſt extinguũt & fluxiones arcent, nec tamen humores in partem inflammatã altiùs impingunt: alia dolorẽ qui citra inflammationem fuerit compeſcunt: alia dolore ſedato impactum humorem attenuant, digerunt diſſipantque, ne tempore obdureſcens concreſcat in tophum. Quum igitur chiragræ aut podagræ initio dolor ardorque articulos obſidet, hæc ex vſu erunt. Aquæ ſtillatitiæ roſarũ, plantaginis & ſolani, quibus aceti ſextans aut quadrans affundatur. id enim fotu calido inflammationes ſedat reprimitque fluxiones, & collectas quodãmodo diſcutit, arthriticis & podagricis accõmodum. In eius ℔ j. ſi caphuræ ʒ j. aut ʒ j. ß. ſoluatur, cæteros articulorum cruciatus qui etiam altè demerſi ſunt compeſcit.

Pſyllij ſemen maceratum mucilaginem edit, ad omnes inflammationes ſed propriè ad articulorum calidos dolores in primis ſalutarem. Cotonei mali & althææ ſemina mucilagines quoque reddunt nõ minus efficaces, ſi præſertim ex aqua ſolani aut plantaginis elicitæ fuerint. Hyoſcyami folia recentia aut per ſe aut cum polenta calidas acréſque fluxiones ſiſtunt, omneſque dolo-

res mitigant, & medicamentis in id compoſitis commodè miſcentur. Cicutæ folia atque ſemen arefactúſque ſuccus omnem dolorem ſedant qui præſertim ex inflammatione ortus fuerit. Eadem quoque vis ſemperuiuo vtrique & mandragoræ, quibus ſi dolor intolerabilis non facilè finiri poteſt, opij momentum addetur, quod ſenſus torpore inducto in calidis præſertim affectibus dolores omnes ſedat atque conſopit.

Anodyna quæ dolores quacunque ex cauſa ortos demulcent. Lac vaccinum acres fluxiones partiumque omnium inflammationes fotu mitigat: quod & polentę forma per miſtis anodynis euidentius præſtat. Stercus vaccinum cùm præſertim depaſcuntur herbas impoſitum, emollit & reſoluit, ardores doloréſque mitigat, veſparum ictus ſanat & addito aceto tumores digerit. OEſypus calfacit & emollit, paulumque digerit, dolores quacunque ex cauſa compeſcit: quòd & lana ſuccida eo imbuta præſtat. Thus calidum ordine ſecundo ſiccum primo, anodynum quoque eſt, & ex oui candido ſubactum impoſitumque omnem dolorem lenit.

Dolorum autem humorumq; reliquias hæc impoſita digerunt & euocant. Verbaſcula duo quæ paralyſis & arthriticæ herbæ vocantur, calida & ſicca, manifeſtè adſtringunt atque digerunt, foliaque tuſa vtiliter imponuntur articulorum doloribus & paralyſi.

Chamæpitys quę iua arthritica, citra inſignem calorem aut acrimoniam latentes in alto & in flaccidis partibus humores impoſita abſorbet & exiccat, parteſque firmando roborat. Calamintha triplex, affecto articulo inducta totum excalfacit, humorémque ex alto euocat, iſchiadicis familiaris. Naſturtij quemadmodum & vrticæ ſemen adurentis particeps eſt facultatis, & idcirco fixos peruicacéſque coxendicis dolores euellit. Helenij radix frigidos diuturnóſque partiũ affectus ſanat, & coxendicum dolores, & articulos humore nimio luxatos. Centaurij minoris decoctiius clyſtere ſæpe infuſum iſchiadicis mirificum auxilium præſtat, humorem enim elicit doloremque leuat. Succus verò epotus, aut etiam herba ipſa ex hydromelite decocta, peculiariter neruorum vitiis ſuccurrit: & cum oleo partibus contuſis emplaſtri modo impoſita præſentiſſimo eſt auxilio. Hermodactylus pituitam craſſam ex articulis trahit & expurgat, podagræ & arthritidi confert tum ſumptus tum admotus in cataplaſmate. Oppopanax iſchiadicis inductum & podagricis opitulatur. Bdellium calfacit, emollit, diſcutitque duritias, & neruorum nodos.

Ammoniacum calfacit & inter emollientia principatum obtinet, articulorũ tophos diſſoluit, & induratos lienes ſanat, arthriticos & podagricos iuuat. Sagapenum calidum tenuiumque partium, paralyticis & conuulſis confert, articulorum nodulos diſſoluit. Galbanum mollit ac digerit, eadem quæ ſagapenum confert. Caſtorium tenuium partium & calidum, neruis accommodatum, contumaces & ſcirrhoſos eorum affectus ſanat, potum illitúmve prodeſt tremori, cõuulſioni & omnibus neruorum vitiis. Euphorbiũ omnium calidiſſimum, cauſticæ & vrentis facultatis, tenuium partium: craſſos & lentos humores quocunque ſint loco incidendo digerit: aurium ſonitum & dolorem tollit, coxendicos & paralyticos iuuat.

Non paucæ ab his compoſitiones deducuntur, aliæ leniter refrigerantes, aliæ anodynæ, aliæ diſſipantes & exiccantes, quæ quoniam externæ ſunt in proximum librum aptè referuntur: ex tempore verò hæ facilè apparari poſſunt. Fotus per oxycratum comparatum ex aquis ſtillatitiis vel ſuccis ſolani, plantaginis & roſarum, vel etiam hyoſcyami ſi dolor vehementer excruciet: in quibus quadrans aut ſextans inſit aceti. Aut ſi dolor altè ſit demerſus vt in humeri, cubiti, aut coxendicis articulo, caphuræ etiã nõ nihil inſit, in ſingulis quippe libris binæ drachmę. Ad hęc mucilago ſeminis cydoniorũ ex aqua ſolani inducta, aut è ſemine pſyllij, aut vtraque ſimul hoc ferè modò. ℞. Aquæ ſtillatitiæ plantaginis & ſolani añ. ℥ iij. in quibus macerari ſinito ſuper cineres calidos ſeminis cydoniorum & pſyllij añ. ℥ ß. extrahatur mucilago quæ tepida inducatur locis dolentibus, obducaturque ſtupa canabina, aut linteo oxycrato tepido imbuto. Herbæ quoque ex oxycrato in cataplaſma coquuntur ſine oleo, ſine adipe. Nihil enim pingue inflammatis partibus imponendum: quanquam hac in re nõ parum confert vnguentum populeum in aceto lotum. Ardore ſedato quum doloris immanitas repreſſa fuerit, cataplaſma anodynum ex medulla panis in pultis formam fiet hoc modo. ℞. medullæ panis ℔ j. ſenſim ex lacte coquatur dum craſſeſcat, aſperſo puluere qui habeat florum chamæmeli & meliloti añ. ℥ j. roſarũ rubrarũ, ſaluiæ añ. ℥ ß. croci ʒ ij. nonnunquã & oleũ inditur chamæmeli vel liliorum. In id quoque illitus conueniet qui habeat mucilaginis ſeminis althææ, lini & fenigræci depromptæ ex aqua chamæmeli ℥ j. ß. olei liliorum, chamæmeli & violarum añ. ℥ ß. axungiæ anſeris ʒ vj. croci ℈ ij. cerę quod ſatis eſt ad illitum.

Doloris demum impactam materiam antequam obdureſcat digerunt, emplaſtrum è mucilaginibus, è meliloto, & oxycroceum: ſed validè quod habet gummi pini, picis nigræ añ. ℥. ij. cerę, axungiæ añ. ℥ j. thuris, hermodactylorum, radicis iridis, ſulphuris non extincti añ. ℥ ß. olei irini quantum ſatis fuerit ad concorporandum in amplaſtri formam. Locis compactioribus præſertim coxendici ex cæteris gummis validior aſinducitur, ſinapiſmus quoque & alia proximo libro tradenda.

Methodi medendi Libri Quinti finis.

METHODI MEDENDI
LIBER SEXTVS.

De externorum medicamentorum materia.

PRÆFATIO.

SVMMAS externorum medicamentorum facultates tot omninò ſtatuendas eſſe, quot & ſumma externorum affectuum genera, medendi lex methodúſque demonſtrat: ipſamq́ue eorum materiam in quam nunc incumbo in quaſdam facultatum claſſes digerendam, quæ affectibus ex aduerſo contrariæ ſunt. Harum quidem aliæ calidis affectibus fluxionibusq́ue ſuccurrunt, quales ſunt refrigerans, repellens, emplaſtica ſeu infarciens, anodyna, narcotica. Aliȩ tumoribus affectibúſque frigidis, vt rarefaciens, emolliens, attenuans, abſumẽs vel exiccans, attrahens atque reſoluens. Aliæ abſceſſibus & vlceribus, vt ſuppuratoria vis, ſarcotica, agglutinans, detergens, ſeu expurgans. Aliæ contrà, ſoluendæ cuti & aperiendæ conueniunt, vt veſicans, cathæretica, ſeptica, eſcharotica & cauſtica. De his igitur deque earum contrariis ſigillatim tradendum, & quas vnaquȩque facultas alias de ſe particulatim vires proferat.

Refrigerantia medicamenta. CAP. I.

EORVM quæ refrigerant vt varij ordines, ita & effectus quoque varij ſunt, alia ſimplices inflammationes demulcent, alia eryſipelata, alia herpetes, carbunculos & ignem ſacrum: quæ hac ita ſerie ſubiunximus à lenioribus exorſi. Leniora ea ſunt quæ ad interiorum quoque æſtum tutò ſumũtur, vt lactuca tum ſatiua tum ſylueſtris, portulaca, intybi genera quatuor, helxine, hieracium: calidas enim phlegmonas & lenia eryſipelata compeſcunt: ſed hæc potentius.

Lenticula paluſtris frigida & humida ordine ſecundo, collectionibus calidis, podagris & igni ſacro commodè illinitur cum polenta. Vmbilicus veneris humidus ac frigidus, obſcurè adſtringentem & leuiter amarã obtinet facultatẽ, qua phlegmonas eryſipelatoſas, & eryſipelata phlegmonoſa perſanat, & omnibus partibus excalfactis in cataplaſma commodiſſimè aptatur. Pſylliũ ſecundo ordine frigidum, ſemine in primis efficax, prodeſt eryſipelatis, fronti imponitur in dolore & temporibus ex aceto aut poſca, eius mucilago vtiliter illinitur cuicunque dolori & collectioni inflammationique: ſiquidem egregiè adeò refrigerat, vt ſi in aquam feruentem coniecta fuerit, ea protinus deferueſcat. Hyoſcyamus albus tertio ordine refrigerat, ſuccus ex tenero ſemine, foliis caulibúſque expreſſus, collyriis dolorẽ lenientibus commodè miſcetur, & cõtra acres calidáſque fluxiones: cum farina aut polenta contra oculorum, pedum, aliarumq́ue partium inflammationes, ſemen eadem tritum poteſt additum cataplaſmatis dolorem leuantibus. folia ad eadem tum per ſe tum cum polenta vſurpantur. Papauer ſatiuum ordine quarto, frigidum. eius capita trita & cum polenta cataplaſmatis miſta inflammationibus & ignibus ſacris medentur. Capitis ardores cum roſaceo, oculorum inflammationes cum oui candido & croco mitigat. Nigrum frigidius eſt albo, cuius ſuccus eſt vocatum opium, ad omnia longè efficaciſſimum. Caphura frigida ſicca gradu tertio, lachryma indicæ arboris, tenuiom partium, acris & odora: repellit & facilè penetrat. phlegmonas & eryſipelata refrigerãdo mirè iuuat. ad gonorrhœam & albas vuluæ fluxiones efficax, cum ſuccino è conuenienti liquore hauſta.

Hæc igitur ſimplices inflammationes quæ præſertim è feruidiore ſanguine profectæ ſint, vt phlegmonas, eryſipelata & attuum dolores perſanant. Quæ verò deinceps erunt, quoniam prȩterea auſteritatem quandam & adſtrictionem obtinent, ardentes biliosáſque eruptiones extingunt, herpetas, epinyctidas, carbunculos & ignem ſacrum.

Portulaca receſſu tertio frigida humidáque ſecundo, ȩſtuantibus auxiliatur, & calfacta omnia egregiè refrigerat: quódque auſteritatis & adſtrictionis cuiuſdam ſit particeps, fluxiones omnes reprimit, bilioſas eruptiones vt herpetes, impetigines, ignémque ſacrum retundit. Polygonum portulacæ vires æmulatur, collectionibus feruidis ignibusq́ue ſacris auxiliatur. Plantago exiccat & adſtringit, pariterq́ue refrigerat ordine ſecundo. Hinc eruptiones ſanguinis, nomas, carbunculos, herpetas, epinyctidáſque cohibet, ambuſta & inflammationes demulcet.

Liguſtri folia adſtrictiora vi feruidis inflammationibus & carbunculis illita proſunt, & commanducata oris vlceribus medȩntur, & eorundem decocto ambuſta vtiliter fouentur. Solanum hortenſe refrigerat & adſtringit ordine ſecundo, ad inflammata & omnia quæ refrigerari & adſtringi poſtulant, & ad fluxiones acres mirè conducit: ignibus ſacris & herpetibus folia cum polenta inducuntur. Somnificum verò multò magis refrigerat, vt penè ad papauaris vires accedat, nec niſi foris illini aut aliter admoueri innoxiè poſſit. Cortex radicis eius vſurpari debet. Semperuiuum vtrumque ordine tertio refrigerat, deſiccat verò & adſtringit mediocriter, phlegmonas refrigerat, eryſipelata, herpetáſque cohibet. Sed & ad nomas, oculorum inflammationes &

ambuſta, folia per ſe vel cum polenta illita conferunt. Succus per ſe eadem pręſtat fotu, aut cum roſaceo infuſus. Corianum refrigerat & leuiter adſtringit, eryſipelatis & herpetibus medetur, epinyctidas, teſtium inflammatiooes carbunculóſque cum melle ſanat. Succus eius cum ceruſa & aceto ardentes in ſumma cute inflammationes iuuat. Mandragora tertio ordine refrigerat. Radicis cortex valeotiſſimus eſt, ab boc ſuccus è malis aut è caule collectus. Folia recentia oculorum inflammationibus, & iis quas vlcera excitarunt cum polenta inducta proſunt, articulorũ dolores leniunt. Radix trita ex aceto herpetibus & ignibus ſacris medetur. Acetum refrigerat & adſtringit, inflammationes arcet impoſitum, floxionéſque reprimit, ſedem vuluamque procidentem: ad ignem ſacrum, lepras, impetigines cum aliquo conuenieoti efficax eſt: phagedænas vlcerum nomáſque fotu cohibet, item vlcera quæ ſerpuot, panos & pruritus. Omphacium & & mali punici cittij limooumque ſuccus perfectè refrigerat, & bilis acrimoniam impoſitus validè obtundit. Eo commodiſſimè vtemur contra omnes calidos & biliosos affectus, non quidem puro, oe adſtrictione immodica calorem ipſorum cute denſata includat, ſed ſucco portulacæ aut ſemperuiui temperato: ita enim herpetas, impetigioes, lepras, phagedænas nomáſque ſanat.

Compoſitiones ab iis fiunt, oleum roſarum, oleum violarum, oleum nymphææ, oleum papaueris, hyoſcyami & mandragoræ, vnguentum refrigerans & vngueotum populeum. Præter hæc verò re exigente alia præſcribuntur his ſanè præſtanriora. Nam oleo, cerato aut vnguento moderata vis ioeſt refrigerandi, neque quum ingens inflammatio eryſipeláſve ſumma corporis exorit ſatis ea proſunt, niſi & aceti momento perfundátur: omnis qoippe adeps omoeque oleum mox, vt incaluit, quaſi incenſum partis calorem auget, & ſuminá cutem exulceratá exaſperatámve ſorde coinquinat. Multò ad refrigerandum præſtantior vis ineſt epithemati, fomento aut cataplaſmati. Epithema fit ex aquis ſtillantiis roſarum, plantaginis, ſolani, intybi & portulacæ. Valentius comparatur ex tecentium herbarum coctarum iure, valentiſſimum ex earum præſertimque è ſolani, ſemperuiui, hyoſcyami, papaueris & mandragotæ expreſſis ſuccis, qui linamentis fiot excepti. Quinetiam ex ipſæ tuſæ herbæ imponuntur cataplaſmatis ſpecie. Benefacit & mucilago è ſemioibus althęæ, cydoniotum & pſyllij, aqua vel ſucco quodá accommodato maceratis deprompta: vix quippè vlla poteſt adſtrictio in leota mucilagioe haberi. Debeot autem in liquoris tepidi libris ſingulis ſeminum vnciæ quoque ſingulæ demergi, dum liquor cõcreuerit. Quum leuior eſt ardor, mucilagini permiſcetur oleum quoddam refrigerans linimenti fotma. ℞ cerę albæ liquefactæ ℥ j. in quam diſſolue oleorũ violarum & papaueris lotorum aqua ſolani frigida aň. ℥ j. mucilaginis ſeminis cydoniorum & pſyllij extractę in aquis vel ſuccis ſolani & plantaginis ℥ ij. fiat illitus. huic addi poteſt caphuræ ℈ ß. Mitè iuuar cataplaſma ex refrigetantium ſuccis, & hordei expurgati farina, quę ſine igne agitantur, & ea temperatione permiſceotut dum polentæ aut pulticulæ naucifcantur craſſitiem. additur vtiliter caphura: adduntur quoque ſub permiſtionis finem interdom mocilagines, rariùs olea. Quæ igoe permiſta coquũtur, meliùs quidẽ coëunt ac fit miùs cohætent, ſed minùs refrigerant. Omnia porrò in vehementi ardore & æſtuoſo cælo frigida inducentut, atque etiam interdum atte refrigerata, & prorinns vt partis feruore acriùs incaleſcunt aréſcuntve, commutantur, quod ſubinde fit, dum repreſſo ardore atque dolore pars liueſcere incipiat. conſiſtendum enim tum eſt, ne pariter extincto inſito calore pars gangtæna vel ſphacelo pereat. Hyeme verò atque mitiote inflammatiooe tepida etiam ſubinde admota iuuát. Ad herpetes verò, impetigines, phagedænas aut igoem ſacrum, portulacæ, plantaginis aut ſemperuiui ſuccis, aceti, omphacij, ſucci limonum aut graoatorum par modus additur in fotum: aut ex his farina orobi & hordei permiſtis, pultis ſpecie cataplaſma exiſtit.

Repellentia medicamenta. Cap. 11.

REPELLENS medicameotũ quod Græci ἀποκρουστικὸν dicunt, id appellamus & quod influentem humorem cohibet, & quod eum ipſum aut etiam parti leuiter infixum io aduerſum reiicit, eſtque hoc priore vehementius. Vtrumque frigoris vi perficitur, cuius oatura eſt cohibere, comprimere, repellere & retrudere. Sed ad bos effectus validiſſimum id frigus eſt, quod in craſſa terrenaque ſubſtantia conſiſtit, qualis nimirum ea eſt quæ acerbo, auſtero, adſtringentique ſapore deprehenditur. Ea enim partis ſubſtaotiam ptemens atque coarctans, iofluentem humorem remeate cogit: huic ex diametro attrabens opponitur, de quo poſtea ſermo babendus. Vitis viniferæ folia capreolique refrigerant & adſtringont, trita & illita capitis dolores, ſtomachi inflammationes, & aliarum partium ardores fluxionéſque ſiſtunt. Roſa refrigerat & aſtriogit præcipuè rubra, ſed areſacta magis. Contuſa & illita præcordiorũ inflammationibus & ſacris ignibus medetur. Succus oris vlcera, gingiuas, tonſillas & faucium ardores gargarizatu reprimit & fluxiones cohibet. Arida verò roſa vino aut aqua calente dum extabuerit macerata, ad capitis, aurium, oculorum, ſedis, recti inteſtini ac vuluæ dolores facit fotu adhibita. Io id efficax quoque eſt roſarum fæx poſt rhodoſtagma in alambici fundo reſidua, ſimilitet macerata & caleos locis dolentibus impoſita, partim ita mitigata partim repreſſa doloris cauſa.

Rubus immaturo fructu & floribus reſtigerat, potenter adſtringit & deſiccat, mollioribus & recens natis foliis & germinibus leuius. Hæc tamen manſu aphthas & alia oris vlcera ſanant, & gingiuas firmant. Flos & fructus immaturus vt hæmorrhoidas manantes, dyſeoterias, & alia ventris profluuia ſiſtunt, ita herpetas cohibent, oculoſque procidentes confirmant. Myrti vtriuſque

germina,

germina,ſolia,baccę & ſemẽ refrigerant & adſtringũt,ſanguinẽ excreantes ſanant,& veſicę eroſiones exiccant,oculorũ fluxiooes & inflammationes cum polline polentæ leniont. Semẽ io deſeſſionibus vtile,ſedis vitiis & vuluæ procidenti aut fluxione laborãti,flueotes quoq; capillos cõtinet. Trita folia & ex aqua impoſita,partibus omnibꝰ fluxione laborãtibꝰ cœliacíſq; proſunt:& admiſto omphacino oleo ad vlcera ſerpẽtia,ignẽ ſacrũ, teſtiũ inflãmationes & ambuſta cõferũt.

Cupreſſus folio & nuce ſeu pilulla modicè refrigerat , ſed valdè ſiccat & adſtringit. Folia hernias inteſtinorum per ſe reprimũt,& cum polenta ignibus ſacris,vlceribus quæ ſerpunt,carbunculis & oculorum inflammationibus illinuntur. At tum ſolia tum pilullæ ex vino potæ dyſeoterias aliaqoe alui profluuia & ſanguinis reiectiones ſiſtunt: vulnera glutinant & ſanguinem ex iis manantẽ ſupprimunt. Quercus, ſiccat & adſtringit: ſed validiùs adſtringit quæ in ttunci cortice mẽbrana ſubeſt,& quæ ſub glandis putamine fructus carnẽ cõoeſtit,ab his folia. Omnium decoctom datur dyſentericis,ſanguinẽ excreantibus,ventríſqoe diuturoo profluuio vexatis:& in peſſo contra mulierum fluxiones. Eodem ad incipientes & creſcentes phlegmonas aliaſve humorũ defloxiones vtuntur. nam quæ iam vehementes cooſtiteruor,adſtringentibus baud iodigent.

Galla omphacitis terrij ordinis io ſiccando, ſecundi in refrigerando,admodũ acerba & terrea: deſiccat & reprimit fluxiooes: adhæc conſtringit comptimitque partes laxas ac languidas,omnibúſque fluxionom affectibus ſtrenuè reſiſtit. Galla altera flaua,laxa & magna,exiccat quidem & ipſa & adſtringit,ſed tanto imbecilliùs quanto acerbæ qualitatis minùs eſt particeps. Decoctum earum ad inſeſſus vtile,contra vuluæ & ſedis procidentias fluxiooéſque.

Balauſtium ſylueſtris mali punicę flos,cytinus ſatiuę & domeſticę,inſigniter adſtringunt,ſiccant & refrigerant,craſſę ſuot eſſentię,fluxiones cohibent,humida gingiuarum vitia mobiléſque deotes decocto colluto emendant: heroiam prolapſu inteſtini erumpeotem cataplaſmate repellunt. Malicorium aſperum mali punici putamen,eadem præſtat quæ balauſtium.

Acacia ex fructu aut foliis Ægyptiæ ſpinæ expreſſa & areſacta in vmbra, ſiccat ordine tertio, refrigerat primo.

Hæc ignem ſacrom,vlcera quæ ſerpunt,menſium exuperantiam & procidnã vuluam cobibet procidentes oculos & citam aluum reprimit. Lota leuem ſuam acrimooiam deponit & commodè oculorum medicamentis admiſcerut. In eius locum ex fructu immaturo & virgultis prunorum agreſtiũ coctis ſuccũ expreſſum,coactũ & in tabellas conſectũ inſolatúmque ſubſtituimus.

Hypociſtis acaciæ vires imitatur, verùm aliquaoto magis ſiccat & adſtringit. Rhus vulgò ſumach,fructus eſt racemoſus ,cortice acido,adſtringeote,repellente. Fracta,contuſa,liuidáque illitus ex aqua ab ioflammatione vindicat, fluxiones omnes compeſcit: Aqua io qua is maduit decocta cogitur coitqoe in mucilaginem,omnia quæ ſemen præſtans: Folia etiam eandem vim ſortita,gaogrænas & pterygia cohibent ex aceto illita: liquamentum mellis cooſiſtentia fit ex aridis foliis ex aqua decoctis,eadẽ quæ lycium conferens. Oxyacantha adſtringit & deſiccat,& ſecundo ordine refrigerat: Alui profluuium & muliebrem fluxum,omnéſque fluxionum affectus cobibet atque ſiſtit. Meſpila adſtringunt,ſtomacho grata ſunt,aluumque ſupprimont.

Sorba mious quàm meſpila adſtringunt, aluo fluenti io cibo accommodatiſſima,quod & decoctum eorum poteſt.

Corna in cibo adſtringunt,profluuio alui atque dyſenteriæ ſalutaria. Cotonea mala parua rotunda & odorata,adſtringuot & refrigerãt,fluxiones ſiſtunt: decocto eorum ſedes & vuluę procidentes proluontur. Cruda cataplaſmatis miſcentur ad cohibendam aluum ,contraque ſtomachi ſubuerſionem & ardorem mammarumque inflammatiooes. Hæc quidem ſumpta nec minùs tamen admota iuuant.

Compoſitiones quæ fluxionem inbibẽt repellúntve ſunt,oleum omphacinum,omotribes,& ex hoc recenti oleum roſaceum,oleum melinum, oleum myrtinum, oleom maſtichinum comparatum vnguentum diachalciteos, emplaſtrum Comitis, emplaſtrum ad herniam & alia quædam iotet emplaſtica relata.

Quũ igitur leuior quædã calidaque fluxio vt phlegmooe iocipiens fatigabit, reuulſione præmiſſa & dolore ſi is acriùs vrgeat mitigato, adhibendus fotus oxycrati ſpecie , ex aquis ſtillatitiis roſarum,plantagiois & ſolatri,addito aceti roſati ſextante, eáve temperatura vt bibi poſſit. Mox vnctio ex oxyrhodino , qood interdum myrtini olei dimidium habeat. Beneſacit & mucilago è ſemine cydoniorum & pſyllij ex aqua roſarum, plantaginis, ſolaoi, affuſa aceti parte octaua. Efficacius eſt cataplaſma ex decocto aut ſucco roſarum, balauſtiorum, plãtaginis, ſolani & ſemperuiui,& ex polline fabarum permiſtis omnibus coctiſque in polentæ aut pulticulæ ſpeciem. hoic ſi grauior fluxio expoſcet, pulueres inſpergentur rhois, myrti , roſarum, boli armeoæ,aut terræ lemoię. Ad extremum his non ſatis proficientibus, adſtringentis noſtri emplaſtri portio oxyrhodino diluta imponetur vnguenti ſpecie. Supra verò ſedem affectam locua per quem fluxio decurrit cingetur emplaſtro adſtringente,qood fluxionis vias coanguſtet. Horum continuandus eouſque eſt vſus dum fluxio conſiſtar,& tumor aut ooo amplius iocreſcere aut ſubſidere videatur. Ac tum deiode ad vnguentum diachalciteos & cætera traoſeundum quibus miſtæ ioſunt vires. Atque ita fluxionum quidem initio tempeſtiuus eſt repellentium vſus,niſi fortè vel peſtilens,venenata aliterve maligna materia exiſtat, vel critico modo depulſa , vel emunctoriis excepta allectáve ſit, vel acerbum & excruciantem dolorem babeat cooiunctum. quippe illicientibus tum & paregoricis vtendi locus eſt,non repellentibus & exaſperantibus.

Emplaſtica medicamenta repellentibus finitima. CAPVT III.

EMPLASTICORVM quæ temperatura ſit & quæ materia, quáſque vires ſortita ea ſint, ſupra quidẽ comprehenſum eſt cùm detergentibus illa oppoſui. Quæ verò ſimpliciter talia dicuntur, frigida craſſa atque terrena, nec vlla qualitate moleſta ſunt: proinde meatus infarciunt, tenuemque humorem permiſtione incraſſant. Alia quædam inſuper ſiccant & vlcerum humores abſorbent. Alia etiam leuiter adſtringunt & roborant, nec humores diffluere ſinunt. Primo hæc genere continentur.

Triticum lentoris quiddam & obſtruentis naturæ nactum eſt. Eius farina cum oui liquore iuncta fluxiones ſiſtit, ex hyoſcyami ſucco neruorum fluxionibus illinitur, pollen verò eius ex aqua mulſa aut hydrelæo coctus omnem inflammationem valentiùs quàm farina ſimplex compeſcit: extrinſecus admotus cutis ſpiracula infarcit & humores coërcet. Fabarum farina ex liquore quouis frigido admota cataplaſmatis ſpecie eadem confert. Amylum, farinâ triticeâ tum frigidius tum ſiccius, verè ac propriè emplaſticum eſt: contra fluxiones oculorũ & puſtulas cauaque vlcera efficax: ſanguinis quoque reiectiones potu cohibet. Crudum oui albumen emplaſticum eſt, refrigerat, fluxiones arcet, oculorumque inflammationes lenit, veſicæ & renum exulcerationibus prodeſt. Quæ verò ſequuntur emplaſtica, exiccant pariter & vulnerum aut vlcerum quemcunque attigerint humorem, combibunt exorbentque, vt idcirco ſiſtendo ſanguini conueniant. Mumia humani eſt cadaueris liquamen, thure, myrrha & aloë in ſepulchro cõditi, calida ſicca ordine tertio, leuiter adſtringit: peculiariter verò tum ſumpta tum admota ſanguinem vndecunque prorumpentem ſiſtit. Maſtiche leuiter adſtringit, ſiccatque ſine morſu, & ſanguinis reiectiones cohibet.

Corallium adſtringit & moderatè refrigerat, cõtra ſanguinis reiectiones in primis efficax, excreſcentia coërcet, vlcerum caua & oculorum cicatrices abſtergit.

Lapis hæmatites adſtringit & refrigerat, tenuiſſimè tritus ex oui candido oculorum phlegmonas lenit, ſanguinis expuitioni & cuiuis eruptioni conducit, oculorum vlcera per ſe ſiccat, & cicatrice includit. Terra omnis in medendi vſum recepta, ſummè ſiccat citra omnem morſum, quod omnis igneæ ſubſtantiæ prorſus ſit expers, vt quæ propriè argilla appellatur, hinc leuiter refrigerat ſiccatque & meatus oblinit occluditque, quæ præſertim lota fuerit. Sigillum lemniũ ſtrenuè ſiccat & leuiter adſtringit, viique emplaſtica vndecunque prorumpentem ſanguinem tum ſumptum tum admotum cohibet. Bolus ſeu terra armena validam ſiccandi vim obtinet, qua putria otis & tabidorum vlcera deſiccat, ſanguinis expuitiones aliaſque reiectiones, quemadmodum & dyſenterias, compeſcit.

Sanguis draconis officinis factitius ex hircino ſanguine, bolo armena & ſorborum aliorúmve adſtringentium ſucco, eadem quæ bolus, ac etiam promptius efficit.

Gypſum emplaſticum verè eſt ac ſiccans, ad ſanguinis eruptiones vtile & ad ophthalmias ex oui candido.

Vſtum ac deinde lotum, quemadmodum & calx elota, emplaſticũ magis euadit. Omnia quidem excipienda diluendaque ſunt aceto, cui etiam vni præcipua vis eſt vt ſotu ſolo erumpentem ſanguinem protinus compeſcat.

Metallica quę ſubiiciam emplaſtica quoque ſunt, & ſine morſu ſiccant, adhæc quoque non leuiter adſtringunt. Lithargyrus chryſitis & argyritis ſiccat primo receſſu, nullo inſigni calore aut frigore, modicè adſtringit & terget, cum oxelæo cocta emplaſtica fit & complurium emplaſtrorum materia. Vis ei occludere, adſtringere & explere caua.

Ceruſa refrigerat, ſiccat, occludit, repellit & adſtringit, emplaſtica tamen eſt, candefacit emplaſtra quibus inditur.

Pompholyx, Arabum tuthia ex æris vel detritæ cadmiæ fauillis tenuiſſimis, quæ fornacũ metallicarum ſummis caminis adhærent progignuntur, refrigerat, adſtringit & exiccat. lota omnium propè citra morſum ſiccantium euadit præſtantiſſima. hinc ad vlcera cancroſa ad aliaque maligna, & ad oculorum fluxiones efficaciſſima. Spodium verò pompholyge aliquãto craſſius & adſtringentius, è craſſiuſculis enim fauillis quæ in fornacum pauimentum decidunt ſuccreſcit: plurimas tamen pompholygis vires imitatur.

Cadmia factitia botrytis appellata, & pompholyge & ſpodio craſſior ac magis terrena, ſiccior & adſtringentior. Naturalis verò quæ officinis eſt lapis cadminaris, ſicca minùs exiſtit, veruntamen vſta ſæpius acetóque reſtincta & in exquiſitũ læuorem trita, oculorum inflammationes arcet, palpebras inuerſas reducit & in emplaſtris laxos œdematoſoſque tumores ſiccat atque diſſoluit. Stibium vulgo antimoniũ, valenter adſtringit, refrigerat, meatus obſtruit, fluxiones oculorum in collyriis inditum & ſanguinem manantẽ, quod præſertim coctum fuerit ſiſtit, eſt enim roſionis expers, & vim habet vſto plumbo perſimilem. ambuſta igni puſtulas erumpere non patitur cum adipe recenti illitum, & maligna vlcera comprimit, nec latius ſerpere ſinit. Plumbũ frigidum humidumque exiſtit multò magis quod aceto lotum fuerit, & in pollinem redactum, adſtringit & phlegmonas incipientes arcet, oculorum fluxiones reprimit, partiúmque omnium ac præcipuè ſedis vlcera rebellia & cancros demulcet. Plumbum vſtum eadem efficit, ſed acrimonia maiore niſi lotum fuerit. At plumbi recrementum quod ſcoriam appellant, his multò vehementius adſtringit. Molybdæna plumbago dicta recrementum in camini fundo repertum,

quo

quo vl plumbi argentum aurúmve expurgatur, magis refrigerat & adſtringit quàm lithargyros, eſtque ſubſtātiæ craſſioris: eundem tamen vſum in emplaſtris obtinet acrimoniæ expertibus, detergentibus minimè idonea. Alumen ſciſſile & candidum adſtrictione eſt vehementiſſima præditum: ab hoc rotundum, quod aqua ſoluitur, & igni liqueſcit celeriùs quàm ſciſſile, gingiuas humore turgidas comprimit, dimotos vacillantéſque dētes cum acero firmat: ſanguinem profluentem, eruptiones papularum & aurium fluxiones inhibet.

Compoſitiones ab iis extant vnguenti aut emplaſtri forma, vnguentum album, vnguentum è ceruſa, vnguentum è lithargyro, vnguentum nutritum, vnguentum diachalciteos, vnguentum diapompholygos & vnguentum exiccans rubrum. Ad hæc autem alia in rem præſentem comparantur hac formula: quę ſanguinis aliorumque humorum fluxum ſiſtit. ℞. boli armenæ ℥ ij. amyli ℥ j. ſanguinis draconis, maſtiches, myrrhæ, olibani añ. ℥ ß. ſymphyti, roſarum rubrarum añ. ʒ ij. Bolus & ſanguis draconis diluuntur aceto, cętera teruntur, omniáque oui cādido & oleo roſato vel myrtino excipiuntur in cataplaſma. his interdum vehementiora accedunt adſtringentia, vt trochiſci è terra lemnia & alumen vſtum. Plæraque etiam intrò ſumuntur ad immodicos ſudores, ad dyſenteriam, ad cruentam excreationem, quæ fiunt ex mucilagine gummi arabici & tragacanthæ deprompta ex aqua plantaginis & roſarum, aſperſo amylo aut tritici vel orizæ polline. Conuenit & puluis qui baheat, boli armenæ ℥ j. terræ lemniæ ℥ ß. lapidis hæmatitæ, corallij rubri añ. ʒ j. ſaccbari roſati. ℥ j. ß, vel conſerue roſarum & ſymphyti añ. ℥ j. Idem quoque puluis exceptus mucilagine tragacanthæ in hypoglottidas fingitur aduerſus hęmaptoicos.

Anodyna medicamenta. CAPVT IIII.

DOLORIS cauſa admodum multiplex eſt, & quicquid eam cōtrarietate tollit, dolorem verè ſedat, at nequaquam anodynum id appellamus, ſed quod perſiſtente cauſa dolorem lenit & mitigat, quanquam propriè paregoricum dici debet. Id autem vel temperatum exiſtit corporique noſtro conſimile, vel ordine primo calidum tenuíſque ſubſtantiæ: quod nimirum doloris cauſam æquabilem reddit, temperat, demulcet, corporíſque ſubſtantiam fouet. Eius ſunt generis quæ tum pus mouent tum emolliunt, præcipuè verò hæc, Althæa ordine primo calida & modicè humida, laxat, digerit, phlegmonem demulcet, mitigat & concoquit. Radix in aqua mulſa decocta & cum adipe anſerino aut ſuillo ſubacta ad vteri inflāmationes & præcluſiones vtilis. Decoctum radicis ex aceto collutione dentium mitigat dolorem: radicis mucilago ad omnia vtiliter accommodatur.

Malua humida & glutinoſa, leniter digerit & emollit, moderato & tepido calore prędita. Eius decoctum vuluas inſeſſione mollit, eroſionibus inteſtinorum, vuluæ & ſedis prodeſt clyſtere infuſum, aut fotu admotum. Sacris ignibus & ambuſtis decocta ex oleo folia imponuntur, neruis proſunt & veſicæ: potum decoctæ ius facilem partum reddit crebriore vſu. illita inflammationes lenit & indurata emollit. Id illi peculiare eſt vt impoſita ictibus veſparū & apum dolores leuet.

Lilium radice & foliis deſiccat, abſtergit & digerit. Radix alla aut cum roſaceo trita ambuſtis medetur, vteros emollit menſéſque prouocat, & in vino cocta clauos pedum tollit, ſi triduo non ſoluitur. Succus è flore expreſſus ad omnia efficacior. Chamæmelum temperato eſt calore, extenuat, digerit, rareſacit & laxat: dolores mitigat, & ad laſſitudines mirè confert. Tenſa remittit & laxat, quæque mediocriter dura ſunt emollit & condenſata rareſacit, eius decocto veſicæ vitia vtiliter fouentur. Melilotus omnes ſed præcipuè oculorū inflāmationes mollit, deinde etiā vteri, ſedis & teſtiū in paſſo decocta & illita, addita aliquādo fenigræci farina, aut lini ſemine, aut polline molario. Lini ſemen primo ordine calidū, omnem intus foríſque inflammationē cōpeſcit & emollit cum melle, oleo & exigua aqua decoctum. Cum lixiuio parotidas duritiéſque diſcutit, herpetes & ſanos purgat in vino decoctum. Ad vuluæ inflammationes in deſeſſionibus vtile.

Fœnum græcum ſecundo ordine calidum, ſiccum primo, digerit, eius farina molliendi & diſcutiendi facultate prædita: inflammationes exiguas ſed duras digerendo curat. Seminis decoctū inſeſſu ad vteri inflammationes præcluſionéſque vtile, & exulceratis locis commodè infunditur. Farina cum anſerino adipe peſſi vice apponitur, loca quæ iuxta vterū ſunt emolliens & relaxans.

Lac alienæ omnis qualitatis expers, medicamentum leniens eſt, ad acres & mordaces fluxiones præcipuè oculorum commodiſſimum, nō eas modò ſero abluens, ſed etiam pinguedine corpora illiniens, ad quæ omnia lac mulieris benè habitæ recens, vtiliſſimum & humano corpori eſt familiariſſimum. Lac omne concoquit & relaxat, ſed maximè bubulum, phlegmones oculorum cum roſaceo & ouo concoquit: infunditur & vtero exulcerato, ad ſedis & pudendorum vlcera, & ad omnia quæ leniri poſtulant apprimè conducit. Hinc cancroſis vlceribus aliis medicamentis anodynis permiſtum applicatur. Collutum oris phlegmonas mitigat, tonſillas & columellam phlegmone liberat, venena eroſione interimentia nocere prohibet.

Butyrum facultatis eſt emollientis, concoquentis, paululum etiam digerētis. Exiguas & quæ in teneris & mollibus ſunt corporibus phlegmonas id ſolùm perſanat, vt parotides, bubones & oris inflammationes. Gingiuis puerorum aſſiduè illitum, exitum dentibus accelerat: cataplaſmatis inditur quæ extrinſecus imponūtur parotidibus, hypochondriis, bubonibúſque, idque initiò ex aqua roſacea lotum, & modico intinctum croco. Oleum quod ex maturis oliuis exprimitur, ſalis expers, ætate medium, moderatè calidum eſt, lenit, omniumque maximè humectat & emollit,

lit,laſſitudinis optimum remedium,ob idque Græcis acopum appellatū:corpus ad obeunda munera promptius alacriúſque reddit. Oleum amygdalarum dulcium ad hæc omnia quàm ſimplex oleum præſtantius & efficacius tum admotum tum ſumptum. Oeſypus calfacit ac emollit, panlúmque digerit:omnium partium doloribus tum per ſe tum ex aceto & roſaceo efficaciter imponitur. Succida lana eaſdem vires habet: percuſſis & contuſis peculiariter ſuccurrit. Adeps omnis qui tenuitate ſubſtantiæ ſit præditus,dolorem lenit atque demulcet,humorum acrimoniam obtundit & aliquātum digerit:eiuſmodi eſt qui à feris & agreſtibus animalibus ſumitur:at qui à domeſticis quæ concluſa degunt in vrbibus,tum craſſior eſt tum humidior. Adeps ſuillus inſigniter humectat,emollit & relaxat,at non admodum excalfacit, quòd calorem obtineat noſtro calori finitimū:vicinam oleo vim nactus,niſi quòd aliquantò magis tum emollit tum concoquit. Quābrem cataplaſmatis quæ ad phlegmonas exiguas & aliquantùm duras accommodari ſolēt miſcetur,in teneris præſertim corporibus. Adeps vitulinus ſuillo aliquanto calidior & ſiccior,eúmque proximè viribus imitatur. Adeps gallinaceus ſuillo vehemētiùs emollit & relaxat, ſimúlque humorum acrimoniam obtundit. Adeps anſerinus tum ſuillo tum etiam gallinaceo calidior eſt & partium tenuiorum,magíſque obtundit quæ in alto corpore demerſa fuerint. Adeps humanus vt omnium medius,ita & mediocriter ad omnia vſurpatur. Medulla indurata & ſcirrhoſa corpora emollit. Optima omnium ceruina, dein vitulina, ex vtraque peſſi componuntur ad emolliendos vteros:miſcentur commodè omnibus medicamentis emolliendi vi præditis. Et hæc ano dyna ſimplicia. Quæ autem cauſam vel ſummouendo vel compeſcendo leniunt dolorem, quòd curandi lege id efficiant,ex iis petenda & depromenda ſunt,quæ ad vnumquemque curandum affectum proferentur.

Eliciuntur extántque ab iis oleum chamæmelinum,oleum liliorum,oleum leucoij lutei,oleū ſeſaminum, oleum amygdalarum dulcium, oleum anethinum, oleum irinum, oleum ex vitellis ouorum. Itaque cùm dolor vehementer fatigat is promptè ne vires proſternat leniendus eſt fotu ex iure althææ,maluæ,violæ,liliorum,chamæmeli, meliloti, anethi,ſemine lini & fenigræci, ex aqua & lacte percoctis, deinde cataplaſmate ex libra vna medullæ panis ſimilaginei ex lacte aut ſapa coctæ,adiectis ouorum vitellis tribus,roſacei ſeſcūcia & croci drachma vna. Huic etiam interdum permiſcentur mucilagines ſeminis althææ,lini & fenigræci,cum florum chamęmeli & meliloti tritorum aā. ℥ ß. Summè conferunt memoratæ mucilagines depromptæ ex aqua chamęmeli,additis oleis aut adipibus accommodatis,& ceræ momento illitus forma,vt qui ℞. mucilaginis ſeminis althææ & lini tractæ ex aqua roſarum ℥ j. olei liliorum & amygdalarum dulcium,œſypi,axungiæ anſeris recentis aā. ℥ ß,ceræ ʒ vj. Hæc vera eſt & ſimplex anodynorum ratio,quorum tamen vis eorum permiſtione augetur & increſcit,quæ doloris cauſam tollunt. Sic enim ad artuum atque neruorum dolores ex frigida materia ortos, veteres acopa & myracopa ex his concinnarunt. ℞ ſampſuchi,roriſmarini,rutæ,pulegij,origani,centaurij minoris, marrubij aā. libram dimidiam,radicum iridis florentinæ, cucumeris agreſtis & ariſtolochiæ rotundæ, baccarum lauri & myrti contuſarum aā. ℥ ij. florum iunci odorati ℥ j. Tunſis omnibus affundantur vini & olei aā. ℔ vj. maceren túrque horis xxiiij. poſtridie coquantur dum vinum fuerit abſumptum. In expreſſo humore eliquantur terebinthinæ,bdellij,ammoniaci,reſinæ & ceræ aā. ℥ iij. caryophyllorum,nucis moſchatę,cinamomi aā. ℥ ß. compoſitio in pyxidem reponatur ad vſus. Sic etiam plethorico aut cacochymo corpore quum acerbus dolor ex fluxione vrget,qui mitigari eueſtigiò poſtulet, quòd ſola lenientia partes laborantes relaxant & eneruant,euocantque fluxionem,vnde magis diſtenduntur atque dolent, ipſis propterea conuenienti modo adſtringentia permiſcentur. nimia ſiquidem aſtrictio conduplicat dolorem, & relaxatio partes dolentes effœminat. Modus itaque erit vt fluxio leniter reprimatur, infirmíſque partibus robur, & excrucianti dolori lenimentum adferatur.

Narcotica. Cap. v.

Dolorem idcirco narcotica leniunt, quòd inducto ſtupore partis ſenſum obtundant torpidioremque reddant, vt doloris vrgentem cauſam ea minimè percipiat. Omnia quidem vehementer frigida exiſtunt,ſed quæ tamen nō hac ſed peculiari facultate ſenſum adimant. Etenim ſemperuiuum maius licet altero frigidius, minimè tamen partem vllam admotum ſtupefacit. Hyoſcyamus ſeu alter cum cui ſemen & flos candidus eſt, ad externos affectus vſurpatur. Folia recētia tum per ſe tum cum polenta miſta ad oculorum, pedum, aliarumque partium inflammationes,ad omnes denique mitigandos dolores vtiliter illinuntur. Succus quoque ex virente herba contuſa,aut etiam ex ſemine expreſſus ad acres calidáſque oculorum fluxiones, dolores aurium,& vuluæ vitia benefacit. ſemen confert podagris,teſtibus inflammatis, mammíſque à partu lacte turgētibus ſi tritum cum vino inducitur. Miſcetur vtiliter & aliis cataplaſmatis dolorem leuantibus.

Cicuta ſumma refrigerandi vi pollet, folia dolorem omnem & epiphoras ſedant. Succus exprimitur è foliis floribúſque aut etiam è ſemine viridi, qui in ſole denſatus in paſtillos ad inflammationes,eryſipelata & herpetas medicamentis leuandi doloris gratia permiſcetur. Mandragora tertio eſt ordine refrigerantium. Succus è cortice recentis radicis cōtuſæ aut ex pomis expreſſus & ſole concretus,miſcetur medicamentis ocularibus,& omnibus quæ dolores finiunt. Folia

quoque

quoque recentia oculorum inflãmationibus omnibúſque ab vlcere ortis cum polenta auxiliantur. Radix trita ex aceto ignibus ſacris medetur: articulorum dolores cum polenta ſedat.

Torpedo tanta ſtupefaciendi inſita vi inſignis eſt, vt per ſibi infixum tridentem piſcatorum manus protinus ſtupefaciat: eúmque vniuerſum qui manibus eam prehenderit, aut nudis pedibus calcauerit. Oleum narcoticum id redditur in quo viua torpedo extincta fuerit. Papauer album quod & ſatiuum, fotu tum ſolij tum capitis ex aqua decocti ſomnum accerſit, ſed poto magis vigilias diſcutit. Capita trita & per ſe & cum polenta ignibus ſacris & inflammationibus proſunt: oculorũ verò inflammationibus cum toſto oui luteo & croco: igni ſacro & vulneribus cum aceto, podagris cum lacte mulieris & croco. Papauer nigrum frigidius eſt magíſque narcoticum. Meconiũ papauere aliquanto magis refrigerat & torpefacit, ſed vſu tamen periculoſius eſt. Opiũ tum ipſo papauere tum meconio multo ad refrigerandum & ſtupefaciendum potentius, deſperatis duntaxat leuioribus auxiliis admouendum in ardore ſummo & intolerabili cruciatu cum exquiſito ſenſu. Nam ſenſus obſtupefacit, tenues & acres fluxiones coërcet: ſed niſi moderatum & correctum fuerit, periculi plenum exiſtit. deuoratum enim mortiferum eſt: oculis admotum caliginem & rugas inducit, ſurdaſtráſque reddit aures, & partes omnes admotũ ſenſúmque torpidiores factas, excrementis tandem opprimit.

In narcoticis compoſitionibus præcipuæ ſunt, philonium romanum, & pilullæ è cynogloſſo, oleum hyoſcyami, papaueris & mandragoræ, in quibus & opij nonnulli interdum diluitur. Narcotica leuiora externis medicamentis tutò permiſceri poſſunt quę vigilias & deliria ſedant, & iis quæ ardores atque eryſipelata extinguunt, ex hiſque ortos cruciatus ſedant. Opium verò non niſi quum dolor acerbior vires diſſoluit ſyncopéſque metum incutit, nec alia remedia iuuant medicamentis permiſcendum. Quúmque id rei neceſſitas exigit corrigitur caſtorio, myrrha & croco: poſſuntque trochiſci mitigatorij hac ratione teneri. ℞. Gummi arabici & tragacanthæ, amyli añ. ℥ ß, ceruſæ lotæ aqua roſarum ʒ vj. ſtyracis, myrrhæ, caſtorij, opij ſapa ſoluti ſingulorum ℈ iiij. croci ʒ ß. Trita omnia excipiantur mucilagine pſyllij ex aqua roſacea, fingatúrque troſchiſci. hi in vſus varios aptari poſſunt, atque externis præſidiis miſceri quæ adhibẽtur leniendis partium doloribus. Hæ quidem facultates ſimplicium medicamentorum ſunt quæ calidis affectibus eorumque ſymptomatis medentur. Quæ autem frigidis & ex frigido concretóque humore in partem quamlibet impacto genitis opitulentur, proximè tradendum.

Emolliens, relaxans, & rarefaciens medicamentum. Cap. VI.

DVRVM id corpus dici ſolet quod preſſum carni noſtræ minimè cedit. Est autem id triplex, vnum quod vehementer ſiccum eſt atque terrenum, ſiue natura tale euaſit vt lapis, ſiue ab externis cauſis vt exercitatione valida, Solis feruore, æſtuario, ardenti febre, aut inedia. Alterum quod plenum diſtentúmque eſt largioris humoris affluxu vt plenus vter, aut hydropici venter: idque propriè nobis tenſum ac renitens, Græcis ἀντίτυπον appellatur. Tertiũ quod frigoris vi concreuit, ſiue id extrinſecus incidat, vt in glacie, ſiue ex propria partis intemperie vt adeps, ſiue ex influentis humoris natura, vt craſſa pituita in ſcirrho proprio calore deſtituta ſponte obdureſcens atque concreſcens. Poſtremum hoc verè ac propriè durum eſt medicis: cætera in alias referunt differentias, vt ſiccitate durum in ſiccum, plenitudine durum in tenſum ac renitens.

Siccitate, Repletione, Concretione — Durũ.

Emolliens igitur medicamentum id propriè fuerit, non quod copia diſtentum ac renitens vacuat, aut ſiccum humectat, ſed quod concreta excalfacit, ſoluit atque colliquat. Eſt autem medio cris id materiæ, & moderatè nec ſuprà ſecundum ordinem calidum, ne tenuiorem humoris portionem diſſoluens, reliquam obduret. Eſt id quoque humore aërio confertum, vt oleum maturum, & adeps temperati animalis, omni acrimonia omníque externo ſapore & qualitate vehementi deſtitutus pingui & oleagineo eóque ſubdulci ſapore id deprehẽditur. Si tenſum totidem modis atque durum dicitur, trifariam quoque relaxans dicetur, & quod humectat, & quod calore emollit, & quod in tumore collectam materiam euacuat, ſiue ſanguis ea ſit, ſiue pituita, ſiue ſeroſus humor, ſiue flatus. Sed hoc propriè relaxans appelletur quemadmodum Græcis χαλαστικὸν, & emolliens μαλακτικὸν. Quod verò rareſaciẽs appellamus & Græci ἀραιωτικὸν, ſolidã compactãq; materiã ſoluit & diffundit, eiúſq; partes inuicẽ lõgiùs diſiũgit vt exiguos poros ampliores reddat.

Eiuſmodi diaphoreticum quoque eſt quòd cutẽ corporis ſolutiorem efficiat, vt per eius ſpiracula vapores commodè difflari poſſint. Subſtantia huic tenuis eſt vt altè ſatis penetret, eaque moderatè calida ne aduſtione aut ſiccitate immodica meatus coarctet. Quod huic contrariũ eſt condẽſans ſeu πυκνωτικὸν partis ſubſtantiã ſolidiorẽ compactioremque reddit, & cutis poros cõtrahit, vt eorum partes minori interuallo coëant. Id moderatè eſt frigidum, ſed tamen craſſum eſt, acerbum vel auſterum. Itaque quæ ſimpliciter humectant vt viola, belxine, acanthus, malua, althæa, oleum ſimplex, omnium quidem mitiſſimè emolliunt. Quæ verò his paulò calidiora ſunt & tenuia emolliunt, laxant atque rareſaciunt vt chamæmelum, lilium ficus aridæ, butyrũ recẽs, adeps ſuillus recens. Quæ verò hoc genere calidiora atque tenuiora ſunt ad ſecundum tertiúmve ordinem, ſcirrhos emolliunt, digerunt, diſſipantque, vt hæc. Lini ſemen omnem duritiem emollit & leuiter diſcutit, ex oleo & aqua coctum: vuluæ tumores & duritias inſeſſu perſanat, vteri & inteſtinorum exeſiones demulcet & lenit. Ficus aridæ præſertímque pinguiores coctæ & illitæ tumores duros, ſtrumas, nodóſque omnes, parotidas ac furunculos emolliunt.

Decoctum

Decoctum earum eiuſdem naturæ eſt: nam cum farina triticea ad tumores maxillarum, panos, parotidáſque illinitur. Fenigræci ſemen molliendi & diſcutiendi quoque facultatem habet. eius farina cum anſerino adipe vterum emollit & relaxat, & in hydromelite decocta, addita axongia genitalibus induratis medetur. Vitis albæ ſeu bryoniæ radix calfacit ſiccátque moderatè, inflammationes & duritias emollit & diſcutit, abſceſſus rumpit, lienes induratos liquefacit & abſumit foris cum ficubus impoſitá. pſoram etiam ac lepram ſanat, lentigines, varos, ſugillata & cicatrices nigras cum fenogræco emendat. Cucumeris agreſtis radix calida ſicca, emollit, digerit & abſtergit. Illita ex polenta omne vetus œdema diſcutit: impoſita cum terebinthina reſina tubercula rumpit. decocta ex aceto & illita podagras alióſque articulorum dolores diſcutit. arida trita alphos, lepras & impetiginem abſtergit, & in facie maculas aut cicatrices nigras expurgat, ad quæ omnia præſtantius eſt elaterium. Iridis radix calida ordine ſecundo ſicca tertio, ſtrumas veteréſque duritias cocta & illita mollit, idem & ſuccus ex ea expreſſus confert, qui malagmatis & acopis vtiliter imponitur, lienes ex aceto impoſita extenuat: decoctum radicis ad muliebria fomenta apprimè vtile, molliens aperiénſque locos. Ebulus exiccandi & modicè digerendi facultate pollet. radix vuluas cocta emollit & aperit, & quæ circa eas ſunt affectiones inſeſſione corrigit, inueteratos tumores concretóſque ſoluit, podagricis cum taurino adipe auxiliatur. Folia recentia ac tenera cum polenta illita inflammationes mitigāt. OEſypus omnium pinguium mitiſſimè mollit, laxat, digeritque. Adeps ſuillus inueteratus & ſalis expers, potentiùs quàm recens emollit: vetuſtate enim ſubſtantiæ tenuitatem, calorem & acrimoniam quandam nanciſcitur, qua recens languidus & imbecillus indiget. Cæteri autem calidiores: vt adeps gallinaceus, anſerinus, anatinus, vitulinus, bubulus, recentes magis, vetuſtate acriores iam facti, minùs emolliunt: digeruot verò potentiùs & ſiccant. Qui verò è ſiccioribus ſunt animalibus, vt arietinus, hircinus, ceruinus, abundè ſiccant nec emolliunt. Medullæ omnes vt dolores compeſcunt, ita etiam molliūt, calefaciunt, rarefaciuntque. Colliguntur æſtatis exitu, ex oſſibus humidiores, è ſpina verò ſicciores. Laudatiſſima omnium ceruina, quæ viſcera, chordas, tendonéſque emollit: hanc proximè ſequitur vitulina, eadem, ſed aliquanto ſegniùs præſtans.

Ladanum calfaciendi molliendíque vi præditum, venarum ora patefacit, in peſſis vuluæ duritiem ſanat: in medicamenta quæ dolorem finiunt, vt quæ duritias omnes emolliunt vtiliter inſeritur. Gummi è pino recens, articulorum maximéque coxendicum lenit dolores, prædnros tumores emollit atque concoquit: quod autem vetuſtius eſt calfacit magis ac digerit. Terebinthina reſina, ab hac dein lentiſcina, & aliæ omnes acrimoniæ expertes, emolliunt, concoquunt, leuiterque diſcutiunt.

Ammoniacum calfacit, mollit, extrahit: ex aceto commodè liquatur igne leni ne vratur, aut ex aceto tūditur in mortario: tubercula duritiáſque mollit ac diſcutit, articulorum coxendicúmque doloribus auxilio eſt cum nitro & oleo ſubactū impoſitumque: & ex aceto ſolo iecoris lieníſque duritias ſoluit: nodos qui in artubus occalluerunt cum melle aut cum pice illitū diſcutit. Bdelliū molle & pingue, calfacit & emollit: coquit, modicéque digerit: duritias omnes & bronchocelas diſcutit, cum ieiuna ſaliua ſubactum: vuluę ſpiracula appoſitu & ſuffitu laxat: malagmatis inſeritur quæ contra duritias & neruorum nodos proſunt: contuſum ſoluitur affuſo vino aut aqua calente. Styrax liquidus calfacit, emollit & concoquit: vuluæ pręcluſæ duritiàve laboranti conuenit, menſes educit appoſitu. miſcetur vtiliter emollientibus & diſcutientibus malagmatis.

Ammoniacum bdellium & ſtyrax, aliáque generis eiuſdem, vbi iam vetuſtate exaruerint, diſcutiunt potius quàm emolliunt. Attamen in recentium & molliorum penuria arida iſta pingui oleo ſoluta vſurpantur. Galbanum excalfacit, mollit, coquit & diſcutit. furunculos ſanat, vteri euerſiones atque duritias, articulorum nodos, concretáque omnia aceto liquatum ſoluit. Opopanax calidus ordine tertio, ſiccus ſecundo, emollit ac modicè digerit, galbano aliquanto valentior & calidior.

Compoſitiones hinc fiunt, oleum liliorum, oleum violaceum, oleum chamæmelinum, oleū lumbricorum, oleum lini, oleum irinum: vnguentum de althæa, vnguentum reſumptiuum, emplaſtrum diachylon magnum, emplaſtrum è mucilaginibus. Cùm autem referentur in vſum, vt ſedandi doloris ita ſcirrhos concretóſque humores emolliendi initium ab humido fotu ducetur. Id autem comparatur ex radice lilij & althææ, ex malua, viola, adiectis quibuſdā attenuantibus, anetho, origano, calamintha, ſerpyllo, pulegio, thymo, quæ omnia ex aqua ſimplici vel hydreleo cocta adhibentur in fotum. Mox à fotu quum tepefactus humor adhuc incaleſcit, ac modicè ſolutus eſt cutíſque ſpiracula patent, illitus adhibendus ex vnguento althęæ vel reſumptino. Vel ex hoc extemporali. ℞. mucilaginis ſeminis althææ, lini, & fenigræci depromptæ ex decocto ficuum ℥ j. ß. olei liliorum, anethi & irini, adipis anſeris & anatis añ. ℥ ß. ceræ pinguis quantum ſatis eſt ad illitus conſiſtentiam. Hæc igitur quòd calore liquata & frictione adacta altè ſubeant poſſintque in affectam ſedem & in noxium humorem penetrare, ſtrenuè quidem emolliunt atque iuuant. Proximas his vires obtinet cataplaſma huiuſmodi. ℞ radicum althææ, liliorum, ebuli & iridis añ. ℥ ij. maluæ, violæ, chamæmeli, meliloti, anethi. añ. m̄. ij. caricas pingues inciſas viij. coquantur dum cōtabeſcant, terantur & cribro cernantur, poſtea adde radicum bryoniæ & cucumeris agreſtis crudarum & deraſarum añ. ℥ ij. pollinis ſeminis lini & fenigræci añ. ℥ j. adipis gallinæ, anſeris & anatis añ. ℥. iij. Rurſum modicè coquantur in cataplaſma. Emplaſtro quòd craſſior eius ſubſtantia nequeat per cutem altè ſubire, nō tanta emolliendi vis ineſſe poteſt. Hoc

tamen

tamen extemporale vires ſummas obtinet. ℞.mucilaginis althææ, ſeminis lini & fenigræci depromptæ ex decocto ficuum ℔.ß.axungiæ anſeris, gallinæ & vituli, medullæ cerui & vituli añ.℥ij.ceræ citrinæ ℥iiij. coquantur in duplici vaſe ad emplaſtri craſſitiem, inſpergendo ſub finem radicis iridis florentinæ, ſtyracis calaminthæ añ. ℥ß.Validius emplaſtrum,eſt diachylon, quo turſum efficacius eſt emplaſtrum è mucilaginibus, ex quorum permiſtione & temperatione varia,alia non pauca decerni ſolent.

Attenuantia medicamenta. CAP. VII.

ATTENVANTIVM vt ad interiores affectus,ita & ad externos eoſque contumaces nō parnus eſt vſus.Ea quidem rarefacta cute dum altiùs intrò ſubeunt, non modò frigidum, craſſum concretumque humorem calore liquant, ſed & partium tenuitate eum ipſum incidunt & extenuant,adeò vt exin vel ſponte ſua in halitum & vaporem abeat, vel ſaltem trahentium vi facilè diſſipetur.Quæ ſubijciam quòd ea facultate plurimùm valeant,affectus ſanè varios calore & attenuatione tollunt, non quòd attrahant digerántve, ſed quòd his extenuatus humor ſponte ſua plerunque euolet.

Anethum ex oleo decoctum crudos & incoctos humores concoquit & incîdit, hinc varios ſedat dolores,ex cruditate obortos flatus diſcutit,tormina compeſcit.Mulieribus vteri præfocatione correptis decoctum inſeſſu perutile. Corpus immodico labore defatigatum lenat, ſomnumque conciliat.Pulegium, craſſa lentaque incîdit,extenuat & concoquit:cum polenta iſchiadicis & alijs partibus frigore affectis inductum confert: neruorum conuulſiones & opiſthotonum ſedat:decoctum prurigines,inflationes,vteri duritias & ſubuerſiones inſeſſione tollit: lienoſis cum ſale vtiliter adhibetur. Satureia,paruū omnium craſſos lentoſque humores extenuat & concoquit,lethargicos calfacta excitat,cum triticea farina iſchiadicis opitulatur.

Origanum, extenuandi facultate œdemata alioſque laxos tumores fotu illitúve diſcutit: prurigines, ſcabies, regiumque morbum eius decoctum balneo expurgat. Succus eius cum lacte aurium tinnitus doloreſque finit. Thymus validè incîdit & recentia œdemata ſeu fotu ſeu illitu ex aceto diſcutit, ſanguinis grumos diſſoluit: thymos penſileſque verrucas tollit: coxendicibus cum vino & poleota impoſitus medetur. Sampſuchus tenuium partium digerentiſque eſt facultatis:arida folia ex melle ſubacta ſugillata eximunt:aceto excepta luxata firmant & œdemata diſſoluunt:acopis & malagmatis calfaciendi reſoluendique gratia permiſcentur.Roſmarinus abſtergentis incidentiſque facultatis particeps,ex vino tenui coctus admotuſque œdemata diſſipat,neruorum dolores ſedat: ſed & ſuffitu deſtillationes tuſſimque compeſcit. Hypericum calfacit tenuique ſubſtantia incîdit & craſſa commouit:laſſos fotu illituque recreat, contuſis attritiſque neruis eximiè ſuccurrit.

Abſinthium peculiariter ilibus, præcordijs, iecori & ſtomacho dolenti cum cerato tritum imponitur:epinyctidas ex aqua,& anguinas cum melle & nitro ſanat. Centaurium minus veteres duritias emollit & extenuando reſoluit, ſiccat & validè nulla acrimonia adeò deterget, vt ſinus fiſtulaſque perſanet. Elenium lentos craſſoſque humores extenuat:radix & folia ex vino cocta & admota partes frigidis & diuturnis obſeſſas affectibus excalfaciunt atque perſanant, quemadmodum & iſchiadas & exiguas articulorum præ humoris copia luxationes. Dauci radix præſertimque ſemen excalfacere multumque diſcutere foris impoſitum deprehenditur,& œdemata ſoluere.herba his inferior & hebetior exiſtit. Ruta ſtrenuè incidere ac digerere lentos craſſoſque poteſt humores:quin & partium tenuitate flatus diſſipat,ad veteres ſtomachi dolores & cruditates,ad tuſſes & laterum thoraciſque affectus cum ſpirandi difficultate,ad coxendicum articulorumque cruciatus fotu & illitu benefacit: teſtium collectionibus inflationibuſque cum lauri folijs, & exanthematis cum myrto in cerato prodeſt: ſuccus inſtillatus aurium doloribus ac tinnitui ſuccurrit.ſylueſtris ad omnia præſtantior. Cominum ſemine efficax, calfacit ordine tertio, ſiccat & omnino nihil adſtringit,tormina inflationeſque diſcutit coctum & illitum ex oleo & hordei farina.teſtium collectionibus impoſitum cum vua paſſa aut lolij farina ceratóve opitulatur. Laurus calfacit,mollit & incîdit:decoctum foliorum eius vuluæ & veſicę vitijs apprimè conuenit fotu vel inſeſſu.folia cum polenta & pane inducta flatulentum omnem tumorem diſcutiunt. baccæ folijs calidiores omnibus thoracis rheumatiſmis proſunt. In medicamenta commodè adijciuntur quæ neruorum laſſitudines reficiunt,& in vnguenta quæ calfaciunt & diſcutiunt.

Adipes & medullæ ex calidis ferocibuſque animalibus quòd calidiores tenuioreſque ſint, partemque facilè imbuant, attenuandi facultate inſignes ſunt, cùm præſertim vetuſtate acriores euaſerint: vt adeps vulpinus, caninus, vrſinus & leoninus: & quæ ab his animalibus eruuntur medullæ. Olea quoque vetuſtate & annis extenuata purgataque, attenuandi vim maiorem nanciſcuntur.

Iam ex iſtorum temperatione conſtant,oleum anethinum,oleum rutaceum, oleum amygdalarum amararum,oleum è ſcorpionibus,oleum è capparibus, oleum nardinum tum ſimplex tum compoſitum,oleum hypericinum,oleum laurinum,oleum vulpinum, oleum terebinthinæ:deinde vnguentum Agrippæ & vnguentum quod Arogon dixerunt.

Itaque vt frigidi, craſſi lentique humores qui quauis corporis particula vel in ſcirrhum vel circum neruos,membranas aut articulos effuſi coierunt,facilè tandem euelli,attrahi diſſipariq;

poſſint, molliendi in primis deinde verò extenuandi ſunt, idque vel vtraque ſeorſum facultate, vel ambabus pariter confuſis. Quæ id efficiant medicamenta, ſotus vel epithematis vel embrochæ vel vnguenti forma coaptentur, vt altiùs poſſint in corpus & in concretam materiam penetrare. Solidior enim, qualis eſt emplaſtri forma, non æquè facilè poteſt. Itaque pars affecta hoc decocto primùm fouenda, quod non perinde ac emolliens neceſſe eſt è recentibus herbis conſtitui, quandoquidem arefactæ efficaciores vel hyeme ad extenuandum deprehenduntur ℞. radicum enulæ, iridis & ebuli, baccarũ iuniperi añ. ℥ ij. origani, calaminthæ, pulegij, thymi, anethi, ſampſucbi, roriſmarini, centaurij minoris, foliorum lauri añ. m̄. j. ſeminis aniſi, ſeniculi, cumini & rutæ añ. ℥ ß. modicè coquantur ex aqua ſufficienti, affuſo ſub finem vini albi quadrante, pars calidè foueatur per ſpongiam, vt potentiùs humorem colliquet & attenuet. Si malũ iam vetuſtate occalluit, his initio vel præmitti vel permiſceri debent emollientia. Mox à fotu calente adhuc & patente cute embrocha fiat ex attenuante quouis oleo per lanam ſuccidam: aut pars vnguento agrippæ vel arogn duriter affricetur ad ignem. Aut ſi multorum deſideratur permiſtio, emplaſtrum è mucilaginibus, aut diachylon ſoluatur duplo triplóve olei irini vel rutacei. Epithema hoc validius humorem quemuis frigidum attenuat & liquefacit, in parte præcipuè neruoſa quum cæteris præmiſſis digerendi atque diſſipandi tempus iam inſtat. ℞. aquæ vitæ ℔. j. in qua tepida macera thymi, calaminthę, pulegij, urigani aridorum añ. ℥ ß. radicis pyrethri, zinziberis, nucis moſchatæ, ſpicæ, caryophyllorum añ. ʒ iij. aqua exprimatur in vſus. Deterſus dein locus rigandus imbuendúſque eſt oleo terebinthinæ vel hoc ſtillaticio. ℞ radicis iridis & belenij, baccarum iuniperi añ. ℥ ij. hyperici, roriſmarini, ſampſuchi, thymi, ſatureiæ, abſinthij, centaurij minoris añ. ʒ iij. dauci ſeminis rutæ & cumini, baccarum lauri añ. ʒ ij. nucis moſchatæ, caryophyllorum, zinziberis añ. ʒ j. ß. croci ʒ j. ſtyracis, caſtorij añ. ℥ ß. Tritis omnibus affunde aquæ vitæ ℔ j. deinde cùm abſorpta fuerit, terebinthinæ & olei añ. ℔ j. confuſa omnia excipiantur ſtillante vaporario, primumque eliciatur aqua, deinde oleum, vtrunq; ſeorſum recondatur. Ne pars ab vnctione nuda maneat, emplaſtro tegi poterit conſtante paribus portionibus vnguenti Arogi & emplaſtri è mucilaginibus: vel ex fæce ſtillaticij olei cum cera ſubacta.

Abſorbentia medicamenta. Cap. VIII.

EMOLLITVS, attenuatus & alia qualis ratione apparatus iam humor, tum demum vel abſorbendus, vel attrahendus foraſque per patefactam cutim euocandus eſt, dum tumor omnis ſubſideat, & affectus ſymptomata miteſcant. Abſorbent quidẽ validè exiccantia, quibus tanta attenuandi ſiccandique vis ineſt, vt quemcunque attigerint humorem præter naturã citra diſſolutionem abſumant. Hæc liquida forma aptari par eſt, ſi altiùs ſubire conuenit. Conferunt autem œdematoſis, aquoſis, flatulentiſque tumoribus, nonnunquam & ſcirrhoſis & præduris, ſed inclinantibus, & quibus exquiſita emolliendo attenuandóque præparatio eſt adhibita. Acetum tenui ſubſtantia apprimè digerit & vehementer ſiccat, fotu calido œdemata, ſugillata, podagricoſque dolores tollit, & vlcera quæ ſerpunt: feruentis vapor aquam intercutem abſumit, & aurium tinnitus. Sal humores ſuperuacuos tenuat & abſorbet, & quicquid in corporibus præter naturam humidum eſt, id totum abſumit, reliquam ſolidiorem ſubſtantiam cogit, contrahit, & impenſè exiccat & à putredine vindicat, gingiuas humidiores aut putreſcentes perſanat: ex oleo illitus œdemata & hydropicorum tumores minuit, luxatos & podagricos iuuat: pruritus, lichenas, lepras, pſoraſque & vlcera ſerpentia fotu compeſcit.

Muria & aqua marina ſalis effectus exhibent: iſchiadicis, podagricis & œdemate vexatis fotu conueniunt. Nitrum ſalis vires æquat, niſi quòd parciùs contrahit: miſcetur emplaſtris quæ extenuant, ſiccant & abſumunt, & quæ lepras abſtergunt.

Cinis omnis vſtione igneas partes conquirit: ficulneus validè extenuat & abſumit, acrimoniæ vrentiſque facultatis plurimum ſortitus. Huic proximus eſt ſarmentitius & qui ex ilice aut braſſica ſumitur. Omnes cum axungia vel oleo illiti œdemata diſcutiunt, articulorum doloribus, neruorum nodis & contuſionibus mirè proſunt.

Lixiuium pro cineris qui eluitur naturâ vires habet. Omne quidem vehementer abſtergit, exiccat & abſumit, flatulentos œdematoſoſque tumores diſcutit, & eadem quæ cinis fotu præſtat: ſed omnium maximè quod ex cinere ficus & tithymalorum fit, adeò vt ob ſubſtantiæ tenuitatem nullo ſenſu doloris exurat. Alumen validè adſtringit, ſiccat & abſumit, excreſcentem carnem, putreſcentia vlcera, gingiuas humore prægnantes, oris vlcera, oculorum epiphoras, auriũ fluxiones, pruritus atque lepras ſiccat ac coërcet.

Calx cineris ſpecies ſed tenuioris ſubſtantiæ quàm qui è lignis fit, vehementer adeò vrit vt cruſtas ſuſcitet. Elota verò citra morſum potenter exiccat, validiuſque abſumit ac digerit ſi marina aqua lauetur. Lixiuium quod eius lotione vim & acrimoniam conquiſiuit, omnium ſummè exiccat & abſorbet.

Compoſita in id vſurpantur oleum caſtorij, oleum euphorbij, oleum philoſophorum & petroleum. Si igitur mollis laxuſque tumor doloris ac ruboris expers in parte quapiam vt in genu aut in ſcroto collectus eſt, aut latè diffuſus vt in tibijs & pedibus eorum qui cachexia, hydrope aut inclinante podagra laborant: pituitoſus ſeroſuſque humor aut etiã flatus concluſus primùm abſorbendus eſt fotu è lixiuio cineris ſarmentorũ vitis, aut ilicis, aut ficus, aut braſſicæ, per ſpongiam

giam nouam quæ aliquandiu ſinenda arctiuſque vincienda eſt. Nonnunquam origanum, calamintha, thymus & alia quædam ex incidentium & attrahentium genere vtiliter incoquuntur in lixiuio. Si vehementior deſideratur exiccatio, lixiuium vſurpetur ab extincta elotaque calce. Sublata ſpongia ſiccataque cute, embrocha fiat ex oleo caſtorei, euphorbij, aut è lateribus: aut ex alio quod habeat ſalis marini vel nitri ℥ ß. aluminis, ſulphuris añ. ʒ ij. ſoluantur aqua vitæ ad ſordium craſſitiem: deinde adde olei nucum vel rutæ vel terebinthinæ ℥ iiij. agitentur & modicè calefiant dum permiſta omnia vnguenti temperaturam habeant. At verò quum ſcirrhoſus tumor eſt, iſque iam quadamtenus emollitus, quicquid in eo præparatum eſt humoris, exiccandũ non modò præſcripto fotu, ſed & aceti acerrimi & aquæ vitæ vapore. In hæc duo permiſta lapis molaris candens immergitur, tumorque ſcirrhoſus ita exponitur, vt calentem vaporem vndiq; excipiat. Mox deinde oleo vel vnguento ſiccante perfunditur duriuſque premitur & quaſi ſubigitur. Hac abſorpta portione quod reliquum eſt rurſum emollitione præparandum, rurſuſque ſiccandum: atque ſic alternanda remedia dum humore omni abſorpto tumor totus ſubſideat. Vtrique demum tumori tum ſcirrhoſo tum œdematoſo continuò ab vnctione emplaſtrum aliquod digerens, attrahens atque reſoluens ex ijs quæ mox dicentur inducendum. Aut hoc etiam emplaſtrum vehementer ſiccans imponendum quod è vomica ſaniem per cutis ſpiracula manifeſtè exugit. ℞. olei veteris ℥ vij. ceræ albæ ℥ v. liquefactis adde terebinthinæ ℥ iiij. permiſtis refrigeratiſque inſperge ſalis petræ, nitri, cineris ficulnei añ. ℥ j. fiant magdaliæ.

Attrahentia. Cap. IX.

ATTRAHENS medicamentum Græcis ἑλκτικὰ & ἐπισπαστικὰ repellenti aduerſum, foris impoſitũ humores tum ſeroſos tum craſſiuſculos, ſpirituſq; ex alto corpore in ſumma transfert. Id autem calore præſertim efficit, cui præcipua attrahendi vis eſt. Cui tamen ſi præterea tenuis ſubſtantia atque ſiccitas accedat, multò efficacius euadet. Quod ordine ſecundo completo calidum eſt ac tenue attrahit id quidem: quod verò iam tertio receſſu conſiſtit, non attrahit modò, verùm etiam quod attractum eſt diſſipat, eſtque metaſyncriticum, id eſt euocans ex alto & reſoluens. Quod denique hæc tum calore tum tenuitate ſuperat, reſoluendo vel puſtulas vel veſicas excitat, diciturque vel rubrificans vel phœnigmus. Attrahendi porrò facultatem alia inſitam ſibi obtinent, vt dictamnus, propolis, ſagapenum, tapſia: alia à putredine vt fermentum, fimus columbinus, anſerinus, & quicunque à calidiore animante decidit: alia totius ſubſtantiæ ſimilitudine, vt ſcorpius vulneri ſuo impoſitus deleteriũ venenũ quod eiaculatus eſt extrahit & euocat. Anagallis cui flos purpureus, attrahẽdi adeò inſita facultate valet, vt adactos corpori aculeos euellat: ſuccus gargarizatu & naribus infuſus capitis pituitã eadẽ vi purgat. Anemone vtraque acris, cõmanducata radix, aut ſuccus naribus infuſus pituitã trahit. folia & caules menſtrua cient velle re appoſita, illita quoque lepras eximunt. Calamintha admodum tenui eſt eſſentia, qua humores ex alto euocat atque tranſmutat, confertq; iſchiadicis, ſtrenuè digerit, humores incidit & extenuat valenter craſſos, quales ſunt qui elephantiaſim procreant: ex vino cocta ſugillata tollit, nigraſque delet cicatrices. Narciſſi radix diuturnis articulorum doloribus trita ex melle & impoſita ſubuenit, infixa corpori extrahit, illita cum lolij farina & melle. Struthion ſeu ſaponaria cum polenta & aceto illita lepras tollit, tubercula diſcutit cum farina hordeacea & vino decocta: ſternutamenta mouet, trita cum melle & naribus infuſa ex ore pituitam ducit.

Ariſtolochia vtraque ſurculos & ſpicula extrahit, ſquamas oſſium illita educit: in peſſo ſubdita menſes, ſecundas & fœtus omnes educit. Hiberis naſturtium agreſte Latinis, ordine quarto calida: radix eius apprimè vtilis ad coxendicis dolores, cum ſuillo adipe ſalſo emplaſtri modo horis quatuor inſidens. hoc modo rheumatiſmos omnes ſanat occultos: exiccandi ſcilicet & ex alto euocandi, trahendique facultatem obtinens. Lepidion vulgò piperitis, calfacit etiã ordine quarto. iſchiadicis præſenti remedio illinitur tritum cum radice enulæ & horæ quadrante impoſitũ: lepras idem quoque eximit. Thlaſpi ſemen calfacit & exiccat ordine quarto: bilem & pituitã per ſuperna & inferna purgat. menſes ciet & fœtus enecat, prodeſt iſchiadicis per ſedẽ infuſum. Cardami ſeu naſturtij ſatiui ſemen adurentis eſt facultatis perinde ac ſinapi. Coxendicis dolores excalfacit illitum cum polenta & acero: œdemata & panos diſcutit cum pice, extrahitque infixos corpori aculeos, lienem illitum cum melle extenuat, & fauos expurgat, lepras & impetigines abſtergit, furunculos & carbunculos rumpit, & ad ſuppurationem deducit. herba eadem, ſed multò imbecilliùs præſtat. Sinapi calfacit ſiccatque ordine quarto. extenuandi & extrahendi vim habet, lethargicis deraſo capiti illinitur ficubus admiſtum & impoſitum donec rubeſcat locus: ad coxendicum cruciatus, lienes & omnis generis diuturnos dolores confert, quoties permutandę affectionis cauſa ex alto in cutis ſumma aliquid trahere animus eſt. Alopecijs illitum medetur, ſugillata cum melle aut adipe aut cerato delet. extrahentibus emplaſtris ſcabiemque exterentibus vtiliter admiſcetur. ex aceto contra lepras & feras impetigines perungitur, grauitati aurium & ſonitui tritum cum fico & impoſitum prodeſt.

Vrticæ tum folia tum ſemen articularibus morbis & podagricis cum oleo vetere aut cum vrſino adipe imponuntur, & lienoſis cum cerato. tubercula & parotidas ſanant, adeò ſcilicet digerente facultate valent. Hermodactylus calidus ſiccus ordine ſecundo. podagræ omnique arthritidi confert cataplaſmate admotus, cum vitellis ouorũ & farina hordei vel mica panis. Pyrethrũ

calidum ſiccum ordine tertio. Radix pituitam elicit, ſudores ciet inuncta ex oleo, diuturnis rigoribus efficax. contra refrigeratas reſolutaſque partes corporis eximiè conducit. ſtupidis partibus illita ſenſum reſtituit. Dracontij radix acris & amara tenuiumque partium, calfaciendi vim obtinet, craſſa & lenta extenuat, ad vitiligines cum melle efficaciter illinitur. polypos & carcinomata abſumit & eliquat, maximeque ſuccus qui & radice & folijs eſt valentior. Cyclamini eius quæ Arabum eſt arthanita, radix tertio ordine calida & ſicca, aperit, incîdit, attrahit & diſcutit. Succus medicamentis tubercula, ſtrumas, aliaſque durities diſcutientibus commiſcetur: ac bile ſuffuſis cum melle illitus competit. Decocto radicis luxata, podagra & capitis vlcuſcula, pernioneſque vtiliter ſouentur. Cauata radix oleo impletur & cineri feruenti imponitur, adiecto interdum ceræ modico, & vnguentum comparatur imprimis vtile pernionibus & tumoribus omnibus frigidis ac crudis: ipſos enim aut maturat aut reſoluit. oſſicula etiam extrahit. Cyclaminus altera quæ officinis beatæ Mariæ ſigillum nuncupatur, illita cruda (nam coctæ vis perit) ſugillata non ſine morſu tollit, tunſa exceptaq; pari axungiæ veteris modo ſtrumas, præduroſque tumores omnes emollit, & integra cute diſſoluit. Tithymali omnes ſtrenuè calefaciunt, reſoluunt, ſiccantque & detergent. myrmecias, acrochordonas, pterygia & thymos auferunt, detergunt quoque lichenas & pſoras.

Elleborus eruptionibus pituitę medetur cum axungia illitus, & ſuppurationi veteri: alphos, impetigines, ſcabies lepraſque eximit. Thapſiæ tam radix quàm ſuccus omniū maximè quæ pares cum eis vires adepta ſunt, vim habent attrahendi, vbi ex imo aliquid euocandum eſt. Succus illitu aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix ſuccuſq; cum æquis ceræ thuriſque portionibus ſugillata liuoreſque tollunt, cum melle lepras cutiſque vitia emendant: cum ſulphure tubercula diſcutiunt: ſed non diutiùs quàm horis duabus dimittantur, ne inflammatio inuadat: locus deinde aqua maris calida fouendus. Anacardi ordine quarto calidi ac ſicci: ſerpiginem, impetiginem & morphæam illitu tollunt, ſed non multò pòſt locus aqua abluendus. E reſinis autē vua ſtrobylina omniū calidiſſima & celerrimè ſiccans, vt terebinthina mordacitatis expers. Illa è profundo validiùs quàm cæteræ reſinæ trahit. Pix nigra mollis & pinguis, vulnę duritias & ſedis tubercula diſcutit, lateru̅, articulorum partiumque omniū dolores aut ſola aut cum ſulphure inducta diſſipat: carbunculos & ſtrumas dirumpit cum melle ſubacta, eſtque digerentiū medicamentorū communis materia. Caſtoreum valde tenuium eſt partiū, calfacit ſiccatque: coquit ac diſcutit tumores contumaces & ſcirrhoſos. illitū prodeſt tremulis, conuulſionibus & omnibus neruorum vitijs. Euphorbium coxarū doloribus, paralyſi, tremori, conuulſioni, omnibus frigidis affectibus mirè prodeſt: ſquamas oſſium eadē die eximit, pituitam per nares largiter euocat, & ſternuramenta ciet. Sulſur calfacit, trahit è profundo, diſcutit, terget: ſaliua, vel lotio vel vetere oleo, vel melle ſubactū ictibus venenatis prodeſt. pſoras, lichenas, lepras cū terebinthina tergendo & diſſipando perſanat. Ex eorū porrò genere quæ putredinis vi trahunt, mitiſſimū eſt fermentū, quod tenuium eſt partium, mediocriter calidū: proinde citra moleſtiā quæ in profundo ſunt extrahit & digerit, particeps eſt aciditatis & caloris ex putredine. Fimi omnes attrahendi facultate pollent, at non paruo diſcrimine. Columbinus admodùm calfacit, attrahit & rubrificat, cum hordeacea farina & aceto mixtus ſtrumas diſcutit. arefactus tritusq; cum naſturtij ſemine, inueteratos coxendicis, lateris, ceruicis & lumborū dolores, podagras & arthritides omnes extirpat. Anſerinus aliquanto calidior, ijſdem viribus ſed efficacioribus præditus eſt, ac vix præ acrimonia vllius eſt vſus. Gallinaceus verò eadem, ſed inefficaciùs poteſt. nam multò quoq; minus calet, ſi præſertim à concluſis gallinis ſumitur.

Stercus caprillum digerentis & acris facultatis adeò vt induratis & ſcirrhoſis tumoribus cōgruat non lienis modò ſed aliarum quoque partium, idque fabacea farina & oxycrato permiſtū. Confert & ad aquam intercutem emplaſtri ſpecie.

Vſtum tenuioris eſſentiæ non tamen manifeſtè acrius redditur. Miſcetur digerentibus cataplaſmatis quæ ad parotidas & bubonas diuturniores accommodantur.

Inter compoſita autem quæ validè trahant ac digerant habentur oleū ricininum, oleū balaninum, oleū ſinapinum, quæ preſſu perinde ac amygdalinū elici poſſunt. Emplaſtrum è meliloto, emplaſtrū è baccis lauri, emplaſtrum oxycroceū. Sed his multò præſtantiora ſunt quæ ex cōmemoratis ſimplicibus poſſunt in rem præſentē parati. Quum igitur ſcirrhi durioriſve tumoris attenuatus præparatuſque humor minimè potuit exiccantium medicamentorū vi totus abſorberi, euellendus reſoluenduſque eſt attrahentium medicamentorū vi, quæ in imo conditos demerſoſque humores in cutem ſummā transferunt. Eadē porrò ſi diutiùs parti inſident, attractos tandē aut manifeſtè aut ſine ſenſu diſſipant. Conuenienter ea in ſolidam pulueris emplaſtríve formā aptantur, quæ ipſa non intrò ſe inſert, ſed aduocat ad ſeſe ſubditum humorem aut ſpiritū. Extemporalia igitur his formis deſcribentur. ℞. picis aridæ, ceræ nouæ, axungiæ ſuillę, ſaponis nigri añ. ℔ ß. liquefiant coganturque in emplaſtrum. Aut ſic, ℞. picis ſiccæ, ceræ nouæ añ. ℔ ß. axungiæ ſuillæ ℥ vj. ſulphuris ignem non experti ℥ iij. liquentur in emplaſtri craſſitiē. Aut ſic, ſulphuris, radicis pyrethri. hermodactyli añ. ℥ j ß. additur & nonnunquam ſalis nitri vel ſalis petræ, vel ſalis marini torrefacti ℥ j. Hoc etiam vehementer trahit & diſcutit, ℞. olei veteris ℔ j. lithargyri, picis ſiccæ añ. ℔ ß. ladani, ammoniaci, galbani aceto forti ſolutorum añ. ℥ iij. æruginis tritæ ℥ j ß. fiat emplaſtrum. Imponuntur & cataplaſmatum formulæ quibus diſcutiendi vis ſumma ineſt. ℞. pulpæ ficuum ex aceto aut ex aqua vitæ coctarum, fermenti veteris añ. ℔ ß.

radicum

radicum ireos, cucumeris agreſtis & bryoniæ recentium & crudarum añ. ℥ ij. ſeminis vrticæ & naſturtij añ. ℥ ß. Trita omnia cōtundantur in cataplaſma. Addi quoque poteſt fimi caprini aut columbini ſeſcuncia. Hi fimi acetō ſubacti tritique & cerato aut pice excepti, validè etiā trahunt: at validiùs ſi ex caricis aut melle in cataplaſmatis formā aptentur, validiſſimè ſi vel anacardino melle, vel ſapone nigro coquantur. Sinapiſmus quoque vehementer diſcutit, ſed vehementiori dolore & papularū ardore. ℞. pulpæ caricarū coctarum in aqua & aceto, ſeminis ſinapis ex aceto triti añ. pares portiones. Aut pulpæ caricarū, fermenti añ. partē vnā, ſinapis partes duas. Tenellijs corporibus ſinapi minuendum, augendū verò durioribus atque robuſtis, detracta etiā ſinapis portione nonnunquam tantundem vtiliter addetur ſeminis thlaſpi, vel naſturtij contuſi. Hiſce autem omnibus multò validiùs trahit cataplaſma quod habet, Radicis thapſiæ tritæ ℥ j. axungiæ ſuillæ ℥ iij. Hoc tamen non modò albicantes papulas excitat, ſed & partem vniuerſam in tumorem attollit non leui ſenſu ardoris. Quod verò ſequitur non attrahit ſolùm, ſed & attractum validiſſimè diſſipat leniori quodam pruritu aut ardore. ℞. radicis cyclamini crudæ & contuſæ ℥ j. axungiæ ℥ ij. Prior quidē cyclaminus erit efficax, ſed multò præſtantior eſt altera quę Dioſcoridi eſt poſterior, & officinis beatæ Mariæ ſigillum appellatur.

Phœnigmus eiuſq́; vſus. Cap. x.

HVMORES parti cuiuis inſidētes qui neq; mollientibus, neq; attenuantibus, neq; attrahētibus reſolui diſcutive potuerunt, phœnigmis liquati trahuntur ac defluunt. Eorū ope hydropicorū aqua & ſeroſus humor vndeuis educitur, capitis, coxendicū omniūque articulorū peruicax dolor eximitur. Cōpoſitū nihil quod veſicas excitet aſſeruari ſolet, prōptè tamen ſic aliquod a[p]paratur. Saponis nigri & ſalis vulgaris triti pares portiones confundito dū concorporentur & c[em]plaſtri forma fiat: impoſitum veſicas excitat, aquamq́ue ducit nullo ſenſu doloris.

Tithymalus omnis acer quidem eſt, & hoc quoque acrior eſt ranunculus. Vterque ruſus & impoſitus humores ex alto non ſine dolore prolicit in veſicā. Phœnigmus è cantharidibus omnium promptiſſimè nec admodum vehementi ardore ſeroſos humores largiter euocat. Cantharides in exquiſitum læuorem tritæ parti imponuntur iam frictione rubenti & excalfactæ. At mitius vnguentum fuerit quod in portione vna tritarum cantharidum, axungiæ vel cerati liquidi quadruplum contineat. Tutius quoque & moderatius fuerit cataplaſma quod habet cantharidum tritarum partem vnam, ſeminis ſinapis contuſi partes tres, pulpæ ficuū aut fermenti acris partes ſex. Cuicunque autem parti è cantharide phœnigmus inſederit, vrinę ardorem dyſuriamq́ue ciet. Rupta aut aperta puſtula humor ſenſim emanat, inductoq́ue pingui aut leniente vnguento, non antè finitur exulceratio ſiccari quam omnis humor ex affecta parte ſit exhauſtus. Hactenus [q]uidem remedia protuli quæ extern[is] affectibus citra exulcerationem medentur, vt tu[m]oribus col[le]ctionibuſque frigidis, ex hiſque progenitis doloribus. Nunc quæ remedia affectibus opitulentur externis in quibus aperta exulceratave cutis eſt, vt abſceſſibus, vulneribus, v[l]ceribuſque varijs dicendum.

Maturantia. Cap. XI.

MATVRATIO ἡ πέπανσις à cibi concoctione diuerſa, eſt viriati corruptique humoris in conuenientiorem naturæ ſtatum deductio. Eſt autem ea duplex, ſuppuratio ἡ ἐκπύησις, & concoctio quędam ſeu mitigatio ὁ πεπασμός. Suppuratio eſt corrupti putridique ſanguinis in pus exquiſitum commutatio: ex hoc enim ſolo pus efficitur ſyncerum. Pepaſmus verò ſeu mitig[atio], eſt putridæ bilis tum flauæ tum atræ atque etiam pituitæ, non in pus quidem, ſed tamen repreſſa putredine in benigniorem & minus naturæ moleſtam ſubſtantiam conuerſio. Quod pus mouet medicamentum ἐκπυητικὸν dixerunt: quod concoquit πεπαντικὸν ſeu mitigatorium, cui ex aduerſo eſt [illegible]. Vtraque maturatio proprium eſt naturæ & noſtri caloris opus, nec vllum medicamentum per ſe maturat. Vtrunque tamen tum ſuppuratorium tum mitigatorium duplex exiſtit: vnum propriè quod inſiti noſtri caloris vim atque ſubſtantiam tuetur vel etiam auget: temperatè id quidem calidum & partis cui foris adhæreſcit temperaturæ non admodùm diſſimile. Id quoque in eum humorem qui computruit calorem inducit inſito nobis ſimillimum, cuius etiam beneficio corruptus is humor in benignius quippiam mutatur. Alterum genus ex accidenti maturat: idq́ue moderatè calidum & humidum eſt, vereq́ue emplaſticam materiam ſortitum, hoc dū cutis ſpiracula infarcit & obſtruit, ſpiritum caloremq́ue natiuum part[i]s cohibet, nec diſſipari ſinit: qui dein intrò remeans augeſcit & vel pus conficit, vel corruptum humorem mirificè ac concoquit. De ijs igitur quæ phlegmonarum pus mouent in primis tradendum. Aquæ tepidæ fotus per ſe ſemper calfacit & humectat, mollit & concoquit, interdum tamen ex accidenti humores quoque digerit ac diſſipat.

Hydrelæum modicè calidum parti affuſum maturat & concoquit, idq́ue euidentiùs quàm aqua tepida. Oleum maturū ſalis expers, calfacit moderatè, humectat & emollit, prę ſertim quod nec frigidum ſummè, nec calidum, ſed tepidum adhibeatur. concoquit quoque & pus mouet, aucto natiuo calore, dum cohibet occluditque quicquid è nobis foràs effluere eſt natum. Butyrum tum per ſe concoquit & pus mouet, tum medicamentis quæ id præſtant commodè miſce-

tur, maximè in puerorum molliorumque corporum phlegmonis exiguis. Œſypus non diſſimilem butyro concoquendi & pus mouendi vim obtinet. Adeps omnis præcipueque domeſticorum animalium mollit, concoquit & pus mouet: nam præterquam quòd ſuo lentore perinde atque oleum offarcit cutis ſpiracula, cohibetque quicquid è nobis effluere aptum eſt, calorem etiam obtinet noſtro finitimum. In eorum quos vſurpamus cenſu imbecillior eſt ſuillus, ab hoc vitulinus, hunc gallinaceus ſequitur, anſerinus omnium efficaciſſimus, vt non modò mouendi puris, ſed etiam digerendi facultate iam polleat. Medulla ceruina & vitulina vt ſcirrhos emolliunt ita etiam concoquunt, & pus mouent eadem qua adeps ratione. Farina tritici perpurgata furfure ex oleo aut ex hydrelæo cocta cataplaſmatis forma cutis ſpiracula offarcit, & calorem natiuum intus continet adaugetque, qui demum humorem ſuperuacuum maturat, concoquit, & in pus album, lene & æquale conuertit. Idemque præſtat & tritici pollen. Panis triticeus recens & adhuc calens admotus eadem efficit: aut ſi tempore exaruit hydrelæo aut oleo pingui ac dulci, aut butyro mollitus & in cataplaſma redactus. Caricæ pingues ex aqua aut hydrelæo coctæ & illitæ, aut forma cataplaſmatis ex oleo aut butyro & farina triticea admotæ pus mouent, panos aliosque tumores ad maturitatem perducunt.

Tuſſilaginis & oxalidis folia ſub cineribus cocta & ex adipe tunſa, phlegmonas alioſque abſceſſus celeriter maturant.

Radix altheę laxat, mitigat, & difficilia tubercula cõcoquit. Cocta in aqua mulſa fotu ad parotidas, ſtrumas, alioſq; tumores maturãdos efficax. Cataplaſmatis ſpecie ex adipe ſuillo vel anſerino, aut etiã oleo cocta, adiecta farina triticea, aut panis medulla potentiùs cõcoquit & maturat. Liliorũ radix cocta dũ planè contabeſcat, mollit atque maturat præſertim aſſa, & vt althææ radix adipe excepta cataplaſmatis ſpecie. Cepa licet cruda acris ſit & mordax, coctura tamen diſſipata acrimonia, emollit, pus mouet, in his præſertim tumoribus qui ægrè ſuppurant.

Pix mollis & liquida, lentoris multi particeps per ſe molliendi, puris mouendi & cõcoquendi facultate pollet. arida roſaceo in affectu calido, aut oleo conuenienti diſſoluitur in eoſdem vſus: dura enim emollit, pus mouet, tubercula panoſq; diſcutit. ex pice molli, cera & oleo compingitur ceratum puri generando perutile. Reſina terebinthina aut etiam lentiſcina dura mollit & concoquit cruda. Elotæ omnes acrimoniam deponunt & adiecta cera & butyro, vel oui vitello vel oleo quopiam accommodato, puris mouendi facultatem adipiſcuntur. Thus molle, albũ & pingue moderatè calidum, medijs ac temperatis naturis conſentiens, inſignem puris mouendi facultatem obtinet, vtpote nulla ſiccandi aut adſtringendi vi præditum. Ladanum ad primi e[illegible] eſſus finem calidũ, emollit & moderatè concoquit. Styrax liquida ſeu rubra, calfacit quoque emollit & concoquit. In hoc quoque cenſu habentur bdellium & ammoniacum, & quæcunque moderato quodam calore emolliunt, eadem quoque pus mouent.

Iam verò vnguenta ab his extant maturantia baſilicum minus, baſilicum maius, vnguentũ de althæa, vnguentum agrippæ, & quod reſumptiuum appellant: emplaſtrum quoque diachylon ſimplex, diachylon compoſitum, & emplaſtrum è mucilaginibus.

Itaque ſi qua collectio aut tumor præter naturã partem obſedit iſq; calidus cum rubore, calore & dolore lancinante, cuius materia nõ diſſoluenda, ſed in pus vertenda videatur, vt in phlegmone, furunculo & carbunculo, fluxione cohibita repreſſoque ardore atque dolore, maturatio atque ſuppuratio iuuabitur primùm quidem fotu ex hydrelęo tepido, aut ex eorum decocto quibus emolliendi pariterque maturandi facultas ineſt: quibus pariter & dolor leniri & calor obtundi poſſit. Protinus à fotu conferet illitus facultatis eiuſdem: moxque cataplaſma pul[illegible]is ſpecie ex mucilagine althææ, lini & fenigræci deſumpta ex decocto caricarum, in quo farina tritici ſoluta coctaque ſit adiecto oleo & oui vitello. Si minus calida eſt phlegmone & ægrè ſuppurat, vt idcirco maturantia validiora poſtulet, cataplaſma fiat ex radice althææ, lilioru & ceparum cũ oxalide, malua, acantho, chamęmelo & meliloto exquiſitè coctis atque cretis: quibus deinde farina frumenti, lini & fenigræci adiecta ſit cum butyro & axungia gal[illegible]inæ vel anſeris. his rurſum validius eſt vnguentum baſilicum vtrunque & emplaſtrum diachylon compoſitum & emplaſtrum è mucilaginibos, quorum vtrunque olei liliacei vel irini permiſtione emolliendum eſt, quò altiùs ſubire poſſit vireſque ſuas exercere.

Detergentia & expurgantia abſceſſus & vlcera. Cap. XII.

QVÆ extrinſecus inducta abſceſſus & vlcera mundant ſordeſque expurgant, emplaſticis cõtraria, non aliam natur[illegible]ita ſunt quàm quæ intrò aſſumpta diximus lentos atque glutinoſos ductuũ humores detergere & expurgare. Ea Græcis idcirco ῥυπτικὰ & καθαρτικὰ nuncupantur. Ordine autem & viribus plurimũ diſtant: leniora enim apertarum phlegmonatũ pus eluunt & euacuant, his valentiora ſunt quæ craſſiorem vlcerũ ſordem detergunt, valentiſſima quæ malignorum vlcerum corruptam carnem exedunt atque etiam fiſtularum callos blandè exterunt, quæ ſanè ſunt cathæreticis proxima. Sic autem digerenda ſunt.

Cichorii, endiuiæ, omniumque intuborum ſuccus licet frigidus, quia tamen amarus tutò detergit & vlcera non minus quàm viſcera purgat.

Roſarum præſertim rubrarum ſuccus cum adſtrictione leni deterſionis tamen vt & amaroris particeps eſt: hinc melli roſato & ex aridis roſis ſyrupo detergendi facultas inſignis.

Planta-

Plantaginis folia vel integra vlceribus inducta ſordem luculenter extergunt: ſuccus vlcerũ malignitatem emendat, expurgataque ad cicatricem perducit. Sedi ſeu ſemperuiui maioris ſuccus licet refrigeret ac leuiter adſtringat, omnia tamen quæ de plantagine protuli potentiùs efficit. Hæc igitur tuta admodum & vtilia ſunt cùm nondum tota ruptæ phlegmones reſtincta eſt inflammatio: aut cùm vlcus ardore atque dolore diſtorquet. Agrimonij & betonicæ ſuccus aliquantulùm calidus detergit, omniaque vulnera & vlcera capitis præſertim ſanat, nec quicquam putreſcere aut in fiſtulam coaleſcere ſinit. Apij ſuccum ad extergendum nõ minus efficacem iuniores experti ſunt, quem idcirco paſſim in id vſurpant.

Fabacea farina leuiter abſtergit, vt idcirco cutis ſordes, maculas è ſole contractas & lentes in ſumma cute exterat.

Hordei farina modicè quoque abſtergit & paulò plus quàm fabacea ſiccat.

Cicerum farina incîdit & exterget, ſcabies, impetigines, maligna etiã vlcera cum melle purgat. Orobi farina cutis aſpredinem, pruritum, lentigines in facie atque etiam maculas & vlcera cum melle detergit: nomas, gangrænaſque cohibet. Lupinorum farina exterget validè, alphos, liuores, achoras, exanthemata, ſcabies, gangrænas vlceraq; maligna partim extergendo, partim digerendo ſiccandoque citra acrimoniam iuuat. Fenigræci farina furfures, achoras, lepras & lentigines emendat, & ex vino aut melle ſubacta carcinomata purgat.

Seminis lini farina varos, fauos, vngues ſcabros cum nitro & melle eximit: ex vino cocta herpetas & ſerpentia vlcera cohibet. Mel calidum ſiccumque ordine ſecundo, aperit, putredini obſiſtit, ſiccat, deterget, expurgatque meatus & vlcera, nec vt ſal corporum ſubſtantiam coarctat: crudum cocto & deſpumato detergentius quidẽ multò eſt & mordacius, ſed eo minus agglutinat. Saccharum mellis ſpecies cùm ſit, ſiccat quoque & abſtergit, ſed quod rubrum eſt potentius, vtpote calidius & acrius. Terebinthina licet ſubſtantia tenuis, quia tamen ſubamara blandè abſtergit, & tum ſumpta tum admota ſordes expurgat. Aloë vehementer amara, moderatè tamen terget vt ne puris quidem & aperiſtatis vlceribus ſit moleſta: peculiariter ſerpentia vlcera cohibet, putridis genitalibus medetur & oculorum medicamentis permiſcetur. Thus extergit quoque, ſed quàm aloë ignauiùs. Myrrha vero quòd cum amaritudine ſumma tenuis ſit ſubſtantiæ potentiùs quàm aloë extergit. propriè autem impetigines ex aceto purgat, albugines tollit, caliginem diſcutit, ſcabritiem læuigat.

Quæ porrò ſequuntur valentiore detergendi facultate prædita, malignis peruicacibuſque vlceribus accommodantur. Marrubium ſiccat detergitque validè adeò vt folia ex melle illita ſordidis medeantur vlceribus, nomaſque cohibeant: quod efficaciùs expreſſus ſuccus ex melle confert, & illitus oculis videndi vim exacuit.

Meliſſophylli ſuccus vt marrubij maligna etiam vlcera, propriè verò thoracis & pulmonum ſanat, & cum melle oculorum caligines delet. Abſinthij ſuccus calfacit & validè deterget & expurgat, ſordeſque vlcerum eluit, ac in fiſtulam abire prohibet, & à putredine vindicat, eadẽ decoctius, ſed inefficaciùs præſtat. Anagallidis vtriuſque ſuccus ſiccando & extergendo putrida iuuat vlcera, & cum melle oculorum caliginem diſcutit. Scordium vetera vlcera purgat, ſiccat & cicatrice obducit. Hypericum arefactum atque tritum inſperſumque humida atque putrida vlcera perſanat. Vrticæ ſemen ſordida vlcera quæ citra acrimoniam detergi exiccarique poſtulant conuenienter ſanat: carcinomata & ſerpentia vlcera addito ſale ſiſtit. Cyperi radix ſiccat & ſine morſu abſtergit, arida tritaque vlcera omnia præhumida, qualia ſunt oris, genitalium, atque ſedis etiamſi depaſcant compeſcit.

Ariſtolochiæ vtriuſque radix ſtrennè abſtergit, ſed rotundæ potentiùs: putredines ſanat & exeſt, vlcerum ſordes expurgat, vermeſque necat & extrahit.

His verò quæ ſequuntur ad exedendam putredinem & fiſtularum callos exterendos vis maior ineſſe comprobatur. Centaurij & chelidonij ſuccus exiccat detergetque validè adeò vt vetera malignaque vlcera, ſinus quoque & fiſtulas expurget, detergat, tandemque perſanet.

Iridis radix calfacit, exiccat, abſtergit, arida tritaque cum melle vlcera capitis præcipuè expurgat: eius verò ſuccus infuſus fiſtulas & ſinus detergit & carne explet. Sabina calida ſiccaque ordine tertio, vehementer abſtergit, cum ſenſu quodam acrimoniæ & exeſionis: vlcera quæ atra cernuntur & admodum ſordida cum melle expurgat, putrida exedit, ſinuum fiſtularumque callos exterit, ſi modò vis eius citra noxam perferri poteſt.

Gentianæ radix impensè amara, expurgat abſtergitque, alphos delet, vulneribus ſinuatim depaſcentibus medetur.

Aſphodelus radice efficax, calida ſicca extergente & diſcutiente: vlcera ſordida purgat, fiſtuloſa ſanat, depaſcentia ſiſtit. Ari radix calida ſicca & detergendi facultate inſignis, vlcera omniũ generum ſiue phagedænæ ſint ſiue carcinomata, ſiue ſerpentia, ſiue fiſtuloſa, commodiſſimè expurgat. Dracuntij radix vt acrior & amarior, ita efficaciùs maligna & phagedænica vlcerata trita cum melle expurgat, fiſtulaſque & ſinus exterget.

Cucumeris agreſtis radix arida tritaque vt alphos, lepras, impetigines, cicatrices nigras, & in facie maculas abſtergit, ita & veteres ſinus fiſtulaſque expurgat. Elleborus potenter exterget, ad alphos quoque, impetigines & lepras accommodatus: ſi in fiſtulam callo obduratam immittatur, duobus tribúſve diebus callum detrahet. Miſy, ſory, chalcitis & chalcantum, vſta lotaque maligna vlcera fiſtulaſque valenter detergent: cruda verò aut non lota vim habent ex-

edentem & cathæreticam. Pro ijs, quòd nobis deſint, ſubſtituitur vitreolum vſtum atque elotũ. Ærugo elota putridis quoque vlceribus & ſinubus expurgandis aptiſſima.

Spuma nitri, nitrum & aphronitrum quanquam vehementer tergent, nõ tamen vlceribus, ſed lepris, alphis, impetiginibus alijſque cutis vitijs expurgandis cum aqua calida aut vino infunduntur. Pro his quòd deſint ſal petræ expurgatus ſubſtituitur. Alumen crudum & ex eo comparata aqua nomis, phagedænis, Chironijs, malignis, putridis & paſcentibus vlceribus conueniũt, non tam detergendo quàm cohibendo ne longiùs ſerpant.

Ex his igitur quæ primi ſunt ordinis compoſitiones fiunt expurgandis phlegmonis recens apertis, vt quæ habet mellis roſati ℥ j. vitellũ oui vnius, farinæ hordei quod ſatis eſt vt in vnguenti ſpeciem incorporentur: adduntur interdum terebinthinæ lotæ ℥ ij. ſi melior optatur deterſio. Valentius autem eſt quod recipit ſucci apij ℥ viij. ſucci agrimonij ℥ iiij, ſucci plantaginis ℥ ij. mellis roſati ℥ x. coquantur aliquantum, deinde adijce farinæ hordei, lupinorũ & fenigræci añ. ℥ j. percoquantur in vnguentum, permiſcendo ſub finem terebinthinæ ℥ ß. Si craſſius aut tenacius pus fuerit, deterſio maior fiet hac formula. ℞. reſinæ, mellis, terebinthinæ añ. ℔ ß. myrrhæ, ſarcocollæ, farinæ lupini & fenigræci, radicis iridis añ. ℥ ß. fiat vnguentũ. Huc pertinet vnguentum aureum, cui vis quoque detergendi par quodammodo ineſt, & emplaſtrum de ianua, & emplaſtrum gratia Dei nuncupatũ, quæ aut ſolida aut oleo tenui diluta induci poſſunt, ad capitis imprimis aliarumque partium neruoſarum vlcera. Huc quoque referri poterunt quæ tertij ordinis ſunt vehementer detergentia, cuiuſmodi ex ærugine cæteriſque acrioribus metallicis cõſtant, ſi lenioribus ſoluantur & temperentur, veluti emplaſtri diuini drachma vna ſi tribus recentis vitelli diſſoluatur, aut ſi vnguenti Ægyptiaci aut Apoſtolici drachma cum duabus tribúſve tetrapharmaci aut cerati alterius ſubacta vnitaque ſit, vlceribus blandè extergendis optimũ comparabitur remedium. Sic & præcipitati puluiſculus leniente quopiam exceptus, nullo morſu ſuperfluam carnem abſumit & vlcus ſorde expurgat. Si iam vlcus ſordidum eſt, & mali moris, ſiue id ſponte natum eſt, ſiue ex vulnere aut ex phlegmone negligentiùs curata factum, ex his quæ ſecundi ſunt ordinis vnguentum comparabitur hac formula. ℞. Plantaginis, abſinthij, marrubij, ſcordij, meliſſophylli, hyperici recentium & contuſorum añ. m. j. coquantur aliquantum in vino albo & olei ℔ j ß. in quo expreſſo diſſolue radicum cyperi, iridis & ariſtolochiæ rotundæ triturum atque cretarum añ. ℥ ß. ceræ ℥ iiij. rurſumque coquantur dum craſſeſcant, actum adde reſinæ ℥ ij, thuris, myrrhæ, aloës, ſarcocollæ añ. ℥ j. & poſtremò terebinthinæ ℥ j. ß. Quæcunque validiora deſiderantur, ea inſuper nonnihil habent æruginis: cuiuſmodi ſunt emplaſtrum diuinum remollitum, vnguentum Apoſtolorum & vnguentum Ægyptiacum, omnium certè quæ extant præſtantiſſima.

Si verò è ſinu aut fiſtula exterendus eſt callus, inijcietur decoctũ, quod habeat plantaginis, abſinthij, centaurij minoris, ſabinæ, foliorum oliuæ & agrimoniæ añ. m. j. radic. gentianæ contuſæ ℥ ij. fiat decoctio in vino albo, in quo colato ad ℔. j. diſſolue mellis roſati, ſyrupi abſinthij añ. ℥ j. ß. Si non id præſtiterit quod poſtulas, vel myrrham, vel aloën, vel vnũ quodpiam ex his poſtremis medicamentis diſſolue: vt vnguenti Ægyptiaci ℥ ß. ſicque ſenſim augeri vis poteſt dũ optatus exiſtat euentus. Expoſita eorum medicamentorum materia quæ partium externarum inflammationes, prædurós tumores, phlegmonas, abſceſſus, vlceraq; ſanant, deinceps ad ea pergendum quæ vulneribus medentur, eaque ad cicatricem perducunt.

Profluentem ſanguinem cohibentia ἴσχαιμα Græcis appellata. CAP. XIII.

QVÆ ſanguinem vberiùs protumpentẽ ſiue ex aperta exeſáve ſpontè vena, ſiue ex rupta aut in vulnere præciſa, alia quadã proprietate, alia vi emplaſtica, alia cauſtica id ipſum præſtant. Quæ primi ſunt ordinis, non ſtatim frigida ſunt omnia aut adſtringentia, ſed ex his quædam calida & acria, vt vrtica. Quæ ſecundi, venarum exitus interciunt atque implent, moxque areſacta nihil effluere ſinunt. Quæ tertij ordinis, vrendo venas coanguſtant, cruſtulaque obducunt, quę omnia cohibet. Telephium tertia ſemperuiui ſpecies & quæ huic ſimilis craſſula maior appellatur, in ſiſtẽdo ſanguine & curandis vulneribus efficax: tertio receſſu frigida, humida ſecundo. Polygonũ ab effectus præſtantia ſanguinariæ nomen obtinuit, quòd eo ſiue integro ſiue tunſo ſtillanti parti inducto ſanguis coëat & in grumos concreſcat, vt non amplius effluat.

Pimpinellæ folia tunſa aut etiam cocta ſi apertam venam attingant, protinus ſanguinem ſiſtunt, quod & radix luculentiùs efficit: eadẽ quouis modo ſumpta ſanguinis vomitiones excreationeſque ſupprimunt: ſubdita verò mulierum purgationes hæmorrhoidaſque cohibent. Vrticę radice recenti in narem inſerta ſanguis mox ſupprimitur, quod nec minus tum ea ipſa, tum folijs tunſis vulneri inductis præſtatur.

Pentaphylli radices, folia floreſque vehementer adſtringunt & deſiccant ſine morſu & in multo ſunt vſu ad ſanguinis reiectiones. Androſæmum licet calidum & ſiccum recenti tamen vulneri impoſitum, ſanguinem continet.

Hippuris ſeu equiſetum adſtringit manifeſtè atque ſiccat, propriè verò ſuccus ſanguinem è naribus manantem reprimit. areſacta folia trita & inſperſa cruenta vulnera glutinant. Salicis folia & cortex præcipueque lanugo & flores inſerti naribus erumpentem ſanguinem promptè ſiſtunt, & redacti in puluerem & calamo efflati in nares idem præſtant.

Iſatis

Iſatis valenter quoque ſiccat & adſtringit: cuius folia recens vulnus conglutinant, nec ſanguinem effluere ſinunt. Symphytum maius atque etiam petræum ſiccat atque coniungit moderato calore: tunſæ radices vt ſumptæ ſanguinis reiectionē, ita & recenti vulneri illitæ, eruptionem ſiſtunt, labraque vulneris conglutinant, quemadmodum & minutim conciſas carnes cogunt ſi vnà coquantur. Corallium, hæmatites lapis, iaſpis & qui cornalinus appellatur, occultis quoque viribus ſanguinem ſupprimunt. At verò mumia, thus, myrrha, maſtiche, ſanguis draconis, terra lemnia & bolus armena, in emplaſticis habentur, & obſtruendi ſiccandique facultate ſanguinis effluuia cohibent.

Quum itaque recens vulnus ſanguinem immoderatiùs profundit, emplaſtica quædam aceto lota cum puluere eorum quæ proprietate ſiſtunt, aut in pulueris inſpergendi aut in cataplaſmatis formam aptabuntur oui candido excepta, vt ℞. boli armenæ, terræ lemniæ lotarū in aceto añ. ℥ j. maſtiches, ſanguinis draconis añ. ℥ ß. thuris, myrrhæ, radicis conſolidæ maioris, pimpinellæ & vrticæ añ. ʒ ij. fiat puluis. Vel ℞. boli armenæ, ſanguinis draconis añ. ℥ ß. thuris, maſtiches, aloës añ. ʒ. ij. pilorum leporis minutim inciſorum ʒ iij. pul. ſuccini & coralij rubri añ. ʒ j. ß. oui candido excipiantur & turunda oblonga indantur in nares. Cauſticorum vſus ſi quando fortè ad cohibendum ſanguinem neceſſarius fuerit, poſthac tradetur.

Glutinantia medicamenta. CAP. XIIII.

GLVTINANS medicamentum κολλητικὸν Græcis appellatum eſt, recentia vulneris labra adducta coniungit & ad priſtinā reducit integritatē. Id autem efficit quia prohibet ne inter coitura labra aut influat aut ſuccreſcat humor. Adſtringens id eſſe oportet, craſſæ terrenæque ſubſtantiæ, ac ſiccum ordine ſecundo, calore temperatum, vt nec deterſione nec acrimonia feriat. Arnogloſſum quæ plantago, ſiccat & adſtringit ſine morſu, recentibus vulneribus aptum, quæ citra metum inflammationis glutinat, vetera quoque vlcera ſordida, maligna & elephantica expurgat, & inæqualia cicatrice obducit.

Cynogloſſum ſeu lingua canina vt oris fauciumque ita & cæterarum partium vlcera terget, recentiaque vulnera glutinat, horumque calorem temperat. Myriophyllum ſeu millefolium adeò exiccat vt cruenta vulnera protinus glutinet, & ab inflammatione vindicet, ſeu viride ſeu ſiccum, ex aceto oblitum. Salicis tum folia tum flores citra morſum ſiccant & adſtringunt, cruentumque vulnus glutinant & inflammationē arcent. Vlmi folia & cortex medianus ſpiſſandi vim obtinent multoq; magis ſuccus è pomis expreſſus, recentia vulnera celeriter his admotis coëūt atque ſolideſcunt. Verbena ſiccat & adſtringit, glutinandis vulneribus familiaris, vetera quoque putreſcentia vlcera cohibet, ſordida ex melle purgat, & cicatrice obducit.

Myoſotis quæ piloſella adſtringit atq; ſiccat, foliorū farina vulnera mirū in modū glutinat.

Anagallis citra morſum ſiccans, tuſa & admota recentibus vulneribus præſertim ſenū efficaciter medetur. Betonica vulneribus quoque recentibus præſertim capitis accommodatur. Stæbe quæ & ſcabioſa, omnib. quoq; vulneribus & maximè pectoris ſuccurrit. Bugula & ſanicula recentioribus primùm cognitæ inter vulnerarias herbas primas tenere creduntur. Hypericū ſiccat moderato calore. folia, flores, fructus tunſi glutinandis vulneribus imponuntur. Attractylis in ſanandis quoq; vulneribus efficaciſſima, eadem vlceribus fiſtuliſque diuturnis medetur.

Lumbrici terræ triti & admoti vulnera omnia præcipueque neruorum glutinare traduntur. Cochleæ puſillæ tritæ ijſdem quoque viribus eſſe creduntur, quas & ad interiora vlcera præſertim pulmonum vſurpant. Sarcocolla emplaſtica & ſubamara citra morſum ſiccat, & vlcera glutinat. Myrrha, thus, magiſque thuris cortex, aloë, mumia, & omnia ferè quæ ſanguinem cohibere diximus, glutinandis ſunt vulneribus aptiſſima. Terebinthina reſina, atq; etiam abietina quæ nobis frequens eſt, omnibus medicamentis vulnera glutinantibus vtiliter permiſcetur: nec ſola aut oui luteo excepta parum conducit. Pix mollis & liquida ijſdem quoque medicamentis adiungitur: & pix ſicca atque reſina arefacta, ſed hæ durioribus corporibus aptiores. Lithargyros auri quòd emplaſtica ſit & ferè omnis qualitatis expers, non modò glutinantibus, ſed & cæteris quoque emplaſtris vt communis quædam materia ſubſtituitur.

Quum igitur recentis vulneris ſuppreſſus iam ſanguis fuerit idque citra phlegmones metū, labris propius adductis atque iunctis, inſtillanda aut linamentis inducenda erunt vnguenta carptis linamentis excepta, variè ex ijs concinnata ſimplicibus: hiſque ſuperponenda lintea vino rubro tepido imbuta expreſſaque leniter. Si exiguum eſt vulnus ſatis fuerit terebinthina lota adiecto oui luteo & farinæ momento. Efficaciſſimū quoque eſt balſamū artificiale ita concinnatū. ℞. vtriuſque plantaginis, ſemperuiui vtriuſque, ſymphyti vtriuſque, betonicæ, verbenæ, pimpinellæ, piloſellæ, pentaphylli, abſinthij, centaurij minoris, millefolij, cynogloſſi, equiſeti, attractylidis, hyperici añ. m̄. j. recentibus contuſis affunde aquæ vitæ ℥ viij. ſinantur macerari diebus quatuor, quinto ſuccus ex his tepefactis exprimatur. In quo diſſolue olei optimi lotri in aqua roſarum ſtillaticia ℔ ij. coquantur vaſe duplici dum ſucci dimidium abſumptum ſit, ac tum adde terebinthinæ lucidæ ℔ j. percoquantur in reliqui ſucci conſumptionem purè, coletur atque recondatur ampulla vitrea. Poteſt & oleum tuſis herbis cum aqua vitæ pariter affundi atque quatriduo macerari, ac deinde coqui & liquor totus exprimi, rurſúsque excolari vt in eo tandem terebinthina vaſe duplici percoquatur. Hinc & vnguenta quibuſdam adiectis comparari poſſunt.

in primis efficacia, vt ℞. balſami prædicti ℔ ß. ceræ albæ, reſinæ añ. ℥ ij. ſarcocollæ ℥ j. thuris, maſtiches añ. ℥ ß. fiat vnguentũ in vaſe duplici. Rurſum quoqne validius ita comparabitur ad neruoſarum partium conglutinanda vulnera & carne implenda. ℞. lumbricorum terreſtrium expurgatorum atque tunſorum ℔. ß. macerentur diebus ſex in olei oprimi ℔. ß. his deinde feruefactis exprimatur oleũ eiq; adde balſami præſcripti ℔. ß, ſeui arietini mundi ℔. ß. picis nigrę ℥ iij. reſinę ℥ ij. ammoniaci, galbani, opopanacis aceto ſolutorũ & colatorũ añ. ℥ j. thuris, maſtiches añ. ℥ ß. coquantur vaſe duplici in vngnentum, vel etiamſi voles in emplaſtrum.

Ex his quæ ad balſami compoſitionem protuli, potio quoqne perutilis fit ad vulnera, quę vel in pectoris vel in abdominis caua penetrant cum viſcerum offenſione, & ad inueterata vlcera præſertim renum atque pulmonum, ſi amaror metuitur nimius, ſubſtractis abſinthio & centaurio minore ſubſtituantur ſtæbe ſeu ſcabioſa, agrimonium & braſſicæ cymæ. Tunſæ omnes aut ex his quædam vino aſpergantur albo & tenui dum prorſus merſæ madeſcant, & mellis colari quadrante. Macerentur diebus ſex, tepefactis his aut modicè feruefactis vinum exprimatur, denturque ieiuno ℥ iiij.

Sarcotica medicamenta. CAP. XV.

ΣΑΡΚΩΤΙΚΟΝ medicamentum eſt quod deficientem carnem in vulnere aut in vlcere cauo progignit, ipſumque cauum carne implet. Id quidem proprium eſt naturæ opus: quodcunque tamen medicamentum vlcus moderatè ſiccat, eiuſque ſordes blandè ac mediocritèr citra morſum detergit, quoniam ſanguinem qui gignendæ carnis eſt materia tuetur, & impedimenta ſubſtrahens vlcus purum aut quale ſaltem acceptum eſt conſeruat, ſarcoticum dixerunt. Eſt autem id ſubſtantiæ mediocris, moderatè atque infra ordinem ſecundum tum calidum tum ſiccum, vt acrimoniæ ſit expers. Calidius enim aut tenuius carnem colliquat: craſſius autem aut frigidius nimiùm ſiccat & adſtringit.

Herbæ quibus ſola ſit progignendæ carnis facultas, paucæ admodum ſunt, ſed quæ recentia vulnera conglutinant, & quæ ſordida vlcera leuiter expurgant, eædem quoque carnem gignũt, ſi modò mitiorum quorundam permiſtione temperentur.

Fenigræci, orobi & lupini farina, ſiue ſola ſiue melle & oui luteo & terebinthinæ momento excepta, mitiſſimè carnẽ generat. Thus peculiari facultate ſarcoticũ eſt, & in medijs corporibus carnẽ gignit: in alijs verò tum ſiccioribus tum humidioribus nonnihil additur his conſentaneũ.

Manna thuris vulnera quoque caua & vlcera conuenienter explet,

Pix liquida atque etiam ſicca mannæ thuris commodè iungitur vt vlcera vulneraque caua impleat. Terebinthina blandè tergendo ſiccandoque efficit vt vlcerum caua carne impleantur. Sarcocolla quæ præſertim in aqua roſarum ſtillaticia aut in lacte ſoluta ſit, citra morſum deſiccans & vlcera commodè detergens, ea quoque facilè carne implet.

Aloë præcipuè lota paulum extergit vt ne puris quidem vlceribus ſit moleſta: hinc ad vlcera carne implenda apprimè vtilis. Myrrha ſiccans atque detergens, vlceribus carne implendis aptiſſima.

Si quod igitur vlcus eſt aut recens vulnus cuius portio quædam ſublata ſit, vt idcirco nõ protinus agglutinari queat, ſarcoticis primùm caro gignenda eſt, deinde vlcus glutinantibus committendum. Sarcotica autem medicamenta tum ex his quæ protuli tum ex agglutinantium, detergentium atque ſuppurantium temperatione fiunt. Sic quidem tetrapharmacum quod & baſilicum appellant, ad gignendum carnem paſſim extat, & baſilicum magnum, & vnguentum aureum, & emplaſtrum gratia Dei, & de ianua, & emplaſtrum diuinum. Poteſt & præſcriptum ſupra balſamum ad vulnera implenda atque glutinanda ita comparari, ℞. balſami præſcripti ℔ ß. in quo liquentur vaſe duplici cerę albę, reſinæ, ammoniaci, añ. ℥ j. galbani, olibani, maſtiches, myrrhæ añ. ℥ ß. ariſtolochiæ rotundæ tritæ ʒ ij, fiat vnguentum, aut ſi voles aucta cera emplaſtrum. Puluis quoque in eundem vſum hac forma præſcribitur: ℞. ſanguinis draconis, boli armenæ añ. ℥ ß, maſtiches, olibani, ſarcocollæ añ. ʒ iij. aloës lotæ, ariſtolochiæ rotundæ, radicis ireos añ. ʒ j. ß. fiat puluis. huic etiam addi conuenienter poſſunt ambræ g̃ vj.

Epulotica medicamenta, ſeu cicatricem inducentia. CAP. XVI.

ΕΠΟΥΛΩΤΙΚΟΝ medicamentum Græcis eſt quod impleti iam vlceris ſummá carnem vehementer ſiccat & obdurat, & in cicatricem cuti ſimillimam cogit. Id autem abundè ſiccum eſt, vt humorem abſumat: eſt & craſſioris materiæ vt carnem adſtringat, contrahat, atque denſet. Nullius caloris ſed frigoris cuiuſdam particeps, omnique morſu deſtitutum.

Terra armena putreſcentia oris vlcera ſanat, cæteraque ſiccat & cicatrice obducit. Terra lemnia eadem quoque, ſed imbecillius efficit. Lithargyros moderatè ſiccat & adſtringit, & vlcera cicatrice obducit. Ceruſa ſiccans quoque & adſtringens, excreſcentia leniter reprimit, & cicatrice claudit. Malicorium & balauſtium aſtringunt, humida vlcera ſiccant hiſque cicatricem inducũt. Myrtus ſiccat quoque & adſtringit, trita & vlceribus præ nimio humore cicatricẽ non recipientibus auxiliatur. Hæmatites lapis ſiccat adſtrictione leui qua tamẽ excreſcentia reprimit & obdurat: hæc quidẽ leniora ſunt & lenioribus vlceribus teneriſq; corporibus apta. Lapis calaminaria

qui

qui cadmia eſt lapidoſa, ſæpe vſtus acetoque extinctus vehementer ſiccat, excreſcentia reprimit & cicatrice munit. Cadmia vero ſiccat & adſtringit, ſed non ſine acrimonia, quam tamen lotione ex aqua roſarum & plantaginis deponit, ſicque vtilior ad cicatrices inducendas euadit. Spodium & pompholyx acria quoque exiſtunt, ſed lotione mitia adeò redduntur, vt citra morſum excreſcentem carnem coërceant & cicatrice obducant. Concerpta etiam linamenta ſola tum ſicca tum madefacta in ſtyptico rubro vino, aut in quo abſinthium, roſa & aluminis pauxillum ſit incoctum, inter epulotica meritò ſunt habenda.

Scotia ferri, plumbum vſtum, ſtybium quod & antimonium vſtum, calx viua, alumen vſtũ, vitriolum vſtum, æris ſquamma, æs vſtum, omnia quidem acria ſunt, & verè cathæretica, ſed quæ tamen ſæpiùs lota dum omnem acrimoniam depoſuerint, epulotica redduntur, optima ſanè malignis vlceribus cicatrice obducendis in durioribus corporibus: idq; modò trita & inſperſa, modò excepta cerato ex oleo roſaceo, melino, myrtino, omphacino, aut maſtichino. Ex eorum leuioribus extat vnguentum album, è ceruſa, quod & in emplaſtri formam aptatur: vnguentum rubrum exiccans. In id quoque valentiora ſunt, vnguentum diachalciteos, auſtero vino ſubactũ & myrteo emollitum, vnguentum diapompholygos, & vnguentum quod propriè adſtringens appellauimus. Poſſunt & alia in rem præſentem ita comparari. Calx viua toties in aqua frigida aut in aqua plantaginis lauetur dum omni deſtituatur acrimonia, & ex oleo roſaceo quantum ſenſim combibere poterit diu in mortario ſubigatur in vnguenti formam. Aliud valentius, ℞. plumbi vſti & loti, pompholygis ſeu tuthiæ lotę, æris vſti & loti, aluminis quoque vſti & loti añ. ℥ j. oleo roſato & aceti momento excepta in mortario diu ſubiguntur in vnguenti ſpeciem. Ex iiſdem quoque puluis tenuiſſimus confici poteſt, addendo lumbricorum terreſtrium atefactorum, ſanguinis draconis añ. ℥ . ſ ß.

Cùm plumbi crudi lamina tantoperè commendetur non ad ſimplicia modò verùm etiam ad maligna & cancroſa vlcera tum ſananda, tum etiam cicatrice tergenda: cumque ad eadẽ omnia multò præſtantiorem crudi plumbi tenuiſſimum puluerem ſim expertus, inſperſum malignis vlceribus illa blandè citra vllum doloris ſenſum corrigere, expurgare, & ad cicatricem perducere, eius conficiendi rationem ſubticere nolui. Plumbum in laminas quàm tenuiſſimas ducitur, hæ minutiſſimè conciduntur, aceto quàm acerrimo immerguntur, macerantur q; triduo, permutato quotidie ſi videtur acero, poſtea exemptæ & igni ſiccatæ citra vſtionem, in mortario laborioſè teruntur, ſic tandem in tenuiſſimum leuiſſimumque puluerem rediguntur, cuius vis eſt ad ea quæ dixi, & ad multò maiora ſingularis & eximia.

Cathæretica medicamenta. CAP. XVII.

EXEDENS medicamentum καθαιρετικὸν Græcis appellatum eſt quod inutilem tum putridam tum excreſcentem carnem abſumit, & polypos, tubercula, verrucas, calloſque detrahit: non quidem vniuerſim ac repentè, ſed quaſi liquefaciens ac ſenſim tabefaciens citra vllam vicinæ carnis corruptionem aut putredinem. Id autem vehementer & iam quarto ordine calidum eſt atq; ſubſtantiæ pertenuis, qua ſe altiùs in abſumendam materiam inſinuet. Quod igitur epuloticum medicamentum ſiccando comprimendoque ſine doloris ſenſu facit, id cathæreticum non ſine acrimonia & ſenſu doloris exedit. hoc genere continentur, teſtarum, concharum & rerum cauſticarum vt tithymalorum cinis, pumex crematus, ſal torrefactus aut melle duplo exceptus, ollaque noua exuſtus: alumen vſtum, pompholyx, plumbum vſtum, ſtybij ſeu antimonij cinis, qui peculiariter cancros abſumit. Vitrioli genera, quæ pro chalcanto, chalcitide, miſy & ſory vſurpãtur: adhæc ærugo & æris ſquãma, hydrargyrus ſublimatus, & idẽ præcipitatus, atq; cinabriũ.

Quum igitur in vlcere aut putredo aut mollis fungoſaque caro tantoperè luxuriat, vt neque detergentibus, neque vehementer adſtringentibus eximi tota poſſit, neceſſarius eſt cathæreticorum vſus, quæ quicquid ſuperuacuum eſt ſenſim exedant. Ex his ſimplicibus compoſitiones extant: vnguentum Apoſtolorum, vnguentum ægyptiacum: poſſunt & trochiſci ex calce viua trita & melle excepta confici, qui acriori igne ſiccentur, & trochiſci aſphodelorum hac formula. ℞. ſucci radicis aſphodelorum ℥ iiij. calcis viuæ ℥ ij. æruginis ℥ j. permiſta in trochiſcos concinnentur qui ſole feruente ſiccentur vel igne.

Septica medicamenta. CAP. XVIII.

PVTREFACIENS medicamentum Græcis σηπτικὸν, eſt quod tum humorum tum corporis materiam labefactat, & cum fœtore quodam corrumpit. Eſt autem id inſito nobis calori aduerſiſſimum, vt cuius vim atque ſubſtantiã prorſus demolitur. Quod frigidiſſimum & veluti quarto eſt ordine, naturalem certè calorem extinguit, interimitque partem idque ſenſim ac plerunque ſine ſenſu. Septicum tamen id appellare non licet, ſed id ſolùm quod ſumma caloris acrimonia inſitum nobis calorem aut diſſipat, aut in igneum conuertit, ſimulque qualitate maligna humidum primigenium diſſoluit, & omnem partis ſubſtantiam tabefacit atque colliquat & putredinẽ cum fœtore inducit. Id igitur ſummi eſt caloris in ſubſtantia moderatè craſſa: nam tenuior à noſtro calore euinci facilè diſſiparique poſſet. hoc genere ſunt, auripigmentũ ſeu arrhenicum tum purum tum ſublimatum, ſandaracha, chryſocolla, aconitum, dryopteris, pityocampe.

Hæc quidem licet vehementer calida, nec tamen cauſtica ſunt, neque eſcharotica, nec cruſtam in nuda carne gignunt: ſed qualitate prorſus maligna atq; venenata carnis quam attigerint ſubſtantiã corrumpunt & in putredinem cadaueroſam deducunt, quæ multò deterior eſt quàm ex gangræna. Venenata autem eorum vis ſenſim intrò ſubiens præcordia viſceraque ferit. Quocirca non niſi repreſſa crebra lotione ex ſucco portulacæ, limonum, ſolatri, aut ſemperuiui vlli vlceri adhibenda ſunt, debentque cerato leni permiſceri, parua copia & in parte quæ à principibus procul abſit. Maiore em̃ copia nec repreſſa in vlceribus cordi propinquis, vt in mammæ cancro, illa præſertim arrhenicum & ſublimatum mulierem diebus ſex ſuſtuliſſe notaui perinde ac ſi id hauſiſſet. Horis circiter tribus ab inſperſo puluere vehementi rigore cõcuſſa, vomitione mox tentari cœpit, & crebris animi defectionibus corripi, cum pulſu languido, quæ dein ſenſim aucta, oborto extremarum partium frigore, & facie reliquoque corpore ſupra modum intumeſcente miſerè illam iugularunt. Periculoſus omninò iſtorum vſus, nec certè ad chirurgiam neceſſarius, cùm ſine fructu vllo pernicioſa ſint: nec enim partem quam attigerint vt cauſtica vrunt, nec cruſtam inducunt, ſed quam corruperint ita relinquunt arte excidendam. Quocirca eiuſmodi remedia prorſus exterminanda ſunt, omniaque vel detergentibus, vel cathæreticis, vel eſcharoticis vel cauſticis citra perniciem eximenda abſumendaque ſunt. Aut ſi parum meticuloſus eſt laborans & conſtanti animo, conſtantibuſque viribus ea vel ſectione vel candenti ferro demolienda ſunt, quibus nulla in corpus aliena qualitas inducitur.

Eſcharotica & cauſtica medicamenta. Cap. xix.

Exulcerans medicamentum, quod Græcis eſt ἑλκωτικόν, non modò nudam carnem vt catharteticum abſumit, ſed & cutem ipſam diuellit. Veſicans id quodammodo efficit, ſed leuius & ignauius, quòd ardoris vi humorem proliciat & ſolùm puſtulas excitet. Eſcharoticum multò vehementius vrit vt iam cruſtas inducat, nec tamen infra cutem ſubit. Vtrunque ſummo & quarto eſt calidorum ordine, ſed veſicans in tenui, eſcharoticum in craſſa denſaque ſubſtantia. hoc ordine ſunt, corticis fraxini cinis qui ſaliua dilutus & parti cuiuis impoſitus, cutem vrit ſine puſtula. Sabinæ crematæ cinis verrucas & duriora cutis tubercula exeſt: cinis è cremata vini fæce id ipſũ quoque præſtat exiguo humore liquatus. Sapo niger miſtus pari portione ſalis marini triti, impoſitus cutem quoque vrit, ruptaque cruſtula ſanies copioſa manat. Nitrum atque etiam eius ſuccedaneum quod eſt ſal petræ exquiſitus, inſtar piſi loco madido inductum, cutem diuellit & vrit inducta cruſtula. Fit autem ſapo niger è calce, ſale, oleo & ſeuo. Sapo autem albus è calce, cinere & ſeuo veruecino.

Καυστικὸν medicamentum eſt quod non modò ſummam cutem vt eſcharoticum, ſed & veram quoque ſoluit atque diſrumpit: nonnunquam & in ſubiectam carnem cauterij inſtar penetrat, non id quidem ſenſim colliquans & exedens, ſed repentè exurens, cruſta denſiore inducta. Id quàm eſcharoticũ vehementius eſt, feruentiſſimo calore præditũ in craſſa terrenaque ſubſtantia.

Tria hæc igitur cauſticum, eſcharoticum & veſicans, quòd vires in cutem exerant, vno eodẽque genere contineri par eſt, & ſolùm agendi vi diſtare. Quæ verò non ipſam cutem ſed ſolam nudam carnem afficiunt diuerſi planè ſunt generis. Quum igitur quauis ex cauſa cutis aperienda fuerit, nec laborans ſectionem vſtionémve tolerare poteſt, inducto cauſtico medicamento vri rumpique debet. In cauſticorum autem cenſu præcipua ſunt, calx viua, vitriolum vſtum, æs vſtum, & quæ ex his fit aqua fortis Halchymiſtica. Ex his quoque lapis fit ruptorius qui ſeſquihoræ ſpatio cutem penetrat. ℞. vitrioli vſti ℥ ij. ſalis armeniaci ℥ j. calcis viuę, cineris è vini fece añ. ℥ iij. Tritis atque permiſtis affunditur lixiuium ficulneum aut tithymallinum, quod ſubinde colatur dum iſtorum materia tota ferè diſſoluta ſit: lixiuium deinde in olla noua aperta coquitur ac ferueſcit dum craſſeſcat atque lapideſcat. In ampullam vitream & obturatam reconditur loco ſicco, ne humidioris aëris attactu liqueſcat.

Cinnabrium, mercurius ſublimatus & præcipitatus eius puluis integram cutem nec exulcerant nec diuellunt, neque in hunc ordinẽ, ſed ſolùm inter cathæretica valentiora haberi poſſunt.

Ad ambuſta. Cap. xx.

Seu igni ſeu aqua oleóve feruente ambuſta eſt corporis pars quæpiam, alia inflammationem ſedant ſimulque extinguunt empyreuma, aut euocant: alia puſtulas prohibent & reprimunt doloremq; leuant: alia vlceratas partes aut excoriatas dolentes leniunt & ad ſanitatẽ perducũt.

Primi generis ſunt poteſtate frigida omnia vt aqua, acetum & ex his oxycratum, oui albumen, ſuccus ſemperuiui, lactucæ, endiuiæ, ſolani, hyoſcyami, plantaginis & portulacæ, & horum aquæ ſtillatitiæ, terra quæuis obuia, ſed maximè Cimolia, & quæcunque leuis, vt bolus armena commemoratorum ſucco aquáve deſtillata aut oxycrato ſoluta & protinus illita, coriandrum viride, lenticula ſemicocta, ceruſa, alumen aqua ſolutum cum oui candido, atramentum ſcriptorium ex aqua, caphura. Atque hæc ab vſtione protinus arripienda & tepida applicanda, quia actu talia anodyna euadunt & empyreuma foras euocant, dein qua valent poteſtate ardorem extinguunt & inflammationem ſedant. Vt enim ignis, ſi propiùs ipſi pars vſta admoueatur, proprij inuſti mali fit alexiterium, eamque reuocato empyreumate dolore leuat: ſic nonnulla impreſſum

partibus ardorem fotas calore prolectaot, atque ita ſedata inflammatione ambuſtis medentur, vt ari & porri illita folia præſenti ſunt ambuſtis remedio. Cæpe cum ſale contuſæ ambuſtæ parti impoſitæ miraculo perſanant. Oleum quoque ſale addito idem efficit. Sambuci & ebuli contuſa folia & appoſita idem præſtant. Radicis etiam aſphodeli decoctæ in oleo ſuccus perniones & ambuſta ſanat.

Frigidorum vſu quum partis ambuſtæ ardor repreſſus ſtatim initio fuerit & mitigata inflămatio, tum ea inducenda quæ puſtulas prohibent ſimúlque dolorem leniunt. Gluten quod ex tergoribus bouum fit pellucens & candidum, dilutũ aqua ambuſtis vtiliter allinitur & puſtulas prohibet: Liguſtri, ſaluiæ, myrti ſingulorum cruda folia cerato vel adipe ſuillo excepta, quia & ſedandi doloris & reprimendarum puſtularum vim habent, ambuſtis vtiliſſimè imponuntur. Eadem viridia contuſa, & maluæ & papaueris corniculati, admiſta axungia aut cerato efficaciter quoque ambuſtis illinuntur. Mori folia ad ambuſta teruntur ex oleo vel aceto linenda: ſic maluæ folia oleo incocta & trita ſacris ignibus & ambuſtis vtiliter imponuntur. Lactuca cum ſale illita prodeſt recens ambuſtis: & helxine admota. Hyperici folia cum ſemine, & althææ cum pauco oleo illita ſanant ambuſta.

Pulticula ex hordei farina ambuſtis ex vino prodeſt, & ex oui quoque candido. Ouum crudũ cum ſua teſta tritum & illitum, & virides platani pillulæ cum axungia ſanant ambuſta. alba & nigra oliua prodeſt ambuſtis trita & oblita, quòd empyreuma eliciat & puſtulas reprimat. Gummi ſpinæ ægyptiæ ambuſtis quoque prodeſt, quòd dolorem leuet & puſtulas gigni prohibeat illitum cum ouo. Arctium & verbaſcum & ex floribus huius deſtillata aqua pernionibus & ambuſtis commodè imponuntur. Lilij radices toſtæ cum roſaceo ambuſta perſanant, idem decocta folia præſtant.

Herba cucullus vulgò appellata, charta conuoluta & ſub cineribus cocta, dein contuſa & addito oleo ambuſtis inducta intra triduũ perſanat. Thus quia anodynũ & aſtringẽs ambuſta pernionéſque cum pingui ſuillo aut anſerino ſubactum percurat. Ruta in olei libra viníque ſextario cocta commodè fouentur partes quas penetrabile frigus adusſerit. Ambuſta aquis feruidis ſi ſtatim ouo occupentur puſtulas non ſentiũt, admiſta præſertim hordeacea farina & ſalis momento. Chryſanthemi flos vtiliter ambuſtis cum melle imponitur.

At verò pars ſi iam puſtuloſa aut excoriata vlcerata ve eſt, quę leniũt & moderatè ſiccant vſurpanda erunt, qualia metallica vſta & lota, leni & blando liquore excepta. Calx aqua roſarum aut plantaginis lota & roſaceo vnguento ſubacta, blandum fit puſtuloſis & vlceratis remedium: efficacius fiet ſi viuam eam & illotam cerato liquido exceptam, parti puſtuloſæ inducas, aut myrrhã tritam cum vino rubro adhibeas, aut hyoſcyami viridis ſuccum continenter illinas. Magnes quoque crematus & tritus, & hæmatites, & oſtreorum cinis commodiſſimè ambuſtis inſperguntur. Ouis in aqua duratis & putaminibus in pruna exuſtis, tum lutea ex roſaceo aptè illinuntur. Frumentum toſtum in ferro & tritum è vino vlceratis pręſtantiſſimo eſt remedio. Betæ folia in vino cocta & trita vtiliter excoriatis illinũtur: eiuſdẽ ſuccus roſaceo liquido paulatim inſtillatus quantum combibere poteſt, illis quoque remedio eſt. Folia myrti puluerata aqua roſarũ perfuſa blandè exiccant & cutim nutriunt. Hordeum toſtum, tritum ex oui candido vtiliter illinitur. Ficus cũ cera & roſaceo ſubacta ambuſtis cicatricem obducit. Cinis ſarmentorum vitis & vinaceorum ambuſtis cum roſaceo prodeſt: idem braſſicæ radicum cinis & folia decocta, & coriandrum cum lacte muliebri præſtant.

Cyclamini radices cum ſempervivo tritæ ambuſta ſanant, ita vt cicatrix fallat: idem quoque præſtat calida admota plantago & beta. Gallarum puluis intertrigines & ambuſta excoriata inſperſus ſanat. Cinabaris cum ſanguine draconis illitus, Hederæ flores ex cera. Lactis cremor cum hordei combuſti cinere. Laridum ad flammam liquatum dum deſtillet, aqua roſacea exceptum. Oleum ex induratis ouorum vitellis & mortario plumbeo contritis, tandémque in ſartagine frixis, vbi cruſtæ deciderunt puſtularum, eruo cum melle aut iride vlcus expurgandum, tandémque ſicco linamento.

Ad hæc compoſitiones paucæ extant, oleum roſaceũ, oleum è tartaro, oleum myrtinum, oleũ ex ouis, vnguentum populeum, vnguentum roſaceum, album raſis, diapompholygos & [illegible], emplaſtrum è ceruſa, de minio, diachalciteos & nutritum roſaceo aut aqua plantaginis ſoluta. Ex tempore verò ex ceruſa, oleo myrtino, adipe ſuillo, ſpuma argenti & cera optimum ad perniones & ambuſta comparabitur vnguentum, vel ſic. ℞. mucilaginis ſeminis cydoniorum & tragacanthæ añ. ℥ ß. olei ouorũ & nenufaris añ. ℥ j. miſce in formam vnguenti.

Item ℞. ficus aridas quot voles, cum cera eliquata ſubiguntur in ceratum.

Methodi medendi Libri Sexti finis.

METHODI MEDENDI LIBER SEPTIMVS.

De compoſitis medicamentis.

PRÆFATIO.

PRÆCLARIS olim viris qui tum medicinæ tũ chirurgiæ vſu & exercitatione celebres euaſerunt, præcipuam curam ſummumq́; ſtudium fuiſſe comperimus, vt ad difficiles quoſque affectus peculiaria ſibi remedia quaſi theſauros recõderent, vt fœlici operum ſucceſſu, nominis ſui dignitatem & gloriam augerent atque tuerentur. Ea licet vnuſquiſque domi cõficienda curaret, & tanquã arcana haberentur, tempore nihilominus annorũq́; numero, aut morte, aut precibus, aut precio, aut cõmutatione, aut aliis pleriſq; modis cognita inuulgataq́; fuere. Hinc verò alij publicis mortaliũ cõmodis potius addicti, ſparſas medicamentorũ cõpoſitiones quæ iam paßim innotuerant, cõgerendas eſſe duxerunt, operamq́; nauarunt vt è celeberrimis authoribus optimas & quãplurimas in libros quoſdam medicamentarios referrent. Ita quidem Scribonius Largus & Actuarius & Nicolaus Myrepſus & Nicolaus Præpoſitus opera ſua concinnarunt. Hoc labore fieri haud potuit quin ex variis authoribus complures non admodum dißimiles in eundem vſum compoſitiones adducerentur, vt ſyrupi effectus eiuſdem, & pharmaca multa ex aloë, nec pauciora è ſ[illegible]monio, aut è colocynthide, aut turpetho, quæ ſola cõponendi ratione, aut ſimplicium quorundã varietate diſtant, & electaria quoque & emollientia, & detergẽtia multa, quorum præcipua vis ex ærugine eſt, & quæ aliorum ſimplicium ſola immutatione variant, vt eſt cuiuſque authoris arbitrio conceſſum. Sic igitur multa tandem congeſta fuere, quorum pars maxima ocioſa eſt & ſuperuacua. Conducibilius autẽ erat in quouis genere optima quæque ſeligere, cæteris vt inutilibus prætermißis. Sed & hac remediorum congeſtione affectus complures omni ope deſtituti manent, ad quos nimirum non ſatis accommodata remedia inuenta fuiſſent. Ea ſiquidem multorum hinc inde colligendi cura, empirices quodammodo imitatrix & æmula, nullo delectu nullaq́; methodo adhibita, nec morbis, nec ſymptomatis, nec eorum cauſis remedia accommodauit, nec eorum genera ex illorum differentiis conſtituit. Neq; præterea quid vnaquæque compoſitio aut vtile aut ſuperuacuum, aut gratum, aut inſuaue contineret, vſquã expendit, ſed quales ab indoctis plerũque viris vſurpatæ fuerunt, nullo adhibito iudicio recepit atque comprobauit. Ex his quoque plurimas nonnulli ſuo quique arbitrio inuerterunt atque deprauarunt: vix vt nunc vlla reſtet pharmacopœis certa componendi ratio, & nondũ rata aut ſtabilita ſit ea medicinæ pars quæ in primis eſt ad curandos morbos neceſſaria. Hoc quum multi paßim reformandum eſſe iudicarent, dedi operam vt compoſitiones quemadmodum & ſuperiore libro ſimplicia arte traderentur: & quæcunque vtiles vſuq́; faciles exiſtũt, priſtinam formam retinerent: quæ verò diſtortæ rectæ cenſura in meliorem formam aptarentur, nec quicquam aut ſupereſſet aut deeſſet ad morbos eorumq́; cauſas & ſymptomata profligandã neceſſarium. Itaque non omnes veterum monumentis tritas compoſitiones, ſed præcipuas duntaxat perſequor, nouas plerunque adiicio, vt opus omni medicamẽtorum genere cõpleam: plurimas circumcido quæ ſub his comprehenſæ confuſam & indigeſtã multitudinem reddunt. Inuulgata earum nomina retinui, ſed non iiſdem vbique aut ſimplicibus aut ponderibus, quandoquidem vt curandis morbis aptiores eſſent atque ſuauiores, quædam in pleriſq; commutanda fuerunt. Vt tandem pharmacopœorum commoditati quodammodo reſponderem, in claſſem vnam ſyrupos, in alteram pharmaca, in aliam electaria, & reliqua in ſuam quæque claſſem digeſſi, vnde rurſus depromta facilè poßint in medendi vſum referri.

DE SYRVPIS.

SYRVPVS acidus ſimplex omnes tum calidos tum frigidos humores præparat, & quodam robore attenuat, eorum putredinem coërcet, bilis ardorem febriúmque æſtus & ſitum lenit, obſtructas vias expedit, altè in omnia penetrat, vrinas ſudoréſque à purgatione ciet. ℞. aquæ puriſſimæ lib. quatuor, ſaccharri albi lib. quinque, coquantur dum expumauerint & dum aquæ dimidium ſuperſit: ac tum affunde aceti vini albi lib. tres. Rurſus coquantur in ſypuri craſſitudinē.

IN SYRVPVM ACIDVM SCHOLIA AVCTORE GVIL. PLANTIO.

SYRVPOS & iulepos multaq́ alia tam ſimplicia quàm compoſita medicamenta inuenta Arabum eſſe vel appellatio ipſa barbara manifeſtò oſtendit. Longo tamen antè tempore veteres Græci & ex eadem materia & in eoſdem vſus ſua habuerunt apozemata: quæ quòd præparandis ad purgationem tum corporibus tum humoribus accommodarentur propotiſmata ipſis ſunt apellata, quaſi purgationibus prauias potiones dicas, quòd recta medendi ratione viam medicamentis purgantibus ſternant. Ita Galenus origanum, hyſſopum, pulegium, calaminthami in mulſa & oxymelite incoquit ad purgandi corporis præparationem. Et, ſi ipſi credimus, Archigenes, Antonius Muſa, aliq́ complures priſci medici ex cichorii, anethi, iridis, chelidonii, & ſimilium herbarum ſuccis cum mulſa dulciculas eiuſmodi potiones ægrotis cōficiebant ad varios hepatis aliarúmque partium affectus. Et Dioſcorides radices comáſque plātarum in aqua decoquit & feruefactum ius excolat, deinde vel per ſe, vel mulſa & melle dulcoratum exhibet, aut vt recondatur, tam diu decoquit dum ad mellis craſſitudinem peruenerit. Vt hæc tria apozema, ſyrupus, iulepus ſolo conditura modo inter ſe differant. In apozemate enim propterea quòd pro re nata ex tempore ferè decernitur in tres quatuórne doſes partiendum, ad conditurum ſatis erit ſi ſacchari aut mellis trientem recipiat, vt ſubtriplum ſcilicet ſaccharum ſit ad excolatum decoctum aut èxpurgatum ſuccum. Syrupum verò qui vt aſſeruari diu poſſit perfectiorem cocturam deſiderat, tantundem aut minus aliquanto ſacchari vel mellis obtinere par eſt atque colati decocti aut purificati ſucci. His quia dilutior, penetrabilior & delectabilior iulepus eſt, ſolùm propterea ſacchari ſextantem aut pro ſaccharo conuenientis ſyrupi parem modum recipere abundè fuerit, vt ſubduplus ſacchari modus ſit ad decoctum accommodatum aut aquas ſtillatitias.

His verò omnibus ex decoctis & ſuccis plantarum & fructuum comparatis potionibus mel & ſaccharum adduntur, non ad conſeruationem ſolùm aut guſtus & ſaporis ſuauitatem & gratiam, ſed ob proprias etiam mellis & ſacchari vires quas ipſis impertiūt. Quum enim duo hæc quotidiano propemodùm vſu conſueta nobis ſint & familiaria non vt condimenta ſolum, ſed etiam vt cibaria, vtraque vtique ratione potiones quibus hæc admiſta fuerint, vires naturales in morbis ſopitas & languètes exuſcitant & erigunt, natiúumque calorem qui ſolus morbos concoquit & mitificat recreant, craſſaq́ extenuando & viſcoſa extergendo & obſtructa expediendo purgationes quam faciliſmas præſtant. Atque hæ à melle & ſaccharo facultates eiuſmodi potionibus accedunt, ſuat & ipſis ad varios vſus haud paruas vtilitates habentibus, quas ſingulis deſcribendis annunculis ipſe operis auctor declarabit, eo ſeruato ordine quem & componendi ratio poſtulat, & medendi methodus præſcribit. Nam quum ſimplex prius natura compoſito exiſtat, & recta adhibendorum remediorum ratio alia aliis ordine vſurpandis præponi velit, a ſimplicioribus & iis quæ recta medendi via præmittuntur orationem exorſus eſt, eandem toto opere in cæteris rationem ſeruaturus, à Syrupo acetoſo ſimplici ducto initio. Nam apozemata & iulepos hoc loco ſilentio præterit, quòd in præſentia de iis medicamentis ſolùm ſermonem inſtituat quæ apud pharmacopolas in longum tempus aſſeruantur, & alioqui ſingularum partium morbis conuenientia apozemata ſupra ſunt ab auctore tradita. Et quamuis condita quas conſeruas vulgò appellant, & ex herbis & fructibus conditis quidā ſucci ἀποχυλίσματα Græcis dicti ſimpliciores ſint ſyrupis, ob eamq́ cauſam præponendi videantur, poſt purgationes tamen quia ferè inſtituuntur ad partium robur tuendum aut etiam conciliandum, ideo auctori conſilium fuit in alium locum reiicere, ita ſcilicet medendi flagitante methodo.

Inuenti autem ſunt ſyrupi vt in promptu eſſent quoties his vtendi occaſio incideret: quòd herbæ earúmque radices & fructus quouis tempore ad manum præſto nō adſint, & quum ſuppetunt, vrgeat adeò interdum neceſſitas, vt ex his apozemata & iulepos parare non patiatur. Primo autem loco ſyruporum compoſitiones traduntur quæ præparandis ad purgationem humoribus conueniunt: deinde verò quæ partium ſingularum expurgandis reliquiis, quæque tuendo ac conſeruando illarum robori accommodantur. Atque hæc generaliter de ſyrupis. Particulatim verò ſyrupus acetoſus ſimplex non è ſolo aceto & ſaccharo (quemadmodum & alij acidi) componendus erat, ſed adiicienda fuit aqua quæ aceti vim & acrimoniam temperaret. Cauendum ne pro aceto albo deſtillatum imponatur, quod acerrimum interiora omnia ferit non parua ſumentis pernicie. Cauendum etiam ne aceti plus adiiciatur, ſiquidem hæc menſura æquabilis viſa eſt. Si quis autem aceti acorem ſuſpectum habeat ne penetrabili ſuo frigore mollis carne corpora, quale puerorum & mulierum præcipuéque in ipſis vterum offendat (ὑστεραλγὴς enim acetum eſt Hippocrati) poterit vtendi tempore permiſtione aquæ dulcis aut ſtillatitiæ aut etiam conuenientis decocti quàm diluitiſſimum ſyrupum hunc reddere, aut pro eo oxyſaccharo vti. Syrupus acetoſus compoſitus deſcriptus hic non eſt ne pharmacopœos inani iactura oneret. Nam addita portione ſyrupi è radicibus compoſitus euadet & in vſus eoſdem aptus. Id quidem auctori conſilium fuit compoſitiones omnium:

quàm optimas ad ſumma quæque morborũ cauſarúmque genera proponere, vt nihil prorſus maneat remedijs deſtitutum. At verò inanem & ſupervacaneam compoſitionum farraginem vndique eorum more corrogare qui incompertis nec comprobatis remedijs inconſideratè chartas implent, onerosum nimis pharmacopœis, ſtudioſis verò indiſtinctum & confuſionis plenum fore exiſtimauit.

Syrupus è ſucco limonum minùs quidem quàm acetatus extenuat ac penetrat: at bilis feruorem corporiſque æſtum ac ſitim magis reſtinguit, & ardentium febrium putredinẽ peſtilentiúmque malignitatẽ magis cohibet: oris præterea ventriculi & cordis principúmque partium robur tuetur, nauſeam, vomitionem, animi defectionem & ſyncopen arcet: peculiariter verò renes expurgat, & vrinam ducit. ℞. ſucci limonum expurgati & colo laneo ſponte ſua tranſmiſſi ℔.vij. ſacchari albi expurgati ℔.v. lentè coquantur in ſyrupum.

Plantius.

Syrupi de limonibus, de acetoſitate citrij, de granatis acidis, de aurancijs, de omphacio, è ſucco oxalidis, oxyacantha & de ribes: omnes quidem acidi, è ſuccis fiunt qui aut reſidendo aut colando clariores purioreſque ſint redditi, his deinde par ſacchari modus aut etiam minus additur ſine aqua permiſtione, propterea quòd aciditas ea minimè infeſta eſt, ſed ſuauis & cardiaca. Et minus quoque dilueretur ſacchari (quemadmodum in iulepis) ſi diutius ſucci conſeruari poſſent. Sunt qui ſuccos prępurgant reſidẽdo & inſolando, aut per ſpumantia albumina colando, aut etiam leuiter ſolùm exprimẽdo, vt in protropò vino fit: Deinde cum ſaccharo expurgato, id eſt ex æquali aqua cocto, dein clarificato, tandémque in iulepum percocto, paulatim admiſcentes bacillo verſatili agitant dum comprehendantur & vnà coeant: aut cum ſaccharo propè percocto parum coquunt: aut etiam cum primario ſaccharo (quale Maderanum) eò tantum vſque coquunt dum colliquefactum ſaccharum ſit & planè dilutum. Atque eo modo ſyrupus è limonum & citriorum ſucco, ſyrupus acetatus ſimplex & iulepus roſatus albiſſimi fiunt. granatorũ verò, oxyacanthæ, de ribes, & è rubro aceto vt genuini coloris gratiam retineant, minùs ſunt diu ad miſturam piſtillo conuerberandi. Atque conficiendi hæc ratio in ſuccis quidem fructuum præcipuéque acidis locum habere poteſt: alij verò vt herbarum & radicum ſucci maiorem ad ſyrupos præparationem requirunt, atque bis coquendi ſunt, ſemel per ſe ad tertiæ ferè partis conſumptionem: deinde vbi colando & reſidendo declarati fuerint, cum optimo ſaccharo in ſyrupũ percoquendi: alioqui facilè corrumpuntur & ſitũ cõtrahunt.

Syrupi qui ſequuntur ex acidis quoque ſuccis comparati, ſuperiores vires imitantur: vt ſyrupus è ſucco citrij acido, ſyrupus è granatis acidis, ſyrupus ex aurãcijs, ſyrupus ex omphacio, ſyrupus è ſucco oxalidis. Peculiariter tamen ſyrupus è ſucco citrij acido febris æſtum, putredinem & malignitatem reſtinguit: ſyrupus de granatis acidis ventriculum & viſcera magis corroborat, vomitiones & animi defectiones ſedat: ſyrupus de aurancijs cardiacus magis eſt & ſuauis. Syrupus ex omphacio ſitim magis compeſcit: ſyrupus è ſucco oxalidis bilem obtundit, obſtructionéſque ſoluit: ſyrupus è ribes ſuauior & adſtringentior. Vna eademque omnium conficiendorum ratio, in ſucco enim cuiuſuis expurgato ſacchari aliquantum minus diluitur: hæcque ſtannato vaſe excepta igni dantur, ſenſimque percoquuntur in ſyrupum.

Oxysaccharum ſimplex miſtas tum attenuandi tum obtundendi & corroborandi vires ſortitur, myſtæque humorum materiæ, hincque ortis febribus erraticis confert. ℞. ſucci mali punici acidi ℥ viij. aceti ℥ iiij. ſacchari albi & puri ℔.j. coquantur in ſyrupi conſiſtentiam.

Plantius.

Oxyſaccharum eaſdem quas ſyrupus acidus vires obtinet, ſed inferiores præter roborãdi vim quã præſtat: propterea morbis æſtiuis & mollioribus corporibus eius quàm ſyrupi acidi tutior vſus eſt. Ne tanta ſyruporum varietas fruſtra aſſeruetur, auctor rectè ac prudenter oxyſaccharum compoſitum, oxymeli compoſitum & oxymeli ſcilliticum compoſitum prætermiſit. Nam quum ex vſu eſſe putabuntur, medicus illa expeditè componet atque præſcribet, oxyſacchari ℥ j. & ſyrupi de radicibus maioris ℥ ij. vel ſyrupi adiantini ℥ j. ß.

Oxymeli ſimplex craſſos humores valdè extenuat, lentóſque detergit, & veteres ſoluit infarctus, craſſa è pectore ducit, aſthmati contumacibuſque febribus accommodum. ℞. aquæ puriſſimæ, mellis optimi añ. ℔.iiij. coquantur expumando dum aquæ dimidium abſumptum ſit ac tum affunde aceti acerrimi ℔.ij. rurſúmque expumando percoquantur in iuſtam conſiſtentiam. Dilutius verò quod fit habet aquæ puriſſimæ, ℔.j. mellis ℥ iij. aceti ℥ j. ß, eáque deſpumando leuiter coquuntur.

Oxymeli ſcylliticum ſimplex multò validius craſſa attenuat, & ad omnia quæ dixi confert. Id ex aceto fit ſcyllitico quod melli ex aqua cocto deſpumatóque affunditur, percoquiturque vt alterum. Vtrumque autem compoſitum reddetur adiecta dupla portione ſyrupi è radicibus maioris.

Plantius.

Aceti mulſi quod oxymeli vocant, rarior nobis vſus eſt quàm fuit veteribus, quibus ſyrupus acetatus nondum comparatus erat, qui detergendi vi qua mel ſaccharo præſtat excepta, cætera quæ oxymeli habet minimè inferiora, aliáque præterea non parui ad febres momenti. Quod autem hodie paſſim in pharmacopolijs aſſeruatur acetum mulſum, ingratũ planè eſt: ſiue id nimia eius craſſitie ex multa coctione nata

accidat,

accidat, ſine etiã acore eius nimio, qui nõ perinde noſtratis mellis atque ſacchari permiſtione hebeteſcat & obtundatur. Quantavis enim aqua dulci aut decocto accõmodato craſſum iſtud oxymeli diluas, nunquam tamen ſimiliter gratum & potabile atque ſyrupum acidum effeceris. Dilutius verò quod in rem præſentem ſit à nonnullis & oxymeli Galeni appellatur, id in omnia penetrantius multo eſt & iucundius. parua enim coctione quum non craſſeſcat, ſed in eo aquæ fluxilitas ſeruetur, quam aceti adiuuat tenuitas, & mellis præterea ſpurcitia omnis partim ſpumæ detractione partim clarificatione detergeatur, tenuiſſimum propterea ſimul & lucidiſſimum euadit, ſi mel præſertim album & acetum album receperit, & pauco aceti acore guſtanti ſit minimè moleſtum: frequentiore tamen eius vſu & pleniore hauſtu ſtomachum offendi conſtat, iis præſertim quibus ventriculi os natura eſt admodum ſenſile: vnde eius in febribus, ceu acetoſius ceu mellitius pares, parum tutus eſt vſus. Mel autem probum deligatur quod inter craſſiſſimum & tenuiſſimum ſit mediocre, ſapore dulciſſimum & acerrimum, ſimúlque dulcedinis ſenſum inferens & vellicatu pungens linguam, colore pallidum aut ſubrutilum & pellucidum, odoratiſſimum & recentiſſimum, quódque ſublatum non facilè ob ſequacem lentorem abrumpatur, pondere graue, vnde in imo vaſis quod ſidit ſupernatante pretioſius, & inter coquendum ſpumæ parum emittens. Noſtris tamen temporibus candidiſſimum mel & ſuauiſſimum vereq́; aromaticum, liquidiſſimum maximéque fluxile, albam & duram cruſtam ducens, ex Luſitania & Gedano Antuerpiam deportari cœpit, quod bonitate Attico & Siculo minimè cedit: verùm id iam inſtitores vt pleraque alia noſtrate ſæpius abluendo & dealbando mentiuntur, quam eorum fraudem inſuauitate odoris & guſtus deprehendes. Huic bonitate & colore proximè accedit mel Narbonenſe, & hiſce etiam regionibus quod è fauis ſponte primum defluit virgineúmque mel vulgò appellatur. Improbius verò mel coctione melius redditur: vſusq́; deſpumati ſemper aptior, niſi ſtomachum inflaret in eo diutius immorans, æſtuoſumq́; eſſet & bilem augeret. Mel pueris non tineoſis & ſenibus accommodum, aluum & vrinas mouet, calorémque natiuum ſuſcitat & tuetur, & longam prorogat ſenectam: Picrocholis verò & iuuenibus, quòd facilè in bilem conuertatur, aduerſum.

SYRVPVS è cichorio moderatè refrigerat, viſcera omnia leni adſtrictione corroborat, detergẽdo aperiendóque iecoris aliarúmque partium infarctus ſoluit, bilem eluit & ad purgationem præparat, initiis acutarum ardentiúmque febrium & peſtilentium accommodum atque ſalutare. ℞. totius intubi agreſtis, quod cichorium vocant ℥ iiij. radicum oxalidis, graminis & aſparagi contuſarum añ. ℥. ij. lichenis, eupatorij, intubi ſatiui, quod endiuiam vulgò appellant, ſeriolæ, cicerbitæ, lactucæ ſatiuæ & agreſtis, adianti albi, adianti nigri, adianti ſimplicis & ſaxifragi, lupulorum, caſſutæ añ. m̃. j. coquantur omnia in ℔. x. aquæ dum ad ſex redeant. In expreſſo iure diſſolue ſacchari albiſs. ℔. vj. coquantur in ſyrupum clarificatum.

PLANTIVS.

Quum ſyrupus è cichorio crebrò in vſum veniat deſcriptione Nicolai Florentini aut Guilelmi Placentini, & vterque ex cõfuſa quadam ſimplicium tum calidorum tum frigidorum miſcella atque etiam ex rhab. conſtet, vix vt dici poſſit in quem præcipuè effectum ſit accommodandus: non præter rationem hic deſcriptio immutata eſt, & prorſus ad eos effectus cõparata qui titulo rectè enunciantur: ad quos propter radices calidas aliorum neuter decerni poteſt. Si fortè acidus deſiderabitur, huic ſyrupi acetoſi vel oxyſacchari triens permiſcebitur: aut ſi paulo calidior vel magis penetrans velut ad complicatos affectus, ſyrupi è radicibus tantundem, vel etiam ſemis affundetur. Rhabarbarum autem ſi vſquam addendum eſſet, vtendi tempore potius adiiciendum videretur quam parandi, quòd eius purgandi vis & coctione & diutina aſſeruatione vaneſcat, & ad præparationem humorum hic ſyrupus non ad purgationem comparetur, roborandiq́; vis inſit maior in rhabarbaro quam quæ præparatorio propoſitmati conueniat. Sed nec vtendi quidem tempore per ſe vtiliter permiſceri poteſt, quia purgandi eius facultas nullas aut certè perexiguas vires ſit habitura, obſtante videlicet nimia ſyrupi craſſitudine. Eadem de cauſa ſyrupus ipſe ad eos affectus ad quos deſcribi ſolet non ita efficax per ſe fuerit, quemadmodum ſi decocto cõueniente diluatur & iucundior reddatur. Nullo itaque ægrorum commodo, ſed ſolo diſpendio faciunt qui ſingulis ſyrupi libris ℥ j. rhabarbari incoquunt, eámque interdum menſuram non duplicant modò & triplicant, ſed quadruplicant etiam & ſextuplicant contra omnium codicum fidem, qui pro quaque lib. tantùm ʒ iij. permiſcendas eſſe iubent. Hallucinantur & qui ſyrupum hunc è ſolo cichorij ſucco componendum eſſe contendunt, haud diſſimiliter atque ſyrupũ è citriorum ſucco: qui in eo licet veritate maximè nitantur, quòd componendis medicamentis multorum ſimplicium inter ſe pugnantium congeriem reiiciendam eſſe ducant, ideóque Guliel. Placentini & Nicol. Florentini è cichorio compoſitiones vt diſcrepantes temeréque & citra rationem inſtitutas repudient, non tamen propterea è cichorij ſucco compoſitio in earum locum ſubſtituenda eſt: quum ad eos effectus quos ſyrupus de cichorio præſtare comperitur, rectè præſtitui nõ poſſit. Siue enim ad purgationem præparanda bilis eſt, iecoriſq́; & aliarum partium obſtructiones liberandæ, ſiue moderatè refrigerandum & roborandum, vt acutarum peſtilentiúmque febrium initio, quid horum quæſo efficere poſſit eiuſmodi ſuccus, qui diu & vehementer contundendo ægréque exprimendo primum craſſior redditus, deinde per ſe ad tertiæ partis conſumptionem ferue factus, tandémque ad ſyrupi craſſitudinem cum ſaccharo percoctus, omnis propemodũ virtutis ſuæ iacturam vaporando fecerit, tantundem ferè ac ipſum merum ſaccharum. Secus habet in decoctis & ſuccis fructuum præcipuéque acidis qualis citriorum, limonum, granatorum & ſimiliũ ſuccus eſt. Hi enim integras vires ſuas in ſyrupos conferunt, quum nec preſſu ſubſtantiæ tenuitatem, nec coctura facultatem amittant, quemadmodum ſuprà adnotauimus. Decocta verò quòd multorum ſimplicium vires recipiant & propter aquam tenuiora ſint

& fluxiliora, ſimiliter non craſſeſcunt nec vires deperdunt coquendo. vnde & ex his conſtantes ſyrupi præparandis ad purgationem corporibus magis conueniunt: qui verò ex alijs ſuccis fiunt, poſt purgationẽ patente iam & fluxili corpore, rectiùs in eos vſus decernũtur, quos ſingulis deſcribendis auctor commemorat.

SYRVPVS intubi domeſtici bilẽ obtundit, iecur refrigerat, expurgat atque corroborat, ičterum & è iecoris obſtructione ortos morbos perſanat: poſt purgationem vtilis, & concočta iam quodammodo febrium aliorúmve morborum materia. ℞. endiuiæ recentis, ſeriolæ, licbenis, lačtucæ, agrimonij, cicerbitæ, hieracij añ. m̃. j. ß, quatuor ſeminum frigidorum maiorum añ. ℥ j. ſantali albi & rubri contuſorum, roſarum rubrarum añ. ʒ ij. coquantur ex viij. ℔. aquæ ad dimidias. Adde colato iuri ſacchari albi ℔. iiij. Rurſum pariter coquantur, deſpumentur expurgentúrque coquendo adde ſucci endiuiæ reſidentia purgati ℔. j. Poſtea ſucci granatorum acidorum puri & defecati ℥ iiij. percoquantur in ſyrupum.

PLANTIVS.

Syrupum hunc endiuiæ tametſi incerti auctoris, componendum tamen atque reſeruandum idcirco putauit, quòd ſumma ratione deſcriptus videretur, atque ita plus efficacitatis habiturus quam ſi è ſolo endiuiæ ſucco conſtaret vt nonnulli volunt: omnibus iecoris vitiis perſanandis poſt corporis purgationem vtilis, atque bilioſorum morborum reliquiis expurgandis, imprimiſque cutis ſcabiei & prurigini accommodatus.

SYRVPVS bizantinus miſtas vires ſortitus tum iecori tum lieni expediendo expurgandóque comparatus, idque poſt purgationes: ičtero & arquato nigro & diuturnarum febrium reliquiis peculiaris. ℞. ſucci intubi ſatiui & apij añ. ℔. ij. ſucci lupi ſaličtarij & bugloſſi añ. ℔. j. coquendo purgentur dum inclareſcant & cum ſacchari ℔. tribus ſyrupus fiat.

PLANTIVS.

Interpres Meſuæ negat in febribus ante diem ſeptimum ſyrupo bizantino vtendum eſſe, ſed communiter in compoſitis febribus ſtatim initio apparandæ materiæ vſum fore ſyrupi acetoſi ſimplicis cum fœniculi decocto & tertia parte mellis roſati. Poſt purgationem verò, quia hepaticorum & ſplenicorum reliquias valdè expurgat curationémque complet, vtiliſſimus futurus eſt ſyrupus hic bizantinus percurandis vtriuſque viſceris morbis ſolutu contumacibus, qualis ičterus eſt & arquatus niger, addito præſertim ſyrupo è radicibus. Compoſitus prætermiſſus eſt quòd ſimplicis vim peruertat, nimiúmque habeat aceti.

SYRVPVS ſcolopendrij craſſam terrenámque melancholiam extenuat, mollit, fluxámque reddit, lienem obſtručtione liberat, tumentémque ſoluit, melancholiæ, quartanis diuturniſque febribus apprimè vtilis. ℞. polypodij è quercu, radicum vtriuſque bugloſſi, corticis radicũ capparis, corticum thamariſci ſingulorum ℥ ij. ſcolopendrij veri m̃. iij. lupi ſaličtarij, caſſuthæ, capilli veneris, meliſſophylli ſingul. m̃. ij. coquantur in aquæ ℔. ix. dum ad quinque redeant. Colato adde ſacchari albi ℔. iiij. percoquantur in ſyrupum expurgatum & clarum.

PLANTIVS.

Syrupum ſcolopendrij rectè & magno vſu compoſitum huc retulit, quòd nullus apud pharmacopœos extaret veterum deſcriptione ad terrenæ melancholiæ præparationem accommodatus. Eſt autem verum ſcolopendrium aſplenum Dioſcoridis, & officinarum ceterach.

SYRVPVS è radicibus lentam craſſamq́ue pituitam terget & extenuat præparatque. Iecoris omniúmque viſcerum obſtručtiones ſoluit, tumoréſque ſummittit, fœdos virginum colores expurgat, vrinas ciet, febres quæ ægrè ſoluuntur inueteratóſque affectus finit. ℞. radicum apij, fœniculi, petroſelini, ruſci & aſparagi añ. ℥. iiij. radicum cappatis & rubiæ añ. ℥. ij. coquantur in ℔. x. hydromelitis diluti dum redeant ad ℔. vj. & cum ſacchari ℔ v. clarus fiat ſyrupus.

PLANTIVS.

Quum duo tradãtur ſyrupi è radicibus, vnus è duabus petroſelini & fœniculi, alter è quinque priorem conſultò prætermiſit vt parum efficacem & paratu facilem ſi res poſtulet. poſteriorem vt efficacem ſeruandum putauit, cui vt efficacior exiſteret, & ad plures affectus vtilior, capparis & rubiæ radicem rectè adiecit. Acetum reiecit quòd plerumque ſine eo deſideretur: quódque ſi res poſtulet facilè ei ſyrupi acetoſi portio præſcribenda admiſceri poſſit, & interdum aliorum quoque permiſtione temperari.

SYRVPVS adiantinus moderato calore omnes æquabiliter humores quacunque corporis ſint parte leuiter incidit atque deterget: cuiuis incipienti morbo & cuiuis naturæ, ætati, regioni, atque etiam prægnanti familiaris. ℞. adianti albi m̃. iiij. adianti nigri, adianti ſimplicis, ſaxifragi, betonicæ, pimpinellæ, aſplenij añ. m. ij. coquantur ex aquæ ℔. viij. dum ad quinque redeant. In expreſſo ſolue ſacchari albi ℔. iiij. mellis optimi expurgati ℔. ß.

PLANTIVS.

Syrupi capillorum veneris artificioſa deſcriptio quum nulla extet, his vtiliter hæc inſerta eſt: quæ lectiſſimorum ſimplicium in varios effectus tum ſubſtantia tum temperamento conſpirantium delectu abſoluitur. Vnde præparantium ſyruporum hic omnium maximè eſt à vario & multiplici vſu polychreſtus, ad quarumcunque partium præcipuè verò thoracis, iecoris, lienis, renum & vteri quoſuis affectus, omni ætate & natura vtilis. Sed & ipſius ea eſt prærogatiua vt aluum in eius vſu aliquandiu perſeueranti ſoluat, &

nat, & humores non ſolùm præparet, ſed præparatos etiam exigat imprimiſq́, craſſam pituitam & bilem, quemadmodum recentioribus medicis quibuſdam & nobis ipſis artis tractãdis operibus ſæpenumero obſeruatum eſt, quem quidem effectum pariter præſtat quum adiantorũ omnium decoctum, tum albi maximè: quamuis cõtra Dioſcoridis tradatur aluum ſiſtere. Cæterùm qui vel vuas paſſas vel glycyrrhizam adiantis permiſcent in ſyrupum, ij quamplurimorum affectuum alioqui communem, paucorum propriũ efficiunt, eiúſque arctant vſum quam latiſſimè aliàs patẽtem: ac tenuandi & detergendi vim ipſius iſtorum permiſtione obtundunt. Rectius itaque ex ſolo adiantorum decocto ſyrupum hunc conficerent, qui ceu communis materia ipſis aſſeruaretur ad cuiuſcunque generis affectus, deinde quum respoſtularet peculiari decocto ad huius aut illius partis affectus accommodarent: ad thoracis (exempli cauſa) paſſularum aut glycyrrhizæ decocto: ad iecoris agrimonij aut cichorij: ad lienis, aſplenij aut tamariſci: ad renum, vrinas aut arenulas promouentium. Ita enim decocto conuenienti ſyrupi vis communis parti cuipiam ſimul deſtinatur & augetur, quæ in deſcripto ſyrupo ineſt longè efficaciſſima.

Crenumburgius.

HÆ ſyrupotum compoſitiones præparandis ad purgationem humoribus ſunt aptæ. Nunc autem qui ſyrupi partium ſingulatum expurgandis reliquiis conferant tradendum.

SYRVPVS è ſtœchade cerebri atque neruorum affectibus frigidis, vt paralyſi, epilepſiæ, cõuulſioni, tremori & deſtillationi è capite quouis procumbenti mirè conducit. ♃. florum ſtœchados ℥ iiij. thymi, calaminthes, origani an̄. ℥ j ß. ſaluiæ, betonicę, florum roriſmarini an̄. ℥ ß, ſeminis rutæ, pæoniæ, feniculi an̄. ʒ iij. coquãtur ex aquæ ℔ .x. ad dimidias, expreſſum ius cum ſacchari & mellis ſingul. ℔ .duabus denuò coquatur in ſyrupum. Condiatur cinamomi, zinziberis calami odorati an̄. ʒ ij. quæ raro linteo illigata in ſyrupum ſint appenſa.

PLANTIVS.

Syrupo ex ſtœchade quòd parum capitalis eſſet alia quadam non præter rationem adiecit, ſaluiam, betonicam, roſmarinum, ſemen rutæ, & pæoniæ & feniculi varijs cerebri & neruorum affectibus multum profutura. Alias non video quamobrem capitis affectibus deſtinari debeat hic ſyrupus quum ſtœchas, quæ primas in hac deſcriptione tenet eſtq́, velut baſis ſyrupi, veterum auctoritate hepatica ſit potius aut ſplenica quam cephalica. Ad viſcerum enim omnium obſtructiones imprimis commendatur, quas ſubſtantia tenui & ignea facilè aperit, ſimúlque altera ſub adſtringente terrea interiora omnia roborat. Ad condituram autem ſi calamus aromaticus deerit, ſubſtituatur nux moſchata, quæ roborandi cerebri vim habet præcipuam.

SYRVPVS roſarum ſiccarum calidos cerebri affectus temperat, ſitim extinguit, ventriculum roborat, ſomnum conciliat, tenues defluxiones cohibet. ♃. aquæ ſimplicis ℔ .iiij. in qua tepida macera botis xxiiij. roſarum rubrarum areſactarum ℔ .j. In expreſſo ſolue ſacchari albi ℔ . ij. coquatur in ſyrupi conſiſtentiam.

PLANTIVS.

Aridarum roſarum macerationem ſecundò & tertiò pleríque renouandam eſſe volunt, quo (vt ipſi arbitrantur) augeatur vis ſyrupi, vnica tamen efficax non minus fuerit. Terna ſiquidem infuſione longè copioſiſſimam aquam affundi neceſſe eſt, veluti pro ſiccatarum roſarum lib. vna, aquæ libras octo, alioqui multiplici maceratione vel exhaurietur, vel valida expreſſione nimiũ craſſeſcet: ſed & ſingulari infuſione roſarum facultatis non minus combibet quam pluribus, quemadmodum in ſale accidit aqua ſoluendo. In omni autem alui fluore vtilis eſt hic ſyrupus confirmandis corroborandiſq́, partibus, & vlceribus agglutinandis blandéque detergendis tum per ſe tum alijs excipiendis facultatis eiuſdem.

SYRVPVS nymphææ capitis ardores, phrenitides, vigiliáſque compeſcit, & ſomnum conciliat, deſtillationum aſperitates lenit. ♃. florum nymphææ recentium ℔ . ß. florum violarum ℥ .ij. foliorum lactucæ m̄. ij. ſeminis lactucæ, portulacæ & cucurbitæ an̄. ℥ ß. coquantur in ℔ . iiij. aquæ dum tres ſuperſint, expreſſo adde aquæ roſarum ſtillatitiæ ℔ . ß. ſacchari albi ℔ . iij. percoquantur in ſyrupum.

PLANTIVS.

Syrupus nymphææ ſimplex omiſſus eſt vt parum vtilis: compoſitus deſcriptione Franciſci Pedemontani propter ſemina quamplurima, acetum & ſuccum granatorum, prorſus alienus eſt, & ad ea inutilis quæ deſiderantur. Quocirca iurè hic alius deſcriptus eſt perfacilis & vtilis ad ea quæ inſcriptione proponuntur. Alterius autem nymphææ quæ flore eſt luteo & radice candida flores ſunt hoc ſyrupo componendo præferendi.

SYRVPVS de papauere eadem confert quæ nymphææ, ac peculiariter moleſtam tuſſim cõpeſcit & deſtillationes quæ fauces guttúrque exaſperant. ♃. capitum papaueris albi mediocriter maturorum & recentium ℥ viij. capitum papaueris nigri recentium ℥ vj. aquæ cœleſtis ℔ . iiij. coquantur ad medias, deinde adiectis ſacchari & penidiorum an̄. ℥ viij. coquantur in ſyrupi conſiſtentiam.

PLANTIVS.

In ſyrupo de papauere ſimplici minus inditum eſt capitum papaueris nigri, quòd eius non æquè tutus ſit atque albi vſus. Compoſitus autem ſyrupus è papauere complura habens lenientia prætermiſſus ideirco eſt & ab vſu reſectus, quòd talis re exigẽte facilè comparari poſſit, addito ſyrupo intubino aut violaceo.

Diacodion præterquam quòd ſomnum acceſſit, cerebri quoque deſtillationes quocunque irruant arcet, ventriculum firmat, dyſenteriam aliáque alui profluuia ſiſtit. ℞. capita papaueris albi tum magnitudine tum maturitate mediocria xij. num. aquæ cœleſtis ℔ .ij. coquantur ad tertias, colato adde ſapæ optimæ ad tertias coctæ ℥ iiij. mellis optimi ℥ ij. Perfectè ſimul coquantur addendo ſub finem roſarum rubrarum, balauſtiorum, acatiæ, rhois culinarij tritorum an̄ ʒ ij. ſeminis portulacæ, corallij albi & rubri an̄. ʒ j.

P L A N T I V S.

Diacodion reiectis quibuſdam ſuperuacuis & inſuauibus in meliorem formam relatum eſt, aptam ſiſtendis deſtillationibus. In eundem vſum Dioſcorides capita papaueris in aqua ad dimidias per ſe coquit, dein adiecto melle & hypociſtidis ſucco in eclegmatis conſiſtentiam redigit. Capita autem papaueris neque perquam viridia, neque etiam ariditate exucca eſſe debent, ſed quum viridi adhuc maturitate ſonare incipiunt ad compoſitionem decerpenda ſunt, propterea κώδωνες & κώδυαι Græcis dicuntur, id eſt ſtrepentia papauerum capitula. Compoſitio hæc præ nimia craſſitie quia inſuauior quibuſdam eſſe queat, vſus tempore poterit hordei decocto aut alioqui nonis accommodato dilui. Quinetiam ſi vel cōciliandus ſomnus erit, vel ab acri & tenui fluxione exulcerationis periculum impēdebit, ad eam tum inhibendam tum etiam temperandam, recenti ſeminis papaueris decocto, aut eiuſdem cremore è decocto hordei expreſſo, Diacodij vim augere licebit. Neque metuendum eſt ne noxa ab his vlla corpori oriatur, licet quarto exceſſu frigefacere tradantur ab auctoribus: quum tenera papauerum germina nationes pleraque olerum modò in cibis adhibeant, & expreſſo è ſemine oleo veſcantur ſemēque ipſum operibus dulciarijs (vt placentis & panibus) ad guſtus & ſaporis gratiam aſpergant citra vllam omninò offenſam aut ſomnum grauiorem: quo vtique modo Ægyptij ſeſamino oleo & ſeſamo palati gratia vtuntur. Ex qua conſuetudine omnia dicta factáque quaſi papauere & ſeſamo ſparſa pro eleganti dulcique oratione dixit Petronius. Nam & papaueris lacryma ceu liquor opium Græcè dictum, & ſuccus è folijs & capitulis expreſſus meconium Græcis appellatus, non vnica, ſed multiplici ſubſtantia conſtant, vna aquea valde frigida, altera aërea temperata, & tertia calida amara & odorata. Illa in virentibus & teneris, in aridis hæ magis elucent. At verò opium vel potius meconium quod ad nos conuehitur adulteratum planè eſt, & occulta quadam vi nobis infenſum, ideoque minime vtendum, quacunque id arte corrigatur. Quum enim opium ex lacte ipſo capitum papaueris ſylueſtris cum maximo labore exiguum conficiatur, meconium verò ſine moleſtia & abundanter ex folijs teratur, facile inſtitores qui compendium & lucrum quærunt, opium adulterant, aut pro eo meconium ex Apulia aut Hiſpania comportant.

Syrupus violarum compoſitus acrem deſtillationem temperat, raucitatem, tuſſim grauem, & arteriæ aſperitatem, pleuritimque lenit & ſitim compeſcit. ℞. florum violarum recentium ℥ ij. ſeminis cydoniorum, ſeminis maluæ an̄. ℥ j. zizipha, myxaria an̄. xx. num. decocti cucurbitæ vel ſeminis eius ℔ .v. coquantur ad medias & cum ſacchari ℔ .ij. ſyrupus fiat.

P L A N T I V S.

In compoſito hoc ſyrupo nihil eſt immutatum, quòd arte compoſitus videretur, leniendo, refrigerando, humectando ad omnem materiæ ardorem & aſperitatem vtilis, ſed & ardentem vrinam & nephriticum cruciatum demulcet, violæ autem herba & folia cocta maturandi vim habet. ſemen cholagogum eſt ad modum rhei barbarici: habetur & flore medio ſubcroceum quiddam, quo anginæ & puerili epilepſiæ ſuccurri tradunt ſi cum aqua bibatur. violæ flos & ex eo vna aut altera infuſione ſimplex ſyrupus comparatus feruidos acréſque humores temperat, lenit atque ſubducit, idcircóque in pleuritide vtilis: atram retorridámque bilem & ab hac fuliginem domat, indéque ſuſcitata ſymptomata capitis dolores, vigilias, inſomnia conſopit, & cordis tædia depellit: calidiora ſicciorăque medicamenta commodè leniendo frenat, hæ dotes cum magna ſint, ſyrupus ex violarum recentium diluto confectus, meritò inter polychreſtos cenſendus eſt. Hoc è fragrantibus violis, aliquantulum in vmbra, vt decet, ſiccatis, & aqua tepida maceratis expreſſum, cum primario ſaccharo ſi percoquatur in ſyrupum, in annum & eo amplius citra rancorem vllum aut corruptionem aſſeruari poteſt ad commemoratos vſus, ante & poſt corporis purgationem vtendus. Fruſtra autem quidam tum violaceo tum roſaceo ſyrupo conficiendo violarum & roſarum macerationem nonies renouant, quum vna & altera tertiáue aut ad ſummum quarta infuſione nihilo inefficaciores futuri ſint, quemadmodum conficiendorum medicamentorum formula ad pharmacopœos oſtenſuri ſumus. At ſyrupus è glycyrrhiza parum neceſſarius viſus eſt, quòd parum ſit efficax, quódque in ſyrupo de hyſſopo ſit comprehenſus, neque tanta alioqui varietas quicquam conferat, ſed confuſionem potius tyronibus adferat.

Syrupus ziziphorum eadem quæ ſyrupus violarum & multò efficaciùs præſtat: vterque morborum initijs aptus. ℞. zizypha lx. num. myxaria xx. num. florum violarum, adianti albi, hordei à cortice liberi, glycyrrhizæ an̄. ʒ vj. ſeminis maluæ, cydoniorum, ſeminis papaueris albi, melonum & lactucæ, tragacanthæ an̄. ʒ iij. Semina cydoniorum & maluæ & tragacantha linteo raro illigata cum cæteris coquantur in aquæ ℔ .v. ad dimidias, & cum ſacchari albi ℔ .ij. percoquantur in ſyrupum.

Syrupus de hyſſopo thoracis pulmonúmque vitia tum calida tum frigida leniendo blandè ac leniter expurgat, ſputum attenuando deтergendóque concoquit faciliúſque reddit: peripneumoniæ atque pleuritidi inualeſcenti & inclinanti aptus. ℞. hyſſopi arefacti ℥ j. ß. radicum

cum polypodij quercini, feniculi, glycyrrhizæ, ſeminis carthami an. ℥ j. hordei expurgati, adianti albi an. ℥ ß. paſſularum purgatarum ℥ j. ß, ficus ſiccas, palmulas pingues an. x. num. coquantur in aquæ ℔ .vj. ad dimidias, expreſſum cum mellis & ſaccbari an. ℔ .j. ß. percoquatur in ſyrupum.

PLANTIVS.

Syrupi de hyſſopo deſcriptio eadem permanſit, niſi quòd pro radice apij ſubſtituta eſt radix polypodij, & pro radice petroſelini ſemen carthami, quæ multò aptiora ſunt & accommodatiora. Subſtracta ſunt quædam lenientia, quæ in ſyrupo violato & zizyphorum ſatis habentur, vt huic vis eſſet paulò detergentior.

SYRVPVS de praſſio validiſſimè incîdit, tenuat, detergit, expurgátque thoracis pulmonúmque vitia, ſtrenuè confert inueteratis affectibus ex craſſa lentáque pituita, vt aſthmati, tuſſi veteri, empyemati: quinetiam peripneumoniæ & pleuritidi iam inclinatæ confert. ℞. praſſi albi recentis ℥ ij. glycyrrhizæ, polypodij quercini, radicum apij & feniculi an ℥ ß, adianti albi, hyſſopi, origani, calaminthæ, thymi, ſtæbes, ſatureiæ, tuſſilaginis an ʒ vj. ſeminis aniſi & bombacis an. ʒ .iij. vuarum paſſarum expurgatarum ℥ ij. ficus paſſas pingues x. num. coquantur in lib. viij. hydromelitis diluti ad dimidias: expreſſum percoquatur in ſyrupum cum mellis & ſaccbari albi an. ℔ .ij. condiatur ℥ j. radicis iridis florentinæ trita.

PLANTIVS.

Syrupus de praſio veteri deſcriptione Ioannis Meſuæ ex tanta permiſtione lenientium, detergentium, & incidentium confuſus videtur, vt dici vix poſſit in quos præcipuè vſus referendus ſit: quod & de alijs pleriſque qui nulla methodo nullàque ratione ex variis vndique authoribus congeſti ſunt, dici etiam poteſt. Quocirca cum propoſiti iam eſſent ſyrupus violarum & zizyphorum pro humectantibus & abundè lenientibus, & ſyrupus de hyſſopo pro moderatè detergente, incidente, & expurgante pectoris vitia, ratione optima hunc de praſio ſyrupum ſummè incidentem atque detergentem eſſe voluit, vt extremis & inueteratis mederetur affectibus: quem tamen quiſquis volet ſuperiorum permiſtione temperabit.

SYRVPVS ſymphyti tabidorum & vlceratorum pulmonum ſaniem & pus blandè ac leniter expurgat ſine metu erupturi ſanguinis, pulmonéſque pariter corroborat. ℞. radicum & cymarum ſymphyti maioris & minoris an. m̄. iij. roſarum rubrarum, betonicæ, plantaginis, pimpinellæ, polygoni, ſcabioſæ, tuſſilaginis, an. m̄. ij. E tuſis omnibus recentibus exprimatur ſuccus, coquatur & expumetur ad ℔ .iij. addendóque ſaccbari albi ℔ .ij. ß. ſyrupus fiat.

PLANTIVS.

Quòd ſyrupus nullus vſquam extaret aut eſſet in vſu deſcriptus ad tabem purulentóſque pulmones, in tanta penuria hic è ſymphyto vtilis ſanè & arte ſumma præſtituendus erat.

SYRVPVS è ſucco bugloſſi cor præcipuè corroborat & exhilarat, eiúſque palpitationem & ſyncopen diſcutit, melancholicos & maniacos iuuat. ℞. ſucci bugloſſi defecati ℔ .iij. ſacchari albi ℔ .ij. Percoquantur in ſyrupi conſiſtentiam.

SYRVPVS è ſucco bugloſſi domeſtici & ſyrupus è ſucco violarum & ſyrupus è ſucco perſicorum malorum omnes quidem cardiaci eadem ratione confici ſolent.

PLANTIVS.

In ſyrupo bugloſſi tum ſylueſtris tum domeſtici, & in ſyrupo è ſucco violarum aut ſucco perſicorum malorum aut è cortice citrij nihil immutandum fuerat. Cæterùm magna fuit neceſſitas adducendi ſyrupi meliſſophylli quòd nullus in vſum veniret qui cordis affectus & peſtilentium venenatorúmque morborũ iniuriam propulſaret.

SYRVPVS è cortice citrij mali cor etiam quauis ex cauſa frigida torpeſcens aut palpitatione affectum excitat & exhilarat, mœſtitiamque diſcutit. ℞. corticum citriorum malorum recentiũ in aqua maceratorum & præparatorum ℔ .j. coquantur in aquæ ℔ .vj. dum duæ ſuperſint, & cum ℔ .iij. ſacchari albi: ſyrupus fiat condiatúrque cum moſci granis ſex:

SYRVPVS meliſſophylli omnium maximè cordis palpitationi & ſyncopę ſuccurrit, peculiariter verò peſtilẽtium & venenatorum morborum malignitatem obtũdit & arcet. ℞. radicum dictamni, pentaphylli, vetonicæ & doronici romani an. ℥ ß. foliorum meliſſophylli, ſtæbes & morſus, florum bugloſſi vtriuſque & roriſmarini an. m̄. j. ſeminis oxalidis, citrij mali, feniculi, atractylidis (qui carduus dicitur benedictus) & ocimi an. ʒ .iij. coquãtur in aquæ ℔ iiij. ad dimidias: expreſſo adde ſacchari albi ℔ .iij. ſucci meliſſæ, aquæ roſarum an. ℔ . ß. Percoquantur in ſyrupum conditum cinamomi & ſantali citrini an. ℥ ß.

SYRVPVS è menta ventriculũ moderato calore iuuat lenique adſtrictione corroborat, concoctioni opitulatur, nauſeam, vomitum, ſingultum & lienteriam ſedat. ℞. ſucci cydoniorũ dulcium, ſucci cydoniorum acidodulcium, ſucci granatorum dulcium, ſucci granatorum acidorum, ſucci granatorum acidodulcium an. ℔ , j. ß. In his permiſtis macera horis xxiiij. mentæ ſiccæ ℔ . j. ß. roſarum rubrarum ℥ ij. coquantur ad medias: colatis adde ſaccbari albi ℔ .iiij. percoquantur in ſyrupum conditum ʒ iij. galliæ moſchatæ linteo raro illigatæ.

PLANTIVS.

PLANTIVS.

In ſyrupo de menta maiore nihil immutandum fuit, neque adſcribendus erat minor alter, vt qui ſub hoc comprehendatur. In ſyrupo abſinthij nihil quoque immutandum.

SYRVPVS abſinthij ventriculi reliquias vel expurgat vel abſumit, ex morbo conualeſcentibus apetentiam viuidúmque colorem reddit: iecur infarctu liberat regiumque morbum diſcutit, ac omnia concoctionis inſtrumenta corroborat. ℞. abſinthij romani lib. ß roſarum rubrarum ℥ ij. ſpicæ nardi ʒ iij. macerentur horis xxiiij. contuſa in vini albi veteris ac odori & in ſucci cydoniorum añ. ℔. ij. ß. coquantur igne lento ad medias & cum ſacchari ℔. ij. percoquantur in ſyrupi craſſitudinem.

CYDONIORVM miua appellata ventriculum heparque roborat, concoctionem iuuat, appetentiam excitat, vomitum & lienteriam compeſcit. ℞. ſucci cydoniorum defecati ℔. vj. coquatur prunis lentis ad medias ſenſim expumando, dein affunde vini rubri veteris & optimi ℔. iiij. ſacchari albi ℔ ij. & denuò coquantur dum mellis conſiſtentia craſſeſcant, condiantur cinamomi ʒ j. ß caryophyllorum & zinziberis añ. ij. ℈.

PLANTIVS.

Hæc miua cydoniorum media eſt inter ſimplicem & compoſitam, & vtriuſque vires obtinet.

SYRVPVS myrtinus ventriculum & viſcera corroborat, vetus alui profluuium, ſanguinis omnem eruptionem omnemque cerebri deſtillationem ſiſtit. ℞. baccarum myrti ℥ ij. ß ſantali albi, rhoïs culinarij, balauſtiorum, baccarum oxyacāthæ, roſarum rubrarum añ. ℥ j. ß. meſpylorum ℔. ß. contuſa omnia coquantur in ℔. viij. aquæ ad tertias: expreſſo adde ſucci cydoniorum & granatorum añ. ℔. ij. ſacchari ℔. v. coquatur vt artis eſt.

PLANTIVS.

Syrupus myrtinus veterem retinet compoſitionem. Syrupus autem biZatinus quòd omnium hepaticorum reliquias à purgatione validè expurget curationemque compleat, commode huc referri poteſt.

SYRVPVS fumariæ è ſanguine ſalſos exuſtóſque humores expurgat, pruritum, ſcabiem, impetiginem, lepram, omniaque cutis vitia emendat, maligna fiſtuloſaque vlcera, cancrum & elephantiaſim demulcet. ℞. endiuiæ, abſinthij romani, lupuli, caſſuthæ, ſcolopendrij veri añ. m. j. epithymi ℥ j. ß. coquantur in ℔. iiij. aquæ ad medias, colatis adde ſucci fumariæ expurgati ℔. j. ß. ſucci vtriuſque bugloſſi añ. ℔. ß. ſacchari albi ℔. iiij. coquatur ſyrupus bona cōſiſtētia.

PLANTIVS.

Quum multæ ſint ſyrupi è fumo terræ deſcriptiones, nulla ſanè videtur hac vna conuenientior & vſu facilior ad expurgandam omnem ſanguinis impuritatem.

SYRVPVS è ſucco bugloſſi vtriuſque, è ſucco violarum, & ſyrupus meliſſophylli ad lienem quoque pertinent.

SYRVPVS è malis odoriferis tetros melancholiæ vapores infringit, pauores, mœrores, furorémque ſedat & exhilarat. ℞. ſucci malorum acidodulcium fragrantium ℔. iiij. ſuccorum violarum, bugloſſi domeſtici & ſylueſtris, aquæ roſarum ſtillaticiæ añ. ℔. j. coque ſimul expuma & cola, deinde adde ſacchari albi ℔. vj. percoquantur in ſyrupum.

PLANTIVS.

Ridiculum videbatur ſyrupum è pomis habere tanquam pomarium ſimplex, niſi & alij ad melancholiam vel atram bilem ſucci acceſſiſſent.

SYRVPVS althææ craſſam obſtruentémque renum pituitam & lentam purulentamque eorum ſaniem & arenulas blandè ac clementer expurgat citra manifeſtum calorem, vrinæ præterea demulcet ardorem. ℞. radicum althææ ℥ ij. cicerum rubrorum ℥ j. radicum graminis & aſparagi, glycyrrhizæ mundatæ, vuarum paſſarum expurgatarum añ. ℥ ß. cymarum althææ, maluę, helxines, pimpinellæ, plantaginis, adianti vtriuſque añ. m. j. quatuor ſeminum frigidorum maiorum & minorum añ. ʒ ij. coquantur ex aquæ ℔. vj. dum quatuor ſuperſint, cum ſacchari albi ℔. iiij. percoquatur ſyrupus.

PLANTIVS.

Syrupus althææ cùm nuſquam deſcriptus haberetur, frequens tamen eius eſſet vſus ex cuiuſque arbitrio non aliter potuit nec vtiliùs ad eos qui propoſiti ſunt affectus componi.

SYRVPVS raphani renes & veſicam validius expurgat, calculos commiouit, arenulas exturbat, ſuppreſſam vrinam deducit. ℞. radicum raphani domeſtici & ſylueſtris añ. ℥. j. radicum ſaxifragi,ruſci, leuiſtici, eryngij, anonis, petroſelini & feniculi añ. ℥ ß. foliorum betonicæ, pimpinellæ, pulegij, cymarum vrticæ, naſturtij, crithmi, callitrichi añ. m. j. fructus halicacabi, zizypha añ. xx. num. ſeminis ocimi, bardanæ, petroſelini macedonici, ſeſelios, carui, dauci, lithoſpermi, corticum radicis lauri añ. ʒ ij. vuarum paſſarum expurgatarum, glycyrrhizæ añ. ʒ vj. coquantur quo decet ordine in aquę ℔. x. dum ſex ſuperſint, è quibus cum ſacchari ℔. iiij. & mellis expumati ℔. ij. ſyrupus fiat clarus & conditus ℥ j. cinamomi & ℥ ß. nucis moſchatæ.

PLANTIVS.

PLANTIVS.

Quòd ſyrupus nullus deſcriptus inueniatur ad renum calculos & arenulas exturbandas, magno certe vſu hic è raphano ſubſtituendus erat, qui aptè & conuenienter ex iis componitur, quibus ſumma vis eſt comminuendi calculos, aliis quibuſdam interiectis lenientibus atque detergentibus.

SYRVPVS artemiſiæ ſuppreſſos aut parciùs fluentes menſes potenter mouet, quod ſyrupus adiantinus & hyſſopi moderatiùs efficiunt, vteri ſtrangulatus & ſubuerſiones ſedat. ℞. artemiſiæ m̄. ij. radicum iridis, helenij, rubiæ, pæoniæ, libiſtici, feniculi an̄. ℥ ß. pulegij, origani, calaminthes, nepitæ, meliſſophylli, ſabinæ, ſampſuchi, hyſſopi, praſſij, chamædryos, chamæpityos, hyperici, parthenij, betonicæ an̄. m̄. j. ſeminis aniſi, petroſelini, feniculi, ocimi, dauci, rutæ, nigellæ an̄. ʒ iij. Contuſa macerentur horis xxiiij. in hydromelitis ℔. viij. coquantur ad ℔. v. & cum ſacchari ℔. v. percoquantur in ſyrupum conditum cinamomi, ℥. j. & ſpicæ ʒ iij.

PLANTIVS.

In ſyrupo ex artemiſia quòd multa continerentur vterinis affectibus parum apta & inconſideratè cōfuſa, non pauca quæ aut non ſuppetunt nobis, aut quorum vis coquendo exoleſcit, ea aut ſupernacua aut incommoda author ſubſtraxit, iis ſolùm derelictis quæ præcipua ſunt & optima.

PVRGANTES COMPOSITIONES.

MEDICAMENTA quæ ad purgandos humores comparantur, tametſi in formas aptantur varias, in vnum tamen locum omnia referre expedit, ita quidem ordine à minoribus inſtituto.

ELECTARIVM è prunis ſummè leniens, obduratam aluum molliens, varios humores blandè ac leniter expurgans, per vehementes cœli æſtus, in febrium ardore, in ſiti, omni ætati vtile.
℞. radicum althææ, polypodij è quercu, paſſarum expurgatarum an̄. ℥ ij.
glycyrrhizæ mundatæ, ſeminis cnici an̄. ℥ j.
maluæ, violæ, helxines, mercurialis an̄. m̄. ij.
coquantur in ℔. x. aquæ dum ad ſex redeant: in colati dimidio percoquantur.
pruna dulcia, zizypha, mixaria an̄. xx. num. ficus paſſæ pingues x. num.
deinde pulpa cribro tranſmittatur, in altero colati dimidio bulliant foliorum ſennæ mundatorum ℔. j. ß. expreſſumque hoc pulpæ permiſceatur cum ſacchari & mellis expumati an̄. ℔. ß. rurſum coquantur ad electarij conſiſtentiam, ſub finem inſpergendo cinamomi tenuiſſimè triti ℥ j. zinziberis ʒ iij. doſis ℥ j. Tota compoſitio eſt ℔. iij. doſes autē ſunt circiter xxviij. aut xxx.

ELACTARIVM è prunis ſolidum eadem præſtans.
℞. pruna dulcia num. x.
maluæ, violæ, mercurialis, helxines an̄. m̄. j.
polypodij è quercu, ſeminis carthami, radicis althææ, paſſarū purgatarū, glycyrrhizæ an̄. ℥ ß.
foliorum ſennæ mundatorum ℥ x.
coquantur ex aquæ ℔. v. dum duæ ſuperſint, deinde torculari expreſſis adde ſacchari rubri ℔. j. ß. coquantur rurſum igne lento in electarij ſolidi conſiſtentiam, aſperſo ſub finem puluere electarij aromatici roſati maioris. ad ʒ iij.
concinnentur tabellæ pondere ℥ ß. Tota compoſitio eſt ℥ circiter xx. doſes circiter xxx.
Vtrumque compoſitum fiet atque validiùs è locis diſtantioribus omnes humores, præſertim verò bilem vtramque expurgabit hoc modo.
℞. electarij è prunis ſimplicis recentis & adhuc calētis ℔ j. in quo diſſolue diadacrydij ʒ iij.
Doſis à ʒ iij. ad ℥ ß. In ℔. j. compoſitionis doſes ſunt circiter xxxij.

PLANTII ſcholia in purgantes compoſitiones.

Vt ſyrupi, ita & purgantium medicamentorum compoſitiones vndique arte nulla depromptæ ſunt, & in medicamentarios codices relatæ, vt idcirco duas tréſve aut plures deprehendere liceat effectibus planè conſimiles, nec aptè ad curandos affectus accommodatas. Quò fit vt non abs re author purgantium compoſitiones multum immutauerit, vt ad ſingula conueniens quiddam & vtile proferret. Quantum autem poſteriores iſtæ a primis nomina ſortitæ, a vetuſtioribus diſtent, quantúmque propoſitis affectibus magis conueniant, vnuſquiſque ſimplicium viribus æſtimatis facilè intelliget. Diaprunum tum ſimplex tū compoſitum a Nicolao deſcriptum cùm maximè refrigerare debeat & febribus conuenire, aromata plurima continet calidiſſima, quæ etiam in compoſito ſcammonij acrimoniam exaſperant.

CATHOLICVM ſimplex, omnes æquabiliter humores blandè ac leniter è quauis corporis particula deducit & expurgat, ſiue cū febre ſiue ſine febre, nec pueris, nec ſenibus, nec prægnantibus infenſum.
℞. radicum heleni, bugloſſi, cichorij, althææ, polypodij quercini, ſeminis cnici contuſorum an̄. ℥ ij.

ſtœchados,

ſtœchados,hyſſopi,meliſſophylli,eupatorij veri,aſplenij,betonicæ,artemiſiæ añ.m̃.ij.
vuarum paſſarum expurgatarum ℥ iij,
quatuor ſeminum frigidorum maiorum,ſeminis aniſi,glycyrrhizæ añ. ʒ iij.
coquantur omnia ex arte in ℔.x.hydromelitis dum vij.ſuperſint. In colato iure macera horis xij.foliorum ſennæ mundatorum ℔.j.ß.
agarici albi ℔.ß,zinziberis ℥ j.aliquantum bulliant & in expreſſo liquore diſſolue pulpæ myxariorum ℔ ß,
foliorum ſennæ mundatorum tenuiſſimè tritorum ℥ iiij, ſyrupi infuſionis roſarum pallidarum ℔ j.
mellis optimi expumati ℔.ij.percoquantur igne lento in mellis temperaturam, inſpergendo ſub finem rheibarbari electi & cinamomi electi añ.℥ j,
ſantali citrini ℥ ß,
nucis moſchatæ ʒ ij. Doſis eſt ℥ j. Tota compoſitio exiſtit ℔. iiij. Doſes ſunt circiter quinquaginta.

Plantiva.

Catholicum hoc verè dici poteſt, quòd medicamēta omnes humores purgantia & partibus ſingulis interioribus præſertim familiaria contineat. Blandè autem atque clementer purgans, ab extremis ſummiſque partibus nihil aut minimum detrahit: catholicum verò maius id validè & efficaciter præſtat, cuius compoſitio ex omni pharmacorum genere conſtat, quæ tum è propinquis tum è diſtantioribus ſedibus trahunt, aptè cōfuſis atque repreſſis. In catholico autem veteri malè coquitur rheumbarbarum & caſſia, quæ cum thamarindis aceſcit, ac totam ferè compoſitionem corrumpit.

Catholicvm maius omnes quoque humores promiſcuè trahit, idque validiùs non è vicinis tantùm, ſed & è diſtantioribus ſedibus citra corporis perturbationem aut virium iacturam.
℞.quatuor ſeminum frigidorum maiorum mundatorum, ſeminis papaueris albi añ. ʒ j,
tragacanthæ ʒ iij,
roſarum rubrarum, ſantali citrini, cinamomi añ ʒ ij,
zinziberis ʒ j,
rheibarbari ſelecti, diadacrydij añ. ℥ ß,
agarici, turpethi añ. ʒ vj,
ſacchari albi ſoluti in aqua roſarum in qua ℥ ij, foliorum ſennæ incoctæ ſint ℔.j.
Concinnentur tabellæ ponderis ʒ iij. Doſis tabella vna. Tota compoſitio eſt ℔.j.ß. Doſes autem circiter quinquaginta.

Syrvpvs infuſionis roſarum pallidarū, tenuem bilem ſeroſoſque humores è primis viſceribus nullo labore detrahit, morbis leuioribus, pueris, ſenibus & imbecillis aptus.
℞.aquæ infuſionis roſarum pallidarum ℔.v.
ſacchari expurgati ℔.iiij.coquantur igne lento in ſyrupi temperationem, macerātur autem roſarum pallidarum recētium ℔.duæ in aquæ tepidæ ℔.vj.horis xij.operculato vaſe: roſæ deinde eximuntur exprimunturque, his recentes aliæ ſimiliter ſubſtituuntur, hiſque abiectis aliæ tertiò, quartò, octauò, etiam atque nonò, dum facultatis plurimum liquor ebiberit, in quo ſaccharum ſoluetur, neque profectò ex contuſis roſis, neque ex earum ſucco perinde efficax ſyrupus fuerit. E perſicorum floribus aqua, vt dixi, maceratis ſyrupus quoque fit, qui ſimiliter bilem aquáſque ducit & vermes enecat.

Plantivs.

Syrupus roſarum pallidarum, electarium è ſucco roſarum & diacydonium veterem componendi rationem retinent, non admodum manifeſta mutatione. At in electario diacarthami, quòd manna granata, mellis roſati & ſacchari geminati adiectio compoſitionis rationē ſolidā peruerteret, hic rectè eſt ſuppreſſa.

Electarivm è ſucco roſarum bilem ac tenues aquoſoſque humores validè & è diſtantioribus locis prolicit: his vtile ac tutum qui articulari morbo laborant, nec admodum vehementi febre iactantur.
℞.ſucci roſarum ſiccarum recentium, ſacchari albi añ. ℔.j.ß.coquantur in electarium ſolidum igne lento.
Inſperge ſub finem trium ſantalorum, maſtiches, cinamomi exquiſitè tritorum añ. ʒ ij,
diadacrydij ℥ j.ß,
caphuræ ℈ ß.concinnentur tabellæ ponderis ʒ ij.ß.Doſis tabella vna. Tota compoſitio eſt ℥ xxij.doſes autem ſunt circiter ſeptuaginta.

Diacydonion eadem quæ electarium è ſucco roſarum aliquantò moderatiùs atque faciliùs efficit.
℞.pulpæ cydoniorum expurgatæ, coctæ & cribro tranſmiſſæ ℔.j.ß,
ſucci cydoniorum ℔ ß.
ſacchari albiſs. ℔ ij.
coquantur in mellis craſſitiem, inſpergendo ſub finem cinamomi triti ℥ j,
zinziberis, macerís, caryophyllorum añ. ʒ ij.

diadacrydij

diadacrydij ℥ ij. Doſis à ʒ iij. ad ℥ ß. Tota compoſitio eſt lib. iiij. doſes autē circiter nonaginta.

ELECTARIVM diacnicu pituitā ſeroſoſque humores, atque etiā bilem è diſtaotiſſimis euocat atque ducit: peculiariter capitis, neruorum articulorumque doloribus ben efacit.
℞. pulueris electarij diatragacanthi frigidi, medullæ ſeminis cnici, hermodactylorū aā. ℥ ß,
roſarum rubrarum, ſucci glycyrrhizæ, cinamomi aā. ʒ ij.
turpethi ℥ j,
diadacrydij ℥ ß,
ſacchari albi aqua roſarum ſoluti lib. j.
concinneotur tabellæ ponderis ʒ iij. ß. Doſis tabella vna.

DIAPHOENICON bilem crudamque pituitam atque etiam lentam clementer expurgat, compoſitis ac etiam diuturnis febribus & morbis ex cruditate ortis, & colico flatulentoque dolori aptum.
℞. pulpæ palmularum mundatarum ex hydromelite coctæ & cribro cretæ, penidiorum recentium aā. lib. ß,
amygdalarum expurgatarum ℥ iij. ß. Coorufis & permiſtis omnibus adde mellis expumati lib. ij,
Paulùm coquantur ac deinde inſperge zinziberis, piperis, macetis, cinamomi, foliorum rutæ ſircorum, ſemiois feniculi & dauci aā. ʒ ij,
turpethi tenuiſſimè triti ℥ iiij,
diadacrydij ℥ j. ß. Doſis eſt ʒ iij. ad ℥ ß. Tota compoſitio eſt ferè lib. iiij. doſes autem inſunt ceorum & citriter triginta.

PLANTIVS.

In diaphœnico palmulæ hic rectè macerantur & coquuntur in hydromelite, quòd vetus infuſio qua triduo in aceto fieri præcipiebatur, horrendum ſaporem præ ſe ferat. Subſtracta quoque ſunt nonnulla vt leuiſtici ſemen, pinei nuclei, galanga, xyloaloë, quòd nimium multa ineſſent facultatis eiuſdem, auctaq́; eſt palmularum, penidiorum & aliorum mitiorum quantitas, vt inde compoſitio tota vſu ſuauior & facilior exiſtat.

BENEDICTA craſſos pituitoſoſque humores atque etiam ſeroſos à parte euocat, calculi materiam reuellit, ipſoſque calculos exturbat & nephriticum dolorem lenit, frigidæ naturæ frigidoque cœlo apta.
℞. turpethi ʒ x,
diadacrydij, hermodactylorum, roſarum rubrarum aā. ʒ v,
caryophyllorum, zinziberis, ſaxifragi, ſeminis apij, ſalis gemmei, galangæ, mareris, rarui, feniculi, acinorum aſparagi & ruſci, ſeminis milij ſolis, quatuor ſeminum frigidorum maiorum, glycyrrhizæ aā. ʒ j,
mellis optimi expumati lib. j. ß. conficiaotur ex arte.
Doſis à ʒ iij. ad ℥ ß. Tota compoſitio eſt ferè lib. ij. doſes autem inſuot circiter quinquaginta.

PLANTIVS.

Ex benedicta quòd multò calidior videretur, nec vſu facilis nec propter febrem tuta, optima ratione author ſubſtraxit ſpicam nardi, macropiper, cardamomum & crocum, atque pro his ſubſtituit quatuor ſemina frigida maiora, & glycyrrhizam.

CONFECTIO Hamech bilem atram acretorridam ſalſamque pituitā detrahit, maniæ, pſoræ, lepræ, impetiginis, cancri & elephantiaſis peculiare ſubſidium.
℞. corticis myrobalanorum citrearum ℥ ij,
cepularum & nigrarum violarum, colocyothidis, polypodij quercini aā. ℥ j. ß,
abſinthij, thymi aā. ℥ ß,
aniſi, feoiculi, roſarum rubrarum aā. ʒ iij.
Tuſa omnia macerentur in ſeri lactis lib. ij. deinde coquantur ad lib. j. friceotur manibus & exprimantur.
Colatis adde ſucci fumariæ, pulpæ prunorum & vuarum paſſarum aā. lib. ß,
ſacchari albi, mellis expumati aā. lib. j.
coquaotur ad mellis craſſitiem, inſpergendo ſub finem agarici, ſennæ tritorum aā. ℥ ij,
rheibarbari triti ℥ j. ß,
epithymi ℥ j,
diadacrydij ʒ vj,
cinamomi ℥ ß,
zinziberis ʒ ij,
ſemiois fumariæ & aniſi, ſpicæ nardi aā. ʒ j, doſis à ʒ iij. ad ℥ ß. Tota compoſitio eſt lib. iij. & ℥ viij. doſes verò inſuot circiter octoginta.

PLANTIVS.

In confectione Hamech fruſtrà myrobalani geminantur in decocto primùm, deinde rurſum triti

impoſiti. Rheibarbari coctis vis perit, caſſia & manna cum thamarindis cocta corrumpuntur, ſcammonii coctis vis exoleſcit nec facile aliis permiſcetur. Quocirca aptior multò atque vtilior & vſu facilior eſt ea confectio quam hic nobis author expreſſit. Hæ compoſitiones omnium optimæ ſunt ac tutiſſimæ, quòd in iis turpethi & ſcammonii acrimonia atq; feruor pulchrè retundatur permiſtione vel pulpa prunorum atq; vuarum paſſarum, vel hermodactylis & amygdalis, vel roſis earumq; ſucco vel myrobalanis. Aliæ quædam extant non æquè tutæ vt electarium indum, vtrunq; electarium elechoſ, electarium de pſyllio & diaturbith, in quibus ſcammonii & validiorum acrimonia minimè retunditur: imò potiùs calidorũ ſocietate exacuitur. Adde quòd nihil ea contineant aut præſtare poſſint quod non alia hic deſcripta fœliciter efficiant. Quocirca ad omnium affectuum cauſas ſummouendas ſatis ea poſſunt conducere.

HIERA ſimplex bilem pituitamque ventriculo, inteſtinis, hypochondrijs & meſenterij venis impactam expurgans, valideque infarctu liberans, morbis omnibus ex cruditate & ex venarum obſtructione genitis blandè ſuccurrit.

℞. cinamomi, maceris, aſari, ſpicæ nardi, croci, maſtiches, an̄. ʒ vj,
aloës non lotæ ʒ centum ſiue lib. j. & ℥ ß, mellis optimi expumati lib. iiij.
Conficiantur vt artis eſt. Datur puluis ſolus à ʒ ij. ad ʒ iij. melle verò exceptus ab ℥ j. ad ℥ j. ß.

HIERA diacolocynthidos quæ vna vice fuerit omnium à veteribus deſcriptarũ, craſſos lentoſque humores, præcipuè verò bilem atram & aquas citrinas tutò ac clementer expurgans: eximiè confert paralyſi, tremori, conuulſioni, arthritidi, inueteratiſque neruorum affectibus atque etiam hydropi, deinde melancholiæ, maniæ, epilepſiæ, pſoræ, lepræ, maligno vlceri, cancro & elephantiaſi, qui affectus leniora aſpernantur pharmaca.

℞. ſtœchados, marrubij, chamædryos, hyperici, ſcillæ aſſatæ, polij, calaminthes montanæ, cinamomi, ſpicæ nardi, epithymi, polypodij quercini aridi, quatuor ſeminum frigidorum maiorum mundatorum an̄. ʒ j. ß,
pulpæ colocynthidis, ſcammonij, ellebori nigri præparatorum an̄. ʒ ij,
euphorbij præparati, aloës, myrrhæ, ammoniaci, opopanacis, ſagapeni, caſtorij an̄ ʒ j,
mellis cocti in ſucco cydoniorum & expumati lib. j. conficiantur ex arte: dantur ʒ iij.
Colocynthis, ſcammonium, elleborus niger & euphorbium trita fricentur cum oleo amygdalarum dulcium, ac deinde macerentur biduum in mucilagine tragacanthæ & gummi arabici, deprompta ex aqua roſarum dum mucilaginem totam ebiberint.

PLANTIVS.

Hieræ ſimplicis vetus compoſitio permanſit, neq; quicquam mutandum fuit præter xylobalſamum, quod minimè ſuppetit nobis. Compoſitiones multæ ex validioribus conſtant pharmacis, aliæ quidem ex ſcammonio vt electarium è prunis, diacydonium, & electarium e ſucco roſarum: aliæ præterea turpethum habent vt diaphœnicon, aliæ cum his hermodactylos vt diacnicu & benedicta: aliæ colocynthidem vt confectio hamech: aliæ inſuper elleborum nigrum & euphorbium, vt hiera diacolocynthidos, quæ quorundam affectuum ſed admodum raro peculiaris eſt. Ex quo intelligi poteſt nullum ſimplex medicamentum purgans in vſum venire, à quo non aliqua extet compoſitio, vt idcirco non aliæ plures videantur expetendæ.

HYDRAGOGVM minus hydropicorum aquas clementer & citra offenſionem deducens, pueris, ſenibus, imbecillis atque prægnanti tutum, ſiue febris vlla ſit ſiue nulla.

℞. ſucci roſarum pallidarum lib. ß,
ſacchari albi, mellis optimi an̄. ℥ xv.
coquantur dum expumauerint & craſſeſcant, ac tum adde ſucci radicis ebuli lib. j,
praſſij ſicci, ſeminis fœniculi tritorum an̄. ʒ ij. acinorum ebuli & ſambuci an̄. ℥ ij. cinamomi ʒ vj,
maceris, galangæ an̄. ʒ iij. Igne lento percoquantur in mellis craſſitiem, datur ℥ ß. ex ſero lactis aut ex decocto hordei aut vuarum paſſarum. Efficacius reddetur adiecta elaterij ℥ ß aut radicis cucumeris agreſtis arefactæ ac tritæ ʒ vj, aut ſucci radicis iridis noſtratis lib. ß.

HYDRAGOGVM maius ex laureola, aquas potenter detrahens,

℞. ſeri lactis lib. ij,
ſacchari albi, carnis cydoniorum ex aceto coctorum an̄. ℥ x. mannæ calabrinæ ℥ v.
coquantur igne lento in mellis craſſitiem: ſub finem adijce foliorum laureolæ præparatorum ex aceto & oleo amygdalarum dulcium ℥ ij. Datur ℥ ß.
Præparandi ratio hæc eſt: foliorum laureolæ ℥ ij. macera horis xxiiij. in aceto mali punici vel portulacæ: modicè coquantur, exprimantur, ſiccentur atque terantur, deinde affunde aquæ roſarum lib. ß,
olei amygdalarum dulcium ℥ j. ß. bulliant rurſum dum abſumpta ſit aqua, & puluis ſuperſtiti oleo mixtus in compoſitionem addendus.

PLANTIVS.

Ne quid vllo modo deeſſet, his poſtremo loco compoſitiones adiecit ad detrahendas hydropicorum aquas,

aquas: has tametſi valentiora pharmaca præſertim ſcammonium & euphorbium expurgent, peculiares tamen compoſitiones ex his conſtare voluit, quibus ad aquas vis propria & familiaris eſt. Vna mitior eſt, altera vehementior ex laureolæ folijs, quæ nondum in compoſitionem vllã relata fuerant. Quàm appoſitè autem eiuſmodi compoſitiones ad aquas detrahendas inſtituta ſint, quiuis è ſimplicium permiſtione conijciet.

VNGVENTVM è lathyride aluum mollit ac ſubducit, & potenter hydropicorum aquas detraheos, diſtentum abdomen remittit. Eas autem infernè & ab aloo ducit, ſi vmbilicus, imus venter, inguina, femoraque oblinaotur: ſuperoè verò atque vomitione, ſi ventriculus attingatur.

℞.ſucci lathyridis lib. ß,
ſucci eſulæ ℥ iiij.
In quibus diſſoloe radicis cyclamini ℥ ij,
ſcammonij ℥ ß,
granorum ricini & lathyridis expurgatorum añ. ℥ j. ß,
ſeminum feniculi, rutæ & anethi, baccarum lauri añ. ℥ j. Trita omnia macerentur in ſuccis diem vnum.

Poſtea axungiæ ℥ viij. & ceræ ℥ iiij. liquefiant, in hiſque ſenſim omnia diſſoluantur, & igne non acri coquantur, dum totus abſumptus ſit humor, & omnia in vnguenti temperaturam coëant.

Si eadem materia ex olei ℥ xv. coquatur ad totius liquoris cooſumptionem, expreſſum oleũ eaſdem quoque vires naocilcetur.

Vnguento prætere a ſi vel gommi ammoniacum, vel cera concorporetur in emplaſtri confiſteotiam, aquas quoque id impoſitum ſed ignauiùs promouebit.

ELECTARIVM diaſaru omnis generis humores circum ventriculnm & præcordia exuperantes vomitione ducit, oon continuato ſed ex ioteruallis facto impetu: ſeni atqoe prægnanti tutum ac facile.

℞.ſyrupi mentæ & violarum añ. ℥ viij. coquantur in mellis craſſitiem.
Sub finem ſubducto igne ioſperge radicis peponis arefactæ, ſeminum raphani & vrticæ maceratorum in aqua roſarum & arefactorum & tritorum añ. ℥ j,
radicis aſari cootritæ & cretæ ℥ ij,
cinamomi, ſeminis feniculi añ. ʒ iij. coofice in electarium liquidum.
Daotur ʒ iij. ex aqua hordei vel ex mulſa vel ex ſero lactis.

PLANTIVS.

Magnas rei medicæ ſuppetias tuliſſe author videtur his poſtremis compoſitionibus, & ea præſertim quæ ad ciendam vomitionem deſtinatur: quòd nulla vſquam extaret, qua tutò nobis liceret humores surſum purgare, cum ſit tamen ea vacuatio ad multorum morborum curationem in primis neceſſaria.

QVA ratiooe electaria tum liqoida tum ſolida, eadem & ouoc pillulas ad omne tum morborum tum canſarum genus accommodemus.

PILVLÆ è hiera ſimplici fiuot è ʒ j. pulueris cum melle roſato ſubacti.

PILVLÆ ſtomachicæ quæ cibo præmiſſæ ventriculum expurgant, concoctionem iuuant, cibnm deducunt, aluumque blaodè exonerant.

℞.aloës ʒ vj,
maſticbes, roſarum robratum añ. ʒ ij. cum ſyrupo roſato vel abſinthij cogaotur in maſſam.

PLANTIVS.

Pilullarum ſtomachicarum cùm ſex deſcriptiones exiſtant, omnes hac vna dempta ſtomacho ſunt aduerſiſſimæ, nec cibo præmitti poſſunt, quòd vel ſcammonium vel turpethum contineant, quibus corpus vniuerſum præcipueq; ventriculus conturbatur.

PILVLÆ ruffi quæ & commuoes appellaotur, crebro vſu coococtiooem iuuant, oec cibum corrumpi ſinunt, humores atque corpus à putredine vindicant, qua ratione aduerſus peſtiferæ luis contagia mirificè proſunt.

℞.aloës optimæ ℥ ij,
myrrhæ electæ, croci ſynceri aõ. ℥ j. excipiantur vioo aromatico.

PLANTIVS.

A pilullis quæ ex ſola conſtant aloë compoſitiones ſenſim deducens ac veluti coagmentans, alias ijs deinde ſubiecit quæ ex aloë & rheobarbaro, mox ex aloë & agarico componuntur: poſtea quæ ex agarico, aloë & rheobarbaro, ab ijs alias ex aloë, agarico, & rheobarbaro & ſenna: quibus demum pilullas ſine quibus ſubiunxit, in quibus præter ea quatuor, ſcammonij vis atque infuſio magis quàm ſubſtantia continetur, ex his autem myrobalanorum portionem ſubſtraxit, quod re vera nimium multa cum alijs etiã adſtringentibus ineſſet.

Pilvlæ aſſaieret quòd plus aloës quàm quæ hiera contineant, efficaciores quoque exiſtunt.

℞. pulueris hieræ ſimplicis ℥ j,
aloës ℥ ij,
maſtiches, myrobalanorum citrearum añ. ℥ ß, cum ſyrupo è ſtœchade cogantur in maſſam.

Pilvlæ de eupatorio bilem leniter expurgant, & iecur infarctu liberant corroborantque præſtantiores quàm quæ è rheobarbaro inſcribuntur.

℞. ſucci eupatorij, ſucci abſinthij, myrobalanorum citrearum añ. ʒ iij,
rheubarbari electi ʒ iij. ß,
maſtiches ʒ j,
croci ʒ ß,
aloës ʒ v,
ſucci endiuiæ quantum ſatis fuerit vt cogantur in maſſam.

Pilvlæ maſtichinæ quòd agaricum contineant validius bilem craſſamque pituitam expurgant quàm quæ ex ſola aloë conſtant.

℞. maſtiches ℥ ij,
aloës ℥ iiij,
agarici trochiſcati, pulueris hieræ ſimplicis añ. ℥ j. ß. cum vino maluatico cogantur in maſſã.

Pilvlæ ex tribus, conſtant ex ijſdem addendo rheibarbari ſelecti ℥ ij,
cinamomi ℥ ß cum ſyrupo è cichorio fit maſſa.

Pilvlæ imperiales clementer ac moderatè omnes humores è viſceribus expurgant, ea pariter corroborant, infarctu liberant, omniumque nutrientium partium concoctionem iuuant.

℞. aloës optimæ ℥ ij,
rheibarbari electi ℥ j. ß,
agarici trochiſcati, foliorum ſennæ mundatorum añ. ℥ j,
cinamomi ʒ iij,
zinziberis ʒ ij,
nucis moſchatæ, caryophyllorum, ſpicæ nardi, maſtiches añ. ʒ j. cum ſyrupo violato ſubacta cogantur in maſſam.

Pilvlæ ſine quibus eſſe nolo, bilem, pituitam & melancholiam vndique ſed præcipuè ex capite, oculis & ſenſibus detrahunt, oculorum ſuffuſiones minuunt, & viſum conſeruant, auriũ dolores tinnitumque tollunt.

℞. aloës optimæ ʒ xiiij,
myrobalanorum citrinarum chebularum & indarum, rheibarbari, maſtiches, abſinthij, roſarum, violarum, ſennæ, agarici, caſſuthæ añ. ʒ j,
ſcammonij ʒ vj. ß. Scammonium ſoluatur ſucco feniculi quantum ſufficit traijciaturque per pannum, eoque liquore pulueres tenniſſimi excipiantur in maſſam.

Pilvlæ è fumaria biliosos humores, acres quoque & ſalſos extrahunt, cutis vitia emendant.

℞. myrobalanorum citrearum, chebularum & indarum añ. ʒ v,
diadacrydij ʒ v,
aloës ʒ vij. Trita omnia ter imbuantur ſucco fumariæ terque ſiccari ſinantur, ac demum cogantur in maſſam.

Pilvlæ aureæ ijs quidem propter colocynthidem validiores, caput & ſenſus oculosque præſertim expurgant, hiſque aciem reſtituunt, bilioſos pariterque pituitoſos humores detrahunt.

℞. aloës, diadacrydij añ. ʒ v,
roſarum rubrarum, ſeminis apij añ. ʒ ij. ß,
ſeminis aniſi & feniculi, maſtiches an. ʒ j. ß,
croci, pulpæ colocynthidos añ. ʒ j, mucilaginis gummi tragacanthæ quantum ſatis eſt: fingatur maſſa.

Pilvlæ de agarico pituitam lentoſque humores vndiq;, præſertim verò è capite & è thorace potenter ducunt, deſtillationi & aſthmati peculiares.

℞. agarici, maſtiches añ. ʒ iij,
radicis iridis, praſſij añ. ʒ j,
turpethi ʒ v,
pulueris hieræ picræ ℥ ß,

pulpæ

pulpæ colocynthidos,ſarcocollæ an̄. ʒ ij,
myrrhæ ʒ j,ſapæ quantum ſatis eſt vt cogantur in maſſam.

PLANTIVS.

In pilullis ex agarico congeſta ſunt præſtantiſſima quæq; ad craſſam pituitam tum è vicinis, tum è diſtantioribus partibus detrahendam. In quarum compoſitione nihil prorſus immutandum fuit.

PILVLLÆ cocciæ bilem quidem,ſed pituitam craſſam validius vndique purgant, peculiariter tamen è cerebro atque neruis,quorum præcipuè morbis medentur.
℞.pulueris hieræ ſimplicis ʒ x,
pulpæ colocynthidis ʒ iij,& ℈ j,
diadacrydij ʒ ij.ß,
turpethi,ſtœchados an̄. ʒ v.cum ſyrupo è ſtœchade maſſa concinnetur.

PLANTIVS.

Pilullæ cocciæ licet bilem pituitamq; validè purgent, non tamen omnes pariter humores perinde atq; hæ quæ polychreſtæ & vulgò aggregatiuæ maiores vocantur,quarum compoſitio nihil à vetere diſtat,niſi quòd pro ratione ponderum tranſpoſita quædam ſunt ſimplicia. Harum autem compoſitio multò conuenientior eſt quàm pilullarum de octo rebus & quàm pilullarum de quinque generibus myrobalanorum, quæ tamen eadem pharmaca comprehendunt. Harum igitur deſcriptiones hic iure prætermiſſæ videntur. Prætermiſſa quoq; & deſcriptio pilullarum de colocynthide, quòd ſub iſtis contineri videantur: quēadmodum & pilullæ de euphorbio ſub pilullis de hermodactylis.

PILVLLÆ ex hermodactylis craſſos humores ſimulque ſeroſos potenter ab extremis partibus præſertim ab articulis euellunt,cerebri, neruorum articulorumque frigidis morbis familiares.
℞.hermodactylorum, aloës, myrobalanorum citrinarum, turpethi, colocynthidis, bdellij mollis, ſagapeni an̄. ʒ vj,
caſtorij,ſarcocollæ,opopanacis,ſeminis rutæ agreſtis & apij an̄. ʒ iij,
croci ʒ j.ß,
ſucci braſſicæ quantum ſatis fuerit ad maſſam conformandam.

PLANTIVS.

Pilullæ ex hermodactylis veterem compoſitionem retinent ſoleq; ſatis ſunt ad veteres articulorum dolores: efficaciores in id quàm quæ arthriticæ vocantur, & tutiores quàm quæ fœtidæ aut de opoponaco aut de ſagapeno aut de ſarcocolla, vt idcirco harum deſcriptione minimè fuerit opus.

PILVLLÆ polychreſtæ ad capitis,ventriculi,hepatis,aliorumque viſcerum varios & implicitos affectus:ex his enim pituitam & bilem vtramque purgant.
℞.myrobalanorum citrearum,rheibarbari an̄. ℥ ß,
ſucci eupatorij,ſucci abſinthij,myrobalanorum cepularum & indarum, agarici, colocynthidis,polypodij an̄. ʒ ij,
diadacrydij,turpethi,aloës an̄. ʒ vj,
maſtiches, roſarum rubrarum, ſalis gemmei, epithymi, aniſi, zinziberis an̄. ʒ j. confice cum ſyrupo roſarum, dantur à ℈ ij. ad ʒ j.

PILVLLÆ è lapide cyanæo bilem atram craſſamque pituitam eximiè purgant, ad melancholiam,mœſtitiam & furorem,ad cancrum & elephantiaſim,ad alphos nigros idque in primis vtiles.
℞.lapidis cyanæi abluti ʒ vj,
epithymi,polypodij an̄. ʒ viij,
diadacrydij,ellebori nigri,ſalis indi an̄. ʒ ij. ß,
agarici ʒ viij.
caryophyllorum,aniſi,an̄. ʒ iiij,
pulueris hieræ picræ ſimplicis ʒ xv.cum ſucco intubi ſeu endiuiæ maſſa fingatur.

PLANTIVS.

Pilullæ è lapide cyanæo propter elleborum nigrum vſurpatæ vſitatiores ſunt quàm pilullæ inde quæ elleborum quoq; continent. Eas idcirco deſcripſit alijs prætermiſſis, & efficaciores quoq; ad melancholicos affectus quàm pilullæ è lapide armeno, quas eadem ex cauſa prætermiſit.

PILVLLÆ è thymelæa ſeroſos humores & hydropicorum aquas ſtrennè proliciunt.
℞.foliorum thymelææ aceto maceratorum & exiccatorum ʒ v,
myrobalanorum flauarum ℥ ß,
myrobalanorum cepularum ʒ iij, mannæ & thamarindorum aqua intubi ſolutorum quantum opus eſt ad pilullarum formam.

PLANTIVS.

In pilullis è thymelæa nihil immutatum eſt, his & aliæ acceſſerunt ex eſula aptè quidem compoſitæ, & quibus magna vis eſt ad aquas detrahendas.

Pilullas lucis tum maiores tum minores idcirco derelictas fuiſſe conijcio, quòd nimium multa & parum apta ſimplicium miſcellanea miſtura confuſa ſint, quodq́; ad oculorum affectus ſatis efficaces ſint pilulla ſine quibus.

Pilvllæ ex eſula hydropicorum quoque aquas ab aluo deducunt non leui perturbatione, vt idcirco ſolis robuſtis atque ijs non febricitantibus conueniant.

℞. corticis radicis eſulæ minoris maceratæ horis xxiiij. in aceto & ſucco portulacæ ʒ ij.
grana ricini expurgata torrefactaque quadraginta,
myrobalanorum citrinarum ʒ j. ß.
chamædryos, camepityos, ſpicæ nardi, cinamomi an̄. ℈ ij. trita omnia tenuiſſimè excipiantur ℥ j. tragacanthæ aqua roſarum ſolutæ, cogantur in maſſam. dantur ℈ ij.

Pilvllæ è cynogloſſo non ad purgandum quidem, ſed ad omnes deſtillationes cobibendas comparatæ, ſiue in thoracem & pulmones cum tuſſi, ſiue in dentes aut aliò procumbant.

℞. myrrhæ ʒ vj,
thuris maſculi ʒ v,
opij, hyoſcyami ſeminis, radicis cynogloſſi aridæ an̄. ℥ ß, croci, caſtorij an̄. ʒ j ß. cum aqua roſarum ſtillaticia fiat maſſa. dantur à ℈ j. ad ʒ ß.

Plantivs.

Pilullis è cynogloſſo rectè additum eſt caſtorium, vt cui cum croco præcipua vis ſit emendandi opij malignitatem, idq́; videbatur inconſideratè prætermiſſum.

Pilvllæ ariſtolochiæ ſummam incidendi detergendique vim adeptæ, epilepſiæ, paralyſi, aſthmati, tuſſi veteri iecoris renumque incipienti ſcirrho, nephritidi, ſuppreſſis menſibus, excludendo fœtui atque ſecundis vtiles: hyeme humidiſque naturis conuenientiores purgato iam corpore.

℞. radicis ariſtolochiæ rotundæ ʒ j,
radicis gentianæ, myrrhæ electæ an̄. ʒ iij,
aloës, cinamomi an̄. ℥ ß,
zinziberis ʒ j. Omnia exquiſitiſſimè trita excipiantur oleo amygdalarum dulcium recenti. datur ʒ j. ß, ac protinus ſorbendum iuſculum quo diluantur.

Plantivs.

Pilullæ ariſtolochiæ his poſtremò vtiliter adiectæ ſunt & præclarè inſtitutæ, quòd ſumma aperiendi vi polleant. Poterant & in potionem referri, ſed quòd forent amariſſima, catapotiorum forma tædio minori deuorantur.

DE ANTIDOTIS: AC PRIMVM DE SOLIDIS QVIBVS MAXIME PRINCIPIbus partibus robur additur.

Dianthῶn cerebrum imbecillum recreat, eiuſque deſtillationes compeſcit, melancholiam & triſtitiam quæ præter rationem fit lenit, animique defectionem tollit.

℞. florum roriſmarini ℥ ß,
roſarum, violarum, glycyrrhizæ an̄. ʒ iij,
caryophyllorum, ſpicæ nardi, nucis moſchatæ, galangæ, cinamomi, zinziberis, maceris, ligni aloës, cardamomi, aniſi, ſeminis anethi an̄. ℈ ij,
ſacchari albi aqua ſaluiæ aut betonicæ ſoluti ℔. j ß. Concinnetur electarium per tabellas.

Electarivm pleres archonticon cerebrum mirè corroborat, ſenſus exacuit, abolitam memoriam reſtituit, epilepticos iuuat & aſthmaticos, triſtes, melancholicos & animi delirio preſſos recreat, diuturno morbo confectos inſtaurat.

℞. cinamomi, caryophyllorum, ligni aloës, galangæ, ſpicæ nardi, nucis moſchatæ, zinziberis, ſpodij, ſchœnanthi, cyperi, roſarum, violarum an̄. ʒ j,
folij aut maceris, glycyrrhizæ, maſtiches, ſtyracis calaminthæ, ſampſuchi, balſamitæ, ocimi, cardamomi, macropiperis, mirtylorum, corticum mali citrij an̄. ʒ ß. & g̃ vj.
margaritarum ſplendidarum, been albi & rubri, coralij, ſerici combuſti an̄. g̃ xviij.
moſchi g̃ vj,
caphuræ g̃ iiij.
ſacchari albi aqua meliſſæ ſoluti decuplum vel etiam duodecuplum.

Plantivs.

Quòd antidoti principibus partibus corroborandis deſtinentur, rectè earum compoſitiones ex partium corporis ordine hic inſtitui, ab ijs exorſus quæ cerebro, deinde quæ thoraci aliiſq́; partibus conuenirent.

DIATRAGACANTHVM frigidum omnibus pulmonis thoraciſque vitijs, peripneumoniç, pleuritidi, tabi, tuſſi calidæ cum febre, faucium & arteriæ aſperitati conuenit.

℞. gummi tragacanthæ albiſſimi ℥ j,
gummi arabici ʒ v,
amyli ʒ ij,
glycyrrhizæ, ſeminis papaueris albi, quatuor ſeminum frigidorum maiorum cortice liberorum ana. ʒ j,
caphuræ ℈ v,
penidiorum ℥ j ß,
ſaccbari albiſſimi aqua violarum ſoluti ℔ .j. electarium concinnetur in teſſeras.

PLANTIVS.

Diatragacanthum calidis confert affectibus, vireſq́ obtinet alterius compoſitionis quæ diapapauer appellatur, hacq́ idcirco rectè prætermiſſa eſt.

DIAIREΩS ſimplex thoracis pulmonumq́ue vitia blandè attennando expectorat, ſputumq́ue facilius reddit: calidis morbis increſcentibus aut frigidis leuioribus accommodatum.

℞. radicis iridis florentinæ ℥ j,
pulueris electarij diatragacanthi frigidi, ſaccbari candi ana. ℥ ß,
ſacchari albiſſ. hyſſopi aqua ſoluti ℥ viij. fiat electarium ſolidum.

ELECTARIVM diaireωs compoſitum benefacit calidis morbis iam inclinantibus & frigidis inueteratis, vt tuſſi, aſthmati, raucitati.

℞. radicis iridis ℥ ß,
pulegij, hyſſopi, glycyrrhizæ ana. ʒ iij,
tragacanthæ, amygdalarum amararum, pinearum, cinamomi, zinziberis, piperis ana. ʒ j ß,
ſeminis lini, althææ & fenigræci ana. ʒ ij,
ſacchari albiſſ. aqua tuſſilaginis ſoluti ℔ .j. vel ℥ xiiij.

PLANTIVS.

Electariũ diaireωs compoſitum eſt hic quoq́, pro electario diatragacantho calido, & pro electario diapenidiωn, quæ idcirco non niſi fruſtra & pharmacopœorum iactura hic inſeri poſſent, hac autem compoſitione pro caricis, paſſulis, palmulis & ſtyrace, quæ male ad hanc compoſitionem apta erant, rectè ſubſtituit ſemen lini, althææ & fenigræci, quibus vis eximia eſt ad inueterata pectoris vitia.

DIACALAMINTHES contumacia & inueterata pectoris pulmonumq́ue vitia horumq́ue craſſos lentoſq́ue humores attenuat, detergit & expectorat, flatus diſcutit, concoctionem alimẽtique diſtributionem adiuuat, vrinas, menſes, ſudoreſq́ue ciet.

℞. calaminthes montanæ, pulegij, petroſelini, ſeſeleos, origani ana. ʒ ij,
ſeminis apij, cymarum thymi ana. ℥ ß,
libyſtici, piperis ana. ℥ j,
ſacchari albiſſ. aqua violarum aut roſarum ſoluti ℔ .ij ß. fiat electarium.

PLANTIVS.

In hac diacalaminthes compoſitione rectè adiectum videtur origanum: in cæteris Galeni compoſitionem author eſt imitatus, & ſimplicium pondera, præterquam in libyſtico & in pipere, hic enim libyſtici ſemiſſem duntaxat, piperis verò ſextantem, quòd ſcilicet compoſitio hæc quadrans ſolum ſit totius eius quæ à Galeno deſcribitur lib. iiij. de tuenda valetudine. Quum præterea in cæteris electarijs ſupra deſcriptis quæ mitia erant, ſuaui ſapore nec vſu difficilia, ſextuplo aut octuplo ſaccharo pulueres exceperit, in hac certè compoſitione quæ calida multum eſt & vſu difficilis, duodecuplum adiecit. Hæc porro diacalaminthes compoſitio earum vice etiam fuerit, quæ appellatur diahyſſopu & diapraſſiu, & quæ iure tanquã ſuperuacuæ exoleſcant, ne multitudo grauis ſit.

DIAMARGARITΩN frigidum febrium æſtus atque malignitatem compeſcit, cor munit, roborat, & à maligna contagione vindicat, animi defectione & ſyncope liberat, mœroremq́ue diſcutit.

℞. quatuor ſeminum frigidorum maiorum mundatorum, ſeminis portulacæ & papaueris albi, ſeminis endiuiæ, oxalidis & citrij, trium ſantalorum, ligni aloës, zinziberis, roſarum rubrarum, florum nymphææ, bugloſſi & violarum, baccarum myrti, oſſis è corde cerui, eboris, doronici romani, cinamomi ana. ʒ j,
corallij albi & rubri ana. ʒ ß,
margaritarum ſplendidarum ʒ iij,
ambaris, caphuræ ana. ℈ vj,
moſchi ℈ ij,
ſacchari albi aqua buglosſi vel roſarum ſoluti lib. ij.

PLANTIVS.

Hoc electarium diamargariton, vt præſtantius & efficacius exiſteret, ſupra vulgarem deſcriptionem quæ incerti eſt authoris rectè & vtiliter continet ſemina endiuiæ, oxalidis & citrij, ebur quoq;, os è corde cerui, doronicum romanum, cinamomum: quæ conſtat omnia cardiaca eſſe. Nonnulli in hoc etiam electarium gemmarum fragmenta adiecerunt, ſed tamen fruſtra, quòd omnia in electario de gemmis comprehenſa ſint, quòd huic interdum præſcribendo admiſceri poteſt. Hoc autem calida pauca continet aromata, frigida verò plurima, vt idcirco tutus ſit vſus.

ELECTARIVM de gemmis cor eximiè roborat, idque in febribus à maligna & peſtilenti putredine tuetur, animi defectioni, cordis palpitationi & triſtitiæ ſpontaneæ ſuccurrit.

℞. margaritarum ſplendidarum ʒ j. ß,
ſaphyri, hyacinthi, ſardæ id eſt corneolæ, granatorum, ſmaragdi, añ. ℈ ij. & g̃. v,
zedoariæ, doronici, corticum citrij mali, maceris, ſeminis ocimi, caryophyllati añ. ʒ j,
corallij rubri, ſuccini, eboris añ. ℈ ij. ß,
been albi, been rubri, caryophyllorum, zinziberis, piperis longi, ſpicæ indicæ, folij, croci, cardamomi maioris añ. ʒ ß,
trocbiſcorum diarhodon, ligni aloës añ. ʒ ij. ß,
cinamomi, galangæ añ. ℈ ij. g̃ v,
foliorum auri, foliorum argenti añ. ℈ j,
ambræ ʒ j,
moſchi g̃ xv,
ſacchari albi aqua roſarum ſoluti ℥ xx. quod eſt octuplum.

PLANTIVS.

Electarium è gemmis omne ferè calidiorum aromatum genus complectitur, neque ea iam harũ fragmentis multum retunduntur. Expediret igitur portionem eorum ſubſtrahere, præſertim been album & rubrum, piper longum, cardamomum maius & folium, quod etiam rarò ſuppetit.

ELECTARIVM diambræ cor, cerebrum, principeſque partes corroborat & exhilarat, inſitum calorem ſenibus præſertim ac imbecillis, frigidiſque naturis ſuſcitat, non alimenti modò, ſed & frigidorum humorum concoctionem iuuat: omnemque corporis ac vteri perfrigerationem diſcutit, vt idcirco ad concipiendum conferat.

℞. cinamomi, doronici romani, caryophyllorum, maceris, nucis moſchatæ, folij, galangæ añ. ʒ iij,
ſpicæ nardi, cardamomi maioris & minoris añ. ʒ j,
zinziberis ʒ j. ß,
ſantali citrini, ligni aloës, piperis longi añ. ʒ ij,
ambaris ʒ j,
moſcbi ʒ ß. Singulæ pulueris vnciæ excipiuntur ſingulis libris ſacchari aqua roſarum ſoluti.

PLANTIVS.

Diambras ex omnibus quoq; aromatum generibus promiſcuè nulloq; delectu congeſtis atq; confuſis conſtitui videtur, quemadmodum & diacyminum & dianiſum & diacinamomu, diazinziber, diatrium pipereon & diaxyloaloës & diamargariton calidum, & diamoſchu dulce, & diamoſchu amarum: quæ omnia vehementer calida ſunt, ex calidis minimè repreſſis conſtantia, vt idcirco videantur eaſdem facultates ſortiri, & eoſdem penè effectus proferre. Quocirca reliquis omnibus ſuppreſſis author hic vnicam diambræ compoſitionem inſeruit, quæ vice ſit omnium, ne multitudine obruatur medicinæ ſtudioſus, & ne immodicam pharmacopœus iacturam faciat. Sed & in hac compoſitione quæ vt cætera vehementer calida exiſtit, vtiliſſimum putarem ſubſtrahere cardamomum vtrunque & piper longum, atq; pro his ſubſtituere roſarum rubrarum ʒ iij. vix enim aliter vti ea liceat in calidis naturis aut æſtuoſo cœlo, in febribus, aliiſve morbis calidis. Sed & immodicus compoſitionum eiuſmodi calor effecit, vt & vſus quoq; difficilis eſſet, & tanquam inutiles exoleſcerent: quemadmodum & diatrium pipereon Galeni & diacalaminthes. Hæc autem proſpiciens author rectè iuſſit pulueres duodecuplo ſacchari excipi, ita nimirum ſuauitati conſulens.

PVLVIS cardiacus cor mirificè corroborans & muniens, ne in peſtilenti conſtitutione contagione offendatur: in ardenti febre & æſtuoſo cœlo tutus, quòd moderato ſit calore.

℞. radicum tormentillæ, dictamni, tunicis & ſcabioſæ, ſeminis acetoſæ, endiuiæ, coriandri præparati, ſeminis citrij, rutæ & cardui benedicti añ. ʒ j,
trium ſantalorum, been albi, been rubri, doronici romani, ligni aloës, zedoariæ, cinamomi, cardamomi, maceris, croci, roſarum rubrarum, florum bugloſſi vtriuſque, florum nymphææ añ. ℈ ij,
raſuræ eboris, ſpodij, id eſt eboris vſti, oſſis è corde cerui, coralij albi, coralij rubri, ſuccini, margaritarum ſplendidarum, ſmaragdi, hyacinthi, granati añ. ℈ j,
ſerici cruditorrefacti, boli armenæ, terræ lemniæ añ. ʒ ß,
caphuræ, moſcbi, ambaris añ. g̃ vj. fiat puluis & ex octuplo ſacchari albi aqua roſarum ſoluti concinnentur tabellæ.

AROMATICVM roſatum maius moderato calore ventriculum omniumq́ue viſcerum cōcoctionem adiuuat, cruditatem emendat, bumores ſuperuacuos abſumit, flatus diſcutit, ex morbo conualeſcentibus aptiſſimum.

℞. roſarum rubrarum ʒ xv,
glycyrrhizæ raſæ ʒ vij,
ligni aloës, ſantali citri añ. ʒ iij,
cinamomi electi ʒ v,
maceris, caryophyllorum añ. ʒ ij. ß,
gummi arabici, tragacanthæ añ. ʒ ij. ℈ ij,
nucis moſchatæ, cardamomi, galangæ añ. ʒ j,
ſpicæ nardi, ambræ añ. ℈ ij,
moſchi ℈ j. ex octuplo ſacchari tabulæ concinnentur.

PLANTIVS.

Aromatici roſati vſitata compoſitio placuit.

ELECTARIVM diarhodon Abbatis ventriculi & præcordiorum æſtus temperat, ac eorum nihilominus concoctioni opitulatur, flatus diſſipat, doloreſq́ue lenit.

℞. roſarum rubrarum ℥ j. ß,
ſantali albi & rubri añ. ʒ ij. ß,
tragacanthæ, gummi arabici, eboris vſti añ. ℈ ij.
maſtiches, ſpicæ nardi, cardamomi, ſucci glycyrrhizæ, croci, zyloaloës, caryophyllorum, galliæ moſchatæ, aniſi, feniculi, ſeminis ocimi, acinorum berberis, ſeminis ſcariolæ, porrulacæ & papaueris albi, quatuor ſeminum frigidorum maiorum, rheibarbari electi, cinamomi añ. ℈ j,
margaritarum, oſſis è corde cerui añ. ℈ ß,
caphuræ gr̄ vij,
moſchi gr̄ iiij. ex octuplo ſacchari aqua roſarum ſoluti fingantur tabellæ.

PLANTIVS.

Ab electario diarhodon aſarum ſubſtraxit quòd ventriculum ſubuertat etiam leuiſſimè tritum, & ſaccharum candum quòd nihil magis quàm ſaccharum album conferat, electariū diagalangæ tametſi à plériſq; ad ventriculi cruditates celebratum, propter tamen immodicum calorem exoleuit, cuius etiā loco ſi res poſtulet ſubſtitui poterit diambras vel diacalaminthes.

ELECTARIVM diatrionſantallon calidam iecoris intemperiem emendat, eiuſque obſtructi reliquias tollit, & icterum perſanat, viſcus ipſum & ventriculum corroborat.

℞. triumſantallorum albi, rubri & citrini, roſarum rubarum añ. ʒ iij,
rheubarbari electi, eboris vſti, ſucci glycyrrhizæ, ſeminis portulacæ añ. ʒ ij,
gummi arabici, tragacanthæ, quatuor ſeminum frigidorum maiórum mundatorum, ſeminis intubi añ. ʒ j. ß,
caphuræ ℈ j. ſacchari albi aqua roſarum ſoluti octuplum.

PLANTIVS.

Ex electario triumſantallorum ſubſtractum eſt & exemptum amylum tanquam ſuperuacuum, neque in hunc ordinem relatum eſt electarium diacubebæ, quod ad iecoris calidos affectus & obſtructiones pleriq; celebrant, quandoquidem non aliud complectitur quam hoc electarium triumſantallorum.

DIACROCV quod & diacucurma vulgò appellatur, inueteratos hepatis lieniſque affectus ſoluit, peruicaces obſtructiones atque iam incipientem ſchirrhum euellit, hincque ortam cachexiam & hydropis rudimenta perſanat,

℞. croci, aſari, petroſelini macedonici, dauci, aniſi, apij ſeminis añ. ℥ ß,
rheibarbari, meu, ſpicæ nardi añ. ʒ vj,
coſti, myrrhæ, caſſiæ ligneæ, ſchœnanthi, carpobalſami, radicis rubiæ, ſucci abſinthij, ſucci eupatorij areſacti, olei balſami añ. ʒ ij,
calami odorati, cinamomi añ. ʒ j. ß,
ſcordij, ſcolopendri, ſucci glycyrrhizæ añ. ʒ ij. ß, ſacchari albi aqua endiuiæ ſoluti decuplum.

PLANTIVS.

Electarium diacrocu quædam continet admodum rara & quæ vix ſuppetunt nobis, vt caſſiam ligneam, carpobalſamum, opobalſamum: quæ ſi prætermittantur non minus efficax medicamentum erit ad ea quæ propoſita ſunt.

DIALACCA maior ad iecoris lieniſque veteres obſtructiones, ad malum habitum & incipientem hydropem efficacior quàm diacrocu.

℞. laccæ præparatæ, rheibarbari añ. ʒ iij,
ſpicæ indicæ, maſtiches, ſtipitum ſchœnanthi, abſinthij romani, ſucci eupatorij Meſuæ, ſabinæ, amygdalarum amararum, coſti, myrrhæ, rubię, ſeminis apij, ammios, feniculi & aniſi, aſari, ariſtolochiæ longæ, ariſtolochiæ rotundæ, gentianæ, croci, cinamomi, hyſſopi, caſſiæ ligneæ, ſum-

mitatum ſchœoanthi,bdellij an̄. ʒj.ß,
piperis,zinziberis an̄. ʒj,ſaccbari albi duodecnplum.

PLANTIVS.

Electarium dialacca maior, plires archonticon & exbilarans veterem retinent componendi rationem,quòd ſatis accommodata viderentur ad affectus titulo deſignatos.

ELECTARIVM exbilatans Galeno ſalsò adſcriptum,mœtorem & melancholiam prauaſque cogitationes diſcutit,ſpiritus omnes ſuſcitat, concoctionem iuuat,natinum calotem auger, & caniciem arcet.

℞.flotum ocini,caryophyllati,croci,zedoariæ,xylobalſami aut ligni aloës, caryophyllorũ, corticum citrij mali,galangæ,maceris,nucis moſchatæ,ſtytacis calaminthæ an̄. ʒij.ß,
aniſi,ſcobis eboris,thymi,epithymi an̄. ʒj,
caphuræ,moſcbi,ambaris,margaritarnm ſplendidarum oſſis è corde cerui an̄. ʒ ß,
foliorum auri & argenti an̄. ℈ ß,ſacchari albiſſ. octuplum.

ELECTARIVM diaſpermatωn tenes & vrinæ ſeminiſque vias refrigetans ac leniens,ab omni humoris illuuie clèmenter expurgat.

℞.quatuor ſeminum frigidorum maiorum & minorum,ſeminis aſpatagi,pimpinellæ, ocimi & petroſelini,granorum halicacabi an̄. ʒij,
milij ſolis,ſucci glycyrrhizæ an̄. ʒiij,
cinamomi,maceris an̄. ʒj.ſacchari albi aqua althææ ſoluti octuplum.

ELECTARIVM λιθοντριπτικὸν lumborum dolores compeſcit,renum ac veſicę arenulas exturbat,nephritico dolori & dyſuriæ ſuccurrit,calculum ſenſim comminuit ac proterit.

℞.ſpicæ natdi,zinziberis,cinamomi, melanopiperis, cardamomi, caryophyllorum, maceris an̄. ʒ ß,
coſti,glycyrrhizæ,cyperi,tragacanthæ,chamædryos,an̄. ℈ij,
ſeminis apij,ammios,aſpatagi,ocimi,vrticæ,citrij mali,ſaxifragi,pimpinellæ,carui, dauci, feniculi,ruſci,petroſelini macedonici,bardanæ & ſeſeleos,aſari an̄. ʒj,
Lapidis ſpongiæ,lapidis lyncis,lapidis cancri & lapidis iudaici an̄. ʒj ß,
ſanguinis hircini præparati ℥j ß,fiat puluis,
ſacchati albiſſ. aqua betonicæ ſoluti decuplum. Vrgente autem doloris neceſſitate aut vrina ſuppreſſa puluis purus datur ex paſſo cretico à ℈ij. ad ʒj.

PLANTIVS.

Electarium diaſpermatωn variè & ad pleroſq; affectus deſcriptum legimus, hoc tamen ſub eodem nomine aptiſſimè compoſitum videtur ad renum æſtus, vrinæ ardores & cæteros affectus qui titulo deſignantur. Ab electario quod lithontribon appellans,detracta ſunt ea imprimis quæ vix vſquam ſyncera inueniri queunt, & alia quædam adſtringentia quæ obſunt confringendo calculo & exturbandis arenulis. Adiecta verò ſunt pleraq; ſemina & lapides nonnulli, & ſanguis hircinus præparatus, quibus certè omnibus eximia vis eſt & facultas ad calculos & ad ſymptomata omnia eorum vitio genita. Si qua ex cauſa immoderatus huius calor metuitur, alterius electarij diaſpermatωn temperatione leniri poterit.

ELECTARIVM diacalaminthes compoſitum potenter menſtrua omneſque vteri purgationes ciet.

℞.pulueris electarij diacalaminthes ſimplicis ʒ ß,
foliorum praſſij,ſampſuchi,meliſſophylli,artemiſiæ,ſabinæ aridorum an̄. ʒj,
cyperi,ſeminis rutæ & rubiæ, maceris, cinamomi an̄. ℈ij,ſacchari albi aqua parthenij ſoluti duodecuplum.

PLANTIVS.

Electarium diacalaminthes compoſitum rectè his poſtremo loco adiectum videtur, quòd nullum extaret ad vteri illuuiem expurgandam aptum.

DE ANTIDOTIS HVMIDIS.

ANTIDOTVS analeptica vires omnes exolutas inſtaurat, cardialgiam, animi defectionem & ſyncopen tollit, corpus ſanguinis profuſione aut quauis immodica vacuatione extenuatum reſarcit,tabidis & conſumptis ſuccurrit: humectans nimirum,nutriens & corroborans.

℞.roſarum rubrarum,glycyrrhizæ an̄. ʒij. g̃ v,
gummi arabici & tragacanthæ an̄. ʒij. ℈ij,
ſantalli albi & rubri an̄. ʒj. ℈j,
ſucci glycyrrhizæ,amyli,ſeminum papaueris albi,portulacæ,lactucæ & ſeriolæ an̄. ʒiij,
quatuor ſeminum frigidorum maiorum,ſeminis cydoniorum,ſeminis maluæ,ſeminis bombacis,ſeminis violarum,ſtrobylorum,piſtaciorum recentium,amygdalarum dulcium,pulpę ſebeſten an̄. ʒij,
caryophyllorum,ſpodij,cinamomi an̄. ʒj,
croci g̃ v,

penidio-

penidiorum ℥ ß.trita omnia excipiantur triplo ſyrupi violati.

PLANTIVS.

In antidoto analeptica quam reſumptiuam appellant,nihil prorſus immutandum viſum eſt preter ſimplicium ordinem,quodq́; pro granis berberis adiecta ſint piſtacia.

ANTIDOTVS diaſatyrion ſemen genitale anget,venerem excitat,eamq́ue ignauiorem & velut ſopitam erigit,renum & ſpermaticorum vaſorum imbecillitati auxilio eſt,& ad liberorum procreationem confert.

℞.radicis ſatyrij recentis ac ſolidæ,radicis paſtinacæ ſatiuæ,radicis eryngij,nucis indicæ,ſtrobylorum,piſtaciorum an̄. ℥ j. ß,
caryophyllorum,zinziberis,aniſi,ſeminis erucæ,linguæ auis quæ ſemen eſt fraxini an̄. ʒ v,
cinamomi,candarum ſcincorum,ſeminis bulbi an̄. ʒ ij. ß,
moſchi ℈ v,
mellis optimi expumati lib. iij. Radices tunſæ coquuntur ex melle ac ſubiguntur, his deinde nux indica,ſtrobyli & piſtacia tuſa ſimiliter adijciuntur:reliqua poſtremò exquiſitè trita.

PLANTIVS.

Diaſatyrion tres quidē compoſitiones traduntur,ſed quarū hæc vna vt efficaciſſima vice ſit omniū.

ANTIDOTVS è cocco baphico ſeu grano infectorio, quod kermes eſt Arabibus, cor exhilarat,mœrorem ſine occaſione diſcutit,melancholiam domat & maniam, ſpiritus vireſque exolutas reſarcit.

℞.ſucci malorum fragrantium,aquæ roſarum an̄. ℔.ij.In quibus macera horis xxiiij. ſerici ſtaminis crudi lib. j. modicè bulliat & exprimatur, in liquore coquantur granorum infectoriorum ℥ ij,decoctum iam rubens coletur,in quo diſſolue ſacchari albi lib. j ß. Rurſum coquantur ad mellis conſiſtentiam,adijce ſub finem ambræ crudæ contuſæ ℥ ß, cumq́ue liquefacta fuerit,inſperge hos pulueres.
ligni aloës crudi,cinamomi an̄. ʒ vj,
lapidis cyanæi loti & præparati ℥ j ß,
margaritarum non perforatarum ʒ ij,
foliorum auri puriſſimi ʒ j,
moſchi ℈ j.

PLANTIVS.

Antidotus è cocco baphico, confectio Alkermes appellata, vix tutò poteſt ex ſerico iam tincto & (vt appellant) karmeſino comparari, quòd id non ſine galla, alumine & arrhenico, quod prorſus venenatum eſt, inſici ſoleat. Multò igitur tutior atq; praſtantior eſt hæc componendi ratio.

ANTIDOTVS è baccis lauri calore ac tenuitate flatus potenter diſcutit, colico atque etiam iliaco dolori familiaris.

℞.foliorum rutæ ʒ x,
ammios,cumini,nigellæ,libyſtici ſeminis,origani,carui,amygdalarum amararū,piperis longi,mentaſtri,dauci,acori,baccarum lauri,caſtorij an̄. ʒ ij,
ſagapeni ℥ ß,
opopanacis ʒ iij,
mellis optimi expumati lib. j ß,

PHILONIVM poſt ſex menſes datum ex opio vehementes & acerbos dolores conſopit,colicos,nephriticos,atque pleuriticos:ſomnum accerſit,deſtillationem ſiſtit,tuſſimq́ue lenit, ſanguinis excreationem cohibet.

℞.croci ʒ v,
pyrethri,euphorbij,ſpicæ nardi,myrrhæ,caſtorij an̄. ʒ j,
piperis albi,hyoſcyami an̄. ʒ xx,
opij ʒ x,
mellis optimi expumati lib. ij. huius doſis eſt à ℈ j. ad ʒ ß.

PLANTIVS.

Philonij hanc deſcriptionem Galeni authoritate & vſu comprobatam ceteris author pretulit, quòd vna ſatis ſit ad vehementes cruciatus coſopiendos. Is tamen, Meſuem ſecutus, myrrham & caſtoriū addidit, quæ neq; Galenus improbat, vt tutior ſit permiſtio, quandoquidem his peculiaris vis ineſt corrigendi opij. Si compoſitionis modus ſpectetur, hic opij pondus ei ferè duplum eſt quod in philonio romano. Philonium maius quod romanum appellant quoniam non niſi circiter dimidium habet opij, dupla doſi dari poteſt a ℈ ij. ad ʒ j.

ANTIDOTVS requies appellata ſine opio ſummum febrium ardentium æſtum reſtinguit, ſitim lenit,deliria reprimit,ſomnum accerſit,requiem præſtat.

℞.roſarum,violarum,an̄. ʒ iij,
corticum radicis mandragoræ, ſeminis hyoſcyami albi & papaueris albi, ſeminis ſeriolæ, la-

ctocæ,portulacæ & pſyllij,nucis moſchatæ,cinamomi electi añ. ʒ j. ß,
trium ſantallorum,ſpodij,tragacanthæ añ. ℈ ij. mellis optimi expumati triplum.

PLANTIVS.

Antidotus requies appellata minus habet opii quàm omne philonii & opiati genus, validè tamen refrigerat ex aliorum ſimplicium permiſtione, quia omnia ferè frigida ſunt. Eius tamen vſus vix tutus eſſe poſſit propterea quòd opium non ſatis emendatur calidorum miſtione. At verò ſi ea compoſitio ſine opio compareretur, non parum certè conferet ad leniendos ardentium febrium æſtus & deliria & ſitim & quæcunq; ſymptomata ex febris feruore prodeunt.

Cæteræ philonii compoſitiones exterminandæ ſunt, vt minimum neceſſariæ, quemadmodum & antidotus diolibanu & athanaſia & muſa ænea, & requies cum opio, & tryphera magna: & Eſdra magna à quonis authore ſit, & aurea alexandrina. Eiuſmodi enim compoſitiones quæ opium habent, ſi ad dolores ſunt compeſcendos, pro his ſatis fuerit deſcriptum philonium: ſin verò deſiderantur vel ad principes partes corroborandas, vel ad arcendam veneni cuiuſuis malignitatem & alios pleroſq; affectus, vt tryphera magna, Eſdræ magna & aurea alexandrina, & athanaſia, ſatis pro his fuerint theriace & mithridatium. Prætermittitur quoq; confectio anacardina, his quas dixi planè contraria. Nam tametſi ad multos celebretur affectus, calore tamen quo ſummo exuperat, parũ tuta eſt, quòd ſpiritus & humores promptè inflammet & febrem promptè accerſat.

THERIACE diateſſaron ad epilepſiam, conuulſionem, paralyſim, ventriculi cruditatem, cachexiam & hydropem, alioſque frigidos affectus: præterea aduerſus hauſtum venenum, & virulentarum beſtiarum morſum & peſtilentem conſtitutionem apprimè vtilis.

℞. radicis gentianæ, baccarum lauri, myrrhæ, ariſtolochiæ rotundæ añ. ℥ ij. laborioſè trita omnia excipiantur lib. ij. mellis optimi expumati.

THERIACE Andromachi ſenioris, virulentarum beſtiarum ictibus & exitialibus venenis aduerſatur, comitiales, attonitos, reſolutos, cephalalgicos, aſthmaticos, hæmaptoicos, ſtomachicos, ictericos, hydropicos, nephriticos, colicos, arthriticos, melancholicos, lymphaticos, atque etiam elephanticos iuuat: menſtrua & mortuum fœtum excludit, cor, cerebrum, hepar, ſtomachum & corpus vniuerſum mirè corroborat, idque à peſtilenti contagione tuetur.

℞. trochiſcorum ſcylliticorum ℥ vj,
trochiſcorum theriacorum, magmatis hedychroi, piperis longi, opij añ. ℥ iij,
roſarum rubrarum, iridis illiricæ aut florentinæ, glycyrrhizæ, ſeminis napi ſylueſtris, ſcordij, opobalſami, cinamomi, agarici añ. ℥ j. ß,
myrrhæ, coſti, croci, caſſiæ ligneæ, nardi indicæ, ſchœnanthi, thuris maſculi, piperis albi & nigri, dictamni, marrubij, rheibarbari, ſtœchadis, ſeminis petroſelini macedonici, calamites, terebinthinæ, zinziberis, radicis pentaphylli añ. ʒ vj,
polij montani, chamæpityos, ſtyracis calamitæ, mei, amomi, nardi celticæ, ſigilli lemnij, phu pontici, chamædryos, foliorũ malabatri aut macis, chalcitidis toſtæ (quæ vtiliter prætermitti poteſt) radicis gentianæ, aniſi, ſucci hypociſthidis, carpobalſami, gummi arabici ſplendidi, ſeminis feniculi, cardamomi minoris, ſeſeleos, acatiæ, thlaſpios, ſeminis hyperici, ammios añ. ℥ ß,
caſtorij, ariſtolochiæ longæ ſeu tenuis, ſeminis dauci, bituminis iudaici, opopanacis, centaurij minoris, galbani añ. ʒ ij.
mellis optimi expumati triplum, id eſt lib. xiiij. ℥ iij, vini optimi odorati quantum ſatis fuerit diſſoluendis liquoribus & ſuccis. Summa doſis eſt ℈ iiij, aut ſeſquidrachmæ. Nam ℈ j pulueris aut ℈ iiij compoſitionis continent opij granum vnum.

PLANTIVS.

Theriaces compoſitionem ab Andromacho ſeniore elegiaco carmine traditam ſequuntur idcirco eſt, quòd neq; ſimplicium numerus neq; pondus carmine facile mutari poſſit. Hanc nonnulli poſtea alio & fortaſſe conuenientiore ſimplicium ordine digeſſerunt: quibus etiamnum abrotanum & acorum adiecerunt, mutatis quoq; quorundam ſimplicium ponderibus, vt idcirco minus certa haberi debeat, ſitq; huic vni inſcriptioni citra controuerſiam inſiſtendum. Quod de chalcitide, id eſt vitriolo vſto huic compoſitioni non admiſcendo Valerii Cordi imitatione monet, id quidem in primis conſentaneum videtur. Cum enim medicamentum id præſertim vſtum ſummè cauſticum ſit, eſcharoticum & internis viſceribus infenſiſſimum, nihilq; ad vllum interiorem affectum conferre proditum ſit, non eſt cur tanto incommodo & ſaporis inſuauitate in hanc compoſitionem admitti debeat. Si, vt quibuſdam videtur, compoſitionem totam nigriorem reddit, non debet in vnam caloris gratiam ſapore & viribus tantoperè corpori incommodare. Eo ſubſtracto compoſitio tota vtilior, minus acris & calida, & ſuauior euadet.

MITHRIDATIVM theriacæ vires proximè æmulatur, & ad eoſdem vſurpatur affectus, vſu quidem faciliore & minore acrimonia caloris. Ex Andromachi deſcriptione quæ Galeno alijſq; vetuſtioribus medicis probatur.

℞, myrrhæ, nardi indicæ añ. ℥ j ℈ ß,
croci, cinamomi, ſcordij, zinziberis añ. ʒ vij ß,
opij ʒ iiij. gr xxv.
ſtyracis, ſeſeleos, abrotoni, libanotidis, añ. ʒ v,
caſtorij ʒ vj. ℈ ß,

polij,

polij,coſti,pipetis longi,ſeminis dauci,ſchœnanthi,galbani,terebinthinæ ań. ʒ vj.ß.
pipetis albi ʒ v.℈ j.
petroſelini ſeminis,nardi celticæ,ſeminis feniculi,folij indi aut maceris,gentianę,roſarum ſiccarum,mei athamantici ań.ʒ.iiij.
caſſiæ ligneæ ʒ v.ß.
thuris ʒ vj.℈ j.
ſucci hypociſthidis ʒ vj.g̃.xv.
acori aut calami aromatici,phu pontici,ſagapeni,fructus balſami,hyperici,iridis,acatiæ,gummi,cardamomi,pelicini,id eſt nigellæ ań.ʒ ij.
terræ lemniæ,lumborum ſcinci,cypheos,opopanacis ań.ʒ vj.
thlaſpios ʒ vj.℈ ij.
aniſi,hyſſopi,chamæpityos ań.ʒ iij.
opobalſami,atiſtolochiæ rotundæ,marrubij ań ʒ j.
mellis optimi expumati ℔.vij.ß.

PLANTIVS.

Mithridati antidoti compoſitiones quatuor extant varia quidem & admodum diſſimiles: vna omniúmque maxima Nicolai eſt Myrepſi a Nicolao Præpoſito deſcripta,& ab omnibus vbique pharmacopœis vſurpata,quam omnes quotidie experiuntur magna vi pollere aduerſus febres malignas & peſtilentes,venenum,vomitiones,cruditates,lienterias alióſque plurimos affectus. Ea quæcunque primum authorem aut inuentorem habuerit,longè latéque inuulgata tandem eſt. Altera eſt Democratis vetuſti Græci authoris ab Auicenna quoque vſurpata & in Nicolai Præpoſiti medicamentarium librum relata: quæ vt compoſitione ita & vſu ſuperiore facilior,nec viribus inferior eſt deprehenſa,ſed ſanè ad malignos & contagioſos affectus multò præſtantior. Tertia ab Andromacho deſcripta, deinde & quarta quam Galenus,Aetius,aliiq́; Græci ex Antipatro & Cleophanto vetuſtioribus medicis deprompſerunt. Poſteriores hæ duæ non admodum diſſimiles videntur, nam ex iiſdem ferè ſimplicibus ordine licet tranſpoſitis hæ conſtant,quorum pondera paucis quibuſdam obolis euariant: vt idcirco hæ videantur in eoſdem vſus coaptandæ. At nihilominus quoniam poſtrema hæc pauſo locupletior eſt,ex duobus & quinquaginta ſimplicibus compoſita,& Galeni diligentia iudicióque reformata atque comprobata, tanquam omniũ præſtantiſſima & ad eos qui dicti ſunt affectus efficaciſſima cenſeri debet. Hanc igitur vnam à medicis omnibus vſurpandam. Author in antidotos retulit, tranſpoſito tamen ſimplicium ordine, & omnibus quorum idem pondus erat in eandem claſſem reductis, vt hinc minor eſſet pharmacopœo componendi atque conficiendi labor.

DE TROCHISCIS SEV PASTILLIS.

TROCHISCI è vipera quorum vſus eſt ad magnæ theriaces compoſitionem. Viperarum electarum atque præparatarum caro ex aqua pura cum anetho viridi & ſale coquitur dum oſſa deſerat, exempta teritur pila marmorea,ſenſimq́ue aſpergitur pari pondere medullæ panis triticei ar efacti, affuſo interim proprio viperarum iuſculo ſi opus ſit, & opobalſami vel ſuccedanei momento,trochiſci concinnantur drachmæ pondere diligenterque ſiccantur in vmbra.

TROCHISCI ſcyllitici in eandem theriaces compoſitionem referendi.
℞.medullæ ſcyllæ aſſatæ ℔.j.
farinæ erui ℥ viij.ſimul exquiſitè tunſa digeruntur in trochiſcos,& in vmbra exiccantur.

TROCHISCI hedychroi quorum idem quoque eſt vſus ad theriaces compoſitionem.
℞.mari aut balſamitæ,amaraci,aſari,aſpalathi aut eius ſuccedanei ań.ʒ ij.
ſchœnãthi,calami odorati aut galange,phu pontici,xylobalſami,opobalſami aut ſuccedaneorum,cinamomi,coſti ań.ʒ iij.
myrrhæ,folij,nardi indicæ,croci caſſiæ ań.ʒ vj.
amomi ʒ xij.
maſtiches ʒ j.vini optimi quantum ſatis eſt ad trochiſcos fingendos.

TROCHISCI cypheos ad mithridatij compoſitionem expetiti.
℞.pulpæ vuarum paſſarum,terebinthinæ coctæ ań.℥ iij.
myrrhæ,ſchœnanthi ań.℥ j.ß.
calami aromatici ʒ ix.
cinamomi ℥ ß.
bdellij,onychis id eſt blattæ bizantiæ,ſpicæ nardi,caſſiæ ligneæ,cyperi,arceuthidum,id eſt baccarum iuniperi ań.ʒ iij.
aſpalathi ʒ ij.ß.
croci ʒ j.mellis expumati,vini optimi ań.quantum ſatis fuerit ad trochiſcos concinnandos.

PLANTIVS in trochiſcos.

Trochiſcorum qui ad magnas compoſitiones veterum omnium ſententia celebrati ſunt,nulla facta eſt mutatio,ne quid etiam in maioribus compoſitionibus vſu confirmatis immutaretur.

TROCHISCI è capparibus lienis duritiem,terrent iam melancholiam flatúſque diſcutiunt.

℞.corticum radicum capparis,ſeminis agni añ.ʒ.vj.
ammoniaci ℥ ß.
ſeminis nigellæ,calamitæ,ſucci eupatorij, amygdalarum amararum, foliorum rutæ,ariſtolochiæ rotundę,ſeminis naſturtij añ.ʒ ij.
cyperi,ſcolopendrij,id eſt cæterachi,añ.ʒ j.Pulueres excipiantur ammoniaco in aceto diſſoluto,fingantúrque paſtilli.

P L A N T I V S.

Trochiſci è capparibus optimè etiam deſcripti ſunt,quibus ſi præterea addere placet gummi lacca ſeu caucami & rubiæ tinctorum añ.ʒ.j.efficaciores reddentur:nec alij trochiſci de lacca in hunc vſum admittendi erunt,quòd hi e capparibus ſatis ſint ad lienis obſtructiones & veteres affectus.

T R O C H I S C I de eupatorio iecoris præſertim obſtructiones tumorémque ſoluunt,diuturnas hinc natas febres,icterum & incipientem hydropem ſanant.
℞.mannæ electæ,ſucci eupatorij añ.℥ j.
roſarum ℥ ß.
ſpodij ʒ iij ß.
ſpicæ nardi indicæ ʒ iij.
rheibarbari,aſari,aniſi añ.ʒ ij.ß.Excepta omnia ſucco eupatorij & manna redigantur in trochiſcos.

P L A N T I V S.

Trochiſci ex eupatorio ſubſtituuntur quoque pro trochiſcis ex rheobarbaro & pro trochiſcis ex abſinthio,quòd eorum magna ſit affinitas,idémque vſus.

T R O C H I S C I alkekengi ſeu halicacabi renum ac veſicæ exulcerationes,hincque natam vrinæ difficultatem & ſanguinis emictionem compeſcunt.
℞.baccarum halicacabi ʒ iij.
ſeminum citruli,melonum & cucurbitæ mundatorum añ.ʒ.iij.ß
boli armenæ,gummi arabici,thuris,ſanguinis draconis, papaueris albi, amygdalarum amarārum,ſucci glycyrrhizæ,tragacanthæ,amyli,ſtrobylorum añ.ʒ.vj.
ſeminis apij,ſuccini,terræ lemniæ,ſeminis hyoſcyami,opij añ.ʒ ij.ex ſucco halicacabi trochiſci fiant.Alij quoque his perſimiles ſine opio componantur.
T R O C H I S C I è myrrha menſes validè cient,morbiſque ex eorum ſuppreſſione medentur, ſecundas,fœtúmque mortuum excludunt.
℞.myrrhæ ʒ iij,
lupinorum ʒ v.
foliorum rutæ,mentaſtri,pulegij,cumini,rubiæ,aſſæ fœtidæ,ſagapeni, opopanacis añ.ʒ ij.ex ſucco artemiſiæ paſtilli formantur.
T R O C H I S C I è terra lemnia incitatos & ferocientes humores præſertímque tenues compeſcunt,immodicum alui fluorem ſumpti ſedant, ſanguinis ſputum, vomitionem atque mictionē ſumpti quoque compeſcunt,& aliam ſiue è naribus,ſiue ex vtero,ſiue ea hæmorrhoide & vndeuis factam ſanguinis profuſionem admoti ſupprimunt.
℞.ſanguinis draconis,gummi arabici aſſati,roſarum rubrarum,ſeminis roſarum,amyli aſſati,ſpodij,acatiæ,hypociſtidos,lapidis hæmatitæ,balauſtiorum,boli armenæ,terræ lemniæ,coralij rubri,ſuccini añ.ʒ ij.
margaritarum,tragacanthæ,papaueris nigri añ.ʒ.j.ß.
ſeminis portulacæ toſti,cornu cerui vſti,thuris,nucum cupreſſi, croci añ.ʒ.ij.cum ſucco aut ſtillaticio liquore plantaginis finganrur trochiſci.

P L A N T I V S.

A trochiſcis è terra lemnia ſubſtracti ſunt trochiſci ramich quòd bonam iſtorum partem cōtineant. Hi autem plurimam adſtringentium paritérque refrigerantium medicamentorum materiam complexi videntur,vt idcirco non alijs ſit opus adſtringentibus compoſitionibus: cúmque hac omnium ſit validiſſima atque tutiſſima,aliæ omnes ſupprimātur vt trochiſci ramich,trochiſci diarhodon,trochiſci oxyacanthe,trochiſci è ſuccino ſeu carabe & trochiſci è ſpodio,quorū omnium minus eſt apta compoſitio. Trochiſci diarhodon qui ex roſis ſpodio,ſantalo rubro & albo,ex croco & caphura conſtant,in iſtorum locū ſuffici quoque poterunt,ſi ſapore nimium horrendi videbuntur.

T R O C H I S C I è caphura febrium ardētium æſtus,ſanguinis biliſque feruorem, viſcerum inflammationem calidiorémque intemperiem,ex biſque ortam ſitim compeſcunt.
℞.roſarum rubrarum ℥ ß.
ſpodij,glycyrrhizæ añ.ʒ ij.
quatuor ſeminum frigidorum maiorum,tragacanthæ,gummi arabici, croci, ſpicæ nardi indicæ añ.ʒ j.
ſantali citrini ʒ ij.ß.
ligni aloēs,cardamomi,amyli,caphuræ añ.℈ ij.ſacchari albiſſ. mannæ electæ añ.ʒ iij. mucilaginis pſyllij ex aqua roſarum depromptæ quantum ſatis eſt ad concinnandos trochiſcos.

TROCHISCI galliæ muſchatæ ſumpti cor, cerebrum, reliquáque viſcera mirè corroborant, os corpúſque totum odoris ſuauitate perfundunt.

℞. ligni aloés crudi ʒ v.
ambræ ʒ iij.
moſchi ʒ j. mucilaginis tragacanthæ ex aqua roſarum factæ quantum ſatis eſt ad trochiſcos.

TROCHISCI aliptæ muſchatæ idem quoque tum ſumpti tum ſuffitu excepti præſtant, difficiliquè reſpiratione liberant.

℞. ladani puriſs. ℥ iij.
ſtyracis calaminthæ ℥ j. ß.
ſtyracis rubiæ ℥ j.
ligni aloés ʒ ij.
ambræ ʒ j.
caphuræ ʒ ß.
moſchi ℈ ß. aquæ roſarum ſtillaticiæ quantum exigitur.

TROCHISCI bechici albi qui & pilullæ albæ nuncupantur, acrem deſtillationē leniunt raucitatem & aſſiduam tuſſim compeſcunt.

℞. ſacchari albiſſimi ℔. j.
ſacchari candi, penidiorum aň ℥ iiij.
radicis iridis florentinæ. ℥ ij.
amyli ℥ j. ß. mucilaginis tragacanthæ ex aqua roſarum factæ quantum ſatis fuerit ad trochiſcorum conformationem.

TROCHISCI narcotici tutò admoti capitis dentiúmque dolorem conſopiunt, in febrium ardoribus ſomnum accerſunt, eryſipelata, inflammationes extinguunt, partium omnium externarum dolores aliis medicamentis ſoluti compeſcunt.

℞. gummi arabici & tragacanthæ, amyli aň. ℥ ß.
ceruſæ lotæ aqua roſarum ʒ vj.
ſtyracis calaminthæ, myrrhæ, caſtorij, opij ſapa ſoluti aň. ℈ iiij.
croci ʒ ß. Trita omnia excipiantur mucilagine pſyllij ex aqua roſarum deprompta fingantúrque trochiſci.

PLANTIVS.

In trochiſcorum ordinem ad vrgentes cruciatus rectè hoc loco poſtremo trochiſcos adiecit narcoticos, quorum inprimis apta eſt cōpoſitio, & vſus perneceſſarius, nec vlli extabant in eos affectus accōmodandi.

DE ECLEGMATIS ET CONDITIS.

ECLEGMA è pineis nucleis craſſos thoracis pulmonúmque humores extenuat atque detergit, aſthmati, ſpirandi difficultati, tuſſique veteri idoneum.

℞. nucleorum pineorum recentium ʒ xxx.
pulpæ palmularum ʒ xxxv.
amygdalarum dulcium, amygdalarum amararum, auellanarum aſſatarum, tragacanthę, gummi arabici, glycyrrhizæ, amyli, capilli veneris, iridis florentinæ aň. ʒ iiij.
pulpæ paſſularum, butyri recentis, ſacchari albiſs. aň. ʒ iiij.
mellis albi expumati ℔. iij. fiat eclegma.

ECLEGMA ſanum & expertum, ad ea quæ propoſita ſunt ſuperiore validius.

℞. cinamomi, hyſſopi, glycyrrhizæ, aň ℥ ß.
zizypha, myxaria, aň. xxx. num.
vuarum paſſarum purgatarum, ficuum aridarum, palmularum pinguium aň. ℥ ij.
fenigręci ʒ v.
capilli veneris m̄. j.
ſeminis aniſi, feniculi & lini, radicis iridis, foliorum calaminthæ aň. ℥ ß. coquantur omnia in aquæ ℔. iiij. dum libræ duæ ſuperſint: expreſſum ius coquatur cum penidiorum ℔. ij. ad mellis craſſitudinem, ac tum adiice,
pinearum purgatarum ʒ v.
amygdalarum dulcium mundatarū, glycyrrhizæ, tragacanthæ, gummi arabici, amyli aň. ʒ iij.
iridis ʒ ij.

ECLEGMA è ſcylla ad eadem vitia accommodatum.

℞. ſucci ſeu mucoris ſcyllæ & mellis optimi expumati aň. ℔. j. coquantur in eclegmatis conſiſtentiam.

ECLEGMA ad aſthma omnium quæ propoſita ſunt efficaciſſimum.

℞. ſcyllæ aſſatæ ℥ ß.
r[illegible]icis ir[illegible]s, hyſſopi, praſſij, marrubij, aň. ʒ j.
myrrhæ, croci aň. ʒ ß. ex melle ſufficienti fiat eclegma quod etiam ex ſcylla compoſitum appellant

SIMPLICIA multa ſacchato condiuntur, vt diutius integris viribus perſiſtant: alia quidē in-

tegra, alia contuſa. Integra quidem triplo ſaccharo coquuntur, dum omni abſumpto humore ſyrupi perfecti conſiſtentia ſuperſit: vt acorus condîtus, ad frigidos cerebri & neruorum affectus, & eorum robur accerſendum.

Zinziber condîtum ad ventriculi cruditates & lentam pulmonum pituitam.

Bugloſſi radix condîta ad cordis palpitationem & animi defectionem.

Perſica condîta, Mala odorata condîta, Cortex citrij condîtus ad cardialgiã & melancholiã.

Cydonia condîta & diacydonion, Pira condîta ad ventriculum firmandum atque corroborandum.

Nuces iuglandes condîtæ, Myrobalani emblicæ atque cepulæ condîtæ, Nux moſchata condîta ventriculi concoctionem iuuant, appetentiam inuitant, robúrque augent.

Ceraſia condîta, Surculi lactucæ, endiuiæ & portulacæ condîti refrigerant, ſitim leniunt, appetentiam excitant.

Oxyacantha condîta, Ribes condîtum ſitim & bilis ardorem extingunt, reprimúntque alui profluuia.

Satyrium condîtum, Eryngium condîtum ſeminis pronentum faciunt & libidinem excitant, conceptionémque iuuant.

At verò quæ coctionem vix ſuſtinent contrita duplóque ſaccharo permiſta inſolantur conſeruantúrque, & nomen retinent ſacchari compoſiti vt ioſacchar, rhodoſacchar: hæc autem præcipuè extare debent, ſaccharum roriſmarini, ſaccharum florum ſaluiæ, florum betonicæ, florum pęoniæ & ſtœchados, ad cerebri neruorúmque frigidos affectus & eorum robur continendum, ad epilepſiam & apoplexiam.

Saccharum è floribus iridis & è capillis veneris, & è radice enulæ, pectus blandè expurgat, pulmonéſque iuuat.

Saccharum ſymphyti cruentam excreationem ſedat.

Saccharum violarum & florum bugloſſi, cor refrigerat & exhilarat.

Saccharũ roſatũ ventriculũ firmat, arcétque deſtillationes, & ſanguinis eruptiones cõpeſcit.

Saccharum è floribus cichorij iecur refrigerat eiúſque obſtructiones expedit.

Svcci præterea medicati non pauci in vſus aſſeruantur alij ſimplices ac ſynceri, alij ſaccharo permiſti, qui quòd coquendo in ſapæ conſiſtentiam craſſeſcant. Arabibus propterea robub, id eſt ſapales appellantur. Expreſſi ſubſidere permittuntur dum inclareſcant, purior portio percoquitur in mellis craſſitudinem, deinde inſolatur & reconditur. Si ſaccharum permiſcendum eſt, debet, id pari dimidium modo eſſe.

Succus è ribes aſſeruatur ad ſitim, ad bilioſas vomitiones aut alui excretiones.

Succus è nucibus diacaryon dictus, ad acres deſtillationes & anginas, habet ſucci nucum iuglandium recentium ℔.iiij. mellis optimi ℔.ij. coquuntur ad mellis conſiſtentiam.

Succus è moris diamoron dictus, ad depaſcentia oris & gingiuarum vlcera & ad deſtillationes acres.

℞. ſucci mororum domeſticorum ℔.ß,
ſucci mororum rubi, mellis optimi expumati añ. ℔.j.
ſapæ ℥ iij. coquantur in mellis conſiſtentiam.

Succus prunorum ſylueſtrium coquitur dum prorſus craſſeſcat, & pro acatia vſurpatur.

DE EXTERNIS MEDICAMENTIS AC PRIMVM DE OLEIS.

Olevm roſarum inflammationes & ſtomachi ardores extinguit, roborat, denſat, fluxioneſque ſiſtit.

℞. gemmarum roſarum rubrarum recentium, vnguibus expurgatarum atque tritarum, ſucci roſarum añ. ℔.j. macerentur in olei omphacini ſalis expertis ℔.v. in vitreo vaſe obturato, diebus ſeptem inſolentur, coquantur tribus horis in vaſe duplici, expreſſis abiectiſque foliis noua immittãtur, permutentúrque ſecundò ac tertiò. Poſtremò expreſſis abiectiſque foliis inſolentur & coquantur vaſe duplici, dum ſuccus abſumptus ſit. Si oleum deeſt omphacinũ ſalis expers, vulgare identidem agitandum lauandúmque ſucco vuæ acerbæ.

Olevm violarum ardores extinguit remittitque phlegmonas, pleuriticos iuuat, pulmonis thoraciſque vitia lenit. Fit ex vulgari oleo maturo vel amygdalino recenti & inſulſo, aut quod ſaltem aqua frigida elotum ſit. In id igitur recentes violæ purpureæ coniiciuntur operculato vaſe, inſolantúrque dies ſolùm x. tertio quoque die violis mutatis additiſque poſtremò ſiccis.

Olevm nymphææ magis refrigerat, ardoréſque præcipuè renum, veſicæ & capitis, ac etiam delirium compeſcit, accerſitque ſomnum. Fit vt violaceum ex floribus nymphææ albis oleo loto maceratis, at inſolatur dies xx. floribus ter interea mutatis.

Olevm papaueris omnia efficaciùs quàm nymphææ præſtat, & propriè capitis dolores atque delitia ſedat, ſomnúmque conſiliat. Papaueris albi flores, folia, atque capita contuſa macerantur oleo loto, perficiturque vt nymphææ. Coqui etiam poteſt leniter vaſe duplici. Sunt qui è papaueris albi ſemine perinde atque ex amygdalis oleum hoc exprimunt.

Olevm hyoſcyami albi eadem ratione comparatur atque papauerinum, tum macerando tum exprimendo: non minùs ad omnia efficax quàm papauerinum.

Olevm mandragoræ ſimplex multò euidentiùs refrigerat, dolores ex inflammatione compeſcit & ſomnum accerſit. Fit autem è pomis mandragoræ tuſis & oleo maceratis leoitérque coctis vt nymphææ oleum.

Olevm mandragoræ compoſitum omnium ſummè refrigerat & dolores omnes ex inflammatione atque etiam alios cõſopit, capitis dolores, phrenitides compeſcit illitum & naribus obiectum, promptéque ſomnum conciliat.

♃.olei ℔.ij.ß,
ſucci pomorum mandragoræ ℥ iiij,
ſucci hyoſcyami albi ℥ ij.
ſucci capitis papaueris albi ℥ iij,
ſucci violarum, ſucci cicutæ tenerrimæ añ. ℥.j,
opij, ſtyracis calaminthæ añ. ℥ ß. permiſta omnia diebus x. inſoleotur, deinde coquantur vaſe duplici dum ſucci abſumpti ſint, oleum tandem coletur atque recondatur.

Olevm melinum quod & cydoniorum, refrigerat & adſtringit, ventriculo, iecori, inteſtiniſque imbecillis accommodatum: hinc vomitum, alui profluuium, ſudorémque illitu ſiſtit.

♃.cydoniorum cum cortice & ſemine tuſorum, ſucci cydoniorum añ. ℔.ß.
miſce in vaſe vitreo & affunde olei omphacini ℔.j.ß. Inſola diebus xv. deinde bulliant horis quatuor in vaſe duplici. Expreſſis cydoniis alia deinde ſimiliter ſecundò incoquantur, atque etiã tertiò dum nihil reliquum ſit humoris. Expreſſum tandem oleum recondatur.

Olevm myrtinum refrigerat, adſtringit, & coborat, propriè verò cor, ventriculum, cerebrũ atque neruos: fit vt melinum ex myrti baccis & foliis, addito etiam ſucco cùm haberi poteſt.

Olevm maſtichinum cerebrum, neruos, ventriculum hepárque adſtrictione corroborat, lienteriæ, vomitioni & cruditati accommodatum.

♃.maſtiches ℥ iij,
aquæ roſarum ℥ iiij.
olei omphacini vel roſacei ℔.j. coquantur in vaſe duplici ad aquæ conſumptionem. Vinum vice aquæ roſarum imponitur, quum neruorum laſſitudo lenienda eſt.

Olevm mentæ ventriculum aliáſque partes illitu corroborans concoctionémque iuuans moderato calore: mentæ ſatiuæ tunſa folia cum ſucco macerãtur in oleo omphacino, inſolantur, coquuntur, ſæpiúſque mutantur, vt in roſaceo præceptum eſt.

Olevm abſinthij modicè calfacit & corroborat, concoctionem iuuat, appetentiam excitat, obſtructa ſoluit, lumbricos enecat. Abſinthij comæ tunſæ in oleo quoque omphacino macerantur, hócque vt mentæ oleum perficitur.

Olevm chamæmelinum neruos atque membranas moderata adſtrictione corroborat, modic resoluit, dolores apprimè ſedat.

♃.florum chamæmeli recentium & tuſorum ℔.j. merganturc & macerentur in oleo dulci maturo, & inſolentur diebus canicularibus xx. Expreſſis reiectiſque foliis oleum recondatur.

Olevm liliorum thoracis, ventriculi, vteri, renum, veſicæ atque neruorum dolores ſedat, lenit atque coquit.

♃.florum liliorum alborum integrorum abiectis duntaxat filamentis croceis ℔.j. macera in oleo dulci & maturo & inſola diebus xx. Fit & aliud quod cõpoſitum appellant ad omnia quæ dixi efficacius, quod recipit,
maſtiches, calami aromatici, coſti, olei pyrethri, carpobalſami añ. ℥ j.
caryophyllorum, cinamomi añ. ℥. ß.
croci ℥ iij. Tunſa omnia aqua macerentur horis xxiiij, bulliant modicè, ſubſtractis igne affunde olei dulcis ℔ ij.
Foliorum lilij ℥ viij. Inſolentur dies xl. expreſſumque oleum reponatur.

Olevm leucoij lutei, thoracis, renum, veſicæ, neruorum articulorúmque dolores cõpeſcit.

♃.florum leucoij ℔.j. macera in ℔.j.ß olei dulcis. Inſola dies x. ter mutatis floribus: expreſſum oleum reponitur, adiectis ſi placet florũ ſiccorum ℥ iij.

Olevm iaſminum eadem quæ leucoij oleum multóque validiùs confert, ſummè præterea molliens ac leniens. Similiter è iaſmini floribus comparatur atque liliorum.

Olevm anethinum modicè calfacit & digerit, cephalalgiam neruorúmque dolores lenit & ſomnum conciliat. Fit ex comis anethi viridibus quæ in ſufficienti oleo dulci macerantur inſolantúrque die vno: aut coquuntur in vaſe duplici, expreſſiſque comis colatum oleum reconditur.

Olevm amygdalarum dulcium dolores demulcet, partes exaſperatas, præcipuè verò pulmones reneſque lenit, ſicca & dura emollit, hecticis & tabidis familiare. Fit autem ſic, amygdalę dulces diligenter expurgatæ plurimùm teruntur, affuſo aquæ roſaceæ momento, deinde vaſe exceptæ circiter horas quinque in aqua calida continentur foueantúrque vt aliquantum incaleſcãt. Poſtea ſacculo concluſæ torculari premantur dum oleum emanet.

Olevm lumbricorum moderato calore emollit lenitque dolorem, contuſis & arthriticis inprimis aptum.

♃.lumbricorum terreſtrium lotorum & præparatorum ℔.ß,

tinnitúſque diſſipat,manantia capitis vlcera,pſoras,lepras fœdáſque cicatrices extergit,clyſtere aquas & lumbricos elicit.

Ricini grana expurgata tunduntur,ex hiſque perinde atque ex amygdalis oleum prolicitur.

OLEVM balaninum aurium quoque dolores & ſtrepitus ſoluit,varos,lentigines,maculas,cicatricéſque nigras delet, & aluum ſubducit, vomitúmque ciet. Fit ex balano myrepſica quod granum ben Arabes appellant,teritur,calefit,oleúmque exprimitur, non aliter quàm ab amygdalis.

OLEVM è caſtorio frigidis confert cerebri & neruorum affectibus, ſurditati, aurium tinnitui,paralyſi,tremori,ſpaſmo & febrium rigori inuncta dorſi ſpina.

℞.caſtorij aqua vitæ ſoluti ℥ j.olei ℔.j.bulliant in vaſe duplici dũ tertia pars abſumpta ſit.

OLEVM euphorbij ſimplex eadem ſed efficacius multò præſtat, ac præterea naribus immiſſum pituitam elicit.

℞.euphorbij ℥.ß.
olei leucoij lutei, vini odoriferi añ.℥.v.coquantur ad vini conſumptionem.

OLEVM è lateribus,quod & philoſophorum appellant,calfacit,penetrat, mollit dura,reſoluit ac diſcutit tumores frigidos: opitulatur ſpaſmo, epilepſiæ, paralyſi, podagræ, & omnibus iuncturarum & neruorum frigidis affectibus. Laterem ruffum ac inueteratum in fruſtula confringe,hæc vrito in prunis donec tota excanduerint: deinde exempta reſtinguito in oleo claro veteri,& dimittito quouſque ſe oleo impleuerint. Poſtea oleo exempta in tenuiſſimum puluerem contundito,atque in cucurbitam vitream indito & arte oleum elicito & reponito.

PETROLEVM ſummè calidum,attenuans,penetrans,ſiccans ac digerens: materiam omnem frigidam è quauis corporis ſede abſumit, epilepſiam, paralyſim,ſpaſmum, neruorum articulorúmque dolores, lienis, renum, veſicæ, vteri frigidiores affectus ſoluit: hoc non arte ſed natura prouenit,ac pleriſque locis ex petris & rupibus emanat.

PLANTIVS in olea.

Olearum compoſitiones veteribus vſurpatas ſecutus author, nihil in iis immutãdum putauit, nec (quòd extrinſecus ſolùm inducantur) tanta fuit in laborantium gratiam mutandi neceſſitas. Ad omnium cauſarum affectuumque genera, præſtantiſſima quæque olea ſelegit ac protulit, cæteris prætermiſſis, quæ aut parum efficacia aut ſupernacua videbantur. Nec enim neceſſarium videbatur olim nymphæa citrina quòd ſub altero comprehendatur, nec oleum populeum quòd efficacius eo ſit vnguentum populeum: nec oleum alterum mandragoræ, nec oleum coſtinum, nec oleum de piperibus, nec oleum maiorana, nec irinũ compoſitum, nec ſambuchinum, nec moſchelinum, quòd alia ſatis multa exiſtant quibus vſu faciliore maior ſit calfaciendi, attenuandi, digerendiq; facultas.

DE VNGVENTIS.

VNGVENTVM Galeni refrigerans, ad phlegmonas eryſipelatã, herpetas, omnémque calidiorem intemperiem efficax.

℞.ceræ albæ ℥ iiij,olei roſati ℔.j.liquata vaſe duplici in vas aliud transfundantur, ſenſimque affuſa aqua frigidiſſima ac ſubinde mutata diu ſubigantur. Poſtremò autem ſemperuiui aut ſolani defæcatus ſuccus ſubigendo infunditur, ſi præſertim ad affectus non exulceratos expoſcitur,aut acetum ſi integra necdum exaſperata eſt cuticula.

PLANTIVS in vnguenta.

Vnguentum Galeni refrigerans tametſi deſcriptione vulgari nec ſolani nec ſemperuiui ſuccum habeat, his tamen adiectis efficaciſſimum redditur ad omnes affectus qui refrigerari poſtulant.

VNGVENTVM roſatum ad eoſdem quoque affectus adhibetur,aut certè inefficacius.

Adeps ſuillus membranis expurgatus nouies lauetur aqua calida, ac deinde toties aqua frigida: poſtea roſarum rubrarum recentium,contuſarũ par pondus ei permiſceatur, ſinatúrque marceſcere diebus ſeptem. Fuſus adeps igne lento percoletur,rurſumque in eo roſarum tuſarum tantundem maceretur diebus ſeptem, affuſo pariter ſucci roſarum dimidio & olei amygdalini partibus ſex: rurſum ſenſim coquantur dum ſuccus totus abſorptus fuerit.

VNGVENTVM populeum phlegmonas,febrium æſtus, renum capitiſque ardores compeſcit, ſomnum temporibus illitum conciliat.

Gemmarum populi recentium ℔.j. maceretur in axungiæ ſuillæ inſulſæ præparatæ ℔.iij. dum quæ ſequuntur omnia æſtate comparari poſſint.

℞.foliorum papaueris rubri, foliorum mandragoræ, foliorum hyoſcyami, cymarum rubi teneriſſimarum, ſolani, lactucæ, ſemperuiui maioris & minoris, bardanæ, violæ, vmbilici veneris añ. ℥ iij,contuſa omnia permiſceantur axungiæ & oculis populi, exactis diebus x. affunde aquæ roſarum lib.j.coquantur igne lento dum aqua omniſque liquor ſit abſumptus: coletur exprimatúrque,ac ſi opus ſit recoquatur dum vnguenti temperaturam acceperit.

VNGVENTVM album refrigerans ac leniter aſtringens, inflãmationes exuſtionéſque compeſcit, ſcabiei & pruritus ardorem omnéſque bilioſas eruptiones reſtinguit.

℞.ceruſæ ℥ iiij.lithargyri ℥ ij. lauentur diu in aqua roſarum, qua eiecta mortario excipian-

tur, ſenſimq́ue oleum affundatur roſaceum quantum combibere poſſint, continenter agitando atque ſubigendo dum bona ſit vnguenti conſiſtentia: addatur ſub finem aceti albi pauxillum & caphuræ ʒ.j.ß.

PLANTIVS.

Vnguentum album quale hic deſcriptum eſt, vnum erit vice eorum quæ inſcribuntur, vnguentum de lithargyro, vnguentum nutritum, vnguentum de ceruſa crudum, & vnguentum de ceruſa coctum, quod & emplaſtrum de ceruſa appellatur: eorum enim vires hoc vnum complectitur.

VNGVENTVM adſtringens laxiores partes contrahit, ductus viáſque coarctat, fluxiones intercipit atque repellit, vuluæ, vteri, ſedis, inteſtinique prolapſum cobibet, & profluentem ſanguinem admotum ſiſtit.

℞. gallæ immaturæ, nucum cupreſſi, baccarum myrti, balauſtiorum, malicorij, corticũ glandium, acatiæ, rhoïs, maſtiches añ. ℥.j. omnia exquiſitiſſimè trita macerẽtur dies circiter quatuor in ſuccis meſpillorum & ſorborum immaturorum, deinde ſiccentur igni non acri, & cum olei roſati ſæpiùs in aqua aluminoſa loti ℔.j.ß. & ceræ albæ ℥ iiij. fiat vnguentum.

PLANTIVS.

Vnguentũ hoc adſtringens quòd validiſſimum ſit ac paratu facile, vſurpandum erit pro vnguento comitiſſæ & alio quouis adſtringente.

VNGVENTVM diachalciteos, quod & palmæum appellant, omnes recentes fluxiones ſiſtit, veteréſque reſoluit, vlcera maligna & dyſepulotica glutinat.

℞. adipis ſuilli recentis ſine ſale & fibris ℔.ij,
olei veteris, lithargyri triti & creti añ. ℔.iij,
chalcitidos læuigatæ ℥ iiij. Adeps & oleum liquantur prunis non acribus, iiſque inſperguntur lithargyros & chalcitis, mouentúrque continenter tribus palmę aut ſaltem myrti, ſorbi, meſpili vo ramis recentibus, vbi cerati craſſities erit, inter coquendum ramus tenellus minutim conciſus iniicietur: rurſumq́ue coquetur donec digitos non inquinet, veramq́ue emplaſtri temperaturam ſit aſſequutum.

PLANTIVS.

Vnguentum diachalciteos ex hac Galeni deſcriptione vſurpandum eſt vice eorũ quatuor quæ à Meſue traduntur, duo ſub deſcriptione vnguenti diaphœnicon aliáque duo ſub deſcriptione vnguenti palmæi.

VNGVENTVM diapompholygos refrigerat, adſtringit, fluxiones inhibet & vlcera caua implet, maligna ad cicatricem perducit.

℞. olei roſacei ℥ x,
ſucci ſolatri ℥ iiij. bulliant ad ſucci conſumptionem: adde ceræ albæ ℥ v,
ceruſæ lotæ ℥ ij,
plumbi vſti & loti, pompholygis, thuris añ. vnciam: coquantur in vnguenti formam.

VNGVENTVM rubrum exiccans eiuſdem facultatis.

℞. olei roſarum ℔.j.
ceræ albæ ℥ v. liquatis inſperge,
lapidis calaminaris, terræ lemniæ exquiſitè tritorum añ. ℥.iiij,
lithargyri, ceruſæ añ. ℥ iij.
caphuræ ʒ j. coquantur in vnguentum.

VNGVENTVM dialthæas modicè calfacit, emollit, humectat atque lenit.

℞. althææ radicum recentium & contuſarum ℔.ij.
ſeminis lini & fenigræci contuſorũ añ. ℔.j. macerentur in aquæ ℔.viij. dein leniter coquantur exprimatúrque mucilago: de hac ℔.ij. & olei ℔.iiij. pariter bulliant dum mucilago ſit abſumpta, ac tum adde
ceræ ℔.j,
reſinæ ℔.ß,
terebinthinæ ℥ ij. percoquantur in vnguenti craſſitiem.

PLANTIVS.

Vnguentum dialthæas ſimplex deſcriptum eſt, quòd compoſitum propter colophonium & galbanum, & gummi hederæ ſordidum nimis eſſet, aliaq́; extarent ad digerendum efficaciora.

VNGVENTVM reſumptiuum dictum, cui etiam ſumma vis ineſt emolliendi blandè & ſine manifeſto calore aſthmaticis, hecticis, tabidis, pleuriticis atque febricitantibus tutò adhiberi poteſt.

℞. ſeminis lini, althææ & fenigræci, gummi arabici, tragacanthæ añ. ʒ ij. macerentur & bulliant in ℔.ß. aquæ roſarum, eliciatur mucilago, in qua diſſolue,
adipis ſuilli, gallinæ, anſeris & anatis añ. ℥ ij,
œſypi ℥ ß,
olei violarum, chamæmeli & amygdalarum dulcium añ. ℥.ij,
medullæ vituli, butyri recentis, ceræ albæ añ. ℔.ß. coquantur in vnguentum.

PLANTIVS.

PLANTIVS.

Vnguentum hoc, quod reſumptiuum inſcribitur, ea eſt compoſitione, vt cæteris quæ ad emolliendum, leniendum aut relaxandum compoſita ſunt, iure præferendum ſit. Nam neque vnguentũ diadapibus, neque vnguentum pectorale geminum, neque vnguentum philagrij, neque vllum vſquam ad emolliendum & ad eos quos dixi effectus præſtantius.

VNGVENTVM agrippæ non modò emollit, ſed & validè attenuat & incidit, corporiſque œdemata diſcutit, & vetera neruorum vitia ſanat, tenum doloti ſuccurrit, ventrem illitu ſubducit, & hydropicos iuuat. 11 X

℞. radicis bryoniæ ℔.ij, radicum cucumeris agreſtis ℔.j, ſcyllæ ℔.ß, radicis ireos recentis ℥ iij, radicum filicis & ebuli, tribuli marini añ. ℥.ij. Tunſa omnia recentia macerentur diebus ſex vel octo in olei veteris non rancidi ℔.iiij, parum deinde ferueſiant, & in expreſſo oleo ceræ citrinæ ℥ xv. liqueſiant in vnguenti conſiſtentiam.

PLANTIVS.

In vnguento Agrippa rectè monet ſimplicia omnia recentia ſumenda eſſe, nec admodum eſſe coquenda. his enim crudis tametſi vis ineſt molliendi & attenuandi validiſſima, coctione tamen perit atque diſperditur. Unde alio loco rectè præcipit author ad ſcirrhos emolliendos ex hiſce radicibus contuſis atq; crudis addita axungia & cera cataplaſma confici in primis efficax.

VNGVENTVM ἀρῆγον, id eſt auxiliare calfacit, validè extenuat atque digerit, corporis præſertímque neruorum frigidis affectibus, conuulſioni, reſolutioni, lumbotum, articulotum, colicóque dolori aptum. 12

℞. torismarini, maioranæ, tadicis iari, ſerpylli, rutæ, radicis cucumeris agreſtis añ. ℥.iiij. ß. fo[li]orum lauri, ſaluiæ, ſabinæ, pulicariæ maioris & minotis, tadicum bryoniæ añ. ℥.iij, lauteolæ ℥.ix, foliotum cucumeris agteſtis & nepitæ añ. ℔.ß. Omnia maio menſe collecta & expurgata tunduntur recentia, & macerantur diebus ſeptem in olei optimi ℔.vj. affuſa aqua vitæ ad ℔.j. deinde coqnuntut dum contabeſcant & abſumpta ſit aqua, oleum percolatur in quo ceræ ℥.xvj. liquantur & adipis vrſini, olei laurini añ. ℥.iij, olei moſchelini ℥.ß. petrolæi. ℥.j. butyri ℥.iiij. agitando hi puluetes inſperguntur, maſtiches, olibani añ. ʒ.vij. pyrethri, euphorbij, zinziberis, piperis añ. ℥.j. Omnia in vnguenti formam coëant.

VNGVENTVM marciatum magnum cerebri, neruotum articulotúmque frigidis affectibus, tremori, cõuulſioni, paralyſi, arthritidi in primis vtile: prędutis tumoribus lienis pręſettim emolliendis efficax. 13

℞. ceræ albæ ℔.j, olei ℔.iiij. torismarini, foliorum lauti añ. ℥.iiij. tamariſci ℥.iij. rutæ ℥.iij.ß. ebuli, ſabinæ, balſamitæ, id eſt mentæ aquaticæ, ocimi, ſaluię, polij, calaminthes, artemiſiæ, helenij, betonicæ, acanthi quæ eſt branca vrſina, aſpargulæ quæ eſt aparine, anemones quæ herba venti dicitur, pinpinellæ, agtimonij. abſinthij, phlomi minoris qui & herba paralyſis, coſti herbæ hortenſis, quæ herba dicitur ſanctæ Mariæ. cymarum ſambuci, ſemperuiui minoris quod craſſula appellatur, millefolij, ſemperuiui maioris, chamædryos, plantaginis ſeu quinquenetuiæ, centautij minoris, fragatiæ, quinqnefolij, tetrahit id eſt herbæ iudaicæ añ. ℥.ij. ʒ.ij. radicis althææ, cumini, myrrhæ añ. ℥ j. ß. fenigræci ʒ vj. butyri ʒ v. ſeminis vrticæ, violarum & papaueris tubri, mentaſtri ſeu mentæ agreſtis, mentæ ſatiuæ, oxylapati, polytrichi, cardiobatani, id eſt cardui benedicti, periclymeni, id eſt captifolij ſeu matris ſyluæ, maratri, herbę moſchatæ quæ eſt ptima geranij ſpecies, trifolij acetoſi quod aleluya dicitur, ſcolopendrij quod eſt ceterach, criſpulæ, id eſt buphthalmi, caphuratæ herbæ, id eſt abrotoni, ſtytacis medullæ ceruinæ añ. ʒ ij. adipis vrſini, adipis gallinacei, maſtiches añ. ℥ ß. thuris ʒ ij. olei nardini ℥ j. Herbæ ad finem maij menſis collectę recentes terantur macerenturque diebus ſeptẽ in vino optimo odorato, octauo die coquuntur ſimul dum vinum ex dimidio abſumptum ſit, ac tum oleum affunditur. Rurſumque coqnuntut dum herbæ contabeſcant & vinũ prorſus ſit abſumptum: deinde colatur & exprimitur oleũ, in quo rurſus concaleſacto ſtyrax, butyrum, adipes, maſtiche, thus, oleum nardinum & cera quo dixi ordine adiiciuntur, cúmque diſſoluta fuerint agitatione continenti ſubſtrahantur igni, & concretum vnguentum recondatur.

PLANTIVS.

Vnguenti martiati tres apud quoſdam traduntur deſcriptiones non admodum quidem neceſſariæ ad frigidos neruorum aliarumq; partium affectus, cùm ad hos abundè faciat vnguẽtum aregum nunc deſcriptum. At verò qui martiatũ hoc habere velit, deſcriptionem hanc ſequatur ex Nicolao Myrepſo depromptam atque reformatam.

VNGVENTVM baſilicum minus quod & tetrapharmacum veteres appellatunt, calfacit, humectat, dolotem mitigat, ac pus mouet, phlegmonis increſcentibus vtile. 14

℞. reſinæ, picis, ceræ añ. ℔.ß. olei quod ſatis eſt.

BASILICVM magnũ eadem præſtat & detergendis quoque & implendis vlcetibus idoneũ.

℞. ceræ albæ, reſinæ, ſeui vaccini, picis, terebinthinæ, olibani, myrrhæ añ. ℥ j. olei quod ſatis eſt.

PLANTIVS.

PLANTIVS.

In vnguento baſilico, aureo, apoſtolorũ, ægyptiaco & enulato nihil immutandum putauit in vnguento citrino ſimplicium doſes admodum incertas atque deprauatas reformauit, atque plus ineſſe voluit radicis dracuntij (cuius ad propoſitos cutis effectus ſumma vis eſt) quam ceruſæ aut alterius cuiuſuis ſimplicis. In componendi quoque ratione certum modum expreſſit adiiciendorum citriorum malorum, quorũ, pulpa atque ſuccus ad ea cutis vitia non minus vtilis, imò etiam vtilior quàm cortex habetur.

VNGVENTVM aureum vulnera leuiter detergit, glutinat ac tutò curat.

℞. ceræ citrinæ ℔ . ß, olei non rancidi ℔ . ij. ß, terebinthinæ ℥ ij, reſinæ, colophoniæ añ. ℥ j. ß. thuris maſtiches añ. ℥ j. croci ʒ j. Cera ex oleo liquatur, adiiciunturque reliqua exquiſitè trita.

VNGVENTVM apoſtolorum vulnera & vlcera cõtumacia itémque fiſtulas detergendo expurgat, fungoſam aut mortuam carnem abſumit & nouam reſtituit.

℞. terebinthinæ, ceræ albæ, ammoniaci añ. ʒ . xiiij, opopanacis, floris æris añ. ʒ ij. ariſtolochiæ rotundæ, thuris maſculi, bdellij añ. ʒ vj. myrrhę, galbani añ. ʒ iiij. lithargyri ʒ ix. olei ſi æſtas fuerit ℔ . ij. ſi hyems ℔ . iij. Bdellium, ammoniacum, opopanax & galbanum acet[illegible] macerata atque ſoluta cum cæteris tritis in oleum & ceram liquefacta coniiciuntur, coquunturqu[illegible] agitando in vnguenti formam.

VNGVENTVM Ægyptiacum multò validius quàm apoſtolorum vlcera vetera atque fiſtuloſa extergit, excreſcentem aut emortuam carnem vehementer exiccat & exedit non ſine ſenſ[illegible] doloris.

℞. æruginis ʒ v. mellis optimi ʒ . xiiij. aceti fortis ʒ vij. coquuntur ſimul omnia dum vnguento ſua craſſities & purpureus color accedat.

VNGVENTVM ex Enula quod enulatum appellãt, ad pruritum, ad ſcabiem tum ſiccam tum humidam, & ad alias cutis fœditates mirè efficax.

℞. radicis enulæ ex aceto coctæ, tuſæ & cretæ ℔ . j. axungiæ porci, olei añ. ℥ iij. cerę nouę ℥ j. argenti viui extincti, terebinthinæ lotæ añ. ℥ ij. ſalis vulgaris bene triti ℥ ß. Cera & axungia ex oleo liquantur, his additur enula, deinde argentum viuum & ſal, poſtremò terebin[illegible]. Tutior eius fuerit vſus, ſi vice argenti viui imponatur ſucci fumariæ & limonum añ. ℥ j. Vt unumque igitur ſeorſum habendum eſt.

VNGVENTVM citrinum aut rectius citreum, papulas ex bile aut ſalſa pituita in cute præſ[illegible]timque faciei erumpẽtes reprimit, lentigines, impetigines, liuores, fœdas cicatrices & oculoru[illegible] rubores extergit.

℞. boracis ℥ ij. caphuræ ʒ j. corallij albi ℥ ß. amianti, id eſt aluminis plumoſi, vmbilici marini ſeu belitici, tragacanthæ, amyli, cryſtalli, enthali, dentali, thuris albi, nitri añ. ʒ ij. ceruſæ ex radice dracuntij factæ ℥ j. ceruſæ vulgaris ʒ vj. adipis ſuilli recentis ſalis expertis & puri ℔ j. ß. ſeni capri[illegible] ℥ j. ß. adipis gallinacei ℥ [illegible] Adipes in duplici vaſe liquefiant, in iis macerentur & leniter coquantur citrea mala duo m[illegible]utim conciſa. Adipes colentur in biſque trita omnia laborioſè iniiciantur & rudicula ſubigantur nouiſſimè borax & caphura tenuiſſimè tritæ inſperguntur. Coctum vnguentum ac deinde concretum recondatur.

DE EMPLASTRIS.

EMPLASTRVM diachylon ſimplex iecoris, lienis, externatúmque partium prędoros tumores incipientéſque ſ[illegible]rrhos emollit, ſenſimque diſſipat.

℞. mucilaginum, ſeminis ſenigræci, ſeminis lini & radicum althęæ añ. ℔ . j. olei veteris puri ℔ . iij. lithargyri purgati atque triti ℔ . j. ß. lithargyrum in mortario ſenſim oleo diluatur du[illegible] exquiſita ſit [illegible]ſt o[illegible]gni dein lento coquantur ſpatha aſſiduò ſubigendo dum craſſeſcant: ac tum his pa[illegible] fundantur depromptæ mucilagines, percoquantúrque in emplaſtri ſubſtantiam. Si val[illegible] deſideratur in ſingulas libras ſingulæ vnciæ radicis iridis tritæ inſpergen[t]ur.

EMPLA[S]TRVM diachylon magnum cui vis ad omnia quæ dixi quam ſimplici præſtãn[ti]or eſt propte[r] quòd ex pluribus tum mollientibus tum digerentibus conſtet. ℞. lithargyri puri, triti & [c]reti ℔ . j. olei irini, chamæmelini, anethini añ. ℥ viij. mucilaginum ſeminis li[n]i, ſenigræci, ficuum pinguium, & vuarum paſſarum, ſucci iridis & ſcyllæ, œſypi, ichthyoc[o]llæ añ. ʒ . xij. ß. terebinthinæ ℥ iij. reſinæ pini, ceræ citrinæ añ. ℥ ij. Omnia in emplaſtrum redigãtur eadem arte qua in ſimplici diximus.

EMPLASTRVM è mucilaginibus præduros quoque tumores validè mollit ac digerit, abſceſſus quoque maturat, eorúmque ruptorum ſaniem ac pus abſtergit.

℞. mucilaginum ſeminis lini, althææ, ſenigræci, & mediani corticis vlmi añ. ℥ iiij. ß. oleorum chamæmeli, liliorum & anethi añ. ℥ j. ammoniaci, galbani, opopanacis, ſagapeni añ. ℥ ß. croci ʒ ij. terebinthinæ ℥ ij. ceræ nouæ ʒ xx. fiat emplaſtrum arte iam præſcripta.

PLANTIVS in em[p]laſtra.

Multa quidem ad emolliendum emplaſtra veteres deſcripſerunt, & ex his quatuor ſub nomine diachylon

chylum, quorum duo hæc tamen præſtantiſſima ſunt. Sed & hoc emplaſtrum è mucilaginibus multò ad omnia potentius exiſtit quàm quod Zachariæ filio adſcribitur, quod proinde minimè deſcribendum fuit,

EMPLASTRVM è meliloto ſtrenuè quoque emollit ac digerit, doloréſque lenit, accommodatum ventriculi, iecoris, atque lienis præduris tumoribus tenſiſque hypochondriis.

℞ meliloti ℥ vj. florum chamæmeli, ſeminis fenigræci, radicis althææ, baccarum lauri, abſinthij, ſampſuchi an̄. ʒ. iij. cardamomi, cyperi, ireos, ſpicæ nardi, ammios, caſſię ligneæ, ſeminis apij, aniſi an̄. ʒ ij. ß. ammoniaci ʒ x. ſtyracis, bdellij an̄. ʒ. v. terebinthinæ ℥ j. ß. ficus pingues xij. ſeui hircini, reſinæ an̄. ℥ ij. ß. ceræ ℥ vj. olei maioranæ & nardini an̄ quantum ſufficit: fiat emplaſtrum. Seuum hircinum, reſina & cera in oleis liquentur, his ficus pingues tritæ & cretæ addantur, deinde ammoniacum & bdellium aceto ſoluta, poſtea terebinthina, poſtremò reliquorum pulueres creti.

PLANTIVS.

Emplaſtrum è meliloto, è baccis lauri, ceroneum & oxycroceum ſatis quidem eſſe videbuntur ad omnes affectus & dolores qui digeri reſoluiq́ postulant, vt idcirco non aliis opus fuerit, neque emplaſtro è ſinapi, neque emplaſtris variis è fermento, neque emplaſtro de alliis; neque emplaſtro relato ad Ariſtarchum.

EMPLASTRVM è baccis lauri ventriculi, præcordiorum, inteſtinorum, vteri ac veſicæ, aliarúmque partium dolores à flatibus aut à frigida quauis cauſa fuborros mirè demulcet.

℞. thuris, maſtiches, myrrhæ an̄. ℥ j. baccarū lauri ℥ ij. cyperi, coſti an̄. ℥ ß. mellis colati quantum ad omnia cogenda ſatis eſt. Id putant ad hydropem mirabile reddi ſi pondus cyperi ſit ℥ j. ß. & caprinum ſtercus arefactum addatur pondere ℔. ß.

EMPLASTRVM ceroneum lienis duritiem mollit, hydropi & frigidis vteri affectibus, thoracis ſcapularúmque doloribus à frigore ortis ſuccurrit.

℞. picis naualis colatæ, ceræ an̄. ℥ ij. & ʒ. iij. ſagapeni ℥ ij. ammoniaci, terebinthinæ, colophoniæ, croci an̄. ℥ j. & ʒ iij. aloës, thuris, myrrhæ an̄. ℥ j. opopanacis, ſtyracis, galbani, maſtiches, aluminis, fenigræci, ſtyracis rubri, bdellij an̄. ʒ iij. lithargyri ʒ j, ß. Emplaſtrū hac forma concinnetur: ſagapenum, galbanum, opopanax, ammoniacum & pix vino liquentur & colētur, his colophoniam colatam, deinde ſtyracem, maſtichen, thus, myrrham, bdellium trita cretáque, paulò pòſt iniice terebinthinam, alumen, lithargyrum & ſenigræcum. Coctum ex his emplaſtrum in aquam mergitur frigidam & ſubigitur manibus, addito puluere aloës & croci, manibus ſemper vnctis oleo laurino, concinnantur magdaleæ.

EMPLASTRVM oxycroceum omnem quoque duritiem mollit, atque diſcutit, articulorum dolores & eos qui circum membranas ſunt oſſium euocat atque diſperdit.

℞. ceræ, picis naualis, croci, colophoniæ an̄. ℥. iiij. terebinthinæ, galbani, ammoniaci, myrrhæ, thuris, maſtiches an̄. ℥ j. & ʒ. iij. Galbanum & ammoniacum aceto liquantur atque colantur: pix dein colata additur, ab hac cera, mox colophonia & terebinthina, non multò pòſt thus, maſtiche & myrrha. Coctum emplaſtrū in frigidam mergitur, expreſſúmque ſubigitur cum puluere croci, manibus oleo perunctis.

EMPLASTRVM de ianua ad vulnera & recentia vlcera mirè efficax inflammationem ſedat, detergit, agglutinat & carne implet & ad cicatricem perducit.

℞. ſuccorum apij, plantaginis & betonicæ an̄. ℔. j. ceræ, picis, reſinæ, terebinthinæ an̄. ℔. ß. In ſuccis reliqua tria ſenſim agitando coquantur ad ſuccorum conſumptionem, ac tum igni ſublatis addatur terebinthina.

EMPLASTRVM gratia Dei ex eadem ferè materia & ad eoſdem vſus.

℞. terebinthinæ ℔. ß. reſinæ ℔. j. ceræ albæ ℥. iiij. maſtiches ℥ j. betonicæ, verbenæ, pimpinellæ recentium an̄. m̄. j, tunſæ herbæ ex vino albo coquantur dum tabeſcant, liquor exprimatur in quo cera, reſina & maſtiche coquantur in idoneam emplaſtri cōſiſtentiam: igni ſublatis terebinthina permiſceatur.

EMPLASTRVM diuinum ad maligna vlcera multò præſtantius, eorum enim ſaniem ac putredinem detergit & abſumit, nouam carnem profert & ad cicatricem perducit.

℞. galbani, myrrhæ an̄. ℥ j. & ʒ ij.
ammoniaci ℥ iij. & ʒ iij.
opopanacis, maſtiches, ariſtolochiæ longæ, æruginis an̄. ℥ j.
lithargyri, olei communis an̄. ℔. j. ß.
ceræ nouæ ℥ viij.
thuris ℥ j. & ʒ j.
bdellij ℥ ij.
magnetis ℥ iij. Lithargyrum cum oleo agitando permiſcetur, poſtea coquitur dum craſſeſcat, tum cera additur minutim conciſa, ea liquata igni aufertur, adduntúrque galbanum, ammoniacum, opopanax, & bdellium ex aceto vel vino diſſoluta, cocta & colata: deinde puluis inſpergitur myrrhæ, maſtiches, thuris, ariſtolochiæ & magnetis: poſtremò æruginis, ne hac diutiùs cocta emplaſtrum rubrum euadat.

PLANTIVS in emplaſtrum diuinum.

Emplaſtra quæ ad vulnera & vlcera deſcribuntur, de ianua, gratia dei & diuinum, ea quoque ſatis ſunt, nec plura huc adferenda fuerant. Nam emplaſtrum oribaſii duplex & emplaſtrum apoſtolorum comprehenduntur ſub hoc diuino, quòd in eoſdem ſint vſus, minus tamen efficacia.

EMPLASTRVM AD HERNIAM.

℞. gallarum,
nucum cupreſſi,
pſidiæ,
balauſtiorum,
acatiæ,
Seminis plantaginis,
ſeminis pſyllij,
ſeminis naſturtij,
cupularum glandium,
ſabarum torrefactarum,
ariſtolochiæ longæ & rotundæ,
myrtillorum añ. ℥ ß. hæc omnia puluerisentur & in aceto roſato macerentur per quatuor dies, deinde torrefiant & exiccentur.

T V M.

℞. conſolidæ maioris & minoris,
caudæ equinæ,
glaſti,
ſcolopendrij,
radicis oſmundæ regalis & filicis añ. ℥ j.
thuris, myrrhæ, aloës, maſtiches, mummiæ añ. ℥ ij.
boli armenæ lotæ in aceto, lapidis calaminaris præparati, lithargyri auri, ſanguinis draconis añ ℥ iij.
picis naualis ℔. ij.
terebinthæ ℥ vj. vel quantum ſatis ſit ad emplaſtrum fingendum.

PLANTIVS.

Prætermiſſa hic quoque ſunt alia emplaſtra adſtringentia & corroborantia ventriculum, renes & vterum, quæ non vſurpantur, & pro quibus alia quædam in rem præſentem preſtitui ſolent: vt idcirco videatur hic emplaſtrorum & aliarum compoſitionum numerus ſatis eſſe ad pharmacopœiam & ad curanda ſumma morborum, cauſarum & ſymptomatum genera: neque opus fuit medicamẽtarium hunc librum otioſis & ſupernaciis compoſitionibus implere, quæ non niſi fruſtrà & ad cõfuſam multitudinem augendam recenſeri poſſunt. Quæ autem compoſitiones ad peculiares quoſdam & ſingulares affectus curandos vtiles exiſtant, quia rarius contingunt, in propria ſingulorum curatione tanquam illis peculiares & accommodata tradentur.

METHODI MEDENDI LIBRI SEPTIMI FINIS.

NOBILISSIMO LITERATISSIMO'QVE IOANNI BARJOTTIO

MARCHEFFRÆO PHILIBERTI BARJOTTII Equitis, Prætoriani Conſilij Præſidis, ſacríque conſeſſus Conſiliarij Fil. primogenito, IOHANNES LAMY Medicus Pariſ. S.

VT quiſq; eius artis quam cupidè exercet ac profitetur amore delinitus eſt (Barjotti iuriſperite clariſſime) ita ad eius ſummum perfectionemque ſtudioſè contendit. Quod cùm in cæteris omnibus, tum maximè in politioribus diſciplinis, quæq; ad humanitatem pertinent, factitari ſolet. Qui enim in iis principes haberi volunt, tametſi ipſare ac veritate victi, multos olim iiſdem in tractandis rebus ingenio ac gloria floruiſſe fateantur, tamen partim iis non aſſentiuntur artificiúmque eiurant, partim nonnulla imitantur, nōnulla ſuo marte excogitant, vt in ea contentione quod veterum induſtriæ opponere poſſint, aſſequantur. Ita quippe induſtrij architecti quum aliorum & inuenta & perfecta opera admirentur, tamen à populari eorum via interdum deflectentes, ex iiſdem ea eliciunt ac mendicant, quibus ſua ad numeros omnes artificij cōponant. Sic dum eorum veſtigia negligenter ſequi videntur, in iis tamen diligenter ac laborioſè inſiſtunt. Quo exemplo. D. Fernelius auus tuus (cuius recordatio tibi ſemper iucundiſsima eſſe debet) arte medicinæ clariſsimus, omníque laude (teſtante ipſa inuidia) cumulatiſsimus, palmam tam ſolidam promeruit, vt ſuo ipſe lumine non ſolùm Galliam, ſed exteras quoq; gentes illuſtraſſe videatur. Et enim quia in eo maxima & præclara fuit ad præclaras artes indoles, ab ea virtutis ac abſolutæ eruditionis primam etiam apud ſuas (quod raRò homini cōceſſum eſt) commendationē facilè reportauit. Idcirco cùm Henricus II. Galliarū Rex Chriſtianiſsimus (cui conſiliarius at primarius erat medicus) iuſsiſſet, vt pro ea quam apud omnes ſuſtinebat expectatione, artem medendi meliori formæ redderet (eam enim multis locis deturpatam, & pluribus imperfectam eſſe acceperat) aut iam tum fortaſsis magnitudine & mole nimia laborantem, inſtauraret: ad id muneris præclarè exequendum omnia veterum monumenta (nullum enim vel minimum ſcriptorē neglexit) cùm accuratè excuſsiſſet, nuſquam ſe tamen illis omnino addixit. Verùm eximij illius pictoris exemplo, qui Agrigentinus tabulam politiſsima arte depicturus, nudas eorum virgines inſpexit, vt quid in

quaq; pulchrũ eſſet (cùm natura in vno nihil omni ex parte expoliat) ex iis tanquam viuo exemplari in mutum ſimulachrum artificioſè transferret: præſtantiſsimæ artis veram imaginẽ, veris coloribus additis, ad vnguem expreſſam, maximis laboribus inſumptis, poſteritati ille conſecrauit. Etenim obſcuram antè illuſtrauit, contaminatam perpurgauit, proiectam erexit, & ſtabiliuit, ita vt ſuis iam reſtituta natalibus vnius hominis induſtria videatur. Idq; non ſecus ac arbores & flores qui ἀκμὴν & vigorem ſuum hyemis moleſtia decuſſum vnius ſolis acceſſu ac fauore ineũte vere recuperãt. Deniq; quod factu difficillimũ erat, tanto ingenij acumine, verbis tam eximijs ac venuſtis veterum ſenſa expreſsit, vt aut noua omnia feciſſe, aut mira luce colluſtraſſe meritò cenſeatur. Ac proinde omnes fateri neceſſe eſt vnicum Fernelium in tantis medicinæ tenebris clariſſimum lumen prætuliſſe. Quod vtiq; Rex veri prouidus augur iam tum præſentiens, Alexandri magni exemplo, qui edicto cauit, ne quis præter Apellẽ ſuam depingeret effigiem, vnicum Fernelium huius tantæ artis (qua nulla eſt nec honeſtior nec diuinior poſſeſsio) habere voluit Illuſtratorem & amplificatorẽ, qui & rerum & verborum ſupellectile maxima hanc nondum ſatis dotatam & cõptam locupletaret & augeret. Enimuerò ſi pares ingenio corporis vires nactus fuiſſet, fortaſſe nunc haberemus quem non Hippocratis aut Galeni tantùm interpretem, & tantis ingeniis dignũ genium, ſed exornatorẽ diceremus. Quinetiam propter excellentem ingenij magnitudinem, nec non ſummam in re medica peritiam, tantum aliquando maximus ille Rex huic tribuit, vt aulæ proceribus inſolentiùs de domeſticis & ſuis medicis inter ſe aliquando gloriantibus clariſsimo de eo elogio illam oſtentationem repreſſerit. grauiter enim & verè reſpondit ſe non reperiſſe quenquam præter vnũ Fernelium quem iure medici nomine cohoneſtaret. Adeò nempe Regi maximo ſatisfecerat Fernelius, vt vnus inſtar omnium videretur. Atqui principibus placuiſſe viris (inquit ille) non vltima laus eſt. Verumenimuero licet hoc grauiſsimum fuerit Regis de Fernelij medicinæ parentis ſingulari doctrina iudicium, & dignum tanto viro teſtimonium, haud tamen obtrectatores literarum & literatorum oſores defuerunt, qui crabronibus deteriores non irritati aculeos in bene meritum exacuerint: magiſtro enim veteris diſciplinæ iucundiſsimam ingenij laudem inuidentes, & ſanctiſsimã eius exiſtimationem virtute & labore partam violare fruſtra cupientes, Fernelium docuiſſe res admirari, non autẽ intelligere, dictitarunt. Quæ cenſura hominũ tantum ſibi tribuentium, & famæ viri ſemper ſuſpiciendi detrahentium admiratione eſt digna. Mirum enim eſt cẽſores tam acutos & tam doctos aut non intelligere aut in admirationẽ trahi, quam ab ignoratione proficiſci philoſophus teſtatur. Prætereo quorundam aliorum effrænatam maledicendi licentiam & contumelioſas ingratorum diſcipulorum voces, cùm præſertim nemo ſit qui neſciat eum in tanto precio & exiſtimatione apud omnes fuiſſe, vt qui Fernelium repudiat idem omnes omnium hominum ſtatas rataſq; de homine crudito opiniones ac ſententias (quod impium eſt) reijciat ac eiuret. Quem enim innumeri pleniore quaſi ore laudant & amplectuntur, eũ nefas eſt ab oppidò paucis repudiari. Vtris magis ſana fuerit mens, nemo nõ intelligit. Quãto enim vniuerſorum iudicium paucorum æſtimationi & pondere & numero antecellit,

tantò

tantò faciliùs laudantiũ iudicij grauitas, obtrectantiũ lenitatem peſſundat ac opprimit. Vt enim aquæ particula faciliùs corrumpitur quàm tota aqua: ſic pro babilius eſt paucos cœco amore ſui occupatos quàm multos veritatis ſtudio impulſos, à ratione ac vero deflexiſſe. Ac illi pauci melius ſibi ſuóque nomini conſuluiſſent, ſi vocem inhumanam continuiſſent, vt paucitatis teſtem, ſic ſtultitiæ ſuæ indicem ac leuitatis. Aut me domeſticus amor fallit, aut nullus vnquam intelligendo res abditas luculentiùs docuit admirari, & intelligere admirando. Teſtis diuinus ille de abditis rerum cauſis liber, vniuerſa ferè naturæ myſteria complexus, qui poſteritatis memoriam promeretur. Teſtis & vniuerſa Fernelij medicina multis præclariſq; monimentis ad omnem memoriam cõmendata, qua ſibi monumentum ære perennius extruxit, quæ iam velut altiſſimis defixa radicibus ſic ab omnibus expetitur, tãto ardore legitur, vt iam paſſim vno Fernelij nomine publicæ ſcholæ perſonent. Quinetiam nullus adhuc ad bene fœliciterq; medendum præclarè ſecum agi putat, qui in ea non ſit ſæpe verſatus. Quod nuper Ioannes Crato vir præter morum grauitatem vitæq; integritatem omni litterarum genere clariſſimus Cæſareæ Maieſtatis ἀρχίατρος ac conſiliarius elegantiſſima illa epiſtola qua in opus Fernelij nuper ab Andrea Wechelo Typographo diligentiſſimo excuſum præludit, videtur confirmaſſe. Illic enim vtilem ſibi fuiſſe lectionem ſcriptorũ Fernelij ex animo profeſſus, eum demum in medicina profeciſſe ſtatuit, cui Ferneliana non diſplicent. Quinimò illis tantùm tribuiſſe, tantoq; ſtudio proſequutum accepimus, vt ea viaticum vitæ appellarit, nec ſine iis vnquã Alexandri magni exemplo qui Homeri Iliadẽ ſub puluino ſeruabat, pernoctarit. Alij in eum paulò iuſtiores, præclara quidem eruditione atq; doctrina ornatum, & in arte medendi in primis verſatũ quodammodo cõmendarunt, quòd viderint admiranda artis opera ſcriptis conſentire, & ea quotidie fœlici rerum euentu confirmari, magiſq; ac magis illorũ veritatem elucere, quam cùm nec auderent nec poſſent rationibus vllis conuellere, tandem veritate victi iſtorum ſcriptorum inuentionem vni Fernelio attribuerunt. At ne quid ad virulentam rabiem deeſſe videretur, inteſtino velut flagrantes odio, necdum adhuc vetere depoſita inuidia, dictionem diuulgarunt cuiuſdam alterius eſſe, nec illi licuiſſe tot occupationibus diſtricto tam accuratè & eleganter tantum opus concinnare. O puerilem hominis cauillationẽ, qui ocio & ignauia liqueſcentes, aliena duntaxat opera vellicare atq; inſectari norunt, quiq; omnino philoſophiæ rudes, prætermiſſa æſtimatione rerũ, verba ſola, grammaticorum more, ponderant & examinant. Quiſquis priora eius opera, quæ omnes ſine controuerſia Fernelio adſcribunt, cum poſterioribus contulerit, aut dicendi characterem illum ipſaq; verba accurata obſeruatione animaduerterit, ſui ſanè vbiq; ſimilia & ex eadem officina profecta (niſi prorſus ſit mẽte captus) agnoſcet. Alij deniq; vt ea etiamnum improbarent, & in ſummam inuidiam adducerent, nouas eum & falſas opiniones inſeruiſſe & inſitas euulſiſſe peruulgarunt. At verò noua quo pacto dici poſſunt, quæ ex lympidiſſimis veterum fontibus hauſta ſunt & deprompta, aut quorſum falſa & adulterina, præſertim cùm & veritati & præceptis artis ſint conſentanea? Nam conſtans & firma de calculo, paralyſi, catarrho & arthritide eius opinio tot alioqui doctiſſimorum vi-

rorum exquiſitiſſimis rationibus tanquam machinis oppugnata ita firmiter ſtat & ſubſiſtit, vt nulla vnquam ratione (qua rerum omnium veritas eſt exquirenda) conuelli adhuc potuerit. Quendam eſſe audio, qui fame potius quàm famâ conſpicuus eò venerit impudentiæ, vt eum etiam dicere nõ puduerit, vniuerſam Fernelij medicinam procul à libera beneq; conſtituta academia eſſe relegandã, quòd ex turbidis Arabum riuulis petita, & ab eodem tantùm dictionis quodã lenocinio philoſophis indigno, ornata, omnem medicinæ ſplendorem contaminarit, ſuſtulerit, peneq; extinxerit. O ſubtilẽ philoſophum, ſed craſſum medicum, cùm nemo vſquam ſit gentium, qui perlectis eius operibus, & eorum veritate comperta, ſummam in iis rerum inuentionem non admiretur & ſuſpiciat, fateaturq; ſupra modum auctam, magno cum mortalium commodo & profectu illuſtratam eſſe medicinam. Sic virum omni diſciplinarum genere inſignem, quem non fortuna ad gloriam erexit, ſed virtus ad laudem extulit, contumelijs dilacerant ac proſcindunt. Sic magni animi & ingenij virum, cui virtute & eruditione pares eſſe nequeunt, aulicorum exemplo, qui ſubitam aliorum fœlicitatem ternis oculis intuentes, & viribus ſuis diffidentes, induſtriis hominibus obtrectant, inuidia ac maleuolentia proſequuntur. Adeò laudi & gloriæ inuideri ſolet. Sed id mirum, quem viuum apertè petere noluerunt, eum mortuum (ſi modò is mortuus eſt qui libris editis tanquam liberis nouaq; ſobole fœcundus reuiuiſcit) clam oppugnare voluerunt. At mortuorum laudibus obtrectare, id illorum manes violare eſt. Quod quàm impium, id etiam Scytharum ipſa teſtatur barbaries. Eſt ne quicquam crudelius quàm hunc dolorem Fernelij cineri atq; oſſibus inurere, vt quam ei laudem multi graui iudicio tribuerunt, eam pauci malè feriati leui opinionis vento agitati imminuant & detrahere conentur? Quod tibi (Bariotti optime) glorioſum eſſe debet, cùm auum tuum inuidis non caruiſſe videas. Id enim præclarum eſt auitæ in auo tuo & auguſtæ virtutis argumentum. Hac linguæ procacitate perculſus ſi quid amiſit, id plurimi amiſerunt: conſecutus eſt gloria ſua quod pauci obtinuerunt. Quò fit, vt tibi gratuler cùm ab auo patreq; ortus tui principia duxeris, quibus inuidi non pepercêre, id eſt, quorum gloria tanta extitit, vt malè ſanorum oculis aciem præſtrinxerit. Quæ cauſa fuit vt acerbitatis ſuæ virus in eos fruſtra euomuerint. Et ni fallor ſuſtines imitandæ & auitæ & paternæ virtutis expectationem. Immò ſi quis iſtã tuam frontem apertam ac ingenuam indolem inſpiciat, iam magnum quid promittis, quo vtriuſq; parentis imago viua in te vno reluceat. Et ſi benè ominor, æmulis cariturus non es, ſolidam enim virtutem pleriſque ſcientiarum generibus cumulatam amplecteris, quod vt ſemper facias, te per iſtum tuum genium, & per iſtã frontem tuam oro & obteſtor. Oro & per vtriuſq; parentis lineamenta quæ tu exprimis. Omitto corporis, quæ vt ſunt inferiora, ita pro nihilo duci debẽt. Ac dubito an tibi maior vtilitas, quàm tuis voluptas futura ſit. Vtilitas quidem, cùm inſiſtes iis veſtigiis, in quibus parentes pedem preſſerunt, & cùm labores tui honeſto gloriæ premio lenientur & mitigabuntur. Voluptas verò, cùm & ad demortuos, & ad viuos perueniet tui in excolenda virtute & terendis maiorum veſtigiis progreſſus fama. Ita enim tanquam idoneum ſolum eris, cui virtutis parentum ſemen commiſſum natiuo quodam ac verno tepore excitatum

reuiuiſcit.

reuiuiſcit, adoleſcit, fructum vberem iuxtà & ſuauem redditurum. Iam locus poſtulat, vt inſtitutum conſilij noſtri curſum perſequamur. Vt primùm Fernelij *quæ reſtant nondum vulgata opera in manus meas fato potius quàm iure hæreditario peruenerunt, conſilium hoc meum & inſtitutum fuit, ea primo quoque tempore in lucem emittere, vt multorum deſideriũ nouo hoc edito partu explerent. Ab eo conſilio quædam me reuocabant, ad id multa hortabantur. Reuocabat ea difficultas quam in diuulſis, diſperſis, ac diſsipatis aduerſarijs repereram. Reuocabat exigua perficiundi ſpes, & parua de iudicio meo opinio, vt qui in ea re præſtanda impar ac inferior forem. Sed inuitabat primùm Gulielmi Plantij viri Græcè Latineque periti, de arte medica ſuprà quàm credi poteſt meriti, fides quam præſtiterat. Spoponderat enim, niſi matura mors (quæ ludi, gloriæ, & conatibus virorum illuſtrium ſemper obſiſtit) nobis eum eripuiſſet, eam ſe diligentiam præſtaturum, vt quæ diſperſa diſsipataque forent, colligeret, ac in optimum ordinem redigeret. Ac lubens eius fidem liberarem, niſi improborum verſutia ac præpropera feſtinatio per medios noſtros conatus tranſuerſa ageretur. Maximè verò quòd Fernelius animam agens vni Plantio, qui illi quoad vixit intimus fuit & domeſticus, omnia ſua monumenta & aduerſaria crediddiſſet, ac veluti teſtamento legaſſet. Hortabantur quoque & plerique de me benè meriti, qui me aſsiduis literis ſolicitarunt, cùm me in eam honeſtam familiam accitum & cooptatum intellexiſſent, vt diuturnæ multorum expectationi & deſiderio aliquando ſatisfacerem. Et mecum quaſi ex ſcripto agere voluerunt, quòd Plantius in Epiſtola nuncupatoria id promiſiſſet. Nam id ſe ſuo iure poſtulare credebant, quòd ad quem & Fernelij & Plantij iſtud luculentum ſcriptorum patrimonium tanquam ad filium, aut affinem perueniſſet, is aut de iure teneretur, aut ingrati & inhumani hominis crimine conuinceretur, niſi de emittendis in lucem libris laboraret. Cæterùm Plantius receperat ſe ſeptem libellos in lucem editurum. Et nos idem iam præſtitiſſemus, niſi fregiſſet conſilium meum, propenſamque animi voluntatem retardaſſet plagiarius quidam, cuius fidei multa aduerſaria precariò (inconſultò fateor) commiſeram, qui vniuerſalem febrium curandarum methodum furtim à me acceptam cum tranſcripſiſſet, iam veluti alienis ſpolijs ac furto inſoleſcens cœpit iactare ſeſe ac gloriari, quòd iampridem ijs de rebus libros conſcripſiſſet, quos propediem prælo eſſet commiſſurus. Atque eo veluti temerario auſu cœpit Fernelij (qui virtute tantùm duce & comite fortuna caput extulit) famæ ac nomini inſidiari, dum iſtis verborum præſtigijs venerandum ſenem, quem non ſolùm ſui, ſed & exteri æterna laude decorandum putant, honore merito ac omni dignitate fraudare vult atque ſpoliare. Et vt eſt vir maximè popularis, malis iſtis artibus falſo doctrinæ prætextu auram vulgarem captat & venatur. Quem vt conſilio & diligentia anteuerterem, necnon Typographos eius ſtudio obſequentes, nimiumque feſtinantes retardarem, à priore inſtituto abductus, duos tantùm libros, priorem qui febrium, poſteriorem qui morbi Gallici curationem continet coactus ſum euulgare, fidem de reliquis datam breui (σὺν θεῷ)*

liberaturus. Quod eò lubentius fecero, ſi noſtræ induſtriæ primitias ac magni laboris præludia, medicinæ ſtudioſi grato ſuſceperint animo. Quod iam penè me conſecuturum ſpero, ſi noua ſucceſſus induſtriæ, expectationi noſtræ aliquando reſponderit. Nam ſi ſcripta conſidero, ea cùm per ſe plauſibilia ſint, nemo non boni conſulet laborem noſtrum & inſtitutum. Sed maior ſperandi occaſio ſeſe offert, quod in tuo nomine (Barjotti ingenue) hic liber veluti reliquæ naufragij tabulæ & luculenti tui patrimonij pars, eſt proditurus. Tuarum enim eſt partiũ, tui muneris, vt diligentia hunc librum ab improborum manibus veluti lacerum ac ſpoliatum aſſeras, liberes, ac reſtituas. Alioquin vix effugias quin neglecta hac patrimonij parte, veluti aliquo parricidio te inquines. Id enim potes ſi vis, velle autem debes, quia potes. Hoc aui tui manes iure ſuo à te repetere poſſunt. Quod ſi in hac officij tui in parentes parte claudicares, iniuriam tibi tuiſq; faceres, & veluti deſertoris crimine tete alligares. Bonis tinctus es literis, ius, iuſtitiamq; colis, liberè educatus, raris animi dotibus inſignitus, in vrbe terrarũ principe natus, tuo ipſius genere & nomine nobilitatus, fortunis denique ampliſſimis illuſtratus. Si quæ iuris ſunt, quod tu tantopere colis, præſtare vis, hoc iam auus tuus iure à te poſtulare debet, vt ſua monumenta ab omni impietate vindices. Quòd autem clariſſimus quiſque iuuenum pro amplificanda & retinenda re domeſtica plurimum laboris ſuſtinet, deforme tibi exiſtimato ab iis te virtute ſuperari, quibus dignitate præſtas. Atque ſi eam nauabis operam quam ſpero, meam augebis induſtriam, vt tandem vtriuſque noſtrûm conſenſione atque conſpiratione aliquid eximium & auguſtum in commendationes tuorum parentũ, in virtutis tuæ laudem & laborum meorum quandam ſubleuationem, exiſtat. Vale. Barjotti clariſſime, Lutetiæ Pariſiorum Cal. Septembr. 1577.

VICTIS NIL NISI DOLOR.

IOANNI LAMY PARIS. MEDICO

Ioannes Barjottius Pariſ.

Hippolytum, quondam, ſacris Epidaurius herbis
Eripuit diris correptum faucibus Orci:
Hinc genitus Phœbo, Nymphaq́; Coronide, Parcis
Ceſsit. At ἀρχίατρος, poſthac, FERNELIVS, *iiſdem*
Paſsibus incedens, Stygiaq́ue palude, ſuorum
Vmbras educens, (tantum profecerat arte
Delia) ad Empyreum ſublimis fertur Olympum.
Sed tuus iſte labor, rediuiuum reddit, AMICE,
Cujus de Medicis diuulſa volumina rebus
Congeris, incudi tradis, donasq́ue nitori:
Ex quibus, haud prodit, FERNELIVS *vnus, & alter,*
At plures, illinc qui Parcæ tela retundent.
Sic facis, vt mors hæc, reparabilis alitis ortu
Sit melior: ſimilem, qui per ſua funera, tantum
Suſcitat. Inuideat quantum volet Atropos: vni
Liuor edax Domino pectus miſerabile rodit.

NON INFERIORA SEQVVTVS.

Fernelius vegeto luſtrans arcana labore
Artis, Apollinei quam coluêre Patres,
Eripit innumeros fato, ſibi nilq́; pepercit,
Dum poſitum contra ſæpè reſurgit onus.
Nil intentatum liquit, dum pollice docto
Expolit obſcuras nobilis Artis opes.
Vitam non clauſit ſenio, ſed membra labore
Condit in emiſsis languida facta libris.
Nam tumulus liber eſt. Aliena ſalusq́; ſit illi
Chara nimis: moritur mortem aliis adimens.
Scriptaq́; quæ toto ſpargit ditiſsimus orbe,
Vitam Erebo raptam, poſt ſua buſta dabunt.
Claras fatalis nequit vrna capeſſere mentes,
Fœtura ingenij non peritura viget.
Nam non intereunt, quorum poſt debita fata
Diuitis ingenij vis rediuiua manet.

Sacris Ioannis Fernelij Regij Archiat. manibus Gul.
de Baillou Parrhiſ. medicus B. P.

ΕΙΣ ΤΟ ΤΟΥ ΦΕΡΝΕΛΙΟΥ ΠΕΡΙ
πυρετῶν σύγγραμμα, Ἐρρῖκος ὁ Βλακοδαῖος
σκώπτει ἀστείως.

Λεύσσετε Φερνέλιον τὸν τῆς φρενὸς ἥλιον αὐγαῖς
Φαινόμενον χαίρουσι βροτοῖς, λάμποντά τε βίβλῳ
Τῇ περὶ τῶν πυρετῶν· μετὰ ταῦτα φρενήλιος αὐτῷ
Οὔνομα· τῆς γνώμης ὅτι φῶς παραπλήσιός ἐστιν
Ἠελίῳ μερόπεσσι φίλῳ, καὶ λαμπετόωντι.
Εἰ δέ σε Φερνελίου τὸ παλαίφατον οὔνομα θέλγει,
Ἥλιον ἠπιόεσσι φέρει συγγράμματι τούτῳ,
Κάμνοντας φερέσβιον μὲν ἐλῶν, καὶ φωτὶ διδωκώς.

EIVSDEM BLACVODÆI.

Fruſtratus olim Siſyphus inferos
Paruo reuixit tempore, coniugi
Sibiq́; fallax. Nam retractum
Atropos ad Phlegetontis vndam
Et furua ſæuæ regna Proſerpinæ
Non paſſa technas reddere commodo,
Damnauit æterni Laboris.
Fata dolo nequeunt repelli.
At rectè diuis fata volentibus
Orco remittunt Fernelium, ſua
Virtute terris ſempiternum
Viuere promeritum: nec ante
Sedes reuiſet Ditis, & AEaci
Sæuum tribunal, donec erit genus
Mortale. Nam viuet ſibi, qui
Vitam aliis bonis arte confert.

Igniuomas ſolitum febres extinguere, febris
FERNELIVM *é viuis inſidioſa tulit.*
Sed fugite ô febres: quia nunquã febrib. hoſtis
Dum liber hic viuet, FERNELIVS *deerit.*

I. R.

IO. FERNEL.

IOAN. FERNELII AMBIANI FEBRIVM CVRANDARVM METHODVS generalis.

Nunquam antea editus.

PRÆFATIO.

TANTA olim Empiricæ ſectæ vis fuiſſe videtur & celebritas, vt apud eos, qui ſeſe Rationales profitentur, non parum etiamnum priſtinæ retineat autoritatis. Perpauci enim morborum cauſas, aut continentes, aut antecedentes, aut etiã cõcomitantes accuratè ſatis ſcrutantur, ſed morbi cuiuſq; audito nomine, ſeu quòd febris cõtinua tertianáue ſit, ſeu pleuritis, ſeu nephritis, aut arthritis, protinus ad peculiares traditas ſibi medendi præceptiones cõcurrunt, quas mirificè, ſed nullo aut certè minimo iudicio amplexantur & excolunt, vmbras potiùs & nomina quàm morbos ipſos ſequuti. Si qui fortè ex his continentes cauſas attingunt, antecedentes tamen aut concomitantes (vniuerſam dico corporis, principumq; partium, & humorum, qui in his peccant, conſtitutionem) prætermittunt. Generalem igitur medendi rationem ac methodum, & ſumma, quæ hactenus protuli, remediorum genera ſtatuens ad ſingulorum deinceps morborum peculiarem curationem accommodare, inſuper & propria cuiuſque remedia producere, hoc quaſi initio præceptiones tradam: quibus, qui medicinam facturus eſt, curandi iudiciũ dirigat atque confirmet: tum ne quid incõſideratè gerat, tum etiam ne in ſingulorũ tractatione breuitatis ſtudioſi cogamur hæc ſubinde inculcare, quæ multorum ſunt communia.

Ante morbi cuiuſque curationem, omnium, tum humorum, tum partium corporis, vitia peruestiganda eſſe. CAP. I.

OMmoium id iure primum videtur, vt ad ægrum veoiens, ex ſymptomatum, quæ plurimũ fatigaot recenſioue, & affectam primariò ſedem, & affectum qui in ea conſiſtit, & eius cõtioentem cauſam intelligas, vt quorum gratia ſis maximè accerſitus. Deinde verò reliqui quoque corporis (vt ſecuodo pathologiæ docui) conſtitutionem diſcas, ſine qua nihil tutò aggredi poſſis. Inter ſermooem tacitè obſerues, quo habitu, gracili ao obeſo, & quo ferè temperamento decumbens ſit: deiode ſciſciteris, quæ viuendi cooſuetudo olim familiaris, quæ aore morbũ integra valetudio eſſet corporis conſtitutio: quis habitus, mediocris an plethoricus, qui nõ niſi purorum eſt & bene valentium. Si deterior corporis conſtitutio ſuſpecta fuerit, quærẽdum quibus olim grauioribos morbis conflictatus ſit, & perfectè ne ſublati ſiot: in hos eoim facilis eſt relapſus. Ad hæc quoque propriis notis de corpore ſciendum, purúmne id ſit an impurum: ſi impurum, quæ corporis regio obſidetur vitioſo bumore, primàne, an ſecunda, aut tertia: is verò humor alteratus ſolúmne ſit, vt crudus aut leuiter corruptus (qui citra vacuatiooem ſeu naturæ, ſeu artis beneficio poſſit in priſtinam booitatem redire) anoe ſic vitiatus, vt oaturæ limites prætergreſſus, & omoinò præter naturam prorſus extirpari vacuarique debeat. Tertiò, vagúſne ac diffluens ſit: an cootrà veoarum, aut viſcerum, aliarúmue partium ſubſtantiæ impactus & adhærens: ille enim breuiorem morbum facit, prompreque medicamento cedit: hic verò difficilè, & morbum peruicaciorem reddit. Si adhærens, ao cum obſtructione ſimplici, aut etiam cũ tumore, qui io aliquo viſcere aut alia parte cootactu mollis aut durus, reniteos aut laxus percipitur. Tumor enim, præſertim durus atque diuturnus, non niſi præparatione adhibita, multo tempore

eximitur. Quartò, ſit vitioſus humor, ánne corruptus: hic enim accelerandam curationem cautione maiore indicat, præſertim ſi febris adeſt: & hæc corruptio atque putredo ſimpléxne ſit & ſolitaria: an præterea partis, cui adhæreſcit, ſubſtãtia labefactata ſit. Hæc rurſũ labes ſit'ne ex diutina humoris corrupti contagione & adhæſu, an ab ipſo ortu & à prima origine quaſi hæreditario iure contracta. Poſtremò, leuíſne ea ſit ac recens, an conſummata adeò ut non amplius in naturalem atque bonum ſtatum pars reuocari poſſit. Grauiſſimũ ſanè vitium eſt labes aut corruptio ſubſtantiæ viſceris, quòd, etiam ſi omnem noxium humorem expurgaueris, perſiſtit in viſcere, & vix aut vllo modo arte corrigi poteſt, præſertim ſi hæreditarium eſt, vel graue atque conſummatum exiſtit. Hæc præcipua interiorũ eſt cauſarum obſeruatio, tum ad prædicendũ, tum ad curandum imprimis neceſſaria. Nam ſiue interior præter naturam cauſa morbum protulit, eíque coniuncta eſt atque continens, ſiue illi duntaxat implicita ſit, propterea tamen quòd vel eum ipſum fouet, vel eius ſymptomata aſperiora reddit, prætermitti non debet: quandoquidem ſine eius animaduerſione neque prædictio neque curatio iniri rectè poteſt. Magni igitur intereſt, morbus hoc illóue modo affectum corpus inuadat. Qui in purum & bene conſtitutum corpus inciderit, certos atque legitimos, qui in vitioſum atque impurum, diſtortos atque inopinatos progreſſus habebit. Si quem euchymo & puro corpore, partibuſque principibus bene conſtitutis, euidentium cauſarum vi, ex ſubita poſt exercitationem validam refrigeratione, pleuritis adoriatur: ea vtique pura & exquiſita exiſtet; quam protinus ſecta vena quamplurimùm leniet, aliáque adhibita remedia luculentè iuuabunt: huius quoque concoctio ſtatis fiet periodis, nec alia quàm pleuritidis ſymptomata ægrum affligent. Alium item bene conſtitutũ, pluuioſo cœlo ſimulque æſtuoſo iter facientem, ſi conſtipata cute obſideat cõtinua febris, eáque cõcluſa ex putrefactis humoribus qui in maioribus ſunt vaſis: ea omninò ſimplex quum ſit, proprijs duntaxat ſtipabitur ſymptomatis, conſtantes nec perturbatos, ſed decretoriis diebus definitos motus habebit, legitimaque iudicia. In hoc ſtatim initio, nulla purgatione præmiſſa, venæ ſectio quæ multitudinẽ concluſæq; putredinis magnam portionẽ ſubtrahat, plurimùm ad curationẽ conducet: deinde detergentia medicamenta & attenuantia, quæ corpus reliquamque putredinẽ præparent, ut inſiti caloris beneficio cocta ſecretáue, tum arte, tum naturæ beneficio atque impetu deducatur in ſalutem. Ad eundem quoque modum peſtilẽs febris, quę ex inquinati aëris contagione maligna purũ corpus inuaſerit, ſui duntaxat generis ſymptomata promet, & antidotis maximè cardiacis, & ijs quæ malignitatẽ frenant, abigetur, nulla vacuationis neceſſitate. At ſi contrà ſtatuamus ijſdem ex cauſis alios, quibus ante morbum vel impurum corpus eſſet, vel malè conſtituta viſcera, morbis ſimilibus exerceri: horum neque certa lex, neque certum fuerit iudicium: ſed omnia perturbata, confuſa, & plerunque inopinata ingruent, ac velut tumultuoſiſſimè adorientur, ut ſubinde remedia mutanda atque permiſcenda ſint. Pleuritis enim ſi obtigerit, neque exquiſita neque legitima exiſtet, ſed vel è deſtillatione frigida, vel è corporis frigido pituitoſoque habitu crudior euadet, cõcoctúque difficilior, è qua vix quicquã tuſſi educetur, neque hanc vena ſecta conſpicuè minuet: ſed & extraordinaria ac illegitima ſymptomata, ut ſuffocationis metus, progreſſus ordinem peruertent, præſertim ſi olim aſthmati opportunus fuit æger. Si verò continua aut etiam peſtilens febris idipſum occupauerit corpus, impuritatis ſymptomata, ut cordis dolor, animi defectio, nauſea, frequens vomitio, oppreſſio, hiſque ſimilia propriam febris conditionem mutabunt, ut eius incertum futurum ſit iudicium. Eadem quoque impuritas viſcera primaſque venas inferciens, obſiſtet ne ſtatim initio propria febri remedia accommodari poſſint. Ea enim antequam venæ ſectio adhibeatur, expurgari poſtulat, non paruo temporis viriúmque diſpendio. Febris etiam longior, & tum iudicatu, tum curatu difficilior atque periculoſior euadit: multo autem magis, ſi quod viſcus ante morbũ malè iam affectum erat. Hęc igitur ſunt ante cuiuſque morbi curationem animaduerſione digna: quib. prætermiſſis, nihil certò poteſt de morbi cuiuſque iudicio aut curatione ſtatui.

Quænam Plethoræ, quæ cacochymiæ præcipua ſit ſedes, & quæ vtriuſque ſint cauſæ. CAP. II.

PLethora, quæ probi ac utilis ſanguinis ſeu ſuccorum omniũ eſt redundantia, maximè ac præcipuè è venis oritur maioribus, è quibus anaſtomoſi tenue nonnihil, quemadmodum è pleniore ſiniſtro cordis ſinu craſſiuſculum aliquid, vnà cum vitali ſpiritu in maiores effunditur arterias: quæ non minùs quàm venæ, copia turgentes atque diſtentę validum tum pulſum edũt. E maioribus tum venis tum arterijs copia turgentibus in minores, ex hiſque in carnis molem, habitúmque corporis effuſio fit, atque plethora ſummas corporis partes ac muſculos implens & diſtendens: addito robore coloréque viuido. Porrò autem in prima corporis regione, quæ ante portas eſt iecoris, nulla propriè Plethora ſuccreſcit: neque quum ventriculus, & partes ſub abdomine cibi vel optimi copia quaſi ſaginatę diſtenduntur, plethora eſt: ſed ſolùm multitudo, quę in vaſis maioribus & in habitu corporis ſani ac bene cõſtituti cumulatur ex opportunè dati cibi potuſque vbertate & affluentia. Quæcunq; aliis ex cauſis redundantia in vaſis congeritur multa potius eſt cacochymia. Omnis autẽ cacochymia & humorum impuritas aut ex vitioſa viſcerum affectione, aut ex improba viuendi ratione, non aliis ex cauſis, proficiſcitur. Iecur, lien, ventriculus, aſſidentéſque partes ſeu intemperie, ſeu impuritate, ſeu ſubſtantiæ labe inquinentur, hu-

humores ſuccoſque vel ex temperato & puro alimento proferent ſui ſimiles & labefactatos. Intemperatus quoque cibus, aut craſſus, aut tenax, aut corruptus, non ſic exquiſitè poterit concoctione mutari, quin vel in ſanguinem, vel in alium humorem faceſſens priſtinæ conditionis & naturæ nonnihil retineat atque redoleat, aut vitium aliud contrahat, ſi immodicus ſit & à nostro calore minimè vincatur. Præcipua verò cacochymiæ ſedes eſt prima corporis regio, ventriculo, liene, iecoris cauo, circumpoſitiſque partibus circumſcripta. Hæc enim vt cibi promptuarium eſt, in quod omnia demittuntur, ita & corporis totius velut ſentina quædam eſt, in quam illorum ſuperuacua amandantur, ſiue ſanum, ſiue ægrum corpus ſit, ſiue purum, ſiue impurum alimentum. Non ſolùm enim cibi reliquiæ & fæces, verumetiam humores ſuperuacui è iecoris concoctione & ex ſuccis in venas delatis ſecreti, illic ſubſiſtunt. In ventriculo, & inteſtinis membranoſis quidem ac frigidis cruda ac ſuperuacanea cumulatur pituita, quæ eorum proprium excrementum eſt, primùm quidem aquea, deinde calore craſſeſcens & mucoſa euadens: ab hac vitrea, poſtremò gypſea omnium craſſiſſima, & inteſtinis tenaciùs adhæreſcens. In folliculo fellis, & ſecundum iecoris caua, flaua bilis abundat, quæ feruore in vitellinam, deinde in porraceam, in æruginoſam, in cœruleam, & in atram omnium acerrimam atque pernicioſiſſimam faceſſit. In liene melancholicus atque terrenus humor colligitur, qui vſtione in atram eã bilem, quæ mitior appellatur, degenerat. Sic igitur in regione prima coërcentur humores ſuperuacui, iíque interdum cum putredine, interdum citra putredinem. Illic verò interdum vſque adeò exuperant, vt è proprijs conceptaculis in alienas ſedes reduudent, & præ copia irruant in meſenterium, in pancreas, & in inteſtina: in quibus etiam diuturnitate in præduros plerunque concreſcunt tumores. Ab his interdum per iecur in ſecundam quoque corporis regionem, quæ maiorum eſt venarum, hincque tandem in corporis habitum incurrunt, vt in regio morbo, in arquato nigro, in leucophlegmatia. Interdum, at rariùs, venarum ſucci corrumpuntur labemque contrahunt, etiam ſi nulla ſit viſcerum impuritas: nam æſtu, exercitatione, vel ira incaleſcunt, inſpiratione graui & putrida corrumpuntur, peſtilente cœlo labefactantur. hinc autem magna curandi varietas (vt mox dicam) depromitur. Hęc verò externarum cauſarum vis ſine præparatione corporis leuis. Quocirca temerè ac fortuitò omnia dirigit, qui neglecto viſcerum ſtatu morbi cuiuſquam curationem ſuſcipit.

Summa ratio eximendæ tum plethoræ tum cacochymiæ, quæ duæ ſunt communes morborum cauſæ. CAP. III.

PLETHORA, quæ iam grauis citra morbi vllius metum eſſe cœpit, tenui cibo potúque, aut etiam inedia lentè, ſenſim, ac tutò eximitur. Quæ verò inſtans morbi periculum minatur, repentè venæ ſectione ſoluenda, vt periculo ſubtrahat, tutúmque corpus reddat. Quæ iam morbũ protulit, vt continuam febrem, interiorem phlegmonem, ſuffocationem, hæmorrhagiam ex rupta, aperta, aut exeſa vena, protinus quoque ſectione venæ minuenda, vt morbi curſum intercipiat, &, quidquid eius factum iam eſt, breuius efficiat. Plethora quæ alieno morbo duntaxat comes aſſiſtit, neque efficiens eius eſt cauſa, vt quæ febrem comitatur intermittentem, aperta etiã vena vtiliter eximitur: tametſi enim propriam morbi cauſam non tollit, multa tamen eius ſymptomata lenit, & cætera deinceps remedia tutiora expeditioráque facit. Quocunque igitur modo venæ multo feruidóque ſanguine turgebunt, ſi modò carnoſum ac bene habitum corpus eſt, & vires, vt ferè fit cõſtant, quæ ſuperat, & copia ſui grauis eſt materia, nullo incommodo detrahi poteſt, etiam ſi ſecta vena nihil ad primariam morbi curationem conferre videatur. Ea tamẽ, ſi lentus morbus minimè vrget, ſub victu tenui ſpatio eximi tutò poteſt. Plethoram impuram, quæ multa eſt cacochymia, iiſdem caſibus repentinis, & ſimili rerum neceſſitate, tutò venæ ſectione ſubtrahes: præcordijs tamen, ſi huic initium dederint, priùs expurgatis. Nam quauis materia turgentes diſtentæque venæ repentinis caſibus depleri tutò poſſunt, vt ea vacuatione leuetur æger, & multitudinis pericula declinet. Citra plethoram verò, etiam ſi non ſuperet, ſed vel integra, vel deficiens ſit venarum materia, interdum tamen reuulſionis gratia emittitur, vt alio dato itinere, eóque contrario, eius curſus auertatur. Id autem commodiſſimum eſt, quum ſanguis præter naturam è venis prorumpens immodicè è naribus, ex vtero, hæmorrhoidibus, aut vomitione, ſcreatúve profunditur, aut quum in partem quamuis irruens eryſipelatis phlegmonéſve collectionem minatur, ſiue id ſpontè exeſis aut apertis venis contingat, ſiue ex aliquo ſubito caſu, vt labore, vociferatione, ictu, contuſione, diſruptæ ſint venæ. Hæc igitur affectuum & vitiorum genera ſunt, quibus aut vtiliter, aut neceſſariò, ſecta vena ſuccurritur.

Summa ratio eximendæ cacochymiæ.

CAPVT IIII.

DE cacochymia autem, cui peculiaris eſt purgatio, ita ſtatuendum. In prima corporis regione, ſi recens adhuc eſt impuritas, nec morbum vllum progenuit, quoniam ferè cruditatis ſoboles eſt, parciore victu aut inedia emendari poteſt: vetuſtiorem, quam nec victus tenuis ac ſiccans, nec inedia ſuſtulit, aut vomitione, aut deiectione, aut vtraque ſubſtrahes, vt quum in

omnes primæ regionis partes æquabiliter effuſa eſt: tum enim aluus molli clyſtere primùm ducenda: deinde, ſi craſſioris pituitæ atque glutinoſæ prouentus inteſtina (vt plerunque fit) infarciat, ea detergente clyſtere eluenda ſubinde repetito, dum (ſi cætera ſinunt) nihil graue, tenſum, durúmve reliquum ſit in imo ventre, & viæ omnes in aluum directæ, liberæ ſint & expeditæ. Expurgatis inteſtinis ſi ventriculus impuritate grauatur, eáque vel cordis dolore vel frequenti nauſea ſurſum obrepere contendat, vomitione ducenda, leui primum, deinde ſi opus ſit validiore. Sin verò citra nauſeam grauis eſt, & ventriculi diſtentione, dolore, ructu, rugitu, cibi faſtidio, aut oris amarore affligit, potione ex hiera detergenda deijciendáque eſt, idque ſæpiùs ex interuallis, dum quæ dixi mala omnia, aut certè plurima defierint. In interuallis autem ſubſiſtens materia apparetur attenuante atque detergente apozemate, foris quoque illitu, atque etiam ſi rei grauitas expoſcit, fomento, cui ſimilis inſit facultas. Victus tenuis ſit atque boni ſucci, qui exigua materia vires aut pares, aut paulò infirmiores conſeruet, vt natura concoctione cibi minimum impedita, eos qui lædunt humores mitificet atque domet. Si victus pariter ſiccans ſit & attenuãs, medicamentorum vis maior exiſtet, nulla aliena permiſtione retuſa. Expurgatus ventriculus proprijs demum corroboretur ſubſidijs. Præcordia verò, ſi tum etiamnum impura maneant, idque nullo tumore conſpicuo, ſed obſtructione ſola, quam ſitis, vel oris amaror indicet (vt in ſimplici duplicive tertiana) vel vitium imbecillitas, vel fœdus faciei color (vt in ictero) vel mala corporis enutritio (vt in leucophlegmatia & atrophia) purganda aliquanto validiùs erunt, ac ſæpiùs, ſed nulla tamen ſcammonij, vel colocynthidis, vel turpethi facultate, quòd è diſtantioribus ea ſedibus tenues proliciant humores, ijs plerunque prætermiſſis craſſiuſculis qui præcordiorum obſtructiones parere ſolent. At verò ſi quis in iecore, aut in liene, aut in pancreate, aut in alia quauis meſenterij ſede tumor obduruiſſe deprehendetur, idque vel ſitu doloris, vel ingraneſcente pondere, vel decubitu difficili, vel contactu atque renixu, diutiùs continuandæ purgationes erunt, eæque blandæ ex ſenna, agarico, atque interdum rheobarbaro, ita quidem detergentibus aperientibuſque medicamentis dilutæ, vt craſſum & tenacem humorem eumque in progreſſu ſyncerum detrahant: atque, ſi virium ſtatus patitur, ſubinde repetendæ erunt, dum pedetentim tumor omnis ſublatus appareat, laboranſque nihil amplius de ſe queratur. Hæc medendi ratio, citra virium offenſionem, inueterata & obdurata vitia ſenſim demolitur, quæ vehementiora pharmaca ſumma vi, ſummáque virium perturbatione, non excutiunt, & quæ antiqui vt immedicabilia reliquerunt. His autem purgationibus interſerenda erũt quæ concretum humorem incidant ac detergeant, vt validiora apozemata, fotus molliens, colliquans, & incidens, illituſque ſimilis, cui inducetur lana ſuccida, vel ſimilis facultatis emplaſtrum, vt omnium ope humor fluxilior euadat, & ad purgationem ſequacior. Si pars quæ intumuerat, iam conuenienter expurgata, propriæ ſubſtantiæ labem contraxiſſe tandem noſcatur ijs notis quas in pathologia recenſui: aut ſi languidiores vires curationis longitudine labaſcunt, & ægrè poſſunt curationis longitudinem perferre: medio etiam curſu ſubſiſte, ne in vitæ diſcrimen adducas eum, cui maximè opitulari conſilium eſt. Sedata enim medicamentorum perturbatione, cùm corpus in tranquillum iam ſe receperit, non parua adhibitæ curationis emolumenta commodaque percipiet. Si tum non parum ipſe ſibi adiutus æger leuatuſque videatur, ſpes eſt reliquam poſſe curationem aliquando compleri. Sin verò eadem quæ ante ſymptomata, aut non multò mitiora perſiſtunt, non leuis ſuſpicio ſit labefactatæ ſubſtantiæ partis, quæ vix vnquam priſtinam & integram conſtitutionem ſit receptura. Tum blandiri, & quod mali reliquum eſt ſuauiter lenire ſatius eſt, quàm ope irrita ægrum præcipitare. Hæc ſumma expurgandæ cacochymiæ ratio exquiſitè & ad vnguem, ſi lentus nec admodum præceps eſt morbus, obſeruari poteſt, ſiue cum diuturna febre, ſiue ſine febre ſit. At verò in acuto & præcipiti morbo, vt in continua febre, aut pleuritide, cuius præſertim ea impuritas cauſa non fuerit, vix antè tota demi poteſt, quàm breui acutus morbus finitus fuerit. Nunc de cacochymia, quæ in vaſis & in habitu eſt corporis vacuanda, dicendum. Hanc vix tutò aggredi poſſis, antequam ſit primæ regioni proſpectum: quæ quaſi ſentina eſt & prima origo omnis impuritatis. Ea neglecta quiſquis morbi vllius curationem ſuſcipit, tanquam cæcus omnia fortunæ temeritate dirigit. Vnde veteres mirari ſubit, qui hac prætermiſſa de ſola vaſorum & habitus corporis impuritate verba fecerunt. Vaſorum impuritas, ſi immodica fuerit, venaſque diſtendat, venæ ſectione tutò (vt dixi) minuitur. Quæ verò citra plenitudinem eſt, ſi ab euidentibus cauſis, quæ ſanguinem ſuccoſque corruperint, profecta eſt, tum venæ ſectione tum purgatione peræquè ſubſtrahi poteſt. Corrupto enim ſanguine detracto, purior è ſanis viſceribus euchymiſque cibis ſuccedet. Sin verò primæ regionis impuritas, aut mala viſcerum affectio (vt ferè fit) huic initium dedit, nihil poteſt venæ ſectio conferre, quòd impuro ſanguini mox impurior ſuccedat, neque poſſit impuritatis eum fontem ſecta vena exhaurire. Purgatio ſola eam eximet impuritatem; vt quæ primùm regionem infimam, deinde maiores venas, poſtremò corporis habitum illuuie liberat, non ſemel quidem & vniuersè, ſed pedetentim ac ſenſim auctis (vt antè dixi) remediorum viribus, idque dum puriores vrinæ exiſtant, & color corporis viuidior, cæteraque ſymptomata mitiora. Ad eos humores qui in vaſis peccant, præparatio quoque neceſſaria validis apozematis, quæ vias in aluum directas reſerent, viſceraque expediant, humores craſſos attenuent, lentoſque detergant. Quorum omnium adminiſtratio non citra dierum, in quibus maior eſt tranquillitas, & in quibus con-

bus concoctionis notæ ſe produnt, obſeruationem, tutò fieri poteſt. Humorum vitia, quę in habitum ſummáque corporis è ſubiectis regionibus emerſerunt, alia purgatio, alia venæ ſectio vacuat. Phlegmonas enim, carbunculos, ſurunculos, eryſipelata, ſcabiem ſordidam, tenſiuam laſſitudinem, & alia quæcunque cum inflammatione mala ingruunt, venæ ſectio tollit, expurgatis tamen antè viſceribus, primíſue ſedibus, ſi ſordidæ fuerint. Secta vena impuritatis reliquię medicamento ducendæ, cuius vis non ad venas modò maiores, ſed ad corporis quoque partes ſummas attingat. Si quid præterea in corporis ſummo reliquum ſubſiſtat, ijs diſſipabitur quæ halitu digerunt ſudoréue cient. Sin verò collectum in tumorem idipſum eſt, vt in phlegmone, in carbunculo atque ſurunculo, peculiaribus remediis curandum. At verò herpetas, impetigines, icterum, leucophlegmatiam, cachexiam, eiúſque generis affectus, quos non inflammatio, ſed vna humoris vitioſitas protulit, valida purgatio reuocat & exigit per aluum. Expurgato corpore, ſudores aut halitus quod reliquum eſt eripiunt. Id tamen ſi extremis partibus, vt articulis, capiti, alis inguinibúſue aut artubus impactum, ac velut concretum adhæreſceret, ſiue ſcirrhi, ſiue œdematis, ſiue laxioris tumoris ſpecie, niſi topicis remediis mollientibus, incidentibus, aperiẽtibus, digerentibúſue tolli poſſet. Hæc in ſingulorum morborum, qui vacuationem vllam exigunt, curationes præfari decuit. Medendi præceptiones ſimplicium quidem morborum hæ ſunt, quũ ſolitarij non alijs implicantur affectibus: quandoquidem non omnes implicatos perſequi licet. Si tamen aliquando ſimplices illi variè concurrant, hac vna præſatione ſua cuique curatio poterit accõmodari. In ſimplicibus eum, quem in pathologia inſtitui, ſequar ordinem, primúmque febrium curationem tradam: deinde morborum qui partes ſupra diaphragma obſident: tertiò eorum qui ſub diaphragmate ſunt: poſtremò exteriorum quos in chirurgiam referunt. Neque, vt plerique omnes, in ſolam remediorum enumerationem empiricorum more, incumbam: ſed qua etiam ratione, quo morbi tempore, quibus naturis ea conueniant, quamdiu ſingulis vtendum, & quando ad alia tranſeundum, indicabo: vt remediorum inuentioni methodus quoque & vtendi ratio coniuncta ſit propriis confirmata ſignis.

Quæ ad methodicam febrium curationem obſeruanda. CAP. V.

QVas olim febrium differentias atque cauſas tractaui, eas nunc ad medendi rationem accommodare præſtat. Febres aliæ repentè hominem adoriuntur & inuadunt, certúmque habent ſui ortus initium: aliæ verò clàm & ſenſim, quarum adeò obſcura ſunt initia, vix vt laborans febricitare ſe putet, nec niſi quum vehementiùs increuerint agnoſci poſſint. Illarum rurſus alię ab horrore aut rigore, aliæ ſine his, aut à manifeſto calore, aut à capitis dolore, à ſiti, ab alióue pathemate initium habent. Earum etiam quæ ſenſim inuadunt, aliæ lentæ ac pigræ perſiſtunt, aliæ paulo pòſt incrementum ſumunt, dum in ſummo ſint vigore. omnes autem eiuſmodi differentiæ non in intermittentibus modò, verùm & in continuis notantur. Nam ſæpè continuas videre licet biduum, atque etiam triduum, quadam inæqualitate modò caloris, modò frigoris affligere. Quocirca ex inuadendi modo vix poteſt certò febris genus vllum dignoſci. At nihilominus quum iam illa vel frigore, vel calore, vel ſymptomatis moleſta eſſe cœperit, lenioribus quidem ſubſidiis quoad licet leniri debet, ac deinde depoſito ac remiſſo primi impetus feruore, antequam propriam curationem aggrediare, febris ſpecies atque magnitudo exploranda. Rarò quidem contingit, vt citra vllam remiſſionem vel aſſiduò increſcat, vel biduum eadem magnitudine perſiſtat: quod tamen ſi obtigerit, ſynochi ſpecies quædam putanda. Vbi igitur febris vel eodẽ vel poſtero die, ſeſe remiſit, videndum qua id ſit ratione factum. Si impetus, qui ab horrore aut rigore inuaſerat, copioſo vniuerſoque ſudore ſit remiſſus, eoque dererſo febris prorſum deſinat, pura & ſimplex eſt intermittens, cuius ſpeciem poſtero die cognoſces. Sin verò febris à ſudore perſeuerat, implexus eſt continuæ & intermittẽtis, præſertim ſi hæc diu permaneat illius conditio. Ferè tamen longiore progreſſu ea vel in ſimplicem intermittentem, vel in continuam degenerat. Ita quidem plerunque febres per initia ambigunt, & ancipitis naturæ quũ ſint, in alterutrum poſtea genus diuertunt. Si ſudor nullus emanauit, ſimplex eſt continua, licet ab horrore quodam initium fecerit. Ea autem cauſóne ſit an continua concluſa, ex impetus vehementia, atque etiam ex propriis ſignis internoſcẽdum. At verò continua tertiana, tertius id poſtea dies certò patefaciet. Si tum cœli ſtatus peſtilens inſeſtat, ſuſpicio ſit, ne continua hæc vulgaris malignitatis ſit particeps. Atque tum in propria illius ſigna ſedulò intendendum, quòd omnib. morbis propè illa inſidietur. Lenta porrò febris obſcura admodum initia, nec niſi dierum progreſſu noſci poteſt, ac tum laborans ſibi vires imminui ſine febre putat. De hac etiam obſeruandum ex viſcerum conſtitutione, nunquid tandem hecticæ quandam ſpeciem minetur. Symptomatica, quoniam aliorum affectuum, vt pleuritidis, peripneumoniæ, hepatitidis, & ſimilium comes eſt, ex eorum ſignis deprehenditur. Quanquam primarij illi affectus, quemadmodum vomica pulmonum, & hepatitis, diu plerunque latent incomperti. Symptomaticæ febri primaria nonnunquam permiſcetur, quum ante partis affectum laborans ſe febricitaſſe ſenſit. Ex iis igitur atque ex propriis ſignis cuiuſque febris ſpecies die ſaltem ſecundo dignoſcenda: ac tum quoque eius, quacunque ſpecie fuerit, magnitudo ſpectanda. Intelligitur autem febris magnitudo ex impetus vehementia, quemadmodũ & mos eius ex malignitate. Nam in vnoquoque continuarũ genere interdum mitis, interdum vehemens febris exiſtit. Cauſæ præterea eius magnitudo ex iis

quæ anteceſſerunt, inueſtiganda. Si febris nulla euidente cauſa, ſed ſponte præhendit, & antequam hominem adoriretur, corporis grauitas, laſſitudo, vigilia, inappetentia, nauſea afflixit: ſi impuram & improbam viuendi rationem diu laborans exercuit: ſi conſueta quædam & vtilis euacuatio iamdiu ſuppreſſa eſt: interior ea humoris cauſa, quæ febrem fouet, multa copioſaque eſt: pauca verò, ſi contraria præceſſerint. Quiſnam autem is humor ſit, ſimpléxne an mixtus, ex iis quæ de proprij humoris dominio olim prodita ſunt, percipi debet. In quam autem maximè corporis partem humor febris cauſa (is verò ferè coërcetur in venis maioribus) incumbet & impetum faciet, ſymptomatum ſpecies oſtendet. Quum enim aut nauſea, aut vomitio, aut ventriculi atque præcordiorum dolor, aut tenſio atque grauitas, aut inappetentia, aut oris amator vehementer laborantē fatigat, morbus præcipuè in iecur atque præcordia impetū facit: quum lumborū grauitas, aut renū dolor vel ardor, in venam maiorē quæ lumbis incubat: quū vehemēs cordis æſtus & ſpirandi difficultas cum pectoris lateríumue grauitate, in cor & venam cauā quæ illi aſſiſtit: quū vehemens capitis dolor, aut temporum pulſatio, aut vigiliæ, aut grauitas, aut cataphora, in caput & cerebrū: quum denique artuum grauitas, aut laſſitudo, aut ſummarū & externarum partium dolor, in corporis ambitū. Hæc verò non initio ſolùm, ſed & toto morbi decurſu accuratiùs obſeruanda. Tertiò autem, quum iam febris ſpecies atque magnitudo innotuerit, laborātis conſtitutio exquiſitè tenenda: & quibus is præcipuè morbis olim fuerit opportunus: num quod vitium aut in iecore aut in liene, aut in ventriculo contactu aliiſue ſignis percipiatur, númue mala quædā affectio aut renes aut pulmones aut caput obſideat. Ac tum quoque de his quæ dixi ſymptomatis perpendendū, an ex propria febris & cauſæ eius eſſentia, anne ex veteri quadā vitioſa conſtitutione procedant: his quippe neglectis curatio nulla rectè inſtituitur. Iam verò iis ad vnguem exploratis curatio quædam ineunda. Si parum vehemens acutáue febris conïicitur, dies ſecundus non ſine vacuatione prætereat: ſæpè enim ab exordiis leuioribus incrementa magna morbi capeſſunt. Non ſolùm igitur in valde acutis morbis, quorum materia turget Hippocratis more (cui vehementiora duntaxat medicamenta innotuerant) verùm etiam in quouis modo acutis vtiliter ſtatim initio vacuandum. Secundus dies, quòd ferè tranquillior ſit, vacuationi accommodandus: cui tamen præparatio ſub primi finem ſyrupis aut clyſtere ſit præmiſſa. In morbis autem lentis ac leuibus, non æquè feſtinanda vacuatio: ſed cunctari ac ſuperſedere licet, dum certiùs conſtet de morbi genere, præſertim ſi vel ægroti conditio, vel ætas, vel cœli conſtitutio non facilè vacuationi conſentit. Si primis diebus quauis occaſione prætermiſſa ſit euacuatio, quoquo primùm tempore ſis acceritus, quaſi incipienti morbo remedia decernes, omnibus quidem exploratis quæ initio inueſtigāda eſſe dixi. Hæc igitur in vniuerſum de quauis incipiente febre præfari viſum eſt. Nunc autem quod vacuationis genus, quæ medicamenta, quæ denique curatio atque viuendi ratio vnicuique tum incipienti tum procedenti morbo aptiùs conueniat, particulatim tradendum.

Ephemerarum febrium cauſæ, indicia, & curationes. CAP. VI.

FEbris, quæ euidentium cauſarum vi derepentè purum beneque habitum corpus etiā ab horrore inuaſerit, ephemera putetur. Non enim euidentes illæ & prægreſſæ cauſæ putridam repentè ingenerant, niſi quum vitioſa ſubeſt corporis præparatio. Licet autem per ephemerā ſpiritus ſoli incendantur, humoreſque puri ac boni duntaxat incaleſcant, agitati tamen horrores acrimonia ſua ſæpè excitant, febremque ſudore ſoluunt. Itaque ſi calor halituoſus, & citra acrimoniam, vehementiùs increuit, corporiſque exolutio quædam exiſtit, pulſus celerior, frequentior, ac vehementior citra inæqualitatem (quæ putredinis index eſſe ſolet) ſi vrina nec colore, nec ſubſtantia, nec contentis à naturali differt, & euidentium cauſarum inſueta vis præceſſit, nec antè vlla erat functionum querimonia, quæ ita repentè orta fuerit febris, ephemera conÿcienda eſt. Ea autem cognitu difficilis, ſed curatu perfacilis, ac niſi in peſtilentium ſit numero, toto genere ſalutaris eſt, ac ferè ſolet die naturali finiri, lentìmque mitteſcente calore decedere, interdū manifeſto ſudore, interdum perſpiratione ſola: quanquam dum vehementior fuit occaſio, in ſecundum tertiúmue diem nonnunquam exporrigitur. Vna quidem curandæ omnis ephemeræ communis ratio eſt. Etenim ſpiritus & humores perciti atque concitati tum animi tranquillitate, tum quiete corporis atque ſomno compeſcendi ſunt: in idque tumultus omnis & motus, nimiuſque luminis ſplendor arcendus eſt: ac niſi neceſſitas (vt quum ab inedia aut inanitione fit) poſtulet, ſine cibo continendus æger eſt, dum ſeſe calor remittat. Cibus autem tum conueniens erit hordei cremor, aut iuſculum è gallinaceis, aut ex vitulina hœdináue carne, in quo lactuca, oxalis, bugloſſum & portulaca incoxerint: panis quoque ex eo iuſculo coctus & ipſarum carniū nõnihil oxalidis vel citrij mali ſucco vel omphacio intinctū: oua inſuper ſorbilia, eorúmque præſertim vitelli: fructus etiā paſſi, aut dulces, aut aciduli. Potus verò vel aqua ſimplex, eaque frigida, ſi nulla ſuſpecta eſt viſcerū imbecillitas, aut certè iam priùs ferueſacta, vel ea in qua hordeū incoxerit, vel glycyrrhiza macerata, aut ſolutū ſacharū ſit, vel vinum albū tenue & oligophorum aqua multa dilutū. Sitis verò, quæ per febris æſtum vehementiùs excruciat, lenienda eſt ſyrupo violato, aut iubino, aut adianthino, aut iulebo roſato, aut (quia dulces moleſti ſunt) ſuccus limonū aut punicorū his affundetur, propinabitúrque ex aqua quadruplo aut ſextuplo. Inclinante iam ea dulcis aquæ balneū cõfert, niſi aut putredinis, aut deſtillationis fluxioniſque ſuſpicio ſit. Quinetiā ſi cõpactior aluus negotiū faceſſit, hãc opportunè molli clyſtere ducere nihil noceat. Illinior

autem

tem vacuatio rarò arte tentanda eſt, quòd integra ſpontè ſanatio ſuccedat. Hæc igitur habenda eſt omnium ephemerarum communis curatio. Cæterùm vt earum variæ ex euidentium cauſarum numero ſtatuuntur ſpecies, quæ & diuerſa ſymptomata proferunt, ita & his leniendis peculiaria quædam aptátur remedia. Ephemera, quæ ab æſtuoſo aëre aut à ſolis ardore, aut à balneis, aut ab æſtuario inducta ſit, rarò ſine capitis eſt dolore. hunc verò lenire oportet oxyrrhodino ſimplici, vel eo cui olei nymphææ vel papaueris, vel vnguenti populei quiddam ſit admiſtum, aut etiam oxycrato ſimplici, vel eo quod ex aquis ſtillatitijs roſarum, plantaginis, ſolani, atque betonicæ & aceti ſextante comparatum ſit. His nō modò frontē & tempora, ſed & ſynciput quoque irrigare liceat, modò tepidis, modò frigidis. Contrarijs ex cauſis ephemera quoque interdū ſuccenditur, vt quum æſtuans concalfactumque corpus derepentè in frigidiorem aërem ſe cōfert, qui cutim denſet atque conſtipet, nec concalfactos humores expirare ſinat: aut quum in balneū frigidum aut aluminoſum deſcendit: quod minimè contingeret, ſi pariter interiora, vt per brumam iter facientibus, frigerent. Per hanc igitur frictione molli, aut vnctione laxanda cutis eſt, vel ſudoris promotione, vel balneo calido: quòd ſi horror in balneo percipiatur, cōfeſtim egrediendum: conceptam enim iam eſſe putredinem teſtatur, alioqui ſi diutiùs cutis cōſtipetur metuenda putrida erit. Ephemera ex motu, ex peregrinatione, aut labore immodico generata, laſſitudinem artuum muſculorumque dolores exhibet: quos vel leni ac molli frictione, vel vnctione ex oleo dulci ac tenui, vt violato, aut chamæmelino, aut liliaceo, demulcere iuuat: quúmque iam febris inclinare cœperit, ſudor fomentis blandè prouocetur, aut etiam dulci balneo: cui peculiare id ac propriū eſt eiuſmodi laſſitudinis dolores finire. Eadem ferè fit ratio, ſi ephemeram vehemens dentium cruciatus, aut colicus nephriticúſve dolor excitarit. Neque admodum diſſimilis eſt ratio ſi eā vehementiores animi perturbationes, vt ira, excandeſcentia, protulerunt: ſumma quippe animi tranquillitas & hilaritas imperanda, biliſque feruor frenandus eſt victu potúque refrigerante, & vini abſtinentia. Quæ ex vigilijs, ex literarum ſtudio, ex multa meditatione, ex curis, ex mœrore, aut ex triſtitia proceſſerit, ignauior quidem exiſtit ac minùs feruida, pulſuque languidiore & contractiore. Atque vt ex ijs cauſis rarior eſt ephemera, ita quæ fortaſsè inciderit, proprios ferè limites excedit, & cauſis perſeuerantibus in diuturnam lentam plerunque abit, quæ marcorem accerſit. Per hanc omni ſtudio exhilarandus eſt animus, ſpiritus excitandi, cardiacis cor fouendum, atque muniendum epithemate odorato: ſomno ſarciendus eſt ſpiritus diſſipatus, & cibi bonitate, odorato tenuique vino moderatè reparandus humor benignus, qui exhauſtus fuerat, & corpus balneo ſine ſudore humectandum. Simili propè ratione curari ea poſtulat, quam fortè inanitio immoderata induxit, ſiue ex inedia aut ſiti intolerabili, ſiue ex vacuatione ſpontanea, aut medicamenti vi facta. Rarò tamen aut exinanitio, aut inedia febrem infert, hæc enim præcipuè humores compeſcit atque ſpiritus, non autem excitat aut impellit, corpuſque ſæpiùs refrigerat. Si enim bilem ob hæc accendi contingat, putrida quàm ephemera potiùs metuenda: quæ ne ſuccedat, refrigerans humectanſque cibus, etiā inuadente ea, multoque magis inclinata, conceditur. At verò repletio immodica, tum quæ ex cohibitis naturæ excrementis, tum quæ ex pleniore aut calidiore alimento proficiſcitur, frequens eſt febris gignendæ cauſa, principio quidem ephemeræ, deinde etiam putridæ, ſi quidem inualeſcat aut diutiùs ea perſiſtat. Primùm enim ſuppreſſorum excrementorum vapore ſpiritus humoreſque inquinantur & incaleſcunt: caput dolore tentatur, & eorum mole oppreſſum corpus ingraueſcit, quæ peculiaria huic febri ſymptomata ſunt. Præter cætera igitur confeſtim naturalis conſuetaque omnis vacuatio eſt molienda: adſtrictior aluus clyſtere ſolicitanda: vrina parcior diureticis mouenda: ſudores præter naturam cohibiti ciendi ſunt diaphoreticis: hæmorrhoides, aut menſes, qui præter conſuetudinem ſubſiſtunt, proritandi ſunt: quemadmodum & vetus fiſtuloſumque vlcus, è quo conſueta ſanies iam diu non emanarit. Huius quidem ephemeræ facilis eſt in putridam tranſitus. Itaque ſi cauſis perſeuerantibus ea longiùs excurrat, & ex impuritate impendeat ſuſpectáve ſit putredo, purgatione quidem aut accommodata venæ ſectione arceri poterit, ſi plethora iam grauis euaſerit. Ea enim ephemera, quæ ex ſubita frigidiuſculi humoris fluxione in inguina, aut in alas, aut in aliam corporis ſedem obrigerit, purgationem poſtulat, quemadmodum & venæ ſectionem quæ ex tenui feruidique ſanguinis irruptione in crura, in aliáſve ſedes, eryſipelatis ſpecie cū horrore inuaſerit: & quæ ex pruritu, ex ſcabie, ex furunculis, aut ex abſceſſu externo. Nam interior omnis putridā parit. Iam verò immodica alimenti eiúſque optimi repletio quòd ægrè dometur atque coquatur, cruditatémque pariat, diariæ plerunque fit occaſio: multo autē magis, ſi ex acriori calidioréque alimento fuerit: vt ex immodico generoſi vini potu, ex ſinapis, naſturtij, ceparū, alliorū, & aromatum eſu. Sub hac ventriculus diſtenditur, ac plerunque dolet, caput vapore impletur: tempora pulſant: corpus ignauū, graue, & inquietū exiſtit. Quocirca præter quietē & refrigerationē, quæ omnium cōmunis eſt, inedia atque cibi parcitas apprimè eſt vtilis. Potus tamen, ſi implacabilis ſitis eſt, permittendus. Vomitio, aut etiam alui ſubductio accommoda, ſi malum crudeliùs increuit. Imò etiam ſi cruditas nondū euicta calore, putredinis nidorem quendam induxiſſe videatur, purgatio accedat ex puluere hieræ, aut rheobarbaro, aut ex ſenna, aut ex catholico, eáque ſic aptè comparata, vt ventriculum primáſque ſedes exquiſitè purget. Multò autem magis hæc neceſſaria fuerit, ſi ex immodico & intempeſtiuo fugacium fructuum, vt perſicorum, malorum, chryſomelorum, fragorum, mororū, peponum, melonum, cucumerum, vuarum, lactis, & omnium quæ promptè corrumpuntur,

eſu oborta ſit. Etenim corruptio, ſi diutiùs in ventriculo primiſue ſedibus reſedit, aut ſi hinc in iecur venaſque maiores penetret, cũ ſpiritu humores ſanguinemque contaminans, putridam febrem accendet. Quocirca expurganda eſt protinus, etiam ſi portio eius vomitione, aut alui deiectione ſponte prorupèrit: quandoquidem ſolus corruptionis nidor derelictus putridæ febris initium plerunque fuit. Ab his deinde concoctio iuuanda electario diarrhodon, vel aromatico roſato, vel cortice citri condito, vel myrobalano, vel nuce moſchata condita, vel condito ex his concinnato. Firmandus quoque ventriculus oleo maſtichino, nardino, mentæ, vel abſinthij idque dum concoctionis bonitas exiſtat. Poſteriora hæc ephemeræ genera, ſi vel cauſarũ magnitudine inualeſcant, vel negligentiùs curentur, quòd aliqua intus materia foueantur, in putridarum ſpecies deficiunt. Id autem certò & circũmſpectiùs ex inclinatione præuidendum. Si longa atque difficilis eſt diariæ inclinatio, quam neque ſudor, neque mador excipiat, aut ſi à ſudore frequens adhuc pulſus inæqualitatem nanciſcitur, aut capitis dolor, aut ſitis, aut inappetẽtia, aut aliud ſymptoma perſiſtit, neque biduo triduóue pura ſequitur integritas, metuenda certè in putridam permutatio. Hoc tandem loco minimè prætereundum duxi, febres quaſdam tum aſſiduas, tum intermittentes, artis vſu notari quodammodo ancipites, & quas neque in ephemeras, neque in vllum putridarum genus certò referre poſſis. Quædam etiam vltra diem tertium excurrunt, ac eodem interdum die ſæpiùs exaſperantur, idque aut dum cibus conficitur, aut ſub veſperam, nullam intermiſſionem puram ſortitæ: blandæ quidem, & quibus laborans vix ſe teneri putat: pulſus tamen celeritate ac frequentia, laſſitudine, corporis grauitate, aut exolutione interdum etiam grauioribus ſymptomatis conſpicuæ. Quædam verò ad puram intermiſſionem deductæ ſine horroris ſenſu, leuiter, vt dixi, aut dum concoctio fit, aut ſub veſperam, aut quauis occaſione recrudeſcunt. Eius generis nonnullæ à vehementiore pruritu, à ſcabie, à furunculis, ab externis abſceſſibus, & ab acri deſtillatione fiunt. Nonnullæ etiam à cruditate indomita, vel à bile citra putredinem efferueſcente, vel à ſemimala humorum qualitate, quæ aut primam, aut alias corporis regiones obſideat: hæc enim vitioſa illorum qualitas media quædam via eſt ad putredinem, in qua plerunque affectio ſubſiſtit. Quocirca eius generis febres omnes aut tenui refrigeranteque victu ſuſtuli, ſub quo natura qualitatis vitium ſola emendaret: ſi victus parũ profuit, huic inſuper aut venæ ſectionem, aut purgationem accommodauĩ, quibus breui eſt ſolutio ſequuta.

De putridis febribus. CAP. VII.

PVtridarum febrium curationem non apud veteres modò, ſed & apud iuniores pleroſque ancipitem parumque tutam efficit cauſarum affectarumque partium ignoratio. Neque enim humorum qui peccant recta eſt habita internotio, neque locorum in quibus illi computreſcunt. Etenim bilem, verbi gratia, vnam eandemque malè ſtatuunt tertianæ intermittentis, & cõtinuæ, atque etiam cauſi materiam, illique ſedem perperam deſignãt. Quocirca, poſthabitis eorum ſententiis, traditas olim per demonſtrationem hac de re hypotheſes ſequuti, earum curationem tradimus, non contemplatione ſolùm, verumetiam vſu longo & obſeruatione comprobatam, idque veritate magis quàm aliorum teſtimonio & authoritate ductus. Si quem horror aut rigor adoritur, qui ab extremarum partium refrigeratione ſenſim auctus corpus vehementer concutiat, hinc deinde calor acer atque ſiccus cum pulſu celeri, crebro, & inæquali excipiat, qui ſummo acceſſionis vigore in ſitim inexhauſtam capitiſque dolorem pungentem, & æſtuantem cordis dolorem, atque irrequietam corporis totius iactationem deducat, nec ſupra horas duodecim productus, copioſo eoque calido & acri ſudore ſolutus integrè ſoluatur ac deſinat, vt in intermiſſione nihil quicquam ſymptomatum ſuperſit, exquiſita tertiana expectari poteſt, ſi præſertim laborantis natura & ætas, anni tempus, cœlique ſtatus in id cõſpirent. Hanc verò proximus circuitus ſiue ſtatus ſit, ſiue anticipet, ſiue cunctetur, confirmabit. Proxima continenſque eius cauſa bilis eſt ſuperuacua, citrina quidem, aut etiam praſſina, eaque ſyncerior, nec frigido humore permiſta, non exuperans modò vel nimiùm exęſtuans, verùm etiam putreſcens, idque aut in propria cyſti, aut circum caua iecoris, aut in pancreate, aut in vicinis ſedibus. In iis quidem ea neque concreuit, neque obduruit, neque impacta vlli parti tenaciùs adhæreſcit, vt tumorem vllum pariat in viſceribus, ſed tenuis liberè diffluit. Quocirca niſi obſtructione coërcita fuerit, acceſſionis impetu excuti ſolet, aut prorũpere vomitione, deiectione, mictione, & ſudore, hinc tertiana exquiſita breuis exiſtit, nec vltra ſeptimum circuitum producitur. Tantò autem breuior eſt, quò aut parcior materia ſubeſt, aut expeditior eius eruptio: quibus verò non ita ſenſim per circuitus ea prorumpit, plenior ſub finem, & in ipſa totius declinatione quaſi decretoria vacuatio expectanda eſt, quæ omninò tutam illius ſolutionem facit. Acceſſiones ab ortu inualeſcunt ad quartam, quæ tum longitudine, tum magnitudine & acrimonia omnium eſſe ſolet vehementiſſima: quæ deinceps ſunt inclinant ad ſeptimam. Si quæ citiùs miteſcit, ante ſeptimam ſoluitur: ſi tardiùs, longiùs excurrit. Itaque acceſſione quarta ſtatus eſt & ſummus morbi vigor, reliquo deinceps tempore declinatio. Hęc rarò repentina criſi vt continua, ſæpiùs lentè ſoluitur. Vrina interdum toto progreſſu pura & cum ſedimento deprehenditur, quum ſcilicet bilis non admodum proſilit in venas: quum autem eò fertur, ſummè turbida eſt, acceſſione quarta, exinde verò inclareſcit, ſedimentumque deponit: tum enim minùs bile perfunditur, minuſque ſunt impedi-

tæ

tæ functiones natiui caloris. Itaque cõcoctionis indicia non in incremento, aut in ſtatu intermittentium febrium, quemadmodum continuarum, ſed ferè in declinatione viſuntur, cùm peccantis materiæ pars magna iam eſt exhauſta. Neque tamen ea noxiæ materiæ ſed cibi cocti indicia ſunt: neque præterea bilis ſuperuacua, quæ putreſcens intermittentium eſt materia, concoctionem ſimiliter admittit atque putredo, quæ in maioribus concluſa venis continuã febrẽ profert.

CONTINVARVM FEBRIVM IVDICIA.

Porrò febres terminantur Criſi, ſolutione, & commutatione. CAP. VIII.

CONTINVAM febrem ſecunda, aut (quod tardiſſimũ eſt) tertia hebdomada decretoriè ſoluit. Siue enim ſynochus ea ſit, ſiue cauſus, ſiue continua concluſa, ſi primaria eſt, putredinis materiam habet in venis coërcitam maioribus, quæ inter alas & inguina excurrunt: quúmque nulli viſceri, nulli parti affixa ea ſit, ſed in venarũ capacitate cum ſanguine eiúſque ſero fluctuet, ſatis hoc temporis curriculo ſolet à natura domari atque concoqui, & nuſquam hærens excludi foraſque depelli: id autẽ decretoria eſt ſolutio illius: quæ etiam febris cõmutatione ſoluitur, quoniam hæc imperfecta quædam criſis eſt qua nõ omnino natura poteſt materiam excludere, ſed ſubſiſtit ea aut in aliquo viſcere, aut in adenibus, aut in alia parte corporis, in qua morbum nouũ progignit: ea inquam commutatio, quia criſis quædam eſt, tertia ſaltem hebdomada fit. Quæ verò non repentè criſi, nec excretione, nec commutatione, velut abſceſſu, ſoluitur, ea tamẽ vel decimo quarto die, vel vigeſimo ſummum feruorem ſummamque ſymptomatum ſæuitiam deponit, idque nulla, vel imperfecta excretione, ac deinde quaſi ſpeciẽ genuſque mutet, lẽto progreſſu & dierum numero ſenſim paulatimque deſinit. Longa huius eſt inclinatio, diciturque concoctione paulatim ſolui. Etenim vitioſus humor, qui ſanguini permiſcetur in venis, ac etiã ſanguis totus venarum ſi vitioſus fuerit, diebus viginti aut triginta totus abſumi ſolet, ac ferè totus renouari, ſi modò purius ſufficitur alimentum, nec iecoris viſcerumque impuritas, aut vitioſa quædã conſtitutio obſiſtit. Si quam igitur febrem contingat ſupra diem vigeſimum pati, aut etiam maiore acrimonia & magnitudine exporrigi, hanc tu ſymptomaticam cenſeto: atque eam vel interiore phlegmone & abſceſſu, vel ex putredine viſceri alicui impacta profectã. Solutio autẽ, quæ perfecta fit criſi, imprimis optanda, vt quæ depulſa morbi materia omni, nihilque reliquũ faciẽs, ſummã quietẽ & integrã valetudinẽ reſtituat. Quę verò ſenſim ac paulatim fit, vt maximè faſtidioſa eſt prolixitate, ita & minimè tuta, & ſępè cũ metu recidiuæ. Atq; ſi quidẽ ipſa declinatione (quia adhuc impurũ eſt corpus) æger quicquã cõmittat, facilè relabitur. Putridæ porrò febris cõtinuę criſis nulla fit perfecta ſudore: quãquã enim ſudor decretorio die (ex Hippocratis ſentẽtia) cõfert, atq; diſſipata tenui quadã humoris portione febris feruorẽ lenit, & impetũ ſedat, nõ tamẽ poteſt craſſiorẽ eam putreſcentẽ materiã educere, quæ febris eſt fomes. Sanguis quoque ſeu ex naribus, ſeu ex hęmorrhoidibus, ſeu ex vtero profluẽs die critico, licet ſynochum ſoluat, neque tamen cauſum, neque continuã terminare poteſt: neque harum perfectã atque tutam criſim feciſſe deprehenditur, quòd exiguã dũtaxat impuritatis portionẽ cũ maiore portione vtilioris ſanguinis magna vitiũ iactura educat. Abſceſſus vnus, vt parotis aut bubo, nequit vniuerſam febrẽ excutere. At ſi vel plures ſparſim erumpant, vel vndique in articulos artúſve cõfluentes tumores excitent, febrem quidẽ ſoluere poſſunt, at certè difficultate nõ modica, quòd exorti dolores nõ parum excrucient, eóſque ferè lẽta quædã febris comitatur, ac tum febris nõ criticè nec ſolutione, ſed commutatione potiùs terminatur. Vna igitur alui ſpontanea ſolutio atque perturbatio continuã febrẽ tutò ac perfectè iudicat. Ea quippe ſola poteſt putridam febris materiã perfecta iam concoctione apparatam protſus excludere, atque viſcera & maiores venas, ſordida illuuie obſeſſas, citra virium & naturæ iacturam & offenſionẽ expedire. Vomitio intermittentes febres plerunque iudicat, continuas verò nõ item. Licet enim ventriculus & circumpoſita, vomitione ſeſe facilè exonerent, maiores tamẽ venę deiectione potiùs per eas venas quę è iecore in inteſtina cõtendũt, expurgãtur. Perſpecta igitur febris ſpecie cognitũ hinc eſſe poteſt, qua ratione ea ſit ſalutaris ſit, ſecundùm naturã facilè, vtiliter, perfectè, ac tutò iudicari & decretoriè ſolui debeat. Nunc autem exponendũ, quo pacto ea toto morbi progreſſu debeat à natura dirigi, vt ad hanc cõuenientem & perfectam criſim perueniat. Primùm autem in exquiſitis typis exercitari vnũquenque velim. Cõtinua febris quæ ex ſua magnitudine, impetu, & more, primis diebus cognoſcetur, iudicanda decimoquarto die, ſi exquiſitam motus & progreſſionis formam ſeruat. Primùm quidẽ repentè inuadit, & certam atque manifeſtam habet inuaſionis horã. Quæ enim repentè inuaſerit, repentè quoque (niſi aliunde quippiam obſtet) ſoluetur: quę verò clàm, obſcurè, & longa præcedente laſſitudine vel inæqualitate inuadens nullũ manifeſtum ortus ſui initiũ habuerit, nec repentè, nec criſi vlla ſolui poteſt: par enim exitus atq; ortus eſt ratio. Rurſum quę nullius euidentis cauſæ vi, ſed in corporis animique quiete ſumma, vt ſub noctis & ſomni finem ſuſcitatur, grauior ac multò periculoſior eſt, quàm quæ prægreſſæ cauſæ impulſu, & poſt diei æſtum atque laborem obtingit: omnem enim ortus ſui cauſam intus habet in corpore. Febris igitur cuius formam & progreſſum explico, ſiue ab aliqua, ſiue à nulla euidente cauſa proceſſit, repentè prehendit, certũque habet ortus ſui initium: hocque modò blandũ eſt ac mite, modò acre ac vehemens. Senſim hæc increſcit ad diẽ ſeptimum, licet non pari ſemper impetu laborantem

exerceat. Vrinas exhibet interdum bidno (quum nondum putredo innaluit) ſanis non admodum diſſimiles. ſed quæ poſtea, augeſcente putredine, craſſeſcunt, rubent atque confuſæ ſunt. Interdum etiam ſtatim initio craſſæ, rubicundæ & confuſæ, mox dein obſcurè coctæ exiſtunt: talesq́ue ferè in diem ſeptimum permanent. Septimo die grauior quædam fit morbi perturbatio, quam vel ſudor, vel ſpontanea alui billoſa deiectio excipit: quemadmodum ſalutaris eſt & pollicetur perfectam criſim poſthac futuram. Sedata diei ſeptimi perturbatione vrinæ manifeſtam coctionem exhibent, eſtq́ue tum verè morbi incrementum, licet ab ea perturbatione, ſæpè tanquam ex imperfecta criſi ſymptomata miteſcunt: æger enim plurimum leuatur, atque interdum ſine febre exiſtit. At iis, quæ ex ratione non leuant, confidendum non eſt, inquit Hippocrates. Vrinarum concoctio nonnunquam perſiſtit, nonnunquam intermittit: ac deinde redit atque relucet. Vndecimo autē die febris aut redit, aut inualeſcit, iſq́ue ſummus eſt morbi vigor, qui ferè permanet in diem quartum decimum. Hoc die, atque interdum decimotertio, febris vehementiùs excandeſcit cum ſignis perfectæ concoctionis, nempe cum hypoſtaſi alba, leui & æquali: quūque ea excandeſcentia & exacerbatio inclinat, febris repentè ſoluitur ac deſinit, idque ſuborta deiectione biliosa & copioſa, quæ in diem vnum aut etiam in alterum perſeuerat. Ab hac igitur perturbatione & copioſa alui deiectione æger neceſſariò imbecillior euadit: at nihilominus ſi perfecta criſis ea fuit, febris nulla prorſus manet, nullus capitis dolor, nullum denique febris ſymptoma, ſed ſumma ineſt corporis tranquillitas: pleriſque tamen ſudor præſertim dormientibus emanat, quæ omnium eſt euacuationum poſtrema. Hæc quidem perfecta eſt & repentina morbi ſanatio, cuius breuis eſt admodum declinatio, tum ſolùm durans, quum aluus ſolutior noxiam materiam excludit. Si non omninò perfecta criſis fuit, cohibita aut ſubſiſtente alui deiectione, febris etiamnum aliquāta manet, quam & ſymptomata leuia comitātur, ſed non multò poſt omnia deſinunt, ac tum morbi inclinatio prolixior eſt atque manifeſtior, in qua & plures ſudores erumpunt. Si (quod rarius eſt) acutior febris ſeptimo die ſoluenda eſt decretoriè, ea primo ſtatim die hominem vehementiùs adoritur, vrinaſque rubras, craſſas atque confuſas promit: quarto verò die concoctionem quandam ſed quiete manifeſtiorem exhibet, nullaq́ue aut certè leuiſſima atque minima remiſſione in diē ſeptimum perſeuerans, tum magna admodum perturbatione concutiens, repentina quoque alui deiectione criſim habet, eámque modò perfectam, modò imperfectam. Quæ vndecimo die ſoluetur, omnia quadam mediocritate habet, & rarior eſt ea ſolutio. Quæ verò vigeſimo die aut vigeſimo primo criſim eſt acceptura, ferè languidior initio exiſtit, die ſeptimo ſummam cruditatem habet, quæ in vndecimum ac ſæpè in decimum quartum perſeuerat: ac tum ferè primùm apparente concoctione miteſcit, idque interdum vacuatione quadam imperfecta, interdum etiam nulla. Rarò enim fit vt in diem viceſimum ſumma illius ſæuitia perduret: quúmque ſeſe illa remiſerit, vigeſimo tamen appetente, excandeſcit & perturbatione ſuborta, alui tandem eruptione bilioſa ſoluitur, quæ in plures ſæpè dies continuat. Hic autem obiter animaduertendum, febris atque ſymptomatum ſæuitiā, quum primùm ſigna concoctionis apparent, ſæpiùs miteſcere: neque vſu obſeruauimus in ipſo ſtatu concoctionis omnia eſſe grauiſſima, neque (quod dixit Hippocrates) omnia cùm incipiunt & finiunt leuiora eſſe, cùm conſiſtunt grauiora. Rarò enim fit, vt tempora concoctionis prorſus reſpondeant & conſentiant ſymptomatum temporibus. Id autem idcirco contingit, quòd non parum materiæ morbi vacuatione ſubſtraximus ante concoctionem: qua ſubſtracta tum febris, tum ſymptomata eius miteſcunt. Fortaſſe autem Hippocrates omnia cenſuit in ſtatu fieri grauiſſima, quum curatio tota naturæ committitur, vniuerſaque morbi materia conſeruatur in extremam criſim. Tum quippe ratione optima & criſis ipſa vehementi perturbatione fit, & ſtatus quoque criſim præcedens vehemens exiſtit.

Pro Curatione.

QVONIAM autem vehementi huic perturbationi & criſi periculum non deeſt, præſtat certè multo antè tempore nonnihil materiæ morbi demere, vt omnia deinceps tranquilliora & tutiora ſuccedant. Atque licet & venæ ſectione & medicamentis purgantibus multum ſit illius materiæ ante iudicationem detractum, natura nihilominus motus ſuos ſtatis temporibus obſeruans, concoctionem ac tandem decretorio die criſim molitur ac perficit, ſed tamen perturbatione atque vacuatione minore. Id igitur in morbis ſalutaribus efficit artis curatio, vt & breuiores illi euadant & ſecutiore tranquillitate ſoluantur. Nonnunquam etiam leuiter exitiales ſalutares reddit. Hæ formulæ ſunt continuatum febrium, quæ perfecta criſi terminantur ad ſalutem.

De febribus continuis quæ Criſi non terminantur.
CAPVT IX.

CONTINVA verò febris, ſi criſim habitura non eſt, vix initiò poteſt internoſci, at in progreſſu, præſertim quum iam concoctionis ſigna apparebunt. hinc antè dignoſcitur, quòd neque vomitio, neque alui deiectio bilioſa vlla ſpōte fit, nec facilè ſudore corpus diffluit, nec facilis eſt aut libera ſatis medicamentorū purgatio: ſed quaſi præcluſis omnibus vacuādi viis, aut humore

contuma

contumaciore exiſtente, nullam natura vacuationem ſpontè molitur. Rarò quippe perfectam criſim natura efficit, quam non antè ſpontanea quadam vacuatione præmonſtrauerit. Contrà, quum viis omnibus expeditis ac liberis humores purganti medicamento facilè obtemperant, & nonnunquam, præſertim diebus iudicibus aut decretoriis, aut vomitiones, aut deiectiones bilioſæ ſponte prodeunt, facilè laborantis toleranda futura criſis ſperari poteſt. Continua igitur febris, quæ iam apparente concoctione ſalutaris ſperatur, ſi nulla vacuatione ſpontanea impetum fecerit, ſenſim atque paulatim concoctione atque digeſtione ſoluetur. Licet autem nullas ſponte vacuationes exhibeat, ſingulis tamen criticis diebus exacerbationũ impetus habet, quibus victricis naturæ molitionem oſtendit: quumque vel ſeptimo, vel quarto decimo, vel vigeſimo die, perfectæ cõcoctionis ſignis apparentibus, ſummum vigoris impetum fecerit, reliquo deinceps tempore ſeſe remittit, ac perſeuerante concoctione ſenſim decedit, dum proſus deſinat, nulla vacuatione ſuborta. Hoc autem tempus totius eſt morbi declinatio, quæ longa planè, ac interdum toto morbo diuturnior obtingit. Quæ nulla vacuatione, ſed ſenſim concoctione ſoluitur, facilè minimoque errore redit. Ab hac enim corpus non æquè purum, atque à perfecta criſi manet: quumque priſtinæ qualitatis nonnihil etiamnum retineat, ſi quid vel alimentorum copia & qualitate, vel labore, vel vigiliis peccatur, ex veteri fermento noua putredo excitatur, facilisque in priſtinum morbum relapſus. Corpore verò per criſim exquiſitè purgato, nihil efficere poteſt externarum euidentiumque cauſarum iniuria. Eſt porrò tertia febrium ſolutio, quæ commutatione fit. Nonnunquam enim continua in tertianam, nonnunquam (idque ſæpiùs autumno) in quartanam degenerat. Id autem accidit, quũ craſſior eſt venarum materia, quàm vt in aluum prorſus extirpari poſſit: aut quũ magna viſcerũ obſtructio ac denſitas obſiſtit, ne morbi materia deuoluatur in aluum. Ab his quippe cauſis peccans febris materia vincentis naturæ robore à venis excuſſa, nec excidere potens in aluũ, hæret ac ſubſiſtit in mediis viſceribus, illicque fixa & obhærens, ſeruansque putredinẽ ex loci, id eſt, præcordiorũ natura atque cõditione, intermittentẽ facit, quæ præſertim materiæ ſitu à continua differt. Sic propemodũ nonnunquã natura, materiã noxiam è venis in ſummũ corpus expellens, dolores articularios infert pro ſolutione, quã criſi tentat & molitur, nec tamẽ perficere poteſt. Sic & abſceſſus & bubones interdũ ſub febris finẽ erumpere videmus. De iis porrò febribus, quarũ materia turgere dicitur, quos impetus faciant æſtimandum, vt intelligatur quis earum tandem ſit exitus futurus. Cauſa quæ hunc illarũ impetum facit, non ſimplex eſt putredo, ſed peculiaris quædam humoris malignitas, aut ex acrimonia vehementiore, aut ex venenata qualitate profecta, ob quã ita impulſus humor nullo poteſt loco ſubſiſtere, ſed in venis maioribus licet concluſus, huc tamen illucque, quaſi æſtuans vt mare, effertur, ac plerunque è venis in nobilem aliquam partem erumpit. Noſcitur autem materia turgere, quòd in ea febre, licet nec dolor vllus nec calor atrociùs vrgeat, magna tamen percipitur corporis perturbatio, magnaque inquietudo atque iactatio. Dolores quibuſdam modò in hanc, modò in illam partem inſiliunt: quúmque materia ſeſe aliquò infixit, grauiora ſymptomata emergunt. Itáque alios ſumma ſpirandi difficultas obſeſſis pulmonibus premit, cum ſuffocandi periculo: alios ſyncope repentina, aut periculoſa animi defectio, quam interdum vidi ſupra horas 24. ſine vllo pulſu perſeuerare citra exitium: alios cruenta expuitio, apertis magna vi pulmonũ venis: alios delirium, quum cerebri arcem humor inuaſit: ac deinde eius impetu & ardore fedato cataphora: nonnũquam in externas quoque partes proſilit ſummo dolore tanquã ſit abſceſſus futurus & erupturus modò in alas & inguina, modò in latus, idque cũ tuſſi, cũ ſpiritu difficili, & cũ expuitione cruẽta, quaſi vera pleuritis eſſet. Hinc igitur fit, vt acutorũ morborũ, quorum præſertim materia turget, prorſus (vt inquit Hippocrates) incerta ſit prædictio. Ancipites enim ij ferè ſunt, & inopinata quoque eorũ ſymptomata, idque ob turgentis materiæ impetũ: neque ſi iam concoctio appareat certa ſalus eſſe debet. Quæ per has febres ex humoris impetu emergũt, vt laterũ dolores, ſanguinis vomitiones & expuitiones, exanthemata purpurea, bubones, parotides, animi defectiones, aut ſyncope, pro criſi perfecta cenſeri minimè debent: licet enim ipſum humoris furorẽ atque malignitatem interdũ finiant, reliquã tamen putredinẽ, quæ præcipua eſt febris cauſa, non eximunt: ſed huic neceſſaria eſt alia maior, eaque vniuerſalis, vacuatio, quæ totius febris iudicatio ſit: parotidas igitur, vel delirium, vel cataphoram, ac non ipſam febrem vniuerſam ſoluit. Hactenus omnem rationem atque formam expreſſi, qua continuæ febres ſalutares progrediuntur, & qua etiam aut repentè criſi, aut ſenſim concoctione ſoluantur, ſiue earum materia turgeat, ſiue non turgeat. Nunc de exitialibus dicendum, quis earum progreſſus, & quis exitus ſit: idem quoque de peſtilentibus.

De exitialibus atque peſtilentibus febribus. CAP. X.

Exitialis eadem plerunque ac ſalutaris febris exordia ſunt, nec lænitiæ eius, nec ſymptomatum vis aut ratio diuerſa: at progreſſu vniuſcuiuſque genus dignoſcitur. Aliàs enim ſtatim ea dum incipit vehementer conturbat, taliſque perſiſtit: aliàs à leuibus orta initiis ſenſim inualeſcit, dum ſummam vehementiam aut malignitatem nacta prorſus iugulet. Atqui alterutrum etiam incipiente ſalutari febre deprehenditur, tametſi primis diebus exitialia ſigna exiſtunt. Quocirca initiò nihil de morbi exitu citò pronũciandũ, ſed omnia adhuc in ancipiti verſari. Atque licet nonnulla ſymptomata mitеſcãt, vt hinc aliquid melius ſperari poſſit, quãdiu tñ cõfuſæ

viáſque coarctêt: qua ex cauſa rheumbarbarum ſine aperientibus & lenientibus pleriſque incommodum, nec præterea acriorum medicamentorum, quæ vel ſcammonio vel turpetho conſtât, lenibus iſtis quidquã permiſtum, niſi fortè robuſtis qui ægrè purgantur, aut hyeme rigidioréque cœlo. Ad hanc quidem purgationem licet præparatio quædam (vt dixi) conducat, minimè tamen eſt neceſſaria, vt neque concoctio ex vrinis, quòd è primis his ſedibus humor aut ſponte prorumpat, aut facilè trahatur. Venę ſectio exquiſitæ tertianæ eſt incommoda, vt quæ vtilem ac neceſſarium humorem detrahit relicto impuro ac noxio. Sub hac enim febre attenuatum corpus eſſe ſolet, paucique ſanguinis: bilis verò acrior ipſa febris materia ſub cauo iecoris exuperare & æſtuare, quam venæ ſectio minimè eximit, nec proinde morbi ſubſtantiam minuit. Imò verò, ſi vel ſponte, vel arte nimiùm profuſus ſanguis ſit, plerunque deprehendes bilem acriùs ferocire, febrémque inualeſcere. Peccant igitur, qui ex vrina craſſa atque citrina ſtatim mittendum ſanguinem pronunciant. Ea enim non ſanguinis exuperantiam, non eius incendium, quemadmodũ quæ ardens eſt, & flãmea ac verè rubra, ſed bilis è iecore effuſionem portendit, quæ in tertiana, perinde ac in ictero, & in hydrope, non ſubſtantiæ ſanguinis, ſed vni ſero permiſcetur præſertim acceſſionis vigore. Ita enim ſecta fortaſſe tũ vena videas illã ſanguini minimè permiſceri, nec cũ ſanguine cõcreſcere, neque ſanguinẽ, ſed ſerum ipſum bile inquinari, quod poſtea in intermiſſione emictũ purius apparet. At nihilominùs, ſi quando febris ea in corpus inciderit bene carnoſum, bonique habitus, cui amplæ venæ copia diſtentæ ſint, & plethoræ ſpeciem exhibeãt, ob quam febris ſymptomata grauiora exiſtant, vt capitis dolor, temporum pulſatio, ſpiritus difficilis, corporis grauitas, phlegmonoſa laſſitudo, ſummaq; iactatio, ſanguis vtique ob plethoram venæ ſectione minuendus eſt, perinde atque ſi tertianæ febri pleuritis ſuperueniret: quod certè non febris, ſed eorum quæ aliunde comitantur, ſymptomatum gratia, conceditur. In plethora, ſi non iuuet, non tamen læſura eſt venæ ſectio. Ita igitur de ſanguinis emiſſione in tertiana febre ſtatuendum. Si purgatione impuritas, aut etiam noxiæ bilis portio iam multa detracta ex purioribus vrinis percipitur, & æger leuatus quodammodo eſt, ſequenſque acceſsio tum breuior tum mitior, & eius ſymptomata faciliora exiſtunt, totius morbi breuitas ſperanda eſt. Reliquo igitur eius tempore ac progreſſu apozematis, aut ſyrupis leniter refrigerantibus & aperientibus obſtructiones blandè ſoluentur, & naturæ opus dirigetur ne quid ſubſiſtat, vt apozemate è cichorio, endiuia, oxalide, gramine, agrimonia, lichene, & ex ſeminibus frigidis tũ maioribus tum minoribus, ſyrupo quoque adiantino & è cichorio ſimplici, quibus & interdum aceto ſi ſimplicis portio adiecta ſit. Sæpè enim tertiana mitior, cuius pauca eſt materia putris, vna leni purgatione tollitur, ſæpè etiam feruidioribus papulis circum labra nareſque obortis ſpontè ſoluitur: quãquam & hæ interdum ſolius feruoris ſint indices, & cum his febris perſiſtat. Iam verò ſi tam acris eſt febris, tantaque noxiæ materiæ vis, vt data purgatio non quod ſperabatur cõtulerit, nec breuior mitiórve ſequens fuerit acceſsio, quod defuit indito clyſtere ſupplendum: & eo aluus quoties pigrior fuerit ſollicitanda, vt natura ad eam aliquando futuram alui excretionem proritetur: hac enim via libera & expedita tutior fuerit morbi exitus. Ac tum temporis in ipſa febris intermiſsione apozemata, & ſyrupi offerendi ſunt, quibus tum incidendi tum detergendi maior vis inſit, cuiuſmodi ſunt quæ præter commemorata, apij quoque, & petroſelini, & fœniculi radicem in aceto maceratam, & hyſſopi nonnihil continent: ſyrupus etiam byzãtinus, & endiuiæ, & nonnihil acetoſi compoſiti. His igitur recludendæ ſunt viæ, attenuandique humores etiã bilioſi, quum non facilis eorum eſt aut in ventriculum, aut in aluum excuſſio. Si bilis vel ſpõtè, vel iſtorum ope concitata iã frequentiùs aut vomitione, aut deiectione prorumpat, tutus ac breuis morbi exitus erit. At ſi eius duntaxat quædã veluti ſtimulatio appareat, vomitio quidẽ præcipuè acceſſionis initio vel hydreleo, vel oxymelite, alui autẽ deiectio acriori clyſtere in intermiſſione procurabitur. Eadẽ quoque opera tũ vrinæ, tũ ſudores liberè & copiosè cientur: tametſi ad bilis euacuationẽ minùs cõueniãt atque vtiles ſint. Hæc in vehementi & exquiſita tertiana ad quartã ferè acceſſionẽ moliẽda ſunt. Ab hac verò ſi (vt plerunque fit) vrinæ minùs craſſæ, & citrinæ, purioreſque iã euadent, & hypoſtaſeos quoddã ſignũ apparebit, expurgati magna ex parte fomitis indiciũ eſt. Quòd ſi præterea ſequẽs circuitus breuior atque tranquillior inclinãtis totius morbi initiũ portẽdat, quod reliquũ eſt morbi iã dominãti naturæ cõmitti poteſt, præſertim ſi reliquã vacuationẽ æger auerſatur ac metuit, multò autẽ magis ſi quæ ſpõtaneę vacuationes ſatis procedũt, & nihil ſupra exquiſitæ tertianæ cõditionẽ obtigit: tametſi & in ijs moderata quoq; purgatio cõducat, morbũq; tutò ſoluat. In ijs ſaltẽ tũ tẽporis natura ad ſpõtaneã curationẽ apozematis atque ſyrupis, vt dixi dirigẽda. At verò ſi quinta acceſſio ſextáve vehementior ſit, aut ſymptoma quoddã acriùs inualeſcat, aut vrinæ nondum ſatis puræ exiſtant, metuſque ſit ne proprios limites febris trãſcendat, non vtilis modò, ſed & neceſſaria ante acceſſionẽ ſeptimam purgatio ex rheobarbaro macerato, vel ex rheo & ex ſenna, vel ex catholico, cuius beneficio præparati humoris pars maxima euellatur, naturaque acceſſione proxima ad perfectã iudicationẽ incitetur, & nihil aut minimũ morbi reliquũ fiat. Quinetiã ſi febre ſoluta ſymptomata quædã diutiùs perſiſtãt, vt cibi faſtidiũ, ſitis, capitis dolor, & cætera: nec facilè æger conualeſcat à morbo, ne quod ex morbo derelictũ eſt recidiuã faciat, purgatio quoq; neceſſaria: ſic enim tutior ac firmior ſanitas exiſtet. Ea igitur medẽdi ratione tertianæ exquiſitæ ardor pariter cũ cauſa tollitur. Si qua tamẽ per curationẽ peculiari refrigeratione febris ardor indigeat, ſalubriter per ea fiet quę refrigerãdo pariter attenuãt, nec putridũ humorẽ impingũt, nec diſflari prohibẽt, nec vaſorum meatus

coarctant:

coarctant: dum etiam febrem reſtinguũt eius pariter cauſam diſſipant, quod in putrida febre vehementer optandum: imò etiamſi ardentior febris æſtus vires nimium proſternit, & ægrè tollerari poteſt, cauſæ obſeruatione aliquantum prætermiſſa, refrigeratione multa (etiam quæ putredinis diſſolutionem cohibeat) vtitor, vireſque idoneo cibo ne concidant foueto, ne in tortoris calumniam incurras: deinde remiſſo feruore ad cauſam reuerſus noxium humorem exime, ac cibum in reliquam curationem ſubſtrahe. Non pauci iuuenes atque robuſti in tertianæ ſimplicis & exquiſitæ acceſſione, trium horarum ſpatio, ab ijs qui cauſam ſolam intuerentur, veſtibus multis extincti, & ſiti ſudoribuſque exhauſti fuêre.

SVMMA REFRIGERANDI NVtriendiq́; ratio in febribus.

AMPLO & quammaximo conclaui cubare debet qui acuta febre iactatur, quo multum purumq́ue aerem ducere poſſit, eumq́ue refrigeratũ, abacta omni turba & hominũ frequentia, ſparſa quoquouerſum aqua gelida & aceto, ſtratis herbis frigidis, vt ſalicis folijs, vitis, lactucæ, nymphex, roſarum & violarum: odoribus quoque & roſis, violis, nymphea, & ſantalis, aqua roſatum ſtillatitia, & aceto & camphoræ momento conſperſis. Tum temporis non multis, ſed admodum leuibus veſtibus tegendum corpus eſt, ne vniuersè refrigeſcat. At ſi nihilominus ardore nimio id torretur, in ipſo vigore æſtuantes partes hydrelæo perfundentur, cuius oleum & aqua manu permiſceantur donec albeſcant: huic & aceti ſextans interdum adijci poteſt, & vice ſimplicis olei roſatũ, violatũ, nymphatum, aut papauerinum ſubſtitui. Id autem iocinori, renibus, æſtuantique capiti induci poteſt, idq́ue tutò, ſi modò nulla tuſſis, nulla capitis grauitas, nullaq́ue deſtillatio moleſta ſit, nec catapbora profundiórve ſomnus obrepat. Epithema ijſdẽ quoque partibus atque cordi vtiliter accommodatur, ex liquore ſtillatitio roſarũ, violarũ, plantaginis, ſolani, nymphex, & aceti ſextante, in quibus ſantali & camphora, aut paſtilli albi raſis ſoluti ſint. Ex ijſdẽ quoque tracta pſyllij vel cydoniorum muccago eximiè opitulatur. Obſeruandum autẽ, ne hæc inſtante ſudore corpori inſideant, illiuſque eruptionẽ cohibeant, breuemq́ue morbum producant: quanquam longitudo interdum optabilior eſt acrimonia. Interiora verò corporis ſi æſtu atque ſiti vruntur, lenienda ſunt ſucco vel aqua cucurbitæ, aut melonũ, aut cucumeris, aut eſu oxalidis, portulacæ, lactucæ, ex aceto, quæ aut crudæ ſint, aut aqua feruente contabuerint: aut, ſi fortè corroboratio quædã adſtrictione petitur, ſucco mali punici acidi, aut limonis, aut citrij, aut ceraſij, aut oxyacanthæ, aut oxalidis, aut vuæ acerbæ, eoq́ue vel puro, vel aqua diluto: horum enim quàm ſyruporum maior refrigeratio. Hæc ipſa alimẽta quoque ſunt, in quorum moderato vſu olim veteres tenuiſſimum victum collocauerunt, quemadmodum & longè tenuiſſimum in cibi potuſque abſtinentia: ab hoc ſenſim ad tenuem, & ad plenum, qui ſanorũ & integrè valentium eſt peruenerunt. Omnis autem febricitantium victus humidus, frigidúſque habendus eſt, ex materia leui. Primus autem cibus eſt aqua hordei ſimplex, quæ refrigerando, humectandoque leniter abſtergit: deinde aqua mulſa, quæ melle temperata minùs refrigerat, ſed magis abſtergit & aperit: vel aqua ſacharo condita, quæ minùs quam mulſa viſcera calfacit, ſed minus quoque abſtergit. Ab his hordei cremor refrigerans & humectans, abſtergẽs, leniens, ſitim compeſcens, nuſquam ductuum viis adhæreſcens. Hæc ſequitur ſorbitio è pulli gallinacei, vel columbini iuſculo, in quo frigidiora olera, lactuca, oxalis, portulaca, bugloſſum, & vua acerba incocta ſint. Mediæ verò materiæ ſunt ea ipſa olera, deinde hordeũ integrũ ſacharo conſperſum: ab his panis medulla elota, & ex aqua cocta: ſequitur quæ ex pullorũ iuſculo coquitur: hinc piſces ſaxatiles, deinde oua tremula ſine teſta in feruentẽ aquã coniecta: carnis deinde aqua liquidior vaporario elicita, modò ſimplex, modò roſatum, bugloſſi, aut violarum ſacharo temperata. Valentioris iam quodammodo, ſed nondum plenæ materiæ ſunt pulli gallinacei & columbini, & gallinarum capponũq́ue extrema, deinde ius eorũ feruore conſumptum, & quod iam quaſi in gelu concreuit: ipſa quoque eorum caro, & hœdina, & vitulina, ea quidem elixa, & dum editur ſucco quodam refrigerante intincta, vt carnis ſaporem quodammodo ſopiat: quod & amygdalæ tunſæ iuſculis quoque præſtant. Quæcunque iam craſſiuſculæ ſunt materiæ, vt ea ipſa aſſa, & perdices, auiculæ mõtanæ, lepuſculi aſſi, & aſſorum quorumuis expreſſus ſuccus, aut qui elicitur è carne in diplomate ſine aqua elixa, quòd nimiũ alant, ægrè coquantur, æſtumq́; in præcordiis excitent, non in acriter febricitantiũ, ſed in ſanorum cibis numerantur. Si quid tamẽ horum vehementer experitur, id ex ſucco, aut condimento refrigerante in laborantis gratiã concedi poteſt. Potus eſto vel aqua ferueſacta & refrigerata, vel aqua hordei ſimplex, vel aqua cũ ſachari ſextante ferueſacta, vel quiuis potus ex his quos connumeraui refrigerantibus, & aqua quoque frigida vini albi tenuis ſeatante conſperſa: ſic enim magis refrigerata, & citra viſcerum offenſionem, quoquouerſum expeditiùs digeri diſtribuiq́ue putatur. Frigida verò quæ pura ſit ac ſimplex, minimè cibis permiſcenda. At verò quum ſummus ardor ingenſque ſitis ſummam quoque refrigerationem poſtulant, ſine qua metuitur ne nimiùm vexatus æger exareſcat, marceſcat, aut fortè exhauſto ſpiritu breui exoluatur, præſtanda quidem frigida, qua nihil ad infringendum calorem valentius. Sed & ipſa quoque ſynochi, cauſi, aliarumq́ue continuarum ardentium peculiare remedium eſt, quum illas vel extinguere, vel inſtingere, vel in aliud temperatum genus commutare conſilium eſt. Id tamen non niſi eorum quæ

ſequuntur

ſequuntur obſeruatione tentandũ. Noxia morbi materia ex vrinis iam concocta appareat, quod non ante diem morbi quartum contingere ſolet. Laborans bono ſit habitu, carnoſoque corpore, integris viribus, inſito calore exuberans, potui frigidæ dum bene valeret citra læſionem vllam aſſuetus: ei quoque pectus & viſcera firma ſint & valida, ſine dolore, ſine obſtructione magna, ſine tumore, ſine abſceſſu: nec alui deiectio nimia, nec cruditas vlla fatiget. Hæc igitur cùm adſunt, magna ſiti antecedente, frigida aqua copioſè, ad duas circiter heminas, & vltra ſacietatem epota, dum venter præcordiaque diſtendantur, ſatisque refrigerata ſint, & horrore quaſi inalgeſcant, ſummum febris ardorem tutò extinguit. Protinus autem multis ſtragulis operiendus eſt qui bibit, moxque cogendus vt vomat, aut aluum copioſè deiiciat, aut ingẽtem ſudorem effundat. Cohibita enim aut ſubſiſtens tanta frigidę moles, ſummo vitæ diſcrimine, natiuum calorem cum febrili pariter extinguit, aut ſaltem partium nutrientiũ functionẽ tollit, ſpirandi difficultatem tremorem atque conuulſionem, deglutiendi meiendique difficultatem infert, ipſas inſuper ductuũ vias coarctans, morbique materiã compingens, morbum multo diuturniorẽ facit. In eadem atque etiam in grauiora incommoda eos præcipitat, qui contra affecti fuerint, extenuati, exangues, imbecilli, pauci caloris, non aſſueti eius potui, viſceribus dolentibus, tumentibus, obſtructis, aut vlceratis, maximè autem ſi adhuc crudus eſt morbus: vnde cõſtat, febribus intermittentibus, quarũ ſcilicet peccans materia in primis eſt viſceribus, liberaliorẽ frigidæ potionem aduerſiſſimam eſſe: neque ſemper continuam etiam, quę ardens fuerit, tutò extinguere: & ſub tanta refrigeratione omnino ancipitem eſſe febris curationem. Talis igitur per febres eſto cibi potuſque qualitas. Quantitas verò vtendique ratio non parum difficilis: ſumma quippe controuerſia certatur, quantum & quando cibus in acutis morbis offerendus. Antiqui præſertimque Aſclepiades, primis totius morbi diebus non modò à cibo, verumetiam à potu abſtinendum putabant, vt ne os quidem elui ſinerent: ita quidem ſuperantem materiam minui digeriq; rati, ſi nulla noua accederet. Eam Hippocratis ſententiam eſſe cenſuerunt: quia, inquit, vbi morbus peracutus eſt, ſtatim & labores ſummi fatigant, & tenuiſſimo victu (quæ pura eſt abſtinẽtia) vti neceſſe eſt. Quum verò ægrum triduo per omnia fatigaſſent, quarto die cibo deſtinabãt, interdum etiam quinto aut ſexto, ſed quartus in pleriſque ad iuitiũ cibi aptiſſimus habebatur. Deinde verò altero quoque die alebant, ac vlterioribus diebus ſummo vigore, contra Hippocratis doctrinam, vberius, dum prorſus morbus decederet. Poſtea verò eorum æmuli cum ægris minùs agere cœperunt, pauloque maturiùs alere. Sed hęc fuit eorum olim doctrina, qui purgantia aliaque medicamenta ex arte ſuſtulerunt, omnem prorſus curationem vno victu moliti. Quoniam verò qui prorſus computruit humor inedia abſumi non poteſt, ſed quòd totus præter naturam ſit, medicamento exigendus eſt, neceſſariò quidem nõ ex victu tantùm opportuno, ſed ex medicamentis quoque inſtituenda eſt morborum putridorum curatio: & eius materiæ, quæ lædit, pars crudior concoctione per inediam victumque tenuem, pars corruptior purgatione extenuanda. Itaque quum ex interiorum cauſarum obſeruatione nunc tutior quàm olim expeditiorq; morborum curatio ex medicamentis conſtituta ſtabilitaque ſit, non tam exquiſitè tenuis victus imperandus, neque omnino vires abſtinentia infringendæ ſunt, ſed tenui cibo ſuſtinendæ, vt facilè neceſſariam medicationem ferant. Vix vllo die æger abſtinere rectè poteſt. Si per initia ventriculi præcordiorumque dolor, aut tenſio, aut nauſea, aut cibi faſtidium, aut vomitio nimiùm affligit, tum medicamento, tum parciore victu demenda eſt materia, præſertim ſi anteactis diebus laborans gulæ liberaliùs indulſit. Deinde verò ea imminuta quum iam puriora erunt præcordia, ex morbi magnitudine, acrimonia, & motu, æſtimandum quouſque producendus is ſit, aut quando ſummum vigorem habiturus. Si peracutus exiſtit, & ex eorum numero qui ſtatim dum incipiunt floreſcunt ac vigent, ſtatim quoque tenuiſſimo victu vtendum. Si paulò mitior atque etiam diuturnior in diem ſeptimum excurrat, ſimpliciter tenui: ſin verò in decimumquartum diem producendus videatur, paulò pleniore. Perpetuò autem cibus initio plenior ſit, ſenſimque minuatur dum ad ſummum vigorem morbus pertingat, in quo dari tenuiſſimum præcipit Hippocrates. Sic igitur temperandus eſt, vt in ſummo vigore ſummè quoque tenuis ſit, incremento tenuis, initio aliquantũ plenior, quo tamen corpus vires non acquirat, ſed duntaxat paulò infirmiores confirmet, vt aduentuti mali ſpatium ſuſtinere, & in eo morbi concoctionem moliri, & eas quæ tum arte tum ſponte fiunt vacuationes tolerare poſſit, & ne ante ſummum vigorem deficiat atque hebeteſcat, & tum temporis nutrire & naturam ad cibi concoctionem reuocare cogamur, cùm maximè in morbi concoctionem pugnamque incumbit. Hęc vt declines incommoda, in paulo pleniorem potiùs quam in tenuiorem victum deuerges: quandoquidem (vt eſt apud Hippocratem) victus nimis tenuis & exquiſitus paulò pleniore periculoſior eſt, & error ex tenui quam ex pleno grauior, quem & ægroti difficiliùs ferunt. Et hæc quidem acutis omnibus communia ſunt. Quibus autem horis, & quoties conueniat videndum. In morbis, qui ex interuallis exaſperantur atque fatigant, obſeruanda hæc tempora ſunt: inſtans acceſſio, initium, incrementum, ſtatus ſeu vigor, deceſſio, remiſſio, aut etiam intermiſſio, ſi perfecta integritas eſt inſecuta. Integerrimo corpori cibus eſt offerendus, minùs enim corrumpitur qui in vas ſyncerum demittitur. Itaque ſi tempus intermiſſionis in intermittente, aut etiam remiſſionis in continua febre, longius eſt, eius initio quum iam maximè omnia tranquilla ſunt, & arteriæ conquieuerunt, dare cibum expedit, rurſumque ſecundo ſi longum eſt interuallum. At quum quietus breue tempus erit, & maturè altera timetur acceſſio, inhærẽte adhuc febre, & eius

reli-

reliquiis manentibus, cibus etiam tutò dari poteſt: præſtat enim decedente febre quàm inſtante ægrum cibo deſtinari. Eadē ratione ſi vaga febris eſt, & incertum eius recurſuræ tempus, ne inopinatò eum excipiat, quandocunque quis ex acceſſione leuatus apparebit, etiamſi nondum ex toto integer ſit, cibum aſſumat, & cibus ſemper ab acceſſione proxima quàm maximè reducatur. Atque etiam, ſi bis eodem die acceſſiones complures hominem adoriantur, poſt grauiorem præcipuè alendum. Cæterùm in acceſſione iubet Hippocrates prorſus abſtinere, & totius eius tempus ſine cibo præterire. At nihilominùs ſi quis propter virium imbecillitatem deficit, nullo acceſſionis tempore non eſt ſuſtinendus, idq́ue aut prunis ceraſiiſue coctis, aut condîtis ſacharo, aut hordei cremore, aut etiam pauco concreto carnium iure, quę refrigerata ſitim pariter extinguunt. Hæc tamen minore periculo dabuntur inſtante quàm incipiente febre, & increſcente quàm ſummè vigente. In ea porrò febre, quæ continua eſt & remiſſionem nullam habet, neque lenior vnquam fit, antelucanis horis, quibus omnes ferè in ſomnum propenſi ſunt, aut matutino tempore, quod natura ſua leniſſimum eſt, plenior dandus eſt cibus, quàm meridiano aut veſpertino, quo ferè aſperior morbus eſt. Veruntamen in homotono ſebre aptæ ſunt cibo horæ, quibus & integra valetudine quis ali conſueuit. In quacunque nihilominus ſebre continua vis corpori deeſſe videtur, & arteriæ præ exilitate concidunt, & labor aos exolui ſe metuit, eum cibo ſouere, viresq́ue recreare licet.

Symptomatum quæ per febres affligunt Remedia. *Cap. XII.*

Rigor continuæ febri ſuperueniens, quòd eam plerunque ſoluat, in malis non eſt, nec vlla ratione cohibendus, ſi eum præſertim ſudor excipiat. Frigus autem, horror, aut rigor intermittentium inuaſionibus ſi vehementiùs ſatiget corpúsue concutiat, leniri tutò poteſt. Primùm autem ſub expectatione acceſſionis maturè veſtibus multis operiendus eſt æger, & omni potione prohibendus: ſummis partibus, & iis quæ plurimùm inalgeſcunt, adhibenda fomenta calida atque ſicca, vt lapides candentes, aut titiones extincti: ſimul quoque obuolutus laborans ſpiritum diu continere debet. Si nihilominùs horror rigórue prorumpat inter veſtimenta, extremæ partes perfricandæ ſunt oleo chamæmelino calefacto, vel liliaceo, vel anethino, vel rutaceo, vel vnguento quod ex his & ex piperis, cardamomi, pyrethriue conficitur. Si vnctionum grauis eſt vſus, ea ipſa in aqua vitæ maceranda ſunt, qua dein expreſſa rigentes partes perfundentur. Nonnulli vehementiùs rigoris initio eum qui conflictatur, in balneum deducunt, in quo etiam calidiores herbæ incoctæ fuerint. At certè ne quid in eo peccetur, néue calor acriùs inualeſcat, commodiſſimum ſit ventriculum atque præcordia fouere, feruefacto iure calidorum ſtirpium vt mentæ, abſynthij, ſaluiæ, rutæ, origani, chamæmeli, & anethi, cum aniſi & fœniculi ſemine, cui etiam vini albi paulum ſit adiectum: concalfacta enim ſebris origine, horror ſæpè diſcutitur, ſimulq́ue melior fit præcordiorum ſtatus. Quum quis ex horrore iam incaleſcere cœpit, ſi (vt ſerè fit) nauſeabundus eſt, data aqua tepida interdum ſubſalſa vomere cogendus eſt, vel mulſa data, vel hydrelæo, vel ſi tenacior humor eſt, ſyrupo acetoſo, aut oxymelite tum ſimplici, tum ſcillitico, aqua hordei tepida diluto. Quinetiam qui ſpontè euumuit, horum ope iterũ vomere cogendus eſt, vt proritans intus materia radicitùs extirpetur: quæ ſi multa tenaciorq́ue exiſtit, vehementiora etiam ſuo loco tradenda poſtulat. Nam vt circumſpectè Celſus ante nos animaduertit, ferè talis horror ab his oritur, quæ bilioſa in ſtomacho reſederunt. Si per hæc vomitio proritari nequit, piper tritum drachmæ vnius pondo, ex aqua calida, ante acceſſionem potum horrorem inhibebit: ſed efficaciùs pillulæ quæ habent rad. ariſtolochiæ rotundæ ℈ ij. myrrhæ ſelectæ, piperis an. ℈. ß. ex abſynthij vel mentæ ſyrupo concinnatæ. Sæpè etiam, per quartanam maximè, omnia tum externa tum interiora corporis vſque adeò perſrigerata ſunt, vt in ipſo horrore aut vinum generoſum, meracum, & calefactum, aut aromatites, aut aquam vitæ, aut calidiora quædam offerre cogamur. Sitis, quam ſolius linguæ & faucium ariditas parit, oris collutione ex aqua hordei tepida, vel ex aqua ſtillatitia plantaginis compeſcitur, vel ex ea, in qua cocta ſint pruna dulcia, zizypha, myxa, aut cydoniũ, cucurbitæ, vel lactucæ ſemen, aut glycyrrhiza, aut quæcunque citra adſtrictionem & calorem blandè leniunt atque humectant. Ea ipſa ore diutiùs etiam contenta lentore ſuo linguam, os, & fauces ſicceſcere non ſinunt. Si dulcia nõ arrideant, fallenda ſitis eſt acinis mali punici, vel citrij, aurantiiue laminis aqua roſata & ſacharo maceratis, vel oxalide manſa. Scabrities verò, atque etiam linguæ oriſue lentor detergendus primùm eſt penicillo ex melle roſato: quod ſi non ſatis reſpondeat, penicillus aqua roſata intingendus eſt, in cuius vncia aluminis drachma vna & ſachari candi ſemuncia ſit ſoluta. At ſi ex areſacto, aut æſtuante ventriculo & præcordiis, ſitis vehementer excruciat, neque his, quæ nunc dixi, falli poteſt, potus permittendus eſt, ſed quàm tardiſſimè, vt hunc ſudor promptus excipiat. Maturior acceſſionem producit ſitimq́ue nouam mox exaſperat. Cõueniet autem potus ex diluto iure lactucæ, portulacæ, plantaginis, & eorum lenientium quæ dixi ex ſyrupo violato, zizyphorum aut nymphææ & aqua ſextupla: aut ſi putreſcens ſtomachi humor ſitis occaſio fuerit, è ſucco oxalidis, vuæ acerbę, ceraſiorum, mali punici vel citrij, aut è ſyrupis qui ab his comparari ſolent, pari aquæ modo dilutis. Quum ceruicis, † aliarúmue partium mador ſudorem inſtare pollicetur, vinum album tenue, quadrupla aut ſextupla aqua dilutum, hunc liberaliùs ciet. Potus autem omnis moderatus eſto, ne præcordia diuellat, & frigidiuſculus, ne crudiorem aluum liqui-

† *Aliàs legitur alarum mador.*

liquidioremque reddat. Capitis ex febre dolorem ſedat roſa, viola, nymphæa, lactuca, plantago, ſempetuiuum, & alia quælibet herba ex refrigerantibus tunſa, & ex aceto fronti temporibúſque inducta: & quæ ab bis extant tum olea, tum vnguenta, cuiuſmudi eſt quod populeum appellant. Si vigiliæ aut delirium moleſtè exercet, his adijci poterũt hyoſcyami papaueris, & mandragoræ folia, vel ſemen, quæ & ipſa odoratu quoque non parum iuuant. Ex his lotiones, vnctiones, cataplaſmata, non fronti modò & temporibus, ſed ſincipiti quoque tutò admouentur: ſi neque capitis grauitas, neque deſtillatio, neque tuſſis dehortatur. Si nimia metuitur refrigeratio, permiſceantur his ſerpillum, anethum, & ruta, quibus etiam ad vigilias & deliria nõ parua vis eſt. Si extremum malum eſt, in quouis oleo ſolui poteſt opium, vt in ſingulis vncijs huius bini ſint ſcrupuli, eóque frons, tempora, & ipſæ nares oblinantur. Sed & interdum drachmam vnam Philonij Romani, aut ſcrupulos duos pilularum è cynogloſſo vorare extrema neceſsitas expoſtulat. His etiam præſidijs ſuccurritur, cùm febricitans, aut quouis acuto morbo decumbens, citra manifeſtam occaſionem huc illuc immodica iactatione ſeſe deuoluit. Aut ſi fortè iactationis cauſa fuerit, capitis, præcordiorum, aut lumborum æſtus, his refrigerantibus, quæ ſuprà retuli, demulcendus erit. Spirandi difficultas, quæ ferè ob febris æſtum vehementer premit ac penè ſuffocar, iiſdem quoque tollitur remedijs, & cordis epithemate, quod inter refrigerantia retuli & potu frigido, quo minimè prohibendus eſt æger ſi tum maximè exigit. Animi defectio, aut etiam ſyncope, quum per febres ardentes ex bile in os ventris effuſa proficiſci ſoleat, non meliùs arceri abigine poteſt quam ſucco mali punici, aut citrij, aut vuæ acerbæ ſumpto, aut pane vorato iiſdem intincto. Spongia quoque miſtis inter ſe aqua roſacea & aceto imbuta, quæ ventriculi ori tepida imponetur, ad id non parum conducit. Sudor optimus tenuis, tepidus, calidúſue, minimè fœtidus facilè ac citra laborem vniuerſum è toto corpore dimanans, qui ſitim ardorémque compeſcit, & intermittentis febris acceſsionem integrè finit, aut continuæ acrimoniam remittit, qualis ferè eſt qui decretorio die ſuperuenerit. Is verò quoad vires permittunt tolerandus eſt, atque etiam, ſi parciùs erumpit, proliciendus. Si verò immoderatiore corpus iam diffluit & exoluitur; coërceri debet tum aëris, tum corporis refrigeratione: interdũ profuſione ex oxycrato aut omphacio, aut ex aqua in qua incoctæ ſint roſæ, cytini, balauſtia, malicorium, myrti, ſalicíſque folia; gallæ & cupreſsi glandes: interdum vnctione ex oleo roſato, myrtino, maſtichino, aut melino, in quibus (ſi neceſsitas poſtulat) ſuccinum tritum aut gummi, aut ceræ exiguum ſolutum ſit, vt emplaſtica vi cutis ſpiracula tenaciùs infarciat. At verò ſudor craſſus, glutinoſus, frigidus, ac fœtidus, ægrè, nec è corpore toto prorumpens, initio quidem non omninò malus: ſæpè enim qui eiuſmodi primus vel è capite, vel ex alia parte manat, poſtea melior ex vniuerſo corpore euadit. Talis autem diu ac multùm perſeuerans omnino malus: nam cum virium robore, impuritatem ſummam & morbi longitudinem: cum imbecillitate, extinctionem fore denunciat. Sudorem malum nunquam prouoces, ſæpè cohibeas, ac tum præcipuè purgando corpori ſuſtinendíſque viribus operam nauato. Si qua alia ſympromata præter febris conditionem obrepunt, vt lienteria ex frigidiore & immodico potu, vt tuſsis ex refrigerato pectore, vt ex nudato capite deſtillatio, proprijs ea tollantur remedijs, ſed quæ tamen aut nihil aut minimum curandæ febri obſint, & hanc quoad fieri poteſt, leniant.

FINIS.

INDEX IN THERAPEVTICES SEV METHODI MEDENDI LIBROS SEPTEM.

Prior numerus paginam, poſterior lineam demonſtrat.

Abdominis muſculis ſupra umbilicū phlegmone laborantes qua vena inciſa iuuentur pag. 17, linea 6.
Abrotanum 90,17
Abſceſſus purgantia 114,55
Abſorbentia medicamenta 110,28
Abſynthium 49,14. 50,50. 51,21. 55,63. 56,25. 93,24. 94,62. 109,36. 115,35
Acacia 61,65. 93,50. 103,24
Acanthium 91,46
Acceſſiones cur purgationes prohibeāt 43,12
Acer ſapor 49,4
Acerbus ſapor 50,64
Acetabulum 55,25
Acetum 74,5. 102,7. 104,39. 110,36
Acetum metalla ſoluit 49,59
Acetum inter adſtringentia non eſſe numerandum ibid.
Acetum ſtillaticium 82,9
Acetum ὀξυκράτις 123,61
Acidus ſapor 49,54
Aconitum 119,65
Acorus 88,12. 99,51
Acorus conditus 148,2
Actu quæ dicantur 47,11
Adeps 50,5. 106,5. 114,2
Adeps venâ ſectâ ſi exiliat, quid agendum 28,30
Adeps ſuillus 106,8. 108,18
Adeps vitulinus 106,12
Adeps gallinaceus ibid.
Adeps anſerinus ibid.
Adeps humanus ibid.
Adeps anatinus 108,21
Adeps bubulus ibid.
Adeps arietinus ibid.
Adeps ceruinus ibid.
Adeps hircinus ibid
Adeps caninus 109,57
Adeps leoninus ibid.
Adeps urſinus ibid.
Adeps vulpinus ibid.
Adiantum 74,36. 94,36. 96,50
Adiantum album 90,10
Adiantum omne ventrem ſoluere 127,3
Æger ut à ſanguinis miſſione ſit regendus 28,25
Ægri ſitus dum vena ſecatur 27,15
Ægri a venæ ſectione decubitus 28,35
Ægroti euphoria perfectam purgationem indicat 45,25
Aer quomodo corporis vires immutet 19,44
Aer quis purgationibus aduerſus 45,8
Æreolus 54,23
Æris ſquama 119,9
Ærugo 56,34. 116,2. 119,51
Æs 56,29
Æs uſtum 56,37. 119,9. 120,42
Æſtate minimum ſanguinis detrahendum 22,62
Æſtate difficiles ſunt purgationes 40,13
Æſtus ut ſpiritus diſſipet 20,14
Ætas ut in ſanguine detrahendo ſpectanda ſit 22,29
Ætas nulla eſt quæ non aliquem vacuationis modum ferat ibid.
Ætatis in purgationibus habenda eſt ratio 41,14
Affectum nullum eſſe, cui natura non contrarium quiddam protulerit 46,57
Affectus perſiſtente cauſa tolli nequit 4,21
Affectus connexi quo ordine curandi ſint ibid.
Affectus quot modis urgere dicatur 5,55
Affectus quis omnium periculoſiſſimus ibid.
Affectus nullus toto genere immedicabilis 46,57
Agallochum 88,59. 93,64
Agarici & colocynthidis inducenda pituita differentia 8,15
Agaricus pituita totâ ſubſtantiâ ſimilis cenſetur 35,48
Agaricus in pituitam verti poteſt ibid.
Agaricus 80,22
Agnus 95,43
Agrimonium 115,5
Alexiteria ſeu alexipharmaca 52,49
Alimenta medicamentoſa 71,39
Alimentum quid 48,12
Alimentum medicamentoſum ibid.
Allium 90,42
Aloë 77,54. 79,22. 115,24. 117,45
Aloë lota 118,37
Aloën cibis interponere libet 84,9
Alteratio quid 41,45
Alterantia medicamenta 52,40
Altercum 106,54
Althæa 50,6. 51,54. 58,11. 59,30. 62,52. 96,40. 105,28. 114,18
Althææ ſemina 99,63
Alumen ſciſſile 105,3
Alumen 56,30. 110,54
Alumen uſtum 119,8
Alui deiectio quas partes vacuet 12,37
Aluo ſuppreſſa phlebotomia quæ adferat incommoda 26,25
Aluum quæ molliunt & ſubducunt aſſumpta 84,41
Aluum materia vi emollientia 78,23
Alui ſuppreſſa ante purgationem clyſtere molliendа 43,34
Aluus clyſtere & balano ſoluitur 13,7
Aluus fæcibus aſtricta venæ ſectionem impedit 26,23
Alypia 80,32
Alyſſum 53,7
Amarus ſapor 50,49
Ambar 99,10
Ambarum 57,16. 89,10. 92,24. 94,11
Ambuſtis medentia 121,5
Amomum 57,16. 92,18
Ammoniacum 100,28. 108,33. 114,33
Amphora 55,35
Amygdale 62,4
Amydalarum dulcium ſuccus 89,45
Amylum 104,13
Anacardi 112,24
Anagallis purpurea 111,33
Anagallis 115,37. 117,36
ἀναστομωτικὰ 72,61
Anatomes cognitio quid ad remedia ſcitè adhibenda conferat 9,23
Androſamon 116,6
Anemone 85,60. 111,34
Anethum 109,17
Aneuryſma 30,28
Angina cuius venæ ſectio ſit utilis 17,23
Animanti vivo multa ineſſe vaſa & ſpiracula, quæ in extincto non apparent 37,43

Animi affectiones vt ſpiritus afficiant 20,20
Aniſum 56,34.57,15
Anni tempora vt in detrahendo ſanguine ſint ſpectanda 22,60
Anodyna 100,6
Anodyna medicamenta 105,21
Anonis 97,10
Antidota 53,2
Anditoti 64,53
Antidotorum confectio ibid.
Antidotus analeptica 142,54
Antidotus diaſatyrion 143,6
Antidotus è cocco baphico ibid
Antidotus è baccis lauri ibid.
Antidotus requiet appellata ibid.
Antimonij cinis 119,43
Antimonium 104,77
Antimonium vſtum 119,8
Antipharmaca 53,2
Aperiens medicamentum 72,61
Apij radix 95,38
Apium 76,65.115,7
Apium ſatiuum 97,13
Apium ſaxatile ibid.
ἀποχύλισμα 65,47
ἀποχυλίσματα 123,48
Apophlegmatiſmus 46,14.52,44
Aophlegmatiſmi 86,41
Apozema 62,30.123,23
Apozema catharticum 62,40
Apozema obſtructa liberans 75,34
Appetentia a perfecta purgatione reſtituitur 45,25
Aqua tenuis è ventriculo in os confluens 34,11
Aqua frigida affuſa vt corpus per accidens calfaciat 47,58
Aqua ſimplex 51,61.71,31
Aqua roſacea 52,31.57,21
Aqua ſtillatitia 59,45
Aqua vitæ 60,35
Aqua cocta 74,52
Aqua marina 110,44
Aqua fortis 120,43
Aqua ſtillatitia ad arthritidem 99,57
Aqua tepida fotus 113,58
Aquam citrinam educentia 83,25
Aquilonia tempeſtas difficiles reddit purgationes 40,20
Arabum falſum dogma de venæ ſectione 15,23
Ἀραιωτικὸν 107,51
Arctium 121,20
Argentum 91,58
Ærgilla 104,28
Ariſtolochia 77,50.90,56.95,54.98,42.111,43.115,44
Ariſtotelis purgatio quæ ſit 37,19
Armena bolus 49,20
Arnogloſſum 117,24
Aromata calida omnia humores cõcitant 72,17
Aromaticum roſatum 141,1
Arrhenicum 49,24.119,64
Artemiſia 52,46.56,44.98.24
Arteria incisa neque coit, neque ſaneſcit 27,41
Arteria maior cubiti aut poplitis non tuto ſecatur 30,25
Arteria inter pollicem & indicem ſecta ibid.
Arteria iuxta malleolum ſecta ibid
Arteria ponè aures inciſa quos capitis affectus leuent 17,16
Arteria inciſæ ſigna 27,47
Arteria inciſæ remedia ibid.
Arteria in temporibus ſecta 30,38
Arteria ponè aures ſecta ibid.
Arteriam maiorem totam obliquè diſſecare præſtat, quam recta plaga findere ibid.
Arteriam aſperam potulentorum liquore rigari 46,30
Arterias minores incidere minus periculoſum eſt 30,30
Arteriarum obſtructio vt ſpiritus opprimat 20,27
Arteriarum ſectio quando vtilis ſit 30,37
Arthanita 112,6
Arthritica herba 100,14
Arthritidis remedia 99,45
Ἀρτίσκοι 64,48
Arum 90,40.115,57.121,2
Arundinis radix 52,54
As 54,59
Aſarum 82,28.95,65.98,47
Aſparagus 74,41.94,59.96,54
Aſphodelus 115,56.121,4,
Aſplenium 76,25
Ἀστέριον 54,50
Aſtrologica obſeruatio ad venæ ſectionem non parum efficax eſt 26,7
Atractylis 91,46.117,40
Attramentum ſcriptorium 121,61
Attenuans medicamentum 72,37
Attenuantia medicamenta 109,10
Attractio vt fiat 35,28
Attrahentia medicamenta 111,22
Auellana 89,60
Auenzoar filio trimo venam ſecuit 22,41
Auerrhoidis erronea de medicamento purgante ſententia 35,10
Aureus 54,48
Auripigmentum 49,23.119,64
Aurium humores quomodo deriuatione ſint expurgandi 9,65
Aurium inflammationibus qua venæ inciſa ſuccurras 17,21
Aurum 91,56
Auſterus ſapor 50,30
Auſtrina tempeſtas purgationes reddit faciles 40,16
Auicennas phlebotomiam non niſi poſt concoctionem admittens refellitur 24,57
Auicenna de phlebotomia ſententia refellitur 13,29
Auicenna de attractione per ſubſtantiæ ſimilitudinem error 35 5[illegible]
Auicenna tenues humores ante purgationem incraſſantis conſilium refellitur 43,6
Auicenna de vi confuſorum medicamentorum diſcretrice ſententia 58,32

BAccharis odorata 98,24
Balamus myrepſica 82,47
Balani ſeu glandes 63 39
Balanorum frequentior vſus quæ incommoda adferat ibid.
Balauſtium 93,40.97,57.[illegible]3,20.118.62
Balneum eiúſque vires & vſus 32,19
Balneum quibus noxium ibid.
Balneum quibus vtile ibid
Balneum a phlebotomia fugiendum 28,39
Balneum vitioſos humores purgationi præparans 4[illegible],50
Balneum eiúſque differentiæ & effecta 6[illegible]
Balnei incommoda i[illegible]
Balneo vtentibus quid præcauendum 32,23
Balſamum vulnera conglutinans 117,56
Balſamum ſarcoticum 118,44
Balſamita 93,3
Bardana 9[illegible],2
Baſis 56,41.57,28
Baſis vel ignaua, vel maligna, vel p[illegible]ti affecta inepta vt iuuetur ib.
Baſeos qualitas & quantitas vt ſit conſtituenda [illegible]
Baſes confuſæ ibid.
Batrachium 86[illegible]
Bdellium 98,50.108,27.1[illegible]8,42,114,33
Bechica 46,21
Bechicorum forma commoda ibid.
Benedicta 133[illegible]
Bentom 89,4.99,7
Bes 55,3
Beta 85,62.121,36
Betonica 77,9.85,58.88,1.93,23.98,9.115[illegible].1[illegible]7,37
Bilis abundans vt ſpiritus immutet 19,60
Bilis tenuis medicamento facile educitur 40 [illegible]
Bilem atram domantia 75,55

Bilem

Bilem atram ad purgationem praeparantia ibid.
Bilem flauam purgantia 78,55
Bilem atram purgantia 79,55
Bilem expurgantia 82,63
Bilem atram educentia 83,28
Biliosa plenitudo dextri cubiti ſecta vena interiore minuitur 17,9
Biſtorta 91,39.98,58
[illegible]s 64,8
Bolus armena 92,7.104,31.117,13
Bombacis ſemen 89,49
Borrago 75,63
Braſſica 85,64.121,41
Brioniae radix 108,4
Bubo peſtilens, vti & carbunculus, phlebotomiam eodem die iterandam monet 29,18
Bugloſſum 75,63.91,24.95,33
Bugloſſi radix condita 148,5
Bugula 117,38
Butyrum 50,4.105,60.113,64

CAchexia venae ſectionem diſſuadet 26,55
Cacochymia quid 12,2
Cacochymia duplex ibid.
Cacochymia an venae ſectione minuenda ſit 14,30
Cacochymia viſcerum vitio genita purgatione non venae ſectione emendanda ibid.
Cacochymia primae regionis ſola purgatione vtiliter demitur 38,10
Cacochymia multas regiones aequabiliter occupans quomodo demenda ibid.
Cacochymiae ſedes 12,2
Cacochymiam in venis cōcluſam, aut in corporis habitum effuſam medicamento vix detrahi 36,23
Cacochymiam primae regionis vena ſectione purgari non poſſe 38,32
Καθαιρετικὰ medicamenta 119,35
Καθαρτικὰ 114,57
Cadmia botrytis 104,53
Cadmia 119,2
Cadus 55,38
Calamintha 77,25.90,17.98,38.99,51.100,17.111,36
Calamus odoratus 97,33.99,6
Calamus aromaticus 95,11
Calculos frangentia 96,29
Calida quae nos ſolâ qualitate immutant 71,23
Calida alimenta medicamentoſa ibid.
Calidorum quam frigidorum tutior eſt vſus 4,3
Callitrichon 74,36
Callos fiſtularum deterentia 116,34
Calor inſitus functionum omnium naturalium autor 31,34
Calor noſter medicamentis nullas impertit vires 47,31
Calor agendi vim auget 48,58
Caloris quam frigoris maior eſt efficacia 3,68
Calx 49,23.110,57.121,31
Calx viua 119,8.120,42
Cancamum 95,55
Canis rabidus 52,63
Cantharis 49,52.53,14
Cantharides brachio vel ſcapulis appoſita non ſolùm aquam ad ſe trahunt, ſed & vrinas copioſè cient 37,30
Caphura 87,23.92,9.101,45
Capillus veneris 90,10
Capitis peculiaria medicamenta 85,48
Capitis ardores & deliria quae ſedant 87,3
Capitis affectibus cuius venae inciſio vtilis ſit 17,9
Capparis 76,30
Capparis radix 95,40
Caprifolium 97,46
Carabe 88,51
Cardamomum 97,35
Cardamum 111,50
Cardiaca medicamenta 91,22
Carduus benedictus 91,46
Carica 114,13
Carnem gignentia inflammationes augent 5,44
Caryophyllum 57,25.89,7.92,17.94,7.98,64
Caſſia fiſtularis 78,61
Caſſia non ſatis aptum eſt detergendo expurgandoq́; ventriculo medicamentum 26,45
Caſtorium 56,36.86,27.98,51.100,32.112,29
Caſſutha 76,21.95,36
Cataplaſma 68,55
Cataplaſma anodynum 100,48.116,26.
Cataplaſma refrigerans 102,33
Cataplaſma fluxiones ſiſtens 103,54
Cataplaſma emolliens 108,60
Cataplaſmata attrahentia 112,64
Cataplaſmata maturantia 114,46
Cataplaſmatis formula 68,55
Catholicum ſimplex 131,61
Catholicum maius 132,23
Catapotiorum vſus 57,2
Cauſa prima 56,17
Cauſa priùs quàm affectus tollenda 4,20
Cauſae ſublatio quando affectum eximat ibid.
Cauſae magnitudo vnde aeſtimanda 28,54
Cauſa externa, quibus inſitarum virium temperies mutatur 19,38
Cauſa externa ſpiritus diſſoluentes ibid.
Cauſa quae vires obruant 20,25
Cauſis multis in vnius morbi generationem concurrentibus quae curandi ratio ſit tenenda 4,30
Καυστικὰ 120,34
Centaurium minus 77,45.88,29.95,63.99,51.109,37.115,47
Cepa 90,42.114,22.121,2
Cephalica omnium tutiſſimè perturbantur 27,38
Cera 56,35.57,8
Ceramium 55,37
Ceraſia condita 148,11
Ceraſiorum ſuccus 61,58
Ceraſium 73,46
Ceration 54,25
Ceratum 68,23
Ceratum acopum ibid.
Ceratum durius 69,30
Ceratum ſtomachicum 94,23
Cerata ad capitis ardores 87,49
Cerebrum errhinis & apophlegmatiſmis purgatur 13,5
Cerebrum quà purgetur 39,9
Cerebrum quando tutius expurgetur 46,13
Cerebri affectibus remedia adhibendi ratio 9,27
Cerebri humores quomodo deriuandi 8,30
Cerebri peculiaria medicamenta 85,50
Cerebri frigidos affectus diſſipantia 88,48
Ceruſa 57,24.104,45.118,61
Ceterachum 76,25
Καλαστικὸν 107,50
Chalcanthum 56,30.115,64.119,44
Chalcitis 115,64.119,44
Chalcus 54,22
Chamaepitys 77,38.95,2.99,51.100,16
Chamaedrys 77,36.95,1
Chamaemelum 49,12.96,59.98,7.105,40
Chamaelea 8[illegible],52
Chelidonium 115,47
Cheme 55,21
Cheopina pariſienſis ibid.
Choa ibid.
Choenix ibid.
Chondrilla 94,43
Chryſanthemum 121,29
Chus 55,34
Cibus cur in acceſſionibus vel paulò

ante eas exhiberi non debeat 10,45
Cibus a ſanguine miſſo quãdo, & qualis offerendus 28,43
Cibus a medicamento quando offerendus 44,63
Cibi coctio vel cruditas unde dignoſcatur 26,28
Cibi utentes paruo cur facile purgationibus fatiſcant 40,56
Cicatricem inducentia valdè ſiccant 5,43
Cicatricem inducentia medicamenta 118,55
Cicer 96,62
Cicerbita 74,15.94,43
Cicerum farina 115,12
Cichorium 114,62
Cicuta 100,1.107,61
Cimolia 120,59
Cinabaris 121,47
Cinnabrium 120,49
Cinamomum 56,26.57,25.62,26.92,15.94,10
Cinis 110,47
Cinis ficulneus ibid
Cinis ſarmentitius ibid.
Kirat 54,25
Ciſtus 93,54
Cirago 76,4
Citrei mali cortex 92,13
Citrij ſemen 53,5
Citrij cortex conditus 148,6
Citrulus 74,28
Clyſter 33,32.63,3
Clyſteris uſus 33,55
Clyſter quibus ex rebus conſtet 63,10
Clyſter ſimpliciſſimus ibid.
Clyſter emolliens ibid.
Clyſter diſſipandis flatibus ibid.
Clyſter detergens ibid.
Clyſter ad humores e ſuperioribus ſedibus euacuandos ibid.
Clyſter ad leniendos dolores ibid.
Clyſter ad conſtringendam aluum ibid.
Clyſter ad recreanda inteſtina ibid
Clyſter inteſtina commodè vacuat 9,35
Clyſter ſimpliciſſimus veterum 83,60
Clyſter emolliens ibid.
Clyſter diſcutiens flatus ibid
Clyſter detergens 84,7
Clyſter in varios uſus ibid.
Clyſter anodynus ibid.
Clyſter adſtringens ibid.
Clyſter ut iniciendus 33,58
Clyſter raro in ventriculum rapitur ibid.
Clyſteris effecta ibid.
Clyſtere utentis ſitis ibid.
Clyſterem morantem quid reuocet ibid.
Clyſterum quot genera ibid.
Clyſterum uſus & formula 83,50
Cnici ſemen 90,21
Cnicus ſubſtantia non temperamento pituitoſus eſt 35,64
Cochlea 117,43
Cochlearium 55,20
Coctio ut medicamenta immutet 51,63
Coctionem quæ longiorem aut breuiorem poſcant 61,7
Κόδωνες ἀκόδναι 128,12
Cœli ſtatus in vena ſectione animaduertendus 22,62
Cœli conſtitutio ut futuras vires ſignificet 23,41
Cœli ſtatus, quales futuræ ſint purgationes, ut ſignificet 40,11
Cognitio quot modis fiat 53,22
Κομμωτικόν 117,20
Coli inteſtini phlegmonæ cuius vena ſectione ſuccurratur 17,7
Colocynthis 80,49
Colocynthis medicamentum eſt malignum 35,57
Comparatè dici quid 47,49
Componendorum medicamentorum cauſæ ſecundariæ 56,64
Compoſitionis medicamentorum neceſſitas ibid. 3
Compoſitiones mollientes relaxantes rarefacientes 108,48
Concha 55,23
Conchæ 119,41
Concoctio quid 41,43
Concoctio & præparatio quid differant 44,7
Concoctione perfecta venæ ſectionis locum non eſſe 25,40
Concoctionis omnis ſolùm calorem inſitum autorem eſſe 41,37
Conditum compoſitum 66,26
Conditum cardiacum 92,48
Confectio Hamech 133,46
Congius 55,33
Conſerua 66,37
Conſuetudo 6,63
Conſuetudo in ſecanda vena eſt obſeruanda 23,25
Contenta 11,27
Contentorum vitia ibid.
Contrarium quid 2,49
Contraria multifariam dici ibid.
Contraria quæ mathematicis 14,61
Contraria quæ medicis ibid.
Corallus 92,1
Corallium 95,7.98,62.104,23.117,5
Cordis palpitationi cuius vena ſectio medeatur 17,27
Coriandrum 93,46 121,41
Corianum 102,2
Corna 103,40
Cornu cerui 91,53.97,61
Cornu unicornis 91,54
Corpus intrò foráſque ſpirabile 37,53
Corpus ut purgationi ſit præparãdum 43,24
Corporis regiones tres propriis terminis diſtincta 12,1
Corporis habitus ut mittendi ſanguinis quantitatem indicet 22,21
Corporis regione prima impura venã non eſſe ſecandam 24,64
Corporis ſumma per cutem habitu & ſudore purgantur 39,10
Corporis conditio ut purgandi facilitatem aut difficultatem indicet 39,55
Coſtus 57,16.98,62
Cotonei mali ſemina 99,63
Cotoneum malum 56,34.49,56.61,57.103,40
Cotyle 55,28
Craſſula maior 116,50
Crithmum 50,14.97,4
Crocus 90,50.92,19.93,58
Crocum 56,36
Crurum inflammationibus cuius venæ ſectio proſit 17,57
Cucufa 69,55
Cucullus ad capitis frigidos affectus & deſtillationes 89,20
Cucullus herba 111,13
Cucurbita 74,28
Cucurbitula 31,5
Cucurbitula cum ſcarificatione ibid.
Cucurbitula ſine ſcarificatione ibid.
Cucurbitula ſubter mammas poſita menſes ſiſtunt 17,40
Cucurbitulæ quid remedij præſtent 31,12
Cucumer 74,28
Cucumer agreſtis 81,20.115,61
Cucumeris agreſtis radix 108,7
Culeus 55,39
Cuminum 56,34.109,48
Cupreſſus 103,6
Cupreſſi nux 49,26.51,1
Curatio methodica 4,18
Curatio quæ maximè ſit optabilis 6,21
Curatio lentè & paulatim fieri bifariam dicitur 7,40
Curatio tuta ibid.
Curatio lenta quando neceſſaria 8,15
Curationis methodicæ exempla 4,34
Curationis extraordinariæ exempla 5,52
Curationis opportunitas obſeruanda 10,25
Curationis ordo ibid.
Curando quouſque ſit progrediendum 8,56
Cyathus 55,24
Cyclaminus 61,39.96,3.112,11.121,43

Cyclamini

Cyclaminis ſuccus 86,5
Cydonia condita 148,7
Cynogloſſum 117,17
Cyperus 57,16.97,34.98,29. 115,41
Cypria auicula 70,33
Cytinus 93,39.97,57.103,20

D

Aphnoides 81,51
Daucus 56,35.57,25.97,21
Danic 54,27
Decoctum 60,57
Defrutum 61,63.65,57
Deleteria vt venenum ſuum in nobis depromant 47,40
Denarius Romanus 54,48
Deriuatio 9,43
Deriuatio quid 15,44
Deriuatio quando adminiſtranda ibid.
Deriuationis genera 9,58
Deſtillata cardiaca 92,55
Deſtillatio 59,45
Deſtillationis ſiſtentia 88,46
Deſtillationis modus 59,48
Detergens medicamentum 72,18
Detergentia medicamenta 114,55
Deunx 55,5
Dextans ibid
Diadacrydium 79,46
Diacodion 128,1
Diacydonium 131,59
Διαφορητικὰ 73,4
Διαφορητικὸν 107,53
Diaphœnicon 133,12
Dianthun 138,42
Diatragacanthum frigidum 139,1
Diatreos ibid
Diacalaminthes ibid.
Diamargariton frigidum ibid.
Diacrocu 141,46
Dialaca maior 141,60
Diacaryon 148,35
Diamoron ibid.
Diachalcum 54,25
Dictami radix 59,34.98,41
Dictamnum 91,42.111,30
Didrachmum 54,50
Dies purgationi accommodus 43,5
Dierum numerus venæ ſectionem per ſe non dehortatur 25,51
Διώβολον 54,35
Diſſoluens medicamentum 73,4
Dodrans 55,4
Dolor vires diſperdit 20,20
Doronicum 91,36
Doſis medicamenti vt ſtatuenda 52,25
Drachma 53,51.54,38
Dracunculus 90,37
Dracontium 112,3.115,59
Dryopteris 52,62.119,65
Duella 54,52
Dulcis ſapor 50,40
Dupondium 54,53
Durum quid 107,35
Dyſenteria cur purgans medicamentum ferat 23,22
Dyſenteriam aceti fotu cohibere 49,63

E

Bulus 80,62.108,14.121,3
Ebur 91,56.95,4.97,61
Eclegma 65,32
Eclegma è pineis nucleis 147,35
Eclegma ſanum & expertum ibid.
Eclegma e ſcylla ibid.
Eclegma ad aſthma ibid.
Eccoprotica 84,35
Ἐκφρακτικὰ 72,46
Ἐκπύησις 113,43
Ἐκπυητικὸν ibid
Ἔγχυτον 68,34
Elaterium 61,65.81,23.86,12
Ἑλκτικὰ 111,22
Electaria cardiaca 92,31
Electaria ſtomachica 93,55
Electaria hepatica 95,4
Electaria vterum corroborantia 99,35
Electarium forma ſolida 65,3
Electarium regium 66,35
Electarium e prunis 131,25
Electarium è prunis ſolidum ibid.
Electarium e ſucco roſarum 132,49
Electarium diacnicu 133,2
Electarium diaſaru 135,26
Electarium pleres archonticon 138,51
Electarium diatreos compoſitum 139,22
Electarium de gemmis 140,9
Electarium diambra ibid.
Electarium diarhodon abbatis 141,16
Electarium diatrium ſantalon ibid.
Electarium exhilarans 142,7
Electarium diaſpermaton ibid.
Electarium νῆστιν ἑρμητικὸν ibid.
Electarium diacalaminthes compoſitum ibid.
Electarium ad peſtem 92,44
Elementa vires ſuas actu obtinent 47,11
Elleborus 80,8
Elleborus albus 82,54.86,31
Elixatio 59,22.60,58
Elixandi modus ibid.
Embrocha 68,11
Embrocha abſorbens 111,4
Emolliens medicamentum 107,32
Ἐμπλαστικὰ 72,29
Emplaſtra arthritica 100,43
Emplaſtra attrahentia 112,50
Emplaſtri confectio 69,6
Emplaſtica medicamenta 104,1
Emplaſtrum 57,5
Emplaſtrum tetrapharmacum 69,14
Emplaſtrum menſes cohibens 99,13
Emplaſtrum emolliens 110,1
Emplaſtrum vehementer ſiccans 111,16
Emplaſtrum diachylon ſimplex 154,45
Emplaſtrum diachylon magnum ib.
Emplaſtrum è mucilaginibus ibid.
Emplaſtrum è meliloto 155,4
Emplaſtrum è baccis lauri ibid.
Emplaſtrum ceroneum ibid.
Emplaſtrum oxycroceum ibid.
Emplaſtrum de ianua ibid.
Emplaſtrum gratia Dei ibid.
Emplaſtrum diuinum ibid.
Emplaſtrum ad herniam 156,5
Emulſio 62,1
Endiuia 114,62
Ἐπαφαίρεσις, *id eſt phlebotomia iteratio, quando & quomodo obeunda* 28,53
Ἐπαφαιρέσεις *temerè iterata incommoda* 29,19
Epilepſia quid 21,37
Epilepticis inſenſum eſt apium 77,2
Ἐπισπαστικὰ 111,23
Epithema 67,24
Epithema ad iecur ibid.
Epithema ad cor ibid.
Epithema cardiacum 92,50
Epithemata refrigerantia 102,21
Epithema attenuans 110,14
Epithematis confectio 67,24
Epithymus 76,37
Ἐπουλωτικὰ 118,55
Equiſetum 116,62
Errhina 46,7
Errhina purgando capiti 86,8
Eryngium 96,58
Eryngium conditum 148,15
Eryſipelatis humor antè non eſt digerendus quam deferbuerit 10,30
Ἐσχαρωτικὰ 120,20
Eſula maior 81,38
Eſula minor ibid.
Eupatorium 74,44.94,55.95,13
Euphorbium 81,61.86,34.100,34.112,31
Exaſperans medicamentum 72,57
Excrementa 11,31
Exemplum quo ſanguinis mittendi ratio oſtenditur 23,55
Exercitatio, & eius effecta 32,5
Exercitatio impuro corpori vitanda ibid.
Experiri quid 53,18
Experientia ibid.
Expreſſio 59,26.61,44

F

Abacea farina 115,9
Fabarum farina 104,12

Facultas triplex 19,16
Facultatis naturalis imbecillitas vnde deprehendatur ibid.
Facultatis vitalis imbecillitatem qua arguant ibid.
Facultatis animalis imbecillitas vnde cognoſcatur ibi.
Far 51,7
Farina tritici 114,8
Febris continua qua vena ſectione curanda 16,15
Febris intermittens pura vena ſectione non recte curatur ibid.
Febris continua qua methodo curanda 38,46
Febres qua dextri cubiti venam internam incidi poſtulent 16,57
Febres ardentes celerandam vena ſectionem monent 24,49
Febrium methodica curatio 10,35
Feniculum 77,7.97,5
Feniculi radices 94,60
Fermentum 111,30.112,35
Fibra recta tractationi deſtinata 15,3
Ficus 62,51.90,8.107,60.121,40
Fimus anſerinus 111,31.112,41
Fimus columbinus ibid.
Fimus gallinaceus 112,42
Flores conditi 66,12
Fluxionis curatio methodica 10,32
Fenum graecum 105,48
Fenigraeci ſemen 108,2
Fenigraeci farina 115,16.118,29
Fomenta cephalica 66,59
Fomenta ad dolores capitis ibid.
Fomenta ad ventriculi dolores ibid.
Fomenta ad ſecoris leniſsq́; tumores ibid.
Fomenta ad nephritidem ibid.
Fomenta vterina ibid.
Fomenta ſtomachica 94,21
Fomentis vtendi modus 66,57
Fomentorum differentia ibid.
Forma medicamentorum liquida 59,13
Formae medicamentorum ſolida 58,51
Fotus humorem purgationi preparantes 43,43
Fotus ad capitis ardores 87,40
Fotus hepatici 95,22
Fotus ad ſplenem 96,12
Fotus menſtrua mouentes 99,26,
Fotus ad arthritidem 100,29
Fotus anodyni 106,32
Fotus emollientes 108,45
Fotus attenuans 110,11
Fraga chamabati 96,46
Fraxini corticis cinis 120,27
Frenani medicamentum 72,7
Frictio 32,45
Frigiditas agendi vim reprimit 48,57
Frigida qua nos ſola qualitate immutant 71,23
Frigida alimenta medicamentoſa ib.
Frigida medicamenta 73,13
Frontale 69,55
Fructus conditi 65,62
Frumentum toſtum 121,37
Fumaria 76,12.94,56

GAlbanum 98,53.100,31.108,45
Galanga 88,12.93,61
Galanga maior 95,46
Galla 49,25.51,1.121,44
Gargariſmus pituitam ducens 86,55
Geniſta 97,28
Gentiana 77,48.90,56.98,44.115,54
Gingiuarum, maxillarum, & dentiũ affectus calidos cuius vena ſectio leuet 17,22
Glandis vſus & formula 83,38
Glandis vſus 34,3
Gluten ex boum tergoribus 121,7
Glutinans medicamentum 117,20
Glutinoſum medicamentum 72,29
Glycyrrhiza 89,52
Graduum partes tres 48,50.51,38
Gramen 74,41.94,39.96,52
Γελμα 54,8
Granum 53,41.54,20
Granum ben 82,48,
Gummi Arabicum 62,52.89,53
Gummi lacca 95,56
Gummi è pino 108,29
Gummi ſpina Ægyptia 121,19
Gypſum 104,36

HÆmorrhoidas fluentes ſecta in cubito vena ſiſtit, in malleolo ſuppreſſas ciet 17,52
Hemorrhoidas aceti fotu ſiſti 49,62
Halchymia 50,25
Halchymiſta 60,23
Halicacabum 96,45
Hedera 121,45
Helenium 90,25.99,50.100,20.109,39
Helleborus 112,17.115,62
Helxine 58,11.59,30.96,51.101,29.121,141
Hemina 55,28
Hemiſextarius pariſienſis 55,28
Hepatica 94,65
Heraclius lapis ferrum vt trahat 35,32
Herbe qua vires, odorem, & ſaporem deſtillatione retineant aut amittant 60,10.61,45
Herba fomentis dedicata quibus liquoribus pro affectuum varietate ſint incoquenda ibid.
Herba ſucculenta ibid.
Herba exucca ibid.
Hermetis ſigillum 60,18
Hermodactilus 80,43.99,51.100,26.111,64
Hexagium 54,46
Hiberis 111,44
Hiera ſimplex 134,11
Hiera diacolocynthidos ibid.
Hieracium 94,44.101,29
Hippocr. quid per animi defectionem in euacuando intelligat 21,32
Hippocrat. pleuritidis initio humorem noxium purgationi fotum preparauit 43,48
Hippocrat. aphor. 22. lib. 1. explicatur 42,31
Hippuris 116,62
Hirudo 30,51
Hirudines quibus partibus adhibeantur, quibusq́; medeantur vitiis 31,1
Homo quatenus natura legibus ſit ſubditus 1,50
Hora ſanguinis miſſioni aperta 33,27
Horarum in morbis ſumma habenda eſt ratio 10,47
Hordei decoctum 71,33.74,59
Hordei cremor 71,46.89,43
Hordei farina 115,11
Hordei combuſti cinis 121,46
Hordeum 62,7
Hordeum toſtum 121,29
Humectantia alimenta medicamentoſa 71,39
Humeri vel axillae inflammatio cuius vena ſectione reprimenda 17,10
Humiditas agendi vim reprimit 48,57
Humor exuperans quoad educendus ſit 21,63
Humor in ventriculo corruptus venae inciſionem differre hortatur 26,30
Humor vitioſus ſanguine permiſtus vena ſecta ſeorſum effluere nequit 38,34
Humor aquoſus medicamentum facile ſequitur 40
Humor a natura alienus omnino eſt expurgandus ibid. 3
Humor purgationis vias obſtruens quouis morbi tempore vtiliter amouetur 43,2
Humor quis abſque praeparatione mouendus 44,1
Humorem crudum in morbis acutis plerumque turgere 15,49
Humores ſupernacui 11,33
Humores phlebotomia neque extenuari, neque exagitari 25,5
Humores concocti quomodo vacuandi 25,41
Humores quantò citra vltráue ſanguinis naturam longius receſſerint, tanto parcius ſanguis detrahendus 30,5
Humores tenues in euacuatione non ſemper craſſis antecedere 35,15
Humores noxij per quos ductus expurgentur 37,38
Humores ſope per incognitos meatus

huc'illuc mirificè impelli ibid.
Humores noxios nunquam per affectas ſedes eſſe deriuandos 39,11
Humores qui nunquam verè concoquentur 41,52
Humores crudos nonnunquam medicatione mouendos eſſe 42,50
Humores concitati ſi ſubſiſtãt quæ incommoda adferant 43,29
Humores aquoſi & bilioſi ante purgationem quomodo præparandi 43,60
Humores omnes expurgantia 83,20
Humoris noxij attracti expulſionem naturalem eſſe 109,64
Humoris noxij inclinatio obſeruanda 39,15
Humoris natura vt purgandi facilitatem aut difficultatem oſtendat 39,64
Humoris vitioſi concoctio 41,47
Humoris ante purgationem præparatio 43,49
Humorum vitia 3,20
Humorum diuiſio 11,33
Humorum curſus qui laudabiles, & contrà 15,4
Humorum natura in vacuando obſeruanda 22,27
Humorum noxiorũ colluuies ſanguinis miſſionem retardat 26,20
Humorum confuſa illuuies vt eluenda 85,12
Hyacinthus 91,64
Hydragoga 80,60
Hydragogum minus 134,43
Hydragogum maius ibid.
Hydrargyros 52,63
Hydrargyrus ſublimatus, & præcipitatus 119,45
Hydrelaum 113,61
Hydromeli 57,80.60,38.ibid.61
Hydrops venæ ſectionem non admittit 26,53
Hyeme media difficilis purgatio 40,14
Hyoſcyamus 87,18.99,64.101,38.106,54.121,33
Hypericum 109,34.115,39.117,39
Hypociſtis 93,53.103,30
Hyſſopum 77,13.90,12
IAſpis 117,5
Iecori conuenientia remedia 9,33
Iecori inflammato quæ vena ſecta ſuccurrat 17,32
Iecori peculiaria medicamenta 94,33
Iecoris morbus compoſitus 5,25
Iecoris pars gibba per vrinas, caua per aluum expurgatur 10,4.25,44
Iecoris ſcirrhus phlebotomiam vetat 26,53
Iecoris cacochymia quando expurganda 42,10
Ignis proprij mali alexiteriũ 120,64
Ilarium 54,37
Ηλεκτρον 88,52
Illitum 68,23
Illitus mollientes 108,55
Ἡμίξεστον 55,28
Ημιώβολον 54,27
Impuritas regiõis primæ quibus ſignis percipiatur 26,40
Impuritas cùm totum corpus occupauit, quis ordo tenendus in purgando ibid.
Incraſſans medicamentum 72,42
Indicationibus contrarijs quid agendum in venæ ſectione 24,4
Inedia quomodo ſudores ex accidenti moueat 13,2
Inedia corporis robur vt frangat 20,12
Inedia, eiúſque effecta 31,28
Inedia corporibus impuris quæ inuehat ſymptomata ibid.
Inedia quibus morbis medeatur, & cõtrà ibid.
Inedia quid 32,2
Inedia quando vice medicationis vtendum 41,33
Inedia per accidens corpus exiccat 71,48
Inedia immoderata incommoda 31,51
Infarctu liberans medicamentũ 72,49
Infuſio 59,24.60,31
Infuſio violarum & roſarum 128,50
Inſeſſus 67,4
Inſipidus ſapor 51,6
Intemperies frigida tutiùs & mitius quam calida tollitur 4,2
Intemperies ſicca difficiliùs quam humida eximitur ibid.
Intemperies vniuerſalis quibus curetur 70,63
Intemperies ſimplex non diu ſolitaria ſubſiſtit 71,55
Intemperiem ſimplicem corrigentia 71,22
Inteſtina vt purgationi præparanda 43,29
Inteſtinis ſuperioribus potio, inferioribus clyſter vtilior 9,34
Inteſtinorum affectus omnis per aluũ expurgatur 10,5
Inteſtinorum cacochymia clyſtere expurgatur 38,11
Intybum 74,15.94,40.101,28.114,62
Iris 81,11.90,24.95,54.98,45.99,50.115,49
Iridis radix 86,1.108,11
Iſatis 117,1
Ἴσχαιμα 116,43
Iuglandis arboris medianus cortex 82,37
Iuiuba 50,41.89,42
Iulepi vſus 62,15
Iulepi hyeme conficiendi ratio ibid.27
Iulepum ibid.18
Iulepus 123,29
Iuncus odoratus 95,10
Iuniperi fructus 97,29
Iuniperus 90,32
LAbor vt ſpiritus diſſoluat 20,13
Lac 58,20.105,52
Lac ſchiſtum 52,50
Lac amygdalinum 62,4
Lac vaccinum 100,6
Lac muliebre 105,54
Laconicum, & eius vires 32,36
Laconicum quibus vtile, quibus aduerſum ibi.
Lactantibus fœminis inimicum eſt apium 77,2
Lactis ſerum 60,61
Lactis cremor 121,45
Lactuca 73,16.87,12.101,29.121,13
Ladanum 108,27
Lapathum 95,51
Lapis iudaicus 96,35
Lapis hæmatites 104,25.117,5.118,64
Lapis calaminaris 104,54.119,1
Lapis cornalinus 117,5
Lapis ruptorius 120,43
Laridum 121,46
Lathyridis grana licet integra validè tamen purgare 37,9
Lathyris 81,34
Laurus 61,49.88,8.97,31.98,11.109,46
Λεαίνοντα 72,51
Lemnia terra 49,20
Lenientia omnia dulcia ſunt 50,46
Leniens ſeu læuigans medicamentum 72,51
Lens paluſtris 58,10
Lenticula paluſtris 101,31
Lentiſcina reſina 108,31
Leonis adeps 50,5
Lepidion 111,47
Lepidium 49,52
Lepus marinus 53,13
Λεπτυντικὰ 72,37
Lex propria 1,45
Libido effrenata cur vires frãgat 20,17
Libyſticum 97,16
Libra 53,64.54,62
Lichen 74.33.94.45
Lien per aluum expurgatur 10,5
Lienis conuenientia medicamenta 95,30
Lienis affectibus idonea remedia 9,33
Lienis affectibus cuius venæ ſectio conducat 17,33
Lienis ſcirrhus venæ inciſionem non fert 26,54
Lienis cacochymia quando expurganda 42,10

Lienteria quæ ſanguinis miſſionem nõ vetat 23,13
Ligula 55,43
Liguſtrum 101,58.121,9
Lilij radix 114,21
Lilium 98,[illegible]2.105,38.121,21
Limonum ſuccus 102,11
Lini ſemen 105,45.107,62
Lini farina 115,18
Lipothymia, ſiue lipopſychia quid 21,35
Lipothymia viribus integris quos tantum ſpiritus diſſoluat 28,59
Lipothymia in vena ſectione viribus iam proſtratis periculoſa ibid.
Lipothymia à purgatione 41,2
Liquor ſtillatitius 59,46
Lithargyros 57,9.104,42.118,60
Lithargyros auri 117,50
Lithoſpermum 97,6
Lixiuium 110,51
Lixiuium è calce ibid.
Loca purgationibus conuenientia 39,6
Lotio vt medicamenta immutet
Lumbrici interdum per ventriculum & gulam ex inteſtinis in os ſubrepũt 34,12
Lumbrici terreſtres 117,42
Lupinorum farina 115,14
Lupini farina 118,29
Lupulus 76,17.94,58
Lupus ſalictarius 95,35
Lycium 61,65.93,52

M *Acer* 94,1
Magnes ferrum actu attrahit 47,21
Magnes 121,34
Mala odorata condita 148,6
Malabathrum 57,16
μαλακτικὸν 107,51
Malagma 68,58
Mali Punici ſuccus 73,58.91,30
Mali citrij, limoni, arancij ſuccus 73,62
Mali citrij ſemen 91,28
Mali citrij ſuccus ibid. & 102,11
Mali arancij ſuccus 91,30
Mali cotonei ſuccus ibid.
Mali odorati ſuccus ibid.
Mali corium 51,1.103,24.118,62
Malua 51,54.58,11.59,30.61,40.78,23.105,33.121,11
Maluæ ſemen 98,47
Mandragora 47,36.100,3.102,4
Manipulorum modus 61,34
Manipulus 55,13
Manna 78,57
Manna thuris 118,32
Manus Chriſti 91,42
Margarita mali citrei ſucco ſoluuntur 49,60
Margarita 91,61
Marrubium album 77,16
Marrubium 115,31
Maſſepanis ſeu Marcipanis 66,45
Maſtiche 56,32.86,41.88,48.93,56.104,21.117,6
Materia medicamentorum 48,53
Materia pariter & qualitate intemperiem corrigentia 71,35
Maturantia medicamenta 113,49
Maturatio ibid.
Meconium 128,24.107,10
Medicamenta maligna etſi parua portione exhibita non magnopere lædunt, frequenti tamẽ vſu noxia ſunt 7,52
Medicamenta liquida quibus partibus conueniant 10,17
Medicamenta ſolida quibus partibus conueniant ibid.
Medicamenta extrinſecus applicanda quando exhiberi poſſint ibid.56
Medicamenta intrò ſumenda quando propinari debeant ibid.
Medicamenta, quibus corpus ad venæ ſectionem eſt præparandum 26,40
Medicamenta purgantia benigna 35,57
Medicamenta purgantia inter benignitatem & malignitatem media ib.
Medicamenta ſimplicia in compoſitione mutuo ſe iuuare 36,48
Medicamenta, quorum alias exigua, alias magna portio ad vacuandum humorem peruadit 37,13
Medicamenta cur alia deiectionem, alia vomitionem moueant ibid.
Medicamenta ab humoribus diuerſa nullius aut parui eſſe emolumenti 39,26
Medicamenta alia alijs partibus purgandis accommodatiora ibid.
Medicamenta qua natura inimica ſint 44,28
Medicamenta eccoprotica 44,48
Medicamẽta peculiares partes expurgantia 46,3
Medicamenta vires ſuas poteſtate obtinent 47,10
Medicamenta vt calore noſtro excitata nos afficiant ibid.
Medicamenta imbecilla vt excitentur 56,23
Medicamenta maligna vt corrigantur ibid.31
Medicamenta polychreſta ibid.62
Medicamenta componendi methodus 57,38
Medicamenta calida 76,54
Medicamenti formam quæ oſtendant 10,14
Medicamenti vapor vt ad noxium humorem pertingat 36,65
Medicamenti ſubſtantia ad humorem vacuandum non permeat 37,5
Medicamenti purgantis facultas in omne corpus penetrat 37,59
Medicamenti genus ex humoris genere petendum 39,19
Medicamenti quantitas pro purgandi facilitate aut difficultate mutanda ibid.49
Medicamenti in omni morborum curatione ſumma eſt habenda ratio 44,26
Medicamenti forma ſolida & liquida ibid.
Medicamenti hauſti ingratitudo quomodo leuienda ibid.41
Medicamenti proprietas vnde ſpectanda 48,11
Medicamentis purgantibus duplicem ineſſe vim, peculiarem & generalem 36,52
Medicamentis cur iucunditas comparanda, & quomodo 57,9
Medicamento peculiarem humorẽ expurgandi proprietatem poteſtate non actu ineſſe 36,59
Medicamento leui qui immoderatius moueantur 40,1
Medicamento vtiliter ſuperdormitur 44,58
Medicamentorum forma quot 10,13
Medicamentorum formas pro eorũ facultatibus variandas eſſe ibid.
Medicamentorum purgantium vniuerſum genus calidum eſt 35,34
Medicamentorum purgantium tres ordines ibid.56
Medicamentorum genera 39,20
Medicamentorum corpus humanũ afficientium genus triplex 48,4
Medicamentorum ex ſecundis qualitatibus variæ facultates ibid.57
Medicamentorum facultates experiundi cautio 51,25
Medicamentorum ſimplicium vires quæ augeant aut minuant ibid.
Medicamentorum forma 58,46
Medicamentorum externorum forma 59,3
Medicamentum purgans vt attrahat 35,19
Medicamentum purgans quando facultate ſua fruſtretur ibid.54
Medicamentum cur interdum aliũ quàm familiarem humorem trahat 36,17
Medicamentum calore noſtro excitatum vt in actum prorumpat 39,63
Medicamentum quam validum deligi debeat humoris noxij ſitus oſtendit 39,30
Medicamentum quando ieiuno ventriculo exhibendum 44,38

Medicamentum gratius vt ſit, quibus rebus condiendum ibid.
Medicamentum qui bibit quo loco ſit continendus 45,5
Medicamentum quid 47,9.48,26
Medicamentum nullum ſua nos facultate immutare citra caloris noſtri opem 47,27
Medicamentum vnde definiatur ibi. 45
Medicamentum alimento aduerſum 48,10
Medicamentum compoſitum 48, 27.56,1
Medicamentum ſimplex 48,26. 55,60
Medicatio incerta periculoſa eſt 4, 13
Medicatio quæ fœlix, quæ irrita 10, 40
Medicatio 33,24
Medicatio quibus ſuccurrat 62,3
Medicatio pridie quartanæ quã poſtridie vtilior 43,13
Medicatio quæ ſaluberrima 44,24
Medicationes cur ſalubribus corporibus ſint noxia 40,8
Medici munus 2,6
Medicina tribus rebus conſtituitur ibid. 35
Medicinam facturo quid ſit neceſſarium 57,39
Medicinæ cum natura comparatio 1,51
Medicinæ ſcopus 2,14
Medicum interdum natura præſtantiorem eſſe ibid.
Medicus herbario & pharmacopœo quid præſtet 4,33
Medimnus 55,51
Medulla 114,7
Medulla ceruina, vitulina 106,16
Medulla ceruina 108,25
Medulla vitulina ibid.
Mel 89,62.115,19.123,22
Mel quanto grauius vino 55,53
Mel quod optimum 125,10
Melancholica plenitudo ſecta interiore ſiniſtri cubiti vena detrahitur 16,54
Melancholia pigrè fluit 40,1
Melanthium 89,1.99,5
Melilotus 105,43
Mellis deſpumatio 64,56
Meliſſophyllum 76,4.91,36.98, 20.115,34
Melo 74,28
Mens diuina 1,33
Menſes ſiſtentia 97,58
Menſes mouentia 98,3
Menſtruum retentum vt ſpiritus vitiet 19,61
Menta 93,19
Menta aquatica ibid.
Mercurius ſublimatus & præcipitatus 120,49
Meſenterij cacochymia quando expurganda 42,10
Meſenterium per aluũ purgatur 10, 4
Meſpila 103,37
Μετασυγκριτικὸς 111,27
Methodus curandi quando ſit tenenda, quando inuertenda 6,39
Methodi in medicatione inuerſio morbum ſæpe conduplicat 4,65
Methodum vbique non eſſe pertinaciter retinendam 6,27
Metretes 55,37
Mezereon 81,49
Milium ſolis 96,35
Millefolium 117,28
Minutum nummarium, ſiue momentum 53,43
Miſy 115,64.119,35
Mithridatium 53,6.144,58
Mitiſicatio 113,45
Mina cydoniorum 61,64.130,11
Mna ſiue mina 54,60
Modius 55,51
Modulus ibid. 33
Molybdæna 104,65
Montani de aqua opinio 51,60.60, 63
Morbi ſimplicis ſimpliciſſima eſt per contrarium curatio 3,35
Morbi diſparati quam medendi rationem exhibeant 5,11
Morbi implicitis & compoſitis ſi conſentiant, quæ curandi ratio ſit tenenda ibid.
Morbi impliciti & compoſiti ſi diſſentiant, quomodo inſtituenda medicatio ib.
Morbi impliciti qui ſint inſanabiles ibid.
Morbi impliciti ſi partim conſentiant partim diſſentiant, quæ ſit medendi ratio ibid.
Morbi ſpeciem quæ oſtendant 6,58
Morbi magnitudinem quæ indicent ibid.
Morbi qui ſemel ac vniuerſim pari cõtrario ſint profligandi 7,35
Morbi qui ſenſim pari contrario ſint tollendi ibid.
Morbi magnitudo vnde æſtimanda 18,55
Morbi, quorum initio vena ſecanda eſt 24,45
Morbi quando maxima ſit tranquillitas 25,63
Morbi recidiui vnde 40,38
Morbi materia vniuerſa quando radicitùs extirpanda 42,29
Morbi augmentum, & principij finẽ interdum medicationem admittere ibid.
Morbis aduerſa quæ ſint 2,50
Morbis, in quibus materia turget, violentiſſima ſtatim adhibenda ſunt remedia 7,35
Morbo cuique ſuum oppoſitum remedium 3,35
Morbo ſublato ſymptomata protinus vaneſcunt 6,37
Morbo creando & curãdo paria quodammodo eſſe debent temporum momenta 8,35
Morbos quoſdam ſimilibus abigi quomodo intelligendum 3,2
Morborum quot ſunt genera, tot eſſe & remediorum ibid.
Morborum qualis eſt per ſua tempora mutatio, talis & remediorum eſſe debet 10,31
Morborum initio victus tenuis, incremento tenuior, in ſtatu tenuiſſimus ſit ibid. 42
Morborum præſentium & futurorũ eadem eſt in medendo ratio 16,28
Morborum periculosè acutorum initio purgationem eſſe neceſſariam
Morbum impendentem purgatione ſæpe arceri ibid.
Morbum ſimplicem medicamentum ſimplex tollit 56,6
Morbus omnis contrarijs profligandus 2,47
Morbus remediorum blandimentis ſæpe exaſperatur 7,62
Morbus quo breuior, hoc victus tenuior, quo longior, hoc minus tenuis victus ſit 10,44
Morbus quis habendus ſit leuiſſimus 19,9
Morbus vehemens copioſam vacuationem expoſcit 21,21
Morbus mediocris mediocrem vacuationem poſtulat ibid.
Morbus exitialis ad concoctionẽ nunquam perducitur 25,26
Morbus quo acutior, hoc magis accelerandam eſſe purgationem 42,56
Mori folia 121,12
Mororum ſuccus 61,65
Moſchata nux 57,15
Moſchum ibid.
Moſchus 92,21.99,9
Motus contrarij 14,62
Mucilago 67,40
Mucerda 83,46
Mulſa 62,34
Mumia 104,19.117,6 ibid. 45
Muria 110,44
Myoſotis 117,35
Μύξα 68,12
Myracopon 106,34
Myrobalani 78,27.93,59
Myrobalani condita 148,9
Myropola 68,13
Myrrha 89,9.90,59.98,48. 115,27.117,45.118,38
Myrtus 88,10 93,42.102,65. 118,63.121,9 ibid. 38

Myſtrum 55,22
Myxaria 62,51.89,42
N*Arciſſus* 111,39
Narcotica medicamenta 106,50
Narcotica compoſitiones 107,17
Nardus 99,1
Naſturtium 86,46.95,59.100,19.111,44
Natura mundi vniuerſa 1,30
Natura cuiuſque reſpecularis ibid.45
Natura laborantis quid 6,61
Natura in morbi coctionem incumbens alio non eſt auertenda 10,43
Natura vacuationem quomodo moliatur 12,61
Natura cõcoctione humores puros ab impuris ſecernit 25,30
Naturæ lex ſumma 1,37
Naturæ & medicinæ leges omnibus neceſſarias eſſe, & immutabiles ibid.62
Natura quando curatio committenda 4.12
Naturæ motus languidus artis præſidio iuuandus eſt 10,37
Naturæ motus obſeruandus 39,3
Naturalis corporis conſtitutio quibus conſtet 48,6
Nauſea ferè ieiunos infeſtat 34,48
Nauſea omnis ante purgationem tollenda 43,33
Neruis puncti ſigna 27,42
Neruis puncti remedia 27,44.28,19
Neruorum & cerebri eadem eſt ratio 99,49
Nitri ſpuma 116,3
Nitrum 50,14.110,45.120,30
Nux moſchata 89,8.94,3.98,65.148,9
Nuces iuglandes conditæ ibid.
Nuclei pinei 89,57
Nymphæa 87,10.91,27.97,55
O*Beſi cur ſanguinis miſſionem diſficile ſuſtineant* 22,23
Obolus 53.49.54.30
Obſtructio quibus medicamentis expediatur 44,9
Occludens medicamentum 72,65
Oculi morbus implicitus 5,26
Oculorum inflammationes cuius venæ ſectione curentur 17,19
Oculorum vitia deriuatione quomodo ſint curanda 9,62
Ocymum 60,11.98,18
Ocymi ſemen 91,50
Odoramenta 70,13
OEſypus 100,9.106,3.108,17.114,1
Olea ad frigidos capitis affectus 88,40
Olea menſes cohibentia 99,12
Olea refrigerantia 102,17
Olea fluxiones inhibentia 103,45
Olea anodyna 106,22
Olea attenuantia 109,58
Olea abſorbentia 110,
Olea attrahentia 112,49
Olea ambuſtis medentia 121,53
Olei è ſtirpibus eliciendi ratio 60,13
Olei differentia 67,54
Oleum ſimplex 49,11.50,4.56,35.57,8.68,1
Oleum amygdalinum 50,4
Oleum quantò vino leuius 55,54
Oleum ſtillatitium 59,20.67,53
Oleum preſſu ſactum ibi.
Oleum philoſophorum ibid.
Oleum mixtum 67,62
Oleum è nuce iuglande 84,5
Oleum ex oliuis maturis 105,64
Oleum amygdalarum dulcium 106,2.149,58
Oleum narcoticum 107,5[illegible]
Oleum ſtillatitiũ attenuans 110,19
Oleum maturum 113,62
Oleum ouorum 121,47
Oleum roſarum 148,47
Oleum violarum ibid.
Oleum nymphææ ibid.
Oleum papaueris ibid.
Oleum hyoſcyami 149,1
Oleum mandragoræ ſimplex ibid.
Oleum mandragoræ compoſitum ibi.
Oleum melinum ibid.
Oleum myrtinum ibid.
Oleum maſtichinum ibid.
Oleum menthæ ibid.
Oleum abſinthij ibid.
Oleum chamæmelinum ibid.
Oleum liliorum ibid.
Oleum leucoij lutei ibid.
Oleum iaſminum ibid.
Oleum anethinum ibid.
Oleum lumbricorum ibid.
Oleum irinum 152,4
Oleum rutaceum ibid.
Oleum amygdalarum amararum ib.
Oleum è capparibus ibid.
Oleum nardinum ibid.
Oleum nardinum compoſitum ibid.
Oleum laurinum ibid.
Oleum vulpinum ibid.
Oleum è ſcorpionibus ibid.
Oleum terebinthina ibid.
Oleum ricininum 50,7.& ibid.
Oleum balaninum 153,4
Oleum è caſtoreo ibid.
Oleum euphorbij ibid.
Oleum è lateribus ibid.
Oleorum coctio 68,10
Oliua 93,44.121,18
Oλκὰ 54.40
Omphacium 73,41.102,10
Onoloſat 54.31
Ophthalmiæ albugini coniunctæ curatio 5,26
Opium 52,60.56,35.87,30.100,4.101,44.107,10
Opium vt corrigendum 107,20
Oppopanax 98,53.100,26.108,45
Origanum 77,22.90,15.98,19.109,25
Orobi farina 115,13.118,29
Os è corde cerui 91,52
Ouum crudum 121,16
Oui albumen 104,15
Ouorum teſta 96,35
Oua durata 121,5
Oxalis 74,23.94,53.114,18
Oxalidis ſuccus 72,14
Oxalidis ſemen 91,12
Oxyacantha 103,5
Oxyacantha condita 148,13
Oxyacanthæ ſuccus 74,1
Oxybaphum 55,37
Oxycratum 71,27.120,[illegible]
Oxymeli 82,4
Oxymeli ſimplex 124,51
Oxymeli ſcylliticum ſimplex ibid.
Oxymeli Galeni 125,4
Oxymeli quibus moleſtum ibid.
Oxyſaccharum ſimplex 124,40
Π*Αχυυπα* 71,42
Pæonia 88,16.98,15
Pæoniæ radix 97,24
Pancreas per aluum purgatur 1,5
Panis bis coctus 71,48
Panis triticeus 114.11
Papauer 87,18.101,41
Papauer album 107,5
Papauer nigrum ibid.
Papauer corniculatum 121,18
Paralyſis 100,13
Paregoricum quid 105,25
Parotidas quæ venæ ſecta iuuet 17,21
Parthenium 98,12
Pars ignobilis quæ medicamenta proferat 8,46
Parti principi quale adhibendum remedium ibid.
Partis ſimilaris morbi 3,[illegible]
Partis inſtrumentariæ vitia ibid.
Partis conditio vnde æſtimanda 8,25
Partis conformatio quomodo æſtimanda ibid.
Partis ſitus quomodo ſpectandus ibi.
Partis præſtantia quomodo obſeruanda ibid.
Partis ſenſus quomodo æſtimandus ib.
Partis præſtãtia vt remedia variet ib.
Partis, cuius vena inciditur ſitus 27,17
Partes principes quæ 8,29
Partes corporis quæ remedia poſtulent valentiora, & contra ibid.
Partis incidendæ quãdo in aquam tepentem demitti debeant 27,25
Partium ſubſtantiæ remedia accommodanda ibid.
Partium ſitus vt remedia variet ibid.
Partium ſenſui vt medicamenta ſint accommodanda 8,50
Partium conformatio & conſenſus

quomodo vias vacuationi aptas oſtēdant 9,39
Paſta regia 66,35
Paſtilli 64,44
Paſtilli theriaci 57,49
Pentaphyllum 91,44.116,59
Πέπανσις 113,42
Πεπασμὸς ibid.
Πεπαστικὸν ibid.
Peplos 81,40
Peponis radix 82,22
Per ſe 47,57
Per accidens ibid.
Periclymenum 97,35
Perſica condita 148,6
Perſonata 97,22
Peſſi menſtrua mouentes 99,33
Peſſus vterum corroborans ibid.
Petroleum 151,21
Petroſelini radices 94,60
Petreſelinum 77,4.97,12
Petroſelinum macedonicum ibid.
Peucedanum 94,65
Phalangium 52,63
Pharmacopœi quæ ſcire debeant 58,31
Philonium 143,46
Phlebotomia promiſcuè vacuat quicquid in venis continetur 13,25
Phlebotomia quibus ex locis trahat ib.
Phlebotomia vniuerſum corpus euacuat ibid.
Phlebotomia non æquabiliter ex omnibus partibus trahit ibid.
Phlebotomia humores vacuat in venis peccantes 13,58
Phlebotomia quando opus ſit ibid.
Phlebotomia commoda ibid.
Phlebotomia incommoda poſt humorum concoctionem 25,40
Phlegmonarum pus mouentia 113,58
Phlegmonæ increſcenti quibus vtendū ſit remedijs 5,33
Phlegmone quando fiat 16,4
Phlegmones materia putris in quid cō coctione mutetur 41,49
Phœnicobalani 56,33
Phœnigmi 113,20
Phœnigmus 111,29
Phœnigmus è cantharidibus 113,24
Phu 98,31
Piloſella 117,53
Pilulæ integræ, aluo abundè ſoluta, vomitione aut dejectione redditæ 37,8
Pilulla 65,17
Pilullæ vt reponendæ ibid.
Pilullæ ad bilem 83,25
Pilullæ ad pituitam ibid.
Pilullæ ad atram bilem ibid.
Pilullæ ad aquas ducendas ibid.
Pilullæ è hiera ſimplici 135,43
Pilullæ ſtomachicæ ibid.
Pilullæ Ruffi, ſiue communes ibid.
Pilullæ aſſateres 136,1
Pilullæ de Eupatorio ibid.
Pilullæ maſtichinæ ibid.
Pilullæ ex tribus ibid.
Pilullæ imperiales ibid.
Pilullæ ſine quibus ibid.
Pilullæ è fumaria ibid.
Pilullæ aureæ ibid.
Pilullæ de agarico ibid.
Pilullæ cocciæ 137,7
Pilullæ ex hermodactylis ibid.
Pilullæ polychreſtæ ibid.
Pilullæ ò lapide cyaneo ibid.
Pilullæ è thymelæa ibid.
Pilullæ ex eſula 138,5
Pilullæ è cynogloſſo ibid.
Pilullæ ariſtolochiæ ibid.
Pimpinella 53,7.90,63.97,1.116,54
Pinei nuclei 62,9
Pingue nihil partibus inflammatis imponendum 100,46
Pinguis ſapor 50,3
Pinta pariſienſis 55,33
Piper 47,34.52,19.86,59
Piper longum 86,48
Piperitis 111,47
Piſtacia 62,9.89,59
Piſtacium 95,15
Pituita vnde in inteſtinis copioſè cumuletur 33,40
Pituita in inteſtinis cumulata quæ mala pariat ibid.
Pituita pigrè fluit 40,1
Pituitam purgantia 80,23
Pituitam expurgantia 80,23
Pityocampe 52,62.119,65
Pityuſa 81,38
Pix nigra 112,26
Pix liquida 114,24.117,48.118,33
Pix arida 114,25
Plantago 73,27.121,32.94,50.96,48.97,63.115,1
Plantaginis & opij in refrigerando differentia 8,13
Platanus 121,17
Plethora ad vaſa 11,61
Plethora ad vires ibid.
Plethoræ ſedes 12,12
Plethora duplex 13,62
Plethora quæ minetur pericula ibid.
Plethora impura quem mittendi ſanguinis modum præſtituat ibid.
Plethora biliosa ibid.
Plethora melancholica ibid.
Plethora pituitoſa ibid.
Plethora ad vires an leuanda ſit venæ ſectione ibi.
Plethora cuius venæ ſectione ſit minuēda 16,52
Plethora vt vires ſtrangulet 20,33
Plethoræ proprium remedium eſt venæ ſectio 14,1
Plethora omnis impura curatio cur à venæ ſectione ſit auſpicanda ibid.
Pleuritidi dextra latus ſiniſtrum non eſt contrarium 15,8
Pleuritidi cuius venæ ſectio conducat 17,27
Pleuritidis et peripneumoniæ materia concocta per ſputa expurgatur 25,43
Plumbum 104,60
Plumbago ibid.
Plumbum vſtum 119,8
Plumbi crudi lamina ibid.
Podicis, inguinum, & pudendorum affectibus quæ vena ſit ſecanda 17,55
Polium 61,49
Polium montanum 98,32
Polygonum 101,54.116,51
Polypodium 76,27.90,19
Polytrichon 74,36
Pomacium 58,20
Pomorum ſuccus 61,58.76,1
Pompholyx 104,47.119,4.& 43
Pomum odoratum cerebrum corroborans 89,27
Pondo 54,58
Pondus numarium 53,60
Porrum 90,42
Portulaca 73,22.97,63.101,28
Poteſtate quæ dicantur 47,28
Potio cathartica 63,52
Potio cathartica quib. ex rebus fiat ib.
Potio ad vulnera 118,8
Potiones medicatæ ad ſitim reſtinguendam 75,10
Potionis vſus 57,7
Potiones catharticæ doſis 63,56
Potus parſimonia corpus exiccat 71,34
Praſſium 77,16.90,14.94,64.98,22
Prægnatio an inter obſeruationes mittendi ſanguinis ſit habenda 24,15
Prægnationis in purgando habenda ratio eſt 41,16
Prægnationis octauo ac nono menſe venæ ſectio periculoſa eſt 24,33
Prægnans benignis purganda medicamentis 41,17
Prægnanti venæ ſectio quàm purgans medicamentum tutius præſcribitur 24,30
Prægnanti pleuritide correptæ vena in cubito ſecanda ibid.
Prægnantium venas inferiores incidere minimè tutum eſt ibid.
Præparatio purgationi adhibenda duplex 43,25
Præparatio ſimplicium vires vt augeat aut minuat 51,57
Præparatio naturæ 71,61
Præparatio artis ibid.
Præparationis ad purgationem forma 44,17
Prunantia 2,65
Propolis 111,30
Propotiſmata 123,15
Proprietas ſimilitudinis, quæ medicamentum familiarem humorem trahit, vnde proficiſcatur 35,30

Pruna dulcia 89,40
Pruna 62,51
Pſeudonardus 88,26
Pſyllium 50,6.99,62.101,34
Ptarmica 86,28
Pueri ſanguinis detractionem tutò nõ ferunt 23,34
Pueri qui minùs agrè ſanguinis miſſionem ferant ibid.
Pueris medicamenta maligna non eſſe praſcribenda 22,32
Puerpera nonnunquam vena ſectione leuanda 23,22
Puerperis etiam riſè purgatis quando ſanguis demendus 18,29
Pugillus 55,14
Pulegium 77,30.98,27.109,20
Pulli gallinacei 52.51
Pulmone inflammato qua vena aperienda 17,25
Pulmones, latera & pectoris interna vitia excreatione purgas 10,2
Pulmones bechicis purgantur 13,6
Pulmonum, laterum & thoracis internis vitijs qua conducant remedia 9,30
Pulmonum & pectoris vitijs medentia 89,35
Puls 68,45
Pulſus ſolus virium robur non indicat 20,44
Pulſus in vena ſectione vt ſit virium index 21,25.28,13
Pulueres lauigati 64,28
Pulueres odorati 70,25
Puluis 64,15.69,55
Puluis deſtillationes reprimens 89,15
Puluis cardiacus 92,31
Puluis ſanguinis fluxum ſiſtens 105,11
Puluis pracipitati 116,23
Puluis ſarcoticus 118,49
Puluis epuloticus 119,21
Puluis ex plumbo ibid.
Pumex crematus ibid.
Purgandi facilitatem aut difficultatem qua denuncient 39,50
Purgandi opportunitas vnde ſpectanda 41,43
Purgantia medicamenta 52,42
Purgantia medicamenta qua ex vſu receſſerunt 82,63
Purgantium medicamentorum differentia 78,17
Purgatio viſcera & meſenterium vtiliter vacuat 9,45
Purgatio quomodo molienda 12,64
Purgatio quid 33,10
Purgatio à vena ſectione quid differat ibid.
Purgatio vniuerſalis ibid.
Purgatio particularis ibid.
Purgatio vniuerſalis triplex ibid.
Purgatio qua dicatur inutilis 36,7
Purgatio qua languida ibid.
Purgatio proprium eſt remedium cacochymia 38,6
Purgatio quando vena ſectioni tutiùs pramittatur ibid.50
Purgatio quibus ex partibus expedita, & contrà 39,35
Purgatio quando vniuersè, quando partitè obeunda 40,45
Purgatio immoderata non aquo vires atq; exuperans phlebotomia deijcit 41,5
Purgatio à concoctione perfecta felicior 42,60
Purgatio vtilis 45,15
Purgatio obſcura ibid.
Purgatio manifeſta ibid.
Purgatio perfecta ibid.
Purgatio vitioſa ibid.48
Purgatio inutilis ibid.
Purgatio moleſta ibid.
Purgatio exuperans ibid.
Purgatione quando ſit opus 33,25
Purgationem aptam & vtilem efficientia 36,15
Purgationem perfectam qua ſequantur commoda 45,26
Purgationes qui facilè aut agrè ferãt 39,20
Purgationi tempus opportunum vnde captandum 42,1
Purgationi tempus in morbis acutis quod ſit accommodatiſſimum ibid.
Purgationi humorem preparantia 43,35
Purgationis differentia 33,10
Purgationis exuperantiam non fieri ſubſtantia proprietate 36,36
Purgationis vias qua indicent 39,1
Purgationis vijs interceptis aliò deriuandos eſſe humores ibid.
Purgationis modus ex agri viribus aſtimandus 41,20
Purgationis vtilitas vnde aſtimanda 45,12
Purgatio cacochymiam ſola ſubtrahit 33,21
Purgationum formula 84,35
Pus a duplici calore non fieri 41,60
Pus inter putredinem & corporis noſtri ſubſtantiam medium eſt ibid.
Πυκνωτικόν 107,56
Pyrethrum 47,34.86,47.87,1.111,65
Pyrorum ſuccus 61,58
Quadrantal 55,36
Qualitas medicamenti prima 48,32
Qualitas prima elementis actu, medicamentis poteſtate ineſt ibid.
Qualitas medicamentorum ſecunda ibid.
Qualitas medicamentorum tertia 52,35
Qualitas medicamentorũ tertia ſenſibus non percipitur 53,14
Qualitate ſola qua nos immutant 71,23
Qualitate peccantes humores quas dicantur 33,15
Qualitates medicamentorum prima & ſecunda vnde percipiãtur 49,34
Qualitates rerum non ſola, ſed earum quoque ſubſtantia concoctione mutatur 41,45
Qualitates medicamentorum tertias quid pateſaciat 49,38
Qualitates medicamentorum quartas falsò à nonnullis inducta 53,10
Qualitatum primarum gradus quatuor 48,37
Qualitatum ſecundarum gradus 51,35
Qualitatum ordines qua quantitate ſint conſtituendi 52,26
Quarta 56,49
Quartana internam ſiniſtri cubiti venam incidi poſtulat 17,33
Quartarius ſeu quadrans 53,56.55,3
Quercus 103,11
Quies a vena ſectione imperanda 28,34
Quincunx 55,5
Radices condita 66,8
Ranunculus 49,52.113,25
Raphanus 82,15.95,38.97,18
Rarefaciens medicamentum 101,16.107,32
Ratio 135,12
Refrigerantia medicamenta 101,26
Regio corporis prima quas partes contineat 12,15
Regio corporis ſecunda quas partes cõprehendat ibid.
Regio corporis tertia quas complectatur partes ibid.
Regio vt in vena ſectione obſeruanda ſit 22,55
Regio quo quaque ordine expurganda 38,49
Regio vt ſimplicium vires augeat aut minuat 51,45
Regio corporis prima vt expurganda 84,57
Regio corporis ſecunda vt expurganda 85,36
Regio corporis tertia vt expurganda ibid.
Regionis prima puritas potiſſima eſt ad phlebotomiam praparatio 26,19
Relaxans medicamentum 107,32
Remedia 2,45
Remedia multa & varia eiuſdem generis commodè ad vnum morbum vſurpantur 8,7
Remedia quomodo adminiſtrari in quauis curatione debeant ibid.
Remedia immutantia affecta parti proxi-

proxima ſunt adhibenda 9,18
Remedia extrinſecus apponendi ratio ibid.
Remedia intrò ſumendi ratio ibid.
Remedia vniuerſalia particularibus præmittenda 17,49
Remedia vt diuulgata fuerint 122,13
Remedij genus 2,56
Remedij quantitas ibid.
Remedij genus, quantitas & vtendi ratio vnde innoteſcant 6,55
Remedij quantitas pro morbi magnitudine & partis affectæ natura immutanda eſt 8,24
Remedij vtendi ratio 2,40
Remediorum genera tria 2,56
Remediorum duplex genus 9,18
Remediorum genera 47,60
Remedium quo vſque affectus contrarium ſit adhibendum 7,12
Remedium affectus pariter contrarium vniuerſum eum eximit & perſanat ibid.
Remedium morbo ſuppar minuit eũ, non perſanat ibid.
Remedium lene ſæpius iteratum poſſitne ſenſim præſtare quod validius vniuerſum 8,10
Remedium idem cur vni, alteri non conferat ibid.
Renes per vrinas expurgantur 10,6
Renes diureticis vacuantur 13,6
Renes per vrinæ vias purgandi 39,9
Renibus vtilia remedia 9,35
Renum inflammationibus quæ vena ſecta conferat 17,35
Renum medicamenta 96,18
Repellentia medicamenta 102,45
Reuulſio 9,47
Reuulſio vnde ſpectanda ibid.
Reuulſio quid 14,57
Reuulſiones genera ibid.
Reuulſionem fieri debere è directo 15,4
Rhaſes ſeni decrepito ſanguinem emiſit 22,40
Rheumbarbarum 79,8
Rheumbarbarum vt ex accidẽti nos refrigeret 47,62.52,43
Rheumbarbarum ſyrupo è cichorio inutiliter adiungi 125,37
Rhus 51,1.93,47.97,58.103,30
Ribes 73,52
Ricinus 81,27
Rob 65,53
Robub ex ribes 61,64
Robub 65,47
Roſa 73,32.93,38.95,6.102,56.114,64
Roſarum ſuccus 79,3
Roſarum fax 102,60
Roſmarinus 60,11.88,5.109,31
Rubia 77,41
Rubia maior 98,31
Rubia ſemen 95,53
Rubus 97,60
Rumex 94,52
Ruſcus 96,56
Ruta 88,20.95,58.98,36.109,43.121,26
Ῥυπῶδα 72,18.114,57

S

SAbina 98,40.115,50
Sabinæ cinis 120,28
Saccharum ſucco acido diſſolutũ nunquam denuò obdureſcere 65,6
Saccharum 89,64.115,22.123,38
Saccharum Maderanum 124,22
Saccharum è floribus iridis, capill. veneris, è radice enulæ 148,22
Saccharum ſymphyti ibid.
Saccharum violarum, florum bugloſſi ibid.
Saccharum roſatum ibid.
Saccharum e floribus cichorij ibid.
Sacculus 69,55
Sacculus ſtomachicus 94,28
Sagapenum 98,51.100,29.111,30
Sal 50,14.110,39
Sal gemmeus 56,25
Sal quando clyſteribus addendus 63,22
Sal torrefactus 119,42
Salicis folia 116,63
Salicis flores & folia 117,30
Salſorum ſyncerus & nimius vſus humores & ſanguinem labefactat 50,22
Salſus ſapor ibid.
Saluia 53,10.61,49.85,58.87,63.93,29.121,9
Sambucus 81,4
Sampſuchus 61,49.85,57.88,3.98,18.109,29
Sandaracha 119,65
Sanguinaria 116,52
Sanguinem è venis extractum concreſcere 13,36
Sanguinem ſuccumq́ vtilem inediâ in corporis ſubſtantiam mutari 31,30
Sanguinem è naribus fluentem aceto ſiſti 49,63
Sanguinem profluentem cohibentia 116,43
Sanguini pinguedo ſupernatans quid arguat 29,51
Sanguini granula immixta elephantiam ſignificant ibid.
Sanguinis quantitate peccantis ſigna 11,52
Sanguinis profuſio ad vniuerſalem vacuationem refertur 12,34
Sanguinis profuſio quas partes exhauriat ibid.
Sanguinis profundendi modus ibid.
Sanguinis extracti partes omnes in ſuam quamque regionem contendere 13,36
Sanguinis è naribus, vtero, vel hæmorrhoide plenior eruptio ſecta vena ſiſtitur 16,6
Sanguinis eruptiones ſpontaneas in putridis febribus parum eſſe vtiles 18,16
Sanguinis conditio ex ſubſtantia 29,32
Sanguinis concreſcentis colores quid indicent 29,54
Sanguinis detractio morbo genito quã impendenti magis eſt neceſſaria 16,35
Sanguinis grumus vt ſpiritus labefactet 19,63
Sanguinis lenta et parca profluxio inutilis eſt 18,13
Sanguinis mittendi quantitatem primariè indicant morbi magnitudo & virium robur 22,8
Sanguinis detrahendi quantitatẽ quæ ſecundariò indicent ibid.
Sanguinis miſſione abſtinendum eſſe, vbi materia in venis cocta apparet 25,40
Sanguinis effluentis quantitas in venæ ſectione vnde æſtimanda 27,62
Sanguinis mutatio in venæ ſectione obſeruanda ibid.
Sanguinis fæx 29.54
Sanguinis fœtor deploratæ putredinis indicium eſt ibid.
Sanguinis ſapor ibid.
Sanguinis ſubſtantia male cohærens ſummæ putredinis indicium eſt 30,19
Sanguinis vacuatione particulares ib.
Sanguis venarum non eſt vniuſmodi 11,
Sanguis hominis benè temperati qualis ibid.
Sanguis quis optimus ibid.
Sanguis quantitate quando peccet ib.
Sanguis totus ex quatuor ſuccis & ſero conſtat 13,16
Sanguis non tantùm è plenitudine prorumpit 14,7
Sanguis quibus ex cauſis facilè prorumpat ibid.
Sanguis tutiùs imminente quàm præſente morbo detrahitur 16,33
Sanguis quibus ex partibus ſponte prorumpere ſoleat 18,10
Sanguis vitioſus per nares poſtremus elabitur ibid.
Sanguis ſponte fluens venæ ſectionem, ſi eam morbus exigat, non dehortatur ibid.
Sanguis naturæ theſaurus 23,45
Sãguis ſolis ortu & dies lumine tenuis ſit 26,2
Sanguis viſcoſus 29,33

Sanguis craſſus & denſus ibid.
Sanguis tenuis ibid.
Sanguis aquoſus ibid.
Sanguis putridus ibid.
Sanguis ab extractione in tepidam aquam profuſus 30,12
Sanguis draconis 104,35.117,12
Sanicula 117,38
Santala 95,3
Sapa 61,63.65,52
Saphyrus 91,63
Sapo albus 83,41
Sapo niger 113,23.120,29
Sapo odoratus 70,29
Saponaria 111,40
Sapores primarum & ſecundarũ qualitatum indices 49,34
Saporum differentia nouem ibid.
Sarcocolla 117,44.118,35
Σαρκωτικὸν medicamentum 118,15
Sarmentorum cinis 121,40
Satureia 77,33.90,28.109,23
Satyrium conditum 148,15
Saxifraga 97,2
Scabioſa 90,60
Scalpellũ vt venæ impingendũ 27,30
Scammonium 79,35
Scammonium medicamentũ eſt malignum 35,57
Scarificatio vnde vacuet 30,63
Scarificatio quibus affectibus medeatur ibid.
Scirrhus prius diſcutiendus non eſt quam fuerit emollitus 10,28
Scriptulus ſeu ſcrupulus 53,50.54,23
Scœnatum 95,10
Scolopendrium 76,25.95,17.126,32
Scordium 56,33.90,42.98,23.115,38
Scoria ferri 119,8
Scorpius 52,51.111,32
Scutum 69,62
Scylla 90,49.95,49
Sebeſten 89,42
Secunda 56,22
Sedum 115,2
Selibra 53,57
Semina pinguia cur pulueribus cardiacis diu conſeruandis non ſint addenda 64,37
Semina frigida 94,47
Semina frigida maiora 62,4.96,43
Semina frigida minora 96,41
Semidrachma 54,36
Semis 55,6
Semiobolus 54,25
Semodius 55,50
Semperuiuum 51,55.58,10.87,19.98,1.100,3.101,63.106,53.121,43
Semuncia 53,52
Senna 79,55
Senes decrepiti nullam venæ ſectionem tolerant 22,29
Senex, qui iuxta ac iuuenis febricitat frigidiora quam iuuenis auxilia expoſcit 7,7
Senſus facultateſq́; corporis omnes inodia expeditiores reddi 31,45
Septica 49,5
Septica medicamenta 119,55
Septunx 55,2
Seriola 74,15
Serpyllum 88,23
Serũ concreto ſanguini innatans quid arguat 29,39
Seſcuncia 53,55
Seſeli 98,34
Seſeli maſilienſe 90,34.97,22
Seſquamphora 55,37
Seſquicyathum 55,25
Seſquilibra 53,59
Seſquiſcripulum 54,37
Seſquiſextarius 55,33
Sextans 55,2
Sextarius 55,31.& 48
Sextula 54,46
Siccantia alimenta medicamentoſa 71,47
Siccitas agendi vim auget 48,56
Sicilicus 54,50
Sigillum lemnium 92,5.104,29
Sigillum beatæ Mariæ 112,12
Siler montanum 90,34
Siliqua 54,24
Simplex compoſito prius 56,9
Simplex nullum medicamentum compoſitum affectum depellendi vi pollet 56,50
Simplici affectui vt medicamentum aliquando ſit neceſſarium ibid.
Simplicium multorum eiuſdem facultatis permiſtio ſit ne vtilis 58,1
Simplicia diuerſarum virium commixta retineántne ſingula priſtinas vires ibid.
Simpliciter dici quid 47,47
Sinapi 95,61.111,55
Sinapiſmus 69,4
Sion 97,7
Σινδὼν 113,49
Σιραῖον ἕψημα 65,52
Siſymbrium 93,30.97,7
Σιτάριον 54,11
Sitim reſtinguentia 74,51
Sitis perfectæ purgationis ſignum 45,35
Situs vt ſimplicium vires augeat aut minuat 51,42
Smaragdus 91,65
Smyrnium 97,16.98,47
Solactu calidus eſt 47,19
Solanum 51,55.58,10.59,30.87,14.101,59
Solanum ſomnificum 101,62
Soldanella 81,18
Solidum 54,49
Somnus continuò à venæ ſectione vitandus 28,40
Somnus quando à ſanguinis miſſione admittendus ibid.
Somnus arctior purgationis opus ſiſtit 44,60
Sorba 103,38
Sorbitio cur aliquot poſt medicamentum horis exhibeatur 45,3
Sory 115,64.119,44
Sparthum 82,43.97,27
Spica 88,42
Spica nardi 56,25.57,17.88,61.93,62
Spiritus ex quocunque humoris ſuperantis vitio vt labefactentur 19,51
Spirituum ſubſtantia vt diſſoluatur ibid.
Spodium 95,5.104,50.119,3
Spuma ſanguini innatans quid ſignificet 29,44
Sputi alia, alia humoris medicamento expurgandi eſt ratio 43,61
Stacte 68,19
Staphis agria 86,49
Stater 54,53
Status corporis priſtinus quando conſeruandus aut commutandus ſit 8,57
Status corporis priſtin⁹ poſitue à morbo cuiquam reſtitui ibid.
Stæbe 117,37
Stæbe ſcabioſa 91,48
Stercus caprillum 112,44
Stercus vaccinum 100,8
Sternutamentum 46,12
Sternutatoria pituitam è cerebro mouentia 86,1
Stibrutium 95,60
Stibium 104,57
Stirpes quæ præſtantiſſima 71,15
Stœchas 77,20.88,6
Stomachica 93,9
Strobyli 62,9
Strobylina reſina 112,15
Struthion 86,25.111,40
Stybium 119,8
Styrax 88,64.98,51.99,2
Styrax liquidus 108,40.114,32
Sublimatum 49,53
Subſtantia (cuius ſimilitudine medicamentum familiarem trahit) quid ſit 35,33
Subſtantia proprietas quomodo percipiatur ibid.
Succago 65,47
Succi 11,35
Succi exiccati 61,62
Succidia 83,41
Succida lana 106,5
Succinum paleas vt trahat 35,31
Succinum actu paleas trahit 47,23
Succinum 88,51.92,3.93,34.99,4

Suc-

Succorum clarificatio 61,51.62,58
Succus herbarum quis efficaciſſimus 61,51
Succus medicatus è ribes 148,33
Succus prunorum ſylueſtrium ibid.
Sudor ad vniuerſalem vacuationem refertur 12,33
Sudor quas partes vacuet ibid.
Sudores corporis habitum vacuant 9,46
Sudores quomodo mouendi 12,65
Sudorum eruptio bene valentium eſt, non ægrotantium 32,14
Suffitus 70,13
Suffitus ad roborandum cerebrum ibid.
Suffitus pulmones expurgans ibid.
Suffitus cardiacus ibid.
Suffitus deſtillationes reſtringens 89,13
Suffitus vterum corroborantes 99,37
Sulphur 112,33
Sumach 103,30
Suppuratio quãdo procuranda 10,34
Suppuratio 113,44
Surculi lactucæ, endiuiæ, portulacæ conditi 148.11
Symphytum 91,4.117,2
Symptomata quæ maximè vires deiiciant 23,46
Symptomata, quæ vena ſectio ius infert, quibus os ventriculi eximio ſenſu præditum eſt, aut ipſe ventriculus imbecillitate laborat 26,64
Symptomati ſæuienti interdum prætermiſſo morbo occurendum eſt 6,35
Symptomatis nihil contrarium, neque eorum propria eſt curatio 4,63
Symptomatis magnitudo vnde æſtimanda 18,54
συναγχὴ 73,1
Synapi 49,52.86,44
Syncope quid 21,37
Sycope quos ab aperta vena inuadat 23,47
Syrupi ſitim reſtinguentes 75,26
Syrupi cardiaci 92,30
Syrupi ſtomachici 94,15
Syrupi ad ſplenem 96,1
Syrupi nephritici 97,38
Syrupi hepatici 95
Syrupi menſes cohibentes 99,13
Syrupi menſtrua mouentes ibid.
Syruporum vſus 123,51
Syrupus 62,41.123,1
Syrupus ex melle 62,47
Syrupus ex ſacchar0 ibid
Syrupus ad complurium humorum colluuiem 85,26
Syrupus acidus ſimplex 123,4.& 57
Syrupus acetoſus compoſitus ibid
Syrupus è ſucco limonum 124,6
Syrupus è ſucco citrij ibid.33
Syrupus è granatis acidis ibid.
Syrupus de aurancijs ibid.
Syrupus ex omphacio ibid.
Syrupus è ſucco oxalidis ibid.
Syrupus è ribes ibid.
Syrupus è cichorio 125,26
Syrupus intybi domeſtici 126,6
Syrupus bizantinus ibid.
Syrupus ſcolopendrij ibid.
Syrupus è radicibus ibid.
Syrupus adiantinus ibid.
Syrupus è ſtœchade 127,16
Syrupus roſarum ſiccarum ibid.
Syrupus nymphea ibid.
Syrupus de papauere ibid.
Syrupus violarum compoſitus 128,33
Syrupus violarum ſimplex ibid.
Syrupus zyziphorum ibid.
Syrupus de hyſſopo ibid.
Syrupus de praſſio 129,11
Syrupus ſymphyti ibid.
Syrupus e ſucco bugloſſi ibid.
Syrupus è cortice citrij mali ibid.
Syrupus meliſſophylli ibid.
Syrupus e menta ibid.
Syrupus abſinthij 130,5
Syrupus myrtinus ibid.
Syrupus fumariæ ibid.
Syrupus è malis odoriferis ibid.
Syrupus althæa ibid
Syrupus raphani ibid.
Syrupus artemiſia 131,6
Syrupus infuſionis roſarum pallidarum 132,4

T*Abidis opem ferentia* 90,63
Tabidis cortex 95,39
Tamariſcus 76,34
Tela emplaſtica 69,40
Telephium 116,50
Tellus vt ſimplicium vires augeat aut minuat 51,42
Temperamentum vt ſanguinis detrahendi quantitatem præſtituat 22,17
Tempora morborum & vniuerſalia, & particularia in phlebotomia ſunt obſeruanda 25,50
Temporum in morbis obſeruatio neceſſaria 10,47
Tempus vt ſimplicium vires augeat aut minuat 51,42
Tendo, pari atque caro humorum influxu laborans, ſicciora quam caro remedia poſtulat 7,11
Tendonis puncti ſigna 27,39
Terebinthina 96,64.115,23.118,34
Terebinthina reſina 108,31.114,27.117,46
Terra 104,27
Terra lemnia 117,21.118,59
Terra armena ibid.
Tertia 56,49
Teſta 119,41
Teſtes & vaſa ſpermatica per paraſtatas expurgantur 10,6
Thapſia 49,53.111,30.112,18
Theriace diateſſaron 144,19
Theriace andromachi ibid.
Thlapſi 111,49
Thus 88,56.100,11.114,29.115,36.117,6.118,30.121,25
Thymelæa 81,51
Thymus 77,34.90,29.109,27
Tithymali cinis 119,42
Tithymalus 81,48.112,14.113,25
Tormentilla 91,44
Torpedo 107,3
Τραχύνοντα 72,57
Tragacantha 50,6.56,32.62,52.89,55
Tribulus 97,25
Trichomanes 74,36
Triens 55,4
Trifolium odoratum 98,14
Τριώβολον 54,36
Triticum 104,9
Τρωξίμαι ἢ [illegible] 64,44
Trochiſci hepatici 95,18
Trochiſci menſes cohibentes 99,13
Trachiſci καθαρτικοὶ 119,40
Trochiſci e vipera 145,37
Trochiſci ſcyllitici ibid.
Trochiſci hedychroi ibid.
Trochiſci cypheos ibid.
Trochiſci è capparibus ibid.
Trochiſci de eupatorio 146,12
Trochiſci Alkekengi ibid.
Trochiſci è myrrha ibid.
Trochiſci e terra lemnia ibid.
Trochiſci è caphura ibid.
Trochiſci Galla muſchata 147,1
Trochiſci alipta muſchata ibid.
Trochiſci bechici ibid.
Trochiſci narcotici 107,17.147,22
Tryblium 55,28
Tunix 91,39
Turbet 81,38
Turpethum 80,32
Tuſſilago 91,1.114,16
Tuthia 104,47
Tymbra 90,28

V*Acuantia medicamenta, & eorum differentiæ* 52,40
Vacuatio qua fieri debeat 9,36
Vacuatio triplex ibid.
Vacuatio abſolutè vocata ibid.
Vacuatio quid 11,30
Vacuatio vniuerſalis 12,32
Vacuatio particularis ibid.
Vacuatio naturalis ibid.
Vacuatio præter naturam, quæ & ſymptomatica ibid.
Vacuatio artificioſa ibid.
Vacuatio immodica ſpiritus diſſoluit 20,4
Vacuatio omnis, quæ ad depellendum morbum adhibetur, vires conuenit

ibid. 55
Vacuatio ſpontanea vt ad venæ ſectionem ſit conſideranda 23,5
Vacuatio miteſcere morbo tentanda 25,52
Vacuatio per venæ ſectionem quando affatim & vniuerſè præſcribenda 28,56
Vacuatio per inediam vtilis eſt 31,54
Vacuationes nunquam ad ſyncopen vſque ſunt producendæ 21,42
Vacuationes per venæ ſectiones quando partitæ longiore interuallo ſint ſeiungendæ 29,13
Vacuationes extremæ omnes periculoſæ 40,63
Vacuationis quæ hora ſit accommodata 10,65
Vacuationis differentia vnde petenda 11,43
Vacuationis quantitas vt decernenda 21,11
Vacuationum tres gradus ibid.
Valeriana 98,30
Vaſcula excipiendo ſanguini idonea qua debeant eſſe materia 29,28
Vaſcula, quibus exceptus eſt ſanguis, inter ſe comparanda 29,63
Vaſorum maiorum cacochymia quãdo expurganda 42,16
Vena ſecta nullus humor alio prius erumpit 13,32
Vena lateris oppoſiti ſecta in pleuritide quæ pericula afferat 15,8
Vena in pleuritide ſecanda è directo ibid.
Vena quando conuenienter ſecetur etiam in febribus intermittentibus 16,17
Vena interdum vel in penuria ſanguinis inciditur ibid.
Vena humeraria quas partes ſecta vacuet 17,1
Vena cubiti interna quibus ex partibus ſecta reuellat ibid.
Vena cubiti media quibus ex partibus inciſa vacuet ibid.
Vena in poplite ſecta vnde trahat ibid.
Vena frontis quibus capitis doloribus aperta conferat ibid.
Vena malleoli aut poplitis ſecta menſes mouet ibid.
Vena quæ ſecanda ad plenitudinem arcendam 18,1
Vena quo morbi die aperienda 25,50
Vena ſecta ſanguis ſi fluat ſegniùs quid agendum 27,56
Vena ſecta cur ſanguis interdũ in medio curſu ſiſtendus ibid.
Vena ſectio venas maiores rectè vacuat 9,45
Venæ ſecandæ delectus 15.23
Venæ ſectio quib. morbis ſuccurrat ib.
Venæ ſectio omnium partium inflammationibus conducit ibid.
Venæ ſectio præſentine an imminenti morbo magis conducat 16,42
Venæ ſectio quibus affectibus ſemper ſit adhibenda 18,35
Venæ ſectio priùs quam adhibeatur, quæ ſint obſeruanda ibid.
Venæ ſectio omnes humores promiſcuè euocat 25,32
Venæ ſectioni quæ præparatio adhibenda 26,18
Venæ ſectionem quæ vitia prohibeant ibid.
Venæ ſectio quæ adferat incommoda cruditate vbi ventriculus laborat ibid.
Venæ ſectionem quæ ſequantur incommoda regionem primam impuritas vbi occupat ibid.
Venæ ſectioni quando præparatio adhibenda, quando non ibid.
Vena quomodo findenda ſint 27,35
Vena quanta fieri debeat apertio ibid.
Venæ ſectioni intemperantes non ſunt idonei 18,53
Venæ ſectio humorum impetum ſiſtit, & reuellit 38,25
Venæ ſectæ vtilitas non eſt ex ſanguinis effluentis impuritate æſtimanda ibid.
Venæ intempeſtiua ſectio quæ interdũ adferat incommoda ibid.
Venarum continuatio 13,43
Venarũ obſtructio vt ſpiritus obruat 20,36
Venarum capacitas in ſanguine detrahendo ſpectanda 22,25
Venarum primarum cruditas phlebotomiam remoratur 26,21
Venarum cacochymiam ſola purgatione non phlebotomia tollendam eſſe 38,20
Venarum cacochymia quando phlebotomiam admittat ibid.
Venarum cacochymiam omnem nulla poteſt tollere phlebotomia, ibidem
Venarum maiorum putreſcens ſuccus in quid concoctione mutetur 41,51
Venena 52,58
Ventriculi pars ſumma vomitiõe, ima deiectione expurgatur 10,3
Ventriculi cruditas venæ ſectionem retardat 26,24
Ventriculi os nimiopere ſentiens vel imbecillum venæ ſectionem remoratur ibid.
Ventriculi ſenſus quibus ſit eximius ibid.
Ventriculi imbecillitas vnde cognoſcatur ibid.
Ventriculi intemperiem frigidã emendantia ibid.
Ventriculi cacochymia vomitione tollitur 38,12. 9,6
Ventriculi cacochymia quãdo expurganda 42,18
Ventriculi in quouis morbo ſumma eſt habenda ratio 44,27
Ventriculo conuenientia remedia 9,32
Ventriculo aut præcordijs adhibenda extrinſecus remedia cibo præmitti debent 10,7
Ventriculo imbecillo aut puro conueniens medicamentum 44,37
Ventriculo robuſto aut impuro medicamentum conueniens ibid.
Ventriculum quæ venæ ſectioni præmuniant 26,65
Ventriculus vt ad purgationem præparandus 43,7
Ventriculus cur imprimis medicamẽto offendatur 44,32
Ventriculus quando medicamentum auidius retineat & contra ibid.
Venus a venæ ſectione prohibenda 28,38
Ver ſanguinem largius fundi permittit 22,61
Ver purgationi libera aptiſſimum 43,16
Veratro corpus quomodo præparandum 44,42
Veratrum album 52,43
Veratrum nigrum 56,33
Verbaſculum 99,51
Verbaſcum 121,20
Verbena 117,33
Vernice 88,50
Veſica per vrinas expurgatur 10,6
Veſica diureticis purgatur 13,6
Veſica qua purganda 39,9
Veſicæ conuenientia remedia 9.35
Veſicæ inflammationem cuius venæ ſectio coërceat 17,54
Veſicæ medicamenta 96,18
Vetonica altera 94,39
Victoriatus 54,16
Victus ratio pro morborum temporibus præſcribenda 10,41
Victus ratio a miſſione ſanguinis 28,43
Victus humores noxios purgationi præparans 43,52
Vigiliæ vt ſpiritus labefaciant 20,21
Vinculum parti, quæ inciditur, vt admouendum 27,29
Vina medicata 56,47
Vinum creticum 58,20
Vinum factitium 60,45
Vinum medicinæ vehiculum ibid.
Vinum abſinthites 94,19
Viola 75,60.87,8.89,50.91,27 95,33.128,33
Vires vnde æſtimandæ 19,11
Vires bifariam læſæ dicuntur 29,34

Vires languidæ ab oppreſſis quomodo diſtinguantur 19,35.20,42
Vires poſſintne adeò debilitari, vt ne minimam vacuationem tollerent 43,52
Vires quales in poſterum futuræ ſint vnde coniectandum 23,38
Vires collapſæ a vena ſectione recreandi modi 28,18
Viribus integris quanta vacuatio ſit præſcribenda 21,28
Viribus mediocribus quantum vacuandum ibid.
Viribus exiguis nihil vacuandum ib.
Virium inſitarum ſubſtantia vnde mutetur 19,39
Virium influentiũ triplex ſpiritus vnde immutetur ibid.
Virium affectarum tres ordines 20,41
Virium offenſio ex legitima vacuatione cur leuis ſit ibid.
Virium labantium ſigna praua 28,9
Virium obſeruatio in purgationibus quanti ſit momenti 40,62
Viſceribus conuenientia medicamenta 56,46
Viſcerum infra diaphragma impuritas quæ purganda 38,10.39,8
Vitis folia 102,54
Vitriolum 116,1
Vitri axungia 50,28
Vitriolum vſtum 119,9.120,42
Vitrium combuſtum 96,34
Vlcera quæ expurgant 114,55
Vlceris caui cum inflammatione coniuncti curatio 5,41
Vlmus 117,31
Vmbilicus veneris 101,32
Vncia 53,53.55,1
Vnctio 32,45
Vnguenta emplaſtica 105,7
Vnguenta maturantia 114,35
Vnguenta glutinantia 117,46
Vnguenta ſarcotica 118,42
Vnguenta epulotica ibid.
Vnguenta καθαιρετικὰ 119,45
Vnguenta ambuſtis medentia 121,41
Vnguenta detergentia 115,60
Vnguentum humorē purgationi præparans 43,43
Vnguentum 57,4.68,34
Vnguentum ſtomachicum 94,28
Vnguentum ad perniones & ambuſta 121,43
Vnguentum è lathyride 135,7
Vnguenti Galeni refrigerans 151,38
Vnguentum roſatum ibid.
Vnguentum populeum ibid.
Vnguentum album ibid.
Vnguentum adſtringens ibid.
Vnguentum diachalciteos ibid.
Vnguentum diapompholygos ibid.
Vnguentum rubrum ibid.
Vnguentum dialthæas ibid.
Vnguentum reſumptiuum ibid.
Vnguentum Agrippa 153,6
Vnguentum ἀρηγον ibid.
Vnguentum marciatum ibid.
Vnguentum baſilicum minus ibid.
Vnguentum baſilicum magnum ib.
Vnguentum aureum 154,7
Vnguentum Apoſtolorum ibid
Vnguentum Ægyptiacum 56,35.154,20
Vnguentum enulatum ibid.
Vnguentum citrinum ibid.
Vniones 91,61
Vomentis ſitus 34,43
Vomitio vomitionem ſedat 3,6
Vomitio ventriculum vtiliter vacuat 9,45
Vomitio fluxum è iecore & liene in aluum reuulſione ſiſtit ibid
Vomitio deiectione ſiſtitur ibid.
Vomitio & deiectio ad vniuerſalem vacuationem referuntur 12,36
Vomitio quomodo prouocanda 26,41
Vomitio quid 34,10
Vomitio vt fiat ibid.
Vomitio quibus difficilis, & contrà ibid.
Vomitio crebrior quæ pariat incommoda ibid.
Vomitio quibus morbis medeatur ib.
Vomitio vt ritè fiat, quæ præparatio adhibenda ibid.
Vomitio quando cienda ibid.
Vomitio quando & quomodo lenienda ibid.
Vomitione quæ partes vacuentur 12,36
Vomitione purgantia 78,35
Vomitionis moderatæ commoda 34,27
Vomitionis vtilitas aut inutilitas vnde cenſenda ibid.
Vomitio cientia 82,3
Vomitus aliquando excitandus, vt vires à vena ſectione collapſæ recreentur 28,22
Vomitus à medicamento vnde 44,50
Vrgentiori magis eſt obſiſtendum 6,23
Vrna 55,35
Vrtica 82,24.97,9.111,62.115,40.116,56
Vteri immoderatas fluxiones aceti ſuffitu ſiſti 49,62
Vteri medicamenta 97,50
Vtero quæ conferant remedia 9,35
Vtero affecto quæ vena ſcanda 17,38
Vterum corroborantia 99,4
Vterus per ſuam ipſius ceruicem expurgatur 10,6
Vterus hyſtericis vacuatur 13,6
Vterus quà expurgandus 39,9
Vua acerba 50,52
Vua paſſa 86,42.90,6.95,13
Vulpis adeps 50,5
Vulpis pulmo 91,6

Ξ Εσις 55,31
Xyloaloë 88,59.92,11

Υπερκαθάρσεις, id eſt effrenatæ purgationes quæ dicantur 36,29
Υπερκαθάρσεως cauſa ibid.

Zinziber 56,24.90,52.94,5
Zinziber conditum 148,4
Zyzipha 62,24.89,42

INDICIS IN THERAPEVTICES SEV METHODI
MEDENDI LIBROS SEPTEM FINIS.

IO. FERNELII

2

IO. FERNELII AMBIANI, DE ABDITIS RERVM CAVSIS LIBRI DVO,

POSTREMO AB IPSO AVTHORE RECOGNITI, COMPLVRIBVSQVE in locis aucti,

AD HENRICVM II. FRANCIÆ REGEM CHRISTIANISSIMVM.

FRANCOFVRTI AD MOENVM.
Ex officina Typographica And. Wecheli.
M. D. LXXVII.

Cum priuilegio Cæſareæ Maieſtatis ad ſexennium.

Quæ rerum obſcuro latet abdita cauſa receſſu,
Fernelij docto nota labore patet.

H. Sur.

AD HENRICVM FRANCIÆ REGEM CHRISTIANISSIMVM, IOANNIS FERNELII AMBIANI, de abditis rerum cauſis lib. duo.

PRÆFATIO.

SI CVI vnquã ſcriptori, Chriſtianiſſime Rex, mihi certè vni cunctandi multumq́ dubitandi occaſio inceſſit, num has de abditis rerum cauſis lucubrationes diu ſuppreſſas, in apertum proferrẽ, patererq́ in vulgus emanare. Id enim ſæpe mihi in animo verſabatur, non leuis eſſe momenti in arte omniũ præſtantiſſima, & quæ in totius humani generis ſalutem comparata ſit, abſtruſum quiddam & reconditum depromere, quod à vulgari genere philoſophandi, & à popularibus ſenſibus abhorreret. Non paucos idcirco eſſe, qui medendi artẽ veterum labore inuentam, ſatisq́ conſummatam rati, non vltrà progredi contendant, velintq́ poſteros omnes vno quaſi filo deductos, iiſdem ſemper veſtigiis inſiſtere, de quibus nefas ſit vel tranſuerſum (quod aiunt) vnguem decedere. Viam illi prorſus obſtruunt inueniendis nouis, & eos impudẽtiæ grauiter accuſant, qui in eo omne ſtudium collocarunt, vt aut nouum quippiam conderent, aut traditas ab antiquis artes iam quaſi vetuſtate collapſas fulcirent, aut illis adderent, quæ partim diligentia, partim ætate eſſent progrediente conſequuti, & quæ temporibus magis quàm ſcriptoribus defuerant. His ex cauſis ab hac editione deterreri poteram, omniaq́ lubens ſilentio obruiſſem, niſi quæ de re medica ſeorſum à nobis traduntur, hanc quaſi interpretationem deſiderarent, ſine quibus & obſcura illa manerent, & non ſatis tuta ab improborum voce. Cæterùm ſi hanc vetuſtiſſimi Philoſophi viam tenuiſſent, vt ſemper maiorum preßis veſtigiis, intra eoſdem terminos ſubſiſterent, neque penitus in intimam naturæ cognitionem penetrarent, demerſa adhuc lateret multis in rebus veritas: & vixdum vllum in abdita naturæ ſcientia lumen effulſiſſet. Si omnem laborem poſteri collocaſſent, vt eas ſolùm artes & diſciplinas exædificarent, quarum fundamenta priores iecerant, nũquam tam multa diſciplinarum copia creuiſſet. Si quæ in veterum mentem non venerant, iuniores non aperuiſſent, neque illorum induſtriam ſuis vigiliis excitaſſent: noua ingeniorum lumina minimè lucerẽt. At quoniam philoſophis alia via aliaq́ ſtudiorum ratio placuit, neque obtrectatorum lingua, neque veterum ornata grauitas, & ampliſſima authoritas poſterorum quenquam à ſcribendo deterruit: omnes certatim ſic elaborarunt, vt ætates propè ſingulæ magnam & authorum nouorum & artium copiam profunderent. Atque vt interim de hac noſtra ſyncerè loquar, diſciplinæ & artes quæ annis propè mille ac ducentis ſepultæ fuerant, aut quæ veriùs extinctæ occiderãt, iam planè reuixerunt, priſtinum, ne dicam maiorem ſplendorem adeptæ, vt nihil ferè docto illi ſeculo debeat hæc ætas inuidere. Dicendi ratio ſummaq́ eloquentia nunc paßim floreſcit, philoſophiæ genus omne excolitur: muſici, geometræ, fabri, pictores, architecti, ſculptores, aliiq́ artifices innumeri ſic mentis aciem extulerunt, vt artes quique ſuas præclaris magnificiſq́ operibus exornarint, quæ vetuſtioribus illis vno omnium ore celebratis nihil cedant. Neq́ inuẽtis ſolùm ornamenta & incrementa adiunxit temporũ excurſio, ſed & artes nouas protulit, ad quas priorũ nunquam vel ingeniũ vel induſtria penetrauerat. Demetriũ admirata eſt anti-

quitas, atq; illum ab reperta machina quadã bellica, appellauit obſeſſorem. Quanto ampliore nomine donandi nobis ſunt hoc ſeculo machinarũ inuentores, quibus ab ardenti quaſi bombo, nomen bombardarũ eſt inditum? quæ dij boni! quanto vel balliſtis violentiores, vel tormentis rapidiores, vel catapultis cõcitatiores feruntur? Arte librorũ chalcographica quid vtilius ad omnium diſciplinarũ propagationem? At illam protulit noſtra hæc ætas, vt & paulo ſuperior, ceræ, corticis, aut papyri vice, chartã hanc quam Fabianã primi appellarunt: atque iſtorum ope in tantũ faſtigium euectæ ſunt literæ. Quis ignorat nõ tam nouarũ rerum deſiderio, quàm nauigãdi peritia, claſſe perluſtratum Oceanũ? repertas Inſulas? intimos Indiæ receſſus apertos? maximam continentis ad Occiduum partem, quam inde nouum orbem appellant, priſcis ignotam, noſtris magno ſuo commodo cognitam fuiſſe? Hæc, vt cuncta aſtronomica, Platoni, Ariſtoteli, vetuſtioribusq; Philoſophis non ſatis perſpecta, Ptolemæus dein plurimùm auxit & illuſtrauit: qui tamen ſi nunc redeat, Geographiam non agnoſcat, adeò nouus orbis inductus videtur huius ſeculi nauigatione. Ad quam nos non dico adiumentum attulimus, certè excogitauimus horarum æquinoctialium obſeruatione, qua ratione quacunque ſis orbis regione, illius eam poßis internoſcere, quam Geographi appellant longitudinem. Quod quidem de fontibus antiquorum non hauſimus, ſed de noſtris riuulis primi (ni fallor) protulimus. Te quocunque vertas cogitatione, intelliges non decoxiſſe poſteros, ſed erecto ad contemplationem intentoq; animo hæreditatem veterum artium ampliaſſe, & induxiſſe nouas. Quid igitur inquiunt non eſſe huius noſtræ ætatis, nouum quicquam præſtare poſſe? Incomprehenſarum rerum immenſa eſt multitudo, & multo maior quàm quæ poßit vnquam percipi. Nulla autem ratio afferri poteſt cur ingeniorum laus nunc ſit inferior. Quid eſt igitur cur aliquis hanc ætatem tam inclementer damnet, vt ex tanta rerum copia nihil queat attingere? Quis hoc ſeculum tanti inſimulet ſtuporis, tantæ tarditatis, nihil vt nouum cudere poßit, nullarum artium afferre prouentum? Quiſquis mentis valens acumine inertia non torpebit, ſed ad res cognoſcendas tempus diligentiamq; ſumet, poterit orbitam eandem cum veteribus terere, & in eiuſdem induſtriæ curriculo verſari, & illorum obſeruationibus adiutus, inuentis artibus magna addere incrementa, & noua condere multis profutura. Sic enim alia ex aliis trahi ſolent, & ex anguſtis fontibus per ampla flumina deriuari: tantaq; eſt artium & diſciplinarum ſeries, vt apta ex ſeſe omnia & connexa videantur. Si liberè quod ſentio, dicere licet, dicam & quidem paucis: tam peccant qui à veteribus perueſtigata omnia comprehenſaq; eſſe contendunt, quàm qui eiſdem primam rerum cognitionem detrahunt, illoſq; de veteri doctrinarum poſſeßione deiiciunt. His conſtitutis, velim ex æquo & bono accedant nobis honorarij arbitri atque diſceptatores, qui malo inuidiæ puri, & profectus & conſilij mei rationem colligant ac iudicent: nec enim tantum ipſe mihi tribuo, vt fidem haberi velim præiudicatæ meæ ſententiæ. Qui primi inter veteres admirabili quodam ad philoſophandum ſtudio ſe contulerunt, in naturæ anguſtias & quaſi in carceres deducti, eò ſe reuocarunt ſpatij, vt ſolis mũdi elementis perpetuò inhærentes, nimiſq; materiæ dediti, longè intra modum cõſtiterint. Alij deinde erectiore animo, ſuis non contenti finibus, ad Ægyptios (quibus cum Chaldæis & Hebræis frequens erat commercium) commigrarunt, à quibus diuina non pauca per vmbrã duntaxat caliginemq; percepta retulerunt. His ſuam poſtea philoſophiam tanquã variis reſperſere figmentis, & quadã impietatis labe inquinarũt. Vnde accidit, vt tum vel rudis & materiata nimis fuerit philoſophandi ratio, vel ſi diuinũ quippiã attigiſſet, inconſtans ac prorſus incerta. Nunc verò quando Dei Opt. Max. beneficio, nobis per Chriſtum lux ipſa veritatis affulſit, multa ſimul nobis ſunt diuinitus allata, à veteribus animo non integrè percepta. Quis noſtrũ immortalitatem animæ, domicilium, vim, naturamq; neſcit? Quid porrò inter philoſophorũ greges magis controuerſum, aut diuturnioribus contentionibus exagitatum? Ordines cæleſtes, & illam ſupernæ ciuitatis deſcriptionem, quis veterum ſapientum ſubodoratus eſt? Hæc autem ſi iam cunctis patent mortalibus, quis etiam non intelligat multa eſſe in philoſophia extra elementorum ordinem, prorſus abſtruſa & naturæ arcanis inuoluta, quæ neque oculis neque auribus, neque vllo ſenſu deprehendi poſſunt? horumq; cognitionem non mihi modo, ſed & noſtri ordinis nominisq; cuilibet notiorem, quàm Ethnicis philoſophis eſſe debere? Video poſteriores illos Platonicos, Numenium, Philonem, Plotinum, Iamblicum, Proclum, quicquid de diuinis rebus magnificum attigerunt, illud à Chriſtianis viris, Ioanne, Paulo, Hierotheo, Dionyſio furtim excepiſſe: vt inde abſtruſa Platonis dicta clariùs luculentiùsq; interpretarentur, & in verum ſenſum deducerent. Nobis verò non ſimiliter liceat Hippocratis ſenſa nunc apertiùs reſerare,

reſerare, vt vetus medendi ratio ſuſcipiat incrementum? Affigemúrne perpetuò his caducis? Nunquam cõcretum hunc craſſumq́ aërem perrumpemus? Nunquã ex hoc tenebricoſo mentis carcere in perſpicuam lucem euolabimus? Nunquam adducto per meditationem animo, diuina abſtruſaq́ contemplabimur? Hæc ſingula quum apud me tacitus expenderem, ſimulq́ aliquando monitus eſſem Hippocratis oraculo, quo in morbis diuinum quippiam ineſſe confirmat: exiſtimaui per breuem ſententiam permagno eſſe momento ponderandam, & eò magis quòd eximius vir ob diuinitatem olim ceu numen cultus ſit, & breui ſententia magnam rerũ ſuppellectilem, quam mente gerebat, concluſerit. Primorum philoſophorum mos fuit, quæcunque diuina attigiſſent, tanquam myſteria contegere, aut integumentis quibuſdam & inuolucris implicata enuntiare, ſeu imperitæ multitudinis offenſionem veriti, ſeu quia hæc tam abſtruſa ſi nullo negotio intelligerentur, probatum iri minimè ſperarent. Quocirca anno abhinc vigeſimo odoratus quippiam ſub diuini nomine in medẽdi arte penitus obuelatũ latêre, quod nondum ſatis pateret, cœpi illius ſtudio & amore incitatus quid eſſet inueſtigare. Deprehendi autem id eſſe abditorum morborum tractationem, nec ſatis tritam, nec veterum monimentis expreſſam: ſine qua tamen manca & duntaxat inchoata, nec numeros omnes habitura ſit ars medẽdi. Hoc tẽporis curriculo in hæc vndique multa peruolitaui, longè plura meditatus ſum, neque quicquam occurrit, quod à concepta ea de re ſentẽtia me reuocet. Quo longiùs ætate, literis, artis exercitatione, & multis tum aliorum, tum meis experimentis eò ſpectantibus procedo, hoc mihi certior veriorq́ fit de abditis morbis ſentẽtia, in quam & pleroſque omnes paucis admodum rationibus iam adduci video, quaſi illorum animus quodam veri inſtinctu afflatuq́ ſit perfuſus. Ea autem quænam ſit, iam literis mandare conor, non tam perficiundi ſpe, quàm deſiderio excitandi ingenia multorum ad veri inueſtigationem. Magnus hic noſter conatus, Rex Chriſtianiſſime, ſed qui maieſtatis tuæ ſplendore ſummam vim ſummumq́ robur obtinebit, ſi nouis lætiſq́ regni tui auſpiciis ille nobis affulgeat. Accedẽt nihilominus & rationes non tantùm probabiles, verùm etiam ad aſſentiendum neceſſariæ, quibus (vt confido) veritas ipſa manum nobis adiiciet, & ſua luce obſcuram multorum caliginem excutiet. Quinetiam ne quid in opinione dubia non ſatis ratũ haberetur, ſingula quæque ex Galeni monimentis videbor affirmaſſe: qui tametſi aliquando videatur hæc dedita quaſi opera extenuare, in ea tamen vel nolens plerunque relabitur. Hinc ſcient omnes, quod terimus argumentum, & in communem medicinæ vſum primi conferimus, idipſum veteres attigiſſe, vixq́ vllum eſſe qui hanc in animo ſententiam inſitam, & quaſi inſculptam nõ habeat, etiam ſi verbo plerunque aliud exprimat. Itaque quam non pauci hanc noſtram inſtitutionem exiſtimaturi ſunt nouam, re vera peruetus eſt: neque ea ſum inſolentia, vt me eius authorem iactem, ſed interpretem duntaxat & explanatorem profiteor. Hæc autem maximè in poſteriorem librum meditor: quæ quoniam ex phyſicis naſci conſtituiq́ ſolent, ipſa ratio connexi coëgit in librum priorem philoſophica quædam præmittere, quæ in illorum demonſtrationem neceſſaria videbantur. Atque ita quantum diuinitatis, id eſt abditarum cauſarum, ineſt tum naturali philoſophiæ, tum rei medicæ, hoc vnum opuſculum ſcrutabitur & diſcutiet. Quòd autem res eſt plena contentionis, diſſerendi rationem quandam aggredior, non ſimplici narrationis ſpecie, ſed quibus ferè ſermonibus res controuerſa agi diſputariq́ ſolet: à tali quodam inductus exordio.

LIBER PRIMVS.

Mundi elementa ſolam materiam genitis quibuſque rebus impertiri. CAP. I.

PHILIATROS, BRVTVS, EVDOXVS.

OPPORTVNE adeſſe video quem quærebam, niſi me fallunt oculi, alioqui non ſatis perſpicaces. Profectò is ipſe eſt, neque ſplendor hic exorientis Solis aduerſus aciem obrutúmque oculorum perſtringit. O fœlicem & auſpicatam occurſationē! Etenim liberabor eo ſcrupolo, qui mihi exagitata per hoſce dies diſputatiooe ioiectus eſt. Ille ſic me habuit malè, vt nulla ratione potuerit à me reuelli. Sodalis hic iampridem meus, toto decennio viſus oemini, ſcio afferet noui aliquid ex lōga peregrioatione, illius ope conſequar quod meo ipſius ingenio aſſequi non potui. Sed quóoam ille ſe ptoripit? non aſſequar virum niſi procul inclamem. Heus tu bone vir, heus Brute, ſubſiſte per Æſculapium, aut ſi mauis, per Hippocratis genium: nec enim arctius habeo vinculum, quo te retineam. BR. Quis eſt qui me vocat? ô ſalue mi Philiatre. PH. Salue tu quoque. BR. Facis tu quidē tuo more, vt feſtiuus agas verbis, nec vnquā vrbanitatis ſales exuas. Sed quid tu? quò hinc te agis? PH. Te ipſum quærebam quem rediiſſe nobis audieram. BR. En tibi adſum. PH. Video, ſed vſque eò inſolens, vix vt oculis meis credam, quibus mōſtro ſimilis eſt hic tuus adoentus. Quàm cupio te interrogare! BR. Tam citò? vixdum bene ſalutaui. PH. Noo queo amplius ſupprimere, quod me quàm diutiſſimè torſit. BR. Quid hoc tandē rei? PH. Non ita pridem ad iodictā quandam celebrium medicorum diſceptatiooem conueni vel audiendi ſtudio, vt planè immodico illius artis amore teneor. Agitabatur inter eos eiuſmodi quæſtio: An ne quod io morbis eſt diui-

τὸ θεῖον. num, diuinam opem deſideret. Iſtud olim ab Hippocrate noſtro ſimpliciter breuitérque dictū, videbam vatiis interpretationibus aliò atque ipſe ſperabam, trahi: nec profectò tumultuoſo illo congreſſu decîdi res omnis potuit, tum quòd nouus interpres liberè fuſeqoe explicandi caruit loco, tum quòd præiudicata opinio & fauorem dertahebat & fidem inauditæ (vt tum aiebant) ſententiæ. A beo die optabam toi mihi copiam fieri, vt tuum ea de re ſenſum expedites, quo facto me beaueris. Enimverò mihi perſuadeo, in ea re oostræ medicioæ verti cardioem. BR. Rem affers arduam, in qua paulum conſumere temporis mihi nunc ociolo & curis laxato iucundum eſt, videamus qualiſnam ſit res ipſa. Idipſum vereor, ne tuus interpres rem ſuam non planè conficiat: vix quippe adduci vlla ratiooe poſſum, vt tam exiguo integumēto, tanta ſit incluſa diuioitas. Memini aliàs me in philoſophum quendam incidiſſe, cui ſimilium ferè eſſet paradoxorum cura: is palàm enunciabat, ooo omnes rerum vires ab elementorum permiſtione prodiiſſe, neque hæc omnino cauſas eſſe eorum quæ cōſistuot: ſed plurima à cœlo tum orta, tum ſuas obtinuiſſe vires. PH. Plurima horum ſimilia audiiſſes tota diſputatione. BR. At ſcis quid illi obtigerit philoſopho? PH. Quid obſecro? BR. Is demonſtrationum neceſſitate compulſus, tandem in elementa cœlo recidit. PH. Maior eſt vis noſtro huic Eudoxo, qui in demōſtrationem plurimos incumbit: eſt in eo nonnihil quod forſan audire velis. Si illum probè noui (noui autem optimè) lubeo ſaperiet nobis & ediſſeret hanc rem totam, & gratiam ab illo ſimus inituri, ſi nos benignè & attento animo audierimus. BR. Ain? Speras id nobis probatum iri? PH. Exitom nolim polliceri, vnum ſcio illum quidem certè enuociaturum nobis ea myſteria, quæ abſtruſa, neque io communibus hominum ſenſibus poſita, hactenus putauit. BR. Vt vt res habeat, placet hominis ingenium ac vires experiri: hac tamen lege vt mihi liceat, quæcunque obſcura aut noua audiam, ſedulò percootari, & liberiùs diſſeotire, ſi abſurdum quiddam attingere videbitur: ſic enim fiet, vt audias meam, quam tantopere deſideras, hac de re ſententiam. PH. Efficiam vt tibi liceat: viri mores & ingenium probè teneo. BR. Conueniamus hominem, & quando ita videtur, interpellemus. PH. Erit nunc tempeſtiuum: agit enim in villa proxima, quò profectus eſt heri cum amicis philoſophis, ibi pleniùs & audaciùs ſermonem cum illo conferemus, tantiſper dum ſe franget æſtiuus iſte calor. Illud imprimis vereor, ne non deſcendant in animum noſtrum, quæ afferet: petet enim oeſcio quid ex abditis fontibus rei medicæ, quò non cuiuis penetrare promptum eſt. Tu ipſe & ooſtrate & externa philoſophia ioſtructus, impetum ſuſtioebis, ſi quādo ſuperior erit meis viribus. Malim enim tutò fugere, quàm temerè & cum nota iis me obiicere, quæ perferre nequeam. At vehemeoter me pudeat, ſi ea philoſophiæ præcepta neſcire deprehendar, quibus velim videri recens ioſtitutus. Quocirca dum hanc viam compendiariam per ſaltus & humiliores colles conficimus, quæſo in commune cooſideremus conferamúſque philoſophiæ principia, quæcunque in futuram diſputationem vtilia iudicas: ne quum ad ſeria venerimus, graue ſit viro in hæc, quæ ſui ingenij nō ſunt, detrudi. Sic enim nihil moliemur perturbatè, & à minimis ſtruemus maxima. BR. Ordinem dicis quem omnes ſecuti ſunt, in quorum nos veſtigia incurrere debemus. PH. Itaque matutinus hic auium concentus dum recreat animos, inito colloquio hæc explicaoda ſuſcipe. BR. Rem vt vis ag-

Quid natura. gredior, & in primis rogo te, certóne ſcias naturā aliquid eſſe? PH. Qui naturalis philoſophiæ præcepta tradunt, naturam quandam eſſe non dobitant, à qua & ſe φυσικοὺς appellant: idque tanquam notiſſimum & apud omnes peruulgatum, philoſophiæ principiū ſtatuunt, quod neque demon-

ſtrari

ſtrari debeat, neque poſſit. BR. Illámne tu aliquando aut vidiſti, aut manu tractaſti? PH. Videre nô contendo, ſi modò cogitatione ſatis banc poſſum conſequi. Tu igitur aliò perge. BR. Eorum quę mundus habet omninm, alia per naturam eſſe dicnntur, alia per alias cauſas, vt per artem vel fortunam. PH. Quomodo? BR. Quæ ſponte ſua interioréque impetu prodierunt, oatura eſſe dicuntur, vt quatuor mundi elementa, metalla, ſtirpes omnes, cuncta animalia, horumque partes: at lectica aut domus, nô natura, ſed arte ſuam rationem eſt adepta. Neque verò animal, neque ſtirps, neque quicquam cæterorum naturalium appellatur natura, ſed duntaxat à natura, (à qua oriri dicitur) conſiſtere atque conſeruari: hoc igitur ortus omníſque actionis occultũ intimumque principium, natura cuiuſque rei dicitur & eſt. Huic materies quædam ſubiicitur, quemadmodum ſimulachro æs aut lignum: quam ſanè oportet & naturæ nomine dignari.

Natura duplex.

Sic vnumquodque ex naturis duabus conflatum eſt, quæ nullo pacto ſeiungi, aut diſcluſæ locis conſiſtere queunt: ſed eſt vtraque alterius ſic appetens, vt ei annexa alioqui moritura foueatur. Materies ea quæ formę tanquam primum fundamentum ſubſternitur, dum res ipſa compoſita petit, atque in aliam faceſſit, vna eadémque petmanet. Omnis enim quæ gignitur ſubſtantia ex quodam gignitur fitque ſubiecto: quemadmodum ex aqua fit aër, ſtirpes & animalia ex ſemine, neque quicquam fit ex nihilo.

Formam & fieri & perire: materiam verò perpetuã eſſe.

Atqui ſubiectum ex quo aliqnid factum eſt, ex materia & ſpecie conditum erat: ſpecies periit abiitque ſuccedente altera, priuationéque tollente: materia autem eadem petmãſit: quę hanc ſubiecta ſubſtratáque exciperet. Neceſſe igitur eſt hunc in modum ſubiici quiddam, in quo ſeruato ac ſuperſtite fiat rerum conuerſio. Ex quo intelligitur materiam nec vllo ortu generatam & indiſſolubilem eſſe, immortalem ſeculis omnibus, ac vt ortus ita & interitus expertem: atque dum gignitur quiddam, eius ſolum formam naſci & emergere, dum occidit & extinguitur, eandem occumbere: materiam autem rerum omnium cômunem, vnam eandémque perpetuò manere. Si enim quando res obliteſcit, illius materia ſimnl interiret & diſſiparetur, communis rerũ omnium moles, iamdudum, vel ſæpiùs eſſet abſorpta, nec bominum vniuerſum genus, nec rerũ natura omnis, nec ipſe mundus ſtare poſſet. PH. Hæc ſatis probè teneo. Age verò aliud ediſſeramus. Si ex alia quapiã res omnis genita profluxit, à qua materiã ſuam, quaſi à fonte hauriret: cur tandem elementa deſideramus, quæ in concreti hnius corporis procreationẽ confluant? BR. Vt hæc quoque genitis conſtitutíſque rebus materiam ſubminiſtrent: etenim materia ptiùs ab elementis profecta, in ſubiectum quondam migrauit, ex quo quidque oriri naſcique contuemur.

Rei naturalis materiam ex quatuor mundi elementis conſtare.

PH. Mentem tuam non aſſequor: dic igitur, ſi lubet, clariùs. BR. Subiectum id corpus ex qno procreatione quiddam naſcitur & emergit, aut eſt omnino ſimplex aut compoſitum. Ex ſimplici nihil niſi ſimplex duci deriuaríqne poteſt, quòd motus illius ſimplex ſit & vniuſmodi. Qua ex cauſa elementa in ſeſe duntaxat ſoluuntur, & retro viciſſim commeant, & vnnmquodque ex alio fit ſimplici. Ex compoſito autem corpore non ſimplex, ſed aliud compoſitum efficitur, quod nunquam poſſit ex ſimplici prodite. PH. Sic tes babet. BR. Conclude igitur aliam elementis, aliã concretis corporibus eſſe materiam. PH. Id conſequens eſſe video, quanquam nondum mihi dilucidè patet. BR. Dicam igitur luculentiùs. Elementorum ſimplex, concretorum verò ex elementis compoſita eſt materies. In illis ſola principia: in his vtraque omoino tum principia tnm elementa inſunt. Simpliciſſima eſt elementornm inter ſe commntatio, in qua quod prius eſt, poſteriori ſimplicem materiam exhibet. Concretis miſtíſque corporibus gignendis, vnius elementi materia ſatis eſſe non poteſt, ſed neceſſe eſt quatuor illa permiſtione confuſa, gignendis rebus idoneũ ſe ſubiectum exhibeant ſubſternantque. Vt enim dubitare non poſſis aurum, argentũ, ferrũ, metallaque omnia: item vnionẽ, hyacinthum, ſmaragdum, vniuerſumque lapidum concbarúmque genus, non ex vnico ſed ex permiſtis qnatuor illis rerum initiis originem duxiſſe: aut ſi mauis, ex terra tanquam ex matre, ſed quæ ex aliornm temperatione idoneam conſtitutionem ſit adepta: Ita etiam ſtirpes & animantia quæ non ſtatim è terra, ſed ex ſemine edita ſunt in lucem, quanquã longiore tractu & complurium mutationum interuentu, ex iiſdem tamẽ rerum primordiis, qnæ in ſemine & alimento tenebantur, materiam acceperunt. Hæc igitur illorum mareria oon vt elementorum, ſimplex eſt, & omnis formæ expers, ſed multa compoſitione & conformatione inſtructa, corpus iam phyſicum, & propriè ſubiectum appellatur: in qno quatuor elementorum ſubſtantiæ incorruptæ perſiſtunt. Quinetiam ſi ex hoc intereunte corpore aliud proferatur, illæ, quanquã alia proportione aliaqne permiſtionis lege, integræ manebunt, dum extrema tandem diſſolutione in ſuas naturas quæque redeant, & reſtituantur vniuerſitati.

In rerum permutatione aut interitu elemẽta haudquaquã pereunt.

PH. His omnibus memini me non ita pridem ex naturali medicinæ parte informatum inſtitutúmqne fuiſſe. Iam tempus eſt, finẽ inter nos diſſerendi fieri. En bortus eius qnem tantopere expetimus. BR. Huc ſanè (tanta vis eſt ſermonis) nullo viæ tædio peruenimus. PH. Veſtibulum ingreſſi, apud hûc amœniſſimum fontem anhelantes conquieſcamus, ac tantiſper reſpitemns, dnm aliquis domeſticorum qui nos introducat, occurtei. BR. Nullus eſt quieti locus, oſtium iam concrepuit. PH. Quẽ quætimns adeſt, ſuo more, meditatione plenus: bene res habet, nondum in litterarum colloquia ſe contulit cũ amicis: ſenſit aduentũ noſtrnm, contendit ad nos exaduorſum. BR. Age ocyùs, & congredere. PH. Saluus ſis Eudoxe perdocte. EV. Vosqnoque ſaluete: adueniſſe quidem vos gandeo, vt huiuſce philoſophicæ ſodalitatis numerum augeatis, ſitque nobis plenior ad ſtudioſam ruſticationem occaſio. PHILIATROS. Nihil quicquam nobis eſt optatius, niſi vobis moleſti ſnmus. EVDOXVS. Opportunè quidem veniſtis, ſi quid affertis, etiam ſi nihil affertis. PHILIATROS. Afferimus ſanè quod vos totum hunc diem magna occupatione deſtineat.

EV. Quid iſtuc mi Pbiliatre? Quid quæſo rei huc vos tam matutinos egit? An quid eſt quòd mea opera opus ſit vobis? PH. Maximè. Etenim angimur vehementer ea diſputatione, quæ nuper agitata eſt de diuinis morborum remediis: hícque noſter Brutus, quanquam ſupra vulgarem modũ ſit multos annos philoſophatus, optauit tamen in tuam familiaritatem & colloquium venire, vt quantum ea de re geſtas animo, tantum per tuam humanitatem intelligeret. Itaque rogamus, vt quod inter differendum aſſequi haud potuimus, id tu docendo nobis planũ facias: ſi modò nunc tibi licet per ocium, & ſi familiarem hunc amicorum cœtum ſoluturi non ſumus. EV. Arduum eſt quod petitis, & à veterum pauciſſimis comprobatum: quumque non facile ſit nouam rem ad communem hominum mentem & aſſenſum accommodare, vereor ne ſi id percrebreſcat, atque in ſermone multorum incipiat eſſe, primo aditu indignum commentatione videatur: quò fit vt non facilè veſtræ acquieſcã petitioni. PH. Confidimus rem vniuerſam ex naturalis philoſophię principiis ſic te demonſtraturum, vt ei qui ſyocero candidóque animo totam præceptionem diligenter audiet, oulla irrepat calumoiandi occaſio. Tu Mathematicorum more, ex principiis, quę ſunt omnibus vel plebeiis recepta, ſoles rem omnem tam apertè conficere, vt qui ab illis ad extrema occultiora, tanquam manu deductus ſit, his tandem non minùs quàm illis fidem tribuat & aſſentiat. BR. Illa docendi ratio eruditis quibuſque viris, maximéque Græcis veteribus probata excultaque eſt, propterea quòd tutò ac facilè quicquid ſuſcipit, demonſtret. Quocirca hac initi præſtantiſſimum ſemper eſſe duxi, tametſi imperitis non perinde placet, vt quam aſſequi non poſſunt, neque iudicio decernere nouerunt, quo quidque loco ſtatuendum ſit. Gaudent enim ieiunis nudíſque quibuſdam propoſitionibus & ſeorenniis deſtitutis munitionẽ demonſtrationum, putántque iis ſe ſcire, demonſtrationibus ſe obrui, potiùs quàm doceri. Vnde fit vt ſcriptorum cuiuſuis fidei & authoritati omnia tribuant, ſatis eſſe rati ſi quid audierint à probato inſigníſque famæ viro dictum. Proinde quas ex optimis authoribus mira diligentia obſeruarunt præclaras ſententias incompoſitiſſimè congerunt, quæ minùs cohærent quàm ſcopæ diſſolutæ. Putant id artis eſſe primum & maximum, ſi nihil arte, modò pulchrè ſententioſéque dicatur. PH. Valeát iſti, mendicent perpetuò, & alienis rebus inhæreant, curentque ediſcere ſingula, quàm ſcire potiùs. BR. Tu vir optime, tuo more facito, & ſi quid in morbis aut in eorum medicina diuinũ ineſſe putas, id per philoſophiam obteſtor, ne pigeat nobis quicquid eſt exponere. Nihil eſt cur rei aut difficultatem aut nouitatem cauſeris: nouimus & quantum poſſis, & quàm nihil tibi nouum ſit. EV. Poſſum fortè aliquid, quia poſſe videor. Paucis certè quidem omnem controuerſiam vobis dirimere poſſum, ſi in caput vnum ac ſummam, totum coniici velitis. BR. Tam eſt ardua, tamque abſtruſa noua hæc & παράδοξος ſententia, vt ſi pro dignitate eam exponi ac diſcuti placeat, neceſſe ſit antequam ad medicinam venias, difficillima quæque ac longè pulcherrima naturę principia excutere, & rerum omnium ortus, primámque formarum originem interpretari. PH. Mihi quidẽ iucundum erit ac dulce, à vobis hæc prius edoceri, quàm rei medicæ totum me dedam. EV. At mihi graue eſt, ad hæc quaſi incunabula reuocari, quæ nec ſatis memoriter teneo, neque hanc decent ætatem. BR. Age precor, ne pœniteat in hanc rem aliquot horulas noſtra cauſa collocare, quò & nobis ſatisfacias & res tota planior, éque ſuis principiis orta eſſe videatur: fac vt alterã diei partem in hanc operam perdas, velut animi cauſa confabulando. EV. Conabor equidem, quando me tantoperè vrgetis, & pręſtabo quantum mea feret tenuitas: ſed meos tamen familiares adeſſe volo, quos ſcio philoſophiæ ſtudio flagrare. BR. Æquum eſt. EV. Heus puer, accerſe philoſophos, qui mihi huc venere comites, vt ſe nobis ſocios, ſi videbitur, adiungant: reperies in hortis deambulantes. Vos ceſſatores ſcamna parate in aula, quæ hortis adiacet: ex ea enim regione ſalubriùs inſpirat cœlum, his maximè diebus, quum terra in omnis generis ſtirpes & flores ſe reſoluit. En adſunt quos operiebamur: ingrediamur omnes, & ſedibus in vmbra poſitis diſputemus. PH. Placet. EV. Nullum hîc ſtatuite dignitatis ordinem: locum quem cuique fors tulit, capeſſite. Liberum erit omnibus, hac de re quæ ſentient dicere, nulli indicetur ſilentium: nec enim æquum eſt in hac ſodalitate. Hîc philoſophi, qui pridie venerant, Quæ ſit, inquiunt, veſtra quæſtio, ignoramus. Agemus Pythagoræ diſcipulos: diſcemus aliquid ſine vllo periculo. EV. Tacerem vobiſcum ſi per hos liceret. Quoniam verò amicorum & philoſophię gratia nihil reiiciendum, ſed audendum potiùs eſt aliquid, prouinciam maiorem, ſcio, viribus meis ſuſcipiam: quò & ſi nihil adferam dignnm tantis viris, recreabo tamen animos nouitate rei. Itaque de occulta medicina locuturus, rem paulò altiùs repetam, vt à fundamentis opus extruere, & ſuo loco partes omnes collocare poſſim. BR. Sic optamus, velimúſque te rem ipſam iam nunc auſpicari.

Rei naturalis formam, ſubſtantiam eſſe, non accidens. CAP. II.

EVDOXVS.

MATERIA eſt conſtans permanénſque ſubiectum, ex quo omnia procreantur: & quanquã per ſe ipſa, & à forma remota non inuenitur, prima tamen in corpore ſupponitur, tanquam fundamentum, cui forma innitatur ac inſit, veluti receptaculo omnium viciſſitudinum & commutationum. PH. Nos iſthæc ad te venientes longa commẽtatione diſcuſſimus, vt renouata eorum memoria inſtructiores eſſemus ad tuam diſputationem. EV. Si hæc, vt debetis, recipitis, dubitari non poteſt materiam ſubſtantiæ rationem & genus ſubire, vtpote quæ in compoſito prima ſubiicitur, & permanens continentes rerum varietates nouationéſque ſuſtinet. BR. Ne iſtuc

quidem

quidem nos in diſputationem reuocamus, ſatis omnibus perſpicuum. E V. Sed neque illud quod eſt principij loco receptum, cuiuſque ſubſtantiæ naturalis formam actúmque primum ſubſtantiam & ipſam eſſe. BR. Quid ita? E V. Nam ſi in genere ſubſtantiæ eſt materia, multo (arbitror) magis ipſa forma, quam vos hac longè perfectiorem eſſe non inficiamini. BR. De forma nõ adeò compertũ eſt, quòd ea per ſe ſubſiſtat nuſquam, ſed in materia ſemper ac ſubiecto ſit, ad accidentis ferè ſimilitudinem. E V. Vaſtum eſt hoc diſputationis mare, in quod ſi ſemel vela pandimus, longa nobis erit, & grauis ex concertatione perferenda iactatio: nec niſi poſt longos errores veniemus ad illum vobis, vt dicitis, optatiſſimum portum. BR. Rem totam percurrere ſatius eſt, ſi tibi per ocium vacat. Ego enim, vt ingenuè fatear, à grauiſſimis quibuſdam authoribus ſum inſtitutos, qui aliis quàm tu principiis orti, omnia quæcunque mundus continet, ipſáſque rerũ formas ex elementorum permiſtione naſci ac prodire contendunt. Illi materiã totam rei naturalis ſubſtantiam eſſe confirmant, huicque rhythmum quendam ſeu concentum affectionum qualitatúmque accidere, quæ forma ſit, per quam & nomen habeat, & à cæteris diuerſa ſit. his enim ſuis qualitatibus res quæque cognoſcitur, & ſenſibus noſtris ſeſe offert. Multis rationibus contendunt, id Ariſtoteli rei formã dici, eámque eſſe perfectionem, & finem ad quam rei ferebatur procreatio: per eam habere & figuram & finitionem, & perfectionis complemẽtum. PH. Si hoc ita tibi ſtatuendum eſſe videtur, aut rationes producito, quarum te moueat probabilitas, aut ſi id nũ potes, celebris authoris teſtimonium. BR. Vtrunque adſeram: nam Alexander Aphrodiſeus Peripateticæ familiæ ſectator præcipuus, hæc videtur iiſdem propemodum verbis dixiſſe, quo loco ſic ait, Verùm enimuerò in igne quod naturale ac ſimplex corpus eſt, calorẽ & ſiccitatẽ ſpeciẽ facimus, & ab iis atque in iis genitã leuitatẽ. hæc enim principiũ eſt motionis ad ſuperiora tendentis. PH. Hæc fortaſſe ex aliorum ſententia pronuntiauit. BR. Minimè verò, ſed ea fuit opinio tum maximè celebris, quam etiam Galenus, quem Alexandri tempore vixiſſe ſcimus, probaſſe videtur: nam neque id in quæſtionem vocauit, & libro de elementis primo qualitatem paſſim elementi ſpeciem appellat, aitque ignem ex materia conſtare & qualitate. Hos non paruo pòſt interuallo tutatus eſt Philoponus philoſophus in primis magnus, & poſt huoc alij plurimi celeberrimi nominis & grauiſſimæ authoritatis viri. PH. Quæ ratio potuit illos in iſtam opinionem inducere? BR. Quod cùm prima elementa, per temperaturam ſubiici fieríque miſtorum corporum materiam oporteret, eſſet quoque neceſſe illa retundi, & ad medium quoddam temperari, ſi exquiſita erat permiſtio futura. Contendebant autem illud fieri non poſſe, niſi elementorum formas in qualitatum genus & ordinem referrent, quibus ſolis proprium eſt intendi & remitti. Multo pòſt tempore Auerrhois acerrimo vir ingenio, lectis diligenter ſingulorum decretis, hac ipſa ratione eò neceſſitatis redactus eſt, vt elementorum formas ancipitis inter ſynceras qualitates & compoſitorum corporum formas naturæ ſtatuerit, illáſque qualitatibus & ſubſtantiis interiectas vtriuſque participes eſſe. Quatenus enim elementis perfectionem conſiſtendique vim tribunt, ſubſtantiarum viribus pollere: quatenus verò in permiſtione confuſæ intendi aut remitti videntur, qualitatũ vim & poteſtatem exercere. Haud ſecus enim formarum, quæ in elementis inhæreſcunt, coitionem fieri autumat, quàm contrariarum qualitatum confuſionem, quaſi propriæ elementorum qualitates remitti nequeant, niſi & ipſæ pariter cõmutentur formæ. Si enim aliqua ex parte eas quiſpiam retundi dicat, cùm ſit reliquarum, inquit, eadem ratio, poſſent quoque omnes illorum qualitates in nihilum tandem redigi, forma ſuperſtite & haudquaquam offenſa. Id autem perquàm abſurdum in natura videtur: neque enim ſubſiſtat ignis, omnis caloris expers: neque aqua, ab omni humore deſtituta. PH. Aduerſus hunc autẽ aciem ſtruũt optimi quique Ariſtotelis interpretes, qui omnes affirmant elementorum qualitates nonnihil ac leuiter retundi poſſe, formis eorum, quę veræ ſubſtantiæ ſunt, ſeruatis, neque illas obſtare quominus elementa poſſint bene perfectéque miſceri. BR. Ego cum præclaris philoſophis cenſeo, elementorum ſpecies, quemadmodum & qualitates eas quas primas vocitant, inter ſe diſſidentes, coire tamen ac cõgredi remiſſionéque conuenienti temperatas, καθ' ὅλον miſceri, hinc totius cõpoſiti vnã ſimplicémque formã prodire. Tu verò ſi vis elementorũ ſpecies nequaquam retundi, quo pacto illarum temperamentum fieri intelligas, haud equidẽ video. PH. Fiet, inquit Ariſtoteles, primordiorum ſubſtantiis ad minima diductis confuſéque permixtis. BR. Id appoſitionem eſſe dico, nõ cõmixtam temperaturam. PH. At vera miſtio tum perficitur dum totæ prætereà qualitates totis cõfunduntur, etiã ſi non ſint illorum formæ totæ totis cõfuſæ. E V. Quid vos tantopere moratur hæc philoſophica cõcertatio, quæ aut nihil aut minimum frugis ad hanc rem ſit allatura? Debueras tu certè quidem, his poſthabitis, ad grauiora & longè vtiliora properare. Quid de elementorum formis ſtatuas, parùm laboro, ſi modò cum præclaris philoſophis tibi conueniat, concretorum corporũ formas in ſubſtantiarũ genere conſtitui. BR. Conueniat ſanè: nec illis prorſus adhęreo, à quibus dixi me aliquando fuiſſe inſtitutum, ſed tutiorem viam ingreſſus, iam pridem conceſſi in familiam longè celeberrimam, eorum qui compoſitorũ formas inter perfectiſſimas ſubſtantias collocant, elementorum formas inter qualitates referunt: quam quæſtionem etſi tu ad hanc rẽ parùm facere ducis, vellem tamen de illa tuam audire ſententiam. E V. De his nihil certũ, nihil conſtans, nihil omniũ conſenſu probatum definiri poſſe ſentio, quandiu mens humana corporis hoc veluti ergaſtulo incluſa, neque materiam, neque formã ſenſibus cognoſcit. BR. Sic arbitror: neque enim tã diſcordes illi fuiſſent, qui in hãc inueſtigationem diligenter incubuerunt. E V. Si tamen placet, hæc rationis probabilitate diiudicari oportere, illorum potiùs accedam

Alexandri aliorumq philoſophorũ falſa opinio de formarum eſſentia.

Galenus Aphrodiſei tempore.

Alexandri miſtio, quæ falſa eſt.

Vera miſtionis ratio.

Falſa miſtionis opinio.

Vera miſtio.

Elementorum ut rerum naturalium formas eſſe ſubſtantias.

ſententiæ,

ſententiæ,qui vt concretorum corporum,ſic nullo diſcrimine & elementorũ ſpecies,puras ſubſtantias eſſe pronuntiant. BR. Age verò ſi quid ad eius rei fidem in animo premis, hoc exprome: neque enim te vel temerè vel citra rationem,ita ſentire puto. EV. Cæterorum rationes omitto: vnius Alexandri, quem tu tibi præcipuum ducem legiſti, ſententiam in te profero. Age igitur ob oculos apertè ponatur Alexandri locus, vbi elementorum formas ſcriptura proſequitur, vt inde nobis ſit integra ſententiæ noſtræ confirmandæ poteſtas. BR. Quamobrẽ (inquit) ea ſpecies quæ ab arte proficiſcitur,ſubſtantia nullo pacto eſt,quemadmodum & ars ipſa: forma verò quæ eſt à natura,proculdubio ſubſtantia eſt,quemadmodũ & ipſa natura. Verùm enimuerò in igne,quod & naturale & ſimplex corpus eſt,calorem & ſiccitatem ſpeciem facimus,& ab iis atque in iis genitam leuitatem. His planè affirmat compoſiti naturalis formam eſſe ſubſtãtiam,elementi, qualitatem,ſicut & artificio aliquo fabricatæ rei: neque eſt de illius opinione quicquam altiùs inueſtigandum. EV. Sed hæc videri poſſunt neque ſatis circunſpectè dicta, nec vlla demonſtratione ſuffulta: noli librum ponere. ſed eo vlteriùs euoluto, lege quæ paulò pòſt adiecit. BR. Perplacet. Illis commemoratis hæc ſubiicit, Quandoquidem non poteſt ipſa ſpecies,per ſe ſeorſum à materia ſeparata & abiuncta ſubſiſtere: vtranque tamen ſubſtantiam eſſe non ambigimus. Nam ſicut materia,ita & naturalis ſpecies ſubſtantia eſt: partes enim ſubſtantiæ, ſubſtantiæ ſunt. Quinimò quia pars vtraque ſubſtantia eſt,id quod ex ambabus conſtat,& ſubſtantia & vna quæpiam natura eſt,non vt quæ artificio fieri videmus. Horum enim ſubiectũ,ſubſtantia eſt: ſpecies verò,qualitas eſſe creditur. Hæc ne tibi ſatis ſunt? EV. Satis profectò: ſed inſpice propiùs an auctoris mentem purè fideliterque edideris. BR. Quid ni purè ac fideliter? certè quidẽ ad verbum. EV. Iam igitur accipe. Partes (inquit) ſubſtantiæ, ſubſtantiæ ſunt: atqui tam elementum quàm compoſitum, corpus,eſt ſubſtantia. Ergo vt corporis compoſiti ſic & elementi partes,ſubſtantiæ ſunt. Hac ratiocinatione ſi demonſtrat Alexander,naturalis compoſiti formam eſſe ſubſtantiam,eadem conficier,ipſius quoque elementi ſpeciem,ad ſubſtantiæ genus eſſe referendã. BR. Hæc ne mihi tendebas retia? EV. Non ego,ſed tu tibi ipſe,ſi qua ſunt retia,circundediſti. BR. Captum equidem me eſſe ſentio,ſed ſemel,quòd ſi me iiſdem iterum implicare poſſis,tum verò demũ teneto: nam hęc quidem retia,eò mihi facilè perrupturus videor, quòd Alexandro forma fortaſſe pars elementi non eſt,vtpotè quæ illo iudice qualitas eſt,quanquam miſti forma pars eſt totius & ſubſtantia. EV. Si ſolam materiam eſſe dixit elemẽti partem, à qua ἁπλῶς αὐτῷ τὸ εἶναι habeat elementi ſpecies quæ qualitas eſt,nihil conferet illius eſſentiæ. PH. Etiam atque etiam vide quid agas: in præcipiti enim ac lubrico ſtas,vix vt inſiſtere aut ingredi ſine caſu poſſis. EV. Dic mi Brute,nónne materia vna eſt rerum omnium communis? BR. Ita iudico. EV. At rerum naturalium eſſentiæ plurimùm inter ſe diſcrepant. BR. Mihi quidem ita videtur. EV. Quo igitur pacto poteris εἰδοποιὰς illas rerum differentias à materia,quæ omnium vna eſt & eadem,conſtituere? aut quemadmodum ab illo rudi & communi rerum omnium principio,res quæque propriam ducet ſui generis eſſentiam? BR. Non video. EV. Itaque ſi rerum quæ ex natura conſtant,diuerſi ſunt ordines,& differentia genera,ſi propria quædam eſt & ſua cuiuſque natura, neceſſe eſt præter communem illam materiam, aliud quiddam inſtitui,quo res ſingulæ ſuam adipiſcantur ſpeciem,& ſuæ cuiuſdam naturæ ſint. BR. Neceſſe id quidem eſt. EV. Illud verò quicquid eſt quod eſſentiam toti largitur,pręclarũ quiddam eſſe conuenit,& materia præſtantius. BR. Sanè: nam ex eo ſuum res quæque nomen ſortitur. EV. Atqui hoc illud eſt,quod tu ſpeciem ac formam rei appellare ſoles. BR. Solent & plerique omnes. EV. Ergo neceſſe eſt formam eſſe primam ac præcipuam rerum omnium partem. BR. Nihil equidem verear,de ſecundis id fateri corporibus,at elementorum longè diuerſa eſt ratio. Horum enim ſpecies qualitas eſt. EV. Quodam veluti circulo in eaſdem reuolueris tenebras: oſtendi vna eadémque ratione,omnis ſubſtantiæ ſiue ſimplicis ſiue concretæ,ſpeciem eſſe ſubſtantiã: ſed quando ita res exigit, veniamus tamen ad ſingula, eorúmque ſigillatim naturas explicemus. Stirps aut metallum,formæ ſuæ debet,quòd ſtirps eſt aut metallum: & reliqua eodem modo omnia. Verúmne id eſt? BR. Ita volunt. EV. Ipſum quoque elementum neceſſe eſt vt elementi rationem à ſola acceperit ſpecie. BR. Et id quoque. EV. Atqui per formam elementum ſubſtãtia eſt, & huius generis ſubſtantia. Nam vt huius aliúſve generis ſubſtantia ſit, hoc eſt vt ſit vel ignis vel terra,non potuit à materia capere,quæ eſt rerum omnium communis. BR. Hoc iam paulò antè conceſſi. EV. Vndénam igitur? BR. A ſua forma. EV. Ergo hæc elementi forma, per quam ignis eſt ignis,& ab hac differt,ſubſtantia eſt. BR. Quomodo? EV. Nam ſi ignis eſt ſubſtãtia,vt fateris ipſe, quod illi tribuit vt ignis ſit,ipſum quoque ſubſtantia eſt. BR. Conſentaneum eſt. EV. At ea eſt ipſa ignis ratio,quam tu formam eſſe non inficiaris: quo fit vt concludatur neceſſariò,cùm ignis tum cuiuſque elementi formam ſubſtantiam eſſe. Inde nos elementum vel aliam ſubſtantiam definitione comprehenſuri,non figura,non colore,non pulchritudine,non turpitudine finimus, ſed ea ſubſtantia à qua res quæque naturalis ſuam duxit eſſentiam,ea autem forma eſt,quæ rei cuiuſque definitionem concludit. Rurſus vt ſtirps à metallo,& animal à ſtirpe,formæ varietate & diſſimilitudine differt,ſic & elementum,quod ipſum quoque ſubſtantia eſt, à cæteris ſubſtantiis diſtabit natiua quadam & inſita ſibi ſubſtantia. Vt enim ſubſtantiæ eſſentiam nullum accidens explere poteſt,ſic neque poteſt illa rerum εἰδοποιὸς,id eſt,vt quidam loquuntur, eſſentialis differentia ex accidente conſtitui,quippe quòd rei naturalis eſſentiam immutare nequeat. Cùm igitur in cæteris omnibus ſubſtantiis id quo diſſidet vnum ab alio, ſubſtantia ſit, qui fieri poteſt vt in elementis quæ veræ ſubſtantię ſunt,hoc ſecùs habeat? BR. Iſtam hercle controuerſiam non fouebo diutiùs,

Lib. de anima.

Demonſtratio contra Alexandrum.

Demonſtratio.

Inductio.

A definitione.

Concluſio.

diutiùs,præſertim cùm eam induxerim,rei tuæ non admodum,vt dicis,neceſſariã. Proinde non verebor hac de re pedibus in tuam ire ſententiam: vixq́ue credam Galenum, Alexandrum, Philoponum, & reliquos huius familiæ celebres viros,elementis formam tribuiſſe,nullius ſubſtantiæ participem,ex ſolis qualitatibus conflatam. Sed(vt Auicennas interpretatur) quia nobis ignotæ ferè ſunt rerũ eſſentiæ,& quia non ſunt ſua formis impoſita nomina, eò factum eſt fortaſſe,vt illi viri elementorum formas propriarum & inſeparabilium qualitatum nomine appellauerint. ɛv. Hoc ſanè tolerabilius:ita enim maximos viros,à craſſæ ignorationis crimine,modeſtè vindicabis. PH. Iam me nihil huius quæſtionis pœnitet,etſi modò verebar ne improbiùs feciſſe viderer. Et quia pudendum non eſt diſcendi ſtudium,nihil reformidabo philoſophica quędam denuò in medium proferre. ɛv. Propone igitur quàm potes breuiſſimè, ne properantes ad grauiora,nos medio curſu teneas.

Naturalis cuiuſque corporis ſimplicem eſſe formã ſubſtantiam,neque hanc eſſe ex ſubiectis formis ortam,contra Alexandrum. CAP. III.

PHILIATROS.

OMNIS quæ ſenſibus apprehenditur ſubſtantia,ex ſubiecto & ſpecie tanquam è ſuis partibus eſt compoſita,quemadmodum & quæcunque ars effinxit in æris,lapidis,aut ligni materia,ſpeciem quandam ab arte & ornamentum habent. Elementum quod corpus eſt ſimplex, pro ſubiecto ſimplicem & prorſus informem, ab omnique ſpecie deſtitutam materiam habet. Compoſitum autem,miſtumq́ue corpus naturale,ſubiectũ ſimplex habere nequit. Sic enim videmus vniuſmodi & ſui vndequaque ſimile corpus (Græci ὁμοιομερὲς vocant) quod eſt omniũ cõpoſitorum longè ſimpliciſſimũ,vt aurũ,vt lapidẽ,vt ferrum,permiſtũ & è quatuor elementis coagmentatũ ſubiectũ habere. Siquidẽ antè cõceſſimus,miſti corporis materiã à quatuor elementis ductam eſſe,quæ aſſeruatis ſuis formis in miſto corpore permanerent. Nam ſi perirent illorũ formæ,tum re vera interitus eſſet,haudquaquã permiſtio. Quinetiã multiforme variæq́ue naturæ corpus contemplans,cuiuſmodi hæc roſa,aut iſta tam blandè nobis aridens laurus eſt,oculorum obtutu clarè video (neque enim demonſtrationis fides maior aliunde eſſe poſſit) ſubiectum corpus ex multis diſſimilibúſque partibus habere,aliam eſſe radicem,alium corticẽ,aliud lignũ, aliam medullam,alia folia,alias baccas. Ruſum diſpari magis & ampliori varietate diſtinctum eſſe animalis ſubiectum,quod præter eam partium diuerſitatem,conformationẽ quoque in illis habuit & multiplicem figuram. ɛv. Rem attigiſti mi Philiatre, vtiliſſimam omnino,nec vlli opinor,dubiam,quippe quæ ſenſu plus ſatis comperta fiet,& ſi fortè rationẽ præter ſenſum, requires,viuentium officia & actiones contemplatus,videbis neruos,oſſa,carnem,vires vſuſq́ue tam diſſimiles obtinuiſſe,vt illorum quoque naturas & eſſentias latiſſimè differre pronuncies. Quin etiam habent ſimilares hæ partes vel inter ſe compoſitæ quædam propria temperamenta, quæ quum integra ſeruantur & inuiolata,par eſt & illarũ naturas,quæ tẽperamenti ſunt comites,incorruptas manere. Quid enim eas diſſoluere poſſit,inuiolato temperamento? Ita planũ fit in animantis cõpoſitione,oſſa,neruos, carnem, membranulas & reliquas partes ὁμοιομερῆ non modò colore,craſſitudine,aliiſve qualitatibus & conformatione,ſed & ingenito tẽperamento,& propria eſſentia ac ſpecie diſſidere. Hæc ſi quis ad ſtatuendas rerum differentias non ſatis eſſe exiſtimabit,quanã obſecro,alia ratione eſſentias rerum diſtinguet? aut quęnam dabit corpora,quorũ ſit quàm illorum diſſimilior eſſentia? & his tamen (ſi quibus aliis) ſuam eſſe ſubſtantiam negabit nemo,niſi ſi quis eò contentionis & amẽtiæ proceſſerit, vt dicere auſit, tam noſtri corporis partes quàm reliqua vel maximè diſſidentia corpora, ſolis accidentibus ſeiungi. Sed enim is vetuſtiſſimorum philoſophorum iam pridem exploſum decretũ reponet, qui abdicatis formis,ſolis accidentibus perfici diſcerníque omnia aſſeuerabant. Quocirca propoſitæ hîc à te ſententiæ accedens,profiteor,nõ animantium ſtirpiúmque modò corpora,ſed lapidũ quoque & metallorũ quorundã,multiplex haberi ſubiectũ, cuius particulæ ſpecie & eſſentia, non ſolis accidentibus diſsideant. BR. Leuaſtis me onere non paruo,planiùs alioqui & fuſiùs illa explicaturũ. Iam enim vobis probaturus ſum,quatuor primordiorum naturæ,ſimplicisſimam eſſe formam: compoſitorum autem ex iis corporum,perfectiorem & ex compluribus coagmentatã. Sic enim diligentisſima rerum perueſtigatione videris,lapidi quàm elemento præſtabiliorẽ ineſſe formã, & ſtirpi,quàm lapidi,& animanti quàm ſtirpi: quaſi pro dignitate ſubiecti formam cuique largita ſit natura. Nempe igitur tu negabis iis compoſitam eſſe formam,quibus eſt cõpoſitum ſubiectum? Aut ſi id concedes,non etiam illud dabis,genitam eſſe cuiuſque rei formã,& ex iis prognatã formis quæ ſunt in ſui ſubiecti concretione? quę ſi ita eſſe fateberis,fateare ſimul neceſſe eſt,non eſſe eam aliunde petendam,neque ei facultates vllas ineſſe, niſi quas ſimplicium naturæ conferũt. Hęccine tibi ſatis firma argumenta eſſe videntur? de quibus quid ſentias,& quibus ea rationibus infirmes,audire ſanè velim. ɛv. Hæc vnde & ex cuius fontibus, & quorſum deriuata ſint, ſatis perſpicio: neque fieri poteſt vt ſine grandi contentione dirimantur: de quibus dicam equidem tam nunc meam ex Ariſtotelis mente ſententiam. Elementi ſimplex eſt forma in ſubiecto ſimplici: naturalis autem corporis compoſiti,quanquam coagmentatũ, & ex diuerſis partibus cohærens eſt ſubiectum,ſimplex tamẽ eſt totius forma, ſed quæ multiplici & compoſito ſubiecto

Elementi materia ſimplex, Similaris corporis materia compoſita ex elementis eſt. Diſsimilaris corporis materia multiplex.

Diſsimilaris corporis partes eſſentia differunt.

Argumenta quæ nituntur probare diſsimilaris corporis compoſitã eſſe formam.

Solutio.

vtens

vtens multiplices compoſitáſque obit functiones, è quibus perfectio illius intelligitur. BR. Dilucidiùs hæc eloquere, vix enim aſſequimur. EV. Formarum multi ſunt ordines, ex officiorum generibus digeſti. *Formarum ordines.* Nam qnum forma natura quædam ſit, eáque motionis principium, quæcunque vnius ſimpliciſque motus cauſa fuerit, ſimpliciſſima illa & imperfectiſſima, & infima iure opinio iudicabitur: *Forma principium motus.* quæ verò multiplicis variique motus erit opifex, perfectior erit illa certè, & altioris cuiuſdam ordinis. Sic elemẽti forma, quia loci mutatione ſurſum tantùm aut deorſum fertur, omnium cenſetur imperfectiſſima & abiectiſſima: ſtirpis, quæ nutritionis etiam, incrementi procreationiſque motũ ciet, nimirum perfectior habetur & nobilior. Hac rurſum abſolutior eſt animantis forma, quæ præter hæc ſenſum confert, & voluntariam progreſſionem. Omnium tandem ſuprema & perfectiſſima eſt hominis ſpecies, quæ ſupra hæc omnia mentem diuinum munus à diis immortalibus eſt conſequuta. Conueniebat autem vt quæ forma perfectior eſſet, ac pluribus prædita facultatibus, ea pleniorem & inſtructiorem corporis velut officinam haberet, vt multiplicem inſtrumentorum copiam ac varietatem ad alias atque alias accommodaret functiones. Nam neque perfecta, & multas in ſe efficientes obtinens forma, in materiam commigrabit rudem, ſimplicem, & impolitam: nec ſi commigrabit, aut in ea incolumis ſtare poterit, aut omnibus ſuis muneribus plenè defungi. Elementorum omnino rudis & ſimplex eſt materia æri, lapidi ſubiectum ex ſola elementorum temperatione compoſitum ineſt. Stirpibus & diſſimilare & iam organicum corpus ſubſternitur: in animantibus verò, cùm partium diſſimilitudo quàm in ſtirpibus eſt maior, tum inſtrumentorum cõcinnitas & elegantia decentior. Ipſum denique hominem tam fabrè fecit Natura, vt videatur voluiſſe ex eo tanquam abſolutiſſimi operis exemplari, de ſe fieri exiſtimationem, adeò multis gradibus eum ſuprà cæteras omnes res naturales extulit. Ad hunc igitur modum, ſimplex quidem eſt omniũ rerum forma, ſed quanto ſublimiorem in locum euecta eſt, quantóque plures in ſe continet efficientias, tanto ſubiectum abſolutius, inſtructius & ad ſingula commodius efficienda obtinuit: eſt enim formæ gratia conditum corpus, non item forma corporis. BR. Quid audio? næ tu fœlix es, quòd abſint philoſophorum quos ego lector greges: qui ſi adeſſent, vniuerſi, ſcio, in te impetum facerent, tum ſingulę familiæ tecum ſummo iure agerent: inſtaret princeps ille noſter Alexander, & te à ſentẽtia tua deductum, in ſuam facilè perduceret: alij propè innumerabiles, diſputationum ſuarum & interrogationum laqueis te irretitum tenerent, quibuſcum tibi iuſto ſacramento contendere non liceret. Etenim ſi ſimplicium è quibus res componũtur ſpecies, integræ ſeruantur in compoſito, neque pereunt, vti fateris, par eſt omnino, haud ſecus inter ſe componi miſcerique atque ſuas quibus inſident materias, & ex eiuſmodi permiſtione formam totius enaſci, eamque ſicuti & ſubiectum, eſſe compoſitam veluti concinentium formarum quandam harmoniam: argumentũ dabo, ſi fortè deſideras, certiſſimum. Stirpis enim & animantis totius actio, ex conſpirantibus in vnum partium omnium functionibus prouenit, neque totius alia eſt, quàm omnium inter ſe cõſentientium partium actio: ita etiam tanquam clara voce proclamante natura, credendum nihil aliud eſſe totius formam, niſi iuſtum ſingularum formarum conſenſum & conſpirationem, nec *Lib. de anima* ipſam aliunde niſi ex iis ortam eſſe. Quid igitur Alexander? Simplicia (inquit) corpora, quorum „ ſubiectum ſimplex eſt, ſimplicem quoque ſpeciem & naturam adepta ſunt. In quibus autem nõ „ ſimplex ſubiectum eſt, ſed iam corpus aliquod, ſiue compoſitum: in iiſdem ſpecies, ornatu di„ ſtinctiore & compoſitiore perfectior eſt. Neque immeritò: ſpecies enim illa, quæ eſt in materia „ & in ſubiecto confert aliquid ad eorum ſpeciem, quæ cõpoſita ſunt. Paucis verò interiectis hæc „ adiicit: Multitudo formarum, earumque diuerſa commiſtio, in ſubiectis corporibus æquabilem „ mutationis cauſam adferre poteſt. Hæc nónne planè loquuntur eorum quæ miſcentur, corpo„ rum formas etiam ipſas permiſceri, & ex illis formam totius exurgere, quæ ſit ipſa quoque compoſita? PH. Dij boni quantum inter vos diſſidij? éſtne quicquam hac ipſa controuerſia magis cõtrouerſum? res eò veſtra contentione redacta eſt, vt quid potiſſimum ſequar ignorem, quæ cùm vos præcipites egerit in cõtraria quaſi διαμέτρων extrema, neque videam quemadmodum poſſint veſtra ſenſa, aut commoda interpretatione conciliari, aut pro veritate rectè diiudicari: reliquum eſt vt aliis arbitri & ſequeſtris honore conceſſo, diſceptationis huius tantùm ſpectator ſim. BR. *Solutio.* Optimè. EV. Iam verò ſi tibi videtur, argumentationis tuæ rationem ineamus: quæ mihi quidem eò ferri videbatur, vt adhibita demonſtratione, conficeret omnino doceretque compoſiti corporis formam, ex ſimplicium formis coaleſcere. Hîc tn nos aduerſariorum numero, & magno, vt putas, nomine minaciter terrere conatus es, neque fortè ſatis idoneorum. Quòd ſi vt teſtibus oppugnamur, itidem implorato teſtium auxilio propugnare libeat, pro multis vnus nobis erit *I. de Anima.* Ariſtoteles, cuius authoritas & argumentatio poſſit omnes omnium rationes refellere. Is (me- *Formam omnem ſimplicẽ, nec compoſitam eſſe ex ſubſtratarum partium formis.* mor es, credo, ſcriptorum) diſputando iam olim confecit, neque animam neque formã eſſe harmoniam. Eſt enim harmonia conſentientium ac conſonantium vocum proportio. At hæc iſta proportio ſubſtantia non eſt: anima autem eſt ſubſtantia. Item, Anima corpore prior eſt & præſtantior, in eóque principatum tenens ac dominationem, ipſum moderatur ac mouet. Harmonia autem ſuo inſtrumento, vt cithara, poſterior eſt, neque habet vllum in eo imperium: non id mouet, non moderatur. Quinetiam quouis modo, diſſoluto conſonantium rerum concentu, & ipſa diſſoluitur harmonia, mutatóque intenditur aut remittitur: at in partium miſtione & temperatura id ſecus habet: neque enim eius temperaturæ mutatione alia ſtatim atque alia apparet aut exiſtit anima. Cumque ad offenſionem interdum vſque mutetur corpus, ipſa nihilominus

tamen

tamen permanet anima, etiamſi cernimus harmoniam vitiatam: & ſuum cuique temperamentum mutare liberum eſt, animam nemo niſi cum vita mutat. Quis igitur formam harmoniam eſſe dicat? nec verò corporis eius quod ὁμοιομερὲς propterea dicitur, quòd non ſolùs generis & ſui per omnia ſimiles omnes partes habeat, forma, cōpoſitio quædā eſt formarū eiuſdē generis, & inter ſe ſimilium, quæ ſic inter ſe connexæ & aptæ videantur, vt in vnum ſine vlla diſcordia conſentiant atque conſpirent. Ridiculum enim eſt, putare animam aut formam perinde atque ſubiectum corpus ex partium differentium nexu compoſitioneque conſtare. Sed eſt neceſſe, totius compoſiti vnam eſſe formam ſimplicem, quæ à ſimplicium partiumque formis diuerſa, illas incorruptas & integras in toto coërceat, alioqui perituras. Id probatur Ariſtotelis locupletiſſimo teſtimonio, ex ſexto τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Quòd, inquit, ex aliquo conſtat, ſic eſt compoſitum vt vniuerſum ſit vnum, non vti cumulus, ſed vt ſyllaba (ſyllaba autem non eſt elementa ipſa, neque eſt ,, *Commen. vlt.* idem quod, b & a, neque caro eſt ignis ac terra: diſſolutis elementis hæc non ſunt, caro inquam ac ,, ſyllaba: elementa autem ſunt & terra & ignis) ſyllaba igitur profectò eſt non ſolùm elementa, li- ,, tera vocalis & muta, ſed etiam aliud quiddam. Itidem & caro non ſolùm ignis ac terra, aut calidū ,, frigidumque eſt, ſed etiam aliud. In eandem ſententiam ſunt & illa: Hoc quidem eſt ſubſtantia ,, vniuſcuiuſque rei, nam vt res ſit, hæc eſt prima cauſa quæ non eſt elementum, ſed principium. ,, Sunt alij loci complures libro ſecundo de animalium procreatione, in quibus idipſum manifeſtiùs explicauit. Sed de his aliàs ſeorſum plura. Cur autem oporteat aliud quiddam nouumque principium & cauſam, ſimplicium formis induci, affert, cùm de Anima contra Empedoclem di- *Commen. 39.* ſputat, non poſſe ſimplicia, maximè autem contraria, in vnum coire & contineri, niſi arcto velut *Num. 39.* vinculo, fortius quid & valentius ipſa ſtringat ac coërceat, ne diuulſa diſſipataque mox diſtrahātur, & eò redeant, vnde ſingula profecta ſunt. Quin etiam primo de Anima, contra Platonem eadem ratione oſtendit, ſi in vnum atque idem coaleſcent, quæ diuerſa ac multa ſint, neceſſe eſſe alterius vi ea cogi, copulari, & ne diffluant, contineri. E quibus intelligitur planè, vt corpus, quamuis è multis compoſitum, vnum tamen eſſe dicimus, ſic dicendum eſſe, formā ipſius vnam & ſimplicē eſſe. Quid habes obſecro, quod ad hęc reſpondeas? Túne Ariſtotelem ſuperabis vel autho- *Nec formā eſſe vim ex ſubiectarum partium naturis profectam.* ritate, vel argumentorum ſubtilitate ac robore, quibus omni ſtudio totiſque viribus efficere conatur, compoſitorum corporum neceſſariò oportere ſimplices eſſe formas? BRV. Non ego ſanè cùm meam modò ſententiam exponerem, id dicere volebam, compoſiti corporis animā vel formam harmoniam eſſe, & quandam è multis compoſitionem. EVD. Id ſermo tuus præ ſe ferebat. Quid igitur ſentis? dic amabò apertiùs. BR. Hoc volebam: compoſiti formam vim quandam eſſe, ex ſubiectorum ſibi corporum temperamento ac miſtione. Subiecti enim ex miſtione præparationem, ipſamque potentiam, cùm ad abſolutionem peruenerit, tum ἐντελέχειαν, id eſt perfectionem fieri, quæ rei ſit forma. Ita formā de potentia materiæ educi ſentio, quòd ipſa potentia con- *Ἡ ἐντελέχεια τῆς ὅλης συνοχή.* tinenti progreſſione, tranſeat in formam, actuſque fiat. EVD. Hæc ſunt Alexandri illius Aphrodiſæi. Túne igitur vis illius partes conſerto pede tueri? BR. Quid ni obſecro? EVD. Etiam atque etiā *Quæ incōmoda ſequerētur ſi forma ex ſubiecto naſceretur.* quid reſpondeas vide, & quæ quantaque incommodorū conſequutio te penè obruat. BR. Quorum nam? EVD. Neceſſe eſt eo quidem authore, ſubiecti præparationem, non accedentem ſolùm adiuuantemque, ſed primam & efficientem cauſam ſtatui: quippe quæ de ſe omnem formæ eſſentiam proferat ac ſuſcitet. Simul verò ex ſubiecto ſibi corpore, animam omnemque ſpeciem emergere: & à corporum differentia, formarum varietates proficiſci. BR. Hæc principia ſunt, & veluti fundamenta illius opinionis. EVD. Horrenda ſanè: conſequitur enim formam omnem, vel ipſius hominis præſtantiſſimam mentem, mortalem & internecioni obnoxiam eſſe, ſi quidē ex ſubiectorū præparatione & interitura harmonia reſultet: quo quid eſſe poteſt vel abſurdius vel magis impium? BR. Bona verba: rem dicis illi viro nec nouam nec inopinatam. EVD. Euge virorū optime, perge vt cœpiſti: nec te huius pudeat. Ponendum erit ſubiectū ſua ſpecie dignius, & pręſtantius: eius eſſe in compoſito principatum, moderandiſque actionibus ipſum præeſſe, quas omnes per formam ceu per inſtrumentum exequatur: neque formam habendam eſſe pręcipuam functionis cauſam, quæ corpore pro inſtrumento vtatur. BR. Hæc opinor, tibi non concesserit Alexander. EV. Sunt tamen ſuperioribus annexa & conſequentia, quod vt ille fateretur nec tuū expectauit iudicium, nec te conſiliarium adhibuit. Quid enim ait? Neque grauitas, inquit, ob id ,, infrà tendit, quòd vtatur terra cuius eſt poteſtas, ſed terra ipſa intercedente grauitate (quæ & po ,, teſtas & forma & perfectio terræ eſt) fertur inferiùs. Idem in anima modus habetur, quum ipſa ,, quoque poteſtas & actus & forma ſit eius corporis à quo poſſidetur. Eius enim procreatio quodammodo ex miſtione & temperamento primorum corporum eſt, ſicut oſtendimus: Atque per ,, animam operatur id corpus, in quo principatum animæ eſſe conſpicimus. Agnoſcíſne hæc Ale- ,, xandri? BR. Agnoſco optimè: neque vt tu abſurda, ſed opinabilia problemata eſſe iudico. EV. Siccine nihil te pudet tam deteſtabilis opinionis? qua nihil nec dici nec cogitari poteſt in philoſophia vel diſtortius vel monſtroſius: erubeſcunt opinor qui nobiſcum hîc ſunt boni doctiq; viri, audita iſta tam peruerſa philoſophia. Sed nullus te tamen aut metus deijciat, aut pudor ſuffundat, quo minus fortiter tuis inſiſtas gradibus, & iſtos abſurdiſſimarum rerum quoad poteris perferas inſultus: ex hac enim tolerantia clariùs, opinor, veritas elucebit. BR. Quid hîc mihi tua opus eſt cohortatione? obſiſtam intrepidus, nec dubitabo animi confidentia, quanta maxima eſſe poteſt aſſeuerare, quæcunque huc ex Alexandro protuliſti, ea omnia longè omnium eſſe veriſſima, ſibique aptiſſima conſequentia per omnia conſentire: videri autem pleraque falſa, quo-

niam abſtruſa ſunt & à vulgi intelligentia remota: ſed in his ſicuti in omnibus quæ poſita ſunt in rationis probabilitate, ſatis eſſe duco, ſi ſecum vniuerſa cohæreant, nulla vſquam intercurrente repugnantia, nouaque probabiliter inducere cuiq; liberum eſſe, id vnum modò caueat, ne quid dicat quod videri poſſit non ſatis conſentaneum. EV. Quid iuuat opinionū varietas, ſi quam teneas, quæ cæteris præſtare & probabilioribus rationibus niti videatur? Sed ad rem, ſingula dijudicemus accuratè. Corpus, inquit Alexander, operatur per animam, ſicuti terra per grauitatem deorſum fertur: quaſi verò ſit anima corporis agentis inſtrumentum. Ariſtoteles contrà cenſet, omnia omnino, cùm animalium tum ſtirpium corpora, animæ eſſe inſtrumenta, eiuſque gratia facta eſſe. Alexander animam, omnemque adeò rei formam corpori ſubijcit inferioremque facit. Ariſtoteles & omnes omnium rectè philoſophantium familiæ, excellentiorem & ſuperiorem eſſe volunt. Ille omnis actionis omniſque motus principium & cauſam corpus eſſe docet. Hic contra Empedoclem rationes collegit, cur formam, quam & naturam ſimpliciter appellat, omnium cauſam & initium motus eſſe conueniat. Nunc age viri potiùs accedendum putas, Alexandróne an Ariſtoteli? Vtrius eſt apud te maior authoritas? Quòd ſi apud te leuis & infirma eſt nominis exiſtimatio, rationes vide, quas ſi Alexandro firmiores & euidentiores eſſe comperies, tum demùm Ariſtotelem contemnito. BR. Suæ non deſunt Alexandro rationes, neque tam præceps ac deuius is fuit, vt iam ſatis cognita Ariſtotelis mente, temerè voluerit nouam introducere doctrinam. EV. Plerique gloriæ, vt ipſi appellant, immortalis adeò magna tenentur ambitione, vt celebritatem nominis, & ſuam illam immortalitatem vel falſis inuentis, vel etiā flagitio quærere non dubitent, ſed tu quod verum eſt fatere: An non tibi videtur Ariſtoteles (puto enim te eius omnia euoluiſſe) firmiſſimas atque adeo neceſſarias omnino rationes ad hanc rem attuliſſe? An non animaduertis Alexandrum in exemplis & inductionibus iiſque non magna probabilitate ſæpiùs plurimùm verſari? Sed oculos, obſecro, in te ipſum conuerte, & in omnes penitùs partes introſpice: An nihil te mouet dictorum improbitas? Audebis ne tuam animā temeraria confeſſione mortalem facere, & cœleſtem illam diuinitatem fœdo luculentoque corpori ſubijcere? Hæccine tam impia, & tam nefanda recipies? Quid ſentias, reſponde quæſo ſimpliciter & ingenuè, neque tuam libertatem, vllius quantumuis magni hominis præiudicio tibi ademptam eſſe

Aliud argumentum quo contendit formam ex ſubiectis naſci.

uelis. BR. Sit vti vis, rei cuiuſque forma, ſimplex quædam ſubſtantia, ſit & illa præcipua efficienſque cauſa functionum, præſtantior corpore, quo in obeundis functionibus tanquā inſtrumento vtatur. Sed tamen illa ex corporis temperamento prodire videtur, ceu vis quædā ſimplex ex ſubiectorum corporum temperie & concordi harmonia profecta. Non hoc, puto, negabis, ſi diligentiſſimo examine omnia libraueris. Sic enim cōpoſitæ theriaces aut medicatæ potionis vim, ex ſimplicium commiſtis temperatiſque viribus extitiſſe intelligimus, quod cum Galeni etiam mente conſentaneum eſt. EV. O callidum verſutumque hominem! Quod ipſe ſatis tueri non potes, id videri vis mihi condonate, vt ſummo totius diſputationis capite viciſſim accepto, reliqua vel ab inuito extorqueas. Nam ſi formam ex ſubiectorum corporum temperie ortam eſſe concedā, facilè deinde quæcunque controuerſa ſunt tibi aſſumes, euerſis omnibus philoſophię præceptis. BR. Putabā litem hanc inter nos iſta moderatione dirimi poſſe. At cùm de ſuſcepta ſemel opinione nihil velis remittere, ſed omnia ſummo iuris rigore perſequaris, tuebor & ipſe præfractè meā opinionem, de qua nulla vis, nullum periculum me poſſit depellere: mordicùs teneo, cùm animā, tum omnem ſpeciē, ex ſubiecti corporis conſtitutione & innata potentia naſci, neque aliunde prodire, nihil curans, ſiue tu hanc mortalem eſſe, & materia poſteriorem atque abiectiorem, & illius inſtrumentum, ſiue his contraria ſtatuas. Hęc munitiſſima eſt arx in quam me recipio, vallo, foſſa, multarumque rationū ac iaculis inſtructiſſima: hanc ſi oppugnare proponis, ſenties quanto tuis inde veniant machinæ potentiores & rapidiores. EV. Ego verò machinis fortaſſe nullis, ſed latentibus tantùm ſubterraneiſque cuniculis te petam. Iam igitur age dulciſſime Brute: hæc iſta vis, quam rei naturalis formā appellas, nónne ſubſtantia eſt? Hanc non Alexander quidem ipſe ſubſtantiam eſſe negabit: tu verò quid? BR. Eſto ſubſtantia. EV. Miſtorū elementorū temperaturā, omnemq; ſubiecti hanc exortam habitudinem & potentiam ſtatuis, ſcio, in qualitatū genere. BR. Sic neceſſe eſt. EV. Atqui ex vna, vel ex multis qualitatibus, ſubſtātia emanate nequit. BR. Nequit prorſus. EV. Quî igitur fieri poterit, vt ipſa rei forma, ex qualitatum permiſtione & temperamento prodeat, ſolæque qualitates nullius ſubſtantiæ concurſu & ope ſubſtantiā ingenerent? BR. Non è ſola (ne quid ignores) fit qualitatū miſtura & temperie, ſed ex ipſa quoque earū, quæ in elementis ſunt formarū confuſione & permiſtione. EV. At elementorū formas Alexander in qualitatū genus retulit, vt hac etiā ratione neceſſe ſit, eo certè authore, cōpoſi-

Auerrhois.

ti formā ex qualitatibus enaſci. BR. Ego verò nequaquā illi in præſens aſſentior, ſed Auerrhoidi potius, qui elementorū formas, ambigui ancipitiſque generis eſſe poſuit: huius opē ſi hîc implorē, quid iam oberit, quo minus cōpoſiti totius forma e ſimpliciū ſubiectorū formis emergat? EV.

Simplicem totius formam non poſſe ex ſubiectis formis emergere.

Quòd ne ſic quidē ſimplex erit forma, ſed vt corpus, ita & ipſa quoq; cōpoſita. BR. Mentem meā nōdū, vt video, cōſequeris. EV. Qui ſic? BR. Quia ex ſubiectarū formarū temperatura, ego ſimplicē naſci poſſe exiſtimo, quæ licet ſit ipſa ſimplex, omnium tamē formas ſuo veluti ſinu cōplectatur. EV. Id ne fieri poſſe? BR. Quid ni? EV. Auſculta paulìſper, vt quid ego velim, & tu quod quæris ſcias. BR. Auſculto, loquere quid velis. EV. Quæcunque ad rei naturalis procreationem confluxē-

Demōſtratio.

re, ſeu ſimplicia ſeu compoſita corpora, ea priuſquam mutua inter ſe actione componerentur & coirent, ſingula cùm materias & formas ſuas habuêre, tum qualitates perpetuò ipſis inſidentes.

Itáne? BR. Quorſum hæc? EV. Nihil nunc quidem id refert, reſponde tantùm, neq; ad finem præproperè contendas. BR. Fateor elementa tribus illis inſtructa, in rerum procreationem conuenire: Quid tum poſtea? EV. Dum vera & exquiſita fit illorũ commiſtio, qualitates illæ diffunduntur totæ in totas: Siccine tibi videtur? BR. Id iam ſæpiùs antè conceſſi. EV. At nequeunt illorũ materiæ ὅλαι καθ' ὅλας permiſceri, ſed longa partitione partibus eò reductis, vt iam ad extremum exiguæ illæ, coniunctione quadam inter ſe vinctæ cohæreant. BR. Sic quidem neceſſarium eſſe duco: nam ſi materiarum perfecta fieret confuſio, corpora in ſeſe penitùs ipſa ſubirent: quod mihi quidem videtur abſurdius quàm vt recipi debeat. EV. Nec verò formæ materias quibus ſemel infuſæ ſunt, deſerunt vnquam, neque poſſunt aliæ in alias tranſitione facta commigrare: id ſcis optimis quibuſque philoſophis ita viſum eſſe. BR. Et mihi quoque. EV. Formarũ igitur non alia quàm materiarum miſtio erit, neque relictis ſedibus exilient formæ, quo ſeorſum ipſæ & à materia ſolutæ inter ſe cõmiſceantur: ſed ſubiectis immerſæ, quemadmodũ illa ſic & hę afficientur. Quocirca vt materiæ totæ in totas penetrare nequeunt, ſic neque formæ. BR. Quid tandem inferes? EV. Non poſſe ſimplicem eſſe ſpeciẽ, quæ à tali temperatione proſiliat. BR. Vide quò rem deducere velis: nõ enim perſpicio vnde aut quo modo iſthæc confeceris. EV. Dicam, ſi voles, planiùs. BR. Tua commenta nihil moror, neque mea intereſſe puto, vt captioſis iſtis & argutis cauillationibus reſpondeã: hoc ſatis habeo perſpectũ, rei naturalis formam, ſubſtantiam eſſe ſimplicẽ. EV. Fortaſſe tecum mihi conueniet, ſi ſine vlla omnino lite rem omnem paulò altiùs vnà contemplemur. BR. Ea verò mihi plus ſatis eſt perſpecta. EV. Fac igitur, per te erudiar, fac id pleniùs concipiam, quod animum mihi iam dudum ſolicitat & angit. BR. Quid iſtuc? EV. Huius mei muli corpus vniuerſum, nónne ex oſſium, neruorũ, membranarum, carnis, cutis, aliarumque ſimilarium partiũ copulatione conſtructum eſt? BR. Perge quò cœpiſti. Quid enim hîc reſpondeam, ad hoc quod eſt vel carnifici compertum? EV. Quid porrò? An non illud etiam compertum, conſimiles has & vniuſmodi partes, integras & inoffenſas in corporis cõpoſitione ſeruari, & ſuã eſſe cuiuſq; earũ propriã & eſſentiã & formã? BR. Compertũ & illud etiam lanijs. EV. Perge, obſecro, tua iſta in reſpondendo liberalitate vti, neque committas vt ſordidus aut malignus videare in ijs rebus, quarũ plenis ſ. eſt etiã plebeiorũ hominũ ſenſus. Partes illæ muli, conſimiles & vnius inter ſe modi nequaquã miſcentur, ſiue illarũ materias, ſiue formas ſpectes. BR. Neque id ſanè opus fuit, ſatis erat illas apta concinnaque inter ſe harmonia coniungi, qualẽ hiſce in ædibus lapides, cementum, trabes, & lateres, ab arte accepiſſe vides. EV. Sic mihi quoque videtur. Quo igitur pacto fieri poteſt, vt noua totius forma, ex his tam multis ſimplex tamen ipſa prodeat? BR. Tu videris ipſe, ita tamen certè res eſt. EV. Si permanent integræ & inuiolatæ partiũ formæ, quo modo aliã de ſe ſimplicẽ, multæ ipſæ integræ & incorruptæ producent? ſi qua ex ijs prodire ſtatuatur, hanc oportet eſſe cõpoſitam, vt & iſtarum ædium compoſitã ab arte ſpeciem eſſe dicimus, non autem ſimplicẽ: erit ergo totius muli forma, ex ſubſtratis formis quædã veluti cõpoſitio, vtque totũ corpus, ſic & ipſa totius forma è multis diuerſiſq; partibus conſurget. Viden' hęc eſſe neceſſaria? BR. Neſcio, quibus aut vnde conquiſitis tricis nos inuoluas in re ſatis plana & expedita: proinde cõmentitias iſtas ſimilitudines quàm aptè ad rem excogitaueris, iudicabunt alij: me certè non admodũ mouent. EV. Satis feciſti cæteris: hoc verò poſtremũ rectène intuli, an nõ? BR. Neſcio quid dicas. EV. Scis, vir optime, ſed fateri pudet. BR. Quid ſentiã taceo & contineo optimè, neque volo continuò palàm eſſe: proinde tu alium ſi videtur interroga. PH. Quid re res minima tã citò, tam vehementer confundit, optime Brute? Collige teipſum & vel noſtra gratia reſponde, vt hæc diſputatio maturè tandẽ & conuenienter concludatur. BR. At enim ſui ſimilis ſemper eſt hic Eudoxus: minutula quædam & acuta interrogat, quibus conceſſis aut negaris, ſtatim nobis aliorum conſequentium longã contexit ſeriem, confictorũ ad oſtentationem exemplorũ mirifica copia refertam, vt captioſis iſtis laqueis irretitos cogat vel quod antè negatum ſit etiã inuitos dare, vel quod ſtultè conceſſum cum rubore repetere. PH. Quid tua refert? permitte vt arbitratu ſuo omnia excutiat. Agedum reſponde. BR. Si iubet hic doctorum virorũ conſeſſus, dicã compoſiti corporis, compoſitã quoque eſſe illam ſubſtantiæ participem formã, ſed quæ ex ſimplicium tamẽ formis conſtet atque cohæreat. EV. Hei, arcis tuę pars ſumma iã corruit, caue ne te tota mox obruat. BR. Satis in tuto eſt quicquid ſupereſt. EV. Quàm durũ & quàm arduum eſt, opinionem ſemel ac penitùs animis imbibitam euellere! Hic nullũ non mouet lapidem, nihil ne abſurdiſſimum quidẽ detrectat, id vnum ſibi modò retineat, formam rei ex ſubiecti compoſitione ſuſcitari, nulla neq; cura neque æſtimatione perpendens, quidnam ponat, & fierìne id poſſit an non. Propoſui tibi non Ariſtotelem ſolùm, ſed & Alexandri tui patroni rationes, quibus conficit, ſimplicem eſſe cuiuſque rei formam. quod & tu palàm atque ingenuè dediſti. BR. Dedi equidem, ſed ante hanc altercationem, bellè & ſine vllo diſſidio procedentibus adhuc rebus: nunc poſteaquam obortum & inductum video tam atrox bellum, nihil quod huic præceptioni aduerſum ſiet farebor, ne veriſſimis quidẽ & clariſſimis rationibus cõuictus. EV. Nempe hoc illud eſt, quod rectè in comœdia ſcriptum memini, Dum in dubio eſt animus, paulo momento huc illuc impellitur. BR. Ne tu mihi iſtuc obtrudas: nondum enim de mea opinione deceſſi. EV. Quænam ea eſt, obſecro? BR. Siue ſimplex ſiue compoſita, compoſiti ſpecies eſſe ſtatuatur (nihil enim moror) eam tamen eſſe ceu quandam ex imperfectioribus partium formis abſolutam perfectionem: nunquam ab hac opinione digrediar. Exemplũ modò protuli ex Alexandro de Theriaca, & medicamentis compoſitis, quorum vis ex ſimplicium facultatibus dimanauit, vt inde colligeretur compoſitorum

ὅλαι καθ' ὅλας.

Exemplo demonſtratur.

Neque etiam ſi totius forma compoſita ſtatuatur, eã poſſe ex ſubiectis formis prouenire.

corporum formas ac vires è ſubſtratis naturis proficiſci & originem ducere. EV. Apta verò ſimilitudo, quam ſi viciſſim in te retorqueam, omnia ſubuertam huius opinionis fundamenta. BR. Quid ita? EV. Theriace quæ iam temporis progreſſu, mutua ſimpliciū effectione in vnum quiddam redacta eſt, tota quidem ſimplicium vires & eſſentias retinet incorruptas, ſed quibus noua totius forma, eaque ſimplex acceſſit, proprijs & nouis ornata viribus. Vnde effectus edit, qui licet obſcuriùs, omnes tamen ſimplicium redolent facultates, ac præter eos, alios quoque qui recens inductæ formæ proprij ſunt, quoſque nō vnius ex tota miſcella ſimplicis, ſed totius eſſe theriaces facilè iudices. Quos hos mirantur, alij à tota cōpoſitionis ſubſtantia, alij à proprietate quadam, alij à conſtituente forma, eos manare contendunt, & quamuis alijs atque alijs vtuntur verbis, eadem tamen omnes pronunciant. Eſt enim certè omnibus confeſſum, eas functiones nulla poſſe ratione comprehendi, neque ex elementorum, ſimpliciumque partiū viribus demonſtrari, ſed vſu ſolo, atq; experimento ab hominibus peritis animaduerti ac notari: ſimilis prorſus eſt in ſtirpis aut animantis fabrica contēplatio. In his enim vt in illis, mundi elementa, & primæ ſimpliceſque partes, ſuo vtraque modo cōmiſcentur, quibus incorruptis ſimplex totius forma ſuccedit. BR. Tua ſit iſta interpretatio: mea & alia eſt longè, & vt arbitror, ſanior. EV. Vellem vt ego tibi, ſic tu mihi ſingula dilueres: at ſi placet rem altius paulò ac diligentius ſcrutemur. Quod ex illis mundi primordijs primùm ac proximè conſtitutū ais, aliunde nihil accepit, ſed ab illis ſuā omnem vim hauſit. BR. Maximè. EV. Compertum eſt autem, primordijs illis vires ineſſe, quibus ſurſum ac deorſum cieantur. BR. Cōpertum. EV. Quicquid igitur ex illis cōſtabit, nihil ſupra ſimpliciū vires ſortietur, ſed duntaxat ſurſum aut deorſum feretur, pro modo naturaque vincentis elementi. Quo circa nihil ex illis ſolis genitū ſua natura poterit ſimul ad cōtraria moueri. BR. Ita neceſſe eſt. EV. At cōtrà fieri vides in ſtirpibus & animantibus, quæ dū ex alimento capiunt incrementū, ſurſum ſimul deorſumque porriguntur, & animantiū non varia tantùm, ſed & in contraria ſæpe eſt progreſſio, varia & multiplex ſentiendi vis, animi impetus aliâs alij, & comprehenſionū opinionūque admirabilis pugna. Quid iſtorū quæſo motus elementorū reſipit? Nū contraria elementa eadē ſimul particula dominantur, quæ contrarias iſtas motiones cieant? Id ſi nullo pacto fieri poteſt, qua fronte dices hæc ab impulſu elementorū pendere? Prætereo plurimas alias rerū vires, quas ideo occultas appellarunt, quòd illarū nequeat vlla certa reddi ratio: quas ſi tu voles vt reliquas omnes, elementorū naturis acceptas referri, ſudabis quidē plus ſatis, & præterquam quòd operā ludes, temeritatis inſuper atque imprudentiæ calumniam incurres. Ergo vt in theriaca & in vnaquaque re compoſita, facultates cernimus nullius ſimplicium proprias, & quæ illorū naturam minimè redolent: ſic totius ſimplex quædā eſt ſpecies, quæ à ſimpliciū formis eſſentiæ ſuæ nihil accepit. An ſi miſtum corpus ab elementorū permiſtione, & materiam & temperamentum ſumere fatemur, neceſſarium ſtatim eſſe ducis, indidem quoque formam eius ac vires peti? Oculos mihi in hæc ſigillatim defigito, intendito animum. Plura non addam, ne ſuperuacanea probandi diligentia ipſe mihi diffidere videar, & claris ac conſpicuis per ſe rebus argumentorū fumos prætendere. Tu de his vt voles ſtatuito, neque enim tibi quicquā perſuadendum recepi: ipſa pro ſe veritas fortiùs conſtantiuſque certabit, nobiſque tacentibus ſe ipſa defendet. BR. Næ tu prouinciam arduam ſuſcipis, ſi quidem me admonendo aut veriùs aſſentando, victum capere ac tenere ſtudes. EV. Quomodo victus teneri poteſt is qui congreſſum metuit, qui certaminis aciem conflictumque ſubterfugit? BR. Itáne ſtomacharis? Apud te ſumus. Si imperas, hoc tibi aſſentior, rei naturalis formā non elici ex ſimplicium temperamento: id tamē quod eſt in comœdia præfatus, Hic impulit me, hæc nunc omnia vt crederem: Atque haud ſcio, an quæ dixit, ſint vera omnia. Sed paruipendo. EV. O anilem inconſtantiā! virum te iudicabā, qui veritatis inueſtigatione gauderes: at nunc ſpreta ratione, quæ eſt in certis animi inuentis velut ancora, ad quamcunque aſſenſionē quaſi ad ſaxū tempeſtate delatus adhæreſcis. BR. Ita ferè vſu venire ſolet in tali loco ac turba. PH. An non tibi ſatis eſt ô Eudoxe, victū hoſtem in has anguſtias & vincula conieciſſe? viſne hunc prætereà ſuo iugulare gladio? BR. Qui prudens, intrepidus & apprimè exercitatus gubernator videris ô Eudoxe, faceres & ipſe non minus me naufragiū, ſi hoc æſtuoſo & turbulento ſermonū fluctu iactareris. Et ſi mihi, vt par eſt, viciſſim reſpondere voles, oſtendam non minora te incommoda ſequi, quæ de hac opinione te retrahant. EV. Erit id mihi certè gratiſſimum. Age igitur, refelle quę dixi: iam enim ego te liberum ac ſolutum mitto, quò pleniorem habeas ad id quod voles, poteſtatem. BR. Tu verò te ad reſiſtendum ac ſuſtinendum compara. EV. Egóne tuos inſultus & incurſiones pertimeſcam?

Argumentū de Theriaca diſſoluitur.

Siue ſimplex ſiue compoſita ſtatuatur totius forma, demonſtratur non poſſe eam ex ſolis ſimplicium formis eſſe.

Partium quæ in compoſito ſunt ſingularum formas eſſe veluti quaſdam præparationes inducendæ totius formæ, & eas eſſe multiplices. CAP. IIII.

BRVTVS.

Argumenta alia.

NATVRALIS corporis compoſiti, ſiue id ſimilare eſt ſiue diſſimilare, ſubiectū ais eſſe compoſitū, & ſimplicia è quibus componitur, vt oſſa, vt neruos, vt carnes, vt membranas, ſingula ſuis eſſe inſignita formis. Itaque ſi his partibus alia inſuper totius ſimplex induatur forma, fiet vt rei quæ actu quondam & ſua forma integrè perficitur, alia (quod vllo modo fieri nequit) accedat forma, & vni eidemque rei, multæ perfectiones inſint: vtque ſimplicis vnius & ſimilaris partis, vt

tis, vt oſſis aut carnis multæ ac diuerſæ habeantur ſpecies, per quas & ex diuerſis conſtaret eſſe o-tijs & in diſſidentia genera referretur. Quid mihi ad hæc reſpondebis? EV. Perge quæcunque vo les in vnum conferre. BR. Os, quod exempli gratia dictum ſit, ſua iam ornatum eſt ſpecie, ſuper quam ſi aliam inducis totius ſpeciem, id vtique vnum erit, ac multa multorumque generum naturas adeptũ, diſſidebit ipſum ſecum, quod quàm à naturæ rationibus abhorreat, intelligis, opinor. Hinc à peritiſſimis philoſophis ſcriptum audies, quicquid rei ſua ſpecie perfectæ, quam illi in actu (ſic enim loquuntur) eſſe dicunt, acceſſerit, id neque ſubſtantiam eſſe poſſe, neque formã, ſed ſolius accidentis rationem ſubire. Quid igitur mirabare, cùm aſſererẽ modò totius ſpeciem veluti compoſitionem quandam eſſe ex partium formis? Quòd ſi ſimplex quædã totius forma, omnibus ex æquo partibus inſideat, oſſi, neruo, carni, membranis, hæc omnia, quæ tum ſubſtantiarum temperamento diſſimillima quiſq; iudicat, vnius erũt omnino formæ & eſſentię. Quo quid cogitari poteſt distortius? Malim ego certè quiduis perpeti, quàm tam monſtroſa probare commenta. Tibi verò, hæc' ne cum rerum natura conſentanea videri poſſunt? & tu me, ſi dijs placet, citra rationem putabas inſanire, ſecurus quemadmodum iſtam rerum abſurditatem diluere aut effugere poſſes, quod vbi te perfeciſſe videbo, non dubitabo in tuam vltrò concedere ſententiam. EV. Apertè diluam, ſed ijs tamen antè comprehenſis, quibus res tota perſpicuè probari debet: nõ enim longa litigioſaque contentione tempus eſt terendũ. BR. Ohe, iam ſubterfugit optimus vir: diſtinctiones quæritat, & diuerticula conſectatur, tota res nugatoria eſt, vt videtis. EV. Difficile eſt incitatum contentione ingeniũ moderari. BR. Dic igitur paucis, omni verborũ prolixitate conciſa. EV. Stirps aut animal, dum viuit, nónne ſpeciem quandã obtinet, qua vitæ muneribus defungitur? BR. Quale hoc diſputandi genus? qui reſpõdere debebat, interrogatus viciſſim interrogat. An nihil pudet? EV. Bono animo es, pallorẽ hunc cum tremore excutito, neque enim aut difficile aut terribile eſt quod propono: res vno verbo tranſigi poteſt, & qui rem plenè ac diffusè dici non patitur, is, ne tranſuolet, breuibus ac membratim cæſis ſententijs coërcendus eſt. Proinde cùm tu nobis operam neges in eo colligendo quod ad concludendam hanc diſputationem cum primis eſt vtile, patienter ſaltem, ſi placet, auſculta: & ſi quid non ſatis rectè concludere videbimur, redargue. Tu verò Philiatre, reſponde ad ſingula. Stirps aut animans dum in viuis eſt, an non vt vitæ functiones obit, ſic & ſpeciem quandam habet quæ illarum ſit opifex? PH. Certè ſpeciem habet qua alitur, increſcit, & omnino viuit. EV. Emortua ſtirpe aut repentè extincto animante, nónne omnes illę pereunt vitę functiones? PH. Ita cernimus. EV. Quid cauſę eſſe putas? PH. Quòd totius abierit forma, quæ illarũ erat effectrix. EV. Igitur ea ſpecies, diuerſum quiddã erat à partium formis, neque ex illis conſtabat. PH. Quomodo? EV. Vita excedente ſimilarium partium vnaquæque, os, neruus, caro ſuã ſibi formã retinet, & quod tum ſuperat os, verum os eſt, nõ homonyma, vt oculus mortuus (hic enim propria inſtrumenti ratione orbatus eſt) ſed ſimplici & illi peculiariter tributa appellatione. Eique tum ſua ſpecies eſt à nerui, à carnis, ab aliarũ ſimilariũ formis diſtincta. PH. Eſt, vt ijs quæ natura conſtant omnibus. EV. Nec verò ſuam hanc ſpeciẽ ab animæ exceſſu ſtatim accepit, ſed eadem illi quoque inerat, cùm vita & ſpiritu frueretur animal. PH. Credibile id quidem: vnde enim tam repentè corporea illa quum ſit, inuolaſſet? EV. Cur non igitur nunc æquè viuit hoc corpus atque antè, ſi quidem intermortui huius partes ſimilares, formis ſuis præditæ ſunt ſingulæ, neque magis quàm dum viueret diſiunctæ, aut locis diſcluſæ? Si totius viuentis ſpecies, è partium formis apta erat & compoſita, cur non illa ſimiliter in demortuo perſiſtat, his in ſua quaque parte permanentibus? Hæccíne ſatis oſtendunt, præter partium formas, toti aliquid tribuendum eſſe, quo idipſum vnum ſit, & quo vitam agat? eſſeque illam totius formam diuerſum quid à ſingulis ſingulatum partium formis, neque ex illis coaleſcere? PH. Planè. EV. Cùm aut os aut lapis corruptione perit, illiuſque forma diſſipatur, elementa, ex quibus ea conſtabant, non ſimul, quaſi ad nihilum redacta intercidunt, ſed (quemadmodum vetuſtiſſimus author Hippocrates memoriæ prodidit) facta veluti reciprocatione, in ſuas quæque vnde prodiêre naturas redeunt. PH. Scio: nam ſi elementorum ſubſtantiæ quæ ad rerum procreationem in vnum confluxerant, illarum rerum interitu vaneſcerent, neque in ſuam naturã remearent, iampridẽ abſumpta foret omnis elementorũ ſubſtantia, nec ea ſatis fuiſſet rebus innumeris hactenus generatis. EV. Rem tenes, ea tibi eſt ad ſtirpis animantiſve interitum transferenda. Aſſeruant enim particulæ ſimilares, ſuam quæque ſpeciem, & ad ſuas redeunt naturas, abeunte totius forma. PH. Par omnino videtur eſſe vtrobique ratio. EV. Vt ergo ijs quæ in lapide miſcebantur elementis, lapidis inſidebat forma, neque tum ſincera erant ea primordia: ſic mihi animo concipito, in animali, dum viuit, animã & in toto & in ſingulis eſſe particulis, vt & vitam ijs & vitæ munera largiatur. PH. Eſt opinor, neceſſe. EV. Quid porrò hîc amplius expectas? An vt concludã, id quicquid eſt vnde vitæ munera accipimus, cùm animã tum rei ſpeciem appellari, eamque nec ex partium compoſitione coaleſcere, nec illis neceſſariò comitari? An vt finem potius faciã in re ſatis per ſe clara? PH. Satis equidem hæc ſuperque eſſe cenſeo. EV. At mirum vt inter hæc noſter Brutus ſibi ſilentium imperare potuerit. PH. Nihil enim habuit quod diceret, aut cur his refragaretur. EV. Et in eo tamẽ exemplo quod obiecerat, rem noſtram confecimus. BR. Vt mutuò muli ſcabunt! Quaſi verò quicquam ad me pertineat mutua iſta inter vos aſſentatio, aut quaſi ab ijs rectè quicquam concludi poſſit inter quos aguntur omnia de compoſito: manent, manent, inquam (vt cunque magna contentione veſtra confirmetis) omnia tamen mea immota, neque vnquam poterũt vlla omnino ratione labefactari. EV. Quid audio? Itáne ô dij boni, immota ma-

Solutiones.

Demõſtrat totius formã diuerſum quiddã eſſe a partium formis.

Solutiones argumentorum quæ ſunt initio capitis huius.

nent quæ ego ab imis vſque fundamentis erui? BR. Sic ne ais? quibus tandem id obſecro machinis? EV. Nulliſne? An vis vt iiſdem illis ego tibi lippientes hoſce & inutiles oculos eruam? Partes illæ, inquam, quas tu tum in ſtirpe tum in animali diſſimillimas eſſe ſtatuis, eiuſdem rationis ac formæ ſunt omnes, dum eorũ vtrunque in viuis eſt. At mortem obeuntibus illis, totiuſque euaneſcente forma, quæ ſuperant partes, neque formæ, neque eſſentiæ ſunt eiuſdem, ſed omnino diuerſæ. Imò & diſcretæ ſunt, neque vnum inter ſe cohærentes & continuatæ efficiunt, niſi fortaſſe poſitionis vicinitate, quo modo lapides, ligna, lateres, & cementum domũ: nam ſingulæ partes ad ſuas tũ naturas redeunt, quæ præſente totius forma, inter ſe vnitæ & cõtinuatæ ſimplex quid & vnius eſſentiæ erant. Itaque totius interitu, ſimilaris cuiuſque partis ſpecies, in ſuum (vt appellant) actum, & in ſuam perfectionem erumpit, quæ non ita pridem, dum viueret animal, ſolùm ineſſe potentia dicebatur: actu enim fit quod erat potentia. Et illa quidem tum nobilioris formę lumine obſcurata, nec elucere ipſa poterat, nec parti ſuam aut eſſentiam aut nomen conferre. Quandoquidẽ formę inferiores, quę nobiliori ſunt velut adminiſtrę, cùm præſtãtior illa & ſublimior inducitur, poteſtate tantùm inſunt, quæ modò energia, id eſt reipſa atque actu inhæreſcebant. Et contrà quæ præſente nobiliori, potentia ſolùm ineſſe dicebantur, illę ea decedẽte erumpunt in actũ, vireſque ſuas integras & ſynceras exhibent. Hîc vides ea quæcunque argumentando collegeras diſſoluta: nam ſi fortè partibus ſimilaribus, quæ iam ſuis formis inſignitæ ſunt, noua totius accedet forma, nũ idcirco tamen conficere poſſis, parti cuique duas actu ineſſe formas, quòd eidẽ rei duæ perfectiones haudquaquam eſſe poſſunt. Complures autem formas, eadẽ in re potentia ſimul eſſe poſſe: præter has verò & vnam actu, nemo eſt qui neget. Neq; verò forma accedit τῷ ὄντι actu manenti: ſed obſcuratur inferioris formæ ille actus & perfectio, quoties clarior ac nobilior immittitur. Quocirca neque quicquã vnum diuerſorũ (quod acerrimè contendebas) generum erit: ſed ab vna poſteriori nobiliorique forma res omnis eſſentiã, nomen, genus mutuabitur. BR. Hac ratione, ſi priori meæ argumentationi ſatis eſſe factũ putabis, poſterior ſaltem ſtabit quæ tuam opinionẽ conuincat.

Poſterioris argumenti ſolutio.

EV. Multò hercle minus id intelliges, ſi quid de formæ eſſentia teneam audieris: ego enim compoſiti corporis ſpeciem cùm ſimplicẽ & ſimilarem, tum per omnes particulas fuſam eſſe pronuntio. BR. Quî ſic? EV. Paucis explicabo: Tu mihi mentem attende. In hanc totam quam viuentẽ cernis ſtirpem, ſpiritus vnus naturalis, iſque ſui totus ſimilis ſparſus diffuſuſque eſt: huius quoque ſpiritus interuentu, vna toti ſtirpi anima inſidet. Erit id fortè dilucidius in animantium genere: his vnicus ac ſimplex eſt naturalis ſpiritus, ab vno ſimplicique fonte profluens, vbique ſui ſimilis, omnes tum ſimilares tũ diſſimilares partes continens. Ergo cùm is vnus ſit è ſimplici fonte ſcaturiens, non niſi vnius ſimpliciſque animæ vehiculum & nexus eſſe poteſt. Ita enim, ſi eſt à veteribus philoſophis rectè demonſtratum, animam conuenientis ac proprij ſibi ſpiritus nexu & vinculo in corpore retineri, nos rectè ex ipſorum ſpirituum differentia, quàm ſint multiplices, & quàm inter ſe diſſentientes animatum eſſentię, colligemus. Naturalis igitur anima vnica eſſe in omnes particulas ſpirans, atque diffuſa concluditur. Haud abſimilis eſt vitalis aut ſentientis ratio, quæ proinde quòd animantis ſpiritus vnus vbique eſt, & ipſam quoque per omnia cùm ſentiendi tum mouendi inſtrumenta vnam eſſe neceſſe eſt. Vidéſne quid velim? BR. Audio ſaltem, etſi nõ apertè id video. Enimuerò, vt donemus tibi naturalis tũ ſpiritus tum animæ vnũ eſſe fontem, pro partium tamen varia natura, hæc alia atque alia eſſe deprehenduntur. Oſſi, carni, neruo & cuique ſigillatim particulæ, peculiaris quidã ac ſuus inſit ſpiritus & anima. Nam vt hæ partes ſubſtantia ſunt maximè diſſimili, ſic eas diſſimiliter & nutriri & augeri par eſt. Quî igitur tã diuerſa, vna eadẽque pręſtabit anima? EV. Quid ni? An tibi nouum vel incredibile videtur, ſi quid diuerſorũ inſtrumentorũ adminiculo, multos ac differentes edat effectus? BR. Nõ adeò. EV. Nempe hoc illud eſt, quod hac etiam in re te ſentire velim, tam varias ac latè diſſidentes partium functiones, non ex ipſius animæ, ſed ex partium quibus infuſa & inſpirata eſt, differentia proficiſci. Hoc itaque modò, vis animalis etſi vna eſt ſuique ſimilis in omnes tum neruos tum lacertos diſtributa, per alios tamen ſolum ſenſum, per alios ſenſum ſimul ac motum confert & efficit: & vtrunque alias obſcuriùs, alias clariùs, pro partium quibus eſt infuſa quaſque mouet varietate & affectione diuerſa: vis item naturalis quę in carne eſt, carnem gignit, quæ in oſſe, os, eodemque in reliquis modo. Accommodat enim ipſa ſeſe ad partium quas moderatur ac fouet temperamentum, naturã multipliceſque ac varios vſus. BR. Sed quidnam eſt quod modò mihi de ſtirpibus dicere occœperas? EV. Vt animantibus vis naturalis è corde vel iecore, vbicunque prima eſt eius ſedes, profecta, toti deinceps corpori communicatur: ſic propemodum cenſuit Ariſtoteles, ſtirpibus quiddam ineſſe, cordis loco, idque media inter radicem & caudicẽ ſede, è cuius velut ſcatebris, vis illa naturalis manans, in vniuerſam deriuetur ſtirpem. Itaque ſcilicet, quæcunque ſpecie diſtare exiſtimamus tum animantia tũ ſtirpes, diuerſum hoc vitæ principium ſortita eſſe, diuerſamque ab hoc emanantem naturalem vim: ita vt ſit ſua cuiuſq; formæ propria. Attamẽ ſic eſt illa ſimplex, & tota vnius modi, vt vel in diſſimiles partes recepta, vna ſuique ſimilis vſque perſiſtat. BR. Quid tu hinc colligendum eſſe ducis? EV. Viuentis huiuſce ſtirpis lignum, corticem, folium, florem, atque fructum omnia vnius eſſe formæ, vnáque ſpecie contineri: & animantis os, carnem, vinculum, cartilaginem, ſpecie nequaquam diſſidere. Atque id eſt, quod argumenti tui poſterioris, quo fortiter contendebas, non poſſe ſimplicem ac ſui ſimilem formam, tam diſſimilibus partibus æquabiliter inſidere, imbecillitatem prodit. Nam quæ ſubſtantia ac temperamento diſſimili cernuntur, communi quadam per innatum ſpiritum calorẽq;

præparatione, redditæ ſunt ſimiles & idoneæ ad eiuſdem formæ ſuſceptionem. BR. Illud ipſum *Argumentum aliud.* prouidebam eſſe tuæ rationis conſequeos: ſed vt eras pollicitus, ita mihi nunc deinceps reſpondeto. EV. Æquum poſtulas, neque recuſo. BR. Caois os ſpecie & eſſentia diſcretũ eſt ab oſſe muli. Nónne ita res habet? EV. Demus iſtuc. BR. At canis os, ab eiuſdem carne loogiùs diſſidet, quàm illius ipſius os ab oſſe muli. Igitur ſi ſpecie os ab oſſe differt, muli (inquam) os ab oſſe canis, quis neget caroẽ ab oſſe cum quo oihil ſimile babet, oe io vno quidem eodemque animali, ſpecie ſaltẽ differre? Quid bic habes quod reſpondeas? EV. Erras. Neque enim ſi vtriuſque os, tum canis tum *Solutio.* muli, eadem appellamus nomenclatione, idcirco putandum eadem illa ſpecie ac ratione cootineri: imò verò diſiuncta ſunt diuerſorum animantium oſſa, & quidem latiùs quàm eiuſdem os atque caro. Vis illa naturalis quæ canis oſſi moderatrix præeſt, eadem non poteſt aſini oſſa regere, & canis tamen cartilaginem & carnem periode atque os moderatur. De hac partium ſimilitudine, ſi rectè iudicare voles, non eſt (vt dixi) æſtimandum ſubſtantiæ temperameorum aut craſſitudo, ſed ipſius ſua quædam proprietas, & is ſpiritus, qui accedenti formæ illam certo modo præparat. BR. Eôdem reuoluetis. Quid iuuat, toties hæc oobis tam odiosè inculcare? Iam tu viciſſim *Argumenta ab exemplis.* audi: moltis non agam, ſed tamen iotelliges tandem, quantopere in huius hæreſeos delectu, iudicio falſus ſis. EV. Magnam inibis à me gratiam, ſi meam diligentiã, tuis ſcrupulis excitabis. BR. Accuratius ſiogula excutiam, neque ad te confutandum rebus vtar extrio ſecùs alicunde corrogatis, ſed omnibus ferè domi tuæ natis. EV. Quænam illæ? BR. Malum hoc medicũ, hócve citreũ, túne aliquando qoale ſit conſideraſti? EV. Et perſepè quidem. BR. Cortex eius calet: quæcunque verò illo integuntur ioteranea & velut viſcera, non parùm frigent. EV. Id vel quiuis è plebe oouit. BR. Caſiæ fiſtulæ medulla lenit aluumque ſubducit, cortex menſes poreoter mouet, adeoq́ꝫ fœtum etiam excludit. EV. Ita compertum eſt vſu. BR. Floris qui in labruſca prouenit, extrema in ambitu folia refrigerant, quod enaſcitur inter hæc medium adureodi vim ſortitum eſt. EV. Et id verom eſſe, loogi iam temporis vſus atque experientia, ſæpenumero docuit. BR. In animaotium *Leporis vſus in medendo.* porrò genere leporis pulmo ſuſpirioſos iuuat, ſanguis calculum comminuit, oſſiculum quod in poplite poſteriori eſt areoulas deturbat, coagulum appoſitione conceptum retinet, pilus erumpentis ſanguiois impetum ſiſtit: hæccine omnia recipis? EV. Maximè: ſunt enim in vſu quotidianoo. BR. Quid igitur cauſæ adfers ad hæc & huiuſmodi plurima? Cùm eiuſdẽ ſtirpis vna pars vrit, altera vi frigoris ſtupefacit, vna io anguſtum arctando coarctabit, altera fuodendo dilatat: cùm vrinas aut menſes cieodi, aut hunc aut illum humorem expurgandi facultatem habet vna, altera verò iſtorum nihil præſtare poteſt fierine (id quod aſſeris) poteſt, vt eadem omnes forma præditæ ſint? EV. Quid oi? BR. Secus viſum eſt magnis ac doctis viris: ſed quoniam non tam authoritatis in diſputando, quàm rationis momeota ponderaoda ſunt, ratione potiùs pugnemus, & meã ratiooem cum tua ratione (ſi videtur) committamus. EV. Velim ſanè. BR. Ain tu à forma omnem *Omnem actionem à forma.* actionem proficiſci? EV. Aio. BR. Et eam formam ſimplicem eſſe ſtatuis? EV. Etiam. BR. Quomodo igitur tam multi, tamque diſpares erunt voius & ſimplicis formæ effectus? Quo pacto erit illa multiplicium & cootrariorum author, quæ non conſtet ex contrarijs, & quæ ſit omnino ſimplex? hæc haudquaquam fieri poſſe non ignoras ſcio, & ſi ſoli eſſemus non dubito quin tu mihi facilè faſſurus eſſes. Sed turpe ac pudeodum videtur, in grauium virorum conſeſſu atque oculis, palinodiam canere: quocirca, oon amplius vrgebo, ſed ad alia ſi videtur diſcutieoda pergam. EV. Quid iſtuc rei? Itáne tibi res eſt confecta? itáne ante victoriam triumphum? BR. Nihil enim habes, quod huc afferas. EV. Bona verba. BR. Dic igitur clarè, vt in peſſima cauſa, ingenij tui ſpecimẽ exhibeas. EV. Quas mihi modò receoſebas facultates, illę nequaquam ab ea animę parte prodierunt, qua viuunt aluntúrque ſtirpes: hæc enim ſolas vitæ fuoctiooes confert, atque has alijs aliter. At verò ſtirpis eæ partes quæ viribus pollent contrarijs, non viuæ in oos agunt, ſed cùm iam *Solutiones.* mortuæ corporibus noſtris adhibentur, varijs pro ſua quæque natura modis, illa afficiunt, vt intelligere liceat, eas *δυνάμεις* aliunde quàm ab altrice & naturali anima peti, quæ totius eſt ſtirpis viueotis. BR. Hem optimi viri quid ceſſatis? veſtræ certè partes ſunt amico ſuccumbenti opem ferte. EV. Iam demũ ſentis, quàm ſit huius teli penetrabilis acies, quamq́ꝫ facilè ſit te perfoſſura? ſtirpis emortuæ partes, quarum mihi contrarios effectus obijcis, neqoaquam eiuſdem ſuot formæ *εἰδοποιοί*, cuiuſmodi dudum erant cùm viuerent, ſed vt vires, & temperameota, ſic & formas habent diuerſas, per quas res efficiunt tã diſſimiles. Nunc animã naturalẽ in eas redire temeareq́ꝫ fiogito, quæ paulò antè exceſſerat, ea tum illis partiũ viribus nihil addet, ſed hoc maximè conferet, vt io quibus partibus tanta ineſt virium diſſimilitudo, illę outritiooe iocolumes ſerueotur, & increſcant, & priuſquam ſenio contabeſcaot, alias de ſe eiuſdem geoeris excitent: oam hoc ipſo à lapidibus metalliſque diſtant. Ergo altrix illa anima, tum ſingulas partes, tum ſpeciem illarum conſeruat, quibus aliuode vires acceſſerant. BR. Hoc ſcilicet eras cum tanto apparato, & tam loogacircuitiooe dicturus? EV. Hoc ipſum. BR. Controuerſiam tameo ooodum dirimis, ſed reſpon- *Aliud argumentum.* dendo, in grauiora (quod eſt intollerabilius) incurris incommoda. EV. Cur obſecro? BR. Aperiam vtrunque ſeorſum. Diſſimiles illæ ſtirpis aut animalis partes, vires habent illis etiamoum viuentibus aut eaſdem aut fortè maiores quàm iam mortuis. Quid ad hæc? fare agè. EV. Vera narras: neque eoim vires nouas morte cooſequutæ ſunt, ſed earum quas habuere, potiùs fecere iacturam. BR. Vt igitur emortuæ, ſic & viueotis ſtirpis particulæ varijs præditæ ſunt viribus, & res efficere poſſunt cootrarias. EVD. Eſt neceſſe. BRV. Cùm igitur in haſce omnes in communem eamque ſimplicem totius formam referendas eſſe profitearis, quì poſſis effugere, quo minus

Solutio.

illam contrariorum eſſe opificem fateare? At iſtud eſt longè abſurdius, quàm ſi illam aſſeras eſſe compoſitā. EV. Minimè verò: nam ego diſputationē hanc ſemel concluſurus, certè & conſtanter aſſero, ſimplex idem agens quod anceps & homonymum appellant, contrarios effectus edere poſſe, quotieſcunque vel diuerſa inſtrumenta, vel alias inferiores cauſas, velut ſuccenturiatas ſibi in opus adiunxerit: accommodat enim ſeſe ſubiectorū quibus inhæret naturæ. BR. Tu igitur altricem ſtirpis animā, partium formis ignobiliorem ac viliorem facis, ſi quidem conſeruandarū

Partium formas præparationē quandā eſſe ad totius formam ſimplicem.

partiū gratia illam conditā eſſe cenſes. EV. Immo contrà planè: Singularum partiū formas quoſdam veluti gradus eſſe quibus ad ſupremam illam totius formā promoueatur, nec alia de cauſa illas in ſubiectū impreſſas, niſi vt iſta præparatione ad hanc introducendā via prǽſterneretur. Nec verò cùm dicerem animā nutriendi facultate præditam, ſingularum partiū formas ſeruare, hanc illarum gratia conditā eſſe putabā, ſed ſua ipſius & ſtirpis ſolùm cauſa conſiſtere. Cæterùm quoniam illa è ſuis cohæret partibus, fit idcirco, dum ſe totamque ſtirpem hęc nutritione tuetur, nouóque fœtu multiplicat, vt ipſas quoque partium formas, quibus ad præparationem opus habet incorruptas quoque ſeruet, ſimulque nouas interdum generet. Itaque partes ad totius formam nonnihil quidem, at non eſſentiam conferunt. BR. Quidnam igitur? EV. Præparationē & accommodatā quandam διάθεσιν recipiendæ ſimul atque ſeruandæ totius formę, eiuſque omnibus muneribus defungendis. His enim internuncijs ac veluti paranymphis fœliciter coit & indiuulſum permanet formæ cum toto ſubiecto coniugium, quas ſi qua fortè vis expulerit, neceſſe eſt vel diuortium ſtatim conſequi, vel inertem certè & ocioſam formam in ſubiecto relinqui.

Qualitatū temperamentum.

Quemadmodum igitur oſſis, nerui, carnis, & cuiuſque ſimilaris ſubiectum, non ex ſolo qualitatum temperamento, ſed ex primordiorum quoque naturalium permiſtione præparatum eſt, & illis ſuas

Primordiorū permiſtio.

formas ſeruantibus, forma nerui vel oſſis influxit: Sic omnino putandū totius animantis formæ corpus ſubijci, ex hærentibus & in vnum confuſis, oſſe, neruo, carne, alijſque id genus partibus conſtructum. Ex apta enim & concinna ſimilarium poſitione, numero, figura, magnitudine partes illæ quæ appellantur organicæ conſurgunt, è quarū deinde conuenientia & mutuo conſenſu, ſuis numeris abſolutum efficitur corpus. Itaque his vniuerſis aptè concinneque in vnum coëuntibus, conuenienter ac legitimè præparatum ſubiectum, formam horum omnium communem in ſe allicit & cōſeruat, & illius functionibus inſeruit. BR. Admirabilis verò præparationū congeries. EV. Nec tamē omnes attigi, quas ad rei procreationem inductionemque formę requiri exiſtimo. BR. Nunquam deſines in nugis terere tempus, & flexuoſis ac vagis interpretationū ambagibus, inueniendæ veritatis occaſionem intercipere? EV. Nihil equidem minus: ſed ſi quod reliquum eſt auſcultare velis, audies quæ ſunt omniū longè veriſſima. BR. Non ferā amplius, narra cui voles tua commenta. PH. Mecū age potiùs ô Eudoxe, neque quod de his præparationum generibus dicere inſtitueras abrumpas, nos quæcunq; dixeris æquis & attentis animis accipiemus. EV. Quis huius viri faſtidioſam moroſitatem perferat? PH. Omitte verò illum, & ad expoſitionē quam auidè expectamus aggredere. EV. Adeſdū igitur attentus, & animaduerte quid velim. PH.

Tres præparationes ad totius formam neceſſariæ.

Attectus ſum, dic age. EV. In viuentium omniū corporibus, tres minimùm præparationes (ſic enim appello quas Grǽci προπαρασκευὰς dixerunt) ad formam recipiendā neceſſarię inſunt. Vna eſt proba & idonea temperatio, quæ partis cuiuſq; ſimplicis ac ſimilaris ſua eſſe intelligitur, ex primordiorum miſtione prognata, & totius etiam corporis ſua quędā compoſita, ex confluentibus conſpirantibuſque in idem ſimilariū partium temperamentis comparata. PH. Veriſimile id quidem, & maximè conſentaneum. EV. Altera præparatio corporis eſt, congrua aptaque compoſitio, conſenſus & conformatio, quæ nos cernimus, organicis quibuſque partibus primùm ac per ſe ineſſe, toti verò corpori ex organicarū compoſitione. PH. Hanc ego non dubito viuentiū omnium eſſe communem: nam & Ariſtoteles animam definiens, inquit eſſe actum corporis naturalis organici: quòd organorū conformatio ſit ei corpori, quod vitam & animā ſuſcipiet, neceſſaria. EV. Tertius ad hæc eſt ſpiritus quidam, per totum fuſus, cui ſalutaris ineſt & vitalis calor. PH. Cur hunc inter præparationes numeres, nondum mihi planè conſtat. EV. Si pro comperto tibi eſt, animal omne calorem in ſe continere ac fouere, quo vitam tuetur, quoque extincto illius anima decedit atque intermoritur, nequaquam in dubium vocabis, quin ſpiritalis ille calor ad vitā degendam ſit omnium maximè neceſſarius, quippe qui & ad animæ naturam accedat proximè, & illi perpetuus atque indiuiduus comes ſit. PH. Sed quid prohibet, quo minus hic ad ſuperiores

Quàm diſtinctæ ſint eæ præparationes. Conformatio & ſpiritus aliunde quàm ex elementis.

præparationes referatur, cùm non ſecus atque illæ ex elementorum concretione prodeat? EV. Et ſi elementorum ſoboles eſt prima illa præparatio, conformatio tamen & ſpiritus, non illinc, ſed è diuiniori quodam principio originem ducunt. PH. Quid ita? EV. Quoniam fieri nequit vt elementa vel diligentiſſimè ac ſumma cum ratione temperata, per ſe nullius ope alterius, aptā corpori conformationem, ſenſum, motúmve conferant. Quam enim legem, aut quam menſuram his efficiendis feres? PH. Inexplicabilis eſt, mea quidem ſententia, temperamenti modus. EV. Id in conformatione longè magis dicas: nam hoc aut illud temperamento eſſe calido ſatis intelligitur, eòquòd calidum & igneum elementum cæteris elementis in permiſtione præpolleat. Itemque tactu frigidum ſi ſenties, frigidum elementum dominari: ſed quanam ratione factum ſit, vt hæc aut illa fuerit huius aut illius rei figura, id verò eſt quod nec dicere nec mente conſequi poſſis. Plurima enim cernimus quæ cùm ſint eiuſdem temperamenti, diſſimiles tamen figuras accepiſſe, rurſumque conſimiles eſſe figuras, quorum ſit diſſimillimum inter ſe temperamentum: id quod ex medicorum ſententia pleniùs poſteà & vberiùs probabitur. PHIL.

Videtur

Videturidratione,aliqua ex partefulciri.EV. Porrò inſitus is ſiue ſpiritus ſiue calor, qui vitæ eſt & opifex & vinculũ,non poterit partium corporis temperamento acceptus referri. *Inſitus ſpiritus.* PH.Id quoque ſi placet,apertiùs doceto.EV.Repentè acre cens extincto iugulatóve animante, partes ſimilares,ſuam ſingulæ aliquandiu retioent temperaturam.PH.Id memini iam à te ſuprà demonſtratum,fieri non poſſe, vt inſitum rei temperamentũ tam ſubitò moretur ſuamque velot exoat naturam.EV.In ijs tameo partibus tum oeque inſitus ille calor,neque ſpiritus ineſt.PH.Quid mirũ? Nam idcirco ioterijt animal eiuſque partes,quòd animæ vitæque conſeruatrix cauſa,nempe ſpiritus ille calidus oobiſque inſitus,aut ſubitò eoanuerit diſſolutus,aut extinctus perierit: etenim apertè cetnimus,quod ab Ariſtotele aonotatum eſt, moribundũ animal refrigeſcere. EV. Hinc itaque concluditur, inſitum illum ſioe ſpiritum ſiue calorem, nihil ad temperamenti ratiooem pertinere. Et quooiam ſpiritus qui in arterijs præſertim maioribus eſt, inter corporis partes oon cenſetur, ſicuti neqoe qui venis clauditur ſanguis, fieri proinde neceſſe eſt, vt nec ille ſpiritus calórve qoicquam pertineat vel ad corporis ſubſtantiam, vel ad temperamentum ex elementis naturæ ortum. Quare hoc ipſum nec ſpiritus nec confotmationis efficiens erit, ſed hæc è diuiniori natura fluxiſſe oportet. PH.Iam primùm,in mentem mihi venit Auerthois ille, in Arabom factione primæ exiſtimationis philoſophus, qui collectaneorum ſectiooe prima, tuam ſententiam ſequutus, cenſuit ionatom nobis tum calorem tum ſpiritum, oeutiquam ex partium corporis temperatione proficiſci. Sic eoim ait: Partes natura quidem & agunt & afficiuntur in totum à calore ipſis innato, qui alius eſt ab eo, quem à temperamento adipiſcuntur. Experimeoto quippe anatomices compertum exploratumque eſt, corde corpuſcolum contineri vaporoſum exquiſiteq; calidum, quod ab ipſo per arteriarum ductus in voiuerſum deriuatur animaotis corpus atque tranſmittitur. Hæc ſunt quibus planum facit uobis inſitum calorem & ſpiritum, nõ modò ignis namtam conditionemque non retinere, ſed oe ab elemeotorum quidem concretione permiſtioneque omnino prodijſſe, quaſi illorum diuinior quædam ſit origo, quæ qualis ſit, neque mihi occurrit vbi ille expreſſerit, neque aliunde poſſum vlla diligentia plenè conſequi. Tu proinde quicquid de bis habes auimo comprehenſum (habes aotem vt ſcio plurimum) id deptome quæſo, & liberaliter nobis impartire. EV. Rem petis perquàm ſaoè lubricam & pleoam periculi, *Tres eius præparationes à ſemine conferri.* vnamque omnium maximè temeritatis obnoxiam calumniæ, ſed audebo tamen, quando ita poſtulat diſputatiooıs contiouata ſeries, quantum ea de re teneo id vobis exponere, vt ratione inter vos communiter agitata ex æquo & bono ſtatui poſſit, quam oporteat his de rebus eſſe doctorum & veritatis amantium bomioum ſententiã: ac primùm quidem caloris & ſpiritus: mox deiode formarum originem ortumque commemorabo. Qua in re ſic agam, vt mea omnia firmiſſimè corroborem ex Hippocratis, Platonis, Ariſtotelis & Galeni decretis. PH. En io boc ſumus, auidè quicquid dicturus es excepturi, & tanta diligeotia expeoſuri, quaota ab homioibus maxima præſtari poteſt. EV. Quicquid viuit nulla putrida materia creatum (vſus perfectum id appellat, ſiue in ſtirpium ſiue in animantium genere poſitum id conſtitutumque eſt) ex ſubiecto prodijt, quod eſt ſuum cuioſque ſemeo. PH. Memini id eſſe ſuprà confectum. EV. Ex hoc ſiogulæ primùm corporis finguntur partes oaturæ vi, oon aliter quàm opificis manu: minoræ particulæ primùm confuſæ in ordinem poſteà digeruntur. PH. Sæpe id obſeruatum ferunt ab hominibus ſtudioſis. EV. Itaque ſemen tauquam excellenti quadam ſapieotia præditum, dum ſtirpibus quidem è terra, ſed quæ ſit alijs elementis permiſta: animantibus verò è materno ſanguine familiare & quale cuique ex vſu eſt nutrimeutum ſuggerit, concinnam ſimul idoneamque elementorum temperationem confert, efficitque vt ſit vnumquodque huius illiúſve diſcreti ſingulariſque temperamenti: vnde liquet ſiogularem temperamenti rationem quam oonoolli temperamenti proprietatem dixerunt, tum corpori toti, tom particulis ipſis vi ſeminis induci, atque etiam certè confotmationem compoſitionemque ſubiecti, de qua ex Galeni mente pomeridiana diſputatione plura colligemus. Atque hoc modo complexi ſumus priores duos præparationom ordines. Tertius porrò qui per vitalem ſpiritum, caloremque cooficitur, vt non ex ſola elementorum temperatione perfici potuit, ſic apertiùs illuſtriuſque quàm reliqui à ſemine ſui ortus initia ducit. Semen eoim caloris & ſpiritus refertum aſſeuerant omnes, & bas vires à parentibus accepiſſe. Nam cùm ſui ſimile quippiam generaturi pareotes, nequeant in opus continenter incumbere, quòd aut prius quàm perfectum ſit, intereant, vt ſtirpes aliquæ, aut alijs vitæ rationibus ſeſe accommodent, vt perfectiorum animantium genus vniuerſum, prouida ſolerſque Natura rerum æternitati conſulens, quæ pareuti inerant ad procreandum & vitam largiendam vires, eas per calorem & ſpiritum ſemini commiſit, exiguæ quidem portioni, ſed quæ totius vicaria iiſdem prædita facultatibus, toti ſimile procreet. Hæc in tem præſentẽ tibi ſatis ſint, aliâs, dum ita feret, plura fortaſſis audituro.

Rei naturalis potentiam non eſſe ſuopte impetu ad formam progredi, ſed haud ſecus atq; actum de habitu formam elici de potentia materiæ. CAP. V.

PHILIATROS.

AGEDVM mi Eudoxe, has quæſo mihi tenebras quibus offundor, diſcutito: iam enim ſuprà docuiſti, poteutiam eſſe materiæ quandam præparationem, ad excipiendam certam *Quid potentia formæ.*

ſpeciem: at hæ προϋπάρχουσαι quas ſemini ineſſe commemoras, ſúntne ea ipſa potentia quam inueſtigamus? EV. Sunt omnino, atque in vnum idemque redeunt. PH. Nulla iam demum verborum circuitione, nullo anfractu rem omnem compendio & planè dixiſti. BR. An non illud audax, ne dicam temerarium facinus, rem tam arduam, tam à noſtris ſenſibus abſtruſam, de qua doctiſſimorum philoſophorũ acerrimæ ſunt & in hunc vſque diem indefinitæ contentiones, tam paucis tamq́ apertis verbis concludere? Confidentia eſt hæc certè intolerabilis, & ab interpretis naturæ modeſtia aliena. Tu quaſi digito attingas, audes quid potentia ſit indicare? EV. Quid ni? Sed iam agè quæſo mi Philiatre, quum potentiæ nomine nihil ſit nec philoſophorum ſermone magis tritum, nec diſputationibus acriùs exagitatum, poteríſne quàm multiplex id ſit recenſere? PH. Potero ni fallor: primùm enim Ariſtoteles potentiam eſſe definiuit motus mutationiſque principium: quumq́ue id duplex ſit, vnum efficiendi, patiendi alterum, duplicem inde potentiam ſtatuit. Efficiendi quidem potentiam eſſe dixit mutationis in alio principium, de qua Phyſicorum ſeptimo multa: patiendi verò principium mutationis ab alio: qua verbi ſignificatione, rei cuiuſque materiam appellat potentiam, formam verò actum atque perfectionem. Harũ vtraque in ſubſtantiarum eſt genere. Præterea autem id etiam nominis ad accidens quiddã trahitur, quod Ariſtoteli naturalis potentia, vel impotentia dici ſolet. Eſt enim habilitas vel affectio cuius ope vnumquodque facilè vel agit vel patitur: aut ſi mauis, propenſio & procliuitas quædam ad aliquid agendum aut patiendum. Sic omnes artes agendi potentias nuncupauit, quòd principia ſint mutandi in alio. Similes etiam affectiones rebus inanimis aſciſcit, quarum ſubſidio expeditiùs agunt obſiſtúntve, ne contrariorum vi in deterius commutentur. Patiendi potentia diatheſis eſt, qua res quæque in alium ſtatum promptè conuertitur. EV. Conſiſte pauliſper, in portũ enim iam appuliſti: nam ea de qua diſſerimus, eſt patiendi potentia, quæ materiæ tanquam præparatio quædam inſidens, eam aptam idoneamq́ue reddit commutationi, & excipiendæ quam appetit formæ. Hæc eſt quam Alexander Aprodiſæus rectè inquit eſſe principium materiæ inditũ, per quod illa apta ſit ad omnia ſuſcipienda, quę ab ipſo & ex ipſo futura ſunt. EV. Quicunque definierunt potentiam eſſe materię quandam pręparationem & inſtructionẽ, illi ſi non vltrà qualis ea ſit præparatio inueſtigandũ putarunt, prodigioſa tamen commenta nobis obtrudunt, laborantq́ de nominis potiùs, quàm de ipſarum cognitione rerum. At ſi veterem philoſophandi legem ſequi volumus, res animo comprehenſæ nobis ſic erunt, vt ſi ſenſibus eſſent perceptæ. Tu itaque mi Philiatre, ſi ex tribus iſtis præparationibus, concinnam materiæ accommodationem clarè intelligis, ne dubita te quoque poteſtatis puram eſſentiam tenere. PH. Tenere me puto. Cęterùm velim vt tu mihi alia deinceps interpreteris, eaque & multa & multis perobſcura. Quum philoſophi dictitant, de potentia materiæ educi formam, túne cenſes has præparationes cùm iam perfectionem integram acceperint, formam de ſe emittere? Scio equidem à Simplicio ea de re ſic ſcriptum eſſe: In omni mundo, ſi quis exortus prodit, non aliter quàm per potentiam ad ſubſtantiam prodit atque perficitur, materiaque cùm recipit formam, per potentiã ad ipſam perducitur. Et alio loco: Neque enim omnino ab imperfecto ad perfectũ aliquid peruenit, niſi media adſit potentia addens perfecto id quod deficit, ſummã perfectionem ſuſcipiens à perfectiſſimo. Hæc non ſanè dubito quin veriſſima ſint, ſed me nihil prorſus docent. BR. Si mihi liceret bona iſtorũ venia, ego tibi ô Philiatre, paucis explicarẽ, quemadmodũ rei cuiuſq́ ſpecies ac forma de potentia materiæ ducatur. EV. Tibi verò nõ conceditur modò, ſed & omnes quotquot adſunt orant, vt te huius quæſtionis interpretẽ exbibeas. BR. Planã igitur huius rei expoſitionẽ accipe, quæ nullo negocio, te ab intricatiſſimis aliorum erroribus expediat. Iſthęc de qua tam anxiè diſſeritur potentia, qualitas eſt, quę magna in vtramque partem latitudine, aliàs intendatur, aliàs remittatur. PH. Magna certè quidẽ. BR. Atque initiò prætenuis ea eſt & obſcura, mox verò ſenſim paulatimq́ue vires capit & increſcit: quumq́ue ita minutatim facta additione, ad integrã abſolutionem venerit, tũ ea eſt, vt Ariſtoteles dicere ſolet, ἐντελέχεια quædam, quam alij perfectionẽ, alij perennem quandã agitationem interpretantur. Quemadmodũ igitur iſta perfectio, de inchoata obſcuraque præparatione ſenſim ordinatimq́ue educi conſummariq́ videtur: ſic ſanè exiſtimare debes, rei cuiuſque ſpeciem (quæ à perfectione nihil differt) de præparatione ac potentia verè naſci & oriri. Eſt enim perfectio ſpecies, ipſaq́ue præparatio potentia, neque ad eam rem alia opus eſt explanatione: ſed vt præparatio tandem fit perfectio, ſic potentia commutatur in formã. EV. Parum abeſt, ô Philiatre, quin tenearis: vide ne imprudens tu tibi laqueos induas, periculoſa eſt aſſentiendi facilitas: proinde in tam lubrica ac præcipiti via, memineris tibi cautè incedendũ eſſe. Sunt enim permulta falſa illa quidem, ſed veris tamen ſimillima, quæ veritatis pallio velata, falſa ſpecie multos in fœdos ac pudendos errores abducunt. Eſt autem hic Brutus percallidus, & qui niſi caues, te facilè circumueniet. PH. Quomodo? EV. Si perfectionem eſſe rei formam dederis, actum eſt. PH. Quid igitur? cenſen' illa inter ſe eſſe diuerſa? EV. Maximè: ſi quidem non minùs diſtant, quàm quæ in diuerſa genera diuertunt. Perfectio ex potentia, ſenſim velut adoleſcens conſummatur, parſq́ue totam antecedit: forma verò immiſſa tota repentè eſt, cuius ne minimum quidem antè fuit. Illa vt potentia natura quædam eſt patiens: hæc natura eſt efficiens, omniſque motus principium. Illa accidens ſolùm eſt, hæc autem ſimplex puraq́ue ſubſtantia, quod meminiſti ſuprà eſſe multis rationibus confirmatum. PHIL. Memini tanquam nominis mei. EVDO. Quî fieri igitur poteſt, vt potentia continuato incremento, in ſolidam atque expreſſam formam (ſic enim appellare placet quam Græci εἶδος dicunt) habeat, vt fiat ex qualitate ſub-

Potentia nomen multiplex.

5. Metaph. cap. 12. & 9. cap. 1. & 2.

2. de Anima cap. 1.

In categ. qualitatis.

9. Metaph. cap. 2.

2. Phyſ.

Quid ſit formam educi de potentia materia.

Falſa quorundã expoſitio.

Perfectionem non eſſe rei formam.

te ſubſtantia? vt genera ſuprema, quibus nihil ſit inter ſe commune, quæque longiùs diſtent, quàm quæ ſint ſummè contraria, in ſeſe mutuò commigrent? Poteſt quidem quæuis qualitas in aliam qualitatem tranſire, & in ſubſtantiam ſubſtantia, communem enim materiam habent: at qualitatem in ſubſtantiam reciproca viciſſitudine commutari poſſe, nulla comprehendit mentis humanæ cogitatio. PH. Mea certè nullo modo concipit. EV. Et aliud tamen tibi perſuadere nititur verſutus hic Brutus, vt te obnoxium aliquando & proſtratum teneat, iis vtique perſimilis, qui ſubſellia aſſidere volentibus ſubtrahunt, vt qui ceciderit, cùm eum videant ſupinum, profuſiùs & maiori cachinno rideant. PH. Nunquam ita facilè me duci patiar, ſed quem ſemel occupauero gradum, in eo poſthàc firmiùs & fixiùs perſiſtam. BR. Quid audio? Siccine mea ſententia contortis & aculeatis ſophiſmatis impetitur? ſiccíne captiunculis eluditur? EVD. Ita tibi appellare liceat, quæ fugere non poſſis. Sed ſi per otium tamen apud te ſingula diligentiùs expendes, cernes profectò, quanto noſtra hæc tuis illis præponderent. Quòd ſi tuis rationibus aliquid conſtructum eſſe putas, en ego illud & facilè & breui diruam. BR. Aggredere, iam expecto. EV. Quæ in ſemine eſt potentia ſenſim minutatimque augetur, dum peruenit ad ſummam perfectionem: itáne ais? BR. Maximè. EVD. Quánam obſecro agente & concitante vi, incrementum illud dari putas? BR. In promptu eſt Alexandri reſponſio, primum infuſum eſſe ſemini quoddam motus initium, quod impetu à generante accepto, ad aliquem vſque finem agit, dum ſe continuato incremento perfecerit, & velut ingreſſum ſtadium, ad metam vſque (niſi ſi qua vis de curſu retrahat) percurrerit. EVD. Sum equidem plus æquo obliuioſus, proinde ſi longiùs extrahitur oratio, tota mihi protinus excidit. Age igitur conciſis magis reſponſionibus, ſi modò eas à me memoriâ teneri velis. BR. Quemcunque voles modum tenebo. EV. Impetum quendam, motúſque initium ais à generante iam olim ſemini datum fuiſſe. BR. Ita res eſt. EV. Hoc motus initium, intelligíſne eſſe potentiam? BR. Id ipſum prorſus. EV. Deinde principium illud, quod eſt potentia, agere quidem continenter exiſtimas, & à primis inchoatíſque naturis, ad vltimas & conſummatas, quibus nihil addi poſſit, quaſque nos ſummas & perfectiſſimas iudicamus, procedere. BR. Quid ni? EV. Et hanc potentiam tu qualitatem eſſe ſtatuis? BR. Sic viſum eſt Ariſtoteli. EV. At nulla qualitas, primò & per ſe poteſt agere, ſed omnis actio, ad ſubſtantiæ compotem formam pertinet, quæ principium quoddam eſt efficiens. BR. Ne hoc quidem inficior. EV. Dum igitur ais potentiam ſenſim augeri, quoad fiat perfecta ſpecies, accretio illa, cuinam formę primùm refertur accepta? BR. Ipſe videris, iſtuc ego minimè inueſtigo. EV. In ſemine tria tantùm eſſe dicimus, materiam, formam, potentiam. Illa igitur potentiæ actio, perducitne primùm ad ſeminis formam? BR. Quónam aliò perduceret? EV. At id fieri nequit. BR. Quid cauſæ? EV. Quoniam quicquid agit, in hoc agit, vt ſui ſimile reddat obiectum patiens, neque forma quæ in ſemine eſt, aliud quicquam molitur, quàm vt ſemen aliud de ſe generet. BR. Hoc ipſe ſatis ſciebam, ſed eò me vel inuitum traxerat rei conſequentia: nunc itaque reſilio, & potentiam quę ſemini ineſt, ſeſe ſua vi augere aſſero, neque vllam externam opem deſiderare. Ea enim tametſi qualitas exiſtimatur, præſtantioris eſt tamen ordinis quàm cęterę: quapropter & illam Ariſtoteles appellauit naturalem potentiam, quòd vt qualitatis, ſic & naturæ quadamtenus ſit particeps. Quocirca qui illam dicet per ſe aliquid agere poſſe, nihil abſurdũ dicet. EV. Mira diuerticula. Huc igitur ſequere, quando ita tibi viſum eſt. Si quid primò ac per ſe agit potentia, dum ſe ipſam auget ac perficit, aliud efficit nihil quàm ſui ſimilem potentiã, neq; poteſt ipſa, quantumuis aucta de ſe formam edere. Ex ſemine quidem tanquam ex ſubiecto generatur animal aut ſtirps: at potentiæ efficientia formã, aut ſeminis vi animal generari, præſtantium philoſophorum nullus receperit. BR. Quid ita quæſo? EV. Quod nondũ eſt, ſed futurum eſt, id iam ſimpliciter non eſt: quod autem non eſt, quî poſſit aliud quicquam efficere? quo pacto fieri poſſe exiſtimas, vt formã procreet quæ ſemini ineſt potentia, ſi nondum ineſt ipſa forma? aut vt ſemen, quod nondũ ſit ipſum animal, efficiat animal? Nempe ſi quid ex his gigni debet, aliud quiddam poni neceſſe eſt, quod actu formã obtineat, quodque ſit huius procreationis efficiens cauſa, eaque prima & præcipua. Quę Ariſtoteles diligentiſſimè contemplatus, in animalium ſtirpiumque procreatione duplicem naturam inſtituit, imperfectiorem vnã, quæ in ſemine fit quidem, nondũ tamen eſt: perfectiorem alteram, quæ actu cùm ſit, effectrix ſimpliciter eſt, qualis in eo eſt, à quo dimanauit ſemen. Locus eſt libro de animaliũ procreatione ſecundo, vbi naturæ & artis diſcrimen ſecreuit, his ferè verbis, Ars principium formaque eius quod efficitur, ſed in alio: motus autem naturæ in ipſo eſt quod efficitur, ab altera profectus natura, quæ actu obtinet formã. In ſemine igitur naturam ſtatuit, quæ fit & mouetur: in eo autem quod actu eſt, efficientem naturam. Quæ Simplicius in hanc ſententiam fuſiùs explicauit, Vniuſcuiuſque natura & cauſa motionis ſubiectum ſibi ipſi & nõ alteri ſimile facit: vt enim natura hominis hominem, ſic & natura ſeminis, nõ aliud quàm ſemen efficere poteſt. Quomodo enim propriè hominem faciet, ea quæ eſt in ſemine, quæ nondum eſt hominis natura antequam homo fiat? Si natura ſeminis commutari deſiderat, & animal perfici, propriè efficiens & proxima cauſa, eſt natura paterna atq; materna: nam forma actu præcedit in patre & matre, ſecũdũ quã id quod potẽtia eſt, ad actũ perducit̃. Atq; hoc modo natura eius ꝙ generat̃, ſi efficiẽs dicitur, ita efficiẽs eſt, vt & ipſa ſimul fiat. Ea verò ꝓpriè efficiẽdi vim obtinet quæ actu talis eſt, quoniã natura, ſui ſimilis eſt procreatrix. Vides vim illã ſeminis, quã potentiã appellari diximus, nequaquã poſſe in animalis ſpeciem verti, tametſi ipſa ſeſe quàm optimè adaptat, & omni ornatus genere inſtruat atque perficiat, ſed adeſſe oportere quiddã, quod actu tale ſit. PH. Hæc mihi certè longè veriſſima videtur,

Potentia nunquam ſic perfici poteſt vt in formam degeneret.

Potentiam ſeminis nulla ratione poſſe in formã tranſire.

Nulla qualitas primò & per ſe agit.

Omne agens in hoc agit, vt ſui ſimile reddat obiectum patiens.

Perfectionem ex potentia.

neque iam hic noſter Brutus quicquam præterea habet quod obijciat. Attamen priuſquam colophonē his imponas, conſonū & æquum eſt, vt nobis id explanes, quod omnibus philoſophis placere video: rei cuiuſque formā de ſubiecti potentia educi. EV. Quū quæ ſemini ineſt potentia, id eſt, inducendæ formæ præparatio, aſſiduo incremento, ad ſummā perfectionem euaſerit, ad

Forma quomodo educatur de potentia materiæ.

ſubſtantiæ quoque formam ſimul peruentum erit. Etenim perfectionem illam forma neceſſariò comitatur, nec vnquam deſerit. Proinde Ariſtoteles, formā plerunque ἐντελέχειαν nomine perfectionis appellat, vel quòd perfectæ potentiæ indiuidua ſit comes, vel quòd totum ipſum compleat, & perficiat. Vt igitur perfectionē, ſic & formā de potentia materiæ educi ſermonis vſu dicimus, tanquā pares in ijs rationes faciat, iſta conſequentiæ neceſſitas. PH. Formā de præcurrente poteſtate haud ſecus elici ratiocinabar, atque actum de habitu. EV. Nec ſanè multùm eſt diſſimilis analogia. PH. Hanc igitur nobis pleniùs interpretare. EV. Longa aſſuetudine & frequentatis a-

Habitus.

ctionibus muſicus (vt hunc pro reliquorum exemplo ſumamus) ijſce partibus habitum adeptus eſt & inſeruit, quæ plurimùm ſeſe exercent. Atque is deinde tametſi dormit, habitū tamen huius muſicæ aut citharisticæ ſemper retinet. PH. Hoc tanquam digitos teneo. EV. Si fortè igitur experrectus citharam pulſabit, vndénam cenſebis illi modulandi actū inceſſiſſe? ex ſolóne habitu qui in actū eiuſmodi ſit commutatus? PH. Nihil minus, ſed eò profectò, quia concitata princeps animæ vis, ijs tum partibus præſit ac imperet, quibus exercitatione iam olim inditus atque impreſſus fuerat modulandi habitus: hæ ſiquidem habitu paratæ in opus actumque ſuum promptè feruntur, quoties animæ ipſis inſpirata voluntas ita imperauerit. EV. Rectè tu quidē. Vt igitur actū ex habitu idcirco prodire dixerunt, quòd actus, niſi cōparato habitu perfectè elici nō poteſt: ſic in ipſa quoq; rerum procreatione dicendū eſt. Non enim potentia formā, ſed externa cauſa imprimit, quæ tamen auxilio potentiæ deſtituta, non haberet ipſa per ſe ſatis viriū. PH. Video. Tanquam enim qui ſcientiā habet, ſed ea non vtitur, cùm vult accedente mentis impetu, contemplatur, & actu fit ſciens: item quodcunque ſubiectū gignendæ rei perfectam potentiam habere dicimus, accedente agentis extrarij vi, id rectè, te authore, actum formamq; excipit. EVD. Scopum attigiſti. PH. Qui quid ſcit (inquit Ariſtoteles) ſi animum in contemplationem actu intentum habet, ſeruat tamē habitū, nec perdit cōtemplando ſcientiā, ſed excolit magis, ac perficit: ita id quod perfectam potentiam obtinuit, accedente forma, potentię qualitatem nō excutit, ſed ornamentum illi & perfectionē addit. EV. Ita neceſſe eſt, vt iam fixū ac ſtabile ſit, id quod proponebatur, haud ſecus de potentia materiæ formam elici, atque actum de habitu. PH. Id quidē iam ſatis perſpicuum.

Medicamenta quomodo ducātur de potētia in actum.

Quod verò de medicamentis aiunt, quæ intrò ſumpta, noſtri caloris vi de potentia in actum excitantur promouenturque, his ne ſimile putas? EV. Quodammodò. Siquidem vel nondum adhibita nobis medicamenta, ſuam ſpeciem habent, ſibique innatas vires, ſed quas non antè in nos exerant, quàm à noſtro calore ſint irritata, quod certè opus eſt ad illorū vires experiundas. Itaque verè dixeris medicamenta de potentia operandi ad operis actionem, & quaſi ex ferijs ad opus venire, non tamen ad nouam formam tranſire. Itemque in animalium procreatione, ſemen conceptum, vteri vi ac benigno tepore ad agendum impellitur, non vt animal animaliſque formam de ſe excitet aut edat: ſed tantùm vt exuſcitata aut impulſa ipſius potentia ac facultas, deincepſque aucta, ſubiectam ſibi materiam omni præparationū genere inſtruat, vt ſubſtantiæ tandem particeps forma, extrinſecus aſſumatur, & excepta commodè aſſeruetur, ſuas deinceps omnes functiones obitura.

Gignendæ formæ, ne minimum quidem antè in materia fuiſſe, neq; potentiam quicquam eſſe formæ, neq; ad ſubſtantiæ genus referri. CAP. VI.

BRVTVS.

Argumenta quæ cōtendūt potentiam eſſe inchoatā & imperfectam quandam formam.

FRVSTRA nobis hîc laborare videris optime Eudoxe, qui quæ ſunt oculorū teſtimonio clariſſima, ratiocinatione vis & inani ac longè repetita interpretatione eludere. An non cepam ſæpenumero vidiſti, de tectis aëre libero propendentē, per ſe nullius extrarij ope, ſeſe diffundere, & herbeſcentē ex ſe viriditatē proferre? aut ouum ſolo fornacis tepore pullum excludere? Equidem & ipſe vidi frequenter, & Ariſtoteles fieri poſſe literis mandauit. Nunc omni philoſophorum authoritate poſthabita, neglectis etiam acutiſſimè excogitatis eorū rationibus, ſolius ſenſus communis bonitate, & omniū animis informata notione ductus, dic per Deum immortalē, dum iam viuere ac moueri incipit ille pullus, vnde ſuam accipit animā? vnde prodit illa? aut quis eam inducit? vbi extrarius ille tuus opifex eſt qui ouo ſuam inſculpat formā? An non hîc tuorum commentorū ſe prodit vanitas? An non luce clarius eſt, illā ex oui potentia exiſtere, vt ex eodem ouo pullū vniuerſum? quid relicta ſenſuū euidentia, abſtruſa veſtigamus? EV. Iampridem coactus es fateri, fieri iſtud nequaquā poſſe, & formā extrinſecus venire. BRV. Egóne? tibi verò iſtud ſum faſſus? nondū vt video hac in re mentem meā ſatis concepiſti. EV. Quid hoc nouæ rei? BR. Dicam, & equidem paucis. Ego enim perinde atque tu, rei cuiuſque ſpeciem in ſubſtantiæ genus refero, ſed quod fortè non donabis, ad idem etiam genus, potentiam pertinere puto: hac autem ratione moueor, quòd quum videam ſpeciem ipſam ex potentia trahi, neceſſe ſit non diuerſæ rationis ac generis illam ſtatui, ſed eſſe formæ aliquid imperfectum aut velut mutilum. Atque id quidem in ſemine cùm potentiâ tantùm ineſſe dicebatur, ocioſum delituiſſe cenſeo. Vbi verò cœpit ſuis ſe

virtutibus

virtutibus prodere, eſſeque ex efficientia manifeſtum, tum verò demùm id actu ineſſe diximus, quanquam priſtinã ſpeciem nõ mutauit: id enim tenue licet & exiguũ, eandem tamen perpetuò ſubſtantiã tenuit. Hæc mea eſt de potentiæ ſubſtantia deque formæ exortu aſſenſio, firma illa, quidem certè & ſtabilis, & à qua me nulla ratio depellet. EV. Enne temeritatis procedes, vt inter ſubſtantias potentiæ locum tribuas? BR. Temeritatis non erit, id quod veriſſimum eſt aſſerere. In ſemine quum potentia quædam eſt animalis, ipſum animal ineſſe dicimus poteſtate, quin etiam ipſum ſemen animal eſſe, poteſtate duntaxat. In ouo auis eſt, poteſtate: in glande quercus iam eſt, ſed poteſtate: in oleæ bacca, ipſa eſt olea. In huncque modũ, quæcunque ex ſemine vt è ſubiecto proficiſcũtur, in ipſo prius ineſſe potẽtiã mẽte colligimus, quàm emergãt, & oculis obuerſentur. *Alia argumenta.* Reliqua vniuerſa quæ nullo ſemine gigni tradũtur, vt metalla, vt lapides, vt ſtirpes ſeminis expertes, vt animalia è putri materia nulloque coitu nata, nõ è quouis ſine diſcrimine ſubiecto fieri palàm eſt, ſed ex eo duntaxat, in quo ſui quoddã ſeminariũ habuerint. Nõ omnis fert omnia tellus:

Hic ſegetes, illic veniunt felicius vuæ: *Georgic. 1.*
Arborei fœtus alibi, atque iniuſſa vireſcunt
Gramina. Et rurſum:
Nec verò terræ ferre omnes omnia poſſunt:
Fluminibus ſalices, craſſiſq́, paludibus alni *Georgic. 2.*
Naſcuntur: ſteriles ſaxoſis montibus orni:
Littora myrtetis lætiſſima: denique apertos
Bacchus amat colles: Aquilonem & frigora taxi.

Horum autem cauſam reddit:

Quippe ſolo natura ſubeſt. *Georgic. 2.* Hæc Virgilij placita ſunt, quæ te omnia recipere ſcio. Itaque dum poteſtate animal aut ſtirpem in ſemine ponis, neceſſe eſt fateare, delituiſſe hæc in eo, & ſuę eſſentiæ, quantumuis imperfectũ quiddã tamen omnino habuiſſe: neque, opinor, ibis inficias in iſtis ſeminariis, eius quæ ventura eſt, aliquantulũ eſſe formæ. AV. Nihil ne minimũ quidẽ: ſed habet res tota eo modo, quem Simplicius aperuit, In ſemine (inquit) ex quo gignitur vel animal vel plãta, inſitum principiũ quoddã eſt, non minùs perpetientis quàm agentis motionis, per quod procliuitatẽ quandã habet, & ampliorem quærit excipiendæ formæ. *Solutio argumentorum.* „ Hoc igitur principium potentiã appellauit & naturã in ſemen infuſam, quam ab anima longè diuerſam facit, ne fortè ſemen animatũ eſſe fateatur. „ Eſt antẽ ea natura imperfectior multò quàm anima, quippe quæ ſit ad eã accerſendam veluti præmiſſa quædã præparatio, vel ſi mauis habilitas & potẽtia: neque verò animæ quicquã eſt, neque in eã poterit vlla mutatione conuerti: neque animæ quicquã antè in ſemine fuit, quàm ipſa tota actu cœpit exiſtere: quocirca dici non poteſt ſemen animatũ. Ergo ne tibi imponat ipſa nominis ratio: quod eſſe potentia dicimus, id nequaquam eſt ſimpliciter: vt neque quod eſſe poteſt, id iam actu eſt. Semen aut hoc aut illud poteſtate eſſe ſtatuo, nec ideo tamẽ id iã actu & re ipſa eſſe dico: nec enim eſt in glande vel quercus vel eius ſpecies, nec auis in ouo, nec formæ eius quicquã vel tenuiſſimũ. nõ enim partiũ adiectione paulatim minutatimque conſummatur, ſed ſubita repentinaque mutatione vno momẽto tota ſimul in ſubiectũ concedit. PH. Audin, maximè inter ſe pugnãtes vobis eſſe ſententias, quas ſi ex anguſtis iſtis verborũ ſeptis, in latiores veluti campos deduceris, intelligi tandẽ poterit vtra ſit firmior & ab vtra ſtet veritas: quæ certè & vnica eſt & ſimplex, vt alterã ſtare, alterã cadere ſit neceſſe. BR. Meas ipſe partes facilè tutabor: ac ſi meas rationes & authoritates in mediũ proferri patieris, cúmque tuis cõtendere, intelliget, ſpero, vel potius, ac tibi etiã fortè ipſi perſuadebitur quidpiã formæ antè in ſubiecto fuiſſe, quàm illa actu ineſſet tota. *Alia argumenta.* EV. Magnã tibi gratiã habiturus ſum, ſi veris rationibus, à mea me opinione, in tuã perduxeris. Sed agè iam, aggredere. BR. Qui ſcientię habitũ habet, hoc ipſo ſciens, & eſt & dicitur: & quũ ſcientiæ & contẽplandi actio inceſſerit, actu & perfectè ſciens. Hęc dudũ conceſſeras. EV. Neque nunc palinodiã cano. BR. Sic vtique in ſemine, quàm diu cumque nondũ quicquam agere vitale poteſt, fatendũ eſt animã ſolùm ineſſe potentia. Vbi verò ſua ſe efficientia, ſuis ſe prodit operibus, actu tũ ineſſe, quaſi ſola actione & effectis, actúne an potentiã duntaxat inſit, diſcernatur. Quod ipſum Ariſtoteles breui ſententia ſic expreſſit: „ Animã naturalẽ altricemque in ſeminibus & vtero cõceptis quę ſeparari poſſunt, haberi potentiã ſtatuendũ eſt, non actu, priuſquàm (eo modo quo cõceptus qui iam ſeparantur) cibũ trahant & officio eius animæ fungantur. Principiò enim huiuſmodi omnia ſtirpis vitã viuere videntur. De anima quoque ſentiente deinceps dicendum eſt, atque etiã de rationis intelligẽtiæque participe: omnes enim potẽtiã priùs haberi quàm actu neceſſe eſt. „ *De generat. animal. lib. 2. cap 3.* Hæc declarant ſatis Ariſtotelẽ cenſuiſſe, in ſemine ſubobſcurã fuiſſe animæ portionem, quæ præ imbecillitate nondũ quicquã moliretur animalis functionis. EV. In trãſuerſum *Solutio.* perperã trahis Ariſtotelis ſententiã, qui ne per ſomniũ quidẽ, huius ſimile quicquã ſuſpicatus eſt. Quid abſurdius autẽ in philoſophia, aut magis horrendum, quàm naturaliter efficientem cauſam inſtituere, quæ feriãta tamen & ocioſa nihil prorſus agat? cauſam enim actione definimus, quæ ſi nulla erit, ne cauſa quidem eſſe poterit. BR. Quid ais? nónne in trimeſtri vel quadrimeſtri fœtu, cùm primũ is moueri ſentitur, anima vel tota ineſt, quæ vt abſolutum erit animal, cunctas illi functiones præſtabit? *In ſemine contendit quiddã ventura forma contineri.* EV. Ineſt vtique. BR. Et tamen nondum poteſt illa neque curſum ciere, neque vocem edere, neque viſione quid percipere. Quid cedò eſt cauſæ? EV. Quoniam impeditur aliunde, & quaſi vincta tenetur, quòd organa deſideret, ad ſuas actiones obeundas accommodata. BR. Eandem rationem ſi ad ſemen transferes, intelliges profectò, & in eo illam ab initio eſſe, & impe

diri tamẽ inſtrumentorũ vel penuria vel vicio, quominus quid agat, illamq́ue ablato impedimento mox in actũ erumpere. Hanc ne me putes opinationẽ confinxiſſe, authores meos tibi proferã, viros in philoſophia adeò magnos, vt eorũ te poſſit authoritas vel deterrere, vel frangere. In iiſque primùm Ariſtotelẽ, quem ſcio te plurimùm omniũ & meritò quidẽ ſuſpicere: is igitur animaliũ procreationẽ ortúmque diſcutiẽs horũ cauſam his verbis plenè explicauit: Quorũ principiorum actio eſt corporea, hæc ſine corpore eſſe non poſſe certũ eſt, verbi gratia, ambulare ſine pedibus. Itaque extrinſecùs ea vt adueniant, fieri haudquaquã poteſt: nec enim ipſa per ſe accedere poſſunt, quũ ſeparabilia non ſint. Ergo eo authore, nutricandi ſentiendíque principia ſeorſum habentur nunquã, ſed in corpore ſemper: quare eadẽ ſtatim per initia erant in ſemine, nec vnquam ſeiuncta, ſed cum eo ſimul nata. Audi verò rurſum vt Themiſtius alter mihi patronus, hæc iſta apertiùs è tenebris in perſpicuã lucẽ eruerit. Igitur (inquit) & animas in ſuum aliquod propriũ corpus (ſi ſuum animæ inſtrumentũ corpus eſt) diuertere oportebit. Dixi diuertere: imò non diuertit, ſed fabricatur architectatúrque ſibi & præparat domiciliũ, non conformatũ antè & præparatum. Cauſam deinde ſubiicit, Non enim quemadmodũ cithara dedolatur priùs & cõditur, tũ demũ adhibetur ad muſicã: ita & corpus ornatur antè inſtruitúrque, mox animę ſumendũ offertur. Quale igitur ſingulis animis corpus inſtrumentumq́ue cõueniret, item qua ratione anima illud ſibi cõfingeret, neglectũ à Timęo penitùs & retrohabitũ eſt. Audis Themiſtio nõ interpreti modò, ſed & paraphraſtæ Ariſtotelis, videri animã ab initio in corpore fuiſſe, nequedũ præparato, neque obeundis functionibus accõmodo, ſemper ſemini comitẽ animã fuiſſe, neque vt rectè dicebat Ariſtoteles, ſine corpore eã eſſe poſſe. Sed agè, eſtne vlla apud te Platonis authoritas? Erit opinor. At is eadẽ ſæpiùs inculcans, præter illã animæ procreationẽ, quam in Timæo nobis expoſuit, lib. de Legibus decimo de eadẽ hæc ſcripſit: Satis ſuperq́ue monſtratũ eſt, animã omniũ antiquiſſimã eſſe, cùm motus principium ſit. Et mox: Rectè igitur & propriè, veréque & abſolutè diximus priùs corpore animã factam fuiſſe, corpus verò poſteriùs atque ſecundo loco, quod eſt animæ ſecundum naturã dominanti ſubiectũ. Hæc Plato: quæ vt inter legendũ oculis ſæpè percurriſti, ſic nunc vehementer opto, vt in illa paulò acriùs intendas & diligenter circũſpicias, ac expendas qua de cauſa effecto corpore animã priorẽ eſſe ſtatuerit. Hæc enim quoniã eſt omnis motus initiũ (motũ à mutatione Plato ſeiungit, quòd hanc inanimorũ, illum viuentiũ eſſe velit) & quoniã omnia, etiam quæ corporis ſunt, adminiſtrat & obit, iure optimo ſibi ipſa corpus apparat, inſtruit, ornat. Quod ſi eſt, vt verè eſſe pręclariſſimi quique philoſophi authores fuẽre, cõſtat animę eſſe etiã in ipſo necdũ conformato ſemine cõcluſam teneri: quę cõtinenter ipſum minutatímque & membratim fingat, vt opere tandem abſoluto, functiones ſtirpis aut perfecti animalis, pro ſua quæque natura cunctas obeat. Ac ſi nunc daretur de illis vnum quẽlibet, ſed maximè Platonẽ rediuiuũ nobiſcũ huc vnà congredi, præter illa quæ ſunt ab eo multis in locis accuratè conſcripta, audires & alia profectò quàm plurima, quæ te non probabili modò ratione, ſed (qualis mathematicorum eſſe ſolet) etiã neceſſaria, huc te vel inuitũ agerent. Et quanquã vana erit confictio, tu tamen patere vt eum animo repræſentemus, hoc pacto te ſuo more interrogantẽ: ô Eudoxe, quandiu in ſemine & corpore informi anima continetur, an non ea conformando corpori omnẽ operam impendit? Agè, reſponde mi Eudoxe, hæc tanquã percontanti Platoni. Quòd ſi te pudet, nihil verebor illi tecum ac pro te reſpondere: nempe tum ab anima aptè conformari corpus, nónne rectè dixero? certè enim ita fatendũ eſt, tum verò ille ſubiiciet: Dum ſic effingitur corpus, necdũ vlla eſt expreſſa & diſtincta partiũ informatio, tum certè nequit anima eas exercere functiones, ad quas illæ partes comparantur. Quid? an nõ hoc quoque dabimus, cùm nec ſine pedibus inambulare, nec ſine oculis cernere poſſit? Ac ſi ita perget: Cõformato integrè corpore, & ſingulis partibus inſtructo, cùm anima iam illarũ ope cuncta vitæ ſenſusque munia exequitur, quo tandẽ pacto tum corpori ineſt anima? Actu dices, opinor, idq́ue & audacter & verè. Quũ igitur (inquiet) informi adhuc corpore, illa nõ valebat animales promere functiones, quo tum pacto inerat? An hîc obtumeſcemus? at id quidẽ turpe eſt. Quid igitur reſpondebimus? Sola nimirum poteſtate, hoc enim reſtat vnicũ. Quid tu hîc illum putas? Inſtabit vtique & quod conſequens eſt cõcludet: Animã quæ vim & poteſtatem ingenitam habebat agendi, nondũ verò quicquam agebat, ob inſtrumentorũ penuriam, id ipſum eſſe, quod nos potentiam dicimus: actum verò, animam eſſe quę liberis expeditíſque inſtrumentis opus edit. Itaque potentiam eſſe quidem animæ ipſius eſſentiam, ſed quæ otioſa tamen nondum quicquã efficiat, propterea quòd corpus ineptum adhuc ſit & inconcinnum. Quis cõtra hæc poſſit dicere? Ego certè quidem ſtatim aſſentiar. Tu verò, quid? An non idem quoque facies? Video te annuere. Quid ergo erat opus, vt tu nouum, inexplicabile & incomprehenſum potentiæ genus nobis fingeres? Iam planè conuictus es, opinor: tantumq́ue abeſt vt ab inſtituto meo ipſe deciderо, vt arctiſſimis vinculis te potiùs obſtrictum teneam, adeò vt dimouere te non poſſis. EV. Preſſiùs vrgere videris ô Brute nóſque infeſtiùs ac propè dixerim furioſiùs inſectari. Ac tu tibi quidẽ paucis & perperam intellectis philoſophorum ſententiis adductus, ante victoriã canis triumphũ: Sed moderare, obſecro, ardentes iſtos impetus, graue probrum erit ſi quid recantare cogeris. BR. Egóne? EV. Caue exultes, ſed animum mihi ſedatum patienter adhibe. Quæ tu litigioſa peruerſaque diligentia cõtendis, ex hypotheſi defluunt & ducuntur omnia, quæ ſiquidem vera & fide digna fuit, idoneè & conuenienter fortaſſe concluſiſti, animam quæ nõdum ſuas functiones obiret, poteſtatis appellatione dignandam. Sed vana & fallax eſt ſuppoſitio, quæ ſemini & nondum efformato corpori, animam ineſſe aſſumit. BR. Hanc non

ego,

1. De Anima cap. 21.

Solutio qua planè docet in ſemine nihil quicquam de ſubſtantia formæ contineri.

ego,ſed inuictiſſimi teſtes Plato,Ariſtoteles, Themiſtius tibi poſuerunt. EV. Tu me ſtatim (opi-
nor) vel teſtium grauitate,vel numero offunderes, niſi ſenſa illorum meliùs quàm tu concepiſ-
ſem. Primùm enim quod ex Platone citas teſtimonium,non de ſingulari ac de ſua cuiuſque ani-
ma,ſed de generali illa mundi, quæ totius eſt vniuerſitatis,dictum eſt,de qua quid ſentiret,paulò
pòſt plenius expreſſit,his propè verbis: Animam cuncta gubernantem & in omnibus quæ mo- „
uentur habitántem,nónne & cælum gubernare neceſſariò confitebimur?& rurſum: Vniuerſa er- „
go quæ in cælo ſunt,quæ in terra,quæ in mari, ſuis motibus anima ducit. Hîc igitur,vt paſſim in „
Timæo,mundi animam Plato ſtatuit,à medio per omne vſque ad cæli extrema ſeſe porrigere,ei-
que extrinſecùs circumfundi, cunctiſque genitis vitam conferre. Qua ſententia,an tibi videtur,
rei vniuſcuiuſque animã ſtatuiſſe antiquiorẽ prioremque recèns genito corpore? Sed de Plato-
nis dogmate,acutiùs fortaſſe & diſtinctiùs poſthac indicabitur,ſi in eum fortè ſermonem incide
mus. Iam verò quod ad Themiſtium attinet,is ſe manifeſtò detexit,palàm profeſſus animam ſta-
tim ab initio infuſam eſſe maris ſemini,tanquã indiuiduã ita diſpenſante natura comitẽ. Quam-
obrem nihil veretur aut reformidat,ſemen animatũ facere, cuius anima architectatur & extruit
ſibi domiciliũ ex idonea materie. Atque in his quidẽ quæ ex putri mucoſaque materia,nullo ſe-
mine prodeunt in lucem,animã quandam abſtractam cenſet procreatis apteque conformatis vi
tam largiri, Timæum in hoc ſequutus: his verò quæ ex ſemine deriuata fluxêre,iam à Timęo de-
ficiens,putat vniuerſalem animam nihil inſpirare,ſed ſuam cuique ſemini inſitam eſſe,quæ tem-
poris progreſſu cuncta conformans,ſuis tandem ſe detegat operibus. Hinc tu,optime Brute,eli-
cere vis,vt videtur,potentiam eſſe Themiſtio aliquid eſſentiæ animę,cùm nullus tamen eatet lo
cus,vnde id haurire aut petere poſſis. Imò verò ille ipſe Themiſtius in libris phyſicis de potentia
& priuatione diſſerens,tanquam de accidentibus diſputationẽ inſtituit longa ſatis oratione. Sed
neque Themiſtium vt fidelem idoneumque teſtem velim in hanc noſtram diſceptationẽ recipi,
quòd nutabunda & inconſtanti aſſenſione,quò fluctus impellit,nunc in Platonis, nunc in Ari-
ſtotelis ſententiam inclinare videatur. Proinde ne qua tibi poſthac hinc ſuppetat cauillationum
occaſio,iam nunc apertiſſimis ac veriſſimis rationibus contra Themiſtium tibi probabo,ne mi-
nimum quidem eſſentiæ animæ ſemini antequam animal eſſe cœpiſſet inſediſſe. Sed Ariſtotelis
tamen antè videtur explicanda ſententia,quam tu te putas perquã conuenienter ad tuam The-
miſtiique opinationem confirmandam citaſſe. Nam ſi quis altiùs ac diligentiùs Ariſtotelis men-
tem ſcrutabitur,intelliget profectò,neque in iis quæ ex putri materia, neque in aliis quæ poſito
(vt ille ait) ſemine ſurgunt,de animæ eſſentia quicquã ab initio fuiſſe, ſed totam tum primùm il-
lapſam,cùm ad illam excipiendã dignè fuit & affabrè cõſtructum corpus. Qua in re Platonis ra-
tionẽ authoritatemque recipit, quanquam de ipſa formæ origine,nec omnia probare,nec ſequi
voluit. Ariſtotelis abs re citatus locus,planè quidem innuit,animam tuam altricem tum ſentien-
tem non poſſe actu ſine corpore conſiſtere,quoniam ad corpus pertinet vtriuſque actio. Sed vt
in corpore eſſe vtrãque donemus, neque ab eo ſeparari poſſe, an tu hinc directè colliges vtram-
que iam olim neceſſariò in ſemine fuiſſe? An non aliud illis corpus ſubſterni poteſt? Poteſt opi-
nor. Atque in eum obſecro locum mihi fixiùs oculos intende,non quidem contentionis, ſed ve
ritatis inueſtigandæ ſtudio. Quid enim ait? Nã neque ipſa (principia ſcilicet nutriendi & ſentien- „
di,quorum ad corpus refertur actio) per ſe accedere poſſunt quum inſeparabilia ſint: neque cum „
corpore (craſſo ſeminis) ſemen enim excrementum alimenti mutati eſt. Vbi dicti etiam cauſam „
ſubiecit: Semen excrementum eſſe vile ac ſordidum,illa autem principia dignitate præſtãtia. BR.
Si neque cũ corpore,neque ipſa per ſe poſſunt principia nobis accedere,quis iã modus reſtat? EV.
Audi reliqua: Sed enim,inquit, omnis animæ ſiue virtus ſiue potentia, corpus aliud participare
videtur, idque magis diuinum quàm quæ elementa appellantur. Quale autem ſit diuinum hoc *Confirmatio.*
corpus,quæ deinceps eſt ſentẽtia cõmonſtrat: Ineſt in ſemine omniũ,quod facit vt fœcunda ſint „
ſemina,videlicet quod calor vocatur,idque nõ ignis,non talis aliqua facultas eſt,ſed ſpiritus,qui „
in ſemine ſpumoſoque corpore cõtinetur,& natura quæ in eo ſpiritu eſt,proportione reſpondẽs „
elemento ſtellarum. Id ergo diuinũ corpus de quo paulò antè dixerat,ſpiritus eſt,in quo tanquã „
ſede propria,calor conſtituitur ipſaque natura quam animæ ſubſtantiam putamus. Hunc ſpiritũ *Stellarum elementum.*
cui vim maximam concedit,ſimpliciter ſemen appellauit,in ſequenti proximè oratione, vbi &
reliquam craſſiorem ſeminis ſubſtantiam,corpus genituræ nuncupauit. Corpus autem (inquit) „
geniturę,in quo ſemen animalis principij contentum vnà prouenit, partim ſeparabile à corpo- „
re,partim inſeparabile. Itaque Ariſtotelem ſic interpretor,illa nutriendi & ſentiendi principia, „
cum craſſo ſeminis corpore,ſe cum ipſo geniturę corpore non accedere,quia fœdum eſt & ab-
iectum excrementum: neque ipſa per ſe influere, quia ſunt à corpore inſeparabilia, neque poſ-
ſunt extrinſecus venire,ſed cum diuino corpore ac ſpiritu inuehi. Viden' iam illa iacere tuæ im-
portunæ & contentioſæ pertinaciæ fundamenta? Aliò pergamus. PH. Pedem amabò nondum
hinc referas: ſed quænam hæc ſint tam præclara,quóve modo accipienda, apertius fac & diluci-
dius. EV. Præſtat ô Philiatre,in ſuum quæque locum ac tempus differri, quàm inchoatam ſemel
diſputationem abrumpi: finienda mihi & concludenda eſt hæc tota controuerſia,& quod etiam
pollicitus,ratione docendum,ne tantulum quidem animæ ſemini ineſſe. BR. Satis mihi iſtuc eſt
agitatum, ſatis concluſa tota diſputatio. EV. Agè verò,tu tibi rei confectæ palmam arripias: nos
quibus te proſequamur, epinicios hymnos meditabimur. Sed pro tua tamen humanitate fa-
cies,vt in hoc triũpho percunctantibus ac dubitantibus nobis,omnia detegas enucleatiùs & ſim

Si quæ ſine ſemine prouenïūt formam extrinſecus acceperunt, multo magis perfecta illa quæ ex ſemine naſcuntur.

pliciùs:hoc enim & eruditione & modeſtia tua digniſſimū eſt. BR. Sentio te gryphos quoſdā & nouas captiones meditari, equidē iſtius cōcertationis iam dudū ſatur ſum, ſed quando tamē laceſſere pergis, enarrabo ſi voles fuſiùs, quicquid habeo in animo cōprehenſum. EV. Eſſet id mihi quidē periucūdū, ſed video in his eſſe qui cōciſiùs dici mallēt. BR. Vt lubet. EV. Atque etiā inſuſurrat hic mihi, alia quàm tu opinione imbutus, vt pro ſe me tibi opponam, & quò meliùs exerceamur pro more te interrogē. O perdocte Brute, quicūque frutices aut animātia ex putri materia profilierunt, nullo ſemine, nullo patre, nullo ſatore, vndénā hæc animā accepere? BR. Dicā cū Themiſtio cælitus illā à ſumma & totius mūdi gubernatrice anima fluxiſſe, quæ qnū omoes omniū rerū formas in ſe poteſtate cōtineat, datrix formarū à plerìſque eſt appellata. EV. Perfectiora autē animantia, quæ nō niſi præcurrente ſemine in vitā venere, vnde ſuā animā hauſerūt? BR. Ex ſemine in quo & illa fuerat: hîc enim mihi placet Themiſtius. EV. Atqui tū in ſemine, tū in putri materia, prius anima ineſt poteſtate quàm actu. BR. Idē arbitror de vtroque eſſe iudiciū. EV. Vt igitur cœlitus acceſſura, in putreſcēte materia nondū ineſt forma, ſic neque in ſemine (in qun potētia eſſe dicitur) actu iā ea ſubſiſtit. Aut ſi iā in ſemine eā eſſe dicis, cur nō itidē & in putrida colluuie? Quocirca ſi non eſt huius, nec illius erit potentia, quicquā eius formæ quæ acceſſura eſt. Quin & aliud ſequitur vehementer abſurdū, imperfectis animalibus è putri illo pedore natis præſtantiorē eſſe multo, ac diuioiorē originem, qnàm longe perfectiſſimis illis, quæ vis ſeminis in vitā produxit. BR. Quid enim prohibet? AV. Quid? nónne dementiæ proximū ſit, culicis aut vermis quàm leonis, aut equi, ant elephantis, aut ſi Diis placet etiā hominis diuiniora feciſſe ortus primordia? Nō ita te inſanite puto: ſed ſi quid diuinitatis minutiora hæc ab ortu ſunt cōſeqnnta, multo, opinor, amplius his plenioribns & abſolntioribus elargieris, aut certè tantundē. BR. Hāc quæ nihil ad rē facit cōparationem omitte, quod dico ſemel intellexiſſe cōtentus. Vt Virgilius rectè quidē dixit:

Aeneid. 6. *—Semina flammæ*
Abſtruſa in venis ſilicis.— Et rurſum:
Georgic. 1. *E ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.*

Semini non ineſſe animā gradum quendam imperfectiorem.

Ita equidem ſemini ex quo quid gignēdum eſt, ipſam rei formam iam ineſſe profiteor, ipſúmque animatum rectè vocari. Quiſquam ne hoc redarguet? EV. Obmurmurant omnes qnòd ſuperiora non dilueris: iamque hic ſe mihi comparare videtur ad hoc poſtremum conuellendum, & labefactandum. Vigila Brute, ne tuam cauſam deſeras, ſic enim per me proponere geſtit. BR. Agè diſſimulator, tu ipſe depoſita perſona comious congredere, vt huius diſputationis ruinā tuis humeris ſuſtineas. EV. Agè placet, congredior: reſponde igitur breniter. Semini non ſimiliter atque perfecto animanti ineſt anima. BR. Fateor: nam huic actu ineſt, ſemini verò ſolùm poteſtate. AV. At nihilo minus quum ſemini ineſſe animam potentia dicis, tu illi ſimpliciter ipſam quoque animæ ſubſtantiam ineſſe confirmas. BR. Rem tenes. EV. Aut igitur illi tota ineſt, vti & perfecto animali, aut illius ſola quædam portio. BR. Veſani aut pertinacis eſt hominis iſthæc poſtulare. An tu hîc vllum eſſe putas qui hæc auſurus ſit, aot ſi quis fortè audebit, non ab omnibus exibilatum iri? EV. Equidem auſurum ſcio: vtrum verò ridicnlus an non futnrus ſit, res ipſa tandem oſtendet. Sed interim reſponde. BR. Quaſi verò ardunm ſit aut inenodabile: neqne enim ſemini ea ineſt animæ perfectio, quæ abſolutis iam animalibus. EV. Sequere vt cœpiſti. Totáne anima ſemini inſidet, an eius ſolùm portio qoædam minutior? BR. Ego illius portionem non dicam ioeſſe, quādoquidem nullas anima partes habet quæ ſeorſum à toto conſiſtere valeant. EV. Ergo tota illi ineſt. BR. Tota quidem, ſed imperfectiori tamen modo. EV. Sed agè, quam ita in ſemine imperfectiorē ſtatuis, an non eiuſdem cum perfectiori generis atque eſſentiæ eſſe putas? BR. Eiuſdem omnino, inferiori tamen ordine & gradu: neque enim Alexander illam antè actu formam appellat, quàm ſit perfectionem conſequuta. Potētiam tantiſper appellare ſolet dum obſcurior adhuc eſt & imperfectior. EV. Vide iam in quas anguſtias te præcipitare poſſit quiſquis tecum congredietur. BR. In quas obſecro? EV. Nempe quòd ſubſtantiæ participē formam magis ac minùs intendi ponis, & eadem ſpecie aliam formam alia præſtantiorem. BR. Fac igitur, ſi mauis, ſint illæ diuerſorum generum. EV. Si diuerſa facies illarum genera, iam mihi in portum nauis appulerit, iam tota res erit confecta, iam imprudens eò ſubieris, quod effugere tanto contendebas opere. Nam priuſquā ex ſemine perfectum euadet animal, erit vtique neceſſarium, ipſam formæ eſſentiam mutari, atque per varias ſpecies tranſire: deinde verò ſemini nihil quicquam eius formæ quæ acceſſura eſt inſediſſe, quo nihil amplius opto in hac diſputatione, id enim eſt quò aſpirabam. BR. Ergo proinde rectè videbar cenſuiſſe, illarum & ſubſtantiam & genus idem: ſed neſcio quibus me præſtigiis hinc abdnxeris. EV. In idem igitur luti volntabrum te reuolues, quo iam cœperas ſordidè conſpurcari: in quo ſi diutiùs hærebis impeditus, qno pacto illnd expedies earum ſubſtantiarum quæ ſint eiuſdem generis, alteram eſſe altera imperfectiorem? BR. Id quidem perfacile. Vide enim quid animi cogitatione informem: ſemini ineſſe quidem formæ eſſentiam: ſed humilioris cuiuſdā & imperfectioris gradus, in quo potētia ſolùm appelletur: hęc deinde cùm paulatim aſcēdēdo ad ſummū vt ita dicam, perreptauerit, tum actum quidem futurum, citra vllam tamen generis aut eſſentiæ, mutationem. EV. Intēdi igitur ac remitti ſubſtaotiam vis non ſecus ac meram qualitatem. BR. Vis ſimpliciter quod ſentio in ſinn tuo deponam? Eam eſſentiam quæ potentia eſt, non exiſtimo puram eſſe ſubſtantiam. EV. Eſt igitnr accidens. BR. Neutrnm profectò: ſed inter vtrunque mediam naturam obtinuit. EV. Nouum verò doctrinæ genus, noua philoſophandi ratio, ſumma rerum genera cunctis recepta mnltiplicare, illa ſeu promiſcua quadam miſcella confundere, ſupra hæc

genns

genus conſtituere, quod omnia ſuo velut complexu contineat, nam ſi vlla eſt ipſis inter ſe cõmunicatio, neceſſe eſt profectò commune quoddam genus ſupra illa poni, nec ea eſſe ſumma. AR. Audi preſsiùs & exquiſitiùs. Summa illa decem rerum genera, augeri ampliaríque nolim equidem: verùm ſtatuo potentiæ eſſentiam eſſe ſubſtantiam adeò infirmam ac debilem, vt ceu qualitas intentionis ac remiſsionis vices ſubire poſsit. Quemadmodum enim celebris author Auerrhois, formas elementorum medio ſubſtantiarum & qualitatum interſtitio collocauit, vt eſt antè comprehenſum: ſic mihi in pręſentia liceat gignendæ rei potentiam, quę obſcura & prætenuis quædam eſt ſubſtantia, ancipitem, & inter ſubſtantiæ participem formam intérque qualitatem medio loco ponere, vt quæ ſit qualitate quidem nobilior, ignobilior autem abſoluta ad quam feſtinat forma. EV. Ne ſic quidem contractam labem dilues, ſed alio hærebis luto: nam in primis quem teſtem produxiſti, is vanitatis plerunque arguitur, & dum falſa pro veris pronuntiat, miſerè multis impoſuit, ea veritatis ſpecie, in qua prior & ipſe hallucinatus videtur. Tu ſi quę adfers, velis quemadmodum in iudicio fieri ſolet, teſtium fide comprobari, grauiores erunt & integriores citandi. AR. Exuenda ſunt arma, ſatis eſt conflictatum: ſententiam meam qualem protuli accipito. AV. Sed forti animo perſiſte: ſi ſuffugies, quotquot adſunt te perſequentur, & ſi cõſequantur arctiùs vincient. Quidam eorum vehementer optat, vt pro eximia tua ſapientia, id vnicum reſpõdeas, num tu magis ſis homo, quàm puer hic, aut magis ſis animal quàm aſinus. BR. Prob deûm fidem! qualem hic mihi virum narras? deſcẽdat ille ipſe me interrogaturus in arenam: aut ſi id ſponte non vult, ede nomen quo illum appellem. EV. Haud agnoſceres hominẽ, etiam ſi nomen audires. BR. Illum igitur indica. EV. Curioſulus es: ſed cogita ſaltem quid ad illa reſponderi poſsit. BR. Tam ruſticè vrgenti, ne verbum quidem vllum: tua tamen gratia reſpondebo, me nihilo magis hominem eſſe, quàm puerum: fortè verò magis ſim animal quàm aſinus. Quid hi rident? EV. Refellendi eſt hæc ſpecies quædam, quum abſurdiſsima quis dicere videtur, Illa deridere, non argumentis inceſſere. BR. O ineptum riſum, cùm nihil contra iſta dicere poſsint, rideant tamen: ſe ipſos planè & ipſi rident, & aliis ridendos exhibent. EV. Eia bone vir, bilem iſtam dilue, & æquo animo accipe quod ille tuis reſponſis cõſequens nectet. Si nõ magis tu homo es quàm puer, neque puer magis quàm infans, ſequitur omnino neque tuam quàm pueri, neque pueri quàm infantis, neque infantis quàm fœtus vtero geſtati, nec huius quàm ſeminis (in quo tu animam ineſſe profiteris) vel præſtantiorem vel perfectiorem eſſe animam: ſed omnes vno eodémque perfectionis genere teneri. Nam ſi homo maioris minoríſque differentias non admittit, neque proculdubio ipſa hominis forma, quam ſubſtantiam eſſe conſtat ipſo homine digniorem. Proin ſi hominis ſemen eſſe dicis animatum, nobiſque communem animam obtinere, ea nihilo erit imperfectior quàm tua: nec ipſum ſemen minùs homo fuerit quàm tu. AR. Attamen id ego nondum hominẽ appello quod hominis functiones non obeat. EV. Neque igitur infantem, hominem eſſe dicas, quòd ea tractare non poſsit, quæ à floridæ & vegetæ ætatis homine geruntur. Si ita pergis ex officiis & muneribus rerum genera diſtinguere, fient ex neceſsitate quamplurima hominum genera: quod cùm abſurdum ſit, & extra omnem omnium opinionem, palàm ſit, te perperam in varios perfectionis ordines, ſubſtantiæ participes formas diſtribuiſſe, vt humilẽ quendam in his ordinem ſemẽ potentiæ nomine ſortiretur. Attende igitur in quas anguſtias te, tanquam in carceris barathrum coniicis, dum ardentiori vincendi ſtudio, adniteris eius quæ acceſſura eſt formæ aliquid ſemini impertiri: & dum liberalitatis ſtudio, hoſtem naturæ agis infeſtiſsimum. BR. Nulla eſt mihi prorſus horum verborum cura: ſatis enim mente complector, quî ſe tota hæc res habeat. EV. Hoc igitur exprime, vt vel nunc demum nobis conſtet, quid tibi velis. Oportet enim huic noſtræ diſputationi tandem aliquando colophonem imponi, ne incõcluſa & velut capite diminuta relinquatur. BR. Tu igitur illam vel conclude vel concîde, aut ſi id non placet, alium quicúm dimices quære. AV. Nullus opinor mortalium, tuas haſce partes velit tueri. BR. An non ipſe potes, vel perpetuo enarrationis tenore ſermonem continuare, vel ſi interrogatio magis arridet, te ipſe interrogare, viciſsimque tibi reſpõdere? EV. Si mea reſponſio tibi erit accepta, perbreui Ariſtotelis oratione, difficultas omnis eximetur ac diſcutietur. AR. Quánam iſta? AV. Subſtantiæ (inquit) quodammodo ſunt vt numeri. Nam quemadmodum ſi quid ſublatum à quopiam numero aut additum fuerit, nõ idem numerus, ſed diuerſus emergit, etiamſi minimum id fuerit, ob ídque fit vt numerus non magis minúſve numerus ſit: ſic propemodũ neque ea ſubſtantia quæ ad formam accommodatur. Hoc ſi eſt, vt rectè Ariſtoteles ſentit ac iudicat, nihil, ne vel minimum quidem, formæ eius quod gignitur eſſe potuit in materia, & illius potentia, quam anteceſsiſſe dicimus, nequaquam particeps erat formæ venturæ: ſed erat illa ceu præparatio quædam, & apparatus formæ accommodatus: Non qui formam poſsit allicere, aut vi quadam & neceſsitate de ſe promere, ſed qui patiens magis quàm efficiens, materiam alioqui rudem & rerum omnium communem inſtruat concinnámque reddat excipiendæ formæ.

Vnius ſimplicisq; formæ non eſſe plures gradus perfectionis.

Simpliciſsimam eſſe cuiuſque formæ ſubſtantiam.

8 Metaph. cap. 3.

Non potuiſſe geniti formã à parentibus fluere. Qualis & vnde ſit vera formarum origo. CAP. VII.

BRVTVS.

SISTE ſermonem, longiùs enim conficiendę rei ſtudio excurris. EV. Sic res erat obiter ſub tuo ſilentio concludenda. BR. Si me ſatis inter differendum intellexiſti, non aliud ſentio quàm

Animam non poſſe otioſam in ſemine delitеſcere.

Ariſtoteles, etſi videor interdum in abſurda quædam deuolui. Totā enim expletámque rei ſpeciem, per initia ſtatim à genitore ſemini ioditam eſſe ſtatuo, ac vbi primùm id vim contraxiſſe dicitur prolificam, eſſe tunc integram animam plenè aſſequutum, antè autem in ſemine velut otioſam latitaſſe, quam diu per obicem & repugnaculum ſuos actus obire nequibat: atque vbi procedente tempore aptans & cõcinnatis inſtrumentis, remotum eſt omne impedimentum, tum demũ res maiores & perfectiores moliri. Atque id fortè mecũ ſenſit Themiſtius. EV. Túnc iam totus reuixiſti, te collectis qui te lãguore quodã defecerãt animis? Hem quid audio? BR. Optima ſanè & longè veriſſima. EV. Veriſſima quidem, ſed his ſolis qui naturã vel extermiоare vel omnino delere cogitant.

Demonſtratio

Quid enim aliud quàm naturã tollit, qui velut reſupinã ipſam torpere vult, aut manibus in ſinuatis feriari? quaſi verò vel labore frangatur aliquãdo, vel veterno oppreſſa altiùs obdormiat. Sed ab inſtituto deſciſcere, & aliunde ſe aliò conferre, familiare ſcilicet id eſt, & optimũ viro parũ ſibi cõſtanti. Si nunc totã animã ſemini ineſſe cẽſes, cur reſpõdendo tã acriter cõtendebas, illi ineſſe duntaxat quiddã inchoatũ & imperfectũ eius formæ, quæ acceſſura erat, quod potentiæ nomine appellabas? BR. Vt tuas & horũ omniũ vires quãtæ eſſent experirer. EV. Bona verba. Perquàm id iniquũ & indignũ eſt, in abditiſſimis philoſophiæ quæſtionibus, aliud ſentire, aliud dicere. Par quidẽ eſſet, vt nos viciſſim idẽ de te periculũ faceremus. Iam igitur aperi ſimpliciter & nulla fraude, quã arbitreris eſſe tutiſſimã ſententiã. Semen ſi prolificũ eſt, idémne ſtatim ab anima cõtinebitur?

Confirmatio.

BR. Sic vtique. EV. Et quæ illud continet ac gubernat anima, taliſne eſt ac tam perfecta qualis & quàm perfecta tua? BR. De rationali anima, quæ mens eſt, nihil in præſentia definio. Cæterùm quæcunque bruta & rationis expers ſtatuitur, ſiue ſentiens ſiue nutriens, ea tanta ac talis inerat olim ſemini è quo genitus ſum, quanta & qualis nunc me moderatur. Idem quoque de ſtirpe & de bruto animanti iudico, ſiquidẽ illa non è cœnoſa quadã ſubluuie, ſed è ſemine ſuo prodiere. EV. Hac iſta ratione tu ſemen animatũ eſſe profiteris.

Semen animatum dici non poſſe.

BR. Nimirum, celebres philoſophos imitatus, non Themiſtium modò, ſed ipſum quoque Ariſtotelem & » Platonem. Quid enim Plato? Sperma (inquit in Timæo) vtpote animatũ ac reſpirans, qua parte » ſpirat, per eandem vitale effluendi deſiderium gignit, atque ita generãdi amorem nobis inſeruit. Hic quanquam ſemen animatum eſſe pronunciet, non tamen id eſſe fatebitur, nec hominem, nec equum, imò ne animal quidem. Etſi enim animalis eſſentiam ſit conſequutum, ineptum tamen eſt defungendis animantium muneribus, à quibus nomina ſunt rebus indita. EV. Quid nouæ interpretationis mihi aures corradere ſentio? BR. Ea ſi tibi hactenus eſt inaudita, eſt quòd effuſiùs læter, putam te Platonis mẽtem ex me primo hauſiſſe. EV. Verba nihil aliud quàm fundis. Tu ſi vera illa eſſe exiſtimas, cõſiſte intrepidus, & fidenti animo te ad pugnam accinge. BR. Quid igitur? vis ne rurſum tuis hæc argutiolis incеſſere? EV. Secús ne putas? BR. Nũquam hic vir vllum nugarum finem faciet: nunquam deſinet logicas & pueriles (in quibus ætatem conſumpſit) plicas implicare, adeò nihil nec pudoris nec prudentiæ grandior ætas attulit. Quid in re controuerſa ſentiam ex Platone palàm audiuit, & per ſummam tamẽ iniquitatem poſtulat, vt ego ſuæ peruicaciæ omnes impetus ſuſtineam. Sed valeat ſanè, malim ego longè victoriam illi ſine puluere cedere, & bona omniũ venia de hac arena decedere. EV. Itane ſedatus è tanto feruore? PH. Quid re mi Brute, malè habet? oportuit enim aliũde quàm ex iſta cõcertatione angi: nihil enim, quod quidem ſciam, te noſter offendit Eudoxus. BR. Non huc veneram vt tam inquietè exagitarer, neque id eſt allicere ſtudioſos, ſed è ſcholis potiùs exibilare. PH. Viſne omnia tibi donari? Philoſophica iſta diſceptatio nobis vltrò & gratis eſt ad eruditionem cõceſſa, atque illi tempus id impertitum, quod viri candidi ad animi recreationem ſibi delegerant vacuum & liberum. Dum autem alternis interrogationibus reſponſionibúſque modeſtè verum inquiritur, quid tibi iniuriæ illatum putabis, ſi fortè imbecillior es deprehẽſus? Velles, ſcio, quod tibi glorioſius eſſet, vincere, ſed hanc gloriolam contemnunt viri ſapientes. Dum enim ardua de re colloquia inter ſe conferunt, rem omnem vltrò citróque agitatis rationibus enucleant, ſimúlque ingenij ſui, in quærenda veritate, periculum faciunt, nullam è victoria laudem aucupantes. BR. Neque vllam ipſe aucupor: ſed tam longæ & tam ſpinoſæ diſputationis obrepſerat tædium. PH. Si fatigatus velis conquieſcere, ego pro te tantiſper reſpondebo. BR. Nihil minus: nimis quàm integris ſum viribus. PH. Agè igitur: hæc iſta reſpondendo nobis diſputatio concludatur. EV. Si vtile ducis optime Brute, diſputationem ad exitum perducere, eſſéque veritatem tecum mihi communiter inueſtigandã, oportet vt vel interrogationes perſequenti mihi reſpondeas ipſe, vel ego mutatis vicibus tibi: ac ſi me viceris, non vt tu mihi, ſic ego tibi infeſtus ero. BR. Audiam hoc denuò quid fortè velis. EV. Semẽ diciſne eſſe animam? BR. Malè hercle tenes quæ dixi. Semen anima nõ eſt, ſed eſt animatum, ſi id

Demonſtratio

quidem fœcundum eſt & prolificum. EV. Eſt igitur ſemini anima congenita. BR. Concedo equidem. EV. Vnicáne in toto quod emittitur ſemine, an ſua cuiuſque ſeminis particulæ? BR. Quorſum hæc, aut qualis quæſtio? EV. Quoniam ex eodem, veluti ex canino ſemine, contingit aliâs vnicum, aliâs multos naſci canes. BR. Quum vnicus, tum vnam ſemini fuiſſe animam: cùm multi, multas dicam. EV. Quid ſi contigiſſet hoc ipſum ſemen ſic totum in vnum vteri locum colligi, vt vnicus inde emergeret canis: iſne tum multas canum animas vnus contineret? BR. Hîc iam apertè certè nugaris. EV. Si te arctiùs premã, metuo ne velut expreſſus atque eliſus ſubterfugias: Sed faciendum eſt tamen, quando ſemel cœpimus. Quoties ſemen eiacularis, túne vnicam an multas fortè animas ſimul emittis? BR. Ita omnino neceſſe eſt, ſiquidem id fœcundum fuerit: tale autem mihi ſit, nec ne, nondum euentus detexit. EV. Atqui dum animam cum ſemine pariter effundis, tuam

dis,tuam inſuper retines,nónne? BR. Videtur ſanè,quî enim ſuperſtes eſſem? EV. Quid igitur illa eſt,quæ cum ſemine effluxit,aut vnde genita prodiit? BR. Ipſe videris. EV. Ea tuæ pars non eſt,ſed integra quædã eſt anima,tuæ haudquaquam abſimilis,nec ea vllo modo inferior. BR. Sic volunt. EV. Et illa tamen ex te prodiit vnà cum ſemine. BR. Id iam ſæpe antè conceſſi. EV. Ergo quemadmodum è tuo corpore ſemẽ profectum intelligimus:ſic exiſtimare oportet ſeminis animam,ex anima tua proferri, vt ex ſui ſimili generetur vtrunque. BR. Neceſſe eſt. EV. Iſtud verò qua ratione fieri poſſit,vt tua vnius anima, alias de ſe nouo quodam & inaudito procreationis genere, tam repentè,tam multas, tam crebrò multiplicet, æquum erat id quidem à te pro tuo acumine ſubtiliùs explicari. BR. Procreationis huius modum qualemcunque voles tibi fingito: neque enim eum tibi exponendũ recepi,quem me ignorare fateor,nec adeò imprudenter in huius gurgitis implicatos vertices,vnde enatare non poſſim,deſcendam. Labyrinthus ille eſt diuerticulis innumerabilibus ſectus,vt qui ſemel ingreſſus ſit,exitum inueniat nunquam. Proinde rem inexplicabilem non ſum tam temerarius, vt explicare me poſſe confidam. Sed vtut eſt,noua non eſt hæc procreatio,ſed iam ante aliquot ſecula ab antiquiſſimo philoſopho Platone obſeruata & celebrata. An tu illa nunquã legiſti,quæ Socrati Diotima mulier fatidica in ſympoſio narrat? Omnium ô Socrates,inquit,hominum prægnans & grauidum eſt corpus,prægnãs & anima. Et cùm primum ad certam ætatem peruenerimus, parere noſtra natura cupit. Si(vt inquit) prægnans eſt anima,nónne aliis prægnans eſt animis,vt & homo homine,& canis cane,& ſua vnumquodque ſpecie? Satis hæc facere debent,quibus & ſemen animatum, & animam prægnantem eſſe commemorat. EV. Vellem,hîc in te deſcenderes optime Brute,& altiori paulò ſtudio ipſam ſcrutareris veritatem: nam ſi anima ſic prægnans eſt vt interpretaris,quid ſupereſt,niſi vt te plenum animarum eſſe fateamur, quas vbi voles effundas cum ſemine? Id verò quid aliud eſt,quàm dicere immenſam in te hominum eſſe cohortem & procreationẽ,omnémque naturę vim ex hoc mundo relegare? neque enim ortus, aliud hac quidem ratione fuerit, quàm deliteſcentis & reconditæ rei repræſentatio & emerſus. Iam illud quemadmodum expedis, quòd quæ olim non fuerit, nunc fortè grauidata eſt anima tua? Cuius enim obſecro ſemine, potuit illi vterus inturgeſcere? nam ſi nihil de ſeipſo concipit,& ſi alterius eadẽ ſpecie opem & concurſum exoptat, cuiúſnam congreſſu anima tua eſt grauidata? minus fortaſſe ridiculum id in muliere fuerit,ſi quis vt corpus ſic & animam grauidatam eſſe dicat. Sed quid de infœcundis? quotum eſt certè quidem,in vnoquoque genere magnus numerus: quid de tota mulorum ſpecie? Semen enim hæc ſanè habent, ſed animatum fortè eſſe negabis. Cur ita? Animam enim ſortita ſunt,& quidem perfectã,neque ab aliis ſui generis diſſimilem. Quid obſtat igitur quominus illa ſemẽ animet? & quominus ſuo tempore prægnans ſit? nunquid execta ſunt animæ genitalia membra? An non vides quàm ſint hæc non dicam abſurda,ſed portentoſa planè,& cum rerum natura pugnantia? Et tu tibi poſthac vſque adeò turpiter impones? Tu te ſciens ac videns,ſponte in tenebras præcipitabis, vnde poſtea lucem aſpicias nunquam? BR. Ne te fruſtra maceres: Non eſt quòd vllius iſtorum vel ſolutionem vel rationẽ à me expectes. Satis ſupérque feciſſe videor, quòd meas partes celebrium virorum authoritate ſim tutatus: quos ſcio neque temeritate, neque ignorantia talia protuliſſe. EV. Heu quàm dubiè in ſimplici & obſcuro verbo,ſpem omnem collocaſti. Quũ Plato aut magnorum aliquis philoſophorum,ſemen animatum eſſe pronuntiat,ſubaudienda tibi mox eſt potentia. Vt enim ſemen potentia eſt animal,ſic & ipſum potentia animã gerit. Tu verò Themiſtio iuratus,ais ſemen actu eſſe animatum,animámque ſibi ipſam architectari & parare domiciliũ. Sed & illud à ſcopo longiſſimè abeſt,quod ex Platone huc contorques. Qui enim animã prægnantẽ eſſe dixit,non aliis animis grauem (vt ita dicam) vterum ipſam habere voluit, ſed (vt proximè ſequentia declarant) amore & deſiderio immortalitatis grauidam eſſe. Nam rurſum ait in Timæo, brutę huic,& quam huc & illuc ſuæ cieant appetitiones, animę inſitũ eſſe generandi amorẽ,hócque nomine grauidã dici,quòd generandi eſt auida. Quinetiam eò loci & pudendum virile cui vis illa inſita ſit,generandi valde appetens,& naturã etiam muliebrem,animal quoddã eſſe cenſet,inobediens illud atque imperioſum,& quod ratione contempta, furioſarũ libidinũ impetu, ſibi cuncta ſubiicere conatur. Ergo quũ tua anima iam potens facta eſt generandi, grauida nimirum tum dicitur: quũ verò ſic afficeris,vt totus penè turgeas,& cùm tua illa appetitrix anima, toto niſu ad generandũ ruit,amore velut inſana,ipſa tũ parturit. Hæc ex Platone tibi haurienda erant,non craſſa illa & abſurda quam proponebas interpretatio. BR. Quid verò ſi Ariſtoteles,quã protuli interpretationẽ cõprobat? Is enim genitũ animal, ex ſemine deriuari ponit, ſemen verò ipſum ex genitore perinde ac ſi quæ in genito eſt anima, iã olim antè in ſemine fuerit, fueritque ſemen animatũ,anima à parente profecta. In hanc enim ſententiã ſcripſit τῶν μετὰ τὰ φυσικά. 7. Materia alia talis eſt,vt à ſe ipſa moueatur, compluta nanque moueri quidem à ſeipſis poſſunt. Alia talis non eſt,quia quædam ſunt,quorum materia talis eſt, vt ſic moueri nõ poſſit,niſi ab alio: idcirco alia (nempe hæc poſteriora) non erunt, neque ortum habebunt, ſine eo qui artem habet: alia (ſcilicet priora) erunt,generabunturque ſine artifice, quia ſeipſis & ſuopte impetu naturalĩ. deinde ſubiungit: Semen perinde atque artifex facit,habet enim potentia ipſam formã. Rurſum alibi: In quibuſdam luce clarius extat,id quod generat tale quidẽ eſſe,quale eſt id quod ab ipſo producitur,non quidẽ numero,ſed ſpecie idem atque vnum,vt in iis quę natura fiunt conſtat: homo nanque hominẽ, & equus equũ generat. Colligimus ex his omnibus quid ſequatur: Semẽ, quia à ſe ipſo ſuóque impetu naturali mouetur, animal fieri ſine artificis manu. Proinde totũ animal,

Prægnantem eſſe animam quomodo Plato intellexit.

ca 9. fol. 229 Pag. 2. circa medium.

De animantium & ſtirpium procreatione quid Ariſt. ſtatuerit.

7. Metaphy. cap. 8.

eiúſque formam à ſolo ſemine prodiiſſe, nullius extrarij opificis labore. Rurſum ſi ſemen habet potentia ipſam formam, ſequitur vt formæ eſſentiam (licet impeditam) contineat. Item ſi homo per ſemen hominem generat, illius quoque formam inducit, atque ita oportuit parentem ſemini animam inieciſſe quam ipſam deinde genito conferret. Ac ſi preſſiùs exactiúſque in Ariſtotelis ſententiam inquirere voles, referam quod eſt ab eo ſcriptum libro ſecundo de animaliũ procreatione: vbi multis rationibus vltro citróque reciprocatis hũc in modum perarduam quæſtionem diluit.

Cap. 1.

Fieri autem poteſt vt hoc ab hoc moueatur, & hoc ab hoc: ſintque perinde atque miracula illa quę ſua ſponte mouentur. Partes enim habent vim quodammodo etiam quum quieſcunt. Quarum primam vbi extrinſecos aliquid mouerit, vim agendi ſtatim proxima cõſequitur. Vt igitur in iis quæ moueri ſua ſponte miramur, quodammodo illud mouet quod nihil nunc tangit, ſed antè tetigit: ſic id à quo ſemen, aut quod ſemen effecit, mouet quũ aliquid tetigerit, quanquam non adhuc tangit. Eſt tamen quodammodo eius qui nunc ineſt motus efficiens, vt ædificatio ædium. Igitur aliquid eſſe quod efficiat, ſed non ita vt hoc aut illud, neque ita ineſſe vt ſit primum illud agens, apertum iam eſt. Quemadmodum autem vnumquodque fiat, accipiendũ hinc eſt, hoc initio: Omnia quæcunque aut natura efficiuntur aut arte, ab eo quod actu eſt fiunt, ex eo quod potentia tale eſt. Semen igitur tale eſt, motúmque habet & principium tale, vt motu peracto pars exiſtat quæque, eadémque ſit animata. Et mox: Ratio qua iam caro aut os eſt, à motu efficitur, proficiſcente ab eo quod genuit, quódque actu eſt id, quod potentia eſt id ex quo gignitur. Ars principium formáque eius quod efficitur eſt, ſed in alio: motus autem naturæ in ipſo eſt, ab altera profectus natura, quæ actu obtinet formam. Hactenus Ariſtoteles, qui res ſic procreari apertè oſtendit, vt ſemini ſuam omnẽ vim, ipſumque generandi principium inſit, quo deinde principio, tametſi pater abſit, ſemen generat tamen, filiúmque procreat. An non id tibi ſentire videtur Ariſtoteles? EV. Maximè. BR. Hoc verò, quod in ſemine latet principium, cùm ſeprimùm detexerit, actus vtique fiet, & naſcentis anima: quod indicio eſt id ipſum animæ eſſentiam habere. Sed & in omnibus rebus principium & conſummatio, nónne eadem ſunt eſſentia? EV. Erras & quidem toto cœlo, ſi hoc principium in ſubſtãtiæ participem formam adoleſcere putas, neque enim id eſt ceu quædam inchoatio formæ acceſſuræ, ſed vt antè dixi, vis quædam & potentia in ſemine, per quam id ſe adornat ipſum, inſtruítque rebus ad excipiendam formam commodis. BR. Sed patere obſecro, vt ego te ſigillatim quędam interrogem. EV. Placet. BR. Quiſquis alium de ſe geniturus eſt, nihil illi amplius conferre videtur, quàm ſemen. Atqui in hoc ſemine, ſolam potentiam haberi commemoras, quæ facultas quædam ſit duntaxat præparatoria. An nõ ita habet? EV. Ita planè. BR. Quid ſequitur? vt taceam: concluſio enim ſatis loquitur ipſa, quicquid fœcundum ſemen emiſit, potentiam illam duntaxat emiſiſſe, non etiam genitæ rei formam. EV. Neceſſe eſt omnino. BR. Itáne? Quomodo igitur defendes, quod inquit Ariſtoteles, quicquid fit, ab eo quod actu eſt fieri, niſi ſemini ipſam actus eſſentiã tribuas? EV. Quidni? BR. Tritici granum è terræ ſucco intumeſcens, & mediocriter incaleſcens, aliud de ſe triticum profert, tametſi nullum adſtet triticum actu. EV. Verum. BR. In animantium genere, ſi fortè marem contingat emiſſo fœcundo ſemine in vterum item fœcundum, è viuis excedere, aget tamen ipſum per ſe ſemen, & animans nihilo minùs quàm ſi ille in viuis eſſet, procreabit. EV. Videtur planè. BR. Dum fornacis tepore ex ouo pullus excluditur, vbi tum gallum eſſe dicas è cuius ſemine natum eſt ouum? EV. Nuſquam fortaſſis, ſed iam pridem extinctus. BR. Et rei gignẽdæ aliquid impartiri poſſit, quod nec vſquam nec quicquam ſit? EV. Nihil omnino. BR. Neque igitur quod de vita migrauit, nec comparet, formam vllam, quum nullam ipſum habeat, rei quæ gignitur largiri poſſit. EV. Neceſſe eſt. BR. Id verò ſi olim dum viueret, ſemini formæ eſſentiam non immiſit, ſed potentiam tantùm quæ qualitas ſit, quî fiet vt ipſa forma actúſque poſtea accedat? aut vndénam aduolabit? quis illam introducet? niſi illam putas erui poſſe de potentia. Quod ſi eſt, vides quid conſequi neceſſe ſit, eam in ſemine ab ipſo ſtatim exordio fuiſſe, ſed priùs velut in tenebras merſam, tum demum collecto robore emerſiſſe, & ſua ſe efficientia in lucem promouiſſe. Quæro enim per deos immortales, illam cuius nihil putas ſemini priùs inſediſſe, quis ita repentè totam velut inſpirauit?

Solutio quæ explicat formarum ſubſtantialiũ veram originẽ, ex Ariſtotele. Lib. 12. cap. 3. Nec materiã, nec formam generari.

EV. Sol, inquit Ariſtoteles, & id quod eſt omnium primum, omnia mouens. BR. Quænam aut vnde recondita iſta philoſophia? EV. Ne mirare. Sed Ariſtotelem ſcito tibi totum eſſe diligenter & accuratè legendum, pertractandum, excutiendum, ſi quidem illius ſententiam plenè velis & ritè conſequi: neque enim vno ſe loco totum ac ſimpliciter aperuit, neque in re lubrica & præcipiti conceptionem animi ſui, calumniis aut reprehenſionibus obnoxiam eſſe voluit. BR. Profer igitur in medium ſi quid habes ad hanc rem momenti. EV. Accipe id primum quod ἐν τοῖς τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ ſcriptum reliquit his ferè verbis, Poſt hæc ſciri conuenit neque materiam neque formam generari: id autem dico de ſummis. Omnis enim mutatio alicuius eſt, & ab aliquo, & in aliquid: ab aliquo quidem primum mouente: alicuius nempe materiæ: in aliquid, ipſam vti que ſpeciem. In infinitum igitur abibit, ſi non ſolùm æs ſit rotundum, ſed ipſum etiam rotundum (id eſt ipſa rotunditas) aut ipſum æs, ſtetur igitur neceſſe eſt. Deinde ſciendum ſubſtantiam quamque generari ab alia, quæ eodem cum ipſa nomine appelletur. Vidén Ariſtotelem palàm dicere, neque rei ſpeciem neque materiam procreationis aut ortus vllam ſubire rationem? Si enim genita putetur, & è ſubiecto quodam ſic prodiiſſe, vt cùm eius nõnihil retinuerit, quod ad integritatem deeſt, aliunde ipſa conquiſierit, è multis iam illa, vt cæteræ res naturales, conſtabit, neque ſimplex & vnius modi tota erit, verùm ex partibus compoſita ſe ſimplicioribus & antiquioribus.

Æs & ipſum æs, rotunditas & ipſa rotunditas, quæque ſubſtantia & ipſa ſubſtantia multum inter ſe differunt.

Sed

Sed & illarum partium, ſi quem ortum item eſſe putabis, in infinitum res abitura eſt, neque vllam vnquam exitum inueniet diſquiſitio: quod quoniam Ariſtoteles 10 primis refugit & horret, eandem propemodum ſententiam compluribus locis inculcat. Dico autem æs rotundum facere, non eſſe idem atque rotundam & ſphæricam formam, ſed aliud quidpiam, nempe hniuſmodi formam alij imprimere. Si enim facit, ex alio quodam facit: hoc enim ponebatnr, vt æream ſphæram facere. Id enim ita dicitur, vt ex boc illud fiat, ex ære, ſphæra. Ergo ſi facit etiam illud ipſum, clarum eſt profectò, eadem facturum ratione, ita in infinitum abibunt procreationes. Patet igitur neque ſpeciem (aut ſi qnod eſt aliud, eius quæ eſt in corpore formæ, nomen) generari, neque vllam eſſe eius procreationem, neque in boc poſitam eſſe ipſins ſubſtantiam. Et mox: Patet igitur ex hiſce quæ dicta ſunt, id quidem non fieri quod vt forma aut vt ſubſtantia dicitur, ſed eum tantum concurſum qui ad ipſam refertur. His qnanquam Ariſtoteles rei cuiuſque ſpeciem, neque gigni neque fieri contendit, banc tamen rebus immitti non negabit: idque vel à cœlo, vel à ſempiterno illo & primo rerum omnium motore. Sic enim ait, Homo generat hominem atque ſol. & rurſum: Hominem quoqne generat bomo, præter bæc autem id quod eſt omnium primum omnia monens. BRVTVS. Finem bis facito. Satis enim multa citaſſe videris: explica nunc ſingula. Si conſentaneum eſt, vnamquamque ſubſtaotiam ab eiuſdem nominis & rationis ſubſtantia geoerari, velut bominem ab homine, equum ab equo, fruticem à frutice: nónne par eſt formam quoque à forma, & à materia materiam effici? & quæcunque in equo ſunt, ab equo genitore deriuari? Si enim ille qnem progenitorem fateris equus, neque materiam neque formam eius quem gignit, facit: quid illi ad ortum confert? EVDOXVS. Concurſum, inquit, facit. Dum enim vim ſuam ſemini indidit, quæ id concinnè præparatum & ad formam recipiendam aptum redderet, ſimul effecit vt illi forma conciliaretur, & in ſubiectum ita præparatum incurreret: qui incurſus & formæ cum ſubiecta materia concentus, quoniam eſt ipſa rei conſtitutio & ortus, quiſquis hanc efficit ſocietatem & connexum, is vtique procreationem facit. Quod ipſum ſic pleniùs Ariſtoteles pateſecit: Id quod generat, ſatis magna certè eſt cauſa vt in materia ſit ipſa ſpecies. Iterum & alio loco: Demonſtratum autem eſt in alijs declaratúmve, neminem facere generaréque formam, ſed id efficitur, atque fit quod ex iis cōſtat. Vt ergo diſputationem hanc ſemel concludam: Quicquid fit, ex ſubiecto in quo potentia ineſt, effici aſſero ab eo quod actu iam eſt & verè ſubſiſtit, non quòd efficiens illi actum formámque impertiat, ſed quòd cum ſemine potentiam conferat, quæ ſuoptè impetu ad perfectionem adoleſcens idonea ſit ſubiecti præparatio, quæ ſpeciem extrinſecùs deinde excipiat, vel alliciat in materiam in eáque conſeruet. Proinde quiſquis dat potentiam, qua hæc velut in vnum comitantur congrediantúrque, ille iure optimo procreationis cauſa cenſeri debet. BR. Quos nobis declinationes comminiſcitur? PH. Quò te protipis, optime Brute? BR. Sine à vobis tantiſper abſim, dum ſe mens à caliginoſa iſta vertigine recollegerit, quò clariùs & actiùs videat quid ſit in re controuerſa ſimul & obſcura, veriſimillimum. PH. Ne quam temporis iacturam ſub inutili ſilentio faciamus, liceat mihi diſputationem hanc in epilogum colligere, dum noſter Brutus vngues ſuos corrodens, in opaco illo virentíque loco ſolus obambulat. EV. Vt voles. PH. Rerum omnium quas parens natura progennit, conſtitutio prima è ſubſtrata materia & ſpecie fieri intelligitur: è quibus cùm longè maximè præſtat ſpecies, naturæ nomine multò ſæpius quàm materies appellatur. Vt autem quod genitum ſit, ſtabile nibil aut permanens cernimus, ſed occidere aliquando & euaneſcere: ſic ea ſpecies per quam res vigebat, non potuit perpetuò materiæ inhærere. Immigrauit illa quōdam, idque repentè admodum, & vno temporis puncto, quem illius ortum appellamus: emigrabit item aliquando, & quidem vno etiam momento, iſque erit illius interitus: ſed priuſquàm illuc appelleret, ornatum qnendam & præparationem materię deſiderabat, per quam & ſine qua eò appellere non poſſet. Hæc præparatio potentia dicitur, quæ non qnidem portio, non minimum quicquam eſt aduentantis formæ, ſed, vt dixi, illam tantùm præcurrens inſtructio. Quiſquis rem aliquam genuit, potentiam hanc contuliſſe putatur: aliâs per ſe & ſolitariam, aliâs cum ſemine aut quodam ſeminario illi reſpondente. Itaque cùm multiplex illa ſit & varia corporis præparatio, tum ex quatuor illis rerum initiis haudquaquam corruptis, ſed minutiſſimè & ex toto inter ſe confuſis reddita temperatio, tum conciona corporis conformatio, & partium apta ſecum coniunctio, tum verò ingenitri ſpiritus omnis commoderatio: totus bic potentiarum ordo, à facultate & vi ſeminis, & ab eo qui ſemen iecit dependet. Vbi verò iam omnis ad plenum abſoluta eſt præparatio, quo tempore conſummatam potentiam dicimus, tum extrinſecùs accedit ipſa ſpecies, naturali quadam & quaſi dicas ioenitabili neceſſitate. Ea ſimplex eſt quidem omnino, nullam ex ſubiectorum formis compoſitionem ſortita, ſed quæ multa tamen pro variis quas habeat facultatibus gerere & moliri poſſit. Qui ſenſibus omnia metiuntur proximamque cauſam duntaxat animaduertunt, illam de materię potentia educi exuſcitarique conteodunt: quæ ſententia multis eſt & efficacibus argumentis proſciſſa. Non enim efficiens ac genitor, dum per ſe, aut ſeminis ſeminariive interuentu, aliud qniddam ſui nominis ac generis gignit, illius ſpeciem vel facit vel immittit: ſed is bnius vnius concurſus cauſa eſt, vt nempe in materia ſit ſpecies. Atque id eſt quod geniti cauſa eſſe, ipſumque genuiſſe perbibetnr: ſed eſt certè ſupra illum, ſublimior & præſtantior opifex, extrinſecùs formam ceu quodam afflatu inſpirans. EVDOXVS. Pulchrè tu & memoriter

omnia

τῶν μετὰ τὰ φυσ. 3.

Epilogus totius ſuperioris diſputationis.

omnia, nulla tẽporis iactura. PH. Supereſt igitur vt ſi extrinſecùs, vnde ipſam prodiiſſe putes, exponas. EV. Id iam nunc plenè, vbi ad nos redierit Brutus: ſed quem cedò hominem mihi, quicum committerer, dediſti? PH. Qualem verò ipſum arbitrare? EV. Diſpeream ſi vnquã aliàs in virum inciderim, qui mihi plus negonj faceſſiuerit. Tenet ille mordicùs ſuam opinationem, meditata omnia multumque ac diu in omnem partem agitata. Verſutus iuxtà atque acutus, vt ſi quid vel falſum probare velit, ſubtiliter tamen id & probabiliter faciat, neque verò vllo rubore vnquam ſuffunditur, vt quæ ad acrem diſputationem Plato deſiderat, ea præ ſe ferat omnia, ſcientiam, prudentiam & audaciam. PH. Magnam is certè diligentiam impendit, euoluendis non tantùm veterum, ſed & huius ſeculi, ſi quorum aliqua celebritate nomen percrebuit, philoſophorum monumentis: hos adiit, audiuit, coluit, ſaltem quos tali honore dignos comperit, bona orbis parte hac vna de cauſa peragrata. Nunc verò, his vinculis ſic videtur impeditus & obſtrictus, vix vt illi ſeſe explicandi ſpes vlla relicta ſit. EV. St, St. Lupus eſt in fabula. BR. Egóne abiecta ſcientia quam teneo certiſſimam, fallaces atque incertas aliorum opiniones conſecter aut aucuper? Ego meã cauſam vno momento victus deſeram? ego quæ tot vigiliis, tot ſudoribus didici, ad extremum vno omnia verbo improbabo? ego tot ac tantos authores, tot iam annos inter ſe conſentientes, iſtiúſne vnius authoritate adduci potero vt contemnam, vt craſſæ ignorationis inſimulem? Patiarne mihi illud ex animo excuti, quod tot annorum approbatione iam confirmatum eſt, formam de materiæ potentia in lucem proferri, vt contrarium planè nunc demum velut nouus tyro docear ipſam extrinſecùs in materiam illabi? Durum id profectò, durum de ſententia decedere, de authoritate deiici. Sed quoniam rerum naturalium veritas in occulto latet, & natura veritatem in profundo (vt ait Democritus) penitus abſtruſit, hanc inquirere, inueſtigare, rimari conuenit: id enim cum maiori æquitate & modeſtia coniunctum, quàm ſententiam quam temerè adamauerim peruicaciter defendere. Et harum quidem, de quibus eſt inter nos controuerſia, opinionum vtra vera ſit, ſolus opinor nouit Deus: neque nos quid verum, ſed quid ſit veriſimillimũ inueſtigamus. Vtrinque fautores ſunt & cauſarum patrocinia. Sed, vt hoc verè & ingenuè fatear, mollior eſt & infirmior mea opinio, proindeque rationibus preſſa cedit. Experiar itaque quãto ſit aduerſarij firmior, & è quibus locis illa ſibi fidem veritatis adſtruat, quàm clara, quàm liquida faciat omnia. Iam ad vos redeo viri optimi. EV. Video: ſed taliſne cedò, qualis abiiſti? BR. Qui ſim vix ipſe ſcio, adeò mihi dubius animi videor, & in lubrico poſitus. Proinde age, ſi quid afferre poteſt tua induſtria, in quo tanquam in portu, ab iſta huc & illuc impellentium opinionum iactatione, mẽs conquieſcat, ne pigeat tantulum laboris ſuſcipere. Scio equidem opinionibus omnia teneri, deſperatam eſſe cognitionem certi, id tamen ſequi luber quodcũque veriſimile videatur: quocirca expecto quem exitum iſta diſputatio ſit inuentura. Quid igitur illa ſunt, cedò, dudum ex Ariſtotelis fontibus deriuata? Homo generat hominem, atque ſol: Homo generat hominẽ: præter hoc autem, id quod eſt omnium primum omnia mouens. Iucunda eſt quidem illorum mihi recordatio quæ ſæpe certè me legere memini: ſed vt nunc video, oſcitanti & non ſatis intento animo. Tu verò quam habes interpretationẽ? nunquid hominis alia eſt efficiens cauſa quàm homo? aut equi alia quàm equus? EV. Nequaquam omnino. Verùm nequis craſſiùs putaret, eum qui vel hominẽ vel equum progenuit, quæcunque illius ſunt vnà procreaſſe, caducę mortaliſque naturæ limites hîc prætergreſſus Ariſtoteles, duplicem rerum authorem opificemque conſtituit: alterum compoſiti totius ceu hominis hominem, alterum ſolius formæ conditorem, quem ſempiternum & immortalem eſſe profitetur. Hîc ruſum ſe bifariam ſecat. Vbi rerum cauſas phyſica ratione ſcrutatur, ſpecies rebus immitti putat ab illa quinta natura, quam Solis nomine exprimens, cœleſtiũ omnium corporum cõuerſiones immutabiléſque curſus comprehendit: Quum verò quæ ſupra naturam ſunt ſubtili contemplatione rimatur, rerum omnium opificem deum, ſolũtámque mundi mentem Platonis æmulatione cauſam eſſe decernit. BR. Multa ſanè congeris quæ valdè exoptem te hîc apertiùs docere, ac primùm vbi & quomodo, Ariſtoteles naturalem formarum originem cœleſtẽ putauerit: ita repentè me veluti quædã vertigo corripuit, præ auditionis nouitate.

Plenior interpretatio Ariſtotelis de rerũ & formarum origine.

Rerum omnium formas primasq́; ſubſtantias de cœlo duci, ex Ariſtotele. CAP. VIII.

EVDOXVS.

Vt omnia quæ hic mundus cõtinet regantur a cœlo.

DICAM paucis, & in Ariſtotelis ſententia verſabor, ſi modò facilem mihi præbebis audientiã. Res quæque naturalis ex principiis duobus cõſtituitur: ex materia & ſpecie. At ſi illius procreationem ſpectabis, tertium his accedet principium, quod efficiens & ortus cauſa nominetur, quam naturalem contemplationem inſtituens, cœlum eſſe tradidit. Vt enim omnium motuum primus eſt, qui ad locum eſt, ex quo reliqui omnes ceu poſteriores defluũt, procreatio, alteratio (hoc enim verbum cùm neceſſarium ſit & aptum, terendo vſitatum facere oportet) accretio, interitus: ſic illud corpus quod iugi perennique itione, & irrequieto ambitu circumagitur, omniũ quæ gignuntur corporum cauſam eſſe conuenit. Ac probatum eſt quidem infinitis ſeculorum ætatibus, Solem vertigine aſſidua cõficientem viciſſitudines anniuerſarias, ſuo ad nos acceſſu aut receſſu & rerum ortus promouere, & occaſus obitúſque efficere: quem in modum cœleſtis illa mundanaque connexio, Ariſtoteli cauſa ſtatuitur eorum, quæ & gignuntur & intereunt. Neceſſe eſt, inquit, totum hunc, qui terram ambit, mundum cum ſuperis conuerſionibus ſic continuatum

tum eſſe, vt omnis eius virtus inde gubernetur: nam vode omnibus eſt motus principium, prima „ illa debet haberi cauſa. Prætereà autem, hæc ſempiterna eſt, neque loco definitum habet fioem, „ ſed in fine ſemper. Mox docens ab elementis materiam, à cœlo ſpeciem geoito conferri, hæc adnectit: Itaque rerum quę in ipſo eueniunt cauſas, quod quidem ad materię genus pertinet, ignem „ & terram & bis cognata corpora exiſtimari conuenit: boc enim modo appellamus id quod ſubiicitur, & quod aliquid fert: id autem quod ita cauſa ſit vt motus ſit principium, ad eorum vim re- „ ferri debet, quæ ſemper mouentur. In hanc quoque ſentẽtiam cùm aliis paſſim in locis, tum libro „ de mnodo, cœlum appellat elemẽtum, à quatuor illis notis longè diuerſum, oeque interitui obnoxium, ſed plaoè diuinum & immortale. Cæterùm duplex cùm ſit in cœlis ciscumactus & cooerſio, mundana illa incitatiſſima, quæ viginti quatuor horarum ſpacio completur, & ea qua ſubiecti ſeptem orbes verſantur retro, coottario atque ſummum cœlnm motu: prior illa vnius modi ſemper, coſtantiqne & immutabili ordine progrediens, ortus & interitus (quæ cõtrarię res ſunt) caoſa eſſe nõ poſſit. Poſterior verò per ſigniferũ orbem obliquum, errantes ſtellas circumagens, dum illas in aquilonem adducit, rerum facit exortus: dnm abducit in anſtrum, interitus. Atque vt earum acceſſus receſſusq́ue, contiouata ſerie, nec vnquam ne ad momentum quidem mutatis vicibus ſeſe excipiunt: ſic ortus obitusq́ue rerum ſemper erunt conſtantiſſimi, oeque vllo vnquam tempore deficieot. Itaque appetente vere, cùm ad nos illorũ vis reuiſit, multas rerum nouationes animadoerti mus, emergere pleraque omnia ac exhilarari: & quia vere calor redit omnibus, fœta eſſe ac ſucci plena omnia: herbas, fruges, arbuſta, flores, gemmáſque trudere, & foliorum viriditate veſtiri: animalia amoris ſtimulis incitari, ea quidem ratiooe quam Poëta cecinit:

Cœlum elementum Ariſtot.

Ver adeò frondi nemorum, ver vtile ſyluis:
Vere tument terra, & genitalia ſemina poſcunt.
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit, magno commiſtus corpore fœtus.
Auia tunc reſonant auibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus.

Georgic. 2.

Cenſetur idcirco ver omnium temporum eſſe ſaluberrimum, gignendis, augeodis, ſeruandiſque rebus vnum omnium maximè opportuoum. Contrà anno Solis receſſu ſeoeſcente, plurima occidere, omniũ certè vires emarceſcẽte calore frangi, hinc autumnum haberi perniciosum. Atqoe hæc quidẽ ſol aooua viciſſitudine deſignat. Errantes verò ſtellæ per orbem ſigniferum, cõtrà quàm à ſupremo illo cœlo ducũtur in contrariũ curſus retorquentes varia radiorum permixtione, multo maiora: adeò vt præſtantiſſimorum philoſophorum monumentis proditum ſit, eam poſſe cœli cõſtitutionem incidere (qualem etiam quondã ſuiſſe tradunt) quę tum homines, tum equos, tum perfectorum aoimantium geous omne, ex ipſis elementis tanquam ex coniunctiſſima aut proxima materia (ſic mihi appellare liceat quã Gręci προσεχεστάτην dicerent) generet, quemadmodum & imperfectiora quædam, vt mures, vt ranas, vt locuſtas ſæpe ſua ſpoote inde naſci videmus. Negari non poteſt maxima eſſe quæ cœlum cùm motu tum lumine, tanquam ſuæ facultatis vehiculo, in hæc inferiora demittit. Et quiſquam poſthac dicere audebit, elementa vniuerſam ſubſtantiam rebus gignendis conferre? ac cœlum, ſine quo ne elementorum quidem vlla ſit efficientia, ocioſum atque iners, & veluti feriatum faciet? Itáne fruſtra conditum videtur? Itáne nullus vſus illuſtriſſimi huius & puriſſimi corporum cœleſtium ſplendoris? inutilis iſte vndequaque abſolutiſſimus ornatus? iſta tam admirabilis ab omni æternitate motuum ordinúmque conſtantia? At longiùs abeſt, quàm vt ad nos eius vis pertinere poſſit. Egregiũ ſanè & tali ſapientia dignum commentum. Tu ſi vel pictum philoſophum voquam vidiſſes, iſtuc diceres? Quî magnum cẽſeri debet id ætheris & aëris ioteruallũ, quod Ptolemæi demõſtratiooibus confirmatũ eſt, partem noo eſſe totius mundi milleſimam? Si mundus qui vno omnia complexu coërcet, ab ornatu nomen inuenit, & ſi is vnum corpus eſt in quo videntur omnes aptæ & colligatæ inter ſe partes, neceſſe eſt profectò, vnam eſſe totius naturæ continuatam vim, quæ tota mundo coofuſa, res omnes complexa teneat, omniáque ſic connectat, vt in terris cœleſtia conſiſtaot dignitate cœleſti, & vt (quod ait Ariſtoteles) mundus bic ioferior ſuperis coouerſiooibus contiouatus ſit, & vis illa cœleſtis io totum diffuſa mundum, in abditiſſimos vſque terræ receſſus penetret ſubeatque denſiſſima quæque & ſolidiſſima corpora. BR. Satis perſpectum habeo caloris, frigoris, imbriũ, ſiccitatis vices, reliquas item aëris tempeſtates à cœleſtiũ corporum viribus dependêre: at ipſas etiã rerum ſubſtantias atque formas, vnde Ariſtotelem comprobaſſe conſtat? non enim id tu admodum luculenter aut efficaciter conficis. Sed ne lites amare aut fouere videar, equidem talpas, vermes, ranas, & ſi quę ſunt alia huius aut imperfectioris generis, nullo ſemine prognata, tecũ ſentio ex elementorum materie cœleſtis ſpiritus vi, & io vitam veniſſe, & in ea permanere. Sed quæ è ſemine emergunt, aut quæ ex alio ſui generis naſci cootuemur, horum vitalem vim à cœlo vſque deducere, perpauci, ſcio, tibi concedent: ídque eo minus quòd hominem, equum, leonem, quouis tum anni tempore, tum cœli ſtatu oriri, animari, atque formari, quotidiana experimenta commonſtrent. EV. Si diligentiùs expenſis rebus cum bona ratione cõſilium capies, intelliges vtique in omoibus parem eſſe argumeototum vim & neceſſitatem. Quibus accidit quod in vniuerſum ſic cooclusit Ariſtoteles: Omnis eius virtus inde gubernatur. Ergo quæ ab intimis abditiſſimiſque terræ viſceribus proferuntur eruuntúrque tum metalla, tum lapidum ſtirpiúmque genera, conuenienter

Non ſolum aëris mutationes à cœlo eſſe.

Quæcunque animalia & ſtirpes ſine ſemine proueniunt, à cœlo generari.

conuenienter & appoſitè præparato ſolo, ſuæ formæ eſſentiam è cœlo hauriunt. Serpentes, locuſtas, vermes, muſcas, mures, veſpertiliones, talpas, & id genus alia quæcunque fateberis ſponte ſua, nullo ſemine, de putri materia, de cœnoſa colluuie exoriri, ortaque ſpirare, & moueri, Ariſtoteles ad eundem modum author eſt, vim illam animalem ac ſpirabilem, quæ per omnem naturā fuſa eſt, è cœlis ducere, quo loco inquit: In animalibus generantibus calor ſecernēdo ex cibo ingeſto & concoquendo facit excrementum, quod conceptus ſit principium, itémque in plantis, niſi quòd in his & quibuſdam animalibus, nihilo deſideratur maris principiū: habent enim quoddam in ſe mixtum, in pleriſque tamen animalibus eo opus eſt. Eſt autem cibus aliis quidem terra & aqua, aliis ea quę ex his orta ſunt. Itaque quod calor in animalibus è cibo facit, idem temporis in ambiente nos aëre calor, è terra & mari coquendo concernit & conſtituit. Eôdem quoque pertinet quod paulo antè dixerat, generari animalia & ſtirpes in terra & aqua, quòd in terra quidem ſit humor, in aqua ſpiritus, in eo autem toto calor animabilis, vt animę quodam modo plena ſint omnia. Hæc ille. Quòd ſi è cœleſti facultate, exigua iſthæc & minutula animātia proferūtur, cur non itidem in perfectioribus & grandioribus eadem valeat ratio? Aut qualis illa tandem erit ſortitio, quæ ſecretio, quæ differentia? An quia videmus hominem, equum, leonem, ſeminis interuentu enaſci, idcirco ſupremæ illius & vniuerſalis animæ mundi vires non experiuntur aut ſentient? Maiorem hæc & operoſiorem apparatum requiſiuerunt, efficiente quidē cœlo, præparante ſemine. Hoc illud eſt quod Ariſtoteles in problematis attigiſſe videtur, quum inquit: Quorum facilis eſt ortus, & quibus procreationis ſuæ tempus breue conſtitutum eſt, hęc temporum viciſſitudine commutationeque procreantur. Quæ autem in ortu ſuo tempus requirunt longius, vel nullo pacto vel ex coitu procreentur illa neceſſe eſt. Cuius hanc addit rationem: Rei minoris, minus quoque principium eſſe conuenit. Quamobrem huius etiam ſeculi mutationes, ſemen minutorum animantium generi conferre poſſunt. Ita enim etiamnum accidere videmus vt tum maximè oriantur & exiſtant, cùm aliqua temporum incidit mutatio: maiorum autem genus pro ſua magnitudine, mutationem quoque deſiderat maiorem. Hāc mutationem tantam interdum fieri Ariſtoteles commemorat, quæ ſola tum homines tum perfectiora quæque animantia nullo ſemine proferat, & quæ vna tum efficientis cauſæ tum præparantis ſeminis vim obtineat. Eiuſmodi quandam fuiſſe rerum initio ita inquit: Qui de natura diſſerunt, animantia principiò orta eſſe dicunt ingenti mundi vniuerſique mutatione. Et nunc ſi rurſum eiuſmodi ortus futurus ſit, eiuſdem modi mutationes aliquas antecedere oportebit. Ingentes has mutationes efficit inſolens quædam, & admodum rara concurſio permiſtioque ſiderum. Quoniam autem ea tam rara incidit, ne fortè longa temporis intercapedine, iam olim creatum perfectorum animantium genus deficeret, prouida ſolerſque natura his quę ex ingenti quodam mutatione creata fuerant, ſimul vitæ ſeminarium cœlitus immiſit, & in tantulo ſemine vitalem vim incluſit, quæ deinceps materiam ſic aptaret, præpararet, gignendiſque rebus accommodaret, vt omni tempore vim illam animabilem, & ſpirabilem, de cœlo excipere poſſet & illicere, ſicque continuata fieret rerum caducarum ſeſe excipientium ſeries, ſemine quidem materiam ſuppeditante & præparante, cœlo verò inducente formam. Hæc ſi voles ad metam perducere, in id tanquam circulo recides quod principiò fuerat aſſumptum: Homo generat hominem atque ſol. Duplicem enim cauſam geniti hominis efficientem cùm ſtatuat, homo qui per ſeminis vim præparationem omnem & ornatum conciliat, proxima continenſque cauſa erit. Etenim ſpiritus & calor qui eſt in ſemine diuinus, ſub ingenti quondam mutatione cœlo demiſſus, ſubiectam ſeminis materiam ſic inſtruet & præparabit, vt conſentaneam partibus ſingulis permiſtionem temperationemque, deinde verò ſtructuram, conformationem poſitúmque accerſat, tum demum in totum ſeſe diffundens, ſingulis veluti gubernator inſideat, neque deſerat quas temperauit, formauit, compoſuit. Altera externa prægreſſaque cauſa dici ſolet, quum tamen verè prima ſit & princeps, quæ in præparatam materiam ſimplicem ſpeciem demittit inſeritque. Ad hunc igitur modum, maiorum perfectiorumque viuētium genus mutationem deſiderat ampliorem & à cœlo & à ſemine, cùm minutorum genus,

Dubitatio. excitata vi cœli mutatio ſatis ſuperq; cōſummare poſſit. BR. Intelligo planè quid velis, neq; aliud reſtare video, niſi vt vnū hoc doceas, quemadmodum cum his conueniant Ariſtotelis illa quę ſic dudum efferebas: Quorum principiorum actio eſt corporea, hæc ſine corpore eſſe nō poſſe certum eſt. Itaque extrinſecùs ea venire non poſſunt: nec enim ipſa per ſe accedere poſſunt, quum ſeparabilia non ſint. Atqui quum ſint omnes (ſi vnam mētem excipis) rerum formæ corporeæ, has quî putabis cœlitus ſiue corpore illapſas? Negat enim fieri poſſe vt extrinſecus illæ veniant. Explicandus hic ſanè locus & aperiendus eſt, ſi me voles in tuam pedibus ire ſententiam. EV. Quæris quod diſputationis iure tibi deberi fateor, id verò ſimilitudine diſſoluam.

Solutio. Vt à Sole cui lux ingenita eſt, defluit, non quidem ipſa lux, ſed lumen ſplendorque, qui perſpicua corpora colluſtrans, non ſplendida modò, ſed lucida quoque illa exhibet: ſic vnaquæque efficiens cauſa, maximeque ſupera illa cœleſtiaque corpora, rerum ortus promouent, rebúſque ſpecies impartiunt. Nō enim perennes illas ſibique inſitas rerum ideas ac ſpecies à ſe excutiunt, aut ſuæ ſubſtantiæ quicquam genitis rebus elargiuntur, aut iam in cœlis genitam abſolutamque formam ſolam ac per ſe incōmodè pręparatum ſubiectum ſubmittunt: ſed hac vna ratione, res nouas excitant & edunt, quòd ſuperæ illæ cœlorum vires, motu, lumine ac ſpiritu tanquam vehiculis huc deuectæ circumfuſæque nobis in ſubiectum potentia præparatum ſeſe inſinuant, & ſubſtantiarum à quibus dimanarunt vim & naturam recens genitæ rei imprimunt, & ſpeciem ſic inducunt, vt à Solis luce in perſpicuum

Margin notes:

3. de generatione animalium ſub finem.

Perfectiora etiam animalia à cœlo gigni, ſed ſeminis interuentu.

ſect. 10. probl. 64.

Probl. 25. lib. 10.

ſpicuum inſtructumque corpus irradians lumen, ipſumque colluſtraos, illi non lumen modò, ſed & ſuam quandam lucem tandem immittit. BR. Apertè quidẽ & luculenter qua ratione mundus hic inferior à ſupero illo gubernetur, & qua quæ gignuntur omoia ſuam inde formam ſuſcipiant. Nunc contiouata traditionis ſerie apertiùs ediſſere, vt Ariſtoteles ſtatuat id quod eſt omnium primum omnia mouens, omnium quæ gigountur cauſam eſſe. Si enim rebus omnibus cœlum formam impertit, quid altiſſima illa & perobſcura iouestigaóone ſit opus? quid rerum cauſas ab illa origine abdituſſima repetere iuuabit?

Ariſtoteles ſupra naturam philoſophatus ſtatuit formarum diuinam originem: Deum maximum cœlos aſtraq́; condidiſſe, hiſq́; gignendarum rerum vires indidiſſe: qua etiam Platonica ſunt ſacris literis conſentanea. CAP. IX.

EVDOXVS.

REM omnino arduam petis, quæ tum longum tempus, tum cogitatiooem multã atque otioſam expoſtulat, vix vt dignè poſſit tumultuario iſto congreſſu explanari illuſtrarique dicendo. PH. Conandum tamen eſt, & quidem tanto impeoſiùs, quanto eſt vtilior & iucundior hæc inueſtigatio. EV. Naturalem contemplationem inſtituens Ariſtoteles, nihil ex profeſſo aggreditur, quod noo vel manu tangere, vel oculis cernere, vel demonſtratione conſequi poſſit. At non ſemper intra eos limites quaſi in anguſtias ſe coërcet: ſed ioterdum naturæ ordinem prætergreſſus, & in rerum diuinarum cootemplationem tranſiliens, verbis quidẽ paucis, at grauiſſimo ſententiarum pondere, omnium quæ gignuntur primaio originem deducit à Deo. Ne quis autem iſtorum euidentiam deſideret, monet in libris τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, diuinorum cognitionem omnino extra ſenſus & ſupra captũ humanæ mentis eſſe, neque vllam poſſe demonſtratiooẽ eò pertiogere. [In Metaph. cap. 5.] In eam ipſam ferè ſenteotiam & Theophraſtus: Fortè autem illud veritati magis conſonum eſt, tangente ac veluti contrectante mente contemplatiooem fieri. Nam & in illis oulla eſt hallucinatio, ſed huius ipſius difficilis eſt & intelligentia & fides. Paulò autè monuerat quàm ſit ardua eorum quæ naturæ limites tranſcendunt, cognitio. Aliquatenus per cauſam contemplari nos poſſe, priocipia à ſeoſibus accipientes: cùm verò ad ipſa ſumma primaque tranſierimus, iam oon amplius poſſe, ſiue quòd cauſam non habeamus, ſiue ob oostram imbecillitatem. BR. Et Plato diuinorum altitudinem abſtruſoſque & imperſcrutabiles receſſus reueritus, vetuit in Epinomide ne quiſquã de diuinis profanè loquatur, néve pro ſuo arbitratu illa innouet: exiſtimans fieri non poſſe vt mortalis natura de his quicquã certi comprehendat: eſſeque id cuiuſque præcipuũ ac maximũ officium (ſi quis hæc rectè doceat) quàm maximo ſtudio ediſcere, nemiuem autem rectè docere, niſi quem Deus adiuuerit. Idem in Timæo his ferè verbis: Quum ergo ô Socrates multa de Dijs vniuerſique procreatiooe à multis dicta ſint, ne mireris obſecto, ſi rationes de ijs vndecunque omnibus probatiſſimas & exactiſſimas afferre nõ poſſim. Satis enim factum putare debebis, ſi non minus probabiles, quàm quiuis alius rationes attulerim. Æquum eſt meminiſſe & me qui diſſerã, & vos qui iudicabitis, homines eſſe, vt ſi probabilia dicentur, nihil vlteriùs requiratis. Rurſum aũt ſic: Cœleſtia horũ principia Deo nota ſunt, atq; ei qui Dei ſit amicus. Quocirca ea quam ad Dionyſium conſcripſit epiſtola, monet vt eos tanquam barathrũ declinet, qui de Dijs tanquã de ijs quæ manibus teneri & apprehendi poſſnot, certas exigunt demõſtrationes. Quos & in Theæteto quidẽ, ſed io Phædone præcipuè eo oomine grauiſſimè reprehendit, quòd ambitioſis inter ſe verborũ pugnis & inani demonſtrationũ conatu, principes ſe oouorũ & pugnantium dogmatũ conſtituant, de rebus ipſis nihil certum, nihil ſtabile, nihil firmum habeaot. Vnde & in Phædone hanc de Dijs quęſtionem & inueſtigaóonem naturalium duntaxat rerum contemplatione nixam deteſtatus, ſuã deplorat cæcitatem: qui, quæ ſe prius perſpicuè ſcire exiſtimaret, ne per vmbrã quidem ſibi vnquam viſa eſſe compererit: & quorũ aliquam eſſe ratus fuerat ſoliditaté, ea nunc omnia, non ſecus ac inanes ſomniorum imagines vaneſcere. Proinde & in Gorgia, & in Conuiuio de amore, ijs quæ de anima, de Dijs, de dæmonibus à Diotima fatidica muliere Socrates accepiſſet, ſe potius fidem adhibere ait, quàm vllis quãlibet euidentibus rationibus, ſeque impensè conari vt alijs eadem deinceps omnibus perſuadeat, quę ſola auditione accepta, ſibi perſuaderet eſſe veriſſima. PH. Hæc quanquã inueſtigatio ſyllogiſmo cõprehendi non poteſt, quoniã tamen diſputando iam huсuſque velut tempeſtate quadã delati eſtis, par eſt omniũ quæ deinceps ſunt rerũ totam tractationem perſequamini: nihil vt ſuperſit omniũ quæ tum mundus comprehendit, tum extra illius ambitum ſunt, cuius non aliquam inſtitueritis diſputationem, ac velut quæſtionem exercueriós. Is igitur primus motor quem paulò antè cæterorum principé Ariſtoteles appellauit, Deúſne eſt, ãnve illi dignitate proximus? BR. Poſſem io id multa ex Platone præclara depromere, ſed quæ parui exiſtimem, quòd oon quemadmodum Ariſtotelica euidenti ſunt demonſtratione ſtabilita. PH. Agite igitur communi opera excutite, quàm bellè inter ſe conſentiant philoſophorũ ſcripta, & ſicubi diſſentiant, vtrius præpoodereot ratiooes. Et, ſi placet, Platonica Brutus proferat, Eudoxus Ariſtotelica. Ego quanquã parùm idoneus, ſacra intermiſcebo, vt omnibus numeris conſummatam harmoniam reddamus. Nunc mihi quiſque meminerit, quam induerit perſonã, nunc ſcenæ ſeruiat omnia depromens ac recenſens, quæ cauſę ſuę patrocinio futura putet. Et ſi quis fortè memorię nõ ſatis cõfidit, eo magnã librorũ ſupelle-

ctilē,è quibus ſententiarū teſtimonia citare,nemini debet nec pudendū videri nec turpe. Sed vt ad rē tandē aggrediamur,Eudoxus incipiat,ſiquidem ita omnibus placet. EV. Si quis fortè in hoc *Duplex mundus.* cœtu erit qui tam rudē tamque conſilij & ingenij expertē Ariſtotelem ſuſpicabitur,vt his elemētis & corporeis perpetuò inhæreſcat,ſummā cauſam ſtatuat gubernantē hæc omnia quæ cernimus, audiat quæſo vt duplicem ille mundū ſtabiliuerit: aſpectabilem hunc, concretū & corporeum,alterū ſuperiorem illum,ſenſus noſtros effugientem,incorporeū,qui totus formis plenus eſt,& ſimplicibus,impermiſtis,ſolutis liberiſq; ab omni corpore & dimenſione mentibus,beatiſſima & exoptanda maximè Dei diuorūq; domus,archetypus & exemplar huius inferioris caducique mundi. *1. de cælo. c. 9.* Quæ omnia his breuiter perſtrinxit. Patet ergo neque locum extra cœlum eſſe, neque vacuū,neque tempus. Quocirca neque apta ſunt ea quæ illic ſunt,in loco eſſe,neque tempus ſeneſcere ipſa facit, neq; vllius eorū eſt vlla mutatio,quæ ſuper extima ſunt diſpoſita conuerſione:ſed nullis tranſmutationibus,nullis affectionibus prorſus ſubiecta, optimā in vniuerſa æternitate vitā & ſufficientiſſimā habent. Ea autē optima illorū vita eſt cōtemplatio,quа alibi exiſtimauit nihil eſſe nec iucundius,nec melius. Quænā verò ea eſt æternitas in qua vitā habent? Sic quidē Græcè legitur αἰὼν,quaſi ἀεὶ ὢν,id eſt ſemper ens & æternitas, aut ſi dicere licet,ſempiternitas,quæ re vera Deus eſt. Eo quidem nomine ſe Deū intelligere plenius indicauit hac ſententia: *12. Metaph. textu. 39 cap. 7.* In Deo vita nimirū æuumque continuū atque perpetuū ineſt, hoc enim ipſe eſt Deus. Ac ne nouū aut abſurdū videretur hoc de Deo nomen,diuinè id ait ab antiquis pronuntiatū eſſe. *1. de cælo cap. 9.* Quēadmodum enim finis,qui vitæ cuiuſque continet tempus,æuum & æternitas eſt nuncupatus,eadē ratione finis vniuerſi cœli, & is qui tempus totum infinitumque continet,æuū eſt & æternitas,ab eo quod ſemper ſit appellatione ſumpta: eſt nanque immortalis,atq; diuina. Quanta porrò Deus rerum cognitione valeat,hinc demonſtrat,quòd tota illius vita mentis eſt operatio. Ille quidem ſuus eſt actus,actus verò is qui per ſe eſt,illius eſt optima atque perpetua vita. *12. Metaph. textu. 32.* Si mentis actio, quam contemplationem eſſe diximus, Dei vita eſt perpetua, quis iam dubitat Ariſtotelē, rerum omniū cognitionem tribuiſſe Deo? & certè is eſt rerum omnium cognitio,& ſua actio & ſua vita,qui Ariſtoteli optimus demonſtratur,perpetuus,perfectus,immobilis,indiuiduus,neq; magnitudine,neque partibus definitus,nullam alterationem,nullā affectionem ſubiens, vt cui nihil omnino ſit contrariū. Horum verò demonſtrationē inde concludit, quòd ſit neceſſe in motibus ad aliquid tandē peruenire,quod mouet & non mouetur,quod ipſum perpetuū eſt & ſubſtantia atque actus: id ipſum quidē eſt quod antè appellauerat omniū primum omnia mouens. Quæcunque ſupra cœlum ſunt mentes & formæ,olympici illius habitaculi ciues,ſi nō eandē atque Deus,illi tamen dignitate & natura proximā conditionē acceperunt. BR. His de mundo archetypo videtur Ariſtoteles Platonis auditione informatus,hoc ſolùm diſcrimine,quòd ex motuū ordine, Plato ex cauſæ procreantis neceſſitate demonſtrationē confecit. Ita enim Timæus de Deo demonſtrationē adhibet claram & illuſtrē: Si mundus hic genitus eſt, neceſſe eſt ab aliqua cauſa genitū eſſe,hanc verò cauſam æternam eſſe neque ab alio genitā. Quænam autē ea ſit, his paucis in Epinomide expreſſit: Ego igitur aſſero Deū cauſam omnium eſſe,nec aliter fieri poſſe. In ea diſceptatione quam cū Critone familiari ſuo Socrates habuiſſe perhibetur: Haud itaque vir optime (inquit) valde curandū eſt, quid de nobis vulgus dicat, ſed quid ille qui quid æquum, quid iniquū ſit intelligit, qui vnus eſt & ipſa veritas. Ex operibus quidem opificē hanc cauſam, effectoremque mundi Deū, noſſe datur, Ex imagine autē & ſimulacro (vt Socratis auditor Antiſthenes dicebat) is nō agnoſcitur,nullis oculis conſpicuus,nullius rei ſimilis, vt ex vlla effigie noſci poſſit. Atque (vt à Xenophonte Socratico ſcriptū legimus) Qui cuncta concuſſat,ipſe intrepidus & inconcuſſus,magnus nimirū potenſque eſſe cognoſcitur: quali autem ſit facie, ignoratur. Quam porrò ſedem incolat opifex hic & mundi pater,hoc ipſum etiā Platonis ſcripta declarant. Neque enim qui ſit immortalis,æternus,incomprehenſus,eum eſſe in concreto caducoque mūdo,quē crearit ipſe,tanquam in ergaſtulo concluſum: ſed vt priuſquam hæc rerū vniuerſitas extitiſſet,ſic & nunc immenſus & infinitus illā implet infinitatem, quæ mundi connexū extimamque cœli faciem exceſſit. Illic viuentia omnia quæ ſola mente percipiuntur , in ſe ipſo, vt Timæo placet, complexus, vnus ea continet, quemadmodū mundus hic nos & cætera quæ cernuntur animantia cōprehendit. Vultiſne hoc loco Dei poteſtatē ac vires ex Platone recenſeā? Hic in Epinomide deos aſſerit ſcire,videre,audireq; omnia,nihil ipſos fugere , quod aut ſenſu, aut mente percipi poſſit. Eos omnia poſſe quæcunque mortales immortaléſve poſſunt: bonos illos, imò verò optimos eſſe. Quicquid mortale eſt,quicquid viuit & ſpirat,quicquid vſquā eſt cœlū, terrā, maria,ab ijs omnia & facta eſſe & poſſideri. Et in Parmenide, Nullū niſi Deū ſupremā habere rerū ſcientiā,neque illarū cognitione priuandū. PH. Nihil ad hæc è ſacris literis quicquam adferā, quū ſit omnibus conſpicuū illas ſimilibus de Deo ſententijs refertas eſſe. Sed vt rem iam cœptā compleatis,illud diſcuti oportet,mundúſne aliquando fuerit à Deo genitus,an æternus. EV. *1. de cælo.* Ariſtoteles magna rationum probabilitate contendit eum, neque ortū eſſe,neque corrumpi poſſe: aut ſi aliquando genitus eſt,eundem poſſe corruptionem ſubire. Cæterùm altius interdum contemplatus, & cœlum & mundum Dei maximi opera genitum confirmat. Ita enim libro de mundo ſcriptum reliquit,Omnium quæ rerum natura complectitur,conſeruator eſt Deus, & quæcunque in hoc mundo quoquo modo perficiuntur,eorum omnium idem genitor eſt: non ſic tamen vt opificis aut animalis laſſitudinem ſentientis in morem, labore affici poſſit: ſed indefeſſa vtens virtute, qua omnia in poteſtate continet ac perficit, & ea quidem quæ longius ab ipſo videntur eſſe ſum-

eſſe ſummota. Hæc ferè ſunt quibus planè edocuit mundū aſpectabilem, & quicquid eo continetur, à Deo omnium principio factum. [2. de ge. & cor. cap 10.] Huc pertinet quod & alibi ita prodidit: Quum in omnibus id quod præſtabilius eſt uaturā ſemper appetere fateamur, ſitq́ʒ eſſe præſtabilius quàm nō eſſe, nec fieri poſſit vt omnibus id accidat, propterea quòd multa longius ab ipſo ptincipio receſſerunt, Deus reliquo modo vniuerſum compleuit, cootinua facta procreatione. His perpaucis abſtruſam contemplationem perſcrutatus eſt ſummus philoſophus. Præſtantiſſimū eſt ſemper eſſe, quod ſoli Deo ipſiq́ne principio competit: Reliqua omnia quę à principij dignitate longius abſunt, perpetua eſſe nō poſſunt. Ne igitur his velut deſertus muodus aliquando deſtitueretur, abſoluta vniuerſi fabrica, Deus ſtatim rebus ſingulis vim indidit procreatricē, qua rerū & ortus & ioteritus perpetui manerent. Sed quomodo hanc indidit? Sparſis nimirū diuinitatis ſuæ ſeminibus: hæc enim generaodi ſemina, generalia quidē in cœlos & ſtellas, peculiaria io res quaſque ſua inſeruit. Primùm igitur cœlis ſideribuſque ſingulis proprias ſubſtantias motrices præfecit, quas quòd optima mente prędite ſint, idcirco iutelligentias appellant. Quum videamus inquit, [12. Metaph. cap 7.] præter ſimplicem vniuerſitatis conuerſionem, quam à prima & immobili ſubſtantia cieri dicimus, alias inſuper errantiū ſtellarū conuerſiones, eaſque ſempiternas (eſt enim ſempiternū corpus quod in orbē conuertitur, neque vſquā conſiſtere poteſt, id quod eſt in phyſicis oſtenſum) neceſſe eſt vtique illarū etiā connerſionē vnāquāqne ab eo cieri quod per ſe ſit immobile, & ſempiterna ſubſtantia. Et mox: Eſſe igitur ſubſtantias, & in ijs ptimā ac ſecundā, pro eo, qui eſt in ſtellarū coouerſionibus, ordine, perſpicuū. Itaque ex Aſtrologia Eudoxi & Calippi ſuperos motus ſcrutatus, ijs parem oumerū diſtribuit inrelligentiarum: quæ oō modo cœlos mouendi, verumetiā inferiora quæque generandi conſeruandiq́ne vires obtinerent, vt horum virtus omnis inde gubernetur. Hæc autē paucis admodū complexns eſt, quòd plnribus à Platone explicata iam eſſent. BR. Equidem de his quid Plato ſentiat dicere fortaſſe poſſim. Nam de Deo, de mundi procreatione, deque cœlorū virtutibus, plutima demonſtrat iſtis conſeutanea. [In Timaeo.] Cœlū igitur (inquit) aut muodus, ant ſi quod eſt aliud oomeo, quo maximè appellari gaudet, conſiderandū eſt io primis (id quod ab initio de voiuerſitate quæri oportere pooebamus) vtrū ſemper fuerit, nullo vnquā ortus initio, an genitus eſſe cœperit. Cœpit: eteoim aſpectabilis eſt, & tractabilis & corpus babet. Suot autē ralia omnia ſenſu percepta. Quæ autē ſenſus apprehendit, & quę opinione cum ſenſu cōprebeoduotur, ea omnia placuit aut genita eſſe aut gigni. Et quod geoitū ſit, id dicimus neceſſe eſſe ab aliqua canſa genitū eſſe. Verùm enimuerò patrē & authorem buius vniuerſitatis & inuenire operoſum eſt, & vt inueneris, in vulgus tameo dicere non poſſis. Ao non hîc videtur Plato rem peoitùs abſtruſam demonſtratiooe conſequutus? Eſtne quicquā boc argumento vel breuius vel clarius? Quicquid cernitur, taugitur & corpus habet, id aliquando genitū eſt, oeque æternū eſſe poteſt. Atqui mundus hic aſpectabilis tangitur, ceroitur & corpus habet: quare neceſſe eſt, & huius aliquē iā olim fuiſſe ortū, & futurū aliquando interitū. Et cuius ortus initiūque fuit, id ab aliqua cauſa genitū eſt: neque enim ſioe cauſa quicquā otiri poteſt. Ergo mūdi cauſam ſtatui oportet, & eā quidē quæ nec cernatur ipſa, oec tangatur, nec ſit corpore prædita, & æterna per ſe ſit, neque ab alio quoquā genita. Et ruſum: Volens itaque Deus omniū quæ intelligi poſſunt pulchertimo & vndique abſolutiſſimo mundū bunc ſimillimū reddere, animal vnū ipſum effecit aſpectui ſubiectū, animalia cuncta naturæ ſuæ conuenientia intra ſuos limites contioens. Qunm igitur Deus ille qui ſemper eſt, vniuerſum boc primū condidiſſet, mūdi æternam animā illi extrinſecus circundedit, & à medio per omne porrexit: deinde abſoluta pulcherrima mundi fabrica, ratiooum quædam ſemina illi indidit, & vitæ exordium diuinitus induxit, vt cum mundo vim quoqʒ procreatricem gigneret. Duo enim illa Deum ita condidiſſe Plato commemorat: [In Timaeo.] Dicamus quam ob cauſam hanc vniuerſitatē & procreationem rerū cooſtituerit is qui conſtituit. Nempe bonus erat, & bonum nulla vnquam vlla de re tangit inuidentia. Itaque conſtituto mundo Deus procreatricē vim inſtituit, ſpargens in mundi corpus maximeque in cœlum, ſemina quædam ratiouum & vim gignendarū rerum, per quam ſe mundus impleret animalibus, ſtirpibus alijſque rebus caducis, pro multitudioe idearum quæ ſunt in mente diuina, fieretque bic mundus, exemplatis illius quam ſimillimus. Hoc turſus Plato confirmat, referens æternum illū Deum alloqnutum fuiſſe mundum, ſtellas, dæmonas, quos Deorū deos, quaſi deorum ſatu prognatos appellat, quum illis generandi vim concederet: Dij deorum, quorum ego opifex & pater ſum, bæc attendite. [In Timaeo.] Quæ à me facta ſunt, me ita volente, ſoluentur nunqnam. Quanquam omne colligatum ſolui poteſt, eſt tamen certè mali, velle diſſoluere qnod couuenienti & bona cohæret barmonia. Quare quum orti ſitis, immortales certè quidem ex toto non eſtis, oec indiſſolnbiles, nec tameo vnqnam diſſoluemioi, nec mortis fatū ſubibitis. Nā mea voluntas maius potentiuſque vobis eſt vinculū ad perpetuitatem veſtram, quàm illa quibus eſtis tum cùm gignebamini, colligati. Nunc quid ſeotiam cogooſcite. Tria adbnc genera mortalium nobis generanda reſtaot: quibus prætermiſſis cœli abſolutio perfecta non erit. Omnia enim animantiū geoera ambitu ſuo non cootinebit, contineat autem oportet, ſi quidem futurus eſt muudus omnino perfectus. At ſi hæc à me voo fiant, vitaque donentur, pari erunr cum dijs conditione. Ergo vt mortalia ſint, accedite & ſuſcipite vos ſecuodum naturam animantium procreationem, meam vim imitati, qua io veſtro ortu ſum vſus. Atque in ijs quidem quicquid eiuſmodi eſt, vt & eodem cum immortalibus appelletur nomine, & diuioum vocetur, & principatum in ipſis teoeat, & ex eorum genere ſit quæ perpetuò iuſtitiam ac vos conſectari velint: eius ego vobis ſemen ac initium

tradam, vos quod reliquum eſt mortale cum immortali contexentes, facite ac generate animan-
,, tia, eadem cibum ſuppeditantes augete, & intereuntia rurſus excipite. Quam vim eſſe potatis eo-
,, rum verborum, quæ pater ille ſator & terũ conditor, tum cœlis, tum vniuerſæ mundi naturæ induxit? Ego vobis ſemen & initiũ tradam. Nõnoe procreandi vim illis indidit, vt bo ſpargens rerum gignendarum ſemina? Hæc diuinæ volũtatis organa ſunt, quibus illi conditorem ſuum æmulati, mortalium corpora effingant, demumque accepto immortali principio guberneot. Neque ſolùm gignendi conſeruandique vites, ſed & omnem fatorum neceſſitatem illis contribuit.

In Timæo.

,, Nam cùm vniuerſum opifex Deus conſtituiſſet, aſtris parem numerum diſtribuit animarum, ſin-
,, gulis ſingulas, iiſque tanquam vehiculo impoſitis monſtrauit vniuerſi oaturam, & leges fatales edixit. Hæc vir eximius de Deo, de archetypo mundo & de mundi procreatione ſubtiliter & accuratè diſſeruit. PH. Niſi hæc Platonis eſſe audirem, omnia quaſi interpretationem eius prophetici elogij putarem, Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorũ. In quo tria illa comprehenduntur, dominus, verbũ & ſpiritus, à quibus conditi ſunt cœli, omniſque eorum virtus accepta. Quænam autem hæc cœlorum virtus? Ea nimirum quam Dionyſius Areopagita interpretatur, nunc rationum, nunc exemplarium nomine. Exemplaria (inquit) eſſe dicimus rationes in Deo, quæ rerum ſubſtantias ingenerent: has bonas diuinaſque voluntates Theologia vocat, eorum quæ ſunt effectrices, & ex quibus ſupra naturæ conditionem, ipſe Deus quæ

Lib. de diuinis nominibus, cap. 6.

,, ſunt omnia produxit. Et rurſum: Deus quoque rano dicitur in ſactis, noo modò quia & rationis
,, & ſenſus & ſapientiæ indultor eſt, ſed quia & omnium cauſas in ſe vno eodemque modo antè cõ-
,, plexus eſt. Eadem & Euſebius Palæſtious vir præſtantiſſima doctrina, manifeſtiùs aperuit. Primò omnium, inquit, Deus cœlum genuit: per ipſum & in ipſo, rerum futurarũ omnium opifices rationes inchoans, & ſemina gignendarum rerum ſubijciens. Cœli porrò cõſeruatiõnẽ potuitne

Lib. de Euangeli. demõſtr.

,, quiſquã luculentiùs quàm Theodoritus ad Platnois mentem interpretari? Sed enim quum cœ-
,, lum corruptibilem mutabilemque ſubſtantiam ſit ſortitum, ſemper eſſe perſeuerauit quale fuit
,, à principio, ſuſtinente ipſum opificis ſui verbo, à quo veluti à creatore regitur & continetur, qui
,, ei ſtabilitatem atque immutabilitatem dat quoad voluerit. Ex his intelligi poteſt, Platonicos ſinitimam his theologis doctrinã habuiſſe. Hinc olim dici ſolitũ, Platonicos paucis mutatis Chriſtianos fieri. Conſentiunt omnes omnium ſapientum velut ex voo ore ſententię, Gręcos quamnis multarum artium diſciplina & ingenij acumine præcellentes, nunquam tamen ad ſublimia illa rerum diuinarum faſtigia euaſuros fuiſſe, niſi ab Ægyptijs & Hebræis, quos iam olim diuina bonitas eò ſubuexerat, velut porrecta mano tracti fuiſſent. In his primi feruotur Soloo & Pythagoras, qui quæ ab illis acceperant, alijs deinde veluti per manus tradiderunt, ſed hæc tamen certè perpauca, donec ſenſim re latiùs ſerpente, ad Socratem & Platonem ventũ eſt, à quibus in vulgus promulgata ſunt ea, quæ antè velut myſteria in religioſo ſilentio habita fuerant. Quæcunq; autem Platonici ad principis ſui interpretationẽ poſteà inuexerunt, ea omnia è myſticis Chriſtianæ Theologiæ libris, ad ſuorum ſplendorem ac nitorem tranſtulerunt. Vt enim Iamblicbus multa, ſic & Porphyrius Origenis auditor: & Amelius qui Porphyrij ſcholis præfuit, quemque lecto Ioannis euangeliſtæ proœmio vehementer admiratum, in hæc verba prorupiſſe legimus, Ita per Iouem barbarus homo cenſet in principij loco & dignitate verbum, apud Deum conſtitutum, Deumque eſſe per quem abſolutè omnia facta ſuot. Mitto alia quæ ad hanc rem adferre poſſem, ſi temporis occaſio ſineret.

Res omnes caducas & mortales diuinitùs olim conditas fuiſſe: eas nunc cœleſti virtute & gigni & gubernari, quæ eadem planè eſt diuina. CAP. X.

EVDOXVS.

His ergo miſſis, è cœleſtibus in hæc inferiora & cadoca delapſi, quod alterum erat conſideremus, vt mundi conditor Deus diuinitatis ſuæ ſemina in ſtirpes & animantia quæque inſperſit, quibus continua maneret procreatio. Deus, inquit Ariſtoteles, per omnes naturas ſuis ſeminibus in plantas, in aoimalia, ſiue ſpecies ſiue genera ſpectes, ſit diuiſus. Itaque in omnium ſemine Ariſtotelis ſententia, diuina virtus ineſt, cuius vi emergunt vniuerſa.

Lib. de mundo.
12. Metaph.

—Deum nanq; ire per omnes
Terraſq; tractuſq; maris, cœlumq; profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros: genus omne ferarum,
Quemq; ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.

Georgic. 4.

Vt autem Deus vnicuique ortus & vitæ, ita etiã conſeruationis eſt author. Rebus, inquit, om-
,, nibus ex Deo ſua vita & ſtatus ipſe dependet, alijs clatiùs, alijs obſcuriùs. Cõuenit enim optima
,, ratione vt qui vita eſt ſempiterna, cæteris caducis ſit vitæ ſtatuſque cauſa. Si plura voletis & aper-
,, tiùs, dicã quæ ſcripta ſunt in libro de mundo: Vetus ſermo eſt, à maioribuſque proditus inter om-
,, oes homines, vniuerſa tum ex Deo tum per Deum conſtituta fuiſſe atque coagmentata, nullãq;
,, naturam ſatis inſtructam ad ſalutẽ eſſe poſſe, quæ citra Dei præſidium, ſuæ ipſa demũ tutelæ per-
,, miſſa ſit. Quocirca veterum nonnulli eouſque proueƈti ſunt, vt hæc omnia dictitarent Deorum
,, eſſe plena: etenim cunctorũ, quæ rerum natura complectitur, conſeruator eſt Deus. Hæc in ſum-
,, mam ſic comprehendit Ariſtoteles: Deus rerum omnium principium & finem & mediũ tenet.

Et Theo-

Et Theophraſtus: Dioinum eſt rerum principiom per quod & ſunt & permanent vninerſa. BR. Plato etiam quamuis mious expreſsè, vires tamen diuinas rebus quibuſq; caducis datas in ortu, cõmemorat in Timæo, quibus genus ſuum propagarent. Eaſdem verò in vniuerſam perpetuitatẽ præſenti Dei oumioe cõſeruari atqne gubernari, nec minus caducarum rerum quàm cœleſtiũ curam illum habere. Deus qui ſapientiſſimus eſt, quique res & curare poteſt & vult, magna ſcilicet curabit ſolùm: parua autem quorum eſt cura facilior, per igoauiam aut inertiã negliget? Fruſtra profectò quicquam conderet, quod non poſſet idẽ cooſeruare. PH. In bis quidẽ, maximè verò io Ariſtotelicis, au dite mibi videor Moſem, qui innumeris aotè ſeculis conditi mundi hiſtoriã Gen.cap.1. perſecutus, Æternum Deum condito cœlo omnique ornatus genere inſtructo, ait vim illi naturalem impartijſſe, quæ nobis io ſigna eſſet & tempora. Deiode animantium omni genere mundum iam genitum impleſſe, quorum qoidem mortalium, ne contiouatio ac genus aliquando intercideret, illi rei pro ſua ſapientia proſpicieotem, ſeminibus eorum vim diuinam indidiſſe, qoa ſe in omne æuum gignendo propagarent. Quomodo? Herbam virentem aut pomiſerum lignũ è terra proferens Deus, ſimul & fructum & ſemen pro ſuo qoodque genere ſerre iuſſit, ad tuendam ſuã cuiuſque ſpeciẽ. Marinis cetis atque voiuerſo piſcium generi, auibus, quadrupedibus, homini denique ipſi imperauit vt ſui quodque generis multiplicatione mundũ implerent. Ita ſummus ille rerũ opifex dũ ſingula cõderet, verbo & ſpiritu oris ſui, ſimul illis vires inſpirauit procreatrices, quibus fieret admirabilis rerũ ſeries & continuatio. Deum porrò quæcuoque genita ſunt omoia conſeruare, ſacræ reſtaotur literæ, in quibus ſparſim Deus rerum omniũ lex & vita oominatur, Act.cap.17. quale qood à Paulo dictum eſt: Deum qui vitam & omoia det omnibus, noo longè abeſſe ab vnoquoq; ooſtrum, in ipſo nos viuere, nos moueri, oos eſſe. Nihil enim eſt, inquit Diooyſius, Lib. de diuinis nominibus. in ſubſtantijs, quod ipſius omoipotentis diuina virtus nõ tuetur atque contineat. Stabilẽ hanc rerum conſeruationem ſic pleniùs expreſſit: Quæcunque ſunt, omnia eadẽ ratione, & vt eſſent, & vt bene eſſent acceperunt: Suntque & bene ſuot, ab eo qui aotè eſt vt ſint & vt bene ſint conſequura. Nam in ipſo ſunt & bene ſunt, & quum ex ipſo initium acceperint, io ipſo ſeruantur atque in ipſom fioinntur. Hoc & Theodoritus pulchrè dixit, Guberoator quidem eſt naturæ, creator eius, nec quã ipſe fecit nauiculam deſtituit. EV. Hactenus ergo conſentiunt omnes, & cœlum & omnia quæcunque muodus bic inferior cadnca fragiliaque continet, olim proximè à Deo fuiſſe procreata: à Deo vires ortu accepiſſe retinereque diuinas, quibus tum ſe conſerueot, tum ſui geoeris propagatiooi incumbant. Hac ratione veteres dixerunt, Deũ per omoes naturas eſſe diuiſum, & Deorũ plena eſſe omoia, quòd vis illa diuinitus accepta in omnibus permaneat, ſed aliter in cœlo, aliter in caducis rebus: in his ſiquidem velut io ſtirpibus & animantibus obſcurior, at ſui duntaxat ſimilis, in cœlo præſtantior ad rerũ omoiũ procreationẽ. Quocirca cœlũ nullo ſemine multas profert tum animantes tum ſtirpes: at ſemen nihil quicquã ſine cœlo generat. Semen gignendis rebus materiã cõcinnè duntaxat & cõuenienter apparat & inſtruit, cœlũ io apparatã illã ſpeciem ſummãque perfectionẽ immittit vitamque ſuſcitat in omnibus. Quòd autẽ eiuſmodi præſtantiſſimæ cœli vires proximè fluxerint à Deo, idcirco verè diuinas eſſe profitemur: neq; profectò alind cœleſte quàm diuinum eſſe, eaque oomina Hippocrati, Ariſtoteli, Platoni, Virgilio idem protſus deſignare. Quæ Deus olim proprijs operibus inchoauit, eadẽ nunc quaſi feriatus cœlo tanquam adminiſtro continuanda credidit. Et quæcunque oaturæ legibus exiſtere dicimus, eadem primũ proceſſerunt à Deo: qui certè nunc admodum pauca proximè, nec cœlo, nec natura, nec ſemine interueniente ingenerat, ſed conditis naturæ legibus omnia per cœlũ adminiſtrat. Qua autẽ id ratione efficiat, pulchrè Ariſtoteles exemplo declarat libro de mondo: Quapropter (inquit) ſi è dignitate regis haudquaquam eſſet Xerxem functione propria adminiſtrare omnia, & abſolnere quæcunque facta cuperet, ipſiſque operibus faciendis præſentem intereſſe, longè id nimirum minùs Deo conuenit. Quare auguſtius id decentiuſque exiſtimaodũ eſt, Deũ ſummo in loco ita eſſe collocatum, ut numinis vt tamen eius vis, per vniuerſum mundũ pertineos, tum ſolem lunamque moueat, tum cœlum omne circumagat, ſimulqoe cauſam præbeat eorum quæ in terra ſunt ſalutis atq; incolumitatis. Et paulò pòſt: Hoc igitur modo natura diuina ab vno eodemqoe ſimplici motu primi corporis vim ſuam immittit in ea quæ ſunt primò contineotia, ab illiſq; ſobinde in ea quæ longiùs atqne longiùs abſunt, quoad permeauerit voiuerſa. Quippe alterũ ab altero motũ, rurſus ipſum quoq; aliud mouet cum mundo, quũ vnumquodq; interim agat conuenieoter conſtitutioni ſuæ, nec tameo omnibus eadem ſit via, ſed diuerſa, nõnullis etiã contraria. Quod verò (mox inqoit) in hiſce rebus agitur, magnoperè ſimile eſt ijs, quæ belli tempore inter homioes factitaotur. Nanqne ſtatim vt claſſicũ exauditi in exercitu cœptum eſt, alios ipſe videas ſcuta ſibi aptantes, loricã alios induentes, alios ocreas vel galeam ſumere, vel balteo ſe cingere feſtinantes. Rurſum alios qui frenatos equos admittant, alios qui currus cõſcendaot, qoi denique teſſerã per explicatã aciem prodant. Tum manipuli ductor ad maoipulũ, centurio excurrit ad centuriã, poſtremò equites ad cornu, velites ad ſtationẽ quiſque ſuã feſtinant: Cùm interim ſub vno ductore omnia moueantur, qui imperia & ipſe ſignificanda accepit ab eo apud quẽ ſumma eſt imperij. Eodẽ nos & ipſos modo cenſere cõuenit de vniuerſo. Quũ enim ab vna vi impultrice cieantur omnia, fit vtique quod cuique cõmodũ eſt & cõueniens. Hæc igitur ratio eſt qua perſuaſus Ariſtoteles ceoſet, Dei maximi vim è cœlis per omnia diffundi. Quo autem dilucidius ſit qna ratione diuinæ cœleſteſq; vires ad rerum omnium procreationẽ & conſeruationem buc defluant, iuuat ea de re Ariſtotelis ſententiam epilogo concludere: Deus ſempiternus,

immenſus, iocorpoteus, indiuiduus, non in mundo cotporeo, ſed ſupta hunc in excelſo habitans domicilio, immurabilis quidē qoum ſit, nulli affectioni ſubiectus, habeatque ex ſeipſo vitā optimā & ſeopiternam: non prætet rationē terum principiū ſtatuitut, omnium primū, omnia mouens, à quo ſit rerum omniū ortus, omniū vita & conſeruatio. Quæcunque mentes infinitatem illam ſupra extimā cœli conuerſionem iocoluot, io Deo vitam aguot, quæ tota eſt illius cootemplatio. Deus porrò cœlos & mundū ptocreans, ſiogulos ſiogulis diuinitatis ſuæ ſeminibus cooſperſit, quæ proprias vires ioſererent eaſque naturales, ad naturalem omnium mortalium adminiſtrationē & conſeruationem comparatas. Is demum ſtirpes & animantia ptocreans, viribus diuinis inſigniuit, & ſuis quæque ſeminibos fœcondis impleuit, qoorom contiouatione perpetua ſobole ſeſe ptopagatent. Quæcunque olim Deus tum io cœlis, tum io terris progenuit, omoia vnus tuetut atque tegit, cœleſtia quidē per ſe & proximè, animantia verò & ſtitpes aliaque mortalia cœlotum ope & intet uentu, quibus naturæ leges tum procteatrices tum conſeroatrices indixit & impoſuit. Itaque animantiū, ſtirpium, lapidū & metallotum omniū quæcuoque & fueruot & eſſe poſſunt formas vna cœli forma poteſtate cōprehendit, & ionumerabilibus, illa qoaſi grauidata formis, omnia gignit & fundit ex ſeſe: vna illius vis & facultas, præ ſe fett omniū caducorum vires, quæ vel olim comparueruot, vel poſthac voquam cōpatebunt. Has autem vector mūdi ſpiritus, cœln in totain vniuerſitatem diffuſus, rebus omnibus impertit, ſimul & ſpeciē & natiuum vitalemque calorem gignendis illis atque cooſetuandis accommodatum. Is omoia continet, omnia calore vitaque fouet, vt nihil vſquam ſit non boius vberiate cooſertum. Huius vi & ope & inanima quæque perſiſtunt, & animata ſui quæque generis animā habeot, alia quidē outrientem, alia ſentientem, alia mentis ratiooiſque participem. Sic illa ſeſe rebus accommodat, ſie ſingulotum naturis inſetuit, vt quantum cuiuſque oatura & conditio deſidetat, quantū ipſa ſubiecti ptæparatio ferre poteſt, tantundem illa exhibeat. Sol quanquam abeſt loogiſſimè, aduerſis tamen corporibus lumen ſic impertit, vt niteant ſplendeantque illa fulgotibus: ſed aliter aqua, aliter lapis, aliter lignū, aliter argentū. Ita ptopemodum & vis illa cœlitus demiſſa, omnibus quidē eſt vitalis, ſed ita vt alijs tantùm hoc largiatut vt ſint, alijs vt animā inſuper habeant, idque aut nutrientem, aut ſentientē, aut mentis compotē: non enim vno modo ab omnibus illa ſuſcipitur. Sed & hoc velim poſtremò admonete, ne illam quidē ipſam vim ſui ſemper ſimilem eſſe, aut voo ſe ſemper modo tebus exhibete: ſed aliâs alitet pto ſtellarū ſtatu multiformi, quarum commixtio implexioque plerunque euatiat, tametſi vectoris ſpiritus vna eſt & impermutabilis ſobſtaotia. Fieri igitur nō poteſt quod quidam interpretatut, mundi ſpiritum, vitā ſtatumque rebus omnibus ſic impertiri, vt ne minimam qoidem aſtrorum opem deſideret. Hoc ſi eſt, cut quæſo non ſimilia & ſimiliter perpetuò generet, quom ſemper æquè ptæſens rebus adſit? BR. Non admodū diſſimilem mundi adminiſtratiooem Plato meditatus, ideas ſolum videtur adieciſſe, noo eas quidem (vt plerique nugantur) inter nobes etrabuodas, ſed in mente illa dinina immottales & immutabiles. Quæ quum ita ſe habeant (inquit) fateri oportet eſſe ſpeciem quæ ſemper eadē ſit, ſine ortu atque interitu, quæ nec accipiat aliuode quicquam oec ipſa vſquā ad aliud procedat, quę nec oculis, nec alio ſenſu vllo percipiatur, quamque iotelligentia cōtemplandā veluti ſorte quaoam accepetit. Altera eſt eiuſdem com ea nominis illiuſque ſimilis, ſed qoæ & ſenſibus petcipiator, & genita ſit, & feratur ſemper & in loco ſit, vnde poſtea veluti vaneſcat opinione cum ſeoſu comprehenſibilis. Ita quidem vniuerſales ideas adhibita demooſtratione cooſtituit, eaſque immortales, à quibus, etiam ſi ſiogulorū formæ pereant (velut quum muſcæ aut ſcarabei omnes occidunt) nouę poſſiot ſuſcitati. Quàm multa de his atcanorum myſteria Plato adumbratis ſententijs inuoluerit, ex ea quam ad Dionyſium dedit epiſtola perſpici poteſt, in qua ita ſctiptum legimus: Dicis nō ſatis eſſe tibi demonſtratam eius quod primum eſt naturam: dicendum eſt igitur, ſed per ænigmata, vt ſi quid buic tabolæ vel mari vel tetra acciderit, qui eam legerit, nō poſſit intelligere. Sic autem tes habet: Penes omoium regem omnia ſunt, omnia ipſios gratia, & ipſe eſt omoium booorū cauſa. Secuodum verò citca ſecuoda, & tertiū circa tertia. Hoc loco mirè ęſtuāt Platonici Iamblichus, Proclus, Plotinus, Numenius, Plutarchus alijq; complutes, & de vera intetpretatione inter ſe acerrimè certant: at quam ſim à Platonico ptæceptore nooita ptidem edoctus, hîc ſi videtur ediſſeram. Niſi enim per incutiam aliquam mibi periere, cbartulas ſcio & cōmentariolos mihi eſſe alicubi repoſitos, in quibus ſeotenriolas quas ex ote dictaotis exceperam, memotiæ à me mandatas memini. Vir erat ille natu grandis, caoitie veoetandus, barba horrida eaque promiſſa, ſeueritate grauis, ſic tamē vt ab iobumanitate plurimùm abeſſet. Comitabatur hioc inde & à tergo, ingens philoſophantiom torba tum noſtratium tum peregrinorū. Breuiter vir erat in quo vno dixiſſes laudatæ illius vetuſtatis ſpeciem relucere, adeò vt chori illius venuſto ordine & oominis ſplendore captus, me tum quoque in eum comitatum dederim. PH. Quem verò non allicetet iſte ordinis decor? BR. Sed plus poterat ſomma viri humanitas & modeſtia, qua quicquid rogabatur, placidè mox & ſine ſupetcilio teſpondebat. PH. Amabilis ille animi candor. BR. Diſſerebatur frequētet de rebus abſtruſis & magnis, quas nec iogenij mei infirmitas ferret, nec craſſities penetraret. Quodā autem die quum in vmbracula conceſſiſſet, poſitis ſub platano ſedibus, ille quidem mediam occupauit, nos partim in cæteris in otbem ſubſellijs, partim in herbeſceote viriditate conſedimus. Tum quædā de mote præfatus, ad hanc rem de qua agimus ita tādem aggreſſus eſt: Tria circa tegem omnium Plato ſtatuit coæteroa, bonum, mentem, & mundi animam. Bonum appellat rerum omnium patrem & authorem Deum, qui ſimplex & immobilis, ſupra

Themiſt. 1. de anim ca. 24.

In Timæo.

Platonis locus explicatus, Epiſtola ad Dionyſium.

lis,ſupra omnem omnium oaturam & intelligentiam in Parmenide conſtituitur, eſtque in omnia exuherans bonitas. A patre hoooque mens procedit, vt ab ingenita Soli luce lnmen ſplendidum, quæ mens intelligentia eſt diuina, & optimus boni filius. A meote rurſum anima mundi defluit, vti ſplendor à lumine, quæ per omnia ſpitat, omnia in vita cootioet. Circa primũ qni pater eſt omniũ, ſimplex eſt & indiuidua bonitatis idea. Ab hac tanquam ab immenſo & inexhauſto fonte, innumerabiles defluunt idearum differentiæ, haud ſecus atque ex vno ſimpliciq́ue lucis radio, plurimi in cœlo radij diſtincti cernuntur. Has rerum omninm ideas diuina mens excipit, vt ſint ſecnnda illa circa ſecundum: illaque mens rerum omninm quæ ſunt, qnæ fuerunt, quęque olim erunt ſempiteroas ideas tanquam ſinu ſuo complectitur. Ab ijs verò, dimanant idearũ rationes animæ mundi immiſſæ, à rationihus rationũ ſemina in cœlos & ſydera ſparguntur. Omnia quæ in mundo ſunt mottalia, à ſua quæque idea & exemplari, quæ mens illa diuina vniuerſa complectitur, ſuſtinentur. Ideæ per ſuas tationes, mundi animæ communicatas, & hæ per tationnm ſemina cœlorum cotpotibus indita, huc mundi ſpiritn deuectæ, rerũ & ortus & guberoationem procurant haud ſecus atque ooſtri corporis anima ſpititibus virihnſque de ſe miſſis, partium ſingularum naturas vires & opera continet tueturq́ue. Ad eumq́ue modũ id efficitur quod eſt cùm in Philebo, tum in alijs pleriſque locis, vt exiſtat omnis rerũ ortus & admioiſtratio, à cœlorum ſeminibus, ab animæ mundi rationihus, ab ideis quæ ſunt in dinina mente, vt omnia tandem ad ſimplex illnd voicunq́ue ptincipium refetantur: quo poſito conſtituantur omnia, ſublato intereant. Id quoque longo & accurato examine in Parmenide perpenſum eſt: nam id ſi fottè virtutis ſuæ inflexionem tettaxetit, deficiente vita in mortem corruent vniuerſa. Hæc enim Dei vita, hæc illius actio, tem ad motiones pto ſua quamque natura ciere, vitamq́ue omnihus inſpirare. Et immortalitatis quidem ſeminibus cœlum conſerit, terram verò mutationum. Qua autẽ ratione anima ſpitituſq́ue mundi inferiora hæc caducaq́ne omnia & gignant & adminiſtrent, hotumq́ue proxima cauſa habeantur, ita quidem exquiſitius Platonicus præceptor interpretabatur, Mundus qui quatuor naturæ ptincipia tota, vno cœli ambitu coërcet, vnum quoddam corpus eſt, cnius pattes vt animalium ioter ſe cohætent, vnius ſpiritus & mundi animæ beoeficio. Nam,

Principio cœlum ac terras campoſq́, liquentes, Æneid. 6.
Lucentemq́, globum Lunæ, Titaniaq́, aſtra,
Spiritus intus alit: totámq́, infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Viuunt quidem animalium corpora ſua quæque anima, mundus antem longè omnibus dignitate præcelleñs, multò nobiliſſimam animam eſt conſequutus. Quæ enim obſecro veſania, quæ dementia ſit, partem viuere ſateri, negare totum? & mutilo iochoatoq́ue corpori animã eſſe, qua integrum & conſummatum cateat? Quę peruerſitas, imò verò quis furot, Vniuerſo vitã eripere, in quo & cuius beneficio ſumus ipſi, viuimus, mouemur? magna eſt hac in parte diligentia Platonis, & ſunt ab eo collecta in Epinomide, in Timæo, in libro de legibns decimo, argumẽta & multa & valida, à cœleſtiũ amplitudine, à motus cùm perennitate tum conſtantia, à diuinitate & pręſtantia vitalis ſpititus & caloris, quem illa nobis largiuntur. Atque vt in tertis viuentiũ, ſic & io cœlis ſtellarũ cotpora, animalia eſſe omnia confirmat, eaq́ue ex corpore pulchetrimo, & anima cùm optima tnm beatiſſima conſtare. Vt antem in nobis eam quæ oſſis eſt formam, & eam qnæ carnis, & eam quæ nerui, & quæ altetius cuiuſcunque ſimilaris particulæ, gubernat eą quę totius eſt, omoib us quidẽ patticulis ſe cõmuniter impertiens, nullius verò peculia titet propria, totius corpotis commnnis: ſic & quæ totius mundi eſt anima, omniũ cœlorum, ſyderum, elementorũ, omniũ deoique quorũ ex illis ortus exiſtit, animas fouet ac gubernat. Hæc eſt mũdi anima datrix formarũ, cuius poteſtate & viribus ſingula continentur, & quã verè interpretatur naturam eſſe illam vniuerſalem, quæ caducis rebus prima eſt otigo, cuius vim admirata eſt eorũ turba, qui ſe phyſicos appellauerunt, ne minimũ quidem eius limites prætergreſſa. Cæterùm quo pacto hæc ſe ſnaſque vires tebus ingeneret, repetito aliunde priticipio, ita eſt interpretatus: Mundi corpus concretũ ttactabile quum ſit, & cõptehenſibile ſenſibus, illius verò anima puriſſima, ſimpliciſſima, omnis corporeæ molis expers, hæc duo (inquã) quum maximè diſſideant, & longiſſimo ſeiuncta ſint interuallo, nõ alia ratione coniungi potuere, niſi medię cuiuſdã naturę intetuentu: ea autẽ eſt ſpititus æthereus ac diuinus, communis vtriuſque & amborũ ceu quidã nexus & vinculũ. Vt enim animantibus ſpititũ ineſſe non dubitamus, qui & animam retinet in corpote, & ſe ad omnia eius munia accommodatũ exhibet inſttumentũ: ſic & quendã in mnndo eſſe par eſt, qui nõ vt ille, quicquã è cadncis terreniſq; hauriat, ſed totus æthereus, totus lucidus, diuinã prorſuſq́ue cœleſtẽ conditionẽ obtineat. Hunc Plotinus exiſtimauit à mnndi anima vniuerſum diinanare, quẽ vi ſua genitali illa quaſi turgens procrearet. Per cuncta diffuſas & inſertus, omniũ quæ fiunt proximus author, totuſq́ue vitalis vitæ ſeminatię rebus infundit: huic enim comes eſt cœleſtis ille diuinuſq́ne feruot, qui cæteris naturis omnibus, ſalntarẽ impertit & vitalẽ calorẽ, qui in omnẽ fuſus naturã, animantia omnia, omnes ſtirpes gignit, conſeruat, alit, auget, ſuſtinet. Quare quũ vna natura ſit quæ mundũ omnem continet, quæq; ipſum tuetur, ſatendũ eſt ipſam eſſe mũdi animã, ex qua conſeruatio & ſalus omnium omnis oritur, & cuius ſpiritus cuncta complexu conciliat. Sic omnihus inter ſe coocinentibus, neceſſe eſt, qnod à Tullio dicitur, omnia vno diuino & continuato ſpiritu cõtineri. In vniuerſum mundi corpus diffluens hic ſpititus, & ſingulis ſe In Tuſcula.

rebus immiſcens,ſecnm (perinde vt ſi vehiculum eſſet)tum illam mundi animam,tum idearum rationes,& è cœlo ſideribuſque rationum ſemina inuebit,totis confundit & permiſcet: bis porrò comites ſunt ipſa mundi vita,& ſalutaris ille ſiderum calor,à quo eſt cùm procreandi,tum nutriendi,augendi conſeruandiq́ue facultas,quam perſpicuè cernimus in ſtirpes,arbores, conchilia animanteſque propagatam.

Æneid. 6.

Inde hominum,pecudumq́, genus,vitaq́, volantum,
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus,
Igneus eſt illis vigor & cœleſtis origo
Seminibus.

Neque verò ab hoc ordine lapides & metalla ſemoueam, quòd nihil in viuente mundo tam deforme & tã abiectũ ſit,cui nõ infuſus ille ſpiritus munerũ diuinorũ aliquid elargiatur. Hæc ſunt optimi viri,quæ audiuerã equidem à Platonico illo,ſedita multis antè annis,vix vt meminiſſe potuerim,niſi memoriæ labenti hæc chartula,in quam ſingula retulerã,ſuccurriſſet. EV. Virum narras haud vtique ſilendum,ſed dignum profectò cuius nomen monimentorũ æternitati conſecretur. Sed age obſecro,boc nobis ingenuè fatere,cur cùm hęc iampridẽ & audiſſes & probaſſes,recondita tamẽ tenebas,neque in medium proferebas? Cur ſuperiorem concertationem eouſque incaleſcere patiebare? An illa exciderant animo? An non tibi iure reprehendendus videris peruicacitatis aut inuidentiæ nomine? BR. Nondum profectò,nondum vlla ea obduxerat obliuio,ſed ad pbiloſophici ingenij aciẽ exacuendã bæc inneſtiganda duxi,& vt pleniùs conſtaret quid quatuor illæ ſimplices rerũ naturæ in ſingulis virium haberent, quas plurimi rerum omniũ primordia cauſaſque ſtatuunt, ex quibus velint rerum omniũ cognitionem capi & certiorẽ diſciplinis demonſtrationem adhiberi. EV. Experiris tamen non poſſe te in veteri illa ſententia permanere, ac veluti ſtationem tueri: aut ſi caſtella quædam munitiora defendere coneris, proditurũ te quidem totam pbiloſophiæ vrbem. Sed qui poſſunt diuina illa commentitia vel eſſe vel videri, quæ ſummi naturę exploratores ac ſpeculatores,pro certis retulere,præſertim additis demonſtrationibus pro rei natura firmiſſimis & euidentiſſimis?

De ſpiritibus quorum gubernaculis mundum adminiſtrari tradunt, CAP. XI.

PHILIATROS.

AVDIO præter commemorata,toto mundo ſpiritus vagari,qnos Græci *δαίμονας* appellarunt, de quibus mihi videor quiddã ſuperiore diſputatione ſubodoratus. Nequid igitur rerũ inſit vniuerſitati,ſiue ſub aſpectum id cadat,ſiue oculorum obtutum effugiat,quod noſter hic congreſſus non attigerit,æquum eſt & de illis quid ſint,quot illorum genera,quid denique rei mundo procurent inueſtigare. EV. Ab hac diſputatione aliena prorſus videtur ſolers iſtbæc diſquiſitio. PH. Erit fortaſſe non modò ad perſpicuam æterni Dei cognitionem apprimè vtilis, immò etiam ad morborum & remediorum quę trans naturam ſunt demonſtrationẽ neceſſaria, de quibus pomeridianis horis ex te nonnibil audire confidimus. Quid itaque de ſpiritibus è ſacris literis in vnum quaſi faſciculum congeſſerim, ipſe præpando: vos quæ aliundè legiſtis, profundite. Deus excelſus priuſquam mundi huius aſpectabilis quicquam moliretur, incorporeũ illum miris ſpirituum ordinibus confertum condiderat,qui quum omnes boni eſſent, neque quicquam malum efficere potuiſſet qui eſſet ipſe optimus: vnus tamen Lucifer auſus eſt in corde ſuo dicere, In cœlum conſcendam,ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, & ſedebo in monte teſtamenti,

Eſaia 14.

in lateribus Aquilonis,aſcendã ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo. Tum omni exercitu quem fraude & perfidia ſefellerat comitatus, de cœlo corruit in terram qui manè oriebatur,& in infernum detractus eſt in profundum lacus. Et,vt inquit Iudas Apoſtolus, Deus angelos qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in iudicium magni Dei vinculis æternis ſub caligine reſeruauit. Itaque infinita illa ſpirituum multitudo bifariam tum diſcreta eſt: bi cœlorum ſedibus addicti & conſecrati ſunt: illi cœlo exterminati huc in exilium relegati, elementari mundo ſedibus incertis oberrant. Superiores illos nouem choris diſtinxit Dionyſius: Supremum & excelſſimum tenent Seraphin, hinc Cherubin inſequuntur,deinde Throni,ab ijs dominationes,mox virtutes, proximè Poteſtates, ſuccedunt Principatus,inde Archangeli,tandem Angeli infimo cœleſtium ordine. Ita enim ſingulos ex ſacrarum literarum monimentis deprompſit. Quibus autem obeundis muneribus quique deſtinentur,ita dein expreſſit: Cœleſtium ſpirituum prima diſtinctio Deum iugiter ambiens, & circa illum nullis medijs interpoſitis agminibus aſtans, æternam ipſius ſcientiam ſimpliciter & indeficienti circunſtat affectu. Ea quippe plurimas ac beatiſſimas ſpeculationes, puriſſimis intuetur obtutibus, ſimpliceſque & continentes diuinæ claritatis radios ſuſcipit, atque diuini cibi alimonia paſcitur, plurima ex diuinis excellenti ratione cognoſcens, diuinæque ſcientię & agnitionis quantum fas

In epiſtola.

De cœleſti hier. cap. 10.

eſt, particeps facta. Quid autem à ſupremo illo ordine ſingulis deinceps inferioribus influat, ita quidem expoſuit: Superiores eminentioreſque ordines, inferiorum quoque agminum non carent fulgoribus atque virtutibus: poſteriores verò ſuperiorum intelligentiæ exortes ſunt. Sunt autẽ omnes ita inſtituti, vt inferiores ſuperioribus obaudiant, eorumq́ue nutus enuntient. Ac

Cap 9.

primi illi quidẽ vt ſummi Dei ſe mouentis conſilia & voces exponant: reliqui verò proportione debita,

debita, vt tandem per infimos angelos nobis pro modo & ratiooe cuiuſque, diuinorum ſenſuũ aperiant lucem. Angeli nanque implendi peragunt munus, & ipſorum ordo magis circa euideotiora & apertiora verſarur, ac mundaoa fermè negotia ab eis diſpoouutur. Enuntiaor eoim diuina myſteria humanis ordioibus, quibus eos præeſſe credeodum eſt, vt illorum miniſterio ferantur ad Deum & conuertaotur, ſiotque ipſius ſocietate & eontuoctione fœlices. Humanarum rerum adminiſtrationem, angelis ſacra ſcriptura diſtribuens, Michaëlem Iudæorum priocipem, *Daniel. 10.* alios aliarum gentium præſides conſtituit. Statuit enim altiſſimus terminos gentium iuxta nome *Deuter. 32.* rum angelorũ Dei. Neque verò gentibus duntaxat aut terræ prouincijs, ſed & ſingulis nobis addictos eſſe cuſtodes angelos, ioconcuſſa euangelij veritas teſtatur. Videte, inquit, ne cootemoa- *Matth. 18.* tis vnum ex bis puſillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cœlis ſemper videot faciem patris qui in cœlis eſt. Sic (vt proditum literis accepimus) primi pareotis cuſtos angelus dictus eſt Raziel: Abrahæ, Zakiel: Iſaac, Raphaël: Iacob, Peliel: Moſis, Metratoo. Per hos toternuntios plotima illi diuinitùs acceperunt. Vode intelligitur, infioitam baberi angelorum multitudinẽ, quam tamen ſacræ literæ, extremum quiddam iodicanres, ad decies millies dena millena produxerũt. *Daniel. 7.*

At verò malignorum ſpirituum vix vſquam videntur ordines exercituſque attigiſſe. In omnibua tamen hæc mala inſunt, furor rationis expers, demens concupiſcentia, cogitatio præceps atque proterua. Hæc Iudas triplici genere complexus eſt: Hi, inquit, carnem quidem maculant, domi- *In Epiſt.* nationem ſpernunt, maieſtatem blaſphemant. Itaqoe dæmones è patria ſedibuſque exturbati ef freoatiùs in huius mundi principatum exules inuaſerunt, ſicqoe vniuerſum obſidiooe impleuerunt, vt nulla toto ſit orbe regio, qua non illi Deorum nomina ſibi vſurpauerint, adeò quidem ſubdolè & verſutè, vt (quod mirum videri poteſt) apud Gallorum Druydas & diſtaotiſſimos Indorum Gymnoſophiſtas, idem ſit cultus deprehenſus. Hanc maximè curam dolis omnibus & præſtigijs adbibueruot, vt idolorũ ſpecie taoquam Dij colerentur. Quanquam appellente Chriſto principe luminũ, prioceps buius mundi foras eſt eiectus, neque in nos habet quicquam: circumiens tamen tanquam leo rugiens quærit quem deuoret, & quem irretiat technis ſuis teotationumque inſidijs. Plura in præſentia è ſacris non ſuccurrunt, vnde pleniorem dæmonum poteſtatem aſtruam: vos quæ aliunde noueritis effundite. BR. Rem abditam, nulla ſenſuum actimonia comprebenſam, temeritas ſit ſpreto omoium authorum patrocinio conſtanter aſſeuerare.

Quocirca de dæmonibus quicquid ſum dicturus, è Platooicorum fooribus exhauriam. Dæmones quoſdam eſſe, eoſque muodo vagari, boc ſenſus teſtimonio Plato comprobauit: An eſt quiſ- *In Apologia.* quam qui dæmonum quidem opera opinetur eſſe: dæmooes autem neget? Quòd ſi dæmonia eſſe puto, oeceſſarium eſt putare me dæmones quoque eſſe: an ooo ita ſe res babet? Sed omoium numiuum multitudine quaſi moodum aliquem ioſtitueos, in Epinomide ſummos Deos, vltra mundanos ait ampliſſimam rerum prouidentiam habere: ſub his in cœlo quoſdam conſpicuos eſſe, tertio infimoque loco dæmooes, borum genus vnom ex ætbere, alterũ ex aëre eſſe. Ac neutrũ, inquit, conſpici totum poteſt: ſed quanuis hi dæmones prope oos ſint, nunquam tamen manifeſtè nobis appareot. Et mox: Aliud verò quod ex aqua eſt, rectè ſemideum vocabimus. Id nõnunquam cernitur, nonnunquam aſpectui noſtro ſe ſubtrahit: & quum videtur, tenui viſu perceptum admirationem adfert. Præter tria hæc dæmonũ genera Plato quoque Heroas inſtituit, libro quarto de Leg. Poſt deos iſtos, inquit, dæmonibus vir mentis compos ſacrificabit, beroibuſque poſt dæmooes. Heroas extimorum homioũ animas eſſe defioiont, à corporis nexu ſeiugatas & liberas. Quos Plato dæmones promiſcoè appellauit, hos Latini ex officijs diſtinxerunt. Qui admioiſtrandis regiooibus præſuot, Dij patrij Penateſque: qui pacato & quieto numioe domum poſſident, Lares: aut ſi quando terrorem incuriant, Laruæ: qui verò oobis ſiogulis teſtes & cuſtodes addicti ſunt, Genij appellantur. Heroas quos Græci dixerunt, veteres Latini Lemures dicere ſolebãt. Quibus virib. præditi ſint, ex Platooe accipite: Prudẽtię mirabilis participes ſunt, *In Epinomide.* acuto quippe iugeoio tenacique memoria cogitationes noſtras omnes cognoſcũt. Hooeſtos bonoſque homines mirificè diligũt, improbos vehemeoter oderunt, vtpotè qui doloris participes ſunt. Sed Deus qui diuiuã ſortẽ perfectè poſſidet, à doloribus voluptatibuſq; liber, ſapientia cognitioneque perfectè fruitur. Quũ autem refertũ animalibus cœlum ſit, & Dij ſummi & dæmooes ſe inuicem ioterpretantur: media eoim aoimalia tum ad terram, tum ad cœlum leui motu feruntur. Hoc ipſum in cooniuio Diotimæ fatidicæ mulieris autboritate ſtabiliuit. Quam vim habet dæmooũ oatura? Ioterpretatur & traijcit humaoa ad Deos, diuina ad bomines. Et mox: Deus quidẽ bomioi non miſcetur, ſed per id medium, commercitũ omne atq; colloquium inter Deos homineſque conficitur, & vigilantibus nobis atque dormieotibus. Hæc quidem de oaturis dæmonum: ouoc vt ſiot illis ſingularum mundi regionum gubernacula diſtributa, ex Politico, vbi de vita quæ ſub Saturni regno ducebatur, audite: Tunc ſanè totius mundi princeps curatorq; primùm Deus extitit, at nunc per varias muodi plagas ſingulæ ipſius partes à Dijs principibus diſtributæ ſuot. Animaliũ quoque genera gregatim diſtincta dæmones quidã tanquam diuioi paſtores ſortiti ſuot, quorũ quiſque ad muous ſuum obeuodum ſufficiens quum eſſet, ſinguli ſingulis ſic vt ille voluit præficiebantor, quibus præerat ipſe. Pleniùs in Critia ſiue Atlantico: Dij quondã vniuerſum terræ orbem ſigillatim ſortiti ſunt, in regiones ſingulas diſtributum. Qui perſuaſione pro gubernaculis vtebantur, eaque animã attingebaot: & pro arbitrio ſuo ita ducentes, mortale genus omne gubernabaot. At quomodo? libro de Legib. quinto expreſſit, quo eas regiooes fœliciores haberi cenſet quæ meliores dæmonum rectores fuerint ſortitæ. Nec illud, inquit, ô

Clinla & Megille oos fugiat, magnam eſſe locorum ad ferendos meliores peioreſque homioes differentiam: quibus diuerſa prout expedit legibus ſaocienda ſunt. Maximè autem loca regionis differunt, in quibus inſpiratio quædam diuina eſt: & quę dæmone ſorota ſunt, qui habitaores ſic vel contrà ſuſcipiuot. Vnde in Phædro commemorat dæmonem quendam Ægyptios primum literas docuiſſe, compluribuſque locis vaticioia audiri. Audiui equidē, inquit Socrates, circa Naucratim Ægypti, priſcorū quendam fuiſſe Deorum, cui dicata ſit auis quam Ibim vocaot. Dæmoni autem ipſi nomen Thenth. Hunc primum omniū nomerum & oumeri computationē inueniſſe, Geometriamq́ue & Aſtrooomiam, talorum rurſus alearumq́ue lodos, & literas. Erat tunc totius Ægypti Rex Thannis: ad hunc Thenth profectus artes demonſtrauit ſuas, dixitq́ue eas diſtribui deioceps Ægyptijs cæteris oportere. Et mox: Qui io Iouis Diodonęi templo verſant', ex quercu ſermones primos ſatidicos erupiſſe aſſerunt. Quapropter libro de Legib. quarto, ſic omnē regioonū ciuitatūq́ue adminiſtrationē colligit: Quū iotelligeret Saturnus, quemadmodū ipſi narrauimus, nullā hominis naturā res humanas ita gubernare poſſe, vt ſi omnibus arbitratu ſuo dominetur, laſciuiori ſuperbia iniuſtitiaq́ue nō repleatur: qoūque hæc inquā noo igootaret, nō homines, ſed diuinioris præſtantioriſque generis dæmones, ciuitatibus noſtris reges principeſq́ue præfecit: quod ounc oos io ouiū gregibus aliorūq́ue cicurū armentis facimus. Nō enim bobus boues, nec capris capras præficimus, ſed oos ipſis geous melius dominamur. Similiter Deus homines amans, geous dæmonū genere oostro præſtantius, oobis præfecit. Iā verò quod de proprio cuiuſq; dæmone è ſacris protuliſti, ſic Plato in Phædone legitur aſtruxiſſe: Nihil enim aliud quū migrat ad manes anima ſecū transfert, præter eruditionē atq; educatiooē: quę qoidē ſtaōm in principio trāſmigratiōis illius, plurimū vel prodeſſe vel obeſſe dicūtur. Ferunt enim quēlibet hinc illuc emigrantē, ab eo dæmooe quē viueos ſortitus fuerat, in locū quēdā duci, vbi oporteat omoes vnà collectos iudicari, ac deiode ad ioferoa proficiſci eo duce, cui mādatū erat, vt hinc decedentes ad illa loca traducat. Proprius Socratis dæmon multis locis celebratur à Platone. *Alcibiadē* alloquutus Socrates ſic ait: Curator meus melior & ſapientior quàm tuus Pericles. Alcib. Quis hic ô Socrates? Socrat. Deus ô Alcibiades, qui me vetuit ante hūc diē tecū diſſerere: cui credēs, aſſero te per oullū aliū, quàm per me claritatē cōſequoturū. Et in Theage ſic ait Socrates: Adeſt mihi diuina quadā ſorte dæmoniū quoddā à prima pueritia me ſequutū. Hoc eñ vox eſt quędā, quæ quū fit, ſemper eius rei quā facturus ſum, diſſuaſiooē demonſtrat, prouocat verò nūquā. Quod ſi quis amicorū meorū quādoqoe aliquid cōmunicat, extatq́ue vox, hoc illa diſſuadet, neque facere ſinit. Cuius quidē rei vobis teſtes dabo. Charmidē virū booū Blaucoois filium oosciτis: hic aliqādo, &c. Et mox ſubdit: Quibus aūt fauerit io ipſa familiaritate poteſtas dæmooij, breui ij proficiuot. Et rurſum: Si Deo gratū eſt, permultū quidē & breui proficies: ſio cootrà, minimè. Vnde libro de Repub. ſexto ait: Dæmoois autē noſtri ſignū referre nūc oō decet. Et libro de Legib. ſexto, mooet vnūquēq; numen ſuū & propriū dæmooē, cōuenieoti ſibi hoore afficere, quò ſe is familiarē præbeat, omniaq́oe ſeruet illęſa. In quā ſeoteotiā hęc poſt multa protulit Apuleius, Hic quē dico prorſus cuſtos, ſiogularis præfectos, domeſticus ſpeculator, indiuiduus arbiter, inſeparabilis teſtis, malorū improbator, bonorū probator: ſi ritè animaduertatur, ſedulò cognoſcatur, religiosè colatur, ita vt à Socrate ioſtiōa & inoocētia cultus eſt, in rebus iocertis proſpectator, dubijs præmonitor, periculoſis viator, egenis opitulator: qui tibi queat tum ſomnijs, tum ſignis, tum etiā fortaſſe corām quum vſus poſtulat mala auertere, booa proſperare, homilia ſublimare, outaotia fulcire, obſcura clarare, ſidera aduerſa corrigere. Hæc ſunt quibus ad ſacrorū imitationem Plato & ciuitatibus adminiſtrandis, & domibus nobiſque protegendis dæmooes addictos cōfirmat. Cæterū nuſquā malignos à bonis ſeiunxit, ſed omnes promiſcuè Deorū oomine cōplexus eſt: nam illius ętate bonos dæmones nōdum innotuiſſe cooſtat. Quoſcuoque vetuſtas Deorū cultu veoerata eſt, omoes authore Porphyrio cacodæmones erant. At Platonici iuniores, eos genere toto diſiunxerunt. Clarè quidē Proclus, ſed aperoùs Iamblichus: Dij, inquit, angeli, dæmones boni, noo appareot phantaſtico modo, ſed proprio prorſus & vero: Spiritus verò mali phantaſtico fallaciq́ue, ſimulant Deorum præſeooam dæmooumq́ue bonorum, ideoq; cultorem ſuum iubent eſſe iuſtom, vt ipſi videātur boni ſicot & Dij. Quooiam verò natura ſuot mali, rogati mala inſerte, libenter inferuot, atque oobis ad iniuſta conducuot. Hi ſuot omoioo qui & io oraculis mētiuntur & ſalluot, & turpia cooſuluot atque peragunt. Dij verò booiq́ue dęmones neque fallunt vnquam, oeqoe conferuot ad ioiqua. Eſt ioſuper malorum natura dæmonum ſibimet incooſtans, ioſtabilis ſecumq́ue diſſidens, aliàs alia ſuadeos. Superiorum verò natura ſibi conſtat aſſiduè, eundemq; ſeruat ſemper in actiooe tenorem. Is mox plurima de proprio cuiuſque dęmooe ſubiecit, & ratiooem duplicē qua illum nobis familiarem reddamus: harūq́oe alteram artificioſam appellat, quam Porphyrium ſecutus ait ex cœli figuris & geneſeos poteſtatibus deduci. Supra hæc oonoulli curioſa nimis & præcipiti indagatiooe ſceleratas artes inuexerunt: alij in nefariam dæmonum ſocietatem atque commercium ſeſe pactionibus obſtringunt: alij geotilitijs ſacrificijs ſummos illis hooores deferunt quò rerum potiantur: alij diuioorum nominum poteſtate illos ſe ſubigere, in ſuamq́ue ditionem redigere coofidunt, quibus vt ſerois imperent. Quæ omnes prorſus vanæ & capooſæ ſunt artes. Sed nec illa de qua modò dicebam miaus ſuperſtitioſa eſt, qua plerique glorioſius iactant bonos dæmones poſſe ſibi familiaritate coniongere, quorum conſuetudine, opōma quæque condiſcant: hi ſiquidē difficile comparent, nec niſi ſummi Dei iuſſa capeſſunt. Illorū verò ſimulata ſpecie cacodæmooes per curioſis

hominibus

hominibus multa plerunque ementiuntur. Itaque qui aut gentilitijs ſacrificijs, aut ſimulatis nominibus diuinis accerſiti conuolant, omnes ſunt cacodæmones: qui tametſi optant venire, cogi tamen ſe ſimulant, inquit Porphyrius, vt ſuis nos deinde præſtigijs irretiant. Vidi quendam vi verborum ſpectra varia in ſpeculum deriuare, quæ illic quæcunque imperaret mox aut ſcripto, aut veris imaginibus ita dilucidè exprimerent, vt promptè & facilè ab aſſidentibus omnia internoſcerentur. Audiebantur quidem verba ſacra, ſed obſcœnis nominibus ſpurcè contaminata, cuiuſmodi ſunt elementorum poteſtates, horrenda quædam & inaudita principũ nomina, qui Orientis, Occidentis, Auſtri, Aquiloniſque regionibus imperent. Cæterùm omnis dæmonum quauis arte parata neceſſitudo, omniſque horum præſtigiarum ratio, peſtifera fraus eſt in extremam hominum perniciem introducta. Nam Porphyrio teſte, dæmon mendacij parens, rogatus etiã quę nõ nouit conſtanter affirmat: & quæ nouit, ſi ſemel verè, decies illa falsò refert, naturæ ſuæ nunquam immemor. EV. Multa quidem & expreſſa de dæmonibus ex authorum veſtrorum fide depromſiſtis, ad quæ ſi nequeam Ariſtotelis ſententias ſingillatim accommodare, quid tamen illius opinio ferat, hinc perſpici poteſt, quòd Deorum plena eſſe omnia ex Pythagoreorũ doctrina aſſeuerat: & naturales Deos mundum hunc inferiorem: ſublimiores verò ſuperiorẽ illum ſola cogitatione comprehenſum moderari atque conſeruare. Quanti verò aliorum de his tum ſcripta tum dicta æſtimauerit, ex his paucis quæ libro de diuinatione per inſomnia, memoriæ mandauit, conijcitur. Sublata, inquit, cauſa quæ ad Deum referatur, nulla prætereà alia videtur conſentanea eſſe. Quandoquidem originem eius inuenire quod dicitur, quoſdam eſſe in Boryſthene & iuxta columnas Herculis, qui futura præſentiant, captum ingenij noſtri excedere videtur. Libro de partibus animalium ita ſcriptum legimus, Heraclitum dixiſſe ferunt ad eos, qui quum alloqui eum vellent, quòd fortè in caſa furnaria quadam caloris gratia ſedentem vidiſſent, accedere temperarunt: ingredi eos fidenter iuſſit, quoniam (inquit) ne huic quidem loco Dij deſunt immortales. Quo ſanè loco Deorum nomen Genijs, Penatibus, Lemuribus, ſpiritibus denique omnibus Platonico more impertiuit, vt qui peræquè omnes incorporei & à noſtris ſenſibus remoti ſint, operibus ſolis conſpicui. De his autem quæ ad rei medicæ exercitationem non admodum accommodata videri poſſunt, iam fortaſſe vltra modum. Quumque gnomonis vmbra in ſolario meridiem inſtare commonſtret, par eſt diſſerendi finem facere, & quieti valetudinique nonnihil tribuere. Heus pueri menſam primis cibis extruite. PH. Ne te pœniteat optime Eudoxe, in hanc diſputationem cen vi quadam impulſum fuiſſe, quam ſpero non parum fructus ad rei medicæ vſum nobis allaturam, & cùm mihi, tum cæteris omnibus qui diſputantibus nobis aſſederunt, eximium quendam diuinitatis ardorem concitaſſe. Si quos enim ſpiritus orbe toto volitare & vagari compertũ habemus, eoſque ſenſu nõ attingi, incorporeos eſſe, immortales, & intelligentię participes: conſtans id & firmũ eſſe debet, animũ quẽ in nobis ſentimus intelligentię capacẽ, incorporeũ ſimul & immortalẽ haberi: & eundẽ, quũ è corpore emigrauit, in perpetuũ viuere, referrique in ſpirituũ greges. Si extra concretũ hunc aſpectabilemque mundũ, innumerabilis ſpirituum multitudo, quaſi in turmas digeſta, ducibus gubernatur, neceſſe eſt omnino, & ducibus ipſis regem vnum imperatoremque ſummum præfici, qui principatum tenens diuinitatis ſplendore intelligendique præſtantia, immenſus ſit & incomprehenſus, cuius maieſtatem & præſtantiã infirmitas fragilitaſque noſtra, ne tenuiſſima quidem ſuſpicione poſſit attingere, hoc luto, hoc denſo corporis cæmento demerſa. His animi quaſi primis epulis corroborati, corpus oblectamento quodam & ſolatio leuaturi, lauemus, & menſæ accumbamus.

Lib. 1. cap. 5.

Libri primi de abditis rerum cauſis finis.

IOAN. FERNELII AMBIANI, DE ABDITIS RERVM CAVSIS, LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO.

VT res cæteræ omnes quas mundi hæc vniuerſitas complectitur, ab initijs & quaſi rudimentis quibuſdam obſcuris ortum accepêre: ita naſcens rerũ cognitio atque ſcientia, principiò rudis, in his ſolùm verſabatur, quæ vel oculis vel auribus vel alijs deinique ſenſibus dici percipique poſſent. Etenim prima illa ætas effectus duntaxat intuebatur, qui coràm & in conſpectu omnium erant, cauſas ex quibus illi prodijſſent, minimè contemplata. Poſteà verò quaſi adoleſcens ipſa rerum cognitio, ſtudio exculta maiore, in ea altius penetrare cœpit, quæ penitùs abſtruſa & longiſſimè à ſenſibus disiuncta, ſolius mentis vi & agitatione condiſcerentur. Tum primùm nata nomenque ſuum ade-

pta eſt philoſophia, quæ vna omnium quæ fiunt cauſas ratione animoque luſtrat & perſequitur, haſque ex euentis inueſtigat atque demonſtrat. Quoniam verò non ſemper euidentes eę ſunt, & plerunque in obſcuro poſitæ deliteſcunt, non ab omnibus peræquè ſunt comprehenſæ, ſed vnius eiuſdemque rei alij alias ſæpe cauſas attulerunt, vt ſua cuique probabili ratione ducebantur. Plurima hinc philoſophandi genera proceſſerunt, è quibus duo commemorantur in hunc vſque diem præclara: vnum ſub Democrito, alterum ſub Hippocrate principe. Ille cauſarum omnium ordinem perſequutus, fortuitam illam atomorum concurſionem implorans, eas ipſas rerum omnium prima elementa fecit. Hippocrates non hæc, at terram, aquam, aërem & ignem: à quibus inter ſeſe confuſis, omnia quæ oriuntur & occidunt, naſci aliique contendit. Hæ ſectæ ductæ ab humili eouſque progreſſæ ſunt ad ſummum, vt non in philoſophia modò, verumetiam in medicina præclaros imitatores & æmulos inuenerint, qui cùm rerum omnium, tum morborum cauſas ad ſua quique elementa referri oportere, non infirma, ſed maximè credibili probabilique ratione ſuaderent. Atomos amplexati ſunt qui ſe methodicos medicos appellarunt: terrã, aquam, aërem & ignem dogmatici. Vtrique ſua principia tam arctè tenent tamque accuratè defendunt, nihil vt gigni fierive putent, quod non ſtatim cauſis illis acceptum ferant. Quæ quum ita ſint, velim vnuſquiſque ex bono & æquo ponderet ac iudicet, quàm parum firma & quantum in opinione dubia ſint quæcunque de primis rerum cauſis diſputari ſolent, vtque de his nihil certũ nihil cognitum comprehenſumque animo haberi poſſit. Euentorum ſuas vtrique cauſas iactitant, has magna probabilitate rationum tutantur: authorum vtrinque par ferè numerus, qui ingeniorum laude & acrimonia non admodum diſpares ſint. Vtrorũ igitur teſtimonio fidem attribues? In vtram te illorum familiam tutum recipies? Stabilitatémne vel authoritatẽ habere poterit, qui ſe commentitijs illis opinionibus adiunget? Atomos veteres iam ridemus, miramurque vt ſibi quiſquam perſuaſerit corpora quædam ſolida atque indiuidua, fortuita illa concurſione res magnitudine immenſas, varietate multitudineque infinitas, omnemque abſolutiſſimũ hunc mundi ornatum effeciſſe. At certè ſi Democritus mortem cum vita commutare poſſet, multo acriùs hæc quæ putamus elementa, ſuo more rideret. Quæ equidem huc non idcirco affero, vt quaſi armis contendam, quatuor elementorum mundi vires nullas eſſe, ſed vt clarum perſpicuumque fiat, eos qui rerum omnium efficientes cauſas ab his elementis neceſſariò petunt, quæ duntaxat probabili ratione ſtabilita ſunt, plurimùm diſputationibus ſuis hallucinari, multorumque euentorum cauſas aliò pertinere.

LIBER SECVNDVS.

Rei cuiq; genitæ alias à Materia, alias à Qualitatum temperamento, alias à Forma vires ineſſe. CAP. I.

BRVTVS.

IAm ſatis & magis opiparè quàm Philoſophos decet, epulati ſumus hilarem in modũ. Nequid igitur diei huius tam præclaræ nobis pereat, ad frugiferam fructuoſamque diſputationem noſtram reuertamur, & è philoſophia quaſi è vadis & fluctibus emerſi, in amplum illum medicinæ campum concedamus. In quo non vt manè, diſſerendi ſubtilitate digladiari velim, ſed reſtinctis contentionibus armiſque depoſitis (ne qui paſtis controuerſam fieri diſceptationem cauſentur) ex te pacatus audire, quanti tam in re medica abditarũ cauſarum vim eſſe putes. EV. Velles igitur diem hunc totum amicis eripere, qui vt animum à grauioribus curis hilaritate quieteque relaxarent, nos comitati fuerant. Quando autem video noſtra hæc colloquia illis non iniucunda fore, placet diem totum vt cœpimus literis conſecrare. At ne vel Solis ardore torreamur, vel terris bis ſeptis coërceamur, conueniet ſub hortorum virentibus vmbraculis, in herbeſcentibus ſubſellijs conſidere, quâ placidiſſimè ſpirat Fauonius: eritque nobis terræ tumulus pro menſa, in quam libros ſi res exigat reponemus. Accedamus itaque, & hîc molliter ac delicatè recumbamus. PH. Locus ſanè amœniſſimus, quo vel Muſæ plurimùm oblectentur: conferet huius amœnitas nonnihil ad rei quam expetimus perſpicuam dilucidamque explicationem. Eia tu iam quum voles ad rem aggredere, à medicinæ principijs exorſus. EV. Tria quidem hæc materiam, ſpeciem atque temperamentum in vniuſcuiuſque rei naturalis compoſitione contineri, multis ſuprà rationibus eſt confirmatum. E quibus duo vt principia rem omnem conſtituunt: at temperamentum duntaxat ineſt in materia, quæ ex primorum mundi elementorum permiſtione concreuit. Nunc vt ab ijſce tribus neque à pluribus rerum omnium vires profectæ ſint, & quales ediſſerendum. PH. Rectè tu quidem viam quam nos tenere oporteat ingrederis: perge igitur reliquum iter conficere, & dic cur rei procreatæ, alias à materia, alias à temperamento, alias à forma vires ineſſe putes: quum vnica ſit totius ſubſtantia, à qua omnis actio omniſque effectus enaſci & emanare creditur.

creditur. EV. Ariſtoteles efficientium cauſarum alias eſſe proponit rationis expertes, alias participes: [9. Metaph. cap. 2.] Quæcunque (inquit) rationis ſunt participes, contrariorũ operum ſunt effectrices: expertiũ autem rationis vnaquæque vnius duntaxat operis eſt principinm. Hinc autem argumentum ſic ratione comprehendam: Cauſarum facultatumque naturalium qnæ ſunt rationis expertes, vna vnius eſt effectus principium, neque ab vna & eadem poſſunt complures diuerſique effectus prodire. Atqui vnius cuiuſque ſimplicis naturaliſque corporis velut ſtirpis, complures noramus effectus, eoſque admodum varios & diſpares: Nequennt igitur hi ad idem communeque principium referri, ſed eſt neceſſe horum multæ ſint cauſæ. PH. Etiam ſi hoc vnum complures cauſas & facultates habeat, eas tamen omnes temperamento acceptas feram, ni tu mihi pateſeceris, harum nõnullas à materia, & nonnullas à ſpecie conferri. EV. Primùm quidem in temperamento vires aliqnas ineſſe haud inficiaris. PH. Idne inficiarer quod omnium philoſophorũ medicorumque ſententiis ſtabilitum eſt? EV. Neqne tamen id in ſe vno functionum omnium vires comprehendit. PH. Quarúmnam igitur? EV. Earum duntaxat qnæ quodammodo primarum qualitatum naturã conditionemque redolent. PH. Quomodo? EV. In permiſtione neceſſnm eſt omnino aut vnã aut duas qualitates excellere: quæ quoniam ſuperiores ſunt, omnem temperamenti efficientiam ſibi vendicant, vt quicquid ab illo efficitur, id ab iis perfectum eſſe dicatur, quamuis otioſa non ſint cætera. Quod enim calidum perhibemus, id quidem calefacit, licet imbecilliùs quàm ignis: quod calidum ſiccúmque eſt, calefacit ſimnl & exiccat. Neque ex temperamento poteſt vlla functio prodire, quæ non ad vincentis qnalitatis naturã vimque referatur. Hæc ſi ſola ſit & pura, elementi vires habebit: ſi contrarij permiſtione temperata, eaſdem prorſus etiamnum vires, licet obſcuras & inferiores, obtinebit. Contrarij enim repugnantia, vincentis qualitatis vires & exuperantiam impedire quidem poteſt, at illius naturam ac vim nequit prorſus obterere. Ergo in temperamento neceſſe eſt vincentis elementi vis maneat, atque dominetur, licet depreſſa & infirmior: quæ ſemper naturæ priſtinæ memor, alterins diuerſique generis nullum poſſit effectũ proferre. Id ita eſſe vt tibi perſuadeam ſubtiliore mihi ratione opus videtur. Vera permiſtio corporũ eſt: tẽperamentum ſolarum eſt qualitatum. Contrariȩ autem qualitates non in ſe mutuò tranſeunt, inquit Ariſtoteles (neque enim calor abit in frigus, neque humor in ſiccitatẽ, aut contrà) ſed ipſum dnntaxat corpus ſubiectum mutationem ſubire conſtat. Neque enim calor frigori neque frigus calori, ſed quod ſubiicitur vtrique eſt materia. [1. de genera. cap 6.] Ergo ſi contraria exiſtimat in ſeſe commigrare nõ poſſe, qui fiet vt ex principum qualitatum temperatione aut vis aut qualitas noua emergat, quȩ diuerſam naturam adepta, illarum nihil redoleat? Neceſſum eſt igitur vires quæ ex principum qualitatum temperamento prodiere, ſuperioris dominantiſque qualitatis naturam imitari. [2. de genera. cap. 1.] PH. Huius ſanè concluſionis rationes video. Materiam verò quas tandem ad efficiendum vires accepiſſe putas? rudis enim & informis qunm ſit, atque duntaxat ſuſtinendis rerum formis ſubiecta, nihil prorſum efficit, ſed patitur ſuſtinetque omnem mutationis ordinem. EV. Simplici nudæque rerũ materiæ vires nullas aut functiones ineſſe ſtatuo: ſed ei quam ex permiſtis elementorum ſubſtantiis concretam eſſe confirmauimus. Hanc autem luculentiùs explicare conſtitui. [2. de genera. cap. 2.] Demonſtratum eſt ab Ariſtotele cùm aliis locis, tum maximè quarto Meteorologicorum, è quatuor primis quali [Cap. 1.] tatibus duas, calorem nempe & frigus agere, ob idque efficientes appellari: duas verò humorem atque ſiccitatem pati, iccircò & patibiles dici. Sic & de primordiis naturȩ, ignis & aër tanquã cauſæ efficiunt, aqua & terra patiuntur vt materia. Quæ enim potentiora ſunt & viribus excellunt, ſimpliciter efficientia pronuntiat: aquam verò & terram, quæ minus poſſunt, materiam facit concretorum corporum, horúmque qualitates ſiccitatem & humorem patibiles. Animantes, inquit in terra & in aqua duntaxat perſiſtunt atque degunt, in aëre autem & in igni minimè: propterea quòd terra & aqua corporum materies exiſtunt. Mox ſubiungit: Quod itaque patitur, aut aridũ aut humidum, aut ex vtroque conflatum eſt. Atque aquam humidi, terram ſicci corpus eſſe ſtatui [4. Meteorol. cap. 5.] mus: quippe quæ inter humida & ſicca maximè pati ſolent. Et alio loco: Quum autem ſimilaria [Cap 10.] alia ratione ac via quàm diſſimilaria conſtitui ſoleant ex quibus ea fiunt, ſunt materies quidem ſiccum & humidnm, & terra & aqua, horum enim vtrumque vtriuſque poteſtatem habet euidentiſſimam: efficientia verò calor atque frigus: hæc enim ex illis ſimilaria corpora conſtituunt. Quid autem hinc eliciam videto. Humorem atque ſiccitatem patibiles qualitates ſtatuit Ariſtoteles: terram verò & aquam quibns illarum plurimum ineſt, materiã naturalium corporum. Itaque qnas recenſet ille ſecundarias qualitates à patibilibus ortas, quoſque corporeos affectus nuncupare ſolet, nos etiam optima ratione videbimur materiæ vires & qualitates appellare. Eiuſmodi autem ſunt durum & molle, craſſum & tenue, viſcoſum & friuolum (Sic enim verto quod Grȩci ψαθυρὸν Plinius friabile appellat) læue & aſperum, rarum & denſum, & quæ huius ſunt ordinis, omnia in materiam penitus immerſa. Poſſum & aliter hanc ipſam materiam eiúſque vires exprimere. Ariſtoteles de his diſputans ſubtiliùs, omnia elementa appellat efficientia, illorum quali- [2. de genera. cap. 5.] tates ac vires contemplatus. Dum autem ad illorum ſubſtantiam animum mentemque adhibet, omnia patibilia & naturalium corporum materiam ſtatuit, ex qua conſtent quȩcunque circa hoc vniuerſitatis medium collocantur. Hæc eſt igitur miſtorum corporum materia, quæ ex elementorum materiis qnalitatum vi concreta, vires habet, eáſque qnas nuper appellaui ſecundarias: & à qua vnumquodque, molle vel durum, craſſum vel tenue eſt. Ea ipſa cauſa eſt cur cibus ocyùs tardiúſve alat, & cur vires habeat aut obſtruendi aut aperiendi aut detergendi. PH. Id (puto) perinde eſt atque ſi dicas, alias ab elementorum qualitatibus, alias ab eorum materie vires naſci: at nihilo-

minus vtræque ab ipſis planè ſunt elementis. EV. Vtraſque dices ſi videbitur elementarias, cæterùm ni quæ à qualitatibus ſunt, ab iis diſcernantur quas materia edit, magna ſe certè in rebus offeret ambiguitas, magnaque confuſio & perturbatio: quam ſi expedire conſilium eſt, qualitatum effectus à temperamento, conſiſtentiæ verò à materia deriuabis. PH. Perplacet homonymiæ diſtinctio: iam obſecro quod tertium erat virium genus perſequere. EV. Si rei naturalis forma quæ totius eſt perfectio, & materia & temperamento longè præſtantior eſt, quis quæſo tam demens ſit & in rerum contemplatione tam cæcus, vt illa quidem exiſtimet agere, formam verò prorſus otiari? Accidens vim effectricem ingenitam habere, ſubſtantiam eam quæ omnium eſt præſtantiſſima ab omni agendi & aliquid efficiendi vi & facultate eſſe deſtitutam? Equidem tantum virium corporum formis attribuo, vt ab his exiſtimem omnes quoſcunque cernimus effectus primùm maximéque proficiſci. Quod & Ariſtotelem cenſuiſſe video. Is enim philoſophos inſectatus, qui naturalium corporum facultates atque vires ex calore & frigore deducebant, tati ex his & per hæc omnia confici: planum facit demonſtratione eas qualitates inſtrumenta duntaxat eſſe cauſæ cuiuſdam præſtantioris atque ſuperioris, quam & naturæ nomine inſigniuit. Nam qui has dicet primùm & per ſe agere, perinde faciet ac ſi ſerræ aut cuiuis inſtrumento efficiendi cauſam poteſtatémque tribuat: & perfectione formaque rei exterminata, veram amittet cauſam, inſtrumentis actiones feret acceptas, quæ per ſe tamen otioſa manerent, niſi formæ vi cierentur. PH. Si tanta vis ineſt & facultas agendi in forma, vt illi motus omnis & actio primùm feratur accepta: quas paulò antè ad temperamentum & materiam functiones referebas, non ab illis ſed à forma primùm & per ſe ortas eſſe ducemus. Quid cauſæ eſt igitur, cur à temperamento & à materia illas prodire decreueris? EV. Qui ſupra ſenſus nihil inueſtigant, à materia & à temperamento eas naſci aſſeuerãt, tametſi prima eſt in his obeundis forma: hos etiam ſequuti à materia & à temperamento illas prodire diximus, quia per hæc tanquam per inſtrumenta fiant. Quas autem à forma eſſe ſimpliciter pronuntio, eas ipſa nullius inſtrumenti interpoſitu aut ſubſidio per ſe obit. PH. Agè verò, nónne materia & temperamentum quæ tanquam inſtrumenta proponis, vires quædã ſunt efficientis formæ? EV. Nõ ſanè, ſed vt (quum aliquid arte fit) faber aut fictor is eſt qui primùm agit & præcipuè, & cui vis ineſt ſua & facultas efficiendi, ars nempe ipſa aut robur corporis: artifici verò adiumento eſt inſtrumentum ſecuris vel dolabrum: & in inſtrumento vis quædam eſt adſcita, non quæ agat, ſed per quam melius agatur, ea eſt ſecuris apta conformatio, vel acuta ad expeditè ſecandum acies. Ita propemodum in naturali rerum effectione, ſpecies primum eſt & præcipuum efficiens, in quo vis quædam efficax ineſſe intelligitur: temperamẽtum verò & materia tanquam inſtrumenta ſubſidio veniunt efficienti cauſæ. Horũ vtrique ſua vis ineſt & facultas, quippe temperamenti & materiæ apta conſtitutio per quam ſit commodior effectio. Itaque in vnoquoque naturali corpore tres ſunt cauſę efficientes, forma, materia, & temperamentum: & vniuſcuiuſque ſua quædam vis eſt, qua validiùs vel hebetiùs agat. Ne autem à ſimili duntaxat tantam rem duxiſſe videar, demonſtrationem ſubiiciam. Forma ex ſe efficiendi principium eſt, nec vt ea conſiſtat principiíque naturam habeat, ab inſtrumento mutuata eſt, quod poſterius tanquam adſcititium incidit. Vim igitur & facultatem agendi forma prius acceperat, quàm per inſtrumentum ageret: quemadmodum & faber priuſquam ſecuri vel dolabro quicquam effingat, vim artémque habet agendi, neque hanc ab inſtrumento ſumit. Ex quo intelligitur eam facultatem quæ ſua ineſt cuique formæ natiua, & quæ illius proprietas appellatur, à materiæ temperamentíque viribus longè diſtare. PH. Quònam quæſo diſcrimine formæ vires ab his quæ tum materię tum temperamento aſſignantur, re ipſa diiunges? EV. Nónne poteſt artifex ſola arte (quæ vis eſt ſua) nullius externi inſtrumenti ope, ſtatuam animo effingere? PH. Poteſt opinor. EV. Sic vtique & rei ſpecies quippiam efficit, ad quod neque materia neque temperamentum quicquam cõfert, quin pariter alias tum à temperamento, tum à materia. Tria illa quum ſint in naturali corpore implicita mutuoque nexu colligata, vix poteſt ſpecies effectu ſuas ſeorſum vires expromere, quin pariter & materia & temperamentum ſuas velut ſuccenturiatas edant, neque ècõtrariò. Hincne quæſo concludendũ putes in vnam eandemque omnes confundi, neque illas re vera diuerſas eſſe? Huius generis plurima videas ſic inter ſe connexa vt mutua opera indigeant, nullúmque poſſit ſeorſum conſiſtere: ea tamen qui re ipſa non diſcernet, omnem conturbabit veri cognitionem. Quoniam autem facilè coniector, te horum vniuerſalium demonſtratione (licet certiſſima) nihil aut parum commoueri, ſingula iam perſequar eáque medica, in quibus hanc triplicem virium differentiam planè commonſtrabo: vt quũ quaſi exemplis inſtructa fuerit vniuerſa demonſtratio, quæcunque ſparſim tota arte medica de his traduntur, facilè percipias, & ſingulorum ſpeciatim obſeruatio vehementiùs te alliciat, oblectet ac iuuet. BR. Ego tacitus & quaſi mutus cum magna ſpe iam expecto quorſum hòc tuum vertas inſtitutum, vt omnibus in vnum concluſis ac dilucidè explicatis, perſpiciã quid noui hæc tua ſententia ferat. EV. Altiſſima quæque ac difficillima inſtituti noſtri theoremata attingimus, quæ velim optime Brute, acerrima attentiſſimaque cogitatione excipias: atque dum audies, oro atque obſecro ne quid vlla præuaricatione indulgeas aut condones nobis, quo putes aut artis præcepta labefactari atque conuelli, aut eius authorum exiſtimationẽ minui: ſic enim planior erit cognitio veritatis, quum ſingula diceodo in controuerſiam aut diſceptationem vocabũtur. BR. Eia, tu iam ad hanc diſputationem aggredere, vt qui hactenus impellẽte aut potius vrgente Philiatro, iuſto plus viſus es philoſophari: nunc quæ medica ſunt, non minus diſertè pertractes.

Vires eas quas forma profert, vti & ipſam formam, planè diuinas eſſe atque dici, vt quarum nulla ſit certa manifeſtaq́; ratio. CAP. II.

EVDOXVS.

PERIPATETICÆ philoſophiæ, quam matutina diſputatione ſumus complexi, hæc ſumma erant capita: Primas quatuor ſimplices rerum naturas in compoſitorū materiam cedere, Cœlum autem ſpeciem illis atque formam conferre: hoc quintū eſſe elementū, cuius conuerſio curſusq́ue per obliquum circulū rebus omnibus cauſa ſit ortus ac interitus. Supra autem hos naturę limites quum fertur Ariſtoteles, miris argumentorū viribus docet, Deū maximū ſubſtantias ſimplices, ſeparatas & immutabiles tum extra cœlos tum in cœlis condidiſſe, à quarum diuinitate omnium vita continetur. Iſtarū viribus cœlū admirabili celeritate circū axem verſari, hac motuū conſtanti & ordinata æquabilitate, quæcunque hìc caduca cernimus & mortalia, alternata ortus ac interitus viciſſitudine moueri, eamq́ue eſſe iſtarū cootinentem ac proximā cauſam. Itaque formarum origo proximè cœlo, deinde intelligeotiis atque Deo, qui vitæ fons eſt perennis, fertur accepta, quā Platooici in ſimplices illas procreatrices ideas cōtulerunt. Iam verò ſi quod antemeridiana diſputatio cōfecit, ex Deo & per Deū nobis inſunt omnia, ſi is rerū omniū cōditor, omniū principiū & finē mediumq́ue tenet: ſi Deorū plena ſunt omnia, diuinaque virtus atque poteſtas per omnia cōmeat, per quā ſunt & permanent omnia: ſi quū Deus hanc vniuerſitatē cōpleret, rerū ortus perpetuos ioſtituens, per omnes naturas propriis ſeminibus generatim & per ſpecies diuiſus eſt, & ſi tū rebus ſingulis vitæ ſpiraculū indidit: dubitabitne adhuc aliquis illis quippiā ineſſe quod verè diuioū & ſit & appelletur? Temeritas profectò ſit aut furioſa potiùs demeotia, hanc diuinitatis præſtantiā, quam veterū omniū cooſtanti traditione, Deorū munere rebus inditā accepimus, velle nulla ratione, nō dicā minuere, ſed ex toto auferre. Sed & pluſquā furor ſit, fateri rebus quibuſque diuinitùs quippiam eſſe datum, neque tamen id diuino nomioe dignari. BR. Eſto, rebus diuinum quippiam inſit, quid tamen id qualéque ſit, non eſt vnde coniiciam. EV. Quidni? Quum in naturali corpore nihil ſit ſimplici forma præſtātius, nihil prius: cætera verò quę ad materiam pertinent, illi ſubſtrata ſint vt caduca & abiecta, conſequens eſt ſimplicem rei formam, diuinum id eſſe quod inueſtigatur: & quicquid illius naturam refert ac exprimit, id quoque diuinitatis eſſe particeps. BR. Sed quas vires habituram putas ſimplicem illam rerum ſpeciem, quas nō poſſim elementorum miſtioni attribuere? EV. Si propriæ quædam ſuot elementorum, & qualitatum vires, diuinitatis certè multò maiores erunt, neque poterit viribus hæc deſtitui, quæ omnis generis dignitate & perfectione præſtātiſſima eſt. Atque omnes quidem eius functiones & opera ſub ſenſuum cogoitionem recidūt, neque nos poſſuot latere: ſed vode & quomodo prodeant, qualiſque ſit effectricis illius cauſæ aut facultatis ſubſtantia, æquè occultum & ignotum id plerūque eſt atque ipſa diuinitatis eſſeotia. Magnetem ferrum allicere videmus, & Rhabarbarum bilem, agaricum pituitam, epithymum atram bilem: inſuper, ſtruthiocamelum ferrum coqueodo atterere, viperæ aut ſcorpij veneno hominē necari: veratrum & cicutam eſſe homini peſtifera, illo tamen coturoices, hac ſturoos veſci. Horum tamen obſcurę ſunt cauſæ, & adeò occultæ vt percipi à nemine poſſint, nullaq; certa ratione cōprehendi. Latēt enim obſcuritate inuolutę, naturę quę dū neque euidēter percipi neque verbis dici poſſunt, occultæ nobis rerū proprietates appellaotur, vti Græci ἰδιότητας ἀῤῥήτους. Nec verò (inquit Aphrod.) ſolùm medicę artis authores rerum ſtatuere proprietates cogūtur, ſed etiam philoſophi atque grammatici eòdem perſæpe veniunt. Tū eoim eò venire neceſſe eſt, quoties effectæ rei cuiuſpiam ratio nequeat vel acutiſſimi hominis ingenio explicari, lucémque recipere, neque quoquo modo primorum elemētorum naturis attribui. Hæc itaque quoniam vires & naturas elementorum exceſſerunt, ſupra naturalem philoſophiam (quæ tota in illis verſatur) conſtitui, nec demonſtrationum cancellis coarctari meritò iure que dicemus. Pręclarè Theophraſtus, eorum quæ ſciuntur, & quorum naturalis quædam ratio haberi poteſt, certos limites hac oratione præſcribit, Siquidem qui de omnibus rationem quæritant; ſimul cum ratione ſcientiam tollunt: immò verius erit dicere eos rationem petere eorū quorum neque eſt, neque fuit. Quamobrem (multis in hanc rem propoſitis exemplis) in natura & in vniuerſi ſubſtantia, ait terminum quendam cooſtituendum eſſe eorum, quæ vnde & cuius gratia exiſtunt, ratione cognoſci poteſt: in hoc enim dicendo aliquouſque progredi poſſumus, ſupra naturæ limites noo poſſumus. Ariſtoteles naturalem philoſophiam inſtituens, quę ex primis rerum naturis atque ex rebus ſenſu perceptis demonſtrationes adfert, dum fortè io abſtruſas & inexplicabiles huiuſmodi quæſtiones incidit, earum ſolutione certaq́ue definitione ſe abſtinens, ioquit, omnes eſſe ſupra captum humaoę mentis. Hinc palàm eſt veteres illos philoſophiæ proceres, oō omniū quæ fiunt, ſed quoruodā duntaxat ratiooes ab elementis petiiſſe, oeque cauſas eas attigiſſe, qnas generali fuſoq́ue nomine occultas rerum proprietates appellant. BR. Si inter omnes coouenirет diuinitatem quādam rebus ineſſe, nihil equidem reclamatem: cæterū quum diligenti obſeruatione videam ſummos viros, maximéque Galenū illius nuſquam, occultæ autem proprietatis parcè & timidè mentionem feciſſe, cur quæſo à tanto viro ſine magna neceſſitate ſponte deſciſcam? EV. Videbam te non ſatis animo certo & confirmato poſſe in iis quæ nuper conceſſeras cooſiſtere: non equidem te à Galeni dogmate conor diuellere, quin in eò corroborare potiùs. Quanquam enim diuinitatis nomen is minus apertè celebrauit, rem tamen ipſam, quæ variè ac

Proœmio Problema.

Rerum omniũ cauſas Galenus refert ad prima elementa.

multifarlam dici poterat, frequenter attigit. Quod ne poſthac dubites, tibi iam demonſtrandum ſuſcipio quantũ dignitatis ac viriũ Galenus occultis rerum cauſis deſtinarit. Is enim etſi eſt in ratione multus, & quanquam rerum omniũ cauſas omnes, ne quid ignorare videatur, in prima elementa referre vult, idque ex inſtituto proponit, perſæpè tamen vix ſuis principiis ac limitibus ſe continens, cogitur clàm & quaſi furtim in occultas rerum proprietates illabi: idque tam frequenter, vt artis nulla parte id deuitare poſſit. BR. Mira ſanè polliceris, quæ optarem tam facilè ex Galeni verbis oſtendi, quàm breuiter dicuntur. EV. Dicta quidem breuiter, ſed diffuſa tamen res eſt, à qua ſi quis expectandus eſt fructus, paucis certè illa verbis nec comprehendi neque coërceri poteſt: ſi patienter & conſtanter audies, locos eos ſigillatim patefaciam, quibus neceſſariò Galenus abditarum proprietatum dignitatem celebrauit, illíſque rum rationes tum medicorum philoſophorúmque ſententias addam, quò ſtabiliora & firmiora ſint omnia. BR. Si quid eſt huiuſmodi, maximũ profectò eſſe fateor, & ſine quo ars medendi manca ſit & mutila. At non ego pollicitationibus, ſed reipſa moueor, quã vehementer exopto. Hanc aggredere dũ voles, me docilẽ ac beneuolũ prębebo, niſi quam obſcuritatẽ & quaſi tenebras ob ſenſus offundas, quas illuſtrari velim.

Corporis humani & cuiuſcunque animantis diuinam eſſe fabricam. CAP. III.

EVDOXVS.

AB hominis natura exordium inducens, primam illius in vtero conformationem qualem & quibus ex cauſis Galenus inſtituerit, ex variis locis depromam. Libro de fœtus conformatione, in quæſtionem id atque dubitationẽ ſic adducit: Sicut iam oſtendi corporis noſtri ſtructura summam architecti ſapientiam & poteſtatem referre: ita velim mihi philoſophos iſtos opificem indicare, deúſne ſit aliquis ſapiens ſimul ac potens, qui primùm ſanè cogitauerit, quale cuiuſque animantis corpus fingere conueniret: deinde potentiam ipſius oſtendere, qua quæ propoſuit, abſoluit: an anima quædã ſit à diuina differens. Mox autẽ huius ſolutionem ſcrutatus ait, Atqui neceſſariũ eſt vel ex motu quodã ſine ratione & arte fœtuum conformationem ad optimũ finem perduci: vel Deos ſimiliter atque eos qui miracula moliuntur (hi quum motus initiũ dederint, diſcedunt quidẽ, machinæ verò aliquantum artificioſè mouentur) ſtirpiũ animaliúmque ſemina in quandã motuum continuationẽ idonea præparaſſe, poſteà verò nihil ipſos agere. Diſiunctæ autem & ancipitis huius ſolutionis vtram partem ſit ſequutus, declarant ea quæ mox ſubiungit, Oratio (inquit) de anima ea quæ particulas conformarit, omnino incerta eſt, miniméque demonſtrari poteſt: at certè ea manifeſtè indicare mihi videtur, artificis qui nos condidit artificium, quod nemo qui libero animo rem perpendet, in temerariã rationíſque expertẽ fortunã referre poteſt. Et concludens, Summam (mox inquit) in fœtuũ conformatione & ſapientiã & potentiã video: neque poſſum exiſtimare eam quæ in fœtu eſt animã quidem, ſed naturã appellatam, fœtum ipſum conformare: vt quæ non modò ſapiens non ſit, ſed omni prorſus ratione careat. His profectò ſtatuit Galenus fœtum non à ſemine, non ab vlla rationis experte facultate, ſed à ſapientiſſima quadam & potentiſſima vi extrinſecùs appellẽte effingi. BR. Si locis pugnandum eſt, ego tibi eum opponam, quo inquit: Naturalem porrò animã omnium principem fœtus obtinet, quę non ex ſanguine, ſed ex ipſo ſemine, arteriam, venam, neruũ, os, & membranã procreat. Quúmque pro certo ac rato poſuiſſet, ſtirpes ab anima naturali fingi, ſic demum concludit: Itaque ſi non aliis viribus natura ſeminis plantã efficiat, aliis animal, ea quæ in ſtirpibus vides ad animantia traducito, eandem namque in vtriſque rationem reperies. Libro autem Aphoriſmorum primo cauſam illam efficientem fictricémque aſſeuerat calorem eſſe natiuũ. Huc quoque animum (inquit) aduerte, quòd aliis quidem omnibus ratio eſt inexplicabilis, ſoli autem Hippocrati atque eius ſectatoribus explicari poteſt. Neque enim aliud quicquã animal ab initio conformauit, neque rurſus adauxit, aut vſque ad mortem enutriuit, præterquam iſte calor innatus, de quo nunc habetur ſermo: hic enim eſt omnium operum naturaliũ cauſa. Ergo cauſam quę fingit, nos alit, nos auget, nos ad extremũ vſque tuetur ac gubernat, aliâs animã, aliâs naturã, aliâs natiuũ calorẽ, plerumque inſitum temperamentum appellauit, vnam quidem ſubſtantiam variis deſignans nominibus. Quid tu ad hæc? Negabis ſcilicet ea eſſe Galeni, an ſententiam aliqua obſcuritate tectam eſſe dices? EV. Nolim hîc ego locorum varietate pugnare, neque locos omnes inter ſe conciliare, neque indicare vbi Galenus ſecum ipſe pugnet, & ſibi aduerſetur: ſed quid quum accuratè & ex profeſſo animæ formatricíſque facultatis ſubſtantiam inueſtigat, de illa ſtatuat. Libris de ſemine non eſt exquiſita illa & ſubtilis de rerum veritate quæſtio, ſed popularis & craſſiori philoſopho conueniens oratio: vbi autem abſtruſa illa & recondita ſcrutatur, & qualia ſint non hominum opinione, ſed re ipſa inquirit, iam non illam naturalem, vt quæ bruta ſit & inſipiens, ſed planè diuinam & ſapientiſſimam eſſe confirmat: cuius ſanè ſubſtantiam quum ſe prorſus neſcire fateatur, nec vlla demonſtratione cõprehendere potuerit: multis tamen eam nominibus illuſtrat. Hippocratem vulgarémque veterũ morem ſequutus, naturam appellauit, quum inquit: Nemo tam ſtolidus eſt, qui nõ intelligat quandã generandi fœtus cauſam eſſe, quam omnes naturã appellamus, quæ eius ſit ſubſtantia ignorantes. Quam naturæ appellatione deſignauit negat tamẽ ex elementorum concretione naſci. BR. Vbi? EV. Quo loco maximè ſolet elementorum temperamentorúmque vires, tãquam rerum omnium cauſas ſummis laudibus efferre. Eos enim exagitans qui

Lib. 1 de ſemine.

Cõment. aph. 15.

Lib. de formatione fœtus.

ex vna quapiam particula de toto corpore pronunciant, ſic ait: Verùm ambo à veritate aberrant, vno modo eóque communi, quòd vnius particulæ occaſione, de toto pronunciare ſunt auſi. Altero quod formatricis in natura virtutis, quæ artifex facultas eſt, & particulas ſecundũ animi mores effingit non meminerunt. De hac namque Ariſtoteles dubitanit nunquid diuinioris ſit originis: atque à calido, frigido, humido & ſicco res diuerſa. Quo mihi minùs rectè facere vidētur, qui tam temerè de rebus maximis pronuntiant, & ſolis qualitatibus formandarum partium cauſam aſſignant. Conſentaneum enim eſt, hæc (id eſt has qualitates) organa eſſe: formatorem verò aliũ. Hic quum elementorum vires celebret, ſupra has tamen formatorem noſtrum collocat. BR. Quibus verò locis putas Ariſtotelem hanc vim inter diuinas retuliſſe? EVN. Libro Meteórol. quarto, vbi de ea hæc planè verba facit: Similiaria autem alia ratione & via, ab aliaque cauſa quàm quę diſſimilium ſunt partium conſtitui ſolent. Nam (quod deinde ait) ex elementis ſimiliaria conſtant, ex ſimilaribus autem tanquam ex materia, integra naturæ opera confici ſolent. Rurſum, Partes ſimilares calore & frigore & miſtis motibus fiunt: at diſſimilares, quale eſt caput, aut manus, aut pes, ex illis cōſtitutæ nemini videbuntur. Sed quemadmodum caloris & frigoris motio cauſa eſt vt æs argentúmve fiat, vt verò ſerra aut phiala aut arca fiat, non item, ſed ars cauſa eſt: ſic ſanè vt diſſimilares partes fiant, in cauſa eſſe putabitur natura, aut alia quædam cauſa. Itaque inſtrumentorum conformationem non primis elementis horúmve temperamēto, ſed vel naturæ, quam ab iis diuerſam facit, vel præſtantiori digniorique cauſæ addicit deſtinátque. Imò verò nec ſimilariũ partium propriam eſſentiam atque formam ab elementorum temperamento ducendam putat.

2. De temperamentis. — *Qualitatis instrumenta.* — *Cap. 10.*

BR. Noua penè & incredibilia narras, & quæ niſi citato atque indicato loco, nunquam credã. EV. Libro de ortu animalium ſecundo: Dura (inquit) mollia, viſcoſa, tenera & quicunque alij affectus partibus inſunt animatis, à calore frigoréve effici poſſunt. At ratio qua iam hoc caro, illud eſt os, non poteſt: ſed à motu efficitur proficiſcente ab eo, quod genuit quódque actu & re ipſa id iam eſt, quod eſſe poteſt id ex quo res gignitur. PH. Iſthæc quidem rectè: ſed ad Galenum reuerſus, tu extrema perſequere quæ inchoaſti, vt omnia perfecta videamus. EV. Quum ſuprà Galenus affirmauerit vim fœtus conformatricem, non eam eſſe animam vel naturam, quæ in eo ipſo fœtu cōtinetur, quænam ea ſit vis conformans, libro de vſu partium decimo ſeptimo, altiorem ſpeculationem inſtituens, planiùs & apertiùs dixit, eámque non diſſimulanter mentis verbo notauit: Quis ita demens vel hoſtis & oppugnator operum naturæ eſſe poſſit, qui non ſtatim ex cute ipſa, omnium primum conſpiciat artem creatoris? Quis mox non cogitabit mentem quandam aut intelligentiam admirabili vi præditam per terras vehi, & in omnes extendi partes? Nuſquã enim non gigni videntur animantia, quæ omnia admirabilem quandam ſtructuram acceperunt. Omnium mundi partium ea certè eſt viliſſima atque ſordidiſſima, quæ circum terram eſt, & eò tamē pertinere videtur mens à ſuperis illis deducta corporibus. Hęc mi Brute, quid aliud quęſo quàm Platonis ſententiam confirmant, qui mundi animum cunctis in rebus vigere tradit? Aut quid magis quàm Ariſtotelicum dogma, quod formam rei cœlitus demitti prodit? PH. Quænam obſecro ea ſunt ſuperiora corpora, à quibus deductam mentem huc vſque pertinere ait? EV. Id continuata pateſacit oratione. Hæc ſuperiora corpora qui viderit, confeſtim dignitatem pulchritudinémque ſubſtantiæ eorum admirabitur, maximè quidem Solis, poſtea verò Lunæ, deinde aſtrorum. In quibus quantò corporis ſubſtantia purior eſt, tantò decet mentem inhabitare meliorē & pręſtantiorem ea quæ in terrenis eſt corporibus. Si enim in luto, in ſorde, in limo, in ſtagnis, in plantis & fructibus, quum putreſcunt, animalia quædam gignuntur, eáque mirabilem oſtendunt generantis ſplendorem, quid oportet exiſtimare in ſuperioribus corporibus: Si eximia eſt mens & intelligentia quæ in tantam ſordem accedit, quantam exiſtimare oportet eſſe eius excellentiam in Sole, in Luna & in pleriſque aſtrorum? Mihi certè hæc cogitāti, per ambientem nos aërem mens quædam non parua porrigi & extendi videtur. Hæc ſi quis libera ſolutáque mente circunſpiciet & contemplabitur, videns in tanta carnium humorúmque colluuie inhabitantem tamen mentem, videns prætereà animalis cuiuſque compoſitionem & ſtructuram (omnia enim ſpecimē & dignitatem præ ſe ferunt ſapientis conditoris) illius quæ in cœlis eſt mentis magnitudinem & excellentiam admirabitur. His planè Galenus vniuerſi naturam ipſumque mundi animum deſignauit, cuius ſapientiam, iuſtitiam & prouidentiam paſſim admiratur & ſuſpicit. Nunc verò vt is ſupra naturam Deum ſtatuerit primum rerum omnium cōditorem, hinc deprehenditur quod ait, Deos olim ſtirpium animaliúmque ſemina in perpetuam motuum cōtinuationem idonea præparaſſe, vt nihil poſteà ipſi agerent. Hoc enim quid aliud eſt quàm, Deum propriis ſeminibus generatim & per ſpecies eſſe diuiſum, cuius virtus per omnia commeet? Quod ſi eſt, quicquid matutina diſputatio confecit, id omne etiam Galenus aſſeuerat, neque aliud Plato, aliud Ariſtoteles, aliud Galenus principium cauſamque ſtatuit procreationis formarum. Placet hunc locum plenius tractare, & ſententias proferre, quibus Galenus conditorem hunc genitorémque rerum, nō modò naturam aut mentem, ſed ſumma animi agitatione & contemplatione Deum appellauit. Nos (inquit) ortus principium à creatore acceptum ſeruamus. Et mox, Non enim ſatis erat velle tales fieri: neque ſi creator lapidem repentè voluerit hominem efficere, id in illius eſt poteſtate ſitum. Hoc autem eſt in quo à Moſis opinione tum noſtratum Platonis & aliorum qui apud Gręcos naturæ rationes rectè pertractauerũt, diſſidet. Nam illi ſatis eſt Deum ornare velle materiã, eam enim ſtatim vbi ille voluit, ornatam eſſe: omnia ſiquidem in eo poſita illique parere exiſtimat, etiam ſi cinerem voluerit equum vel bouem efficere. Nos autem non ita ſentimus, ſed eſſe

Cap. 1 ad finem. — *De vſu partium 17.* — *Lib 11. de vſu partium.*

quædam dicimus quæ natura fieri non poſſint: & hæc omnino à Deo non attentari, ſed ex iis quę fieri poſſunt id duntaxat eligi quod eſt optimum. Hæc Galenus, qui etſi non (vt Moſes) Deum ſolo arbitrio, ſolo verbo, ſolo nutu quæcunque vult ilico perficere cenſet, cùm tamen profitetur rerum omnium conditorem, pro naturæ legibus & inſtitutis omnia efficientem: & quæcunque vi naturæ orta dicimus, à Deo illa primum ortus ſui principium duxiſſe. Quod ipſum libro de Hippocratis Platoniſque placitis nono, luculentiùs his explicat: Quemadmodum de humanis affectibus facimus iudicium, ita etiam de diuinis facere conuenit, ac corporis noſtri opificem admirari, quicunque tandem ſit Deorum. Si autem quòd illum nõ videmus, idcirco neque eſſe dicimus, iam non eodem modo iudicamus atque de artibus iudicari ſolet. deinde, Ridiculum enim quàm optimè conſtructa naui aut domo aut lecto, ignoto autem opifice, putare illa nulla arte, ſed temerè & fortuitò facta eſſe. Et mox, Hippocrates quæ ſubſtantia ſit naturæ nos conformantis ac regentis, non eſt auſus pronunciare, opificem noſtri cauſam, (vt omnibus mos eſt hominibus) naturam appellans. Verùm efficientem noſtri cauſam Plato definiuit: fabricatorem enim mundi Deum ſuis filiis præcepiſſe, vt ratione genus humanum fingerẽt, accepta quidem ab ipſo immortalis animæ ſubſtantia, addito autem quod naſci quódque interire poteſt. Hanc Platonis de conditore rectoréque Deo ſententiam minimùm à Moſis arcanis diuerſam locis compluribus vt ſuã Galenus tutatur. Diuinam is quum ſibi perſuaſiſſet eſſe formatum originem, conatus inſuper altiùs inueſtigare diuini conditoris ſubſtantiam, mira rei obſcuritate quaſi tenebris offuſus, diuturna ancipitique indagatione defeſſus, ita demùm in medio curſu reſiſtens queritur: Quamobrem maximo dolore affectus mecum ipſe cœpi inueſtigare, an aliquam de ſtructura animalium validam rationẽ poſſem inuenire, ac nullam deinde inueniens (id quod in hoc libro fateor ingenuè) philoſophos quibus ad hanc rem plus eſt vel ingenij vel facultatis, hortor vt in hanc quęſtionem ſedulò incumbentes, ſi quid pro ſua ſapientia inuenerint, nobiſcum id velint ſine inuidia communicare. Et paulò pòſt: Cæterùm quũ nullam inueniam opinionem cum ſcientiæ certitudine demonſtratam, fateor me de ſubſtantia animæ dubitare, nec probabile quicquam de ea quod aſſeram habere: quin & de fœtuum fictrice cauſa nihilo plus certi me habere fateor. Paulò pòſt: Tantùm igitur hoc de cauſa animalium formatrice pronunciare me poſſe confido, quòd & ars & ſapientia in ea ſit maxima. Quamobrem facto iam periculo, cæteros admonet ne in eandem inquiſitionem penitùs incumbant. Hæc (inquit) creator noſter talia fieri voluit. Quæ autem facta iam ſunt, neque tentes, neque audeas quærere quemadmodum facta ſunt. Quæ enim facta eſſe ignorabas, niſi ab anatome edoctus fuiſſes, qualiter meritò audes quęrere qua ratione facta ſint? Satis ergo tibi ſit nouiſſe vnamquamque particulam pro rerum commoditate & vſu conſtructam fuiſſe. Si verò prætereà conaberis quo pacto ita facta ſit inquirere, palàm fiet, nec tuam imbecillitatem, nec opificis illius ſentire potentiam. Quanquam igitur certa demonſtratione conſtat eum qui nos procreauit opificem diuinum eſſe, quæ tamen illius ſit ſubſtantia, aut quomodo nos effecerit, nulla poſſumus intelligentia & ratione comprehendere. Illud (inquit) nos ſcire conuenit non eſſe ſimilem ſpeciem demonſtrationis, qua nos iuxta prouidentiam cuiuſdam Dei aut Deorum compoſitos eſſe, & qua opificis noſtri aut animi ſubſtantiam cognoſcamus. BR. Multa mihi nondum animaduerſa, ex variis abditioribúſque locis ernis, quibus poſſis ruinoſam philoſophiã erigere ac inſtaurare. EV. His locis nõ proximam cuiuſque animantis procreatricem cauſam, ſed primam illam & præſtantiſſimam, quæ verè efficiens & conformatrix eſt, Galenus inueſtigat. Proxima quæ dicitur, neque ſimpliciter materiam, neque formam confert, ſed duntaxat præparatione quadam & commodarum rerum procuratione materiam inſtruit, cuius beneficio idonea fit & conueniens excipiendæ formæ. Hac vna habilitate animal vnumquodque aliud ſui generis procreare perhibemus: materiam verò quo pacto ſimpliciter efficiat: quæ neque ortus, neque interitus mutationi ſubiicitur? BR. At ſaltem ſpeciem ſummámque perfectionem addet. EVO. Mas qui iam ſemen in fœminæ vterum emiſerit, quum reliquo geſtationis tempore longiùs abſceſſerit, intercluſo vteri ore, quid quæſo poſſit ad fœtus conformationem formæque immiſſionẽ conferre? BR. Si nihil mas, at certè fœmina dum vtero gerit, fœtus lineamenta ducit formámque fingit, quòd (vt ait Plinius, & tu quoque ab illo iampridem recepiſti) imago ſub ipſo conceptus tempore hauſta, in ipſo fœtu eluceſcat: Si quid fœmina inter concipiendum vehementiùs & auidiùs animo comprehenderit, huius notam fœtum referre, doctum expertúmque muliercularum genus reſtatur. Tanta vi in pleriſque pollet ea facultas animi quæ cogitatione fingit, vt vna poſſit iuſta videri conformationis cauſa. EV. Ea certè poteſt tenello fœtui colorem vel figuram partis immutare, & ſigna quædam & quaſi inuſta imprimere. Cæterùm totius formę ſubſtantiam, aut vniuerſam corporis conformationem, nulla poteſt animi quantumuis fixa atque intenta in aliquam rem cogitatio præſtare. Quæ enim tam acris & tam vehemens eſt rerum cogitatio, quæ viſa tam altè inſculpta ſunt in animo atque impreſſa, vt poſſint ſexus ſpeciem mutare? Optarent quidem mulieres id ſibi priuilegium ferri, eſſeque in ſua poteſtate ſitum, vt quoties marem comprehenderent, eundem etiam gignerent. Sed quæ conceperit, ſi fortè procerũ quempiam & liberali ſpecie virum, ſi mancũ, ſi claudũ, ſi canino capite, ſi caudatum, ſi execto naſo, aut ſine inteſtinis, acri intentoque animo intuebitur, talémne obſecro oportet illius fœtum euadere? Dum porrò fœtus partes ſingulę finguntur, eáſne mulier ſigillatim animo & cogitatione luſtrat, ac velut pertractat? Aut quum in ouo ſenſim pullus coagmentatur, gallináne incubans, in partes ſingulas eo quo finguntur ordine cogitationem defigit? Itáne neceſſarium fuerit non modò mulieres, ſed & omnes

tum

ἡ φύσις quid Hippocr.

Lib. de fœtus format.

Lib. 15. De vſu part.

Lib. 9. De plac. Hippoc.

tum auium tum reliquorũ animantiũ fœminas, gnaras eſſe & peritas anatomes, & nouiſſe quo quęque pars ordine fingatur? Nulla anus tam delira eſt vt hoc exiſtimet. Ergo tametſi ea vis animi quæ fingit, notis quibuſdam variare ac velut diſtinguere fœtus colorem aut formam poteſt, nequaquã tamen poteſt eas conformarẽ: neque id in parentibus eſt poſitum, vt qualem volent fœtum edant, ſed id diuinitus accipi conſentaneũ eſt. BR. Quòd homo hominem, & equus equũ, & cæterorum vnumquodque ſui generis quiddam perpetuò generet, neque vnquã in diuerſam ſpeciem tranſitus ſit: id ſanè conficere videtur genitori vim ineſſe conformatricem. Si enim nulla in eo vis foret, cur homo hominẽ potiùs quàm equũ aut aſinũ procrearet? EV. Eò arbitror quòd ab homine data materia, non equo ſed homini formando conueniens ſit & apparata: ad quã quũ efficiens cauſa extrinſecùs appulit, ſeſe ad illius naturam accommodat, omnémque eius præparationem imitatur ac perficit. Maturina autem diſputatio confecit, animal quod ſemen ad procreandum iecit, omnem illius pręparationem, non autem formam aut vim huius effectricem, adhibere. Si aliis rationibus voles cõtra hæc agere & pugnare, philoſophicam eam diſputationem repete, cum qua vires tuas ſi voles periclitaberis. Medicam nunc ſuſcepi, in qua ſatis videbor præſtitiſſe, ſi planum fecero Galenum diuinas illas cœleſtéſque cauſas in omnem artis partem quodammodo admiſiſſe, quod eſt huius loci ac temporis inſtitutum. BR. Perge igitur viam tenere quam ingreſſus es, & ordine quam optimo ſingula perſequere.

Animam noſtram non ab elementis ortam, Galeni decreto. CAP. IIII.

EVDOXVS.

PROXIMVM his videtur vt quid præſtãtię tum anima tum eius facultates acceperint, ediſſeramus. Ac primùm quidem æſtimatione dignum eſt quid de animæ eſſentia Galenus ſtatuerit. Libro de placitis Hippocratis & Platonis ſeptimo, eam ipſam ita inueſtigat: At ſi de animæ eſſentia definitum quid dici oportet, de duobus alterum fateri neceſſe eſt, aut velut ſplendidum quoddam & æthereum corpus ipſam eſſe, quò vel inuiti cùm Stoici tum Ariſtoteles quadam conſequentia ducuntur: aut eſſe ipſam quidem corporis expertem ſubſtantiam, primum tamen ipſius vehiculum eſſe hoc ipſum corpus, cuius interiectu cum cæteris commercium habeat corporibus. Hæc ille, qui non multò antè rem totam certiùs expreſſerat. Ex his igitur quę apparent, cogitauerit aliquis ventriculorum cerebri ſpiritum, duorum alterum, ſi quidem corpore caret anima, primum eſſe ipſum eius vt ſic dicam domicilium: ſi verò habet illum ipſum ſpiritum, animam eſſe. Sed cùm ventriculis illis confractis, paulò pòſt rurſum ſentiat rurſúmque moueatur animal, dici non poteſt illam eſſe ſpiritum. Satius eſt igitur arbitrari, in ipſo quidem cerebri corpore animam habitare, quali tandem cunque ſit ſubſtantia: non enim id iam quæritur, primũ verò ipſius inſtrumentũ, ad omnes animantis cùm ſenſus tum voluntarios motus, illum eſſe ſpiritum. Proindéque eo diſſipato, dum nouus denuò collectus ſit, non quidem vita, ſed ſenſu tantùm ac motu priuari animal. Quòd ſi ille fuiſſet ipſa animæ ſubſtãtia, eo profectò diſſipato, animal ſtatim ipſum ſimul interiiſſet. Deinde ait: Itaque arteriarum ſpiritus vitalis & eſt & appellatur, animalis autem in cerebro conſiſtit, non tanquam animæ ſubſtantia, ſed quaſi organum primarium ipſius in cerebro habitantis, qualiſcunque ea ſit ſubſtãtiæ. Mox rurſum: Quòd autem animalis ſpiritus neque ſubſtantia ſit animæ, neque eius domicilium, ſed duntaxat inſtrumentum primariũ, inde didicimus, quòd ipſo per vulnera euacuato, ſtatim veluti mortuum redditur animal, recollecto autẽ reuiuiſcit. His palàm aſſeuerat animam noſtram præſtantiorem ſimpliciorémque ſpiritu eſſe, eámque peculiarem ſubſtantiã habere, quæ ſimplex eſt & huiuſmodi. BR. At ea ſubſtantia corporeane eſt an incorporea? EV. Simplicem hanc & corporis expertem eſſe, conſentaneum & conſequens eſt iis, quæ iam aſſumpta ſunt. Si enim anima pręſtantior eſt ſpiritu, & ſpiritus corporum præſtantiſſimus eſt, neceſſum eſt eam corpore carere. BR. Ea fortaſſe naturalis eſt calor. Sic enim ait Galenus libro de tremore & rigore: Ducetur autẽ hæc ratio de principiis Hippocratis, neque pro corporis noſtri elementis ponemus corpuſcula quædam & poros, neque ſtatuemus calorem, è motu aut attritione quadam & colliſione ſuſcitari: ſed corpus quidem totum confluxile & conſpirabile, calorem verò non aſcitum aut aliunde quæſitum, neque genito iam animali ortum, ſed inſitum & qui ab ipſo ſtatim principio extiterit. Nec ſanè aliud eſt vel natura vel anima, quàm is ipſe calor, quem ſi eſſe ſubſtantiam per ſe mobilẽ ſempérque mobilem intelligas, non errabis. Hæc ille. EV. Verum, ſed excutiamus ſingula. Quum naturalẽ calorem illam eſſe dicis, túne qualitatem duntaxat, an etiam caloris ſubſtantiam comprehendis? BR. Subſtantiam ſanè: non enim animam qualitatẽ eſſe duco. EV. At caloris ea ſubſtantia ſpiritus eſt, non is quidẽ qui è principibus partibus emanat, ſed qui partibus ſingulis innatus eſt & inſitus. Quocirca eòdẽ reuolueris vnde iã te ſubduxeras: ac neceſſariò concedes animam ſpiritum eſſe. Ne inuidia verbi labefactetur oratio, vna ea ſubſtantia quæ noſtri adminiſtrationem gerit, quocunque eam nomine deſignes, ſimplex eſt, incorporea & immortalis, non Galeno ſoli, verumetiam Hippocrati, qui tum de hac, tum de altera quæ nos conformauit, à phyſicis illis elementis ad ſubtiliorem rationis calculum reuocatus, diuinam hanc ſententiam protulit: Communibus equidem ſententiis & opinionibus tum eorum qui prius fuerunt, tum meis hactenus vſus ſum: nam neceſſe fuit quum de medica arte tractaremus, principium commune plurimorum ſententiis & opinionibus proponere. De *Lib. de carnibus.*

cœleſtibus autem rebus & ſublimibus, mibi nibil dicendum videtur, niſi quatenus bomines animaliáque cætera quæ in terris degunt & gignuntur, principium inde & otiginem habent: quódque anima de cœlo eſt. His Hippocrates animę cœleſtem facit originem: illius verò ſubſtantiam, quam caloris nomine appellat, immortalem. Inquit enim, Nunc verò ſententiam meam patefaciam: Profectò mibi videtur id quod calidum caloréin ve dicimus, quiddam non mortale eſſe. His plura non addam: arctius enim quàm iſtis ſententiis adſtringi ratio non poteſt. BR. Eſto certę illis adductus & quaſi ſatiatus: adde ſi videtur, qua ratione ſimplex & immortalis, boc caduco corpore coërcita omnia gerat. EV. Id ex alia Galeni oratione coniicio, quam hunc in modum vertimus: Nam & animam noſtram, alij corporis expertē eſſe rentur, alij ſpiritū eſſe, alij ne eſſe quidem illius propriam vllam ſubſtantiam, ſed proprietatem ſubſtantiæ corporis earúmque rerum facultatem habere, quas natura facere poteſt. In bis igitur ego medium quēdam ordinem teneo. BR. Quem hūc quæſo medium appellat ordinem? EV. Quòd anima neque ſola proprietas ſit ſubſtantiæ corporis ex elementorum orta qualitatibus, neque ſimpliciter ſubſtantia ſit incorporea, quæ per ſe conſiſtens nullo corporis egeat ſubſidio. At ſic ea medio ordine poſita eſt, vt incorporea quæ ſit, corporis tamen commodis inſeruiat, neque poſſit citra bonam cōuenientémque eius temperiem integras functiones obire. Quandiu enim corporis eſt cōſtricta vinculis (nibil enim ſupra hæc Galenus inueſtigat) illius ornatu bonáque conſtitutione indiget. Hæc mea interpretatio illius ſententia corroboratur: Illud certè euidenter apparet, animam vt in corpora commigrauerit, ipſam eorum naturis inſeruire, quæ ſunt (vt dixi) ex certa elementorum temperatione prognatæ: neque quod ad artem medicam pertinet, quicquam mihi officere puto, quòd ignoro quémadmodum immitantur, aut ab aliis in alia corpora concedant animi, Græci id ἐμψύχωσις & μετεμψύχωσις dicitur. Oportet enim profectò idoneum id eſſe corpus, quod animam recepturum eſt, & ſi ſui temperamenti magnam ipſum mutationem ſubeat, ex eo ſtatim animam ipſam emigrare. Ex bis planum facit animam quam ſimplicem & corporis expertem diceret, corporis legibus & natura teneri. PH. Quid illa quæſo deſignát, anima in corpora commigrat, aut protinus emigrat? Nónne quòd animæ propria ſit ſubſtantia, quæ per ſe ſine corpore conſiſtat? quod ſi eſt, illam apertè renunciat immortalem eſſe & indiſſolubilem. EV. Rectè tu quidem colligis, quanquam vix audet Galenus in id cōſequens incidere, quod eodem loco ſe prorſus ignorare profitetur: De anima portò (inquit) an immortalis ipſa, cùm ſubſtantiis corporis confuſa, animalia gubernet, certò equidem me ſcire non profiteor, ſicuti neque an ipſius vlla ſit per ſe ſubſtantia. BR. Vndique mihi ſalebræ ſunt. Ego quippe ex aſſumptionibus illis concludendum potius fuiſſe exiſtimem, animam noſtram mortalem eſſe, neque poſſe illam per ſe ſolitariámque conſiſtere. Si enim nec epotum venenum, nec malos corporis affectus ſuſtinet, ſed ab illis emigrare cogitur: ab illis ſanè perpetitur aliquid: iam ſi patitur, vinci tandem poteſt & occumbere, quū nempe grauior aliqua cauſa premet. Item ſi quicquam anima à corporeis affectibus patitur, quiddam illi communionis & ſocietatis cum corpore intercedit: quocirca nec expers eſt corporis nec immortalis. EV. Hàc malè colligis. Nihil enim quicquam perpetitur anima: veruntamen ea quorum quaſi vinculorū nexu, ſocietate quadam cum corpore cohæret, affici poſſunt: ſunt autem innatum calidum & inſitus ſpiritus, quæ quum extremo corporis vitio diſſoluuntur, illa libera & expedita neceſſariò de corpore decedit. BR. Sed aliud iam vrget acrius. Si enim corpus inſtrumentum eſt animæ, quo ea ad obeundas functiones indiget, nihil illa quicquam ſolitaria & à corpore ſeiuncta poſſit efficere. Atqui ridiculum eſt & abſurdum otioſam & inertem animam eſſe, vt quam efficientē cauſam eſſe definiuimus: non igitur poreſt ſolitaria conſiſtere. Quòd ſi à corpore ſeiungi nequeat, neque ipſa per ſe conſiſtat, planè mortalis erit vnà cum corpore: ſi mortalis, corporis quoque & elementorum particeps eſt, non autem diuina. Hæc ſanè illius ſubſtātiam & naturam ratiocinatione inueſtiganti, mortalem & corpoream eſſe demonſtrant, qualem & Galenum ſtatuiſſe credibile eſt. EV. Offendis in ipſo ſtatim limine. Non enim anima ſic eſt obligata corpori, vt aſſidua illius ope indigeat: ſed quæ Dei ad naturam ad ipſúmque mundum, eadem eſt & bumanæ mentis ad corpus ratio. Neutrius enim ſubſtantia corpori cui regendo præeſt obſtringitur, aut vllo modo ſubiecta eſt: ſed præter eas functiones quas Deus per naturam, mens per corpus exequitur, nullius corporis aut naturæ adminiculo alias quaſdam præſtantiores efficit. Non enim anima vt ratiocinetur vllius indiget opera, quo vt inſtrumento vtatur, ſed per ſe ſoláque rationem init ac intelligit. BR. At læſo tamen cerebro animaduertimus mentem omnemque animæ vim perturbari, omnémque actionem impediri: eo autem bene valente, ſanas eſſe & conſtantes animæ vires. Ex quo intelligitur, hanc, quandiu eſt immerſa cōcreto corpori, illi quodammodò inſeruire, eóque apto egere & idoneo. EV. Eget ſanè, non vt inſtrumento, ſed vt proprio domicilio. BR. Quomodo? EV. Vt artifex qui integra eſt valetudine, ſed domicilio coërcetur, ſi quod opus rectè effecturus eſt, non ſolùm conuenienti aptóque inſtrumento inſtructus ſit, ſed etiam domicilium lumine colluſtretur, nec obſcurum nec tenebricoſum ſit oportet: ita ſanè ſtatuo animam, dum corporis eſt irretita compagibus, non corporis tanquam inſtrumenti, ſed tanquam domicilij bona cōſtitutione ad ratiocinandum & ad intelligendum indigere. Hoc ſi deſit, vel nihil, vel vitioſè aget, vel fortaſſe emigrare cogetur. Vt autem omnis ambigendi occaſio deſit, audi quæſo quid libro de vteri conceptu diuinè pronunciet: Anima eſt vniuerſitatis animæ defluxus è cęlica regione deſcendēs, ſcientiæ capax, quæ ſemper ad ſibi ſimilem viam cognatámque ſubſtantiam adſpirans, terreſtribus relictis omnium ſuprema petit, cœlicæ diuinitatis particeps, ſupercœleſtem locum ſæpius contemplans,

cõtemplans, vnà omniũ rerum moderatori aſſiſtit. Iſthęc dilucidè cõmonſtrant, Galeni ſententiã nihilo à Platonis & Ariſtotelis dogmate deſciuiſſe: ſed ſumma illos conſenſione animã noſtram ſimplicẽ, incorporeã & immortalem ſanxiſſe. BR. Caue ne Galenũ iis concordẽ reddas, à quibus palàm voluit diſſidere. Conſtat enim illum, libro de animi moribus, Platonis de animæ immortalitate ſententiam multifariam exagitare, ac modeſtiùs inſectari: tametſi & hanc, & vim quę nos conformauit incorpoream, planéque diuinam & ſapientiſſimam eſſe alicubi confirmat.

Quid animæ Facultas Galeno. CAP. V.

BRVTVS.

HIs tamen miſſis ad animæ facultates oratione deducta, quænã earum ſubſtantia ſit dilucidè commonſtres. EV. Quoniam omnes hæ mortales ſunt & caducæ, maior eſt controuerſia, ſin me diuinitatis quoque participes. PH. Priuſquam in hanc diſputationem deſcendatis, lubens ſanè audiam quid facultatis nomine veteres complexi ſint: quandoquidem admodum dubiam & incertam eſſe video hac de re ſententiam, quod & Galenus ſanè exiſtimauit. Qui verò naturalem contemplationem tractarunt, aliud alij ſibi perſuaſerunt. Hi nanque incorporeas quaſdam facultates corporibus ineſſe confirmant: illi contrà, corpora ipſa operari pro ſua cuiuſque natura, quæ ex quatuor elementorum temperamento conflata ſit. Cæterùm quid ea de re iudicio decernat, non exprimit: ſi quid Eudoxe aliud occurrit quod dubitationem pateſaciat & illuſtret, id nobis ob oculos expone. EV. Rem inueſtigas mi Philiatre, cognitu in primis neceſſariam, quam in ſuis monimentis Galenus occultam & inuolutam reliquit. BR. Hîc mihi uidemini rem minimè dubiam, interrogando dubiam facere. In promptu ſiquidem eſt, Galeno nihil aliud facultatem dici, quàm efficientem rei cuiuſque cauſam, quæcunque tandem ea ſit. Nam libro de Plenitudine, facultatem appellat cauſam effectricem, nihilque putat referre δραστικὴν an ποιητικὴν dicas: vnde liquet facultatẽ actionis cauſam fore. Et libro de facultatũ ſubſtantia: Verùm quoniam quæ ſit operũ horũ cauſa parùm conſtat, facultatẽ appellauimus effectricẽ. En vobis locus extat libro de cauſis pulſuum primo, vbi pulſationis quæ in arteriis fit cauſam inueſtigans ſcribit hunc in modũ, Quæ ſit illa cauſa haud procliue id inuentu eſt: alius enim innatum calorem eſſe cenſet, alius naturæ robur, alius temperamenti quandam proprietatem, alius totam corporis conſtructionem, alius ſolum ſpiritum, alius horum quædam, alius omnia ſimul. Iam verò ſunt qui facultatẽ introduxerint incorpoream, quæ accommodatis ad mouendum iis quæ diximus inſtrumentis vtatur, aut omnibus, aut quibuſdã, aut certè vno aliquo. Hanc igitur pulſus cientem cauſam, quæcunque ſit, etiam ſi eius ignoramus ſubſtantiam, quia pulſus tamen efficere poteſt, facultatem ipſam appellauimus, quemadmodum & alia opinor omnis facultas ab eo appellari ſolet, quod ipſa facere poteſt. Nam cuius rei ſit facultas, & ipſius etiam facultatis notionem (vt quæ ſit comparationi relationique ſubiecta) ita demum cõcipimus, quum ad aliud quiddam animum retulimus: ideóque ſic eam appellamus, quum eius ignoramus ſubſtantiam. Hic ſanè locus facultatis nomine efficientem cauſam intelligit, non eam quidem ſimpliciter, ſed qua ratione in hunc illúmve effectũ ſe comparat atque refert. Hanc verò comparationem relationémve alia ſententia hunc in modũ explicat: Hoc autem multi ſtatim ſapientes perturbantur, quòd deprauatam habent de facultate notionem. Nam perinde ac ſi qua res in ſubſtantiis habitet, vt nos in ædibus, ita mihi de facultatibus videntur exiſtimare, non intelligentes omnium rerum quæ fiunt, efficientem quandã eſſe cauſam, quæ conſideretur ſecundum comparationem & reſpectum ad aliquid: atque eius cauſæ, vt certæ cuiuſdã rei, propria eſt quædam & per ſe appellatio, ſed pro habitu quem cum ea re quæ ab ipſa fit habet, eius quæ fit rei eſt facultas, vt quot ſunt cuiuſque rei actiones, tot & illius eſſe facultates dicamus. Vt aloën purgandi facultatem habere, & ſtomachi roborandi, & recentia vulnera glutinandi, & vlceribus planis inducendę cicatricis, & palpebrarum humores exiccandi, nõ quòd horum quicquam aliud efficiat quàm aloë. Hæc enim eſt quæ ea facit omnia, quæ quoniam facere poteſt, totidem facultates habere dicitur, quot res facit. Itaque aloën purgare poſſe dicimus, & ſtomachum roborare, & vulnera glutinare, & vlcera cicatrice inducere, & humentes oculos ſiccare, quaſi nihil interſit aloën purgare poſſe dicamus, an purgandi facultatem habere. Item & humentes oculos ſiccare poſſe, idem ſignificat atque facultatem habere deſiccandorum oculorum. Ad eundem modum, quum ratiocinatricem animam, cuius eſt in cerebro ſedes, per ſenſus ſentire poſſe dicimus, & ex rebus ſenſu perceptis ipſam per ſe meminiſſe, & tum conſequentiam, tum pugnam rerum videre, & tum diſſolutionem, tum compoſitionem, non aliud ſignificamus, quàm ſi comprehenſim dixiſſemus, ratiocinatricem animam multas habere facultates, ſenſum, memoriam, intelligentiam, & de reliquis vnamquamque. Et quoniam non ſentire tantùm ipſam poſſe dicimus, ſed & ſpeciatim videre, audire, olfacere, guſtare, tangere, ipſam rurſum facultates habere dicimus videndi, olfaciendi, audiendi, guſtandi, tangendi. Iſtis quidem Galenus perſpicuè decernit facultatem non propriam eſſe rei ſubſtantiam: ſed efficientis cauſæ comparationem, & vt dicere ſolent, relationem ad hunc illúmve effectum. Quam hîc paſſim ſe ignorare fatetur facultatum ſubſtantiam, alio tamen loco affirmat non aliud quàm temperamenti proprietatem eſſe, quo nomine naturam paſſim appellat, tum in Aphoriſmis, tum in libro de natura humana. Libro de præſagatione ex pulſibus, de illa hunc in modum ſcribit: Facultatis

Lib. De ſacul. ſubſt.

Aph 34 & 2.

ſubſtantia

„ ſubſtantia in ſingularum partium poſita commodo temperamento eſt. Nam tum demum ſuum quæque munus obit ſtrenuè, vbi ſit temperatiſſima: contrà malè fungitur, ſi intemperata eſt. Et libro ſecundo, Nihil in illis commentariis attulimus de facultatis eſſentia: neque enim prius hoc decretum, quàm vndique reperiſſem conſtans, pronunciare fui auſus: nunc verò eſſentiam facultatum, adducti ſumus nihil eſſe præter qualitatem temperamenti. Libro autem de Plenitudine hanc rem totam lucidiùs definiuit. Ego verò aliam eſſe arteriarum facultatem à neruorum & venarum facultate, docui in libris de Hippocratis & Platonis decretis, in iiſdemque illud etiam, arteriarum facultatem è corde velut è fonte quodam manare: neruorum è cerebro, venarum ex iecore. In libro autem de Elementis ſecundum Hippocratis ſententiam, oſtendi ſubſtantiam quæ generari quæque interire poteſt, per ſe totam immutari, dum quatuor qualitatum vi vel incaleſcit vel frigeſcit, vel humeſcit, vel ſicceſcit, eſſeque ſuam cuiuſque corporis ſubſtantiã in iſtorum quatuor, calidi inquam, frigidi, humidi, ſiccique temperatione ſitam, ideoque gubernantium quodque corpus facultatum ſubſtantiam, illam eſſe temperationis proprietatem. Hæc ſunt quibus de facultatum ſubſtantia nihil dicere potuit apertiùs. EV. Magnum quiddam tibi perſuades attuliſſe, atque his omnem facultatum ſubſtantiam deſignaſſe, parùm opinor intelligens quid proprietatis appellatione notet. Ea ſubſtantia non eſt, ſed qualitas intima efficientis cauſæ: neque igitur ipſa facultatum eſſentia, ſubſtantia ſimpliciter eſt, ſed qualitas. quemadmodum & ea quam coloris eſſentiam veteres vſu appellare ſolent, non ſubſtantia, ſed ſimpliciter qualitas eſt. Quid autem de facultate verè ac ſincerè Galeno ſit viſum relictis ambagibus, hæc vna ſententia commonſtrat: „ Non quidem ſubſtantias in ſuas facultates diuidi exiſtimamus, ſed vnamquamque ſimplicem indiuiduamque ſubſtantiam, ſuis facultatibus omnia efficere. Non ſimpliciter & abſolutè ſubſtantiam dicimus facultatem habere, ſed interim adiici ſolet vrendi aut refrigerandi, aut ſiccandi, aut madefaciendi: interim fingendi, ratiocinandi, aut mouẽdi ſeipſam, aut aliud eiuſmodi, quę in participe rationis anima percipimus: hæc anima quum vna ſit, multas tamen habet facultates quas omnes alio opere enumeraui. Quæcunque igitur cauſa res efficiet varias, tot ea nimirum facultates obtinebit quot res faciet, non quòd ſimplex ea in facultates quodammodo diſtributa ſit, ſed quòd quibuſdam rationibus ad ea quæ facit variè ſe gerat. BR. Id igitur perinde erit ac ſi quis vnus ſit, & pater & auunculus & auus, quod ratione reſpectuque diuerſo fit. EV. Hac ſimilitudine non poſſis rem perfectè exprimere: nam quod facultate præditum dicimus, id certè proprietatẽ quandam & qualitatem in ſe obtinet: qui autem vel pater vel auus eſt effectus, nihil in ſe magis quàm antè habet. Decedente filio licet tum pater non ſit, nil tamen is in ſe mutationis accepit: at rei facultas perire nequit re ipſa non mutata. PH. Multa quidẽ hîc dicuntur à vobis, quibus obruor potiùs quàm docear, ex quibus ſanè nondum mihi planè cõſtat quid facultas. Id tu verbis & iuſta atque explicata oratione quid ſit expone, & ſitne quippiam à ſubiecta re diuerſum. EV. Volo equidem: Ariſtoteli agendi poteſtas eſt nunc ipſa efficientis cauſæ ſubſtantia, nunc aliquid cauſæ penitùs inſidens, quod illa tanquam principium quoddam ad agendum adhibet, id ſiue poteſtatẽ, ſiue facultatem, ſiue virtutẽ atque vim appellare velis, minimùm refert. Prior horum nominum ſignificatus rarior eſt, poſteriorem crebriùs authores vſurpãt, dum paſſim aiunt, vim, facultatem ac poteſtatem agendi rei cuipiam ineſſe, tanquam ea quippiam ſit à ſubiecta re diuerſum. Ei igitur inſidet, at intimè & penitùs, vix vt vnquam diiungi ſeparatique poſſit. Quòd autem intima eſſet & ingenita, idcircò inſitam rei proprietatem dixerunt: quam Themiſtio definire placet quippiam eſſe, quod rei ſubſtantia ex ſe profert, & tanquam de ſinu ſuo promit. Non id quidem vlla eſt ſubſtantiæ portio, ſed intimum quiddam & ingenitum ab illa dimanans. PH. Nondum planè aſſequor ne cogitatione quidem, quo pacto rei vis atque ſubſtantia inter ſe diſtent, ſintque diuerſæ: dic ſi lubet planiùs. EV. Vis & facultas imminui augerìve poteſt, nonnunquam verò quaſi impedita teneri: ſubſtantia nulla ratione vel intendi vel remitti poteſt. Hoc declarant inueterata medicamenta, quorum vires prorſus infirmæ & quaſi eneruatæ iacent, forma verò ſuaque ipſorum ſubſtantia integra etiamnum manet. Hos virium facultatumque ordines Galenus roboris infirmitatiſque gradibus definit. Etenim vis & facultas, ad functionem interim melius, interim deterius eſt comparata: vnde modò præclariùs, modò deteriùs functionem adminiſtrat. Ea (inquit) „ præſtantior ad functionem conſtitutio facultatis virtus eſt & robur: deterior infirmitas atque vitioſitas. Lapis Heraclius allio perunctus imbecillus adeò redditur, vix vt tenuiſſimum ferri fragmentum alliciat, eius tamen forma temperamentumque permanet. Huius vis & facultas foras emittitur ac tranſilit, dum procul remotum diſiunctumque ferrum attrahit: at ſpecies atque ſubſtantia immota ſuis ſe tota limitibus continet. Ex quo intelligitur quantum ab efficiente cauſa vis illius facultáſque diſtet, vtque robur & infirmitas quidam ſint facultatis ordines. PH. Quid igitur? Túne dices omnes qui de re medica vel diſſerunt vel quotidie diſputant vitioſè loqui, dum aiunt facultatem attrahentem, quicquid in alimento vtile eſt allicere, expultricem aliena depellere, concoquentem cibum conficere, vti & quartam continere? Hi profectò vnamquamque facultatem quaſi efficientem cauſam proferunt, auditorumque ſenſibus illas obiectant tanquam ſecretas ſubſtantias. Qua in re id etiam ſequuti videntur quod Auerrhois ait, ipſas facultates animas tum eſſe tum appellari. EV. Quid Auerrhoidi hac de re ſtatutũ ſit, nec laboro, nec mea refert. Sed tamen ipſa rerum affinitas atque coniunctio efficit, vt plerique vim & facultatem eſſe ſtaruãt efficientem cauſam, qui nihil maius aut præſtantius inueſtigantes, effectum omnem facultati attribuunt: quod & Galeno frequens eſſe ſolet. Quando (inquit) efficientis cauſæ eſſentia incognita nobis

I. Collecta. cap. 7.

ta nobis ſit, eam facultatis nomine appellamus. Qui ſic vſu quodam & conſuetudine facultates agere pronunciant, quanquam nec ſatis aptè nec propriè, dilucidè tamen planeque loquuntur: at magnam certè ambiguitatem & erroris occaſionem tollunt, lucémque rebus afferũt diſtinctione. Si Lucas peritus eſt canendi, pingendi, pulſandæ citharæ, vnus is multarum functionum efficiens cauſa cenſetur, quippe qui vnus omnium vires facultatéſque obtineat. Atque quanquã facultas ipſa nihil per ſe poteſt efficere, vſu tamen dicimus citharœdum pulſare, cantorem canere, pictorem pingere: quum nec cantor nec citharœdus nec pictor ſubſtantia ſit, neque prima efficiendi cauſa, ſed Lucas. Sic res habet in natura, quæ vna principium & omnium functionum cauſa, omnia quidem efficit, at facultatibus vſa diuerſis. Quod igitur eſt ars parta artifici, id naturæ eſt vis & facultas: niſi quòd hæc ingenita eſt, illa vſu & exercitatione conquiritur. BR. Hæc quum ita conſtitueris, quótnam ex Galeno putabis facultarũ ſubſtãtias nobis ineſſe? EV. Tot nimirũ, quot efficientium cauſarũ propriæ inſunt differentiæ. Galenus Platonis imitatione atque contemplatione tres animæ partes, ſubſtantia ſedibúſque diſcluſit: tres itidem deſignabuntur omniũ quę in nobis ſunt facultatum ſubſtantiæ. Vnius eiuſdemque ſubſtantiæ ſunt facultates omnes naturales, alterius vitales, quemadmodum & animales ſunt ſentientis animæ tanquam proprietates. BR. Equidem tres has partes animæ, omnium quæ in nobis ſunt facultatum ſubſtantias eſſe perſpicio. Has autem partes ſi mihi demonſtratis vti & animam totam diuinas eſſe, neque ab elementorum natura perfectas, grauibus ſeriiſque rebus ſatisfeceris.

Trium partium animæ diuinam eſſe ſubſtantiam, ex Galeni ſententia. CAP. VI.

EVDOXVS.

PARTIVM animæ quæ locis ſedibúſque diſcluſæ ſunt, eam dũtaxat quę rationis eſt particeps, immortalem ac ſempiternam haberi, cæteras autem mortales & caducas omnes quidem aſſeueranter pronuntiant: quæ qua ratione vnam eandémque ſimplicem animam efficiant, pleniùs alio explicauimus opere. BR. His non immoror: ſed quid illæ diuinitatis habeant expecto. EVD. Principis animæ quę ratiocinatur ſimplicem diuinamq́ue eſſe ſubſtantiam, ne Galenus quidẽ inficiabitur, etſi quandoque id videtur in dubitationem traxiſſe. BR. Huic iam nec repugno nec obſiſto: ſed quid aliis mortalibus ineſſe poteſt diuinitatis? EV. Animal vnumquodque diuinitus eſt conformatũ, & quæ id vis effinxit, Galeno prorſus eſt diuina. BR. Id agnoſco. EV. Atqui quęcũque fictum iam & conformatũ corpus regit anima, eadẽ eſt quę id effinxit, hęc igitur nõ minus quàm illa diuinitatis eſt particeps. BR. Id vnde, & ex quo authore tibi aſſumis? EV. Ex Galeno, quo loco hunc in modũ ſcribit: Quid autem in partium functionibus accidit, perſpicuitatis quidem gratia, vno aut altero exemplo concludemus. Deinde propoſitis exemplis de pueris & infantibus qui digitũ vnumquemque porrigunt vel inflectunt, ac linguam variè contorquent & cõuoluunt in cõuenientem figuram concinnæ vocis exprimendæ, neque tamen nouerunt quibus muſculis ad ſingulas motiones ſit opus, ſubiungit: Nam animal vnumquodque videmus ea ſe parte corporis tueri, qua pręcæteris plurimùm valet: cornu enim petit vitulus etiam ante nata cornua, & equinus pullus calce, nondum ſatis firmis vngulis, ſic & catellus mordere conatur, etiam ſi adhuc infirmos habet dentes, & auiũ genus omne volatũ molitur, etſi per infirmitatẽ nondũ poteſt. Hæc enim videntur declarare, animã quæ partibus vtitur, ipſarũ partiũ vſus noſſe, perinde vt ſi eas ipſa feciſſet, non ab alio factis vteretur. Mox dein ait: Atque hac quidem ratione in animãtium corporibus illa anima quæ partes conformauit, adhuc videtur permanere. Neque enim fieri poteſt, vt quæ nunc præſens adſit, ea quaque parte cõuenienter vtatur: quæ verò totũ cõſtruxerit, ea fugerit. Paucis deinde interpoſitis addit: Nã quũ puellos videamus ſonantes, quicquid iubentur ſonare, vt myrrhã, vt ſcalpellũ, vt ſmegma, quũ nec intelligãt à quibus muſculis lingua ſic moueatur, vt eam vocem conuenienter ſonare poſſit, multoque minus iſtorum muſculorum motores neruos, probabiliſſimum id videtur vt quiſquis linguam formauit, is vel in formatis à ſe partibus etiamnũ permaneat, vel ſic eas partes fecerit, vt animalia ſint gnara voluntatis eius qui noſtrę animæ principatum tenet. Quum autem huius conſequens eſſe videã, aliam eſſe quæ principatum in nobis teneat animam, alias quæ in ſingulis ſint partibus, aut certè vnam omnino quæ communiter omnia diſpenſet, magna profectò circũuenior perplexitate, vt de opifice qui nos ſit fabricatus, nihil quod conſiſtere poſſit mihi in mẽtem veniat. tantum abeſt vt certam habeam cognitionẽ. Nam & quum audio philoſophos quoſdam dicentes, materiam ab æterno animatam, defixis in ideas oculis ipſam ſe perfectè exornare, tum vel multò magis cogito, vnam eſſe oportere animã, quæ nos tum formarit olim, tum ſingulis nunc vtatur partibus. Sic enim legitur, ὅτι καὶ μᾶλλον ἔοικε, μίαν εἶναι δεῖν ψυχὴν, τήν τε διαπλάσασαν ἡμᾶς, καὶ τὴν νῦν χρωμένην ἑκάστῳ τῶν μορίων. In cuius ſententiæ confirmationem ſuprà dixerat. καὶ φαίνεται κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασιν ἔτι διαμένειν ἡ διαπλάσασα ψυχὴ τὰ μόρια· οὐ γὰρ εἴ τι χρῆσθαι μὲν ἑκάστῳ γνωρίζοντας τοῖς νῦν ὄργανα, οἴχεσθαι δὲ τὴν κατασκευάσασαν. Eam verò opinionem, quæ animalia quædam ponebat particulas noſtras primùm conformaſſe, atque deinceps in illis omni vitæ tempore permanere: quæ quia voluntatem principalis animæ cognoſcerent, illius imperium ſequebantur, paulò antè his exploſerat. Sed & hoc à diligentioribus medicis quæſitum eſt, & quum quidam diceret, muſculum quemque non ſecus atque animal, voluntatem noſtram ſentire, atque attrahere & circumagere linguam, vt figuram ſortiatur

Lib. de fœtus format.

ſortiatur ad illam vocem concinnè exprimendam accommodatam: cæteris omnibus id minimè probabile viſum eſt. Itaque Galenus eam ſolam opinionem probat, quæ in ſingulis animalium particulis primam vim illam fictricem inſidere & permanere, illasque ad ſuum opus excitare cõfirmat. Sed hîc te obteſtor & obſecro mi Brute, id mihi paulò altiùs cogita quod dixit, eũ qui corpus noſtrum finxit, quicunque is fuerit (hunc autem cœleſtem mentem, nonnunquam & Deum eſſe profitetur) adhuc in cõformatis particulis permanere & his ſingulis nũc vti, nónne id ipſum eſt quod paſſim vulgauit Plato, Deum & opificẽ & rectricem noſtri cauſam eſſe? Quódque Ariſtoteles, Deum verè genitorem eſſe & conſeruatorèm rerum omnium, quarũ ipſe principium & finem mediúmque tenet? Nónne & quod ait Theophraſtus, diuinum quidem eſſe omniũ principium, cuius beneficio & ſint & permaneant vniuerſa? Quod etiam, ſed planiùs, Theodoritus: Deus creator naturæ, gubernator eſt eiuſdem, non enim quam ipſe fecit nauiculã deſtituit. Omnium verò apertiſſimè Galenus, qui interpretationem ſubiiciens pleniorem, dixit eum qui corpus noſtrum finxit, adhuc in conformatis particulis permanere, hisque nunc ad proprias functiones vti. Itaque ſi aut Deus aut certè diuina erat vis illa noſtri conformatrix, diuina etiã eſt ea quæ nos regit, & quæ functiones moderatur in nobis. BR. Hæc de mouente vi & facultate quæ in muſculis inſidet forſan aſſeruntur, quam tu diuinam eſſe poſſis contendere: cæterùm vim naturalem atque vitalem vnde conſtat eundem tenere dignitatis gradum? EV. Quid eſt quod eas, obſecro, de ſtatu illo deque gradu deiiciat? nónne omnes æquè mortales ſunt & diſſolubiles? nónne omnes æquè corporeæ? Neque verò ſentientis animæ quàm iſtarum functiones vel præſtantiores ſunt, vel admirabiliores. Nã cor, ventriculus, iecur, lien, renes, vtraque veſica, venæ & arteriæ non minus, immò etiam amplius præ ſe ferunt adminiſtrationis quàm muſculi, & nerui. Quum enim ſuprà Galenus mentem quandam & intelligentiam admirandæ virtutis, in omnes terræ partes ex ſuperioribus deduci commemoraret, & eam vnamquamque particulam, quemadmodum vtilitas exigit, conſtruxiſſe, non muſculos duntaxat aut neruos quorum vis motus ſenſusque ciet, ſed reliquas partes omnes, nullo diſcrimine mihi certè quidem complexus videtur. Itaque ſi vis & natura quæ nos effinxit in muſculis atque neruis reſidet, cur non ſimiliter in cæteris conſedit? Et ne fortè hæc mea, eoque parum firma, videantur, alium tibi locum profero ex libro de ſemine, vbi de partium inſtauratione diſſerit his verbis, Nam carnoſa omnia è ſanguine orta ſunt, membranoſa è ſemine, ideoq; ſi quãdo corrupta fuerint illa ſanguinea, facilè denuò generantur, largè enim ad id ſuppetit materia: ſed quę cõſtant ex ſemine aut nunquã prorſus, aut rarò certè denuò generãtur, etiãſi efficientẽ ſui cauſam habent, nõ ſecùs atque integra. Mox verò rationẽ ſubiiciẽs cur effectrix illa fictrixq; cauſa in animantiũ particulis derelicta permaneat, ita ait, Neque enim natura animal deſeruit, neque inſitarum virium ipſa oblita eſt: quas enim ab alio non accepit, ſed ab ipſo ſemine habuit, fieri non poteſt vt eas abiecerit. Naturam dicit effectricem illam cauſam, quam alibi conformantem intelligentiam appellauerat, ab ea minimè diuerſam quæ animantia gubernat. Hoc nudè poſitum & infirmum, ſi voles ratione firmabo. Partis compoſitio, ſitus & figura, ad agendi commoditatem & vſum comparantur. Quamobrem natura & facultas quę agit, & partes ad actiones ciet, eadem neceſſariò aut illas partes concinnè conformauit: aut ſi qua alia vis eas condidit, illa certè facultati agenti præparabat, ac velut inſeruiebat. Itaque agens hæc facultas (quæ tanquam finis eſt optimus) illa formatrice præſtantior habetur. Hæc igitur ſi inter diuinas numeratur, multò certè magis agens illa dignior. BR. Inſtat ſanè ac vrget hæc ratio, & quò me cunque vertam perſequitur. Sed quando aliis atque aliis in animũ incurrentibus, nouæ exoriuntur dubitationes, hęque rationes controuerſias nõ diſſoluũt tantùm, ſed & nouas plerunque nectunt, liceat mihi quæſo tecum pauliſper veritatis ſtudio contendere rationum tuarum ductu & auſpiciis. Si natura vires (vt paulò antè Galenus aiebat) à ſemine accepit, ipſa ſemen non eſt, non enim à ſeipſa diceretur vires aſſumere: ſed erit natura & diuerſum & poſterius quiddam ſemine. Ruſum ſi natura à ſemine vires ſuas accepit, vt ſemen hoc terrenũ de parentibus fluxit, ita & quę ab hoc profectæ ſunt vires: quare neque cœleſtes erunt, neque diuinitatis participes. EV. Satisfacit huic in modum Galenus: Videtur ſiquidem rurſus quæ corpus conformat anima, vtpote in ſemine contenta, à parentibus in fœtum peruenire. Cuius quidem ſubſtantia quænam ſit, dicere non poſſum: quum à quibuſdam audiuerim eam quum incorporea ſit, vt aiunt, ſimul cum ſemine ingredi. Animæ ac naturæ ſubſtantiam aliorum exiſtimatione atque iudicio, incorpoream eſſe ait, & in ſemine contineri. Quanquam enim plerunque ſolet ſemen ſimpliciter naturam appellare, quandoque alterum ortus noſtri principium, nonnunquam opificem fortiſſimum: tamen vbicunque exquiſitiorem dicendi rationem inſtituit, non id quidem artificem, ſed in ſe artificem habere pronunciat. Vt quum ait: Si verò ex ſanguine conuerſo mutatoque ſingulas fieri particulas dicamus, in ſemine artificem qui hæc facturus eſt, ſtatuere conuenit. Et alio einſdem libri loco: Conſtat ſimilitudinem formæ cum vtroque parente, ei facultati quæ ineſt in ſemine opifici atque fingenti acceptam referri. Quum igitur facultas agens ipſaque natura verè ſit in ſemine, quod ſuprà dicebat naturam vires à ſemine accepiſſe, perinde eſt ac ſi cum ſemine dixiſſet: Simul enim (ait libro de fœtus formatione) ea facultas cum ſemine ingreditur, hæcque illa tanquam cõueniente materia ad formandum fœtum vtitur. Ergo natura incorporea in ſemine concluſa, ab hoc haud ſecus vires accipit, quàm artifex ab inſtrumento: nam reuera eæ diuinitùs acceſſerunt. BR. Durum eſt profectò iis aſſueſcere, quæ ne per ſomnium quidem hactenus mihi venerant in mentem. EV. Vſu aſſiduaque meditatione ea tibi mollienda erunt: quibus quum animum imbue

Lib. de fœtus format.

Lib. de vſu part.

De ſemine.

De natural. facul.

Lib. 2. De ſemine.

ris & inſtitueris, mira te cognitionis ſuauitate & delectatione perfundent. Ac ne noua tantoperè exiſtimes, vide vt familiaris tuus Auerrhois præter eas formas quę à temperamento emerſerunt, alias inſtituat facultates nobis ineſſe, eaſque animas vocitari. Quòd ſi hæ neque elementa ſunt, neque elementorũ participes, reſtat vt prorſum diuinæ ſint atque cœleſtes. BR. Ego hanc Auerrhoidis mentem eſſe perſpicio, planéque rei veritatem aſſequor. Ex quo mirari ſubit cur quum ſuprà citatos Galeni locos toties verſarim, nunquam tamen eos euoluerim, nec quid latentis veritatis includerent explicarim. Mens puto aut peruagatorum elementorum obſeruatione, aut communi vulgarique hominum iudicio obruebatur, à quo non promptum eſt citra nominis & gloriæ iacturam diſcedere. EV. Quam ſis conſecutus veritatem tene ac promulga: iniquum ſiquidem eſt in altiſſimis philoſophiæ quæſtionibus aliud ſentire, aliud dicere.

Humani corporis, vt omnium viuentium ſpiritus eſſe diuinos, ingenitumq́; illis calorem diuinum. CAP. VII.

PHILIATROS.

SI de humanis ſpiritibus differendum proponitis, optem mihi implicatã huius nominis rationem expediri. EV. Propria ſpiritus ſignificatio ventus eſt, omnibus in linguis. Atque quũ ventus præpotens ſit, mirabiliaque efficiat, & oculorum obtutum effugiat, affinitate quadam & ſimilitudine factum eſt vt ſpiritus nomen ad rem omnem quæ ſub aſpectum non cadit transferet, ſiue corporea ea ſit ſiue incorporea. Hinc fit vt quæ in nobis ineſt ſubſtantia, auræ tenui perſimilis, ſpiritus appellationem ſubeat. Eſt autem à corpore & humoribus quippiam diuerſum, quod Hippocrates τὸ ἐνορμῶν ceu incitans nuncupauit, nõ à ſubſtantiæ tenuitate, ſed quòd eius vt venti magna vis ſit & incurſio. Qua igitur ratione iſtos ciet impetus, intelligitur affinitaté habere cum corpore: qua autem videri non poteſt, ad incorpoream ſubſtantiam accedere: ex quo fit, vt amborũ medius ſit & vtriuſque particeps. Quæcunque ſubſtantia intelligitur corporis expers, noſtroſque ſenſus effugiens, eas ſuas vires nobis caduciſque corporibus proueheute ſpiritu impartit. Itaque vt viuentis Dei & vniuerſæ naturæ, ſic & animæ ſuus eſt ſpiritus. Dei ſpiritus, occultã Dei maieſtatẽ poteſtatemq́ue præferens, per omnia ſparſus permeat, vbique præſens omnia cõplectitur: hic animos habet in poteſtate, & eos quocunque vult adducere poteſt. Naturæ ſpiritus, is eſt quem omnes philoſophi iuxtà ac poëtæ celebrant: quem Plato mundi animum, Galenus mentẽ huc ex ſuperioribus deductam appellauit: quem Ariſtoteles de mundo differens hac definitione planiùs expreſſit, Spiritus dicitur quædam tum in plantis atque in animalibus, tum per omnia commeans animata fœcundaque ſubſtantia. Hic ergo longè lateq́ue diffuſus omnia continet, omnia lætificat, vitalem mundi animam ipſamq́ue naturam ſecum afferens: quæcunque ſubierit, vitalia faciens. De quo Latinæ philoſophiæ princeps Tullius, ordinem conſtantiãq́ue rerum ſuſpiciens, ſapientiſſimè, Hæc ita (inquit) fieri omnibus inter ſe mundi partibus concinentibus profectò non poſſent, niſi ea vno diuino & continuato ſpiritu continerentur: paucis certè ſpiritus tum præſtantiam tum diuinitatem Grçcorum philoſophorum imitatione complexus. Iam verò peculiaris rei cuiuſque mortalis & concretæ ſpiritus, illius formæ ſubſternitur, eãq́ue denſo concretoq́ue corpori nectit, mediam inter vtrunque conditionem ſortitus, iungitq́ue diſparia res vtrique affinis ac familiaris: atque hic profectò ab altero, qui vniuerſitatis atque totius naturæ eſt, regitur atque continetur. Hic eſt animi omniumq́ue facultatum vector propriaq́ue ſedes, & quem fortaſſe illarum corpus rectè dixeris. Sic enim olim Platonici corpus quoddam excellentis naturæ perlucidum & æthereum, animæ facultatibuſque ſubſterni prodiderũt, quo illæ cum terreno & denſo corpore conſociarentur. Hoc in problematis imitatus verè eſt Alexander Aphrodiſæus: *In præfat.* quod Ariſtoteles planè indicauerat, ſpiritum animæ facultatumq́ue corpus, & illius diuinam ac cœleſtem eſſe naturam, quæ reſpondeat elemento ſtellarum. Locus eſt quem libro ſuperiore produxi: Sed enim (inquit) omnis animæ ſiue virtus ſiue potentia, corpus *Lib. 2. de generat. animalium, cap. 3.* aliud participare videtur, idq́ue magis diuinum, quàm ea quæ elemẽta appellantur. Verùm prout nobilitate obſcuritatéve animę inter ſe differunt, ita & natura eius corporis differt. Ineſt enim in ſemine omnium, quod facit vt fœcunda ſint ſemina, videlicet quod calor vocatur, idq́ue non ignis, non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus qui in ſemine ſpumoſoq́ue corpore continetur: & natura quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens elemento ſtellarum. Ergo denſum hoc corpus ex varijs partibus coagmentatum, ſpiritus eſt propria ſedes, in quam nullo intermedio incumbit: & ſpiritus animæ eiuſque facultatum velut baſis. Itaque in denſo corpore, ſpiritus in ſpiritu calor innatus, in his natura & facultas. Vtrunque & ſpiritum & calorem qui in eo eſt, diuinum cenſet: neque enim ignis eſt neque ortus ab igni, quoniam (vt mox inquit) ignis nullum animal generat. Denique natura quæ in eo eſt ſpiritu, nónne præſtantiorem magiſq́ue diuinã quàm ſpiritus conditionem obtinuit? Natura, inquit, quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondet elemento ſtellarum. Potuítne quicquam manifeſtius proferre? Quanto interuallo cœleſtia corpora ab elementis ſeiuncta cernimus, tanto eam naturam à denſo & mortali corpore diſtare putat: ſpiritum verò medium inter illa collocari. BR. Sed hunc quæſo mihi ſcrupulum dilue: Calor is quem natiuum appellas, nónne inſitus nobis eſt & interior? EV. Maximè. BR. Qui fiet igitur vt ſit cœleſtis? Qui enim cœleſtis nuncupatur, extrarius eſt ambienſque nos circunſidet. EV. Hoc iſtud

verbum eſt, quo plurimi circumuenti in errorem inducti ſunt, qui, quoniam cœlum ipſum extra nos eſt, putant, quicquid cœleſte eſt, extraneum eſſe, neque in nobis inſidere, quaſi nulla vis cœleſtis in nos commigrare poſſit. Et clarè tamen interim vident, frugum fructuúmque procreationem & incrementum, non niſi cœleſti hoc calore perfici. BR. Eſt is quidem neceſſarius, ſed icciream duntaxat vt interiorem inſitum que temperet ac gubernet. Quod quomodo nonnulli interpretentur paucis aperiam ſi permittis. Inſitus noſter hic calor temperatus eſt, & ex elementorũ permiſtione natus: ignis quippe is eſt, ſed earcous contrarij permiſtione impeditus vt neque feruidus ſit neque exurens, neque violentiam illam retineat, quæ eſt igneæ naturæ propria, ſed totus moderatus ac benè temperatus ſit, & vt ait Galenus frigidi ſit particeps, & quaſi ex calido frigidoque temperatus. Nec verò hic Ariſtoteli ſimpliciter cœleſtis eſt appellatus, ſed proportione quadã reſpondens elemento ſtellarũ: quod autem alteri comparatur eique ſimile eſt, nemo idem idipſum iure probeque cenſuerit. Verùm enimuerò hunc noſtrum bene temperatum inſitumque calorem, functionũ opificem, certa ratione moderatur atque gubernat ille cœleſtis ſalutariſque calor, ſicque cõtinet & ad functiones promouet, vt illius complexu fotuque deſtitutus calor noſter mox pereat & extinguatur, aut nihil quicquam efficiat. EV. Olfacio cuius authoritate perſuaſus triplicẽ calorem ſtatuas, igneum, temperatũ, qui idem natiuus ſit, & cœleſtem. Cæterùm non ſatis acutè perſpexit vir ille, cuius te patrocinio tutũ fore confidis, Ariſtotelem dixiſſe inſitũ hunc nobis calorẽ & in animalibus ſtirpibúſve contentũ, nec ignem eſſe, neque ab igni originem ducere. At quem inſitũ ille facit, is tametſi non eſt ignis, ex igne tamen (vt ait) temperatus eſt ab eoque ortum habet. Rationem autẽ cur noſter calor non ab igne trahat originem, hãc reddit Ariſtoteles, quòd ignis nullũ animal generat. Quòd ſi nec totus ignis nec eius portio quicquam generat, multò certè minus quicquid ab eo ortu quodam proceſſit. Conueoit enim longè præſtantiorem vim effectionemq; toti quàm parti concedere. Rectè igitur hunc inſitum nobis calorẽ neque ignẽ eſſe neque ab igne originẽ ducere, ſed totum planè cœleſtẽ eſſe, literis memoriæque mandauit. Iam verò donemus ex elementorum permiſtione quendã ortũ in nobis temperatum. Hic ſanè quiſquis erit, ſimilitudine quadã eum duntaxat exprimet, qui lapides & metalla continet, neque aliud in nobis quàm ſimilarium partiũ molem coagmentationemque ſeruabit, ne diſſipetur aut defluat. Agè obſecro, in oſſibus, in neruis, in alijs denique partibus ſimilaribus emortui animantis, nónne is calor ineſt quẽ in lapide fateris? BR. Ineſt ſanè. EV. Quũ adhuc in viuis erat animal, nónne ijs ipſis partibus aliquid inerat præſtãtius illo lapidis vel oſſis demortui calore, quòd vitæ functiones obiret? BR. Nihil fortaſſe ſupra temperamentũ: veruntamen id tẽperamentũ in viuente quoniã inerat præſtantius, poterat ſanè eas vitæ functiones (quæ perfectiores ſunt) obire. EV. Id autẽ viuentis temperamentũ qua ratione putas quàm demortui præſtãtius? hoc enim in diſceptationẽ vocatur. BR. Alijs vix queã verbis exprimere. EV. Atqui neceſſe eſt id apertius clariuſque dici. Quod vt efficiã, aliud exemplũ diſputationis huius noſtræ ſupponã. Viuens piper temperamento impensè calidũ alitur, increſcit, omniaque vitæ munera exequitur. Id iam donemus emori. Quoniã omnes in illo vitæ functiones perierunt, neceſſe eſt opinor vnà cum functionibus harũ efficientem cauſam perijſſe: naturalis enim quũ ſit, otioſa manere haud poteſt. Itaque piper interitu cum vitæ functionibus nonnihil etiã perdidit, quod erat vitæ cauſa. Id verò quid eſſe dicas? non temperamentũ, quum emortuum exiccatumque piper non minus immò etiam magis quàm viuens calidum ſit: nam id ſiue ſeorſum conſyderes, ſiue ad hominem temperatum referas, & ſimpliciter & comparatè calidum iudices. Perdidit igitur interitu quidpiam à temperamento diuerſum, quod functionum cauſa fuerat. Id autem quid fuerat? Si omnia ratione animoque luſtres & accuratè circumſpicias, nõ aliud occurret quàm ſpiritus vitalis, & calor in eo ſpiritu qui morte ſit extinctus. Hũc igitur neceſſe eſt à tẽperamẽto diuerſum, & ſupra tẽperamenti naturã conſtitui, qui vnus vitæ omniũque functionũ ſit author. BR. Eò certè vel nolẽs adducor. EV. Is autẽ ſi ſupra tẽperamentũ eſt & ab elemẽti cõditione alienus, nónne optimo iure ſtatuetur cœleſtis ac planè diuinus? Is eſt quo omnis omniũ tũ ſtirpiũ tum animantiũ vita continetur, & cuius vnius extinctio mors eſt. Hũc ab elementari facilè diſcernes ac internoſces in ſtirpibus, & in animãtibus frigidis, vt in lactuca, in mãdragora, in ſalamãdra: quæ quũ tẽperamento abſolutè frigidæ ſint, nõ hoc ipſo certè, ſed ſolo vitali ſpiritu & calore viuũt. BR. Ea tamẽ Galenus frigida eſſe pronuntiat. EV. Calidáne an frigida ſint, hîc nõ diſputo: quanquã dici poſſunt temperamẽto frigida, at calore vitali (quantuluſcunque ſit) calida: quemadmodũ & viuens omne quod ſalutaris huius caloris vim in ſe continet. Si hæc ſimpliciter frigida ſunt, in eorũ tẽperamento elementiũ frigidũ vincit atque dominatur, præpolletque calido. Quocirca temperamenti vi quicquid efficiunt, à dominante frigido prodit. Atqui alimentũ trahunt & concoquunt, inde aluntur & increſcũt, hiſque ſimilia opera edunt: hæc verò quomodo poſſint vel à temperamẽto frigido, vel à diminuto & victo calore, qui in temperamento eſt, proficiſci, vt qui præcellẽns frigoris præſentia nihil agat? Neceſſe eſt igitur hæc alterius caloris ſint opera, ad quẽ planè referuntur ac pertinent. Is autem eſt vitalis ac diuinus, quem niſi Galenus ab elementari diuerſum ſtatuat, vix ab ijs quas proponit philoſophorũ tricis ſeſe explicabit. Quòd igitur calor hic in viuentibus opera edit temperamento non conuenientia, & quòd morte interdum extinguitur permanente temperamento, palàm fit illum in viuentibus diuinum ac cœleſtem eſſe, ab elementarique diuerſum. His rationibus adductus Ariſtoteles, apertè pronuntiauit calorem hunc viuentis corporis diuinum & ſupra elementi naturam eſſe. Quin & illum puto alias tam præclaras rationes in id ſecũ quæſiuiſſe,

Lib. De tremore & palpit.

Leonicenus.

Temperatus calor.

Lib de simplic. 4.

quæ ſuiſſe, totque iu animo habuiſſe quibus id ſibi perſuaſerit, vt ſi nullam adferret, ipſa tamen illius authoritas me frangeret. Plurimi autem veſtri ſimiles coutrà uituntur, quibus nō alind quicquam eſt, cur incredibile ſit hunc calorem diuinum eſſe, niſi quòd ueqneunt ipſam diuini naturā intelligere & cogitatione comprehendere. BR. Id iam conſpicuū certumque videtur. Cæterùm hoc mihi loco cum multis dubitare licet, hícne calor in nobis diuinus ſubſtantia ſit, an accideus. EV. Quod multorum mentes occupat, poſſum hac per breui ſeutentia explicare. In materia quę & temperamēto & omui inſtructione ſit apparata, ſpiritus ineſt, plurimùm quidē æthereus, ſed tamen ex aliorū elementorū permiſtioue conſiſtens. Calor qui in eo eſt ſpiritu, qualitas eſt, quæ nuſquam ſeorſum ſubſiſtit: eſt igitur & verum accideus, ſed planè diuinū ac cœleſte, ſicuti & lumen calórve ſolis, & vna quælibet vis alia cœlitùs in corpus iam apparatum demiſſa. Natura autem ea ſeu forma, quæ interuentu ſpiritus & caloris in materia couſiſtit, puriſſima eſt ſubſtautia, eaque tota cœleſtis ac diuina, elementorum haudquaquam particeps. Quocirca (vt iam ad penſum redeā) præter igneū calorem qui partibus ineſt ſimilaribus, neceſſum eſt in nobis, & in cunctis viuentibus præſtantiorem quendam inſidere, qui ſalutaris ac verè diuinus functionum opifex ſit aut adminiſter. Hoc tuus Auerrbois dilucidè videtur comprobare primo collectaneorū, ſtatuens partium ſimilarium propriam formam eſſe temperamenti rationem, quæ ex quatuor elementorum moderata menſura ac permiſtione procedit. Præter hunc verò in cunctis viuentibus calorem innatum quendam ineſſe, ab eo diuerſum quem à temperamento partes adipiſcuntur. Hunc ipſum calorem partibus diſſimilaribus & inſtrumentis pro forma datum, quanquam non inficiatur facultates & animæ partes his inſuper conferri. BR. Tu cōmemorata hominis ſeutentia animum mihi præteritarum delitiarū dulciſſima recordatione recreaſti: tanta enim & tam admirabili ſuauitate ea olim ſenſus menteque deliniuit, nihil vt exiſtimarim aut ſubtilius aut præſtantius dici poſſe. Iſtorum ego dulci recordatione ſentio defeuſionem meam periclitari, meque ad defenſionem ſegniorē reddi: ac prorſus in tuam ſeutentiā adducerer, ni me reuocaret neoterici illius ratio, quæ calorem hunc iccircò diuinum aut cœleſtem dici non poſſe contendit, quòd in pleriſque excrementis contineatur, ſordidis certè quidē illis, & quę iam à naturæ bonitate defecerunt. EV. Portentoſa deliria! parum quidē is animaduerterat quid de excrementis ſubiungat Ariſtoteles: At verò Solis calor (inquit) & animalium nō modò in ſemine continetur, verumetiā ſi quid excrementi ſit, quanquam diuerſum à natura, tamen id quoque principiū habet vitale. Et quid quæſo hîc eſſe poſſit, quod ad cœleſtia comparatum, ſordidum uō deprehendatur & abiectum? & tamen hîc etiam viget & quaſi habitat cœleſtis ille calor. Vt iu noſtrum hoc vile ac lutulentum corpus, diuina mens immergitur: ſic tum in ſemine tum in animalium excrementis, hic inſidet calor diuinus & vitale principium: hoc planè indicant quæcunq; ex illis gigni cernimus animantia. PH. Ariſtorum ortus plerunque ex his eſt materijs quæ ſponte ſua putreſcunt. Túne etiam in hiſce putridis cœleſte quippiam ineſſe putes? EV. Quæcunque putruerunt corporis noſtri ſuperuacauea, quanquam receſſerunt à natura eius à quo dimanarunt, adeò vt illi interdū ſint aduerſa & inimica, naturalia tamen & accommodata ſunt alijs, quę inde gigni prodireque ſolēt. Quamobrem in illis calorem ineſſe dicimus & principium vitale, aptum quibuſdam gignendis imperfectis animautibus, inutile autem & incommodum ijs de quibus illa pulſa ſuut. PH. Cœleſtis ergo caloris complures fient ordines, neque qui vni eſt naturalis (quanquam cœleſtis ac vitalis) continuò omnibus peræquè naturalis erit & amicus. EV. Neceſſe id quidem: vt enim formarum quæ omnes cœleſtes ſunt ac diuinæ, alia alij materiæ conuenit aut aduerſatur: ita calor cœleſtis, alius alij animanti proprius eſt & familiaris, alius alij alienus & iucōmodus. BR. Sunt hæc quidem in primis conſentanea, imò matutina diſputatione Themiſtius ijs duntaxat quæ ex putrida eluuie prouenerunt, exiſtimabat communē illam mundi animā conferri, ijſque ſolis principium vitale accedere ex ſuperioribus: quod uihilominus docuiſti quodam diſcrimine, & pro rata cuiuſque conditione impertiri. EV. Hæc velim ob oculos proponas & ſæpius mente colluſtres, expenſiſque ſingulis decernas, quautū Galenicū hoc dogma ab Ariſtotelico diſtet. BR. Germanum quidem prorſus eſt, nulla diſſimilitudine ſeiunctum. Quandoquidem Galeuus in vuiuſcuiuſque partis ſolida ſubſtantia, humidum primigenium & inſitum ſpiritum collocat: in his verò calorem ipſamque partis naturam, quorum nihil ex puris elementis originem habet. EV. Audent nihilominus inſuper plurimi acriter obſiſtere, qui nec ſpiritum eum, uec calorem aiunt à Galeno diuinum appellari, quemadmodum ueque naturam diuinam. Vim eam quæ nos conformauit Galeno diuinam dici fatentur, neque tamen eandem, quum nos regit ac moderatur, eo nomine exprimi deſignarique volunt: itaque dum illorū omnis de uomine contentio eſt, ſi rei nomen ſupprimatur continuò putant rem ipſam de medio tolli. At dum res maueant, verba illi fingant arbitratu ſuo. PH. Dic quæſo breuiter quid diuini appellatione intelligi velis. EV. Quicquid ſuprà dixerat Ariſtoteles proportioue reſpoudere elemento ſtellarum. PH. Quid hoc ſibi vult elementum ſtellarum? EV. Vt quatuor ſimplices naturas elementa vocamus, quòd iu rerum omnium concretiouem confluunt, illiſque cedunt in materiam: ita cœlum ac ſtellas quòd ſuas etiā illis vires adhibeant ac impertiant, elementa iure appellemus. Si in primam animantis procreationem, quæ ex ſemine ex maternoque ſanguine fit, mentem cogitationemq; figes, animaduertes ſanguinem ex quatuor elementis quæ in cibis inerant conſtitui, ex eiſque materiam ſeminis, quam purior vtiliorque ſanguis contulit. At naturam, ſpiritum, & calorem quos ſemen in ſe comprehenſos continet, quum aliunde prodijſſe memineris, intelliges ſupra elementorum vires & Diuinū quid.

ordinem eſſe, neque poſſe illorum præſtantiam vel ad caduca hæc & ſordida elementa, vel ad temperamenti proprietatem pertinere. Partium humani corporis ſubiectam materiam ab elementis, & à temperamentis: at facultates, ſpiritus, inſitum calorem, & figuram, ab eo ſeminis ſpiritu, in quo tum calor, tum natura, viſque diuina inſidebat, proficiſci. PH. Corporis noſtri gubernatrices facultates & vim eam quæ nos conformauit, quemadmodum & animam, non ex elementis, ſed diuinioris cuiuſdam eſſe originis, copioſè ac ſolidè videris explicaſſe. Operibus verò & functionibus, de quibus ne verbum quidem vnum feciſti, túne etiam latens & ſecretum aliquid adſcribes?

Plurimas functiones & opera in nobis, occultis ex cauſis eſſe. CAP. VIII.

EVDOXVS.

QVID me prætereà quæſtionibus fatigas Philiatre, & ad ſententiam de operibus ferendam hortaris? Si iam planum feci animam & facultates in nobis ineſſe diuinas, eaſque non otiari, non ceſſare, ſed continentes actiones ciere, & in opere eſſe ſemper: ſpiritũ quoque illarũ vectorem, itemque calorem eſſe diuinitatis participem, nónne quę illarum ſunt opera, iure debent diuina appellari? Vix tu ſanè poſſis numerando percenſere functionum genera quę ſupra elementorum vires ſunt, & quæ nequaquam ad illorum temperaturam pertinent. PH. Auſim'ne eas functiones diuinas nuncupare, quæ cernuntur & ob oculos mihi obuerſantur? EV. Quidni? Nónne admiranda Dei opera in conſpectu & in oculis ſunt omniũ? PH. Quam igitur diuinam functionem cenſebis? EV. Vt quæ trans naturã ſunt & ſupra captũ humanæ mentis, quia nos in ſui admirationẽ trahunt, admirabilia ſolemus appellare: ita functiones admirabiles iure diuinas appellẽ, quarũ cauſa & ratio abdita, deliteſcens, & occulta, neque demonſtrari, neque certò explicari poteſt. Huiuſmodi autẽ eſt, quæcunque non à primis ſimplicibuſque rerum naturis ortum habuit: ſed illarum ordinem prætergreſſa, vix vlla poteſt mentis acie comprehendi. PH. Hanc ſi diuinam eſſe cognoſcis, non incerta eſt & abdita. EV. Certum quidem eſt & comprehenſum hanc cauſam ſupra elementorũ ordinem eſſe, at nihilominus occulta eſt & inexplicabilis illius ſubſtantia, quę (vt ait Alexander) modũ humani ingenij prorſus excedit, Deo duntaxat cognita immortali, qui rerum omniũ parens atque author eſt. *Proœmio problem.* Operis quidem ſolertiſſimi cuiuſdã rationem artifex qui extruxit integrè tenet: cæteri verò qui artis ſint illius ignari, rationem nullam reddere queunt, ſed tantummodo rem inſpectant & demirantur. Vnde (paulò pòſt inquit) apud medicos abditæ illæ deliteſcenteſq; cauſæ earum rerum putantur, quarũ nulla ratio reddi poterit. Ea fuit Galeno abditarũ rerum definitio, eadẽ & Ariſtoteli, qui ſupra captum humanæ mentis illas collocauit. PH. Dilucida hæc quidem explicatio: quod autem ſequitur ediſſere, quæ functiones occultis ex cauſis & quæ ex manifeſtis procedant. EV. Hoc ſanè protinus adorior ab ijs auſpicatus quæ naturales functiones appellantur: *1. De natural. facult.* earũ genera ſunt procreatio, nutritio & accretio. Procreationem ſuprà demonſtrauimus occultis ex cauſis eſſe, non eam qua prima rei ſubſtantia generatur, immutationem primã appellant, primordiorũ vi & permiſtione factam: ſed eam quæ cuiuſque rei rationẽ continet, qua iam caro, aut os, aut neruus exiſtit, & quæ inſtrumentorũ conformationẽ figuramq; perficit. PH. De hac nihil prorſum addubitem. EV. Iam verò nutritionem & accretionem vt intelligas eadem eſſe præſtantia, ad eas animum menteḿque adhibe, quę iſtarũ adminiſtrę vocantur, ſunt autẽ attractio, retentio, concoctio & depulſio. Alimenti confectionẽ tum eã quę in ventriculo, tum alteram quæ in iocinere ac venis, tum tertiam quæ in ſingulis particulis perficitur (omnes ſiquidẽ vna eademq; ratione conſiſtunt) vnde & qua ratione fieri putas? PH. Nónne à mediocri calore qui ex iuſta primordiorũ confuſione ſuſcitatur? Sic enim Auerrhois ex Ariſtotelis, Alexandri, Galenique ſententia putat elementa quũ perfectè miſta commutataque fuerint, & quaſi coctione purgata purioraque facta, tum nobiliores & altiores cuiuſdã ordinis functiones edere, quales nequeunt pura illa atque ſyncera. Hæ ſunt quas plerique inter admirabiles collocarunt, vt theriaces vis & effectio ex tã multorũ medicamentorũ compoſitione ſurgẽs. EV. Hæc quidẽ ſimilitudo multorũ admiratione celebratur, quæ vbi ſemel in vulgus prodijt, omnium ferè vinctos tenuit animos, atque eorum imbecillitatem occupauit qui omnia elementis attribuunt. Sed ſi (quod ſuprà docui) ex horũ permiſtione vis nulla enaſci poteſt, quæ nõ ad vnũ quodpiam elementorũ maximè pertineat: neceſſum eſt id quod in permiſtione vicerit, vires ſuas præ cæteris oſtentare. Quî fieri igitur vt vniuſcuiuſpiam animantis calor poſſit, quæ duriora ſunt atterere & comminuere, molliora & tenera nõ poſſit? vt ſtruthionis calor ferrum, columbæ vero lapillos exterat, leonis verò calor, qui tum vehementior tum acrior eſt, nõ poſſit? Rei igitur naturalis ſi qua eſt affectio quæ nullius ſimplicium naturã & vim redolet, ea iure nequit ad permiſtionis vim pertinere. Huiuſmodi eſt, tum ventriculi tum cæterarum partium concoctio: quæ non tam elementorum calori, quàm efficientis patientiſque familiaritati & ſimilitudini aſſignanda eſt. PH. Hoc etiam affirmant, quicunque calorem hunc ab elementis eſſe contendunt. EV. Iam igitur nihil erit quod noſtræ ſententiæ aut concluſioni aduerſetur. Quandoquidẽ vnicuique animantium generi ſi proprium deſignatumque eſt alimentum, quod illi ſubſtantiæ affinitate familiare ſit & iucundum, fiet illius concoctio non ab elementorũ qualitatibus, ſed ab ea ſubſtantia cum qua familiaritas eſt atque ſimilitudo. PH. Hoc ipſum cenſuerunt tum alij cõplures, tum

res,tum

res, tum imprimis Alexander Aphro. & Galenus. ᴇᴠ. Quanquam omnis concoctio, maximè fit à cœleſti calore, iuuatur tamen bono tempetamento & mediocri elementorum calore, qui ſi nō ſubſtanria, temperie tamen & mediocritate ad cœleſtem proximè accedit. Si qua integra & laudabilis eſt in nobis concoctio, ea diuini caloris eſt effectio: deprauata autē & vitioſa omnino ab elementis eſt. Temperies diuini calotis vim & effectionem corroborat, qualitatis exuperantia deptauat atque petuerrit. Bilis non ab illo quantumuis aucto; ſed ab elementorum ſolo calore profertur, quum mediocritatis legem velut pet vim oppreſſit. Ergo id vetiſſimū reputo quod à quibuſdam dictum accepi, cœleſtem illum calorem, quantuſcunque ſit, ſalutarem eſſe & vitæ cōſeruatorem: eum verò qui ab elementorum permiſtione natus ſit, quoties ſupra modū increuerit, peſtiferum & pernicioſum eſſe. ᴘʜ. Valde placet hæc interpretatio quæ meo certè quidē iudicio, difficilium & obſcurarum quæſtionum claram habet & facilem explicationem. Reliquarum effectionū éſtne quæſo par ratio? ᴇᴠ. Eſt ſanè. Nulla ſiquidem elementorū temperatura cauſa eſſe poteſt cur ventriculus cibum arctiſſimè comprehendat, eumq́ue contineat quoad ſit plenè concoctus, huncq́ue depellat mox vt concoctus ſubactuſque fuerit. Equidem video vetuſtiſſimæ opinionis approbarione, omnibus in ote verſari, omniumq́ue opinione tritum, ſiccitatem retentioni adiumento eſſe. Sed hac vnica cauſa ventriculum vel aliam quandam particulam, vtile alimentum auidius amplecti & tenere, noxium & ſuperuacaneum reijcere & aſpernari, aut vterum nouem integris menſibus fœtū ſuo complexu tenere, neq; hunc ſinere prius elabi quàm ad abſolutionem peruenerit, non niſi futili commentitiaque opinione dici poteſt. Nam has functiones efficit vis quædam elementis præſtantior atque diuinior, quæ partibus ſingulis à prima origine eſt inſita. Iam verò quid eſt quod attractionem ſolius caloris, depulſionem autem frigoris aut humoris vi fieri comminiſcuntur? Calidum omne allicere & ad ſe quaſi rapere, frigidum contrà expellere atque propulſare compertum quidem habemus, ſed tamen promiſcuè & citra delectū. Cæterùm quum quippiā non quiduis ſed familiare ſolùm prolectat, non id ſolo calore, ſed alia præſtantiore facultate efficit. Si enim in partibus corporis nulla alia quàm communis illa caloris ratio ineſt, qui fiat vt vnaquæque ex confuſa & multiformi maſſa ſanguinea, id ſolùm quod ſibi accommodatum eſt & amicū proliciat: os craſſiorem ſubſtantiā, caro tenuiorem ſibique finitimā, & cætera pro ſuæ quæque naturæ modo? Vnúſne elementi calor vtile internoſcet, vt id demum attrahat, frigus verò noxiū ſentiet depellendum? Id ipſum ſi eſt, eædem etiam vires cæteris inanimis inſidebunt, vt quæ eiſdem vigent qualitatibus. Rectè Galenus affirmat, nō modò nutritionem & concoctionē, ſed & attractionem fieri ſubſtantiæ ſimilitudine, & vnamquāque particulam eadē vi qua lapis Heraclius ferrū, quod ſibi familiare eſt attrahere. ᴘʜ. Plura nō opto, quibus iſtorum fidem facias. Si enim ab elementorum qualitatibus attractio depulſioque naſcerentur, harum perquàm euidens eſſet demonſtratio, neque de illis veteres inter ſe tanta cōtentione decertaſſent neque Galeno alia atque Eraſiſtrato vel Aſclepiadi ſententia fuiſſet, quum eaſdem omnes ſtatuerint elementorū vires. Perge reliquas functiones ſimiliter excutere, ad vitales accedens. ʙʀ. Galeno placet præcipuum cordis opus eſſe, tum ipſius tum arteriarum pulſationem, idq́ue vitale appellat, quoniā refrigeratione innatum calorem, qui vitam tuetur, temperat. Pulſationem à calido fieri ait quod frigidi particeps eſt. Verba eius hæc ſunt: Nam calor inſitus ceu ſemper mobilis, neque intrò, neque extrà ſolùm fertur, ſed alterum ipſius motum alter ſemper excipit. Verùm (paulò pòſt) ad ſuperiora exterioraque motionem & quaſi explicationē, quòd natura calidus ſit expetitur: intrò autē deorſumq́ue fertur, hoc eſt ad propriū principiū viam init, quoniā frigidi aliquatenus particeps eſt: quippe ex calido & frigido tēperatus. His apertè omnem vitalē functionem elementorū qualitatibus aſſignat. ᴇᴠ. Vt tibi, ſic & alijs fortaſſe multis, ita videtur. Sed id animo tamen penitus intuere, num poſſit ſola calidi frigidique temperies iugem hunc & irrequietum diaſtoles ſyſtoleſque motū efficere atque moderari? Pulſationem equidem magna ex parte gratia refrigerationis eſſe non dubitem: & quoties caloris intemperies modum exceſſerit, ex refrigerandi neceſſitate crebriorem celerioremq́ue pulſationē reddi, contrà verò rariorem ac tardiorem quū frigus dominabitur. At calorem atque frigus perpetuæ motionis efficientem cauſam ponere, id omni ratione caret, req́ue & euentis refellitur. Cur enim non reliquis partibus ſimiliter atque arterijs hæc indita eſſet pulſatio, quū ſint omnes ęquè ex calido frigidoq; temperatæ? Quanquam igitur populari ac craſſa philoſophandi ratione pulſationis cauſam illic videtur attigiſſe, aliam tamē pro dignitate grauitateq; rei præſtantiorē, alio loco acutius vidit, vbi eam cauſam nunc facultatem, nunc vim pulſantem appellat. In ipſo cordis corpore vis illa eſt vnde id contrahitur ac dilatatur: quæ in omnes arterias per tunicas earum influens, ſic eas cogit aperitq́ue quemadmodum ipſum cor. Quoniam ergo inſitus & vitalis calor per arteriarum capacitatem vnà cum ſpiritu in omne corpus effunditur: cauſa autem quæ pulſationem efficit, per arteriarum ſubſtantiā celerrimè defluit, perſpicuū vel ex Galeni ſententia fiet, hanc ab inſito calore & à vitali facultate diuerſam haberi. ᴘʜ. Concluſa iā mihi videtur hæc omnis oratio: ex qua etiam probatum video, functiones quas dicimus animales, vt quæ altioris ordinis, planè diuinas eſſe, ac modo quodam inenodabili perfici. ᴇᴠ. Conſequens eſt omnino: animalis quippe functionis gratia, corporis partes diſſimilares & organicæ concinnam aptamq́ue figuram acceperunt. Atqui figuram ipſamq́ue conformationem non poſſe elementis acceptam referri, ſed planè diuinam haberi, Galeni eſt ſententia. Neceſſum eſt igitur animalem omnem functionem non ab elementorum temperatura, ſed ab inſtrumenti ratione modo quodam inexpli-

Proœmio proble.

Proœmio de Simplicibus & tertio.

Lib. De natural. facult. 2.

Vitalis functio.

Lib. de cauſis pulſuum.

Lib. de vſu pulſuum.

cabili maximè primumque perfici. Hæc inſtrumenti ratio & vis, ea ipſa eſt quæ illud initio conſinxit: ita enim Galenus prodidit vim illam fingentem quæ diuina eſt, conformatis inſtrumentis perpetuò aſſidere, eamque ſingulos muſculos vt nouit ad vnumquemque motum neceſſarios impellere, quòd inſtrumentis ea vis ſola vti poſſit quæ illa conformauit. Quin etiam quod vitiata quouis modo figura, aut inſtrumenti proprietate, etiamſi viriata non ſit illius temperatura, neceſſe eſt inſtrumenti animalem functionem lædi (plerunque enim manus vehementer incaleſcens vel contabeſcens, integrè mouetur atque apprehendit) planum facit non elementorum temperaturam, ſed inſtrumenti rationem cauſam eſſe præcipuam quæ motum ſenſumque perficiat. PH. Contradici video à nonnullis. Nam ſi quod inſtrumentum ſalua figura, magnitudine, numero atque ſitu, ingens ex intemperie vitium quale eſt in paralyſi contraxerit, id non ſolùm deterius, ſed & nihil penitus aget, etiamſi nullus inſtrumenti, ſed ſolius temperamenti morbus ineſt. Quæ ratio viros ſpectatæ probatæque eruditionis eò adduxit, vt commodam elementorum temperaturam ſtatuerent primam cauſam & præcipuam, è qua tanquam è radice naſceretur animalis functio: inſtrumenti verò rationem, cauſam ſecundariam & adiuuantem, per quam functio melius obiretur. Ipſeque adeò totus in hanc ſententiam concedo, niſi me fortè aliò retrahis. EV. Hoc ſi voles paucis perſpicueque perfici, debes ad ſingula quæ propoſiturus ſum, reſpondere. PH. Fiet pro virili. EV. Similares partes quæ omnium primę coagmentantur, ex elementorum permiſtione conſtant, perficiunturque harum temperamento. Ex ſimilaribus autem cōſtant organicæ: quare neceſſum eſt has ętiam ex elementis conſtitui, ipſorumque conuenienti temperamento indigere. PH. Hoc ipſum eſt quod dicebam. EV. At præter eam ſimilarium compoſitionem, inſtrumento inſuper ex conformatione, ſitu, numero & magnitudine, ſua ratio acceſſit, longè quidem à temperamento diuerſa. PH. Eſt hoc ſanè manifeſtum. EV. Temperamentum igitur omnibus eſt partibus cōmune, ſed ſimilaribus primùm & per ſe: organicis verò cum figura. Quocirca tum nutritio tum naturalis quæque functio, omni ex æquo parti organicæ atque ſimilari neceſſaria videtur. Animalis autem functio, ſiue ad motum ſiue ad ſenſum comparata, ſolius eſt inſtrumenti, nulli parti ſimilari quantumuis perfecta conceſſa. Hæc igitur à ſola inſtrumenti ratione, non autem à temperamento profecta eſt. Quid dici poteſt obtuſius, quid peruerſius, quid intolerabilius, quid inſcitius, quàm temperaturā cauſam motionis haberi, quæ nihil ſola, ne eius principium quidem efficere poſſit? Si pars ſimilaris gratia organicæ eſt, erit illius temperamentum propter inſtrumenti rationem. Atqui finis perfectior eſt ijs quæ in finem contendunt, quare ipſa inſtrumenti ratio perfectior eſt temperamento, quanquam hoc magis videtur ad vitæ neceſſitatem & vſum conuenire: ipſaque inſtrumenti ratio imperatoris, temperamentum verò gregarij & auxiliarij militis perſonam geret. Si extincto inſtrumenti natiuo calore, partibuſque vehementer refrigeratis in paralyſi motus ſenſuſque perit, id nō idcirco fit, quòd bona temperies cauſa motus eſſet principalis, ſed quòd eſſet præparatio quædam adiuuans & facultati mouenti neceſſaria, qua certè ſublata omnis illius actio intercidit. PH. In paralyſi de qua iamdiu diſſero, ſalua eſt & integra inſtrumenti ratio, quam actionum cauſam ſtatuis: cur igitur ea motum non efficiat? EV. Quòd plerunque functionem præpediri cernamus, nequaquam læſa principali cauſa, ſed duntaxat ſublatis læſiſue adminiculis, quibus in agendo nitebatur: quanquā in paralyſi vitium quoddam eſt inſtrumenti, obſtructus quippe neruus eſt, quo animalis ſpiritus illabitur. Sed iam id velim alio tibi argumento firmari, animalem functionem ab inſtrumenti ratione perfici. Animal nónne quauis ſtirpe nobilius eſt & præſtantius? PH. Eſt opinor. EV. Hāc vnde coniecturam facis? PH. Quoniam corpus video & maiori figurarū varietate, & numeroſo magis inſtrumentorum apparatu inſtructum. EV. Quoniam igitur vnicuique corpori indita eſt anima, quę ad illius functiones & vſus accommodatur, ſi animanti pręſtabilius abſolutiuſque quàm ſtirpi corpus datum fateris, neceſſum eſt tum illius functiones, tum animam harum effectricem, præſtantiorem diuiniorémque putes. PH. Id omnes philoſophi profitentur. EV. Si primę illę cauſæ tam longè diſtant, diſſidebunt ſanè & præmunitiones, & inſtrumenta quibus agunt, ſientque alia naturalis, alia ſentientis animæ, hæcque illis multò præſtantiora, nempe animalis ſpiritus & inſtrumenti ratio, non ab elementis ſed diuinitùs accepta. Iam verò quid de principibus animæ functionibus apprehenſione, ratiocinatione, & memoria dicam? Vt enim eæ longè cæteris antecellunt, ſic & cauſas habent ijs multò pręſtantiores, quę rectè nequeunt ad elementorum permiſtionem referri. PH. Audiſtin' Brute, hanc omnem de functionibus interpretationem? BR. Audiui, planeque totam memoriter complector. PH. Quid illa veritatis tibi videtur præ ſe ferre? BR. Superiorum ſanè conſequens eſt, & illis naturali colligatione conſertè contexteque connexa. PH. At ea plurima functionum genera inſtituit, quæ omnino ſint ſupra vim elementorum & demonſtrationis philoſophicæ. BR. Video, neque id puto alienum à philoſophia, vt neque cætera omnia, quæcunque hactenus in diſputationem adducta ſunt. Inauditum id parumque vſu tritum, cœleſtis aut diuini nomen me multò vehementius quàm res ipſa torſit. In medicinæ phyſiologia ſatis quidem mihi eſſe duco, ſi humani corporis compoſitionem ac ſtructuram ſingularumque partium functiones & vſus mente conſequar: parùm curans, ſiue illarum cauſas rerum primordijs & temperamento, ſiue diuiniori origini attributas. Id enim parùm confert ad medendi rationē planè philoſophicum, & in quo ſatis fuerit probabili ratione niti. Quocirca ſubtilius quàm ſatis eſt illis perquiſitis, ad ea quæ magis ſeria ſunt diuerte. EV. Iandudum animus erat hęc tentare ac periclitari, ſed obſtinata iſta veſtra pertinacia nobis in mora fuit. BR. Nunc igitur de-

Lib. de fœtus formatione.

Conciliator differentia 63.

tur demum ſi ita videtur, quod totius eſt diſputationis noſtræ caput aggredere: morbos dico occultos, quibus diuinum quiddam ineſſe commemoras.

Partis ſimilaris non vnicum ſed tria morborum genera inſidere, & qui ſint materia morbi. Cap. IX.

EVDOXVS.

IN hunc vaſtiſſimum medicinæ campum ſi deſcendemus, ſæpe quidem hærebimus in ſalebris, quibus is vndique conſperſus eſt: eritque neceſſarium in vias incurrere non ſatis tritas, & quæ fortaſſis parùm vos oblectent. PH. Huc ipſi conceſſimus vt ardua quæque, ſpinoſa & inuia conſectaremur, quæ nos fortaſſe terendo plana reddemus. Age igitur omiſſa omni contentione, recōciliataque voluntate noſtra, ne ſit moleſtū communi ſtudio rem omnē veritatis cognoſcēdæ cauſa indagare. BR. Pulchrè mones, iamdudū illius contemplationis efferor deſiderio. Cùm itaque ſimus grauioribus laboribus curiſque vacui, in hoc diuerticulo ab omni turba & ſtrepitu ſeiuncti, liberè ſcrutemur ipſam veritatis lucem, neque vlli authorum tam ſis addictus, quin tuam de morborum cauſis ſententiā (tametſi à popularibus ſenſis alienam) in medium proferas. Non ēm hnc ipſi conceſſimus audituri quid hac de re alij, ſed quid tu ſentires. EV. Quando his me ſuaſionibus tanquam ſtimulis acriter vrgetis, ad rem aggredior, & demonſtrandū ſuſcipio in parte ſimilari tria eſſe morborū genera, quæ vix quiſquā apertè videtur perſecutus. Hoc autē vt expoſitione perſpicua illuſtretur, altius Galeni ex arte morborū ſumma genera repetamus. PH. Tria ille conſtituit, ſimilare, organicū & commune quod continui diſſolutionem primus appellauit. EV. Organico & communi ſuppreſſo, de vno ſimilari quęratur. Quot ergo huius ſtatuis differentias? PH. Tot nimirum quot intemperiei genera: neque enim aliud eſt ſimilaris morbus, quàm noxia intemperies. Hæc autē diſtribuitur in quatuor ſimplices, totidemque compoſitas: baſque ſingulas volunt nunc ex humoris cuiuſpiā vitio, nunc citra humorem prægreſſa ex cauſa contrahi. EV. Agè Brute, bine ſunt omnes partis ſimilaris morbi? BR. Nullū his adnumerat Galenus: nam qui in bona ſimilaris partis temperie omnem illius ſanitatem conſtituit, omnem profectò eius morbum ex læſa mutataque temperie naſci confirmat. EV. Cæterùm ſi qua ſunt in parte ſimilari præter temperamentum, quibus ſanitas illius & integritas conſeruetur, nónne neceſſe fuerit in bona illorū conſtitutione ſanitatem, in mala morbū collocare? BR. Neceſſarium profectò. EV. Atqui duo in vnaquaque ſimilari parte inſunt temperamento præſtantiora, ſubiecta materia, & ſpecies. BR. Id ſanè eſt quod tantoperè ex te audire poſtulamus, vtque in illis morbos ineſſe putes. EV. Eſt id quidem explicatu perquàm arduū, quod etiamſi dilucidè explicetur atque demonſtretur, minimè tamē tutum ſit inuulgare. BR. Expedit tamen in hanc contemplationē paulò acrius grauiuſq; incumbamus, vt eius obſcuritate diſcuſſa veritas illuceſcat, & à nobis fructus percipiatur vberior. EV. Meminiſtis non ita pridem me demonſtraſſe medicamentis alias à materia, alias à temperamēto, alias à forma vires ineſſe: id nunc ad corporis partes cōmodè transferemus, quarum quæ ſimilares appellantur, tria hæc in ſe diſcreta continent, materiam, temperamentum, & eſſentiam, quæ illarum ſpecies dici conſueuit. Temperamentum quum ex elementorum ſit qualitatibus, in accidentium genere meritò recenſebitur, materia verò illi ſubſternitur, à qua pars laxa aut aſtricta, mollis aut dura, craſſa aut tenuis euadit. Cor calido ſiccoque temperamento eſt, neque admodū diſſimili ſunt pulmones: at materia diſtant abſuntque longiſſimè, vt quæ illi denſa grauiſque ſit, his rara atque leuis. Haud ſecus renes frigidum nacti temperamentum, cor verò calidum, ſummo diſcrimine diſiunguntur: vtriuſque tamen materia compacta eſt, atque denſa. Hanc materiæ vim ſpectantes tum philoſophi tum medici, vt renes ita cor & iecur terrenum appellant, quo nomine conſtat non temperamentū, ſed materiā deſignari, quæ illis perinde ac terræ craſſa, compacta aſtrictaque ineſt. Iam verò partis eſſentiā atque ſpeciem à materia & à temperamento diuerſum quiddam eſſe, mihi perſuaſit Ariſtoteles cùm ait, rationem eam qua caro aut os eſt, non à primis elementis, ſed à ſemine & diuiniore principio naſci. Nō enim quicquid ſimiliter atque os denſum tactuque frigidum deprehendimus, id continuò os eſt, ſed eſt pręterea neceſſe oſſis eſſentia propriaque ratio accedat, qua detracta ne ipſa quidē elementa vel idonea temperie permiſta os effecerint. BR. Hæc mihi cum ſuperioribus ſatis videntur cohærere, ſi modò tu his eum Galeni locum concilies qui in vnaquaque ſimilari parte ait ſubſtantias tres haberi, ſolidā, carnoſam & ſpirituoſam, ex quibus is ait virium ſubſtantiam compleri. EV. Id quidem facile: nam ſolida atque carnoſa, eam quam dixi partis ſimilaris materiam conſtituunt. Spirituoſa, in qua calor eſt inſitus, ad formam refertur ac pertinet. Hæc portò ſingula Galenus ait ex congrua elementorum temperie conſiſtere. Quæcunque igitur in parti ſimilari ineſſe cogitamus, vel illius materia ſunt vel forma vel temperamentum. BR. Importunus orationem tuam interpellaui: reliquam verò contemplationem perſequere. EV. Tria igitur quum ſint ex quibus pars vnaquæque ſimilaris conſtituitur, tria quoque ſunt per quæ illa ſubſiſtit atque conſeruatur, quorum vnoquoque pereunte continuò pars tota perit. Vt autem tria ſunt per quæ pars ſubſiſtit, ita & tria ſunt per quæ vel bene vel malè ſubſiſtit: quandoquidem contrariorum eadem eſt ſubiecta materia. Illorum trium integritas & moderatio partis eſt ſanitas, eorundem contraria immoderatio morbus. Quocirca vt partis ſimilaris ſanitatem, ita & morbum neceſſe eſt in tribus con-

ſtitui,triaque fieri ſimilarium morborum genera,vnum materiæ,alterum temperamenti, tertiũ totius ſubſtantiæ. Hoc autem iam velim ex partis ſimilaris actione confirmare, ac docere huius robur à tribus illis dimanate atq; conſeruari. Quanquam enim ſimilaris partis actio illius formæ atque eſſentiæ tefertur accepta,ad illá tamen materia atque temperamentũ maximũ habent momentũ,quotum ope deſtituta nihil quicquam forma ſit effectura: vt vnoquolibet iſtorũ pereunte continuò pars tota perit,omniſque illius actio intercidit, ita etiá vnoquolibet læſo & à natura ſua diſcedente, pars tota longè deterior & infirmiot euadit & ad opus ſuũ inexpeditior. BR. Id obſecrò nobis paulò apertius ob oculos pone, & inductione quadam illuſtra. EV. Faciá ſedulò. Principiò congruens partis temperamentum ad actionũ perfectionem conferre, vitioſum autẽ illas impedire,& imbecillitatem accerſere, ſatis ſuperque notum arbitror. BR. Id certè tibi aſſentiot,quod omnibus obuium clarumque eſt,nõ alia ſulciendũ demonſtratione: ſiquidẽ Galenus paſſim contendit ac tuetur,omnem imbecillitatẽ intemperiei ſobolem eſſe,qui & temperamentum omnis actionis principium cauſamque ſtatuit. EV. Vitiata porrò materia partis robur atque valetudinem infringi, binc docere velim, quòd nonnullis ventriculus neque acetum, neque ſinapi,neque piper,nec denique quicquam acre aut mordax,alij ſomnia facillimè toleret: deinde quòd odoribus alij oblectentur,alij citra offenſionem eos ferre nequeant. BR. Conſentiunt certè hæc cum vero omnia,ſed tamen ſi petmittes, cauſam eorũ ex Galeno dicemus, quòd alijs exquiſitior & quadam veluti exuperantia acutior,alijs hebetior atque obtuſior ſit ſenſus. SV. Rectè quidẽ,at verò eaupetantis deficientiſve ſenſus,quænam cauſa ſtatuetur? Non intemperies: multi nanq; intemperati,eiuſmodi nibil experiuntur aut ſentiunt. Voa igitur cauſa ſit oportet,quòd ventriculus cerebtique meoinges raræ ac laxæ, quaſi diſſolutæ atque imbecilles, à quibuſlibet externis iniurijs promptè offenduntur. Permultos videas optimo temperamento,qui neque calorem,neque frigus,neque laborem,neque vllam exupetantiá perferunt: bac ſola ratione,quòd molli,raro laxoque ſint corpore. Tale autẽ euaſit vel ex pauco imbecilloque ſemine,vel ex molliore delicatiorcque vita: ex qua etiá molles ſolent appellari. Plurimos econttatiò videas intemperatos,vt ruſticos & agreſtes,qui tamen validi ſint,& multò facilius externas iniurias perfetát, hac ratione quòd partes ſingulas, oſſa, netuos, tendones, omneſque fibras ſolidas babent atque denſas: ex quibus compactum corpus firmum atque robuſtum euadit,ad omnia perferenda cõpatatum. Tale vel ex robuſtiotum parentum copioſo validoque ſemine procreari ſolet, vel exercitatione,conſuetndine & vſu cõquiti. Quanquam autẽ Galenus locis quibuſdá omnem corporis actionem temperamento refert acceptam, paſſim tamen libris Methodi fatetur partis materiam atque ſubſtantiá non parùm ad robur pertinere. Quum enim ait naturá omnemque viriũ ſubſtantiam ex ſpiritu,ex carnoſa ſpecie ac ea ſolidis ipſis conſtare,borumque ſingulorũ & qualitatem & quantitatem ſeruandam eſſe: nónne hoc ipſo conuincitur non ſolùm temperamentũ, verùm etiam illorũ ſubſtantiam quę partis ſimilatis eſt materia,ad virium robur magnam opem conferre? Prætereà vbi in medendi præceptis,partis quę vim & vſum habet toti cotpori communem,cuiuſmodi eſt ventriculus,aut iecur,robur ſeruare iubet,à relaxantibus abſtinet, quòd partis ſubſtantiam ſtatumque optimũ diſſoluant: aſtringentia verò,quorum vis eſt ad cotporis ſubſtantiam & ſtabilitatem commendat. Libris de tuenda ſanitate, duras frictiones artus corroborare tradit,quòd illorũ ſubſtantiam atque materiam compactiorem firmioremque reddant. Ac ne ſingula longius perſequar, is paſſim docet partis boná habitudinem atque agendi vim, non à ſolo temperamento,verùm etiam ab ipſa illius materia proficiſci, vitiumque materiæ imbecillitatis actioniſque læſæ cauſam & morbum eſſe. PH. Probè id aſſequor quod pro ſumma tua eruditione nobis planum feciſti: quod antẽ reliquum eſt exequere, vt à partis eſſentia ac ſpecie, illius robur & agendi vim teneri putes. EV. Id noo admodum anxiè tibi expoſuero. Vt enim ſtrutiocamelus nõ elementorũ calore,nõ inſito temperamento,ſed totius eſſentię natura ferrum exterit, & concoquit: ita & quæcunque in nobis ſunt partes totius ſubſtantię vi concoctionem, nutritionem harumque adminiſtras fuoctiones obeunt, quemadmodum motũ atque ſenſum. Partis autem tota ſubſtantia eſt,quam & ſpeciem & interdũ facultatẽ appellamus. Plurimus eſt Galenus vt eiuſmodi facultatum præſtantiá dignitatemque demonſtret, tum principum triũ quæ corpus vniuerſum gubernant,tum earũ quæ vnicuique parti regendæ fuerunt addictæ: omoiũque ſubſtantiá acrius ſubtiliuſque pbiloſophatus,à partis materia & à temperamento diuerſam inſtituit. Tria igitur omnino ſunt quibus ſimilaris partis ſubſtantia completur & cohęret, quibus illius robur ſtabilitaſque conſiſtit, & quibus omnis illius actio perficitur. BR. Nibil iſta demonſtratiooe luculentius. EV. Si vnumquod iſtorum tum roboris, tum obenndæ fuoctionis cauſa eſt, bene cõſtitutum integras, malè vitioſas deprauataſque functiooes obibit. Atqui bona ea conſtitutio ſanitas eſt & appellatur, mala verò morbus. Quocirca neceſſe eſt in tribus illis & ſanitatem & morbum collocari,& in parte ſimilari tria fieri morborum genera. Vnum eſt materiæ immoderatio, alterum iotemperies, tertiũ totius ſubſtantiæ corruptela: quæ ſingula partis actionem primùm ac per ſe prępediũt. Si diſputationem totam velis Galeni ſententia concludi, in hunc locum quo tres imbecillitatis cauſas, triaque morborum genera expreſſit, mentem aureſque erige. Quæ (inquit) immoderatè laxant, ſoluunt robur, quare & partis virtutem: quæ autem ſupra modum refrigerant natiuum calotem extinguunt, qui fortaſſis (vt nonnulli arbitrantur philoſophi ac medici ſummi) ſubſtantia virtutum exiſtit: aut ſi non boc, ſaltem primum & maximè neceſſarium earum inſtrumentum. Iam verò & qualitates quædam extraneæ virtutes diſſoluere poſſuot.

11. Methodi & 9.

9. Methodi di omnes facultates appellat.

Lib. 1. artis ad Glauconem.

Hac ora-

Hac oratione Galenus læſatum virtutum cauſas tres vel inultus fatetur, relaxantia, refrigerantia & alienas qualitates: quidque horum ſingula in parte ſimilari immutent & labefactent, atq; relaxantia materiam, refrigerantia temperamentum, extraneas qualitates facultatum ſubſtantiam demoliri: has quidem primum ac per ſe, id eſt proximè, alia duo ex accidenti, qua ratione vel materiam vel temperamentum peruertunt, quæ prima ſunt facultatum inſtrumenta. Ex his perſpicuum euadit tria illum in ſimilari parte morborum genera ſedibus diſcluſiſſe, hęc ipſi appellauimus materiæ immoderationem, intemperiẽ, & totius ſubſtantiæ corruptelã. Hæc iam placet nõ modò in animis, ſed etiam in oculis conſpectuque omnium exponere, & quaſi exemplis illuſtrare. Ventriculus vt pars ſimilaris tanta plerunque imbecillitate corripitur, vt nihil alimenti concoquat, & cruditas ac lienteria ſequatur. Hanc antẽ contrahit, aliâs impensè refrigeratus vel immoderato frigidæ potu, vel lactucarum eſu: aliâs relaxatus immodico olei tepentis hauſtu: aliâs extraneis venenatiſq; qualitatibus laceſſitus: hoc & epoto veneno & in exanthematis, & in alijs compluribus morbis popularibus obtingit, quibus cardiaca remedio ſunt. Imbecillitatis læſæq; functionis tres hæ cauſæ, tria in parte ſimilari morborũ genera ſunt. BR. Iſthæc quidem magna probabilitate dici video: quæ tamen fient illuſtriora magiſque conſpicua, ſi minutiùs concidantur, illorumque differentias perſequaris: nam in ſingulis vtilior eſt exercitatio doctrinæ. Similarium morborũ genus in octo intemperies diſtribui recipimus, quarum ſint ſimplices quatuor, coniugatæ totidem, hæque aliâs puræ, aliâs ex humorum influxu natæ. Immoderatæ autem materiæ, quas tu nobis differentias enumerabis? EV. Ea quidem mollis eſt aut dura, laxa aut aſtricta, tenuis aut craſſa, rara aut denſa, quæ cùm immoderatiùs excreuerint, vnius materiæ morbi ſunt. Hæ tametſi poſſunt quotidianis obſeruationibus deprehendi, inſignioribus tamẽ exẽplis clariores fortaſſe fiẽt. Quod Ruellius nõ ita pridẽ literis memoriæque mandauit, id ipſi vidimus in milite quodã oſſa crurũ, brachiorum & fœmorũ ex morbo tam mollia & flexibilia euaſiſſe, vt ceræ modo facilè ſequerentur quocunque torqueres: quæ tandem balnearũ naturalium vſu (eiuſmodi erant aluminoſæ) in priſtinum vigorem roburque reſtituta ſunt. Puellam cernimus noſtra vicinia articulorum vinculis adeò laxis, vt quocunque velis artus inuertas, quod illi ab ortu vitium eſt. His qui argentea vaſa inaurant, ſulius hydrargyri vapore nerui euſque emolliuntur ac ſi paralyſi laborent: quam idcirco non pauci è iunioribus medicis neruorũ mollitiem, alij neruorũ diſſolutionem appellarunt. Hæc vitia nulla intemperie, nullo vel conformationis vel quãtitatis vel numeri vel ſitus errore comitabantur: quocirca nec temperamenti nec inſtrumenti, ſed vnius materiæ morbi exiſtimari poterant. Si quando ventriculus, corporis membranæ, aut cutis præter modũ tenuis raraque, aut contrà ſi craſſior denſiórve exiſtit, quis tam ſomnolentus eſt ac nihil cogitans, vt illã morbo & vitio teneri neget, videns vel vltra modũ diſſolui corpus vel vitæ neceſſariã tranſpirationem cohiberi? Hic autem quũ dico rarum aut denſum, laxũ aut aſtrictum, non ea intelligo vitia quæ venarum, arteriarũ, aliorúmve inſtrumentorũ ductibus incidũt, quòd morbi ſint in figura: ſed quæ pars ſimilaris ex primordiorũ concurſione & permiſtione cõtraxit, ea quis non iudicet morbos eſſe partis ſimilaris? BR. Certior ſum multo quàm dudum: ſed quid obſecro ſi illa ad intemperiem referat Galenus, ex qua tanquã ex cauſa prodire velit? nam & ſecundæ qualitates omnes à primis, & à temperamento ortum initiumque ſumpſerunt. EV. Vide quò res euadat, & ne, dum Galeni partes tueri conaris, rebus ipſis quaſi noctẽ offundas. Etenim ſi omnia partium vitia quæ à ſecundis ſunt qualitatibus ad intemperiẽ reuocat, neceſſitas profectò ſimul coget morbos quoſdã inſtrumentarios eòdem pertinere: cuiuſmodi ſunt læue & aſperum. Et qua ratione dicis ſecundas qualitates ad primas tanquam ad cauſam referri, eadẽ inſtrumentarij morbi omnes referentur ad intemperiei genus, quòd vnum temperamentum conformationis & inſtrumenti cauſam Galenus inſtituat. Quæ qui ita eſſe contendit, quid aliud quæſo quàm ſumma morborũ genera confundit ac perturbat? Quid aliud quàm omnem doctrinæ vim inexpiabili ſcelere peruertit? Omnis quippe docendi via ac ratio, artificio quodam & expolitione diſtincta proponi debet, quam ſi tollas, omne doctrinæ lumen extinguitur. Itaque ſi dilucida conſpicuaque morborum cognitio quæritur, neceſſe eſt ſumma primaque illorũ genera ex partiũ quibus inſunt generibus conſtitui, vnumque ſimilarẽ appellari, alterũ inſtrumentariũ, tertiũ communem. Ac deinde horũ ſingulorum differentias, ex eorum quæ vel partis ſimilaris, vel inſtrumenti rationem complent differentijs ſumi. Quamobrem vt omnis vel figurę, vel magnitudinis, vel numeri, vel ſitus permutatio, inſtrumentarius morbus eſt: ita profectò & omnis vel materiæ, vel temperamenti, vel formæ, id eſt, totius ſubſtãtiæ offenſio morbus eſt ſimilaris, fientq; neceſſariò molle & durũ, laxum & aſtrictũ, tenue & craſſum, rarũ & denſum morbi ſimilares ab intemperie diuerſi, in vna materia poſiti, qui & immoderatæ materiæ differentiæ ſint. Hæc autẽ quæ dixi velim ex curandi ratione confirmare. Medicamenta quęcunque hominum ars atq; induſtria inuenit morbis curandis idonea, vel ex primis, vel ex ſecũdis, vel ex tertijs qualitatibus vires habent, quibus & non nulli quartas adijciunt. Primæ illorum vires ac facultates intemperiei morbis ſuccurrunt ac medentur, ſecundæ verò immoderationi materiæ, tertiæ & quartæ ijs qui totius ſubſtantiæ vim robúrque diſſoluunt. Quanquam autẽ Galenus omnes neruos contendit vt ſecundas illas facultates ex primis prodire atque naſci demonſtret, quemadmodum tertias atque quartas ex primis & ſecundis: illas tamẽ neceſſariò diſtinctis generibus ſeiungit. Si qua pars corporis inde facta eſt imbecillior, quòd immodicè relaxata aut diſſoluta ſit, huic medicamentis non calidis aut frigidis, ſed planè corroborantibus ſuccurritur. Huiuſmodi ſunt aſtringentia,

Materiæ morborum differentiæ.

quorum vis & facultas non in ſolo temperamento,ſed in materia penitùs inſidet,quæ craſſa denſaque eſt aliâs comite calore,vt in abſinthio,in myrrha,in aloë,in rheobarbaro: aliâs cum frigore,vt in roſa,in flore mali punici,in gala,in rhoë. Quin etiam ſapores quòd ſecundarum qualitatum indices ſint,Galenus libro de ſimplicibus quarto demonſtrat, ex medicamentorum materia veriùs quàm ex temperamento & prodire & diſtingui.Itaque vt medicamentorum primæ facultates intemperiei,ita & ſecundæ materiæ morbis ſuccurrunt vereque medentur. Hoc morbi genus tamen quidem vixque ſolitariũ exiſtit,de quo pro tanto de ſatis egiſſe videor. BR. Neque profectò ampliorem illius demonſtrationẽ velim,cui vt neceſſariæ in primis aſſentior. Te verò pro tua in nos beneuolentia etiam atque etiam rogo & obteſtor, vt quos totius ſubſtantiæ morbos appellas,eadem demonſtrationis vi perſequaris.

De morbis totius ſubſtantiæ,& quanti ii ſint in arte momenti. CAP. X.

EVDOXVS.

NON deſinetis (video) me laceſſere, & ad imparia meis viribus prouocare. Eſt quod exigitis perquam obſcurum & inauditũ, nullaque hactenus arte comprehenſum, vt idcirco me pudeat eius tractationẽ ſuſcipere. Cæterùm quoniã id rei medicæ tanti intereſt,vt optimã illius partẽ cõtinere videatur,nolim vobis tanta in re deeſſe. Hãc ſi rudius explanauero,ruſticæ & familiari diſputationi tribuetis, in qua quæ clàm diſſeruntur non tam exquiſita & accurata eſſe debent, quàm quæ magnis vigilijs elucubrata in publicũ proditura ſunt. Tota rei ſubſtantia perfectio eſt & integritas,qua res vnaquæq; conſiſtit.Hæc quoties immutatur & de perfectione decedit,res tota continuò perfringitur: ipſaque illius deceſſio,morbus eſt totius ſubſtantiæ. Quoniã autem omnis mutatio ſubſtantiæ,aut procreatio eſt aut corruptio,qualitatis verò alteratiò,rectè videbimur deceſſionem hanc & mutationem de optimo ſtatu,totius ſubſtantiæ vel corruptionem vel corruptelam appellare:quę ſi nondum conſummata fuerit,ſubſtantię morbus eſt:nam perfecta conſummataque corruptio interitus eſt. PH. Hìc obiter audire velim quid inter corruptionẽ & putrefactionẽ interſit. EV. Illa latius ſeſe fundit, hæc anguſtioribus coarctatur terminis: ſiquidẽ quæcunque putreſcunt,eadem corrumpuntur,nõ tamen hęc retroaguntur,nec quęcunque corrumpuntur, eadem ſtatim putreſcunt: nam & hominem & viuens omne,morte corrumpi dicimus etiãſi nondum putreſcat:& lignum dũ crematur, corrumpi quidem at non putreſcere. *Putredo.* Res vnaquæque putreſcit,cùm eius temperie ſenſim diſſoluta,proprius natiuuſque calor (qui omnia regit & continet) euincitur ac deficit: ſiue ab ambiente calore diſſipatus, ſiue à frigido aut ab alienis qualitatibus extinctus. Refrigerato & extincto calore, naturalis & aqueus humor dominaτ, vndique redundat & diffluit, quippe nec iã alicundè coërcitus nec ſicco temperatus. Neque verò Galenus dum partium aut humorum corporis putreſcentium vnam obſtructionem cauſam ſtatuit, ab hoc Ariſtotelis inſtituto quicquam recedit. Nã obſtructio caloris tranſpirationẽ ventilationẽque prohibet: prohibita ventilatione calor refrigerio deſtitutus hebeteſcit & extinguitur. Calore demũ fracto & debilitato humor euagatur ac diffluit, caloriſque vi & dominio deſtitutus computreſcit: cui ferè comes eſt fœtor & graueolentia. Putredine magis ac magis inualeſcente, proprius calor elangueſcit ſimulque naturalis humor diſſipatur & partes ſicciores euadunt, quaſi marcore cõſumptæ, qui omnis putrefactionis finis exiſtit. Omnia enim quæ putreſcunt, tandem in fimũ ac cinerẽ extabeſcunt. Simplex corruptio nõ eo naturali ordine ad marcorem ſenſim progreditur, ſed externarũ cauſarum magna vi, tanta celeritate propriam ſubſtantiã diſſoluit, vt putrefactioni tempus nõ ſuppetat, & prius corruptum quippiam appareat quàm putredine teneretur. Corrumpentium cauſarũ, aliæ temperamentum, aliæ ipſam rei ſubſtantiam primùm ac per ſe inuadunt. Hæ totius ſpeciem exterminant, parùm admodum læſo temperamẽto. Itaque morbus quem totius ſubſtantiæ corruptelã appellamus, duplex eſt ſtatuendus, vnus ſimplex eſt corruptio, alter putredo. Corruptio ſimplex, eſt ſpiritus innatique caloris (qui pręcipua eſt partis ſubſtantia) diſſipatio aut extinctio. Per vigilias, per labores, per inedias atroceſq; dolores ſpiritus diſſipatur: calor autẽ inſitus extinguitur, in ſtrangulatu, & in penetrabili extremoq; frigore. Putredo eſt ſubſtantię partis diſſolutio: talis eſt in gangræna & ſphacelo, in phthiſi, in iecoris, lienis aliarumque partium corruptela. Neque tamen putridæ febres, in quibus duntaxat venarũ humores arteriarumque ſpiritus computreſcunt, totius ſubſtantiæ, ſed ſimplicis intemperiei morbi ſunt. Per has enim partiũ ſubſtantia nondũ putredine, ſed intemperie ſola tentatur: necquę in ſpiritu aut in humore eſt putredo, morbus eſt, ſed morbi cauſa. BR. Vt tu putridas haſce febres, ita ego ipſam partiũ putredinem atque corruptelam intemperiei adnumerabã, cuius certè ſoboles eſt. EV. Et malè quidẽ. Non enim ſi putredo intemperiei ſuccedit, eadẽ idcirco cenſeri debet. ſed eſt, vt dixi, genus diuerſum. Valida intemperies tum humores, tũ partes ipſas plerunque obſidet, cui nulla putredo ſuccedit. Et quum in ardente febre humores computruiſſe dicis, non ſolùm intelligis illos vehementer incaluiſſe, vt ſolo refrigerio ad curationem ſit opus: ſed præter calorem aliud vitium, idque grauius animo concipis, quod ſolis refrigerantibus emendari non poteſt, ſed vacuari indiget & è corpore procul amandari. In partibus ſingulis intemperiei atque putredinis conſpectius diſcrimen elucebit. Nemo quippe pulmones, lienem, vel iecur incaluiſſe idem eſſe dicat, atque computruiſſe. Intemperata illa minimè, putrida verò facilè

oculorum

oculorũ iudicio in diſſecto cadauere animadnertes. Fuerítne vlla demonſtratio ſenſuũ fide præſtantior? Poſſum tamẽ & hoc intemperati putridíque diſcrimen curandi legibus ſtabilire. Quádoquidem membrũ inflammatum refrigerando perſanamus: putridnm & ſphacelatũ nó itẽ, ſed præcidendũ id extirpandumque eſt: nam omnino præter naturá cùm ſit, ſeſe auferendũ indicat. BR. Hinc conſpicuè animaduerto ſubſtantiæ corruptionẽ ab intemperie diſtare, eaſque in morborũ diuerſa genera referri. Reliqua ſi videtur perſequere. EV. Totus ſubſtãtiæ morbus, ſiue ſimplex eſt corruptio, ſiue putredo, aliâs ex manifeſta cauſa fit, aliâs ex occulta. Qui ex manifeſta procedit manifeſtus, qui ex occulta occultus appelletur. Manifeſtus eſt, quũ vigilijs, inedijs, laboribus doloribúſve immodicis inſitus partiũ ſpiritus diſſipatur: aut quũ inſitus earũ calor ſtrangulatu frigoréve extinguitur. Eſt & manifeſtus quũ partis cuiuſdã ſubſtãtia immutatur ac ſenſim putreſcit, putredine quidẽ ex intemperie præter naturá. Occultus totius ſubſtantiæ morbus eſt qui nó ex his manifeſtis, ſed ex abditiore quadá cauſa proceſſit. Abditior illa cauſa ſupra elementorũ conditionẽ eſt, quæ dum nobis eſt infenſa, nó corporis temperamentũ, ſed totá illius ſubſtantiã (quo nomine calor inſituſque ſpiritus cõtinetur) primùm ac per ſe offendit, vt cui ſit prorſus inimica. Hoc cauſatũ genere numerãtur omnia peſtifera, deleteria & venena, quorũ ferocia in natiuũ noſtrũ diuinũque calorẽ, in ipſumque vitæ principiũ maximè ac primùm ſæuit atque debacchatur. Non enim eiuſmodi cauſæ ſola putredine (vt rudioribus pleriſque viſum eſt) ſed occultiore quadá vi infenſæ ſunt. Qui vná putredinem, epidemiorũ, peſtilentiũ, contagioſorũ & venenatorũ morborũ cauſam eſſe contendunt, maximis tenebris offuſi omnia permiſcent atque perturbãt: vt qui inueſtigandi ſolicitudine abiecta, vehementiſſimos quoſq; morbos nullo delectu vel ad plethorá, vel ad cacochymiã, vel ad obſtructionem, proximè verò ad putredinem, quę ex illis genita ſit referunt. Non aliud quàm has cauſas tota arte illos audias circũferre & intonare, quaſi nihil maius poſſit in corpus irruere. Quũ aliquis integrè ſanus acceſſu ad peſtiferũ peſte corripitur, aut à rabido cane demorſus in rabiem agitur, aut ſcorpionis cõpunctu, aut hauſto toxico extinguitur, quis quæſo tam hebes ſtatuat vnam omniũ putredinem cauſam, quæ tam varia, tamq; multa efficiat nullo alterius concurſu? Quę poſſit tã vehemens tamque pernicioſa putredo in hominem nec plethora, nec cacochymia, nec obſtructione correptum repentè irrumpere? Magna certè pernicies plerunque hominem rapit nullis eiuſcemodi cauſis inquinatũ: quemadmodũ & hæ cauſæ interdũ iugulant, nulla comitante pernicie, ex quibus à putredine pernicies internoſci diſcernique poteſt. Breuis certè & cõpendiaria, ſed periculoſa nimis iſthæc medendi ratio, quæ ſolas putredinis cauſas animaduertit. Ex Ariſtotelis ſententia nuper demonſtrauimus res quaſcunque interire & corrumpi, aliâs ſenſim diſſoluta temperie inductaque putredine, aliâs tota illius ſubſtantia ab externis quibuſdã cauſis offenſa. Quis ergo dubitet & hominẽ vtriſque ex cauſis occidere atque diſſipari? PH. Non probabilia ſolùm, ſed neceſſaria quoque hæc eſſe video, & ad vnguem memini vt parti ſimilari tres morbos ineſſe, intemperiem, materiæ immoderationẽ, & totius ſubſtantiæ corruptelã, ex Galeni mente deduxeris. Quoniã verò totius ſubſtantiæ morbũ tanti in arte ponderis eſſe iudicas, nunc preſſius & diligentius locos quibus hunc Galenus affirmare videtur, ſi quos habes, expromе. EV. Vnus è quinto de ſimpliciũ medicamentorũ facultatibus elicitur, vbi hunc in modũ ſcribit, Oſtenſum eſt medicamento naturã eſſe alterandi aut vna quapiã qualitate, nempe aut calfaciẽdo, aut refrigerãdo, aut humectãdo, aut exiccãdo, aut dictorũ coniugatione quapiã: aut tota ſua ſubſtãtia, ſicuti cõplura lethaliũ venenorũ, nec pauca alexiteriorũ ſeu amuletorũ, & purgantia omnia, & multa quæ vocant attrahentia. Duplicẽ audis cõmutationẽ (ſic enim ἀλλοίωσιν verto, quã alterationẽ iuniores dixere) vnã primarum qualitatũ, alterã ſubſtantiæ: nos ſi naturæ modũ exceſſit, hanc ſubſtantiæ corruptelã appellamus. Eſt & alter eodem libro locus, quo in eandem ſententiã ſcribit duplicem eſſe alexiteriorũ naturã: aut enim commutare, aut ex affecto corpore pellere beſtiarũ virus corrumpendi natura præditũ, vel mortiferum medicamentum: & commutare quidem, aut vna tantùm qualitate, aut duabus in vnum coniugatis, aut totis ſubſtantijs, inanire verò totius ſubſtantiæ ſimilitudine, & calore cum partiũ tenuitate coniuncto. Quid iſtuc eſt, κατὰ τὰς ὅλας οὐσίας? Si medicamenta nos afficiunt aut ſuis qualitatibus aut tota ſubſtantia, neceſſe eſt corporum noſtrorum, aliâs qualitates, aliâs totam ſubſtantiam mutari. Hæc autem mutatio ſi multum de optimo ſtatu decedat, & naturæ limites prætergreſſa ſit, totius ſubſtantiæ morbus erit. Ne autem vnius loci authoritate parùm firma videatur teſtimonij fides, alium proferam ex commentario ſecundo libri de natura humana. Quum Hippocrates morbos alios à victus genere, alios à ſpiritu quem trahimus fieri proponit, hunc idcirco in omnes publicè graſſari putat, quòd inſpiratus aër omnes attingat, qui morbidam in ſe quandam excretionem habet. Ad cuius præcautionem atque curationem, iubet loca in quibus morbus graſſatur mutare, & quàm pauciſſimum ſpiritum ducere: quem τοπλεῖω ἀπόχρειν dixit, Galenus expirationem interpretatur proprietate totius ſubſtantiæ infenſam. In expirationibus, inquit, quæ proprietate totius ſubſtantiæ magis, quàm qualitate corpora offendunt, rectè curationem tradidit Hippocrates in duplicem redigens ſcopum, loci mutationem, & exiguæ inſpirationis vſum. Hanc inſalubrem proprietatem vt medicamentis & aëri, ita & alimentis quibuſdam, velut ſemiputrido tritico, & aquæ, ioterdum ineſſe confirmat. Iam ſi hæc tota ſubſtantia nos offendunt, conſequens eſt profectò, totius corporis noſtri ſubſtantiam interdum mutari, fierique in nobis, tum Hippocratis, tum Galeni ſententia, quoſdam totius ſubſtantiæ morbos. Nam dum vel aër, vel medicamenta totius ſubſtantię proprietate nos afficiunt,

Cap. 1.

corporis quidem noſtri neque qualitates, neque temperamentum, ſed totam ſubſtantiam primùm ac per ſe immutant. Cùm enim omnis actio ſit ex contrarijs quæ ſub vno eodẽque genere comprehenduntur, illorum qualitates, corporis etiam noſtri qualitates, tota verò illorum ſubſtantia totam corporis ſubſtantiam afficiet, neque fieri poteſt vt qualitas in ſubſtantiam, aut ſubſtantia in qualitatem primùm ac per ſe agat. Eſto igitur, quiſpiam deleterium medicamentũ hauſerit, quo è vita ſit exceſſurus. Id quidem ſenſim partium omnium maximeque principum ſpiritus, humores, totamque ſubſtantiam labefactabit atque corrumpet, dum tandem mors ſequatur & interitus. Partiũ autem corruptio & affectio tanta, quæ actionem primùm ac per ſe lædit, morbus eſt, iſque verè ſimilaris, quòd tum omnis inſtrumenti ratio integra perſiſtat. Atqui intemperies non eſt. Id ipſum igitur ſit oportet ſimilaris morbi genus, quod nos ſubſtantiæ corruptelam appellauimus. PH. Quid tu, Brute, iam velut erubeſcens tecum ipſe mente contrectas? nunc meditaris quid poſſis contradicere? BR. Nihil ſanè. Iampridẽ eminus olfaciebam quò ſpectaret tantus rationum progreſſus. PH. Miror equidem neminem tot ſeculis in tam apertas perſpicuaſque demonſtrationes animum mentemque erexiſſe. BR. Id puto magna obſeruantia factum, qua poſteritas Galenũ tanto cultu & honore dignaretur, vt nefas duceret quicquam illi vel addere vel demere. PH. Veritatis potius, quàm honoris & amicitię vinculo obſtringamur, à vero nunquam abducamur Nec prece, nec precio, nec vi, nec ſorte ſuprema. EV. Quẽ hic totius ſubſtantiæ morbum conſtituo, is interdum ſimplex ſolitariuſque conſiſtit, plerunque verò permiſtè alijs implicatur affectibus, inter quos vix elucere poteſt. Hoc genus vniuerſum Hippocrates diuinum appellauit, iubens vnumquemque agnoſcere & obſeruare ſi quid in morbis diuinum ineſt, vt & bonum & admirabilem medicum ſe præſtet. Hoc loco Galenus diuinum interpretatur ambientis nos aëris conditionẽ. Sed quam? non eam ſanè quæ in primis eſt qualitatibus, ſed multò præſtantiorem occultioremque, quam morbidam excretionem Hippocrates appellauit. Nam quũ ille prædictionum libro tertio præcipit accuratè obſeruare ſuperuenientium morborum impetum, nec non tenere temporis conditionem: ea oratione diſtinctè & explicatè duo deſignat. Nam temporis conditio eſt tempeſtatum primarumque qualitatum conſtitutio: ſuperuenientium autem, id eſt vulgarium morborum impetus, cauſa alia eſt abditior, quam licet (vt obſcuram) hic verbo non expreſſit, libro tamen de natura humana appellauit morbidam excretionẽ, qua totus aër conſperſus eſt. Hæc autem eſt vis quædam deleteria toti noſtri ſubſtantiæ prorſus inſenſa. Quoniam verò ea nec calore, nec frigore, nec odore, nec colore dignoſci deprehendique poteſt, rectè à noſtris cæca eſt appellata, & qui inde gignuntur, cæci morbi rectè dicti ſunt. Eadem ratione ea ipſa cauſa admirabilis, obſcura, nec vllo ſenſu comprehenſa, Hippocrati diuina nuncupatur. BR. Veterum more quicquid admirabile videretur diuinum appellauit: quemadmodum homines eos quorum vel robur, vel animi geſtorumque præſtantiam admirarentur, in Deos illi retulerunt, etiam dæmonum vi impulſos. Nondum ſiquidem, quo dæmones à Deo, quo boni à malis ſeiungerentur innotuerat: quod ita quidem apud Theodoritum monebat Porphyrius, ,, Ij autem qui Dei nominantur, re ipſa mali ſunt dæmones. Quin & Tullius, cui iure elo- ,, quentiæ primas Roma tribuit, pro dæmonio diuinũ reddit. Hoc, inquit, de Socrate accepimus, ,, eſſe diuinum quoddam quod dæmonium appellat, cui ſemper ipſe paruerit, nunquam impellen- ,, ti, ſæpe reuocanti. PH. Quónam quæſo pretexis, inſtituti parum memor? BR. Non alienum inſtituto putaui, hæc ad diuini nominis interpretationem proferre. Si quid tamen eſt quod præterea huc pertinere videatur, id iam quæſo producito. EV. Non hic quidem media via ſubſiſtendum, ſed ad metam pergendum. Non pauci ex his qui in nobis fiunt diuini occultique morbi, efficientem cauſam habent toto confuſam aëre, quaſi ſparſum quoddam malorum ſemen, cuius vis eſt ad morbos gignendos maxima. Eam Hippocrates morbidam excretionem, & quaſi morborum ſeminarium appellauit: quam neq; ex primis qualitatibus conſtare, neque ex illis proficiſci, ſed ſublimiorem cœleſtemque originem habere profitetur. BR. Id ne certò poſſis docere? EV. Poſſim ,, fortaſſe. Nam vt dierum decretoriorum atque criſium, ita & plurimorum euentorum cauſas is ,, pariter atque Galenus cœlo ſideribuſque tribuit. Libro de aëre & aquis maximas anni mutatio- ,, nes obſeruare & plurimùm cauere iubet, nullam in ijs lubens medicam potionem offerens, p ri- ,, uſquam decem aut plures dies tranſierint. Vtræque enim Solis mutationes, ſolſtitiaque præſertim æſtiua, ac æquinoctium vtrunque, ſed autumnale potiſſimùm, decem dies periculoſiſſimæ putantur. Præterea ortus aſtrorum, præſertim caniculæ cauere & obſeruare, deinde arcturi, Vergiliarumque occaſus, mala ſiquidem potiſſimùm decernunt. Hæc ſidera ſi obſeruauit Hippocrates mala decernere, nec eſſe ad medicationem tuta, quánam obſecro id ratione fieri dicas? Æſtúne immoderato? At brumale ſolſtitium frigidiſſimum eſt. Frigorisne inclementia? At æſtiuum ſolſtitium atque canicula, magnam vim habent caloris. Aliáne vlla qualitatũ exuperantia vel intemperie? Atqui vernum æquinoctium temperatiſſimum eſt, à quo non longè abeſt Vergiliarum exortus. Hæc igitur ſidera ſi non caloris, frigoris, humoris aut ſiccitatis exuperantia, alia certè vi quadam abditiore, mala quæ dixit Hippocrates decernunt, poſſuntque morbidam illam excretionem occultorum morborum cauſam diſſeminare, & quaſi ſemina quædam in aëra ſpargere. Quas autem Hippocrates obſeruauit ſiderum vires, eas poſteritas confirmauit, addens & alia præſtantiora, ad quæ ætas illa vetuſtior nondum penetrauerat. BR. Iam ſatis videris oſtendiſſe quoſdam haberi totius ſubſtantiæ morbos, qui corporis ſpeciem corrumpant: proximum eſt audiamus num & illis ſuæ ſint differentiæ: quod ſi à te impetrauerimus, non modò ſumma nos obſcuri-

τὸ θεῖον.

obſcuritate confuſioneque liberabis, ſed etiam inceptis magnum addes incrementum.

Occultorum morborum differentiæ. CAP. XI.

EVDOXVS.

DIFFICILE quidem hoc in loco bene verſari, neque promptum vnde poſſint eæ differentiæ deduci. Nõ enim facilè perſpici poteſt quis optimus formæ ſit ſtatus, nec quibus illa modis de ſtatu optimo decedat. At quoniam huius rei cognoſcendæ vos in primis ſtudioſos video, non committam ſanè vt mea opera vobis vſquam defuiſſe videatur. Morborum totius ſubſtantię, alij quidẽ manifeſti ſunt, alij occulti. Manifeſti vt ſcabies, phthiſis horumque ſimiles. Totius ſubſtantiæ occulti morbi, corruptelã & perniciem habent ab occultioribus iiſque maximè externis cauſis. Horũ multæ differentiæ, quas omnes (quoniã aliud nobis aſſequi non licet) ex efficientiũ cauſarũ differentijs, Hippocratis imitatione conſtituã, qui morbos alios à victus genere, alios à ſpiritu quem trahimus prouenire diſtinxit. Occultorum porrò morborũ efficiẽtes cauſæ ſunt, quæ tota ſpecie & vi deleteria nos vel offendunt vel enecant. Eæ toto genere & prorſus venenatæ habentur: quarum vis eſt clàm ac furtim corporis noſtri ſubſtantiam, non temperamentũ immutare. Sic enim tota eſſentia contrariæ ſunt & infenſæ nobis, vt ſi quicquam earũ nos vt decet attingat, omnino lędat & aſſiduum incrementũ ſumat, nec in nos agere deſinat, dum quicquid noſtrę ſubſtantiæ attigerit in ſuam naturã trahat atque mutet, dumque ſenſim ſerpat in omne corpus. Nunquã enim poteſt à corpore noſtro vinci aut miteſcere, vt in illius ſubſtantiã mutetur: poteſt tamen (exiguum ſi fuerit) vi noſtri caloris extenuari, diſſolui, tandemque foras propelli: poteſt & antidotis proprijs extingui. Iam verò eiuſmodi cauſarum quæ tota ſpecie nobis contrariæ ſunt, aliæ cum aëre ſpirando trahuntur, vt peſtilentiæ ſemina: aliæ extrinſecus nos attingunt vt rabidi canis, & venenatarum beſtiarum virus: aliæ intrò ſumuntur, idque vel cibi, vel potus, vel medicamenti ſpecie. Venenum quod halitu nos ferit, omnium præſentiſſimum & efficaciſſimum eſt, nec humore, nec craſſiore materia tanquam vehiculo indigens, vt in nos agat atque commigret. Sed tenuiſſimũ quum ſit, ſpiritu hauſtum celerrimè per pulmones in cor viſcus vitæ nobiliſſimũ, & in arterias, in omne denique corpus obrepit, primumque ſpiritus, deinde humores, poſtremò ipſam partium ſubſtantiã labefactat. Morbi (inquit Hippocrates) qui à corporis membrorum va- *1. De natura humana.* lidiſſimo proficiſcuntur grauiſſimi ſunt, atque ſi vbi cœperunt permanſerint, neceſſe eſt validiſſimo membrorum laborante totum corpus laborare. Quodcunque autem venenum contactu ferit, minus efficax eſt, neque in ſolo ſpiritu vel in aëre, ſed in humore quodam prouehente vires habet. Hic verò in partem cute detectã quum inſederit, contactu eam quidem primùm, deinde verò proximas, reliquumque corpus omne conſequutione quadam inquinabit. Non enim rabidi canis ſolus halitus contagione quenquam polluit: ſed in partem demorſu apertam vel ſaliuam vel humorem eructat, cum quo virus illinc ſenſim in omne corpus euadit, in integram verò cutem ſi incidat, nihil officit. Sic omnium beſtiarum quæ virus eiaculantur, venenum prouehente deducitur humore. Sic elephantiaſis, aut luis venereæ virus non inſpiratu, ſed humore in quãuis partem cute nudam defixo, ſenſim prorepit in omne corpus. Venenum quod non niſi intrò ſumptum vires habet, omnium infirmiſſimum exiſtit, nõ in ſpiritu, non in tenui humore, ſed in craſſiore quadam ſubſtantia inhæreſcens. Hoc genere ſunt fungi, arrhenicum, auripigmentum & alia propè innumera quæ non odore, non adhæſu, ſed hauſtu ſolo enecant. Hæc chirurgi plerunque in malignorum vlcerum curatione, citra vllam partium corporis iacturã magnoque vſu extrinſecus adhibere ſolent: ex quo intelligitur non eſſe illa contactu deleteria. At verò ſi quid iſtorum ſumatur è craſſiore materia venenum vi noſtri caloris ſuſcitatum, in principes dein partes ſeſe inſerit, profertque ſui furoris incõmoda. BR. Iſtæc ſanè dilucida & in primis expedita deleteriarum cauſarum diſtinctio. EV. Iam verò cùm tres occultæ ſint & venenatæ cauſæ, totidem occultorũ morborũ qui ex illis ortum habuerint differentiæ ponentur, vt alij maximè quidẽ ab aëre, alij contactu, alij à venenata quæ intus ſit materia procedant contrahanturque. Hi quidem omnes venenati ſunt, at non ſimiliter neque iiſdem ex cauſis. Nam qui ex intus concluſa materia proceſſerunt, quia nõ foras emigrant, nec in vicinos contagione prorepunt, ſimpliciter venenati nuncupentur, reliqui omnes contagioſi, quòd vel externæ eiuſque venenatæ cauſæ occurſu geniti ſint, vel contagione mutuaque ſocietate vicinos contaminent. Summa igitur hæc ſit diuiſio: Occultorũ morborũ alij ſimpliciter venenati ſunt, alij venenati contagioſi. Horũ alij ſimpliciter contagioſi, vt hydrophobia & qui virulentarũ beſtiarum ictu fiunt: alij contagioſi peſtilentes. Si quis fortè hanc venenati repetitionẽ faſtidiat, breuiùs dici permittemus, occultorũ morborũ tres eſſe differentias, venenatos, contagioſos & peſtilentes. Ex aëre primùm maximeque fiunt peſtilentes, qui quanquã etiã contactu mutuaque hominũ communitate & vitæ ſocietate contaminent, prima tamen illorũ origo viſque maxima & validiſſima in aëre quẽ ſpiritu dicimus ineſt illincque proceſſit. Qui contagioſi dicuntur emiſſo halitu nihil aut minimùm offendunt, at maximè plurimumque contactu. PH. Poſſúntne hæc genera rurſum minutiùs concidi? EV. Poſſunt vtique. Nam morborum in multos vagantium, alij pandemij aut pancoini appellantur, id *Πάγκοινοι.* eſt totius plebis morbi, aut omnibus communes, alij verò diſperſi. Pandemiorum alij ſimplices, alij endemij, alij epidemij: rurſum epidemiorum alij ſimplices, alij peſtilentes: & peſtilentium

Συγκεχ. alij conſueti, alij inſolentes. PH. Apta quidem diuiſio, at ſingulas ſpecies proprijs notionibus explica. EV. Diſperſos morbos vt quum hic pleuritide, iſte nephritide, ille phthiſi laborat, non perſequor, quòd nõ ex communi quadam cauſa, ſed ex vniuſcuiuſque proprio vitio & errore procedant. Pandemij cauſam habent cõmunem. Ea ſi eſt in cõmunis cibi vel potus vitio, pandemij ſimplices fiunt: ſi cauſa eſt in aëre, endemij vel epidemij. Aër quippe ſi ab inferioribus terreniſque cauſis inficitur, endemij fiunt: ſi à ſuperioribus, id rurſus aut ex temporũ tempeſtatũque mutatione, tum fiunt ſimplices epidemij: aut ex cœleſtiũ corporũ viribus & influxu, ij ſunt verè peſtilentes: quorũ alij grauiores, alij mitiores, alij conſueti, alij inſolentes. Hæc iam exemplis illuſtremus. Conſueti peſtilentes morbi ſunt peſtilens febris, carbunculus, bubo peſtilens, ijq́ue grauiores: in leuioribus conſuetis ſunt exanthemata tum rubra tũ purpurea quæ ſumma cute maculis

1. Epide. nõ exuberantibus effloreſcunt: & quæ ecthymata Hippocrati, Plinio papulę & pituitę eruptiones dicuntur. Inſolentes ſunt paraplegia quædã lethalis, inſueta & inaudita, quam Hippocrates cõmemorat in Thaſo cõtigiſſe, & flagrantes ardores, grauedines anhelosæ, ſudorifica febris, hãc ἱδρωτόπυρον nonnulli dixère, qui noſtro æuo in regiones plurimas inuaſerunt, alijq́ue nõ pauci his finitimi, qui aut veterum obliuione deleti ſunt, aut noui poſthac emergent. Reliqui cõmunes, & epidemij ſimplices, & endemij & pandemij, quia manifeſtã cauſam habent, ſub occultorũ morborũ genere nõ continentur, neque præſentis ſunt contemplationis, de his tamen affinitatis gratia dicemus. Simplices epidemij ſunt lienteriæ, dyſenteriæ populares, ſanguinis eruptiones, tuſſes, ophthalmiæ, pleuritides, tubercula, artuũ dolores, febres omnes putridæ, & alij qui ab Hippocrate in epidemijs cõmemorati, ſub diſperſorũ ſpecie plurimùm graſſantur in vulgus. Hi non vt peſtilentes mutua ſocietate homines contaminant, ſed quà epidemij ſunt, nonnihil reſipiunt

Συγκεχ. νόσοι. malignitatis vulgaris, eoq́ue diſtant à diſperſis. Endemij ſunt tum quidã horum, ſed qui ex putridis aquarum, terrarũ vel cadauerũ expirationibus orti ſunt: tum etiã quibuſdã regionibus familiares, vt phthiſis Luſitanis, ſtruma Hiſpanis & Alpinis, hydrocele Narbonẽſi Galliæ, omnes quidem ex aëris grauitate nati. Pandemij ſimplices iiſdem appellantur nominibus, ſed quorũ cauſa in victu ſit communi: eiuſmodi ſunt febres, alui profluuia, tubercula, aliaq́ue plura incommoda ex communis aquæ vſu profecta. His miſſis ad ſuſceptam de occultis morbis tractationem reuertamur. Contagioſi morbi ſunt, qui externi cuiuſdã veneni occurſu & contagione primùm contracti ſunt, vt ſtupor à torpedine piſce vel ab opio, hydrophobia, & qui ſcorpionũ beſtiarumq́ue venenatarum morſu, vel telorum venenatorũ ictu fiunt. Et qui tametſi ab externis cauſis primã originẽ non habuerunt, geniti tamen contagione afficiunt, vt lues venerea, elephantiaſis, & qui ex iſtorum permiſtione fieri poſſunt. Hos neque inſpiratio, neque commune alimentorum vitiũ vnquam protulit: quocirca nec multos communiter inuadunt, nec debent in pandemijs recenſeri, ſed peculiaris eſt ſua cuiuſq; cauſa. Manifeſti totius ſubſtãtiæ morbi ſuprà appellati, vt phthiſis, pruritus, ſcabies, lepra, achores, faui, & qui huius ſunt generis, contactu quidẽ & fiunt & afficiunt, neque tamen in hoc contagioſum genus referri debent, quòd nihil occultum malignumq́ue reſipiant, hîc autẽ contagioſos duntaxat occultos perſequimur. Venenati morbi alij ex ve-

Epilepſia. neno intus genito, alij ex veneno aſſumpto. Ex intus genito veneno hi fiunt, ſtrangulatus vteri à putri ſemine ortus, morbus comitialis, cuiuſcunque ſit ordinis: ſyncope ex putreſcente grumo ſanguinis ſubeunte veneni naturã, cordis quædã palpitatio, ſphacelus ex ſeptico humore, & alia cæca ſymptomata, quæ venenatus humor inferre conſueuit. Venenũ quippe nõ id duntaxat appellamus quod ſemper enecat, aut quod cordi vitæq́ue principio ſit infenſum, ſed quicquid tota ſubſtantia & cæca vi facultatũ ſubſtantiã vel extinguit vel laceſſit, & cæco modo earum functiones offendit. Intus autẽ gignitur venenũ & à lumbricis computreſcentibus, & ab eſculentis potulentiſq́ue vitiatis, & à vario viuendi errore. Ex aſſumpto autem veneno morbos atque ex his plerunque interitũ ſequi, omnes vel plebeij compertum habent. Venena lædunt corrumpúntve noſtram ſubſtantiam, alia totius ſubſtantiæ diſſidio, alia exuperantibus qualitatibus. Totius ſubſtantiæ diſſidio & diſſenſione napellus, aconitũ, rhododendron, apium riſus: qualitatum exuperantia euphorbium, anacardus, opium, cicuta. Venenati morbi neque ex aëris inſpiratu, neque ex cauſarũ corpori occurſantiũ contactu, ſed ex intimis duntaxat cauſis fiunt & excitantur. Qui venenum hauſit, aut comitiali morbo laborat, neque halitu neque contactu alios inquinare poteſt, qua ratione hi ab epidemijs & à cõtagioſis diſtant. BR. Occultorum morborum differentias hac quaſi figura rectè videris expreſſiſſe: rurſum tamen de eiſdem ſigillatim paulò altius meditemur, à peſtilentibus auſpicari.

De peſtilentibus morbis, quòd illorum occulta ſit cauſa. CAP. XII.

EVDOXVS.

MORBI quicunque omnibus cõmunes & vniuerſales appellantur, ex cõmuni quæcunque ea ſit cauſa procedunt. Horũ qui ſimplices dicti ſunt ex ſemiputridis legumimibus aut frugibus, vel ex aquæ infectę potu ſępe prouenerunt, quomodo in caſtris aliquando contigiſſe memoriæ proditũ eſt. Solent autẽ aquæ ſtagnantes in quibus linũ, aſphaltũ, canabis, rhododendron aut alia ſtirpiũ cadauerũmve inquinamenta diutiùs macerata ſunt, iſthæc afferre. Qui ex cauſis illis ortũ acceperint, ſimpliciter pandemij aut pandemij, nondũ verò epidemij appellantur, quòd

non

non ex aëre, ſed ex prano victu procedant. Aër morbos efficit, quoties vehementer aut immutatur aut inficitur. Licet enim aëris ſubſtantia ſimplex quũ ſit, putteſcere nequeat, variã tamen primis qnalitatibus mutationem ſubit, multa inquinamenta tanquam ſparſa morbotũ ſemina, aliàs ex inferioribus, aliàs è ſuperioribus excipit. Ex inſerioribus quidem velut ex ſtagnis, paludibus vel lacubus inquinatis ac putridis, è quibus expirans vapor ambientem permiſtione labefactat. Ex terra graui & inquinata, ex antris, ſpecubus, aut barathris graues interdũ expirationes in aëra attolluntur nobis plurimùm inſenſę. Animantium, maximè verò ſerpentium & hominum non cremata ex bello cadauera, reſeruata illorũ excrementa, euulſæ ſtirpes venenatæ, aliæque ſordes computreſcentes, plerunque aëri graues & exitiales offenſas induxerunt: non aliter quàm metallorũ, ſulphuris, arrbenici, bydrargyri aut prunarum ſumus coarctatus, non paucos iugulauit. Huius autem generis inquinamenta, quoniã nec longiùs in multas regiones euagari, nec diutiùs permanere poſſunt, ſed ipſa aëris immenſa puritate facilè diſſipantur, vincuntur & pereunt, epidemios morbos nõ ingenerant. Sed qui ab hiſce cauſis, ex ipſaque loci natura aut ſitu morbi fiũt, endemij id eſt illi plebi ant populo peculiares & vernaculi dicũtur. Solæ igitur affectiones è motibus ſuperioribus in vniuerſum aëra diffuſæ, epidemios id eſt ſuperuenientes & vulgares morbos inuebunt. Sic enim ſtatuit Galenus epidemiotum cauſam in aëre, quos & Hippocrates à ſpiritu cuius attractione viuimus, prouenire dixit. Cœlitùs autẽ fiunt in aëre affectiones conſtitutioneſque duplices, aliæ ſunt qualitatum exuperantiæ, vel inæqualitates ex temporũ tempeſtatumque mutatione, ex quibus putredines plurimùm graues: aliæ verò ſunt inquinamenta cœlitùs demiſſa. Ex temporum mutatione tempeſtatumque magna vi quicunque morbi fiunt, ſimpliciter ſunt epidemij. Cœli verò inquinamenta nõ hos ſolùm, verumetiam peſtilentes ingenerant, qui ſunt epidemiotũ pernicioſiſſimi. Itaque ſimpliciter epidemij, à peſtilentibus diſtant. Illi ſiquidẽ non niſi ex multis temporũ tempeſtarũque mutationibus quæ aliæ poſt alias fiant, aut ex vnius temporis ſolius magna quadã alteratione & vehementi permutatione proueniunt, pro quibus non ſolùm præſentes conſtitutiones conſiderandæ ſunt (inquit Galenus) ſed ex qualibus & quales fiant permutationes. Ab bis cauſis qui & quales morbi obtingere ſoleant, paſſim commemorat Hippoctates libris epidemiorum, & aphoriſmorũ tertio, vt cùm ait: Si hyems ſicca & Aquilonia ſuerit, Ver verò pluuioſum & auſtrale, neceſſe eſt æſtate febres acutas fieri, & opbthalmias & inteſtinorum difficultates. Quum enim corpora noſtra ipſaque terra ex pluuijs vernalibus & ab auſtro humore multo ſcateant & madeant, neceſſe eſt æſtate æſtum conduplicari, ipſumque corpus & carnem inflammari, vnde & ſebres acutiſſimæ & reliqua mala fiant. At verò epidemiotũ qui peſtilentes appellantur, nõ ab ea cauſarũ longa ſerie, nec ab ingenti temporum permutatione quæ corporũ humores perturbet, ſed à venenato inquinamẽto aëri inſperſo prodeũt: quod cum ſpiritu intrò ſubiens, cor viſcus nobiliſſimũ & validiſſimũ inficit: ex quo cenſuit Hippocrates morbos fieri pernicioſiſſimos, qui vires omnes vniuerſumque corpus proſternant. Hi morbi ſunt quos ſæpiùs iam dixi cauſam occultam & abditam babere, nec ab illis peruulgatis primis qualitatibus originẽ ducere, quod pleniùs illuſtrandũ demonſtratione ſuerat. Quanquã peſtilentia vt morbus omnis acutus, æſtu immoderato vel intemperantia excandeſcit, & æſtate grauiùs affligit, ſæpe tamen animaduerſum, æſtatem ſeruentiſſimã nullũ peſtilentiæ genus protuliſſe: interdum peſtilentiã hyeme initium cepiſſe, quæ æſtate media vel autumno ſoluta ſit: argumentum planè euidens illius cauſam nõ eſſe primarum aëris qualitatũ exuperantiam. Iam de putrida conſtitutione æſtimandum. Hæc ſi à terrenis exhalationibus profecta eſt etiã circumiecto aëri permiſta, peſtilentiæ cauſa ſtatui non poteſt, cùm ne epidemium quidem morbum (vt ſuprà dicebam) ſed duntaxat endemium ingeneret. Quæ à noxia tempeſtatũ mutatione, vt ab inconſtanti, ab intemperato, à pluuioſo, æſtuoſo aut nubilo cœlo tracta ſit: ea licet longè dimaner atque propagetur, & ex graueolentia pruinæ aut roris magna eſſe deprehendatur, plerunque tamen ſine peſte euenit. At verò peſtilens conſtitutio byeme ac æſtate, ſicco ac pluuioſo cœlo, bene temperato ac inæquali, plerunque citra graueolentẽ putredinẽ, adeò obſcurè & ſurtim inuadir, vt nullo vnquã ſenſu internoſcatur: ſuntque peſtilentiæ ſemina vſque adeò occulta, cæca & à ſenſibus aliena, vt nos prorſus effugiant, inopinataque ſeriant, nec vnquã niſi effectibus & euentis deprębendi poſſint. Hoc quidẽ imprimis mortalibus miſerabile impendentem ſibi tantã perniciẽ ne odore quidẽ ſentire, nec vitare poſſe. Nulla putrida, nulla intemperatior aëris conſtitutio, poteſt in valde multas mundi regiones euagari, in illiſque vigere: at peſtilentia tã immaniter interdũ ſæuit vt vniuerſum penè orbẽ occuper, frigidas atque calidas regiones, ſiccas ac humidas, byeme vt æſtate. Huius generis duas ſub Marco Antonio fuiſſe cõmemorant toti orbi grauiſſimas, quibus penè vſque ad internecionem bumanũ genus deletum fuerit. Qualẽ & aui noſtri narrãt obtigiſſe anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo. Hæc in Aſia exorta per Illyricũ Dalmatiamque ſerpſit in Italiã, per Germaniã verò in Galliæ & Hiſpaniæ fines, compluribus annis miſerè in omnes ferè populos debacchata, vix vt tertia pars viuentiũ ſuperſtes euaſerit. Hac cauſarũ viciſſitudine res bumanæ permutantur: corruunt enim ac quaſi neglecta vileſcunt omnia ex tã ſæua & miſeranda clade. Summa verò (vt nunc) inſtauratione facta, omnia in precio ſummoque ſtatu vigent, aliquando ruſum collapſura. Tantas quæſo mutationes quis non putet cauſam è ſublimi maximè generalem babere, neque poſſe ex ſola tempeſtatum mutatione naſci? BR. Hìc denuò quid putrida conſtitutio efficiat contemplemur. EV. Ea epidemios quoſdam morbos inferre ſolet, nunquam tamen ſola peſtilentes: ad peſtilentiam interdum

Aphor. 3.

confert & incrementum addit,at non illam excitare poteſt,ſed cauſæ altioris hoc opus eſt. Si vna putredo tantæ perniciei cauſa foret, omnes animantes peræquè attingeret. Nam vt ſalubris aër ſpiritu ductus,omnes animantes tuetur ac ſuſtinet, toti illarum generi ſalutaris: ita qui à putrida illuuie labeſactatur, toti animantium generi æquè pernicioſus euadit: & vnus omnium ſanitati vitæque principio aduerſatur & inſpiratus omnes peræquè lædit, neque homines magis quàm boues,aut hos potius quàm oues aut ſues. Itaque ſi qua illinc peſtis incidet,omniũ perçquè communis erit. Hoc tamen rerum euentu arguitur,vſuque falſum deprehenditur. Compertũ ſiquidem id omnes habent, quòd ab optimis agriculturæ authoribus memoriæ proditum eſt, peſtilentiam aliam incidere quæ ſolos boues iugulent, qualem meminimus anno Chriſti milleſimo quingenteſimo decimoquarto irrepſiſſe: aliam quæ ſues aut quæ oues, aliam quæ gallinas, aliam quæ ſolos homines. Quæ pecudes feraſque interimat,pulchrè eſt à Virgilio deſcripta,

Hic quondam morbo cœli,miſeranda coorta eſt
Tempeſtas,totoq́, autumni incanduit æſtu:
Et genus omne neci pecudum dedit,omne ferarum,
Corrupitq́, lacus,infecit pabula tabo.

Diſcriminis verò cauſam paulò antè expreſſerat,

Quam multæ pecudum peſtes,nec ſingula morbi
Corpora corripiunt.

Iam igitur cùm homines ſoli peſtilentia corruunt,quænam cauſa hanc ſtragem facit? Non ſimplex putredo, vt quæ omnes animantes pariter attingit. Neceſſe igitur fuerit abditiorem cauſam & peculiarem eſſe,ipſumq́ue aërem peculiari quodam quaſi veneno inquinari, quod huic non illi animantium generi ſit infenſum, totaque ſubſtantia contrariũ. Si quis ex vobis contentioſè aſſeueret putredinem cauſam eſſe peſtilentiæ, ſed quæ tamen non vna ſemper ſit & vniuſmodi, verùm nunc illi nunc alteri animantiũ generi pernicioſa: neceſſe eſt fateatur malignam hanc eſſe quæ huic illive præcipuè aduerſetur. Id autem quid aliud eſt quàm venenũ tota ſubſtantia non manifeſta qualitate infenſum? Nemo enim explicare poſſit quis modus, aut quæ ratio ſit eius putredinis, quæ vel bobus, vel ouibus, vel hominibus ſolis ſit infenſa. Id ſi nec dilucidè exprimi, nec animo percipi poteſt, debet in eorum genere cenſeri, quæ cæca, obſcura & abdita nuncupamus: & tota ſubſtantia contraria ſunt,totoque genere deleteria, quæ nec ab elementis, nec ab eorum qualitatibus fluxerunt. Itaque quicquid aſſeratur, omnis peſtilentiæ cæca & deliteſcens eſt cauſa,& aliunde quàm ex primis qualitatibus aut ex putredine profecta. BR. Vndénam quæſo hanc fluere putas? EV. A cœlo nimirum. At non à firmamento, nec à motu primo, vt qui ſemper ſui ſimilis eſt, non à Solis obliquo circumactu, ſed à certa permiſtione ſyderum. Sol motu ſuo anni tempora æquabiliter facit ac diſterminat, ver, æſtatem, autumnũ & hyemē. Quòd autem non omnes æſtates æquè feruidæ ſint aut ſiccæ, nec omnes hyemes pariter rigeant aut humeſcant: quòd æſtas quædã muſcarum & ſcarabæorum quaſi nubes proferat, alia ſit ab his omnibus puriſſima: quòd omniũ admiratione locuſtæ tanto exercitu in Galliã conuolarint anno octingenteſimo ſexageſimo quarto: & in Italiam anno milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo octauo, vt omnia germina depopulatæ ſint: id iam non à Solis motu,ſed à varia ſyderum commiſtione petendum: quorum motus non inutiles & præter rationem ſummus rerum conditor certis legibus definiuit. Vt alia horum commiſtio imbres, alia ſerenitatem: alia auſtrinã, alia aquiloniam, aliamve tempeſtatē mouet, ita ſanè fatendum, quandã obtingere quæ aëri peſtilentiã immittat. Vtque multa ſunt peſtilentiæ genera, ita vniuſcuiuſque peculiarē quandam eſſe commiſtionis rationem & propriã cauſam, quæ aliàs mitius, aliàs ferocius in aërem atque in nos furiat & debacchetur. Grauis eſt eorũ ſtupiditas qui ſidera nihil in aëra niſi calorem aut frigus, imbres aut ſiccitatem lumine motuq́ue ſuo inducere contendunt. Si illa bene conſtituta omnium vitam tuentur ac conſeruant, cur malè conſtituta vitæ non incõmodent? Illinc prima & præcipua eſt rerum omnium ſalus & conſeruatio, illinc quoque interitus. Has cauſas atque vires ſoli de medio tollunt, & tanquam nullæ ſint negant, qui huius ſunt contemplationis imperiti. O verè fœlices qui ſecretiore hac cognitione ſapientiſſimi fiunt! qua neque ad præcauendos, neque ad perſanandos peſtilentes morbos eſt vlla præſtantior. Itaque puræ ſimpliciſque peſtilentiæ cauſa eſt cœleſtis configuratio vim inferens, quæ neque temporum mutatione, neque vlla manifeſta qualitate, ſed ſolo euentu deprehendi poteſt. BR. Quam verò puram ſimplicemq́ue peſtilentiã eſſe definis? EV. Id par eſt explicem. Tria diximus in aëre comunium morborũ genera, Endemium à terrenis inferioribuſque expirationibus, Epidemium à vehementi temporũ tempeſtatumq́ue mutatione: Peſtilentem ab occulta malignaq; qualitate cœlitùs demiſſa. Hæc interdum ſimplicia puraque ſeorſum apparent, plerunque verò permiſcentur & coëunt, eorum cauſis in idem conſpirantibus: tumq́ue difficilis admodum eſt eorum diſtinctio. Licet enim variæ hæ ſint & diſcretæ cauſę, quoties tamen coniunguntur, coëunt & confunduntur, quadam generis affinitate ſeſe iuuant impetuſque ſuos augent. Harũ vnica eſt verè peſtis efficiens, duæ antè præparatoriæ. Peſtilentia grauior euadit in regione putridis expirationibus infecta, quàm in ſicca atque pura: ruſumq́ue grauior æſtate quàm hyeme, & auſtrina tempeſtate quàm Aquilonia, & inæquali intemperatoque cœlo quàm æquali & temperato. In ſumma grauior eſt peſtilentia quæ Epidemijs aut Endemijs conſtitutionibus permiſcetur, quàm quę pura ſolaque conſiſtit. Ergo graues terrenæ inferioreſque expirationes peſtilentiam ſolæ non inferunt, ad illã tamen non parùm præparant & excitant. Hæc cauſa eſt cur vna peſtilentia non omnes regiones, nec omnes

homines

homines peræquè afficit & lædit. Peſtilentia pernicioſiùs tanguntur loca maritima, auſtro obiecta, calida & humida, tetris expirationibus infecta, alta atq; patentia: quàm mediterranea, Aquilonia, ſicca, pura & contecta. Rurſumque inter homines magis læduntur, qui calidi & humidi, multo ſcatent humore putredini obnoxio, patentiore laxoque corpore, quàm qui frigidi ſunt & ſicci, humore pauco eoque puro, & corpore moderatè laxo vel adſtricto. Nimia corporum laxitas quemadmodum & obſtructio præparat ad peſtẽ. Quanquam autem hæc vera ſunt, propria tamen & peculiaris conſtitutio atque preparatio quæ loca vel corpora reddit peſti obnoxia, omnino nos latet, neque ſenſu, neque ratione, ſed ſolo euentu & experimento, vti ſuperior illa peſtilentiæ cauſa, comprehenſa. Multos videas in peſtilentia ſimplici, febre vel continua vel tertiana vel quartana corripi, qui licet putridis ac vitioſis humoribus ſcateant, peſte tamen nequaquam polluuntur: argumentum non ſola putredine in hanc luem corpus præparati. Alios quos optimè ſanos iudices, facilè peſte corripi: hunc verò qui multorum peſtiferorũ occurſu nihil ſit perpeſſus, vniuſcuiuſpiam cum quo vel familiæ vel temperamenti ſimilitudo ſit, ſocietate prehendi. Vt ergo efficiens, ita etiam patiens excipienſque peſtis cauſa cæca eſt & occulta, non qualitatum primarum intemperie, non ſimplici putredine, ſed totius ſubſtantiæ proprietate nobis infenſa. BR. Rectè mihi videris peſtilentiæ externas cauſas exequutus. Cæterùm hoc ſcire vehemẽter opto, quibus ſignis vel optimè exercitatus medicus peſtilentem febrẽ ab ardente diſcernet. SV. Siue tu illarũ ſubſtantiam, ſiue ſymptomata contemplaberis, latũ eſt diſcrimen: de ſymptomatis primũ, mox de eſſentia. Vis peſtifera in corpus irruens ſpiritibus & humoribus conſertum ſymptomata quædam infert, alijs ex putredine morbis communia. At huius propria quędã ſunt, quibus prudens exercitatuſque medicus, illã agnoſcat diſcernatque à cæteris, & vno quouis obiecto morbo nulla cunctatione iudicet ſimplexne is ſit, an diuinum quiddam habeat: qua diſtinctione prætermiſſa, nulla rectè curatio ſuſcipi poteſt. PH. Eia igitur peſtilentium morborum propriã ſpeciem nobis depinge, ſingulos ordine perſecutus. SV. Peſtilentiæ ſemina pariter cum ſpiritu hauſta in pulmones, quam mox ſine ſenſu in cor penetrant. Hoc, ſi affectioni præparatũ eſt, nec ſatis obſiſtere valet, labefactant, continuoque arteriarum ſpiritus, poſtremò (quanquam nõ ſemper) humores vniuerſumque corpus inquinant. Affecto inquinatoque corde, vires omnes precipueq; vitales infringuntur & ſpiritus ſqualẽt. Hinc arteriarũ pulſus exilior & imbecillior, ſimulque frequentior ac celerior, quo vno febrẽ ineſſe iudicant illam ephemerã, peſtilentiũ omnium pernicioſiſſimam. Ea nec ardore mordax nec ſiti vehemens, qua nec laborantes ſe febrire credunt: non vrinis, ſed vel animi defectione, vel ſyncope, vel pulſu paruo ac preſſo, vel aſſidua vomitione, vel vigilijs, inquiete & iactatione corporis, viriumque proſtratione conſpicua, quæ plerunque ſine ſenſu doloris, hominẽ inopinatò rapit. Quũ labes altiùs permanat in humores, mitior quidẽ febrẽ infert peſtilentem ſimplicem, vehementior verò carbunculo vel bubone inſignitã. Licet ſanguis & humores labefactentur, nõ tamen putreſcunt, vnde nec turbidæ, nec cõfuſæ viſuntur vrinæ, ſed ſubſtantia, colore ſedimentoque laudabiles. Bubo atq; carbunculus priuſquam febris apparens, mitiorem peſtẽ denunciat: robuſtamque cordis naturã veneno laceſſitam, huius ſtatim nonnihil foras propuliſſe. At poſt ortã febrem prorumpens, dominantis veneni impetu fit, eſtque quaſi victæ naturæ pernicioſum indicium. Ea eſt peſtilentis febris exquiſita deſcriptio. Quòd ſi præterea vel capitis dolor, vel delirium, vel ſitis, vel incendium vehemens, vel vrina turbida comitabitur, nõ ex labe, ſed ex putrida permiſtione fiet, quæ aliàs aliam partem laceſſit. Hæc autem permiſtio ex quadã cœli conſtitutione non ita pridem elapſa eluceſcet, in qua febres hac lege graſſabantur. Initiò calor vehemens, ſitis, capitis dolor, vigiliæ, nauſeæ, inquies, aliaque vehementiæ ſymptomata exercebant: ſimul & vrinę cernebantur rubicundæ, craſſæ, turbidæ atque confuſæ: omnia in ſeptimum diem perſiſtentia. Hoc verò ipſo die vrinę puriores euadebant concoctione manifeſta, quotidie in melius procedente, ſimulque ſymptomata leuiora. Quum ita ſe mox perſanatum iri magna ſpe ægri medicorum iudicio ſibi pollicerẽtur, plerique non multo pòſt peribant. Pulſus quippe hinc in dies ſenſim imminuebatur & langueſcebat, totiuſque corporis robore pedetentim diſſoluto, intra quartumdecimũ mortem oppetebãt. In his ergo febribus putredini permiſta erat peſtilentia: ac die ſeptimo euicta iam putredine, perſeuerans dein peſtilentia tacitè ac furtim iugulabat. Itaque peſtilentis febris eſſentia ex proprijs ſymptomatis perpenditur. Si peſtilentes febres (quod Galenus memoriæ mandauit) calore non admodũ vehemẽtes ſunt, ſi earũ vrinæ ſimillimæ ſanis & cũ ſedimento, planũ eſt & euidens aut nullã aut admodũ exiguã his ineſſe putredinem, neque hanc exitij cauſam haberi. Nõ pauci editis de peſte quæſtionibus & libellis vehementer æſtuant, vt tueantur peſtilentẽ febrem non aliunde quàm ex putredine proficiſci: vtque illis diſcrimen ſtatuant à cæteris putridis, aiunt propriam cordis ſubſtantiam vel primigenios humores in illa computreſcere, neque aliud eſſe venenatam peſtis malignitatem (de qua diſſerimus) quàm putredinis modum. In alijs febribus atque etiam in cauſo, neque cordis ſubſtantiam neque inſitos humores putreſcere, at vno putrium vaporum occurſu incaleſcerẽ. Hi vel neceſſitate adacti fatentur omnem peſtilentem febrem ex putrida & hectica conſtitui, quaſi earũ quædam ſit compoſitio. Alij quibus hæc commenta nõ placent, nõ minus abſurda fingunt, peſtilentis febris profundam, ſordidam ac tenacem, cęterarum extimam duntaxat & leuem eſſe putredinem. Multa vtriq; ſubtiliter diſputant, ſed quoniam à veritate deſciſcunt, neceſſe eſt multis figmentorũ technis ſe irretiant. Qua quæſo illi ratione fieri poſſe exiſtimant, vt vel cordis ſubſtantia, vel primigenij illius humores putreſcant? Nihil eiuſmodi tole-

tare poteſt viuens animal, ſed prius vita excedat quàm eò veniat. Vt cordis ſubſtantia neque vlcus neque eryſipelas, ita neque vllá putredinem admittit. Illa etiam quo pacto cohętere poſſunt, cordis ſubſtantiam putteſcere, neque admodum vehementem eſſe calorẽ? Si in cauſo putreſcentis bilis ſolo contactu cor vehementer calet, multò certè vehementiùs incendetur id vniuerſum ſi putteſcat. Adde nõ poſſe cor vniuersè putreſcere, quin iam antè acriter incaluerit, proinde neque poſſe in hoc extremũ peruenire, quin calor antè ſit deprehenſus multò vehementior quàm in cauſo. At non eiuſmodi, ſed toto morbi decurſu mitis obſeruatur: ex quo intelligitur peſtilentem nulla affinitate cum putrida febre coniungi. Cum hectica verò quid affinitatis habeat? Obſidet (aiunt) vtranque cordis ſubſtantiam. Eſto ſanè. Non tamen peſtilens febris cor ſiccitate torret vt hectica, vt proinde illi ſit affinis. Deinde quum ex confirmata hectica omnes decedant, deberent vel maiori neceſſitate ex peſtilente interire: quis enim putrido corde viuat? At nõ paucos videmus ex peſtilente ſeruari: nihil igitur ſimilis eſt hecticæ. Quoniam igitur peſtilens febris neque caloris incendio vt cauſus, neque ſiccitate vt hectica cor torret: ab vtraq; plurimùm differt, habetque præſentem vim & perniciem omni intemperie omni putredine maiorem, quæ vna veneni ſpecie cor vitæ fontem obſidet demoliturque. Hanc autem ſpeciem qualis ſit, euentis ponderemus. Quum peſte correptus ſolo halitu aut excrementorum expiratione aſſidentes vel integrè ſanos labefactet, hique veſtibus contagionem longiùs exportent reſeruentque diutiùs, cõſtat hanc non ſimplicem putredinem, ſed multo immaniorem perniciem eſſe, quæ tenui eoque admodum repentino aëris inquinamento renetur, hancque alio quouis veneno expeditiorem. Non enim ſi quis toxicum ebiberit aut ſit à ſcorpione demorſus, halitu alios inquinet. Reliqua ſymptomata ſi diligenter expenderis, pulſum paruum & obſcurum, animi defectionem, ſyncopen, vomitionem, aſſiduam iactationem cum vigilijs, omniaque nullo ferè ſenſu doloris, quis veſtrũ hæc non potius veneni quàm putridi caloris ſobolem dicat? Qui aiunt in peſtilentibus febribus iccircò vrinis ſedimentũ ineſſe, quòd natura perterrita putredinis exuperãtia, quaſi ſuccumbens morbum aggredi non audeat: ſingularem corporis noſtri naturã conſilij atque rationis participem efficiunt, quæ tamen ſine ratione ciet motus in corpore neceſſarios, nec vnquam otio perfruitur. Fieri certè nõ poteſt quin ex ſumma putredine quæ in venis eſt, aliquid profluat cum vrinis, in hiſque putredinis indicia ſe proferant. Itaque ſi illarum vrinæ ſanis ſunt ſimillimæ, fieri nequaquã poteſt vt in vaſis mala putredo ſubſiſtat quæ interitus ſit cauſa, ſed latet nonnihil grauius peſtilentiuſque putredine, quod nimirũ cordi totius ſubſtantiæ repugnantia & diſſidio aduerſum ſit & tanquam deleteriũ. BR. At Galenus non alia ratione bolum armenam peſtiferos iuuare tradit quàm quòd vehementer exiccet, exuperantemque humorẽ exorbeat, qui putreſcens peſtem inducit. EV. Viſne igitur hanc meam ſententiam medendi ratione confirmem? Si peſtis in corpus inciderit, quod iam vel plethora vel cacochymia vel obſtructione laboret, fieri vix poteſt ea ſimplex, ſed ferè tum putridæ febri implicatur. Hac morborum permiſtione miſta ſigna apparent, & amborũ quaſi miſta medendi ratio tenenda. At ſi purũ corpus erat quum peſtis inuaſit, omnino ea ſimplex obtinget. In hac medici celeberrimi & qui longo artis vſu doctrinæ ſtudia cõpleuerunt, prorſus abſtinent à venæ ſectione, niſi admodũ ingens adſit plenitudo, experti, eos quib. ſanguis ſiue initio ſiue poſteà eſſet miſſus, aut paulò pòſt obijſſe, aut in deterius lapſos eſſe. Non enim (vt quibuſdã videri poſſit) vacuatio hanc perniciem ſummouet, aut imminuit, aut cohibet, vt quæ non eſt in humoris vitio poſita: neque laborantem vlla ratione leuat, ſed cõtrà grauiùs offendit. Etenim extrinſecus nos circunfundens pernicies, vacuato ſanguine & ſpiritu, in pulmones, in cor & in venas faciliùs penetrat, ac ferocia maiore inualeſcit: ſanguis etiã phlebotomia concitatus, promptiùs labẽ contrahit, quemadmodũ aqua cui fellis tantulũ inieceris, ſi agitetur, ocyùs quàm ſi conſiſtat amareſcet. Quinetiã vires vacuatione imminutæ, inſilienti perniciei minùs obſiſtunt. Hæ rationes experientia confirmatæ, vt à venæ ſectione, ita magis à valida purgatione docent abſtinendũ: clyſteribus & leuioribus medicationibus vtendũ. Quum igitur in peſtilenti febre ſimplici, tota pernicies à venenata qualitate impendeat, extremo morbo extrema remedia diligenter adhibenda ſunt, nõ quę vacuent, ſed quę tum frigore & adſtrictione leui, ſpiritus, ſanguinem & humores cohibeant reprimantque, cuiuſmodi eſt mali punici, citrei, medici, & vuæ acerbæ ſuccus victuſque perſimilis: tũ quæ totius ſubſtantiæ proprietate huius veneni vires aut obterant, aut hebetent, aut foras ſudore extermineut. Huius vt vniuſcuiuſque veneni, propria eſt antidotus, antipathia & totius ſubſtantiæ diſſidio aduerſa. Huc tamẽ nonnullas etiã antidotos plurimi accõmodant alijs venenis cõmunes, ſcordium, dictamũ, gentianam, veronicam, theriacen, & mithridatium. Adde & terram lemniam, & bolum armenam de qua modò quærebas. Hæc igitur non exiccando, ſed totius ſubſtantiæ proprietate in id vires habet. Cur enĩ non etiã mediæ ad peſtem multo maiorem vim obtinerent, quum & potentiùs & tutiùs quàm bolus corporis vniuerſi ſuperfluentem humorem abſumant diſſipentque? Quinetiã bolus ſiccitate omnibus peræquè putridis febribus, neque peſtilenti quàm illis potius conferret, niſi peculiari quaſi priuilegio ornaretur. Siue igitur peſtilentiũ febrium cauſam, ſiue ipſam illorũ ſubſtantiã, ſiue ſigna, ſiue curandi rationẽ animaduertes, vbique proculdubiò vim illam agnoſces abditiorem, aliàs quidem manifeſtiùs, aliàs obſcuriùs. AR. Rectè tu quidem. At de exanthematis & ecthymatis quod à te in medio poſitũ fuerat perſequere. Scio quã his cauſam Auicennas & Neotericorũ plurimi deſignent: reliquias quaſdã menſtrui ſanguinis quo fœtus in vtero alebatur, in pueris & infantibus etiamnũ permanere: quæ feruidiore cœlo vel auſtrina tempeſtate, vnà cum

reliquo ſanguine efferueſcentes, naturæ vi propulſæ foras proſiliant & effloreſcant in cute. EV. Hæc quidem ab illis ſcio proferri, at quàm conſentaneè, ipſe dijudices. Ex ea ipſa cauſa, mulieres quibus ſuppreſſi menſes in omne corpus redundant, iiſdem malis obnoxiæ iacerent, quod tamē rarum videas. In pueris & infantibus quod dicebatur menſtrui reliquias permanere, Galeni ſententia redarguit, quę aſſeuerat fœtū in vtero non è fœdiore illo ſanguine menſtruo, ſed è materni puriſſima portione alimentū capeſſere. Neque ſi quid menſtrui fœtui cedit in alimentum, id tandiu poteſt poſt multas febres, poſt multos morbos ſuperatos, in annū ætatis trigeſimum aut quadrageſimū perdurare, qua nos ætate nō paucos vidimus hiſce exanthematis grauiſſimè conflictari, alios occumbere. Adde vnumquemque his aliquando in vita neceſſariò conflictari debere, & neminē his poſſe ſecundò aut tertiò prehendi: quorū vtrunque manifeſtè falſum animaduertimus. Hæc verò mala ex communi quadā cauſa toti aëri conſperſa originem habere, luculenter demonſtrant, quòd nō ſolùm feruidiore cœlo, ſed & hyeme interdum graſſantur. Quòd annos complures ſileant, & certis annorum interuallis ſæuiant in plebem, aliàs quidē ſeorſum exanthemata, vt grauiſſimè anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſexto: aliàs ecthymata ſola, vt anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſecundo. Quæ qui videt, quomodo cauſam illam ſuperiorem non intelligat ac iudicet mundo graſſari? Vt igitur carbunculus & peſtilens bubo, ita ſanè exanthemata & ecthymata cauſam habent è ſublimi: at ea peculiari quadam malignitatis ſpecie aërem contaminat. Aliaque in his exiſtit quàm in carbunculo vel in bubone: & alia in exanthemate quàm in ecthymate: & horum quàm illorū minor eſt ferocitas. Cauſa autem cur infantibus & pueris magis familiaria hæc ſint, reddi poteſt, quòd firmior ætas & adultior, tantulis malis non laceſſitur, niſi quum fortè conſtitutio grauior inualuerit. Hæc autem rurſum ex ipſorum morborum deſcriptione & figura conſideremus. In cute ij quidem effloreſcunt, non ex ambientis contactu, ſed ex inſpiratu, quo vt cor afflatum delibutumque fuerit ipſo ſtatim initio vniuerſum corpus, maximè verò caput ingraueſcit, hoc etiam plerunque dolore concutitur, oculi tument & illachrymantur, facies quaſi inflammata rubeſcit, vox rauceſcit, ſpiritus crebrior ac difficilior euadit, pulſus frequens ac celer febris nuntius. Malo dein ingraueſcente venenū ex humorib. die tertio aut quarto foras proſilit, & in cute effloreſcens mali ſpeciem detegit. Ecthymata puſtulis multis toto corpore conſertim albo colore extuberant, quę pituitæ & bilis permiſtionē prę ſe ferūt. Exanthemata verò quaſi pulicū maculis ferè rubra apparēt, interdū purpurea, interdū viridia aut nigra. Tandē compreſſo furore, ſoluta aluus humorū qui contaminati fuerūt reliquias criſi expurgat. Hîc ita apparentibus, nullum tamē putredinis indicium (ſi modò ſimplices ſint morbi) cernitur in vrinis: argumentū eos venenata qualitate vitiū corporiſque noſtri totam ſubſtantiā demoliri. Hoc & morborū fœditas teſtatur, tam deformis aliquando viſa vt occæcatis oculis, vniuerſa cutis in ſquamas fœdas & in cruſtas ingentes ſolueretur: corpus omne nō aliter contabeſceret & macie nigroreque torreretur, quàm ſi menſes quatuor è furca pependiſſet. Neque verò ſolius cutis hæc vitia, verùm etiam omnium interiorū, muſculorum, viſcerū, ſolidarūque partium omnes priuſquam cutis labefactatæ. Sæpe etenim deprehenſum prægnantes maturos partus edidiſſe hac lue perfuſos, quarū aliæ nihil omnino foris, aliæ non niſi multis pòſt diebus incōmoda ſenſerunt. Et quoſdā ab interitu diſſectos, quibus iecur, lien, pulmones omniaque interiora haud ſecus atque cutis, ſordidiſſimis papulis manantibus ſcaterent. Quinetiā raucitas ſpirituſq; difficilis initiò premens, & prima eruptio in faucibus & ore, in ano & partib. obſcœnis apparens, planum facit ex intimis partibus hæc mala originem habere. In has etiā futuri, argumentum eſt quòd ſanatis & raucitas & ſpirandi difficultas manet, aliàs ſine tuſſi, aliàs cum tuſſi ad tabem deducta. PH. Iſthæc adeò luculenter explicata video, vt fides abrogari non poſſit. AV. His finitimæ & quadā ſimilitudine coniunctæ ſunt febres ſudorificæ, quæ inſolentes magno terrore in omnem inferiorem Germaniam, in Galliā Belgicam & in Britanniam, ab anno Chriſti milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto, in annum milleſimum quingenteſimum trigeſimum, autumno potiſſimùm peruagatæ ſunt. Vt primùm lues hæc in ciuitatem quandam inuaſerat, derepentè ſupra trecētos aut quingentos indies corripiebat, dum hinc aliò cōmigraſſet. Perculſi mox quaſi eſſent languore diſſoluti, animi defectione corruebant, decumbenteſque perpetuo ſudore diffluebant, cum febre, cum pulſu crebro, celeri & inæquali, neque ſudori modus erat ante morbi ſolutionem. Soluebatur autem vno aut ſummùm altero die, quanquam liberati diu poſteà languebant. Omnibus cordis palpitatio conquiſita, alios quidem duos tréſve annos, alios omnem vitam comitata. Initiò multos ſuſtulit quum nōdum illius vis erat percepta: at poſteà admodum paucos, vbi exercitatione & vſu deprehenſum eſt, eos qui ſudores exciperent prolicerentque & ſe cardiacis munirent, omnes reſtitui. Inſolentium morborum quum nec vis nec medicatio cognita eſt, grauis ſolet eſſe calamitas. Hoc ſtatu aër tenui nec admodum peſtilenti veneno perfuſus, ſuppar infirmiorque vitali robore, cor vt laceſſiuerat in cutem corporis extimam foras propellebatur, nec carbunculo, nec bubone, nec exanthemate nec ecthymate, ſed ſudore ſolo prorumpens, quòd venenum ſpiritui quàm humori potius inſideret. Omni quippe ratione hæc febris in ephemerarum cenſu habetur. Eam igitur tempeſtatem quis quæſo non peſtilentem iudicet, quæ tam multos, tam multis ſenſim mundi regionibus, repentè ſine ſenſu oppreſſerit: cum cordis indeſinente palpitatione, cum animi defectione perpetua, cum eruptione foras ad cutem, quæ multorum eſt peſtilentium morborum communis? Illa porrò omnibus decantata grauedo anheloſa, anno Chriſti milleſimo quingenteſimo decimo,

1 De fœtu menstr.

in omnes ferè mundi regiones debacchata, cum febre, cum ſumma capitis grauitate, cum cordis pulmonumque anguſtia atque tuſſi, quanquam multo plures attigit quàm iugulauit: ſe ſuo tamen impetu proprioque ac inaudito veneni genere, peſtilentem prodidit. PH. Quos propoſueras peſtilentes morbos, omnes iam videris exequutus. At quos ſimplices epidemios & endemios appellas, ſiccine putes abditioris illius perniciei quippiam redolere, & ex tacitis incomprehenſiſque cauſis proficiſci?

Epidemijs morbis occultum quiddam ineſſe. CAP. XIII.

EVDOXVS.

PVTO equidem, & cur putem dicam, quanquam non æquè euidens eſt in illis demonſtratio. Dyſenterias, lienterias, pleuritides, ophthalmias, febres acutas, huiuſque generis morbos vulgares, temporũ mutatione tempeſtatumque vi ſuſcitari, perſpicuis rationibus ſuaderi poteſt: in idque multus eſt Galenus, multus & Hippocrates libris de locis, aëre & aquis, libris epidemiorũ, & aphoriſmorũ tertio. Cæterùm quum longa obſeruatio tempeſtates non paucas ijs quas Hippocrates commemorat ſimiles notauerit, eaſque admodũ ſalubres, multas verò temperatas & æquales cum primis inſalubres & pernicioſas, non poſſum equidem non ſuſpicari, præter qualitatum tempeſtatũque mutationem, occultius quiddã & pernicioſius in ambiente nos aëre tũ volitare & circumferri. Anno Chriſti milleſimo quingenteſimo trigeſimo octauo, dyſenteriæ graues vniuerſa Europa tanta ferocitate populabantur, vix vt ciuitas vlla immunis euaſerit, cùm tamen nec exuperans intemperies, nec temporũ inæquabilitas, nec valida tempeſtas vlla aut vigeret, aut antè viguiſſet. Annus aũt ab hoc ſecũdus, qui à Chriſto nato quadrageſimus erat ſupra ſeſquimilleſimũ, omniũ quos maiorũ memoria notauerat, toto orbe feruentiſſimus, maximè tamẽ ſalubris obtigit. Poſſum iidẽ & de lienteria, quã meminiſtis circa hæc tempora plurimùm inualuiſſe ratiocinari, quemadmodũ de pleuritide, de febre omnis generis, deque alijs nõ paucis epidemijs, quos vt noſtra, ita maiorũ ætas & vidit & animaduertit. Hi porrò morbi quum in omnes terræ regiones calidas ac frigidas, Auſtro & Aquilone perflatas, peræquè inuadant, id quæſo exiſtimate, num præter intemperiẽ aut ſimplicem putredinem, ſit neceſſe quippiam in aëre contineri, quod omniũ cauſa communis exiſtat. Non enim poſſit calida vel humida intemperies, regionũ tam longè lateque diſtantium communis eſſe cauſa: nam quæ Auſtrales offendet, Aquilonios iuuabit. Nec igitur poteſt vlla putredo ex intemperie nata, omnium regionũ eſſe communis. Quocirca præſtantioris & occultioris cuiuſdã originis ſimpliciũ epidemiorũ cauſa ſit oportet. Hippocrates ad explorandã morbi cuiuſque naturã, & ad euentũ prænoſcendum, iubet tum

Prædictionũ 2. temporis conditionem, tum epidemiorum morborum impetum animaduertere: deſignans cauſas duas planè diuerſas, temporis conditionem & latentẽ tacitumque impetũ, morbos quoque ex illis prodeuntes diuerſos. Quicunque celebres medici popularis dyſenteriæ, pleuritidis, aliorúmve morborum qui graſſantur in vulgus, naturam & curationem literis mandarunt, eos certè quàm eiuſdẽ cognominis diſperſos, multò pernicioſiores notauerunt, quaſi tanta tãq; cõmunis cauſa, perniciei expers eſſe non poſſit. Sidera vt peſtilentes ita & alias interdum minus pernicioſas, eaſq; occultas excitant qualitates, quæ fiunt epidemiorũ morborũ cauſæ. BR. Rurſum quæſo de febribus vulgaribus paulò attentiùs meditemur. Equidẽ cõtinuas febres non modò in quibus ecthymata erumpunt purpurea, verùm etiam omnes quæcunque graſſantur populariter, nõ admodum inficiabor præter peculiarem humoris putredinem, nonnihil etiam publicæ communiſque perniciei redolere, cùm proximè ad peſtilentes accedant. At de intermittentibus, etiamſi populares ſint, maior foret controuerſia: quòd illarum genus vniuerſum Hippocrati ſalutare habeatur. EV. Quòd morbus quiſpiam ſalutaris ſit, non idcircò poſſis inficiari peſtilentẽ aut occul-

Aphor. 44. quarti. tũ eſſe. Galenus libro de criſi ſecundo, ſingularũ febrium iudicia perſequutus, poſt ea quæ à ſymptomatis petuntur, alia ab efficientibus antecedentibuſque cauſis deducit: & præter primarum aëris qualitatum exuperantiam, aliam abditam & deliteſcentẽ cauſam inuenit. Ne autem in his referendis nimius ſim, ſatis fuerit de quartana ſola ſententiã proferre. Primum verò (inquit) hoc
,, ipſum conſidera, nunquid autumnus frigidam & ſiccam inæqualemque temperaturam accepe-
,, rit: tũc enim certiùs ſperabis quartanos circuitus in ipſo fore frequentiores. Poſthæc ſi regio ipſa
,, taliũ febrium ſit procreatrix: ſi ægrotantis natura atræ bili ſit obnoxia, ſi ratio victus anteceſſerit,
,, quæ huiuſmodi humorem coaceruauit: & ſi eo tempore quartanæ febres populariter fiant. Hoc
,, loco Galenum videtis præter ægrotantis, regionis, & victus conditionem, duplicẽ in ambiente nos aëre conſtituiſſe cauſam, vnam frigidã & ſiccã inæqualemque temperaturã, alteram nec nomine nec verbo expreſſam, quæ tamen cauſa eſt cur quartanæ febres populariter fiant. Hæc tametſi adeò obſcura eſt & naturæ arcanis inuoluta, vt nec propria eſſentia, nec nomine comprehendi poſſit, eam tamen & eſſe conſtat & aliam ab intemperie. Iam verò ſi quartanarum populariũ cauſa obſcura & deliteſcens eſt, neceſſe fuerit ipſas quoque quartanas, eſſentia obſcuras & occultas haberi. BR. At nihilominus vno omnes ore quartanarum cæterarumque intermittentium eſſentiam in humoris putredine, & ex huius differentijs, illarũ differentias conſtituunt. EV. In illis (fateor) putreſcit humor aliquiſpiam: cæterùm neque is, neque calor illius ſoboles, tota febris eſt eſſentia. Grauis ſæpe humorum putredo & coërcetur in nobis & expellitur, quam nec febris an-

teceſſit,

teceſſit, nec comitatur, nec conſequitur. In elephantiaſi, in lue venerea, tanta plerunque putredine corporis tũ interiores tum externæ partes obſidentur, vt exeſæ quaſi laceratæ excidant, idq́ue nullo febris indicio. BR. Hęc duntaxat mihi perſuadent nõ ex quauis ſine delectu putredine, etiã ſi grauiſſima ſit, febrẽ enaſci. EV. Ediſſere quænã putredo febrẽ, & quæ nullã accendet. BR. Hoc ſi verbis explicare coner, fruſtra laborem. EV. Id igitur fatendum eſt vnum quippiam ex eorũ numero eſſe quæ nos fugiunt, tacitum & obſcurum. Ne quid autem ſuſpiceris aut metuas, non magnopere contendo, idipſum de quo noſtra eſt diſputatio à cœlóne prodierit, an intus ſit in corpore genitũ, vti & venena non pauca. Satis ſit in re controuerſa demonſtrare id quicquid eſt, occultum nec ſolius intemperiei ſobolem eſſe. Agè igitur graui ille putredini ſcateat ſine febre: hic verò cum febre. Hic præter ſimplicem putredinis rationem, aliud quippiam circumgerit, à quo febris incitatur, & quod accedens febrem inducit, decedens abducit. Id quocunque nomine appelles, à putredine diuerſum quiddam eſt, in quo conſiſtit febris eſſentia. Hoc autem vt conſtet luculentiùs, paucis referam quæ obſeruationibus olim animaduerti, quorum & vos ſimilia videre potuiſtis. Miſellus quidã quartana febre ſimplici & lue venerea, ſordidis vlceribus deformi, duobus ſanè quàm contumaciſſimis malis conflictatus, opem medicã expoſcit. Conuenienter præpurgato, ligni guaiaci decoctũ imperatur cum victu tenui & admodũ exquiſito. Horum perſeuerantia, vniuerſi corporis putridus humor partim abſorptus partim diſſipatus eſt in ſudores: omniſque partiũ intemperies ſic abacta eſt, vt maligna quæque & ſordidiſſima vlcera, quibus tũ naſi extremũ exciderat, tũ reliquũ corpus omne ſcatebat, ad cicatricẽ perducta ſint. At nihilominus cùm à lue venerea integrè vindicatũ corpus videretur, omniſq; illius obſtructio ſoluta: omniſque exhauſta putredo, quartana tamen contumaciter in tempus longiſſimũ producta eſt. Ex quo intelligi poteſt proximã illius cauſam nõ in obſtructione, nõ in humorũ putredine, ſed in affectione quadã ſecretione ſtatui, quæ partibus ipſis inhæreſcit. Hanc Galenus iã ſenex agnouit, *1. De diff. feb. cap. 17.* de febribus intermittentibus ita ſentiens: Harũ circuitus repetere minimè definit, quoad diſpoſitio in parte generante excrementa ſeruetur. Quin & eo loci paulò altius quàm libris methodi, & primo artis ad Glauconẽ, febriũ curationem inſtituens, præcipuũ ſanationis ſcopũ eſſe ait diſpoſitionis huius correctionẽ. Ea autem febrilis diſpoſitio eſt ab intemperie longè diuerſa. Hoc ipſum ex euentu ſuperiori cõtrario æſtimemus. Sępenumero quartana febre ſoluta, corpus etiãnum permanet impurũ, aliâs quidem alijs febribus, aliâs cruditati, aliâs lienis ſcirrho, aliâs cachexiæ vel hydropi, aliâs alijs ex putredine malis obnoxiũ. Hoc non modò in peſtilentibus & contagioſis, verumetiam in venenatis morbis omnibus Dioſcorides accidere tradit, vt quum tempore *Lib. 6.* vis illa venenata & pręſentanea perdita fuerit, vitioſa quædã affectio diuturna relinquat, quę cõmunia aliorũ morborũ remedia communemq́ue medendi rationem efflagitet. Sępe etiã ex impuro corpore & putredine conferto, vidimus quartanam febrem non ſimplicẽ modò, ſed & duplicem & triplicem proprijs antidotis abigi, nulla purgatione præmiſſa & ſtabili impuritate. Nõ præter rationem propria quædam febriũ remedia inuulgantur, quibus vel aniculæ optimis medicis calumniam texunt illorumq́ue artem inſimulant. BR. Multa in peregrinatione vidi hac de re incredibilia, quæ tanquam omnino ridicula ſum aſpernatus. EV. Itaque ſi putredo profligari poteſt manente febris eſſentia, rurſumq́ue eſſentia diſſolui manente putredine, perſpicuum eſſe deberi illa varijs diuerſiſq́ue tum naturis tum eſſentijs teneri. Quoniam autem de quartana febre exempli gratia ſermo habitus eſt, reddat veſtrum aliquis manifeſtam cauſam, cur ea licet interdũ annos quatuor perſeueret, nunquã aut rariſſimè eundẽ hominem bis tota vita prehendat. Equidem hactenus vnicũ bis prehenſũ audiui. Aut cur quartanæ febris ſtatæ & quæ errabũda nõ ſit, circuitus pomeridianis duntaxat horis inuadat. Hæc quis tã occulta & inuoluta eſſe credat, ſi nõ etiam occulta planeque obſcura quartanæ ſit eſſentia? BR. Noua audio. EV. Immò peruetera, licet nondum fortaſſe animaduerſa. Adde etiam quartanam eò contumaciorẽ fore, quo meridiei propius inuaſerit. BR. Ea fortaſſe cauſa ſit, cur medicus admodũ prudens, in quem aliquando incidi, ad earum febrium omniumq́ue popularium morborum curationem, ſelectas antidotos diligenti ſiderũ obſeruatione adhiberet, noſque frequenter magna operum ſuorũ teneret admiratione. Magna etiã probabilitate id ſuadebat quod eſt ad finem libri de natura humana, ſiue Hippocratis, ſiue Polybi, ſiue alterius is eſt, omnes febres ex bile eſſe. Nos præterea graui in errore verſari, qui vt omnis continuę febris materiã in maioribus eſſe venis, ita omnium intermittentiũ cauſam exiſtimaremus in carne ſeu in ipſa corporis mole contineri, vno Galeni argumento, de rigore, & de ſudoribus inclinatione erumpẽtibus. Is magna rationũ efficacia, ex cauſis, ex ſignis, ex curandi ratione, docebat intermittentium materiã ſæpius in ventriculo, aut in viſceribus, aut in ventre inferiore coërceri: hincq́ue nihilo minus quàm ex corporis mole & rigores & ſudores moueri. EV. Optimè nunc tecum ageretur, ſi ex his paucis, abditiora quædam ab illo diligenter perueſtigaſſes. Multa quippe viri docti vſu longo parta, ſibi tanquã in theſauros recondunt, quæ etiamſi publicæ vtilitatis deſiderio teneantur, inuulgare dubitant, ne multitudinem veterum doctrina confirmatã vellicent ac irritent. BR. Tu verò de his quid ſentis? EV. Hæccine vis in ſinu tuo dicam? *Cap. 3.* Galenus nõdum artis operibus confirmatus, ſecundo de Criſi hoc continentem febrem ab intermittente diſcrimine ſeiunxit: In tertiana per totum corpus bilis defertur, atque ideo vehemens fit rigor, biliſque ſuperuenit vomitus, vrinæque ac ſudores bilioſi ſunt. In ardentibus verò, quæ nullam habent intermiſſionem, bilis humor in vaſis vnà cum ſanguine continetur: atque hæ ipſæ à tertianis differunt (quamuis eo qui vtrunque facit morbum humore commu-

nicent) quòd in his quidem intra venas continetur, in illis verò cùm vehementer moueatur, per ſingulas corporis partes diſſeminatur, quo fit vt delationis impetu ipſa per ſe ipſam expurgetur, & ſudoribus atque vomitionibus finiatur. Et alio loco: *Cap. 6.* Nã quæ in ſola flaua bile febris accenditur, ſi quidẽ bilis adhuc intra vaſa maneat, exquiſita febris ardens nũcupatur: ſi verò per totũ corpus deferatur, tertiana. Sic & ſi ab atra bile fit febris, quũ per totum corpus delata fuerit, quartana efficitur: quũ immobilis, illa quæ quarto quoque die excreſcit. Sicuti ſi ex pituita ortũ habeant vel quotidianæ ſunt, vel quę ſingulis diebus accenduntur: vno ſolo differentes, quòd vel per venas, vel per totũ corpus in eis deferuntur humores: & quòd cum rigore & vomitibus & ſudoribus fiunt, vel ſine his. Hæc igitur ſunt quæ à Galeno iuuene pronuntiata haudquaquã recepetim: quandoquidẽ tum ætatis non aliã ſedem humoribus quàm venas deſignabat, in quibus vel illi putreſcerent, vel illinc in corporis habitũ irrumperent. *Cap. 6.* Cæterùm ætate & rerũ obſernatione iam maturior, ſecundo de differẽtijs febriũ anxiè admodum cauſam inueſtigans intermittentiũ, & cur hæ circuitione quadã repetant, aliam his originẽ aliumque fomitem inſtituit. Neq; enim humorẽ, qui putreſcens circuitus eſt materia, ſemper è venis maioribus exilire aut illic contineri, ſed in vna quapiã corporis parte quæ propria ſedes eſt propriuſque fomes febris intermittentis. Etenim poſt aliquot de circuitu repetentiũ morborũ demonſtrationes, ita colligit: Vbi pars aliqua debilis efficietur, id ei cauſa erit cur non excrementa ſolùm, ſed ipſe etiam ſanguis corrumpatur ac putrefiat, & febris accendatur. & mox: Quin etiã vbi nequeat concoquere quęlibet pars genita in ſe excrementa, aut expellere ad aliam, tale ſibi ipſi initiũ febricitandi, quale ea quæ tranſmittit alteri, adfert. Ita enim in parte vnaquapiam excrementa colligi putat, vel partis ipſius vitio & imbecillitate, vel alterius mittentis robore. *Cap. 5.* Itaq; vt alio inquit loco, Sæpe diſpoſitio in iecore & in ſplene attulit febrẽ, quoties aut inflãmatio aliqua aut obſtructio putredinẽ accẽdit. Hinc primo artis ad Glauconẽ inquit, vix citra oris vẽtriculi iniuriã fieri quotidianã, nec ſine lienis vitio quartanã, nec tertianã abſq; iecoris offenſiõe. *Cap. 3. 5. et 6.* Quod aũt de hiſce partibus attulit, idẽ & de vicinis omnib. quęcunq; circa meſenteriũ, pancreas, & inteſtina inſidẽt, accipiẽdũ eſt. *In his* eñ intermittentiũ febrium cauſa fomeſque reſidet. Quod autẽ ſecundo de Criſi adferebat, rigorem fieri flaua bile mota delataque per corporis habitũ, id certè perpetuũ non eſt. Immò ſecundo de differentijs febriũ per quæcunque loca ſententia ea feratur, vt per præcordiorũ membranas, rigorem excitare tradit, quemadmodũ & ab æſtu, à laſſitudine, à medicamento calido & acri quod vlceri adhibetur. Licet autẽ putredo in quapiã parte tanquam in fomite coërceatur, neque illinc putridus humor in omne corpus permeet, vapor tamen calorque putredinis illinc in omne corpus effunditur, quod ſanè Galenus ſic confirmat: *2. de diff. feb.* Vbi verò calor ſuperat materiã, appellatur incrementũ & aſcenſus tale tempus. Atque eo tempore augetur calor tam multus, vt non ſolùm deurat locum ipſum qui veluti cauſa putredinis eſt, ſed iam per continuitatẽ depaſcat vniuerſum corpus. Hæc ſunt quæ de re propoſita ex Galeni mente deprompſi, quæ curando imitor, omnia ſanè ijs conſentanea quæ à celebri medico audieras. Plura adijcere poſſem, ſed inclinans iam dies, nec ipſam nos curandi rationẽ perſequi, nec ſuſcepti argumenti metas tranſilire ſinit, quod omne in rerũ abditarum cauſis poſitum erat. PH. Cognitis ergo epidemiorũ peſtilentiumque morborum cauſis, ad contagioſos venenatoſque morbos diuertamus.

De contagioſis morbis. CAP. XIIII.

EVDOXVS.

De Nuce. NVx vmbrâ proximis ſtirpibus arboribuſque grauis, apud Ouidium ſic queritur: Me, ſata ne lædam, quoniam ſata lædere dicor, Imus in extremo margine fundus habet. Narbonę taxus tam præſentis eſt veneni, vt authore Dioſcoride, ſi qui dormiant ſub ea, aut in eius vmbra ſubſideant, lædantur & ſæpenumerò moriantur: quandoquidẽ corpori vniuerſo ſtrangulatũ & celerem interitũ infert. Baſiliſcus tantæ perniciei ab Auicenna deſcribitur, vt non eos modò qui vel manu vel alia corporis ſui parte, ſed etiã qui virga attigerint, momẽto necet: quod & viſu & ſibilo efficere tradunt. Torpedo piſcis piſcatorẽ qui ſe haſta attigerit, in ſtuporẽ inducit. Sunt & alia nõ pauca tum in animantiũ tum in ſtirpium genere, quæ poſſint integræ cutis contactu hominẽ interimere. At multò plura quæ aperta cute, vt venenatæ ſagittæ, aſpidis, hydræ, viperæ, ceraſtis, dipſadis anguis, ſcolopendræ, ſalamandræ, ſtellionis, paſtinacæ, lacertæ, draconis, crocodili, phalangij, ſcorpij, & rabidi canis morſus. Epidermis denſa quum ſit atque valida, hebetiorum & craſſiorum venenorum ſubſtantiã altiùs penetrare non ſinit, niſi vel findatur vel dilaceretur: quæ autem in venenis efficaciſſima ſunt, illam quantumuis validam ac denſam penetrant, introque penitùs ſubeunt. Omnium quidẽ vis & pernicies ex ea ſede quam primùm attigerit, ſenſim in corporis principes partes & in artus inuadit, dum corpus omne labefactet, idque omni veneno peculiare, vt pedetentim ſerpat, aliud quidẽ ocyus, aliud ſegnius. Rabidus canis de morſu ſaliuæ aut humoris quiddã eructat, in quo vis eſt veneni. Id intro ſubiens ſpiritus, ſanguinẽ, humores, partiſque ſubſtantiam contagione labefactat: hinc ſenſim ſerpit longiùs in partes principes, ſed tam ſegniter, vt rarò ante diem vigeſimum, interdum non niſi anno ſymptomatis ſe prodat. Per has moras nec febris, nec malum aliud vllum percipitur, nec ſcit æger quanta pernicies lateat. At quum hæc tempore in cor penetrauerit, vellicantur præcordia, æger indignabundus eua-

dus eua-

dus euadit, nec ſtare, nec quieſcere potis, furentis in morē huc illuc effrenatè agitur, manibus ora dilacerat, alios dente petit, ex ore ſpuma promanat, oculi torui & aſpectu horrendi, febris valida, ſitis inexhauſta, & tamen æger aquā omniaque liquida adeò perhorreſcit, vt emori potius eligat quàm bibere aut ad aquā deduci. Quibus malis defatigatus tandē miſerè cedit è vita. Phalangij aut ſcorpij aculeo, tū alia tum breuiori tempore fiunt ſymptomata, quòd promptius expeditiuſque venenū ſerpat. Itaque omniū pernicies ab ea corporis parte exoriri, quam primùm lethifera vis attigerit, illinc ſenſim in omne corpus irrepere, ipſumq; permutare, & perimere animaduertitur. Id & inuenta cōprobataque curandi ratio confirmauit, quæ veneni perniciē ea parte qua intrauerit reuocat, vulneris dilatatione, partis demorſę ſuctu, ſcarificatu, affixis cucurbitulis, medicamentis acrioribus. Et ne longius intrò ſerpat, eam arcet iniectis vinculis arctioribus, carnis circumſcriptione, vrentibus medicamentis, vel candente ferro, nonnunquā extremæ partis amputatione. Perniciei verò ſæuitiā reſtinguit atque domat antidotorū vſu, vt rabiem fluuialiū cancrorū vſtorum cinere, gentiana & alyſſo: cuius vires exæquare rubiā experimur. Vacuatio nulla aut admodū rara adhibenda. Hæc igitur optimorū medicorū diligentia atque fide comperta demonſtrant nō modò rabidorū canum aut ſcorpionum, ſed & omniū quæ aut morſu, aut quouis contactu enecant, perniciē eſſe venenatam eamque contagione vires ſuas expromere. BR. Equidem de iſtis nihil dubitem quæ ſint celeberrimorū medicorum conſenſu confirmata: quanquā non deſunt qui putent canē ſolo ardore & æſtus vehementia in rabiem agi, ipſumq; illius quod dicimus venenum eſſe velut caloris exuperantiam. PH. Nondum potes veterem pellem exuere. Hac æſtate venatores quidam in lupum ſæuiorem irruerunt, trucidatum in varia obſoniorū genera apparatum & coxerunt. Omnes quicunque eſitarunt, non multo pòſt tempore rabie correpti, alij perierunt, alij ſociorum morte prudentes ſibi proſpexerunt. In ea carne tam diligenter apparata, quam tu reſtare putes ardoris exuperantiā? At vis lethifera & venenata permanſit, quæ vix igne miteſcit: quemadmodū nec cantharidū vis deleteria vſtione tota perit. EV. Qualis eſt virulentorū animantium pernicies atque contagio, talem velim exiſtimetis latêre ac teneri in lue venerea, niſi quòd hæc fortaſſe minus præſens ac mortifera ſit. BR. Gaudeo te in huius morbi ſermonē incidiſſe, de quo tam multi multa ſcripſerunt, ſed quæ palato meo nō ſapiant: quocirca tuā ea de re ſententiā magnoperè optamus audire. Huius primā originem alij ſiderū inſolenti conſtitutioni, alij aquarū inquinamentis, alij cuiuſdā ſcorti impuritati referunt acceptā. Cæterùm licet ea lues ſenſim contagione in omnem Europam, Aphricam, Aſiam & extremā Indiam defluxerit omnemque orbis partē quæ noſtratium commercijs vtitur, impleuerit: quoniā tamen deprehenſa eſt ab vno quopiam aut admodū paucis Neapoli originē habuiſſe, non potuit ſanè epidemiorum morborū conditione, à certo aſtrorum influxu deriuari. Quamplurimos enim paucis diebus afflixiſſet, tandemque tempore deſijſſet. Ego proinde exploratiorem duxerim poſtremam originis rationem. EV. De origine haud magna contentione decertem, ſed de illius cauſa, de vi & natura, ex qua curandi ratio omnis ducenda. Primùm autē occultam & venenatam illius eſſe naturā, tum ex inuaſionis modo, tum ex ijs quæ mox tradentur perſpicuū fiet. Atque cùm neminem vnquā hac lue labefactauerit inquinati aëris inſpiratio, nō debet ea inter epidemios recenſeri. Quum nec alimentorū impuritate nec vitio vnquam ſit orta, non numerabitur in ſimpliciter venenatis. Reſtat igitur habeatur in contagioſis. Veneni quidē ac perniciei huius vis & efficacia tempore deliteſcit, & tempore copioſis ſignis & argumentis ſe prodit. Vtque rabidi canis aut ſcorpionis, ita huius venenum ab ea ſede quæ ſit contagione labefactata, ſenſim in omne corpus perreptat atque ſæuit, vt planè contagioſorū morborum naturā imitetur. Qua parte contactus & ſocietas eſt, ab ea maximè prehendit & initiū ducit. Qui venereo complexu iungitur cum inquinata, à pudendis luem contrahit. Nutrix à qua polutus infans lac ſugit, à mammis: condormiens inquinato ſudore diffluenti, à cute & à ſummis corporis partibus: qui effuſiore oſculo ſaliuā exceperit, ab ore: infans vitiata nutrice altus, nunc ab ore, nunc ab interioribus: obſtetrix quæ infectæ parturienti opem tuliſſet, à manu, quæ tandem excidit. Huius tamē veneni quia vis eſt hebetior, non niſi in apertam nudamque partem inuadit. Partium à quibus lues exordium capit, aliæ alijs grauius vitæ diſcrimen adferunt: omniū exitioſiſſima eſt, quæ ab interioribus & reconditis viſceribus, aut à partibus obſcœnis inchoatur, cæteræ leuiores & minus periculoſæ. Quanquam autē illius vna eademque perpetuò eſt eſſentia, vt tamen corpora quibus inſederit, natura, temperamento, affectu & habitudine variant, ita diſtincta multipliciaque ſymptomata inducit, alia quidem in bilioſo, alia in pituitoſo, alia in melancholico: non enim ſi bilioſus pituitoſæ concubuerit, eiſdem atque illa ſymptomatis premetur. Non igitur poſſint ex ſymptomatū differentia, propriæ morbi differentiæ conſtitui. Cuicunque particulæ lues primùm inſederit, illic inhæreſcens puſtulam excitat, interim & vlcuſculū. Inde longius prorepens radices figit, ſenſimque partium continuatione adacta, interiora ſubit, & ad extremum, ni medicamentum adhibueris, furore corpus vniuerſum vaſtat atque depopulatur. Hinc venenum malo ſubeſſe intelligitur, non aliter quàm ſcorpij aut rabioſi canis virus, perreptans in omne corpus. Illius ſigna varia efficit partium natura ad quas pedetentim repit & permanat. Quum viro (exempli gratia) cō cubitu à pudendis madore perfuſis initium habet, puſtulas in his primum & vlcuſcula euocat contumacia maliqueoris. Vapor dein aut ſpiritus ductu cauo pudendi intrò irrepens (neque enim credibile eſt humoris quicquam eò ſubire) venæ cauæ ſanguinem arteriæque maioris ſpiritum labefactat: tumque bubo prorumpit in inguine. Hinc vaſis ſpermaticis renibuſque af-

Lues Venerea.

fectis gonorrhœa ſe promit, qua virus turpiſſimè velut eructando eijcitur. Quum execrandum malum in iecur & in ventriculum inuaſit, leuis quidam alui fluor ſuboffendit, moxque cum iecore ſanguis polluitur, quo cunctæ corporis venæ participes fiunt, eoque in artus, in muſculos & in cutem diſſeminato, compreſſum maleficium atque tacitum erumpit: proſiliuntque liuidæ rubenteſque puſtulæ, vlcuſcula cruſtoſa & herpetes, nonnullis vlcera caua atque maligna: biliosis quidem phagedænica & exedentia, melancholicis cancroſa: pituitoſis leuiora, ſed ſordidiora, & humore quodam mucoſo fœtidoque manantia: ſanguineis crebriora & carbunculi effigie. Omnia quidem labris praeduris, tumentibus & inuerſis, quæ exeſa carne, ipſa etiam oſſa depaſcunt, primùm tenella qualia ſunt naſi & palati, deinde ſolidiora, quæ putria carioſaque tempore excidunt. Ab ijs, cùm malum iam cerebrum ſummamque corporis arcem obſidet, multa ſuperuacua pro partis conditione pituitoſa colligi neceſſe eſt: quæ ſi interclusa capite teneantur, magnum & acerbum dolorem commouent: ſin foras ſub cutem capitis promineant, & in articulos vel in artus deturbentur, his aut cruciatus excitant immanes ac diuturnos, qui noctu maximè inualeſcunt, aut tophos præduros ſcirrhoſoſque tumores, haudquaquam tamen doloris expertes. Quanquam enim pituitoſa videtur materia, veneni tamen maleficio perfuſa, acrimoniæ particeps eſt. Hinc ſub oſſium membranas ſe recondens, tum acrimonia, tum diſtentione dolorem excitat. In oſſium verò ſubſtantiam per tenues quaſi tubos ſe inferens, illa diffundit dilatatque in tumorem, quæ tandem carie conſumpta putreſcunt. Si minus acris & mordax materia cutem nõ exedit, ad pilorum radices effuſa malignitate aut venenato vapore, effluuium concitat, quo plerique viſi ſunt ſine capillis, ſine ſupercilio, ſine barba, ſine pilis, qui poſteà tempore repullularũt. Quum tam multa vbique ſint huius perniciei ſigna, nullum tamen cernitur in vrinis, neque ex his quiſquam aut hoc aut aliud vllum veneni genus poſſit deprehendere. Iam verò hæc paucula de venerea lue ſi adhibito animi iudicio ſtudioſè obſeruabitis, cui veſtrum non perſpicua ſit eius pernicies? Quis ex vobis eam veneni participem eſſe inficiabitur? Si in omne corpus diſſeminata ſerpit, non aliter quàm quæ à rabidi canis morſu infertur, poſſit'ne expers eſſe veneni? Neque verò in externas duntaxat quæ ſub aſpectum veniunt, verumetiam in interiores quaſque partes inipſaque viſcera penetrat, quæ (quod de exanthematis afferebatur) diſſectis mortuis comparent puſtulis vlceribuſque fœda. Plurimi ſanè hoc in morbo in alijſque venenatis captioſa eaque admodum inani ratione falluntur, quòd dum vident ſymptomata hæc omnia cum humoris cuiuſdam vitio inſultare, nihil præter humorem ineſſe putant, nihil maius animo concipiunt, neque acriore illa animi acie perſcrutantur num aliud quippiam in humore ſubſiſtit in quo præcipua affectionis cauſa conſiſtat: quale procul dubio ſi ſenſu non cernimus, oportet certè ratione & intelligentia comprehendere, alioquin in maximarum rerum ignoratione verſari. Itaque vis illa veneni, tenuis admodum ac ferè corporis expers, ſenſuſque noſtros effugiens, aut in humore aut in alio quouis corpore inhæreſcit, quod ſubiectum duntaxat quaſi vehiculum eſt eius quæ nos afficit maleficioſæ facultatis. Qui enim poſſit corpori noſtro vim inferre ſola virtus incorporea? BR. Omnem certè hac de re dubitationem & velut caliginem, dilucida interpretatione diſcuſſiſti. Velim tamen inſuper mihi aculeos ex animo euellas, quos nonnulli infixerunt. Aiunt illi hanc luis venereæ contagionem, & in dies mutari, & iam prorſus inclinare atque conſeneſcere, vt ſit poſthac breui finem habitura. Quid quæſo hac de re ſtatuis? EV. Hanc niſi ſua clementia Deus optimus extinguat, aut effrenem hominum libidinem temperet, nunquam extinctum iri, ſed fore humano generi comitem & immortalem. PH. Circumferunt tamen olim puſtulas fœdas erupiſſe complures, dolores admodum paucos: nunc contrà, puſtulas eſſe nullas, dolores autem atroces cum tuberculis ſcirrhoſis. EV. Id fortaſſe effecerit non luis conditio, ſed præpoſtera multorum curatio. Adeò enim nũc ea mortalibus eſt formidabilis, vt vel illius minima ſuſpicione confeſtim ad remedium ex hydrargyro concurratur: quod ſanè puſtularum ardorem extinguit, at deſtillationes articulorumque dolores exagitat. BR. Tune igitur vulgatam illam medendi rationem confirmas? EV. Nihil equidem minus, quòd ea morbi ſymptomatis duntaxat ſuccurratur, radice neglecta. Ad tetræ huius & immanis beluæ oppugnationem omnes machinas adhibuerunt. Alij ſperant ſe initio radicem vacuationibus euulſuros: purgant validè, dehinc quibus competit ſanguinem mittunt, mox reliquias idoneis ſyrupis præparant, quas & ſecundò & tertiò interdum & quartò expurgent. Ea certè curatio ſi malum inter initia conſiſtit, ſoluſque corporis ſpiritus vel humor inquinatur, plerunque liberat, non item ſi iam partium ſubſtantia obſidetur. Alij ratione non admodum diſſimili, tenui extenuanteque victu, & potu ex hebeno guaiacina vel ſancta vel ex Cinarum radice corpus abſumunt, humores detergunt diſſipantque in vrinas & ſudores. Hinc neceſſe eſt puſtulas & vlcera cum corpore ſiccari & ſaneſcere, tophos præduros incidi atque diſſolui, ex hiſque natos dolores miteſcere. At ſymptomata iſthæc putato, morbi verò eſſentiam multò diuerſam, quæ illis abeuntibus, etiamnum tanquam radix ſolidarum partium ſubſtantiæ firmiùs inhæreſcit. Alij vnctionibus ex hydrargyro curationem ſuſcipiunt.

Vi argenti vivi.

Cùm enim hydrargyros non (vt pleriſque viſum eſt) calida ſit, ſed adeò frigida vt vi narcotica dolores quoſcunque ſopiat & leniat, optima ratione ſanguinis eruptiones, bilis ardores exceſioneſque retundit: puſtulis vlceribuſque malignis opitulatur. Quum eadem vehementer humida ſit, præduros tumores emollit concretoſque diſſoluit. Et quoniam adeò tenuium eſt partium, vt omnia vel duriſſima metallorum corpora ſubeat, penetret atque diſſoluat, multa è corpore per ſudores diſſipat, quædam purgatoria vi in aluum deturbat, multamque pituitam ex ore prolicit.

prolicit. Quocirca ex accidenti deſiccans, vacuanſque ſymptomarum materiam, illis non parum ſuccurrit: at certè crudeliùs quàm guaiacum magno oris tædio, grauiore virium iactura & imminentiore periculo. Etenim cerebrum tanto frigore offendit, vt rheumatiſmis deinceps opportunum maneat: neruos, articulos eatenus laxat & debilitat, vt in omnē fluxionem proni euadant, ſuſcitentur que tremores immedicabiles, & recentes cruciatus priſtinis grauiores. Non vt in ſimplici arthritide hi repentè oboriuntur, neque foras prominent, ſed ſenſim radice altiùs defixa, penitiùs ferè in oſſa tibiæ & humeri ſubeunt. Hydrargyrus tanto periculo ſymptomatis opem ferens, mali radicem haudquaquam euellit. Quo fit vt tum hæc, tum ſuperiores inefficaces ſint & parùm tutæ cum periculo recidiuæ, quum præſertim lues initiū prǽterlapſa, ipſam partium ſubſtantiam obſedit. Tempore ſiquidem reuireſcit, recurritque interdum poſt annum trigeſimum, tantoque interuallo mali fomes quaſi ſepultus deliteſcit. Et nihilominus qui tum expertes mali prorſuſque expeditos ſe putant, alios cū quibus concubuerint, contaminant, prolēque gignunt ea lue conſperſam, indicium profectò tum temporis mali fermentum in venis in ipſiſque partibus reſeruari, & vt dicere ſolēt, in ipſis quaſi medullis latēre. Recidiua rarò pſimilis eſt radici, neque iiſdem ſymptomatis, ſed ferè deſtillatione, arthritide, artuum dolore, tophis, vel oſſium carie moleſta: neque pari contagione, eos cum quibus ſocietas eſt, afficit: quòd auxilijs humoris furor & impetus repreſſus ſit, etiam nōdum mali radice euulſa. BR. Hanc igitur quanam alia ratione putas extirpari poſſe? EV. Proprijs antidotis & alexipharmacis. Neque enim hydrargyros, neque hebenus alexipharmacorum aut antidotorum vim obtinent: ſed empiricorū inuenta ſunt, quæ plerique vulgi imitatione inducti tanquam fucum adhibent malo, quum certè foret conſultius imitatione curationis rabioſorum à veteribus inſtitutę, remedia in id meditari conſentanea. BR. Miror equidem ſæpeque ſum miratus, neminem hoc toto ſeculo verā luis curationem attigiſſe, perſuaſus ſatis veram eam nō eſſe quæ circunfertur. PH. Omnes quæſtui inhiant, & poſthabita inueſtigatione veri, quicquid primùm ſors obtulit ſequuntur. Malè nobiſcū ageretur ſi noui ſæpe morbi emergerēt, quando ne vnius quidē remedia aſſequi valemus. EV. Itaque vt rabiei, ita luis venereæ propria quædā eſt antidotus, quæ etiāſi neq; victū admodū tenuē neque vacuationes multas præmittes, vna poſſit labem eluere. Symptomata verò, vlcera, dolores, tophi, & quæcunque acriter vrgent, idoneis nec tam longè petitis auxilijs expeditius tutiuſque leniri poſſunt. BR. Hęc ex te diſcere vehemēter optamus. EV. Vos me rei nouitate impuliſtis, vt nimis multa de tam fœda lue narrarem. Temporis breuitas plura non fert: neque hîc abditorum morborū curationes, ſed cauſas duntaxat ex profeſſo inueſtigamus demonſtramuſque. BR. Huc ſaltem ſi *Elephantiaſis.* quid de elephantiaſi animo concepiſti, in medium profer. EV. Elephantiaſin in contagioſorum morborū genere contineri, omnes certè vel plebeij perſuaſum habent, quòd non vt peſtilens halitu ſolo, ſed vt lues venerea concubitu, accubitu, omnique contactu prehendat. Quanquam ciuitatum legibus Elephantici ſepoſiti & à reliqua plebe ſegregati degunt, nunquā tamen vel ſedulò ſciſcitati accepimus quenquā adminiſtrorum, etiāſi perpetui illis aſſideant, ſola ſpiratione contaminatum. Si quis fortè malum hoc ſponte proprio intimoque vitio contraxit, non idcirco debet à contagioſorum cenſu reijci. Non enim contagioſum morbū ex ſolo ortu, verumetiā ex inuadendi ſerpendique modo definiuimus. Elephantiaſin autē non ex ſola atrabile fieri demonſtrant melancholia morbus & mania: in quibus etiamſi bilis atra & in cerebro & in toto corpore redundet, citra tamen elephantiaſin eſt, quemadmodum & quartana intermittens & quartana continua, in quibus melancholiam putreſcere fatemur. Hæc igitur & inſuper eruptio fœda foras in partes extimas & in cutē proſiliens, elephantiaſin perniciei cuiuſdā eſſe participem declarat. Ea primùm dura, craſſa, aſpera, & quâ redditur, colore ſubliuido vel purpureo, cum ſenſu quodā ſtuporis. Puſtulæ dein exuberant, verrucis initio ſimiles, ſed quæ poſtea grandeſcant dureſcantque, interdum etiam magna fœditate exulcerentur. His notis facies potiſſimū & naſus, manuum pedumque digiti fœdantur, oculi rubore puſtuliſque ſuffuſi caligant, pili toto corpore decidui ſunt, maximè in ſupercilijs & in mento. Omnia igitur foras erumpentia, ipſumque pilorū defluuium, quis malignitatis & latentis veneni notas eſſe non agnoſcat? Multus humor plerunque in cutem confertim effunditur, biliosſus quidam in ictero, pituitoſus in leucophlegmatia, melancholicus in melancholia, à quo nihil tale fieri cernimus. Itaque in elephantiaſi præter humoris vitium malignum etiam virus ineſt, quod tum humores tum partium ſubſtantiam polluit. Illa quippe non ſolius cutis (quod Galenum dixiſſe miror) ſed totius corporis eſt affectio. Qua- *1. De natural. facul.* les in linguæ radice verrucæ exuberarint, tales in omnia viſcera in omneſque partes intimas diſſeminari comperimus. Curandi difficultas morbi malignitatem atq; perniciem docet. Hanc idcirco tot ſeculis veram curationem non inueniſſe reor, quòd propria illi antidotus perquiſita non ſit, quam tamen & eſſe & inueniri poſſe non diffido. PH. De contagioſis morbis ſatis abundè: nunc recepto traditionis ordine de venenatis morbis tranſigendum. Non enim hoc loco de phthiſi, de lepra, de ſcabie, de pruritu, deque alijs huius claſſis ſermo habendus eſt, qui quamuis in contagioſis numerari ſoleant, manifeſti tamen ſunt, à manifeſta putredine orti, neque (quod ſuprà monebas) huc quoquam modo referendi.

De venenatis morbis. CAP. XV.

EVDOXVS.

ITANE prætereà exigitis vt de venenatis morbis ſermo habeatur? Si iam planè inter omnes cõuenit quamplurima eſſe venena, quorũ vis cæca & deliteſcens vario nos ſymptomatũ cruciatu ſatigat, nónne euidens eſſe debet, ab illis morbos in nobis excitari qui non manifeſtis qualitatibus, ſed totius ſubſtantiæ diſſidio vitæ noſtræ primordia demoliuntur? BR. Neque id ipſi demõſtrari volumus, ſed dilucidius explicari quot & quas illorũ differentias eſſe potes. EV. Quem venenatum morbũ definiuimus, is nec ducto inſpiratoq; aëre, nec externorũ contagione, ſed vna deliteſcentis intus veneni pernicie prouenit, ſuboffenditque. Hoc iã dixi cæteris hebetius, & in craſſiore denſioreque materia inhæreſcere, quæ nõ niſi interioris caloris eiuſque copioſi vi excitetur. Venena aliàs imprudentius intrò aſſumuntur, aliàs intus progignuntur. Quæ intrò ſumuntur, alia quidẽ in metallorũ, alia in ſtirpiũ, alia in animantiũ genere ſunt: In metallorũ genere, arrhenicũ, auripigmentũ, chryſocolla, calx, æs vſtũ, atramentũ ſutoriũ, ſulphur, adamas, lapis cæruleus & armenus: itemque hydrargyros, cinnabari, ceruſa, plumbũ, minium, gypſum. Hęc putant nõnulli ſola qualitatũ exuperantia, priora quidẽ cauſtica vel ſeptica, id eſt vrente vel putrefaciente vi, poſteriora verò aſtringente & præfocante nobis infenſa: proinde non ſimpliciter venena, ſed venenata medicamenta appellari. At quanquam manifeſtis omnia qualitatibus vehementer obſunt, totius tamen ſubſtantiæ diſſidio nonnihil etiã veneni reconditũ habent. In ſtirpium ordine ſunt aconitum, chamæleo, taxus, ephemerũ, thymælea, laureola, thapſia, rhododaphne, ranunculus, dracuntiũ, tithymali genera, & quæcunque immodicè purgandi vim obtinent, vt veratrũ, ſcammonium, cypariſſias, cyclaminus, colocynthis, & alia eius generis non pauca, omnia verè deleteria. Sunt & quæ qualitatũ duntaxat exuperantijs infenſa putantur, quod genus ſunt euphorbiũ, anacardus, itemque opium, mandragora, hyoſcyamus, cicuta, ſolanũ manicum, fungus: quæ tamen malignitatis expertia haudquaquã putamus. In animantiũ genere numerantur cantharides, lepus marinus, ſalamandra, bupreſtis, deuorata hirudo, pinorũ eruca, felis cerebrũ, ſanguis tauri, lac corruptũ, piſcium aut pecudũ fulgure vel peſtilentia interemptorum carnes, & quæcunque ſuprà diximus demorſu vel contactu enecare. Porrò ex his quæcunq; intro ſumpta ſint, multò præſentius & atrocius quàm contactu offendunt. Hæc igitur omnia non modò qualitatum exuperantijs, verumetiã totius ſubſtantiæ diſſidio exitialia eſſe & deleteria, morboſque inferre venenatos, tum ex inſequentibus ſymptomatis, tum ex alexiterijs quæ veteres ad curationẽ inuenerunt, facilè intelligi poteſt. Quæ porrò intus gignuntur venena, nõ vt ſuperiora primo ſuæ naturæ ortu, ſed longo ordinis progreſſu atque mutatione talia euaſerunt. Vt enim ex varia humorũ putredine, ſiue ea ex intemperie, ſiue alijs ex cauſis orta ſit, diuerſi generis febres excitantur: ita ſanè ex putredine longius progreſſa, vel alia cæciore ex cauſa venenũ in nobis prouenire gignique poteſt. Lib. 6. De locis affectis. Galenus ait veteres hanc quæſtionẽ diſputaſſe, euidentiſſimiſque rationibus collegiſſe, eoſdem affectus fieri & à lethalis veneni potione, & à corruptione quę è corpore ſcaturire poteſt. Hanc autẽ quã appęllat corruptionẽ, re ipſa venenũ eſſe mox canis exemplo demonſtrat: in quo tanta plerunq; fit humorũ corruptio, vt totus in rabiem agatur, quæ veneni ſoboles eſt. Atque tũ & canẽ ipſum & omnes illius humores venenatos haberi, argumento eſt quòd eius ſputũ humanũ corpus attingẽs rabiẽ exciter. His perſuaſum vobis eſſe debet, in nobis ſimiliter corruptionẽ quandã ſponte gigni poſſe, quæ nõ modò veneni vires æquet, ſed & ipſa tota venenũ ſit. Itaque ſyncope admodũ grauis & periculoſa plerunq; fit ex cõcreto ſanguinis grumo, maximè ſi vel in ventriculo, vel inteſtinis, deinde ſi in pectore vel veſica putreſcat: fitque ea cũ pulſu paruo reſpiratione difficili, extremorũ frigore, & ſudore frigido ſuborta interdũ febre. Rei autẽ ſic perſpectæ veteres conuenientia remedia non à manifeſtis, ſed ab occultis qualitatibus quaſi alexiteria quædã attulerunt. Non admodũ diſſimilia ſymptomata tradunt & à concreto putreſcenteque lacte gigni, quibus eadẽ propè ſuccurrũt. Extremũ pedem aliquãdo repentè ſphacelatũ vidimus, ſine cauſa externa, ſine tumore aut rubore, cõſpicuo. Oborto primùm dolore immaniſſimo, mox ſenſum in eo ac motũ perijſſe, partẽ totã liuore cõtabuiſſe, exulcerationẽ fœdã inſequutã, quæ acerrima cauſticaque medicamẽta ſine ſenſu admitteret. Nõ multò pòſt arteriã brachij dextri, deinde etiã ſiniſtri pulſare deſijſſe: ita ſenſim vniuerſo corpore obſeſſo, miſerũ extingui, ſine febre, ſine ſymptomatis admodũ grauibus. Tot tamque præſentiũ malorũ quis intemperiem aut ſimplicẽ aut cum humore, cauſam eſſe ſtatuat? Quis nõ potius venenatã qualitatem in partes omnes propagari putet, quæ extremã hanc perniciẽ inferat? In vteri porrò ſtrangulatu plerunque mulier ſine motu, ſine ſenſu quaſi extincta iacet cum pulſu obſcuro paruoq; eatenus vt interdum ne percipi quidẽ poſſit: cum animi defectione & difficili ſpiratione, quę non modò pectus opprimit, ſed & fauces quaſi manu prehenſas præcludit: hunc autem tam immanibus ſymptomatis comitatum tradit Galenus vel à ſuppreſſis menſibus vel à cohibito ſemine proficiſci, quod vitiatum maiorem quàm menſes vim & noxam corpori infert. At quum non ipſa corrupti ſeminis ſubſtantia, ſed vapor duntaxat in cordis cerebrique ſedem ſublatus iſtorum ſit author, quis non illum vaporem, multoque magis vitiatum ſemen, vnde is prodijt, cenſeat venenatæ qualitatis conditionem ac vim obtinere? Quænam obſecro manifeſta, ſiue ex primis, ſiue ex ſecundis ſit qualitatibus, (hæc tam ſæua poſſit inuehere? Hanc ſane cauſam quæ mole parua, maximas ſolo contactu alterationes inducit, rectè Galenus & ſcorpionis & phalangij ictibus 6. De locis affectis. comparat, quibus exiguo veneno per minimum foramen iniecto, totum corpus afficitur, breuique admodum tempore ſæuiſſima ſymptomata inualeſcunt. Poſſim opinor ipſa rerum ſimilitudine itidem de comitiali morbo ratiocinari. Quum enim à crure vel à digito manus

vapor

vapor quidam in cerebrum conſcendere deprebeoditor auræ frigidæ perſimilis, qui ipſum attingens ſenſus mentémque turbat & epilepſiam infert, quis oon facilè credat corroptionem quandam io affecta parte geoitam eſſe, eamque adeò validam vt phalangij ſcorpionis, aut aliarum pernicioſarum ferarum venenis queat comparari? Equidem id puto veriſſimum quod apud Galeoũ Pelops dicebat, poſſe præter naturam io corpore eſſenriam ſpoote generari quæ mole minima ſit, facultate autem quàm maxima: & quæ quum oeruoſam aliquam ſedem occupauerit, per cootinuatas partes vſque ad neruotum principium vim ſuam tranſmittat, ſiue id alteratione fiat, ſiue ſpirituali eſſentia veluti aura ad ipſum elata, ex eaque comitialem circuitum excitari. BR. Hæc facilè ſuadere poſſint epilepſiam quæ vniuſcuiuſuis partis conſenſu fit, à venenata malignitate promoueri, de qua productus Galeni locus traditus eſt. Cæterùm quæ primario cerebri affectu contrahitur, aliam fortaſſè cauſam haber, quam is mihi videtur paulò antè ſic expoſuiſſe: Conſtat epilepſiam in cerebro conſiſtere, impedieote humote animalem ſpiritum qui in ventriculis eius cõtinetur, quo minus poſſit exire. Hunc deinde homorem ait craſſum & viſcidum eſſe, alìàs pituitoſum, aliàs melancholicum. Et quooiam velox eſt epilepſiæ diſcuſſio, eum ipſum bumorẽ obſtruere meatum ſpiritus qui in cerebri veotriculis eſt, cerebrúmque ipſum concutere, quò excotiat id quod ooxium eſt. A craſſo ſemper humore (inquit) hanc affectionem induci argumẽto eſt quòd & ſubitò fit & ſoluitur confeſtim: Nam ſubitariam meatuum obſtructionem à craſſo viſcoſoque humore fieri conſtat. Hac etiam varietate epilepſiã ab apoplexia diſiuogit, quòd in hac frigidus craſſus & viſcoſus humor omoes priocipes cerebri ventriculos affatim impleat obturétque, in epilepſia verò aut non omoes, aut non affatim & vſquequaque. EV. Id ſi illarum ſolùm diſcrimen eſt, oeceſſe ſit omoem apoplexiam quædam antecedat epilepſia: non enim poſſunt omnes veutriculi repentè & affatim impleri, quin prius modicè & leuiter obturentor. At contrà fieri deprehendimus, apoplexiã primò & derepentè inoadere, quam nulla præuenerit epilepſia. Quinetiam ſi in epilepſia craſſus & viſcoſus bumor cerebri ventriculos meatúſque ſemper obſtruit, eo per acceſſionem, dum neruorũ principium (vt inquit Galeous) ſeipſum quatit, diſcuſſo, noo aliis præterea acceſſionibus fatigabitur. Atqui multæ nihilominus recurrunt. Aut ſi ſemper alius & alius bumor per acceſſiones influat, qui fieri poterit vt quum aliquis in dies quater aut ſexies primario affectu corruit, quales oon paucos videre licet, tam multus támque craſſus bumor ſuccreſcat? Quænam ea ſcaturigo vnde toto vitæ curriculo dimanet, & io meatus incurrat? BR. His rationibus ipſe etiam ſæpe ac multùm de epilepſiæ, quemadmodum ſanè & de apoplexiæ cauſis dubitani. Quum enim aliquando vidiſſem virum viribus iotegrum, ſiniſtri oculi ictu vehementiore, repentè attooitum corruiſſe, móxque ſenſu ac motu priuari, cum ſpiritu difficili ac ſtertore, & cum aliis ſortis apoplexiæ indiciis, eúmque nec venæ ſectione nec alia potuiſſe ratiooe ſeruari, quin boris duodecim ioteriret, mortis cauſam inueſtigatiooe dignam putaui. Diſciſſo apertóque capite oeque oſſis, neque meningum, neque ſubſtantiæ cerebri quicquã confractum diuulſúmve, ſed duntaxat interiores oculi venas cõtuſionis vi diruptas animaduertimus, è quibus ſanguis cochlearium doorum menſura, io cerebri baſim procubuerat, qoi concretus arterias eas obſtriogebat, quæ retiformem contextum cooficiunt, & quæ illinc in cerebri ventriculos propagatæ, chotoidem alterum conſtituunt. Cerebri autem ventriculi proſus illæſi inanéſque cernebantur. Hinc edoctus, alterum qui citra cauſam exteroam apoplexia extioctus eſſet, diſſecare viſum eſt, io quo humor craſſus & viſcoſus ſimiliter ad contextum retiſormem inuentus eſt, cerebri ventriculis nec oppletis nec obſtructis. Hinc ego ratiocinatus, conſentaneum putaui, iis arteriis vel obſtroctis vel compreſſis apoplexiam gigni, quòd tum cerebrum nihil ſpiritus è corde per ſubiectas arterias recipiat, ſitque neceſſe illius motu tu ſenſumque perire. Quidam hæc opinor animaduertens, rectè dixit fieri apoplexiam ioterceptis viis quæ ſunt cerebro cordique communes. At ne videar penſi parum meminiſſe, ad epilepſiam reuerſus ediſſere cauſam eius quæ ipſomet affecto cerebro fit. EV. Noo alia profectò videtur, quàm eius quæ per conſenſum. Vt enim aliquando obſeruauimus è ſummo capitis vertice, in quo ſub pericranio vitiatus venenatúſqne bumor coërcebatur, vaporem maoifeſto ſenſu intrò ſubire, qui epilepſiam concitaret, háocque poſteà cauſtico perſanatam medicamento, ita proculdobio exiſtimari debet intus, vel circum meoinges, vel circum cerebri ſubſtantiam vitium cõtineri veneni æmulum, cuius ex interuallis impetu facto, epilepſia ſuſcitetur. Aperto epileptici pbiloſophi qui deceſſerat capite, qui vebementiſſimo eóque ferè perpetuo dolore, vix digitum lato circa ſinciput torquebatur, deprebendimus craſſiorẽ meniogem ea ſede, caluæ oſſi adhæreſcere, pauculo bumore putri interiecto. In altero cerebri ſubſtantia humorem fœtidiſſimum, eúmque exiguũ contineri: vtriuſque tamen ventriculos & meatus omnis humoris, omníſque obſtructionis expertes. Multos ipſe (ſcio) vidiſti inde epilepticos euaſiſſe, quòd in curanda lue venerea, dum vnguentis ex hydrargyro illinerentur, nonnihil in aurem & in cerebrum penetraſſet. Hiſne quæ to dicas cerebri ventriculos bumore multo impleri & obſtrui? BR. Minimè quidem, ſed ipſum corrupti hydrargyri pernicie laceſſiri. EV. Talem igitur & in omni alia epilepſia cauſam exiſtimato: atque ſi quid aliquando putridi bumoris ineſſe deprehenditur, non ex ea ipſa potredine, ſed ex venenata quã coocepit qualitate, boc mali ſuſcitari. Itaque quocunque corporis io loco is fuerit, venenatus illioc vapor in cerebrũ ſublatus idipſum meningéſque totius ſubſtãtię ioimicitia acriter ferit. Effertur autem ex interuallis haud ſecus atq; in febribus intermittentibus, & in rabie, & in aliis pleriſque morbis quorum eſt ſtata recurſio. Cerebrũ proprij veneni offenſione interdũ ab omni mẽtis ſenſuúmque functiooe prorſus vacat, vel

Lib. 6. De locis affectis.

3. De locis affect. cap. 5.

& cor in ſyncope interdum ſeipſum vniuerſumque corpus quatiens adnititur offenſionem excutere, non aliter quàm cor palpitans. PH. Ego complorium authorum lectione mihi perſuaſerã, id duntaxat venenum appellari, quod tota ſubſtantia cordi vitæ principio aduerſaretur. EV. Periculoſa iſthæc perſuaſio. Vt cantharis ſolam veſicam, lepus marinus ſolos pulmones exulcerat: ita parti vnicuique quippiam totius ſubſtantiæ diſſidio contrauenit, quod illius venenũ & deleteriũ eſt. Maximè hoc nomine digna ſunt quæcunque iecur, cor & cerebrum principes corporis partes

Cap. 18. totius ſubſtantiæ diuortio oppugnãt demoliuntúrque. Cerebri venenũ quoddam haberi Galenus quinto de ſimplicibus medicamentis hac expreſſit ſententia: At ſunt quæ tota eſſentia nobis contraria ſunt, proinde ſi vel minimũ eorum aſſumptũ fuerit, omnino lędat neceſſe eſt, ceu dryopteris & pityocampe, & tapſia, & ſolanum manicum, & hydrargyros, & ſungorũ nonnulli, prętereà ſaliua & fel venenatorum animalium. Nam talia omnia genere ſunt deleteria, nõ quantitate. Siquidẽ hæc ſi largius bibantur, quædam dementant, quædam mortem inferunt, verùm conuenienti quadam menſura aliis admiſta adiuuant. Porrò quæcunque inter ea mentẽ lædunt, cõtinuò etiã pleraque caput degrauant, vaporum prauorum congerie ipſum implentia. Sed & quędam os ventriculi tentant atque affligunt, vt & inde caput per conſenſum lædatur. Cõmuniter verò vniuerſa duobus modis cerebrum affligunt lædúntque: aut quum tota ſubſtantia ſunt contraria, aut quum vna duabúſve qualitatibus temperaturam immutant. Quæ hîc Galenus tota ſubſtantia cerebro contraria ſtatuit, illius certè venena ſunt. Quot igitur partiũ maximéque principum, tot & venenorum genera, à quibus & venenatorũ morborũ differẽtiæ fluxerunt: quas ſingillatim recenſere, propriis notis quaſi depingere, cõuenientibúſque remediis & alexiteriis profligare, maioris eſt operis. BR. Hæc quando non licet, deinceps æſtimemus quem vſum ad medendi artẽ habere poſſint quæcunque matutina concertatione de Deo, de ſpiritibus & iis quæ trans naturam ſunt, tam accuratè diſſerebantur à vobis.

Et morbos, & remedia quædam trans naturam eſſe. CAPVT XVI.

EVDOXVS.

SVPRA mundum aſpectabilem, alium ſenſibus nullis obuium, Deo ſpiritibúſque confertum cogitatione complectimur, mortalis huius ſummum cuſtodem & gubernatorem, à quo etiã multa homini aliàs ſalutaria aliàs noxia & peſtifera impendent. Deus itaque maximus, omnia in poteſtate habet quæ condidit, & quocunque vult ea deducit. Illius imperio cœlorum motus cohibiti ſunt, & ſol tanquam fixus conſtitit dimicaturo Ioſue, ſol plenilunio eclipſi adumbrans patiente Chriſto: ignis de cœlo deductus ab Elia: Aër plerunque, ſed maximè Dauidis peſtilẽtia grauiſſimè contaminatus: Aquarum exuperantia & cataclyſmo olim terræ facies obruta: terræ ſterilitas frugúmque inopia & fames Ioſephi ætate. Sic quippe in cœlos & elemẽta ſumma viget Dei poteſtas. At in nos multo plerunque maior. In ſacris Ezechias graui morbo percuſſus eſt, Iob vlcere peſſimo à ſatana Dei iuſſu fœdatus: Centum octoginta quinque Aſſyriorum millia ab angelo interempta: & omne primogenitũ Ægypti ſub Pharaone occubuit. Plenæ ſunt ſacrę literę calamitatibus, quas Deus ſumma iuſtitia mortalibus inflixit, & beneficiis quæ placatus contulit. Quicunque autẽ diuinitùs morbi delabuntur, naturalũ quodammodo ſimiles appareant, at quia cauſam habent medendi arte haudquaquam obſequentem, iure trans naturã appellandi vidẽtur. Vt hos cacodæmon humani generis hoſtis ferus & immanis, ferè ſolet Dei permiſſu infligere, ita homines malefici miris dæmonum artibus vim multis noxamque inferunt: alij neſcio quos inuocant adiurantque verbis, exorciſmis, imprecationibus, incantationibus & carminibus: alij collo ſubnectũt alitérve geſtant ſcripta quædam, characteres, annulos, imagines aliaque nefanda: alij cantibus vtuntur, ſonis vel numeris: interdum potionibus, ſuffitibus & odoribus, interdum faſcinatione & præſtigiis. Sunt qui abſentis imaginem cera effingãt, & quauis illius parte cõpuncta, verborum atque ſiderum vi, in ſimilem abſentis ſedem morbum inferre iactitent, aliaque non pauca de infligendis morbis præcepta. Anum ſolo oculorum intuitu & radio naturaliter pueros aut infantes faſcinare non facilè credam, quanquam in Bucolicis ſcribit Vergilius, Neſcios quis teneros oculus mihi faſcinat agnos. Sunt qui perſuadere contendant in anu menſtruam purgationem ſuppreſſam, in corpus omne redundare, tempore venenatam reddi, ſpiritus inficere, eóſque potiſſimùm qui ab oculis foras exiliunt: hos aërẽ contaminare, pueros & tenellos infantes faſcino lædere. Quæ rationes parui ponderis ſunt. Menſtrua quippe purgatio quũ anibus ex ætate & naturæ præſcripto deficiat, neque ipſis neque aliis eſt incommodatura. Quinetiam tum prægnan[illegible], tum quibus ex morbo ſuppreſſi ſunt menſes, multò vehementius pueros faſcinarent: add[illegible] non oculis modò verumetiam halitu & expiratione efficacior vis eſſet. Si qui fortè ſunt in [illegible]bal lis & Illyriis aliíſque regionibus, qui authore Plinio viſu effaſcinent, interimántque quos diutius intueantur, iratis præcipuè oculis, & hoc malum facilius ſentiant puberes: horum cauſam priuatim reddit, naturam in quorundam toto corpore, vt aliorum oculis venena genuiſſe, ne quid vſquam mali eſſet, quod in homine non eſſet. Hæc verò rara, & quaſi miracul[illegible]s quibuſdam irrogata. Ad ſupra commemoratas artes redeo, quibus compertum habemus magos, ſagas, ſortilegas incantamentis nonnullos ita vinxiſſe, vt cum ſola vxore non concumberent alios concubitus impotentes quaſi exectos reddidiſſe, alios in corporis extenuationem viriúmque imbecillitatẽ cum languore ſummo traxiſſe, quos ſolæ quæ inflixerant præ[illegible]pibus & muneribus reſtituere poſſent. Neque ſolùm morbos, verumetiam dæmonas ſcelerati homines in corpora immittunt.

immittunt. Hi quidem viſuntur furoris quadam ſpecie diſtorti, hoc vno tamen à ſimplici furore diſtant, quòd ſummè ardua obloquantur, præterita & occulta renuntient, aſſidentiúmque arcana referent, eóſque malis conuiciis imperant, & diuinorum verborum poteſtate terreantur, contremiſcant aut ſuccenſeant. Quidam non ita pridem quum per æſtus nocte vehementer ſitiret, è ſomno ſurgens potu non inuento obuium malum fortè prehendit, id mandens fauces ſibi quaſi manu præcludi ſtrangularíque ſenſit, ſimulque à ſubeunte dæmone iam obſeſſus, viſus eſt in tenebris videre ſe à prægrandi nigerrimóque cane vorari, quæ poſteà reſtitutus integra mente nobis ordine recenſuit. Hunc non pauci ex pulſu, ex calore & ſcabricie linguæ febricitare, ex vigiliis & mentis perturbatione ſimpliciter delirare indicabât. Iuuenis alius familia equeſtri paucis antè annis corporis concuſſione & quaſi cõnulſione ex temporum interuallis laborauit, qua nunc ſolùm ſiniſtrum brachium, nunc dextrum, interdum etiam digitum vnicum, aliàs crus alterum, aliàs vtrunque, aliàs corporis trũcum tanta celeritate exagitaret, vix vt à miniſtris quatuor decumbens cohiberetur. Caput autem inconcuſſum iacebat, lingua & locutio libera, mens ſana, omnéſque ſenſus integri vel in conuulſionis ferocia. Decies minimùm quotidie corripiebatur: in interuallis ſanus, ſed labore confractus. Vera epilepſia iudicari poterat ſi mentis ſenſuumque læſio acceſſiſſet. Peritiſſimi quique adhibiti medici cõuulſionem epilepſiæ finitimam à maligno venenatóque vapore ſpinæ dorſi impacto cenſuerunt: è quo vapor in eos neruos emanaret, qui à ſpina in artus quoquouerſum, non autem in cerebrum diſſeminantur. BR. Sana ea quidem me iudice ſententia. EV. Hæc credita cauſa vt ſummoueretur, clyſteres imperantur frequentes, purgationes generis omnis & validæ, cucurbitulæ infiguntur neruorum initiis, fotus, vnctiones, emplaſtra, primùm quæ diſcuterent, dein quæ roborarent venenatámque malignitatem obtererent. His parùm proficientibus ſudores proliciuntur balneis, æſtuariis, & guaiacinæ hebeni decocto, quæ nihilo magis profuerunt. BR. Quid eſt quæſo cur tam accommodatis remediis id malum nõ ceſſit? EV. Quoniam omnes longè aberamus à cognitione veri. Nam mẽſe tertio primùm deprehenſus dæmon quidam totius mali author, voce inſuetíſque verbis ac ſententiis tum Latinis, tũ Græcis (quanquam ignarus linguæ Græcæ laborans eſſet) ſe prodens. Is multa aſſidentium maximéque medicorum ſecreta detegebat, ridens quòd eos magno periculo circũuenisſet, quódque irritis pharmacis corpus hoc penè iugulaſſent. Quoties laborantem pater inuiſebat, is procul à conſpectu inclamabat, Appellẽtem hunc arcere & ab ingreſſione propulſare, aut torquem è ceruice detrahite: ex hoc enim, (vt Gallorum torquatis equitibus in more eſt) diui Michaelis imago propendebat. Si ſacra diuináque verba corã legebantur, ferociùs ſubſultabat & inhorreſcebat. Quum intermiſſio erat ferociæ, laborans in quiete omnium meminerat, quæ inuitum ſe protuliſſe fatebatur & dolebat. Cerimoniis & execrationibus compulſus demon negabat ſe crimine damnatum, & ſpiritum ſe nuncupabat. Interrogatus quis eſſet, aut quomodo & qua hæc poteſtate moliretur, dixit multa intus eſſe domicilia in quæ ſe recondat, & in quiete ad alios commigrare: ſe in hoc corpus iniectũ à quodã, cuius nomen non efferret, à pedibus ingreſſum in Regiam, & à pedibus egreſſurum quum præſtitutus dies aduẽtarit. De aliis non paucis diſſerebatur, quę etiã ex aliis dæmonum laqueis irretitis interdum audiri ſolent. Neque hæc vt noua profero, ſed vt cõſtet dæmones aliàs intro ſubeuntes in corpus, idipſum variis & inauditis interdum modis laceſſere: aliàs non intro ſubire, ſed vel vtiles corporis humores exagitare, vel noxios in principes partes traducere, vel hiſce venas alióſque ductus obſtruere, vel inſtrumentorum ſtructuram permutare, quibus ex cauſis innumeri morbi fiunt. Horum dęmones authores ſunt, ſcelerati perditíque homines miniſtri: omníſque eorum trans naturam eſt ratio. BR. Illorúmne & remedia quædam trans naturam ſtatues? EV. Neceſſe eſt omnino. At remediorum quæ trans naturam, alia verè diuina, alia magica ſunt. Quàm multos legimus Deum per prophetas vel è morte ſuſcitaſſe, vel à lepra & elephantiaſi expurgaſſe, vel ab extremo mortis reuocaſſe periculo? Multò plures cæcos, claudos, mutos, paralyticos, leproſos, febricitantes, omniſque generis morbo & languore confectos Chriſtus olim integrè reſtituit: à quo dein Apoſtoli, nec pauci viri religionis ſanctitate conſpicui, vim poteſtatémque ſunt adepti. Quos nũc vobis quaſi exemplo referebam, vidi execrationibus, precibus, verbis ſacroſanctis, votis & ieiuniis expediri: qui etiamnum ſaluberrimè & integerrima mente degunt. Hæc porrò diuina remedia improbi nefariíque viri magicis artibus æmulantur, accita dæmonum ope: vt Moſis miracula Pharaonis magi, & ſummam Apoſtolorum admirationem Simon magus. Plinius commemorat ætate ſua principem Neronem vanas falſiſſimáſque, comperiiſſe magicas artes. Quippe (inquit) non citharæ tragicique cantus libido illi maior fuit fortuna rerum humanarũ ſumma geſtiente in profundis animi vitiis, primúmque imperare Diis concupiuit, nec quicquam generoſius voluit: nemo vnquam vlli artium validius fauit: ad hæc nõ opes illi defuere, non vires: non diſcendi ingenium aliaque non patiente mundo, immenſum & indubitatum exemplum eſt falſæ artis quam dereliquit Nero. Magus ad eum Tyridates venerat, magos ſecum adduxerat, magicis cœnis eum inuitauerat, non tamẽ quum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit. Proinde ita perſuaſum fuit, inteſtabilem, irritam, inanem eſſe, habentem tamen quaſdam veritatis vmbras, ſed in iis veneficas artes pollere, non magicas. Nero in exquirendis magicis artibus paulò curioſior, quòd nullum ſignum argumentúmve perſpexiſſet, eas ſuſtulit. Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum ei non dabitur, niſi ſignum Ionæ, prophetæ. Illas tamen & eſſe & fuiſſe, quæ in ſacris extant de Pythoniſſa, de muliere ventriloqua, de Nabuchodonoſor Rege, de Magis Pharaonis, aliaque non pauca perhibent. Et quæ ab Ethni-

cis authoribus, de Demarcho, quem narrat Plinius deguſtatis extis pueri immolati in ſacrificio, in lupum ſe conuertiſſe: & de Circe, quæ poculo ſocios Vlyſſis in illo errore diuturno mutauit in feras, vt eſt apud Vergilium:

Quos hominum ex facie Dea ſæua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus & terga ferarum.

Et quæ de meſſibus aliò traductis ſcribit:

Has herbas atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipſa dedit Mœris: naſcuntur plurima Ponto.
His ego ſæpe lupum fieri & ſe condere ſyluis
Mœrim, ſæpe animas imis exire ſepulchris,
Atque ſatas aliò vidi traducere meſſes.

Et in Damone,

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam,
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſſis. Et:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis

Ouidius libro ſine titulo:

Carmine læſa Ceres ſterilem vaneſcit in herbam,
Deficiunt læſi carmine fontis aquæ.
Ilicibus glandes cantataq́, vitibus vua
Decidit, & nullo poma mouente fluunt.

Hæc niſi multorum fide comprobata conteſtataque forent, non tam multas leges Iuriſconſultorum prudentia in magos tuliſſet: nec iis qui meſſes excantaſſent, in lege duodecim tabularum pœna eſſet conſtituta. Vt autem magicis artibus dæmon non res ipſas, quippe quas generare nõ poſſit, ſed ſolas rerum ſpecies & ſpectra quædam exhibet, quibus hominum mentes quaſi præſtigiis illudat, & oculorum aciem præſtringat: ita & in his quæ ad medendi vſum quouis modo accommodantur, nec certa, nec tuta, ſed fallax, captioſa & periculoſa eſt ſanatio. Vidi ſcripta chartula collo ſubnexa vniuerſi corporis icterum vna nocte detergeri: vidi & febres verbis, cerimoniis quadamtenus profligari, ſed quæ mox ſimiliter, aut multo deterius recurrerent. Poteſt quidẽ dæmon quoſdam integrè perſanare, at tantum beneficium in hominem, quem perpetua conſectatur inuidia, conferre haudquaquam velit. Fictam duntaxat ſimulatámque ſanationem exhibet, cuius admiratione peruerſas hominum mentes irretiat, ſibíque infidelitate ſubiuget, hoc vnum cumprimis adnitens, vt ab his quos ſeduxerit diuino cultu & honore dignetur. Hæc tum diuina tum magica remedia ſunt trans naturam. Exiſtunt autem & quædam inania veréque anilia, quæ quoniam hominum imbecillitatem nimia ſuperſtitione iamdiu occupant, ſuperſtitioſa dicimus. Ea ſunt de quibus dicere nemo poſſit, cur & vnde creditas vires habent. Neque enim à temperamento, neque ab aliis manifeſtis qualitatibus neque à tota ſubſtantia, neque à diuina vel magica poteſtate. Eiuſmodi ſunt ſcripta, ſigna, characteres, anuli, qui nec Dei nec ſpirituum opem implorant. Si nulla ſuperior cauſa acceſſerit, quid ſola figura, vel character virium poſſit ad profligandos morbos obtinere? Omnis quippe effectio ex contrariis eſt, quæ in eodem poſita genere, partim ſimilia, partim diſſimilia ſunt. Vt nec calor in ſaporẽ, nec ſapor in odorem vel ſonum, nec ſonus in figuram: ita ſanè nec verba, nec figuræ, nec characteres in morbos quicquam efficiant. Nõ ſolùm autem in iis quæ trans naturam, verumetiam in naturalibus pleriſque remediis ſuperſtitiones incidunt: vt dum herbis, ſtirpibus, lapidibus aut metallis vires attribuuntur, quæ nec ad manifeſtas qualitates, nec ad totam illarum ſubſtantiam accedunt. BR. Iuuaret exemplis iſthæc pateſacere. EV. Superſtitioſum dico morbum comitialem his prolatis geſtatiſque carminibus finiri:

Gaſpar fert myrrham, thus Melchior, Baltaſar aurum,
Hæc tria qui ſecum portabit nomina Regum,
Soluitur a morbo Chriſti pietate caduco.

Dentium dolorem miteſcere, ſi quis, dum ſacrum fit, dentes contingat, hæc verba efferens: Os nõ comminuetis ex eo. Strumas, aut laxiorem columellã ſaneſcere iis precibus, quas nobis Aetius ſcriptis reliquit. Vomitiones conquieſcere cerimoniis & verbis quibuſdam, quæ medicaturi vel abſentes pronunciant, ſatis fore rati ſi modò laborantis nomen cognitum habeant. Theophraſtus author eſt iſchiadicos carmine ſanari. Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliari. Dixit Homerus profluuium ſanguinis vulnerato femine Vlyſſem inbibuiſſe carmine. Vidi quendam qui è quacunque corporis parte profluentẽ ſanguinem cohiberet, partis contactu verba quædam obmurmurans. Sunt qui hæc commemorent, De latere eius exiuit ſanguis & aqua. Ad febres ſanandas quàm multæ circunferuntur preces? Eſt qui laborãtis prehenſa manu dicat, Æquè facilis tibi febris hæc ſit, atque Mariæ virgini Chriſti partus. Alius ante paroxyſmum manus cum ægro

Plin. 21. 10. to lauat recitans ſecretò pſalmũ illum ſolennem, Exaltabo te Deus meus rex. Si quis aſino in aurẽ dixerit percuſſum ſe à ſcorpione, tranſire malũ protinus tradunt. Vt verba, ita & ſcripta in ſuper-

Plin. 28 3 ſtitioſis multa numerantur. Ad arcendã lippitudinẽ charta in qua duæ Græcæ litteræ P. A. inſcriptæ ſint, circumligata lino ſubnectatur collo. Ad dentium dolorẽ ridiculum hoc ſcriptum appen-

Lib 28, cap. 1 ſum: Strigiles falcéſque dentatę, dentium dolorem perſanate. In his etiam quæ foris admouẽtur, non leuis plerũque ſuperſtitio eſt. Eiuſmodi illud eſt Apolonij apud Plinium: Vt interempti dente gingiuas in dolore ſcarificari. In calua interfecti ignéque cremati, aquam è fonte noctu propi-

nare

nare comitialibus morbis. Ex calua ſuſpendio interempti, catapotia fieri contra canis rabidi morſus. Nam ſi dens aut calua bas vires non à temperamẽto, ſed (vt credi par eſt) à proprietate totius ſubſtantiæ & à tota ſpecie nanciſcitur, vniuſcuiuſque bominis vel dens, vel calua eadem facultate viget; neque quòd vi ſit interemptus, eam proprietatem facit. Eadem ſuperſtitione ſunt difficiles partus ſtatim ſolui, cùm quis tectum in quo ſit grauida tranſmiſerit lapide vel miſſili quodã, Lib. 28. ca. 4 ex bis quæ tria animalia ſingulis ictibus interfecerint, bominem, aprum, vrſam. Et probabilius id efficere baſtam militarem euulſam à corpore bominis, ſi terram non attigerit. Comitialem morbum ſanari cibo è carne feræ occiſæ eodem ferro, quo homo interfectus ſit. Immatura morte raptorum manu, ſtrumas, parotidas, guttura, tactu ſanari. E tribus puteis pari menſura permiſtas aquas, prolibare nouo fictili, reliquum dare in tertianis acceſſu febriũ bibendum. In quartanis fragmentum claui à cruce, inuolotũ lana collo ſubnectere. A quartana febre eũ liberari qui vinũ biberit, in quod immerſus fuerit gladius, quo ſit caput abſciſſum: & eum cnius vnguium reſegmina anguillæ viuæ collo ſubnectantur in linteolo, illa mox in aquã dimiſſa. Lienis dolorẽ ſedari, ſi pecudis lien illi ſupertẽdatur, dicátque medicus lieni; ſe medicinam facere. A tuſſi vnumquemque liberari, qui in os rubetę ranæ inſpuerit, ea mox viua dimiſſa. Laqueum ſuſpendioſi circundatum temporibus, capitis dolorem ſedare. Faſcia mulieris alligato capite dolores imminui. Hoc verbũ Abracadabra, chartæ ea figura inſcriptũ quam Serenus tradit, ex collo appenſum, à febribus maximéque ab hemitritæo liberare. Quid etiam veri id babere poteſt, quod multi affirmãt, lathyris quæ tithymali ſpecies eſt, folium ſurſum euulſum ſi ſumatnr vomitionẽ mouere, deorſum ruptũ deiectionẽ? Eſt qui profitetur icterum omnem ſanari, ſi laborantis vrina manè in ollam emicta igni ſenſim efferueſcat, dum tota in vapore exhaletur, diebus nouem continuis. Alius ad febrem omnis generis intermittentẽ, virgas dnas parallelas verborũ vi mediis partibus cũmittit, ipſoque contactu vincit crucis effigie, quam collo ſubnectit: ſic quidem multos leuat, ſed qui ferè grauius recidant. Innumeris tum Plinius tum alij complures ſcatent magorum commentis, quibus vulgus in ſui admirationem trahant. Quin & in herbis non pauca videas ſuperſtitioſa figmenta, qualia Galenus ab Andrea & Pamphilo conſcripta cõmemorat, incantationes, transformationes & 6. De ſimpl. decanorũ dæmoniorúmque berbas ſacras. BR. Valde nobis arridet cordique eſt tua hæc luculenta & morborum & remediorum quæ trans naturam ſunt notatio: in qua dum à naturali contemplatione confoſa quæque ſeiungis, reddiſque ſingula ſeorſum pura, nos certè vindicas à tetris tenebris & à denſa caligine. Nunc autem in naturæ limites regreſſi, ea potiſſimùm ſcrutemur: quæ poſſint occultis morbis opitulari, eaque vel à cœlo, vel ab elemẽtis, vel ab animantibus, vel à ſtirpibus, vel à metallis & lapidibus: extra bæc nihil nos poteſt naturaliter vel iuuare, vel lædere.

Occultas quaſdam eſſe formæ ſeu totius ſubſtantiæ proprietates, & quot ſint illarum differentiæ CAPVT XVII.

EVDOXVS.

QVONIAM dies hic vobis totus eſt conſecratus, quæ de occultis medicamentorum viribus dici optatis, paucis complectar. Primùm autẽ occultas illas tacitáſque vires rebus ineſſe, eáſque naturæ limitibus contineri, ex ſuperioribus demonſtrationem habet. Nam ſi occulti morbi vſquam proueniunt, neceſſe eſt & cõtraria illis occultáqne remedia exiſtere. Nibil in bac rerum vniuerſitate ſubſiſtit, cui non & ſimile, & contrarium quiddam natura protulerit, etiam ſi noſtra diligentia nequit inueniri. Vt igitur morbis ex intemperie, contrarias ex intemperie vires: morbis ex materia contrarias materiæ facultates: & inſtrumentariis ſecundas medicamentorum vires ex permiſtis materię temperamentíque viribus ortas opponimus: Ita ſanè occultis totius ſubſtantiæ morbis, neceſſe eſt natura cõtrarias vires cõpararit, quę & ipſæ occultæ ſint, & totius ſubſtantiæ diſſidio illis aduerſæ. Etenim tam immanes morbi nũquid propriis deſtituti remediis iacebunt? Siccine naturæ res tantoperè ad vitam neceſſariæ defecerint? Itaque in earum & facultatum & qualitatum genere, quæ à tota ſubſtantia fluxerunt, ordines multi ceu gradus collocandi, quorum extremi ſint contrarij: ex bis aliæ nobis infeſtæ & prorſus inimicæ, aliæ contrà tota ſubſtantia familiares & amicæ, & quaſi noſtræ naturæ conſeruatrices. Hæ ſunt quas medicamentorũ occultas proprietates vſus apellat. Poſſum opinor & aliter barſi neceſſitatẽ perſuadere. Quæcunque animantium, ſtirpium, lapidum, metallorúmque corpora gignuntur, quando ex primis quatuor rerum initiis materiam ſumunt, ſimul ex permiſtis illorum qualitatibus temperamentũ ſortiuntur, ex iiſque vires babent, quas nos primas ſimplicium medicamentorum facultates appellamus. At quando non modò qualitates, ſed etiam elementorũ ſubſtantiæ in genitis rebus confuſæ etiamnũ manent ac perſiſtunt, neceſſum eſt hinc etiam vires quaſdam ſeruari, quas in materia ſitas eſſe diximus. Eiuſmodi ſunt grauitas, leuitas, mollitudo, durities & reliquæ à materia qualitates, quas de more ſecundas appellant, non quòd aliis poſteriorẽ ortum acceperint, ſed quòd minus validæ ſint minúſq; effectrices. Præter has verò tertiæ ſunt à totius forma profectæ. Si enim ſimplices qualitates viribus præditæ ſunt, neceſſe eſt rerũ formas atque ſubſtãtias multò pręſtantioribus excellere. Hæ ſunt quarum genus vniuerſum Galenus à tota ſubſtantia prodire commemorat, parcè admodũ, timidè & obſcurè quid boc rei eſſet interpretatus. PH. Tibi verò quid eſſe videtur tota rei ſubſtantia? EVD. Si ea neque temperamentum eſt ex primis qualitatibus, neque

materia elementorum, quid aliud eſſe dicas quàm totius geniti formam? Hanc nónne aliàs ſummam rei perfectionem, aliàs ſubſtantiam, aliàs & eſſentiam nullo nominum delectu appellat? PH. At nuſquam Galenus tertiam hanc facultatem ad formam rei, multis autem locis ad prima rerum omnium elementa refert. BR. Ita quidem facit, quoties omnia quæcunque fiunt, probabili ratione illuſtrare, & quaſi ſub obtutum ponere contendit, ne quid ignorare videatur. At ſi verecundè veritatem quærimus, neque ad elementorum qualitates, neque ad illorum materiam, tota rei ſubſtantia accedit, ſed proprias à ſe vna vires eſt ſortita. Ita quidem Galenus quoties ſpretis argutiarum aculeis, rem omnem verè nudéque explicat, totam ſubſtantiam planè diuerſam facit ab elementorum facultatibus: maximè quo loco de medicamentis totius ſubſtantiæ ſimilitudine attrahentibus, hunc in modum diſſerit, Eſt autem & aliud attrahentium medicamentorum genus, qualitatis familiaritate trahens, quod nihil aliud eſt niſi ſimilitudine totius ſubſtantiæ, ſicuti accommodatum ſibi alimentum trahunt quę nutriuntur omnia. In his purgantia omnia, & quędam alexiteria. Hæc deinde vim non ab elementis accepiſſe ita demum confirmat: Calida autem eſſe oportet hæc omnia, nam de his inter quæ eſt ſubſtantiarum ſimilitudo, id potentius trahit quod eſt calidius, quippe quod ſimilitudini calorem addidit auxiliarium. Quum enim duabus de cauſis id trahat, ſuperabit profectò id quod vnicam habet cur trahat cauſam. Hæc Galenus. Quibus planè vel nolens fatetur quod eſt veriſſimum, totius ſubſtantiæ ſimilitudinẽ diuerſum quippiam ab elementorum qualitatibus, eámque attractionis præcipuam cauſam eſſe, ſolum autem iuuari elemẽti calore. Si duæ cauſæ hæ ſunt, ſubſtantiæ ſimilitudo atque calor, nónne diuerſę ſunt & diuerſam originem ſortitæ? Non poteſt igitur Galenus non in eas incidere occultas rerum proprietates, quæcunque ſint illarum cauſæ. Quarundam facultatum probabilem cauſam deprompſit, idque facilè, aliarum certè difficilius, aliarum nullam prorſus eſt aſſequutus. Quò quoties fortè incidit, cogitur vel inuitus ad occultas rerum proprietates confugere, & illinc quaſi auxiliũ implorare. Libro ſecundo de naturalibus facultatibus, de vi attrahente contra Eraſiſtratum diſſerens, rurſum in eandem ſententiam tertio de ſimplici medicina inquit: Oſtenſum ſiquidem eſt à nobis in commentariis de naturalibus facultatibus quod qualitatum quę in ſubſtantiis ſunt proprietatibus attractiones complentur. Quinetiam libro de reſpirationis vſu Eraſiſtratum ridet & criminatur, quòd curioſius multarum rerum cauſas conquirat ac inueſtiget. Ita enim ſuſcepta cũ Eraſiſtratiis diſputatione ſermonem inſtituit: At ſi Eraſiſtrati (inquiunt) rationem reprehendis, aliam dicito. Dicam equidem, ſed ſi vos primùm dixeritis quid in cauſa ſit, cur piſcatores cõtactu torpedinis obſtupeſcant: quod ſi non poſſitis, hoc ſaltem nobis concedetis, vt illam animanti vim eſſe dicamus, qua ſtuporem contactu inducere poſſit, idque adeò potenter vt per ipſum tridentem ad piſcatorum vſque manus facilè diſcurrat affectio. Ergo piſcium qualitates eſſe concedetis, quibus vel ſtuporem, vel caron, vel frigus, vel putredinem, vel aliud malum adferre poſſint: aëris eandem vim eſſe negabitis? Sed oſtendere non licet (inquiunt) quæ ſit ipſa ſeu vis, ſeu qualitas. Iniquum eſt per obſcura & incerta quicquam euerti ac refelli. Itaque multas rerũ virtutes occultáſque proprietates vel ex Galeno comperimus, quarum nulla ſit inueſtiganda ratio. Id nuſquam clarius quàm vndecimo de ſimplici medicina, vbi de cancris fluuiatilibus vſtis agens, Pelopem præceptorem ſuum vellicat, qui cauſam reddere vellet cur ij medeantur demorſis à cane rabido, Sic enim poſt alia multa: Nam cancrorum cinerem, quia exiccandi vim habeant, mordentium canum venenum abſumere, ſimúlque digerere: ita enim dictitabat Pelops ambitioſa profeſſione iactitans ſe talium omnium cauſas nouiſſe. At niſi me planè ſcire quippiam antè perſuaſum habeam, propinquis perſuadere non tento. Itaque nec Pelopis rationem, contra quam videbam multa dici poſſe, pro vera recipi: nam & cancros prodeſſe puto ex proprietate totius ſubſtantiæ. Hæc Galenus, qui & paulò antè pollicebatur ſeorſum librum ſe aliquando conſcriptutũ de iis quæ proprietate totius ſubſtantiæ quippiam in nobis efficerent. Sunt & alia paſſim apud eum plurima, quibus conuincitur omnino, eas rerum proprietates in artem medendi introducere: ſingula ſi recenſere coner, longior ero quàm pro iſta temporis breuitate. PH. Optarem docte Brute, de his paulò profundius & acuratius quædam ex te ſciſcitari, vnde nunc plurimi has rerum proprietates appellent occultas. Quum Galenus eas fatetur à totius ſubſtantiæ proprietate naſci an nullam putas earum eſſe rationem, qua demõſtrari poſſint? BR. Nullam omnino. PH. Agè, obſecrò, qui iam longo vſu compertum habet, magnetem ferrum allicere, nónne ſcit hanc illius eſſe proprietatem, vt ignis calfaciendi ac vrendi? Tu enim proinde quòd ignem calfacere ſenſiſti, calidum iudicas eaque illum vi pollere. Item quia magnetem ſæpenumero ad ſe ferrum trahere obſeruaſti, debes ex eo quod conſequutum vides, id quod anteceſſiſſe neceſſe eſt colligere, ex effectione & opere efficientem eius operis cauſam. Neque eſt quòd exiſtimes omnis philoſophicæ demonſtrationis initium ex principibus illis qualitatibus, non aliunde duci. Si quis enim albam roſam proferens coloris cauſam roget, hancque velis frigidiori tẽperamento tribuere, quid quęſo de rubra dices? Intybi ſpecies lacteúmne idcirco ſuccum fundunt, quòd frigidæ ſint? At complures calidiſſimæ, quales ſunt tithymali, eodẽ ſucco madẽt. Et aloë idcircóne eſt amara quia calida? Atqui in opio, quod pernicioſo frigore necat, amaritudo ineſt eximia. In odoribus verò maior eſt ac magis impedita controuerſia, vix vt vllus ſit quem ab elementorum certis qualitatibus expirare, docere poſſis. BR. Quorſum hæc obſecro? PH. Nempe vt intelligas, nec totius ſubſtantię proprietates nec odorũ colorumque naturas ex primis duntaxat qualitatibus deduci. BR. Quàm gloriarere ſi tibi hac in re cederem! PH. Ego verò nulla de re minus quàm de gloria laboro. Sed

L. b. 5. ſimpli. cap. 16.

omiſſis

omiſſis ſeriis liceat mihi tecum parumper vrbanius iocari. Nuper ex India quidam meos familiaris lapillom mirè luminoſum deportauit, qui totus quaſi incenſus admirabili lucis ſplendore fulget, iactisque radiis ambientem aërem lumine quoquouerſus implet. Is terræ impatieos, ſuopte ipſe impetu cõfeſtim in ſublime euolat. Neque verò anguſtè haberi poteſt, ſed amplo liberoque loco tenendus. Summa in eo puritas, ſummus nitor, nulla ſorde aut labe ioquinato, figuræ ſpecies nulla certa, ſed inconſtans & mométo mutabilis. Quúmque ſit aſpectu loogè pulcherrimus ſeſe tamen contrectari non ſinit, & ſi diutius adnitaris feriet acriter: ſi quid illi demitur, fit nihilo minor. Aiebat inſuper huius vim eſſe ad plurima tum vtilem, tum ſummè neceſſariã. BR. Itáne fabuloſis ænigmatibus cum OEdipodibus quibuſdam te iocari putas? PH. Nihil fabulatum texo: rẽ ſi ante te conſtitui voles, oculorũ fide veriſſimam fateberis. BR. Beſtiolam aut ooui generis animalculam eſſe oportet. PH. Nihil iſtorum, ſed res eſt prorſus inanima atque muta. BR. Nouam & admirabilem rem audio, cuius profectò, ſi cuiuſquam alterius, proprietas debet occulta cenſeri. At nullúmne illi eſt inditum nomen? PH. Igois, flamma. BR. Captus ſum, & quidem ſatis ſuſpicabar quippiam fallaciæ ſubeſſe. PH. Quid me fallaciæ aut vanitatis inſimulas? rẽ profero veriſſimã. BR. Sed tamen viliſſimã & maximè protritam. Hoc vno maximè ſpem meã fefelliſti, quòd ex India allatam diceres. PH. Ergo ſi India ſi quid eiuſmodi rarũ earumqoe ſola protuliſſet, admirarentur ſcilicet omnes ac laudarent occultas eius proprietates: nunc quooiã vulgare eſt paruoque parabile, contemptũ proinde erit & nullo in precio? Si (vt rectè protulit Auicennas) ignis inuentu admodum difficilis eſſet, nobiſque ab extreonis & ignotis regionibus deferretur, illius quidem vim & proprietatem magis, quàm cæterorũ omniũ omnes admiraremur, illius cauſas attentius ſcrutaremur, illiúſque multo magis quàm magnetis effectus nos in admirationẽ traherent. Si quęrã vnde ignis cõburit, aut eas quas dixi vires accepit, non aliud dicere poſſis, quàm ſummo eſſe illum calore, & hanc eſſe illius naturam & proprietatem. Hoc enim certè reſponſo, doctè videberis ſatisfeciſſe. Et tamen quum magnetem dico ferrũ attrahere, aut peoniam comitialẽ morbũ profligare ingenita ſibi proprietate, nõ videor tibi cauſam ſatis dilucidè exprimere. Quid ita? Aot cur quod vtrique cõmune eſt; alterius tantùm veluti quodã priuilegio propriũ facis? Id vnum fortaſſe diſcriminis ſtatui poteſt, quòd ignis proprietas, quia vſitatior, peculiari nomioe caloris & leuitatis definita ſit: magnetis verò, peoniæ atque ſimiliũ proprietatibus nondũ vllum ſit nomẽ inditũ. Quo errore minutiores plerique philoſophi tenentur, rati quidem vnumquodque ſciri cuius nomen cognitum habeaot, nihil verò ſciri, cui nomen deſit. At certè ſcientia ex rerum, non ex nominũ cognitione ducitur: neque res ipſæ nominibus, ſed nomina rebus obſecundant. BR. Conclude tandem ſi potes, vt quid comprehendere vis intelligã. PH. Non omnia à primis fieri qualitatibus, & ſi quæ ab illis fieri traduntur, ſciri putas, nihil eſſe quod neſciatur, neque occultarũ proprietatũ magis, quàm elementorũ affectionibus nos in admirationem duci oportere. Vt enim ſi quod medicamentũ noui calidũ tenuiúmque partiũ eſſe, id colligo obſtructiones expedire, ictérũque perſanare: ita ſanè cognita ex effectu rheibarbari proprietate quã bilẽ expurgat, complector idipſum corpus refrigerare, icterũ, tertianas bilioſaſq; febres diſcutere, capitis dolores, vigilias, ſitim aliaque ex bilis feruore ſymptomata compeſcere. BR. Id iam manifeſtũ agnoſco rerũ proprietates nõ ab elementis, nõ à materia, ſed à ſola forma prodire, neque has rectè occultas, ſed vel formę vel totius ſubſtantiæ proprietates appellari. Iam verò quot qualeſque hæ ſint fuſius explicandum. EV. Hoc ſanè nomẽ Galeno latiſſimè patet, ad multaque pertinet, quandoquidẽ alimentũ nos alere, medicamentũ expurgare, deleteria medicamenta & venenata omnia nos enecare, totius ſubſtantiæ vi docet: rurſúmque alia in renes alia in veſicam, alia in lienẽ atque in pulmooes vel caput concedere, iiſque aut ſalutaria aut peſtifera eſſe tota ſubſtantia. BR. Tibine io his videtur totius formæ appellationẽ variã feciſſe? EV. Maximè. Alimentũ quippe idcirco nos alit, quia nobis tota ſubſtantia ſimile eſt. Hæc autẽ ſimilitudo nec temperamentorũ eſt, oec materiarũ, ſed vel formarũ duntaxat, vel horũ certè omnium, quam proinde totius ſubſtantię ſimilitudinẽ dixerunt. Lactuca & vinum alimenta quidem ſunt, quorũ neutrũ nobis temperamento ſimile vides, & quorũ materiæ admodũ diſſimiles ſint. Idcirco aotem nobis familiaria dico & amica, quòd ſpiritũ quendã vitæ & caloris in ſe contineant benignũ, nobiſque familiarẽ, cuius appulſu ſpiritus calorque noſter fouetur ſuſtentaturque: & quorũ materia quadã accepta mutatione, in corporis noſtri materiã abit, eiúſque molẽ alit & auget. Itaque ſi alimentorũ alia calida ſunt, alia frigida, ſimilitudo quã quærimus temperamentorũ haudquaquam eſt. Deinde ſi illorũ alia dura ſunt, alia mollia, ant hęc rara illa denſa, neque rurſum in materiis eſt ea ſimilitudo. Neceſſe igitur eſt hanc in ſpiritu & in cœleſti illo calore conſtitui, quæ ſunt formę cõgenita. Quod vt perſpicuè & luculẽter perſpicias, hæc tecum altios ipſe meditare. Lac è mammis ſuctum, lacteori optimom & in primis conueniẽs alimentũ eſſe: idipſum verò ſi proprio calore diſſipato frigeſcat, nunquã quantumuis denuò igne recaleſcat, poſſe bonitatẽ vimque priſtinam recuperare, & infantem qui eo ſolo aletur, breui totum extabeſcere. Quecunque venatu viuunt animalia, vt in auium genere aquilã, miluum, accipitrem: in quadrupedibus leonem, lupũ, vrſum, vulpem: in piſcium geoere congrum, delphinũ, thunnum, lupom, mulum, omoia quidem viua præda oblectari, nec niſi neceſſitate, abiecta cadauera attingere, præter vrſum fortaſſe. Dum itaque delphinus aut mulus viuos piſciculos ventre continet conficitque, oon modò ſuam ſubſtantiam illorũ materia verum etiam calorẽ calore natiuo fouet & auget: quemadmodũ & lactis calor inſitus, infantis calorẽ multò euidẽtius quàm manus imbecillo ventriculo adhibita ſuſcitat atque fouet. His ergo rationibus ſtatuo, vtile

Facultatum differentia à tota ſubſtantia profecta.

nobis

nobis è viuis aoimantibus alimentum fore, ſi illorum materiam vincere & atterere valeremus: & recens cæſas carnes, quæ teneræ ſint, præmaceratis ac ſemiputribus vtiliores, quòd à viuis minus abſint. Magnus bic ſanè locus ac latè parens, quem vt totum animo perluſtres, velim ipſe tecum rationem habeas & cootempleris, cur io tanta rerum multitodioe nihil quicquam nos alere poteſt, quod noo ipſum etiam alatur ſitque vita præditum. Noo enim lapides aut metalla nobis alimenta ſunt, ſed dontaxat vel ſtirpes, vel animantia, vel quæ ex his prodierunt: quid ita? Quoniam noſtra vita noſterque calor non niſi aliorum vita & calore, neque corporis noſtri ſubſtantia non niſi illorum materia ſuſtioeri poteſt. Quinetiam quæcunque ex his præſtantiorem vitam degunt, vtiliora & ſalubriora oobis alimenta ſunt. Nam auium quadrupedúmque ſubſtãtia melius quàm piſcium, & borum melius quàm fructuum aut ſtirpium ſubſtantia oos alit, ſi modò paribus paria referas. Ex quibus profectò comprehenditur alimentum oobis familiare eſſe, primùm quidem ſpiritu & calore diuino, deinde materia qnæ in bæc præparationem acceperat. Hæcque oos totá ſubſtantiam appellamns. BR. Videberis igitur & cicutam, & ſcorpionem nobis alimenta dicere, quòd & viuant & ſpiritu caloreque cœleſti inſtructa ſint. EV. Si omne noſtrum alimentum viuere dixi, non continuò ſeqnitur è contratio, omoe viuens alimentum eſſe: ſed eſt præterea oeceſſe alimenti viuentis calor nobis familiaris ſit. At multorum calor ſpiritusque cœleſtis ooſtro aduerſus omnino eſt, planè inimicus ac peſtilens. Alimeotorum ſubſtantiæ ex diametro opponitor ea quæ deleteriorum ac venenatorum eſt tota ſubſtantia. Vt enim illa magna familiaritate nobis cõiuncta ſunt, ita hæc prorſus inimica & peſtilentia, quę adhibita oon modò primis ſecuodiſve qualitatibus nos afficiant, ſed & toto genere de corpore noſtro quicquid attigerint corrumpant, idque extabeſcens in ſuam ſpeciem ac ſimilitudinem vertant. Quocirca in genere totius ſubſtantiæ extremè cootraria ſuot alimenta & deleteria. Inter hæc medio quaſi ordioe conſederuot medicamenta purgantia, quę neque vt alimenta in noſtram ſubſtantiam conuerti, neque hanc prorſus corrumpere aut abſumere ſolent. Extremorum bæc naturam babent participem, partim quidem ſimilia, partim diſſimilia nobis. Dumque nec vinci omnino neque viocere poſſuot, inimica diſsimilitudine velut per ſeditionem exiguntur & exterminantur, ſecũ interim ſimilitudinis neceſsitudioe eum humorem abducentia cum quo maior erit affinitas. Eiuſmodi ergo ſunt medicamenta quæcunque ioter illa totius ſubſtaotiæ extrema, conditiooem plaoè mediam acceperunt. Quæcunque autem ab his in alimeotorum extremum propius acceſſerunt, qualia ſunt quæ benigna vocantur, ea ſi ſuo purgandi fine quauis occaſione fruſtrentur, in bumorem ad quem educeodum apta erant,
3. de ſimp. cap. 23. conuertuntur, ceduntque nonnunquam in alimentum corpori. Quæ verò à medio in genus deleteriorum magis deuergunt, quod genus ſunt vehementiora, ſi quando purgandi finem non aſſequuntur, corpori grauiter incommodant. Vtriuſque generis conditionem Galenus ita perſequitur. Ideoque in purgantibus medicinis quædam ſunt quæ ſi purgatione fruſtreoror, præterquam quòd nullo damoo corpus afficiunt, in alimentum ipſius inſuper cedunt: aliæ ſe ad animantis perniciem ac venenum conuertunt. Habet enim omnino purgans medicamentum cum vno certè aliquo io nobis humore ſimilitudinem, neque eſt illi ſemper admiſta vis veneni: quare ſi non purget, non tamen iniuriam ſemper aliquam faciet, ſed & concoquetur, & talem gignet humorem qualem trahere poterat. Et rurſum: Quare vbi purgationem haud aſſequontor quædam purgantium, alia malum corporibus noſtris inferunt, quædam verò alimentũ exhibent. AR. Iam ſatis planè expoſitæ tres facultatum differentiæ, à tota ſubſtantia profectæ: at quarta reſtare videtur, qua alia medicameota alias corporis partes quaſi delectu quodam aut iuueor aut lædaot. EV. Id oon minus totios fit ſubſtantiæ proprietate, nõ quæ ad vniuerſum corpus ſed quæ ad vnamquampiam particulam comparatur. Vt eoim partium corporis aliæ aliis gaudẽt iuuaotúrque alimentis, noſtrum quidem cerebrum animantium cerebro, pulmo pulmone, iecur iecore, ſtomachus ſtomacho & cor corde, idque ob quandã ſubſtantiæ cognationem ita & in deleteriorum genere, quædam proculdubio vnicuipiam particulæ, nooaliis aduerſantur ſuntque peſtifera. Quod cum Galenus cogoitum haberet, faſſus eſt à marino lepore pulmonem vnum ex omoibus corporis particulis, à cãtharidibus veſicam ſolam exulcerari. Similis eſt & eorum ratio, quibus vis data eſt particulas expurgandi: quædam eoim iecur, quædam lienem, quædam pectus pulmonéſque, quædam verò caput purgant: alia renum, alia veſicæ calculos cõterunt. Nihil eſt in vlla naturæ parte, quod oon peculiari & occulta proprietate vigeat. Etiam ſi multa inter ſe conferamus, neceſſe eſt omnino bas illorum proprietates, aut ſimilitudine quadam & affinitate ſibi conſeotire, aut diſſimilitudine atque diſſidio aduerſari. Hinc ſympathiæ & antipathię, id eſt conſenſiones & diſſeoſiooes profectæ ſunt, omnibus rebus inſertæ: arcaoę quidẽ illæ & abditæ, quas natura oos mirari potiùs quàm ſcire voluit. Hæ cauſę habẽtur omnium occultornm effectuum, qui nullis rationibus euidentibus probabiles exiſtunt. Quòd igitur alia medicamenta alias corporis partes aut iuuent aut lædaot, in cauſa eſt ſympathia vel antipathia. Itaque ſi ob magnetem ferrum attrahere propooam: ſi ſelenitem quem annulo incluſum vidiſſe memini, nudæ cutis con-
Selenitis. tactu ſanguinem quauis ex parte manantem ſiſtere, quam vim nonnulli iaſpidi concedunt: ſi tertiũ digito inditum minore quàm æquinoctialis horæ curriculo, dyſenterica alui profluuia cohibere, aut eum qui bæmorrhoidas ſiſtebat & compeſcebat: ſi felem nepita berba ſibi mederi, ranas, buffones, lacertas & ſerpentes berbæ ranũculi eſu & cooractu recreari. Ibidem paſtam ſerpeotibus origano ſalutem quærere, muſtellam cum regulo dimicaturam ſe rota munire, confixũ ceruum dictamo ſibi opitulari: hæc ioquam aliaque eius generis ſexcenta ſi tibi proponam, in

promptu

promptu erit quod dicas, ea totius ſubſtantiæ ſimilitudine & amicitia, quæ noxia ſunt attrahendo hæc efficere. PH. Quid ſi fortè ſcammonium, & alia quædam vehementiora cholagoga foris admota, dyſenteriam perſanent? BR. At verò ſi tibi contrà ob oculos conſtituo magnetem vel allio perunctum vel adamantis præſentia ferrum non allicere: vaneſcere filicē, quæ copioſa in ambitū arundine obſita ſit: & contrà perire arundinem, quam obſepiens multa filix in orbem cinxerit. Quercum iuglandi proximè aſſidentem, aut braſſicam cyclamino oppoſitam exareſcere, cicutam vino tanquam veneno inſperſam emori, Oleam in quercus ſcrobe poſitam extingui, Fraxini vmbram ſerpentes non ferre & quàm longiſſimè ſugere, Vitem clauiculis ſolam braſſicam non complecti & in diuerſam partem ſe inflectere, Sapphirum anthracem aut fugare aut diſcerpere, Cancros fluuiatiles à rabido cane demorſis opem ferre, Scordion & centaurium minus lethalium beſtiarum ictibus, Terram lemniam hauſtis cantharidibus aut lepore marino ſuccurrere, Terram armenam à peſtilentibus ſebribus vindicare. Iam habes quod dicas hæc antipathia & totius ſubſtantiæ diſcordia fieri, qua etiam alexiteria, id eſt amuleta omnia nos tutos reddūt. Cæterùm ſi peoniam tibi affero infantium collo ſubnexam, comitialem morbum ſanare (id enim de peonia maſcula veriſſimum comperi) quam totius ſubſtantiæ aut conuenientiá aut repugnantiá dabis quæ id efficiat? Si quod pituitam, quæ mali cauſa eſt, è cerebro ſimilitudine ſubſtantiæ detrahit, iccirco medetur, cur non etiam alijs quibuſque à pituita morbis ſuccurret? aut cur nó eaſdem vires obtineant medicamenta quæcunque pituitam eliciunt? Scio Galenum hanc illi vim iccirco aſſignare, quòd exiccandi vi polleat tenuiſque ſit ſubſtantiæ, ac propterea ventriculorum cerebri infractus expediat. Sed quum alia plurima extent maiore ſiccitate prædita, tenuiorumq; partium, cur illa vim pariter eandem ad morbum comitialem non accepiſſent? EV. Iſtæc eius vis non è manifeſtis qualitatibus, ſed à totius ſubſtantiæ diſſidio atque repugnantia dimanauit, qua non pituitæ, non humoris lentori, ſed morbi comitialis eſſentiæ (quæ latens occultaque eſt) prorſus aduerſatur. PH. Mira verò plerunque Galeni ambitio, qui medicamentorum vires, quas Dioſcorides ſedulò ac diligenter eſt perſequutus, omnes connititur in vulgatas elementorum facultates refundere, hincque omnium cauſas & rationes deducere. Sed præclarum iſtum, ſi Dijs placet, conatum tot ac tantæ circumueniunt difficultates, vt vni ac ſimplici rei non modò duas, ſed tres quatuórve contrarias pugnanteſque ſubſtantias aſſignet: id autem quàm contortè, perſpectum vobis eſt, quibus quotidie præcipua cura eſt, iſta omnia diligentius excutiendi. Ipſe equidē nunquam de hoc artificio ita bene ſperabo, vt ex ſtirpium colore, odore vel ſapore, earū primas ſecundaſq; facultates conſequutum putem, neque hanc ipſe noſcendi rationem, ſed eam quæ ab experientia ducitur, firmam habebo. Hincque adeò factum eſt, vt vni Dioſcoridi qui ſimplicium medicamentorum vires puris nudiſque verbis, nulla conſequente ratione enarrauit, plus fidei & authoritatis habeam, quàm Galeno tot vanis rationibus inſtructo: exiſtimemque medicamentorum experientiam ratione potiorem. EV. Placidè ac modeſtè omnia. Neque enim leuis neque inanis habendus hic Galeni labor.

Vnde nata totius ſubſtantiæ proprietas, vtq; à ſubſtantia diſtet, & vbi ſita ſit. CAP. XVIII.

EVDOXVS.

TEMPERAMENTVM accidens omnino quū ſit, in ſubſtantiarū genus verè conſtitui non poteſt. Materia quæ rudis & omnis formæ expers intelligitur, ſubſtantia iam eſt, ſed infimo & abiectiſſimo ordine. Præſtantiori gradu eſt naturale corpus. Corporis autem ſpecies ac forma, quæ illius eſt ſumma perfectio, qua tum in rerum natura conſiſtit, tum à cæteris diſtat differtque rebus, cæteris quidem omnibus dignitate præcellit, & in ſubſtantiarū genere prima atque ſumma collocatur. Quocirca nihil omniū melius quàm ſpecies poteſt tota vel præcipua rei ſubſtantia aut eſſentia appellari: & quæ ſubſtantiæ totius proprietates nuncupantur, hæ ſpeciei ſunt & formæ. Quæcunque igitur ſit formarū, eadē eſt & proprietatū origo. Deus autē maximus olim primùm cœlos ſtellis & viribus inſtructos, ipſaque gignendarū rerū elementa, ſolus ex ſola diuinitatis ſuæ immenſitate condidit. Deinde verò & ſecundo loco animantiū, ſtirpium & inanimorū genera, nó ſolus ex ſe ſolo, ſed ne illa (inquit Plato) eadem cum cœlis conditione forent, accitis cœlorū elementorumq́ue viribus. Vt enim ſingula de terra vel aqua proferens, materiā illis ab elementis aſſignauit, ita ſanè formam cuique ſuā è cœlo proprijs ornatam viribus immiſit. Et ne poſthac aſſiduas operas ad continuandam perpetuandamq́ue rerū procreationē collocaret, ſingula quæ creauerat iuſſit ſemen proferre, quod gignendis alijs tum materiā, tum præparationē calore, ſpiritu & conformatione exhiberet: ipſum verò cœlū iuſſit formā præparatis illis impartiri: itaque occultas rerū proprietates, quæ neque in temperamento, neque in materia inhæreſcunt, ſi è ſpiritu & calore deducis, diuinas fateri neceſſe eſt, quandoquidē calor & ſpiritus in ſemine verè proximeq́ue diuinus eſt: ſin verò è forma, proximè cœleſtes, vti & formā. Non abs re igitur & Platonicorum & Theologorum ſententia cœlum intelligitur genitarum gignendarū que formarum omnium ſeminibus conſperſum eius verò anima ſeminales rationes comprehēdit, ab his ideis profectas quas vna diuina mens omnes ſuo quaſi ſinu gerit. Quicquid mundi vniuerſitate comprehenditur, id Deus cœlo elementiſque conſeruandū ortuq; aſſiduo continuandū ſubiecit, vt iā nihil vel ex ſemine gigni, genitúmve conſeruari ſine cœlo poſſit: niſi quid Deus

ijs quaſi miniſtris omiſſis, ex ſe proximè miraculo efficiat. Quæcunque etiam ſponte ſua nullo ſemine prodeunt, vt ſtirpes pleræque & animantes, metalla omnia omneſq; lapides, ex vno cœlo formas proprietateſque ſumunt, quod ſemper præſto eſt & in omnem materiam idoneo temperamento alijſque præparationibus inſtructam formam immittit qualem ea meretur. Itaque naturalis illa cauſa præſtantiſſima & nobiliſſima omnium eſt formarum exemplar, cuius per omnia diffuſa virtus quocunque penetrat: quam Plato mundi animam, alius quidam datorem formarum, Ariſtoteles vniuerſalem naturam appellauit. Hæc formam rebus non de ſubiecti præparatione ſuſcitat, ſed integram quaſi de ſinu ſuo confert præparato ſubiecto, in quo illæſa teneri ſeruarique poſſit. Illinc ſimul & tota formæ proprietas defluit, quæ quanquam accidens eſt, à forma tamen nunquam ſeiungi ſeparariue poteſt: illius ingenita & indiuidua vis, cuius ope quæcunque ſua ſunt omnia efficit. Hoc vno maximè proprietas à ſua forma & à tota ſubſtantia diſiungitur, quòd plerunque imminuitur integra illæſaque formæ ſubſtantia. Scammonij vis eſt bilem expellere, ea ſæpe adeò remittitur, vt exhauſta perijſſe tota credatur: magnes adamantis præſentia quaſi hebeteſcit. Quinetiam in vno eodemque genere, aliud alio potentiùs vegetioreque proprietate valet. Quæ quamuis ita ſint, nuſquam tamen dicimus, id cuius extenuatur proprietas, ſubſtantiam mutaſſe. Ex quo perſpicuum euadit, hanc proprietatem accidens & qualitatem, non autem rei ſubſtantiam eſſe. Id quod inde etiam conſtat, quòd vna eademque res complures ſæpe proprietates habet, at complures ſubſtantias nunquam. BR. Quæ rebus quibuſque primo ortu ingenitæ ſunt proprietates, vllane præterea cœli aſpiratione egent? EV. Maxima ſanè, qua nimirum integræ conſeruentur, & permaneant: quandoquidem, nihil huius ope deſtitutum, integris perſiſtit viribus. Vt enim in animantium corpore ſuus cuique parti inſitus eſt ſpiritus atq; calor à ſemine, quem tamen generalis iſque vitalis è corde per arterias in omne corpus emanans ſuſcitat, tuetur atque conſeruat: ita ſanè quicunque animantibus & ſtirpibus à prima origine ſpiritus aut calor inſidet totius formæ cuſtos & propugnator, ab illo totius mundi generali ſpiritu, qui vnus animam mundo conſociat, omneſque virtutes continet, excitatur, conſeruatur & augeſcit. Is enim omnium genitorum ſeminales rationes, omneſque omnium occultas proprietates complexus, omnia implet, per omnia diffuſus, in animantia, in ſtirpes & in metalla propagatur. BR. Sempérne ſpiritus ille corporibus æquè præſens, & æquabili proſperitate vires ſuas impertit? Aut hæc illincne vires æquabiliter vel hauriunt vel ſuſcipiunt? EV. In vnoquoque corporũ quum alia alijs ceu gradu quodam validiora infirmioráve cernantur, conſtat non æquabiliter omnia, ſed vt varia fuerit ſuſcipientium præparatio atque conſtitutio, magis minúſve tum ſpiritus tum occultæ proprietatis haurire. Quinetiam ſi efficientis cauſæ vim ſpectabimus, ſpiritus ille cœlitùs quoquouerſum defluens, licet ſemper & in omnia, nec tamen ſimiliter, nec pari menſura illabitur, ſed definitis ſiderum coitionibus cumulatiſſimè. Singula terrena potentiſſimas efficaciſſimaſque vires experiuntur, proprijs ſideribus bene fœliciterque conſtitutis colluſtrata. Alia Solis, alia Lunæ, alia aliorum planetarum acceſſu, radio aut lumine vigent. Æſtiuo ſolſtitio ardore Solis aër incenditur, terrena flagrant, maria feruent: tumque motus illius cõuerſione oleæ, tiliæ, populi, vlmi, & ſalicis folia circumaguntur, ipſoque die alia quàm pridie facie cœlum ſpectant. Brumali autem ſolſtitio aridum pulegium propendens è tectis floreſcit vi admodum cæca. Cichorij, Heliotropij, & Scorpiuri flores ab ortu ad occaſum ſolem inſequuntur, abeuntem intuentur, cum eoque vertuntur omnibus horis, etiam nubilo die: exortu ſe pandunt, occaſu ſe contrahunt. Lunæ porrò vires mare perſpicuè imitatur, cuius æſtus aſcendente illa inualeſcit, deſcedente miteſcit. Oſtrearum, cõchyliorum & concharum omnium corpora cum luna creſcunt pariter, pariterque decreſcunt. Materia è ſyluis cæſa cùm luna creſcens iam multo eſt lumine, quòd humidi fiat acceſſio, breui tempore marcet & carie conficitur: cæſa verò quum luna decreſcens exiguo eſt lumine, diutius perennat. Formica interlunio ſemper quieſcit, plenilunio etiam noctibus operatur. Soricum fibræ, numero dierum lunæ reſpondere traduntur. Selenites lapis imaginem lunæ continens, eam reddit in dies ſingulos creſcentis minuentiſque numero. Vt hæc à Sole Lunaque vires, ſic & non pauca obſcuriores quaſdam ſenſibus incomprehenſas, à cæteris planetis ſideribuſque mutuantur. Magnes ſi liber ſinitur, altero extremo in arcticum cœli verticem, altero in antarcticum ſe contorquet. Cinerem cancri vſti, Sole leonis ſignum peragrante Luna decima octaua, Æſchrion Empiricus Galeni laude celebratus, ad tabidorum canum morſus afferebat. Sexcenta eius generis rectè philoſophantium ſententia confirmat, docetque pariter qui planetæ & quæ ſidera vnicuique corporis particulæ, & quæ vnicuique tum animantium tum ſtirpium generi præſint: quæ ſiderum conſociatio morbos ingeneret, quæ ſalutaria profligandis illis remedia ferat. Hac inſpectione cognitioneque rerum, mox ratione comprehenditur, quòd omni tempore rerum proprietates cum mundi ſpiritu illabuntur, inſuntque rebus efficaciſſimæ, & quando herbas ſtirpeſque ſingulas legere, quando componere, quando ad curationem adhibere expediat. Ea obſeruatio cœleſtia vtiliter accommodat aptatque terrenis, & remedia plenis integriſque viribus opportunè ſufficiens, opera profert admiratione digna, ad quę non alius quiſquam accedet, iiſdem etiam ſubſidijs inſtructus. Hinc quas veteres magna vigilantia peruestigarunt rerum proprietates, nunc permulti irritas comperiunt, quarum vſu in tempeſtiuo plerunque fraudantur. Non pauci, ſcio, Aſtrologiam ſuperſtitioſa rerum vanitate contaminarunt, alij nefandiſſimis anilibuſque figmentis conſperſerunt, alij libertatem animi actioneſque noſtras ſiderum neceſſitati perperam obſtrinxerunt. Cæterùm elementorum corporumque

rumque

rumque oatutalium vires, cœleſtium motu viribúſqoe teneti atque conſeruari, quis iam eat inficias? BR. Tn nobis admirabiles noſcēdarum proprietatum deſiderij igoiculos accēdis. EV. Nec ſine cauſa. Eſt quippe ea veriſſima præſtantiſſimaque cognióo, quæ nos vna ſcientiſſimos reddat: difficiles tamen ſalebroſóſque aditus habens, quaſi deſerta præmittitur:

Multa tegit ſacro inuolucro natura: neque vllis
Fas eſt ſcire quidem mortalibus omnia: multa
Admirare modo, nec non venerare: neque illa
Inquires quæ ſunt arcanis proxima, nanque
In manibus quæ ſunt, hæc nos vix ſcire putandum:
Eſt procul à nobis adeò præſentia veri.

Vna proptietatum cognitio res ipſas exercet, reliqoæ omnes vix aliud quàm verba. Quæ quū ipſe mihi ante oculos propono, iam ferè anteactorum laborum me tædet vebementerque pœnitet: idémque opto quod Euripides, vt res ipſæ cum bominibus colloquantur, & ſe quales ſint explicent, vt procul amandeotur artificioſi ſermones. BR. vt Polypos cirros ſuos anctos deuorat, ita & to optime Eudoxe peritior iam factus, mihi videris reduudantem hanc tuam eruditionem faſtidire. Agè verò proprietates iſtæ rerum ſiue à primo ſemine, ſiue cælitùs deductæ ſint: quum in animantes aut in ſtirpes inſederiot, cuioam potiſſimum illarum parti iohærēt? EV. Quū illæ ſint formæ proprietates, neceſſe eſt omnino in ipſa forma proximè inſideant, & in ſpiriiu qui eſt formæ vehiculum: at nihilominus penetrant & io rotam illarum ſubſtantiam, hinc & totius ſubſtanóę proprietates appellaotur. BR. Dic paulò explicatius. EV. In vineotibus multæ vires inſuot, quæ illorum extioguuntur interitu: regulus viuens, non autem extinctus, viſu enecat, Cor hirundinis palpitans deuoratum, conferre creditur ad memoriam & intelligentiā. Turturis cor ad ſebres omnes intermittentes, ſi viuens calenſque voretur. Anas viua ventri admota, tormina compeſcere: Scorpius ſuo vulneri impoſitus, iniectum virus exhaurire: viuens aranea iuglandis teſtis incluſa colloque ſubnexa quartanā depellete. Hæc & quæcunque non oiſi viueotia agunt, præcipua vites in ſpiriru & ſorma viuentis obtioeot. Multa autem tum in animantium tum in ſtirpium genere morte extincta, vires eóamnum retinēt: ſed quas multo efficaciores habebant dnm viuerent. Et partes & excremeuta tum ſtirpium tum animaotium è viuis illis, tacitas vires habent multo efficaciores quàm quæ è mottuis eximuntur: & quæcuoque à mortuis ſumuntur, efficaciora ſunt cruda quàm cocta. Ranarum oculi ante Solis ottum eruti viuis illis in aquam dimiſſis, alligati tertianas abigere traduntur: omnium ſerpentum dentes euulſi, quartanas ſanare: talpe viuentis dens, dentium dolores compeſcere cōtactu. Omnium ſtirpium flores, ſurculi, comæ, radices deprehenduntur tacitis viribus præſtantiores è virentibus recens lectæ, quàm aridæ, & omnes crudæ quàm coctæ: quemadmodum & hominis calua, ad epilepſiam: oſſiculum è poplire leporis ad nephritidem, & ad ſpaſmum flatulētum: inteſtinnm lupi ad colicum dolorem: piſcium quorundam oſſicula ad calculum: cor corui geſtatum ad inhibendum ſomnū: cor veſpertilionis ad hunc accerſendum: ceruorum ęanuiæ ad ſenectutem, & quæcunqoe horū ſimilia traduntur, cruda ſunro, ni qua fortè qualitate excellaot ſtomacho inſenſa. Vt enim viuentiū interitu extincto ſpiritu, magna ſimul cœleſtis quæ eo tenebatnr vis perit: ita coctione ignisque feruore multa diſſipantur quæ derelicta fueraot. Eò quippe vnumquodque integrioribus pollet facultatibus, quò propius ad primā originem accedir. Multorum nihilominus vires eouſque penetrauerunt, vt non ſolùm in ſpiritu & io teoui ſubſtantia, verùm etiam in craſſiore materia & io tota ſubſtantia firmius inhæreſcant, permaneantque abeunte totius forma, illiúſque temperamento diſſoluto. Nam quæ ex herbis, aut ex aliis purgaotibus medicamētis aqua vaporatio elicitur, purgandi vim etiamnum retinet, ant deleteriā ſi herbæ in deleteriis fuere. Qui ex hydrargyro exuſtiooe fit puluis, præcipuas illius vires habet. Vſtarum caotharidum cinis vrinas abundè mouet, éſtque vt cantharides deleterius. Cancrorum vſtorum cinis, demorſorum à rabido cane amulerum eſt. Hoc quicqnid de proprietatum ſitu quæſitum eſt, ſic rurſum expediam: Occulta rei proprietas tota quidē è forma, & è tota rei ſubſtantia manat, apta tamen & vatia ſubiecti præparatione qno ſuſcipiatur cooſerueturque indigens, quæ magnnm habet ad iuuandū impediendúmvę momentum. Quanquam igitur tota è rei ſorma exiſtit, non tamen in illa duntaxat poſita eſt, ſed quodammodo in totum ſubiectum corpos diffuſa: & prima quidem illius origo atque ſons è ſorma eſt, ſed cuius vis & habilitas agendi in totū deriuatur ac pertinet. Id qnod perinde eſt ac ſi dicas, proprietatē à forma toti ſubiecto impertiri. Hæc ſic habere argumento eſt, quòd immutata ſubiecti præparatione, ea ipſa proptietas aut acntius aut bebetius agit. Succinum attritu incaleſcens, & pharmacum noſtro calore ſuſcitatum, celetius valētiúſque redditur. Quum itaque iu ſimplici corpore forma in omnem materiam penetrauit, ſimul in eam ſuas omnes vires & proprietates infixit, adeò quidem tenaciter, vt etiamſi forma pereat totiúſque temperamenó rario diſſoluatur, proprietates nihilominus permaneant, licet quadam tenus immntatæ & infractę. Nihil igitur mirū videri deber ſi vapor aut aqua arte è ſtirpe elicita, ſtirpis vim proprietatémque retinet, ant ſi cantharidum cinis delererius eſt, vrinaſqoe mouet, & veſicam exulcerat. BR. O Deum immortalem, quos mihi aculeos iſthac interpretatione iofigis! quam dnlci & incunda recordatione animom exuſcitas? Tu mihi refricare videris purioris philoſophiæ memoriam propè intermortuam, & vulgatis illius ſophiſticæ cauillis obrutam. Agnoſco quàm ſit difficile in tanta pbiloſophantium turba, ceroere quid potiſſimum ſequaris. Quod ipſe interpre

tatis, nunc primùm recordor ſæpius me certa oculorum fide animaduertiſſe. Etenim fuſilis & metallicæ illius philoſophiæ τῆς χημείας (vt certè multorum) quum longa peregrinatione cum primis ſtudioſus exiſterem, exercitatiſſimo admodum præceptore vſus, ex vnoquoque tum ſtirpium tum viuentium genere ſubſtantias elicui planè varias, primùm quidem aquam, eámque vberiorem ſi ſtirps virebat, parciorem ſi areſcebat. Deinde oleum, non id quidem pingue ac ſordidum, quale preſſu ex amygdalis & ex pleriſque ſeminibus trahitur, ſed artis præſtãtioris opus, quod tempore nec ranceſcat, nec facilè corrumpatur. Id autem duplex: vnum tenue & albicans, alterum ſiccius atque rubens: poſtremo fecem terrenámque ſubſtantiam ſubſidentem inſtar cineris atri & exuſti. Hac diſſolutione conabamur miris artibus, ex vnoquoque corpore quatuor illa rerum primordia, quæ ortu natura permiſcuerat, ſeiungere: aquam in concreto vapore, aërem in oleo albicante, in rubente ignem, in fece terram. Cæterùm neutiquam præſtare licuit, vt ex iis quicquam prorſus ſimplex purúmque ſecerneretur: quòd, vt inquit Augurellus,

Quæ miſcet natura potens confundit eodem,
Haud ars vlla poteſt prorſus diſiungere.

Quanquam autem ſecreta hæc ſimplicia non ſunt, puriora tamen quàm in permiſtione elucent, iiſque ignis beneficio non parum ſordidæ materiæ ab elementis contractæ deceſſit. Quocirca ſi quæ denſandi, aſtringendi, corroborandi, detergendi, aut aliæ à materia vires inerant in cõpoſito, hæ in ſecretis illis minores ſunt efficacia. Iam verò totius ſubſtantiæ proprietatẽ, de qua maximè eſt noſtra diſputatio, nuſquã ſeorſum purã conſiſtere deprehendimus, ſed in ſingula illa etiamnũ ſecreta penitùs immergi. Infirmiorẽ in aqua, quæ præſertim è ſtirpe viridi proliciebatur: in ea quippe humor exuberat alimentarius, nondũ ſtirpis vim omnẽ ac proprietatẽ adeptus. Efficaciorem in oleo, multóque in rubẽte quàm in albo: illud ſiquidẽ & odore, & ſapore totius ſubſtantiam referens, propria ſedes dignoſcitur inſiti ſpiritus & caloris, in quibus proprietas tota ſubſtitit fouetúrque. A fece terrena & ab aquoſo humore quaſi ab impurorum elementorum vinculis vindicatum oleum, purius quidem euadit, perinde atque venarum ſanguis ab alui fece, & ab vrinis expurgatus. In terrena porrò ſubſtantia & in illa derelicta fece, nonnihil etiam occultarum virium manet, quod & arte eximi poteſt. Fex vritur dum prorſus albeſcat & in calcem redigatur, quę certè proprio humore aptè diſſoluta eximiis viribus præcellit. At verò qui neglecto quatuor ſubſtantiarum diremptu, quippiam ſecernere ſtudent in quo maxima ſit proprietatis efficacitas, & illa quæ multis dici ſolet quinta eſſentia, primùm è re ſubiecta aquã lento vaporario prolectant, hanc deinde feces reſpergunt, vt ſecundò humorẽ eliciant: ſicque ſeptena reſperſione & expiratione feces torreri non ſinunt, & ex his vim facultatẽque omnem exhauriunt, aquæ maximéque aſſidenti oleo innixam, quæ ad multa vtilis accõmodatáque ſit. Quin etiã exceptas aquas vaſe pelicani effigie, multa agitatione anfractúque longo circulantur, quò hæ vires ſortirẽ efficaciſſimas, in quintæ illius eſſentiæ naturã vix vlli corruptelæ obnoxiã faceſſent. PH. En multa refers admodũ recõdita: quibus augurer maiora te & abſtruſiora de peruulgato illo multiſq; decantato philoſophorũ lapide ſubolfeciſſe. BR. Non olfeci modò, verumetiã de hoc nõ parum fortaſſe deguſtaui. PH. Et fortaſſe magno tuo dãno. BR. Imò lucro fœnoreq́ue maximo, vt qui eo ſtudio verũ cõprobauerim, quod fabuloſo figmento vobis haud abſimile putatur. PH. Quid hoc quęſo rei? BR. Indignis hæc impertiri nefas. EV. Etiamſi iam dies inclinet, dic tamen rogatus, nec in amicorum ſodalitate celes, quid hac de philoſophia acceperis. BR. Dicam veſtro hortatu, non hunc totum theſaurum deprompturus, ſed edocturus quàm verè ſubſiſtat. Ne vos autẽ inſolens nominum ſermoniſque obſcuritas offundat, quæ patres vmbra & ænigmate obleuarũt, in apertũ & in clariſſimam lucem proferam, ſtrictim tamen & quàm breuiſſimè. Lapis philoſophicus, elixir Arabibus, gignendi propagandique auri verum ſemen, non è ſulphure, non ex argento viuo, non ex vllo cæterorum quæ multi fraude proponunt, ſed ſolo ex auro eóque puriſſimo quærendus veſtigandúſque eſt.

Hordea cui cordi, demum ſerit hordea, ne tu
Nunc aliunde pares auri primordia, in auro
Semina ſunt auri, quamuis abſtruſa recedant
Longius, & multo nobis quærenda labore.

Nihil eſt in vlla naturæ parte quod non in ſe generis ſui ſemen contineat, ſed quod vix poſſit arte prolici. Ex ſolo autem auro poteſt. Maxima vis ſeminis in oleo quodã inhæreſcit, atque id quidẽ in cæteris inflammari cremaríque igne ſolet, in auro autem non poteſt, qua ex cauſa id nullius ignis ardore torreri abſumíve poteſt, & omnem artis vim tollerat:

— Vni quoniam nil deperit auro
Igne, velut ſolum conſumit nulla vetuſtas,
Ac neque rubigo aut ærugo conficit vlla,
Cuncta adeò firmis illic compagibus hærent.

Fœcundum autem id ſemen ſic eruito. Auri puriſſimi vncias duas, argẽti viui magno artis ſtudio præparati decuplo permiſce, ignéque languido diſſolue, dum argentum viuum prorſus expiret, priſtinúmque auri pondus ſubſideat in atrũ puluerẽ redactũ, qui tamẽ liquatus poſſit in propriã auri naturã redire. Ex hoc dein puluere igne acerrimo vaporarij, aquam continenter elicies, dũ

puluis

puluis totus in cinerem candidiſſimũ, & in calcem deuergat. Calcem ſepties aqua reſperge, quę & toties expitatione inde proiecta ſit: omniq́ue arte elabora vt hæc impulſione & incurſione crebra ſeſe extenuent, & ab omni ſorde fecéque putiſſima reddãt, vires ſummas cõſequuta. Hæc duo ſunt totius artis operiſque conficiendi ptimordia, in quibus mundi quatuor elementa deuinciuntur. Nam in aqua aër etiam ineſt, in calce terra atque ignis, ſitque quod in ſmaragdina Hermetis tabula tanquam inſculptum myſterium, legimus. Aſcẽdit à terra in cælum, iterúmque deſcendit in terram, ſicq́ue vim recipit ſuperiorum & inferiorum. Qui ænigmata hæc contexerunt, hanc aquam appellant argẽtum viuum, calcem verum ſulphur, quorum permiſtione lapis fit, perinde atque ex aqua farinaq́ue panis. Alij aquam ſpiritum viuentem, terram fermẽtum: alij illam marem, hanc fœminam dixerunt, quorum complexu & coitione procreatur infans. Opus autem poſtremum vt compleas, calcem puram obturato vaſe recõde equino fimo calente, diebus quadraginta, dum in humorem album & craſſum liqueſcat. In hunc iuſtis dierum interuallis aquam ſenſim infunde: ea quidem via & ratione quam artis periti ad vnguem explicarunt, vt calx aquam ſuam omnem ſenſim combibens quaſi illinc enutrita, in lapidem verum concreſcat. Quèm variam colorum mutationem hoc temporis curriculo debeat lapis ſubire, & quæ indicia illius conſummati perfectiq́ue exiſtant, expreſſum etiam ab illis patefactúmque eſt. Hic theſaurus immenſus, hoc verum elixir, hoc frugiferũ auri ſemen, cuius drachma ſi in ducentas, & quinquaginta liquati plumbi aut ſtanni drachmas infundatur, id vniuerſum in aurum puriſſimum conuertet. Imò etiam, vt cum poëta loquar:

Ipſius vt tenuis proiecta parte per vndas
Æquoris, argentum ſi viuum tum foret æquor,
Omne vel immenſum verti mare poſſet in aurum.

PH. Heu quid rerum audio? Equidem tibi artique condiſcendæ me totum dedo, meáſque fortunas omneis periclitandi ſtudio deuoueo. BV. Siccine è philoſophia ad diuitias habendi deſiderio quaſi inflammatus raperis? Vide ne quod poſtremo additum eſt, fabulam detegat. Miſſa igitur tam vehemẽti de pecunia opinione, ſatis nobis ſit è rebus ſingulis ſyncerum quippiam puriſſimumq́ue elicere, in quo vis illa occultarum proprietatũ ſumma inſideat. Pro qua te dilucidius explicata maximam Bruto gratiam habemus. AR. At pro beneficijs in me tuis meritam gratiam debitámque referre nunquam poſſim.

Occultis morbis tacita medicamentorum proprietate ſuccurrendum, non Empiricorum ritu, ſed arte & methodo. CAP. XIX.

BRVTVS.

HANC autem de abditis proprietatibus diſputationem tandem vt concludas, ſi qua putas a te illas ad curationem adhibendas, hanc nobis expedi. BV. Eſt certè quidem maxima: vt enim in cæteris, ita in his curandi ratio contrariorum lege completur. Vt repletio inanitione, inanitio repletione, omniſque intemperies intemperie contraria: ſic totius ſubſtantiæ morbus, medicamentis profligatur totius ſubſtantiæ proprietate contrariis. Vnicuique ſiue in epidemiorũ, ſiue in contagioſorum, ſiue in venenatorum is genere ſit, peculiare quoddam remedium opponitur, ſecreta facultate efficax. PH. Breuis hæc & expedita ratio medẽdi, quæ neque philoſophis, neque medicis theorematis, neque vlla methodo innititur, & qua quiuis è plebe ſemeſtri optimus medicus euadat. Hinc fortaſſe Galenus locis non paucis facultates quæ totius ſubſtantiæ proprietate fiunt, dixit à methodo & ratione alienas eſſe. BV. Quò te rerum iſthæc ignorantia & ſtupiditas deuoluit? Siccine putes tam præclaram artem nullis aliarum diſciplinarum ornamentis fulgere, neque illarum adminiculis fulciri? Grauis eſt eorum temeritas qui eximium quoddã remedium nacti, ſine iudicio, ſine arte, vtcunque ſors tulerit, ſtatim ad curationem proferunt. Olim empirici ad vnumquẽque morbũ magna remediorum ſylua cõparata, quodlibet nullo delectu ad curationẽ adhibebant. Id ſi fortè parum profuiſſet, continuò ad alterius opem concurrebant, ſubinde facta mutatione, dum morbus vel ſponte, vel naturæ beneficio quàm remediis potius ſaneſceret, poſtremò adhibitum totius curationis cauſam fuiſſe perſuaſi. Hæc ratio tantã remediorum ſyluam peperit, nihil vt toto obuerſetur orbe, quod non in medicinæ vſum accommodetur. Medendi viã, quę vni remediorũ multitudini fidit, parũ tutã intelligens Hippocrates, ipſo artis quaſi veſtibulo dixit, Experimẽtum fallax: id nimirũ quod nec ratione, nec methodo, nec iudicio ſuffultum ſtabilitumq́ue ſit. Quod verò ex Galeno afferebas, facultates quæ totius ſubſtantiæ proprietate fiunt, à methodo & ratione alienas eſſe, non idcirco dictum putes quòd illis nulla methodo vti conueniat, ſed quòd non vt quæ ſunt in calefaciendo, frigefaciendo, humectando ſiccandoq́ue, methodis reperiantur. Illas enim non ratione ab odore vel ſapore, ſed ſola experientia inuenire poſſis. Nam, inquit Galenus, cur hic lapis tacto vulnere ex quo ſanguis prorumpit, curſum eius reprimat ac ſiſtat, haud nouimus. At cur lapis quem vocant hæmatiten, in oculares facultates indatur, haud latet: nam id rationis inuentum eſt. Itaque occultæ facultates, quæ manifeſta demonſtratione ſciri haud poſſunt, methodo tamen & ratione ad morborũ curationem adhibendæ ſunt. AR. Placet hæc interpretatio. Cæterùm quas dicimus experientia ſola cognitas vires putáſne caſu & animantium imitatione inuentas? quemadmodum ferunt ab

ibide clyſterem, ab hippopotamo venæ ſectionem, à ceruo venenatis ſagittis confixo, dictami vires edoctos non eſſe? EV. Potuit illinc fortaſſe experiendi quædam occaſio, & experientiæ initium deduci: at perfectio ipſaque experientiæ fides & conſtantia, non niſi ratione conquiritur. Quum hic remedium adhibet ieiuno, ille paſto: hic morbi initio nec præpurgato corpore, ille inclinante iam morbo: hic in affectu ſimplici, ille in compoſito: hic in leuiore & perfacili, ille in contumaci: vterque experitur quidem, at non ſimiliter. Exiſtit ergo experiundi quædam ratio, qua ſpreta quæcunque vtilia hic experietur, ille haudquaquam probabit, aliáque perquiret: hinc ſanè tot experimentorum procellis & vndis demergimur. BR. Qua quæſo ratione experimenta comprobare liceat? EV. Eadem nimirum qua & morborum curationem exequimur. BR. Hanc igitur ſummatim breuitérque perſtringe. EV. In quemcunque curandum morbum incideris, æſtimandum, principio manifeſtúſne is ſit, an occultus: ſi occultus (nam manifeſtos hîc non perſequor) ſimpléxne & ſolus, an manifeſtò implicitus. Quum occulta pernicies innaſit, ſi purũ corpus erat & integrè ſanum, ferè ſolet ſimplex & ſolitarius eſſe morbus: ſin verò vel plethora, vel cacochymia, vel obſtructione, vel alia cauſa pręter naturam corpus tenebatur, vix poteſt qui inuadit occultus morbus ſimplex eſſe. In hoc igitur curando non antè afferenda ſunt remedia quæ totius ſubſtantiæ contrarietate eum profligent, quàm plethoram, cacochymiam, obſtructionem aliámve cauſam medendi arte ſummoueris. Siquidem hæ & occultam perniciem fouent, & antidotorum vires inſtingunt. In cacochymia quæ præſertim vẽtriculum, primas venas viſceráque occupauerit, occultæ medicamentorũ vires quaſi ſepultæ frangũtur & hebeteſcunt, perinde atque ſi in lutum ſordidiſſimum demergerentur. In obſtructione præcluſæ ſunt & impeditæ viæ quibus iter eſt ad affectam ſedem, nec eò poteſt antidotus integris viribus peruenire. In plethora etiam obſtructio ferè ſubeſt, quibus ex cauſis infirmæ & parum efficaces redduntur medicamentorum vires. Itaque non antequam hæc vitia ſolueris, occultæ medicamentorũ proprietates vtiliter afferentur. Cæterùm ſi ſimplex occulta pernicies eáque ſola ſubſit in corpore, ſtatim non alia curatione præmiſſa, conuenientia remedia afferantur, tum ad id eius quod etiamnum futurum eſt, tum ad id quod factum iam eſt. Quod fieri poteſt futurúmve eſt, inhiberi debet & intercipi, idque efficiente illius cauſa ſublata: hæc ſi in aëre fuerit, accenſo igne vel refrigerantibus, vel odoribus qui tota proprietate ſint efficaces, vel alia omni arte corrigetur, dum purior aër euadat. Pauca erit reſpiratio: à pleniore victu, à vehementi exercitatione, & ab omnibus cauſis abſtinendum quæ crebram magnámque reſpirationem inducunt. Quum vel à contactu vel ab intro ſumptis pernicies contracta fuerit, peruestigandæ & diſcendæ ſunt illius cauſæ, quas poſteà declinare non difficile ſit. Nam virulentas beſtias, aut inquinatorum hominũ conſortia, & loca quibus ij habitant vitare poſſumus: & qui in veneni ſuſpicione ſunt, ad eſculentorum potulentorúmque ſaporem diligenter attendere, & aliqua præſumere poſſunt, quæ veneni vires hebetent. Quod porrò morbi factum iam eſt, ſummoueri debet per ea quæ extirpant, retundunt & extinguũt. Extirpant autem quæcunque virus exhauriunt, foráſque proliciunt. Qua in re & quanta veneni pernicies viſque ſit tenẽdum, & qua parte & quàm pridem intrò ſubierit. Primo quoque tempore, etiam ſi nondum perniciei ſigna compareant, virus antequam inualeſcat & altiùs in corpus illabatur viſceráque tangat, coërceri debet, ſimulque valẽte auxilio reuelli, abſorberique, alioqui exitiali vi & pernicie occupatis iam viſceribus, fruſtrà ſuccurritur. Idque ea ſede reuellatur qua conceptum illapſumque eſt. In morbis pęſtilentibus per os & nares valida expiratio concitetur, quæ & pulmones & partes cordi vicinas exinaniat, móxque aër igni expurgatus aut odoratus, cardiacúſque vapor inſpiretur. In morbis contagioſis paulò ſupra partem primùm infectam, vincula (ſi fieri commodè poteſt) arctiſſima iniiciantur, deinde pernicies protinus eliciatur: primùm quidem exuctu facto ab eo qui ieiunus non ſit, qui & os vino colluerit, & cotoneum malum præmanderit, vel qui olei exiguum ore contineat. Quum ſuctio tuta non eſt, gallinacei diſſecti etiamnũ proprio calore tepentes, percuſſo loco circumuoluuntur: vel gallinæ viuæ podex loco adhibetur dum intereat, alia ſubinde mutatur dũ ſuo calore & ſpiritu partis venenũ exigat. Locus etiam ſpongia noua fouendus, quæ vel in lixiuio fermentorũ aut ficus, vel in poſca, vel in acri ſalſamento, vel muria, vel aqua maris maduerit. Scarificatus altiores imprimendi, vt cum ſanguine virulenta materia profundatur. Affigendæ cucurbitulæ cum largiore flãma, quæ foras euocent. Emplaſtra ex porro, cæpa, allio, ſinapi, adiecto ſale aut nitro, interdũ aut ex tapſia aut ex cãtharidibus imponũtur, quæ venenũ elicere & diſcutere queant. Loci in carne facta circunſcriptio & quaſi circinatio virus intrò ſubire non ſinit, idque cum ſanguine profundit. Interdũ & hamo prehenſa caro ſcalpellique acie circunſcripta amputari debet. Vſtio candente ferro virus omne domat & abſumit, nec in membra inſinuari patitur. Quum verò cruſtæ decident vlcus diu ſordidum & manans prorogetur, ne illius labra coaleſcant, obducãtúrque cicatrice. Sectio ictæque partis (ſi extrema ea fuerit) amputatio in extremis & præſentibus ſerpentium ictibus imperatur. In venenatis porrò affectibus quum aſſumptũ venenũ eſt, ſine mora virus foras exhauriatur priuſquam inualeſcat. Vomitio protinus concitetur hydrelæo tepente, aut butyro, aut adipe anſerino ex aqua calente, aut maluæ, aut ſeminis lini, fœnigræci, aut vrticæ decocto. Quæ ſingula præſertim oleum, non modò vi relaxante vomitiones mouent, ſed & perniciei vim acrimoniámque obterunt. Quinetiã reliquiæ inteſtinis inhæreſcẽtes, clyſtere acri deducendæ, in quo hieræ tum ſimplicis tum compoſitæ, & mellis & nitri magna vis inſit. Hæc igitur ſunt quibus elici extirparíque venenum poteſt, quorum optimũ quodque & rei ſubiectæ cõuenientiſſimum

nientiſſimum

nocentiſſimũ deligetur, ſi partis à qua id prebẽderit, ſitus & natura æſtimabitur: ſi quãta ſit veneni pernicies, & quàm pridem inuaſerit compertum fuerit. Cęterùm quoniam plerunque hiſce pręſidijs tota vix pernicies elici poteſt, huius quicquid reliquum fuerit, obtundi reſtinguique debet. Obtundunt quæcunque manifeſtis qualitatibus illius furorem, vim, acrimoniamque hebetant & conſopiunt. Id genus ſunt in peſtilentibus morbis frigida & ſtiptica, vt aquæ frigidæ potus, mali punici, citrei mediciq́ue ſuccus, omphacium, oxalis, acida omnia & medicamenta hiſce viribus prædita. Odores ac ſuffitus qui eiſdem polleant facultatibus. Si intrò ſumpti veneni ſuſpicio eſt, eius vis obtundetur vel oleo, vel butyro, vel anſerino adipe, vel iure pinguioris carnis, & gallinaceorum, vel maluæ, althææ, lini aut fœnigræci, ptiſanæ cremore, vel lacte ſchiſto, vel lactis potu pleniore, in quo etiam cucumeris ſemina contrita ſint. Omnium ſiquidem vis leniendo, veneni acrimoniam hebetat, ipſumq́ue quaſi conſopitum in aluũ deturbat. Confert præterea venarum ductus obſtruere vel aſtringere, ne tam repentè vis illa veneni in viſcera in principeſque partes inuadat. In id efficaces ſunt bolus armena & terra lemnia, quæ etiam communi dote proſunt. Item halicæ, orizæ, tragi aut tritici pultes. Venenatarum beſtiarum acceptum virus obtunditur & membratim peruagarum frænatur, tum his quæ nunc dicta ſunt, tum alijs quibuſdam acrioribus, vt vini meracioris paſſique potu, alliorum, porrorum, cæparum & omnium acrium eſu. Quum enim difficilè hæc coquantur, multoſque dies eorum vis & qualitas remaneat, putant hoc tempore perniciem illorum vehementia & acrimonia obtundi & arceri ne altiùs penetret. Hæc vniuerſa in occultorum venenatorumq́ue morborum curatione præmittenda, & vt vniuſcuiuſque ſtatus conditioque feret accommodanda, ſine quibus vix quiſquam poſſit, vel ampla remediorum ſupellectile vndique inſtructus, tutam efficacemq́ue ſanationem ſuſcipere. Quæ ſi via & ratione ſtabilita confirmatáque ſunt, conſtat non ſine arte & methodo ad occultarum proprietatum opem concurrendum, ſed ſummam eſſe artis poteſtatem, eamq́ue vbique primas obtinere. Leuiuſculos incipienteſque occultos morbos ars generalis interdũ cohibet: at integra perfectaque ſanatio his duntaxat cõpletur, quæ perniciei atque veneni vim omnem aut reſtingnant, aut exterminent. Id autem alia communi, alia peculiari dote præſtant: communi quidem, bolus armena, terra lemnia, dictamus, paſtinaca, ruta, ariſtolochia, theriace, mithridatum, aliaque nõ pauca à Dioſcoride octaui libri calce conſcripta. Quæ porrò peculiari dote vigent, alia occultos, alia manifeſtos morbos expugnant: Anginæ ſiquidem ſimplici manifeſtæque inflammationi hirundinum vſtarũ cinis, & albi canis ſtercus proprietate ſuccurrit: Aſthmati, vulpeculæ pulmones: colico dolori, è lupi inteſtino cingulum: calculo, hircinus ſanguis, non ſubſtantiarum diſſidio, ſed amicitia & ſimilitudine qua partibus offenſis affines ſunt. Occultis verò morbis obſiſtunt, quæ antipathia & totius ſubſtantiæ diſſidio vires habent. Vt ſua cuiuſque veneni atque morbi ſpecies: ita ſua cuiuſque eſt antidotus, id ſecretiore proprietate exterminans, aut intrò ſumpta, aut ſuffitu odoreq́ue hauſta, aut foris adhibita. Proprietatum quidem cognitio, omnium præſtantiſſima atque nobiliſſima, nos vna locupletare ornareq́ue poteſt. Ardua ſanè illa & procul à noſtris ſenſibus poſita, tota quippe ex naturæ & eſſentiæ inſpectione cognitioneque naſcens. Illa autem puriſſima ſimpliciſſimaq́ue rerum natura nullis ſenſibus obuia, ſola mente comprehenditur. Hanc ſi oculis & re ipſa cerneremus, continuò in ea quaſi in ſpeculo proprietates omnes nobis elucerent. Quanquam autem latent, naturæ arcanis multaque obſcuritate inuolutæ, præ ignauia tamen ſinendæ non ſunt, ſed inueſtigandæ diligentiùs, non è primis tangendi ſecundíſve qualitatibus, non è ſapore, odore, ſono vel colore, verùm è ſolis effectis & operibus, quę tum longa vſus obſeruatione, tum optimorum authorum monimentis comparata confirmataque ſint. At verò quoniam inclinato iam die ad veſperum perducta eſt diſputatio, huic modum finemq́ue conſtituam, vt pauliſper laxemus animos, & à ſeueritate ad hilaritatem riſúmque traducamus. Vos autem diſputationis ſtudio incenſi totiúſque memores otio maiore in abditarum proprietatum cognitionem aliquando acriùs grauiúſque incumbite.

DE ABDITIS RERVM CAVSIS LIBRI SECVNDI FINIS.

Ii iij

INDEX IN LIBROS DVOS
DE ABDITIS RERVM CAVSIS.

Prior numerus paginam, poſterior lineam demonſtrat.

A

Abſurditas conſequens ſententiam eorum qui vitia ex ſecundis qualitatibus ad intemperiem reuocãt 69,40
Abſurditas conſequens eorum ſententiam qui omnem peſtilentem febrem ex putredine naſci affirmant 77,55
Abſurditas conſequens eorum ſententiam qui affirmant humores, primigenios putrere in corde in peſtilenti febre ibid.
Accidens nullum poteſt explere ſubſtantiæ eſſentiam 10,61
Actio a forma proficiſcitur 19,35
Actiones à forma ſimpliciter prodeuntes, nullius inſtrumenti interuentu fiunt 50,36
Actioes forma vnde prodeãt, aut quomodo non facile eſt cognoſcere 51,35
Actu ineſſe quid 18,55
vt Actus de habitu ita forma de præeminente potentia elicitur non admodum diſſimili analogia 24,30
Aſtringentia quæ 69,65
Aer non putreſcit 75,2
Aeris affectiones duplices ibid.
Aer quando morbos efficiat ibid.
Aeris mutationes nõ ſolum à cœlo ſunt
Aërem immutantia 75.3 (35,55
Ἀιὼν vnde dicatur 38,25
Agaricum pituitam attrahit cuius rei cauſa occulta eſt 51,37
Agens agit vt obiectum patiens ſibi ſimile reddat 23,33
Agens idem ſimplex, homonymum appellatum effectus contrarios edere poteſt 20,3
Alexandri verba de forma ſubiectorũ ſimplicium & compoſitorum 12,38
Alexiteria aduerſus venena 86,28
Alimenti confectio an a calore naturali ab elementorum temperatione excitato fiat 64,62
Alimenta & deleteria extremè cõtraria in genere totius ſubſtantiæ 94,21
Alimenta omnia vitã habent 47,
Alteratio duplex 71,40
Alui fluor in venerea lue 84,2
Amelij verbã lecto initio euangelij D. Ioannis 40,37
An fœtus notam huius referat quod fœmina inter concipiendũ vehementius comprehenderit 54,52
Angeli cuſtodes Adami, Abrahæ, Iſaac, Iacob, Moſis 45,11
Angeli cuſtodes hominum ibid.
Angeli ſuperiores nouem choris diſtincti 44,51
Anima accõmodat ſe ad tẽperamentũ partium, quas moderatur 18,36
Anima altrix & ſentiens actu ſine corpore ſubſiſtere non poteſt 27,35
Anima corporis legibus tenetur ſecundum Galenum 56,24
Anima diuini cuiuſdam corporis particeps 27,45
Anima mundi 27,8
Anima mundi vnde defluat 42,65
Anima mundo indita a Deo 39,46
Anima nihil perpetitur ſed calidũ innatum & inſitus ſpiritus 56,35
Anima nõ poteſt otioſa latere in ſemine 30,3. & eius rei demonſtratio ibi.
Anima noſtra non eſt ab elementis orta 55,19
Anima nullo inſtrumento indiget ad ratiocinandum 56,51
Anima nutriens non eſt condita cauſa partium ſtirpis 20,20
Anima prægnans dicitur quòd ei gignendi amor inſitus ſit 31,43
Anima quõ obligata corpori 56,47
Anima ratiocinatrix multas habet facultates 57,57 (12
Anima facultatũ quæ ſubſtãtia ſit 57,
Animæ origo vnde ſit Hippocrati 56,3
Animæ pars naturalis ſola immortalis eſt, reliqua mortales 59,25
Animæ partiũ ſubſtãtia diuina eſt ibi.
Animæ ſubſtantia 55,60 (46
Animæ ſubſtantia corporis expers 55,
Animam eſſe actũ corporis organici quõ dictum ſit ab Ariſtotele 20,45
Animã nihil aliud quam calorem eſſe quomodo dictum ſit a Galeno in lib. de tremore & de rigore 55,48
Animam non eſſe corporis agentis inſtrumentum, ſed corpus potius animæ inſtrumentum 26,12
Animam non procreari ex temperamento & miſtione primorum corporum contra Alexandrum 21,40
Animal dictum eſt a defungendis muneribus animalis 30,29
Animal moribundũ refrigeſcit 21,9
Animalia ex putri materia procreata non ex quouis ſubiecto ſine diſcrimine fiunt 25,11
Animalium venatu viuentium enumeratio 23,59
Animalibus proprium atque deſignatum eſt alimentum 64,63
Animantiũ & ſtirpiũ ſeminibus vis diuina indita ad ſe propagandum 40,49.42,8
Antidoti ſelecta diligenti obſeruatione, quibus prudens medicus vtebatur aduerſus febres & morbos publicè graſſantes 81,47
Ἀντιπαθῆ & συμπαθῆ 24,54
Antipathia vnde nata ſit ibid.
Apoplexia fit arterijs obſtructis 87,42
Apprehenſio, ratiocinatio & memoria cauſas habẽt præſtãtiores, quam quæ rectè permiſtioni elementorũ aſſignari poſſint 66,50
Apuleius de proprio vnicuique dæmone 46,35
Aqua & terra patiuntur 49,41
Aqua quæ vaporario elicitur ex herbis & alijs medicamentis magnam vim habet 27,44
Argumentum à maiori quo oſtenditur perfecta atque ex ſemine prodeũtia multò magis extrinſecus formam accipere quam quæ ex putredine naſcuntur 28,10
Argumentũ aliud nitens probare formam naſci ex ſubiecto 14,28
Argumentum a theriaces compoſitione nitens oſtendere formam ſuſcitari à ſubiectis partibus ibid.
Argumẽtũ de theriace diſſoluitur 16,3
Argumentum aliud nitens oſtendere diſſimilaris corporis formam compoſitam eſſe 11,52
Argumentũ cõtendẽs in ſemine quidda ventura forma contineri 25,60. ſolutio paucis poſt verſibus
Argumentum contendens oſtendere formam ineſſe ſemini 32,2
Argumẽta cõtẽdẽtia potentiã eſſe imperfectam quandam formã 33,29
Argumenta alia cõtẽdẽtia potẽtiã eſſe quandã imperfectam formã 24,47
Argumenta alia contendentia quidpiam forma antea in ſubiecto fuiſſe 25,41. & eorum ſolutio ibid.
Argumẽta nitẽtia oſtẽdere diſſimilaris corporis formã cõpoſitã eſſe 11,51
Argumẽtorũ probare nitẽtiũ aliquid animæ in ſemine ineſſe ſolutio 27,12
Ariſtoteles interdum in rerum diuinarum cognitionem tranſilit 37,20
Ariſtotelis verba de ſemine 31,54
Ariſtotelis verba in lib. de mundo, de vi numinis Dei pertinente per vniuerſum mundum 41,43
Ariſtotelis verba in problematibus

de his, quorum ortus facilis eſt 36,18
Arte vel fortuna quæ ſint 7,3
Arte chymiſtica nihil poteſt ſimplex & purum ſecerni 97,8
Artes ſceleratæ eorum qui ſe in nephariam dæmonum ſocietatem pactionibus obſtringunt 46,58
Arrhenicum & auripigmentum in malignorum vlcerum curatione adhibentur 73,42
Articulorum dolores in lue venerea 84,12
Aſtringentia vtilia partibus habentibus vſum toti corpori communem 68,36
Attractio, & nutritio ſimilitudine ſubſtantiæ fiunt 65,30
Auerrhoes ſtatuit facultates alias ab his, quæ a temperamento emerſerunt 61,2
Auerrhoe ſententia de calore nobis inſito 63,17
Autor & opifex rerum duplex ſecundum Ariſtotelem 34,40
Autumnus quare pernicioſus 35,30

B

Baſiliſcus viſu enecat 82,49
Bilis à calore ſolo elementorum fit 65,6
Bonum quid appellat 42,65
Bolus armena in peſtilentibus morbis 100,55
Bubo & carbunculus ante febrem apparens peſtem miſiorem denunciat 77,36 poſt febrem verò apparens quid ſignificet ibid.
Bubo in inguine eorum qui lue venerea infecti ſunt vnde 83,64

C

Cacodæmones curioſis hominibus multa ementiuntur 47,1
Caduca res diuinitus cõdita ſunt 40,48
Caducæ res & mortales cœleſti virtute gignuntur & gubernantur ibid.
Calidum trahit & frigus depellit quomodo accipiendum 65,22 & an ſolus calor qui ab elementis eſt alimentum attrahit eodem loco.
Calculo hircinus ſanguis valet 101,12
Calor ab elementorum temperatione natus immoderatus pernicioſus 65,9
Calor cœleſtis ſalutaris & vitæ conſeruator ibid.
Calor diuinus corroboratur a temperie, deprauatur autem ab exuperantia ibid.5
Calor & ſpiritus innatus partes ſubſtantia & temperamento diſſimiles ſimiles reddit, & idoneas ad eiuſdem formæ ſuſceptionem 65,
Calor inſitus cœleſtis eſt, & eius res demonſtratio 62,23
Calor inſitus diuinus à Galeno appellatus 63,50
Calor leonis maior quàm ſtruthionis, non poteſt tamen ferrum atterere 64,57
Calor mitis in febre peſtilente oſtendit eam affinem non eſſe putridæ 78,7
Calor natiuus cauſa effectrix fœtus 52,44
Calor nobis inſitus ex ſemine eſt 21,54
Calor quare ἔμφυτος dicatur 55,
Calor qui in ſemine eſt proportione reſpondet elemento ſtellarum 27,46
Calore cœleſti vita animantiũ & ſtirpium continetur, & eius res demonſtratio 62,47
Calor totius formæ cuſtos 96,24
Cantharidum vis deleteria non perit tota vſtione 83,24
Capillorum defluuium in lue venerea 84,19
Capitis dolor in lue venerea 84,10
Carnes recentes meliores ſemiputribus 94.2
Caſſia fiſtulæ cortex menſes promouet 19,21
Caſſiæ fiſtulæ medulla lenit aluum ib.
Cauſa diuina morbi quæ Hipp. 72,19
Cauſæ efficientes duplices 48,60
Cauſa efficiens ratione prædita multorum diuerſorumq́, effectuum principium 49,1
Cauſa efficiens vnius effectus principium ibid.
Cauſa fœtus generandi natura à Galeno dicitur 55,60
Cauſa proxima procreatrix confert tantum habilitatem quandam 54,42
Cauſa vnica peſtis efficiens 76,50
Cauſa abdita quæ ſint 64,22
Cauſa corrumpentes 70,46
Cauſæ duæ peſtis præparatoriæ 76,59
Cauſa multorum euentorum alio pertinent quam ad elementa 48,18
Cœlum cauſa omnium corporum quæ gignuntur 34,56
Cœlum confert formam 96,2
Cœlum continuat quæ Deus proprijs operibus inchoauit 38
Cœlum elementum non obnoxium interitui 35.7
Cœlum paret conditori ſuo 88,30
Cœlum ſpeciem in materiam apparatam immittit 41,35
Cœlum tertium principium 34,56
Cœli ciues Deo proximam conditionem habent 38,31
Cœli vires diuinæ cur dicantur ab Ariſtotele, Hippocrate, Platone, Vergilio 41,37
Cœleſtis caloris complures ordines 63,4
Cœleſtis conuerſio cauſa eſt omnium quæ gignuntur & intereunt 34,63
Ciceronis locus in Tuſculanis quæſtionibus 43,64
Cicuta ſturnis cibus, cuius rei cauſa occulta eſt 51,38
Cicuta homini peſtifera, cuius rei cauſa occulta eſt ibid.
Circe venefica 90,2
Circumſcriptio loci facta in carne non ſinit venenum intrò ſubire 100,36
Clyſteris vſum vnde didicerimus 99,48
Cognitio rerum diuinarum extra captum humanum eſt 37,23
Cognitio rerum quanta in Deo 38,22
Colico dolori cingulum ex lupi inteſtino valere 100,12
Compluſres formas in eadem re potentia eſſe 18,19
Comunium morborum genera tria 76,53
Communes morbi ſimplices qui ibid.
Compoſitio apta, præparatio neceſſaria ad formam recipiendam 20,42
Concoctio deprauata eſt ab elementis 65,4
Concoctio fit à cœleſti calore adiuta bono temperamento ibid.
Configuratio cœleſtis peſtilentiæ cauſa 76,50
Conformatio non naſcitur ex corporis temperamento, ſed ex diuiniori quadam natura fluit 21,14
Contagioſi morbi qui 73,53. 74,28
Contagioſi peſtilentes 73,56
Contagioſi ſimpliciter ibid.
Contagioſorũ morborũ curatio 100,25
Contemplatio Dei vita 38,24
Corpus vnum dicitur quamuis ex multis compoſitum 13,24
Corporis compoſiti formam ſimplicem eſſe ibid.8
Corporis naturalis compoſiti ſubiectũ eſt compoſitum 16,61
Corporis noſtri opifex Deus 54,7
Corporum naturalium vires cœleſtiũ viribus tenentur 97,1
Corruptio duplex ibid.
Corruptio totius ſubſtantiæ quæ dicatur 70,14
Corruptionis & putrefactionis diſcrimen ibid.
Cruda maiorem vim habent quàm cocta 97,30
Curatio intemperiei & putredinis diuerſa 71,2

D

Danielis locus expoſitus 45,6
Dæmon mendacij parens 47,10
Dæmon proprius colendus eſt 46,35
Dæmon quidam Ægyptios primum literas docuit ibid.
Dæmon Socratis ibid.
Dæmonē vnuſquiſq́, viuens habet ib.

Dæmones

Demones boni vero modo apparent ib.
Dæmones ciuitatibus à Saturno præfecti ibid.
Dæmones an toto mundo vagentur 44,32
Dæmones immitti in corpora hominũ à maleficis hominibus 87,65
Dæmones mali phantaſtice modo apparent 46,48
Dæmones qui 72,37
Dæmones quomodo eiecti 82,
Dæmonum genus duplex 45,35
De diuinis profanè loquendum non eſt 37,32
Deleteriorum vis oppoſita ſubſtantiæ alimentorum 24,17
Demarchus in lupum conuerſus 20,1
Democritus 48,6
Demonſtratio qua oſtenditur elementorum formam eſſe ſubſtantiam 10,48
Demonſtrationis omnis philoſophicæ initium non ſemper ducitur ex principibus qualitatibus 22,56
Deus cœlum per ſe regit animantia verò & ſtirpes cœli ope 42,10
Deus condito cœlo vim naturalem impertijt, quæ nobis in ſigna eſſet & tempora 42,9
Deus omnium cauſa 38,47
Deus omnium conſeruator 41,4
Deus nomine Theut in Ægypto inuenit arithmeticen, geometriã & aſtrologiam 46,7
Deus nullius rei ſimilis 38,41
Deus per omnes naturas diuiſus eſt 40,50
Deus quid Ariſtoteli 38,25
Deus rebus ſingulis vim procreandi indidit 39,9. *& quomodo indidit* ib.
Deus vbi habitet 38,54
Deorum plena omnia 47,14
Deuteronomij locus expoſitus 45,7
Diaſtolen & ſyſtolen non poſſe elementorum qualitatibus aſſignari demonſtratio 65,45
Dictami vires à quo didicerimus 100,1
Dierum decretoriorũ cauſa cœlo tribuitur ab Hipp. & Gal. 72,48
Dij culti à vetuſtate, omnes cacodæmones erant ſecundum Porphyrium 46,46
Dionyſij verba de choris angelorum 44,52
Diſperſi morbi qui dicantur 74,2
Diſſimilares corporis partes eſſentia differunt 11,33
Diſſimilaris corporis materia multiplex ibid.
Diui Pauli verba in actis Apoſtolicis expoſita 43,20
Diuinum in morbis Hipp. quid 72,19
Diuinum quid antiquis 72,33
Diuini nomine quid ſignificetur 63,57
Diuinitatẽ ineſſe animæ partibus mortalibus demonſtratio 52,30
Dogmatici 48,13
Deæ peculiari morbos expugnantia 101,28
Druydæ Gallorum 45,21
Dyſenteria, anno 1538. 80,20
Dyſenteriæ in populum graſſantes diuinum aliquid habent ibid.

E

Ecthymata quæ 74,11.79,28
Effectus conſiſtẽtia à materia 50,3
Elephantiaſis ex contagioſorum genere 85,32
Elephantiaſi ineſt venenum 85,51
Elephantiaſis quomodo ſerpat in corpus 75,40
Elephantiaſeos deſcriptio 85,32
ab Elephantiaſi ſanati multi per prophetas 82,45
Elementi forma, qualitas eſt Galeno 9,23
Elementi materia ſimplex 11,20
Elementa quatuor cedunt in compoſitorum materiam 51,7
Elementa omnia efficientia Ariſtoteli 42,58
Elementa non euaneſcunt interitu rerum 12,48
Elementa priuſquã confluant ad procreationem naturalis corporis, materiam, formam & qualitates habẽt 16,33
Elementa vel exquiſitiſſimè mixta nõ poſſunt cõformationem aptam corpori, neque ſenſum, neque motum conferre 20,55
Elementorum formæ ſunt naturæ anceptis inter ſynceras qualitates & formas compoſitorum corporum ſecundum Auerrhoen 9,32
Elementorum formæ, ſunt ſubſtantiæ contra quam ſenſit Alexander, & huius rei demonſtratio 10,5
Elementorum materia non prius inter ſe vincta cohærent quam ad extremum exigua fuerint 9,
Elementorum qualitates tota per totas miſcentur 9,52
Elementorum miſtorum temperatura eſt in qualitatum genere ibid.
Emplaſtra ex porro, cepa, allio, ſinapi & thapſia in ictibus venenatorum animalium 30,52
Ἐμψύχωσις *& μετεμψύχωσις* 56,21
Ἐνδήμιοι *vnde fiant* 74,5. *& eorũ enumeratio* ibid.
Ἐντελέχεια *quid ſecundum Alexandrũ* 13,33
Ἐντελέχεια *quid ſit ſecundum quoſdam* 22,47
Epidemij ſimplices vnde fiant 74,7
Ἐπιδημίου *cauſa* 75,15
Ἐπιδημίων *& peſtilentium morborum differentia* ibid.
Ἐπιδημίων *morborum diuiſio* 74,7
Ἐπιδημίων *ſimplicium enumeratio* ibi.
Epilepſia omnis à veneno intus genito ibid.
Epilogus matutinæ diſputationis 51,6
Epithymum atram bilem attrahit, cuius rei cauſa occulta eſt ibid. 37
Eſſentia rerum ignota efficiunt vt formas elementorum inſeparabilium qualitatũ nomine appellemus 11,5
Euſebij verba de vi generãdi cœlo inſita 40,20
Ex cantharidibus emplaſtra in ictibus venenatorũ animalium 21,11
Ex guaiaco potus in lue venerea 84,54
Ex ſimplici nihil niſi ſimplex fit 7,31
Exanthemata quæ & eorum deſcriptio 79,29
Exanthemata cur pueris familiaria ibid. 20
Exanthemata non eſſe reliquias menſtrui ſanguinis ibid.
Exanthematum cauſa ibid.
Exanthematum deſcriptio ibid.
Exanthematum & ecthymatum diſcrimen ibid.
Excrementorum corporis ſordes efficiunt, vt calor qui in eo inhabitat cœleſtis eſſe non poſſit ſecundum Auerrhoen, & huius rei diluſio 63,25
Exemplo oſtenditur formam ſimplicẽ non poſſe emergere ex ſubiectis partibus corporis 15,19
Exemplaria apud Dionyſium Areopagitam 41,21
Exercitus locuſtarum conuolans in Galliam & Italiam 76,36
Experimentum quare fallax ab Hippocrate dictum ſit 99,55
Explicatio vera originis formarũ ſubſtantialium 32,50

F

Facultas quid ſit oſtenſio ſimilitudine 58,60
Facultas ad aliquid dicitur 57,61
Facultas retentrix vteri à calore cœleſti 65,15
Facultas temperamenti proprietas 57,62
Facultas ventriculi contentrix à cœleſti calore 64,59
Facultatis ſubſtantia in quo poſita 57,63
Facultatem animam vocat Auerrhoes 58,63
Facultates primæ 91,56
Facult. tot ſunt, quot actiones 58,35
Facultates tot ſunt, quot cauſarum efficientium differentia 59,13
Facultatum à tota ſubſtantia fluentiũ ordines multi 91,50

Falſa quorundam opinio, quomodo rei cuiuſque forma de potentia materiæ educatur 22,42
Faſcinatio viſu, & huius cauſa 88,57
Febris ſudorifica exanthematibus affinis 79,45
Febris ſudorifica in ephemeris numeranda eſt. ibid.
Febris peſtilentis ſymptomatum enumeratio 78,21
Febres acutæ in populum graſſantes diuinum aliquid habent 80,13
Febres aliam cauſam quàm putredinem habentes 81,30
Febres omnes ex bile. ibid. 51
Febrium intermittentium materia in viſceribus ibid.
Febrium omnium intermittẽtium genus ſalutare 80,45
Fictrix cauſa cur in particulis permaneat ratio 60,32
Fœtus formatur à vi quadam potentiſſima extrinſecus appellente 52,38
Fœtus in vtero nutritur puriſſimo ſanguine 79,5
Fœtor comes putredinis 70,40
Forma compoſiti ſimplex ſimplicium partium formas integras & incorruptas in toto coërcet 13,8
Forma compoſiti corporis ſimplex & ſimilaris & per omnes partes fuſa eſt 18,9. *& eius rei demonſtratio eodem loco*
Forma cuiuſque ſubſtantiæ naturalis ſubſtantia eſt 11,13
Forma eſt quæ toti eſſentiam largitur 10,39
Forma fit & perit. 7,13
Forma geniti non fluit à parentibus 29,60
Forma momento in materiam immigrat. 33,43
Forma natura ſimpliciter dicitur ab Empedocle 13,19
Forma non ante actu eſt quam ſit perfectionem conſequuta ſecundum Alexandrum 28,44
Forma non eſt vis ex ſubiectarum partium naturis profecta 13,8. *neque ex ſubiectis formis prouenit* 50
Forma non conſummatur paulatim, ſed ſubitò tota in ſubiectum concedit 25,37
Forma omnis ſimplex nec compoſita eſt ex ſubiectarum partium formis 12,57
Forma perfectiſſima qua 12,10
Forma propria ſimilarium partium quæ ſit ſecundum Auerrhoëm 63,15
Forma quo perfectior eſt, eò perfectiorem & inſtructiorem corporis velut officinam habet 12,11
Forma ſimplex totius non poteſt ex ſubiectis formis emergere 14,19
Forma ſimplex diuina eſt 51,1
Forma tota ſemini ſtatim indita eſt à genitore ſecundum Themiſtiũ 30,1
Formæ actiones ſub ſenſum cadunt 51,33
Formam agere demonſtratio 50,10
Formam agendi eſſe principium, demonſtratio ibid. 36.
Formam & animam non eſſe harmoniam 13,2
Formam non poſſe eſſe ex ſolis ſimplicium formis ſiue ſimplex ſiue compoſita ſit totius forma 16,16
Formam non poſſe proficiſci à temperatione corporum demonſtratio 14,53
Formam quæ ſemini ineſt obtinere mediam naturam inter ſubſtantiam & accidens, oſtenſio. 29,5
Formam rei cælitus demitti Galenus affirmat & eius verba lib. 17. de vſu partium 53,25
Formam vnam compoſiti eſſe oportere demonſtratio 12,32
Formæ vnius & ſimplicis non ſunt plures gradus perfectionis 29,16
Formam educi de potentia materiæ quid ſit, & Simplicij verba de hac re 22,32
Formarum multi ordines 12,2
Formarum non alia mistio eſt quàm materiarum 15,10
Formarum origo diuina eſt 37,30
Formarum origo qualis ſit & vnde 29,60
Formarum quæ in elementis coitio falsò creditur ab Alexandro eo modo fieri quo contrariarum qualitatum confuſio 9,37
Functio occulta quæ ſit 64,34
Functio omnis animalis calori cæleſti aſſignanda eſt 66,13
Functiones diuinæ quæ appellandæ 64,20
Functiones pluri mæ in nobis ex occultis cauſis ſunt ibid.
Functiones, quas oculis cernimus, diuinæ ſunt ibid.
Functiones variæ & diuerſæ, ex partium, quibus anima infuſa eſt, differentia proficiſcuntur 18,45
Functionum quæ ab occultis cauſis & manifeſtis prodeunt explicatio 64,38
Fungi, Arrhenicum, auripigmentum & ſimilia venena infirma 73,42
Frigida & ſtyptica in morbis peſtilentibus vtilia 101,5

G

Galenus fatetur ſe nullam validã rationem de corporis ſtructura inuenire potuiſſe 54,24
Galen. fatetur ſe neſcire animæ ſubſtantiam. 56,29
Galenus in quo diſſidet à Moſe & Platone, de rerum creatione 53,58
Galenus vixit temporibus Alexandri Aphrodiſienſis 9,23
Galeni verba de vi illa fictrice in ſingulis animalium particulis permanente & eas ad ſuum opus excitante 59,38
Galeni verba de anima, & de ſpiritu in ventriculis cerebri contento lib. 7. de plac. Plat. & Hip. 55,25
Galeni verba de cauſa pulſationis quæ in venis ſit expenduntur 57,28
Galeni verba de fœtus formatione expenſa 52,21
Galeni verba de ſubſtantia facultatũ expenduntur 57,16
Galeni verba lib. 15. de vſu partium & 9. de placitis Plat. & Hip. expoſita 54,18
Galeni verba de conformatrice anima contenta in ſemine & a parentibus proueniente in fœtum 60,49
Gignendæ formæ ne minimum quidem antè in materia fuit 24,43
Gonorrhœa in lue venerea 84,8
Gradus definiuntur facultatum ordines 57
Grauedo anheloſa peſtilẽs erat 79,64
Græci ex Ægyptiis & Hebræis multa didicerunt 40,30
Gubernacula regionum mundi diſtributa dæmonibus 45,56
Gymnoſophiſtæ Indorum ibid. 22

H

Heraclitus de Diis etiam in caſa furnaria 47,21
Heraclius lapis allio perunctus facultatem trahendi ferri amittit 58,52
Heroes Platonis 45,39
Hippocrates 48,8
Hirundinũ cinis anginæ valet 101,29
Homo cur hominem generet equus equum 33,17
Homo proxima & continens cauſa efficiens geniti hominis 36,39
Humanarum rerum adminiſtratio angelis demandata 45,5
Hydrargyrus peruerſa 85,4
Hydrargirus frigida 34,60
Hydrargyri vapor emollit neruos 69,27
Hydrargyrum non adhibendum in venerea lue 84,45. 85,18
Hydrophobia quis morbus 73,56

I

Ibis in Ægypto dicata Deo cuidam 46,6
Icterus magica arte ſanatus 90,27
Idea cõmoi indiuidua bonitatis 43,5

Ideo

Idea Platonicorum 51,16
Idearum Platonis explicatio 42,34
Idearum differentia vnde dimanent 43,6
Ἰδιότητες ἄῤῥητοι 51,42
Ignis & aër agunt 49,40
Immoderata materia differentia 69,18
Immoderatio materiæ morbus partis ſimilaris 68,58
In exanthematibus interiora papulis manantibus ſcatent 79,40
In febre ardente aliud eſt quàm putre do 70,60
In peſtilente febre adhibenda quæ totius ſubſtantiæ proprietate veneno aduerſa ſint 78,48. *& eorum enumeratio* ibid
In peſtilente febre frigida & adſtringentia adhibenda ibid.
In peſtilente febre media præſcribenda ibid.
In peſtilente febre non mittendus ſanguis ſi corpus fuerit purum 78,36
In peſtilente febre valida purgatio fugienda eſt ibid.46
In paralyſi eſt etiam nerui obſtructio 66,34
Iocus de lapillo aducto ex India 93,1
Inductio qua oſtenditur formam teti eſſentiam largiri 10,48
Intelligentiæ etiam inferiora generandi & gubernandi vires habent 32,20
Intemperies putredinem comitatur 70,57
Interpretatio verborum Ariſtotelis de ſemine 31,54
Interpretatio verborum Ariſtotelis de rerum & formarum origine 34,34
Iuuenis à dæmone obſeſſus 89,4
Ἱερωπορὴς 74,14

L

LAbruſca floris extrema in ambitu foliorum refrigerãt, quod inter hæc medium naſcitur adurit 19,22
Lapis philoſophicus quis 98,44
Lares, Laruæ, Lemures 45,43
Leges in magos 90,21
Lienteriæ in populum graſſantes diuinum aliquid habent 80,13
Leporis coagulum appoſitum conceptum retinet 19,26
Leporis oſſiculum quod in poplite eſt arenulas deturbat ibid.
Leporis pilus hæmorrhagiam ſiſtit ib.
Leporis pulmo aſthmaticos iuuat ib.
Leporis ſanguis calculum comminuit ibid.
Locus Iſaiæ & Iudæ de dæmentibus 44,43
Loci apud Galenum oſtendentes morbum aliquem eſſe totius ſubſtantiæ 71,36
Lues venerea propriis antidotis curatur 85,18
Luis venereæ virus ſerpit in corpus humore deducente 73,32

M

MAgi aſciſcunt dæmonum opem 89,51
Magnes ferrum attrahit cuius rei cauſa occulta 51,36
Mali punici cortex calidus, interanea frigida 19,18
Manifeſtorum aliquot totius ſubſtantiæ morborum enumeratio 74,34
Marcor cõſequitur putrefactionem 70,43
Materia elementorum ſimplex 7,32
Materia formæ primum fundamentum ibid.13
Materia natura dicitur ibid.
Materia perpetua eſt ibid.
Materia πανδεχὴς 35,36
Materia quid 8,52
Materia rerum naturalium ex quatuor elementis conſtat 26,7
Materia ſimilaris partis ad virium robur confert ibid
Materia ſubſtantiæ rationem & genus obtinet 8,64
Materiæ vires & qualitates quæ dicantur 50,30
Mathematicorum mos 8,13
Matthæi locus expoſitus 45,9
Medicamenta curandis morbis idonea vnde petantur 69,57
Medicamenta benigna aliquando in alimentum cedunt 94,29
Medicamenta proprias partes purgantia ibid.
Medicamenta purgantia media inter alimenta & deleteria ibid.
Medicamenta quomodo ducantur de potentia in actum 24,31
Medici non ſolum proprietates ſtatuere coguntur, ſed etiam philoſophi & Grammatici 51,42
Mens diuina intelligentia 43,3
Methodici 48,13
Miſtionis falſa opinio 9,46
Miſtio vera ibid.
Morbus materiæ 69,20
Morbus totius ſubſtantiæ, aliquando ſolitarius aliquando complicatus aliis affectibus 72,17
Morbus totius ſubſtantiæ profligatur medicamentis tota ſubſtantia cõtrariis ibid.
Morbus totius ſubſtantiæ occultus vel manifeſtus 71,7
Morbus totius ſubſtantiæ duplex 70,40.73,10
Morbus totius ſubſtantiæ 70,23
Morbi ex putredine ſunt totius ſubſtantiæ morbi ibid
Morbi ex veneno contracti curatio 100,35
Morbi ſanati magicis & ſuperſtitioſis 89,50.90,45
Morbi totius ſubſtantiæ quibus tribuantur ab Hippocr. 71,54
Morbi trans naturam 88,32
Morborum à veneno intus genito excitatorum enumeratio 77,34
Morborum ſpecies ſuas antidotes habent 101,34
Morborum vulgarium cauſa abdita 72,27
Morbos inferri à cacodæmone Dei permiſſu 88,41
Morbos inferri hominibus à maleficis ibid.
Mortalia omnia quæ in mundo ſunt à ſua quæque idea ſuſtinentur 43,11
Motus & actio primum tribuitur formæ 50,18
Mundus à Deo factus ſecundũ Ariſtotelem 38,59
Mundi anima formarum datrix 43,45
Mundus an à Deo genitus, an æternus 38,58
Mundus duplex Ariſtotelis 38,3
Mundus inferior ſuperis conuerſionibus continuatus eſt 35,51
Mundo ineſſe animam demonſtratio 43,32
Mundum genitum eſſe quibus probet Plato 32,41

N

NAtura duplex eſt animalium & ſtirpium procreatione: Et Ariſtotelis verba de hac re 23,48
Natura duplex 7,9
Natura non eſt conſilii & rationis particeps 78,25
Natura pura ſimplex mente ſola comprehenditur 101,38
Natura quæ in ſpiritu eſt reſpondet elemento ſtellarum 61,47
Natura quæ ſint 6,62
Naturalis ſpiritus & anima licet ſit vnus ſens, varia tamen hæc ſunt pro partium varia natura 18,40
Nepita felibus grata 94,62
Nero magicarum artium ſtudioſus 89,62
Nihil eſt in rerum vniuerſitate cui nõ ſit ſimile 91,43
Nomenclatio eadem duorum corporum cauſa non eſt cur illa eadem ſpecie contineantur 19,8
Νοσηρὴ ἀπόκρισις, *id eſt morbida excretio apud Hippocratem* 71,57.72,45

Nutriendi & ſentiendi principia cum diuino corpore, id eſt ſpiritu inuehuntur 27,54

O

OBſtructio cauſa putredinis 70,36

Occultorum morborum cauſa 75,15

Occultorum morborum differentia vnde ſumantur ibid.

Ophtalmia in populum graſſantes diuinum aliquid habent 80,15

Ortus principium a creatore 53,60

Omnis ortus rerum a cœli ſeminibus 45,16

Ortus & interitus rerum à motu contrario ſummi cœli circumactioni 35,10

Oſſa carioſa eorum qui lue venerea infecti ſunt 84,8

Oſſa crurum morbo reddita mollia 69,22

Oſſa mollia ſuo vigori reſtituta vſu balnearum naturalium ibid.

ex Ouo, ſolo fornacis tepere pullus excluditur 24,57

P

ΠΑνδήμιοι morbi, & πάγκοινοι qui 75,63

πανδήμιοι ſimplices qui 74,65 *eorum cauſa* ibid.

πανδημίων cauſa communis 74,4

πανδημίων morborum diuiſio 75,64

πανδημίων ſimplicium enumeratio 74,25

Partis tota ſubſtantia quæ dicatur 68,49

Partes corporis propriis gaudent alimentis 94,44

Partes emortuæ ſtirpis non ſunt eiuſdem formæ εἰδοποιοῦ 19,50

Partes ὁμοιομερεῖς *non miſcentur* 15,27

Partes ſimplices ſingulæ ſuis formis inſignitæ ſunt 16,62

Partes ſunt veluti internuncij ac paranymphi, quibus fœliciter coit formæ cum toto coniugium 20,17

Partium formæ ſunt præparatio quædam ad formam ſimplicem totius 20,7

Patibilia omnia, materia Ariſtoteli 49,18

Peoniam non valere aduerſus epilepſiam ſolis qualitatibus 95,14

Perfectio eſt accidens, forma verò eſt ſubſtantia 22,59

Perfectionem non eſſe rei formam ib.

Perfectiora animalia a cœlo gignuntur ſeminis interuentu 36,15

Perfecta omnia ex ſemine prodeunt 35,21

Permiſtio & temperamentum quæ inter ſe diſtent 49,25

Peſte correptus halitu ſolo aut excrementorum expiratione aſſidentes labefactat 78,16

Peſtilentia grauior vbi & quo tempore 76,60

Peſtilentia ſolos boues iugulant, ſolos ſues & ſolas oues: & quo tempore ſæuierit 76,4

Peſtilentia magnum æſtum habet 75,38

Peſtilentiæ obnoxios homines reddens conſtitutio nos latet 77,5

Peſtilentiæ vniuſcuiuſque peculiaris quædam commiſtionis ratio 76,42

Peſtilentiæ omnis cauſa occulta eſt 76,29

Peſtilentiæ oppertuna loca maritima auſtro obiecta 77,2

Peſtilentia quis homines opportunis ibid.

Peſtilentia immaniter ſæuientes 75,53

Peſtilens febris quando putrida febri implicatur 78,54

Peſtilens febris nullam affinitatem cum hectica habet ibid.

Peſtilens febris mitior labe in humores permanente 77,53

Peſtilens febris quibus ſignis ab ardente dignoſcatur ibid.

Peſtilens febris deſcriptio ibid.

Peſtilente febre correptorum quare vrina ſanis ſimiles 78,28

Peſtilentes morbi conſueti 74,9. & *eorum catalogus* ibid.

Peſtilentes inſolentes qui, & eorum catalogus ibid.

Peſtilentium morborũ curatio 100,40

Peſtilentialis ephemera omnium peſtilentium pernicioſiſſima 77,28. & *eius ſigna* ibid.

Peſtifera multa homini à cœlo 88,27

Peſtifera omnia deleteria, & venena morbi totius ſubſtantiæ occulti 71,15

Phalangij & ſcorpij venenum expeditius ſerpit 85,4

Philoſophia quo tempore nata & nomen ſuum adepta eſt 48,7

Philoſophi veteres non omnium rationes ab elementis petiuerunt, ſed quorundam 51,57

Philoſophandi duo genera 48,5

Piper emortuum calidum etiam 62,40

Platonis ſententia de Ideis 42,34

Platonici paucis mutatis Chriſtiani fiunt 40,26

Platonis verba quibus contenditur animam ante corpus fuiſſe 26,25

Pleuritides in populum graſſantes diuinum aliquid habent 80,26

Potentia eſt veluti præparatio quædã materiæ inſidens, & verba Alexandri de hac re 22,25

Potentia forma quid 21,64

Potentia non eſt forma 24,48

Potentia nunquam ita perficitur, vt in formam degeneret 25,1

Potentia patiendi 22,10

Potentia rei naturalis ſuopte impetu ad formam progredi non poteſt 21,59

Potentia ſeminis nulla ratione poteſt in formam tranſire 25,13

Potentiæ ſignificationes 22,10

Potentia ineſſe quid 18,10

Poteſtas agendi quid dicatur Ariſtoteli 58,55

Prægnantem eſſe animam quomodo intelligendum eſt apud Platonem 31,20

Præparationes ad formam recipiendam ſunt deſtinata 20,37

Prima ætas affectus tantum intuebatur 47,61

Principium omnium diuinũ eſt 60,9

Propria ſubſtantia cœlorum & ſyderum, quare intelligentia dicta 39,12

Proprietas occulta vnde manet 97,48

Proprietas occulta interdum admittitur a Galeno 51,62

Proprietas rei quomodo à Themiſtio appelletur 58,41

Proprietas ſubſtantiæ infirmior in aqua quæ elicitur vaporario, efficacior in oleo 98,19

Proprietas nomine quid intelligatur inueſtigatio 58,15

Proprietatum accidens eſſe 96,16

Proprietates in ſubſtantia inſident & eius ſpiritu 97,16

Proprietates inueſtigandæ 101,40

Proprietates occultæ 51,41. 91,52

Proprietatum & formarum origo 95,49

Proprietatum cognitio præſtantiſſima 101,34

Putrefactio quid 70,32

Putredo non vna cauſa ἐπιδημίων 71,18

Putredo totius ſubſtantiæ morbus ib.

Putridæ conſtitutionis cauſa quæ 75,42 *quo differat à peſtilenti conſtitutione* ibid.

Putridæ conſtitutionis effectus ibid

Puſtula cur nunc nulla in venerea lue 84,42

Puſtula & vlcera vbi ferè primùm exiſtant in lue venerea 85,56

Puſtulæ & vlcera vaporem exhalant, qui admiſſus in venam cauam & arteriam, ſanguinem & ſpiritus labefactat ibid.

Quid

Q

Quale oporteat eſſe corpus in quo anima rectò ratiocinari & intelligere poſſit 56,52
Qualitas in ſubſtantiam mutari non poteſt 23,4
Qualitas non agit prima & per ſe ib. 7
Qualitates duæ agentes, totidem patientes 42,32
Qualitates contrariæ non tranſeunt in ſe mutuò ibid.
Qualitates inſtrumēta naturæ 50,13
Qualitates primæ elementorum miſcentur καθ' ὅλον 9,47
Qualitates ſecūdæ cur ſic dictæ 21,60
Qualitates ſecundariæ & unde 42,61
Qualitates ſunt organa 53,7
Qualitates ſuperiores in permiſtione, omnem temperamenti efficientiam ſibi vendicant 42,14 (61
Qualitates tertiæ a tota ſubſtantia 21,
Quartana cur rarò bis eundem prehendat 81,40
Quartana interdum annos 4. durans & cauſa ibid.
Quartana ſimplex, duplex & triplex ex impuro corpore proprijs antidotis depulſa ibid.
Quartana & lue venerea ſimul laborans ibid.
Quartana ſoluta corpus interdum impurum manet ibid.
Quartanæ in populum graſſantes, & earum cauſæ occultæ 80,60
Quæ abſurditas conſequatur eorum ſententiam qui rerum genera ex officijs diſtinguunt 29,36
Quæ abſurditas cōſequatur eorū ſentētiā qui affirmāt ſeminū ineſſe formae ſētiā, ſed grad⁹ imperfectioris 38,58
Quæ aquas inficiant 74,63
Quinta eſſentia quomodo fiat 98,29
Quod accidit rei ſua ſpecie perfectæ accidens eſt 17,6

R

Rabidi hominis deſcriptio 82,65
Rabie correpti permulti ex eſu lupi ſanatores 83,20
Ranunculi eſus ranis, buffonibus, lacertis, & ſerpentibus 94,63
Rarum, denſum, laxum & adſtrictū quomodo hic intelligantur 62,35
Ratio extrahēdi ſeminis ab auro 98,53
Rheumbarbarum bilem trahit cuius rei cauſa occulta eſt 51,36
Res quomodo corrumpāntur 71,31
Rebus aliquid diuinum ineſſe demonſtratio 51,25
Recidiua luis venereæ qualis 85,14
Relaxātia fugiēda in his partib. quauīs cōmunē toti corpori habēt 68,36
Remedia auicularum aduerſus febres 81,36
Remediorum trans naturam differentia 21,44
Reſtinguentia venenum dote communi 101,27

S

Sagæ quid efficiant 88,61
Salutaria multa homini à cœlo ib.
Sanatio quæ à dæmone efficitur ficta eſt 20,29
Sanatio perfecta occultorum morborum quibus compleatur 101,20
Scarificatio altius impreſſa in ictibus venenatorū animaliū valet 100,
Semen animatum dici non poſſe oſtenſio 30,23
Semen animatū ſecundū Platonē ibi.
Semen eſt opifex 21,38
Semen eſt velut excellenti ſapientia præditum ibid.
Semē nihil generat ſine cœlo 41,35
Semen ſimpliciter natura aliquando à Galeno dicitur 60,45
Seminis craſſior ſubſtătia corpus genituræ ab Ariſtotele appellatur 27,54
in Semine principium eſt perpetientis nō minus quam agentis motionis, & Simplicij verba de hac re 25,25
Semina rationum & vis gignendarū rerum ſparſa in cœlum 39,22. locus Platonis in Timæo ibid.
in Seminarijs nihil eſt formæ eorū quæ ex his naſcuntur 25,
Sempiternitas re vera Deus eſt 38,15
Selenitis ſanguinem ſiſtit 94,59
Siccitas retentionem iuuat 65,15
Similaris morbus quid 67,24
Similaris corporis materia conſtat ex elementis 11,21
Similaris pars tria in ſe continet 67,21.68,53
Similaris partis tria morborum genera 69,6
Similaris partis tria morborum genera eſſe demonſtratio 67,19
Similares partes ex quib. cōſtēt 53,11
Similarium partium eſſentiam ab alio ducit Ariſtoteles, quam ab elemētorum temperamento ibid.
Similarium partium triplex ſubſtantia ſecundum Galenū, & huius ſententiæ expoſitio 67,54
Similarib. partib. ſua eſt materia ibi.
Sol aduerſus corporibus lumen impertit 42,23
Sol & homo generant hominē 32,14
Sola putredo non præparat corpora ad peſtilentiam 77,9
Soliditas corporis ad omnia perferenda 68,27
Soliditas partium corporis unde ſit ib.
Species ſimilaris cuiuſque partis erumpit in ſuum actum & perfectionem totius interitu 18,9
Spectra varia in ſpeculum vi verborum deducta 47,3
Spiritus aliquid diuerſum à corpore et humoribus 61,22
Spirit⁹ animalis, animæ organū 55,93
Spiritus Ariſtoteli quid 61,33
Spiritus æthereus & diuinus nexus corporis mundi & eius anima 43,53
Spiritus corporis omnium viuentium diuini ſunt 27,49.61,28
Spiritus impetum faciens Hippocrati 61,23
Spiritus in quo calor conſtituitur, ſemen appellatur ab Ariſtotele 27,46
Spiritus medium inter corpoream ſubſtantiam & incorpoream 61,24
Spiritus mundi rector 42,16
Spiritus mundi totus æthereus 43,55
Spiritus quid ſit 61,18
Spiritus natura quid ibid. 30
Spiritus naturalis, vnicus & ſimplex in genere animantium & ſtirpium eſt 18,28
Spiritus omnia calore fouet 42,18
Spiritus per totū fuſus præparatio neceſſaria ad formam recipiendā 20,47
Stercus albi canis anginæ valet 101,30
Stirpes aliquid habent loco cordis & quo loco id eſt 1575,
Stirpes & animantia ſpeciem habent opificem actionū, quas obeūt 17,27
Stirpes & animantia ſurſum & deorſum porriguntur 16,22
Stirpium partes viribus contrarijs pollentes nos aliunde afficiunt quam ab altrice anima 19,45
Strangulatus vteri à veneno intus genito 74,38
Struthiocamelus ferrū coquendo atterit, cuius rei cauſa occulta eſt 51,37
Struthiocamelus totius eſſentia natura ferrum exterit 68,45
Subſtantia & facultas quomodo differant 69,59
Subſtantia omnis quæ ſenſibus apprehenditur ex ſubiecto & forma conſtat 11,18
Subſtantia ſuis facultatibus agit 58,20
Subſtantia facultatum tot ſunt quot animæ partes 59,11
Subſtantiæ proprietas à Galeno probata in multis locis 92,8
Subſtantiæ proprietas ratione demonſtrari non poteſt ibid. 50
Subſtantiæ ſimilitudo cauſa præcipua tractionis ibi. 14
Subſtantiæ ſimilitudo in alimentis 23,45
Subſtantia totius corruptio duplex 70,48
Subſtantiæ ſunt vt numeri 29,50
Subſtantiarum ordines 95,43
Supera illa corpora quomodo hæc inferiora gubernent 37,
Superioris mundi deſcriptio 38,6
Sydera aliud in aërem quam frigus aut calorem inducunt 76,44

Sydera excitãt occultas qualitates vulgarium morborum cauſas 80,40
Sydera quid animantibus, ſtirpibus et metallis præſtent 96,49
Sympathia vnde nata ſit 94,54
Syncope ex grumo ſanguinis concocto non ſine veneno eſt 14,

T

TAxus venenoſa Narbonæ 82,46
Temperamentum accidens 95, 42. qualitas 67,40
Temperamentum optimum confert ad actionem 68,9
Temperatio proba, præparatio neceſſaria eſt ad formam recipiendã 20,39
Temperamenti modus inexplicabilis eſt ibid. 58
Temperamenti ſingularis ratio ex ſemine particulis ipſis inducitur vi ſeminis 21,44
Terra lemnia in peſtilentibus morbis 101,27
Themiſtius de potentia vt de accidente loquitur 27,21
Themiſtius nunc in Platonis nunc in Ariſtotelis ſententiam inclinat ibi.
Themiſtius reprehenditur, quod dixerit ſpiritũ mundi non vti opera aſtrorum 42,31
Themiſtij verba, quibus cõtẽditur animã ab initio in corpore fuiſſe 26,17
Theodorici verba de vi generandi cœlo inſita 40,25
Theophraſti verba de his qui de omnibus rationem quæritant 51,48
Tophi in articulis eorum qui lue venerea infecti ſunt 84,13
Torpedo piſcatorẽ torpẽtẽ efficit 82,51
Tota rei ſubſtãtia quid 70,21. 92,17
Tres animæ partes ſubſtantia & locis diſcluſæ 59,12
Tres cauſæ efficientes in vnoquoque corpore naturali 50,34
Tres præparationes ad totius formam neceſſariæ 20,37. quæ ex ſemine prodeunt 21,27
Tria continentur in vnaquaque re cõpoſita 48,58
Tria morborum genera 67,20
Tria Plato ſtatuit circa regem 41,64
Triplicis caloris quem Leonicenus ſtatuit improbatio 62,16
Tullij verba de ſpiritu 61,36

V

VAcuatio quando conueniat in lue venerea 84,
Vena obſtruenda in peſtilentibus morbis 101,12
Venæ ſectionẽ vnde didicerimus 101,1
Venenum beſtiarum deducitur prouehente humore 73,38
Venenũ cauſa comitialis morbis præſertim eius qui per conſenſum eſt 87,8
Venenum cerebri 88,7
Venenum epilepſiæ etiã primarij affectus cauſam eſſe demonſtratio 87,9.
Venenum hauſtum cito vomitu foras ducatur 100,58
Venenum infirmiſſimũ quod 73,40
Venenum in vteri ſtrangulatu 86,51
Venenum pedetentim ſerpit 82,58
Venenum præſentiſſimũ quod 73,26
Venenũ prohibentia ne ſerpat 83,10
Venenũ quid 74,41. quid efficiat 10,
Venenum quæ obtundant ibid. (54
Venenũ quib. modis reuocetur 83,8
Veneni ſæuitiam reſtinguentia ibid.
Veneni vis in ſaliua canis rabidi quando ſe prodat 82,60
Veneno æqualis corruptio in noſtro corpore 86,38
Venena cauſtica & ſeptica ibid. 13
Venena efficacia epidermidem penetrant 82,53
Venena præfocantia 86,14
Venena quomodo corrumpant noſtrã ſubſtantiam 74,46
Venenorum craſſorum ſubſtantia impeditur ab epidermide 83,55
Venenorum differentia 86,5
Venenorum enecantium exuperantia qualitatum enumeratio 74,48
Venenorum enecantium tota ſubſtantia enumeratio ibid.
Venenatus morbus 86,6
Venenati morbi duplices 74,37
Venenati ſimpliciter morbi qui 73,55
Venenatæ ſtirpes & animalia 86,16
Venenum non ſolùm qualitatibus, ſed tota ſubſtãtia peſtiles habẽtia 86,27
Venenum ex putredine ibid.
Venenatorum animalium enumeratio 82,53
Venenata ſolis qualitatibus in ſtirpibus & metallis 86,10 (ibid.
Venenata ſolis qualitatib. in metallis
Venenoſa metalla ibid. (83,44
Venerea lues à qua parte initiũ ducat
Venerea lues ex genere contagioſorũ non ſecus atque animalia venenata 83,25 ibid. 43
Venerea lues non inclinat 84,39
Venerea lues omnino venenoſa ibid.
Venerea lues quæ exitioſiſſima 83,50
Venerea lues talem habet contagionem ac perniciem qualis eſt venenatorum animalium 83,25
Venerea lues vbi originẽ habuerit ibi.
Venerea luis cauſa quibus aſſignetur, & quæ vera eius cauſa ibi. 84,21
Venerea luis varia ſymptomata pro temperamentorum varietate in quæ incidit 83,51
Venerea luis venenata natura ibid.
Venerea luis veneni vis hebetior ibid.
Veneream luem conſequitur puſtula in eo loco vbi ea inſederit ibid.
Venter clyſtere eluendus hauſto veneno 100,61
Ventriculus diſſolutus quæ non toleret 68,21
Ventriculi imbecillitatis cauſa 69,9
Verba Galeni de vi fœtus conformatrice 53,26
Ver quare omnium temporum ſaluberrimum 35,28
Vere ineunte multæ innouationes rerum ibid.
Veratrum homini peſtiferum, coturnicibus cibus: cuius rei cauſa occulta eſt 51,38
Vergilij locus, 6. Æneidos expoſitus 43,28. 44,6
Viui acrioris paſſiq́; potus obtendit venenum 101,16
Vires à qualitatibus natæ diſtinguendæ ſunt ab his quas materia edit 49,64
Vires in animalibus viuis & ſtirpibus quæ in iiſdem non inſunt 97,25
Vires materiæ ineſſe quomodo intelligendum 49,33
Vires quas profert forma ſunt diuinæ vt forma ipſa 51,1
Vires rerum non eſſe acceptas referendas naturis elementorũ, demonſtratio exemplo theriaces 16,29
Vires rerum omnium vnde proficiſcãtur 48,62
Virtutum læſarum tres cauſæ 69,1
Vis cœlitus demiſſa non vno modo a rebus inferioribus ſuſcipitur 42,25
Viſcera eorum qui lue venerea infecti ſunt vlceribus ſcatent 84,26
Vſtio cãdẽte ferro domat vir⁹ 100,56
Viſa eorum qui in cœlis agunt 38,13
Vlcera melancholicis, bilioſis & pituitoſis alia atq; alia in lue venerea 84,5
Vomitus quibus rectè promoueatur præſertim in veneno hauſto 100,
Vmbra nucis 82,45
Vrina quare non appareant turbida in febribus peſtilentibus 77,35. & cur ſedimento, ſubſtantia & colore laudabili ibid.
Vulgarium morborum cauſa communis 80,58
Vulnus inflictum à venenatis animalibus citò non coaleſcit 100,
Vulpis pulmo ad aſthma 101,31

INDICIS IN LIBROS II. DE ABDITIS RERVM CAVSIS, FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FRANCOFVRTI AD MOENVM
EXCVDEBAT ANDREAS WECHELVS.
ANNO SALVTIS M. D. LXXVII.

De medicis ponderibus et mensuris. lib. 4 Cap. 16 fol. 53 in Secunda parte Libri
De [illegible] lib. 5 cap. 25 folio 237 in [illegible] parte Libri
De modo Anatomie lib. 1 Cap. 15 folio 32 in prima parte libri.
De [illegible] lib. 5 cap. 13 folio 82 in secunda parte libri.
De [illegible] et glandulis [illegible] lib. 5 Cap. 15 folio 83 secunde partis.
De [illegible] lib. 5 Cap. 13 folio 85 secunde partis
De [illegible] [illegible] lib. 6 cap. 7 fol. 233 [illegible]
[illegible] Cause lib. [illegible] cap. 15 [illegible] 31 [illegible]
De [illegible] lib. 4 [illegible] 17 folio 82 [illegible]
De [illegible] lib. 7 [illegible] folio [illegible]
[illegible] ~~simptomata [illegible] Cause lib. [illegible] Cap.~~ 16 folio 230 prime partis.
De [illegible] lib. 6 cap. 10 foli. 220 prime partis
De calculo et de vesice [illegible] lib. 6 Cap. 12 foli. 224 prime partis
De [illegible] lib. 6 Cap. 13 fol. 116 secunde partis.

ROMA

Legatoria
R.
Via
Tel. 826.823 – ROMA